

KAZINCZY FERENC MŰVEI

KAZINCZY FERENC MŰVEI

MÁSODIK OSZTÁLY
FORDÍTÁSOK

KRITIKAI KIADÁS

Sorozatszerkesztő
BORBÉLY SZILÁRD
DEBRECZENI ATTILA

Kazinczy Ferenc

SZÉP LITERATÚRA

Sajtó alá rendezte
BODROGI FERENC MÁTÉ

Debreceni Egyetemi Kiadó
Debrecen University Press
2012

A kötet az MTA–DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport
programja keretében jött létre.

A könyv megjelenését a K81585 sz. OTKA kutatási program támogatta

OIKA

Lektor
PORKOLÁB TIBOR

ISBN 978 963 318 290 1

Kiadta: a Debreceni Egyetemi Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja

Felelős kiadó: Dr. Virágos Márta főigazgató

Tördelés, tipográfia: Juhászné Marosi Edit

A nyomdai munkálatok a Kapitális Nyomdában készültek

Felelős vezető: Kapusi József

Készült Debrecenben, 2012-ben

TARTALOM

SZÖVEGEK

1. KÖTET	
1.1. Szívképző Regék	13
1.2. Paramythek	95
2. KÖTET	
2.1. Gessner Salamon' Munkáji. Első Kötet.	119
3. KÖTET	
3.1. Gessner Salamon' Munkáji. Második Kötet.	235
4. KÖTET	
4.1. Yorick Levelei Elízához és viszont.....	351
4.2. Érzékeny Útazások	377
4.3. A' Római Carneval.....	455
5. KÖTET	
5.1. Esztelle.....	483
5.2. Clavígo.....	517
5.3. A' Testvérek.....	551
6. KÖTET	
6.1. Ossziánnak Minden Énekei. Első Kötet	569
7. KÖTET	
7.1. Ossziánnak Minden Énekei. Második Kötet.....	695
8. KÖTET	
8.1. A' Szalamandrín és a' Képszobor	825
8.2. Egmont	853
9. KÖTET	
9.1. Bácsmegyeinek gyötrelmei.....	927
9.2. A' Vak Lantos.....	981
9.3. A' Repülő Szekér.....	1001
9.4. Az Etna	1009
9.5. Mesék. Három könyvben.	1015
10. Függelék	
10.1. A Szép Literatúra nyomtatott hirdetései	1051

JEGYZETEK

1. Bevezetés.....	1059
2. Alakulástörténet.....	1061
3. Jegyzetek az egyes művekhez	1080
3.1.1. I. kötet: Szívképző Regék	1080
3.1.2. I. kötet: Paramythek	1083
3.2. II. és III. kötet: Gessner Salamon' Munkái	1085
3.3.1. IV. kötet: Yorick Levelei Elízához és viszont, Raynal keservei	1094
3.3.2. IV. kötet: Érzékeny Utazások	1099
3.3.3. IV. kötet: A' Római Carneval	1103
3.4.1. V. kötet: Esztelle.....	1105
3.4.2. V. kötet: Clayígo	1108
3.4.3. V. kötet: A' Testvérek	1112
3.5. VI. és VII. kötet: Ossziánnak Minden Énekei	1115
3.6.1. VIII. kötet: A' Szalamandríne és a' Képszobor	1124
3.6.2. VIII. kötet: Egmont	1127
3.7.1. IX. kötet: Bácsmegyeinek gyötrelmei	1131
3.7.2. IX. kötet: A' Vak Lantos	1137
3.7.3. IX. kötet: A' Repülő Szekér	1139
3.7.4. IX. kötet: Az Etna.....	1141
3.7.5. IX. kötet: Mesék. Három könyvben.....	1144
4. Betűrendes magyarázatok	1147
5. Rövidítésjegyzék	1187
6. Névmutató	1190
7. Képmelléletek	1197

SZÖVEGEK

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

SZÉP LITERATÚRA.

PESTEN,
TRATTNER JÁNOS TAMÁSNÁL, 1814.

De Weyss f.

született Csánádon, 1752. Febr. 24d.,
meghalt Pesten, Professora a Magyar Nyelv-
nek és Literaturának a Tudom. Kir. Egyetse-
mében 1807. Apriliuk elsőjén.

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

ELSŐ KÖTET.

SZÍVKÉPZŐ REGÉK.

PARAMYTHEK. Két könyvben.

SZÍVKÉPZŐ REGÉK.

Helme czi' ügyelése alatt.

ALCIBIÁD, VAGY A' MAGAM.

Történet és Szerencse egyet-értésben látszottanak lenni hogy Alcibiádot a' legboldogabb halandóvá teszik. Dúzs birtok, szép elme, deli külső, fő születés, kellő kor, a' legvirítóbb egészség, mennyi cím néki-szelesedni minden bohóságnak! Alcibiádban nem találatott több eggynél: Magáért kívánt szerettetni! A' hiuság' leányain kezdve, fel a' legtisztesbb asszonyságokig, mindent elszédíte Athenében. De benne ha őtet szeretik e? E' viszketeg gondolat szállotta-meg midőn egy reggel Begyeskedőjének térne haza felé látogatásáról. Ez épen az eszméletek' ideje. Alcibiád azon cikkelynél fogva merült a' szerelem' Metaphysicájába, a' mit tiszta érzésnek hívnak. Van e osztán eszem, ugymond, egy asszonyra vesztegetni gondjaimat ki bennem talán csak önmagát szereti? De megtudom, eskem minden Isteneinkre! megtudom; 's ha e' szerént lelem, keressen új sóhajtozót athletáink közt kit helyembe fogadhasson.

A' szép Begyes a' szokás szerént holmi apró ellenzésekkel hátrálgatá Alcibiádnak kívánságait. Az neki valami irtózatoss volt! arról nem is gondolkodhatott pirulás nélkül! Szükség volt úgy szeretni a' hogyan ő szeretett hogy magát reá vehesse. Nem adta volna a' világért ha barátja nem volt volna olly fiatal, olly heves! Szaván fogta Alcibiád. Látom, Asszonyom, ugymond, néked nehezen esik teljesíteni kérésemet. Jó; tapasztalni fogod hogy a' legnemesbb szeretettel szeretettel. Eggyesüljenek tehát egyedül lelkeink, mivel úgy akarod; fogadom, ennél többet nem kívánok.

Dicsérte a' Becses a' szép feltétet, de olly ábrázsal mellytől annak könnyebb volt volna örökre elenyészni. Azonban Alcibiád erősen állott. Az asszony elhült 's meg volt bántva; de azt most titkolni kellett.

Más nap' valami a' házi-öltözetben kísértő vagyon, munkába vették. Az asszony' szeméből az epedő szerelem' lassu szenvedései sóhajtoztak, személyét bájos lankadság 's a' hívság' lángolása öntötték-el. A' legvékonyabb patyolat, a' legbátorítóbb felfejtődzetek készteték Szeretőjét magát elfeledni. Alcibiád vette észre a' cselet. Minő diadalt, Asszonyom, ugymond, minő diadalt kell vennem magamon! Engem itt terhes próbára vonsz a' szerelem. De örvendek néki; indulataimnak annál inkább ki fog tetszeni nemességek. E' könnyü, ált'látszó leplek, e' vánkossok mellyekből, úgy tetszik, maga a' Gyönyör építette thronját, a' te szépséged, az én gyűladozásaim, hány ellenséggel kell itt megvívnom! Ulyssz sem menekednék-meg tőlök, alattok Hercules is megcsökkenne. Okosabb leszek Ulyssznél, 's nem olly gyarló mint Hercules. Megmutatom hogy a' tiszta szerelem' édjé felülhalad minden más örömet. Így vagy igazán gyönyörű, monda az asszony; 's elmondhatom hogy barátom egyetlen a' maga nemében. De féltelek hogy az erőszak meggyengíti szerelmedet. Sőt, felele tüzesen Alcibiád, annál hevesbb lesz. – De, édes gyermekem, te olly igen fiatal vagy! Vannak pillanatok, midőn nem bírunk magunkkal, 's félek nehogy veszedelemre vessem hűségedet ha kívánságaidnak eresztelek. – Légy nyugtan, Asszonyom; felelek mindenről. Ha nálad zabolázhatom indulataimat, kinél nem leszek urok? – Legalább tehát azt ígéred hogy, ha nagyon talál-nak szorongatni, megvallod? nem akarom hogy az idétlén szemérem fogva tartson. Hagyd másra azt a' szép feleskedést hogy szavadat állád; mindent hamarabb meg tud-

nék neked bocsátani mint a' bizatlanságot. – Ígérem, Asszonyom, ígérem mind a' mit kívánsz; a' legnagyobb egyenességgel vallom-meg gyengeségemet ha látom hogy roskadok: de hadd tapasztaljam meddig bírom; érzem, erőm még soká eltart, 's úgy hiszem, a' szép szerelem nevelni fogja. – Alig lelte helyét a' Begyes; de hogy egy beszéd mellett maradjon, kénytelen volt panaszait elnyelni¹. Egy új ostrom alatt megadja magát! ez volt vígasztalása. – Alcibiád más nap' felébredtekor egy édes levelkét kapott: „Felette rossz éjem volt; repülj hozzám. Nem élhetek nélküléd.” Ezek voltak szavai.

Elérkezik a' Begyeshez. Az ablak' kárpitjai csak félig voltak felhúzva. Lopva csúszott a' szobába, keresztül a' kárpitok' piros habjain, egy szokatlan enyhe fény. A' Begyes még rózsával elhintett ágyában fekvék. Jer, ugymond esengő hanggal; jer, csendesítsd-el rettegéseimet. Irtózatosságmok kínozta egész éjszaka'. Egy irigység lábainál láttalak térdelni. Ah, még most is reszketek belé. Megmondtam, kedves Alcibiád, nem élhetek halálos gyanúmban hogy megszeged hűségedet. Esetem annál inkább fogna kínozni mivel magam valék oka; 's legalább nem akarnám hogy légyen mivel vádolnom magamat. Hasztalan' ígéréd hogy magadat meggyőződ; fiatalabb vagy mint hogy soká vihedd. Osztan ismerem lángodat. Érzem, sokat kívántam; érzem, kegyetlenség, gondatlanság volt illy sanyaru törvény alá vetni. – Midőn a' legvárászlóbb hanggal így beszélt, Alcibiád lábaihoz veti magát. Igen szerencsétlen vagyok, Asszonyom, ugymond, ha nem becsülsz eléggé, elhinni felőlem hogy engemet hozzád eléggé erősen csatlanak a' szebb érzések' lánczai. Mert utoljára is, mi hát az a' mitől magamat megfosztám? Olly örömek mellyekért pirúl a' szerelem. Szégyenlem hogy számba is veszed ez áldozatot. De légyen olly nagy, mint képzeled: annál nagyobb lesz dicsőségem. – Nem, kedves Alcibiád, monda a' Begyes, kinyujtván feléje kezét, nem kívánok én tetőled nehéz áldozatokat. Szíved' érzéseinek szép volta felől már meg vagyok győződve; annak igen hízelkedő jelenségeit adád. Légy boldog; nem ellenzem többé. – Az vagyok, Asszonyom, az vagyok miolta megengeded hogy értted éljek. Szűnj-meg szánni; oldozz-fel gyanúd alól. Láбайдnál látod a' leghűbb, legérzékenyebb, legtisztelőbb szeretőt – És a' legbolondabbat! kiálta az asszony, megeresztvén a' sineget ágykárpitjain 's lányrabjait szólítván. Alcibiád dühödve hagyta ott, 's feltette magában hogy illy hiu teremtéshez a' ki őtet csak a maga örömeiért fogadta kedvébe, többé vissza nem tér. – Koránt sem úgy szeretnek az ártatlanság' esztendejiben, ugymond; 's ha a' szép Glycérion azt érezi a' mit szemei hagynak sejtennem, bizonyos vagyok felőle hogy nála tiszta szeretettel fogok szerettetni.

Glycérion már tizenötödik évében magára voná a' legdíszesbb ifjúság' szemeit. Képzeld egy rózsát midőn a' hajnalnak felhasad, 's előtted a' képe, bájos arca mint ragyogott.

Alcibiád fellép, 's oszlanak vívótársai. Nem volt még Athenében szokás öszvekelni hogy légyen kit gyűlőlnünk, 's azért venni-el valakit hogy haza küldessék más nap', 's az ifjúságnak szabad volt a' menyegző előtt ismerkedni. A' leányok nem bízták magokat egészen lépéseiknek őrzőjire; magok igyekeztek okosan viselni magokat. A' szemérem csak azolta védi erőtlenül magát, miolta megfosztatott a' győzedel' dicsétől. Glycérionnak védte olly szép volt mint csak képzelhetni. Alcibiád minden fortélyait

¹ elnyelni

munkába vevé hogy megnyerhesse bizodalját, vagy mint gyermeket meglepesse. Magasztalta elméjét, kecséit, szépségét. Felfogdosá a' mit mondott, 's olly szépségeket fedeze-fel szavaiban mellyeket a' leány beléjek nem tett, olly elmésségeket mellyekről a' leány nem is álmódott. Melly kár hogy ennyi ék mellett érzéssel nem bír! Imádlak, gyönyörű leány, monda neki, 's boldog vagyok ha szeretsz. Ne átalld azt megvallani; korodnak a' nyíltszívűség dísze. Hasztalan' nevezik a' tettetést okosságnak; ez a' szép száj koránt sem arra való hogy szíved' érzéseit hazudtolja; hogy tolmácsa legyen a' szerelemnek, az az a' cél mellyért önn-maga alkotá a' Szerelem. – Ha akarod hogy való legyek, felele az ellágyúlt Glycérion, cselekedd hogy pirulás nélkül lehessenek az. Örömet nem tagadom-meg szívemet: de tisztemet sem örömet tagadnám-meg; pedig meg fog-nám mind kettejét ha többet mondanék. Glycérion úgy akarta hogy öszvekelések a' szeretetnek megvallása előtt határozottassék-meg; Alcibiád úgy kívánta hogy vallja-meg szerelmét, nem gondolkodván házasság felől. Az volna szép, ugymond, ha akkor fog-nám magamat szereteted felől elhíttetni akarni mikor a' menyegzői kötés tiszteddé tette volna azt; mikor azon kénytelenségbe fogtalak volna hozni hogy szerelmet színlelj. Most, míg szabad vagy, most lenne nekem édes hallani érzéseidnek gyónását. – Teljen hát kedved, 's ne vádolj hidegséggel; legalább miolta téged ismerlek nem vagyok az. Inkább becsüllek mint hogy rettegne kellene neked megvallani; de minekután a' szó ajakimon kireppent, egy viszontkedvezést várok tőled: hogy négy szem közt ne szólj velem míg azokkal a' kiktől függök, véget nem érsz. Az illy válasz más Szeretőnek szerencsáját fogta volna csinálni, de az Alcibiád' feje tele volt bolondsággal. Egészen végig akarta látni ha önnmagáért szerettetik e? Nem csinállok előttd titkot, ugymond a' leánynak: megeshetik hogy lépésem mellyet erántad tenni készülök, rosszul üt-ki. Szüléid engem azon hideg nyájassággal fogadnak mellyet útkimutatás gyanánt vettem volna ha látásod' öröme felül nem mulná büszkeségemet. De ha majd kényszeríteni fogom atyádat hogy adja-ki válaszáat, nem lesz helye a' hímezésnek. Atyád széket ül az Areopaguszban. A' legjobbika az embereknek, Socratesz, ott gyanús, ott gyűlöltetik. Én neki barátja vagyok, 's tartok tőle hogy az ellene dühösködő harag reám is elhat. Félelmem talán messze megyen: de ha atyád bennünket feláldoz a' maga tekinteteinek, ha kezdet tőlem megtagadja, szólj, mit végzesz? – Szerencsétlen lenni 's engedni Végzeteimnek. – Úgy hát engem nem látsz többé? Ha tőled eltoltanak, nem lézlek e kénytelen engedni? – 'S engedni fogsz ha más férjet adnak is? – Áldozatja lézlek tisztetek. – 'S merő tisztból, a' melly férjet reád kötnek, szeretni is fogod? – Igyekezni fogok legalább nem utálni. De melly kérdéseket téssz itt nekem? Mit mondanál ha másképen gondolkoznám? – Hogy úgy szeretsz a' mint illik. – Igen is való hogy szeretlek! – Nem, kedves Glycérion, a' szerelem nem ismér törvényt; ő feljebb van minden gátlásnál. De nem vádollar: e' gondolkozás nem a' te korodhoz való; az érett kort, bátor elmét illet melly még ingereltetik a' gátlások által, mellyet a' visszás eset meg nem tántorít. Az illy szerelem, megvallom, ritka. Egy bizonyos állapot után vágni, egy név után, birtok után mellyel kéjünk szerént bánhassunk, férjnek karjai közzé vetnünk magunkat hogy kikelhessünk szüléinknek kezeik alól, im' ezt nevezik szeretetnek! Én pedig ezt függetlenség' óhajításának nevezem. Igen is, hogy csak rajtad áll azon felül hogy igazságtalan vagy, élesnek is lenni, felele Glycérion nedvesült szemekkel. Én nem

mondtam semmi sértőt². Késtem e egy pillantásig is feláldozni neked a' kik hajlandóságom után vágytanak? tétováztam e megvallani diadalodat? Mit kívánsz többet tőlem? – Hogy esküdjünk tántoríthatatlan hűséget, felele Alcibiád; hogy esküdd hogy enyém lésszesz bár mi érjen; hogy senkié kívültem nem lésszesz. – Valóban, Uram, azt én tenni nem fogom. – Valóban, Asszonyom, e' feleletet várhatám, 's pirúlok hogy kitem néki magamat. E' szók után fellobbant haraggal ment. Láthatni e oly gubót mint én vagyok? ugymond; imhol egy gyermekre kötém magam' kinek nincs lelke, 's kinek szíve annak adja magát a' kit neki ura-atyja választ!

Athenében volt egy ifjú özvegy a' ki vígasztalhatatlannak tetszett férje' halálán. Mások közt Alcibiád is megjelent nála azon komoly csenddel melyet az illendőség kíván a' megszorodtak körül. Az Özvegy szembe-tűnve érzé enyhülni keservét a' Socratesz' tanítványának vígasztalásai által, Alcibiád pedig kimondhatatlan gyönyört talált az Özvegy' sírángozásaiban. Azonban társalkodások napról napra vidámabb színt veve. Magasztalták a' megholtnak jó tulajdonait, 's lassanként megvallák hogy benne voltak nem-jók is. Nem tagadhatni hogy felette jó ember volt; de csak épen a' mindennapi ésszel bírt. Nem mondhatni hogy külsője rút volt volna, de rajta nem volt semmi kellem, semmi kedvesség. A' legjobb férj volt, tele a' leggondosabb kedvkereséssel, csak hogy szorgalmával magát elúnatta. Egy szóval, egy illy drága férj' elvesztén a' legmélyebb keserűségbe süllyedénk, de elvégeztük egyszersmind hogy máshoz, ha jönne is egy megint, nem megyünk. – Hogyan? kérd Alcibiád; illy virító esztendeidben mondanál e le a' páros élet' örömeiről? – Megvallom, felele az asszony, hogy a' mennyire a' rabságtól irtózom, oly igen tartok a' szabadságtól is. E' korban magamra hagyva, oly egészen minden függelék nélkül, mi lesz belőlem? Alcibiád nem késett értésére adni, hogy a' házasság' rablánczai 's az özvegyiség' magányos volta közt van még valami harmadik; a' mi pedig az illendőséget illeti, azt épen nem nehéz alkuba hozni a' szerelem' szövetekezésével. Rosszul vétetett a' tanács; készebbek voltunk meghalni. Meghalni! a' szerelem' 's kellemek' tavaszában meghalni! E' szándék' nevetséges volta szembe-tűnő; pedig az Özvegy semmit nem rettegett úgy mint a' nevetségest. E' szerént hát elvégeztetett, hogy meg nem hal; az is kétséget nem szenvedő dolog volt pedig hogy nem élhet ha szívének valami függeléket nem ad; ez a' valami egy Szerető volt; 's szöjlünk valót, találhatott volna e érdemesbbet választására mint Alcibiád? – Ez gyakrabban kezde megjelenni a' háznál; asszonykám azt rosszul vette; lassanként hozzá szokott; utoljára csak titoktartást kívánt; 's hogy valamiben meg ne bukjanak, a' legnagyobb szemességgel kicsinálták mint kelljen vinni dolgaikat.

Alcibiád kívánságainak legfőbb tetőjét érte-el. Most nem a' szerelem' örömei, nem a' házasság' reménye miatt szerettetett; most végre magát szerették benne; legalább ő úgy hitte azt. Mostan egy asszony' bánatján, okosságán, büszkeségén vett diadalt, a' ki tőle nem kívánt egyebet titoknál 's szeretetnél. Az asszony viszont örvendett azt tartani törvényi alatt a' kiért Hellásznak minden Szépjei irígyeivé lettek volna. De mi kevesen tudnak titokban élni szerencséjekkel! Az alattomban-szerető Alcibiád csak annyi volt mint akármely más szerető; pedig a' legragyogóbb triumphnak is csak az adja-meg való becsét, ha sok látója van. Egy Író úgy mondja hogy koránt sem elég

² sérlőt

valamelly gyönyörű tájat laknunk, ha nincs valakink a' kinek ezt mond hassuk: oh, mi gyönyörű táj! Úgy tetszett az Özvegynak is, hogy nem elég neki Alcibiádtól szerettet-ni, ha ezt nem mondhatja: Alcibiád enyém! Ő tehát a' titkot elbeszélé egy meghitt barátnéjának, ez a' meghitt barátné el a' maga kedvesének, ez pedig az egész Görög-országnak. Alcibiád, elálmélkodva hogy szerelme a' város' akkornapi újságává lett, szóllott az asszonnyal: de ez őreá kente a' gondolatlan beszédet. Ha úgy volna, mondá Alcibiád, szabad futást engednék a' hírnek mellyet magam támasztottam; pedig én azon vagyok hogy elfojtassék. Vígázzunk magunkra, kerüljük az öszvejövetelt köz helyen, 's ha a' történet egyyüvé hoz, nem veszed rosszul ha úgy teszek mintha nem is ügyelnék reád. Mind ezt alkalmasan kedvetlenül vette az Özveg. Igen is, hogy úgy inkább lésszesz kéjebre, felele neki; érzem én hogy terhedre vál a' figyelem mellyet eddig mutatál, 's az minden vágyásod hogy szabadon repdeshess. De hát én, mit kívánsz, mint viseljem én magamat? Én nem vagyok az a' csalfa a' ki új hódolókon kapkodjak: távol-létedben únatkozva, jelenlétedben erőszak közt, úgy néznék-ki mintha barátom belő-lem játékot akarna űzni, 's ki tudja nem űzne e? Ha egyszer azt hiszik hogy egyek vagyunk, annak többé elejét nem vesszük; a' világ el nem áll a' maga hitelétől. 'S miért bánjunk egymással illy tartózkodva? Téged úgy fognak nézni mint azt a' szerelme a' ki maga kereste búcsúját, engem mint azt a' barátnét a' ki azt megkapta.

Az Özveg' felelete váratlan' érte Alcibiádot; az pedig a' hogy' magát ezentúl viselni kezdé, egészen elrémitette. Napról napra szabadabb, bátrabb lett. Ha a' Játékszínen voltak, úgy kívánta, hogy megette fogjon űlést; ha templomba ment, hogy karján vezesse; nem volt szabad elmaradnia vacsorájitól, 's mindenkor vele kellett sétálnia. Kivált pedig azon kapott hogy azokkal jöhessen egyyüvé a' kikről tudta hogy őtet neki irigylik; 's illykor azt kívánta tőle hogy csak őtet lássa. Parancsolólag hagyott neki holmit, beszédes tekintetekkel pillongott reá, titkosan mosolygott felé, 's azon bízossággal sugdosott fülébe, melly azt mondja hogy jól állanak egyyütt. Láta Alcibiád hogy úgy hurczolják mint diadali szekérhez fűzött rabot, 's ah, ugymond, a' szeszlet érzésnek vettem! Ez nem engem szeret hanem hódolásom' dicsét; nem becsülne ha irigyei nem volnának. De megtanítom hogy a' szerelem nem a' dölly' bére.

Az Athénei Sophiszták' kevélysége meg nem tudta bocsátani³ Socratesnek hogy csak Rényt és Valót tanít. Mindennap új vád ment a' Tanács elébe e' veszedelmes polgár ellen. Socrates, elszánva a' jónak, annyi rosszat hagyott magára mondani a' mennyi rágalmozójinak tetszett; de Alcibiád, a' ki hevesen szerette mesterét, helyt állott irigyeinek. Sorba járta a' Tanácsbelieket, kimondotta nekik hogy az árulkodókkal nem bánnak az szerént a' hogy' személyek 's hivataljok' méltósága kívánná; szemekre hányt hogy lágyságok bátorítja ez undok sereget gyalázatos tetteire, 's bátor lélekkel magasztalta tanítóját kit a' legigazabbnak 's legbölcsebbnek mondott minden halandók között. Az entusziásm ékes-beszédüvé teszi a' szótalanokat is. Egy nap', midőn kedves mesterét az Areopagus' egyik Bírójánál hitvese' jelenlétében védné, beszédét annyi tűz és éd, annyi melegszívűség és értelem öntötte-el, 's ez a' felhevülés egész külsőjének annyi kellemet adott, szépségét annyira nevelte, hogy a' Bíróné egészen el volt bálolva. Illetődését az' asszony maga is csak csudálásnak vevé. Ez a' Socrates, ugymond

³ bocsátani

férjéhez minekutána Alcibiád elment, valóban isteni ember ha több illy tanítványokat nevel iskolája. Ennek a' fiatal-embernek egészen meghatották lelkemet szavai. Az Areopagíta, ki felesége' nemes lelkét egész mértékben ismerte, nem akadt-fel a' hév dicséretén, sőt szóról szóra megvitte Alcibiádnak a' mit hallott. A' hiu Alcibiádot csiklandta a' dicséret, 's engedelmet kért a' Bírótól hogy házához járhasson, 's felesége' javaltára magát érdemesbbé tehesse. A' jó ember maga unszolta erre. Hitvesem, ugymond, nagy kedvelője a' Philosophiának, 's örömemre lenne ha benneteket néha öszvekapni láthatnálak. Rhodope – ez vala a' neve e' tiszteletre-méltó Asszonyoságnak – valóban olvasgatta a' Bölcsék' írásait, 's Socratesznek Philosophiája az Alcibiád' szájában naponként több kedvességet talált nála. Feledém mondani hogy már elérte azt a' kort mikor az asszony nem szép többé, de még mindég tetszetős; midőn nincs ugyan már olly méltó a' szeretetre, de magát annál jobban szerettetti. Alcibiád látogatására jött az Asszonynak. Ez nem tartott sem Alcibiádtól sem magától. A' szó egyedül a' bölcsesség' tanulása felől folyt. Socratesznek leczkéji az Alcibiád' lelkéből a' Rhodopeba mentek-által, 's ezen ált' költözés alatt új kellemet kaptanak; hasonlóak a' legtisztább kútfo' vizéhez melly virító partok közt fut-el. Rhodopének napról napra nevedett szomja ezen értekezések után. Már megmagyaráztatá mit tart Socratesz a' bölcsesség és rény, az igaz és a' való felől, 's a' sor a' barátságá jött.

Szeretném tudni, monda az asszony. Mestered melly különbséget tesz a' barátság és szeretet között? – Socratesz nem azon Bölcsék közzül való, felele Alcibiád, a' kik mindent fejtegetnek: mindazáltal a' szerelmet háromfelé osztja. Egyike az a' durva melly bennünk köz az állatokkal; 's ez csak a' természet' ösztöne 's a' gyönyör' kedvelése. A' másika egy tiszta mennyei érzés melly bennünket az istenségig emel. A' harmadika középben van a' két elsőbb között, 's leginkább illik-egygyüvé az ember' valóságával; ez két szívnek egyessége az érzékek' kötelékei által. Socratesz az elsőséget a' barátság' szép örömeinek adja; de nem kárhoztatván a' természetet hogy az embert lélekből 's testből alkotá, az embernek sem veszi vétkül ha gyönyörködéseiben 's hajlandóságai-ban érzi a' test' és lélek' szoros egyessége' következeit. 'S kivált akkor akarja hogy a' természet' míve tiszteltessék, mikor a' szép testet szép lélekkel látjuk egybe-szerkezve; mert az én mesterem, bár maga rút, ismeri a' szépnek becsét; 's felelek értte, ha tudná kivel eredtem philosophiai tárgyak' vizsgálataiba, pirítani fogna hogy óráimat okosabban nem használok. Feloldozlak a' szépségek' mondása alól, monda Rhodope; Bölccsel van dolgom, 's ha ifjú is e' Bölcs, azt várom tőle hogy oktasson, nem hogy gyarlóságomnak hízelkedjék. Térjünk tanítód' állításaira. Úgy mondod, megengedi a' szerelmet. De ismeri e tévedéseit, veszedelmét? – Igen is, Asszonyom; valamint a' részegségét, 's a' borított még is szabadon hagyja. – A' hasonlítás nem szinte jó, felele Rhodope; a' bort úgy választhatni a' mint tetszik, 's mérsékelhetni italát: de úgy van e ez a' szerelemmel is? Ott sem a' választás sem a' mérséklet nem áll az akarón. – Nem, igen is, azoknál a' kiknek sem szívek nincs, sem fejek: de Socratesz a' maga tanítványait legelőbb is eszes és jó emberekké képzi, 's az illyeket szabadítja-fel szerelemre. Tudja ő hogy ezek csak azt fogják szeretni a' mi jó; 's mi kár lehet abból, akármelly mértékben szeretik ezt? Két nemes szív a' viszont-hajlandóság által a' szeretetre még méltóbbá vál mint ezen hajlandóság nélkül volt volna. Alcibiádnak minden felelete elháríta valamelly akadályt a' Rhodope' szívében, 's csuszamlóbbá tevő az utat mellyen egymás felé közelíttetnek. Már csak a' házassági hit' czikkelye volt hátra, 's épen ez vala a' Gordiai göcs. Rhodope

nem az az asszony volt a' kinél azt szélyvel lehetett vagdalni; nála azt felbontani kellett. Alcibiád messzünnen került neki. Egy nap' a' társaságba-kelés fordúlt-elő. Az emberek' szükségei, ugymond, egyyüvé-szövetkeztetéék őket, a' köz haszon kiszabta tisztjeiket, 's a' zabolátlanság törvényeket szült. Mind ezek szent szabások ugyan, de idege-nek lelkeink előtt. Az emberek csak külsőképen illetik egymást, 's e' szerént tisztjeik is mellyeket egymás eránt magokra vetek, a' külsőn állapodnak-meg. Maga a' természet a' szív' törvényszabója; egyedül ő gerjeszthet hálát, barátságot, szerelmet; 's a' szív' érzései nem parancsoltathatnak polgári rendelkezések által. Ez az oka, példának-okáért, hogy a' házassági szövetségben sem nem ígérhetni sem nem kívánhatni egyebet mint a' nem-lelki egygyeséget. Rhodope, a' ki hajlott valónak lenni a' beszéd' elejét, elrémult a' következésen. Hogyan? ugymond; tehát én nem ígértem egyebet az én férjemnek ha-nem hogy úgy teszek mintha szeretném? – De mit tudtál hát egyebet ígérni? – Hogy valóban fogom szeretni! felele az asszony elaléló hangzattal. – Tehát ő is megígérte viszontag hogy nem csak szeretetre-méltó, de szemeidben a' szeretetre legméltóbb férjfi is leend? Megígérte hogy mindent elkövet hogy az lehessen, 's megállja szavát. – Igen jó; részedről te is mindent elkövetsz hogy egyedül őtet szeressd: de az igyekezet' szerencsés sikere felől sem egyyitek nem állhat jót, sem másitok. – Ez irtóztató Morál! kiálta Rhodope. – Szerencsére Asszonyom, még is nem szinte olly irtóztató! Mennyi vétkes fogna úgy találatni ha a' házassági hűség való tiszt volna! – A' nagy Istenekre! 's te kétlheted...? – Én semmit nem kétlek, Asszonyom! Egyenességem, látom, ellenedre van, 's nem reméllem hogy kedves jó példámat követni benne. Úgy hittem, Philosophával beszéllek, azonban csak eszes-asszonnyal szóllottam. Szégyellem tévedésemet 's megyek. De bucsuzásommal, engedd, hadd adjam újabb jelét egyenességemnek. Úgy vél-ném az én erkölceim olly tiszták mint a' legtisztessbb asszonyéi lehetnek; én szintén úgy tudom mire kötelez a' becsület 's a' hit' szentsége; ismerem a' házassági törvényt 's megszégése' vétkét: de ha ezer feleséget vettem volna is, nem fognám magamat vádolni ha téged magadat ezerszer szebbnek, ezerszer szeretetre-méltóbbnak lennélek mint azt az ezer feleséget egyetemben. A' szerént a' mit te állítasz, csak az mondhatja hogy van-nak erkölcei a' kinek szeme 's szíve nincs. Sok szerencsét hozzá hogy a' tökéletnek e' fő pontjára eljutottál!

E' szók, keseredésnek 's haragnak hangjával ejtve, olly rémülésben hagyták Rhodopét hogy alig tudott magához térni. Alcibiád többé meg nem jelent a' háznál. Látta az asszony hogy bucsuzásakor tartott szavaiból nem a' vetekedés' tüze, hanem valami más szelídebb hevület hangzott; a' maga részéről pedig érzette hogy koránt sem a' bölcsesség' félbe-szakadt leczkéji után búsong. Ez az örök únatkozás, ez a' békétlenség önn-magával, titkos idegensége férjének nyájaskodásai ellen, 's az a' veres szín, melly, ha Alcibiádnak neve talált említetni, egész képét elborította, mutatták neki hogy nem lesz bá-torságos tovább folytatni vele a' társalkodást; és még is égett meglátni. Férje visszave-zette. Megértvén hitvesétől hogy valamelly szó felett öszveháborodtak, tréfát csinált a' dologból, 's megszóllítá Alcibiádot, lenne esze, jőne-vissza. A' beszéd egy ideig lassú volt. A' jámbor férj csintalanul mosolygott orra alatt; de másfelé vonván foglalatosságai: Ide hagylak benneteket, ugymond; 's reméllem, öszveháborodván a' szó felett, a' dol-gon magán megalkudtok. Szegény! ő nem gondolt vele semmi rosszat, de képében na-gyot pirult az asszony.

Alkalmas ideig hallgatván, Alcibiád végre elkezdé a' beszédet. Véled töltött óráimban, Asszonyom, ugymond, legszebb örömeit találtam-fel életemnek; 's ámbár egyedül tetszésemről függött a' nagy világ' lármás vígaságaiba merülni, megtanultam körülted, hogy a' magány' csendes örömei ezeknél végetlenül édesebbek. Elszakasztám magamat a' világtól, nem valék többé magamé, tiéd valék egyedül. Ne hidd hogy az az esztelen remény csúszott volna szívembe hogy elcsábíthatlak; lelked' magassága hódoltatott, százszor inkább mint elmésséged 's e' bájos alak, törvényeid alá. De illy tiszta, illy szép lánggal égven éretted, azzal hízelkedtem vala magamnak hogy lelkedben ehhez hasonló érzéseket ébreszthetek-fel. Ez a' szép szerelem téged megbántott vagy inkább terhedre vált; mert engedj-meg egyenességemnek, lehetetlen hogy kárhoztasd. A' mit én érzek értted, te egy másért érzed; magad vallád úgy. Én nem vádolhatlak érette, én értte nem panaszkodhatom: de elég hogy szenvedek. Athénében nincs talán több egy asszonynál, a' ki férjét szeresse, 's nekem ebben az egyben kelle magamat elvesztenem! – Valóban bohó vagy egy bölcs ember' tanítványa lévén, felele néki Rhodope édesded mosolygással. Az ifju a' legkomolybb hanggal felelt reá, de az asszony csak nevetközött; az ifju az asszony' keze után nyult, 's ez megneheztelt értte; az megcsókolta ezt a' kezét, ez fel akara keln; az tartóztatta, ez elpirult, 's a' két Bölcsnek kerengett a' feje.

Nem kíván hosszas magyarázatot, mint lett oda Rhodope, 's mint keresett okokat mentegetni magát maga előtt: könnyü azt egy megbotlott, de tiszteletre-méltó asszonyban képzelni.

Mindenek-felett férje' becsülete 's nyugalma miatt reszketett. Alcibiád esküvéssel fogadta neki a' legszentebb hallgatást; de a' gonosz világ nem várta hogy ő megszegje ígérétét. Tudta azt minden hogy Alcibiád nem az az ember a' ki untalan' Philosophiáról beszéll egy szép asszonnyal. Gyakor látogatásai gyanút támasztottak; pedig a' gyanút a' világ való gyanánt veszi. Kicsinált dolog volt hogy Alcibiád jól áll Rhodopénál. A' hír fülébe ment férjének. Nem hitt ugyan neki, de felesége' becsülete, 's a' magáé, úgy kívánták, hogy a' gyanú is távoztassék. Tehát elébe terjesztette hitvesének hogy köz javok úgy kívánja hogy a' társalkodás Alcibiáddal félbe-szakasztassék; 's ezt olly szelídséggel, olly bizakodással 's kímélettel mondotta, hogy az asszony nem is lelt feleletet reá. A' lágyszívü 's már a' természet által jóra-szült asszonyt nem érheti érzékenybb pirotság, mint midőn olly jeleit kénytelen elfogadni a' becsületnek, melyeket többé nem érde-mel.

Rhodope e' pillantat olta eltökélé: hogy a' társalkodásnak Alcibiáddal általjában véget vet; 's minél gyengébbnek érzette magát eránta, annál erősebben állott végezése mellett. Haszontalan' igyekeze Alcibiád minden csábító mesterségeivel megtántorítani szándékában. Nem, monda neki ez a' derék asszony, elhagyám ugyan ámítatni magamat hogy egy asszonynak titkos vétése férje ellen semmit nem tesz: de maga a' való-talan szín is igazi sérelem mihelytt becsülete csorbúl általa, vagy nyugalma háborítatik. Nem tartozom szeretni férjemet; légyen úgy: de a' mennyire tőlem kitelik, szerencsés-sé tenni szoros tisztém. – 'S e' szerént az ő javát elébe teszed az enyémnek? – Elébe, felele, fogadásom' teljesítését hajlandóságomnak; ez a' kireppent szó légyen utolsó gyengeségem. – Ah, kiálta Alcibiád, 's én magamat szerettetni gondolám! Él szerencsésen, Asszonyom; látom hogy egész szerencsém egy bohó pillantat' kedvezése volt. – Illyenek a' mi tiszta-életű asszonyaink! mondá továbbá. Mikor kedvekbe vesznek, a' szerelem vett rajtok erőt; mikor kiadnak rajtunk, az erkölcs' sugallatait követik; 's való-

jában ez az egész szerelem 's ez az egész erkölcs egy képzelődés' szesze melly tegnap jött 's ma megy'. – Érdemlem ez alázatot, monda Rhodope, könyűkre olvadván. A' ki meg nem becsülte magát, nem várhatja hogy más által becsültessék. Igazság⁴ hogy gyengességünk megvetést húzzon reánk.

Alcibiád ennyi próba után megtanulta hogy az asszonyokhoz nincs mit bízni; mind a' mellett magának sem hitt annyit hogy veszedelmét rettegés nélkül nézhetné: 's noha eltökélte hogy szeretni nem fog, homályosan érezte hogy szerelem nélkül nem élhet.

Ezen hánykódásai közt, midőn egy nap' a' tenger' szélén sétálna, egy asszonyt láta közelíteni kit járásáról 's szépségéről Istennének fogadott volna, ha benne Erigonét, a' szerelem' örömei' leánykáját, nem ismerte volna meg. Ki akara térni előle, de az nevén szólítja. Alcibiád, ugymond; téged az a' bölcselkedés még bolonddá teszen. Mondd-meg csak, kérlek, a' te esztendeidhez illik e elevenen temetni-el magadat azokba a' komor elmélgésekbe? Fogadd szómat, légy boldog; mindég marad időd hogy bölcs légy. – Én azért törekedem bölcs lenni, felele Alcibiád hogy boldog legyek. – Szép út a' boldogságra! 'S te azt hiszed hogy én nagyon töröm magamat a' te tudományodon? 's még is ki boldogabb nálamnál? Az a' Socratesz téged egészen el-rontott, 's az nagy kár; de teszek én róla, csak végy leczkét nálam. Régen kitettem a' czélt reád; én ifju is vagyok, szép is, érzékeny is; 's dicsekedés nélkül legyen mondva, érek annyit mint egy nagyszakálu Bölcs. Ők azt tanítják hogy tagadd-meg magadtól az örömet; szomorú tudomány! nálam azt tanulod-meg hogy kedvedre élj velek. – Oh, felele Alcibiád, káromra igen is jól megtanultam; a' költés, a' gyönyörűségek megrontottak. Nem vagyok én többé az a' pompás gazdag ember kit bolondságai olly híressé tettek, 's most már kölcsönözöimnek rovasokra élek. – 'S ez mindöszve is a' bajod? Ne gondolj vele; nekem elég pénzem, elég kövem van, 's másoknak bolondságai helyre hozzák a' tiéidet. – Jóságod elkevélyít, felele Alcibiád; de vele nem fogok visszaélni. – Mit akar e' vonakodás? A' szerelem nem tesz e mindent közössé? 'S osztán kinek juthatna eszébe azt hinni hogy tőlem veszed? Te nem vagy olly gondolatlan hogy tovább add: én pedig kevélyebb vagyok mint hogy szerelmem' barátját másoknak nyelvekre kössem. – Meg kell vallanom, ezt nem vártam tőled, mert téged a' világ fősvénynek tart. – Fősvénynek? az vagyok, igen is, azok eránt a' kiket nem szeretek, hogy azzal a' kit szívem választott, vesztegetve költhessek. Én nagy becsben tartom köveimet, de téged még nagyobbban tartalak; 's szóllj, ha kell, 's holnap fel vannak áldozva. – E' példátalan kedvezés pirít és érdeke. Örömet engedném neked azt a' szép lelkek' gyönyörűségét hogy rajtam gyakorolhassd, ha hálából legalább virító legénységet nyujthatnék értte; de kénytelen vagyok vallást tenni előtted, a' mértékletlen élet nem csak vagyonomat rontotta-meg; azon mesterségre is reá-akadtam hogy fiatal esztendeimben érjem-el a' vén kort. – Könnyen elhiszem, felele Erigone mosolygva; nem hiába ismertél annyi tisztas asszonyt. De még jobban megleplek; én nem kívánok egyebet tőled a' szív' leggyengédebb érzéseinél, 's ha szíved úgy meg nincs rontva mint erszényed, meg van a' mit kerestem. – Kötődöl, monda Alcibiád. – Nem én! Ha Herculeszt venném kedvesemnek, azt kívánnám hogy legyen Herculesz; Alcibiádtól azt kívánom hogy legyen Alcibiád, 's szeressen azon szelíd, csendes gyönyörrel mellynek a' szív kútfeje. Ha

⁴ Igazság

néha az érzékek' részéről találsz reménytelenül meglepni, jó; én neked mindent szabadon hagyok 's nem kívánok semmit. – Valóban, monda Alcibád, sem örömem, sem csudálkozásom nem lel határt; 's ha attól nem tartanék hogy szerencsémnek valamely méltóbb irígye... – Irígye? oh, annak, fogadom, nem lesz más mint szerencsétlen. Tudd-meg, barátom, az asszonyok, ha változnak, negédségből 's újság-kívánságból változnak; 's képzelhet'd hogy én túl vagyok mind egyikén mind másikán. Ha nem ismerném a' férjfiakat, azt mondhatnád, hogy sokat fogadok; de midőn őket feláldozom neked, tudom mit cselekszem. 'S ha megnyugtatósodra még ez sem elég, hiszen nyitva egy út előttünk. Neked egy jószágod van alkalmas távolságra Athénétől hová az alkalmatlanok nem jönnek örömeinket feldúlani. Ha bízol magadhoz hogy társaságomban kiállhat'd a' magány' unalmait, parancsolj 's holnap indulunk. – Nem, ugymond Alcibiád, dolgaimeg még egy ideig itt nem engedik hagyni a' várost. De ha megkötjük a' kötetést szükség e hogy azt tudassuk? – A' mint neked tetszik; ha akarod hogy tudja a' világ, én leszek a' ki kihirdetem; ha titokban tetszik tartanod, hallgatóbb leszek mint az első Begyes. Egyedül magamtól függvén 's benned tennen-magadat szeretvén, sem nem keresem sem nem rettegem a' világ' szemeit. Ne erőltessd magad', barátom; tanácskozzál szíveddel, 's ha ajánlásom kedvedre van, vár vacsorám. Menjünk hitünknek bizonyosságául hívní az öröm' és gyönyör' Isteneit. – Alcibiád megfogja a' leány' jobbját, 's elragadtatva csókolván, ah, ugymond, végre találtam szeretetet, 's ma kezdődik boldogságom!

Elérkeznek a' házhoz. Valamit az ízlés kedvest és válogatottat talál hogy az érzékeket egyetemben gyönyörködtesse, mind az öszvegyűjtve látszott az Alcibiád' megbájolására e' pompás vacsorán. Illyen vala a' palota mellyben Adóniszt fogadta-el Cypris, 's méltó hogy az Ámorok itt is töltögessék a' nektárt, hogy a' Gráziák itt is udvaroljanak az ambroziával. Ah, ugymond Erigone, ki hitte volna midőn a' Bacchusz' kedvese' nevét felvettem, hogy egykor azt a' halandót fogom tartani karjaim közt a' ki szépséggel felülhaladja India' hódoltatóját! Mit mondok, halandót? Bacchuszt, Apollont 's Ámort együtt bírom benne, 's ez órában Erigonét, Kalliopét 's Psychét látom boldogságomat irigyleni. Felkoszorúzlak tehát, én ifju Istenem, szőlővel, borostyánnal 's myrtusszal; vajha szemeid előtt én is mind azon kecsékkel jelenhetnék-meg mellyeket kedveseikben azon halhatatlanok imádtak kiknek te ragyogsz ékeikkel! Alcibiád elrészegülve hiuságában 's szerelmében, játéknak eresztette ígész csapodárkodásait, mellyek által magát a' bölcseséget is el tudta szédíteni. Diadalát lantjának ezüst húrjain énekelte. Szerencsáját egybe-vetette az Istenekével, 's boldogabbnak nevezte magát náloknál mint barátnéja által náloknál szebbnek találtatott.

A' vacsora után egy szomszéd szobába vezetett el melly el vala rekesztve az Erigoneétől. Nyúgodj-el, szeretett Alcibiád, monda ez neki tőle elválván; vajha a' szerelem csak az én képmet festené elődbe midőn majd elszunnyadsz. Méltóztassál legalább velem azt hitetni; 's ha valami más tárgy talál ötleni gondolataidba, kedvezz érzékenységemnek, 's egy hízelkedő hazugság által hozzd helyre álmodnak nem akart vétkét. – Hogyan, kedves! monda ellágyúlva Alcibiád; 's te engem az álom' játékos örömeire szorítanál? – Neked, felele amaz, nálam nem lesz soha egyéb törvényed tulajdon tetszésednél; 's énekelve ott hagyá.

Alcibiád magán kívül volt örömeiben. O szemérem! o tisztaság! kiálta; de mik vagytok ti tehát, ha olly szívben találtatik a' hol ti nem lakoztok, az a' tiszta, szűz szeretet

melly az egekből szállott alá, meglelkesíteni a' még ártatlan embert 's dísz adni a' természetnek? 's ezen elragadtatásban felkél, meglepni Erigonét.

A' Hetére mosolygva fogadja Alcibiádot; érzéssel, de nem hévvel; 's úgy tetszett mintha szíve csak az Alcibiád' kívánságaitól venne melegülést. Két holnap folyt-el ezen boldog örömek' teljében, 's a' leány csak egyszer sem tagadta-meg fogadott érzéseit. De végre közelített a' szerencsétlen nap mely egygy illy igen hízelkedő képzeletet eloszlason.

Az Athénei ifjuság úntalan' a' közelítő Olympiai játékokhoz való készüléttel foglalatoskodék; 's hogy az egész haza' szemei előtt melly felette szép elnyerni a' koszorút, azt Erigone olly tűzzel festette, a' Poseidon' játéka' fényességét olly hevesen magasztalá, hogy Alcibiádnak kedve jött, fellépni a' pálya' futóji közzé. De hogy az öröm váratlan' lepje-meg lyáncáját, hallgatott szándéka felől.

A' játék' innepén elvál tőle, hogy a' Hippodrómba menjen. Ha ugymond, együtt látnának, mindenfélét húznának-ki belőle; pedig elvégeztük hogy a' gyanút is el fogjuk távoztatni. De a' játék után együtt leszünk 's nálad vacsorálok.

Gyűl a' nép, telnek a' székek. Erigone megjelen, 's minden szem függve marad rajta. A' szépek irigykedve nézik, a' rútak bosszusággal, a' vének sóhajtozva, az ifjak eltelni nem tudó gyönyörködéssel. Az Erigone' szemei, mindenfelé szalongván e' roppant Amphitheáter' sorain, csak Alcibiádot keresték. Egyszerre a' verőcze előtt látja-meg szekerét és lovait. Nem mere hinni szemeinek. De kevésel tovább egy ifju, szebb mint a' szerelem' Istene 's délcezegebb mint Mársz, felhág e' pompás szekérre. Alcibiád! Alcibiád! az ő! Szájáról szájra megyen a' név, 's az elszédült leány nem hall egyebet ennél: Alcibiád! a' dísze, a' fénye az Athénei ifjúságnak! Elalélt örömeiben. Az ifju felpillant reá, mintha kedvesének isteni segédét kérné a' futásra. Rendbe állanak a' szekerek, megnyíl a' verőcze, harsognak a' trombiták, a' föld már reng a' vágató paripák alatt, 's porfelleg fogja-bé a' futatókat⁵. Erigone alig lélegzik. Lelke szemeibe költözött, szemei pedig kedvese' szekerét kísérték túl a' por' habzatjain. Ime nyílás esik a' szekerek között, a' gyorsabbak haladnak, 's az Alcibiádé közöttök van. A' reszkető Erigone fogadásokat tesz Castornak, Polluxnak, Herculesnek, Apollonnak; 's végre elől látja Alcibiádot; de másod' magával. Lelkét a' félelem és remény függőben tartják. A' két szekér' kerekei azon tengelyen látszanak forgani, azon gyeplőtől igazgattatni a' lovak. Alcibiád kettőzteti tüztét, 's az Erigone' szíve könnyebben piheg; a' másik erőlteti sebességét, 's az Erigone' szíve ismét szorúl; minden csere ellenkező hevületre ragadozza. A' két szekér egyszerre jut-el a' célhoz; de a' másik egy nyúlással megelőzi Alcibiádot, 's egyszerre ezer száj a' Számoszi Pisicratesz' nevét harsogja. Alcibiád elborítva szégyennel, megfordúl, sülyedt fővel, lógó gyeplőkkel, 's kerüli a' helyet hol Erigone képét fátyolával befedte. Úgy tetszett neki mintha reá volt volna függesztve minden szem, 's pirítaná hogy olly embert szeret a' ki magát meggyőzeté. Azonban zúgás támad körülte. Látni akarja mi dolog. Pisicratesz hajtotta-vissza szekerét azon részen a' hol Erigone ült. Újabb ok a' pirúlásra. De mint hűle-el, midőn, lábainál állván-meg a' szekér, leszállani látja a' győzedelmest ki a' nyert koszorút neki jó nyújtani. Ezt én neked köszönhetem, Asszonyom, ugymond, 's ímé hódolok vele. Képzelve kiki ha tudja, azon sokféle indú-

⁵ futatókat

latokat mellyektől Erigonének szíve e' szók' hallására hányattatott. De még élt benne a' szerelem. Nincs mit köszönnöd, felele Pisicratesznek piruló képpel; szívem azt, engedj-meg egyenességemnek, nem néked óhajtotta. – De azért nekem e' dicset még is csak az a' kívánság szerzé-meg hogy láttodra⁶ győzhessek. Ha tehát nem voltam is elég szerencsés bírni óhajtásodat a' pályavívás közben, legalább méltóztassál osztozni velem jutalmában, 's fogadd-el e' koszorút! Ekkor a' legindúlatosbb esdeklésekkel únszoló ismét elfogadni áldozatját, 's a' sokaság csattogó kézzel látszott azt kívánni. A' negéd végre győzött a' szerelem' érzésein; Erigone elfogadta a' szerencsétlen ágat, de egyedül, úgy mondta legalább, hogy a' nép' kívánságának eleget tegyen; de, ki hinné? mosolygva: 's Pisicratesz ismét fellépett a' szekérre, eltele szerelemmel 's a' dics' szédítő örömeivel.

Alcibiád, mihegyt első fájdalom csendesedett, bátorítani kezdé magát. Minő gyenge, hiu ember vagy te, ugymond, hogy ezen ennyire törődöl! És miért? mert más még serényebb vagy szerencsésebb kocsis mint te. De látom én, nem ez bánt téged. A' legboldogabb halandónak fogtad volna magad' tartani ha Erigonének szemei előtt nyerhetéd vala-el a' jutalmat; 's attól félsz hogy meggyőzve kevésbbé fogsz szerettetni. Ne légy eránta igazságtalan. Erigone nem a' közönséges asszonyok közzé tartozik; köszönni fogja hogy néki örömet akarál nyújtani; 's maga lesz az első a' ki pirítani fog hogy illy csekélység miatt epedezsz. Menjünk bátran látására. Sőt örvendeznem kellene e' visszas történeten; ez új próbája lesz szép szívének, 's a' szerelem az ő karjai közt nekem sokkal szebb diadalt készít mint a' mellytől elestem. Eltele a' vígasztaló képzeletekkel, érkezik Erigonéhez, 's – a' Győző' szekerét ajtaja előtt látja állani.

Az neki mennyköütés volt. Szégyen, bosszúság, kétségbe-esés rohant szívére. Elalélva alig tudta mit csinál, 's tántorgó lépései mintegy magoktól fordúlnak Socratesznek lakása felé.

A' jó öreg ki maga is jelen volt a' nézők közt, nyájassággal jött elfogadására. A' mint látom, ugymond, neked vígasztalásra van szükséged hogy kezedből kireppene a' diadal: de, úgy e, kószáló? ma nem igen fogtalak volna látni ha elnyerted volna azt? Jó, szívesen látlak én így is; nekem kedves ha a' bajban megkeresnek. A' boldogsága' érzésében elmerült szív mindenütt kiömölhet: de a' szenvedők' bizakodása edesebb, hízelkedőbb. Azonban azt magad is megvallod, gondolnám, hogy a' Számoszi Pisicratesz után neked vannak legsebesbb nyargalóid az egész Görögföldön; 's meg kell adni hogy szép dolog derék embernek lovakban múlni-felül másokat. A' levert Alcibiád meg sem értette a' Socratesz' fülánkját. A' Bölcs ábráza' elváltozásából vetvén szíve' illetődésére, De mi hát ez? ugymond neki komolybb hanggal; egy gyermekség fog e így megindítani? E' búsongást, e' csüggedelmet alig bocsáthatnám meg neked ha egy országot vettél volna is. – Ah, édes mesterem, kiálta Alcibiád, lassanként magához térvén; melly szerencsétlen a' kinek érzékeny szív jutott! márvány szívvel bírjon a' ki illy romlott időben akar élni! – Elhiszem, felele Socratesz, hogy neked ez a' te érzékeny szíved néha nem kevés bajt csinál. De az érzékeny szív olly derék portéka hogy nem sajnálhat'd ha ollykor drágán fizetsz is értte. Azonban hadd látom hát, mi ért megint ez egyszer?

Alcibiád ekkor beszélni kezdé, mint jára Begyesével, a' gyermek-leánnyal, az özvegyel, a' Bíró' hitvesével, 's azzal az álnok Heterával, a' ki épen most áldozta-fel a'

⁶ látodra

szerencsésbb kocsizónak. 'S min tudsz te itt panaszkodni, monda neki Socratesz, végig hallgatván hosszas siralmait? Hiszen nekem úgy tetszik hogy téged mindenik szeretett a' maga módja szerént. A' Begyes példának-okáért, a' gyönyört szereti a' tisztaság' leple alatt; úgy hitte hogy a' mit keres, benned felleli; te azt megtagadád tőle 's ő kimutatta útadat. Így bánt a' többi is. Mindenike tulajdon boldogságát szerette kedvesének szeretésében. A' gyermek-leány férjet keresett kit szabadon 's az illendőség' megsértése nélkül szerethessen; az özvegy azt ígérte magának hogy szépségének irigylett diadalát leli-fel benned; az Areopagíta' felesége egy oly szeretetreméltó 's titoktartó kedvest, kivel philosophiája veszély 's botránkoztatás nélkül pihenheti-ki magát; ez a' köz-öröme'k' árosa pedig azt a' szép férjfit kit minden csudál, minden magasztal, minden óhajt; 's örült hogy azt bírhatta, ha bár titokban is, kin a' hazának minden szépségei készek lennének versengeni vele. – Hogyan? monda Alcibiád; hát azt csak te is valónak látod, úgy e, hogy engem egyike sem szeretett tulajdon magamért? Magadért e? kérdé a' Bölcs; ah, édes gyermekem, 's ki verte azt a' bohóságot fejedbe hogy valami olyast várj? Minden önn-magáért szeret. Maga a' barátság is, ez az oly tiszta érzés, mindég személyes használatokon építi választásait; 's ha olyat keressz a' mellyben ez ne talál-tassék, jobb ha mingyárt az enyémről is lemondasz. Valóban csudálom mint szédíti-el az önnszeretet még a' legeszesebb embert is. Szeretném tudni mi az a' Magam, mi az a' te Éned, a' mit mással kívánsz szerettetni? A' születés, gazdagság, ifjuság, elmésség, szépség mind merő események. Ez egyik sem vagy Te, 's még is te csak ezek által érdemlesz szeretetet. Az a' te becses Éned, az a' te Magamod csak az a' goromba vászon mellyre a' drága hímvarrás tétetett. A' ki ezen tulajdonokat kedveli rajtad, felcseréli őket személyeddel. Légyen eszed, ne add magad' oly fejtegetésekre a' miket senki nem csinál, 's nyugodj-meg azon hogy mások, összevegyítvén tulajdoniddal személyedet, szeretetekre méltóztatnak. Én épen nem neheztelek azért hogy kényes ízlésed ott hagyatá veled a' Begyest és az Özveget, sem hogy a' széplelkű Rhodope 's a' hiu Erigone szabadságodat visszaadák: de hogy Glycérionról lemondál, azt sajnálom; 's javaslanám, térj-vissza hozzá. – Kötődöl! ugymond Alcibiád; ő gyermek, azt akarja hogy vegye-el az ember. – Jó; hát elveszed! – Ha jól hallom e? Socratesz adja nekem e' tanácsot? – Miért nem? Ha feleséged eszes és jó, boldog lélsz; ha kaczér vagy durczás, bölcsé téssen; forgassd a' hogy' tetszik, nyerni fogsz benne.

A' NÉGY PALACZK.

Kár hogy oda a' Tündérvilág! Az ezer édes örömet nyújtott a' heves képzeletnek, 's a' legszabadosbb mód vala édes álmokra szenderedni. 'S nem voltak e a' hajdani Napkelet' mennyezetei elnépesedve Génuszokkal 's Tündérekkel? A' Görögök úgy nézték őket mint közbenjáró lényeket Istenek és emberek között. Példa reá a' Socratesz' bízott Démona; példa az a' Tündér ki, a' mint mingyárt beszéllem, Alcimachuszt tartotta védelme alatt.

Evergéte Tündér megkedvelé Alcimachuszt, még minekelőtte világra jött. Ő intézte születésekor csillagzatait, ő kötötte-meg ötet a' tetszés' ajándékával a' nélkül hogy elébe szabta volna a' módot mellyel szeressen. Egész ifjusága azon elmésség' 's kellemek' kifejtődéseiben tölt-el mellyeket jóltevőjétől kikészítésül kapott.

Tizenöt esztendő volt midőn atyja, egyyike a' legelsőbb 's legtehetősebb polgároknak Megarában, a' fegyvergyakorlás végett Athenébe küldötte. Édes fiam, ugymonda neki búcsúzásakor, te a' világban a' hová lépsz, sok eszelősre fogsz akadni kik becstelennül szólnak az asszonyokról. Ne higgy nekik, a' majmoknak! Azért szöllanak rólok becstelenül, mert őket becstelenné nem tehatték. Én az asszonyi-nemben annyi szép-érzést, annyi nyíltszívűséget, annyi való-voltot találtam a' mennyit hijába kerestem a' mi nemünkben; 's ennek első példajául mingyárt anyádat hozhatom-elő. Tégy úgy mint én: keress egy jó-nevelésű személyt, ért elmével, jámbor erkölccsel; kinek gondolkozása 's hajlandóságai a' tiédhez hasonlítanak. Kapsz olyat mindenütt. Eggyezésemén ne aggódjál. Én jó atya vagyok; csak te légy szerencsés, meg van a' mit óhajtottam.

Alcimachus eltelve ezen intésekkel, elérkezik Athenébe. Első látogatását Szelénénél tette kihez ajánlvá volt. Szeléne ifjonta szép és igen kedves vala: még meg vala szépsége, de kedvessége fogyott. Mingyárt az idvezlés' ceremóniái után, mit keressz te, ugymond neki egy Ezredes, férje Szelénének 's az Alcimachus' atyjának hajdani barátja, minálunk? Illik e magadat az élet' virágában asszonyok közzé temetned? A' rév, a' nyargaló, azok légyenek iskoláid, nem azon hiu gyülekezetek a' mit szép-világnak hívnak. Elvesznék bosszuságomban, ha látom hogy fiatal ember érkezik hozzánk. Szpártába, Szpártába kellene őket innen kergetni!

Alcimachus e' megtámadás által egészen meg volt zavarva; de Szeléne pártjára költ. Oh, ezen tökéletesen reád ismerhetni! monda férjének. Szpárta, a' rév a' nyargaló! 'S mondd-el csak, mit tanúlnak ezekben a' te iskoláidban? – Gazdagodni 's verekedni, felele az Ezredes durván. – Gazdagodni, lám be nemes törekedés! verekedni, lám be mulatságos! Az első, úgy vélném, nem illik fő-születésű ifju-ember' tüzéhez; a' másikat a' nélkül is könnyen megtanúlni. – Nem olly könnyen, nem olly könnyen, Asszonyom, mint gondolod. A' ki kendőző-asztalkák körül töltötte ifjuságát, nehezen lesz jó katoná. – Én pedig nem tudok semmit ízetlenebbet, faragatlanabbat, mint a' ki csak verekedni tanult. Hát csak azért vagytok a' világon hogy egymást öldössétek? A' békének szint úgy megvannak a' maga mesterségei mellyeket tanulni kell, mint a' háborúnak. Nem mindég állatok sereg előtt. – Lánczos, lobogós! hisz' az épen a' baj! az épen a' baj! Állana csak rajtam, fejével lakolna minden a' ki még a' béke' idejében is eltávoznék a' zászlóktól. – Hogyan, édes Úr, 's te tehát azt akarnád hogy nekünk senki ne maradjon?

– Marad, Asszonyom, marad! elég haszontalan van a' hazában. – Gyönyörű! te reánk a' nép' salakját tolod? Oh, az asszonyok neked sok köszönettel tartoznak. – Azt nekik szívesen oda hagyom. – Nem, Uram; mi hű leányai vagyunk a' Respublicának, 's ennek javáért, mint jó polgárnék, örömet lemondunk minden figuráról melly nekünk nem tetszik; mind azon rettenetes férjféképről mellyen kilátni hogy csak ölni vágni tud 's nem is való egyébre. – 'S azokat a' szépképü emberkéket a' kik tudnak élni, azokat, úgy e, magatoknak tartjátok? – Minden bizonnyal! – Jó; az Aeropagusz el nem múlatja törvényt hozni felőle kedvetekért. Fiatal ember, megengedj; a' feleségem nincs eszén. Itt hagylak, mert tovább nem tűrhetem. A' hatalmas Herakleszre, hogy épen nekem jutott az illy asszony! Más férj meg sem álmodja az illyeket. – Ezt mondván, reájok vágta az ajtót 's ment.

Hiszen ez felette különös háztartás! monda Alcimachus. Asszonyom, megengedj merészségemnek; gyakran esik-meg ez nálatok? – Oh igen, monda az asszony finnyásan; mindég ha valaki van nálam. – 'S hát ha magatokban vagytok? – Néha dörmög olykor is, de lassacskában. – De az Istenekre! hogyan tudál hozzá menni? – A' mint közönségesen mennek; holmi tekintetekre nézve. Egyéberánt ő a' legjobb ember a' világon. Ha megúnatja magát, ellenére szólok; tűzbe jó 's dolgára megy. Mindent csinállok belőle a' mit akarok. Tanácslom, légy tekintettel eránta; barátságát nem kell megvetned; annak sokképen hasznát vehet'd. Itt sok házhoz vagy e ajánlva? – Az atyám' közelebbi ismerőseihez, 's azoknak számok nem nagy. – Igen jó; úgy annál többször látjuk-meg egymást. Ezt reád nézve óhajtom; mert új világba lépván, a' legeszesebbnek is vezérre van szüksége. – 'S remélhetném tőled e' kegyet? – Én, vagy a' férjem; rajtad a' választás. – E' szerint már választottam. – Így múlt-el az első együttlét.

Visszatérvén férje, Te egy különös ember vagy, monda neki az asszony; hangod elvadította ezt a' fiatalembert. – A' kit te örömet jámborrrá tennél, úgy e? – Értem, Uram; meg lesz hagyva hogy ajtómat zárva lelje. – Nem úgy, Asszonyom, nem úgy; én nem vagyok féltékeny. Ha ifju-korodban nem voltam az, nem kezdem mikor hervadni indulsz. – Gyönyörű complimentek! de hozzájuk szoktam. Azonban ne feledd hogy neki viszont-vizittel tartozol. Minden bizonnyal; én tudom mit kíván az élet' rende, 's nem könnyen feledek a' mivel tartozom.

Más nap' látni ment Alcimachust, 's a' tegnapin kezdte a' szót. Hát mit végzél? ugymond; elpuhult Ifjaink' útját fogod e te is követni? Gondolnám, feleségem reá buzdított. Őrizkedjél, őrizkedjél, kérlek; nem tőle; mert az ő ideje, hála legyen értte az egeknek, elmúlt; de a' többitől! Ők a' legveszedelmesbb Szírenek⁷. Az ember egy pillantatig sincs bátorságban körülöttök. Neked állanak, esküsznek hogy szeretnek, hogy örökké fognak szeretni, 's egyet fordulsz, 's ott hagytak. Úgy bánnak a' férjfiával, mintha bábjátékjuk volna. E' szerint monda Alcimachus, az Athénei asszonyok koránt sem a' Megariaiak. – A' Megariaiak? egyike olyan mint a' másika! Látom, atyádra ütöttél. Az a' szegény egygyűyü reá merte volna tenni az egész világot hogy neki a' legszűzebb-életü felesége van. Ha csínoskodott, azért csínoskodott hogy férjének tessék; ha vendégeket fogadott, hogy a' háznak tégyen becsületet; merő áhítatosságból zárkozott-el a' Pathenonnak egy Hieroszával, 's azért költözött egy kerti-lakóba,

⁷ Szírenek

mert a' nagy-világ' romlottságát megúnta nézni a' városban; 's vaktában bízta magát felesége' hűségére. – Reméllem, arra oka fogott lenni, monda Alcimachus; 's kérlek, tiszteld az anyám' emlékezetét. – A' te anyádét, fiatal-ember? A' te anyád szint úgy asszony volt mint más. Azt gondolod talán hogy néked mondvá csináltak egyget? Ah, ismertem számtalant; 's nem találtam egyget is tökéletesen hívet ezen az én bohómon kívül; 's ezt is magamnak kellett képzenem. Akaratja ellen csináltam jó asszonyt belőle. De azt a' csalfaságot, azt a' ragyogni-szeretést mellyet vagy a' természet, vagy a' példák öntenek mindenikébe, ki nem tudtam belőle irtani. Fogadom, még próbát teszen, elcsábíthat e téged is; egyedül hogy kikaczaghasson. Nem te volnál az első kit a' kétségbe-esésig gyötrött. Egykor az illy apró játékkal töltötte idejét, osztán pajkosságait magamnak beszéllte-el, 's úgy nevetett mint az esze-veszett. Szerencsére öregszik, 's többé nem épen olly nagy a' veszély!

Alcimachus egy részét az éjszakának annak forgatásával töltötte a' mit hallott. Így lévén a' dolog, ugymond, az itt való asszonyok ugyan veszedelmesek; 's azon feltét alatt szunnyada-el hogy őket kerülni fogja.

Evergéte Tündér megjelent neki álmában 's így szóllott: Hasonlóbb két dolgot nem képzelhetsz mint a' férfi és az asszony. Az a' rossz a' mit rólok mondanak, egyes eseteket vévén, való, általában nem való. Mindenre bízakodni nem tanácsos; de viszont bizatlankodni sem kell minden éránt. Tehát az asszonyokkal bátran társalkodhatol; csak tovább ne ereszkedjél velek mint illik. Én neked nem adtam karaktert hogy annál inkább hajolhass a' másoké után. A' szüntelen' maga fejét követő ember nem való társaságba. Te akkor fogsz köz javalást nyerni ha majd azt mondják rólad hogy belőled azt csinálhatnak a' mit akarnak. De még az nem elég hogy tetszeni tudj; szeretni is kell tudnod, még pedig úgy, hogy az sem sok ne legyen sem kevés. A' szív' érzésének három neme van: a' szerelem, a' szeretközés, a' szeretet. Az egész mesterség hogy magunkat szerencsésekké tegyük, abban áll, hogy tudjuk mint kell e' három külömbözéssel élnünk. Azért imhol négy üveg mellynek csak te fogod vehetni hasznát. Úgy külömböznek erejekben, mint színekben. A' pirosból akkor iszol midőn forró hévvel fogsz szeretni akarni; ha csak mulatkozni akarsz, nyulj a' rózsaszínűhez; a' kéket akkor vedd-elő mikor nyugtalanság 's részegültség nélkül akarod kóstolni a' szerelem' legszebb örömeit; a' fejiért pedig, ha természeti hült voltodat óhajtod-vissza. Ezek után képe, mint egy széllyelfoszló köd, elenyészett.

Alcimachus elbájolva ébrede-fel gyönyörű álmából. De melly nagy vala álmélkodása midőn a' négy palaczkot kezei között látá! Ah, ugymond, ez épen jókor jó; mingyárt megtehetjük rajta a' próbát. Felkél, hálát ad a' gondos Tündérnek, 's Szelénéhez megyen. Az asszony egyedül volt. Hallom, ugymond, férjem volt nálad, 's képzelem, ismét kifakadt? – Oh igen. – 'S hogy sok rosszat mondott nemem felől? – Valóban sokat. – De még is hízelkedem vele magamnak, engem számokból kifogott? – Még pedig egyedül magadat, a' mi a' hűség' cikkelyét illeti. – Szegény ember! – Hogy hív vagy éránta, a' felől meg van győződve: de úgy állítja hogy annál veszedelmesebb vagy 's irgalmatlanul bánsz azokkal a' kik szerencsétlenségekre beléd gyúladnak. – Lássza az ember, mint rágalmaz! valóban megérdemlené... De nem, én magamnak tekintettel tartozom. – Erkölcöd az ő míve, úgy mondja, és hogy ő csinált belőled becsületes asszonyt. – Ő? – Ő, igen; még pedig akaratom ellen. – Akaratom ellen? Ez sok! Jól van; megmutatom én ki tesz engem akaratom ellen jóvá. – Megvallom hogy ha neked vol-

nék... 'S engem is olly tűzbe hozott pedig hogy egy ízben kísértetbe jövék kikelni az anyámért. – Az anyádért? – Azt merte szemembe mondani hogy az atyám egy szégyen együgyű volt, 's hogy a' világon minden férj az őrajta kívül. – A' boldogtalan! mert őtet is illeti a' dicsekedés! De mondom, tekintettel tartozom magamnak. Nem, Uram, én nem vagyok az a' csalfa a' kinek férjem fest; 's minthogy kényszerít hogy szálljak, kimondom, nekem szint olly lágy szívem, 's talán még lágyabb van mint akárkinek másnak. – 'S mit csinálsz vele, ezzel a' lágy szívvel? – Jaj, hogy semmit! de annyit csak feltehetsz felőlem hogy nem az ő kedvéért tartom ridegen. Ha örömekeket nem engedek magamnak, az egyedül azért esik hogy a' férjfiak' makacsságoknak 's hálátlanságoknak ne tegyem-ki magamat. Érzem hogy ha szeretni fognék, hevesen fognék, 's azt kívánám hogy az szerént szerettessem-vissza. – Ah, hogyan ne fognál? – Azt én magamnak nem ígérem; nincs semmi állhatatlanabb, gyarlóbb, mint a' teféléid' szerelme; ti tűzbe jöttök, égtek; de azt a' lángolását a' szerelemnek, azt az elrészegülését, mellyben együtt van mind legfőbb édje mind mentsége, azt nálatok nem kell keresni. – A' mi engem illet, Asszonyom, tudom én hol adják azt a' szerelmet a' mit te érdemlesz; 's volnék csak bizonyos eránta hogy akarod visszonozni, fogadom, jó dóziszt vennék belőle. Szeléne mosolyogta Alcimachusznak együgyű voltát, mert neki a' Tündér azt a' gyermektónt adta mikor Szeléne körül volt, mellyet a' kokettek annyira szeretnek. – Nem, felele az asszony; illy eggyyszerre nem szokás lángra lobbani; 's osztán hiszen mi alig is ismerjük egymást. – A' mint magadnak tetszik, Asszonyom, én nem sietek; holnap bővebben ismerkedhetünk. – De hát meglátlak holnap? – Megjelenek. – Jó: hát dél után; érte? Megmentelek azon kedvetlenségtől hogy férjemet lásd. Magunkban leszünk, nem jó reánk senki, 's okosan szállhatunk.

Alcimachus megjelent a' rendelt órán, 's magával vitte palaczkjait. Szeléne a' legkísértőbb pongyolában fogadta. Lám, úgymonda Alcimachus, a' szépség' maga-hittségét: érzi hogy minél kevesebb rajta a' pipere, annál szebb. Szeléne úgy tett mintha pirúlna. 'S tudod, úgymond neki, hogy e' színlelt érzéseiddel veszedelmes vagy? Megeshetnék hogy hinnék nekik 's meg lennék csalfa. – Megcsalfa, Asszonyom! 's te azt teheted-fel hogy én megcsalhatnálak? Én soha nem csaltam senkit. – 'S rajtam akarsz hozzá fogni? – Nem, eszek mindenre a' mi szent! – Minek hát e' csapodár beszéd, ez epedő tekintet? – Te szép vagy 's én nem vagyok vak; azt mondom a' mit látok; ebben nincs csapodárkodás. – Valóban, nyugalmad elég világosan hazudtolja színlelt melegségedet. – Ah, ah! akarnád csak! ez az én nyugalmam igen is hamar oda lenne. – Valyon? 's hogy tehát felgyúladj, azt várod, úgy e, hogy felszabadítsalak rá? – Tökéletesen; parancsold 's meglesz. – Az való, te rendes ember vagy e' hideg tűzzel! – Mert ismerem magamat. – 'S hahogy' tehát akarnám hogy szeress? – Azon mértékben fognálak mellyben kívánnád. – Látom, nem tudod, sem te mire kötelezed magad' sem én mennyit kívánok. – Kívánj, Asszonyom, kívánj, a' mennyit tetszik: bennem meg nem csalatkozol. – Ha hát azt kívánnám hogy az örültségig szeress? – Az örültségig fognálak 's még túl rajta; az nekem nem kerül többbe mintha kevésbbé kívánnád. – Melly rendes ő ez együgyűséggel! Jó tehát; tehát akarom hogy szeress, még pedig hogy igen szeress. – Lángolva szeressek? – Lángolva. – 'S te is úgy fogsz engem? – Reméllem legalább. – Az nekem nem elég. – Bizonyosan foglak. – Ez kellett; várj, mingyárt csudádat látod. – Hát hová még? – Tüstént itt leszek; csak egy perczet.

A' hiszelékeny Alcimachus félre vonta magát, 's az utolsó cseppig kiitta a' piros italt; 's íme szikrázó szemmel, dobogva verő szívvel, pihegő szózáttal tér az asszonyhoz. Oda a' hideg csapodárkodás, oda az üres csevegés melly elébb szakadatlan folyt ajakiról. Szavai tüzesek lettek, ragadozók, velősek. Szagatott, fuldokolva-ejtett hangzatok pótolták-ki a' mit nyelve nem magyarázhatott, 's heves rándulatok 's a' legéledtebb pántomím mondásait. Alig ismerhetett a' lángoló ifjában a' gyermek Alcimachusra kin elébb csak mosolygott, 's meg nem foghatta e' hirtelen változást. Szeretett volna kételkedni, félni, tartózkodni; hijába! szíve elolvadt, szemei kápráznak, az ész elhagyja, 's egy percz múlva azután azt lehetett mondani hogy ő is ivott a' piros italból.

Így folyt-el két holnap, oly örömek alatt mellyeket minden erőlködések mellett alig tudtak mérsékelni, hogy általa szemet ne szúrjanak. Az Ezredes meg nem szünt pirítgatni Alcimachuszt, hogy magát felesége által megkapatá. Megmondtam, kis bohó, megmondtam, ugymond; de nem akarád hinni. Köszönd magadnak; én részemről szeretem hogy így járál. Veszítsd-el magad' körülte; mert mit is tudnál tenni jobbat? Alcimachus bosszút álla az Öregen fülánkjaiért valahogy' tőle kitelheték. De tüze nem visszonoztatott többé; napról napra látá hűlni az asszony' szívét. Szeléne neki az vala még a' ki volt: de ő nem vala az többé az asszonynak. Érzette hogy el kell szórnia magát hogy vissza kell térnie a' világba mellyet Alcimachusért oda hagyott volt. Alcimachus megsejté a' változást. Oda lett látván hogy az asszony mindenben lél mulatságot, holott ő csak benne él. Kedvetlenné lett, nyűgössé, gyanakodóvá; 's oly dolgokat követett-el hogy az asszony nem tűrhette tovább, 's kiadta búcsúját.

Úgy vagon, ezt mondá neki az asszony; szerettelek; elment volt eszem; de magamhoz tértem megint. Kövessd példámat. Hiszen az sehol sincs megírva hogy a' szerelemnek addig kell tartani míg a' hosszú állásban kidől. E' világon minden mulandó; az a' szerelem is. Mikor fogyni kezdett, veszekedtél; most mikor elaludt, nem lelsz nyugtot; sajnálom, de nem segíthetek. – Hogyan? hiteszegett! álnok! állhatatlan! – Szidj a' hogy' tetszik; ki tudja? talán enyhül általa fájdalmad. – Ah, irgalmas egek! mint bán velem! – Mint gyermekkel, kinek minden szabad. – 'S hová lőnek azok az eskek mellyekkel száz meg' száz ízben fogadtad hogy az utolsó lehelletig fogsz szeretni? – Gondolatlan esk mellynek nincs semmi ereje; bohó a' ki teszi, bohó a' ki épít rajta! Én asszony vagyok 's úgy szeretek mint asszony; a' te hibád ha azt vártad hogy a' természet csudát szűl kedvéért. – Alcimachus hajait tépdelte mérgében. – No's, ugymond, mi lesz ebből? Azt hiszed hogy jobban fognak szeretni ha kopasszá teszed magad'? Alcimachus, hallgass, kérlek! Én szánlak, én barátnéd maradok. – Kegyetlen! 's én barátságodat, szánásodat kérem talán? – Egyebet én nem adhatok. De mondd-meg hát, kié a' hiba? azé e, a' ki megszűnt szeretni, vagy azé a' ki tetszeni szűnt-meg? A' pör még ki nincs csinálva 's nem is igen lesz egyhamar. Míg ki lesz, tűrd békével bajodat, 's végy erőt rajta a' hogy' lehet. – Veszek, hálátalan, veszek! monda, félre menvén hogy üvegeihez nyuljon; 's nem lesz talán szükség mondanom hogy a' fejérhez nyult.

Gyúladt vére egyszerre elaludt az ital után, 's kiderült feje. Valóban, Asszonyom, ugymond a' legnyűgódtabb képpel, nem volt eszem azelébb neheztelni. Szeretők valánk 's barátok vagyunk. E' világon mindent jó próbálni. A' szerelem merő hideglelési forráság; egyszer oda van 's az ember maga sem tudja mint járt. A' kik egymásra úntak, nem tehetnek okosabbat, mintha kétfelé térnek. Te engem addig szerettél a' míg lehetett: miért kellett volna magadat erőltetett szerelemmel gyötrened? Él j szépséged'

hatalmival, 's gyűjts új hódolókat. Nékem elég szerencse hogy számokban lehettem. A' sor mostan mást ér; kívánok szerencsét hozzá.

Szelénét bántotta ez a' hideg búcsu. Óhajtotta hogy a' fiu leljen vigasztalást: de nem illy hamar, nem illy könnyen. Mindent megfontolván, elhitette magával hogy a' csend mellyet mutatott, színlelt nyugalom volt; 's azt mondta egy barátnejának hogy a' szegény gyermek egészen oda lett, hogy ő szörnyen rettegett miatta, 's alig tudta annyira hozni hogy bánatjában erőszakos lépésre ne vetemedjék.

Más nap' a' dőzsölő Alcippnél vacsorált, Athenének legszebb asszonyaival. Bízvást! monda magában; a' piros üveg ki van ürítve; de ha megtölti is a' Tündér, vesszek-el ha számhoz viszem. Ah! kiálta, midőn belépett a' palotába 's meglátta a' vendégeket, ereszsziük a' phantasie' kéjére magunkat, 's éljünk azzal a' mit a' szerencse ad! elfordult, felhajtá a' rózsaszín' italt; 's íme tekintetei 's vágyódása egy szép tárgyról más szebb tárgyra szállonganak, 's egyyen sem állapotnak-meg.

A' táblánál egy szöghaju lányka mellé esett, kinek lesülyedt szemei rend kívül való szemérmes 's félénk voltot árulgattak. Szíve dobogni kezdte a' lányért. De a' más oldala felől egy szép barna ült, olly eleven színekkel, olly dévaj lélekkel melly felülhalad minden képzeletet. Örömet amaszt akarta volna, de ez szertelenül megtetszett; 's mindent egygyüvé vevén, a' szöghaju lánynak adta volna az elsőséget, de egy magam sem tudom mi a' barna felé vonta. Ez a' magam sem tudom mi elintézte választását. A' legcsapodárbb nyájasságok által érezteté véle diadalát: de a' magahitt leány mind azt, a' mit Alcimachus tett és mondott, úgy fogadta mint tartozott hódolást, 's nem is látott ügyelni reá. E' kevély bánás ingerlette Alcimachust. Elkapva a' tetszeni-kívánás által, ő lett a' vacsora' öröme; őbelé tapadt minden szem, minden fül. Korinna megsejté hogy irigyeltetik diadala. Végre maga is látszott érezni annak érdemét, 's egy pár kedvező pillantása reményt támasztott új barátja' szívében.

Az eloszlás' órája beáll; felkél Korinna, 's Alcimachus követi. Te tehát méltóztatol elkísérni? monda a' leány, elfogadván karját; érzem melly örömeiktől fosztod-meg érttem magadat. Alcimachus esküdt hogy legkisebbtől sem. – Megengedj; hisz' a' legszebb asszonyoktól vonlak-el, 's az valóban igen szép diadal. – Csak futólag láttam őket, 's való, nem rútaknak tetszettek. – Nem rútaknak? te fősvény vagy dicséreteidben. 'S hogyan tetszék Timandra? ő is csak nem-rút e? Azok a' szép nagy szemek, az a' szép orr, szép ajkai, deli sűgár termete – szőlj, nem ollyan e velek, mint egy Istenné? – Oh igen, mint a' felséges Júno! – Alcimachus, te gonosz is tudsz lenni, a' mint látom. Hát Chryséis felől mit mondasz? azzal a' bágyadt tekintettel melly szerelemért látszik sóhajtozni. – Igen; ha festenem kellene, így fognám az elmúlasztott Alkalmat. – Elmúlasztott Alkalmat? ez a' szó irtalmatlan! El nem mondom másnak, mert felkapódnék. Reméllem hát hogy a' Philoxén' bájos félénkségének fogsz igazat engedni: az a' csak-nem ált' tűnő fejérség, az az olvasztó pillantás, az a' mosolygani nem merő szájjal melly olly szépen mosolyg – 's mit mondasz őreá? – Hogy csak lélek' hijával van. – Úgy? most látom, miért igyekeztél te kölcsönözni a' magadét. – Megvallom, ha te nem voltál volna, ő nyeré vala el az almát. – Ah, 's mit ért volna vele? hiszen az a' gyermek merő fagy; nem képzelhetni fásabb teremtet. – Azt láttam; 's első tekintetem mellyet magára vont, utolsó is volt egy úttal. – Ne mondd azt; hiszen csak kevéssel azelőtt hogy felköltünk, szemeid rajta függtek. – Úgy csudáltam mint a' szép viaszképet. –

Szép viaszképet, ha úgy akarsz: csak hogy mások azt mondják hogy ennek a' te szép viaszképednek, hogy tetszhessék, igen nagy szüksége van a' leplezetre.

Azonban míg a' vacsoránál látott asszonyokon végig tartják a' mustrát, elérkeznek a' Korinna' lakához. Nem tetszik feljönöd egy-kevésé? monda Alcimachusnak; még nem nagy az idő; beszéljessünk. Alcimachus kapott a' szerencsén. Tudta a' Tündér mit csinál midőn neki annyi rágalmazást sugall. Szép asszonynak nem mondhatni kedvesbb magasztalást mint midőn azokat szölli a' kik vele öszvemérkeznek; 's itt Korinna jól kikapá a' maga részét.

Most már azt szeretném hallani mi jót 's mi rosszat tartasz énfelőlem? mondá Korinna. – Mi rosszat! hiszen te nem engedsz az embernek szabadságot azt rajtad megsejteni, ha benned van is valami. Személyedet bájolás veszi-körül; 's ez az áltató fény, ez a' csillámló elevenség, magát a' rútat is szépnek vétetné. Téged meglátni, elvakulni, elrészegedni, magamon kívül ragadtatni egy volt. Légyen ez ígélet, légyen őrzöngés, 's minden a' minek akarsz, elég az hogy oda vagyok; 's egy szavad a' legszerencsésebb halandóvá tehet, vagy a' legszerencsétlenebbé. – De ne hát! kiálta az asszony, látván hogy Alcimachus lábaihoz veti magát: alig látsz-meg, 's én azt higgyem hogy szeretsz? 'S hogyan tudhat'd te, ha én érdemlem e ezt a' te szeretettedet? hogyan tudhat'd, ha visszonozhatom e? – nem tudom, Asszonyom, 's nem tudhatom. Meglehet, hogy te a' legkegyetlenebb, leghálátlanabb, leghitetlenebb asszony vagy. Ez a' szép külső, ezek az isteni kecsek kőszívet rejthetnek-el. Tartok ettől, de reá vetem magam; 's ha a' veszély még nagyobb is, többé nem áll hatalmamban kikerülnöm. – Ah, most ismerek reád, Alcimachus! most látom melly igen való a' mit nekem felőled mondtak. Te vagy a' legveszedelmesebb férfi 's a' kit leginkább kellene rettegnem. – Hogy' azt? mit mondtak neked énrólam? – Hogy te csupa indulat vagy; pedig az ollyannal lehetetlen boldogulni. Úgy szeretsz mint a' dühödött, 's szint olly mértéktelen viszonszeretetet kívánsz. 'S ha kevésbbé szeretnek mint neked tetszik, nincs sem vége, sem hossza szemrehányásidnak; zsémbes lészesz, nyűgös, gyanakodó; sem azt nem tudja az ember hogyan adjon-ki rajtad, sem azt nem hogyan fogadjon-el. – Megvallom, Asszonyom, egykor meg volt bennem az a' fonás, de már kigőzölögtem. Most bátran elfogadhatnak; ha kell előre aláírom obsitomat. – Uram, itt nincs helye a' tréfának; én azt tartom hogy a' szerelemnek szabadság a' lelke. Szabadság nélkül a' választott kedves annyi volna mint férj; 's valót mondván, így maradni özvegyül, nem volna a' legbúsabb gyász. – Asszonyom, én tudok élni; bátran reám bízhat'd magad'. – Ha hát valaki gyengülni érzené magát, megígérnéd e neki hogy lárma nélkül elállasz mihelytt ezt fogja mondani: barátom, szerettelek, de többé nem szeretlek? – Minden bizonynyal; bízvást megteheded próbáját. – Annyi mint az! De ne feledd hogy én csak addig ígérem hogy szeretni foglak, míg nekem tetszeni fogsz.

A' mint látom, monda Alcimachus, itt hasznát vesszük a' fejér palacznak! Nem vala igaza; a' rózsaszín ital' ereje magától eloszlék. Még Korinna mellett mulatott, 's íme azon Szépségek' képei kiket Alcippnek vacsorájánál látott, már képzelete elébe tűntek. Imhol ez itt eleven, ugymond; de abból is áll mindene. Semmi érzés benne, semmi kényes ízlet; úgy cseréli a' szeretőket mint pántlikájit. Jöjön más valaki 's mulatgassa tréfájival, mingyárt haza küld. Nincs jó dolgom hogy reá vesztegetem sóhajtozásaimat. Jobb lett vala a' szép szöke mellett maradnom, a' ki reám azokat az érdeklő bágyadt pillantatokat lövellé. Korinna rosszul szöllött Philoxén felől; jele hogy Philo-

xénben érdem van. Neki nincs elevensége: de melly öröm lesz majd elevenné tenni! A' víg természetű asszony mindennek víg: ez csak nékem lesz az. Hadd mégyek hozzá; mert én magamnak nem örömet mutattatnám-ki az útát. Tanúlja-meg kivel van dolga; 's hogy más szint úgy bánhat vele mint ő akara élvezem.

'S íme most Philoxénnek mondogatta azon sok csapodárságot mellyet azelőbb Korinnára vesztegetett; csak hogy itt több tartózkodással. Lehetetlen! kiálta hideg csudálkozással Philoxén, 's te szerencsétlen lennél ha nem fognálak szeretni? – Nem képzelhet'd melly igen szerencsétlen. – Azt én nagyon sajnálom, mert én szeretni nem tudok. – Ah, szép Philoxén! 's te e' bájos mosolygással, e' lágyult tekintettel, ezzel a' hanggal melly a' lélekig hat, nem ismernéd a' szerelmet? – Valóban nem ismerem. – Hát ha én megismertetnélek vele? – Azzal nagy kedvem' töltenéd, mert igen vágyok ismer-ni. De már sokan próbálták, 's egy sem boldogult benne. Maga a' férjem sem volt szerencsésebb. – Férjed? azt örömet elhiszem. De, szólj, voltanak e' szeretőd? – Oh sokan, 's egyike szebb a' másikánál. – 'S tetted e őket szerencsésekké? – Nem tettem; mindenike vádolt hogy nem szeretem őket. Nem tehettem róla, mert én mindent elkövettem a' mi rajtam állott, de a' dolog nem ment. Képzeld, néha négyet is tartottam egyszerre hogy a' négy közt kapok talán egyet kettő a' kit szerethetek; de az mind hijába volt.

Lehete e illy ártatlanúl-együgyü teremést látni! kiálta magában Alcimachus, 's örvendett közelítő diadalán. – Csak bátran, gyönyörű lányka, ugymond, meglát'd hogy szeretni fogsz! – 'S reméled azt? – Reméllem; a' te szíved érzékeny. – Érzékeny? igen; így, amúgy; de az egyszerre oda van. – Az valami nyavalya lesz. Mondd-el, kérlek, nem nyujtottál e áldozatokat a' Szerelem' templomában, hogy az Istenné gyógyítson-meg? – Férjem nyujtott gyakor ízben, de nem volt haszna; olly hidegen lelt mindég mint voltam. – De hát miért nem vitt magával? miért nem avatott-bé? – Avatott? mit téssen az? – Akarod hogy mutassam? hogy Alcimachus, holmi szabadságokat vévén-ki magának. – Csendesen, édes Úr, csendesen! hiszen te úgy téssz mintha szeretnénk egymást; pedig még attól távol vagyunk. – De hát hogy' legyen-meg, ha magunk nem igyekszünk rajta? azt addig kell próbálnunk míg egyszer meglesz. – Eleget próbáltam, de haszontalan; eleinte magamnak is úgy tetszik hogy szeretek, de osztán látom hogy nem szeretek. Jobb bevárnom, míg eljő magától; ha eljő, tudodra lesz.

Alcimachus mindennap új meg' új előmenetelt tett a' hideg Philoxén' felmelegítésében, de még nem vihette a' hová akarta. Hogy tűzbe hozhassa képzelődését, kérte, jelenne-meg egy innepen melly Vénusznak tiszteletére fog tartatni. Az asszony megígérte; de kikötötte hogy bé ne avattassék. Más nap' az illendőség miatt külön jelentek-meg a' szent ligetben. A' legszebb Szűzek és Ifjak, Gratziákká 's Amorokká öltöztetve, himnuszokat énekeltek az Istenné tiszteletére, 's lantok' zengése alatt táncoltak a' fák közt mellyek a' templom' udvarát szent árny alá veszik.

Philoxén hamarabb jelent vala meg. Ah! monda Alcimachusnak, régen kereslek mindenütt; igen jó híreket hozok: az Istenné megelőzte kívánságainkat; úgy tetszik valóban kezdelek szeretni. Álmomban téged láttalak. Te olly merész voltál, 's én hevülni éreztem szívemet. – Derék! de osztán? A' többit vacsorakor. – Vaczorakor? monda andalgó képpel Alcimachus, 's szemeivel az innep' pompáján kalandozván. Vaczorakor? igen, meg fogok jelenni... Ah, melly gyönyörű lány az a' Tánczosné! 's az a' másik, minő kellemmel énekel az! – Magunkban leszünk, érted? – Igen; jó! be szeretném tud-

ni ki az a' szép Tánczosné? – Alcimachus, te nem hallod mit mondok. – Sőt igen; hallom jól; de valakit nézek a' ki megmondhassa... Ah, Lysiász, egy szóra! Mondd-el csak ki az a' gyönyörű gyerek amott? – Az Melissa, felele Lysiász; én vele vacsorálok. – Vele vacsorálsz? ma estve? – Ma estve. – Ah, be igen kívánnék ott lenni! – Az nem lehet. – Oh, kérlek barátságunkra, kedves Lysiász! – Hiszen te egészen meg vagy tévedve, monda az elhűlt Philoxén; te nálam vacsorálsz. – Úgy akartam, igen; de hamarabb ígérektem volt Lysiászhoz. Nékem szent a' szavam, 's azt a' világért sem szegem-meg.

Az estvét tehát Lysiásznál töltötte. Együtt vala Melisszával, imádásra-méltónak lelte egy fertályig, azután ízetlennek. Onnan Eüchariszhoz ment; akkor estve halálosan szerelmes volt belé, más nap' reá únt. Megúntam az örök szállongást! ugymond kifakadva. Új kívánság minden pillanatban, 's nincs egy is, melly eltöltse szívemet. Való kínja a' Danaidáknak! Félre velek, az érzésnek azokkal a' lidérczeivel mellyek olly hírtelen fellobbannak 's elalusznak hogy meg sem tudok miattok pihenni. Igyunk egyet esztelenségünk' eloltására. Ezt mondván, kiitta a' fejér palaczk elixírjét. – Már csak a' kék palaczk marada-meg, 's boldogsága attól függ hogy ezzel fog e élni tudni.

Alcimachus a' Philosophiát az Académicusz Aristionnál hallgatta. Aristion megholt, 's egy első karu szépséggel 's szeretetre legméltóbb szívvel ragyogó özvegyet hagyott maga után. A' hű tanítvány kötelesnek tartotta magát segédjére kelni tanítója' hátra maradt hitvesének. Theléz azt a' legnemesbb büszkeséggel tolt-a magától. Nékem, ugymond, kevés vagyonom vagyon: de kívánságaim még kevesebbek. Férjem egy igen nagybecsű birtokot hagyott reám: a' középszerűség' szeretetét, 's hogy kevés-sel be tudjam érni. – Az illy gondolkozásu fiatal és igen szép személy érdemes tárgya volt a' legérzékenyebb állandó szeretetnek. Ideje, monda Alcimachus, hogy a' kékszín' palaczkhoz nyuljak.

'S íme ereiben egy eleven, de szelíd melegség terjedett-el. Ez nem a' phantasie' nyugtalansága, nem a' szenvedelem' lángolása volt; ez most egy gyönyörrel eltölt felhevület vala, a' legédesebb előérzése a' boldogságnak. Égett értte hogy Thelézé lehessen; vagyonját, életét, lelkét óhajtotta közössé tenni vele; 's végre el nem tudván csendesíteni lángjait, kéri hogy jobbát fogadja-el. Theléz nem marada érzéketlen a' tiszteltnak 's szeretetnek ezen jelensége eránt. Te igen szép jelét adád itt, ugymond neki, lelked' nemességének midőn engem jobboldal megkínálsz. Érdemessé akarom magamat reá tenni 's el nem fogadom. Nem volnék az, ha elfogadnám. Haszontalan' mondotta ő, hogy felel atyja' megegyezéséért; hijába csinált neki vétket jobbjá megtagadásából; hijába ijesztgette hogy egykor vádolni fogja magát az ő szerencsétlenné téte miatt: az asszony tántoríthatatlan maradt végzéseiben.

Azonban Theléz számtalan könnyűket hullatott magányában. A' leány kit gyermek-sége olta nevelt, látta fájdalmát mellytől emésztődött, 's nem tudta okát találni. Férje' elvesztén síránkozik e? Mit tudna egy fiatal és szép asszony egy philosophus férjet így siratni? az a' szolgaleány előtt nem látszott hihetőnek. Asszonya gyakor ízben írt egy Argósz polgárhoz, 's mindenkor mély sóhajtásokat sajtolt-ki mellyéből a' válasz mellyet onnan vett. Viszketeg e, vagy hűség végre egyikét a' Theléz' leveleinek felbon-tatá vele. Az íme így volt írva:

„Uram, ha szíved, nem ércz, meg kell lágyúlnia egy boldogtalan asszony' fájdalma-itól ki kész kiontani vérét ha azzal atyja' szabadságát megvásárolhatja. A' férjem, Aristion, kinek én nem szégyeltem megvallani hogy létemet sklávtól vettem, mindent

elkövetett hogy e' régen-siratott atyát nekem vissz'adhassa. De minden igyekezete hasztalan volt kitanúlni hollétét. Végre azt a' hírt veszem hogy a' te hatalmadban vagy; de a' legszegényebb környülmények közt veszem azt. Pénzzé tettem mindent a' mim maradt, de még igen is sok hija annak a' mit váltságául kívánsz. E' szerént egyedül egy mód maradt-fenn kívánságom' elérésére; hogy magamat cserébe adjam néked sklávul az atyámért. Nem illik hogy én szabad legyek holott az atyám lánczot hord. Én még ifju vagyok: ötet elgyengítették esztendeji. Az én szolgálatom neked több hasznot hajthat mint az övé. Kezeim meg fognak keményedni a' munkára, 's szívem túrni 's szenvedni megtanúlt. Ha akartam volna élni azon alkalommal mellyet nékem ifjuságom nyújt, ámtígatni a' férjfiakat, nem szorúlnék e' rettenetes kénytelenségre, de a' rabság kevésbbé gyalázatos mint a' vétek, 's én nem késtem választani."

A' leány, ellágyúlva a' szánakozás és tisztelet által, a' levelet Alcimachusznak vitte. Ah, kiálta az elfojtódott szívvel 's könnyűtől-ázó szemekkel, ez tehát az oka hogy jobbomat el nem fogadá! Ő sklávnak gyermeke. Mit tesz az? Piruljon a' szerencse hogy thrónon nem ül. Melly gyermeki hűség! melly nagylelkű szeretet! 'S Theléz, te skláv lennél? te lennél skláv, Theléz? Nem! soha nem! – Kényszerítlek a' nagy Istenekre, monda a' leánynak, tartsd magadban e' titkot. Én indúlok; asszonyod' könyűji fel lesznek szárasztva, 's a' te hűséged nem marad jutalom nélkül.

Alcimachus elérkezik Argószba, 's a' Theléz' atya szabad. Az az Idegen a' ki érette lefizette a' váltságot, pénzt ad neki a' mivel Athenébe utazhasson, 's így szól hozzá: megfogod látni Thelézt 's szabadságodat az ő gyermeki hűségének 's tiszta erkölcsiének köszönhet'd. Tőle függ hogy magát és tégedet boldoggá tegyen. De ha az a' szolgálat mellyet tőlem vészesz, kedves néked, ígérd-meg hogy reá bírod tiszteletre-méltó leányodat hogy születése' szerencsétlen voltát az előtt a' ki jobbja után törekedik, titokban tartsa. Én azt jól ismerem; felette becsűli leányodat; neki irtóztató lenne látni pirulását. Ha pedig jóltevőd öszve akad veled, zárd-el magadban hálád' érzéseit. Őneki elég tőled ismertetni. – Hogyan? monda fuldokló szózáttal az Öreg 's az én lányom nem fogja e ismerni a' kezet, melly lánczaimat feloldotta? – Nem; monda Alcimachus; mentsük-meg Thelézt azon kínos pirulattól. Némelly kötelesség megalázza a' lelket; hagyd-meg te az övének a' maga nemességét, szabadságát. Az Öreg mindent ígért megmentőjének.

Elérkezik Athenébe. Leánya elájúlt midőn meglátá. Oh atyám! ugymond, melly Istenség ad vissza sírásimnak? Urad' fősvénysége megengedte e magát végre lágyítatni? – Igen is, lányom, felele az Öreg, tudom én, hogy én a' te kegyednek köszönhetem szabadságomat, életemet, 's azt a' már nem remélt örömet hogy karjaid közt halhatok-meg.

Alcimachus, azonnal hogy visszaért, mind azzal a' mit a' szerelem édest mondhat, únszoló Thelézt hogy eggyezne-meg öszvekeléseken. Az Öreg intette leányát hogy egykori alacsony állapotjokat tartsa örök titok alatt. Nem, felele ez neki teljes elszárással; azt megvallani nincs olly gyalázatos mint eltitkolni; a' ki szövetségem után vágy, meg is hallja tőlem ki vagyok.

Azt akarod tehát, ugymond Alcimachus-hoz, hogy neked szívemet felnyissam? Míg szerencsétlen voltam, magamba zártam gyötrelmeimet: de te érdemes vagy hogy részt végy örömeimben. A' Végezés engem skláv-atyától hagyva születni. Engem kivontak a' megvettetésnek ezen állapotjából: de az atyám benne senyvedett. Egy jóltevő Istenség

vége vissz'adá ötet nekem; szabadon van, itt van, 's megfogod látni. Azonban előbbi állapotunk' mocska eltörölhetetlen; 's elbeszélni neked kik vagyunk, annyi mint egy úttal azon változhatatlan végezésemet is kimondani hogy nekem sem a' te tekinteted, sem az én hálám nem engedik hogy kérésedet teljesítsem.

Te engem kegyetlenül bántasz, Asszonyom, felele Alcimachus az elkeseredés' és szerelem' legérdeklőbb hangjával. Tőlem tehát nem kell e annyit várni mint a' mit Aristion teve? Hát őelőtte titokban tartottad e születésed' alacsonyosságát? Bizonyosan nem. Gondolt e ő a' történetnek 's köz vélekedésnek igazságtalanságával? Én tanítványa vagyok Aristionnak; az ő tanításai nekem mélyen szívembe vannak vésve. Gyalázat e nekem az ő példáját követnem? Vagy arról kételkedel talán ha bennem van e az ő követésére elég erő? – Nem arról kételkedem, felele mosolyogva az asszony; csak okosságot kívánok többet; mert csak annak vagy hijával. Aristionnak volt ideje ismerni magát; te nem vagy az ő korában hogy magadért felelhetnél. Megmentelek azon kénytelenségtől hogy lépésedet megbánd.

Alcimachus, nem remélvén többé semmit Theléznek győzhetetlen állhatatosságától, térdre omlott előtte hogy irgalomra lágyíthassa. 'S íme e' pillanatban nyíl az ajtó, 's a' megszabadított Öreg belép. Mit látok? ah, lányom, ez ő! ez ő!... De egyszerre emlékezvén a' tilalomról, megnémult, szabadítójára szegezte szemeit, 's könyűk öntötték-el arczát. Hogyan, atyám? monda az álmélkodó Theléz, 's te ismernéd ötet? Úgy mondad hogy ez ő. Mit tész ez? Szóllj, mit teve? Hol ismerted ötet? – Alcimachus, te sülyedt szemekkel állasz, te pirúlsz; az atyám ellágyúlva néz reád! Ah, értelek mind kettőtöket! atyám, téged ő váltá-meg! én az ő kezeiből vettem az atyámat! – Igen is, leányom; ő az én jóltevőm. – 'S ezt fogadtad te nekem? kérdé Alcimachus a' lábaihoz rogyó Öreget. – Bocsáss-meg, felele az Öreg; szívem tele volt; a' leányom megértett; én róla nem tehetek. – Jó; ha tehát már mindent tud ez a' te kegyetlen leányod, jer, kényszerítsd, ne űzzön a' kétségbe-esésig; jobbát kérem; szívét kérem jutalmául annak a' mit tőlem vett. A' sírásig lágyult Öreg feddeni kezdé leányát hálátalansága miatt melyről szíve semmit nem tudott; 's megfogván reszkető kezét, szabadítójának jobbába zárta.

Atyádnak kell tehát köszönnöm e' kezet melyet magad megtagadtál tőlem? monda olvadt szívvel Alcimachus, 's megcsókolván azt. – Légy nyugtan, felele Theléz mosolyogva; kezemet, igen is, az atyámnak köszönheted; szívem régolta tiéd volt.

Alcimachus, elrészegülve boldogságában, a' nap' hátra lévő óráját arra fordította hogy más nap' Mégara felé indulhasson. Éjszaka' a' legédesebb álomban ismét megjelene néki a' Tündér, 's így szóllott: Légy boldog, Alcimachus, szeress nyugtalanság 's bírij únadék nélkül; érd-el a' mit kívánsz, 's csinálj sok irígyet, 's soha az ne lehess! Ezt nem tanúság gyanánt mondom neked: szerencsédet hirdetem vele. Te a' tökéletes boldogság' kútfejéből ittál. Bőven osztom én piros és rózsaszín' palackjaimat: a' kékeket kedvenczeim' számokra tartom.

A' SZAMNIUMI MENYEGZŐK.

Hagyjon részt alkotványaiban az asszonyi nemnek minden Törvényszabó ha a' férjfiak' szívével bírni akar; fűzze-össze javokat a' törvény' és erkölcsök' tekinteteivel, 's a' rényt és dicset vesse a' szépség' és szerelem' gondjai alá: e' fortély nélkül munkája nem lát sikert.

Tudta ezt Szamnium, az a' hadakozó kis Respublica melly a' nagy Róma' bajnok-seregét a' gyalázat' járomfája alá hajtá, és a' melly ezzel sok ideig vetekedett az elsőség-en. A' Szamniszt katonává, hazafivá 's minden próbát kiálló jó-emberré az tette hogy ezen tulajdonoknak a' szeretetre legérdemesebb leány volt bérül rendelve a' törvények által.

A' menyegzők' napja minden esztendőben azon temérdek téren innepeltetett mellyen a' katonai gyakorlások szoktal vala tartatni. Ekkor mind az az ifjuság melly új csemetéket sarjazhatott a' hazának, felgyülelék. Itt választák-meg a' legények a' magok' hitveseiket azon rang szerint mellyet nékiek tetteik 's magok-viselete nyert a' haza' Évkönyveiben. Könnyű képzelni melly triumph volt ez azoknak a' kik győztes ifju által választattak; 's a' szerelem és büszkeség, ez a' két hatalmas ingerje az emberi szívnek, mint buzdíthaták őket rényre, mellytől e' nagy napnak egész szerencséje függött. A' párosulás innepé minden esztendőben remegő nyugtalansággal váratott. Addig az ifjak és leányok csak a' templomokban láták egymást, szülejeknek vigyázó szemeik előtt, 's olly szeméremmel melly egyenlően szent vala mind a' két nemnek. De ez a' tartalék nem ellenzé a' hajlandóságot; szem és szív szabadon teheték a' választást; csak az volt megszeghetetlen tisztje a' gyermekeknek hogy óhajtaikat szülejiken kívül senkivel ne tudassák; az efféle kireppten titok nagy mocskot fogott volna húzni az egész háznépre. Ez a' biztos megvallása lelkeik' legféltőbb titkának; ez az édes kifakadás mellyet az óhajtas, gond, remény és félelem csak a' természet' tiszteletes keblében mert magának engedni, az atyákat és anyákat barátjaikká, vigasztalóikká 's gyámolaikká tette gyermekeiknek. Innen az eggy fél' dicsősége, onnan a' más fél' boldogsága az emberi szívnek legelevenebb köteleinél fogva kötötte-össze a' háznak minden tagjait, 's az a' közössége az örömmek 's bánkódásnak, mellyet köztők a' szokás szült 's a' kötelesség szentté teve, egész a' sírig tartott. Ha a' szerencse meg nem koronázta kívánságaikat, a' hajlandóság melly magát ki nem nyilatkoztatta, annál könnyebben teve-le tárgyáról minthogy úgy is hasztalan volna makacsúl igyekezni elnyerése után, és mivel ez az elsőbb hajlandóság az új választás által mellyet tenni kelle, eltolatott; mert e' nemzetnél a' párosodás polgári kötelesség volt. Tudta a' Törvényszabó hogy a' kinek magának nincs felesége a' másokéra tart titkon számot; 's vétekké tevén a' házasságtörést, kötelességgé tette a' feleségvételt. Az ifju tehát elérvén a' kirendelt kort, fellépett a' Gyülekezeti' elébe, 's rangja szerint megválasztotta mátkáját, bár szíve' kívánsága szerint nem választhatott.

A' hadakozó nemzetek közt a' szépség még a' gyengébb nemnél is büszke és komoly, 's érezteti honnja' szokását 's rendtartásait. A' Szamniumi leányok' legkedvesebb időtöltése a' vadászat volt. Az a' gyorsaság mellyel ők a' kezívet felrántották 's ellőtték nyilokat, az a' könnyűség mellyel futni tudtak, ismeretlen tulajdonok minálunk. E' gyakorlások csudálásra-méltó hajlékonyságot adtak az ő testeiknek, 's magok-visele-

teknek olly szabadságot melly el volt öntve kellemmel. Ha letették a' fegyvert, maga a' szemérem látszott űlni homlokaikon; de mihelytt a' tegzet felkötötték, fejek büszkén görbült félreemelkedő nyakokon, 's katonai tűz szikrázott szemeikből. A' férjfiak' ábrázaikon érett, hallgató lélek űlt, 's a' csaták' képe melly mindég szemek előtt lebegett, egy bizonyos elkeseredés' bátorságát adta nékiek. E' hadakozó ifjúság' seregében könnyű vala az öreg Telamon' fíját ki a' maga idejében vitézen viselte vala magát a' szabadság' ügyéért, arczvonásainak rendességéről, bőre' gyengéd voltáról 's színének elevenségéről kiismerni. Ez a' tisztas atya, kezébe adván fíjának a' fegyvert, Fiam, ugymond, öreg pajtásaim gyakorta kötődnek velem, 's azt mondják hogy öltöztessetek asszonyruhába, 's szép Vadászleány vál belőled. Atyádnak fájnak ez évődések, de reméli hogy a' természet meg nem tévedett szívedben, ha ábrázod' megválasztásában megtévedett is. Bízsd reám magad', atyám! felele néki a' szép tűzre gyúladt gyermek; kötődőid örülni fognak idővel ha fijaik nyomdokomba hágandanak. Egyéberánt ők lássák ha engemet lyánynak néznek: az ellenség, tudom, megérzi hogy az nem vagyok. Kalliász szavát állotta, 's annyi bátorságot, olly rettenhetetlen lelket mutatott hogy a' közönséges tréfa közönséges magasztalássá vált. Álmélkodva mondogaták egymásnak társai: Ki hitte volna hogy ez asszonyi alakban férfi lélek lakozik? Ezt sem hideg, sem koplalás, sem álmatlanság meg nem tudja lankasztani; 's e' szemérmes képpel szint olly bátran megy' halálnak mint mi!

Egy nap' a' mint Kalliász hideg vérrel nézné a' körülte omló nyilzáport, De mondd-el csak, monda neki egy rút-képű társa, hogyan tudsz te illy vitéz lenni a' ki illyen szép vagy? E' szók alatt a' túba jelt adott a' megtámadásra. No's, te, a' ki illyen rút vagy, felele Kalliász, jer, 's lássuk, mellyikünk kapja-el ama' zászlót? – Nyargalva omol mind egyik mind másik a' legtömöttebb csoport közzé, 's Kalliász imhol jó vissza, 's hozza a' Sast.

Azonban itt vala az idő mellyben néki a' házások közzé kellett lépnie; 's az atyaiság által megszerzeni a' polgári just. A' leányok, kik magasztalással hallák emlegetni vitézségét 's szépségét édes ellágyulással nézték, irígylették tekinteteit egymásnak. Végre egyike magára voná azokat. Az a' szép Aedésima vala.

Aedésima a' legnagyobb mértékben egyesíté azt a' szemérmes bátortalanságot és azt a' büszke tüzet a' maga személyében melly tulajdona volt Szamnium' leányainak. A' törvény, a' mint már feljebb mondtuk, nem ellenzette a' szemeknek hogy egymáshoz szólljanak; pedig a' szerelem' szemei igen beszédesek ha külömben nem engedtetik szóllás. Ha láttál valaha két Szerelmest egy rettegett tanú' jelenlétében, nem csudálad e melly sebességgel nyilatkoztatja-ki magát egy lopott pillantás által az egész lélek? Kalliásznak egy tekintete elárulta a' leány előtt lángjait, óhajtását, rettegését, reményét, 's azt a' szép vetélkedését az érdemnek és dicsőségnak mellyet a' szerelem gyúlasztott szívében. Aedésima ellenben, úgy tetszett, megtiltotta szemeinek hogy a' Kalliászéit keressék; de ezek gyakran lomhák voltak engedni a' tilalomnak, 's csak akkor sülyedtek-alá mikor már a' várt feleletet megkapák. Kivált pedig egy nap' – 's épen ez intézte-el a' Kalliász' győzedelét – egy nap' ezek a' szófogatatlan szemek sokáig meg nem mozdúlva függvén a' szép ifjan, egyszerre emelkedtek-fel, eltelve a' legdrágább nedvvel, az egekre. Hah, értem! monda magában az elragadtatott ifjú; értem néma kívánságodat, 's teljesedésre hozom! Gyönyörű teremtés, ha nem hízelkedem e sokkal magamnak? Nem azt kérték e szemeid az egektől hogy magamat választhatásodra ér-

demessé tehessem? Az ég meghallgatta kérésedet; érzem azt szívem' mozdulatain. De ah, hány törekedik majd a' te birtokod után! A' nagy tettek mindég a' környülményektől függenek. Ha ez mást ér, nem engem, oda az első választás; pedig kire eshetik az egyébre, szép Aedésima, mint tereád?

Ez a' gond fogta-el szüntelen' Kalliászt, ez szüntelen' Aedésimát is. Ha Kalliásznak választás engedtetnék, ugymond a' leány, úgy ő engem fogna, azt hiszem, választani. Ismerem szerelmét; beláttam az ő lelkébe. Hányszor tapasztaltam hogy midőn közzénk lép 's társaimhoz szóll, senki eránt nem mutatja azt a' félénk gondot melyet énerántam bizonyít. 'S szava melly különben is édes és szelíd, még édesbbé, még szelídebbé lesz ha hozzám szóll. Hát szemei... oh azok a' szép szemek! azok nékem azt mondják valahányszor reám néznek, a' mit még bizonyosan nem mondtak senkinek! Adnák az Istenek hogy csak nékie tessek! Kedves Kalliász, melly boldogtalan volna a' te Aedésimád ha ő másnak találna valakinek szép lenni nem teneked! Melly külömbség van teköztted és a' te vadon társaid közt, kiktől eljenedek ha szemeiket reám vetik. Vad tekintetek elrémit. Kalliász szint olly vitéz mint akármellyik öközzűlök: de a' Kalliász' képében nincs semmi vadság, 's édes szemeiből bájolás szól⁸ ha sisak alól lövellnek is elő. Tudom én hogy Kalliász csudát tesz vitézségével: de hát ha mind a' mellett a' szerencse elárulja a' szerelmet? ha más kapja-el az első választást? Ah, e' gondolat elfagylal!

Aedésima nem titkolta-el gondjait anyja előtt. Tégy szent fogadásokat Kalliásznak dicsőségéért, monda nékie, azok leányodnak szerencséjéért lesznek téve. Hiszem, tudom, hogy ő engem szeret, én pedig ah, nem vagyok e én kénytelen őtet imádni? Magad tudod mint becsülik Öregeink; ő a' szerelme minden leánytársaimnak; látom zavarodásokat, pirulásokat, mikor feléjük közelít; szerencsésnek tartja magát a' kihez szóll. – Jó, leányom! felele az anyja; ha szeret, téged fog választani. – Oh bizonyosan engem választana, ha megengedtetnék hogy válasszon. De, anyám... – De leányom, a' sor eljő őreá is. – Őreá is? akkor késő lesz! felele Aedésima lesülyesztvén szemeit. – Hogyan, leányom, hiszen ha az ember téged hall, azt gondolhatná hogy minden rajtad fog kapni; te igen is sokat ígérsz magadnak. – Én nem ígérek; én reszketek attól; szerencsésnek fognám mondani magamat ha csak annak az egynek tetszeném a' kit örökké fogok szeretni!

Kalliász a' táborba-indulást előző este megölelte atyját, 's így szólla: Isten veled, tisztelt nemzöm! te engem vagy soha nem látsz-meg, vagy úgy látsz mint első magzatját Szamnumnak. Így, fiam, így! ezt szeretem én hallani. Jól született gyermeknek illyen szó illik szájába. Valóban olly tűz által is látlak elevenítve melly csudálással töltel. Szóllj, melly Istenségek lehellték azt mellyedbe? – Melly Istenségek, atyám? A' szerelem és a' természet! az a' kívánság hogy magamat érdemessé tehessem tereád és Aedésimára! – Úgy? tehát a' szerelem belé avatta magát a' játékba? Azt én örömost értem. De mondd-el csak, nékem úgy tetszik hogy a' te Aedésimád nálam is szemet szúrt. – Oh, az nem csuda, ha néked is tetszett! – Azt néki meg kell adnom hogy szép. – Szép? de az; mint a' Dicsőség! – Még most is szemem előtt van; monda az Öreg, ingerleni akarván fija' tűzét; növése ollyan mint egy Nymphé. – Ah, atyám! te a' Nympheknek nagy becsületet téssesz ezen hasonlítás által. – Járása olly könnyű. – És

⁸ sóll

melly nemes! – Színei elevenek. – Liliom és rózsza! – 'S repdeső hosszú haja mellyet olly rendesen tud felaggatni. – És azok a' szép szemek, atyám! ah, azokat kellett volna látnod mikor őket sok ideig rajtam nyugtatván, az egekre emelte, 's diadalmamért fohász-kodott! – Azt neki meg kell adnom; Aedésima igen szép; de tudod e hogy birtoka után sokan fognak törekedni? – Oh, ezrek meg' ezrek! – Elkapják előled! – Énelőlem? – Valót szóllván, féltelek; a' Szamniumi ifjak vitéz derék ifjak. – Az nekem legkisebb gondom. Csak alkalmom adassék, érdemleni Aedésimát, 's meglát'd, rólam lesz egy kis szó. – A' jó Öreg, a' ki eddig csak tüzelni akarta fiját, nem tartóztathatá-meg tovább könnyűit. Ah, ugymond, megölelvén a' szeretett fiút; melly megbecsülhetetlen ajándéka az egeknek az érzékeny szív! Ez a' kútfeje minden rénynek. Édes fiam, eltöltesz örömmel. Még elég erőm van hogy egy táborni tégyek, 's te olly szép reményekkel éleszgetsz, hogy kedvem jött együttl menni-el veled.

Az indulás' napján, a' szokás szerént, a' sereg kifoszolva ment végig a' piaczon öszvegyült leányság előtt, hogy az ő látások az ifju Vitézeket tűzbe gyúlassza. A' jó Telamon fija mellett méne. Nézzd, nézzd Telamont, mint megifjodott! kiáltának az Öregek; hová⁹ megyen ő ebben a' korában? Menyegzőre! felele ez; menyegzőre! Kalliász még távolra mutatá neki Aedésimát, a' ki mennyei szépsége által felülmúlta társait. Az Öreg le nem fordította szemét fijáról, 's midőn mellette elmentek, vette észre hogy az a' csendes szelíd kép hadi tűzre gyúladott, 's olly rettenetes lett mint a' Márszé. Így, így fiam! monda az Öreg; légy szerelmes; a' mint látom, az neked jól áll!

Nagy része a' táborozásnak abban mult-el, hogy a' két ellenség szemmel tartotta egymást, 's nem eresztette a' dolgot végső ütközetre. E' seregben állott a' két hatalomnak egész ereje, 's a' Vezérek, mint eszes hadakozók, mind az egy mind a' más részről kímélni akarták azt. De az ifju Szamnizsok kiknek a' házassodás volt gondjok, lángoltak megtámadni a' Rómaiakat. Én még semmit nem tettem, monda az egyik, a' mi érdemlené hogy a' Haza' Évkönyveiben feljegyeztessék, 's íme az a' szenny vár hogy dicséret nélkül fog neveztetni nevem! – Be nagy kár, ugymonda a' másik, hogy nem adnak alkalmat kitenni magunkért! Én ezidén csudát tettem volna. – A' mi Vezérünk, mondának igen sokan, bennünket gyalázatba hoz öregeink 's mátkáink előtt. Ha úgy viszen-vissza hogy öszve nem kapunk, azt fogják hihetni hogy nem bízott hozzánk.

A' bölcs Vezér kitől a' sereg függött, csendesen hallgatta népe' békétlenkedését¹⁰. Két hasznat ígért magának ezen késedelemből; egyiket azt, hogy az ellenség félelem' és erőtlenség' jeléül veszi lassúságát 's gondolatlanul üt reá; másikat azt, hogy embereinek tűzők a' legfőbb pontig gyúlad-fel míg őket elébe viszi az erős ellenségnek. Megleve a' mit várt. A' Római Imperátor öszvegyüjtötte népét.

Rómának Véd-Istene, ugymond nékiek, győzni fog; íme a' Szamnium' Génusza retteg előtte, 's nem állja-ki közelítését. Rajta, vitéz Quirítek! a' hely fekvése kedvez ugyan nékiek: de erőnk 's vitézségünk elégséges pótolék minekünk. Miénk a' diadal; jertek, kövessétek Vezérteket! – Imhol a' régen várt óra! monda a' maga ifju Vitézeihez a' Szamniumi Vezér. Jőnek. Hagyjátok közelíteni egy nyillövetnyiig; 's akkor szabadságtok lesz megérdemleni mátkáitokat.

⁹ hová

¹⁰ békétlenkedést

A' Római sereg közelít, 's a' Szamniszok veszteg állanak. Omoljunk reájok! kiált a' Római Vezér; a' vesztegálló csoport nem állhat ellent a' beléje csapó erőnek. 'S e' pillantatban a' Szamniszok úgy rohannak az ellenségre, mint a' Circusban a' paripák midőn előttök a' verőcze megnyíl. A' Római nép megáll; meg nem bomolva, öszve nem keveredve fogadja a' reája ütő Szamniszokat, 's a' tanult Harczoló a' megtámadást hirtelen védelemmé változtatja. Hihetetlen makacssággal folyt jó ideig a' viadal. A' ki ezt képzelni akarja, gondolja-el hogy itt azok harczoltak a' kiknek szíveiket Szerelem, Természet, Haza, Szabadság és Dicsőség buzdította, és a' kik mind ezért egyetemben küszdöttek itt. Eggyikében az újra meg' újra kezdett csetepatéknak az öreg jó Telamon veszedelmes sebet kapott, fija' oldala mellett szabadalkozván. A' hű fiu látván hogy az ellenség hanyatol, 's megnyertnek vélvén az ütközetet, engedett a' természet' ellentállhatatlan sugallatának, kivitte atyját a' tolongásból, 's segédjére volt, hogy magát a' csata' helyétől bizonyos távolságra vonhassa. Ott egy agg tölgy' lábánál kötözte-bé sírva mély sebet. Azonban midőn a' sebből a' nyilat már kivonta, zajt hall; megfutamodva ment-el mellette egy csoport Szamniumi ifjúság. Pajtások! kiálta nékiek, ott hagyván atyját; mi ez; hová szaladtok? íme erre az út! 's látván hogy a' Római sereg' bal szárnya meztelen' áll, jertek, monda, támadjuk-meg ott őket; meg vannak verve ha engem követtek. Ez a' véletlen kanyarodás rémülést okozott az ellenségi sereg' bal szárnyában, 's Kalliász, látván hogy visszavonúlnak, Vegyétek üzöbe őket, ugymond társaihoz; ez az út nyitva van; én egy pillantatig ide hagylak hogy segédjére lehessen az atyámnak. – A' győzedei végre a' Szamnium' részére hajlott, 's a' Római nép, elerőtelelvede nagy vesztesége által, kénytelen vala kőfalai közzé vonni magát.

Kalliász elalélva lelte atyját, midőn hozzája ért; de a' jó Öreg fijának gondjai által visszahozatott az életre. Meg vannak e verve? kérdé Telamon, felnyitván szemeit. Űzik őket, felele a' fija; dolgunk jó renden áll. Ha úgy van, monda Telamon, igyekezzél engem életben tartani; édes az a' győzelmesnek 's szeretném látni menyegződet. A' jó Öreg sokáig nem szóllhatott tovább, mert az elfolyt sok vér nagyon elgyengítette.

A' Szamniszok az egész éjet a' megsebesedtek' kötözésére fordították. Nem mulasztottak-el semmit a' Kalliász' érdemes atyja körül, a' ki erejének nagy elfogyásából végre fel is gyógyult.

A' táborból hazatérés két okból volt menyegzők' innepévé rendelve; először, hogy a' jutalom nyomban kövesse a' hazának tett szolgálatot 's annál nagyobb erővel hasson példája; másodsor, hogy az új házásoknak télen által idejek legyen éltet adni a' Haza' új polgárainak, minekelőtte ezért tavasszal ismét kiteszik a' magokét. Ezen tüzes ifjúság' tettei ragyogóbbak lévén most mint mindenkor másszor, úgy ítélték a' nép' elsőji, hogy azon innepnek melly ezeket koronázni fogja, több pompát és fényt kell adniok.

Kevés leány volt a' hazában, a' ki, mint Aedésima, szívének érzései által titkos egyet-értésben nem volt volna valakivel az ifjak közzül; 's mindenike fogadásokat tett annak dicsőségéért a' kinek jobbát megnyerni remélte, ha a' választásra szabadságot nyerend.

A' hely a' hol öszvegyültek, egy temérdek amphitheater vala, felékesítve diadalkapukkal mellyekről a' Rómaiaktól nyert zsákmányok függöttek. Az ifju Vitézeknek fegyveresen kelle felgyülekezni. A' lányok ívvel és tegezzel jelentek-meg, olly ékben, a' millyet egy boldog nép' egygyűsége engedett mellynél ismeretlen volt a' bujálkodás. Menjünk, leányok! mondának az őket csinosgató anyák; e' nagy innepen mind kell

mutatnotok a' kecsét mellyel benneteket az ég megáldott. A' férjfi' dicsősége abban áll hogy győzni tud: a' miénk abban hogy tetszünk. Boldog leány a' ki azon derék ifju polgároknak nyerendi-meg óhajtásaikat a' kiket a' köz ítélet legérdemesbbeknek kiáltki hogy a' hazának védelmezőket adjanak. Hajlékjokat az érdem' pályaága fogja beárnyallani, a' köz becsület vészi környül, 's gyermekeik elsőszülöttjei 's legbecsesbb reményei lesznek a' hazának. Így szóllván, bor- 's myrtusz-növéseket fontak leányaiknak szép hajaik közzé, 's fátyolok' hajtékainak azt a' játékot adták melly kiki' arczulatjához leginkább illet. Emlőjik alatt úgy kötötték-meg övöket hogy a' könnyü lepel a' legszebb habzással folyjon-le ágyéjkokon; vállokra akasztották a' tegzet, 's oktatták mint álljanak, kézivekre támaszkodva, a' legbajosbb helyzetben, 's egyik térdek felett felrántották a' patyolatot hogy léptek több könnyüséget nyerjen. E' gondosság egyik része volt a' szülei tisztnek önálok, 's maga ez a' piperézkedés a' rénynek fordítatván tiszteletére, részesült ennek szentségében. A' leányok a' víz' kristályában tükrözvén magokat, nem tetszetek tulajdon szemeik előtt soha eléggé szépeknek, 's társa' kecséit csudálván mindenike, egy sem vala a' ki magát el merje hinni.

De mind azon sok fogadások közt mellyeket e' nagy nap tétetett, nem vala hevesebb egy is mint az Aedésimáé. Adnák az Istenek, monda az anyja, megölelvén kedves gyermekét, adnák az Istenek hogy kívánságainkat teljesedve láthassuk! De várd akarátjokat alázatos engedséggel. Ők, a' kik neked kecsét adtanak, magok tudják melly bér illet. A' te tisztet az, hogy ajándékjokat szemérmes megadásod által koronázzd. Szemérem nélkül a' szépség vakíthat ugyan, de soha nem érdek; egyedül ez szerez néki érzékeny tiszteletet, ez által jut ő arra hogy csak-nem imádtatik. Ez a' szeretetreméltó szemérem fedje-el fátyol gyanánt kívánságaidat mellyeknek talán, minekelőtte a' nap leszáll, más hajlandósággá kell válni. – Aedésima e' gondolatot nem tűrhette a' nélkül hogy szemei titkos cseppet ne ejtsenek. De mi hát ez, gyermekem? monda néki a' dorgáló anya. Ez a' sírás illetlen Szamnisz leányhoz. Tudjad, ezen ifju Vitézek közt kik benneteket ma választani fognak, nincs egy is a' ki vért nem öntött érttünk és szabadságunkért, nincs egy is a' ki érdemes ne légyen reád, és a' kinek te hazád' adóságát lefizetni ne kevélykedhess. Tartsd jelen ezt magadnak, töröld-le könyűidet 's kövess!

Más részről a' jó öreg Telamon vezette-fel a' Gyülekezet felé fiját. Hát? kérdé; mint dobog oda be a' szívünk? Én tebenned örömet értem a' táborban, 's úgy hiszem hogy ma is örömet érek. Ah, atyám! sóhajta a' szemérmes és kedvesének elvesztéséért rettegő Kalliász, nékem csak egy szerencsés pillantat juta. Talán, ha te sebbe nem estél volna, többet fogtam volna tenni; a' gyermeki hűség segédre szóllított. Nem vádlok magamat hogy dicsőségemet utána tettem javadnak; vígasztalhatatlan volnék ha hűség-telen találtam volna lenni hazám eránt; de nem volnék az kevésbbé ha szülémet hagytam volna segéd nélkül. Hála az egeknek értte, e' két tisztet nem ellenkezett egymással; a' dolog' kimente az Isteneken áll. – Be megbízik az ember az Istenekben mikor baja van! monda az Öreg mosolygva. Csak valld-meg, úgy e, hogy így mint most, nem igen vert szíved mikor magad előtt láttad a' Rómaiakat? De ne hagyd magad'; jól lesz minden; én neked szép mátkát ígérek.

Elérnek az amphitheaterbe hol a' korok szerént helyt foglalt polgárok' tömött rendjei elragadták az eltelni nem tudó szemet. Az épület hosszas-kerek volt. Az egyik felen a' lyányok ültek anyjaiknak lábaiknál; a' másikon az atyák fijaik felett; az egyik végen

az Öregek'-Tanácsa fogott helyt, a' másikon a' még fel nem serdült ifjúság, esztendeiknek¹¹ külömbiségek szerint. A' tavalyi házasok körülfogták a' kerületet. Csend, szemérem és tisztelet uralkodott mindenütt. De a' csendet egyszerre félbe-szakasztá a' megriadt tábori kürtök' harsogása, 's a' Szamnisz Vezér, ki a' sereget az ellenségre vitte, fellépett az alatta vitézkedett bajnokokkal. Megjelenésére minden leány lesülyeszté szemeit; ő végig megyen a' sokaság közt, 's a' Bölcsek' sorában letelepedik.

Felnyitják a' Haza' Évkönyveit, 's a' Feciális fenn-szóval olvassa esztendők szerint azon bizonyságokat mellyeket a' Tisztviselők 's a' Hadivezér az ifjú Vitézek' magok-viselete felől kinek-kinek adtanak. A' ki gyávaság vagy rossz tett által mocskot vont nevére, az azon büntetés' gyalázatjára vala kárhoztatva hogy örökre nőtelen maradjon, hanemha becsületét valamelly szép tett által visszaszerzendí. De az illy esetek felette gyéren fordultak-elő. Hogy valaki becsületesen 's jámborúl élt, hogy hadi kötelességeinek megfelelt, az volt a' legkisebb dicséret a' mit egy ifju Szamnisz érdemelhetett; 's csak azt tenni a' mit a' kötelesség kívánt, egyik neme volt a' szégyennek. Sokan olly bizonyságait adták megrettenhetetlen lelkeknek 's bátorságoknak mellyek egyébütt mindenütt bajnoki tettek gyanánt fogtak volna vétettetni, de e' népnél annyira közönségesek valának hogy nem is látszottak érdemleni figyelmet. Egynémelly tetszetesbb cselekedetek által multa-felül társait; de a' nézők' ítélete annál sanyarúbb lett erántok, mihelytt olly tettek hoztattak-elő mellyek fentebb dicséretet érdemlettek; 's sok nemes tett melly a' sokaságot elejente csudálásra ragadá, elenyészett a' sok dicséretesbb cselekedetek' számában homályba sülyedvén-el a' még szebbek 's ragyogóbbak előtt.

A' Kalliász' első táborozásai ezeknek számokba valók voltak. De midőn a' sor az utolsó év' tetteire jött, 's a' Feciális azt említette hogy ő oda hagyta megsebesedett atyját hogy megfutamlott társait visszavezesse az ellenségre, ez a' szép viadala a' természetnek és haza'-szeretetének mindennek elnyerte voksaikat. Könyűk csorogtak az Öregek' szemeiből a' kik közelébb ültek Telamonhoz, 's megölelték őtet örömeiben; a' távol-ülők pedig kezekkel 's tekinteteik által jelengették részvéteket. A' jó Öreg sírt és nevetett egyszerre; fijának még irigyei is tisztelettel néztek-fel reá, 's minden anya Kalliászt óhajtotta vejének. Aedésima, reszketve és halaványan, fel nem merte emelni szemeit. Szíve, elfogva a' remény és a' csüggedés által, megszűnt verni; az anyja kinek ő térdei közt ült, nem merte bátorítani hogy zavarodását észre ne vegyék, 's azt hitte hogy lányát nézi minden szem.

Lassúdván a' köz javalás' lármája, a' Feciális Polyklétet nevezi-meg, 's azt mondja felőle: Midőn az utolsó ütközetben Vezérünk' lován halálos sebet ejtett egy nyíl, 's a' Vezér ezen eset miatt néhány pillantásig védelem nélkül volt, egy Római katona nékie szegzé láncsáját, 's csalhatatlanúl ált'verte volna, de Polyklét elébe vetette magát a' láncsának, 's a' döfést tulajdon testén fogta-fel. – Úgy van, igen is! monda maga a' Vezér; ez a' nagy-lelkű fiatal polgár a' maga személyéből csinált nékem paizst, 's hordja a' mély sebet melly ellenem vala erányozva; 's ha napjaim használatosak a' hazának, azokat úgy nézem mint Polyklétnek ajándékát. A' Gyülekezet melly e' szók által kevésbbé volt ugyan megilletve, de a' Polyklét' szép tettét nem csudálta kevésbbé mint a' Kalliásztét, ugyan-azon dicséreteket adta neki; 's a' köz tisztelet' voksa 's a' leányzó'

¹¹ esztendeiknek

óhajtásai e' két derék ifjú közt meghasonlottak. A' Feciális csendet parancsol, 's a' tisztes Bírák felköltek tanácskozni magok között. Sok ideig egyenlő foganattal vítatta állatását a' két fél. Voltak a' kik azt mondták hogy Kalliásznak segédre szorult atyja' kedvéért nem vala szabad elhagyni helyét, 's hogy elhagyván atyját 's visszavezetvén a' megszalasztottakat, csak előbbi hibáját tette jóvá: de ez a' természettel ellenkező állatás csak a' legkisebb számúaké volt. Végre a' legvénebbik szót veve, 's így szóllott: Nemde mi a' szép tettet akarjuk megjutalmazni? Az tehát a' kérdés, mi szebb, elhagyni e' a' haldokló atyát a' haza' szeretetéért vagy az él'tet szerencsétetni? A' mi két ifjaink mind ketten tetemesen elősegéllék a' győzedelt; a' ti dolgotok, tisztelt Bírák, megítélni, mellyiknek került több áldozatba szép tette? Két egyenlően hasznos példa közt azt illik inkább élesztenünk a' mi nehezebb.

Ki hiszi-el e' nép' erkölcsi felől? egy szájjal úgy ítélték, hogy nehezebb egy segéd nélkül szűkölködő haldokló atyától eltávozni a' Haza' javáért, mint szembe kelni a' halállal, bár elkerülhetetlen is, 's Kalliászt kiáltá minden voks elsőnek. De a' vetekedés melly most következett, még hihetlenebbnek fog tetszeni. Fenn-szóval tartatván az Öregek' tanácskozása, Kalliász megértette hogy néki egyedül azért nyujtatik a' bér, mert nemesbb szándékból folyt a' csudált cselekedet. Lelke felriadt, 's vádolta őtet. Nem, ugymond, Bírám tévedésben vannak; azzal nekem nem illik visszaélnem. Felkél, szóllani kíván, 's csend lesz. A' meg nem érdemlett jutalom, ugymond, hóhérja fogna lenni napjainknak, 's tiszteletre-méltó hitvesem' kebelében elmérgesítené boldogságot annak érzése hogy őtet igazságtalanul bírom. Népünk' Atyáji! ti úgy vélitek hogy, nekem nyujtván a' jutalmat, azt koszorúzzátok, a' ki legtöbbet teve a' hazáért. Kénytelen vagyok vallást tenni, én nem egyedül a' hazáért tettem a' mit tettem. Szívem szeret, 's meg akartam érdemleni a' kit szeretek; 's ha fényt húz reám a' cselekedet mellyet ti javalástokra méltóztattok, úgy abban a' rénnel együtt a' szerelemnek is vagyón része. Vizsgálja-meg önn-magát szerencsés bajnoktársam, 's fogja a' jutalmat ha tette nemesbb mint az enyém. – Miként fesse az álmélgodást mellyet e' vallástétel támaszta! Ez egy részről homályt vetett e' nagylelkű ifjú' szép cselekedetére: de más részről annál bajnokibbnak, csudálatra-érdemesbbnek 's ritkábbnak mutatta rényét, mint bár melly elesés a' hazáért. Ez a' példája az egyenességnek két ellenkezőképen hatott az ő ifju társaira. Az egyik fél, 's ez az volt melly nyilván örömmel csudálta Kalliászt, a' legnemesbb bizakodás által azt látszott vallani hogy ez a' példa őket felülemeli magukon¹²; a' másik fél, kik elszégyenülve állottak, általa, mint valamely erejeket felülmúló teher által, öszvezúzva látszott. Az anyák és leányzók egyetemben azt ítélték méltónak a' jutalomra a' ki elég nagyszívűséggel bírt magát reá méltatlannak tartani; az Öregek pedig Polyklétre függesztették szemeiket. Ő nyugodt képpel várta hogy szóllni engedjék. Nem tudom meghatározni, ugymond végre, Kalliász felé fordulván, melly lépcsőig kell az emberi tettnek haszna-nem-nézőnek lenni, hogy szépnek 's tisztának tartassék. Ha jól veszem, az ember mindent a' maga kedvéért tesz. Azt azonban tudom hogy én egy illy nemes vallástételt mint a' millyet most értünk, tenni nem fogtam volna. És ha az én magam-viseletemben volt is talán valami még szebb mint a' tiédben, dicsőséggel ragyo-

¹² megokon

gó hazafi! melly ugyan még kérdés alatt vagyon: de az a' szoros ítélet mellyel magad ítélted-meg tettetted, téged énnálamnál sokkal feljebb emel.

Az Öregek elakadtak, 's nem tudták mint ítéljenek. Nem is szedtek voksokat az elsőség' elintézése eránt. Víg kiáltozások által határozottat-meg hogy arra mind ketteje érdemes, és hogy a' másod választás nem elég jutalom sem egyikének sem másikának. A' legöregebbike a' Bíráknak végre szót fogott 's ezt mondá: De meddig fogjuk még kétségeink által e' derék két ifju' szerencsáját késlelni? Szívek megtette választását; engedjük hogy titkos kívánságaikat egymásnak kivallják. Ha nem ugyanazon tárgyat óhajtanak, nem szükség kapkodniok az elsőségen 's azt veszik a' kinek birtoka után vágnak. Ha egyet szeret mind a' kettő, ossza-el köztök a' sors a' pert, 's Szamniumnak minden leányai közt nincs egy is a' ki ne kevélykedjék azon hogy a' kevésbbé-szerencsésnek vígasztalására lehet. Így szólla a' tisztelt Androgeusz, 's az egész Gyülekezet javalta szavait.

Kalliász és Polyklét középre lépnek. Kiterjesztett karral szaladnak egymás felé, 's elnedvesüle minden szem. Reszket mind ez mind amaz, 's nem meri megvallani szíve' tárgyát; egyike sem hiheti hogy a' másika mást szerethessen mint a' kiért ő ég. Én, monda Polyklét, az Isteneknek legtökéletesebb művéért lángolok; övé minden szépség, minden kecs. – Ah, azt szereted a' kit én imádok! felele Kalliász; így festeni őtet, annyi mint nevén nevezni. Mennyei arcza, büszke tekintetei, az a' kimondhatatlan kellem melly néki egész alakján 's minden mozdulásain lebeg, eléggé megkülömbözteti minden más Szamnisz leánytól. Ah, barátom, melly szerencsétlen lesz köztünk a' kit a' sors más választásra kárhoztat! – Igen is, monda Polyklét, nincs boldogság Eliáne nélkül. – Eliáne nélkül? Hogyan? monda a' feléledt¹³ Kalliász; 's te Eliánét szereted, a' bölcs Androgeusz' leányát? – 'S kit tudnék mást szeretni? kérdé Polyklét, meg nem foghatván Kalliásznak örömét? Ah kiálta ez elragadtatva; ő Eliánét szereti, nem Aedésimát! Jer, barátom, ölelj-meg; boldogok vagyunk mind ketten; vissz'adod életet!

Ölelgetéseikből mellyek most még hevesebbek lőnek mint előbb voltak, könnyű volt kiérteni hogy a' szerelem helyre állította köztök a' békét. Az Öregek közelébb szállították, 's meghagyták nékiek hogy ha nem azon-egy tárgyért égnek, nevezzék-meg mátkájikat. Az Eliáne' és Aedésima' neveik' hallására mindenfelé víg tapsolás hallatszott. Androgeusz és Telamon, a' vitéz Eumenesz, Aedésimának atyja, és a' Polyklété, kinek neve Melampusz vala, azon szívességgel örvendeztek kölcsönösen egymásnak melly az öregség' örömei közzé szokott egyveledni. – Barátim, monda Telamon, a' mi gyerekeink derék gyerekek; bezzeg lesz okok rajta lenni hogy ki ne haljon fajtájok! Ha elgondolom, esztendeimnek virágában vélem lenni magamat. Ez a' menyegzők' innepe derék dolog; mindég azt gondolom mikor itt van, hogy én veszem-el a' hazának minden lányát. Ezt mondván a' jó Öreg, ugrott örömében; 's társai, minthogy özvegy volt, tanácslották neki hogy álljon ő is a' nőszők közzé. Ne kötődjete! monda; ha ilyen ifju volnék mindennap, kitennék magamért.

A' Gyülekezet egyetemben méne templomba, az oltár' zsámolyánál szentelni-meg kötéseiket. Polyklétet és Kalliászt diadali fénnel kísérte házaikhoz a' sereg, 's közön-

¹³ feléled

séges supplicatio rendeltetett az Isteneknek, hogy a' hazának két illy derék polgárt adtanak.

A' KÉT SZERENCSETLEN.

Még nem nagy az ideje hogy Gróf Altensteigné a' Boldog-Asszony' Szűzeinek Pozsonyi Klostromjokban vonta vala meg magát. Az a' szelíd vídám csend mellyet e' magány' házában látott lakozni, még keserűbbé, emésztőbbé tette szíve' gyötrelmét. Mi szerencsések, ugymond, ez ártatlan galambok kik repültöket az ég felé vevék! Nékik fellegetlen nap az élet; a' világnak nem ismerik sem gyötrelmét sem örömeit!

Ezen Istennek-szentelt leányzók közt kiknek szerencsését irigylette, az egy Seraphína látszott búsongani, szenvedni. Seraphína, még tavaszában az életnek, azon szépséggel bírt, melly az érzékeny szívnek szokott lenni czímere. De a' fájdalom 's könyhullatások elhervasztották elevenségét. Hasonló a' rózsához kit a' nap' heve megbágyaszt, de kinek tikkadtában is lehet ítélni nyíltakori friseségéről. Úgy tetszik, a' szenvedő szívek közt valamelly titkos sóztalan beszéd' neme vagyon. A' Grófné kiismeré e' kedves illetődöttnek szemein a' mit ott még senki nem sejtett. A' szerencsetleneknek olly igen tulajdona szánni 's szeretni egymást! Hajlandóságot kezdé érzeni Seraphína eránt. A' barátság mellyet a' világiak alig éreznek, he vesség a' Klostromokban. Szövetségek csak hamar igen szoros lett; de annak édességét egy mind két részről rejtegetett keserűség mérgesítette. Egész órákat töltöttek egygyütt felsóhajtozva, nem mérészelvén tudakolni kínjoknak okát. Végre a' Grófné félbe-szakasztá a' hallgatást.

Viszont gyónásunk, ugymond, fájdalomainknak nagy részétől megmenthetne bennünket. Mind ketten elfojtjuk sóhajtságainkat. Illik e barátnak titkolódni barátja előtt? E' szókra a' szemérem' színe futá-el a' Seraphína' képét, 's szép szemei' pilláinak leple megé rejtőztek-el. Ah! kiálta a' Grófné, mit akar e' pirulás? eredhet e ez szégyenből? E' kedves színnel egyedül a' boldogság' érzésének illene új dísz terjeszteni a' szépségre. Szóllj, Seraphína, öntsd-ki szívedet barátnéd' keblébe kinek sorsa kétség' kívül nehezebb a' tiédnél, de a' ki enyhülést lelne tulajdon fájdalomában ha a' téiden könnyíthetne. – Mit kívánsz, Asszonyom? Osztozom kínjaidban, de magamnak nincs a' miben megbizhassalak. Egyedül változó egésségem okozza e' lankadást mellyben látsz. Elfogyok lassanként, 's hála az égnek, nem vagyok messze végemtől! – Az a' lassú mosolygás melly utolsó szavait kísérte, egészen meghatá a' Grófné' szívét. Az tehát minden vígasztalásod hogy végedhez közelítesz? Halálotat óhajtv, miért nem vallanád-meg mi teszi előttd az életet útálttá? Mennyi ideje hogy itt vagy? – Öt esztendeje, Asszonyom. – Erőszak hozott ide? – Nem Asszonyom! az okosság hozott, maga az ég hozott, egészen magához akarván szívem' vonszani. – E' szív tehát a' világhoz vala fűzve? – Ah, igen is, szerencsetlenségére! – Folytassd beszédedet. – Mindent elmondottam. – Seraphína, te szerettél, 's e' falak közzé temethetéd magadat! Egy állhatatlant hagyál oda? – A' leghűbb, szeretetre-legméltóbb halandót! Ne tudakolódjál tovább. Látod foly-

ni vétkes könyűimet. Szívemnek minden sebei felnyíltak ez emlékezetre. Nem, kedves Seraphína, késő titkolódnunk. Látni akarom szívednek legtitkosabb redőjét hogy belé vigasztalást csepegtessenek. Higgy nekem, Seraphína, a' fájdalom' mérge csak panaszokban liheg-ki; hallgatás alá fojtva annál emésztőbb lesz. – Kívánod, Asszonyom? Engedek tetszésednek. Sirassd hát a' szerencsétlen Seraphínát; most sirassd életét, nem sokára halálát fogod síratni.

Alig jelentem vala meg a' világban, 's gyászos szépségem magára voná a' hiu ifjúság' szemeit. Csak egy találkozik közöttök a' ki, még ifjabb mint hogy a' köz veszettség' mirígye által megromolhatott volna, érezteté velem hogy van szívem. Egyenlő esztendeink, születésünk, vagyonunk, szüléink' szövetsége és még inkább a' viszont-hajlandóság, kötöttek egymáshoz bennünket. Kedvesem egyedül érttem élt. Szíveink eltelve önnmagokkal, szánakodva néztük azt a' temérdek hiút a' nagy-világban hol az öröm csak ál csillogás. De hova felejttem magamat? Ah, Asszonyom! melly keserves emlékezteket fakasztatsz-fel itt bennem! – Hogyan, édes barátném, hát vádolhatod e magadat hogy igazságos valál? Mikor az ég két érzékeny és jó szívet teremt, csinál e nekik vétket belőle hogy felkeresik, magokhoz édesgetik, rabjokká teszik egymást? Mire teremtette volna tehát őket? – Oh, igen is, hogy gyönyörködve alkotta azt a' szívet mellyben az enyém magát elveszté, mellyben a' jóságnak nem vala szüksége az ész' vezérlése után várni, melly semmi részben nem vádolhatta a' természetet hogy neki szűk kezekkel nyújtotta ajándékait. Ah, Asszonyom, ki látta magát úgy szeretve mint én valék? Gondolod e hogy meg mertem vallani előtte szívemnek azon könnyű hánykódásait mellyek néemellykor a' legboldogabb szerelmet is érdeklik. Megfosztotta volna magát a' nap' világától ha azt szeretett Seraphínája ártalmára állította volna lenni nyugalmanak. Néki az egész természet fogyatéket szenvedett ha szemeimben a' leggyengébb fellegét sejtette a' bánatnak; úgy hitte hogy ő okozta bántásomat, 's magát vádolta minden kedvetlenség miatt a' mi ért.

Könnyű megítélni melly mértékben szerettetett a' szeretetre legméltóbbika minden halandóknak. A' vagyon' kívánása melly minden köteléket felbont, csak a' való szeretetet nem, hasonlást hozza szüléink közzé. Egy boldogtalan per volt kezdete 's kútfeje szerencsétlenségünknek. Szüléink' gyűlölködése örök közfalat emelt köztünk. Véget kelle vetnünk az egymást-látásnak. Soha nem feledem mit írt nekem egykor:

„Oda vagyok, szeretett barátném! megfosztanak egyetlen birtokomtól. Leborultam az atyám' lábaihoz, hév könyűkkel feresztettem kezeit, kértem, mondana-le e' gyászos perről. Esküdtem hogy elvenni birtokodat nékem szentségtörés lenne; hogy gyűlölni fognám azt kezeim közt. Azt felelte hogy nincs eszem. Az emberek meg nem foghatják hogy a' vagyonnál lehessen valami még becsesbb. 'S minek nekem a' gazdagság ha téged vesztelek-el? – Még valaha megköszönöm, azt felelik, hogy most szavam' nem fogadták. – Ha hihetném hogy esztendő, vagy a' mit ők észnek neveznek, annyira megalacsonyíthatják lelkemet, elrettenvén egy illy változástól, ez órában megszűnnék élni. Nem, nem, édes barátném, nékem személyem és mindenem tiéd. Híjába ítéli nékem a' törvény egy részét a' te örökségednek. Én szívemben hordom törvényemet, 's ott az atyám veszt. Bocsássd-meg neki, kérlek ezerszer, azon bosszantásokat, mellyekkel illet. Ne engedje az ég hogy szívem vétkes óhajtasokra vetemedjék; sőt kész vagyok elszakasztani napjaim' számából hogy az atyáméit szaporítsam: de ha egykor ura lennék azon birtoknak mellyet gyűjt és a' mellyel kedvem ellen akar gazdagítani, azonnal

helyre hozok mindent. Azonban el vagyok tőled tiltva. Talán parancsolni fognak a' szívvel mellyet te nekem adtál. Ah! soha reá ne állj! Gondold-meg hogy éltem függ tőle; gondold-meg hogy esküvéseink fel vannak írva az egekben. De lesz e elég bátorságod ellene állani atyád' erőltetéseinek? Reszketek e' képzeletre. Nyugtass-meg, kérlek a' leghűbb szeretet' nevében!"

Kétség' kívül választoltál levelére? – Igen is, Asszonyom; de csak egy két szóval:

„Nem vádollar semmiben. Szerencsétlen vagyok; de tudok az lenni. Tanúlj túrni tőlem.”

Azonban a' per elindult 's hevesen folyt. Egy nap', irtózatossá nap! midőn az anyám reszketve olvasna egy terhelő ítéletet, valaki vélem kívána szóllani. Ki az? kérdi az anyám; hadd jöjön. Az elnémult cseléd elakad, öszvebontja magát feleletében, 's végre megvallja hogy levelkéje van számomra. – A' leányom' számára? 's kitől? – Én jelen valék. Képzeld ijedésemet; képzeld az anyám' fellobbbanását, midőn annak fiját hallá neveztetni a' kit üldözőjének hitt. Ha méltóztatott volna megolvasni a' levelet melly fel nem bontva ment-vissza, talán el fogott volna lágyulni; legalább látta volna hogy semmi nem lehet tisztább mint viszonthajlandóságunk. De akár azért hogy tüze mellybe ez a' boldogtalan Ítélet hozta volt, tágítani akart magán a' kifakadás által, akár hogy az a' titkos egyet-értés mellyben most leányát a' maga ellenségeivel lelte, előtte vétek volt, a' legalázóbb pirotságokat szórta reám. Elszégyenülve buktam lábaihoz, 's türtem fenytékeit, mintha érdemlettem volna. Nyomban el vala végezve, hogy Klastromban fogom eltemetni a' mit az én gyalázatommak nevezett és a' magáénak. Más nap' ide hozattatám, 's meg vala hagyva hogy hozzám senkit ne eressenek; úgy tölték itt három holnapot, mintha szüléim, rokonim 's az egész világ oda lettek volna örökre. Az anyám volt első látogatóm. Mingyárt sejtém öleléséből melly ítéletet fogna reám mondani. Meg vagyok buktatva, ugymond, mihelytt magunkban maradtunk; a' gonoszság erőt vett, elvesztettem peremet, 's azzal együtt a' remény hogy a' világban szerencsédet csinálhassd. Alig marad annyi a' bátyádnak hogy születéséhez illőleg élhessen. Téged, gyermekem, ide szállíta a' Gondviselés; itt kell élned, halnod; holnap fátyolba öltözől. E' hidegen parancsoló szókra szívem elalélt, nyelvem elfagyott, 's ájulva rogytam-le. Az anyám segédre kiálta másokat, 's azalatt míg ők körültem fáradoztak, elrejtetett könyűim elől. Feléledvén, e' kegyes leányzók közt látám magamat, kiknek társokká kell vala lennem; kértek, nyájaskodva hívtak, vennék részt édes nyugalmokban. De ez az ő életek csak az ártatlan szabad szívnek lehet kedves: az enyémmek az szüntelen tusakodást, hitszegést 's bánkódást festett elébe. Irtóztató mélység nyílt-fel közöttem 's kedvesem között, 's örök elsüllyedés fogtak-körül, 's e' szörnyű magányban, ezen elhagyásában az egész természetnek, az oltár' lábainál letem magamat, elfoglalva azon imádott tárgy által mellyet velem el akarának feledtetni. Ez áhítatos leányok jószívű együgyűségekben mind elmondták a' mit a' világ' hivsága felől tudtanak: de én nem a' világhoz voltam csatolva; azzal a' kit benne hagyék nékem a' legsivatagabb pusztá is kies mulató lett volna. A' mitől ők igyekeztek elvonni az nékem semmi volt.

Látni kívántam az anyámat. Ájulásomat elgyengült egészségemnek tulajdonítá. – Nem, Asszonyom, erőszakod okozza azt; mert itt nincs helye tovább a' tettetésnek. Te adtad életemet, 's elvehet'd; de, édes anyám, azért hordál e méhedben hogy mint áldozatot lassú halállal láss halni? 'S kinek szentelsz? Épen nem Istennek; ő, érzem, eltaszít; neki tiszta 's önnkénti áldozatok tetszenek; nem akarja hogy abban a' mi neki nyújtatik,

másnak része legyen; 's a' mely szív neki adja egyszer magát, annak örökre övének kell maradni. Ha erőszak visz az oltárhoz, úgy ott hitszegés 's szentségtörés várnak reám. – Mit mondasz, boldogtalan? – Irtózatot valót Asszonyom, melyet belőlem a' kétségbe-esés sajtól-ki. – Igen is, Asszonyom, szívem magát tetszésed nélkül másnak adta; ártatlan vagy vétkes, nem enyém többé, egyedül Isten bonthatja-fel kötelékeit. – Eredj, elfajult leány, eredj vesztetre; nem ismerlek többé gyermekemnek. – Édes anyám, véred' nevében kényszerítlek, ne hagyj-el, lásd kétségbe-estemet, lásd a' poklot lábaim előtt. – Illy irtózatotnak festi tehát gyászos szerelmed becsületed' menedékét, ártatlanságod' révpártját? 'S minek nézed te a' világot? Tanuld-meg, ennek csak egy bálványa vagyon: a' gazdagság. Minden tekintet, minden elsőség azoké, a' kik sokkal bírnak. A' szegénység' osztályrésze a' homály, a' megvetés.

Ah, Asszonyom, ne elegyítsd e' romlottak száma közzé azt... Azt, úgy e, a' kit te szeretsz? Gondolom mit monda neked. Nincs része atyja' igazságtalanságában, nem javalja cselekedetét, szán, helyre fogja hozni sérelmeidet. Üres ígérek, gyermek-ember' szavai melyeket nem említ holnap! De bár légyen állandó szavaiban 's fogadásai-ban hív, az atyja még virágában vagyon, soká fog élni, mert a' gonosz megöregszik; azonban a' szerelem kihál, helyébe a' nagyra-vágyás lép, a' gyermeki kötelesség erőt vesz, valamelly híval, egy csillogó ház' szövetsége, egy gazdag szerencse adja-elő magát, 's a' hiszelékeny leány űlve marad, 's világ' meséje lesz. Ím' ez fogott volna sor-sod lenni; ettől mente-meg anyád. Ma keserű könyűket okoz, de eljő a' nap hogy áldani fogod értte. Magadra hagylak, leányom, készülj az áldozathoz melyet Isten kíván. Mentől keserűbb az néked, néki annál kedvesebb lesz.

Mit mondjak, Asszonyom? Reá kelle szánnom magamat! Felvevém e' patyolatot, e' kötenyt, a' töredelmesség' útjára tértem; 's azon idő alatt míg még szabad a' visszalépés, azt hittem hogy meg fogom győzhetni magamat, 's elmém' habzását 's gyengeségemet azon veszélyes szabadságnak tulajdonítottam hogy szándékomat még meg lehet másolnom. Nem győzém várni hogy megtegyem az oldhatatlan esket. Megtettem azt, lemondottam a' világról; az nem vala sok. De Szerelmesemről mondtam-le; 's az több vala mintha életemről mondtam volna le.

Midőn az esknek ígéjit mondta szám, ajakimon-tévelygő lelkem elköltözni készült. Alig volt erőm az oltár' lábaihoz vánszorogni; vissza onnan mások emeltek-el. Az anyám kegyetlen öröme által elfogva jött hozzám. Ne vedd zúgolódásképen, én Istenem! tisztelem őtet, még mindég szeretem 's vég pihenésemig fogom szeretni. – Seraphínának ezen utolsó szavait, zokogásai szaggatták-meg, 's orczájit két könnyutak öntötte el.

Meg vala téve az áldozat, monda hosszas nyugta után; már Istené valék, nem a' magamé. Érzékeimnek minden kötelékeit öszve kelle szaggatnom; áldozatom meghalott a' világnak, 's úgy mertem hinni hogy valóban meg is holtam. De mint iszonyodtam-el szívem' mélyébe tekintvén! A' szerelmet találtam ismét benne; de a' dühös vétkes szerelmet, a' kétségbe-esett, magát hibásnak ismerő szerelmet, azt a' szerelmet mely az ég ellen, a' természet ellen, magam ellen pártola, melyet a' keserűség emésztett, a' megbánás gyilkolt, 's dühhé változtatott. Mit tettem! így kiálték-fel ezerszer; mit tettem! Az imádott halandó kit többé meg nem láthaték, minden kecsével tűnt képzeletem' elébe. Az a' boldog kötés mely bennünket egyesíteni akart, minden pillantata örömekkel teljes életünknek, azon két szívnek melyet egyedül a' halál fogott volna elszakasztani egymástól, minden érzései megjelenének rémült lelkem előtt. Ah, Asszo-

nyom, mely csüggesztő képzelet! Mindent elkövettem hogy kitörölhessem emlékezetemből. Öt esztendeje hogy szüntelen' igyekszem elhárítani, 's még is mindég visszatér; hijába tépem-ki magamat az álom' karjai közzül mely szüntelen' az ő képét festi lelkem' elébe; hijába futom a' magányt hova érkeztemet várja; az oltár' zsámolyainál is ötet látom, ötet találok az Istenség' keblében is. Ugyan csak a' kegyelemnek Istene végre megszánta szenvedéseimet. Az idő, az okosság, a' sanyargatás elcsendesíték vétkes indulataimnak előbbi hevét; de helyébe fogyasztó sínlés következett. Minden érülésben halni érzem magamat, 's az minden örömem a' mit ismerek, hogy síromat nyíltni látom.

Ah, kedves Seraphína! így sóhajta-fel Gróf Altensteigné minekutána szerencsétlen barátnéja elhallgatott, mellyikünk érdemli inkább a' szánakodást? Szerelem okozta mindkettőnknek inségét: de te a' leghűbb, leghálásabb halandót szeretted: én a' legहितlenebbet, leghálátlanabbat, legkegyetlenebbet a' ki valaha volt! Te az égnek szenteled magadat: én magamat egy útálatosnak adtam! A' te ide-költözésed diadal volt: az enyém gyalázat! Téged' minden sirat, minden szeret, minden tisztel: engem bosszantanak, gyötrenek!

Lángolóbb szerelmemst mint Gróf Altensteig volt a' házasság előtt, nem képzelhetni. Fiatal, igen szép, tapadó szinte a' bájolásig; első megpillantása a' legszebb lelket gyanítatá. Mindenikét ígerte a' tökéletnek, a' hogyan a' kellemeknek bírta mindenikét. Lány lelke olly elevenen fogta-fel a' szép érzések' behatásait hogy lehetetlennek látszott hogy elérse valaha. Neki, ah, igen is könnyű volt azt a' szerelmet gerjeszteni bennem mellyet hozzám maga érzett vagy érzeni vélt! Mind azon tekintetek mellyek a' nagy házaknál a' mennyegzői kötelékeket szövik, megegyeztek e' hajlandósággal, 's szüléink kik azt támadni láták, méltóztattak meg is koronázni. Két esztendőt töltöttem a' legboldogabb egyességben. O Bécs! o vétkek' piacza! o gyászos örvénye a' szerelemnek, ártatlanságnak 's erkölcsnek! Férjem, ki ekkoráig a' maga-korabelieket csak futó szemekkel látta volt, és, a' mint mondá, csak hogy kaczaghassa esztelenségeket, minekelőtte észre venné, beszívta példájok' mérgét. Lärmás öröme ízetlen társaságaiknak, titkos diadalaik' kérkedékeny hánytatása, 's azon tetézett magasztalások mellyekkel gyalázatos mulatságaik felől szóllottanak, vágyást indíta benne ismerni azokat. Csendes 's ártatlan háziéletünk elvesztette előtte egykori édességét. Nálam csak azt a' kedveltetést lelte a' mit a' jó nevelés ad; elijedtem látván hogy többet vár. – Oda vagyok, mondám magamban, szívem többé nem tölti-el az övét! 'S valóban nem is egyébért kereste többé társaságomat mint az illendőségért; örökre elmúlt az idő midőn édes együtt-beszéllgetéseink, midőn azok az édes négy szemközt-létek mellyekben én olly igen boldognak leltem volt magamat, neki még kedvesebbek voltak mint a' lármás társaságoknak örök folyta 's vissz'folyta. Kért, szórnám-el magamat, hogy példám igazolja lépéseit. Szorosabban akarám magamat hozzája csatlani 's alkalmatlan lettem. Eltökéltem végre magára hagyni, hogy visszavágyhasson hozzám, és azért, mivel összevetvén magamat azokkal kiknek társaságokba keveredett, azt reméltem hogy eszelősködését kigőzölgi, 's annál inkább fogja érezni becsemet. De holmi fiatal szédítő erőt vett szerencsétlenségére igen is engedékeny lelkén; 's azon pillantot olta hogy a' maszlagos pohárhoz értek ajkai, részegsége orvosolhatatlan lett. Magához akarám hozni; nem volt többé ideje. Elvesztetted magad', édes barátom, mondám neki; 's noha irtóztató látnom hogy megfosztanak férjemtől kiben minden boldogságomat leltem, inkább tenn-

magadért siratom mint önn-magamért botlásaidat. Abban keressz boldogságot a' miben az bizony nincs. Ál öröm, undok kedvtöltések nem olly szívnek valók mint a' tiéd. Ámítás a' mestersége annak a' világnak melly elfogott; hitvesed e' mesterséget nem ismeri; te szintűgy nem ismerted mint ő; ez a' gyalázatos élet nem illik mihozzánk; a' te szíved elveszté magát részegültségében; de ez a' részegültség csak ideig tart; a' csábulás el fog oszlani mint az álom; akkor majd visszatérsz hozzám, engemet annak találsz a' ki voltam, engedelmes szerelem fog kiterjedt karokkal várni reád, minden feledve lesz. Nem félhetsz sem pírónságoztól sem panaszoztól. Szerencsés leszek ha vígasztalást nyújthatok azon bosszantásokért, mellyekkel illetél. De te, te, ki ismerted a' tiszta erkölcs' becsét 's édességeit ízlelted! te, kit a' vétek egygy örvényből más örvénybe lök, kit nem sokára gyalázattal küld haza hogy hitvesed mellett rejtse-el korán elért vénségednek sínlődő napjait, elborítva szégyennel, lelkisméreted által elmarczonglva, mint békélesz-meg majd magaddal? mint fogadod majd hitvesednek szeretetét? Ah, az neked irtóztató büntetés lesz! Minél hübb, igazabb fog lenni az az ő szeretete, annál alázóbb fog lenni neked. Ez, édes Grófom, ez az, a' mi engem emészt. Szűnj-meg szeretni, nem ellenzem: megbocsátom azt, mert én szüntem-meg szeretetre-méltónak látszani: de ne tedd magad' érdemetlenné hűségemre, 's legalább légy az a' kinek nem kell pirulni szemem előtt. Hiszed e, édes barátném? tréfa volt felelete. Azt mondta hogy úgy beszéllek mint egy angyal, 's hogy szavaim nyomtatást érdemlenek. De látván hogy könyűk borítják-el szemeimet, Ne légy, ugymond, gyermek! szeretlek, 's tudod hogy szeretlek; engedd, hadd leljem kedvem' mindenben, 's légy bizonyos hogy semmi el nem hódít.

Azonban jó barátjaim nem mulaták-el tudomra adni mik estek. Az engem a' legmélyebb keserűségbe merített. Ah! férjem nem sokára elúnta a' tettetést 's személyemnek kímélését.

Elhallgatom, kedves Seraphína, minémü alázatokat kelle szenvednem. A' te kínjaid magadnak is könnyűnek fognak tetszeni az enyéimekhez képest. Képzeld ha tudod, egy érzékeny meg nem romlott szív' gyötrelmeit melly mindennap' új bántásokat vesz attól a' kit egyedül szeret, a' ki egyedül értte él még mikor ő már érette nem él is melly még akkor is érette él, midőn ő nem átal a' köz útátat' tárgyaiért élni. Kedvezek szemérmednek, 's elmellőzöm a' mi legundokabb e' festésben. Megvetve, elhagyva, feláldozva férjem által, magamba zártam-el nyomorúságom' panaszait; 's ha némelly ész és erkölcs nélkül való házakban kacagták is sorsomat, meg volt viszont azon vígasztalásom hogy egy érzékenyebb 's becsesbb közönség édes részvétellel tekintett szenvedéseimre. Azon vagyonomban leltem fájdalmaim' enyhületét mellytől a' gonoszság meg nem foszthatott: csorbúlatlan nevemben. Oda az is, kedves Seraphína! Azok az asszonyok kiket példám megalázott, nem tűrhették hogy mocskot nem láthatnak rajtam. Magányos életemnek azt a' szint adták mellyet akartak. Azt hirdették hogy titkos egyyet-értésben élek egy emberrel ki eléggé elméltlen volt azt hagyni hinni hogy nálam jól fogadtatott. Férjem, kinek látásom szüntelen pírónság volt, 's a' ki még sem érzette magát elég szabadnak, kapott az első örvön a' mit kezébe játszottak, hogy alkalmatlan búslakodásomtól megszabadíthassa magát, 's egyik jószágába tolt-el. Távol a' világtól, hajótörést szenvedett boldogságimnak helyétől, itt legalább kényemre sírhattam; de nem sokára azt izeni a' kegyetlen, hogy válasszak Klastromot lakóul, mert Blúmentháli jószágá el van adva. – Blúmentháli? ezzel szakasztja-félbe a' felriadott Seraphína barátnéjának

szavait. – Igen is; az volt számkivetésem’ helye, monda a’ Grófné. – Ah, Asszonyom! melly nevet mondasz itt? – Mellyet férjem viselt minekelőtte az anyjának testvér bátyja, Gróf Altensteig, fijának fogadta ’s familiájába általvitte. – Mit hallok! oh Egek! oh igaz Egek! lehetséges e? kérdé Seraphína, barátnéjának ölébe vetvén magát. – Mi lel? mit akar e’ hirtelen háborodás? Seraphína, térj magadhoz! – Hogyan, Asszonyom? ’s Blúmenthál e az a’ gonosz a’ ki téged úgy kínozott? a’ ki tégedet így megalázott? – ’S ismered őtet? – Ő az, Asszonyom, a’ kit imádtam, a’ kit őt esztendő olta siratok, a’ kinek nevét vég pihenéssel fogtam volna nevezni. – Mit beszéllesz? – Ő az, ő! Oh, millyetén lett volna sorsom! E’ szókkal arczra borúlván, Isten! kiálta; irgalomnak Istene! te nyujtottad ki utánam megtartó karodat! – A’ megzavart Grófné sok ideig nem térhete magához csudálkozásából. Ne kétljed, édes barátném, az égnek világosan látni rajtunk akarátját; egyyüvé hoz bennünket, viszonthajlandóságot terjeszt bennünk, felnyitja szíveinket egymás eránt, mint két kútfejét a’ vígasztalásnak. Légyen tehát, szeretett, érdemes barátném, igyekezzünk egyes erővel feledni mind inségünket, mind azt a’ ki inségünket okozta.

Ekkor a’ legfőbb pontra költ szeretetek. Magányok nékik olly édeket adott mellyeket csak a’ szenvedő szív ismer. De e’ nyugalmat csak hamar félbe-szakasztá a’ hír hogy a’ Grófnak veszélyben forognak napjai. Botlását életével fizette. Sírjának szélén magához kívánta érdemes hitvesét. Ez kifejti magát kesergő társa’ karjaiból, repül, elérkezik, haldoklva leli őtet. – O te! kit annyit és olly kegyetlenül bántottam, ugymond hitvesére ismervén; imhol lássd bukdosásaim’ gyümölcsét, lássd a’ sebet mellyet rajtam az isteni kéz ejte. Ha még érdemes vagyok szánásodra, emeld az égre ártatlan kiáltásodat, ’s bűneimnek szíves megbánását mutassd-bé. – Könyűkre olvadt hitvese karjai közzé akart rohanni. – Távozzál, kiálta, távozzál tőlem; magam irtózom magamtól; lehelletem halál’ lehellete. Ismersz e ez iszonyu állapotban mellybe vétkeim hoztak? kérdé továbbad. Ez e az a’ tiszta lélek melly egykor egy volt a’ tiédde! Én vagyok e a’ kit egykor úgy szeretted? Ez e az a’ menyegzői ágy melly engemet, szeretetedre még méltót, fogadott vala el? Hitetlen barátim, álnok csábítók, jertek, reszkessetek! Ah, lelkem, ki szabadít ki ez undok fogságból? – Uram, monda az Orvoshoz, soká viszem e még? fájdalmim tűrhetetlenek. – El ne hagyj, nagylelkű barátném; nélkülöd irtóztató csüggedelem venne-elő. – Érd végét, kegyetlen halál, állj bosszút éltémért. Nincs büntetés a’ mit ne érdemeljek. Megcsaltam, megaláztam, keserítettem az ártatlanságot.

A’ tiszteletre-méltó Grófné, látván kínos rándulatait, erővel reá akará magát vetni ágyára, honnan gondosan tartóztatták. Végre kimult a’ boldogtalan, hitvesére függesztett szemekkel, ’s nyelve bocsánatjának kérésében némult-meg.

A’ Grófné abban lelé egyyetlen vígasztalását hogy férjét illy példás halállal látta halni. Gyengébb volt, ugymond, mint gonosz, ’s gyarló inkább mint vétkes. A’ világ örömei által szédítette-el: az Isten fájdalmak által térítette magához. Megostorozta: megkegyelmez neki. Igen is, kedves Altensteig, igen is, szeretett férjem, feloldozva a’ testnek ’s világnak szövevényeiből, te engemet Istenednek kebelében fogsz várni.

Eltelve e’ szent gondolatokkal, visszatért kedves barátnéjához kit az oltár’ lábainál találá. Szaggatta Seraphínának szívét ez irtóztató, de töredelmes halál’ megértése. Most utolszor sírtak egyyütt; ’s nem sokára azután Gróf Altensteigné, a’ Seraphína’ példája szerént, Istennek szentelé a’ szívet, szépséget ’s erkölcsöt mellyekre nem volt érdemes a’ világ.

A' KÉTSÉG.

Hála az egeknek! monda Belíz, levetvén a' gyászt férje után; felette kedvetlen, únalmas kötelességen estem-által. 'S ugyan volt is ideje hogy vége legyen egyszer! Tizenhat esztendő's korunkban egy emberhez adatni kit azelőtt nem is ismertünk, élünknek legszebb napjait únalomban, tettetésben 's rabságban tölteni, szklávja lenni 's áldozatja egy boldogtalan szeretetnek melyet támasztottunk de nem tudunk viszonzani, mennyi kísértése ez a' szívnek! Kiállottam, 's túl vagyok rajta; nincs semmit szememre hánynom. Mert, való, férjemet nem szerettem, de úgy viseltem magamat mintha szerettem volna 's az még többbe kerül. Hív voltam eránta, noha gyanújával eleget kínzott, szívesen sirattam halálát; 's azt tartom, a' szív' jóságát ennél tovább vinni lehetetlen. Végre szabad vagyok, magamtól függök egyedül, 's ma kezdek élni. Hah! mint gyúlad-fel majd szívem, ha valaki eljut arra hogy nékem megtetszethetik. De vessünk jól számot magunkkal minekelőtte e' szívet bilincsre vetjük, 's kerüljük a' veszélyt hogy megszűnjön szeretni vagy szerettetni! – Megszűnjön szerettetni? monda, kedve-telve pillantván-meg képét a' tükörben. Az nem olly könnyű! De megszűnni szeretni, az még rosszabb! Nekem nincs elég erőm, szerelmet színleni, ha szívem azt többé nem érez; az a' szemtelenség pedig, hogy kimutassam valakinek a' kit egykor kedveltem, az útát, tőlem ki nem telik. 'S osztán az a' vád, azok az örök panaszok, az a' hírbe-keveredés a' mi az illy megbomlással együtt-jár! Szeressünk, minthogy az ég érző szívet adott, de szeressünk holtig; nem azzal a' lebedesséssel, nem azzal az állhatatlan ízlettel a' mit a' világ olly gyakran vesz szerelem helyett. Van időm megtenni a' választást 's megvizsgálnom önn-magamat. Hogy annál bizonyosbban kerülhessem-el a' mit rettegek, való képzetet kell csinálnom magamnak a' szerelem felől. Ezerszer olvastam, a' szerelem egy indulat melly két lényt egyébe csinál, őket egyszerre ált'hatja, egyikét a' másikával eltölti, feloldja mindentől, 's nekik minden' helyébe minden lesz, 's az egymás boldogítását teszi egyetlen gondjokká, egyetlen óhajtasokká. Igazok van! ez a' való képe a' szerelemnek. E' szerént könnyű lesz megkülömböztetnem az ál képet a' valótól mind másban mind önn-magamban.

Belíz az első próbát egy ifjú Tisztviselőn tette-meg, kinek az osztály alatt jutott ismeretségébe. A' Nagyszombati Tábla' Praesese, Udvari Consiliárius Deregyei, a' legkedveltebb külső mellett a' legmíveltebb elmével, a' legszelídebb lélekkel 's érzékeny szívvel bírt. Egyszerű volt öltözetében, 's viseletében természetes. Nem hitte-el magával hogy a' módi' dolgában is ötet illeti a' bíróság; 's azonként nem tudta mellyik hajfodorítás van a' legújabb ízet szerént, mint azt nem hogy a' hintóknak millyen színt kell adni 's mellyik a' legjobb formájú csat a' hámokon. Az asszonyokat nem mulattatta paripájiról, a' férjfiak között nem kérkedett szerelmeivel. A' legjobb Bíró volt 's nem volt pedánt: a' legnyájasabb, legkedvesebb módu ember volt 's nem volt ficzkó. Ugyan-az volt az Űlésekben a' ki az esti-társaságokban; nem mintha a' vacsorákon akarta volna a' Praesest játszani 's a' Mulattatót a' Táblánál: de nem lévén szüksége álarcz alá rejteni magát, mindég saját alakjában jelent-meg.

Ennyi ritka érdem megérdeklerte Belízt. A' Consiliárius csak hamar megnyerte bizodalmat, megnyerte továbbad barátságát is; pedig e' név alatt a' szív sokszor messze megyen. Egykor minekutána már az osztály véghez ment vala, Szabad e nékem,

Asszonyom, monda a' Consiliárius az Özvegynek, szabad e nékem egy kérdésemre egyenes választ remélnem? Te özvegyen akarsz e maradni, vagy azt végzed inkább hogy szabadságodnak feláldozása még egy halandót tegyen szerencsésé? Nem, Uram, felele az Özvegy, én jobban ismerem kevés becsemet mint hogy valakit azon kötelességre szorítsak hogy csak érttem éljen. Az felette kedves kötelesség fogna lenni, monda a' galant Consiliárius; 's tartok tőle, akaratom 's engedelmed nélkül is, nem egy lesz a' ki alája vállalkozik. Azt én nem ellenzem, felele Belíz; szabadon szerettetni a' legkedvesbb minden tömjénezés között. – Pedig én Nagysádat nem hittem csalfának. – Oh, úgy Consiliárius Úr nekem rövidséget tenne! én gyűlölöm a' csalfáskodást. – De viszont-szeretet nélkül akarni szerettetni! – 'S ki mondotta hogy én szeretni nem fogok? Az ilyen feltétel nem az én koromhoz való. Én csak az erőszaknak vagyok ellensége; ez az egész dolog. – Értem; Nagysád azt akarja hogy mihelytt a' hajlandóság véget ér, véget érjen a' csatlás is. – Azt akarom hogy ne érjen véget sem egyik sem másik, 's azért még árnyát is kerülöm az erőszaknak. Szabadon holtig tudnék szeretni, de, hogy igazán szöjljak, nem csak két nap is járomban.

Látta a' Consiliárius hogy itt csinnyán kell bánni 's meg kell elégedni azzal hogy magát barátjának mondhatja, 's engedett a' szükségnek. Valami a' szerelemben érdeklő találtatik, mind azt munkába vevé hogy megillette az asszony' szívét, 's elérte a' mit óhajtott. Nem beszéllem-el mint lépett a' Belíz' hajlandósága naponként észrevehetetlenül feljebb, elég ha azt mondom hogy oda értek a' hol a' hideg eszmélet ellensúlyban áll a' szerelemmel, 's csak egy gyenge billentést vár hogy eldőljön. E' veszedelmes ponton voltak, és csak négy szem között. Az elragadtatott Deregyei éh szemekkel faldosta Belíznek minden kecséit, 's megszorította a' legszebb kezét. Belíz alig pihegett remegésében. Deregyei nékibátorodva eseng, méltóztatnék kimondani végső akarátját. Ah, kedves Consiliárius! de hát ha megcsalattatom? E' szókkal a' szeméremnek végső sóhajtása látszott elreppenni ajakairól. Ne tarts semmit, imádott Asszony! monda; szívem szöjl, maga a' szerelem szöjl ajakimról; haljak-meg, ha... Ekkor lebukván az asszony' lábaihoz, térde a' Lila' egyik lábát oda csípte, 's a' szép kis agár elsikoltá magát kínjában. Consiliárius Úr, micsoda fonákság ez! monda Belíz a' neheztelés' hangzatjában. A' Consiliárius elpirult; 's nem tudta felelni. Ölbe vette a' kutyát, simongatta, csapodárkodott néki, 's kérte hogy megbántott Asszonyát engesztelné. Lila, feledvén a' fájdalmat, visszonozni kezdé Deregyeinek édeskedéseit. Nagysád, ugymond Belíznek, Lila többé nem haragszik, Lila megbocsát; ez szép példa Nagysádnak. Belíz nem felelt; a' legmélyebb elmerülésbe vala elsüllyedve lelke. A' Consiliárius a' komoly csendet tréfának akará venni, 's másod ízben lábaihoz veté magát Belíznek. Kérem az Urat, monda néki az Asszony; az efféle merészségek nekem nincsenek tetszésemre, 's nem gondolom hogy Consiliárius Urat reájok felszabadítottam.

Könnyű képzelni mint leve oda a' Consiliárius. Kővé válva álla, nem lele szót. Hogyan, Asszonyom, ugymond, 's higgyem e én azt hogy egy illy semmi történet haragját vonta reám Nagysádnak? Én nem haragszom, felele Belíz; de, úgy vélném, harag nélkül is szabad rosszúl vennem, hogy előttem térdelnek; az a' bátorság a' szerencsés szeretőt illeti, 's én feljebb becsülöm az Urat mint hogy retteggessem hogy magát annak tartotta. Nem látom, Asszonyom, monda háborodással a' Consiliárius, miként tehetne engem egy szerelmen épült remény kevésbé méltóvá a' Nagysád' becsülésé-

re; de szabad e tehát tudakoznom, hogy, vétek lévén a' szerelem Nagysádnál, mi volt az az érzés melyet erántam mutatni méltóztatott? Barátság, Uram, merő barátság, 's kérem az Urat, maradjon a' mellett. Bocsásson-meg Nagysád; esküdtem volna, hogy az valami egyéb; látom, nem értek hozzá. – Az, Uram, nem lehetetlen; az a' szerencsétlenség többeken is megesik. A' Consiliárius e' megmagyarázhatatlan makacskodást nem tűrheté tovább. Elkéseredve az ajtót kereste, 's egy szóval sem marasztották.

Ez már szép! ugymonda Belíz magában maradván. Íme csak egy hajszálon mult hogy egy embernek nem adám magamat kit szívem épen nem szeret. Ugyan való a' mit mondanak, hogy az ember semmit sem ismer kevésbbé mint tulajdon magát. Úgy hittem hogy nincs áldozat melyet őértte megtenni kész nem volnék. 'S imhol akarátja nélkül reá hág Lilámra, 's ez a' lángoló szerelem egyszerre haraggá vál. Egy eb közelébb érdekel mint ő, 's miatta meg tudom támadni a' kit, a' mint hittem, minden halandóknál inkább szeretek. Gyönyörű szerelem! De így van az; az ember érzés gyanánt veszi a' képzelést; feje felhevül 's azt gondolja hogy szíve lángol, 's néki-ered 's egy ostobaság után a' másikat követi; a' szép álom elenyész, előáll az únalom, 's akkor osztán vagy egy nyügös hűségre vagyunk kárhoztatva, vagy szemtelen állhatatlanságra kell vetemednünk. Oh, édes Lilám, mennyivel nem tartozom én neked! szemeimet te nyitád-fel, nélküled most talán földbe sülyednék szégyeletemben.

Akár szerette Belíz a' Consiliáriust akár nem; mert az efféle vítatás rendszerént merő szóbeli játékra üt-ki; addig mondta magának hogy nem szerette, hogy végre hitte erősen; 's egy fiatal Tisztecske tökéletes bizonyossággá változtatta hitét.

Báró Pilínyi kilépett a' Német-Újhelyi Akadémiából, 's Hadnagyi rangot nyert egy dragonos seregben. Az ifjúság' tavasza, a' lángoló kívánságok, az a' szelesség és bohóskodás melly a' tizenhat esztendő fiút szeretetre-méltóvá teszi, de nevetségessé, a' harmincz esztendő embert, Pilínyt, ki a' Belíz' megholt férjének közel rokona volt, megszeretteték az ángyával. Pilínyi szerelmes volt magába, 's nem ok nélkül. Tudta ő hogy ő szép és hogy igen jól termett. Mondotta azt sokszor maga is; de olly szépen nevetett mellé, 's a' nevetés közben olly szép ajakot 's olly szép rend fejr fogakat hagyott látni, hogy az ember örömet elnézte a' kis esztelenkedést gyermeki korának. 'S ezen gyermeki bohóskodások¹⁴ mellé olly férjfiúi érzéseket elegyíte, hogy egyyüvé vevén a' kettőt, mindent eltöltött szerelemmel maga eránt. Egy szép szerető! egy szép paripa! ez volt minden óhajtása. Megállott a' tükör előtt, 's úgy exercírozott. Elkérte Himfyt olvasni, 's azt tudakozta Belíztől, ha megvan e a' Folárd' Polybje könyvei között? mert az, ugymond, excellens munka. Nem győzte várni a' tavaszt hogy egy szép nyári ruhát varrathasson ha nem lesz háboru; vagy táborba mehessen ha lesz. Az asszonyi nemre nézve nincs talán semmi szédítőbb mint ez az öszv'elegyedése a' gyermeki hiúságnak és férjfiúi nagyléleknek. Az a' homályos előérzés, hogy az ilyen rendes kis portéka a' mi kendőző asztalkák körül törlöszködik, tükörbe kandikálgat 's piperézi magát, két holnap mulva egy batallion quarréba vág, vagy valamelly bástyát megmász, 's hideg vérrel megyen a' kiszegzett ágyúk' batteriejének, az az előérzés az ilyen rendes kis portéka' bohósságainak azt a' csudásságot adja melly álmélkodásra 's szeretetre ra-

¹⁴ bohóskodások

gadja a' szívét; de a' bohóság csak a' fiatal katonának áll jól. Ez a' kis intés mellesleg minden más kar' bohócskájának légyen mondva.

Belíz tehát a' Pilínyi' kis esztelenségein örömet lelt, Pilínyi pedig az első látogatás olta égett Belízért. A' melly Hadnagyocska most lép-ki az Acadámiából, könnyen kap lángot. Édes nénikém, monda egyszer, nekem csak két kérésem van a' történethez: hogy az első Feldzugomat a' Francziák ellen tehessem és – Nagysád ellen. Tacsó! felele néki Belíz; eggyik kívánságod talán igen is hamar lát teljesedést, nem a' másik soha. – Soha? az egy kevésbé kemény szó! De el voltam készülve reá; én nem hagyom magamat elijesztetni. Fogadjunk hogy a' második Feldzugom előtt elmúl ez a' kegyetlenkedés? Most, minthogy ez az ifju kor 's ez a' rendes kis termet egész érdemem, úgy bán velem mint gyerekkel; de majd ha ezt mondják: Pilínyi jelen volt ez 's ez actióban, a' Pilínyi' Regementje ez 's ez ütközetben a' legnagyobb tüzet állotta-ki; ő itt 's itt distinguálta magát, ő ez 's ez posztot elfoglalta, ő rettenhetetlen lélekkel ment ezer meg' ezer veszély közt a' halálnak, akkor, tudom, verni fog a' félelem, öröm 's talán szerelem miatt is szíve. Hát ha sebet találtam volna kapni! Oh, az érdekel ám! az érdekel ám! Ha asszony volnék, azt kívánnám minden egyéb kívánságaim felett hogy férjem sebet hozott volna a' hadból. Öszvecsókolnám forradásait, 's abban állana fő gyönyörködésem ha számlálhatnám sebeit. Édes nénikém, látni fogja az enyémekeket, látni fogja, ha kapok. Azt Nagysád ki nem állja! azon Nagysád ellágyúl! – Eredj, kis bohó! felelj meg kötelességednek mint jó katona, de ne rémíts olly dolgokkal mellyektől már is irtózom. – Lám! hát nem mondtam? Nagysád már is retteg. Ah, ha csak a' képzelés is rémíti Nagysádat, mit fog majd maga a' dolog tenni! Oh úgy lesz, édes néni, úgy lesz! De nem ád nékem valamit előpénz gyanánt, míg itt lesz a' háboru?

Így bohóskodott az asszony körül mindennap. Belíz tetteté magát, mintha csak nevetné eszelősségeit: de valóban igen mélyen meg volt illetve. Pilínyinek kevés tapasztalása volt, 's nem bírt elég figyelemmel megsejteni mint nevedék az érzés naponként az asszony' szívében, hogy maga szerencséjére használná. Nem múlt önála merészsége: de egy pillantat megzavarta, 's az a' tartalék hogy kedves Nénikéje megbántatik szabadságai által, elakasztotta benne a' boldogságra-vágyást. Így folyt-el aprólékos próbatétek alatt minden sikeres lépés nélkül két holnap. Azonban szerelmek mind két részről nőttön nőtt, 's Belíz, ámbár ellenkedése igen is erőtelen vala, de még erről is le akart vala már mondani, midőn a' háború véletlenül kigyúladott.

A' hadi trombita felriasztotta a' szerelem' Isteneit, 's félbe szakasztotta minden munkájokat. Ez itt szalad, 's nem várja-bé a' legesdeklőbb levélkére a' választ; a' másik meg nem jelent a' rendelt órán 's helyen, hol Szépje koronázni készült hűségét. Egész revolúció ütötte-ki magát az örömek' országában.

Pilínyinek alig maradt ideje elbúcsúzni Belíztől. Ez mindég vádolta magát kemény voltáért mellyet Pilínyi eránt nem mutatott. Ez a' bohó kis fiú engem teljes szívéből lelkéből szeret. Mi lehet természetesbb, mi édesbb, mint a' hogy' nékem szíve' gyúladásait vallogatá¹⁵. Képe olyan mint a' rózsa, növése mint a' virágszál; szeles az igaz: de ki nem az az ő esztendeijiben? De szíve, oh a' szíve igen derék! Ha csak kedvtöltést keresne, elérhetné a' mit kíván; kevés Szépünk van a' ki üresen hagyná elmenni ajtaja

¹⁵ vallogata

elől. De ő csak engem lát, csak érttem él, 's én illy kevélyen bánok vele! Meg nem foghatom hogyan tudta kitűrni. Ha én lettem volna neki, régen itt hagytam volna a' hideg Belízt, hadd ásítsa-ki magát a' maga eszessége mellett a' mint magának tetszik; ha annyira kap rajta. Mert az az okosság, jó az, jó, a' maga helyén; de mindég csak okosság! Elmerülve e' gondolatjai között hozzák a' hírt hogy a' béke' alkudozásai félbe-szakadtak 's parancsa érkezett a' Tiszteknek hogy a' melly órában a' rendelést veszik, abban induljanak seregeikhez. Belíznak minden ere elfagyott e' hír' hallására. Elfogott, öszveszorult szívvel kiált: Imhol, megyen a' táborba, az ütközetbe, a' halálra! 's én őtet többé meg nem látom. Nyíl az ajtó, 's Pilínyi uniformban lép-be. Búcsút jövök venni, édes nénikém, monda; indulok, 's kevés napok mulva az ellenség előtt leszek. Fele teljesedve van kívánságomnak; 's úgy hiszem, Nagysád a' más felét is fogja teljesíteni ha majd visszatérek. Én szeretni fogom Nagysádat utolsó lehelletemig; emlékezzék-meg néha rólam! Bízva reám magát, úgy térek vissza, mint hive. Ha meglőnek, vissza nem térek; de azon esetre venni fogja Nagysád gyűrűmet és órámat. Ez eszébe fogja jutatni képemet, hűségemet, szeretetemet; 's Nagysád, úgy reménylem azt, néha el fogja hinteni csókjával. Kieresztvén száján az utolsó szót, elmosolyodott, 's szemei ázva voltak. Belíz nem fojthatta-el könnyűit, 's monda: Pilínyi, te minket igen könnyű szívvel hagysz itt! Azt mondod hogy szeretsz; így vesz e búcsút a' ki szeret? Én azt tartom hogy nincs semmi rettenetesebb mint elhagyni a' kit szeretünk. De itt nincs helye a' pírónságnak. Jer, ölelj-meg! Pilínyi elragadtatva boldogságának érzésében, egész szabadsággal használja a' nyert engedelmet, 's Belíz nem neheztel értte. 'S mikor indulsz? monda Pilínyinek – Mingyárt. – Mingyárt? 'S nem vacsorálsz nálam? – Az nem lehet. – Ezer mondani-valóm van. – Oh, mondd hamar; lovaim készen állanak. – Ha nem kegyetlenség e elvonni tőlem ez egy estvét? – Ah, kedves nénikém, én teértted életemet is örömmel felszentelem; de itt becsületem forog fenn; az több mint életem; minden perczem ki van számlálva, 's mikor az óra üt, helyben kell lennem. Csak képzeld ha ütközet találna lenni, 's én ott nem volnék! meglőném magam' szégyenltemben. Úgy ez a' te kis öcséd nem volna méltó szerelmedre. Engedd, hogy érdemljelek.

Belíz újra nyakába borúlt, 's könnyűjével feresztette orcáját és keblét. Menj, ugymond neki; el nem tűrhetném ha pírónságot vonnék reád; a' te becsületed szint olly kedves nekem mint a' magamé. Vigyázz életedre; ne tedd-ki magadat ok nélkül veszélynek, 's jöjj úgy vissza, a' hogy' elhagysz. Nem hagysz időt hogy többet mondhassak; de írni fogunk egymásnak. Adieu. – Adieu, édes nénikém! – Adieu, adieu, édes fiam!

Belíz az éjet a' legmélyebb bánatban töltötte. Ágya ázva volt könnyűjítől. Más nap' levelet írt Pilínyihez. A' mi érdeklőt az epedő, leghívebb, legszebb szerelem mondhat, mind azt magában foglalá a' levél. Oh ti kiket illy rosszul nevelnek, ki tanít titeket illy jól írni? A' természet csinál e magának tréfát a' mi alázatunkkal hogy érttetek bosszút aljon?

Pilínyinek rendeletlen heves levele lelkének két uralkodó indulatait festé: a' katonai tüzet és a' szerelmet. Belíz nem lelt nyugtot míg a' levél el nem érkezék; 's így űzte egyik levél a' másikat a' táborozásnak fél ideje alatt megszakadás nélkül; 's az utolsó levél volt mindég a' leghevesebb, az utolsó mindég az a' mi leginkább váratott.

Szerencsétlenségére Pilínyinek egy féltékeny meghittje akadt. Be boldog vagy vak-ságodban! monda ez neki, elúnván Pilínyinek örök sóhajtozásait. Bezzeg ha úgy volna fenekig! De tudnád csak mit tesz mind ez az írott édesség. Ah, ismerem az asszonyo-

kat! Akarod látni mit bírsz ebben a' te pityergődben? Írd néki hogy egy csatában elvesztetted egyik szemedet; fogadom, azt kapod válaszul hogy túrd békével esetedet 's tégy-le róla. Pilínyi bízott az asszonyhoz, 's engedett a' tanácsnak; 's minthogy ő nem tudott hazudni, barátja adta tollába mit írjon. Belíz oda lett a' levélre. Előtte állott Pilínyi, de csak fél szemmel. Az a' fekete folt rajta ismérhetetlenné tette képét. Melly nagy kár, ugymond' nagyot sóhajtván. Az a' két szem, be igen szép volt az! az enyéim olly édesdeden pillogtak beléjek! A' szerelem olly kibeszéllhetetlen bájjal festette benne magát! De így még inkább fogom szeretni. Szegény Pilínyi mint nem kesereg ez es'ten! mint búsong azon leginkább hogy megszűnt nékem kedves lenni. Írnom kell neki! vígasztalnom kell, bátorítanom! Belíz most mondotta ezt legelsőben: írnom kell neki! A' levél akarata ellen hideg lett; Belíz megsejtette azt, eltépte, 's újat írt. Az újban erősek voltak a' kifejezések, de erőltetett minden fordulat, 's a' sztil keresett. A' szép szem' pótoléka, a' fekete flastrom, elsetétítette képzelését, 's érzését elaltatta. Soha se szépítsük a' dolgot magunk előtt, monda öszvetépvén a' második 's harmadik levelet is; az a' szegény fiu nem szerettetik többé; egészen el van változva szívem miolta oda az egyik szeme. Heroínt akarék játszani, 's látom hogy nyomorú nőtényke vagyok; minek affectálok olly charactert melly túl van erőmön? Pilínyi nem azt érdemli hogy megcsaljam. Ő az én szívemnek nemességére 's jóságára tart számot; ha fel nem leli azt bennem hogy szerettetik, azt lelje-fel legalább hogy csalódásban nem hagyom. Tudom, utálni fog érte, de érdemlem a' büntetést. Felette szerencsétlen vagyok, ezt ír nekik; szerencsétlenebb sokkal, mint Uram Öcsém. Uram Öcsém csak egy díszet vesztette-el: el én az én becsülésemet egészen, mind Uram Öcsém mind önn-magam előtt. Azt hittem hogy méltó vagyok szerettetni, 's Uram Öcsémtől szerettetni, 's nem vagyok az; azt hittem szívem minden változáson túl van, 's íme egy történet elváltoztatott. Ne csüggedjen-el Uram Öcsém! Uram Öcsémet ezen vesztesége mellett is szeretheti még egy elmés asszony; 's e' pirulva tett gyónásom után, nincs mit keseregje elvesztésemet.

Pilínyi nem találta helyét e' levelet megolvassván. Kivált pedig az a' hideg először most nyert, és olly sok ízben előforduló Uram Öcsém tetszett neki elviselhetetlen megbántásnak. Uram Öcsém! így kiálta-fel. Ah, a' hitetlen! Én Uram Öcsém! 'S Uram Öcsém a' félszemű? – Szaladt meghittjéhez. Hát nem mondtam? monda ez az asszonygyűlölő. Most már rajta a' sor hogy neki tréfát csinálj; hanemha addig tetszik halasztanod míg téiben majd haza mégy, 's megleped a' két szemmel. Nem, monda a' szerencsétlen Pilínyi, azt én várni nem győzőm; most állom mingyárt bosszúmat. Tehát megírta neki hogy örvend hogy megismérheté, Uram Öcsémnek ugyan mind a' két szeme megvagyon, de ez a' két szem ötet soha sem fogja nézni külömben mint a' leg-hálátlanabb teremtetést. Belíz elalélt a' levelet vévén, 's azonnal elvégezte hogy lemond a' nagy-világról 's falura vonja magát. El innen, monda, a' dudvaéletbe! úgy sem vagyok egyébre való; 's ott hagyá Budát, 's kiment Dolyáni jószágába.

Közel Dolyánhoz egy ifju Gróf lakott, a' ki eltöltvén hat holnapot a' városi lármás örömekben, kijöve Ludányba, hogy az esztendő' másik felét a' legkényesebb magányban töltse. Látogatására jött Belíznek. Gróf Urat, monda Belíz Ludányinak, Bölcsnek nézi a' világ; beszélje-el, kérem, melly plánt tart dolgaiban? Melly plánt, Asszonyom? kérdé a' Gróf; én nem tudom mi az a' plán? Mind azt teszem a' mi múltat; valami gyönyört adhat, azt mind hasznomra fordítom, 's eltávoztatom a' mi megzavarhatná örö-

meimet; ez az én egész titkom. – A' Gróf magában él, vagy lát néha társaságot is? – Ollykor elő hívatom a' juhászomat, 's leczkéket veszek tőle a' Morálban; néha parasztjaimmal eredek beszédbe, kik többet érnek mint minden Tudósaink; 's tánczokat adok a' lyánykáknak kikenél nem lehet képzelni szebb teremtéseket; lottériákat csinálók nekik, pantlikákból 's kendőkből, 's ha megsejtem hogy szeretnek valakit, férjhez adom. – Hogyan? 's ők tudnak szeretni? ők tudják mi a' szerelem? – Ha tudják e, Asszonyom? százszorta jobban mint mi! Ollyanok mint a' gerliczék; 's sokszor azon lepem-meg magamat hogy megkívántam tőlök. – Azonban Gróf Úr is megvallja talán hogy ezek itt minden szebb érzés nélkül szeretnek. – Asszonyom, az a' szebb érzés csak a' mi meszterkélésünk' míve; őbennek a' természet' ösztöne dolgozik, 's ez az ösztön szerencsésekké teszi. Mi a' városban mindég csevegünk a' szerelemlről, de a' szerelem falun vett lakást. Az ott fejben, itt szívben lakik. Én is próbáltam a' nagy-világban mit tesz szeretni és szerettetni; de az a' sok phantazia a' születés, birtok, tekintet felől, mindent széllyel-bont; szeretni ott annyi mint vaktában öszvetalálkozni. A' falusiak szíveknek sugallása szerént teszik a' választást. Ha egyszer méltóztatol megjelenni tánczaikon, látni fogod, meg nem romlott szíveik miként vonzódnak egymás felé, 's mint csatlódnak-öszve. – Gróf Úr nekem a' mezei élet felől olly képet fest mellyet épen nem vártam. Pedig a' városban a' falusi ember' éltét olly szánakozást-érdemlőnek mondják! – Az Ludányban valóban az is volt még ezelőtt kevéssel. De én feltaláltam a' titkát mint tehetem könnyűvé. – Oh, Gróf Úr azt kénytelen lesz nekem elbeszélni; követni akarom példáját! – Parancsolj, Asszonyom. Lássd, én esztendőnként huszonnégy-ezred veszek-bé jövedelmeimből. Tizenkettőt télen által Pozsonyban 's Bécsben költök-el, a' más tizenketteje azon holnapokra marad mellyeket falun töltök, 's ebből négyet ötöt cserémre fordítok mindég. – Melly cserére? kérdé Belíz. Nekem jó munkában lévő kövérített földeim vannak, jó rétjeim. – 'S osztán? – Osztán, hé Varga Ferencz, Albi János, Mike István, a' tiétek míveletlen maradt; mert betegek voltak, kárt szenvedtetek; 's az övéket felcserélem a' magaméval, nekik marhát szerzek, 's ha kell, pénzzel gyámolítom; 's az a' föld melly őket tavaly el nem tarthatá, két esztendő alatt gazdaggá teszi. Az én kezeimben a' sovány föld ismét felveszi magát, 's akkor visszaveszem a' magamét, 's új cserét teszek mással; ebben áll multságom. Oh, ez derék! monda Belíz. De Gróf Úr tehát ért a' gazdasághoz? – Valamit, Asszonyom! keresem az alkalmat hogy tanulhassak. Öszvehasznolom a' Tudósok' teoriáját a' falusiak' tapasztalásaikkal, 's azon vagyok hogy megigazíthassam azon hibákat mellyeket amazoknak speculációjikban 's ezeknek praxisokban lelek. – Ah, gyönyörű! De hiszen ez szerént Gróf Úr itt a' közönséges tisztelet' tárgya lesz; ezek a' szegény emberek itt atyjok gyanánt nézik Gróf Urat? – Igen is, Mélt. Asszony, mi szeretjük egymást. – Gróf Úr, szerencsésnek tartom magamat hogy a' történet nekem illy becses szomszédot ada: kérem Gróf Urat, szenvedjemeg hogy néha láthassam; tanítványa akarok lenni, példáját fogom mindenben követni, 's vetekedni fogok azon hogy ezeknek a' jó emberkének szívekben Gróf Úr mellett helyt lelhessek. – Azt lel Nagysád mindenütt valahol lelni akar; lel, ha nem akar is.

Így folyt-el az első látogatás; 's Belíz ez óra olta falusi gazdasszony leve, minden gondja a' földmivelés volt, tanácskozásokat tartott Tisztartójával, 's Nagyváti olvas-ta éjjel nappal. Gróf Ludányi általhívta egyyikére azon falusi multságoknak mellyeket ő Ludányi és Ludány körül lakó parasztjainak adott, 's úgy adta elejekbe, mint új jóltevőjüket. Ekkor Belíz maga látta azon tiszteletnek 's szeretetnek jelenségeit a' job-

bágyok' képeiken mellyeket mindeddig képzelni nem tudott. Az illy természeti szíves érzések ált'ragadók. Hol az a' magasztalás melly felér vele? Belíz nagyon meg volt érdekelve általa 's irígylotte azt. De oh melly igen távol volt ez az irígylés a' gyűlölségtől! Azt meg kell adnom, monda magában hogy van okok miért szeressék; jóltévőségét nem tekintván is ő a' szeretetre legméltóbb ember a' kit ismerek.

Így szövődék közöttök egy szoros, és a' mint látszott, nem egyéb mint csak gazdaságot-tárgyazó tudományos szövetség. Beszéllgetéseik egyedül a' természetnek ismérte felől folytak, és a' felől hogy a' földet, ezt a' gyermekei miatt magát elfogyasztó hű dajkát, mint kelletik megifjítani. A' Botanica velek a' marhának hasznos vagy ártalmas fűveket ismertette; a' Mechanica kimutatta az erőt mellyel a' vizet szárazombokra felhajthatni 's kevesíthetni a' szántó marhák' terheket; a' Természeti-Hisztoria arra tanította, mit kellessék tekinteni ezen hasznot-hajtó állatok' megválasztásában; a' praxis javallotta vagy igazította tapasztalásait, 's az experimentumok kicsinyben tettettek előbb hogy a' nagy költségek megkíméltesse. Ekkor ismét feljött a' nyugalom' napja, 's a' tanulást vígság 's játékok váltották-fel.

Belíz és a' Philozoph a' falusi nép' tánczai közzé egyveledtek. Belíznek váratlanul esett hogy itt ő reá senki nem igen ügyelt. Én, ugymond Ludányinak, egy különös koketterie' gyanújába ejtem magamat Gróf Úrnál, de róla nem tehetek; ki kell mondanom. Százszor hallottam mondani hogy rendes vagyok; itt ezen felül hasznomra van a' szebb öltözet, és még sem tapasztalok semmi behátást a' falusi legényeken; ők csak a' magok' társaik eránt mutatnak figyelmet, nekik csak ezek eránt van lelkek 's szemek. – Az természetes dolog; felele a' Gróf. A' kívánság nem támad soha a' reménynek valamely sűgára nélkül, 's ezek a' ficzkók Nagysádat csak olly formán lelik szépnek mint a' csillagot vagy a' mezők' virágait. Hogyan? kérdé Belíz álmélkodva; tehát a' remény tenne érzékenyekké bennünket? – Az nem; de ezt az érzékenységet ő intézi egy tárgyra. – E' szerént nem szerethetne senki annak reménylése nélkül hogy tetszethni fog tárgyának? – Minden bizonyly nem, Asszonyom; külömben ki nem fogna égni Nagysáért? – 'S Philozoph is tud szépségeket mondani? kérdé Belíz mosolyogva. – Én csak valót-szerető ember vagyok, Mélt. Asszony, 's koránt sem Philozoph: de ha az volnék is, bizonyosan nem volnék az az által hogy érzékenységetemet megtagadjam. Az igazi Philozoph ember, 's kevélykedik benne hogy az. A' bölcsesség nem ellenzik a' természettel hanem csak a' hol a' természetnek nincs igaza. Belíz elpirult, a' Gróf összezavarodott, 's így állottak jó ideig földre sülyedt szemmel egymás mellett a' nélkül hogy egy szót mertek volna szólni. A' Gróf a' mezei élet' örömein akarta ismét elkezdeni a' beszédet, de szavai összekeveredtek, 's elakadt. Nem tudta mit mondott, 's még inkább nem, mit akart mondani. Végre elváltak, Belíz elmerülve, a' Gróf színlelt könnyűséggel, 's mind ketten azon bánkódva hogy sokat találtak mondani.

Más nap' a' Grófnak születése' napja volt, 's a' Ludányi ifjúság 's a' hozzá tartozó helységeké, összegyűlt szeretett Uroknak idvezlésére. A' köz öröm melly az innepnek legfőbb dísz volt, felette tetsze Belíznek: de a' kifejtés a' legszertelenebb zavarodásba ejtette. A' Mester valami rigmust írt a' Gróf' és a' Belíz' magasztalására; 's mutatni akarván hogy járatos a' maga Horátziuszában, Belízt szállának, a' Grófot szólónek csinálta, 's cifrára magyarázta az allegoriet. A' Gróf nem tudta abba hagyassa e vagy talán jobb lesz tréfára venni? de Belízen megtetszett hogy meg volt bántva. Követem Nagysádat embereim' képekben, ugymond; ők a' magok együgyűségekben azt mondják a'

mit tudnak. Abba hagyattam volna, de nem volt szívem őket megszorítani. Belíz hallgatott; de a' Gróf nem feledheté, hogy ez az ártatlan tréfa illy szerencsétlenül ütött ki.

Új veszély! monda Belíz felúlvén szekerébe hogy Dolyánba visszatérjen; imhol ismét egy ember a' kibe belé szereték. A' dolog olly világos hogy még a' falusiak is veszik észre; 's ez is annyi lesz mint a' többi; egy fellobbant láng, egy felszálló 's elalvó szikra. Véget kell vetnem társalkodásunknak; szégyen olly indulatot táplálni melyet visszonozni nem tudunk, nem akarunk. A' Gróf minden tartalék nélkül reám bízkodnék, 's szerencsétlenné tenném ha osztán el akarnám szakasztani magamat tőle. Nem, azt nem cselekszem. Más nap' Ludányi oda küld, 's tudakoztatja ha nála megjelenhet e? – Mit csináljak? Ha ma nem fogadom-el látogatását, holnap ismét itt lesz; 's ha egészen ketté szakasztom társaságunkat, mit fog gondolni e' változásról? Hogy' érdemlette ő ezt? Arra a' gondolatra hozzam e hogy nem bízik hozzá, hogy nem bízik magamhoz? 'S osztán honnan vagyok eránta olly igen bizonyos hogy ő engem szeret? 'S ha szeret is, tartozom e én őtet visszaszeretni? Szóllani fogok vele, lefestem neki magamat való színekkel, 's minden gyengéimben; annál inkább fog becsúlni; hadd jöjön. – A' Gróf megjelent.

Jöjön Gróf Úr, jöjön, monda Belíz, 's halljon csudát; én azon ponton valék hogy Gróf Úrral öszveveszek. – Velem? kérdé Ludányi; 's mit vétettem én Nagysádnak? – Azt, hogy szeretetre-méltó és hogy ez által veszedelmes. De kénytelen vagyok kimondani Gróf Úrnak, én Dolyánba azért jöttem hogy itt nyugalmat találjak; 's hogy semmitől nem rettegek úgy mint a' szerelemtől; hogy én alkalmatlan vagyok állhatatos szövetségre; hogy állhatatlanabb teremtetést mint én gondolni nem lehet; hogy útálom a' változandóságot, és még sincs erőm hajlandóságomat fixálni. Ime ez az én characterem, 's akarom hogy ismerjen Gróf Úr. Ha barátságról van szó, felelek magamért, de szerelemre ne tartson számot; mert, hogy semmivel ne vádolhassam magamat, általában nem akarok szerelmet akár érzeni akár gerjeszteni. – A' Nagysád' egyenessége felbátorítja az enyémet, felele a' Gróf; ismerjen hát Nagysád is viszont engem. A' nélkül hogy tudtam, a' nélkül hogy azt akartam, bennem a' leghevesebb szerelem támadott Nagysád eránt. Ennél engem nem érhetett semmi öröndetesebb, 's néki-ereszttem magamat minden rettegés, minden gond nélkül, mondjon Nagysád a' mit akar. Nagysád magát állhatatlannak, könnyűnek gondolja, 's az épen nincs úgy. Én jobban ismerem Nagysádnak characterét mint önn-maga. – Nem, Uram, monda az asszony; én eléggé megvizsgáltam magamat; ítélje-meg maga Gróf Úr. Ekkor elbeszélte mi történt Deregyeivel, mi Pilínyivel. – Nagysád szerette őket, bizonyosan szerette; de hamar elcsüggedett. A' Praesesre való neheztelés következés nélkül való dolog volt; egy hirtelen fájdalom által támasztott szánás elsőbb mozdulat a' természetben mint a' hajlandóság egy szeretett barát eránt. A' szegény Hadnagyocska eránt támadt hidegség sem lett volna tartósb. Hogy meghűljünk mikor szeretőnk az egyik szemét elveszti, az a' dolognak rendében van; de lassan azt is megszokjuk. A' szenvedelmek eránt átaljában légyünk igazságosak, 's ne kívánjunk semmi lehetetlent. Én szívesen óhajtom hogy tessen Nagysádnak; életemnek az fogna lenni legfőbb boldogsága ha ez óhajtásomat teljesedni láthatnám; de ha Nagysádnak hajlandóságát gyengülni látnám, úgy fognám nézni a' dolgot mint szerencsétlenséget, nem mint vétet. Tehát azért hogy az életnek

nincs semmi tiszta, semmi megháboríthatatlan gyönyörje, minden örömtől meg kell e fosztani magunkat? Nem, Asszonyom, azt a' jót a' mivel bírunk, fordítsuk minden esetben hasznunkra, a' kevésbbé jót vagy épen rosszat pedig tűrjük békével mind magunkban mind másokban. Mi itt csendes boldog életet élünk; nem vagyunk egyébnek hijával mint szerelemnek; ez édessé tehetné életünket; engedjük, hadd tégye. Ha elhagy, itt hagyja a' barátságot; az pedig, ha külömben a' játékba hiuság nem egyveledik, az által hogy azt szerelem szülte, annál szívesebb és édesebb. – Valóban kedves Gróf, ez igen különös Morál! – Egyszerű, Asszonyom, és természetes! Románozni én szintúgy tudnék mint más. De az élet nem Román; gondolkozásunknak, valamint érzésünknek, a' természetből kell véve lenni. Nincs könnyebb, mint a' szerelemnek ezeket a' csudájit költeni; csak hogy ezek a' csudák egyedül az Irók' agyaikban találtnak; ők azt mondják a' mit akarnak, mi azt tesszük a' mit lehet. Nem tetszeni többé, nagy szerencsétlenség; de még nagyobb nem szeretni; a' legnagyobb pedig az, midőn éltünket bizatlankodásban 's kétségben töltjük. Higgyen magának Nagysád, 's méltóztassék nekem is hinni. Elég baj már az is hogy mindég nem szerethetünk; 's e' miatt tehát épen soha ne kelljen e szeretnünk? Nem úgy tisztelt Asszony, nem úgy! kövessük a' parasztok' példáját; ők nem kérdik, ha fognak e mindég szeretni; nekiek elég az hogy érzik hogy most szeretik egymást. Látom, Nagysád elakadt szavaimon. Nagysád mind eddig a' chimérek' tartományában élt. Térjen vissza Nagysád a' valóhoz, 's bízza magát a' természet' vezérletére; az jobban fogja vezetni Nagysádat mint a' mesterség mely ürességben veszti el magát, 's addig fejtegeti az érzést míg egészen elveszti.

Ha Belíz az elmondott okok által meggyőzve nem volt is, legalább nagyon megvala tántorítva végezésében; pedig mikor az ész tántorogni kezd, könnyű feldönteni. A' Belízé nehézségek nélkül megadta magát, 's szerencsésbbé a' viszont-szeretet nem igen tett még két szívet mint itt teve. Egész szabadsággal átalengedék magokat egymásnak, elfeledkeztek a' világról, el magokról egészen. Minden érzéseik egy érzésben szerkeztek-össze, 's egy tűzörvénné váltak, mellynek központja a' szerelem; táplálhatja a' gyönyör volt.

Ez az első tűz fogyni kezdett. Belíz felriadott megsejtésén, de a' Gróf vígasztalta. Visszatértek mezei multságokhoz. Belíz úgy lelte hogy a' természet megszépült; vídámabbnak tetszett neki az ég, mosolygóbbnak a' táj. A' falusiak' mulatozása még inkább volt kedvére mint először, mert most a' legszebb emlékezetet vonszak-vissza neki. Most munkásságokon is sokkal több részt vett. Az én barátom, ugymonda, az a' Génusz a' ki őket éleszti; az ő jóltéte, az ő szeretete olyan mint a' patakok mellyek e' földeket termékennyé teszik. Gyönyörködve szóllott a' falusiakkal azon jótételek felől mellyeket ez a' tiszteletre-méltó ember kit ők atyjoknak neveztek, velek közöl, 's a' szeretet jusán magára vonzá azon jót a' mit ezek róla mondottanak. Így töltötte a' szép évszakot szerelemben és az ő csudálásában, 's örvendett látásán hogy kedvese szerencséekké téssen másokat, és hogy ő viszont szerencsésé teszi kedvesét.

Belíz kérte a' Grófot, töltenék távol a' várostól a' telet is, 's a' Gróf mosolygva ezt felelte: a' mint Magadnak fog tetszeni! De mihelytt a' mezők kopaszodni kezdettek, 's a' fák hullatták leveleiket, mihelytt a' kijárásoknak vége lett, a' napok esősök, a' reggelek hívesek, az estvék hosszúak levének, kedvetlenül tapasztalta Belíz hogy únatkozik, 's visszakívánczozott Budára. Szokott egyenességével megvallotta kedvesének változását.

Megmondtam, ugymond de nem akartad hinni; a' következés igen is igazolja a' rossz vélekedést mellyel magam felől valék. – 'S mellyik az a' következés? – Ah, kedves Grófom, kénytelen vagyok kimondani, hosszú az időm; nem szeretlek többé. – Hosszú az időd? azt igen könnyű elhinnem, monda a' Gróf, 's mosolygott mellé; de azért engem most szint úgy szeretsz mint azelőtt; csak a' falun-létel vált terhedre. – Hagyd-el, édes Grófom! minek hízelkedjem magamnak? annak társaságában a' kit szeretünk, kedvünk szerént van minden hely, minden idő. – Úgy a' Románokban! én azt neked régen megmondtam: de a' természetben másként vagy. – Mondj a' mit tetszik; monda Belíz; még két holnap előtt a' legsivatagabb pusztában is boldog voltam volna veled. – Igen, felele a' Gróf; olyan az új szenvedelem' részegsége: de az az első tűz csak egy ideig tart 's nem tarthat soká. A' szerencsés szerelem elcsendesedést keres és talál; a' lélek melly már nem rázattatik olly erővel, meg kezd újra nyílni a' külső behatásoknak; nem vagyunk ismét egyedül a' természetben; érezzük hogy magunkat másokkal is közlenünk kell. – Kedves Gróf, mire viszed te vissza a' szerelmet? – A' valóra, édes Belíz. – A' semmire, kedves Gróf! mondd, a' semmire! Te megszünsz elég lenni nekem: én tehát megszünök szeretni tégedet. – Nem, imádott Asszony! nem; én a' te szívedet nem vesztettem-el, én tenéked mindég kedves lések. – Mindég kedves lészesz? oh igen; de miként? – A' mint az lenni óhajtók. – Ah, érzem érdemetlen voltomat egész mértékében, 's nem rejthetem-el előtted. – Ne vádold magad' semmivel, Asszonyom; a' te szereteted erántam elég erős; én azzal, úgy a' mint van, megelégszem 's nem kívánom erősebbnek. Te többet fosz e kívánni magadtól mint én? – Ah, Uram; nem fogom magamnak soha megbocsátani hogy a' szeretetre legméltóbb ember körül magamat megúnhatám. – No tehát, Asszonyom, én is, én is vallást tészek magam felől: higj nekem, én nem vagyok jobb náladnál; én is megúnom néha magamat a' szeretetre legméltóbb asszony körül; és én még is megbocsátom magamnak e' bűnt. – Hogyan, édes Gróf, 's te is elúnod magadat körültem? – Néha el, igen is; és még is jobban szeretlek mint életemet. Meg vagy e immár nyugtatva? – El tehát, el innen, Budára! – Menjünk, kedves; de emlékezzél reá, hogy Május bennünket ismét itt ér. – Azt nem merem remélni. – Igen én! 's meglássd hogy még szerelmesebbek leszünk mint valánk.

Belíz tehát visszatért Budára, 's eltelhetetlen mohonsággal esett neki a' téli mulatkozásoknak. Ludányi is a' nagyvilág' árjába vetette magát, de kevésbb elevenséggel. Végre a' Belíz' tüze lassodni kezdett. Elunta a' nagy vacsorákat, ásítózott a' Játzószínen. A' Gróf ritkán jelent-meg; látogatásai mindég rövidek voltak, 's mindég azt az órát választotta midőn körül volt fogva imádójától. Belíz egykor sűgva kérdést teve a' Grófnak: Mint tetszik Buda? – Engem itt minden mulattat, 's semmi nem tud megragadni. – 'S miért nem jelen-meg vacsoráimon? – Nagysád engem sokat is látott magánál; én nem szeretek tolongani; most a' nagy társaságon van a' sor; eljő az énreám is a' maga idejében. – A' Gróf tehát még mindég azt hiszi hogy szeretem? – Én városban nem szoktam szerelem felől szólni. Mint tetszett Nagysádnak a' tegnapi új Opera? kérdé ekkor fenn szóval, 's a' beszéd közönséges leve.

Belíz a' maga Ludányiját öszvehasználtotta a' legjobb férjfiakkal a' kik körülte megfordultak, 's az öszvehasználtás mindég a' Gróf' emelésére esett-ki. Én ezt a' nyílt-szívet, ezt a' szeretetre-méltó egyszerűséget, ezt az állandó caractert senkiben nem találok, monda; nem senkiben ezt a' szép lelket, ezt a' nemes érzést. Ha egykori be-

széllgetéseink jutnak eszembe, úgy nézem fiatal embereinket mint a' jól kitanított szajkókat. Valója van hogy nem hiheti hogy a' ki őtet valaha szerette, megszűnhessen szeretni. De nem; nem a' maga' becsülése, hanem az én becsülésem adja néki e' bízakodást! Melly igen szerencsés volnék ha oka volna reá!

Így beszélgetett Belíz gyakorta magával 's minél inkább érzé éledni hajlandóságát eránta; annál több öröme volt önn-magán. Végre olly nagy volt benne a' vágyás ismét meglátni már őtet, hogy levél által hívta magához. Ludányi repült 's fellépven nála, mosolyogva ezt mondá: Hogyan, Asszonyom, egy szerencsés Négyszemközt? Nagysád engem azon veszélyeknek tészén-ki, hogy sokakat megbántsak tisztelőji közzül. – Itt senkinek nincs jusa, ugymonda Belíz, magát megbántottnak vélni; 's a' Gróf tudja hogy társaságom csak barátokból ál; de nem fog e talán Gróf Úr gondba ejteni valamelly új diadalt e' látogatás által? Én csak egytet tettem életemben, felele a' Gróf; az engem falun vár, 's e' tavasszal látni fogom. – Szánást fogna érdemleni ha a' városban volna; Gróf Úr itt annyira el van fogva hogy barátnéjának méltó oka lenne a' feledségbe-jutást rettegni. – Itt ő is múlatni fogná magát, Asszonyom, 's nem gondolna velem. – Hagyjuk abba a' kerületeket, édes Gróf; szólj, miért látlak olly ritkán és mindég olly kis ideig? – Nem örömet háborítanálak-meg korodnak örömeiben, felele elragadtatva Ludányi. Te nékem nem lehetsz alkalmatlan; az én házam a' tiéd, nézzd egészen magadénak; örömemre van ha úgy tekinted; akarom azt 's jusom van kívánni. – Ne kívánj semmit, Asszonyom; felette fognám sajnálni ha rajtam az a' szerencsétlenség esnék-meg hogy megbánthassalak: de engedd hogy csak a' kikelet' visszatértével lássalak. Az asszony meg volt bántva ezen megfoghatatlan makacsság által. – Menjen Gróf Úr, 's éljen olly örömeikkel mellyekben én nem veszek részt; érdemlem elhült szeretetét! monda elkecserevedve. E' nap olta nem lelt nyugtot. Kileste minden lépéseit; a' sétálásokban, a' Játsszószerzőkben kísérgette szemeivel; útálta az asszonyokat kikkel társalkodott, 's mindég tudakolódott barátjainál mint múlatja magát? A' tél néki halálosan hosszúnak tetszett; 's noha még csak Mártzius' eleje volt, néhány vídám nap érkezvén, Meg kell, ugymond szégyenítenem, 's tisztára kell magamat mosnom előtte. Még eddig mindég neki volt igaza ellenem; de holnap nem fog ezzel dicsekedhetni többé. Magához hívatá. Minden készen volt az útra. A' Gróf megjelent. Ide karját, kedves Gróf; vezessen szekeremhez. – 'S hová akar Nagysád? – Magam' elünni, falura! – A' Gróf magán kívül volt örömeiben. Belíz kezeinek reszketésén vette észre a' Gróf' illetődését. Oh édes Grófom, monda néki Belíz, megszorítván azt a' kezet melly reszketett az övében, mennyivel nem tartozom én neked! Te tanítottál-meg szeretni; te győztél-meg engem a' felől hogy erre képes vagyok; 's megismertetvén érzéseimmel, a' legédesbb kénytelenségbe hoztál becsülni magamat 's téged megérdemleni. Eltűntek kétségeim, szerelmem nem békételen többé, 's a' legszerencsésbb asszony vagyok.

A' SZÉP ANIKÓ.

Kövesd templomának innepét ülte. Gróf Széchényiné, a' nagy Festetics' testvére, kinek onnan nem vala távol Czenki kastélya, eljőve vendégeivel, látni e' falusi mulatságot, 's szerette jobbágyainak tánca közé elegyedni; a' mint gyakran történ azokkal a' kiket az únalom a' bővelkedés' kebeléből kikerget, és a' kik kedvek ellen is egyszerű 's tiszta gyönyörűségekre hozattatnak.

Az örömnök eredett paraszt leánykák közt kik egy terepély szílnék árnyékában tánczoltanak, kinek nem tűnt volna szemébe a' kis Anikó, növése' karcsúsága, képvonásainak rendes voltak és azon természeti, meg nem nevezhető kellem által melly érdeklőbb mint minden szépség? Őbelé tapadt minden szem, minden szem csak őtet látta. A' Dámák, kik tudták magok felől hogy szépek, kénytelenek valának megvallani hogy valami olly felette szépet még soha nem láttak. Magokhoz szóllították, 's úgy nézték-el mint a' Festő szokta a' csudált példányt. Emeld-fel szemeidet, kis Kicsiny! mondának a' Dámák. Melly tűz és melly csend, melly hívság ül szemeiben! Oh, ha ismerné erejeket! Melly pusztítást nem tenne általok egy tanúlt kokett! 'S ez a' szájl' mi lehet színesebb? ajakai be pirosak! be fejr fogainak zománcza! Képe ugyan barnult; megtetszik hogy napon jár: de az egészségnek színe. Ah, 's ez az elefántcsont nyak! be gömbölyegen nőtt-ki ez szép vállai közül! Ezekre illenék ám az udvari öltözet! Hát e' domborodó ékességek mellyeket, úgy tetszik, maga a' Szerelem rakott oda! Valóban rendes dolog hogy a' természet így pazarolja-el legbecsesbb adományait! Hová rejtette-el itt magát a' szépség? Anikó, mondd-el csak, hány esztendő vagy? – Most nem régen multam tizenöt. – Úgy hát már majd férjhez vesznek? – Úgy mondja az atyám hogy arra még elég idő. – De hát magad, szép gyermek, nem érzesz még valami kis szerelmet? – Mi az a' kis szerelem? – Hogyan? hát még nem ismersz valakit a' legények közt, kikez szeretnéd ha hozzá adnának? – Abba én magamat nem avatom; az az atyám' gondja. – 'S hogyan él az atyád? – Szőlejét míveli. – Gazdag? – Nem az; de elege van, úgy mondja, csak én viseljem jól magam'. – Hát te mint töltöd napjaidat? – Az atyámnak segélygetek; együtt dolgozom vele. – De nem! te földet csak nem mívelsz? – De igen! Az a' munka merő multság; felgyomlálni, karót rakni, felkötözni, letépdelni a' leveleket hogy a' gerezd jobban érhessen, megszedeni ha már itt a' szüret, mind ez nem nagy fáradsággal jár. – Szegény gyermek! nem csuda ha így eldurvultak kezei! Be kár hogy e' szegény sorsban született!

Anikó még eddig nem támasztott a' faluban egyéb érzést maga eránt irigységnél, 's elhült látván hogy most szánattatik. Minthogy atyja mindent gondosan titkolt a' mi neki keserűséget okozhatna 's békételemné tehetné sorsával, nem is álmodta hogy őtet szánni lehessen. De most elnézván a' Dámák' öltözetjeiket, kitalálta miért szánják. Melly különbség van az ő ruhája és az azokéi közt! Melly gyönyörű habzásban foly-le rajtok az a' sokszínű selyem lepel, 's melly szép játékokban lebeg a' szélben testek körül! Hát lábaikon azok a' parányi könnyű papucsok! A' patyolat, csipke 's pántlikák mint nevelték félig-elfedett szépségeket! Színek ugyan nem vala egészséges szín, nem eleven tekintetek; de hogyan gyaníhatta volna az ártatlan Anikó, hogy e' hervadságot, mellyet még a' felkent piros sem tudott elfedni, a' városi rendetlen élet okozza? Midőn így elmerülve áll, hozzája jó Gróf Bánházy, 's tánczra hívja; egy szép fiatal-ember, jól nőtt, könnyű, 's igen is csábító Anikónak.

Anikó nem sokat értett a' táncz' törvényeihez, de még is érzette mennyire kü-lömböznek a' Grófnak nemes, büszke 's könnyü mozgásai a' falusi legényeknek ot-romba ugrándaázásaiktól. Ennekelötte is érezé ugyan szorulni kezeit, de nem még illy puha kéztől. A' Gróf' szemei szüntelen' rajta lebegtek. Anikó vette észre hogy az ő tekintetei életet adnak tánczának; 's akár azért hogy ő is ugyan-azt a' dísz adja a' ma-gáénak, akár hogy a' szerelem' első szikráji szívéből szemeibe szöktek-által, az ő tekin-tetei az öröm' és érzés' legédesebb kifejezéseiben felelgettek a' Gróf' tekinteteire.

Anikó elvégezvén a' tánczot, leült a' szíl' tövéhez; a' Gróf pedig nem lelt kedvesbb pihenőt mint Anikónak lábainál. Ne váljunk-el egymástól, kis Angyal, ezt mondja neki; én nem tánczolk senkivel mással. Az nékem nagy becsület, felele Anikó; pedig minálunk sok az irgy. – Arra nagy okok van, midőn látják melly szép vagy; de az úgy lenne a' városban is; az a' szerencsétlenség téged sehol nem hágy-el. Ah, Anikó! ha te Bécsben, a' mi kevély asszonyságaink közt kik egész szépségeket a' mesterségnek kö-szönhetik, eggyszerre így jelennél-meg, e' természeti kecsekkel mellyeknek magad nem ismered egész becseket! – Én Bécsben? mit csinálnék én Bécsben? – Gyönyört minden szemnek, minden szívnek rabságot! Hallod e, Anikó, mi itt nem szállhatunk szabadon; csak egy szót tehát; de reá hallgass. Ime rajtad áll hogy egy szegény kaliba 's egy nyomoru szőlő helyett, melly most minden vagyonod, Bécsben aranyozott szobáid, gazdag asztalod, czifra hintód és lovaidd 's minden kigondolható színű 's sza-bású ruháid légyenek, nem lévén gondod semmire egyébre hanem hogy engem úgy szeress mint én imádlak tégedet. Fontold-meg ha majd magadban léssesz. A' Grófné vasárnap' tánczot ad nektek a' Kastélyban. El ne maradj, édes Anikó, 's add tudtomra akkor ha szerelmem érdekel e, 's elfogadod e ajánlásomat? Most nem kívánok egyebet mint hallgatást, de megszeghetetlen hallgatást. Tartsd magadban a' titkot; ha szádon kireppen, ez az egész szerencse melly most vár, úgy tűn-el előttd mint egy szép álom.

Anikó valóban azt is hitte hogy álmodott. Az a' tündöklő sors mellyel kecsegteték, olly távol vala azon szegény állapotól mellyben eddig élt, hogy ez a' hirtelen ált'-menetel eggyikéből a' másikába képtelennek tetszett neki. Azonban az a' szép Úr a' ki az ajánlást tevő, épen nem látszott ámítónak; olly valók, olly melegek voltak szavai! szemeiből olly jószág szállott!

Csak megsejtettem volna, ugymond, ha kötődött volna velem! De viszont mire való az a' nagy titkolódás mellyet parancsolt? Szerencsésé tesz, 's azt kívánja hogy szeres-sem értte. Hogy ne szeretném? hiszen azt méltán kívánhatja. Azonban jótéiteit kétség' kívül kiterjeszti az atyámra is; miért csináljak hát az atyám előtt titkot belőle? Szegény gyermek! ha ismerte volna a' feslettség' és csábítás' mesterségeit, megértette volna mi-ért kíván a' Gróf titkot; de a' leczke a' mit vett, abban határozódott hogy a' falusi Ifjak' merészségeiket távoztassa; a' Gróf' szép viseletében pedig nem látott semmit a' mi őrizkedést kívánjon.

Elfogva e' gondolatok által, 's a' bővölködés' és városi boldogságok' képeivel eltelve, haza ér. Úgy tetszett neki hogy minden elváltozott. Most szégyelte először hogy szal-mafedél alatt lakik. Csekély bútora mellyet nagybecsűvé tett a' szükség, rosszá, mun-kája illetlenné, a' kenyér melly gyakran veréjtékei által kapott puhúlást, kedvetlen ízűvé vált, 's a' friss szalmán a' min olly kényére feküdt eddig, most aranyos kárpitok 's puha párnák felől álmodozott.

Még tűrhetetlenebb vala hogy más nap' egy magas domb' oldalán kelle kiállani a' napnak sütő hevét. Bécsben, úgymond, nem egyébért fognék felserkenni hanem hogy boldogsággal éljek, tessem és szeressek. Úgy mondta azt a' jó Gróf. Az a' jó Gróf derék Úr! Nem nézett leánytársaim közül senkire csak énreám; sőt ott hagyá a' Kastélybeli Asszonyságokat is hogy egy szegény falusi leánnyal beszélljen. Az a' jó Gróf nem kevély; pedig vajmi sok oka van hogy az légyen! Valami nagynak vette hogy ötet feljebb becsülöm a' falusiaknál, 's millyetén mosolygó szemmel, millyetén alázatos érdeklő tekintetekkel köszönte azt! 'S micsoda édesség van szavaiban! Nem viselhetette volna magát több becsülettel, ha a' mi Kegyelmes Asszonyunkkal szóllott volna is. Szerencsémre még is elég jól valék öltözve; de bezzeg, ha most látna! micsoda szegény gúnya, micsoda nyomoru állapot ez az enyém!

Azon három hosszú nap alatt míg ismét megláthatta a' Grófot, nőttön nőtt unalma eddig békével túrt sorsa eránt.

Végre itt a' nyugtalan' várt pillantat. Az egész környbeli ifjúság öszvegyül Czenken, 's egy leveles szín alatt megzendül a' muzsika. Imhol jó Anikó is társai között, de nem azon gondatlan vídám tekintettel mint a' minap a' búcsu' innepén, hanem remegve, szemérmesen. Ez új kellem vala Bánházynak; a' minapi bátor eleven Nymphe helyett most maga a' szemérem' szelíd kelleme jelent-meg előtte. Külömböztetéssel köszönt a' leánynak, de titkos egyet-értés' jele nélkül, 's nem is mert közelíteni felé, azt várván hogy elébb más valaki vigye tánczra. Báró Szelényi nyitotta-meg vele a' bált, egy szép eleven ifju, kinek Anikó már minap is olly igen megtetszett hogy meg nem szünhete magasztalni a' leány' szépségét. Bánházy le nem vonta szemeit Szelényiről, 's rettegett hogy ő is tetszeni kíván a' gyermeknek. De Anikó igen hamar eloszlata e' rettegést. Ha Szelényivel tánczolt, mindenfelé kalandoztak tekintetei, 's viselete hideg volt és andalgó; de mihelytt Bánházra jött a' sor, már az első meghajtásban lehetett látni, mint éled minden kelleme, 's szépségének virágjai mint nyílnak a' szép arczúlaton. Arczán a' szemérem' minden árt felülmúló színe terjedett-el; rózsaaikait lopva tett 's alig sejthető mosolygás rándította-meg, 's egy kedvező pillantás örömet öntött és forró szerelmet a' Gróf' szívébe. Bánházy, ha tanúk nélkül voltak volna, lerogyott volna a' leány' lábaihoz, hálálta volna kegyelmét, 's imádta volna ötet; de most parancsol szemeinek hogy titkát el ne árúlják; 's egyedül reszkető keze festi egy gyengéd szorításával kedvese előtt boldogságát.

Szép Anikó, úgymond néki a' táncz' végével, távozzál félre kevéssé társaidtól. Nyugtalan vagyok megérteni mit végeztél? – Hogy egy léptet sem tészek atyámnak akarata nélkül, 's mindenben intését követem. Ha jól teszen velem Nagyságod, hadd légyen ő is részese; ha elmegyek Nagyságoddal, hadd egyezzen-meg elmenésemben. – Ah, ne, szép Anikó, ne! csak neki ne szóllj! tőle rettegek leginkább. Nálatok holmi rendtartás van azokra nézve a' kik egymást szeretni akarják; azt nékem nem engedi teljesíteni születésem; az atyád azt fogná kívánni hogy vessem alájok magamat, 's ha nem cselekedném, reám fogná hogy meg akarlak csalni. Nem tudja ő mint égek én teértted; de te, kedves leány, szóllj, hihet'd e te hogy én neked ártani akarnék? – Oh nem, én a' Nagyságos Urat merő jósnak nézem. Nagy gonosznak Kellene lenni a' Nagyságos Úrnak ha nekem ártani akarhatna. – Higyj vaktában tehát, édes Anikó; bízzd reám magad' kifogás nélkül. – Nem az itt a' dolog hogy én Nagyságodnak nem hiszek; de én nem titkolhatok semmit az atyám előtt; én övé vagyok, nekem azt kell

tennem a' mit ő hágy. Ha javamra van a' mit Nagyságod ígér, az atyám nem lesz ellenére szerencsémnek. – Soha nem áll reá, Anikó! Te engem a' legboldogtalanabb teremtsé tészesz keménységgel; akkor osztán megbánod, de az késő lesz; magad pedig ez alacsony életre lészesz kárhozatva mind holtodig mellyet kétség' kívül kedvelsz mint-hogy nem akarod elhagyni. Ah, szép Anikó, 's e' gyenge kezek azért termettek e hogy a' földet míveljék? a' napnak kell e perzselni szép orczáidat? Magad, a' természet' gyönyörje, a' megtestesült szerelem, magad Anikó, magad szenvedd e ez alacsony, sanyaru életet? Mi lesz belőled utoljára is? Egy kamaz' gazdasszonya a' ki nem ismeri becsedet 's úgy néz mint szolgálóját. 'S megvénülsz a' szűkölködésben a' nélkül hogy csak egyyikét is kóstolhattad volna azon gyönyörűségeknek mellyek személyedet várják. Imhol ezt becsüld előbb a' hívalkodás' 's bővség' állapotjánál mellyet néked ajánlok. És mi gondok tartóztatnak? hogy néhány órákig tartó nyugtalanságot okozsz atyádnak? Igen is, eltűnésed meg fogja szomorítani. De millyetén lesz öröme továbbad midőn jótéteim által bővségbe lát helyhezve, 's midőn azokat eláradni látja magán is? Melly kedves erőszakot nem követsz-el rajta, ha arra kényszerítod hogy elhagyja kunyhóját, 's nyugalomra térjen: mert akkor osztán nem tarthatok ellenkezéseitől; mind hárman boldogok leszünk.

Anikó bajosan állotta-ki a' csábítás' ostromát, de csakugyan kiállotta; 's azon szerencsétlen eset nélkül melly megbuktatá, az ártatlanság' ösztöne elégséges volt volna védelmére.

Egy égi-háboru után melly messzére elborította Czenknek tájékát, a' jég, ez az iszonyu ostroma a' mezőknek, az aratás' és szüret' egész reményét semmivé tette. Közönséges volt a' csapás. Míg az égi-háboru tartott, ezer kiáltások egyesültek a' szelek' zúgásával 's a' mennyei tűz' csattanásaival; de midőn az ítéletnek vége lőn, 's az elmúlt setétségnél irtóztatóbb világosság látni hagyá a' gerezedektől megfosztott szőlővesszőket, az eltördelt szalmaszálakon csüggő kalászokat, a' termő fákról lehullott vagy öszveroncsolt gyümölcsöket, az egész tájat gyászos hallgatás fogta-bé. Az utakat halvány, elrémult szerencsétlenek' csoportjai lepték-el kik bús szemmel nézván veszteségeket, egész esztendei munkájok' bérét siratták, 's a' jövődőben nem láttak egyebet inségnél 's éhen-halásnál. A' kunyhók' küszöbein elterült anyák, mellyekhez szorítván csecsemőjüket, ázott szemekkel kérdék: Ki szoptat majd ha nem lesz kenyerünk?

E' nyomorúság' látásával Bánházynak lelkét legelőször is az a' gondolat fogta-el hogy mit csinál Anikó és az atyja? Az volt minden óhajta hogy segédjekre repülhesen, 's szerelmét az emberiség' érzésével palástolta. Menjünk a' faluba, monda Vendégtársainak. Húsz háznépet kiragadni a' csüggedésből mellybe e' csapás ejtette, nekünk sokba nem kerül. Részesedtünk örömeinkben, részesedjünk bánatjokban is!

E' szók meghaták a' szánakozásra már lágyuló szíveket. A' nagylelkű Földes-Úr, körüllebegve Nápolynak pántlikájával 's az arany gyapottéval, kiszálla jobbágyai közzé, enyhülést nyújtott nekik, bízta további segélyével, 's visszahozá szívekbe a' reményt és bátorságot. Azalatt míg körültte a' hála' könyűi folytak, vendégei, férjfiak és asszonyok, elszéllyedtek a' faluban, bementek a' kunyhókba, kitöltötték ajándékjaikat, 's azt a' szép bért aratták hogy imádatni szemlélek a' hálás néptől magokat. Bánházy futott mint a' megkábul, 's kereste az Anikó' lakát. Reá akad, oda repül, 's a' kapuban egy öreg embert lát űlni, fejét térdeire lehajtva, 's elfedve kezeivel ábrázát, mintha ugyan áttallaná látni a' napvilágot. Ez az Anikó' atyja volt. Barátom! monda néki a' Gróf,

én Kendet nagyon elcsüggedve látom; ne essék kétségbe; az ég igazságos 's az emberek közt találni még szánakozó szíveket. Ah, Uram, mondá a' szegény ember, felvetvén fejét, hát a' ki hazájáért húsz esztendeig szolgált, a' ki sebektől elborítva jött haza, 's azolta éjet napot egygé téve dolgozik, azt illeti e a' koldulás? Nem kívánhattam e én a' földtől mellyet veréjtékemmel áztatok, hogy eltartson, 's utoljára még alamizsnára kell szorúlnom? Bánházy elálmélkodott hogy egy alacsony születésű emberben ennyi nemes érzést talál. 'S Kend szolgált? – Igen is Uram! ifju koromban Hadikkal láttam Berlint, Alvinczy alatt pedig Buonaparte ellen megmáztam az Olasz sziklákat. Familiám egy szerencsétlen per által, azalatt míg oda katonáskodtam, mindenét elvesztette; 's kénytelen valék az atyámmal hazámat, Erdélyt, elhagyni, 's ide vonni magamat; megmaradt kevés pénzemen egy telekecskét szerzettem, 's néhány holdföldet 's egy szőlőt mellyeket most tulajdon kezeimmel művelek. Nemes születésem itt ismeretlen volt, mostani állapotom pedig nem vált gyalázatomra. Megházasodtam, 's épen ez lett szerencsétlenségem mellynek most érzem való terhét. – Él még az atya? – Jaj nem! – Hát felesége? – Ő szerencsés hogy e' szomorú napot nem láthatá. – Vannak e gyermekei? nincs több egy lányomnál; nem hallja az Úr mint zokog? elrejtézik hogy ne szaggassa szívemet. Bánházy örömet rohant volna a' szobába hol Anikó sírángozott; de erőt vett magán, mert félt hogy titkát elárúlja.

Fogja, édes barátom! ezt mondja az atyjának, oda nyujván erszényét; kevés a' mit nyujtok; de ha szükségben lesz, szállítsa-meg egész bízakodással Gróf Bánházyt. Én Bécsben lakom. Örülni fogok ha Kendnek nyomorúságán enyhíthetek. Ezt mondván sietve eltávozik, nem engedvén neki időt a' köszönetre.

Mint álmélkodék a' szegény Balázs, olly nagy summát találván az erszényben! Ötven arany! több mint a' mi három esztendőben jó-be kis jószágából! Jer csak, leányom, jer csak, kiálta gyermekének; látod e azt az Urat a' ki amott megyen? Az nem halandó, az Istennek angyala! De mit is gondolok? Lehetetlen hogy ezt mind nekem szánta légyen. Menj, leányom, szaladj utána, 's add értésére hogy megtévedt. Anikó szalad Bánházy után, 's utólrévén, Az atyám, ugymond, nem hiheti hogy Nagyságod mind nekünk akarta légyen ezt adni. Azért küld hogy nyújtsam-vissza. – Ah Anikó, 's nem köz e veled és az atyáddal valamit bírok? Adhatok e én neki azért sokat hogy tégedet nemze? Vidd-vissza neki e' csekély adományt; ez csak első bizonyysága szívességemnek: de titkold-el okát. Csak azt mondd nékie, hogy szerencsésnek állítom sorso-mat hogy egy érdemes Öregnek szolgálhatok. Anikó meg akará köszönni. Holnap virradtakor, azt feleli a' Gróf, a' falu' végén fogadom-el köszönetedet, ha neked úgy tetszik, búcsúddal. – Holnap? 's Nagyságod holnap elmegyen? – Elmegyek, édes angyal, a' legszerelmesebbike 's a' legboldogtalanabbja minden halandóknak! – Virradtakor... az épen akkor tájban vagyom, mikor én és az atyám kimegyünk munkára. – Együtt mentek? – Nem; az atyám valamivel elébb; mert nékem a' háznál dolgom van 's hátrább szoktam maradni. – 'S arra még e a' merre az én útam vagyom? – Nem arra; de az legkissebb; ennyi jószágáért Nagyságodnak megtehetem azt a' kis kerülést. – Isten veled tehát, kedves Anikó! Reméllem, meglátlak holnap ha csak egy pillantatra is. Életemnek az lesz végső öröme.

Balázs Anikónak visszatértével nem kételkedett többé Bánházynek segélleni akaró szándéka felől. Be derék fiatalember! be nemesszívű ifju! ezt kiáltá minden pillantás-

ban. Azonban, leányom, a' mit a' jég el nem vert, ne hagyjuk kárba veszni. Minél kevésbb maradt-meg, annál illőbb hogy megtartani igyekezzünk.

Anikó annyira meg volt illetve a' Gróf' jósága által, 's annyira keseregte hogy ötet szerencsétlenné teszi, hogy egész éjjel nem állíthatta-el sírását. Oh, ugymond, ha az atyám nem volna, be igen örömet elmennék vele! Más nap' nem vette-fel innepi kötötését, de öltözetének egyszerűsége mellett is gondja volt magára hogy szépnek tetszhessen a' Gróf' szemeiben. 'S mi haszon belőle, kérdé sóhajtvá, ha neki ez egyszer szebbnek tetszem is? Többször úgy sem látom-meg! Egy két perczentésnyiért nem méltó hogy valamit kezdjek. Így szóllott sóhajtvá, 's magára illetve foszlánkáját 's fejkendőcskáját. Ha ne vigyek e neki valami kevés gyümölcsöt? ez a' gondolat szökött elméjébe. Ő azt, ugymond, meg nem veti. Azt mondom neki hogy magam szedtem! 's elővette kosárkáját, szőlőlevél közzé rakta-el benne a' gyümölcsöt, 's édes könyűket hullatott a' gyümölcs mellé.

Atyja elment vala előre; 's már a' nap' aranyos sугárai oszlatni kezdték a' hajnal' homályát mikor a' szegény gyermek dobogó szívvel a' falu' végére érkezett. Legottan jönni látja a' Gróf' szekérét is, 's e' látásra elalélt. Bánházy még messzéről kiszökött a' szekérből, 's szenvedő képpel közelítvén felé: meghatott, ugymond, szép Anikó, jóságod! Legalább azt a' vigasztalást viszem tehát magammal hogy szánod gyötrelmeimet, 's sajnálva nézed hogy szerencsétlenné tevél. Ah, felele Anikó, nem lelek miatta vigasztalást, 's örömet elveszteném mind azt a' jót a' mit tőled vettünk, csak ne láttalak volna! – Én pedig, édes Anikó, én minden vagyonomat oda adnám, csak tőled ne kellene megválnom! – Ah, hiszen az csak Nagyságodon állott hogy egymástól el ne váljunk; az atyám engem meg nem tagadott volna Nagyságodtól; az atyám szereti, tiszteli Nagyságodat. – Az atyák, édes Anikó, keményszívűek, csudálatosak; házasságot kívánnak, pedig én nem vehetek-el; ne is szólljunk róla tovább. Meg kell válnunk, örök búcsút kell vennünk egymástól! mi, a' kik, ha akartad volna, soha nem szűntünk volna meg egymásért pihegni, viszont szeretni egymást, 's együtt élni azzal a' mit nekem a' szerencse, neked a' szerelem adott. Oh Anikó, te meg sem álmodod melly gyönyörűségek vártanak! Ha képzelhetnéd, ha tudnád, mit toltál-el magadtól! – Érzem ha nem képzelhetem is. Mielta én a' Nagyságos Urat láttam, azolta minden semmi nekem valami nem a' Nagyságos Úr. Elmém elejénte mind csak azt a' sok szép dolgot forgatta: de osztán az mind, mind eltűnt; nem is jutott többé eszembe; csak Nagyságod jutott mindég. Oh, ha az atyám akarta volna! – De mi szükség neki akarni? Te az ő tetszését várod e hogy engemet szeress? Nem magunkban van e boldogságunk? Én szeretlek, 's megállom szavamat; bízzd magad' e' szent fogadásra. Ah Anikó, ha egyszer a' szív oda adja magát, meg van a' minek meg kell lenni; az a' kéz osztán önnként követi a' szívet. Add nekem tehát jobbodat is szíved mellé, hadd hintsem-el ezer csókkal, hadd feresszem hév könnyűimmel. Imhol van! felele a' szegény ártatlan sírva. Enyém ez! enyém! ez a' drága kéz! kiálta Bánházy. A' szerelemtől bírom ezt! A' ki el akarja tőlem venni, végye-el életemet. Oh Anikó, lábaidnál lések oda ha el kell esnem tőled! Az ártatlan eggyűgyű Anikó úgy hitte hogy Bánházy valóban meghal ha tőle elszakasztatik. Ah én szerencsétlen! monda; úgy én volnék oka halálának. – Igen is, könyörületlen! te léssesz oka, te akarod hogy meghaljak. – Oh, nem akarom! nem akarom! én a' Nagyságos Úrért örömet magam is meghalnék. – Bizonyítsd-meg tehát, monda a' Gróf, ölébe szorítván a' leányt, 's kövess, ha szeretsz. – Oh nem! nem lehet atyámnak engedelme nélkül. –

Eressz hát, 's engedj kétségbe esnem. E' szókra a' reszkető halavány Anikó, eltelve fájdalommal és félelemmel, sem elereszteni, sem tartóztatni nem merte Bánházynak kezét. Könyűktől elfutott szemei irtózva tekintettek a' Gróf' felgyúladt szemeibe. Tekintsen hát, azt mondja neki a' szegény gyermek, tekintsen szánakozva 's harag nélkül reám! Kedvet reméltem találni Nagyságod előtt hálámnak ezen bizonyosságával, de többé meg sem merem kínálni vele. Mi az? kérdé Bánházy; gyümölcs? Ah kegyetlen, te ingerelsz! Mérget adj! 's ellökvén a' kosárkát, haragosan elméne.

Anikó e' hevesseget megvetés gyanánt vette, 's már igen is elgyengült szíve ellent nem állhata ez utolsó ostromnak. Alig volt ereje hogy néhány lépésnyire távozzék, 's ájultában egy fa alatt öszverogyott. Bánházy, ki a' lyányt szemmel tartotta, oda fut, elázva leli könyűjében, elfúlva zokogásaitól, halványan, 's csaknem élet nélkül. Elirtózik, 's elejénte nincs más gondja hanem hogy visszahozhassa életre. De mihelytt éledni látá, hasznára fordítja elgyengülését, 's minekelötte a' lyány egészen magához tért, már távol van a' falutól, a' Gróf' kocsiján, rablójának karjai közt. Hol vagyok? kérdé Anikó megnyitván szemeit. Ah kedves Gróf, Nagyságod ez? a' falu felé megyünk, úgy e? Felelelkemnek! felele Bánházy, ölébe szorítván a' leányt, láttam a' pillantatot mellyben az elválás mind kettőnket megfoszta vala életétől. Ne vessünk próbára két olly szívet melly ezt ki nem állhatná.

Néked adom magamat, édes Anikó; monda ismét; íme ajakidon eskem a' legszen-
tebb esket hogy egyedül érted fogok élni. Magam is egyedül azt óhajtom, felele ez, hogy teértted élhessek. De az atyám, az atyám! én nem hagyhatom-el az atyámat; én az atyámé vagyok, 's nem mehetek híre nélkül. – Az atyádat, szeretett Anikó, én elárasztom jótéteimmel. Ő részt fog venni leánya' szerencséből. Mind ketten gyermekei leszünk. Bízzd magadat égő szeretetemre hogy én megengesztelem, megvígasztalom. Jer, hadd szedjem-fel könyűidet, engedd az enyémekeket kebledbe hullani; ezek az öröm' és a' legédesbb gyönyör' cseppjei! A' veszedelmes Bánházy a' csábításnak minden édességeit közzé elegyítette e' szóknak, 's Anikó nem volt érzéketlen. De az a' kép hogy atyja mint futkos, mint keresi mindenütt, mint kiáltozza nevén, mint szállít-meg mindent valakit előltalál, mint lesz oda ha majd estve nem látja haza térni, ez a' kép elfagylalá minden érzéseit. Bánházy kénytelen volt megcsalni fájdalmát.

Bánházy sebesen hajtató lovait, szekérének karpitjai le voltak eresztve, a' cselédek hívek voltak urokhoz, 's ekként Anikó nem hagyta semmi nyomát elmenetelének. Látta Bánházy hogy neki mély titokban kell tartania tolvajságát; egyikét tehát a' vele volt két cselédnek olly parancsal hagyá hátra hogy kerüljön a' Győri útra, 's küldje onnan a' Czenki Plebánushoz e' levelet: „Nyugtassa-meg Atyaságod az Anikó' atyját, 's mondja-meg neki hogy gyermekének semmi baja, és hogy az az Asszonyosság ki őtet magával viszi, úgy fogja nézni mint tulajdon gyermekét. Nem sokára tudtára lesz hol vagyon.”

A' levél ha meg nem vigasztalta is a' megszorodott atyát, de elégséges volt arra hogy Anikót elcsendesítse, 's megnémítsa azon vádakát mellyekkel magát elszökése miatt terhelé. A' szerelem rést kapott szívéhez, 's útát nyitott benne a' vígadásnak. Ekkor eloszlottak a' bánat' fellegei, a' vádak megszűntének, 's a' hirtelen, de mély feledése mind annak a' mi nem volt az ő kedvese, élni hagyá azon vétkes boldogság' érzésével hogy ő Bánházýé.

Azon bódulás melybe Anikó Bécsbe érven süllyede, egészen eltévesztette lelkét. A' Gróf' háza valóságos tündérvár vala; úgy nézett-ki benne minden mint varázslat. Öltöző-asztalkája a' bujálkodásnak minden szereivel, a' selyemmel, márvánnyal és arannyal elborított szobák az a' kényes alvó-hely, az a' rendes kis ferdő-ház, a' nagy vacsorák 's esti gyülekezetek, mind elaltaták¹⁶ érzékeit. Felébredtekor azt hitte hogy csak álom csalja, 's ha az ágyból kikölt, Komornák fogták körül, kiknek az vala minden igyekezetek hogy kedvét lellessék. Ő, ki teljes életében mindig mástól függé, most alig érezte, hogy kíván valamit 's azonnal látta hogy most tőle függnek minden mások. Te itt Királyné vagy, monda néki szeretője, 's én vagyok első rabszolgád!

Képzelse a' ki képzelheti, egy falusi leány' álmélkodását 's örömét, a' ki szép hajait mellyeket eddig maga szokott vala gond nélkül öszvefonni, most a' Mesterség által fűrtökbe fodorítatni, 's virággal, csipkével, 's gyémánttal elhintetni látja; a' ki választani is alig tud azon külömbféle szövésű, színű 's szabásu öltözetek közt mellyek tetzésére naponként nagy halmokban készülnek, 's a' maga' szépségét ragyogva előszállani, 's a' nagy faltűkrökben többszörödni szemléli. A' természet tékozló kezekkel adta neki a' maga adományait, de ezen adományok közzül némellyikének míveltetni kellett; 's a' Mesterségek most vetekedve igyekeztek kifejtetni ezen természeti adományokat, 's e' ritka szépségnek új díszet adni. Bánházy birtokában volt diadalának, imádta kedvesét, 's szerelmében 's örömeiben el vala részegülve.

Azonban a' szegény jó Balázs a' legszerencsétlenebb atya vala. Reszketvén mind leánya' becsületéért, mind a' magáéért, kereste a' gyermeket egész nap', de nem szóllott senkinek. A' Plebánus elhozta neki a' levelkét. Balázs nem hitt a' levélnek; de nem akarván felfedni a' Pap előtt rettegését, Az én lányom, ugymond, jó gyermek, de még fiatal, keveset látott 's könnyen hiszen. Valamelly Asszonyság módosnak lelte 's szolgálatjába fogta venni. Kétség' kívül elhitette a' gyermeket hogy jobb lesz ha hírem nélkül mégyen-el. Ne csináljunk lármát gyermeki elmétlenségéből, 's hagyjuk olly hitelben a' világot hogy híremmel ment-el. Titkomat senki nem tudja; kedvezzen a' Tiszt. Úr mind leányának, mind az atyjának. A' Pap derék ember volt, 's megígérte hogy hallgatni fog, 's szavát állotta. De Balázs, elmarczonglva gyötrelmeitől, sirásban töltötte éjjeleit, nappalait. Hová lett? kiálta. Valamelly Asszonyság vitte-el. Lehet e valaki olly esztelen hogy egy szegény atyát egyetlen gyermekétől fozson-meg? Ah nem! valamelly semmire-való csábította-el. De ha reá akadok, a' rossz emberre! vérével mosom-le gyalázatomat. Maga méne-el Kapuvárra honnan a' levél érkezett. Az oda való Pap' segédével feltalálta azt a' kire a' levél' meg hozása bízva volt. Az nem látott sem kocsit, sem leányszemélyt. A' levél a' Győri útról vala küldve, datálva pedig Kőszegről vala. De ha Balázs arra emlékezett volna is, hogy Anikó akkornap' vészett-el mikor Bánházy elhagyta Czenket, soha nem fogott volna azon gyanúra vetemedhetni hogy az ő gyermekét olly nemesszívű ifju lopta-el. Nem vallán-meg senkinek mi bántja, nem csuda hogy nem is vett semmi világot. Magába fojtotta gyötrelmeit, 's várta az órát melly néki valamelly hírt hozzon. Én Istenem! így fohászkodék, te őtet haragodban adád nekem; én pedig, én esztelen, még elhittem magamat mikor olly szépen láttam nevedetni 's

¹⁶ elaltaták

virítani. Ime a' mivel kérkedtem, most gyalázatommá lett. Miért nem hala-meg mihelytt született!

Anikó el akará hitetni magával hogy az atya eddig meg vagyon nyugtatva; 's az a' mardosó gondolat, hogy tisztetlenül hagyta-el, immár csak gyengén érdeklette szívét. A' szerelem, hívság, a' mulatságokon-kapás, melly oly heves mikor még új, a' leczkék mellyeket nagy szorgalommal vett, 's a' mindég változó örömek' árajai lelkét egészen elfoglalták. Bánházy, ki őtet az imádásig szerette, 's rettegett hogy meg talál fosztatni birtokától, minél ritkábban hagyta megjelenni köz helyen; 's hasznára fordította azon módokat mellyeket a' titkolódás' szüksége talált-fel, hogy a' sokaság közt látatlan maradjon. Elég vala az Anikónak hogy ezt Bánházy úgy akarta. Szerencsének vélvén magát hogy annak tetszetik a' kit szeret, nem érzette azt a' nyugtalan vágyát, azt a' nagy szükségét hogy láttassék, csudáltassék, melly oly sok szép Asszonyainkat vonja theátereinkbe 's kertjeinkbe. Bánházy sok és szeretetre-méltó vendégeket gyűjtött vacsorájihoz, de Anikó csak Bánházyt látta, csak Bánházyval foglalatzkodott, 's a' nélkül hogy valakit megbántson vele, éreztette mindennel hogy az ő szívében Bánházyé az elsőség. A' szerelem megkülömböztetését alkuba hozni az illendőséggel a' legszebb lelkek' tulajdona. A' kacérság örökké tanulja e' mesterséget és még sem tanulja-meg; a' szerelem nem tanulja 's még is tudja.

Hat holnap műla-el immár a' szerelemnek e' boldog egyességében, 's a' két egymással eltölt szív nem ismert semmi unatkozást, nem semmi tartalékot azon kívül hogy a' másikának nem talál annyira tetszeni mint a' hogy' maga szeret; nem ismert egyéb óhajást mint hogy egyetemben bírja valami szerelmet gerjeszthet 's lángban tarthat.

Ezen hosszú idő alatt a' szerencsétlen Balázs két ízben vett tudósítást leánya felől, 's holmi ajándékokat azon Asszonyság' nevében a' ki Anikót elvitte. Mind a' két levél a' Plebánushoz volt útasítva, mint az első. Bánházy elkövetett mindent hogy az Öreg nyomába ne akadjon a' leánynak, 's leveleit nem a' Bécsi, hanem egy meghitt cselédje által a' Sopronyi postán adatta-fel. E' szerént Balázs nem tudhatta honnan jöttek, 's az ajándékot hová kell visszaküldeni. Osztán el nem fogadások által kitaláltatta volna a' mit nem akart kitaláltatni, 's gyanút támasztott volna a' Plebánusban is leánya eránt. Ki tudja? ugymond ez a' hű atya; meglehet hogy lányom nem vétkes. A' szín ugyan elle-ne vagyon; de az mind csak szín. 'S ha való volna is gyanúm, nekem nyögnöm illik, de nem mocskba hozni gyermekemet.

Az ég vígasztalással tartozott egy illy jó atya' szívének, 's minden bizonnal ő rendelte-el a' történetet mellynek beszélléséhez itt fogok.

A' borkereskedés mellyet Balázs űzött, egy útát tétete vele Bécsbe. Mingyárt a' hogy' a' városba beért, megterhelt szekere a' Húspiacz' és Veres-torony' szögében öszveszorúl a' több szekerek közt, 's egy hintó' kerekében elakad. Egy asszonysikoltás figyelemre vonja. Oda pillant --- Nem mer hinni szemeinek. Anikó egy cifra-lovu üveges hintóban ül, a' legpompásbb öltözetben, 's elhintve gyönggyel, gyémánttal. Meg sem ismerte volna őtet ha megháborodásával maga nem árulta volna el magát. De az a' félre-rándulás melly által előle elrejtezni igyekezett, 's még inkább sikoltása mellyet száján kiszalasztott, nem hagytak helyt a' kétségnek hogy az ő. Azalatt míg az öszveakadt szekerek egymásból kiszabadítottak, Balázs a' fal mellé vonakodik, fellép a' hágóra, 's kérdi parancsi hanggal: Hol lakol itt? Anikó megnevezi az úczát 's házat. –

Szerencsétlen! naplemente után honn légy és egyedül. Ezt mondván leszáll, 's dolgához lát.

Az a' rémülés mellybe Anikó ezen váratlan eset által sülyyede, még nem mult vala el midőn szállására ért.

Bánzházy kiment vala Bádenbe. Anikó tehát épen akkor maradt magára midőn leginkább volt szüksége tanácsra és segédre. Mostan atyja előtt kellett megjelenennie kire bánatot 's mocskot vonzott, kit hitetlenül elhagyott. Mostan tetszett előtte legútálatosbbnak vétke. Ismerte fekvésének gyalázatos voltát. A' szerelem' részegsége, a' mulatságok' kecssei távolságban tarták tőle annak képét: de most lehullván a' szemfedél, olyannak látta magát a' millyen a' világnak és atyjának szemeiben vala. Elrettenve a' tartandó vallatás' és ítélet' képe által, En boldogtalan! így kiálta 's könyűkre olvadt, hova fussak? hova rejtezzem? Az atyám, maga a' becsület, a' jóság, itt le; vétekbe merülve, mocskokba sülyyedve lel itt; 's annál lel a' ki semmi névvel nem enyém. Oh atyám! oh rettegett bíró! miként jelenjek-meg előtted! Nehány ízben az a' gondolat jutott elméjébe hogy meg kellene szökni, hogy el kellene tűnni előle: de a' vétek még meg nem siketítette szívében a' természet' szent sugallásait. Kétségbe ejtsem e? ugymond; 's minekutána pirotságait érdemlettem, magamra vonjam e átkát is? Nem! noha nem vagyok méltó hogy leányának neveztessem, tisztetem e' szent nevezetet. Ha megölni jó is, be kell várnom, 's zúgolódás 's panasz nélkül omlok lábaihoz. De nem, az atya mindig atya; meg fogják hatni siralmaim. Ifju esztendeim, gyarlóságom, a' Gróf' szerelme, az ő jótételei mentségemre vannak; 's ha Bánzházy szóll majd vele, nem leszek olly igen vétkes.

Nem fogta volna kiállhatni hogy cselédjeinek jelenlétekben szenvedje ez aláztatást. Szerencséjére még reggel azt mondotta volt ezeknek hogy egy barátnéjánál akar vacsorálni. A' Komornák tehát hasznokra fordíták az üres estvét 's kimentek. A' két Inast ki a' háznál maradt, könnyü volt eltávoztatni; 's midőn atyja megjelent, Anikó volt a' ki neki megnyitá az ajtót.

Magad vagy? kérdé ez. – Magam. – Balázs nagy megindulással bemegy, hosszasan 's hallgatva leányára néz, 'S mit csinálsz itt? kérdi. Anikó leborult lábaihoz, 's könyűkre olvadt. Látom, ugymond az Öreg, körültekintvén a' szobában, hogy a' vétek kényére van Bécsben. Tudhatom e ki gazdagított-meg illy hirtelen', 's kitől jönnek e készülétek, gazdag ruháid és az a' szekér mellyben láttalak? Anikó csak sírással, zokogással felelt. Felelj, ugymond Balázs, azután sírhatsz a' mennyi kell; elég időd marad reá.

Annak hallására a' mit Anikó minden titkolás és szépítés nélkül előbeszélt, Balázs az álmélkodásból a' legnagyobb haragra ment-által. 'S Bánzházy bánhatott így! az a' derék fiatal-ember! kiálta. Lám, ugymond, ilyenek a' Nagyok' szép tettei! A' gyalázatos! Azt gondolta, úgy e, hogy azon nyomoru pénzért én neki eladom gyermekemet? Ők azt tartják, azok a' dölyfös Nagyok, hogy a' szegény ember' becsülete annyi mint a' semmi, és hogy azt az ő szorultságok árúba bocsátja. Képelem, azzal szépítgeté rút-ságát hogy velem jól-tett, téged azzal bízata, azzal hitegete. Romlott ember! melly nem ismeri az atyai szívet! Nem, miolta elvesztettelek, nem volt egy óráim iszonyatos kínok nélkül, nem egy fertályig tartó csendes altom. Nappal a' föld mellyet műveltem, áza könyűimtől; éjjel pedig, míg te magad' elvesztve gyalázatos örömekeket kóstoltál, szegény atyád, elnyulva a' szalmán, hajait tépte, 's zokogva kiáltozta nevedet. Hah! az én

sok jajgatásim közzül tehát nem hatott e el csak egy is szívedig? Elalélt atyád' képe soha nem jelent e meg gondolataidban? soha nem riasztott e fel örömeid közzül?

Ah, bizonyosságom az ég, felele Anikó! ha gondolhattam volna hogy neked ennyi gyötrelmet okozék, itt hagytam volna mindent, 's repültem volna karjaidba! Tisztellek, szeretlek, atyám; inkább tisztellek 's szeretlek hogyses valaha. Ah, melly jó atyát bántottam-meg! Még ez órában is, midőn megengesztelhetetlen atyát vártam benned, szádból nem hallok egyebet szelíd kímélő pirotságoknál! Ah atyám! leborulván azelébb lábaidhoz csak szégyen és rettegés fogott vala el: de most már szeretet által látsz meg-hatva; a' megbánás' könyűjihez a' legtisztább gyermeki szeretet' könyűji ömledveznek szemeimből! – Éledek! felleltem leányomat! monda Balázs, felemelvén gyermekét. – A' te leányod, atyám! felele Anikó, nem érdemes többé e' nevezetre. – Nem, ne csüggedj-el. A' becsület drága vagyon; az ártatlanság még drágább nálánál; és ha rajtam állott volna a' választás, készebb voltam volna látni hogy meghalj. De mikor a' becsület és ártatlanság el vagyon veszve, még van egy megbecsülhetetlen kincs, a' jó-viselet; az nem vész-el soha egészen, azt soha sem veszjük-el úgy hogy vissza ne szerezhessük. Azt csak akarni kell, 's azonnal feléled a' lélekben; 's mikor azt hisszük hogy el van fojtva, egy megbánó fohászzkodás feléleszti. Vigasztald ezzel magadat, leányom, 's ha bánásod szíves, az ég és az atyád meg vannak engesztelve. Egyéberánt a' faluban senki nem tudja hova lettél; szégyen nélkül térhetsz-vissza. – Hova, atyám? – Hova? Haza! – E' szó mennykőütés volt Anikónak. Menj, monda Balázs; hányd-le magadról a' vétekeknek ez ékeit. Vászon foszlány 's egy fehér szoknya illet tégedet. Hagyd e' mérges adományokat a' boldogtalannak ki elcsábított, 's jer késedelem nélkül velem!

Az Anikó' félénk és érzékeny szívével kellene e' pillanatban bírni, 's úgy szeretni mint ő atyját 's kedvesét, ha ki képzelni akarná a' tusakodást melly mostan a' szerelem és természet közt támadt az ő szívében. Elholt, elnémult. Menjünk, ugymond az atyja; drágák a' pillantatok. Engedj-meg, atyám, kiálta Anikó, újra leborulván lábaihoz, engedj-meg! ne vedd balúl ha késedelmeskedem teljesíteni hagyásodat. Beláttál szívem' mélyébe. Bánházyt nem hívják ugyan férjemnek; de ő mind azon jussal a' mit a' szerelem adhat, bírja szívemet. Itt hagyom őtet, elszakasztom tőle magamat, mégyek veled, ha meghasad is szívem belé. De akkor hagyni-el mikor nincs házánál, azt a' gyanút támasztani benne hogy eránta hitetlen vagyok... – Mit mondasz, boldogtalan? 's mi gondod neked arra hogy egy gaz csábító rólad mit tart? 's mi jusa van egy szerelemnek melly téged elvesztett, mocsokba kevert? Szeretted őtet? Szeretted hát gyalázatotad is! Gaz ajándékait tehát elébe teszed eldúlt ártatlanságodnak? elébe az atyádnak az ő legkegyetlenebb ellenségét? Nem mered őtet elhagyni távollétében 's neki engedelme nélkül! Ah, mikor atyádat kelle elhagynod, mikor őtet megkeserítéd, megrontád, akkor nem valál illy félénk! 'S mit vársz rablódtól? Azt e hogy ellenem védjen? hogy az atyai hatalom alól kiragadjon? Jó; hadd jöjön, hadd verjen-el innen; én egyedül vagyok, fegyver nélkül; az esztendő erőtlenné tettenek; de ajtód' küszöbén látnak elnyulni 's boszszúra kiáltani Istent és embereket. Az a' semmire-kellő kénytelen lesz megtaposni testemet hogy hozzád juthasson, 's az itt elmenők majd ezt mondják: Ez az az atya a' kit lánya megtagad és a' kit szeretője tapos!

Ah atyám! kiálta Anikó, elirtózva e' festéstől, melly igen nem ismered te a' kit illy kegyetlenül bántasz! Nincs jobb-szívű, nincs érzékenyebb halandó nálánál. Ő téged tisztelni, szeretni fog. – 'S te annak mersz szóllani tiszteltéről a' ki engem gyalázattal

illet? Azt reményled hogy engem is elszédít színlelt jóságával? Nem akarom őtet látni. Ha te felelsz róla, én magamról nem felelek. – Jó, ne lássd tehát; de engedd-meg hogy én lássam avagy csak egy pillantatig! – Mit? én hagyjalak övele? Nem, azt meg nem nyeri ha életem’ teszem is kockára! Míg tudtomon kívül valál övé, az az ő vétke volt és a’ tiéd; én arról nem számolok. De az ég visszaad hatalmam alá, ’s most már én számolok rólad. Menjünk, lányom, setét az éj; ez a’ legjobb idő az eltávozásra. Szánd-el magad’, mondj-le atyádról vagy fogadj szót. – Atyám, meghasad szívem! – Engedelmeskedjél vagy rettenegj átkomtól. E’ rettenetes szókra Anikó nem mert felelni. Vetkezik, ’s titkos könyűket öntvén, azt az öltözetet veszi-fel mellyet atyja hagyott. Atyám, ugymond, midőn már épen indulni akarának, szabad e nekem engedségem’ jutalmául egy kegyelmet kérnem? Tudom, nem kívánod annak halálát a’ kit néked feláldozok. Csak két szót engedj néki írnom; csak azt hagyd tudtára adnom hogy néked engedtem, hogy véled megyek! – Úgy? talán hogy ismét ellopjon? talán hogy értted jőjön? Nem, semmi nyomodat nem akarom hogy lelje. Hadd haljon-meg szégyeltében; azt leli-meg a’ mit keresett. De szerelmében? attól ne tarts; a’ lator meg nem hal. Ekkor kézen fogván leányát, egész csenddel oda hagyta a’ házat; ’s más nap’ reggel útnak indultak haza felé.

Éjfél után érkezik a’ Gróf. Repült-vissza Bécsbe, ’s úgy hitte hogy a’ szerelemnek minden örömei várják. Bódulásban leli az egész házat.

A’ Komornák félve jelentik hogy senki sem tudja, Asszonyok hová lett; hogy hasztalan’ keresik mindenütt; hogy kigondolt színek alatt küldötte-el őket, hogy nem vacsorált barátnéjánál, ’s hogy elmenvén mindent itt hagyott, gyémántjain kezdve azon öltözetig melly akkor nap’ volt rajta.

Várjuk csendesen, monda Bánházy hosszas hallgatás után. Légyetek fenn; e’ dologban valami megfoghatatlan vagyon.

A’ szerelem, melly mindég a’ kedves oldalt forgatja, olly gondolatokat hordott-elő a’ Bánházy’ kínjainak enyhítésekre, mellyek Anikót menthették: de azok eggyről eggyig nem látszván hihetőeknek, a’ szegény Gróf a’ leggyötrőbb gyanúnak adta magát. Valamelly nem akart történet késlelheti ugyan: de a’ Komornák’ jelen nem létében levetkezni, setét estve kimenni, a’ házat lármába ejteni, mind ez, ugymond, titkon forralt szökést mutat. Az ég illetve e meg? cselekedete’ megbánása indította e arra hogy elhagyjon? Ah, legalább hát lehetne ezt hinne! De ha a’ becsület’ útján indult-el, irgalomból írhatott volna egy két sort, elbúcsúzhatott volna egy két szóval. Levele nem árulta volna-el, ’s nem hozta volna olly gyanúba melly nékem gyötrelmes, néki gyalázatos. Anikó – oh megkábúlok belé! – Anikó, maga a’ hűség, az ártatlanság, az egyenesség! ő volna e hitetlen? ő e áruló? ő e, a’ ki még ma reggel is --- Nem, azt lehetetlen hinne! Azonban még is, igen is való! Minden pillantat, minden eszmélet új bizonyosság vala reá: de a’ remény és a’ bizakodás nem tudott elenyészni szívéből. Úgy tusakodott a’ bizonyodással mint a’ haldokló szokott a’ halállal. Ha most jönne-meg, ugymond, ha ártatlanul ’s híven jönne-vissza, ah, elég volna e valamim van, elég e életem, szerelmem, jóvá tenni hogy gyanúm őtet megbántotta? Melly gyönyörűséggel vallanám magamat vétkeseknek! melly öröm, melly könyhullatások által mosnám-le bűnömet hogy őtet vádolni merészlettem! Jaj, nem hízelkedem magamnak azzal hogy igazságtalan vagyok; nem vagyok olly szerencsés.

Nincs Bécsben senki, hogy önnön tapasztalásából ne tudná, mit tesz mikor bennünket a' nyugtalan várás elkínozt, a' jövő 's menő hintók' zörgését hallani, melyet mindég annak érkezéséül veszünk, a' kit szívünk látni óhajt, és a' mellynek mindenike a' közéletisével nyújtott reményt viszi is haladásával. A' szerencsétlen Bánházy három óráig szenvedte ez öldöklő kint. Ez ő! ezt kiáltotta minden zörgésre; de végre a' sok ízben megcsalt remény dühös elcsüggedéssé vált. Oda vagyok! elhagyott! nem lehet többé kétlenem, ugymond. Ez régen készült munka! Hitetlen édeskedései csak arra valók voltak, hogy eltitkolhassa gonosz árulását. Fortélyosan épen azon napot választották mikor távol valék. Mindent hátra hagyott hogy lássam hogy adományaimra többé nincs szüksége. Most más árasztja-el kedveskedésével. Szégyellett elvinni legkisebbet is. Szerelmeknek legkisebb záloga is szüntelenül pirította volna hitetlen 's hálátlan voltaért. El akar feledkezni rólam hogy annál szabadabban vethesse magát annak karjai közzé kit előmbbe tesz. Ah, a' hiteszegett! 'S remél e olyat találni a' ki őtet úgy szerethesse mint én? Felette szerettem őtet, felette elmerültem volt bálványozásában. Szüntelen' megelőzőtt kívánságai elaludtanak. Illyenek az asszonyok! Mindenre reá únnak; reá még arra is hogy szerencsések. Ah, lehetsz e te most boldog, hitetlen! lehetsz e az ha rólam gondolkodol? Gondolkodol? Mit mondok? mit gondol ő nékem akár szerelmemmel akár fájdalommal? Ah, azalatt míg alig tartóztathatom-meg magamat hogy fenn szóval ne zokogjak 's ágyát könnyűimmel feresztem, más talán... Ez a' gondolat irtóztató; nem tudom kiállani. Ki fogom nyomozni irigyemet, és ha a' tűz melly belrészemet égeti, holnap reggelig meg nem emészt, nem halok-meg bosszu nélkül. Ezt azok közzül cselekedte valaki a' kiket gondolatlanságomban elhoztam hozzá. Talán az a' Szelényi! Mint szeretett volt belé mikor Czenken múltatunkban meglátta! Anikó akkor még való volt, akkor még nem vala hamis! Millyetén változás ez most! Hogy megtudta hogy itt a' lyány, kért, unszolt, hoznám hozzá; 's én balgatag, meg sem álmodhatván hogy Anikó megváltozhasson, engedtem kérésének. Megcsalhatom magam': de végre is csak Szelényire esik minden gyanúm. Hadd látom mingyárt mi dolog. Jer velem! ugymond egyik cselédjének, 's még alig virradt midőn zörgetett a' Szelényi' kapuján. Nincs itthon! felele a' Kapus. Nincs itthon? – Nincs, Uram! kiment falura. – Mikor ment? – Tegnap estve. – Hány órákor? – Épen alkonyodáskor. – 'S hová ment falura? – Azt senki sem tudja a' háznál; egyedül Komornyikját vitte magával. – Micsoda szekérben? – Egy üvegesben. – Sokáig lesz oda? – Két hétig; reám parancsolt hogy leveleit tartóztassam-fel. – Ha megérkezend, mondjuk-meg a' Báronak hogy én kerestem, 's hogy szólni akarok vele.

Meg vagyok, ugymond, világosodva. Minden összeeggyez. Csak azt kell kitanulnom hogy hova bujt-el vele. De kitépem karjaiból, 's vérevel mosom-le hitetlenségét 's gyalázatamat!

Hasztalan volt igyekezete. A' Szelényi' eltávózása felfedhetetlen titok volt. Bánházy tehát tizenöt nap szenvedett hóhéri kínokat; 's az a' hitel hogy nem más mint Szelényi a' tolvaja, minden egyéb gondolatot eltolt fejéből.

Kínjai közt minden reggel látatta Szelényit ha megérkezett e? Végre hozzák a' hírt hogy itt van. Repül hozzá lángolván haragjában, 's az a' nyájasság a' mellyel Szelényitől fogadtatik, még ingerli bosszús kedvét. Édes Grófom, monda Szelényi, te, a' mint hallom, sokat járattál megtudni ha megérkeztem e? Miben lehetek parancsolatodra? – Hogy vedd-el életemet mellyet utálok, vagy szabadíts-meg szerelmem' tolvajától. El-

loptad a' lányomat; nincs egyéb hátra hanem hogy szívemet szaggassd-ki. – Barátom, monda Bánházynak a' Báró, nekem most szint úgy volna kedvem nyakamat szegni mint magadnak, mert egészen elfojtott a' méreg; de ha fegyvert kell is húznom, azt bizonyosan nem teellened húzok. Értsük-meg hát egymást. Anikót ellopta valaki, úgy mondod; azt felette sajnálom. Anikó gyönyörű gyermek volt: de én ugyan el nem loptam; hidd-el. Nem, mintha e' cikkelyben valami nagy delicatesszt affectálnék; én a' szerelem' dolgában, tudod, sokat elnézek barátimnak, valamint viszont magamnak is engedek holmi apró csintalankodást. És ámbár téged szívesen szeretlek, korántsem voltam volna kegyetlen Anikó eránt ha téged inkább énvelem akart volna megcsalni mint más valakivel. De a' mi az elragadást illeti, már én az affélén túl vagyok; az olyan trázsiák dolgok nekem nem dolgaim; 's ha egyéb okod nincs hogy megölj, javasolom hagyj élni, 's jer, kávézzunk együtt. A' Szelényi' beszéde a' színtelenség' tónján hangzott: de Bánházynak még sem oszlott-el gyanúja. Haszontalan! ugymond; Te épen akkor estve, épen azon órában tüntél-el, 's két hétig bujkáltál; 's említem hogy ötet te is szépnek lelted, 's már akkor is vágytál reá mikor ide hoztam. Néked kelle cselekedned!

Ugyan szerencsés vagy, monda Szelényi, hogy e' fatális húmorral is mellyben látsz, méltónak tartalak hogy magamat hosszasan magyarázzam előtted. Anikó akkor estve ment-el a' mikor én; erre nincs mit mondanom egyebet hanem hogy ez azon gyűlöletes történetek' számába való a' mik az özszebomlást csinálják a' Románokban. Az is való hogy Anikót olly szépnek letem mint egy angyalt, és hogy óhajtottam volna néki tetszeni; de ha mindennek nyakát szeged a' ki velem e' részben vétkes, úgy kesergem Bécsnek felét. Itt tehát az a' nagy dolog hogy útam' 's távollétem' titkait fedezzem-fel előtted. Ám légyen; halljad tehát:

Bűneimnek büntetésül bele szerettem ebbe a' Schminkengingennébe, vagy igazán szölván, pénzébe, connexiójiba 's az Udvarnál való tekinteteibe szerettem belé; mert ez az asszony tetszetik mindene miatt, csak az egy maga miatt nem. Te tudod hogy ha sem nem fiatal sem nem szép is, ellenben igen érzékeny 's könnyen kap lángot. Elértem a' mit óhajtottam; megtetszettem neki, 's nem láttam lehetetlenségét hogy nála, a' mint nevezik, szerencsés legyek házasság nélkül. De nékem házasság kelle; 's hogy elkerülhessem az alkalmat mellyekben megkaphasson, azon félénk tisztelettel bántam vele melly elválhatatlan a' szép szerelemtől. Bártortalan voltom elakasztotta az asszonyt; azt monda hogy soha nem látott illy tapasztalatlan illy új embert. Egy kis leány sem viselheti magát szemérmesbben mint a' hogy' körülte én forogtam. Az ötet nagyon bántotta. Nem képzelheted mennyi fortélyt követék-el három holnap alatt hogy magam után járassak, és még sem adtam-meg magamat. Soha sem tett ennyit csélcsap hogy hasztalan kívánságokat gerjessen. Bánásom remekje volt a' szemességnek 's ravaszsnak. 'S az az átkozott Schminkengingen még is kikapa rajtam! Én levék az ő bohója, nem ő az enyém; megjátszodta hiszelékeny ártatlanságomat. Soha nem láttál kedvezőbb elrendelést. Birtoka kifogás nélkül enyém volt. Csak egy akadály vala hátra. Azt mondta hogy igen is fiatal vagyok, 's hogy nem ismer eléggé. Hogy kitanulhasuk egymást, úgy kívánta, menjünk-ki egyik jószágába, 's mulassunk ott egy ideig. Falun, ugymond, magányosan 's szabadon, inkább kiismerni az ember két hét alatt egymást mint Bécsben két esztendeig. Kelepczébe hagyám magamat csalni, 's olly álnokul bánt a' ravasz, hogy feledém mit végeztem vala. Be gyarló az ember, 's be keveset bízhatik magához! Belé ereszkedvén a' férj' rolljába, kénytelen valék azt folytatban

játszani, 's olyan jó hitelbe igyekeztem tenni nála magamat a' mint tőlem kitelhetett. De ő csak hamar elhitette magával hogy szerelmem gyengül. Hijában mondtam neki hogy az nincs úgy; azt felelte hogy ő nem hagyja magát üres beszéddel kielégíteni, látja ő hogy megváltoztam. Végre ma reggel, a' mint felébredtem, ím ez úti-czédulát kapám tőle; ez az ő írása; világosan kimutatja az útát: „Az a' rövid próba melyre a' Báró Úr' indulatait tettem, nékem elégséges. Én olly férjet óhajtok kinek szorgalmi soha meg nem tágulnak; a' ki mindég eggyeránt szeressen.” – Meg vagy e' nyugtatva? Imhol egész historiám. Látod, hogy koránt sem az a' mit vártál. De minekutána gyanúd eloszlott, jer, tanácskozzunk barátságosan, mit kellessék csinálnod; szóllj, ki felől gyanakodol? – Megtompultam; nem tudok semmit gondolni: engedj-meg szerelmemnek, kínjaimnak, őrülésemnek hogy megbántottalak. – Bohóságok! felele Szelényi; az természetes volt. Ha én kaptam volna el szeretődöt, elégtétellel tartoztam volna; most hogy azt nem cselekedtem, barátok maradhatunk 's azok vagyunk. Akarsz kávézni? – Veszni akarok! – Az egy kevéskét sok volna hamarjában; azt az ember fontosbb esetekre hagyja. A' te Anikód derék gyerek, noha kisség csintalanka. Légy rajta hogy visszakaphassd. De ha vissza nem kaphatod, tanácslom, végy mást; még pedig minél lehet hamarabb'!

Az alatt míg a' szerencsétlen Bánházy két kézzel szórta a' pénzt hogy világosodást kaphasson, Anikó az atyjánál volt, 's siratta botlását, vagy inkább szeretőjét.

Balázs visszaérvén a' faluba, azt mondta mindennek hogy nem lehetett-el lyánya nélkül, 's értte ment. Anikót most szebbnek találta minden. Kellemei kifejtőztenek, 's az a' mit nagyvilág' módjának hívnak, még a' falusiak' szemében is tetszetősbbe tette szépségét. Előbbi kérőji újra lángot-vetett szerelemmel forogtak körülte; de az atyja nem adta egyikhez is. Míg én élek ugyan, férjhez nem mégy, ugymond; én senkit meg nem csalog. Dolgozzál, 's sírj velem. Gaz szeretődnek mind visszaküldöttem a' mit nekünk adott. Semmi sem maradt egyéb nálunk róla a' gyalázatnál.

Anikó alázattal 's zúgolódás nélkül engedett atyja' parancsainak, 's nem mert fel is pillantani reá. Irtóztató volt neki szűkölködéshez 's e' durva munkához szokni megint. Elgyengült lábai feltörődtek, puha kezei eldurvultak; de mind ez még igen kis baj volt. A' testi szenvedés csekélység, ugymond; a' szív' kínjai irtózatossabbak!

Ámbár Bánházy szüntelen' jelen vala Anikónak, 's szíve meg nem szabadulhatott emlékezetétől, de nem csak nem remélte, de nem is óhajtotta őtet ismét látni. Látta ő melly keserűséget vont botlása szerencsétlen atyjának életére, 's ha bár szabadságában volt volna is újra elhagyni, többé ugyan el nem hagyta volna. De azt képzelni hogy szeretője melly iszonyu aggodások közt tölti napjait, néki rettenetes kín volt. 'S ő engem most hálátlannak, hitetlennek néz! monda. Bár csak írnom lehetne neki! de sem időm nincs hozzá; szemmel tartanak mindég; sem módom. Nem elég, hogy lemondtam róla; azt kívánják hogy feledjem is. Ah, elébb feledem magamat! Nekem őtet olly lehetetlen feledni mint gyűlölni. Ha vétkes, a' szerelem az oka, 's nem engem illet őtet büntetni. Ő mindenben az én javamat nézte 's az atyámét. Megbotlott, engem szerencsétlenné tett: de az ő esztendeijiben csak szeretni tudnak. Tartozom vele neki, tartozom vele magamnak, tudósítani fogom mi esett; 's ez egyben leszek engedetlen az atyámhoz. A' fő akadály az volt hogy íróeszközt lellessen: de az atyja, a' nélkül hogy az szándéka volt, megmenté e' fáradságtól.

Bánházy egy estve búsabban térvén házához mint valaha, egy nyalábot talál asztalán minden név nélkül. Nem ismerte az írást a' borítékon, sem a' pecsétet; de meglát-

ván a' Sopronyi postacédulát melly mellett az elindítatott, megértette mi forog fenn. Felszakasztja sietséggel; reá ismer az erszényre mellyet az ötven arannyal Balázsnak adott volt, 's itt találja azt a' más ötvent is a' mit néki azután két ízben küldött. Értem, monda; nyomomba akadtak. Megbántott atyja visszaküldi ajándékaimat. Ismerem büszkeségét; értte fogott jóni helytt megtudta hogy nálam van, 's kényszerítette hogy menjen vele. Kiáltja a' cselédek a' kik Anikóval voltak. Kérdezősködik, nem láttak e egy ilyen koru 's formájú parasztot Anikó körül? Egyike ezeknek valóban emlékezik hogy akkor nap' midőn eltávozott, egy olly formájú Idegen felhágott a' hintó' lépcső-jére, 's egy két szót szóllott Asszonyokkal. Szaporán! kiálta Bánházy; postalovakat hamar!

Még akkor nap Kopházára ért, 's egyykét inasainak paraszt ruhába öltözteti, 's elindítja kémlelni; maga azalatt nyugalomnak adja magát. Ah! az illy állapotban nem lé az a' szerető szív. Virradtaig minden óraperczet számlált.

Jó újságot hozok! monda az Inas; Anikó az atyjánál vagyon. – Ah, élni kezdek! – Azt beszélik hogy férjhez akarják venni. – Látnom kell őtet. – A' hegyen leled; ott dolgozik egész nap'. – Egek, melly kegyetlenség! Menjünk; én rejtve tartom magamat; te pedig ez öltözet alatt lesni fogod mikor lesz egyedül. Ne vesszünk egy pillantást is; eredjünk útnak.

Az Inas való hírt hozott. Anikónak állapotjához képest gazdag kérője akadt, 's a' Plebánus magához hívatta Balázst hogy vele beszélhessen a' dologról.

Azalatt Anikó a' szőlőben dolgozott, 's kedves Bánházyját forgatta elméjében. Jó Bánházy, 's messzéről reá ismer. Vigyázva közelít felé, egyedül leli, oda szalad, kiterjeszti karjait. A' levelek közt támadt zörgésre Anikó felüti fejét, oda pillant. Isten! így kiált. A' csudálkozás és öröm elfogják szóllását. Reszketve karjai közzé ömöl minekelőtte nevét kimondhatta volna. Ah Bánházy, itt vagy! meg van a' miért esedeztem az egeknek! Vétlen vagyok szemeidben; az nekem elég; a' többit örömmel eltűröm. Isten veled, Bánházy! Isten veled örökre! Menj innen. Sirassd a' szerencsétlen Anikót. Ő semmit nem hány szemedre. Te neki kedves léssz utolsó pihegéséig. – Én menjek! kiálta Bánházy magához szorítván őtet, mintha ki akarták volna ragadni karjai közzül; én hagyjalak, én magam' mása? én éljek nélküléd? én éljek távol tőled? Nem; nincs hatalom melly bennünket elválasszon!¹⁷ – De énelőttem van egy, 's az szent énekem; atyámnak akaratja! Ah, barátom, ha tudtad volna melly fájdalomba borította őtet elme-netealem! ismerem érzékeny és jó szívedet, tudom, önnként visszaadtál volna neki. Másod ízben is elhagyni 's kést verni szívébe egy volna. Jobban ismersz hogy sem tőlem azt kívánhassad; sőt ha én akarnék is menni, te tartóztatnál. Tégy-le egy reményről mellyet én már eleresztettem. Élj szerencsésen! Hadd lakoljak vétkem miatt mint-hogy értte lakolnom kell; de nékem ugyan alig lehet magamat vádolnom. Isten veled! Menj; az atyám mingyárt itt lesz; irtózatossá volna, ha együtt lelne bennünket. – Én pedig épen azt óhajtom, monda Bánházy; itt fogom várni. – Ah, kettőztetni fogod szenvedéseimet; kérlek, menj!

Azon pillanatban érkezik Balázs, 's Bánházy elébe menvén néhány lépésnyire, térdre veti magát. Ki vagy? kérdé Balázs álmélkodással, 's mit akarsz? De figyelmesben

¹⁷ elválasszon,

tekintvén reá: Boldogtalan! ugymond, visszahúzván magát előle, távozzál innen, menj szemeim elől. – Nem, itt halok-meg lábaid előtt, ha nem méltóztatol kihallgatni. – Minekutána meggyaláztad, szerencsétlenné tetted leányomat, nékem mersz előmbbe lépni? – Vétkes vagyok; megvallom azt, 's büntess ha tetszik; de ha megengeded hogy szólljak, szánni fogsz. Ah, monda Balázs Bánházynak kardjára vetvén szemét, ha olyan becsület nélkül való volnék mint te! Lássd, monda leányához fordúlván, mint alázza-meg az embert a' bűn, midőn arra kényszeríti hogy a' maga hasonlója előtt csússzon, 's eltűrje útálságát. Ha én csak vétkes volnék, felel büszkeséggel Bánházy, a' helytt hogy most esdeklem előtted, beléd kapnék. Tulajdonítsd ez alázódást annak a' minél nincs semmi szebb a' természetben, a' szerelemnek, a' rénynek, 's azon szíves óhajtsáknak hogy hibámat jóvá tehessem, melly talán mentséget érdemel, és a' melly miatt egyedül azért vádlok magamat illy kegyetlenséggel, mivel szívem jó. Akkor az érzésnek egész pathoszával igyekezett magát menteni, ifjúsága' hevének 's szerelme' részegségének tulajdonítván megbukását.

Van szerencséje a' világnak, monda Balázs, hogy szomjad nem a' pénz! belőled derék haramia vált volna. Bánházy e' szókra elborzadt. – Derék haramia! mondom. És miért ne! 'S olly semmire-valónak higyelek e hogy azt tartod hogy az ártatlanság és becsület kevesebb mint a' pénz és az élet? 'S te nem azért éltél e vissza e' szerencsétlen gyermek' egygyűsűségével hogy ötet e' két kincsétől megfosszod? 'S nékem, azt gondold, kevesebbet tettél mintha megöltél volna? A' haramiát kerékbe törik; pedig az csak olly jóktól fosztja-meg az embert a' mi nélkül élélhet: hát te, a' ki egy becsületes leányt, egy becsületes embert azzától fosztottál-meg a' mit nem veszthet-el hogy életét is kész ne légyen veszíteni, mit érdemlettél te? Nemesnek tart a' világ, 's te azt hiszed hogy az vagy. Imhol vannak gyümölcsei annak a' nemességnek mellyel kevélykedel! Azon szörnyű csapásban mikor a' leggonoszabb ember is megszánt volna, hozzám jössz, szánakozást színlelsz erántam, 's szívedben ezt mondod: Ennek a' boldogtalan-nak leánya az egy öröme a' világon; ez egy vagyonját hagyta-meg az ég; de holnap neki jövök 's ellopom tőle. Ezt, te semmire-való, ezt forgattad, te pogány, a' te fertelmes lelkedben. Én pedig, jámbor egygyűsűségemben, csudálatlak, áldottalak, kértem az eget hogy teljesítse kívánságaidat; pedig minden kívánságaid oda mentek-ki hogy lányomat ellophassd. Mit mondok, boldogtalan! magam szolgáltatam kezédbe, magam futottam¹⁸ utánad hogy aranyaidat adja-vissza, azt a' mérget mellyel engem megrontani szándékoztál. Úgy tetszett, az ég tudomra akará adni hogy ajándékod ártalmas. Ellenkeztem e' mozdulattal; azt hittem hogy jó szíved van, hogy szánakodó vagy; te pedig hitetlen és kőszívű voltál, 's kezéd mellyet csókolni akartam, mellyet elborítottam volna könyűimmal, szívemet készült kiszagatni mellyemből. Lássd, így folytatá szavait, felnyitván mellyén ruháját 's sebeit mutatván, lássd, millyen embert piszkoltál-meg. Én több vért öntöttem a' hazáért mint a' mennyi neked minden ereidben vagyon; hát te, haszontalan terhe a' földnek, hát te melly tetteket mutathatsz? Azt, hogy egy szerencsétlen koros atyát megszorítottál, hogy elcsábítottál egy jó gyermeket, 's elmérge-sítetted napjaikat. Imhol van szerencsétlen áldozatja ámitásodnak; most könyűbe mártogatja kenyerét, melly ötet táplálja. Eggykor szerette a' munkás ártatlan élet' egyszerű

¹⁸ futattam

voltát, most útálja; te néki tűrhetetlenné tevéd a' munkát és szegénységet; ártatlanságával együtt elvesztette örömeit, 's többé nem emelheti-fel szemeit pirulás nélkül. De a' mi mind ezeknél több, de a' mit neked leginkább nem bocsáthatok-meg, elzártad nekem gyermekem' szívét, te az ő lelkében eloltottad a' természet' érzéseit, te néki kínzóvá tetted atyja' társaságát; 's ki tudja... ki nem merem mondani... most talán gyűlöl engem!

Ah atyám! kiálta Anikó, a' ki eddig a' szégyen és rettegés miatt némulva állott, ennyi büntetést nem érdemlek. Érdemlek mindent, de nem azt a' vádat is hogy téged szeretni megszűntem. Ezt mondván, lábaihoz süllyedt, 's csókolta annak porait. Bánházy is ugyan-azt tette, 's a' megilletődés' leghevesebb szorongatásai közt, Ah atyám! így kiált-fel, engedj-meg neki, engedj-meg nekem, 's öleld-meg gyermekeidet; és ha Anikódnak tolvaja nem épen érdemetlen hogy férjének neveztesse, esedezem, ne tagadd-meg tőlem jobbját!

Ez a' megtérés keménybb szívet is ellágyított volna mint a' Balázsé. Ha más mód is volna helyre hozni becsületemet, 's ártatlanságtokat visszaszerezni, ugymond, megvetném a' mit ajánlasz. De ezen kívül nincs más mód. Elfogadom tehát; nem magamért, hanem érettetek; mert én nem várok, nem kívánok tőled semmit. Én szőlőm' művelése mellett halok-meg.

A' Bánházy' és Anikó' szerelme az oltár' lábainál szenteltetett-meg. Sokan azt mondják hogy Bánházy alacsonyságot követett-el, 's úgy vallja maga is hogy való a' mit mondanak; de nem abban a' mit mondanak. – Rosszat cselekedni szégyen, nem a' rosszat jóvátenni.

Balázst reá nem lehet bírni hogy oda hagyja szegény kunyhóját. Minekutána mindent elkövettenek hogy Bécsbe vihessék magokkal, Gróf Bánházy né megnyerte férjétől hogy közel Sopronyhoz egy kis jószágot végyen számára, 's ez a' jó atya végre teljesítette gyermekeinek kívánságokat, 's oda ment eltölteni öreg napjait.

E' rénynek érzésére termett két szív örvendett hogy eltévesztett útjára megint reá térhete. A' mennyei gyönyörűség' képe, a' szerelemnek 's ártatlanságnak összeegyesítésében, nem hagyott-fel az ő szíveiknek egyéb kívánságot mint hogy édes szövetségnek gyümölcsét szemlélhessék. Az ég meghallgatá a' természet' kívánságát, 's megengedte Balázsnak hogy szeretett unokáját ölelhesse.

A' JÓ ANYA.

Az anyai hűség a' magzatok eránt minden kötelességek közt legszentebből teljesítetik a' természetben. Ez a' minden szívbe benyomott ösztön felülhalad akármely más indulatot, 's meggyőzi gyakorta magát az életnek szeretetét is. A' legvadabb állatot jámborrá, a' restet munkássá, a' félénket merésszé teszi, 's egyik sem hagyja-el korábban kölykeit mint midőn ezeknek az anyai gondra immár nincs szükség. Egyedül az emberek közt látni olykor az idő-előtti elhagyásnak gyűlöletes példáját.

Pedig azon világban hol a' színlés' és tettetés' mesterségeiben jól kitanult vétek ezer csábító alakot veszen magára, az az elme kívánja-meg leginkább a' vezérlő kart mellyet a' természet a' maga legszebb adományaival álda-meg. Minél több itt az örvény és minél rejtettebb, az ártatlanság' és szerencse' töredékeny sajkájának annál nagyobb szüksége van a' szemes Pilótra mi lett volna például Karancsy Kisasszonyból, ha néki az ég olly anyát nem adott volna mellynek mása ritkán találtatik!

Ez a' tiszteletre-méltó asszony egyetlen gyermeke' nevelésének áldozta legszebb esztendejit. Csak huszonötödik évét tölté, midőn ekképen tanácskozott magával:

Férjem meghala; magam vagyok leánnyommal. Kinek éljek? magamnak e vagy neki? A' világ ugyan mosolyg reám, 's nekem ez a' mosolygás kedves; de ha neki adom magamat, anya nélkül marad gyermekem, 's kockára vetem mind az ő szerencsáját mind a' magamét. Adjuk-meg hogy a' lármás nagy világnak valóban meg vannak azon örömei mellyeket lenni mondanak, de meddig vehetek benne részt? Repülő éveim közzül mi kevés marad a' mit e' csillogó világban fogok tölthetni? 's mi marad a' magányra, magamnak és gyermekemnek? Az a' világ melly most kecséget, nem sokára irgalom nélkül kiadja búcsúmat; 's hahogy gyermekem példám után indul, 's elveszti magát 's szerencsétlenné leszen, miben lelek vígasztalást? Jobb tehát azon magányos éltet mellyre előbb utóbb reá szorúlok, addig tennem magam előtt kedvessé 's tiszteletessé mások előtt míg ideje vagyon, 's gyermekemnek javáért ki nekem mindenem, önnként lemondani azon tolongó idegen sokaságról mellynek én nem sokára kevéssel volnék több mint semmi.

E' napság olta ez az eszes asszony barátnéja leve leányának 's társaságában tölté minden idejét. De az ő bizodalját megnyerni nem egy nap' munkája volt.

Laura, ez vala neve a' szerencsés gyermeknek, a' legérzékenyebb szívet kapta a' természetől, 's anyja, ki untalanul tanulgatá leányát, rettegve örvendett az ő érzékeny voltán melly sok jót, de olly sok rosszat is szül. Férje, ugymond, boldog leszen ha néki tisztelés és barátság által kedvesekké teendi azon gondokat mellyek által ez néki tetszeni igyekezni fog. De jaj ha őtet megalázza! ha kíméletek nélkül fog bánni vele! e' szeretlen érzékenység szerencsétlenné teszi mind kettőjüket. Magamon tapasztalom példáját; mert ha pírósággal találtam illetni 's ő nem gondolja hogy érdemlette feddésemet, néma könyök omlanak szemeiből 's oda bátorsága. Senkit nem hajthatni könnyebben, de nem lehet senkit könnyebben elvadítani is.

Bár melly távol vala a' pillogástól azon élet'-neme mellyet ez a' derék asszony Pestnek hiu lármája között józan csendben élt, de nem vala alatta sorsának 's születésének, 's alkalmas volt teljesedésre érlelni szándékát, hogy kedves gyermekének szemesen választhasson férjet. A' haza' legdíszesbb fiai elfogva a' leány' kecséi által, a' szokás szerint anyja körül tolongtanak. Ezeknek számokban lépe-fel Gróf Gaborjáni is, kinek, vesztére, igen is szép külső jutott. Azt néki tűkre 's az asszonyok annyit mondogatták hogy utoljára kénytelen volt elhinni. Nagy örömet talált gyakor hallásában, 's ilyenkor, és midőn végig néze magán, édeskén mosolygott, 's örült tulajdon mondásainak. Hogy mások eránt nem mutatott elég nyájasságot, figyelmet, azt felőle nem mondhatni; de az a' mások eránt mutatott figyelem olly hideg vala, hogy össze-vetve azon tekintettel mellyet önmaga eránt szokott volt bizonyítani, világosan kitetszett ki ül nála első polczon. Minden természeti keccsel fogott volna bírni csak bírta volna magát magára; de mesterkélései azoktól is megfoszták a' mellyekkel bírt. Esze volt, de nem

volt eszmélete; az ő ajakiról folyt volna legjobban a' beszéd, de soha nem tudta mit akar mondani. Minden gondja az volt hogy egyebet állítson mint mások. Volt e, nem e, igaz, az neki alkalmasan egy vala; bizonyos volt, hogy elmésségei szemfényvesztő erővel bírnak 's elhíttetik hallgatójait. Könyv-nélkül tudta a' szép asztalkák' édes phráziskájikat, 's azon ezer meg' ezer rendes szólláskákat mellyek semmit nem mondanak. A' város' szerelmes történetei tiz ujaira voltak írva; tudta ez 's ez kit szeretett tegnap, kit ma, 's kit fog holnap, és hogy ez 's ez Szép hányszor változtatta esztendő olta imádójit. Sőt ismert egy bizonyos valakit a' kinek nem vala kedve a' laistromon lenni, és a' kinek nem volt volna igen nehéz másokat kiemelni a' nyeregből ha kedve tartá vala.

Ez a' rendes kis majom fija volt a' megholt Karancsy egyik legrégibb 's legkedvesbb barátjának, 's a' mi Özvegyünk szánakodó kímélettel szólla felőle leányával. Melly kár ugymond, hogy ez a' fiatal-ember így vesz! a' természet neki sok és nagy tulajdonokat ada, 's idővel szerencsáját fogta volna csinálhatni. A' mi nevetséges az anyák' szemeikben, nem mindenkor az a' lyányokéiban, 's az ifjúság sokat elnéz egymásnak, 's némelly fogatkozás jól jön-ki.

Gaborjáni viszont eléggé szépnek lelő Laurát; de kár, ugymond, hogy még olly tudatlanka. Azonban, hiszen az nem tarthat mindég. Ő a' gyermeknek tetszeni nem igen törekedett; de ha egyszer meg van téve az első hatás, minden segíti a' gyúladást. Lauránál a' rendes bohónak még elszórtágai is tör gyanánt voltanak; ezekből ő csak elreppenhetésének veszélyét látta; pedig a' támadó szerelem' nevedését semmi nem sieteti annyira mint a' féltés.

Gaborjáni, egy alkalommal életének szere felől szóllván Karancsyné Asszonysággal, úgy festette magát mint a' kibe az egész világ szerelmes. Az asszony a' leggyengédebb kímélettel illenté az ő elhittségét; de Gaborjáni protesztált hogy az efféle erőtlenség senkiben nincs kisebb mértékben mint őbenne; hogy ő igen is jól tudja hogy a' melly figyelem eránta mutatattik, az nem őtet magát illeti; jó nagy része abban mágnási születéséé, és a' mit ez fenn hágy, az neki esztét illeti egyenesen, 's figurját, mellyekkel bír; ő sem ezt sem azt nem adta magának, 's így érzene kell 's érzi hogy azokkal nem is büszkélkedhetik.

Minél nagyobb vala az öröm mellyet Laura Gaborjáninak látásában 's hallásában érze, annál inkább igyekezett elrejtteni a' vett meg hatásokat. Anyjának egy feddő tekintete is mély sebet fogott volna ejteni szívében, 's szertelen érzékeny-volta bártortalanná tevő.

Azonban míg Laurának kecsői Gaborjánit csak könnyűleg érdeklék, a' nemes lelkű 's szerény Cserneyei általok a' leglángolóbb szerelemre gyulasztatott. Az ő characterének a' legjózanabb értelem 's a' legtisztább, legártatlanabb szív valának alapja. Szelíd 's nyílt külsője nyert azon nagy képzelet által mellyet lelkének szép volta felől magának kiki csinált; mert a' kik eránt hajlandóságot érzünk, azoknak mikor őket végre meglátjuk, szeretjük fel is lelőni képeken a' mit szívekben lenni tudunk.

Cserneyei, minthogy őbenne a' természet gyermeksége olta a' jó felé vala intézve, birtokában vala azon szép szerencsének hogy hajlandóságainak vigyázat és tartózkodás nélkül néki-ereszthette magát. Módosság, szemérem, egyenesség, a' legfeddtelenebb erkölcs, nagylelkűség, 's az a' szabad bánás melly bizodalmat nyer, 's az a' tartózkodás melly tiszteletet ragadoz, azon könnyűségben látaták benne magokat mellyet hosszas gyakorlatok szoktak adni. Ellensége a' véteknek, de kérkedés nélkül, engedékeny az

eránt a' mi csak nevetséges, a' nélkül hogy szép lelkét azzal megszennyezze, a' nem ártalmas szokásoknak kész követőjök, de tántoríthatatlan a' vétkes példák' behatásaiknak el nem fogadásában, fenn úszott a' nagy-világ' ragadozó habjain, szeretve, tisztelve még azoktól is kiket megpirított élete, és a' kiknek a' köz vélekedés óáltala szokta megalázni kevélységeket.

Karancsyné Asszonyág, elbájolva ezen fiatal-ember' érdemei által, alattomban őtet nézte vala ki férjül leányának. Ha róla volt szó, ki nem tudta fogyni dicséreteiben, 's olyankor Laura azon szerény egyenességgel toldogatta az anyja' magasztalásait, melly tulajdona e' kornak. A' jó anya megtévedt a' gyermek' ártatlan szabadságában. Ment lévén az a' becsülés mellyet a' jeles ifju a' leányban is támasztott, minden érzéstől mellyet titkolni kellett volna, az ő társaságában a' leány annak mutatá magát a' ki volt.

De koránt sem vala olly szabad, olly nyugodt, midőn a' veszedelmes Gaborjáni lépefel nálok, 's az a' kínos helyzet mellyben Laura ilyenkor lelte magát, igen jól hasonlíta az unadékhoz. Midőn az anyja Gaborjáninak szép sajátságai felől javallással talált szólni, olykor Laura lesülyeszté szemeit 's néma leve. A' mint látom, Laura, ugymond ez a' tiszteletre-méltó asszony, te nem igen kedveled e' csillogó könnyű kellemeket mellyek felől olly nagyot tart a' világ. Nem értek hozzájok, Asszonyom, felele Laura, 's megpirult. A' jó anya nem mutatá mint örül a' szónak, 's úgy hitte hogy leánya' szívében Csernyeinek szerény csendesbb rénye győzött a' Gáborjáni-félék' kised kedves hibájikon. Egy semminek-tetsző történet, de a' melly nem vala semmi a' gondos és messzére ellátó anya' szemeiben, elverte a' tévedést melly őtet ekkoráig elfogva tartá.

Egyike azon ügyességeknek mellyeket Laura magának megszerzeni törekedék, a' pasztellfestés volt. A' virágfestést választotta tárgyául, és ez legöszve-illőbbnek látszhaték korával. Mi is lehetne szebb mintha egy szép gyermek' kezei alatt egy rózsát látunk termeni? Gaborjáninak ízlése e' ponton öszvejött a' Laurával: szenvedelemmel szerette a' virágot, 's soha nem jelent-meg ritka-szépségü bukét nélkül.

Egyik látogatásai alatt Karancsynénak szemei gondosabban találtak múlatni a' Gróf' virágain; 's a' következő nap' tapasztalá hogy leánya talán ugyan minden eszmélet nélkül, épen azokat vette munkába. Semmi nem lehete természetesbb mint hogy a' tegnap látott virágok szemei előtt lebegjenek még, 's mintegy önn-magoktól tolakodjanak crayonjainak végeikre. De miért lel Laura épen ezeknek festésekben olly szokatlan örömet? azt olly természetesnek nem lehete találni. Szemei szikráztak örömeiben, kis ajkai édesdeden mosolygottak minden új vonásra mellyet teve, 's elevenebb szín terjedett-el orcájain mint a' virágoké mellyeket festett. Te ma nagyon meg vagy elégedve míveddel? kérdé az anyja fél-andalgásnak hangjával. A' természetet nem lehet eléggé szerencsésen mímelni, felele Laura, ha nincsen szem előtt. – Pedig annak még soha nem dolgozta hübb mását.

Kevés nap múlva Gaborjáni új virágokkal jelene-meg. Karancsyné alattomban megjegyze azokat, 's íme Laurának első festési-óráján papiroson állottanak. Anyja folytatá az észre-véteket, 's rettegései minden új tapasztalása által nőttön nőttek. Ah, talán egy egészen ártatlan dolog hánykódtat! mondá. Azonban lássuk, nem ért e ravaszkodást.

Mind eddig titok vala azok előtt a' kik a' házhoz jártak, hogy Laura festésben gyakorolja magát. Nem lévén ebben Karancsynénak egyéb célja mint hogy gyermekének kedves időtöltést szerezzen, vele a' magány' örömeit kedveltesse, 's képzeletét a' fel-

hevület' veszélyeitől 's munkás érzékeny lelkét a' henyeség' unalmaitól megóvjá, a' gyermek' festéseivel sem a' leány sem az anya nem kívántak ragyogni. De egy nap' midőn egyedül vala Csernyeivel, 's azon örömek felől szóllának mellyeket azok tesznek magokéikká a' kik élteket henyén nem töltek 's magoknak elegek lenni tudnak, az én leányom, monda Karancsyné, egy mulatságot talált melly őtet napról napra inkábbblan foglalja-el. Kedvem jöve látatni az Úrral munkáját. Laura előhozta fűzetjeit, 's Cserneyei nem győzte csudálni melly előmenetelt teve Laura a' festésben. Mi édesek, mi tiszták, monda, az ártatlanság' örömei! Hasztalan' gyötri magát a' vétek; hasonlókát az soha nem terem. Úgy e, kedves Kisasszony, azon órák mellyeket e' munkára fordított, gyorsan repültenek-el? Nagysád őket e' levelekhez tűzte, 's ha beléjek tekint, mindenkor újra látja őket születni? Az idő egyedül a' henyéknak vesz-el örökre. – Karancsyné titkos gyönyörködéssel hallá e' szókat. Sok eszet, józan értelmet Laura is lele benne, de átalok nem vala megilletve.

Nem sokára azután Gaborjáni is látogatásokra jött. Tudja Gróf, kérdé Karancsyné, hogy az én Laurám sok szépségeket nyere Csernyeitől festéseieért? Látatni fogom azokat a' Gróffal is. Laura megpirult, 's mentegetni kezdé magát hogy táskájában még nincsen semmi elvégzett, 's kérte anyját, ne parancsolná most előmutatásokat; nem sokára talán leend valamije a' mi inkább fogja érdemleni a' látást. Nem álmodta hogy itt neki kelepce vettetik. Itt titok van: van tehát célzás is! mondá magában a' szemes anya; retteg hogy Gaborjáni ki fogja ismerni virágait, 's kitalálja miért festé épen ezeket. – Ah! szereti a' veszedelmes fiatal-embert. Rettegéseim nem voltak ok nélkül!

Karancsynénál jelengetni kezdék magokat a' kik Laurát elnyerni óhajtották. De ez őket a' gyermeknek még gyenge korával igyekezett elidézni, 's úgy mondotta, hogy annak idejében a' választást magával a' gyermekkel fogja tétetni. De épen ez a' maga által teendő választás tartotta gondban anyai szívét. Laura elébe tenni indul Gaborjánit minden másnak; pedig ez a' fiatal-ember mind bír azzal a' mi nőjét szerencsétlenné teendheti. Ha tetszésemet Laurának kimondom; sőt ha vele csak megsejditetem is mit óhajtok, elfogadja a' kit nem szeret, 's a' másíknak emlékezete fogja kísérni férjének karjai közzé. Ismerem lelkét; áldozatja lészen kötelességeinek. De ha illik e nekem őtőle illy kínos áldozatot kívánni? Soha nem! vezérelje szíve' hajlandósága. De e' hajlandóságot intézni 's felvilágítani elméjét 's képezeteit ez egyben áll mind kötelességem mind hatalmam mellyel eránta élnem szabad 's élni akarok. Szívének jóságához, elméjének egyenességéhez biznom lehet; csak tapasztalásinak hijánosságát kell korom' ismérteit által kipótlanom; hadd lásson anyjának szemeivel, 's higye ha lehetséges, hogy, ennek tanácsát követvén, tulajdon szíve' sugallatait követi.

Valamikor Gaborjáni és Cserneyei együtt voltanak a' háznál, Karancsyné Asszony a' beszéllgetést a' nagy-világ' rendtartásaira, szokásaira 's erkölcsaire fordítá. Maga gerszté az ellenkezés' szellemét a' két vendég között, 's a' nélkül hogy egyiknek vagy másíknak részére hajlana a' perben, szabad játékot engede nékik, kifejtteni charactereket. Legtöbbször azon szerencsétlen hisztóriácskák adának textet a' vetélkedésre mellyek a' városi nagy társaságokat a' henye ujságkapkodás által életben tartani szokták. A' könnyelmű 's éles Gaborjáni mindég a' módit igazlotta, a' szerény Cserneyei az erkölcs' részén állott, 's nem rettent-el azt nemes szabadsággal védeni.

Ekkor az a' rendes alku vala a' nap' újsága mellyre Gróf Burkhess lépe feleségével. Minekutána sok ideig ellenségeskedésben éltek, 's panaszok, hogy hívtelenségeikkel

eggyike a' másikának adósa nem maradt, a' város eltöltötte, úgy mondják hogy, ha bár későn is, mind ketten reá-ismertek azon nagy igazságra hogy egymás eránt semmi tisztjek nincs; hogy nem győzik csudálni fonákságokat miként történhetett hogy nem szerették 's még is féltették egymást; hogy Burkhess szabad bejárást enged Kapitány Siegenhoffernek a' házhoz kit felesége szeret, ez pedig ígéretet teve férjének hogy új kedvesét, Hradeknét, a' legszívesebb barátsággal fogja mindég elfogadni; hogy ez a' nevezetes frígy egy vacsora alatt ratificáltatott, és hogy két pár szerető soha nem élt egymással szebb egyet-értésben.

Ennek hallására Gaborjáni felkiálta hogy okosabbat gondolni nem lehet. Némelly ember, ugymond, mindég a' hajdani időket magasztalja, 's példaképen hordja-fel régi atyáinknak erkölceiket. Találjunk hát esetet az akkoriak között melly méltó volna ehhez hasonlítani. Akkor a' házassági tiszt' megszegése tűzbe hozta az egész házat; Asszonyom Ő Kegyelmet elzárták, 's olykor jól el is döngették; 's ha mikor Uram Ő Kegyelme tett valamelly kis csínyt, szegény bánatba-merült élete'-párja kénytelen vala elnyelni a' keserű falatot, 's akként ült búsán 's szomorkodva a' maga négy falai között mint egy tömlöczen. Ha hűségtelen férjének akarta követni példáját, ki vala téve a' legrettentőbb veszedelmeknek, 's a' maga élete és fogadott kedveséé játékban forgott. Azok a' régiek eléggé bohók voltak az ember' becsületét felesége' hűségétől függeszteni-fel; 's midőn egy részről az a' férj a' ki házán kívül kereste a' jó szerencsét, semmit sem veszte ez által becsületéből, más részről az, a' kinek felesége tett egy parányi botlást, tárgya leve a' közönséges megvetésnek 's utálatnak. Én meg nem foghatom, azon sivatag korban mint mere feleséget venni a' becsületes ember. Akkor Hymennek rózsakötele nyomasztó¹⁹ láncz vala: ma annak helyébe a' háznép' tagjai között viszont kedvezést, örömet 's békét látunk lakozni. Ha férj és feleség szeretik egymást, jó, úgy boldogok, úgy együtt laknak; ha megszűntek egymást szeretni, mint becsületes emberekhez illik, megvallják azt magok között, 's egyike másikát feloldja nyüge alól; nem szeretők többé, de barátok maradnak. Ezek az igazán társasági erkölcsök, ezek tehetik az életet kedvessé; az ilyen ízt adhat a' megházasodáshoz. – A' Gróf tehát abban semmi rosszat nem talál ha az asszony kerítőjévé teszi magát férjének, 's ha a' férj a' maga feleségének alkalomadója? kérdé Karancsyné. Legkisebbet sem, Mélt. Asszony, felele ez, csak hogy a' kedvezés kölcsönös legyen. Nem tisztje e minden jó embernek hogy bizodalommal legyen az eránt a' ki őtet a' magáéval megtisztelte, és hogy ez életben egyikünk a' másikának visszafizesse a' barátság' vett szolgálatjait? Lelhet e jobb barátot a' férj mint feleségében 's mint a' feleség a' maga férjében? Kivel lehetünk szabadabbak, nyiltabbak, mint a' ki velünk azon-egy személlyé leve? És ha szerencsétlenségre a' házások egymás között nem lelnek többé örömet, bánhatnak e okosabban mint ha azt házokon kívül keresik 's házokba viszik? egyike 's másika féltékenység 's ellenkezések nélkül.

Semmi sem nyujt mosolygóbb külsőt mint ez az új szertartás, monda Cserneyi, De néked, barátom, és magamnak, nagy útat kellene megtennünk míg ezt elfogadhatónak tekinthetnénk. Legelőbb arra kellene eljutnunk hogy feledhessük becsülni magunkat, feleségünket, gyermekeinket; azt kellene tudnunk hogy idegenség nélkül nézhessük a' magunk felé az olyat a' kit utálni fognánk ha magát azonként adná szabadon más-

¹⁹ nyommasztó

nak mint nekünk adja. Menj; menj, monda Gaborjáni; ezek mind keresett kényes érzések. Ki ellenzi hogy ők becsüljék egymást ha egyszer bizonyos hogy mind ebben semmi szégyen nincs? Mikor az bizonyos leszen, monda Csernyei, a' társaságnak minden kötelékei fel lesznek oldva. A' vér' kötelékeinek szentsége egyenesen a' házasság' megszeghetetlen szentségétől függ. Feleded, édes barátom, hogy ha a' házásoknak nincs kötelességek egymás eránt, a' gyermekeknek sincs a' szülék eránt. Atyáinknak idejekben, igen is, voltak néha rettentő háboruságok a' férj és feleség között, de az erkölcsök a' masszában szentek maradtak, a' seb hamar béhegedett: most a' házassági társaság egy sinlő test mellyet titkos méreg emészt. Osztán nekünk, kedves Gaborjáni, képezetünk sincs még azon boldog tiszta örömekről mellyekkel házi körökben az egymást szerető házások élnek; azon szép egygességről melly gyönyörje volt ifjuságoknak 's öreg napjaiknak vígasztalások. Hagyj mostan bánkódni fijának valamelly botlásán, érje most az atyát egy vagy más ütése a' szerencsének, mondhat'd e hogy egyyike a' másikában vígasztalót, gyámolt talál? Kénytelenek házaikon kívül keresni részvevő szívet ha terheik alatt öszveroskadni nem akarnak; 's oh, mi szomorú az a' vígasztalás mellyet az idegen nyújt!

Úgy beszélsz mint a' nyomtatás, édes tudós Csernyeim, monda Gaborjáni. De ki mondja tehát hogy a' kik örök szeretetet esküvének egymásnak, nem tennék jobban ha hívek maradnának holtiglan fogadásokhoz? Az én értelmem nem vala egyéb mint az hogy a' kik szerencsétlenségre öszve-bomlottanak, nem bánhatnak okosabban mint ha magokat megnyugtatják 's a' világban lármát nem ütnek. A' kik a' szerént akarnak szeretni a' hogy' kedves hölgyecskéjüket a' mi jámbor üstökös atyáink szeretették, ám éljenek a' hogyan akarnak 's tudnak. – Mi ellenzhetné azt, azt én sem látom, monda Karancsyné. Mi ellenzhetné, Mélt. Asszonyom? felele Csernyei; a' módi, a' példák, az úgy-nevezett jó tón, és az hogy mindennek könnyű lön gyalázat nélkül élni szabad kéjére. Tagadni azt Gaborjáni nekem nem fogja hogy úgy élni a' mint ennyit látunk a' városokban, ugyan csak víg egy élet ám; hogy annyszor változtatnunk kívánságainknak tárgyait a' mennyiszer akarjuk, kedves állapot; az igen is hízelkedő az emberi gyarlóságnak. De ki fog ezen szédítő kívánságoknak ellent állhatni ha tőlünk elveszik az erkölcsiség' fékét? – Én semmit el nem veszek senkitől, monda magának-tetszve Gaborjáni; én csak azt akarom hogy kiki a' szerént éljen a' mint akar és tud, 's nekem nagyon tetszik az alku mellyre feleségével Burkhess szállott, hogy ők el akarják nézni egymásnak a' mit megbántásnak szoktak nevezni. Ha nékik tetszik az alku, kinek van szava ellene?

Alig mondá-ki a' szót, midőn Gróf Burkhesst bejelenték. Épen jókor érkezel, édes Grófom! kiálta Gaborjáni; mondd-el csak, való e a' mit hallunk? úgy mondják, te és Grófnéd szót adátok egymásnak hogy ő teneked a' dohányt 's te neki a' tobákat elnézitek. – No's osztán? mi nagy vagyon ebben? kérdé Burkhess alig képzelhető hidegséggel. – Én részemről nem ismerek semmit okosabbat; de imhol Csernyei kimondja reád az ítéletet kegyelem és irgalom nélkül. – Miért azt? 'S ő, ha nekem volna, másként fogott volna bánni? A' feleségem fiatal és szép; az a' baja hogy tetszeni vágy. Mind a' mellett én ötlet derék asszonynak hiszem. 'S ha olykor holmi apró gondatlanságot követ is el 's kilép a' hámból, illő hogy nekem visszaadja a' kölcsönt, mert én jobb nem vagyok. Hogy itt meg ott lesz némelly ember a' ki félti feleségét 's e' miatt engem kárhoztatni fog, azt vártam; de hogy Csernyei az első a' ki tettemet gáncsolja, azt nem

tudom megfogni; még eddig merő javalást nyertem érte mindenfelé. Nem tudom mi az; bánásomnál semmi sem lehet természetesebb a' világon, és még is annyi complimenteket kapok érette mint ha valamelly nagyot tettem volna; talán ugyan senki nem teve-fel bennem annyi eszet hogy bajomból illy szerencsésen ki fogom vághatni magamat. Megvallom ezek a' magasztalások egészen megszágyenyítenek. Rigorista Uraimékat kik szüntelenül rényt predikálnak, tisztelem felette nagyon, de én magamnak akarok élni. Próbálja kiki mint tudja; nekem úgy tetszik, hogy az legbölcsebb a' ki legszerencsésebb. – 'S egyéberánt mint van a' Grófné? kérdé Karancsyné, hogy a' beszéd egyébre forduljon. – Igen jól, Mélt. Asszony; tegnap együtt vacsoráltunk, 's nem emlékezem, hogy jobb kedvben láttam volna. Fogadjunk, monda Gaborjáni, még bele szeretsz, 's visszaveszed mostani szerelmesétől. – Becsületemre, az nem lehetetlen, a' mint asztalt bontánk, magam is elhúltam rajta hogy nyájasságokat mondék neki a' nélkül hogy észre venném.

E' történet mély behatást tön Laurának elméjére. Anyja örvendett, 's szabad folymot engede csendes eszméleteinek. De hogy egészen útba vezesse, Melly rendes, monda, hogy vélekedéseink egészen characterünktől függenek! Imhol két fiatal-ember előttünk; mind a' kettő gondos nevelést kapott, mind a' kettő be vagyon avatva a' rény' és becsület' érzéseibe, és még is melly egyenetlenek gondolkozásaikban! 's mind ez mind az úgy hiszi hogy magának van igaza! Laura szerette volna önn-maga előtt kimenthetni Gaborjánit, mivel magát a' kor' erkölcei által elragadtatni hagyá. Melly könnyelműleg bán a' világ a' szeméremmel 's hűséggel! mint játszik azzal a' minél nincs szentebb az egész természetben! És Gaborjáni így tévedhet! Oh, miért nem bír ő Csernyeinek lelkével!

Csak hamar az ekkornapi történet után Laura az anyját a' Játékszínbe követte. Cserneyi 's Gaborjáni felmenének hozzájuk lózsijokba, 's Karancsyné megkínálá hogy fognának helyt. Ínsz játszatott. A' gyermekek' scénája alatt Gaborjáni két három elmésséget lobbantata-fel, mellyekről azt hitte hogy alapos Kritikek. Cserneyi nem ügyelt az ő szavaira, de orczáji könyűktől áztanak, 's ő ezeket sem látatni sem elrejtteni nem igyekezett. Vágytársa kacajt ütött lágyaságából. Hogyan? kérdé; 's tégedet e' gyermekek is megrikatnak²⁰ e? De hát mi által kell érdekeltnem hahogy ez sem fog megillethetni? felele Cserneyi. Igen is, én az atyai 's anyai neveket e' gyermeki gyengédséggel kimondva soha nem hallhatom mély megindulás nélkül, 's szívemet a' szerelem' legédesbb scénáji sem hatják-meg soha ennyire. – Ínsz után Nanínt adták. Midőn a' darab közelíte kifejtődéséhez: o – o! kiálta Gaborjáni, már ez túl megyen a' játékon; hogy Dolbán bele szeretett a' rendes gyermekbe; azt bízvást! de elvenni mivel megszerette, az egy kevéskért erős. Meglehet, ugymonda Cserneyi, hogy az esztelenség; de én reá magamat képesnek érzem; a' hol rény és szépség egyesülésben hatnak-meg, ott én nem felelek fejemért. Karancsyné két vendége' szavaiból nem szalasztá-el egy szót is, 's Laura pirult alattomban hogy Gaborjáni olly messze áll a' másik megett. A' játék' végével Báró Szvatolics lépe-bé hozzájuk feketében. Hát téged mi lelt e' színnel? kérdé Gaborjáni könnyedleg. Egy bátyám hala-el, felele ez, 's tízezer esztendei jövedelmet méltóztatott reám hagyni vígasztalóul. – Tízezret? jer hát, hadd öleljelek-öszve; az a' te

²⁰ megsíkatnak

bátyád gyönyörű ember. Cserneyei is megölelé, reá jővén a' sor. Osztozom fájdalomd-ban, monda; tudom, nemesbben gondolkozol mint hogy szerencséd a' természet' és hála' érzéseit szívedben elfojthatná. – Második atyám volt eddig is, mondá a' Báró, szégyelni kezdvén víg tónját mellyel elébb szóllott vala; de tudod melly öreg volt már! Az elég ok bánatodat mérsékelni, de nem örülni halálának, monda Cserneyei szelídséggel 's megkímélve. A' jó atyafi a' legjobb barát, 's a' melly pénzt neked hagyott, nem fog egygy hasonlót szerezhetni. – A' vén onkel szomorú barát, kiálta Gaborjáni, 's ideje hogy valaha te is élj. Nem jól menne a' fiatal-emberek' dolga ha az öregek halhatatlanok volnának. Cserneyei más beszédet kezdé, meg akarván kímélni Gaborjánit az alázó felelettől. Laurának szíve a' contrastnak minden vonásával kimondhatatlant szenvedé, 's lelkes anyja örvendett, tapasztalván hogy ő becsülés' és melegség' érzéseivel kezd viseltetni Cserneyei eránt, 's visszás hidegséggel felelget Gaborjáninak csapodárságaira; de hogy a' kettőt újabb próbára vonhassa, vacsorára kérte őket.

Játszottak, 's Gaborjáni Cserneyeivel álla triktrakhöz. Gaborjáni soha nem játszott ha nagy pénzben nem játszottak, Cserneyei játszott, nagyban, kicsinyben, a' hogyan kívánták. A' partie interesszant volt, 's Laura több másokkal várta kimentét. Karancsyné kötött, de tűjeiről gyakorta felpillant a gyermekére, látni akarván, lelkében mik forognak. A' szerencse Cserneyei felé hajlott. Laurának, mind a' mellett hogy nagyon meg nem vala elégedve Gaborjánival, jobb szíve volt mint hogy sokat ne szenvedett volna, látván melly nagy pénz' elvesztésére veti-ki magát a' maga felhevülésében az esztelen. Nem bíra tovább magával, 's doublírozta rakásait, 's még vacsoráig annyira jutott, hogy kénytelen vala szavára játszani. Visszássá lön, vígnak akarta mutatni magát, de arczvonásai annyira elváltoztak, hogy azon a' vígság helyt nem találhata. Megsejté hogy szánattatik, hogy tréfájin mellyeket alig tudá titkos nyögés nélkül ejteni, senki nem nevet. Megalázva érzé magát ez által, 's kedvetlensége kipattant volna ha a' társaság fel nem költ volna az asztaltól. Cserneyei, kit sem szerencséje sem játéktársának bosszús volta nem mozdíta-ki, szerény 's csendes maradt, mint mindég. Folytaták a' játékot. Karancsyné Asszonyaság elvégezte vala a' magáét, 's ide ült, nyugtalan' óhajtotta látni a' játék mint végződik, és még inkább hogy az melly behatást teend Laurára. A' következő túl multa minden várását. Gaborjáni mindég többet veszte. Reszkető keze 's képének halaványsága elárulta rettegését mellyet haszontalan' igyekezett eltitkolni. Cserneyei kifogyhatatlan kedvezésekkel annyi revancht ada neki a' mennyit maga kívánt. Végre a' doublírozások által igen kevés veszteségig visszanyerte pénzét. Most monda Cserneyei, ha neked úgy tetszend, itt állapotunk-meg; úgy hiszem hogy nem rút annyit nyernem a' mennyit el valék szánva veszteni. Cserneyeinek ezen eszes mérséklete közönséges javalást nyert. Egyedül Gaborjáni nem látszott azt megérteni; felkölt, 's a' megvetés' hangjával e' szót szalasztá-ki ajakin: Érdemlette is ez, hogy ennyi időt veszít-sünk rajta!

Laura egész éjjel nem hunyhatá-be szemeit, lelke olly hánykódásba jutott az által a' mit látott, hallott. Melly külömbség a' kettő közt! kiálta. 'S nem a' legnevetésesebb makacsság e, hogy még fáj nekem hogy tisztábban látok mint eddig? 's nem kell e megszűnni a' csalódásnak mikor sejdítjük hogy csalódva vagyunk? Csudálom az egyykiket 's a' másikat szeretem. 'S mi fonák meghasonlása a' szívnek az ésszel hogy szerethetem még a' kit becsülni már megszűntem.

Más nap' reggel bémenvén Laura az anyjához, Mi bajod? kérdé ez; egészen elváltoz-
va lellek. Igen is, anyám; nagyon vagyok az. – Nem jól alvól? – Keveset, felele Laura, 's
sóhajtott. – Igyekezéél magadhoz térni, mert ma estve az Orczy-kertbe viszlek-ki, hol
az egész két várost öszve-gyűlve találod. Rég olta sajnálom hogy azt a' szép ültetést
használatlan' hagyják, 's örülök hogy ismét járni kezdenek belé.

Gaborjáni el nem marada, 's öszvetalálkozván ott Karancsyné Asszonysággal 's
Laurával, szinte midőn ezek kiszállottanak a' székérből, Karancsyné felfogá őtet, 's
eggyütt léptek a' kertbe. Ezer Szépség a' legpompásabb öltözetben a' bassin mellett
azon dombon telepedett vala meg hol márványbűsztje áll Lőrincznek, kit polgári 's
katonai rénye, szent hazafiusága, fénykerülése 's versei minden jóknál halhatatlanná
tettének. A' sikátorok azon könnyű sereggel tölték el melly szépsége 's mesterségei²¹
által a' henye ifjuságnak kelepczéket hány. Gaborjáni mindnyájokat ismerte, 's mo-
solygva tekingete vissza feléjük. Ez, ugymonda, Wilhelmíne. Lehetetlen érzékenyebb
hűbb lelket találni. Gergelyfi hat holnap alatt nyolcvezret költött-el vele, 's úgy szeretik
egymást mint a' giliczék. Amaz ott Leopoldíne. Az ő háza temploma a' lüxnek; vacso-
rájainál semmit nem gondolhatni pompásabbat; ő maga játsza benne a' gazdasszonyt 's
bájol hasonlíthatatlan kellemeivel. Látja Nagysád ama' szerény szöghajút? Három ba-
rátja van, 's azoknak mindegyike azt hiszi maga felől hogy ő a' boldogított. Nagy öröm
látni imádóji között, miként osztogatja apró kedvezéseit 's azt hiteti velek sorban hogy
a' más kettőből játékot üz. Remekje a' kaczáságnak 's nincs a' ki több könnyűséggel
játszodozza a' maga világát. Messze viszi tökéleteit, 's én azt neki megjövendőlttem. –
Gróf Úr tehát neki ismeretségében áll? – Oh igen; előttem az ilyenek nem csinálnak
titkot; tudják hogy én nem az vagyok a' ki magát meg hagyja csalattatni. – Hát maga,
Cserneyi, kérdé Karancsyné e' szeretetre-méltó ifjat ki épen szembe jöve velek; az Úr
is fel vagyon avatva e' titkok közzé? Nem vagyok, Mélt. Asszony, felele ez; én könnyen
elhiszem hogy ezekkel lenni mulatságos; de itt a' gyönyör eggyütt jár a' veszéllyel.
Karancsyné megsejtette hogy a' magokat becsülő és a' mások' becsülésére érdemes
Asszonyságok Gaborjáninak nevetve ejtett biztos köszöntéseit tartózkodással 's hide-
gen fogadták, ellenben a' becsülés' 's barátság' jeleivel feleltek Cserneyinek komoly
köszöntéseire. E' különbség felett szelíden karczolgatá Gaborjánit, hogy azt éreztesse
Laurával is. Úgy vagyon, Mélt. Asszony: emberek előtt hidegséget mutatnak erántam,
mondá ez, de négy szem közt nekem elégtétet adnak.

A' mint velek a' kertből haza ére, egy fiatal és szép Özvegy jött vala látogatására. Az
Özvegy olly kecsékkel, olly érzékeny fájdalommal szólla vesztesége felől, hogy
Karancsyné, a' leánya 's Cserneyi nem tartóztathaták-meg könnyűjüket. Szép asszony-
nak a' ki fiatal asszony is egyszersmind, férjét elveszteni koránt sem olly veszteség
mellyet könnyen ki nem pótolhat, monda Gaborjáni szinte bántó vídamsággal. Emilie
a' legkényesbb széplelkűséggel nézte-el a' bohó' elméltenségét, 's Nem, Uram, ugy-
mond, azt a' veszteséget melly engem meríte bánatban, semmi ki nem pótolhatja.
A' melly férj az illy kora asszonyt mint én, nem csak szeretetével de teljes barátságával,
bízodalmaival 's becsülésével is tiszteli-meg, a' kinek hajlandósága sem féltékenységgé
nem gyúlad sem a' birtok' bízosságában gondatlanságokká nem tunyúl, nem az a' do-

²¹ marterségei

log mellynek könnyen lehetne találni mását. – Kétség’ kívül kedves külsőjü ember volt? kérde Gaborjáni. – Nem volt; de annál szebb volt lelke. – Lelke? felele élességgel Gaborjáni; a’ lelke! De legalább, gondolom, ifju-ember volt? – Épen nem; elérte azon esztendőket mellyekben mutatjuk hogy vagyon fejünk, ha van mit mutatnunk. – De ha sem szép sem ifju nem volt, nem látom, Asszonyom, mit tudsz halálán kesergeni. A’ szeretetre-méltó asszony mindenfelé talál becsülést, bizodalmat, illő tekintetet. Engedj helyt tanácsomnak, Asszonyom, ’s térj az ifjúság’ ’s szépség’ felére, ’s egyesítsd a’ kecsket a’ szerelemmel; egy szóval, válassz fiatal ’s kedves külsőjü férjet vagy maradj szabadon. – A’ tanács, Uram, monda Emilie ’s búcsúzott, a’ legcsapodárabb a’ világon; csak hogy kár hogy olyannak adatik a’ ki vele élni nem akarhat. – Imhol ismét egy begyes! monda Gaborjáni midőn az asszony őket elhagyá. – Begyesnek, Gróf Úr, monda Karancsyné, úgy vélem, azt hívják a’ ki az észnek és illőnek sugallatait nagyítva ’s tetteket követi; én pedig Emilieben nem látok illyet, sőt nem semmit mint valót, természetet. – Én ez asszonyt olly tiszteletesnek lelem mint szépnak, monda Cserneyi. Tiszteld, barátom, tiszteld, kiálta Gaborjáni élesen; ki tiltja azt? ő az az egy teremtés a’ nap alatt a’ ki azt neked balúl vehetné. Tudjátok, így szakasztá félbe Karancsyné a’ beszédet, ki volna méltó megvigasztalni Emiliét? Az olly férj a’ millyennek én Cserneyit gondolom hogy lenni fog. Nagysád engem nagy becsületre méltóztat, mondá Cserneyi elpirulva; de Emilie szabad szívet érdemel, ’s szerencsétlenségére az enyém nem az többé. E’ szókkal ment; leverve azon búcsu által mellyet itt magának adattatni vélt. Mert tekintsük a’ mint akarjuk, midőn maga buzdít szerencsémeket keresni Emilienél, nem annyi e mint kimondani hogy Laurához reményem nem lehet? Ah, melly kevésé ismeri szívemet! – A’ szót Gaborjáni is útkimutatás gyanánt vevé, ’s úgy tett mintha száná vágytársát. A’ szerént festette Cserneyeit mint a’ legderekbabb embert a’ kit keresni kell ’s találni lehet; egyedül az kár benne, monda szánakozással, hogy mindég olly igen borult. Ezt nyeri az ember azzal a’ magasztalt rénnel; eluntatják magokat, ’s elútasítatnak. Karancsyné nem ereszkedett magyarázatokra, de bizonyossá tevé Gaborjánit, hogy ő semmi kedvetlent nem akara mondani Cserneyeinek. Azalatt Laura lesülyeszté szemeit, ’s arcának elevenebb színe által el vala áruulva szívének nyugtalan-sága, Gaborjáni nem kétlé hogy e’ pirosság titkos örömnek hevítése, ’s diadallal távozzék-el. Más nap’ az itt következő levelkét küldé Laurának:

„Nagysád engem kétség’ kívül egy csak epedni, sóhajtozni tudó Románbajnoknak nézett, minthogy ennyi idő olta csak szemeim által szóllottam. Ne vádoljon érte igazságtalan bizatlansággal; láttam én szíve’ mozdulatait, ’s ha egyedül ezt kellett vala kérdenem, tudtam volna melly feleletet kapok. De a’ szép Laura asszony-anyjától függ, ’s az anyáknak ollykor szeszeik vagynak. Szerencsére a’ Nagysádé szereti gyermekét, ’s az ő szülei gondossága választását felfedte. A’ Cserneyeinek adott búcsu tudatja velem hogy ő hajlandó; de a’ Laura’ eggyezésének meg kell előzni az anyját, ’s én azt a’ leghevesebb, leggyengédebb szeretettel várom.”

Laura felbontotta a’ levelet a’ nélkül hogy még tudná kitől jön, ’s nem kevésbbé érzette magát általa megbántva mint meglepve, ’s ment, bémutatni az anyjának. Köszönöm barátságodnak e’ jelét, leányom, monda ez; de a’ bizodalom viszont-bizodalmat érdemel; e’ szerént hagyd mondanom hogy Cserneyeitől én is vettem egyet. Jer, olvasd:

„Mélt. Asszony, én tisztelem az érdemet, csudálom a’ mi szép, ’s igaz vagyok Emilie éránt. De ő e az egyetlen a’ kinek az ég kedvezett? ’S minekutána Nagysádnak képé-

ben az ő szeretetre-legméltóbb mívét szeretem, hiheti e Nagysád hogy követhetem azon tanácsot melyet nékem tegnap adni méltóztaték? Nem mondom-el mely kínzó az; tisztelem elfojtja panaszomat. Ha nem vagyok is szerencsés a' Nagysád' gyermeke' nevezetét viselhetni; szívem annak minden érzéseit bírja, 's ezek benne kitörölhetetlenek."

Laura a' nagy illetődés miatt alig tudta olvasni a' levelet. Anyja úgy teve mintha semmit nem gyanítana. Felelni mind az egyikének mind a' másikának az én tisztem, ugymond; de te add a' szót tollamba. Én e, anyám? – De ki tehát? hiszen nem engem óhajtának. – Ah, Asszonyom! a' te tetszésed nem tetszésem e nekem is? nincs e hatalmad parancsolni velem? – Mind jó, leányom; de itt a' te szerencséd forog szóban; téged illet a' választás. Mind a' két óhajtód jó házból született, szerencséjük alkalmasan azonggy; te lássd, mellyike felel-meg inkább azon képezetnek melyet magadnak egy jó férj felől csináltál; azt fogadjuk-el 's eresszük tovább a' másikat. Laura illetődésében nem lele szót, 's megcsókolta az anyja' kezét. Tetézzd-be jóságaidat, Asszonyom, monda, 's méltóztassál segélleni választásomban tanácsoddal; annál nagyobb szükségem vagyon reá, minél fontosbb a' lépés melyet teszek. A' mely férjet az anyám vezérlelend felém, az nekem kedves léssen, felelek szívemről. – Nem, leányom, a' szeretet nem a' kötelesség' míve; 's te inkább érzed mint én mi fog szerencsésé tehetni. Ha nem léssesz az, mindég készen lelsz vigasztalásodra; szívesen fogok osztolni szenvedésidben, de nem akarok lenni okok. Ne késlelj; ujaim közt a' toll; mondd, mit írnak.

Könnyű képzelni mely zavar, mely rettegés 's ellágyulás fogták-el Laurának szívét. Reszkette álla e' hasonlíthatatlan anya mellett; egyik kezével szemét fogta-be, a' másikkal szívét szorította, 's elakadt nyelvén a' szó. De szólj tehát, mert elúnom. – Jó; tehát előbb Gaborjáninak? 's mit írunk neki?

„A' ki magát egészen a' társaságnak adá mint Gróf Úr, az nehezen mondhat-le arról, hogy házi örömeknek éljen. Az leányom nem bír annyi keccsel hogy Gróf Úrnak kipótolja a' mit illy nehéz áldozat által amott fogna veszteni. Feleljen-meg céljainak, 's legyen azoknak gyönyörje a' kik között él."

Ebből áll? – Igen is, anyám. – Most tehát Csernyeihez. Mit írunk neki?

„Méltónak lelvén az Urat egy igen derék és szép asszony' birtokára, koránt sem az vala szándékom hogy egy választástól rettentsem-el mely nékem azon mértékben örvendetes a' mellyben benne megtiszteltetésemet lelem; inkább lehetett volna az célom, hogy felbátorítsam. Szerénysége eltévesztette szavaimnak értelmét, 's igazságtalanná tévé maga eránt 's énerántam. Jőjön tehát, 's hallja világosabban egy gyermekét-szerető anya' akaratját. Leányom' szíve az én kezemben vagyon, 's én nem ismerem méltóbbat ennek bírására, mint az Úr."

Most pedig te is jer, kedves gyermek, 's hagyjad megölelni magadat, monda ez a' tiszteletes asszony. Teljesíté anyád' akaratját, 's e' két levelet szívemből vetté ki.

Csernyei szaladt, 's nem bírt örömeivel. Soha még házasság nem lelt annyi javalást, soha még nem volt boldogabb. Csernyei szeretetét felosztá Laura és az anyja között, 's a' világ meg nem tudta mondani mellyikét szereti inkább.

PARAMYTHEK.

KÉT KÖNYVBEN.

ELSŐ KÖNYV.

A' HAJNAL.

Tánczolja 's víg dalokkal méne elébe Aurorának egy inneplő leánysereg. Legszebbike, legboldogabbika az Istennének, te e' rózsalakban, e' meg nem hervadható kor' tündöklésében! Te minden reggel újulva kelsz-elő a' Kedv' és Kény' 's örök Virágzatok' ferdejéből! Ez vala dalok. 'S a' magasztalt Istenné, midőn feljőve a' nap, a' leányok felé intézte méneit, 's megállá előttök, a' legszebbike de nem legboldogabbika az Istennének. Könyek remegtenek szemeiben, 's a' párafátyol mellyet a' földről vont vala le, mint egy nedves felhő lapúla-szélllyel a' rózsaaarcz előtt.

Értettem, nyájas gyermekek, ugymond' Auróra, magasztalástoknak édes zengzetét, megszántam tapasztalatlan jámborságtokat, 's leszállék hozzátok hogy láthassatok. Ha szép e? láttok 's ítéltettek; ha boldog e? feleljenek könnyeim mellyeket minden reggel Flóra testvéremnek kebelébe szoktam hullatni. Gondolatlanúl 's elvakítva csalfa fényei által, férjül az agg Tithont választottam, kinek fagyos édesgetései közül láttok elsietni minden reggel. Az ő fele, büntetésül neki és énnekem, ősz halhatatlanság lett, da ah! ifjúság nélkül. 'S ez miatt, míg körülte unatkozva múlatok, szépségem 's kellemeimnek mindenike sorvadoznak. Ez kerget engem olly korán rövid munkámhoz, a' Setét' elűzéséhez. 'S a' mikor Phoebusz felkél, fényei közzé rejtezem-el, 's estiglen ott múlatok, míg végre megsejt az alkalmatlan, 's pirúlva hágy nyoszolyájába szállanom. Végyetek példát esetemen, jó leányok, 's ne higyjétek hogy a' ki közöttetek legszebb, legboldogabb is leszen, hanemha magához hasonló férjet választani szint olly bölcs lesz a' millyen szép.

Auróra eltűnt, de az ő képe ezentúl a' harmatnak minden könycseppjében megújult a' leányoknál. Nem mondák ötet többé a' legboldogabb Istennének mivel a' legszebb vala, 's intése által bölcsibbökké lőnek.

AZ ALVÁS.

Azon Tündérek' végig-láthatatlan sokasága közt, mellyeket Júpiter, hogy a' halandók' inséggel küszködő életeket boldogítsák 's édesítsék, kedvezve, mint mindenkor, teremtett vala, setét alakjában feltűnt Hypnusz is. Mint illek én, monda ez, végig tekintvén magát, e' gyászos alakkal testvéreimnek színes seregeikbe? Mint lépjek így az Erosz' kísézőjinek, a' Vigaságoknak, Tréfáknak, Húnyoroknak színes gyülekezetekbe? Talán ugyan hogy a' kikiről aggodalmainak sullyát elhengerítem, a' kit a' Feledség' sze-

líd kelyhéből itatok, viszont-hűséggel fog reám tekinteni. Talán hogy a' megtikkadt, kit én új munkára, új terhekre edzek ismét, esdekelve néz majdan utánam, 's szeretni fog. De a' ki meg nem fáradott, a' ki bút 's gondot nem ismér, a' kinek legédesbb órájit szagatom-félbe, miként tekintszen az engem? Ekként panaszlá keservét az Alvás.

Ok nélkül búsongasz, felele néki a' Tündéreknek és embereknek atyja. Gyászos alakod mellett is te léssz az a' kit az emberek leginkább fognak szeretni. Mert, azt hiszed talán, hogy a' Vígágok és Játékok fáradást nem szűlnék? Sőt ők fárasztóbbak mint a' Gondok és Viszontagságok, 's eltűrhetetlen unatkozásokká válnak az eltölt boldognál.

De ne légy te is gyönyör nélkül, sőt ebben müld felül gyakorta társaidnak minden sergeiket. Ezt mondván, egyg ezüstszín türköt ada neki, tele rakva édes Álmokkal. Hintsed ebből altató mákszemeidet, monda; 's tégedet fog minden testvéreid felett óhajtani mind a' boldog, mind a' boldogtalan. Benne a' Reményt, Vígágot és Játékokat húgaid, a' Cháriszok, varázskézekkel önn-magok szedék mennyei völgyeiken. Az az étheri harmat melly rajtok ragyog, mind azt a' kit boldogítani akarandasz, tulajdon kívánságainak érezésével fogja örvendeztetni; 's minthogy őket a' szerelem' Istennéje a' mi halhatatlan nektárunkkal megfecskendte, a' gyönyör mellyet ezek nyujtandnak, édesbb lészen és gyengédebb mint mind az valamit az embereknek a' földi szűk valóság adhat. Kívánczova fognak ezek a' legtömöttebb Vígágoknak karjai közzül repülni a' tieidbe; a' Poeták tiszteletedre hymnuszokat zengenek, 's a' néked tulajdon bájt fogják lehelni igyekezni dalaikba. Még az ártatlan félénk leány is téged óhajtand, 's szemhéjain fogsz függeni, boldog Isten és boldogító!

Örömré változék-el a' panasza, 's a' Cháriszok' legszebbike, Pasithea, kit mindenik óhajtott, az ő mátkája lön.

FLÓRÁNAK VÁLASZTÁSA.

Midőn a' nagy, a' jó Jupiter munkáját mellyet alkotandó volt, ideál-képekben szólítá-elő, a' többiek között fellépe Flóra is, a' felkoszorúzott. Ki fesse az ő szépségét! ki írja-le ékjeinek gazdagságát! Mind az a' mit a' Föld az ő szűz méhéből szedett, képén, növésén, leplében gyült-össze. Őtet nézte minden Isten, őtet csudálta irígy szemekkel minden Istenné.

Válassz magadnak ez Istenek és Tündérek' nagy seregéből egyet kedvesül, monda Jupiter; de vigyázz, hiú leány, hogy választásod meg ne csaljon.

Könnyelműleg tekinte-szélllyel Flóra, és oh ha a' deli Phoebuszt választá vala! az őérette szerelemre olvadtott! De az ő szépsége a' leánynak fenn szépség volt, szerelme hallgató szerelem. Lebdesve szállongának ide 's tova szemei, 's ki fogja hihetni! a' legutolsók közzül válasza egyet – a' csapodár Zephyrt.

Elméltén! monda Jupiter; nemed tehát még testetlen alakjában is elébe teszi e a' hízkelkedő játszi kecsket a' csendesebb, fenntebb szerelemnek? Ha ím ezt választád vala, 's Phoebuszra mutatott, magad és maradékaid részesei voltatok volna az ő halhatatlanságának. Így bírd a' kit választál.

Zephyr megölelé Flórát, 's ez eltűne. Virágorrá válva szállott a' légi Istennek tartományába.

Jupiter végre hozzá-foga a' maga világának ideál-alakjait lényekké érlelni, 's a' Föld' kebele nyitva állott életre szülni a' széllyszóródott virágorokat. Ekkor előkiáltá a' Kedvese' hamvai felett elszunnyadott Zephyrt. Ébredj-fel, vőlegény, ébredj-fel! hozzá-elő mátkádat, 's lássd az ő földi jelenetét. Zephyr előhozá a' virágport, 's az végig repüle a' Földnek széles határozatain. Phoebusz, ki még nem feledheté egykori szerelmét, feleleveníté őtet, a' folyamok' Nympháji és a' kútfejeké, rokon szeretetből általjárak, Zephyr körülölelé, 's ezerféleképen csirázó virágban jelene-meg Flóra.

Mint nem örült mindenike a' virágoknak, midőn a' mennyei vőlegényt ismét feltalálá! Azonnal néki-ereszték magokat csapodárkodó csókjainak, rengető gyengéd karja-
inak. Szőkevény öröm! Mihelytt kebelét a' Menyasszony megnyitotta, mihelytt a' menyegzői nyoszolya a' színeknek 's illatoknak gazdagságában készen volt, a' kedvetölt Zephyr azonnal elhagyá a' kedvest. 'S Phoebusz, szánván az egykor szeretett leány' megcsalt jámbor hevét, emésztő sugárokkal sieté véget vetni epedő búslakodásainak.

*
* *

Minden tavasszal megújúl, szép leányzók, e' történet. Úgy virítatok mint Flóra; válasszatok más kedvest mint Zephyr.

A' GILICZE' TEREMTETÉSE.

Óhajtozásainak boldog első álmában egy hű pár együtt üle; de ah! el vala végezve hogy óhajtozásaik csak álom maradjanak. Irígyen metszé-el fonalokat a' megkérdelhetetlen Párka, 's lelkeik egy csókban, egy sóhajtasban elválaszthatatlanul indultak bujdosásokra.

'S a' mint a' halál' szédületéből magokhoz térének, a' hű lángok' Istennéje hirtelen felettek lebbene-el. Nyögdelve szállottanak-fel az Istenné' keblébe. Nem védél bennünket, kegyes anya! Láttad szívünket lángolni, 's nem engedéd hogy kívánságaink az életben teljesedést lelhessenek. De mi az árnyak' országában is együtt maradunk.

Az árnyak szeretete szomorú szeretet, monda az ellágyúlt Istenné. Emberi életeteket vissz' adni nincs ugyan hatalmamban; de hogy benneteket országomnak valamelly lakosaivá változtathassalak, azt nekem nem tiltják az örök végezések. Galambokká változtatlak benneteket; győzelmi szekeremet ti fogjátok vonni, 's ambroziával fogtok élni a' Vigságok és Hiúságok között udvaromban. Ez léssen jutalma tiszta lángotoknak.

Ne! oh ne, hív anya! mondanak egy szózattal a' hűk. Ne add nekünk e' veszélyes, e' csillogó szerencsét! A' Vigság', a' Hiúság' seregében, örök ragyogásában udvarodnak, ki felelhet nekünk szerelmünk' állandósága felől? Ha galambokká akarsz átalte-remteni, küldj magányos környékekre bennünket, hogy szegény fészünkben mi le-
gyünk, mi maradjunk mindene egymásnak.

Az Istenné kimondá az elváltoztatás' igéjét, 's íme felröppene az első giliczepár. Elbuliklák hálájokat Jóltevőjük előtt, 's sírjok felé siettek, hogy ott érdeklő panaszaik által a' vén Párkát el nem élt napjaiknak vissz'adásokra indíthassák. De öröm és vígasztalás nekik az együttkeserűség is; az az érzékeny hű szerelem mellyel a' magány' ligeteiben háboríthatatlanul élnek, édesbb nekik a' Vígtság és Játékok' untató társaságainál a' Cypris' uralkodói-széke körül.

*
* *

Írígység e, vagy kegy inkább, hogy a' komor Párka meghagyá rajtok giliczealakjaikat, 's emberi változó szívnek veszedelmesbb sorsától megőrzé?

LILIOM ÉS RÓZSA.

Ékes gyermekei a' göröngyös fekete földnek! beszéljétek-elő, ki adá tinéktek e' szép alakot? mert bizonyára titeket gyengéd ujak képezének. Melly kisdéd szellemek röpülének-fel kelyheitekből, 's melly gyönyört érezétek, midőn leveleiteken Istennék renetőztenek? Beszéljétek-elő, békés virágok, mint oszták-fel ők magok között az örvendtető munkát? miként mosolyogtanak midőn leveleiteknek gyenge vásznait olly különbözőleg festegették?

De ti hallgattok, szépalakú gyermekek, 's örülve életeket. Magyarazza-meg nekem tehát az oktató Mese a' mit ajkaitok elhallgatnak.

Kopaszon áll vala a' föld, még most csak pusztaszi, 's íme a' Nymphák' nyájas serge felhordá alólról a' szűz agyagot, a' segédre-kész Génuszok pedig elkezdék a' pusztaszi szirtet virágokkal behinteni. Csoportokra-osztva fogának munkájokhoz. A' félénk Szemérem még hóban 's az apró fázékony fűben kezdé-el a' maga munkáját, 's a' rejtetni-szerető violát szöv. Utána a' Remény jött, 's hús lehellellettel tölté-meg az illatos' hyacinth' tölcserjeit. A' többiek látván a' jól-indúlt kezdetet, íme egy csillogó kevély kar jöve-elő, a' Szépnek minden színeiben, alakjaiban. A' tulipán felnyújtá fejét, a' narcissz epedve tekingete szélyllyel bágyadt szemével.

Sok egyéb Istennék 's Nymphák egyesülének a' dolgosokhoz, 's felékesíték a' földet, örülvén ékes munkájikon.

És íme, midőn az ő munkájiknak nagy része az igyekezet' dicsőségével 's az igyekezőknek gyönyörűségeikkel a' földről elvirított vala, monda Cypris a' maga Gratziájának: Mit késtek, Kellemnek testvérei? Menjete, 's szőjete a' ti kecséitekből ti is látszatos elhalandó virulmányt. 'S a' Gráziák alá-szállottanak, 's Aglája, az ártatlanság' Chárisza, a' lilíomot, Thália pedig és Eüphrosyne rokon kezekkel az öröm' és szerelem' virágát, a' leányzó rózsát szövék.

A' kert' és mező' termései közt gyakor virág írígylé a' másika' szépségét: nem a' lilíom és rózsza eggyikéét is, de igen az övéket mindenike egyetemben. Azon-eggy kör-

nyéken virítanak ők a' Hórának, 's nevelik egymásnak szépségeiket, mert a' testvér Grá-tziák őket egymástól el nem válva szövék.

*
* *

A' ti orczáitokon is lilium és rózsa virít, leányzók. Bár ezeknek védjeik, az Ártatlanság, 's a' Szerelem és Öröm is együtt virítana, 's elválaszthatatlanúl, azokon!

AURÓRA.

Kesergve panaszlá az Istenek előtt Auróra, hogy ötet az emberek magasztalják ugyan, de kevés van közöttök a' ki ötet szeresse, kevés, a' ki néki elébe menjen; és hogy épen azok leghidegebbek éránta a' kik leginkább magasztalják szépségét. Tégy-le búdról, mondá neki a' bölcsesség' Istennéje; avagy az én sorsom jobb e mit a' tiéd?

Osztán, ezt veté szavaihoz; lássd, hálátalan magasztalóid kikkel cserélnek-fel. Pilants-le reájok midőn mellettek elmenenedsz, 's meglátod miként vannak az Álomkórság'²² karjai közzé lánczolva, mint rothad testek lelkek.

'S nincsenek e elég barátid? nincsenek e tisztelőid nagy számban? Az egész Természet innepli közelítésedet; felkél minden virág, 's bíborfényedben menyasszonyi új éket veszen magára. A' madaraknak minden seregei téged idvezlenek, 's új énekekkel igyekeznek tartóztatni siető útatad. A' dolgos földmivelő, a' fáradhatatlan Tudós téged soha el nem múlász, 's mind ketten egésséget és erőt, nyugodalmat és életet szörbölnek a' kehelyből mellyet nekik te nyújtasz; kétszerestt örvendvén hogy veled mulathatnak, fel nem háborítva az alvó bolondok' fecsegni-szerető csoportjaiktól. Nem tartod e elég szerencsének profanátlan' szeretni 's szerettetni? A' szerelemnek ennél fenntebb boldogságát sem ember nem ismeri, sem Isten.

Auróra megpirúlt gondolatlan panasza miatt; 's óhajtsa magának e' szerencsét minden hölgy a' ki hozzá tisztaságban és ártatlanságban hasonlít.

AZ ÉJ ÉS NAPPAL.

Éj és Nappal az elsősége vetekedének egymás között. A' tüzes, fényében kevély ifju Nappal kezdé a' versengést.

²² Álomkórság'

Szegény setét anya! monda ő; mid van neked a' mit munkás fáradhatatlan életemhez hasonlíthatnál? A' mit te megölél, én elevenítem-fel az új lételnek érzésére; a' mit el-lankasztál, én hozom ingerbe.

De ha kedves e mindég ez a' te felingerlésed? kérdé a' szegény, béleplezett Éj. Nem nékem kell e enyhítenem a' mit te kifárasztál? 's miként tehetem én azt másképen mint néked feledtetésed által? Ellenben én, Isteneknek és embereknek anyja, valamit szültem, tulajdon örömére fogadom keblemben; alig értetem-meg őket öltözetemnek prémjével, 's feledik szemfényvesztő játékaidat, 's fejeiket puha álomra hajtják alá. 'S illyenkor felemelem, mennyei harmattal táplálom a' nyugvást-talált lelket. A' szemnek melly vakító sugáraid miatt fel nem mere pillantani az égre, felfedek, én beleplezett Éj, megszá-míthatatlan Napoknak, megszá-míthatatlan képeknek sokaságát, új reményeket, új csil-lagokat.

A' csacsogó gyermek meg találá illenteni öltözetének prémjét, 's elhallgatva, elalélva sippadt maga is ennek mindent-általölölő keblébe. Ő pedig csillagos palástjában, csil-lagkoronájával üle vesztég örökké nyugalmas arczulattal.

A' RÓZSA.

Lankadni látok körültem 's elhalni minden virágot; és még is egyedül engem nevez-nek elhervadónak, hamar-elmúlónak. A' hálátalan emberek! 'S nem eléggé gyönyör-ködtet e benneteket az én rövid életem? Sőt holtomnak utána is illatos koporsót, orvos-ságokat 's kenőcsöket nyújtok nekik, gyönyörre és haszonra. És még is mindég ezt kell tőletek hallanom: ah, a' hamar-elmúló, hamar-elenyésző Rózsa!

Ekként panaszlá a' maga sérelmét a' virulmányok' Királynéja, talán már első érzésé-ben hanyatlni kezdő szépségének. A' mellette-állongó leány megértette keservét, 's ezt mondá: Ne neheztelj érte, kedves Kicsiny, 's ne nevezd hálátlanságnak a' mi forró szeretet 's kedvelésünknek hevesbb óhajta. Látjuk mi, miként hálnak-el az egyéb vi-rágok, 's hervadásokat elkerülhetetlen sorsnak nézzük: de Királynéjoknak azt óhajta-nánk hogy örökké éljen, mivel arra érdemes. Midőn tehát óhajtasunkban megcsalva látjuk magunkat, engedd, hogy panaszainkban önn-magunkat szánhassuk 's abban enyhületet találhassunk. Életünknek minden szépségét, ifjuságát, örömeit tehozzád hasonlítjuk; 's mivel ezek azon szerént virítanak-el mint te, ez örök dalunk, örök só-hajtasunk: ah, a' hamar-elmúló, hamar-elenyésző Rózsa!

AZ ECHO.

Ne higyjétek, jószívű gyermekek, ne higyjétek a' Poeták' költésének, hogy a' sze-rény Echo szentelenül szerette volna Narcisszt, sem azt ne, hogy kibeszéllette Isten-

néjének titkait; mert avagy látta e őtet valaha szem? hallotta e valaha megszóllító hangját fül? De figyelmezzetek; én beszéllem-el igaz történetét.

Hármonia, a' Szerelem' gyermeke, munkás segédje vala Jupiternek a' teremtsében. Anyaisan ada tulajdon szívéből egy hangot, egy zengzetet minden lénynek, mely ennek belrészeit általhatja, egész létét öszve-szövi, 's minden más rokon lényekkel egyesíti. Végre az igen is hű anya elfogyasztá magát; 's mivel születésére nézve csak Félisten volt, el kelle válnia gyermekeitől. Mit nem szenvedett ez elválás alatt! Könyörgve bukott-le Jupiternek széke előtt, 's ekképen szólla: Nagyhatalmú Isten, hagyjad eloszlanı alakomat az Istenek között; de szívemet, de érzéseimet kifogynı soha ne engedd, 's ne szakassz-el azoktól a' kiknek tulajdon szívemből adék lételt. Legalább látatlan akarok körülöttök lebegni, hogy kesergéseiknek, örömeiknek a' mellyekkel őket felruháztam, minden zengzeteiket együtt érezhessem velek.

'S mi hasznodat reméled kívánságodnak teljesítéséből, így felel az Isten, ha inségeiket látatlanul érzened velek 's rajtok nem könnyíthetnél, nekik alaktalanul meg nem jelenhetnél? mert az utóbbikat tőled a' Végezés' visszavonhatatlan szava meztagadá.

Csak felelnem engedj tehát nekik; csak azt engedd hogy szíveinknek zengéseiket utánok zenghessem; 's anyai szívem enyhűlve lesz.

Lágy illentéssel nyúla hozzá Jupiter, 's ő legottan eltűnt, 's az alaktalan, mindenszerte-jelenvaló Echóvá leve. A' hol gyermekeinek hangzatja zeng, zeng ott az anyáé is, minden teremtséből, minden rokon lényből szóll, 's az öröm' és kesergés' hangzatjait harmóniai húroknak zengésével felelgeti feléjek. A' kemény szirt is általhatva érzi tőle magát, meg vagyon lelkesítve általa a' legmagányabb rengeteg is; 's oh hány ízben nyújtottál te, szerető anya, te félénk lakója a' magánynak és néma ligeteknek, nékem édesbb enyhületet mint a' mellyet a' zengzetlen emberszívek' 's emberlelkek' torlott sokaságaikban találni reméltem és nem találtam! Szelíd szánattal adod te vissza nekem epedéseimnek sóhajtsaikat; 's legyek bár mennyire elhagyatott, bár légyek mennyire félreértve: de akadozó hangjaidnak mindenik ízéből világosan értem, hogy engem, jajgatót, egyg mindent-áltható, mindent-öszve-szerkesztető anya elismér, hall.

A' HALDOKLÓ HATTYU.

Ime én némán 's énektelenül hagyatám – így búsongott a' csendes Hattyu azalatt míg a' legszebb Esthajnal' bíborfényében kényére fordított – és csak én egyedül némán a' tollas népeknek minden országában! A' gágogó lúdnak, a' kotyogó tyúknak 's visító pávának nem irígylem ugyan szavaikat: de igen a' tiédet, gyönyörű Philoméla, midőn énekeid által erősen fenntartatván, késve vonom vízi barázdáimat, 's az ég' visszasugárzásában elrészegülve múlatok.²³ Oh, ha szavam volna, mint fognálak én tégedet énekleni, arany Esti-nap! tégedet, és boldogságot! benned! Elmeríteném magamat rózsaszar-czodnak tükörében, 's meghálnék.

²³ múlatok-

Boldogságának teljes érzetében játékosan merítgeté magát a' habokba a' szép madár, 's alig emelkedék-fel a' vizekben, midőn egy fénylő alak megállta a' parton, 's intett neki hogy közelítene. Az a' reg' és est' napjának Istene, a' szép Phoebusz vala. Nyájas szép állat, monda a' Hattyúnak az Isten; régi kívánságod meg vagyon hallgatva; elébb engedni neked azt nem lehet. Alig mondotta-ki a' szót, 's megillenté őtet a' zengő lanttal, 's halhatatlanoknak hangzatjait szóllaltata húrjain. A' mennyei zengzetet áthatotta Phoebusznak kedvelt madarát, 's ez mostan eloszlatva 's zengzetekre olvadozva énekle a' Szépség' Istenének lantja után, örvendő hálák alatt magasztalván a' szép napot, a' tündöklő síkot 's a' maga boldog ártatlan életét abban. Szelíd vala az ő éneke mint egész alakja; hosszú habokat vont elszunnyadó édes hangzatokban, míg Elysiumban ismére megint magára, Apollon Istennek lábainál, a' maga való mennyei szépjében. Az ének, melly életében meg vala tőle tagadva, hattyudala lön, melly tetemit gyengédeden oldozza széllyel; mert ő halhatatlanság' zengését hallá 's Istennek alakját látá. Hálásan simúla Apollonnak lábaihoz, 's felfigyelmezett isteni hangzatjaira, a' midőn hív nősténye is megérkezék, ki, hímje után epedve, édes énekekben sírta vala ki magát. Az ártatlanság' Istennéje mind kettejeket kedvenczeivé fogadá, 's rajtok szállong csigaszekerén, midőn az ifjúság' tavában vágy megfürdeni.

*

*

*

Ne csüggedj-el, szenvedő lélek! a' mi tőled ez életben vagyon megtagadva, mivel el nem viselhetnéd, azt halálod' perczétől nyered-meg.

MÁSODIK KÖNYV.

A' SPHINX.

FELSŐ ÉS ALSÓ ISTENEK.

Látjátok ama' homályos felhőt? mondá egy nap' az egygyütmúlató Istenekhez Jupiter. Setéttsisztásan és öszve-gomolyozva úsz az, mélyen alatta lábainknak, a' légben. Mi lenne hogyha azt élő lények' lakjává tennénk 's új tárgyává mulatkozásainknak? Ekképen szóllott. Az Istenek jóvá hagyák szavát.

Rhea, az anyja a' halhatatlanoknak, legottan alá küldé a' mesterséges Hephaestiont, 's örökk-éő oltáráról kezébe adá a' mennyei tüzet. Nagy-sietve szálla ez, 's egy szirtben, a' keményében a' felhőnek, ketté törte lába' szárát, hogy még most is sántít belé. Lángja' világánál leméne a' szirt' üregébe, 's azt Vestának templomává csinálta; mendedéket ásott az üregekben, 's ottan kovácsolja érczeit.

Júno, az ő halhatatlan anyja, követte tekintetével távozását, 's szemeinek mosolygása által felderítette a' felső borongós léget. Neptún leönté a' földre vizeit, 's ekként levének tengerek és folyamok. Pallasz reáhagyá esni leplét, és így lőn az égnek kékje, felékesítve arany csillagokkal. Apollon körülkocsizta azt, 's reá lövellé sugárait. Szűz húga késve követte bátyjának nyomát, 's hajai közt viselt boglártűjét, a' holdat, az atmoszphaerán hagyá. Céresz reá önté gyümölcstürkét, tele rakva magokkal és palántokkal; a' mennyei Aphrodite pedig leszálla reá, eltöltve mindent étellel, szerelemmel. Az új lak virított, zöldelt; 's az Istenek elvégezték hogy lényt fognak teremteni, ki az új Tempe' gyönyör voltát érezze 's élje.

'S az Istenek' atyja intett, 's élet serkede a' porban. Egy lény, isteni alakkal, kezd mozogni, 's az Istennék tolakodva közelítének hozzája, azt felállítani. Pallasz megérintette homlokát, 's a' Bölcsesség' szikrája lángot vete agyában. Júno szemeit érintette-meg, 's azok felséges tekintetekkel néztek széllyel. Vénusz ajkait illeté-meg, 's gazdag kincsenek legszebb ajándéka, a' szerelem' hódításai, folya-által tőle reájok. Így teremtenek egy hímet, így egy nőt. Istenek és Istennék örvendtenek munkájok felett.

De imhol jöve az Isteneknek Követjek kit elküldenék vala megtudni a' Sorstól hogy munkájokból mi leend; 's ez szomorúan hoza hírt hogy a' Tartarusz' hatalmas Istenségei haragszanak az új teremtmény miatt. A' nélkül hogy ti őnekiek szóllottatok volna, monda ez, setét birtokaiknak illy nagy részét foglalátok-el; 's e' miatt Plúto agyarkodik, a' három vén Párka, az ádáz Erynniszek, haragszanak, Nemesisz benneteket a' Sorsnál elvádolt, 's a' megkérellelhetetlen anya gyermekeinek felére hajlott. Értsétek kemény feleletét:

„Rövid élet jusson az élőknek az új lakon; és mivel lakjok szirtből vevé lételét, legyen a' halandók' élete kemény élet. Az ércz melyet gyomrában tart, legyen nekiek örök munka, mindég-nevekedő versengés, és sokaknak közölők pusztító halál. Testvér fog öldöklenni testvért, 's a' népeknek pásztoraik mészárlani fogják ezeket. Barát barátja' életének, nyugalmanak kelepczét hányand, 's a' Mennyeieknek legédesbb ajándékaik is, az értelem és a' szerelemnek ható beszéde, kifogyhatatlan forrásaivá lesznek közöttök a' megtévedésnek, csábításnak 's inségnek. Így akarja ezt a' Sors.”

Elhalaványúlva állottanak az Istenek, midőn Hermes ezeket mondá; mert még szöll vala midőn a' Sors' hív cselédje, a' tisztelt Nemesisz, fellépe előttök; ő, ki szüntelen' járja a' világot, jutalmazni a' jót, büntetni a' gonoszt. Láthatlanul járja útjait, 's jegyzi az embereknek tetteiket. 'S a' mint ő teszi könyvét elébe a' Kérlelhetetlennek, a' szerént hoz ez ítéletet.

A' FÁTUM.

Elrémülének az Istenek, de nem voltak tanács és segéd nélkül. Tudták hogy a' Sors megkérlelhetetlen, de azt is tudták hogy igaz; a' melly ítéletet hoz, azt visszavétetni vele nem lehet, de lehet enyhíteni. A' Merkúr által vett izenetben nem vala hogy az új teremtmények a' Földalattiaknak tulajdonaik légyenek, sem az nem hogy a' szánakodó Isteneknek egyike az ő inségeiken ne könnyíthessen. Újra felküldék tehát a' Követet a' szent Fátumhoz, 's kéreték hogy a' Sors' végezését enyhítené-meg.

Igazságos Istenség! monda Merkúr, 's az örök Táblák' elébe állott; az ember nem oka a' maga lételének; ő maga magát nem teremtette. Engedd tehát hogy a' kik őtet életre hívák, e' rövid és veszélyes életet enyhé tegyék, édesítsék.

A' Szükség' örök magzatja igent inte fejével, 's Merkúr így folytatá szavait:

Igazságos Istenség! a' föld' alagya azoktól vagy on elnyerve a' kik a' föld alatt laknak, és így az maradjon ezentúl is az ő birtokok, 's küldjenek belőle, ha kedvek tartja, mérget és nyomorúságot az embereknek. De minden a' mi a' földön és a' föld felett él, a' mennyei Istenek' míve; engedd tehát hogy az ezeké maradjon. Ha az ő fonalaikat a' Párka ketté szegi, a' test legyen porrá; de hadd legyen szabad énnem a' mennyei lehellményt a' mennybeliek' országába felvinni, honnan az ered.

Sok a' mit kérsz, felele a' Fátum, 's te Nemesisz, szöllj hozzá.

Nemesisz előjőve, 's így szolla: Az örök Törvények viszonzatot kívánnak. A' ki rosszat teve e' földön 's azért e' földön meg nem lakolt, lakoljon a' Tartaruszban, míg tisztává leend lelke; akkor azt vidd a' hova tetszik. A' tisztákat, a' jókat, keresztül-vihet'd az Orcuszon is; nem állom-el útatad.

A' Fátum igent inte, 's Hermes eltávozék a' minden trónoknak legigazságosabbikjától.

AJÁNDÉKOK.

Melly egészen más scén kezdődik most a' földön! Mennybeliek és Földalattiak örök versengésben tolongottak a' boldogtalan-boldog emberek körül; mert az ő határjaikat egymástól elválasztotta a' Sors, 's Nemesisz őrzötte az új határt. A' Tartarusz' aknája veszélyeket szült; betegségek és döghalál, földrengés és lángfolyamok jöttek-fel belőle, 's a' csábító arany és az öldöklő vas. A' Párkák fontak 's metéltek; az Erynniszek az emberek' szíveikbe sütögették szövétnekjeiket, de csak a' szerint a' hogyan őnekiek a' tetteket-jegyző Nemesisz erre engedelmet ada vagy parancsolt.

Ellenben a' szánakodó Istenek is többet tettek az emberekért mint csak múlatságaikért fogtak volna tenni; mert a boldogtalanok az ő míveik voltak. Merkúr leszálla, 's szállással ajándékozta-meg. Apollon leszálla, bojtár leve, 's egy kies völgybe csalogatta az ifjabbakat, 's kemény szíveiket dal és szerelem által lágyította-meg. Leszálla Bacchusz is, 's megízeltette velek a' szívvidámító gerezdet, belé csafarta levét a' vendégfogadás' poharába, mellyet a' barátság' rózsájival 's a' feledség' szelíd lótuszával fona körül. Így elegyedének ezerféleképen 's nem ismért alakokban az Istenek az emberek között; a' szegénység' kalibájiba léptek, 's kivált az ártatlanság' játékaiban szerettek megjelenni. Gráziák és Rények, Vénusznak hív kísérőji, mulatoztanak az ember' legsebbe korával, midőn ő teljes kecsékben virít és minden édesbb behatásoknak önnként enged. Végre pedig, még nagyobb bátorság miatt, születése'-napján mindenike egy egy védő Géniuszt kapott, a' ki őtet minden léptén látatlanul kövesse, de a' ki, hogy elméje a' saját munkássághoz szoktatódjék, őtet ne annyira oktassa mint intse, inkább tartóztassa mint vezérelje.

VESZETTSÉG.

Mit tehetének többet az Istenek mint tettek? És még is kezek' míveinek igen is kevés sikerét láták. Örömet meghagyták volna ők az embereknek azon kicsinyded kevélykedést hogy a' mit számokra a' Géniuszok és alakokba-költ Istenek találtak ők magok találták, csak az ő találmányaiknak legszebb míveik használtak volna a' még gyermekkori nemzetségnek. De a' Sors' végezése szerint a' mi legjobb volt, a' legrosszabb leve. Bacchusz a' maga csomoszlott gerezdeivel, Apollon a' dallal 's lejtéssel, Merkúr a' maga cytherájával 's varázserejű beszédével, 's leginkább Vénusz az öröm' és szerelem' poharával, olly következeseket láttanak mellyeket nem lehet előre képzelni, és a' mellyeknek orvoslása felülmulta hatalmaikat. A' kábák és nyavalyások! reá ismerének az Istenre legmélyebb alakolásában is, 's futottak előtte. Rények és Gráziák elkergettetének játékaikból; a' piruló szemérem az ifjúság' orcájáról elröpült, 's a' Géniusz' intése eránt minden fül siket, minden szív elfásult vala. Mi nem vagyunk Istenek, ezt mondák; 's úgy akarunk élni mint mihozzánk illik. Értelem nekünk is jutott, 's így nincsen szükségünk alkalmatlan oktatóknak sugallataikra.

A' Parkák metélték fonalaikat, 's az Erynniszek szikrákat szórtnak. Nemesisz jegyzett. A' földet boldogtalan, a' Tartaruszt lakoló emberek lepték-el. Az Istenek bosszúsan 's elszomorodva az emberek' hálátlanságok felett költöztenek vissza az Olympba, 's ezeknek hagyák a' baromi lakást.

A' SZERELEM' ALMÁJA.

Ez vala az emberek' állapotja, míg Pallasz megjelené Jupiter előtt, 's őtet csendében a' feledett emberek' emlékezete által megháborította. Atyám, te nem segísz? Nézhet'd e te ezt, 's megbocsáthat'd e magadnak hogy szerencsétleneket teremtetél?

Nem akartam olyanokat teremteni, felele az Isten, 's hallgatott.

Ez tégedet megnyugtathat, atyám, monda az engesztelő Istenné; de téged sem egészen, 's még inkább nem magokat őket, leginkább nem pedig a' szent Fátumot ki a' te kezeidben tevé-le minden eszközeit az ő állapotjok' enyhítésének, javításának.

'S azon eszközöknek melyikével tégyünk próbát? kérdé az Isten neheztelésnek hangjával. Nem tettem e mindent a' mivel a' boldogtalanoktól hálát érdemelheték, a' mivel a' magok vétkeik miatt lakolóknak sorsokat megkönnyítsem? Hagyd-el, leányom!

Ne neheztelj, atyám, sőt hallj-meg mostan is, mint eddig mindig szoktál. Az eszközök mellyekkel rajtok segíteni akaránk, nekik idegen eszközök valának. Istennek kellett segédjekre kelní, Génuszoknak kelle őket karon fogni, fenntebb lényeknek kelle leleményeket találgatni számokra; csuda e hogy ők ez idegen jótételeket zsákmányként ragadozták, 's vele visszaéltek? csuda e hogy ezt az egész háborító isteni társalkodást megúnták? a' jó nem tulajdon szíveikből fakadt, nem az ő tulajdon lelkeikben született.

'S mi következik ebből, leányom?

Hogy nem adhatá nekik az önnfogadás' örömet, a' legtartóbb anyai gyönyörnek forrását. Nyilván nagyon hogy mi tévedtünk-meg az ő alkotáskor, hígnak, gyengének gyúrván az agyagot, 's ajakinknak lehelletét kisebb mértékben öntvén beléjük, mint hogy a' sok baj alatt mellyeket a' Sors el nem múlat reájok rakni, öszve ne roskadhatnának. Kapcsoljuk szorosban magunkhoz tehát belső erejeket nagyobbítani, 's emeljük feljebb az emberi nemet az emberi nem által.

A' homályos Philosophia még tovább folytatóla elkezdett beszédét, de a' csintalan Aphrodíte megháborítá, 's Jupiternek ölébe veté a' szerelem' almáját.

Pallasz elhallgatott 's fátyolát képére vonta, mert homályos tanácsa egyebet czéltott. De a' tanács' pajkos magyarázatja tetszést nyere, 's Jupiter példát ada a' több Isteneknek. Le-le lopta magát majd arany-eső' képében, majd mint hatyu, majd más és más alakban, valahol olly Szépet sejté-meg, kibén az isteniség' szikrája fogamzást vehetett. Nehány Istenek, 's ollykor még Istennék is, nem voltak idegenek követni a' példát; főképen pedig az emberi nem' gyuladékony anyja, ő, ki ezt a' magyarázatot adá a' tanácsnak, a' teljesedésben is munkás volt, annyira hogy végre minden elragadtatott Szerelmes úgy hitte hogy Chlóriszában magát az Istennét vagy Gratiájának egyykét öleli. Még a'

szűz Diána is részt veve a' dicső szándékban, 's nem mervén testileg közelíteni a' megkedvelt Endymionhoz, lelkesítő szerelmes tekintetekkel lebege az ifjúnak szendergő szemei felett. Csak két Istenné marada távolságban az emberi nemtől; amaz gőgből 's féltékenysége miatt, ez a' másik kinek tanácsát félre-értve látánk, szemérmes bölcseségből.

A' HERÓSZOK.

Mostan kezdődék a' nagy változás. Félistenek 's Herószok léptenek-fel, nem többé idegen hanem saját erőben; az istenség' magva halandó testekbe vala plántálva. Melly nagyobb tettek tétetének most! melly szélesbbre-terjedő kívánságokat foga-fel az emberi keskeny melly! Aeszculáp, fija Jupiternek, holtakat támogata, 's kevesítgeté a' Tartarusz' országát. Herculesz és némelly mások, eggyfajiak ővele, megszabadíták a' földet az ő szörnyeitől, 's diadallal szállottanak alá még a' földalatti lakokba is. Szelídebb Istenfiak szelídebb módokon költek az elnyomottaknak segédekre; 's egynél több Simonideszt mente-meg Castor és Pollux a' veszélytől, de a' regét nem tartotta fenn a' Történet. Segédlángokban lebegének a' hajó' árboczaín, 's mint ragyogó csillagzatok a' csatában, 's vívtak a' harczolók mellett. Apollonnak 's a' Múzának fija ismét szelídítgette az elszilajlott embereket édeszengzetű lantjával, 's szeretett Eurydicéje után szinte az árnyak' tartományaiba hatott. Istenfiak köték-meg a' barátság' és hűség' szövetségét, hogy az állandó légyen túl a' síron is; Herószok alkottanak országokat, szabtak törvényeket, kötöttek nép és nép között frigyeket, 's neveik örökké élnek. Nem várták hogy őket a' Merkúr' botja vezérelje keresztül a' földalattiak' völgyeiken, megtisztulva lángban önn-magok szállottak-fel az ég felé, 's az Istenektől, mint fijaik, mint társaik fogadtattak. Mennyen földön meg valának dicsőítve ezen istenmagzatok, 's a' szép Istenné mosolygva emlékezett almájáról.

De oh melly hamar múla-el e' scén is! A' megvénhedett Istenek belé úntak munkájikba, 's szellemeik lassandan kiholt az emberekből. A' Herószok' maradékai kevélyek voltak ugyan származásokra, de az csak idegen, csak születési elsőség vala, 's nem egyébre szolgálá nálók, mint az ártatlanokat elnyomni. Tunyán folyt ereikben az isteni vér, 's ennek helyébe címerekkel 's őseiknek nagy neveikkel píperéztették magokat. Már szemére akará vetni Pallasznak az atyja, hogy ötet bölcsesége e' bohó bábjátékkal igen csúfúl megcsalá; de ő nem ítélte méltónak, hogy olly tanácsért melly az övé nem volt, mentségeket hordjon-fel, 's hallgatva szálla alá a' földre, 's maga fogott munkájához.

PALLASZ' MUNKÁJA.

Tudnillik egyedül Pallasz vala az az Istenek' és Istennék' seregében a' ki külső illetés nélkül Jupiternek fejéből vette lételét; 's így csak övé vala azon elsőség hogy ő az emberi lélekre eszközetlen' hathatott. Nem vala neki szüksége leplezésekre hogy oktassa őket, nem semmi ámitó leleményekre. Ellöké a' Merkúr által ajánlt sípot melyly inkább fogott volna fülre hatni mint szívre: ellenben boríték nélkül jelent-meg az olly lelkeknel kik az ő becsére reá ismertek 's megkedvelék kevésbeszédű alakját. Ő tanítá Pythagorasz-t hallgatni 's elmerülni; ébrenti álmok nélkül fedte-fel előtte az Egyetem' törvényeit, 's füleit megnyitá hogy a' szphérák' harmoniáját érthesse. A' meglelkesedett Plátót bevezette a' lelkek' országába, megmutatta neki az Istenek' udvarát, meg még a' Mennyei Szerelmet is. Áltathatatlan paizsába fegyverkezteté-fel Brútuszt és Scípiót, 's isteni érzést lehelle beléjük, hogy ne csak a' Hazát, hanem ezzel egygyütt a' Rényt is szeressék, az Irígység' tompa csípkedéseivel ne gondoljanak, 's ennek kígyóhajai által szíveiket még fentebb rényre ingereltessék. Ezért vevé mellye' ékéül a' Medúza' fejét, 's a' Fúria' irtózatot alakját isteni kellemmé változtatá. Karcsu láncsájával, mellyel egykor Óriásokat hánya-le, megcsapá a' szírtet, 's ennek hasadékjai közzül sarjaztatá a' jóltevő olajfát. Nem az ellenség' győzőjét, hanem az emberi nem' boldogítóját koszorúztam meg ennek békés ágával; de senkit nem inkább mint a' ki önn-magát győzte-meg 's magával nyugalomban él. 'S ezen jutalmak' kiosztásában nem néz eredetre, nem korra, nem nemre. Ezt nyujtotta Epiktétnek, a' martaléknak, ezt Marc-Aurélnek, a' nyugtalan széken ülő fejedelmi Bölcsnek; 's lelkeiknek belsőjikkbe önte a' mennyei béke' olajából. Magára voná intéző szemeit a' véle-rokon asszony-nem is. Ő találta, nem az asszonyi-nemért hanem az asszonyi-nemben, a' munkásságnak 's házi csendes szorgalomnak minden mesterségeit. Egygyütt szövé Penelopével a' kegyes vásznat, 's reméllő tűrésének édes könyűjével enyhítgeté a' híven-várót. Neme' legnemesbbjeinek eggy-nemmellyeit még a' halált megvetni is tanította. Ő adá Arriának kezébe a' gyilkot, ő változtatá a' színt Porciának égő nektárrá. Legkedvesbb választottjainak pedig, hímnek és nőnek, tulajdon képét adá, az ártatlanság' Palladiumát. Mint Diadalmas jelene-meg mostan az Olympban, kevélység nélkül, hallgató szerény nagyságában. 'S Jupiter őneki ajándékozá az emberi fajt, melly körül ő szerze legtöbb érdemet, 's ő az égnek minden örömei helyett a' földet választá csendes bízott lakúl. Legörömostebb az elmélkedő Bölcs mellett vészen szállást, 's gyönyörködik a' jó nevelés', a' házi takarékos élet' csendes szerencséjében. E' miatt a' lebdeső Vénusz ötöt egygy komor bagoly symbóljával csúfolgatja ugyan; de maga a' szent Sors neki, végezései' legbölcsőbb 's eggyetlen teljesítőjének, eggy tisztelő symbólt küldé, a' Sphinxet, a' rejtett bölcsesség' képét.

*

* *

Országod, o nagy Istenné, imitt amott csak homályban látszik még a' földön. Derülne-fel immajd eggy mindenhol elterjedett fényes országgá!

MINERVA, AZ ASSZONYI-NEM' VÉDJE.

A' SZÖVÉS.

Szerénysége mellett is Minerva minden Istennét ellenségévé válni látta; mert az irígység, úgy mondják, még az Olympban is közönséges vétke az asszonyi nemnek. Csak nézzétek-el az Egyedül-bölcsét! mondának. Kerüli társaságunkat, miközöttünk nem lel magához-illő mulatságot. 'S valyon mivel mulatja magát magányában? Talán kedves fülesével! Oh, az igen is, elmés, mulattató, szép madár!

Neheztelés 's pirulat nélkül lépe-fel Minerva közöttök, 's előmutatta szép új találmányát, a' szövést. Lássátok, testvértársaim, ez az én mulatságom, a' csendes hasznos munka. Elmem' és kezem' míve az embernek öltözetére 's ékességére lészen; nemem kedvesen fogja vele magát mulatni, 's férjeiket a' szorgalom' kötelékinél fogva szorosban csatolja magához, szorosban tartja magához-fűzve, mint a' henye szeretetnek minden hálójival tehetné. Avagy a' hasznos leleményeknek egyetlen elmés gondolatja végtelenül nem kedvesebb e minden csevegésnél, minden unadékos játéknál?

Vissza tére magányába, 's nem hajtott többé a' munkátlan rest irígység' beszédeire.

VALÓ SZERELEM.

A' megpirított Istennék új ostromhoz készülének. Legalább nyilvánságos, mondanak, hogy Minerva nem alkalmas szeretni. 'S hogyan is volna az? Nemde ő a' mi öreg atyánk' hideg agyából eredett e? Szíve nem vér; az csak gondolat; ereiben nem foly szelmes ölelkezésből eredett tűz. Tiszteltessék a' mint akar, legyen hasznos a' mint tesszik: de nyájas, de kedvelt, az ugyan soha nem lesz! 'S mi ér-fel a' boldogító édes szerelemmel?

Az Istenek' atyja tulajdon magának fogá pártját midőn leánya' pártját látszék fogni. 'S ti, ugymond, nem hiszitek hogy főmnek életleve szívemből szívárga-fel? nem hiszitek hogy nekem is szív készítette a' legvékonyabb, legjobb leveket? És melly elmétlen gondolat bennetek, azt hinni hogy az igazi isteni-tisztelet szeretet nélkül lehessen? mint minden más szeretet nem becsülés nélkül. Menjetek, 's kérdjétek sorban Minervának minden Kedveltjeit mind a' két nemből: ők ezt, egy adományáért a' bölcseségnek, forróbban szívesebben szeretik mint titeket a' könnyelmű Ámornak száz meg száz szellőajándékai miatt.

’S kivált te, én habszülötte leányom, mondá most Vénuszhoz, emlékezzél eredeted-re ’s mindennapi sorsodra. Az Isten elhallgatott. De Istenek és Istennék érték mit akara értetni Jupiter.

A’ legfenntebb szeretet mély bölcsesség, és csak a’ legmélyebb bölcsesség lészen a’ legtartósbb legmunkásabb szerelem.

SZÉPSÉG.

Vénusz készen állott Minervát harmadik ízben támadni-meg. Ám légyen! ugymond; azonban legalább egy cikkely túl vagyon minden kérdésen: az ő szépsége és az enyém. Párisz mind kettőnket látott, ’s tudja van mellyikünket ítélte szebbnek.

Párisz e? kérdé nehezteléssel Júno; az a’ paraszt, otromba pásztorfiú? ’S te nem pi-rulsz az ő ítélete miatt? és azon alacsony fortély miatt mellyel őtet barátoddá tevéd?

Hagyjuk a’ versengést, Királynéja az Isteneknek, monda Vénusz; feledjük a’ régi történetet, ’s álljunk eggyé e’ felfuvalkodott bohó ellen a’ ki neked és nekem ártogat. Ha az én szép hajfűrtjeimmal bírna, elrejténé e azokat sisakja alá? ha övé volna a’ te büszke kebled és az én övem, e’ szorító alkalmatlan pánczélban járna e? Lépünk újra Párisz’ elébe, de nem egyenként, hanem együtt mind hárman, és mind hárman –

Hallgass, monda Vénusznak Jupiter, ’s ne gerjessz-fel ismét Ériszt, ki, a’ ti hiuságtok miatt, elég dolgot ada Isteneknek, embereknek. Illy haszontalan, bohó gondolat miatt! Ha valaha hibázott a’ leányom Pallász, bizony akkor hibázott, midőn veled szállott, és pedig illy Bíró előtt, vetélkedésre. Csak ez egy esetben, a’ leggyengébb pontján a’ ti asszonyi szíveteknek, mutatta hogy ő sem ment nemének gyengeségétől. Tegyük-fel hogy neki nincs olly szép haja, nincs olly tetszetős alakja: ha akarja e hogy legyen? akarja e hogy az övéi illyeknek tartassanak? Néked hagyja ő hogy meztelen szépségedben kevélykedjél, ’s mint szűzhöz illik, tagadhatatlan kecsseit is rejtve tartja.

A’ MÍMELŐK.

A’ bölcsesség’ Istennéje megjelent a’ földön, ’s minden asszonyságaink bölcsességnek Istennéji akarának lenni. Mi-lehet könnyebb mint ez? mondának. Pallásznak sisakját a’ bagollyal fejünkre rakjuk ’s tollas kalapokká változtatjuk. Pánczélját kiczifrázzuk mindennemű ékesítésekkel, hogy a’ legkarcsúbb legszebb mellyfedővé légyen; végre Meduzájának képe ragyogjon emlőinken; meg nem fáradva fogjuk hirdetni diadalainkat mellyeket szépségünk kevély társainkon nyere. Megtestesült Pallászok leszünk, úgy hogy bennünk maga is meg fog csalódhatni.

Annak csak egy kicsinyded hija van, mondá a’ Minerva’ madara; az, hogy ezen Pallász öltözet alatt egy Pallasz lakozzék. Én az én tollamat nektek nem adom, ’s azt

magatok sem óhajtjátok czifrálkodjatok a' páváéval. Pánczéltokkal Ámor nem gondol; 's ti azt magatok is olly ravaszul fűzitek hogy nyilai mindenütt lellessenek rést. 'S végre Meduzája' fejét – oh, légyen eszetek, 's ne ingereljétek haragra Istennémet hogy benneteket az ő mímelőjének Arachnének sorsára ne jutasson, 's azzá ne tégyen a' mik lenni nem akartok, és épen ez által gyakorta annál inkább vagytok.

Ha követni akarjátok Minervát, monda tovább a' komoly madár, az én honnúló munkás Királynémat: imhol az ő kedves házi szere. A' Bagoly nekik Minervájának tálmányát 's szentségét, az orsót, nyújtá; 's minden asszonyság szaladt az útlatos, gomba Bagoly előtt.

A' NEVELŐ.

Eggy bérbe-szegődött Nevelő-asszony, a' millyeket nagy házainknál látunk, oktatásai alá veve egy gyenge leányt, 's ekként vezette azt fenn gondolkodásra 's kellemes maga-viseletre.

Mindenek-felett, kedves barátném, ne bánts-d-meg egyikét is az Istennéknek; ne mulassz-d-el semmi szolgálatokat, és egyikét is az őket illető szolgálatok' módijainak. Már ismered kik közöttök a' legtiszteltebbek, leghatalmasabbak: Vénusz, Júnó és Pallasz. A' szolgálatot kezd Vénusz körül, mert ő barátja, társa az ifjuságnak; ez nem tart soká, 's vele együtt, fájdalom! elszállanak tőlünk Vénusznak legszebb ajándékai is. Ezen intés' emlékezetéül vedd az ő tűkrét és almáját. Mulván éveid, vezető nélkül lépsz-be Júnónak szolgálatjába. Pompa által kipótolhat'd az eltűnt szépség' virulmányát, és a' mit e' pótolék nem adhat neked, add azt magadnak magad, merészség és gőg által. Emlékeztetől im vedd pávájának cifra farktollait, 's szűrd hajaid közzé teendő győzedelmül. Midőn végre előáll a' magányos ránczos-arczu kor, akkor ideje leend Minervának alakjába öltözni. Tedd például rényeit, 's ezek között leginkább az ő komoly, sanyaru tisztaságát, 's így te is –

Jupiternek villámjai által egyszerre fel vala világítva a' szoba, 's előttök álla a' nemesen-haragvó, fennképű Pallasz. Csábító! kiálta az Istenné, 's reá lövellette szikrákat-öntő két szemeit; 's te így játszol az én nevemmel? Légy a' mi vagy, de a' minek nem látszol. Hirtelen Meduzává változott a' csábító, megcsapva az Istenné' szikrákat-öntő szemeitől. Furává vonultanak-el arczának húzásai, fűrtözetjei tekerő kígyókká sziszegének. A' tanítvány elrettent, de a' nyájas Pallasz felemelte a' gyermeket, kebelébe ültette, 's ezt mondá neki: Ne ijedj-meg, kedves ártatlan; én nem bántottam az ámitót; ő maga látta-meg tulajdon képét tündöklő mellypaizsomban, melly előtt hazugság és tettetés meg nem jelenhet, 's azzá kelle változnia a' mit láttál. Ne higj szavainak, kedves gyermek! Az első rény mellyet tisztelem tanít, a' lyányi szemérem és tisztaság. Miként lehetnél idővel Minervának gyermeke, ha éltednek legszebb éveit héjehujában töltötted volna el? Én egyedül csendes munkásságot, pompátlan szerénységet, házi egyszerűséget kívánok és koszorúzok. Mint eggyezhetne ezekkel a' pávai pompa 's a' Júnói gőg, és mint vezérelhetne oda? Az én legfőbb adományom végre a' próbát-kiálló szelídség, a' csendes való. A' Fúria téged azzá készüle tenni a' ki a' legútálatosbb, leg-

tisztátlanabb hamissággal az én alakomat viselje, 's a' bölcsesség' tiszteletes nevét minden nevek' legnevetségesbbjévé tegye. Vond-le róla tekinteteidet, 's kísérj engem templomomba.

A' honnúlő Pallasz a' gyermeket maga nevelte-fel, 's kiházásítá gazdagság nélkül, Junói pompás ajándékok nélkül. Pallasznak képe, a' Palládium, vala menyasszonyi éke mindennapi tűköre, 's a' vőlegény' hajléka mellett egy szép olajfa kele-ki. A' hasznos, békés olajfa lön képe szegény, de szerencsés házasságoknak.

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

SZÉP LITERATÚRA.

PESTEN,

TRATTNER JÁNOS TAMÁSNÁL 1815.

Fig. Károlyi, 18.

Generalis
(BÁRÓ ORCZY LŐRINCZ,)
Obaujárni Fő-Isztván,

1748. Aug. 9. kén, megholt 1789. Jul. 28. kén

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

MÁSODIK KÖTET.

GESSNER SALAMON' MUNKÁJI.

Fordította

KAZINCZY FERENCZ

ELSŐ KÖTET.

ÁBEL' HALÁLA. Öt Énekben.
SZEMÍRA ÉS SZEMÍN. Töredék.
DAPHNISZ. Három Könyvben.
ELSŐ HAJÓS. Két Könyvben.

GESSNER' ÉLETE.

(Források: Salamon Gessner, Von Johann Jakob Hottinger. Zürich, 1796. Gessnernek leghasonlítóbb képével Graf után Lips által. – Berlin. Monatschrift. XI. Band. IV. Stück. Egyik füzet előtt Gessnernek crayonban dolgozott profilképe áll. – Lobrede auf Gessner. Zürich, 1790. Bertóla után olaszból. – Briefe von Friedrich Matthiisson, Zürich, 1802.)

Gessner Salamon Zürichben 1730. Áprílnek elsőjén született. A' Gessnernek' háza Helvetziának nevezetes házai közzé számíthatik, 's századok olta ismeretes a' tudós világ előtt. Atyja, névviseelője a' Mithridates *) írójának, honnja' Belső-Tanácsosa volt, és egyszersmind Könyváros.

A' mi Gessnerünket Íróvá és Művésszé nem a' nevelés hanem a' kedvező természet tette. Alig érte vala el a' felserdülés évét, 's elmelegülve a' Brockes' verseinek olvasásától, erejét olly szerencsével próbálgatá e' nemben, hogy egyik ekkori dala a' legmél-
több jussal foghata helyt későbbi Költeményei közt; 's még nem tudta hogy a' festé-
keknek len- és nem fa-olajjal kell felelőztetnie, 's már olly szépségű Tájdarabokat
talált és dolgozott, hogy azoktól a' legtiszteltebb Mesterek sem tagadhaták-meg álmél-
kodásokat. Az említett kis ének: Eggy Schweitzi ifju' dala fegyverbe-öltözött
Kedveséhez, eggy Zürichi, 1751ben kiadott időszak munkában jelene-meg minden
egyéb munkái előtt. Ezt 1753 az Éj, 's 1754 Daphnis, 1756 pedig az Idyllek (itt az I.
III. Könyv.) 's valamivel később Ábel követték. 1762. négy Kötetben adta-ki minden
Munkáit, 's az Első Hajós, Evander és Alcimna, 's Eraszt ekkor jelentek-meg
először. Végre 1772. ismét kiada eggy kötet Idylleket (magyarban a' II. Könyv.) 's
ezzel eggyütt Füsslihez írt Levelét a' Tájfestésről. – Mi az utolsót, valamint Inklét és
Yarikót is elhagytuk fordításunkban; az artistai levelet tárgya' idegenségéért, Inklét és
Yarikót pedig, mivel a' két Könyv közzül mellyből a' kisdéd költemény áll, az eggyik,
még pedig az első, Bodmeré, és nem Gessneré, 's azt az ő munkájának originál Kiadása
sem vette-fel.

Érzették a' németek hogy Gessnernek vannak érdemei; de hogy benne nemzetek
halhatatlan Költővel dicsekedhetik, az nekik csak épen akkor lőn megfogható, mikor az
ő fénye Párizsból sugár-ki, 's az egész mívelt Európával eggyütt a' Költő' hazáját is
eltöltötte. Francziára legelőbb Ábele fordítatott. A' könyv szennyes köntösben jelene-
meg, mert a' franczia Nyomtató nem ígért szerencsét eggy német-ember munkájának,
's el vala lepve hibákkal; és még is olly kedvet talál, hogy tizen-négy nap múlva másod
ízben kelle sajtó alá vétetnie, és minekelőtte az év eltölt, harmadszor. Hüber most ne-

* Mithridates, De differentiis linguarum etc. Conradi Gessneri Observationes. Anno M. D. LV. Excudebat Froschoverus. – 78 levél (az az 156 lap) tizenkettőd rétbén.

ki-bátorodott, lefordítani az Idylleket is; 's Párizsnak első rendű Tudósai; kik Gessnert Ábelé' megjelenése olta irigylették a' németektől, egymással vetélkedve csinosígtattak a' német Húber' francia stíljén; Vatelet pedig ki Költő is Mívész is vala, vignetteket rajzolt és metszett a' könyvhöz. Az a' javaslás mellyel a' munka fogadtatott, felülmúl minden képzelést. Húber látni akará melly kedvet fogna az a' nehézkes-ízlésű Rousseu-nál találni, 's megküldötte neki egy nyomtatványát, 's íme a' levél mellyet válaszul veve: „Betegen fekvém, Uram, a' legiszonyúbb fájdalmak között, midőn nekem kedves leveledet meghozák. Ímmel-ámmal nyitottam-meg a' könyvet, 's úgy hittem hogy azt tüstént be fogom tenni, de csak akkor tettem-be mikor végig vala olvasva, 's közel tettem le ágyam mellett hogy megint elővehessem. Melly való festések! Ez a' te Gessnered, Uram, nekem szívem szerint való ember, 's innen képzelheted mit tartok fordítója felől, a' ki egyszersmind barátja. Neked különösen azt köszönöm, hogy a' francia nyelvet meg meréd fosztani azon bohó zsargonjától melly elvesz a' képektől minden valóságot, 's minden éltet az érzéstől. A' kik a' természetet mindég piperézik, mindég ciffrítják, lélek és szív nélkül való emberek, 's soha nem érzették szépségét. Hat éve már mióta én ollyforma életet élek e' magányban (ekkor Montmorencyben) mint a' Menalké és Amyntászé, vagy inkább hogy ollyat élni szeretnék ha tudnám hogyan kell azt tennem, 's mondhatom neked, e' hat év alatt többet éltem mint napjaim' egész folytában. Te, Uram, azt cselekvéd hogy alig várom a' tavaszt hogy kimehessek pásztoraid közzé, hogy őket e' csendes hajlék alá vezethessem, 's együtt láthassam velek a' mezőt, melly nem kevésbé kies mint a' mellyet Gessner és te olly szépen festétek. Köszöntséd őtet, kérlek igen nagyon, az én nevemben, 's fogadd-el a' legszívesebb köszönetet kedves ajándékodért.” –

Húber most lefordítá Gessnernek egyéb munkáit is, 's a' számtalan és igen pompás kiadások, mellyekben ezek itt megjelentek, éreztethetik, melly kedvességben állá ő a' francia nemzetnél. Feljebb már említenénk a' Lyoni kiadást Vateletnek rezeivel. Negyed rétbén 's három Kötetben megjelené egy Barbiernél, réz táblákkal és vignettekkel; megjelené egy második, folióban, Monsiaunak színesen-nyomott rezeivel; tizenkettőd rétbén egy harmadik Renourdnál, 's egy negyedik Crapeletnél tizen-nyolczad rétbén, igen sok és csinos rezeekkel. Az a' kiadás, melly az Edition de Cazin' sorai közzé tartozik, mind rezei 's szép metszésű betűji 's papirosa által ajánlást érdemel.

Gessner a' mellett hogy poetai munkáit írta, gyakorlotta magát a' Mesterségben is, 's olly szerencsével, hogy sokan a' Mívészt még feljebb becsülték benne mint az Író. E' nemben legnevezetesebb munkái ezek: Tulajdon Munkái két Kötetben, Zürich, 1777 és 78., négy rétbén, két frontispísszel, húsz rézzel és negyven igen nagyszépségű vignettel, mellyeket Gessner maga rajzolt és metszett; de elgyengült idegei miatt Daphniszt, Ábelt és Erasztot ki nem készíthette így; – továbbá ismét tulajdon Munkái, teljes számban, két frontispísszel 's igen sok vignettekkel minden réz nélkül, Zürich, 1788. két nyolczrétű Kötetben; – harminczkét külömbféle tárgy rezei folio formátban, és – ötvenkét Helvetziai-vidékei nyolczad rétbén. Özvegye, Heidegger Judith Assz., kinek ízlését Gessner mind poetai mind mívészi munkájiban segédjére szokta volt szolgáltani, férjének halála után ennek minden rezeit két folio Kötetben gyűjtette egygyüvé, olajban dolgozott tableaujit pedig Kolbe által cahierenként ereszteti-ki.

Honnja a' nagy embert azzal tisztelék-meg hogy neki Belső-Tanácsában széklet ada.

Martz. 2dikán 1788. egy gutaütés vete véget életének. Közelíteni látván azt, megcsókolta hitvese' kezét 's elszunnyada.

Profilképe, mellynek egy mását, a' negyedréti pompás Kiadással, én a' nagy Özvegy' ajándékából bírom, bronzba öntve a' Zürichi Tanácsházat ékesíti; a' közönséges sétálon pedig márvány emléke áll Ábelének e' soraival: Billig verehrt die Nachwelt des Dichters Aschenkrug von altem Epheu umschlungen, den Musen sich geweiht haben, die Welt Unschuld und Tugend zu lehren.

Alig van nemzet, Európának egyik végén kezdve a' másikig, melly az ártatlanságnak és természetnek ezt a' Poetáját a' maga nyelvére lefordítva nem bírná. Gessner nekem ezek felől 1783. Decemb. 24d. ezt írta: „Sie kennen die französische Übersetzung aller meiner Schriften von Huber. Noch ist eine französische Übersetzung der Idyllen in Versen heraus; und noch ein Band freyer Übersetzungen der meisten Idyllen und vom Tod Abels in Versen. Zwo verschiedene Übersetzungen vom Tod Abels und von den Idyllen sind im Englischen. Eine Übersetzung in Versen und eine in Prosa des Tod Abels und eine des Daphnis und der Idyllen sind im Holländischen. Verschiedenes ist ins Russische und ins Dänische übersetzt. Ich kenne drey italiänische Übersetzungen des Tod Abels und viere von den Idyllen. Die portugiesische Übersetzung kenne ich nur aus der Allg. Deutsch. Biblioth. – Magyarra Ábel Kónyi János, Daphniszt és az Első Hajóst Nagy Sámuel Komáromi Orvos fordították. Hogy az Idyllek fordítatnak, azt Gessnernek Gróf Széchényi Ferencz Arany gyapjas Vitéz, Szent-Januári Nagykeresztes 's Magy. Orsz. Fő-Palotamester, vitte hírül Párizsi és Londoni útja alatt; valamint azon szerencsém is ennek a' dicső Nagynak kell köszönnöm, hogy, Követje a' Nemzetnek 1791. a' Nápolyi Udvarhoz, Olaszországba utazván, 's Milanóban Ferdinand Örökös Királyfikkal, Maria Theresiának fiával, magyar nyelven 's magyar könyvek felől szölván, hogy Gessnernek Idylljei 1788. kijöttek, említette, 's a' Királyfi a' könyv' megküldését kívánta. – Széphalom, Novemb. 4dikén 1814.

KAZINCZY FERENCZ.

ÁBEL' HALÁLA.

ÖT ÉNEKBEN.

—

Helmeczi' ügyelése alatt.

ELSŐ ÉNEK.

Eggy harsány dalt óhajtanék énekelni: eldődi szüléink' dolgait a' gyászos eset után, és azt a' ki legelőbb adá-vissza porát a' földnek, a' ki testvére' haragja által dőle-el. Nyúgodj-el te immost, mezei gyenge síp, mellyen eddig a' földmivelőnek jámbor erkölcsseit 's egygyűgyü boldog életét dallám. Te kelj nékem segédemre, isteni buzdúlat! ki a' Költő' lelkét eltöltöd, ha magányában álmélkodik; az éj csendes órájiban, midőn a' hold szelíd fénnel ragyog felette; vagy a' hűs liget' homályai közt 's az árnylepte kútfo' csevegéseinél. Mikor így megragadja lelkét a' szent ihlés, hevülve reppen-fel képzelete, 's merészbbs szárnyallással járja-bé a' látható 's láthatlan természetet, eljut a' Lehető' távol tartományai, 's hajhazza a' lepő Csudálatost 's a' legtitkosbb Szépet. Dúzs zsákmánnyal tér majdan vissza, 's rakja 's szövi sokféle Egészét; azonban a' munkát-intéző Ész sanyaru szelidséggel vigyáz mindenfelé; emezt megválasztja, amazt megveti, 's összeillést keres. Oh, mi gyorsan repülnek-el a' meghevült munkának e' nemesen-töltött arany órák! melly igen érdemes vagy te, szép foglalatosság, a' legjobbaknak becsüléseikre 's fáradozásaira! Érdemes, valóban érdemes, álmatlan' tölteni az éjeke, a' tücsöknek magányos dala mellett; míg a' reggel' szép csillaga feltűn, hogy megnyerhessük azoknak javallásokat 's szereteteket kiknek tisztúlt ízlések minden szépet biztosan ismer, 's ártatlanságnak gerjedelmeit éleszgetni az érző szívben. Méltán tiszteli a' késő maradék a' Dalköltő' medenczáját kit a' Múzák magok szentelének papjokká hogy a' világnak erkölcsöt 's feddtelenséget tanítson. Az ő neve fogyatlan fényben ragyog, míg az ádáz Vérengző' tropéumi porban sorvadnak, 's a' renyhe Uralkodó' pompás sirboltja széllyelomolva áll a' sivatag pusztá' közepén, elborítva hideg mohhal 's vad tövis-sel; gyakorlatlan pihenője a' megtévedett útnak. E' tetőt meghágni kevésnek engedtetett: de feléje törekedni dicséretes szándék. Magányos sétálásaim 's üres óráimnak mindenike ennek lesz szentelve.

A' csend' óráji felhozák a' rózsaszín reggelt, 's harmatot öntének az árnyas földre. A' nap a' hegyek' fekete czédrusai' megől lőtte-fel első sugárait, 's pirosuló arannyal hímelé a' tér egen úszó felhőket. Ekkor Ábel és az ő szerelmese, Thirza, előjöttek hajlékjokból, 's az édes illatot-lehellő rózsák' és jászminok' ernyőjébe léptenek. Hű szeretet 's a' legtisztább erkölcs édes mosolygást öntöttek Thirzának kék nagy szeméibe, 's bájoló keccsel lepték el szép arczát; szög haja ifju mellyén 's tündöklő vállain görgött-alá, 's játékos repdezésekben ölelgette vékony növését. Így méne ő Ábelnek jobbjá mellett. Barna üstöke az ifjúnak árnyalló fürtökbe fordult magas homlokán, 's vállain folyt-széllyel. Férfi komolyság elegyült vídám tekintetei közzé; úgy járdallt sugár szépségében mint az Angyal járdall, midőn, hogy láthatóvá tégye magát a' halandók' szeméinek, sűrű testbe kél, vagy hogy egy jámbornak ki segédért kiáltott vala fel inségében az Úrhoz, az óhajtott üzenetet meghozza. Most ugyan emberi alak fogta-körül, de a' mennyei szépségü alakon könnyű kiismerni az Angyalt. Thirza szerelemmel eltölt mosolygással pillanta reá, 's így szóllott: Szerelmesem! most, midőn a' madarak' serge reggeli dalra ébredéz, énekeld-el, kérlek, nékem az új éneket mellyet tegnap költöttél a' legelőn! Mert mi lehet szebb mint énekben magasztalni az Urat! Oh, midőn én

a' te éneklésedet hallom, szent elragadtatás emelinti szívemet, 's örvendezek 's csudálkozom ha azon érzéseknek adsz hangzatot mellyeket érzettem ugyan, de kimondani nem tudtam. Ábel megölelte Kegyesét, 's ezt válaszolá: Nem kérhet éntőlem semmit hijába a' te ajakod, te, én Szerelmesem! Mihelytt kívánságot sejdítek szemeidben, azonnal igyekszem azt teljesíteni. Űljünk tehát e' puha mohra, 's eldallog az neked. 'S leültenek egymás mellé az illatos ernyőben, mellynek most arannyal festette küszöbét a' kelő nap; 's Ábel így énekelt:

Távozzál minden szemről, o álom, távozzatok, játszi képek! Ismét visszatér az ész, 's felvilágítja a' lelket, mint a' reggeli nap a' tájéket. Idvez légy, szép nap, ama' czédrusok megő! Te színt öntesz széllyel, és kellemet, végig a' természetesen; 's íme minden szépség újodva mosolyg reánk.

Távozzál minden szemről, o álom, távozzatok, játszi képek, az éj' árnyékaihoz! Hova levének ők, az éj' árnyékaihoz! Hova levének ők, az éj' árnyékai? Az erdők' homályai közzé rejtőztek-el, 's a' sziklák' üregeibe, 's ottan várnak reánk, a' sűrűn-egymásba-szótt ágaknak hűsében, ha majd feljő a' sütő dél. Amott, hol korántabb költé-fel a' nap a' saskeselyt, mi gőzölög ott, fel a' szírtetőkről? mi a' hegyek' fénybe-költ homlokaik-ról felfelé, a' reggel' tiszta egébe, mint midőn az áldozat' füsté az oltárról emelkedik? A' természet innepli a' reggelt 's háláját nyújtja-bé az Úrnak. Dicsérje őtet minden állat! őtet, a' ki mindent teremtett és fenn-tart. Nékiek öntik jókori illataikat az ifju virágok, nékiek zeng a' madarak' sokféle serge, fenn a' felhők közt és a' fák' bércein, midőn a' hajnal felhasad; őtet dicsérni mász-elő barlangjából az oroszlán, 's végig bögi a' pusztáknak rettentő örvendését. Dicsőítsd én lelkem az Urat, a' Teremtőt és Megtartót! Mindenek-előtt az ember' dicsérete hasson-fel teledbe; ő magasztaljon midőn még minden más teremtés az éji álmat alsza, midőn még semmi szózat nem zeng alá a' bércekről, nem semmi a' rengő gallyakon. Harsogd végig magányos dalom a' csendes hajnalat, hogy ébredjen az ő magasztalására messze tájakig minden állat! szép, oh valóban szép a' teremtés mellyben ő minékünk méltatlanoknak felfedi az ő bölcsességét és jóvoltát! Minden érzékeim örvendést merítenek énnekem a' szépségnek e' tengeréből, 's elárasztják vígadó lelkemet. De mint rebegje lelkem az ő dicséretét! Mi kényszeríte tégedet, o Mindenható! hanemha végtelen jóságod, hogy ama' szent csendből melly örök széked körül nyugvék, előlépj, 's a' semmiből valóságokat hívj-ki, 's illy temérdek alkotványt az éjből? Midőn az ő intésére felkél a' nap 's az éjet elűzi; 's midőn osztán a' természet ifjult szépségben ragyog, 's minden elszunnyadt teremtmény az ő dicséretére serken, nem vagy e te, harmatos reggel, nem vagy e te példázó képe a' teremtésnek? azon reggelnek példája midőn az Úr alkotva lebegett az új föld felett? Kietlen csend uralkodék a' laktalan földön, 's megszóllamlott a' teremtető szózat. 'S legottan íme előrepül egy temérdek sereg, kimondhatatlanul különböző alakjára 's szépségére, sokszínű szárnyain; magasan felszáll a' levegőken, a' viráglepte mezőn játszadozik és a' leveles bokrokon 's a' szellős tetőken. Csattogó énekeik eltölték teremtetőknek dicséreteivel az álmélkodó erdőt 's a' zúgó egeket. Vagy midőn a' föld felett lebege ismét, 's az állatokat teremteté kik a' földön laknak. Még szóll vala, 's íme előfesz a' hant, 's számtalan alakokká szerkezik-össze. A' meglekésített hant, immost délczeg paripa, végigszökdöste a' pázsitos tért, 's rázta kevély serényét. Előfeszlett az izmos oroszlán, 's sietett elsívní első ordítását. Amottan megrendül egy halom, 's íme járni kezd az elefánt, 's egyetemben hatnak a' hálának megszámlíthatatlan szózatjai fel az Úr' elébe. E' szerént

ébreszted-fel te, o nagy Isten, a' te teremtményidet minden reggel a' nem-lételnek ké-
péből, az álomból; felszerkennek, látják jóvoltod' gazdagságát, 's számtalan szózatok
magasztalnak. Egykor, látom a' szent jövendőt! egykor elborítja az emberi nem az
egész földet. Akkor, oh akkor minden halmon fognak szent oltáraid állani; akkor min-
den árny közzül, akkor minden mezőről hála emelkedik és dicséret, onnan fogva a' hol
a' nap felkél addiglan a' holott elhanyatlik, fel teelődbe!

Ekképen éneklett Ábel az ő Kedvese mellett, ki szent áhítatra ragadva, figyelni lát-
szott még sokáig azután hogy Ábel már megszűnt. De most áltnyujtá liliomfejérségü
karját Szerelmese' nyakán, 's ígyen szólla: Oh, te én Kedvesem, mint szállott-fel az én
lelkem az Úr felé a' te énekeddel! Igen is, én Kedvesem! a' te szorgalmaid nem csak
gyengébb testemet védik énnekem: a' te vezérleted alatt lelkem is boldogabb tájakra
száll. 'S ha mikor ösvényeiben megtéved, 's nem lát maga körül egyebet homálynál, te
felvilágítod az ő homályait, 's félénk örvendéseit víg sikoltozásokká változtatod. Ah,
hány ízben háláltam én immár, melly gyakor ízben hálálom¹ én örömkönyűk alatt még
mindenkor a' végtelen Jóságnak hogy ő téged nékem, hogy ő engem néked teremté;
egyenlőleg alkotva mindenben valamit a' lélek gondolni, a' szív kívánni tud!

Ezt mondá; 's a' legtisztább, legforróbb szerelem kibeszélhetetlen keccsel öntötte-el
szavának minden édes zengzeteit, szemének minden édes pillantatát. Ábel nem felelt:
de elcsorduló könyűji és az a' hév mellyel őtet szívéhez szorította, többet mondtak
mint szók mondhatnak. Ah, illy boldog vala az ember, midőn még megelégtülve a' szük-
séggel, nem kívánt a' földtől egyebet gyümölcsnél a' mit az önnként nyújtott neki,
nem egyebet az égtől ártatlanságnál 's egésségnél! Békétlensége még nem szülte azon
sokaságát az eltelni nem tudó óhajtasoknak mellyek az ő szerencsáját csillogó nyomo-
rúságok alá temették. Mi kelle akkor egyéb őnekiek hogy a' legédesbb kötelékek által
csatlódjanak egymáshoz mint szépség, jámborság és szeretet? holott mostan, melly
gyakran látni azt! a' a' szeretetre legméltóbb bokor, az ég egymásnak teremtette őket,
bús sírásra olvadoz, mert napjaikat üldözés és szegénység rettegteti; vagy mivel szű-
léjnek megbántott kevélységek 's a' sandalgó nagyra-vágyás engesztelhetetlen' áll el-
lene boldogságoknak.

Midőn még együtt ülének itten, hozzájuk jöve Ádám és Éva. Ők az ernyő előtt
hallgatták Ábelnek éneklését és a' mit neki az elragadtatott Thirza mondott vala. Meg-
ölelték magzatjaikat. Az ő szent szerelmek a' legédesbb örömet terjeszté-el arcza-
latjaikon melly valaha boldog szülék' arczulatokról mosolygott. Méhala, Kainnak hitvese,
az ernyő' nyiltáig kísérte volt anyját. Férfének borongós elméje bút vonzott az ő hom-
lokára, 's néma szenvedésnek epedései szóllottak fekete szemeiből 's az elsápadt or-
czákról mellyeket hosszant-nyúló setét hajfürtök lebdesgettek-körül. Keseregve
sírt vala ő az ernyőnél midőn Thirza megölelte vala Ábelt, 's azon örvendett hogy őné-
kie vagy on teremtve. De most felszáraztotta könyűjit, vidám képpel lépett az ernyőbe,
's nyájasan idvezlé szerencsésbb testvérét és a' bátyját. 'S íme Kain is elballga az ernyő
előtt. Ő is hallotta az Ábel' éneklését, 's látta melly forró ölelések közt ölelte-meg őtet
az atyjok. Haragja gyúladott szemekkel pillantott az ernyő felé, 's így szólla: Íme mint
meg örvendenek! mint meg ölegetik hogy éneket mondott! Nagy munka dalt csinálni

¹ hálálom

's elmondani! Hiszen elnyomná az álom ha nyája mellett henyén ülne az árnyékban. Nékem, kit öszveéget a' nap, sem kedvem nincsen a' sanyaru munka alatt, sem időm énekelni! Mikor végigtűrtem az egész hosszú nap' terheit, fáradt tagjaim nyugvást kívánnak; a' reggel pedig ismét munkára szállít a' mezőben. E' finnyás gyereket, ki oda lenne ha csak egy nap' kellene is küszködni az én bajaimmal, örömkönyűkben fereszgetik. Útálom ez asszonyi puhaságot; én terhemet férjfishan tűröm, 's panaszokra nem fakadva mívelem késő estig a' hálátalan földet. Mint nem csorganak ezek az öröm' patakjai!

Így méne-el mellettek holdjaira. A' kik az ernyőben ültek, megértették szavait. Méhala még sápadtabban dőlt-el öccsének karjain, 's keservesen sírt. Sírt Éva is, Ádámjára hajolván-által, 's elbúsulva elsőszülöttjének durva elméje felett. De most megszóllala Ábel. O ti kedvesek! ugymonda; elmégyek, ki a' mezőre, a' bátyám után; megölelem ötet, 's elmondom neki mind a' mit a' testvéri szeretet sugall; karjaim közzé szorítom valamíg megesküvendő, hogy kiirt minden keserűséget szívéből és hogy ezután szeretni fog. Sok ízben végig-néztem én immár szívemnek legtitkosbb rejtekeit, megkértem magamat mi vonhatja-el az ő szeretét tőlem, 's mi útakon nyerhetném-meg azt. 'S gyakorta már reá is találtam, 's gerjedésekre hoztam elaludt tűzét; de ah! a' bosszús békétlenség nem sokára ismét visszatért szívébe, 's a' gyúlongó láng elaludt.

A' búsongó atya pedig mostan ezt felelé: Én is kimégyek utána a' mezőre, szerelmes fiam, 's elébe adom valamit velem az atyai szeretet mondathat. Kain, Kain melly emész-tő gondokkal töltöd-el te az én szívemet! Illy irtózatoss pusztulást tud e az indulat tenni a' bűnös' lelkeben? így el tudja e abban oltani a' jósnak, nyugalomnak minden érzéseit? Én boldogtalan! melly setét gondok rettentik visszánéztetem, ha maradékimat tekintem a' távol jövőendőben! O bűn! melly gyászoss romlást szűlsz te a' halandók' lelkeikben! Így szóllott Ádám, 's bánatba süllyedt orczával indúla-ki első szülöttje után a' mezőre. Látta Kain hogy Ádám feléje közelít, megszűnt munkájától, 's ezt mondá: Melly bús arcczal jössz te énhozzám, atya! Te nem e' felleges homlokkal ölelgetéd azelőbb a' te másodszülöttedet. Már olvasom dorgálásidat szemedben.

Olvasod dorgálásimat? kérdé bánatos szeretettel az atya; o tehát érzed, Kain, hogy érdemled azokat! Valóan érdemled őket, fiam Kain! Engem bánatom mellyel szívemet magad eránt eltöltéd, ez az epesztő atyai bánat vezet engem ide.

'S nem szeretet? kérdé bosszús hévvel Kain. Azt te a' te Ábelednek tartod?

Szeretet, fiam Kain! felele Ádám; atyai hű szeretet! Az egész ég bizonyásom hogy az vezet hozzád. E' könyűk, e' szűnetlen kesergés, e' gyötrelmes gondok mellyek engem és azt a' ki téged szűlt emésztenek, mi volna az egyéb mint gondos szeretet? e' bánatban töltött órák, e' siránkozás' éjei! O Kain, Kain, ha te minket szeretnél, az fogna lenni fő gondod hogy e' bűt felszárassz orczáinkról, hogy napjainkat e' ködhomályból kivond és felderítsd! Oh, ha még retteged a' Mindenhatót, a' ki lelkednek legtitkosbb redőjjeit látja, ha még gyermeki szeretetednek ég valamelly szikrája lelkedben: oh, úgy e' gyermeki hűségre kényszerítlek, fiam, add-vissza nyugal munkát! add-vissza a' tőlünk elűzött örömet! Ne tápláld tovább lelkedben e' komorságot ne tovább e' fekete bosszút az ellen kinek egész szerető szíve azt óhajta hogy e' vad gyomot ki téphesse szívedből. Fiam Kain, a' te lelkedben az támasztja e' vészt hogy minket örvendéseknek könyűjire látsz fakadozni ha az ő szeplőtlen lelke, ha az ő mennyei buzgósága meghatnak. A' körülöttünk lebegő Angyalok is örvendő javalással pillantanak min-

den jó tette: maga a' Mindenható is kegyelemnek tetszésével mosolyog alá olykor a' maga' fenn-székéről. Meg akarod e, fiam, változtatni a' szépnék és jónak örök törvényeit? Az, o Kain, nem áll nekünk hatalmunkban. 'S melly boldogtalan hatalom volna az, gondold-meg, melly az illy édes öröm' béhatásait ellenzené! melly a' legszebb érzéseitől fosztaná-meg a' lelket! Az égi-tűz rendítő dördületei, az éjféli' süvöltő zivatarja nem terjeszt az orcákra víg mosolygást, 's a' hánykódó lélek' zajaiból 's a' le nem csilapított indulatok' dühéből nem fakad soha öröm.

Kain felele: Illy pírónságokkal kell e néked, atya, mindég üldöznöd engemet? Azért hogy az én férjfiúi ajakimon nem ül szünetlenül ez a' tielőttetek olly kedves mosolygás, hogy komoly tekintetemet nem mindég áztatják ellágyulások' patakjai, illik e vétkes indulatokat gyanítani nagyobbra-teremtett lelkem' csendében? Érzettem én hogy engemet más czéljaira alkotott a' természet, 's osztályrészüi választám önnként a' merésbb igyekezeteket 's a' terhesbb munkát; 's én nem parancsolhatok a' nagylélek' bélyegének e' homlokon, hogy olvadjon lágyszívűség' harmatjaivá 's amaz édeskés mosolygássá. A' sas nem nyögdel mint a' gyáva galamb.

Erre így felelt most atyai méltóságának érzésében Ádám: Csalatkozol, Kain; önn magad család-meg magadat, ravaszúl rejtegetvén indulatid' undokságát mellyeknek megfosztásokon kellene igyekezned. Nem férjfiúi csend az, o Kain, a' mi a' te homlokodon lakást veve; a' harag, a' békétlenség szóll e' homlokról; ezek borítottanak-el mindent a' mi körültted vagyon, bűnnek homályába. Mert honnan ered hát e' zúgolódás mellyre munkád alatt fakadozol? honnan e' kedvetlenség mellyel bennünket nézni megszoktál? Mi bajod? szóllj, 's mindent megtészünk a' mit tőlünk kívánandasz. Ah, ha borongó napjaidat tavaszi vidám reggellé deríthetnénk! úgy teljesedve volna legszívesbb óhajtásunk. De, Kain, mit akar, ez a' te vadonságod? Nincsenek e nyitva előtted a' boldogságnak minden kútfejei? az egész természet nem nyújtja e tenéked is a' maga' szépségének gazdag tárjait? Mind az a' mi jó, hasznos, kíváncsú, mind az a' mit természet, ész és a' szívnek érzései nekünk örömeinkre adnak, nem várnak e téged is hogy élj velek? De te őket használatlan' hagyod, 's vádakra fakadsz. Vagy talán azon nemével nem elégszel-meg a' boldogságnak mellyet a' végtelen kegy a' megesett embernek kiszabott? te talán Angyaloknak sorsára vágysz? Oh fiam, tudd-meg, az Angyalok is zúgolódtanak; Istenek óhajtottak lenni, 's lehullottak az egekből. Te mersz e felkelni a' Teremtő' végezései ellen, ki a' bűnös' boldogságai felől ki nem fogyható malasztal gondoskodik? Kain, Kain! íme míg őtet az ő keze'-mívének egész megszámlíthatatlan serge háládó tisztelettel imádja, egy nyomorult halandó a' sárban, egy semmi féreg, ellene kél 's tiszteletlen vádolja! azt vádolja, kinek pillantásai az eget intézik, kinek szemei előtt kifedve áll történeteinknek egész szövevényes folyamata, mind a' mi volt, a' mi van, a' mi leend! azt, a' ki egyedül szemléli mint fakad a' legszebb virágzatokra a' jó mind azon rosszból mellyet elhintve látunk útainkon! Oh derítsd-fel, derítsd-fel, kérlek, én fiam! én elsőszülöttem! felleges elméd' homályait; ne engedd hogy a' komorság elfogja minden kinéztet, hogy a' boldogságnak minden forrását ködbe rejtse szemed előtt!

Mit használ nékem ez intés? monda Kain, elfordítván homloka' mély barázdájit. Rajtam áll e kiesekké tennem napjaimat mint a' tavasz' víg hajnala? Mondhatom e a' fergetegeknek: Szelídülj-meg! 's a' szirtek' patakjának: Csenedesedjél-el! Engemet inségre szült anyám, 's az átok' legtelibb poharát az Úr az én születésem' órájára öntötte-

ki. E' kútfőji az örömnék és boldogságoknak a' honnan ti merítgettek, nem folynak énnekem.

De most könyűk csordulának az atya' szemeiből. Ah való, fiam! igen is való; átok szállott mindenre a' mi asszonytól születik! De több átkot öntött volna e tehát az Úr az elsőszülöttek' órájára mint mireánk öntött midőn ellene vétkeztünk? Azt ugyan az Úr nem tette, mert az ő kegyei kifogyhatatlanok. Nem, Kain! nem! ne hidd hogy te azért volnál teremtvé hogy nyomorú napjaidat inségben éld; mert az Úr semmi teremtményt nem vont-elő azért a' semmiből hogy az szenvedjen. Megeshetik ugyan hogy az ember boldogtalan; hogy elmégyen szerencséje mellett, 's boldogtalan leszen. Mikor az ész a' felzendült indulatok' zajában az undok kívánságok által meggyőzetteti magát, oh akkor, igen is, boldogtalan az ember, akkor méreggá vál neki legottan a' mi-magában jó vala. Te nem mondhat'd a' fergetegeknék hogy szelídüljenek-meg, sem a' harsogó pataknak melly a' szirtekről szakad, hogy folyjon csendesen; de az ész hatalmadban áll előszóllítani hogy lépjen-ki homályából 's derítse-fel lelkedet. Ő parancsolhat a' hánykodó zajnak hogy csillapodjék-el, 's fékez minden vétkes óhajtást, minden zavaros indulatot. 'S akkor megszágyenülve hallgat-el a' zajgó indulat, 's a' hiu kívánság úgy enyész-el mint a' reggeli köd a' nap' fénye előtt. Láttam én, o Kain, láttam én a' te orczáidon is az öröm' könyűit! Nem emlited e miként hullatád őket, az édes öröm' könyűit, midőn szép tettet az ész' javalltán vígadott? nem valál e akkor boldog, Kain? nem olly vídám fény sugárlott e akkor lelkedben, mint e' kékelő ég melly reánk a' leg-tisztább fényben nevet? szóllítsd-elő, fiam, az Istenségnek e' fényét, a' vizsgáló ész; úgy az ő elválhatatlan kísérője, a' feddtelenség, majd visszahív a' te szívedbe minden örömet, 's a' boldogságnak minden forrásai feléd veszik folyásokat. Ah, engedj intésim-nék, fiam! Most pedig az légyen első dolgod hogy menj, keressd-fel az öcsédet, öleld-meg, 's vess véget haragodnak. Szelíd ártatlan lelke miként fog majd a' legszebb öröm' sírásává olvadozni! melly forróan szorít majd hű melléjére!

Megölelem monda Kain; elmégyek, megölelem ötet, ha majd megtérek a' mezőről; mostan a' munka vár. De ez asszonyi lágyszivűséget melly e' gyermeket előttetek olly kedvessé teszi, melly olly sok édes sírást fakaszgat szemeitekből, el kellene fojtanotok, atyám! Avagy nem ez hoza e' átkot mindnyájunkra midőn te, elszédítve egy két édes könyecsepp által... De mit kezdek, én boldogtalan! íme majd pírónságokra vetemített elkeseredésem! Tisztellek, atyám, 's elhallgatok. Ezt mondotta, 's kiindult mezei munkájához.

De Ádám vesztég marada ottan, 's a' legirtóztatóbb kínok között jajgatva tördelte feje felett kezeit. Kain, Kain! így kiálta sok ízben, 's te engem pírónságokkal illetél! Ah, érdemlem azokat! De bennem tisztelned kellene az atyát; néked engem nem illik megtámadnod, nem illik vádakra kelned ellenem, mert azok az én lelkemet marczonglják. O én boldogtalan! Így fognak majd, irtóztatós képzelet, így fognak majd késő maradékaim, ha magokat vétekben fertéztetik-meg, és ha a' vétket nyomban-követő büntetés őket megragadja, hamvaim felett megállani, 's átkozni fogják a' ki reájok büntet hoza. Ezt monda, 's vissza fordula a' mezőről, szomorúan, földre-süllyedt arcczal, fel-fel pillantván az ég felé, hangosan jajgatta lelkének gyötrelmeit, 's kezét kínlódva tördelte. Kain visszatekintett, 's meglátta jajgató atyját, 's ezt monda: Melly kinosan tördeli kezeit! mint jajgat, mint tántorog! Megbántottam ötet, a' kegyes hű atyát! Meddig fog még ragadni szertelen dühöm? Egész pokol tüzel belrészeimben. Én, én dúlom-fel az ő

nyugodalmokat, én öntök nékik mérget minden örömeikbe. Én nyomoru! Nem vagyok méltó hogy emberek között légyen lakásom; a vadak közt kellene fognom szállást kik kéjekre öntik-ki a' pusztákon egymás ellen vad tüzőket. Már távol van tőlem, és még is hallom jajgatását. Mint tántorog gyötrelmeiben! Ne fussak e utána? ne öleljem e által térdeit? ne könyörögjek e neki hogy vétkemet bocsássa-meg? Ah látom, magam is látom, nem kívülről ered vesztettségem; tulajdon elvadult mellyemben támadtak e' fellegek' borúlatai, 's elverik magamtól és ím ezektől minden vígaságainkat. Oh térjetelek-elő, te Ész és te Jóság! gázoljatok-ki ez őrzöngés' habzásaiból, 's oltsátok-el a' poklot melly lelkemben lángol! Nézzd, amottan távol, amottan áll szegény atyám, égre-emelt kezekkel, és könyörög. Futok hozzája, 's lábaihoz vetem magamat. O én nyavalyás!

'S Kain futott az atyja után a' ki-mostan, elgyengülve keservében, egy fának törzökére hajlott, 's sírásaival a' föld' porát áztatta. Az ő látása meghasogató Kainnak lelkét; Kain lebukott előtte, áltölelte térdeit, 's könyekre-olvadt szemekkel pillantván-fel reá, ezt mondotta neki: Oh atyám! kérlek, bocsássd-meg az én vétkemet! Én téged nagy keserűséggel illettelek. De lássd, kérlek, oh lássd megbánásomnak e' szíves tanújit; lássd őket atyám, és bocsáss-meg! Én boldogtalan! Siket valék szelíd intéseid eránt. De midőn megfordulál, midőn láttam hogy tőlem sírva térsz-el, 's hogy mint tördeled fejed felett kezeidet, akkor, atyám! lelkem megborzada, 's nem találék nyugtot, valámig magamat lábaidhoz nem vetendem. Bocsáss-meg nekem, kérlek atyai hű szeretetedre! Bocsásson-meg nekem az Úr! és te atyám! te és az öcsém, és valakik ellen vétkezém!

Kelj-fel, Kain! kelj-fel, fiam! kiálta az atya, hogy megöleljelek! 's hévvel szorítá mellyéhez. A' ki az egekben lakozik, gyönyörködve néz alá könyhullatásidra. Ölelj-meg, ölelj-meg engem, boldog atyádat! Oh, mint változék víg örömmé muladékony bánatom! Áldassék az Úr ki felszáraztotta könnyűimet! ki azt cselekszi hogy az én kedves fiam, az én elsőszülöttem, a' békét, nyugalmat, az életnek minden örömeit nekünk visszaadja! Ölelj-meg, fiam! oh ölelj-meg! mert elszédít az öröm. De ne késsünk; jer hogy az öcséd is megölelhessen!

'S inmost elindulának felkeresni az öccsét a' legelőn, mindőn Ábel, anyjának jobb-ján, Méhalával és Thirzával, előlépe a' bokrok közzül. Ők titkon követék vala eddig Ádámot hogy a' rejtő bokrok megől hallhassák a' mit Kainnal szólland. De mostan nyílt karral sietett Ábel a' bátyja felé, megölelte őtet, 's hév szívre-szorítások által magyarázta neki örvendezéseit. Kain, Kain! 's te engem szeretni fogsz ezután? csak ezt mondhatta örömeiben. Oh! hagyd zengeni e' kedves szózatot ajakidról; oh mondd, hogy szeretsz!

Szeretlek, öcsém! felele Kain; oh bizony szeretlek! Bizonyáságom az ég hogy szeretlek. Ezt monda az öccsének, 's megölelte. De megtudjátok e nekem bocsátani te öcsém és ti mindnyájan, hogy tőletek olly rég olta kergetem az örömet? hogy napjaitokra bút és kesergő aggodalmat gyűjtök? Lelkem kicsapott, mint a' sebes villám, e' homályból, 's elszéllyesztette a' borúlatot melly napjainkat bússá tette vala. Feledj mindent, öcsém, 's bocsássd-meg bántásaimat! Gyökerestül ki van tépve lelkemből a' pusztító gyom melly eddig minden jót elfojta, 's többé helyt abban nem is talál.

Hirtelen' felele most őneki Ábel: Ah bátyám, ne tekintsünk többé az elmúltakra! sem te ne többé, bátyám, sem én ne! Ki ne feledné örömmel egy rövid reggeli álom' hiu ijedelmeit midőn a' leg-mosolygóbb tavaszi reggelre ébred, 's magát örömmel és

vígaságnak árja által szemléli körülvéve! Oh érezzd e' szíves ölelésből, érezzd forró könyeimből, mint örvendezem visszatérő szeretetednek!

Éva ázott szemekkel nézte a' két testvér' ölekezéseit, 's ekképen szólla: Ah fiaim! szeretett kedves magzatok! nem, azt ugyan a' mit mostan érzek, még soha nem érzettem, miolta az édes anyanevet a' te ajakidról hallottam először, te én elsőszülöttem. Lenyommasztó setét borúlatok multak-el egyszerre fejem felülről, 's búsan folyó napjaimra öröm és vídamság szállott-vissza. Ezután gyorsan fognak elrepülni e' visszatérő órák, mosolyogva mindenike, 's mindenike örömkoszorúkkal felpártázva. Egyesség és béke van azok közt kiket szívem alatt hordottam; azok közt, kik emlímen függöttek. Ollyan vagyok mint a' termékeny szőlőtő mely édes gerezdeket terem; a' ki elmégyen mellette, áldja a' tőt mely az édes gerezdeket termé. Öleljétek-meg egymást, fiaim! De mostan jertek, hadd csókoljam-fel orcáitoknak cseppjeit, azon szép cseppeket mellyekkel képeiteket az atyafiúi hűség harmatozta. Ezt mondá, 's örvendezések alatt ölelte-meg magzatjait mellyeket nem mondhat-ki szó. Mostan pedig Méhala és Thirza is megölelték őket, 's a' legédesbb fájdalom' örömkönyűji folytak alá orcájikra. Jer velem, Kedves, monda Kainnak hitvese magánál vég nélkül boldogabb testvérenek; jer velem; légyen e' nap örömnök napja! Menjünk az ernyőbe, szórjuk-tele a' táblát legszebb virágainkkal, 's a' mit fáink 's bokraink legízletesbbet adnak, szedjük-le, 's gyűjtsük-eggyüvé nékiek; légyen e' boldog napunk Édeni nap, 's víg örömek közt muljon-el. 'S elmentek; az öröm szárnyakat fűzött lábaikra; legtermettebb gyümölcs-fájikhoz, 's oda, hol a' szőlőinak, elnehezdedve piros fürtjeiktől, buja öleléssel futották-el a' szíl' terepély ágait.

Kain és Ábel, 's Ádám és Éva összeöltött karral mentenek a' halom felé, hol hajlékjaik állottak. Midőn oda elértek, a' két ifju hölgy már sokféle gyümölccsel rakta vala meg az ernyők' legárnyékosabbikában a' táblát, felékesítve illatozó virágokkal, édes öszveelegyítésül a' színnek, íznek és szaglatnak. Leültenek a' víg ebéd mellé; öröm 's vígadás foga helyt közöttök; 's a' mulattató beszédek korán felhozák a' szép estvélyt.

MÁSODIK ÉNEK.

A' mint vígan ülének az ernyőben, így szólla az emberek' atyja: Íme, gyermekeim, most érezzük, melly öröm önti-el a' jó tett után a' lelket, és hogy csak akkor vagyunk valóan boldogok mikor szívünk feddtelen. Feddtelenség által emelkedhetünk a' tiszta lelkek' boldogságáig; azon boldog állapotig, mellyel egykor Édenben éltünk volt; holott a' meg nem hódított tisztátalan indulatok lerántanak 's a' tévedések' szövevényeibe vesztenek, hol kín, inség, bánkodás és aggodalmak ólálkodnak utánunk. Ah, hittük volna e, o Éva midőn Édent elhagyánk, hogy a' megátkozott földön még ennyi boldogság maradt fenn számunkra? Az előzetés' szomorú emlékezete még szüntelen' lelkem előtt lebeg.

Elhallgata Ádám, de őtet ekképen szöllítá-meg Ábel: Atyám! most midőn olly kieszen jó reánk az est, 's te itt kényedre mulsz az ernyőben, ha talán megihletett lelked, az alkony' szelíd fényében, áhítatos elmélkedésekre nem készül ömledezni: hallgassd-meg egy kérésemet, 's beszéld-el még egyszer, mint folytak azolta napjaid a' hogy', előzve az öröm' lakjából, e' pusztá földre költöztél, 's egyedül élés benne Évával az inség' első napjait.

'S a' többiek mindnyájan csendes figyelemmel pillantottak-fel Ádámra, várván, ha kérését fogja e teljesíteni; 's Ádám így felele: Hogyan tagadjak-meg én tetőled, fiam, valamely, kívánságot ez örömmek napján? Előtökbe festem tehát a' napokat mellyekben a' megesett bűnösnek olly nagy ígéretek tétettenek mellyekben ő a' Mindenható' végtelen írgalmának olly nagy jelenségeit vette. Éva, hol kezdjem a' beszéllést? Ott e, midőn Édenből öszvefont karral kijövének? De szemeidben, te Kedves, már is könyeket látok reszketni. Kezdd azon, én Szerelmesem, felele néki Éva, midőn utolszor sírtam-vissza a' kert felé, 's karjaid közt elrogytam. De hogy mit érzettem akkor, o Ádám, azt hagyd nékem mondanom; te, hogy engemet kímélj, hijánosan fognád előadni a' történetet.

'S Éva most így kezdé: Már távol lángola megettünk a' kard az Angyal' kezében, ki bennünket szánakodva vezetett-ki a' kertből, 's vígasztala hogy bíznánk a' megbántott Istenség' nagy kegyelmeiben 's fogadásában mellyet nekünk tett; már alá érünk a' földre, 's sivatag tájakon mentünk tovább: nem vala itt Éden! nem viráglepte hantokon, nem gyümölcsfák közt méne itt útunk; azok itt csak egyenként állottak; gyéren elszórva a' sovány mezőken, mint midőn a' szigetek elszórva lebegnek a' tér vizek' színén. Így menénk, 's az egész föld mint egy vadon pusztá lapult-el előttünk. Öszveredőlt kezekkel mentünk együtt, én sírva tekintetem-vissza, 's nem mertem férjem' szemébe pillantani, ki, elcsábítva általam, szerencsétlenné lett, 's kint én inséget együtt tűrt velem. Lesüllyedt fővel jődögélt ő az én karomon; de most néma fájdalomban tekinté-széllyel a' környéken, majd ismét reám pillantott; látta csorgani könnyűimet, nem szöllhata, 's zokogva szorított mellyére. 'S immost egy halom' tetejére érünk, honnan a' magas Éden elenyészett szemeink elől; én ott megállottam, 's fuldokló síránkozással sírtam visszafelé. Ah! mondám, most talán utolszor látlak, kedves helye születésemnek! hol te, oh szabad e még Kedvesemnek szöllítani? hol te nőt kértél az Úrtól, 's veszted tulajdon oldalodból származott. Kinek illatoztak ti mostan ott, örömmek gyermekei, virágok!

kiket ápoló kezeim nevelgettek? ki járdall ott mostan a' ti sokszagu homályaitok alatt, árnyékozó erdők? Ti viritó szövevények, 's ti szép ligetek, kinek virítanak most a' ti ízletes terméseitek? Ah, nem foglak én titeket többé meglátni. Énnékem, vétekkal megmocskoltnak, a' ti balzamegetek igen is tiszta, a' ti tájékokotok igen is szent. Jaj nekem! mint esett-meg az ember, az Angyalok' barátja! Ő, a' ki olly tisztán, olly minden áldással gazdagon megrakva jöve-ki a' Teremtő' kezéből! 'S te is, megestél, én Szerelmesem! 's általam elcsábítva estél-meg! Oh ne gyűlölj érette! oh ne hagyj-el érette! köz nyomorúságunkra kényszerítelek mellyeket a' nagy-irgalmu tőn, te én Szerelmesem! ne hagyj-el! Nem érdemlek ugyan egyebet haragnál és útálatnál, de engedd hadd kövessem lépéseidet mint alázatos szolgálód; engedd hogy ez inségben gondom lehessen ápolásodra, 's néma pillantásod fogja nekem parancsolni akaratomat. A' hol lakozni fogsz, virágokat fogok neked szedni fekhelyül; táplálásodra a' legízletesbb gyümölcsöket szedem-meg neked, 's boldog leszek, ha csekély gondjaimat egy szánakodó pillantatod fogja jutalmazni. Ezt mondtam, 's öszverogytam karjai közt; ő pedig forró ölelésekkel szorított mellyére, könyűjével förösztötte orcáimat, 's így szólla: Szünj-meg panaszkodni, te híven-szeretett! 's inségünket keserű vádjaiddal ne tedd még keserűbbé. Többet érdemlénk mind te, mind én, mint a' hogy' bennünket az Úr büntete. És melly fogadásokat teve nekünk még midőn büntető ítéletét kimondotta is! Azokat ugyan homály fogja-körül, de a' homályból kegyelem sugárol. Oh, mik volnánk mi, ha ő minket a' szerént büntetett volna a' hogy' érdemlünk! Nem, én Szerelmesem! tiszteletlen panasz 's elmérgesült zúgolódások ne tégyenek bennünket soha méltatlanokká az ő kegyelmeire, 's ne fertéztessék ajakinkat mellyek szent áhítatosságnak 's imádó hálának lesznek szentelve ezentúl. Ő, kinek szemei előtt a' legsűrűbb homály sem rejt semmit, ő a' legtitkosbb indulatjait is látja a' bűnösnek, ő kegyellemmel fogja nézni a' mi erőtlen dicséreteinket 's hálánkat, és azt a' gyarló igyekezetet mellyel jóvá akarandjuk tenni a' mit ellene vétettünk. Ölelj-meg engem, Éva! Idvez légy nékem a' mi inségünkben! Viszontsegélléseink könnyítgesék nekünk annak terheit; visszonozott erővel fogunk majd, viaskodván a' mi közös ellenségünk, a' bűn ellen, hajdani méltóságunknak visszaszerzésén törekedni. Béke lakozzék, és hű szeretet, örökké közöttünk. Az ő enyhítéseik alatt könnyebben, vígabban fogjuk elhordani élünk' terheit, 's bátrabban tekintünk a' halálnak elébe, ki, úgy látszik, késő lépésekkel jövell felénk. De most menjünk innen, le a' völgybe, hol a' szirtüreg előtt sugár növésben ama' játékos-levelű topolyák állanak. Jó az éj, 's az nekünk kedves szállást fog adhatni. Így szóllottam én, 's te elhallgatál, 's én megölelélek, 's hajam' fürtjeivel száraztottam-fel szemeimből könyűimet; 's lemenénk a' halomról a' sugár topolyák alá mellyek a' szirt alatt párosan állanak. Éva megszűnt szóllani, 's általmosolygott Ádámra: Ádám pedig ekképen folytatá a' történetet:

Elértünk a' topolyákhoz², fiaim, 's egy üreget leltünk árnyaik alatt a' szirtben. Lásd, Éva, mondám én; lásd miként nyujt nekünk könnyebbedést a' gondos természet; lásd e' tisztas üreget itt, 's e' kies forrást melly zuhogva fut-el mellette. Fogjunk itt éjjeli szállást. De nyílását az éji ellenségek ellen bé kell rekesztenem. Mi ellenségek azok? kérdé Éva elijedve. Avagy nem láttad e, felelék én neki hogy az átok minden teremtsre kiterjedett? hogy a' szeretet' kötelékjei minden állatok közt felbomladoztak,

² topolyákhoz

's a' gyengébb zsákmányává leve az erősbb orozónak? Amott a' mezőn egy fiatal oroszánt láttam hogy dühös riadással űze egy gyáva őzollót; láttam az ellenségeskedést a' madarak közt is a' levegőben. Mi többé nem vagyunk parancsoló urai a' teremtményeknek, azokat kivéven mellyeknek feljebb haladjuk erejüket. A' mellyek ezelőtt csapodárkodva játszottak körülünk, a' foltos tigris 's a' bozontos oroszán, vérbekevert szikrázó szemekkel, 's ordítva szöktek-el mellettem. A' szelídebbeket ezután nyájassággal kell magunkhoz édesgetnünk; a' vadabbak ártalma ellen pedig okosságunk fog bátorságba tenni. Hagyj te most, hadd fonjam-bé hajlékony faágakkal az üreg' ajtaját. Én pedig mégyek, felele Éva, 's fűvet szedek és virágokat, elhinteni háló-helyünkre, 's gyümölcsöt tépni a' bokrokon és a' fák' gallyain. 'S ekkor sövényt fontam az üreg' nyílása előtt, Éva pedig ment, félve tekingetvén felém hogy tőlem el ne tévedjen, 's gyümölcsöket tépe a' bokrokon és a' fák' gallyain. Most pedig visszajött, 's lerakta azokat magunk előtt a' tiszta fűre.

Akkor végig-ömlénk a' virágok felett az üregben, 's szűk vacsoránkat víg beszélések alatt tartánk. De az alkonyodó³ egen fekete borúlat kele-fel, 's elfogá a' szálló nap' tűzét. Rettenetesen széledt-el felettünk a' borúlat, 's a' föld felett bús homály nyúgodott; a' természet rettegő inneplésben látszott várni a' maga' elenyésztét. 'S íme egy forgószél nyargala-elő, végig-üvöltötte a' hegyeket, 's öszvevuzta az erdőt, 's mostan villámok lobogtanak a' fekete fellegetben, 's a' mennykövek földrengetve dördültek-meg. Jó, ugymond' Éva, jó a' Rettenetes! Halált hoz reánk és az egész természetre, engedetlenségünk miatt. Oh Ádám! 's e' bús neven elakada. Ekkor mondtam én: Szerelmesem! jer, bukjunk térdeinkre az üreg' nyílása előtt, 's imádjuk a' ki e' rettenetes homály felett ül, és a' kinek lábai alatt e' lángok és e' rettentő csattogás nyargallanak. Te, a' ki kibeszélhetetlen isteni keggel állál előttem midőn alkotó kezeid közt elkészülve, életre ébredtem, melly rettenetes vagy te midőn úgy jelensz-meg mint bírő! Akkor kimenénk, 's letérdeplénk az üreg előtt, 's elhalaványodott képeinket elrejténk öszveredőlt reszkető kezeink közzé, 's imádtuk a' hatalmast, 's azt vártuk hogy a' bírő megáll felettünk, 's ezt kiáltja-le villámló fellegeiből: Meg kell halnod! te pedig, föld, enyész-el haragom miatt! 'S immost vizek szakadtak az égből, 's a' lángok nem lobogtak többé a' felhőken, 's a' mennykövek már csak távolról dörögtek. Akkor felemelém fejemet, 's ezt mondtam: Az Úr elméne felettünk, o Éva! nem fogja elpusztítani a' földet, 's mi ma meg nem halunk. Mert mi volna úgy az ő fogadása, ha minket és a' mi magunkat elrontaná? Az örök bölcsesség meg nem bánhatja a' maga' ígéreteit. 'S mi nem rettegtünk többé, 's a' felhők eloszlottanak, 's a' lenyugvó nap számíthatatlan ragyogást hintett, mint a' hogyan akkor ragyogott vala az ég midőn az Angyaloknak örvendő sergeik harmatos felhőken szállongtanak Éden felett, mindenszerte reájok. Illy dicső ragyogás fogta vala el mostan az estveli ég' szakát; az egész táj olvadt aranyak kohában űlte nagy innepét, minden szín megifjodva ékeskedett; 's mi ottan-térdeplénk a' leszálló nap' fényében, 's szent tisztelettel csudálánk a' mit szemeink láttanak. Így méne-el főnk felett az első fergeteg. Az estvély' ragyogó hajnala setét alkonnyá változott, 's a' hold szelidebb fényt öntött az elválva-úszó felhőkre, 's most érzénk legelébb az éjjeli hideget, mint a' hogy' nappal érzünk vala legelébb a' délnek égető hevét. Öszvehúzánk magunkat azon gyap-

³ alkodó

jas öltözetbe mellyet annak jelül hogy inségünkben meg nem tagadja tőlünk isteni segédét, a' Mindenható vetett vala ágyékinkra 's letelepedénk a' puha fűven 's virágokon az üregben, 's szelíd ölelések közt vártuk az álmod. Előjőve az, de nem az a' könnyű enyhe álom, melly akkor szállt reánk midőn még ártatlanok voltunk; akkor csak mosolygó festések lebegtek körül képzeleteinket; most ezek a' festések elváltoztak, 's a' mosolygó kellemek' helyébe az aggodalom, rettegés és marczongló emlékezetek homályos, ijesztő 's csuda képeket állítottanak. Az éj csendes volt, 's szunnyadalmunk kedves és erőt-adó szunnyadalom; de oh melly hasonlatlan azon éjhez midőn én tégedet, én Évám, először vezettelek menyegzői ernyőmbé; azon éjhez midőn a' virágok édesebben illatoztak mint annakelőtte. Nem csattogott még soha olly édesen az éjszakák' kedves dallója; még soha nem öntött olly tiszta, olly szelíd fényt a' szép hold mint midőn az Édeni kert e' menyegzői első éjszakát inneplé. De mit mulatok olly képek körül mellyek az elszenderedett keservet ébresztgetik? A' reggeli nap már itta a' harmatot midőn pilláink megnyiltanak, 's ritka magányos madarak éneklének az ágakon; mert a' földnek még nem voltak egyéb lakosai mint a' mik az átok után a' kertből kijövének. Az Úr kertjének nem illott a' maga kerítésében látni a' halál' pusztításait. Akkor kimentünk az üreg' nyílása elébe, 's imádtuk az Urat, 's én így szóllottam Évához: Menjünk tovább innen, én Szerelmesem! Ha szemeim végig-nézik e' róna tájékat, úgy látom hogy benne sok lakhelyek közt választhatunk mellyek im ezt mind szépségben felülhaladják, mind gazdagságban. Látod e, mint csapong játékos futással, végig a' zöldellő völgyen, ama' folyam? 's ott az a' halom rakott gyümölcsöst látszik kövér-fűvü hátán tartani. Követlek, valahova néked engem vezérteni tetszik, én Kedvesem, felele Éva, 's kezébe szorítván kezemet, a' halom felé folytatánk útunkat. Akkor Éva egy madarat lát-meg kínos sikoltások alatt 's apró kerengésekben repdesni felettünk, 's végre ellankadva 's reszkető szárnyakon szállani egy alant bokorra. Közelébb méne a' madár felé; 's íme a' kesergő előtt élet nélkül feküdt egy más madár a' fűben. Éva sokáig nézte a' madarat, 's végighajlott felette; most felvette azt a' fűből, 's fel akarta ébreszteni. Nem ébred-fel soha! ezt sóhajta, 's reszkető kézzel tette vissza a' fűbe. Nem ébred-fel soha! monda ismét, 's sírátkozni kezdett. Te, a' ki e' bokron kesergesz őutánna, ugymond; ah, ez neked talán hímed volt! Én hoztam átkot és inséget a' földre 's minden lakosaira, és tereád is, vétlen'-szenvető! 'S mostan jajgatva sírt, 's hozzám fordult, 's ezt mondá: Mi rettenetes ez! melly szörnyü látvány! Nem látok benne semmi érzést; zsibbadt tagjai nem alkalmasok többé semmi munkájokra. Melly nevet tudok adni ez irtóztató állapotnak? halál e ez? enyészet e? Oh, reszketés fogja-el minden tetemeimet! Ha ez talál lenni a' halál, ha ez az a' reánk mondott halál, oh, melly rettenetes ez úgy! És ha ez engem így fosztana-meg tetőled, o Ádám! ah, oda vagyok! nem bírom többé magamat! tarts! kérlek, tarts! Ekkor fuldogva sírátkozott, előre-hajolva a' legiszonyúbb gyötrelmek' szagatásai közt a' földön. Én megöleltem kesergő hitvesemet, 's ezt felelém neki: Ne tetézzd a' kint 's az aggodalmokat; bízzunk abban a' ki bölcseséggel igazgatja minden ő alkotásait, 's midőn homályba rejtőzik 's fellép magas ítélő-székére, maga mellé szóllítja az Irgalmat és Szeretetet. Miért lát ijedt képzeletünk a' jövőendőben csak inségnek képeit? Nem látunk e egyebet bünt-bosszúló csapásoknál? Ah, ne vakítsuk-meg önn magunkat az ő bölcsességének 's szeretetének ismerése eránt, 's ne sülyyesszük lelkeinket emészto bánatunknak mélységébe. A' mit ő végzett erántunk, az végetlen szeretettel 's bölcseséggel

vagyon elvégezve; bízunk jóságához tántoríthatatlan hittel, 's bátran menvén elébb a merre ő vezet, tiszteljük szent alázatban rendeléseit.

Ekkoron megindulánk a' halom felé, 's már azon gazdag bokrok közzé értünk-el, mellyek annak lábait koszoru gyanánt fogják-körül. Annak homlokán az apróbb gyümölcsstermő fáknek közepette egy szálás czedrus nyúla-fel, 's messzére terjedő hűsséget hinte alá a' magasból, árnyában pedig egy élővíz' ere csorgott a' virágok között, A' halom alatt téren nyult-el egy végigláthatatlan táj, 's ködös párázattá tűnt-el a' gyengélkedő szem előtt. Imhol az Éden' árnyéka! mondám; gyönyörű lak; ennél kiesebbet sehol nem lelünk. Fogadj lombjaid alá bennünket, sугár czedrus és ti különbféle gyümölcsösek! nem fogom én hálátlan szedni terméseiteket; gondos művelésemnek jutalmi legyenek azok. Mindenható! tekints kegygel hajlékunkra, 's halld-meg esedező kiáltásunkat! halld-meg a' lángoló hálát, azt a' buzgó könyörgést melly naponként, óránként, fog ez árnyékból hozzád emelkedni! Mert mi itt akarjuk enni orczáink' verejtékében kenyerünket; ez árnyékban fogod te, Éva, gyermekeidet fájdalomak között megszülni; innen terjednek-el unokáink, 's a' közelítő halál e' fák alatt leljen egykoron. Oh, tekints kegygel, Uram, tekints kegygel alá a' bűnösnek hajlékára! Így szóllék, 's Éva áhítatosan felpillantó nedves szemekkel kísérte könyörgésemet.

Akkor elkezdtem egy kalibát építeni a' czedrus' árnyéka alatt, 's egy kerület karót ültettem 's földbe, 's az egyiktől a' másikig falat fontam rajtok a' fáknek hajlékony ágaiból. Éva pedig elméne, menedéket csinálni a' forrásnak a' virágok között, 's gyámmollal támogatni a' fityegő növényeket, 's karókhöz kötni a' gyengeszáruakat, 's ért gyümölcsöt szedni táplálatunkra. Így evénk első étkünket orczáinknak verejtékében. 'S a' mint a' folyamhoz mentem, sásat tépni kalibánk' beborítására, öt juhót láték együtt legelni 's egy fiatal kost; fejérek voltak mint az apró déli felhők. Lassan közelítettem feléjük, hogy látnám ha szaladni fognak e' ők is, mint a' tigris és az oroszlán kik még nem régen nyájaskodva játszottanak lábaim körül. De ők nem szaladtak előttem, 's egy kákaszállal hajtottam magam előtt fel a' halomra hol Éva, ki most a' bor' tövé' szövévényeiből egy kisdéd ernyőt boltozgatott, a' kis nyáját mind addig nem láttam, míg ártatlan bőgések figyelemre nem ébresztette. Ekkor felnéze, szélllyeltekinte mindenfelé, 's kezei az öröm miatt szállongani hagyák a' vesszőt. Oh, szelídek és nyájások, ugymond, mint az Úr' kertjében! Idvez légy, kisdéd sereg! Lakozzatok itten velünk, nekünk szeretett társaink! Íme itt kövér zanót vagyon: vannak egyéb illatos fűvek is, és egy tiszta kútforrás. Oh, mi szép lészen az midőn majd körülöttünk fogtok szökdelteni, míg mi a' fákat műveljük, 's kertünknek bokrait! Ezt mondotta Éva, 's megsimogatta gyapjas kövér derekaikat.

'S a' kálaliba már meg vala építve, 's Éva és én az árnyékban ültünk annak nyílása előtt. Andalogva ültünk itt, 's Éva így szakasztá félbe a' csendet: Gyönyörű a' táj, 's ím e' halom itt soknemű terméseivel kérkedik. De nem mennénk e' azért öszvegyűjteni a' mit elszórva terem a' környék, 's általültetni e' halomra? Úgy halmunk azonként hasonlítand Édenhez mint Éden hasonlít, a' szerént a' mit minékünk az Angyalok beszéllének, az ég' környékeihez. Ah, mi szép vala az áldással-tetézett táj! Ott a' természet bőven öntötte-ki legbecsesbb adományait; ott buja tömötséggel 's fenntebb-nemű szépségben nőtt minden; egész sergei a' virágoknak a' legtarkább tolongással; virág és gyümölcs együtt lepték-el a' fáknek görbedett ágaikat; 's a' különbféle fák' megszámlíthatatlan nemei a' legkedvesbb egyességben tévesztették-öszve rokon árnyékaik'

szövevényét; egyike szebb, ragyogóbb, dúzsabb mint a' másika. Keveset látunk itt azok közül; talán hogy az átok alá vetett föld őket meg nem teremheti, vagy talán mint fősvénykedő gazda, különböző éghajlatokra szórta-el. És már láttam, o Ádám, mint uralkodik a' halál és a' romlás minden természetben; mert hogy kétlhetném hogy a' mit láttam, halál legyen! Lehullott, rothadó gyümölcsöket, hervadó virágokat láték; láték elhaló csemetéket is, gyászosan megfosztva leveleiknek 's terméseiknek díszétől. De az elhaló csemeték közt újabbak sarjadnak, 's a' lehullott gyümölcsöket más gyümölcsök váltják-fel, 's az elhullott virágok' magvaikból gyermekeik jönnek-elő. Ah Ádám, így hervadunk-el egykor mi is felvirító gyermekeink körül!

Elhallgata, 's én néki ezt felelém: Engem egészen más gondok epesztenek, te én Szerelmesem! Melly kész vagyok én lemondani mind azon bővelkedésről mellyel ezelőtt élénk vala! Engemet az keserít, és nékem az a' legfőbb veszteségem hogy azon szent tájról vagyok eltiltva 's holott az Úr láthatólag méltóztatott lebegni, a' hol szelídített fényben járdalt az erdők' árnyai között, midőn jelenlétét szent csend inneplette. Ah, akkor én gyakorta merészlettem, mélyen megbukva színe előtt, szóllani vele, 's a' Mindenható kegyelemmel hallgatta keze-mívének szent szózatját, 's felelt beszédeimre! De jaj, jaj nekünk! elesénk ezen elsőségétől a' tiszta lelkeknek. Mert múlathat e a' legtisztább valóság azok közt a' kiket megfertéztetett a' bűn? lépjen e ő a' földre melly érdemlette átkát? Ő ugyan irgalommal pillant-le reánk felséges székéről, 's kegye felülhaladja legmerészb reményeinket is inségünkben, leküldi hozzánk az ő Angyalait hogy körülttünk a' mit ő hagyta, teljesítsék; de ezek hátra-hagyott fénnel 's látatlanul térnek-vissza e' lakjáról a' romlandóságnak; mert mi érdemetlenek lettünk olly lelkekkel társalkodni kik az Úr ellen nem vétkeztenek.

Ígyen szóllánk magunk között 's néma elmerülés fogott vala el, 's szemeink búsan sülyedtek a' földre, 's íme az ég' boltozatjairól tündöklő felhő szálla alá; lába immár a' halmot érte, 's a' tűzfelhőről felséges mosolygással 's ragyogóbb szépségben egy mennyei alak lépett-elő. Hirtelen' felköltünk neki, 's mélyen meghajolva közelíténk, 's az Angyal ezt mondá: A' ki az egekben uralkodik, meghallá szavaitokat. Menj, ugymonda nekem, 's mondd ezt a' búslakodóknak: Az egek engemet bé nem fognak, 's jelenlétemmel teremtésemnek minden szöge teljes. Mert ki teszi tehát hogy a' napok szünet nélkül világítanak! ki azt hogy a' csillagok meg nem állanak futásaikban? Ki teszi hogy gyümölcsseit megtermi a' föld, és hogy a' nap és az éj felváltják egymást? Ki tartja-fenn a' valóságokat, hogy élnek és légyenek, 's ki tart téged hogy el nem dőlsz és el nem alélsz? Én véled vagyok, mond az Úr, 's néked legtitkosbb gondolatid is nyitva állanak énelöttem.

Megtelve szent rettegéssel, ott állék az engemet környölömlő ragyogványban, 's így szóllék: Megfoghatatlan az Úr' irgalma! ő letekint mireánk a' mi inségünkben, 's Angyalokat szállít a' bűnöshöz. Ah, itt állok előtted, elborítva szeméremmel, 's nem merek felpillantani hozzád; de, engedd, hadd terjesszem elődbe a' mi lelkemet homályos érzésekkel rettegteti. Látom én hogy az Úr jelen vagyon a' maga teremtései közt; szüntelen' tapasztalom azt, és engem bátor óhajtaim nem ragadnak annak kívánására hogy a' legtisztább valóság a' vétek által megfertéztet halandóval társalkodjék. De elszaporodván egykor az emberi nem, és ah talán még romlottabbá válván, nem lesz e még boldogtalanabb? nem fogja e a' legtökéletesebb valóságnak képét felette hiányosan és elvetemítve fenntartani? nem fog e még mélyebben esni mint én estem? Tudom ugyan hogy mikor

az ő jóvoltát én nem fogom hirdethetni, hirdetni fogja azt minden féreg; de nem leszen e nékiek a' természet' szava érthetetlenül lassú szózat, ha az emberek előtt az Úr a' maga arczatát egészen elrejtendi? Ah, ez a' gond kimondhatatlan súllyal fekszik rajtam!

Atyja az emberi nemnek! mondá most nyájasan a' mennyei Követ; Ő, a' kiben és a' ki által minden él és mozog, el nem fogja hagyni a' te maradékaidat. Bűneik ugyan gyakorta fel fognak őhozzá kiáltani bosszúért, hogy előragadja villámain 's hatalmát irtóztató ítéleteiben nyilatkoztatja-ki, és akkoron a' bűnös rettegve buk-meg a' porban, 's így kiált-fel: Ez Isten! De még gyakrabban fogja magát kinyilatkoztatni kegyelmeiben. Szelíd kegyel fogja ő visszavezérleni a' te maradékodat ha az ő útjáról eltévedtenek; mert Bölcséket támasztand az emberek között kik felvilágosítják elméjüket, hogy visszaforduljanak az esztelenség' és veszély' szövvényeiből, 's az Úrnak ismét-fellelt ösvényein járjanak. Néha Profetákat fog küldeni hozzájuk, kik a' Mindenható' áldásait vagy veréseit a' jövődő' titkaiból elővonják, 's nékiek megjelentsék hogy megértse minden hogy az emberek' sorsát örök bölcsesség intézi. Gyakorta Angyalok által fog szólni hozzájuk, gyakorta csudatétek által, 's lesznek hívei, kikhez uralkodása' székeiből alászáll, míg végre az emberek' váltságának nagy titka nyilvánvá leend, 's az asszonyi-állat' magva megtöri a' kígyó'-fejét.

Az Angyal elhallgatott; de kegyel teljes mosolygása bátorrá teve hogy még egyszer szólljak: Mennyei barátom! ha külömben bűnös embernek szabad téged így szóllítani; De hogy' gyűlölnék azt az Angyalok a' kit maga Isten nem gyűlöl? Oh, engedd hogy kérddhessek: Megengedtetik e tenéked hogy a' titkokat szent homályaikból felfedezzed előttem? Mit téssen a' nagy ígéret hogy az asszonyi-állat' magva meg fogja törni a' kígyónak fejét? 's mit ím ez átok: Halálnak halálával halsz-meg? 'S erre most így felelt az Angyal: A' mi nékem megengedtetett hogy előtted felfedezhessem felfedezem néked: Tudjad tehát hogy a' midőn vétkezél az Úr ellen, így szólla: Az ember elesett, 's meg fog halni. 'S hirtelen irtóztató setét fogta-körül az Uralkodónak székét, 's rettegő csend űlte-el az egeket. De a' rettegő csend nem tarta sokáig, 's a' setét megnyílék az Uralkodónak széke körül; így még nem nyilatkoztatta-ki Isten soha a' maga' nagyságát, egyedül akkor midőn előlépett 's ezt mondá a' kerengő napokhoz és csillagokhoz: Légyetek! 's a' teremő szózat végig-hatott a' megmérhetetlen téren. 'S íme mostan hasonló fényben állott-elő az Úr; 's e' szókat hallatá-végig az égnek minden hajlékain: Nem fordítom-el az én arczatomat a' bűnösökről; légyen tanúja a' föld végetlen kegyelmemnek! Az asszonyi-állat' magva meg fogja törni a' kígyónak fejét; a' pokol nem fog örvideni az ő diadalmán, 's a' halál elejti a' maga' zsákmányát. Innepeljétek e' napot, egek! Ezt mondotta az Örökkévaló. Az Archangyal is el fogott volna sülyedni e' vakító csillogásban, hogyha az uralkodó széket szelídebb fény nem fogta volna körül. 'S az egek egész nap' inneplék az Úr' végetlen kegyelmének nagy titkát. A' nagy titok, hogy az Isten melly csuda által engesztelődik-meg a' bűnös eránt, még az Archangyal⁴ előtt is homályba borúl; mi csak azt tudjuk, 's azt tudni néked is engedtetett, hogy a' haláltól el van véve a' hatalom; hogy ő a' lelket feloldja az átok' béklyójából, 's a' testet visszaadja a' pornak, 's a' lélek felszáll, 's boldog lesz végtelenül, mint mi vagyunk. Mostan pedig értsd a' mit tenéked mond az Úr: Én irgalmas lészek teerántad és a' te magvad

⁴ az. Archangyal

eránt, 's jelt rendelek melly tanúja légyen e' nagy ígéretnek. Emelj oltárt e' halmon, 's valamikor az év előhözza a' napot mellyen tenéked ez ígéretet tevém, láng fog alászállani az égről 's lobogni fog oltárodon. Akkor áldozz nékem egy ifju bárányt, hogy azt megeméssze a' láng. 'S íme felfedeztem előtted a' titkot a' mennyire azt halandónak látni engedtetik. Az Örökkévaló azt is megengedte nékem hogy minekelőtte innen visszatérek, mutassam-meg tinéktek hogy itt nem laktok magányosan, és hogy a' földet, noha megátkozottat, véletek együtt tiszta lelkek lakozzák, s annak szavára a' ki mindenek felett uralkodik, néktek védelmetek 's fenntartástok eránt gondoskodnak. Ezt mondván az Angyal, közelebb lépe felénk 's megillette szemeinket. Erőtlenek a' szók előadni annak szép voltát a' mit szemeink ekkor láttanak; mennyei ifjakat látánk megszámlíthatatlan seregekben lebegni felettünk, szebbeket mint Éva vala midőn a' Teremtő' kezeiből kikölt, 's engemet édes szózáttal serkente-fel álmomból csókjaíra. Némellyike ezeknek a' könnyü ködöt hagyá kikelni a' földből, 's lebegő szárnyain felvitte hogy a' földre enyhe harmat csepegen és élesztő esők. Amott egy más sereg mulatozott a' folyamok körül, arról gondoskodva hogy forrásaik ki ne asszanak, 's széleiken ne lankadjanak a' csemeték. Mások ismét a' legelőken lebegtek, 's érlelgették a' gyümölcsöket, 's a' fakadó virágoknak a' tűz' és az esti-hajnal' színét adták, vagy a' mennynek tiszta kékjét, 's reájok lehellék édes lehelleteiket, hogy balzamillatot öntsenek. Sokan közzülök egyéb munkának eredve szállongtanak a' ligetek' homályában. Aranyos szárnyaikról lenge szellők eredtek szélllyel, a' hűs árnyakkal játszottak, gyengén suhintottak-el a' virágok felett, 's a' zuhogó csermelyék' 's búborékos tók' habjaiban feredtenek-meg. Némellyike megpihent a' maga munkája után, 's karokra-osztva arany hárfák' zengései közzé elegyedtek az árnyban, 's a' Mindenható' dicséreteit éneklették, érthetetlen dalokat halandó füleknek. Sokan halmaink felett szállongottak, vagy ernyőink' tápláló árnyaikban ültenek-le, mennyei nyájassággal tekingetvén-le reánk. De szemeink ismét meghomályosodtak, 's eltűntek örömünknek álmoképei.

Ezek a' föld védelkei, mondá most mennyei látogatónk. A' halandók' érzékei tom-pábbak mint hogy a' természetnek minden szépségeit 's csudájit érezhetnék. De a' Teremtő úgy akarta hogy az ő alkotásának minden szépsége értelmes valóság által használtassék, 's e' csudák mellyeket ti nem is sejdítetek, számtalan lelkek' nemeinek vagynak gyönyörködésekre. Ezen felül arra is rendeltettek ők hogy a' természetnek keljenek segédjére, a' külömbféle míveket titkos műhelyében az örök olta kiszabott törvény szerént előállítani. Osztán védül adattak, 's titkos szemlélők gyanánt, az emberek mellé, hogy a' veszélyt rólok elhárítsák. Ezek kísérik őket az életnek tekervényes útjain; ezek emlékeztetik, hogy a' tetszetős rosszból melly őket éri, jó ered, ha önn magok akarandják; ezek titkos tanúji a' te csendes házi örömeidnek, 's ők neked legrejtettebb tetteidet is javalló mosolygással vagy búsult utálattal szemlélik. Általok áldja az Úr bővséggel a' tartományokat, általok szállít éhséget és minden veszélyt azokra a' kik tőle elpártoltak, hogy az inség' szava által hozzája visszavezettessenek.

Ekképen szóllott velünk az Angyal. De most felszállott ragyogó felhőjire; mi pedig térdre hullottunk, 's ki beszéllhetetlen örvendésben síránkozánk az Úrnak végetlen kegyelmei felett, 's rebegtük néki hálás könyörgésünket.

'S én mingyárt megépítettem az oltárt a' halom' homlokán, 's Éva azolta minden gondjait arra intézte hogy a' szent hely körül egy új Édent alkothasson. A' mi szép virágokat a' halmokon és 'a mezőken talált, mind azt álthozá az oltár' kerületébe, 's

minden reggel és minden este tiszta vízzel öntözte-meg a' patakból mellyet ültetésein végig-vezérlett. Védlelkek! ugy mond, kik itten lebegtek, tegyének sikeressé kezemnek munkáját, mert igyekeztem a' ti segédetek nélkül haszontalan. Virágoztassátok itt elevenebb ékben őket mint honnjaikban virágoztanak, mert ez a' hely az Úrnak szent. Én pedig ím e' tág kerületet ültetém melly most titkos szent homályt hint az oltár' felibe.

E' munkák alatt műla-el felettünk a' perzselő nyár, 's már a' gyümölcspártájú ősz is vége felé közelített; csípős szelek jelentek-meg, 's a' hegyek körülttünk ködlepellebe öltöztenek. Eljévedve látánk gyászba kelni a' természetet, 's nem tudtuk hogy a' megbetegült föld, kifáradva jótételeiben, a' tél' nyugalmából vészen gyógyulatot; mert az átok előtt a' virágos tavasz 's a' nyár és az ősz egymásba-öltött karral laktak mindenkori mosolygásban körülttünk. Nőtt a' természet' bánatja, a' virágok elasztanak; a' mezőn 's az oltár körül már csak kevés 's csak egyenként virított, 's búsan várták enyészteket. 'S imhol előjövénék a' dühös fergetegek, letépdelték a' fák' halavány leveleit, leverték az ágakról a' termést, 's ömlő záporral érkezve üvöltötték-végig a' haldokló mezőket, 's a' hegyek' szomorkodó fejeket hóval hintették-be. Remegve nézénk e' pusztulást, 's úgy véltük hogy az átok most kezdi a' földet megszállani. Tehát minden még megmaradt ékeit el fogja e veszteni a' természet? A' föld szegény volt ugyan Édenhez képest, azonban még is eléggel bírt, táplálmányt és örömeket nyújtani napjainknak; de ha az átok így sújtja továbbá is, melly irtóztatók lesznek így napjaink! Ezt mondánk magunkban. De hirtelen feleszmélénk hogy szíveinkből kiirtunk minden békétlen gondolatot, és hogy bizodalunkat az Úrba vetjük. 'S elindulánk megszédni a' mi termést a' tél még meghagyott, 's megasztuk a' tűzhelyen hogy a' rothadás meg ne fosszon tőle; 's én befedém hajlékunkat hogy benne mentek lehessünk a' szél 's eső ellen. Azonban a' kised nyáj szomorkodva őgyelgett a' halom körül, 's keresgélte a' megszáradt fűszálak között virító zöld növést. Én magam is gyakorta kimentem, eledelt gyűjteni nekik a' halmokon, 's a' nedvesbb völgyek közt. Szomorúan multak-el 's únatkozva esős, szélvész napjaink; de ismét előjöve a' mindent-felélesztő nap, 's elszórta a' bús fellegeket. Enyhébb szellők fuvallák-el a' resten-vonakodó ködöt a' hegyek közzül, a' természet ifju örömben kezdett ismét mosolygani, kies zöld borítá-el a' földet, a' virágok tarka seregben tolongottak-elő a' mezőkön, 's vígan-nevetkezve tekingettek-fel a' napra, fák és bokrok ragyogtak sokszínű ékjeikben, 's öröm fogta-el és víg kedv az egész természetet. Így szállott-vissza a' földre az év' szép reggele, a' virágkoszorús tavasz. De semmi nem virított szebben mint a' fák mellyek közt az oltár állott; 's Éva víg csudálással nézte mint serken életre minden virág mellyet ide ültetett volt. Haszontalan' igyekezném én, tinéktek, fiaim, előadni örömeinket. Eltelve kibeszéllhetetlen vígasággal, megállánk az oltár mellett; a' nap a' maga' legtisztább fényével világította e' szent helyt; úgy látszott hogy minden teremtmény itt akarja az Úr' dicséretét áldozat gyanánt hirdetni; a' virágok a' legédesebb illattal töltötték-el mindenfelé a' levegőt, 's az ingó fák örvendő rengéssel hullatták gallyaiknak díszeket az oltárra. A' fű apró lakosai vetélkedve csevegték örömeiket, 's a' madarak elfáradhatatlanul énekeltek a' fáknak ágain. Akkor térdre hullánk az oltár mellett, örömkönyűk cseppentek szemeinkből a' virágok harmatai mellé, 's buzgó imádságunk felhatott a' természet' urához, ki merő kegyelem, és minden látszatosságból jót hoz-elő.

Én pedig elkezdek mívelni egy kisded mezőt, 's a' melly magvakat ősszel gyűjtöttem vala, elhintettem a' feltördelt földbe. Némelly termékeny csemetét, ha távol állott haj-

lékunktól, kiástem 's ált'ültettem halmunkra; 's e' munkáim közben a' természet, a' szerencse, 's néha tulajdon elmélkedéseim is, olly fortélyokra vezettenek mellyek által sokat könnyítettem munkámon. Ollykor ugyan megcsala az igyekezet, mert a' munka' helyét 's idejét elhibítottam; 's az igyekezet még több ízben maradt volna sikertelenül, ha találmányaiban a' védlekek nem sugallották volna oktató tanácsaikat.

'S midőn egy reggel kinéznék hajlékomból 's szememet az oltár felé intézném, íme az Úr' lángja ragyogva lobogott a' reggel' szürkültében az oltár felett, 's a' kelő nap arannyal csipkézte-meg a' róla emelkedő füstnek oszlopát. Éva! kiáltám; ma van a' nagy ígélet' innepe; íme az Úr' lángja leszállott oltárunkra. Jer, menjünk-ki hirtelen; ez nap az Úrnak szent; nyúgodjunk-meg minden munkától: te menj megszedni a' legszebb virágokat hogy az áldozatra hintsed, én pedig mégyek, 's megmetszem bárán्याinknak legszebbikét. 'S kimentem, fiaim, 's megmetszék a' legszebbik bárányt. Ez volt a' legelső állat mellyet kezeim megöltének. Irtózatot tekintet nekem! borzadás fogott-el, 's elalélva hulltanak volna le kezeim ha a' szent szándék, ha az Úr' parancsolatja nem élesztette volna bátorságomat; midőn azt hergeni láttam kezeim között, 's mindig gyengébben viaskodni elenyésző életéért az iszonyu kínok alatt, míg végre szemeim előtt élet nélkül rogyott-öszve. Ijesztő előérzések járták-keresztül lelkemet. De most a' bárányt feltettem az oltárra' 's Éva előjött, 's illatos virágokat hinte reá, 's letérdeplénk az oltár előtt szent áhítatosságban, 's hálánk fellángola az Úrhoz a' ki bennünket illy kegyesen emlékeztetett ígéreteire. Szent hallgatás uralkodott körülöttünk, mint midőn a' föld az Úr' megjelenését innepli, 's e' csendben Angyalok' szavait vélénk hallani, kik könyörgésünk közzé elegyítették magasztaló himnuszait. Végre a' láng megemésztette az áldozatot, 's már elalvák az oltáron, 's a' tájékat mennyei illat töltötte-el.

Nem sokára a' nagy engesztelésnek innepe után, fiaim, elmentem a' szálló nap' fényében, megnyúgodni munkám után, fel a' halomra, 's kerestem kedves nőmet; de nem találtam sem a' kalibában sem az ernyő' árnyai alatt. Végre ellankadva láttam-meg a' forrás mellett ülni, 's te én elsőszülöttem, kebelében nyugvál. Őtet a' szülés' fájdalmai a' kert' könnyű munkájában lepték vala meg, 's bőv örömcseppeket síra most reád. Mostan pedig édesded mosolygással pillanta-fel hozzám, 's ezt mondá: Idvez légy nékem, embereknek atyja! Az Úr nékem segédemre volt az én kínjaimba, 's íme e' csecsemőt szültem. Kainnak neveztem őtet, midőn kitettem e' világra. Oh, én elsőszülöttem! az Úr kegyelemmel pillantott a' te születésed' órájára: légyenek a' te éltednek minden napjai az ő dicséretének szentelve. Mi erőtlen a' mi asszonyi-állattól veszi létét! De neveded mint a' virágszál nevededik a' tavasznak napjaiban; életed légyen gyönyörű illat az Úr előtt. 'S akkor, fiam, én is sírtam az örömmel miatta, 's karjaimra vettelek-fel. Idvez légy, anyja az embereknek! mondám Évához; áldott az Úr ki tégedet fájdalmaidban el nem hagyott! Idvez légy, Kain! elsője azoknak a' kiket asszonyi-állat fájdalmak között szült, a' ki világra jövel hogy a' halálnak indulj ellenébe. Oh Isten, tekints alá kegyelemmel a' te egeidből gyámoltalan teremtesedre, 's virítani kezdő életére tölts áldást ingyen jóvoltodból. Melly kedves leend nekem ez ifju lelket a' te kegyelmeidnek csuda-munkáira oktatgatni! Korán reggel és késő estve a' te magasztalásodra szoktatom gyenge ajakit. Így fognak, anyja az emberi Nemnek! így fognak majd egész nemzetségek nevedetni tekörültted. Magában áll vala még nem régen amott a' myrtusz, de az anyai tő körül ím csemeték sarjadának, valahányszor új dísz hinte ágaira a' kikelet, mindannyiszor újabb sarjadásu nemzetség mosolygott-fel távolabblag az

idősbb magzatok körül, és nézzd, már egy hosszan elterjedett illatöntő ligetté nevedék! Így fognak majd, én Szerelmesem, a' mi magzataink is elszaporodni halmunkról, 's messzére el fogjuk látni egyenként-álló békés hajlékaikat e' szép lapályban. És ha a' halál hamar nem szakaszt-ki közzülök, meglátjuk, miként gyűjtenek, munkás méhek gyanánt, egyesült segéddel, élelmet és könnyebbedést, 's az életnek minden örömeit lakjaik mellé. Gyakor ízben lemegyünk hozzájuk e' tetőről, termékeny árnyaikban 's békés lakjaikban meglátogatni unokáinkat, 's elbeszélni előttök az Úrnak csudatetteit; 's hűségre serkenetni és jámborságra, nevelni örömeiket, 's bánataikat vigasztalni. Akkor majd ezer házi-oltárokat látunk füstölgeni tetőnkéről, 's az áldozatok' füsté felhők gyanánt fogja-környül halmunkat. Áhítatunk éledni fog az övék által, 's buzgóbb könyörgésekkel járulunk az Úr' elébe az emberi nemnek megtartásáért. 'S ha ismét felvirrad az engesztelés' nagy innepnapja 's az égi-tűz az első, legszentebb oltárra leszálland, akkor majd felgyülekeznek e' halmon, 's mi öközöttök előállunk az oltárhoz, 's megrakjuk az áldozatot, ők pedig tág kerületben borulnak körülöttünk földre. Ezt mondam én víg örvendéssel 's megcsókoltam a' te orczáidat. 'S ekkor az anyád visszavett erőten karjaira; 's én segédjére költem neki hogy felkelhessen a' virágokról, 's az aléltat beivém a' közel kalibába. Ott tenéked nem sokára erő jött és vídamság kised tetemeidbe, orczáidra pedig és szemeidbe nevetés és öröm. 'S már szökdeltél a' virágokon, gyenge ajakid már kezdék rebegni az új gondolatot, 's akkor Éva Méhalát foganta, a' te nődet. Örülve futkostál te az újonnan-született körül, megcsókoltad azt, 's beszórtad akkor-szedett virágokkal. Annakutána tégedet szült Éva, Ábel, és utoljára téged, Thirza, Ábelnek kedvese. Oh, melly örömek áradtak-el akkor naponként mirajtunk midőn gyermeki játéktokat 's ártatlan örömeiteket láttuk, és azt, hogy gyenge lelkeitek mint merészgették kifeszlő erejüket, 's mint nőttek lassanként értebb korra! Ört-állva vigyázott körülöttetek a' szemes szorgalom, elrántani hajlandóságaitokat a' hibás növéstől, hogy a' szerint virítanátok mint a' szép kikelet' legékesbb koszorúja, 's öntenétek az erkölcsnek minden édes illatját. Mert már akkor, midőn gyermeki kedvvel játszódtatok ölemben, láttam én hogy a' bűnben-fogant ember a' szerint szűkölködik mívelő kéz nélkül mint a' bűn miatt megátkozott föld. 'S végre felnevekedtetek, mint a' hogy' a' csemeték nevedeknek gyümölcstermő fákká. Áldott az Úr, ki ennyi csudatéitei között végetlen irgalmának mindnyájunkkal! Imádjátok őtet háládatban, jámborságban, vizsontszeretben: úgy áldása rólatok soha el nem fordul.

'S Ádám elhallgata. Mint midőn egy szeretett ifju kedvesének karjain a' hajnalló reggel' világánál hallgatja a' fülmile' édes énekét; fülel a' táj; a' szerelem' zengzete melly az ő szíveikből látszik felsóhajtani, arcaikra könyeket gyűjt: de most megszűnt az ének; ők még sokáig figyelmes várakozásban pillantanak a' tető felé hol a' kedves dalló csattogott; haszontalan! nem zeng az immár, 's az egyéb madarak lármásan kezdik a' csevegést. Így hallgattak az Ádám' gyermekei midőn atyjok szóllani megszűnt. Lelkeiket meghatotta a' beszéd; majd könyűk és elholt szín, majd öröm lépett és vígaság arcaikra; 's most egyetemben hálálták atyjoknak kérések' teljesítését. Kain is hálálta azt a' többivel; de ő nem sírt és nem mosolygott a' többivel.

HARMADIK ÉNEK.

Mostan kiléptek az ernyőből. Ábel megölelte bátyját, 's mindenik bokor elindult kalibája felé. A' hold fényt lövelle ösvényeikre. Ábel általfogta szeretett hölgyét, 's ezt mondá néki: Ah, melly öröm önti el az én szívemet! íme a' bátyám nem haragszik; íme megígérte hogy ezután szeretni fog. Oh! mint gyönyörködtettek engem azok a' szép könyűk mellyeket ma csorogni láttam orcájain. Nem, nem éleszti úgy a' mezőket a' harmat a' nyárnak égető heve után mint engemet e' szép könnyek. Lelkében megszünt a' harag' vésze, 's nyugalom tért, és vígaság, vissza közzénk. Te, a' ki végetlen kegyelemmel tekintettél a' mi szüléinkre midőn e' tér földén magányosan lakoztak, ah parancsolj a' zajnak, hogy lelkébe többé vissza ne térjen!

Thirza nyakába ömlött az ő Ábelének, 's édes sírásra olvadva ezt mondá: Ah, az enyhe eső nem éleszti így a' kiaszott mezőt, nem így azokat a' kik magányosan laktanak e' tér földön, az első bús tél után a' visszatért tavasz mint engemet a' bátyánk' könyűji, mint visszatért szeretete! Oh áldott nap! kedv száll ismét és ifjúság szüleinknek homlokokra, 's öröm emelint, és vígadás, minden mellyet. Áldott, áldott nap! szebbnek tesz nekem a' természet 's vígabbnak a' te világod, éjjeli nyájas bujdosó az egen! Így zengett az Öröm Thirzának szép ajakiról.

Kain is hajléka felé tére, Méhalának karjain. Hív hölgye ellágyulva tekintett-fel reá, 's ajakához vivén kezét, ezt mondá néki: Kedves férj, melly gondok lepték-el ismét homlokodat? A szívedbe visszatért nyugalom tekinteteidet nem tudja e' vígságra deríteni? nem e' elsimítani homlokodnak bús redőjét? Komoly lelked ugyan nem gyúlong az örömnök könnyü lángjaira, 's megelégteli hogy vele szíved tel-el: de nem láttad e' miként mosolygott minden arczról, mint szóllott minden nedvesült szemből a' vígadás, midőn te, én Kedvesem, hű szeretettel ölelted-meg az öcsédet? Oh, akkor áldást monda reád az Úr a' maga fenn-székéből, 's örvendve néztek a' körülöttünk lebegő Angyalok! Engedd, én Szerelmesem, engedd örvendésemnek hogy szívemre szorítsalak. Ezt mondá, 's szívére szorította őtet.

Kain nem állá ellent hitvese' nyájaskodásainak, de ezt felelte: Ez a' ti szokatlan örömetek engemet bánt; mert nem annyi e' ez mintha ezt mondanátok: Kain megjavította magát; eddig rossz volt; útálta, üldözte öccsét. Ah, félre vele, azzal a' bosszantó váddal! Nem gyűlöltem én őtet: én őtet nem útáltam; mert gyűlölség e, hogy én őtet olly csapodáron nem ölelgetem mint ti? hogy én azokat az ő gyengéd orcáját olly édes sírással nem áztatgatom? Énhozzám nem illik ez asszonyos édeskedés. Nem őtet útáltam én, de azt a' csapodárságot melly által ő szüléinknek szereteteket tőlem lopdosta. Osztán nem ok nélkül redőli a' komoly gond az én homlokomat. Ítéld-meg magad ha nem a' legképtelenebb gondolatlanság e az a' mi atyánkban hogy ő maga regéli előttünk vétkes esetének történeteit, hogy ő maga érezteti velünk melly inséget vont reánk hibája. Mi szükség nekünk tudni, mi szükség hallani olly sok ízben, hogy az Éden' boldogságait szüléinknek vétkek miatt veszítettük-el? Könnyebben túrnénk nyomorúságunkat ha ezt nem tudnánk, 's nem kesergenénk annak elvesztét amit nem fognánk ismerni. Méhala a' bánatnak szózatossá cseppjét tartóztatta szemeiben, 's hallgatva pillantott-fel

hímjére, mintha kérdeni akarná ha szabad e felelnie? 's ekkor esdeklő zengzettel ezt felelé: Ne neheztelj reám, én Szerelmesem! többé nem fojthatom-el könyűimet; ne neheztelj hogy hozzád sóhajtok. Oh, ne hagyj visszatérni fejed' felibe az únalomnak azokat az elvert fellegeit; vídítsd-fel lelkedet, 's ne láss csak inséget és veszélyt a' hol végtelen kegyelmet 's jótétet láthatnál! Ne vádold őket, e' szeretett atyát és anyát, hogy azon csuda-dolgokat beszéllek mellyeket az Úr a' megesett halandóval teve; hogy ez által buzgó hálát 's tántorodhatatlan bizodalmat ültessenek szíveinkben. Oh ne vádold őket azért, őket, kiknek minden békételen sírátkozás 's inségünknek leglassúbb érzései mellyeket szemeinkből olvasnak, kibeszélhetetlen gyötrelmeket szűl. Kedves társ, tusakodjék a' visszafutamló bánat ellen hogy szívedhez ne férkezhessék ismét, 's napjainkat bús homályba ne sülyessze. Ezt mondá Méhala, 's elhallgatott, 's szerelemmel 's elnedvesült szemmel nézett férjére. 'S Kainnak komor tekintetét vidám mosolygás derítette-fel. Tusakodni fogok ellene, ugymond, a' visszafutamló bánat ellen. Szoríts szívedre, én Kedvesem! Nem fogja az többé napjainkat homályba sülyeszteni.

Rég olta leste immár Kainnak tetteit Anamelech. Így hívja őtet a' pokol. Ő ugyan a' lelkeknek csak az aljasbb seregéből való: de gonoszságban és döllyben nem kisebb mint maga Sátán. Gyakorta félre vonta magát gyűlölt társaitól a' pokolban, 's magányi tájakra rejtezett-el, hol kénpatatok csorognak a' kiégett mezőken, vagy a' gőzölgő temérek szirtek közzé mellyek fekete fejeiket vészhozó tunya borulatokba rejtik: Az a' rettenetes visszfény mellyeket a' hegyeken túl fellángoló tűz a' felhőkig lövellett, sárgáló világot öntö az ő útjának gyászos homályára. Akkor midőn a' pokol tombolva kiáltott diadalt és magasztalást az ő Királyának, ki most vissza érkezett vala az új teremtsébből, 's kérkedve beszélté sűgárló székén mint csalta-meg az embert, 's mint kényszerítette az egek' urát hogy kezeinek legbecsebb míveire átkot 's halált mondana: akkor forrt vala fel Anamelechnek mellyében az irigység' mérge. Tehát Sátáné legyen e mind a' tisztelet, és az azoké kik az ő széke körül ülnek? 's én mindég isméretlen csúszkáljak e a' pokol' legsetétebb szugaiban az aljas csoport között? Nem! Én tetteket fogok lelteni mellyeken álmélkodjék a' pokol; 's akkor Sátán, mint a' legutolsóbbja a' pokolnak, nevezze tisztelettel nevemet! Ezt mondá, 's pusztítást, inséget 's veszélyt forrala az emberek ellen, rejtekének homálya között. 'S elérte a' min törekedett: maga a' pokol is irtózáttal nevezte nevét. Ő vala, ki a' később időkben ama' vérengező királyt Betlehemnek ártatlan kisdedeit megöldöstetni unszoló, és a' ki osztán fene kacazajjal szemlélté melly ádáztsággal onták az emberi Sátánok a' vért, 's a' csecsemőket mint pacskolák a' béfecskendett falakhoz, 's mint döfdösték-össze véres szablyájikkal anyájiknak esengő karjaik között. Örvendve lebegett ő akkor a' városnak magasán kinyult fokai felett; a' haló kisdedek' kiáltásai, a' zokogó anyák' jaja néki kedves zengzet volt; ördögi gyönyörködéssel nézte, mint feküdtek, felaprítva 's nyílt sebekkel, a' kisded holtak, 's tetemeik miként recsegték a' dühösen-futkosó vérontóknak ázott sarujuk alatt, 's a' szerencsétlen anyák, atyák, testvérek és rokonok mint fetrengtek vígasztalhatatlan gyötrelmek közt az ártatlan vérben.

Felmegyek, ugymond, a' földre, 's meglátom, mit téssen ez: Meg kell halnod! felmegyek, és ölni fogok! 'S kiméne a' pokol' kapuján, 's azon útra tért mellyet Sátán az ő éj' és az Cháosz' rengő országán végig kijegyzett. Így mégyn feszült⁵ vitorlájival az

⁵ felszűlt

éjnek eltitkoló védelme alatt a' rakodott hajó melly tolvajokat visz, messzére a' sík tengereken! majd a' Heszpériai széleken fog kikötni; békés lakosait támadják-meg valamelly falunak, 's elrabolják serdülő víg ifjúságát. Akkor osztán jajgatnak a' szülék 's az elmaradt testvérek és a' kétségbe-esett jegyes, 's keserves jajgatások eltölti a' zengő partokat, míglen szemeik a' tőlök örökre-távozó kedves zsákmányt hasztalan epedéssel nézellik. Sok ideig repül gyors szállattal a' pokol lakosa az éjnek bús országaiban, míg végre egy virradó gyenge fényt lát-meg a' teremtsnek szélső határai felé. Mint az a' gonosztévő a' ki valamelly éjjeli gyilkolást szándékozik elkövetni, setét éjjel mégyen a' királyi-városnak melly a' téren számtalan gyertyák' csillogásában fekszik őelőtte; megdöbbenve áll-meg, ismét mégyen, 's most rettegve csúsz-be kapuján, 's kerül minden világot: illy rettegések alatt csúszott most a' tisztátalan azon szám nélkül való csillagzatok között mellyek földünk körül kerengenek, a' föld felé. Nem sokáig szállongott a' föld felett hogy az emberek' lakjokra találjon; éles látása hamar reá akadott, 's hirtelen csapott-le azonnal a' magas felhők közzül a' hol repdesett, a' legárnyasabb bokrok között. 'S ez tehát az a' föld, ugymond, mellyre Teremtője átkot monda? Láttam Édent is mellyet most lángoló karddal őriztet; ékes hely! hasonlít⁶ az ég' környékeihez; azt elvesztették: de íme ez itt sem pokol. Talán alacsony hunnyászzkodás által engesztelték-meg bírójoknak haragját; talán durvább-alkotásu testeik olly szenvedéseknek vannak kitéve mellyek a' tisztább lelkekre, kiknek alakjaik légi testből vétettek, nem hathatnak; mert én itt boldog lehetnék ha a' pokol mindenüvé nem kísérne. De Angyalokat látok lebegni. Vigyáznom kell, hogy meg ne sejtse nek 's igyekezeteimet meg ne gátolják. Amott látom a' megesteket; kemény munkának eredtek a' halom' oldalán: de ők nem látszanak szerencsétleneknek. Ki tudja, nem halálokkal kezdődnek e csak szenvedésük? Talán reá vehetem valamelly gonoszságra; mert szívek, ha meg nem csal sejdítesem, nyitva áll a' csábításnak. Még tökéletesek voltak, 's Sátán egy ostoba fortély által el tudta szédíteni! mennyivel könnyebb lészen az most midőn többé nem azok; most, midőn átok alatt nyögnek! El, elszédítem; olly tettekre veszem őket hogy iszonyodva futnak-el az Angyalok; 's ő, a' ki teremtette, szikrázó mennyköveihez kap, 's öszveroncsolja őket, vagy lehányja a' poklok' mélységeibe. Oh! akkoron, akkoron majd a' fekete partokról nézzük-el, nevetve nézzük-el majd, mint hömberegnek a' poklok' tűzhullámai között ezek a' kényeztetett szép lakosai az új teremtsnek. Amottan áll egyyike a' mezőn, öszvebarázdált bús homlokkal. Ha lehet bíznom e' komor arczulathoz, nagy tetteket fogok tenni általa. Elmégyek, 's kikémlem minden hajlandóságát, ki mindenikét gondolatjainak. Így szóllott, 's ravaszul-vigyázva bujkált az emberek között, csábítást forralván és öldöklést átkozott mellyében.

'S a' kaján ekkor is Kain körül leselkedett vala, és hív nője körül, 's kihallgatta beszédeiket. 'S alig léptek-be hajlékok' küszöbén, 's megállá, 's a' leggonoszabb gúny' kacagásával ezt mondá: Oh igen! ne engedd a' haragnak elvert fellegeit ismét öszvegyülni fejed felett; tusakodjál a' visszafutamló bánattal! Nyavalyás-tusakodó! Nem fog a' te szívedben gyökeret verni a' jónak semmi magva; én azt mindég elfojtom. 'S azok az elvert fellegei a' haragnak! hah! én őket sűrűbben, feketébben gyűjtöm-öszve fődnek felibe; sűrűen és feketén, mint a' felhők oda alant mellyek örök setétbe keverik a' pok-

⁶ hasonló

lok' hegyeinek bús homlokaikat. Mi volna könnyebb? Avagy őket nem te magad gyűjtöd e együvé? nékem csak segílni kell igyekezeteidet. Fogom, fogom segílni! 'S akkor osztán kín és gyötrellem, új és még ez ideig ismeretlen inség szálljon belőlök az emberekre, 's borítsa-el feketébb homály napjaitokat mint az az éj mely soha nem virradva csügg a' poklok felett.

A' reggelnek élesztő fénye immost ismét visszatért, 's zengéssel és vígasággal töltötte-el a' természetet. Kain előszedte szerszámain, 's kiindult a' mezőre. Ábel a' harmatos legelőre vezette-ki juhait, 's nyájasan idvezlette Kaint midőn mellette elméne; Méhala pedig Thirzának karjain ment a' kert felé hol az oltár állott, midőn Éva bánatos képpel jöve-ki feléjük a' kalibából. A' két hölgy, elrémülve szeretett anyjoknak bánatján, siető lépésekkel közelíté hozzá, 's megfogá a' sírátkozó' kezét: Anyánk! mondanak; kedves anyánk! 's te sírsz? miért sírsz, kedves anyánk! 'S Éva elázott szemekkel néze reájok, 's ezt válaszolá: Ah leányim! hát nem hallátok e jajgatást a' mi kalibánk felől? Atyákat az éjjel iszonyu kínok gyötrötték. Ottan fekszik, viaskodik csontokathasgató fájdalmaival, 's elfojtja jajgatásait, 's engem igyekszik vígasztalni. O gyermekeim! lelkemet homályos de iszonyu aggodalmok környékezik, 's szívem zárva vagyon minden enyhületnek. Atyátok, midőn elcsendesülve látszik is lenni, bús gondokba süllyed, nyugtalanul fetreng fekhelyén, homlokát fagyos veréjték borítja-el, 's szemeiből zápor módra omlanak az elfojtott könnyűk. Ah remegés! irtóztató remegés! miként függesz te, mint egy rettenetes hegy, fejem felett! Tartsatok engem, gyámoltalant, gyermekeim, 's vezessetek a' kalibába. 'S mostan, Méhalának vállaira támaszkodva, visszaméne a' kalibába, környülfogva esengő gyermekeinek karjaitól.

Mind hárman körülfogák a' betegnek fekhelyét. Ő most csendesebben vala, 's arczatjának minden vonásai mutatták hogy lelke a' legkínzóbb fájdalmak között is győzetlenül maradt. Mostan pedig mosolygó elgyengüléssel pillantott leányaira, 's mondá: Édeseim, az Úrnak jobbja fájdalmakat szólíta az én porom' felibe hogy belrészeimet dulják; áldott légyen ő, mert ő mindent bölcsen rendel. Vagy ha parancsola e' fájdalomnak hogy oldozzák-fel a' köteléket mely lelkemet testhez béklyóza, hahogy a' pornak porba kell visszatérnie: oh, úgy imádva várom a' borzasztó órát, 's áldani fogom azt a' kinek kezeiben élet és halál vagyon, valamíg a' por széllýelomland, Méltóbban fogja őket a' lélek dícsérhetni, ha majd megszabadítatik a' testtől mely átok alá van vetve. Úgy vagyon, Uram! te megengedted a' halandó embernek hogy az ő lelke illy nagy remények által élesztessék. Illő hogy én adjam vissza legelébb a' földnek a' port; de, o Mindenható, ne hagyj-el engemet! Engedd hogy boldog reményeidnek mindenike ragyogva lebegjen lelkem előtt. Oh ne hagyj-el engem ha majd a' halál' órája megáll fõm felett, 's az utolsó borzadás tetemeimet öszve rázandja! Oh Éva, és ti szeretett gyermekeim, ne kínozzatok engem ez enyhülést nem lelő kesergéssel! Meglehet hogy e' fájdalom csak első követjei a' még távol halálnak; talán az Úr még most elfordítja rólam e' kínokat. De készítsétek-el lelkeiteket hogy a' bánat' sullya alatt le ne roskadjanak, ha úgy tetszend az Úrnak, hogy ez árnyéletből kiszóllítson 's elhívjon közzületek. Ekkor fuldoklása félbeszakasztá szavait, elhallgat, 's nedves tekintetei sorban nyúgodtak mindeniken, de legtovább Éván, kinek látása új tört ütött szívébe, 's most ekképen folytatá szavait: Ne sírjatok, Kedveseim! a' ki bennünket a' mi inségünkben soha el nem hagyott, sem benneteket nem hágy-el, sem engemet, az eloszlás' rettenetes órájában. Bízunk az ő kimeríthetetlen jóságában. De most menjete; hagyjatok egyedül; men-

jetek, hívjátok segédül ötet, az Irgalmazót. Álom száll szemeimre: elvesztett erőmet az talán visszahozza.

Az emberek' atya elhallgatott; könyűkre olvadt gyermekei pedig meghajlottanak hogy kezét megcsókolják. Elmégyünk, atyánk, mondanak, elmégyünk, 's imádni fogjuk az Urat, hogy enyhítő nyugalmat küldjön gyengült tetemeidre. 'S oh ha könyörgésünk meghallgattatik! oh ha még felébredsz, 's az Úr visszaszóllítja tetemeidről a' kínokat!

Titkos sóhajtasok alatt mentek-ki a' gyermekek az ő ágyától, 's egyedül Éva maradt benn a' kalibában. El akarok szunnyadni, monda Ádám nekie; de elázva látván-meg könnyeitől; 's te sírsz, kedves nőm? ugymond. Oh ne sírj hogy zokogásaid el ne űzzék tőlem a' közelítő szelíd álmot. 'S ezzel azon bőrökbe rejté arczatátját melyeken feküdt, hogy nője előtt eltitkolhassa marczongló gondjait. Itten vagy e, irtóztató óra? így tűnődék magában. Oh, te, te vagy az! Melly rettenetesen lebegsz felettem! Isten! o Isten, ne hagyj-el engemet, bűnöst! De bár mi rettenetes vagy, nem volnál te nékem keserű, sőt édes volnál te nékem, ha mindenekért halhatnék-meg! ha mindenekért szállhatnék porba! De ők utánam fognak jőni; mindeneket ugyan e' rettegés, ugyan ez irtóztatos homály borít-el, valakik asszonyi-állattól származtanak; mert mi származhatik egyéb az én ágyékból mint halandó bűnös? Én öltem-meg maradékomat. Valakik vagyunk, én és maradékaim, azoknak fogunk kiragadtatni karjaik közzül a' kiket leginkább szerettünk, a' kik nekünk ezer örömek által tették kedvessé az életet. O Éva! o híven-szeretett nőm! mint fogod te majd holt testemet könyűiddel fereszteni! És, irtóztató képzelet! mint fog majd sírjában reszketni holt tetemem, midőn a' gyengekoru árvák legvirítóbb napjaikban az ő atyjokat, midőn a' gyámoltalan vénséget ért szülék öregségeknél örömet, az ő előttök elaludt egyetlen gyermeket, a' testvér testvérét, a' jegyes mátkáját, a' hű ifjat fogja kesergeni. Oh, essék-meg akkor rajtam a' ti szívetek, gyermekeim, 's ne átkozzátok hamvaimat a' sírban! Méltán keserű a' halálnak közelítő órája, méltán érezzük vég pillanatinkban az átoknak egész terhét, mert ő fejtíki lelkeinket e' sárhajlékból, 's általszóllítja a' boldogság' tájékaira, ha a' vétek' undokságaiból szívesen igyekezett megtisztulni, 's a' bűnnel bajnok-képen vitt-meg. Nem, fiaim! az élet nem élet, hanem csak virradta még az igazi jobb életnek. Forduljatok-el rólam, hegyek, kik lelkemet alá nyomjátok! Ha elszóllít innen az Úr, csak egy új életbe mégyek-álta, 's úgy várom az enyéimeket magam után, mint egy hű atya ki egy gyönyörű tavaszi nap' kedves hajnalában legelőbb ébrede-fel álmából, 's az aranyfényű napnak későbbi feljöttéig várja, hogy az ő kedvesei is felserkenjenek 's karjai közé fussanak. Ezeket mondotta Ádám. De most lassu édes álom szálla reá, nyugalommal és enyhülettel.

Éva pedig kezeit tördelve ült férjének oldala mellett, és siráncozott, 's lassu szózat-tal, hogy az alvót fel ne költse, ezt mondá: Melly szörnyű gyötrelem szaggatja az én szívemet! Oh átok! következése a' bűnnek! borulj egyedül reám! borulj kettős sullyal reám! Melly kínokat, melly inséget érzettek ti mindnyájan; és ah! mind ezt íme mind miattam szenveditek. Annak emlékezete hogy én valék a' ki legelőbb vétkeztem, úgy rongálja, mint egy soha el nem alható féreg, az én lelkemet. Oh, ha meghalsz, én Kedvesem, ha az én vétkem miatt meghalsz, ha a' halál' vég borzástásai reád szállanak, oh ne pillants reám akkor haraggal és megvetéssel! oh ne átkozzatok engem akkor, gyermekeim! Még ugyan egy vád sem szaladt-ki ellenem ajakaitokon: de avagy nem vád e nekem minden nyögések? nem píróság e nekem minden köny mely szeemeitekből

kicsordúl? Mindenható, halld-meg, oh halld-meg az én könyörgésemet, 's e' fájdalomkat róla szállítsd-vissza! Vagy ha ezek előlfutóji a' halálnak, ha testének földbe kell szállnia, ah, úgy ne szakassz-el tőle! engeddd, hogy együtt haljak-meg vele! vedd-vissza előbb az én lelkemet, hogy halálát ne lássam, mert én vétkeztem előbb. Éva elhallgatott, 's vígasztalhatatlan' sírt elszunnyadtott férje mellett.

Kain kiment vala holdjaira. Arczulatján felszáradtanak a' könnyek, 's ezt monda midőn kiméne: Sírnom kellett az atyám' ágya körül: szavai és azon gyötrelmes jajgatások meghaták lelkemet. De, úgy hiszem azt, meg nem hal. Oh Isten ne engeddd hogy meghaljon! Úgy mint az öcsém, olly asszonyisan mint ő, én sírni nem tudok. Ha nem azt mondják e megint hogy érzéketlen vagyok, és hogy Ábel inkább szereti mint én atyánkat, minthogy én nem fuldoklottam mint ő? Én nem parancsolhatok szemeim' árjainak hogy csorduljanak-el.

Ábel pedig a' legmélyebb bánatban méne-ki legelőjire. Könnyei még szakadtak szeméből. De most a' földre borúlt, 's ekképen kiálta-fel az Úrhoz: Áldassál éntőlem, te, ki a' halandók' történeteit végetlen jóságod és bölcseséged szerint intézed! én tehozzád kiáltok-fel az én inségemből, mert te megengedted a' bűnösnek hogy ő tehozzád felkiálthasson midőn nyomorúság éri. Te ugyan egy nyögő féreg' kedvéért el nem állasz bölcseségednek utjaitól; de oh adj erőt és enyhülést midőn kínjainknak sullya alatt roskadozunk! Oh, ha kívánságunk nem ellenkezik szent tetszéseddel, add-vissza a' szeretett férjet szegény anyáknak, ki mostan az ő ágya körül síránkozik!⁷ add-vissza őtet minékünk gyermekeinek, 's élte' határát nyujtsd-ki távol időkre. Parancsolj, Uram, 's a' tobzódó fájdalmak azonnal megszűnnek, 's öröm száll-fel és víg hála tehozzád a' halandóknak alatt hajlékaikból. Hagyd őtet még tovább múlatni közöttünk! hagyd még tovább hirdetni közöttünk kifogyhatatlan kegyelmeidet, hogy fiaink és leányaink az ő szájának oktatásai szerint tanuljanak tégedet magasztalni. Ha pedig azt végezte bölcseséged hogy ő meghaljon, oh bocsáss-meg fájdalomnak ha elalélt nyelvem elakad 's belrészem megrendülnek! Ha meg kell hálnia: oh, úgy ne hagyd-el őtet az eloszlás' rettenetes órájában; bocsáss-meg a' mi kesergésünknek és sírásunknak, 's küldj erőt és vígasztalást! Ne hagyj-el fájdalomunkban! te viselj gondot reánk hogy bánatunkban el ne aléljunk, 's cselekedd hogy még inségünknek közepette is bölcseségedet dicserhessük!

Ekként könyörgött Ábel, mély alázatosságban leborulván a' föld' színéig. 'S íme suhogást hall, a' tájat kíváncsatos kikeleti illatozás töltötte-el. Felemelé fejét a' földről, 's egyike a' védlekeknek mennyei szépségben álla előtte. Rózsák övedzették ékes homlokát; mosolygása olyan volt mint a' tavasz' hajnallása, 's így szólla édesen-ömlendező szózáttal: A' ki az egekben lakozik, a' te könyörgésedet meghallá, 's meghagyta nékem, vennék sűrűbb testet magamra, 's néked és a' tieidnek hoznék vígasztalást és segédet inségtekben. Az örök bölcsesség mellynek azon szerint vagyon gondja a' csúszó féregre mint az Angyalra ki ragyogó szárnyakon hasítja az egeket, meghagyta a' földnek hogy kebelében fogamna gyógyító-erejü szereket mind azoknak szükségéikre valakik rajta lakoznak. Fogd e' fűvet és virágot; ezeket is a' föld' keble termette, 's főzzd-meg a' forrás' tiszta vizében, 's adj gyógyulást ez italban atyádnak!

⁷ síránkozik?

'S mostan általad néki az Angyal a' fűvet és virágokat, 's eltűnt. Kibeszéllhetetlen öröme ragadva állt itt Ábel. Oh Isten! így kiálta-fel; mi vagyok én, én porban-fetregő bűnös hogy te illy kegyelmesen meghallod az én kiáltásomat? Miképen hálálja-meg a' te irgalmaidat a' szegény halandó? mint magasztalhatja ő méltóképen a' te kegyelmedet? Ah, ő elégtelen arra! elégtelen reá maga az Angyal is ki dicséretidet egész karokban zengi! De mostan sietve mégyen kalibája felé, 's elkészíti az italt, a' szerént a' hogy' azt neki a' mennyei Követ parancsolta volt. Mostan pedig atyjának hajlékához méne, hol Éva, körülölelve Méhala és Thirza által, férjének nyoszolyája mellett sírángozék. Álmélkodva láták ezek Ábelt belépni, 's ő így szólla hozzájuk: Dicsérjétek az Urat, Szerelmeseim, 's a' bánat' cseppjeit szárazsátok-fel szemeitekről; az Úr meghallgatta kiáltásainkat és segédet küldött minékünk. Angyal jelenék-meg nekem a' legelőn, 's e' fűveket adta mellyeknek leveket itten hozom. Főzzd-meg őket tiszta vízben, ugymond, 's adj gyógyulást az italban atyádnak. Örövendve érték ezek a' mit nekik Ábel beszélt, 's hála zengett ajakaikról és magasztalás. Az öreg vevé a' szaglatos italt, felüle, 's buzgó hálákat ada az Úrnak a' ki megkönyörül az ő inségeken. 'S akkor fíjának keze után nyult, nyájasan arczához nyomta azt, 's megáztatta sírásaival. Fiam, oh fiam! ugymond'; áldott légy te énnekem, te, a' ki által nekem az Úr segédet küldé, a' kinek szelíd és tiszta erkölcsi öleltte kellemesek, és a' kinek fohászkodásait azoknak miattok kegyelemmel hallgatja. Előjöve Éva is két leányaival, 's egyetemben áldák a' ki által az Úr nékiek segélyt és vigasztalást küldé.

Azonban még ők így ölegették Ábelt, Kain megtére a' mezőről. Irtóztató rettegések közt szorong, ugymonda, az én lelkem; felmégyek az atyám' lakjába, 's megtekintem, nincs e segédemre szükségem. Hát ha meghalna, 's én boldogtalan, nem vehetném áldását? 'S most álmélkodva szemléli ezt a' neki megfoghatatlan örvendezést 's szerelmes ölegetéseiket, 's hallja Ádámnak szavait. De Méhala, mihelytt őtet közelíteni látá, repült elébe, 's hív nyájaskodások alatt beszélt neki hogy az Úr segédet küldé Ábel által. Akkor Kain Atyjának nyoszolyájához közelíté, megölelte őtet, 's így szólla hozzá: Idvez légy tőlem is, atyám! áldassék az Úr ki tégedet visszaada nekünk, hív gyermekeidnek! De nincs e neked áldásod, atyám, a' mivel engemet is megáldj? Azt a' ki által az Úr néked segédet küldé, már megáldottad; áldj-meg most engem is, elsőszülöttedet! Ádám atyai szeretettel függeszté szemeit reá, kezébe szorította kezét, 's így szólla: O Kain! légy áldott énnékem! te, elsőszülöttje az én ágyékomnak! Az Úrnak áldása legyen terajtd! Béke lakozzék mindenha, 's felháboríthatatlan nyugalom, a' te szívedben! Kain pedig Ábelhez fordúla, 's megölelte őtet. Miként múlászthatá vala el azt, látván mindenike mit csinál? De mostan kilépett a' hajlékból, 's félre-tért egy setétlevelű csalétnak homályába, 's elbúsulva állott-meg, 's ezt mondá: Béke lakozzék mindenha az én szívemben, 's fel nem háborodható nyugalom! Hogyan lakozhatnék az? hogyan lehetnék én csendes? Nekem könyörgenem kellett hogy megáldjon: Ábelt önnként áldotta-meg! De mi csuda? hiszen én vagyok az elsőszülött, 's engem illet osztályrészü az átok, az inség és a' megvetés. Az Úr Ábelt választotta segédének eszközül. Minden arra törekedik hogy őtet tegye előttök kedvesebbé. Kedvellhetnek e engemet, holott sem az Úr nem kedvell, sem az Angyalok? Ők nekem nem jelennek-meg mint Ábelnek: ők énmellem megvetéssel mennek-el! Mikor én tikkadva pihelek a' sanyaru munkától, 's elsült képemről csorog a' veréjték, akkor ők Ábelt keresik, ki kényes kezekkel játszik a' virágok közt, vagy juhait körül állong, 's elragadtatva azon

hogy a' merre a' nap hanyatlik, mely szép veresek a' felhők 's a' harmat mely ékesen ragyog a' virágok' szálain, édes könnyeket hullat. Jaj nekem hogy én vagyok az első azok között kiket asszonyi-állat szült! E' miatt magamat engemet, nyom, vagy bizony engemet leginkább, a' nagy átok' sullya. Ábelnek az egész természet mosolyg: egyedül én eszem kenyeremet arczom' veréjtékében! egyedül én vagyok nyomoru! Illy fekete gondolatok közt tévelygett ő a' setétlevelű csalét' árnyaiban.

A' nap a' lazúrszín hegyek megett szálla-el, 's a' felhőkre lövellé az esthajnalnak szép pirosát, és a' mosolygó szép tájra. Akkor monda Ádám: A' nap a' hegyek megé ereszkedik: kimégyek a' szőlőlugosba mely hajlékom előtt áll hogy minekelőtte a' nap lemégyen, magasztaljam az Urat, hogy rajtam segíté. 'S akkor felkölt fekvőjéről; tete-meibe visszatért az ifju kor' ereje, 's Éva és két leányai kivezették őtet szőlőlugasába mely hajléka előtt állott. 'S íme a' hanyatló nap egész tündökletében mosolygott alá a' környékre, 's Ádám térdre bocsátkozott. Gyönyörködve nézte-el az enyhébb-fényű szép környezet, 's szent buzgóságra gyűladt szívvel ezt mondotta: Imhol fekszem ismét a' te színed előtt, Mindenható! 's imádom végtelen jóságodat. Hova lettetek, fájdalmak? Feldúltatok minden tagjaimat, belrészeimet összeégettétek mint a' tűz: de az én lelkem bízott az Úrban, 's ő meghallgatta kérésimet, 's letekintett az ő egeiből, 's a' fájdalmak megszűntek dühösködni, 's tagjaimba vidámság és erő tére-vissza. De te meghagyta a' halálnak hogy még ne szórna-el poromat, hogy még e' halandó testben dicsérhesselek, 's láthassam csuda-dolgaidat melyeket az emberrel közlesz a' porban. Magasztalni foglak én tégedet, te végtelen kegyelmű! attól fogva mikor a' reggeli harmat csepeng, addiglan míg a' hold felkél, magasztalni foglak én tégedet. Ez agyag sátorban rebegen tenéked hálát és dicséretet az én lelkem, míg végre összeomlik a' romlandó sátor, 's a' diadalmas lélek az összeomlott sátor felett lebeg 's jobb tájakon szemléli majd dicsőségednek nagy voltát. Ti, ragyogó Angyalok, tekintetek-alá a' bűnös ember' honnjába hol a' halál uralkodik, 's dicsérvétek méltóbban az ő kimeríthetetlen kegyelmét; mert a' véges ember csak rebegő nyelvvvel magyarázhatja álmélkodását. Idvezlégy nékem ismét, gyönyörű nap, még minekelőtte tőlünk elhanyatlasz! Reggeli sugáraid a' czedrusok megől lövellének-elő, 's én kínosan fetrengtem ágyamban. Azután az ég' magas boltjáról pillongál kalibámba, 's én téged jajgatásokkal köszöntöttelek. 'S íme midőn esti fényed a' felhők' szélein ragyog, térdre ömölve adom annak hálát a' ki, minekelőtte te elhunysz, fájdalmaimat eloszlatá. Idvezlek titeket, magas tetők! és titeket halmok, elszórva e' szép térségen! Úgy akarja az Úr hogy benneteket reggel és estvénded pirosodni lássalak. Idvezlek, csevegő madarak! A' ti éneklétek még gyönyörködtetni fogja füleimet; azok engem még ezután is az Úr' magasztalásaira fognak ébreszgetni. Harsogó szép csermelyék! sok ízben fognak még lankadt tetemeim pihenni virágos széleiteken, 's édes csörgéstek élesztő álmat csal szemeimre. 'S ti erdők és ti szent ligetek! ti kies csaléto! ismét fogok járni szent homályaitokban. Oh öntetek kies hűsítést főmre, ha majd, elmerülve áhítatom⁸ elmélkedéseiben, magányosan tévelygek árnyatok alatt! Idvez légy, egész szép természet! Áldassék az Úr, a' könyörülő, az irgalmas! Ő visszaszóllította fájdalmaimat, 's poromra tette kezét hogy széllyel ne omladozzék.

⁸ ahítatom'

Ekképen magasztalá az Urat az emberek atyja. Az elcsendesedett természet együtt látszik vele imádni jóltevőjét, 's az állatok örvendeztek az ő megtartásának. Nyájasan lövé még egyszer ragyogó sugárait a' nap a' lugosba, 's úgy ereszkedik-le a' hegyek megé. A' virágok kíváncsú illatot adtak az ifju szellemeknek hogy a felgyógyultat lebegnék körül; 's a' madarak csevegtek mindenfelé, 's végig-szökdeltek a' lugos' inait. Ekkor érkezének Kain és Ábel, 's mind ketten örvendtenek atyjoknak jobban-létén. Ez pedig felkölt könyörgéséből, megölelte szerelmes nőjét és gyermekeit; örömcseppek folytak-le orczáján; 's így hajléka felé indult. Akkor monda Ábel Kainnak: Miként adjunk illendő hálát Istennek hogy kéréseinket meghallgatá és hogy ismét visszaadának e' kegyes atyát? Én kimegyek, most midőn olly tiszta fénnel ragyog a' hold lettünk, oltáromhoz, 's megáldozom legifjabbik bárányomat. Nem mégy e ki te is, bátyám, a' te oltárodhoz, 's nem áldozol e te is az Úrnak?

Kain pedig vadan ezt felelé: Én is kimegyek oltáromhoz, 's áldozni fogok az Úrnak abból a' mit sovány holdom terem. De Ábel nyájasan ezt válaszolá neki: Nem nézi az Úr a' bárányt melly öelötte ég, te Kedves! nem holdjaidnak természet a' mit a' tűz emészt, csak tiszta hűség lángoljon annak szívében a' ki az áldozatot nyújtja.

'S erre így válaszola Kain: A' te áldozatodra láng fog azonnal alászállani, hogy azt megeméssze, az égből, mert az Úr teáltalad küldé segédet atyáknak; arra ő nem méltóztatott engemet. De azért kimegyek, 's áldást nyújtok-be nékie. Színetlen áhítat lángol őránta az én szívemben, mert nem örvendek én kevésbbé náladnál atyánk' gyógyulásának. Cselekedje velem, megvetettel, a' mit elrendele!

Ábel pedig általfogta Kainnak nyakát, 's ezt válaszolá: Ah bátyám! a' te szívedben támadhatna e azért zúgolódó panasz hogy az Úr a' maga segédét énáltalam küldé? Az Úr mindnyájunkkal közlötta a' maga' jóvoltát. Fojtsd-el e' panaszt, Kedves! a' ki a' veséket vizsgálja, látja békétlenségedet. Szeress úgy engem a' hogy' én szeretlek téged. Menj és áldozz; de ah ne engedd, hogy szent munkádat tisztátalan indulat fertéztesse! Úgy kegyelemmel hallgatja az Úr ajakaidnak dicséreteit, 's áldást mond reád magas székéből.

Kain nem felelt, 's kiméne holdjaira. Búsán tekintett őutána Ábel, 's ő is legelőjére ment, 's mind ketten megtevék áldozatjokat. Ábel kiválasztá a' legszebbik ifju bárányt, feltette az oltárra, behintette szaglatos fűvekkel és virágokkal, 's meggyújtotta az áldozatot. Akkor, eltelve szent áhítattal, leborúlva az oltár mellé, 's dicséretet mutata-be, és szent hálát ártatlan szívvel az Úrnak. Magasan felnyult az áldozat' lángja az éjben. Az Úr meghagyá a' szeleknek hogy nyugtan légyenek, 's a' tájnak hogy légyen csendben; mert az áldozat kedves vala az Úr előtt.

Kain pedig mezejének természet rakta-fel az oltárra, meggyújtotta áldozatját, 's térdre esett a' setét éjben. 'S íme zajgó szelek jövének-elő az erdőből, üvöltve ment végig a' fergeteg a' fák' ágai közt, 's széllyelszórta az áldozatot, 's az elcsügödtet füstbe 's lángba keverte. Döbögve kele-fel ő az oltár mellől; 's az éjfé! borzasztó setétéből retentő szózat hallatszék. Ezt mondotta a' szózat: Miért rémültél-meg? é miért van ijedelem a' te orczáidon? Ha megjavítod magadat, elengedem neked a' bűnt; de ha magadat meg nem javítod, a' bűn és annak bére hajlékod előtt fognak lakozni. Mit gyűlölöd te a' te öcsédet? miért bántod te az igazat a' ki téged szeret és mint elsőszülöttet tisztel? 'S mostan megnémult a' szózat, 's Kain megborzadva tántorgott-el az oltár mellől, 's az éjszakának rémítő setétében méne vissza. A' csapkodó szél utána verte az áldozat'

pernyefüstét. Szíve döbögve vert, 's hideg veréjték csorgott alá minden tetemén. Akkor oldaltt-tekintett, 's meglátta az Ábel' áldozatjának csillogását, hogy az mint vonakodik hosszú csendes lángokban fel az éjbe, 's elfordította csüggedt tekintetét, 's reszkető ajakai ezt mondták: Amott ő áldoz, a' kedvelt! Hah! nem tűrhetem látását. Felgyúlalna bennem a' pokol ha még egyszer pillantanék oda, 's átkokat mondanék fejére. Halál! és te semmivé-léte! hol vagytok? hol lelek-fel benneteket? Jertek, omoljatok reám, temessetek-el, 's vessetek véget szenvedéseimnek! Oh atyám! atyám! miért vétkeztél te! Elődbe menjek e ez elvadult képpel melly egész inségemet festi: mellyből ő maradéka-inak minden nyomorúságait lássa, érezze? Nem; légy te szerencsétlen, de ne bántsda atyádat! Oda lenne, elirtózáva vétkének szörnyü következeitől, 's az ő kínjai, az ő halála nevelni fogná nyomorúságomat. Ah, az Úr' haragjának sullya énrajtam fekszik! én vagyok a' legboldogtalanabb teremts mind azok között kik e' földet lakják; a' sivatagság' lakosai 's a' porban-csúszó féreg szerencsés énhozzám képest. Oh Isten, ha különben te, igazságos Isten, nékem irgalmas Istenem lehetsz; ne nehezítsd-meg rajtam bosszúlo kezeidet; vagy hagyj elvesznem! De én boldogtalan! én átkodott gonosz! avagy nem megmondotta e hogy bűneimet megbocsátja ha magamat megjavítom? Válassz a' bocsánat és a' nyomorúság, az örök, kimondhatatlan nyomorúság között. Oh vétkeztem, vétkeztem! és az én gonoszságaim öszve csoportoznak fejem felett 's bosszút kívánnak tőled. A' te bosszúd igazságos. Minél továbbra tévedtem-el a' jótól, annál boldogtalanabb vagyok. Innen ered inségem. Töröld-el színed elől gonoszságaimat⁹ mellyek engem előtted vádolnak. Könyörülj rajtam, nagy Isten! könyörülj rajtam! Enyhítsd gyötrelmeimet vagy ölj-meg!

⁹ gonoságaimat

NEGYEDIK ÉNEK.

Még csepegett az egek' boltján az éjjeli harmat, 's az énekes madarak szenderegtek; még éjszaka feküdt a' völgyeken, 's a' hegyek' legmagasbb tetőji csak kétes fényben szürkültek: de Kain, fel verve öldöklő gondolatjaitól, elhagyta a' kalibát. Méhala, nem gyanítván hogy zokogásai értettetnek, sokat síráncozott férje' komorságán az alvás' óráji alatt, 's tördelt kezekkel könyörge érette. Kain nem tűrhette tovább e' kesergést, kiméne a' kalibából, 's így dörmögött: Utálatos éj, oh mint multál-el te énnem! Melly irtóztató képek fogtak volt el! Egyik rettenésből a' másikba süllyedtem. 'S ha képzeletem elnyugodott 's kínzó álmaim eloszlottak volna is, ez az ő fuldoklása, ezek az ő örök néma vádjai elverték volna szunnyadalmomat. Melly boldogtalan vagyok én ki még álomban sem lelek nyugtot, és a' kit a' reggel azért ébreszt-fel hogy újabban, elevebben érezzem nyomorúságomnak nagy voltát! 'S min sírt ő magában? Rajtam síráncozott, engem vádol, felettem kesereg! Hát ha még az áldozatot tudná! Nem tűrhettem tovább zokogásait; azok bússá tették egész felvirradt napomat. Azt a' kényes gyerkőcztét mindenfelé mosolygó örömek 's édes javalások várják; én panaszt 's titkolt kesergéseket hallok mindenfelé. O Méhala, te, a' kit én úgy szeretek mint kedvelt feletem, miért öldösöd az én nyugalمامat, te is, mint ők!

'S mostan egygy szirtekről aláfityegő bokor' árnyékába ért. Megállott az árnyékban, 's ezt sóhajtá: Édes álom, oh ne tagadd meg itt segélyedet tőlem! Szánd-meg a' kit senki nem szán! Alélva kerestelek téged hajlékomban, 's alig terjesztéd-ki felettem setét szárnyaidat, íme a' kesergés' szózatjának meg kelle jajdulnia hogy elverje nyugalمامat. Pihenésemet itt semmi nem fogja megháborítani, hanemha a' lelketlen természet is özveesküdt volna ellenem, hogy nyugtot ne találjak. Te föld, ki a' rajtad-fekvő átok miatt tőlem olly kemény munkát kívánsz, elégedjél-meg vele hogy veréjtékeim olly sokat áztatnak, 's engedd hogy rajtad valaha enyhülést vehessek! Ezt mondá, 's lefeküdt a' szaglatos fűben, 's az álom legottan kiterjeszté felette setétes szárnyait.

Nyomban követte őtet Anamelech a' magányos ösvényen, 's megállott mellette. Szemhéjaira mély álom szállott, ugymond; melléje simúlok, 's olly álmokat festek képzeletébe mellyek szándékomat segéllhessék. Fortélyt-nemző Ész, és te hevült Képzelet, keljetek segédemre egész erőtkben; keressetek-fel minden rajzolmányt melly az ő elméjében az epedő irígykedést, az ádáz bosszút és minden gyötrő indúlatokat rettenetes vésszé lobbanthatja. Így szóllott a' csábító, 's orozva melléje simult. A' mint melléje ereszkedett, irtóztató zajgás méne végig a' fák' tetőjin, 's forgószelek dulták-fel a' bokrokat, 's Kainnak hajfűrtjeit homlokához csapkodták 's égő orcájához. De hijába zúgtak a' tetők, hijába verték homlokát hajfűrtjei, 's égő orcáját: szemhéjain elnehezülve feküdt az álom.

'S a' szendergő most egygy messzére-terült mezőt láta-meg, elszórva egygy viskókkal, hol a' sanyar szűkölködés fogott lakást; 's az ő fiai és ezeknek gyermekeik ellepték a' sovány mezőt, 's nem gondolának a' dél' melegével melly az ő nyakaikat feketékre égette. Némellyike tikkasztó munkával szedte-be a' mit nékiek a' föld annyi munka után is csak szűken adott; némellyike nagy fáradsággal törte újra a' kemény ugart hogy

belé magvat vethessen; mások pedig neki-görbedve 's vérző marokkal tépdélék a' gyom-tövisait mely terméseiket elborította 's lopdosta a' tápláló nedvet; azalatt míg az ő nőjeik a' viskókban a' tűzhelyhez 's házi szegény dolgaikhoz láttanak. 'S az álmodó mostan Élielt látta-meg, az ő elsőszülöttét, egy nehéz nyalábbal vánszorogni lakja felé a' mezőről. Tántorogva méne a' szeretett fiu a' nyalábbal, 's öszveroskadván minden ereje a' teher alatt, leejtette azt válláról 's a' nyalábra dőlt. Ah! így kiálta; mennyi insége vagyon az életnek! mennyi fáradsága, mennyi szenvedése! Oh mely sullyosan fekszik mind azokon kik Kaintól származtanak, az átok! De illet e annak a' ki e' földet teremtette, illy egészen elfeledkezni Kainról és az ő maradékairól, ha szintén átokkal illetve is? 'S úgy látszik hogy ez az átok egyedül minket ért, az elsőszülött' maradékait. Ama' boldog tájakon hol az Ábel' nemzetsége lakozik, ők bennünket meg nem túrtanak, 's e' siavatag helyeken hagytak megtelepednünk. A' természet ott a' hol ők ama' kies árnyakban lakoznak, önnként nyitja-meg nékiek minden szépségeit, minden gazdagságát; mitőlünk a' renyhe néphez méne-által az életnek minden öröme; mivelünk itt csak a' gond és a' szegénység maradtanak! Ekkor Éliel felvette a' nyalábot, 's kalibája felé indult. 'S az álmodó most kitekint, messze el a' kopár holdak felett, 's egy virággal elborított mezőiséget lát. Itten a' legtisztább csergetegek pajkosan-tekeredő futásban csapongtanak-végig a' boltos bokrok' setét árnyékain, emitt zöld ernyők alatt suhintottanak-el, amott pedig rakott-águ gyümölcsfáknak hosszú soraiban. Sík habjaikban különböző ragyogások közt tűkrözte magát mind virág mind a' legízletesbb gyümölcs. Itten az egyik ér egy szép tóvá gyűjtötte vizét, környűlömölve hús árnyu fiatal fákkal, amott az ingó narancsligetben csapodár szellők lengettek; emitt pedig virágok felébe terjesztette-ki széles árnyékait egy fügeliget. Nem vala illy szép a' te Tempéd, elhíresedett Thesszália, sem Gnídusz nem, melyet Vénusz kedvelt, és a' kinek ez ragyogó-szobru templomával kevélykedik. Itten fejér nyájak ögyelegtek a' szálas fűben, 's illatos csemetéket harapdáltak, míg rózsapártás örje a' félig árnyékban fekvő leánynak szerelmes dalokat zeng. 'S mostan a' halom' tetőjén, ama' magasra-nevelt ernyőben, nagy seregre sokasulva gyűlnek egyyüvé az ifjak és leányok; ezek szépek mint a' Grátziák, azok mint a' Szerelem' kísérőji. A' legízletesbb italok habosan ömlöttek a' koszorús serlegekbe, a' virágokkal-elszórt asztalon arany szín gyümölcsök ragyogtanak, 's édes zengésű lantok és sípok, 's víg éneklés töltötte-el messzére a' tájt minden-szer-te. 'S íme mostan egy ifju kél-fel közöttök. Idv tinéktek, társaim! ezen kezdette beszédét. Füleljetek, kérlek, szavaimra. Való ugyan hogy a' természet mireánk mosolygó szemekkel tekint, és hogy lakjaink körül a' maga szépségeinek mindenikét öszvegyűjtötte; de csakugyan mivelő kezeket kíván és szorgalmat 's terhes munkát tőlünk, kik gondjainkat nemesbb tárgyakra fordítjuk. Nehéz a' kéznek mely a' lantok' szózatos húrjain szokott lebegni, feltörni a' mezők' öszvesült agyagát; nehéz a' főnek melyet a' zengő bokrok alatt göndör fűrtök 's rózsakoszorúk tartanak árnyékban, szenvedni a' nap' égető melegét. Én tehát tinéktek, én társaim, egy nagy gondolatot terjesztek előtökbe; azt védelkeinknek egyike sugallotta nekem: Ha majd az éj homályba borítja a' tájat, menjünk-ki ama' földekre hol a' szántó nép lakik, 's midőn a' mély álom, nappali sanyaru munkájok után, minden tetemeiket elzsibbasztja, essünk orozva nékiek, kötözzük-meg őket, 's hozzuk-által lakjainkba, hogy hímjeik mint munkára-teremtett szolgák a' földet műveljék helyettünk, nőjeik pedig és leányaik tinektek cselédkedjenek, ékes leányzóink! De ezt orozva kell tennünk, az éjnek mindent-elfedő homá-

lyában. Mi ugyan számosabban vagyunk mint ők: de úgy kívánja az okosság hogy magunkat kétes viadalokban ne szerencséltsünk. Ezt mondá a' Szólló, 's a' sokaság tapsolással hallgatta beszédét. 'S az álmodó már látja az éj' homályát, már hallja a' rémülés' veszély' és diadal' zajgásait egymásba-keverve a' magas lángban lobogó kalibák felől. Messzére égett a' felgyúlادott éj, 's távol habok csillámlottak a' pirosra-festett habok körül. E' fényben látta most Kain a' maga kötözött fijait, hogy őket az Ábel' gyermekei, feleségeikkel 's magzatjaikkal, mint bőgő csordát, magok előtt hajtották.

Ezt álmodá Kain, 's megdöbbene álmában; 's Ábel elmenvén az aláfityegő bokor mellett, látta Kaint az árnyékban, 's megállá mellette. Oh ébredj-fel, bátyám, hogy karjaim általfoghassanak, hogy elmondhassam neked szerető szívemnek érzéseit! monda édesen-zengő szózáttal. De csendesedjél-el bennem, gondolatlan kívánság! Szelek itt e' bokrokban, ne zajogjatok! ne csevegjétek illy közel, kis madarak, hogy az élesztő nyugalom, ha talán szüksége vagyon még enyhítésére, róla el ne reppenjen. De melly bús az ő képe! színe melly halavány! homlokát harag lepte-el. Miért tészitek őket bússá, gyötrő álmok? oh hagyjatok nyugtot lelkének! Jertek ti elő házi csendes foglalatosságoknak 's atyafi hűségnek kedves képei, és mind azé a' mi szép a' lélek előtt 's mosolygó a' természetben! lepjétek-el képzeletét vídámsággal és örömmel, hogy elméje legyen mint a' legszebb tavaszi nap, hogy öröm mosolygjon homlokán, 's ha majd felébred, víg dicséretetek zengjenek ajakáról. Ezt mondotta Ábel, 's szerető szemekkel nézett alvó testvéreire, várván hogy végre felserken, 's őtet szívére szoríthatja.

Mint a' bozontos oroszlán, ki egy szirt alatt árnyékban fekszik; a' megijedt útas messze-kerülve mégyen-el az alvó mellett, mert veszély rettegteti a' homlokot-elborító serényből; mint ez, ha a' szárnyas nyíl' sebét érzi lapoczkájában, rettenetesszökik-fel 's dühösen keresi ellenét, 's egy ártatlan kiseddet, ki közel hozzája virágokkal játszik a' fűben, széllyeltép: azonképen szökött-fel mostan álmából Kain; homlokán öldöklő düh űlt, mint egy fergeteg' borulatja, 's rugta a' földet. Nyilj-meg nékem, te föld! így kiálta; 's nyelv-el fenekeidnek legmélyebbikébe! Én magam is boldogtalan vagyok, 's íme azok is boldogtalanok lesznek a' kik tőlem fognak származni. De te siket vagy kéreimre; én téged hijába kérlek; rettenetes bosszúlóm nem engedi hogy nékem megnyilj; ő akarja hogy boldogtalan¹⁰ legyek vég nélkül, 's hogy haragjának egész sullyát érezzem, elrántja előlem a' titkot-fedő kárpitot, 's a' jövődő' történeteibe hágy tekintenem. Átkozott, oh legyen átkozott az óra midőn az anyám kínok között elsőben szült! átkozott a' hely hol őtet a' szülés' fájdalmai utólérték. Romoljon-meg a' mi reá hág, 's a' ki bévetendi azt, lássa elveszve mind munkáját mind a' belé-vetett magvat, 's hasogassa-meg minden tetemeit az ijedelem ha ki ottan elmenend!

Igy folyt szidalom néki a' megvetettnek, szájából, midőn Ábel, elrettenve azokon a' miket látá és halla, bátoratlan léptekkel 's késve közelített felé. Kedves! így kezdé szólni. De nem! oh elborzadok! az ő alakjába azon pártosoknak egyike öltözött-fel, kiket az Úr' mennykövei poklokra vertenek, 's az káromol! Ah, hol az én testvérem! Mégyek, bátyám; mégyek hogy feltaláljalak 's megáldjalak. Szóllj, hol vagy?

Itten vagyok! ezt dörgé vissza Kain irtózáatos zordon szózáttal; itt vagyok, álnokul-síránkozó kedveltje a' bosszúlónak oda fel, 's itt alatt a' természetnek! te, kinek kígyó-

¹⁰ hogy-boldogtalan

faja egyedül lészen szerencsés. Oh, igen is hogy illő vala az emberek' anyjának valakit szülni, a' ki szolgáló sokaságot nemzzen az áldás' gyermekeinek, 's igamarhákat azoknak kik henye életre teremtettek! Hah! az én keblemben az egész pokol meggyúladt, irtóztató kínjainak mindenikével!

Kedves Kain! mondá erre Ábel; melly rettenetes álomnak kelle tégedet elfogni! Itt vagyok, Szerelmesem; a' reggel' hajnalltában kereslek hogy szívemre szoríthassalak, hogy megáldjalak. De melly irtóztató vész háborította-meg a' te lelked' csendét! melly kedvetlenséggel fogadod-el hűségem' jelenségeit! Oh, ha virrad-fel egyszer immár az a' boldog nap midőn béke fog közöttünk és nyűgodalom örökké lakozni? mikor fogják a' testvéri hűség és szeretet virágozni hagyni valaha lelkeinknek szép nyugalmát 's minden mosolygó örömeiket? O Kain, hová levének illy hamar azon örömek mellyek által megszomorított atyánk és gondos anyánk élesztettek, midőn te engemet szeretettel szorítál karjaid közzé? Ha megbántottalak, édesem, hahogy nem tudva megbántottalak, oh kényszerítlek mind arra a' mi szent neked és nekem, bocsáss-meg, és szeress ismét! Így szóll vala Ábel, 's most közelébb lépett felé, 's kinyújtotta karjait, hogy őtet megölelhesse; de Kain félre ugrott öccse elől. Hah kígyó! kiálta; 's nyakamra akarsz e tekergőzni? 's irtóztató botja üvöltve húzalkodék-fel Ábelnek feje felett. Az ártatlan lerogyott lábaihoz, széllyelvert kaponyával 's esengő tekintettel az elsetédetett szemekben 's megholt. Vére üstökének arany szálain csorgott gyilkosának lábaiig.

Kain fagyfaló ijedségben állá ott; képét a' halál' sápadása borította-el, 's hideg veréjték reszkető tetemeit. Láta utolsó rándulásait a' megöltnek, és az ömlendező, feléje párázó vért. Térj magadhoz, öcsém! kiálta; öcsém, ébredj-fel! Melly halvány az ő képe! Szemei melly meredtek! mint futotta-el fejét a' vér! Én istentelen! Oh mit sejdíték e' tettben! Poklokknak rettenetes kínjai! Ezt ordítgatta; messzére lökte a' vérfertéztette botot, 's erős tenyerét homlokához üté. Most pedig a' kimult felé tántorgott, hogy fel-emelje a' földről. Öcsém! testvérem! kedves Ábel! kelj-fel! Hah, a' pokol borúl reám! Mint csügg vért-buzgó feje! Elalélt, megholt! Oh irtóztatós gondolat hogy megholt! Szaladok, mégyek. Reszkető térdeim, vigyetek innen! Ezt ordítá, 's szaladt a' szomszéd csalitba.

Diadalán-örvendve állá-meg immost a' meg holt felett a' Csábító, 's magasra nyúlá-fel kevélységében; magasra és iszonyatosan! Illy iszonyatosan kél-fel a' magányos kalibában hamvhalmáról a' füst' fekete oszlopa; lakosai gond nélkül dolgoztanak kinn a' mezőn, midőn a' láng rajta kiütött 's elborította fedelét, 's benne minden bútort meg-emésztett, megemésztette benne az egész szűk tárat. Így állá Anamelech, 's ördögi mosolyodással nézé a' szaladót, majd ismét a' megöltre tekintett, 's most így szólla: Melly kedves nékem e' látvány! Idvezlek téged, első vére a' bűnösnek mellyet a' föld iszik! Nem hallottam én soha illy gyönyörködve a' szent patakokat hempelygeni, míg még reá juthatott a' Mennyekeket-dörgető hogy bennünket onnan lehányjon; nem zengtek nékem soha illy kedves zengéssel az Archangyalok' szózatos lantjaik mint e' hal-dokló hergés, mint e' vég sóhajása a' halállal-küzdőnek. Kevély lakosa az új teremtes-nek, az alkotó Isten' kezeinek dicső remekje, ah, melly szépen fekszel most énelőttem! Kelj-fel, gyönyörű ifju! társa az Angyaloknak, kelj-fel! 's ne légy olly lomha az imádság' és térdeplések' szolgálai munkájában! De, a' mint látszik, nem igen vagyon kedve felkel-ni; tulajdon bátyja terítette illy barátságosan földre. Mégyek tehát, 's dicső tettek által kelek-ki a' homályból; olly tettek által mellyeket tőlem maga Sátán is irigyleni fog. El-

mégyek a' pokolnak királyi székeihez. Melly édesen fog majd zengeni füleimben a' csudálás' hangja, midőn vele egészen eltelennek a' pokolnak tág boltozatjai! Diadalomban mégyek-végig rajta azon nemtelenek' csoportjai közt kiket még meg nem dicsőíte semmi merész tett, semmi nemes törekedés. Még egyszer akart kevélyen tekinteni a' megöltre, de a' kétségbe-esés' irtóztató borzadásai öszvetépdelték orcáján az undok nevetést, és a' dölyföt elkeményedett homlokán. Az Úr parancsola a' pokol' ijedelmeinek rohanjanak reá, 's a' gyötrelmeknek egész tengere reája hullott. Akkor átkozta az órát a' midőn lett, átkozta a' kínokkal-torlott örökkévalóságot, 's osont.

De a' megholtnak vég hörgése 's az ő kínos nyögdelései felhatottak a' Mindenütt-valónak széke elébe, 's bosszút kívántak az örök Igazságtól. Villámok mennydörgöttek a' szentek-szentjéből, 's legottan elhallgattanak az arany hárfák és a' mindenkori halleluja; 's a' mennydörgés' rettenetes szava háromszor zengett végig az égnek magas boltjain. Mostan megnémúlva a' mennydörgés, 's a' mennyei szózat azon ezüst felhőről szállott-alá melly a' királyi-széket körülveszi, 's az Archangyalok közzül előkiálta egyet. Eljőve az, 's arcát szárnyainak csillámlásával fedte-bé. Ezt mondá az Úr: A' halál elvette a' maga első zsákmányát a' halandók közt, 's én téged azon szent munkára avatlak hogy az Igazaknak lelkeiket öszvegyűjtsed. Ábelnek lelkéhez énmagam szólottam midőn elalélt: ezután te állj a' haldokló Igaz mellé, hogy ha majd a' fagyos veréjték ellepi, ha majd gyengülő szózatja elakad, 's a' halál' ijedelmei reá rohannak, te bátorírsd tusakodó lelkét 's töltsd-el az örök boldogság' reményeivel; 's az még egyszer körül fog tekinteni 's csendesesen elhunnyad. Menj most a' halandók' lakjába, 's vezessd hozzám annak lelkét kit testvére öle-meg. Te pedig, Mihály, szállj te alá vele, 's a' gyilkosra mondj átkot. Az Úr már megszűnt vala szólni, 's a' mennydörgés három ízben zengett-végig az égnek magas boltozatjain. Ekkor zúgás támadott az Archangyaloknak imádásra-süllyedt sergeikben, 's ők lecsapott szárnyakon szállottanak a' hirtelen' megnyílt égkapukból, megszámlálhatatlan napok és világok mellett el, alá a' földre.

'S a' halál' Angyala mostan előszóllítá Ábelnek lelkét az ő véres hajlékából. Mennyei mosolygással jöve-elő a' lélek. Testének legvékonyabb szövésű részei széllyelfoszlottak utána, 's együvé elegyedve a' balzami illatokkal mellyeket tavaszi lágy szellők rabolgattak az Angyal' fényében mindenszerte virító csemetékről, környülfogák a' lelket 's étheri testté képzették. Ekkor látta-meg ő, olytén boldogságoknak érzésében mellyekről legszebb álmódzásai között sem álmodozott volt, maga előtt az Angyalt.

'S az Angyal mennyei nyájassággal közelíte Ábelnek lelke felé, 's így szóllította-meg azt: Örvendj sorsodnak, porhajlékodból-kifejtőzött lélek, 's ölelj-meg engemet, ki téged jobb tájakra vezérel. Itten csak én idvezlek, de amott ezreknek ezrei várják érkezésedet. Ott háboríthatatlan örömek, végetlen boldogság 's Isten' szemlélése léssen hűségednek jutalma. Oh, ölelj-meg engemet, elsője azoknak kik e' porhajlékból a' boldogság' mezejire bémennek!

Öllek barátom; öllek! mondá a' lélek, 's elhallgatott, eltele boldogságának elnémitó érzéseitől. Melly igen boldog vagyok én! monda ismét megszóllamván. Oh akkor, midőn magába-merült lelkem a' hold' szelíd fénye mellett az éjek' magányában közelebbről érzé Istennek jelenlétét; akkor midőn tiszteink' szent teljesítése felől elmélkedett 's édes könnyeket hullata boldogságában: az a' boldogság akkor e' mostaninak még csak alkonyodó hajnalta volt. Most tisztábban látom azon szép örömeket, közelebbről

érzem azt az Isten' jelenléte' kibeszélhetetlen boldogságát. Melly gondolatok kelnek énbenem; kiesek mint a' kikelet; tiszták, ragyogók, mint a' napok. Öllek, öllek mennyei társam! Az én osztályrészem véget nem ismerő örökkévalóság, 's az lesz legkedvesebb munkám hogy ötet magasztaljam szüntelenül; ötet, a' ki elő nem beszélhet boldogságok által jutalmazza mind azt a' ki híven szerette a' jót, a' szépet.

Ekképen beszéltetének a' boldogok, 's csaknem széllyefolytak ölelkezéseikben. 'S az Angyal ezt mondá: Kövessd vezérlő repültemet, barátom, 's a' földet hagyd ide. A' kiket itten jóságok miatt kedvellettél, majd utánad jönnek: csak kevés évek fognak elrepülni az ő fejeik felett, 's oda jönnek ők is a' hol te léssz. Szállj-fel a' boldog lelkek' társaságába! szállj-fel, 's elegyedjél azok közzé kik a' mennyei hymneket dallják.

Követem vezérlő repültedet, halhatatlan barátom, felele néki a' lélek. Oh melly öröm ez, és melly boldogság! Áldás tireátok, én kedveseim, kiket hátra-hagyok a' porban! Oh ha majd az ő fejeik felett is elrepülendnek élteknek éveik! ha majd az ő haláloknak órája is itt leend, 's te, mennyei társam, elejekbe mégy hogy feloldjad lelkeiket: akkor elő fogok állani, elmegyek a' királyi-szék' elébe, 's könyörgeni fogok, hogy engedtesse-meg nekem követnem repültedet, hogy kibeszélhetetlen örvendések közt láthassam miként mennek-be az ő lelkeik a' boldogság' hajlékaiba. Akkor téged is meglátlak, Thirza, én leginkább-szerettem! minekutána hosszas' síránkózással fogtad áztatni hamvaimat; minekutána még most csak csácsogó gyermekemet anyai gondjaid által olly jóvá fogtad, mint te magad vagy, nevelni! Ah melly öröm, ha majd kikelvén a' zsibbadó testből, szerelemmel repülendesz feléd-nyujtott karjaim közzé!

Így szólla Ábel azonban hogy a' földről felszálltanak. De búcsúzó tekintetei most még egyszer fordultak azon hajlékok felé, a' holott Kedveseit elhagyá, hogy őket végső áldásával megáldja; 's meglátta bátyját irtóztató ábrázával mellyen magokat a' kétségbeesésnek minden csüggedelmei festették. Öszvecsapta feje felett kezét, 's dühödve tekingete-fel a' szerencsétlen. Mélyen-lélegző mellyét sulyos öklével verte, 's irtóztató kínok közt fetrengett a' porban. E' látványra a' dicsőülő lélek' szemei szánakozásnak cseppjeit hullatták: de most elfordultak a' rettenetes látványról, 's az őket kísérő Angyalok' sergein nyugodtanak-meg. A' környék' Védangyalai örvendve kísérték az ő repülését túl a' pára-kerületen. Itt a' legforróbb szeretettel ölelték-meg még egyszer a' mennyei két útazót; azután egy rózsaszín felhőn elmaradtanak, 's hymnek által hangzatták örvendéseiket végig az éther' tartományain. A' sípok' édes zengése 's az ezüst húrjai a' hárfáknak karok szerént egyveledtek víg éneklésekbe. Ekképen éneklének felkelgető dalokban a' táj' Védjei:

Amottan lebeg az ég' új lakosa, amottan lebeg ő felfelé! Illyen a' szép kikelet midőn földünkre visszatért, 's az öröm és minden nyájasság körülte repdesnek. Kiáltatok víg idvezlésekkel reá, véghetetlen számban elhintett csillagok, 's idvezljétek társatokat, a' földet. Mert avagy nem a' szerént ékesítette-e fel magát mint menyasszony? ő, ki átok alatt nyög ugyan, de még is halhatatlanokat nevel porában. Mint ragyog ő alattunk! Ime elevenebb zöld mosolyog mezejeiről, tisztább fényben ragyognak halmai!

Amottan lebeg az ég' új lakosa, amottan lebeg ő felfelé! Éneklő karok állanak az égnek kapujában, 's ötet várják, ki első szálla-fel a' földről, megölelik, 's felkoszorúzzák örökké-virító rózsákkal. Melly boldog leszen ő, ha az ég' térjein fog járdallani, ha majd az örökké-zöldellő lugasok' alkonyiban annak elegyedik dicséreteire a' zengő karok közt, kinek kifolyta ez a' kibeszélhetetlen boldogság!

Szép nap, téged inneplénk mi, víg dalokkal inneplénk mi tégedet, midőn ez az ifju lélek alá szállott mennyből, hogy földi alakjába költözzék. Láttuk mi mint nevedett nemes szívednek minden ösztöne a' legtisztább tökéletekre, mint midőn tavasszal a' liliumok nevedednek. Láthatlan társaságban lebegtünk szünetlenül tekörülted, mi tenéked minden tetteredre, mi tenéked minden indulatodra eszméltünk, szemléltük minden könnyűidet mellyeket hűség és szánakodó részvétel fakaszgatott szemeidben. 'S íme most, oh repüljetek ölelésére 's koszorúzzatok-meg mennyei rózsákkal! most kiszállott a' porból.

Ahol fekszik sátora! mint egy elfonnyadó virág úgy fekszik az ott! Vedd-vissza porát, anyaföld, hogy minden tavasszal édesen-illatozó csemeték keljenek belőle. Szép nap, mi tégedet innepelni fogunk, dicséretekkkel fogunk mi tégedet innepelni, valamikor tégedet visszahoz a' tavasz; tégedet, áldott nap, mellyen az első igaz a' földet elhagyá!

Ekképen éneklének ők, 's ragyogó felhőn szállottak alá a' földre.

Kain a' szomszéd csalitba tébolygott; a' kétségbe-esés neki nyugtot nem hagyta. Szaladni akart; de hogyan szaladjon kínjai elől? Így futna az Afrikai homokon a' sziszegő kígyó előtt az elrettent útas; ah, hijába fut, hijába küzd mérget-lehellő gyilkosa ellen! szoros tekercsekben fonta magát az ő vékonyára, és nyakára, 's már harapja övszorult mellyét, 's szívéig hat a' gyógyíthatatlan mirigy. Mindenütt látom hergő testvéremet! így kiálta Kain; vére mindenütt nyomomban vagyon. Oh mit cselekedtem! még sem születtek gyermekeim, 's már megöltem gyilkosokat. Én boldogtalan! Az az ő vég pillantása! Hát itt mi jaidúl-meg a' bokorban, mint a' haldoklónak jajai? El innen tántorgó lábak! el innen e' vérpatak mellől, el innen e' honnjától a' halálnak! Vonjatok, reszkető térdek, vonjatok engem, atyafivérrel-mocskolt gyilkost, el a' poklokba! Ezt mondotta Kain, 's futni akart.

'S egy fekete borúlat rémítve bocsátkozott-le előtte. Kain, hol a' te öcséd? kiálta egy irtóztató szót a' borulatról. Én nem tudom; felele az szörnyü megháborodásban, 's elhalaványodva döbbene-meg; avagy őrzöm e én az öcsémet? De most új villám lobbant-fel a' borúlatban, 's tűz perzselte-meg a' fűvet és a' bokrokat körös-körül, 's az Angyal kikölt a' borúlatból; Istennek ítéletei rettegtettek homlokáról, jobbjában villám lobogott, balját pedig magasan felemelve tartotta a' megbukott bűnös felett. Szóllott az Angyal, 's az ég dörge: Állj-meg, reszkess, 's értsd ítéletedet; így szóll az Úr: Mit cselekedtél? Az öcséd' vére hozzám felkiálta a' földről. Annakokáért légy átkozott nékem a' föld előtt melly megnyitotta száját 's testvérednek vérét a' te kezeidből megitta. Ha mivelended a' földet, légyen az tenéked terméketlen; te pedig légy földön-futó őrajta. Borzadás rohant, 's pokolbeli ijedelmek, a' reszkető bűnösre; földre süllyesztette tekinteteit; úgy álla ott mint az istentagadó áll, midőn az Úr a' maga ítéleteiben megrendíti a' földet, 's a' megfertéztet templomok' boltjai öszve omlanak, 's mélység nyeli-el a' dőzsölők' palotáját; midőn holtaknak kiáltásai zajognak körülötte a' természet' omladékaiban, 's a' földnek repedései közzül láng és setét füstfellegek csapkodnak magasan felfelé. Így rettegett, így álla tántorogva a' gyilkos. Végre szóllani akart, de rengő ajakai nem szóllhatnak; rebegett ugyan, de nem mert feltekinteni. Nagyobb, oh nagyobb az én gonoszságom mint hogy az nékem megbocsátathatnék! Te engemet a' föld' színe előtt átkoztál-meg; hova rejtezhetném el tehát a' te színed előtt? Földön-futóvá kellennem. Oh bár az a' ki legelébb akad reám, nékem esnék, 's megölne!

Hétszeres bosszu fog szállani reá a' ki tégedet megölel; kiálta a' Mennydörgő szava. A' te képedet örök aggodalmak 's a' legdühösebb kétségbeesés bélyegezzék-meg, hogy valaki melletted elmenend, mondja ezt: Ez Kain, az ő testvérének gyilkosa! 's borzadva hagyja-el az ösvényt melyre reszkető lábaid tévedtenek. Így mondotta-ki az Angyal az átkot, 's eltűnt. Rendítő mennydörgések mentenek-ki a' széllyelfoszló felhőből, 's a' szomszéd bokrokat fergetegek tördelték-meg, 's a' szerint üvöltöttek a' hogy' a' gonosztévő jajgat, midőn irtóztató gyötrelmek között csüggedezve elalél.

Elvadult tekintettel állá most Kain. Meredező üstökét versenyesszelek csapkodták ide 's tova; néma remegésben állott sok ideig. De most mélyen lenyomott szemöldjei alól ijedve pislogott-elő, 's ezt mondotta reszkető ajakkal: Oh, hogy semmitett volna el egészen, hogy ne lenne a' teremtésben nyoma hogy valaha én is voltam; vagy ragadott volna meg egyike az ő mennyköveinek, 's csapott volna le a' földnek mélységébe! De ő engem végetlen kínokra tart fenn. Oh már érzem őket, már egészen érzem őket, örökös kísérőjit a' véteknek; titeket pokolnak aggodalmi, elcsüggedés, mardosó lelkisméret! kik engem, Istentől és mindentől elhagyottat, pokolbeli gyötrelmekkel fogtok el-kínzani. Légy te örökre-átkozott, felrántott kar mely botot ragadtál hogy őtet megöldjed. Száradj-el rajtam, mint a' száraz ág az ép előfán! Légyen átkozott az óra midőn engem az a' pokolbeli álom elcsábított! Jajduljon-meg a' föld valamikor az ismét előfordul! Természet, miért nem adod te útálatos jelenségeit hogy engemet te is gyűlölsz? Átkozott vagy te, valahova lábom hág. Hova levél, te, te a' ki nekem e' csábító álmot sugád, hogy tégedet megátkozalak? Poklodba tértél e már vissza? Oh, szenvedd te vég nélkül a' mit mostan én szenvedek! ennél többet nem adhatok neked átkul. Hah, amott van! amott látom őtet! Nagy lángokat hány a' pokol. Mint nevetnek diadali örvendéssel reám! Nevessetek, nevéssetek reám, kárhóztak! vagy ha tudtok érzeni szánást, szánjatok engem. A' mit én szenvedek, egy Sátán sem szenvedte soha. Ezt mondván, egy eldőlt törzsökre ült, elaléltan és szótalánul. Elsüllyedve ült ottan, 's egyszerre szökött-fel. Mi zördüle-meg itt megettem? Ez az Ábel' szava volt; ah, hallom hergő jajgatását, hallom vérét csorgani! O öcsém, szánj-meg, szűnj-meg üldözni jajgatásaidal! 'S ismét leült a' dőlt törzsökre, elaléltan és szótalánul.

Azonban az emberek' atyja hitvesével együtt kilépe a' kalibából. Mint lövelli mindenszerte sűgárait a' kelő nap! mondá Éva. Vékony aranyozott-szélű köd lepte-el a' tündöklő messzeséget. Menjünk-ki e' szép tájra, 's járjunk a' harmatos fűben, míg a' munka' órája engemet kalibánkba, tégedet pedig kiszóllítand, a' mezőre. Oh mi szép a' föld, te én Szerelmesem, ámbár rajta átok fekszik! Ollyan ő Édenhez képest, melytől ah! vétkem által elestünk, mint te valál, Kedves, ártatlanságod' napjaiban az Angyalokhoz, kik látogatásainkra alászállottanak. Oh, lássd mint örvend minden teremtés, mint zeng minden bokr, minden tető, 's a' szelíd állatok kunyhónk körül mint idvezlik víg szózatjaik vagy víg szókdéléseik által a' reggeli fényt.

'S őnéki ezt felelé Ádám: Valóan szép a' föld, o Éva, ámbár rajta átok fekszik. Világos jeleit viseli az Isten' jelenlétének 's azon kifogyaszthatatlan jósnak melyre magunkat engedetlen voltunk által érdemetlenné tettük. Az ő irgalma nagyobb mint hogy azt nyelvünk kibeszélni 's lelkünk meggondolni tudnák. Menjünk-ki, ha kedved úgy tartja, a' virágos mezőre, hol Ábelünk a' harmatos fűben legetteti nyáját. Talán reá akadunk az áhítatos gyermekre, 's hallani fogjuk mint hirdeti új dalában a' Mindenható' jóvoltát.

Hadd valljam-meg neked, szeretett férj, melly gondolat fogott légyen el minekelőtte még a' szép nap felkele, mondá Éva. Ime e' kosaramba raktam legszebb aszott szőlőimet 's legkövérebb figéimet. Kimégyek a' mezőre Kainhoz, az én elsőszülöttemhez, mondám; 's elviszem neki e' gyümölcsöket, hogy midőn izzasztó munkája után az árnyékban megpihenend, enyhítést vehessen belőlök. Mert áldott légyen nékem minden gondolat, minden lépés, melly az ő elméjéből kiirtani segélli azon fekete gyanút, hogy általunk nem szerettetik.

Melly igen figyelmes a' te anyai gondod, szeretett nőm, monda most Ádám Évának. Menjünk-ki hozzá, hogy ne mondhasa hogy csak Ábel szerettetik. Talán hogy e' szép reggel' vidámsága az ő szívét is felnyitja a' hűség' érzéseinek. Így beszéllettek ők, 's öszveölelt karral kimentek a' mezőre. Oh ha most, midőn a' mosolygó természet serkengetni látszik a' szívnek gyengédebb érzéseit, nyiltabbnak lelhetnénk az övét is¹¹. Ezt mondták egymásnak, 's gyors lépésekkel siettek-ki a' mezőre.

'S most egy bokor mellett mentenek-el, 's Ki ez itt? így kiálta-fel az elrettent Éva. Ki ez itt? kérdé, 's visszadöbbsent. Ádám! oh ki ez itt? Nem a' szerént fekszik ez mint a' ki pihenni fekszik a' földre. Ez arany szín fürtök Ábelnek fürtjei. Ádám, ah! mi lel engem? miért reszketek? Ábel! fiam Ábel! Ébredj fel, fiam, 's tekintsenek reám gyermeki szeretettel szemeid. Ébredj-fel, oh ébredj-fel e' nehéz alvásból. Ekkor közelebb léptenek feléje. Irtóztató! kiálta Ádám, 's visszadöbbsent. Vér csorog fejéből. O Ábel te kedves! kiáltá Éva, 's felemelte meredt karját, 's halaványan dőlt-el Ádámnak dobogó mellén. Szótalán' feküdtek itt mind ketten irtóztató gyötrelmeik alatt, midőn Kain, ki kétségbe-esve tébolygott a' bokrok közt, akaratra nélkül a' megholthoz érkezék, 's meglátván az ijedés miatt elnémult atyját 's a' halavány-képű anyát az atyja' karjai között, így kiálta: Őtet én öltem-meg! reszkessetek e szóra! Én öltem-meg őtet! Átkozott légyen az óra mellyben, te férfi, hitvesedet megöleled hogy engemet nemzz! átkozott az óra mellyben, te asszonyi-állat, engem szültél! Én öltem-meg! Ezt ordítá, 's szaladt.

Így ül két szerelmes, kik egymást feddtelenségek miatt szerették, midőn felettek fekete borúlat fedi-el az eget; szent kezeket redőlnék az ég felé 's megtartásért esedeznek; de íme csattan az ég, 's a' fellobbant sugár fúlasztó gőzzel csap elikbe; ott ülnek egymásra-támaszkodva, de élet nélkül, pedig élni látszanak. Ádám tért előbb magához. Hol vagyok én? ezt rebegé; mint reszket minden tetemem! Isten! ah imhol fekszik a' mi kedves gyermekünk! Melly szerencsétlen atya vagyok én! 'S őtet a' bátyja öltem-meg; úgy kiáltotta önnmaga, 's átkozott bennünket, 's szaladt. Miért nem öltök meg engemet is, irtóztató gyötrelmeim! Fiam az a' ki megátkozott: a' ki itt vérében fekszik, az is fiam. Én boldogtalan! mennyi nyomorúságot, mennyi gyötrelmet vontam magamra 's maradékaimra! O Ábel! kedves fiam Ábel! 'S te én Szerelmesem, o Éva, nem fogsz e felébredni hogy inségednek egész sullyát érezzed? megholtál e te is karjaim között? 's én magamban maradék ez inségre? De oh Isten, nem fakad az én szám tiszteletlen panaszkokra a' te végezéseid ellen. A' halál' hideg borzasztásait érzem; elhatnak szintén vesémig, elalszik szemem. Idvez légy nékem, halál, minden kínjaiddal! O Isten! O Ábel! o fiam Ábel! Így jajgatott, reá borult a' megholtra, 's halotti veréjték csorgott könnyei közzé. 'S te ismét felébredsz, o Éva, hogy inségednek minden sullyát érezd,

¹¹ övét-is

's szemeid újra megnyílnak? monda most. Melly tekintet ez könnyeid közzül, kedves társa inségeimnek!

Ádám! felele Éva elható szózatall; eltávozott e a' gyilkos? Átkozódásai többé nem dörögenek füleimben. Ő bennünket megátkozott. Átkozz, ha tetszik, kegyetlen! de csak engem átkozz. Én boldogtalan! én vétkeztem elsőben! O Ábel! o szeretett gyermek! Ezt mondván, a' holtra rogyott Ádámjának karjai közzül. Fiam, kiálta; édes fiam! 's kínosan fetrengett a' már megmeredt tetemeken. Oh Isten, az ő szemei többé nem néznek reám! Fiam, fiam, serkenj-fel! Ah, hasztalan' kiáltom őtet; nem hallja kiáltásomat; megholt! Ez, ez íme a' halál! Ime ez az a' halál melyet az Úr bűneinknek büntetéséül küldött reánk. 'S én, én vétkeztem elsőben! Oh férj, kínzó vádam nékem mindegyike a' te könnyűidnek. Te általam csábítattál-el. Tőlem kívánd-vissza gyermekednek vérét, síránkózo atya; tőlem kívánjátok az elvesztett kedves testvért, síránkózo gyermekeim; engem, engem átkozz, testvérednek gyilkosa, mert én vétkeztem elsőben. Oh fiam engem vádol a' te véred, boldogtalan anyát! Így síránkózek Éva, 's könnyűi végigcsorogtak a' megholtan.

Kibeszéllhetetlen kinnal eltölt szemekkel néze most Ádám az ő hitvesére, ezt mondá neki: Oh mint gyötresz te engem, szeretett társ. Kényszerítlek e' közös fájdalomra, visszonos szeretetünkre kényszerítlek, kedves Éva, szűnj-meg magadat vádlani; ne szaggassd e' panaszokkal szivemet. Te is vétkeztél 's én is vétkeztem; mind ketten érezzük bűnünknek büntetését; azonban az a' nagy Isten a' kit megbántottunk, az az igazságos Isten a' ki bennünket ver, kegyelemnek szemeivel pillant-le mireánk bűnösökre onnan felülről. Úgy vagy, irgalomnak Istene te megengeded hogy a' bűnös az ő inségéből hozzád felkiáltson; te őtet nem semmítel-el egészen. Éva, örökké fogunk élni: a' halálnak nincs hatalma a' lelken, ha ezt a' sárhajlékot öszvebonthatja is; 's ha a' lélek megtartja feddtelenségét, ha azt teljesíti mit Isten hagyott, örök boldogság leszen jutalma. Ez édes vigasztalás nekünk most, midőn kedves fiunkat siratjuk. De ah! őtet testvére ölte-meg! Hol lelhetünk erre vigasztalást!

Megholtál, kedves gyermekünk! kiálta Éva, 's újra fakadtanak könnyűi; néked ez az irtózatoss halál útát nyitott az élet' nyomorúságaiból. Ah, ne óhajtsuk e hogy mi is követhessünk! Te megszabdultál a' kíno közzül, mi pedig közöttök maradánk! Ah, mint omlott-öszve lelkének szép sátora! A' gyermeki hűség' nyájas mosolygásai ez elsápadt, vérrel-elfutott orczákról elreppentenek; szájából ezután nem ömledeznek angyali beszédek; e' meredt szem többé nem hullatja öröm' könnyűit, mint akkor hullatta volt midőn anyai szeretetem' jelenségeit, 's az ő szívének nemes voltán támadt örömeimet szemlélheté. Ah, melly mélységbe süllyedénk a' nyomorúságnak! O bűn, melly irtóztató a' te képed! melly rettenetes ábrázatokban jelennek-meg a' te következéseite! Ábel! kedves Ábel! én vagyok a' te anyád, a' te szerencsétlen anyád! És még is gyilkosodnak is anyja vagyok. Ezt mondotta Éva, 's eldőlt a' meg hidegedett test felett. Sok ideig feküdt a' testen, 's nem adta semmi jelét az életnek, midőn Ádám ekképen szakasztá félbe e' szomorú hallgatást: Én boltogtalan! be bús, be pusztá itt minden körülöttem. Kibeszéllhetetlen inség szállotta-meg mindenfelé a' természetet. Ah, oda van a' ki az én életemet vigasztalásokkal, édes örömeikkel 's boldog reményekkel éleszgette! Eldőlt a' gyámol mellyen reményeim nyugodtanak. Szent Isten a' te egeidben, bocsássd-meg a' nyavalyás bűnösnek ha ő fajdalmában kesereg, kínlódik, mint az a' féreg kínlódik a' porban, kit az útas' lábai megtapostanak!

Ezt mondotta Ádám, 's halavány képpel 's némán álla. Így áll a' Kesergés' márványszobra a' Megholtnak medenczéje felett a' kupressz' setét árnyában. Feje magától süllyedt a' bús látvány helye felé. Rettenetes csend lepte-meg azt. Ádám a' legmélyebb megindulással látta nőjének szenvedéseit, 's magához szorítván őtet, így szólla. Éva, kedves nóm, ébredj-fel ez iszonyu kínokból! Vessd reám is szemeidet 's ne roskadj-el sullyod alatt. A' fájdalom mind elfojtja e szívednek érzéseit énerántam, férjed eránt? Oh vessd-fel reám is szemeidet, kedves társam! Illő hogy a' halál' iszonyatos ijedelmeit 's hálátalanságunk' szomorú következtét érezzük: de vigasztalhatatlanul elcsüggedni vétek, és annyi, mintha az örök Igazságot azzal vádolnánk hogy bennünket érdemünk felett büntet. Ébredj-fel e' csüggedő gyötrelmeidből, Éva, hogy az Úr tőlünk méltatlankodástól el ne vonja a' vigasztalás' kútfejeit. Így szóllott Ádám; 's Éva az ő arcát a' holt-ról felemelte Ádámra, 's fel Ádámról az égre. Bocsáss-meg, Isten, énnékem bűnösnek! így kiálta most; bocsáss-meg énnékem te is, kedves férj! Kibeszéllhetetlenek az én gyötrelmeim. És te engem még is szeretsz, engem minden inségnek okát! 's okát e' gyilkosságnak, e' kiöntött ártatlan vérnek is! Ádám, oh hadd sírjam-ki magamat a' te karjaidon! hadd feresszem könyüimmal e' holt testet, 's hadd sírjak e' vércseppek között! Így szólla, 's tenyerébe nyomá elázott orcájit.

Így sírtak, így keseregtek ők, 's íme előttök egy ragyogó alak lebegett a' mezőben. A' hova a' ragyogó alak lépett, a' virágok költek-ki a' földből; béke ült a' tündöklő homlokon, 's enyhítő nyájasság szemeinek fényében 's ajakinak 's orcájának mennyei szépségén. A' deli termeten egy fehér lepel lebegett, fejrbb és tisztább mint az ezüst felhők midőn körülfogják a' holdat, 's repdeső hajtékokban folya-széllyel. Így járdallt a' mennyei alak, 's szebb ékbe öltöztet a' táj' kedves zöldjét mindenfelé maga körül. Éva! monda Ádám; emeld-fel könnyező szemeidet, 's fojtsd-el szívednek minden jajait; lássd közelíteni ama' mennyei alakot; lássd őtet vigasztalást-öntő nyájassággal közelíteni felénk. Az én bánatom' mélyébe már hatnak a' reménynek sugárjai. Ne sírj, Kedves! kelj-fel, jer, menjünk a' mennyei követ elébe. 'S Éva férjének vállaira hajolva méne elébb, 's az Angyal előttök álla.

Álmélkodással nézett az Angyal egy ideig az első halottra, azután mennyei nyájassággal Ádám felé fordult és az Ádám' karjai közzé dőlt Éva felé, 's ragyogásából szelíd fény folyt-átal reájok. 'S mostan a' legkedvesbb zengéssel ezt mondá nekik: Áldás ti-reátok a' magasságból kik magzatotoknak meghidegült tetemei felett itten síránkoztok. A' Mindenható megengedte hogy hozzátok szállhassak keserűségekben. A' körültek lebegő Angyalok közt nem kedvelte úgy egy is e' ti fiatokat mint én, és ha az Úr elválni nem kényszerített volna tőle, véle mulattam volna szüntelen. Én voltam a' ki, midőn az ő szép lelke, felmelegülve a' jónak mély érzésétől, örömkönnyekre fakadt, vagy midőn hymnekre ömledezett, mellyeket az Angyalok' serge együtt énekelt övele, elméjébe angyali gondolatokat sugallottam, a' mint azok emberi elmébe szállhatnak. Ne sírjatok vigasztalhatatlanul halálán mintha ő egészen megszűnt volna lenni; mert halhatatlan lelkeket nem illet vigasztalhatatlan kesergés. Az ő lelkét a' halál kiszabadította a' test' bilincseiből, 's ő mostan boldog, boldogabb mint a' hogy' azt a' porlakta lélek képzelni tudja, 's az Angyalok közt él, 's közelébb vagy on Istenhez. Sirassátok őtet, szerelmeseim, de ne vigasztalhatatlan kesergéssel. Nem lesztek sokáig különszaskasztva egymástól; a' halál titeket utána viszen nekie. Külömböző alakban fog ugyan mindenitekhez közelíteni, de ő kegyesnek minden alakban rég olta várt barát. Ádám,

add e' rothadandó testet a' földnek, áss gödröt, tedd belé, 's hányj agyagot reá; így akarja azt az Úr. Ezt mondá az Angyal, 's mennyei kellemmel tekintte még egyszer reájok. E' tekintet felemelinté lelkeiket a' bánatból. Így enyhíti a' lankadt útagot a' tisztán-hömpelygő forrás' vize; rég olta jön immár a' puszták' forró homokjain, immár majd elalélt a' szomúság miatt: de most meglátja a' forrást melly ezüst habokkal csereg felé, 's megpihen és felvidül, mert csergő futása olly tájékra vezérli tekintetét hol a' természetnek minden szépségei mosolyanak reá. Ott fogja őtet árnyába venni a' nyájas házigazda, 's mindennemű enyhületekkel vendégli-meg.

'S Ádám felháborodott szemekkel pillanta a' széllyelfoszló ragyogványba, 's ezt mondá: Légy áldott a' mi lelkeinktől, mennyei barátunk! O Isten, melly nagy a' te irgalmad! te letekintesz a' mi nyomorúságainkra, 's parancsolsz Angyalaidnak, hogy bennünket keserűségünkben vigasztaljanak. 'S mi fetrengünk e jajgatva a' porban? mi csüggedjünk e el mint megvetettek, holott jelenléted környölöl, 's te kegyel pillantasz reánk, 's a' körülöttünk lebedő Angyalok minden nyögéseinket hallják? A' mi lelkeink fakadoznak e gyáva panaszokra hogy tövisek borítják rövid útunkat? holott ők halhatatlanok, 's véget nem ismerő boldogságoknak sietnek e' rövid úton ellenébe. A' megboldogultnak ugyan tartozunk könyűkkel; ő ki vagyon tépve ez életben karjaink közül; de még inkább tartozunk azokkal az ő gyilkosának. Oh Isten, melly nagy volna az én atyai örömem, ha te őtet nem vetnéd-el egészen a' te színed elől, mert ő az első azok között kik ágyékomból származtanak, ő az első a' kit Éva fájdalmak között szült! De kételkedhetünk e, kedves társ, így szólla továbbá Évához fordítván síró szemeit, hogy a' kegyelem' Istene őtet vissza-fogadja irgalmaiba, ha érette szűnet nélkül fogunk esedezni? Nem volnánk méltók kifogyhatatlan jóságára mellyel bennünket hálátlanok, engedetlenekek, magától el nem taszíta, mellyel nekünk megfoghatatlan ígéreteit tévé, midőn tőle, a' legirtóztatóbb rettegések közt, kárhoztatást vártunk, nem kegyelmet. Ne késsünk teljesíteni a' mit az Úr' hagyta, kedves hűm! elviszem e' kedves halottat a' mi hajlékunkhoz, 's porát megadom a' földnek. Te Kedves! felele mély sóhajással Éva; lelkem a' te bátorításodra kifejti magát az ő fájdalmaiból; oh élessz, élessz engemet, ha a' bánat ismét reám rohan és lever! Gyenge vagyok én magam állani, 's terajtat kell tartózkodnom, mint a' gyenge repkény tartózkodik a' tölgy' erős törzsökén. Ádám pedig a' testet felvevé vállaira, 's sirt a' szomorú teher alatt. Éva Ádámon tartózkodva¹² zokogott. Így mentek hajlékok felé.

¹² tartózkodvs

ÖTÖDIK ÉNEK.

Thirza nyugtalan alvásból serkene-fel. Megrettenve szökött-ki gyapjúpárnái¹³ közül: Így szökik-fel a' megrettent vándor, ki fáradtan feküdt-le a' védő kőszál alatt, álomban reá szakad a' magas kőszál; jó Angyala intette volt meg hogy kelne fel; megrendül; szakad a' kőszál; ő mindenfelé keresi vándortársát, 's még nem tudja hogy az halva fekszik a' kőszál alatt. Így rettene-fel Thirza, 's ezt mondá: Melly ijesztő képezetek mentek-el énelőttem álmomban! homályos képezetek; nem értem őket nem tudom őket megnevezni. Idvez légy nékem, szép fénye a' reggelnek! te elkergetéd őket homlokomról. Idvez légy te is legkedvesbb gondom nékem, te kert, és ti ékes virágok itt körültem! a' ti sokszerü reggeli illatotok élessze-fel fáradt főmet. 'S ti víg lakosai a' bokroknek! elegyedjék a' ti szózatotok közzé az én szózatom, 's az én hálám, az én magasztalásom egygyütt hasson-fel az Úr' elébe a' megújult egész természet' áldozatjával. Ekkor a' kalibából kiméne a' virágok közzé; De még aggodalom ül mellyemben; így folytatá szavait. Mit jelent ez a' szokatlan aggodalom? Nem foghatom-meg. Ollyan, mint mikor a' borúlat, öszvecsoportozott hegyek gyanánt, az eget ellepi, 's az örömmnek minden szózatja elhal, 's az elijedt körny fergeteget vár magára. Hol vagy Ábel, hímem, testvérem, fele lelkemnek! Karjaid közzé sietek, üldözve gyilkoló gondjaimtól, mint az siet a' ki éjjel magányos setét erdőben tévelyeg, ha lábainak szárnyakat ad a' rettegés.

Ezt mondotta ő, 's ment, ' meglátta Méhalát, kijőni hajlékából 's e' kedves testvére-nek feléje sietni. Légy áldott nekem, szeretett Thirza! így szállította-meg. Hova visznek téged siető lábaid? hova mégy lebdeseő hajjal hogy beléjek most virágokat sem fonál?

Hívemnek karjaiba sietek, felele Thirza. Szörnyü ijedelmek kíntottak álmomban, 's azoknak emlékezete a' miket láttam, még most sem szűnt-meg lelkemet rettegten. Ah, annak karjai közt a' kit lelkem szeret, elenyésznek e' gondok, bár a' szép tavasz 's a' természetnek minden mosolygása elégtelen is elűzésekre.

Kainnak hitvese erre ezt felelé, 's mélyen sóhajtozék: Én nem vagyok olly boldog mint te vagy, én szerelmesem; nékem vígasztalást nem férjemnek ölelései közt, hanem szüléink' szeretetében kell keresnem, és a' tiédben, kedves testvér, 's a' te szelíd hímedében. Csak a' ti társaságokban feledem én a' bánatot mellyet halmozva gyűjt főmre Kain. Ah, a' természet neki csak bánatnak forrása, 's neki a' gond mellyet tőle gazdag termésiért kíván mezeje, elviselhetetlen tehernek látszik! 'S oh mint gyötör engem az ő elcsendesíthetetlen haragja a' jámbor Ábel ellen!

Méhala sírt, lágyszívü testvére pedig reszketve-könnyező szemekkel megölelte őtet, 's ezt mondá: O kedves, tudnád csak, melly sok könnyeket fakaszt e' gond az én szemimből és az én híveméből az éjek' álmatlan órájiban! 's ollyankor tördeljük kezeinket, 's felsírunk az Irgalmazóhoz, érette és magunkért. Oh, ha az ő végetlen jóságának egy sugára a' Kain' lelkéből elkergetné valaha azon gyomtermesztő árnyékokat mellyek abban minden jobb gondolatot, minden szelíd szép érzést elfojtanak! Úgy haj-

¹³ gyapjúpárnji

lékaink körül ismét kies nyugalom fogna virítani, 's jó szüleinknek homlokjaikról elszállana az aggasztó bánat.

Erre most a' sírángozó Méhala ezt felelé: Én is azért könyörgök szüntelen' az Úrhoz, kedves testvér! 'S hány ízben lel engemet elázva titkos könyűimtől a' felkelő hajnal midőn álmatlan' töltöttem a' hosszú éjeket, 's egész éjszakánként esdeklettem az Úr előtt, hogy szívét lágyítsa-meg. 'S olykor, midőn kifakadt jajaim álmát elverik, felszerken oldalom mellett alvásából, dörgő szózáttal fedd hogy a' nyugalom' enyhítését tőle elűzőm mellynél neki, úgy mondja azt egyéb örömet úgy sem hagyja a' bosszúló. Ezért könyörgök én szüntelen' házi-foglalatosságaim közzül fel az ég felé; 's ártatlan gyermekeim eggyütt sírnak velem, látván hogy én sírok, 's azt kérdik, miért sírok. Ah Thirza fonnyadok keservemben, mint a' virág fonnyad mellytől egy felébe-borult fekete-lombu ág mind a' harmatot elvonja mind a' nap' sugárát. Még virradta előtt kiméne a' kalibából; és oh melly dult ábrázattal méne! A' harag soha nem ült rettenetesbben homlokán; vad tüzet szikráztak vérbe-kevert szemei az öszvecsikart szemöld alól: szidalmakra fakadva ment-ki a' küszöbön; hallám szidalmait 's döbögtem belé; átkozta születésének óráját, 's azzal idvezlette a' hajnalt. Néha ugyan felvidámodik lelke, 's te tudod, kedves Thirza, melly szívesen sír olyankor, mint bánja vadonságát, 's mint követ hogy elkésérítette napjainkat. De ah! ismét visszadől szokott kedvetlenségébe; mint midőn a' télnak bús napjaiban a' nap nyájasan alápillan, de ismét tolakodnak a' felhők, 's a' szép fény elborúl. Azonban ne csüggedjünk-el; higyjük hogy a' kegyelem' Istene meghallgatja kéréseinket, 's szívének megadja a' vídámságot. Én ugyan szüntelenül táplálom e' reményt.

Így Méhala. De Thirza felrettenve 's elholt ábrázattal fülelt a' szomszéd bokrok felé. Mi bús hangzatok jönek e' fák felől? ezt kérde, 's remegett minden teteme; így még soha nem panaszkodott a' fájdalom. Ím ama' fák felől. Méhala, ah! közelít e' nyögdelés. Isten! De most elalélva roskadt-öszve testvéreinek karjain.

Ádám elszédülve fájdalmában 's tántorgó léptekkel jöve-ki a' fák alól, 's vállán hozta bús terhét. Éva elholt néma bánattal lépdele férje mellett. Kínos rándulatokban vettegette-fel elsápadt arcát, 's a' véres holt-testre tekintve, 's ismét könnyeket-csepegtő fürtjei közzé rejtette-el azt.

Halálnak színével elöntve fekvék Thirza Méhalának karjai között. De Méhala is öszveroskadt terhe alatt; reszketve minden tetemeiben, nem tarthatta-meg bágyadó testvérét. Mint midőn három virító leány a' szép nyári nap' estvéjén öszvefont karral mégyen ki a' sárgafejű kalászkok' mezejére; vígan szaladoznak ők a' sárgafejű kalászkok között, 's nem tartanak veszélytől; de most csattan az ég, 's a' mennykő eleikbe csap; eldőlnék rémülésekben; végre ketteje feleszmél 's maga előtt látja társoknak hamurakását. Így eszméle-fel a' két hölgytestvér irtóztató rémüléséből, 's a' megöltre pillantott, Ádám leterítette őtet a' fűre, 's karjaiba szorítva tartotta sírángozó hitvesét hogy szertelen fájdalmában el ne aléljon. Hol vagyok? kérde igen későn Thirza; Isten! hol vagyok? Ábel! ah, miért kelle nékem ismét életre serkennem! Oh én boldogtalan! Méhala, ah imhol fekszik ő! Oh én boldogtalan! miért kelle nékem ismét életre serkennem!

Kedves Thirza, ne engedd magad' e' rettenetes gondolat által elnyommasztatni, noha az engem is elnyommaszt! ezt mondá rebegő szózáttal Méhala. De ah! te ismét roskadsz. Ébredj-fel, én Thirzám! menjünk közelébb hozzá; még nem vagyunk bizonyosak ha megholt e. Jer, a' te szavad, a' te csókjaid őtet ismét felserkentik.

Így szólla a' két testvér, 's most, egymásra támaszkodva, reszketve és erő nélkül, a' megholt felé szédelegtek. Oh az atyám! oh az anyám! mint olvadnak könnyekké! reszketek! Ezt mondá Thirza, 's elért a' meghidegült testhez. Ábel! Ábel! kedves! te én boldogságom! te én életem 's mindenem! kelj-fel! Ah, nem kél! Ábel, halld-meg jajgatásimat, halld-meg, oh halld-meg feledet! Mostan pedig a' hideg testre ömlött; meg akarta azt ölelni, de hanyatt dőlt, és sikoltott, meglátván a' csorgó vért 's az öszvezűzött homlokot. Ott feküdt, meredt szemekkel, némán, 's mintegy élet nélkül. Mellette Méhala síránkozék, kezeit tördelé, ázott szemeket emele az égre, majd megint a' holtan nyúla-el, 's azt föröszte keserves könyhullatásaival.

Ádám látta az ő gyötrelmeket; sírt, 's vigasztalást akara csepegtetni szíveikbe. Gyermekeim, ugymond; o Méhala és te Thirza! oh ha fájdalmaidat enyhíthetném! Ne sírjatok vigasztalhatatlan kesergéssel. Midőn úgy én sírtam volt a' test felett Évával, egy Angyal mennyei szépségében felénk jöve, 's enyhítést hozza nekünk az Úrtól. Ne sírjatok, ugymonda, vigasztalhatatlanul, mintha őtet örökre elvesztettétek volna. Temessd-el az ő porsátorát; lelke megszabadult bilincseiből; ő boldog, boldogabb mint a' hogy' azt a' porlakta lélek megfoghatná. Kevés ideig lesztekel nélküle, de azután együtt övéle boldogabbak lesztekel, mint a' hogy' azt a' porlakta lélek megfoghatja. Így szóllott hozzánk az Angyal. Engedjete az Úr' szavának, édeseim, 's ne bántsátok-meg őtet vigasztalhatatlan sírástokkal.

Thirza még elalélva 's szóltalan' üle, de Méhala, kezeit feje felett tördelvén, ezt monda az atyjának: Hagyj sírni, atyám! oh, hagyj sírni minket! Ki nézhetné e' testet hogy sírásra ne fakadjon! Ábel, Ábel te minden mi örömünk, te minden mi gyönyörűségünk, te minket elhagyál, 's ezután legkedvesbb foglalatosságunk az lészen hogy utánad sírunk valamíg a' halál minket is elviszen. Te azon boldogságba költözél-el mellynek bizodalma téged olly gyakor szent könnyekre fakaszgatott, és a' mellyet most nyugtalan' várunk mi is. Sírni fogunk utánad e' halál' árnyékában. Ábel, Ábel, a' halál téged elragada a' mi karjaink közül! 's ezután az lészen legkedvesbb foglalatosságunk hogy addig sírunk utánad, míg az minket is elragad. Kain hol valál te midőn az öcséd meghala? Oh, ha még testvéri szeretettel szorítottad volna karjaid közzé, ha még áldását kérted volna elhalásakor, oh, ő tégedet megfogott volna hullongó karjaival ölelni, ő tégedet még áldott volna. Melly vigasztalás, melly enyhülés lett volna az neked jövődöben! De anyám, mit jelent ez a' tebenned újonnan támadó gyötrelmem? atyám, melly irtóztatós kín terjed-el arczodon? Gyászos sejdítés! hol van ő Ádám? Éva, hol Kain, az én férjem?

Éva eldölt fájdalmai miatt, 's ezt felelé a' kérdőnek: Ki tudja meddig úzi a' bosszúállás a' boldogtalant! Ah Isten! ő, a' boldogtalan! Ó... rettegek kimondani. Irtóztató gondolat, hogy őtet én szültem! tépd-öszve, irtóztató gondolat, belrészeimet, hogy őtet én szültem, hogy én vagyok az a' szerencsétlen anya! Méhala, elijedve, ezt felelé: Mondd-ki, anyám, a' szót melly engemet öszverontson, mond-ki egészen! Mond-ki te azt, atyám! Ne kíméljete. Kain! o Kain! o kibeszéllhetetlen gyötrelmem! Megölte Ábelt, o Méhala! Thirza, Ábelt Kain ölte-meg! mondá Éva, 's a' nagy fájdalom megfosztotta szavától.

Néma irtózásban remegett Kainnak hitvесе; a' megmeredt szem nem önte többé könnyeket; hideg veréjték csorgott alá homlokáról; a' halvány ajakok reszkettenek. Megölte testvérét! így kiálta-fel mostan; az én férjem Kain megölte testvérét! Kín, ölj-meg; hadd haljak-meg én is. Hol vagy te, gyilkos? hova üldöz irtóztató teted? Az Úr'

villámja bosszulta e meg a' kiöntött rokonvért? Nem vagy e többé, boldogtalan! 's ha vagy, hol vagy most? hova kerget a' kétségbe-esés? Így keserge Méhala, 's tépdelte hajait.

Undok vérontó! Így fakada-ki most Thirzának fájdalma; miként ölhetéd-meg e' jámbort, e' szelíd testvéredet, ki szeretettel eltölt szemekkel néze téged még midőn a' gyilkos ütést reája méréd is. Kain légy átkozott te magad! légyen átkozott... Ne átkozd kiáltá Méhala! ne átkozd őtet! ő nékem férjem, néked testvéred. Sőt boruljunk a' porba, 's imádjuk az Urat hogy irgalmazzon neki. Dühének szelíd áldozatja a' te szeretetre-méltó Ábeled, eldölvén sujtó csapásai alatt, bizonyosan szánva nézett őreá, bizonyosan áldotta őtet; mostan pedig az Örökkévaló' széke előtt könyörög hogy vétke engedtessék-el. Ne átkozd férjemet, én testvérem! sőt könyörgésünk hasson-fel az Úr' elébe, 's egyesüljön ott a' mi kedvesünknek engesztelő áldozatjával!

Hova ragadoz engem szertelen fájdalom! mondá most a' szerencsétlen Thirza. Én nem átkoztam a' boldogtalan; 's leborulván férjének holt testére, csókolta vérrel-ázott orcáját 's az elhidegült ajakokat. Sokáig fetrengett ott néma fájdalomában, 's végre, fuldoklva, ezt mondá: Ah, miért nem engedtetett nékem hidegülő ajakidat csókolnom, te Kedves, midőn lerogytál! miért nem hallhatám ajakidról még egyszer a' kedves bízta-tást hogy engemet szeretsz! Elhaló szemeid még reám fogtak volna pillantani, 's boldog voltam volna ha együtt halhattam volna veled. Oh, bár most halhatnék-meg, hogy tetemim a' tied mellett fekhethnének! Ime én itt iszonyu inségben maradok hátra! A' mi eddig gyönyörködtetett, ezután szomorítani fog. Árnyékos ernyők, tirólatok énreám ennekutána remegés és bánat fog szállani, 's úgy fog tetszeni nekem, mintha kedves alkonyotok tőlem ezt kérdené: Hova lett a' ki téged elragadtatva ölelt a' mi fedelünk alatt? A' csergő patakok ezt kérdik: Árva nő, hol szerelmesed? Ah, én a' ti árnyéktokban, a' ti széleiteken ezután csak keservemet fogom sírni, ezután csak jajgatni fogok! Örökre, ah örökre elhagyott ő engemet! Látni fogom őtet szünetlen' szünetlen' fogom e' meredt, ez elaludt szemeket látni, 's a' halálnak e' sápadt színét, és tégedet homlok' vére 's ezt itt e' halvány orcákon! Oh folytatok, könnyek! folytatok szüntelen' ez elhervadt hideg testre! Méltó vala ez egykor a' maga' szépsége miatt hogy illy szép lélek által lakattassék; ez a' lélek mosolygott a' szelíd szemekből, ez a' szép orcákon és az ő szózatok ajkain. Most elhagyta szép szállását, mert tisztább volt mint hogy halandók közt tovább lakhassék; mint hogy tovább enyém lehessen. Oh folytatok, könnyek! folytatok szünet nélkül az elhervadt hideg testre, míg majdan az én lelkem is elhullatja porát 's az ő pora mellett hagyja-el.

Így kesergett Thirza, 's elborította könnyűivel férjének holt testét. Éva kétszerezve érzé kínjait, látván mit szenvednek leányai. Gyermekeim, mondá; a' ti kínjaitok szagatják az én szívemet; azok nekem mardosó vádlóim, mert én hoztam a' világra a' bűnt, az átkot, a' halált. Oh szánjatok-meg engemet, kesergő anyát, 's bocsássatok-meg annak a' ki titeket fájdalmak között szült. Midőn ezt mondaná, a' két leány térdeihez borult, 's ezt kiáltá-fel anyjokhoz: Azon kínokra mellyekkel te minket szültél, kényszerítünk, o Éva, némítsd-meg e' magad'-terhelő vádakát, 's gyötrelminket ne neveld újabb gyötrelmekkel. Ne nevezzd könnyűinket, jajainkat vádaknak. Oh ha parancsolhatnánk nékiek hogy ne folyjanak, mellyükből egy sóhajtás sem reppenne-ki többé, úgy egy könny sem csordulna-ki többé szemeinkből. De miként állhatnánk ellent a' leg-hűbb szeretet' és a' természet' szavának? E' könnyüket a' kettő kívánja. Ádám pedig ezt

mondá: Ne késsünk tovább teljesíteni a' mit az Úr parancsola: adjuk-vissza az anya-földnek a' maga' porát. Az idő mely minden sebet meggyógyít, és a' győzedelmeskedő értelem, enyhébbé teendi fájdalmunkat; olyan leszen az mint a' menyasszony' sóhajtása, midőn nyugtalan várja a' napot mely őtet a' szeretett ifjúnak karjai közzé viszi. 'S neki ezt felelé Thirza, 's felpillantá reá: Add-meg tehát porát az anyaföldnek, atyám. De engedd, hadd sírjak még egyszer felette, 's úgy osztán tedd a' mit az Úr parancsola. Ezt mondván, kiterjesztett karral ömlött a' testnek felibe.

Ádám most sírt ásott a' földnek kebelében, 's Éva és Méhala mellette állottanak. Azonban Kainnak ártatlan kisdedei előjövének kalibájokból, 's kézen fogva közelítettek ezekhez. Józiasz, monda az aranyüstökű Éliel; mit jelent e' nyögdelet? jer, menjünk oda közelébb. Nézzd, oh nézzd mint fekszik ott Ábel, halaványan és véres fürtökkel, mint az áldozatra megölt bárány. Kedves Éliel, monda az ifjabb Józiasz; nézzd Thirzát, mint hajlott felébe, mint síránkozik; de Ábelnek szemei most nem pillantanak reá. Jer, távozzunk innen; irtózom ezt nézni; jer, menjünk-el Thirza mellett, a' mi síránkozó kedves anyánkhoz. 'S a' kisdedek elmentek Thirza mellett, 's síránkozó kedves anyjokhoz simultak. Anyánk! így szóllították-meg; mit sírtok ti itt mindnyájan? Mit fekszik itt Ábel mint az áldozat' báránya? Méhala pedig megölelte a' kisdedeket, 's lesíra reájok, 's ezt felelte nékiek: Az ő lelkét, fiaim, a' halál kiszabadította a' porból, 's átalvitte az örök boldoglétbe az Angyalok közzé. Tehát ő nem fog ismét felserkenni? kérdé Éliel, 's zokogva sírt; tehát nem fog ismét felserkenni, az a' jó Ábel ki bennünket olly szép dalokra tanítgata, ki bennünket olly igen szeretett? ő, a' ki téged, Józiasz, szembe ültetett-fel velem térdeire, 's úgy beszéllé azon csuda-dolgokat a' Teremtőről és az Angyalokról 's a' természetnek titkos műveiről, az többé nem fog e felserkenni? Oh, a' mi szegény atyánk, mint fog ő síránkozni ha megtér holdjairól, 's halva leli Ábelt! Így szólla a' két kisdéd, 's sírva rejtezett anyja' köntösének hajtékiba mely czombjain végigömlöve folyt alá.

'S Ádám megásta már a' sírt. Ébredj-fel, Thirza! Kedves, ébredj-fel! ne késsünk megadni a' földnek a' mi övé; így parancsolta azt az Úr; engedjünk hagyásának. Ezt mondotta Ádám, hozzája lépett, 's gyengéden megfogta kezét. Thirza felébrede; némán feküdt volt a' testen. Egy szent látványból ébrede-fel ő, 's így szólla: Láttam az én Ábelemet; mennyei ragyogásban közelített felém. Ne sírj, én Szerelmesem, úgy monda; én boldog vagyok. Nem sokára te is átalköltözől a' boldogság' lakhelyébe, 's ott többé nem lesz halál mely bennünket egymástól elszakasszon. Ezt mondá nekem, 's menyneisen mosolygott, 's eltűnt, 's mennyei világosság ömle-el a' holott áll vala. Így beszéllé ezt a' szeretetre-méltó özvegy, 's szép lelkének nemes érzései 's víg felbátorodás mosolygottak orcájairól. Temessd-el tehát, atyám, a' porból-vett testet, ugymondá Ádámnak, 's felkölt, 's anyja és nénje mellé állott. Az anyja pedig, és a' két bús testvér ábrázaitak szállongó hajaikba rejtették-el, mert Ádám a' testet bárányoknak gyapjaikba tekergeté, 's béeresztette a' sírba, 's földet hányt a' test' felébe. Könyörölgünk az Úrhoz, édes nőt és ti édes gyermekeim, mondá most Ádám, 's boruljunk-le előtte itt a' sír mellett. –'S leborultanak a' sír mellett Éliel és Józiasz, 's az első atya mostan így könyörgött:

A' ki magasán lakozol felettünk az egekben, Isten! Teremtő! örök Igazság és végetlen Kegyelem! íme itt fekszünk előtted annak sírja¹⁴ körül a' ki első sorvad a' föld' kebelében, 's tehozzád kiáltunk-fel. Oh, hagyd felhatni tehozzád a' mi kiáltásunkat! pillants kegyelemmel reánk a' siralom' völgyébe, a' bűnös ember' honnjába! Nagy a' mi gonoszságunk, de a' te végetlen kegyelmed még nagyobb. Mik vagyunk mi, tisztátlanok, teelőtted? és te még sem fordítod-el szemeidet mirólunk. Itt nyögünk, Isten, azon nagy inségben mellyet magunkra mi, magunk vontunk, 's te szelíd irgalommal nézed inségünket. Megengeded hogy a' bűnös felkiálthasson hozzád, mert te el nem¹⁵ hagyta őtet. Áldással örökre a' te egeidben, te nagyirgalmu! Tégedet nem csak a' mosolygó tavasz, tégedet nem csak az égnek vidám színe hirdet: hirdet tégedet a' villámok' ropogása is midőn fekete felhőkön nyargalnak; a' forgószelek is hirdetnek tégedet, végig-üvöltvén a' föld' színén, 's vész hozván és omló záport a' földnek színére. Téged magasztaljon a' mosolygó öröm! magasztaljanak a' kesergés' könnyhullatásai! Láttuk őtet, a' bűnnek gyermekét, a' halált; rettenetes alakban jöve ő kunyhóinkba. Egy irtózatoss gonosztétel kézen-fogva vezette elő; a' ki elsőben származott az én ágyékomból, az adta halálnak az ő öccsét. Oh, ne fordítsd-el éntőlem arcodat, midőn jóvoltodért könnyörgők tehozzád! Ne vessd-el őtet egészen magadtól, örök kegyelem! Tekints reá, a' bűnösre, hogy lelke rettenjen-el a' vétektől, hogy előtted a' porban fetrengjen, sírjon, 's szűnet nélkül kérje bocsánatodat. 'S ha majd szűnet nélkül kérendi bocsánatodat, ha vétke majd kimondhatatlan gyötrelmekkel kínzandja-el, oh csepegj vigasztalásnak magvait az ő inségébe! Isten! irgalomnak nagy Istene! ne vessd-meg a' nyomorúnak jajgatását! Megástam a' földet, 's a' könnyhullatásokkal-áztatott földet reá hánytam az első sorvadónak tetemeire; halld-meg könnyörgésünket! az az első sorvadónak sírja mellől hat-fel tehozzád! Oh hallgass-meg minket, szent és jó Isten! hallgass-meg az elsőszülöttért könnyörgő sírásainkban, 's ne hagyj őtet elenyészni haragodnak miatta! Hallgass-meg bennünket midőn az álmatlan éjeken hozzád felkiáltunk; midőn napnak felköltökor 's napnak lementökor felkiáltunk hozzád! De áldassál a' mi lelkeinktől örökkön-örökké! te a' megöltnek lelkét felvetted magadhoz. A' Halál elvette a' maga' zsengejét. Utána mégyünk nekie, egyikünk a' másika után. Oh te, kinek pillantása az egeket teremté 's egy szózatja a' földet, ezek el fognak mulni; az egek és a' föld elmulnak; te pedig örökké vagy. Mi a' porban élünk, 's a' por el fog enyészni: te pedig változhatatlan vagy, 's bennünket felgyűjtesz magadhoz; a' bánkodó bűnöst valamint az igazat, ki éjjeli könyűket sír hogy lelke az emberiség' szennyeitől egészen még nem tiszta. Te őket mindnyájokat felgyűjtöd magadhoz hogy örökké örvendjenek, 's légyenek tiszták mint az Angyalok. Mert te megígérted hogy az asszonyi-állat' magva megtöri a' kígyónak fejét. Ugrándozzál, föld! 's te egész természet, dicsérd az Urat! Dicsérni fogunk mi tégedet, bár csoportosan kél fejeinkre kezedből a' csapás. Az ember elesett, elvesztette méltóságát mellyre őtet az Úr teremtette volt; de ő nem vetett-el magától, örökre 's kegyesen tekint reánk, még midőn ítéletet ül is felettünk. Elesett! az esett-el a' kit ő boldognak teremtett vala; 's midőn elesett, reszketve állott a' bűnös, 's megbukva a' föld' porában, kibeszélhetetlen félelmek között, átkot várt magára. Íme az egész természet innepli a' nagy titkot, hogy a' kígyónak feje megtörtettetik. Mély titok

¹⁴ sírje¹⁵ elnem

vagy te, 's tégedet szent homály fog-el a' teremtetek' látása elől, te, megengeszteltetése a' bűnösnek az Istenséggel, illik e tehát minékünk bosszantó kesergéssel sírátkoznunk itt a' porban, hogy öröm és bánat váltja-fel életünknek álmát, míg az elközelítő halál a' lelket felserkenésre szállítja a' megfertéztet testből, 's róla az érdemlett átok' lánczait leszedi. Akkor előlép ő, nem rab többé, ha méltóságát nem feledte 's szerette Istenét ki őtet végtelen csudáji 's végtelen jósága által hűségre gyúlasztgatta. Oh látom a' szent jövőndőt! látom a' kiket a' halál általvezérlend! számtalan sokaság: tiszták mint azon lángok mellyeket az angyali sereg áldozatul gyujt a' királyi-szék előtt; ottan állanak ők az Angyalok között, 's örök háladalokat dallanak annak tiszteletére ki a' széken ül. Oh mit érzek! mint emelkedik lelkem! Dicséretet rebeg ő tenéked, kifogyhatatlan jóság; őtet szent örömek' elragadtatásai hánytadják; és ha a' szerént érzene 's gondolna is mint az elsője az Angyaloknak, csak rebegni fogná, csak némán fogná érzeni azokat.

Ekkoron elhallgata Ádám, 's sokáig állott elcsendesedve; elcsendesedve voltak vele együtt azok is kik a' sír körül tördeltenek. A' természet innepi csendben inneplette a' szent látványt, 's a' derült egen csak egy felhő sem úszá-el felettek.

Nem sokára eljőve az est, hűs alkonnyal 's a' legkiesbb nyugalomban. Kain elmarczonglva a' vádló lelkisméret és homályos rettegés által a' vadon erdők közt tévedezett. Eltikkadva, a' kelő hold felé üle-le mostan, 's így hangzott, végig az éj' csendén, rettenetes ordítása: Amott kél a' fekete hegyek megől fel a' komor égre a' tele hold, 's fényt hint és nyugalmat mindenszerte. Nyugalmat lélegzik és enyhülést minden a' mi csillagokkal sűrűen elhintett boltozat alatt él: csak nem az ember! az ő lakjából jajok és kesergések kelnek az ég felé. Én istentelen! én vittem jajt és kesergést az ő lakjaikba! engem vádolnak e' jajgatások, engem e' szavai a' gyötremnek. Ma halljátok-meg azt, csillagok! halld-meg azt, te hold, 's sápadj-el még inkább 's borulj-el! ma, oh légyen ez a' ma átkozott! itta-meg a' te húgod, a' föld, az első megöltnek véré! 's én a' ki itt nyavalygok, én adtam azt a' vért, testvéremnek véré, nekie! Oh, tagadjátok-meg ezután kedvező behatásaitokat azon ugaroknak mellyeket szántok, azon tájéknak mellyen lakozom! Én öltem-meg testvéremet! Fedezz-el engem vastag homály! rejsz-el a' természet' szemei elől! Lepledbe borulva futok-el inségemmel oda, hol a' penészlepte fűben nem mégyen semmi ösvény, sivatag sziklák közt lakozni, hol könyűk gyanánt csorog 's szirtből a' büszhödött víz; el az útálatos férgek' és csúszók' semlyékes lakjaik közzé, hol vadan öszvebomlott ágak rejsék-el előlem az ég' láthatását; kietlen szállásaiba az ormadaraknak és baglyoknak; ottan fogok én sírni, jajgatni, a' földön fetrengeni. 'S mikoron az álom fekete szárnyairól ijedelmeket hintend-le reám, előttem fog megállani az ő képe, öszvetördelt homlokkal 's vért-csepegő üstökével.

Így jajgata Kain az éj' homályában, 's mostan elhallgata. Sokáig hallgatott így, elmerülve nyomorúságába, 's az éj' ijedt madara nem huhoga semmi hangot; csak egy lassu mormorgás méne-végig a' környéken. Mostan ismét szólla, 's borzadozva tekinteszéllyel: Szánjatok-meg engemet, ti halmok itt körülöttem! ligetek, keseregietek! én boldogtalan vagyok; a' legboldogtalanabbika mind azoknak a' kik vagynak és ezután lesznek. Ah, a' boldogtalan érdemes arra hogy szánattassék. Szánj-meg, szép de nekem többé nem szép természet! ti tanúji a' kegyes többé! ő nekem nem lehet kegyes; ő nekem csak örök bosszúlóm! Ekkor újra elhallgata, és ismét megszóllalt: Oh, most már tudok sírni! eddig nem tudtam; most folynak könyűim; óhajtott jelei az enyhülő inségnek. Bánat, te azelébb kétségbe-esés valál: most jajgató könyűkké vagy szelidülve.

Oh folytatok kedves könyűk! 's te föld, szívd-fel őket, ezeket az én kimagyarázhatatlan inségem' cseppjeit. Melly gondolat támad itt bennem? íme bővebben fakadnak könyűim. Elmégyek az ő lakjaikhoz, 's meglátom még egyszer a' kesergőket, 's még egyszer megáldom. Megáldom e? 's én áldom-meg? ah, bosszús szelek fogják félre fúni a' kellettlen átkot. Őket, én istentelen, meg nem áldhatom. De elmégyek még is; megáldom őket, sírni fogok előttök, 's úgy osztán eltávozom örökre. Tőled is el fogok távozni, Méhala, kedves nőm, és titőletek, gyermekeim. Tovább nem szállhatott, elnémult, megindula a' kalibák felé, 's könnyeivel áztatta a' magányos ösvényt.

'S mostan egy zöldellő ernyő mellett méne-el; azt a' megölt ültette volt egy magas halom' szelíd oldalán. Viríts, ugymond, midőn ültette, viríts enyhítő árnyakban felfelé, hogy a' késő maradék a' te alkonyodban beszélhesse, hogy Éva itt foganá az ő elsőszülöttjét, hogy őtet, egyedül-töltött napjainak vígasztalását, itten idvezlé midőn megleve. Kainnak nevezte azt, 's kibeszéllhetetlen gyönyörűséggel függött rajta, megcsókolá, 's így szólla: Én téged az Úrtól vettelek. A' vérrelmocskolt elfordított fővel méne-el most az ernyő mellett. Kínveréjték csorgott alá homlokáról; alig bírták tántorgó térdéi. Így tántorog-el atyjának sírja mellett, a' ki az éhező aggnak, midőn a' mezőről megtért, mérget teve elébe, ha őtet most azon koszorúk' zörgése és illatai fogják-körül mellyeket hívebb leánytestvérei hamvmedenczéjére aggattanak. 'S mostan elhaladta az ernyőt, 's közel ére hajlékaikhoz. A' hold halvány fényt szóra, keresztül az azokat körülkerítő fák' ágain, reájok, 's bús csend nyugvók körülöttek. Látta ezt a' boldogtalan, sírt, tördelte kezeit, 's sokáig némán állott. Kibeszéllhetetlen gyötrellem dagasztotta mellyét, 's borzongva állott a' pusztá csendben. Melly lassu bánat foga itt szállást? ugymond; vagy talán e' zizegése a' fák' gallyainak, nem sóhajtások e ezek? nem a' kalibák' éjjeli álmatlan gyötrelmeinek hergélise e? Itt tébolygok, üldözve a' pokoltól, itt tébolygok hozzátok én boldogtalan, a' ki lakjaitoktól elkergettem az örömet, 's gyötrelmeknek 's bánatnak lakjaikká csináltam. És még is azt a' levegőt merem szívni, mellyben a' szomorkodók' sóhajtása nyögdell? azon tájakra merek lépni melly a' kegyesek' bánatoknak, ah az én gonoszságomon támadott bánatoknak szenteltetett? Fuss innen, boldogtalan! ne fertézzd-meg ittléted által e' szent tájat! Ah futok, én boldogtalan! De engedd, hogy csak kevés pillantatig láthassanak elcsüggedt szemeim; hogy még néhány könyűt hülathassak itt, hogy itt még egyszer tördelhessem kezeimet, 's úgy osztán mégyek. Áldás tirajatok! légyen örök áldás rajtatok! én... ah én boldogtalan! majd azon szent nevezeteken szállítalak vala meg benneteket mellyek a' természet' legédesbb lánczolásait festik! Oh hogy az éj' homálya közt minden bánat távoznék töletek 's az enyéimhez csatlódnék, 's nevelné öldöklő gyötrelmeimnek nagy seregét! Bár-feledhetnétek engemet! bár örökre feledhetnétek azt kinek emlékezete benneteket minden lépten üldöz! Ah, irtózatós óhajta a' legmélyebb nyomoruságra süllyedtnak!

Így álla Kain az éj' homályában, 's zokogva sírt, 's tördelte rengő kezeit, 's tántorgó lépésekkel egyszerre halla közelíteni valakit. Hideg borzadság, hasonló a' haláléhoz, ment keresztül lelkén; futni akart, de reszkette nem futhatott, 's ájultan dőlt-el a' bokor mellett.

Thirza ez éjében a' bánatnak oda hagyá magányos nyoszolyáját, 's által-ázva könyűjinek özönétől, kijöve férje' sírja mellé, 's leült a' sír mellett a' harmatos pázsiton. Meredten tekintettek szemei a' csillagos égre; elnyult a' síron, jajgatva kiáltozta férjének nevét; úgy kínlódott ottan mint az eltaposott féreg, 's a' felhányt agyag általázott

könyűjítől. Itt fekszik, ugymond, az én nyugodalmam! Itt fekszik mindenike örömeimnek, itt ezen agyagrakás alatt mely könyűimet szopja! Ah nincs e nekem enyhülés, nincs e nekem vígasztalás fenntartva a' siralmak' éjeiben? Oh folytatok könyűim! ti vagytok az egy enyhület, midőn benneteket egész óránként öntelek az ő halotti dombján, midőn e' halotti csendben egész óránként nyögök! Láttalak ugyan, én kedvesem, mennyei ragyogványodban, 's oh mi szép valál te ez új díszben! de neheztelhetsz e értte hogy utánad kesergek? ah, érzem én hogy te e' nyomorúság' honnjában örökre el vagy véve tőlem! Elaléltam sírásomban, csábulva döltem-el szerelmünk' drága záloga mellett; annak szemeire enyhe álom szállott; ah, ő mosolyg szenderegésében, 's nem ismeri a' halandók' nyomorúságát, nem ismeri veszteségét! Hijába vetettem magamat az árván-maradt nyoszolyára, hijába kiáltoztam-elő az álmot; bús magány és örök gyötirelem fogtanak ottan szállást hol a' te karjaid között a' legédesbb nyugalom 's a' házas életnek minden örömei lakoztak. Örökre meg vagyok fosztva tőlök! 'S ki fosztameg tőlök? az ő testvére! Hol ő most? a' boldogtalan! hol mardossa most lelkét felriadt ismérete? De te, kimeríthetetlen jóság! oh, ne fordítsd-el füledet az én könyörgésem elől, midőn szüntelen' azért esdeklem hogy őtet kegyedbe fogadd! oh ne vessd-meg őtet a' te színed előtt ha hozzád tér, ha előtted megbukik, 's felsír hozzád, 's bocsánatért könyörög! Ezt mondá, 's hangos fuldoklás akaszgatta-el beszédeit. Hányszor-valál te, szép hold, ugymond ismét, feltekintvén az égre; hányszor valál te a' mi boldogságunknak tanúja! midőn alkonyodó szent fényedben, öszvefűzött karokkal ballagánk együtt, 's édes ajakai előtttem a' szent feddtelenség' örömeit fejtegették. Sorvadó külsője ím itt fekszik mostan; bús sűgáraid sírjára lövellnek, a' kegyes atya' az őtet szerető anya', az őtet örökké-kesergendő hölgy' gyászalmára. Ekkor hosszas hallgatásba süllyedt, mostan pedig szomorú tekintete végig repült a' csendes tájon. Mi világosan fénylik, világosabban mint minden egyéb, amott a' lugos! Szent nagy gondolatok kelnek-elő inségemből, monda továbbad; mint midőn te kelsz-fel, o hold, az éj' homályába. Mint fénylik amott a' lugos, a' hol, te Ábel, engemet, az esthajnal' tündöklésében megöleltél! Mi szép, mi édes azt szeretni a' kinek kifolyása mind az a' szép a' mit itten látunk! ezt mondád, 's mellyedre szorítál engemet, 's könyűkre fakadtál; mi szép az, midőn tetteinknek mindegyike megnyeri az azokat szemlélő Angyalok' javalásaikat! Lehet e édesbb mint azt érzeni hogy a' Mindenható jelen vagy az ő kezének művei között, 's kegyelmesen pillant-le az ő cselekedeteikre, 's gyönyörködik hűségekben? A' kik e' szerént töltik-el napjaikat, azoknak a' halál nem lehet ijesztő, bár melly ijesztő külmében. Mert tudjuk mi, hogy ő a' lelket feloldja a' test' kötelékeiből, hogy az felemelkedhessék, 's boldog légyen mindha. Ha én költözöm-el elébb; én Thirzám! így szállál te, Kedves, 's hevesebben szorítál mellyedre; oh ne sírj hosszasan sírom felett! Mik azok a' napok mellyek tenéked itt vannak kiszabva, azokhoz képest mellyeket az örökkévalóságban fogunk együtt tölteni. Édesem! felelék, 's hevesebben szorítalak én is mellyemre; ha viszont engem szállítand-ki a' halál a' porból elébb, oh úgy te se¹⁶ sírj hosszasan az én porom felett; túl a' sírokon együtt lészünk, 's boldogok lészünk végetlenül! Te pedig, lélek, ne roskadj vissza keserűségedbe! emelkedjél-fel e' vígasztaláson, emlékezzél meg halhatatlan voltodra, nézz-el inséged felett, ellenébe azon boldogságoknak mellyek

¹⁶ tese

ezen élet' sérelmeinek érzését egészen eloltják. Ha a' lélek meghalna, 's együtt dölne porba a' testtel, oh, hol vennék én úgy enyhületet? Vigasztalhatatlanul sírnék sírodon, 's azért könyörögnék hogy a' Mindenható semmítsen-el engemet is. De a' lélek halhatatlan; fel tehát, fel! 's ne hagyja magát gyáva siralmakban elalélni. Angyalok, kiknek lassan suhogó lebegések e' könyűket szárazsgatja, élesszéték lankadó lelkemet, hogy az érezze hogy halhatatlan, mint ti vagytok. De még omlanak a' bánat' könyűji! Folyjatok kéjetekekre, könyűk! ti az ő porát tisztelitek! Sírod felett, te feledhetetlen! egy ernyő virítson, 's annak árnyékában fogom legszebb óráimat tölteni, könnyeimmel fogom áztatni, 's érzem, még sokáig! hamvaiddat; 's utánad vágyakodom a' nyugalom' és változhatatlan örömek' mezejire. 'S mostan feláll, hogy szerelme' zálogához térjen; de a' fájdalom ismét reá rohant egész dühével; elvetette magát a' síron, általölelte annak hantját, 's az Ábel' nevét fenn szóval jajgatá. Sokára megindult; de, térdre esvén, még ezt könyörgötte: Itt, itt kiáltok-fel tehozzád, irgalomnak atyja, nagy Isten! ne fordulj-el a' te haragodban a' bűnöstől! ne vond-el tőle kegyelmedet! Ezért fogok, oh ezért fogok esedezni előttd valamikor az esthajnal pirosland, ezért valamikor a' bíborszínü reggel az egeken felkelend!

Kain a' bokrok közt remegett, 's ezt monda, megragadva a' csüggedelmek' gyötrelmei által: Szaladok innen. El e' szent helyről, istentelen! el innen! Én boldogtalan! menni akarnék 's nem mehetek! Ne toladodjatok előmbé, pokolnak alakjai, éjszülemények! El innen, el! Ne zárjátok-el útamat! eresszettek! nem maradhatok; mennem kell. Mennem, mennem kell innen, e' szent helyről, 's nem mehetek. 'S íme ez, íme Thirza még érettem könyörög! kegyelmért könyörög nékem! 'S te engem nem gyűlölsz? te nem lihegsz ellenem bosszút? Kimondhatatlan jóság, oh mit nem érzek én angyali szívédnek mennyei ragyogása alatt! Inségem rettenetesbben terjed-el előttem; setét alakban, feketén áll az, mint a' pokol' torkolatjai, előttem, 's mélyebben érzem lelkemnek marcsonglását. Te pedig még könyörgesz érttem, Thirza? Félre! félre onnan, vérontó! Azt Isten meg nem hallgathatja; ő igazságos! De most már mégyen a' megöltnek sírja mellől. Oh! kiálta; szabad lesz e nékem az ő nyomaiban fetrengenem? szabad leszen e ott a' hol el lépett, könnyeket hullatnom 's áztatnom lábainak nyomait? Nem! borzadj-meg; ama' halom a' hold' fényében az ő sírhalma! borzadj-meg, boldogtalan, 's fuss!

Ezt monda, 's megdöbbene. De most ment, 's ismét megállott, 's tördelte kínjaiban könyűjítől-ázott kezeit. Oh nem mehetek! nem lehet mennem! kiálta. Mint hagyjalak-el téged, Méhala! mint titeket, gyermekeim, hogy még egyszer ne lássalak? hogy előtetek ki ne sírjam inségemet, 's azt a' vigasztalást ne végyem, hogy engem, boldogtalan, szántok, áldatok! De hogyan várjam én, kit az Úr átkoz, hogy engemet te áldj? Gyűlölj, utálj engem! átkozz engem! érdemes vagyok arra. Úgy osztán mégyek, megterhelve az egész természet' átkával és a' tiédde, o Méhala!

Ezt mondván, eltávozik a' sír' tájékaról, 's kalibája felé indult. Ment, haladt, 's most ismét megállott. Végre eljutott a' kaliba' ajtajához. Sokáig késett az ajtónál, halvány, mint a' holtak. De most neki-bátorodtak reszkető lábái, 's belépe a' küszöben.

Méhala a' kalibában ült a' hold' halvány fénye mellett, halvány maga is mint a' hold, midőn fellegek zárják-el. Fuldoklott az árva nyoszolyán, 's kisdedei mellette fetrengettek mély sírásban. Láta belépni férjét, 's felsikoltva 's ájultan dőle-el a' nyoszolyán: a' síró gyermekek pedig felszöktek, 's nyűzsögre ölelték-által atyjoknak térdeit. Atyánk! kiáltának; oh jer, atyánk! 's vigasztald a' kesergő anyát! oh melly inség szálla ma a' mi

kalibánkba! Idvez' légy, atyánk! mely sokáig késtél ma visszajőni közzénk! Ezt rebegek a' gyermekek, atyjokba tapadozván. Ő közöttök hullongott, 's a' gyermekekre csorogtak forró könyűji. Eltelve kibeszéllhetetlen fájdalommal, nem szállhatott, leomlott hölgyének lábaihoz; gyermekei szívrepesztő sírással síránkoztanak. Méhala felserkent ájultából, 's lábai előtt látta-meg fetrengeni férjét, hogy azoknak porát könyűjével áztat-ta. O Kain! ugymond; Kain! 's kifakadva sírt, 's fejének szép fürtjeit tépdelte. Bocsáss-meg nekem, oh bocsáss-meg nékem, monda Kain; hogy, megmocskolva testvérünknek vérével, még egyszer elődbe merek jönni, 's a' porba merem vetni előttem magamat, te szeretett nőm! oh engedd nékem ez utolsó vígasztalást. Ne átkozz engem, Méhala, hogy kínjaimat sírhassam-ki lábaid előtt. Akkor osztán mégyek, ki a' széles világra, megátkozva Isten által, 's kimondhatatlan kínjaimtól elmarczonglva. Oh ne átkozz engem, Méhala, szerencsétlenségekre-született férjedet! Kain, Kain, felele Méhala; egészen elfojtva a' legkeserűbb fájdalomtól; gyilkosa a' szeretetre-legméltóbb testvérnek 's férjem nekem, o Kain, Kain! boldogtalan! mit tevé! Mostan felele Kain, 's pillanta reá; ez a' csüggedt tekintet mind kinyomta szívének gyötrelmeit: Oh! átkozott légyen az óra mellyben engem egy pokolbeli álom megtéveszte. Ah, e' nyüzsgő gyermekeket 's ezeknek maradékait akartam megmenteni a' reájok-váró nyomorúság alól, 's megöltem Ábelt! Oh átkozott légyen az óra mellyben az ártatlant megöltem! A' pokloknak minden kínjaiban fog gyötreni mindég ez irtóztató emlékezet. Feledj engem, Méhala! ne emlékezzél szerencsétlen férjedről, mert én itt hagylak benneteket. A' gyermekek zokogva jajgattak körülötte, 's kis kezeiket göndör üstökök felett kínosan öszvefonogatták, Méhala pedig melléje rogyott a' földre. Fogadd e' könyűket, ugymond; tanújit a' legszívesbb szánásnak! 's elborította őtet sírásaival. Nem, Kain; én téged nem eresztelek; én együtt mégyek veled. Hogyan maradhatnék én e' hajlékban ha te a' sivatagokon tévelygenél? Nem azt fogná e velem sejdíteni minden panaszos hang melly a' természetben körülöttem nyögdelene, hogy az a' te szenvedéseidnek hangja, hogy az a' te haldokló hörgésed? Nem, Kain, nem eresztelek; együtt hagyom-el veled e' tájakot. Kain immost az őrjöngésig-süllyedt bú' felvidülésével tekinte-fel, 's ezt mondá: Isten! mit hallok? O Méhala, nem elég szerencse e az énnekem hogy azt nem mondd hogy gyűlölsz, hogy engem nem átkozol? Te viseljed e együtt velem a' legirtóztatóbb gonosztét' büntetését, te ártatlan? Oh soha nem! maradj te a' jók' hajlékaikban, hol áldás lakozik; maradj te itt, 's légy boldog. Feledd a' boldogtalant, a' ki megvetve az egész természettől, sehol nem talál nyugodalmat; feledd őtet, 's ne átkozd; ne szidd! Nem Kain! nem! mondá Méhala; én kisdedeinkkel követlek téged a' pusztákba valamerre mégy; együtt viselem veled minden kínjaidnak terhét; talán hogy az által ők megkönnyednek. Az én siralmaim együtt folyjanak a' te bánatod' siralmaival; oldalod mellett keljen Istenhez a' te könyörgéseiddel az én könyörgésem, 's gyermekeink körülünk bujjanak térdre, 's esedezzenek az Úrnak hogy néked kegyelmezzen-meg. Az Úr nem utálja a' bűnösnek könyörgését, o Kain; 's mi mind addig fogunk előtte könyörgeni, míg a' megengesztelt bírótól végre egy élesztő sugár száll-le reád, 's lelkedet felvidítja. Én együtt mégyek veled, o Kain!

Oh te, kiálta Kain; minek nevezzelek én tégedet? mert te nékem olyan vagy mint az Angyal a' ki az inségben-jajgatónak vígasztalást hoz az Úrtól. Szavaid eloszlatták lelkemnek homályát. Méhala! én hitvesem! én nőm! ah most ismét által merlek ölelni, ismét szívemre merlek szorítani! Ekkor Méhalának melléjéhez szorította fejét; lelke a'

hálát, az örömet mellytől dagadozott, kifejezni nem tudta. Most gyermekeihez fordult, és sorban csókolta-meg homlokaikat. Méhala pedig baljára emelte legifjabb gyermekét, jobbját férjének nyujtotta; egy másik kisdede atyja' karjain függött; Éliel és Józiász letörlék orcájikról a' könnyeket, 's vígan szökdellve mentek-ki szülicük előtt a' kalibából. Méhala még egyszer vitte-körül ázott tekintetét. Áldás tirajtatok, kedvesek, kiket itt hagyunk! ugymond; nem sokára előjvök onnan a' hol sátorunkat emelendjük, 's áldást hozok tőletek magamnak 's bocsánatért-esdeklő férjemnek. Mostan megállapodék 's visszasírt a' kalibák felé, de balzami illatok, balzamibbak mint a' tavaszéi, folyták-körül őket. Menj, nemes lelkű nő! ugy monda a' látatlan édes zengzet; én élesztő álmokban beszéllem-el immajd az anyádnak, mint bujdosol híven mind addig busongó férjednek jobbán, míg az irgalmas bíró az ő vétkét megbocsátandja.

Így menének a' hold' fényében, gyakorta visszasíráncozván a' kalibák felé, olly sivatag zordon tájakra, hova még nem hatott emberi nyom.

SZEMÍRA ÉS SZEMÍN.

—

TÖREDÉK.

—

Mélyen a' víz alatt feküdtek immár a' márvány tornyozatok, 's a' hegyek' tetőji felett iszonyu hullámok hemberegtek. Már csak a' legmagasbb hegy' ormója álla-ki az áradásból. Irtózatos zajgás hallatszott béfercsegett oldalain; azon boldogtalanoknak jajogása kik elcsüggedve kerestek itt menedéket, 's kiket a' habokra űlt Halál a' szirtoknak űzött. Ime itt egy egész domb feslik-el a' hegytől, 's a' reája kapaszkodott emberekkel a' tajtékzó vízbe szakad; amott egy záporpatak mossa-el a' fiút ki elhaló atyját magasbbra vonszotta, vagy a' gyermekeit egyyüvé-ölelő hív anyát.

Mostan már a' hegynek csak legfelsőbb bércze áll vala ki az özönből. Ide ragadta Szemín, egy jámbor ifju imádott Kedvesét. Szemíra csak most esküvék neki örök hűséget. Magányosan állottak itt, a' többieket mind elmosta vala az ár, az üvöltő vészben. A' hanykodó hullámok reájok rohantanak, felettek a' villám, alattok a' zajgó tenger dördüle-meg. Rettentő homály fogta-körül; egyedül a' fel-fellobbant villám vetett az irtózatos látványra bús sápadt fényt. Veszéllyel ijeszte minden felleg, minden hullám ezer holtat zavar-együvé, tovább hembergett a' fergetegben 's új zsákmányt keresett.

Szemíra dobogó szívére szorítá Kedvesét. Könnyek folytanak-le az eső vizével egygyütt elhalaványodott orcáján, 's így szólla esengő hanggal: Továbbá nincs szabadulás, édesem! környül vagyunk véve az ordító Halál által. O Szemín, mindég inkább közelít az! Mellyik hab borít-el bennünket? Tarts reszkető karjaid között, édesem! most mingyárt elnyél a' közönséges ítélet. Most, oh Isten! eminnen jó felénk; melly irtóztató! már közelébb látom a' villámok' fényében. Most oh Isten! Isten! bíránk! Így szólla, 's Szemínre rogyott.

Az Ifjú' dübögő karja általölelte az elájult leányzót. Rebegő ajaki nem szóllottak; nem látta a' veszélyt: egyedül mellyére szorult Kedvesét látta, 's több volt a' mit érzett mint halálnak borzasztásai. Megcsókolta halvány orcáját mellyeket a' hideg eső áztatott, erősebben szorította most mellyére, 's így szóllott: Szemíra! kedves Szemíra! ébredj-fel! oh csak egyszer térj-vissza az ítéletnek e' veszélyére, hogy engem még egyszer láthassanak szemeid, hogy elkékvült ajakid még egyszer mondhassák hogy szeretsz! egyszer még minekelötte a' hab elragadand.

Ezt mondá az ifju, 's Szemíra feleszmélt; szerelemmel eltölt, csüggedő tekintetet vetett Szemínre, 's környülnézett a' veszélyben. Isten! bíránk! tehát nincs szabadulás, nincs irgalom? ekként kiálta-fel. Oh mint szakadnak a' habok! mint reng felettünk a' villám! melly rettegek jelengetik az engesztelhetetlen bosszút! Oh Isten! ártatlanságban multak-el esztendeink! Jaj, jaj, oda minden öröme életemnek; oda vannak a' kik napjaimat kedvesekké tevék! Te, ki engemet szültél, irtóztató hitvány! téged oldalom mellől szakasztá-el a' víz. Még egyszer emeléd-fel földet és karodat, meg akarál áldani, 's elnyelettetél. Ah, oda vagynak ők egyetemben! És még is, o Szemín, az eldult világ nekem Paradicsom volna temelleted! Oh Isten, a' mi éveink ártatlanságban multanak-el! Nincs e szabadulás, nincs e irgalom? De mit mond elkeseredésében szívem! oh Isten, bocsássd-meg ajakomnak botlását! Mi az ember' feddtelensége teelötted!

Gondosan támogatá Szemín tántorgó kedvesét, 's így szólla: Az ár minden élőket elhorda a' földnek színéről; már a' vész' zajából nem hallatszik emberi nyögés. O Szemíra, a' legközelebbi percz nekünk vég perczünk lészen! Elmult az életnek minden reménye! mind azon várt boldogságok mellyeket szerelmünk' édes örömei közt álmodánk, oda vannak! Meg kell halnunk! a' halál közelít felénk; az emelkedő vízzel már csapkodja lábainkat. De jer, Kedves! ne várjuk azt mint a' gonoszok. Meg kell hal-

nunk! Oh mi volna a' mi életünk ha hosszú korra nyúlna is? egy harmatcsepp mely a' szikla' párkányán függ, 's a' napnak még felkölte előtt elcseppen. Emelkedjél-fel, kedves Szemíra! túl ez éltén öröm lakozik és boldogság. Ne rettegjünk midőn oda megyünk által. Ölelj-meg, kedves, 's várd úgy a' kimúlást. Majd, én Szemírám, majd e' pusztulás felett fognak lebegni lelkeink; kibeszéllhetetlen boldogságban fognak majd felfelé lebegni. Oh Isten! illy merészen hisz az én lelkem. Emeljük hozzá szemeinket, Szemíra. Kárhoztatja e halandó ember az ő útjait? A' ki belénk fuvallá lélegzetét, az küldi a' halált igazhoz és gonoszhoz. De boldog a' ki ártatlan ösvényt jár. Nem életünknek meghosszításáért esedezünk mi teelőtted, Bíró! végy-el a' te ítéleteidben ha tenéked úgy tetszik; de elevenítsd-meg bennünk azon kibeszéllhetetlen boldogság' reményét melyet nem rabolhat-el a' halál. Úgy osztán dörögj, mennykő! dulj-öszve mindent, áradás! mossatok-el bennünket, habok! Áldott légyen ő, az Igaz! áldott légyen ő! Ez légyen vég gondolatunk melyet lelkeink a' haldokló testben gondolnak.

Mostan öröm és vídamság tér-vissza Szemírának szebbé-váló arczára. Kinyújtotta karjait a' fergetegben, 's ezt mondá: Érzem, oh érzem azon nagy reményeket. Magasztald az Urat, szám! sírjatok örömcseppeket, szemeim, míg a' közelítő halál benneteket befogand! Boldogságokkal tetézett mennyei lak vár bennünket. Ti, én kedveseim, előtünk mentetek oda! Követünk benneteket, 's majd együtt lészünk. Az ő széke előtt állanak ők, az Igazak! Az Úr az ítélet' fergetegéből gyűjtötte őket maga elébe. Dördöljete, mennykövek! üvölts, zivatar! ti hirdetőji vagytok az ő kegyének. Hullámok, rohanjatok felinkbe. Nézzd, szeretett ifju, nézzd, és ölelj-meg. Imhol jön ő, a' Halál! E' setét habon közelít felénk. Ölelj-meg, Szemín! ne eressz-el magadtól. Oh, már emel a' tolduló hab!

Öllek, Szemíra! felele az ifju; öllek téged. Idvez légy, Halál! imhol vagyunk! Áldott légyen az Igaz! a' Kegyelmező!

Így szállának, 's a' víz elmosta az öszveölelkezteket.

DAPHNISZ.

—

HÁROM KÖNYVBEN.

—

ELSŐ KÖNYV.

A' Neéthusz' vizén, melly a' Clibániai-hegyek közt fakad, 's Crótonnak környékét zöld boltozatok alatt végig-csápongia, és midőn megárad, földet fákat messzére elhord, a' jámbor pásztor nép melly e' tájon lakik, egy kisded szigetet szentele a' Nympháknak, elborúlva szálas jegenyék' 's apró-fenyők' árnyékába. A' sziget' közepén egy szikla áll egy tágas barlanggal, mellyet a' lakosok Nymphák' barlangoknak hívnak, minthogy benne képeik, medenczésen és sáskoszorúkkal, nagy gonddal vannak hársfába metszve. Gyakorta látni itt őket, mint sétálnak zöld hajjal a' jegenyék között, vagy mint úsznak kényekre a' part körül; 's akkor osztán a' sziklákon szárazstják tetemeiket, 's eltikkadva szunnyadoznak. 'S olyankor tisztelettel 's örvendő múlatnak a' habok a' topolyák' 's szálas fűzek' tajtékzó gyökereikkel, 's zajgások kedves mint az ének.

Valamikor a'¹⁷ fiatal tavasz előjön, előjönnek a' két partról a' pásztorok is leánykáikkal, 's virágzatokat nyújtanak-be a' Nympháknak a' folyam felett összeölelkezett ágakról és azon csemetékről, mellyek annak szélein nevededtenek, 's kéri őket, hagynák-meg a' haboknak, hogy partjaikat többé el ne nyeljék, 's fel ne dűlják mezőjüket.

Egy víg tavaszi nap' egy egész sereg sajka úsz vala a' két partról a' sziget felé. Minden sajkában egy illatos virágú ernyő fogta sűrű árnyékába a' pásztorokat és leánykákat, kik vígan közelítének a' szigethez. Virágfonadékok nyúltanak-fel hosszú lánczatokban az árbocZRúdakra szinte addig hol a' levegőben rózsakoszorúk 's pántlikabokrok repdestenek. Víg dallás 's sípoknak zengése alatt közelíte a' sereg, 's most már kiköte a' parton. Ifjaknak és leányoknak csoportjaik szállának-ki a' puha gyepre a' sajkákból; olly ékes leányoknak csoportjai, hogy meglátások méltán irigységre gyúlaszthatá az Istennéket; mert a' halhatatlanok, hogy ezeket szemlélhessék, most felhők-re szállottanak, 's oda hagyák a' fenn Olympuszt minden szépeivel. Alakokban gyönyörködteté itt az ég a' szemet: ez termete' sűgár volta által tetszett, amaz homlokának, 's habzó kebelének ragyogó fejérségre által; ennek komoly nézte kívánt hódolást, a' millyen a' szerelmet-gyűlölő Diánáé: amannak bájos nevetése, mint midőn Vénusz-Anadyómene pillant ellentállhatatlan kecséivel; ennek zsenge fiatalsága, hasonló a' rózsához melly csak most fesel bimbójából; amannak érettebb kora, mint midőn az már kifejtette szép keblét. Páronként közelítének a' leányok a' barlanghoz, 's felcziprított nyíladekján beléptek, 's rakott kosaraikat kiöntötték a' Nymphák' lábaiknak elébe, 's képeiket felpártázták koszorújikkal. Phyllisz is bemutatta a' maga' áldozatait. Öröm és ártatlanság lebegett kís képén 's mindegyikén hódoltató tekinteteinek; fekete szemei félénken repdestek maga körül, de olly győzelmes mosolygással mint a' melly győzhetetlen maga a' szerelem. Így áll a' királynéja a' virágoknak azok között mellyek körülte magasan nyúlnak-fel a' fűből: a' méh kétlve kereng a' kínálkozó felett, 's nem tudja mellyiknek csókjaira szálljon-le; de haszontalan' kínálkoznak: meglátta a' rózsát, 's többé nem keres.

Daphnisz, a' legszebbike a' megjelent ifjaknak, figyelmetlen szemekkel futkosa végig a' leánysergen. Szemei ezen lepdesésben ezer mosolygó szemekkel találkozta-öszve; nevetve pillantott reá mindenik leány, 's hirtelen valamit suga barátnéjának fülébe, 's a' szép ifjúra nevetett ismét. De most meglátja Phylliszt, 's melléből egy tartóztatlan sóhajtas toladodik-fel, szokatlan pirosságba borúl arcza, 's tekintete fogva marad a' szépalakú leánykán. Most viszont Phyllisz látja-meg Daphniszt 's szemei ijedten alásüllyednek, 's szíve ugyanazon elragadtatást látszik érezni mellyet a' szép ifju érzett. Daphnisz minden tetemeiben reszketni kezd; szíve döbögött, nem mert többé a' leányra tekinteni, 's szemei még is mindég rajta lebegtek; az a' rettenés fogta-el, hogy a' szép leány a' torlott sokaságban el talál tűnni előle. De a' szép leány el nem tűnt; vesztég marada a' hol őtet Daphnisz megpillantotta volt, 's barátnéjával beszélt; 's megzavart tekintetei, ha véletlenül Daphniszra szállottak, egyszerre kis lábai mellé hullottak-le. Néha Phyllisz' elébe egy szálásbb leány áll, 's olykor Daphnisz elbúsult; de ha a' szálásbb leány tovább ment, 's ő ismét láthatta Phylliszt, oh akkor szikráztak az örömben szemei! Nem különben mosolyganak a' vídúló mezők, ha a' felhők között, mellyek elsetétíték az éjt, kitekint a' nyájas hold.

A' virágok már mind ki valának öntve a' Nympháknak lábaikhoz, 's képeiket a' pásztorok felpártázták 's körülaggatták oltárjaikat a' virágfonadékokkal. 'S most, karokra osztva, az ifjak külön, külön a' leányok, megállottak, általellenben egymással, 's Daphnisz ottan veve helyet a' hol Phyllisz állott, 's a' leányok' kara mostan így éneklé, fel-felváltva egymást a' Nymphák' dicséretét:

„Nymphák' kik e' víznek üregében laktok, és ti amott, kik a' szirtfalakról zuhogva öntitek alá medenczéjiteket, oh kedvezetek, kérünk, a' népnek melly folyamotoknak sásas szélein lakik!”

„Mi a' tavaszt melly a' parton viríta, leszedtük a' fáknak gallyaikról, mi virúlmányaiktól megfosztánk a' partoldalokat, 's begyűjténk barlangotokba, o Nymphák e' vízben 's a' szirttetőkön!”¹⁸

„Kedvezetek a' pásztoroknak kik e' folyam' sásas szélein lakoznak! hogy a' habok' termékeny gyümölcsöseiket el ne pusztítsák, hogy bé ne iszapolják mezejiket 's rétjeiket. Úgy a' nyáj bátran legelhet a' folyam körül, úgy annak partjain víg árnyékokban járdalhattok, o Nymphák a' vízben 's a' szirttetőkön!”

Igy éneklének, fel-felváltva egymást, a' leánykarok, 's a' pásztorok kedves sípolással kísérték a' kar' énekét. Daphnisz felhallgata, ha a' szép leány' éneklését kiérthetné e, 's felejte sípolni.

'S íme távol dombok megől jöve-fel a' hold, 's a' leányok és ifjak visszatértenek sajkájikba. Visszatére Phyllisz is, 's Daphniszra pillanta, 's sóhajtott; búsan méne a' sajka felé, ismét reá pillanta Daphniszra, 's ismét sóhajtott. Daphnisz nem vonhatta-le szemeit a' szép távozóról, 's még tovább maradt volna ott, ha mások nem kiálták vala elő. Mostan tehát ő is belépett a' sajkába, de búsan mindég azokra nézett kik a' túlpart-ra eveztenek. Mindeneket eltölte az öröm; ének és sípoknak zengése hallatszék mindenfelé, 's Echo vígan hirdette azt minden halmoknak az elnyúlt folyam körül. A' kikkel Daphnisz evezte, énekeltek, vígadtak, enyelegtek lánykájikkal; de Daphnisz némán

¹⁸ „„Mi a' tavaszt [...] szirttetőkön!””

üle közöttök, 's a' túlpart felé nézett. Egyedül akkor énekle ő midőn azok a' Szerelem' hymnusát énekelték. Oh, akkor ő is olvadozva énekelt.

A' sajka elért a' parthoz, 's ő kikél a' sajkából, 's eltelve bánattal, hajlékának veszi útját, hol éltes atya nyugtalan' várta megérkezését, 's most nyájasan fogadta őtet, 's ezer kérdéseket teve a' nap' örömei felől. Továbbad elbeszélte neki a' megáradott folyam melly károkat tett légyen az ő ifjúságában a' lakosok' birtokaikban, 's hogy sokakat mint rablott vala vad halálra. Némán hallgatta Daphnisz atyjának feléledt beszédeit, 's midőn ezt az öreg kor szenderedésbe hozta, kiméne kalibájokból, 's megállá a' kaliba előtt a' gyümölcsösben, 's búsan néze a' túl part felé, 's sóhajtozott.

Mi lel engem? ezt kérdé magától. Mit érzek? Mit jelent e' döbögés? Mit sóhajtozom szünetlenül? Miért nem tudtam levonni róla szemeimet? Miért lettem oda midőn őtet távozni láttam? Miért tart e' búsongás még most is? Miért lebegsz szünet nélkül előttem, gyönyörű leány? Ah, még most is látlak mint állál! barna hajfürtödnek egy része virágpártádba vala akasztva, másik része, kibomolva, fejr szép karodra fonakodott, 's domboru szép mellyedet lepedeste-körül. És azok a' szép nagy fekete szemek! mint lettem oda mikor másra látám mosolygani! De ah, mikor reám mosolygottak, oh melly mélyen, melly igen mélyen hatottak akkor szívemből! Gyönyörű leány, én égek értted. Oh, ha te is szeretnél engem, gyönyörű leány! Szemeink ugyan sok ízben akadtak-össze, és midőn összeakadtak, a' tiéd szint úgy földre sülyedtek mint az enyéme. O szép leány, ha te is, ha te is, szeretnél engem! De hol vagy? Ah talán igen is távol tőlem! Egyedül képed fog mindenkor körültem lebegni; vélem lesz akár alszom, akár ébren leendek; egygyütt jó ki vélem a' legelőre, a' patakhoz; elkísér a' ligetbe; de ah, talán annak remélhetése nélkül hogy valaha megláthassalak!

Ezt mondván egygyik fájának törzsökéhez támaszkodék, 's fel-félpillantott a' csendes-fényű holdra, 's sóhajtott. Olly szép ő, így szólla mostan, olly szép, mint te vagy, kedves fénye az éjnek! olly szép ő a' leányok között, mint te vagy a' csillagok' seregében, mellyek körültted ragyognak. 'S ismét elhallgata, új elmerülésbe sülyedvén, 's sóhajtozék; majd megint beszélt, egygyik sóhajtása másikat érvén, míg az álom igen későn a' kalibába szóllítá. Álmában meglátta Phylliszt; neki-bátorodva közelít hozzá, megvallja hogy szereti, vizsontszeretetéért könyörög, kezéért nyúl, meg akarja ölelni, akkor felébred, látja hogy álom volt boldogsága, 's megcsalódott karjai lehullanak, 's mellyéből egy sóhajtság tör-elő. Egyébkor őtet énekre költötte-fel a' szép hajnal, de most feledte az éneklést; némán lépe-ki kalibájából, 's búsan hajtotta nyáját a' legelőre. Ott egygyütt lelte a' pásztorokat, kik vígan emlegették innepi örömeiket egymás között; ez egy nyert pántlikával dicsekvék, amaz egy koszorút mutatott, mellyet homlokára lyánkája font; egygy harmadik egy bokrétát csókola-meg, mellyet ravaszkodva egy szép hajthatatlannak lopott-el mellye mellől, egygy másik végre egygy új dalt énekle, mellyet egygy széptől tanúla-el a' sajkában. Daphnisz csendesen hallgatá dicsekvő örömeket egygy ideig, 's reá jöven a' sor, lángoló képpel beszéllé, hogy ő ez innepen látta a' legszebb leányt mellyet még eddig látott és ezután látni fog; 's a' csintalanok kacagták elhevülését, 's kötődtek vele hogy szerelmes a' leányba. Daphnisz tagadta azt, 's azok még inkább kacagták; ő pirúlt, 's a' kacagás ekkor leve legnagyobb.

Szerelme napról napra nevedék, 's únmára leve a' pásztorok' vígasága. Magányos tájakra hajtogatá kis nyáját, 's olly patakok mellé, mellyek a' legsivatagabb völgyeken csaponganak; majd ismét a' legvadabb erdők közzé, 's onnan ki megint a' folyamhoz.

Itten meg-megállá, a' túlpartra tekingetett, 's sírt hogy a' folyam elzárja útját a' szép leányhoz. Épen így kesereg, így nyögdel a' hím-galamb, 's így repdes úntalan' a' nyárfa körül, melynek ágairól szeretett nőtényét a' kegyetlen földmíves lesújtotta. A' pásztorok sajnálták hogy Daphnisz kerülte társaságokat, mert őtet mindnyájan igen kedvellették. Hol Daphnisz? ezt kérdé egyike a' másikatól! miolta ő kerül bennünket, lankad vígaságunk. Ezt kérdék a' leányok is; sokan közzűlők elszomorodának midőn hallák hogy szerelmes.

Daphnisz búsan üle gyakorta a' patakok mellett, vagy a' leghomályosbb árnyékokban, 's a' szép leány felől álmodozott. Úgy tetszett neki mintha a' leány őelőtte állana, 's mintha ő megvallaná a' leánynak hogy őtet szereti, 's a' leány elpirulna ezen vallástét-re. Az áltatás még tovább megyen: megszorítja a' leány' kezét, lábaihoz rogy, ált'öleli térdeit, esdeklik előtte hogy szerelmét fogadja-el, 's az elpirult leány vonakodik, menni akar; de ő megragadja a' leányt, szívére szorítja, elhinti csókjaival; 's a' leány gyengében ellenkezik, enyhülni kezd, 's most vissza is adja csókjait. E' hiu boldogságokat az az aggodalom követi, hogy a' szép leány távol vagyon és talán soha sem fogja megláthatni. Felriadván e' gondolatra, sűrű könnyeket önt. Végre, magához térvén ismét, megyen, egy csolnakot keres 's általevez a' túlpartra. Ott megmász minden tetőt, szélyeltekinget a' síkon 's a' folyam' szélein; de haszontalan minden igyekezete. Ah! kiálta most, meddig foglak még haszontalan keresni, tégedet gyönyörű leány! De keresni foglak minden legelőn, minden ligetben, minden kútfolk mellett, míg az Istenek megszanandják szenvedéseimet, 's hozzám vezérlenek. Oh, mint fogok majd örvideni ha feltalállak!

Melly szép fa tart árnyékában, gyönyörű leány? így szólla sok ízben; melly szellő hűsíti szép orczádat, melly szellő játszik lágy fürteiddel? Oh, ha valamelly patak' zuhogása mellett szunnyad, csácsogjatok halkkal szelíd habok, ne verjétek-el álmaid! De harsogjatok mormogással ha talán más felől álmodoznék! Istenek, ha más felől álmodoznék, ha mást szeretne, ha e' fejér gyenge karok mást ölelnének, ha szép ajkait más csókolná, oh mi lenne úgy belőlem! Elmegyek innen, a' legsivatagabb szugolyba rejtem-el magamat; ottan fogom szerencsétlenségemet siratni, 's meghalok.

Igy kínozta őtet a' szerelem a' virágok' szép kora olta szintén a' megérés' idejéig. Már az aratók dallva menének-ki a' holdakra, hova őket a' sárga búzafők inték, 's vélek méne Daphnisz is mert az aratás alatt a' nyájak csak kevés számu pásztorokra bízattak. Egyik rész hosszú sorokban nyúla-el a' még álló kalászosok után, melyeket most csilámló sarlókkal metéltének magok elől, a' másik rész pedig a' kévétet kötözgette. 'S mikor osztán a' dél, vagy alkonykor az est, pihenésre szállítá őket, öszvesereglenek a' fák alatt, új erőt gyűjteni az ételben és italban; 's azalatt míg a' tele kanta kézről kézre ment, dalt éneklének a' jóltevő Istennének. Az aratók ált'ellenben ülének a' kévézőkkel, 's így énekle a' két kar:

„Sárga Céresz, te ki földet ért kalásszal ékesítgeted, oh fogadd, kérünk, e' hálát a' megért rozsért!”

A' kévézők pedig így válaszolának: „Munkás vagdallók, fent sarlóitokra ne támaszkodjatok, hogy a' ki kévétet kötöz, ne állongjon henyén!”

És ismét az aratók: „Ti enyhe szellemek, repdessétek körül a' munkást, 's játszodjatok hajfűrtjeinkkel e' rekkenő melegben!”

'S ezek után a' kévézők: „Te kis tücsök, kezd rá dalod' körülttünk a' gabonában! 's kantánk, soha ki ne ürülj e' rekkenő melegben!”

Ekkor az aratók: „Így, kedves estve, majd taron találd a' mezőt, 's gyakor kalongya közt megyünk csendes honnunk felé!”

És most együtt mind a' két rend: „Sárga Céresz, te ki földet ért kalással ékesítged, oh fogadd, kérünk, e' hálát a' megért rozsért!”

Ekképen éneklettenek a' kévék' aratóji 's kötőji. Daphnisz! mondának most, te nem dallál velünk; szólj mi bajod? De Daphnisz nem felelt 's sóhajtott.

Tar vala immár a' mező. Azt most eke 's a' munkás vető járta-bé, a' pásztorok visszatértenek elhagyott nyájaikhoz. Daphnisz is a' nyáj mellett ült nem messze a' folyótól. 'S egyszerre egy kettős síp hangját hallá. Még soha nem halla illy édes zengzetet; mellye édes gyönyörűségekre dagadozott. Minél közelebb jöve a' kedves zengzet, annál édesbb volt elragadtatása, 's szívét a' legboldogabb előérzemények öntötték-el. Juhai feledték a' zanótot, 's felfigyelmeztek a' síp' kedves zengésére; elhallgatának a' fák' tetőjin a' madarak is 's felfigyelmezének; az egész környék elragadtatva figyelmeze-fel. 'S Daphnisz egy gyermeket láta maga felé jődögelni; az fútt a' kettős sípot. Ollyan vala a' szép gyermek mint a' rózsák' bimbója; semmi nem fedte-el tündöklő szépségü testét, nem semmi a' gömbölyeg fejr karocskákat. Kis arcza sokat hasonlított a' Gráziakéhez, 's rózsák övedzék-körül fejének arany fűrtjeit.

A' gyermek Daphniszhoz közelíte, kit egy kibeszélhetetlenül kedves borzadás csiklanda végig. Ifju pásztor, így monda neki; jer, vígy által engem a' folyón. 'S Daphnisz feloldá a' sajkát, 's a' gyermek belé lépe a' sajkába. A' sebes habok, mellyek másszor haraggal csapkodták a' sajka' oldalait, mostan lassu csókokkal illetgették azokat, 's mintha érzették volna mit visznek, játszadozva suhingattak-el alatta.

Általértek a' folyamon, 's a' szép gyermek kilépe a' hantos partra, 's ezt mondá: Ifju pásztor, én a' Cythére' fija vagyok, a' szerelem' Istene. Indúl itt a' víz' szélén; ama' bokorban mellyet ez ketté hasít, vészed munkád' jutalmát.

Így a' gyermek; 's eltűnt. A' hol eltűnt vala, hirtelen' rózsató terme. Daphnisz alig hitt szemeinek. De feleszmélvén álmélkodásából, elindul a' merre ötet a' gyermek-Isten menni hagyá. Oh, monda belépvén a' bokorba, ha itt találnám Phylliszt! mert mi jobbal tudna engem Ámor jutalmazni? De ismét álmodom. És még is, hát ha azért küldene ide? hát ha itt lelném ötet? Így szólla, útát nyitván maga előtt a' bokrok öszveszövdött ágai közt; 's mostan oda ére-el a' hol a' bokrok közt egy kisdudvar nyílt, tele a' legszínesebb virágokkal, mellyek közt játszodva ömlött-végig a' legtisztább patak.

Szemei nem soká tévedeztek a' kisdudvaron; hamar meglátta ő Phylliszt. A' bokrok' mélyében, ott a' hol kedves zuhogással omlott lapos kövekről alá a' patak, könyökére bocsátkozva ült a' szép leány, 's búsongani látszott. Ha itt volna! oh ha itten volna, ugymond magában; fejére kötném e' koszorút. Szeretlek szép pásztor! ezt fognám néki mondani. De ah, ki tudja hol van ő? Talán igen is távol tőlem! Minek virít tehát a' koszorú, ha ötet nem ékesíthetem vele? Ekkor eltépé a' koszorút, 's sírva rejtette-el kezei közzé szép képét. De most zördülést hall a' bokorban, feltekint, 's meglátja Daphniszt. Istenek! kiálta, 's felszökik üléséből. Daphnisz, reszketve, mint a' hőség' holnapjában a' nyár' levelei, midőn annak ágain egy játékos Zephyr szökdell, 's kételve szerencsáját, a' szép leány előtt álla-meg, A' leány elfordult 's menni akara; de ez megkapta kezét 's forrón nyomta ajakihoz; szóllani akara, de nem szóllhatott. Phyllisz! o Phyllisz! ezt mondá fuldokva; gyenge vagyok elbírn ennyi boldogságot. Daphnisz! felele a' leány, 's

elakada a' szón. Ah Phyllisz, mit nem szenvedtem azolta hogy láttalak! Téged láttalak mindenütt egyedül téged! téged a' mezőn, téged a' ligetben, téged ébren, téged alva; boldog vagyok mint az Istenek, ha szeretsz. Ah szeretlek! felele a' szemérmes leány, mellyére simúlva a' boldog ifjúnak, 's könnyekre olvadva, mellyet Daphnisz felcsókolt. Sok ideig állottak így szótlan', a' leány az Ifjú vállaira hajtván elpirúlt képét, ez pedig reszkető karokkal tartván-fel őtet ölelésében. 'S midőn végre szelidűlni kezdett elragadtatások' öröme, egymás mellett leülének a' forrás mellé, 's Daphnisz beszélni kezdte, melly sokszor jött légyen által a' folyamon, melly sokszor kereste légyen őtet a' forrásnak minden ereinél 's a' legtávolbb halmokon, 's mint tére mindég szomorkodva vissza. Mostan pedig Phyllisz beszéllé, mint szerette őtet a' Nymphák' innepe olta, 's mint kereste viszont ő is őtet a' folyam' szélein 's a' legtitikosbb berkekben, 's miként kesergett utána. Daphnisz ekkor elmondá, mint hozta-által Ámort a' folyamon, mint termett ottan rózsabokor a' hol a' kis Isten őelötte eltűnt, 's mint küldetett jutalmúl a' forráshoz.

Így ültek számtalan édes csókok közt a' forrás mellett, 's szerelmek felől beszéllvén. De már a' forrás' habjain szikráztanak a' hold' tüzei; felkelének tehát, 's azt fogadván, hogy más nap', mihelytt az egen hanyatlani fog a' dél, ismét megjelennek itt, váltak egymástól. Menj békével! monda Phyllisz, ált'ölelvén puha karjaival a' kedves ifjú' nyakát; menj békével! 's veszteg marada. Menj békével! felele búsan Daphnisz 's megcsókolván a' szép leányt; menj békével! monda még egyszer, 's ő is veszteg marada. Újra búcsút mondanak egymásnak 's elindúlnak; de mind ketten vissza pillantanak, visszafutnak, 's egymás' nyakán függnek ismét. Menj békével, Daphnisz! Menj békével, Phyllisz! ezt mondá mind a' kettő; 's most már mennek: de ezer csókokat hányván egymásnak, valamíg a' bokrok' el nem zárták végső pillantataikat is. Daphnisz örvendő ére a' parthoz, csókokkal illetve a' rózsátót hol a' kis Isten eltűnt vala előtte, 's belépe a' sajkába, 's ált'vezett a' folyamon, 's vígan énekelt. Szíve még soha nem volt igazbb egyességben szájának zengéseivel, és még is ez a' dal, melly igen erőtlen vala ez kifejezni az ő egész örömet!

Most megtért egykori kedve. Ismét eljárt a' pásztorok' társaságaikba, énekelt sípolt vele, 's nevelte vígaságaikat. De mihelytt a' dél est felé hanyatlott, egy hív társára bízta kisded nyáját, 's ment a' magányos forráshoz, fellelni kedves Phylliszét, kit már mindenkor ott találá.

Minél többszer jövének egyyüvé, annál boldogabbaknak érzették magokat. Ezerszer mondá egyyike a' másikának, melly igen szeretik egymást, és még is úgy hitték hogy szerelmeknek e' vallásra van szüksége. Sokszor új énekeket tanúltak-el egymástól. Ha Phyllisz énekelt, Daphnisz az ő térdeihez simúlva hallgatá énekeit, 's úgy tetszett neki hogy azok szebbek mint a' fülmiléké; viszont Phyllisz is azt hitte hogy maga Pán sem fújja szebben a' sípot mint az ő Daphnisa. Néha regék által mulatták egymást. Midőn Phyllisz regélt, Daphnisz figyelemmel hallgatá a' történetet; de mellyének pántlikájival játszván ujai, egyszerre eloszla a' figyelem, 's a' szép regélő' száját ezer csókok borították. Ha pedig Daphnisz volt a' beszéllő, Phyllisz lopva egy koszorút tevé-fel fejére, vagy, még pelyhetlen orcáját simongatván, szemeibe olly csintalansággal pillogott, hogy Daphnisz feledte az öszvefűggést és az egész regét.

Sok ízben elmentek a' szent rózsához is. Gondosan védték azt a' hernyók' 's egyéb rongáló állatok' pusztításaiktól, karókra kötözké széllyelfoszló ágait, 's forró ölelések alatt dallák Ámornak, a' ki őket boldogította, hálaénekeiket.

Daphnisz egykor egy madarat fogott, 's Phyllisznak kedveskedék vele. Phyllisz örömmel fogadta a' kis ajándékot, 's megcsókolá érte Daphniszt. Megfogta a' madár lábait, 's az tarka szárnyakkal veregette a' szép kezét 's csipegett, mintha valakit szólítana. Phyllisz elgyengülve nézte a' csipegő madarat. Hogyan, kis fogoly! 's te ismét a' fák' ágaira kívánczol? Ki után csipegsz? kit hívsz? úgy e, társaidat? Azt akarod e hogy keblemben gyűljenek-össze körültedd? Mint búsong, a' kis fogoly! Ki miatt búsongasz? úgy e, hímed miatt? Oh, azt kesergi; az miatt kínos neki a' fogság. 'S minden bizonnal híme is kesereg őmiatta. Daphnisz, eleresszem e? 'S e' szókkal megnyitá ujjait, 's a' madár csipegve szállott egyik gallyról a' másik gallyra, 's Phyllisz szomorkodva tekintett utána, mintha azt fájlalná, hogy a' madár nem találja hímjét. Daphnisz értette kedvesének szomorkodását, 's elrettenve e' látásra, karjai közzé ragadja. Ah Daphnisz! így kiálta-fel a' leány; mi lenne énbőlőlem, ha én is elvesztenélek tégedet! Ah ha elvesztenélek, nem élhetnék tovább! 's Daphnisz most ugyan azon kint érzé, melytől Phyllisz volt elfoglalva.

Egykor, midőn ismét együtt ülének, fejeik felett setét borúlatok gyűltek-össze, 's már nagy cseppekben hullá az eső. Együvé hajtván tehát Phyllisznak elszéledt nyáját, egy közel szirtbarlangba siettek, melynek tágas nyílását lefüggő lombokkal szövtekbe a' repkény' ágai. Daphnisz a' barlang' közepén egy vén czipruszt láta-meg, melynek tövei közzül egy forrás bugyogott, 's csudálván a' mire itt akada, azt hitte, hogy a' hely valamelly Nymphának vagy isméretlen Istenségnek szentsége lészen. De mosolyogva tekintének egymásra, midőn egy idegen pásztort vevének észre a' barlangban, hogy a' forrás' sásaiból hétcsoví¹⁹ sípot 's nagyobb furuglyákat vagdalt. Az idegen így szállalameg: Idvez légy nékem szép leány és szép ifju! Ti talán magányt kerestek itt; oh a' Szerelem e' kies hűségben már sok játékot játsza! De csókossátok egymást, boldog gyermekek, a' mint kedvetek tartja; én nem tekingetek reátok. Nem, pásztor! monda pirult képpel Phyllisz; minket a' zápor kerget e' szép menedékbe; de mit ártana az, ha engem szeretett pásztorem megcsókolna is? Ekkor Daphnisz közelebb méne az idegenhez. Te sípokot vagdalsz? kérdé. Igen is; felele ez; még pedig a' legjobbakat az egész környéken; senki nem metsz nálamnál jobbakat, 's minden az enyéimre vágy. Tegnap egyikemért két juhott kaptam egy pásztortól. Én rajtok a' madarak' zengését, és még a' fülmiléit is, úgy tudom énekelni, hogy mind mellém sereglenek össze, ha őket szólítom. Engedd próbálnom az egyikét, monda Daphnisz; a' Chloe' történetét játszom-el rajta; dalld te Phyllisz, az éneket:

„Te barna-fürtű pásztor, így énekle mosolygó ajakkal Phyllisz, 's szavának zengése sokkal szebb vala mint a' sípé; te barna-fürtű pásztor, ki bárányaidat a' bikkas alatt legeled; ah midőn melletted elballagok 's el nem vesztett juhomat keresem, midőn olyankor virágpártám alól oldalnt pillantok reád, biztató nyájassággal idvezlek, o pásztor, miért nem értesz-meg te engemet? Ma a' forrás' tűkrében vizsgáltam-meg magam', 's akként pillanték-ki virágpártám alól mint midőn tereád pillantok, 's úgy mosolyog-

¹⁹ hétcsoví

tam magamra mint tereád mosolygok; 's meg kell vallanom magamnak, hogy szám édeskén nevet, 's barna szemem néked sokat mondhatna, és még is te, félénk pásztor, és még is te nem értesz engemet! Mondjátok-meg nekem, Nymphák, mondd-meg magad, o Szerelem, mint szóljak nyilvánban neki hogy ötet szeretem!"

Hasonlíthatatlanul dallád! monda Phyllisnek az idegen pásztor; te pedig úgy játszád szép ifju, hogy azt maga Pán sem játszhatná jobban. Fogd e' sípot értte; megér egy hasas kecskét. De tudod e te e' dalt is: Lyánykák, kik vonogatóztok? egy vén dal, 's immár kevés pásztor tudja. Neéthusz' dalának hívják, mert azt adja-elő a' mi e' folyam' Istenén történt; 's im e' barlang a' Neéthusz' barlangja, mert itten történt. Daphnisz kérte az idegent hogy a' dalt előtte sípolná-el; 's az elsípolta azt. Már tudom, monda Daphnisz; most azt én sípolom, te pedig dalld az éneket. Elkezdék azt, 's az idegen pásztor ezt dallá:

„Lyánykák, kik vonogatóztok, ámbár a' szerelem szíveiteket lángra gyújtá, halljátok-meg mint büntetének egy leányt az Istenek; halljátok-meg Neéthnek dalát!

Neéthusz egykor medenczéjére dőlve feküdt vala a' vízben, 's hajkait gyorsabban érzé mozgani. Tudni akarta mi emeli a' habokat; 's felütvén sáskoszorús csorgó fejét, 's kinyomván pillájiból a' vizet, látja, hogy egy Nympha lép hajjaiba. Mi szép vagy, gyönyörű Nympha! ugymonda magában; mi fejér, mi domboru szép mellyed! czombjaid mi síkak, mi teljesek! mint emelkednek hajjaim gömbelyeg ikráid körül, mintha még feljebb kíváncznának emelkedni! 'S ezt mondván, alattomban a' partra szálla-ki, hogy a' Nympha megsejtette azt, 's szaladt, mint a' Zephyr a' rét' virágain. Elfúladvá alig tudta már ezt sóhajteni: O Nympha, miért szaladsz előlem? 'S a' Nympha a' barlangba szaladt. Miért nem a' tér ligetnek!

Lyánkák, kik vonogatóztok, ámbár a' szerelem szíveteket lángra gyújtá; halljátok-meg mint büntetének egy leányt az Istenek! halljátok a' Neéth' dalát!

Már azt hitte Neéth, hogy a' lány' karcsu derekát magához szoríthatja. Szánjatok-meg engem, szűz leányt, o Istenek, 's változtassatok cziprusszá! Alig mondhatta ezt szája, 's lábai tíz gyökeren növének a' földbe. Eljédt szíve meghasad, 's azt hirtelen' durva kéreg szövi-körül. Ah! így sóhajta, öszvecsapta feje felett gallyasodó karjait; ah Istenek! miért teljesítitek illy hamar e' kérést. O Neéth, Neéth! O szép Nympha! felele az Isten, 's áltölelte kérges vállait. A' Nympha gallyaival akará visszaölelni az Istent, de az sem vala neki megengedve; haldoklóan zördülének-meg harasztjai. Ekkor haraggal rugta-meg a' víz' Istene a' földet, 's egy kútfo' buzgotta-fel ottan tiszta vizét, a' hol lába a' földet megilletté.

Lyánykák, kik vonogatóztok, ámbár a' szerelem szíveteket lángra gyújtá, hallátok miként büntetének-meg egy leányt az Istenek: megtérített e a' Neéth dala?"

Ekképen dallá a' dalt az idegen, 's Daphnisz és az ő kedvese gyönyörködve hallák dalát. 'S im ez e a' barlang? im ez e a' cziprusz és a' kútfo' kérdé Daphnisz. Ezek, igen is, felele az idegen pásztor. Úgy tetszik, monda Phillisz, hogy a' cziprusz erősbben inogta fejét midőn a' dalt dallád. Azonban leszalla az est, 's a' két szerelmes eltávozék a' barlangból.

Egykor Daphnisz hasztalanul várta sok ideig kedvesét, 's hogy únalmat elűzhesse, egy szép bikk' héjára metszé-fel neveiket. Azután egy dalt dalla; 's még sem jelenvén-meg, a' legmagasbb fára mászott-fel, hogy onnan Phylliszét kiláthatná. Igen későre elő-jött a' leány, de koszorútlan hajakkal, 's elsárgulva arczában. Daphnisz reszketve ment

elébe, 's megfogta kezét, melly az övéibe bágyadtan hullá most, 's nem merte tudakozni mi baja történt, 's néma könnyei miért omolnak. A' leány látta az ő szenvedését 's szólni akart, de a' szó elakadt ajakiban. Az Istenekre kérlek, monda végre a' legkínosbb gyötrelmek között Daphnisz, szólj! mi lelt? miért folynak e' drága könnyek? Ah Daphnisz! felele az ellankadt leány; azt akarják hogy mást szeressek, ne tégedet. Daphnisz megdöbbsent. Azt akarják, ugymond a' leány, hogy Lámont szeressem, kinek nyájai egész legelőket fednek-el. Elhitette az anyámmal hogy én nem lehetek szerencsésbb mintha elfogadom jobbját, 's az anyám a' legjobb anya, ő nem ismer más ohajtást, mint hogy én légyek szerencsés, 's menjek hozzá úgy kívánja. 'S ekkor a' legkeservesbb zokogás szaggatta félbe szavait. Nem Daphnisz! nem monda most, kitépven magát, karjai közül hogy magának 's a' szeretett ifjúnak könnyeit szárazthassa; hogyan szerethetnék én kivüled mást! Nékem egyedül te vagy méltó szeretetre. Azzá teheti e gazdagsága Lámont? 's azért hogy te csak kevés juhot legelsz, ő pedig számtalan nyájakat bír, nem egyedül te vagy e a' szeretetre-méltó? Tartsa-meg ő a' maga nyájait, 's tégyen mást velek boldoggá: engemet azzá csak a' te szerelmed tehet. Ezt monda Phyllisz, 's sírva borúlt barátjának karjaiba, hogy annak néma gyötrelmeit enyhítse. De monda felriadván bánatjából: ellenkezésem meg fogja bántani a' legjobb anyát; 's nem tartozom e én neki vak engedéssel? nem tisztom e öreg korának nyugalmit szerzeni? O Daphnisz, szerencsétlen leszek ha engedek 's ha nem engedek is, szerencsétlen! Daphnisz! ne sírj, kérlek! eldőlk ennyi terh alatt. O Phyllisz, monda Daphnisz gyötrelmeinek egész nagyságában: engedj, engedj anyád' hagyásának; az Istenek megbüntetik a' tiszteletlenkedést 's az engedelmet megjutalmazzák. Én elbűjdosom, 's ah nem látlak téged többé, 's szerencsétlen leszek egész halálomig! Így küzdött a' nemesbb érzés 's a' gyermeki hűség a' szerelemmel. Ekkor sokáig hallgattak; a' bánat elfojtotta szavaikat. Végre Phyllisz ezt monda: Ölelj-meg, kedves Daphnisz; én téged, és egyedül téged foglak szeretni. Leborúlok az anyám' lábaihoz, ha Lámonról fog szólni velem, 's addig fogom ölelni térdeit, addig fogom ölébe könnyeimet hullatni, míg szerelmünkben meg nem egygezend. Oh tedd azt! kiálta Daphnisz. Meg fog lágyulni siralmaimtól, 's jóvá hagyja szerelmedet. Így élesztette őket a' remény. Lelkeik felvidúltanak, 's forrón ölelték-meg egymást, mint a' szerelmesek szokták hosszas távollétek után; 's azon fogadással váltanak-el midőn az est' szép csillaga elválásra emlékezteté, hogy hűségekben megmaradnak.

Daphnisz remény és csüggedelem között tére hajlékába. A' következő nap alig folyt vala el félig, 's már ment Phylliszt látni. A' lyányka már várta ottan; mosolygó szemei öröndetes hírt jelentettek. Öszveszótt karral ültek-le a' fűben. O Daphnisz, monda a' leány, boldogok vagyunk! Szorúlj kebelemre, 's idd csókomat. Boldogok vagyunk! De hagyd elbeszélnem a' mit tudnod illik. Haza érvén az estve, szőlőfolyosónkban leltem az anyámat a' pitvarnak ajtajánál, 's felkötözte a' fityegő ágakat. Hozzája menék 's idvezlettem ötet a' gyermeki hűség' legszentebb nyájasságaival. Megitattad juhaidat? kérdé; most még kisdéd nyájad vagy, de kevés idő múlva a' tiéd lesz a' legnagyobb az egész vidéken, mert Lámon messze tájon a' legbirtokosabb gazda. Eljédtem szavaira, 's titkon sírtam. Ő megsejtette sírásomat. Mi okozza e' sírást, lyányom? kérdé a' legkegyesbb anyaisággal; 's akkor én még inkább sírtam, 's újabb kérdéseire megvallám neki, hogy azért sírok mert Lámont nem szerethetem. Leborúltam lábaihoz 's ált'öleltem térdeit, 's oh ne neheztelj, mondám néki édes jó anya, hogy Lámont nem szerethetem:

én már egy más pástort szeretek, a' legszebbet, legjobbat a' túlpartról. Ezt mondván, képetem ölébe rejtettem-el. Az ő nyája, mondtam továbbá, nem nagy: de minden bizonyly ő a szeretetre legméltóbb, ő a' legjobb ifja az egész környéknek. Ezzel elhallgaték, 's szemérmesen emelém-fel ázott szemeimet, 's láttam hogy az övéiben is könnyek csillámlanak. Kegyesen nyujtotta nekem kezét, 's felhagya kelni. Gyermeke, monda, én nem ellenkezem szívednek érzéseivel; de a' szerelem téged megszedíthete. Én anyád 's barátnéd vagyok; ismernem kell a' kit szeretsz, 's csak akkor fogom javalhatni szíved' választását mikor látandom hogy érdemli hajlandóságodat, 's tégedet feddhetetlen erkölcsi szerencsésse teendenek. Megígértem neki hogy elvezetlek hozzá; ma estve várni fog. Daphnisz e' szókra felszökött örömeiben, 's víg sikoltozásokra fakadozott. Magához szorítja Phylliszt és Phyllisz viszont őtet. Így állának sokáig öszvefont karral, öszveforradott ajakokkal, 's lelkeik csókjaikban látszottak egymásba átalomolni.

Az anyád tehát már tudja hogy szeretjük egymást, 's még ma látni fog, mondd-el nekem, kedves Phyllisz, mit gondolsz, fogok e én néki tetszeni? Ezt kérdé a' kedves leánytól az elragadtatott ifjú, 's a' leány néki ezt felelé: Oh fogsz! arról bizonyossá teszek. Hogy én tégedet szeretlek, monda most Daphnisz, azt az én atyám még nem tudja. Nem töltenéd e' kedvemet, hogy most mingyárt jöjj-el hozzá. Kevély lések hallani tőle választásom' javallását. Phyllisz kész vala teljesíteni a' szeretett ifju' kívánságát, 's kérte, hogy menne tehát, 's kosarát szedné tele virágokkal, hogy fris pártát fűzhessem. 'S Daphnisz elment a' patak' szélein 's a' tömött bokrok között megszedni a' virágokat. Phyllisz azalatt szép arcát a' patak' tiszta vizében megmosta. 'S most imhol vannak a' virágok; némellyike sokszínű, némellye feje mint a' hó, másika kék mint az ég' boltozatja, voltak aranszínűek is, mint a' csillagok' tüzei, 's pirosak mint a' szép Phyllisz' orczája és szép szája. Daphnisz ezeket kiönté lánykájának ölébe, 's helyet fogván mellette, megválogatta a' legelevenebbeket, 's kész vala a' koszoru. 'S most felpártázva állá Phyllisz kedvese előtt, kinek úgy tetszett, hogy szebbnek őtet még soha nem látta; 's ímmár szökdösve mennek a' folyamhoz, belépnek a' sajkába, 's már a' túlparton szálalnak-ki.

Elérének a' Daphnisz' atyjának hajlékához. Maradj itt kisség a' küszöb előtt, monda Phyllisznek az ifjú; én előre megyek atyámat elkészíteni, 's bévezetlek midőn ideje lesz.

'S Daphnisz bemegy a' hajlékba, 's ottan megáll, elpirúlva 's földre hullott szemekkel. Atyám! monda, 's ez egy szón már elakadt. Mi kell, fiam? kérdé az öreg: szólj szabadon. Daphnisz közelébb méne az öreghez, 's kezei közzé szorítván gyermeki nyájassággal atyjának kezeit, ezt monda: Atyám én szeretek! 's ismét elnémult. Az volna óhajtasom, monda rebegve, hogy javalld választásomat; az a' legjobb gyermeke az egész tájnak. Ha szépsége meg nem csal, úgy szerencsés vagy, fiam; 's ha az Isteneket tiszteli, mert a' jókat atyai szemekkel tekinti Jupiter a' magas Olympuszról. Nem csalt-meg, atyám! monda, ismerd őtet önnmagad! 's kilépett a' kalibából, 's imhol hozza Phylliszét.

A' leány belépett a' kalibába. Ártatlanság lebegett szép képén; remegve 's elpirúlt orczával mosolygott ottan; feje szép kebelére hajlott-le, 's alig merészlett egy szökevény pillantást lövelleni pártájának virági alól. Daphnisz majd az atyjára nézett örvendvén hogy az le nem tudta vonni gyönyörködő szemeit a' leány' alakjáról, majd ismét a' piruló leányra, csintalanul örülvén szemérmes megháborodásán. Végre a' leányhoz kö-

zelítvén, megfogta kezét 's atyjához vezette. Jer, kedves leány, mondá neki, jer 's csókold velem a' leghűbb atyának jobbját. 'S Phyllisz szótlan szeméremmel csókolta-meg az öreg' kezét.

Az öreg le nem tudta vonni ígezett tekintetét a' leány' képéről; valamely titkos vonzódást érze a' szépalaku gyermekhez. De most felsikolt: Oh melly vonásokra ismer végre szemem a' te arcodban, kedves szép gyermek! Ezek a' vonások a' Palémon' vonásai, ifjú koromnak leghűbb barátjáé. Így mosolygott első ifjúságában az ő képe is. Oh hogy ő meghala! Véle együtt levének oda éltének legszebb örömei! Lyányka, szóllj; te nem a' Palémon' gyermeke vagy e?

Nyájasan felele mostan a' szép leány: Igen is, én a' Palémon' gyermeke vagyok. De szemeim ötet nem láthatták. Még szíve alatt hordozott az anyám, midőn ötet elvesztettük. Mindennap eljárt a' fogamzó czipruszokhoz, mellyeket a' túlpárt' pásztoraí sírja körül ültettenek; ottan sírt mindennap, 's ottan szült-meg engemet.

Ekkor felkele az öreg, 's reszketve minden tetemiben, nyakába borúla a' szép leánynak. Gyermekem! kiálta; kedves gyermekem! 's alétan dőlt vissza székére. Mostan sóhajtvá tekint-fel az ég felé, megfogja a' leány' kezét, 's fuldokló öröme miatt nem szóllhat. Daphnisz magán kívül volt örvendezésében; szalad tele szed szőlővel, mandolával, narancssal és almával egy kosarat, 's kedves lórántot nyújt a' nagy megindulás miatt ellankadott öregnek 's szép kedvesének; szökdös, dall, jó 's megy, 's nem tudja mérsékelni örömét. O Daphnisz, mondá magában; van e boldogabb teremtmény mint te vagy? Ezt mondá, 's az asztalra tevé kosarát. Phylliszt az öreg maga mellé ültette, de Daphnisz más oldalról fogott mellette helyet, 's tördelé neki a' mandolát. Az almák közzül azt tette elébe, a' melly olyan vala mint az ő orcájí voltak midőn a' kalibába belépett.

Oh melly kedvesen folytak nekem azon éveim, így kezdé beszédét az öreg, mellyeket együtt éltem Palémonnal! Ő nem vala gazdag, és még is soha nem ment-el tőle vígasztalás nélkül a' szegény, 's egy pásztor sem nyújtott több áldozatokat az Istenek' oltárain mint ő. 'S ha mind a' mellett szaporodni láttuk nyáját, az, azon felül hogy az Istenek viszont nem hagyták jutalom nélkül az ő kegyességét, onnan jött, mert ő lévén első sípolónk, mindég győzött játékainkban. Maga az egyenesség volt nyomva homlokára; szemein lehetett olvasni lelkének nyúgalmát, 's ez a' vídám csend még az inség' órájiban sem távozott-el tőle. Könnyei csak akkor folytak midőn másokat látott szenvedni, 's csak akkor fájlalta hogy nem gazdag midőn jól nem tehetett a' szűkölködővel. Illyen vala az én barátom Palémon, ezek valának tiszteletre méltó szívének erkölcsi, 'S ah, ő életének még csak nyarában holt-meg! Az egész környék siratta halálát, mert őbenne kiki a' maga legbecsesbb barátját veszttette-el. Nem látott gyakrabban gyülekezett soha még e' táj, mint midőn medenczjét azon halmon állítánk-fel melly hajléka mellett vagy. Az egész gyülekezet körülfogta a' medenczét, 's mindenikünk egy czipruszágot szúra a' földbe a' medence körül, 's Pán áldást bocsáta a' leszúrt ágakra, hogy immár egy egész erdőcskévé nevedektek-fel. Még tartom egy csészjét mellyet énekek nyere 's nekem ajándékoza; bogácslevelekből szótt fonadék van metszve oldalára, körültekerve repkényággal, 's mesterséges művésze egy kígyót faraga néki markolatul, 's az szájával csípi rajta a' fedőt. Drága emléke az az ő barátságának, 's én azt egyedül a' szent innepeken veszem-le fogasomról.

Így az öreg, 's Daphnisz és az ő Phyllisz megilletve hallgatták felmelegült szavait. De a' szelíd est közelíte, 's Phyllisznek távoznia kellett. Könnyekig lágyúlva csókoltamag az öreg a' szép leány' fehér homlokát. Mondjad, szép gyermek, ezt mondá neki, mondjad az anyádnak hogy Amyntász még életben vagyon; mondjad neki, hogy megifjodik agg kora, ha reá álland hogy a' Palémon' leánya az ő fijának nyújtsa jobbját 's ötet atyjának nevezhesse. Phyllisz ment, az ifjúnak karjára támaszkodván, ki ötet kísértte. Az öreg is elhagyta kalibáját hogy őket még tovább láthassa, 's mind addig követte gyönyörködő tekinteteivel, míg a' távol árnyak szemei elől elrejtették. Ah! kiálta eltelve a' legédesbb érzésekkel; a' jó gyermek' öröme a' legboldogabb gyönyörűsége az atyának, 's annak szerencséje ennek is szerencséje. Melly jutalom ez nekem hogy a' feddhetetlenség' magvait ültetém az ő szívébe! Melly szép aratás ez! melly szép szüret!

Így szólla, 's visszatért a' kalibába. Daphnisz a' szeretett leányt már beültette a' sajkába, 's nagy vígyázással hajtván, szerencsésen a' parthoz ért. Ott Phylliszt a' partra lépette, a' sajkát pedig megkötötte egy fűz' törökéhez. Énekelve mentek egymásnak karjain, 's Echó messzére elzengé a' gyönyörködő környéknek; de az éneket sok ízben el-elakaszgatták gyakor csókjaik. 'S most kiérének a' ligetből, 's Daphnisz elmarada, megígervén hogy más nap' Phylliszt anyjának lakjába fogja elkísérni; 's búcsújok alatt a' fülmilének édes zengzetei szóllalának-meg.

Daphnisz most visszatért kalibájok felé, 's a' mint a' folyóhoz ért 's fel akará oldani a' sajkát, egy valaki ezt kiáltá néki a' ligetből: Daphnisz, jer ide hozzánk, a' fűzesbe. 'S Daphnisz elméne hozzájok, a' fűzesbe, 's két pásztort láta ott. Légy bíránk, mondának ezek; versent akarunk dallani. Bírátok leszek, felele Daphnisz, 's leüle közöttök; 's az eggyike így kezdé a' dalt:

„Ti Múzák, és te hív őrzője a' nyájaknak, sípos Pán! engedjétek hogy énekem kedvesbb legyen mint a' csalogányé, kedvesbb mint a' fülmilé. Menalk kéri segédteket, ki még soha nem vesztette-el a' bért. A' leányok ugyan, ha énekem zendül-meg a' mezőn, megállanak hallattára 's így szóllanak: Menalk, oh mi kedves a' te éneked! de bár te állanál-meg eggyeszer, ékes Daphne! bár te szóllanál így: Menalk, oh mi kedves a' te éneked!”

Ötet Alexis váltotta-fel: „Egy szép leánykát ismerek én, ah! egy gyönyörű szép leánykát. Még csak tizenhatszor látta megifjodni a' tavaszt, 's karcsu 's könnyű szép növése; üstöke göndör és barna, homloka pedig fejrbb a' hónál; szikrázva pillognak gyönyörű setét szemei, 's szája, ah az az édes száj! édest mosolyg. Hol lépdessz te most a' virágokon mint a' könnyű bárány? mint azon őszi estve lépdésél, miolta szívem e' gyötrelmet érzí! ah, szép leány, mondd-el nekem hol lépdessz te most, mint a' kis madár a' fáknak lombos ágai közt?”

Menalk így felel Alexisnek: „A' hol a' kékszemű Daphne énekel, ottan némuljanak-meg a' madarak a' fáknak ágain; a' hol kisdéd szép lába lépdés, ottan lágy szellők suhogjanak, ottan zanót nevedjék nyájának kedvéért.”

'S erre Alexis: „Én minden estve megförsztem nyájamat a' folyamban, 's juhaim olly fejérek mint a' folyamnak hatyúji. Én szép vagyok és fiatal: fiatal és szép vagy te is, csintalan leányka!”

És Menalk viszont: „Kedvesen suhognak a' fűzek ágai közt azt estveli szellők, szépen kél a' hegyek megől a' csendes hold. Ne másszatok közel a' partnak széleihez kecs-

kéim és juhaim; itt is vannak friss nyárnövények, itt is vannak repkényinak: a' nyirok leszakadhat."

Mostan pedig Alexis: „Írigylem sorsodat, kis bárány! te mindenhol vele még a' lány kezéből eszed a' zanótot; irigylem sorsod', kiseded veréb! te ablakvesszejin ungrándozol, láthat'd reggeli szunnyadását, 's dallasz neki, 's ő kedvelli dallásodat. A' hol őtet feltalálom', a' hol először csókoland-meg, egygy kost áldozok-meg Pánnak; ezt Pánnak esküszöm!"

Így dallának a' pásztorok, 's Daphnisz most így szólla: Alexis, te vagy a' nyertes. Énekedet kedvesebb hallani mint a' folyam' víg zuhogását. 'S Alexis, elvév a' bérűl tett kecskét, 's így szólla: Daphnisz, minden magasztalja a' te énekedet. Íme néked adom a' nyert kecskét ha egygy dalt énekelsz. 'S Daphnisz örvendett a' kecskének; s így énekle:

„Világítsd, o hold, lánykámnak útját, midőn hajléka felé ballag! Ne retentsen-el téged, ékes lyánka, magányos ösvényeden semmi éji rém. Csend kísérje mindenütt 's a' hold szelíd fénye, lépteidet, hogy semmi meg ne háborítson midőn rólam gondolkozol. Csak a' tücsök' víg sziszergése hasson-el hozzád a' távol mezőről, csak a' fülmile zengje reád minden bokorból a' hol elmégy, olvasztó hangjait. Zengése epedő légyen, mint a' tiéd midőn rólam emlékezel 's a' holdra feltekintesz; mert a' hol te vagy; szép leány, ott nékem tavasz virít szűnetlenül, ott nékem szűnetlenül öröm ledes a' mezőken, ott nékem illatosbbak a' virágok. De ha mellyedre szorítasz, 's ajakomat csókolod, ah akkor szívem repes; nem látom akkor a' tavaszt, akkor nem kellnek a' virágok; ah akkor csak csókod' érzem! csak édes csókod' érzem!"

Így énekle Daphnisz. Fél nyájamat értte adnám, mondá Alexis, ha így tudnék énekelni.

MÁSODIK KÖNYV.

'S Daphnisz fogá a' kecskét, betette azt a' sajkába, 's elhagyta a' partot, mellyen az ő Phyllisze' hajléka áll; de gondolatjai az ő Phylliszét kísérték. Andalgásai közt nem látta hogy a' víz árad, 's dühösen hányja habjait. Már közepén vala a' folyamnak, 's az most olly erővel vágta egy szirthez sajkáját, hogy lapátja ketté törék, 's így ötet a' víz tartózkodhatatlanul vette magával. A' kecske úszva szökött-ki a' partra. A' sajka ezer veszélyek közt ment szinte addig, a' hol Daphnisz nem láthata partot. Ollykor valamelly pislogó fényt sejtettek-meg szemei, 's ő segédre kiáltotta azokat a' kik a' fény körül lehettek: de haszontalan! a' felduzzadt víz sebesen vitte ötet tovább, 's zajgása miatt a' hang nem hathata-el a' látott tűzig. De most valamelly nagyobb csillámlatot lát, 's a' víz egyenesen a' csillámlat felé látszott vinni sajkáját. A' tűz egy sajka' közepében égett. Segédre kiáltotta a' sajkában-ülőket, 's azok elébe jövének neki az ő sajkájokon, 's Daphnisz megteszabadították.

Két idegen, kik a' folyamban halásztanak 's tűzőkkel a' halakat vakították 's szédítették, barátságos készséggel fogadta ötet, 's általvevék magokhoz, 's kiszállították kalibájokba, mellynek falain csepegő hálók függtenek. Daphnisz a' kalibában egy tiszt öreget talált, szokatlan öltözetben. Valóban, így mondá a' két halász, ez a' nap minékünk szerencsés napunk; az Istenek két vendégeket küldöttek hozzánk, kétszer engedék nekünk egy nap' azt az örömet hogy jól tehessünk a' szerencsétlenekkel. 'S az egyike kiméne, a' fogott halakból egyet megkészíteni vendégeiknek a' másika pedig kenyeret teve-fel, 's mustot és gyümölcsöt. A' nyájas öreg kényszeríté Daphniszt 's a' vendéglő halászt, hogy ülnének mellé, 's Daphnisz beszélné-elő, miként rablotta-el a' folyam. 'S Daphnisz előbeszélte a' mi véle történt, és hogy miképen ijedt vala meg midőn lapátja ketté tört, 's mint kiálta mindenfelé segédért, s végre mint örüle midőn tüzet látá a' hajón. Édesen-folyó beszélgetések alatt, mert hogyan folyhatna ott külföldben a' beszéd a' hol védelmet találnak a' szerencsétlenek? midőn annál az igaznál jönnek-össze a' ki még hálálja az Isteneknek hogy a' szerencsétlent őhozzája vezérlették? édesen-folyó beszélgetések alatt ültenek itt, míg a' másik halász egy tál főtt halat hozza-fel. 'S mostan ez is közzéjek üle, 's mind ketten kérék vendégeiket hogy ennének csekély adományaikból. Atya, így szólla az egyik halász az idegenhez; a' te öltözeted költséges, 's szállásod nem hasonló a' mi szállásunkhoz; szerencsétlenséged tégedet messzünnen hozhatott közzénk. Az öreg mély sóhajtást szalasztotta-ki melléből, 's a' fájdalom sok ideig nem engede néki erőt, hogy a' kérdésre feleljen. Nem, barátom monda végre az idegen; szerencsétlenségem engem nem messzünnen hozott tiközzétek; én Crótoni polgár voltam, 's egyike a' Tanácsnokoknak. De ah! annak fejedelmei, kiknek az Isteneket félni 's a' jót és az igazat tisztelni 's gyakorlani kellene, véteken merültek-el, megvesztegették a' nép' erkölcsait, 's az igazságot a' magok' javoknak 's gonosz céljaiknak feláldozzák; 's a' megvakított nép nem lát semmit, 's elszédítve általok még imádja nyomorgatójit. Én láttam a' veszettséget, 's kiköltem a' gonoszság ellen, 's védelmeztem a' törvényt és az igazat, 's ők engem mindnyájan gyűlöltenek. Azon vádak mellyek által gyanúba hoztak a' nép előtt; azok a' fortélyos káromlások mellyekkel

engem terhelének, bátrakká tevő őket, ártatlanságomat elnyomni; 's íme istentelen-ségeket annyira vitték hogy végre számkivetének. Igazságos Istenek, ha végezéstek az hogy őket bosszú érje, engedjétek megengeszteltetni haragotokat, 's vonjátok-vissza a' csapást mely már falaik felett lebeg!

Így szólla, sóhajtván, az öreg 's bús hallgatásba süllyedt-el. Eltelve szíves szánako-dással hallgatá a' két halász az ő szavait, 's csudálkoztak, hogy vagyon hely, hol a' jámborság üldöztetik; mert annak a' ki maga jó, fáj látni hogy a' világ gonosz. A' két halász enyhítette az öreget, 's víg beszélgetések által igyekeztek felderíteni bánatját, míg az álom mindnyájokat lefekvésre szollítja.

Daphnisz kínosan töltötte az éjt. Elképzelte atyjának aggódásait; elképzelte mit mondand Phyllisze ha más nap' elmarad. Mihelytt megvirrad, monda, azonnal útnak indulok.

A' hajnal alig lövéllel első fényeit a' halászkaliba' mohos fedelére, 's ők már mind együtt valának. Az öreg elővév botját 's megölelé a' két halászt. Az Istenek, ugymond, meg fogják jutalmazni jótételeket. Búcsúzik Daphnisz is, 's együtt indúla az öreggel felfelé a' víznek partján. Késedelmes lépésekkel méne ő az öreg mellett, 's midőn ez megfáradott, kérte őtet, dőlné vállaira. Előjőve a' dél, 's akkor hús árnyékot keresse az öregnek, leültette őtet a' sűrű égerek alá, 's ment, gyümölcsöt keresni számára. 'S most újra folytaták útjokat, s' midőn az alkony szállani kezd, Daphnisz örvendő mutatta neki atyjának kalibáját. Abban most marczongló gondok közt ül vala pislogó mécse mellett a' bús Amyntász, 's rettegett, hogy fiját szerencsétlenség érte. De ím zördülést hall, belépni látja a' siratott fiút, 's elragadtatva örömeiben felkél, nyakába borúl az ifjúnak, 's megcsókolván homlokát: Fiam! monda; oh te vagy, te vagy! Áldott légyen az Istenség mely téged nékem vissza ad! Oh ha tudnád, mely rettegések közt töltém az éjt és a' napot! Ekkor szívesen idvezlé²⁰ az idegent is, 's nyájasan szorítja-meg annak jobbát; 's Daphnisz elbeszélé a' atyjának mint ragadta légyen el őtet a' víz, 's a' halászok mint fogták-ki, és osztán az öreg' történetét, kinek lankadsága miatt illy későn térhete vissza. Amyntász pedig nedvesülő szemekkel hallgatta gyermekének szavait, örvendőn hogy jóságának illy szép jelenségét láthatá.

Tisztelt idegen! így szólla most vendégéhez; örömmel osztom-fel veled a' mit nekem az Istenek adtak, 's hajlékom légyen néked is hajlékod. E' szókkal egy puha gyapjúval béterített székhez vezette, félre tette vándorbotját, 's kérte, nyúgodna-meg, 's melléje ült.

Oh mi édes, így kiálta-fel az öröme-re-olvadt idegen; igazok között lakozni! Ime kö-zöttetek találok-fel a' hűséget, minekutána azt hazám' pompás kerítésében hijában kerestem! Barátom, így felele neki a' Daphnisz' atyja; ne vedd a' szerencsétlenek' meg-szánását valami nagynak; fenevad a' ki azt örömmel nem cselekszi! És miért védnék különben az én hajlékomat az Istenek? miért adnak illy gazdag termést gyümölcsösömnek? azért e hogy abban magam lakozzam, holott benne sokaknak elfogadásokra vagyon hely? azért e hogy terméseimnek egész gazdagságát magam éljem, holott azok fáimnak ágait szinte a' földig levonják? Így szollának az öregek, Daphnisz pedig tejjel és kenyérrel 's gyümölcsökkel rakta meg az asztalt.

²⁰ igvezlé

Nem sok idő múlva mind hárman az álom' élesztő karjai közzé kívánczotának. Daphnisz kedvese felől álmodozott szinte addig midőn a' reggeli sípok zendülének-meg, mellyeket a' pásztorok fújtanak, kimenvén a' legelőre. Búslakodva hogy még messze van a' dél, alig vette magához sípját, 's nyáját kivezette ugyan a' legelőre, de került a' pásztorok' társaságát, 's elrejtezett a' patak megett, egy magányos fűzernyőben. Itten üle ő elgyötörve a' várás' nyugtalanságai által, 's vádolta a' napot hogy az késlelteti örömeit.

Arisztusz, ez vala neve a' Crótoni öregnek, kilépe a' kalibából, 's körültekinté á' tájat. Felment egy közel halomra, 's el nem telhető örömmel látta a' legszebb környéket a' reggeli fényben ragyogni, ellepve bokros dombokkal, távolról-kékelő hegyekkel, termékeny mezőkkel, 's boglyas tölgy-, vagy oszlopegyenességű bikk- és fenyő-erdőkkel. A' folyam messzéről harsogott a' térségen végig 's a' ligetek 's szírtfalak között, 's a' kisebb erek majd halkkal játszottak a' magasbb fű' szálai közt, majd, kórosokra érven, álomhozó zajgással ugrottak-le a' bokros völgybe. A' madarak' sergei vígan énekeltek a' harmatos ágan vagy magasan a' levegőben, felváltva a' pásztorok' sípolásai 's a' leányok' énekei által, kik a' közel és távol dombokon 's a' sík réteken, csoportokba gyülekezve legeltették nyájukat. Álmélkodva tébolygott 's vesztegletlen tekintettel az öreg majd a' távolabb tájékokon, majd a' kövér fűven 's egyéb csemetéken, mellyek ilatozva mosolyogtak-fel őhozá lábai mellől, 's öröm dagaszgatta mellyét.

Melly boldogság, melly kibeszéllhetetlen örömek árasztják-el itt mellyemet? ugymond; ah, alig fogadhatja-el őket elbúsult szívem! Természet, mi szép vagy te! mi szép vagy ártatlan szépségedben, míg a' békétlen ember' piperéző kezei el nem dísztelenítenek! Boldog a' pásztor, boldog az a' bölcs, ki, távol az elvetemedett nagy seregtől, e' mosolygó környéken él azon édes örömeikkel mellyeket a' kevéssel-elégsző természet kíván és nyújt, a' ki, nem csudálva másoktól, nagyobb tetteket téssen itt mint a' felfuvalkodott foglaló 's a' bálványzott fejedelem. Idvez' légy nékem, csendes völgy! és ti termékeny halmok amott! 's ti csevegő patakok, ti mezők és ligetek, felszentelt templomai a' csendes örömnék 's komoly elmélkedésnek! Melly nyájasan mosolyogtok ti én reám a' reggelnek szép fényében! Az édes öröm 's ártatlanság nevetnek reám minden halomról, minden völgyről; nyugalom és megelégedés lakja a' csendes kalibákat, múlat a' hímes dombokon 's a' csapongó patakok körül, szunnyad a' termékeny ligetek' enyhe árnyékiban. Melly kevés az, pásztorok, a' mi nélkül ti szűkölködtek! melly közel van tihozzátok a' boldogság! Ti, kik esztelenül elhagytok a' természet' egygyűsűségét, 's tarka szerencsére vágyátok; ti kábák, kik a' mosolygó ártatlanság' szokásait durvaságnak, 's azon kevés szükségeket mellyeket a' természet gazdag kútforrásból csillapít, alacsony szegénységnek nevezitek, építgessétek bizvást boldogságaitok' szövvényeit, mellyeket minden fuvallat eldől! Ti labyrintheken keresztül tolakodtok a' boldogság felé; szüntelenül kifáradva, szüntelenül békétlenkedve bolyongtok, 's azt hiszitek hogy már felléptetek a' boldogságnak legfőbb lépcsőjire, szédelegve tántorogtok az ő csapodár karjai között, 's mély álmodat alusztok; de egyszerre serkentek-fel veszélyes álmotokból; isteni fénybe vettek a' Harpya' mosolygásai, 's nem látatok denevérszárnyait mellyekkel most csömört lehell és undorodást reátok, nem látatok undok sertés-derekát. Ti, kik országokon uralkodtok, ti kik kevély tekintetekkel futjátok végig palotáitok' tornyairól az előttetek elterült környéket, 's felfuvalkodva így szóllatok: íme ez mind enyém! ez a' sok veréjtékkel elborított nép, kik előtttem, urok előtt, rettegnek

mind érettem van itt! feleljetek: ki kedvéért ered az édes öröm e' gyönyörű tájon, e' gazdag mezőn 's ez egész szép természetből? kinek zuhognak mulattatást a' kútforrás? kit enyhít inkább a' fák' árnyéka? kit éleszt inkább a' napnak melegítő fénye? tinéktek e, fejedelmek, vagy a' szegény pásztornak itt a' puha fűven? Itt fekszik ő, körüllepve nyájával, 's örül; meglegedve sorsával fekszik itt, 's nem érzi hogy szegény; és valóan több örömet nyújtana e neki ez az egész szép táj, ha az magáé volna is? Az ő tiszta örömeinek kifogyhatatlan forrása a' szép természet; nem teszi őtet semmi nagyra-vágyás, semmi irigység sorsával békétlenné, csendes elméje 's gonoszságtól üres erkölcsi szüntelenül új örömeket terjesztenek őnéki elébe. Oh bocsássatok-meg tévedésemet, nagy Istenek, hogy magamat szerencsétlennek mondtam, midőn elhagyám Cróton, 's atyai kőfalaim felé visszasírátkozám! Ti engemet homályos ingoványon vezettetek egy ismeretlen boldogabb honba. Gyönyörű csermelyék! én a' ti zöldellő széleiteken fogok itt nyúgodni; és te kedves líget, fogadjatok hűs árnyatokba, vegyétek-fel az idegent, ki agg napjait királyoknál boldogabb lakóitoknak társaságokban óhajtja eltölteni! Ömledeztek gyönyörnek árai, én tielőtökbe nevető szívet 's szeplőtlen elmét viszek; oly tiszta elmét, mint a' tiszta ég midőn azt semmi borúlat el nem fogta, mint a' sík tó melyen semmi szél nem hány redőket, és a' mellynek vizében az egész szép táj festi magát. Körülttek óhajtom szép patakok, rajtatok óhajtom szép halmok, eltölteni életemet, szépségeiteken örvendő, 's hálálva az Isteneknek hogy közzétek hoztanak. Gyönyörködve foglak benneteket szüntelenül nézelli, mert lelkemet nem mardossa gonoszság' emléke. Úgy folyjon-el itten életem mint a' tiszta patak; úgy hervadjon-el lassanként mint a' hervadó rózsza; csüggedt fővel áll ő, 's önti vég lehelleit, 's íme egy lág Zephyr szerelemmel repül-el felette, 's elhullanak a' hervadó levelek, 's a' rózsza nincs többé.

Igy szólla Aristusz, eltelve a' legédesebb öröm' érzéseivel, 's még egyszer végigtekintette a' szép tájat; mostan pedig lassú lépésekkel indult le oda, a' hol az Amyntász' kalibája állott.

Daphnisz és az atyja nyílt karral fogadták őtet a' kalibában. Mértékletes ebédjek már készen volt. A' két öreg közén fogva üle az asztal mellé; leült Daphnisz is, 's sietett elverni éhségét hogy Phylliszéhez mehessen, 's hamar felkölt, 's nyájas beszédben hagyá a' két öreget. Elért a' forráshoz; de Phyllisz nem vala a' forrásnál; körül tekintett, 's minő rettenés! neveik nem voltak többé a' fa' kérgen hova azokat Daphnisz metszette vala. Istenek! így kiálta; nem valamelly szerencsétlenség' előjele e ez? Csak Phylliszt ne érte légyen! csak néki ne jött légyen baja! De mi okozhatná különben hogy ő itt nincs. Így szólla, 's reszketett. Azonban valakit hall közelíteni, oda tekint, 's meglátja Lámon. Daphnisz, kérdé Lámon; kit keressz? Nemde Phylliszt? Őtet hijába várod; ő téged nem szeret többé. Ő már mostan engem szeret; végre meglágyult erántam; elfogadta nyájaimat 's a' gazdag legelőt. Szegény Daphnisz, látom, sokat szenvedsz, 's szánom gyötrelmeidet. Sejtet e már hogy neved sem áll többé a' bikkén? Ma reggel együtt valánk itt, 's Phyllisz önn maga metszé-le azt. Így törlöm-ki emlékezetét is szívemből! monda lementszvénevedet. Daphnisz ezeknek hallására elhalványodék, reszkettenek térdei, 's el fogott volna dőlni ijedtében, ha őtet Lámon által nem fogta volna. Szerencsétlen ifju! monda Lámon; jer e' helyről hol kínjaidat minden ingerli, 's ül-fel sajkádba. Ámor néked hűbb szerelemmel pótolja-ki e' veszteségedet. Ezt mondotta Lámon, 's visszatért a' forráshoz.

Daphnisz magán kívül vala, mint az érzi magát, a' ki borzasztó álomból riad-fel 's még nem tudja hogy álmódott. Szíve félelmesen vert, 's sóhajtásai erővel tolakodtanak-fel döbögő mellyéből. De most végre szakadni kezdének könnyei, 's elalétan dőle-el a' földön. Ah, az állhatatlan! kiálta; megszegette hitét, 's oda minden boldogságom! Melly vigasztalhatatlan vala még a' minap, midőn karjaim között sírt, hogy az anyja Lámonhoz akará adni! Oh, holtam volna meg midőn először szorítottál volt mellyedre! Szerencsétlen nap mellyen őtet először láttam! még szerencsétlenebb, melly először vezete az álnok felé, a' ki a' leghőbb ifjat egy nyájjal tudta felcserélni! De könnyebbedni fog bánatom; mert mit sirassak mindég egy csélcsapot? 's eltépett szerelmemnek helyébe megvetés 's útálat lép nem sokára. Illy reményekkel, illy kifakadásokkal igyekezett megvívni szerelmét de a' szerelem megvívta a' haragot. Melly boldog fogtam volna lenni, te kegyetlen, így búsonga ismét; melly sokkal boldogabb mint mások mindenek, ha erántam hű maradál vala! Most szerencsétlen vagyok, szerencsétlenebb mint mások mindenek! Bánattá fog válni minden körülöttem; a' patakok' csörgése nékem nem lesz többé kedves; a' madarak' víg zengése nevelni fogja keserveimet; a' nap' sütő melege vagy a' hűs árny a' melegben, egy eránt fogom őket nézni; 's pásztor nélkül fognak őgyelegni juhaim, mert az nem fogja kémélni életét. De még egyszer visszatérek a' forráshoz, hol téged, hitetlen, karjaimba szorítottalak volt, hol téged csókjaimmal hinteggettelek vala be, 's a' hol te is csókjaiddal hinteggettél-be viszont engemet; oda térek-vissza 's végső könnyeimet azon szerencsétlen helyen sírom-ki.

Így kínlódék Daphnisz, 's visszatére a' forráshoz. Itten, ím itten folya-el öleléseid között annyi boldog órá! Itt feküdtél, kegyetlen, e' kútfő mellett, midőn először fel-leltelek! 's oh álnokság! épen ott most a' kéreg mellyen neveink állottak! Ezt panaszlotta, 's zokogva sírt. De, hát ha a' mit nekem Lámon mondott, nem találna való lenni? Ah, élesztő remény! ha az való nem volna! ha megcsalt volna Lámon! Haszontalan remény! kiálta ismét; nem voltam érdemes reá. Lámon jóval szebb nálamnál. Bocsáss-meg, Lámon, hogy gyanúm megbántott; gyötrelmem csak e' hízelkedő reményben lelhet enyhülést. Ekkor valami megzördült a' bokrokban megette; visszatekint, 's Phylliszt látja jöni. Megdöbbene látására. Phyllisz elsápada, 's félve pillanta-fel reá. Daphnisz, mit keressz te itt? kérdé; ha gyaníthattam volna ittlétedet, nem háborítottalak volna meg jelenlétemmel; elejtett pántlikámat másszor is megtalálhatom; 's menni akara. 'S te neheztelsz, kegyetlen, kérdé Daphnisz, hogy kénytelen valál még egyszer látni? 's kezéhez nyúlt. Phyllisz elfordította szép képét, hogy könnyét elrejtthesse. 'S te sírsz, hiteszegett! te sírsz? kérdé Daphnisz. A' lyánka, elborítva könnyeitől, reszkető szemmel néze-fel reá, 's látta hogy ő is sír. Hah, hiteszegett, 's te is sírsz? monda. Oh sírj, sírj! azt látván elalélni karjaid közt kit állhatatlanságod örökre szerencsétlenné teve. Ekkor kisdéd kezei közzé rejtette-el végig-ázott-arczát, 's bánatja' nagy voltában Daphnisznak karjai közzé rohant. Ez reszketve tartotta a' kedvest, 's Phyllisz! hiteszegett kedves Phyllisz, kiálta; te sírsz? Oh, ha megbánásnak könnyeit sírnád! oh ha visszatérnél egykori hűségedre! Hagyj-el, oh hagyj-el! kiálta néki a' leány, a' legmélyebb elkeseredés' hangzatjával; te vádolsz hitetlenséggel a' ki magad vagy az! Én e hitetlen? kérdé Daphnisz megindulva; én e hitetlen? oh, büntessenek-meg engem a' nagy Istenek ha az vagyok! De ne légy te is az, szép leány! térj-vissza előbbi hűségedre; ne áldozd-fel szerelmemet Lámonnak. Ő csak most méne-el innen; maga beszéllé nekem hogy elfo-

gadtad nyájait, 's ezután ötet fogod szeretni; elbeszéllé mint metszéd-le neveinket a' bikkroól.

Phyllisz álmélkodva hallá ezeket, 's általölelvén kedvesét, így szólla felvidúlt képpel: Meg vagyunk csálva, kedves Daphnisz; Lámon mind kettőnket megcsala. A' mint téged tegnap itt nem leltelek, sokáig itt ültem, 's bánatban töltöttem óráimat. 'S mint nem ijedtem-el meghántva látván bikkünket! 'S Lámon kijőve a' bokorból, 's így szólla hoz-zám: Phyllisz, úgy e te itt Daphnisz-t keresed, 's elijedsz, hogy neveteket levágva látod a' bükkroól? Szegény Phyllisz, szánlak tégedet, mert tégedet Daphnisz megcsala. Nem tudnád e még hogy ő már mást szeret? Tegnap ide hozá új kedvesét, 's az előtt vágta-le neveiteket. Feledni foglak téged, Phyllisz, monda; mint ez a' név esik-le e' fa' kergérol, úgy essék-ki szívemből a' te neved, és valamint ez nem fog soha a' fára többé visszanő-ni, úgy nem soha szívembe a' te szerelmed. Ezt mondá a' hitetlen, 's karjaiba szorítá új kedvesét. Így beszéllé ezt nékem Lámon, az álnok; 's én öszverogytam hallására. O Daphnisz, sírva töltöttem az egész hosszú éjt, 's a' mint felvirrada, elmégyek mondám, a' forráshoz, hol olly sok ízben ültem karjai között; ottan fogom gyötrelmeimet kisírni. 'S íme eljövök 's itten lelélek; megijedtem hogy itten leltelek, és még is örültem hogy itten leltelek. Ah, mint szorúla-öszve szívem! Sírtam, 's te is sírtál, kedves Daphnisz; 's oh öröm! feltaláltuk egymást!

Hah, a' csábító! kiálta Daphnisz; mind mese vala tehát a' mit az álnok néked is 's nékem is beszéllt. Kedves Daphnisz! kedves Phyllisz! e' két név repült minden nyomon ajakaikról; nedvesült szemekkel néztek egymásra, 's ajkaik 's mellyeik öszveszorulának. O Phyllisz, meg fogod e nekem bocsáthatni hogy hitetlennek vélhettelek? kérdé Daph-nisz. Hát te, Daphnisz, kérdé a' leányka, hogy szerelmed felől kételkedhetém? 's bőven fakadó könnyekkel 's ezer csókokkal feleltek egymásnak. Daphnisz a' leánykát fejér kisdéd homlokán, orcáján, ajakán 's síró szemein csókdosta, a' leányka pedig csókjai-nak egy egész koszorúját nyomta az ifjú' szép képére, körös-körül az arczon.

Phyllisz most okát tudakolta, miért nem jelent vala meg tegnap a' forrásnál, 's Daphnisz elbeszéllé neki, mint ragadta-el a' folyam, 's mint vitte-le szintén a' halászok-ig, 's miként hozta-fel az atyjához a' tisztelt idegent. Phyllisz hálát ada az Isteneknek hogy az ő Daphniszát megtartották, 's kérte őket hogy a' jószívű halászokat áldanák-meg. 'S mostan ismét Phyllisz beszéllé hogy ő tudatta az anyjával, hogy Daphnisznak atyjánál vala, 's hogy miként sírt az ő anyja, midőn megértette hogy Daphnisz az Amyntász' gyermeke, 's azzal rekeszté-be szavait, hogy ez meghagyta néki hogy Daph-nisz-t vezetné hozzá.

Oh Phyllisz! kiálta az ifju nincs boldogabb halandó nálamnál! Ah, hogy' lehete né-kem a' te szerelmed felől kételkednem! Nem vagyok méltó hogy engemet szeress, mondá; nem, Phyllisz, nem érdemlem hogy... Hirtelen' csókolá széllyel ajakiról a' szót a' leány, hogy többet nem mondhatott.

'S mostan elindultanak a' bokrok között a' Phyllisz' anyja' hajlékához. Alig érének-be a' pitvar előtt álló ernyő alá, 's Phyllisz már kiálta: Anyám, imhol az én Daphniszom! 's beszökött a' kalibába, 's Daphnisz utána lépett, 's a' megaggott anyácska örülve jött elébe az ifjúnak. Fija a' leghűbb barátának, a' legjobb embernek, idvez légy alacsony haj-lékunkban! Oh mint örvendek én hogy te felleled az én gyermekemet! az Istenek ben-neteket egymásnak rendeltenek, 's ők áldást bocsátanak reátok. Ekkor maga mellé ül-tette Daphnisz-t, Phyllisz pedig ment, figét hozni, 's granátokat, 's egy kosár szőlőt, 's

kínálta kedvesét. 'S mostan kikereste a' kosárban a' legszebb gerezdet, leszakasztá a' legnagyobb szemet róla 's szája baba tette Daphnisznak; a' másik szemet maga ette-meg, 's így bánt mindenikkel, míg az egész gerezd le volt tarolva. Mosolyogva nézte a' csintalankodást a' boldog anya, 's úgy rendelé, hogy őket Hymen, harmad nap múlva örökre öszvekösse míg minekelőtte a' szüret beáll; mert a' szőlő' levelei már fakúlni kezdettenek. Daphnisz ajakához szorítá Phylliszt. Melly boldog lések, ugymond, ha majd a' harmadik nap' hajnalát pirúlni látandom!

Gyermekeim, mondá az anya, öszvefogván az ő kezeiket; ti öröme és gyámola öreg napjaimnak! melly édes lesz nekem azon kevés évekig mellyeket érnem engednek az Istenek, boldogságtokat szemlélni! Mert oh mi szép azt látni midőn jók kelnek egygyüvé! Mindennap méltóbbakká válnak egymásnak szeretetekre, 's hajlandóságok soha el nem hal. Én ismerem e' boldogságot, 's egykori örömeim' emléke könnyűket fakaszgat szemeimből. A' szeretetreméltó férj' és feleség' karjaiban a' nyomorúság sem keserű. Úgy van, gyermekeim, benneteket magok az Istenek hoztak egygyüvé; ti jó órában lelétek-fel egymást. Külömben te, leányom, gyermeki tiszteletből talán elfogadtad volna Lámonnak jobbját, 's most szerencsétlen lehetnél, bár mezeji a' folyam' nádassától szintén a' kék hegyek' aljáig nyúlnak is, bár juhái és tehenei elborítják is temérdek legelőjít. 'S e' becses órában, kedves Daphnisz hallj egy történetet mátkádnak atyjáról, 's tanúld tisztelni emlékezetét 's példáját követni: Palémon egy nap a' szomszéd Timétásznak szőlőjét segíté művelni; 's a' mint a' szőlőben egy régi medence körül ásnák a' földet, kincse akadának. Íme, kiálta Timétász, az Istenek azt érették-el velem a' mit reményleni soha nem mertem: egy temérdek kincs! Palémon, te segédem valál találásában, legyen tiéd fele. Mennyi nyomorúság van rajtunk, szegényeken! A' reggel' feltűnése oltá az estvellő nap' lenyugtáig majd megszakadunk a' munkában; 's mi belőle a' haszon. Kincsedre nékem nincs szükségem, felele Palémon; tartsd magadnak. Áldott nékem a' szegénység, ha annak nevezed e' dolgos éltet melly tetemeimet megerősítette; 's a' nyár melege nékem terhemre nincs. 'S te hát nem örülsz e' lelt kincsnek? kérdé Timétász. Nem én! felele néki Palémon; 's ha magam leltem volna azt, még mélyebbre ástam volna. 'S mit nyertem volna benne? renyhén feküdtem volna e a' fűben, míg szomszédom holdjait szántotta 's szőlőjét művelte volna? Vagy talán ízletesbb lett volna ételém és italom? Oh pirulj örömed miatt Timétász, 's fogadd szómat, ássd-el azt! Kevésbe' mul hogy reá nem vészesz! felele néki Timétász. 'S ekkor Palémon elmondá Timétásznak az éneket mellyel ő maga boldogságát festette: Víg vagyok, ugymond, midőn egészséges altomból újult erővel serkenek-fel; fényes sűgárokkal idvezel engem a' hajnal, 's a' madarak dalaikkal mulatnak munkám alatt. Vígán mégyek mezőmre a' napnak dolgaihoz, 's éneklek midőn kis nyájamat legeltetem, vagy kevés földemet dolgozom, 's segíték hív szomszédomnak. Akkor a' munka ízletesbbé teszi csekély 's kevés étkezem, 's jó erőben tart-meg. Melly víg vagyok osztán, midőn estve fáradtan térek hajlékomba, hol a' hű feleség nyílt karral fogad, 's szomjamnak oltására egy kanta friss vizet merít, 's éhemet kenyérrel, sajttal 's gyümölcscsel űzi-el! Melly víg vagyok én ilyenkor! Mert ha bár a' Clibániai hegyektől fogva Joniának homokos dombjaiig bírnám a' széles tartományt, sem vígabb nem lehetnék, sem nem boldogabb! Ezt éneklé Palémon, 's Timétász kiáltá: Ássuk-el ezt, nekünk erre nincs szükségünk. 'S elásták a' kincset. Így beszéllé ezt Daphnisznak a' hív anya, 's tanulságot vete a' beszéd mellé,

hogy a' kinek szíve tiszta, az mindenkor gazdag, 's örült velek, míg a' leszálló nap a' zöld folyosón pirosan süte keresztül.

'S Daphnisz mostan indulni akara. Menj, monda az anya, menj fiam! 's mondd atyádnak, hogy a' legboldogabb anya én vagyok általad. 'S Phyllisz ötet elkíséré szinte a' folyam' széléig. Daphnisz, monda itten neki, 's általölelte gyenge karjaival: Kevés napok múlva Hymen bennünket örökre öszvekö: képzelhetni e' boldogságot mint a' miénk! Oh, mi szépen fognak napjaink elfolyni! O Phyllisz, feléle az ifju, forróan szorítván ötet mellére, a' mi életünk olyan lesz mint egy örök tavasz. Olyan mint ím e' csermelye melly itt virágok közt suhan-el, monda Phyllisz; néhol ugyan töviset is látni szélén, 's a' tavasz' napjait borongós idő ködli-be: de ha az maradunk, kedves ifju, a' mi vagyunk, nekem a' te karjaid közt a' tövis is rózsát terem, 's a' ködös időt szereteted nyájas nappallá deríti. Oh boldogok leszünk! kiáltá Daphnisz, újabban mellére szorítván a' szép leányt, 's elértek a' folyamhoz. Itt újra megcsókolák egymást, 's Daphnisz belépett a' sajkába, 's Phyllisz rettegve kiáltozá, vigyázna magára, hogy el ne kapja a' folyam. Búsán néztek szemei a' szeretett ifjúra míg a' túlparton kilépett, 's akkor vigan kiáltott még egyszer reá, és Daphnisz is vissza a' lyányra.

Daphnisz már elhagyta a' folyamot, 's atyjának hajléka felé közelíte, midőn egy idegent láta-meg egy kaliba előtt, a' ki inségét keservesen panaszlá a' kalibában lakónak. O jámbor, ezek valának a' kesergőnek szavai; nem volnék én most szerencsétlen, 's nem kesergenék, ha ez a' gyermekem nem volna, ki mellettem a' fűben játszik. Ama' hegyekben volt lakásom, 's gyümölcsősem e' tavasszal gazdag virágzatban állottanak, szép reménnyel bízta kertem 's holdföldjeim: de nekünk jöve egy zápor, 's a' felduzzadt hegypatak elsepertte pajtámat és fásomat, 's iszapot és szirtdarabokat hordott oda, a' hol kertemnek gazdagsága állott vala.

Daphnisz sóhajtozva méne-el az idegen mellett, 's Áldott légyen az, ugymond, a' ki a' szerencsétlent megszánja 's vele jóltenni siet; látják az ő tettét az Istenek, 's megjutalmazák azt neki a' maga' idejében. Ah, ha gazdag volnék, melly szívesen segítenék inségén!

Elfogva ezen gondolattól belépett atyjának hajlékába, 's alig tudá elbeszélni a' két öregnek hogy a' Phyllisz' anyjánál volt, és hogy az a' negyedik napot rendelte öszvekelésekre.

Feljöve ismét a' nap, 's Arisztusz már a' harmatos fűben járdalt a' kaliba előtt. Nem sokára kijövének melléje Daphnisz is és az atya, 's Arisztusz kérte őket, mennének-ki véle ama' rét felé. 'S mostan elmenének mind hárman egy közel halomra, honnan az egész szép táj kilátszott, és a' mellyet a' gyümölccsel-gazdag fák körös-körül zöld árnyékba vettenek. Kövér szálás fű árnyallotta-be azon kised medreket mellyeken a' köszméte és ribesz közt lefolyó patakból a' legtisztább víz keresztül vala vonva a' réteken; 's a' halom' egyik oldaláról messzére nyúlt egy mívelt mező ki a' térségre; a' halom' bércezen pedig egy rendes kolna állott és egy sajtó, 's a' kolna előtt a' zöld hantnak közepette egy szép boroszlánlugos.

'S Arisztusz megölelte Amyntászt és Daphniszt. Te barátom, és te kedves fiam! ugymond; ez a' kolna, ím itt e' fák, ez a' mező 's ez a' halom, a' tiétek; néktek adom ezt ajándékba; tegnap vettem-meg a' birtokosától, 's én véletek együtt fogok itten lakni. E' kunyhóban, e' fák alatt, e' forrás körül folyjon-el életem. 'S ha meghalok, barátim, ha majd a' te karjaid közt fúvom-ki utolsó lélegzetemet, o Amyntász! temessetek ama'

két fa' árnyékába hol a' kék kegyeletek virítanak. Az öreg Amyntász sok ideig nem szállhata mély megindulása miatt. O barátom, ugymonda végre, mely vesztegetve bánsz te jótéteddél! Édesen fog aggott éitem elfolyni a' te társaságodban. Daphnisz, ha majd meghalunk, temess bennünket a' kék liliumok alá, 's a' két árnyékos fát mellettek, nevezzed Arisztusznak 's Amyntásznak gyermekid előtt.

Érzékeny némasággal hallá Daphnisz atyjának hagyását, 's mostan felmenének a' halom' bérczén álló lugosba. Daphnisz körültekintett innen, 's kilátá túl a' vízen Phylliszének kunyhóját. Örvendve kiáltotta-elő a' két öreget, 's kimutatta nekik a' kunyhót. Sokáig lesegette ha a' zöld szőlőfolyosó alatt, vagy talán az ablakban, nem láthatná e Phylliszét; de haszontalan vala lesése. 'S ekkor megfűtta sípját, melynek éles hangjai könnyen ált'hathattanak hozzá. De most bemenének a' tágas kolnába, annak felosztását megtekinteni. Falai nem voltak czifrázottak, de a' nap a' görbedt gyümölcságakról 's a' rózsák' sudarjaikról mozgó árnyékokat hintett a' fejér²¹ tapaszra. O Arisztusz! kiálta az elragadtatott Daphnisz, hálásan csókolván kezeit, 's elakada a' szón. Mostan pedig a' kunyhó' tájékát járták-meg, 's mindenfelé erdőkké nevelt oltványokat látott; csüggő ágaitak rúdakkal kelle támogatni; 's eggyik ágról a' másira termékeny szőlőinak valának kifeszítve. Oh Phyllisz, mit fogsz te majd mondani ha e' halomra hozlak-álta! Kegyes Arisztusz! 's ismét a' szón akada-el nyelve. Arisztusz látá az Amyntász' és Daphnisz' örömet, 's szíve azon isteni érzéssel tele-el, melyet csak az érez a' ki mással jóltett. Ah, van e szebb hála mint azoknak láthatni örömeiket, a' kikkel jól tevének!

Daphnisz mostan örülve ment-le a' halmon hogy kisdéd nyáját a' legelőre vezesse, Arisztusz pedig és Amyntász víg beszélgetésben a' halom' bérczén maradtanak. 'S Daphnisz, nyája után ballagdalván, így szólla: Ime nekünk új lakunk van 's a' régi üresen fog maradni. Istenek, ti meghallgatátok tegnapi kívánságomat, 's már most felsegélhetem a' szerencsétlen idegent; kérni fogom az atyámat hogy régi hajlékunkat adja ennek. Ezt mondá magában, 's eljutván a' legelőre a' többi pásztorokhoz, dicsekedve beszélle ezek előtt, hogy nekik Arisztusz megvette a' halmot, és hogy ötet Hymen kevés napok alatt öszve fogja kötni Phyllisszel, 's kérte ezeket, hogy menyegzőjének innepén jelennének-meg nála. Szerencsét hozzá, Daphnisz! ezt kiálták neki mindnyájan; te érdemled ötet! Igen is, megjelenünk innepeden, friss koszorúkkal, szépszavu sípokkal 's gyönyörű leányokkal. 'S ekkor sorban beszéllek mint fognak majdan vígadni, 's próbálgatták a' sípokot, 's kiki leányt választá magának mellyel ott megjelenjen. 'S Daphnisz, mihelyt a' dél előjöve, eltűnt. A' pásztorok még egyszer megígérék neki hogy már virradtakor halma alatt lesznek.

'S Daphnisz most régi lakjok felé indult, de már nem lelte benne Arisztust és az atyját. 'S melly édesdeden rémült-el midőn hozzája az a' szerencsétlen lépe-ki a' pitvarból, kit tegnap kesergeni látott. O Daphnisz, Daphnisz! kiálta ez, elborítva ömlő könnyei által; mint háláljam-meg jóvoltotokat! Nem fejezhetik-ki, nem még e' könnyek is, a' mit szívem érez. Boldog az, o nagy Istenek! a' ki által ti jót tesztek. Ime Daphnisz, e' kunyhót nékem a' te atyád adta! Beszéld-el tehát, barátom, hol látott téged az atyám? kérdé Daphnisz. A' fiam ugymond' az idegen, ma reggel almákat szede a' ti halmoto-

²¹ fejer

kon; 's a' te atyád felvette a' gyermeket, 's tudakozta ki légyen az ő atyja. Philétásznak hívják, felele a' gyermek. Hát lakástok hol vagyon? kérdé ő, 's sírt, 's így felele neki: Nekünk többé lakásunk nincsen, sem kertünk, sem gyümölcsösünk; egy fergeteg mindent elveve. Erre atyád meghagyá neki hogy őtet vezetné hozzám; 's a' gyermek leszálla az atyád' öléből, 's hozzám szalada, 's oda vitt a' hol atyád várt. Nékem mind el kelle beszélennem a' mi ért. Philétász, monda ekkor atyád; ama' kaliba a' rét' szélén, 's a' fák mellyeknek árnyokban az áll, a' te kalibád, a' te fáid; én ennekutánna eme másikkban fogok lakozni; légy te az én szomszédom. Ah Daphnisz! szavait valamelly Istenség' szavainak véltem; álomnak hittem a' mit hallék, nem tudtam meghálálni jóvoltát, csak sírni tudtam. 'S ekkor elhallgata Philétász, 's az égre emelte-fel néma pillantásait. Azonban míg így szóllának, a' gyermek gyenge kezeivel ált'fogta Daphnisznak tér-deit 's fel mosolygott reá mintha ő is köszönni akarná segédét. Éljen szerencsésen új lakodban, Philétász! 's áldás légyen gyümölcsöseiden! ezt mondá Daphnisz, 's felemelte a' gyermeket; ez pedig kis ujaival a' Daphnisz' hajfürtjeiben játszott, 's sima arcját simongatta.

'S Daphnisz atyjának kunyhójába méne, 's elbeszélé a' két öregnek váratlan örömet: de mihelytt az ebéd mellől felkelének, sietett a' forráshoz, hol mindazáltal Phylliszt most nem lel. Itt egy fűznek árnyékába heveredék, 's a' napnak hősege 's a' zuhogó patak álmod hozának szemekre. De hirtelen' egy rakás virág verte-fel álmából, mellyet valaki szeme közzé lökött. Ijedten nyitá-fel szemeit, 's mosolygva látta Phylliszt maga előtt; fel akara szökni hozzá de megkötve érzé magát; ekkor széllyel akarta tépni kötelekét, de nem bírta azt, 's Phyllisz olly édesen kaczaga hogy szép kebele mellől kihűllött a' virág. Várj, csintalan! várj! ezért meglakolsz ha felszabadúlok. Ezt mondá nevetve, 's egész erővel ki akara fejtőzni. 'S miként akarod állani bosszúdat? kérdé Phyllisz. Úgy öszvecsókollak hogy képed ollyan lesz mint a' rózsa. Nem! addig fel nem oldalak, míg meg nem ígéred hogy egy egész óráig meg nem csókolsz. Hogyan fogadhatnám én azt, Phyllisz? Úgy hát maradj megkötve, Daphnisz. Daphnisz végre megígérte, 's a' leány, úgy híván hogy fogadását megszegendi, feloldotta. De Daphnisz bosszúra kényszeríté magát 's meg nem csókolta a' leányt. Rá-rá-nevetett a' leány, de a' megbántott ifju nem értette a' nevetést. Daphnisz, úgy tartom, már van egy órája, mondá Phyllisz. Mit gondolsz! felele az ifju; nagyon meg kelle magadat únnod mellettem; még egy negyede sincs. A' leány megszeppene 's nem mosolygott többé. Már lesz egy órája, mondá továbbad. Még fele sincs, felele az ifju. Daphnisz! monda a' leány; Daphnisz! olly könnyen áll e neked a' bosszú éellenem? 's karjai közzé simúlt, 's ajakira fektette arcját, 's epedő pajkossággal pillantott reá. Daphnisz mosolygott, szívére szorította a' leányt, 's elzáporozta csókjaival képét.

'S Daphnisz most elbeszélé Phyllisznak hogy Arisztusz megvette a' halmot 's az ő atyjának ajándékozá; ez pedig a' szerencsétlen idegennek a' maga' régi kunyhóját; és hogy már most ők azon a' halmon fognának lakozni. Phyllisz sírásra olvadt, hallván kegyességét az öregnek, kit ő nem sokára atyja gyanánt fog szemlélni, 's az Arisztuszen és Daphniszén, kit most új okoknál fogva is szeretett. O Daphnisz, monda ő neki, én teveled szegény sorsban is boldognak tartottam volna magamat, éneved egy szűk kunyhóban is örömet ellaktam volna; 's íme az Istenek nekem még azt is megadták a' mit nem óhajtottam! De mi volna mind ez, ha nálad nélkül kellene bírnom!

Jer, Phyllisz, monda neki kedvese, csókolva emelvén-fel őtet öléből; menjünk ama' dombra hol dinnyéid állanak; onnan bizonyosan ki fog látszani új lakunk. 'S felmenének a' dinnyés dombra, 's Daphnisz körültekinte 's jer Phyllisz, jer! kiálta; látod amott azt a' halmot? az amott, hová ujam erányoz? Látom! felele a' leány; szép fájjal és forrásával! mint fut-el a' szép forrás a' zöld fűben 's a' sűrű csalétek között! Látom a' kalibát is, szép az, és tágas! mint öltik-öszve felette ágaikat a' fák, mint midőn a' lejtésben két kar ötöl-öszve 's a' tánczoló leány elbú alatta. A' lugost is látom a' kunyhó előtt; a' szép hosszú lugost. Szép lehet alatta ülni, 's kitekinteni árnyéka alól az egész derült környékre. O Phyllisz, monda az ifju; ölelj-meg engemet! Melly boldogok fogunk lenni! Oh már előre érzem örömeinket; már látom miként fogsz a' mosolygó csecsemővel játszani a' lugosban, míg a' nagyobbak körülöttünk a' fűben virágokat szednek, vagy a' fiatal bárányok közt, náloknál nem nagyobbak, együtt hembergenek. Oh melly igen szép e' remény! Kedves pirosság terűle-el a' leány' képén. De hát az kicsoda amott, a' ki ősz hajjal lép-ki a' kunyhóból 's az ernyőbe indul? kérdé a' leány. Az Arisztusz, felele Daphnisz. Nem monda e szívem hogy ő lesz! monda Phyllisz eltelve örömmel; o Arisztusz! o tisztelt öreg!

Édesem! monda most Daphnisz, leülvén a' fűbe, 's ölébe vevén kedves Phylliszét; örülök az Arisztusz' adományának örülök a' gyönyörű halomnak: de ha még szebb volna is a' mit bírok, mi volna az nékem, ha éltemet a' te szerelmed nem boldogítaná! Kevés órák múlva Ámor előtt fogom néked eskünni hogy szeretlek. Majd egykoron, ha e' még most barna hajak megőszülendnek, ha szívem utolszor fog még dobogni, oh az még akkor is olly tele léssen erántad szerelemmel mint most vagy! O Daphnisz! szeretett Daphnisz! monda neki a' leány; 's sóhajtva szorította orcáját az ő orcájához.

Sokáig ültenek még itten, forróan csókolván egymást, 's elhallgattanak, 's Daphnisz így kezdé ismét a' beszédet: A' mi oldalunkon, kedves Phyllisz, nincs egy pásztor és nincs egy lány is, a' ki szerencsémnek ne örvendene, 's ők nekem azt fogadták, hogy meg fognak jelenni menyegzőnknek innepén, 's én a' lugasban készülök őket megvendégelni. Nékem is azt ígérték azok a' kik ezen az oldalon laknak; monda Phyllisz, 's örvendenek szerencsémén. 'S mind ketten kevélykedtek azon, hogy társaik az ő szerencséjeken olly szembetűnően vesznek részt.

Azonban feljőve az est. Daphnisz felkele hogy idejében mehessen-álta a' vízen. Kézen fogva mentenek le a' halmon. Ah! kiálta Daphnisz, mint fogok majd örvendeni ha megvirrad! mint idvezlem majd a' szép napot! melly örömmel, melly vígadással! Mi helytt megvirrad, kedves Phyllisz, én mingyárt kunyhódnál leszek. Én minekelőtte megvirrad, ablakomról fogom lesni érkezésedet, mondá Phyllisz; 's ha meglátandlak, úgy fogok kiáltani feléd mint a' fecske-fiók visít örömeiben, anyját látván hogy neki eledelt hoz szájában. Oh igen! kiálta csintalan csókjai közt Daphnisz, mert én is eledelt hozok néked' számban! ezer csókot hozok neked!

Így szóllának a' szerelmesek, 's Daphnisz belépett a' sajkába.

HARMADIK KÖNYV.

Gyönyörködtető álmok közt szunnyadák végig mind ketten az éjt. A' fecske alig idvezlé a' szépmosolygásu hajnalt, midőn a' sípok' és a dalok' örvendő zengései már elverték a' Daphnisz' reggeli altát; mert a' pásztorok kézen fogva jövének felfelé a' halmon leánykájikkal, 's menyegzői énekeket tartának a' kunyhó előtt a' vőlegénynek. Daphnisz örvendve emel-fel fejét a' dal' hallására. Idvez légy ugymond, oh, idvez légy, legszebbike napjaimnak! 's körülövedzván barna hajait egy új szövédéssel 's innepisen felöltözve, kiméne a' pásztorok' és leányok' seregéhez kik őtet barátságos mosolygással fogadták. Arisztusz és Amyntász már kinn valának az idvezlők között, 's örültek látván hogy fíjoknak innepére illy számosan jelentek-meg.

'S az ifjak' serege immár lefelé méne a' halmon, 's a' két öreg gyönyörködő tekintetekkel néze a' távozók után. 'S most már vígan sikoltozva szökdöstek a' zöldernyőjű sajkákba, 's énekelve mentek a' túlszélre, hol hasonló sor sajka állott, felékesítve repkedő csüggelékekkel 's árnytartó ernyőkkel. Most kiléptek a' sajkákból, megkötötték a' part' czővekjeihez, 's síp- és dal-zengés alatt haladtak a' Phyllisz' kalibája felé, melly előtt öszvegyülekezve találták az innenső part' ifjait és leányait. Vígan egyveledett-öszve most a' két sereg. De Daphnisz ott hagyá őket, 's bement a' kalibába, hol őtet Phyllisz ezer csókkal fogadá.

Azonban a' leányok és ifjak dalt indítottak a' kaliba előtt. Az innenső part' ifjúságát egy szép fiatal pásztor vezette-fel. Hosszú aranyszín fürtjeivel, 's hónja alatt elefántcsont lantot hozván, hasonló vala a' juhász Apollhoz; 's sokan úgy is hitték, hogy ő fíja ennek az ifjúságos Istennek. Nem volt e' tájon egy pásztor is olly szép, nem volt egy is olly tudós mint ő. Értette a' csillagok' behatását, a' fűvek' erejét; 's ámbár még fiatal, ő volt tanácslója az egész környéknek nagy messzeségre; ő költötte a' legszebb dalokat, egyszerre eltanulta azt az egész táj; énekeiben a' jámborságot, nagyszívűséget, feddhetlen erkölcsöt 's a' fiatal örömeket 's Ámort magasztalta, 's ezeket templomokban éneklé az inneplő gyülekezet. Ha juhait mellett űlt a' legelőn, az ifjak és leányok melléje sereglettenek, 's kérték, éneklene új dalt lantja mellé; 's ollyankor úgy űltek körülte mint a' nyáj űl a' vastag tölgy körül a' dél melegében; melly hús árnyéket hint messzére kinyúlt ágairól alá. Az ő dalai a' húrok' rezgéséhez olly kedvesen hangzottak, hogy valaki hallotta, elragadtatott, 's azt vélte hogy Istenek közt űl. De a' természet őneki ezen kívül még más ajándékokat is ada; mert ő mesterségesen faragott fából képeket, 's felállította a' templomokban. Ő faragta volt a' Nymphák' képeket is a' barlangban, a' szomszéd ligetben pedig, a' legaggabb tölgy alatt, a' Pánét állította-fel.

Kifaragta volt az Ámorét is. Rá lehetett volna ott ismerni a' kis Istenre ha nyíl és tegez nem volt volna is mellé téve; víg nevetése 's állásának elevensége eléggé mutatták, ki ő. E' képet a' művész ifju tulajdon kertjében állította-fel egy virágos bokor' közepe. Egykor itt bájoló dalt éneklett az Isten' hatalmáról a' hold' világánál; 's íme valamelly lassú suhogást hall, mint midőn a' bokor' ágai közt a' szerelmes Zephyr suhog, 's egy isméretlen édes illat, édesbb a' rózsákénál, eltöltötte a' bokrot; 's Ámor ezüst felhőn bocsátkozott alá, körülfogva a' vígadva-lebdeső Szerelmek' seregétől; 's ezek a'

bokrok' ágain nyugodtanak-meg ' a' fűvek' virágain, mint a' hogy' a' méh száll-meg az almafán, midőn gallyait a' tavasz vastagon behintette virágaival.

Ifju! monda néki Ámor; én vagyok az, kinek oltárokat emel minden világ; én vagyok kit az Olympus is tisztel; én vagyok ki a' juhász Apollon' sorsát magokkal a' nagy Istenekkel is megirigyeltettem; én tészem az elmét szikrázóvá, én emberibbé a' halandókat, 's érzékenybbekké a' legjobbakat is közöttök a' való szépnek és jónak érzésében; engem tisztel kevély királyi-székén a' föld' ura 's a' pásztor elterült nyája körül. Én tüzet gerjesztek a' bolond' szívében hogy általa megbüntettessék, a' bölcs' életét pedig a' legszebb örömekkel jutalmazom a' miket halandók kóstolhatnak: a' vágyás' lángolásával, a' legédesbb epedéssel, 's a' kénynek minden bájaival. Engem még kevés halandó tisztele úgy mint te, 's meg foglak jutalmazni. Nem léssen boldogabb halandó náladnál. Ezt mondá neki az Isten, 's eltűnt.

'S most érzékenyebb leve az ifju' szíve mint ekkor is vala. A' leghevesbb vágyás egy szépség után melyet még csak képzelt, a' legédesbb búslakodásba szenderítette őtet. Midőn a' madarak a' reggelt idvezlették, 's midőn a' hold csendesen fénylett-le az égről, elméne a' szerelem' bokrába. Ha reggel ment oda mindég friss koszorút talált Ámorjának fején. Csudálkozva nézte azt, 's úgy vette mint szerencsés jelenséget. A' szép bokorban üle ő egy estve is, 's a' koszorúkról elmélkedett, hogy azok miképen jöhetnek az Isten' fejére, 's elvégezze hogy az éjt ottan fogja tölni. Ébren volt ottan sok ideig; 's éjféltkor susogást hall; lassan vonta magát a' kép megé, 's látja hogy a' bokorból egy leány csúsz elébb. Remegve lépett a' leány a' kép előtt nyílt udvarba; fejér öltözete repdesve fedte-be karcsú termetét, 's a' fejér öltözeten 's a' lepletlen még fejrbb vállakon setét fürtök folytak-szélyel; olly növésű leány mint Júno de komolysága mosolygóbb vala. 'S most epedő szemekkel álla-meg a' kép előtt. Oh Ámor! ezt mondá, 's sóhajtott; meddig kell még érzennem a' te gyötrelmeidet! Ah, szívem eltölt tüzeddel! epedek, sírok, sóhajtozom. O Dámon, látnád csak e' könnyeket, látnád csak e' forró könnyeket melyek orczáimat szüntelen' ázva tartják miattad, 's te is sírnál, te is szeretnél! Ah, mikor leszek én karjaiba dőlve boldog? mikor foglak én téged valaha már örvendezésem' könnyeivel magasztalni?

Így a' leány, 's koszorút font a' kép' fejére. Döbögő szívvel hallotta az ő könyörgését az örvendező Dámon, 's reszketve előcsúszván, némán rogyott a' lyányka' mellére, 's érzette hogy ő a' legboldogabb halandó. Ez vala a' szép pásztor ki a' túlpárt' ifjait és leányait a' Phyllisz' lakjához felvezette.

'S mostan előjöve a' nap a' hegyek megől, 's a' harmattal-ázott mezők idvezlék az ő feljöttét. Kijöve Phyllisz is háló-kamarájából, 's a' rég olta váró sereg örvendező kiáltással idvezlé az ő kijöttét. Daphnisz hozta-ki karjain, olly szép mint a' bor' Istene, 's olly bájos mosolygású mint a' Szerelem. Előjött Phyllisznek anyja is, vígan 's csaknem megifjodva nevetvén. Ketten ketten lépének most az ifjak és leányok a' csolnakokba melyek annyira ellepték a' folyamat hogy ez alig látszhaték-ki alólók. Úgy beszéllik, a' csolnakokban kis Szerelmek repdestenek az ernyők felett; ' levelek' víg zörgése, a' rózsailat 's a' pajkos játékok a' leányok' szövedékeiken, 's bokretájikon emlőcskájik előtt, elárúlták őket. Felmenvén a' halomra, Daphnisz és Phyllisz karon fogva mentek-elől, 's vezették a' serget. Amyntász a' hajdani barátság' legszentebb örömei közt idvezlé Phyllisznek anyját. Idvezlek, mondá, megszorítván mind két kezét, idvezlek té-

ged, özvegye a' leghűbb barátoknak! Boldog napok jőnek reánk, vigasztalni agg napjainkat! Előjövének Arisztusz és Philétász is, 's megáldották 's megölelték őtet.

'S az ifjak és a' leányok egy kerek sorba állának-meg az Ámornak szentelt oltár körül 's menyegzői dalokat éneklék. Daphnisz és Phyllisz egymás mellett állának az oltár előtt; szebb bokor Ámornak még soha nem áldozta. Fejeiket fejér és piros rózsapárták övedzették, 's egy hosszú virágláncz folyt-le vállaikról, 's öszveszőtte a' két áldozót. Daphnisz egy hím-galambot tartá kezében, Phyllisz egy nőtényt. Ekkor reszkető kezekkel megfojtották a' madarakat, 's letették az áldozat' kövére, befedték szagos levelekkel és csemetékkel, 's olajat töltöttek reájok és mézet; 's minden leány és ifju egy koszorút teve az áldozatra. Így égett az 's édes illatú felhő emelkedett a' menyegzői dallal fel az Olympusra.

„O Ámor! így éneklének az ifjak és leányok a' sípok' zengése mellett; szerelemnek édes Isten! melly édes szeretni és szerettetni! Szeretnek az Istenek is a' ligetekben, az Istenek is a' folyamokban, 's a' fűlmile terólad énekel hosszú éjeiben. O Ámor! szerelemnek édes Isten!

Nem csiráz e szerelem a' rebegő csecsemőben már mikor még virágok között játszik? Oh úgy csiráz az mint a' lilium a' tavasz' első langy reggelén! O Ámor! szerelemnek édes Isten!

Zordon télben él a' ki nem szeret. Olyan az mint a' peshedő patak melly nem zuhog, mint a' néma madár melly nem énekel, mint a' száraz ág melly soha nem virít. O Ámor! szerelemnek édes Isten!

Ti kik szerettek 's szerettettek! nem édesebben illatoz e nektek minden virág? nem zuhog e szebben minden patak? nektek nem minden madár menyegzői dalt énekel e? O Ámor! szerelemnek édes Isten!

Hogy Pán áldja-meg nyájakat, 's Céresz és Bacchusz mezőtöket, 's szőlőtöket, 's a' Házi istenek vígadva múlassanak hajlétkokban! Te pedig emelj fátylát felettek, hogy szerelmek soha el ne hűljön, Hymen! házasságnak édes Isten! o Hymen!”

Azonban Aristusz, 's a' Daphnisz' atyja és Philétász, a' halom' egyik oldalán Pánnak, a' földművesek' és nyájak' védisteneknek, egy fiatal kost áldozának-meg, felkoszorúzva szarvait repkényinnal 's fenyőterméssel; a' Phyllisz' anyja pedig csendes könyörgést tett a' házi-gond' asszonyi-titkok' Istennéjéhez.

'S most özvegyültenek mindnyájan az ernyő alá, hol a' Phyllisz' anyja ízletes étkekkel, gyümölcseivel és virágokkal egy hosszú asztalt hinte-be. Körülfogták a' hosszú asztalt; Daphnisz és Phyllisz legfelül ültek, mint a' hogy' a' rendesen-kötött koszorúban a' rózsza és lilium marad közepében a' leány' homlokának; 's a' Philétász' kis fiját Phyllisz mellé ültették. Gyermekei kellem 's vígság lebegett ennek orcáján, 's szüntelen' fel-felmosolygott a' szép hölgyre, 's csókolta kezeit. Őtet az agg kor követte: Aristusz és a' Phyllisz' anyja, 's Amyntász és Philétász; az öröm és a' barátság homlokaikat megifjították. Alább lassú mosolygások, titkos csintalan sugdosások, szelíd kötődés, 's tréfás történetek' beszéllése repdestek a' tábla felett: de a' nyugtalan ifjúság hamar elhagyá az evést 's vígabb mulatásba fogott. Egy hosszú sorba állottak-meg a' tánczhelyen; Daphnisz első volt a' sorban, Phyllisz az utolsó; de most csatlódik a' sor, 's Daphnisz és Phyllisz együtt vannak, megcsókolják egymást, 's a' karika kereken lejt. Majd Daphnisz és Phyllisz közben maradnak, 's a' láncz körülöttök lejt, széllyelfoszol, 's ismét özveragad. Ollyankor csak egyenként lejtettek, úgy hogy a' legjobb lejtők kiáll-

tak középre, 's úgy járták az aratók', vetők', vinczellérek' 's hajósok' lejtéseiket, 's ezeknek mozdulásait mesterségesen szövtek tánczaikba, 's azalatt a' kik nem lejtettek, az aratók', vetők', vinczellérek' és hajósok' dalaikat dallák a' táncz mellé. A' legpajzánabbak gyorsan kapták-fel a' kaczagva-sikoltó leánykákat a' tánczközben, hogy könnyű leplek magost reppene-fel utánok. 'S eltikkadva az ernyőbe mentek megpihenni, enyelegni, 's regéket beszélgettek.

Az én barátom nagyon megjárá egyszer! mondá az egyik leány, pajkosan megleggyentvén mellette ülő kedvesének orcáját. Megígértem neki, hogy dél után jókor a' csalétban leszek; de neki közel estig kelle utánam várakoznia. Végre megjelentem, de elzúzott hajjal, eltépdelt pártával. 'S hogy ne feledd, monda az ifju, belé ugratva lánykájának szavai-közzé; öszvegyűrt mellyleplelle! Karjai közzé akarám vetni magamat, így folytatá szavait a' leány; de ő neheztelőleg félre-vonúlt. Myrtil! mondám; megbocsáss! nem jöhettem elébb: a' szép Damétász utánam jöve, kért, várnám-be őtet, 's a' mint bevártam 's utól-ért, megkapa, gazúl viselte magát, virágaimat kikapkodta mellyem mellől, pántlikámat öszvetépdelte, 's lerántotta pártámat. Ezt mondám Myrtilnek²², 's meg akarám ölelni; de ő neheztelt 's ment. Myrtil, ne hagyj itt! mert ha megharagítasz, vissza megyek Damétászhoz, ő nekem friss virágot ad bokrétámért. Ekkor még inkább neheztele. Igen! így szakasztá félbe szavait a' nevetve-piruló ifju; igen! Hah, az állhatatlan! mondám; íme mást szeret! talán rég olta szereti, 's nem is tarta méltónak hogy titkolja tovább. Ezeket 's több efféléket mondtam, 's fel 's alá addig mentem 's jöttem, míg egyszer, mikor nem is álmodám, előtte valék ismét. Reá tekintek, hát látom hogy egy gyermeket fogott ölébe, ki virágaival játszott. Látod e, keményszívű! monda nékem; a' kis Damétász helyre hozza a' mit elrontott; új virágokat rak az eltépettekért mellyem mellé. 'S ez az a' Damétász? kérdém elszégyenülve? ez tépte-el mellyed' pántlikáját? ez vonta-le pártádat? Így beszéllé ezt a' leány és a' pásztor egymásnak kapdosván-ki szájból a' beszédet, 's új csókokkal békélettek.

Oh, és melly igen édes a' béke az efféle visszaálások után! mondá Phyllisz, egy forró csókot nyomván kedves Daphnisza' ajakira. Én alig voltam valaha boldogabb, felelte néki Daphnisz; mint midőn mind ketten látánk, hogy megcsala bennünket Lámon, 's ismét szerettük egymást!

Eggykor engem is reá-szedett volt leánykám! mondá az egyik pásztor, térdein tartván kacagni-kezdő kedvesét. A' víz' szélén fekvém, 's az álom meglepett; épen szenvedegni kezdék, midőn egy lassú szózatot hallának-meg füleim: Ifju pásztor, mondá a' kedves félszózat; valahányszor te forrásom mellett jársz, én mindannyiszor sóhajtozva nézek lépteid után, 's síránkozom midőn eltávozol. De midőn vizem' szélén szunynyadsz, ki boldogabb akkor nálamnál! Akkor kiszállok a' hímes partra, 's csókkal hintem-el szép képedet. Híjába igyekszem azt tovább titkolni; szeretlek tégedet, szép pásztor! egy szép fiatal Nympha szeret téged: oh szeressd őtet te is, szép pásztor! Én téged nem szerethetlek; felelém a' Nymphának, én már egy szép lánykát szeretek. De ha meglátnál engem, ifju pásztor, ugymonda a' Nympha; ha látnád zöld hajaimat, hogy fejr vállaimon mint repdesnek és vékony derekam körül; ha virágzó orcáimat látnád 's piros ajakimat 's ezt a' szép kék szemet, oh bizonyosan engemet fognál sze-

²² Mystilnek

retni! Én téged nem szerethetlek, szép Nympha! ne vedd nehezen vallásomat; nem szerethetnék ha oly szép volnál is mint maga Vénusz, vagy a' Kegyistennék. Én Chloét szeretem, 's nincs senki, a' ki miatt tőle elálljak. De hogy nyugalmadat visszavehessd, elhagyom, szerencsétlen Nympha, forrásodat, 's ide többé vissza sem térek, míg szerelmed el nem hagyand. Nem használ ellenkezésed, felele panaszosbb hangzattal a' Nympha; utánad mégyek a' szárazra, 's az erdei Istenek elpusztítják nyájadat, 's hozzám hoznak a' vízbe. O Nympha! mondám neki; ha az erdei Istenek éltemet vészik is el, én tégedet nem szerethetlek: én egyedül Chloét szerethetem. Úgy Chloédát fogják elrablani, így kezdé folytatni fenyegetését a' Nympha; de a' fenyegetés kaczagássá vált, 's Chloe nevető sírással 's kiterjesztett karokkal jött felém. Nem lehetett tovább... monda;... Nem lehetett tovább. Így²³ beszéllé ezt most maga a' leány; nevetnem kellett egygyűűségét; úgy hitte hogy Nymphával szóll, 's már valóan neheztelni kezdett, hogy ez magát oly szemtelenül akarta reá kötni. De melly igen örültem én, így tapasztalván hűségedet! ezt monda néki a' leány, 's mellyére szorította²⁴.

Illyetén örömek közt közelített a' szép estve, 's a' hold teljes fényében kele-ki a' hegyek megő; 's Daphnisz és Phyllisz minden leányt és minden ifjat ismét az ernyőbe gyűjtötenek. A' legszebb dinnyék, körülpártázva gerezdekkel, várták a' felosztást; a' piros-arczu almák, az arany körtvélyek, a' gránát zöld koronájával 's hasadt mellyével, a' leves figék, és mind azon soknemű gyümölcs, a' mit az adakozó ősz érlel, 's a' kemény-toku, és sima vagy gyapjas hüvelyű termések, hosszú sor tálakban 's kosarakban állottak a' táblán, kedves illatu fűvekkel 's virágokkal behintve. 'S ezek közt borral és musttal megtölt nagy kanták nyúltak-fel, megkoszorúzva a' szőlők' Istenének szentelt repkénnyel.

'S a' midőn a' tábla mellé leülnének, Dámon, az elefántcsontos ifju, ki az Ámor' képét faragta, Daphniszhoz méne 's így szóllította-meg: Vedd e' szép szilkét, barátom! én ezt a' te számodra véstem. Légyen az barátságunknak záloga, 's megtelve járja-végig mindég az asztalt, 's a' ki belőle ivand, elébb egy dalt énekeljen. Örülve fogadta a' szép adományt Daphnisz, 's monda: a' te barátságod igen becses énnekem, 's bámulta rajta a' munkát; mert rajta volt Lyéusz, párduczok által vont²⁵ szekerével. Azt Silén követte rest szamarán 's részegen nevetve; 's a' kaczagó Faunok karon fogva tartották őket két oldalról ne le ne forduljon. Silént a' Nympháknak, Faunoknak 's Szatiroknak egyveleg csoportjai pajkos ugrádozásokkal követték, thyrusz pálczákkal, dobjaikkal, csengő csészéjikkal; sípjakkal 's dagadt tömlőjikkal. Felettek a' szilke' felső szélén, a' párkányozat' koszorúja alatt, Szerelmek repdestek 's virágokat szórtanak. Ámor középben repült, 's nyilakat lövöldözött a' Nymphákra, kik részént készen 's mosolyogva várták a' lövést, részént futni látszottak, de enyelegve visszatekingettek, ha eléggé közel vannak e még, megsejteni általa.

'S Daphnisz mostan tele tölté tajtékozó borral a' szilkét, 's ezt éneklé: „Bor, mi kedves vagy te nékem karja közt szerelmesemnek! 's hogyha téged csókja kísér, oh úgy vígadás borít-el! Mert a' kedvelt lyánka' csókja vígadásra nyitja a' szívét. Csendes aljában halmomnak majd egy zöld ernyőt plántálok Ámornak és Brómiusznak. 'S én azt

²³ tovább, Így

²⁴ szorította

²⁵ volt

szőlőből plántálom; 's úgy osztán a' zöld ernyőben, karja közt szerelmesemnek, örvendezve meghálálom Ámornak édes szerencsém' 's vígadásom' Brómiusznak."

'S ezt éneklé Daphnisz, 's Phyllisnek nyújtá a' szilkét. Mosolyogva vette-álta Phyllisz a' szilkét, 's így éneklét: „Rózsa, a' te illatod szép, hogyha nekem Daphniszom nyújt; és ha forró csókjaink közt tégedet mellyemre ültet, akkor vígadás borít-el; mert a' kedves ifju' csókja víg öröme nyitja a' szívet. Plántálj ernyőt, kedves pásztor, Ámornak és Brómiusznak! én szerelmem' Istenének szőlődhöz rózsát plántálok; 's úgy osztán hív karjaid közt örvendezve hálálom-meg Ámornak édes szerencsém'."

Így méne körül a' szilke az asztal mellett, 's nevelte a' vígaságot, az enyelgést. Szerelmes vagy csintalankodó dalok énekeltek. Egy dévaj ifju ezt éneklé: „Csaknem szerettelek már, te büszke, vad leányka! De légy vad és kevély bár, kaczagjad bár szerelmem'; szaladj, szaladj ha tetszik: nem kellesz! a' miolta minap vizet merítél; 's a' vedret hajladozva nagy bajjal húzogattad. Szegény leányka, mellyed' megpillantottam én ott, 's nagyon hiún találám!"

Egy gyenge leány vékonyan énekelt, mint a' pacsirta: „Szívem szeretni nem fog soha! így szólok mindég. Ha gerliczéim' nyögdösni látom, így szólok mindég: Szívem szeretni nem fog soha. Hogyha a' mezőben nyáját Damétász, a' barna pásztor, felém vezérli, így szólok mindég: Nem barna pásztor, szívem szeretni nem fog soha! Kedves leánykák, kik már szerettek, oh szóljatok ti, nincs e mit félnem, ha mellyem sóhajt, midőn ezt mondom: Szeretni szívem nem fog soha!"

A' szilke Dámonra került, a' ki azt metszette. Dámon, mondának mindnyájan a' leányok és az ifjak; néked lantolnod is kell az ének mellett; hol lantod? Lant nélkül fogok énekelni, monda nékiek Dámon; 's azonban míg ezt mondaná, egy csintalan leány ölébe tette azt neki. Tapcsolni kezdett minden leány és minden ifju, 's ezt kiáltották: Lantolnod is kell! lantolnod is kell! 's ő elővé a' lantot, 's felkölt. Elfigyelmezett minden; alig susogott egy pántlika a' lyánykák' mellyeiken vagy egy viráglevél a' koszorúkban, 's Dámon így kezdette énekét:

„Leányok és ifjak! eresszétek magatokat a' szerelem' és a' bor' örömeire, hogy vígaság lebdessen a' derült homlokokon 's a' veresedő orcákon. Mert, higgyetek nekem, ifjak! én láttam Lyéuszt, az ifjúságos Istent; elnyúlva feküdt ő félig befedve árnyékkal, egy zöld ernyőben, egy tömlőre támaszkoda, körüllebegve szövevényes inakkal. Mosolygva feküdt így, 's Ámor az ő térdén nyugtatta egyik karját, a' másikkal pedig egy szőlőkoszorút font. Botorkázva jártak ernyője körül a' részeg Faunok, 's a' Nymphákkal tánczoltanak, 's le-leguggoltak körülöttek 's néha fel-felkapták, 's dobogó szívek' tájékain meg-megcsókolták. O Ámor! így kiálta mostan Lyéusz²⁶; tenélküled még a' bor is izetlen! oh, ne hagyd soha szerelmetlenül szívemet! Akkor érzem én igazán hogy Lyéusz vagyok; a' bornak 's öröme Istene. 'S őneki így felele Ámor: Baccusz, tudom én mit köszönhetek én tenéked; mert te merészséget adsz a' gyávának, az elhaló szerelmet visszavonod életre, 's a' szerelem a' hült-vérü öregre is akképen mosolyg-vissza, ha bort ivott, mint a' lenyugvó nap mosolyg-vissza még egyszer a' piros esti vidékre. Te élesztet az örömet, 's a' csóknak új ízt adsz. Akkor érzem én hogy Ámor vagyok, a' szerelem 's legédesbb örömek' Istene, midőn te ömlesz reám. Így a'

²⁶ Liéusz

két Isten. Leányok és ifjak! eresszétek magatokat a' szerelem' és bor' örömeire, hogy vígaság lebdessen a' derült homlokokon 's a' veresedő orczákon." Ez vala a' Dámon' éneke, 's most szájához vivé a' szilkét, 's kiürítette azt.

A' leányok és ifjak még sokáig némán ültenek mintha figyelmeztek volna. Vígadtak, ittak, énekeltek, enyelegtek, 's csókokat loptak és osztogattak, míg a' hold magasan felkült az ég' boltján. De most elhagyák az ernyőt, 's Daphniszt és Phylliszt elkísérik a' menyegzői kamarába, dallva és sípolva, 's elébe ugrándozva egymásnak, mint a' Bacchánsok²⁷ szoktanak a' szőlőt-termő halmokon. O Hymen! ezt éneklék szűnet nélkül; házasságnak édes Istenek, Hymen! Kedves zengzettel elegyíté a' maga szózat-jait a' Driász az ő dalaik közzé a' zöld lombú fák közzül, 's a' fülmilék a' közel nyár' gallyain mennyegzői dalt csattogtanak.

²⁷ Bacchántok

AZ
ELSŐ HAJÓS.

KÉT KÖNYVBEN.

ELSŐ KÖNYV.

Néhány nyomorúságos év mult vala el immár azon rettenetes éj olta mellyen áradó habok Mílonnak kalibáját 's tengerbe nyúló mezejét a' tartomány' testétől elszakasztották. Azon keskeny völgyet melly a' tartomány és kaliba között ellapulva feküdt, elnyelte vala a' tenger. Egy magányos szigeten állott mostan a' kaliba, olly távol a' tartomány' szélétől hogy a' nyájak' bőgése a' kék partokról az égnek 's tengernek leg-tisztább csendében sem hallatszott-által. Elszokva állott az mostan azon szomszédi együttlétektől mellyeket egykor olly gyakran látott. Régen eltemette vala már itt Szemíra férjét, 's bús magányban élt egyetlen leányával. Nem enyhítette az ő bánatos órájit semmi idegen társaság, hanemha az égnek madaraié vagy a' körülte legelő kis nyáj.

Leánya, Melída, fakadó szépségben nevedett, távol az ifjaknak csudáló szemeiktől. A' játékokban 's örömmek szentelt innepeken ő volt volna a' legszebbike a' legszebbeknek; szebb sokkal mint a' fiatal baraczk a' kert' fáji között, midőn ágainak pirosodó virágaival először kérkedik.

A' gondos Szemíra, hogy gyermekének magánya epesztő bánatokkal ne keserítessék, 's szívében nem teljesedhető örömek' kívánásai ne támadjanak, eltitkolta előtte azon társasági mulatkozásokat mellyek a' túlparton minden árnyban, minden mezőn öszve szoktak ölelkezni. De naponként elméne Mílonának sírjához, 's könyűivel öntözte annak mohosodó halmát. Ah, oda vagy! ekképen kesergett úntalan' bánatja; oda vagy éltem' öröme 's gyámola inségemnek! Segéd nélkül, mindentől elhagyva, bekerítve a' hánykódó tenger által, mít tudok itt remélni! Nem enyhíti a' mi bánatunkat bárati szánakodás, 's a' szomszédságos segéd meg van tőlünk tagadva. Oh, bár téged is halni láthatnálak, Melída, kedves gyermekem! ah, olly nagy az inség melly alatt nyögök, hogy ezt óhajtom leginkább; bár téged is halni láthatnálak! Mert ha én halok-el elébb, úgy te virágzó korodban magad maradsz, körülvéve a' zajgó tengertől! 's rettentő képzélet, minden társaságod az elhagyott inség' aggodalma leszen. Akkor soha nem jutand füleidbe emberi szózat; úgy nem fogod hallani a' szerető férj' szavát, kit szépséged 's szívednek jósága boldogítana; sem csácsogni kezdő kisdedeidnek szájokból az anyai nevezet, sem az öröm' víg sikoltásait. Egyedül saját gyötrelmeid panaszai hatnak vissza a' bús árnyékokból hozzád gyenge ifjúságodat lassu epedések fogják megemészteni; vígasztalás nélkül halsz-el; haldoklásod alatt nem fognak csorogni ágyad körül a' szeretetnek cseppjei, 's temetetlen tetemeid az égető naptól omlanak-öszve, vagy étkévé lesznek az ég' madarainak. Oh, rejtsetek-el előle aggodalmaimat, te szirtos körny, árnyak! rejtsetek-el panaszimat előtte, a' ki, ártatlanságában nem ismeri inségének szörnyü voltát! Így kesergett Szemíra, 's titkolgatta²⁸ gyermeke előtt a' kínokat mellyek hervadó életét szűnetlen' emésztették.

Az alatt Melída gyönyörködő ártatlanságban játszodozék apró bárányaival. Nem kelle azoknak pásztor, mert legelőjüket körülölelve tartotta a' tenger. Vagy illatos virá-

²⁸ titgolgatta

gokat boltoztatott múlatozó ernyőkké. Ő segíté egészséges nevededésre minden virág-szálat, 's egy kis forrást vona közzéjek, 's apró kövecseken hagyta lefolyni, vagy néha kisdéd tavakká gyűjtötte vizét. A' sziget'" szélein két sorban gyümölcstermő fákat ültetett, 's olly szépségben járdallt fiatal árnyaik alatt mint maga Vénusz járdall Páphusznak berkeiben. Egy szirtüreg' felékesítését is munkába vevé a' tenger' szélén, mert a' magány leleményes. A' melly csigákat a' habok kihánytak a' partra, azokat terméseknek 's színeknek külömbsegeik szerént a' falra tapasztá. A' legnagyobbika kedves zuhogásra fogadta-el a' nagy cseppekben hullongó vizet az üreg' boltoztatjáról; nyílása előtt pedig virító jászminágak repdestenek.

Illy ártatlan munkásság alatt folydogáltak az ő óráji 's még nem érzette hogy egyedül van. Tizenhat ifju évek repültenek-el feje felett, 's immár érzeni kezdette hogy egyedül van. Álmélkodva járt vagy ült gyakorta az árnyak közt, 's így beszéle búsan magával: De miért tettek minket magányba az Istenek? Boldogtalanabbak minden más teremtményeiknél, miért vagyunk 's miért voltunk itt eddig? Érzem, mert honnan eredhetne külömben e' békétlenség? érzem, valaminek híjával vagyok; egy valaminek a' mi lényemhez tartozik, de nem tudom megnevezni; érzem, nem vagyok én e' magányra teremtve. Valaminek kellett velünk történni, de az anyám titkolja. Elrejtett bút sejtek lebegni az ő homlokán, 's midőn bánatja' okát tudakolom, könyűk gyűlnek-meg szemekben mellyeket minden erejével is alig tud tartóztatni. Bízam magamat az intéző Istenek' bölcseségére; ezt feleli; 's sorsom' javulását várjam az ő kezeikből. Nem aggódok tehát többé, 's imádó bízakodással várom azt tőlök, bár melly homályos légyen előttem a' jövőendő.

Néha elmerülve nézett túl a' széles tengeren. Végig-láthatatlan sík! így szólla ilyenkor; felelj nekem, maga van e e' göröngy föld, maga e e' kis sziget? mert oh vajmi kicsinyded ez a' te tágasságodhoz képest! Maga van e ez a' kis szakasz föld? Nincsenek e ott valahol a' hova szemem el nem láthat, partok mellyeket te mossz? Ah, az anyám tagadja, ugyan de bús hallgatása bennem gyanút támaszt. Bizony a' te temérdek öblödben még más szigetnek, még sok más szigeteknek kell lenni! Külömben mi az amott, a' mi, mint valamelly alant felleg, mozdulatlan' fekszik, hosszú kék csíkban, vég határodon? A' heves képzelet talán csal; de sok ízben, midőn a' szelek csendes nyugtot engedtek a' tengernek, úgy tetszett hogy távol bőgést hallottak füleim. Mi volna az külömben, bár kicsinynek látszik? azt a' távolság fogja okozni; mert tudom én, tudom én mint látszanak kicsinyeknek, ha messze vannak, a' legnagyobb hullámok is; mint látszik kicsinynek, mint csak egy kisdéd pontnak, kalibánk, midőn reá a' szigetnek legmeszebb széléről nézek. Ha pedig föld az, ha ollyan föld mint az a' miénk, ha rajta szint úgy vannak gyümölcsfák és mezők mint a' miénken: oh úgy emberek is vannak rajta kik azokkal éljenek! De, ki tudja? hát ha azok nem olly teremtmények mint itt e' szigeten? hát ha nem ollyanok mint én? hát ha nekem csak úgy tudnának lenni múltságomra mint juhaim? De viszont hát ha ollyak mint én vagyok? Ah! ez a' gondolat elszomorít. Ha az talán ollyan föld mint ez a' miénk, ha azon ollyan teremtmények lakoznak mínt mi itten; ha ők ott sokan vannak, mint itt van sok juh és sok madár; 's olly szeretet, egyesség és barátkozás van közöttök, mint ezek között itten: oh, úgy boldog, boldog teremtmények! De hagyj-el, hagyj-el, szép gondolat! hiu képzelmény! hova ragadsz-el, engem boldogtalaná tenni! O habok, ha majd ama' szélekhez hembelygetek, oh ha majd elértek oda, mondjátok-meg lakosaiknak, hogy e' sziget' árnya-

iban egy szerencsétlen leányzó sír. Hagyjatok-el, hiu képzelmények; ti még nevelitek aggodalmait.

Gyakran kérdé az anyjától: Mondd okát, anyám, miért maradunk mi mindég csak ketten, holott más állatok szaporodnak? Nézzd e' csemetéket; új csemeték szaporodnak körülöttök; nézzd nyájunkat; az ő számok minden tavasszal szaporodik, 's a' kis bárányok, oh melly vígan szökdellenek ők a' legelőn 's mint örvendenek léteknék! Ah, láttam, őket, láttam, és sírtam! Egykor a' legrejtettebb árnyban ültem volt, 's elnéztem mit mivelnek. Két madár egy fészket rakott, 's kedves nyájaskodások közt kergette egymást a' szomszéd ágakon. Oh, mint nem enyelegtek ők! Kevésel azután kis tojásokat láttam a' fészkekben; az egyik madár gondos szárnyakkal fedte-be a' másik pedig víg csevegéssel mulatta az ült a' szomszéd ágakon. Mindennap elmentem megtekinteni mit mivelnek, 's nem sokára tollatlan madarkákat láttam ott a' hol azelőtt kevésel még tojások voltak; új örömmel zsizsegtek körülöttök az öregek, kis orraikban hordották kicsinyeiknek az étket mellyet ezek vígan-fityogva fogadta-el. Idővel betollasodtak, emelgették erőtlen szárnyaikat; végre fel is reppentek 's a' közel gallyakra szálltak. Az öregek előre repültek, mintha félénk kisededjeiknek példát akartak volna adni. Oh be szép vala őket nézni, anyám! Néha kiterjesztették szárnyaikat, mintha repülni mertek volna, pedig nem mertek. Végre a' legbátrabbika kirepült, 's vígan csipegett örömeiben hogy kirepült, 's bátorította félénkebb társait. Sokára mertek azok is, 's ide 's amoda repdestek, 's vígan cseveglettek együtt. Oh mi csudálatos gondolatok támadának akkor bennem! Ah miért tagadták-meg egyedül mitőlünk a' szaporodás' örömeit az Istenek!

Szemíra rettegett felelni leánya' kérdéseire mellyek az ő titkainak olly könnyen veszedelmesek lehetének. Én azt szint olly kevésé értem mint te, monda neki a' hív anya. De miért támasztasz te haszontalan tépelődéseid által üres képzelményeket, bé nem teljesedhető kívánságokat? mellyek csak álmok ugyan de ártatlanságod' csendét még is megháborítják; miért bántod-meg panaszos gondolataid által a' jóltevő Isteneket? kik egyedül tudják, mit és miért végeztek felőlünk, és a' kik mindenkor bölcs tetszéseiket elébb vagy utóbb bizonyosan teljesedésre is fogják hajtani.

Az Istenek megbocsátják, felel Melída, hogy únalmas magányomban e' tévedésekre jutottam. De azon kívánságot hogy bár a' szerént szaporodhatnék a' mi nemünk is mint a' juhoké és madaraké, még sem fojthatom-el szívemben. Miként lehessen az, azt én nem tudom 's az Istenekre bízom. A' vetemények magból csiráznak, némelly állatok tojásból, egyik egy-, másik másképen. Tapasztalásból tudom ezt. Oh anyám! ha valamelly fészkekben, vagy valahol egyébütt, kis emberkékre akadnék! mint fognám őket ápolni? mint nevelném őket! De megnyugtatom gondjaimat, 's kívánságaimat a' nagy Istenek ajánlom; ők hatalmasak 's kegyesek; teljesíteni fogják a' mit óhajtok. És még egy kérdést, anyám! még ez egyet; 's osztán elhallgatok. Emlékezem hogy én nem valék mindenkor ilyen; hogy néhány télnék 's nyárnak kellett elmulnia, míg ilyenre nőjkek; úgy nőttem én is, mint a' fák vagy juhok nőnek; egykor nem valék nagyobb a' liliumnál. Annakelőtte tehát még kisebbnek kellett lennem; egykor tehát kezdődnöm kellett, mint a' hogy' a' virágszálak, a' madarak, a' juhok kezdődnek. Ne titkold előttem, anyám! te azt tudhatod, mert már akkor nagy valál; ne titkold, hol és miként lelél engem! 'S mit csináltam én mikor te engem fellelél. Ha te nekem azt elbeszélled, könnyebben akadok kis emberkékre. 'S ki tudja? Oh, én magam sem tu-

dom neked mondani mit beszéllj-el, kérlek, minden! Így gyötrötte ártatlan kérdéseivel anyját.

Éretlen kérdéseid még neheztelésre hozhatnak ellened, mondá néki mélyen elszomorodva az anyja. Mint lettél te, azt én neked megmondani nem tudom. Eggykor magamban valék, egyedül ültem, megszállott az imádkozás, 's kértem az Isteneket, küldjenek valakit múltatásomra. 'S a' mint egy szép reggel kiléptem pajtámból, tégedet egy rózsató alatt találtalak. Te akkor igen kicsiny valál. De hagyd-el, mondom, haszontalan tépelődéseidet. Kötözzessd inkább szegfőidet karójikhoz, játszál bárányaidal, 's sorsodat bízd az Istenekre. Mielta tépelődéseidbe merültél, óráid nem folynak olly könnyen mint azelőtt; kerted azolta míveletlen, 's szirtüreged kezeidtől nem kap új dísz.

Így élte gyötrelmes gondok közt napjait a' hű Szemíra. De az Istenek megértették az ő fohászkodásait, 's elvégezték hogy tartós²⁹ bánatját véletlen öröm váltsa-fel. A' végezés' teljesítését Ámor vállalá magára az Istenek' gyülekezetében. Ki is tehetne leányt őnálánál könnyebben szerencsésé?

Általellenben a' szigettel egy deli ifju lakozott a' tartomány' szélén. Istennek lehetett volna nézni midőn a' hímes réteken, vagy a' liget' árnyékai közt járdalt, olly szép vala. Sokszor beszéllte neki atyja, melly nagy rémülésben volt légyen eggykor, immár sok évek előtt, a' tartomány. Látod ama' kék foltot a' tengerben, fiam? ugymond, a' sziget felé mutatván újával. Könnyen ki lehetett látni kalibájából a' szigetet, mert a' kaliba fen állott, közel a' tenger' magos partjához. Mint a' kinyújtott kar, akképen nyult vala, mélyen be a' tengerbe, eggykoron egy csúcs a' mi földünkötől. Annal túlszélén egy jámbor pár élt, Mílon és Szemíra. Gazdag hold mezők vonakodtanak vala e' dombtól az ő hajlékokig, 's a' messzére elterült legelő' két szélein számtalan nyájak őgyelegtek. De legdrágább kincsek nem a' gazdag mező, nem a' számos nyáj, hanem egy még akkor csecsemő gyermek vala, rakva minden ékkel. Messzéről jövének a' tartomány' hölgyei Szemírához, gyermeke' szépségét csudálni, 's ajándékokat hoztak néki, 's áldották a' boldog anyát: de rettegek, fiam, még most is, midőn a' szertelen történetre emlékezem. Egy éjfélben rettentő roppanás verte-fel altából a' tartományt, mintha az ég ezer mennykövektől csattant volna meg. Felriadt az egész tartomány; a' megzúdult tenger iszonyatos fercsegéssel csapott-ki partjain, 's a' közönséges veszély' és ijedség' szava messzére sikoltozék mindenszerte az éj' setétében. Az éj' borítékja miatt senki nem értette honnan ered az inség. Rémülve 's borzadva a' veszély előtt, találkozáink eggyüvé a' mezőn: de végre feljőve a' szürkület, 's meglátánk az ijesztő romlást. A' völgy a' mi földünk és a' Mílon' birtoka közt, elsüllyede. Elsüllyedtnek véltük az ő lakását is, de végre előkele a' nap, 's meglátánk ama' szigetet. Eggyike szomszédimnak, kit az Istenek élesbb látással áldottanak-meg, úgy mondotta hogy a' tiszta nyári napokon kiláthatá a' Mílon' kunyhóját és a' fákat is sziklája körül. Talán még él kegyesével; 's talán a' szép Melída szebben virágzik ott szomoru magányában mint mind azok a' kiket emberi szemek csudálnak!

E' szók mélyen behatottak az ifju' szívébe. Mostan olta sokat andalgott a' tenger' szélein, 's elképzelte melly gyötrő magányban élhetnek a' szigetnek lakosai. Eggy dél-

²⁹ tartos

est', a' habok' szenderítő zajgása mellett, puha álmom szállotta vala meg. Ámor melléje repült, 's égő arcát gyengéden hűsítgette szárnyaival, hogy szunnyadalma a' hőség által el ne űztesse, 's álmodat küldé-le reá, mintha a' sziget' széleit szemlélné. Búsán lebdestenek ott a' kis Szerelmek szent árnyékok alatt, vagy a' bokrokhoz ingó ágaikon, 's a' virágokon sírángoztanak. De most messzűnnen jöve egy leány a' setéte alól, lassú lebdesséssel, sóhajtozva, 's felékesülve minden dísszel. Hajlangó sűgárságban lépettet a' leány, 's nem ismerte tulajdon becsét, szög hajfürtjei részént szép vállain ömlöttek-el, mint a' tej a' feje sík márványon, részént pedig myrtuszág tartotta csomóban. Orczajit kellemes sápadtság lepte-el, mint a' szép emlékek között hanyatlani kezdő rózsa, 's szemeiben tüzes kívánság epedett. Így méne ő, 's nem gondolt a' lenge fuvatagokkal kik öltözetével játszadoztanak, sem a' magokat-kínálgató virágokkal kik illatozva simultak lábai alá, sem a' sokszínű ragyogásban mind két oldalról gazdagon függő ízletes gyümölcsökkel. Így lépett ő az árnyak közzül a' tenger' fövenyére, 's szomorúan nézett-végig a' kékelő nagy hézagon a' más part felé; felnyújtotta feje karjait 's segélyért kiáltozék. Az álmodó ifjúnak úgy tetszett mintha ált' repülne a' tengert 's vinné a' kért segélyt. Ámor maga fogadta-el őtet az árnyékos parton, 's reszkető karjai közzé vezette a' kedves leánykát. Örövend lebdestenek körülöttök a' víg játéknak eredett Szerelmek, eggyüvé szövtek virágfonadékokkal, 's legédesbb illatokat terjesztették-el szárnyaikkal a' szép pár körül. Az alvónak erősebben dobogott szíve, orczája égtenek, 's karjai a' széllyel-foszló léget általölelték. Ekkor felébredett. Még sok ideig feküdt boldog csábulásában. Istenek! így kiálta rebegő ajakokkal; hol vagyok? hogyan, 's ő elrepült? eltűnt karjaim közzül? Ah boldogtalan! Itt fekszem a' honni szélén 's a' sziget amott van. Egy álom csalja-meg! egy álom tevé örökre szerencsétlenné!

Ezután gyakrabban méne-ki a' partra. Búsán, sóhajtasokra fakadozva űlt a' tenger' fövenyén, 's kinézett a' játszó habok felett a' szigetre. Leginkább éjenként, a' hold' szelíd fényében, midőn mély csend lepte-el az egész tájat 's a' tenger csak zúgott, felmászott a' szélső kövekre, 's felfigyelmezett, ha nem hallhatna e valamelly hangot a' sziget felől. Néha úgy tetszett neki hogy panaszokat hall 's egy igen kedves szózat' zengzetét; mert hányszor nem csalja-meg a' hevült képzelés azoknak óhajtásaikat a' kik szeretnek! Néha kiáltozott, 's azt hitte hogy feleletet hall reá; vagy hogy egy világ' csillámlatát látja, midőn a' sziget' erényében az ég' alján egy csillag költ-elő. Talán magányosan űl tüzének lassu lobogása mellett, így szőlla ilyenkor, 's elhagyott sorsán aggódik, 's éjfél sírással hervasztja fiatal napjait. O szelek, volna csak enyém a' ti szárnyatok! Oh, siessetek hozzá, 's mondjátok-meg neki hogy én boldogtalan itt epedek érette!

De mi leve belőlem? mondá ismét. Megőrültem e? Mi az a' mit szeretek? álmodat! üres álmodat! Elszunnyadtam itt, 's képzeletem egy alakot teremte magának; szebbet ugyan, mint mind az a' mit valaha láték, de csakugyan álom-alakot. Felébredtem, és, Istenek! nem tűnt-el a' szerént mint az álmodat; eltörölhetetlen' tapadt lelkembe, 's minden erőmmel ő uralkodik. Ezt szeretem, ez von-el munkám' űzésétől; a' hova megyek, velem jó; szüntelen' gerjeszti égő tüzeimet 's tündér kínjaimat, 's e' part felé ragadoz. Térj magadba, boldogtalan! szégyeld kábáságotat 's légy ismét a' mi valál: sorsoddal megelégedett, vídám, munkás, leleményes. Menj, kacagd meggyőzött ellenségedet; hagyd ide a' partot; 's adj hálát az Isteneknek hogy még az egész táj regéjévé nem levél.

De hijába igyekezett az ifju csuda szerelmét elverni; haszontalan volt feltéte hogy e' parthoz többé vissza nem tér. Előtte lebegett neki a' szép alak legkedveltebb munkáji közben is, 's úgy tetszett mintha valamely látatlan Istenség visszavonszaná a' parthoz. Istenek! így kiálta-fel ekkor, örökké fog e engem e' boldogtalan szerelem kínzani? egy árny fogja e örök gyötrések közt forgatni napjaimat? De ez nem egyike azon álmoknak mellyeket a' tévelygő káprázolat szűlni szokott. Képzeldésem még soha nem emelkedett a' szépségnek e' magasságára; ez mind felülmulja a' mellyeket szemeim valaha láttanak. 'S ennyit nem is tehet csak álom; valamely Istennek kellett azt bocsátani reám. De miért bocsátotta volna reám? mit akarhatott volna ezzel? azt fel nem érhetem. Ha a' szigeten él az a' szép alak, miért hagyta őtet az Isten álmomban látnom? miért akarja hogy értte epedjek? miért hagy segéd és remény nélkül? miért nem mutat szert eljuthatni hozzá? Távolabb lévén mint hogy oda elúszhassak, mihez kell nyulnom? Az Istenek ugyan merész gondolatot 's leleményes elmét adtak az embereknek, 's magoknak eresztik hogy nemesbb tehetségeiket fordítsák céljaikra; de melly emberi elmés-ség tanít-meg engem habokon járni, vagy úgy úszni a' vizeken mint a' tengeri ruczák?

Elsüllyedve űlt gyakorta a' tenger' szélein, 's dolgozó elmével törekedett valamely lelemény' kinyomozásában; mert még ekkor nem hasgatták keresztül hajók a' vizeket. Minek is kell vala tengeren túl fekvő környékekre költözni, holott, az akkoriak minden helytt valahol a' barmoknak fű, az embereknek ízletes gyümölcs termett, 's a' mezőt tiszta forrás' vize futotta-keresztül, gazdagságot 's boldog megelégedést találtak minden szükségekre? Sok ideig tépelődött itt találmányán, 's el-elhányta a' mit talált. Egykor szomorúan néze-ki a' tengerre, 's valamit láta közelíteni a' part felé; úgy tetszett, mintha azt a' habok tolták volna. Öröm és remény szökött az ifjúnak vizsgán figyelmező szemeibe. Egy odvas agg tölgy úszott a' part felé, 's a' tölgy' üregében egy evet űlt kit a' túlparton nyilván valamely vérengző ellensége kényszerített itt keresni menedéket. Bízatosan űlt az evet a' redves odúban; egy leveles sugár ág előre hajlott felette, 's a' szelíd szelek annál fogva tolák a' fát a' part felé. Az ifju reményt merít, 's felszökik örömében. De most megint azon homályos képet fejtegeti melly, mint valamely éji árny, képzelete előtt majd megjelent, majd meg' eltűnt. Mostan pedig kivoná a' törzsököt a' tenger' fövényére, hogy virradtakor megtehesse próbáját melly még meg nem érve 's homályosan űlt elméjében. Remény, kétség 's álmatlanság voltanak virrasztóji. De mostan felkél, előszedi életlen szerszáma; mert a' boldog együgyűségnek nem vala sokra szüksége; 's a' part felé siet. Avagy nem láttam e sok ízben, ugymond, hogy a' tölgyek' öszvefondorlott levelei le nem űlnek a' habokon, 's bízatosan érnek parthoz? Nem régiben is elnéztem a' tóban mint úsztak; 's a' tó felett játszó lepék leszállottak reájok, 's sem a' levél el nem merült, sem a' lépék meg nem áztak. Példát veszek rólok; a' természet itten már megtette munkámnak felét: egyik fele reves, 's a' másikat úgy fogom kívésni hogy benne elférhessek. Így szólla, 's bízatosan hozzá fogott munkájához. Te pedig, akárki vagy, jóltevő Istenség, a' ki feledhetetlen álmomat homlokom' elébe hozád! ekként kiálta-fel; halld-meg könyörgésemet! bocsáss áldást igyekezetemre!

Gyakran midőn megpihene munkája' közben, a' sziget felé nézett, 's így szólla: Legszebbike a' halandóknak! mi lehet olly nehéz hogy könnyűvé ne tudja tenni a' szerelem? melly veszély lehet olly nagy hogy a' szerelem meg ne győzze? Melly gyönyörű remények csillognak előttem! Megtagadhatod e, majd ha partodon kiszállok, szerelme-

det, kinek lángjai teéretted kaczagják a' tenger' rettentéseit? Merészlett e szerelem vakmerőbbet valaha?

Néha viszont csüggedve szakasztá félbe munkáját. Én balgatag! így kiálta-fel; nem a' legneveltségesebb igyekezet e ez az enyém? Ha valaki megszólítana: Jámbor, mit mivelsz? mit mondana e' feleletre: Kivájom e' fát, hogy belé üljek 's keresztülüsszam a' tengert; vallyon nem ezt e: Ki az a' szerencsétlen, a' ki kába gyermekét magára eresztí? Így szólla ő, 's elkedvetlenedve tekinté munkáját. De most ismét ezt mondá: Ha nem leszen is sikere, mit vesztek egyebet mint néhány üres órát? 's szégyeljem e hogy őket szerelmemnek áldozám? Oh, ama' szigeten bizonyosan élnek emberek; a' mit atyámtól érttettem, hihetővé teszi azt, álmom pedig, melyet valamelly Isten ereszte reám, bizonyosnak tartatja. 'S ha ott emberek élnek, melly inségben, melly siralmas magányban kell élniek! 's a' szép leány, ha már megholtanak szüléji, vagy ha ezután meghalnak 's ő egyedül marad a' szigeten, mint hervad-el fiatal szépsége vígasztalhatatlan keservben! Istenek! nem egyedül a' szerelem, hanem a' szerelemmel együtt a' szánakozás is reá indíthat, hogy mindent merjek érette. Így vesztette-el, 's így élesztette viszont, állhatatlan bátorságát.

Kevés napok alatt ki vala vájva a' törzsök, 's egy el nem készült ladikhoz hasonlíta. 'S ekkor nagy munkával oda hembergette hol a' víz tágas öblöt mosott volt a' partban, 's próbáját ez által mentté tette a' tenger' dühétől. Itten a' csolnakot bétaszítá a' habokba, 's bele ült, 's kerengetni hagyá magát, azon elmélkedvén hogy találmánya' hiányain mint kellessen javításokat tenni. A' habok a' csolnakot végre kiverték. Az ifju kiszökött a' csolnakból, elkezdette az igazításokat, 's ismét visszataszítá a' vízben. Fele immár kész, ugymond; de hogy csináljam, hogy oda vigyen a' hová akarom? mert így csak oda megyek a' hova a' szél és habok hajtandanak; így esztelenség volna reá bíznom magamat. Száz meg' száz gondolat tolta elébe magát, de megvetette mindenikét. Egyszer, hosszas hallgatásából felébredvén, így szólla: Nem kiterpesztett 's visszatoló lábakkal intézi e menését a' hattyu? ha evet tanítana-meg hogy törzsökre szálljak, most talán hattyu tanít-meg mint kelljen intéznem menésemet. Hát ha fa lábakat csinálók ladikomnak? alól szélesen mint a' hattyu' lábai ott a' hol velek a' vizet hátra-tolja; 's egyikét ladikomnak egyik, másikát a' másik oldalához kötném, hogy, belé ülven, a' szerént mozgathassam mint a' hattyu a' magáéit. Megörülvén szerencsés találmányának, siet evezőket hasítani, 's visszamegyen hajójához. Igyekezete sok ideig sikertelen volt, de untalan' figyelmezett az úszó madarak' mozgásokra, 's mindennap új fortélyt tanúla tőlök. Néhány napokig csak a' kis öbölben gyakorlotta magát, de nemes bízakodással mostan a' tág tengerre ereszkedett, 's szerencsésen ismét visszatért, 's örvendő sikoltással szökött-ki a' partra. Oh öröm! így kiálta-fel; meg van a' mit óhajtottam! Holnap bátran eredek, mihelytt a' hajnal pirosra festendi a' habokat, tengerre; ha különben ellenemre nem támadnak a' szelek. Szándékom ugyan merész, de szerelmem nem enged nyugtot, 's gyáva alacsonyosság lakik annak szívében ki a' nyomorúságban sínlőknek, ha veszélyek rettegtenek is segélyekre nem kél. Most megkötötte csolnakját a' kis öbölben, 's visszatért, mert már leszállott vala a' nap, nyugalmas hajléka alá.

MÁSODIK ÉNEK.

Látatlan' gerjesztgeté Ámor a' munka alatt az ifju' merészségét. De most, a' holdnak kedvező fényében, azon szigetre repült, hol Éol lakozik, a' szeleknek Istene. Távokra meghallatszék azon szirt felől melly a' szeleket tömlöczözi, a' siketítő zaj, mint midőn a' hánykodó Oceán a' virrongó vészek' egész seregével csatáz. Ide szálla-le mostan Ámor. Magasra nyúl-fel a' szirt a' sík habok közzül, 's nyugvó helyt ad gyakorta Istenének. Itt üle mostan is, egy mohos repedésen, a' barlang' torkánál. Üvöltve repdestenek ki és be a' szelek, mint a' munkás méhek a' köpűk' szája körül. Ennek parancsaitól függvén, előmásznak 's kirepülnek, vészt támasztani a' tenger' síkján, vagy betölteni rikoltással a' hegyeket, 's a' vétkesek' felébe fergeteges zivatart gyűjteni. A' lágyabb szellőknek meghagyja, lengjenek a' földműves' pajtáji 's legelőji körül, szárazgassák veréjtékjeit, vagy múlassanak a' bokrok 's víg ligetek' árnyékaiban. De mostan feledi a' szeleket; nem gondol háborgásaikkal; csüggedve ül harmatcseppes repedésén, 's térdére támasztván karját, homlokát fűrtjeivel körülrepdesett kezében nyugtatá. Búslakodva ült itten, 's lenézett a' hold' csillogásában játszó habokra. Egy tengeri Nymphának szerelme gyötrötte szívét. Ámor, elrepülvén itt egykor, 's henyén látván ötet a' barlang előtt ülni, egy éles nyíllal sebzette vala meg. Messzére elhallatszottak zokogásai mellyekkel szerencsétlen szerelmét a' haboknak panaszolta, 's Ámor egy közel partra szálla-le, megérteni jajogásait. Te, a' ki szebb vagy Thétisnek minden kísértőjénél, ugymond; szebb mint mindenike azoknak kik a' tengert ússzák, nem fogja e már valaha szánakozás és viszont-szeretet jutalmazni gyötrő kínjaimat? Ah, régolta emészt immár a' szerelem! Hasztalan' hordják a' szolga szelek panaszimat füleidhez; nem gondolsz te azzal hogy én szirtomon fetrengek 's tégedet meredt szemekkel csudállak, midőn a' sík vizen közelebbre úszkász felém, 's téjfejérségű mellyed magát a' habokban tükrözi. Midőn te néha kiemelkedel a' habok közzül, 's szépségednek teljét kiláthatom, oh melly kibeszéllhetetlen édes gyönyörűség szikráz akkor végig minden tetemimen! De midőn viszont egyszerre lecsapsz az örvényző habok közzé, 's gyönyörködő szemeim előtt hirtelen' eltűnsz, ah ollyankor bú jegleli szívemet! vagy mikoron a' csillámló víz felett a' több Nymphákkal játékosan elszaladsz, hogy czombjaitok körül tajtékokra fercsedez a' tenger, 's virágos hínárkoszorúdból víz csorog alá. Akkor pedig dühös féltés szaggatja mellyemet, midőn csintalan viadaltokban a' sáskoszorús Isteneket kákavesszőkkel űzitek, 's a' megszaladt hirtelen' vissza fordul, 's inas karjával ölbe kap. Karjai közzül vizes lapoczkáid könnyen kisikamlanak ugyan, 's bebukván a' víz alá, ingerlő kacajjal ütőd-ki ismét távolag tőle magadat. De midőn utánad ő is a' víz alá bukkan, mikor szemem már egyiteket sem láthatja, vagy mikor melletted valamelyike hirtelen' felszökik, 's csepegő vállain tégedet elijedtet víg hahotával felkap: akkor bosszúságomban széllyelrugdosom a' szirtet, mert te kacagsz, 's nem neheztelsz vakmerő szilajsága miatt: 's nem gondolsz vele hogy engemet a' legkegyetlenbb epedés itten marczong. Izmos karom ollykor előkap egy nagy szirtdarabot hogy ötet öszvetiporjam, 's előkiáltom legdühösebb szolgálmat, hogy az engem bosszantó játékot kergessék-el: de tartván hogy megbántalak, kezem elejti a' szirtdara-

bot, a' zavarnak indúlt szeleket viasszaszóllítom, 's ájult őrijöngésben dőlök-el itt. Epedő tekinteteim szüntelen' keresnek tégedet; 's midőn éjjeli altomból a' habok' fercsegései felvernek, partom körül vélek úszni, 's neveden kiáltalak, 's szidom a' homályt melly elrejt szeimeim elől. O szép Nympha, miért nem vagy te egyyike a' föld' lakójinak! Az irígy habok nem engedik hogy kövesslek, hogy panaszim mindenhova elkísérhessenek. Jer, oh jer az én szirtomra! Ékes üregek állanak itten; lágy szelleitek fognak lengeni körülted, 's a' világ' legtávolbb szakaiból öszvegyűjtik majd neked a' legkedvesbb illatokokat, 's partjaimon a' legkiesebb árnyékok fognak számodra virítani. Jer, légy nekiek királynéjok! Jöjj azon alakkal mellyben először láttalak, midőn a' virágos pázsiton elnyúltál volt; midőn liliomfejérségű lapoczkáid a' napfényben ragyogtak, 's szép tete-meidről úgy hullottanak a' cseppek mint a' reggel' szép harmatja a' kikelet' rózsájiról. Jer, 's maradj öleléseim között, 's ne térj-vissza a' habokba, mint akkor midőn hozzád már közel valék 's te hirtelen' beléjek szökél, 's engemet a' szerelem' legkínosbb gyötrelmei között hagyál-el.

Ekként kesergett a' szelek' királya, midőn Ámor hozzája bocsátkozék. Szeleknek hatalmas ura, ugymonda neki; megérttettem panaszidat. Én a' bájöves Cypris' gyermeke vagyok; hatalmas, véget vetni gyötrelmeidnek. Esküszöm a' magas Olympra, hogy ha egy kérésemet teljesítended, a' legélesbb nyilammal sujtom-meg a' Néreusz' leányát, hogy kedvesen-piruló szeméremmel lép-ki partodra, 's kínjaidnak mindenikét égő szerelemmel jutalmazza-meg. Víg rezzenéssel felele őnéki Éol: Fija a' hatalmas Aphroditének! kívánságaidnak mellyike parancsol teljesítést? Én teneked csekély szolgálatokkal fizethetem a' mit te itt nagy fogadásokkal ígérsz. Értsed tehát kérésemet, monda Ámor. Zárd-el szeleidet mostan olta akkoráig, míglen a' nap ismét tengerbe száll, 's adj ezer³⁰ Zephyrt mellém, hogy hagyásaimat fogadják. Hirtelen' kiáltá-vissza Éol a' zeherje szeleket. Üvöltve repülnek mindenfelől uroknak elébe, 's intéseinek engedvén, tömlöczeikbe tolakodtanak. Oda zárta-el őket Istenek; Ámor körül pedig ezeneként szállongának a' Zephyrek.

Nem sokára megjutalmazva látod készségedet, 's kívánságaidat teljesedve, monda neki Ámor. Én mostan munkámhoz repülök. Ekkor repül Zephyr-sergével a' part felé, hol a' merész ifjat ki víg előérzések között áll vala a' pirosolni kezdő hajnal' nézésében, már készülni látá útjához. Lassú rezgéssel reszketett a' tenger a' kelő nap' arany sugáraiban, 's a' sziget most tisztábban tetsze-ki mint minden máskor. Víg csevegés zendüle-meg a' parton, 's az örvendő ifju felett két galamb repüle-el a' sziget felé. Csak lágy szellők lengettenek az árnyékkal gazdag part körül, 's a' víz' színén 's az álmélkodó tengerszéleken olly vídám csend üle, mint midőn Vénusz szemfényfogó szépségben lépett-elő tajtékaiból. Inneplői örvendéssel nézett a' tiszta ég meg' a' zöld tenger és a' virágos part a' leendő csudára; a' szelek elrémülve, öszvevonult szárnyakkal buktanak-meg; csak a' langy Zephyrek' és Etéziák csókolták a' szép Istennét 's a' születő Kellemeiket. Ámor most újabb gerjedést ada az ifju' szerelmének 's bátorodásának, 's az ifju belépett a' csolnakba. Királya a' tengereknek, nagy Poseidon! ugymond; 's ti Istenek és Istennék kik a' vizekben lakoztok! oh kedvezzetek feltétemnek! Nem vétkes büszkeség, nem nagyra-vágyás, nem telhetetlenkedés, nem a' ti bosszantásokatok, hanem

³⁰ ezert

az a' szerelem mellyet Isten gyúlaszta szívemben, 's az a' kegyes kívánság hogy az elhagyattnak nyújthassak segédet, bátoríta engem e' merész tetterre. Engedjétek szerencsésen érnem-el ama' partot! Te pedig a' ki e' szerelmet lobbantád mellyembe, oh, ne hagyj el most! te nyomád elmémbe e' merész gondolatot.

Azonban míg az ifju ezt mondá, Ámor hirtelen' egy rúdat hagyta magasan felnőni a' sajka' közepéből, 's a' rúd' hegyéről íme virágfonadékok repdesnek a' levegőben, messze ki a' sziget felé. Mert Ámor meghagyta a' Zephyreknek hogy lehellnének a' virágfonadékokra, 's a' habokat a' part felől tolják a' csolnak' hátuljának. Más szellőkkel két részre szaggattatta a' vizeket a' csolnak előtt, 's ennek kisímította veleket egyenetlen útját; ismét másokra azt bízta hogy az ifju' arczát a' munka alatt hűsítsék. Szent álmélkodással látta most az ifju hogy az ő segédjére Isten költ, 's néki-bátorodván, eloldá a' hajót 's eltolta a' partról. Ámor látatlan repült a' csolnak előtt. A' mélységből és a' távol partokról előgyülekeztenek a' Trítónok, Neptúnnak gyermekei, Néreusznak sáskoszorús leányaival, 's loccsanós játékaik alatt 's örvendő bámulással széles karimákban fogák-körül azt a' merész halandót ki magát első merete egy keskeny hajóban a' végig nem látható tengerre bocsátani. Idvez légy, bajnoki ifju! így éneklének körülötte; útnak ne ismerjen semmi veszélyt, semmi gátlást. A' Szerelem fog majd megjutalmazni, ő, a' ki téged³¹ illy leleményessé, illy merésszé tevé hogy egy redves törzsökben a' tengernek agyarkodó habjaira kelj. Melly szépen haladsz te a' repdeső koszorúk alatt csillámló habokon! mint midőn a' hajlékony-nyaku kevély hattyu úsz mesterségesen evező lábaival. Előtted Ámor lebeg. Boldog, a' kit ő vesz védelme alá! Fogadjatok-el őtet, szigetnek árnyékai! alattatok végye ő merész találmányának legédesbb jutalmát! Látjuk, oh látjuk az idők' folytatában tökéletesbb leleményedet. Nemzetek fogják hajózatjaikkal elfedni az Oceánt, 's idegen nemzetekhez hatnak-el rajtok. Nyelv és rendtartás által hasonlott, egymástól széles tengerek által elválasztott népek jőnek-eggyüvé, 's idegen kincseket, bővelkedést, 's új találmányokat és tudományt adnak 's vesznek. Vendégletlen tengereken leli-fel immajd a' hajós a' még isméretlen útat, 's idomtalan téren úsz tovább. Nem retten-meg az agyarkodó vésztől, ha ellene ég és tenger kél is fel, ha hajózatját irtózatoss hullámok verdesik is. Illy merész, illy találmányos a' Prométheuszi nemzet. Istenek' tüze lobog mellyeikben, 's a' rettentő veszély még ingerli csüggedni-tudatlan merészségeket!

Ekként énekettenek a' Nymphák és a' tengeri-Istenek loccsanós tánczaik alatt a' sajka körül. Némellyike csigakürtjébe fűtt az ének' hajlásai alatt. Így evezett az ifju, 's szerencsésen elért a' partra, 's hálát ada az Isteneknek hogy példátlan feltétét boldogították. Eltelve víg reménnyel, elindult a' sziget' árnyai között, 's minden lépten örvendő látá a' munkáló kezek' jelenségeit, a' sorban ültetett fige-, körtvély- és almafákat. Gerezedekkel rakott szőlőinak feszültenek-ki egy fáról más fáig, 's itt is amott is jasmín- és myrtusz-bokrokat látott ernyőkre boltozva. Csapongva font fedeles árnyékban emitt egy tiszta patak, 's hantoss szélein ragyogó színű virágok ingadoztanak. Így bolyongott álmélkodva az ifju. Azalatt Melída a' pajtában ült anyja mellett, 's bús feje némán függött alámellyére. Sok ideig üle így, 's anyja nyájasan szóllítá-meg: Te, leányom, megint bűnnek eresztetted magadat; szóllj, min epedsz?

³¹ kitéged

'S őneki ezt felelé Melída, 's könyűk gyültek-meg szemeiben. Búsulok; de nem tudom megmondani, miért; meg nem tudom mondani mi az a' miért szívem dobog, mi az a' mi oly mélyen 's oly nehéz teréhvel fekszik mellyemben; mi az a' mi engem minden állatoknál szerencsétlenebbé téssen.

Hogyan, leányom, hogyan szerencsétlenebbé? kérdé a' hű anya. Oh, ha szerencsétlen vagy, hidd-el, egyedül csudálatos képzelményeid tesznek azzá. Mi bajod? nem kedvedre nőnek e veteményeid? Áldás van mindenben a' mihez nyúlsz; ernyőid a' legkedvesbb árnyékokra borulnak 's mind megfogamzottak oltványaid, kezeidnek idei munkáji. Ezelőtt a' legelés vala legkedvesbb dolgod; leld kedvedet most is benne. Nem igyekszik e most, szint úgy mint mindég ezelőtt, szigetünknek minden állatja, mulatásodon?

Oh igen! felele Melída, 's sírt. Ezelőtt minden állat örült körülöttem: de most minden el van változva; most bánatomat neveli minden árny; virágaim mellyek ezelőtt vígságot illatoztak, elvesztették kellemeket az egész szigeten; juhaim pedig, oh, ők boldogabbak nálamnál! Ha elnézem a' fák' tetőjin a' madarakat, mint gyülnek egygyűvé, mint vígadnak, mint csevegnek; ha juhaimat nézem-el, mint fekszenek társaságosan az agg tölgyek alatt, 's mint jelentik víg szökdösésekkel, mint örvendenek hogy egygyűt vannak; ha ezt elnézem, hijába igyekszem elfojtani azt a' kívánságot hogy bár mi is...

Szemíra félbe szakasztá beszédét. Ezek ismét a' te régi panaszaid, békétlen gyermek. Melly hasztalan töprönködések ezek? illik e oly dolgok után óhajtozni mellyeket nevezni sem tudsz, mellyek nincsenek a' természetben. Hát ha én is panaszokra fakadnék hogy ez a' tenger nem mező, vagy hogy nem repülhetek mint a' madarak, 's hogy a' fák velem nem beszélhetnek? Pedig mind ez nem volna oly nevetséges.

Melída mondá: Kívánságaim nékem nem tetszenek oly nevetségeseknek. Mert miért kell nekünk magunknak az nélkül lennünk, a' mije minden állatnak vagyon, holott mi oly felette sokakban hasonlítunk őhozzájok? Ők esznek, isznak, alszanak, szaglanak, hallanak, úgy mint mi; kivált mikor elvonattatnak párjaiktól. Miért nem hasonlítunk tehát hozzájuk az egyben is?

Miért nem ez egyben? Csudálatos gyermek! felele nehezteléssel az anyja. Tudakozzd az Isteneket, miért nem adtak neked más társaságot szelíd bárányidon 's a' csevegő madarakon kívül. Ha így tetszett az Isteneknek, mit békétlenkedel?

Félénkebben így felele Melída: De a' juh nem örül az őzek' társaságának, sem a' galamb nem a' ruczáénak. Minden állat azzal óhajt egygyűt lenni, a' mi egy alaku 's természetű vele. Mi ezektől egészen különbözünk. Nem inkább örüle legnyájasbb juhom is a' más juh' társaságának mint az enyémnek?

De, mondá Szemíra, nem vagyok e én eggyemű veled? 's nem inkább szeretlek e mint a' juh a' juhót, a' madár a' madarat?

Oh inkább! felele az ellágyult Melída. De, anyám, nem búsongasz e te is? Talán ritkábban búsonganál ha többen volnánk. Úgy mindenikünk különös gonddal fogna igyekezni felderítéseden. Ha többen volnánk, ha csak egy volna még, ha csak egy a' kivel minden örömeimet feloszthatnám, a' ki soha el nem maradna oldalom mellől; csak egy, a' ki, ah anyám! te tudod hogy én tégedet mindenek felett szeretlek; de úgy tetszik, mintha őeránta, azon egy eránt a' kit nem lelek, nem ismerek, még több szeretetem lehetne.

Szemíra monda: Mint nem rémít-el boldogtalan békétlenséged! Az Istenek bizonyosan azért tagadják-meg azt kívánságaidtól, mert nyugtalanabbul óhajtod mint illik; hiszen ők minden kőből, minden tüskéből teremthetnének oly nemű állatot mint te vagy, de...

Hirtelen szakasztotta félbe anyjának szavait Melída: Minden kőből, tüskéből teremthetnek? Oh Istenek, úgy minden fa, minden kő mellett áldozatokat nyújtok nektek; a' legszebbjét, legjobbját annak a' mit az évszak termend; fáradhatatlan esdekléssel fogom azt nektek bémutatni, szigetünknek minden részein... Most egyszerre akad-e szép ajakán a' szó. Istenek! monda; mit látok; 's úgy álla mint egy szobor. Az ifju nem kisebb rezzenéssel álla-meg a' kaliba' küszöbénél. Istenek! ő az a' kit álmaim láttak! ő az ő! Ezt kiáltá.

Szemíra elrettenve tekintte hátra. Felháborodva költ-fel ülőjéről, 's így szóllott: Ha egyike vagy az Olympusban-lakozóknak 's alacsony lakunkba méltóztatol lépni, mennyei ifju! tekints kegyesen reánk! De hogyan? te szint úgy megháborodva mint mi, küszöbünkön állapodol-meg! Akárki légy tehát, szeretetre-méltó halandó, idvez légy nekünk e' szegény lakásban! De az ifju beljebb lépett a' küszöben 's ezt mondá: Oh fogadjatok kegyesen hajléktokba! Nem vagyok én egyike az Olympusban-lakóknak; csudálatosan jövök hozzátok, 's kegyetekért esedezem.

Melída azalatt míg ezek szóllottanak, mozdulatlan állott, 's szemei végig-szaladozták az ifju' deli növést. Ekkor mondá: Oh, az Istenek meghallgatták könyörgéseimet, 's e' szépalaku teremtések az én mulattatásomra küldik. Jer közelébb hozzám, szép alak, hogy kezdet illethessem, 's szépszínű orczáidat! De, beszélld-el, miként teremtettek tégedet az Istenek? Oh, miként háláljam-meg nekik e' kegyeket! Beszéld-el, mi valál ezelőtt, kő e, tüske e? Ezt kérdé a' szép leány, 's mellyéhez nyomta az ifju' reszkető kezét. Ekkor sóhajtott az ifju. Édesem, monda; ha megengeded hogy így szóllítsalak. Engem e? kérdé Melída. Oh, szóllíts így mindég; örülve hallok azt tőled. Érzem hogy boldog vagyok, hogy be vannak immár teljesítve minden kívánságaim! Oh, érezd te is, mint dög szívem, 's kezem mint reszket kezeid között. Így még nem örültem soha! ezt még soha nem érzettem!

Istenek! kiálta az ifju; melly boldog vagyok! Én téged rég olta szeretlek már, gyönyörű leány, 's mindenek felett téged szeretlek. Melly gazdagon van megfizetve útam' fáradsága! melly bőv bért adának nékem az Istenek munkámért! Így szóllott, 's ajakihoz nyomta a' leány' kezét.

Mit csinálsz? kérdé Melída; ah, mit érzek! meghalok a' gyönyör miatt! Új, eddig soha nem érzett gyönyört tölt minden a' mit mondasz, minden a' mit cselekszel, szívembe. De, úgy e, itt maradsz? úgy e soha nem hagysz-el? Úgy e, velem maradsz minden munkám mellett? részt vészesz minden örömeimben?

Hogyan hagynálak-el én téged? felele az ifju; holott te vagy minden boldogságom.

Oh melly kegyesek az Istenek, anyám, hogy csudálatos óhajtásaimat beteljesítették, 's társaságul hozzánk küldék e' kedves alaku teremtest! mondá Melída. Nézzd ő olyan nagy mint én vagyok; nem olyan mint akkor voltam még, mikor engem a' rózsabokor alatt llettél.

Szemíra mondá: Térjünk magunkhoz rémülésünkéből: jertek, üljetek mellém. Te pedig légy idvezlett nálunk, szép ifju, mert te kegyes szándékkal jössz hozzánk! szóllj, honnan érkezel? Valamelly szerencsétlenségnek kelle tégedet e' bús hajlékhoz vezérteni.

Melída és az ifju leültenek Szemíra mellé, 's öszvefonták kezeiket 's az ifju beszélni kezdé mint mutatta-meg neki álmában egy Isten Melídának képét, 's hogy ő azolta mint szerette Melídát, 's hogy szüntelen' gyötrődött hogy szeretett tárgyától elszakasztva tartotta a' tenger; és hogy miképen vájta-ki csolnakját egy redves törzsökből, 's két fa-lábbal mint indúla-el a' tengeren, 's az Istenek' védje alatt mint ére-el a' sziget-be.

Álmélkodva hallá Szemíra és Melída a' mit az ifju beszélt, 's Szemíra így szólla: E' merész feltételt tenéked Istenek sugallák. Oh, légy örökké áldva teljesítéséért! Én pedig hálaáldozatot nyujtok az Isteneknek hogy tégedet hozzánk hoztanak, 's elhárították mellyemről az öldöklő aggást.

'S a' tengeren túl más part is vagy, 's ott emberek is lakoznak? kérdé Melída. Mindég gyanítottam azt! De az anyám titkolta; ezt vetette mellé. De te, kedves ismeretlen, redves törzsöködön tőlünk, ugy e, nem mégy vissza? Ah, maradj itt, maradj velem, 's légy enyém! egyedül enyém! Érzem hogy el nem fognám viselni ha kivültem valakit mást is szeretnél. De mondd-el csak, hogy van az hogy te olyan vagy mint én, és még is sokakban nem olyan vagy? Ajakid körül puha pelyhezet nő. Az onnan van, felele neki az ifju, mert én férjfi vagyok, te pedig leány vagy. Férjfi? kérdé Melída; nem értem azt; és még is érzem hogy ha mindenben hasonló volnál is hozzám, inkább, mint most, nem szerethetnélek. Vajmi sokat titkola-el előttem az anyám!

Szemíra mosolygott, 's meghagyta Melídának, hogy szebb gyümölcseiből készítene lórántot. Ment a' leány de az ifjat el nem hagyta magától; együtt szedték a' legízletesbb gyümölcsöket. Eltévedve gyakor ölegetéseik alatt, oda érének hol a' kikötött sajka áll vala a' parton. Lássd, lássd, kedvesem! monda az ifju; imhol a' törzsök melly engemet, keresztül a' tenger' habjain, karjaid közzé hozott. A' leány sokáig hallgatva nézé a' sajkát. Csuda lelemény! kiálta; oh nagy merészség, tengernek eredni illy gyenge edényen melly a' haragos haboknak nem több mint a' játékos szelek' fuvallatának az almafák' hulló virága! 'S e' merészséget tebeléd a' hozzám-vágyás önté? O kedves ifju, o édes gyönyörűségem, miként jutalmazhatom-meg azt tenéked? De hát ím e' két fa a' törzsök' két oldalán, mi ez? Ez, úgy e, a' két láb mellyel a' hatyu' példája szerint, menésedet intézéd? Oh légy áldott tőlem, kedves tőke! távol erdők' magzatja? nékem minden lomb nélkül is szebb és kedvesebb mint minden egyéb fák a' tavasznak legszebb díszeiben! Áldott légyen a' hely hova árnyékkodat hintetted! áldottak annak hamvai a' ki téged ültete! De te, kedves ifju, így szólla most, 's az ellágyulásnak legszebb könyűje csordúla-ki szemeből; oh itt ne hagyj engem! Belé ne lépj ez odús fába megint hogy tőlünk eltávozzál! Ha pedig eltávozol, bánatos vádjaimnak hallásától lágyuljanak-meg a' haragos habok, 's tégedet üzzenek-vissza öleléseim közzé! 'S az ifju így felelt neki: Melly szükségtelen tartalékok ezek, gyönyörű leány! Nyeljen-el engem a' mélység' örvényeibe az első hab, hogyha én e' szándékkal sajkámba lépendek ismét; mert hogy élhetnék én nélküled, holott te vagy éltetnem minden öröme! Két oltárt emelek e' parton: a' szép Vénusznak az egyikét 's az ő kegyes fijának; mert mellyembe ő nyomta volt elolthatatlan szerelmemet 's e' merész szándékot; a' másikat a' tenger' Istenének, ki engem, a' habok' hátán ülvén, szent védje alatt tartott.

'S mostan visszatértenek a' pajtába, 's csinos kosarakba rakták a' szedett gyümölcsöt. Víg beszélletek alatt lepte-meg őket az éj, 's Ámor, győzedelmén örvendve, önmaga vezérlé őket egy illatos jasmín- és rózsasernyőbe, egy kedvesen zuhogó patak

mellé. Nyugtalanul lebdésének az ernyő' szövénnyei közt a' kis Szerelmek, 's a' legpuhább szellők illatos szárnyaikkal hűsítették a' boldogítottakat.

Maradékaik sokat igazítottak leleménye' hiányain, 's a' sziget' partján egy népes várost építettek, 's Cytherének nevezték. Magas tornyok 's paloták lövellék ragyogó tetőjüket a' Lakóniai tengerre. A' legszebbike a' Szerelemnek vala szentelve, környülfutva kettős-soru magas oszlopszattal. Boldogság lakozott és bövség annak kerítésében, 's az Oceánnak gazdagon rakodott hajóji bátorságos réveiben gyűltenek-eggyüvé.

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

SZÉP LITERATÚRA.

PESTEN,

TRATTNER JÁNOS TAMÁSNÁL, 1815.

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

HARMADIK KÖTET.

GESSNER SALAMON' MUNKÁJI.

Fordította

KAZINCZY FERENCZ.

MÁSODIK KÖTET.

FOGLALAT.

IDYLLEK. Három Könyvben.
EVANDER.
ERÁSZT.

IDYLLEK.

HÁROM KÖNYVBEN.

—

ELSŐ KÖNYV.

DAPHNÉHEZ.

Nem a' vérrel-mocskos bajnokot, nem a' csatáknak dúlt piaczat énekli enyelgő Múzám: remegve fut ő, a' szelíd, könnyü sípjával jobbában, a' fegyvercsattogás elől.

Elszenderítve a' tiszta csermelyék édes csácsogása 's a' szent erdők' setéte által, a' sásos vízszélen tévedez, vagy a' magas fák' zöld ernyőji közt lépdell az illatos virágokon. Gyakorta a' lány pázsiton hever, 's dalokat költ neked, édes Daphne. Mert a' te vídám elméd kellemesbb mint a' tavasz' legtisztább reggele. Élesztő tréfa 's bájoló mosolygás lebdes szünetlen' szép orczáidon 's piros kis ajkad' tündér gödrein, 's szelíd szemedből vígaság nevet. Úgy van, szép Daphne, úgy van! mert miolta barátodnak hívsz, kétséges jövődöm' előre tisztának szemlélem, és örömré virradnak-fel napjaim.

Oh, ha a' víg dalok mellyeket Múzám a' pásztoroktól eltanúl, néked tetszenének! Meglopja ő néha a' fák' Nymphájit is a' sűrű bokrok között, 's a' kecskelábu erdei Istent, 's a' folyamok' Leányistenkéjét a' szirtbarlangokban. Ollykor mohos-fedelű kalibákba tért, mellyek körül a' vídám földmivelő csendes árnyakat ültete, 's regéket hordelő a' nagyszívűség, jótét és mindenkor víg ártatlanság felől. De gyakran viszont őtet is meglesi a' szerelem' Istene, a' sűrűen-öszveszövődött bokrok alatt, vagy a' kis patakok' fűzéseiben. Gyönyörrel hallgatja olyankor énekeit, 's koszorút teszen lobogó hajaira, ha szerelmet dall 's víg nyájaskodást.

Nem kell, szép Daphne, nem kell az én énekeimnek más jutalom, nem kell nekem egyéb javulás mint a' melly, midőn melletted ülök, édes szemeidből mosolyg-le reám. Hadd gyúlásszák azt a' ki nincs olly boldog mint én, unokáink' késő magasztalásai. Hintsenek, nem irígylem, sírjére virágokat, 's ültessenek fris árnyat az elaszott hant' felibe.

MÍLON.

Oh te, a' ki szebb vagy a' harmatos reggelnél! te azzal a' fekete szép nagy szemmel! Szépen suhint-el setét hajfűrtöd a' virágpárta alatt 's a' játékos Zephyrekkel szállong. Gyönyörű midőn piros ajkad mosolygani nyílt-meg: még gyönyörűbb midőn énekelní nyílt-meg! Meglestelek, oh meglestelek, szép Chloe, midőn a' minap kútunknál a' két nagy cser' árnyában énekeltél; bosszankodva hogy a' madarak csevegtek, bosszankodva hogy a' patak el nem hallgatott, lestelek-meg ottan. Most láttam tizenkilencszer az aratást, 's képem szép és barna. Sok ízben tapasztaltam én hogy a' pásztorok elhagyták dallásokat 's felfigyeltek reám, midőn a' völgyeken az én sípom zenge-végig; a' te énekedhez pedig nem fog síp jobban illeni mint a' mellyet én fúvok. Szép Chloe, szeress

engemet! oh szeress engemet! Nézzd mi szép¹ amaz ormon szikláin felett lakozni; nézzd mi szép zöld hálót font rajta a' széllyelfutó repkény, 's tetejére mint veti árnyát ama' bokor. Hajlékom tágas, 's falai puha bőrrel vannak beterítve; nyílása' elébe lopótökök ültettem; magasra fog az majd felfutni 's alkonyló fedéllé borúl. Nézzd mi szépen omol szirtjeimről a' tajtékzó forrás, 's mi tisztán foly-el a' deréce' széles levelei alatt. A' halom' aljában kis tóvá gyűjti vizeit, 's kákával bekerítve áll a' sűgár fűzek között. Gyakran lejtene ott a' vízi-Nymphák a' hold' csendes fénye mellett ha sípomat megzendítem; a' szökellő Faunok pedig krótaljokkal verik utánam örömekben. Oh nézzd, nézzd, melly szép bokrokra nevedektek amott az ormon mogyoróim! nézzd a' kéktermesű kökény mint lepte-el kalibám' táját; a' piruló galagonya mint kérkedik rakott ágaival, 's almafáim öszeölelkezve a' szőlőinakkal, melly vígan nyujtják-ki terhes karjaikat. O Chloe, ez mind enyém! Ki kívánna többet? Ah, de ha nem szeretsz, szép lakomat köd fogja-be. Szeress engem, szép leányzó! Itt ülünk-le majd a' puha gyepon, míg kecskéim a' sima sziklákon ugrálnak, 's juhaim és teheneim körülttünk a' kövér fűben legelnek. Kinézünk majd, túl a' szélesen ellapúlt rónán, a' csillámló tengerre, hol Trítónok úsznak, 's Phoebusz szekeréből ki-szokott szállani, 's reá-kezdjük az éneket, hogy a' távol sziklák is megzendülnek belé, 's a' Nymphák és kecskelábu Istenek megállanak 's felfigyelnek reánk.

Igy énekle Mílon a' sziklákon-lakó pásztor, 's Chloe ötet egy bokor megől leste-ki. Mosolygva jöve-elő mostan a' bokor megől, 's megfogta a' pásztor' kezét. Mílon, te sziklákon-lakó pásztor, ugymonda; én téged inkább szeretlek mint a' juh szereti a' zánótot, inkább mint a' madár a' csevegést. Vezess engem szirtkalibádba! édesbb csókok a' színméznél, nem szől nekem olly kedvesen² a' patak.

ÍDÁSZ ÉS MYKON.

ÍDÁSZ. Idvez' légy nekem, Mykon, te kedves éneklő! Ha meglátlak, repes örömemben szívem. Mióta a' kútfőnél a' nagy köveken tavaszi-dalodat dallád, még nem láttalak.

MYKON. Idvez' légy nekem, Ídász, te kedves sípoló! Keressünk hűs helyet, 's dőljünk-le az árnyba.

ÍDÁSZ. Ama' halomra menjünk inkább, a' Palémon' nagy tölgye alá. Messzére ki nyújtja az lombos ágait, 's a' szellők mindenha lengenek alatta. Azonban kecskéim mászkáljanak a' szirtfalan, 's tépdeljék a' surjányt. Nézzd mint nyújtja-széllyel temérdek karjait a' nagy tölg, 's mint kínál bennünket kies árnyával. Heveredjünk e' vad-rózsa mellé, 's hagyjuk hajainkkal játszodozni a' szeleket. Mykon, ez a' hely szent hely énnekem. O Palémon, ez a' tölg hirdetője a' te jószívűségednek. Kevés volt a' Palémon' nyája, 's ő belőle még is sok juhot áldozza Pánnak. O Pán! monda, szaporítsd-meg kevés-számu nyájamat; úgy belőle szegény szomszédomat is részeltethetem. 'S Pán

¹ ssép

² ollykedvesen

meghallá az ő könyörgését, 's a' kevés-számu nyáj esztendő alatt felényivel szaporodott-meg, 's Palémon szomszédjának adta felét. Akkor áldozatot nyujta Pánnak e' dombon, 's e' tölgyet ülteté, 's így szóllott: O Pán, légyen szent e' nap melly az én kívánságomat teljesedésre hozá, nekem mindenha! Vedd ótalmad alá a' tölgyet mellyet itt ültetek. Szent jelenség lesz az énnekem, 's árnyában fogom, ha megnő, minden tavasszal tenéked áldozataimat nyujtani. Mykon, elénekeljem e a' dalt mellyet mindig el szoktam énekelni alatta?

MYKON. Ha te azt eléneklended, neked adom e' kilencszavu sípot. Magam vagdal-tam a' tóban nádjait; sokáig válogattam-meg, 's illatos viasszal foglaltam-eggyüvé.

'S Ídász így énekle:

„Kik itt felettem szövődtek egymásba, boglyas ágak, ti énreám árnyatokkal egygyütt szent örömet hintetek. Szellők, ha ti hűsleltek engem, úgy tetszik, valamelly Istenség lebeg körültem láttatlanul.

Ti kecskék és ti juhok, oh ne tépdeljétek a' fejr törzsökről a' sűrű zöld repkényt! hadd fusson-fel reá, 's fonjon zöld koszorút a' fejr törzsökön.

Sem a' menny' nyílai, sem a' dühödt szelek ne ártsanak neked, magasra-emelkedett tölgy! Úgy akarják az Istenek hogy hirdetője légy a' jószívűségnek.

Fenn áll sűgár tetője; messzéről meglátja a' pásztor, 's oktatva mutatja-fijának; meglátja a' gondos anya, 's elbeszéli keble' kisdédének a' Palémon' szép tettét.

Ültessétek több jeleit a' jótételnek, o pásztorok! úgy idővel szent öröme fakadozva járunk berkeink alatt.”

Így éneklött Ídász. Már régen megszűnt vala, de Mykon még figyelmezve ült. Ah Ídász, gyönyörködtet engem a' harmatos reggel, gyönyörködtet a' közelítő tavasz: de még inkább e' szép tett!

Ezt mondá, 's Ídásznak nyujtotta a' kilencszavu sípot.³

DAPHNISZ.

Egy vídám téli reggel kalibájában üle Daphnisz. A' száraz gallyak' lobogó lángja kíváncsot meletet terjeszte-el a' kalibában mellynek szalmafedelére a' komor tél mély havat halmozott. Gyönyörködve néze-ki keskeny ablakán a' pásztor. Komor tél, így szóllala-meg végre; te is, te is szép vagy! Ime nyájasan nevet a' nap a' vékony ködön által a' hó alá temetett halmokra; minden-szerte repdesnek a' pillogó hőszemek, mint az apró legyek repdesnek a' nyár' verőfényén. Szép nézni, miként állanak-ki a' fejérségből az egymástól⁴ elszórt fáknak barna törzsökeik görbén-széllyel-ágazott karjaikkal; vagy a' füstös kalibát megdagadt fedelével; és a' fejérséget ált' csapongó fekete tövisső-vény' tekervényeit. Szép nézni a' zöldelő vetést amarra a' mezőn, mint üti-ki fejét a' hóból, 's mint elegyít gyenge zöld színt a' fejr közzé. Szépen ragyognak a' szomszéd

³ sípot..

⁴ egymástól

bokrok; vékony ágaikat megcsipkázta a' zúz, és a' vékony pókfonalak. A' körny ugyan pusztá, a' nyáj meleg szalma közzé van rekesztve; csak néhol látni a' szelíd tulok' nyomait, melly a' tűzi-fát búsan húzza a' szomszéd erdőből pásztorának hajlékához. A' madarak elhagyták a' berket; csak hogy a' magányos czinke sziszegeti rekedt énekét, csak hogy a' kicsinyded ökörszem szállong-elő 's tova, 's lopdossa az elhullt búzaszemet.

Amott a' hol bokrosan emelkedik a' füst a' fák közzül, amott lakik az én Phylliszem. O Phyllisz, te most a' melegítő tűzhely mellé vontad-meg talán magadat, 's könyöködre támaszkodva rólam emlékezel, 's a' tavaszt óhajtod-elő, mint én óhajtozom. O Phyllisz, Phyllisz, mi szép vagy te! De az én szívemet nem csak szépséged gyúlasztotta szerelemre. Oh, mint szeretlek én téged, jószívű leány! mint szeretlek én téged, miolta a' fiatal Alexis' kecskéji közzül kettő a' szikláról leesett! Én szegény vagyok, mond a' fiatal pásztor; 's íme két kecském oda van! pedig az egyik hasas volt. Most már nem mérszlek elébe menni a' szegény atyámnak; nem nézhetném hogy búsongana. Így szóllott és sírt. Te Phyllisz, láttad sírni, letörléd könnyűidet, 's kiválasztád nyájadból két legjobb kecskédet. Alexis, mondad, fogd e' két kecskét; az egyik, nézzd hasas. 'S midőn ő sírt örömeiben, te is sírtál örömdben hogy segélhetél rajta.

Komorkodjál nem bánom, bús tél, komorkodjál bízvást; sípom azért nem fog porlepvé függeni kalibámban. Leveszem azt, 's dalt éneklek az én Phylliszemről. Te ugyan megkoppasztál mindent, te ugyan elsepréd réteinkről a' virágokat: de azért fűzők koszorút. Repkényt kötök és börvényt egyyüvé, kék virágaival; 's czinkém mellyet tegnap fogék, házában fog énekelni. Még ma viszlek-el neki tégedet, kis madár! tégedet és a' koszorút! Oh, énekelj vígan körülte! Enyelegve pipeg majd hozzád, 's kis ujjával fog étetni. Oh, mint fog majd ápolgatni hogy éntőlem kapott!

MYRTIL.

Egy szép estve újra elméne Myrtil a' hold' fényében csillámló tóhoz. A' csendes körny a' hold' bájos világánál, 's a' fülmile' panasza, édes andalgásban tartóztaták őtet sok ideig. De mostan visszatért szőlőszínjébe, 's ott lelte elszunnyadt öreg atyját. Az Öreg el vala nyulva a' hanton, 's ősz fejét egyik karján nyugtatá. Myrtil megállott az Öreg előtt, 's egymásba öltötte karjait. Sok ideig állott előtt, 's szemei szünetlenül az Öregen nyúgodtak. Csak néha tekintett-fel a' szőlőlevelen keresztül az égre, 's örömkönyűk csordultak szemeiből.

Te, kit az Istenek után leginkább tisztellek, atyám! ugymond'; melly édesen alszol te itt! Melly nyájas a' kegyesek' alvása! Tántorgó lábad bizonyosan azért lépe-ki a' kalibából hogy az estvét imádkozásban töltsd, 's könyörögve szunnyadtál-el. Te énérttem is könyörögtél, atyám! Mi boldog vagyok én! A' te kéréseidet meghallgatják az Istenek. Mert miért nyugszik hát olly bátorságosan kalibánk gyümölcsfáinknak görbült ágai alatt? miért van áldás nyájunkon 's mezőnk' termésein? Gyakorta, midőn te látván mint igyekszem erőtlén korodnak könnyebbítésein, örömcseppeket sírsz, az égre pillantasz 's áldasz, oh atyám, mit érez olykor szívem! Mellyem megdagad, 's szemeimből bő könyűk omlanak. Ma, midőn karjaimon jövé-ki a' napra hogy újabb erőt végy, 's

láttad a' víg nyáját magad körül, a' termett gyümölcsöst 's a' gazdag mezőt mindenfelé, így szólál: Hajaim öröm alatt őszültek-meg. Maradjon áldás rajtad, kies táj! Szemeim immár nem nyugszanak sokáig rajtad; én téged majd boldogabb szállással cseréllek-fel. Ah, atyám, el kell tehát tőled maradnom? borzasztó gondolat! Ah, akkor, akkor oltárt emelek sírod felett, 's valahányszor olly boldog napom virrad-fel mellyen mással jól-tehettek, mindannyiszor, atyám, tejet és virágot töltök sírhalmadra.

Ezt mondá 's elhallgatott. Nedves szemmel nézett sokáig az alvó Öregre. Mint szunnyad mosolygó képpel, monda; kegyes tetteiről fog álmában emlékezni; ezek terjesztenek vidámságot homlokára. Mint süt tar fejére 's ezüst szakálára a' hold. Oh, hogy a' hús esti szellők ártásodra ne légyenek, és a' szálló harmat! De most csókjai által ébresztette-fel, 's bevitte a' kalibába, hogy a' puha gyapjún nyugalmasabban fekhessék.

AMYNTÁSZ.

Idején reggel jöve-ki a' ligetből a' szegény Amyntász. Sövénykarókat vágott vala a' ligetben, 's meggörbedve vitte terhét. 'S ime egy fiatal tölgyet láta-meg a' sebesen-folyó patak' szélén; 's a' sebesen-folyó patak egészen kimosta vala a' földet gyökerei közül, 's a' fiatal szomorúan állott a' víz' szélén; 's dőlni készült. Kár volna tenéked, szép tölgy, monda Amyntász, e' dühös vízbe dőlnöd; nem, légi tetőd nem lesz játéka habjainak! Így szólván, letévé a' terhet válláról. Én ugymond, új karókat vághatok magamnak; 's erős töltést kezdé fonnai a' fa' töve körül, 's megtömte azt friss földdel. Már kész vala a' töltés, 's a' fiatal tölgy' meztelen töve be vala töltve friss földdel, 's Amyntász vállára vetette baltáját, 's kedvetelve tekintett még egyszer a' megmentett fa' árnyába, 's vissza akara menni új karókért a' ligetbe. De a' Dryász nyájasan szólítá-meg a' tölgyből: Jutalom nélkül eresztenélek e el tégedet, jószívű pásztor? Szólj, mit kívánsz munkádért? tudom én hogy te szegény vagy, 's csak öt juhot hajtasz legelni. Oh, ha megengeded, kegyes Nympha, hogy kérjek, felele a' szegény pásztor, a' szomszédom Palémon aratás olta sínlik; tedd, oh tedd ötet egészségessé!

Ezt kérte a' jószívű pásztor, 's Palémon felgyógyult. De Amyntász mind nyáján mind gyümölcsösén, mind mezejében látta a' tetézett áldást, 's gazdag pásztorrá leve; mert az Istenek nem feledik az igazat.

DÁMON ÉS DAPHNE.

DÁMON. Elment, Daphne! elment a' setét borúlat! megnémult az ég' rettentő szava! Mit reszketsz, Daphne? Nem szaggatja már a' szikrázó villám a' fekete fellegetket. Lépjünk-ki a' barlangból. Juhaink, mellyek félve gyűltek a' tölgy' ágai alá rázzák vállai-

ikről a' csepegő esőt, 's újra elszélednek a' megfrisült legelőn. Menjünk-ki innen, Daphne, 's nézzük mint ragyog a' víg napfényen a' megázott körny.

'S kézen fogva léptenek-elő a' menedék-barlangból. Melly szépen ragyog, monda Daphne, megszorítván pásztorá' kezét, melly szépen ragyog a' vidék; melly tisztán ragyog az ég' kékje a' megszaggatott felhőkön által. Repülnek, oh repülnek, az ijesztő fellegek! Miként hintik árnyokat a' napon fekvő mezőre. Nézzd, Dámon, amott fekszik árnyában a' halom, kalibástúl, csordástúl; íme szökik az árny, 's napfényen hagyá a' halmot. Nézzd mint repül-végig a' völgyen, a' színes rétek felett.

Mint ragyog amott, o Daphne, monda Dámon, mint ragyog amott az Írisz' íve, kifeszülve az egyik dombtól a' másikig! Setét felleg ül hátán⁵. A' kegyes Istenné nyugalmat ígér ívéről, 's mosolyogva pillant a' kárt nem szenvedett völgyre.

Nézzd, nézzd, felele Daphne ált'-ölelvén karjaival, visszatérnek a' Zephyrek, 's vígabban játszanak az esőcseppes virágokkal a' hímezett szárnyu lepék 's a' pánczélos bogarak vígabban szállongnak a' verőfényen; a' szomszéd tó pedig, nézzd, oh nézzd, mint ragyognak körültte a' megázott apróbb csemeték 's a' felnyult fűzek! elcsendesülve fogadja-el újlag a' tiszta ég' képét, és a' fáknak köröskörül.

DÁMON. Ölelj-meg, Daphne; kérlek, ölelj-meg. Oh, melly titkos öröm hatja-meg lelkemet! Melly igen szép minden körülöttünk! melly kimeríthetetlen kútfeje a' gyönyörnek! Az éltető naptól a' legkisebb fűszálig minden csuda. Mint tölti-el lelkemet ez örvendés! Ha a' magas halomról végig-nézek e' szélesen-elterjedt tájon, vagy midőn elnyulva a' fűben, a virágok' 's csemeték' külömbégeit 's azoknak kiseded lakosait vizgálok; midőn éjjel a' csillagokkal behintett eget, midőn az évszakok' cseréjét, a' megszámlíthatatlan termések' növéseit, midőn e' csudákat nézegetem, mellyem feldagad, új gondolatok tolakodnak előmbe, nem fojthatom-meg őket, 's eldőlök, 's sírva rebegem bámúlásomat annak a' ki a' földet teremté. O Daphne, nem lehet ez örömhöz semmit hasonlítani, hanemha szerelmednek édességét.

DAPHNE. Én is, én is érzem ez örömet, szeretett Dámon! Nézzük hű ölelések közt tovább is a' közelítő reggelt, az esthajnal' piroslását, a' hold' csendes fényét. Nézzük el nem telhető gyönyörködések közt e' csuda dolgokat, szoruljunk egymásnak mellyére, 's rebegjük örvendő álmélkodásainkat. Melly kibeszélhetetlenül édes e' gyönyör, midőn hozzá a' legtisztább szerelemnek édessége járul!

LYKÁSZ ÉS MÍLON.

Az ifju énekes Mílon – gyenge ajkán még gyéren látszott a' szakál, mint midőn tavasz' kezdetén a' gyenge fű ritkásan üti-ki magát a' későn-esett hóból – 's a' fodor sárgahaju szép Lykász, mint az érett búzafők, bögő csordájokat a' bikkesen túl egygyüvé hajtották. Idvez' légy nekem, Lykász! monda az énekes Mílon, 's kinyújtotta feléje ke-

⁵ hátán

zét; idvez' légy nekem! Jer, menjünk a' bikkesbe. Teheneim legeljenek itt a' szálas fűben. Nem engedi vizsga ebem hogy elszéledjenek.

LYKÁSZ. Nem, Mílon; amoda üljünk inkább, ama' boltos sziklák alá. Leomlott darabok vannak ott, puha mohhal benőve. Szép ott ülni és híves. Nézzd miként omol perczegve a' tiszta forrás az ingó bokrok közzé; zuhogva szökdös szövevényei közt, 's lesiet a' tóba. Szép ott ülni és híves. Üljünk a' mohos kövekre; úgy az elsetétült bikkes felénk veti árnyát.

És elmenének, és leülének a' mohos kövekre, a' boltos sziklák alá, 's Mílon így szóllott: Régen, igen régen hallom immár énekeid' dicséreteit, te sípos Lykász! Vetélkedjünk egymással; mert engem is szeretnek a' Múzák. Én neked amaz ünöt teszem-fel bérül; látod mi szép foltos? látod mi szépen állnak fejr oldalán fekete foltjai?

LYKÁSZ. Én pedig legjobbkémet teszem-fel neked, fiastúl. Amott tépi a' fűzről a' repkényt, 's szepe fíja mellette szökdell. De, Mílon, ki lesz bíránk? Előkiáltam e a' vén Menalkot? amott eregeti a' forrást, a' bikkes alatt, réjtére. Ő ért az énekhez.

'S a' gyermekek előkiálták a' vén Menalkot, 's ő előjöve; 's leült melléjek a' sziklák alatt a' mohos kövekre, 's Mílon így kezdé a' dalt.

MÍLON. Boldog a' kit a' Múzák kedvellnek. Ha szívünk örömben repes, oh, mi szép akkor dallal mulatgatni Echót és a' víg ligetet! Nem is vagyok én soha dal nélkül mikor a' hold' szelíd világa vagy a' hajnal' rózsaszíne ragadják-el érzéseimet; 's tudom hogy az éneklés felderíti bús óráinkat; mert engem szeretnek a' Múzák, 's ama' fejr gödölye nekik nevededik áldozatul. Majd megáldozom azt, felkoszorúzott szarvakkal, 's új dicséreteket énekelek.

LYKÁSZ. Csácsogó gyermek-koromban az atyám' térdein ültem, 's hallgattam, ha nádján sípolt, dalai' kedves hangjait, 's félénken utána rebegtem. Néha ki is vevém csapodár mosolygással a' nádat szájából, 's tördelt hangzatokat szedtem belőle. De nem sokára megjelent álmomnak Pán. Ifju! ugymond, menj az én ligetembe, 's fogd a' sípot mellyet ottan Hylász függeszte a' nekem szent tölgyre. Méltó vagy hogy azon te sípolj őutána. Csak tegnap áldozék neki idei oltványaimnak csemetéjiből, 's egy teli kanta olajat 's egy teli kanta friss tejet töltöttem-ki képe előtt.

MÍLON. A' szerelem is gerjeszt éneklésre; inkább mint a' hajnal' lángja, inkább mint a' hús árny, 's a' hold' kedves fénye. Oh, ha a' szeretett leány dicséri énekeinket! ha egy édes mosolygással jutalmazza, vagy egy koszorúval! Miolta engem pásztorának hív Chloe, olly derűtség terjedett-el szívemben mint e' szép tájon a' legtisztább tavaszi nap; azolta szebb énekeket dallok. Chloe, a' ki nyájast mosolyog, mint a' szelíd Céresz, 's elmés mint magok a' Múzák.

LYKÁSZ. Ah, az én szívem sokáig szabad volt a' szerelemtől! Sorsomnak örülve, csak az Istenek' dicséreteit, csak nyájtartást, faoltást, szőlőmunkát éneklettem. De a' miolta Amaryllt látám, az érzéketlen Amaryllt! azolta csak kesergő dalokat dallok, azolta szomorgás váltotta-fel víg kedvetem. Kevésbe mult hogy erőt nem vevék szerelmemen; csak néha tért vissza szívembe. De ah! nem veszek én azon erőt, miolta ötet a' kivirult boroszlán alatt látám, 's éneklését hallám. Csintalan Zephyrek lebdestek körülte, letpdesték a' fa' virágait, 's reá szórták a' szép leányra; 's az elűzött telet játszották, szállongó hőszeemeivel.

MÍLON. A' hol ama' setét fenyves áll, ott zuhog egy patak a' bokrok közül; oda szokta Chloe nyáját hajtani. Minap virágfonadékokkal ékesítettem vala-fel még virradta előtt az egész szép helyt; lepdesve függtek azok egy bokortól a' másikig, 's törzöskéire tekergőztek. Ollyá leve a' szép hely mint a' tavasznak vagy a' mosolygó Cyp-risznek szentelt liget. Még neveinket vésem, mondám, e' fenyő' héjára, 's elrejtetem a' bokrok közt, 's látni fogom mosolygását, 's hallani majd mit mond. Így szóllék, 's hozzá fogtak a' név' metszéséhez. De hirtelen' koszoru fonódott fejemen. Kedves rezzenéssel fordultam-meg, 's a' szép Chloe mosolygó szemekkel, mosolygó édes szájjal állta előttem. Kihallgattalak, ugymond; kihallgattalak! 's egy édes, egy igen édes csókot nyomott ajakomra!

LYKÁSZ. Amott áll az én hajlékom, a' halom' alján, befedve vastag árnyba; amott pedig, közel hajlékomhoz, köpűim állanak két rendben, egy pataknak virágos szélén. Gazdálkodva laknak ottan, az olajfák' hús ágai alatt. Még egy raj sem távozott-el messzére méhesemtől; vígan zsi bongnak virágos tábláimon, 's bővséggel gyűjtik jó⁶ gazdájoknak a' mézet és viaszt. Nézzd mint mennek feszült tölgyekkel ama' réten teheneim; nézzd pajkos borjaik mint ugrosnak körülöttök, 's kecskéim és juhaim melly nagy számmal tépik a' csalétot, 's mint harapnak a' kövér fűbe. Ezt, o Amaryll! ezt mind az Istenek adák nekem, 's ők kedvellenek engemet, mert én hű vagyok. Fogsz e te is, ah, fogsz e te is engem kedvelleni, mint az Istenek, hogy hű vagyok?

Így éneklének a' fiatal pásztorok, Menalk pedig így szólla: Mellyiteknek ítéljem a' bért, nyájas énekesek? Dalotok édes mint a' méz, kedvesen foly mint a' patak, kíváncs mint a' rózsa-ajkak' csókja. Lykász vedd te a' kesely tehenet, 's a' fias kecskét add Mílonnak.

DÁMON ÉS PHYLLISZ.

DÁMON. Már tizenhat tavaszt láttam; de, édes Phyllisz! még egy sem vala olly szép mint ez! 'S tudod e miért? Most melletted őrzöm nyájamat.

PHYLLISZ. 'S hát én? én már tizenhármát láttam. Ah, kedves Dámon! nem, egy sem volt olly szép mint ez! 'S tudod e miért? – Sóhajtva szorítá Dámonát magához.

DÁMON. Nézzd, Phyllisz, mint borúl a' legsűrűbb boltozatra ez a' boroszlán itt a' zsilíp mellett; hallod mint zuhog az omló patak! Jer, jer, Phyllisz, feküdjünk a' szálás fűbe ott, ott, 's...

PHYLLISZ. Igen, édes Dámon; mert én csak akkor vagyok víg mikor te velem vagy. Nézzd, mint ver örömében szívem, mert ah, tegnap dél olta nem láttalak!

DÁMON. Ide, szeretett Phyllisz, ide ülj, e' tömött herébe. Oh ha mindég láthatnának mosolygani, 's ezt a' szép kék szemet! Nem; ne nézz így reám! monda gyengédeden fogván-be a' leány' szeméit; hidd-el, mikor így nézsz reám, nem tudom mi lel, reszketek, sóhajtozom, 's eláll szavam.

⁶ jo

PHYLLISZ. Vedd-el, Dámon, vedd-el kezedet szemeimről! Ha hozzám nyúlsz, vagy kezedbe veszed kezem', én is szint úgy járok. Ah, mit érzek olyankor! nem tudom mi le; 's szívem miért dobog.

DÁMON. Phyllisz, mi az amott a' fán? Két galamb! Nézzd mint veregetik egymást kis szárnyaikkal, hallod mint nyögnek? Most – most – ragyogó nyakokat csípkedik; most kisdod fejeket 's szemek' táját. Jer, Phyllisz, jer! csapjuk-össze mi is karjainkat, mint ők csapják szárnyokat. Nyujtsd ide nyakad'; és szemed'; úgy én is csípkedem.

PHYLLISZ. Tartsd számon szádat, szeretett kedves Dámon! ők egymást úgy csípkedik.

DÁMON. Melly édes játék, o Phyllisz! Nektek köszönöm tudását, kedves galambok. Ne kapjon-el soha az ölyv!

PHYLLISZ. Nektek, oh nektek, szép galambok! Jertek, szálljatok keblembbe, 's lakozatok nálam. Az erdőben és a' mezőn a' legízletesbb magvakat szedem-meg nektek; 's míg engem Dámon csípked, ti keblemben csípkedjétek egymást. – Ah, Dámon, repülnek, a' szép galambok!

DÁMON. Phyllisz, nekem egy gondolatom van. Hát ha a' mi játékunk csók? a' miről nem régiben így énekle Amyntász: „Nincs oly kedves a' frís ital a' fáradott kevésnek, mint a' csók a' szerelmeseknek. Szebben susog ez mint mikor a' tiszta csermelye a' rekkenő dél' melegen zöld árny között csörög.”

PHYLLISZ. Oh az! az! fogadni mernék hogy csók. Jer, kérjük-meg Chloét. De igazítsd-meg elébb a' pártám'; hajamat mind elbogyazád.

DAPHNISZ ÉS CHLOE.

Feljőve az esthajnal, midőn Chloe kedves Daphniszával a' magányos fűzesbe ment, a' zuhogó patakhöz. Öszveszött karral mentek a' fűzesbe. De Alexis már a' zuhogó patak mellett ült; szép ifju; de még aludt szívében a' szerelem. Idvez' légy, szerelmetlen pásztor! monda Daphnisz. Talán ugyan már ellágyította szívedet valamely leány, hogy rejtékárnyakat keressz; mert a' kik szeretnek, keresik a' rejtékárnyakat. Én kedves Chloémmal jövök; szerelmünknek boldogságát akarjuk itt énekelni. Így szólla Daphnisz, 's mellyéhez szorítá lyánkája' kezét. Tetszik e hallanod énekeinket, Alexis?

ALEXISZ. Nem; szívemet nem lágyította-el leány! Azért jövék ide, hogy az esthajnal lássam, midőn a' kékelő hegyeket piros színnel önti-el. De örömmel fogom hallani éneklésteget. Illy tájban-szép hallani az éneklést.

DAPHNISZ. Jer, Chloe, üljünk mellé a' fűbe, 's énekeljünk! A' te énekedet az én sípom fogja kísérni, Chloe; te pedig Alexis, te gyakorlott sípos vagy, kísérd te az enyém.

Kísérni fogom, felele Alexis, 's leülének a' fűbe a' patak mellett, 's Daphnisz így kezdé:

DAPHNISZ. Csendes völgy 's zöldellő halmok! nincs pásztor boldogabb mint én, miolta Chloém szeret. Szép ő, 's oly kellemes mint a' kellemes reggel, midőn a' nap égő sugárokkal lép-elő a' hegyek megől. Minden virág örül neki, 's a' kisdod madarak énekel kelnek elébe. Vígán szállnak egy ágról más ágra, 's cseppengetik a' harmatot.

CHLOE. Örül a' kis fecske mikor a' téli álomból a' parton felserken, 's a' szép kikeletet meglátja. Szökdös akkor a' fűz' tetőjin, 's csevegi örömet a' halmoknak és a' völgyeknek, 's ezt kiáltja: Társaim, serkenjete! itt a' tavasz! De még inkább örülök én, mert engemet Daphnisz szeret, 's ezt kiáltom nektek, társaim: Sokkal szebb mint a' szép tavasz, ha bennünket jámbor ifju szeret!

DAPHNISZ. Szép az, midőn a' nyáj a' távol halmokon gyakor csalét között őgyeleg: de még szebb, még szebb, o Chloe! midőn setét hajfűrtödet virágok szövik-által. Szép a' derült ég' kékje is: de még szebb a' te kék szemed, midőn nekem nevetve pillant. Inkább szeretlek, én Chloém, mint a' hal szereti a' tiszta tóvizet, inkább mint a' pacsirta a' reggel' hajnalát.

CHLOE. Hogy a' minap magamat a' csendes kútفőben⁷ nézém, így sóhajtottam-fel: Oh, ha én Daphnisznak tetszhetném, a' jó pásztornak! 's te láttatlan' megettem állál, 's virágokat lökél a' víz tükrébe, hogy képem el tűnt buborékjai között. Ijedten hátra-fordultam, megláttalak, sóhajtottam, 's te mellyedre szorítottál. Ah Chloe! ezt monád, bizonyságim az Istenek, hogy szeretlek! Ah, felelék én, szeretlek téged, én Daphniszom! szeretlek! inkább mint a' virágot a' méh, inkább mint a' harmatot a' virág!

DAPHNISZ. O Chloe, ha te elázott szemmel, ha te szorító karra mondod ezt Daphnisz, szeretlek! akkor feltekintek, keresztül a' fák' levelein, a' tiszta ég felé. Istenek! így fohászkodom olyankor miként háláljam-meg boldogságomat? miként azt hogy Chloét nekem adátok? Akkor mellyén dőlök-el, és sírok; ő pedig felcsókolja szemeimből a' könyűket.

CHLOE. Én pedig felcsókolom szemeidből a' könyűket, de szemeimből sűrűbbek omlanak, 's öszvelegyednek a' tiéiddel. Daphnisz! így sóhajtok olyankor. Ah Chloe! így sóhajtasz te; Echo pedig mind kettőnk után sóhajt. A' nyáját éleszti a' tavaszi fű, a' hús árny éleszti a' fáradtakat: engem, Daphnisz semmi nem úgy, mint ha szád mondja hogy szeretsz!

Így énekle Daphnisz és Chloe. Boldogok! ezt monád Alexisz sóhajtva; most, csak most érzem hogy szeretni boldogság; éneketek, pillantásaitok, örvendéstek mondta hogy az.

LYKÁSZ, avagy a' kert' feltalálása.

Az ostromló tél szobába zára bennünket, 's dühös zivatarok zavarják-össze a' hó ezüst szemeit. A' Képzelés nyissa-fel tehát előttem azon képek gazdag tárját melyet a' virító tavasszal, a' hó nyárban, 's a' fonnyadó ősszel gyűjte. Kiválogatom a' legszebbeket, 's rendbe fűzöm számodra dalomban, szép Daphne! Így válogatja a' szerető pász-

⁷ kútفőben

tor a' mezőknek legszebb terméseit, midőn lánykája' koszorúját fűzi. Oh, bár tetszenék neked Múzának éneklése, mint találta-fel a' napok' ifjúságában egy pásztor a' kertészkedést!

Ez az a' hely, mondá a' szép Lykász, ez az a' szíl mellynek árnyában tegnap alkonykor Chloe, a' szép Chloe, először csókola-meg. Itt állottál sóhajtvá, midőn akadozó szavaim, dobogó mellyem 's meggyűlt könyűim szerelmemet előtted elárulták. Ah, akkor Chloe, akkor elejtette kezé a' pásztorbotot, 's reszkető karjaim közzé dőltél! Lykász! ezt rebegéd, o Lykász, szeretlek! Legyetek ti az én tanúim, néma csaléток 's magányos kútfolk! mert nektek én régen, régen megvallottam szerelmemet; ti pedig kis virágok, ti könyűimet harmat gyanánt szoptátok-fel.

Oh Chloe, melly kibeszélhetetlen gyönyör szerettetni! Szent légyen e' hely a' szerelem' Istenének. Rózsákkal ültetem-körül e' szílt, 's a' szökellő tekercsény magasan fusson-fel törzsökére, bársony virágaival. Ide gyűjtöm az egész tavaszt; a' piros bazsarózsát a' lilium mellé ültetem; bejárom a' réteket 's a' dombokat, 's megfosztom őket virító csemetéjiktől; a' korán kikircset, az illatos violát, a' homálykedvelő gyöngyvirágot, a' barna pézmát, a' szép boricsot, mint Chloéznak kék szemei; az égő pipacsot, a'⁸ szép császnát, csüggő liliomaival, 's mindent a' mit lelek. Ollyanná teszem majd a' szép helyt, mint egy illattal eltölt berek. 'S akkor ide csalom a' forrás' vizét, 's körülveszem vele ültetésemet, hogy váljon kis szigetté 's békerítem galagonyával, vadrózsával 's kökénnyel, hogy juhaim 's a' kártékony kecskék fel ne fálják a' mit ültettem. Jöjjetek ide akkor, ti, kik a' szerelemnek éltek, nyögdelő gerliczék, jöjjetek e' szíl' tetejére, 's búsongjatok. Ti is lármás verebek, ugrádozzatok rózsakerítésem' hintáló ágain. Ti tarka lepék, üzzétek egymást a' virágok közt 's nősszetek a' rengő liliumon!

Majd így szól az álmélkodó pásztor, midőn itt elballag, 's a' Zephyrek még távolról reá lehellik az édes illatot: Melly Istenségnek szent e' hely? A' mennybeli Vénusznak e' vagy Diána fogta talán védje alá, hogy, eltikkadván a' vadászatban, itt kényére szunynyadhasson?

PHYLLISZ ÉS CHLOE.

PHYLLISZ. Halld' e, Chloe? neked mindég karodon ez a' kosár?

CHLOE. Karomon ugyan, mindég a' karomon ez a' kosár, kedves Phyllisz! Én ezt nem adnám egy egész nyáért is. Nem, monda; oda nem adnám! 's csintalan édes nevetéssel szorította mellyéhez.

PHYLLISZ. 'S miért kedves neked olly igen ez a' kosár, Chloe? Találjam? Nézzd, te már is pirulsz. Chloe, találjam?

CHLOE. Én pirúlok?

PHYLLISZ. Te, te! mintha az esthajnal sütné arczodra.

⁸ pipacsot. a'

CHLOE. Jer, kedves lyánka, megvallom. – Ezt nekem Amyntász, a' szép Amyntász adta. Maga fonta ő ezt. Nézzd mi szépen van e' zöld levél 's ez a' piros virág közzéje fonva feje vesszejinek. Nem hinnéd mennyire kedves ez nekem. Velem jó, akárhova menjek; szebbek nekem a' virágok 's édesbben illatoznak ha kosaramba rakhattam; ízletesebb a' gyümölcs ha belőle eszem. Phyllisz!... de mit fogok még utoljára gondolni hogy mindent elmondok! Ah, hagyd megvallanom! én ezt sok ízben már meg is csókoltam. Oh! Amyntász a' legszebb, Amyntász a' legjobb pásztor!

PHYLLISZ. Láttam én mikor fonta. De hallottad volna csak mit mondott a' kosárhoz. De Amyntász nem szebb az én Alexiszemnél. Oh, ha hallanád mint énekel! Várj; eldallom tegnapi dalát.

CHLOE. Igen, Phyllisz, igen! De mit mondott Amyntász a' kosárhoz?

PHYLLISZ. Mingyárt! csak elébb az Alexisz' dalát.

CHLOE. Ah! – hosszú e?

PHYLLISZ. Halljad hát: „Örülök, ha az esthajnal a' halmon süt reám: de még inkább midőn reám a' szép Phyllisz nevet. Nem vígad úgy a' víg kepés utolsó kévét ha már bevitte csűrbe, mint én midőn honnom felé csókjával ballagok.” – Ez vala tegnapi dala.

CHLOE. Szép dal, Phyllisz; de mit monda hát Amyntász midőn kosaramat foná?

PHYLLISZ. Nevetnem kell! – A' tó mellett űlt a' fűzesben, 's míg ujai a' veres, zöld és feje vesszőket fonták...

CHLOE. Phyllisz! jó Phyllisz! ne állj-meg hát!

'S míg ujai a' veres, zöld és feje vesszőket fonták, így folytatá Phyllisz beszédét, ekképen szóla: Kis kosár, én téged Chloénak készítelek; Chloénak, ki olly édeskén nevet! Tegnap közel méne-el hozzám nyájával, meglátott⁹, 's így szállíta-meg: Jó estvét-Amyntász! 's olly édeskén, olly édeskén mosolygott, hogy verni kezde szívem. Engedjetelek, festett vesszők, ne töredezzetek a' fonás közben; úgy majd a' szép Chloe' karján fogtok függeni. Majd, majd, ha arra méltóztat! Oh, ha reá méltóztatna! ha gyakran hordana karján! Így szállott, 's kész volt a' kosár, 's felkölt, 's szökött örömeiben.

CHLOE. Ah, mégyek! Amott legeli nyáját túl e' dombon. Mellette hajtom-el juhaimat, 's nézzd, Amyntász! így szállítom-meg; nézzd, karomon kosarad!

PALÉMON.

Mi szépen ragyog a' hajnal a' mogyoróbokor' 's vad-rózsa' levelein ablakom előtt! mi vígan cseveg padlásom alatt a' gerendán a' fecske, 's a' kis pacsirta fenn a' légben! Ime meg van minden frisülve, 's a' fűszálak a' harmatban új életet vettenek. Új életet vettem, úgy tetszik, én is! Próbát ejtek, kimászhatok e' hajlékomból. Gyámolbotom vígyen engem, roskadt öreget, a' küszöbig; ott várom-be a' nap' feljöttét, 's kinézelek a' rétre.

⁹ meg, látott

Mi szép minden körültem! Örömnék szava és víg háláé, valamit hallok. A' madarak az égből, a' pásztorok a' mezőn örvendéseket éneklék; azt bőgik az őgyelgő csordák is a' pásztos halmon 's a' vizenyős réteken. Meddig, oh meddig fogom én még, jó Istenek, elfogadni kegyeteket? Ime kilenczvenedikszor láttam most az évszakok cseréje; és ha visszatekintek, mostanról születésemnek órájáig, azon elnyúló hosszú nézetre melyly vége felé láthatatlan tisztasággá tűn szemeim előtt, oh, mint emelkedik akkor mellyem! Elegendő hála e tinéktek, o Istenek, az öröm mellyet nyeltem ki nem tud mondani? azok a' könyűk mellyek sűrűen omlanak szemeimből? Folyjatok, kedves könyűk! folyjatok-le orczáimon! Ah, ha visszatekintek elmúlt napjaimra, úgy tetszik, csak egy szép tavasz volt életem! Homályos óráim csak rövid ideig tartó borúlatok valának; új éltet adnak a' mezőknek, 's a' csemetéket megfrisítik. Soha nem fogyasztotta-el nyájamat a' métely, soha nem rontotta-meg vetésemet 's gyümölcsösemet a' jégeső, soha nem múlott kalibám körül tartós veszély. Örvendve néztem-ki a' jövődre, mikor gyermekeim mosolyogva játszottak egymással ölemben, vagy mikor karom csácsogó unokámnak bukdosó lépéseit intézgette. Örvendve néztem elébe bekövetkezett időmnek mikor nevedetni látam e' kis csemetéket. Védni fogom őket a' veszély ellen, mondam; gondoskodni fogok körülöttök, 's az Istenek visszafizetik dajkaságomat¹⁰; felvona-kodnak, 's kedves ízű gyümölcsöt fognak teremni¹¹; fákká válnak, 's erőtlen vénségemet élesztő árnyokba fogadják. Ezt mondam¹², 's szívemhez szorítottam őket. 'S íme felvona-kodtak, 's erőtlen vénségemet élesztő árnyokba fogadták. Így nőttek magasra alma, körtvély 's diófáim mellyeket ifju koromban ültettem, kalibám körül; messze nyujtják-ki mostan agg gallyaikat, 's a' kis kalibát békés árnyokba veszik.

Az volt az én legkeserűbb bánatom, o Myrta, mikor te dobogó mellyemen elhalál. Már tizenkétszer borította sírodat virágai alá a' tavasz: de közelít a' nap, az az örvendés nap, melly tetemimet a' tied mellé teszi. Oh, talán felhozza azt a' közelítő éj. Gyönyörködve nézem, mint nyúl-el mellyemen ezüst szakálam. Játszodjál, kis Zephyr, játszodjál feje szálaival! Érdemes az arra, mint a' víg ifju arany üstöke, vagy a' virítani kezdő leány' nyakán a' lebegő barna fürtök. Légyen e' nap nekem örömnék napja. Öszvegyűjtöm gyermekeimet, szinte csácsogni kezdő unokámig, 's áldozatot mutatok-be kegyes Ház'isteneimnek. Az oltár kalibám előtt fog állani. Koszorút teszek tar homlokomra, 's karom reszketve veszi-elő a' lantot, 's úgy éneklünk, én és gyermekeim, dicséreteket az oltár körül. Osztán virágot hintek asztalomra, 's víg beszélgetések alatt esszük meg az áldozott húst.

Igy szólla Paléon, 's reszketve emelkedett-fel pálczáján, öszvegyűjtötte gyermekeit, 's víg innepet ült.

¹⁰ dajkaságomat

¹¹ termeni

¹² mondván

MYRTIL ÉS THYRZISZ.

Egy szép éjszaka a' legmagasbb tetőt mászta-meg Myrtil. Az öszvehordott száraz gally nyúlt lángokkal égett előtte; ő pedig kényéren fekvén, a' fűven, tévelygő tekintettel nézelli a' csillagos eget 's a' gyönyörű tájat maga körül a' hold' fényében. De most megrezzenve tekinte hátra, mert közel hozzá megzördült valami a' setétben. Thyrsisz jött. Idvez' légy, Thyrsisz! monda Myrtil; jer, űlj tüzem mellé, 's mondd-el, hol jársz, holott már mindenek alusznak?

THYRSISZ. 'S téged lellek itt, Myrtil? Ha gondolhatám vala hogy te vagy, nem késtem volna olly soká vezérül venni tüzedet melly a' setétben messzére kisüt a' síkon. De, Myrtil, most, midőn a' hold' kedves fénye 's a' magányos éj komoly dalokra készítenek; Myrtil! egy szép lámpást adok értte; maga csinálta azt agyagból mesterkélő atyám, egy négylábu szárnyas kígyó feltátja száját, 's abban ég a' mécs, farkát pedig markolatúl csavarítja-fel; íme Myrtil, ezt adom neked érette, dalld-el, kérlek, a' Daphnisz' és Chloe' történetét!

MYRTIL. Eldalolom neked a' Daphnisz' és Chloe' történetét; most, midőn az éj komoly éneklésre készítenek. Imhol vannak a' száraz gallyak; te azalatt vígyázz hogy tüzünk el ne fogyjon.

„Jajdúljatok utánam, szirtfalak! szomorúan zengjen vissza énekem a' partról és a' ligeten!

Csendesen fénylett a' hold, midőn Chloe a' parton álla, 's szívszakadva várá a' sajkát mellynek Daphnisz kelle általhozni hozzá. Soká múlat az én kedvesem! így szólla a' parton. Elhallgatott a' fülmile, 's a' szerelmes leány' esdekléseire figyelmezett. Soká múlat az én kedvesem! De... halld!... csapkodást hallok; mint mikor habok csapkodják a' sajka' oldalát. Te vagy, édesem?... Igen!... De nem!... Meddig fogtok még csalogatni, lármás habok? Ah, ne űzzetek játékot a' leghűbb leány' epedéséből! Hol vagy, kedves? Nem fűz e szárnyakat lábaidra a' szerelem? Talán most sietsz a' ligeten a' parthoz. Oh, ne sértse-meg gyors lépteidet a' tövis, se sarkadat a' csúszó kígyók! Szűz Istenné, Lúna avagy Diána, hibázhatatlan íveddel! hints, kérlek, nehanyat ösvényére sűgáraid közzül! Oh mint fogom majd megölelni, ha a' sajkából kiszáll! De most... ah, nem csaltok többé, álnok habok! Oh, verjétek gyengédeden oldalát, 's hozzátok vígyázva hátaitokon! Ah Nymphák! ha valaha szerettetek, ha tudjátok, melly nehéz a' várakozás... Már látom... Idvez' légy, kedves!... De mért nem felelsz?... Istenek!... Ájúlva dől-el a' parton.

Jajdúljatok utánam, szirtfalak! szomorúan zengjen vissza énekem a' partról és a' ligeten!

Egy felfordult sajka úszott a' part felé. A' hold világította a' gyászos esetet. Chloe ájúlva feküdt a' parton, 's a' környéket rémítő csend lepte-el. Felébredt ájulásából; rettenetes ébredés! Némán 's reszketve űlt a' parton. A' hold a' felhők megé vonta magát. Elfojtódott mellye, 's dobogva foházkodott. Azután jajgatásra fakadt, 's Echo újra kiáltotta jajgatását a' gyászba-borult környéknek, 's siralmas fuvalat járta keresztül az erdőt és a' ligetet. Öszvekapcsolt kézzel verte mellyét, 's letépte szép hajfűrtjeit. Ah, Daphnisz, Daphnisz! Gyilkos habok! Nymphák, ah, mit kések én, boldogtalan, a' habok közt keresni haláloamat, kik életemnek minden örömét elrablották! Így szólla, 's a' vízbe ugrott a' partról.

Jajdúljatok utánam, szirtfalak! szomorúan zengjen vissza énekem a' partról és a' ligeten!

De a' Nymphák meghagyák a' haboknak hogy Chloét gondosan tartsák hátaikon. Kegyetlen Nymphák! kiálta, mít késlelitek halálomat? Ah, nyeljete-el, éh habok! de a' habok el nem¹³ nyelték; gondosan vitték őtet hátaikon egy keskeny sziget'¹⁴ széléhez. Daphnisz már annakelőtte oda úszott vala. Melly elgyengüléssel dőlt karjai közzé a' hű leány, mint örvendeztek egymásnak, ah azt én el nem dallhatom. Illyen a' fűlmile' vígadása midőn fogságából kiszabadúl. Szerelmes hímje éjekeket töltött siralmas panaszokkal a' fák tetőjén. Örvendve repül megrezzent párjához; sóhajtoznak, csipkedik egymást, összeverik kis szárnyokat, 's víg csattogások alatt töltik immár a' hosszú éjekeket.

Ne jaidúljatok többé utánam, szirtfalak! Öröm zengjen vissza a' partról és a' ligeten!" – Te pedig, Thyrzisz, add nekem a' lámpást; eldallám a' Daphnisz' és Chloe' történetét.

CHLOE.

Kegyes Nymphák, kik e' csendes szirtüregben lakoztok! Sűrű bokrokat ültettetek ti hűs pitvaratok élébe, hogy nyúgalom 's eleven árny ápoljanak; ti, kik e' tiszta forrást medenczéitekből öntitek, o kegyes Nymphák, ha most az erdők' Isteneivel nem múltatok a' sűrű berkekben 's a' szomszéd halmon, vagy ha medenczéteken szunnyadtok, ah! ne szakassza-félbe panaszom nyugvástokat! De ha ébren vagytok, kegyes Nymphák, értsétek-meg, kérlek, epedésem' sóhajtozásit. Én ah! Lykászt szeretem, a' fiatal Lykászt, a' fodor szög hajjal! Láttátok e, Nymphák, mikor foltokkal tarkázott teheneit 's szökdellő borjait erre elhajtja, 's utánok ballagván, a' viszhangnak süvölt? Láttátok e gyönyörű kék szemét 's édes mosolygását? Vagy hallottátok e dalát, ha a' víg tavaszról, vagy a' víg nyárról 's a' gyümölcsös őszről 's a' legelés' munkájiról énekel? Ah, szeretem a' szép pásztort, 's ő nem tudja, hogy szeretem! Melly hosszú válál te nekem, únalmas komor tél, te kergetőnk a' mezőkről! melly igen régen vala az hogy őtet utolszor láttam! Alva feküdt a' bokrok alatt; gyönyörű volt látni mint feküdt! a' lenge szelők szerelmesen játszottak szállongó fürtjeivel, a' nap lebegő árnyakat hinte a' zöld harasztokról szép orcájára; ah, látom, még mostan is látom, miként repdesnek szép orcáján! 's ő csendesen mosolygott álmodozásiban. Hirtelen' elfordulék, elindultam virágokat szedni, 's koszorút fűztem fejére 's sípjára, 's elbujtam a' bokor mellé. Bevárom, mondám, míg felébred; mint fog majd örvendeni! melly édesen fog majd csudálkozni ha fejét és sípját koszorúzza látja-meg! Itt várom-be; lehetetlen hogy meg ne lásson; ha pedig meg nem lát, nevetni fogok neki. Így szóllék, 's elrejtettem a' bokorban: de társaim előkiáltottak. El kelle velek mennem, 's nem láthatám mint örvendett, midőn sípját 's hajfürtjeit koszorúzza látta-meg. De melly boldog lészek nem sokára! Ím' itt a' tavasz, 's ez majd mezőre szóllítja a' szép Lykászt is. Nymphák! koszorufonadékokat kötök e' gallyakra mellyek hajléktokat árnyaik alá borítják. Ezek az

¹³ elnem

¹⁴ keskenysziget'

első virágok: a' kikircs, a' kék hyacinth, a' fejér boglár. Induljatok-meg szerelmemen, kegyes Nymphák! 's ha Lykász szent vizetek körül szunnyadt-el, mondjátok-meg neki álmaiban hogy Chloe az a' ki fejére 's sípjára koszorút fűze, hogy Chloe az a' ki őtet titkon szereti!

Így szólla Chloe, 's virágfonadékait felaggatá a' még tar gallyakra. De a' barlangból lassú zsuzsogás jöve-ki; mint midőn a' távol megszóllalt furuglya' hangjait Echo zengi tovább.

MENALK és a' Vadász AESCHYNESZ.

Az ifju Menalk a' magas hegyekben legelt, 's mélyen behajtott a' magas hegyekbe, mert a' sűrű erdők között eltévedt egy juha; 's egy idegenre akadt a' sűrű erdők között. Tikkadva feküdt itt az idegen, 's így szóllította-meg a' pásztort: Ifju pásztor! én tegnap e' sűrű erdők közzé jöttem, őzeket nyilazni és kanokat, 's eltévedtem társaimtól, 's nem lelek forrást, vagy valamelly hajlékot hol emberek lakoznának; sem semmi eledelt hogy éhségem 's szomjúságom' enyhíthessem. 'S az ifju Menalk kenyeret adott neki táskájából és friss gömolyét, 's tökkulacsát levette válláról. Végy enyhületet, ugymond; ebben édes tej vagyok; azután jer utánam, én kivezetlek a' sűrű erdők közzül. 'S az idegen enyhületet véve, 's a' pásztor kivezeté a' sűrű erdők közzül.

Ekkor mondá Aeschynesz, a' vadász: Te szép pásztor, íme te megmentetted életemet. Mi jutalmat adjak én azért neked? Jer velem a' városba; mi ott nem lakunk szalmafedél alatt. Ott márványpaloták emelkednek a' felhőkig, 's sűrű oszloprendek állanak körülöttök. Nálam lesz lakásod; arany kelyhekből fogod inni italodat, 's az ízletes drága étkeket ezüst tálakban rakják elődbe.

Menalk erre így felelt: Bátorságosan élek én a' szalmafedél alatt, 's ment vagyok szél és eső ellen. 'S bár nincsenek sűrű oszlopok körülte: de vannak rakott almafák 's gerézszerű szőlőnövények. A' tiszta vizet agyag-korsóban hordom a' közel forrásból, 's azzal élek a' mit nyájam ad és a' gyümölcsösem. 'S minthogy asztalomon nincs arany, virágot szórok rá.

AESCHYNESZ. Jer velem, fiatal pásztor. A' városban is vannak virágok. Egyenes útakba szedte ott őket a' Mesterség, 's elültette ékes táblázatokba. Ott is vannak források. Márvány emberek, márvány Nymphák öntik azt nagy márvány-medenczékbe.

MENALK. Szébb a' természeti árnyas liget, csavargó sikátoraival, szébb a' virágos hímes rét. Én is ültettem kalibám körül virágokat, majoránát, rózsát, liliomot; és oh mi szépek a' mi forrásaink, ha roppant szirt-falakról omlanak, vagy a' halmok' bokrai közzül, 's végig-csapongják a' színesen-virító réteket! Nem, jó idegen, én nem megyek városba.

AESCHYNESZ. Ott a' leányokat selyembe öltözve látod; képeiket nem égette-el a' nap; fejérek mint a' tej, 's ragyog a' gyöngy és arany rajtok; füleidet pedig tanult lantverők fogják mulatni.

MENALK. Szép az én barna kedvesem. Látnád csak ha harmatos rózsát 's hímes virágkoszorút szó fekete hajai közzé. És oh mi boldogok vagyunk midőn valamely kútfő' csevegése mellett együtt ülünk a' bokrok között! Ó olykor énekre kezd; melly szép az ő éneke! én pedig sípommal kísértetem énekét. Távolra elhallik énekünk, 's Echo utánunk énekeli. Néha pedig lopva hallgatjuk a' madarak' zengéseit a' fák' bérczeiről 's az alatt bokrokon. Vagy talán jobban énekelnek a' ti lantosaitok mint a' fülmile? Nem, jó idegen, én nem megyek veled a' városba.

AESCHYNESZ. Mit adjak hát neked, jószívű pásztor? Vedd e' marok aranyat és ez ezüst kürtöt.

MENALK. Minek énnem az arany? Bővséggel bírom én a' mire szükségem nagyon. Fáimtól vásároljam e meg rajta a' gyümölcsöt? a' rétektől e a' virágokat, 's a' tejet nyájamtól?

AESCHYNESZ. Mit adjak hát? mivel jutalmazzam-meg tehát jótétedet?

MENALK. Add nekem e' tököt, melly válladon függ. Ugy tetszik, az ifju Bacchusz van rajta és a' szüretelő Szerelmek, rakott kosaraikkal.

'S a' vadász nyájasan mosolyogva vette-le válláról a' tökkulacsot, 's a' pásztornak nyújtotta. Ez pedig szökött örömeiben, mint a' kis bárány szökik.

AZ ELTÖRT KORSÓ.

Egy kecskelábu Faun elterpedve feküdt mély álmában egy tölgy alatt; 's a' serdülő pásztorok megláták őtet a' tölgy alatt. Kössük erősen a' törzsökhez, ugymondának 's ne oldjuk-fel, valamíg magát egy dallal fel nem váltja. 'S a' gyermekek erősen hozzája köték a' Faunt a' fatörzsökhez, 's makkjával felhajgálák álmából. Hol vagyok én? kérdé a' felserkent Faun, 's nagyokat ásított, 's messze kinyújtotta karját és kecskelábait. Hol vagyok én? Hol a' korsóm? ah imhol a' darabja! Tegnap törtem-el azt, midőn itt részegen eldőltem. De ki kötözött-meg illy erősen? Így szólla, 's körütekintett, 's meghallá a' pásztorok' sziszegéseiket. Oldjatok-fel kis fiúk! kiálta nekik. Nem mi, ha csak egy dallal magad' ki nem váltod; ezt felelték. Mit dalljak nektek, gyermekek? kérdé a' Faun. Az eltört korsót énekelem; üljetek mellém kerékbe.

'S a' gyermekek leülének mellé kerekben, 's a' Faun így kezdte dalát:

„Eltört, eltört a' szép korsó! Imhol van a' cserépje.

Szép volt az én korsóm, hajlékomnak legfőbb dísze; 's ha lakom mellett Isten ménel, így szállítottam-meg: Jer', jer', igyál, 's csudáld a' szép korsót! Korsója ilyen Zeüsnek sincs a' legszebb innepen.

Eltört, jaj, eltört a' szép korsó! Imhol vannak cserépjei.

Ha társaim hozzám jövének, körül feküdtük a' szép korsót. Kurjongva ittunk, 's a' ki itt¹⁵, eldallá a' rá-vésett estet melly az ivás közben szájához ért. Barátim, többé nem iszunk belőle! nem dalljuk-el többé az estet melly az ivás közben a' szánkhoz ér!

Eltört, jaj, eltört a' szép korsó! Imhol vannak cserépjai.

Mert fel volt vésve oldalára, mint állott bosszankodva Pán, midőn karjai közt egy szép leány szózatyús náddá változék. Sípokát vágott a' nádból, külömböző nagyságúakat, 's öszvefoglalta viasszal, 's bús énekét a' parton mondta-el. Echo felhallgatott az új zengezetre, 's elzengette azt a' csudálkozó ligetnek 's a' halmoknak körös-körül.

De eltrört, jaj eltört a' szép korsó! Imhol vannak cserépjai.

Osztán az vala reá vésve, hogy a' fejér bika Zeüsz mint vitte Európát a' habokon. Hízelkedő nyelvvvel nyalogatta a' lány' térdeit; de ő sírt, jajgatott, 's tördöste kezét. A' Zephyrek játékot űztek hajaival, az Ámorok pedig viczkándó delfineken nyargaltak az Isten előtt.

De eltört, jaj, eltört a' szép korsó! Imhol vannak cserépjai.

Rajta vala a' szép Bacchusz is, miként feküdt egy szép leány' karjai közt szőlő-lugosában. Ez keresztül-vetette derekán bal karját, jobbjával pedig csintalanul a' tele poharat rángatta Bacchusznak mosolygó ajkai elől. Szerelmesen tekintett reá a' leány 's csókjait látszott kívánni; előtte pedig foltos párduczai állottak, 's hízelkedve ették a' gerezdeket a' kis Szerelmek' tenyerekből.

De ah, eltört! ah, eltört a' szép korsó! Imhol vannak cserépjai.

O Echo, panaszold-el ezt a' ligeteknek, panaszold-el ezt társaimnak a' barlangokban! Eltört! imhol vannak cserépjai!"

Így énekle a' Faun, 's a' pásztorok feloldották, 's csudálva nézellék mázos darabjait a' fűben.

MÍLON.

A' fiatal Mílon ólálkodva egy madarat fogott a' fenyvesben. Szép tarka volt a' tolla, de még szebb volt az éneke. Fészket csinál neki markából, 's futva mégy' oda, hol nyája az árnyban feküdt; leveti szalmakalapját, alája zárja a' rabot, 's egyenes vesszőket fut metszeni kalitkának, a' fűzesbe. Ha majd kész lesz kalitkám, ha kész lesz; szép kis madár, így szólla örömeiben a' pásztor, Chloénak viszlek. Érted tőle egy csókot, ah egy édes csókot kérek! Chloe jó; ő nem hagy engem soká kérni; egyget csak ad; ha pedig egyget ad, ravaszkodva kettőt, hármát, de négyet is lopok az egy mellé. Oh bár kész volna már kalitkám! Így szólla, 's szaladva méne-vissza fűzvesszőjével a' szalmakalaphoz. De mint álla-meg elszeppeven! Egy irígy szél felfúta kalapját, 's csókjai oda lettek a' madárral.

¹⁵ itt

A' DALLÁS' ÉS LANTVERÉS' FELTALÁLÁSA.

A' napok' első ifjúságában, midőn az ártatlanság' kevés szükségei és az el nem fajúlt természet a' fiatal Mesterségeket szülték, élt vala egy leány. Egy sem vala akkor olly szép, egy sem olly érzékenyen alkotva, elfogadni a' természet' szépségeit. Örömkönyűk köszöntgették a' hajnalt és a' szép környéket, 's víg ellágyulás az estvelgést 's a' hold' csendes fényét. A' dallás még akkor csak szilaj örömsikoltozás vala. Mihelytt az álmatlan kakas, hogy itt a' reggel, lekiáltotta a' kalibáról; mert már akkor multságért magokhoz szoktaták vala az emberek a' szelídebb állatokat; kilépe a' védő fedél alól, hol az éjet töltötte. Öszvehányt gyékény 's a' leggallyasbb tölgyág vala ez, hozzá kötözve az együtt-álló fák' derekaihoz. Ennek alatta lakott a' leány; felette a' madarak laktanak, az ágaknak sűrű gallyai közt. Kiméne ilyenkor a' tájat nézni, mint ragyog a' harmatban, 's a' szomszéd erdőben mint zengenek a' madarak. Gyönyörködve figyelt énekekre, 's követgette zengéseket. Édesen folytak ajakáról a' rendes hangok, ezeknél egy lánykáéról sem folytak rendesebbek. A' mit hajlékony édes szava eltanúlhatott a' madarak' zengéseiből, azt ő külömbféle módon szedte-eggyüvé. Parányi dallók! monda éneklő szózatall; melly kedvesen zeng a' ti éneketek a' magas fák' tetejéről és az alatt bokron! Oh, bár én is idvezlhetném illy kedves hangzatokkal a' feljövő napot! Tanításatok-meg ezekre, úgy örvendésemet véletek éneklek én is a' nap' első sugárainak! Így éneklött a' leány, 's szavai reménytelen' simultak a' madarak' zengései szerént. Örvendve csudálta önn-maga is szavainak rendes öszvegyezését. Mint ragyog a' zengő liget! így énekle továbbá, mint ragyog a' vidék a' harmat' gyöngyeivel! Te a' ki mind ezt alkotád, oh mint örvendek én, mert íme kedvesbb hangzatokkal dicsérhetlek tégedet, mint játéktársaim! Ezt mondá; 's örvendve hallgatta a' vidék az új zengést, 's elnémultak a' madarak.

Ezután minden reggel kiméne a' fák alá, 's gyakorlotta magát az új mesterségben. De a' fák alatt rég olta lesegette őtet egy ifju; álmélkodva állongott a' fák' vastag derekai megett, sóhajtozott, beljebb méne az erdőbe, 's kísérté énekét. Esmélve támaszkodott egykor sás fedele alatt ívére; mert ő találta vala fel a' nyíllövést az ormadarak ellen mellyek galambjait öldösték, kiknek hajléka mellett font egy agg tölgy' törzsöke körül házat. Mi sóhajt-fel így szívemből? kérdé; mi fekszik illy mélyen bús mellyemben? Ezt ugyan öröm 's víg sírás váltja-fel mikor a' szép leányt látom az erdőben, 's hallom kedves szavát: de ha eltűn szemem elől, ah akkor búslakodás tér-vissza szívembe! Ah, mi sóhajt-fel szívemből? – Azonban ujai az ívnek felvont idegeivel játszodtak, 's az idegről egy kedves hang pattana-le. Álmélkodva hallá azt az ifju, 's újra elpattantotta. Ekkor gondolkodik, egy új találmány' nyomozásához fog, 's újra játszik a' héja' béléből sodrott ideggel. De most felugrik, 's vastag vesszőket kezd vágni, két hosszát és két rövidet; 's a' két rövidet ált'ékezi alól és felül a' két hosszabbhoz, 's a' két rövidre húrokat vont a' két hosszú közzé. Most ismét játszott a' húrokkal, 's ekkor vette észre a' hangok' kellemes külöbségeiket a' vastagabb 's vékonyabb húrokon. Leoldotta őket, 's újakat vont zengési renddel a' vesszőkre, 's most kezde játszani; 's szökött örömében.

Ezután minden reggel kiméne az erdőbe, 's gyakorlá az új találmányt, 's eggyező hangokat keresett ujjain az énekhez mellyet a' magas fák közt láttatlan' tanulgata a'

szép leánytól. De, úgy regélik, sokáig hasztalan' keresett, 's sok ideg nem akarta követni énekeit, míg végre egy Isten jelent-meg neki az erdőben, az szedte rendbe húrjait, 's énekét eljátszá előtte. Belé okván ez által, napkölte előtt mindenkor felkereste a' szép leányt az erdőben, eltanulta új énekeit, 's sietve tért a' forráshoz, 's ott dallá-el azokat.

Egy igen szép reggel ismét az erdőben ült a' leány, felékesülve virágpártájával, 's énekelt. Idvez' légy, ragyogó nap, ama' hegy megő! Már csillámlanak sugáraid a' fák-nak tetején 's a' költebb halmokon 's a' víg pacsirta' repdeső tollain. Énekkel fogadának tégedet az erdők' madarai, 's a'... Ekkor elhallgata, 's szélyeltekinde mindenfelé. Melly kedves szózat elegyedik énekembe? monda álmélkodván. Íme, énekemnek mindenik hangját követi. Hol vagy, ének? Szólj, miért hallgattál-el? Énekelj tovább is, kedves szózat. Ha tollas lakosa vagy az erdőnek, oh szállj e' bikkre, hogy láthassalak, 's hallhas-sam zengésedet. Így szólla, 's magasan tekingete-fel a' fák' tetőjire. Félre repültél-el talán? vagy... még e' szózatot nem hallottam az erdők között. Hát ha megcsaltam magamat? De hiszen ébren vagyok. Még egyet fogok énekelni. Idvez' légy, szép rózsá! Még tegnap csak bimbó valál... 's íme szép kebled... ki van feselve már... Köszöntenek a' reggel' lágy fuvalmai... 's a' zsbongó méhsereg... és a' kevély lepe!... Körültted ő vígan lepdés... 's issza harmatodat. Így énekelt, el-el-akadva, 's mindenfelé tekingete; mert a' kedves szózat újra követte énekét.

Rezzelve költ-fel a' hantról. Nem, ... nem csaltam-meg magam! ugymond. Énekemnek mindenik cikkkelyét követte a' kedves szózat. Így szólla, 's az ifju mostan koszorús homlokkal jöve-elő a' bokorból, 's hónja alatt hozta lantját. Mosolyogva fogá-meg kezét a' félénk leánynak. Szép leány, így szólla édest nevető szája; énekedet nem tollas lakosa követte az erdőnek; én, én vagyok, a' ki énekedet ez idegen követtem. Itt hallgattam minden reggel dalaidat, 's beljebb mentem a' fák közzé, 's elvertem lantomon. Higj nekem, szép leányzó, erre engem egy Isten taníta. Repdeső tekintete a' leánynak remegve szaladt végig néhány ízben az ifjan, 's a' szózatyús húrokon állapo-dott-meg. Szép leány, monda továbbá az ifju, szerelemmel nézván reá; melly boldog volnék én, ha te nekem megengednéd hogy együtt járjak ide veled, 's énekeidet húrja-imon kísérhessem. Ekkor felemelte szemeit a' leány. Ifju, monda; örülök ha énekeimet húrjaid kísérik; kedvesebben zengi-el azt nekem a' te lantod mint az erdők' Echója. De most jer' árnyas fedelem alá; éget a' déli nap. Ott édes gyümölcsöt tészek elődbe és frís édes tejet.¹⁶

Ekkor elméne az ifju a' leánnyal az árnyas fedél alá, 's ők tanígtatták társaikat az énekre és a' lantra. Sok időre adatott azután ezek mellé a' súp; mert Marsyász azt is bevív az erdők' Istenségei közzé, meglelvén a' fővenyen, hova azt találója, Athéne Istenasszony, megneheztelvén hogy az Istennék kaczagták szája' elvonulását, levetette volt. Két fát ültetének egy halmon a' leány' és az ifjú' tiszteletére, 's unokájik késő árnyaikban beszéllik egymásnak, miként találtatott-fel az ének és a' lantverés.

¹⁶ tejet,

A' FAUN.

Nem, nekem ugyan nem örvendetes nap! így szólla a' Faun, kibotorkázván virradta felé szirtbarlangjából. Útálom a' napfényt miolta elszalasztám a' szép Nymphát. De nem fog koszoru függeni szarvaimon, míg fel nem lelendem. Eggy virág sem fog virítani barlangom körül; bimbójában taposom-el mindeniket. Sípomat pedig, és e' korszót, eltöröm.

'S eltaposá a' korszót és virágjait. Akkor jöve egy más Faun, 's letevé válláról a' nehéz tömlőt. Mit esztelenkedel, kérdé csúfúl röhögve; ma, e' víg nap', Lyéusznak innepén? Köss hamar repkényt szarvadra, 's jer' az inneplőkhöz, az év' legjobb napján!

Nem nekem ugyan nem örvendetes nap! felele a' Faun. Míg reá nem akadok, nem lesz repkény szarvaimon. Szerencsétlen óra mellyben elszalasztám! Sebesen szaladt előttem; a' víz gátlást vete szaladtának; kétségesen álla-meg a' parton, 's nem tudta mit kezdjen. Reszketék örömemben; már magamhoz akarám szorítani a' szép viczkándót, 's íme a' Trítónok, kaján irigyei szerencsémnek, kiütötték magokat a' vízből, ölbe kapák a' Nymphát, 's zengő kürtökkel úszának a' más partra. Míg reá nem akadok, esküszöm a' Styxre! nem lesz repkény szarvaimon.

'S illik így búslakodnod egy gőgös Nympha miatt? monda neki a' másik Faun. Kaczagnom kell rajtad. Nekem, jó társ, a' szerelem egy órámat sem teheti bússá. Ha eggyike rántja el csókjaim elől magát, a' másikhoz ugom. Szám eggyhez se érjen többé, ha valamellyike csak egy óráig is tartand karjai között, ma, e' víg innepen; mindenikét fogom szeretni, mindenikét csókolni. Jer, Faun, ne búsongj; te még fiatal vagy; orczád szép barna; fekete nagy szemeid pajkosak és szilajok; rövid fodor hajad szépen göndörödik kajuló szarvaidd körül, mellyek úgy állanak üstököd' sűrű fürtözetjeiben mint két görbedt tölgy a' vad csalét között. Tedd-fel a' koszorút; imhol a' legszebb ág! Már hallom a' thyruszuspálczák' 's tányérok' csengését, és a' víg sípokat. Hajolj-le hamar; közelít a' csataj; jőnek a' domb megől. Hajolj-le hamar, hadd tegyem-fel a' koszorút! – Melly délczezen vonják szekerét párduczai! O Lyéusz! Látod e mint ugranak a' Nymphákkal társaink? Melly víg hahota! O Éván, Evoe! Fejeden a' koszoru. Hamar, emelítsd hátamra a' tömlőt. O Éván, Evoe!

MYRTIL ÉS DAPHNE.

MYRTIL. Illy korán fenn már, édes húgom? Még a' nap elő nem jöve a' hegyek megől, még a' fecske alig fogott a' csevegéshez, az álmatlan kakas még alig idvezlette a' szép reggelt, 's te már kinn jársz a' harmaton? Melly áldozathoz készülsz hogy kosarad már tele van virágokkal?

DAPHNE. Jó reggelt, édes bátyám! Hát te honnan illy korán? Mit kezdesz te a' hajnal' feltűntében? Én violákat kerestem, gyöngyvirágot és rózsát, 's szüléink' ágyán fogom, míg még álomban vannak, elhinteni. Kedves illatban ébrednek-fel majd, 's édesdeden mosolyganak, ha elszórva látják-meg magokat virágaimmal.

MYRTIL. Édes jó húgom, mi igen szeretlek én téged szíved' jóságáért! Én pedig – említet? az atyánk, midőn tegnap ama' halomra tekinté a' hol szunnyadni szokott a' dél' forróságában, ezt mondá: Szépen fogna egy zöld ernyő ama' tetőn állani, 's kies árnyat hintene reánk, midőn a' meleg eltikkaszt. Jól hallám hogy mondá, de úgy tettem mint-ha nem hallottam volna. De ma még alig világosodott, 's már a' tetőn valék; levertem néhány karót, 's leveles mogyorógallyakat fontam a' karókhoz, 's felső végeiket eggyüvé-kötöztem. 'S íme kész a' munkám. De ne szóllj; hadd lássa-meg maga. Örömek alatt foly-el majd egész napunk.

DAPHNE. Édes bátyám, minő kedvesen fog majd álmélnodni, ha színedet meglátja. De mégyek; lábhegyen lopom-be magamat ágyaikhoz, 's elsőrom virágaimat.

MYRTIL. Nyájasan mosolygnak egymásra, ha majd felébrednek. Ezt Daphne cselekedte! ez lesz első szavok. Hol van ő? a' mi jó gyermekünk! Ime ő felébredtünk előtt is gondoskodott örömünk felől.

DAPHNE. Hát ha majd az atyánk kitekint ablakából! Mi az amott? ezt fogja mondani. Csalnak e szemeim? Ime egy zöld szín áll a' tetőn. Oh, ez az én jó fiam' munkája. Áldást, áldást reá. Őtet még az éj' nyugalma sem vonja el attól hogy hanyatló korunknak örömeket nyújtson. 'S így osztán, édesem, öröm alatt múlt-el egész napunk; mert a' ki reggel jóhoz fog annak sikert lát igyekezete; az a' kórókról is almát szed.

TITYR ÉS MENALK.

Egy dombon feküdt az ősz Menalk, a' szelíd verőfényen, 's lassu gyönyörködések alatt nézelle-ki az őszülő környékre; de legifjabb gyermeke, Tityr, melléje lopóskodék, 's már rég olta mellette állott. Titkos örvendésekkel sóhajtgatott az Öreg, 's a' fija édesen-mosolyogva nézett-le az Öregre. Atyám, így szóllamlam-meg mostan, a' te örömednek nagynak kell lenni! Rég olta nézem most, tekinteted mint tévelyeg ez őszi tájon; rég olta hallom sóhajtásaidat. Atyám, engedj nekem egy kérést.

Szóllj, nyájas gyermek, 's ülj mellém, hogy homlokodat megcsókolhassam, mondá Menalk. 'S Tityr leüle mellé, 's az Öreg atyai nyájassággal csókolta-meg homlokát. Atyám! így szólla mostan; úgy mondja a' legidősebb bátyám, – mert midőn nyájunk mellett ülünk az árnyban, felőled beszélünk leginkább: 's olykor könyűk, örömkönyűk omladoznak szemeinkből; – úgy mondja a' legidősebb bátyám, hogy tájékunk egykor tégedet tartott volt legjobb dalosának, 's hogy te sok kecskét nyertél énekeiddel. Oh ha te nekem egy dalt dallanál, most, édes atyám, midőn az őszülő természet¹⁷ lelkedet egészen elragadta. Kérlek, atyám töltsd-be kérésemet!

Szeliden mosolyogva felelt most Menalk: Próbát teszek tehát ha a' Múzák még kedvellnek e, kik egy koron olly gyakran segéltek elnyerni a' jutalmat.

Mostan még egyszer járta-el tekintete a' szép környéket, 's most elkezdte dalát:

¹⁷ természet

„Halljátok-meg¹⁸, Múzák: értsétek-meg rekegő kiáltásomat! Napjaimnak tavaszában nem hagyátok ti engem segéd nélkül a' zúgó csermelyék mellett 's a' hús ligetekben. Engedjétek egy dalt most is, nekem hanyatló¹⁹ Öregnek!

Melly édes gyönyör foly tebelőled énreám, őszülő vidék! mint ékesíti magát a' haldokló esztendő! Sárgán áll amott a' tó körül a' boglyas fejű topoly, sárgán az alma 's körtvélyfák itt a' színét-hagyta halmon 's a' még zöld völgyekben, a' cseresznyék' piros levelei közt. Tarka, az ősz' ligete, mint a' rét tavasszal, midőn virágok fedik. Verhenyeg foltok nyúlnak alá a' hegyről a' völgybe, felkoczkázva a' mindenkor-zöldtetőjü sugár fenyők 's jegenyék által. Már ropog a' fakó haraszt az útas' lábai alatt; búsan őgyeleg a' csorda a' hervadó virágtalan fűven. Csak a' vereslő börvény tartotta-meg színét, magányos címere a' télnek. Most lép-be a' tél' nyugalma, o fák, kik nekünk érett gyümölcsöket adátok, 's hús árnnyal enyhítétek mind a' nyájat mind a' pásztort. Így ne menjen senki közzülünk a' sír' nyugalmaiba, hanemha előbb ízletes gyümölcsöt termett, 's enyhe árnyat hinte az inségben nyomorgókra. Mert az áldás, fiam, az igaz' háza körül lakozik, és szűrűje körül. Fiam, a' kinek szíve ártatlan, nem jár az sülyyedező posványon. Magasan emelkedik, mikor áldozatját nyújtja, oltárának füsté fel az Olymp felé; 's az Istenek áldva hallják-meg mind kérését, mind háladásait. Nem jövendő nek bal szerencsét a' bagoly, sem a' rémítő éjjeli vércse; bátorsággal lakik békés hajlékában; a' kegyes Ház'istenek gyönyörködve nézik munkáját; hallgatják mit beszéll 's áldják őtet. Tavasszal ugyan borúlatos napok jönek reá, nyárban mennykőves fellegek gyűlnek felébe: de, fiam, ne zúgolodjál, ha Zeüsz maroknyi napjaid közzé ködös órákat is elegyít. Tartsd-meg intéseimet, ha majd, előbb mint te, sírba szállandok. De ti, ádáz szelek, kíméljétek az ősz' ékeit; a' lassu lengzetek játszva fosszák-meg haldokló leveleiktől a' fákat; úgy még sokáig fog engem múlathatni a' megtarkult vidék. Talán ha majd előfordulsz, szép ősz, nem látlak-meg többé. Mellyik fa ejti vallyon haldokló levelét csendes sírhalmomra?”

Így éneklett az Öreg. De Tityr sírva nyomá atyja' kezét nedves orcájához.

A' ROSSZ-BÉRÜ SZERELEM.

A' vadászhalóba tekergőzött Szatyr virradtaig feküdt a' posványos nádasban. Messze nyúlt-ki egyik kecske lába a' hálóból. Kifáradva fekvék ott, 's nem vala képes, egy tagját is feloldani. A' nádasban repdeső madarak öszvegyűltek mellé, a' kuruttyoló békák pedig félve 's csak egyenként másztak-elő, 's csudálták a' szokatlan fogást. Rikoltanom kell! monda a' Szatyr, a' mennyire tsak bírja torkom, míg valaki előkerül, 's kiold. Rikoltott, 's egy halomról más halomra hatott-el erdön völgyen rikoltása. Őt ízben rikoltott; haszontalan' mind az őt ízben. Sokára egy Faun kijöve a' berekből. Honnan jó ez a' kietlen ordítás? kérdé. Hallassd még egyszer éktelen szavadat, hogy

¹⁸ Halljátok-meg

¹⁹ hanyatló

reád akadhassak. Még egyszer rikoltott a' Szatyr, 's a' Faun sietve ment a' nádashoz, 's reá akadt a' nevetséges fogolyra. Az Istenekre kérlek, barátom, monda; oldozz-fel ez átkozott hálóból; napszálla olta itt nyomorgok. Röhögve állott előtte a' Faun, 's csipejére rakta-fel a' kaczagás miatt kezét, 's bámult, miként fekvék gombolyag-formán a' posványban, 's kecskelába mint meredt előre. Azután hozzá fogott feloldásához, 's talpra állította. Ez ám a' puha ágy, úgy e? kérdé a' Faun; beszélld-el, hogyan tudtál ebbe vergődni? Istenek! kiálta a' feloldozott, ez e a' leghűbb szeretet' bére? Átkozom az órát mellyben először láttam a' kegyetlent! De ülünk ama' görbe fűzre; fáj az egyik lábam.

'S leültenek a' fűzre, 's a' Szatyr hozzá fogott keserves története' beszélléséhez.

Már egész éve, ugymonda, hogy ama' patak' Nymphájáért égek melly amott a' sziklák közzül a' bokrokba omol; amott, hol az a' terepély zoldok áll a sziklákon. Meg nem hallgatva állottam egész év olta fél éjenként barlangja előtt, 's panaszlottam szenvedéseimet; meg nem hallgatva állottam ott; sóhajtoztam, keseregtem, néha furuglyámat fúttam-meg mulattatására, vagy szerelmemet énekeltem neki keserves hangzatokkal, hogy a' sziklák is síránkoztak belé; de mindég meg nem hallgatva.

Azt az éneket szeretném hallani, mondá a' Faun. 'S elénekeljem? kérdé a' Szatyr. Annál ugyan egyike sem szebb énekeimnek. 'S elkezdé énekelni:

„Oh te, isteni magzat! mert hozzád képest maga a' szép Vénusz is csak közönséges alak; mikor, oh mikor hallgatod-meg immár az én panaszaimat? Siket léssz e mind úntalan' erántok, mint ím e' kő mellyen itt fetrengék? Én nyomorú! örökké meg nem hallgatva énekeljek, sírjak, keseregjek e barlangod előtt, a' rekkenő délben 's a' hűs éjeken? Oh, ha tudnád melly szerencsés a' kinek ifju párja vagyon! Kérdd-meg bár ama' lassu baglyot a' ki szikláid megett lakik a' fák' odújiban, örömeiben üvölt éjente, mint én üvöltgettem boldog napjaimban, midőn szédelő fővel tértem barlangom felé. Oh, ha azt tudnád, előugranál, 's ált'ölelnéd fejér karjaiddal fekete hátamat, 's mosolyogva vezetnél hajlékodbá! Magasakat szöknék akkor örömemben, mint a' virgoncz borju szöki. Kegyetlen! hányszor aggattam barlangod' elébe fenyőágakat; még rajtok vala az erősszagu termés; és leveles tölgygallyakat, hogy mikor a' lejtőből, vagy az ah! másokkal játszásról haza térsz, örülj neki, 's álmétkodjál! Hányszor raktam-le, hálátalan! még tavasz' elején, tele kosarakkal az epret barlangod előtt, vagy a' mit az évszak termeszte, mogyorót és köszmétét! Nem vittem e ősszel csomoszlott szőlőt a' legnagyobb dőbönyömben, hogy a' gerezdek szinte úsztak a' tajtékozó must között? nem e friss kecskegömyölyét? Már rég olta tanítok számodra egy fekete bakot; sok mesterségekre szoktatgatom, hogy majd mikor nálad lesz, mulathasson. Ha szólok, reám ágaskodik 's megcsókol; ha pedig sípomat fúvom-meg, feláll, oh, látnád csak! hatúlsó lábaira, 's tánczol, mint én tánczolk. O kegyetlen! miolta szerelmem így kínoz, mind az étel, mind az ital elvesztette ízét előttem; 's kulacsom sokszor egy egész óráig is dugva áll napjában. Annakelőtte képem kerek volt, mint a' sártök: most száraz vagyok, 's kerül az álom. Melly kényemre alvék egykor egész délig, míg a' sütő meleg barlangomba be nem hatott, vagy a' szomjúság fel nem vert! Oh szép Nympha, ne kínozz tovább! Készebb volnék csalán közt fetrengeni, készebb, egész óráig fekünni bor nélkül a' meleg homokban. Jer', gyönyörű Nympha, jer' egyes hajlékodból az én barlangomba! Nincs annak mása az egész környéken. Puha kecskebőrt terítettem-le számodra és az én számomra; két falán ivó-edényeim függnek', kisebbek és nagyobbak, szép renddel 's kíváncsú borszag üt-meg kívülre. Melly szép lesz nézni dévaj gyermekeinket, miképen

kergetik egymást a' kancsók körül, vagy miként dallanak, felülve a' nagy tömlőkre. Barlangom előtt egy magas tölgy áll, 's árnyában Pánnak képe. Én faragtam azt mesterségesen, én magam! hársból, hogy miként síránkozik azon a' szép de gőgös Nymphán a' ki karja között náddá változék. Nagyon fel van táva szája; beléje férne egy egész alma is; olly erősen fejeztem-ki fájdalmát; sőt a' könnycseppeket is, még a' könnycseppeket is! kifaragtam. De ah, nem jössz, ah, nem jössz! 's íme remény nélkül kell barlangomba vissza térnem!"

Elhallgatott a' Szatyr, 's bámúlva nézte vad kacaját a' Faunnak. De beszélld-el tehát, monda ez, miként jutottál e' hálóba?

Tegnap, ugymonda a' Szatyr, szokásom szerint közel állék hajlékához, 's a' legszívre-hatóbb esdeklésekkel dallám énekemet. Három ízben szakaszták félbe keserves jajjaim; 's a' mint busongva tértem barlangom felé, megbotlottam e' hálóban, 's azon rémültem-el, midőn fejem felett öszvecsapódék. Leestem; 's minél inkább igyekszém kifejtőzni belőle, annál jobban belé keverém magamat. De mellettem egyszerre nagy hahota támadott; ott termett a' Nympha játéktársaival 's öszvehembergettek; 's levetettek a' posványba. Imhol vagyok; ugymond, 's megállott a' parton. Kegyetlen! miért nem jössz, hogy fekete hátadat fejér karommal ált'ölelhessem? 's miért nem szökdellsz, mint a' borjú szökdell? Aludjál tehát; én pedig remény nélkül térek vissza barlangomba. Így szóllott a' kegyetlen, 's ott hagyott. Még messzéről is hallám társainak nevetéseket. Szaggassanak-el a vadak, ha valaha hajléka felé térek!

Takarodjál, felele neki a' Faun; én alkalmatlan szerelmedért elébb megbüntettelek volna. Menj, tánczolgass kecskéiddel, 's feledd szerelmedet; vagy es'tedet messd mesterségesen tölgybe!

MÁSODIK KÖNYV.

DAPHNE és CHLOE.

DAPHNE. Nézzd, túl ama' fekete hegyen emelkedik a' hold, 's már a' felső fák közt ragyog. Gyönyörű a' hely; múlassunk itt. A' bátyám haza vezérli a' nyáját.

CHLOE. Kies a' hely, kies az esti hűség; múlassunk.

DAPHNE. Látod ama' szirtet? Az mellett van az ifju Alexis' kertje. Jer, nézzünk-be kerítésén. Legszebb kert az e' tájon; nincs egy is olly szép rendben, nincs egy is olly szép munkában.

CHLOE. Jó; nézzünk.

DAPHNE. Nézzd mi buján nő minden valami a' földön elcsúsz vagy karókon tartózkodik. Amott víz szakad a' szírtől²⁰, patakká lesz, 's a' kert' árnyéki közt fut-el. Oda fel, a' halom' hátán, jászminnal hagyta beborúlni ernyőjét. Belőle talán az egész szép környen végig-lát.

CHLOE. Lyányka, te hévvel dicsérsz! Való, gyönyörű minden; szebb a' barna Alexis' kertje az egész körny' kertjeinél; szebbek virágai minden más virágoknál; egy forrás sincs olly tiszta, egy sincs olly ízletes.

DAPHNE. Mit nevensz, Chloe?

CHLOE. Én nevetek? – Nézzd bár, letöröm e' rózsát. Valld-meg, nem édesbb e illatja mint a' más kertek' rózsáinak? nem olly szép e mintha maga nevelte volna Ámor?

DAPHNE. Ne légy gonosz!

CHLOE. De ne fojtsd-el e' sóhajtást melly erővel emelint mellyedet.

DAPHNE. Csintalan! jer' innen.

CHLOE. Illy hamar mennénk? én nem megyek. Itt gyönyörű lenni. De hallod? valami megzördült. Rejtezzünk e' boroszlán alá; ott senki meg nem lát. Nézzd, ő jön maga. Lassan! sugd-meg hamar, nemde ő maga is szebb mint minden más pásztor?

DAPHNE. Ah, eressz!

CHLOE. Nem innen egy léptet is! Nézzd hogy' álmélkodik, hogy' sóhajtgat! Hidd-el, neki valamely leány ül szívében. De a' te kezeid reszketnek? Mit félsz?

DAPHNE. Eressz²¹! ah, kérlek, eressz!

CHLOE. De hallgass hát!

'S a' leányok a' boroszlán' sűrű levelei közzé rejtőztek-el; 's Alexis, nem gyanítván hogy valaki hallja, kedves szózatot ezt kezdé dallani:

„Sápadt csendes hold, légy tanúja kínjaimnak! 's ti csendes árnyak, hányszor, ah hányszor sóhajtottátok ti ezt, Daphne, Daphne²²! utánam! Édes illatu virágim, a' ti le-veleiteken harmatcsepp ragyog, mint az én orcáimon a' szerelem' cseppjei! Ah! bár

²⁰ szírtől

²¹ Eressz

²² Daphne

megvallhatnám neki hogy ötet inkább szeretem mint a' méh a' tavaszt! A' minap öszvejöttem vele a' kút mellett; egy nehéz korsót merített vala meg. Engedd, hadd vigyem én hajlékodhoz a' nehéz korsót. Így szóllék akadozva. Te igen is jó vagy, ezt monda. Reszketve vettem-fel a' nehéz korsót, 's némán, sóhajtozva, 's földre-süllyedt szemekkel mentem mellette, 's nem mertem neki megvallani hogy inkább szeretem mint a' méh a' tavaszt. Búsán hanyatlasz te itt énelőttem, kis nárczisz! Még délben virítál, 's már fonnyadsz. Így, ah, így fogok én is majd fonnyadni, én fiatal pásztor ha megveti szerelmemet. Ha megveti azt, kis virág, ezer nemü fűveim, fő gyönyörködésem, fő gondom eddig; akkor majd orvos kéz nélkül fogtok ti is elfonnyadni; mert nekem többé semmi öröm nem virít. Megfojt benneteket a' vad gyom; 's dögletes árnyakkal borít-el a' dudva. Te is oda léssz, szép gyümölcsös! kezeimnek ültetménye! melly nekem ekkoráig a' legízletesbb termést nyújtottad. Búsán fognak majd levél és gyümölcs nélkül kiállani elhaló törzsökeid a' gazból; én pedig alattok töltöm-el sóhajtozva szomorú életemnek napjait. Te azalatt, míg hamvaim itt nyugszanak, egy érdekesbb férj' ölelései között élj a' legtökéletesebb boldogsággal. – De mit gyötresz, irtózatos csüggedés? Még virít reményem; mert nyájasan mosolyg ő midőn mellette késlelt lépésekkel elballagok. Minap a' dombon fúttam nádamat, ő pedig a' szomszéd úton mendegélt haza felé. Megállott sípom' hallására. Mihelytt megláttam, reszketni kezdetek ujaím, de ő a' hibás sípolás mellett is vesztteg maradott. Oh, ha egykor menyegzői koszorúval hozhatom árnyatok alá! Szebb szín fusson-el akkor benneteket, kis virágok; édesbb illatokkal fogadjatok-el akkoron. Te pedig, kedves gyümölcsösem, érezzd asszonyodnak jelenését; 's hajtsd-le hozzá rakott ágaidat!

Így énekle Alexis. Daphne sóhajtvá hallgatá az ő énekét, 's keze reszketett barátnéja' kezében. De Chloe előkiáltotta. Alexis, Daphne szeret téged! Íme itt áll velem, a' boroszlán alatt. Jer, csókold-fel orczájiról szerelme' könyűjit. Félve lépett hozzájuk Alexis. De örömet nem tudom kimondani midőn Daphne, Chloejának melléire simúlva, szemérmesen megvallotta hogy ötet szereti.

A' BOKRÉTA.

Láttam Daphnét. Talán, ah talán boldog volnék ha nem láttam volna! Még soha nem tetszett szebbnek. A' hőségben a' fűzek alatt feküdtem, a' hűs patak megett, hol az lassan hömpelyeg a' köveken. Árny szövődött felettem, és a' hűs patak felett. Nyúgalomban feküdtem ott; de ah, azolta nincs nyugalmam! Közel hozzám megzördüle a' bokor, 's Daphne, Daphne! a' patak' árnyas szélén közelített felém. Gondosan vontafel feje kis lábáról kék leplét, 's belépett a' vízbe. Meghajlott, 's jobbajával szép arcát mosta, baljával pedig, hogy a' vízbe ne érjen, ruháját fogta-fel. Azután megállott, 's csendesen várta míg kezéről semmi csepp nem esik többé a' vízbe. A' patak elcsendesedett, 's tisztán fogadta-el a' szép leánynak minden részecskéjét. Ő gyönyörködve mosolygott a' víz' festésére, 's helyre nyomá aranyhaja' fonadékját melly nyakán egy szép csomóba kötődött. Kinek, így sóhajték, kinek e' gond? oh, kinek óhajt ő tetszeni? ki az a'

szerencsés a' kiért mosolyogva gyönyörködik szépségében? Azonban míg meghajolva áll így a' patak felett, bokréája kiesett mellye mellől, 's hozzám úszale a' vízen. Kifogtam azt, megcsókoltam, szívemre szorítottam; nem adtam volna egy nyájért. De ah, hervad a' bokréta! ah, hervad! pedig még csak másod napja, hogy leúszott hozzám. Oh, mint nem ápolgattam azt! Azon ivó-csészében állott mellyet énekemmel nyertem vala a' tavasz' elején. Mesterségesen van reá vésve Ámor egy leveles szőlőszínbén; nevezve próbálgatja ujai' hegyével nyílának élet, 's előtte két galamb csókolja egymást. Háromszor töltöttem napjában friss vizet neki, 's éjjelre rostélyos ablakomba tettem, hogy a' harmat felélessze. Soká állottam mellette, 's szívtam édes illatját. Édesbb volt szaga, színesbbek levelei mint a' rét' egyéb virágainak, mert ez a' Daphne' mellyén virított. Álmélkodva állék a' csésze mellett. Élesek, oh élesek, mondtam, Ámor, a' te nyílaid! melly igen kell azt nekem érzennem! Éreztessd azt csak felényiben Daphnéval, úgy neked áldozom csészémet. Egy kisdéd oltáron fog állani, 's minden reggel virágkoszorúval övedzem-körül; ha pedig tél lesz, zöld myrtus-ágat teszek belé. Kis galambok, oh ha ti közelítő boldogságomnak lennétek képeivé! De ah, hervad a' bokréta! hasztalanok minden gondjaim. Búsán függenek alá csészémnek szélein a' fonnyadó virágszálak; nem öntenek többé olly édes illatot, 's hullatják halvány leveleket. O Ámor, ne engedd, kérlek, hogy hervadások nékem bal jelenség legyen!

DAPHNE ÉS MYKON.

DAPHNE. Mit akar itt e' kisdéd oltár, édesem? Vallyon melly Istenségnek szent ez?

MYKON. Ámornak, szeretett Daphne, Ámornak szent. Kényemre fekszem itt az omló forrás mellett, mert, emlékezhetel, kicsinyek valánk csak kevésnél nagyobbak mint a' lilium' szára, a' legédesbb játékokkal rövidíténk itten óráinkat. Én emeltem ezt neki, kedves Daphne; mert már akkor, kedves emlék! már akkor ébredezett szíveinkben a' szerelem.

DAPHNE. Én pedig rózsát 's myrtuszt ültetek körültte. Úgy fognak majd ha megőrizi Pán, felette öszveboltozódni mint templomaink' boltozatja; mert nekem is, nekem is kedves azt a' szép időt említeni.

MYKON. Tudod? csészéket csináltunk tökhajból, tele raktuk cseresznyével vagy eperrel, 's letettük a' folyóba, hogy ússzanak, mint a' sajkák.

DAPHNE. Tudod? mogyoróhéj, makk-kupak, meg csudafa-dió voltak talkáink; cseppenként ittuk belőlök a' tejet 's kenyérmozsalékot. Te játékból nekem férjem, én neked hitvesed valék.

MYKON. Oh igen! 'S látod e' bokrot? Még most is megvagyon boltja, de már elbogyasodott. Az vala lakunk. Olly alacsony volt hogy egy gödölye is felérte volna kis szarvával. Falát fűzből 's gyenge vesszőkből szőttük, ajtaja pedig egy kis rostély volt. Oh, melly édesen múlt az óra mellyet szüléink mellől ellopdosánk, hogy itt, hím és nőtény, párosan lakhassunk.

DAPHNE. Kis kertet is fogánk-fel házunk megett; említéd e még? Csátéból fontuk kerítését; egyszerre megehetne volna egy juh, olly nagy vala.

Jól emlitem. 'S te a' mezők' és a' rét' virágait ültetéd belé.

DAPHNE. Neked mindég volt valamely új gondolatod, édesem. Egy erecskét vontál kertünkbe a' forrás' vizéből; gyékénycsatornán eresztéd egy vállúba; megtelve az egy jó ital lett volna a' szomjúzónak. Nézzd, még most is megvan a' vállu itt a' lapu közt, a' patak' szélében.

MYKON. Áldástalan a' ház melyben nincs gyermek. Te valahol Ámornak egy reves képére akadtál. Ápolgattad, neveltél, mint hű anya. Dióhaj volt bölcsője, 's dallva altatád a' virágleveleken.

DAPHNE. 'S most már fizetni készül dajkaságotam!

MYKON. Egykor kalitkát fontam kákából, 's egy szőcskét zártam belé, 's néked vittem. Kivetted tömlöczéből, 's játszani akartál vele, de ő ugrott, 's egyik lábát ujaid között hagyá. Reszketve ült fájdalmában egy fűszálan. Nézzd, oh nézzd szegényt, mint reszket! 'S én vagyok oka kínjainak! Így szóllál, 's szemed szép könnyűket önte. O Daphne, mint nem örvendtem én akkor a' te érzékeny szíveden!

DAPHNE. A' te szíved még érzékenyebb volt, kedves! Az öcsém két madárfiat hozott-el egy fészekből. Add nekem őket! ezt mondád neki; de ő neked nem akará adni. Ím e' pásztorbotot adom érttek; nehéz volt itt a' fekete héjra kivésni a' fejr virágokat. Ezt mondád. Az öcsémnek tetszett a' csere, 's tiéd vala a' két madár. Gondosan raktad őket táskádba, felmáasztál a' tölgyre, honnan őket az öcsém elhozta volt, 's visszatevéd a' fészekbe. Az²³ én orczáimat örömkönyűk áztatták-meg midőn ezt láttam, 's azolta szerettelek volna ha már azelőtt nem szerettelek volna is.

MYKON. Illy boldog napok valának gyermeki napjaink midőn játékból férj és feleség valánk.

DAPHNE. Ősz napjaim is örvendve fogják említeni.

MYKON. Melly boldogok lesznek, kedves, napjaink; ha majd a' jövő hónap, úgy rendelé anyád, valóvá teszi Hymen a' mi akkor csak gyermekjáték vala!

DAPHNE. Ha áldást bocsátnak reánk az Istenek, nem lesz boldogabb pár.

A' SZEGFÜ.

Egy szegfű van a' Daphne' kertjében, közel a' sövényhez. Daphne a' kertben járt, 's megállott a' szegfű előtt. Égő csíkokkal nyíla-ki egyik rajta. Daphne gyönyörködve értette azt szép ajakához, 's szívta kedves illatját. A' virág csapodár simongással simúlt a' szép ajakhoz. Az én képeimet hév pirosság borította-el, mert ezt gondolám: Oh, simúlhatnék bár én az ő szép ajakához! 'S mostan Daphne kiméne a' kertből, 's én a' kerítéshez állék a' szép virág mellé. Ha letörjem e a' szép szegfűt mellyet ajakihoz értete? kérdém. Inkább fog az engem élesztetni mint ötet élesztette a' harmat. 'S már

²³ fészekbe, Az

utána nyúlék, 's már kezemben volt, 's le akarám szakasztani. Ha elvigyem e a' szegfűt mellyet ő szeret? – Nem viszem! – Mellye mellé fogja majd ültetni, 's úgy hat-fel szép képéhez illatja mint az Aphrodité' oltáráról az Olympra a' tömjén.

A' KÉT ZEPHYR.

AZ ELSŐ. Mit repdessz itt hijába a' rózsabokrokon? Jer, repülj az árnyas völgybe velem; ott Nymphák ferdének.

A' MÁSODIK. Nem, én nem repülök veled. Repülj te a' tóhoz, lebegj te Nympháid körül; nekem itt édesebb munká vagyon: rózsaharमतban áztatgatom szárnyaimat, 's édes illatot szedek.

AZ ELSŐ. 'S mi az a' te munkád a' mi édesebb mint a' víg Nymphák' játékába elegyedni?

A' MÁSODIK. Nem sokára egy leányka mégyen-el itt az ösvényen, szép, mint a' leg ifjabbika a' Chariszoknak. Rakott kosárral mégyen minden reggel ama' halom' kalibájához mellynek mohos fedelére most a' hajnal süt. Ott nyújt ő enyhülést a' szegénységnek, 's mindennapi eledelt. Egy asszony lakik ott, éltes, beteg és szegény; 's két ártatlan gyermek sírna éhen ágya körül, ha Daphne nem volna gyámolok. Nem sokára előjön, égő szép orczával, 's könnyűkkel ártatlan szemecskéjiben; szánakozásnak 's azon örömmel könnyűjével hogy enyhítésére lehetett az inségnek. Itt várom-be őtet, e' rózsabokrokon, míg majd elérkezend. Rózsailattal 's hűsítő szárnyakon repülök felé ha megjelen; gyengédeden csókolom szép orczáját, 's könnyűket szárazstok-fel a' szép szemekből. Nézzd, ez az én munkám.

AZ ELSŐ. Melly édes ez a' te munkád! Várj Zephyr, véled áztatom én is szárnyaimat, én is illatokat szedek 's veled repülök, ha elérkezend, elébe. Ahol lépdes lefelé a' fűzek között. Gyönyörű, mint a' reggel; édes ártatlanság mosolyog szelíd képéről; kellem minden pillantása. Szárnyra hamar! már itt van. Még illy szép arcot nem hűsítettem.

THYRZISZ.

Hijába, így panaszlá Thyrzisz a' maga gyötrelmeit, nekem ugyan hijába lebeg kegyes Nymphák, kívánatos hűség ez árnyakban, hova ti forrástok' szent vizét boltos csemeték közzé öntitek. Epedek, ah epedek, mint a' lankadt szarándok a' dél' melegén! Ama' kis halom alatt ültem mellynek ormán a' Chloe' kalibája áll, 's lassú dalt éneklettem Echónak. A' halom' ormát egy gyümölcsös tartja árnyban mellyet Chloe mivel; az a' csermely pedig melly keresztül fut rajta és a' mellynek virágos szélein nyugodni szokott, 's vizével kezét és szép orczáját mossa, mellettem zuhoga lefelé. Egyszerre nyikkana-meg a' retesz. Ő lépe-ki a' kert' ajtaján. Egy szelíd szellő szög haját lebeg-

tette, 's könnyü öltözetét. Ah, mi szép vala ő! Csinos kosár függött egyik karján, rakva aranszín' gyümölccsel; 's szemérmesen, még a' hol lesőt nem vél is, öszvefogá ifju mellyén ruháját, hogy a' játékos szellők ki ne fedjék. E' helyett az most térdeihez szívta-be magát, 's szép vékonyához, 's lassu csapdosásban lebdesett hátúlra könnyü fátyolával. Így méne-el a' bércezen felettem. De két alma kiesett kosarából, legörgött a' halmon, egyenesen, egyenesen hozzám! mintha maga Ámor erányzotta volna futásokat. Felvevém a' két almát, számhoz nyomtam, felszaladtam velek a' halmon, utólértém, 's visszaadtam neki: de kezem reszkete; szóllani akartam volna, de csak sóhajtanom lehetett. Chloe lesütötte szép szemeit, 's lassu pirultság terjedett-el szép orcáján, 's édesen mosolygva 's még pirultabban adá nekem a' két almát. Remegve állánk ott mind ketten; ah, mit nem érzék midőn remegni láttam őtet is! Végre megindult a' kaliba felé. Reá-tapadt tekinteteim mindég kísérték lépéseit; késlelve ment, 's vissza-vissza nézett, míg végre elért a' küszöbhez. Szemeim a' küszöben függtek, noha már nem láthattam. Ekkor leindulék, reszketés álla térdeimbe, a' halmon. Oh, ne hagyj-el kegyes Ámor! A' mit azolta érzek szívemben, el nem alszik soha!

A' FOGADÁS.

Nymphák, tegyétek gyógyítová forrástok' szent vizét, midőn czombomról a' vért mosom melly sebemből folyt-ki! oh, tegyétek gyógyítová, Nympháji e' forrásnak! Nem versengés ejtette rajtam ezt. Az Amyntász' kis fíja egy farkas' körmei közt sikoltott a' ligetben. Sikoltott, 's hála érte, o Istenek! legottan ott valék. Már szédült sujtó csapásaim alatt a' konok, midőn körmei megvéreztek. Nymphák, bocsássátok meg hogy vizeteket vérrel fertéztetem melly sebemből folyt-ki! Egy gödölyét áldozok-meg holnap partotokon, fejiért, mint a' hó melly ez éjjel esett!

AZ ŐSZ' REGGELE.

A' korán költ nap ragyova jőve-elő a' hegyek megől, 's vídám őszi napot ígért, midőn Mykon a' rostélyos ablakhoz állá. Már lángolt a' nap a' verhenyeg 's fakó szőlőleveleken mellyek az ablak' rostélyát elfutották, 's csendes játékra eredett a' reggeli szellőkkel. Tiszta volt az ég; a' völgyen köd feküdt, mint egy tenger, 's a' tetősből halmok szigetek gyanánt látszottak rajta úszni, füstölgő kalibáikkal, őszi tarkult ékekben. Halaványulva állottanak az érett gyümölccsel kérkedő fák egymás mellett a' legkedvesbb elegyedésben, 's már igen kevés volt közöttök a' ki előbbi zöldjét megtartotta volna. Víg gyönyörködéssel nézett-le Mykon a' szélesen elnyúlt mezőségre, hallgatta a' csordák' víg bőgését, a' pásztorok' sípolását, közéről, és távolról 's a' csevegő madarak zengését mellyek magasan űzték egymást a' tiszta légben, majd ismét a' mély ködbe

süllyedeztek. Álmélkodva állott itt sokáig. De most szent buzgósággal nyúla lantja után, 's ezt éneklé:

„Bár, o jó Istenek, bár kiönthetném előttetek örvendő hálámat! Ért szépségben ragyog minden; mindent, mindent elárasztott az áldás. Bővség uralkodik és vígság mindenfelé, 's a' rakott szőlőinokról az év' adománya mosolyg. Szép oh szép az egész körny, az ősz' gazdag palástjában.

Boldog a' kinek ártatlan lelkét elkövetett gonoszság nem mardossa; a' ki megleélve él a' neki jutott áldással, 's a' hol tőle kitelik, mással jót tesz. Öröme serkenti azt a' reggel, vídamság tölti-el egész napját, 's édes álmod hoz reá az éj. Nyugodt lelke minden örömet minden szépet érez. Gyönyörködteti szívét az évnek minden változása, minden adománya a' természetnek.

De kétszerte boldog a' ki olly hitvessel osztja-fel örömeit, kit szépség ékesít és minden más dísz; olly hitvessel mint te vagy, szép Daphne! Mielőtt engemet Hymen öszvekött veled, azolta ollyan a' mi életünk, mint két egymáshoz illő síp melly édes hangzatokon kétképen játsza a' legszebb éneket. Nem díszteleníti-el kedves zengését semmi selyp hang, 's öröme száll szívébe ha ki hallja. Árult e el az én szemem valaha kívánságot hogy te be nem töltötted? kóstolt e szívem örömet hogy te azt részvéted által még édesebbé nem tevéd? kísért e valaha búslakodás karjaid közzé hogy szép mosolygásod, mint a' nap a' tavasz ködjét, azonnal el nem osztatá? Ah, akkor, akkor szállott az életnek minden öröme alacsony hajlékom alá midőn te menyegzői koszorúval léptél-be küszöbén! Kegyes Ház' isteneim mellett fogtanak örök lakást, a' munkásság, csínosság, gazdasági rend, 's öröme és kedv minden feltételeinkben; 's valamihez te fogsz, mindenre áldást bocsátanak az Istenek.

Úgy van, szép Daphne, mielőtt te vagy áldása kalibámnak, kétszeres dísszel ékeskedik minden körültem. Áldás van kalibámon, áldás nyájamon, áldás minenemen a' mit ültetek vagy eltakarítok. Vig minden napom' munkája; 's ha elfáradva térek nyugalmas fedelem alá, oh, mint enyhítik akkor tikkadtságomat nyájaskodó gondjaid! Szebb nekem azolta a' kikelet, szebb a' nyár 's az ősz; ha pedig télben fergeteg ostromolja kis hajlékomat, ollykor a' lobogó tűz mellett enyelgő beszéd 's házi csendes foglalatosság alatt érzem karjaid között az élet' csendes kecsét. Ha veled vagyok, bizvást versenghet a' pusztító szél, zavarjon-öszve mindent a' dühöd zivatar: akkor érzem én voltaképen hogy mindenem te vagy!

Boldogságot ti téstitek tökéletessé, gyermekeim, szép alakok, anyátoknak való képei! Melly áldás, melly öröme nevedik nekem tibennetek! Az az első szó mellyet gügyögni anyától tanultatok, az vala hogy ti szerettek engem. Egészség 's bájos vídamság nevedik képeiteken, 's minden játékokban kedvesség vagyon. Öröme vagytok ifjuságotnak, 's boldogságotoknak szemféltése agg napjainknak fog egykor adni vígasztalást. Mert mikor örvendő csácsogással haza vártok a' mezőről, 's ált'ölelvén térdeimet, gyermeki örömmel veszitek a' mit hozok, gyümölcsöt, vagy a' mit a' legelés alatt faragtam, ásót avagy gerebelyt hogy gyermeki játékban szoktatok a' munkának, oh, mint gyönyörködtet engem a' ti vígadástok! Édes örömmel sietek ollykor, o Daphne, kiterjedtet karjaid közzé, 's te a' legédesbb nyájassággal csókolod-le orczáimról örömkönyűimet.”

De most belépe Daphne. Egy bokor gyönyörű csecsemő üle két karján. Szép vala ő, ázott orcájával, mint a' harmatos reggel. Ah, kedves, mi boldog vagyok én! Ezt monda fuldoklva. Nézzd, hálálni jövünk mind hárman hogy ennyire szeretsz.

'S Mykon áltölelte mind hármokat. Nem szálltanak; csak érzették boldogságok' teljét; 's a' ki látta volna, lágyult szívvel látta volna hogy a' kiknek szívek tiszta, boldogok.

THYRZISZ ÉS MENALK.

THYRZISZ. Ámornak áldozatot tevék a' kis márvány kápolnában. Egy tiszta, egészen új kosarat függeszték-fel neki a' myrtuszligetben, 's egy virító koszorút 's a' legjobb sípomat. Kegyes Ámor! ekképen fohászkodám, kérlek, boldogítsd szerelmemet! Ma a' kápolna mellett kelle elmennem, 's betértem a' myrtuszligetbe, 's kosaram felé indultam, 's képzeld, képzeld mit láttam ott! Egy szép kis madár üle a' kosár' szélén, 's énekelt. Közelébb mentem, 's felreppene; belé pillantottam a' kosárba, 's képzeld! a' kosárban egy fészek vala, 's a' fészekben tojáskák voltak, 's az anyjok végig nyúla rajtok szárnyaival, 's reám néze alá, mintha azt akarta volna kérni: Ifju pásztor, ne dúld-fel, kérlek, kisdéd háznépemet! Hímje homlokom körül lebege 's üstökömnek fűrtjein. Elállék a' kosártól, 's akkor mindgyárt visszarepüle nősténykéjéhez. Vígancsevege szállottak egymással, 's a' hím énekelni kezdett. Mostan tehát, Menalk, mert te érted a' jövendőket, mondd-meg, kérlek, mit jelent ez?

MENALK. Boldogul fogtok, te és hitvesed, együtt lakozni, 's gyümölcsöző lesz házasságtok.

THYRZISZ. Jó Istenek! Úgy véltem magam is, csak hogy hallani akarám bölcseségedet. Íme néked adom e' fiatal kecskét 's e' kanta mézet; édes, mint a' kútforrás' vize. Így szállott, 's szökött örömeiben, mint a' kecskefi a' tavasz' harmatján.

DAPHNISZ.

Egy csendes éjjel csúszott vala Daphnisz kedvesének hajlékához; mert a' szerelem elűzi az álmot. Tisztán ragyogtanak a' csillagok, elszórva az egész kék egen; csendesen fénylett a' hold a' fák' fekete árnyai között; el holt minden, 's rémítette a' szemet; elszunnyadt minden munka, 's minden fény elaludt. Csak a' hold' szikráji játszadoztanak a' hömpelygő patakokon, 's egy különös bogár a' homály' mélyében. Így üle ő andalgó örömei között ált'ellenben a' kalibával, 's szemeit kedvese' kamarájának ablakán nyugtatá. Az félnyíltan állott a' hűs lebleknek 's a' hold' csendes világának. Gyenge hangzatokon kezdé-el ekkor dalát:

„Édes légyen alvásod, te kedves, 's élesztő, mint a' reggelnek harmatja. Puhán feküdjék és csendesen, mint a' harmatcsepp a' liliomokban midőn szálát semmi lehellet nem ingatja; mert az ártatlanság' nyugta csendes. Egyedül víg 's kedves álmok repdessenek körülte. Szálljatok-alá melléje, édes álmok! szálljatok-alá melléje a' hold' sугárain. Kies táj nyúljon-el szemei előtt mellyen fejér bárányok legelnek; vagy tessék úgy neki mintha szelíd sípok' zengzetét hallaná, mint midőn azt maga Apoll fújja a' magányos mezőn. Vagy gondoltassátok azt vele hogy tiszta forrásban fered, 's felette rózsák 's myrtusz szővik-eggyüvé ágaikat, elrejtve minden szem elől, egyedül a' picziny madarakétól nem, kik körülte minden ágon csengenek. Vagy gondolja hogy a' Gratziákkal mulatozik; azok ötet társoknak, kedvenczeknek hívják; hogy együtt szed velek virágot a' legdúzsabb réteken, 's a' melly koszorút ő fűz, az a' Gratziáké, a' mellyet pedig a' Gratziák fűznek az az övé. Vagy hagyjátok a' fák' árnyaiban balzamlehellő virágzatok között tévelygni. Körülte seregelenek a' kis Szerelmek, mint a' méhek seregelenek a' rózsató körül; őrizzék, kergessék egymást; tíz egy illatos alma' terhét emelgesse; más sereg egy gerezd szőlővel repüljön felé, a' többiek virágok között játszodjanak 's tolják hozzája jó illataikat. Akkor jöjön elébe Ámor az árnyak alatt; hogy meg ne rettenjen, ív és tegez nélkül, de mindenikével bájoló kecskeinek. Mutassátok nekie, álmok, az én képemet is, mint állok epedve előtte, 's mint ejtem-le pirúlva szemeimet, 's el-elakadva gyakor sóhajtásaim miatt, mint vallom-meg neki hogy értte epedek. Még nem mertem azt neki megvallani. Oh, ha, midőn ezt álmodja, sóhajtás emelintene²⁴ mellyét! oh ha elmosolyodna 's elpirulna mosolygása közben! Bár olyanné lehetnék mint a' pásztor Apoll vala! bár édesbb volna énekem mint a' fülmilé! bár ékesítne minden dísz, hogy szerelmét érdemelhetném!

Így éneklett²⁵ ő, 's most immár visszatért kalibája felé, kedves fényében a' holdnak. Bízató álmok tevék kedvessé éjjelének hátra maradt részét. Reggel felfelé hajtotta nyáját a' dombon mellyen kedvese' hajléka az út mellett áll. Késlelve mentenek juhái, 's mind két felől tépdellték az út' szélén a' fűvet. Legeljetek, juhok és báránykák! Sehol nincs ízletesebb fű; szebben nevededik minden, a' hova ő tekint; a' hol ő jár, virág terem! Így szólla, 's kedvese' ablakához állott. Szép arczára süttött a' hajnal. Látta a' pásztor hogy reá mosolyogva néz, 's orczájin elevenebb szín terjed-el. Késlelve 's dobogó szívvel méne-el mellette. Édesen köszönt neki most a' leány, 's még édesebben nézett utána, mert értette az éjjeli dalt.

DAPHNISZ ÉS CHLOE.

Korán reggel méne-ki Daphnisz a' kalibából, 's öszveakada Chloével, ifjabb testvérével. Virágokat szede a' kis leány, 's koszorúkat fűze belőlök. Harmat ragyogott mindeniken, 's a' harmat mellé könyűk cseppentek szeméből.

²⁴ emelintene

²⁵ éneklett

DAPHNISZ. Édes Chloe! minek e' koszorú? – Te sírsz? ah!...

CHLOE. Nem sírsz e te is, bátyám? – De ah! mint ne sírnánk? Láttad melly búsan méne-el az anyánk mellettünk? mint szorítgatta kezünket, mint fuldoklott, mint igyekszett könnyűit elrejtteni?

DAPHNISZ. Jól láttam. Szegény atyánk! Ah, Chloe, ő talán még annál is rosszabbul van a' hogyan tegnap vala!

CHLOE. O bátyám, bátyám! ha meghal! Ah, mint szeret ő bennünket! mint szorít magához, mikor azt cselekszük a' mit hagyott, és a' mi kedves az Isteneknek!

DAPHNISZ. Kedves jó húgom! mint szomorú minden körültem! Most hijába csirógat báránykám; feledem szegényt étetni; hijába száll galambom vállaimra, hijába csípkedi számát 's szememnek tájékát; nincs, semmi nincs a' mi múlathasson. – Szegény atyánk! ha ő meghal, én is meghalok!

CHLOE. Szegény atyánk! Tudod? a' minap, már ötöd napja, a' mint bennünket térdére vett, a' mint sírni kezde!

DAPHNISZ. Ah, Chloe! 's mikor a' földre tett 's elsápadott. Nem bírlak, gyermekeim! rosszul vagyok, felette rosszúl! 's eldőlt az ágyon. Azolta mindég fekszik.

CHLOE. 'S mindég rosszabbul lesz. – Nézzd, bátyám, mit tettem-fel. Korán kijöttem, virágokat szedni hogy koszorúkat fűzhessek; 's majd ha készen lesznek, elmégyek a' Pán' képéhez; mert sokszor mondták szüléink hogy jó az Isten 's meghallja a' kegyes könyörgést. Elmégyek az Istenhez, 's áldozatul viszem neki koszorúmat; 's osztán ezt is itt a' kalitkámban; tudod hogy semmim sincs a' mit inkább szeressek mint a' madárkám; ezt is, ezt is megáldozom neki.

DAPHNISZ. Ah Chloe, én is veled megyek! Várj-be itt, csak kevéssé múlass itt utánam. A' legszebb gyümölcszel rakom tele kosaramat, 's galambomat is elhozom.

'S szaladt, 's hamar ismét ott vala. 'S mostan együtt menének-el a' Pán' képéhez, melly egy szomszéd halmon két bikk' árnyékában állott. Térdre hullottak az Isten előtt, 's így könyörgöttek:

DAPHNISZ. Pán, kegyes védje mezőinknek! halld, oh halld-meg könyörgésünket! Mi a' beteg Menalk' gyermekei vagyunk. Halld-meg, oh halld-meg könyörgésünket!

CHLOE. Halld-meg, oh halld-meg könyörgésünket, kegyes Pán! fogadd-el gyermeki áldozatunkat! E' koszorút elődbe tészem-le; ha felérhetnélek, homlokodra aggatnám, 's széles vállaidra. Gyógyítsd-meg, oh gyógyítsd-meg az atyánkat, jóltevő Pán! 's add-vissza nekünk, sírátkozó gyermekeink!

DAPHNISZ. E' kosár gyümölcsöt nyújtom neked, kertünknek legízletesbb termését; fogadd, oh fogadd kegyesen! Legkövérbb kecskémet áldoztam volna meg neked, ha erősb nem volna nálamnál, kicsinyded gyermeknél. De légyek nagyobb, kettőt áldozok-meg neked minden évben, hogy az atyánkat megtartottad. O Pán, gyógyítsd-meg a' mi jó atyánkat!

CHLOE. Én teneked e' madárkát áldozom, jó Pán! ez kedvesebb mindenemnél. Im ujamra repül; eledelt kér tőlem: de megáldozom néked, kegyelmes Pán!

DAPHNISZ. Én pedig e' galambot ölöm-meg neked. Nézzd mint csókol, mint akar velem játszani. De megölöm neked, könyörülő Pán, hogy az atyánkat megtartsad. Halld-meg, oh halld-meg könyörgésünket!

Reszkető gyenge kezekkel akarák most megfojtani madaraikat a' gyermekek. De egy nyájas szózat hallatszék: Az Istenek örömmel hallják az ártatlanság' könyörgését. Ne öljétek-meg múlatságtokat, gyermekek; meggyógyult az atyátok!

'S meggyógyult az atyjok. Örvendve gyermekeik' kegyességén, még akkor nap' elmenének Pánnak áldozni; 's Menalk tökéletes áldásban látta-meg unokájit.

ERYTHIA.

MYRSZON. Menjünk itt a' patakban; lábainkat a' víz hűsíti, felettünk pedig árnyékló fűz 's sűgár szílfák boltozódnak.

LYKÁSZ. Légyen! a' rekkenő melegben minden a' húst keresi.

MYRSZON. Menjünk egész addig hol a' patak szakad. Kedves ott az ülés; mintha a' hold' fénye alatt úlnél a' folyóban.

LYKÁSZ. Már hallom az omló víz' zuhanását. Úgy tetszik, minden itt keres enyhülést. Melly dongás, melly szisztergés járja-keresztül ez árnyat! 'S ím' ez a' kis billegény, talán ugyan kalaúznak akar lenni? melly játékosan repdes egy kőről más kőre! Itt pedig, nézzd, nézzd, mint süt a' napsűgár a' komlóval beszótt fűz' odujába. Benne egy kis bárány fekszik; nézzd mi szép fekvőt talált.

MYRSZON. Mindent látsz, csak azt nem hogy ott vagyunk a' hova kívánczozánk.

LYKÁSZ. Igen! – Istenek! o Pán! – melly kies hely!

MYRSZON. Mint az ezüst lepel melyet csendes szellők fuvallanak, úgy borítja-be az alatta való üret a' szakadó patak; koszorú-formán keríti körül a' sűrű csalét. Jer, menjünk a' patak megé, az üreg sziklába.

LYKÁSZ. Kies borzadással lep-meg ez a' hús setét. Mint szakad zuhogva a' víz előtt-tünk! Perczegő cseppjei úgy csillognak a' napfényen mint a' tűzszikrák.

MYRSZON. Ide ülünk a' magasbb kövekre; puha moh nőtte-be őket. Lábaink száraztt nyughatnak azokon mellyek félíg vannak a' vízben; az omló patak pedig hús boltjába zár.

LYKÁSZ. Illy kies helyet még nem láttam.

MYRSZON. Kies, igen is, és Pánnak szent. Dél tájban nem mernek feléje közelíteni a' pásztorok; mert úgy mondják, szokszor itt nyugszik. Egy regét is dallanak az omló patak felől. Ha akarod, eldallok neked.

LYKÁSZ. Kényünkre ülünk itt. Végig-nyúlva e' mohvánkoston örömmel fogom hallani dalodat.

MYRSZON. „Szép valál te, Eridanusz' leánya, szebb valál, o Erythia, mint Diánának egyéb kísérőji. És noha szépsége csak nyíltában volt, még fél gyermek, de sűgár terme-nagy volt már is. Gyermeki ártatlanság mosolygott a' szép orczákon, 's bártortalan félénkség a' ragyogó kék szemekben; dagadni kezdő emlőji csak ígérték még a' domborúlást. Egy hó nyári nap' a' hegyekben üzte társaival az őzeket, 's lankadtan 's szomjúzva sietett egy forráshoz. Kezeit hűsítgette benne, mosta szép arczát, azután egy ital vizet merített, 's felszörbőlé piros ajakival. Lehajlott a' forrásra, nem tartott

veszélytől; de Pán a' szomszéd bokrok közzül meglátá, 's a' szerelem hirtelen lángot kapott szívében. Meg nem sejtve csúszott a' leányhoz, de a' mozgó fű elárulta. Ijedve pattana-fel a' leány a' forrásról, 's kicsavarta magát az Isten' inas karjai közzül mellyek reszkettek a' nagy kívánság miatt. Czombjai már érzék a' hozzája ért test' melegét; a' mi köztte és a' Pán' karja között volt, befogta volna egy rózsalevél. Gyorsan szökte-álta a' patakot; könnyű volt, mint az őz, 's az ijedés még gyorsabbá tette. Így futott, 's Pán is futott utána. Úgy futott, mint a' sebes szél a' kalászok felett. De most iszonyodva áll-meg. Egy szörnyű szirt' párkányára jutott; sikoltva tekintett hátra, 's iszonyodva nézett alá a' mélységbe. Ekkor jajgatva kiálta-fel: O Diána, védje a' te szűzeidnek! ments-meg, oh ments-meg engemet, hogy tetemimet fajtalan karok ne illessék! Ments-meg engem, o Diána, gondos védje szűzeidnek! 'S már nyomában volt az Isten, Erythia már érzé lehelletét, mostan pedig már ölelő karjait is. De a' szerelemtől idegen Istenné meghallá az elcsüggedt' szavát. Víz csordúla-le az ölelő karon 's a' hozzája szoruló mellyen, 's a' leány forrássá olvada ölelései közt. Úgy olvadt, mint a' tavaszi hó a' barna szírten; olvad, csorog karjairól, lefut lábain, a' fűven, leszakad a' párkányról, 's már a' völgyen csapong. Ekként támadt a' tisztavízű Erythia."

A' MYKON' SÍRKÖVE.

Milétusról jövének, Mílon és én, bemutatni Apollnak áldozatunkat. Még távolról kilátánk a' tetőt hol szent temploma ragyogó oszlopokon áll, 's magasán üti-fel magát borostyánligetéből a' kéklő égbe; túl rajta pedig a' tenger' síkja csillámlott, végig-láthatatlanul a' szemnek. Dél vala, 's talpukat a' homok, fejünket a' nap égette; úgy állott épen felettünk, hogy homlokfűrtjeink az egész arcot árnyban tartották. Pihegve szalad a' gyék az út mellett a' farkasalma alá, 's a' tücsök nyögve sziszergett a' megaszott fűben a' lehullt levelek közt. Meleg por szálla-fel minden léptünk alól, 's ette a' szemeket, 's a' kiszáradt ajakokra ült. Így mentünk tikkadva. De most meghosszabbítánk lépteinket, mert sűrű fákat láttunk az úton magunk előtt; fekete volt alattok az árny mint az éj. Kedves borzadással léptünk a' kies hűségbe. Gyönyörű hely melly egyetemben tölte reánk minden enyhületet! A' tömött-gallyu fák egy széles víztartót fogtak-körül, 's a' legtisztább, leghidegebb forrás ömlött belé. Az ért gyümölcscsel rakott ágak csaknem belé függtek; alattok pedig apróbb csemeték állottanak, a' málna, szederj és köszméte. A' forrás egy sírkő' zsámolyából csorgott-ki, 's azt barsonyvirágu tekercsény 's sűgár repkényinak szövtek-be. Istenek! ekképen kiálték-fel, melly kedves helye az enyhületnek! Áldott legyen a' Jóltevő, ki ez árnyat ültette; talán ugyan az ő tetemei nyugszanak itten. Én, monda Mílon, a' repkény' szövevényei alatt vésett betűket látok a' sírkő' homlokán; talán azok megnevezik ki gondoskodott légyen itt a' vándor' enyhülése felől; 's félre-vonta botjával az inakat, 's ezt olvasta a' kőről:

Itt nyugszik Mykonnak hamva. Egész élte jótétel volt. Azt kívánt tenni holta után is, 's ide csalta e' forrást, 's körülültette gyümölcscsel.

Áldott legyen a' te hamvad, te Jóltevő! mondám; áldottak a' tieid kik tőled elmaradtanak! 'S íme valakit hallánk felénk közelíteni a' fák alatt. Egy szép hölgy vala,

sugar deli termettel, 's tisztes arcczal. Korsó függé jobbán; úgy jőve a' forráshoz. Idvezlek benneteket ez árnyban! monda édesded mosolygással; ti idegenek vagytok; látom, megfárasztott a' hosszú út ez égető melegben. Szólljatok, enyhüléstekre, túl azon a' mit itten leltetek, kívánhattok e még valamit?

Idvez' légy, felelénk, jó szívű hölgy! Nincs minekünk egyéb enyhületre szükségünk; eleget nyújta e' forrás, e' gyümölcs, ez árny. Tisztelet támad bennünk azon Jóltevő eránt a' ki itt nyugszik. Te e' tájon lakol, 's ismerted őtet. Beszéld-elő, kérünk, beszéld-elő, még bennünket e' szent árny hívesít, ki volt légyen az?

'S a' hölgy letette korsóját a' sírkő' zsámolyára, reá hajlott, 's szelíd mosolygással monda:

Mykon vala neve az Igaznak. Félte az Isteneket, 's legnagyobb öröme az volt ha mással jóltehető. Nincs e' tájon pásztor a' ki hálásan 's tisztelettel ne hirdesse emlékét; nincs egy is a' ki jótétele örömsírással ne emlegesse. Én magam is neki köszönöm hogy most a' legboldogabb hölgy vagyok: ekkor ragyogni kezdetek nedvesülő szemei; hitvese az ő fijának. Az atyám meghalálozott, 's inségben 's szegénységben hagyta az anyámat. Magunkat megvonva, kézmívünk 's kegyes jótétemény által éltünk egy napról más napra, 's a' kegyesség és feddhetetlen élet vala minden gazdagságunk. Két kecske táplált 's egy kis gyümölcsös, szűken-nyújtott terméseivel. De nyugalmunk nem tarta sokáig; az anyám is megholt, 's árván hagyta engem, gyámoltalan gyermeket. De Mykon megszánt, házába vitt, 's reám bízta házának gondjait, 's atyám volt inkább mint uram. A' fija, a' legjobb, legszebb pásztor a' egész tájnak, látta hogy gondosságom 's szorgalmaim érdemlik szerencsém; látta azt, megszerete, 's értésemre adá hogy szeret engem. Mit érzék midőn azt nekem megvallotta, magamnak is alig merem mondani. Dámon, Dámon! feledd szerelmedet! elég szerencse nekem hogy szolgáló lehetek atyádnak házánál. Erre kértem úntalan'. De Dámon nem feledte szerelmét.

Egy reggel a' nyáj' gyapját ecseteltem a' pitvarban, 's Mykon belépett, 's leült melém a' napfényre. Mosolyogva nézett sokáig engemet. Lyánka, ugymond, a' te jámborságod, serénység, 's minden magad' viselete tetszik énnekem. Te jó gyermek vagy, 's ha az Istenek akarandják, én téged boldoggá teszek. Lehetek e én boldogabb mint vagyok, édes gazdám, ha te továbbá is méltónak tartasz jóvoltodra? Így feleltem neki, 's a' hála' özöne elborította orcámat. Lyánka, ugymond viszontag, szüleidnek szeretném fenntartani emlékezeteket, szeretném boldognak látni veled fiamat hanyatlásom' napjaiban. Ő téged kedvell. Valld-meg, tehet e tégedet az ő szerelme boldoggá? Kezem elejté a' munkát, 's reszketve 's piruló képpel álltam előtte. Megfogá kezemet. Hát, kérdé, lehetsz e szerencsés a' fiam' szerelme által? Leborultam lábaihoz, 's néma örömmel szorítottam kezéhez nedves orcámat, 's a' napság olta a' legszerencsésebb feleség vagyok. 'S most megtörlé szemeit a' szép hölgy. De, ugymond, miként csalá ide e' forrást, 's mint ültető ez árnyat, azt óhajtjátok, úgy e, tudni? Ime mondom azt.

Elhunytá felé gyakorta járt ide. Leült az út mellett, köszönté az idegen bűjdosót, 's enyhülést nyújta a' fáradtnak és szűkölködőnek. De hát ha ide hűs árnyat ültetnék, 's egy hideg forrást vonnék alá? Messzére nincs sem árny sem forrás. Így mikor már régen halva leendek is, enyhíteni fogom a' fáradtakat és a' ki a' hőségben eped. Így szóllott, 's a' mező' leghidegebb forrását ide vonatá, 's gyümölcsfákat ültetett körülte, mellyek egymás után korántabb' és későbbben érnek. Meg vala téve a' munka. Akkor elméne az Apoll' templomába, bemutatta áldozatját az Istennek, 's így könyörge hoz-

zá: Hagyjad serdülni a' mit ülteték! Hűs árnyékban pihen-meg úgy a' vándor, ha majd messze földről ballag templomod felé!

'S az Isten kegyelmesen meghallgatá a' könyörgést. Más reggel hamarébb kele-fel a' napnál, 's kitekintett az út felé. 'S ím', a' hova csemetéket ültetett vala, magasra-vonult fiatal fákat láta-meg! Istenek! kiálta; mit látok? Fiaim, szőlőjatos, álmodom e? Imhol a' mit tegnap ültettem, nagy fákká látom felvonúlva. Ekkor szent álmélkodással mentünk mindnyájan az árny alá. Sűgár növényekben állottak felettünk a' fák, 's messzére kinyújtották izmos ágaikat mellyeket az ért gyümölcs a' virágos fűszálakig görbített. O csuda! kiálta az Öreg; íme a' mit nem reméltem, árnyában járok még magam is! 'S áldozatot vivénk az Istennek ki az ő kérését teljesítette túl azon a' mit kérni 's remélni mert. De ah, nem sokáig járhatott ő annak árnyában! Kevés idővel azután meghala; 's mi ide tettük az ő hamvait, hogy a' ki itt enyhülést vesz, áldja emlékezetét.

Így beszélt e' a' hölgy. Mi illetőde áldottuk emlékezetét az Igaznak. Édes enyhületet ada nekünk e' forrás, édest ez árnyak, de még édesbbet a' mit tőled értünk, szép hölgy. Légy áldva mitőlünk! Így szóllánk, 's szent andalgásban ballagánk Apollnak temploma felé.

GLYCÉRE.

Szép vala Glycére, de szegény vala; jól nevelte volt anyja, de korán elmaradt tőle. Szolgálója volt Mykonnak, ki egy tehetős Mitylénei polgár' jószágát mívelte, 's Glycére ennél nyájat legelt. Könyűs szemekkel méne egy nap' anyjának csendes sírjához, 's egy csésze vizet tölte reá, 's koszorúkat aggata a' fákra mellyeket a' sír' felibe ültetett volt. Leüle a' sír mellé, 's fuldoklva így szóllott: Kedves énnem a' te kegyed' emléke édes anyám; te, te tartottad-meg tisztaságomat! Oh, ha valaha feledem azon intésidet mellyeket nekem haláldkor mosolygó nyugalommal adtál; ha feledem valaha melly kegyes, melly tiszta-erkölcsű valál te, édes szűlőm: úgy feledjenek engem is az Istenek! Úgy haljak-meg inségben, 's fusson előlem árnyad! Anyám, te tartottad-meg az én tisztaságomat! Mindent előbeszéllek szent árnyadnak; úgy sincs senki a' kinek bízatosan tölthetném elébe szívemnek titkait. Níkiász, Mykonnak ura, kinek nyáját őrzöm, kijött jószágába, az ősz' gyönyörjeivel akarván élni. Meglátott itt engem, nyájasan szóllott hozzám, dicsérte szorgalmamat a' nyáj körül, szép leánynak nevezett, 's megajándékoza. Istenek; együgyű voltomban – mert mit tudunk mi mezei leányok, kik messze lakunk a' várostól? – melly jó, mondám; ez a' mi urunk! Oh, áldják-meg őtet az Istenek! Könyörögni fogok hogy őtet áldják-meg; úgy sem tehetek egyebet értte. Boldogok a' gazdagok, és az Isteneknek ők a' kedveltjeik. De meg is érdemlik hogy azok légyenek hamind ollyak mint Níkiász. Így gondolkodtam együgyűségemben, 's elnéztem hogy kezemet szorongotta, 's elpirultam, 's nem mertem szememet felvetni, midőn ujomra egy arany gyűrűt vont. Lyányka, ugymonda 's megsimongatá piruló orczámat, téged ez a' szárnyas gyermek ím itt e' köven, boldoggá fog tenni. Melly kegyesen bán velem mintha atyám volna! hogyan érdemlek én ennyi kegyességet illy gazdag, illy fő úrtól? ezt gondolám együgyű voltomban. De, oh anyám, melly igen meg-

csaltam magamat! Ma reggel a' kertben talált, 's nyájasan megszorította államát. Hozz nekem friss virágot ama' myrtusz-ernyőbe, ugymond; hadd élesszenek illatjaik. Futék, kiválongatám a' legszebbeket, 's szaporázott lépteken szaladék-vissza az ernyőbe. Könnyűcske vagy, ugymond, mint Zephyr, 's olly szép mint Flóra. Így szólla hozzám, 's Istenek! Istenek! még most is reszket minden tetemem, ölébe rántott, ált'szoríta magához, 's minden kísértő ígérlet, minden szerelmes esdeklés folyt ajakiról. Sírtam, remegtem, 's erőtlen voltam volna kiállani kísértetét, 's ah, most már szerencsétlen 's többé nem ártatlan gyermeked! Elnézte volna e kegyes anyád hogy te tilalmas karok között fetrengj? e' gondolat szálla-meg, elijedtem, 's egész erővel fejtettem-ki karjai közül magamat. 'S most immár hozzád jövök, hú anya, 's sírod felett öntöm-ki keserüemet. Ah, miért vesztélek-el, én szerencsétlen leány, miért vesztélek-el tégedet illy korán? Erőtlen csemete vagyok én; 's ím' eldőlt a' gyámol mellyen tartózkodám! E' csésze vizet öntöm-ki tiszta árnyéknak; fogadd-el e' koszorút, 's könnyűimnek cseppjeit! Oh, ha lehathatnának tetemeidhez! Mostan pedig halld-meg, anyám! hamvad felett tészem fogadásomat, melly itt siralmaim' virágjai alatt nyugszik; szent árnyad előtt teszem azt! Tisztaság és feddhetetlen élet, 's isteni-félelem éltetnek boldogsága. Bár légyek szegény, de megeléglve azzal a' mi nekem jutott, 's gond nélkül folyjon életem, 's ne kövessék-el semmit a' mit te javallni nem fognál. Úgy kedvében leszek az Isteneknek és halandóknak, mert kegyes, igaz és jótevő leszek, 's mosolygva halok-meg egykor, mint te!

'S ekkor felkele a' sír mellől. A' feddhetetlenség' boldogító érzése előntötte szívét, 's édes öröm' sírása ragyogott szép szemeiben. Szép vala ő mint a' tavasz' napja, ha lenyhe eső hulladoz, de a' mellett fénylik a' nap. Most munkájához sietett-vissza. De Níkiász elébe álla az úton. Lyányka, így szállította-meg, 's könnyűk csorogtak orcáján, kihallgattalak tégedet anyádnak sírja mellett. Ne tarts tőlem, ártatlan leány; hála Isteneknek 's szíved tisztaságának érette; meg vagyok mentve kísértésed' további vétkeztől. Bocsáss-meg nekem, ártatlan leány, 's ne tarts új ólálkodásaimtól; győz a' tisztaság' ereje az én szívemben is. Légy istenfélő, 's boldog a' mellett. Gyümölcsesemnek 's nyájamnak tiéd a' fele. Tégye éltetted egy olly tiszta-erkölcsű társ boldoggá, mint magad vagy. Ne sírj, szép ártatlan! Vedd ezt a' mit neked szívem örömmel ad, 's engedd hogy rólad ezután is gondoskodjam. Külömben végtelen' mardosná lelkemet annak emléke hogy tört hánytam erkölcsödnek. Feledd megbántásomat. Mint valamelly Istenség, te megmentél a' bukástól.

DAPHNISZ ÉS MYKON.

DAPHNISZ. Nézzd, amott gázol bakod a' posványban, 's juhaink utána erednek. Métélyt-hozó fű terem ott, 's bogarat szörbőlnek-fel a' vízzel. Hajtsuk-ki őket.

MYKON. Az esztelenek! Itt zanót és rozmarín 's kövér here van, 's minden törzsököt buja repkény futotta-el, 's még is posványba mennek. De nem ugyan-ezt követjük e gyakorta önn-magunk is? Elmellőzzük a' jót, 's azt választjuk a' mi ártalmas.

DAPHNISZ. Nézzd mint sülyyedez! Messzére szöknek előle a' békák a' káka közzül. Ki innen ostobák! ki, a' hantos partra! Miként piszkolták-el fejér gypjaikat!

MYKON. Kiértetek. Legeljetez itt. De, Daphnisz, mi az a' mit amott látok? Márványszobor dőlengett-szélyyel itt is amott is, a' mocsárban, 's elborította a' gaz. Nézzd amott egyg öszveomlott boltkar látszik, befutva repkény-inakkal, 's minden repedésiből szállkás tövis nőtt-ki.

DAPHNISZ. Sírkő volt.

MYKON. Úgy látszik. Medenczéje a' posványba dőlt. Ugró képek látszanak oldalán, 's pusztító katonák 's vágató lovak, kik ím itt embereket taposnak patkójikkal. Nem pásztor lehetett a' kinek elszórt hamvait vérengző rajzolatok zárták-el; nem lehetett az dísze a' környek, a' kinek sírkövét így hagyjátok. Unokáji kevés áldozatokat nyújtottak emlékezetének, 's sírkövén kevés virágfonadék függött.

DAPHNISZ. Fenevad volt! Elpusztította a' termékeny mezőket, 's a' szabad embereket szolgáljává tette. Lovagjainak nyomaik letapodták a' vetést, 's őseinknek hűlt testekkel terítette-be míveletlen ugarainkat. Mint az éh farkas a' nyájra, a' szerént ütött azokra kik soha nem bántották. Így vélte magát nagynak vérengzéseiben; márványpalotákban dőzsölt az elnyomott tartományok' zsákmányaikból, 's maga építette ez alkotmányt dühének emlékezetére.

MYKON. Istenek, melly veszettség! De nem kábaság e gyalázatos tettnek emelni emléket? Mit akara ezzel az esztelen? Azt e' hogy nyomorgatásait a' legkésőbb maradék se feledhesse? azt e hogy elballagván e' rakás kő mellett, senki ne feledje átkozni hamvait? Szélyyel van ömölve a' csonttartó, 's medenczéjében békák tenyésznek. Lát'd, melly csúfúl ül itt e' kisded béka az ádáaz Vezér' sisakján? és ím' itt rémítő kardján mint csúszfel egyg csiga?

DAPHNISZ. 'S mi maradt-meg rettentő nagyságából? Semmi egyéb, gonoszsága' emlékezeténél. Azonban árnyékát a' Furiák haborgatják.

MYKON. 'S nincs senki a' ki érette engesztelő fogadásokat tegyen. Istenek, mi boldogtalan a' ki gonoszsággal mocskolta-be életét! Neve holta után is mindeneknél útálatos. Nem, nyerhessem-el bár csak egy rossz tett által is a' világnak minden kincsét, inkább őrzök két kecskét, csak hogy tettem miatt pirúlnom ne kelljen. Sőt még az egyykét megáldoznám az Isteneknek 's hálálnám nekik hogy boldog vagyok. A' ki gonoszt tesz, adj neki bár mindent, boldog nem lesz soha.

DAPHNISZ. Menjünk innen; ez a' hely undok képezeteket támaszt bennünk. Jer, Mykon; vígabb emléket mutatok én neked; azt az emléket mellyet magának egyg Igaz építe, – az én jó atyám. Alexisz, őrizzd te azonban nyájainkat.

MYKON. Örömet mégyek veled atyád' emlékezetét tisztelni, kinek jó voltát még mostan is mindenszerte hirdetik.

DAHPNISZ. Erre, barátom, az övényen, le a' rét felé; itt, a' komlóval befutott Határisten mellett.

'S mentenek. A' keskeny ösvény' jobbja felől lapoczkájokat verte a' szálas kövér fű; balja felől pedig érett vetés állott; mellyeknek kalászhai fejeik felett ingottanak. 'S az ösvény a' gyümölcsfák' árnyába enyészett-el, közepében pedig tágas pajta állott. Daphnisz asztalt teve barátja' elébe az árnyban; 's az asztalra egyg kosár gyümölcsöt 's egyg korsó hűs bort tett-fel.

MYKON. Mond-d-el hol az atyád' sírja, hogy az első csésze bort neki töltsem?

DAPHNISZ. Ide töltsd, barátom, e' nyugalmas árnyba. A' mit itten látsz, ő építette. Pusztá volt a' táj, 's az ő szorgalma által termékennyé lett; e' gyümölcsöst az ő kezei ültették. Mi gyermekei, 's még a' késő unokák is, áldani fogjuk emlékét; és mind azok a' kikkel vagyonunkból jól teendünk; mert ennek az Igaznak áldása mezőnken 's rajtunk nyugszik.

MYKON. Te Igaz! e' csésze bort emlékednek szentelem! – Dicső sírhalom melyly áldást nyújt az érdemes maradéknak, és a' mellyel építője holta után is jót teszen!

DAAPHNE ÉS CHLOE.

DAAPHNE. HéV a' nap; pedig már estveledik, még minden fűszál eped. Menjünk a' vízszélre; azt csendes habok csapkodják. Ott híves van a' lefityegő ágak alatt.

CHLOE. Menj, Daphne; én követlek. – De menj elébb; a' gally szemeim közzé csapódik.

DAAPHNE. Melly tiszta a' víz; minden kövecset kiláthat'd fenekéről. Melly lassan hömpelygenek csendes habjai. SegélljeteK, Nymphák! én vetkezem, 's nyakig vetem magamat enyhítő híVességebe.

CHLOE. Hát ha valaki jó? ha valaki meglát?

DAAPHNE. Nem vezet ide semmi ösvény, 's bekerítenek a' sűrű bokrok; amaz alma pedig melly amott a' vízig csügg a' partról, zöld boltjába fed. Zöld barlangba vagyunk itt rejtve, távol minden szem elől. Nézzd Chloe, itt és amott megnyílik a' sűrű levél a' nap' sűgarainak, 's megintlen bevonja magát.

CHLOE. Jó; a' mit te mersz, arra én is neki bátorodom.

'S a' leánykák levetették öltözetjeiket, 's kedves berzedéssel léptek a' víz' híVességebe. Az²⁶ örvendő habok ált'ölelték gömbölyű térdeiket 's fejr szép czombjaikat; 's ők leülének a' víz alatt való kövekre.

DAAPHNE. Megfrissűlve vagyok egészen. Mihez kezdjünk itt? Énekeljünk.

CHLOE. Balgatag, énekelni! Talán hogy meghalljanak.

DAAPHNE. Tehát csevegjünk. Beszéld-el valamely titkodat.

CHLOE. Valamely titkomat e?

DAAPHNE. Igen; valamely kedves titkodat. Te mondd elébb a' tiédet, azután én mondom a' magamét.

CHLOE. Tudnék én egyet; egy szép titkomat. De...

DAAPHNE. Én úgy tudok hallgatni mint e' csalét.

CHLOE. Tehát kezdem. – Minap a' dombon mentem-el nyájammal, ki a' rétre mellynek szélét a' tenger csapkodja. A' domb' egyik oldalán, tudod, egy magas cse-resznye áll. 'S a' mint... De mit nem gondolok még! – Legféltőbb titkomat beszéllem-el neked.

DAAPHNE. Legféltőbbikét beszéllem-el helyébe én is.

²⁶ híVességebe, Az

CHLOE. A' mint tehát lefelé mentem az ösvényen, egyszerre valamely kedves dalt hallék-meg. Megállottam, körülnéztem mindenfelé, de nem láttam senkit. Tovább mentem az ösvényen, 's mindég közelebb jutottam az énekhez. Megint mentem, 's már hátam megett vala az ének, mert elhaladtam a' cseresznyét mellynek az legfelsőbb ágairól zenge. De mit énkle, azt neked el nem mondom; pedig tudom szóról szóra.

DAPHNE. El kell mondanod. Itt e' magányos csalét közt nincsen semmi titok, 's mi leányok a' ferdés közben mindent megvallunk egymásnak.

CHLOE. Szemtelenül kell tehát dallanom saját dicséretemet. De, tudod, a' fiatal pásztorok bennünket érdemünk felett dicsérnek. – A' mint lementem a' dombon – már pirulás lepi, érzem orcáimat – Ki az amott a' ki sűrű szépségben lépdell a' halmon? így kezdődék az ének. Mondjátok-meg, boldog szellők kik hajával 's játszó lepleivel szállongotok, ki az? Nem egyike e a' Gráziáknak? Oh, úgy a' legifjabbik! a' legszebbik! Illatos rezéda 's piros boglárók simúlnak könnyű lépései alá. Mint hajlong a' gyöngyvirág az útszélén picziny lábainak csókjaira! Leszedem őket, a' kik lábodat csókolták, vagy a' kiket sarkad eltapoda, 's két pártát fűzők belőlők, Ámornak az egyiket, a' másikat tulajdon hajaimra. Mint tekint-szélyel fekete szeme! Oh ne remegj, szép leány! ne remegj éntőlem! Nem vagyok én ormadár, sem egyike azoknak a' kik veszélyt jövendőnek. De hogy tovább múlass, bár olly édes volna énekem mint a' csalogányé, vagy a' fülmilé a' fényes éjeken! mert nem gyönyörködik úgy azokban a' tavasz mint én a' te szépségedben. Ne siess-el innen, szép leány! Tövises hajoljatok félre, ne sebezze-meg kisdéd lábait! Csak öltözetébe akadjatok, hogy a' kedves itt múlasson. De ah, siet tőlem! A' lenge nyugoti leblek ellene szegzik kérésemre magokat: de csak ruhája szállong visszafelé; téged, félénk leány, téged nem tartóztathatnak! Leszedem e' fa' legszebb szemeit, 's ablakodra függesztem egy kosárban a' holdnak szép fénye mellett. Nem lesz, ha szívesen fogadod, nem lesz senki nálamnál boldogabb. De te sietsz előlem? ah, a' fák mingyárt elfognak szemeim elől! Még látom öltözeted' vég szélét; de most, ah, most árnyékok' széle is eltűnt már!

Így énekle a' pásztor a' cseresznyén. Szemérmesen mentem-el a' fa mellett: de lopva csakugyan felpillantottam reá; 's ah! sűrű levél miatt senkit nem láthaték. Ha aludtam e mihelytt béestvedett? Azt, úgy e, nem gondolná? Nem sokára előjöve egy fiatal pásztor; tisztán fénylett a' hold; jól láttam midőn rostélyomra köté kosarát; a' hold az ő árnyékát mellém vetette az ágyra úgy hogy egészen elpirúltam. 'S mihelytt elméne, felkölttem; illő vala megtudnom ha nem álmodtam e; 's leoldottam a' kosarat; a' legízletesebb cseresznye volt benne; soha nem ettem edesebbet; 's a' csapodár! rózsabimbót 's myrtuszelevelet rakott közzé. De ki vala a' pásztor, kíváncsi leány, azt neked még most meg nem vallhatom.

DAPHNE. Mintha vágnék is reá hogy mondd. Te titkolódó vagy. – Hogy az a' bátyám volt, elhallgathatod; ismerem kosarát; azt én adtam neki. Mint a' rózsafők az ő cseresznyéji között, veres kezdesz lenni, homlokod' fűrtjein kezdve szint' addig a' hol a' víz játszik szép mellyeden, 's oldalt pillantasz. Ölelj-meg, titoktartó leány, 's szeressd a' bátya mellett hűgát is.

CHLOE. Elmondtam volna e neked legfélőbb titkomat ha nem szeretnék?

DAPHNE. Hogy fecsegéss gondba ne ejtsen, követem példádat, 's azt mondom-el helyébe neked, a' mi szívemben legmélyebben ül. Az elmúlt hó' kezdetén az atyám áldozatot nyújt Pánnak, kérte Menalkot, ifjúsága barátját, jelenne-meg nála az áldozat'

napján. Menalkkal együtt a' fija, Lykász, is eljőve. Elkezdődék az áldozat, 's Lykász kettős sípot fútt; tudod hogy azt senki nem fújja úgy mint ő. Fejér öltözetén arany-szín'fürtök folytak-szélllyel, 's innepisen felcsinosítva, szép volt mint az ifju Apollon. Az áldozat után vígan akaránk bérekeszteni a' napot; de hallod? valami megzördült a' csalétban 's közelebb jó.

CHLOE. Ah, mindég mindég közelébb! Nymphák, védjetek! Vállainkra hamar lep-lünket; szaladjunk!

'S a' megrettent leányok szaladtak, mint a' félénk galambok ha feléjük csap az ölyv. Pedig csak egy szomjú őz közelíte a' patakhoz.

MENALK ÉS ALEXISZ.

Ősz vala Menalk. Nyolczvan év repült-el immár feje felett; ezüst volt haja tar hom-lokán 's szájának kerületén, 's bot gyámolítá tántorgó lépteit. És valamint a' ki nyári-napi munkája után gyönyörködve ül az est' hűsében, hálákat ad az Isteneknek, 's úgy várja a' csendes elalvást: így valának a' Menalk' napjai is az Isteneknek 's a' nyugalom-nak szentelve; mert ő nem henyélt, 's jól tett másokkal, 's békével és vidámsággal várta a' sír csendét. Áldást látott szállani gyermekeire; gazdag nyáját adott nekik, 's szépen elnyúlt mezőket. Szíves szorgalommal vetélkedtek ők egymással kedves Öregjeknek mulattatásán 's kisdéd korokban tett dajkálkodásainak visszonzásában. Nem is hagyják azt soha fizetetlen' az Istenek. Gyakran kunyhója előtt üle, vagy napra-fekvő torná-czában, honnan jó-munkájú kertjét nézte, vagy a' szem előtt eltűnő messzeségben a' mező' munkáit 's gazdagságát; néha pedig a' mellette elmenőkkel eredt nyájas beszél-getésekben; tőlök hallá a' szomszédban történt változásokat, 's szokásaik 's rendtartá-saik eránt értekezett. Illyenkor öszvegyűltek körülte unokácskái. Ő ítélte-el gyerme-ki versengéseiket, 's jótétre tanítgatta 's engedelmességre, 's szelídségre emberek és a' legapróbb féreg eránt is; 's játékaik közzé hasznos tanulságokat szőtt mindenha. Maga faragá nekik játszó szereiket; szűnetlen' reá jártak: csináld ezt amaz nekünk, édes szép-apó! 's ha készen vala a' mit kívántak, hálásan csókolták, 's vígan zsibongtak körülötte. Sípot tanítá őket nádból hasítani, 's furuglyácskákat, 's maga sípolta-el nekik a' dalt mellyel a' nyáját ki a' legelőre vagy vissza a' legelőről vezéreljék. Énekeket tanulatott velek; az apróbbak énekeltek, a' nagyobbak sípolták, 's hasznos intésű regé-eket mondogatott nekik. Illykor figyelve ültenek mellette a' küszöben vagy kívül a' porban.

Így üle egykor küszöbén, 's egyyike unokájának, Alexis csak maga üle mellette; gyönyörű gyermek, még csak tizenhárom tavaszt látott; az egészség' rózsaszíne piros-lott orcáján, 's haja arany fürtökben göndöredett. A' mással való jótétel' 's a' nyomo-rúságban epedők' felsegállése' örömeiről szóllott neki az Öreg, és hogy azon örömhez semmit nem lehet hasonlítani mellyet szívünk érez midőn jölteszünk. A' tisztában felkelő nap, a' piros esthajnal, a' hold' tele karimája gyönyörrel tölti-el mellyeinket: de, fiam, édesbb, sokkal édesbb ez az öröm. Könnyűk omlottak-le a' szép gyermek' orcáján. Gyönyörködve nézte azt az Öreg. Fiam, ugymond, te sírsz? 's mosolyogva tekintett

szemeibe. Ezt bizony nem egyedül szavaim okozzák. Mellyedben kell lenni valaminek, a' mi e' cseppeket fakasztgatja.

Alexisz letörlötte orczája' pirosáról a' cseppeket, de szeme újakat fakasztott. Ah! kiálta, érzem, érzem egészen; nincs semmi édesebb mint mással jól tenni.

Menalk lágyúlt szívvel szorítá-meg az ifju' kezét, 's így szóllott: Homlokodon, sze-meiden látom, hogy téged-valami egyéb indít sírásra mint a' mit mondtam.

Tétovázva tekintett oldalt az ifju. Avagy nem eléggé hathatós e a' te beszéded, atyám, harmat gyanánt gyűjteni orczáimra a' könyűket?

Látom, ugymond Menalk látom hogy előttem titkolódsz; 's talán most először az eránt a' mi mellyedet emelinti, 's már nyelveden lebeg.

Alexisz elfakadva sírva 's ezt mondá: Elmondom tehát, atyám, a' mit eddig zárva tartottam szívem' rejtékében. Csak félig, jó így oktatlál te bennünket, a' ki az elkövetett jóval kérkedik; ezért akartam elhallgatni mi dagasztja mellyemet, 's mi érezteti velem hogy a' jótét valóan legédesbb öröme az életnek. Eggyik juhunk a' legelés alatt elmara-dott a' nyájtól, 's én elindulék, felkeresni azt a' hegyekben; 's a' hegyekben valamely nyögést hallék. Közelebb mentem a' nyögés felé, 's egy embert láttam-meg. Nehéz nyalábot vett vala le válláról, 's letette a' kiaszott földre. Tovább úgy sem vihettek, ugymond; szűkön-tengés az én életem, 's keresményem sanyaru munka. Már régen tévelygek e' teherrel a' forró melegben, 's nem talállok sem valamely forrást szomjúsá-gomat enyhíteni, sem gyümölcsöt, hogy éhségemet csilapítsam. Istenek! csak vadon erdőt látok magam körül, 's nincs ösvény melly az enyémekekhez vezérljen, 's lankadt térdeim nem bírnak tovább. De, Istenek! nem zúgolódom; ti még mindenkor kisegéltetek engem a' veszélyből. Így szólla, 's erő-nélkül rogyott terhére. Én hallot-tam hogy ezt mondotta lopvást megfordultam 's visszatértem kalibánkhoz, tele raktam egy kosarat mind friss mind aszu gyümölccsel, megtöltöttem jó tejjel a' legnagyobb palaczkunkat, 's sietve mentem ismét az erdőbe, 's még ott találtam az embert. El-nyomta vala az álom. Típegve vonultam melléje, a' palaczkot és a' kosarat letettem mel-lette, 's visszatértem a' bokorba. Nem sokára azután felserkent, reá vetette terhére sze-mét, 's így szólla: Melly édes az álom' enyhítése! Mostan már majd tovább próbállak emelni; úgy is puha párnám valál; a' kegyes Istenek talán valamely patak' zuhogásához vezérlik lépéseimet; talán valamely kalibára akadok mellynek jószívű gazdája fedele alá fogad-be. Ekkor vállára akará emelni a' csomót, 's szemébe ötlött a' palaczk és a' kosár. Keze elejtette terhét. Istenek! kiálta, mit látok? Ah, éhen ételről álmodom, 's midőn felnyitom szemeimet, semmi sincs előttem többé. De nem, Istenek! ébren vagyok! Ekkor hozzá nyult a' gyümölcshöz. Ébren vagyok! ébren vagyok! Oh, melly Istenség, melly jóltevő Istenség teszi e' csudát? Először is teneked töltöm ezt e' palaczkból, neked nyújtom áldozat gyanánt e' két legszebbik almát. Fogadd kegyesen hálámat mely-lyel szívem erántad eltölt! Így szólla, leült a' kosár mellé, 's víg örvendéssel 's bőv sírás-sal ette az almákat. Enyhülve költ-fel mostan, 's még egyszer adott hálákat megtartása miatt. Vagy talán valamely szánakodó halandót vezéreltek ide az Istenek? Oh, miért nem engedtetik nekem ötet látni, ölelni? Hol vagy te, hogy áldhassalak jó isméretlen? Oh, áldjátok-meg ötet, Istenek! ötet és az övéit, 's mind azt a' mi hozzá tartozik! Én meg vagyok elégítve. Elviszem e' gyümölcsöt; egyenek belőle feleségem és gyermeke-im, 's áldják víg sírással ismeretlen jóltevőjüket. Ekkoron elindula. Én sírtam örömem-ben, elébe szaladtam a' bokrok között, 's leültem az út' szélén hol neki elmenni kellett.

Eggszer eljuta hozzám. Köszöntött, 's ezt tudakolá: Édes fiam, nem látál e valakit itt a' hegyen, egy kosár gyümölcse és egy korsó tejjel? Nem, felelék, nem láték senkit itt a' hegyen, egy kosár gyümölcse és egy korsó tejjel. De beszélld-elő, kérlek, mi hozza téged e' sivatag erdők közzé? Szerencsétlenül kelle megtévedned; mert ide nem vezet út. Valóan szerencsétlenül, fiam; és ha valamelly kegyes Istenség, vagy talán egy jószívű halandó, meg nem mentette volna éltet; megáldják, tudom, érette! éhen 's szomjan vesztet volna el. Hadd vezesselek-ki tehát az erdőből, mondám. Add nekem terhed', úgy könnyebben jöhetsz utánam; látom elfáradtál. Vonakozva adta nekem terhet, 's én kivezettem az útra. 'S íme, atyám, ez az, a' mi engem még most is sírásra fakaszt. Csekélység az, 's fáradtság nélkül esett, a' mit vele cselekedtem; és még is a' szerént vídámít mint a' környet a' napfény. Vajmi boldog a' ki mással sok jót közölhet!

Az Öreg ált'ölelte a' fiút, elteve a' legédesbb örömmel. Oh, kiálta, már örömmel szállok sírba! mert kunyhómban hűséget 's isteni félelmet hagyok magam után.

A' ZIVATAR.

Azon előhegyeken hol a' csátés Tifernusz a' tengerbe lefoly, együtt ültének Lákon és Battusz, teheneknek őrizői. Fekete borúlat emelkedett előttök; a' fák' tetőjén rémítő csend ült, 's a' fecskék és tengeri-madarak rettegő nyugtalansággal repdestek. Már haza eresztették vala csordájokat a' legelőről, 's magok a' borúlat' rettenetes közelítését 's a' támadó vést maradtak nézni. Félelmes ez a' csend, monda Lákon. Nézzd, a' hanyatló nap ama' felhő megé rejtőzik, mely a' tengerszélén, mint valamelly hegy, kél.

BATTUSZ. Fekete előttünk a' végét-nem-látható tenger. Még most csendes, de nem sokára rettenetes hánykódássá változik. Homályos zajgást hallok messzéről, mint a' veszélybe-süllyedt szerencsétlenek' riadásai.

LÁKON. Tünnyán mozdulnak a' felleghyek; mindég feketébben, mindég félelmesebben emelik-fel, túl a' tengeren, fejeiket.

BATTUSZ. Jobban jobban hallatszik a' homályos zajgás. Éj feküdte-meg a' tengert; már elnyelte a' Dioméd' szigeteit; nem láthatod őket többé! Csak a' lámpatorony' tüze csillog ama' fokon, ki a' rémítő setétbe. De im' kezdődik a' szelek' üvöltése is; nézzd miként tépdelik a' felleget, mint emelik, mint tolják zúdúlva felfelé. Neki-feküdtek a' tengernek, 's hányják a' szörnyű hullámokat.

LÁKON. Irtózatoss a' közelítő zivatar. De végig-nézem dühösködését. Rettegő²⁷ mellyemet félelemmel elegy öröm tölti-el. Ha kedved van, itt maradhatunk; hogy menedék hajlékunkba érjünk, arra kevés idő kell.

BATTUSZ. Légyen; én veled várom-be. Már főnk-felett a' fergeteg. A' dagályos habok partunkat csapkodják, 's a' dühödt szelek üvöltve mennek-keresztül a' meghajtott fáberczeken.

²⁷ dühösködését, Rettegő

LÁKON. Nézzd mint háborganak a' habok. A' felhőkig feccsentik tajtékjokat, 's iszonyu szirtfalak gyanánt emelkednek felfelé, 's remítve rohannak a' mélység' örvényébe. A' mennykő rajtok lobban-fel, 's sárga színben világítja a' borzasztó látmányt.

BATTUSZ. Nagy Istenek! ah, amott egy gálya! Úgy ül a' habokon mint a' jegenye' magas tetőjén a' kis madár. Jaj, nézzd, merül! Hol van immár? Hova levének benne a' boldogtalanok? Ah, a' mélység' fenekén vannak!

LÁKON. Ha szemeim meg nem csálnak, most ama' habon ütődik-elő. Istenek! oh tartsátok-meg őket! Jaj! nézzd, nézzd, egész teherrel szakad reá a' szomszéd hab. Esztelenek! mit akartatok hogy elhagyván hazai partotokat, éh habokra ereszkedtetek? Nem vala e elég élménye honnotoknak titeket is eltartani? Kincset kerestetek 's gazdagulást, 's inséges halált leltetek.

BATTUSZ. Honni partotokon fognak hasztalan' sírálni szüléitek, társaitok, magzatitok. Haszontalan' nyújtanak majd áldozatokat visszaérkezésetekért a' templomok' oltárain. Sírokok üresen marad, mert az ormadarak megemésztenek a' partokon, ha a' tenger' csudáji fel nem fálnak. Oh Istenek! engedjete ezután is csendes nyugalmat nekem szegény hajlékomban! Megeléglve kevéssel, gyalmom tápláljon engemet, kevés nyájam és szűk mezőm.

LÁKON. Büntessetek-meg engem, nagy Istenek, mint ezeket büntetétek, ha szívemből telhetetlenség fog valaha felsóhajtani! ha valaha többet kívánok mint a' mim vagon. Nyugalmat 's mértéklett élelmet!

BATTUSZ. Menjünk-le a' partra; egynémellyet talán kivet a' hab. Ha még van élet benne, örülni fogunk hogy általunk megtartatik; ha pedig megholtanak, csendesítsük-le árnyaikat, nyugalmas sírt adván tetemeiknek.

'S lementenek a' partra. Egy szép ifju meredten feküdt a' fövényen. Sírva temették-el a' parton. Evezők és karfák valának elszórva körülte, 's egy ládát is lelték a' deszkák között. Felbontották a' ládát, 's temérdek kincset találtak benne. – Mit csinálunk ezzel? kérde Battusz.

LÁKON. Meg fogjuk tartani; nem hogy gazdaggá tégyen; ójjanak attól a' nagy Istenek! de hogy visszaadhassuk ha birtokosa keresi, vagy valaki más, kinek reá szüksége lesz.

Használatlan' hevert sok ideig nálok a' kincs; nem kereste senki; 's egy templomot építettek rajta a' parton. Hat márvány szobor tartotta a' tornác' homlokfalát, 's mélyjében a' Pán' képe áll. A' Megelégedésnek volt az szentelve, és tenéked, jóltevő Pán.

A' FÉLTÉKENYSÉG.

A' legdühösbb indulat a' féltékenység. Ez a' legmérgebbike azon kígyóknak melyeket a' bosszús Erynniszek hánynak a' szívekbe. Ennek mardosásait érezte Alexis. Szerette Daphnét, 's Daphne is szerette őtet. Szép vala mind a' leány mind az ifju; ez férfisan barna: amaz fejr és ártatlan mint a' lilium, ha szép kebelét felnyitja a' kelő napnak. Örök hűséget eskének vala egymásnak; 's úgy látszott hogy Vénusz és a' Szerelmek reájok akarják kitölteni boldogító ajándékjaiknak mindenikét.

Az Alexis' atyja sullyos betegségből kezd felépülni. Fiam, monda; fogadást tettem hogy hat juhot mutatok-bé az Egésség' Istenének. Menj-el templomába, 's áldozd-meg a' juhokat. Két hosszú napi járóra volt a' templom. Alexisz sírva búcsúzott-el kedvesétől, mintha valamely széles tengeren kellett volna ált'veznie, 's szomorúan hajtotta maga előtt a' hat juhot. Sóhajtozott, mint a' gerliczék; szép mezőken méne-keresztül, de nem látta szépségeket; gyönyörű tájak nyúltak-el szemei előtt, de gyönyörű-voltokat nem érzette; csak kedvesét látta; a' kunyhóban látta őtet, a' forrás mellett látta, nevét hallotta nevezni, 's sóhajtozott. Így méne ő juhai után, 's zúgolódott hogy nem gyorsak mint az őn, 's végre eljutott a' templomhoz. Meg vala ölje az áldozat, bé vala mutatva az Istennek, 's Alexisz a' szerelem' szárnyain sietett honnja felé. Egy bokorban mélyen lábába méne a' tövis, 's fájdalom miatt alig vánszorgott az első kalibához. Egy jószívű pár szállást ajánla neki, 's gyógyító szereket rakott sebére. Istenek, mely szerencsétlen vagyok én! így nyüzsgött szüntelen', búslakodott, 's számlált minden pillantást. Olly hosszúnak tetszett neki minden óra mint egy hosszú téli éj, 's végre valamely visszás Istenség a' féltés' mérgét belé öntötte szívébe. Istenek, mely gondolat! így mormogott, 's tüzesen hánytá-szélllyel szemeit maga körül. Daphne feledhetne e engemet? Rettenetes gondolat! De a' lányok lányok, 's Daphne szép. Ki nézheti őtet epedés nélkül? 'S nem rég olta jár e immár utána Dámon is, 's dala szívre-ható; senki nincs az egész tájon a' ki úgy fújja a' sípot. Osztán kalibája közel van a' Daphnéhez; a' kettő közt csak egy kies árnyék nyúl-el. Oh, távozzál irtóztató gondolat! te mindég mindég mélyebben eszed-be magadat szívembe, 's éjjel nappal kínzasz! Beteg képzelete gyakran elébe terjeszti, mint siet Daphne az árny alá, hol Dámon a' forrás mellett neki és a' Visszhangnak éneklí szerelmes panaszát; látja vele epedő szemét, 's látja miként lágyúl-el általok; vagy hogy miképen szunnyad az öszvenőtt ágak alatt; Daphnisz megsejti, siet az árnyba, mellé suhan, 's részegült tekintete bátran szegzi magát deli tagjaira. Lehajlik, csókolja kezét, 's Daphne fel nem ébred; orcáját csókolja, szép ajakához érteti száját. 'S fel nem ébred! kiálta Alexisz elmérgesülve. Oh én boldogtalan! De miért veszttem magamat illy irtózatoss képzeletekkel? miért találok új okokat gyötrésemre? Hogyan gondolok, én hálátalan, felőle olly lépést mely feddhetetlen erkölceit bántja?

Már hatodik nyomorú napja tölt, 's még sem hegedett-be sebe. Általölelte jóltevőjit. A' mit marasztásra szívesség mondhat, azt ezek mind mondották neki. Haszontalan! űzőbe véve a' Fúriák által, ment, a' hogy' sebe miatt mennie lehetett. Estve vala, 's a' megteljesedett hold egész fényében ragyogott. Messzéről kilátta a' Daphne' hajlékát. Hah, távozzatok, távozzatok gyöttrő képzetek! amott lakik a' ki engem szeret, 's még ma, ah! még ma karjai közt fogok sírni! Így szólla, 's sietve ballagott a' Daphne' kunyhója felé. De a' szőlőszín alól, mely a' kunyhó' ajtaját árnyban tartotta, kilépni látá kedvesét. Ó az! ó az! Daphne, te vagy! Karcsu növése, könnyű lépéseid, fejér öltözed mutatják hogy te vagy. Ó az, ó! o Istenek! De hova illy későn? Nem bátorságos erőtlen leánynak éjjel mezőre menni. Talán ugyan énelőmbbe hajtja a' nyugtalanság. Ezt mondotta.

Azonban egy ifju jöve-ki a' színből, 's Daphnéhez csatolta magát, 's nyájasan karjára vette. Az ifju egy kosár virágot nyújtá neki, 's a' leány azt édes mosolygással fogadta-el. Így menének a' hold' fényében a' templom felé. Felgyúladvá nézte őket sok ideig haladni Alexisz. Istenek! kiálta; mit kell szemlélnék! Ah, igen is való a' mi képzeletemet gyöttré! Valamely szánakodó Istenség nyilatkoztatta-ki előttem mely veszély érend.

Oh, én szerencsétlen! Ki vagy te, jóltevő Istenség, a' ki ezt nekem kijelentéd? Bosszúljam, kérlek; büntessd-meg szemem előtt hitszegését, 's úgy osztán engedj meghalni.

Egymásba öltött karral méne az ifju és a' leány. Nyájás lassu csevegéssel menének a' myrtuszerdő felé mely a' templomot körülöleli.

A' myrtuszok' árnyába mennek, monda indulattal Alexis; azon árnyak alá hol a' hitezteget nekem örök hűséget eskett. Már az erdőben vannak. Istenek, már nem látom őket! Elrejtve a' sűrű bokrok közzé, majd az árnyban ülnek-le. De nem, ismét látom; fejr öltözete villog a' hold'fényében a' fekete törzsökök közt. Most megállottak; ott tágas udvar 's puha gyepon. Hitetlen! ott ül-le vele a' hold felé, 's szent fénye előtt eskjete tilalmas hűséget egymásnak. Oh, üzzenek-el a' Fúriák! De nem; íme a' fülmilék édes énekeket zengenek, 's a' hű gerliczék szerelmesen nyögdelnek körülte! Még itt sem állapodnak-meg; sietnek az Istenné' templomához. Közelebb megyek; ki-hallgatom könyörgéseket.

'S bujkálva a' myrtuszerdőbe ért. Közelebb jutottanak a' templomhoz mely fejr márványoszlopokkal tündöklött a' hold' fényétől az éjjeli homályba. Hogyan? hát a' templom' lépcsőjire is mertek hágni? Védheti e a' szerelem' Istennéje a' legálnokabb hitszegést? Így szóllott, 's látta mint lépe-fel Daphne a' templom' grádicsain. Virágos kosarával ment azon oszlopok alá melyek a' templomot körülölelik; de az ifju kinn maradott az egyik oszlop megett. Alexis az erdő' árnyában csúszott közelébb a' templomhoz. Elborzadva, 's kétségesen lépett az egyik oszlop' árnyában, szorosan mellé vonta magát, 's látta midőn Daphne fellépett a' Vénusz' képe elébe. Fejr márványból állott az a' hold' fényében, mintha istenségéhez illő vonakodással húzná félre magát az imádó halandók' tekintetei elől, 's zsámolyáról kegyes mosolygással nézett alá az áldozókra. Daphne térdre süllyedt előtte, 's búsan így könyörgött: Halld-meg, kegyes Istenné, oh halld-meg könyörgésemet, védje a' hűségnek! Fogadd kegyesen a' koszorút melyet zsámolyodra aggattam! Esti harmat 's szemeimnek cseppjei ragyognak rajta. Már hatodik napja hogy Alexis elhagyott. Kegyelmes Cytheréa, hozdad épen karjaim közzé! Véd minden veszélytől az úton, 's olly épen, olly hű szerelemmel, mint elhagyott, hozzd-vissza karjaim közzé!

Alexis értette könyörgését. Reá tekint az ifjúra kinek most képére lövellé ságárait a' hold. Az a' Daphne' testvére vala; a' lyány nem merészlett egyedül menni illy későn a' templomhoz.

Alexis előlépe az oszlop megől, 's Daphne a' leghevesbb öröm' örvendezéseivel, Alexis elszégyenülve, dőltek öszvefűzött karokkal az Istenné' elibe.

HARMADIK KÖNYV.

AZ ELTÖKÉLÉS.

Hova téved megsebesült lábam a' tövisen 's sűrűn öszvenőtt gazon keresztül? Istenek! melly rezzentő gyönyör! A' fenyő' verhenyeg törzsöke 's a' cser' vastag dereka magasan üti-ki magát a' boglyas csalét közzül, 's bús ernyőre boltozódik felettem. Melly homályt, melly komoly búslakodást ráztok ti énreám, fekete gallyak? Itt ülök-le, e' reves tölgytörzsöken, mellyet hálóval szőtt-be a' repkény; itt, hova még nem tört utat emberi nyom, hol senki nem akad reám, hanemha valamely magányos madár, vagy az a' méh melly mézét a' szomszéd cserben készíti; vagy egy Zephyr melly magányában nevedvén, még nem lebdesett pihengő melly körül. Vagy te, csácsogó patak! hova, hova sietsz te a' kimosott gyökerek' 's cserék' bokros szövevényei között? Kísérni fogom habjaidat; talán gazosbb rejtekekre vezetsz. Istenek, melly táj nyúl-el itt szemem előtt! Egy meredek kőszál párkányozatján állok, 's letekintek az alattam fekvő völgyre. Ide ülök, e' repedéses szirtdarabokra hol a' csermelye fercsegve omol a' fegyveres közzé, 's úgy zuhog mint midőn távolról zeng az ég. Száraz ágak fityegnek szomorúan a' szírtről, mint az embergyűlölő Tímon' komor homlokán az öszvebomlott haj, ki még nem csókolt leányt. Lelépegetek a' völgybe, 's búsan, tévelygő lépésekkel mégyek-el a' víz mellett,²⁸ melly a' pusztás völgyen csapong. Idvez' légy, magányos völgy, 's te szép erdő! Itt fogok tévelygeni, kiszáradt fővenyiden, o vízpart! Bánatoknak menedéke, bús erdő, a' te árnyadban fogok én, új remete, keresni nyűgodalmat. Maradj-el tőlem, Ámor; nem akadnak itten a' te nyílaid énreám; nem fogok én többé szeretni. Fennebb elmélkedésekbe merítem-el itt, e' magányos tájakon, magamat. Isten hozzád, barna leány, te, ki védtelen szívembe szerelmet villámlál! Még tegnap vígan szökdelltél könnyű fejér lepledben körültem, mint ím e' hab szökdell itt a' napfényen. Te is, szöghaju leány! epedő tekinteted... ah, nagy erőt, igen nagy erőt vettél te az én szívemen!... 's pihengő szép mellyed... tartok tőle, hogy azt gyakorta fogom bús elmélkedéseimben látni! hogy érette gyakran fogok sóhajtani! Maradj boldogúl, Melinde, komoly képeddel, mint Pallász, 's felséges lépéseiddel! 'S te szeretett Psycháron, a' ki magadat szemérmesen vonogattad-el csókaim elől, 's végre még is megcsókolál! Ide rejtem magamat, 's elmerülve szomorú elmélkedéseim közzé, a' fenyves' éjébe dőlök-el, 's kaczagom az ólálkodó szerelmet, 's a' fák' sikátoraiban fogok tévelygeni, 's... De Istenek! mit látnak szemem a' part' homokjában? Reszketek. Ah, valamely leányka' nyoma! Parányi szép láb! Mély elmélkedések, búslakodás, hova lettetek? hol vagytok? mi szépek voltak lépte! Utána indúlok. Lyányka, lyánka, sietek nyomod után! Oh, ha reád találhatnék! mint szorítnálak karjaim közzé, és... Ne szaladj, édes! Vagy szaladj úgy,

²⁸ mel,lett

mint a' rózsza szalad Zephyrnek csókjai elől. Elhajlik előle, 's még édesbb mosolyodással tér vissza csókjaihoz.

REGGELI DAL.

Szép Reggel, idvez' légy nekem!
Ifjú Nap, idvez' légy!
Áma' setét hegy' bércein
Villámlik már tüzed.

'S már a' patak' vizén ragyog,
'S a' harmat' gyöngyein.
Vidámság tér 's szelíd öröm
Közzénk vissza veled.

A' rózsáölbén hált Zephyr
Felébred, szárnyra kél,
'S elkésett alvó társait
Hintálva költi-fel.

Minden homlokról oszlanak
Az álmok' sergei.
Játékosan repdestek ők
Az én Chloém' nyakán.

Fel, leblek, fel! szedjétek a'
Legédesbb illatot,
'S repüljeteK hozzá vele,
Míg álma nem fut-el;

'S játékra-kelve domboru
Emlőji közt, 's piros
Kis szája' gödriben, puhán
Csiklandozzátok-fel.

'S ha felserken, sugjátok-meg,
Hogy még virradta előtt
Sóhajtozám kedves nevét
Itt a' patak megett.

A' SAJKÁZÁS.

Indúl a' sajka melly Chloét
Közzülünk elviszi.
Ti csak, Szellők, 's kis Istenek,
Ti csak toljátok azt!

Hordjátok gonddal, lágy habok!
Úgy ah, ha szép szeme
Rezgésteken múlat, reám
Fog emlékezni majd.

A' part' kies árnyéki közt
Zengjen a' tollas nép;
'S a' lenge sás 's a' víg csalét
A' partra vonssza-ki.

Azonban te, maradj simán,
Csendes tó, míg kilép,
'S vigyázz reá; nem űlt soha
Szebb lyánka hátadon.

Mint a' nap, tiszta, melly magát
Kebledben tükrözi;
Szép, mint a' szép Cypris, midőn
Fejér tajtékjain

Gyöngyház-szekérre lépe-fel.
A' víznek Istenei
Elhagyták a' játékot, el
A' tenger' Szépjeit.

Nem nézték Elsárgúltjaik'
Csalongatásaikat;
Csak Cyprist nézték, míg vizek'
Síkjáról partra szállt.

KESERGÉS.

Kegyetlen, álnok Ámor!
 Én kertem' szögletében
 Még a' tavasz kinyíltán
 Oltárt emeltem néked!
 'S zöldellő myrtuszággal
 Övedzettem körül azt.
 'S nem volt e minden reggel
 Harmattal-tölt bokréta
 Tenéked bémutatva?
 Ah, mind haszontalan volt!
 Ím tépi a' dühödt szél
 Berkeinknek ékességeit,
 'S ő, mint tavasz' kinyíltán,
 Fagy most is énerántam!

CHLOÉHEZ.

Tegnap, Chloe, midőn felénk egy rózsalevél úszott a' légen midőn körülttünk az az édes illat terjedett-el elbeszéllem neked mit láttam én, a' mit te nem láthattál. Midőn én ölelő karokkal ültem melletted, midőn elragadtatott tekinteteim 's sóhajtásaim beszédesebbek voltak rebegő nyelvemnél, akkor én... mert minékünk Költőknek sok engedtetik látni... akkor én a' rózsalevelen a' kis Ámort láttam. Úgy állott rajta, mint a' tengerek' Istene áll gyöngyház csigáján, 's könnyű szekerébe Zephyrek valának, kisebbek mint a' picziny méh, fogva. Szép volt a' kis Isten, mint egyike tekinteteidnek, 's nyájas mint mosolygásod. Egyenesen mellyednek intézte szekerét, 's megállott ruhád' szélén. A' Zephyrek virágaid közzé szökdöstek, mellyek játékos árnyékokat hintettek mellyedre. Ki szállt a' kis Isten, 's fellebegett emelkedő mellyeden, 's a' közepében... oh, melly gyönyörködve dőlt-meg ott! Hatalmas Istene a' szeretetnek! így fohászkodám hozzá alattomban; leghatalmasbb az Istenek között, oh, halld-meg kérésemet! A' te hatalmatat még soha nem érzette halandó mint érzem. Jutalmazd-meg végre hosszas szenvedéseimet! jutalmazd-meg azokat egy Költőnek a' ki hatalmatat mindenkor tisztelte. Ne engedd hogy a' Chloe' szerelme melly most olly hathatósan szóll szemeiből hozzám, szívében valaha elaludjon. Mi könnyű, vajmi könnyű lehet annak hívtelenné lenni a' kiért minden szív dobog, valamerre győzhetetlen kecséit szemlélteti! Oh, hallgass-meg, hallgass-meg, leghatalmasbbika a' nagy Isteneknek!

Ámor egyik karjával liliomfeijérségű mellyedre támaszkodék, jobbójával pedig győzedelmes ívét emelte-fel. Őtet a' Grátziák látatlan' nevelték, monda, de csak úgy, hogy én hallhatám; 's minden kellemeit a' kis Szerelmek érlelték tökéletre. Tekintete 's mosolygásai győzelmesek, mint én; eleven az ő tréfája mint tegzem' nyilai; a' ki szóllani

hallja, elragadtatik; a' ki látja, szerelemre gerjed. Tégedet szeret, 's minden halandók közzül téged választott magáénak; 's szeretni fog állandóul, eskem azt, diadalmas nyílaimnak mindenikére! ő, a' ki minden kecsket mellyek a' Vénusz' egész seregében külön gyönyörködtetnek, egyetemben bír. O legboldogabbika minden halandóknak!

Így szóllott Ámor, 's lefelé lépdessett a' szép mellyen 's rózsaszekerébe ült. Most, ugymond Gnídusza megyek; ott a' Chloe' képe ragyogó márványban fog az anyámé mellett állani. Ő lesz a' hű szeretet' példánya, 's a' ki állhatatos tüzet táplál szívében, virágkoszorúkat fog oltárán néki áldozni.

Ekkor újra fellebbene a' rózsalevél, 's elúsza előlünk. Te láttad néma álmélkodáso-mat; de szertelen örömemet ki nem mondhatám. Szívemhez szorítottalak, 's sóhajtvá simúltam mellyedhez.

EGGY SZIRTPATAKHOZ.

Zöld árnyban itten szólla egyébkor
Víg elragadtatás reám?
Sűrű bokraid közül omolt e
Alá, te szirt, e' csermelye?

Ím, a' holott porrá szakadva
Tajtékban hullt alá vized,
Most a' kivájt szirt' homlokáról
Eggy izmos jégszobor fityeg.

Melly pusztá, melly tar e' csalét most'
Hol a' lombok' ernyőjiben
Zephyr 's virágok kergetőztek,
'S a' halkkal-ingó gallyakon,

Hogy az eltűnt napsúgárok
Köven 's habon 's puha mohón
Szikrák' módjára csillogának.
Csalét, be pusztá vagy te most!

De majd előjön a' tavasz, 's rád
Zöld boltokat szövet megint,
'S kútford' megnyitja, hogy belőled
A' vízzel enyh hűsség fakad.

Fogadj-el akkor árnyaidba,
Hol semmi gond fel nem talál,

Te vízomlás, 's ti sűrű bokrok,
'S ti kedves fekvők a' mohon!

Úgy majd mind völgyről mind halomról
Mind az erdők' setétiből,
Úgy majd minden kinyílt virágról
Szívemre vígadás repül.

'S oh kell e nékem a' királyok'
Pompájikat irígylenem,
Midőn melletted a' patakban
Libeg a' borral-tölt palaczk?

'S midőn én csendes árnyaidban
Dallom a' lelkes éneket,
Melly únokám' szívében is
Vígágnak zengi hangzatit?

EGGY SCHWEIT'ZI IFJÚ' DALA fegyverbe öltözött kedveséhez.

Mi ez? mit lát a' kétes szem?
Kedves, Kedves, te vagy?
Mint önti rezgő fényeit
Fején a' vas sisak!

Lebegve nyúlnak-fel fejér
'S piros-szín tollai.
Eggyütt lebegnek gesztenyés
Hajfűrtjei velek.

Vállát pánczél borítja be,
'S szép keble' díszait.
Íríg pánczél, te nem hagyod
Most látnom mint piheg?

De ah! viszont szép czombjait
'S kis lábát láthatom,
Mellyet egyébkor a' redős
Lepel sarkig fedett.

Szép lyány, te nékem olyan vagy
 Ez öltözet alatt
 Mint a' szép Éden' ajtaján
 Az Órangyal vala.

Rettenté a' gonoszt, de a'
 Jámborra nevette.
 Így szép szemed az ellenség'
 Sergét; de reám nevet.

Ama' dühödt csoport' nyila
 Feletted sújtson-el!
 Csak a' kis Isten' hév nyila
 Sebhedje szívedet!

A' FALÁB.

Egyike azon hegyeknek hol a' Rutapatak zuhogva omol a' völgybe, egy fiatal pásztor kecskéket legelt. Öblös-hangu furuglyája hét Echójit mulattatá a' szirtfalaknak, 's vígan zengett-végig a' völgyen. 'S íme egy embert láta felfelé jődöglélni a' hegyen, öreg volt az ember, 's hajai fejeérek voltak; nehezen mászta a' hegyet, mert az egyik lába fából volt. Közelebb vánszorgott az Öreg a' fiatal pásztor felé, 's leült melléje. Csudálkozva meresztette szeméit sokáig a' falábra az ifju pásztor. Fiam, így szólla hozzá mosolygva az Öreg, te az ilyen lábbal, úgy e, igen csak oda le maradnál? Látod, én minden évben feljövök eggyyszer ide. Ez a' láb, úgy a' mint itt látod, érdemesebb mint soknak a' kettője, azt nekem elhiheted. Érdemesbb, jó apó? Az meglehet! de tudok annyit benne hogy a' kettő jobban bír. El kelle fáradnod; ha szomjúzol, friss kecsketejet adok neked, vagy, ha úgy akarod inkább, friss vizet hozok eme' forrásból.

AZ ÖREG. Te jó ficzkó vagy. Elég nekem egy ital víz, ha érte menni nem sajnálsz. Úgy osztán majd elmondom, mi érte a' lábomat.

'S a fiatal pásztor felkölt, 's hamar elhozta a' vizet az Öregnek.

Az Öreg megenyhűle. – Hogy, ugymonda, atyáitok közzül sokan forradást viselnek, 's tetemek meg van csonkázva, azért, gyermekek, áldjátok az Istent. Külömben csüggedve eresztenétek-le fejeiteket, 's nem gyönyörködnétek a' nap' meleg fényén, 's nem mulatnátok Echóval. Ime vígság zeng 's eleven öröm mindenszerte a' mezőn, 's egy hegyről víg dalt hallunk a' másíkra. A' Szabadság, a' Szabadság boldogítja az egész tartományt! Valamit szemünk lát, hegy, völgy, erdő, mező, az mind miénk! Örömmel míveljük vagyunkat, 's a' mit gyűjthetünk, örömmel gyűjthetünk, örömmel gyűjtjük-meg.

AZ IFJU. Érdemli e hogy szabad ember legyen a' ki feledhetné hogy ezt atyáink vérrelk szerzették?

AZ ÖREG. És a' ki kész nem volna ugyan azt tenni a' mit atyáitok tettek, gyermekem! – Azon véres nap olta én minden esztendőben feljövekk egyyszer ide a' völgyből, de érzem hogy most utolszor vagyok itt. Innen egészen kilátom mint állott a' sereg melly szabadságunkért vitt. Nézzd, emez oldalról tört reánk az ellenség. Soraiban sok ezer dárdák csillogtanak; kétszáz pánczélos vitéz is²⁹ vala köztök; hosszú tollforgók lebegtek sisakjaikon, 's lovaik alatt rengett a' föld. Egy ízben már megszakasztották vala kisdéd sergünket, mert mi kevés számból állottunk. Jajgatás hallatszék mindenfelől, 's a' meggyújtott Néfelsz' füsti elfogá a' völgyet, 's búsan szívódott a' hegyek közé. A' mi Vezérünk a' hegy alatt álla; ott álla hol ama' két fenyőt látod a' sziklákon. Csak néhány legény állt mellette. Még most is látom mint áll ott, 's mint szedi-öszve feldúlt kis seregét; látom mint nyújtja-ki pajzsát; úgy rezgett az mint a' tölgy' erdős ágai a' zivatarban ha az egen villámok harsognak. Mindenfelől őhozá gyűlengettek elszéllýedteink. Látod ama' patakokat a' szirteken? Hijába veti nekiek magát ellenekbe dőlt-fa, szirtdarab, földomladvány; keresztülcsapnak rajta, 's messzebb haladnak, 's öszvegyűlnek a' völgy' tavában. Így bántak a' mieink. Öszvegyülekeztünk a' Vezér mellé, 's keresztülvágánk magunkat az ellenségi sergen; körülfogánk a' Vezért, 's megesküdtünk hogy vagy győzünk vagy veszünk. Az ellenség toldúlt renddel ütött reánk. Már akkor tizenegyedíkszer vertük vala vissza, 's ismét a' hegy alá gyülekeztünk³⁰. Kisdéd sergünk szorosan egyyüvé csatlá magát, 's úgy állánk-meg, mint az erős szirt áll itten hátunk megett. De már ekkor harmincz vitéz Schwitzi polgárral megsaporodva csaptunk az ellenség felé, 's úgy omlánk reájok mint midőn valamely darab szikla elreped, 's nagy erővel hengereg-le az erdőn, 's öszveront mindent valami útjában áll. Az ellenség, elijedvén dühünktől, öszvezavarodott, 's eltaposta egymást. Így nyakaztuk őket, elébb haladánk az eltapostakon, megölteken, hogy újakat ölhessünk. Közöttök valék én is: de a' zavarban reám rohant egy lovas az ellenségi seregből, 's öszveroccsantotta lábomat. Társaimnak egyyike, a' ki épen mellettem dolgozék, megláta, felvéve vállára, 's kivitt a' csatából. Közela' csata' helyéhez egyy vén Remete imádkozott boldogulásunkért. Lásd gondját e legénynek, jó atya! vitézül viselte magát. Így szóllott, 's vissza tért a' csatába. Megnyertük³¹ fiam! megnyertük azt! Sokan közzülünk úgy húllottak-el a' rakás ellenségen, azt mondják a' kik életben jöttek-ki, mint midőn az arató dől-el estve kévéjére mellyet egész nap vágott. Engem az öreg Barát gyógyíta: de megtartómat nem ismerhettem; nem köszönhettem-meg neki soha hogy élek. Hasztalan' kerestem őtet, hasztalan' tettem szent fogadásokat, hijába jártam szent búcsúkra, hogy valamely Szent ismertessen-meg vele. Ez életben, tudom, többé meg nem látom; tudom meg nem fogom neki köszönhetni hogy életemet megmentette.

Sírva hallá a' gyermek az Öregnek utolsó szavait, 's ezt mondá: Ez életben, atyám, azt neki többé meg nem köszönheted. – Álmélkodva kérdé az Öreg: Hogyan mondhatod te azt? avagy tudhatod e te ki volt legyen az én megtartóm?

AZ IFJU. Azok szerint a' mit nekem mondottál, az az én atyám volt. Sok ízben beszéllte ő előttem mint folyt-el az a' nagy nap, 's mindenkor ezzel rekesztette-be

²⁹ vitézis

³⁰ alágyülekeztünk

³¹ Megnyertük

szavait: Ha él e vallyon az a' társam ki olly vitézűl viselte vala magát mellettem? a' kit kivittem vala a' Remetéhez?

AZ ÖREG. Szent Isten! 's az tenéked atyád vala?

AZ IFJU. Eggy szelés vala itt a' pofáján, (bal orczájához vivé uját midőn ezt mondotta) azt eggy dárda ejté rajta, talán még azelőtt hogy tégedet kivitt.

AZ ÖREG. Mikor kivitt, már vérzett pofája. Oh fiam! oh gyermekem!

AZ IFJU. Még csak két éve hogy megholt; 's én most bérért őrzöm, mert szegénységben hagyott, e' kevés kecskéket.

'S az Öreg megölelte. Hála légyen Istennek! úgymond; így neked fizethetem-meg jóvóltát. Jer, fiam, énhozzám; hagyd itt másra a' nyájörzést.

'S az ifju leméne a' völgybe az Öreg' házához. Sok holddal 's nagy nyájjal bírt az Öreg, 's eggy gyönyörű leány volt örököse. Lyányom, monda az Öreg, az a' derék ember a' ki az én éltemet megmentette a' veszéstől, atyja vala ennek; hozzá adnálak, ha szeretnéd. Szép vala a' leány; szög haj folyt, göndör fürtökben, le fejér vállain, 's szeméből szemérmes tűz pillogott. A' leányi szokás szerint harmad napig gondolkodott a' leány; de már a' harmadik hosszú vala neki. Kezet ada a' legénynek, 's az Öreg sírt örömében. Adjon áldást az ég reátok, gyermekeim! mondá; most, most vagyok a' legboldogabb ember!

A' TAVASZ.

Melly symphonie, melly mennyei gyönyör veri-el reggeli könnyű álmomat? Látlak, égből allászálló Öröm! látlak, mennyei ifju, szép Tavasz! Auróra bíborba öltözve hozz fel keletből. A' víg Tréfa, a' hangos Nevetkőzés, 's Ámor – már nevet a' bokrokra 's mezőkre, hol diadalmaikt fogja tartani; felemeli feszült ívét, 's rázza a' teli tegzet – és a' Gráziák kísérnek öszveölelkezve, szép Tavasz! A' reggelnek égő sugárain jösz-fel, szép sereg. Vígadva gyűlnek-eggyüvé a' madarak a' nap' veres fényében, 's zengve fogadnak-el. Erővel tolakodnak-ki bimbójikból az elei rózsák; mindenike első óhajt lenni hogy nyílt kebellet 's édes illattal mosolyoghasson reátok. Tánczaik által hirdetnek a' kis Zephyrek, lerepülnek a' bérczekről a' völgyekre, fel és alá a' bokrok között és az erdőben, 's pajkosan kacagnak a' hol a' szerelmes pásztor előtt elárulták a' bokorban leskődő leányt, vagy a' hol a' felszökött tánczosnét pajzán lehelletekkel elpirították. Egymástól elválva repdesnek a' bokrok közt 's az erdőben és susogva jelentik az alvó Nympháknak³² 's a' barlangokba zárkozott Faunoknak érkezéseket. Botorkázva jönnek-elő a' Szatyrek és Faunok, 's víg hahotával 's a' sokcsövű sípval kiáltják-elő a' Nymphákat. A' patakok' leányai ismét felnyitják medenczéjüket mellyeket télben zárva tartottanak, 's bőven töltik a' fercsegő vizet a' fák' boltozatjai alól vagy a' békrosodott halmokról, le a' zuhogó árkokra; keresztülcsapongják a' mezőket, és sima tengerre

³² alvóNympháknak

gyűlnek a' bokrok közt 's a' sűrű ligetben, 's gyakran ált'ölelik a' feredő lánykák' tetemeit.

Jer, Tavasz! jer, Örömszerző! Te uralkodál, midőn, társaim, ingadó hajónk, ált'úsza a' sík tengert. Nagy ezüst habok fogtak-körül bennünket; víg Zephyrek játszódtanak velek, 's elébb 's tovább úzték hajónk körül, ha oldalára akarának felkapaszkodni, vagy azt erősen csapkodták. Elkergették őket az árnyas partig, hol nevetéseinket vígan kettőzteté a' játékos Echo; elbúttanak ottan az ingó nádasba, 's ismét nekiszaladtak a' hajónak. Akkor, Társaim, ti engemet szőlőnövészekkel Királynak koronáztatok a' par-ton, 's az Öröm és a' Múltság köztünk lakoztanak. Akkor is a' Tavasz uralkodott, midőn ama' tetős hegy' homlokán zöld ágakból kalibát építettünk, 's a' fűbe heveredve ittunk, 's egymásnak karjai közt víg dalokat dallánk. Az erdők' Istenségei hallgattak énekeinkre, 's utánunk éneklették. Most a' sziklás rejtekekben éneklik, körül tánczolván a' tele korsókat.

Siess, szép Tavasz, hints virágot pázsitunkra, 's öltöztessd zöldbe az erdőt és a' liget-et! Bacchusz és Szilén nevetve várnak kísérőjikkel; mert hol édesebb a' nevetés mint a' leveles színek alatt? Gyakorta meglátogatja őtet, a' mindenkoron víg Bacchuszt Ámor, az erdők' kíváncsú zöldjében; meglátogatják a' Múzák is, mert ő kedveli az éneklést. Vígan dall olykor maga is; beszéli történeteit, 's úgy nevet hogy a' szőlőkoszoru, melly árnyban tartja fél arcát, fel-felreppen. Előveszi a' tele csészét, 's beszéli miként járt a' távollakó Induszokig; miként verte-meg a' fekete nemzeteket: 's kisdéd korában a' tengeri tolvajokat mint változtatá delfínékké, 's mint növetett az árbocz és kormány mellé repkényt 's édes bort fercsegő szőlőinakat. Ekkor felhajtja serlegét, nevet, újra hozzá fog a' beszéléshez, 's regéli, mint teremtetete a' rózsát. Egy fiatal Nymphát akarék megölelni, így beszéli azt; de a' leány lenge lépteken szaladott a' virágok' bimbójin, 's ingerkedve kaczagott, látván hogy én szédelegve mégyek utána. Nem is értem volna utól, ha egy jóltevő tövis a' leány' ruháját meg nem csípte volna. Örülve futottam ekkor a' leány után, elértem, megcsattantam szép orcáját, 's így szóllottam: Lányka, de ne légy hát egygyűyü! én Bacchusz vagyok, a' bor' és öröm' Istene; az örök ifju. 'S a' leány engede kíváncságomnak, 's meghagyá csókolni magát. Én pedig jutalmúl a' tövishez értetém pálczámat, 's meghagyám neki, teremne olly színű virágot mint a' piruló leány' orcája vala. 'S így leve a' rózsza.

Pán megdől a' mohpárnán, 's támasz-karjára dőjti fenyőággal koszorús fejét. Te szerencsésebb valál, Bacchusz, ugymond, mint én valék, midőn Szyrinxet akarám elérni. Kemény sebet ejtettél te akkor énrajtam, monda Ámorhoz fordúlván, ki még mostan is gonoszúl kaczag a' tréfán. Ő náddá változék! Búsan pillant hét csöví sípjára, 's kantá-hoz fordul, 's borral űzi-el keservét. Ámor is beszéli diadalmait, hogy mint szokta megszelídíteni a' kőszívűeket. Oh mint fogok én majd örvendezni, ha barna leány, te-felőled is diadalmi dalt éneklend!

AZ ÉJ.

Csendes éj, melly szépen lepsz te meg engemet itt a' mohos köven! Még látám Phoebuszt, midőn ama' hegyek megett eltűnt. Búcsúzva mosolygott vissza a' vékony ködön keresztül melly a' távol szőlőhegyeket, erdőket és mezőket, mint valamelly arany fátyol, bevonta. Elmentét a' sokszínű felhők' bíborában inneplette az egész természet; a' madarak utolsó daljokat éneklék neki, 's bátor fészkeket kerestek; a' pásztor pedig hosszú árnytól kísérve sípolá, akla felé térvén, estveli kedves dalát, midőn elaludtam.

Epedő csattogásod ébresztett e fel, o Philoméla? valamelly bolyongó erdei Isten ébresztett e fel? vagy talán egy Nympha ki meglátván itt, elijedett, 's a' csalétkba szökött?

Oh mi szép minden a' szelídebb szépségben! Melly csendes kénnyel szendereg körülttem a' körny! Melly isméretlen öröm, melly kellemes szédelés foly-végig emelgő mellyemen!

Remegve tévedez tekintetem a' setét erdőn, megpihen azon világos helyeken hova a' hold a' rengő falevél' szövevényei közt, vagy az ingó fűszálan keresztül, sugárait lövi. Gyakran ijedtem szalad-vissza, a' görbe törzsökök' csaló formája 's a' setétben megzördült ágak által elrémitetvén; néha a' tóra fut, 's játékos habjain lebeg mellyek' szikra gyanánt csillognak a' fekete sík felett. Mert Lúna a' fák' aranyszélű levelein mégyen-el, sugár növesü őzeken, vagy csattogó-szárnyu tekervényes sárkányain.

Be édestt illatoztok ti énkörülttem, kis virágok! 's te kivált, szemérmes viola, ki csak éjjel nyitod-meg kebledet, 's balzamillatot terjesztasz magad körül! be édesen illatoztok ti itt a' setétben! Szemem ugyan nem lát, de a' gyönyör mellyet lehelléstektől szívok, ragyogó színetek' kedvessége nélkül is elárul. Szendergő Zephyreket rengettek ti puha öletekben, kik a' véletek-játszásban napestig elfáradtanak. Majd ha holnap felserkennek, gyúlt harmatot lelnek magok körül a' levelek' tiszta csészéjiben.

De melly sipegés, melly rekedt ének jó amonnan a' vizenyős rétek felől? Apró levelibékák ülnek a' csemeték' ágain 's altató énekeiket dallják, felváltva néhánykor azoknak durvább hangzatjaik által kik a' szomszéd vízben úszó tőkékre másztak, vagy a' nádas posványban hevernek, 's zöld fejeket az ombolyból kiütvén, a' holdra kuruttyolnak; olly kedvetelve csúnya rekegések mellett, mint mennyei zengzetében a' fülmile.

Amott túl a' réten halkkal emelkedik a' bokros halom, hol a' vastagderekü tölgyek alatt játékosan inog a' hold' ezüst fénye 's a' fekete árny. Ottan siet az omló patak. Hallom, hallom zuhogását. Mohos kövekre omol, tajtékozva siet a' völgybe, 's hompelygő habjaival csókossza a' part' virágait.

Ott, ah! ott találtam én egykor a' hold' fényében a' legszebb leányt. Végig-öntve feküdt a' szálas fű' virágai közt, könnyü lepleiben, mint a' vékony köd mellyen a' hold általpillog. Szelíd keblében lant nyúgodott, 's szárnyas ujai kedves hangzatokat szedtek húrjairól; szebb hangokat mint Dauliának esdeklő éneke.

Éneklott. Az egész körny inneplette éneklését. A' fülmile megnémúlva hallgatott. Ámor a' csalétkban lesködött ívére támaszkodva örömében. Én vagyok a' szerelmek' Istene, én vagyok Istene a' legédesbb örömeknek: de ehhez a' mit mostan érzek, ehhez az édes örömhez kevés hasonlít, a' Styxre eskem! ismért örömeim közzül. Így szólla.

Lúna meghagyá sárkányainak, hogy szárnyokat ne csattogtassák; figyelmezve dőlt ezüst szekere' oldalára 's sóhajtozott. Az isteni Szűz!

A' leány immár nem énekelt. Örvendezve mondotta-el három ízben Echo a' közel és távol üregeknek utolsó zengzeteit, 's a' természet még is figyelt dalára; 's a' fülmile még is némán hallgatott a' leveles gallyakon. Akkor hozzá léptem. Mennyi alak! gyönyörű leányzó! mondám rebegve, 's megszorítottam kezét, 's sóhajtottam. Ő rezzenve sülyeszté-le szemeit, elpirúlt, mosolygott. Ellágyúlva dőltem mellé. Dadogás 's reszkető ajakok festették előtte kibeszéllhetetlen örömemet.

Reszkető kezem könnyű-öltözetü keblében titkos játékokat kezdett; a' másik szál-longó fekete hajai alatt fejr nyakát ölelte-által.

Kezem dagadó mellére hullott. Akkor, érztem azt, sóhajtott a' lyánka. Epedve vetette-le szemeit, 's reszkető ellenzéssel vont-a-el kezemet kelő melléről. Balgatagúl hagyám oda mellét 's a' biztató diadalt!

O lyányka, lyányka, mit érzek? Ah, tartok tőle, engemet, állhatatlant, örök rabságba ejtettél!

De Istenek, mit látok amott a' setét mezőben! Láng lobban a' lobbanó lánggal, kergetik egymást, együtt szaladnak, 's villám gyanánt repülnek túl az erdőn és halmokon.³³

Ti Istenek vagytok! A' jámbor földműves retteg elöttetek, a' kába bölcs pedig tiszteletlenül gyúladt gőznek nevez. Jótevő Istenek vagytok ti. Ti vezérlitek a' megtévedt szerelmest nyugtalan kedveséhez; ti világítotok nekik midőn biztos rejtekeket keresnek; néha pedig eltévesztitek a' kaján árulókat, 's mély dágványba buktatjátok.

De hova lettetek, repdeső Istenségek? Elvakult szemem nem lát többé semmi világot. Csak egy bogár függ amott, mint egy parányi lámpa, egy fűszálon. Euterpe, te beszéld-elő nekem, mert az tudva vagyon teelötted, honnan van az, és miért, hogy e' kis bogár tüzet hord hátuljában? – Zeűsz egykor, mint sokszor egyébkor, egy szép halandó leányba szeretett, de a' féltékeny Júno megsejté férje' tüztét, 's szemmel tartotta. Felgyúladott haraggal követte neki minden léptét. Egykor a' hold' fénye mellett egy sűrű erdőben lelte a' nagy Istent, hogy bogárrá változva pajkosan mászott a' szeretett leány' leple' hajtékai között. Sokáig nézte Júno egy felhőről a' csintalan fortélyt. Egyébkor a' bogár csak bogárért ég: csudálatos hogy ím ez itt lyánykáért gyúladozik! Így szólla epés kacagással. Azonban Zeűsz egyszerre Zeűsz leve, 's karjai közzé szorítá a' szép leányt. A' mi ő vala eddig, most te légy az immár! ezt kiáltá-le a' sárga Júno, 's a' szép leány bogárrá változék. Az elrémult Isten' ölélei közzül egy lilioszárra másza-fel az új bogár, 's Júno a' gyalázat' emlékezetére az esthajnal' fényei közzül egyet a' bogár' testébe rejtett, melly azolta eltörölhetetlenül terjed az egész nemre.

Most a' csillagokkal behintett egen parányi felhők kezdenek úszni. Szélek fénylő ezüst, 's rólok a' kis Szerelmek tekintgetnek alá. Harmatot csepegnek azon rózsákra mellyek holnap fejr emlék körül fognak virítani 's a' szőlőtöveknek életet adnak. Mert vajmi gyakorta szolgál e' kettő a' ravasz Isteneknek!

³³ halmokon-

De íme sárgúlnak a' felhők. Miért bújsz-el, Lúna, bús fátyolod alá? Nem nézheted talán, te Szűz! az Istenké' dévajkodásaikat az ezüst felhőken? Vagy talán valamelly Szatyr Endymiont kiálta reád?

Hints világot útamra, szelíd Istenné! Itt hagyom a' ligetet, 's ama' halomra mégyek hol a' csapongó patakot ifju szőlőveszők borítják árnyokba melynek messzelátó ormán ernyőm áll, hol gerezdes szőlőveszőim magas boltokban ölelkeznek, hol a' hús árnyban, a' zöld falnak dőlve, rózsás kelyhek mellett azon dalokat éneklek melyeket HAGEDORN és GLEIM az örömmel és szerelem' Isteneivel énekeltek.

Amott áll az én kedves ernyőm. Szelíd borzadás elegyedik boltjának homályába, mert azt Bacchusz vette ótalma alá.

Gyakorta hallatszík itt az éjek' borzasztó csendében az ivók' víg dallása 's a' serleg' kocczanásai. A' tévedt utazó megáll, felnéz, meredt szemei semmit nem látnak, megdöbben, 's szent tisztelettel ballag tovább.

Idvezlek, homályt-öntő lugas! Mint nyúltanak-fel gerézdekkel dúzs vesszeji! melly kedves az ő leveleinek zörgése a' hold' szelíd fényében!

Mi az a' mi olly lassan zsibeg leveleid között? mi ugros itt gerezdről gerezdre? Zephyrek, – 's higyjetek a' Múzáknak! – jövődő örömeink' átómjai. Cselédkedő Zephyrek hozzák őket balzamalhellő szárnyaikon, lebdesnek a' kis Szerelmekkel, egygyüvégyülekeznek a' szőlőszem' dombján, enyelgenek, 's a' szemek' hézagjai között kergetik egymást. Fáradtan űlnek-le azután seregenként a' lapos leveleken, vagy megfordenek a' rózsák' tavában, 's a' szegfűn szunnyadoznak. Oh, mint kacagnak, midőn felébredvén, látják hogy őket valamelly szépalaku leány emlőji közzé szállította a' szegfűvel!

Barátim, kik immost, távol éntőlem, tunya álomba sülyedtetek, oh ha most itt volnátok velem! oh ha ernyőmben lámpást láttam volna még messzéről pillogni! Ha dalokat hallottam volna meg, mint siettem volna közzétek! mint elegyítettem volna szavam, elrészegülve az örömben, kerengő dalaitok közzé!

De mi ez, mi lel engem? mit hallok? Víg láрма 's örvendő hahoták közelítenek felfelé a' halmon. Talán Lyéusz az, tobzodó egész seregével.

De nem; oh öröm! titeket látlak, barátim; ti lépegettek felfelé. Rajta, szőlőnövést hajaimra! jertek, üljünk kerekbe. Ki kezdi a' víg bordalt? Harsogva zengjen a' szomszéd bokrok közt, 's egygy völgy adja-által a' másíknak!

A' barlangban alvó Faun meghallja, 's felserken. Álmélkodva hallgatja dalunkat, felszökik, utánunk dallja, 's tömlőt old.

Phoebusz, ha majd ama' hegy megől arany szekerében előjő, még itt talál bennünket. Ah! így fog majd szóllani, illy boldog nem voltam miolta ismét Phoebusz vagyok. Akkor felhőt gyűjt, 's végig-esőzi a' napot.

A' FŰVES.

Fekete fenyves! te, ki nyílegyenességű derekaidat sűrűn és magasan ütőd-ki setét árnyak közzül! ti terpedt agg tölgyek! 's te folyam, a' ki csillogó mormolással futsz-el ama' kék hegy alatt! nem titeket foglak én most nézeleni. Most engem a' fűves fogadjon-

el; ez a' csudálást-édemlő világ kicsinyben, véghetetlenül különböző szépségeivel. Véghetetlen nemű termések! millió külömbségű lakosok! íme némelyike a' fű' labyrinthjeiben csúsz és mász; véghetetlenül külömböznek formájokra 's tetemekre; és még is mindenike itt leli élelmét, itt lakását; polgártársok; jó mindenike a' maga nemében és tökéletes! Melly lassu hömpelygessel suhansz-el, te kis forrás, a' kékliliom és vízi-rózsa' szálai közt! Kis gyűrűket kötsz száraik körül, 's meggörbítéd őket. Virágokkal egyveleg áll két partodon a' kövér fű, leeresztik fejeiket, 's tiszta folyamatod hűs boltjaik alatt fut-el, 's sokféle színekkel ragyog. Keresztül-nézek e' kis berkén a' meghajtott fűnek; oh mint ragyog a' számtalan színű zöld a' nap' ságáiraiban! Mozgó árnyat vet eggyike a' másikra; felnyúlt vékony szálak ütik-ki magokat a' pulya fűből, 's csipkézett ágaikkal kérkednek, vagy magasra emelik ingó virágaikat. De te, kék viola, képe a' való bölcsnek! te alant állasz a' fűben, és onnan öntöd élesztő illatodat; nem úgy mint a' szagtalan virágok mellyek a' fű felett elnyúlnak 's bután kérkednek. Repdeső bogarak kergetik egymást a' fű' szálai közt hamar elveszti őket szemem az árny' zöld homályában; ismét a' verőfényre gyűlnek, seregesen repülnek-fel, 's vígan tánczolnak a' nap' melegén.

Melly szép virág hintál amott a' patak megett! mint ragyog égő színe! De nem; kedves csalódás! egy lepe repül-fel az ingó fűszálról. Veres szárnyan dong-el egy fekete pánczélú bogár mellettem, 's amoda ül, talán párja mellé, a' mályvarózsa. Csenedesdél-el zörgő patak; ne susogjatok a' levelekkel, enyelgő Zephyrek. Csalódom e, vagy valóán hallom lassú énekeiteket? Igen is, énekelnek; de fülünk tompa érteni lassu zengzeteiket, valamint szemünk az, vékony tetemeik' vizsgálására. Melly kedves zsbongás ez körültem? mitől mozzanak a' virágok? Egy sereg méh szállotta-meg őket; vígan repülnek-ki távol lakhelyeikből, 's a' kerten és réteken szélednek-el. Válongatva szedik sárga zsákmányaikat, 's visszamennek köztársaságokat gazdagítani; egyenlő szorgalommal dolgozik mindenike; nincs köztök henye tag; zsbegve szállják-meg a' virágokat, 's kutatva dugják szőrös fejeiket a' virágkelyhekbe, vagy nagy fáradsággal befúrják magokat a' még ki nem nyílt rózsába; a' rózsza beszívja magát 's elzárja a' kis tolvajt ki kincsét, mellyet talán még csak holnap nyitott volna fel a' kelő napnak 's reszkető haratcseppnek, előre meglolja.

Amott a' pézmára ül egy lepe, 's elterpeszti hímes szárnyát. Bíborszín pettyek vannak tiszta ezüstjén, 's arany prémje zölddé változik-el szárnyának szélein. Így ül ő czifrán, 's csínosgatja fejének ezüst csombókját. Szép lepe, nyomd-le a' virágot a' patakhoz, 's csudáld szépségedet. Úgy hasonlítani fogsz Belindéhez ki feledi tűkre előtt hogy neki többnek illene lenni mint lépének. Köntöse nincs olly szép mint a' tiéd; de szint úgy nem elmékedik mint te!

Melly pajkosságot követtek-el, kis Zephyrek? Egymást-űzve hömpelygenek a' fűvön. Mint a' lassu szél a' tó' csendes habjait, úgy keverik-öszve a' suhogó fűvet. Tarka lakosaik felreppennek alólok, 's lenéznek eldúlt hajlékaikra. Mostan ismét elcsenedesedtek a' pajkoskodók, 's a' virágok és a' zöld fű újonnan magokra csalják őket.

De oh, miért nem rejtezhetem-el mostan! Fedezzetek-el, kis virágok! Imhol jó az ifju Lizidór, arannyal tűzött ruhában; sietve mégy-el a' természet mellett a' paraszt fűven, 's egy olasz Rondót czinczog. Híjába mosolyog őreá a' természet. Megvénült Szép az Lizidór előtt. A' szép Wilhelminéhez siet, kinél a' nagy-világ játéokra gyűl-eggyüvé. Ott jobban fogja gazdag új öltözete a' szemet mulatni mint a' piros esthajnal.

Mint kaczag majd felettem ha megsejt hogy én, távol a' csillogó nagy-világtól, a' fűben fetrengék, a' bogarak között! De engedjen-meg kábaságomnak a' Mélt. Úr hogy gazdag ruháját és e' tánczpalotákban tanult módos síklásait nem csudálom; im' e' fűszálan egy bogár mász; szárnya³⁴ zöld arany, 's gyönyörűen játsza a' szívárvány' színeit; engedjen-meg a' természetnek, a' ki egy nyomorúlt bogárnak sokkal pompásbb ruhát ada mint a' Mélt. Úrnak a' legkényesbb mesterség adhat.

Oh, melly szép vagy te, természet! melly³⁵ igen szép vagy te, még leggondatlanabb míveidben is. Ismeretlen az előtt a' legtisztább gyönyörködés a' ki tunya érzéketlenség-gel mégyen-el a' te szépségeid mellett; a' kinek zabolátlan indulatok 's ál örömek által elvetemített lelke ezeket el nem fogadhatja. Boldog a' kinek semmi pírónságot nem rettegő szíve ezeket érzi. A' hol mások bután mennek-el, ott ez körül ezer gyönyörűség mosolyog. A' Természet az ő kedvéért szépíti magát; érzékei újabb forrásaira akadnak az örömek minden ösvényein a' hol mégyen, minden árnyban a' hol múltat. Tiszta 's szelídebb gyönyörködést tölt őneki minden forrás, illatoz őneki minden virág, zeng és suhog neki minden csalét. Nem ízetleníti-el semmi csömör szüntelen' új gyönyörűségeit mellyeket a' természet szépségei határtalan különbséggel³⁶ nyújtanak; szépek azok 's végtelenül különbözők legkisebb munkájiban is, 's mindenik hasznos végre való, 's minden tekintetben jó és szép. Boldog, oh boldog, a' ki e' fogyhatatlan kútforrásból meríti ártatlan gyönyörködéseit. Az ő elméje vídám mint a' legszebb tavaszi nap; indulatjai tiszták, csendesek, mint azok a' Zephyrek kik illatokat-lehellve lengenek körülte.

AZ ÉN ÓHAJTÁSOM.

Ha remélhetném hogy egyetlen óhajtasomat teljesülve látom-meg – az én egyéb óhajtasaim csak álmok, felserkenek, 's már nem tudom hogy álmodtam; hanemha másnak óhajtok valamit javáért – ha ezt lehetne remélnem: oh, úgy nem óhajtanék bővölködést, sem azt nem hogy atyámfijain uralkodjak, 's nevemet távol nemzetek említgessék. Tölthetném-el bár csendesesen és elfelejtve, egy magányos szögben napjaimat! távol a' város' lármájától, hol az Igaznak kikerülhetetlen kelepczék vannak vetve, hol a' szokás és példák ezer esztelenséget nemesítenek! egy alacsony kalibában, egy pompátlan kertben, elrejtve a' híresedés 's irigy szemek elől!

Agg diófák' boltozatjai alatt állana magányos házam, 's ablakai előtt lenge szellők, hűs árny 's boldogító nyugalom lakoznék. Békés ajtaja előtt egy kis udvart fognék-fel, 's kútam' vize szőlőernyőm alatt szaladna-el 's egy kis tóba gyűlné. Ott feredne ruczám sárga fíjaival; oda repülnének a' szelíd galambok házam' fedeléről, 's ragyogó-nyakokkal kevélykedve sétálnának a' zöld gyepen; míg másfelől az uralkodáshoz szo-

³⁴ szárnya

³⁵ melly

³⁶ különbséggel

kott kakas kotyogó tyúkjait vezetgetné udvaromon. Egyszerre repülnének ők az én ismeretes szavamra ablakomhoz, 's csapodár nyüzsgéssel kérnének eledelt hű gazdájoktól.

A' madarak félelem nélkül lakoznának hajlékom körül a' harasztos ágak között. Bátor szabadságok nem ismerne háborítást, 's nyájas szomszédsággal pipegnének egymáshoz egyik ágról másik ágra. Kis udvaromnak egyik szögében méheim' gyékény köpűji állanának, mert én gyönyörködve nézellem az ő munkásságokat. Örömet lakoznának ők énnálam, ha való a' mit a' mezei gazda mond, hogy csak ott szeretnek szállást tartani a' hol csend és nyugalom intézik a' gazdaságot. Házam megett tágas kertem volna melyben az egygyű mesterség engedelmes segédére kelne a' természet' kényes phantáziájának: de nem támadna ellene, csemetéjét groteszk alakokra nyirbálni. Mogyorócsalét venné körül sövény gyanánt, 's végében egy vad szőlőernyő állana. Oda rejtezném-el gyakorta a' napnak sugárai elől; onnan nézném az elsült-képű kerteszt hogy tábláimat miként ássa ízletes veteménynek. Néha, munkára ingereltetvén szorgalma által, ki is venném kezéből az ásót, 's magam is dologhoz fognék, míg ő félrefordulva mosolygáná kevés erőmet. Vagy a' felbontakozott csemetéket kötném újra karójikhoz; 's együtt tisztogatnánk a' rózsabokrot 's az elszórt szegfűk' és liliom' töveit.

Túl kertemen egy tisztavízű csergeteg szaladná-végig kövér fűvet termő rétemet. Onnan gyümölcsösembe folyna oltványaim' törzsökei közzé melyeket gondos kezem fogna művelni. Itt egy tónak gyűjteném-össze vizeit; a' tó' közepén pedig egy szigetet hányatnék, 's a' szigeten egy ernyőt hagynék boltra nevekedni. Ha ezeken felül még egy szőlődomb emelkednék, a' róna környék fordúlva homlokka; 's néhány hold szántásom³⁷, görbedt főkkel, volna e okom a' leggazdagabb Uralkodó' életét irigyleni?

De messze, messze legyen szegény hajlékom Doránt Úrnak nyári kastélyától! Mindég tele van az vendégekkel, nehogy boldogtalan ura a' maga társaságában maradjon. Nála bizonyosan meg lehet tudni ha a' Franczok kezdenek e hadat? 's mit fogna tenni Mopsz ha Angol király volna? Tölt palaczkok mellett veszik idézet alá a' tudományokat 's boldog honnom' igazgatása' fogyatkozásait, 's pirulni elszokott szemtelenség lebeg az üres homokokon. Távol legyen magányos lakozásom Orgontól! Az ő pinczéjébe messze földről szivárog a' bor. A' természet neki csak azért szép, mert ízletes falatokat nevel; az ő számára repdesteti őket a' légben, az ő számára bújáltatja az erdők' sűrűjében, az ő számára hagyja a' vizekben úszni. Eljött a' városból hogy szabad futást engedhessen bolondoskodásainak. Mennyi nyugót nem szenved az ember abba' az átkozott városba'! Ott legkisebb mozdulásomat is látja az ostoba szomszéd. Boldogtalan! soha ne történjen-meg rajtad az a' szerencsétlenség hogy csak egy nap' is magadban maradj. Mit csinálnál únalmodban? Lelked borzasztó tekintetet vetne önn-magára. De ne tarts ettől íme tajtékkal elborított lovak hozzák érdemes barátidat; káromkodva szállna-le az ártatlan állatról; lármás oktalanság, vad öröm 's zabolátlan feslettség kísérik asztalodhoz, 's végre részeg szédelgés vet véget az undok scénnek. Tetőled még messzebb, szikkadt Harpász! kinek éh ebek őrzik küszöbeit, 's kikapkodják a' szitkok-

³⁷ holdszántásom

kal elűzött szegények' kezeiből a' sírással áztatott kenyeret. Nyomorgatott adósod neked a' szegény földműves messze földre. Ritkán sodródik füst széllyelomlott tűzhelyedről, 's illő is hogy koplalj, midőn gazdagságot szenvedő szegényeken csikartad.

De hova repül elhevülésem! Térjetek-vissza, kedves képek, térjetek-vissza 's derítsétek fel elmémet! Vezérljétek oda, hol alacsony kalibám áll. A' jámbor földműves legyen az én szomszédom füstös vityillójával. Szíves segéd 's barátságos tanács tesz minket jó szomszédokká; mert mi lehet édesebb mint azt látni hogy szerettünk? mi lehet vidítóbb mint annak a' kivel jól tettünk, hálás köszöntése?

Midőn azt, a' ki városban lakik, fület-öklendő zaj veri-fel álmából, midőn előle a' kelő nap' sugárait elfogja a' szomszéd fal, 's tömlőczre vert tekintetei nem láthatják a' hajnal' bíborszínét, engem akkor a' reggeli fuvallatok 's a' víg madarak' csevegése ébresztenének-fel. Üresen hagynám ágyamat, 's elébe futnék a' feljövő napnak a' hímes rétekre 's a' szomszéd halmokra, 's bérceiken énekeném örvendezésemet. Mert mi tölt több örömet szívünkbe mint a' szép természet, midőn rendes rendetlenséggel öszvezavarja véghetetlenül különböző szépségeit? Vakmerő ember, hogyan mered te a' természetet messzünnen keresett hímezések által szépíteni? Építs labirintet zöld falakból 's áasad kimért messzes égre hegyesre ollózott ternyőidet; útaid légyenek rostált főny, hogy láodat ne gátlja: én részemről a' természetes rétet kedvelem 's a' gazos ligetet. Az ő külömbégeiket 's öszveelegyüléseket a' harmoniának titkosbb törvényei szerént rendelte-el a' természet, 's lelkeink azt édesbb gyönyörködéssel érezi.

A' soha meg nem járt hegyekre is elmennék, a' fűvek' labirinthjeibe, a' csermelyék' út-at-vesztő szélein. Itt egy setét árny csalna szendergésre, amott egy omló hegypatak, távol minden emberi nyomtól. Oh, mi igen kedves az, midőn távol minden zajtól, fülünk nem hall egyebet egy édesen-hömpelygő víz' susogásánál! vagy a' méh' dongását 's a' megszaladott gyék' zördültét. Vagy mikor a' fák' zöld gallyai alatt fekvén, az árny és a' napsugár mellyemen játszik, 's nyugalmat semmi nem szakasztja félbe mint a' lassú szellő melly a' poétai levelet ellehelli ölemlől; vagy a' kis szöcske, midőn tévedt ugrással reá ül, magát körülnézi 's róla hirtelen' elpattan.

Gyakorta egész éjféljig járnék a' hold' szelíd fényében, mély vizsgálatokba merülve a' világ' alkotmánya felől, míg felettem számlálhatatlan napok' és világok ragyognának.

A' szántókat is meglátogatnám, midőn barázdát-vető ekéjek mellett dallanak, 's az aratók' víg rendeit, midőn munkára-ébresztő énekeiket éneklük, 's hallgatnám víg meséléseket 's eleven tréfáikat. Ha pedig az ősz előjön, 's betarkítja a' fákat, a' szüretelőkközzé mennék, a' vígan-zengő szőlőhegyekre. Ottan nézném a' lyánykák' és legények' nevetéseket midőn a' megrakott töről a' fürtöket tépdésik. Ha meg van szedve az ősz' gazdagsága, víg kurjongatások közt térnek a' pajta felé, honnan a' sajtó' nyikorgása messzére elhallik. Készen várja őket a' vacsora; hozzá ülnek, 's el vagyon úzve az első éhség, 's ezt most a' szilaj öröm 's a' víg kacagás követi. A' gazda újra megtölteti kantájokat, 's unszolja a' vígadásra. Akkor elkezdi beszélni Gyurka, hogy ő messze földre járt, szinte a' Svábokig; s' hogy ott olly nagy házakat is látott egy városban mint nálók a' templom, s egy üvegből-csinált hintót, hat lóval mellynek csak az egyike is többet érhetett mint mind a' négye a' Molnárnak; 's hogy ott minden zöld kalapba' jár. Soká beszéli ezeket, 's Jankó, könyökére támaszkodva, egészen elfelejtette volna hogy mellette ül Erzsók, ha jót nem koppantott volna orcáján. Most már Péter fog hozzá, 's beszéli hogy az ő szomszédját messze, messze elkergette egy lidércz, hogy rá űlt a'

süvegére, 's lecsapott volna az eszterhára, de elkáromkodta magát. De immár kimenek, 's addig ropják a' tánczot a' hold' szép fényénél míg a' késő éjféli álmra nem szólítja.

Ha pedig az őszi-esők, a' tél' hidege, vagy a' rekkenő meleg, eltiltanának a' kimeneltől, kis kamarámba zárkoznám, 's a' legnemesbb társaság mulattatna; a' díszai a' magok' századjoknak! azon nagy lelkek kik bölcseségeket oktató könyvekbe öntötték. Tiszteletes társaság! ők az ő lelkeik' méltóságaig emelik a' mieinket! Ez az idegen nemzetek' szokásaikkal ismertetne meg, 's a' természetnek csuda műveivel a' távol tartományokban; emez a' természet' titkait fedné-fel előttem, 's rejtek műhelyébe vezetne; az előmbbe egész nemzetek' állapotját terjesztené, 's történeteit beszélné-el, dicsőséget és gyalázatját az emberi nemnek; amaz lelkünk' eredeti méltóságát 's tiszteit tenné elébe vizsgálataimnak, és a' gyönyörűséggel teljes rényt. Körültem a' Régiség' Bölcsői és Poetái állanának. Az ő útjuk az egyenes út a' való Szép felé: de kevesen vannak a' kik azt válasszák; gyáva fejek szédeleg, 's ezrenként térnek az ál arany' és illatlan virágok' útjára. Megnevezem e a' néhányat? Te alkotó KLOPSTOCK! és te BODMER, a' ki BREITINGER-rel együtt kinyújtád a' 'Critica' szövénekét, ellenébe azon ál világoknak mellyek posványra 's kopár pusztaságra csalogatnak. És te, o WIELAND! Gyakran meglátogatja a' te Múzád az ő erttebb-koru testvérét a' komoly Philosophiát, 's rejtett tárgyakat hord-elő legtitkosbb sekrestyéjéből, 's Grátziákká képzi. Sokszor fognak engem szent öröme ragadozni a' ti dalaitok, ti kedvesek! És te is, o te is, festegető KLEIST! Kedves énnem a' te dalod mint a' vídám naphanyatlás; elcsendesedik szívem midőn hallom, mint ez a' szép körny a' hold' csendes fényében. 'S te o GLEIM! ha víg érzeményeid dalod szíveinknek 's az ártatlan enyelgést. De megnevezzelek e benneteket, ti kevesek? Nem ismerni neveiteket gyalázat; késő unokáink is tisztelettel fogják azt említeni.

Magam is gyakorta leírnám a' dalokat mellyek sétálásaim közben elhevült képzeletemben támadtanak; a' setét berkek' árnyai között, vagy az omló víz körül, 's a' szőlő-ernyőben a' hold' lassu fénye mellett. Vagy rézmetszetekben nézellném, mint követték a' nagy Mesterek a' természetet; 's olykor magam is ecsethez nyúlnék, 's ennek szép scéneit a' kifeszült vászonra tenném-álta.

Gyakran ajtókopogás hagyatná félbe munkámat. Melly nagy volna örömem ha megnyíltával barátom repülne karjaim közzé! Néha midőn kinnjárásom után magányos hajlékom fele közelítenék, majd eggyenként, majd csoportosan látnám őket felém jöddöglőni. Akkor együtt járnánk-be házam' legkiesebb környeit, változtatott beszélgetésben, most kifakadt örömmel, majd csendesebben; 's így múl-na-el boldog enyelgések közt időnk. Étkeimnek mellyeket kertem nyújtanak, tóm, 's majorom, az éheség adná-meg ízét. Az asztalt haza-tértünkör a' szőlőernyőben lelnénk, vagy a' nyaralóban, megterítve. Ott mulatnánk néha még a' holdvilágban is, mérséklett poharak mellett; nevetnénk, víg dalokat dallanánk, hanemha a' fülmile' keservei merítenének édes andalgásra.

De meddig, meddig álmodozom? Ah, rég olta kerget már téged az én phantaziám, csalfa álom! hiu kívánság! Nem fogom én soha látni beteljesüléset! Szívünk soha sem elégli-meg állapotunkat. Idegen 's tőlünk távol fekvő tájakra vannak intézve szemeink: de labyrinthek zárják-el útjait; sóhajtasokra fakadunk, 's felejtjük látni a' jót melly mindenikünknek útján el van hintve. A' mi igaz boldogságunk a' rény. Az bölcs és

boldog, a' ki víg kedvvel tölti-be a' helyet melly neki a' nagy Építőmester által, a' ki az Egésznek plánját rajzoló, kimutattatott. Úgy van, mennyei Rény, te, és csak te vagy a' mi boldogságunk! te örömet 's józan elégedést öntesz, akármely helyben legyünk, napjainkra. Oh, kit kelljen nekem irigylenem, ha a' te vezérleted alatt futhatom-meg pályámat? Örömmel halok-meg úgy, azok által siratva kik engemet teéretted szerettek; általatok siratva, barátim! Oh ha majd elmentek sírom' halma mellett, szorítsátok-meg kezeiteket, öleljétek-meg egymást. Itt nyugszik az ő hamva! szőljatok így: szíve tiszta volt és egyenes, 's törekedéseit immár örök boldogsággal jutalmazza az Isten. Nem sokára itt fognak nyúgodni a' mi tetemeink is, 's együtt isszuk vele az örök boldogságot. Te pedig szeretett barátném, majd ha elballagsz sírom mellett, majd ha az ingó gyöngyvirág halmom felé fog inteni, oh, szálljon egy hű köny akkor szemeidbe. 'S ha meg van engedve a' boldogúltaknak hogy egykor lakott tájaikat, 's azon csendes árnyakat hol lelkeiknek méltósága felől elmélkedtek, megjárhassák, 's hátrahagyott kedveseikhez közelíthessenek: oh úgy az én lelkem gyakorta fog lebegni körülted. Gyakorta, ha majd szívedet a' kesergő hűség édes síránkozásra olvasztandja, ha majd elhúnyt boldog óráidat háládatosan említended, egy gyenge fuvallat fog érni hév orczádhoz. Szent borzadás hassa-meg akkor lelkedet!

EVANDER ÉS ALCIMNA.

—————
PÁSZTORI-JÁTÉK.
—————

SZEMÉLYEK.

PYRRHUSZ, Krisszai Fejedelelem, atyja Evandernek.
ALCIMNA, Chloénak gyámleánya.
EVANDER, Lámonnak gyámfija.
ARÁTESZ, barátja Pyrrhusznak, Alcimnának atyja.
LÁMON, pásztor.
CHLOE, pásztorasszony.
MÍLON, pásztor.
A' Pyrrhusz' Testőrjeinek Kapitánya.
Két Udvarnok.
Eggy Tudós.
Két asszonyi-cseléd.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Magány, körülvéve fákkal és bokrokkal.

LÁMON. CHLOE.

CHLOE.

Honnan illy elmerülve, szomszéd? Való hogy nekünk mezei lakosoknak mindég van mit csinálunk, min gondoskodnunk, ha úgy akarunk látni nyájunkhoz³⁸, 's kevés földünket úgy művelni a' mint illik.

LÁMON. Úgy szóllasz mint eszes és gondos házi-asszony; meg sem sejtjük hogy jőnek 's mennek midőn őket munkában töltjük. Én egy szent foglalatosságtól térek-vissza; öt fiatal fának zsengejét mutattam-be Pánnak, mellyeket emlékezetül azon nap' ültettem volt a' midőn Evander, az én gyámfiám, nekem általadtatték. Most tizennyolcz évűek, 's olly szépen virítanak hogy lehetetlen egyebet hinnem mint hogy Isteneink szerencsés kimenetelt akarnak ígérni nekünk általok.

CHLOE. Te kegyes ember vagy, 's azért vagy kedvekben nekik; soha nem feledkeznék-el ők azokról a' kik hívek őerántok; de kivált azoknak illik őket tisztelni a' kik valamelly nagy történetet várnak. Végre is mi lesz abból a' mi mireánk itten vár? mert hiszen e' magányban bízatosan szóllhatunk. körültekint. Mit érek én Alcimnából, az én gyámleányomból? ha tudnillik elélek addig míg sorsa elváland. Most van épen tizenhat éve hogy gondjaimra bízattatott. Viseld híven gondját; az neked egykor szerencsédet fogja csinálni; 's zárd-el kebledben a' titkot. Ezt mondta nekem a' ki őtet kezeim közzé letette.

LÁMON. Isteneink bizonyosan valami nagyot készülnek tenni ővelek. Evander a' legszebb ifja az egész tájnak messze földre; olly szép ő mint a' márványszobor melly a' Delphi templomban áll; 's értelemben 's tapasztalásban az őregekkel bízvást öszvemérkezhetik. Bátorságban, erőben egy második Herculesz; belé merne fogni az oroszlanba is, 's ki mulja-felül a' küzdésben, futásban 's mind azon gyakorlatokban mellyek erőt 's gyorsaságot kívánnak? Az ő dalai a' legszebbek, 's azt lehetni mondani hogy neki azokat Apoll álmában sugallja.

CHLOE. Épen így mulja-felül minden leányinkat Alcimna; olly szép ő mint a' Cháriszok, 's mind bírja azon bájt mellyet leányban keresünk; ollyan ő ezeknek seregekben mint a' rózsa a' mező' közönséges virágai közt.

LÁMON. Az ő szerelmek nékem épen olly sok gondot ad mint a' hogyan annak örvendek. El akarnám hitetni magamat hogy az Istenek akarják hogy szeressék egymást. Azonban ki tudja mit végeztenek felőlök? Sorsaikat meghatározni nem áll hatalmunkban, mert ők nekünk nem tulajdonaink, 's könnyen megtörténhet hogy kevés idő alatt

³⁸ nyájunkhoz

tőlünk visszakívánandják. Hogy őket Hymen eggyesítse, azt mi meg nem engedhetjük; függőben kell tartanunk reményeiket.

CHLOE. Cselekedjük azt, Lámon. Én úgy hiszem hogy már közel az idő melly e' titkot felfedje, 's véget vessen a' bizonytalanságnak mellyben miattok élünk.

LÁMON. Bízunk mindent az Istenekre; ők tudják mi nekik hasznos. És még is kénytelen vagyok kimondani hogy vígasztalhatatlan volnék ha reményemet csalatkozva kellene látnom; ők méltók hogy egymásnak birtokában szerencsések legyenek. Evander engem naponként kínoz esdekléseivel mellyeket teljesítenem nem szabad. Nem örömet hazudok, 's mit mondjak neki midőn ellenkezésemnek okát tudakolja? Hazudnunk kell; bocsássák-meg az Istenek, mert látják hogy szívünk vétlen. Mondjuk azt nekik, én Evandernek, te Alcimnának, hogy azon egy éjjel te és én el vagyunk tőle tiltva ál-munkban.

CHLOE. Szerencsés gondolat! Légyen az nekik jó órában mondva. Ha hazudnunk kell, ártatlanabban nem hazudhatunk. Külömben nem fognánk megmenekedhetni gyötrő panaszaitól. De megyek; kertem vár; 's íme látom fiadat; e' bokrok megett el fogom kerülhetni pillanatását.

LÁMON. Én is megyek. Ha meglátna, ismét el fogna kéréseivel 's kesergéseivel kín-zani.

MÁSODIK JELENÉS.

EVANDER. későbbben ALCIMNA.

EVANDER.

Hasztalan keresem mindenhol; itt sincsen, a' vízómlás mellett sem volt, sem a' mo-gyorósban. De talán majd eljő ide. Munkás anyja fogta tovább tartóztatni. Körül-tekintgetve. Nem mondtam? Atyám mindég elfordúl valamikor közelíteni lát; fél hogy újabban terhére leszek kéréseimmel. Nem értem mit akar velem. Mint lehetne az neki ellenére hogy én az egész táj' legjobb legszebb leányát szeretem? mert hiszen mindenek, 's maga ő is Alcimnának adja az elsőséget minden lánykáink felett. Ez az érthetetlen ellenkezés elszomorít, nagyon elszomorít. – Alcimna még sincs. – Az alatt míg eljő, ím e' simakérgű bikkre metszem-fel nevét. táskájából előveszi a' kést. Viseld az ő nevét, szép fa, és az enyémet, 's nőjj magasra osztán. Ne sértsen soha szekercze. Ez a' fa a' szerelemnek szent, ezt fogja mondani a' ki meglátja. Azonban míg a' nevet metszi, Alcimna lopva mellé vonakodik 's mind a' két szemét befogja.

ALCIMNA. Találd, ki vagyok?

EVANDER. O Alcimna! o kedves!

ALCIMNA. változtatott szózáttal. Nem Alcimna. Más valaki. Csalatkozol.

EVANDER. Nem csalatkozom. Hol múltattál illy sokáig, Alcimna?

ALCIMNA. Ha nem csalatkozol, csókolj-meg, elveszi kezét szemeiről, 's csó-kolják egymást.

ALCIMNA. Oh, csak utánam ne jőne! Engem Mílon tartóztatott, a' gödölyész. Mint van ellenemre szerelme!

EVANDER. Istenek! imhol van.

HARMADIK JELENÉS.

MÍLON. EVANDER. ALCIMNA.

MÍLON. Képzelm, Alcimna, hogy Evandert itt fogod lelteni. Evander mindenhol nyertes, a' küzdésben, a' pályában, az énekben, a' lánykáknál. Evander, te már sok szép bárányt nyertél.

ALCIMNA. De hiszen ezt régen tudjuk.

MÍLON. Nevetnem kell az együgyű Battuszt hogy veled amott az agg tölgynél –

ALCIMNA. Azon rég olta megszűntünk nevetni. De – mondd-el, mit akarsz itt?

MÍLON. Oh ne légy kemény! Egy szép pillantatod –

ALCIMNA. csintalan megvetéssel. Imhol, 's most menj.

MÍLON. Illy kevély tekintetet nekem? Ne légy kegyetlen erántam. Hadd mondom-el dalomat mellyet e' reggel –

ALCIMNA. De ha nincs kedvem hallani?

MÍLON. Úgy akarod ellen is eldallom.

ALCIMNA. Én pedig zárva tartom füleimet.

MÍLON. Evander, én megengedem hogy te sokat tudsz, de a' sípban ugyan felül nem mulsz engemet. Nézzd, imhol van egy, ez itt; csak tegnap-előtt metszettem; igen szép hangokat ad. Két gödölyét nyertem már vele, 's tégedet is meggyőzlek; csak halld.

EVANDER. Elhiszem, valamíg nem hallom.

MÍLON. Oh, én a' legjobb kecskémet teszem-fel reá.

ALCIMNA. Én pedig egész nyájamat arra hogy te vagy a' legalkalmatlanabb ember az egész vidéken. Soha sem fogsz e valaha már elhallgatni? Ollyan vagy mint a' túske' ága melly az elmenőkbe tapad, 's vonatja magát.

MÍLON. Oh, látom, ti ketten szeretnétek maradni.

EVANDER. Azt későcske sejtetd.

MÍLON. Úgy megyek. Megyen, 's visszafordúl. Feledtem valamit; egy rendest kell nektek beszéllenem: Tegnap, a' nap már a' tengerbe szállott, ott jártam a' víz' szélén, 's –

ALCIMNA. Vége van?

MÍLON. Vége, minekelőtte elkezdtem? – Igen, a' mint a' víz' szélén járék, meglátam Asphaliont, a' halászt; épen felaggatá hálóját; ő beszéllé hogy nap' lemente' táján öt nagy hajót látott a' nagy tengeren, 's úgy hiszi hogy azok itt kötnek-ki mi szélünkön. Csak még azok –

ALCIMNA. De, kérlek – kössenek-ki ha kedvek tartja! – te mindég feleded hogy menni akarsz.

MÍLON. Tehát maradjatok magatokban. el.

NEGYEDIK JELENÉS.

EVANDER. ALCIMNA.

ALCIMNA.

Ha elment e valóan, a' beszédes? Utána tekint. Elment; de ha a' bokrok megett hallgatóznék is mi tilt engem, te Kedves, mondanom hogy a' szerént vágytam hozzád, 's még inkább vágytam, mint a' kis czíz vágy vissza fészkéhez midőn azt valamelly hamis gyermek elfogta. Hasztalanok az ő édesgetései, a' szegény fogoly szomorúan ül a' bűgban, 's lesi mint szökhessen-meg; kívánczozva, de nem inkább kívánczozva fut ő kisdedeihez mint én most hozzád midőn Mílon elfogott 's tőle kiszabadultam.

EVANDER. Oh én kedvesem! mi szerencsés vagyok én az által hogy te engem szeretsz! A' mint ide jöttem egy rózsatövön megláttam e' szép két rózsát; nézzd mint nevedektek egyike a' másika mellett egy száran. Eggyesülve öntik kedves illataikat, 's eggyesülve hervadnak-el. Ültessd kebledhez szerelmünknek e' szép képet, te kedves.

ALCIMNA. Oda ültetem őket, én szerelmesem. Lássd, mi szépen állanak egymás mellett. Így virítánk mi fel egymás mellett.

EVANDER. Így fogjuk egymás mellett tölteni minden óráinkat; édesek lesznek azok mint itt e' rózsák' illatja.

ALCIMNA. 'S így fogunk eggyeszer elalélni mint itt e' rózsák. De mondd-el csak nekem, sokáig várál e reám?

EVANDER. Nem sokáig; de nekem mindég sokáig van mikor téged nem látlak.

ALCIMNA. Igen nagyon megijedtem midőn ide jővén ama' bikkesben meglátom Mílon. Az út' közepén állott. Itt, ugymond, minden lyánynak egy csókot kell nekem adnia. De eressz hát! mondám neheztelve. De ő engem nem akara eresztetni. Lássd, lássd, mondám kié az a' szép ünő melly amott a' posványban gázol; az bizonyosan el-tévedt a' többitől; 's a' mint ő oda tekintett, én elcsúsztam megette, 's már messze voltam mikor családáságomat megsejté, 's az alkalmatlan így jöve utánam. De miért állasz így elmerülve?

EVANDER. Én e?

ALCIMNA. Te, te. Úgy nézesz-ki mintha valamit kellene mondanod a' mit mondani áttalanál. Ne ejtsd gondba!

EVANDER. Nem tudom ha mondjam e.

ALCIMNA. Még nyugtalanabbá tészesz. Szóllj.

EVANDER. Nem tudom mit ítéljek az atyám' bánásáról, ki szerelmünket nem gátolja, nem ellenzi ugyan, de öszvekelésünket mindég hátrálja. Kerülni látszik minden alkalmat a' hol vele négy szem köztz szóllhatnék, 's valamikor kérem hogy boldogságunkban eggyezzék-meg, öszvezavarodik, 's akadozva felel kérésemre.

ALCIMNA. Különös dolog; épen így bán az én jó anyám is.

EVANDER. Ma azon öt fa' zsengejit mutatá-be áldozatul az Isteneknek mellyeket akkor ültete midőn az első tavaszt értem volt. Történetből jutottam vala oda a' hol áldozott, 's hogy meg ne háborítsam áhítatosságát, veszteg állék a' bokrok köztz, 's könyörgését értettem. Jóltevő Istenségek, ugymonda, halljátok-meg könyörgésemet, 's

ez áldozatot fogadjátok keggyl tőlem. Védjétek az én fiamat, 's azon homályba-rejtett történeteket mellyek őreá várnak, hagyjátok szerencséseknek lenni! Tovább nem érhettem szavait, mert egy szél játszani kezdte a' fá' lombjaival melly alatt állottam vala.

ALCIMNA. Oh, hallgassák-meg az Istenek könyörgését a' hívnek!

EVANDER. Akármilyenek légyenek azon történetek, az Istenek adják hogy jók legyenek! nekem minden boldogságomat a' te szereted³⁹ teszi.

ALCIMNA. Ne eresszük magunkat e' gondoknak, kedves. Ki tudja, jőnek e reád ezek a' rettegett történetek? Vídulj-fel, 's tekints mosolygva Alcimnád' szemei közzé. Jer, dallani fogunk; dalljuk azt a' mit te annyira szeretsz.

EVANDER. Körültted, kedves Alcimna, én nem ismerek semmi gondot, semmi rettegést. Kezdd te; te vagy benne az első.

ALCIMNA.

Nélküled, oh te kedves,
Én az vagyok
Fény 's harmat nélkül a' mi
A' kis virág.
Keserg az, fonnyad, elhal;
Bús a' tavasz,
'S kedv és öröm repülve
Futják a' tájt.

EVANDER.

Szerelmed, kedves lányka,
Az énnekem
Fény 's harmat a' mik e' táj'
Víráginak.

EVANDER.

Minden bokor feléledt,
Víg a' tavasz,
'S kedv és öröm lépé-meg
Ismét a' tájt.

KETTEN.

Kedves, szeretni foglak,
Ezt eskem a' mezőnek
Szent Istenségeire.
Nymphák, halljatok eskem'!
Azt eskem e' mezőnek
Szent Istenségeire.

³⁹ szeretetedet

ALCIMNA.

Mint a' midőn fagyával
A' tél belép,
'S rétjeinkről a' kis méhet
Elkergeti;
Bús ő, 's keserg magában,
Mert párja nincs;
Mint ő, kesergek én is,
Ha párom nincs.

EVANDER.

Mint a' midőn tavasszal
A' nap kikél,
'S altából a' kis méhet
Felkergeti;
Víg az, 's örülve szállong,
Mert párja van.
Mint az, örülök én is,
Ha párom van.

KETTEN.

Kedves, szeretni foglak,
Ezt eskem a' mezőnek
Szent Istenségeire.
Nymphák, halljátok eskem⁴⁰!
Azt eskem a' mezőnek
Szent Istenségeire.

ÖTÖDIK JELENÉS.

MILON. ALCIMNA. EVANDER.

MILON.

Gyönyörűen éneklétek.

ALCIMNA. 'S ismét itt vagy? nem is távozá-
l-el? Azt szépen tetted volna.

MILON. Nem voltam itt. Csak akkor értem vissza hozzátok midőn a' dalt már végez-
tétek.

ALCIMNA. De mit akarsz tehát, alkalmatlan?

MILON. Baráti szándék hoz-vissza hozzátok.⁴¹ Itt dalltok 's ezer szépségeket mon-
dogattok egymásnak, 's meg sem sejtitek körültetek mi történt.

ALCIMNA. Mi történ tehát?

⁴⁰ oskem'

⁴¹ hozzátok-

MÍLON. Az az öt hajó a' mellyről Asphalion szólla, valóan kikötött.

ALCIMNA. 'S mi közünk nekünk ahhoz?

MÍLON. Semmi, ha engem csak nevetni akartok.

EVANDER. Tehát szólj.

MÍLON. Nincs mit mondanom többé.

ALCIMNA. Ne neheztelj értte. Mondd-el, mi történ?

MÍLON. Kiléptek a' parton, 's épen e' bokrok mellett, amott a' zoldok körül, sátorokat vonnak. Hírt akartam nektek adni hogy itt ne kapjanak; ki tudja melly szándékkal költek-ki hajójikból. Itt nem vagytok bátorságban.

ALCIMNA. Köszönöm baráti figyelmedet, Mílon. Valóan nagyon rettegek. Menjünk innen.

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Távol sátorok látszanak.

PYRRHUSZ. ARÁTESZ.

PYRRHUSZ.

Nem győzőm meglátni fiamat. A' veszély' évei elmúltak. Tizenennyolcz évig, úgy hagyta azt a' Pythia, ismeretlen hagyjam lenni a' pásztorok között. 'S ez a' tizen-nyolczadik tavasz a' miolta itt a' szép gyermeket letétettem. Olly szép volt mint egy kisdéd Ámor. Úgy hiszem hogy lelkében a' jónak és szépnek érzései a' magok tisztaságokban maradtak-meg.

ARÁTESZ. Én magam is nyugtalan vagyok meglátni a' mi kedves Herczegünket. Melly szerencsések leszünk mind ketten ha gyermekeinket óhajtott állapotban lelendjük. Tudod hogy én egy álom által intettem-meg hogy leányomat e' magányban neveltessem. Annak most tizenhat éve. Midőn most hajóra ültem veled, 's áldozatot nyújtottam Házi-isteneimnek, másod ízben ígértek szerencsés kimenetelt dolgaiban.

PYRRHUSZ. Hallgassák-meg óhajtasainkat kegyelmesen! De nem fog e' fiam bánkódva távozni-el az egyszerű természetnek e' szép kebeléből, hol életének kedves reggelét töltötte? Általa én magam annyira elbájolva érzem magamat mintha ez a' csendes szép hely volna honnom, 's azt érzem midőn itten kiszállok, a' mit az érezhet a' ki so-kaíg tartott veszélyes bujdosásai után szülötte földjét ismét meglátja.

ARÁTESZ. Valóan a' mi városi életünk ettől itt annyira különbözz 's annyi idegenneműt veve-fel magára, hogy annak lelkében a' ki ide először jut, 's az itt lakó nemes együgyűségtől gyermeksége olta elszokott, kénytelen a' legkülönösbb behatásokat tenni.

PYRRHUSZ. Több egy órájánál hogy ötöt várom. Amott közelít felénk egy szép ifju, olly szép, hogy minden kívánságaimat beteljesedve vélném ha ez ő volna. Egyenesen felénk tart.

MÁSODIK JELENÉS.

EVANDER. PYRHUSZ. ARÁTESZ.

EVANDER. Idvezlek benneteket, Idegenek.

PYRRHUSZ. Idvezlünk mi is, ifju Pásztor. Szólj, mi vezérel hozzánk? az e hogy látni óhajtasz, vagy talán valamelly dolog?

EVANDER. Miért tagadjam hogy nekünk itt mulatság azokat látni a' kik ollykor a' városból hozzánk jönnek? De mondjátok-meg, nem együtt jöttetek e azzal a' Krisszai Fejedelemmel a' ki tegnap ide érkezett?

ARÁTESZ. Igen.

PYRRHUSZ; Neked bizonyosan kedved van elhagyni e' szomoru életet, 's velünk akarsz jönni a' városba?

EVANDER. Én e? Haha! az a' kedv ugyan engem soha nem ér. Én csak egyszer voltam, kisdéd koromban, még, egy városban Delphiben. Nem győztem csudálni a' mit ott⁴² láték; de a' mi szép mezőnket csakugyan nem szeretném felcserélni várossal hol az ember kénytelen olly sok úczán végigmenni míg a' mezőt megláthatja.

PYRRHUSZ. Ahhoz idővel hozzá szokol.

EVANDER. Én pedig úgy vélem hogy igen nehezen szokhatnak, vagy talán épen nem, azok közzé a' kiknek életek a' miénkhez olly kevésbé hasonlít. Ők minket egygyű-eknek mondanak; de mi mindég vagyunk olly szerencsések mint ők; nekik több bajok van mint hogy azok lehetnének. Mi megelégszünk azzal a' mint vagyom, jó kedvvel míveljük földünket, jó kedvvel legeltetjük nyájunkat, 's föld 's nyáj bővséggel fizet gondjainkért. A' mi bővségünket ők szegénységnek mondják ugyan, de ők rendesek ezzel a' csufolkodással. Nem, én másod ízben ugyan nem szeretném meglátni a' várost. Mikor először voltam ott, mindent bámulva néztem; olly nagy házaik vannak mint egy hegy, 's magok kisebbek mint a' kik itt lakunk; akkor nevetett a' ki látott, 's még inkább az a' kitől egyet 's mást kértem. Fiatal Pásztor, mondá az egyyk, tudsz e énekelni? Tudok, mondám, 's énekeltem neki, úgy hogy nagy nép gyüle-öszve körülttem, 's nevettek; pedig én jól éneklek, azt az egész táj tudja itt. Ott a' lyánkák is nyájasságtalanok; ha köszöntem nekik, úgy mentek-el mellettem mintha egy kő mellett melly útjuk mellett fekszik, pedig ők koránt sincsenek olly szépek mint a' mieink.

PYRRHUSZ. De ha te engemet úgy szeretnél mint én szeretlek tégedet, örömmel jönél velem.

EVANDER. Én téged, Idegen, szerettelek mihelytt megláttalak. De elhagyjam e öreg atyámat a' kit nem szeretek kevésbbé, 's őtet gyámol nélkül hagyjam e? Az atyám nagy hűséggel ápolta engem az én gyenge éveimben, nem illő e hogy viszont én is hasonló hűséggel ápoljam őtet az ő öregségében? Ha itt maradtok, Idegenek, tiétek légyen annak a' mit nyájunk 's kertünk ad, a' legjobbja. De elvesztem magamat csevegésemben; kérlek, mondjátok-meg, hol lelem-fel a' Fejedelmet.

ARÁTESZ. Mond-d-el nekünk, mit akarsz vele?

EVANDER. Az atyám küld hozzá ím e' gyümölcscsel; azon fákról kelle neki azt szednem melyeket ő tizenncz évvel ezelőtt ültete, azon tavasszal, ugymond az atyám, a' midőn én egy évű voltam. Megérték 's édesek mint a' méz. Hol lelem-fel a' Fejedelmet?

PYRRHUSZ. Arateszhez. Istenek! illy kora az én fiam is. Az a' kire őtet bíztam, úgy kívánta Pythiám, azon tavasszal tartozot őt fát ültetni a' mikor a' gyermek neki által-adattatott. Arátesz, oh ha ez ő volna!

ARÁTESZ. Gyanúd igen is hihető. Ki küldené más a' gyümölcsöt?

EVANDER. De feleljetek egyszer, hol lelem-fel a' Fejedelmet? Mennem kell, még sok dolgom van a' nyáj körül 's a' kertben, 's lyánykám a' pataknál vár reám.

PYRRHUSZ. Tudjad tehát, ifju, hogy én vagyok a' kit keressz.

EVANDER. Te vagy a' Krisszai Fejedelem?

PYRRHUSZ. Igen, én vagyok az. De hol az atyád 's mi a' neve?

⁴² mitott

EVANDER. Az atyám neve Lámon, mindgyárt itten lakik a' liget megett.

PYRRHUSZ Aráteszhez. O barátom! alig tartóztathatom-meg magamat hogy meg ne öleljem. Atyjának neve is összevegyez.

ARÁTÉSZ. Magam is alig kétlem többé.

EVANDER. Hah, imhol az atyám maga.

HARMADIK JELENÉS.

LÁMON. CSELÉD. AZ ELŐBBIEK.

CSELÉD. Pyrrhuszhoz. Én Fejedelmem, imhol az a' kinek fiad általadatott.

PYRRHUSZ. Te vagy az, Pásztor, a' ki tizennyolcz év előtt egy kisded fiugyermekeket általvevél?

LÁMON. Igenis, az én vagyok, 's imhol az a' kisded maga. A' melly gyümölcsöt nedked hoz, az azon fákon termett mellyet akkor ültettem; itten pedig vedd a' lepecsételt írást melly mellett ötet nálam hagyák.

EVANDER. Nagy Istenek! mit hallok!

PYRRHUSZ Evanderhez. Nem csaltam-meg magamat. Ölelj-meg; fiam vagy. Öleld-meg szerencsés atyádat. megölelik egymást.

EVANDER. Áldjanak-meg az Istenek, atyám!

PYRRHUSZ. Az vagyok, az leszek, fiam. Isteneinknek engedelmeskedvén, küldöttelekkel tégedet atyai karjaimból, 's ezen hív öregre bízta ifjúságodat

EVANDER Lámonhoz. 'S te nem vagy az én atyám! Oh, mind a' mellett én tégedet atyámnak nevezlek, tégedet, a' ki engem illy gyengédséggel szeretél.

PYRRHUSZ. Hála tinéktek, nagy Istenek! kik a' fiamat megtartottátok, nekem illy kegyesen visszaadtátok! Lámonhoz. Te barátom, szőlj, mint jutalmazhatom meg hűségedet, gondjaidat?

LÁMON. Én veled együtt áldom az egeket, kik mindent így intéznek jóra. Az én gondjaim gazdagon meg lesznek fizetve ha Evander engem szeretni meg nem szűn 's szerencsés leszen. Nekem mind azokra a' mit nekem adhatnál, szükségem nincs.

PYRRHUSZ. Boldog halandók, kiknek illy kevés szükségük van! De Arátesz, nem akarom soká érezni boldogságom' örömeit a' nélkül hogy érettek hálát adjak az Isteneknek. Siessünk, 's mutassuk-be áldozatunkat. Evanderhez. Te kedves fiam, maradj itt azonban. Kísérőim ide fognak gyűlni hogy egykori fejedelmeket lássák, 's feltalálásodnak örvendjenek.

NEGYEDIK JELENÉS.

EVANDER.

Magamhoz nem tudok térni megzavarodásomból, 's nem tudom, ébren vagyok e vagy álmodom. Mit tudok tenni jobbat mint ha az alatt míg magamban vagyok, Alcimnához futok-el, 's tudatom vele mi ért. De imhol jó valaki. Ki lehet ez a' ki hozzám csúszogatva jő?

ÖTÖDIK JELENÉS.

UDVARNOK. EVANDER.

UDVARNOK. Engedd-meg, Herczeg, hogy határt nem ismerő hűségem elődbe tehesse örömemet –

EVANDER. 'S mi támasztott illy nagy örömet benned, barátom?

UDVARNOK. Hogy végre teljesedést ért az isteni végzés, 's valaha már ezen alacsony, egyszerű 's szegény állapotból kikelhetsz mellyben ifjúságod' szép szakát kénytelen valál eltölteni.

EVANDER. Hála érette az egeknek a' kik azt úgy akarták! Nem fogom soha feledni melly boldog örömek közt töltém e' korom' napjait; e' könnyü kedves munkák, ez ártatlan örömek közt.

UDVARNOK. Örömek közt? Oh Uram, te még nem tudod mik az örömek. Azok tégedet a' városban várnak. Én meg nem köszönném az Isteneknek ha engem onnan ide számkivetettek volna.

EVANDER. Te a' mint látom, az itt mulatást, kínosnak véled.

UDVARNOK. Örömet, meglehet, adhat; de csak annak a' ki szebbeket nem ismer.

EVANDER. Midőn a' hajnal e' mosolygó táj felett felhasad, midőn minden csemete, minden állat új életre serken?

UDVARNOK. A' hajnal? én a' hajnalt nem ismerem.

EVANDER. A' te örömeidet semmi Pásztor nem irigyli.

UDVARNOK. Azt ugyan elhiszem azok nem olly durva érzékeknek valók.

EVANDER. De mondd-el csak, ki vagy te?

UDVARNOK. Én a' te atyádnak egyik Udvarnokja vagyok.

EVANDER. 'S mik ott a' te tisztjeid?

UDVARNOK magában. Úgy hiszem azt véli hogy nekem legalább is ekét kell igazgatnom. Evanderhez. Tisztjeim? Csínosan öltözködni, jó asztalhoz ülni, tánczokban mulatni, új örömeket találni, Szépjeink körül megjelenni –

EVANDER. Egyéb tiszted nincs?

UDVARNOK. Avagy nem elég e ez? Miként győzhetnék többeket?

EVANDER. Mi itt egygyűiek vagyunk. Tisztnek, munkának azt mondjuk a' mivel magunknak 's másoknak használhatunk; 's örömet és megelégedést az efféle is ad. Inkább szeretjük a' használó méhet a' nem használó lepénél ha szárnyai bár mi hímesek is.

UDVARNOK magában. Melly kinézések azoknak a' kik az Udvarnál vannak! Evanderhez. A' köz nép a' maga' életét bajban munkában töltheti; mi kik az felett állunk, élünk az élettel. Az örömek' örök cseréje, a' szomorú eszméletnek nem enged hozzánk semmi nyílást. Mások ficzamátsák ki kezeiket lábaikat a' közönséges játékokban, 's szilaj lovakkal hányattassák-le a' nyargalón magokat: mi Udvarnokok jobban ismerjük mit érünk, 's gondunk vagyon testünkre. Nekünk az az irigylést-érdemlő sors juta hogy életünk kedves henység. Mi egy örömről más örömré, egy Széptől más Széphez repdesünk. Nekem minden Szépjeink hálóban voltak már, 's egy sem dicsekedhetik hogy lánczaiban megtarthatott.

EVANDER. Úgy mindenike rút lehetett, te pedig olly érzéketlen mint a' növények téiben.

UDVARNOK. Épen ellenkezőleg, Uram. Ők egyről egyig olly szépek mint a' Grá-tziák, én pedig érzékenyebb vagyok mint hogy akármellyikét is egyedül szerethetném. A' szebb világban a' hűség a' legnevetségesebb dolgok' sorába tartozik. Azon-eggy Szépért égni – ki állhatná-ki azt? Eggykor én is belé estem volt ebbe a' különös bohóságba; de visszavettem az erőt meggyőzni e' szenvedelmet. Való hogy az a' személy szebb volt Vénusznál; nem vala tehát csuda hogy csaknem egy egész holnapig szerettem.

EVANDER magában. A' boldogtalan! – Az Udvarnokhoz. Szánom megtévedéset. 'S te a' ki olly sokat tudsz, nem tudnád e hogy az Isteneknek legnagyobb áldása az érző szív, és hogy az élet nem ismer szebb szerencsét mint midőn két boldog teremtés egymásért él? Úgy nem értem szavaidat mintha azt állítanád hogy a' legízletesbb körte-vély kesernyés, 's a' rózsza kedvetlen illatu.

UDARNOK. Azon nevelés után mellyet te, kegyelmes Uram, itt vevél, természetes dolog hogy így gondolkozzál; de nem sokára ezen fonák vélekedéseket te is le fogod vetkezni.

EVANDER. Attól ójjanak-meg az Istenek! mint az lehetetlen hogy az almafa kökényt teremjen, úgy az az hogy az én szívem vetemedjék a' te érzéseidre.

UDVARNOK. Uram, nekem mennem kell. Engedd hogy előtted kegyelmeidért esedezzem. – magában. O Istenek, melly kár volt ennek itt neveltetni! melly kár elvonni nyájától!

HATODIK JELENÉS.

TISZTJE A' TESTŐRÖKNEK. EVANDER.

EVANDER. Elment e az a' nevetséges ember? – 'S itt egy más, fegyveresen. – Ki vagy te a' ki hozzám illy rettenetes alakban jössz? Mit akarsz e' dárdával? 's minek oldalodon a' kard?

TISZT. A' kard, Uram?

EVANDER. Mire valók ezek az ijedelmes szerek az öröm' és béke' napjaiban? Nem kellene e kaczagni azt a' ki télközépben mind azon eszközeit magával hordaná mellyekkel nyárban kertét 's földjeit műveli?

TISZT. Én a' te atyád' Testőrjeinek Vezérjek vagyok.

EVANDER. 'S sokakat tart illyeket az atyám? 's mindnyájan illy szerszámokat viselnek e?

TISZT. Sokakat, és mindnyájan fegyvert viselnek.

EVANDER. Úgy ti veszedelmes tájon lakoztok.

TISZT. Miért azt?

EVANDER. Mert mindég így vagyok neki-készülve a' bajnak. Köztetek sok farkas 's más pusztító állat lakhatik. Nekünk illy szerekre nincs nagy szükségünk; ritkán esik hogy nyájunkra csapnak.

TISZT. A' hol a' te atyád lakik, ott ez állatokat csak neveikről ismerik a' városiak.

EVANDER. Úgy szükségtelen a' ti védelmetek az atyám⁴³ körül.

⁴³ atyam

TISZT. Nem épen szükségtelen, Uram. Nem egyszer történt-meg már hogy a' Fejedelem tulajdon népe által vesztette-el életét. A' mi tisztünk az hogy a' népet rettegsben tartsa 's megelőzze a' támadható zendüléseket.

EVANDER. Az gonosz nép lehet a' melyly zendülésre vetemedhetik, 's nekem nincs semmi vágyásom a' között lakni. Nem annyi e az mintha az atyát tulajdon gyermeki ellen akarnátok védeni? Vagy talán vannak olly kemény Fejedelmek is a' kik a' magok' népeket illy undok tette ingerlik?

TISZT. Mi egyszersmind azért is vagyunk, hogy midőn Fejedelmünknek kedve jó a' maga birtokát kiljebbre vinni, akkor mi, és még sokkal több így fegyverkezett seregek előállunk; két sorban állunk-meg szembe egymással, 's annyit ülünk-meg az ellenünk-állók közül a' mennyit kiki győz; 's a' legvitézebb –

EVANDER. Jó, de egy kérdést: Ki az a' legvitézebb? kiket nevezel te így?

TISZT. Magában. Úgy kell vele szóllanom mint gyermekkel. Fogja e ez valaha tudni mi a' nagy, mi a' dicső? – Evanderhez. A' legvitézebb? A' ki legtöbbet terített földre; a' ki legtöbb pusztítást tett az ellenség' seregében. Az illyennek képe osztán, dicső tetteinek emlékezetül, rézbe öntetik, márványba metszetik.

EVANDER. Ez irtóztató. Nem akarok semmit többet tudni. Borzadok. – De még egyet. Az én atyám csak nem illy kegyetlen?

TISZT. A' te atyád, Uram, nem hadakozó Király. A' mi dicsőségért élő haló karunk kevés útát lát nyitva, fényt vonni magára.

EVANDER. 'S te ezt sajnálsz, keseredsz? O nagy Istenek! fényt és dicsőséget az által nyerni hogy az igazságtalanul megtámadott embereket öldöksik! Minálunk itt útáztatni fogna az a' ki a' maga szomszédját az ő holdjain megtámadná, tőle azokat erőszakkal elvenni ígyekeznek; pedig mi ez a' kicsinység amahhoz képest?

TISZT. Magányiak közt 's kicsinyben ez, igen is, nem szabad: de Fejedelmeknek, és nagyban, szabad.

EVANDER. Oh menj! a' mit tőled értettem, az engem utálsággal tölt-el. Senkit nem kívánok látni, semmit nem kérdeni. De Istenek! ime megint egy más valaki.

HETEDIK JELENÉS.

MÁS UDVARNOK. EVANDER.

UDVARNOK. Engedd-meg, nagy kegyelmű Herczeg – leborúl előtte.

EVANDER. Magában. Csudálatos ember. Mit akarsz? Mit keresel a' földön? Elvesztettél valamit?

UDVARNOK. Nem, Uram. Légyen szabad alázatos tiszteletemet –

EVANDER. Rendes! Ebem épen így simulgatott előttem mikor sokáig nem látott. – Mi lelt, ember? mit akarsz?

UDVARNOK. Kegyelmedbe ajánlani magamat, azt mondani hogy minden jobbágyaid közt én vagyok a' leghűbb jobbágyod.

EVANDER. Kegyelmembe ajánlani? Jobbágyom? – A' kegyelem az Isteneké, 's nekem szabad ember kell, nem jobbágy.

UDVARNOK. Jobbágyod, Uram. Önnként áldozom-fel a' te kegyelmes tetszésednek szabadságomat; én csak akkor leszek boldog ha te –

EVANDER. Szánlak, jó ember, mert beszéded azt mutatja hogy nem vagy magadnál. Hagyj-el.

NYOLCZADIK JELENÉS.

EVANDER magában.

Melly emberek közzé jutottam én itt! Egészen megzavartak. Oh, hogy ez mind álom volna, és semmi egyéb mint álom! – De itt jó egygy negyedik, kinek külsője tiszteletet támaszt bennem.

KILENCZEDIK JELENÉS.

EGGY TUDÓS. EVANDER.

EVANDER. Szóllj, tiszteletes alaku férjfi, ki vagy? Úgy hiszem hogy benned egészen más embert lelek mint azokban a' kik eddig fordultak-meg előttem.

TUDÓS. Nem csalatkozol, Uram. Nálam leled-fel minden tudománynak kolcsát; és a' ki oktatásaimat hallgatja, tiszteletesbb lesz általok mint egygy Király

EVANDER. Mennyire örvendek ismeretségednek! Te tehát érted mint kell a' földet művelni, mint kell nevelni a' plántákat?

TUDÓS. Nem.

EVANDER. Melly gondokat kíván a' nyáj, 's betegségeikben mint kell őket orvoslani?

TUDÓS. Nem.

EVANDER. Vagy a' fűvek' erejeket fogod ismerni.

TUDÓS. Nem.

EVANDER. Talán a' Múzáknak vagy tehát kedvekben, 's édes dalokat költesz, szelídebbekké tenni az emberek' szíveiket?

TUDÓS. Mit, Uram? Engemet Poetának képzelsz? Ők a' leghaszontalanabb, legnevetségesebb nemei az embereknek.

EVANDER. Csudálatos beszédek. Tehát az emberek' tetteiket fogod ismerni, 's érted mit kell cselekedniük hogy boldogok legyenek?

TUDÓS. Én kicsinységekre időmet soha nem vesztegettem.

EVANDER. Mit tudsz tehát a' mi mind ezeknél hasznosabb, jobb?

TUDÓS. Én kiszabom a' csillagoknak az ő futásaikat; a' távol fekvő nemzeteknek nyelveiket értem; felszámoltam egy mértföldnyi távolságra hány szem fővény férhet-el, 's kevészel ezelőtt egy új foltot leltem-fel a' holdban melyet Endymion⁴⁴ sem ismert.

EVANDER. O ti nagy Istenek! tovább nem tűrhetem. Hagyjatok, hagyjatok. Soká nem fogok magamhoz térhetni zavarodásomból.

⁴⁴ Ednymion

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

CHLOE. ALCIMNA. EGGYIK EMBERE ARATESZNEK.
ALCIMNA.

Ime anyám, itt vannak a' sátorok. Rettegek illy emberek közzé lépni.

CHLOE. Ne tarts semmit. A' városi Urak nyájasan bánnak a' leányokkal.

ALCIMNA. Épen azért.

CSELÉD. Várjatok itt; megyek béjelenteni benneteket az uramnak.

el.

MÁSODIK JELENÉS.

ALCIMNA. CHLOE.

ALCIMNA. De, édes anyám, jól áll e pártám? Te annyi időt sem engedtéél hogy újat fűzzek, 's megtekintsem a' patakban ha jól áll e? Ezek az idegenek azt fogják mondani hogy –

CHLOE. Nevetnem kell rajtad. A' leányoknak természetekben van hogy mindennek akarjanak tetszeni valakinek szeme vagon.

ALCIMNA. Oh anyám, csak az én Evanderemnek tetszhessem tovább is! De mondd-el csak –

CHLOE. Jól áll leányom.

ALCIMNA. De mi dolgunk is nekünk itt? Bár mehetnénk már innen?

CHLOE. Te itt holmit hallandasz mellyen nem fogsz eléggé álmélkodhatni. E' tájt 's az én hajlékomat nem sokára elhagyod.

ALCIMNA. Oh, azt én soha nem fogom! mint elijesztesz az illy beszéddel!

CHLOE. Ezen Idegenekkel együtt a' városba fogsz költözni, leányom.

ALCIMNA. Én ezekkel? 's ezekkel a' városba? Jer, menjünk minekelőtte velek öszvejöhetek, vagy magadban hagylak itt.

CHLOE. De várakozzál.

ALCIMNA. A' nagy Istenekért! eressz!

CHLOE. Halld hát a' mit tőlem hallanod kell: Itt fogod lelni atyádat.

ALCIMNA. Hogyan? az atyámat?

CHLOE. Én neked nem vagyok anyád; ámbár inkább szeretlek mintha én szültelek volna.

ALCIMNA. 'S te, anyám, eléggé kegyetlen lehetsz ezt nekem mondhatni.

CHLOE. Én anyád neked nem vagyok. Te egygy városi nagy ház' gyermeke vagy. Már tizenhat éve hogy épen az az ember a' ki bennünket ide vezetett, hozzám hoza tégedet,

mert azt úgy rendelte egy istentől sugallt álom. 'S most itt van, hogy ismét magához vegyen.

ALCIMNA. Istenek! mint ijeszt-el beszéded! Nem ismerem többé magamat. Hiszem a' mit mondasz, mert hogy tehetném-fel felőled hogy engemet kínozni akarhatnál? De tehát te és Evander jöjjetek együtt velem. Úgy e eljötök? Külömben én sem megyek; bizony nem megyek. – Imhol valaki jó a' sátorból felénk. Annak Úrnak kell lenni, mert öltözete ragyog. Melly kegyesen mosolyg felénk! Szívem döbög. Ha itt valakinek atyámnak kell lenni, óhajtánám hogy ez légyen az.

HARMADIK JELENÉS.

Arátesz. Cseléd. Két asszonyi cseléd. Alcimna. Chloe.

ARÁTESZ a' cselédhez. Illy nagy szolgálatért gazdag jutalmat kell tőlem vened. – Ez tehát bizonyosan az az asszony kinek gondjaira a' gyermeket bíztad volt?

CSELÉD. Minden bizonnyal ő. Arczát, hangját megfogtam volna ismerni ha elő nem mutatta volna is a' gyűrűt mellyet neki a' gyermekkel általadtam. 'S leányod olly szeretetre-méltó hogy őtet örömmel fogod tiédnek ismerni. Lásd azt; mellette áll.

ARÁTESZ hozzájuk. Idvez' légyetek, o légy idvez', leányom, kedves adománya az égnek! Ölelj-meg, kedves gyermekem!

ALCIMNA. Te nekem atyám vagy; emelkedő szívem kiáltja ezt.

ARÁTESZ. Én boldog atya! Melly öröm!

ALCIMNA. Oh atyám!

ARÁTESZ. Hála a' nagy egeknek kik mindent a' jó végre intéztek. Chloéhez. O jó asszony, melly sokkal tartozom neked e' hív gondokért!

CHLOE. Az Istenek áldást bocsátottak arra a' mit tenni igyekeztem; a' szeretetle-gmértőbb gyermeket vészed kezeimből.

ARÁTESZ. Oh mi szép az erkölcs' és a' szív' tisztasága! Chloéhez. Köszönöm a' mit e' jó gyermek körül tettél asszony. Alcimnához. Még egyszer öllelj-meg engem, kedves leány.

ALCIMNA. Öllelek, szeretett atya!

ARÁTESZ. Chloe most hadd menjen 's lásson dolgaihoz, míg ismét előhívatom; én a' Fejdelemhez sietek, hogy örömeimben osztozzék. Te, leányom, maradj e' két barátnéid között kiket szolgálataid végett hoztam; én az ő társaságokban lellek-fel.

el.

NEGYEDIK JELENÉS.

CHLOE. ALCIMNA. A' KÉT ASSZONYCSELÉD.

CHLOE. Jer, leányom, hadd öleljelek-meg. Én téged soha nem foglak egyébként nevezni. Most visszatérek kalibámba⁴⁵.

ALCIMNA sokáig függvén a' Chloe' nyakán. Ne hagyj magamban, kedves anyám. Úgy e nem lésszesz oda sokáig?

CHLOE. Csak dolgaimat végzem-el 's azonnal –

ÖTÖDIK JELENÉS.

ALCIMNA. A' KÉT ASSZONYCSELÉD.

AZ EGGYIK. Melly szerencsések vagyunk hogy bennünket rendelték szolgálatodra.

A' MÁSIK. Valóan szerencsések, ha bízodalmaddal, kegyeiddel bennünket megtisztelni méltóztatol.

ALCIMNA. Ti igen jók vagytok hogy most látván először, ennyire fogadtatok szeretete-tetekbe.

AZ ELSŐ. Mi egyenesen a' te szolgálasodra vagyunk itt; jó atyád nekünk ezt tette tisztünkké.

ALCIMNA. Ha nem tudom mit gondolhatnék is, én nem tudnék semmit parancsolni. Mi' hijával lehet annyira egy személy hogy kettő legyen szolgálatjára? vagy nem volna egyéb dolga a' kettőnek mint erre az egyre tātani szemét száját, vagy ennek az egynek igen nyugtalannak 's szesszel teljesnek kellene lenni.

AZ EGGYIK. Nagy-születésű személynek semmi munkát nem illik tennie; annak magát csak mulatnia kell; a' munka a' mi dolgunk. A' te intésed minekünk parancs, 's mi repülünk. Ezer meg' ezer apró dolog adja-elő magát a' mit kívánhatsz.

ALCIMNA. Azt én meg nem foghatom. Nevetnem kell; az olyan volna mintha meglátnék lábaim előtt egy virító ivolyát, 's a' helyett hogy azt magam szakasztanám-le igen kevés fáradsággal, ti tennétek nekem.

AZ ELSŐ. Nincs különben, ha az ivolya éppen melletted volna is bár.

ALCIMNA. Olly szemtelen és olly rest én nem lehetnék.

A' MÁSODIK. Engedd mondanom: neked az erkölcsöknek ez alacsonyságát e' szégyen hajlékokban kell elhagynod. A' nagy-születésű személynek a' szerént kell élni a' hogy' magasságához illik. Ezentúl mi mindég körültesd lesünk hogy új életed' szoká-saiba bévezethessünk.

ALCIMNA. De nekem úgy tetszik, hogy az az egygyűség melly e' kalibákban lakozik, azért alkalmasabb, azért jobb, mivel magától tanultatja magát, nem mástól mint az a' tiétek. Itt egyik nem tanítja azt a' másikának, 's a' ki azt itt merészlené, akként fogna kinevetetni, mint ha ki a' madarat idegen éneklésre tanítgatná. Beszélljétek csak, melly szokásaik vagynak a' városoknak; úgy látom, úgy rettegem, hogy azok nekem nem lesznek tetszésemre.

⁴⁵ kalikámba

A' MÁSODIK. Reggel midőn felserkensz, 's az délben vagyon – a' nagy ház' gyermeke nem együtt kél-fel a' nép' aljával –

ALCIMNA. Délben vagyon? Én tehát nem látnám többé felkelni a' napot? ne hallanám többé a' madarak' víg zengését? Az volna ám szép!

AZ ELSŐ. Az örömmek ezek a' nemei a' városi asszonyságokban nem nagy vágyást támasztanak magok után.

ALCIMNA. Különös beszédek. Rendes élet lehet melly így kezdődik. De tovább.

A' MÁSODIK. Akkor bennünket előkiáltasz hogy tégedet felöltöztessünk, 's úgy kívánja az illendőség hogy az egy óránál tovább tartson. Általesvén ezen, egészen délig arra fordítod idődet hogy öltözeteden egyet mást megigazíts.

ALCIMNA. Az különös öltözet lehet mellyel két társ' segédje mellett sem készülhetek el egy óránál előbb. Úgy a' hogy' itt állok, olly jól vagyok öltözve, és olly csínosan, hogy külömben senki nem lehet az egész táj' leányai közzül. Minden reggel a' patak' vizében mostam-meg arczomat, hajaimat másnak segédje nélkül fűrtöztem-fel, 's frisen nyílt virágot szűrtam hajaim közzé 's keblembbe, és még is kész voltam midőn a' nap a' hegyek megől fellépni még csak indúlt.

AZ ELSŐ. Mezei lyánykákhoz az nem rosszúl illik.

A' MÁSODIK. Azután látogatásokat fogadsz-el. Te lészesz minden öszvejövetelekben a' beszédnek tárgya; az udvarnak minden ifjai tolongva jönnek meglátni az érkezettet, ezer meg' ezer multságok várnak készen, muzsika, táncz, vendégségek, és mind az a' mit a' jó ízlés bővség és bujálkodás feltalálhat.

ALCIMNA. Azok a' városiak nagy kedvkeresők. Mind a' mellett nagy únalmomra fognak lenni ha nekem mindég azt kell akarnom a' mit ők akarnak, 's nem akarhatom a' mit én akarnék.

AZ ELSŐ. Szépséged igen sokakat fog tenni csudálóiddá; ezek körülted öszvegyűlnek, 's lángokra fognak lobbanni. Mutass kegyet erántok, 's ne hagyj közzűlök eggyel is reményleni sokat. Minél több epedőji vannak a' szép asszonynak, az annál szerencsésebb. Gondold-meg, melly hízelkedő az midőn az eggyik tetszeni-vágyó a' másikat elmésségben, édességek' mondásában pompában és kedvedért teendő költésben felülmulni igyekezend. Szép asszony nem várhat boldogabb napokat.

ALCIMNA. Én illy nemü életet élni nem fogok; soha nem!

A' MÁSIK. Miért nem? 's előttd nem tetszik igen irígylendő sorsnak midőn minden ifju Uraink imádóid, midőn minden Szépjeink irígyeid lesznek:

ALCIMNA. Nem, ez nekem irígylendő sorsnak nem tetszik, mert én tettetni nem tudok 's tettetni nem akarok; mert senkivel sem akarom azt hitetni hogy eránta hajlandónak érzem magamat ha azt nem érzem, és mivel nekem azok az epedő urak igen alkalmatlanok fognának lenni mert én azon kívül a' kit szívem szeret, senkit mást nem szerethetek.

A' MÁSODIK. 'S te szeretsz?

ALCIMNA. Szeretek, 's nem átalloom megvallani hogy szeretek. Eggy ifju pásztor az én választottam; azt mindenek felett szeretem, mert ő is mindenek felett szeret engem. Szép az mint a' kelő nap 's olly kedves mint a' tavasz. Mint ő; úgy a' fülmile is alig dall –

AZ ELSŐ. Bocsáss-meg, kegyelmes Herczegné, nevetnem kell. Nem sokáig lészesz te a' városban, 's feledve lesz az a' te pásztorod. Magad is nevetni fogod magadat ha majd

a' városi kényes-ízlésű csinos ifjakat ezekkel a' tüskékkel itt öszve fogod hasonlítani. Az ő vesztesége kipótolhatatlan; képzelem hogy elcsüggedve szenvedéseit mint fogja itt panaszlani, a' fáknak. A' te atyád őhelyette neked olyat választand a' ki fényes születésedhez illjék.

ALCIMNA nehezteléssel. Micsoda az a' fényes születés? Fényesebb e az egyyik mint a' másik? Én nem értem ezeket a' ti elmés magyarázatjaitokat mellyek olly kevés-sé természetesek. Az én atyám, úgy hiszem azt, méltányabb, igazságosabb; ő nem fogja kívánni hogy a' mit szeretek el hagyjam, 's szeressem a' mit gyűlölök. Úgy e, az atyám ezt kívánni nem fogja.

A' MÁSODIK magában. Ha elveszjük minden reményét, nem fog velünk jőni akarni; nagyon szerelmes, a' kis ártatlan! – Alcimnához. A' te atyád igen jó Úr, 's téged igen szeret; mindent várhat sz kegyeitől.

ALCIMNA. Bizonyosan nem fogja azt kívánni. Ha meglátandom, könyekkel fogok lábaihoz borúlni, olly szorosan fogom tartani karjaim közt mint a' hogy' a' repkény öleli-által a' szílt, esdekleni fogok körülte, valamíg erántam elgyengül 's kérésemet teljesíti. – De sokáig múlatok itt, pásztorom várni fog –

AZ ELSŐ. Engedj-meg; még most őtet nem fogod megláthatni.

ALCIMNA. Nem fogom megláthatni?

AZ ELSŐ. Még most nem –

ALCIMNA. Oh, eresszetek! Miért ne láthatnám-meg még?

A' MÁSODIK. Atyád meghagyta hogy vigyünk sátorodba, 's felöltöztessünk a' hogy' magasságodhoz illik.

ALCIMNA. De az sokáig tart! Ígérjétek hogy az nem von-el tőlem egyy órát.

A' MÁSODIK. Kevés pillanatokat, 's meglesz.

ALCIMNA. Menjünk tehát, 's csak hamar!

HATODIK JELENÉS.

EVANDER

fejedelmi öltözetben. Meg szabadúltam valaha tőlök, az alkalmatlanoktól! Melly régen nem láttam Alcimnát! Estve van; ki tudja meddig várt utánam; elfutottam a' hol megígérnk reggel hogy most egymást feltaláljuk, 's már nem leltem. Ha tudja e ő mi történt velem reggel olta? Ha nem tudja, úgy még inkább van okom őtet felkeresni, 's elmondani neki hogy én csak őáltala lehetek boldog! Igen is, kedves leány, csak teátlad! a' te karjaid közt fogok magamhoz térni ez álomforma zavaromból. – Atyám ugyan nem tudja hogy én Alcimnát szeretem; de mint retteghessem én azt hogy ő ellenzeni fogja nekem hogy a' legszebb, a' legjobb leányt szeressem? nem fogja kívánni hogy megszegjem eskeimet mellyeket olly sok ízben tettem az Istenek' oltárjaiknál. Megyek, 's felkeresem őtet, kérni fogom, öltözzék köntösébe melly fejr mint a' hó, hogy tégyen fejére fris koszorút, 's elhozom ide. De ha kész lészen e ide jőni? ha hajlandó lesz e elhagyni e' csendes lakot? De hiszen ő szeret engem, 's hova nem kész kísérni a' szerelmes leány a' maga kedvesét! Mint fog csudálkozni ha engem e' czifra öl-

tözetben lát-meg! mennyi bohóságokat nem gondol-meg az ember! Miket nem láttam az atyám' sátorában! Lehet e embernek ennyire szüksége? Nekünk itt olly igen kevésre van szükségünk 's még is boldogok vagyunk, 's épen azért vagyunk boldogok, mert szükségünk kevésre van. Eddig szép is volt, alkalmas is volt nekem az az öltözet a' mellyet hordottam, 's egy tarka báránybőr szépen állott vállaimon; ezek az Idegenek olly színesek mint rétjeink. Félek, nagyon félek, hogy boldog csendes napjaimnak végek vagyon. Sorsom engem nagy munkákra hív. Isteneink tudják, ha tisztelnék meg fogok e felelhetni, ha a' nagy tehernek vállaim nem lesznek e gyengék. Oh ti boldog napok! a' ti emléketek engem soha el nem hagyand. Valamikor vissza fog térni a' tavasz, meglátlak téged, gyönyörű vidék, szép helye itt élt életemnek. 'S te Alcimna, akkor együtt jössz ide velem; 's minden fa alatt mellynek árnyában boldogok valánk, áldozatokat nyújtunk együtt az Isteneknek. Sietek hozzád kedves leány, elverni gondjaidat, 's magamhoz térni e' bódulásból –

HETEDIK JELENÉS.

PYRRHUSZ. EVANDER.

PYRRHUSZ. Fiam, olly rég olta nem láttalak; hol múltattál? miért várattad magadat atyáddal, kinek te vagy minden öröme, illy sokáig?

EVANDER. Még egyszer akarám látni azon szép helyeket honnan most mennem kell.

PYRRHUSZ. 'S te azoktól fájdalommal távozol? nem örömmel cseréled e fel velek a' pompát, a' gazdagságot melly reád vár?

EVANDER. E' csillogó gazdagság álmélkodást bennem támasztott ugyan, de megengedj, atyám, ha kimondom, velem magát megkedveltetni nem tudta. De a' Fejedelmeket, mindég gyötrik ezek az únalmas emberek a' kikkel itten hagyál?

PYRRHUSZ. A' hol hatalom 's gazdagság van, ott jók és rosszak öszvegyülnek.

EVANDER. A' szerint mint a' hol a' fa virágban áll, ott a' méhhez együtt darázs és dongó is repdes. De nekem igen alkalmatlan volna ha ezek mindég körültem repdesnének hogy olly szolgálatokat tegyenek mellyekre szükségem nincs. Nem szenvedhetem e' hunnyászkodást, mintha én és ők eggyeránt nem volnánk emberek.

PYRRHUSZ. Ehhez ezután hozzá fogsz szokni; hogy rajtok most csudálkozol, az természetes. Szólljunk inkább állapotodról; mondd-el örülsz e hogy velem jössz?

EVANDER. Szívem tégedet szeret, atyám, 's a' kit szeretünk, azt örömmel követjük; csak –

PYRRHUSZ. Mit jelent ez a' Csak?

EVANDER. Csak Alcimna –

PYRRHUSZ. Te sóhajtasz, fiam? magában. Még nem tudja a' titkot Alcimnája felől; a' legédesebb örömmel akarom ötet meglepni.

EVANDER. Csak Alcimna követhessen oda.

PYRRHUSZ. Alcimna? Hallottam szerelmed felől Alcimna eránt valamit, fiam; de elébb lássad-meg az Arátesz' leányát; mert szükség hogy tudd, én ezt rendelem feleségnek.

EVANDER. Ah atyám!

PYRRHUSZ. Nagyon meg fognád csálni bízodalमत ha ellenkezve fogadnád a' mit hagyok.

EVANDER. Oh Istenek, mi szerencsétlen vagyok én!

PYRRHUSZ. Neked ötet csak meg kell látnod 's bizonyosan fogod szeretni. Szép mint a' nap –

EVANDER. Oh atyám gondold-meg –

PYRRHUSZ. Hallgass, imhol az atyja.

NYOLCZADIK JELENÉS.

ARÁTESZ. PYRRHUSZ. EVANDER.

ARÁTESZ Evanderhez. Engedd-meg, Uram, hogy a' leányomat elődbe vezethessem. Az ő sorsa olly igen hasonlít a' tiédhez. – De miért vagy így elsúlyyodva?

EVANDER. Úgy kívánja azt az atyám is, 's nekem tisztem engedni. – magában. Ah, az atyám engem szerencsétlenné teszen!

ARÁTESZ Evanderhez. Nem reménylem hogy valamelly kedvetlen eset e' nap örömeit megháboríthatta.

PYRRHUSZ. Bánatos szívvel hagyja-el e' tájékokat, mert ez a' bánatos szív szerelmes szív is egyszersmind.

ARÁTESZ. Evander Herczeg a' város' fejedelmi házaiból választhatja jövődöbeli hitvesét –

PYRRHUSZ. 'S én neki a' legszebbet, legérdemesebbet már megválasztottam, 's ez teszi illy szomorúvá. – Hol a' te leányod?

ARÁTESZ. Íme közelít.

KILENCZEDIK JELENÉS.

ALCIMNA a' Játékhely' mélyéből közelít két kísérőjével. EVANDER. PYRRHUSZ. ARÁTESZ.

ALCIMNA. Oh kín! így vitetni látatóba a' Fejedelem' fiájához, 's azt az egyet nem láthatni a' kit látni óhajtanék.

EVANDER. lesúlyedt fővel, 's tenyerével arczát 's szemét befogván. Jó; halom jöni; én boldogtalan!

ALCIMNA. Ah, a' fájdalom nem engedi hogy szólhassak.

EVANDER. csudálkozva néz-fel. Mi ez? mi ámit-el? E' szomorú hangot ismerem.

–

ALCIMNA reá ismervén Evanderre. Istenek! tartsatok, barátnéim, tartsatok! Ez e a' Herczeg? – Evander!

EVANDER. Mit látok! oh öröm! Alcimna, te vagy?

ARÁTESZ⁴⁶. Oh melly szeretet, melly örvendés villog szemeikből! Boldog pár!

EVANDER. repül Alcimnához 's általöleli. Oh nem csal álom! Te vagy Alcimna! te vagy én kedvesem!

ALCIMNA. O Evander! o én egyetlenem! melly csuda ad vissza nekem!

EVANDER. A' legszerencsétlenebbnek tartám e' pillanatban magamat, 's a' legszerencséesebb vagyok!

ALCIMNA. E' pillanatban még azt hittem hogy megöl bánatom, 's íme melly öröm lepe-meg!

PYRRHUSZ. Áldják-meg szerelmeteket az Istenek, gyermekeim! ők teremtének egymásnak. Aráteszhez. Meg vagy elégedve, barátom?

ARÁTESZ. Még nem lehetek szót kifejezni neked hálámat.

PYRRHUSZ. Menjünk, gyermekek, várnak a' táj' pásztorai, várnak vélt szüléitek. E' nap az egész tájnak innepe lesz.

⁴⁶ ARÁTESZ

ERÁSZT.

—

ÉRZÉKENY-JÁTÉK.

EGGY AKTBAN.

—

SZEMÉLYEK.

CLEON, Erásznak atyja⁴⁷.

ERÁSZT.

LUCINDE, Erásznak hitvese.

Két gyermeke Erásznak.

SIMON, cseléd Erásznál.

A' Scén egy erdős bokros magány. Mélyében az Erást' szegény lakja.

⁴⁷ atyaja

ELSŐ JELENÉS.

ÉRÁSZT

egy puskával mellyet kedvetlenséggel támaszt-meg.

Ime hasztalan vala ez is! Nem lévén kenyerünk, kimentem hogy valamit lövök; hi-jába másztam-meg e' rekkenő hőségben a' legmeredekebb hegyeket, semmire sem akadtam. Az éhség így minden inségeinknek nem sokára véget vet. – Bé menjek e? Nem addig, míg kedvetlenségem el nem⁴⁸ oszland. Lucindének fájna, látni hogy szenvedek. Oh Isten az egekben, könnyíts inségünkön! Melly kín az nekem midőn ezt a' jó teremtest illy békével, illy nagylelkűen látom szenvedni e' nyomorúságot! midőn látom hogy ezt azért tűri illy békével hogy engem kíméljen-meg, hogy azt nékem tégye kevésbbé elviselhetetlenné! Hányszor nem történt már hogy midőn ez a' nagy inség keserű sírásra fakasztotta magányában, 's hallotta hogy jövök, azonnal letörlé könnyűit, 's vídám képpel, mosolygva jött előmbé, hogy által ne hasson reám szenvedése. Oh Isten, te e' jóságot nem hagyhatod jutalmazatlan! Ki érdemli inkább hogy szerencsésse tedd? Én magam örömet viselnék még nagyobb nyomorúságot is, 's legnagyobb gyötrelmem az hogy szenvedéseinek 's szegény gyermekeinkének én vagyok oka, hogy neki nagylelkű szenvedéseit meg nem fizethetem. Szorultságunk napról napra nevededik; a' mi kevesem volt, meg van emésztve, 's a' mit itt sanyaru munkával természetnk, azt a' minapi jégeső egészen leverte. Kihez, hova folyamodjam? kihez folyamodhatom midőn az atyám is megtagadja tőlem segédét? kit indíthatnak-meg panaszaim, holott leveleim az ő szívét nem tudták ellágyítani? Öt éve hogy neki fekvésem' rettenetességét festegtem, 's egyikét sem méltóztatta válaszára. Oh, miként fásulhat-meg így az atyai szív! miként nézheti ez szánás nélkül tulajdon gyermekét így szenvedni! Pedig nekem minden vétkem az hogy az ő tetszése ellen hív maradtam egy derék leánynak tett ígéreteimhez. Ha az atyám' meghajthatatlan akarójának engedtem, 's azt a' személyt a' ki az egész világ' hódolását érdemli, a' világ' megvetésének kitettem volna, miknek nem kellene most nézmem minden fényt, minden gazdagságot? 's az ellenem felriadt lelkismért nem tenné e pokollá a' bővelkedést mellytől e' lépés által elestem? Ez a' bárati együtt-szenvedés a' legnagyobb inségnek közepette is valami édest ad nekünk; ez a' gondos igyekezet mellyel egyikünk a' másika' terhén könnyíteni törekedik; 's e' könyűk mellyeket ő énérttem 's őérette én öntünk, nem fognak mindég omaldozni! Talán hogy az atyám végre meglágyúl erántunk. – Imhol jó a' kis fiam; oh Isten, mi lesz még ezekből? fel kell száraztanom orczáimat, 's képemet fel kell vidítanom, hogy ez a' szegény gyermek magát ne gyötörje.

MÁSODIK JELENÉS.

A' gyermek kiterjesztett karral szalad felé, 's általöleli térdét.

FIU. Édes atyám!

ÉRÁSZT. Édes gyermekem! Honnan jössz illy víg képpel?

⁴⁸ elnem

FIU. Ama' dombon jártam, 's a' kecske-pásztornál mulattam. Oh atyám, be szántam őket!

ERÁSZT. Miért, fiam?

FIU. Kecskéji mellett űlt és sírt. Még ma semmit nem ettem, ugymond, 's felette éhezem. Imhol valami, mondám neki, egyél; 's oda adtam neki kenyeremet. Én is éheztem ugyan, 's szerettem volna megenni a' mit magamtól az ebédnél elvontam volt, de örültem látván hogy ő melly örömmel eszi azt.

ERÁSZT. Oh te jó gyermek! Áldjon-meg az az Isten a' ki kenyeret neked is ad.

FIU. A' mit én tettem a' kis kecskepásztorral, azt ő is tette volna énvelem, ha neki volt volna mit adnia 's én sírtam volna hogy éhen vagyok.

ERÁSZT. Pedig tudtad hogy a' háznál nincs többé semmi kenyér. – Oh Isten! te ez ártatlant nem hagyod mindég inségben. feltörli könnyűit.

FIU. Te sírsz, atyám? Ne sírj, atyám!

ERÁSZT⁴⁹. Nem sírok, fiam! Menj most ama' dombra, 's nézz-körül nem jön e a' bátyád, nem e Simon a' városból.

a' fiú el.

HARMADIK JELENÉS.

ERÁSZT egyedül

Oh, mint olvadoz szívem! Még soha nem voltam így segéd nélkül. – mélyen elsülylyedve jár fel 's alá. Isten! Isten! – A' szeretetre legméltóbb hitves 's ím ez ártatlan gyermekek! – Oh te a' ki intézed sorsomat, könyörülj-meg rajtam, 's ne engedd hogy bölcs rendeléseid ellen panaszokra fakadjak, ne engedd hogy elcsüggedjek! – Nem merek bemenni míg arczom fel nem vidül. De a' kedvező természet segédemre kél; ez az enyhe szellő gyengédeden szárazsítja-fel könyűimet.

NEGYEDIK JELENÉS.

Lucinde. Erászt.

LUCINDE belépni látván férjét, feléje repül, 's kezét megszorítja. Idvez' légy kedves! légy szívesen idvez'!

ERÁSZT megölelvén. Idvez' légy, kedves feleségem! Mint töltöttem óráidat?

LUCINDE. Olly kényemre mint azokat nélküled tölthetem. Dallottam munkám alatt.

ERÁSZT. Inségedet úgy viseled mint Bajnok.

LUCINDE. Az én szerencsém az hogy tiéd vagyok és hogy hiszek a' csüggedni soha nem hagyó rényben. Csak akkor vagyok szerencsétlen mikor te tartod annak magadat.

ERÁSZT. Isten! mennyi szeretet erántam a' ki tégedet eggy karba hoztalak melly sokakat kétségbe jutottat volna.

⁴⁹ ERÁSZ

LUCINDE. Az egekre kérlek, én kedvesem! Nyugodalmunkat ne duld-fel mindég illy vádakkal mellyek szerelmemnek annyira sérelmesek. Az egekre eskem, kedves, az én nyugalmam nem színlett nyugalom. A' te birtokod engem szerencsésé teszen, 's a' nélkül minden szerencse elviselhetetlen volna előttem. Én egyedül akkor vagyok nyugtalan mikor azt látom hogy te vagy az.

ERÁSZT, Melly jószág!

LUCINDE. Gondold-meg; hány ezerek élnek még nagyobb szorultságban mint mi. 'S a' békétlenség szerencsétlenebbekké tegyen bennünket náloknál?

ERÁSZT. Nagyobban az mint mi most vagyunk, senki nem lehet a' nap alatt. Hajlékunkban nincs semmi eledel. Azt hittem, lövök valamit az erdőben, 's üres kézzel térek-vissza. Én magam túrnék; a' te nagyszíved felháboríthatna csüggedéseimben: de ezek a gyermekek! Meghasad szívem midőn látom melly közel vannak a' kifakadáshoz, 's hogy könnyeiket csak az én kímélésem miatt tartóztatják-vissza.

LUCINDE. Barátom, ne hagyjuk magunkat a' nyomorúság által leverni míg az csak bizonytalan még: Idősb fiúnk talán nem jó üresen; 's ha úgy jönne is, reményünk lehet hogy Simon hoz valamit.

ERÁSZT. Szégyen lep-el, édesem, hogy minden gond így tud egyszerre kétségbe ejteni.

LUCINDE előmutatván tűzését a' rámán. 'S osztán ez itt Lásd, el van végezve. Simon holnap beviheti a' Kalmárnéhoz ki munkámat még mindég jó áron vette-meg. Emlékezzél-vissza, mikor a' legnagyobb inségben voltunk, mindég akkor jött a' legnagyobb segéd.

ERÁSZT. Melly gazdag tárát leled te a' vígasztalásnak mindég a' te szép lelkedben! Azonban még sem fejtőzhetem-ki azon gondjaimból mellyek engem leginkább sülyesztenek-el: mi lesz a' mi szegény gyermekeinkből? Minden segéd, minden birtok nélkül, melly útát mutathatunk nekik szerencséjüket csinálni a' világban?

LUCINDE. A' rény' útjait, édesem. Azok soha nem csálnak.

ERÁSZT. De a' szenvedő rény mindég felette szomorú látvány. És melly nehéz a' rény mellett tántorodás nélkül maradni mikor bennünket minden neme környölveszen az inségnek? Ah, szerencséjek lesz ha életeket nem a' legaljasabb nép közt talán, de bizony sokkal alantabb az atyjok' rendénél, megvetésben 's szenvedésben fogják tölteni. O atyám ne gyötörje a' te lelket soha az a' gyakor sóhajtás mellyre lágyítatlan voltod fakasztgat; 's még akkor se, mikor unokád tőled el nem ismerve küszöbösen fogja koldulni kenyerét. Isten!

LUCINDE. Te az ő egykori nyomorúságokat sokkal lehetőbbnek képzeled mint illik. Mennyi utakat nyit a' Gondviselés az embernek a' boldogúlásra!

ERÁSZT. Oh bizony! sok utakat. De a' ki egyszer szerencsétlen, az ezeket mindég zárva fogja találni. Tekintsük magunkat: mihelyt az atyám elvonta rólam kezét, semmivé olvada az a' kevés a' mim vala; 's találtunk e segítyt, tanácsot, biztatót, akármerre fordultunk? A' világ kitolt magából, 's mink marada hátra?

LUCINDE. Elhagyni a' világot, 's egyik legkiesebb szögében ütni-fel sátorunkat, 's magunkat és sorsunkat egészen a' Gondviselés' tetszésére bízni.

ERÁSZT. De ezt a' szerencsét nem fogom kívánhatni gyermekeimnek, mellyben minden erővel küzdenek bár inségeikkel, utoljára is kénytelenek lennének kétségbe esni.

LUCINDE. Környülményeink, mellyekbe bennünket a' legbölcsebb Végezésék helyheztek, nem olly nehezek, hogy gyermekeinket a' kétségbe-eséstől kelljen féltünk; nem vétkezünk e tehát ha zúgolódásra fakadunk ellenek? Épen most látogatám-meg szomszédnénkat. Igen öreg, 's sokkal szegényebb 's szűkölködőbb nálunknál, 's már rég olta hosszas kínos betegség lánczolta ágyához. Minden kilátása homályos életének nem egyéb mint hogy ez az ő szegénysége 's gyötrelmei megkönnyülni rajta nem fognak; és még is ez a' meg nem⁵⁰ szakadható folyta az ő gyötrelmeinek, 's szegénységének ötet csak ritka 's rövid pillantatokig fakaszthatják-ki. 'S mi tégyük e magunkat azon elsőség' ellenére mellyet nekünk egy gondos nevelés 's a' mívelt értelem ada, kislelkűségünk által szerencsétlenbbekké mint ő?

ERÁSZT. Azt mi, édesem, ne cselekedjünk: azt mi cselekedni nem fogjuk.

LUCINDE. Nem fogjuk cselekedni, kedves! Áldassék a' Gondviselés; ő, a' ki mindent jóra intéz, a' ki mindent a' legjobb célra teszen, a' ki minden teremtményeit szereti, 's a' legkisdedebb mint a' legnagyobb felett anyai dajkálkodással felvigyáz. Ő gondoskodik azon madár felől melly amott a' bokrokban cseveg, 's e' kisdéd méh felől melly itt dong körülöttünk, 's e' bogár felől melly lábaink előtt csúsz. 'S mi kelnénk tiszteletlen panaszokra az ő intézetei ellen mivel környülményeink most nem a' legirigyelhetőbbek? Vídulj-fel, lássd mint mosolyg felénk a' szép táj; egy gyönyörű esthajnal akarja egy napnak lefektét ékesíteni melly bennünket sorsunk' kifejtőzéséhez ismét közelébb vona.

ERÁSZT. O én Lucindém! Melly kibeszéllhetetlen szerencse az nekem hogy te enyém vagy! Gyengébb értelmemnek te segélyére kelél, felvidítottad elmémet; de ez a' derülés nem egy örömmel gazdag tavaszi nap' vídamsága; az csak egy csendes éjféli komoly tisztasága midőn a' hold a' maga pompájában kél fel. Az a' gondolat hogy az atyám elhagyott, hogy kiűzött atyai szívéből, lelkemet felvidíthatatlanná teszi. Oh atyám, ha meghalsz, 's én szerencsétlen, ágyad körül nem sírhatok, vég áldásodat, megbocsátásodat nem vehetem, o emlékezzél azon szerencsétlenről a' kinek az életet te adtad, 's áldj-meg!

LUCINDE. A' mit én mondtam kedved' felélesztésére, kedves, azt neked tulajdon elméd bizonyosan fogta volna mondani, ha elhomályosodásában talán most fel nem találta volna is. Az az óhajtás hogy az atyád... Oh, engedje az ég hogy azt teljesedve láthassuk.

ERÁSZT. Az egekre kérlek, ki ne mondd a' mit akartál. Ne vádold értte magadat; de én nem volnék méltó szerencsémre hogy tégedet a' magaménak tekintselek, ha azt hallhatnám.

LUCINDE. Hogyan, Kedves? szerelmedet megsérteni nem akarom, de ki kell mondanom reményeim: Hát ha az atyád' szíve meglágyul erántad, 's gondban volna gyermeke' sorsa eránt kit...

ERÁSZT. Oh! volt idő a' mellyben ez a' remény egész napi szenvedéseinket felderítette, egész napokat boldogul hagyva élnem. De hogy higgyek tovább csalárd biztatásának, látván hogy annyi panaszos levelem, állapotunknak legsíralmasbb előterjesztése is, hidegen fogadtattak? hogy egyikikére sem kaptam soha választ?

⁵⁰ megnem

LUCINDE. Igazságtalanok volnánk egy atya eránt a' ki téged mindég szeretett, ha neki...

ERÁSZT. Igazságtalanok volnánk eránta, kedves! Atyám, te a' ki engem egykor anyyira szeretted, a' ki kifejtőző tehetségeimnek mindenikét olly mértéktelen örömmel sejtegetted, te gyűlölnél e engem vég nélkül? Még legbúsabb óráimban is lellem engem semmi tettel nem vádol melly e' haragot érdemelhetné; nem fognám kitúrni azt ha vádolhatna! Vissza fogod adni nekem egykori kegyedet. Eggy újabb levél, eggy újabb engesztelés, esdeklés... Lelkem épen alkalmasnak érzi magát azokat papirosra önteti. Jer, kedves; a' te segélyed nekem ebben is használatos leszen.

LUCINDE. Ird-meg azt; barátom ird-meg, eltelve reménnyel, 's a' gyermeki hűségnek azon hangzatjával mellyel annak eggy atya' neheztelését tisztelni illik.

Be a' kalibába.

ÖTÖDIK JELENÉS.

SIMON.

Bementek innen? – Bementek igen is. Csak mingyárt meg ne sejtсенek! Rossz jel hogy félnem kell tőlök. – Mit döbögysz te így? szívére tévén kezét. Melly szokatlan verés! Micsoda teher gyűl mellyemre? O ne hát! ne ijesz-el eggy lépésem miatt mellyet a' legjobb czélból cselekedtem. – Öreg gonosztevő, lelked sokat szenved hogy valamit ollyat tettél a' mi más környülmények közt irtóztató gaz tett fogott volna lenni! De ez nem gaz tett, és nem is irtóztató. A' czél, a' környülmények kimentenek. Nem gaz tett! – És még is úgy reszketek itt magamban mintha⁵¹ az volna. Elővon eggy tele erszényt. Ebben sok van; ezzel sok ideig beérhetjük. De lopott! úton-állva lopott! 's ez egész holtomig fog kísérni verdeséseivel! – Csendesedjék-el ide be, lellem! első tettem és utolsó. Ezután ismét kész leszek, mint eddig mindég, szorultságban élni de egyességben veled, mint bőségben 's teveled versengve. Kétségbe-esve siralmas állapotunk felett, bátran neki mentem annak az idegennek, 's eggy részét gazdagságának, való hogy eggy kisség erőszakkal, elkívántam; ő azt csak addig fogja sajnálni míg haza érend; ott zacskójit tömje tele rakott ládájiból. Nem, az ég bizonyságom, nem igazság hogy annyi semmire-való torkig úsz a' maga' kincseiben, azalatt míg az én nemes lelkű Uram, 's Lucinde és ez a' két ártatlan itt, 's én velek, éhen nyomorgunk e' vadon vidéken. Forr bennem a' vér mikor látom hogy ezek a' dőzsölők, ezek az érzéketlen kevély gazdagok a' szegényt marhának veszik, mások által szerzett javokat gonoszúl fecsérlik, 's megindulás 's könyör nélkül látják hogy a' szegény vigasztalás nélkül sír az egekre. Illő hogy temérdek gazdagságokból ezek kapjanak eggy igen kis részt. Nem bántam meg a' mit tettem. Nem fogom – Hah! valami jön. – Nem jön. – Reszketek, mintha a' tetten kaptak volna. Vén bohó! szépen készülök tenni a' mit akartam. Mit mondok tehát? Mert a' valót megmondanom nem lesz jó; azt Erásztanak meg nem mondhatom. – Eggyik osztán a' másikából – De mit tehát? – Hazudnom kell; nincs más mód. Csak bátran – Nyavalyás, hiszen így az első szón rajta vesztenék – – Így! így! ez jó lesz. Eggy

⁵¹ mntha

Úr azt tudakozta a' Városban, ha Erasztnál szolgálók e még is; az engem ismert, de én nem ismertem. Erre azt mondta hogy tudja melly szükségben vagyunk, 's ezt az ereszény pénzt – Imhol: a' két gyermek. Mikor neki akarok készülni, akkor háborítanak-meg. Előre látom hogy rollom szépen lesz játszva.

HATODIK JELENÉS.

SIMON. A' KÉT FIU.

AZ ELSŐ. Hozott Isten, Simon! Mint jártál? De te bús vagy?

A' MÁSODIK. Sokáig jártál, kedves Simon. Olly régen vártunk már.

SIMON. Mert a' városban sok dolgom volt.

AZ ELSŐ. 'S hoztál valamit, jó Simon?

SIMON. Oh igen! igen sokat.

AZ ELSŐ. Én azalatt gyümölcsöt szedtem. Az egész kosaram rakva van.

A' MÁSODIK. Bár én is olly nagy volnék már mint te, hogy én is tehetnék valamit. Mint fognak örvendeni szüléink! Nem vala semmink a' mit ehettünk volna, 's íme most megint van. A' szegény anyánk ma a' munka alatt sírt; akkor találtam bejöni hozzá, mikor tűző-rámája mellett ült; ő nem tudta hogy én is a' szobában vagyok, 's sírt 's könyörgött, 's akkor én is sírtam. Hirtelen feltörlötte könyűjét mintha nekem nem kellett volna látnom hogy ő sírt. Mondd-el csak, Simon, atyánk atyánk mit sírnak olly gyakran? Én akkor mindig úgy félek.

AZ ELSŐ. Szegények? mi szegények?

A' MÁSODIK. A' mi szomszédjaink itt az erdőben, azok szegények, de nem mi.

AZ ELSŐ. Mi csak néha vagyunk azok. Ma szegények valánk, 's nem vagyunk többé. Hiszen nekünk olly sokunk van. Vagy nem volnánk most gazdagok?

SIMON. Hahaha! ti eggyűgyü gyermekek!

A' MÁSODIK. Te nevensz rajtunk, Simon. De hát nem gazdag az a' kinek elege van? Nekünk most öt napra is elégünk van.

SIMON. Boldog gyermek!

AZ ELSŐ. De mond-d-el csak: Ha mi szegények⁵² vagyunk, mijek van azoknak a' kik gazdagok?

SIMON. Azok mindennek bővölködnek.

AZ ELSŐ. De mi hasznát veszik annak? Hiszen a' bővölködés az mikor valakinek többje van mint a' mennyi a' szüksége.

SIMON. Igen; 's ők nagyobbára azzal sem elégszenek-meg.

A' MÁSODIK. Csudálatos emberek!

AZ ELSŐ. 'S ők azt a' mire szükségek nincs, nem adják másnak?

SIMON. Oh! gyakorta azt a' keveset is elveszik a' szegénytől a' mit azok szerzettek, hogy a' magok nagy rakásokhoz tehessék.

⁵² szegének

A' MÁSODIK. O Simon, te csak kötődöl velünk, gyermekekkel. Ilyen emberek volnának, bátyám? Elhiheted te ezt?

AZ ELSŐ. Én azt nem hihetem, Simon. Ne ámíts-el bennünket. Hazudni nem szabad.

SIMON. Az bizony való. Tele van ilyenekkel a' város.

AZ ELSŐ. Ha nekem többem volna mint a' mire szükségem van, én azt kiosztanám a' legszegényebbek közt itt a' hegyekben, mint atyám 's anyám cselekszenek mikor néha többjek van mint a' mi kell.

A' MÁSODIK. Bizony én is.

AZ ELSŐ. Én nem ismerek szebb örömet mint midőn a' szegény olly szívesen köszöni ha mit vett tőlünk, midőn bennünket olly szívesen áld.

A' MÁSODIK. Oh bizony én sem! sokkal inkább örülök olyankor mint ha a' legtarzább madarat fogtam volna meg.

AZ ELSŐ. De, Simon, mondd-el csak! Miért sír néha atyánk, anyánk? Azért hogy gazdagok nem vagyunk, úgy e hogy azért nem sírnak? Én azt nem hihetem.

SIMON. Úgy vélném azért, mert ha gazdagok volnának 's sokjuk volna a' mi nélkül ellehetnek, többször tehetnének jót másokkal.

AZ ELSŐ. Az lesz tehát, Simon. Azért én is sírhatnék. De menjünk-be, öcsém. Jer te is, Simon! Jer utánunk.

el.

HETEDIK JELENÉS.

SIMON.

Most ismét magamban vagyok, igen, bementek. Hadd töröljem-le a' verejtéket. – Most bátran! most bemegyek én is, 's általadom – De mit akarék mondani? Úgy hiszem, ijedtemben mind elfelejtém. – De ne reszkess, tehát, vén tőke! állj erősen! szemedet ne szüllyeszd így alá! Hord szabadon széllyel! – Te rossz csábító vagy. Öreg koromban fogtam egy mesterséghez, kivált hogy az egészen ellenkezik természetemmel. – Csak egyszer süljön-el szerencsésen! – Úgy, az az Úr, mondám, a' kit a' városban még egyszer sem láttam. Igen, igen. – De imhol maga. Tartsd jól magad'.

NYOLCZADIK JELENÉS.

ERÁSZT. SIMON.

ERÁSZT. Hogyan jártál, édes jó barátom? Elfáradtál e nagyon? Ide fel a' városból alkalmatlan a' jövés.

SIMON. Nem fáradtam-el; holmit hozván a' városból: néhány ízben megpihentem.

ERÁSZT. Rakd-ki barátom, 's vidd-be a' pajtába, 's azután jer ide az árny alá; vacsorád majd készen leszen. Simon el.

ERÁSZT utána nézvén. Melly hív ember! Oh csak az a' szerencse lehessen enyém végre hogy ennyi jóságát hanyatló napjaiban megjutalmazhassam! Most ismét édes re-

mények lebeglenek-környül. Hozzá fogtam a' levélhez, 's még ma el kell végeznem. Oh, ha a' megengesztelt atyától válasz érkezend! Mint fogom kiáltani annak az örömnak nagyságát! De ha elkeményülve marad most is? ha siralmaim még most sem indíthatják-meg? Oh Isten! Isten! hallgassd-meg könyörgésemet, szánj-meg végre, ne kísérts feljebb mint erőm engedi! Ne hagyj hogy atyám haraggal szálljon a' sírbe! – Ha nem volna e jó hogy Simont 's a' nagyobbik fiamat hozzá küldjem? Való hogy az út nagy. Ha ez a' szeretetre-méltó gyermek vinné-el a' levelet, ha az Öregnek térdeit általölelné, ha áldását kérni magának és nekem. – Oh, a' szerencsétlen ezer meg ezer új gondolatot kap-fel hogy ezerszer érezze inségének szertelenségét! Miből éljenek a' hosszú úton? Nagy Isten! elmerülve jár fel sokáig, 's meg nem sejtí hogy Simon mellette van. Itt vagy megint, Simon? Te egyetlen barátom! Oh csak a' te hűségedet jutalmazhassam-meg valaha!

SIMON. Az Úr' jóvolta nekem minden pillantatban jutalmazza azt a' keveset a' mit az Úrért tehetek.

ERÁSZT. Azt én nem tehetem; mint jutalmazhatnám-meg én a' te barátságodat? Midőn az atyám és az atyámmal együtt minden, minden elhagyott, te maradtál-meg mellettem, régi hív szolga. Körültem nem remélhettél semmit, mivel nekem magamnak sem maradt remélni való; és még is elkísértél ez inségbe, 's együtt türtél velem éhséget és szorultságot, 's elmúlasztád máshol keresni szerencsédet.

SIMON. Oh mint tudja az Úr nagyá csinálni azt a' keveset a' mit tettem! De azért ugyan el nem hitet hogy valami nagyot tettem. – Itt –

ERÁSZT. Mi ez, barátom?

SIMON. Csak végye, végye az Úr.

ERÁSZT. Mi? hogyan?

SIMON. Az a' pénz a' mit a' városból hoztam.

ERÁSZT. Ennyi pénz! Simon, szólj, mi ez? Miért reszket így kezed?

SIMON. Reszket? Az én kezem reszket? – Talán örömemben.

ERÁSZT. Te akadozol? – szólj, hogy' értsem ezt?

SIMON. Pénz, Uram! sok pénz! Olly nagy szükségünk van reá, 's az Úr még sem örül neki.

ERÁSZT. Rettegésed cselekszi hogy nem tudhatom ha neki kell e örülnöm. Ragadj-ki e kínos bizonytalanságból, mondd-el, ki adta ezt?

SIMON. Tilalmam vagyon megnevezni a' ki adta.

ERÁSZT. Úgy vedd-vissza. El nem fogadom míg tudom mint jutottál birokába.

SIMON. Én vissza nem veszem. – Melly tartózkodások!

ERÁSZT. Ki vele, Simon, ki! szólj!

SIMON. Én azt – a' mint kijöttem a' városból – közel az erdő' széléhez az úton leletem.

ERÁSZT. Fillents hát, öreg szolga, fillents. Szavad csak-ugyan elárúl.

SIMON. Végre azt hiszem hogy az Úr a' szívem' mélyéig ellát.

ERÁSZT. Ez egyszer hasznát venném. De te önnmagad hazudtolod-meg magadat.

SIMON. Való tehát – nem letem – a' mint mondtam –

ERÁSZT. Mit a' mint mondtam.

SIMON. Valaki adta nekem a' Városban.

ERÁSZT. O Simon! Simon! Valamelly barátom volt az?

SIMON. Annak kellett lennie. Csínos egy Úr volt. Azt kérdezte, ha az Úrnál szolgálok e még?

ERÁSZT. Mondd tovább.

SIMON. Azt feleltem hogy igen; 's akkor ide adá ezt a' pénzt hogy hozzam az Úrnak.

ERÁSZT. 'S nem emlékezel hogy azt valaha láttad volna?

SIMON. Nem láttam – magában. Bár csak már szűnne-meg kérdezősködni.

ERÁSZT. Úgy tetszik nekem is, Simon. De szólj csak, miért akarsz te engem ma megcsalni?

SIMON. Én csalni, Uram? én valót mondok – Megengedjen az Úr, a' kertbe kell men-nem. el.

ERÁSZT. Csudálatos! itt valami titok lappang. Ez a' jó ember mindég testében reszket. A' mit most mond, épen olly kevésbé látszik valónak mint a' mit elébb mondott volt. Nem lelek nyugtot míg mindent ki nem tanúlok, Menni akar, de Simon visz-szatér.

SIMON. Követem az Urat – nem tűrhetem hogy hazudtam, hogy el akartam ámítani az Urat. Mindent elmondok, hogy az Úr magyarázza-meg, ha a' mit tettem, olly rossz e a' millyennek felriadt lelkisméretem akarja velem elhitetni.

ERÁSZT. Az Istenért, Simon! szólj tehát.

SIMON. A' hegyekben – egy Űtazótól vettem-el.

ERÁSZT. Hogyan, Simon? elvetted?

SIMON. Mindent elmondok az Úrnak. A' mint kijöttem a' városból, 's elfáradva a' kapczig értem, kénytelen valék leülni. Ott előtttem feküdt az a nagy hely a' maga' pompájában. Elképzelttem melly bővségben él ott sok haszontalan a' ki arra a' vízre sem méltó mellyet naponként megiszik, az Úr pedig ezzel az angyali lelkü asszonnyal 's ezzel az ártatlan két gyermekkel itt sanyarog, úgy hogy néha az a' falat kenyérünk sincs a' mit ehetnénk; elképzelttem hogy ott sok van ollyan a' ki egy kártyára többet teszen-fel mint a' mivel mi egész esztendeig könnyeden kijöhetnénk. Isten ezt mindnyájunk-nak adta, gondolám magamban, de a' gonoszság elfoglalja a' jók' részét. Elkeseredve ezen gondolatim közt, hátamra vettem ismét nyalábomat, 's tovább jövék, 's íme egy Úr egyes egyedül előttem ereszkedik-le a' völgybe, hova az én útam is ment. Hát ha, mondám, mingyárt ezen kezdenéd az igazságos felosztást? Adja ide felét annak a' mije van, 's a' felével ballagjon bátorságban; így neki is marad, nekünk is lesz. Én nem vágyok kincse, de mi sem veszhetünk-el, mondám, 's öszveszedtem minden bátorsá-gomat. Azonban az Űtas közelebb jutta hozzám, 's én reszketve, mintha valaki félre akart volna rántani, megkaptam a' ló' fékét, 's megállj, kiáltám, egy szót se tégy, mert ha kiáltasz, mingyárt előkiáltam társaimat; ide pénzed' felét, a' felével pedig menj bán-tás és félelem nélkül. Az Űtasnak még inkább kellett reszketnie mint nekem, mert minden szó nélkül ide adá a' mit általnyujtottam az Úrnak, 's én békét hagytam neki hogy menjen útjára, magam pedig beugrottam a' surjány közzé, 's úgy voltam mintha csak álmodtam volna.

ERÁSZT. 'S te jó Öreg, a' ki egész életedet vétek nélkül töltéd-el, a' ki soha nem próbáltad mit tesz lopni, most haramiává tevéd magad'?

SIMON. Akartam volna is hogy olvadjon porrá kezemben a' pénze! De az egyszer már miénk, 's hasznát fogjuk vehetni. Ez a' szorultság tettemnek, ha vétkes, mentségé-re lehet.

ERÁSZT. A' rossz tettet semmi szorultság nem menthet-ki.

SIMON. De nem tudom elhíttetni magammal hogy az olly igen rossz lehetne.

ERÁSZT. Nem lesz nyugtom míg a' pénzt a' maga birtokosának visszaadhatjuk.

SIMON. De hol akadhatunk arra? – Átkozott pénze! – 'S végre is – ő azt olly könnyeden adta ide mint a' mi nélkül ellehet. Az csak azért tetszik soknak az Úr előtt mert már sok esztendő olta nem látott ennyit egy rakásban.

ERÁSZT. A' másét, bár mi kevés az, nem szabad elvenni a' maga' birtokosának akarata nélkül. Menj Simon, menj-fel a' kapczra a' honnan a' városig lehet látni; talán meglátod még.

SIMON. Tehát a' pénzt nekem magamnak –

ERÁSZT. Hogyan érted ezt?

SIMON. Én visszaadjam neki?

ERÁSZT. Fogd, én róla tudni semmit nem akarok.

SIMON. Tehát megyek. A' kapczról még ki fogom láthatni, 's utólérem 's visszaadom neki. – De hallja csak az Úr, lódobogást hallok. Ki lehet ez? Hát ha poroszlók jöttek volna ki hogy engem megfogjanak? – Itt valaki jó. – Egek! Épen ő! –

KILENCZEDIK JELENÉS.

CLEON. AZ ELŐBBIEK.

CLEON. Bocsásson-meg az Úr! eltévesztettem az útát, 's inasomat, kit az úton keresni küldöttem, elvesztettem; 's a' történet ide hoz. – Meglátván Simont. Egek! oda vagyok!

SIMON. Jak nekem! ő! ő! hátra vonja magát.

ERÁSZT. Az Úr ijedtséget árúl-el. Mi baja az Úrnak?

CLEON. Kérem az Urat, legyen tekintettel öreg napjaim eránt. Ez a' jó ember elég kímélettel volt csak a' felét kívánni-el tőlem annak a' mi velem volt; én neki számlálatlan' többet adtam. Csak annyim maradt-meg hogy útamat tovább folytathatom.

ERÁSZT. Engedjen-meg az Úr. Oh Isten! Mi nem vagyunk haramiák; mi csak szerencsétlenek vagyunk, kik a' világból e' pusztaságba vontuk-meg magunkat. Felejtse az Úr az okozott rémülést. A' mit az Úrtól elvettek, az minden hij nélkül vissza fog adni az Úrnak. Simon!

SIMON reszketve jó-elő. Cleonhoz. Uram, megszágyenyülve állok itt az Úr előtt. Imhol hozom a' mit velem az Úrtól a' legmélyeb kétségbeesés hagyta erőszakosan elvitetni. Már épen utána akarék menni az Úrnak hogy a' pénzt visszavigyem. Ah, az a' nagy nyomoruság a' melyben itt az én jó urammal 's háza' népével sok esztendő olta tengünk, olly lépésre vetemített mellyet azelőtt soha nem próbáltam. Imhol van, Uram, vegye-vissza az Úr, 's mentsen-meg általa azon tehertől melly lelkemet halálom' órájáig fogva volna nyomni. Azalatt míg Simon itt szóll, Erászt figyelemmel nézi az Idegent.

CLEON. Engedelmet, Uram, hogy rettegésem az Urat megbántotta. Szívesen szánom az Úr' állapotját. Tartsa-meg az Úr e' csekélységet, én többé azt el nem fogadom.

Akarnám hogy többel lehetnék felsegíllésére, de útra az ember nem veszen sokat magához.

ERÁSZT. Az Úr' jósága a' legszívesebb hálát érdemli tőlem, de azzal visszaélni nem fogok. Nem volnék erre méltó ha az Urat attól fosztanám-meg a' mire útja alatt szüksége leend. – magában. Egek! Ez az arc! ezek a' vonások!

CLEON. 'S az Úr nekem nem engedi azt az örömet hogy inségén legkevesebbet könnyíthessek? Nekem maradt még annyim a' mennyivel útam alatt beérhetem. Légyen tehát ezé a' jó emberé a' ki inasa, a' mint látszik, az Úrnak.

SIMON. Én nem csinállok semmi kifogásokat. Szívesen köszönöm az Úr' jóvoltát.

ERÁSZT. Úgy fogadja-el az Úr tőlem is a' legforróbb hálát! Oh Isten! volt idő a' mellyben én is tehettem jó mással. Oh, engedjen-meg az Úr könyűimnek!

CLEON. Barátom! szabad legyen így neveznem az Urat. Érzékeny szavai azt mutatják hogy az Úr nem a' köz seregből való. Az Urat valamelly nagy szerencsétlenség érhetette.

ERÁSZT. Semmim sem maradt egyéb mint a' csendes lelkisméret és a' rény.

CLEON. A' kettőnek birtokában ez inségnek közepette is irigylést érdemel az Úr' sorsa. Én gazdagnak tartatom; de mindent kész volnék feláldozni ha rajta lelkisméretem' nyugalmát vásárolhatnám-meg. Egy vétket követtem-el melly untalan' gyötör. A' rettegés minden nyomomban hágdos utánam, mint egy rettenetes kísértet, 's félek hogy azt e' világon jóvá nem tehetem többé. Sírjon velem az Úr; érdemlem az Úr' könnyeit. Oh Isten! melly rettenetesekek lesznek a' napok mellyeket ősz korom még remélhet, ha fel nem lelem a' kik ellen a' vétket elkövettem! Az Úr még ifju; szerezze-meg az Úr a' tiszta lelkisméret' nagy kincsét öreg napjainak. Oh Isten! melly kín ez! melly nyomorúság! melly irtóztató az midőn a' vádló lelkisméret bennünket életünknek estvéjén sanyargat, 's öreg korunkat a' sírig korbácsolja. Rég olta járok kelek, hogy nyomába akadjak azoknak a' kik eránt igazságtalan valék, és a' kik napjaikat talán mély inségben töltik, vagy talán már bérekesztették! Melly föld lepi az ő poraikat? Melly éghajlat csepeg harmatot és esőt az ő csendes sirhalmaikra? Oh ha tudnám, oda sietnék, 's ez ősz fűrtöket sírjokon teríteném-el, ott élném el hátra-való napjaimat, 's ott fogadnám-el a' régen óhajtott halált. Oh én szerencsétlen atya! Az Úr sír? Köszönöm hogy szánja szenvedéseimet.

ERÁSZT. Melly kész a' szerencsétlen mindenben keresni reményt. Nem, az nem lehet, az nincs úgy. –

TIZEDIK JELENÉS.

LUCINDE, AZ ELŐBBIEK.

LUCINDE. Hogyan, Kedves? te a' mi tiszteletes Vendégünket ide kinn tartóztatod a' nedves esti légben? Fogadja jó szívvel az Úr a' mi szegénységünkötől kitelik, 's jön szobánkba.

CLEON. Ha megengeditek. Társaságtok nékem pótolék leszen mindenért.

SIMON. Hah, Uram! szent Isten az egekben! mit látok! Oh, de ha jól látok e? Isten! Isten! mi ez itt a' pénz mellett?

CLEON. Egek! mi baj?

SIMON. Cleonhoz. Az Úr' neve ez itt a' papiroson?

CLEON. Az én nevem, igen.

SIMON. Oh, ugy öleljék-meg egymást. Oh úgy kell sírnom mintha gyermekké váltam volna. Öleljék-meg, öleljék-meg egymást. Erásztához. Ez az Úr, atyja az Úrnak. Cleonhoz. Ez az Úr' fija, Erászt, ez Lucinde –

ERÁSZT. Hogyan? lehetséges e? Oh atyám! Lucindével lábaihoz omol.

CLEON. Gyermekeim! Oh nagy Isten! Az öröm némává tészen. O fiam! o leányom! Isten! mit nem hagy a veletek igaztalanságom szenvedni. De igen; te az én fiam vagy; ismét reá-ismerek a' nyomorúság által hasonlatlanná lett arcvonásaidra. Oh Isten, melly csudálatosan, melly véletlenül akadok reátok!

ERÁSZT. Atyám! oh atyám!

LUCINDE. Szabad e nekem is e' névvel szólítanom? szabad e e' kezét könnyeimmel áztatnom? Oh atyám! nékem is atyám!

SIMON. a' két gyermeket kihozza a' szobából. Ide, kis gyermekek, térdeljenek ide ti is. Boldogok vagyunk! egyszerre boldogok vagyunk! Hah, nem tudom örömemben hol vagyok.

CLEON. Keljenek-fel, gyermekeim! Fiam, tarts, mert örömemben öszveroskadok! Öleljenek-meg, öleljenek-meg mindnyájan! Ezek a' te fiaid? O Lucinde! o leányom! Isten a' te egeidben, vége van szenvedéseimnek! Három éve már hogy mardosó lelkismeretem nem hagy soha nyugtot, három éve hogy betegen fetrengettem ágyamon, óhajtottam a' halált, 's annak közelítését annak emlékezete hogy erántatok igazságtalan 's kemény voltam, irtózatossá festette, rémítgetett. Oh Isten, adj egészséget, adj erőt! ezt kiáltoztam; ne végy magadhoz míg őket fel nem találom, míg karjaik között meg nem vallhatom vétkeimet, míg velek meg nem békélendek, 's tőlök siratva, áldva halhatok-meg! Haszontalanok voltak minden igyekezeteim, nem leltelek sehol⁵³, 's íme ma véletlenül –

ERÁSZT. Oh atyám!

LUCINDE. Térj-be fedelünk alá, kedves atyánk, 's szűnj-meg vádokkal terhelni magadat. Mindnyájunknak pihenésre van szükségünk.

⁵³ sehol

MUTATÓ.

IDYLLEK. Három Könyvben.

ELSŐ KÖNYV.

Daphnéhez	Lap. 1	[238]
Mílon	3	[238]
Idász és Mykon	6	[239]
Daphnisz	10	[240]
Myrtil	13	[241]
Amyntász	16	[242]
Dámon és Daphne	17	[242]
Lykász és Mílon	21	[243]
Dámon és Phyllisz	27	[245]
Daphnisz és Chloe	30	[246]
Lykász, vagy a' kert' feltalálása	34	[247]
Phyllisz és Chloe	37	[248]
Palémon	40	[249]
Myrtil és Thyrsisz	44	[251]
Chloe	49	[252]
Menalk és a' vadász Aeschynesz	52	[253]
Az eltört korsó	56	[254]
Mílon	59	[255]
A' Dallás' és Lantverés' feltalálása	60	[256]
A' Faun	68	[258]
Myrtil és Daphne	70	[258]
Tytir és Menalk	73	[259]
A' rossz-béru Szerelem	77	[260]

MÁSODIK KÖNYV.

Daphne és Chloe	85	[263]
A' bokréta	90	[264]
Daphne és Mykon	93	[265]
A' szegfű	97	[266]
A' két Zephyr	99	[267]
Thyrsisz	101	[267]
A' fogadás	103	[268]
Az ős' reggele	104	[268]
Thyrsisz és Menalk	109	[270]
Daphnisz	111	[270]
Daphnisz és Chloe	114	[271]

Erythia	119	[273]
A' Mykon' sírköve	123	[274]
Glycére	131	[276]
Daphnisz és Mykon	136	[277]
Daphne és Chloe	141	[279]
Menalkés Alexisz	148	[281]
A' Zivatar	156	[283]
A' Féltékenység	161	[284]

HARMADIK KÖNYV.

Az eltökélés	169	[287]
Reggeli dal	172	[288]
A' Sajkázás	174	[289]
Kesergés	176	[290]
Chloéhez	176	[290]
Eggy Szirtpatakra	180	[291]
Eggy Schweitzi ifju' dala fegyverbe-öltözött kedveséhez	182	[292]
A' faláb	183	[293]
A' Tavasz	191	[295]
Az Éj	196	[297]
A' Fűves	206	[299]
Az én Ohajtásom	212	[301]

EVANDER ÉS ALCIMNA	227	[307]
ERÁSZT	295	[331]

KAZINCZY FERENCZ'
MUNKÁJ I.

SZÉP LITERATÚRA.

PESTEN,
TRATTNER JÁNOS TAMÁSNÁL, 1815.

(CSEHY JÓZSEF,

*Előrendű Kapitány a Császári
necvet viselő Magyar Lovas Ezrednél.*

Született Magyarán, 1778. Mártz 2^d egyy Orosz-ágyúigolyó
Táltal elesett Lithuaniában 1812. Septemb. 29^d

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

SZÉP LITERATÚRA.

NEGYEDIK KÖTET.

YORICK LEVELEI ELÍZÁHOZ ÉS
VIZSONT.

ÉRZÉKENY ÚTAZÁSOK.

A' RÓMAI KARNEVAL.

YORICK' ÉS ELÍZA'

L E V E L E I

RAYNALNAK KESERVÉVEL

ELÍZA UTÁN.

Helmeczi' ügyelése alatt.

YORICK ELIZÁHOZ.

Könyveimet Elíza együtt veendi e' levellemmel. – Predikációim azon melegen buzogtak-fel szívemből, 's óhajtanám hogy avagy csak ez méltókká tehetné hogy neki nyujtassanak. Egyéb munkáim agyvelőmből jötte-elő, és így nem sokat aggódom ezek akármiként fogadtatnak.

Mint esett, Asszonyom, én nem tudom, de annyi bizonyos hogy szerelmes vagyok félig beléd. Egészen kellene annak lennem, mert ennyi tökélményt nem találtam senki-ben, 's nem ismerek asszonyt a' ki felől úgy nem lehet megszűnnöm gondolkodni mint tefelőled.

legműbb szolgád:
LAURENT STERNE.

ELÍZA YORICKHOZ.

Tisztelt Bramín! Vettem az Úr' Érzékeny Útazását, 's nem győzőm képzelődése' erejét csudálni. Az bennem olly érzéseket ébreszte-fel a' mik felől nem hihettem volna hogy enyémelek lehessenek. Elkevélyít az Úr, 's azt cselekszi hogy még gyönyörködöm szívemnek érzékeny voltán.

Hány helytt nem öntötték-el a' munka' lapjait könyűim! De azok öröm' könyűji voltak, szívem látszott lecsorogni szemeimből. Ah, jó Yorick, az Úr lelkemnek minden szép érzéseit felverte álmokból!

Az az út mellyen az emberi ismeretek' határjait kiljebbire szándékozik terjeszteni, felette jól választott út – szívet-érdekelve szóll az észhez. – Író magának nem ígérhet nagyobb megtiszteltetést, mint midőn Olvasójit sóhajtásokra 's könyűkre látja fakadni. – Oh, mennyiszer láthatá vala így az Úr megdicsőítve magát!

Kérem az Urat, ha becsülésére nem tart épen méltatlannak, szüntesse-el hízelkedéseit. Én már is olly igen hiu vagyok. Mit nem csinálhatnának belőlem egy olly ember' magasztalásai kit szívem tisztel és szeret!

Maradok a' szónak legszélesebb értelmében

barátnéja:
ELÍZA.

YORICK ELIZÁHOZ.

Nem lelek nyugtot, Asszonyom, noha déltájban már mehetnék látásodra, míg meg nem értem miként vagy. Adná az ég hogy kedves képed, ha majd felserkensz, olly vídámon mosolygion-széllyel, mint e' reggeli nap most, reám lövellvén első sugárait! Tegnap elhottam rosszulléted' hallására; nem tudtam enyhíteni bánatomon, 's fájlaltam hogy nem szaladhaték hozzád. Juttassd eszedbe, kedves Elízám, hogy a' barát nem bír

kevésbb szabadsággal mint az orvos. – De a' városi etiquette nem így tartja! ezt fogod reá mondani. – 'S mit teszen az? A' való szemérem és illendőség nem abban áll hogy magunkat vakon szabjuk ennek fagyos törvényeihez.

Ki kell mennem; reggelire vagyok kérve: de tizeneggykor honn leszek. 'S akkor, úgy hiszem, egy rövid sorodból fogom érteni hogy jobban vagy, és hogy látni óhajtod a' Bramínt.

ELÍZA YORICKHOZ.

Kedves Bramín! Örvendve jelentem hogy jobban vagyok; mert tudom, örömmel fogja az Úr érteni.

„A' barát nem bír kevésbb szabadsággal mint az orvos.” – Úgy az Úr kétszeres szabadsággal bír nálam; mint barát és mint orvos, – mint a' legbecsesbb orvos; a' lélek' orvosa. Jőjön tehát; lássa mint van beteg Elízája; hozza-el a' leggyógyítóbb szereket; az érzés' szereit. Ha az Úr' jelenléte el nem oszthatja is fájdalmaimat, el fogja velem felejtetni hogy beteg vagyok. Annyi legalább bizonyos hogy nem fogok érzeni kint, míg orvosom nálam leszen.

E' szerént magánál látni az Urat mind óhajtása mind szüksége

ELÍZÁNAK.

YORICK ELIZÁHOZ.

Utolsó leveledet, Asszonyom, az estve vevém, a' mint a' Lord Bathurst' ebédjéről értem haza, kinél egy egész óráig beszéltem felőled. Ítéld-meg onnan mely gyönyörrel hallgatá ez a' jó Úr beszédeimet, hogy az ebéd alatt három ízben köszönte reám poharát egésségedért.

Ámbár nyolczvanöt esztendő, mindazáltal úgy hiszi, azt mondja, meg nem hal addig míg magát barátjává teendheti az én Indiai kedves tanítványomnak, 's azt látandja hogy ez úgy előzi-meg a' sok Nabábnékat itt gazdagságban, a' hogyan őket szépségben, és a' mi több, érdemben mulja-felül. – Úgy hiszem én is. – Ez a' Lord nekem régi jó-uram. Tudod hogy ő mindenkor nagy barátja volt legjobb fejeinknek. Az elmúlt század' Addisonjai, Steelejei, Popejai, Swiftjei, Priorjai mindennapiak voltak házában és asztalánál. A' mód a' hogyan velem összeismerkedett, szint olly elmés mint a' mely nyájas és nekem felette hízelkedő. A' mint egykor Herczeg Wallisnénál vagyok, nekem jó. Sterne Úr, ugymond, én az Úr' ismeretségét keresem: de hadd mondom-el elébb, ki vagyok. Az Úr eleget hallotta annak a' vén Lord Bathurstnak nevét, kit az Úr' Popéjai, Swiftjei, olly sokat énekeltek. Az, Uram én vagyok. Ők valának a' társaim, de itt hagytak, 's nem hihetvén hogy hasonlókat lehessen találnom, néhány esztendeje már

bétevém könyveimet, 's elfogadtam hogy soha nem nyitok-meg egyet is; de az Úr megszegette velem a' fogadást, 's megint meg nyitottam minekelőtte meghalok. És így jön az Úr, ebédeljünk együtt.

Ez az Úr, meg kell neki adni, csuda-munkája a' természetnek. Agg kora mellett is annyi elevenséggel, annyi vídámsággal bír, a' mennyit egy harmincz esztendő emberben fognék keresni, 's nagy mértékben kapott egy ritka és felette becses tulajdont: tetszeni másnak, és szeretni mást. Tegyük ezekhez hogy olvasott, nyájas, érzékeny.

El nem tudta telni midőn felőled beszéltem. Csak hárman valánk, 's érzékeny vala ez a' harmadik is; 's így a' legsentimentálabb délutánt tölténk egész kilenczig. De te valál a' csillag, Eliza, melly bennünket vezet; te valál a' lelke beszédünknek. 'S ha mikor megszűntem is beszélni felőled, te eltelve tartád szívemet, te melegséget adál minden gondolatomnak. Mert én nem szégyellem megvallani mi sok az a' mit neked köszönöm kell. – Oh, legjobbika az asszonyoknak! a' mit miattad az elmúlt éjjel szenvedtem, az túl van minden kifejezésen. Édes gyermekem! az égnek gondja van reánk; ha reánk terhet rak, erőt is nyújt a' teher' elviselésére. Ime feletted csoportosan gyűlnek-össze a' test' és lélek' kínjai, 's még is azt írod hogy magadat jobban érzed, hideged kimarada nyilallásaid megszüntenek. Oh, enyésznének-el valaha már végképen azok a' névtelen szenvedések mellyek alatt a' szegény Eliza roskadoz! Bátorodjál-fel, kedves Eliza! ne csüggedj-el! ne tarts semmitől! Az én szeretetem életnek erejét fogja lehelleni hervadó egésségedre, 's az ifjuságnak legszebb tavaszát fogja felhozni reád, meglátod.

Bramínodnak képe tehát dolgozó-asztalkád felett függ, 's te azzal akarsz tanácskozni kétségeidben, bajaidban. Te csapodár, hálás gyermek! Oh lássd melly gyönyörrel mosolyg-le onnan a' te Yorickod mindenre valamit te csinálsz. De vajmi hiányosan festi az ő gyönyörjét e' mosolygás itt a' képen.

Óráidnak elrendelését örülve olvastam. Ez egészen méltó Elizához. De tudod e, Eliza, hogy csaknem haragszom miatta reád? mert te nem hagysz semmit a' mit neked én csinálhassak, nem semmit a' mit rajtad nekem lehessen igazítanom, vagy a' mit kérem nem lehetne tőled azon egyen kívül hogy maradj mindég a' ki valál, 's kövessd mindenben feddtelen jó és szép szíved' sugallásait melly engem örök barátoddá teve.

Bár azt láthatnám hogy orczáidra visszarepülnek megint a' rózsák, 's az egykori kláriszszín e' beteg, elkékvült ajakokra! De higj nekem, Eliza, ha férjed az a' jó és érzékeny ember a' kinek ötöt gondolom és óhajtom, ő tégedet sokkal forróbb ölelésekkel fog most szorítani karjai közzé; ő ezt a' hervadó színetlen orczát sokkal indulatosabb szeretettel fogja most csókolni mint mikor még szépségednek zsenge virágában virítottál. Fogja, bizony fogja! vagy – szánnám. Makacs érzéseinek kellene lenni, ha nem látná mit bír e' beteges kis teremtsében.

Hogy Miss Light veled megyen, annak szívesen örülök. Örülök annak is hogy a' mint értem, révészeid jó emberek. Te ugyan a' vad-természetűekkel is meg tudsz férni; jámbor szíved megszelídítene akármeddig elfásultat; de maradjon másoknak e' munka. – Hol vevéd te azt a' gondolatot hogy mentséget keress leveleidnek? Tudjad tehát hogy azokat nékem olly nagybecsűekké épen az teszi, a' mit te mentegetni igyekezel. – Oh, írj ezután is mindég így! hagyd mindég kedves gondatlansággal őmledezni soraidat; a' lepletlen szív így szeret szóllani. Mert-jeidet, azért-jaidat hordd-elő tartalék nélkül, 's ne fedj-el semmit barátod előtt ki meghívásodra minden tekintetben érdemes. – Így írom leveleimet Elizához én is. 'S nem egyedül leveleim, de egész társalkodásom illy

mesterségtelen volna, ha a' Végezésnek ötlet és engemet távol éghajlatok alá nem tett volna szélylyeltépni.

A' legteljesbb tisztelettel 's hűséggel vagyok

barátod:
A' Bramín.

ELÍZA YORICKHOZ.

Barátságos Yorick! Az Úr' levelét, mint mind azokat, melyek hozzám az Úrtól jönnek, valóságos örömmel olvastam. Köszönöm kedves tudósítását Lord Bathurst felől. Öt hat illy szeretetre-méltó öreget, 's úgy fogjuk nézni e' kort mint az élet' legkívánatosabb szakát, 's feledjük neki hogy barázdás homlokával bennünket annyit rettegete.

A' társaság melyet ez a' Lord maga körül tudá gyűjteni, 's a' barátok kiket válogatott, elég jelei éles-látásának; az a' mód pedig mellyel az Urat vonta ismeretségébe¹, tiszteletessé fogná tehetni nevét, ha már az nem volna is.

Köszönöm a' Lordnak jó-ítéletét mellyel erántam lenni méltóztatik; de én itt kölcsön fényben ragyogok. Magasztalásai nem engemet illetnek, hanem azt a' szép rajzolatot mellyet neki felőlem az Úr' szíve 's képzelődése festett. Mind az Úré az a' bájos erő melly által a' Lord magát meghatva érzette.

Melley igen való a' mit az Úr' levele mond, hogy az ég, midőn reánk terhet rak, erőt is nyújt a' teher' elviseléséhez! Én példa vagyok reá. Bátorságom együtt nevedekett szenvedéseimmel, 's azalatt míg egy részről egészségemet fogyni láttam, más részről érzettem hogy hitem annál forróbb leve a' Gondviselés eránt.

De jobban vagyok, hála érte Istennek! Int az Úr, hogy ne csüggedjek-el. Nem csüggedek-el; reménylek. A' remény élesztő balzama a' szenvedőknek; elaltatja fájdalmait.

Lassanként közelít indulásom² órája. Oh, miért nem jöhet velem az Úr! Édes társasága megrövidítené unalmaimnak hosszú óráját, elverhetné rettegéseimet. Úgy bizvást dühösködhethnének a' habok, bizvást csapkodhatnák vízi tömlőczömnek falait; nem fognék gondolni haragjokkal.

De kívánhatja e az én szívem hogy az Úr itt hagyja nyugalmas lakát, 's egy villám-szóró ég 's egy hánykódó tenger' veszélyeinek legyen kitéve kedvemért? szomoru gondolat! Elízának meg kell elégednie azzal hogy Yorickját szívében viheti, 's barátjának édes oktatásaiban lelheti vigasztalásait. Ez az élő kép fogja ötlet bátorítani, vigasztalni, enyhíteni nyomorúságaiban, epedéseiben. Akkor való szerént elmondhatja, hogy ő a' Yorick'

ELÍZÁJA.

¹ vontá-ismeretségébe

² indulasom'

ELÍZA YORICKHOZ.

Gondoskodó barátom! Olly álétan vagyok, tagjaim úgy el vannak gyengülve, hogy kétlem, el fogja e olvashatni az Úr e' karmolást. Rosszul vagyok, édes barátom! igen rosszul vagyok!

Köszöntse az Úr nevemmel James Urat és az Asszonyt. Emlékezeteket szívemben hordom. Eggyeránt bírják az én Bramínommal annak minden indulatait. – Oh barátim! ójjon benneteket az ég azon kimagyarázhatatlan szenvedésektől mellyek által az én őszveroncsoolt semmiségemet vette kísértési alá!

De ne higgye az Úr hogy zúgolódom. Nem!

Könyörülő Isten, áldalak hogy kísértesz! Te az én javam végett látogatsz engem. Lelkem elhitte vala magát, – eltévedt a' jövődönék szép álmaiban. De te visszahozád magához hogy eszmélne-fel, 's látna ahhoz a' mi néki jó. Oh, őrizzd-meg ajakimat a' zúgolódás' vétkétől! Adj erőt, békével hordani terhemet!

***ék nálam voltak. Szeretetremlőtlő lelkek! Mi részt nem vettek szenvedésimben! Talán inkább érzették kínjaimat mint ennenmagam.

Irtóztató szédülés jöve reám – abba kell hagynom.

YORICK ELIZÁHOZ.

E' levelemet, édes barátom, James Úrnál írom hozzád. Ő maga könnyebbre öltözködik, szeretetre-méltó hitvese pedig mellettem fogott helyt, 's együtt írja velem levelét. – Bús tudósításodat dél előtt vevém. Bús az! valóban bús, kedves Elíza! mert ki olvashatja fojtó elkeseredés nélkül inségeidnek hosszú rendét? – szegény Elíza! terajta, újabb elnehezülésed előtt is már, rettenetes sully feküdt; tartok tőle hogy beteg lelked alatta őszveroskad, 's felgyógyulásodat lehetetlenné fogja tenni. Csak bátorságodat, csak szelíd lelked' nyugalmát ne hagyj elenyészni, édes Elíza! – Rólad, egyedül rólad beszélnék egész nap; szelíd erkölcsaidről, bölcsen-tűrő ártatlan lelkedről. Jamesné és a' Bramín ezerszer önték egymásba ellágyult keserveknek cseppjeiket.

***ék – kimondom világosan – romlott rút lelkek. Annyit értettem felőlők hogy neveiket lehetetlen többé háborodás nélkül értenem. Hogyan lehettek ők csak eggyyszer is az én Elízám körül hogy hamis, alacsony lelkeiket vele egészen meg ne ismértessék? – Úgy hittem volt hogy a' mit tőlem hallál, elegendő lesz, szívedet mély útálattal eltölteni erántok. És még is azt írod's azt mondád nem sok idő előtt Jamesnének, hogy ők tégedet érzékenyül szeretnek. Barátnénkat az a' tartalék hogy néked fájni találhat vele, 's felháboríthatja szíved' csendét, megnémítá; nem merte elődbe tenni gaz-voltoknak megczáfolhatatlan bizonyágait. Az ég' szerelmére, kedves Elíza! ne írj nekik! ne mocskold-meg szép szívedet az ő társaságok által! – Szeretnek! – Mi bizonyágaid vannak eránta? Mutatták e cselekedettel? Igyekeztek e szaporítani örömeidet? Adták e jelét hogy nevednek tekintete előttök is szent? Azt nem; de sírnak, nyögnek, 's ezer szépségeket mondogatnak ágyad körül. Patvarra velek, ezekkel az alakoskodásokkal! –

Jamesnét hideg hűledezés fogja-el, mikor eszébe jut hogy megígérted viszontagolni látogatásaikat. – Elíza, én téged határ nélkül becsüllek, minden cselekedetidet tisztelem: csak azt az egyet nem tudom tisztelni hogy hajlandóságodat néha olyakra vesztegeted kik csak azt sem érdemlik hogy megpillantsd.

Bocsáss-meg gondjaimnak, édes lányom! nézzd-el talán igen is messze ment biza-kodásomat! Az azon szeretetből ered, melly nem ismér határt, és a' mellyet szívem csak elhültével fog letehetni. Fontold-meg, Elíza, mi indíthat engem tartózkodás nélkül ki-mondani mindég a' mit jónak ítélek, 's intéseim eredhetnek e más forrásból mint a' mit említettem.

Elíza, te felette derék asszony vagy. Csak valamivel több eltökéltségét lelkednek, csak egy kevésből több magad'-érezését, 's te vagy, a' kiben nemed minden tökélmé-nyeit egyetemben fogja szemlélhetni.

Mit nem adnék értte ha azon elhittségnek egy részét mellyel téged ellenségeid vá-dolgatnak, tiédde tehetném! Mert én, Elíza, úgy hiszem hogy a' kevélységnek jó lélek-ben jó sikere van.

Elíza! én téged nem látlak-meg többé! De hízelkedem vele magamnak hogy rólam néha barátsággal fogsz emlékezni, mert tudod, érzed hogy végtelenül szeretlek, és hogy szíved egyenességére oly igen nagy gondom van, hogy kevésbb bánatomra fogna válni azt értenem hogy téged szerencsétlenség ért, mint a' legkisebb csorbúlást látnom azon tekinteten mellyel önn-magadnak önn-magad tartozol.

Ez intést nem vala erőm elfojtani; szándékom ellen repüle-ki mellyemből. Isten ve-led, Elíza! Lebegjen az ég' atyai védelme feletted!

ELÍZA YORICKHOZ.

Édes Bramín! Ma jóval könnyebben érzem magamat; szédüléseim megszűntek.

Fogadja-el az Úr szíves köszönetemet, 's adja által azt James Úrnak és az Asszonynak, baráti részvéteért. Köszönetem ugyan szegény, de szívem a' hála' legforróbb érzéseivel van tele.

Az Úr, kedves Yorick, ***ék eránt tévedésben lesz. Nem tudom elhítni magammal hogy ők érdemlik azt az éles ítéletet mellyel rólok az Úr' levele szóll; mert míg reá világ-os okaim nincsenek, más felől nem lehet balul vélnem. Nem szomorú dolog volna e vak gyanu által hagyni magunkat hurczoltatni? Tudom én hogy az én kedves Bramínomnak szint oly nehéz rossznak hinni mást, valámíg a' győző bizonyságoknak engedni kénytelen; de az én kedves Bramínom is megcsalódhatik. Nyílt és jó szíve könnyen fogott hinni, 's ***ék talán ál fényben festettetének előtte.

Engedje az Úr hogy holmi aprólék' megvásárolásával terhére lehessek. Átallva cse-lekszem azt; de kit szóllíthat-meg Elíza több bizodalommal mint Yorickot?

Első kérésem az hogy szólljon Zumpsszal fortepianóm eránt, hogy azt valamelly meghitt embere által küldje utánam. Tartok tőle hogy rajta kár esik. Pedig úgy hiszem hogy zengése sok unalmát el fogja verni magányomnak.

Vagy tizenkét rézpléhes szegre volna szükségem, kamarám' falába ütni hogy egyet-mást aggathassak reájok.

Osztán egy koncz bekötött papírosra, hová beírhasam a' mit az úton melancholiám álmodozni fog – és

egy karszékre, a' min űlve szunnyadhassak.

Bízom az Úr' barátságához, hogy alkalmatlanságomat nem veszi terhül, 's rajta lészen, hogy a' kérteket Walker Abrahám Deali Hajós-mesternek adresze alatt megkap-hassam.

Egészségem napról napra gyarapodik, de lelkem még vissza nem tudta szerezni csendét. Külömben mire való nékem azt a' barátomat búsítani panaszaimmal a' ki valami engem ér, olly elevenen érzi!

Ölelem Mistriss Jamest. Az szeretetre-méltó asszony. Köszöntöm férjét is egész barátsággal. Az ég töltse-ki felettek minden áldásait! az egészség' és az öröm' mosolygásai légyenek kísézőjök elválhatatlanúl!

Nékem Isten minden gyámolom. Tőle, egyedül tőle várom az erőt inségemben. Egyéberánt míg az élők közt lakozom, szemeim tereád lesznek intézve, kedves Yorick! Te vagy nekem mesterem, barátom, védangyalom. Viszontszeretünk legyen olly tartós, olly szent, gyarló testeinknek elbontakozásokig, mint most. 'S ha a' megboldogult lelkek közt is van valamelly neme a' hajlandóságnak, lelkeink szeressék egymást ottan is, 's együtt éljenek azon mennyei örömmel melyet az angyalok ismernek, midőn őket a' Mindenható a' maga dicsőségének látására méltóztatja.

Végey karjai közzé a' Szerencse, édes Yorick, 's kísérjen-el, míg a' halál' angyala oda nem viszen-által hol a' boldogul-létel nem ismer változást³!

E.

YORICK ELIZÁHOZ.

De kihez is kellene máshoz folyamodnia az én Elízámnak ha valami szüksége van, mint ahhoz a' barátjához a' ki őtet a' leghűbb szeretettel szereti? 's mire való mentségeket keresni annak a' csekély 's kedves fáradságnak melyet nekem leveled okozott? Yorick megsértettnek vélné magát, nagyon megsértettnek, ha a' miben ő is teljesítheti kívánságodat, másnak élnél szolgálatjával.

Zumpsznál voltam. Fortepianód felvonva 's kár nélkül fog eljutni kezedhez. Együtt vele egy kalapácsot és két fogót is vészesz, felvonni 's megereszteni a' húrokat. – Oh, édes Eliza! bár kedves rezgéseik a' legédesbb remény' zengzeteit szóllaltathatnák-meg lelkedben!

Mennek a' rézalju szegek is. Tizenkettőt vettem volt ugyan, de kettőt elloptam közzűlök. Conwouldi kerti-kunyhómba fogom ütni, 's nem akasztom-fel reájok soha kalapomat, sem soha rólok le nem veszem, hogy te ne légy gondolatom. Helyettek két erős horogszeget adok cserébe melyekre glóbuszaidat függeszthessd.

³ változast

Walkernek megírtam hogy egy nyalábja érkezik, 's kértem hogy mihelytt a' szekér beérkezend, vitesse magához. A' karszék' formáját levelembe rekesztettem, 's meghagytam neki hogy a' legszebbet, legalkalmasabbat vegye-meg a' mit Dealben kaphatni. E' szerént, úgy hiszem, a' legelső hajón melly onnan indul, venni fogsz mindent.

Mi kedves volna nekem bár melly fáradság, kedves Elíza, ha kívánságaidat úgy lehetne mindég teljesítenem mint ez úttal lehetett! Mégyen a' Journak való papiros is, egészen a' hogyan parancsolád, 's nincs egyéb híja hanem hogy űlj-neki, 's töltsd-el bájoló gondolataiddal. – Szerencsétlen kedves teremtés! példánya a' szelídségnek és tűrésnek! a' mit én temiattad tészek az több mint csak szánni sorsodat. Oda egész philosophiám, oda lelkemnek minden ereje, ha elnézem nyomoruságid' rendét. – Ne hidd hogy ***ék felől keményebben szólottam mint érdemlik. – 'S osztán jó szív nem szerethet rossz szívet. Nem! mondom; nem szerethet azt! De abba hagyom a' kedvetlen textet.

Ma reggel a' mi Jamesnénkhez mentem-el. Ez a' kedves barátnénk tégedet igen igen szeret. Elszomorodott leveleden, 's azt jegyzette-meg rajta hogy annál busabnak látszasz, minél inkább közelít indulásod' ideje. Valóban kesergi állapotodat. Valamikor vasárnapra bejövök a' városba, el nem múlatom ötet meglátogatni.

Ez lévén már talán az utolsó levél a' mit hozzád ereszthetek, szívemből lelkemből nyujtom neked a' vég búcsút. A' kegyelem' és kifogyhatatlan jóság' Istene tartson gondot napjaidra, 's légyen ótalmód midőn minden gyámolodtól megfosztatol. Véssd mélyen szívedbe mindenkori vigasztalásúl e' valóságot, édes Elíza, hogy bár mi nagy legyen az a' nyomoruság' és gyötrelem' mértéke melly ki vagyon mérve reád, a' boldogságnak hasonló mértékével fogja azt az igazságban gyönyörködő Lény megjutalmazni, kit te bölcsen örök gyámolodnak választottál.

Isten veled, Elíza! Hitessd-el magaddal hogy valamig az élők' útján fogok vándorlani, földi barátjaid között, hűbbet, valóbbat, javadért buzgóbbat nem találsz mint

YORICK.

ELÍZA YORICKHOZ.

Ma születésem' napja van, 's íme huszönöt évet eléltam. De az évek, ha elmúltak, csak pillanatoknak tetszenek. Egyedül a' szenvedés' óráit számláljuk; sullyok bennünket elnyommaszt; resten látszanak haladni; szeretnénk ha gyorsan repülnének, noha szünetlen fogytok lényüknek egy részét pusztítgatja. De vajmi sebesek ellenben a' vígság' óráji. Ah, minden örömeink csak pillanatokig-tartó álmok!

Melly irtózatossá az idő' gyors multa a' kik bizonytalanságban 's vétekben élnek! Minden percz felfalja nagybecsü léteknék egy részét, 's erős karral rántja tovább.

Hova? Azt ők nem tudják. Úgy mondják, a' Semmibe. De maga ez a' Semmi is elborzasztja őket. Így hánykódik, így hűledez a' Scepticusz.

De a' ki gyönyörüségét a' rényben keresi, azt nem rettentí az idő' sebes futása. A' kinek lelke tiszta, rettegés nélkül várja az órát melly kiszabadítja romladozó sárházá-

ból, 's a' földi élet' sok inségei alól megmenti. Az illetén úgy nézi az időt mint ellenséget, a' ki útját állja a' boldogságnak mennyei honja felé.

Elélt napjaim semmik immár; nem enyémekek többé; belőlök nincsen-meg egyebem egyg álomforma emlékezésnél.

Gondomnak tehát egyedül arra kell lenni a' mim élni még hátra vagyon; 's oda kell törekednem hogy botlásaimat kútfejeivé tehessem a' rénynek. Oh! hogy lelkemet minden felkelő nap a' bölcsességben nevedetni 's érettebb tökélményekkel ragyogni láthass! míg végre bírám méltónak ítéland azon állapotra melly merő tisztaság.

Alázatban 's teljes magam'-megadásával hajtok főt a' reám-mért nyomorúságok' sullya alatt, 's hálát adok a' természet' szabados Urának oktató látogatásaiért.

A' feddtelenség bátor és nem retteg, ha felette az eget setét borulatok fogják is el. Néki még a' rettentő borulat is kegyelem' mosolygása. Egyg sírángozásban-töltött nap egyg örömekek-gazdag esztendőt ígér. A' viszontagságok nem azért szállanak reánk hogy öszverontsanak, hanem hogy jobbaká tegyenek. A' ki egyg óráig-tartó kínt szenved, elég erőt lel szenvedéseiben bátran megvívni hátra-való bajaival.

Bocsásson áldást az ég mind barátimra mind ellenségeimre, nekem pedig adjon lelki nyugodalmat. Ez egész könyörgésem.

E.

YORICK ELIZÁHOZ.

Kedves Elíza! Ma új naplót kezdek. Meglátod⁴ azt; mert ha nem élek addig míg te visszatérsz Angliába, vég hagyományomban néked fogom rendelni. – Búsan önti tollam sorait. Örömet víg dolgokat írnék, 's tudom hogy, ha leveleket írhatnék hozzád, azok nem volnának búsak; de felette kevésnek lenne szerencséje hozzád eljuthatni. Azonban minden postával kapsz tőlem egyg két sort valamíg kezded jelt nem adand hogy többé ne írjak.

Tudósíts, kedves barátném, mint vagy, bajodat mint viseled, az úthoz mennyire vagy készen, dolgaidd jól mennek e. Írj-meg, írnj-meg mindent! Ha az ellenkező szelek még Dealben találhatnak tartóztatni, engemet Jamesné barátnénkkal bizonyosan meglátsz magadnál. Repülve mennék hozzád, édes Elíza, hahogy valamiben szolgálatodra tudnék lenni; sőt repülve azért is hogy édesen meglepjelek.

Kegyelemnek Istene, tekintsd-meg⁵ egyg gyermek' szorongásait! Adj neki erőt, védd viszontagságaiban, hogy a' töredékeny cserép mellyből őtet alkotád, öszve ne töredezzék. Egyedül te vagy néki ótalma a' vizeken; légyen a' te karod az ő gyámola, 's a' te könyörülő lelked vígasztalja, míglen oda jut-el hova tisztjei szólítják.

Elíza! kérésem – úgy⁶ hiszem azt – meghallgattatott, mert azalatt hogy szemeimet egekre emeltem-fel éretted, kiderüle a' nap. – Most jövök Mistriss Jamestől; három

⁴ Mglátod

⁵ tikíntsd-meg

⁶ úgyr

óráig beszéllénk együtt felőled. – Képed már nála vagy; úgy tekint mint becses kincsét. De Mariott és más értelmes bírák úgy ítélnék hogy az enyém sokkal jobb, és hogy azon sokkal igazabban el van találva lelkednek szelídsége. És még is mi messze nincs az a' maga Origináljától! Én-magam azt tartom hogy a' Jameszékén téged úgy feste a' Művész a' hogyan neki tégedet idegenek' kedvéért kelle festeni; az enyémen pedig, épen a' szerént a' hogyan azt óhajtottam, a' mint benne barátidnak vagy valamely érzékeny Értőnek kell tetszethetned. Az elsőben csillogsz; a' gyöngy, a' nyuszt, 's a' selyem-öltözet' játéka vetélkednek egymással hogy széppé csináljanak; a' másokban minden mesterség nélkül, mint szelíd jó gyermeke a' természetnek; – a' mi a' te characterdel sokkal öszvegyezőbb, nékem pedig sokkal kedvesebb, mintha Mistriss Drapert játéknak-eredett szemekkel 's szép ábrázának feléledt kecsseivel látnám a' legdrágább gálában szívrahlásra kiindulni.

Elíza! Ha emlékezetem meg nem csal, te akkornap, midőn magadat Jamesnének hagyád festeni, egész igyekezettel öszveszedéd szép alakodnak kecsseit; mind színed, mind kivált szemeid szokatlan tűzzel ragyogtak. Én azt kértem hogy mikor téged nekem fog munkába venni a' Festő, lennél olly egyszerű, olly mesterségtelen, mint mindenkor vagy. Tudtam én – az én szemeim nincsenek elvakítva – hogy a te szépséged nem szorult a' selyemhernyók' és gyöngycsigák' segédjekre. Édes barátném, engedd, hadd mondom-el ismét azt a' valót a' mit tőlem már gyakorta hallál. Mikor én téged először láttalak, úgy néztem reád mint valamely szánást-érdemlő, mindennapi asszonyra. Öltözeted, noha akként szabva a' mint akkor hordották, rajtad nem álla jól, téged rúttá csinált. De téged semmi nem tudna úgy elrútítani mintha az a' gyengeség szállana-meg hogy szépnek tetszeni 's csudálatni óhajts. – Nem, Elíza! te nem vagy szép, 's a' te képed nem ollyan a' mit azoknak a' kik látnak, csak tízed része is szépnek találjon; de rajta valami több van előntve mint csak szépség, 's nem kétségeskedem kimondani hogy illy elmés, illy jó, illy érzékeny képet nem láttam soha; 's hogy tekörültted nem tölthet-el három órát egy el nem tompult-szívű ember hogy csudálód, barátod ne legyen, ha az a' makacsság nem szálla-meg hogy előtte idegen charactert játszá, ha azt a' mesterségtelen, tettetést nem ismerő teremtetést mutatod neki magadban a' kinek tégedet a' természet csinált. Szemeidben, szavadban, neked valami érdeklőbb, olvasztóbb vagy mint a' mit más asszonyokon találni. De ezek a' te nevetlen, szívrahló kecseid csak a' legkényesbb ízetű embert hatják-meg.

Ha férjed itt volna 's pénzen kellene tőle megvásárlanom az engedelmet, örömet megadnék neki ötszáz fontot esztendőnként hogy hagyjon naponként két óráig melletted ülnöm, míg érzékeny Utazásomat írogatom. Felelek értte hogy munkám végtelenül fogna nyerni ez által, és hogy én hétszeresen visszakapnám pénzem.

Képedért melly Newnhaméknál áll, nem adtam volna három fillért. Az egy valóságos Kaczér' képe. Szemed 's az egész arcz – a' legtökéletesebb ovál a' mit valaha láttam – az az affectált⁷ hunyorgás, az a' fő' félre-görbítése, és semmit, semmit nem mondó physionomiád – mellyek vagy barátidnak vagy magának a' festőnek hamis ízetét kiáltják, egészen, de egészen el van hibítva!

⁷ affektált

***ék újabb jelét adták hogy nekiek sokat nem tettem az enyvhez 's szurokhoz hasonlítván. – Mistriss James egy levelet veve tőlök azon jelentéssel hogy pénteken látására jönnek. Barátnénk azt felelte hogy akkor nap máshova van elígérve. Új posta; kérik őtet, menne-ki Renelaghra hozzájuk. Visszaient hogy házától nem távozhatik. Jamesné attól tart hogy ha nekik lábat enged egyszer a' háznál, le nem fogja többé rázhatni, 's jobbnak tartja mingyárt most szegni ketté az ismeretséget. Ismeri őket szíveknek minden redőjiben, 's tudja hogy sem neki nem barátnéji igazán, sem neked; 's hogy úgy nevezett barátságoknak az minden célja hogy mihelytt helyét látandják, tégedet a' magok' javoknak feláldozzanak. Ne engedd, Elíza, hogy ez a' mi kedves barátnénk szemesbb legyen a' te javad eránt mint magadnak lenned illik. Ő akarta hogy kérjelek újobban hogy nekiek ne írj. Felette el fognád azzal szomorítani mind őtet mind a' Bramínt. Hidd hogy ezt kívánna elég okai vannak. Pedig nékem is vannak ezen felül; 's az első mingyárt az hogy felette bánkodva fognám látni hogy Yoricknak minden igyekezetei sikeretlenek voltak több erőt 's eltökéltséget önteni az Elíza' lelkébe. Meggértem volt hogy kedvetlen neveiket többé elő nem hozom, 's nem törtem volna meg szavamat ha tehetségemben állott volna egy barátnénk' parancsának nem engedelmeskedni ki téged a' barátság' leghűbb indulatival szeret.

Holnap ismét írok, szeretetre-legméltóbb asszony! most pedig aludj csendesen. Lelkem feletted fog lebegni mind addiglan míg reggel felébredsz.

ELÍZA YORICKHOZ.

Mutassa, mutassa az Úr a' naplót. Küldje hozzám minekelőtte még itt hagyom Angliát; 's távol, igen távol legyen az idő hogy azt véghagyományként hagyhassa nekem. Boldognak fogom érzeni magamat búsongásait olvasván. Az illy búsongás emberíti a' szívet.

Mikor azt olvasom, a' mit az Úr írt, úgy érzek a' hogy' az Úr érzett; ez pedig annyi mint a' legszebb, legtisztultabb érzéssel érzeni.

Mi édes örömet nem ad nekünk ez a' sympathiai ellágyulás! Az efféle szenvedések óhajtandó szenvedések. – Ha az Úr' tolla majd könyűket gyűjt szemeimbe, ha majd előnti orczáimat, 's szívemből fuldokló sóhajtásokat sajtól-ki, ezt mondom: Itt sírt az én kedves Bramínem! szíve, midőn e' sorokat ír, el vala lágyulva! – Kedves lészen nekem a' szenvedés ha az Úr' szívéből jövend az enyémbe; kedves lesz nekem azt látni hogy forró könyűm oda cseppen a' hol az Úrétől ázott vala el a' papiros.

És melly jutalom ér majd szenvedéseimért! Bájoló képzelődésének édes álmai az enyémmé lesznek; lelkem gyönyörködni fog eleven elméje' szökdeléseiben, 's dévajkodásai elcsillapítják zajba hozott szívemet. A' sűrű köny nem fog soká reszketni szememben, az édes kesergés szívemet nem fojtogatja tovább sokáig. Yorick el fogja osztlatni a' gyötrelmet, a' mit a' Bramín okozott.

E' kedves olvasmány igen édes enyhületére lesz útazásom' únalmas órájának, 's Yorick el fogja velem hitetni hogy India félannyira van Angliához mint számlálják.

Megígérte az Úr hogy minden postával veendem levelét. – Igen jó! – Ad e kezem valaha jelt az elnémulásra? azt képzelheti.

Hála érte Istennek, sokkal jobban vagyok; 's annyi bátorságot érzek lelkemben melly méltóvá teszen az Úr' tanítványának 's barátnéjának hívatatni.

Szobácskám szenvedhető; – e' részben nincs panaszum.

Ha a' szelek itt tartóztatnak, jöjön, jöjön az Úr, 's hozza Jamest és Jamesznét.

Az Úr' levelének vétele olta minden órában kérem az eget, parancsoljon a' szeleknek hogy láthassam-meg még egyszer a' kiket szívem olly igen szeret.

'S így azalatt míg a' Hajós-Kapitány 's emberei 's az utazók csendes időért könyörögnek, én titkon ellene-szegzem magamat óhajtsaiknak, 's azt kérem az égtől hogy hajónkat tartsa révbe-rekedve.

Képeim felől mit ítélek, alig merem mondani. A' szerént ültem a' festőknek a' hogy' barátim közzül kiki kívánta, 's tisztelem külömböző tetszéseiket.

De arról bizonyosak lehetnek hogy akármiilyen nálok a' festés, az Originál való alakban övék.

Ha elgondolom melly megkülömböztetett barátsággal viseltetik énerántam az Úr, 's melly melegséggel veszen mindenén részt a' mi engemet bár melly távolról illet, nem lehet magamnak utolsó levelebeli complimentje miatt végtelenül nem örvidenem. – „Nem, Elíza! te nem vagy szép.” Édes nekem azt látni hogy én az Úr' barátságát a' legszebb érzésnek köszönhetem, nem a' szépségnek a' mi elhervad 's oda van.

Hízelkedőbb, édesbb complimentet ennél még nem vettem soha, és soha nem is veszek. Ez nem a' mindennapi köz-helyekből van véve, honnan csapodárkodóink merítik többnyire ízetlen édességeiket, 's nem egy pár szemhez, nem egy szépen-metszett szájhoz vagyon intézve. Olly magasztalás ez a' mi egészben illeti a' személyt, a' mi szívnek van mondva.

Azonban érzem én hogy azt nekem nem szabad érdemlett dicséret gyanánt vennem. Az Úr engemet úgy fest mint az a' barátom a' ki behunyja gyengéimre szemét, 's csak szebbik oldalomról tekint.

De a' mellett úntalan' fogom magamat e' képemben nézelleni mellyet az Úr' keze festett; 's meggyőződve hogy illyennek óhajt látni, azon leszek hogy a' mennyire tőlem lehet, annak fenntebb-nemü szépségeihez hasonlíthassak.

Az Úr férjemet hozza-elő. Az ő neve nékem szent nevezet. Hallására egész véretem szívem felé érzettem lökődni. Minden gondolatom, minden kívánságaim India felé fordultak, 's kedvem jött, kitörteni a' mit levelem' elején írék.

De miért kellene kitörtenem? Merhetek e csak egy szót is illetni hogy gyengítsem érzésimnek kifejezéseit? A' szeretet, a' barátság nem eggyeránt szentek e? Tanuld, Elíza, tanuld szeplőtlen voltában megtartani mindenikét; tedd magadat méltóvá illy férjre, illy barátra.

Örömet fogna ő engemet az én Yorickom' társaságára engedni, hahogy az gyarapodására lehetne munkájának. Hogyan akarhatná ő az embereket azon oktatástól 's örömtől megfosztani mellyet nekik a' te írásod nyújt?

Ne hozza-elő többé ***ékat; megadom magamat barátságának – Mit is lehetne attól megtagadnom? De hagyjuk abba már! Igérem, sem nem írok nekik, sem velek semmit nem kezdek.

Nyugtalan' várom a' holnapra-ígért levelet.

Élj szerencsésen, legjobbika a' halandóknak! szeretetre legméltóbb barát, élj szerencsésen! Az ég' védelme legyen rajtad mind munkád' mind pihenésed' órájiban! Isten veled.

ELÍZA YORICKHOZ.

A' nyaláb⁸ már kezemben vagyok. – Kéréseim sok alkalmatlanságot okoztak az Úrnak, 's igen szívesen köszönöm barátságos teljesítéseket.

Hajónk csinos és alkalmas szobácskám ugyan kicsiny, de benne megférek. Minekelőtte útnak indulunk ki akarják fejeztetni, és így ki kell mennem belőle egy két napra. Azalatt a' városban veszek szállást.

Igérem magamnak hogy az én kedves Bramínemtől minden postán veszek egy két rendet mellyből láthassam hogy rólam emlékezik, hogy engem szeret.

Légyen gondja az égnek egészségére! Ez az a' mit az emberi nem' javáért óhajtok neki, és a' magaméért.

ELÍZA YORICKHOZ.

Hogy Miss Light egy hajón teszi útját velem, az nekem nagy szerencse. Nem képzelhet az Úr szeretetre-méltóbb teremtetést mint ez a' fiatal de érett leány; 's társasága előttem óránként becsesbbé vál.

Van hajónkon a' társaság' szolgálatjában egy fiatal Tisztecske is. Ez tegnap hívatlan és czeremonia nélkül théét jöve inni hozzánk. Jónak láttam, nem éreztetni vele megüt-közésemet, de megbántó bátorságát nem kellett szelíd fülánk nélkül hagynom, 's azt mondtam a' beszédben hogy a' merészség igen szükséges tulajdon katonában. Ekkor mentegetőzni kezdett. De hogy a' hívás épen szükséges volt volna, azt megérteni nem akará.

Úgy látszik, szépnek leli Miss Lightet, 's előre látom hogy az első tíz tizenöt nap szegénynek sok hősége lesz.

Egyéb úti-társaink jóféle emberek, 's a' más Tisztek a' legjobb móddal viselik magukat.

Yorickom! szeretett kedves barátom! jer! osztozzál-meg szívemnek minden érzésiben azzal a' kihez én felbonthatatlan lánczokkal vagyok kapcsolva. Ne feledkezzél-el rólam imádságaidban! Elizád' képét hagyd sokat lebegni szemeid előtt míg ébren vagy;

⁸ nyaláb

ha pedig elszunnyadsz, engedd hogy lelkedet, mint szeretett árny, édes szendergésekre dalolhassa. – Isten veled! Isten veled!

ELÍZA.

U. I. Minthogy itt már nem múltunk sokáig, kérem az Urat ne eressen-el egy postát is üresen!

YORICK ELIZÁHOZ.

Az ifju Tiszttel, édes Elíza, nem bánhattál másképen mint bánál. Betenni előtte az ajtót illetlenség fogott volna lenni, és még több.

Ő tehát nem alkalmatlan édes gerjedelmeket érzeni, 's te úgy hiszed hogy az első tíz tizenöt nap' sokat fog szenvedni Miss Light miatt. Én pedig azt és az ezerszer hihetőbb, hogy ő nem Miss Lightért⁹ fog szerelmet érzni, hanem értted – mert te eszerszer méltóbb vagy szerettetni. Öt hónapig lenni Elíza körül, egy hajón lenni vele, 's egy ifjú Tiszt! – minden az én állításom mellett szöll. Elíza, a' nap' sugárjai, ha az nekik hatalmokban állana, nem fognának gonosztevők' rejtekeibe szállani, de ők olly tiszták, olly menyeeiek, hogy azért őket még senki nem tartá megfertéztetteknek. Óhajtom, ugyan-ezt lehessen mondani az én Elizám felől is, mind a' jelenvaló esetben mind minden eseteiben az életnek; 's feddtelen erkölcsaid, okosságod, a' becsület' szava, 's az a' lélek melly Yorick barátjának nézte egykor, bíztatnak hogy tőled minden botlás örökre távol maradj.

Indulástokhoz tehát derekasan tétetnek a' készülétek. De nem vala e elég kitisztogatni, kimosatni szobácskádat? kellett e azt festeni is? A' falfestés az olly gyenge inszövevénynek mint a' tiéd, veszedelmes; miatta sokat lésszesz kénytelen kinn maradni. Pedig én azt hiszem hogy elzárkozásod neked sok igen édes órákat adand.

Félek hogy a' Hajós-Tisztek csak a' legénységhez képest érdemlik azt a' dicséretet mellyel felölök szöllasz. Nem így család e meg magadat ****ékben is? – De nem szöllök többé felölök; elég nekem hogy őket magadtól távol tartod.

Édes barátném, neked most nagy szükséged van a' jó tanácsra. Csak egyet hagyj adnom: Ne ereszkedjél tartaléktalan meghívésekre. A' jó szív nem gyanít hamisságot 's megcsalódik. – Adjon az ég neked bátorságot minden viszontagság' eltűnésére. Te vagy legjobbika minden míveinek. Élj szerencsésen! Kérlek, szeress engem, 's ne feledkezzél-el rólam soha!

Én éltém' elfogytáig leghűbb barátod maradok.

YORICK.

U. I. Cap-Verden találsz módot valamelly Hollandi vagy Francia hajó által nekem írhatni. Leveled bizonyosan kezemhez jut.

⁹ Mightért

YORICK ELIZÁHOZ.

Kedves Elíza! Nagy gondban vagyok szobád miatt. A' nyers festék felette ártalmas; semmi nem pedig annyira mint a' fejér ónmáz. Kérlek, vigyázz egészségedre, 's jó ideig benne ne hálj; az gutaütést okozhatna.

Reméllem kiszállál a' hajóból, 's leveleim útkövekben fognak kapni. – Szedd rendbe ha majd kezeidben lesznek. Az első nyolcznak e vagy kilencznek fel vannak rakva számjaik: de a' többire felrakni elfeledtem. A' hol ezek elmaradtak, útbá vezethetnek a' dátumok, mert talán egyike sincs az nélkül; 's ha rendben fognak állani, öltsd-által őket, 's csinálj borítékot reájok. Lesz idő hogy vigasztalást ezektől fogsz keresni, 's hamikor úti-társaidnak elmétlen csevegéseik kifárasztanak, ezen levelekkel fogod és velem mulattatni magadat.

Lehetetlen volt reá bírnom magamat hogy nekik csak egy felszökelléssel, csak egy dévaj gondolattal is eleveniséget adjak. A' helyett valami több van benne, és a' mi te szint olly jól fogsz érzeni mint én érzettem, valami, a' mi inkább illik környülményeidhez 's szükségeidhez – némelly jó tanács, némelly használatos való. Osztán hízelkedem magamnak, hogy azt az egyszerű, természetes zengzetét a' még meg nem romlott érző léleknek melly szózatossb és többet-mondó mint a' regulás phrázisok' szövevénye, benne érzni fogod. – E' kecsetlen, sőt csaknem puszta levelek több bizodalmat támaszthatnak benned Yorick eránt, mint bármelly nagygondu cifrázatok. Bizakodjál reájok tehát és reám, Elíza, 's bizakodjál reám egészen!

Légyen szegénység, nyomorúság, gyalázat nekem osztályrészem ha valaha tettem valamit a' mi megbánathatná veled engem ismertél! Ez esk után mellyet a' hamiságot-gyűlölő Isten előtt teszek, kérem ötöt, légyen erántam olly kegyelmes mint a' hogyan én neked színetlen és buzgó barátod valék. Nem, Elíza! én téged meg nem csalnálak; én téged a' legutolsó ember' szemeiben sem alacsonyítanálak-meg, ha a' legkevélyebb Király' koronája volna is érte a' jutalom!

Elíza, engedd kimondanom: Valamim van és valamim leend, te mind azt úgy nézheted és mindég úgy fogod nézhetni mint tulajdonodat – noha sajnálnám – pirulásod' megkímélése miatt vetem ezt hozzá – ha barátságomnak illy bizonyításra lehetne szüksége. A' pénznek és a' kik a' pénzen kapnak egy céljok vagyon: – uralkodni szeretnének.

Úgy hiszem hogy e' levelemre még kaphatok tőled választ. Ha mindazáltal a' tenger melly téged mitőlünk elragad, ez örömtől is megfosztana, magam írom-meg a' választ reá. Úgy írom-meg a' hogyan te írnád, 's úgy fogom azt nézni mintha tetőled jött volna.

Tekintet, kedvtelés, egészség, 's minden egyéb nemei az örömmek, szálljanak vitorlák alá veled! Oh, legérdemesbbike az asszonyoknak, én ezután csak neked és az én Lydiámnak akarok élni. Gazdagodjál-meg az én fogadott-gyermekeimért. Ha értelem, okosság, köz-tekintet 's a' boldoglétel meghagyják magokat szerezni, szerezzd-meg ezeket nekik. Szerezzék-meg ezeket viszont ők is neked. Té ezeket tedd a' magadéikká, hogy megoszthassd Lydiával, 's agg napjaimat általok megörvendeztethessd. – Egyszer mindenkornak képében, Elíza, Isten veled! Légyen gondod egészségedre. Törekedjél állandóul azon cél felé mellyet magunknak kijegyzettünk, – a' szeretet' szentsége felé; 's ne hagyd megfogyni azt a' talentomot mellyet az égtől áldásul vevél.

Mit mondjak még lelkemnek ezen felolvadásában? Pedig a' postacseléd már régen megszűnt kelepelni. Mit tudnék mondani egyebet, mint hogy téged és véled együtt magamat az ég' kegyelmeibe ajánlom, 's hogy forró könyörgésemben – a' legforróbb könyörgésemben – azt kérem hogy téged tégyen szerencséssé, 's bennünket még ez életben, vagy abban a' másikban, hozzon egygyüvé. Isten veled, Elíza! Isten veled! én tiéd, örökre tiéd vagyok. Bízzál mindenkor hív és állandó barátságában a' te

YORICKODNAK.

ELÍZA YORICKHOZ.

Az én barátom' félelme egésségem 's a' szoba' megfestése miatt, reménylem, eddig egészen elenyészett. De mivel úgy akarja, ígérem, egésségemre gondom, kettőzött gondom leszen.

A' leveleket szívbeli örömmel vettem. Már rendbe vannak szedve, még pedig fáradtság nélkül, mert a' hol megszűntek a' számok, a' dátumok útba vezettek.

Borítékot csináltam reájok, 's szívem mellett fogom őket hordani. Ez a' nagybecsű csomó lesz nekem szent ázsiom, e' kedves levelek lesznek az én szeretett múltatatóim. Ellágyulva fogom őket olvasni, velek fogok tanácskozni, engedelmeskedni fogok hagyásaiknak. Már is érzem jóltevő erejeket.

'S mi szükség volna azoknak más szellem által elevenülni mint a' Valóé és Érezése által? Az Úr' álnoktalan lelke minden sorában festi magát, 's előnti őket érézessel. Szívem minden melegebb kinyomásra szikrát kap, 's sympathizál az Úréval.

Én is elmondom azt a' szép esket, 's hasonló bosszúra hívom Istent, ha barátságom nem szint olly szent és erős, mint az Úré énéntam.

Az Úr maga akar válaszolni a' nekem-írt levélre ha a' habok nem engednék magamnak, 's úgy fogja nézni a' levelet mintha én írtam volna.

Írd-meg, szeretett Yorick, írd-meg azt, ha majd itt hagyom e' partokat, ha majd ide 's tova lökdösnek a' habok, ha majd enyésznek előttem a' boldog hegyek mellyek alatt születél és lakozol. Írd-meg a' te kedves Elízád' képében, 's mondd benne magadnak, valamit a' legforróbb szeretet, a' legeddőbb vágyás mondhat; 's ne hidd hogy leveled' kifejezései felülmulhassák a' mit szívem érez.

Az Úr azt kéri az égtől hogy bennünket tégyen szerencsésekké, 's engedje hogy itt vagy oda fenn, egygyüvé jöhessünk.

Én e' kérésnek szélesbb kiterjedést adok: Hagyjon az ég elébb itt jóni egygyüvé, 's úgy engedje osztán hogy a' boldogság' mezejében egymást láthassuk.

YORICK ELIZÁHOZ.

Ah! miért nem halasztád esztendővel továbbra útatad, édes Elízám! Mert én bizonyos vagyok hogy azt férjed nem határozta-meg olly szorosan.

B*** Úr alig ha nem nagyított az izeneten. Nem szeretem többé azt az embert; fojtogat meglátása. Mi nem fogna lelkén fekünni ha az úton valamelly szerencsétlenség érne! Nincs teremtés az ég alatt a' kit inkább kellene szánnom, a' kit inkább fognék gyűlölni. Úgy néztem mint fenevadat. Ah, ő nekem még a' fenevadnál is több volna! – De Elíza, már kértelek, bízzál, bízzál bennem! Ne engedd hogy gyermekeidnek emlékezete szaporítsa gondjaidat. Én atyjok leszek nekik.

Elíza! ha rosszul vagy, tégy félre mindent, maradj veszteg, mülass közöttünk még esztendeig. Írj férjednek; fessd-le neki állapotodat. Ha ő valóban az a' jó, az a' tégedbecsülő férj a' kinek ötet beszédeid után ismerem, javallani fogja lépésedet. Úgy mondják, visszaszóllítása egyedül azon tartaléktól jó mivel itt neki híre nélkül adósságokat csinálhatnál; 's ő azoknak fizetésektől retteg. – Melly tartalékok! Lehetséges e egy illy mennyei teremést néhány száz fontnak a' mivel rakáson több maradt volna, feláldozni? Nyomoru tekintetek! Oh Elíza, melly kész volnék én, ha illy ajánlást az ő megsértése nélkül tehetnék neki, az utolsó fillérig fizetni-meg e költséget! Örömet oda adnám neki azért valamim vagyon; zálogba vetném értte elmémet, tanulásaimat, sőt életemet is.

Úgy van, Elíza, a' te férjednek sokkal tartozol. Tartozol a' köz tekintetnek 's mások' vélekedésének is. De a' legtöbbször, Elíza, önn-magadnak tartozol. Kérlek, hagyd oda Dealt és a' vizet, ha még is rosszul vagy; én neked ingyen leszek orvosod. Nemedben nem te léssz az első a' kit én szerencsével gyógyítottam¹⁰. Elküldök feleségemért; leányomért; menjetek együtt Montpellierbe, Spaaba, 's valahova kedved leszen. Ők tetőled fognak függeni; oda fogsz utazhatni a' hova vágysz. Elmegyünk az Arnó' széleire, megvetjük benne kis gyalunkat, 's virító völgyeinek labirinthjei közt fogunk tévedezni. 'S akkor, mint néhány ízben már hallottam, hajlékony édes szavaddal reá-kezdheted: Eltévedtem! eltévedtem! – De mi nem hagyjuk a' mi kedves Eltévedtünket.

Elíza! jut e eszedbe mit hagya neked az Orvos! Nékem igen; mert ő és én egyet tanácslánk. Tégy mértékelt mozgást¹¹, 's eredj a' déli-Franczia-ország' 's még inkább a' Nápoly' tiszta egét szivni. Szerezz ez úadra néhány kedves mulattatót. Mint érzékeny és értelmes ember mélyen belátott ő lelkedbe, 's érzette melly kevés sikere lesz az orvosi szereknek egy asszonyi kedves teremtnél, kinek bajai a' szív' szenvedéseiből erednek.

Maga az idő az, – elláttam édes Elíza, 's kérlek, hidd a' mit mondok – a' mi vissza fogja adhatni egészégedet. Ez a' hű 's fáradhatatlan Szószolló a' ki olly sokakon segélt, még fogja azt nyerni az én Elízámnak is.

Elíza! én téged kimondhatatlanul tisztellek hogy bizonyos dolgaidat, mellyek, felfedődvén, tégedet a' köz csudálás' tárgyává fogtak volna tenni, titokban tartád. Azon szép szenvedésben melly nem méltóztatik segédre szóllítani az idegen szánást és eny-

¹⁰ gyógyítottam

¹¹ mozgást

hítést, valamely fentebb-nemü méltóság vagyon. Te a' caractert derekasan viseléd, 's azt kezdem felőled hinni, tisztelt asszony, hogy te nem bírsz kevésbb tökélménnyel mint a' Toby-bátya-Özvegye.

Özvegy felől esvén szó, előre kérlek hogy ha téged a' sors azzá teszen, ne is álmodd hogy valamely Nabábhöz mégy; mert téged én veszlek-el. Az én feleségem soká nem élhet. Hijába járta-be az egész szebb-egü Franczia-országot, 's én nem ismerek méltóbbat néki helyébe lépni mint téged. Való hogy özveroskadt, kiszáradt alkotmányom engemet közel nyolczvan esztendőssé teszen, te pedig csak huszonöt vagy. A' külömség nem kicsiny: de én az esztendők' hibáját szellem és kedveltető vídamság által fogom kipótlani. Soha Swift nem szeretete úgy a' maga Stelláját, nem úgy soha Scarron a' maga Maintenonát, 's Saccharisszát Waller, a' hogyan én foglak téged mind szeretni, mind munkáim által halhatatlanná énekelni. – Oh te, szívem szerént teremtet asszony! mind e' nevek, bár melly ragyogokká lettenek is, elhomályosodnak egykor a' te neved mellett. Feleld nékem hogy elfogadod ajánlásomat, és hogy te, mint az a' személy ki felől a' Spectator emlékezik, inkább óhajtod egy öreg férj' sarusziijait fűzőgetni, mint egy világ'-fijához menni. – Isten veled, szeretett Simplícia! Én egészen tiéd vagyok! örökre tiéd vagyok!

TRISTRAM.

ELÍZA YORICKHOZ.

Szeretett Tristram! Valamit tennem lehet, valamit kötelességeim nem tilalmaznak, kész vagyok megtenni az Úr' kedvéért. De útamát tovább nem halaszthatom. Férjem' parancsa ált'hághatatlan. Indulnom kell.

B*** Úr nem nagytott semmit. Jobban vagyok, 's úgy hiszem hogy gyermekeim nem maradnak anya nélkül. Azonban köszönöm e' nemes ajánlást. Azon hálás érzéssel köszönöm azt melyet az illy példátlan barátság érdemel.

Az Urat tévedésbe hozták férjem' caractere eránt. Ő nem olly pénzszerető mint némellyek vélik, és ha egyedül pénz felől volna kérdés, még sok ideig szívhatnám Európának egét. Szebb gondok kíváncsítják vele megjelenésemet. Higyje az Úr a' mit mondok: Én nem vagyok fősvénykedés' áldozatja.

Azt írja az Úr hogy férjemnek sokkal tartozom. Szerencsém hogy ezen tartozat eránt értem tisztelnem sugallatait. – A' legszentebb, legkötelezőbb tartozat, a' mit ismerék.

Bár mivel tartozzam is a' köz tekintetnek 's mások' vélekedésének, az engem nem fogna elrettenteni hogy itt hagyjam Dealt, 's oda röpüljek hova a' barátság vonsz, ha környülményeim engednék.

Az Úr nekem orvosom marad, de nem a' test' nyavalyájira. Hagyja az Úr azokra ezt a' kiknek az kézi-mesterségek. Hadd folytassák továbbá is úgy nevezett tapasztalványait; hadd hízzanak-el egy szegény elkínzott teremtés' szenvedései mellett. A' helyébe az én Yorickom a' lelket vegye gyógyító gondjai alá; annak élessze ő receptjeit.

Ebben ötlet senki nem éri utól, az ég ötlet erre látszott rendelni; oly szereket tévén-le kezei közt mellyek a' szívnek legkeményebb kelevényeit is fellohaszthatják.

Bízunk az Úr kedvesebb munkát szeretetre-méltó hitvesére 's leányára Indiai barátnéja' kínjainak enyhítéseinél. Éljük ők sok időig igen sok időig, az Úr körül a' házi¹² nyugalom' édes örömeit. Ha az ő szívek az szerént érez mint az enyém, úgy igen is kedves dolog gyanánt fognak nézni mindent a' mivel az Úrnak örömet csinálhatnak, mindent a' mivel tetszését megnyerhetik.

Én a' lég' és a' hely' változtatása eránt nem lehetek többé egy értelemben az orvosokkal. Próbáltam azt a' földnek egyik szélétől a' másíki, 's nem volt haszna. Ha az ő tanácsok érne valamit, Angliának ege 's Yoricknak társasága többet tehetének vala a' Franciaország' és Nápoly' áldott éghajlatainál. De többé nem lakhatom e' boldog tájat.

Egy részről a' nagy érzékenységből eredett nyavalyája a' léleknek, más részről a' testnek erőtlen alkotványa, nem oly veszedelmes két czimbora e ez mellytől a' legértelmesbb orvosok is hijába igyekeznek megmenteni?

Ha szerencsétlen sorsomnak szánást kell támasztani valakiben, támasszon az azt tebenned, tisztelt férjfiu! De kívánnám hogy szánást benned semmi ne támaszthasson.

A' te szíved oly jó, oly lágy, hogy ha okod akadna szánni valakit, inkább fognád érzeni a' fájdalmat mint maga ellágyulásodnak tárgya. Bár senki ne volna azt érzeni kénytelen mint a' kőszívűek! Ők pedig nem tudnak szánni.

Az Urat mindenkori vígasága itt sem hagyá-el. Azt kérdi hogy, ha özvegyen maradok – távoztassa-el tőlem az ég e' csapást! – jobbomat valamelly Nabábnak nyujtani fogom e.

Úgy vélem, hogy én senkinek nem fognám többé nyujtani jobbomat, mert tartok tőle hogy azzal nem akarna együtmenni szívem is. A' mi pedig a' Nabábokat illeti, gyűlölöm őket egygyről egygyig. Az Európaiakat értem.

Mezeinket nem dulták e fel? Nem hányták e városainkat tolvajprédájokra? nem öldösték e halomra rokonimat? Ah, a' kegyetlenek! ők Indiának temérdek térföldjeit ártatlan lakosainak vérekkal kövérítették-meg; egy milliónál többet áldoztanak-fel el nem telhető fősvénységeknek hazámfijai közzül. Vérpatakok kíáltanak bosszút ellenek. Az Özvegyek 's árván-hagyott csecsemők felemelt karral kéri az eget hogy pusztító villámjait szórja reájok.

Lehet e pénz miatt vérben-feredt lelkek közt és az Elíza' lelke között együvönzés? Eltűrhetné e a' Yorick-érzékeny-szivu Indusznéja azt a' vad gondolatot hogy ő testvéreinek hóhéraival él egygyességben? Soha nem! Légyen inkább gyalázat és szégyenség sorsom.

Útálom a' gazdagságot, mint a' bujálkodás' és kevélység' gyászos kútfejét. A' pénz csak a' rény' kezében jó és hasznos, midőn a' szenvedők' enyhítésekre nyujtatik-ki. Vagy midőn az emberiség ellágyulva 's vizsga szemekkel lép a' szegény' kalibájába, hogy bővölködését ottan kiöntse, 's a' fájdalom' szemhéjain reszkető könnyűnek parancsoljon hogy változzék örömmek cseppjévé, 's fussa-végig a' sápadt orcát mellyen végre a' hála' érzései feléledve mosolyganak.

¹² hazi

Igen is, szeretett Bramín! úgy hiszem, hogy ha özvegy volnék 's szabad volnál te is, minden élők felett néked fognám nyújtani jobbamat. Barátommal, Tanítómmal, Védangyalommal fognék egyesülni benned.

Ah, félre az esztendő! különbségeivel! Mit tesznek az esztendők? A' halhatatlanság felé hágdosó lélek mindég ifju, 's a' te lelked elevenebb, vídámabb, mint a' más közönséges embereké.

Nemzetünknek egyik nagy Éneklője ezt mondja: „Mi szűli a' szerelmet? azt nehéz mondani. Azt nem arcaikon kell nyomozni, hanem szíveikben, a' szerelmeseknek.”

De hagyjuk a' verset. – Úgy hiszem, hogy Mistriss Sterne tovább fog élni mint hogy álmunkból valami lehessen. – Azt írja az Úr hogy az ő egészsége Francia-országnak meleg tájaitól semmit nem remélhet. Még jobb! ide-haza annál olcsóbban jut hozzá.

Azonban korod, édes Yorick, özvekelésünket nem fogja gátolni, 's az a' kedves gond hogy saruidat oldozhatom, nekem kedvesbb lenne valamelly éretlen szerető' csapodár enyelgéseinél.

Búcsút a' dévajkodásnak. – Adieu, kedves Yorick!

tántoríthatatlan barátnéd:

ELÍZA.

Dobogó szívvel várom a' választ. Siess elcsendesíteni dobogását.

YORICK ELIZÁHOZ.

Barátod, édes Elíza, a' sír' széléről jó hozzád. – A' mint utolsó levelemet írák, már rosszul érezém magamat, 's csak hamar azután meg-is történt a' mitől tartottam; mert egy negyed mulva a' hogy' levelem elment, ez a' te beteges Yorickod közel vala az eloszláshoz. Mellyemben megpattana egy edény, 's véremet egész reggeli négyig el nem állíthaták. Szép Indiai kendőid mind be vannak mocskolva; úgy tetszett, szívemből bugyogott-fel a' vér. A' gyengeség sokára álmot húza reám, hatkor felébredtem, 's ingem el vala ázva könyűimtől. Azt álmodtam hogy alétan fekszem e szophán, 's te egy lepellel lépsz szobámba 's ezt mondod: Angyalod a' révbe jöve utánam hírt hozni arról a' miért, 's ím itt vagyok hogy gyermeki tisztelnem utolsóját megtegyem, áldásodat vegyem, szemeidet befogjam. Ezzel reám vonád a' lepelt, leborúlál előttem, 's áldásomért esdeklél. Hirtelen' eloszlott álmom, 's, nagy Isten! mi dőbögések közt! De te láttad könyűimet és azokat özvegyüjtöd. – Elíza! édes Elíza! még mindég látlak, még mindég szemeim előtt lebeg képed; látom mint öleled térdeimet, látom, bágyadt tekinteteidet mint emeled reám, mint vigasztalsz, mint intesz, hogy tőrjek békével. 'S azolta valamikor Lydiával szöllok, Ezsaunak e' szavai, a' mint őket te mondottad: Áldj-meg engem is, atyám! mindég zengenek füleimben. – A' mennynek legjobb áldása légyen a' te áldásod, szívemnek szeretett jó gyermeke!

Vérem már meg van állapítva, 's ereimben megint érzem az élet' erejét. És így, édes Elíza, tégy-le minden rettegést, minden gondot. Ma már jól ettem, 's e' levelet teljes vídamsággal írom, melly azon előérzésből származik hogy majd e' csapás is általmenend felettünk. Merítsünk, édes Elíza, tartós vígasztalást minden történhető esetekre abból a' te olly való és olly szép kifejezésű gondolatodból hogy a' legjobb Lélynék lehetetlen volt a' történetek' lánczát egyedül azért fonni így hogy az ő teremtmése sínve, nyomorgva élje végig az életet. Ez való és nagy gondolat, 's felette szépen van kinyomva. Óhajtom hogy az soha ne törlődjék-ki emlékezetemből. – Elíza! ki tanított téged illy szívhatva írni? Te e' mesterségben annyira mentél hogy senki nincs a' ki utólrhessen. Ha pénzem elfogyna, ha egészségem úgy megbomlana hogy többé nem lehetne dolgoznom, kiadnám leveleidet, mint valamelly szerencsétlen Indusznénak talált papirosait. Stylod új, 's ez csak maga is sok vevőt fogna nekik szerezni; lepdese, könnyű csapongásaid pedig való kifejezéseid, bájló gondolatod, 's az az édes kesergés mellyet mintegy reá-lehellsz az Olvasóra, mind ezek, édes Elíza, olly sajátságok mellyeket tetőled hasztalan' igyekszik eltanulni más asszony akár az Európai égöv alatt, akár a' Gangesz' partjain.

Nem állhatám-meg, hogy leveledet Mistriss B***nek 's néhány más asszonyi-Íróinknak olvasni ne adjam. – Elképzelem hogy ezért neheztelni fogsz; de engedj-meg, szándékom tiszta volt, 's nem gondolnád hány csudálód akadt. Hidd-el, Elíza, én magam sem győzőm csudálni hol vevél ennyi kecsset, ennyi jóságot, ennyi tökélményt; szívedet hogyan tudád illy lággyá, illy hűvé, illy szépérszűvé csinálni. – Oh, azt maga a' természet csinálta illyenné! ő képzelte illy különös gonddal lelkedet! mert az ő legszebb míve – és ez nem énnekem magamnak – Te vagy.

Ez tehát az utolsó levél mellyet tőlem itt vehetsz; mert úgy értem, hogy a' Chatham már megfújta az indulót, a' szelek pedig kedvezni látszanak. Ha úgy, mennyei-lelkű teremtmény, vedd vég búcsúmat. – Isten veled! Emlékezetemet tartsd becsben. Tudod mennyire szeretlek, tudod szívem mennyire tiéd. Isten veled! Isten veled! – De ez utolsó Isten-veled mellett, engedd, hadd adjak még egy intést mellyet tőlem száz meg száz formában hallottál, és a' mellyet most e' két szóba öltöztetek-által:

BECSÜLJED MAGADAT.

Adieu még egyszer! – Elíza, fogadj szót, vígyázz hogy homlokodra sem a' lélek' sem a' test' gyötrelmei ne vonjanak barázdát, hogy a' bizonytalanság lelkednek csendét soha meg ne zavarja, 's gondokba ne ejtsen gyermekeid miatt, mert azok a' Yorick' gyermekei, 's Yorick neked örök barátod, Adieu! adieu!

U. Í. Tartsd mindég szemeid előtt hogy a' remény minden gyötrelmet megenyhít 's szenvedhetőbbé teszen; következőleg valamikor reggel felkelsz, énekeld-el annyi tűzzel a' mennyivel egy himnuszt fognál énekelni, az én Ódát a' Reményhez 's megkönynyúlt bánattal, éledő lélekkel fogsz űlni a' théeasztal mellé.

A' Szerencse, a' Nyugalom, 's Hygéa légyenek kísérőid. Térj, térj-vissza hamar a' bővölködés' 's a' lélek' csende' társaságában, bánatos magányomat melly reám vár, felvidítani. – Én vagyok az utolsó a' ki elveszteted siratja: én leszek az első a' ki visszajöttöden örvendezni fog. – Béke! Béke, kedves Elíza!

ELÍZA YORICKHOZ.

Szeretett¹³ Bramín! Imhol az utolsó levél mellyet hozzád, míg még Angliának széleit látnom engedtetik, írnom lehet. Kevés órák alatt itt hagylak, Szabadságnak boldog szigete! itt hagylak – oh, hadd nevezzem egy kevély nevén! – hazája az én Yorickomnak!

O Yorick, mint levél oda, midőn első sorodat megláttam! szerencsétlen eseted' megértésére a' legiszonyúbb rémülés fogott-el. Vérem bugyogva kezdett verni, 's megfagyva tömlött-öszve szívem felett.

Oh, ha kendőid mellyeket neked a' te Elízád adott, olly varázs erővel bírhattak volna hogy egyszerre megszüntethessék bajodat! – Mint örültem hogy alhatál! De melly rettenetes álom! Isten, ne add, hogy beteljesedjék! Ments-meg engem azon irtózatoss történettől hogy jelen légyek Yorickom' eloszlása órájában 's lássam szenvedéseit.

Könyűid – ah! azokat egy kristályba szedem. – Sírni fogok éretted, 's úgy osztán az én könyűim a' te könyűiddé válnak nekem, mert őket értted hullatám.

Az Úr' képzelete engem úgy festett, a' hogyan valóban fogtam volna lenni ha jelen valék vala. Általóleltem volna lábait, szívemhez szorítgattam volna őket, 's fel-felvetett tekinteteimmel igyekeztem volna vigasztalni, bátorítani; szóllani, tudom, nem volt volna erőm.

Én is az Úrhoz csatlom magamat hogy áldásomat adhassam a' mi Lydiánknak.

Áldassék a' ki bajodat megszüntette! áldassék a' ki ereidben ismét felélesztette az élet' erejét! áldassék ő, az Irgalmas, mind örökké! – Igen is, által fog menni e' csapás is feletünk. Ezt várom, ezt hiszem annak kegyeitől 's bölcsességétől a' ki téged lenni hagyott.

Az Úr azt tudakozza hogy engem ki tanított írni. – Ki más, mint Yorick? – Ha írássom ér valamit, ha az nincs épen kecs nélkül, ha rendeim néha kedves könnyűséggel ömledeznek, azért az Urat, 's egyedül az Urat illeti a' hála.

Azon voltam hogy az Úr' gondolatjait, szóllásait, 's azon szerencsés különösséget mellyel magát kifejezni szokta, eltanulhassam. Elővevém a' tollat, 's Yorick akarék lenni.

De jöjön, jöjön, az Úr, hadd veszekedjem-ki magamat. Kénytelen vagyok, édes Yorick, mert leveletem nem kell vala tovább adnod; mert Elízádnak gyengéjét nem kell vala kitenned idegen szemek elébe.

Gond nélkül fed-fel ő teelőtted magát; ő tenéked tartalék nélkül nyitja-fel szívét, de nem akarja hogy így más is lássa. Szabad futást enged tollának, 's azt nem minden tudja úgy érteni mint Yorick.

Azt írja az Úr, hogy leveletem csudálták. Hiu magasztalások! Nem az én levelemnek nyujtattak azok, hanem magának az Úrnak. Látták hogy az Úr meg van vakítva hibáim eránt, látták melly mértéktelen kedvelléssel fogad mindent a' mi tőlem jó, 's nem akarták elosztatni kedves álmát. Az Urat tisztelék leveleimben, nem engemet.

Épen most vala nálam a' Hajós-Kapitány jelenteni hogy ez éjjel indulunk. A' szelek kedveznek. Hadd öntsem-ki tehát lelkemet az Úr' kebelébe, míg még azt kevés pillantataim engedik.

¹³ szeretet

Isten veled, tiszteletre legméltóbb, legjobb ember! legérzékenyebb-szívü teremtés, Isten veled! Emlékezeted nálam örökké becsben fog maradni. Te nékem mindig jelen leendesz. Légyen Elíza is mindig kedves a' te szívednek!

Meglesz a' mit kívánsz, Elíza becsülni fogja magát. Yorick miatt fogja becsülni magát ki neki örök barátja.

Hymnuszodat a' Reményhez minden reggel el fogom énekelni. De az ének alatt csorgani fognak a' hozzád-vágyás' könnyűji.

Isten veled, kedves Bramin! hűséges oktatóm, Isten veled!

A' boldogság legyen elválhatatlan társad, a' béke koronázza-meg napjaidat! Ezt óhajtja

elváltozhatatlan barátnéd:

ELÍZA.

Isten veled! Isten veled! Isten veled!

Mihelytt Anglia felé hajót találunk-elő, venni fogod leveletem. Bizonyosan fogod. –

TOLDALÉK.

RAYNALNAK KESERVE ELÍZA UTÁN.

Anjingának szűk határa, maroknyi föld, mi vagy te? de Elíza tebenned született! Eljő a' nap hogy e roppant páhók mellyekkel a' kincsért-vesző Európész betornyozta Ázsiának távol partjait, nem lesznek többé. Vad fű fogja őket elborítani, 's a' megbosz-szult Indusz nyugalmas lakokat állít azoknak dőledékjeiken, minekelőtte még egy két század elmúlánd. De ha írásaim nem hálnak-meg egészen, Anjingának neve élni fog az embereknél. 'S a' kik engem olvasandanak, a' kiket a' szél e' partok felé verend, ezt fogják mondani: Itt született Elíza Draper! – 's ha Breton leend közöttök, ezt veti majd kevélyen hozzá: Itt! 's – Angol atyától!

Oh, hadd öntsem-ki szabadon szívemnek keserü gyötrelmeit 's e' fakadozó bús könyűket! Elíza nekem barátném volt. Olvasó, akárki vagy, bocsássd-meg e' meggyőz-hetetlen ellágyulást! hagyd keseregнем az én Elízám! És ha a' te szívedet egyvalaha szánakozásra hajtottam az emberiség' inségein, most viszontag te lágyulj-el az én szen-vedéseimen. Én tenéked barátod valék a' nélkül hogy tégedet ismertelek volna: légy te viszont ez egyszer az enyém. Szánakozásod nékem egész bér lesz.

Elíza őseinek hazájában végezte-el pályafutását, harmincharmadik esztendejében életének. Egy mennyei lélek egy mennyei testtől vála el. Tí kik e' helyhez járultok hol szent hamvai nyugszanak, írjátok ezt márványára: Ez 's ez esztendőben, ez 's ez holnap-ban, ez 's ez nap', ez 's ez órában visszaszívá Isten a' maga lehelletét, 's Elíza megholt.

Új ösvénynek eredett Író, néki csudálója 's barátja! nem Elíza sugallá e a' te munká-ida? nem ő öntötte e a' te tolladba azoknak legérdeklőbb rendeit? Szerencsés Sterne! te már nem vagy, 's én még vagyok! Én együtt siratálak tégedet Elízával: te őtet most együtt siratnád velem; 's ha úgy akará vala az ég hogy ti tovább éljeteك nálamnál, te véle sirattál volna engem.

A' férjfiak úgy vallák hogy nincs asszony a' ki annyi keccsel bírjon mint Elíza. Ugyan-ezt vallák az asszonyok is. Mindnyájan tisztelték lelke' színetlenségét, mindnyájan tisztelték érzékeny szívét, mindnyájan kevélykedének ismeretsége' szerencsésjével. Az irigység nem esett egy érdemnek melly magát nem ismerte.

Anjinga! kétség' kívül szerencsés égszakodnak kell köszönni azt a' csaknem öszveférhetetlen együttlétét a' Gyönyörnek és Szeméremnek melly az ő egész szemé-lyét előntötte, 's minden mozdulatain lebegett. A' Faragó, ha a' Gyönyört akarta volna előadni, Elizát vevé vala példányul: ő szolgált volna példányul annak is a' ki a' Szemérmet akarta volna festeni. E' nálunk ismeretlen szépségü lelket Angliának komor és felleget ege el nem olthatá. Valamelly győzhetetlen kellem terjede-el minden a' mit csinált. A' kívánság – de a' félénk kívánság – némán ballagott és remegve lépései után. Csak a' széplelkü ember merte volna szeretni; de nem merte volna neki megvallani hogy szereti.

Mindenütt keresem Elízát. A' legtetszetősb asszonyoknak alakjaikon fellelem vo-násainak némellyikét, fellelem némellyikét kellemeinek. De hová leve Az a' ki őket

egyetemben bírta? Istenek, kik elfogyasztátok ajándékaitokat hogy egy Elízát teremthessetek! illet e ötet teremteni hogy egy perczig csudáljuk 's vég nélkül keseregjünk?

Minden siratta Elízát a' ki ismerte. En addig fogom siratni míg élek. De elég e ötet siratnom? A' kik tudják hogy ő nekem barátném volt, a' kik tudják melyly mértékű bizodalomra méltóztatott, ezt fogják mondani: Ő nincs többé, 's te élhetsz?

Elizának el kelle hagynia hazaföldjét, vérségét, barátjait hogy az én szomszédomban űljön-le 's az enyéim közt éljen. Melyly boldogságokat ígértem róla magamnak! Mint örvendék, látván hogy a' legszélesbb-értelmű férfiak is keresik barátságát, hogy a' legnehézb-ízletű asszonyok is vágnak szeretetére. Eliza, mondtam, fiatal, 's te már közlétesz véged felé. Ő fogja bezárni szemeidet. Csalfa remény! öszverogyó építményei az emberi bizakodásoknak! Öreg korom túlhaladta az ő ifju napjait. nekem senkim nincs többé e' világon. Arra vagyok kárhoztatva hogy egyedül éljek 's haljak.

Elizának mívelt lelke volt, de az magát soha nem engedte érzetni. Csak szebbé tette a' természetet, csak tartósságot ada kellemeinek. Minden pillantásban inkább tetszett, minden pillantásban erősebben vonszotta magához azt a' ki látta. Ezt tapasztalá körülte minden az Induszok közt, minden ezt körülte Európában. – „Eliza tehát igen szép vala.” – Nem; ő nem vala több mint csak szép: de nem vala olly szépség melylyet el nem oltott, mert ollyan mint ő, nem volt senki több.

Eliza írt, 's nemzetének azon Írói kiknek munkáikon a' legtisztább izlet, a' legkényesbb csín áradott-el, nem fogták volna megtagadni azon néhány lapot melylyet az ő tolla hagyta.

Midőn először láttam Elízát, egy előtttem egészen ismeretlen érzés támada-fel szívemben. Forróbb vala hogy ne volt volna több mint csak barátság; tisztább vala hogy szerelem volt volna. Ha ez az érzés felzavarta volna lelkemet, Eliza engem szánt volna, 's azon volt volna hogy visszavezethessen az észhez melytől eltévedtem; én pedig örökre elvesztettem volna azt.

Eliza azt mondá gyakor ízben hogy senkit nem becsül úgy mint engemet. Most már elmerem azt néki hinni.

Utolsó órájában gondja volt barátjára, 's lehetetlen csak egy rendet is írnom hogy kedves hagyománya szemembe ne ötljön. Oh, miért nem hagyta ezen felül még szíve' jóságát 's mennyei kellemeit tollamnak! De, úgy tetszik, hallom, ezt mondja:

„A' komoly Múza, ki íme itt reád függeszti szemét, a' Historia, kinek felséges tiszte abban áll hogy a' maradék' vélekedéseinek intézetet adjon. Ez a' szökevény Istenség melyly körüllebegi a' világot, a' Hír, a' ki bennünket megismértete¹⁴ veled, hozzám hozta írásaidat, 's barátságunkat a' becsület által kezdette megkötni. Lássd e' halhatatlan Phoenixet a' lángok között; ez az el nem halandó elmék' emblémje. Ébreszgesse nek szüntelen' e' példázványok, magadat az Emberiség', Igazság', Szabadság' védelmezőjének mutatni.”

Halld-meg fenn egeidből, első és utolsó honnjából lelkednek, fogadásomat, Eliza! esküszöm, nem írok egy rendet is hogy rajta ki ne lehesen ismerni bennem a' te barátodat!

¹⁴ megis mértete

ÉRZÉKENY
Ú T A Z Á S O K
FRANCZIA- ÉS OLASZ-
ORSZÁGBAN.

Franciaországban, mondtam, ahhoz jobban értenek.

'S az Úr járt Franciaországban? kérde az Idegen, 's a' legnyájasbb diadallal a' világon felém fordult. – Különös! mondtam, elgondolván a' dolgot – hogy egy huszonegy tengeri-mérföldnyi útacska – mert hiszen Calais egy tappal sincsen tovább Dovertól – valakinek ennyi igazat adhat. – Magam akarom meglátni. – 'S ezzel, a' nélkül hogy csak egy szóval is válaszoltam volna kérdésére, egyenesen haza mentem, – öszvepakoltam félduczet inget és egy pár fekete selyem nadrágot – a' kabát melly nyakamon fityeg, mondtam, 's egy két pillantást vetettem könyökére, elég jó; – fel előpénzezttem egy űlést a' Doveri postaszekeren, 's útnak eredvén más nap' reggeli kilenczkor, már háromkor olly tagadhatlanképen Franciaországban űltem egy tányér csibefricassée mellett, hogy ha akkor éjjel meg talált volna ölni a' kőlyika, az egész világ sem tudta volna motyómat a' droit d' aubaine alól kiszabadítani. – Ingeim 's a' fekete selyem-nadrág 's a' motyózsákom mindenestül a' mi abban volt, reá-holt volna a' Francia-Királyra. – Még e' kis képet is mellyet olly rég olta hordok, és a' melly eránt neked, Eliza, gyakran tevék fogadást hogy sírbe fog velem szállani, levonták volna nyakamból. – Nem nagylelkűsen! Egy gondolatlan külföldinek díbdábságát, ki Felségednek alattvalóji által szédítetett-el, elfoglalni. – Szír, az egekre! ez épen nem szép! – 's sajnálom hogy ezt egy ennyire civilisált, ennyire nyájas-szerű, egy emberisége 's gyengéd érzései által ennyire elhíresedett nép Uralkodójának kénytelen vagyok kimondani.

– De hiszen alig léptem Felségednek földjére –

CALAIS.

A' mint ebédemet megettem, 's egyet ittam reá a' Francia-Király' egésségéért, hogy elmondhassam magamnak hogy nem haragszom reá sőt kegyes voltát szívesen tisztelem – ezen megengesztelődés miatt, felkelvén az asztaltól, egy hüvelyknyivel nagyobb valék.

Nem! mondtam; a' Bourbon-ház-felől nekem senki ne mondja hogy ők nem szelídek. – Megtévedhetnek ők is, mint más akárki: – de a' szelídség nekik vérekben vagyon. – Ezen vallástét alatt érzettem hogy képemen egy szebbnemű piros terjedett-el – melegebb és szívesebb az emberi-nem eránt – mint a' mellyet a' Bourgognei bor (legalább az ollyan a' mellynek buteillét itt két liverével fizettem) támaszthatott.

Nagy Isten! kiálték, 's félre-rugtam lábommal motyózsákomat; mik e' világnak javai hogy elménket ennyire elkeseríthetik, 's közzülünk szerető hív atyafiak közzül némellyeket olly embergyűlölő panaszokra fakaszthatnak, mint ollykor itt meg' amott történni látunk!

Mikor az ember békében él az emberrel, mennyivel lesz kezében könnyebb a' tollnál az érczeknek legnehezbike! – Előrántja erszényét, könnyen tartja 's gond nélkül, körültekint mintha valakit keresne kivel azt megoszthassa. – A' mint ezt tevék, minden edényt tágulni érzettem testemben. – Ereim vídámon ütöttek, 's mind az az erő melly az életet mozgás által tartja fenn, olly kevés frictióval vitte-véghez munkáját hogy Francia-országnak legelső physicalis Précieuse-je is megtévedhetett volna bennem. Minden materialismje mellett alig merte volna állítani hogy gépely vagyok.

Bizonyos vagyok benne, mondtam magamban, hogy hitét el tudnám venni.

Ezen idea' accessiója e' pillanatban olly magasra emelé a' természetet, a' mennyire csak emelkednie lehetséges vala. – Békém annakelőtte már meg vala kötve a' világgal; ez pedig enn-magammal hozta elvégződésbe a' cikkelyeket.

Ha most Francia-Király volnék, mondtam, melly jól járna az árva a' ki előttem atyjának rongyaiért fogna könyörögni.

A' MONAK.

CALAIS.

Alig mondtam-ki a' szót, 's egy kéregető Monak belépe, 's alamizsnát kére tőlem is Klastroma' számára. – Hogy rényünk a' vak történet' munkája legyen, azt senki nem nézi örömet – mert a' szerint ez adakozó lesz a' mint az tehetős – sed non quoad hanc, vagy hogyan is van megírva – mert kedvünk' folytának és viszfolytának bizonyos systémje nincsen – 's tudhatni e, hogy az nem azon okból ered a' mellyből a' tenger' áradása és apadása? Sok esetekben mindnyájunknak jól esnék ha ez a' hypothéz köz javalatot nyerhetne; nekem ugyan gyakorta kedvesebb volna ha azt mondhatná a' világ hogy egy kis csetepatém volt a' holddal, mellyben sem vétek sem gyalázat, mint midőn ez vagy amaz tettemet mellyben mind kettejéből elég vagyon, egyenesen az én rovásomra kénytelen romni.

De hagyjuk ezt most. – A' mint a' Monakot megláttam, praedeterminálva érzém magamat hogy neki egy fillért sem adok. Erszényemet visszaeresztém zsebembe, reagombolám a' gombot, 's hátra-vonulék centrumomon, 's ekkor egész gravitással néki-menék a' Monaknak. Tartok tőle, tekintetemben valami urat-éreztető volt. Még most is szemem előtt lebeg képe, 's gondolom, valami űlt benne a' mi szelídebb bánást érdemelhetett.

A' mint egykori tonsúrája' maradványából ítélték – mind össze is egy két ritkás ősz fürt álla még vak szemei¹⁵ körül – a' Monak hetven esztendő's lehetett. De szemeit tekintvén és a' tüzet melly benne űlt, és a' melly inkább látszott nyájas szívesség mint a' nagy kor által szelidültnek, nem lehet több hatvannál. A' való közben fogott állani. Bizonyosan volt hatvanöt, 's tekintete 's arcvonásai egyetemben, noha úgy látszott hogy egy valami még idő előtt hányt barázdákat beléjük, megegyeztek e' számvetéssel.

Egyike volt azon főeknek mellyeket Guido olly sokat festegete. Szelíd, halvány, éleslátás, felette külömböző azon ideától mellyet közönségesen a' nyugtan-élő elhízott tudatlanság felől csinálunk, melly tekintetével mindég földön csúszkál. Előre pillonga; de a' szerint néze-ki mintha túl e' világon pillongana valami után. Miként juta ez illyen főhöz, azt oda fenn az ég tudja legjobban, ki ezt egy Monak' vállalai közzé ejtette-le. Annyit mondhatok hogy az egy Bramínnak is jól fogott volna állani; 's ha Indosztán' tájain akadtam volna össze vele, tiszteletet fogtam volna éránta mutatni.

¹⁵ vakszemei

Egyéberánt figurája közönséges volt, 's könnyű volt volna festeni, mert rajta nem volt semmi kedves vagy valami egyéb mint a' mennyiben az character és expressio által tétetett azzá. Egy vékony, ösztövért termet volt, valamivel hosszabb a' szokott magaságnál, a' mennyiben e' különböztetést is az által nem vesztette-el hogy előrehajolva állott. De ez kérő attitűd vala, 's a' hogyan most áll emlékezetem előtt, ez által többet nyert mint vesztett.

Három lépést tevén a' szobába, megállott, balját mellééhez szorította; jobbában egy hosszú fejről pálczát tartott. A' mint megállottam előtte, előmbe terjeszté Klastromának szükségét 's Szerzete' szegény voltát. 'S ezt olly természetes alázatos kedvességgel tevő – varázsolvá kelle lennem hogy meg nem tudá érdeklenni.

De valóbb oka hogy érdekelhetetlen valék, az volt hogy előre elvégeztem vala magamban, hogy neki nem adok.

A' MONAK.

CALAIS.

Való! mondám feleletképen felfelé-emelt tekintetére mellyel szavait bérekeszté; Való! és segéllye az ég a' kik nem ismernek egyéb vigasztalást a' közönség' adakozásainál. Csak hogy tartok tőle hogy ennek tőkefundusa nem elégséges kielégíteni azon nagy kívánságok' sokaságát mellyek reá szűnet nélkül tétetnek.

A' mint a' nagy kívánságokat mondám egy könnyed pillantást vete öltözete' ujára. Egész erejét érzettem ezen appellatiónak. Megvallom, mondám, egy illy durva-posztóju köntös, egyszer három esztendő alatt, 's a' sovány asztal hozzá, nem sokba kerül. De annál inkább lehet csudálni hogy a' Szerzet azon szűk értékecskéhez tolakodik ezeknek megnyerése végett, melly a' vakok', sánták', öregek' és erőtlének' tulajdonna. A' fogoly ki a' maga kemény vaczkán szenvedéseinek napjait számolja 's ismét számolja, ez is ennek egy része után eped. Miért nem egyike Kegyelmed az Irgalom' Szerzete' tagjainak, bár melly szegény vagyok is, mondám 's motyózsákomat mutattam neki, örömmel nyitottam volna meg azt a' szerencsétlenek' megszabadításáért. – A' Monak meghajtotta magát. De mindeneknek-előtte kérdésen kívül tulajdon honunk' szegényeinek vagyon első jusok adakozásunkra, 's én hazámban ezeket hagytam inségben. – A' Monak tapadozó szívességgel billenté-meg fejét, mintha ezt akarta volna mondani: Igen is hogy a' földnek minden szögében találni szűkölködést, nem kevésbbé mint az ő Klastromában. – De mi különbséget teszünk, mondám, 's kezemet feltettem öltözete' ujára, mi különbséget teszünk, Tisztelendő Pater, azok közt a' kik csak munkásságoknak kenyerét kívánják enni és a' kik másoknak kenyeret emésztgetik, 's éltekkel egyedül arra czéloznak hogy azt a' jó Isten' nevében tunya tudatlanságban tölthessék.

A' szegény Franciscánus nem felele. Hirtelen pirosság szökött keresztül orcáján, de az onnan azonnal elreppent. Úgy látszott, a' természet eltompult benne minden bántás eránt. Legalább nem mutatá hogy azt érzette volna. Kebelébe hagyá esni pálczáját, 's alázatossággal nyomá mind két kezét melléére 's kifordult.

A' MONAK.

CALAIS.

Mihelytt betette az ajtót, szívem keménységgel kezde vádolni. – Bah! mondtam, három különböző ízben, 's nyugodtnak akarék látszatni. Híjába volt minden erőlködésem. Minden nehéz szó mellyet ejtettem volt, képzeletem' elébe tolá magát¹⁶.

Elgondolám hogy nekem a' szegény Monakon semmi egyéb jusom nem volt mint megtagadni kérését, és hogy a' be nem teljesített remény már magában 's megalázó pirotság nélkül is elég büntetés.

Elnéztem fejr hajait. Úgy tetszett, kellemes alakjában látom visszatérni 's ezt tudakozni szelíden: Mit vétettem én teneked? mint bánhatál velem illy durván? – Nem tudom mit adtam volna egy derék Prokátorért. – Rútul viselém magamat! kiáltám. – De ez első útam. Ha tovább megyek, megtanúlom mint illik magamat viselnem.

A' DÉSOBLIGEANTE.

CALAIS.

Legalább egy haszna vagyon ha az ember meg nincs elégedve önn-magával – elméje excellens situatióba tétetik vásárlást tenni. 'S mivel annak a' ki Francia- és Olasz-országot végig akarja járni, kocsira van szüksége, 's a' természet bennünket többére szükségünk felé intéz és tol; én is a' Szekérszín felé indulék hogy vagy megvegyek vagy kibérleljek egyet.

Egy ócska Désobligeante melly az udvar' egyik szögében áll, első pillantattal szemembe tűnt. Nem szóllék senkinek, 's bemásztam a' szekérbe, 's látván hogy ez alkalmasan eggyez elmémnek mostani állapotjával, előkiáltám a' házi-cselédet, 's meghagytam neki hogy Monsieur Desseint, a' fogadó' birtokosát, szólítaná-elő. De Mons. Dessein vecsernyén volt. – A' Monak valamely csak ekkor érkezett Asszonyssággal való beszédben a' fogadó' másik részében. Most nem nagy kedvem való öszvejöni vele. Leeresztém tehát a' szekér' tafotakárpitjait hogy meg ne láthasson, 's minthogy szándékom volt papirosra tenni útazásomat, zsebemből elővonám a' tintát 's papirost, hozzáfogék Előbeszéde' megírásához.

ELŐBESZÉD
A' DÉSOBLIGEANTBAN.

Nem egy Peripatéticus Philosophusnak kelle tennie azt a' megjegyzést hogy a' természet a' maga kérdésbe-vehetlen hatalmából határt vona az emberi kedvetlenség körül. Ezt az ő czélját a' legkönnyebb és legalkalmasabb eszköz által úgy érte-el hogy reá azt a' csaknem meggyőzhetetlen kénytelenséget rakta hogy tulajdon hazájában szerez-

¹⁶ magat

ze-meg a' mi neki javára való és ugyan-ott tűrje bajait. Egyedül ottan tömte-körül őtet a' legalkalmasbb tárgyakkal mellyek szerencsáját vele együtt érezhetik vagy egy részét magokra általvehetik azon sullyoknak mellyek minden időben és minden tartományban egy pár vállakra neheznek voltak volna. Nem tagadhatni hogy fel vagyunk ruházva egy tökéletlen képességgel boldogságunkat olykor e' határon túl is terjeszteni. De úgy vagyunk elrendelve hogy a' nyelv', ismeretségek' és szövetkezések' hja, 's a' nevelés', erkölcsök', szokások' és öltözet' külömbisége meg' meg' annyi gátolásaink, érzéseinket tulajdon sphaeránkon túl közleni, hogy az nehánykor tökéletes lehetetlenségé lesz.

Innen természetesen kell következni hogy az érzékeny commercium' bilansa mindég az ellen vagyunk a' ki ezt idegen földön űzi. Kénytelen venni a' mire szükségünk ninc, 's az ár meg vagyunk szabva.

Conversatióját az odavalók ritkán fogják a' magokéikon felcserélni a' nélkül hogy rovására nagy discontót ne tégyenek; és ha ez őtet végtére arra kényszeríti hogy magát méltányabb kufároknak kezeikre bízva hogy conversatiót, a' millyet lehet, kapjon: nincs szükség divinatiói nagy talentomra hogy kitaláljuk, melly félen áll a' nyereség.

Ez engem tárgyamra vezet, és ha Désobligeantomnak örök hintálásai megengedik hogy folyvást írjak, elbeszéllem az útnak járóknak causalis és finalis okaikat.

Midőn honjaikat e' munkátlannak hagyják-el, 's valamelly okból utaznak, az bizonyosan az itt következő három generális causából ered:

Testnek erőtelensége,
Léleknek gyengesége,
Kikerülhetetlen szükség.

A' két alsóbb rubrika alá tartoznak minden szárazon vagy vizen útnak járók, kik kevélységben, kandságban, hiuságban 's epés kedvetlenségben szenvednek. Olykor csak egyikében ezeknek, olykor többben egynél, azoknak minden lehető alnemeikben 's minden lehető rokonságaikban egymás között.

A' harmadik classis a' vándor martirok' egész hadát foglalja magában; kiváltképen azokat a' kik útjaikat cum beneficio Cleri kezdik, vagy mint gonosztevők a' Felsőség' által ajánlott Udvari-Mestereknek felvigyázásaik alatt; vagy olly Urfiak kik a' magok kegyetlen szüléik 's gyámjaik által küldetnek-el ollyatén Udvari-Mesterek' felvigyázata alatt kiket az Oxfordi, Abeerdei, Glasgowi Universitások szoktak ajánlani.

Vagyunk még egy negyedik osztály is; de ezeknek számok olly kevés, hogy nem érdemléné különös szakot, ha egy munkában mint a' jelenvaló, szükséges nem volna a' legtökéletesebb szorosságot megtartani a' charactereknek öszvetévedhetések miatt. 'S a' kikeről itten szövellünk, ollyanok a' kik tengereken túlra mennek, 's idegen országokban tartózkodnak olly szándékkal, külömbféle indító-okokra nézve és külömbféle ürügyek alatt, hogy kevesebbet költhessenek, pénzt kímélhessenek. De minthogy ezek mind magokat mind más becsületes embereket a' szükségtelen fáradságnak egy nagy résztől megmenthetnék ha honn gyűjtenék pénzeiket, és minthogy az ő útaztató okaik simplexebbek mint a' mi minden egyéb Emigrantjainké; tehát én ezen jó Uraságoknak csak e' nevet adom:

Simplex Útnak járók.

Azokhoz képest a' miket itten mondánk, az útnak járóknak egész circulusát ezen itt következő kevés rubrikák alá lehet szedni:

Henye Útazók.

Kandi Útazók.

Hazudozó Útazók.

Negédes Útazók.

Hiu Útazók.

Epés Útazók.

Ezeket követik a' kénytelenségből utazók:

A' vétkei miatt Útazó.

A' szerencsétlen 's vétlen Útazó.

A' simplex Útazó.

's legvégül – engedelmével a' kegyes Olvasónak:

Az érzékeny Útazó,

melly nevezett alatt enn-magamat értem – a' ki útazásomat megtettem, 's már ülök, 's számot akarok adni útazásom felől, és a' ki épen a' szerint utaztam kénytelenségből és par le besoin de voyager mint akárki ezen classisban.

Látom én hogy mivel az én útazásaim 's tapasztalásaim minden Praedecessoraimnak útazásaiktól 's tapasztalásaiktól igen igen különböznek, nekem magamnak külön új polczot kell vala elfoglalnom. De ha elébb akarnék vonni figyelmet magamra mint azt nekem a' vehiculum' új voltán kívül jobb okok engedhetik, félek, hogy a' hiu Útazó' jusaiba vágtatok.

Elég az hogy Olvasóm, ha utazott, az elmondottaknak gondos meghányások után, alkalmassá tétethetik ezen laistromban a' maga helyét 's rangját kitalálni. Az egy lépés lészen az ő maga-ismérete felé; mert feltehetni tizet egyre hogy abból a' mit útazásakor magával vitt vagy útazásából haza hozott, valami kevés hasonlóságot és mázt mind a' mostani óráig meghagyott magán.

Az az ember a' ki első ültete Bourgoinei vinyikét a' Jó-Remény-fokán – jegyezzük-meg hogy az Holländer volt – meg sem álmodta hogy ő Kápon ugyan-azt a' bort fogja inni a' mellyet a' vesszők a' Franczia-országi hegyoldalokon termenek – ahhoz az Úr igen is phlegmás Úr volt – de kétségbe-vehetlenül fogta hinni hogy ihatik belőle valami bornemű levét; jót e, rosszat e, középszert e – annyit a' világ' dolgai felől csak tudott hogy az nem az ő tetszésétől függ, hanem attól a' mit közönségesen szerencsének mondanak. Azonban várt minden jót. 'S e' reményében, határtalan bízodalma mellett fejének erejéhez, 's mértékletes-volta mellett annak nagyságához, a' Myn Herrnek könnyű vala a' maga új szőlejében mind egyikét mind másikat leinni, 's felfedvén mez-telenségeit, nevetségévé lenni a' népnek.

Épen így jár a' szegény Útas ki magát a' Hajós- vagy Postalegények által végig-viteti ennek a' mi világunknak legpallérozottabb országain hogy isméréteket 's tudományokat szerezzen.

Tudományokat és isméréteket, igen is, lehet szerezni, hahogy az Útas magát a' Hajós- és Postalegények által e' végre hordatja. De ha hasznos isméréteket 's való tudományokat e? az merő Lottéria. 'S még akkor is minekutána már a' Játszó kivonta a' jó sorsot, az szükség hogy a' nyert summa vigyázattal 's takarékosan költessék-el, ha akarjuk hogy hasznot hajtson. De minthogy mind az aquisitióra mind az applicatióra nézve mindég kevesebb a' találó mint az üres czédula: csekély véleményem abban határoztatik, hogy az ember szint olly okosan tenne ha meg tudná nyerni magától, hahogy

külföldi ismeretek 's tudományok nélkül kényére űlne honjában, kivált ha ott mind egyikben mind másikban nincs tökéletes fogatkozás. Mert valóan gyakorta láttam és sok ízben, szívemnek nagy fájdalmával, millyetén mély sorokat kelle az újsághajházó Útazónak, kit feljebb kandi Útazónak nevezénk, keresztülgázolnia, hogy holmi dolgokat láthasson 's holmi felfedezésekbe kukkanhasson, mellyeket, a' mint Sancho Pansa mondá a' maga nagy-bölcsességű Urának, honn szárazban is láthatott volna. Olly megvilágosodott században élünk hogy alig van Európában tartomány és szug melly fényt máshonnan nem venne és máshova nem adna. A' tudományok a' magok legtöbb részeikben hasonlóak az Olasz-országi városok' muzikájikhoz – ingyen kapja őket az ember, 's hallhatja ha nem fizet is.

Már pedig nincs nemzet a' nap alatt – 's Isten bizonyságom, kinek ítélőszéke előtt egykor én is állani 's e' könyvről is számot adni fogok, hogy nem szóllok dicsekedésből! – már pedig nincs nemzet a' nap alatt melly a' tudományoknak különböző nemeikben több bővelkedést mutathasson – a' hol tudományt inkább lehessen szerzeni 's bátrabban lehessen űzni, – a' hol a' Mesterségek inkább élesztetnének 's illy sebesen gyarapodnának, – a' hol a' természet, nagyjában 's egészében véve, kevesebbet tagadott volna meg, – és a' hol, egy szóval, több elmésség és különböző characterek találtatnának az elme' táplálátjára... Földi Uraimék! hova? hova?

„Mi csak e' kocsit jövünk megtekinteni.” – Alázatos szolgájok! kiáltám, kiugrottam a' szekérből, 's lekaptam nekik süvegemet. – Meg nem tudtuk fogni, mondá az egyyk, ki, a' mint lelém, újsághajházó Útas vala, honnan jó hogy e' kocsi mozgásban legyen. – Az, mondám hidegen, ez Előbeszéd'-írásának mozgása volt. Egész életemben sem hallottam, mondá a' másik, a' ki simplex Útazó volt, Désobligeantban írt Előbeszédet. – Való, mondám; Vis-a'-vis-ban jobb volt volna.

Minthogy az Angol nem azért utaz hogy Angolt lásson, visszatértem szobámba.

CALAIS.

A' mint szobám felé a' folyosón végigmenék, több árnyat sejtettem-meg mint a' mit magam tehettem. Úgy is volt; Mons. Dessein megjött a' vecsernyéből, 's megettem, süveg' levéve, igen nagy tisztelettel ballagcsált, emlékeztetni akarván hogy szekérre legyen szükségem. Előbeszédemmel alkalmasan kiírtam fejemből a' Désobligeant-útvagyást; 's hallván hogy Mons. Dessein a' szekér felől vállat-vonítva szól, 's érezteti velem hogy az nem illyen Úrnak való; hamar kitaláltam hogy valamelly ártatlan Útasé lehet, ki azt, minekutána azon útját mellyet tenni most én készülék, már elvégezte, Mons. Desseinnek ismeretes jámborságára 's becsületére bízza, hogy adná-el minél lehet jobb áron. Négy holnapja mult vala el immár hogy bérekesztvén pályafutását Európának szárazán, a' Mons. Dessein' udvarának egyyk szegletében talála megnyugvásra. Mikor útját elkezdé vala, kivakolták, megfajelték ugyan: de mind a' mellett hogy a' Cénis' hegyén, hol kétszer szenvedte törést, ugyan-annyszor helyre is igazították, ennyi sok viszontagságok által felette siralmas állapotra jutott. Annyit azonban sohol nem szenvedte mint Mons. Desseinnél talált sokholnapi megpihenése alatt, hol kénytelen vala kiállani minden irgalom nélkül az eső vizek' özönét melly reá a' fedélcatornyából

ömlött. Igen is, sok jót felőle mondani épen nem lehete. De csak lehete valamit. És ha egy két szó enyhíthet a' nyomoruságon, utálok azt a' ki ezzel fukarkodhatik.

Lássa Uraságod, mondám 's mutató-ujomat mellyére értetém Mons. Desseinnek, ha én volnék itt a' Fogadós, mindent el fogtam volna követni, hogy a' szegény Désobligeante vevőt találjon. Most az Uraságodnak, valamikor mellette elmegyen, mindég szemrehányást lóg feléje.

Mon Dieu! monda Mons. Dessein. Mi közöm énnekem hozzá? – Engedjen-meg Uraságod, egy bizonyos gondolkozásu embernek a' maga tulajdon érzéseihez mindég van köze. Meg vagyok győződve hogy a' melly ember mind magáért mind másért érez, – ám tagadja ha meri – Uraságod minden éjjel mikor szakad az eső, szenved lelkében. Uraságod annyit szenved mint ez a' machín.

Mikor a' complimentben annyi a' kesernyés mint az édes, úgy tapasztaltam mindég, az angol soha nem tudja, megértse é, ne é. A' franczia segélyt magán: Mons. Dessein meghajtá magát.

Az ugyan való! monda. – De én ezen esetben egy nyugtalanságot csak egy másikon cserélnék-fel, 's veszteni fognék a' csere által. Ha egy kocsit toltam volna Uraságodra melly már a' félútban széllyel találna omlani – mit kellene szenvednem hogy illy embernél hoztam rossz vélekedésbe magamat? Én nem örömet veszteném-el egy homme d'esprit' becsülését.

A' pill egészen az én receptem szerint vala készülvé; illő vala tehát hogy elnyeljem. Visszadám Mons. Desseinnek a' meghajtást, 's további casuistikázás nélkül együtt menénk Remiséhez, hogy ott-álló szekereiket végig-tekinthessem.

AZ ÚCZÁN.

CALAIS.

Czivakodásra-teremtett rút világnak kell lenni ennek a' miénknek mellyben a' vásárló az eladóval csak egy rongyolott postaszekér miatt is nem mehet-végig az úczán a' nélkül hogy a' maga emberét olly szemekkel nézze mintha vele a' Hyde-park felé venné útját hogy ott duelláljanak. Én részemről, a' ki duellálni nem igen tudok, 's Mons. Desseinnel semmiben nem mérkezhetem-öszve, azt a' sokféle öszvés-visszás indulatokat érzém magamban mellyeket ez a' situatio szokott támasztani. Szembe-fogám Mons. Desseint, mintha keresztül akartam volna nézni rajta; elébb en face, majd en profil – ollyan, mondám, mint egy zsidó, majd, mint egy török – ki nem állhattam parókáját – szidtam magamban, átkoztam – azt kívántam hogy hordják-el az ördögök.

'S mind ennek kell felgyűladni az ember' szívében három négy louis-d'ór miatt? mert legfeljebb is ez az a' mit rajtam az illő áron túl vonhatna. – Alacsony szenvedelem! kiálték, 's megfordultam, mint a' hirtelen' megváltozott szándékban teszünk. Alacsony, embertelen szenvedelem! A' te karod minden ellen van kinyujtva, 's mindennek karja teellened! – Ne engedje Isten... monda egy asszonyi szózat; megfordulék, 's látám hogy épen az az Asszonyság áll előttem, kivel az elébb¹⁷ a' Monak eredett vala beszédbe

¹⁷ azelébb

az udvaron. – E’ szókra általfogá homlokát, ’s utánunk indult a’ nélkül hogy azt én vagy Mons. Dessein vettük volna észre. Ne engedje Isten, mondám, ’s feléje nyujtottam jobbotomat. Kezén fekete selyemkeztü volt mely csak ujai’ végeiken volt nyitva. – Elfogadta jobbotomat vonogatás nélkül, ’s a’ szekérszín’ ajtajához mentem vele.

Mons. Dessein ötvenszernél többet diablírozta-el magát míg látta hogy nem a’ szekérszín’ kolcsa az a’ mit hozott. Mi nem váránk kevésbb nyugtalansággal mint ő maga hogy nyilna-meg a’ zár, ’s én olly mélyen el valék merülve, hogy nem is tudtam hogy kezem még is fogja a’ Dáma’ kezét, ’s Mons. Dessein bennünket, kezet kézben ’s arcczal e’ bezárt ajtó felé fordulva, ott hagyta, ’s biztatott hogy rövidebb idő alatt mint öt percz, ismét nálunk fogna teremni.

Egy öt perczig tartó beszéllgetés illy helyzetben ér annyit mint egy öt századokig tartó az úczá felé. Az utolsó esetben az ember a’ beszéd’ tárgyát abból veszi a’ mi magán kívül van; de mikor szemei egy holt falnak vagynak intézve, akkor azt önmagából szokta méríteni. Egy egyetlen pillanatnyi némán-létel így magunkban minekutána Mons. Dessein eltávozott veszedelmes lehetett volna, a’ Dáma vissza fogott volna fordulni. Én tehát a’ conversatiót haladéknél kezdém. Mi indított erre, – minthogy nem azért írok hogy szívem’ gyengeségeit ezen útam alatt mentegessem, hanem elbeszélljem – azt olly szépítés és színlelés nélkül fogom elmondani a’ mint érzettem.

A’ REMISE’ AJTAJÁNÁL.

CALAIS.

Azt mondván az Olvasónak hogy nem akartam kilépni a’ Désobligeanteból, mert a’ Monakot egy épen érkezett Dámával beszédbe eredve láttam, valót mondottam. De az egész valót el nem mondottam. Mert a’ mi engem visszatartott, nem csak félelem vala, hanem az asszonynak szép külsője is. – Az a’ gyanu futott-végig agyomon hogy a’ Monak elbeszéllte neki mi történt közötttem. Ezen lelkemnek egy húrja hamishangúvá lön. Klastromába óhajtottam a’ Monakot.

Mikor a’ szív elébe-vágtat az észnek, az értelem nagy fáradságtól van megmentve. Bizonyos valék hogy az asszony a’ jobb teremtések’ számokból való. Mind a’ mellett nem törtem magamat rajta tovább, ’s irdogáltam az Előbeszédet.

A’ behatás ismét felébrede, másodszor látván-meg az asszonyt az úczán. Az a’ bátor és még is szemérmes mód mellyel nekem kezét nyujtotta, látatá velem hogy volt nevelése ’s hogy esze van. ’S midőn kezénél fogva együtt mentem vele, olly nem tudom melly édes találtságot, hajlandóságot érezék körülé melly egész lelkemet eltölté nyugalommal, vídamsággal.

Jó isten, mondám, melly öröm volna az Illyetén teremtéssel együtt-menni végig a’ világon.

Arczát még nem láttam volt. Arra nem vala szükség. A’ portrait el vala kezdve még minekelőtte a’ Remise’ ajtajához értünk; ’s Mademoiselle Phantasie elvégezé az egész főt; ’s gyönyörködék elhítni velem hogy az a’ maga Istennéjének szint olly jól állá mintha a’ Tiberisz’ fenekéből vonták volna elő. – De te, kis Varázs, egy szédítgető ’s szédítgetett bohó vagy! És ha napjában bennünket hétszer megcsalsz is képeiddel ’s

festéseiddel, te azt olly kedveltetéssel tészed 's te a' te portraididnek olly Világosság-angyalai-alakot tudsz adni hogy az ember reád igazán nem neheztelhet.

A' mint a' Remise' ajtajához érénk levoná kezét homlokáról, 's az arcz előtttem nyitva állott. Huszonhat esztendő's forma volt; bőre igen tiszta, szintén az állallátszhatásig, 's orcáján nem vala sem fejr sem piros, fekete hajaiban nem púder. – Eggyenként vevén a' darabokat, a' fő nem vala szép; de azon megvolt az a' kecs melly reám elmémnek ezen helyzetében inkább hatott mint a' szépség – érdeklő volt. Úgy tetszett nekem hogy egy szép özvegynézés' characterét lelhetem benne, még pedig a' fogyás' pontjában midőn a' szomor' első két rázásai elmúltak, 's a' szív nyugalomban kezdi már tekinteni vesztességét. De ezen línéákat a' Szerencsének ezer más verdesései is vonhatták. Vágytam tudni mellynemű verdesések által vonattattak, és ha most az a' bon-ton volt volna módiban melly Esdrásznak idejében uralkodék, ezt tudakolám vala tőle: Mi lelt tégedet, 's miért vagy illy szomoru, 's a' te lelked mi miatt vagyon így elbúsulva? – Egy szóval, jóakaratra érzéseit érzettem eránta magamban, 's feltettem hogy egy- vagy másképen nyájasságot teszek neki, 's végre szolgálattal is megkínálom.

Ez vala a' mi tolt. – 'S ezen tolatásban hagyattam vala véle egyedül, kezemben tartván kezét, 's arczaikkal a' Remise' ajtaja felé – 's jóval közelébb az ajtóhoz mint a' szükség elmúlhatlanképen kívánhatta.

A' REMISE' AJTAJÁNÁL.

CALAIS.

Valóan, szép Asszonyság, mondám, 's a' mint szóllani kezdék egy kisség felemelém kezét; ez különös szesze a' Szerencsének, midőn két tökéletesen ismeretlen lényt így kézen fog – két különböző nemből és talán egymástól igen messze fekvő szögeiből a' földnek. – 'S őket egy pillantat alatt olly szíves, olly bízott helyzetbe teszi a' millyeténbe maga a' barátság sem teheté vala, ha ehhez egy egész holnap olta készült volna is.

'S a' te reflexiód, Uram, eléggé mutatja mennyire vagy kiforgatva e' történet által magadból.

Midőn situátiónk ollyan a' millyennek azt magunk ohajtottuk volna, nem bánhatunk fonákabban mint midőn azon történetekről szót teszünk mellyek azt ollyanná csinálják. Te ezt köszönöd a' Szerencsének. Az eddig jó. A' szív tudta 's örült neki; 's egyedül egy Philosophe anglais adott volna felőle hírt az elmének hogy ez változtassameg ítéletét.

Ezt mondván, keze egyszerre visszavonult; melly, úgy tetszék, elég magyarázat volt a' texthez.

Nyomor ideát támasztok Olvasóimban szívemnek erőtlensége felől, midőn azt valam hogy e' csekélység bennem olly sajnos érzést támaszta mellyet méltóbb okok is nehezen fogtak volna szülhetni. Bánkódtam a' kéz' visszavonulásán, 's a' mód¹⁸ mellyel azt elvesztém, sebembe sem bort sem olajat nem öntött. Soha nem valék éltem' napja-

¹⁸ mód

iban olly egygyügyüen megzavarva, 's még zavarodásom felett olly bohósan elszégyenülve.

Az igazán-asszonyi szív' diadala az efféle győzedelmeken nem tart sokáig. Igen kevés secundák mulva kezét ruhámnak kézhajtékára tette-fel hogy feleletét folytassa, 's így egygy vagy más módon, Isten tudja egyedül, miképen visszanyertem situatiómat.

Szóllott; – de nem vala hozzá mit adnia.

Más fordulatot adtam a' beszédnek; mert mind a' beszéd mind a' morál melly említett szavaiból kitetszék, mutatá hogy nem valón fogtam-fel characterét. A' mint arczával felém fordult, az a' tűz melly melegséget kölcsönze szavainak, elalva volt; muszkelei ellankadtanak, 's ismét azt a' szenvedő jámbor alakot látám rajta melly engemet elébb annyira érdeklett. Szomoru dolog hogy illy lelkesült képen bánatnak kelle lakoznia! Szántam szívem' mélyéből; és ha az valamelly vastaghártyájú szívnek nevetséges lészen is, kimondom: ölembe vehettem volna őtet mindenek' láttára, 's nem pirultam volna tettem miatt.

Ujai az enyémbé valának kolcsolva, 's ereimnek elevenebb verések ott a' hol azok az övéihez értenek, mutaták neki mi esik bennem. Földre süllyedtek szemei. Ezt elnémulás követé nehány pillantatig.

Félek hogy ezenközben némelly gyengébb erőlködést találtam tenni, 's megszorítani kezét, mert úgy hiszem hogy én még gyengébbet éreztem az enyémben. Az nem vala visszahúzás; még csak gondolat vala azt akarni. Csalhatatlanul elvesztettem volna azt most ismét, ha inkább ösztön mint ész az utolsó segédet nem adta volna az efféle veszélyekben szolgálatomra – azon gondolatot, hogy tartanám tágabban, mintha elereszteni szándékoznám. Így eltúrte míg Mons. Dessein megérkezett a' kolccsal. Azalatt elmélkedtem miként törölhetném-ki elméjéből a' szegény Monakkal történt dolgom' kedvetlen behatásait, hahogy az néki ezt elbeszélni találta.

A' TOBÁKSZELENCZE.

CALAIS.

A' jó öreg Monak csak hat lépésnyire vala előttünk midőn ő ismét eszembe jutta. Bátortalanul jöve felénk, nem egyenesen nekem, mintha kétségeskednék, megszólítson e vagy ne. Mind a' mellett elérvén hozzánk, állva maradott, teljes szabadsággal. Egy szaruszelenczét tarta kezében, 's nyitva nyujtá felém. – Kóstolja Atyaságod az enyémet, mondám, kivonván zsebemből a' magamét – egy kisded szelenczét tekenősbéka-héjből – 's kezébe adtam. Gyönyörű! monda. – Tegye hát Atyaságod nekem azt az örömet, 's tartsa-meg tobákomat szelenczéstül; 's hamikor néha belé nyúlánd, jusszon eszébe hogy emlékül attól kapta a' ki durván bántotta-meg, noha szíve nem akarta megbántani.

A' szegény Monak úgy elveresüle mint a' rák. Istenek! monda, 's öszvecsapta tenyerét. Uraságod engem meg nem bántott. – Nem tehetem-fel az illyet, mondá az asszony a' Monakhoz. – Most én pirultam; de melly mozdulataim miatt – azt azok tudják a' kik tanulták ismerni a' magokéit – sőt igen is keményen bántam vele, Asszonyom, a' nélkül hogy arra nekem a' Páter okot adott volna. Lehetetlen! kiálta az asszony. Oh Isten!

monda a' Monak egy elevenéssel mely neki idegennek látszék; az az én hibám vala, 's gondolatlan buzgóságomé. Az asszony ezt is lehetetlennek mondá; 's én egyesítém állatásomat az asszonyéval, hogy egy kormányzott-elméjü embernek, mint ő, mást, bár ki legyen az, megbántani lehetetlen vala.

Még ekkoráig nem tudtam hogy a' versenyés az érző-részeknek az emberi testben illy édes rándulatokat okozhasson. Szó nélkül állánk egy ideig, nem érezvén azt a' nevetséges aggodalmat mely bennünket akkor szokott elfoglalni mikor valamely társaságban tíz perczig egymásra nézünk 's nem szóllunk. Ezen pausa alatt a' Monak végigdörzsölte ruhájának uján a' szaruszelenczét, 's a' mint az e' dörzsölés által fényességet kapott, mélyen meghajtá magát 's ezt mondá: Késő volna mondani hogy bennünket elménknek jósága tévesztett é e' vetélkedésbe, vagy gyengesége. – Akármellyike, Uram, hagyjuk azt most; de engedd-meg, hogy e' szelenczét cserébe nyújthassam neked. Ekkor ide nyújtá a' magáét, 's a' másikkal az enyémet tartotta, megcsókolta, béeresztette keblébe, 's ment.

Ez a' szelencze most látszható eszköze az én religiómnak, midőn lelkemet felül igyekszem emelni a' földieken. Ritkán esik hogy az tőlem elmaradjon, 's gyakor ízben szállítom-elő egykori birtokosa' lelkét hogy az enyémenek küzdendő tusáim közt az élet' bajaival szelíd jósága által példányom legyen. Azok az övének elég csatát adtanak, a' mint azt beszédeiből értettem, míg, nem érvén-el katonai szolgálatjainak jutalmát, és szerencsétlen lévén a' legédesbb szenvedelemben, negyvenötödik esztendő korában a' kardról és a' szép nemről lemondott, 's nem annyira a' Klastromban mint önn-magában nyugalmat keresett.

Szívem el van fogva, mert kénytelen vagyok mondani hogy midőn utolszor voltam Calaisban 's Pater Laurentius után tudakozódtam, azt kapám feleletül hogy három holnap előtt megholt, és hogy nem a' Klastrom' kriptájában, hanem, kívánságához képest, egy ezen Klastromhoz tartozó temetőben fekszik, fél órányira a' városhoz. Vágytam látni hova takarították. Dombja mellett ülven midőn elővontam a' kis szaruszelenczét, 's egy két szál csalánt sírfája mellől kiszakasztottam – azoknak ott semmi helyek nem volt – mind ez olly hatalmasan fogá-el érzéseimet hogy egy könnyözönben látszék elolvadni akarni. – De olly lágyszívü vagyok mint egy asszony, 's kérem a' világot, ne nevéssen. Szánjon inkább.

A' REMÍSE' AJTAJÁNÁL.

CALAIS.

Ezen egész idő alatt ki nem eresztém az asszony' kezét, 's olly sokáig tartottam ott hogy illetlen volt volna kiereszteni a' nélkül hogy elébb ajakomhoz nyomjan. Bágyadt halvány képe egyszerre elevenedett fel midőn azt tevém.

A' két Útas, kikkel az udvaron beszéltem vala, e' fontos pillanatban menének-el mellettünk; 's látván biztos nyájaskodásainkat, férjnek 's feleségnek képzelének. Megállottak mellettünk 's egyike közzülők, az Újsághajházó Útas, kérdést teve, ha más nap indulunk e Párizs felé. Én egyedül magamért felelhetek igennel, mondám, 's az Asszony azt vetette szavaimhoz, hogy ő Amiensbe megyen. Mi ott tegnap ebédelénk,

mondá a' simplex Útas. Uraságod is ott megyen-el, ha Párizsba akar menni. – Meg akarám neki köszönni annak tanítását hogy Amiens útjában fekszik Párizsnak, de kezem véletlenül meglelé zsebemben a' szaruszelenczét, kivontam azt, 's belé nyultam. Meghajtám neki magamat, 's szerencsés általmenetelt kívánék Doverig. Magunkban maradánk.

'S mi rossz volna abban, mondám magamhoz, ha e' Szomorodottnak azt a' kérést tenném hogy szekeremben fogjon helyt? Mi nagy szerencsétlenség eredhetne abból?

Természetemnek minden nemtelen szenvedelmei, minden rossz hajlandósága zajba jövének, midőn az ajánlást közelebből tekintém. Kénytelen lésszes még egy lovat fogatni a' kettő mellé, monda a' Fösvénység, 's ez hús lívert röpit-ki erszényedből. – Nem tudod kinek hívják¹⁹, nem tudod kicsoda, mondá a' Gyanu; 's – mely alkalmatlanságba vethet a' lépés; ezt sugá a' Félénkség.

Higy nekem, monda a' Tartalék, azt fogják hírlelni hogy ágyasoddal szöktél-meg és hogy szót adatok egymásnak hogy Calaisban találkozatok-öszve.

Kinek mersz osztán szemébe nézni? kiálta teljes torokkal a' Képmutatás. – 'S soha nem remélheted hogy pályádon elébb hágdalj! ugymonda a' Rettegés. – Soha nem léssz több mint egy szegény Falusi-Predikátor! mondá a' Kevélység.

De a' becsület azt tanácsolja, mondám Magam. 'S minthogy én mindég első mozdulataimat szoktam követni, 's nem hallgatom e' lármázó sokaságot mely, a' mennyire értenem engedtetik, csak arra való hogy a' szívet gyémánt kéreggel fogja-környül – egyszerre a' Dáma felé fordultam.

De az azonközben míg a' láрма tartott, magamat hagyta, 's míg alkuba jöttem magammal, tíz tizenkét lépésnyire az úczába ment.

Utána szaladtam, 's minél lehet több kíméléssel akartam megtenni az ajánlást. Tenyerébe hajtotta-le fejét, szemeit földre sülyesztette, 's lassu tartózkodó lépésekkel halada tovább. Megszállott az a' gondolat hogy talán azt forgatja maga is. – Vigasztalja szegényt az ég! mondám. Ki tudja? hát ha valamely szenteskedő napa van, vagy valamely vén tántja vagy egy más örege, kitől kénytelen elébb tanácsot kérni, úgy épen mint én vagyok az, szerencsétlenségemre! – Így tehát nem akarván meggátolni a' procedúrát, 's szebbnek tartván feladás mint ostrom által vívni, egyet fordultam balra, 's fel 's alá jártam a' Remíse' ajtaja előtt, ő pedig az úczán elmerülve sétált.

AZ ÚCZÁN.

CALAIS.

Első megpillantásakor elhitetém magammal hogy ő a' jobb teremtéseknek számokból való. Második épen úgy incontestabilis axiómom az vala hogy ő özvegy, 's hogy nyomorúságban vagyon. Tovább ennél nem menék; ez elég volt azon nekem-tetsző situatióra. 'S ha éjfélig karomon függött volna is, híven megmaradtam volna systémem mellett, 's egyedül e' közönséges idea alatt tekintettem volna őtet.

¹⁹ hívják

De alig távozott vala el tőlem húsz lépésnyire midőn bennem valami bővebb hírt kívánt. Az nekem egy hosszas elválást terjeszte-el képzeletem előtt. Hát ha többet soha meg nem látom? A' szív örömet veszen mindent a' mit kaphat; 's még is szerettem volna tudni, melly úton érhetnének hozzá óhajtaim azon esetre ha vele magával többé össze nem találkoznom. Egy szóval, kereszt- és vezeték nevét, születését akarám tudni; hova utaz, azt már tudtam; de azt is szerettem volna, honnan jó, 's el nem láttam, mind ezekre miként juthassak. Húsz plánt is csináltam magamban. Egyenesen neki menni, kquestionálni – az nekem teljes lehetetlenségnek látszott.

Egy parányi, eleven, galant francia Tisztcske, a' ki tánczolgatva jöve-végig az úczán felénk, megmutatá hogy a' mit én épen lehetetlennek néztem, a' leglehetőbb a' világon. Mert a' mint a' Dáma visszaérkezék a' Remíz' ajtajához, a' Tisztcske helyt foga közöttünk, 's minekelőtte még tudatná velem ki legyen ő, kért, tenném neki azt a' becsületet 's mutatnám-be a' Dámánál. Én magam sem valék nála bemutatva. Emberkém tehát az asszonyhoz fordult 's maga végezte-el a' bemutatást, azt a' kérdést tevén neki, ha Párizsból jön e. Nem, felele a' Dáma; ő arra most megyen. Madame nem Londoni? – Nem, vala a' felelet. – És így Flanderből jó? Kétségen kívül Flamande? – Az asszony igent monda reá. – Peut-être de Lille? – nem Lillei. – Arraszból? – Cambrayból? – Gandból? Brüsszelből? – Az Asszony azt válaszolá hogy Brüsszeli.

A' mi Capitainünk örülve sikolta. Nekem l' honneuröm volt assistálni a' Brüsszel' ágyúztatásának az utolsó háborúban. Meg kell neki adni hogy pour cela ennek a' városnak admirable fekvése vagyon. Tele volt Noblesszel midőn mi francziák a' Császáriakat belőle kiűztük. – A' Dáma egy kevésé megbillenté fejét. – Továbbá elbeszélé az Asszonynak az egész affairet, 's hogy ő mit teve annak szerencsés elsütésére, 's kéré, engedje neki azt a' becsületet, tudassa vele nevét, 's reveránszt csinála reá.

'S Madamnak, sans doute, férje van? kérdé, visszatekintvén, midőn már két lépést teve előre, 's be nem várván a' feleletet, 's visszatánczolá az úczát.

Én ezt nem tudtam volna tenni, ha hét inas-esztendőt töltöttem volna is el a' szép-világ' tónja' eltanulásában.

A' REMÍZBEN.

CALAIS.

Épen midőn a' francia Kapitány tőlünk eltávozott, helyébe megérkezék Mons. Dessein a' kolccsal, 's bévezete a' maga szekér színébe.

A' mi nekem itt legelébb tűnt vala szemembe minekutána Mons. Dessein a' szín' nagy battans-jait előttem megnyitotta, egy ócska öszvefoldozott-toldozott Désobligeante volt; való képe annak a' másiknak mellybe egy órával ennekelőtte első pillantással oly rettenetesen belé-szerettem, de a' melly már most igen kedvetlen érzéseknél egyebet bennem nem támaszthatott. – Annak, mondám, egy társaságra-nem-teremtett fukarnak kellett lenni a' kinek lelkében az a' gondolat támadhata hogy illy szűk szekeret építesen; 's nem sokkal tartottam jobbat arról a' ki az illyennek akarja hasznát venni.

Megsejtém hogy ebbe a' Dáma is épen olly kevésé szerelmes mint én. Mons. Dessein bennünket egy pár chaisekhez vezete mellyek általellenben állának egymással és ő

ezeknek magasztalásokban kifogyhatatlannak látszott. Őket, ugymonda, Mylord A meg' B vette volt pour faire le grand tour; de nem mentek tovább rajtok Párizsnál, 's így olly jók mintha egészen újak volnának. Igen is jók voltak. E' szerént egy harmadikhoz fordultam, melly a' kettő megett állott. Megtetszett, 's kérdést tettem hogy' adja. De, mondám, 's megnyitván ajtaját, belé ültem alig hiszem hogy két személy elférjen benne. – Ayez la bonté, Madame, monda Mons. Dessein, üljön csak belé. Az Asszony egy félsecundáig meggondolta magát, 's mellém ült. – Egy cseléd intést teve Mons. Desseinnek hogy szállani akarna vele, 's Mons. Dessein reánk csapta a' szekér' ajtaját, 's ott hagyta.

A' REMÍZBEN.

CALAIS.

Voila qui est plaisant! Ez rendes! monda az Asszony mosolygva, elmerülve azon hogy egy pár bohó történet most másodikszor hgya együtt bennünket. Ez ugyan rendes. Cela est comique.

Hogy egészen azzá tétessék, mondám, csak azon l' usage comique' hijával van mellyre azt egy francziának galanterieje fogná fordítani: az első pillantatban a' szerelmest játszani, a' másodikban beajánlani a' maga személyét.

Oh, abban ők erősek! monda az asszony.

Legalább úgy hiszik felőlők – 'S mint történhetett, azt én nem értem, mondám folytatván szavaimat; de annyi bizonyos hogy birtokában vagynak azon dicsőségnek hogy szeretni inkább tudnak, a' szerelmet inkább ismerik, mint minden más nemzet a' föld' kerekiségén. Részemről én őket való himpelléreknek tartom 's a' legrosszabb pus-kásoknak kiken magát Cupídó Ő Istensége fáradttá tanította.

Mint hihették hogy szerelmet sentimentok által kell űzni?

Az épen annyi mintha elhitnéim magammal hogy szép köntöst csináltathatok a' hulladék-posztóból. 'S azt még hozzá hogy mihelytt toppan, mingyárt lobban, 's első meglátásra már declaratiót. – Az nem több és nem kevesebb mint szerelmek' ajánlását 's személyeket a' fel nem hevült léleknek rostájába vetni.

A' Dáma úgy hallgatá szavaimat mintha várná hogy mondjam tovább.

Csak gondold-meg, Asszonyom, mondám 's kezemet feltettem az ő kezére, hogy – a' komoly emberek a' szerelmet neve miatt gyűlölik, az önnség' betegek önn-magok miatt; mert a' szerelem másnak kényszerítené adni az elsőséget,

a' képmutatók a' mennyeknek országa miatt,

's így nekünk mindnyájunknak, véneinknek, ifjainknak, inkább ad rettegést az üres hír mint a' dolog maga kárt. Nagyon járatlannak kiáltja azt bánása a' szerelem' iskolájában a' ki a' szerelem' nevét kirepülni engedi ajkain míg annak elhallgatása neki legalább egy két óráig kínna nem vált. Egy sor csendes apró figyelem és nyájasság – nem olly világos hogy tartalékot okozzon 's nem olly észre-vehetetlen hogy félre-értessék – e' mellett néha egy szerető tekintet vagy épen nem vagy igen keveset szóllva felőle – eléggé festik a' szép-nem előtt mit érzünk mi, 's az Imádott azt megérti, azt magának megmagyarázza.

E' szerint mondá az Asszony, 's elpirult, én úgy hiszem hogy te, Uram, ezen egész idő alatt erántam szerelmet magyarázgatál.

A' REMÍZBEN.

CALAIS.

Mons. Dessein visszatére, kiereszteni bennünket a' szekérből, 's hírt hozza az Asszonynak hogy Monsieur le Comte de L... épen megérkezett. Ámbár neki a' világnak minden boldogságait óhajtottam, nem mondhatnám hogy a' vett hírnek felette örvendtem volna, 's nem tartóztathatám-meg magamat hogy azt neki ki ne mondjam. Mert az hasztalanná teszi, ezt vetém melléje, ajánlásomat melyet neked már tenni akarék.

Nincs szükséged elmondani mi volt volna az, felele, kezét az én két kezemre feltévén. Ritkán tehet férjfi barátságos ajánlást Asszonynak hogy azt ez néhány pillantatnyival előre meg ne sejtse.

A' természet ez ajándékával az asszonyi-nemet a' maga közvetlen védelméül fegyverkeztette-fel, mondám. – De én téged, Uram, nem nézlek annak a' kitől félnem kellett volna, 's kimondom tartalék nélkül hogy ajánlásodat kész valék elfogadni. Ha elfogadtam volna, úgy hiszem, mondá, 's itt kevésbé elhallgatott, jóságod egy történet' elbeszélésére szédíthetett volna el, mely a' szánást tehetette volna az úton köztünk az egyedül veszedelmes dologgá.

Ezt elmondván, maga nyújtá felém kezét melyet én kettős csókkal illetem; 's elgyengülésnek és bánatnak tekintetével lépe-ki a' kocsiból, 's nem szállhata többet mint – Adieu!

AZ ÚCZÁN.

CALAIS.

Soha sem tettem életemben tizenkét guinéyi vásárlatot hamarabb. Az idő nekem, minekutána a' Dáma eltávozik, nyomvasztó tehernek tetszett. 'S minthogy láttam hogy minden percz mostan felér máskori kettővel míg magamat mozgásba hozom, állóhelyemben rendelttem postalovakat 's a' fogadóba menék-vissza.

Egek! kiáltám, hallván hogy csak négyet üt, 's elgondolván hogy alig múltam Calaisban tovább egy óránál.

Melly halom történeteket foghat-által az ember a' maga arasz-életével, ha szíve minden veszen részt, és ha mind azt a' mit útja' folytatásában idő és alkalom megszűnet nélkül tolnak szemei elébe, illetlenül nem hagyja, – ha különben kezét becsülettel teheti reá.

Ha az egyiknek nem leszen haszna – Jó, úgy a' másik használhat. Nem árt az. – „Próba az emberi-természet felől.” – Szitán meríték vizet. Semmi. Az experiment győnyörködtetett, 's véremnek jobb részét ébren tartotta fenn, 's durvább részét elaltatta.

Szánom az embert a' ki Dántól fogva Berzsebaig úta, 's ezt kiálthatja: Pusztá minden! – De úgy van; 's ilyen az egész világ annak a' ki nem érti mint kell mívelni, természetni annak gyümölcsseit. – Én pedig, oh én pusztában lakhatnám, így szóllék 's víg kedvemem hirtelen egymáshoz dörzsölém a' két tenyeremet, 's a' pusztában is lelnék valamit a' mi alkalmas volna magára vonni hajlandóságomat. Ha nem lelnék jobbat, egy édes myrtuszra fognám azt tűzni, vagy egy bús cypresszt keresnék mellyel dolgomat kezdhethném. Dallani fognám kedves árnyát, 's védjéért szeretettel köszönténém. Bevésném nevemet kérgébe, 's azt eskeném nekik hogy ők a' legszebb fája a' tájnak. Midőn fonnyadni kezdenének leveleik, bánatra fognék szokni; 's örömet sikoltozna velek szívem mikor őket harmat táplálná.

A' tudós Smelfungus Boulogne-ból Párizsba utazott, Párizsból Rómába, 's úgy tovább. De sárgaságban, séres vesével ment útnak, 's minden tárgy mellett elment, sárga volt 's elfonnyadt és beteg. Relatiót írt útjáról; de a' Relatio nem referált egyebet mint az ő tulajdon boldogtalan érzéseit.

Én Smelfungusszal a' Római Pantheon' nagy tornáczában akadtam-öszve. Akkor jöve-ki a' Templomból. Egy temérdek beboltozott kerek fal! monda; egyedül arra méltó hogy benne kötelen-járók üzzék bohó játékjokat. – Bár a' Mediciszi Vénuszról még gonoszbbat ne mondott volna Uraságod! felelék. – Mert midőn Florentzbe értem, elbeszéllek hogy Smelfungusz káromlotta az Istennét, 's nem tekinthette egyébként mint egy úczán-járó közönséges szajhának.

Turínban másod ízben akadtam-öszve vele midőn haza felé jött, 's hosszú siralmas historiákat akara nekem beszélleni mindenféle szerencsétlenségei felől vízen és szárazon; a' Cannibálokról kik egymást faldozzák, nyeldesik, 's azok a' rettenetes Anthropáguschock...! – Elevenen nyuzták, perzselték, süttötték – a' kullancsok talán? – 's minden fogadóban a' hol megszállott, többet szenvedé mint Sanctus Apostolus Bartholomaeus. –

Elbeszéllem a' világnak! monda Smelfungus. – Csak Orvosának beszéllje-el Uraságod, mondám neki.

Mundungus temérdek pénzzel indult a' nagy útra. Látni akará az Urbs Romát és Neapolist, 's Neapolis után a' Respublica Venetorumot, 's a' Respublica Venetorum után Vindobonát, Dresdát, Berolínusot; 's egyetlen jószívűség' anecdotját, egyetlen szövetséget sem tudá említeni mellyet haszonkeresés nélkül tett és kötött volna. De ő egyenesen méne az úton, nem néze sem jobbra sem balra, mert félt hogy szeretet vagy szánakozás félre találja csalni útjáról.

Békeség Smelfungusnak és Mundungusnak, ha ők békeséget találhatnak, bárhol. De maga a' mennyek' országa, ha oda lehetséges volna eljutni illetén lélekkel, sem bír semmit a' mi nekik azt adhasson. Minden megboldogult Lélek szeretetnek szárnyain lebegne feléjük őket érkezésekkor köszönteni. Smelfungusnak és Mundungusnak lelkeik nem hallanának egyebet a' szeretetnek örvendő énekeiknél, 's mindnyájokkal közös boldoglétek' sikoltozásaiuknál. Szívesen sajnálom őket. Semmi képességet nem hoztak magokkal ezeknek érzésekre; 's ha Smelfungusnak és Mundungusnak lelkeik az ég' boldog hajlékaiba költöznének is, Smelfungus és Mundungus olly távol volnának minden boldogságtól hogy lelkeik még ottan is teljes örökké-valóság' végezetéig lakolni fognának.

MONTREUIL.

Egy ízben motyózsákom esett-le a' bakról, két ízben ki kelle szállanom hogy a' kocsisnak segélljek 's lábszáriglan jártam sárban midőn azt újobban felkötötte, 's fel nem tudnám érni, minek hijával vagyok – míg végre beértem Montreuilbe, 's a' fogadós azt kérde tőlem ha nem volna e szükségem inasra. Akkor juta eszembe hogy épen annak vagyok hijával.

Inasra? Sőt igen, Fogadós Uram, mondám. – Úgy egy rendes fiatalember vagyok itt, felele a' Fogadós²⁰, a' ki örvendeni fogna ha egy Angolt szolgálhatna. – 'S miért inkább Angolt mint más-nemzetbelit? – Ők olly igen nagylelkűek. – Ne legyek becsületes ember mondám magamban, hahogy e' szó egy líverrel többembe nem kerül, – De nekik van is miből lenni nagylelkűeknek, ezt veté előbbi szavaihoz. No? gondolám; ezért is egy lívert. – „Egy angol Milord ez estve is egy egész ekűt nyoma a' szobaleányom' kezébe.” – Tant pis pour Mademoiselle Jeanneton, mondám.

Mademoiselle Jeanneton a' Fogadós' leánya vala. 'S minthogy a' Fogadós azt hitte hogy én a' francia nyelvet nem jól értem bátorzkodott nekem azt az intést adni hogy nem tant pis-t hanem tant mieux-t kellett vala mondanom. Mikor valami cseppen, ugymond, az mindég tant mieux; a' tans pis akkorára való mikor az ember semmit nem nyer. – A' kettő egyre megyen! felelék. Pardonnez-moi, Monsieur, ugymonda a' Fogadós; a' kettő koránt sem megyen egyre.

A' tant pis és a' tant mieux lévén a' két sark mellyen a' francia conversatio nagyjában forog, illő megjegyeznem hogy igen jól fogná tenni az Idegen a' ki útját Parí felé veszi, ha e' két szóllásnak erejében derekasan megismerkednék, minekelőtte a' Nagy Városba beér.

Egy hirtelen fiatal Marquis azt kérdé az angol Követ' asztalánál Hume Úrtól ha ő e Monsieur Hume, a' Poeta? – Nem vagyok, felele Hume Úr egész nyugalommal. – Tant pis, kiálta a' Marquis.

Ez az Úr Hume Úr, a' Historicus, mondá egy más Vendég. – Tant mieux, kiáltá a' Marquis. 'S Hume Úr, kinek tiszteletre-méltó szíve ismeretes, köszönte a' Marquisnak ezt a' tant pis és tant mieux-jét.

Elvégezvén nálam a' maga leczkéljét, a' Fogadós beszóllítá La-Fleurt – ez vala neve a' fiatal-embernek kit nekem ajánlott – de ezt bocsátá előre: Alkalmas volta felől nem szóllhatok; a' részben nem ismerem; Uraságod meg fogja ítélni tudni, veheti e hasznát; de hűségéért mindenemmel jót állok.

A' Fogadós ezt olly hanggal mondá, melly minden gondolatomat arra szegezte a' mit tenni épen készültem; 's La-Fleur, ki az alatt oda-ki azon szorongásban várakozék mellyet a' maga idejében minden érzett a' kit anya szült, belépe.

²⁰ Fogadós

MONTREUIL.

Nekem az a' gyengém vagyon hogy már első pillantásra jót szoktam gondolni az egész világ felől; 's e' gyengeség soha nem esik reám inkább mint midőn valamelly pauvre diable a' maga szolgálatjával egy olyan más pauvre diablet jó megkínálni mint magam. 'S ismervén gyengémet, megengedem az eszemnek épen ez okból, hogy ha neki úgy tetszik, egy kevésé eltávozhasson. Még pedig inkább vagy kevesebbet, secundum modum et casum a' mellyben állok – 's hozzá vethetem bízvást, secundum genus personae vel rectae vel regendae.

Azon pillantatban hogy' La-Fleur szobámba belépett, jámbor nyílt képe a' dolgot a' szerént intéztette-el velem a' mint azt az ő java kívánta. Az első lépés tehát mellyet tévék, az volt hogy ötet szolgálatomba vevém, 's csak azután fogtam vizsgálat alá ha ő az e a' kinek hasznát veendhetem. – Mind egy, mondám; kimutatja mire alkalmas a' szerént a' mint szükségem fog alkalmakat nyújtani. – Osztán hiszen a' franczia mindent tud.

De a' szegény La-Fleur semmit nem tudott egyebet a' világon mint dobót pergetni 's egy két marschot játszani a' maga sípján. Meg kell vallanom, gyengeségem soha nem volt inkább megpirítva okosságom által mint midőn a' La-Fleur' képességeit igyekeztem elővonni, 's láttam hogy minden erőlködéseim haszontalanok.

La-Fleur, a' világba kilépén, azon nemes tűztől érzé élesztetni szívét mellyet az ő földijei olly hatalmasan érzenek: egy két esztendeig szolgált a' Királyt. Ezen idő' elmúltával, minekutána a' nemes sentimentnak eleget teve, 's látta hogy az a' becsület hogy ő dobót tud verni, alkalmasan magában fogja találni jutalmát, 's a' Dicsőség' Temploma' kapuját előtte fel nem nyithatja – oda-hagyá a' szolgálatot, megvonta magát a' maga jószágaiban, 's ott comme il plaisait à Dieu élt, – melly annyit teszen mint széjjel élni.

Már az szép, mondá az Okosság; imhol olly ficzkót vevél magad mellé hogy végigkísérjen Francia- és Olaszországon, kinek minden tudománya abban áll hogy dobót tud pergetni! – Hát osztán? mondám. Hát a' mi Nemességünknek felénél többje nem megyen e egy ennél még hosszabb útra szint illyen csak dobót pergetni tudó Compagnon de Voyage-zsal, 's ezen felül még sípost 's egyéb ördögöt is kénytelen megfizetni mellé? – A' ki egy oktan alku' bajaiból szójátékkal tudja kifejtteni magát, én azt épen olly felette nagyon szerencsétlennek nem tarthatom. – De hallja csak Ked, La-Fleur, úgy e, Ked csak tud még valamit? – Oh qu' oui! Igen szép katonai-kamáschokat tud szővni 's czinczogni a' hegedűn. – Gyönyörű! mondá az Okosság. – Igen jó! mondám; én is játszom Bassó-n, 's így mikor kedvünk lesz, együtt fogunk játszhatni. – De még is beretválni, 's megigazítani a' parókát? – Arra nincs ember a' ki szívesbb készséggel bírjon. – Ezt az ég is elégnek veszi, 's én ne vegyem e elégnek? mondám.

Felhozák a' vacsorát, 's asztalhoz ültem. Egyik oldalom mellett egy angol pudlim a' másik oldalom mellett egy franczia inasom álla, annyi kedvvel képen a' mennyit a' természet valaha egynek nyomott arczára. Boldognak érzém magamat bírodalmomban. – És ha a' föld' Urai tudnák mit akarnak, szint olly boldogok lehetnének mint én valék.

MONTREUIL.

La-Fleur velem tévé-meg az egész útát, 's róla még gyakorta leszen szó. Illő hogy Olvasóimat vele bővebben megismertessem, 's a' mondottakhoz azt a' vallástétet tegyem az ő dicséretére, hogy soha nem volt kevésbb okom megbánni hogy követem vezérlő ösztöneimet, mint e' legény' megfogadásában. Ő annyira ártatlan, hű, szolgálatra mindég kész ember volt mint valaha hágdalhatott egy a' maga Philosoph Urának sarkai megett; és ámbár én az ő magokban elég becses tudományainak – dobót pergetni 's kamáschokat szővni – igen kevés²¹ hasznokat vehetém: elméjének semmi lankadást nem szenvedhető vídámsága által naponként és óránként meg voltam jutalmazva. – Elég pótolék volt az mind azokért a' miknek hijával vala. Az ő tekintetei voltak menedékeim minden saját bajaim és viszontagságaim között. – Majd azt találám mondani hogy az övéi között is; de La-Fleur az effélét nem hagyta félni magához. Mert hosszú vádorlásainknak közepette akármi érte legyen bár, – éh, szomj, fázás, meztelenség 's álmatlanul-töltött éjek, vagy más valamely verdezései a' kegyetlenkedő Fortunának, az ő arcán soha nem lehete látni semmi indexet melly erre mutatott volna. Ő mindenkor ugyanazon vala. És ha én is Philosophus vagyok magamnak – pedig Sátán olykor-olykor azt veri főmbe hogy az vagyok – nagyon meg van alázva e' képzeletem' kevélysége mikor elgondolom, mennyit kell e' részben e' szegény-legény' Complexionális Philosophiájának köszönnöm, melly által egy jobbneműnek levék tagjává. – Mind a' mellett La-Fleur egy kevéskét a' nyalka-bohók felé sántítgata. – De első tekintetre lehetetlen látni hogy ő inkább természet mint mesterség által tétetett azzá. 'S nem tőlénk harmad napot Párizsban, 's ő teljességgel nem látszott annak.

MONTREUIL.

Midőn más nap reggel La-Fleurt a' maga hivatalába béiktatám, általadtam neki motyózsákomp' kolcsát, félduczet' ingeim' 's egy pár fekete selyemnadrágomp' Inventáriumával, 's meghagytam neki, kötné-fel a' bakra, fogasson, 's küldje-fel a' Gazdát a' számadással.

Ez a' legény Szerencse'-fija, mondá a' Fogadós, mutatván az ablakról hogy öt hat leány körülfogá La-Fleurt, 's azalatt míg a' Postillon befogta lovait, tőle a' legtapadóbb szívességgel búcsút vevének. La-Fleur sorba csókolta 's egyszernél több ízben kezeit, kénytelen vala háromszor megtörlni szemeit, 's azt az ígéretet tette nekik hogy Rómából olly ajándékot hoz nekik a' mire szükségek van.

Ezt az embert az egész világ szereti, mondá a' Fogadós; 's alig van szög Montreuilben, hol utána sóhajtozni nem fognak. Nincs több egy hibájánál: mindég szerelmes. – Annak szívesen örvendek! mondám; az engem megment azon fáradságtól hogy nadrágomat minden éjjel vánkossom alá elrejtsem. – Midőn ezt mondtam, nem annyira La-Fleurt dicsértem mint magamat; mert én életemnek minden napjaiban vagy egy

²¹ kevés

vagy más Herczegnébe mindég szerelmes voltam, 's úgy hiszem hogy az boldog kimúlásomiglan mindég azon szerént lészen. – Tökéletesen meg vagyok győződve hogy ha képes vagyok valamelly alacsony tettet elkövetni, az akkor esik midőn egyik szerelmemnek vége van 's még nem kezdődött-el a' másik. Míg az illy Interregnum tart, mindenkor zár alatt érzem szívemet; ki nem tudok belőle zsarolni három fillért egy szegénynek. Azért rajta vagyok hogy azt olly kurtává tegyem a' mint lehet; 's azon pillantásban a' midőn ismét lángot kaptam, megint olly szánakozó, nagylelkű vagyok mint előbb, 's kész vagyok tenni mindent és mindennel, csak meggyőztetsem hogy benne nincs sem bűn sem véték.

De valóban ezzel a' szerelmet magasztalom, nem magamat.

A' TÖREDÉK.

Abdéra' városa, ámbár Democrit ottan lakott, 's a' nevetésnek 's ironiának minden hatalmát megtérítésekre fordította az ottan-lakóknak, a' legelfajultabb, elvetemedtebb vala Thrákiának minden városai közt. Mennyi méregnyújtás, zendülések, perpatvarkodások, gyilkolások, paszquillek és zabolátlanságok! Fényes nappal sem vala senki batorságban az úczákon. Éjjel még több esett!

Egyszer, midőn a' latorság a' legfőbb pontra hágott, történet szerént történt hogy Euripidesznek Andromachéját játszanák. Tetszék a' darab minden játszóknak. De mind azon helyek közül melyeket a' nép megkedvelt, egy sem hatott erőbben imaginatiojára mint a' természetnek azon vonásai melyeket a' Költő Perseusznak érdeklő szavaiba font: „Szerelem, Ura Isteneknek és Halandóknak!”

Más nap az egész város iamboszi lábokban szóllott, 's semmit nem szóllott egyebet mint Perseusznak szívreható szavait: „Szerelem, Ura Isteneknek és Halandóknak!” Minden úcza, minden ház ettől zenge, „Szerelem Ura 'stbb. – Minden száj, mint a' mesterségtelen kedves dal' természeti hangzása melly akarunk ellen is emlékünken forog és magának útát nyit... „Szerelem, Ura Isteneknek és Halandóknak!” – A' tűz elhatalmazott, 's az egész város, mintha egy embernek szíve volt volna, megnyílt a' szerelemnek.

A' Patikások egy fertong húnyort sem tudtak eladni. Egy Kardcsászár sem vehette reá szívét, hogy halálnak eszközeit dolgozza többé. Barátság és Rény találkozásnak elő 's megcsókolták egymást az úczákon. Minden Abderita a' maga szalmasípjához nyult 's minden Abderitáné elhagyta a' bíborszádvát, szűzen leült, 's az éneket hallgatta.

Semmi más Isten nem fogta volna azt tehetni, úgy mondja a' Töredék, mint az a' kinek hatalma egekől a' földre 's még a' tenger' mélyéig is terjed.

MONTREUIL.

Midőn kész minden, 's a' Fogadónak minden positiója megvan veszekedve, meg van fizetve, még van valami az ajtónál mellyen illő általeszenek – hanemha a' megveszekedés' aktja benneteket elmérgesíte – minekelőtte a' székérhez jutottatok: a' szegény-

ség' fiaival és leányaival kik itt benneteket körülögnak. – Senki ne mondja: Akasztófára velek! Az felette keserű út addig; 's osztán ők elég inségen mentek eddig is keresztül. – Én jobbnak tartom néhány sou-t kezeimbe venni; 's azt tanácslanám minden jobb Passagiernek hogy tegye ugyan-ezt. Nem szükség hogy azt magának szorosán feljegyezze; sem hogy Naplójába felírja miért és mi okból. Könyvbe lesz az írva egy más helytt.

A' mi engem illet, nincs ember a' ki kevesebbet adjon mint én, mert én, talán senkit nem ismerek a' ki illy keveset adhasson. Azonban ez lévén első tétele adakozásomnak Franciaországban, annál több figyelemmel tettem azt.

Mit csináljak velek? mondám 's ráztam a' pénzt markomban; csak nyolcz sou-m vagyon, 's itt ugyan-annyi férjfi 's ugyan-annyi asszonyszemély vár reám.

Egy elrongyollott szegény-ember, kin nem vala semmi ing, azzal hagyá szembe tűnetni magát hogy két lépésnyire vonult hátra a' körből 's meghajtása általjelenté hogy semmi részt nem kíván. Midőn egyszerre zeng is a' Parterre: Place aux Dames! több 's gyengédebb elsőséget nem mutathat a' szép-nem eránt, mint a' mit ez a' szegény-ember mutatot.

Kegyelmes ég! kiálték; melly bölcs okok indíthattak tégedet annak rendelkezésére hogy a' koldusi-szegénység és az életi-nyájasság itt azon hajlékban lakjanak, holott más tartományokban egymástól messze vannak elválva.

Reá-toltam egyget a' nyolcz sou közzül, egyenesen azért, mert olly széplelkű volt.

Egy törpe, eleven szegény-legény általellenben állott²² velem, hónja alatt tartván egy valamit a' mi hajdan kalap lehetett, kivonta zsebjéből szelenczét, 's vesztegető adakozással megkínálta társait. Az nem kisdad adomány volt, 's mindenfelől köszönettel tolatott-vissza. A' kisember jószívű fejbillentéssel kényszeríté őket hogy vegyenek. Prenez-en! prenez-en! monda, 's másfelé tekintett, 's így veve mindenik. – Kár volna ha szelenczéd kiüresednék! mondám magamban, 's egy két sou-t nyomtam a' szelenczébe, magam is vévén tobakjából hogy ez által adományomnak becsét emeljem. – Ő a' második jótétel' súlyát inkább érzé az elsőnél, – azzal eránta becsülést mutatam, az első csak adomány volt – 's a' földig hajtá magát.

Fogja Ked! mondám egy öreg katonának, kinek el vala szabva egyik karja, és a' ki a' sok háborúk által látszott lenni illy öreggé téve. – Vive le roi! kiáltá a' vén katona.

Ennek is két sou-t adtam, 's már csak három marada kezemben. Ezek közzül egyget pour l' amour de Dieu adék-ki, mert az egyik asszony így kért. A' szegény kérőnek ki volt törve egyik forgó-csontja. És így az más okból nem lehetett.

Mon cher et tres charitable Monsieur! – Alljon-ellent ennek a' ki tud.

Milord Anglois! – A' hang is megéri a' pénzt – és így oda adám az utolsót.

De az adás' hevében szemem el talála síklani egy Pauvre-honteux-ön, kinek nem volt senkije a' ki érette kérjen, és a' ki, a' mint látszott, készebb volt volna veszni mint hogy maga tégye a' kérést. Közel állott a' szekérhez, de kívül a' körön, 's könnyet törölt-le arczáról melly, a' mint ítélnem leheté, jobb napokat látott egykor. – Irgalomnak Istene! kiálték, 's imhol elfogyott a' mit adhatok. – De hiszen neked ezereid vannak! kiálta bennem a' természet ezer szózáttal. Tehát adtam. Mit? az a' dologra nem tesz

²² általellenbenállott

semmit. Most szégyellem kimondani, melly sokat; akkor szégyellve gondoltam-el, melly keveset. Ha az Olvasó által tudja magát tenni helyzetembe, megértvén e' két sarkot, mondja magának mennyi lehetett egy és két líver között.

A' többinek semmit nem adhattam mint egy *Que Dieu vous bénisse!* – *Et le bon Dieu vous bénisse vous-même!* kiálta a' vén katona, a' kis ember 'stbb. A' *Pauvre honteux* nem mondhatta semmit. – Egy kisded kendőt vont-elő zsebjéből 's elfordulva törölte-meg²³ szemeit. – Azt hiszem hogy ő inkább köszönte a' mit kapott mint a' többi.

A' BIDEŦ.

Minekutánna ezen apró dolgaimon általestem, több nyugalommal űltem-be szekerembe mint valaha egész életemben. La-Fleur egy nagy *courrien-stiblit* egy kis postalónak az egyik oldalára, egy másikat a' másikára rakott-fel – mert az ő vékony lábszáracska' a' nagy saruban annyinak vehetem mint semmi – elébb tovább nyargalózott előttem, olly szerencsés és olly peczkes mint egy parányi Princzecke.

De mi a' szerencse, mi a' nagyság az élet' színes, tarka scéneiben! – Egy döglött számár, minekelőtte félmérföldnyire haladánk, La-Fleurt a' maga szép pályafutásában²⁴ egyszerre elakasztotta. A' bideŦ el nem akara menni a' dög mellett. A' Lovag és az állat között nagy csata támadt, 's a' nyavalyás fiú az első szökéssel mellyet a' ló teve, űresen hagyá lábszáracska'jától a' rettenetes sarut.

La-Fleur a' maga esését úgy szenvedé mint francia-keresztényhez illik. Egy szó sem repült-ki egyéb szájából mint: *Diable*. Csak hamar össze-szedte magát, 's új próbához látott, minekelőtte a' bideŦet a' két saru közzé fogá, 's úgy elverte mintha az dobba vált volna.

A' bideŦ az út' egyik feléről a' másikra ugrott, azután hátra, most ide, majd meg'amoda – egy szóval mindenhova csak a' döglött számár felé nem. La-Fleur feltette a' fejét hogy meg kell lenni, 's a' bideŦ ágaskodott, fűtt.

Mi baja lovadnak, La-Fleur? kérdém. – Uram, felele La-Fleur, nincs átalkodottabb, makacsabb bestia a' világon. – De mit fárasztja-ki Kend mind magát mind a' paripáját? hagyjon békét neki; menjen a' merre akar. – La-Fleur leszállott, 's jól reá vonítván korbácsát, a' bideŦ szavamon foga, 's egyenesen Montreuilnek²⁵ vette útját. – Peste! mondá La-Fleur.

Meg kell jegyzenem hogy ámbár La-Fleur ezen viszontagságainak alatta az exclamatióknak egyedül ezen két formulájival élt, tudnillik a' *Diable*-ellel és *Peste*-el, illetén mindazáltal a' francia nyelvben három vagyon, és ezek a' Grammatikáknak *gradus positivus*-, *Comparativus* és *superlativus*aikhoz hasonlíthatnak. Az élés velek a' szerént esik a mint a' váratlan esetek' szemei mellyeket a' történet életbe hoz, kívánják.

²³ törölte-meg

²⁴ pályafutásában

²⁵ Montreuilnek

A' Diable melly első, és így gradus positivus, többére az elmének szokott megindulásában talál helyt, midőn a' kistekintetű dolgok másként esnek mint vártuk. Midőn doublettet vet a' koczká 's az ostáblán a' lyukat nem szabad bezárni, 's a' La-Fleur' hengerbuczká a' bidetről. Ugyanez okból midőn alattomos sógorodás súl-ki, a' férj a' Diable-ellel él.

De a' nagyobb esetekben, midőn a' történet bosszúsbb, például midőn a' bidét még el is szaladt 's La-Fleur a' maga courier-stiblijével az Úr-Isten' földjén elterülve hagyá – az már a' második grádus – 's ilyenkor a' Peste fordul elő.

A' harmadik eset –

's itt telik-el szívem szánakozással 's ellágyúlással midőn elgondolom, melly nyomorúságokon kellett végigmenni egy illy pallérozott nemzetnek, míg annyira keserítetett általak hogy ezzel élhessen.

Ti felső Hatalmasságok kik az emberi nyelvet feloldjátok 's szózatossá tészitek a' fájdalomban, oh nyujtsatok énnekem illendő kifejezéseket hogy kitehessem e' superlatívot! 'S engedni fogok a' természet' könnyítő ösztönének.

De minthogy erre a' franczia-nyelvben nincs szó feltettem magamban hogy minden visszás esetet melly reám jönni fog, minden szó nélkül fogok hagyni.

La-Fleur, ki magában nem tette-fel azt, követte szemeivel a' bidétet, míg egészen el nem²⁶ tűnt. 'S az Olvasó képzelje, ha tetszik, hogy midőn azt többé nem látá, melly exclamationis formulára fakadt.

Nem látván lehetőnek hogy a' meghaladt lovat egy Caurier-saruba öltözött gyalog-ember utólérhesse, egyebet nem tehettem mint azt hagyni hogy La-Fleur a' bakra vagy be a' szekérbe mellém üljön.

Én az utóbbat választottam, 's fél óra alatt a' Namponti Postaházhoz értünk.

A' DÖGLÖTT SZAMÁR.

NAMPONT.

'S ez, mondá, tarisznájában vévén egy kenyérszelet' héját, 's ez volna utolsó harapásod ha élnél 's megoszthatnád velem. Hangjából mellyel a' szót ejtette, úgy hittem hogy fájdalmában gyermekéhez szóll, kit eltemete: de számára volt, és épen az a' számár mellyet az út mellett látánk, és a' melly La-Fleurnak annyi bajt okoz. Az ember nagyon látszott azt kesergeni, 's egyszerre emlékembe hozá Sancho Pansának kesergő énekét a' magáé után. De ez azt a' természetnek valóbb hangzatjain siratá.

Egy kő-lócán űlt az ajtó előtt, 's mellette volt a' nyereg és a' fék mellyet néha felemelt, 's le-letett, majd végig-nézte 's a' fejét lógatta reá. Azután elővette a' kenyér-héját mintha meg akarta volna enni, egy ideig kezében tartotta, 's a' zabolára tette-le melly a' számár' szájában szokott volt állani, 's nagyokat sóhajtott.

Tettetlen bánatja sok nézőket vonzza mellé, 's La-Fleur közéjük elegyedett míg a' lovakat előhozák. Én szekeremben maradtam, 's mindent láthaték, hallhaték, a' mi történt.

²⁶ elnem

Azt beszéltte hogy Spanyol-országból jó, hova Würzburg' tájékaról útazott, 's eddig ére visszamenőben. Kiki óhajtá tudni hogy egy illy szegény vén embert mi indíthatott illy nagy útra.

Ah, monda, az ég nekem három gyermeket adott. Az egész Német-országban nem volt gyönyörűbb három gyermek. A' két elsőt egyhét alatt ölte-meg a' himlő, 's már az utolsóra is reá esett. Rettegtem hogy ez is meghal, 's fogadást tettem, hogy ha az ég életben hagyja, a' Compostellai St. Jágóhoz teszek egy szent utat.

Eddig érvén a' beszédben, megállott, 's keserven sírt, 's most folytatta történetét. – Az ég elfogadta a' fogadást, 's ő ezen a' tűrő állaton tette-meg az utat. Együtt szenvedtük mind ketten az út' sanyaruságait, 's ő ugyanazt a' kenyeret ette mellyet én egész útunk alatt, – egy szóval úti-társam volt 's pajtásom.

Valakik hallák, mind szánakódásra lágyultak az egygyűjű jámboron. La-Fleur pénzzel kínálta-meg. A' kesergő azt felelte hogy neki arra szüksége nincs. Nem a' számár' árán, magán a' szamaran bánkódott ő. Meg vagyok győződve, ugymond, hogy engem szeretett a' számár. 'S ott nekik elbeszéltte mint jártak mind ketten, midőn megmászta a' Pyrenéeket. Egyike elvesztette a' másikat, 's harmad napig nem akadtak-öszve. Ezen egész idő alatt a' számár épen úgy kereste őtet mint ő kereste a' szamarat, 's míg fel nem lelték egymást, nem tudta sem egyik sem másik mi az étel, mi az ital.

Legalább egy vigasztalásod van e' vesztességben, jó ember, mondám a' németnek; az, hogy te neki bizonyosan szelíd, gondos gazdája valál. Ah! felele, míg életben volt, azt hittem én is; de most, miolta nem él, egészen másként lelem azt. Félek hogy szomorúságom' sullya és a' magamé azon felül, nehezebb volt mint a' mit elbírhott. Ez rövidítette-meg a' szegény állat' életét, 's rettegek hogy ez a' bűn lelkemen ül.

Melly szégyen az emberiségnek! mondám magamban. – Ha mi csak a' szerént szeretnénk egymást, mint ez szerette szamarát, az még is valami volna!

A' POSTILLON.

NAMPONT.

Ez a' történet nagyon meghatott. Nyugalomra volt volna szükségem. A' Postillon azzal nem gondola, 's nyargalva hajtott a' kirakott úton.

A' szomju Útas nem epedhet inkább egy ital fris víz után az Arábiai homokpusztákon, mint az én lelkem epede a' lassu csendes mozgás után; 's nagy vélekedés támadt volna bennem a' Postillon eránt, ha velem bús léptekkel csúszkált volna. De oh mi messze vala ő attól hogy ezt tegye! A' mint a' bánkódó német elhallgata, minden érzés és irtalom nélkül vagdolta a' maga szegény állatjait, 's csattogva pattogva, hogy belé könnyen meg lehetett volna siketülnöm, ment.

Kiáltottam reá, oly nagyon a' hogy' bírta mellyem, hogy menjen lassabban az Isten' szent nevéért. Minél inkább kértem, annál inkább nyargalt. Hordjon-el a' manó macasságoddal! mondám. Addig fut Ked, 's addig tépdeli-öszve minden inaimat, hogy végre megharagít, 's akkor osztán lassan megyen, hogy magam kérjem hogy hajtson jobban.

A' Postillon a' csudát úgy is tevő mint egy való bűbajos. Azalatt míg egy meredek domb' lábaihoz ért, egy negyed-mértföldnyire Namponttól, megharagíta magára – azután magamra haragíta-meg hogy magamat meg hagytam haragítani.

Most már szerettem volna ha ugyancsak hajtott volna. – Iramodjunk, Sógor; kérlek, menjünk jobban! mondtam neki.

De a' Postillon mutatta a' hegyet. Vissza akarám hozni magamat a' szegény németnek 's a' számárnak hisztóriájába²⁷. De el vala szakadva a' beszéd' fonala, 's épen úgy nem tudtam arra reá-akadni mint a' kocsislegény nem a' maga ügétési-lépéseibe.

Itt az ördög úzi a' maga dolgait! mondtam. – Itt ülök, 's hajlandónak érzem magamat mindent a' jó oldalról venni, 's mindennek kajlán kell csapni reám!

A' természetnek a' maga kincsei közt mindég vagyon egy enyhítő szere, elcsiláptani inségünket. Elfogadám azt az ő kezeiből 's elalvék, 's az első szó melly megcsapta füleimet, Amiens vala. – Ohó! mondtam, 's feldörzsölém szemeimet. Hiszen épen ez az a' hely hova a' szép Özveggy jőni fog.

AMIENS.

Alig röpiült-ki számon a' szó, midőn a' Gróf L*** hintója mellyben a' hűgával egygütt ült, szekerem mellett elméne. Csak annyi ideje volt hogy meghajthatá magát felém, de mint a' ki azt akará jelteni hogy reám ismert és hogy mondani kívánna valamit.

Megállá a' mit a' tekintet ígért; mert még nem végeztem vala el vacsorámat midőn bátyjának cselédje egy levelet hoz nekem tőle. Kért hogy az első reggel mellyben nem fognék jobbat tehetni, adnám-által Madame de Rambouilletnek az egygüttjövő levelet. Ehhez csak azt vetette hogy szerette volna nekem előbeszélleni történetét, 's sajnálja hogy erre ideje nem volt; de ha valaha Brüsszelbe talállok jőni 's addig nevét el nem feledtem, öröme lesz ha a' mivel most adósom marada, le fogja fizethetni.

Meglátlak tehát, széplelkű Asszony! mondtam. Visszajővén Olasz-országból, Német-országnak, Hollandnak veszem útamat, 's ki térek egy kis fordulattal Flanderbe. – Mit tesz az, ha tíz statio volna is? Légyen bár ezer! – Melly szebbnemű gyönyörrel lesz meg koronázva útam, midőn egy beszédnek érdeklő történetei által lésszek érdekelve, mellyet előttem maga tartand a' keresztviselő! Azt sírni látni! – 'S ha könyűjinek forrásaitak bé nem tömhetem is, melly irígylést-érdemlő érzet az hogy egy szép asszony' orczájáról a' fájdalom' cseppjeit le fogom törölhetni, mellette ülven a' szent éj' csendében, homályában!

Gondolatomban minden bizannyal nem vala semmi rossz. És még is keserű vádakat tettem érte mingyárt ekkor szívemnek.

Életemnek különös boldogságai közé tartozik hogy én, a' mint feljebb már említettem, a' fülemig voltam mindég vagy ebbe vagy abba szerelmes. 'S úgy esvén hogy utolsó lángom, midőn egy szegletnél találék elmenni, a' féltékenységnek egy szusszant szele által kifúvatott; én azt mintegy három holnap előtt az én Elízám' tiszta lámpájánál

²⁷ hitsztóriájába

ismét meggyújtottam. 'S midőn azt cselekvém, esküdtem, hogy az égni fog egész útam alatt. – 'S mit használna titkolnom? örök hűséget fogadtam neki. Elízának egész szívemre vala jusa. Szenvedelmemet felosztani annyit teszen mint fogyasztani, kitenni mint szerencsétetni. A' ki szerencsétet, veszthet, 's²⁸ akkor osztán, Yorick, mit felelsz, mit felelhetsz egygy illy hű szívnek? egygy szívnek melly el vagyon telve bízadalommal, – illy jó, illy szelíd, illy tiszta és vétlen?

Nem! nem! mondtam félbe-szakasztván önn-magamat; nem megyek Brüsszelbe! De képzeletem mindég mené a' maga útját. – Emlékeztetém magamat elválásunk' utolsó pillantatakor tekintetére, midőn sem Eliza sem én nem tudánk egyebet mondani mint egygy Adieut – képerre tekintettem mellyet fekete pántlikán függeszte nyakamba. Elpirultam. Meg akarám csókolni. Egygy titkos szégyen tartóztata. – Ez a' gyenge virág, mondtam kezembe szorítván a' képet – el kell e neki hervasztatni szintén töviglen? 's általad kell e elhervasztatnia, Yorick, ki azt fogadád, hogy kebled lészen sírja?

Örök kútfeje minden boldogságnak! kiáltám, 's térdre vetém magamat – légy bizonyosága fogadásomnak! te, és minden mennyei lelkek! nem látom meg Brüsszelt, hanemha Eliza is velem jó! ha az az út engem mennybe vinne is!

Az illetén-nemü elragadtatásokban a' szív az ész' bosszujára mindég sokat mond.

A' LEVÉL.

AMIENS.

Szerencse Istenné nem tekingete mosolygó kacsintásokkal La-Fleurre. Lovanczsága felette szerencsétlenül űte-ki, 's azon huszonnégy óra olta mellyeket szolgálatomban tölte, még semmi alkalom nem tolá-elő magát hogy szolgálatja' készségét bizonyíthatta volna. A' szegény kamaz lángolt nyugtalanságában. – A' Gróf L^{***}' inasának érkezése a' levéllel erre neki jó alkalomnak látszott, és így mohon kapta azt. Azon képzeletben hogy nekem fog tenni becsületet figyelme által, a' fogadó' hátulsó részében megnyitata egygy szobát, 's pajtását egygy palaczk igen jó Picardi borral regalizálta-meg. A' Gróf' inasa nem akart sem adósa maradni, sem gorombának tetszeni, 's elvitte magával a' Gróf' hőtéljébe.

La-Fleurnek vidám képe – mert neki egygy tekintete is annyit ért mint minden Ajánló-levél – a' háznak minden férjfi- és asszonycselédjeit barátjaivá tevé neki. 'S mint derék francia patriót ő koránt sem kínálgattatá magát látatni mit tud; kevésbb idő alatt mint négy öt percz, elővoná sípocskáját, 's a' Komorna, a' Szobaleány, Házmester, Szakács, inasok, konyhaszolgálók, kutyák, macskák, szinte egygy vén²⁹ majomig, tánczra kerekedtek. Az özönvíz olta nem lehetett látni vígabb konyhát.

Madame de L^{***}, által menvén a' folyosón a' bátyja' szobájából a' magáéiba, elcsudálkozott a' nagy zsinaton, muzsikán, 's csengetett a' Komornának³⁰ 's tudni akará, mi

²⁸ veszthet. 's

²⁹ egygyvén

³⁰ Komornáuk

esik; 's megértvén hogy a' házat illy vígságba az angol Úr' cselédje hozá, leizene, hogy az jőjön-fel.

A' szegény tüske nem akara üres kezekkel megjelenni előtte, és így azalatt míg a' grádicson felhágdogált, tele-pakkolta magát egy rakás complimenttel mellyeket az ő Ura fogna Madame de L***nek küldeni. – Ezekhez még egy hosszú lista tudakoztatásokat csúsztatott, Ő Nagyságának mintléte eránt. – Még sem elég. Mind ezeket az a' jelentés követé hogy Monsieur az ő Ura au désespoir vagy az Ő Nagys'. ellankadásai miatt, 's végre hogy Monsieur a' levelet mellyel őtet Madame megtsitztelé, vette legyen. – 'S reménylem, mondá neki Madame de L***, a' maga Ura nékem tette azt a' honneur-t hogy egy két sor választ kapjak tőle?

Madame de L*** a' kérdést a' bizonyosság' tónjával tévén, La-Fleur nem vala képes várakozását eloszlatni. Reszketet Urának becsületéért. 'S nem lehetetlen hogy compromittálva látá a' magáét is hogy olly faragatlan embert szolgál a' ki feledhetné melly bánással tartozik férjfi az asszonyi nem eránt. E' szerént azon kérdésre, ha hozott e' választ – Oh, qu' oui! felele, 's levetvén a' szoba' parquetjére kalapiját, bal kezével ruhájának jobb zsebjebe nyult, 's továbbá ismét a' balban kereste azt a' jobbikkal. – Diable! – Azután mindenik zsebjét nézte, zseb után zsebet, nem feledvén még nadrágzsebjét is – Peste! – La-Fleur pakkolni kezd, le a' földre, egy szennyes cravat, egy kendő, egy fűső, egy ostorsujtás, egy háló-süveg. Most kalapjában keresi a' levelet. – quelle étourderie! monda. – A' fogadóban fogta hagyni hol az inassal boroztak. – Mingyárt megyen 's hozza. Három percz alatt itt lesz vele.

Epen felköltem vacsorám mellől midőn La-Fleur belépe, 's elbeszélé melly rendessen járt, 's azt veté, hogy ha Monsieur talán par hasard felejtett volna válaszolni Madámnak, a' botlást e' szerént könnyű volna helyre hozni; ha pedig akarva tette volna, a' dolog úgy áll mint állott.

Nem voltam épen bizonyos hogy az étiquette szorosan kívánja e' választ. De nincs ördög a' ki La-Fleurre megneheztelhetett volna. Valamit teve, ő azt mind Ura' becsületének féltése miatt tévé. 'S ha eltévesztette volna is a' való útát, ha ez által engem embarrass-ba hozott is, szíve hibátlan volt. – Hiszen én nem valék azért kénytelen írni. És a' mi a' dolognak végső billentést ada, nem néze-ki a' szerént mintha hibázott volna.

Jól van, La-Fleur, mondám. – Mint a' villám, úgy repüle, ki a' szobából, imhol hozza a' tintát, tollat, papirost, 's örvendő képpel rakta-ki asztalomom hogy a' tollhoz nem nyulnom lehetetlen volt.

De mit írnak? – Elkeztem 's nem ment – Újra kezdtem. – Egyik ívet a' másik után rontottam-el.

La-Fleur látta tépelődéseimet, 's egy pohárban vizet hozott, meghígítani a' tintát. – Azután port hozott, és pecsétlő-viaszat. – Nem vala haszna; írtam, törölgettem, téptem, égettem. Megint írtam. – Peste de l' étourdi! mondám félhanggal. – El nem tudok készülni vele! 'S a' mint ezt mondám, földhöz csaptam a' tollat.

La-Fleur látván mit szenvedek, félénk alázatossággal járúgata felém, 's ezer meg ezer mentségeket hordván-elő azon szabadságaiért mellyeket tenni bátorkodik, jelentette hogy zsebjében egy levél van, mellyet egy Dobos írt a' Káplár' feleségéhez, 's úgy mondá hogy az tökéletesen az én esetemre fogna illhetni.

Nagy kedvem volt tetszését tenní a' jó ficzkónak, és így Hadd látom tehát! mondam.

La-Fleur hirtelen' kapa-elő egy zsíros, apró papirosokkal 's össze-rongyollott, szerelmes-levelkéekkel tele-tömött étuis-t, letette az asztalon, 's felbontván a' szíjat mellyel az körül vala kötve, eggyenként szedte-ki és sorban egymás után a' leveleket míg az akada kezébe a' mit keresett. Le voilà! kiáltá, 's tenyerébe csapott. Megnyitotta, kinyujtogatta, 's elterítette előttem, 's három lépésnyire vonta vissza magát míg olvastam.

A' LEVÉL.³¹

Madame,

Je³² suis pénétré de la douleur³³ la plus vive, et réduit en même temps³⁴ au désespoir par ce retour imprévu du caporal qui rend notre entrevue de ce soir la chose du monde la plus impossible.

Mais vive la joie! et toute la mienne sera de penser à vous.

L' amour n' est rien sans sentiment.

Et le sentiment est encore moins sans amour.

On dit qu' on ne doit jamais se désespérer³⁵.

On dit aussi³⁶ que monsieur le caporal monte la garde mercredi³⁷: alors ce sera mon tour.

Chacun à son tour.

En attendant, vive l' amour! et vive la bagatelle!

Je suis

Madame,

avec tous les sentiments³⁸ les plus respectueux et les plus tendres tout à vous.

JACQUES ROQUE.

Nem kelle egyebet tennem mint a' Káplárt a' Gróffá váltaztatnom, 's ha a' szeredai strázsát kihagyom belőle, a' levél bízvást mehetett. Hogy hát a' fiúnak kedvét töltssem, ki az én becsülemért, a' magáéért, 's a' leveléért is azon felül nagy rettegésben álla ott, leszedtem a' savóját, 's levelem kész vala. Reá ütöttem pecsétemet, 's kezébe adtam La-Fleunak hogy vigye, 's más nap folytattam útam Párizs felé.

³¹ [Kazinczy saját fordítása a szövegvégi magyarázatokban.]

³² Te

³³ dou leur

³⁴ tems

³⁵ désesperer

³⁶ aussi

³⁷ mercredi

³⁸ sentimens

PÁRIZS.

Gyönyörű város annak a' ki szép hintóval³⁹, szép lovakkal, félduczet lokajjal 's három négy szakáccsal⁴⁰ bír! – Melly szabadon, melly kényére élhet benne az ember!

De az olly kisded Princz mint jómagam, a' ki cavalerieben gyengécske, 's egész infanterieje egyetlen-eggy főből áll, okosabban bán, ha a' csata' mezejét másnak hagyja, 's inkább a' cabinetben igyekszik magát signalizálni ha fel 's be juthat-el.

Fel 's be mondom mert⁴¹ oda nem lehet perpendiculáris lineában alá bocsátkozni egy me voici, mes enfants⁴² – egy Imhol vagyok-kal – akár mit gondol egy vagy más.

Megvallom, az én első érzésem, mihelytt szobámban magamban és egyedül hagyattatám, koránt sem volt olly hízelkedő a' millyennek azt előre képzeltem volt.

Lomha lépésekkel vonakodtam az ablakhoz a' magam poros fekete kabátomban, 's egy egész tolongó világot láttam, sárgába-, kékbe-, zöldbe-, veresbe-öltözve, a' mulatság' gyűrűje után vergődni – az öregek tört láncsákkal 's sisakokban mellyekről már lehullott a' vizír – az ifjak aranyragyogásu fegyverekben, befürtözve a' két India' tarka tollaival – mindnyájan az után döfölgetének⁴³, mint Turnírajátékok' hajdani Lovanczai, dicsőségért és szerelemért. –

Te szegény Yorick! kiálték; mit akarsz te itten? Alig érkezél-meg 's ez a' pillongó láрма csak nem össze-tört. Keress valamelly kanyargó alléet melly be vagyon rakoncázva végein, mellyben még soha nem ment zörgő szeker, hova még semmi szövétnek nem hányta sugárait. Ott a' helyly a' hol te világíthatod-fel lelkedet, a' hol valamelly jószívű Nymphecskével édes beszédbe eredhetel, a' hol magadnak-való koszorúcskát találhatsz.

Hulljon-el orrom ha teszem! mondám, 's elővontam zsebemből a' Madame de Rambouilletnek szólló levelet. – Első kimenetelem e' Dámához lesz. – „La-Fleur?” – „Monsieur.”⁴⁴ – Hívjon Kend egy beretválót. – Azután kefélje-ki a' ruhámat.

A' PARÓKA.

PÁRIZS.

Imhol a' Parókás. – Reá-pillant parókámra⁴⁵, 's kimondja nyilván és világosan hogy hozzá nem nyúl. – Vagy felette volt mesterségének, vagy alatta. – Kénytelen valék újat venni, mellyet ő készített 's nagy magasztalásokkal ajánlott.

De félek, mondám neki hogy ez a' boucle rajta meg nem áll. – Mártsa Uraságod a' tengerbe, 's helyt áll még is! Ez vala felelete.

³⁹ hintóval⁴⁰ szakáccsal⁴¹ Mert⁴² enfans⁴³ döfölgetének⁴⁴ „„Monsieur.””⁴⁵ parókámra

Itt minden nagy scála szerént van szabva, mondám magamban. – Egygy Londoni Parókás ideájának legmagosbb emelkedése nem volt volna egyéb mint ez: Mártsa egygy dézsa vízbe. – Melly külömbség ez és az között? Mint az Idő⁴⁶ és az Örökkévalóság között.

Útálom mind a' fagyos kifejezéseket mind az azokat-szülő fagyos ideákat; 's többére annyira meg vagyok hatva a' természet' míveinek nagyvultok által, hogy, ha ki tudnám magamból csikarni, soha nem csinálnék⁴⁷ hasonlítást melly kisebb volna mint egygy – hegy.

A' francia Süblíme ellen e' példában nem lehet egyebet mondani mint hogy a' nagyság inkább fekszik a' szóban és kevésbbé a' dologban. – Oh, igen is, hogy az Oceán nagy ideákkal tölti-el a' lelket! – De minthogy Párizs nem a' tenger' szélén hanem jól benn a' szárazban fekszik, okosan nem tehetni-fel hogy postára fogok ülni, 's addig megyek míg tengerre találok hogy a' parókát vízbe mártsam. – A' Párizsi Művész⁴⁸ tehát jól tekintve semmit monda.

Egygy dézsa víz, ha tenger szélénél áll, felette szomoru figürkét teszen midőn vele tétetik az öszvehasonlítás, de⁴⁹ legalább az a' jó vagyon benne hogy meg akarván próbálni, ha fog e nem e állani a' buklím, ki sem kell lépnem a' szobából.

Mondjuk-ki tehát egygyügyüen és részre-hajlás nélkül tett vizsgálat után: A' francia-kifejezés többet ígér mint nyújt.

Én úgy hiszem hogy a' megkülömböztető bélyegeit a' nemzetiségnek az illetén apró bohóságokban lehet látni mint a' legfontosbb országlási dolgokban. Mert ezen utolsók körül minden nemzeteknek nagy férjfiái egymáshoz olly hasonlólag bánnak és szóllanak, hogy nem örömost venném-meg öt pénzen a' szabadságot, közzűlők egygyiket vagy másikat választhatni.

A' Parókás addig pizsmogott felcsínosításommal hogy már késő vala Madame de Rambouilletnél⁵⁰ megjelennem. De ha az ember a' kimenetelre egygyyszer elkészült, nem igen tud dolgot adni gondolatjainak. Feljegyzém tehát magamnál, hogy én a' Hôtél de Modéne-ben szállotam-meg, 's kimentem, nem tudván még hova és merre. – Majd elgondolom, mondám, ha az úczára érek.

A' PULSZ.

Idv nektek, életnek kedves apró nyájasságai! mert ti annak ösvényét egygyenesbbé, könnyebbé teszitek. A' kecsek, a' szépség szerelemre hajtják a' szívet első látással; ti pedig megnyitjátok temploma' kapuját, 's elfogadjátok az érkezőt.

Kérlek, Madame, méltóztassál nekem megmondani, merre kell mennem az Opéra-comique felé? – Tiszta szívből, Monsieur, felele, 's letevé munkáját.

⁴⁶ Idő

⁴⁷ csinálnak

⁴⁸ Művész

⁴⁹ De

⁵⁰ Rambouilletnél

Öt hat bolt előtt is elmentem, 's beléjek pillantottam, ha talállok e arczot melly nem fog redőre sodródni midőn hozzá e' kérést teendem. – Ez az asszony ollyannak látszott, 's betértem.

A' bolt fenekében űlt egy alant széken, általellent az ajtóval, 's egy pár zsabót tűzött.

Tiszta szívből, monda, 's egy üres székre tette-le munkáját, 's olly kedves arcczal költ-fel teljesíteni kérésemet, hogy ha ötven louis-t költöttem volna is el boltjában, ezt kellett volna mondanom: Ez az asszony nem hálátalan.

Itt el kell fordulni, Monsieur, monda a' bolt' ajtajáig jővén velem, 's onnan mutatván melly útát vegyek; előbb tarts balra. – De jól vigyázz, ott két úca van; a' másodikat kell menned. Elhaladván rajta, egy templomot fogsz meglátni. Tessék elmenni mellette, 's akkor jobbra indulsz, 's az az úca ott a' Pont-Neufig viszen, hol által kell menned. Oda érvén, minden a' kit meglátsz, szerencséjének fogja ismerni ha útba igazíthat.

Leczkéjét három ízben ismétlette; harmadikszor szint azon nyájassággal mellyel először cselekvé; 's ha tón és mód bír valamely jelentéssel, – pedig bizonyosan bír – hanemha azokhoz intéztetik a' kiknek nincs érező szívek – úgy tetszett, sajnálni fogta volna ha el fogtam volna tévedni.

Ez az asszony nem látszott fenntebb mívelést nyertnek mint a' grisettek nyerni szoktak; de nem akarom feltenni hogy szépsége volt az melly az ő jószívü készségét előttem olly becsessé tette. Egyedül arra emlékezem hogy igen mélyen néztem szemei közé midőn jótétét megköszöntem és hogy hálámat ugyan-annyiszor mondtam neki újra mint ő tevé oktatását.

Még nem voltam tíz lépésnyire boltjától midőn mind elfeledém a' mit monda. Hátra-tekinték magam megé, 's láttam hogy küszöbén áll, 's nézi ha jól megyek e. Visszatértem megtudakolni ha legelőbb jobbra menjek e vagy balra. – Mindent elfelejtettem! mondám neki. – De lehetséges e? kérdé mosolygva. – Az igen is lehetséges, 's mindég megtörtént az ember kevésbbé figyelmez a' leckére mellyet veszen, mint a' személyre a' kitől azt veszi.

A' mit neki itt mondtam, nagy igazság volt, 's ő azt úgy vette mint az afféle igazságot minden asszony szokta, 's egy könnyü, édes meghajtást teve reá feleletképen.

Attendez, monda 's karomra tette kezét hogy megtartsa vele. – Épen azon úczába akarám kiküldeni egy legényemet egy nyaláb kesztyűvel. Ha tetszeni fogna betérned, 's megvárnod míg portékáját öszveszedi, ő elvezetne. – E' szerint betértem a' boltba 's felvettem a' zsabót mellyet oda tett volt, mintha helyt akarnék fogni. Ő maga is leült az alant székre, 's én egyszeriben mellette lelém magamat.

A' legény, Monsieur, monda az asszony, egy pillantatban kész leszen. – 'S ezen egy pillantatban, mondám, óhajtánám neked megmondhatni, melly hálás vagyok ennyi jóságaidért. Senki sincs a' ki gondolatján kívül olly tettet ne tehessen melly jószívűségnek vétethetik: de midőn az illy tettek sokszoroztatnak, az csalhatatlanul characternek jele. 'S minden bizonnal, ha ugyanaz a' vér foly a' test szélső részeiben melly a' szívben üt – itt megfogtam az asszony' kezét valamivel feljebb csuklójánál – neked, Asszonyom, a' legjobb pulszodnak kell lenned melly magát a' világnak minden asszonyaiban érezteti. – Tapintsd tehát, Monsieur, monda, 's nyújtotta karját. – Letettem kalapomat, 's kezembe vettem ujait, 's jobbomnak második ujjával megérleltem arteriejét.

Miért nem menél-el a' bolt előtt, te édes Eugénem! Láttad volna mint állék ott fekete köntösben 's a' leggrávisabb attitűdben, olly figyelmesen számolván az ütések mintha az asszonynak hideglelési flüxét és reflüxét lesegettem volna. Nevettél 's talán moralizáltál volna is új professióm felett. – Jó; kéjre hagytalak volna, neved 's moralizálj ha kedved tartja. – Higj nekem, kedves Eugénem, vannak a' világon rosszabb tételek is mint egy szép asszony' pulszát⁵¹ fogdosni. – De egy Boltörzőnének! – de nyílt ajtóval! – Annál jobb! mert ha rosszat nem gondolok, bizvást láthatja a' világ mit teszek.

A' FÉRJ.

PÁRIZS.

Húsz ütést számoltam vala 's a' negyven felé közelíték, midőn férje egészen váratlanul a' hátulsó szobákból előjött, 's feledteté velem az ütések' számát. – A' férjem, monda; 's a' dolog semmit nem tesz. – Tehát hozzá-kezdék ismét munkámhoz. – Monsieur itt méne-el, 's olly jó vala, hogy látni akarta pulszaimat. – Az ember levonta süvegét, 's azt mondá hogy őneki igen sok becsületet teszek; – 's a' mint ezt mondá, ismét fejére tette kalapját, 's ott hagyta.

Kegyelmes Isten! kiáltám magamban; lehetséges e hogy ez ennek férje legyen?

Kérem azon keveseket a' kik értik mit jelent e' sóhajtas ne nehezteljenek hogy elmondom azokért a' kik nem értik.

Londonban a' Boltos és a' Boltosné ugyan-azon testnek, ugyan-azon csontnak látszhatnak. A' testi adományokat hol az egyike hol a' másika bírja. De ők azokat a' Debet' és Credit' természete szerént akképen közlik egymással, mint férjhez illik és feleséghez.

Párizsban alig lehet látni két különbözőbb dolgot mint a' Boltos és Boltos' felesége, mert a' törvényhozó 's végre-hajtó hatalom a' boltban nem a' férjen nyugván, ez oda igen ritkán lép. – Egy setét, bús hátulsó-szobában ül, fejét bétemetve háló-süvegébe, minden társalkodás nélkül. Épen az a' faragatlan fíja a' természetnek a' hogyan ezen mostoha által hagyattatott.

Minekutánna egy nép Geniusza mellynél a' lex Salica egyedül a' Monarchiára intéztetett, sok egyéb Departementtal egyetemben kirekesztőleg tette-által ezt is az asszonyokra; ezek a' szünetlen adási-vevési-alkuk által azokkal a' kik jönnek és mennek, hasonlóknak lettenek azon sokszögű kavacsokhoz mellyek sokáig hanyattatván egy kosárban, elvesztik darabosságaikat, 's nem csak simákká, gömbelyegekké, de néha fényesekké is lesznek mint a' gyémánt. – Férjeik úgy maradnak mint az a' kő mellyel az úczákat⁵² rakják-ki.

Bizony, bizony mondom neked. Ember, neked nem jó egyedül lenned! Te társaságos életre, te kedves közösülésekre teremtetél. – Ide appellálok annak megmutatására a' mit épen mondtam: természetünk javúl az által.

⁵¹ pulszátt

⁵² azúczákat

‘S mint ver, Monsieur? – Olly igen szelíden a’ hogyan vártam, felelék, ‘s teljes csenddel néztem szemeibe. – Épen valami nyájast akara szavaimra mondani midőn a’ Boltoslegény a’ kesztyűcsomóval belépett. – Igen, mondám, egyy bokorra magamnak is nagyon szükségem.

A’ KESZTYŰ.

A’ szép Kalmárné felkele székéről, bément áruló-asztala mellé, leveve egyy új csomót, ‘s feloldozta azt. Én az asztalon innen állék általellenben a’ szép Kalmárnéval. – A’ kesztyű egyyről egyyig mind nagy volt. Az asszony maga mérte kezemre. De haszontalan; ollyak maradtak mint voltak.

Egyy pár neki szűkebbnek látszott, ‘s kért, próbálnám-fel. Nyitva tartotta felém. A’ kéz egyszerre csúszott a’ kesztyűbe. – Nem jó mondám, ‘s lógattam egyy kisség fejemet. – Nem jó, mondá, ő is, ‘s ő is lógatta fejét.

Az egyyszerű legkényesbb érzésnek vannak néha bizonyos öszverakott nézései, mellyekben bölcsesség és bohóság, komolyság és esztelenség úgy szövettek egymásba hogy ha a’ Babel’-tornya’ építésekori nyelvek egyyről egyyig mind megszállálnának is, ki nem tudnák fejezni. E’ vegyes nézések olly hirtelen’ közöltetnek, ‘s olly hirtelen fogattatnak-fel hogy alig tudhatni mellyikétől mentek-által a’ másikára. Szóban-gazdag Tudósaink lássák mint tölthetnek-el múlattató Irásaikban a’ felölök teendő Dissertációval egész lapokat. Itt elég csak azt mondanom még egyyszer, hogy a’ kesztyűknek egyyike sem vala jó. Mi tehát, a’ szép Kalmárné is és én is, egymásba ölténk két karjainkat ‘s az asztal felibe hajlánk. Az olly keskeny volt hogy közttem és öközte csak e’ kesztyűcsomó találá helyt.

A’ szép Kalmárné néha a’ kesztyűre, néha oldaltt, most az ablakra, majd ismét a’ kesztyűre, majd reám nézett. Én nem érzém magamat alkalmasnak, félbe szakasztani a’ néma scént. Követtem példáját, ‘s én is hol a’ kesztyűre, hol az ablakra, hol magára néztem, ‘s változtatva mindég így.

Láttam hogy minden ostrom alatt vesztek. Fekete szemei mozogtak, ‘s öldöklő tűzzel lövelgetének-elő hosszú selyempilláji alól, ‘s elhatottak szívemig, vesémig. Meglehet hogy ez rendesen hangoz; de én érezhetém hogy az esik.

Az nem árt hogy nagyok, mondám, ‘s minden válogatás nélkül felmarkolék nehany bokrot, ‘s bedugám köntösöm’ zsebjebe.

Nehezteltem hogy a’ szép Kalmárné egyy pénzzel sem kívánt többet illő ároknál, ‘s szerettem volna hogy tartaná drágábban, de nem tudtam mint adjam azt értésére. ‘S feltehetnéd felőlem, Monsieur, kérdé a’ megbántódás’ legszelídebb hangjával, mert hamis értelmet ada tűnődésemnek, hogy csak egyy sou-val is többet kívánhassak portékáimért egyy Idegentől ki erántam bizodalmat mutat, és a’ kin láttam hogy inkább figyelem és nyájasság miatt teszi a’ vásárlást mint hogy a’ kesztyűkre szüksége volna? Felteheted azt felőlem? – Nem, Madame, bizony nem! De ha ezt tetted volna is, szívesen elfogtam volna neked nézni. Előrántám erszényemet, ‘s kifizettem, ‘s mélyebben hajtván-meg magamat mint a’ szokás azok eránt kívánja a’ kik kesztyűt árúlnak, mentem. A’ Boltoslegény a’ kesztyűcsomóval követett.

A' FORDÍTÁS.

PÁRIZS.

Az Operában olly lózsit mutattak-ki számomra, hol egy öreg-francia Tisztent kívül nem találtam senkit mást. – Szeretem a' Katonákat, nem csak mert tisztetem azt az embert kinek erkölcsi az olly professióban melly a' rosszakat még rosszabbakká teszi, szelídebbek lesznek; hanem azért is mert ismertem egyet ezek között – ő nincs többé – 's mi tartóztathatna hogy megnevezsem? – Az Tobias Shandy Kapitány vala, nekem minden barátjaim között a' legkedvesbb, kinek emberszerető szívéből soha nem emlékezhetem hogy szemeim, noha már régen elholt, el ne nedvedesjenek. Ez miatt szeretek minden öreg Tisztet. Én tehát általléptem a' két hátulsó lóczán, 's helyet fogtam mellette.

Az öreg Tiszt szemüvegein által olvasott egy kis könyvben, midőn mellette helyet fogék, – az nyilván a' játszott Opera vala. Azonnal levévé orráról a' szemüvegeket, öszvetette, bedugta egy chagrintokba, 's a' kis könyvvel együtt betette zsebjébe. – Én felemelkedém egy kissé a' székről 's meghajtam neki magamat.

Tegyük-által ezt bár melly nyelvbe a' földnek, 's ezt fogja tenni: Imhol itt egy szegény Idegen lép a' lózsiba. Úgy látszik, itt nem ismer senkit; 's tíz esztendeig is ellakhatik Párizsban 's még sem fog senkit ismerni, ha azok között a' kikhez közelít, üvegeit minden az orrán hagyja. Az annyi volna mint becsapni előtte a' conversatio' ajtaját.

Nem fogtam volna ezt tisztábban érteni ha a' francia Tiszt szóba öltöztetve mondta volna is. Meghajtam neki reá magamat, 's e' meghajlás szóbaöltöztetve ezt tette volna: Érzem, Uram, jószágod' becsét, 's köszönöm a' figyelmet mellyre méltóztatol.

Semmi szer nem gyarapítja inkább a' társaságot mintha magunkat ezen abbreviatúrok' mesterségében gyakoroljuk, 's a' nézések' és a' tagok' mozdulatjait minden inflexiójikkal és declinációjikkal szóba öltöztetni megtanuljuk. A' mi engem illet, ez nálam a' hosszas szoktatgatás által olly természetessé vált hogy én szüntelen' fordítgatok mikor végig-megyek Londonban az úczán. 'S sokszor voltam már társaságokban, hol három szó sem mondatott, 's én onnan még is húsz dialógot is vittem haza, mellyeket könnyű volt volna papirosra tennem.

Egy este Milanóba a' Martíni' Concertjébe jöve kedvem menni, 's midőn a' szála' ajtaján épen beléptem, Marquis F**né mint egy felocsódva rohant-ki rajta. Csaknem belém ütődött minekelőtte ötlet észre-vevém. Én tehát ki akarék térni előle, 's jobbra vontam hirtelen' magamat. A' Marquise elpirult sietsége' hibáján, 's ugyan-azt tevé a' mit én, 's épen arra a' merre én. Azonnal visszaszökött a' másik oldalra hogy kimehesen, 's én szint olly szerencsétlen valék mint ő, 's ismét meggátoltam útját. Mind ketten amoda reppenénk, 's meg' ide, 's meg' meg' amoda. – A' dolog nevetséges volt; mi tehát, egyikünk nem kevésbé mint a' másikunk, irtóztató veresek levénk. Végre azt tettem a' mit mingyárt illett vala tennem: vesztig maradtam, 's nyitva hagyám a' Marquise előtt az utat. Lehetetlen vala bemennem a' szálába míg hibámat jóvá nem teendém; megállottam tehát, 's szemeimmel kísértem végig a' gallerián. Az Asszony két ízben tekinté-vissza, 's mindég a' fal mellett méne, nem a' közepén a' folyónak, mintha attól tartott volna hogy megint el találja zárni valaki előtt az utat. – Nem, mondtam, ez rossz

fordítás. – A' Marquise méltán kívánhat követést tőlem; 's ez a' nyílás nekem van hagyva, és épen azért, 's épen nem más valakinek. – szaladtam tehát 's bocsánatot kértem tőle megzavarodásom miatt, 's elmondtam hogy az én szándékom az volt hogy utat hagyjak neki. Azt felelé hogy ő is azt akara csinálni nekem. E' szerént mind ketten megköszönénk egymásnak a' kölcsönös figyelmet. – A' lépcsőig érénk, 's látván hogy nincs Cicisbéo körülte, szabadságot kértem hogy vezethessem szekereig. Leindulánk tehát, 's minden negyedik lépcsőn veszteg maradánk 's a' Concertet emlegettük 's a' nevetséges öszve-bonyolodást. – Valóban Asszonyom, mondám neki felemelvén szekerebe, hat különböző ízekben vonultam félre hogy kimehess. – Én pedig hat ízben el, hogy te bejöhess. – Adná az ég hogy azt hetedik ízben tennéd! mondám, – Teljes szívből felelé, 's üret csinált maga mellett; az élet rövid hogy hosszú complimentokat csinálgassunk. – E' szerént késedelem nélkül beültem, 's a' Marquise engem magához vitt. – 'S mi leve a' Concertből – azt azok tudják a' kik benne voltak.

Egyedül azt kell még mondanom, hogy az az ismeretség melyet nekem fordításom szerze, nekem több örömet adott mint akár melly más azok közül mellyeket Olaszországban tenni szerencsém volt.

A' TÖRPE.

PÁRIZS.

Soha nem hallottam a' megjegyzést életemben egyetlen-egyen kívül – 's ki volt légyen az az egyetlen-egy, azt alkalmasan tudatni fogja ez a' fejezet. – E' szerént minthogy vagy igen kevésse vagy teljességgel nem valék elfogva, okai lehetnek csudálkozásomnak, midőn letekintvén a' lózsiból láttam melly iszonyu sokasága vagyon a' törpéknek Párizsban. – Valóban a' természet itt egész játékát űzi az effélék' természetében. – Játszik ő a' földnek minden szögein, 's nincs hely tréfájának e' jelenségei ne találtassanak. De Párizsban – itt, úgy látszik, amüsementjeinek végét nem tudja találni. A' jó Istenné itt épen olly bohónak mutatja magát mint a' melly bölcs.

Elvivén magammal a' gondolatot az Opéra comique-ből, valakit megláttam az úczán⁵³, mind ehhez képest mérsékeltem. Melly búsító tapasztalás! kivált a' termetet illy rettenetesen rövidnek, az arczot rettenetesen homályosnak, setétnek, a' szemeket eleveneknek, az orrat hosszúnak a' fogakat fejéreknek, az állat előre-nyomultaknak lévén! Szívem szenvedett ennyi szerencsétleneknek meglátásokon kiket egy vagy más történet a' magok classisaikból idegen classisokba lökött által. Minden harmadik ember egy pygmée! – Ez olly fővel mint egy berbencze 's felvonult hátgerincczel, az kifelé hajlott lábszárákkal, amaz mintha a' természet a' növésnek hatodik hetedik esztendejében elakasztotta volna; itt pedig egy a' maga természetes teljes állapotjában, hasonló a' kertek' törpe fájkhöz, kik léteknél első csirázatja olta úgy rendeltettek hogy nagyra soha ne nevedhessenek.

A' medicinális Útazó azt fogná mondani hogy ez a' pólalástól ered mellyel a' gyermeket dajkája gyötörtte; egy más medicinális melancholicus Útazó, hogy ezt az okoz-

⁵³ úczan

ta mivel a' gyermeket zárt és apró szobákban tartották; a' kisgondu Útazó hadd méregegye hogy systémje ezen állítás által gyámolítassék, melly magasak Párizsban a' házak, melly szűkek az úczák, 's melly kevés-számu quadrátlábakból állanak azon parányi szobák a' hatodik és hetedik emeletekben hol az alsorsúak együtt esznek és hálnak. Részemről nem feledem hogy az idősb Shandy Úr, kinek minden dolgok felett különös és saját ítéletei voltak, egy estve, midőn beszédjének témjéül e' tárgyat választotta vala, azt állítá hogy a' gyermekek, valamint az oktan-állatok is, olly magasságiglan neveltethetnek, a' mennyire magunk óhajtjuk hogy nőjenek, feltéven hogy a' szerént jöttek e' világra a' hogyan illik. A' Párizsi lakosoknak, ugymonda ő, az az egész szerencsétlenségek hogy olly szorosan egymásra vannak rakva hogy nincs elég helyek gyermekeket nemzeni. Akarva nem mondom, ugymondá, valamit nemzeni, mert ez a' valami annyi mint semmi. – Igen, így folytatá beszédét, több melegséget kapván, ezt a' valamit nemzeni rosszabb mint semmit nemzeni, – midőn a' mi így nemzettetett, 's húsz huszonöt esztendeig a' leggondosbb figyelem 's legtáplálóbb étkek által ápoltatott, anynyira sem juthat-el hogy nekem térdemig érjen. Már, Shandy Úr maga is igen rövidtermetű ember lévén látni való hogy nem fejezhette-ki magát erősebben.

Mivelhogy a' jelenvaló munkának a' természet' vizsgálatával semmi köze nincs, én az említett állítást a' maga becsében és, ha úgy tetszik inkább, nem-becsében hagyom-meg, 's beeléglem azt a' megjegyzés' való voltát mellyet Párizsban minden úczáján és sikátorán bővséggel lehet tenni. Én egykor azon úczán mentem vala le melly a' Carousselpiacztól a' Palais-Royalig viszen, 's meglátván egy gyermeket, ki rettege akara keresztüllépni egy csatornán, megfogtam kezét 's általsegítettem neki. 'S mint hültem-el midőn itt szemébe néztem! A' gyermeknek gondolt valami egy negyven esztendőt meghaladt emberke vala. – Semmi, mondám; valamelly jó ember visszafizeti ha kilenczvenes leendek.

Szánakodásnak és szeretetnek mozdulatait érzem magamban nememnek e' diminütívjai eránt kiknek sem nagyságok sem erejek előmenni e' világon. – Fáj látnom hogy őket némelly kamaz láb alá tapodja; 's alig ültem-le az öreg francia-Tiszt mellett midőn ez a' gyötrő érzés bennem egy történet által ingereltetett mellynek lózsimból tanúja leheték.

Az Orcheszter és az első oldallózsai közt egy üres hely vagyon hagyva, hova azok gyülekeznek a' kik, midőn tele vagyon a' ház, egyebütt helyet nem találnak. Ámbár ott nincsenek székek mint a' parterrben, a' fizetés még is ugyan-az a' melly az orcheszteren. – Egy illy alacsonytermetű ide vette vala magát. – Az est hév vala, 's ötödik harmadfélábal hosszabb teremtések vevék-körül. A' törpécske kimondhatatlanul sokat szenvedde. De semmi nem csinála neki több kint mint az hogy egy közel hétlábnyi német előtte állott, 's lehetetlenné tévé hogy a' színig láthasson. A' kis-ember mindent próbált hogy célját érje, kiki pislogott a' német' karja és dereka közt olykor esett nyíláson; elébb a' jobb, azután a' bal oldalon próbálgatott látni, de a' német peczkesen álla a' maga pohosságában; egy kút' fenekén sem láthatott volna kevesebbet. Felnyújtá tehát rövid kacsójit a' nagy embernek szinte könyökéig, 's panaszlani kezdé inségét. A' német hátra-fordúl, lepillant reá, mint egy második Goliáth a' maga Dávidkájára, 's – irgalom nélkül épen úgy áll tovább is a' hogy' addig álla.

Én épen a' Monak' szelenczéjébe találék nyulni tobákért. – szegény jó Pater Laurentius! melly kész fogott volna lenni a' te lány, a' te másokat-szerető lelked, az a' tűniteremtett lélek! könnyíteni e' szerencsétlennek baján.

Az öreg Tiszt látta megindulásomat ezen apostroph alatt, 's tudakozta tőlem, mi bánt. Elmondtam neki három szóban, 's azt vetém hozzá, hogy a' tett embertelen.

Az igazságtalan bánás a' kevély bosszantatok által még keserűbbé vált, 's a' becsületes embert is kilöki sarkából. A' szegény törpe magán kívül volt, 's felhevülésének első perczében, melly ritkán szokott egyéb tanácsot sugallani mint esztelent, azt mondatá vele a' gorombának hogy elvágja czafliját. A' német ismét kevélyen néze-le reá, 's azt mondta hogy arra neki teljes szabadságot hagy, ha elérheti. Kívántam volna kiugrani a' lózsiból hogy az elnyomottnak segédjére lehessenek. A' Tiszt ezt kevesebb munkával tevő: előhajlott üléséből, 's intett egy Felvigyázónak, kimutatván újával a' nyomorgás' helyét. Az Őr hozzájok méne. Nem kellének magyarázatok; a' dolog maga szóllott; a' katona tehát a' puska' agyával tolá-vissza a' németet, 's karon fogta a' pulyát, 's a' Longúriótnak elébe állította. – Oh, ez szép tett vala! mondám, 's öszve-csapám kezeimet. – Ti, Uraim, Angliában ezt el nem fognátok tűrni, mondá a' Tiszt. – Mi Angliában egyről egyig kéjünk szerint ülünk, felelék.

Az Öreg Tiszt engem visszasegélt volna előbbi tónomba ha kijöttem volna belőle, 's Voilà un bon-mot! mondá. 'S minthogy Párizsban egy bon-mot mindég ér valamit egy pris tobákkal kínál-meg értte.

Ez a' történet bennünket még tovább vive a' beszélgetésben. – Minden nemzetnél találtnak delicatessék és grossierték, mellyek fenn vagynak egy ideig, 's lassandán elmúlnak, mondá az öreg Tiszt. Én sok országban forogtam 's nem láttam egyet is a' sok között a' hol nem volt olly raffinement mellyet haszontalan' kerestem másoknál. A' Prók és Contrák mindenütt honn vagynak. A' jó és rossz minden nemzetnél ellensúlyban ál; a' való mesterség az hogy látni tudjunk. Ez az igazi préservatif azon idegenség ellen mellyet a' tapasztalatlan fogdos-fel mások eránt. A' ki országokat lát, öszvehasznítja az embereket, 's az ő erkölcsöiket 's szokásaikat, 's élettudományt szed belőle. A' visszonos türedelem tisztünkké teszi az egymás'-szeretését. Ezt mondván, meghajla felém, 's ment.

Az öreg Tiszt e' beszédet olly kímélettel és szívességgel tartotta hogy ő maga is igazlá tiszteletemet mellyel rendje eránt viseltetem. Érzettem hogy szeretem benne az előregedett katonát, de féltem hogy a' tárgy eránt tévedésben lehetek. Állításai nekem is állításaim; de én nem tudtam volna gondolataimat illy jól kifejezni.

Egygeránt alkalmatlan mind a' lovagra mind a' paripára ha az utolsó mindég neki-meresztett füllel ballag 's útjában 's az útja mellett mindentől elbokrosodik a' mit nem látott⁵⁴. Engem e nyavalya nem nagy mértékben bánt. Mind e' mellett kénytelen vagyok vallást tenni hogy Párizsi mulatásomnak első holnapjában⁵⁵ sok szó' hallására egész arczom elpirult mellyeket a' második holnapban megütközés nélkül tudtam hal-lani.

⁵⁴ látot

⁵⁵ halnapjában

A' SZOBALÉÁNY.

PÁRIZS.

Az öreg francia Tiszt' szavai emlékembe hozák a' mit Polóniusz mond tanácsképen a' maga fijához az útazásokról; ez pedig Hamletet hozza emlékembe, 's Hamlet Shakespearnek egyéb munkájit. Tehát haza felé menvén, kitértem a' Quai de Contira hogy Shakespearnek munkájit megvegyem.

A' Könyváros azt felelé hogy vele nem szolgálhat. – Hogyan? kérdém; hiszen a' munka imhol is áll egész sorban. – A' könyv, ugymond, nem enyém; Gróf B... rendelte nálam, 's én ezt az ő számára hozatám-meg. Holnap reggel akarok menni vele Versaillesba, hogy által adjam.

Úgy e? kérdém. 'S Mons. le Comte de B*** tehát olvassa Shakespart? – Oh, felele a' Könyváros; a' Gróf egy esprit fort. Szereti az angol munkákat; és a' mi neki még nagyobb becsületére vál, az angolokat is szereti. – A' mit Uraságod nekem itten mond, olly lekötelező, mondám, hogy minden ángolt kényszeríthet boltodban hagyni egy két louist. A' Könyváros meghajtá magát, 's felelni készült, midőn egy rendes leány – mintegy húsz esztendő és igen illendően öltözve, belépett, 's azt a' kérdést tevő a' Könyvároshoz, ha megkaphatna e az Egrements du coeur et de l' esprit-et? – Olly formán néze-ki hogy ötet szobaléánynak nézhetém valamelly módiból-áhitatos Asszonyág' szolgálatjában. – A' Könyváros a' könyv után nyult. A' leány elővona egy zöldatlasz erszénykét, ugyan-ollyszínü pántlikába szegve, 's hüvelykével 's mutatójával kivoná a' pénzt 's a' könyv' árát letette. – Nem lévén tovább dolgom a' boltban, együtt menék a' leánnyal.

Szép gyermek, mondám, mi dolgod teneked a' Szív' Megtévedéseivel? Hiszen te alig tudhatod még hogy szíved neked is legyen – 's igen csak akkor fogod tapasztalni mikor a' szerelem sugandja-meg hogy van, vagy mikor annak pásztorkád' hűségtelensége gyötrelmeket fog okozni. – Le Dieu m' en garde! felele a' leány. – Oh igen mondám neki; mert ha szíved, a' mint hiszem, jó, úgy kár volna ellopattatnia. Az neked legnagyobb kincséd, 's arcodnak több dísz fog adni mintha gyönggyel gyémánttal volna elhintve.

Az ifju leány engedékeny figyelemmel hallgatá szavaimat, 's erszénykáját annak pántlikájánál fogva tartá kezében. Ez könnyűcske, mondám, megfogván alját. – A' leány ide tartá azt. 'S nem is sok a' mi benne van, édes gyermekem. De maradj jó, 's az ég tele tölti. – Két három tallér vala épen ujaik között mellyen Shakespart megvenni akarám, 's a' mint a' leány az erszényt az én kezeimben hagyá, a' tallérok közül egyet beléeresztettem, 's kettős kötést tévén rajta, visszaadtam neki.

Az a' rendes kis billenés mellyet a' leány nekem erre tett, inkább vala tiszteletes mint mély. Egyike vala azon nyugalmas hálás sülyedéseknek mellyekben maga a' lélek hajol. A' test azalatt nem teszen semmit egyebet mint hogy azt a' másikat jegyzi. – Soha nem adtam leánynak tallért nagyobb gyönyörért.

Tanácsom, kedves szép leány, nem érne egy gombos-tűnyt ezen kis adomány nélkül. – Mikor kezédbe akad a' tallér, emlékezni fogsz a' vele együtt vett intés felől. Ne

vesztegessd-el pántlikára. – Oui⁵⁶, Monsieur, je le mettrai à part, mondá. Nem⁵⁷ költöm-el; félre teszem.

Midőn hím és nő közt rényes alku vagyon kötve, nekik minden tetteik szentelődést vettenek. E' szerént ámbár késő is vala, homályos is, egy útát tévén vele haza felé, együttmenénk végig a' hosszú Quai de Contin.

A' leány, midőn elkezdenk menni, második ízben hajtotta-meg magát, 's minekelőtte húsz lépésnyire haladánk a Könyváros' ajtaja előtt, mintha még sem volna elég a' mit tett vala, haltot csinált, hogy velem ismét hallasa köszönetét.

Az, mondám, egy kis adó mellyet nem lehetett a' rénynek nem tennem, 's a' viláért sem akarnám hogy megcsaltam volna magamat annak személyében kinek azt a' rény' nevében tevém. De, kedves leány, képeden én ártatlanságot látok. Átok reá, a' ki annak kelepczét akarna vetni!

A' leány egy-vagy másképen megilletve látszott lenni szavaimtól. Mély sóhajítás törte-elő magát szívéből. Úgy hittem, nem szabad tudakoznom okát, 's e' szerént hallgatva menénk a' Rue de Nevers' szögéig hol egymástól el kelle válnunk.

Ez e itt az út, kérdém, a' Hôtel de Modène felé? Ez, felele; de ha tetszenék, oda a' Rue Guénégaudon is el fognék mehetni, melly ide az első. Úgy a' Rue Guénégaudon megyek, mondám, és azt két okból: először, mert az örömemre lesz, másodszor, mert tovább lehetek védelmedre. – A' leány megismerte jóvoltomat, 's azt mondotta hogy szeretné ha szállásom a' Szent-Atyák' úczájokon volna. Talán azon vagyon lakásod? kérdém. Igen is, Uram; én szobaleány vagyok Madame de Rambouilletnél. – Egek! kiáltám: az épen az az Asszonyosság a' kihez én Amiensből egy levelet hoztam. Igen is, felele a' leány, Madame de Rambouillet vár valamelly Idegent egy levéllel, 's alig győzi várni megérkezését. Tehát kértem ôtet, beszélne el hogy velem össze-találkozott⁵⁸; tisztelje nevembe, 's jelentse hogy holnap reggel udvarlására leszek.

Midőn ezt mondám, elérénk a' Rue de Nevers' szögletéhez. A' szép szobaleány megállá hogy a' két Kötetet zsebjebe tegye; míg bétette az elsőt, én a' másodikat tartottam, 's most ô tartotta felém a' zsebet hogy én tolnám-be a' másodikat.

Mi édes érzeni melly vékonyfonadéku köteléken vonódnak-össze szívünk' hajlandóságai!

Folytattuk útunkat, 's alig tevénk három lépést hogy karom után nyult. Épen meg akarám kínálni azzal. De ô azon eszméletlen, tartaléktalan bizakodással nyult karom után melly jele volt hogy nem juthat eszébe hogy most látjuk egymást először. – Részemről annyira érzém hogy ô és én rokonok lehetünk, hogy lehetetlen volt feléje nem hajlani 's kilesegetni, nincs e képeinken valamelly vonás melly atyafiságunkat bizonyíthatná. De, mondám, avagy nem vagyunk e mindnyájan rokonok?

A' Guénégaud-úczára érvén, meg állék búcsút venni tőle. A' leány meg köszöné jóságomat, kíséresemet. Két ízben monda nekem Adieut. Én ugyan annyiszor mondtam-vissza neki, 's búcsúnk olly biztos, olly szíves vala, hogy ha az akárhol másutt

⁵⁶ Qui

⁵⁷ mondá Nem

⁵⁸ találkozot

történt volna, nem nyomtam volna e a' legtisztább, legártatlanabb, legforróbb békecsókot⁵⁹ ajkára.

Mivel Párizsban csak férjfiak csókolják egymást, azt tettem a' mi egyre megyen vele.

Az ég' védelmébe ajánlottam.

A' PASSE-PORT.

PÁRIZS.

Elérvén szállásomra, La-Fleur hírt ada, hogy a' Lieutenant de Police tudakozást tett erántam. – Diab! mondám; tudom miért. 'S ideje hogy az Olvasó is tudja, mert a' hol említeni kellett volna, általugrattatott. Nem feledéségből esett az. De ha akkor említettem volna, eddig elfeledte volna Olvasó: 's most az ideje mikor hasznát vehetem.

Én Londonból olly hebehurgyán jövék-el hogy csak akkor juta-eszembe hogy Franciaország háborúban vagyon Angliával, mikor már a' postaszekeren ülék. Elértem Doverbe, 's már látám üvegeimen által a' Boulognei tetőket mikor a' háboru ideája fejemen általszökött, 's meggondoltam hogy passeport nélkül elakadok. – Ha csak egy úcza' széléig megyek is, fáj belé lelkem ha okosabban nem térek-vissza mint annakelőtte voltam. Az út melyhez itt fogék, a' legnagyobb erőlködésem volt mellyet valaha tettem ismereteimnek kitágasításokért; 's így reá nem vehetém magamat hogy Londonba visszatérjek a' nélkül hogy végre-hajtsam a szándékom. – Megértvén hogy Gróf*** egy paquebotot béreli, elmentem hozzá, – ő ugyan-azon fogadóban szállott vala meg a' mellyben én, – 's kértem fogadna engemet is suitjébe. A' Gróf⁶⁰ félig-meddig ismert, 's kész vala megtenni a' mire kértem, de tudatá, hogy ő nekem Calais-n túl nem fog szolgálhatni, mert útját onnan Brüsszelnek veendi. Azonban, ugymond, ha egyszer Calais-be elérek, azután egész Párizsig nem akadok-el; ott keressek barátokat kik segédemre lehetnek. – Az az én gondom, Gróf Úr, mondám. – E' szerint a' Gróf suit-jében általjöttem a' tengeren, 's eszembe sem ötlött azolta hogy itt bajok várhatnának.

De midőn hallám La-Fleurtől hogy engemet Monsieur le Lieutenant de Police tudakoztata, mingyárt tudtam mi miatt kerestet. – Azon pillantatban a' Fogadós reám nyitá a' szoba ajtaját, 's azt veté a' La-Fleur' szavaihoz hogy leginkább passeportomat akarják látni. Reménylem, ugymond a' Fogadós, Monsieur nem jött útnak a' nélkül. Én⁶¹ e? kérdém; igazán szölvá nekem nincs passeportom.

Nincs passeportja? kiáltá a' Fogadós, 's három lépésnyire szökött-vissza tőlem, mintha attól tartott volna hogy reá ragad rólam a' pestis. Ellenben La-Fleur három lépésnyire közelíte felém, 's azzal a' mozdulattal mellyel a' jó-ember ugrik-elő hogy a' szerencsétlent védje. Azzal ez a' legény bizodalmatat megnyeré. Ezen egy vonás fenekiglen ismerteté velem characterét, 's azolta annyira hiszek neki, azolta magamat

⁵⁹ békecsókot

⁶⁰ Gróf

⁶¹ nélkül Én

olly bízottsággal bízom reá, mintha hét esztendő olta a' legtökéletesbb hűséggel szolgált volna.

Milord, kiáltá a' Fogadós! de hirtelen' megkapá magát, 's tónját megváltoztatá. – Ha Monsieurnek passe-portja nincs, de lesznek barátjai Párizsban kik azt szerezhetni fognak. – Én egyet sem tudnék mondám hideg gondolatlansággal. – És így barátja sincs, mondá a' Fogadós. Úgy bizonyos lehet Monsieur, hogy a' Bastillbe, vagy legalább a' Chateletbe dugják. – Éh, mondám, mindég hallottam hogy a' Franczia-Király igen igen jószívü ember! nem félek semmitől. – Az igen is való, mondá a' Fogadós de azért Monsieur holnap a' Bastillben virrad-fel. – Én a' Kegyelmed' szobájit egy holnapra bérleltem-ki, mondám; 's Franczia-országnak minden királyai a' föld' kerektségén⁶² egy nappal sem visznek-ki belőlök hamarabb.

La-Fleur azt a' megjegyzést tette szavaimra, hogy a' Franczia-Királynak senki nem állhat ellent.

Parbleu! monda a' Fogadós; meg kell adni hogy ezek az angol Urak rettenetes rendes-emberek! 's fejszóválva kiment.

A' PASSE-PORT.

A' FOGADÓBAN.

Én csak azért vevém olly könnyen a' dolgot, mert aggodásom által nem akarám a' szegény La-Fleurt elrettenteni; 's ugyan-ezért a' vacsora felett vígabban mulaték vele mint egyébkor szoktam vala, Párizs és az Opéra Comique felél. – La-Fleur is megjelent az Operában, 's sarkamon követe szintén a' Könyváros' boltjáig. De látván hogy onnan egy fiatal szép leánnyal jövök-ki, és hogy együtt mentem végig vele a' Conti-szélen, nem tartá szükségesnek hogy tovább kísérjen, 's arra gondolá magát, hogy rövidebb útát tesz, 's eléggé korán ére a' Hótelbe, 's megérté hogy a' Police erántam szorgalmatoskodik.

Elszedvén asztalomat, eleresztém hogy ő is vacsoráljon. Ekkor komolyabban hányám-meg bajos helyzetemet.

'S itt tudom, barátom Eugén, mosolygani fogsz, vissza-émlékeztvén elválásunk' órájára. – El kell mondanom a' történetet.

Tudta Eugén hogy én olly kevésbé szoktam elnyommasztva lenni pénzzel mint jó gondolattal, 's félre vont, 's tudni akarta mennyi pénzem van. Mutattam erszényemet. Ez ennyi útra nem lészen elég, ugymond, 's elővé a' magátét, hogy által tölthesse az enyémbé. Becsületemre, Eugén; ez elég lesz, mondám. – Hígyj nekem, nem lesz elég; én jobban ismerem azt a' két országot a' hova indulsz. – Az meglehet, Eugén, felelék visszatolván adományát; de te feleded hogy én nem leendek Párizsban harmad nap', hogy valamelly gondolatlan szó vagy tett miatt megfognak 's a' Bastillbe zárnak, hol egy két holnapig a' Franczia-Király' kosztján leszek 's nem ürítem-ki erszényemet. – Megengedj, monda Eugén; e' kút főre nem tarték számot.

A' tréfa most valóvá akara válni.

⁶² kerektségén

De legyen az bolondság, könnyelműség, ész, makacsság 's akármely más ok: lehetetlen vala másként vennem a' dolgot mint midőn Eugénnel elválásomkor róla szóllottam.

Bastille! – Hát osztán? – A' rettenetes csak a' szóban fekszik. – Tegyük oly rettenetessé a' millyennek akarjuk mondám magamhoz: a' Bastille csak új szó a' Tower helyett; a' Tower pedig más új szó egy ollyatén ház helyett honnan nem lehet kijőni. – A' szegény köszvényes az illyet kétszer szenvedt esztendő által. – Oh kilencz líverrel napjára, tintával, papirossal, 's egy kis portio tűréssel, az ember kénye szerént élhet négy öt hetekig a' nélkül hogy belőle kilépjen. – Mit rettenjen a' ki senkinek nem vétett? – Ártatlansága azonban kivilágosodik, 's visszanyervén szabadságát okosabban jó ki mint a' hogy be ment.

Eltelve e' magas, e' nagy ideákkal, magam sem tudom miért, lementem az udvarra. – Oh, azok a' setétlelkűek, mondám magamban, kik az élet' bajait mindég fekete színekkel mázolgatják! A' lélek ijedten ül a' nagynak rettenetesnek képzett tárgyak előtt, de kapd-el onnan a' mit magad vivél oda, 's a' lélek a' dolgokat tulajdon alakjokban fogja látni. – Való, mondám, közelebből akarván meghatározni az állatást; a' Bastille nem oly baj mellyen könnyen lehet, mellyen könnyen kell elsíklani. De vedd-el bástyáit, árkaikat temetessed-be, ajtajiról szedessd-le a' lakatokat, nevezzd az otlételt házi-aresztnek mellyet nem valamely embernek hanem valamely betegségnek kegyetlensége türet veled: úgy a' fele annak a' mi nehéz, elenyészék, a' másik felét pedig nem lesz nehéz elviselned.

Ezen bátor és minden nyomorúságnak paczkázó soliloquiumban véletlenül egy szó háborítá-meg, mellyet én egy gyermek' szavának vettem, és a' melly azt panaszlá hogy nem mehet-ki. Végig-mentem a' folyosón, minden ajtó mellett megállottam, 's látni akartam honnan jó a' panaszos szózat, de sohol nem sejték-meg senkit. – Nem vala reá gondom többé, 's ismét lementem az udvarra.

Újjobban végig-menvén a' folyosón, a' szó megint hallatá magát, és most két ízben. Körültekintém magamat, 's a' mint szemeimet felvetém, egy seregelyt láték-meg egy szoros kalitkában. Nem mehetek-ki! nem mehetek-ki! monda a' seregely.

Megállottam, 's elnézém a' madarat. Valamikor valaki a' bolt alatt elment, repeső szárnnyal szaladt arra-felé a' hol az ember a' kalitka mellett elment, 's ismétlette fogságának panaszait. Nem mehetek-ki! monda a' madár. – De én megteszem hogy kimehetsz, kiálték magamban, akár mi ér érte! A' kalitka' ajtaja befelé vala fordítva a' falnak, 's olly szorosan vala befonva dróttal hogy lehetetlen volt megnyitni ha a' kalitkát szélyel nem szagatom. Hozzá láttam mind két kezemmel.

A' seregely azon hely felé repdesett a' hol kiszabadulását vevém vala munkába, 's a' drót' közzé dugván fejét, olly erősen dolgozék a' zárt ajtó ellen mellyével, hogy tartanom lehete, megöli magát míg ajtaja felnyitathatik. – Nem mehetek-ki! nem mehetek-ki! monda.

Érzéseim gyengédedben soha nem voltak meghatva, soha még történet nem gyűjtötte-össze hamarabb sophista-eszem által megtévesztet lelkemnek elszórt tehetéseit. A' rövid dal a' madár' szájában értelem nélkül volt: de olly eggyező vala a' természet' sugallataival hogy egy perczen öszvedönté alaptalan okoskodásaimat a' Bastille felől. Elfogott szívvel hágdaltam-fel a' grádicson, 's meghazudtolám a' mit rajta lemenve mondtam volt.

Leplessz-be magadat a' hogyan tetszik, raboskodás, te mindég keserű ital maradsz; és ámbár téged mindenütt és minden századokban ezereknek meg ezereknek inni adtak is, azért te nem vagy kevésbbé keserű. – Te pedig háromszor édes és nyájas Istenné, kit nyilván vagy alattomban az egész világ imád, a' te szilkéd édes az íznek 's édes marad valamíg a' természet el nem változik. Semmi szómocsok nem piszkolhatja-be a' te hónál-fejérbb palástodat, semmi kémiai erő nem változtathatja-el liliompálczádat vas czepterré. Ha te mosolyogsz reá midőn kenyérhéját eszi, boldogabb a' pásztor mint Szultánja kinek udvarából számkivetve vagy. – Kegyelmes ég! mondtam, térdemre ömölván a' legfelső lépcsőn; csak egészséget adj nekem, 's e' kegyes Istenséget add tár-sammá – oh, úgy hullassd tiaráidat a' szerént mint hópilléket azoknak fejeikre kiket a' vágyás annyira viszketeget utánok!

A' RAB.

PÁRIZS.

A' seregely a' kalitkában engem szobámig kísért. Leültem asztalomhoz, 's képemet felkönyöklött kezemen nyugtatám, 's elképzelttem azoknak nyomorúságaikat a' kik rabságot szenvednek. Jól el valék készülve, 's ajtót kaput nyitottam képzeleteimnek.

Legelőbb azon millió embertársaimat akartam eltekinteni a' kik rabságra születtek. De látván hogy, bár melly érdeklő a' kép mellyet felölök csináltam, inségeiket nem hozhatom eléggé tisztán szem' elébe, és hogy e' szomoru grouppok' sokasága engem csak elszór: eggyes rabot vettem-elő, úgy a' hogyan az a' maga tömlöczében sorvad. Rostélyajtaján lestem-ki őtet hogy képét azon bús fény mellett végzem-fel melly tömlöczét világítja.

Félig már elfonnyadva láttam képét a' hosszas szenvedés és várás által, 's érzettem hogy a' megcsalt remény mint betegítheti-el a' szívet. Közelebből fogván szembe, sápadtnak tetszett ő, hideglelősnek. Harmincz esztendő olta nem enyhítette keblét az esti-szellő. Ezen hosszú idő olta nem látta a' napot, holdat; fülei nem hallották rokona-inak, barátjainak szózatjokat, gyermekei...

Szívem vérzeni kezdte. Kénytelen valék a' portraitnak más részét venni-elő.

A' tömlöcz' fenekében ült, a' hideg földön, valami kevés szalmán melly neki hol széke-, hol nyoszolya-szolgálatot tevé. Feje mellett egy rakás vesszőből csinált kalendárioma állott, mellyekre az itt töltött siralmas napok' és éjek' száma vala felróva. – Eggyikét e' vesszőknek kezeiben tartotta, 's egy rozsdáette szeggel karczolta reá az inség' új napját a' régiek⁶³ mellé.

Homályosbba tévén azt a' gyenge világot melly tömlöczének setétét enyhíté, látám mint veti az ajtó felé kétségbe-esés⁶⁴ által ellankasztott szemét, de megint lesülyeszté azt, rázta fejét, 's folytatta keserves munkáját. Hallám csörgeni lánczát midőn az új ro-

⁶³ regiek

⁶⁴ kétségbe-esés

vást a' többihez tévén, ülő-helyéből megfordult. Mély sóhajtás repüle-ki mellyéből. Sűrű könyektől áztanak orczáim. Nem bírtam-el a' képet mellyet phantasiem rajzola a' rabság felől. Felszöktem székemről, 's La-Fleurt kiáltottam, hogy reggeli kilenczkorra rendeljen kocsit.

Egyenesen mégyek Herczeg Choiscul Úrhoz, mondám.

La-Fleur ágyba akara vinni. Ismertem érzékeny voltát, 's nem akartam hogy orczáimon a' könnycseppeket megsejtse. Magam vetkezem-le, mondám neki; 's ő is le-nyughat.

A' SEREGELY.

ÚT VERSAILLES FELÉ.

A' rendelt órákor beültem a' szekérbe. – La-Fleur hátul veve helyt a' bakon. Meghagytam⁶⁵ a' Kocsisnak, menjen ügetve.

Minthogy mai útamban semmit nem leltem, vagy inkább semmi olyt nem a' mit útjaim alatt szoktam keresni: itt nem tölthetem-be jobban az üret mint azon madár' történetével mellyről az előbbi Részben vala szó.

Milord L*** egykor Doverben várta a' kedvező szeleket hogy általkelhessen a' csatornán. Lovásza fel 's alá járt a' tengerszélén, 's a' seregelyt, melly ekkor még nem igen tuda repülni, megfogta. Kebelében ada helyt neki, étette, felnevelte, magával hozta Párizsig.

Itt az volt első gondja hogy kalitkát szerezzen neki, 's huszonnégy sout ada-ki értte. Sok dolga itt nem volt, 's azon öt holnap alatt mellyet az Urával Párizsban tölte, négy szóra tanította-meg madarát. – I can't get out! ez a' négy angol szó vala a' madárnak minden tudománya.

Midőn az Ura innen Olasz-ország felé indult, a' lovász a' madarat a' Fogadósnak adta kalitkástul. De minthogy a' madár a' szabadságért Párizsban idegen nyelven könyörgött, a' könyörgésnek ott szint olly kevés becse vala mint a' könyörgőnek. La-Fleur a' madarat egy palaczk jó borért adta-el kalitkástul.

Olasz-országból haza tévén, elhoztam a' madarat azon tartományba mellynek nyelvén az eltanulta volt a' négy szót. Elbeszélém történetét Lord A. előtt, 's Lord A. kért, adnám neki a' madarat. Kevés hetek mulva Lord A. azt Lord B.-nek adta, Lord B. ismét Lord C.-nek, 's Lord C. komornyikja Lord D.-nek, Lord D. Lord E.-nek, 's így tovább, végig a' fél-Abéczésén. A' Pairek' Táblájától a' madár az Alsó-Házba méne-által 's ugyan-ennyi Urak' birtokába jutott. De ezek mind be, az én madaram pedig ki szerettek volna menni. Londonban csak olly kevés becse vala a' madárnak mint Párizsban volt.

Lehetetlen hogy sok Olvasóim épen ne hallották volna hírét. És ha közölök valaki láttá, kérem, emlékezzék-meg, hogy a' madár enyém volt.

A' madárról nincs egyéb mondani-valóm mint hogy azon napság olta a' maiig ezt a' szerencsétlen madarat címerem sisakján viselem.

⁶⁵ Meg hagytam-

'S bár próbálja valamelly Heraldicus, 's monda hogy a' czímert csak Nemesek viselik, 's a' czímert az ember nyeri, 's nem maga adja magának!

A' KÉRELEM.

VERSAILLES.

Nem szeretném hogy ellenjeim lássák mint van elmém magával, mikor valakinek védelméért esedezem. 'S ezen okból valahol tehetem, inkább csak magam protegálok magamat. De ez a' kijövetel Monsieur le Duc de Choiseulhöz nem akart hanem kénytelenségből teendő esedezés vala. – Ha akart lépés volt volna, úgy hiszem, a' szerént fogtam volna megtenni mint mások szokták.

Cselédi lelkem hány⁶⁶ formuláit csinálta ezen az úton a' tartandó kérelemnek. – Mindenike miatt megérdemlettem volna a' Bastillt.

Megpillantván Versaillt⁶⁷, szókat, phrázokat kezdettem szövögetni egymásba, 's neki-készültem melly mozdulatokat fogok tenni, melly hangon fogok szóllani hogy magamat a' Herczeg Úr' kegyelmeibe be sikolhassam. – Ez jó! reá akadtam! mondám. Megvan? kérdém; épen úgy van-meg mint ha egy elmétlen Szabó olly köntöst adna reád mellyhez nem veve mértéket. – Balgatagságok! mondám ismét, először nézzd-el a' Monsieur le Duc' arczát, lessd-ki melly character van belé metszve, figyelmezz melly állást adand magának ha majd elkezzed, melly fordulásokat teend kezével; osztán hangját – az az első hangzat melly ajakiról füleidhez fog eljutni, látathatja veled... 'S mind ezekből egyetemben megérted, 's azon álló-helyedben componálsz egy dictiót, 's az bizonyosan tetszésére leszen Ő Herczegségének. – Az ingredientiaák tulajdon magáéji lesznek, 's fogadom, szerencsésen le fognak csúszni.

Jó! mondám; bár általestem volna már rajta! – Gyáva teremtés! 's már megint? Mintha ember meg' ember az egész földön egyenlő nem volna! – 'S ha így a' csatában: miért nem így szemtől-szembe a' cabinetbe is? – 'S hidd nekem, Yorick, a' hol ez más-ként van, ott az ember hűségtelen önn-magához, 's maga hagyja-el saját segédseregeit tízszer addig míg eggyyszer a' természet.

Állj csak úgy elébe a' Monsieur le Düknek hogy képeden legyen festve a' Bastille, fogadom, stráza kísér-vissza Párizsba.

Nincs különben! mondám. – Tehát, az eget hívom bizonyságull! a' legvidámabb, legszabadabb képpel lépek-be hozzá.

Már most ismét nincs igazad! felelék magamnak. A' valóan nyugalmas lélek nem szokik az egyik szélről a' másikba; mindég középponton marad. – Most van jól! most van jól! mondám azalatt míg kocsisom a' kapun behajtott; látom, jól végzem-el. – 'S a' mint a' grádicsnál megállánk, úgy tulajdon Collegiumomból annyira menék, hogy sem olly rettege nem másztam-fel a' grádicson mint az Igazság' martalékjai szoktak a' lajtorján, elveszteni az életet, sem olly szökdelésekkel nem repdestem, mint midőn hozzád sietek-fel, Elíza, azt ott venni. A' mint beléptem a' Palota' ajtaján, eggy valaki jöve

⁶⁶ hány

⁶⁷ Versaillt

felém, ki talán Udvari-Mester volt, de többnek látszott mint egyike azon Al-Titoknokoknak, a' kik nekem jelenték hogy a' Herczeg dologban vagyon. – Én egészen járatlan vagyok azon formalítások körül, mondám, mellyekkel audientiára juthatni; idegen vagyok, és a' mi mostani környülményekben talán még rosszabb, én angol vagyok. Azt felelé, hogy maga az nem teszi nehezebbé a' dolgot. Meghajtást tettem neki a' szóért. Uram, mondám, a' mit a' Herczegnek elébe készülök terjeszteni, az felette siető dolog, és felette fontos.

A' Titoknok egyfelé is másfelé is tekingete, mintha keresett volna valakit a' ki a' dologról jelentést tegyen a' Herczegnél. – De sajnálnám, Uram, ezt vetém azonnal utolsó szavaimhoz, ha a' mit mondék félre-értethetnék. Az a' Herczegre nézve épen nem fontos, az csak reám nézve nagyon az. C' est une autre affaire! monda az ember, visszatérvén álmélkodásából. – A' dolog épen nem más egy annyira tisztelt Úrnak, mondám. De, kérem alázattal, mintegy mennyi idő kívántatik arra hogy egy Idegen előbocsátatást nyerhet? Az ma nem lehet előbb két óránál felele, 's megtekinté óráját. Az udvaron-álló hintók⁶⁸ sokasága igazlani látszott a' mit épen hallék. Mit tegyek illy hosszú idő alatt? Egy Audentiás-szobában két óráig fel 's alá járni a' nélkül hogy egy lelkem legyen kivel szóllhassak, ez nem vala sokkal jobb mint a' Bastillban űlni. Lementem a' grádicson, 's meghagyám a' kocsisnak, vinne a' Cordon-bleu fogadóba.

A' sors velem rendesen mulatja magát – ritkán jutok oda a' hova akarok.

A' PÁSTÉTOMSÜTŐ.

VERSAILLES.

Még nem mentem vala el félig az úczán, 's már egy más gondolat ére. Versaillesban lévén, mondám magamban, jó volna körültekinteni a' várost. Felrántám⁶⁹ tehát a' sineget, 's szóllek a' kocsisnak, hogy vinne-végig némelly nevezetes úczán. Azon, mondám, hamar általesünk, mert a' város nem nagy. Nem nagy? kérdé a' kocsis nehezteléssel; pardonnez-moi, Monsieur; sőt igen nagy, és azon felül igen szép. A' legelső Uraságok itt mind fényes hoteleket tartanak. – Ez a' felelet egyszerre emlékembe hozá Gróf B***t ki felől a' Könyváros tegnap olly sok jót monda. Ne menjek⁷⁰ e el ahhoz a' ki becsüli az angol könyveket 's az angolokat? Elbeszéllem elakadásomat neki. – Tehát szándékomat második ízben változtatám-meg. Valóbban ez harmadik ízben volt; mert először Madame de Rambouilléhez akartam vala menni; a' Szent-Atyák' úczájában; szobaleánya által be valék jelentve, hogy ma udvarlani fogok. – De engem mindig a' környülmények igazgatnak hiszen én eléggé akarnám őket igazgatni, de az nem megy – Megpillantván itt az úcza' másik oldalán egy embert kinek nyakán egy kosár függött mintha valamit árulgatna, kiáltottam La-Fleurnak, szálljon vele, 's tudakolja, hol lakik Monsieur le Comte de B***?

⁶⁸ hintók'

⁶⁹ Felrántam

⁷⁰ Nemenjek

La-Fleur sápadott képpel tére-vissza 's megsugá hogy az egy Chevalier de Saint-Louis, és hogy kisdéd pástétompogácsákat árulgat. – Mese, mondtam; mit petyeg hasztalanságot? A' dolgon, Monsieur, magam sem győzők álmélnodni, de az nincs külömben; e' szemekkel láttam veres pántlikán függeni gomblyukaiból az aranyszélű⁷¹ keresztet. Bele tekintettem a' kosárba, 's láttam a' pogácsákat. Lehetetlen hogy szemeim megcsaltak legyen.

Az illy visszás történet az ember életben jobb érzeményeket támaszt mint az újság-lesés. Reá-meresztém szememet, 's láttam keresztjét 's kosarát, minél tovább néztem, annál inkább nyomódott az szívembe, agyamba. Kiszállék a' hintóból 's neki-mentem.

Mellyén egy tiszta kötény függött 's leért szintén térdeiig; felül lattza volt 's az elfedte fél mellyét, 's e' felett függött a' kereszt, de úgy hogy az a' szegés alá esett. Kosárkáján egy tiszta serviette vala elterítve; a' másik a' kosár' fenekén volt, 's ebben állottak a' kis pástétomok; 's minden olly csínt mutata, olly tisztaságot, hogy a' Vevőnek szint úgy csinálhatott kedvet a' vásárlásra nyalánkságból mint szánakozásból.

Nem kínált-meg senkit portékájával. Csendesen állott egy Palota' szögében, 's egyedül annak adogatta a' kinek önn-magától jöve kedve venni.

Az ötven felé látszott közelítgetni. Tekintete nyugalmat 's csaknem komolyságot⁷² mutatott. Ezen nem csudálkoztam. Inkább kosarához vonultam mint magához, 's felfogván ujaimmal egyet a' pogácsák közzül, érdeklett tekintettel 's hanggal kérem, magyarázná-meg a' tüneményt.

Elmondá azt kevés szóval. Jobb esztendejit katonaságban töltötte, megemésztette ott kevés vagyonát, companiát 's keresztet nyert, de az utolsó békeség' megkötése után, Regementje némelly más egyebekkel eleresztetvén, szolgálat, fizetés és pensio nélkül maradt, jószág, pénz, barát és minden nélkül látá magát ez egyen kívül – 's ekkor keresztjére mutatva.

A' szegény Chevalier megnyerte szánásomat, 's az a' mit tőle értettem, ezen felül becsülésemet nyerte-meg neki.

A' Király, ekként folytatta szavait, kegyes és jóltenni-szerető Úr; de kegye nem mindennek adhat segílyt és jutalmat. Nekem az a' bajom hogy a' vak sors ezeknek számokba vetett. Feleségem, kit én szeretek és a' ki viszont szeret engem, haszonra fordítja azon kisdéd ügyességét mellyel bír, 's én úgy hiszem, nem vál gyalázatomra, ha süteményét árulgatván, ötlet és magamat a' szükség' inségei ellen védelmezem, míg a' Gondviselés jobb útát mutatand, és szebbet, a' bajtól megmenekedni.

Keményszívűség volna az érzékeny Olvasót annak előadásától megfosztanom, a' mi a' szegény Chevalier de Saint Louist nyolcz vagy kilencz holnappal azután érte.

Többére a' Királyi-lak'kapuja körül szokott vala állani. Keresztje sok ott-elmenőket figyelemre vont. Ezeknek a' maga történetét azon szerénységgel mondotta-el mellyel nekem beszéllette most, 's így a' dolog a' Király' füleiig hatott-el. Kivilágosodván hogy úgy szolgált mint derék katona, a' Király neki ezerötszáz esztendei fizetést rendele, 's véget vete szenvedéseinek.

⁷¹ aranyszélő

⁷² komolyságott

Minthogy én ezt azért beszéllem általa Olvasóimnak szerezzek örömet, kérem őket, most már tulajdon kedvemért engedjenek beszélennem egy mást, melly itt helyénkívül áll. A' két eset kölcsönösen ad világosságot egymásnak, 's kár volna őket elválasztani.

A' KARD.

RENNES.

Egész országokba is reá-jővén a' sor hogy az egykori fény és ragyogás után nyomorúságba süllyednek, nincs szükségem elbeszélni, mik okozták hogy az E** Urak' háza Bretagneban szemlátomást elmerüle. Marquis⁷³ d'E** nagy erőlködéssel vitt az ötet-üldöző Szerencsének vereségei ellen; szerette volna még a' világgal házának egykori ragyogását láttatni; de őseinek egykori pazarlásaik megfosztották ennek minden eszközeitől. Maradott vala még annyija hogy éltét kényben 's homályban töltse; de két fiai voltak; 's ezek is fényt kívántak. Úgy hitte, nem méltatlanok reá. Karddal teve próbát; de az neki nem tudá útát nyitni. A' hágdallás pénzt kívánt, 's a' takarékoság azt nem adhata eleget. Az egy Kereskedés vala hátra melly azt ígért.

Francia-országnak minden tartományában ez a' mód annyi vala mint azon fának mellyet virágában látni óhajtott, minden gyökereit elvagdalni. Szerencséjére Bretagneban a' kereskedés nem tartott rangjával össze-férhetetlennek. A' Marquis reá-szánta magát. – A' Herczegség' Karjai és Rendjei összevgyülekezve valának Rennes-ben, 's a' Marquis a' maga két fijaival felméne a' Gyűlés' elébe. Védjére kiáltván egy régi törvény' segédét, melly, ha ritkán vonattatik is elő, azért el nem altatott, leoldá kardját. – Imhol teszem-le kardomat, mondá a' Gyűlésnek; vegyéték gondviselések alá míg jobb idők jönek reánk, oldalainkra kötven ismét, becsülettel fogjuk viselhetni.

A' Président általvevé a' kardot. – A' Marquis néhány perczig vesztég álla, míg a' kard az Archívbe vitetett, 's elhagyta a' gyűlést.

Más nap' háznépestül hajóra ült, 's Martinique-be evezett. Mintegy húsz esztendei szorgalma 's egy két véletlenül reá-szállott örökség azon karba tevék hogy visszatérhete honjába, 's reclamálta kardját.

Szerencsémét lelem abban hogy épen akkor leheték Rennes-ben, midőn ez a' pompás tétemény történt. Pompásnak nevezem azt, mert nekem az volt.

A' Marquis megjelené a' Gyűlés előtt. Karon fogva hozá tiszteleltre-méltó hitvesét; idősb fija hűgát vezeté, az ifjabb pedig anyjának jobbjá mellett. Kétszer nyomta-be szeméit zsebkendőjével.

Mély csend uralkodék a' Gyűlésben. A' Marquis ifjabb fijának 's leányának gondjaikra bízta hitvesét, 's közelítvén a' Présidenshez, kardját visszakívánta. Azt előhozák, 's általadák neki. A' Marquis azonnal kivoná hüvelyéből csaknem egészen. A' kard neki annyi volt mint barátjának, kit régen megholtak vélt ragyogó képe. Figyelemmel nézte-végig, mintha bizonyossá akarta volna tenni magát hogy épen az. A' hegye körül egy rozsdafoltot sejté-meg. Közelebb vitte szeméhez, 's úgy tetszett, egy csep esik a' rozsdás helyre. – Hogy nem csaltam-meg magamat, mutatja a' következő.

⁷³ Marquis

Talállok én módot, kivenni azt belőle! mondá. Ezzel oldalára köté, köszönetet teve gondja'-viseléséért, 's kiméne a' Gyűlésből. Háza' népe követte.

Oh, mint iríglyém érzéseit!

A' PASSE-PORT.

VERSAILLES.

Egyszerre béeresztetém Gróf B*** Úrnál. – Shakespear asztalán állott, 's a' Gróf forgatta benne a' leveleket. Én a' könyvbe pillongtam mint egy jeléül hogy ismerem azt. – Felvezető nélkül jövök, mondám, mert tudtam hogy Gróf Úrnak szobájában találni fogok egy valakit a' ki velem e' segédet közleni fogja. Az az én földim Shakespear, mondám a' könyvre mutatván ujammal; – ayez la bonté, mon cher ami, ezt vetém szavaimhoz, Shakespearnek lelkéhez intézvén a' kérést – de me faire cet honneur-là! –

A' Gróf mosolygott a' felvezetetésnek ezen különös nemén. Láta hogy képem halvány és beteges, 's kért, fognék helyet. Engedtem, 's meg akarván menteni őtet a' találgatás' fáradságától mi okból jelentem legyen-meg nála, tekervények nélkül elmondám neki a' mit a' Könyves-boltban hallék, és hogy azon kis bajban melybe gondatlanságom vete, ez bátoríta-fel hozzá folyamodnom. – 'S melly baj az? kérde a' Gróf; hadd tudjam. – Elmondottam neki a' szerint a' mint már az Olvasónak beszéllém.

Fogadósom, Monsieur le Comte, mondám-végig-érvén a' beszéden, azzal ijeszt hogy a' Bastillbe fognak dugni. De én nem rettegek semmit; a' világ' legmíveltebb, legemberibb népe között vagyok, 's lelkem vétlennek kiált. Nem jöttem kikémelni az ország' meztelen⁷⁴ voltát, 's meg nem álmodám hogy e' gyanúba vétethetem. A' francziák' nagyszívűségekkal, Monsieur le Comte, nem fér-össze, bántani a' védtelent.

A' Gróf arczat elevenebb szín lepte-el midőn tőlem e' szókat hallá. – Ne craignez rien, mondá. – Én? én, Gróf Úr, nem félek. – Osztan mondám enyelgő hanggal; hiszen Londontól fogva Párizsig szüntelen' nevettem; 's nem gondolom hogy Monsieur le Duc de Choiseul olly ellenje legyen a' vígságnak hogy magától sírva hagyjon elfordulni.

Az a' miért, Gróf Úr, az Úrnál esedezem, mondám mélyen meghajolván előtte, az, hogy méltóztassék véghezvinni hogy azt ne tegye.

A' Gróf kimondhatatlan jószággal hallgatta szavaimat; külömben felényit sem beszélltem volna; 's egyszer ezt monda: Cela est bien dit. – És így én is jóvá hagyám, 's elő sem hozám többé.

A' Gróf más más textet kezdé – könyvek, újság, emberek – 's végre az asszonyok. – Isten áldja-meg őket a' mennyin vagynak – az asszonyokat! mondám. Nincs ember a' ki őket inkább szeresse, mint én. Minden gyengéjek után mellyeket valaha láttam, minden ellenek-írt satyrek után mellyeket olvastam, én őket még is csak szeretem. 'S azt állítom hogy a' melly ember őket egyetemben nem tudja szeretni, egyet sem alkalmas úgy szeretni közzűlők a' hogy' illik.

⁷⁴ meztelen

Hé bien, Monsieur l' Anglais, monda nevetve a' Gróf; az Úr nem azért jöve a' mint monda, hogy országunk' meztelenségeit kikémelje, 's hiszem a' mit monda: de az asszonyainkét sem fogja, gondolom? De engedjen egyet gondolnom, – ha ők par hazard így jönnének elébe az Úrnak – Uram, a' prospekt nem volna a' legkecsesbb.

Bennem egy nem tudom mi van, a' mi a' legrejtettebb kétértelműséget sem tűrheti. A' legdévajbb fecsegéseknek közepette gyakorta igyekeztem ezt meggyőzni, 's kibeszélhetetlen erőlködések után mertem egy rakás asszonyok között olykor mondani valamit a' mit soha nem merhettem volna mondani egynek, ha az engemet a' boldogság' tetőjére jutathatott volna is.

Bocsánatot, Monsieur le Comte! mondám. Ha e' virágzó ország szemem' elébe meztelen földet terjesztene, felemelném őket és sírnék. A' mi az asszonyok' meztelenségét illeti, így folytatám szavaimat, 's elborított a' pirosság – én oly szoros követője vagyok az Evangéliomnak hogy be fognam fedni köpenyemmel, ha tudhatnám mint tegyem azt. Az én óhajtasom az volna hogy szíveiknek meztelenségét láthassam, túl a' szokások', erkölcsök', éghajlat' és religio' béleplezésein, hogy ha mit jót lelek benne, a' szerint példányozhassam a' magamét.

Ez az óhajtas hozza engem Párizsba; ez cselekedte, így folytatám beszédemet, hogy még eddig a' Palais Royalt és a' Palais Luxembourg-t, 's a' Louvre' facádját nem néztem, 's a' festések', szobrok' és templomok' catalógjainak számaikat egy újjal szaporítani nem szándékozom. Én minden szépet úgy tekintek mint templomot, melybe inkább szeretek belépni hogy az abban található Originálokat 's könnyed esquisseket lássam, sokkal inkább mint Raphaelnek csudált Elváltozását.

Ennek szomja – mondám, tovább folytatván szavaimat – oly elolthatatlan bennem mint az az a' melly a' Ritkaságok'-gyűjtőjét gyúlasztgatja, 's ez kényszeríte engem ide jőni 's ez viszen innen Italiába. Csendes útja a' szívnek természet és azon érzések után mellyek a' természetből erednek 's bennünket egymást szeretni buzdítanak – 's az egész világot szeretni – 's inkább szeretni mint szoktuk.

A' Gróf nekem erre igen sok nyájassággal felele, 's úgy vallá hogy sokkal tartozik öszeismérkedtetésünkért Shakespearnek. – De à propos, ugymond; Shakespear⁷⁵ tele van nagy dolgokkal; elfelede egy parányi kicsinységet – megnevezni az Urat. 'S ez az Urat azon kénytelenségbe teszi hogy azt maga tegye.

A' PASSE-PORT.

VERSAILLES.

Engem a' világon semmi sem akaszt-el inkább mint midőn azon kell törnöm magamat hogy miképen mondjam-ki valakinek, ki vagyok. – Mert nehezen találhatni embert kit jobban nem tudnék leírni mint magamat, 's már sok ízben óhajtottam, hogy bár csak egy szóval tehetném azt, 's – vége. Ez vala azon egy alkalom egész életemben a' midőn ezt jó móddal tettem. Shakespear előttem állott a' Gróf B**** asztalán. Emlékeztem hogy én a' könyvben állok. Elővévém tehát azt a' Kötetet hol Hamlet ta-

⁷⁵ Shakespear

láltatik, 's felhányván a' Sírások⁷⁶ scénjét az ötödik Aktban, ujomat a' Yorick' neve alá vettem, 's a' könyvet a' Gróf felé fordítottam. Me voici! mondám.

Nem sokat tartozik a' dologra, ha személyem' valósága toltá e ki a' Gróf' emlékéből a' szegény Yorick' koponyáját, vagy miként történhetett hogy ő itt, hat vagy hét századot általszökvén, illy rendesen megtévedhete. A' francia könnyebben concipiál mint combinál. – Nem csudálkozom semmin, 's leginkább nem épen ezen. – Egy pár Kötet Predikatiókat írtam; jót, rosszat, a' szerént a' mint tőlem tölt; 's egyike az én nemzetembeli Püspökeinknek, mind kegyességét mind atyaiságát szívesen tisztetem, azt mondotta hogy ő nem olvashatja az olyan Predikatiókat melyeket a' Dán Király' Udvari-bolondja csinált. – Igen jó, Milord; de Yorickok ketten vagyunk. Az az Yorick a' ki felől Uraságod szöll, nyolczszáz esztendő előtt megholt és el is temetett; az a' másik Yorick soha nem vona fényt semmi Udvarnál magára, 's ez a' másik én vagyok. – A' Püspök lógatta fejét. – Úr Isten! mondám neki; Uraságod így Nagy Sándort a' katlancsináló Sándorral is öszve-tévesztheti. – Mind egy, monda a' Püspök.

Ha Nagy Sándor, a' Macedo Király, Uraságodat fenntebb székbe tehetné-álta, tudom, nem mondaná ezt.

Gróf B*** ugyan-ezen megtévedésbe esett. És az Úr Yorick? kiáltá a' Gróf. – Igen is, az vagyok. – „Az Úr?” – Én igen, kinek szerencsém vagyon Gróf Úrral beszélni. – Mon Dieu! monda, 's megölelt. Vous êtes Yorick?

Zsebjébe tola Shakespeart, 's egyedül hagyta szobájában.

A' PASSE-PORT.

VERSAILLES.

Meg nem foghatám, miért tűnt-el Gróf B*** illy váratlanul, sem hogy Shakespeart miért tola zsebjébe. De a' melly titkok önn-magokat fedezik-fel idő' multával, azok nem érdemlik a' tépelődést. Jobb vala azalatt Shakespeart olvasni. Sok lárma semmiért – ezt a' darabot kerestem-fel, 's olvastam. Karszékemben ülven egyszerre Messzínába vettetém, 's annyi dolgom vala Don Pedróval, Benedettóval és Beatricsével, hogy eszembe sem juta Versaill, Gróf B*** és a' Passe-port.

Szerencsés hajlékonysága az emberi léleknek melly magát egyszerre eresztethi az olly áltatásoknak mellyek szívéből elűzhetik a' várás' és únalom' pillantatait! Régen, igen régen nem volnék én többé, ha életemnek egy nagy részét e' tündértájon által nem andalogtam volna!

Ha az egyik vagy másik út göröngyös az én lábaimnak, vagy meredekebb mint hogy megmászhasam, eltérek róla azon bársony sík ösvényre melyet a' phantasie rózsabimbókkal hinte-bé. Egy két kerengést teszek azon, 's enyhítve 's erősödve térek-vissza. Midőn a' viszontagságok reám rohannak, 's nem lelek helyt e' földön hol őtalmat találhatnék, elhagyom ezt 's más utat választok. 'S sokkal tisztább ideám lévén az Elysiumi-mezők mint az ég felől, oda tolongok, mint a' pius Aeneas – Látom őtet mint lép ellenébe az elhagyott Dido' bánatos árnyának – mint akart vele szóba eredni. Látom

⁷⁶ Sírások'

a' megbántott Királynét, mint rázza fejét szomorúságában, 's mint kerüli szenvedéseinek 's gyalázatjának okát. Saját kínjainak érzése elvesz az övében, 's összekeverednek azon fájdalmokkal melyek még iskolai éveimben könnyekre fakasztgattanak.

Bizony, bizony az nem annyi mint hiu árny alatt sétálni 's siker nélkül fáradozni annak megkapásában. Sőt az vagyon inkább siker és haszon nélkül midőn magunkat a' bajjal-vívásban egyedül az Észre bízuk. Valósággal mondhatom-el magam felől hogy soha nem voltam alkalmas szívemben valamely rossz érzést egészen megvívni, mint ha olly hamar a' hogy' lehetett, valamely jó és szelíd érzést szállítottam-elő segédül, 's a' vétkes érzést ez által igyekeztem agyon verni, megfojtani.

Midőn a' harmadik Akt' végét olvasgatóm, belépett Gróf B***, 's hozta a' Passe-portot, – Monsieur le Duc de Choiseul olly jó Próféta, mondá, mint a' melly jó Minister; a' ki nevet, azt mondja, nem lehet veszedelmes. Ha a' passe-port másnak kívántatott volna mint az Angol Király' Udvari-Múlattatójának, még két óráig is el kellett volna utána várakoznunk. – Bocsánatot, Monsieur le Comte, mondám; én nem vagyok Udvari-Múlattató. – De az Úr Yorick? – Igen. – 'S az Úr szeret tréfálni? Feleltem, hogy tréfálni ugyan szeretek; de engem azért senki nem fizet – az nekem saját költségeimen esik.

A' mi Udvarunknál most nincsen Udvari-bolond, Monsieur le Comte, mondám. Az utolsó ott Második Károlynak féketlen uralkodása alatt volt. Azolta erkölcsünk annyira megtisztultak, a' mi Nagyjaink annyira nem kívánnak semmit egyebet mint a' Haza' boldogságát 's becsületét, asszonyaink egyről egyig olly szűzéletűek, olly jók, olly állhatatosok, hogy most ott az Udvari-bolond nem találna mit nevetetni. –

Oh! pour cela, monda a' Gróf; voilà du persifflage.

A' PASSE-PORT.

VERSAILLES.

A' passe-port az országnak Gouverneurjeihez, Lieutenant-Commandantjaihoz, Officier-généraux-jához, Bíráihoz és Igazság'-kiszolgáltatóihoz vala intézve hogy ők Monsieur Yorick Udvari-Múlattatót, bagazsiástul menve és visszajöve szabadon ereszték. Megvallom, a' passe-port' megkapásán támadott öröm azon épen nem kedves figúr által melyet a' levélben játszott, nem kevésse vala elhomályosítva. De ez árnyék-világon semmi sincs keverék nélkül, 's némellyike legkomolyabb Bölcséinknek annyira ment, hogy azt állítja hogy a' legfőbb gyönyör is kínos felsóhajtással szokott együttjárni.

De ennek semmi szövetsége az én Útazásaimmal.

A' CHARACTER.

VERSAILLES.

'S úgy, mondá a' Gróf, kezembe adván a' passe-portot, – az Úr millyeneknek leli a' francziákat?

Képzelteti az Olvasó hogy minekutána jóvoltának illy jelét vevém, nekem épen nem eshetett nehezen a' kérdésre olly feleletet adnom a' millyet a' Gróf tőlem várhata.

Mais passe pour cela, mondá a' Gróf; szólljunk tartalék nélkül; – leli e az Úr a' nemzetben azt az urbanitét mellyről elhíresedett? – Valamit láttam, felelek, megerősít e' véleményben. – Oh, oui, mondá a' Gróf; les francais sont polis. – Az excesszig! felelek.

A' Gróf felkapta a' szót, 's azt állítá hogy alatta többet értek mint mondani akarok. Védettem magamat a' hogy' lehete. – szólljak bátran, úgy kíváná.

Én azt hiszem, mondám, hogy az embernek szint úgy meg vagyon, a' maga kiszabott magassága 's alantsága mint a' mit a' muzsikai szerekben látunk; ott is és itt is hibázik még egy hang hogy a' maga nyolczadát kiüsse; 's ez a' fogyatkozás rendetlenségbe hozza a' harmonié' systémjét. Gróf B*** nem értett a' muzsikához⁷⁷, 's kért, magyaráznám ki magamat más módon. – A' pallérozott nemzet, mondám tehát, Monsieur le Comte, az egész világot a' maga adófizetőjévé, teszi, 's a' városiság' tónja azon kecskékkel bír mellyekkel a' szép-nem – arról lehetetlen rosszat mondani. És még is a' tökéletnek egy bizonyos határlineája vagyon mellyig az ember kiterjeszkedhetik, túlhatván ezen, csak öszvetéveszti a' tökéletet a' helyett hogy újat kapna. – Nem vagyok bátor mondani hogy ez mennyiben illik azon pontban melly felől köztünk a' beszéd foly, a' francziákra. De ha az angolok valaha a' politúrnek azon lépcsőjére találnának eljutni melly most a' francziákat különbözteti-meg, és ha azzal egygyütt el nem vesztenék a' szív' politesszét, melly az embereket inkább indítja emberi mint csak lekötelező kellemes tettek' tevésére; ők legalább azon nekik-tulajdon és magában igen különböző charactert, melly őket nem csak egyikét a' másikatól, hanem egyetemben a' világnak minden egyéb lakosaitól különbözteti, elvesztenék.

Benyultam zsebembe, 's kivontam néhány ezüst pénzt mellyek még Wilhelm Királynak idejében voltak verve. Olly simák voltak mint az üveg, 's alkalmasak voltak megmagyarázni a' mit mondtam.

Lássa Gróf Úr, mondám, 's felkelvén székemről, letettem az asztalon; hetven esztendőök olta forogván kezeken, ezek olly simák, olly hasonlók lőnek egymáshoz, hogy egyikét a' másikatól megkülömböztetni alig lehet.

Az angolok, mint a' forgásba nem ment pénzek mellyek csak historiai dátumok miatt veretettek 's cabinetekben tartatnak megtartották azt a' darabosságot mellyel kijöttek a' természet' kezéből. Ezeket tapintani nem olly kedves mint az elkopottakat: ellenben rajtok a' kép és a' körülírás olly látható hogy első pillantattal kiismerhetni micsodák. Azonban a' francziák, Gróf Úr, ezt vetém szavaimhoz, enyhítésekül azoknak a' miket⁷⁸ mondtam vala, annyi tökélettel bírnak hogy e' nélkül bízvást ellehet-

⁷⁷ muzsikához

⁷⁸ mikét

nek. Nincs nép mely hívebb, bátrabb, nagylelkűbb, elmésebb, jobb legyen. Ha van fogatkozások, úgy az nem egyéb minthogy igen – komolyok.

Mon Dieu! kiálta a' Gróf, 's felszökött székéről.

Mais vous plaisez, monda. – Mellyemre tettem jobbat, 's bizonyossá tettem hogy azt vallo a' mit hiszek.

A' Gróf sajnálá hogy nem múlathat, 's ezen állítás valósága éránt okaimat nem hallhatja. Herczeg Choiseulhöz ígérkezett ebédre, 's az idő kívánja hogy menjen.

De ha nem tartod messze Versaillt hogy egy ebéd miatt ide fáradj, kérlek minekelőtte Párizst elhagyod, engedd nekem e' szerencsét. Látni óhajtom hogy visszavond állításodat, vagy miként igyekezhetsz azt okkal támogatni. – De Monsieur l' Anglais, ha tovább is azt vitanád, minden okaidat fel kell hoznod; mert az egész világ ellened van.

Megígértem hogy minekelőtte Olasz-országot⁷⁹ meglátom, élni fogok jóvoltával, 's eljöttem tőle.

A' KÍSÉRTET.

PÁRIZS.

A' mint a' székérből kiszállék, a' Portier azt mondá, hogy épen most keresse valamely ifju leányszemély egy kézi-kosárával. Ha még itt van e, vagy elment már, azt megmondani nem tudta. – Ide adatám vele szobám' kolcsát, 's felfelé mentem a' grádicson; 's a' mint a' tizedik lépcsőre értem, a' leány szembe jött velem.

Az az a' szép szobaleány volt a' kivel együtt sétáltam-le⁸⁰ a' Quai de Contin. Madame de Rambouillet kiküldötte vala egy Marchande de modes után, ki a' Hôtel de Modène' szomszédjában lakott. 'S minthogy én meg nem jelentem vala nála, meghagyá a' leánynak, járna végére, nem mentem e el, 's ezen esetre nem hagytam e hátra egy levelet az ő adresze alatt.

Még közel lévén szobám' ajtajához, a' szép szobaleány visszatért, 's bejött hozzám, míg asszonyához egy kártot írhatok.

Májusnak utolsó napjaiban volt az idő, 's az est gyönyörű vala. Az ablak' cseresznyeszín selyemkárpítjai le valának eresztve. A' nap hanyatlott, 's olly meleg színt terjesztett-el keresztül a' piros kárpitokon a' leány' szép orcáján hogy azt hihetém hogy pirúl. E' gondolat engem is megpirított. Ketten valánk, 's ez a' környülmény egy második pirulást terjesztte-el képeken minekelőtte még ez az első eloszlott.

Van egy neme a' kedves, félig-vétkes elpirulásnak melyben a' vérnek több része vagyon mint magának az embernek. Egy lobból küldetik-el a' szívtől 's a' rény utána reppen, nem visszahívni azt, hanem hogy még gyönyörebbekké tegye érzéseit. Összelegyednek egymással.

Nem akarom azt leírni. – Elejétén valamit érzék magamban mely nem szintén egyezett-össze a' rénynek azon leczkéljével melyeket a' múlt estve a' leánynak adtam

⁷⁹ Olasz-országot

⁸⁰ együttlétét

vala. – Öt minútig kerestem nyomtatott kártot. – Tudtam hogy nálam olyan nincs. – Elővettem a' tollat. – Ismét letettem azt. – Kezem reszketett. Belém bújt vala a' Sátán.

Tudom én, úgy mint akárki, hogy ő nekünk adversáriusunk, 's hogy ő fut ha ellentállunk neki. De én neki igen gyéren állok ellent, félvén hogy ha győzni találok is, a' tusa sebekbe fog kerülni. A' bátorság' kedvéért tehát feladok a' diadalon, 's nem ötet hagyom futni előttem, hanem magam én futok előtte.

A' szép leány a' secrétaire mellé jött melyben olly haszontalan' kerestem vala a' kártot; legelébb az ellökött tollat vette-fel; azután tintatartómat nyújtotta felém, 's azt olly kellemekkel tevő hogy nem hagyám magamat kérni elfogadására. – De még is nem mertem. – Szép gyermek, mondám, nem lelek kártot, nem írhatok. – Mit tesz az? felele ártatlanul; írjon az Úr a' mire tetszik.

Kísértetbe jövék azt mondani neki hogy tehát ajakira írok.

Oda vagyok ha azt teszem! kiáltám. – Megfogtam tehát kezét, 's az ajtóig vezettem, 's kértem, ne feledje intéseimet. Oh, azt bizony nem fogom! ugymonda; fogadását olly hévvel tevő hogy, elfordítván képét, öszve-simult két kezét az enyéim közzé bocsátotta. E' helyzetben lehetetlen vala őket meg nem szorítanom. El akarám eresztetni, és még is mindég tartottam. Nem szóllottam' semmit; mindég tartottam magamnak a' predikátiót. Ohajtottam hogy vonná-vissza, 's mindég fogva voltak az enyéim között. Érzettem hogy tusámat újra meg kell küzdenem, de egyszersmind azt is éreztem hogy minden tetemeim rengenek belé.

A' nyoszolya' lába onnan a' hol állánk másfél lábnyira volt. Én még is tartottam kezeit – 's miként történt? azt meg nem mondhatom – nem kértem – nem vontam nem is gondoltam a' nyoszolyára – de egyszerre meglőn, 's mind ketten a' nyoszolyán ülénk.

Hadd mutassam, millyen erszényt csináltam tallérodnak, Monsieur, monda a' szép szobaleány; 's jobb kezével benyult ruhájának zsebjebe – a' zseb az oldalom felől vala. Sokáig keresgélt ebben a' zsebben, majd a' másikban – 's nincs. Soha sem voltam nagyobb nyugtalanságban. Végre reá akada a' jobbikban, 's kivonta azt. Az erszény zöld selyemből vala szabva, megbélelve 's beszélve fejér atlással, és csak épen annyi hogy benne a' tallér elférhetett. Kezembe adta; rendes kis erszényke volt. Tíz perczig tartottam kezemben melly az ölében nyugvék, 's hol az erszényre néztem hol félre.

Ingemnek bodrán egy két redő felfeslett vala. A' szép szobaleány minden szó nélkül elővonta tűtartóját, czérnát vont tűjébe, 's a' fesslést bevarrta. Előre-láttam hogy a' dicsőség' híre játékra jut, 's a' mint hallgatva kezével nyakam körül hol ide amoda tette az öltést, érzem hogy a' borostyán mellyet a' képzelet hajaim közzé füze, hullani indul.

Neki a' lépésben kioldódott a' papucscsatja, 's a' csat ki akara esni. – Lám! monda a' szép szobaleány, 's feltartotta lábát. Úgy kívánta a' hála hogy azon gondért mellyel megigazította vala bodromat, én viszont az ő csatját igazítsam-meg. Megtevém azt 's felvettem a' másik lábát hogy lássam ha jól van e a' csat azon. – Ügyetlenül kelle azt tennem, mert ez által a' szép szobaleány kijöve ellensúlyából, 's akkor –

A' DIADAL.

Igen, 's akkor? – Oh ti, kiknek fagyos fejeik 's langy szíveik szenvedelmiteket okoskodás által vagy meggyőzni vagy bemázolni tudják, feleljetek, mi vétek van abban hogy az embernek vannak szenvedelmei? 's az ő lelkének miért kell felelni a' lelkek' jó atyjok előtt azon eggyen kívül, hogy miként harczola ezek ellen?

Ha a' természet a' leggyengédebb érzések' vásznát úgy szövte hogy a' szövédéken a' szeretésnek és kívánságnak néhány fonalai végigfussanak, széllyel kell e tépni az egész vásznat hogy belőle ezen fonalak kivétethessenek? Oh, adj vesszőt az illy Stoicuszoknak, nagy igazgatója a' természetnek! kiáltám magamban. Bár⁸¹ hova állítson is a' te bölcs végezésed, rényemet megkísérteni, bár melly nagy legyen a' veszély, bár melly sikamlók a' környülmények, hagyd érzem a' szenvedelmek' mozdúlatait mellyek az emberiséghez tartoznak! És ha én azokat a' szerint kormányozom a' mint kell, bízom a' te igazságodba; mert te csináltál minket, és nem mi magunk.

Elvégezvén e' könyörgést, kezénél fogva felemelém a' leányt, 's kikísértem a' szobából. – Még bezártam az ajtót, 's a' kolcsot zsebembe tettem, mellettem álla-meg. A' diadal meg vala nyerve, 's csak akkor, és nem előbb, nyomtam ajakimat egyyik orczájához. Ismét megfogtam kezét, 's lekísértem a' ház' kapujáig.

A' TITOK.

PÁRIZS.

A' ki ismeri az emberi szívet, érteni fogja, ha visszameheték e mingyárt szobámba. Ez annyi volt volna mint a' fület 's⁸² szívet-bájoló dal után egy bohó úczai-éneket hallgatni. Megállék tehát a' kapu előtt, 's azzal mulatám magamat hogy vizsgán elnézgettem a' kik a' ház előtt mendegéltek, 's holmi észrevéteket csinálgaték rajtok, míg egy tárgy minden figyelmemet magára vonszotta.

Az egy hosszú száraz ember volt egy komoly 's elborúlt arcczal. Fel 's alá méne az úczán hol az egyyik hol a' másik oldalon, 's minden hatvanadik lépése után vissza fordult.

Az ember ötvenkét esztendőös lehetett 's egy rövid nádpálczát tarta hónja alatt. Kabátja, lajblija és nadrága fekete posztóból volt, 's úgy tetszett hogy ezek már több évek oltá teszik szolgálatjaikat. Alkalmasan meg valóán kopva, de tisztán tartattak. Öltözete takarékos tiszaságra mutatott.

Süveglévei 's a' meghajlás mellyet némelly ott elmenőknek teve, azt hagyák hinnen hogy alamizsnát vár. Készen tarték tehát egy két sout, hogy oda-adjam ha majd mellettem elballag és megszóllít. De ő elballaga mellettem 's meg nem szóllította. És még is alig lépe ötöt hogy egy parányi asszonykát ki vele szem-közt jöve, megszóllíta. Hogy én fogok adni, az hihetőbb vala, mint hogy ez az asszony adand. Alig végzé dolgát ezzel hogy ismét egyy másnak vontale süvegét ki ezen úczán jött. Eggy éltes Úr

⁸¹ magamban- Bár

⁸² fület's

jöve lassu léptekkel, 's utána egy fiatal-ember; mind ketten jól öltözve. Elhagyta menni őket, 's semmit nem kére. Veszteg állék egy jó félórát, 's szemmel tartottam az emberemet. Ez idő alatt tizszer tizenkétszer el ment és le, 's láttém hogy állhatatosan követi választott módját.

A' dologban két különöst sejtettem-meg a' mi főmet egészen kifárasztotta; elsőben, hogy miért beszélli baját csak asszonyszemélyeknek; másodsor, minemü történet az, 's az ékesen szállásbeli mesterségnek melly nemével adja-elő, hogy az asszonyi szíveket mindég érdekli, és a' melly felől tudni látszik hogy a' férfiakat megilletni nem fogja.

Még két környülmény vala a' mi fejthetetlenebbé tette a' titkot; egyik az, hogy minden Asszonyszemélynek azt a' mit neki monda, fülébe mondotta és olly móddal melly nem annyira kérdésnek látszott mint titoknak; másik az, hogy szállása soha sem volt sikertelen. Ennyi sok asszony közt csak egy sem vala a' ki elő ne rántotta volna erszényét hogy neki valamit adjon.

Hasztalanok voltak tépelődéseim; meg nem tudtam fejteni a' tüneményt.

Olly dióra akadtam mellyet elég dolgom lehete megtörni egész lefektemig; és így vissza tértem szobámba.

CASUS CONSCIENTIAE.

PÁRIS.

Gazdám nyomban jött utánam, 's kimondta hogy keressek más szállást. 'S miért azt? kérdém. – Miért? Tehát Monsieur nem volt elzárva két óráig egy fiatal leánnyal az este? Ez, Monsieur, az én házam' reguláji ellen vagyon. – Jól van! mondám; úgy válunk-el mint jó barátok, mert a' leány semmi rosszat nem teve, sem én nem tettem, 's a' szerént hagyom Kegyelmedet a' hogy' találtam. – Az illy tettek, Monsieur, az én házam' reputatióját elronthatnák. Lásza az Úr ezt, mondá, 's az ágy' szélére mutata, hol én és a' leány ültünk. Meg kell vallanom a' dolognak volt valamelly színe. De kevélyebb voltam mint hogy vele vizsgálatokba akarhattam volna ereszkedni; és így azzal bocsátám-el magamtól hogy nyugtassa-meg lelkisméretet, 's aludjon olly békével mint én akarok ez éjjel is; holnap reggel kifizetem a' mivel neki tartozom.

Nem fogtam volna vele gondolni, Monsieur húsz leánnyal múlatta volna is magát – (az, mondám neki, olly tető mellyre vágyni soha nem fogok) – csak reggeli órákban történt volna. – És így Párizsban a' nap' órájnak külömbisége a' vétekben is külömbiséget? kérdém. Igen is csinál külömbiséget a' – botránykozásban, felele. – A' helyes distinctio nekem mindég kedvesen jön, 's nem mondhatnám hogy azért az emberemre haraghattam volna. – Tudom én, Monsieur, hogy az Idegének szüksége van arra hogy az ilyenektől holmi apró-portékákat kedve szerént vásárolhasson. Nincs abban semmi rossz hogy egy fiatal rendes leány nálok a' maga nyakkosarkájával megjelen – cela passe. – Való, a' leánynak volt egy kis kosarkája; de becsületemre mondom, én abba belé sem pillantottam. – és így Monsieur tőle nem vásárolt? – Egy fillér-árút sem, mondám. – Mert úgy Monsieurnek egy más leányt ajánlhatnék a' ki en conscience teszi az alkut. Jó! de hogy még ez este itt legyen. – Mélyen meghajtottá magát, 's minden szó nélkül ment.

Megszégyenitem a' rossz embert, mondám magamban. – 'S osztán? – Osztán éreztetni fogom vele hogy őtet ismerem, hogy tudom, melly galád-ember ő. – Közelébb állék magamhoz mint hogy elámíthattam volna magamat hogy azt mások miatt teszem és nem önn-magam miatt. Nem találtam való feleletet e' kérdésre. Szándékomban több epe volt mint értelem, 's reá úntam minekelőtte végre-hajthattam volna.

Egy fiatal grisettecske kevés pillantat mulva azután bejőve hozzám egy skatulya csipkével. – Hijába! mondám; nem veszek semmit.

A' leány minden portékájit látni akará velem. De azok közt nehéz volt neki olyat találni a' mi tetszésemre volt volna. Úgy tett, mintha nem vette volna észre hogy venni nem akarok. Megnyitotta kis magazinját 's mind kiszedte a' mi abban volt. Letekerte, feltekerte egyikét a' másika után fáradhatatlan szívességgel. – Veszek, nem veszek, csak legalább ígérjek valamit. A' nyavalyás igen is nagyon vágyott tőlem valamit nyerni, 's mindent elkövette hogy feledtesse átalkodottságomat. Azonban kellemeit inkább élesztette ártatlan természetesség mint mesterkélés.

Jaj annak a' kin soha sem fog a' fortély! szívem ellágyult 's úgy álla-el és olly könnyeden az utóbbi feltétől mint azelőbb az elsőől. Miért büntessek valakit a' más vétke miatt? – Ha harácsa alatt vagy ennek a' pogány Fogadósnak, mondám 's szemébe tekintettem, úgy még keserűbb a' kenyér mellyet éssz.

Ha négy louisnál több nem volt volna is zsebeimbenn, fel nem kelhettem 's őtet el nem küldhettem volna míg nála nem hagytam volna hármát egy pár manchettért.

A' Gazda osztozni fog nyereségében. – Ő lássa! – Mert én csak azt fizettem a' mit sok üres agy énelőttem olly tettért fizete a' mit nem csak tenni de gondolni sem tudott.

A' MESE.

PÁRIZS.

Hátam megett állván La-Fleur a' vacsora alatt, elmondá hogy a' Gazda sajnálkozik hogy megbántott, 's szállásomat felmondotta.

A' ki tudja mit teszen csenddel aludni-végig az éjjelt, nem fog haraggal menni ágyába ha megbékélhet. Meghagyám tehát La-Fleurnek hogy szólljon a' gazdával, 's mondja meg neki viszont én is bánom hogy neki e' kéméletlenségre okot adék. 'S ha magának tetszik, La-Fleur, mondám, vesse azt is hozzá, hogy ha a' fiatal-leány előjönne is megint, nem ereszttem magam elébe.

Ez áldozatot én nem annyira a' Gazdának tevém mint önn magamnak, – mert ez egyszer szépen megmenekedvén, feltettem hogy többé magamat veszedelemnek ki nem teszem, sőt hogy azon leszek hogy Párizst azon rénnel hagyjam-el a' mellyel belé léptem.

Mais, Monsieur, mondá La-Fleur, szinte⁸³ a' földig hajtván-meg magát; ce n' est pas suivre le ton. Monsieur meg találja a' változtathatni a' maga sentimentját. Ha Monsieurnek par hasard magát amüzálni tetszenék... – De én abban nem lelek semmi amüzmánt, mondám, nem engedvén hogy elmondja a' mit kezdett.

⁸³ szinte

Mon Dieu! mondá La-Fleur, elszedvén a' couvert.

Vacsorálni méne, 's egygy órával később' feljött ismét, ágyba vinni. Több figyelemmel a' maga Ura eránt senki nem lehet; de most még többet mutata mint egyébkor szokott volt. Valami lebege nyelvén a' mit mondani vagy kérdeni óhajtott volna, de ki nem tudta ejteni. Nem találhattam-ki mi lehet az, 's valóan nem is törtem rajta főmet, mert benne most valami fontosbb űlt – tudnillik az az ember a' ki a' Hòtel előtt alamizsnát szedegete. Nem tudom mit nem adtam volna értte ha tudhattam volna mit mond és miért mondja így; 's ezt megtudni nem hiu viszketeg ingerle – ah! az olly galád oka a' fejtegetéseknek hogy megnyugtatasáért egy babot sem adnék örömet. De egy titok melly olly hamar és olly bizonyosan teszi szelíddé 's jóvá az asszonyi szívet, ér annyit mint a' Bölcsek' köve. Ha a' két Indiák enyémekek voltak volna, oda adtam volna az egyyiket hogy e' titkot magamévá tegyem.

Hánytam, vetettem, forgattam egész éjjel; 's felébredvén más nap, lelkem annyira kifáradott álmaimban mint a' Babylooni Királyé fáradhatott vala ki a' magáéiban; 's fogadom a' Csillagnézőknek, Bölcseknek és Jövendőmondóknak Párizsban ez olly bajt fogott volna csinálni mint az csinála amazoknak Chaldeában.

A' VASÁRNAP.

PÁRIZS.

Vasárnap vala. – La-Fleur belépe reggel, 's felhozta kávémat, kenyereket 's vajamat; alig ismertem reá midőn megláttam, olly czifra volt.

Midőn ötet Montreuilben szolgálatomba fogadám, azt ígértem vala neki hogy Párizsban egy új kalapot veszek számára, ezüst gombbal és sineggel, 's hogy négy louis kap tőlem, tetszése szerént csináltatni ruhát. 'S a' derék ficzkó olly jól bánt a' pénzzel hogy jobban nem lehetett.

Egy szép skarlátszín kabátot 's nadrágot veve rajta, mind a' kettőt egy posztóból. – Egy tallérnyival sem rosszabb, ugymonda, mint új korában volt. – E' megjegyzést neki szívesen oda engedtem volna. – A' ruha olly újnak látszott hogy ámbár tudtam hogy az olly kevés pénzből ki nem telhetett, készebb voltam volna róka farkot akasztani az eszemre, 's elhittem volna magamnak hogy mondva csináltatám, mint hogy azt lássam hogy zsípvásárostól-vett ruhában jár.

De ez a' delicatesse Párizsban nem sok szívet marczong.

Ehhez egy arannyal-tűzött kék atlasz lajblit vásárla; kopottacskát ugyan, de a' melly még eléggé jól játszott. – Az atlasz' színe nem nagyon süllyedt, és így igen jól ille a' kabáthoz és nadrághoz. Ezenfelül egy új hajtáskát 's egy solitaire-t csikara-ki a' pénzből, 's addig rimánykodott a' zsípvásárosnál hogy egy pár arannyal-varrott térdkötőt is kaphatott tőle. – Négy louis-on a' maga saját erszényéből egy pár bien brodéé ingbodrokat szerze, 's öt louis-on egy pár fejer selyemstrimflit. – 'S mind ezeken-felül a' természet neki szép termetet 's artzot ada – melly egy soujába sem került.

Igy kicsínosítva, a' legutolsó módi szerént frizírozott hajjal, 's egy temérdek bokrétával mellyén, lépe szobámba. Egész lényét csín és vígaság lepte vala el. Mingyárt kitaláltam hogy vasárnapnak kell lenni. 'S összevetvén ezt és azt, többé nem vala előtt-

tem titok, mi lehetett a' mit az estve kérni akart tőlem – hogy a' szerént tölthesse a' vasárnapot a' hogyan azt Párizsban kiki tölti.

Alig ötlött vala fejembe gondolat midőn ő félénken is ugyan, de azon bizodalom' nemével is melly lehetetlennek tartja kérése megtagadtatását, kért, hagynám kényére az nap', pour faire le galant vis-à-vis de sa maitresse.

Magam ugyan-azt akarám tenni vis-à-vis de Madame de Rambouillet. – A' szekeret mára is kibérlelém, 's épen nem bántotta volna meg hiuságomat ha bakomon illy szépen-öltözött cseléd inalt volna. – Sokamba került ma lenni-el nélküle.

De az efféle esetekben nem azt kell néznünk, mit kívánhatunk, hanem érzenünk kell. A' szolgaság' fiai 's leányai a' magok' szegődő alkujokban lemondanak szabadságokról, de nem a' természetről. Ők is húsból, vérből vagynak, 's nekik szint úgy vagynak hiuságaik, óhajtaik, mint az ő Uraiknak. Igen is hogy árba eresztették magok' megtagadását, 's az ő kívánságaik, reményléseik gyakorta olly szertelenek hogy örömet megtagadnám tőlök, ha állapotjok nekem igen könnyűvé nem tenné reá a' hatalmat.

„Lássad, lássad, én tenéked szolgád vagyok!” – Ez engemet egyszerre megfoszt az én úri-hatalmamtól.

Menj, La-Fleur, mondám.

De hát micsoda maitresse az a' kit te illy rövid idő alatt tudál kuporítani Párizsban? La-Fleur mellyére tévé-fel kezét, 's azt felelte hogy az une demoiselle a' Monsieur le Comte de B*** házánál. – A' La-Fleur' szíve nagyon szerete csatlódní, 's hogy kimondjam felőle a' mi való, olly ritkán engedte kisíklani az alkalmat az afféle szövetekezésekre kezeiből mint az Ura. – De még is hogyan lehete illy kevés idő alatt? – Azt az egek tudják. Mínd az a' mit nekem valla, abból áll hogy azalatt míg én Gróf B***nél oda-fenn voltam, ő oda-alann a' kis demoisellel ismerkedett-meg. A' Gróf engem veve pártfogásába, La-Fleur pedig magát a' demoiselle' kegyeibe tudá jutatni. A' leány megígérte neki hogy ma a' Grófnak két vagy három embereivel Párizsba jó, La-Fleur velek akar együtt mulatni a' boulevard-okon.

Boldog nép, melly gondjaidat, bánatjaidat legalább egyszer egy hétben egy halomra hányhatod, és a' melly tánczolva, énekelve távoztathatod el az inségnek azon seregeit mellyek alatt más nemzetek roskadoznak.

A' TÖREDÉK.

PÁRIZS.

La-Fleur a' nélkül hogy azt ő vagy én tudtuk volna, valamit hagyott nálam a' mivel napestig mulathatám magamat.

Ő nekem a' vajszeletet egy szőlőlevelen hozta-fel. A' reggel hév volt, 's félvén hogy a' vaj fel fogna olvadni, valami papirosat kére, hogy azt a' tenyere és a' szőlőlevél közzé tehesse. Minthogy az elég tányér vala magában, mondtam neki hogy tegye az asztalra, a' hogy' vagyon. – Eléresztvén ötet, nem akartam estig kimenni. Megizentem tehát a' főzőnek hogy ebédemet küldje szobámba.

Meg lévén éve a' vaj, a' szőlőlevelet kivettem az ablakon, 's ugyan-azt akarám tenni a' papirossal, midőn meglátám hogy az nyomtatás. Oda vetém szememet. Elolvastam benne egy sort, meg' még egyet, 's egy harmadikat. Betettem az ablakot, 's karszé-kembe dőltem, 's hozzá fogtam olvasásához.

Sztílje a' régi franczia volt, talán a' Rabelais' korából, 's ki tudja? talán az ő munkája. A' betűk gothi betűk, 's úgy eléve a' nedvtől 's egyéb viszontagságaitól az időnek hogy rajta felette nehezen leheze elmennem. – Elvettem, 's egy levelet írtam Eugén barátomhoz. – Most ismét elővettem azt, 's csigára vontam keresztyéni békességes tűrése-met. – Így elgyötörve, abban kerestem enyhét, hogy neked is írjak, szeretett Elíza. – Még sem vala kiverve fejemből az átkozott papiros, 's maga a' nehézség mellyel küzdöttem, ingerlé nyugtalan kívánságomat.

Az ebéd' ideje eljőve. Egy bouteille Bourgognei borral felélesztettem kifáradt elmémet, 's újra neki állék munkámnak. 'S minekutána két három órát azon kínos gond-dal vesztegettem erre mint valaha Gruter és Jacob Spon egy haszontalan Inscriptióra, úgy hittem, értem a' mit olvasok. De hogy ez eránt annál bizonyosabbá tegyem magamat, jónak letem azt honom' nyelvére lefordítani, látni akarván mint hangzand így. Tehát hozzá-fogék, mint mikor valamit kedvünk ellen csinálunk; olykor leszorván vagy két sort, olykor kétszer⁸⁴ háromszor végig-menvén a' szobán, most kitekintvén az ablakon hogy a' világ miként áll; úgy hogy elüte az estveli kilenczet mikor vele készen valék. Akkor elkezdém olvasni a' hogy itt következik:

A' TÖREDÉK.

PÁRIZS.

És a' midőn a' Notárius' élete'-párja a' dolgot férje ellen nagy heveskedéssel vitaná, a' Notárius elveté a' kutyaobrt mellyet kezeiben tart vala, 's ekképen kiálta-fel: Óhajtanám hogy itt egy más Notárius volna jelen ki azt a' maga Protokolljába beírhat-ná.

'S mit tenne akkor kegyelmed, édes Uram? kérdé az asszony hirtelenséggel felcsat-tanva. – A' Notárius' élete'-párja egy parányi puskapormalmocska vala, 's a' Notárius legtanácsosabbnak ítélte a' fergeteget egy szelíd felelet által elhárítani. – Én, ugymonda, lefekünném. – Akasztófára inkább Kegyelmeddel! monda a' Notárius' élete'-párja.

Úgy de a' háznál nem vala több ágy egynél, mert a' Párizsi szokás szerént a' más két szoba nem vala tele tömve bútorral. 'S minthogy a' Notárius nem akara egy ágyba menni azzal a' feleségével a' ki őtet akasztó-fára igazította, kezébe vette kalapját, nádpálcáját 's köpenyét – az éj igen szeles volt – 's elbúsult fejét egyenesen a' Pont Neuf-felé tolongatta.

Minden hídak közzül mellyek valaha építettenek, megvallja minden a' ki a' Pont-Neufön általment, hogy ez a' híd a' legpompásabb, a' legékesebb, a' legnagyobb, a' leg-könnyebb, a' leghosszabb, a' legszélesebb melly valaha e földnek kerektségén egy fo-lyamnak két partjait egymáshoz csatlotta.

⁸⁴ hétszer

(Innen azt sajdíthatni hogy a' Töredék' Írója nem volt franczia.)

A' legnagyobb nehézség a' mellyel ezt a' Sorbonne' Doctorai terhelgetik, abban áll hogy ha Párizsban vagy Párizs körül csak egy kalapnyi szél támad is, nincs sohol hely a' hol több káromlások 's átkozódások tétetnének ezen nagyhasznú noha olykor olykor alkalmatlan munkája ellen a' természetnek. És bizonyára nem is ok nélkül, nagy-tudományu és nagy-bölcsességű Férjfiak és Urak! mert ő itten nem kiált az emberre: felvigyázz! jövök! 's olly szusszanásokkal kapja-meg az embert hogy ötven között alig van egy a' kívül⁸⁵, ha kalapja fején talál lenni, akaratján kívül⁸⁶ is servust ne tétessen; alig van egy a' ki, ha hütyűjét le nem vonta, harmadfél lívert melly annak rendes és szabott ára, koczkára ne vessen.

A' szegény Notárius, épen midőn a' strázsa mellett ellmenne, felemelé pálczáját hogy kalapját a' szél ellen fejéhez szorítsa. De a' mint pálczáját felfelé fordítá, az belé akada a' Strázsa kalapjának sinéjébe, 's így a' kalap a' szélnek minden toldítása nélkül egyenesen a' fluvius Sequanaba repült.

Puh, melly ocsmány szél! kiálta egy Ladikos ki a' kalapot a' vízből elővoná. Ez még a' Strázsa' kalapjának sem tud hagyni békét!

A' katona Gascognei fi volt. Egyszerre kapa bajuszához, megpedrette azt, 's úgy rántotta-fel sárkányát.

Azon időben a' mangallétákat még kanócczal sütötték. Egy vén-asszonynak papi-roslámpájában a' szél, melly csudább dolgokat is követ-el ez árnyékvilágon, eloltotta vala gyertyáját, 's a' vén-asszony kérte volt Katona-Uramat, engedné-oda neki egy kevésse kanóczát hogy a' gyertyát meggyujthassa. Ez a' Földinek időt ada elhűteni forrásban való vérét és a' történetből jobb hasznot vonni. Puh, melly ocsmány szél! monda, 's levonta a' Notáriusz' fejéről a' kasztorkalapot, 's így a' Ladikos' szavainak hátulsó részét ismét jóvá tev.

A' szegény Notárius általméne a' hídon, 's elsétálván a' Rue Dauphine mellett a' Fauxbourg de Saint Germain felé, ekképen panaszlá szerencsétlenségét:

Lehet e vertebb teremtés mint én vagyok? 'S már én egész életemben mindég a' szél', fergeteg' és égi 's földi háborúk' játéka leszek e? Azért tett e ki engem az én édes Anyám-asszony e' világra hogy szüntelen' és vég nélkül halljam azokat a' szidalmakat, káromlásokat, átkozódásokat, mellyekkel engemet 's kalandos-társaimat, valakinek csak torka vagyon, ordítgatva illetnek? azért e hogy egy istentelen, mérges, makranczos, zeherre feleséget kössenek nyakamra, a' ki életemnek minden napjaiban még inkább elkínózzon, elgyötörjön, elcsigázzon, mint a' megtestesült három Fúria tehetné? azért e hogy saját keserves keresetemmel szerzett hajlékom alól egy házi-szél kikergessen, itt pedig egy hídi-szél az én selyemposztó kalapomtól megfosszon? azért e hogy én itt meztitfe, egy fergeteges éjszaka' minden⁸⁷ accidenseknek örök fluxusai és refluxusai között bódorogjak? Hova hajtsam ezt a' szegény, boldogtalan, siralmas, árva fejet? Oh te boldogtalan, szánakozásra-méltó férj! mellyik szele az a' compasz' harminczkét vonásainak, melly neked annyi jót hozand mint minden egyéb férjcollegáidnak hozni szokott?

⁸⁵ kívül

⁸⁶ kívül

⁸⁷ éjszaka'-minden

Midőn a' Notárius illetéknépen keseregvén egy sikátor mellett elméne, valamelly szózat azt kiáltá egy leánynak hogy hívja-elő a' legközelebbi Notáriust. – Nem lévén közelebbi Notárius széles e' világon mint épen ő, hasznára fordítá a' környülményt, 's végigméne a' sikátoron azon ajtóhoz a' honnan a' szózat jöve vala. Beméne azon, 's egy nagy ebédlőbe lépett. Egy vén szolgáló egy más még nagyobb szobába vezeté, hol, minden más bútor helyett, egy dzsida, egy pánczél, egy pantallér, egy rozsdás vén kard függött szegeken 's a' falnak négy különböző helyein.

Egy elélemedett Öreg, a' ki valaha nemes-ember volt, és ha birtok' elsülyedése a' nemesség' elsülyedését maga után nem vonja, az vala még mostan is, ágyában feküdt, fejét tenyerében nyugtatván. Az ágynál egy asztalka állott, egy csendesen-égő szegény lámpával melly a' szobát szűken világította. Az asztal mellé⁸⁸ egy üres szék vala letéve, 's a' Notárius azonnal helyt fogott. Elővonta zsebjéből tintáját 's egy két ív papirosát, 's kiterítette azt az asztalkán. Tollába a' szaru-tintatartó' gyapotjából nagy erővel nyoma egy kisdéd cseppet, az asztalnak vetette mellyét, fejét a' papiros felébe hajtotta, 's meredt fülekkel várta hogy az Öreg dictálja a' testamentomot.

Ah, édes Notárius Uram! mondá az öreg Nemes-ember, 's felemelkedék egy kevésé ágyában; nekem nincs testálni-valóm melly a' testamentomtétel' költségeit megérje, kivéven históriámat, 's nem halhatok-meg csendes lélekkel ha azt a' világnak testamentomképen nem hagyhatom. A' mi hasznot annak kiadásából várhatni, Kegyelmednek hagyom fáradsága' jutalmául.⁸⁹ – Az olly különös, olly⁹⁰ rend és szer felett való história hogy minden ember örömmel fogja olvasni. Kegyelmednek még maradékai is gazdagok leendének belőle. – A' Notárius bemártotta tollát. –

Életnek mindenható Igazgatója! mondá a' Nemes-ember, felemelvén szemeit 's kezeit az égre. Te, kinek karjai engemet a' legcsudálatosabb történetek szövevényein által ezen inség' mélyébe vezettének, segélyd egy öreg, elbetegesedett, bánatok és szenvedések által elrongált embernek fogyatkozó emlékéet hogy ez az Idegen semmit ne írjon le mint a' mi a' te könyvedben vagyon felírva melly engemet kárhozzatni vagy mentnek kiáltani fog.

A' Notárius a' toll' hegyét a' szeme és a' mécs' világa közzé tartotta.

Ez a' historia, Notárius Uram, monda a' haldokló, a' természetnek minden érzéseit zajba fogja hozni. Az emberi szíveket gyötreni fogja, 's a' legkegyetlenebbeket is szánakozással tölti-el.

A' Notárius ége elkezdhetni az írást, 's harmadikszor nyult tintatartójába, 's a' haldokló közelebbre fordulván felé, így szólla: Irja hát⁹¹ Kegyelmed; 's a' Notárius írt a' mint következik: –

Hol van ennek a' többije, La-Fleur? mondám – mert épen belépe az ajtón.

⁸⁸ asztalmellé

⁸⁹ jutalmául-

⁹⁰ különös. olly

⁹¹ Irjahát

A' TÖREDÉK ÉS A' BUKET.

PÁRIZS.

A' többije, Monsieur? kérdé, hallván mit akarok. – Nem vala több két levélnél, 's azt azon buket' szára tekergeté mellyel a' boulevard-on a' maga demoisellkéjének kedveskedett. – Menj hát, La-Fleur, a' Gróf B**** házához, menj, 's légy rajta hogy megkaphassd. – Minden bizonnyal meg fogom, monda La-Fleur, 's repült.

Igen kevés idő mulva a' szegény fiú lélektelenül jöve-vissza, mélyebb jeleivel egy megcsalt reménynek mint a' mit képébe egyedül a' Töredék' elveszése nyomhatott volna. Juste ciel! rövidebb idő alatt mint két perc azután hogy ő a' leánynak a' maga szerelmes Adieujét elmondotta, a' hite-szegett, a' csalfa, az állhatatlan az ő gage d' amourját a' Gróf' egyik lokájának adta, a' lokaj egy fiatal varrónénak a' varróné egy violonisztnak, ki bukétet és Töredéket elvitt nem tudni hova. – Szerencsétlenségeink egymásba valának szöve. Mellyemből egy sóhajtás röppene-ki, 's La-Fleur azt visszazengé füleimnek.

Melly hitetlenség! mondá La-Fleur. – Melly szerencsétlenség! mondám én.

Engem nem fogna bántani, Monsieur, ha elvesztette volna! mondá La-Fleur. – Engemet sem, La-Fleur, ha megelétem volna!

Ez megtörtént e, látni fogjuk későbbben.

ACTUS CHARITATIS.

PÁRIZS.

A' ki, légyen az a' kevélységből, légyen rettegésből, setét útba bé nem megyen, igen igen derék ember lehet, 's alkalmas száz meg' száz dolgokat végezni, de Érzékeny Utazónak ugyan nem való. Én magamnak olly dolgokból a' mellyek fényes délben 's széles és közönséges úczákon történnek, sokat nem csinálok. A' természet bártortalan, 's munkáit nem szereti nézők előtt játszani: de az illetén észre-nem-vett szögökben ollykor játszik egy kurta scént, 's ez többet ér⁹² mint egyetemben egy egész duczet francia tragédiék' sentimánjai – pedig azok mind csudálást-érdemlő remekművek. 'S valamikor így valamelly brillante affaire-hez vagy szerencsém, melly a' Predikátort, a' millyen magam vagyok, úgy érheti mint a' Bajnokot, többére azokból szoktam méríteni lelki-oktatásaimat – 's a' mi a' textust illeti – Pontus, Cappadocia, Phrygia, Pamphylia, hozzá épen olly alkalmas mint akármely más helye a' Bibliának.

Az Opéra-comiqueről egy hosszú setét útacska víszen egy keskeny úczába. Oda azok szoktak bemenni a' kik alázatosságban várják hogy egy fiacre érkezni fog, vagy a' kik csendesebben mendégélnek haza felé midőn a' játék véget ért. A' théâtre felé való végén egy vékony faggyugyertya ég, de ennek világa csaknem egészen elvesz, még minekelőtte az ember a' kis menőnek feléig ért. Ez a' világítócska kevés hasznót ad, de legalább díszül van. Távolról tekintvén ollyan mint egy kisebb nagyságú veszteglő csillog. Ég, de nem nyújt azon Egyetemnek mellyet mi ismerünk, semmi hasznót.

⁹² és

A' mint ezen menőn kifelé indultam, öt hat lépésnyire az ajtóhoz két asszonyszemélyt láttam-meg, kik karokat öszveöltve 's falnak-támaszkodva állának 's fiacret látszának várni. Minthogy ők közelébb voltak az ajtóhoz, úgy hittem, hogy övék az előlmenés' elsősege. Haltot tévék tehát, 's csendesen vesztegettem a' fal mellett. – Feketében valék, 's így nekik lehetetlen vala engem meglátni.

Az a' ki közelébb álla felém, egy nagytermetű, száraz, mintegy harminczhat esztendőss asszony vala; a' másik szint olly nagy, szint olly száraz, negyven lehetett. Nem vala látni rajtok hogy házasságban vagy özvegységben élnének. Minden azt mutatá hogy testvérek, való szűzei Vestának, kik óva maradtanak a' szerelemnek mind csapodár édességeitől mind ostromló ölegetéseitől. Kívánság ére szerencsésekké tehetni őket. De a' szerencse ma más oldalról vára reájok.

Egy lassú szózat, gonddal-válogatott kifejezésekben 's hajlékonyan, szállította-meg őket egy tizenkét sou darabért, még pedig az Isten' nevében. Különösnek lelém hogy a' kérő maga szabta-meg mi legyen az adomány, és kivált azt hogy az tizenkétszerte legyen nagyobb mint a' mit setétben adni szokás. A' két asszony ezen szint úgy látszott álmélnodni⁹³ mint én. Tizenkét sou? mondá az egyik; tizenkét sou! mondá a' másik; 's semmi feleletet.

Illyen rendű asszonyságtól, Mesdames mondá a' kolduló, kevesebbet nem kérhetek, 's mély reveránszt csinála nekik.

Menjen! menjen! mondák; nincs pénz velünk.

Az ember egy perczig, vagy kettőig, hallgata, 's ekkor újra elmondá a' kérést mellyet elébb tett vala.

Szép ifju Dámák, ne zárják-be⁹⁴ füleiket előttem! mondá most. – De jó ember, felele az ifjabb, becsületemre mondom, nincs pénz velünk. – Áldja-meg tehát az ég, 's tetézzel el újabb áldásaival! – Az idősb zsebbe nyult. Hadd látom, van e vagy egy soum. – Egy sou? Oh, adjon, adjon, Madame, tizenkettőt! A' természet Asszonyságod eránt olly igen adakozó vala: légyen Asszonyságod is adakozó egy szerencsétlen eránt a' ki felől az elfeledkezett!

Szívesen tenném, mondá az ifjabb, ha volna pénz velem.

Szép Könyörülő, monda a' szegény ember, az idősebbhez intézvén szavait; mi teheti egyéb illy bájosokká a' te ragyogó szemeidet mint jóságod, mint szánakozó érzékeny szíved? Épen ez az a' mi Marquis Sansterrel és az öccsével, midőn most itt elmenének, olly kedves magasztalást tétete mind kettőtök felől.

A' két asszony megilletődve látszott, 's egyszerre csúsztaták zsebjeikbe kezeiket, 's mindegyike egy tizenkettőt vona-elő.

Az ellenkezésnek közöttök és a' szegény süpplicant közt vége leve – 's az most a' két Szép közt az eránt támada, hogy mellyike adjon. Hogy ez is megszűnjön mint az elsőbb, mindegyike oda adta neki a' kivont pénzt, 's a' szegény ember dolgára méne.

⁹³ álmélnodni

⁹⁴ nezárlják-be

A' MEGFEJTETT MESE.

PÁRIZS.

Szaladtam az ember után 's elálmétkodtam hogy az épen az, a' kit én a' Hôtel de Modéne előtt láttam vala, és a' ki miatt olly sok fejtörést szenvedtem. – Egyszerre reáakadtam titkára, legalább kitaláltam, min épült az. – Csapodárkodáson.

Kellemes balzam! melly enyhítést adsz te a' természetnek! mint hozod munkába az ő minden erejét, minden gyengeségét! melly gyengéden ömlesz-öszve a' vérrel, 's mint vezeted azt, a' leg szorosbb⁹⁵ legszövevényesbb menedéken, útba a' szívhez!

A' Kérőt itt nem gátlá az idő, és így hízeltkedéseiből nagyobb dózist ada a' két Szépnek mint máskor szokott volt. Annyi bizonyos hogy kevésbb portziókban⁹⁶ adta orvos szereit azoknak a' kiket szállásom előtt az úczán szállított vala meg. – De mint bána az universál-Ingredienzzel? mint tette-öszve, mint édesítette-meg, mint concentrálta – azon nem fogom feszegetni gondolataimat. – Elég hogy ő két tizenkettőt kap.

A' kik e' szerrel nagyobb szerencsét csináltak mint két tizenkettős, ezt jobban el fogják mondhatni mint én.

PÁRIZS.

Kevésbbé boldogúl az ember a' világon jót tévén mint véné. Felveszek egy fonnyadni-kezdő ágat, leszúrom, 's azután megöntözöm, mert azt én ültettem.

Gróf B*** a' ki nekem nagy szolgálatot teve a' passe-port'-szerzésben, tovább méné ennél, 's újabbat akara tenni azon egy két nap' mellyet Párizsban töltött, bemutatván némelly főrendü házaknál, mellyeknek ismét másokkal kelle ismeretségbe hozniok, 's így tovább.

Épen idejében tanultam vala meg titkomat hogy e' becsületből hasznót vonhassak. E' nélkül nem fogtam volna enni többször egyszernél e' házakban, a' hogy' az gyakoroltatni szokott 's a' francia arcokat 's alakokat általtévén honomnak nyelvébe, igen is hamar láttam volna hogy egy nálamnál kedveltebb vendégnek helyébe ültem-be, de abból, sorban mindnyájoknál ki kellett kelnem, mert nem tudom, mint kellett benne megmaradnom. – Az eltanult titok olly sikeres vala, hogy dolgaim épen nem menének rosszul.

Fel valék vezetve a' vén Marquis B***nél is. Ez hajdan némelly apró lovanczi tettek által szemet vont vala magára a' Cythére' udvarában; 's ezen régi idő olta a' megvénhedett bajnok mindég hordotta az üniformot. Gyengéje vala szegénynek azt hagyni hinni hogy vitézsége nem egyedül ágyában áll. – „Nagy kedvem jött meglátni Angliát!” – 's az angol asszonyok eránt téve kérdéseket, hogy a' dolog mint hogy' megy' nálok. – Croyez-moi, Monsieur le Marquis, mondám; maradjon Uraságod a' hol van! Az

⁹⁵ szorobb⁹⁶ portziókban

ángol Uraságok tőlök alig tudnak nyerni egy kegyes tekintetet is. – 'S a' vén Marquis vacsorára kért.

Mons. P**, a' Fermier général, adóink felől teve kérdéseket. Úgy beszéltek neki hogy azok koránt sem kevesek. – Oh igen, mondtam, 's mélyen meghajtottam neki magamat; de Uraságotól kellene eltanulnunk a' beszédés' nehéz mesterségét. – Kért, vacsoráljak az ő kis-házában.

Madame de Q**nél azt mondták felőlem hogy én elmés ember vagyok. Madame de Q** maga is elmés asszonynak tartatott. Égve vágyott engem megláthatni 's beszédemet hallhatni. Még le sem űltem nála midőn már tapasztalám hogy neki semmi gondja nincs, van e nincs e nekem elmém. Azért kelle megjelenem hogy tudjam hogy neki az van. Az ég a' bizonyosságom hogy nála-létem alatt meg sem nyílt a' szám. – Madame de Q** azt beszéltte felőlem mindennek a' kit elől-utól-talált hogy elmésbb emberrel soha sem szóllott.

A' francia Dámák' uralkodása három szakaszból áll: előbb kaczérok, azután valástanok, végre imádkozók. Míg e' három epocha el nem tel, soha nem vesztik-el királyi-pálczájokat, egyedül alattvalójik változnak. Midőn harminczöt év, 's olykor eggyel vagy kettővel több, bírodalmokat minden lakosaitól kipusztította, neki áll, 's a' vallástalanság' rabjaival népesíti-el – végre a' Hitéivel.

Madame de V** a' két első epocha között lebege, 's a' rózsák halványbb színt kezdének venni. Őt esztendővel azelőtt hogy nála először fellépni szerencsém vala, már vallástalannak kellett volna lennie.

Sophájára űltete maga mellé, hogy így a' Religió' dolgairól annál több kénnyel 's egymáshoz közelebbre szóllhassunk. Alig szóllánk négy perczig, 's Madame de V** kimondá hogy semmit sem hiszen.

Meglehet, Asszonyom, mondtam, hogy ez neked állításod, de engedd mondanom, hogy javad ugyan épen az ellenkezőt kívánja. Nem jó dolog midőn a' vár' Commandantja a' bástyákat letöretti; az ellennek ez által megkönnyítetik az ostrom. Szép asszonynak semmi sincs veszedelmesbb mint a' Deistaság, 's én, kit Papi-szolgálatom is kényszerít tévedését eloszlatni, tisztetek ismerem, kimutatni a' veszedelmet mellyben lebeg. Oh, lássd azokat Asszonyom! Íme csak öt pillanatja még hogy melletted ülök, 's már fortélyokról gondolkodom ellened. Ki tudja, nem mennék e tovább, ha az a' gondolat nem tartóztatna, hogy religiód' sugallatai igyekezetemet sikeretlenekké teendik? – Nem vagyunk olly kemények mint a' gyémánt, mondtam megillentvén kezét; 's nyügre nagyon szükségünk, míg eljön az idő 's azt reánk felrakja. De Madame, ezt vetém mellé, 's megcsókolám szép kezét; neked míg hamar nagyon; hidd-el, neked még hamar nagyon. A' te időd még nincs itt.

Az egész Párizsban elment híre hogy Madame de V**t én térítettem-meg. D*** és M* Uraknak azt mondtotta hogy éntőlem négy percz alatt többet tanult a' kinyilatkoztatott Vallás' való volta felől mint ők ketten a' magok vastag kötetekből álló Encyclopédiejekben az ellen tanítottak. Azonnal fel valék írva a' Madame de V** coteriejének laistromába, 's ő a' maga Deismusza' epocháját két évvel halasztá-el későbbre.

Egy nap nála valék, 's azt igyekeztem megmutatni a' nála-összevgyülteknek hogy szükségesképen kell Első Oknak lenni. Benne valék bizonyosságaimban, 's figyelemmel hallgata minden, midőn az ifju Gróf F** titkolózó intéssel félre szóllíta, 's egygy távol

ablakba vonván megsugá, hogy nyakkötőm igen szorosra vagyon csatolva. Il faut qu' il badine – voyez le mien, mondá; nem mondok többet, Monsieur Yorick; egy szó elég a' Bölcsnek. – És a' Bölcstől, Monsieur le Comte, vala feleletem, 's meghajlék előtte. – A' Monsieur le Comte olly hévvel csókola-meg, a' hogy' nem még soha senki egész életemben.

Három hétig szüntelen' annak állításán valék a' kivel szóllottam. – Pardi! ez a' Monsieur Yorick annyi ésszel bír mint akármellyükünk itt. Öröm hallani, mondá a' másik, mikor szóll. – Az ember nem lehet jobb társaságban mint vele, mondá a' harmadik. – 'S ezen áron egész életemet a' Párizsi Nagyok közt tölthetém vala; együtt ehettem, ihattam, mulathattam volna velek. – De melly élet az ilyen! Pirultam magamban értte. Az egy nyomorult rabszolga' élete volt. A' becsületnek minden érzése felriadt bennem ellene. Minél fenntebb vala a' társaság mellyben magamat lelém, annál inkább kelle magamat megalacsonyítanom gyalázatos professióm által; minél czifrább a' coterie, annál többek a' mesterség' gyermekei benne. Epedtem a' természet' gyermekei után. 'S egy estve a' legútálatosbb móddal mocskolván-meg magamat így a' legragyogóbb emberek' társaságában, rosszúl levék, lefekvém, 's meghagytam La Fleurnek, rendeljen postát, 's más nap' oda-hagyám Párizst 's Olasz-ország felé indultam.

MARIA.

MOULINS.

Még soha nem érzettem a' bővség' szorongatását. – De melly látvány az Útazónak, midőn a' Bourbonnais-n végig-megyen a' víg szüret' idejében, midőn a' természet a' maga javait mindennek kebelébe tölti-ki, és midőn minden szem az ég felé fordul! Melly örömek fogják-el szívét ez útban! Muzsika ad taktot minden lépte alatt a' munkához, 's látja hogy ezen földnek minden fiai tánczolva, vígan-sikoltva, vizsik sajtóhoz a' gerezdeket. E' gyúlongó szívvel menni-el itt, hol az minden nyomon új lángot kap!

Egek! melly bőv tárgy ez eltölteni vele bár húsz Kötetet! Pedig nekem már csak kevés lapjaim maradtak; 's ezeknek is felét a' szegény Mariának kell adnom, kit barátom Shandy Úr Moulins mellett ismert.

A' szerencsétlen, megcsábult leány' története midőn azt olvastam, engemet szertelen' megillette. Szomszédjába érvén, emlékeztem róla, 's nem állhaték-ellent a' reámjövő kívánságnak hogy fél mértföldnyire eltérjek az útról 's szülőjét felkeressem 's megtudhassam, életben vagyon e, 's mint vagyon.

Ez igen annyi mint a' bús-alakú Lovancz' példája szerint szomoru aventűrökre menni-ki. De nem tudom miként van az, hogy én soha nem érzem inkább hogy ben-nem lélek lakozik mint a' midőn szerencsétlen esetek közé lök a' történet.

Öreg anyja az ajtóig jött előmbbe; tekintete elmondá nekem a' történetet minekelőtte ajkait megnyitotta. – Elvesztette férjét; az egy holnap előtt hala-meg⁹⁷ azon támadott szomorúságában hogy Maria megcsábult. Elejénte attól rettegék, mondá, hogy szegény gyermekem azt a' kevés eszt is elveszti belé melly még eddig megmaradt vala:

⁹⁷ előt-hala-meg

de csudálni kell, ő ez által még javulni látszott. Még nem lel nyugtot a' szerencsétlen, ugymonda, 's sírt; 's valahol tévedez az ország'-útja körül.

Erem miért ver illy halkkal azonban míg ezt írom? 's La-Fleur, kinek szíve csak öröme látszik alkotva, kezének külső, dombos részét miért vonta végig két ízben szemén? Meghagytam a' kocsisnak, térjen az ország'-útfára.

Félmérföldnyire valánk Moulinshez, midőn egy gyalog-út' szélén melly egy csalithoz vezet, meglátánk a' szegény Mariát, leülve egy nyár alatt. Könyöke térdén nyugodott, 's feje a' tenyerében. A' fa' tövénél egy kis patak futott-el.

A' kocsit beküldöttem a' faluba. La-Fleur készíttesse⁹⁸ vacsorámat; magam gyalog fognék menni utánok.

Fejérbe vala öltözve, 's kevés' hiján egészen úgy a' hogyan őtet az én barátom leírta volt, csak hogy most hajai szabadon függöttek, holott annakelőtte selyemhálóba voltak öszveszorítva. Ezenfelül vállához egy bágyadt-zöld pántlikát aggata, melly, végigmen-vén vállán, ágyékáig nyult alá. Ezen függött kisdud sípja. Kecskéje követte hűségtelen mátkájának példáját, 's Maria annak helyébe most egy kis ebet veve-fel mellyet sinegen fogva fűzött övedzőjéhez. Én a' kis ebre néztem, 's ő azt a' sinegen magához vonzá. Te engem el nem fogsz hagyni, Silvio, ugymonda. Belé pillanték szemeibe, 's úgy leltem hogy e' szók alatt inkább atyja mint mátkája 's kecskéje felől gondolkozott.

Leültem mellé, 's eltúrte hogy könnyeit kendőmmel szárazsgassam. A' kendőt az-után tulajdon könnyeimbe nyomogatám, és ismét az övéibe, 's ismét az enyémebe; 's most megint az övét törölöngtettem vele. 'S ezt tévén, olly kibeszéllhetetlen mozdulásokat érzettem az én belsőmben a' mellyeket, meg vagyok felőle győződve, az anyagnak és mozgásnak semminemű öszvekötetéseiből nem lehet kimagyarázni.

Oh, tökéletes bizonyossággal érzem hogy vagyon lelkem; 's a' Materialisták minden könyveikkel, mellyek elárasztották, elbódították a' világot, nem győzhetnek-meg az ellenkezőről.

MARIA.

Maria egy kisség magához tére. Kérdeztem őtet, emlékezik e egy magas, száraz és sápadt ember felől a' ki két esztendő előtt közöttte 's kecskéje közt állt. Azt felelé hogy az ő feje akkor nagyon meg volt zavarva, de arra még is két környülménynél fogva emlékezik: hogy ámbár igen rosszul volt, még is látta hogy az az ember szánta őtet; osztán kecskéje annak kendőjét ellopta, és hogy ő ezen tolvajságért megverte a' kecskét. Én, ugymond, a' kendőt kimostam a' patakban, 's azolta mindég zsebemben hordom, hogy általadhassam neki ha egykor ismét visszatérend. Ő azt nekem félig megígérte, ezt veté szavaihoz, 's elővoná zsebjéből a' kendőt hogy velem látathassa. Két szőlőlevél közzé takarta vala be, 's áltákkötötte egy iszalaginnal. A' mint a' kendőt kibontá, meglátám egyik csúcán az S betűt mellyel az meg vala jegyezve.

Azolta egyszer egész Rómaig tévedezett, így beszéll nekem, 's körüljárta a' Szent Péter' templomát, 's ismét visszajött. És hogy magától talált egy út az Appenin-

⁹⁸ készíttesse

hegyeken; pénz nélkül tette-végig az útát az egész Lombardien, 's lábbeli nélkül a' Savoye' kovás útjain. Mint állá-ki azt a' sanyarúságot, 's mivel élt ezen egész útban, arra már nem emlékezett; de az Úr Isten meleg szellőt küld mikor a' juhok nyírve vannak, ugymonda.

Nyírve, mondtam, szerencsétlen teremtés! szinte⁹⁹ az elevenig! – 'S ha te az én honomba volnál, hol nekem egy kisded kalibám vagy, belé fogadnálak tégedet, 's befédnélek, védenélek. Az én kenyeremből fognál enni 's az én kupámból inni, 's gondom lenni Silviódra. Felkeresnélek 's visszavezetnélek midőn leroskadnál gyengeségedben. Midőn a' nap leszállana, elmondanám estveli könyörgésemet, 's elvégezvén a' könyörgést, te fognád fujni sípodon estveli énekedet. 'S áldozatomnak illatja még kedvesebben fogna elfogadtatni, minthogy együtt kelne egy megtört szív' hangzatjaival az ég felé.

Szívem elolvadt midőn ezeket mondtam; 's Maria, látván hogy ismét kendőmhöz nyúlok, és hogy az nedvesebb mint hogy vele szemeimet megtörölhessem, erővel meg akará mosni patakban. – 'S hol szárazstaná-meg osztán, Maria? kérdém. – Kebelemben fogom megszáraztatni – az nekem jól esend, felele.

'S szíve még is meleg, Maria? kérdém.

Itt egy hűrt pendíték-meg mellyen minden panaszai függöttek. Zavart, meredt tekintettel néze reám egy ideig, 's akkor, minden szó nélkül, kezébe vette sípját, 's egy himnet énekle a' Boldogságos Szűzhöz. A' húr megszűnt rezgeni. – Egy két pillantat alatt Maria magához tért, leeresztette sípját, 's felkölt.

'S hova akar, kedves Maria? kérdém. – Moulinsba, felele. – Tehát menjünk együtt. – Maria karját az enyémbé ölté, megeresztette sinegét hogy ebe szabadabban mehessen, 's így érénk-be Moulinsba.

MARIA.

MOULINS.

Ámbár köz piacon nem szeretem a' köszönetést, búcsúztatást, megállék ide érvén most, hogy Mariától elbúcsúzzam.

Maria nem vala nagytermetű, de növése a' szálasbbak közzül való vala. A' bánat valamit nyoma tekintetébe melly alig volt már földi. De ő még mind e' mellett asszonyi maradt, 's annyival bírt abból a' mit a' szív óhajt 's a' szem asszonyi nem körül keres, hogy ha ő a' maga elméjéből az előbbi nyomokat 's én a' magaméből Elízát kitolhatnánk, úgy Maria nem csak kenyeremből ennék 's poharamból innék, hanem kebelemben nyűgódna is, 's úgy tartanám őtet mint tulajdon magzatomat.

Elj szerencsésen, szegény szerencsétlen leány. Idd magadba az olajat és bort mellyet egy Idegennek szánakozása tölt itt elmenvén sebeidbe! – A' ki tégedet két ízben ösztetört, ő maga tud tégedet, és akkor örökre, öszveforrasztani, éppé forrasztani.

⁹⁹ szinte

BOURBONNAIS.

Úgy hittem hogy szüretkor utazván végig Francia-országnak egyik leggyönyörűbb tartományán, a' részegülésig fogom kiüríthetni az öröm' poharát. De a' fájdalom melly lelkemet öszverázta, egészen alkalmatlanná tőn, elfogadni az öröm' érzéseit melly itt minden lépten tolakodva jött reám. A' közönséges vígaságnak minden képei alatt szünetlenül Mariát láttam, a' szerént a' hogy' a' nyár' árnyában ült, epedezve, szomorúan, 's közel Lyonig értem-el a' nélkül hogy kesergő képe lelkemből eltávozott volna.

Kedves Érzékenység! kimeríthetetlen kútfeje mind annak a' mi örömeinknek kedves, 's szomorúságainkban édes lehet! Te lecsatlod a' te martirodat az ő szalmaágyába, de te őtet az egekig is ragadozod. – Örök forrása érzéseinknek! Itt foglak tégedet keresni. – 'S a' te istenség az a' mi énbennem repes. – Nem hogy a' betegség' homályos orájiban lelkem visszaretten önnmagába 's elborzad elsemmülése előtt – cifrazengésű szók! hanem hogy olly gondok is érdekelhetnek mellyeknek nem én magam vagyok tárgyak. – Minden tetőled jó, nagy, nagy Sensoriuma a' világnak! melly vibrál ha csak egy hajszál hull is le, a' legtávolbb pusztájában a' teremtésnek, fejünkről. – Tőled illetve vonja-félre az én Eugénem a' kárpitot, midőn betegen epedek, hallgatja symptomjaim' előadását, 's az időt vádolja idegeinek gyengeségek miatt. – Te ez érzést olykor a' hegyek' legsivatagabb juhászával is közlöd. – Eltépvé leli egy idegen juhász' bárányát. Látom fejét botján nyugtatván, mint tekint ellágyulva reá. Oh, ha csak egy pillantattal jövék vala korábban! – A' szegény bárány halálra vérzi-el magát – szíve együtt vérez a' báránnyal!

Béke veled, szépéreményű Juhász! Látom, bánatlan mégy-el innen. De örömeid nem lesznek kevésbb-mértékűek. – Mert boldog a' te hajlékod, boldog az a' ki veled abban lakozik, 's boldogok a' báránykák mellyek körülöd szökdellenek.

A' VACSORA.

Rudasunknak egyik első lábán, midőn épen elérénk a' Traurira' hegyéhez, csörög-ni kezde a' patkó; és így kocsisom leszálta a' nyeregéből lefordította azt, 's betolta a' zsebjebe. – Mivel itt kezdvén, két mértföldnél továbbnyíig mindég felfelé vive útunk, 's leginkább erre a' lóra támaszkodhatánk, szorosan azt kívántam hogy a' patkó olly jól a' hogy' lehet, tüstént üttessék-fel a' ló' lábára. De a' postillon elhányta a' szögeket, 's ezek nélkül a' kalapács a' szekér' magazinjében semmi szolgálatot nem tehetvén, megadám magamat, hogy menjen tehát patkó nélkül.

Alig menénk ötszáz lépésnyire, 's a' szerencsétlen teremtés a' köves úton a' másik első lábáról is elejtette a' patkót. Ekkor kikelék a' szekérből, 's meglátván bal felé mint egy ezer lépésnyire valamely házat, reá vettem a' kocsist hogy hajtana oda utánam. A' ház' kinézése és mind azé a' mi a' ház körül áll, csak hamar megengesztelte az ért bajjal. Az egy rendes major vala, körülfogva egy közel húsz holdnyi szőlővel 's ugyan-annyi szántóval – egyik oldala mellett a' szállásnak egy veteményes és gyümölcsös kert áll, eltelve mind azzal a' mi bővségben tarthatott egy szegény háznép, a' másik mellett

pedig egy erdőcske, elégséges a' szobák' melegítésére évetzsaka. Mintegy nyolcz óra vala estve midőn a' házhoz értem szekeremet a' postillon' gondjaira bízám, magam pedig egyenesen mentem az ajtónak.

A' háznép egy őszhaju öregből 's öt hat pár fiakból 's vőkből állott, kik körül egy rakás gyermek hemzsege.

Épen lencsevacsorájokhoz akarának ülni. Az asztal' közepén egy nagy búzakenyér állott, 's mind a' négy szögén ugyan-annyi kanta bor, 's ez az utolsó örömet ígére a' vacsorának minden megszűnései alatt. Egy valóságos Agape.

Az Öreg azonnal hogy reájok nyitám az ajtót, felkele helyéből, 's a' legtisztelőbb szívességgel kére, vennék helyt közöttök. Szívem azt mingyárt akkor tévé mikor beléptem vala. Tehát leültem, mint gyermeke a' háznak; és hogy magamat ezen karakternek birtokába jutassam, kínálást nem várván, kaptam az Öreg' kését 's a' kenyérből egy jó karéjt elszeltem. Minden szem melly látta a' mit teszek, azt bizonyítja hogy szívesen látatom, 's hogy köszönettel vannak értte hogy azt tenni nem átalottam.

Ez vala e vagy valami egyéb – mondd-meg azt nekem, te Természet! – a' mi e' kenyért olly jóízűvé tette az én ínyemben? 's melly természet felett való erőnek kell köszönnöm hogy az az ital bor mellyet a' kantán voníték, olly kedves volt, hogy íze mind ez oráig nyelvemen forog?

Ha kedves vala ínyemnek a' vacsora, az azt követett asztali-hála még kedvesebb volt lelkemnek.

AZ ASZTALI-HÁLA.

Vége lévén a' vacsorának, az Öreg egytet üte az asztalon a' kés' nyelével.

Ez annak vala jele hogy keljenek tánczra. Mihelytt a' jel adva volt, a' leányok 's aszszonyok egy oldalszobába menének felkötni hajaikat; az ifju-emberek pedig az ajtóhoz, hogy arczaikat megmossák, 's fapapucsaik' helyébe egyebet vonjanak, 's három percz alatt mindnyájan öszvegyülekeztek az ajtó előtt a' zöld gyepre. Az öreg-ember és felesége utolsóknak maradtak, 's közben hagyván engemet, egy pászitszophán ültek-le az ajtó-előtt.

Hajdan, mintegy ötven év előtt, az öreg-ember alkalmasan erős vala a' lantverésben. 'S még most is, illy nagy korához képest, derekasan pengette-el a' tánczot. Ollykor egytet kettőt felesége is hallatá dalát; most a' lantot magában hagyta zengeni, ismét énekele mellé, 's gyermekeik 's unokájik vígan ugrottak a' két öreg körül.

A' második tánczban egy pause alatt azt sejtém hogy szemeik felfelé vetődnek. Úgy¹⁰⁰ hittem hogy azt valami egyéb okozza mint a' táncz' öröme – hogy a' táncz közze a' Vallás avatja magát. De minthogy azt illy társaságban soha még nem láttam, azt fogtam volna hinni hogy képzeletem szédít-el itt is, melly engemet megszűnet nélkül szokott csábítgatni, ha az öreg-ember, vége lévén a' táncznak, meg nem szállított volna. Lássá az Úr, ez nekem mindenkori szokásom. Valamikor vacsorámtól felkelek, előszállítom háznépemet 's tánczolni hagyom; mert azt hittem-el magammal hogy a'

¹⁰⁰ vetődnek Úgy

víg és megelégedett elme a' legjobb hála mellyet egy szegény paraszt a' ki nem tanúlt, Istennek nyújthat.

'S a' legtudósabb Püspök! gondolám magamban.

A' TARTALÉK.

A' Taurira' bérceiről meredek út viszen egész Lyonig. Itt vége minden gyors mozgásnak. Itt vigyázva kell menni. De a' vigyázás nem csak a' menést, hanem érzést is, 's ezt még inkább illeti. Tehát alkuba léptem egy Vetturinóval hogy magának engedjen időt 's egy pár öszvére, de az én kocsimban vigyen engem Savoye-n¹⁰¹ által Turinba olly halkkal a' mint magának fogna tetszeni.

A' Savoyard-nép szegény, túrni-tanúlt, békes, jámbor nép. – Kedves szegény nép, ne tarts semmitől! a' világ nem fog irígyen nézni szegény voltodra, egyszerű rényeidnek kincsére; nem fogja megtámadni völgyeidet hogy azokat tőled elrabolja. – Természet, te a' te rendetlenségeidnek közepette is jóltevő vagy azon szükségekre nézve mellyeket te szerzettél. Azon nagy bástyák körül mellyeket te hagyál itt felkelni, kevés hely vagyon mellyet sarló 's kasza koppaszthasson. De a' mi keveset illetet e' népek adsz, azt ezek az ő bástyáji nekik védik, 's kedvesek a' hajlékok mellyeket Bátorság véd.

Fakadozzon panaszokra a' megfáradt Idegen az út' váratlan esetei 's veszélyei, a' sok és nagy sziklák, az ösvények, a' megmászkodó tetők, a' meredek utak, a' zuhogó cataraktok miatt, mellyek a' bércekről rettentő szirteket hengerítenek a' mélységbe 's elrekesztik útját! – – A' föld'-népe egész nap dolgozék kimozdítani egy illy omladékat Saint-Michel és Madane között, és azután hogy Vetturinóm ide ére, még két oráig kellett dolgozniok hogy szekerem a' nyíláson keresztül mehessen. Nem vala mit tennem egyebet mint békével várnom. – A' szél fujt 's ömlött az eső, 's ez 's a' sok időbe került várakozás kényszeríték Vetturinómat hogy mai napi útját másfél mértföldnyivel rövidítse-meg, 's egy kis fogadóban az út mellett megszálljon.

Én azonnal elfoglaltam a' háló-szobát¹⁰², tüzet rakattam, vacsorához látattam, 's épen hálátak adék az égnek hogy a' nap rosszabbul nem ment-el midőn egy kocsi érkezék mellyben egy Asszonyság ült a' maga szobaleányával.

Az általam elfoglalt háló-szobán kívül nem vala más a' fogadóban. A' Fogadóné a' Vendéget minden tartalék nélkül ide vezeté, elbeszélvén hogy e' szobában senki nincs egyéb mint egy angol Úr, és hogy ebben két nyoszolya áll, 's van egy deszkarekesz is mellyben ismét találatik egy ágy. – A' magasztalás mellyel a' Fogadóné ezen harmadik ágy felől szólla, épen nem vala ajánlatos. Azonban három az ágy, mondá, 's három a' személy; 's az idegen Úr úgy ígérte felőlem magának, minden lehetségesre reá fogna állani, 's akként nyújtózik a' mint lehet. – Én a' Dámát nem akarám függőben tartani, 's tüstént megírtém hogy megteszek valamit lehet.

De ez koránt sem akará azt tenni hogy az Asszonyt teljes birtokába eresztem a' szobának. Azt a' just magamnak tartottam vala' fenn, 's én akarám tenni a' ház'

¹⁰¹ Savoye-n

¹⁰² háló-szobát

honneurjeit. Kértem tehát az asszonyt, űlne-le, neki engedtem a' legmelegebb helyt, én¹⁰³ parancsoltam fát, én hagytam a' Fogadósénak hogy a' vacsorát szaporítsa 's hogy a' legjobbbik borából hozzon-fel.

A' Dáma alig volt öt minűtig a' tűznél, midőn forgatni kezdette fejét, 's a' nyoszolyák felé tekingetett; 's minél többet mentek szemei ez úton, annál bomlottabban tértek-vissza. Ez által én is elakadásba vetttem mind¹⁰⁴ érette mind magamért; az asszony' tekintetei 's maga a' dolog által annyira meg valék zavarva mint az asszony lehetett az.

Ezen nyugtalankodás' támadására már az is elég volt volna hogy a' két ágy azon-egy szobában állott. De a' mi bennünket leginkább zavara-meg, az az ágyak' helyezése volt. Parallélben állottak egymás mellett, 's csak annyi hézag marada üresen közöttök hogy ott egy keskeny szék férhete-el. Túl ezen még közel állottak a' tűzhöz. A' szene-lő' kinyúlása egy oldalról, más oldalról pedig egy oszlop mellyen a' mestergerenda méne-végig a' szobán, egy alkóvformát csinála melly szemérmes érzéseinknek épen nem vala hízelkedő. Ha valami még nevelheté rettegéseinket, az az a' környűlmény vala hogy az ágy szűkebb volt mint hogy ott az asszony a' maga szobaleányával¹⁰⁵ megférhett volna. Külömben az a' kénytelenség hogy olly közel fogok fekünni hozzá, könnyebben elsíkolhatott volna képzelődésén'.

A' rekesz nekünk kevés vígasztalást adott, vagy semmit; nedves volt, hideg, ablaka kítörve, be nem volt ragasztva papírossal; a' szél fujt, 's mihelytt az asszonnyal, megtekinteni, belé léptem, elfojtott a' köhögés. Itt tehát nem lehete egyebet tenni mint azt hogy az asszony a' maga egésségét áldozza-fel szemérmes voltának, 's a' két nyoszolyának egyikét szobaleányának hagyván, aludjon itt, vagy hogy a' leány küldessék ide, 'stbb. 'stbb.

A' Dáma egy ifju, mintegy harmincz esztendő's Piémontaise volt. Orczáji versenghettek a' rózsával az elsőségért. A' szobaleány Lyoni volt; eleven, könnyű mintegy húsz esztendő's. – Minden oldalról nehézségek adták-elő magokat. – 's az a' darab szírt melly útunkat elakasztotta, bár melly iszonyúnak látszott is midőn az útból a' sok munkás elhárítá, ahhoz hasonlítva melly most akasztotta-el útunkat, egy kisded békakő vala. – Csak azt kell még hozzá vetnem hogy az a' tartalék melly mind kettőnket eltilta kimondani mi szorongatja elméinket, e' nehézségen épen semmit nem könnyíte.

Felhozák a' vacsorát, 's asztalhoz űlénk. – Űgy hiszem hogy ha nem volt volna jobb borunk mint a' mit a' Fogadósne teve előnkbe, nyelveink mind addig le voltanak volna csatolva, míg a' kénytelenség ajkainkat meg nem¹⁰⁶ oldotta volna. De szerencsénkre az Asszonnyal néhány bouteille Bourgoinei bor volt, 's ő meghagyá szobaleányának hogy hozna-be belőlök egy párt. Elvégezvén a' vacsorát 's magunk maradván ketten, eléggé erősöknek látánk magunkat visszas helyzetünk felől kevésbb tartalékkal szállani. Hánytuk, vetettük mindenképen a' hogy' lehetett, 's végig-néztünk minden oldalról. Végre két egész órai hányás vetés 's alkudozások után kötésre léptünk egymással, azon formában a' hogy' a' Békealkuk szoktak kötetni, 's úgy hiszem annyi egymás eránt való

¹⁰³ helyt. én

¹⁰⁴ mint

¹⁰⁵ szobaleányával

¹⁰⁶ megnem

bízodalommal 's igaz hittel a' mennyivel valaha egy kötetett a' hadakozó-felek között szintén a' mai napiglan. – Imhol cikkelyei:

I. Minthogy Monsieur a' kamarának igazságos birtokában vagyon, 's a' kandalló felé álló nyoszolyát melegebb helynek tartja: arra-való-nézve szorosán kívánja hogy az neki a' Dáma' részéről átalengedtessek.

Accordé, a' Madame' részéről azon hozzá-tétellel hogy a' két ág' kárpitjai vékony és átlátszó cottonból vagynak, 's szűkebbek mint hogy bévonattathatnának: tehát a' szobaleány azoknak nyílását hosszú gombos-tűkkel akaszgassa-öszve, vagy varró-tűnek és czérnának segedelmével ollyformán firczelje-be, hogy az barriére gyanánt tekinthessék a' Monsieur' felén.

II. Madame kiköti, hogy Monsieur egész éjszaka a' maga háló-ruhájába burkolva maradjon.

Refusé; mert Monsieur magával ilyen ruhát nem hord, 's motyózsákjában nincsen egyebe hat ingnél és egy pár fekete selymnadrágnál.

A' fekete selymnadrág' említése nagy változást okozza ezen Cikkelyben – mert a' fekete selymnadrág úgy nézettetett mint équivalent a' háló-ruháért. Stipulálva vala tehát hogy a' fekete selymnadrág egész éjjel rajtam fog maradni.

III. A' Madáma' részéről megkívántatott 's stipulálva vala, hogy minekutána Monsieur ágyba menend és a' világ el lesz altatva, Monsieur reggeliglen egy szót se eressen-ki ajakin.

Accordé, de azon kifogással hogy a' Monsieur' estveli könyörgése a' Békekötés' megtörése gyanánt vétetni nem fog.

Ezen Békealkuban csak egy pont vala feledve; az pedig az vala, hogy Madame és Monsieur melly módon vetkezzenek és feküdjenek. Erre egyedül egy szer vala lehetséges, 's én azt a' kegyes Olvasóra bízom hogy találja-ki, 's bizonyossá tehetem hogy ha az nem a' legdelikátabb is, érette senkit nem vádolhat egyebet mint a' maga képzelését – melly ellen nem itt van először okom panaszkodhatni.

Vége ágyban valánk. Nem tudom helyzetünknek új volta okozá e vagy valami egyéb hogy teljességgel el nem alhatám; elég hogy nem alhatám-el. Majd ide fordultam majd amoda. 'S ez így tarta reggeli két óráiglan, midőn, kifáradva hánykodásimban, e' szót találám ki szalasztani számon: Oh én Istenem!

Monsieur megtörte az Alku' Cikkelyét, kiálta nagy hevésséggel az asszony, a' ki, épen úgy mint magam, még nem aludt. Ezerszer kértem bocsánatját, 's vítattam, hogy az csak egy indulatos felfohászkodás vala. Ő azt az Alku' legvilágosabb megtörésének kiáltozá; én pedig állhatatos maradtam védelmemben hogy az a' Cikkely III. által szabadon hagyattatott.

A' Dáma nem akara engedni; 's a' villongás egy kevésse megerőtleníté az ő barriérjét; mert hallottam hogy két három gombos-tűje földre pergett.

Becsületemre mondom, Madame, a' nyílást nem én tevém, 's kinyújtottam jobbomat, mintegy annak a' mit mondtam vala, erősb bizonyítására.

Azt akarám mellé vetni hogy én mindenért e' világon nem tenném vétkessé magamat az illendőség törvényeinek legkisebb megsértésében is.

De a' szoba leány, hallván hogy közöttünk derekasan foly a' per, 's félvén hogy el-lenségeskedésre kerül a' dolog, lábhegyen kicsúszott, a' rekeszből; 's minthogy igen

setét volt az éjszaka, tőlünk észre-nem-véve¹⁰⁷ azon szűk hézagba jött be melly az asszony' ágya 's az én ágyam közt üresen maradt.

E' szerént, kilépvén még nyujtva jobbom, meg találám fogni a' szobaleány' –

¹⁰⁷ észve-nem-véve

A' RÓMAI CARNEVAL.

Midőn a' Római Carneval' megírásához kezdünk, azon ellenvetés rettent bennünket hogy az illetén innepi-pompa igazán nem irathatik-meg. Az érzéki tárgyak' illy nagy, illy élő masszájának közvetlen' kellene a' szem előtt mozgani, mindenkitől a' maga módja szerint kellene nézelltetni, felfogattatni.

Még nyomosabb lesz ez ellenvetés midőn magunk vagyunk megvallani kénytelenek hogy a' Római Carneval az idegen nézőnek a' ki azt először látja 's csak nézni akarja 's tudja, sem egy egész, sem egy örvendeztető benyomást nem ad, sem a' szemet nem gyönyörködteti különösen, sem az elmét ki nem elégíti.

Az a' hosszú keskeny úcza mellyen az emberek' temérdek sokasága fel 's alá hömbörög, végig nem látható; a' tolongásnak abban a' körében mellyet a' szem itt felfoghat, alig különböztethetni-meg valamit. A' mozongás egygyemű, a' láрма kábító, a' napok' végei meg nem nyugtatók. De ezen rettentések el vagynak osztatva, ha közelebből fejezzük-ki magunkat; 's mindenekfelett az lészen a' kérdés: ha a' Leírás maga bennünket igazland e?

A' Római Carneval olly öröminnep melly a' népnek tulajdonképen nem adatik, hanem a' mellyet a' nép maga ad magának.

Az Országglás kevés rendelkezéseket teszen, kevés költséget ad hozzá. Az öröm' köre itt önn magában mozog, 's a' Felvigyázás engedékeny kézzel intézgeti azt.

Nincs itt olly innep melly, mint a' sok templomi-innpei Rómának, a' szemet el-ígézi: nincs itt tűzi-játék melly a' Castell Sant Angelón ég-el, 's egyetlen a' maga nemében; nincsen itt a' kivilágítása a' Szent-Péter-Temploma' külsőjének és kuppolájának melly olly sok idegent vonsz ide minden tartományból; nincsen itt pompás búcsújárás mellynek közelítése a' sokaságot álmélkodásra 's imádkozásra indítsa: sőt inkább itt csak arra adatik jel hogy kiki olly bohó lehet a' millyen lenni önn-magának tetszik, és hogy itt verekedésen és késelésen kívül csaknem minden szabad.

A' különbség a' nagy és nem-nagy között egy szempillantatra megszűntnek látszik; minden közelít egymás felé, minden könnyedén fogadja a' mi szembe jó vele, 's a' kölcsönös féketlenség és szabadság a' közönséges vídám kedv által tartatik ellensúlyban.

Ezek azok a' napok a' mellyekben a' Római lakos még a' mi korunkban is örvend hogy a' Jésus Christus' születése a' Saturnaliákat és azoknak szabadságaikat néhány hétnyivel továbbra tolhatta ugyan, de egészen el nem törölhette.

Igyekezni fogunk e' napoknak örömeit 's szédelgéseit Olvasóinknak képzeletek' élébe hozni. 'S azzal hízelkedünk magunknak hogy kedves dolgot teendünk azok előtt a' kik a' Római Farsangot valaha látták 's azon időkről eleven visszaemlékezéssel akarják magokat gyönyörködtetni; valamint azoknak is a' kik azt az útát későbbben fogják megtenni, és a' kiknek e' kevés lapok egy öszvecsoportozott 's hirtelen' elsuhanó mulatság' kóstolását engedhetik.

A' CORSO.

A' Római Carneval a' Corsón gyűl-össze. Az e' napi multságoknak ez az úcza a' helye.¹⁰⁸ Minden más helytt ez más innep volna; 's erre nézni mindenekelőtt a' Corsót kell leírnunk.

A' helyly a' maga nevét, mint Olasz-országnak nem kevés városaiban a' hosszú úczák, a' lovak' futatásától vette, mellyel Rómában minden farsangi-est végződik, és a' mellyel más városokban egyéb innepek, például¹⁰⁹ a' Templomszentelés 's valamelly Védpatrónusz' innepe szoktanak végeztetni.

Az úcza egyenes lineában megyen a' Piazza del Popolótól a' Velencei Palotáig. Hossza mintegy negyedfélezer lépés, 's magas, többére pompás palotákkal van végig'-foglalva. Szélessége nincs erányúságban hosszához és az épületek' magasságához. Mind a' két oldalán hat, hét, 's nyolcz lábnnyira mégyen végig a' kövel-kirakott, 's valamenynyire magasbb gyalog-út. Ezek között a' szekereknek a' legtöbb helyeken csak tizenkét 's tizennégy lábnny szélességű hézag marad, 's innen látni hogy legfeljebb három hintó fér meg rajta egymás mellett.

A' farsangi napokban az úczának legalsó határa a' Piazza del Popoló' Obeliszkje, a' Velencei Palota a' legfelső.

KOCSIZÁS A' CORSÓN.

A' Római Corso az esztendőnek minden innep- és vasárnapjain tele van. Az előkelőbb 's tehetőbb Rómaiak itt mennek egy vagy másfél órával az éj előtt számos szekerekben sétálni; a' szekerek a' Velencei Palotától jönnek-le az úcza' balján, 's ha szép az idő, elmennek az Obeliszk mellett, ki a' kapun a' Via Flamínián, 's olykor szinte a' Ponte-Molleig.

A' korántabb vagy később megfordultak a' más félen mennek; 's a' két sor szekér így a' legszebb renddel ballag-el egymás mellett.

A' Követeknek az az elsőségük vagyon hogy ők közben mehetnek a' két sor között. Ez a' szabadság az Angol Pretendenté-nek is meg vala engedve, ki egy Principe d' Albania neve alatt tartózkodék Rómában.

Mihelytt a' harangok az éjet előhózzák, vége e' rendnek; kiki arra tart a' merre magának tetszik 's a' legkurtább utat választja nem ritkán a' több equipázsok' bajával mellyek a' szűk helyen ez által elakadásba jutnak, összekeverednek.

Ez az esti-sétálás melly Olasz-országnak minden nagyobb városában brillant, és a' mellyet minden kisebb városban, bár igen kevés számú kocsival, mímelgetnek, sok gyaloglót vonsz a' Corsóra. Kiki jó, hogy lásson vagy látassék.

A' Carneval, a' mint azt hamar megsejthetjük, tulajdonképen csak folytatása vagy inkább tetője a' már említett szokásban-való innepi 's vasárnapi örömeknek; nem új,

¹⁰⁸ az e' napi multságoknak. Ez az úcza a' helye

¹⁰⁹ például

nem idegen, nem egyetlen; hanem természetesen csatolja magát a' Római élet' módjához.

CLIMA, PAPI-ÖLTÖZETEK.

Szint olly kevésé idegennek fog előttünk tetszeni ha majd mingyárt a' maszkoknak egész sokaságát látandjuk-meg szabad ég alatt, minekutána ott az életnek olly sokféle scénjeit látni megszokhatánk.

Minden pompás innepnapokon a' kiterített szőnyegek, elszórt virágok, árnytartó kivont vásznak az úczákat temérdek szálákká 's galleriékké változtatják.

Egy halott sem vitetik-ki a' Confraternitásoknak elburkolt, elleplezett kísérése nélkül sírbe; a' Szerzetesek' sokféle öltözetei a' szemet idegen 's különös alakokhoz szoktatják; egész esztendőt által Carnevalt gondolhatni; 's az Abáték a' magok' fekete-öltözeteikben az egyéb Papi-alakok között a' fenntebb-classisu Taborrókat látszanak tenni.

ELSŐ IDŐ.

Már új esztendő olta a' theáterek nyilva állanak 's a' Carneval elkezdődött. Itt meg ott lózsikban egy Tiszté-öltözött szép asszonyt látunk, ki a' maga sokrojtú arany vagy ezüst epaulettjeit nagy magának-tetszéssel mutogatja a' népnek. A' Corsón nagyobb számmal jelennek-meg a' szekerek. De a' közönséges várás az utolsó nyolcz napra nagyon intézve.

KÉSZÜLETEK¹¹⁰ AZ UTOLSÓ NAPOKRA.

Külömbféle készületek jelenlegetik a' Közönségnek ezeket a' paradízi órákat.

A' Corso, egyike azon kevés Római úczáknak mellyek esztendőtszaka tisztán tartnak, most gondosabban sepretek, tisztítatik. A' szép, apró négyszögü, alkalmasan lapos bazalt-darabokból rakott flastrom, valahol a' kő tágulni kezd 's megromlott, megigazítatik.

Ezenkívül élő jelenségek is tűnnek-fel. Minden farsangi estvélyt egy lófutás reszkt-be. Az e' végre tartott lovak többére aprók, 's minthogy közöttök a' legjobbak, idegenek, barberóknak neveztetnek.

Az illy mokány-ló fejér vászonból csinált borítékba öltöztetik. Ez a' boríték fején, nyakán és a' hasán a' lónak szorosán áll, 's a' varrásokon pántlikákkal van felcífrítva. Így áll az Obeliszk alatt azon helyen honnan szaladásnak eresztetik, fejjel a' Corsó felé.

¹¹⁰ KÉSZÜLETEK

Vezetője elviszi az úczán, 's a' Velencei Palota mellett abrakot ad neki hogy annál több vágása legyen erre szaladni a' futás alatt.

Ez a' gyakorlat a' legtöbb lovakkal, mellyeknek számok olykor tizenötre, húszra megyen, újra kezdetvén, 's az illy promenad nagy rakás vígan-sikoltozó gyermekek által kísértetvén; ez a' víg láрма egy még nagyobb látstik ígérni melly mingyárt következik.

Egykor a' Római legelső házak tartottak istálójikban illetén lovakat; becsületet kerestek abban ha az ő lovaik nyerhették-el a' jutalmat. Fogadoztak egymás között mellyike lesz a' nyertes, 's a' diadalt ebédlesek és tánczok dicsőítették-meg.

Ellenben az utolsó időkbén ez a' szenvedelem nagyon megcsökkent, 's a' Nagyok' szomja, lovaik által vonni fényt magokra, a' középső, sőt a' legelső classisába szállott-alá a' népnek.

Azon régi időkből eredhet a' szokás hogy egy csoport lovasság, melly, trombitásoktól kísérve, a' kiosztandó jutalmat az egész városban mutogatja, a' Nagyok' házaikba bélóvagal, 's eltrombitálván egy darabot, itálra-való kap, azzal tovább megyen.

A' jutalom egy mintegy harmadfél réf hosszaságú 's nem épen egy réf szélességű arany vagy ezüsthonalból szőtt vászon, melly egy tarka rúd' hegyén lobog és a' mellynek alsó szélére néhány nyargaló paripák vannak kivarrrva.

Ez a' jutalom Palio-nak hívatik, és a' hány nap a' Carneval tart, annyi illetén Quasi-zászlókat¹¹¹ mutogat a' Római úczákon az említett társaság.

Azonközben a' Corso is új formába kezd öltözni; most már az Obelisz az úczá' vége. Az előtt egy deszkázat két-fel, szembe a' Corsóval, sokszor ülésekben. A' deszkázat előtt nem sokára készen áll a' korlát, honnan a' lovak futni fognak.

Hasonló deszkázat készül az előbbeni mellett mind két oldalról, és ezek a' Corsónak első házaig vitetnek, és így az úczát a' piaczbá bé meghosszítják. A' korlát két végén felemelt, befedett kis ívek állanak azoknak számokra, a' kik a' lovak' kieresztetésekre felvigyáznak.

Végig a' Corsón sok házak előtt hasonlóképen deszkázatok kelnek. Santo Carlo és az Antonínusz' oszlopa előtt a' piaczkok gerendák által rekesztetnek-el az úczától, 's minden eléggé jelenti hogy az egész öröminneps a' hosszú 's keskeny Corsón fog egyedül tartatni.

Végre a' Corso' közepe puzolanával hintetik-be hogy nyargalva-menő lovak a' flastromon könnyen ki ne síkolhassanak.

SIGNÁL A' CARNEVALI TÖKÉLETES SZABADSÁGRA.

Igy tápláltatik, így fárad napról napra a' várás, míg végre egy harang a' Capitólon, hamar ebéd után, jelt ad hogy kinek-kinek szabad a' nyílt ég alatt bohóskodni.

E' pillanatban a' Római kedvetlen lakos, a' ki esztendőtszaka gondosan tartózkodott minden botlástól, egyszerre leteszi komolyságát, tartózkodásait.

¹¹¹ Quasi-zászlókat

Az úczák' flastromzóji, kik az utolsó pillantatig kopácsolgattak, öszvekaparják szerszámaikat 's tréfálva csinálnak véget dolgozásaikban. Minden balkon, minden ablak szőnyeggel van beterítve; az emeltebb gyalogúton mind a' két oldala felől az úczának székek tétetnek-ki; az alantabb-sorsu lakók, a gyermekek az úczán vannak, mely most megszűnt úcza lenni, 's egy temérdek, kicsínosított galleriévé változott.

Mert a' mint minden ablak szőnyeges, úgy minden deszkázat is régi szőtt tapétekkel van kiszegezve; a' sok szék nevei a' szoba' ideáját, 's a' kedvező menny ritkán emlékeztet arra hogy itt fedel nélkül ülünk.

ŐRÖK.

Azonban míg a' Corso lassandan eltelik, és a' sok szokott köntöseikben sétálók közt magát egy Pulcinell itt is amott is mutatja, katonaság gyülekezik-öszve a' Porta del Popolo előtt. Felvezetve lovon-ülő Generálja által szép rendben 's új montourban 's csengő muzsikával jó-fel a' Corsón, elfoglalja az ide nyíló úczákat, egy pár őrt a' fő helyekre állít, 's általveszi a' rend' fenntartása' gondjait.

A' székek' emeletek' kiadói most visítgatnak: Luoghi! Luoghi! Padroni! Luoghi!

MASZKOK.

A' Maszkok el kezdenek szaporodni. Legelébb legények jelennek-meg a' legalsó classis' asszonyainak innepi-ruhájikban öltözve, meztelen kebellet 's szemtelenkedve. Kacsingatnak a' veleik szembe-jövő férfiakra, biztosan bánnak az asszonyi nemüekkel mint a' kikhez ők is tartoznak, 's űzik a' mit nekik pajkosság, tréfa 's vadság sugall.

Emlékezünk a' többiek közt egy fiatal-emberről a' ki egy durczás, zsémbes, semmi módon el nem csendesíthető feleség' rollját igen derekasan játszá, 's a' Corsón végig szünetlen civakodott, mindenbe belé-kapott, míg azok a' kik őtet nyomban követték, őtet engesztelni akarni látsának.

Imhol szalad egy Pulcinell, kinek lapoczkájiról tarka sinegen függ egy nagy szarv. Egy kisdud billentés által, az asszonyokkal mulatozván, igen szerencsésen tudja játszani a' Kertek' Istene' alakját, 's vásottsága inkább kedvet támaszt mint bosszankodást. Itt jó egy második, ki, szerényebb amannál, a' maga szép felét hozza magával.

Mínthogy az asszonyoknak épen olly kedvek van magokat férjfi-alakban látni mint a' férjfiaknak általöltözni az asszonyiba: nem mulasztották-el magokra ruházni a' Pulcinellek' kedvet nyert formájokat, 's meg kell vallani felőlök, hogy magokat ezen korcsalakban igen kecsesekké tudják tenni.

Sebes lépésekkel, declamálva mint az Ítéző-szék előtt, fúrja keresztül itt magát a' sokaságon egy Prókátor; felkiált az ablakokra, maszkírozottakba és nem-maszkírozottakba belé-kap, Processussal fenyegeti őket, ennek adósságainak hosszú laistromát mondja-el, amannak a' legneveltségesebb vétkeket lobbantja szemére. Az asszonyokat a' Cicisbéók' tartása miatt káromolja, a' leányokat szeretőjeikért; egy könyvre provocál

mellyet hónja alatt tart, 's producálja Documentumait, és mind ezt visító hanggal, pergő nyelvvel. Azt hinnéd most már abba hagyja, 's ekkor kezdi igazán; azt hinnéd, most már tovább megyen, 's ekkor fordul-meg; néki-megyen ennek, 's békét hágy; abba kap a' ki mellett elment, 's ha a' Collegájára bukkan akkor lép bohósága fő tetőre.

De sokáig nem bírhatják a' Közönség' álmélkodását; a' legbolondabb behatás azonnal el van nyelve a' sokaság és külömbség által.

Kiváltképen a' Quacquerók ha annyi lármát nem csinálnak is mint a' Prókátorok, szint úgy szemeket vonnak magokra. Úgy tetszik a' quacquerók' maszkja azért leve olly igen közönségesse mert a' zsíbvásárosoknál régi-szabásu köntösöket venni igen is könnyű.

Ezen maszkban főképen az kívántatik-meg hogy a' köntös altfränkisch-szabásu, de el nem nyűtt 's nemesbb-anyagu legyen. Őket ritkán látni másként mint bársonyban vagy selyemben, brocat vagy tűzött Westtel, 's a' regulában a' Quacquerónak pohosnak kell lenni; arczmaszkja egész, csúcsos pofákkal és apró szemekkel; parokájának nevetéses czopfocskái vannak; kalapja parányi és többére paszomános.

Látni hogy ez a' figura közelít az Operák' Buffo caricatójához, és valamint ez inkább egy gyámoltalan szerelmes, megjátszott bolondot ad-elő, úgy ezek is szenvedhetetlen, édeskés gubókat jelengetnek. Nagy könnyűséggel szökdelnek lábhegyeiken fel 's alá, nagy fekete karika vagyon minden üveg nélkül kezekben, 's azon lorgnette gyanánt kacsinganak minden kocsiba minden ablakra. Peczkesen csinálnak igen mély meghajlást; 's kivált midőn pajtás pajtással szembe akad, az által mutatják örömeiket, hogy lenyult egyenes öszvefogott lábszárakkal perpendiculáris felszökéseket tesznek, 's visító inarticulatus hangot adnak, melly a' brr-rel rokon.

Ezen a' hangon adogatnak jelt egymásnak, 's a' legközelébb-állók visszadják a' jelt, úgy hogy kevés idő alatt ez a' berregés az egész Corsón fel és alá végig-vándorol.

Pajzán gyermekek azonközben tekerces nagy csigákat fújnak, 's szenvedhetetlen hangokkal hasogatják a' fület.

Sejthető hogy a' hely' szűk volta¹¹² és a' maszkírozás' egyenlősége miatt, mert a' Corsón néhány száz Pulcinell és közel száz quacqueró csöszöng, kevésnek lehet az a' reménye 's szándéka hogy magára figyelmet vonjon. Osztán nekik korán meg kell jelenniek a' Corsón. Sőt kiki egyedül azért mégyen-ki hogy magát mulassa, bolondoskodásának folyamatot engedjen, 's e' napok' szabadságával teljes kedve 's kénye szerént élhessen.

Kivált a' leányok és asszonyok tudnak magoknak ezen időben örömet csinálni. Mindenikének csak az a' gondja hogy kimehessen a' házból, 's magát akármelly módon öszveburkolja; 's minthogy pénze a' legkevesebbnek van mellyet erre fordíthatna, eléggé leleményesek mindenfélét kigondolni hogy magokat inkább elfedjék mint széppé öltöztessék.

A' Koldusmaszkokra nem kell sok. Erre leginkább szép hajak kívántatnak, 's egy egészen fehér arczmaszk, egy cserépfazék színes pántlikán, 's bot és kalap a' kézbe. Könyörgő alakban lépnek az ablakok alá és mindennek elébe a' kikre bukkannak, 's alamizsna' helyébe czukerliket, mogyorót 's holmi effélét kapnak.

¹¹² szűkvolta

Mások még könnyebbé teszik magoknak a' megjelenés' fáradságát; bundát vesznek magokra vagy valamely csinos házköntöst, arczmaszkokkal. Többére férjfékísérők nélkül jelennek-meg, 's offensív- és defensív-fegyver gyanánt egy seprőcskét tartanak kezekben, egy nád' virágából kötve, mellyel részint a' merészeket tartóztatják-vissza, részint csintalankodva ismerőseiket 's nem-ismerőseiket, midőn maszk nélkül jönnek reájok, arczokban öszvecsiklandják.

Ha valaki, a' kire fogok vagyon, négy öt illy leányka közzé talál jutni, soha nem tudja miként menekedjék-meg kezeikből. A' tömött sokaság nem engedi hogy fusson, 's a' merre fordul, orra alatt érzi a' kis seprőt. Meg nem érteni a' tréfát veszedelmes lenne, mert a' maszkok sérthetetlenek, 's a' strázsáknak parancsok vagyon nekik segélyekre kelni.

A' szokásból ki nem lépett öltözetek is, még pedig minden karból 's rendből, maszkul szolgálnak. Imhol jó egy lovász a' maga nagy keféjével, 's kinek-kinek tetszeni kell hogy hátát végigkeféli. A' Vetturínók (Szekerezők) szokott lármás alkalmatlansággal kínálják-meg a' kit megkapnak, szolgálatjokkal. A' legrendesebb maszkok' számba tartoznak a' falusi-leányok', a' Frascatínák', a' halászhajósok', Nápolyi hajósok', Nápolyi Sbirrek' és Görögök' maszkjai.

Ollykor egy maszk theáteri-személyt mímél. Némellyike nagyon is könnyen teszi a' maga játékát, lepedőbe vagy szőnyegbe burkolóztatván, mellyet feje' tetején köt-öszve.

A' feje alak közönségesen útjukba áll másoknak 's szökdel elöttök, 's így Kísértetnek tartatik. Némellyek csudás öszverakások által akarják magokat kitűnetni. 'S a' Tabarro a' legnemesbb maszknak tartatik, mert nem tűneti-ki magát.

Az elméskedő 's gúnyoló maszk ritka, mert az illyennek szándéka vagyon 's szembe kíván ötleni. Azonban egy Pulcsinell úgy jelene-meg ez úttal mint Cocu (Hahnrey). Szarvai mozgók voltanak; bevonhatta, kitolhatta őket. Ha új-házasok' ablakai elébe állott, 's egyik szarvát csak kevéssé látatá, vagy egy másé elébe, 's ott a' szarvat jó hosszan kitolá 's annak hegyén a' csengettyű derekasan csenge, a' Publicumban víg figyelem támadt egy két percziglen, 's ollykor nagy hahota is.

Egy Varázs keveredik a' sokaságba, 's egy számmal-telefestett könyvet látat a' sokasággal, 's hatalmas szenvedelmére emlékezteti, a' Lottójátékra.

Két arcczal áll egy másik maszk a' csoportban; nem tudatik mellyik az eleje, mellyik a' hátulja; ha jó e, megyen e.

Az idegen kénytelen szenvedni hogy e' napokban kicsúfoltatik. Az Ultramontánok' hosszú kabátjaik, a' nagy gombok, az ő csudálatos kerek kalapjaik rendesnek látszanak a' Római lakos előtt; 's így neki az Idegen annyi mint maszk.

Mínthogy az idegen festők, kivált a' kik épületeket 's tájakat studíroznak, Rómában az úczákon is ülnek 's rajzolnak, a' Carneváli-nép belőlök is csinál játékot, 's nagy portefeüllökkel, hosszú sürtönt-okban 's colossális rajztollakkal mutatják magokat.

A' német pékszolgák gyakran ittason találtnak. Tehát ezen mulatság alatt is egy palacz borral játszatnak tulajdon köntöseikben, vagy valamivel ékesbbekben, 's botor-kázva, szédelegve.

Eggyetlen maszkra emlékezünk, mellynek karczó szándéka lehetett: – A' Trinita del Monte Templom előtt egy obeliszknek kelle felállítatni. A' Publicum a' szándékkal nem igen vala megelégedve, mind azért mivel a' hely szűk, mind mivel a' parányi obeliszk alá, hogy egy bizonyos magasságig vitethessék, egy igen nagy piedestált akarának

építeni. Egy valaki tehát arra a' gondolatra jutott, hogy egy nagy fejrő piedesztált tevéfel süveg gyanánt, melyre egy kised verhenyeg obeliszk vala ragasztva. A' piederstálon nagy betűk állottak melyeknek értelmekeket talán csak kevesen találták-el.

KOCSIK.

Azalatt míg a' Maszkok felgyülekeznek, a' kocsik lassandan a' Corsóra a' feljebb már említett renddel hajtának-be de azon külömbiséggel hogy most a' Velencei Palotától lejödögélő hintók a' Corso' másik végére jutván minden késés nélkül megfordulnak 's a' másik oldalon ismét felmennek.

Már feljebb megmondánk hogy az úcza, ha levonatik a' gyalogút az épületek' két sora mellett, a' legtöbb helyeken kevéssel tágabb három szekérszélességnél.

A' gyalogút a' szekerűttől gerendákkal van elkorlátolva, 's el van hintve székekkel, 's a' nézők már elfoglalák helyeiket. Az egyik soron, szorosan a' székek és korlát mellett, lemégyen a' hintó, 's a' másikon feljő. A' gyalogok a' két sor szekerek közzé vannak szorítva egy nyolczlábnyi szűkségbe. Kiki oda fúrja magát a' hol üret talál; 's minden ablakról és balkonról ismét egy tömött sokaság néz-le a' sokaságra.

Az első napokban inkábbára csak a' szokott equipázsokat láthatni; mert valaki valami csinosabbat, pompásabbat mutathat, azt a' következőkre tartja. A' Carneval' vége felé számosabban jelenenek a' nyílt kocsik, 's ezeknek némelyikén hat ülés vagyon; általellenben egymással két Dáma emeltebben ül, úgy hogy egész figurájok kitetszik; mellettek a' szegeleteket valamivel alább négy Úr foglalta-el; a' kocsis és az inasok maszkolva vagynak, 's a' lovak fel vagynak ékesítve fátyollal és virágokkal.

Ollykor egy szép, fejrő, rózsaszín pántlikákkal felcizfrázott pudli áll a' kocsis' lábai között; a' hámonokon csörög a' sok csörgő, 's néhány perczekig a' Publicum' figyelme ide van szegezve.

Könnyű képzelni hogy egyedül szép asszonyok merészlik magokat így az egész sokaság előtt felemelni, és hogy csak a' legszebbek jelennek-meg arczmaszk nélkül. Ellenben a' merre a' szekér közelít, mely nem megy soha sietve, minden szem ide fordúl, 's az ilyennek sokszor van öröme ezt hallani: O quanto è bella! (Oh be gyönyörű!)

Egykor ezen innepi-szekerek számosabbak 's pompásabbak 's mythologiai 's allegorikai jelentések által interezsantabbak voltak. Az újabb időkben a' Nagyok, oda legyen annak a' mi lenni akar, elveszve vagynak az Egészben 's inkább vágnak ezen nap' örömeivel élni mint abban másokat felülmúlni.

Minél tovább mégyen-elő a' Carneval, annál czifrább equipázsok tűnnek-fel.

Míg a' komolybb Uraságok is, kik maszk nélkül ülnek a' szekérben, megengedik kocsisaiknak 's cselédjeiknek hogy álarczot vegyenek-fel. A' kocsisok inkábbára asszonyokká öltöznek-által, 's a' farsang' utolsó napjaiban asszonyok által látszatnak igazgatva a' lovak. Ezek gyakorta illendőleg sőt kecsesen vannak öltözve; ellenben ollykor egy vastag útálatos kamaz, egészen újmódisan öltözve, magas frizúrral 's tollakkal, nagy carricatúrt teszen; 's a' hogyan ama' Szépek hallák a' magok magasztalásait, úgy

ez kénytelen hallani midőn egy vagy más megáll az orra előtt, 's ezt röfögi felé: O fratello mio, che brutta puttana sei! (Ejnye pajtás, be fertelmes szajha vagy!)

A' Kocsis sokszor barátnéji' egyikének vagy másikának, ha a' csoportban öszvetalálkozik vele, azt a' szolgálatot teszi hogy felülteti maga mellé. Minthogy ezek inkábbára férfiakká öltöztek, a' zömök-ikrás, parányi Pulcinell-lábacsók sokszor körüllebedesik a' mellettek-menők' fejeiket.

Ugyan-ezt teszik az inasok, 's barátjaikat 's barátnéjikat felszedik magok mellé a' bakra, 's csak az híja hogy, mint az angol Landkutschokon, a' kocsinak tetejére is felüljenek.

Az Uraságok örömet látják ha szekereik nagyon meg vannak pakkolva; minden szabad, semmi nem illetlen e' napokban.

TOLONGÁS.

Vessünk most egy tekintetet a' hosszú keskeny úczára, hol minden balkonról, minden ablakról hosszan lenyúló tarka szőnyegekre támaszkodva tömött nézők néznek-alá a' nézőkkel eltölt korlátokra 's az elfoglalt székeknek két hosszú sorára. Két sor hintók lassandan mozognak a' közbülső űrben, 's az a' hézag melyet egy harmadik sor hintó fogna eltölthetni, sűrűen el van borítva emberekkel kik itt nem mozognak, nem mennek, hanem csúsztatnak. Minthogy a' kocsik, valahol csak lehet, egymástól egy kevéské hátrálnak, hogy minden elakadásban együvé ne ütődjenek sok gyalogló, hogy szabadabban lélegzhessen, arra vetemedik hogy kilépven a' közép űrből az egyik szekér' bakja és a' másiknak tézslája közzé megyen-álta; 's minél nagyobb a' gyalogok' alkalmatlansága 's veszedelme, annál inkább nevededik merészségek 's dévaj kedvek is.

A' két kocsisor közt mozgó gyalogság, féltvén tagjait 's ruháját, gondosan tartózkodik a' tengelyektől 's kerekektől, 's így ott több hézagot hágy mint a' szükség kívánja; 's e' szerént az a' ki nem állhatja-ki tovább az egész massa' késedelmes csúszkálását 's bízik magához hogy a' gyaloglók és a' kerék 's a' veszély és a' veszélytől-rettegők között szerencsésen átalverheti magát, az igen rövid idő alatt nagy útát tehet, míg valamelly véletlen gátlás ismét elakasztja.

Beszédünk már eddig is által látszik hágdosni a' hihető' határát, 's alig mernénk azt folytatni ha sokan, kiknek alkalmok vala a' Római farsang' örömeit látni, bizonyosságot nem tehetnének hogy mi a' valót szorosan követtük, és ha ez olly inneplés nem volna melly minden esztendőben ismétletik, 's ezután némellyek által e' könyvet kezekbe vévén, fog tekintetni.

Mert mit mondandanak Olvasóink midőn nekik kimondjuk hogy az eddig-beszélltek, úgy szölván, csak első lépcsője a' tolongásnak, zsinatnak, lármának 's vásárlásoknak?

A' GOUVERNEUR' ÉS SENÁTOR' CZÚGJA.

Míg a' kocsik lassandan előhaladnak, és, midőn elakadás támad, megállanak, a' gyaloglókat sokféle alkalmatlanság éri.

Egyenként lovagol a' Pápa' Gárdja a' tolongók között fel és alá hogy a' történet rendetlenségnek 's összebogyolódásoknak parancsoljon; 's midőn ez a' hintós-ló elől kitér, elhűl hogy egy nyerget-hordó lónak feje rajta egyget döf. De most még nagyobb alkalmatlanság éri.

A' Gouverneur egy nagy gálahintóban érkezik, kísérve nehány más kocsik által, 's végig-megyen a' köz üren a' kocsizóknak két sorai között. A' Pápa' Gárdja és a' hintó előtt lépdelő inasok helyet csinálnak, 's ez a' czúg ezen pillantatban az egész szélességet elfoglalja mely a' gyaloglóknak még eddig szabadon hagyattatott. Befurják magokat a' hogyan lehet a' két szélső sor' kocsijai közzé, 's egy vagy más képen félre. 'S mint a' víz, midőn rajta keresztűl-megyen a' hajó, csak egy perczig vál kétfelé 's a' hajó' fara megett ismét öszvefut: úgy foly ismét a' maszkok' 's más gyaloglók' egész sokasága is a' czúg megett egyyüvé. Ez így nem marad soká, 's új jelenés háborítja-meg a' tolongó társaságot.

A' Senátor hasonló czúgban lép-fel. Az ő nagy gálahintaja 's kísérőjének hintajik uszni látszanak az öszvenyommadó sokaság' fejein; 's ha minden Belföldi és Külföldi gyönyörrel 's elbájolva nézi is a' mostani Senátornak, Herczeg Rezzonicónak, szeretetre-méltó tulajdonait; talán ez az az egy eset, a' midőn az embereknek egy masszája örvendve látja hogy tőlök távozik.

A' helyett hogy a' Róma' Tribunáljának és Polizeyának két legfőbb Tisztjei a' magok czúgjokkal itt egyedül a' Carnevali örömek' első napján 's ezeknek pompás felnyitások végett jelenének-meg, az Albániai Herczeg, nagy terhére a' sokaságnak, mindennap megjelen a' Corso' középső nyílásán, 's a' közönséges burkolódás' idején a' Királyoknak hajdani Asszonyát a' maga királyi pretensiójának farsangiságára emlékeztetgeti.

A' Követek kiknek szabad volt volna ugyan-azt tenniek, igen ritkán éltek ezen első-séggel, 's soha nem különben mint a' legemberisebb discretióval.

SZÉP-VILÁG A' RUSPOLI-PALOTÁNÁL.

De a' Corsói circulatio nem egyedül e' czúgok által háborgattatik-meg; a' Ruspoliak' Palotájok mellett 's annak környékén, hol az úca semmivel nem szélesebb, a' flastromzott út mind két-felől emeltebb. Ott gyűl-össze a' Szép-világ, 's minden szék csak-hamar be van ülve vagy elígértetve. A' közép classis' legszebb asszonynépe, kecsesen maszkírozva, 's barátjaik által körüllepedve, itt mutatja magát az ott elmenő kíváncsi szemeknek. Valaki e' helyre jut, vesztég áll, 's a' szép sorok' nézellésével mulatgatja magát. A' legszebb férfi-alakok alatt melyek itt űlni látszanak, kiki lesegeti az asszonyiakat, talán egy szép Officierben ismer szívének tömjénzett tárgyára. E' helytt akad-meg letelebb a' tolongás; mert a' hintók addig késnek itt a' meddig lehet; és végre ha meg kell állani valahol, minden inkább e' szép gyülekezetnél óhajt vesztegelni.

CONFETTI.

Ha beszédünk ekkoráig egy szűk, öszveszorult 's csaknem félelmes állapotot festett, úgy Olvasóinkban még rendesebb benyomást fog tenni, midőn azt adjuk-elő hogy ez a' tömött mulatkozás egy kis, többére tréfás, de néha igen is komoly háboru' neme által mint tétetik mozgásba.

Hihető hogy valaha valamelly Szép a' maga mellette elmenő jó barátját, hogy azt a' maszk alatt 's a' nagy sokaságban magára ismértesse, becukrozott magokkal hajintottamag, melly esetre semmi sem lehet természetesebb mint hogy a' meghajított visszafordult 's csintalankodó barátnéjára reá-ismert légyen. Ez most közönséges szokássá vált, 's gyakran látni hogy az illy meghajítás után két egymást ismerő arcz fordul egymásra. De részint a' takarékoság, melly a' czukerliket nem akarja vesztegetni, részint a' viszszaélés szaporább 's olcsóbb szert teve szükségessé. – Nagy kosarakban árultatnak a' sokaság között a' tölcseren-által öntött gipszgolyók, mellyeket dragéknak vehetne a' ki nem ismeri.

Senki sincs elég bátorságban a' megtámadtatástól. Mindenki védelmező állapotban áll, 's így hol vásottságból hol kénytelenségből itt is ott is egy düell, egy Scharmützel vagy egy csata kerekedik. Gyaloglók, hintón-menők, ablakból, korlatokról-székekről-nézők kölcsönösen támadják-meg egymást, 's magokat kölcsönösen védik.

A' Dámák aranyozott, ezüstözött kosarkákban tartják, ezt a' gipszgolyót, 's kísérik bajnokisan tudják őket védelmezni. Leeresztett hintóablakkal váratik a' megtámadás, enyelgenek barátjaikkal, 's a' védés nagy tűzzel megyen az ismeretlenek ellen.

De ez a' bajvívás sohol nem foly komolyabban 's közönségesebben mint a' Palazzo Ruspoli mellett. Minden maszk készen tartja kosarakban, zsacsókban, 's öszvekött kendőkben a' maga lövöldöző szereit. Gyakrabban támadnak-meg mint megtámadtatnak; egy hintó sem mehet-el békével, mindeniken esik valamelly csíny. Egy gyalogló sem mehet bátran, 's ha valamelly Abáte a' maga fekete köntösében ott ballagcsál, mindenfelől éri a' golyó; 's minthogy a' gipsz foltot hágy, mint a' kréta, a' fekete ruha kevés pillantat alatt fejjére szürkére van tarkítva. Ollykor a' tréfa komollyá közönségessé lesz, 's álmélkodás nélkül nem láthatni, hogy a' harag 's bosszuság mint enged itt szabad futást magának.

Észre-vétlen jó itt egy beburkolt figura, 's egy marok confettit úgy vág a' legelső szépség' szeme közzé hogy pattog belé az arczmaszk, 's a' szép nyak meg van sértve. Azok a' kik körül ülnék, megbántottaknak érzik magokat 's derekasan lövöldöznek a' gorombára kosaraikból, zacskóijkból; de az annyira be van burkolva, pánczélozva, hogy nem éri a' reá-szót lövéseket. Minél bátrabb ezektől, annál tüzesebben folytatja csatáját. A' védők befedik tabarróikkal a' szép asszonyt; 's minthogy a' megtámadó a' csempaté' hevében a' szomszédokat is megbántja, 's általjában vadsága által mindent bosszszant: a' mellette-ülők részt vesznek a' vitában, nem kímélik golyóijkat, 's többére az illy esetekre valamivel nagyobb munitziót, mintegy mandola-nagyságban, rezervben tartanak; melly által a' megtámadó végre csaknem be vagon temetve, úgy hogy nem marad egyéb védelme hátra mint a' retraits, kivált ha puskapora el talált fogyni.

Közönségesen a' kik illy csínyt készülnek tenni, egy Secondantot vesznek magok mellé a' ki őket munitziójával provideálja; más részről a' Gipszconfettivel kereskedők

készen állanak körülé, 's sietve mérnek portékájokból annak a' ki kívánja annyi fontot a' mennyit kíván.

Mi magunk igen közlőrl látánk egyg illetén csatát mellyben a' hadakozók, elfogyván munitziójik, végre, kosaraikat is egymásnak fejéhez csapdosták, 's strázsáknak retentéseik által nem engedék tartóztatni magokat, sőt azokat is öszve meg' öszvelővöldözék.

Minden bizonnnyal késelések vetnének véget némelly efféle csatáknak, ha hogy több helyeken a' felvont cordák, ismert büntető-szerei az italiái Polizeynak, kikit ezen mulatozásnak közepette is emlékeztetnének hogy ez órákban veszedelmes dolog veszedelmes fegyverekkel élni.

Számtalanok az efféle verekedések, 's nagyobb reszint inkább tréfásak mint komolyak.

Imhol jó péld. ok: egyg nyilt szekér, tele tömve Pulcinellekkel, a' Ruszpoli felé. Azt a' szándékot forralják hogy elballagván a' nézők mellett, mindenikét öszvehajigálják. De szerencsétlenségekre a' tolongás nagy, 's a' szekér elakad. Az egész társaság egyszerre egyg gondolatra jó, 's mindenfelől jégeső fedi a' szekeret. A' Pulcsinellek kilövik munitiójikat, 's sok ideig ki vannak téve az ostrom' tüzének, úgy hogy a' kocsi végre mintegy elfedve hóval, közönséges nevetés 's szidalmazó sikoltozások alatt halkkal ballag tovább.

DIALÓG A' CORSÓ' FELVÉGÉN.

Azonban míg a' szép-világnak egyg nagy részét a' Corso' középpontján ez eleven 's heves játék elfoglalja, a' Publicumnak egyg más része a' Corso' felvégén a' mulatságnak egyg más nemét leli.

Nem nagy távolságban a' Franczia-Academiától, spanyolköntösben, tollas kalappal, kardosan és iszonyu kesztyűkkel, kilép a' korlát megöl néző maszkok közzül az olasz theaternek úgynevezett Capitanója, 's nagy emphazisszal beszéli a' maga nagy tetteit vízen és szárazon. Ez nem tart soká, 's általellenben vele egyg Pulcsinell imhol feláll, ellenvetéseket teszen, 's azalatt míg neki mindent elhinni, oda-engedni látszik némelly szójáték és közbecsúztatott sületlenségek által ama' bajnokférjfiu' dicsekedéseit nevetségesekké teszi.

Itt is minden itt-elmenő veszteg marad, 's hallgatja a' lármás koczódást.

PULCSINELLKIRÁLY.

Új jelenés neveli a' tolongást. Egyg tuczet Pulcsinellek öszveállanak, Királyokká választanak egyget magok közzül, czeptert adnak kezébe, muzikával kísérik, 's örömsikoltozások közt viszik-fel a' Corsón egyg cifra szekérkén. Előugrik minden Pulcsinell mihelytt a' szekérke feléjük közelít, nagyítja a' csoportot, és sikoltva 's kalapját fel-felcsaparítva csinál helyt.

Ekkor látni mint igyekszik minden ezt a' közönséges maszkot külömbíteni.

Fekete arczmaszkjához az egyik parókát, a' másik egy asszonyi főkötőt visel fején, a' harmadik egy kalitkát, mellyben egy pár madár, Abátévé 's Dámává öltöztetve, ide 's oda szökdél a' vesszőn.

SIKÁTOROK.

Az a' rettentő tömedék mellyet a' mennyire lehetett, megjelenlíteni igyekeztünk az Olvasónak, nagy rakás maszkokat arra kényszerít hogy a' szomszéd utcákban keresse nek helyt. Ott a' szerelmes párok csendesebben 's biztosabban mehetnek együtt, ott a' víg csoportok több helyt kapnak mindenféle bohóságokat elkövetni.

Egy rakás férjfiak a' köznép' vasárnapi öltözetében, kurta röklikben paszomános lajblikkal, 's hajaikat hosszan aláfüggő hálókba kötve, asszonyokká-öltözött fiatal-emberkéekkel sétál itt fel 's alá. Egyike a' nőknek nagyon-viselősnek látszik; lassú léptekkel járkálnak. Egyszerre öszvekapnak a' férjfiak, láрма támad közöttök, az asszonyok közzéjük keverednek, a' zsbongás mindég hangosabb lesz, 's végre a' czivakodók nagy ezüstpapirosból csinált késekre kelnek. Az asszonyok csúnya visításokkal tépdelik-széllyel ezt ide, amaszt oda, az ácsorgók részt vesznek a' bajban, mintha az nem volna merő játék, mind a' két felet csilapítják.

Azonban a' viselős asszony az ijedségben rosszabbúl leve; széket hoznak neki, a' több asszonyok segélyére kelnek, az asszony jajgat, ordít, 's minekelőtte gondolni lehetne, a' körül-álloknak nagy örvendésekre egy irtóztató valamit világra hoz. A' darab ki van játszva, 's a' trupp tovább megyen, hogy ugyan-ezt vagy valamely más ehhez hasonló bohóságot egy más helytt eljátszon.

A' Római lakos, kinek lelke előtt mindég a' gyilkolás lebeg, minden alkalommal az Amazzálás' ideájával játszodozik. Még a' gyermekeknek is van egy játékok mellyet Chiesának (Templom) hívnak, és a' melly egy gyilkost ád-elő, ki egy Templom' grádcisain keres védelmet; a' többiek Szbirrekké (hajdúk) lesznek, 's mindent elkövetnek hogy ezt megkaphassák, a' nélkül hogy a' védő-helyre fellépni merészelenek.

Illy játékokkal telik el a' sok sikátor, kivált a' Strada Babuina 's a' Spanyolpiacz.

A' quaquerók csoportonként jönnek ide is, hogy galanteriejeket szabadabban üzhes-sék.

Nekik egy manoeuvre-jek van melly mindent nevetésre fakaszt. Tizenkét legény apró sebes peczkes lépésekkel egy igen egyenes frontot csinál: egyszerre, midőn valamely piaczot érnek, jobbra 's balra egy kolontt tesznek, 's lábhegyeken tipegnek egymás után elő 's tova. Jobbra ismét, 's a' fronte helyre van állítva, 's így mennek be egy utcába; 's itt minekelőtte észre lehetne venni, balra megint. A' Colonne nyársformán tolódik be egy házkapuba, 's a' bolondok nincsenek.

ESTVE.

Közelít az est, 's minden a' Corso felé tart. A' kocsik már rég olta elrekedtek, 's nem ritka látni hogy éjszakának előtte két órával már semmi szekér nem mozdulhat.

A' Pápa' Gárdja 's a' gyalog őrkök azon iparkodnak hogy minden kocsit, a' mennyire lehet, el a' közből 's egy egészen egyenes sorba hozzák, 's a' nagy sokasághoz képest nagy a' rendetlenség és sok a' bosszúság. Fartoltatnak, emelnek, taszítanak, 's midőn az egyik kocsis fartoltat, fartoltatni kell a' többinek is, míg az egyike úgy oda szorítatik hogy lovaival kénytelen a' középre hajtani. Akkor osztán fenyegeti őket a' Gárd, a' strázsa morog, káromkodik.

Hijába terjeszti a' szerencsétlen kocsis elejekbe a' kénytelenséget; a' fenyegetés, káromkodás mindég tart; 's vagy sorba kell ismét állania, vagy ha közel valamely sikátor, minden vétke nélkül félre kell térnie. A' kisebb úczák többére tele vannak váró kocsikkal mellyek későn érkeztek, és mivel a' szekerek' menése már el vala akadva, nem találtak helyt.

KÉSZÜLETEK A' FUTATÁSHOZ.

A' lovak' futatásának szempillantása mindég közelebb jó, 's e' szempillantásra nagyon feszítve sok ezer nézőknek interesszéje.

A' székek' és korlátok' bérlelőji most újra kezdik fület-hasgató sikoltásaikat: Luoghi! Luoghi avanti! Luoghi nobili! Luoghi Padroni! Azt ohajtják hogy legalább ezen utolsó pillantásban, ha olcsón is, minden üléseik elkeljenek.

'S szerencse hogy itt meg amott még hely találtatik, mert a' Generál, egy csapatjával a' Gárdnak, imhol jó le a' Corsón a' szekerek' két sora között, 's elkergeti a' gyalogokat azon szűk helyről melly nekik még nyitva volt. Akkor minden széket keres, vagy egy állóhelyet a' korláton belől, valamely kocsin, a' szekerek között, vagy valamely ismerősének ablakában, mellyek ha valaha, most vagynak tele tömve emberekkel.

Az obeliszek előtt a' piacz üresen vagyon, 's talán egyikét adja a' legszebb nézéseknek melly a' jelenvaló világban látathatik.

A' szőnyegekkel betérített három faszádja a' fenn-leírt deszkázatoknak a' legszebb helyet keríti-be. Sok ezer fő néz egymás felett, 's képét adja egy régi amphitheáternek vagy circusznak. A' középső polczozatnak kellő közepéből kikél az obeliszek a' maga egész hosszában; mert a' deszkázat csak a' piedestált vonja-el szem elől, és csak most láthatni az ő temérdek magasságát, midőn egy illy nagy embermasszának leve mérőgrádicsává.

Az üres piacz a' szemnek egy szép pihenőt hagy, 's teljes várakozással nézi a' még üres sarampót a' kivont kötéllal.

Most megérkezett a' Generál, annak jeléül hogy a' Corso ki van ürítve, 's megette a' stráz�ák senkinek sem engedik hogy a' kocsik' soraiból kilépjen. Egyikében a' lózsiknak helyt foglal.

NYARGALTATÁS.

A' lovak most nyíl szerént meghatározott rendben csinosan-öltözött lovászok által a' kivont kötel megé vezettetnek. Nincs fékek, nincs semmi takarójok. Itt meg ott szúrós golyókat aggatnak sinegeken reájok, 's bőrrel vonják-be a' helyet a' hol azoknak sarkantyú szolgálatot kell tennie, 's ez a' bőr addig van rajtok míg eleresztetnek. Némellyikére nagy szelet zörgőarany darabok is tapasztatnak.

Ezek többére már szilajok 's nyugtalanul viselik magokat midőn a' sarampóba vezettetnek, 's lovászoknak van dolgok hogy megtartóztathassanak.

Nyugtalan várják a' futhatást, annyi ember' jelenléte pedig vadakká teszi. Rugdossák a' szomszéd sarampót, 's bevágnak a' kötelbe, 's ez a' mozdulat és rendetlenség minden pillanatban neveli a' várás' interessét.

A' lovászok végtelen vigyázással állanak, mert a' megfutamlás' pillanatában az eleresztők' ügyessége, épen úgy mint holmi váratlan történet is, az egyik vagy másik lónak fortélyt adhat.

Végre lehull a' kötel 's a' lovak megfutamlanak.

A' szabad piacon egyike még elébe akar vágatni a' másikának, de midőn a' két szekérsor közzé a' szűk közbe jutottak, vége minden vetélkedésnek.

Egy pár közzülők többére legelől megy, 's minden erejét munkába veszi. A' flastrom, bár behintve puzzolánával, tüzet ad, a' serény száll, a' zörgő-arany zörög, 's alig pillantá-meg a' szem, 's már távol vannak. A' hátrább-menő ménes gátolja egymást a' tolongással; egészen hátul ballagdal még egy, 's a' zörgő-arany' széllyeltépdelt darabjai egyenként repdesnek az elhagyott nyomon. Kevés idő alatt eltűntek a' lovak minden utánok-látás elől, a' nép össze-ögyeledik 's ismét eltölti a' pálya' útját.

Más lovászok már várják a' lovak' érkezését a' Velencei Palotánál. Tudják mint kell őket egy bekerített körben jó móddal megfogni 's tartani. A' nyertesnek kiadatik a' jutalom. Így ér véget ez a' mulatkozás egy hatalmas villámsebességű behatással melyre olly sok ezer ember egy illy nagy ideig feszült figyelemmel várakozott; 's kevés tudná megmondani, miért várta e' percet 's mit tuda rajta gyönyörködni.

Olvasóink könnyen értik hogy ez a' játék embernek és állatnak veszedelmes lehet. Elmondunk egy két esetet: szűk lévén a' köz a' szekerek között, ha kifelé talál állani egy kevésbé a' hátulso-kerék, 's a' szekér megett egy tágasbb hely ürült, a' félre-tolt nyargaló ló a' bővebb ürbe szökik, 's a' kiálló kerékbe csapta-magát.

Mi magunk láttunk egy illy esetet; a' ló lebukott, három azt-követő felfordult a' megbukottan, 's a' hátrább-nyargalók általugrották a' földön-heverőket, 's tovább nyargaltanak.

Ollykor az illyen ló azon helyen döglik-meg, 's egyszernél többször megtörtént hogy sok néző is halva maradt. Nagy szerencsétlenség történhet akkor is mikor a' lovak megfordulnak.

Annak is látták már példáját hogy irigy 's nemtelen emberek a' nagyon előre-haladott lónak köpenyeikkel szemekbe vágta 's ez által azt megfordulni 's félre-ugrani kényszeríték. Még rosszabb ha a' lovak a' Velencei-piacon meg nem fogattathatnak; ollykor tartóztatlanul futnak-vissza, és minthogy az úca már tele van emberekkel, kárt tesznek ezekben; de a' mit vagy meg nem tudnak vagy tudást-érdemlőnek nem tekintenek.

FELBONTOTT REND.

A' lovak a' bevett szokás szerint mindég alkonykor teszik a' futást. Mihelytt eljutottak a' Velencei Palotához, kis mozsarak durrognak, 's ez a' jel a' Corso' közepén ismétletik, 's az Obelisztk körül adatik végképen.

E' pillantatban a' strázsa elhagyja a' maga posztját, 's kocsik nem tartanak tovább rendet, 's ez minden bizonnyal még azt is aggásba hozza a' ki nyugalomban tekint-le a' sokaság közzé a' maga ablakáról, 's méltó hogy erről egy két jegyzést tegyünk.

Már feljebb látánk hogy az alkony' ideje melly Italiában olly sok egyéb dolgot elintéz, a' szokott vásár- és innepnapi sétálásokat is felbontja. Ekkor immár nincs semmi őr, nincs semmi Gárd; régi szertartás 's közönségesen követett Conventio hogy illő rendben menjenek fel és alá a' kocsik; de mihelyt Ave Mariát kongat a' harang, senki sem engedi elvenni a' maga szabad kését hogy megforduljon a' mikor és a' merre magának tetszik. Minthogy a' Carneval alatt a' sétálás épen azon törvény szerint szokott esni, ámbár a' sokaság és holmi környülmény nagy különbséget tehetne, mindenki él a' maga elsőségével, 's a' takarodó' megvonása után kéje szerint lép-ki a' rendből.

Ha tehát immost a' temérdek népségre a' Corsóban visszatekintünk, és a' csak pillanatokig kiürült nyargalóhelyet emberekkel ismét eltöltve látjuk; ész és méltányság azt látszik tanácsolani hogy minden équipazs a' legközelebbi úczát keresse 's haza siesen.

De mihelytt a' signálok kilövettek, némelly szekér a' közre tér, 's öszvezevarítja, elakasztja a' gyalogmenőket; 's minthogy az egyik kocsis fel, a' másik le megyen, sokszor egyike sem mehet tovább, 's kényszeríti az okosabbakat a' kik vesztegettek, hogy ők is mozduljanak-ki helyeikből.

Hát még mikor valamelly visszafordult ló egy illy csomó közzé jut, akkor lesz bezzeg a' veszély, ijedelem és bosszúság igen nagy!

ÉJSZAKA.

És még is ez a' bogyolódás bár későn, de többére szerencsésen fejtődik ki. Az éj beállott, 's kiki örvend hogy nyugalomra mehet.

THEÁTER.

Ezen pillantat olta minden arczmaszk le van téve, 's nagy része a' Publicumnak a' theáterbe siet. Most már csak a' lózsikban lehet még néhány tabarrót és asszonyi maszkokat látni; az egész Parterre ismét polgári köntösbe öltözve mutatja magát.

Az Aliberti és Argentina theáterek komoly-Operákat adnak, közzéjek csúsztatott ballettekkel; Valle és Capranica Víg- és Szomor-Játékokat 's intermezzóul tréfás-Operákat; Pace míméleti őket, noha igen híjánosan; 's így, le a' Marionettekig és a' Kötelen-járókig, még sok egyéb subordinált Színjátékok vannak.

A' nagy theáter, Tordenone, melly egykor elégett és felépítetvén mingyárt össze-rogyott, nem múlatja többé a' népet a' maga Haupt és Staatsactiójival 's egyéb csuda productiojival.

A' Római nép szenvedelme a' theáterhez igen nagy, 's egykor a' farsangi-napokban még nagyobb vala, mert akkor csak ezen idő alatt láthatta kielégletését. Mostan leg-alább egy Játszó-szín nyárban és ősszel is nyitva vagyon, 's a' Publicum az esztendő-nek legnagyobb részében élhet ezen örömeivel.

FESTÍNEK.

A' Festínek, maszkírt nagy bálók, 's ezek a' szépen felvilágított theáter Alibertiben nehányszor adatnak.

A' tabarrók itt is mind az asszonyi mind a' férfi nemre a' legillőbb maszkoknak tartatnak, 's a' nagy szála tele van tömve fekete figurákkal. Ezek közzé kevés tarka charactermaszk egyveledik.

Annál nagyobb a' figyelem ha némelly nemesbb alak jelen-meg, mellyek, noha rit-kábban, a' Mesterség' külömféle epochájiból szedik maszkjaikat, és külömbféle szob-rokat mellyeket Róma bír, mesterisen mímelnék.

Igy itt egy Egyipti Istenség, amott egy Papné, vagy Bacchusz és Ariadne, a' tragica Múza, a' Historia' Múzája, egy Város, egy Vestai-Szűz, egy Consul, jobban vagy rosszabbul, egészen a' costúme szerént van executirozva.

TÁNCZ.

A' tánczok ezen örömhelyeken inkábbára hosszú rendben tánczoltatnak, mint az ángolok; de abban különböznek ezektől hogy a' magok' kevés tourjaikban többére valami characteristikait pantomímisch fejeznek-ki. Például: Két szerelmes összevész egymással 's végre megbékél; elválnak egymástól, 's ismét fellelik egymást.

A' Rómaiak a' magok' pantomími ballettjeik által erős-rajzolatú gesticulatiókhöz vagynak szokva; ők a' társasági-tánczokban is egy nekünk outrírozottnak, legalább affectaltnak tetszhető kinyomást szeretnek. Nem igen merészel más tánczolni mint a' ki azt mesterségesen tanulta; kivált a' Menüet úgy tekintetik mint tulajdonképen mes-termív, és csak néhány pár által producáltatik. Az illy pár az egész tömött sokaság által körülkerítve látja magát, 's csudáltatik, 's midőn a' táncznak vége vagyon, applaudí-roztatik.

REGGEL.

Midőn a' galant világ magát egész reggelig így múlatá, már virradtakor hozzá fognak a' Corsót kitisztongatni 's rendbe hozni. Kivált arra vagyon gond hogy a' puzzolána az úcza' közepén egyenlően 's tisztán terüljön-el.

Nem telik belé sok idő, 's a' lovaszok imhol hozzák azt a' nyargalót mely tegnap legrosszabbul viselte magát, az Obeliszk elébe. Itt reá-ültetnek egy gyermeket, 's egy más lovagló korbáccsal kergeti maga előtt, hogy minden erejét kénytelen legyen előszedni, 's pályáját olly hamar megfussa a' hogyan lehet.

Mintegy két óraker délután, az adott harangjelre, mindennap kezdődik a' már leírt inneplés' cyclosza. A' sétálók mutogatják magokat, a' strázsa fellép balkonok, ablakok, korlátok szőnyeggel terülnek, a' maszkok' száma szaporodik 's űzi gubóságait, a' kocsik peregnének fel és le, 's az út inkább vagy kevesbbé, a' szerént a' mint az ég és egyéb környülmények kedvezőleg vagy nem kedvezőleg éreztetik befolyásait, tel és tömül. A' Carneval' vége felé, a' mint képzelni könnyen lehet, több a' néző, a' maszk, a' szekerek' száma, a' csín és a' láрма. De semmi sem ér-fel azon tömötséghöz, 's bohóságokhoz melyeket az utolsó nap és est ad.

UTOLSÓ NAP.

A' kocsik' sora többére már két órával az éj előtt megáll, egy szekér sem mozdulhat meg helyéből, egy sem fér-be többet a' szomszéd kis-úczákból. A' korlátok és székek korábban el vannak foglalva, noha a' helyek ma nagyobb áron béreltetnek-ki. Kiki azon vagyon hogy minél előbb helyt leljen, 's nagyobb nyugtalansággal várja a' lovak' megfutásokat mint eddig.

Vége ellenben ez a' pillantat is; ki van adva a' jel hogy az innep véget ért, de sem szekér, sem maszk, sem néző nem mozdul.

Csend uralkodik mindenszerte, 's végre, 's halkkal beáll az alkony.

MOCCOLI.

Alig lesz setét a' magas szűk úczában, 's itt meg' ott világ kezd látszani; mozogni kezd az ablakon, a' korlátokon, 's a' tűz' circulatioja rövid idő alatt annyira elterjed hogy az egész hosszú úca égő viaszgyertyáktól van felvilágítva.

A' balconok transparent papiroslantornákkal vannak ékesítve, kiki gyertyát tart ki ablakából, minden korlát illuminálva van, 's igen igen rendes olly kocsikba pillogni melyeknek fedeleiken apró kristály gyertyatartók tartanak világot a' benne-ülő társaságnak; míg egy más kocsi a' Dámák tarka gyertyákkal kezeikben, mintegy invitálják a' szemet az ő szépségeknék nézésére.

Az inasok a' kocsik' fedeleikhez tapasztják a' gyertyákat, nyílt szekerek jelennek meg tarkapapirosu lantornyákkal, a' gyaloglók közt sokan fejeiken hozzák a' magasan felnyúló gyertyapyramideket, mások a' magok' gyertyáikat öszekötött nádszálakba tolták, 's egy illetén vesszővel ollykor a' második emeletig felérnek.

Most tisztjévé lészen mindennek hogy egy égő gyertyát hozzon kezében, 's a' Római nép' favorit-szítkát sia ammazzato (üttessék agyon, ölessék-meg) minden szögből, minden lépten hallhatni.

Sia ammazzato chi non porta moccolo! (Gyilkoltassék-meg a' ki nem hord gyertyadarabot! ezt kiáltja minden a' másikának, 's azon vagyon hogy elfúhassa gyertyáját. A' gyertya' elfúvása, a' gyertya' meggyújtása a' sia-ammazzató' visítgatása életet hoz és mozgást 's kölcsönös interresszét a' temérdek sokaságba.

Minden külömbiség nélkül, ha ismerősre bukkanunk e vagy ismeretlenekre, a' ki hozzánk legközelebb áll, annak gyertyáját elfúni igyekezünk, vagy meggyújtjuk a' magunkét 's a' jótét' helyébe elfűjük a' kién azt meggyújtottuk. 'S minél nagyobb a' sia-ammazzato' ordítása mindenfelől, annál inkább vesztí-el a' szó a' maga rettenetességét, annál inkább felejtjük hogy Rómában vagyunk, hol a' rettenetes szó gyakorta a' legkisebb ok miatt teljesedésbe hozathatik.

Annak jelentése lassanként egészen elvész. 'S épen úgy mint más nyelvekben káromkodás¹¹³ és holmi egyéb illetlen és okatlan szó az öröm' és álmélkodás' jeléül fordítatik, úgy ez estve a' sia-ammazzato jelszóvá, örömkialtássá, tréfálasaink' refrainjeivé, enyelgessé 's complimentokká vál.

Így halljuk csípős tréfával: Sia ammazzato¹¹⁴ il Signore Abate che fa l' amore! Vagy hogy egy itt-elmenő ezt kiáltja a' maga jó emberének: Sia ammazzato il Signore Filippo! (Gyilkoltassék-meg Filep Úr!) – mert az olasz keresztnévet említ a' vezeték' helyébe. Vagy csapodárságot 's complimentet kötni-össze vele: Sia ammazzata la bella Principessa! (Gyilkoltassék-meg a' szép Herczegasszony!) Sia ammazzata la Signora Angelica, la prim a pittrice del secolo! (Gyilkoltassék-meg Kaufmann Angelica, az első Festőnéje a' századnak!)

E' phrázok éles hanggal 's igen peregve ejtetnek egy hosszan-fenntartóztató hanggal a' végelőtti vagy végvégelőtti syllábon. Ezen véget nem érő lármával foly a' gyertyák' elfúvása 's meggyújtása. Lépjen valaki a' házba, akadjon-össze a' másikával a' grádicson, legyen társaság a' szobában, lépjen-ki az egyik ablakból a' másikba, mindenütt tart a' fuvogatás, csínyt akar egyik ejteni a' másikon mindenütt.

Minden kar, minden kor törekszik a' másika ellen; felhágnak a' kocsik' hágójikra, semmi függő-gyertya nem ment, alig mentek a' lantornák is; a' gyermek az atyjának fúja-el gyertyáját 's meg nem szűn kiáltani: Sia ammazzato il Signore Padre! (Gyilkoltassék-meg Uram-atyám!) Híjába feddi ezen illetlenségért az atyja; fíja reklamálja az est' szabadságát, 's annál makacsabban szidja atyját. 'S a' Corso' két végén fogyván a' dongás, annál nagyobb lesz a' közepén, hol most tömötség támad melly minden képzeletet felülhalad és a' mellyet a' legelevenebb emlékezés sem tud magának megjelenlíteni.

Senki nem mer azon helyről a' hol áll vagy ül, kimozdulni. Ennyi ember', ennyi gyertya' melege, annyi szüntelen' el-elfútt világ' gőze, ennyi ember' rikoltása, kik annál inkább ordítnak minél kevesbbé mozoghatnak, végre a' legerősbbsz agyvelőt is megszedítik. Lehetetlennek látszik hogy holmi szerencsétlenség ne történjen, hogy a' hintóslovak meg ne szelesedjenek, hogy ezt a' kerekék, amazt a' tolongók oda ne öljék.

És még is mivel végre mindenki hamarabb vagy később elvágy innen, 's a' legelső oldalúczába¹¹⁵ mellyet érhet, általcsap, vagy a' legközelebb piaczon pihenést 's tisztább

¹¹³ káromkodás

¹¹⁴ ammazzato

¹¹⁵ legelső. oldalúczába

léget keres; a' massa is széllyelfoszol 's közbülről a' két vég felé terjedez; 's ez az innepe a' közönséges szabadságnak 's féktelenségnek, ezek a' modern Saturnáliák, közönséges szédültséggel végződnek.

A' nép most siet a' kevés órák mulva már nem szabad húsétekkel magát kedvére lakatni; a' szebb világ pedig a' Játszó-színekbe, hogy ott a' nagyon megrövidített theáteri daraboktól búcsút vegyen, 's a' közelítő éjfél ezen örömeknek is véget vet.

HAMVAS-SZEREDA.

Így tehát egy extravagant innep úgy tűne-el mint egy álom, mint egy rege, 's a' részvevőnek lelkében talán kevesebb marad-meg mint Olvasóinknak, kiknek képzeletek' és értelmek' elébe mi az Egészt a' maga összefüggésében terjeszténk.

Ha bennünket ezen bolondságok folyamatjában az idomtalan Pulcsinell illetlenül emlékeztet azon örömekre melyeknek létünket köszönhetjük; ha egy Baubo az úczán profanálja a' szülő-asszony' mystérjeit; ha ennyi égő gyertya a' temetési' pompát jutatja képzeletünk' elébe: ezen bolondságoknak közepette is figyelmesekké tétetünk az élet' legnyomósabb scéneire.

Még inkább emlékeztet bennünket a' keskeny, hosszú, tömött úcza a' világi élet' útjaira, hol minden néző és részvevő saját arczával vagy maszk alatt, a' balkonon vagy a' korlátokon, csak igen kis üret lát végig maga előtt 's maga mellett, 's hintón vagy gyalog csak lépve halad-elő, 's inkább tolatik mint megyen, többet tartatik-fel mint önnkényt áll-meg, nyugtalan' vágy oda a' hol vígabban megyen a' dolog, 's ott is szorultságba jut, 's végre félre-tolattatik.

Ha szabad komolyabb beszédet tartani mint a' mit a' tárgy engedni látszik, úgy azt jegyzük-meg: hogy a' legelevenebb és legcsillogóbb örömek, mint az itt elnyargaló lovak, csak pillanatnyiig jelennek 's illetnek-meg, 's alig hagynak nyomott a' lélekben; hogy szabadság és egyenlőség csak a' bódulás' részegültségében kóstoltathaták; és hogy a' legfőbb gyönyör csak akkor ingerel leginkább, midőn igen közelre tolja magát a' veszedelem mellé, 's annak szomszédságában rettetgető-édes érzéseket nyalánnkúl kóstol.

'S ekként a' nélkül hogy azt szándéklottuk volna, mi is egy Hamvas-szeredai' elmélkedéssel rekesztettük volna be a' mi Carnevalunkat, de a' mellyel Olvasóink közzül senkit sem gondolnánk hogy bússá tettünk volna. Sőt óhajtjuk hogy velünk együtt mindenik, minthogy az élet egészben, mint a' Római Carneval, végigláthatatlan, sőt tartalékokat-szülő marad, ezen gondfeledő maszki-társaság által az élet' szempillantati, 's gyakorta csekélynek-látszó örömeinek nyomosságokra emlékeztethessék.

MAGYARÁZATOK.

Droit d' aubaine. Deákúl: Jus Albinagii. – Egy jus, a' mellyel a' Francia-Király az ő országában megholt idegennek birtokát elfoglalni szokta volt.

Szír (Sire). – Így szállítanak a' Francia-Királyok; mint a' Királynéjék Madámnak. Précieuse, finnyás, magáról nagyottartó asszony.

Monak (Monachus). – A' Barát Frátert teszen, a' tót Brat-tól.

Guidó Réni. Egyik híres Mívésze az Olasz-Iskolának a' XVII. Százban.

Bramín, Indiai Pap.

Attitűd (attitude). Festői szó. Jelenti azt az állást vagy mozdulatot a' melyben a' figurák rajzolva vannak.

Désobligeante. Útazó-szekér melly nevét onnan vette mivel benne csak egy személynek van hagyva ülés.

Kandiság; Neugier, Vorwitz; Curiositas.

Par le besoin de voyager. Yorick igen gyakran hordja-fel csípősen a' könnyű Francziák' szállásaikat, 's azon bohókét a' kik őket mímelgetik, hogy mutathassák hogy a' Francziákat ismerik 's magokat Quasi-francziáknak nézik 's nézetni óhajtják. Ezek egészen elvesztenék erejüket ha más nyelven mondatnának. – Ez itt annyit teszen mint necessitate itinerandi.

Vis-à-vis. Itt olly szekér mellyben négy személy lel helyet hogy szemtől szembe ülhessenek.

Mon Dieu. Én Istenem.

Homme d' esprit. Szóról szóra: homo spiritus, az az elmés, eszes, mívelt-lelkű.

Pill, pillula. Patikai szó.

Remise, Szekérszín.

En face, en profil. Festői szók, ez fél, amaz egész arcz.

Louis d' or. Arany pénz. Lajos' aranya

Diablírozni, Diabellel káromkodni.

Bon-ton, bonus tonus. Jó mód, kedves nyájas viselet és mondás.

Lény, Wesen, Ens, állat.

Nekem l' honneuröm volt... Szerencsém.

Pour cela, arra nézve. – Affaire, dolog, táborozás ostrom. – Reverence, fej és lábhajítás. – Sans doute, kétség' kívül.

Battantjait, nagy ajtajit. – Chaise, kocsi. – pour faire le grand tour megtenni a' nagy (fordulást) utat, az az Francia- és Olaszországot. – Ayez la bonté, Legyen az a' jószágod, az az Méltóztassék.

Sentiment, épen ellenkezője a' való mély érzésnek; játékos édeskés szeretközés.

Guinée, Ángol aranypénz.

Ecu, (ekű) francia tallér.

Tant pis pour Mademoiselle Jeanneton; annál rosszabb Johanka Leány-asszonyra nézve. – Tant mieux, annál jobb. – Pardonnez-moi, engedelmet, követelem...

Pauvre diable, pauper diabolus, nyavalyás ember. – Comme il plaisait à Dieu, a' hogy' az Úr Istennek tetszett. – Compagnon de Voyage, úti-társ. – Oh qu' oui. Oh igen.

Sou, apró rézpénz' neme. Passagier (passzazsié) Útazó. – Place aux Dames, helyt az asszonyságoknak. – Prenez-en, vegyen belőle! tessék! – Vive le Roi! éljen a' király! – pour l' amour de Dieu, Isten eránt való szeretetből. – Mon cher et charitable Monsieur, kedves jóltevő Uram. – Milord Anglais, Angol Gróf. – Pauvre honteux, szégyellős szegény. – que Dieu vous benisse! Áldja-meg Isten az Urat, vagy Kenteket.

Hôtel, palota. – Au désespoir, a' kétségbe-esésig. – honneur, szerencse, megtisztelés. – parquet, deszkázat. – Cravat, nyakkendő. – quelle étourderie, melly szeleskedés! – par hasard történetből, – embarras, zavar, elakadás. – étuis, zsebkönyv, tok. – Le voilà! imhol van.

A' LEVÉL. – Imhol ez az originális, 's jól semmi más nyelvre le nem fordítható Levél: – „Madame! A' legelevenebb fájdalomtól vagyok általjárva 's eggyzersmind a' legkínzóbb kétségbe-esésig sülyyedtem-el Káplár Uramnak véletlen haza-jövelele által, melly a' mi ma estveli együttlétünket a' leglehetetlenebb dologgá teszi a' világon. De éljen az öröm! 's az enyém az lesz hogy egész estve az Asszony felől fogok gondolkozni. – A' szerelem semmi sentiment nélkül. – 'S a' sentiment még inkább semmi szerelem nélkül – Azt mondják, hogy az ember soha se essék kétségbe. – Azt is mondják hogy Káplár Uram strázsára megyen szeredán: akkor az az én sorom lesz. – Mindennek megvan a' maga sora. – Azt várva, éljen a' szerelem! éljen a' bagatelle! – Maradok – Asszonyom – a' legtisztelőbb, leggyengédebb érzésekkel.

Me voici, mes enfans, itt vagyok, fiaim!

Jabot (zsabót) ingfodor. – Grisette, alantszületésű személy. – Attendez, Várjon, figyelmezzon az Úr.

Cicisbeo, férfi-múlattató az olaszoknál.

Bon-mot, jó szó, az az elmés mondás.

Esprit fort, erős lélek. Másod értelemben olly fej melly magát némelly bolondságoktól megszabadította. – Égarements 'stbb. Szívnek és fejnek megtévedései. – Dieu m' en garde! óvjon Isten tőle!

Suitjébe, kísérőji közzé.

C' est une autre affaire, Ez egészen más állapot.

Ayez la bonté, mon cher ami, de me faire cet honneur-là. Édes barátom, nyújtsa nekem ezt a' tiszteletes szolgálatot.

Cela est bien dit, Ez jól van mondva.

Esquisse, németül Skizze; első rajzolat.

Me voici! imhol állok.

Oh, pour cela 'stbb. Oh, a' mi azt illeti – mint meg szeret tréfálni!

Mais passe pour cela. De hagyjuk ezt.

Les francais sont polis. A' francziák pallérozottak.

Mais vous plaisantez. De te, Uram, tréfálsz.

Marchande de Modes, módiban való ékességek' árulója. – Kártot, rövid levelkét, vizitczédulát.

Bienbrodée, szépen tűzőtt.

Pour faire le galant vis-à-vis de sa maitresse, hogy szeretője körül a' galánt játszhasa.

Boulevard, a' Párizs' árkaiknak sánczaikon.

Juste ciel, igazságos ég. – Gage d' amour, szerelem' záloga.

Il fa ut qu' il badine; voyez le mieu. Könnyedkén kell neki állani; lássa az Úr az enyémet.

KAZINCZY FERENCZ'
MUNKÁJ I.

SZÉP LITERATÚRA.

PESTEN,
TRATTNER JÁNOS TAMÁSNÁL, 1815.

Idősb.
GRÓF RÁDAY GEDEON,
*Pálnak fiv., Gedeonnak atyja,
 Pálnak nagy-atyja.*

szült. 1713. Octóbr. 1-jén; megholt 1792. Aug. 6-dik;

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

SZÉP LITERATÚRA.
ÖTÖDIK KÖTET.

ESZTELLE. Érzékeny-játék

CLAVÍGO. Szomor-játék.

A' TESTVÉREK. Érzékeny-játék.

ESZTELLE.

ÉRZÉKENY-JÁTÉK.

Helmeczi' ügyelése alatt.

SZEMÉLYEK.

ESZTELLE.

CÉCILE. A' Játék' elején ÖZVEGY NYÁRINÉ' neve alatt.

FERNANDO.

POSTAMESTERNÉ.

TISZTTARTÓ.

KATI.

MISKA.

CSELÉDEK.

PROLÓG.

„Csak az szerencsés a' ki jó.” – Thalia ezt
Szint úgy tanítja mint Melpómene,
De ő nem menydörög midőn tanít,
De ő ha vétünk, mérges skorpiókkal
Nem ostromozza lelkeinket.
Szelíd kezekkel vonsz tisztünk felé,
A' nyájas Oktató! 's int és tüzel
Hogy féljük Némeziszt, a' hajthatatlant,
A' szent természet' 's társasági-rend'
Törvényeinek nagy őrjét-bosszulóját.
Thalia nem csábító; 's a' midőn itt
Tetsző ecsettel fest egy nem gonosz
De gyenge vétkest, tudja mit mivel.
Nektek beszéll itt egy regét ti Jobbak,
Kik a' mi rút, pirultok tenni, de
Nem úgy azt a' mi rossz, ha szép, ha kedves.
Lássátok itten, mit tesz botlani.

ELSŐ AKT.

POSTAHÁZ.
Kürtölés.

Postamesterné. Miska! hé Miska!

Miska *jő.*

No mi baj?

Postamesterné. Hol tart a' gonosz lélek? Mozdulj; nem hallod hogy szekér jő? Ízibe! vezessd a' Passzazsírokat; segíts körültek. Gözű, kiásítod e valaha magad'?

Miska el.

Postamesterné. Ne félj, eb' ágyából született, kiverem szemedből azt a' fertelmes álmot. Megtanítlak, hogy úgy peregsz ha mondom hogy mozdulj, mint az orsó. Már csak nézze-el az ember mi lesz illy kamaszból ha a' maga abroszához feni a' kését. Mert igazán mondom, nem is egyébért untam-meg ezt az özvegykedést mint ezért a' tenger bajért. A' férjfi, haszontalan, férjfi! Nem való asszonyembernek ez a' baj, ez a' gond.

Nyáriné. Mimy. Miska.

Mimy *egygy nyalábbal. Miskához.* Hagyjuk; ez nem nehéz; de vegye a' skatulyát az anyámtól.

Postamesterné. Szolgálójok, édes Asszonyságim! Ugyan korán érkeznek. Rend szerint a' szekér másfél órával is későbbben jő.

Mimy. Virgoncz legény kocsisunk volt, kivel az egész világot végigjárnám, 's csak ketten vagyunk; a' szekér sincs pedig megterhelve.

Postamesterné. Ha ebédet parancsolnak, legyenek egygy parányi várakozással. Még nem szinte kész.

Nyáriné. Nem kérhetnék egygy tányér levest?

Mimy. De valami jót, kedves Asszony! Én elvárom.

Postamesterné. Tüstént fogok szolgálni.

Mimy. A' mi erőt adjon a' beteg gyomornak.

Postamesterné. A' millyet illy helyen lelhetni.

el.

Nyáriné. Hogy te feledni nem tudod azt a' parancsolgatást! Pedig e' hosszú út elszoktathatott volna róla. Mindenütt többet fizetünk mint gondoltuk, 's a' mi állapottunkban...

Mimy. 'S azért még sem fogyánk-ki.

Nyáriné. Ki nem, leányom. De bezzeg valánk gondban!

Postakocsis *jő.*

Mimy. No jó legény, hát hány hét a' világ? Az áldomást! nem?

Postakocsis. 'S nem úgy hajtottam mint a' ki Kurírt viszen?

Mimy. Ez annyit tesz, úgy e, hogy viszont az áldomás is ugyan Kuríri legyen? Ám, ha lovam lesz, kedet veszem mellé.

Postakocsis. Én a' Kisasszonyt ló nélkül is elszolgáltatnám.

Mimy. Fogjuk!

Postakocsis. Köszönöm, kedves Kisasszony! Innen nem tetszik tovább?

Mimy. Ez egyszer nem.

Postakocsis. Áldást, békeséget!

el.

Nyáriné. Mimy, Mimy! képe, hangja mutatja, hogy ennek is sokat adtál.

Mimy. 'S rossz kedvvel hagyjam elmenni? Az egész státió alatt olyan víg volt. Anyám azt mondja hogy fejes vagyok; legalább azt nem mondhatja hogy fősvény is vagyok.

Nyáriné. Kérlek, leányom, ne érts-félre. Becsülöm én a' te természetességedet, mint szabad, bátor voltodat 's ezt az adakozni-szeretést becsülöm; de az mind a' maga helyére való.

Mimy. A' hely nekem valóan tetszik. 'S ama' ház oda-által, az én Grófném kétség' kívül ott lakik.

Nyáriné. Örülök hogy új honod kedves szerént van.

Mimy. Hogy benne nem sok lélek mozog, azt alkalmasan sejdítem. De a' Grófnénak szép kertje van, 's úgy mondják, derék asszony; meglátjuk mint illünk egyyüvé. – Mit néz anyám?

Nyáriné. Hagyj, Mimy! Boldog gyermek, hogy téged semmi nem emlékeztet! Ah akkor, be másként volt akkor minden! Ha postaházba lépek, úgy hiszem, meghasad ez a' szív.

Mimy. Miben nem is lél anyám tárgyat a' maga gyötrésére?

Nyáriné. 'S miben nem új okot reá! Édesem, melly egészen másként volt az midőn még atyáddal útaztam! midőn életemnek legszebb szakát házasságunk' első évét, a' tér világban töltém vele! Akkor nekem mindent az újság' kecske fogott körül. 'S karjai köz-zé szorulva suhanni-el ezer új tárgy mellett, midőn nekem minden apróság érdeklő vala, az Ő lelke, az Ő szerelme által.

Mimy. Oh útazni, az nekem is örömem.

Nyáriné. 'S mikor néha a' hosszú nap' égető melege után, vagy elfagyva télben, 's elroncsolva 's rossz út 's más baj által, valamelly viskóba értünk, ott egymás mellé zsgorodtunk, 's rántottunkat, gulyás-húsunkat együtt ettük... – Ah, az akkor mind másként volt!

Mimy. Jó, anyám; de nincs e ideje mind azt feledni már egyszer?

Nyáriné. Feledni? 's tudod te mit térsen feledni? Adj hálát hogy még semmit nem vesztél a' mi pótolékot nem találhatott. – A' melly órában bizonyos levék hogy elhagya, életemnek minden örömei oda lettek. Csüggedés foglala-el. Híjával voltam magamnak, egy Istennek voltam híjával. Alig tudom mint állhatám-ki.

Mimy. Én csak arra emlékezem hogy anyám' ágyán ültem 's sírtam, mert anyám sírt; a' zöld házban, a' kis ágyon. Leginkább azt a' szobát szántam mikor a' házat el kelle adnunk.

Nyáriné. Te hét esztendő valál, 's nem érezhetéd mit vesztél.

Kati *levest hoz.* Postamesterné. Miska.

Kati. Hozom a' levest a' Nagyasszonynak.

Nyáriné. Köszönöm, szép lányka. A' kicsiny az Asszonyé!

Postamesterné. Mostohám, édes Asszonyság! De minthogy szófogadó, fris, gondos, úgy szeretem mintha magamé volna.

Nyáriné. Az Asszony gyászba van?

Postamesterné. Szegény uram után. Kilencz hete hogy eltemettük. Három esztendeig éltünk együtt.

Nyáriné. 'S úgy látszik, már enyhül fájdalma.

Postamesterné. Oh! ebbe a' sok dologba' az embernek úgy nincs ideje sírni mint, Isten bocsáss', imádkozni. Innepnap, hétköznapi, az mind egy. Mikor a' Tisztelendő Úr még csak alig kezdi a' Szent Misét, vagy ha halottunk van... Miska, szervétát hamar, Mozdulj!

Mimy. Ki lakik ama' házba' oda által?

Postamesterné. Ó Nagysága, a' mi Mélsás Grófnénk. Áldott jó lélek, szegényke.

Nyáriné. Örülök hogy szomszédjától is azt hallom a' mit távol földön értettem. – A' lányom nála marad.

Postamesterné. A' Kisasszony la?

Mimy. Én igen.

Postamesterné. A' Kisasszony szerencsésnek mondhatja magát. Jobb helyt ugyan nem találhatott volna.

Mimy. Csak együvé-szokhassunk; mert én válogató vagyok.

Postamesterné. Szeretném én azt látni a' kinek a' mi Nagys. Asszonyunk¹ meg nem tetszenék.

Mimy. Úgy jó; mert ha egyszer másnak feje szerént kell élnem, kedvnek kell benem lenni hozzá; különben nem megy.

Postamesterné. Jó, jó, Kisasszony; majd továbbad szóljunk róla, 's mondja szemembe ha valót nem mondtam. Szerencsés teremtménye az Istennek a' ki a' mi Nagys. Asszonyunk körül forog! Legyen csak nagyobb a' lányom, hozzá adom két vagy három esztendőre; javára vál a' porontynak míg e' világ.

Kati. Csak lássa-meg! csak lássa-meg! A' Grófné egy áldott lélek. Nem képzele a' Kisasszony, mint várta mindég e' héten; mert a' Grófné engem is szeret. Elvezetem én mikor majd kedve lesz általmenni.

Mimy. Előbb enném, 's újra kell öltöznöm.

Kati. Tehát csak én viszek hírt, úgy e, anyácskám? Béjelentem hogy itt van a' kit várt.

Postamesterné. Csak ott ne feledd osztán magad'.

Nyáriné. 'S monddad, édes gyermekem, hogy mingyárt ebéd után udvarolni fogunk.

Kati el.

Postamesterné. A' lányom abba' a' drága asszonyba' él egészen. Mert jobb lélek a' kerek ég alatt sincs, 's minden mulatsága a' kis gyermek. Parasztyánykákkel szolgál-tatja magát míg nagyjából kifaragódnak, azután holmi jó házakat szerez nekik, 's így tölti szegényke idejét a' miolta ide hagyá az ura. Nem hinné az ember mint lehet illy szerencsétlen a' mellett hogy illyen nyájas, illyen leereszkedő még a' szegényhez is.

¹ Nagys.Asszonyunk

Nyáriné. Hallom, özvegy?

Postamesterné. A' jó Isten tudja! Az ura, három esztendeje most, elment valamerre; azolta se' híre se' hamva. Pedig oh hogy' szerették egymást! A' szegény lelkem uram végét nem érte ha elkezdett egyszer rólok beszélni. 'S imhol mind e' mai napig! mondom, nincs több ilyen asszony a' föld' kerekiségén. Valamikor előfordul a' nap mikor utolszor látta a' hitlent, senkit nem ereszt magához, elzárkozik. 'S osztán más-ként is, ha előhossa, csaknem meghasad az ember' szíve belé.

Nyáriné. A' szerencsétlen!

Postamesterné. Sokat tudnék én mondani, de hallgatni jobb.

Nyáriné. Hogy' érti az Asszony?

Postamesterné. Az ollyat az ember nem örömet adja tovább.

Nyáriné. Kérem az Asszonyt!

Postamesterné. Hiszen ha el nem árul a' Nagyasszony, csak talán még is elmondhatnám. Körül-belől nyolcz esztendeje hogy ide szakadtak, megvevék a' falut; egy lélek sem ismerte sem egyikét sem másikat, az asszonyt Nagys. Asszonynak, magát Nagy. Úrnak titulálták; a' világ úgy hitte hogy a' Nagys. Úr Tiszt volt, hogy bele únt a' katonaságba, 's felpénzelvén magát a' háboru alatt, nyugalomra kívánczik. A' Nagys. Asszony még igen fiatal volt, csak tizenhat esztendő, szakasztott ollyan mint a' nyilni még csak kezdő rózsavirág.

Mimy. Úgy most nem több huszonnégynél?

Postamesterné. Csak hogy nagyon meghúzta a' bánat. Egy gyermekcséjek volt, de az nem élt soká; a' kertbe' van a' sírja, csak pázsitból; 's miolta oda a' Nagys. Úr, egy szép Remete-házikót állíttatott mellé, 's megásatta a' maga sírját is. A' lelkem uram nem volt gyerek hogy minden ptyeregjen, de semmiről se' beszélt örömebb mint hogy ők mint éltek mint az angyalok. Azt szokta volt rólok mondani hogy egészen más ember vált az emberből ha őket látta.

Nyáriné. Szívem megindul utána.

Postamesterné. De így szokott az lenni! Úgy beszéllek, a' Nagys. Úrnak nem volt se' istene se' vallása. Annyi legalább való hogy nem járta a' templomot. Pedig héj veszedelmes az a' kinek semmi hite² nincs! az ollyan nem fél se' istentől se' pokoltól, 's egyre teszen mindent a' mi szemének szájának tetszik. Egyszer bizony csak azt hallá az ember hogy oda a' Nagys. Úr. Várták csak várták, hogy majd haza jó. Győzték biz' azt várni; oda mint e' mai napig.

Nyáriné. *magában.* Való mása esetemnek!

Postamesterné. Egészen úgy a' hogy' mondom. Az egész világ azon törte a' fejét hogy hova tudott lenni. Most lesz három esztendeje Szent-Medárdkor, a' mikor ide hozott a' szegény Uram. – De nagyobb hogy némelyek még ollyanformát is suttogtak magok közt hogy nem voltak istenesen öszveadva. De az Isten' szent nevében! el ne áruljon a' Nagyasszony. Az Úr valami nagy falamia lehetett, a' Nagys. Asszony alacsony születésű volt hozzája képest, 's a' rokonság teljességgel nem akarta megengedni hogy elvegye, 's így kénytelen vala megszökni. Hm! mikor a' szegény lánygyermek egyet botol nem szakad az égből annyi eső hogy a' mocskot róla levigye.

² hüte

Kati vissza.

A' Grófné kéreti a' Kisasszonyt, menjen-által mingyárt; csak egy szót akar szólani, csak látni akarja.

Mimy. Így öltözve? Az nem fogna illeni.

Postamesterné. Bár így is! felelek értte; a' Grófné azon fel nem akad.

Mimy. Elkísér, kis lány?

Kati. Oh igen szívesen.

Nyáriné. Mimy, egy szóra. A' *Postamesterné elfordul.* Magadra vigyázz, ki ne szaladjon ajakidon; születésünket titokban tartsd. Bánj tisztelettel vele.

Mimy. Bízsa reám magát, anyám. Az atyám Kapitány volt Erdődynél, Wagram mellett elesett, 's így vagyunk... Könyv nélkül tudom a' mesét. – *Fenn szóval.* Nem nyugodna-le anyám? Arra szüksége van. Postamesterné Asszony megcselekszi, nyitatt egy szobát.

Postamesterné. Itt vagy inkább a' kerti-szobában; ott se' légy se' láрма. – *Mimyhez.* Óhajtom hogy a' Kisasszony a' Grófnéba szeressen.

Mimy, Kati el.

Nyáriné. A' lányom még gyermekes.

Postamesterné. Fiatalka. Csípje-meg csak a' dér, abba hagyja. – Tetszik tehát?

Mind ketten el.

Kürtölés.

Fernando *tisztruhában.* Inas.

Inas. Fogassak mingyárt?³

Fernando. Hordj-fel mindent, mondom. Mindent. Értetted? Nem megyünk tovább.

Inas. Nem tovább? Hiszen Majór Úr...

Fernando. Adass szobát, mondom, 's hordass-fel mindent.

Inas el.

Fernando⁴ *az ablakhoz lépven.* Ismét látlak tehát, gyönyörű hely! ismét kedves honja egykori boldogságomnak! – Mi csendes az egész ház! Egy ablaka sincsen nyitva. – Melly pusztá a' tornác hol olly sokat ültünk együtt! Lássad ezt, Fernando, lássad e' klastromi magányt, 's kezdj reményleni! – De e' magányban Fernandónak emléke tartaná e fogva lelkét? 'S érdemlette azt tőle Fernando? Oh, úgy vagyok mintha egy hosszú örömtelen halálomból ébrednék ismét életre; olly új, olly sokat-ígérő nekem minden. E' fák, e' kút, meg' minden! Így folyt ugyan-e' csatornákból a' víz mint most, midőn, oh hányszor! andalogva 's némán ültem mellette az ablakban, 's magunkba-borulva néztük, ő is és én is, a' víznek lassu csörgését. Csörgésed, kedves víz, muzsika az én füleimnek, visszaemlékeztető kedves muzsika. De ő? ő? Az lesz a' ki volt. – Nem, Esztelle! te el nem változál; ezt mondja szívem. Oh, mint ver feléd! De még nem mehetek, még nem szabad mennem. Előbb magamhoz kell térnem, előbb el kell hitetnem magamat, hogy valóan itt vagyok, hogy nem csal hízelkedő álom melly alva 's ében olly sok ízben a' legtávolbb tájakról is ragadozott hozzád. Esztelle! Esztelle! Jövök. Nem

³ Fogassak mingyárt)

⁴ Fernando

érzed e közelítésemet? karjaid közt mindent feledni! – Ha pedig te lebegsz körüllem, kedves árnya szerencsétlen hitvesemnek! bocsáss-meg és távozzál-el! Te nem vagy többé; hagyj tehát feledni tégedet! ez angyal’ karjai közt felednem mindent! vesztésemet, kínjaimat, botlásaim’ megbánását! – – Olly közel vagyok hozzá és olly távol! ’S egy pillantat mulva... Nem lehet! nem lehet! Ki kell fuvalnom e’ fojtó érzéseket, vagy lábai előtt rogyok-öszve.

Postamesterné *be.*

Nagysád méltóztatik ebédet parancsolni?

Fernando. Igen is, eszem, ha mi van.

Postamesterné. Valamicske. Csak egy leányszemély után várunk; általméne a’ Grófnénkhöz. Ha úgy parancsolja Nagysád, egygyüvé-terítetek; a’ Passzazsírok nálam inkább úgy szoktak.

Fernando. Mint van a’ Grófné?

Postamesterné. Ismeri Nagysád?

Fernando. Nehány esztendő előtt voltam itt. Mit csinál a’ Gróf?

Postamesterné. Azt maga tudja a’ szent Isten! Kószál, széles e’ világon.

Fernando. Hogy’ azt?

Postamesterné. Itt hagyá ezt az angyalt, bocsássa-meg Isten az ő gonoszságát!

Fernando. Elhagyattatni az asszonyoknak nem épen a’ legkedvesebb dolog. De, gondolnám, a’ Grófné meg nem öszüle bújában.

Postamesterné. ’S a’ Nagyságos Úr azt hiszi? Oh, úgy nem ismeri a’ Grófnét! Úgy él mint az apácza valamiolta én ismerem, mert én még nem igen régi lakos vagyok itt. Házának, úgy szólván, senki sem megyen felé, nem még szomszédjai is. A’ maga embereivel tart, mind magához sítja a’ falusiak’ gyermekeiket, ’s még is a’ nagy bú ’s bánat mellett, ha hozzá megyen a’ szegény ügyefogyott, olly nyájas olly drága jókedvü.

Fernando. Talán majd meglátogatom.

Postamesterné. Oh cselekedje Nagysád! – Néha magához invitál bennünket, Tisztartóné Asszonyomat meg’ a’ Predikátor Úr’ feleségét, ’s szegről végről jó-magamat; ’s olly szépen eldiskurál hogy el nem únná az ember. Ollykor csak attól óvjuk magunkat hogy a’ Gróf elő ne hozódjék. Egyszer szerencsétlenségből valamelyikünk csakugyan előhozá, ’s a’ jó Isten tudja hogy elállott belé szemem szám mikor hallottam mint eldicsérte azt az istentelent, azt a’ gonoszt, hitetlent, ’s mint meg-sírt. Úgy sirtunk vele mi is mint a’ bubák valamennyin voltunk, ’s alig tudtuk abba’ hagyni.

Fernando *magában.* Szépen érdemled! – *Fenn szóval.* Nyitott az Asszony szobát emberemnek?

Postamesterné. Numero Négy, Nagys. Uram. – Miska, vezessd a’ Nagys. Urat

Fernando és a’ Terítő el.

Mimy, Kati *jőnek.*

Postamesterné. Hát, mint áll a’ dolog?

Mimy. Gyönyörű asszony, kivel ki fogok jőni. Az Asszony kevesett mondott felőle. El nem akara eresztetni. Fel kelle fogadnom hogy mingyárt ebéd után lomostúl által-megyünk.

Postamesterné. Nem megjövendőlém? Most tehát már tálatathatnánk. Azolta egy szépnövésű kékszakálu Majór érkezett, ha nem fél tőle a’ Kisasszony.

Mimy. Teljességgel nem. Katonával örömebb vagyok mint egyébbel; legalább nem tettetik magokat, 's első látással kiismerni a' jót a' gonosztól. Alszik az anyám?

Postamesterné. Mielőtt ledölt, nem láttam.

Mimy. Megyek, megtekinteni.

el.

Postamesterné. Miska! – Már megint a' sószelenczét. Így kell gondodnak lenni holmire? Nézzd, nézzd ezt a' poharat. Mert nem szánám fejedhez verni ha többet nem érne mint te.

Fernando *jön.*

Postamesterné. A' kit vártunk, már itt van, 's így tálaltatok.

Fernando. Ki az?

Postamesterné. Nem tudom. Úgy tetszik, jószületésű, de leszállott. Múlattatója lesz a' mi Grófnénknak odaátal.

Fernando. Fiatal?

Postamesterné. Az; 's nem kér kölcsön nyelvet. Az anyja is itt van, de nem ül ebédhez.

Mimy. *be, 's meghajítja magát.*

Fernando. Én szerencsés vagyok hogy illy szép asztali-társam akada.

Postamesterné. Ide, kedves Kisasszony; Nagysád pedig ide, ha úgy tetszik.

Fernando. Az Asszony nem ül-le?

Postamesterné. Ha én ülök, minden ül.

Fernando. Mi e' szerént négy szem közt?

Mimy. Melly nem szinte veszedelmes; köztünk lévén az asztal.

Fernando. A' Kisasszony, a' mint épen értem, szép áldozatot teszen a' Grófnénak; itt fog maradni hogy múlattató-barátnéja legyen.

Mimy. Környülményeim miatt azt tenni kénytelen vagyok.

Fernando. Pedig nekem úgy tetszik hogy a' Kisasszonynak épen nem volna nehéz olly múlattató-barátot találni, kivel kedvesbb volna az időtöltés mint a' Grófnénál itt.

Mimy. Azt találni nekem nem gondom.

Fernando. És ezt még ez ártatlan arcczal!

Mimy. Uram, az Úr olyan mint minden férjfi.

Fernando. Az-az?

Mimy. Elhitte magát benne hogy az. Az Urak azt hiszik hogy nélkülök el nem lehetünk; 's íme én nagyra tudtam nőni férjfiiséged nélkül is.

Fernando. E' szerént atyja-ura már nem él.

Mimy. Én az atyámat alig ismertem. Még igen gyenge gyermek voltam midőn bennünket a' legmélyebb inségben elhagya, 's katonai szolgálatot vett.

Fernando. Melly veszteséget a' Kisasszony igen is könnyen látatik szenvedni.

Mimy. Lehet e' külömben? Az atyám énérttem kevés jót tevé; 's ámbár megbocsátom neki hogy bennünket elhagyott; mert mi kedvesebb az embernek, szabadságánál? de nem örömebb volnék anyámnak, kit bánatja megöl.

Fernando. Segéd nélkül élnek? véd nélkül?

Mimy. Minek a' segéd? mi szükség a' védre? Vagyonunk napról napra kisebb lett, ellenben én napról napra nagyobb lettem, 's nekem nem esik nehezen, könnyíteni anyám' terhén.

Fernando. Csudálom ezt az erőt illy koru leányban.

Mimy. Oh Uram, a' nyomorúság végre megedzi az embert! Mikor azt hisszük hogy most mingyárt elűlünk, hogy többet ki nem lehet gázolni, és még is kígázolunk, az utoljára a' leggyávább szívnek is erőt ad.

Fernando. Így viseli keresztjét a' Nagyasszony is?

Mimy. Az anyám' szenvedései nehezebbek. Én magamat könnyen vígasztalom, mert az én korom örömet él ha kényére nem él is. De az anyám, a' ki az életnek minden reményeit őrajta alkotá, a' ki ifjusága' virágát neki áldozá-fel, 's most magát elhagyva látja, egyszerre elhagyva – Elhagyva érzenünk magunkat, az irtóztató lehet. Én semmit nem vesztettem, és így róla nem szólhatok. – Az Úr el van merülve?

Fernando. Igen, gyönyörű gyermek! A' ki él, az veszt; *felkelve*, de nyer is. Tartsa meg Isten a' Kisasszonynak e' bátorságát! *Megfogja kezét.* Álmélkodva hallgattam a' Kisasszonyt. – Oh, édes leányom! melly szerencsés...! Én is, és hányszor, hányszor estem-el legszebb reményeimtől, legszebb örömeimtől! Az ember mindég... 'S osztán még is...

Mimy. Mint érti az Úr?

Fernando. Minden áldást! tetézett jókat ennyi szenvedés után!

el.

Mimy. Különös ember! De szíve jónak látszik, érzékenynek.

MÁSODIK AKT.

Esztellnek lakása.
Esztelle. Inas.

Esztelle. Menj-által. De szaladj, fuss. Mondjad neki hogy várom.

Inas. Úgy fogadta hogy ebéd után mingyárt általjő.

Esztelle. Látod hogy nem jó. Megszerettem azt a' leányt. Menj. – Hogy anyja is jőjön.

Inas el.

Esztelle. Nem győzőm várni. Melly nyugtalanság, melly várás, reménylés az míg az új ruha megérkezik! Esztelle, te gyermek vagy! – De miért ne szeressek? Sokra van szükségem, igen sokra hogy betöltsen e' szív' ürét! – Sokra? Szegény Esztelle! – Sokra? – Egykor, míg még szeretett, míg még kebledben feküdt, pillantása eltöltötte egész lelkedet; 's imhol, oh Isten az egekben! a' te végezésaid megfoghatatlanok! – Midőn csókjai alatt tehozzád emeltem-fel szemeimet, midőn szívem szívéen dobogott, midőn nemes nagy lelkét reszkető ajakokkal szívtam magamba, 's örömkönyűkkel felpillantottam feléd, 's ezt könnyörgöttem: Hagyj boldogoknak, atyám! te bennünket olly igen boldogoknak tevé! Nem ez vala tetszésed... *Elmerül, 's eggyszerre felriad, 's szívére szorítja kezét.* Nem, Fernando, nem; ez nem vád!

Nyáriné. Mímy *jőnek.*

Esztelle. Íme itt vannak! Kedves szép leány, már tehát enyém vagy! – Asszonyom, köszönöm bizodalmadat hogy e' kincset kezeim közt térszed-le. E' fejes kis leányt, ez egyenes szabad lelket. Oh, már kivettelek, Mímy! már egészen kivettelek!

Nyáriné. Nagysád érzi mit hoztam és hagyok.

Esztelle *hosszasan nézelvén Nyárinét.* Bocsásson-meg Kapitányné Asszonyom. Szerencsétlenségei tudva vannak előttem; tudom hogy jószületésű személlyel szólok; de látása még is meglep. Bízakodás 's tisztelet támad bennem első látással éránta.

Nyáriné. Nagys. Asszony. –

Esztelle. Ne! ne! a' mit szívem érez, szám örömmel vallja. Úgy értem, Asszonyom, te nem jól érzed magad? Mi bajod? űlj-le.

Nyáriné. Sőt inkább, Nagys. Asszony! E' tavaszi útazás, a' szüntelen' változó tárgyak 's e' tiszta lég melly nekem olly sok ízben tölt-el immár új enyhületekkel⁵, mind ez olly jóltevően hatott reám hogy még eltűnt örömeim' emléke is kedves érezéssé vált bennem, 's az ifjúság' arany reggelének ságára 's szerelem látszott felvirradni lelkemben.

⁵ enyhületekel

Esztelle. Oh, azok a' napok! a' szerelem' boldog napjai! – Nem, arany idő! te még nem tértél-vissza a' te egeidbe! te még minden szívet elfogsz midőn a' szerelem' virulmánya felfakad.

Nyáriné *Esztellnek kezét illetvén*. Melly érzések! melly igaz, boldog, nagy érzések!

Esztelle. Asszonyom, képed ragyog mint egy angyalé; orczád szint kap.

Nyáriné. Éh, hát szívem! mint nyíl, mint ver feléd!

Esztelle. Asszonyom, te szerettél. Hála érette! végre van valaki a' ki megért, a' ki tud szólni, a' ki nem tekint hidegen semeidre! Hiszen mi arról nem tehetünk hogy ilyenek vagyunk egyszerre! Mit nem követtem-el mindent! mit nem próbáltam! 'S végre is mi volt haszna? Szívem azt kívánta, egyedül azt, épen azt, és senkit nem mást a' világon, és semmit nem is egyebet a' világon. – Ah, a' kit szeretünk, körülünk van mindenütt, 's minden őérette van körülünk.

Nyáriné. Az ég minden boldogságaival lelkébe költözött Nagysádnak.

Esztelle. 'S ismét előttem képe egyszerre! – Így kele-fel ez 's amaz társaságban, 's utánam néze-széllyel – Így futott amarra a' mezőről, 's karjaim közzé rohant a' kertajtóban. Amarra láttam kikocsizni⁶, amarra! 's ah, még akkor vissza-jött! – Ha gondolatom a' nagy-világ' lármája közzé téved – ott van! Néha mikor a' lózsiban ültem, 's bizonyos voltam éránta, hogy akárhol ül' akár látom akár nem, reám néz; 's látja minden felköltemet! tudtam hogy őtet fejtollamnak lebegése inkább vonzza mint a' kínálkozó sok szemek mind körösdeden, 's az orcheszter' egész csengése nem egyéb mint szíve ezen mindenkori énekének melódiája: „Esztele! Esztele! melly végtelenül kedves vagy te nekem!”

Mimy. 'S szerethetni így egymást?

Esztelle, 'S te kérddheted, ezt, kicsiny? Erre neked nem felelhetek. – De mivel mulathatlak benneteket? – Apróságok, fontos apróságok! – Valóan az ember csak gyermek, 's még tetszik benne magának hogy az. Mint az gyermek a' ki köténye alá rejtőzik 's keresteti magát társaival. – Mint tölti-el szívünket, midőn, megbántva, feltesszük, elvégezzük, hogy az imádott tárgyon feladunk; millyetén átkodással lépünk jelenlétebe! mint árad, 's apad, mint nő és fogy szívünk' habzása! 's egy pillantatra osztán, egy kézszorításra mint pattan-széllyel mint a' bűborék, ha vele összeakadunk.

Nyáriné. Mi édes érzések! – Nagysád az emberiségnek legszebb, legtisztább korát éli.

Esztelle. Egy sírás, aggódás, bánat között eltöltött egész század sem ér-fel az öszvetalálkozás', megdöbbenés', rebegés', tartózkodó közelítés' boldogságaival, midőn feledjük magunkat, 's az első tüzes csók, az első csendest-lihegő ölelés... Asszonyom, mi lelt? hol vagy?

Nyáriné. Férfiak! férfiak!

Esztelle. Ők tesznek bennünket boldoggá, ők nyomorúakká is! Boldogság' elő-érzéseivel töltik-el szívünket! Melly új, ismeretlen érzések 's bizakodások árasztják-el lelkeinket midőn égő tűzök bennünket lángra gyújt! Mint reszkete minden ízem, minden tagom, midőn zabolátlan könnyvezései alatt egy egész világ' keserveit sírta-ki keb-

⁶ kikocizni

lemben! Kértem, kíméléné magát! engemet! Haszontalan volt. Velőmig lehellé⁷ belém a' hevet melly szívében lángola. 'S a' szegény leány így leve tetőtől fogva talpig csupa szív, csupa érzés. 'S ímmár az éghajlat mellyben e' szerencsétlen teremtmény élhessen, táplálmányt találhasson?

Nyáriné. Hiszünk a' férjfiaknak! A' hevülés' órájában ők magokat is megcsalják; miként ne csalattassunk mi óáltalok?

Esztelle. Asszonyom, bennem egy gondolat kél-fel: Legyünk azzá egymásnak a' minek nékiek kellett volna lenni erántunk; maradjunk együtt! Kezet reá! Nem eresztelek.

Mimy. Az lehetetlen.

Esztelle. Miért volna az?

Nyáriné. Leányom érzi...

Esztelle. Csak jótétet ne említsen ok gyanánt. Érezd, Asszonyom, melly jótétet nyujtasz te nekem. Nem lehetek magamban. Már próbáltam mindent; szereztem apró-marhát, őzet, kutyát; kötni, szövni tanítom a' lyánykákat, csak hogy magam ne legyek, csak hogy legyen valami körülöm a' mi él, a' mi gyarapodik. Mert olykor, ha egy könyörűlő Istenség a' tavaszi reggeleken bánatomnak terhét elgördíti szívemről, midőn megkönnyedve ébredék-fel, 's a' nap virágos fáimra lövi sűgárait, – oh, olykor úgy tetszik hogy az új nap' munkáihoz új erőm is gyűlt; olykor magamat kényemre érzem, munkához állítom embereimet, mindent magam rendelek-el, magam intézek-el, 's szívem' szabad lihegésében forró hálákat adok víg óráimért...

Nyáriné. Oh igen, tisztelt Asszony! igen! érzem azt: a' munkásság 's jóltevőség áldása az egeknek, 's kipótolja a' szívnek azon ürét mellyet rajta a' szerencsétlen szerelem hagyott.

Esztelle. Kípótolja? Enyhíti talán a' sebet, de be nem gyógyíthatja. – Oh, midőn néha egy gondolatból másik gondolatba sűlyedek, midőn az elmultaknak kedves képeit hordom lelkemnek elébe, 's magamat a' jövendő' édes reményeivel bíztatom, 's fel és alá járok kertemben, 's egyszerre nekem esik az az érzés hogy egyedül vagyok, 's fojtogat – midőn hijába terjengetem karjaimat az ég' négy szaka felé, 's egyedül vagyok, 's a' bokrokból semmi szózat nem felel, 's a' hold szánakodva néz-le reám, a' csillagok hídegen 's tisztán pillognak-alá, 's lábam előtt egyszerre gyermekem' sűrja...

Nyáriné. Nagysád volt anya?

Esztelle. Voltam, édes barátném. – Isten, te nekem e' boldogságot is csak kóstolnom engedéd, hogy poharam holtomig keserű maradjon! – Ha most sétálásaim alatt egy falusi gyermek, mezítláb és sűvegetlen, felém szalad, 's ártatlan gömbölyű nagy szemével reám mosolyg 's kezét csókol, az áltjárja minden velőmet. Most már ilyen nagy volna az én Laurám! mondom, 's reszkető karral fel emelem, öszvecsókolom azt, 's szívem el van tépve 's egyszerre szakadnak könnyűim, 's futok.

Mimy. Ellenben bajai, gondjai is kevesebbek Nagysádnak.

Esztelle, *mosolyog 's verengeti vállát.* Nem képzelhetem miként tudtam elviselni keresztemet. – Kiterítve fekűdt előttem a' letört rózsabimbó, 's én kővé-vált szívvel, fájdalom nélkül, könnyvek nélkül állék. Pólálója egyszer felveszi, szívéhez szorítja, 's

⁷ Inhellé

kiált: él! él! – Reá-ömltem az asszonyra, általfogtam nyakát, ezer könyűkre olvadva estem a' gyermeknek, lehulltam lábaihoz – Ah, a' Póláló megcsalta vala magát. Halva volt a' gyermek, 's én mellette fetrengettem a' csüggedés' legirtózatossb dühében. *Székebe veti magát.*

Nyáriné. Fordítsa-el Nagysád gondolatjait e' bús képektől.

Esztelle. Nem! Jól esik, igen jól esik, hogy szívem ismét megnyilhata, hogy lefe-cseghetem magamról a' mi fojtogat. – Osztán ha egyszer elkezdek beszélni róla, – órára, a' ki nekem mindenem volt! – a' ki... De lássátok képét! – Én mindég azt mon-dom hogy ábrázban mind az leírva áll a' mit magáról az emberről mondani 's érezni lehet.

Mimy. Mint örülök hogy láthatom!

Esztelle *megnyitja kabinetjét.* Jertek. – Ím!

Nyáriné. Nagy Isten az egekben!

Esztelle. Illyen! – egészen illyen! – És még is csak ezerednyije sem annak a' mi ő volt. E' homlok, e' fekete szemek, e' barna lobogó haj, e' büszke komoly tekintet – De azt a' szerelmet, azt a' bájoló tüzet melly neki szemeiből szólla, ajakán lebege, midőn meleg szíve ömledezett, azt a' képnek nem tudta megadni a' Mívész. Szegény szív, az csak tebenned van felkapva.

Mimy. Nagysád! Rémülve...

Esztelle. Ez a' férjfi!

Mimy. – Ki kell mondanom: Én ma Postaháznál egy útazó Tiszttel ebédelttem, a' ki annyira hasonlít e' képhez, hogy úgy hihetné az ember hogy a' kép órára van véve. – Oh, ez ő! tulajdon ő! Életemet teszem-fel reá.

Esztelle. Ebédeltél? Ma? – Megcsalod magad'.

Mimy. Igen is, ma. De a' Tiszt idősebb, barnább, el van égve a' naptól. – Ő az! bi-zony ő!

Esztelle *megrántja a' csengőt.* Mimy, szívem megpattan – általfutok.

Mimy. Az nem fogna illeni.

Esztelle. Illeni? – Oh lelkem...

Inas jön.

Esztelle. Hamar által a' Postaházhoz! Ott egy Tiszt szálla-meg. Az mingyárt – mingyárt – Mimy, add te neki szájába mit mondjon. – Jöjjön-által mingyárt.

Mimy. Ismerte a' Grófot?

Inas. Mint magamat.

Mimy. Tehát menjen-által⁸. Ott egy Tisztet fog lelni; az a' Tiszt sokat hasonlít a' Grófhhoz. Mondom, az a' Tiszt önn-maga a' Gróf.

Esztelle. Mondjad neki, jöjjon! mingyárt jöjjon! – – Volna csak kiállva már, e' kín! Lelném csak benne – őbenne – Megcsalod magad'. Ki hasonlítana őhöz? Lehetetlen! lehetetlen! – Kérlek, hagyjatok magamban. *Elzárkozik.*

Mimy. Mí baja, édes Anyám? Az Istenért, mi lelte? Egészen elsápadott.

Nyáriné. Ez utolsó napja életemnek. Szívem nem fogja elbírní. Mindent, mindent, egyszerre!

⁸ által

Mimy. Kegyelmes Isten!

Nyáriné. Az ő férje – ez a' kép – ez a' régen-várt, ez az imádott kedves – az én férjem! – a' te atyád!

Mimy. Anyám! édes anya!

Nyáriné. 'S íme itt van – karjai közzé fog kevés pillantat alatt rogyini – 'S mi leá-nyom, menjünk, – nekünk mennünk kell.

Mimy. A' mint anyám akarja.

Nyáriné. Mingyárt menni.

Mimy. Jőjön anyám a' kertbe; én általmegyek a' postaházhoz, 's ha a' szekér még el nem ment, búcsu nélkül, csendesen, – míg ők elrészegülve...

Nyáriné. A' nem-remélt meglátásnak minden örömei között bírni – Őtet bírni! – 'S én midőn végre ismét reá-találok – örökre! örökre!

Fernando. Inas.

Inas. Erre! Nagysád nem emlékezik a' felosztásra? A' Grófné magán kívül van. – Oh, csak hogy itt van megint Nagysád!

Fernando *elmegyén mellettek, 's rajtok elnéz.*

Nyáriné. Ó! ő! – Odva vagyok!

HARMADIK AKT.

Esztelle *elrészegült örömben* Fernandóval.

Esztelle. Megint itt van? Látjátok őtet? Itt van! megint itt van! – *Megáll a' Vénusz' képe előtt.* Imádott Istenné, látod hogy itt van? – Hányszor futkostam-el itt, én esztelen, fel és alá előtted! Mint sírtam, mint keseregtem képed előtt! – Ő megint itt van! Nem merek hinni érzékeimnek. – Hű Istenné! olly sok ízben pillantottam-fel reád, 's ő nem vala itt. – Most te is itt vagy, és ő is itten. – Kedves! Kedves! Sokáig valál oda! – De itt vagy megint! – *Nyakába esik.* Itt vagy! Nem akarok semmit érzeni, nem semmit hallani, tudni, csak azt hogy itt vagy!

Fernando. Esztelle! én Esztellem! *Általölelvén nyakát.* Nagy Isten oda fenn! te visszadod könyűimet!

Esztelle. Te egyetlen!

Fernando. Esztelle! hagyd szívnom ismét édes lélegzetedet! Azt a' lélegzetedet, mellyhez képest az égnek legtisztább, legéltetőbb légje nekem erő nélkül⁹ való, táplálni nem tudó volt!

Esztelle. Kedves!

Fernando. Lehellj e' kiszikkadt, elfásult, özsveroncsolt mellybe új szerelmet, új életnek örömet, szívednek teljéből! *Ajkaik öszvetapadnak.*

Fernando. Enyhíts! enyhíts! Itt, a' hol te lehellsz, tavaszi, ifju, eltöltő életben lebeg minden. Szerelem tartós hűség csatlja itt tehozzád a' kiaszott-érzésű csavargót.

Esztelle. Kedves csapodár!

Fernando. Nem érzed te mi a' menny' harmatja a' szomjúnak ki száraz homokpusztájáról tér-vissza karjaid közzé.

Esztelle. Hát te, Fernando, annak, a' szegénynek örvendését a' ki eltévedt egyetlen bárányát szorítja ismét szívéhez.

Fernando *lábaihoz hullván.* Esztelle! Én Esztellem!

Esztelle. Fel! fel, kedves! Nem láthatlak előttem térdelni.

Fernando. Hagyj térdelnem! Nem ugyan-azt teszi e szívem úgy is teelőtted, te, kifogyhatatlan szeretet! kifogyhatatlan jószág!

Esztelle. Enyém vagy megint! Nem ismerem magam'; nem értem magam'. 'S mi szükség is azt?

Fernando. Úgy tetszik mintha boldogságunknak egykori első óráját élném¹⁰ megint. Karjaim között tartalak, ajakidról szopom szerelmed' bizonyságait, szédelgek, 's álmélkodva kérdem magamat, ébren vagyok e vagy álmodom.

Esztelle. A' mint látom, Fernando, okosabb nem vagy mint voltál.

⁹ nélkül

¹⁰ élnem

Fernando. Óvjanak attól az egek! De ezek a' boldogság' pillantatai a' te karjaidban ismét jóvá tesznek, ismét kegyessé. Most tudok imádkozni, Esztelle, mert boldog vagyok.

Esztelle. Bocsássa-meg az ég hogy illy gonosz vagy és illy jó! Bocsássa-meg, a' ki illy lágynak csinált, illy állhatatlannak és hűnek! – Ha szavad' zengzetét hallom, mingyárt megint azt hiszem hogy te az a' Fernando vagy a' ki nem szeretett senkit más mint engem!

Fernando. Hát én? Én pedig ha ezeket a' te édes kék szemeidet tekintem, ha lelkem nézésekből elveszti magát, én azt hiszem, hogy benne távollétemnek egész hosszú ideje alatt nem lakozott más kép mint az enyém.

Esztelle. Azt nem hiszed hibásan.

Fernando. Ha nem e?

Esztelle. Megvallanám. Nem gyóntam e meg¹¹ tele szerelmem' első napjaiban szívemnek minden fellobbanásait? 's te engemet nem szerettél e vallásom után meg inkább?

Fernando. Angyal!

Esztelle. Mit népsz így rajtam? Úgy e, a' bánat lefűtta orczáimról a' virágzatot?

Fernando. Rózsa vagy! édes virága vagy szívemnek! Esztelle! – mit rázod így fejed?

Esztelle. Hogy benneteket így szerethetünk! hogy nektek így elnézhetünk ennyi inséget, ennyi gyötrést!

Fernando *hajainak fűrtjeit simogatván*. Ha belé meg nem öszültél e? – Szerencséd hogy szökék! – De legalább meg nem ritkultak. *Kivonja a' fűsűt, 's a' tömött haj hosszan legördül.*

Esztelle. Pajkos!

Fernando *karjait a' hajba öltvén*. Ime, Rinaldo régi¹² lánczaiban!

Inas *be*.

Nagysád...

Esztelle. Mít hozsz ez unadékos hideg arcczal? Tudod az illy ábráz halálom mikor kedvemben vagyok.

Inas. De, Nagys. Asszony... A' két idegen menni akar.

Esztelle. Menni akar? – Ah!

Inas. A' mint mondom. Látám hogy a' Kisasszony a' postaházhoz megyen, visszajő, 's titkon beszéll anyjával. Általuték, tudakozám mi dolog; mondják, hogy Extrapostot rendelték, minthogy, a' szekér már elment volt; kértem az öreget, ne cselekednék; Nagysád kedvetlenül fogná venni; azt felelte, 's sírt, hogy lehetetlen maradniok; 's rimánykodott, vinném-által bútorját alattomban.

Fernando. Arról van szó a' ki a' mai szekeren érkezett?

Esztelle. Arról, igen. Szolgálatomba akarám venni leányát, 's magát is megtartottam volna. Hogy nekem épen ma teszik e' bajt, Fernando!

Fernando. Mi érhet?

Esztelle. Nem tudom, 's nem vágyok tudni. – Nem örömet veszteném-el őket. – Csak hogy téged bírlak, Fernando! Külömben el nem viselhetném. Szóllj velek, Fer-

¹¹ gyóntam. e meg

¹² régi

nando; nyerd-meg. – Ma! épen ma! – Hívjad-által az öreget, György – *Inas el.* – Szólj vele. Itt szabadon lesz, kényére lesz. – Fernando, én megyek boszkétembe. Jer osztán utánam. – Fülemiléim, idvezljétek a' Régen-vártat!

Fernando. Édes szerelem!

Esztelle *róla függvén.* De nem késesz? úgy e, nem késesz?

Fernando. Megyek utánad.

Esztelle el.

Fernando *egyedül.* Mennynek angyala! Mint derül-fel jelenlétében minden gond, minden bú. – Fernando, ismered e még magadat? Mind az a' mi e' szívet szorongatta, minden aggás, minden keserű visszaemlék, – mind az a' mi volt, a' mi lesz! – – 'S megint visszatértek e, gondok? Pedig mikor téged látlak, Esztelle! mikor kezeidet tartom! – akkor minden gond fut előlem, akkor lelkemben minden egyéb kép elalszik.

Tisztartó *be.*

keze után nyulván. 'S Nagysád itt van megint? –

Fernando *elvonván kezét a' csók elől.* Itt vagyok.

Tisztartó. Oh, hagyja, hagyja Nagysád! oh Nagys. Uram...

Fernando. Hogy' vagy? Szerencsésen élsz e?

Tisztartó. Feleségem él, két gyermekem van, 's Nagysádat megint magunk közt látjuk.

Fernando. Mint áll gazdaságom?

Tisztartó¹³. Csudálni fogja Nagysád; jobban óhajtani sem lehet; sokat javítottunk. – De szabad e viszont nekem is kérdenem: mint vala Nagysád illy hosszas távollét alatt?

Fernando. Hagyd-el azt. Neked beszélljem e, esztelenségeim' egykori czimborájának?

Tisztartó¹⁴. Szerencsém hogy Nagysád haramiák' Vajdája nem lett; egy szavára öltem, égettem volna.

Fernando. Majd eleget hallasz.

Tisztartó. A' Grófné? Az a' szép gyermek...?

Fernando. Nem leltem-fel. Magam be nem mertem menni, a' városba; de a' leghitelesbb tudósításokból tudom hogy a' Kereskedő ki tőkepénzeit, mellyeket neki hagyék, olly kötés alatt vette vala fel, hogy neki kamat' fejébe szállást és konyhát ad, megcsalta. Erre oda hagyá a' várost, 's olly hírt terjeszte-el hogy testvéréhez fogja magát vonni. Hihető hogy keze' míve után élősködik, ha él. Tudod, az illy lépésre elég elszánás volt mindég benne.

Tisztartó. Csak hogy itt Nagysád! Megbocsáthatjuk e hogy bennünket illy sokáig ide hagyott?

Fernando. Nagy földet békerengettem.

Tisztartó. Ha feleségem 's gyermekeim mellett kényemre nem ülnék itt, sajnálnám, hogy együtt nem valék. De valaha vesztég fog e már maradni?

Fernando. Valóan, ideje volna.

¹³ Tisztartó

¹⁴ Tisztartó

Tisztartó. Arra végtére is reászorúl az ember. Az untalan mászkálásból úgy is semmi haszon.

Fernando. Hah! ha az egykori arany napokat feledni lehetne!

Tisztartó. Annyi bú benne a' mennyi öröm, 's jóval több. Még minden előtttem lebeg; Midőn a' szép Cécilt oly felette szeretetre-méltónak lelénk, midőn átkodva rea köténk magunkat, midőn nyugtalan' siettünk feláldozni neki ifjuságunk' szabad-voltát.

Fernando. 'S az az idő még is oly szép, oly igen boldog volt!

Tisztartó. 'S mikor osztán bennünket egy gyönyörű lánygyermekkel megajándékoza; de épen ezt által elevenségéből, kecséből nagy részt el is veszte.

Fernando. Kímélj-meg ez emlegetéssel.

Tisztartó¹⁵. 'S mint nézünk-körül itt meg' ott, meg' emitt, és osztán ismét amott magunkat, 's végre reá-akadánk erre az angyalra, 's vége lőn a' tovább vágyásnak, 's kénytelenek valánk vagy egyikét tenni szerencsétlenné vagy másikát. 'S midőn osztán alattomban pénzzé tevénk a' jószágot, elillantottunk, 's ezt a' sem magát sem a' világot nem ismerő szép gyermeket elloptuk, 's ide hoztuk, számkivetésbe.

Fernando. A' mint látom, te még mindég úgy szereted a' leczkézést mint hajdan.

Tisztartó. 'S nem elég alkalmam vala e reá-szoktatni magamat? Nem valék e Nagysádnál még akkor is Lelk'isméret-igazgató, midőn innen is, nem tudom azon szép szándékból e hogy szerencsétlen hitvesét és leányát felkeresse, vagy csak a' megszokott viselkedéssel? tovább vágyott, 's nekem az indulást elő kelle segínem.

Fernando, Mostanra ennyit...

Tisztartó. Csak veszteg maradjon Nagysád, minden jól lesz.

el.

Inas *jő.*

Kapitány Nyáriné Asszony.

Fernando. Vezessd-fel.

Inas el.

Fernando *magában.* Ez az ismeretlen elbúsít. – Hogy az ég alatt semmi nem lehet tiszta, semmi nem egész! – Ez az asszony! – Leánya' bátor lelke megzavart: mint¹⁶ fog majd az anya' kesergése?

Nyáriné *fellép.*

Fernando *magában.* Oh Isten! 'S még alakja is emlékeztet botlásimra. – Szív, emberi szív! ha rajtad áll így érezni, így bánni: miért nem áll hatalmadban meg is bocsátani magadnak a' mit elkövettél? – Árnya feleségem' külsőjének. De hol is nem látom azt! – *Fenn szóval.* Asszonyom!

Nyáriné. Mit tetszik, Uram?

Fernando. Óhajtanám, maradnál az én Esztellem mellett és mellettem. Űlj-le, Asszonyom.

Nyáriné. A' szenvedő' jelenléte terhére van a' boldognak, 's ah a' boldogé még inkább a' szenvedőnek!

Fernando. Nem értelek, Asszonyom. Lehetséges volna e hogy Esztelt félre-értsd? ötöt, a' ki merő szeretet, merő istenség!

¹⁵ Tisztartó

¹⁶ mit

Nyáriné. Uram, én hír nélkül akartam menni. Eresszen az Úr! Nem maradhatok. Nagy okaim vannak. Kérem, ne tartóztasson.

Fernando *magában*. Melly szózat! melly kép! – *Fenn szóval*. Asszonyom! – *elfordul*. Isten! a' feleségem! – *Fenn szóval*. Engedelmet, Asszonyom.

Sietve el.

Nyáriné *magában*. Reám ismert. – Hála teneked, oda fenn, hogy szívemnek ennyi erőt adtál! Én vagyok e az az eltaposott, az az öszveroncsolt, a' ki ennyi bátorsággal bír? enyém e e' csend? – Gondos, jóltevő, hű atya! te nem vészesz-el semmit szíveinktől hogy azt nekik félre nem teszed akkorára mikor reá legtöbb szükségek vagon.

Fernando *vissza*¹⁷.

magában. Ha reám ismert e? – *Fenn szóval*. Kérlek, Asszonyom, kényszerítlek, szóllj, szabadon; nyissd-fel szívedet előttem.

Nyáriné. Úgy elkellene beszéllesem történeteimet; 's hogyan hallgathatnád te, Uram, azoknak gyászos folyamokat azon nap' midőn az életnek minden örömeit egyetemben nyered-vissza? midőn az életnek minden örömeit a' szeretetre legméltóbb asszonynak visszaadod. Nem, Uram! kérlek, eressz!

Fernando. Ne hagyj sikertelen kérést tennem, Asszonyom!

Nyáriné. Melly igen óhajtanám hogy azzal kémelhetélek vala meg tégedet és magamat! – Életem' első szerencsés napjainak emléke nekem halálos kínokat csinál.

Fernando. Te nem valál mindég szerencsétlen?

Nyáriné. Úgy most nem volnék az olly szertelenül. – *Megkönnyült lélegzettel*. Ifjuságom' napjai vígak, kedvesek voltak. Nem tudom mi vala az rajtam a' mi a' férjfiakat elbájolta; nagy számban igyekeztek nekem tetszeni. Kevés eránt hajlandóságot, vonszást érzettem; de nem találtam egyet is a' kiről hihettem volna hogy életemet kényemre fogom tölthetni társaságában. 'S így folytanak-el a' rózsaszín mulatkozások' napjai, hol az egyik illyen nap mosolygva nyujt kezét a' másíknak. És még is érezém egy valaminek híját. Ha midőn beljebb pillanték a' jövőndőbe, 's elnézem az örömet és bajt, melly mindnyájunkra vár, olly férjet óhajtottam, kinek karjain végig-útazhassom az élet' útját; egy ollyat a' ki, azon szeretetért mellyet neki ifju szívem nyujtand, öregebb koromban barátom legyen és védem, 's pótolék szüléim helyett kiket értte elhagytam.

Fernando. 'S az – ?

Nyáriné. Felleltem ötet. Felleltem a' kire ismeretségünk' első napjaiban minden reményeimet vélém építhetni. Lelkének eleven volta a' legtokéletesbb hűséggel látszott öszvekötvé, úgy hogy szívem eránta hirtelen' megnyílt, 's neki csak hamar barátságomat, 's nem sokára szerelmemet is odaadtam. Oh, midőn fejét ölemben nyugtatá, melly forróan látszott ő azt teneked hálálni, nagy Isten az egekben, hogy neki ez édes nyugtot készítetted karjaim között! Mint röpüle-vissza hozzám a' külvilág' 's annak dolgai' örvényéből, 's mint űzte-el a' bús órákban minden gondjaimat édes esdekléseivel!

Fernando. Mi háboríthatá-meg e' boldog egyességet?

Nyáriné. Változó minden. Ah, ő engem olly bizonyosan szeretett mint én őtet! Volt idő hogy nem ismert egyéb boldogságot, nem egyéb örömet, mint azt látni hogy szerelme engem boldogít. Az az élet' legszebb szaka volt; első évei egy szövetségnek,

¹⁷ *vitsza*

midőn az eltölt szívet a' legkisebb érdeklés, a' legkisebb únadék¹⁸ inkább gyötri mint a' való baj. Ah, a' könnyű úton elkísére 's ott hagy-a-el egyedül a' hol az rémítő sivatagság-gá vált!

Fernando. *nevekedő háborodással.* Hogyan? 's az az ő forró szerelme, az a' szív – ?

Nyáriné. Ki tudná mi ver a' férjfiaknak szívekben! – Nem sejtém-meg hogy ő – mi-nek nevezzem azt? – elhűlésnek nevezni nem merem, nem akarom. – Ő engem szeretett; mindég szeretett. De többre vala szüksége az én szerelmemnél. Megosztotta szívét velem és egy mással. Nem rejtettem-el tőle rettegéseimet, vádjaimat, 's ő végre...

Fernando. Kegyetlen lehetett – ?

Nyáriné. Elhagyott! – Inségem' nagy voltát nem fejezi-ki semmi név, semmi szó. Egy pillanatban rogyott-öszve minden reményem. Midőn neki áldozott virágimnak gyümölcsei érnei kezdettek, mikor azokat arathatni reméltem, akkor látom magamat elhagyva. – Elhagyva! – Elhagyva! – Minden gyámola az emberi szívnek, szerelem, bízakodás, fény, tekintet, gyarapodó birtokunk, egy jobb karban hagyandó maradék, mind ez egyszerre dőlt-öszve szemeim előtt! Halálos csábulás váltotta-fel dülő gyötrelmeimet, 's öszvehasadozott, sírásaiban elalélt szívem tompa lankadásba sülyedt. Azon szerencsétlenségekkel mellyek egy szegény elhagyottnak vagyonát érték, nem gondoltam, míg végre...

Ferdando. A' vétkes!

Nyáriné *elfojtott gyötrellemel.* Nem az. Szánnunk kell a' ki férj, és még is idegen kötelékek közzé téved.

Fernando. Asszonyom!

Nyáriné *szelíd fulánkkal, hogy eltitkolhassa érzékenységet.* Nem az! Én az illetet úgy nézem mint foglyot. Azt vallják magok is hogy nincs különben. Általvonszatnak a' magok' világokból a' miénkbe, melly egészen más természetű mint az övék. Egy ideig megcsalják magokat, 's jaj nekünk midőn szemeink megnyílnak! – Osztán kivált én, én előbbi kedveséből csak hű házastársa lettem, ki mindent elköveték ugyan hogy magamat kedveltessem vele 's hogy őtet hálára kötelezhessem; ki éjjelét, nappalát arra fordította ugyan hogy házát 's gyermekét boldogítsam; de épen e' gondok által elbágyadék, hogy társaságom az ő igen eleven lelkének nem lehete nem ízetlen, nem unalmas. – Ő nem vétkes.

Fernando *lábaihoz esvén.* Az vagyok!

Nyáriné *elborítva könnyűjítől; Fernando' nyakán.* Te, én Enyém!

Fernandy. Cécile! – hitvesem!

Cécile *elfordulván tőle.* Nem enyém! – Szív, el kezdesz hagyni! – *ismét nyakába.* Fernando! akárki légy – hagyjad kebeledbe hullani egy boldogtalannak könnyűjít. Tarts e perczentésben, 's úgy osztán – el örökre! – Nem hitvesed! – ne tolj-el magadtól!

Fernando. Isten! – Cécile, a' te könnyűid ez arczon! szíved' dobogása szívemen! – Kímélj-meg! kímélj-meg!

Cécile. Nem kívánok én semmit, Fernando! Csak ez egy pillantást engedd szívemnek, e' kiömlést; szabaddá leszen általa, erőssé! Megszabadítalak magamtól.

Fernando. Vesszek-el elébb hogysem eresszelek.

¹⁸ únadék

Cécile. Meglátjuk egymást – de nem e’ földön. Te másé vagy; ’s én attól meg nem foszthatlak. – Nyissd-meg nekem az eget. Egyg tekintést abba a’ boldog távolba! abba a’ boldog együtt-maradásba. – Az egygetlen vígasztalása ez iszonyu órának.

Fernando *kezéért nyúl, reá tekint, megöleli*. Nincs erő melly tőled elszakaszthasson. Feltaláltalak.

Cécile. Feltaláltál? – azt a’ kit nem kerestél!

Fernando. Oh kerestelek! Kerestelek! téged, az én elhagyottamat! téged, az én kedvesemet! Még ez angyalnak karjai közt sem lelék nyugtot; reád emlékeztete minden, ’s leányodra, az én szeretett Mimymre. – Kegyelmes egek, melly öröm! ’S ő e ez? ő e az a’ szeretetre-méltó teremtes? – Mindenhol kerestelek benneteket. Három esztendeje hogy nincs nyugtom. Hajdani lakunk’ helyét, házunkat elváltozva ’s más birtokában találtam, ’s megértettem pénzéd’ elvesztét. Eltávozásod szélllyeltépdelte szívemet; nem akadhatván nyomodba ’s e’ miatt megúnván szomorú életemet, hadi-szolgálatot vettem; ’s íme hosszas tébolygásaim után karjaid közt vagyok, kebledben vagyok, szeretett asszony! szeretett hitves!

Mimy *fellép*.

Fernando. Oh, leányom!

Mimy. Kedves jó atya! – ha az vagy ismét.

Fernando. Az vagyok, és mindég az leszek.

Cécile. Hát Esztelle? –

Fernando. Itt sietve kell bánni. A’ szerencsétlen! – O Mimy, miért nem ismerénk ma délben egymásra! – szívem vert bennem; te tudod melly megindulásban hagytalak-el! Oh, miért nem! miért nem! Megmenténk vala magunkat e’ kintől, meg tőle Esztellt is. – De mennünk kell. Azt mondom neki hogy benneteket nem lelete megtartóztatnom, hogy a’ búcsuvéttel nem akarátok terhére lenni. Lyányom, menj-által ’s fogass szekerembe; cselédem pakkalja együve holminket. Te, édes, édes hitvesem, müllass itt addig; te pedig lyányom, mikor be lesz fogva, jer-által, ’s várjatok a’ kertben. Kifejtem magam karjaiból, azt mondom hogy csak a’ postaházig kísérlek, hogy érttetek kifizessem a’ postát. – Szegény Esztelle! megcsallak angyali jószágodért! – De mennünk kell, ’s megyünk.

Cécile. Nem kell, ’s nem fogunk! – Fernando, egyg okos szót.

Fernando. Fogunk, kedveseim! – El! el!

Cécile és Mimy mennek.

Fernando *egyedül maradva*. – El! – Hova el? hova el? – Egyg hegyes vas véget vehetne e’ kimondhatatlan kinnak, ’s azon tompa érzéketlenségbe taszíthatna, mellyért most mindent oda adnék! – ’S ennyire jutál, nyomoru? – Emlékezzél melly kevély hideggel tekintél-alá gyönyörjeidnek közepette azon boldogtalanra, a’ ki le akará vetni magáról az élet’ terheit? – Oh azok a’ boldogok! – Egyg órával elébb ez öszvetalálkozás, ’s most nem volna bajom! Nem fogtam volna Esztellt, nem Esztelle engemet. Elhitetém vala magamat, hogy e’ négy év elfeledtete vele, hogy ennyi idő begyógyította sebeit. De most? Mint jelenjek-meg előtte? mit mondjak neki? – Oh gonoszságom megnehezül fejem felett! – Elhagyva e’ két illy szeretetre-méltó teremtes! – ’S mikor őket fellelem, magam elhagyva magamtól! – O szív! szív!

NEGYESEDIK AKT.

Remeteház a' kertben.

Esztelle

egyedül.

Szépen virítasz, szebben mint egyébkor, kedves helye a' remélt vég nyugalomnak! – De most nem¹⁹ vágyok beléd – borzadok tőled, nyirkos hideg föld – most borzadok tőled. – – Oh, az elhevülés' bús órájiban, hányszor vonám-be főmet és mellyemet a' halál' leplébe, 's megállék mélységed' szélén, leléptem kebledbe, 's elrejtettem élő hajlékodbá inséges szívemet. Ott szívd-ki, így óhajtottam azt, te Megrothadás, mint egy szeretett csecsemő, az eltölt, feszülő mellyet, 's egész létemet oszlassd könnyű álmomá. De most, napja az égnek! te belé hatsz – olly vídám, olly világos minden körülém – 's én örvendek hogy az! – – Itt van megint! 's egy intésére mosolygva áll előttem a' természet, 's én merő élet vagyok. – 's újabb, forróbb éltet fogok szívni ajakiról! vele, benne, általa maradandó erővel fogok lakozni. – – Fernando! – Jön! hall... – Nem, még nem jó. – Leljen itt, itt, e' rózsasoltár mellett, rózsáágaim alatt! Neki tördelem-le e' bimbókat. – Itt! Itt! – Azután elvezetem ernyőmbé. Jól történt, igen jók, hogy, bár mi szűk, egyesnek nem csináltatám. – Eddig itt könyveim, papirosaim állottak. Félre most könyv! félre most papiros! – Csak jőne már! Megint elhagyva lenni! – Ha jön e?

Fernando *érkezik.*

Esztelle. Hol késél, kedves? hol mulatál? Soká, soká vagyok magamban. – *elijed zavart képétől.* Mi ért téged?

Fernando. Az az asszony elbúsított. Az öreg derék asszony; de nem akar maradni; nem adja okát, de nem marad. Eresszd őket, Esztelle!

Esztelle. Ha kedvek nincs, én nem erőltetem. – Pedig, Fernando, nem lehetek társaság nélkül. Kivált most – *nyakába esvén* – most, Fernando! De hiszen te itten vagy.

Fernando. Csendesedjél, Esztelle!

Esztelle. Oh, hagyj sírnom! Bár mulna hamar e' nap! Még minden tetemem reszket! Öröm – illy öröm – és így egyszerre! Téged, Fernando! 'S csak alig – alig – Öszverogyok alatta!

Fernando *magában.* Én istentelen! Ezt hagyni-el! *fenn szóval.* Eressz, Esztelle!

Esztelle. A' te hangod! Az a' szerelem' édes hangja! Esztelle! Esztelle! – Emlékezel mint szerettem mindég hogy mondd: Esztelle! – Úgy mint te, azt senki nem tudja mondani. Benne van a' hangban minden szelleme a' szerelemnek. Melly elevenen lebeg lelkem előtt azon szép nap a' midőn azt először hallám zengeni ajakidról, a' midőn minden boldogságom tebenned kezdődött!

Fernando. Boldogságod?

¹⁹ mostnem

Esztelle. Te talán számolni kezdesz. Bús óráimat veszed számba, mellyeket keseregve töltöttem? – Ne, Fernando! ne! Oh, azon pillantot olta a’ hogy téged először láttalak, melly egészen másként leve minden lelkemben! Tudod azt a’ délutánt a’ kertben a’ bátyámnál? midőn beléptél közzénk. A’ pavillon mellett ültünk a’ vén gesztenyék alatt...

Fernando *magában*. Öszvetépdeli szívemet! – *fenn szóval*. Tudom, Esztellem!

Esztelle. Midőn beléptél közzénk. Nem tudom, sejtetted e hogy az első pillantatban fogva vevéd figyelmemet; de én legalább láttam, jól láttam, hogy szemeid engem kerestek. Ah, Fernando! ‘S a’ bátyám muzsikát hoz; te elővéd violínedet, ‘s a’ mint játszá, szemem gondatlanul rajtad függe; minden vonásait kémleltem képednek, ‘s egy véletlen pauza alatt te felpillantottál reám, ‘s szemeink öszveakadtak! – Mint pirultam el! mint tekintettem félre! – Te azt láttad, Fernando, mert azután tapasztaltam hogy sokszor elnézél a’ nótázaton ‘s elvesztéd a’ taktot, hogy a’ bátyám nem győze püsszegni. Minden hibás rándításod áltverte lelkemet – az volt a’ legkedvesebb zavarodás mellyet egész életemben hallottam. Minden kincsért nem mertem volna többé reád nézni. Ki kelle fuvalnom magamat, ‘s mentem...

Fernando. A’ legkisebb környülményig! – *magában*. Gyötrő emlék!

Esztelle. Ollykor magam is csudálom magamat, mint szeretlek így, mint feledhetem magamat tenálad minden pillantatban, mint tarthatok mindent olly elevenen magam előtt mintha csak tegnap történtek volna. De másként hány ízben nem is beszéltem-el magamnak, Fernando! hány ízben! – Mikor utánam jövétek, mikor te barátnémmal, kit már ismertél, végig-jövé a’ boszkéten, ‘s midőn ő engemet nevemen szólíta: Esztelle! te is mondad utána: Esztelle! Esztelle! – Én téged addig szólani is alig hallottalak, ‘s még is elismertem hogy az a’ te szavad, Fernando! ‘S mikor osztán reám akadtatok, ‘s te nekem kezem után nyúlál, ki vala zavartabb, te e vagy én? Egyikünk felülmulta a’ másikat. ‘S e’ pillantat olta – Az én Ninym még akkor estve megmondta nekem hogy így lesz. Úgy lón a’ hogy’ megmondta! – ‘S melly boldogságok a’ te karjaidban, Fernando! – Ha az én jó Ninym láthatta volna örömeimet! Jó leány volt, sokat sirata mikor olly beteg valék, mikor szerelmemben olly beteg valék. Olly örömet elhoztam volna ötet, midőn teértted, Fernando, mindent elhagytam.

Fernando. Mindent elhagytál!

Esztelle. Te ezen felakadsz? ‘S nem úgy van e? – Mindent elhagytam! – Vagy talán vád gyanánt hallhatsz, illyet Esztelled’ szájából? – O Fernando, teértted még mind felette kevés a’ mit tettem!

Fernando. Oh igen, Esztelle! mind kevés! Bátyádat a’ ki téged atyásan szeretett, a’ ki téged kezén hordott, a’ kinek akarata a’ te tetszésed volt, – ez, ugy e, nem sok? A’ birtok, a’ pénz, melly mind tiéd volt, melly mind tiéd fogott volna lenni, semmi az is! A’ helyet hol kicsinységed olta éltél, társaidat...

Esztelle. ‘S mind ezek, Fernando, nélküléd! Mik voltak nekem mind ezek a’ te szerelmed előtt? De bezzeg minekutána ezt felébresztéd szívemben! – Való, mikor magamban voltam, sok ízben ezt kérdém: De miért nem lehet mind ez Fernandóval enyém? miért kellett nekünk szökni? miért nem maradhatánk mind annak birtokában? Megtagadta volna e ötőle az én jobbomat a’ bátyám? – Nem! – ‘S miért épen szökni? – Oh, de szívem temellettéd megint annyi mentséget horda-elő! annyit! – Hát ha csak szesz? mondám. Ki tudná azokat a’ ti szeszeiteket? – Hát ha csak úgy óhajt bírni mint

szerelme' zsákmányát? – Hát ha büszkeség, hogy csak a' leányt bírja, ne a' toldalékot is? 'S képzelheted hogy a' vád' és mentség' elintézteibe egy kevés hiuság elegyítette magát, 's így te mindég könnyen áltbúvál.

Fernando. Leroskadok!

Kati *érkezik*.

Engedjen-meg Nagysád. – Majór Úr, hol múltat? Már minden kész, 's Majór Úr van oda. A' Kisasszony annyi, futkorászást tétete velünk hogy már alig leltük helyünket.

Esztelle. Menj, Fernando, kísérd-által őket; fizessd-ki a' postapénzt, de itt légy mingyárt.

Kati. Hát hiszen Majór Úr is megyen. A' Kisasszony a' Nagys. Úr' szekérébe hagyott fogni, 's az inas minden portékájokat felpakkolta.

Esztelle. Fernando az megtévedés!

Fernando. Mit tud ez a' gyermek!

Kati. Mit tudok? Már az való hogy rendes hogy Majór Úr itt akarja hagyni Grófnét, mert az asztalnál összebarátkozott a' szép Kisasszonnyal. De ugyan láttam én millyen szépen szorongatta kezét mikor egymásnak egészségekre kívánták az ebédet.

Esztelle *megütközve*. Fernando!

Fernando. Látod hogy gyermek.

Kati. Ne higye Nagysád; minden fel van pakkolva; Majór Úr együtt megyen velek.

Fernando. Hova mennék?

Esztelle. Hagyj magunkban, Kati.

Kati el.

Esztelle. Fernando, ragadj-ki ez irtózatoss kétségből! Semmitől nem tartok és még is reszket e' gyermeki beszédben minden ízem. – Fernando, te zavarva vagy. – Én a' te Esztelled vagyok.

Fernando *elfordulva 's kézen fogva Esztellt*. Te az én Esztellem vagy!

Esztelle. Fernando, elijesztesz. Képed rettent.

Fernando. Esztelle! Én a' legistentelenebb 's eggyszersmind a' leggyávabb teremtes vagyok. Nincs elég bátorságom mellyedbe verni a' kést, 's titkon akarom nyujtani a' mérget. – Esztelle!

Esztelle. Az Istenért!

Fernando *reszketve és dühösen*. 'S hogy jajgatásodat ne halljam, hogy ne lássam a' kint, szökni készülök.

Esztelle. Ki nem állom soha! *Rogyni akar, 's Fernandón tartózkodik*.

Fernando. Esztelle, kit karjaim közt tartok! Esztelle, ki nekem mindenem vagy – *hidegen*. itt hagylak!

Esztelle *kínosan nevetve*. Engemet?

Fernando *fogait csigorgatva*. Tégedet! az asszonnyal kit láttál, a' leánnyal –

Esztelle *magán kívül*. Illy későn!

Fernando. 'S az az asszony nekem hitvesem.

Esztelle *merően nézvéen reá*. *Karjai lehullanak*.

Fernando. 'S az a' leány nekem gyermekem! – Esztelle! – *most sejtí-meg hogy Esztelle elalélt*. Esztelle! – *felöleli, 's leteszi egy széken*. Esztelle! – *fenntebb hanggal*. Hé! hé! jertek! segélyt!

Cécile, Mimy *érkeznek*

Fernando. Lássátok, lássátok az angyalt! – Oda van! Lássátok! – *Hozzája látnak.*

Mimy. Éled.

Fernando *némán néz reá.* Általad²⁰! általatok!

Fernando el.

Esztelle. Ki az? ki az? – *felkelvén.* Hol van? – *meglátja őket, 's visszarogy a' székebe.* Köszönöm! köszönöm! – Kik vagytok ti?

Cécile. Nyugtassd-meg magad', kedves! mi vagyunk.

Esztelle. Ti? – 'S nem mentetek-el? – Ti vagytok? – Isten! ki is mondá? – Ki vagy te? – Te vagy? – *Cécilnek kezéhez nyúl.* Nem, ezt soha ki nem állom!

Cécile. Angyali-lelkű asszony! én szorítlak szívemre.

Esztelle. Felelj! óh, felelj! – mélyen fekszik itt – Te az vagy neki?

Cécile. Az vagyok – hitvese.

Esztelle *felszökvén, 's befogván szemeit.* 'S én? – *tántorogni*²¹ kezd.

Cécile. Jer szobádba, kedves!

Esztelle. Mire emlékeztetsz! Mi enyém? – Irtóztató! irtóztató! – E' fák, ha őket én ültettem e? ha őket én neveltem e? Miért vál idegenné előttem minden? – Megvetve! – elveszve! – örökre elveszve – Fernando! Fernando!

Cécile. Menj, Mimy, keressd-fel atyádat.

Esztelle. Az Isten' irgalmáért! áll-meg: ne menj! elő ne hívd! Távozzál! – – Atyja? férje?

Cécile *megölelvén.* Szeretett angyal!

Esztelle. 'S te engem szeretsz? te engem magadhoz szorítasz? – – Nem! Nem! – Eressz! tölj-el engem! – *Nyakába esik.* Csak még egy pillantatig ne! úgy sem viszem soká! – Szívem! szívem!

Mimy. Édes Grófném, Nagysádnak ágyba kell menni.

Esztelle. Nem állom-ki tekinteteket. Mérget öntöttem poharatokba, mindeneteket elrablottam, Ti inségben senyvedtetek, én pedig – melly boldog voltam én az ő karjai között. – *térdre omol előttök.* Megbocsáthattok e nekem?

Cécile. Ne! ne! – *Ő és Mimy felemelni igyekeznek.*

Esztelle. Itt fekszem, sírok, rimánykodom előttetek és Isten előtt; engedjete-meg! – *felkél.* Engedjete? – Vigasztaljatok, enyhítsétek fájdalmomat! enyhítsétek azt! én nem vagyok vétkes. Nekem te adtad ötet, szent Isten az egekben! úgy tartottam ötet mint a' te adományodat, mint kezednek legbecsesbb ajándékát. – Hagyj-el! Szívem meghasad.

Cécile. Mennyei²² szerelem!

Esztelle *nyakán Cécilnek.* Szemeidből, ajakidról életnek szavai folynak. Tarts engem! támogass engem! roskadok. – Érz inségemet! megbocsát!

Cécile. Barátném! testvérem! térj magadhoz! csak egy pillantatra térj magadhoz! Higyd hogy a' ki szíveinkbe nyomta ez érzéseket, az annak idejében enyhületet is fog érte adni tudni.

Esztelle. Hagyj meghalni karjaidban!

²⁰ Altalad

²¹ *tántorogni*

²² Menyei

Cécile. Jer, Esztelle! –

Esztelle *hosszas pauza után hirtelen' felhevülve.* Hagyjatok! Egy egész világ gyötrelmem és zaj tolakodik lelkembe, 's kibeszélhetetlen kínnal dulja azt. Lehetetlen elviselnem – lehetetlen! – Így egyszerre! – Nem viselhetem-el! nem soha! soha! – *Sülyedt szemekkel 's némán áll egy ideig magán kívül van; végre felpillant, meglátja őket, 's sikoltva fut.*

Cécile. Menj utána, Mimy! Ne hagyd egyedül.

Mimy el.

Cécile. Tekints-alá a' te egeidből gyermekeid' inségekre! – Sokat szenvedtem, 's te el nem hagyál. Adj erőt! 'S ha a' csomót fel lehet fejteni, szent Isten, ne tépd-el!

ÖTÖDIK AKT.

Esztellnek cabinetje.

Holdvilág.

Esztelle

kezeiben a' Fernando' képe mellyet rá májáról akar lefejtetni.

Mélye az éjnek, fogj-körül! boríts-el! vezérelj! nem látom hova lépek. – Kimegyek – ki kell mennem – a' tér világba. – Hova? ah, hova? – Kirekesztve alkotásodból! – Ott, a' hol te, szent hold, fáimnak tetőjén csillámlasz, a' hol ijesztően-nyájas árnyakkal fogod-körül az én Laurám' sirjét, ott én ne mulassak többé? Ott ne e többet hol életemnek minden kincsei, minden boldog emlékeim lakoznak? – 'S te, a' mellyben olly gyakorta olvadoztam könyörgő sírányozással! nekem készült halotti-bolt! hol életemnek minden bánatja, minden öröme alkonylik, hol, úgy reméltem azt, tetemeim nem sokára nyúgodni 's lelkem, megkönnyedve kínjaitól, lebegni 's az elmúltakban újra élni fog – tetőled is, ah, tetőled is meg kell e válnom? el leszek e tiltva tebelőled is? *Általfogja homlokát.* Megtompultál. Hála érette! Kiszáradt agyvelőd, 's nem foghatod-meg mit tegyen eltiltatni. Megkábulnál ha megfoghatnád. – Bátor! – De ah, szédülök! – Isten veled! Isten veled! – 'S többé meg nem látni? Hahh! ez érzésben tompa, koporsói fagy ül. – El innen, Esztelle! el innen! – *A' kép után nyúl.* Téged is elhagyjalak e? – *Kést fog, 's feszegeti a' szegeket.* Oh, hogy minden gondolat elhagyna! hogy buta alvás-ban, hogy könnyűnek özőnében folyhatna-széllyel életem! – Nyomoru vagy 's nyomoru maradsz. – *A' holdnak tartja a' képet.* Hahh! Fernando! mikor hozzám léptél, mikor szívem felém dobogott, nem érzetted e bízakodásomat hűségedhez, szíved' jóságához? Nem érzetted e melly szentség nyílt-meg teneked az én szívemben? – 'S te hátra nem döbbenél? te el nem sülyedél? meg nem szaladál? Ártatlanságomat, szerencsém, életemet, kímélet nélkül tudat tépni 's letépni, 's elszórtad útagon, mint egy megúnt virágot! – Nemeslelkű ember! – Mit? nemeslelkű e? – Ifjuságom – arany napjaim – 'S a' te szívedben álnokság ült! – Hitvesed, leányod,... Pedig az én szívem szabadságban élt, 's tiszta vala mint a' tavasz' legszebb reggele! – Minden, minden egy reménynek... – Hol vagy, Esztelle. – *A' képet nézelli.* Illy nagy! illy kedveltetőd! – E tekintete rántott engem inségembe. – Útállak! Félre! fordulj-el! – Illy hódoltató! illy kedves! – Nem! Nem! – Híttelen! – Engem! – Engem? – Te? Engem? – *A' képnek méri a' kést.* Fernando! – *Elfordul, keze elejti a' kést, sikoltva 's kifakadt sírással esik-hátra a' szék mellett.* Kedves! Kedves! – Hijába! – Hijába! –

Inas jó.

Nagysád, a' lovak a' kertajtónál várnak reánk. A' fejér-ruhát felpakkoltam. Ne feleddje Nagysád a' pénzt.

Esztelle. Vedd-le ezt.

Inas felemeli a' kést, a' képet a' rájáról lemetszi 's öszvegörgeti.

Esztelle. Itt a' pénz.

Inas. De ha talán...

Esztelle *kevéssé veszteg áll, 's körültekint.* Jer.

Esztelle és az Inas el.

Ebédlő.

Fernando.

Hagyj! hagyj! Ime reám rohan megint, ez irtóztató gyötréssel! – Pusztán, feldulva fekszik előttem – mintha semmi volna a' világ, – mintha nem vétettem volna benne. – Hát ók! – Hahh! nem nyomorúbb vagyok e én mint ti? 'S mit kívántok rajtam? – Mi a' vége e' fejtörésnek? – Ez! meg' az! – Egyik végétől a' másikig! felhánytam, végig-gondoltam; mindég rettenetesebb 's mindég irtóztatóbb! – *Általfogván homlokát.* Ha végre visszapattan! Sem előre osztán, sem hátra! sem segéd, sem védelem! – 'S e' kettő itt! A' szeretetre legméltóbb három asszonyi-teremtés nyomoru miattam – nálam-nélkül nyomoru – 's velem, ah! még nyomorúbb! – Ha ki tudnám önteni panaszaikat, ha elcsüggedhetnék, ha bocsánatjaikért esedezném – ha csak egy órát tölthetnék tompa reményben! – lábaiknál fekhethném 's egymást-szánó inségben boldogságot kóstol-hatnék! – Hol vannak? – Esztelle! te arczra-borulva fekszel a' porban, az égre tekintesz 's ezt nyögd: Mit vétettem én, virágszál, hogy te engemet haragodban eltapossz? mit vétettem én, ártatlan, hogy te felém hozád e' gonoszt? – Cécile, oh én hitvesem! – Inség! Inség! Mély inség! – Melly boldogságok egyesülnek itt hogy engem a' legboldogtalanabbá tégyenek! – Férj! atya! szeretett kedves! – A' legjobb asszonyi teremtések. – 'S a' tied! – Tied? – Megfoghatod e ezt, e' hármas, e' kibeszélhetetlen boldogságot? – Pedig éppen ez az a' mi reám dől, a' mi öszveront. – Egészen kíván mindenike. – Hát én? – Erre zárva az út – mély, meredek! – Oda lesz belé. – Esztelle²³, ki nem állod. – Mitől fosztottalak-meg? – Önn-becsedet, ifju éltedet. – Esztelle! – 'S olly hideg vagyok. – *Pisztolhoz kap.* Ki tudja? erre szükség lehet. – *Megtölti.*

Cécile jön.

Édesem, mint állunk? – *Meglátja a' pisztolt.* Te útnak készülsz?

Fernando *leteszi.*

Cécile. Barátom, úgy látszik, csendesebb vagy. Szabad egy szót szólni veled?

Fernando. Mi kell, Cécile? Mi kell, hitvesem?

Cécile. Ne nevez így míg véget érek. – Nagyön öszvebomlánk: nem lehetne e a' csomót felfejteni? Én sokat szenvedtem; félre tehát minden erőszakos feltételtől. – Értesz engem, Fernando?

Fernando. Hangodat.

Cécile. Engedj utat neki szívedhez. – Én csak asszony, egy töredékeny gyenge asszony vagyok, de lelkemben elszánás lakik. – Fernando, elvégeztem azt – elhagylak.

Fernando. Nyilván és világosan?

²³ Esztelle

Cécile. 'S te azt hiszed hogy midőn azokat akarjuk elhagyni a' kiket szeretünk, a' kapuféltől kell venni búcsút?

Fernando. Cécile!

Cécile. Szavam nem pirotság, 's ne vedd szertelen áldozat gyanánt a' mit teszek. Eddig elvesztetted keseregtem, azon aggódtam a' mit nem tudtam megváltoztatni, 's íme reád találtam, jelenléted új erőt lehelle belém. Fernando, érzem én hogy az én szeretetem teerántad nem az a' hevület, mellyel leány szereti kedvesét, nem az, melly kész mindent feláldozni hogy szeretett tárgyát bírhasa. Nem, Fernando, szívem hő 's el van telve veled, 's kész merő szeretetből teerántad magáról a' te szerelmedről is lemondani.

Fernando. Nem! soha nem!

Cécile. Fernando, én téged csendben óhajtanálak.

Fernando. Ne kínozz!

Cécile. Boldognak kell lenned! Nekem megmarad leányom, 's benned barátom van. Nem válunk-el, de nem leszünk együtt. Én tőled távol fogok élni, 's tanúja leszek szerencsédnek. Meghitted leszek, 's te kebelemben fogod kiöntögetni mind örömeit mind bajait életednek. Én egyedül leveleidben fogok élni, 's az enyémekek baráti látogatóid lesznek. – 'S így enyém maradsz, 's nem lészesz számkivetve Esztelle a' földnek valamely szögében, barátok maradunk, szeretni fogjuk 's kölcsönös részvétellel tekintjük egymást. – Kezet reá, Fernando!

Fernando. Enyelgésnek kegyetlen, valónak nem-hihető. – Menjen a' mint menni illik, kedves! Hideg szó nem oldja-fel a' bomladékot. A' mit mondál, édeskén hangzik: de nem érted e hogy megcsalod magadat, gyötrelmes érzéseidet nagylelkednek szép képzeleteivel altatgatván? Nem, Cécile! nem szeretett! hitves! – Te enyém vagy, 's én tiéd maradok. – Minek itt a' beszéd? Minek előhordani a' Merteket? A' Mert meg' anynyi hazugság – Én tiéd maradok.

Cécile. Jó tehát! – 'S a' szegény Esztelle?

Fernando *megborzad, 's fel 's alá jár.*

Cécile. Mellyikünk csalja-meg magát? Mellyikünk altatgatja gyötrelmeit haszontalan, meg nem gondolt, nem-érezett vígasztalásokkal? – Oh igen! ti ismeritek magatokat, férfiak!

Fernando. Ne hidd-el magadat véred' csendében. – Esztelle? ő öszve van roncsolva. Távol tőled és tőlem ki fogja nyögni kínjait. Hagyd őtet! hagyj engem!

Cécile, Szívének, úgy hiszem én is, kedves fogna lenni a' magány; kedves az ő bennünket-szerető lelkének annak látása hogy eggyesülünk. Most vádolja magát. Szerencsétlenebbnek nézne engem mint volnék, ha tégedet elhagynálak, mert bánatomat a' magáéről mérsékelné. Nem élhetne nyugalomban az angyal, nem szerethetne, ha érzene, hogy birtoka ragadomány. Jobb lesz...

Fernando. Hagyd őtet, Cécile! hagyd klastromba menni!

Cécile. De ha megint ezt kérdelem magamban: Mi által érdemelte ő hogy négy fal közé zárattassék? Mit vétett ő hogy legvirágzóbb éveit, hogy a' legkecsgetőbb remények' erő korát töltse sírásban, epedésben, csüggedő kesergésben? hogy eltiltassék a' maga szeretett világából? hogy, attól szakasztassék-el, a' ki őtet lángolva szereti? attól a' ki --- mert, valld-meg, Fernando – te szereted Esztellét?

Fernando. Hah, mi ez? Bosszúló gonosz lélek jelent e meg nekem hitvesem' alakjában? Mit forgatod szívemet fel és vissza? Mit szaggatod a' megszaggatottat? Nem

eléggé vagyok e megroncsolva, megtördelve? Hagyj-el! Bízzál engem bosszús végezteimnek, 's könyörüljön Isten rajtatok. *Egy székbe veti magát.*

Cécile *megfogván kezét.* Egyszer volt egy Gróf...

Fernando *fel-akar kelni.* Cécile *tartóztatja.*

Cécile. Egy Birodalmi Gróf. – Ezt áhítatos fogadásai feleségétől, jószágától a Szent-földre hajták...

Fernando. Hah!

Cécile. A' Gróf hű ember volt; szerette élete' párját²⁴, búcsút veve tőle, gondviselésébe ajánlotta házát és vagyonjait, megölelte 's ment. Bejárt sok földet, tengert, hadakozott 's fogságba esett. Rabságának inségein megkönyörülve urának leánya; leszedte bilincseit, 's megszökének. A' leány szolgál' képében kísérté újra a' had' minden viszontagságai között a' Grófot. A' kedves hadi-szolgácska! 'S immost a' Gróf, győzelemmel megkoronázva haza²⁵ felé vette útját a' maga méltóságos nőjéhez. – Hát a' leány? – A' Grófnak szívében emberiség lakott; hitt az emberiségben, 's magával vitte a' leányt. 'S imhol a' hűséges házas-társ elébe-jő férjének, 's koronázva látja hűségét, bizodalját, reményeit, 's karjaiba szorítja a' Régen-vártat. 'S most utána jönnek hősei: diadalban szállanak-le délczeg paripájikról a' honföldre; szolgálj lábaihoz rakják a' gazdag zsákmányt, a' temérdek aranyat, ezüstöt, 's a' sok drága köveket. 'S a' hűséges nő gondolatjában már elrakogatja a' nagy kincset üveges-almáriomába, felékesíti velek lakó-hajlékát, 's megjelenvén a' vendégségre rokonai, szomszédjai, holmit el is osztogat köztök a' kincsből. – „Kedves hív házastársam, a' legnagyobb kincs még hátra vagyon.” – 'S ki az amott, a' ki fátyolban közelít a' cselédek közt? – Szelíden szálla-le²⁶ most a' nyeregből a' leány! – Ime, mondá a' Gróf, megfogván ennek balját, 's bemutatván a' szeretett házas-társnak, íme, lássd mind ezeket, 's lássad ötet. Vedd mind ezeket az ő kezeiből! végy engem is az ő kezeiből! Ő oldotta-fel nyaklánczaimat, ő parancsola a' szeleknek, ő mentett-meg engem, 's szolgálom volt és gondviselőm! – „Mivel tartozom neki? mit adjak neki?” – Vedd őt magát – jutalmazd-meg őt!

Fernando *fuldokol 's végig-borul az asztalon.*

Cécile. A' leánynak nyakába esvén, mondá ekkor a' szerelmes házastárs; ezer könyűkre olvadva mondá most neki: Végyed mind a' mit adhatok; végyed felét annak a' mi egészen tiéd, végyed őt egészen, hagyd őt nékem egészen! bírjuk őt osztózás nélkül. – 'S nyakába esvén férjének, 's lábaihoz borulván, így monda: Tieid vagyunk mind ketten! 'S megfogták az ő kezeit, 's ő róla függöttek, 's Isten gyönyörködve néze-alá reájok az ő magas egeiből, földi Szentséges Helytartója pedig megáldotta kötésekét. 'S boldogságokat 's szereteteket egy hajlék, egy nyoszolya, egy sír zárá magába.

Fernando. Szent Isten az egekben, ki angyal küldesz hozzánk az inségnek közegette! adj erőt eltűnni az illy jelenések' szörnyűségét! – – Hitvesem... *Őszveroskad.*

Cécile *megnyitja a' cabinet' ajtaját, 's kiált.* Esztelle!

Esztelle *nyakába esvén.* Isten! Isten!

Fernando *felszökik 's menni akar.*

²⁴ párjat

²⁵ megkoronázva. haza

²⁶ szálla-le

Cécile *megragadja*. Esztelle, vedd felét annak a' ki egészen tiéd! Te tartottad-meg őtet – te tartottad-meg őtet önn-maga ellen – te adod őtet vissza énnekem.

Fernando. Esztelle! *feléje hajol*.

Esztelle. Nem értem.

Cécilé. De érzed.

Esztelle *áltölelvén* *Fernandót* Cécilhez. Megengeded?

Cécile *Fernandóhoz*. Köszönöd e hogy nem eresztélek?

Esztelle Cécilnek *nyakán*. Oh te...!

Fernando *mind kettejüket megölelvén*. Enyéme! Enyéme!

Esztelle *megfogván a' Fernando' kezét, 's hozzá²⁷ szorulván*. Tiéd vagyok!

Cécile *Fernandót magához szorítván*. Tieid vagyunk!

²⁷ kezét. 's hozzá

C L A V Í G O.

—

SZOMOR-JÁTÉK.

—

SZEMÉLYEK.

CLAVÍGO, Királyi Archiváriusz.

CARLOSZ, barátja.

BEAUMARCHAIS.

MARIE BEAUMARCHAIS.

SOPHIE GUILBERT, született BEAUMARCHAIS.

GUILBERT, ennek férje.

BUENCO.

SAINT-GEORGE.

A' Játék Madridban.

ELSŐ AKT.

Clavígo' lakása.
Clavígo. Carlosz.
Clavígo *felkelvén író-asztala mellől.*

E' darab szerencsáját fogja csinálni; mind elbájolva majd asszonyainkat. Hiszed te nekem, Carlosz, hogy Hetes-írásom egyike most a' legjobbakknak egész Európában?

Carlosz. Mi spanyolok legalább nem nevezhetünk senkit újabb Iróink között, ki a' legbátrabb gondolatot, a' legvirágosabb képzelet' festéseit illy csapongó kényes stíllel tudná párosítani.

Clavígo. Csak várd! Még teremőjévé kell tennem magamat az Izlésnek e' népnél. Az emberek készek elfogadni minden benyomást; nekem polgártársaimnál csinált nevem, meg hitelem²⁸ van; 's magunk közt mondva, tudományom napról napra gyarapodik, érzéseim küljebbre terjednek, 's stílem valóbbá, velősebbé dolgozza magát.

Carlosz. Igen, Clavígo. De, ha nem vennéd rosszul, írásaid nekem sokkal inkább tetszettek midőn még a' Marié' lábainál írtad, mikor még az a' széplelkű kedves kis teremtés reád hatott. Miként, azt én nem tudom; de akkor tolladnak minden munkáján ifjontibb, virítóbb szépség ragyogott.

Clavígo. Jó napok voltak, Carlosz! igen jó napok! de oda vannak. Való. akkor nyiltabb szívvel írtam, 's azt a' javallatot mellyel írásaimat a' Publicum mingyárt elejénte fogadta volt, nagy részént Mariénak²⁹ kelle köszönnöm. De, Carlosz, sokára az ember reájok ún azokra az asszonyokra; 's nem te valál e első, a' ki javallá végezésemet midőn feltettem hogy elhagyom?

Carlosz. Megposhadtál volna. Ők olly igen egyformák. Csak hogy, úgy vélném, ideje volna megint valamely új plán eránt nézni körül magadat. Az sem ér semmit ha az ember egészen elfeneklik.

Clavígo. Az én plánom az Udvar, 's ott felejtí az ember a' szeretközést. Avagy³⁰ nem eléggé messze vittem e mint idegen, a' ki név, rang, pénz nélkül kerültem ide? ennél az Udvarnál! e' tolongó sokaság közt! hol olly felette bajos figyelembe jutni. Mint emel az engem, mikor a' meghaladott úton visszatekintek. Kedvelve az Ország' Elsőjítőt! becsülve tudományaim, rangom miatt! Archiváriusza a' Királynak! Carlosz, ez új meg' új sarkantyú. Nem volnék semmi, ha az tudnék maradni a' mi vagyok. Fel! fel! Az pedig munkába kerül és fortélyba! Az embernek egész fejére van szüksége, 's az asszonyok! az asszonyok! Velek sok idő fecsérlődik-el.

Carlosz. Bangó, az a' te hibád. Én nem tudok ellenni asszony nélkül, 's ők nekem semmiben nincsenek gátlásomra. De én nekik nem is mondogatok annyi édességeket,

²⁸ meghitelem

²⁹ Meriénak

³⁰ Avagy

nem törölősködöm sóhajtgatva egész holnapokig körülök; a' mint hogy rá-tartós Kisasszonyaitokkal leg nem örömeőbb is eredeek dolognak. Velek az ember hamar kibeszéli magát; azután egy ideig elő-tova hurczolgatja egymást, alig melegesznek-meg az ember oldala mellett, az ördög mingyárt házasságot, elvételt tol fejekbe, a' mi nekem úgy kell mint a' rüh. – Clavígo, te elmerültél?

Clavígo. Nem tudok megmenekedni azon kízó emléktől hogy Mariét oda-hagytam – megcsaltam; – nevezd a' hogy' akarod.

Carlosz. Rendes! Pedig nekem úgy tetszik, hogy az ember csak egyszer él a' világon; hogy csak egyszer van ez erőnk, egyszer kapjuk e' részt, előre-tolni magunkat; 's a' ki erejét annyira nem használja, a' ki magát annyira nem tolja-elő a' hogy' lehet, nincs esze. – 'S feleséget venni! akkor venni feleséget, midőn az élet a' legszebb virágzatra fakadni még csak kezd! egy csendes szögbe vonakodni, a' kedves nőstényke mellé, letelepedni mikor még félig sem futottuk-meg az utat, mikor még diadalunknak csak fele sincs megvíva! Hogy ötet szeretéd, az nem volt csuda; hogy neki elvételt ígérél, boldonság volt; 's ha szavadat állanád, épen őrjöngés lenne.

Clavígo. Nézzd, meg nem fogom az embert. Valóan szerettem a' kedves teremtet. Győzhetetlen erővel szítt maga felé; elszakaszthatatlanul forrottam hozzá, 's midőn lábainál ültem, azt eském neki, azt eském magamnak, hogy az mindég úgy lesz, hogy mindég övé maradok mihelytt szolgálatom leend. – 'S íme, Carlosz!

Carlosz. Annak elég ideje ha csinált ember lészesz, ha az óhajtott célhoz majd eljutsz, hogy, szerencsédet bekoronázni, egy eszes házasság által valamelly fényes gazdag házzal fond-öszve magadat.

Clavígo. Eltűnt, egészen eltűnt szívemből! 'S ha néha szerencsétlensége nem emlékeztetne reá... Hogy az ember illy változható!

Carlosz. Én azt csudálnám ha az nem volna. Csak nézzd, nem változik e minden e' nagy világon? Miért ne változzanak tehát indulataink is? Verd-ki eszedből! nem ő az első elhagyott leány, 's nem ő az első a' ki feledé baját. Ha tanácsomra volna szükséged, ez a' fiatal Özvegy itt áltellenben...

Clavígo. Ismersz hogy nálam az efféle plánok nem csinálják szerencséjüket. A' melly román magától nem jó, engem meg nem kap.

Carlosz. A' nagy finnyásság!

Clavígo. Hagyd abba, 's ne feledd hogy fő gondunk az hogy magunkat az új Ministernél szükségessé tegyük. Hogy Whal az Indiai kormányt leteszi, nekünk felette nem jól esik. Külömben azzal nem sokat gondolok; befolyását ő el nem vesztí; Grimaldi meg' Ő barátok, mi pedig nem restellünk görbedezni 's pergetni nyelvünket.

Carlosz. 'S azt gondolni 's csinálni kéz alatt a' mi magunknak tetszik.

Clavígo. Az első fortély a' világban. – *Csenget az Inasnak, a' ki jó.* Ezt³¹ a' nyomtatóba!

Carlosz. Lát ma az ember?

Clavígo. Nehezen. Ha itt mégy-el, betekinthetsz.

Carlosz. Szeretnék valami jó estvécskét csinálni magamnak; az egész délután megint írnom kell. Annak soha vége.

³¹ jó, Ezt

Clavígo. Viseld békével. Ha olly sokak' helyett nem dolgoznánk, nem szökdös-tünk volna olly sokak' elébe.

el.

Guilbertnek lakása.

Sophíe Guilbert. Maríe Beaumarchais. Don Buenco.

Buenco. A' Kisasszonynak rossz éje volt?

Sophíe. Azt neki megjövendöltem az estve. Olly rend kívül víg volt, annyit csacso-gott tizenegyig, 's felhevítette vérét, 's osztán el nem tudott alunni, 's most megint nem lel lélegzetet, 's reggel olta sír.

Maríe. Hogy még sincsen a' bátyánk! Két napja hogy kés.

Sophíe. Légy nyugtan; ő el nem marad.

Maríe *felkelve*. Melly igen óhajtom látni őtet! az én bírám, pártfogómat! Alig em-lékezem róla.

Sophíe. Oh én igen; én még tudom képzelni – egy tüzes, nyiltlelkű, derék tizen-három évű gyermek volt mikor az atyánk bennünket ide küldte.

Maríe. Egy nagy, nemes lélek! – Az Úr olvasta levelét mellyet szerencsétlenségem' megértésekor írt. Minden betűje szívembe van vésve. Ha vétkes vagy, ezt mondja a' levélben, ne remélj bocsánatot; inségeden felül még bátyád' útálatja nehezedjék-meg feletted 's átka egy megkeserített atyának. Ha ártatlan vagy, úgy bosszút, lángoló, engesztelhetetlen bosszút a' hitetlenre! – Reszketek; ő majd itt lesz. Nem reszketek magamért; én tisztán állok Isten előtt. – Tí, barátim, őtet... Nem tudom mit akarok. O Clavígo!

Sophíe. Nem fogadsz szót; megölnöd magad'.

Maríe. Csendes leszek, néném, nem sírok. Úgy tetszik már nincsenek is könyűim. – 'S minek is a' könyűk? – Csak azt sajnálom hogy nektek mérgecsém-el az életet. Mert igazán, mi okom panaszkodni? Nekem sok örömem volt míg élt öreg barátunk. A' Clavígo' szeretete nekem sok, igen sok örömet adott – talán többet mint neki az enyém. 'S most... De mit hát most? Mit tesz az ha én elveszek is? Mit tesz hogy egy szegény leány' szíve meghasad? hogy magát halálig kesergi 's siralmakban tölti-el fiatal napjait?

Buenco. Az Istenért, Kisasszony!

Maríe. Ha neki könnyű e engem többé nem szeretni? Ah, hogy többé nem vagyok szeretetre-méltó! – De legalább szánhatna, szánnia kellene hogy a' szegény gyermek kinél szükségessé tette magát, kénytelen most már végig-nyögni, végig-jajgatni nélküle életét. – Szánni? Én magamat az ollyan által nem akarom szánatni.

Sophíe. Hogy haszontalan' mondom mindég hogy útáld a' semmire-kellőt! a' gyalázatost!

Maríe. Nem, néném, ő nem semmire-kellő. 'S kell e azt útálnom is a' kit gyűlölök? – Gyűlölök? Igen; néha tudom gyűlölni – mikor rám-jő a' spanyollélek. – Minap, oh minap! mikor öszveakadtunk vele, meglátása meleg teljes szeretetet lehelle rám. De a'

mint haza értünk, az a' meg nem zavart hideg tekintet mellyet kevély Donnájának karjáról vete rám, tűzbe lobbantott; akkor spanyolleánnyá változtam szívemben, előrán-tottam törömet, mérget vettem magamhoz, áltöltöztem... – Buenco, az Úr elretten? – Csak gondolatban, képzelődésben!

Sophíe. Kis bohó!

Maríe. Képzelményeim utána vittek. Látám mint vesztegeti új kedvesének lábainál azon alázkodást, azon csapodár édjeit mellyekkel mérgét nekem adta volt – 's szívének mértem vasamat. – Ah Buenco! Egyszerre ismét az a' lágyszívű franczialeány leve belőlem ki nem ismer méregcseppet, nem semmi tört az elreppent szerető ellen. – Mi szegény teremtések vagyunk! Vaudevillek, múlatni kedveseinket midőn magokat elun-ták; szellőzőink, büntetni midőn vétettek – hát midőn bennünket elhagynak? Néném, mit csinálnak a' leányok a' mi hazánkban ha elhagyják kedveseik?

Sophíe. Futni hagyják.

Maríe. Futni hagyják! – Miért ne hagyjam hát én futni az én Clavigómat? Ha ez így módi Párizsban, miért ne legyen az Madridban is? Miért ne legyen a' franczialeány Spanyolországban franczialeány? – Hagyjuk hát futni – 's vegyünk mást helyébe; gon-dolom, ők is azt cselekszik?

Buenco. Ő egy szent kötést tépe-széllyel, nem egy játékos románt, nem a' tár-saságos öszveszövődés' könnyebb kötelékeit. A' Kisasszony iszonyuan meg van bánt-va. Oh! az én sorsom, hogy csak egy fénytelen polgárja vagyok Madridnak, soha nem volt még annyira kényem ellen, mint most, midőn erőtlennek érzem magamat, szembe-szállani az álnok Udvarnokkal 's a' Kisasszonynak elégtételt szerzeni ellene.

Maríe. Míg még Clavígo volt, még nem Királyi Archiváriusz, míg még az idegen, az ismeretlen volt, melly szeretetre-méltó, melly jó vala ő akkor! Mint látszott minden büszkesége, előre-vágyása szerelme' szüleményének! Egyedül érttem óhajtott nevet, tekintetet, birtokot. Íme megkapta azt, 's én...

Guilbert *belép nőjéhez titkon.* Itt a' bátyja.

Maríe. A' bátyám? – *reszketni kezd. Karszékébe teszik.* Hol? hol? ide hamar! vigye-tek elébe!

Beaumarchais *belép.*

Néném! – – *el az idősebb' karjaiból, 's az ifjabb felé rohan.* Húgom! Barátim! – Oh húgom!

Marie. Itt vagy? Hála az égnek hogy itt vagy!

Beaumarchais. Hagyjatok magamhoz térnem.

Maríe. A' szívem! a' szegény beteg szívem!

Sophíe. Csendesüljetek. – Őcsém, úgy hittem hogy nyugodtabban foglak látni.

Beaumarchais. Nyugodtabban? 'S ti nyugodtan vagytok? Nem látom e öszveesett képén e' kedvesnek, a' te kisírt szemeiden, a' te gondelte sápadt színeden, barátitok-nak halotti némaságokon, hogy olly nyomorúk vagytok a' millyeknek benneteket hosszú egész útam alatt képzeltek? 'S még nyomorúbbak – mert látlak, karjaim kö-zött vagytok, 's a' jelenlét kettőzteti érzéseimet. – O húgom! húgom!

Soiphíe. Hát az atyánk?

Beaumarchais. Rajtatok áldása – 's rajtam, ha megbosszúllak.

Buenco. Uram, engedje az Úr egy idegennek, ki az Úrban első tekintettel kiisme-ri a' széplelkű nemes férjfit, hogy részvétét mellyet e' dolog körül érez, magyarázhassa.

Az Úr' szerencsétlen testvérének segéllése, bosszulása miatt teszi e' temérdek útat. Hozták a' jó angyalok! noha közzénk-jötte mindnyájunkat megpirít.

Beaumarchais. Uram, én Spanyol-országban illy szívekhez³² reméltem találni; ez oda ösztönt szándékom' teljesítésére. Mindenhol lelni e' világon érzékeny és részvevő lelkeket mihelytt egy olyan lép-elé, kinek megengedik környülményei hogy a' maga elszánását követhesse. És, o barátim, engem az a' reménnyel-teljes érzés éleszt hogy a' nagyok és hatalmasok közt mindenütt vagynak meg nem romlott lelkek, 's, a' Felség' füle ritkán siket; de csak kiáltásunk erőtelen hozzá felhatni.

Sophíe. Jer, Maríe! jer! pihenj-meg! – Magán kívül van.

Maríe. Bátyám!

Beaumarchais. Adja Isten hogy ártatlan vagy! – Akkor osztán véres bosszu a' hitetlenre! – *Maríe Sophieval el.* – Sógor! barátim! mert látom tekinteteitelen hogy azok vagytok. – Hagyjatok magamhoz térni, – 'S majd részre-hajlatlan előadását annak a' mi történt. Az intézze lépteimet. Úgyünk' jóságának érezése adjon erőt szándékomnak, 's higgyetek nekem, ha igazunk van, találunk elégtétet.

³² szívekez

MÁSODIK AKT.

Clavígo' lakása.

Clavígo. Kik lehetnek e' francziák kik magokat nálam bémentették? – Francziák? Egykor e' nemzet olly igen kedves vala előtttem. – Miért nem az most? – Különös, hogy a' ki magát olly sok holmin kitette, egy gyenge fonalszállal köthetik-le szögével – Féltre! – 'S én többel tartozzam e Maríenak mint magamnak? 's kötelességem e szerencsétlenné tenni magamat mert szeret egy leány?

Inas *be*.

A' két idegen...

Clavígo. Vezessd-fel. – Megmondád embereknek hogy reggelire várom?

Inas. A' parancs szerint.

Clavígo. Mingyárt itt leszek.

el.

Beaumarchais. Saint-George.

Az Inas Széket rak 's megyen.

Beaumarchais. Hah, barátom! hogy végre itt vagyok! hogy végre megkaptam! Kezeim közzül ugyan ki nem suhan. Légy csendes; legalább mutassd neki a' legnyugalmasabb külszint. – Maríe! Marie! ki hitte hogy olly ártatlan vagy mint nyomoru! Ki kell világosodnia, 's irtóztató elégtétet kell kapnod. Te pedig jó Isten, tartsd-meg lelkemnek e' csendét melyet neki most nyújtasz, hogy ez iszonyu gyötrelemben olly mérséklettel 's olly okosan lépjek mint csak lehet!

Saint-George. Igen is, barátom, e' mérséklést és mind azon okosságot melyet valaha mutattál, kötöm-ki most. Igérd-meg újra hogy meggondolod hol vagy; egy idegen országban hol minden pártfogóid, minden pénzed nem elégséges gaz ellenkezőidnek bérelt eszközeik ellen védeni.

Beaumarchais. Bízzd reám magad'. Játsszod jól a' rollt, 's nem fogja tudni ketőnk közzül melyikkel vagyon dolga. Kegyetlenül elkínzom. – Oh! vérem eléggé hideg, lassu tűz mellett sütni-meg a' semmire-valót.

Clavígo *előlép*.

Uraim, nekem való öröm azon nemzet' férjfjait látni magamnál melyet én mindenkor külömböztetett tisztelettel néztem.

Beaumarchais. Óhajtanánk, Uram, hogy azon tekintetre melyre itt honunk' fjjait méltóztatva látjuk, mi is érdemeseknek találtathatnánk.

Saint-George. Az a' szerencse hogy illy nagybecsü ismeretséget szerezhetünk, felülhaladá tartalékunkat hogy alkalmatlanok lehetnénk.

Clavígo. A' kiket első tekintetek ennyire ajánl, vétenek illy messzére engedvén terjeszkedni a' bizatlankodást.

Beaumarchais. Szokatlan ugyan épen nem lesz az Úr előtt idegenek által kerestetni-fel, minekutána nagyérdemü munkájival szint azon szerént tette magát a'

külföldön ismeretessé, a' hogy' fényes hívatála mellyre a' királyi Felség emelte, tulajdon hazájában distinguálják.

Clavígo. A' király sok kegyelemmel nézi csekély szolgálataimat, a' Publicum sok elnézéssel tollamnak figyelmet alig érdemlő próbatéiteit. Hogy hazámban a' jó-ízlet' és a' tudományok' elterjedése körül tehessek valamit, oda vannak erányozva legforróbb óhajtásaim. Mert egyedül ők azok a' kik bennünket az idegenekkel öszvekötnék, ők a' kik a' legtávolabb lelkeket barátokká csinálják, 's a' legédesbb egyességet tartják-fel azok közt a' kik az országok' szerencsétlen meghasonlósaik miatt egymástól igen is gyakorta el vannak tépve.

Beaumarchais. Gyönyörű ezt olly férfitől érteni a' ki egyenlően hat hazájára 's a' tudományokra. 'S vallást is kell tennem hogy számból vette-ki az Úr a' szót, 's önnként vezet egy kérelem' előadására melly miatt magánál lát. – Egy tudós férfiak' társasága megbízott hogy valahol útamban módját látandom, köztök és e' haza' legjobb fejei közt alkossak levelezést. 'S minthogy a' spanyolok közt senki nem ír jobban mint azon fűzetek' Írója mellyek az Eszmélő' neve alatt elhíresedtek, Az, a' kivel itt szerencsém vagyon szólni –

Clavígo *meghajtja magát.*

Beaumarchais. – és a' ki nagy dísze a' Tudósoknak, – ugyan is elég bölcseséggel bírt olly nagymértékű világiságot egyesíteni ritka adományaival melly ötlet azon ragyogó lépcsőkre készül felvezetni a' mellyeket karaktere a' széles ismeretei érdemlenek. Úgy hiszem tehát hogy barátimnak nem tölthetem inkább kedveket mintha illy férjfiával juttatom szövetkezésbe.

Clavígo. Semmi nem lehet öröndetesbb előttem, Uraim, mint e' kívánság. Teljesedni látom általa azon szép álmokat mellyekkel szívem minden vígasztaló remény nélkül rég olta foglalatосkodott. Nem, mintha hinném, hogy az Uraknak tudós barátjaik' kívánságaiknak levelezéseim eleget teendhetnének; hiuságom ennyire meg nem szédít: de minekutána szerencsém vagyon Spanyol-országnak legjobb fejeivel öszvefűggeni, minekutána mind az a' mit messzehatáru hazámban egyes és gyakorta homályban-ülő Tudósaink a' Tudományok 's Mesterségek körül tesznek, nem könnyen kerüli-el megértésemet: eddig Colporteur gyanánt néztem magamat kinek minden érdeme abban áll hogy másoknak találmányaikat közhasznuakká teszi; az Urak' közbe-lépések által pedig Kereskedővé válok, ki szerencsés a' belföldi művek' kivitele által honjának dicsőségét széllyeszteni 's azt ezenfelül külföldi kincsekkel gazdagítani is. E' szerént engedje az Úr hogy azt a' férjfiat a' ki nekem illy kedves jelentést hoz, ne nézhessem mint idegent; engedje hadd kérddhessem, mi tekintet, mi kívánság téteti vele e' nagy utat. Nem, mintha ez indiscretio által egy hiu viszketeget akarnék elcsilapítani; nem, sőt méltóztassék hitelt adni állításomnak, engem erre az a' szíves szándék vezérel hogy minden erőmmel minden befolyásommal a' mim lenni talál, segédjére kelhessek. Mert nem csinálók belőle titkot, olly helyre jött az Úr hol az idegent dolgai' üzésekben, kivált az Udvarnál, ezer akadékok veszik-körül.

Beaumarchais. A' becses ajánlást érdemlett köszönettel fogadom. Az Úr előtt nincsenek titkaim; barátom pedig nem lesz beszéllésemre nézve sok. Előtte tudva van a' mit mondani fogok.

Clavígo *figyelemmel nézi Saint-Georget.*

Beaumarchais. Egy francia Kereskedőnek, kinek számos gyermekeihez képest nem vala nagy értéke, sok Levelezőji voltak Spanyol-országban. Egyike a' legtehetősebbeknek közzülök tizenöt és előtt Párizsba jó, 's illy ajánlást teszen neki: Adj nekem kettőt leányaid közzül; elviszem Madridban 's gondom lesz reájok. Nőtlen vagyok és éltes, 's nincsenek rokonaim; ezek lesznek örömei vénségemnek, 's holtom után reájok marad Spanyol-országnak egyik legnevezetesebb kereskedése.

A' legidősebb leánygyermek 's egyike az ifjabbaknak áltadatoknak neki. Atyjok arra kötelezte magát hogy barátja' boltját minden francia portékával kitartja, 's így a' dolog a' legkecsegtetőbb kezdet alatt elindult. De a' Levelező hirtelen' meghalálozik a' nélkül hogy a' két leány felől legkisebb rendelést tet volna, kik e' szerént magokat a' legbajosabb fekvre láták kivette, 's kénytelenek valának új boltot nyitni.

Azonközben az idősebb férjhez ment. Ő és az ifjabbik okos magok-viseletek 's lekeiknek kellemeik által vagyonioknak szűk volta mellett is szerencsések valának egy rakásba barátokat gyűjteni, kik hiteleket 's vásárlójiknak számát szaporítani vetélkedve igyekeztek.

Clavígo nyugtalan figyelmet árúl-el.

Beaumarchais. Ekkor tájban valamelly fiatal-ember a' Kanári-szigetektől felvezetteté magát házoknál.

Clavígo minden vídamságát elveszti, 's képén nyilván mutatja nevekedő tartalékjait.

Beaumarchais. Alacsony 's szegény volta mellett is nyájassággal fogadtatik. A' két testvér, nagy kedvet sejtven rajta megtanulni a' francia nyelvet, minden eszközt megkönnyít hogy abban kevés idő alatt előmenetelt tehessen.

A' fiatal-ember, neki-tüzesedvén nevet szerezni magának, arra a' gondolatra jut hogy Madridnak az angol Szemlélő' példája szerént egy Hetes-írást adjon, melly gyönyör' neme a' nemzetnél még eddig ismeretlen volt. Barátnéji minden módon támogatják igyekezetét, 's a' bátorlalan kezdőt szerencsés sikerrel bíztatják; így, azt mervén remélni hogy nem sok idő múlva karba-lépett ember leend, házassági jelentést teszen az ifjabbnak.

Nem hagyatik remény nélkül. Igyekezzél szerencsédet csinálni, monda az idősebb, 's ha hivatal, az Udvar' kegyelme, vagy valamelly más történet felszabadítand az öcsém felé terjeszteni szándékaidat, én megegyezésemet tőled meg nem vonom.

Clavígo iszonyu hánykódások közt fészeng.

Beaumarchais. A' kisebbik néhány illendő szerencsét elereszt; hajlandósága a' fiatal-ember eránt nevekedik, 's segélyeti a' bizonytalan jövőendő gondjait viselni. Úgy tekinti barátja' boldogulását mint magáét, 's reá bírja ezt hogy Irásának első darabját eressze-ki melly egy sokat-ígérő cím alatt csak hamar meg is jelen.

Clavígo rettenetes hűledezések közt.

Beaumarchais *csendes hidegséggel.* A' munka képzelhetetlen szerencsáját teszi. Maga a' Király is gyönyörködését lelta a' kedvelést-érdemlő mívben; 's nyilván jeleit adta kegyelmének az Író eránt. Megígértetett neki hogy az első tetszetős üresülés övé lesz. Ez óra olta kedvesétől minden más kérőket eltávoztat, nyilván igyekezvén birtoka után. Az öszvekelést egyedül az ígért hivatal' várása késlelte. Végre hat évi bízása, szegyetlen barátsága, segélései 's szeretete után a' leánynak, hat évi lekötözés, hála, nyilván 's szentül tett fogadásai után a' férjfinak, meglón a' hivatal, maga pedig eltűn.

Clavígo mély fohászkodást szalaszt-el, de nyilvánabb azt titkolni igyekszik.

Beaumarchais. Eggyet-értések nyilvánabb vala mint hogy a' kifejtőzést hidegen lehetett volna elnézni. Két háznép' számára volt bérelve a' lakás, 's az egész város rólok beszélt. Minden barátjaik tűzbe jövének 's bosszút lihegtek. Hatalmas pártfogókat igyekeztek nyerni. De a' semmire-kellő, ki már be vala avatva a' cabalákba, sikeretlenné tészten minden lépést, 's szemtelenségét annyira viszi hogy még fenyegeti a' megbántottakat, 's barátjaiknak kik őtet gazsága miatt szónak állítják, kimondja, hogy a' két francia magára vigyázzon; ám igyekezzenek neki ártani ha mernek; neki könnyű lesz őket idegen országban, hol pártfogás és ótalom nélkül vannak, ha legkisebbet kezdenek, öszverontani.

Ennek hallására a' szegény elhagyott halálos convulsiókba esik. Nénje, nyomorúságok' inségéből megírja rokoninak melly mocskok esett rajtok. A' levél az öccsét szörnyű tűzbe lobbantja; azonnal búcsút veszen szolgálatjából hogy ez ennyire öszvebomlott dologban maga nyujthasson tanácsot és segédet; röpülve érkezik Párizsból Madridba; 's a' testvér – én vagyok! ki mindenét elhagyá, egy szeretett drága hazát, kötelességeit, szolgálatját, vérségét, örömeit, hogy Spanyolországban szerencsétlen ártatlan hűgát megbosszulhassa.

Itt vagyok, felfegyverkezve a' legjobb ügygel 's egész elszánással egy hite-szegettnek képéről letépni az álarczot, 's undok lelkét véres betűkkel festeni homlokára; 's ez az istentelen, ez a' gyalázatos – te vagy!

Clavígo. Kérem az Urat... Uram... én talán... én magam... de még is...

Beaumarchais. Ne akassza-meg beszédemet. Az Úrnak nincs semmi mondani-valója: hallani-valója pedig van felette sok.

Hogy tehát a' dolgot elindíthassam, tessék az Úrnak e' barátom' jelenlétében ki egyenesen e' végett jó velem Párizsból, declarálni hogy a' húgom e' meggyaláztatást hűségtelenség, állhatatlanság vagy valamelly hiba avagy erőtelenség 's nem-kedveltetés által érdemlette e?

Clavígo. Nem, Uram! Az Úr' testvére Donna María, kellemes, elmés, szent erkölcsű, szeretetre-méltó személy.

Beaumarchais. Adott e okot társalkodások' ideje olta panaszra, elhűlésre?

Clavígo. Nem! soha nem!

Beaumarchais *felkelvén*. Miért hát, pogány! miért valál eléggé kegyetlen, halálíg gyötreni egy szegény gyermeket, egyedül azért, mivel szíve tégedet elébe teve más tűznek, kiknek mindegyike becsületesbb volt, gazdagabb volt, mint te?

Clavígo. Oh, ha látta volna az Úr mint zaklatának-öszve! mint vere-ki a' sok tanácsló, a' sokféle változások!

Beaumarchais. Elég. – *Saint-Georgéhez*. Az Úr hallá a' húgom' ártatlansága felől a' bizonyosságot; menjen, 's hirdesse-ki. A' mi mondani-valóm még van, az nem kíván tanút.

Clavígo *felkel*. *Saint-George megyen*.

Beaumarchais. Veszteg, Uram, veszteg! *Mind ketten leülnek*. Ennyire jutván egymással, egy kínálást teszek melly felől azt hiszem hogy jóvá tetszik hagyni.

Az Úr' convenientiája és az enyém hogy az Úr és Maré egyek nem lesznek, 's gondolom, érzi hogy nem vagyok az a' theáteri testvér a' ki azért jött hogy a' románt felfejtse 's hűgának férjet szerezzen. Az Úr egy becsületes leányt hideg vérrel kevere mocskba, mert úgy hitte hogy idegen földön segéd és bosszúló nélkül vagyom. Így

eggy semmire-kellő, egy undoklelkű bán. Tehát mindeneknek-előtte declarálja az Úr tulajdon kezével, önnkényt, nyílt ajtókkal 's cselédjei' jelenlétekben, hogy az Úr fertelmes ember, ki a' húgomat megcsalta, szerencsétlenné tette, minden adott ok nélkül megalázta, 's én azonnal megyek Aranjuezbe, a' declarátiót bemutatom Követünknek, lenyomtatatom, 's holnapután tele lesz vele a' Város, az Udvar. Nekem itt hatalmas barátim vagynak; van időm, pénzem, 's kíméletlen' pazérlom-el mind egyikét mind másikat hogy a' legiszonyúbb kínokkal addig gyötörjem az Urat, míg a' húgom' haragja megenyhül 's maga kér hogy hagyjam abba.

Clavígo. Én nem teszem a' declarátiót.

Beaumarchais. Meghinném; mert ha én volnék az Úrnak, azt magam sem igen fognám tenni akarni. De imhol egy más. Ha az Úr a' declarátiót meg nem írja, ez óra olta az Úr mellett maradok; nem hagyom-el sohol; nyomon kísérem mindenüvé, míg reáunván kelletlen társaságomra, Buenretiro megett próbára kél, ha magát kifejtheti e kezemből. Ha én leszek a' szerencsés, a' nélkül hogy Követünkkel szóllottam volna vagy akárkivel itt mással, felölelem haldokló húgomat, 's együtt röpülök vele Francziaország felé. Ha az Úr marad talpon, úgy én megtettem a' magamét, 's az Úr magát kedvére kaczaghatja rajtunk. Azonban a' reggelit. Beaumarchais *megrántja a' csengetőt, Egy Cseléd hozza a' csokoládót. Beaumarchais felveszi táczáját, 's szomszéd Galleriébe lép-álta, 's szemléli a' festéseket.*

Clavígo *magában.* Szellőt! Szellőt! – Ez meglepett, ez megkapa, mint egy fiút. – Clavígo, hol vagy? Mint vetsz véget neki? mint vethetsz véget neki? Rettenetes állapot, melybe bolondságaid, gazságod taszítanak! – *Felkapja kardját az asztalról.* Hahh! miért is ne? – *Leteszi.* – 'S nem volna e más mód, nem e más út, mint gyilkosság? Irtóztató! A' szerencsétlenné-tett leányt utolsó vigasztalásától, utolsó segédjétől is, bátyjától, fosszam e meg? – Illy széplelkű, illy nagylelkű embernek látni véré! – 'S így halmozott átkait gyűjteni egy eltaposott háznépnek magadra! – Oh, nem ezt remélted te midőn ez a' gyönyörű teremtes ismeretséged' első órájában győzhetetlen kecsével teve magáévá! 'S midőn ott hagyád, nem láttad e rút tettednek iszonyu következéseit? – Melly boldogság mosolyga feléd karjai közzül! – Egy illy testvér' barátságában! – Maríe! Maríe! Oh, ha elengedhetnéd bántásaimat! oh, ha csúnya tettemet lábaid előtt lemoshatnám! – 'S miért ne remélhessem azt? – Szívem meghasad örömeiben; lelkembe egy szép sugár száll. – Uram!

Beaumarchais. Mit végez az Úr?

Clavígo. Kérem, halljon-végig. – Rútul bántam az Úr' testvérével. Elszédített vala a' nagy-világ. Attól féltem hogy plánjaimek egy fénytelen házasság által elsüllyednek. Ha tudhatám vala hogy Maríe Kisasszonynak illy bátyja vagy, ő az én szemeimben nem volt volna alacsony idegen, úgy fogtam volna látni ez öszvekelést mint a' melly igen nagy fényt vonand reám. Az Úr engem a' legszívesbb tisztelettel tölt-el maga eránt; 's midőn így velem botlásomnak nagy voltát elevenen érezteti, egyszersmind kívánságot 's erőt önt belém, jóvá tenni mindent a' mit elrontottam. Az Úr' lábaihoz vetem magamat; ragadjon-ki bajomból! segélyjen rajtam! Segélyjen az Úr, ha még lehetséges lemosni vétkemet, 's véget vetni közös inségünknek. Adja nekem az Úr ismét Maríet! adjon-vissza engem neki! Mi boldognak mondanám magamat, ha az Úr' kezéből vehetném ötet 's minden bűneimnek bocsánatját!

Beaumarchais. Késő! A' húgom az Urat többé nem szereti, én pedig utálok. Irja az Úr a' kívánt declarációt; ez az a' mit egyedül akarok. A' legszertelenebb bosszu' gondjait bízza az Úr reám.

Clavígo. Ez a' makacsság mind helytelen mind gondolatlan. Igen is, látom én, hogy nem énrajtam áll az ennyire összebomlott dolgot jóvá tenni. Jóvá tehetem e? az az Úr' mennyei-szívü hűgától függ, ha el akar e fogadni egy nyomorút ki nem méltó hogy a' napfényt lássa. De az Úrnak illő megfontolni mit cselekszik, 's a' szerént intézni lépéseit, ha nem akarja hogy meg nem gondolt, fiatal fellobbanásnak nézettessenek. Ha Donna María engesztelhetetlen – oh, ismerem én azt a' szelíd, azt a' lágy szívet! jósága, mennyei lelke elevenen lebeg előttem – ha engesztelhetetlen marad: akkor, Uram, akkor elég ideje lesz.

Beaumarchais. Én nem állok-el a' declarációtól.

Clavígo *az asztalnak menvén*. Hát ha én viszont kardhoz kapok?

Beaumarchais *kifelé indúl*. Jó, édes Úr! szép édes Úr!

Clavígo. *tartóztatva*. Még egy szót! – A' jó ügy az Úré; engedje hogy a' jó tanács enyém lehessen! – Fontolja-meg mit csinál. Akármellyiket választjuk, mind ketten oda vagyunk. Engem nem ölne e meg a' legmérgebb bánat ha kardomat az Úr' vérével látnám befestve, 's Mariét, azonfelül hogy egészen szerencsétlenné tettem, még bátyjától is megfosztottam volna? Más részről... Uram, a' Clavígo' gyilkosa nem fogná meg-látni a' Pyrenéeket.

Beaumarchais. Az írást, Uram! az írást!

Clavígo. – Ám legyen! én mindenre kész vagyok hogy az Urat azon színetlen tisztelet felől meggyőzhessem mellyet bennem jelenléte támaszt. Megírom: az Úr' szájából írom-meg. De ígérje az Úr hogy nem veszi hasznát míg Donna Mariát megtért, magába-szállott szívem felől meg fogom győzhetni; míg nénjével szállhatni fogok, 's e' tiszteletre-méltó barátném kedves öccse előtt közben-járom, engesztelöm leend. Csak addig Uram!

Beaumarchais. Én Aranjuezbe megyek.

Clavígo. Jó! a' declaratio tehát addig maradjon Az Úr' zsebkönyvében. Ha nem nyerem-meg az óhajtott bocsánatot, lásson az Úr rettentő bosszujához. Feltételem ilendő, helyes, tanácsos. Ha ez nem tetszik, ám legyen, intézze-el élet és halál a' pert köztünk. De a' heveségnek minden esetben az Úr lesz áldozatja, 's az Úr' szegény testvére.

Beaumarchais. Az Úrnak felette jól áll, szánni a' kiket szerencsétlenné teve.

Clavígo *ülést fogván*. Tetszik ajánlásom?

Beaumarchais. – Jó; mert engedek. De egy pillantattal sem tovább. Megjövök³³ Aranjuezből, kérdem, hallom; 's ha meg nem lesz a' bocsánat – a' mint reménylem, a' mint óhajtom – egyenesen a' nyomtatóba!

Clavígo *papiros után nyulván*. Mint kívánja az Úr?

Beaumarchais. A' cselédek' jelenlétében.

Clavígo. Minek az?

³³ tovább, Megjövök

Beaumarchais. Parancsolja nekik hogy gyűljenek a' szomszéd Galleriébe. Nem akarnám mondatni hogy kicsikartam.

Clavígo. Melly tartalékok!

Beaumarchais. Spanyol-országban vagyok, 's az Úrral van' dolgom.

Clavígo. Legyen tehát. – *Csenget. Egy Inas.* – Gyűljenek embereim a' Galleriébe.

Az Inas ki. – A' többiek öszvegyűlnek, 's megállanak a' Galleriében.

Clavígo. Reám bízza az Úr megírását?

Beaumarchais. Nem, Uram! Kérem, írja a' hogy' én mondandom.

Clavígo. *ír.*

Beaumarchais. Én alább megírt Clavígo Józef, Királyi Archiváriusz –

Clavígo. Archiváriusz.

Beaumarchais. – vallom hogy minekutána Guilbertné Assz'. házánál kedvességgel fogadtattam –

Clavígo. Fogadtattam.

Beaumarchais. – testvér öccsét Beaumarchais Marie Kisasszonyt, száz ízben tett házassági fogadásaim által megcsaltam. – Megvan?

Clavígo. Uram...

Beaumarchais. Van az Úrnak más szava reá?

Clavígo. Úgy vélném...

Beaumarchais. Megcsaltam. – A' mit cselekedett, miért szégyelje, írni? – Oda-hagytam a' nélkül hogy tettem' rútságát a' Kisasszony' hibája vagy erőtlenségei által szépítenem lehetne. –

Clavígo. Lehetne.

Beaumarchais.³⁴ – Sőt a' Kisasszony' maga-viselete minden időben feddtelen és tiszta volt –

Clavígo. Tiszta volt.

Beaumarchais. – Megismerem hogy mind magam-viselete mind beszédeim' kétértelműségei által e' köz tiszteletet érdemlő személyt nyilván megaláztam; melly miatt bocsánatjáért esedezem, ámbár megnyerése magamat méltatlannak vallom –

Clavígo *elakad.*

Beaumarchais. Irja, írja az Úr! – Melly vallástétetetemet önnkényt 's minden erőszak vagy reá-beszélltetés nélkül adom, azon nyilván fogadással, hogy ha ezen elégtét a' Megsértettet megnyugtatni nem fogná, kész leszek azt minden tőlem kívánandó módon nyújtani. Madrid –

Clavígo *felkél, int a' cselédeknek, 's azok oszlanak. Beaumarchaisnak nyújtja az írást.* Megbántott, de széplelkű férjfiúval van dolgom. Az Úr megfelel szavainak, 's elhalasztja a' bosszút. E' bizakodás, e' remény bírhatott reá egyedül hogy illy gyalázatos írást tegyek; nincs semmi tekintet melly különben reá-bírhatott volna. De minekelőtte Donna María elébe lépni merészlenék, feltettem hogy egy közben-járót, egy engesztelőt választok, ki nála pártomat fogja, nekem az ő kegyét megnyerni igyekezzék – 's ez a' közben-járom, engesztelőm, az Úr.

Beaumarchais. Hitesse-el magával!

³⁴ Beaumarchais,

Clavígo. Legalább vigye-meg neki szíves megbánásomat melyet bizonyíték. Ez egyért könyörgök. Ne tagadja-meg ezt tőlem. Külömben egy más, erőtlenebb engesztelőt kellene megbíznom; 's nem tartozik e az Úr neki úgy is a' dolognak hív előadásával? Mondja-meg, mint lele.

Beaumarchais. Azt megtehetem; azt megteszem. Ezzel ajánlom magamat.

Clavígo. Éljen szerencsésen! – *Kezet akar fogni. Beaumarchais elvonja tőle.*

Clavígo *egyedül maradván.* – Illy véletlen' egy állapotból a' másikba. Merő álom, merő szédelgés! – Ez a' declaráció... Nem kellett vala adnom. – Olly hirtelen' jött, olly váratlan' mint a' fergeteg.

Carlosz *érkezik.*

Vendégeid voltak? – Mi dolog? Az egész ház mozgásban vagyon.

Clavígo. A' Maríe' bátyja.

Carlosz. Gondoltam. Az a' vén komondor Inas ki tavaly Guilbertéknél szolgált 's most nekem hord híreket, már tegnap olta tudja hogy várták, csak most tud reámtalálni. – 'S itt volt?

Clavígo. Egy nagylelkű fiatalember!

Carlosz. Vele nem csinálunk sok ceremóniát. Míg ihol hozzád értem, elkészülék a' plánnal. – Mint viselte magát? Egy szál kard – nem e? Vagy talán egy alázatos gyalázatos megkövetés? – Zeherjéskedett az Urfi?

Clavígo. Declarációt kívánt hogy húga e' bánást nem érdemlette.

Carlosz. 'S adtál?

Clavígo. Jobbnak láttam.

Carlosz. Jó! igen jó! – Nem történt egyéb?

Clavígo. Elégtétet kívánt – karddal vagy papirosan.

Carlosz. Az utolsó okosabb volt. – Ki tegye-ki magát illy fattyúcskának! – Fenyegetve kívánta?

Clavígo. Maga hagyta mit írjak, 's kénytelen valék cselédeimet összevgyűjteni.

Carlosz. Értem. – Aha, kezemben az Urficska! Ez nyakát szegi. Hívj Cancellistának ha a' tacsó negyvennyolcz óra alatt hívesben nem ül, 's első transporttal³⁵ Indiába vele!

Clavígo. Nem, Carlosz! A' dolog másként áll mint gondolod.

Carlosz. Hogyan másként?

Clavígo. Közben-vetése által szíves megbánásom, úgy reménylem azt, bocsánatra fogja bírhatni a' szerencsétlen Maríet.

Carlosz. Clavígo!

Clavígo. Azzal hízelkedem magamnak hogy le fogom moshatni hibáimat, hogy bántásaimat jóvá fogom tehetni, 's így a' magam szememben és a' világ előtt ismét becsületes-emberré válhatok.

Carlosz. Hét meg' hét errdeg! hát megkábúltál? Ugyan mindég kilátni rajtad hogy Tudós vagy! – Így hagynod reá-szedned magadat. Nem látod hogy ez ostoba fortély mellyel kelepczébe akarnak keríteni?

Clavígo. Nem, Carlosz! ő nem akar hallani az elvétel felől; mindnyájan ellene vannak, 's Maríe látni sem kíván.

³⁵ tansporttal

Carlosz. Az ám az igazi tető! Nem, barátom! ne vedd rossz neven! Komédiában, igen is, ott láttam hogy holmi bohó falusi Urfit megnyergeltek –

Clavígo. Kérlek, ne bosszants, 's jó-kedvedet tartsd menyegzőmre. Elvégeztem hogy Mariét elveszem. Önnkényt! szívem' sugalltából! Minden reményem, minden örömem ez egy gondolaton függ, hogy megnyerem bocsánatját. 'S akkor osztán jó éjszakát, csillogás! E' kedvesnek karjai között még úgy nyugszik az ég mint egykoron: mind az a' tekintet mellyet megszerzek, mind az a' nagyság mellyre felhágok, kétszeres érzéssel fog eltölteni, mert az a' leány lesz részese, ki kétszeresen tesz emberré. Isten veled, Carlosz! Sietek hozzájuk. Legalább nénjével kell szóllanom.

Carlosz. Halasszd csak ebédutánig.

Calvígo. Egy pillantatig sem.

el.

Carlosz *utána néz*, 's *egygy ideig némán marad*. Ehen itt tesz egyszer egyikünk egy bolond lépést.

el.

HARMADIK AKT.

Guilbert' lakása.

Sophíe Guilbert. Maríe Beaumarchais.

Maríe. Te láttad? Minden tetemem reszket belé! Őtet láttad? – Én csaknem elalél-tam a' mint mondatok hogy jó, 's te láttad! – Én nem fogom soha látni akarni!

Sophíe. Magamon kívül valék midőn belépe; mert ah! nem szerettem e őtet úgy mint te? a' legteljesebb, legtisztább, legtestvéribb szeretettel! nem kínozta e engem is eltávoztá? – 'S most a' visszatérőt, a' bocsánatért-esdeklőt látni lábaimnál! – Maríe, az ő képében, az ő szava' zengésében olly igen bájos valami vagon. Ő még mostan is...

Maríe. Nem! nem! soha nem!

Sophíe. Ő még most is az a' mi szeretett régink, még is az a' szelíd, érzékeny, jó szív, még most is az a' lángoló hév. Az az esdeklése a' szerelemnek, az az epedése a' megtapadott hajlandóságnak. Egészen! egészen! 'S felőled, Maríe, úgy szól, mint a' szerelem' első boldog napjaiban. Megeskünnék a' ki hallja, hogy e' kis elhűlést akarva támasztotta jó angyalod, hogy a' hosszú ismeretség' unadékos egygyformaságát újobbi gerjedelem váltsa-fel, 's elevenebbé tegye.

Maríe. Sophíe, te neki mentője vagy?

Sophíe. Nem, kedves! 's azt neki nem is ígértem. Csak hogy én ollyannak nézem a' dolgot a' millyen. Te és bátyád azt felette románi fénynél nézitek. Az neked sok más jó gyermekkel köz sorsod hogy szerelmesed megszegte hitét 's elhagyta. De hogy visszatér, hogy vétkét megismeri, 's helyre-hozni szándékozik, hogy a' kiholt reményt fel-élesztzeni akarja – az olly szerencse a' mit más leány nem könnyen taszítana-el magától.

Maríe. Megszakadna belé szívem.

Sophíe. Hiszem a' mit mondasz. Az első tekintetnek irtóztatóan kellene hatnia reád. Osztán, édes Maríe, e' Az első tekintetnek irtóztatóan kellene hatnia reád. Osztán, édes Maríe, e' rettegést, e' kétséget, bizatlankodást, melly elfogta minden érzé-seidet, ne nézzd gyűlölésnek, haragnak. Szíved jobban szól örtte mint gondolod; 's épen azért nem mered látni, mert nagyon óhajtod visszatértét.

Maríe. Légy irgalmas!

Sophie. Szerencsésé kell tennünk! Ha látnám hogy utálod, hogy szíved meghült eránta, nem szóllanék, 's többé előmbe nem lépne. De így, édesem – Még köszönni fogod hogy e' gyötrő habzást melly a' legforróbb szeretet' jele, veled meggyőztetem.

Guilbert és Buenco *jőnek*.

Sophíe. Jöjön, Buenco! Guilbert, jer te is! Segélyjetelek merészséget öntenem az én Kicsinyem' szívébe! bátor eltökélést! midőn minden ettől függ.

Buenco. Sőt bár ezt mondhatnám: Ne higgyetek neki! Ne fogadjátok-el!

Sophíe. Buenco!

Buenco. Jobbra balra löködik bennem a' szív ha elgondolom hogy még bírni fogja az angyalt, kit olly kegyetlenséggel elhőhérolt, kit a' sír' széléig hurczolt. – Bírni fogja?

– 's miért? mivel teszi jóvá vétkét? azzal e hogy megint vissza jó, hogy reá-gondolja magát, 's ezt mondja: Most már akarom! most már veszem! Mintha ez a' kincs gyanús portéka volna, a' mit az ember még utána viszen a' vásárlónak, ha a' legszemtelenebb ígéretés 's zsidói elmenés és visszajövés által velőnkig elkínzott is. Nem, az én voksomat ugyan meg nem nyeri ha Maríenak szíve mentegetné is. – Visszajő! Szeretném tudni miért épen most? Mit várta hogy egy bátor derék testvér felkeljen húga mellett, ki előtt úgy pityereg bocsánatért mint az iskolai gyermek ha vesszőt lát? Hah, olly gyáva, mint a' melly semmire-való!

Guilbert. Úgy szóllasz mint spanyol, és mint a' ki nem ismeri a' spanyolt. Mi most nagyobb veszélyben forgunk mint mindnyájakat sejdítheti.

Marie. Kedves Guilbert!

Guilbert. Én a' sógor' bátor lelkét, rettenhetetlenségét tisztelem; némán csudáltam bajnoki lépteit, 's óhajtom hogy minden jól üssön-ki, hogy Marie elfogadhassa Clavígonak jobbját; mert hiszen – *mosolyogva* – szíve úgy is övé.

Marie. Te kegyetlen vagy.

Sophie. Fogadd szavát! kérlek, fogadd szavát!

Guilbert. A' bátyád egy írott követést csikart-ki belőle. Az téged tisztának kiált; de mindnyájunkat öszveront.

Buenco. Miképen?

Marie. Oh Isten!

Guilbert. Clavígo az írást olly remény alatt adta magáról hogy te neki megengedsz. Ha neki meg nem engedsz, mindent el fog követni hogy gyalázatos papirosát visszakaphassa, 's meglátjátok, visszakapja. A' bátyád le akarja azt nyomtattatni mihelytt Aranjuezből megérkezik, 's eltölti a' Várost. Tartok tőle, meg nem érkezik.

Sophie. Kedves Guilbert!

Marie. Oda vagyok!

Guilbert. Clavígo' nem nézheti hogy papirosa közönségessé tétessék. Ha benne van becsület, elébe megyen a' bátyádnak, 's egyyike a' kettőnek helyben marad, 's a' bátyád, győzzön vagy veszítsen, oda van. Egy idegen itt! egy szeretett Udvarnok' gyilkosa! – Marie, az mind igen jó hogy az ember nemesen érez és gondolkodik; csak hogy ez által magát és a' magáéit öszverontani...

Marie. Sophie, mit csináljak?

Guilbert. 'S Buenco, mondd ha mered, hogy nincs igazom.

Buenco. Nem megyen elébe! félti bőrét. Ha nem féltené, nem adá vala a' követést, nem nyujtaná kezét Maríenak.

Guilbert. Annál rosszabb! úgy százat is talál a' ki neki kölcsön nyujtsa a' magáét, a' ki a' sógort orozva áltveri míg haza jöhet. Hahh, Buenco! olly új lehetsz e' hogy ezt ne értsd? Udvarnoknak nem volna zsoldos gyilkolója!

Buenco. A' király nagy és jó.

Guilbert. Rajta tehát! keresztül a' sok kerítésen mellyekkel körül vagyon sánczolva³⁶; a' sok strázsán, ceremonien, 's mind azon a' mik által őtet az udvari-don-

³⁶ sánczolva

gók elrekesztették népétől. Törj-keresztül mind ezen, Buenco, 's segélj rajtunk. – Ki jön?

Clavígo *fellép*.

Látnom kell! látnom kell!

Maríe *felsikolt*, 's *Sophíenak karjai közzé rogy*.

Sophíe. Kegyetlen, melly állapotba ejt bennünket! –

Guilbert és Buenco *Mariét támogatják*.

Clavígo. Oh ő! ő! Én pedig Clavígo vagyok! – Kedves, hallj engem, ha látni nem méltóztatol! – Akkor midőn engem Guilbert kedvezéssel fogada-fel házánál, midőn szegény, fényetlen ifju valék, midőn szívem éretted elolthatatlan szerelmet kezd vala érzeni, volt e akkor érdem rajtam? Nem lelkeinknek belső összeegyeztése volt e az inkább, nem e szíveinknek titkos vonzódásaik hogy te sem maradál érzéketlen erántam, hogy bizonyos idő mulva hízelkedni mertem magamnak e' szív' tökéletes birtokával? 'S íme most nem ugyan-az vagyok e? Miért ne legyen szabad remélnem? miért ne kérem, esedeznem? Nem vennéd e ismét karjaidba egy barátodat, kit tengeri útazásai alatt sok ideig elveszettnek gondoltál, ha véletlenül megjelenne, 's lábaidnál tenné-le megmentett életét? 'S avagy kevésbbé veszélyes e a' tenger mellyen én mostanig hánynokódtam? Indulataink mellyekkel szünetlen közdésekben élünk, nem irtózatossabbak, nem megvívhatatlanabbak e mint a' habok mellyek a' szerencsétlent honi partjaitól félre-verik? – Maríe! Maríe! hogyan gyűlölhetsz te engem, holott én meg nem szüntem tégedet szeretni? Részegültségemnek közepette is, a' büszkeség 's nagyra-vágyás' szédítő énekei alatt is gyönyörködve emlékeztem mindenkor napjaimról mellyeket lábaidnál homályban 's édes remény alatt töltöttem. – 'S íme most, miért ne érlelnéd te most a' mit akkor együtt reméltünk, valóvá? Nem akarnád e az élet' örömeit élni mivel reményeink közzé komor borúlat érkezett? Nem, Maríe! higjy nekem: Az élet' örömei ritkán tiszták; legszebb boldogságainkat is majd a' sors' vak kénye, majd tulajdon szenvedelmeink széllyeltépdelik. Illik e azon epednünk hogy bennünket az ére a' mi mindent mást? Illik e vétkeseknek tenni magunkat, eltolván az alkalmat melly a' történt hibát jóvá tegye, egy megkeserített háznépet felemeljen, egy nagylelkű testvér' bajnoktettét megkoronázza, 's saját szerencsénket alkossa? Barátim, kiktől nem érdemeltem hogy barátim légyenek, de a' kik barátim, mert a' rénynek mellyhez visszafordúlok, barátjai; egyesítsétek kéréseimet az enyémmel! – Maríe! *letérdel előtte*. Maríe! nem ismered e már szavamat? nem érted e szívemnek rezgését? Maríe! Maríe!

Maríe. O Clavígo!

Clavígo *felszökik*, 's *elborítja kezeit égő csókjaival*. Megbocsát nekem! szeret! – *Guilbertet és Buencot ölelvén*. Még szeret. Oh Maríe! szívem mondotta ezt nekem! Lábaihoz vethetém vala magamat, bánatomat némán sírhatám vala ki, 's te engem szó nélkül is megértettél volna, a' hogy' én szó nélkül veszem itt bocsánatodat. Nem! szíveinknek szoros rokonságok meg nem szakadt; nem! még úgy értik egymást mint egykor midőn csak intésre sem vala szükség a' legbelsőbb mozdulatokat is közleni egymással. Maríe! – Maríe! – Maríe!

Beaumarchais *fellép*.

Hah!

Clavígo *Beaumarchais felé röpkölvén*. Öcsém! testvérem!

Beaumarchais *Marie*hoz. Megbocsátasz neki?
 Marie. Eressz! eresszetek! Minden érzékem elhagy.

Elviszik.

Beaumarchais. Megbocsátott neki?

Buenco. Úgy látszik.

Beaumarchais *Clavígó*hoz. Nem érdemled szerencsédet.

Sophie *vissza jövén Mariétól*. Megbocsát neki. Eggy egész könyözön szakada szeméből. Távozzék-el, ezt fuldoklotta, hogy magamhoz térhessek; én neki megbocsátok. – Ah néné! ezt veté továbbád mellé nyakamba rogyott, honnan tudja ő hogy én őtet végtelenül szeretem?

Clavígo *Sophienak kezeit csókolván*. Nincs boldogabb teremts a' nap alatt! – *Beaumarchais*hez. Barátom! sógorom!

Beaumarchais *megöleli*. Egész szívvel lélekkel tehát! – noha kénytelen vagyok ki mondani hogy még nem szerethetlek. – Igy eggyek vagyunk 's feledve minden. – Az írás mellyet adál, imhol az. *Kiveszi zsebkönyvéből, megszakasztja 's Clavígónak nyújtja.*

Clavígo. Tiétek! holtig tiétek.

Sophie *Clavígó*hoz. Kérlek, távozzál-el hogy szavadat meg ne hallja, hogy magához térhessen.

Clavígo *sorban öleli őket*. Isten veletek! – Ezer csókot az angyalnak.

el.

Beaumarchais. Ám legyen hát! – ámbár óhajtanám hogy másképen volna. – *mosolygva*. De ugyan jó szívü teremts az illy bohó kis leány! – Hanem lehetetlen eltitkolnom, barátim, hogy a' Követ is egyenesen azt óhajtotta, azt tanácslotta³⁷, hogy Marie neki bocsátana-meg, 's e' kedvetlenségnek vetne véget az öszvekelés.

Guilbert. Magam is éledni kezdek.

Buenco. Elfogadátok és így Isten veletek. Engem meg nem láttok többé.

Beaumarchais. Uram!

Guilbert. Buenco!

Buenco. A' mint nektek tetszik! Én részemről őtet ítélet napig fogom gyűlölni, 's meglátjátok kivel tevétek-fel.

Megyen.

Guilbert. Bús bagoly! 'S idővel még is reá hagyja venni magát ha majd látni fogja hogy jól megyen.

Beaumarchais. Azzal a' papirossal csakugyan nem kell vala hirtelenkednem.

Guilbert. Ne, ne! Minden jól van! –

El.

³⁷ óhajtotta. azt tanácslotta

NEGYEDIK AKT.

Clavígo' lakása.
Carlosz *egyedül*.

Dicséretes dolog hogy annak a' ki vesztegetés vagy valamely más bolondság által gyanút támaszt esze föl, gyámot ad az Igazgatás. Ha ezt a' Felsőség teszi mellynek külömben nem igen sok gondja vagy reánk: miért ne tegyük mi barátinkkal? – Clavígo, te veszedelmes állapotban lebegsz! Még nem fogyott-el reményem. És, ha csak felényi hajlékonyságod vagy is mint egyébkor, most vagy ideje félre-rántani egy bolondság elől melly érzékeny és heves karaktered mellett, éltednek gyötrelme lenne, 's idő előtt sírba taszítana. – Jó.

Clavígo *elmerülve*.

Jó napot, Carlosz!

Carlosz. Egy kinyögött, alig-érthető jó-napot! – Illy húmorral jössz mátkádtól?

Clavígo. Az angyal! Ők a' szeretetre legméltóbb halandók.

Carlosz. Annyira talán csak nem sietsz a' menyegzővel hogy az ember egy ruhát tűzethessen reá?

Clavígo. Azok a' te tréfáid! A' mi menyegzőnken nem fognak tűzött ruhák paradirozni.

Carlosz. Meghinném.

Clavígo. A' magunkon való öröm 's a' barátság' harmoníje lesz egész pompánk.

Carlosz. Csendes parányi menyegzőt csinálsz; – nem?

Clavígo. Mint azokhoz illik a' kik érzik hogy boldogságok önn-magokban vagy.

Carlosz. Illy környülmények közt azt nem teszed rosszúl.

Clavígo. Környülmények közt? – Mit értesz e' szón?

Carlosz. A' mint a' dolog áll meg' fekszik meg' van.

Clavígo. Hallok, Carlosz, én e' tartózkodás'-tónját barátok közt nem tűrhetem. Te e' házasságot nem javallod, az előttem tudva van. Mind a' mellett ha valamit ellene mondani akarsz, mondani tudsz, mondd-ki nyilván. Hogy' van hát a' dolog? hogy' fekszik hát?

Carlosz. Több rendes és váratlan esetet is lát az ember ez árnyékvilágon; 's az koránt sem volna ám jó, ha minden úgy menne a' hogy' illik. Úgy az ember nem tudna min csudálkozni, nem tudná min öszveütni fejét, 's a' kisded társaságokban nem volna mit megszóllani.

Clavígo. A' nélkül ugyan meg nem esik; azt magam látom.

Carlosz. A' Clavígo' menyegzője? – Meghinném! – Ha majd a' sok Madridi leány a' ki még mindég reméli hogy elveszed, a' ki még mindég vár, 's megérti hogy neki e' tréfát játszottad!

Clavígo. Az egyszer nincs külömben.

Carlosz. Különös! Ritkán láttam embert a' ki az asszonyok körül illy szapora illy közönséges szerencsét csináljon mint te. Nincs rend mellyben sok derék gyermek nem csinálgatná projektjeit hogy tégedet miképen tehessen magáévá. Eggyike szépségére támaszkodik, ez gazdagságára, születésére, amaz elmésségére, rokonira. Mi nyájasságokat nem pazarlanak reám temiattad! Mert azt szerencsét sem e' szép pisze orrnak, sem e' szalmaszekér főnek, sem ismeretes asszony gyűlölésemnek nem kell, úgy vélném, köszönnöm.

Clavígo. Kötődöl.

Carlosz. Ha kezemben már sok világos megkérés nem volt, olly tele a' sok orthográphi vétkecskéekkel mint a' legoriginálabb levele egy parányi betűrontó fejr szép kacsónak! – tudnád, hány piros-pozsgás Duenna került ez úton körmeim közzé!

Clavígo. 'S te nekem nem szóllál!

Carlosz. Mert nem láttam méltónak hogy eggyikével is elfoglaltassd magadat. – O Clavígo, a' te javad nekem mindég úgy szívémen feküdt mint az önn-magamé. Nincs kívüled barátom; előttem szenvedhetetlenekké lettek az emberek, 's íme te is az kezdesz lenni.

Clavígo. Kérlek, nyugtassd-meg magad'.

Carlosz. Égessd földig valakinek házát³⁸ mellyen tíz év olta épít, 's küldj barátot hozzá hogy az vígasztalja keresztyén békeséges-tűréssel. – Nincs esze a' ki magát más miatt interessálja; nem érdemlik az emberek.

Clavígo. A' fekete szellem üle-meg?

Carlosz. Ha háborgat, kinek kell egyébnak köszönnöm mint neked? Gyakorta így szóllék magamhoz: Minek neki most a' leg fényesbb házasság is? neki egy mindennapi emberkének már elég messzére ment, de talentomai 's tudományai mellett nem maradhat az a' mi most. – Plánjaimat megcsináltam. Kevés ember van olly elszánt és hajlékony, olly csupa tűz és még is merő munkásság. Ő a' szolgálatnak minden ágazatin kész ember; mint Archiváriusz hirtelen' széles ismereteket gyűjthet, szükségessé fogja magát tehetni, 's hagyj történni, egy változást, Minister lesz.

Clavígo. Valót szóllván, ezek nekem álmaim voltak.

Carlosz. Álmaid? A' melly bizonyosan felérek a' toronyba ha olly feltétellel megyek neki hogy abba nem hagyom míg fel nem jutok, olly bizonyosan meg fogtál volna győzni minden akadályt. 'S így nem törtem volna azon magamat a' mi még hátra volt volna. Hazulról nincs birtokod. Annál jobb! az gondosabbá tett volna beszerezni, szemesebbé megtartani. 'S osztán a' ki vám mellett ül 's még is szárazon marad, fa-jankó a' neve. 'S akarnám tudni, miért ne tartoznék az ország a' Ministernek adóval ha a' Királynak tartozik? Ez nevét adja ide, amaz erejét. – 'S mikor ezekkel így kész voltam, körülnéztem magamat, hol lelnék neked valami okos partiet. Nem kevés csillogó ház ötlött eszembe melly fénytlen születésedre örömet hunyt volna szemet; láttam némelly gazdagot is melly kész volt volna erszényét ide nyújtani, 's rangod' költségeit örömmel vállalta volna magára azon szerencséért hogy a' második király' ragyogásában osztozhasson – 's te íme...

³⁸ házát

Clavígo. Igazságtalan vagy; nagyon alá nyomod mostani álltomat. 'S azt véded hogy többé nem fogom magamat előtolhatni? hogy nem fogok még több lépéseket tehetni-előre?

Carlosz. Kincsem! törd-ki te a' fakadó palánt' szívét, sarjazhat azután, lövellheti a' legbujább növényeket; egy bokros, gallyas szép fiatal az, igen is, lehet; de az első fakadás' királyi felszőkellete örökre oda van! – Osztan azt se hidd hogy e' házasságot az Udvarnál csendes vérrel fogják nézni. Feleded kik tanácslották hogy vess véget ismeret-ségednek Maríével? feleded ki adá azt az eszes gondolatot hogy őtet hagyd oda? Ujaimon számláljam-elő?

Clavígo. Annak képzelte hogy lépésem olly keveseknél fog találni javalást, magamat is sokat elgyötrött.

Carlosz. Keveseknél? Senkinél! higyj nekem, senkinél! – 'S hatalmas barátid ne vegyék balúl hogy magadat hírek, tanácsok nélkül úgy lököd oda mint a' bohó gyermek a' pénzt férges mogyoróért?

Clavígo. Ez alacsony, Carlosz! ez nagyítva van!

Carlosz. Egy vonással sincs. Mert ha valaki szerelemből bakfittyet vet, jó, azt ő lássa. Szobaleánykát venni-el, mert szép mint az angyal! – az illyet minden neveti, és még is irigylik az emberek.

Clavígo. Az emberek! 's mindég az emberek!

Carlosz. Tudod hogy én magamat kevésbé függesztem-fel a' mások' ítéletétől; azonban örökké való hogy a' ki másokért nem tesz, magáért nem tesz; 's ha az emberek nem bámulnak, nem irigyelnek, nem is vagy szerencsés.

Clavígo. A' világ külfényről ítél. Oh! a' kinek a' Maríe' szíve jut birtokul méltó tárgya az irigylésnek.

Carlosz. Hallod e, Clavígo? a' dolog látszik is annak a' micsoda. De való, így gondolkodtam gyakran magamban hogy azok rejtett tulajdonok lehetnek a' mik szerencsédet irigyelhetővé csinálják; mert a' mit az ember így a' maga szemével lát, így a' mindennapi eszével megfoghat...

Clavígo. Megeskél hogy földig rontasz?

Carlosz. Hogyan történhetett az? így fogják kérdeni a' városban. Ah! ah! hogyan történhetett az? kérdik majd az Udvarnál. Az Istenért! hogyan történhetett az? Hiszen ő szegény, nincs születése! ha Clavigónak egy kis románkája nem volt volna vele, azt sem tudná az ember hogy él. – Ugy mondják, rendes, módos, elmés! – Ki fog azért valakit elvenni? Az oda van az első hetekben. – Ah! mondja majd egy; azt mondják, szép, kellemes, gyönyörű...

Clavígo *megzavarodik; mély sóhajtást szalaszt-el.* Ah!

Carlosz. – Szép? – Oh, mond egy nyelvpritty, csak mint a' legtöbbek. Hat eszten-deje hogy nem láttam. – Hat esztendő sokat elváltoztat! felel barátnéja. – Lessük-ki mikor produkálni fogja! mond a' harmadik. 'S sugnak, bugnak, tudakozódnak, nézetik, kimennek kedvéért, 's várják, 's minden azt forgatja elméjében hogy mint lépdele előfelé a' kevély Clavígo, ki eddig nyilván soha nem jelent-meg hogy deli, fennszemöldü spanyol Duenna ne függött volna triumphban karjain, kinek tele begye, égő orczája 's lángoló szemei az egész világtól ezt látszattak tudakolni: Nem vagyok e érdemes illy vezetőre? és a' ki elhittségében ruhájának selyem vitorláját magasan eresztette szélnek hogy jelenése tetszetősbbe tétethessék. 'S imhol érkezik a' várt Uraság, 's szó minden-

nek elakad szájában. Imhol jó egy parányi, biczegő, horpadt-szemű francia-leányzóval kinek minden ízéből a' hektika néz-ki, bár halálszínét fehérrel és pirossal vakolgatja is. – O Clavígo! még meg kell csábulnom ha a' sok szájtató meg-megkap, el-elkérdez, el-elquestionál, 's nem akarja megfogni tudni...

Clavígo *megkapja kezét*. Carlószom! Kedvesem! Rettenetes állapotban forgok. Meg kell vallanom, elijedtem a' hogy' megláttam. Egészen oda van, elsárgult, elfonnyadt. Oh, az mind az én istentelenségem...

Carlosz. Gyermekségek! bohóságok! Régen kehes volt még minekelőtte vele elkezdéd játszani a' románt. Eleget mondtam, tudod... De nektek szerelmeseknek sem szemetek sem orrotok. – Clavígo, ez szörnyű eset! Így feledni mindent, mindent! Beteg asszonyt vonni nyakadra, kí házadba pestist hoz, hogy gyermeked, unokád úgy hal-ki mint a' koldus-mécs. – 'S a' ki egy nagy törzs' atyja lehetett vala, melly talán még – Mondom, még elvész az eszem belé!

Clavígo. Carlosz, mit mondjak, mit érzettem mikor megláttam. Szívem, az első szédülésben, röpiült felé. De ah, midőn az elmúlt, látása szánást, mély szánást – igen is, azt támaszta bennem: de szerelmet? – Ah, úgy volt mintha örömeim' teljében a' halál' hideg keze suhant volna végig nyakamon! Erővel akartam víg lenni, erővel a' boldogot, az örvendőt játszodtam volna – nem lehetett! minden mozdultom, minden hangom elárulta az erőltetést. Ha nem voltak volna olly igen magokon kívül, meg fogták volna sejtteni.

Carlosz. Pokloknak minden ördögei! 's te mind e' mellett elveszed?

Clavígo *magába-sülyyedve*³⁹ áll 's hallgatja.

Carlosz. Oda vagy! örökre, örökre oda vagy! Isten veled! Eressz 's hagyj mindent felednem, hagy megvakulásodon támadt bosszuságomat magányos szomor napjaimmal együtt kikáromkodnom! – Hahh! illy gyalázatot ejteni magadon! magadat illy nevetségbe keverni! – 'S ha még is gyönyört vásárlottál volna általa, valamelly szenvedelmet! Nyílt szemmel vonni nyavalyát magadra, melly, míg egy részről bel erődet emészt, más részről megvetetté tesz minden előt!

Clavígo. Carlosz! Carlosz!

Carlosz. Ne hágtál volna fel inkább, hogy ne lehetett volna esned! – Minő szemekkel fogják ezt majd nézni! – Itt a' bátyja, így szóllanak majd; mennykő egy fattyúnak kell lennie zsákba bútatá a' mi vitézünket; nem volt annyi bátorsága hogy szemébe meresse szemét. – Hm! így szóllanak majd ezek a' czangár Grófocskák; megtetszik hogy nem Gavallér. – Teringettét! kiált egy harmadik 's szemébe nyomja a' kalapot; velem kötött volna ki az illyen amollyan! 's egyet csap bendőjén – egy kolonc ki csak arra sem méltó hogy istálódba fogadd.

Clavígo *felegyenesedik, Carloszra függeszti szemeit, kezét neki nyújtja, mellyet ez tűzzel ragad-meg*.

Carlosz. Bátorodjál neki, barátom! szánd-el magad'! Lássad, félre teszek mindent, 's ezt mondom: Itt két különböző tanács két serpenyőben. Vagy elveszed Mariét, 's szerencsédet egy nyugalmas fénytelen életben, a' házi csend' örömei között leled, vagy előbbre viszed futásodat a' ragyogás' pályáján a' cél felé. – Félre teszek mindent, 's ezt

³⁹ *magába-sülyyedve*

mondom: Elállott a' nyelv, a' serpenyők többé nem inganak, választásodtól függ egyedül melyíke szálljon alá. Válasszd a' melyíke tetszik, de – válassz! Nincs nyomorúbb portéka a' világon mint a' határozatlan ember ki két érzés között lebeg, 's mind kettejét szeretné egyesíteni, 's nem látja hogy semmi egyéb nem egyesítheti azon kétségnél mely szívét hányja, gyötri. Rajta, nyujtsd jobbodat Maríenak, tedd a' mit a' becsület kíván, a' mi ahhoz illik a' ki élete' szerencsáját kész adott szavának feláldozni, a' ki tartozásnak nézi jóvá tenni a' mit elrontott, és a' ki óhajításainak 's erejének körét nem terjesztette továbbra annál hogy helyre hozza a' mit elrontott: – 's így bánván, éld a' fénytelen nyugalom' édes boldogságát, a' gyengélkedő lelkisméret' javallásait, 's mind azon szerencsét mellyet azok tesznek magokéva kik tulajdon szerencséjeket alkották és az azokéit kik hozzájuk tartoznak. Szánd erre magadat, Clavígo, 's azt fogom mondani: becsületes, jó ember vagy.

Clavígo. Egy szikráját a' te erődnek, Carlosz!

Carlosz. Az benned alszik, 's addig fúvok míg lángokat vet. – A' más oldalon nézzd a' fényt, a' nagyságot, melly reád vár. Nem festem azt elődbe poetai nagyító színekkel: fessd ki azt azon elevenséggel a' hogy' lelked előtt lebege míg agyadat meg nem zavarta az a' francia fiatal fergeteg. De ez úton is légy egész ember, Clavígo, 's ne pislogj jobbra, balra. Bár⁴⁰ kiterjedhetne lelked! bár elboríthatna, leverhetne azon nagy érzés' bizonyossága hogy a' rend-kívül való emberek épen abban is rend-kívül valók hogy kötelességeik különböznek a' közönséges emberekétől; és hogy a' ki egy nagy Egészen végigné, kormányoz és fenntart, nem vádolja magát hogy nem gondola apróságokkal, holmi kicsinységeket az Egész javának feláldozott. Teszi ezt a' Teremtő a' maga alkotásaiban, teszi az országlásban az Uralkodó: miért ne mi, hogy hozzájuk hasonlítsunk?

Clavígo. Carlosz, én kisdéd ember vagyok!

Carlosz. Nem vagyunk kicsinyek ha a' körülmények bajt vonnak felinkbe; akkor vagyunk azok ha magunkat velek öszvegázoltatjuk. Még egy lélegzést, Clavígo, 's magadnál vagy. Rázzd le magadról egy érzés' rongyait melly most már úgy nem illik reád mint az a' szürke libernyák nem, és az a' hunnyáskodó kép mellyel Madridba érkezél. A' mit értted ez a' leány teve, azt te neki régen leszolgáltad; azt pedig hogy neki köszönheted az első szerencsés elfogadtatást a' Publicum előtt – oh, egy más ugyan azt 's többet is tett volna társalkodásod' örömeiért, 's nem csinálna ennyi kívánságokat! 'S juthatna e olly balgatagság fejedbe hogy birtokod' felét azon Mesterednek add kinél harminc esztendő előtt az ábécét tanultad? – Clavígo – hát?

Clavígo. Igen, Carlosz! Meglehet hogy általában igazod van; de miként búvjunk ki e' zavarból? Ezt mondd, ezt mutassd, ha tudod, 's úgy szóllj.

Carlosz. Jó! De tehát akarod?

Clavígo. Csináld hogy akarhassam 's fogom akarni. Nincs eszem magamnak; legyen neked az én számomra is.

Carlosz. Rajta tehát. Mindeneknek-előtte Ő Uraságát egy bizonyos kimutatandó helyre idézed, 's meztelen karddal veszed-vissza az írást mellyet neki gondatlanul 's általa kényszerítve, adtál volt.

⁴⁰ balra, Bár

Clavígo. Hiszen az kezemben vagyok; eltépve adá-vissza ő maga.

Carlosz. Derék! igen derék! A' lépés téve van, 's te itt papoltatod az embert! – Tehát fogjuk röviden! Azt fogod neki írni egész phlegmával hogy nem látod jónak elvenni kedves hűgát; ha érteni akarja miért nem, tessék neki a' jövő éjjel egy barátja' társaságában 's ollynemű fegyverrel a' millyen leginkább lesz kénye szerént, itt 's itt megjelennie, 's punctum mellé. – Jer, Clavígo! írd meg mingyárt. Én Secondántod vagyok, 's ördögnek kellene lenni bőrébe'...

Clavígo *író-asztala felé indul.*

Carlosz. Nem úgy, Clavígo; még egy szót. – Ha jól megfontolom, az tőlem ostoba szó vala. Kik vagyunk mi hogy egy ilyen neki-dühödött fiúval teszünk-fel? Mi érdemli azt őbenne hogy ötet magunkkal egy sorba állítsuk? – És így halld: Hát ha beadom az Urfit hogy lopva jött Madridba, hogy ál név alatt 's bérelt társsal furta magát hozzád; hogy elébb nyájas beszéllgetés által megtéveszte, azután hirtelen' megtámadá, 's mesterséges szökdelésekkel tőled egy csúfos declarátiót csikara-ki, 's azt mostan már elszórni szándékozik? Ez nyakát szegi. Meglátja mit teszen spanyolt háborítani-meg polgári nyugalmaiban.

Clavígo. Igazod van.

Carlosz. De hát ha, míg a' per lefoly, a' bizonyost játszanánk az Urfival? – mert ki tudja, mit nem kezdhet?

Clavígo. Értelek, 's annak ismerlek a' ki az effélét elsüti ha hozzá fog.

Carlosz. Az volna még! ha én, ki huszonöt esztendeje hogy együtt biczegélek, ki ott valék midőn az emberek' elsőjének egymást érve hömpörgött-alá homlokáról a' kínveréjték, csak ezt sem tudnám! – Te hát szabad kezét engedsz nekem, 's így nem szükség hogy legkisebbet írj vagy csinálj. – A' ki bátyám-uramat hívesbe dugatja, egy kis pantomím által azt kívánja jelenten hogy nincs kedve elvenni hűgom-asszonyt.

Clavígo. Nem, Carlosz! Érjen a' mi akar, azt el nem nézhetem, azt elnézni soha nem fogom. Beaumarchais érdemes ember, 's igazságos ügye miatt nem senyved tömlöczben. Egyebet, Carlosz, ha tudsz!

Carlosz. Pah! pah! gyermekségek! Hiszen mi a' jó embert meg nem esszük; alkalmas quartélykát csinálunk neki, 's lessz mit ennie, innia. 'S sokáig úgy sem tarthat' mert, ha majd látni fogja hogy tréfája el nem sült, ellohad ez a' theáteri tűz, 's hunnyász-kodva csúsz a' kereszthez, 's arra megyen nyakra-főre a' merre jött, 's még nagy alázatosan megköszöni ha hűgának valami kevés esztendeit kivetni méltóztatol; a' minél, a' mint látszik, nem is keres egyebet.

Clavígo. Legyen hát! de kikötöm hogy vele szépen bánj.

Carlosz. Bízsd reám magad! – De még egyet. Nem tudja az ember miként fecsegődik-ki, mint kaphat szelet a' ficzkó, 's még reád tör, 's oda minden. Azért hagyd-el házatad hogy egy lélek se tudja hova levél. Csak a' legszükségesebbet pakkoltassd-össze. Egy kalauzt adok melléd ki olly helyre vezet hogy a' Szent-Hermandád sem akad nyomodba. Nekem mindég készen egy két ilyen egérlyukam. – Maradj békével!

Clavígo. Szerencsével, Carlosz!

Carlosz. Bátran! vígan! ha keresztelesünk rajta, egy jó estvét kell csinálnunk.

Guilbert' lakása.

Sophie Guilbert. Marie Beaumarchais *munkával*.

Marie. Buenco illy hévvel távozott-el?

Sophie. Várhatál egyebet? Ég éretted; 's miként állhatta volna ki annak jelenlétét a' kit kétszeresen kénytelen gyűlölni?

Marie. Ő a' legérdemesbb polgár a' kit ismerek. – *Munkáját mutatván*. Ezt talán így csinálom. Beöltöm itt 's itt felhúszom; úgy tetszik, jól fog állani.

Sophie. Igen jól. Én pedig paille-szint vonok főkötőmbe. Nekem egy szín sem áll jobban. – Mosolyogsz?

Marie. Önn-magamat! Mi leányok csudálatos nemzet vagyunk; alig emelítjük megint fejünket, 's gondunk mingyárt megint pántlika mingyárt megint bodor.

Sophie. Azt ugyan te magadra nem mondhatod. Miolta elhagyott vala Clavígo, semmi nem tudta csinálni örömedet.

Marie *megretten, 's az ajtó felé tekint*.

Sophie. Mi lele téged?

Marie. Azt hittem, valaki jó. Ah, a' szegény beteg szívem! Oh, még megöl. Érezd mint döbög e' hiu ijedségben.

Sophie. Légy nyugtan. – Marie te sápadsz? Kérlek, Marie!

Marie *mellyéhez vivén úját*. Itt úgy megszur! itt úgy megnyilallik. Meglátod, még megöl.

Sophie:⁴¹ Kíméld magadat, Marie!

Marie. Én boldogtalan együgyű kis leány vagyok. Öröm és bánat minden erőjökkel rohantanak nyomoru életemre. Mondom neked, csak fél öröm újabbi birtoka. Nem soká fogom élni örömeimet karjai között – talán épen nem!

Sophie:⁴² Mariem! édes egyetlenem! Az illy tűnődésekkel önn-magad vagy magadnak gyilkosa.

Marie. Miért csalogassam magamat?

Sophie. Ifju vagy, szerencsés vagy, mindent remélhetsz.

Marie. Remélhetek? Oh, igen; a' remény, az az egy balzamja az életnek, néha le-cseppen szívembe. Ifjonti víg álmok lebegnek előttem, 's körülölelik szeretett alakját annak a' hasonlíthatatlannak a' ki íme megint enyém! – Oh Sophie, melly kedves, melly szeretetre-méltó ő! Miolta nem láttam – nem tudom melly szóval mondjam-ki, – lelkének mind azon nagy tulajdonai mellyek egykor mint valamely bimbóban szemérmesen fekvének benne, előfeszlettenek. Azolta férjfivá lett, 's e' tiszta önn-érzéssel mellyben fellép, melly olly egészen ment minden kevélységtől, hiuságtól, e' csendes nagysággal minden szívet el kell bájолnia. – 'S most ő leszen enyém? – Nem, Sophie, én őtet nem érdemlettem, – most még inkább nem érdemlem.

Sophie. Örvendj hogy tiéd, 's légy szerencsés. – A' bátyád –

Beaumarchais jó.

Hol Guilbert?

Sophie. Már régen oda van; nem fog soká múlathatni.

Marie. Bátyám, mi lelt? – *felugrik, 's nyakába borul*. Mi lelt, bátyám? mi bajod?

⁴¹ Sophie,

⁴² Sophie-

Beaumarchais. Semmi; hagyj, édes Mariém!

Marie. Ha a' te édes Mariéd vagyok, szólj, mi fekszik szíveden?

Sophie. Eresszd. Szokások a' férjfiaknak ábrázokat csinálni, ha nincs is ok reá.

Marie. Nem, nem! Én a' te képedet nem rég olta ismerem, de az festi nekem minden érzéseidet; én már minden érzéseit olvasom e' meg nem romlott, e' titkolni nem tudó, szép léleknek homlokodról. Téged valami ért; kérlek, ne titkolódjál; mondd-ki mi bajod?

Beaumarchais. Semmi, édeseim! úgy hiszem, nem több mint semmi. – Clavígo

—

Marie. Mit Clavígo?⁴³

Beaumarchais. Clavígótól jövök – nincs.

Sophie. 'S ez zavara-meg?

Beaumarchais. Kapusa azt mondja, elúta; senki nem tudja, hova, senki nem tudja mennyi időre. – Ha eltagadná magát! ha valóan elúta! Minek azt? miért azt?

Marie. Várjuk csendesesen.

Beaumarchais. Nyelved hazud. – Hahh sápadt orczáid, minden tetemed' rengése, minden mozdulatid azt kiáltják hogy nem várhatod. – Marie! *hevesen szorítja magához.* E'⁴⁴ döbögő hánykódó szíven eskem neked, halld ezt, bosszúnak Istene! halljátok ezt minden Szentjei! megléssz bosszulva, hahogy – megkábúlok midőn képzelem – hahogy megint elpártolt volna, hahogy másod ízben szegi-meg a' legszentebb fogadást, 's inségünkben még ingerelni mer. Nem! nem meri! nem merheti! Lehetetlen hogy merje! – Húgom, bosszút, oh! bosszút állok értted!

Sophie. Koránti készültek, szükségtelen heveség! – Öcsém, könyörülj e' szegény beteg gyermekén!

Marie *leül.*

Sophie. Mi bajod, Marie? ájulni akarsz?

Marie. Nem, nem, De te mingyárt el is ijedsz.

Sophie *szaglót nyújt.* Fogd ez üveget.

Marie. Minek? – De add.

Beaumarchais. Hol Guilbert? Hol Buenco? – Küldj értek, néném. – *Sophie el.* – Mint vagy, Marie?

Marie. Jól, tűrhetően. 'S te, bátyám, úgy hiszed...?

Beaumarchais. Mit, kedves? Mit?

Marie. Ah!

Beaumarchais. Lélegzeted elfogódott.

Marie. E' kibeszéllhetetlen dobogás fogta-el.

Beaumarchais. Mivel élsz? Van könnyítőd?

Marie. Eggyet ismerek. Rég olta kérem Istentől.

Beaumarchais. Megkapod, Marie! megkapod! 's úgy hiszem, az én kezemből.

Marie. Jó, bátyám!

Sophie. *vissza.*

Egy Kurír épen most hozza e' levelet. Aranjuezből jön.

⁴³ Clavígo I

⁴⁴ *magához.* e'

Beaumarchais. Irás, pecsét Követünké.

Sophie. Kértem, szállana-le, 's venne frísítót. Nem akart; hogy sok depéchei vannak.

Marie. Néném, nem küldenéd Orvosért a' leányt?

Sophie. Rosszúl érzed magadat? – Szent Isten! Marie, mi lert?

Marie. Elrémiszt, hogy végre egy ital vizet sem fogok kérni merni. – Sophie! – Bátyám! – mi áll a' levélben? Nézzd mint reszket! mint lesz oda!

Sophie. Öcsém! kedves öcsém!

Beaumarchais *szótlán' veti magát egy székbe, 's elejti a' levelet.*⁴⁵

Sophie. Öcsém! – *felveszi a' levelet 's olvassa.*

Marie. Hagyd nekem is! Látnom kell – *fel akar kelni* – Jaj! érzem! Ez az utolsó – Néném, irgalomból, a' végső, a' halálos dőfést! – Megint elpártol!

Beaumarchais *felszökve.* Elpártol! – *megcsapja homlokát.* Itt! itt! Megtompulva, bután áll lelkem előtt minden, mintha mennykő zúzta volna össze érzékeimet. – Marie! Marie! meg vagy csalsa! – 'S én itt állok! – Mít? – hova? – Nem látok semmit! semmit! Semmi utat, semmi nyílást! – *visszaroggyan.*

Guilbert *jön.*

Sophie. Guilbert, segély! oda vagyunk! Segély! oda vagyunk!

Guilbert. Sophie!

Sophie. Olvassd! olvassd! A' Követ jelenti az öcsémnek hogy Clavígo vádat teve ellene hogy magát ál név alatt fúrta hozzá, hogy ágyában pisztolt szegze mellýének, 's kényszerítette hogy magáról egy gyalázatos declarációt adjon; és ha hírtelen' útnak nem indul, Spanyol-országot mingyárt itt nem hagyja, tömlöczbe fogják vonszolni, honnan kiszabadítani a' Követnek minden igyekezete 's tekintete mellett itt csaknem lehetetlen lesz.

Beaumarchais *fellobbanva.* Vonszoljanak! oh vonszoljanak! de hidegűlő testétől! de onnan hol égő bosszúmat párázó vérében oltom-el. – Hahh! mint ég, mint lángol bennem ez irtóztató, e' dühös szomj az ő vére után! – Hála tenéked, mennybeli Isten, ki az embernek tüzes kínjai, elviselhetetlen kínjai' közepette is enyhűlést nyújtasz és könnyebbedést! – Mint égeti mellyemnek minden részét ez az irtóztatós bosszu! az önn-magam' özsverontásomból, e' buta habzásból mint ragad-ki, mint ragad magamon felül az a' dicső szép érzés, az a' nyugtot nem engedő vérsomj! – Vért! Vért! – Mint vagyok megkönyebbedve! mint vágy minden bennem, minden! megkapni őtet! özszvezúzni, özsveroccsantani!

Sophie. Rettenetes vagy!

Beaumarchais. Annál jobb! – Nem, nem kell vas! nem kell fegyver! E' kézzel marczonglom-meg – hogy enyém legyen az öröm, egészen enyém az érzés: ÉN öltem-meg!

Marie. A' szívem! a' szívem!

Beaumarchais. Leány, nem tudalak megmenteni, de legalább bosszulva léssz. Nyoma után indulok mint az eb a' vadé után: fogaim vágyva vágnak húsára, ínyem vágyva vágy véreire. – Mi ez? vérengző fene vaddá lettem e? Minden eremben forr,

⁴⁵ a' levelet

minden ízemben buzog a' kívánság reá rohanni. Halálíg gyűlölném a' ki méreggel ölné-
el előlem a' ki előlem gyilkos vassal szúrná-le⁴⁶. O Guilbert! jer, vezess nyomába! – Hol
Buenco? Jertek, űzzük, míg reátalálunk.

Guilbert. Szökj! szökj!

Marie. Menj, bátyám!

Sophie. Guilbert, vond félre innen! megöli a' szegény beteget.

Buenco jön.

El innen, Uram! el! hamar el! Nem megmondtam e hogy így járunk? Alattomban
szemmel tartottam mindent. Útnak hamar! Ezer szem vigyáz reád; mindenhol keres-
nek. Oda vagy ha tüstént nem távozol.

Beaumarchais. Nem én. – Hol Clavígo?

Buenco. Nem tudom.

Beaumarchais. Tudod! – térden kérlek, felelj – mondd-meg, valld-meg: hol van?

Sophie. Az Istenért, Buenco!

Marie. Oda vagyok! oda vagyok! – *eldől*. Clavígo!

Sophie. Jaj nekünk! oda van!

Marie. Mennynek Istene, ne hagyj benünket! – Menj, bátyám! menj! menj! menj!

Beaumarchais *térdre hull előtte. Marie többé magához nem tud térni*. Téged hagyni-
el! Téged hagyjalak-el?

Sophie. Maradj tehát, 's ronts-össze mindnyájunkat a' hogy' ezt itt megöled. Oda
vagy, édes Marie! Téged bátyád öle-meg!

Beaumarchais. Várj, néném!

Sophie *fulánkkal*. Segéllő! bosszúló! – Segélyj magadon.

Beaumarchais. Érdemlem ezt?

Sophie. Add-vissza ötöt, 's úgy osztán menj tömlöczödbe, menj hóhérpolczra, vé-
redet kiönteni – de add-vissza ötöt nekem!

Beaumarchais. Sophie!

Sophie. Ha pedig oda van – ha megholt – tartsd-meg nekünk magadat! – *megöleli*.
Öcsém, tartsd-meg magadat nekünk! atyánknak! – Marie kiszzenvedte⁴⁷ a' magáét, 's
eggy Isten él az egekben, hagyd annak a' bosszút.

Buenco. El innen! el, hamar! Jöjön az Úr, én elrejttem, míg az országból
kiillanthatunk.

Beaumarchais *Mariera ömöl 's elborítja csókjaival*. Húgom! – *félre rántják. Megöleli*
Sophiet. Ez kifeslik karjaiból. Mariet elviszik, 's Beaumarchais és Buenco együtt mennek.

Guilbert. Az Orvos.

Sophie visszatér azon szobából hova a' Megholtat vitték. Késő! Oda van! oda van!

Guilbert. Kérem az Urat, tekintse. – Lehetetlen.

el.

⁴⁶ szúrnál-e.

⁴⁷ Marie. kiszzenvedte

ÖTÖDIK AKT.

A' Guilbert' háza előtt. Setét éj.

A' ház nyitva. A' kapu előtt három fekete-köpenyes ember fáklyákkal. Clavígo posztózatba leplezve, 's kardját hónja alatt tartván. Cselédje szövétnekkal világít előtte.

Clavígo. Nem megmondtam hogy kerüld ez úczát?

Cseléd. Felette nagy útat tevénk vala, pedig az Úr siet. Már közel vagyunk oda hol reánk Don Carlosz vár.

Clavígo. Fáklyák amott?

Cseléd. Temetnek. – Kérem, jöjön az Úr.

Clavígo. Maríe' lakása és temetés. – Hideg futja-el csontjaimat, Menj, tudd-meg, kit temetnek?

Cseléd *az emberek felé megyen.* Kit temettek?

Emberek. Beaumarchais Maríet.

Clavígo *eggy kőre ül, 's beburkolja*⁴⁸ *magát.*

Cseléd *vissza.* Beaumarchais Maríet temetik.

Clavígo *felpattanva.* E' nevet kelle említened, gyilkos? e' nevet melly minden velőt kicsap csontjaimból?

Cseléd. Csendesen, Uram! Jöjön az Úr! Képzelve melly veszélyben forog.

Clavígo. Pokolba veled! Én veszteg maradok.

Cseléd. O Carlosz! Oh hol akadhatok reá! Ez magán kívül van.

el.

Temetkezők, *távolra.*

Clavígo. Megholt! Maríe! megholt! Amott a' fáklyák, gyászos kísérőji. Tünetény, varázsjáték. Ijeszteni akar; tűkröt vet előmbé, hogy lássam hitetlenségem' következtetéseit 's borzadjak-meg. – Még ideje! – Még – Reszketek! szívem borzadva hűledez! – Nem, nem, Maríe! nem halsz-meg! Jövök, jövök! – Tűnjetek-el, éjjeli lelkek, kik ijesztgetve álljátok-el útamat. – A' Temetkezők *felé indul.* Tűnjetek-el! – Veszteglenek. Jaj nekem! meredt szemekkel néznek reám! Jaj nekem! ők emberek mint én. – Tehát való! – Való? – 'S meg tudod fogni? – Oda van! Nincsen többé! – Az éjfélnék minden borzasztásaival rohan reám e' gondolat: Nincsen többé! – Ím lábaidnál fekszik az eltaposott rózsza – te pedig – Isten! könyörül rajtam a' te egeidben! – én öltem-meg őtet – Rejteztek-el, csillagok! ne pillantsatok-alá! ti, kik olly sok ízben látátok az istentelent a' legboldogabb örömek közt hagyni-el ama' küszöbököt; kik látátok mint andalga ének és lantzengés alatt arany phantasiákban végig az úczákon, 's mint ébresztgette a' csendes ablakrostély megett figyelő leány' szívében a' szerelem' legszentebb gerjedelmeit! – 'S íme jajjal töltöd-el a' házat, 's eggykor boldogságainak piacát halotti énekléssel! – Maríe! Maríe! vígy magaddal! Vígy magaddal, Maríe! – Szomor muzsika szóllal-

⁴⁸ *ül. 's beburkolja*

meg benne a' háznál. – Indulnak a' sír felé. – *Álljatok-meg! álljatok-meg! Ne szegezzétek-le! Hagyjátok még egyszer látnom! – A' ház felé indul.* – Hahh, kinek merek itt elébe lépni? kit merek iszonyu gyötrelmeiben megszólítani? barátjait e? bátyját e? kinek szívét a' legdühödtebb fájdalmak dülják. – *Muzsika ismét.* – Engem hív! engem hív! Jövök! – Melly dobogás ömöl reám! melly retteget szegez-le! – *A' muzsika harmad ízben szállal-meg 's hosszasan tart. A' fáklyák mozdulnak a' kapu előtt. Még más három Ismeretlen lép hozzájuk; sorban állanak, 's beeresztik a' menőket. Hatan a' koporsót viszik. Guilbert és Buenco mély gyászban.*

Clavígo *előlép,* Álljatok-meg!

Guibert. Melly szózat ez?

Clavígo. Álljatok-meg! – *A' Vivők megállanak.*

Buenco. Ki merészli megháborítani e' békés sereget?

Clavígo. Tegyétek-le.

Guibert. Hahh.

Buenco. Gyalázatos! Még sem szűnt e meg tehát gonoszságod? Koporsójában sem lesz e ment hitetlenség' áldozatja?

Clavígo. Hagyjatok! Ne vigyetek az elcsüggedés' dühéig; a' megkeseredtekkal veszedelmes feltenni. Látnom kell őtet. – *Leveti a' borítékot 's fedelet. – Marie fejérbe öltöztetve, 's öszvekött kezekkel. Clavígo elborzad 's visszadöbben, 's elrejtí képét.*

Buenco. Fel akarod támasztani hogy újra megöld?

Clavígo. Boldogtalan elméskedő! – Marie! – *Lerogy a' koporsó mellett.*

Beaumarchais *érkezik.*

Buenco ott hagyta. Mondják, nem holt-meg. Látnom kell, ha az ördögök ellenzenék is. Látnom kell! – Fáklyák! – *Rohanva megyen a' Temetkezők felé, meglátja a' koporsót, 's elnémulva ömöl reá. – Félre emelik. Ájulva van. Guilbert tartja.*

Clavígo *a' koporsó' túl felénél feleszmél 's emelkedik.* – Marie! – Marie!

Beaumarchais *felriadva.* Ez az ő szava volt! – Ki mondá-ki e' nevet? – Mint ömle lángoló düh minden erembe e' szó' zengésével.

Clavígo. Én vagyok!

Beaumarchais *tűzbe-kevert szemmel. Kardhoz kap. Guilbert hátráltatja*

Clavígo. Nem rettent engem szikrázó szemed, nem kardodnak hegye. Nézz ide! e' zárt szemekre nézz! e' kolcsolt kezekre!

Beaumarchais. Nekem te ezt? *Kitépi magát a' Guilbert' kezéből, Clavígónak megyen, kardra kelnek. Beaumarchais áltveri Clavígót.*

Clavígo *rogyva.* Köszönöm, sógor! öszveadsz bennünket! – *elnyúl a' koporsón.*

Beaumarchais *elrántja.* Félre e' Szenttől, kárhozatos!

Clavígo. Jaj! jaj! – *A' Vivők tartják.*

Beaumarchais. Vér? – Pillants-fel, Marie! pillants-fel! Nézzed mátkaekedet, 's úgy osztán hunyd-be szemeidet örökre! – Nézzd, mint ékesítettem-fel nyugtodnak szent helyét gyilkosodnak vérével! Hahh, mi szép, mi gyönyörű!

Sophie *jő.*

Öcsém – Isten! mi történt?

Beaumarchais. Lépj-elő, kedves, és lássd. Úgy hittem, rózsát fogok menyegzői ágyára hinteni. Elhintettem a' rózsákat, de – útjára az ég felé.

Sophie. Isten! Oda vagyunk!

Clavígo. El innen, boldogtalan! el, minekelőtte a' nap feljő. Az az Isten a' ki bosszúlónak küld, vezérelje lépéseidet! Sophíe, bocsáss-meg! Öcsém, barátim, bocsássatok-meg!

Beaumarchais. Mint oltja elcsorgó vére szívemnek lángoló minden bosszúját! mint alszik-el lesiető éltével minden dühöm! – *Clavigónak megyen.* – Vessz! Én megbocsátok.

Clavígo. Kezet reá! – 'S te is, Sophíe! – És te is! – *Buenco tétováz.*

Sophíe. Add neki, Buenco!

Clavígo. Köszönöm, Sophíe! te az én régim vagy! – Te pedig lelke az én szerelmemnek! ha még itt lebegsz körülünk, tekints-alá! nézzd ezeknek mennyei jószágokat! mondd áldásodat reá! 's bocsáss-meg te is! – Megyek! megyek! – Öcsém, mentsd-meg magad'. – Szóljatok, megbocsátott e nekem Maríe? Mint hala-meg?

Sophíe. Vég szava szerencsétlen neved volt. Búcsu nélkül vált-el tőlünk.

Clavígo. Utána megyek, 's megviszem neki a' tiéteket.

Carlosz. Cselédje.

Carlosz. Clavígo! – Gyilkos!

Clavígo. Hallj engemet, Carlosz! Imhol van áldozatja tanácsaidnak. – 'S most azon vérre melyben életem tartóztatlanul foly-el, kérlek, kényszerítlek, tartsd-meg a' sógoromat.

Carlosz. Clavígo! – A' *Cselédhez.* Mit állasz henyén? Orvosért! Orvosért!
a' Cseléd el.

Clavígo. Haszontalan igyekezetek! Tartsd-meg, véd az öcsémet! – Adj kezet reá, Carlosz. – Ezek itt nekem megbocsátottak, 's így bocsátok-meg neked én is. – Elkíséred a' szélekig, 's – ah!

Carlosz *megdobván a' földet.* Clavígo! Clavígo!

Clavígo *a' koporsó felé mász, 's megdől hozzá.* Maríe, ide kezedet! – *felbontja a' kötelékeket, 's jobbját kezébe veszi.*

Sophíe *Beaumarchaishez.* El innen, szerencsétlen! el innen! el!

Clavígo. Ime jobbomban jobbja – fagyos holt jobbja! – Maríe, te enyém vagy – örökre enyém – És még e' csókját az összekelésnek⁴⁹. Ah!

Sophíe. Hal. Szaladj, öcsém! Mentsd-meg magadat!

Beaumarchais⁵⁰ *megöleli nénjét.*

Sophíe *megölelvén Beaumarchaist, 's eggyzersmind tolja.*

⁴⁹ összekelésnek

⁵⁰ Beaumarchais

A' T E S T V É R E K.

ÉRZÉKENY-JÁTÉK,
EGGY AKTBAN.

SZEMÉLYEK.

PÁL, Kereskedő.

MARISKA, testvére.

MEGYERI.

POSTALEGÉNY.

PÁL
az író-asztal mellett.

E' héten két új vásárlóm megint. Ha az ember iparkodik, csak élél; 's bár cseppenként jó, a' sok cseppből szép rakáska vál utoljára, 's a' ki kis játékot játszik, a' kis játéknak is örül, 's kevesebbet vesz ha vesz. *Kopogás az ajtón.* Szabad! – Mi jót hoz Kend?

Postalegény. Egy terhelte levél. Húsz arany áll a' borítékon.

Pál. Jó! igen jó! – Irjuk a' többihez.

Postalegény el.

Pál. *a' levelet olvasván.* Ezt ugyan ma nem mertem ígérni magamnak. Így megadhatom a' Megyeri' pénzét, 's emberségével nem élek-vissza. Tegnap ezt mondá: Holnap hozzád megyek. Nem szerettem hogy mondta. Tudtam hogy nem fog sürgetni, 's így jelenése kétszerestt sürget. – *Felnyitja satullját 's pénzt számlál.* Néha napján midőn a' pénz olvadt kezemben, leginkább nem szenvedhettem azt a' kölcsönözöt a' ki velem szépen bánt. A' ki kilesett, a' ki reám jára mindég, a' ki zaklatott, azzal én is szemtelenül bántam. Az olyan a' ki nem szól, egyenesen megyen az ember' szívének, 's leginkább unszolja fizetésre, reánk bízván a' mit⁵¹ óhajt. *Pénzt teszen félre az asztalon.* Könyörülő Isten, hála tenéked hogy kivergődtem a' szép gazdaságból 's most már szárazon ülök. – *Eggy könyvet veszen-elő.* Áldásaidat kicsinyben, nekem, ki adományaidat nagyban tékozlottam-el! 'S úgy osztán... Ki tudnám e mondani? – De te semmit nem teszesz érettem, mint én nem teszek semmit magamért. Ha a' kedves teremtés nem volna, itt ülnék e 's tölteném e fractiókkal az időt? – Oh Mariska! ha tudnád hogy a' kit te bátyádnak gondolsz, egészen más szívvel, egészen más reménnyel dolgozik értted! Talán... ah, az csak-ugyan keserű! – Szeret! szeret! – De csak mint testvérét. – Pfu! ez megint hihetlenkedés; pedig az soha nem szült jót. – Mariska, boldog leszek! Boldog leszesz te is, Mariska!

Mariska *be.*

Mi kell, bácsi? Hívtál?

Pál. Nem én, Mariska.

Mariska. Reád ért megint hogy elcsalsz a' főzés mellől?

Mariska. Másszor meglehet. Ismerem én a' te szavadat, Pali!

Pál. Hát mit csinálsz oda kinn?

Mariska. Eggy pár galambot koppasztaték sültnek, minthogy Megyeri úgy is itt eszik.

Pál. Talán.

Mariska. Azok hamar megsülnek. Ha kell osztán, csak szóllj. – Kérni akarom Megyerit hogy tanítson-meg új énekére.

Pál. Te Megyeritől örömet tanulsz?

Mariska. Oh, ő éneket sokat tud, és gyönyörűeket. 'S ha osztán asztalnál ülsz, 's lecsüggeszted fődöt, reákezzem; mert tudom én hogy te mingyárt elmosolyodol ha azt dallom magamba' a' mit te szeretsz.

Pál. Csintalan! 's megsejtetted?

⁵¹ mi

Mariska. Nagy dolog is azt sejteni a' mit ti titkoltok, férfiak! – Ha nincs mondani-valód, bátyám, megyek; mert oda kinn sok holmi vár. – Egy csókot búcsúzóba!

Pál *elkapván fejét*. Poszpásznak – ha jól lesz sülve a' galamb.

Mariska. Csak nézze az ember, mi gorombák ezek a' bátyák! Ha Megyeri, vagy valamelly más derék ifju remélhetne egyet, olyat szökne örömében mint a' fal, 's imhol ez a' szép Úr azt is eltolja a' mit neki adni akarok. – Azért is öszvégetem a' galambot.

el.

Pál. Angyal! Édes Mariska! Hogy meg tudom állani hogy nyakába nem esem, 's neki mindent meg nem vallok! – Láthatsz e le mireánk, szent asszony, a' ki e' kincset nekem kezeim közt tetted-le? – Oh igen! Ők oda fenn látnak, tudnak mindent a' mi itt esik. – Charlotte, te az én szerelmemet teerántad nem jutalmazhatád-meg semmi jobbal sem, mint hogy kimulván, nekem hagyád leányodat. Ebben adád nekem mind azt a' mire szükségem vala; általa csatlál ismét az élethez. Úgy szerettem őtet mint a' gyermekedet – 's most – Úgy tetszik, téged látak; úgy tetszik, megifjodva adott-vissza nekem az ég hogy már most egyek legyünk, egyek maradjunk, a' hogy' életemnek szép álmában nem lehetett. – Gyönyörű! gyönyörű! Áldásodat reá, mennybeli Isten!

Megyeri *belép*.

Jó estvét!

Pál. Édes Megyeri, én igen igen szerencsés vagyok; ez estve csoportosan ért a' jó. Ne ma bajainkról egy szót is! ne ma semmit a' mi elkedvetleníthetne! Imhol a' háromszáz forintod. Vedd-fel. Köszönöm jószágodat, szívesen köszönöm. Írásomat róla visszadod ha majd egyszer kezedbe akad. Jer fecsegjünk egyet.

Megyeri. Ha szükséged talál lenni reá...

Pál. Ha kell megint, igen. Tudod hogy én bízom barátságodhoz; de vedd-fel most. – Hallod e, Megyeri – Charlottnak emléke ez estve megint elevenen támada-fel lelkemben.

Megyeri. Az nálad nem ritka dolog.

Pál. Ismerned kellett volna. – Derék asszony volt.

Megyeri. Özveggy volt mikor ismeretségét csináltad?

Pál. 'S olly tiszta! olly nagy! Tegnap megint olvastam egyik levelét. Te vagy az az egy teremts a' ki felőlök valamit tud. – *Satullja után nyúl*.

Megyeri *magában*. Csak ez egyszer hagyna békét! Hányszor nem beszélte már! Egyébkor ugyan szívesen elhallgatom, mert a' mit mond, melegen buzog-fel szívéből; de most egészen más dolog ül főmben. Pedig épen e' miatt szeretném jó kedvében megtartani.

Pál. Ismeretségünknek első napjaiban ezt írta: „A' világ megint kedves kezd lenni előttem. Pedig már elszakasztám vala tőle magamat, – az Úr által kedves! Szívem vádol: érzem hogy gyötrelmeket készítek mind az Úrnak mind magamnak. Fél esztendő előtt olly igen kész voltam volna halni; most nem vagyok az.”

Megyeri. Szép lélek!

Pál. A' világ nem vala reá érdemes. – Megyeri, sokszor beszéltem, mint levék általa egészen más emberré. Nem festhetem neked kínjaimat, bánatomat, midőn visszatekin tettem, 's atyai örökségemet elpazarolva látám. Nem lehetett megkínálnom jobboldal, állapotját nem lehetett könnyebbé tennem. Ekkor érzettem legelőször hatalmas

öszönt kivergődni azon szorongásból melyben egyik napomat a' másika után nyomorogva éltem-el. Dolgoztam; – de mit tett az? Túrtem, iparkodtam; elmúlt egy inséggel teljes esztendőm; végre egy élesztő sűgárt kaptam; vagyonom szemlätömást öregbedett, 's ő – meghala. Meg nem maradhaték tovább; nem képzelheted szenvedéseimet. Nem türhetém a' helyt hol az ő társaságában éltem, 's elhagyni azt hol tetemei nyugszának, az is lehetetlen vala, Kevéssel halála előtt ezt írta nekem... *Egy más levelet vesz-elő a' satullból.*

Megyeri. Igen szép levél! még jól emlékezem reá; csak minap olvasánk. – Hallod e, Pál?

Pál. Minden sorát, minden szavát tudom, és még is mindég olvasom. Ha meglátom írását 's a' papirost mellyen keze nyűgódott, azt hiszem most is rajta nyugszik. – És valóan ott is nyugszik! – *Gyermeksírást hallanak.* Hogy Mariska békével nem tud lenni! Megint előkapá a' szomszéd' fíját, 's azt nyaggatja napestig, 's bosszantgat sikoltásaival midőn csendesen szeretnék lenni magamban. – *Ki szóll az ajtón.* – Mariska, légy csendesen azzal a' gyerekkel, vagy küldd haza ha szót nem fogad; nekünk itt beszédünk van. – *Elmerülve áll.*

Megyeri. Emlékezetét nem kellene olly gyakran fakasztgatnod⁵².

Pál. Íme e' sorok! ezek az ő utolsó sorai! utolsó lihegése a' búcsúzó angyalnak! – *öszve hajtja a' levelet.* – Igazod van; vétkes cselekedet. – Melly ritkán vagyunk méltók újra érezni életünknek elmúlt édesen keserű pillantatait!

Megyeri. Szenvedéseid engem igen gyakran meghatnak. Egy leánygyermeket hagyott volt maga után, úgy monád, 's nem sokára az is utána méne anyjának. Bár csak az élt volna! Úgy legalább valamid maradt volna tőle a' mibe gondoskodásaid, epedéseid tapadhassanak.

Pál *éledve fordúlván felé.* Leánya? Az édes virágszál volt. Azt nekem hagyta. – Megyeri, sokat tett érttem a' sors. Oh, ha mindent elmondhatnék! –

Megyeri. Majd egyszer, mikor szíved vele eltelend.

Pál. Miért ne kellene...

Mariska *egy gyermekkel.*

Jó éjtszakát akar mondani, bácsi. – De ne csinálj neki duzmadt ábrázt, se nekem. Azt szoktad mondani hogy szeretnéd ha feleséged volna 's egy rakáska gyermeked. Azokat nem lehet úgy sínóron tartani hogy csak akkor sírjanak mikor dolgod nincs.

Pál. Ha az enyémeek sírnának!

Mariska. Való; az a' külömbség sokat tehet.

Megyeri. Gondolja a' Leányasszony?

Mariska, Annak felette édesnek kell lennie. – *Leguggol a' gyermekhez, 's öszvecsókolja.* én a' kis Pistát igen szeretem. Hát ha még az enyém volna! – Már nyolcz betűt ismer; én tanítom reá.

Pál. Az az, ha a' magadé volna, már tudna olvasni is. – 'Nem?

Mariska. Minden bizonnyal. Mert úgy reggel olta késő estig az volna dolgom hogy öltöztessen, vetkeztessen, tanítgassam, csínosgassam.

Megyeri. De mit mondana reá az atyja?

⁵² fagasztgatnod

Mariska. Oh, az atyja együtt játszanék vele; az szint úgy fogná szeretni mint én. – Pistának menni kell, 's pát mond. – *Palihoz vezet.* – Parolát ide bácsinak! tenyeres tele parolát!

Megyeri *magában*. Gyönyörű édes teremtés! – Ki kell magamat nyilatkoztatnom.

Mariska *a' gyermeket Megyerihez vivén*. Ide is parolát! ide ennek az Úrnak!

Pál *magában*. 'S ez tiéd lesz, 's te az övé! Ez sok; nem érdemlem azt. – *fenn szóval*. Mariska, küldd haza a' gyermeket, 's mulattassd vacsoráig Megyeri Uramat; én ki megyek, végigjárom egyszer kétszer a' nagy-úczát; dél olta mindég ülök.

Mariska el.

Pál. Csak egy szabad lélegzést a' csillagos ég alatt. Szívem olly igen tele van; mingyárt megint itt leszek.

el.

Megyeri. Fogj hozzá valaha, Megyeri! Ha mindég csak magadban tartod, semmi sem lesz belőle. Elvégezted magadban. Jó lesz! igen derék lesz! Könnyíteni fogsz bátyjának terhein; ő pedig – Engem ő nem szeret úgy a' hogy' szeretem őtet. De ő nem tud még hévvel szeretni. – Kedves kis leány! – Nem is gyanítja⁵³ mire vágyok, azt hiszi hogy csak barátság' érzéseivel nézem. – Jó napjaink lesznek, Mariska! – Az alkalom maga nyújtja reá magát. Ki kell magamat nyilatkoztatnom 'S ha szíve megvet... Oh, a' bátyja megegyezése felől nincs kétségem.

Mariska *jön*.

Megyeri. Haza ereszté a' Leányasszony a' kicsinyt?

Mariska. Szerettem volna megtartani; csak hogy látom, ellenére van a' bátyámnak, és így nem teszem. A' kis lator gyakorta maga kéri hogy hagyja velem háltni.

Megyeri. 'S nem alkalmatlan?

Mariska. Oh nem! Napestig olly vad, olly pajkos; egy pillantatig sincs nyugta; 's ha osztán mellé csúszok a' paplan alá, olly jámbor, olly csendes mint a' bárány. Öszveczírógat, öszveszop, hozzám simul. Néha sokáig alvásba nem tudom hozni.

Megyeri *fél hanggal*. Ártatlan kedves természet!

Mariska. Engem inkább is szeretne az anyjánál.

Megyeri. Mert a' Leányasszony anyja neki.

Mariska *elhallgat*.

Megyeri *sok ideig elnézvén*. Az anyanév egyszerre bússá tevő a' Leányasszonyt?

Mariska. Bússá nem. De csak úgy elgondolom...

Megyeri. Mit, kedves Mariska? Mondja-ki, mondja, mit gondol-el?

Mariska, Elgondolom – vagy nem is gondolom. Csak hogy néha olly csudálatos, olly megfoghatatlan.

Megyeri. A' Leányasszony nem óhajtott volna még soha...?

Mariska. Melly kérdéseket teszen az Úr?

Megyeri. Megyerinek az nem szabad?

Mariska. Óhajtani, soha nem. 'S ha egyszer másszor valami e' forma gondolat keresztülfutott is fejemen, egyszerre oda leve megint. A' bátyámat elhagyni nekem

⁵³ gyanyítja

lehetetlen volna. Lehetetlen! ha az által nem tudom melly boldog jövődő nyilna is meg előttem.

Megyeri. Csudálatos dolog! – De hiszen nem hagyná-el ha egy városba maradna vele.

Mariska. Nem, nem soha, nem! Ki látna neki dolgához! ki viselné gondját? – Szolgáló? – Vagy hogy épen feleséget vegyen? – Nem, az nem lehet.

Megyeri. Hát ha a' Leányasszony' férjéhez költöznék? Sógora neki barátja fogna lenni, 's hármon annál jobban láthatnának a' háztartáshoz. A' Leányasszony' bátyján sokkal könnyebb lenne a' teher. – Gondolhat e, édes Mariska, szebb egygyeséget?

Mariska. Úgy látszik – 'S ha megfontolom, úgy is van. De osztán úgy mutatja megint magát hogy nem megyen.

Megyeri. Nem értem a' Leányasszonyt.

Mariska. Pedig az egészen úgy van. – Ha most reggel felébredek, az első dolgom hogy felütöm főmet, 's hallgatom, fenn van e már. Ha nem hallok semmit, lassan kisuhanok a' konyhába, vizet teszek a' tűz mellé, hogy mikor már forr, a' bátyám készen kapja kávéját mikor szemét megnyitja.

Megyeri. Kedves kis gazdasszony!

Mariska. Azután neki-ülök 's lábtokot kötök számára, 's tízszer is el-elmerém rajta, ha nem szűk e torokban, ha nem rövid e? De az én fejemben nem a' mérés ül, hanem csak hogy csinálhassak körülé valamit, hogy egyet kettőt pillantson reám mikor néha két óráig is elír, hogy egy kevésbé felvidúljon belé. Mert látom én az ő szemén hogy jól esik neki mikor engem lát, ha nem akarja is hogy én azt tudjam. Néha alattomban kaczagok mint akarja erővel komornak tenni magát. Jól teszi, külömben napestig gyötreném.

Megyeri. Szerencsés ember!

Mariska. Én, én, vagyok az! Ha meg kellene válnom tőle nem tudnám mit kezdjek e' nagy világon. Hiszen én is mindent magamért teszek mint más, és még is úgy tetszik, mindent őérette teszek; mert ha magamnak is csinállok valamit, mindég ő ül eszemben.

Megyeri. 'S ha majd mind ezt férjéért teszi a' Leányasszony, képzelje melly szerencsés lesz az az ember! melly hálás lenne az! melly élet lenne az!

Mariska. Úgy képzélem magam is sok ízben, 's olly hosszú históriát el tudok róla mondani mikor úgy megülök, kötni vagy varrni, hogy az hogy' lenne hogy' nem lenne. De ha osztán a' valójára térek, szépen kisül hogy nem megy.

Megyeri. De miért nem?

Mariska. Hol talállok embert a' ki megnyugszik rajta ha ezt mondom: „Foglak szeretni” – de ezt hallja nyomban mellé: „úgy szeretni mint a' bátyámat nem foglak; nekem ezután is mind azt kell tehetnem a' bátyámért a' mit eddig. – Ah, látja az Úr hogy nem megy.

Megyeri. Idővel a' Leányasszony ennek egy részét férjéért fogná tenni, szerelmét férjére fogná átvinni.

Mariska. Az ám a' baj. Bezzeg ha a' szeretetet úgy lehetne emide amoda számlálni mint a' pénzt, vagy ha az úgy tudná a' maga tárgyát változtatni mint a' rossz cseléd minden fertály esztendőben a' szolgálatot⁵⁴!

Megyeri. Az idő sokat tesz lehetővé.

Mariska. Nem tudom. – Mikor úgy asztalnál ül, ebéd vagy vacsora után, 's könyökére támaszkodik, lenéz, 's elnémúl gondoljaiban, fél óráig is el tudok ülni mellette 's reá nézek. Ő nem szép; így szóllok néha magamban; és még is olly jól esik ha nézhetem. – Való, egyszersmind érzem hogy, magáért gondoskodván, érettem is gondoskodik, 's az ollyas szertelen nagyot tesz.

Megyeri. Felette nagyot, Mariska! De hát ha majd egy férj gondoskodnék a'⁵⁵ Leányasszonyért?

Mariska. Osztán meg' még egy: Ti férjfiak duzmadt állatok vagytok. Pali is sokszor kedvetlen. De az ő komorsága nekem nem fáj; a' másét el nem tudom tűrni. A' Pali' kedvetlenségei csendesek, még is érzem néha. Ha borúlatos pillantataiban jószívű nyájaskodásaimat hidegen veszi, eltolja. – Az engem bánt – való hogy csak egy két perczentésig; 's ha reá magamban duzzogok is, azért esik hogy szeretetemen meg nem ismeri mint hogy érte kevesbbé szeretném.

Megyeri. De hát ha mind e' mellett csak-ugyan találkoznék valaki a' ki Leányasszonyt jobbával megkínálná?

Mariska. Nem fog találkozni! – 's kérdés, hát én viszont megmerném e tenni vele a' veszedelmes próbát?

Megyeri. Miért ne?

Mariska. Nem fog találkozni!

Megyeri. Mariska – találkozott.

Mariska. Megyeri!

Megyeri. Találkozott, mondom; 's íme a' Leányasszony előtt áll. – Hosszasan adjam e elő? rövid szókkal öntsem e a' Leányasszony' elébe a' mit szívem olly rég olta rejteget? Szeretem a' Leányasszonyt, azt tudja; 's jobbbommal kínálom-meg, a' mit soha nem képzele. Soha nem láttam leányt a' ki kevésbbé érzene hogy szerelemmel tölt-el maga eránt mindent a' mi látja. – Mariska, nem gondolatlan tüzes ifju szóll a' Leányasszonnyal; én ismerem a' Leányasszonyt régen forгатom ezt magamban; házam kész egy asszony' elfogására: akar e enyém lenni? – – – Sok viszontagságokon mentem-keresztül a' szerelem' dolgaiban, 's nem egyszer tettem-fel hogy nőtelen maradok. – Imhol vagyok, édes Mariska! Ne ellenkezzék! Tudja ki vagyok, ismer; én egy vagyok Palival. Nem képzelhet tisztább öszvelánczolóást. Nyissa-meg szívét. Csak egy szót, Mariska!

Mariska. Édes Megyeri, hagyjon időt; én jó vagyok az Úrhoz.

Megyeri. Mondja, mondja hogy szeret! Én Palinak meghagyom helyét; csak testvére óhajtok lenni a' Leányasszony' testvérének; mind ketten azon leszünk hogy vídámabbá⁵⁶ tehessük életét. Az én vagyonom egygyüvé-véve az övével, neki sok komor

⁵⁴ szolgálatot

⁵⁵ gondoskodnék. a'

⁵⁶ vídámakbá

órájit el fogja oszlatni; bátrabb lesz, szabadabb, 's úgy osztán – Mariska, nem akar-nám reá-beszélni a' Leányasszonyt. – *Kezéért nyúl.*

Mariska. Megyeri Úr – nekem soha sem ötlött eszembe. Melly elakadásba hoz engem az Úr?

Megyeri. Csak egy szót. Szabad remélnem – ?

Mariska. Szólljon bátyámmal.

Megyeri *térdre hull.* Angyal! Édes Mariska!

Mariska *feleszmélvén.* Isten! mit mondtam!

el.

Megyeri. Tiéd ő! tiéd! tiéd! – – E' gyermeki enyelgést a' bátyja körül elnézhetem a' kis bohónak, az lassandan általlszáll reám, ha majd hozzám szokik, 's bátyja semmit nem vesz benne. – Olly jól esik valaha megint szeretnünk 's látni hogy visszaszeretnek! Ehhez az ember mindég új kedvet kap. – Egy háznál kell élnünk mind hármunknak. Én ezen a' jóféle emberen örömet segítetttem volna eddig is, de nem lehetett. Ha majd sógora leszek, nem fog olly szemérmesen bánni. Így, a' hogy' eddig élt, megbódulna a' sok kétségekbe, bízatlankodásokba, örök tartalékokba. – Minden jól lesz! ő szabadabban fog lélegzeni, a' leány férjet kap melly nem kevés; én pedig becsülettel tészek szert feleségre – melly igen is sok.

Pál *visszaérkezik.*

Megyeri. Kijárad magad'?

Pál. Felmentem az Apáczasoron, 's a' másikon jöttem-le. – Éjszaka menni-végig a' városon, különös érzést csinál. Mint nyúgodott-el vagy mint siet minden a' nyugalomnak a' nappal' kifárasztásai után, 's már egyedül a' kis boltosok' szorgalma csípked-el valamit a' nyugvás' idejéből. Sokáig néztem egy Sajtkuffantyót, mint rakogatta pápaszemes orral pislogó mécse mellett fontjába árúját, 's mint szele egy darabot, meg' még egy mást és még egy harmadikat hozzá, míg a' vevőnek kiütötte a' mértéket.

Megyeri. Minden a' maga hajlandóságai szerént teszi észre-véteit. Sok ember el fog ott menni azon az úczán a' nélkül hogy a' pápaszemes kuffantyó szemébe ötlött volna.

Páli. A' mi bennünket tart, azt megszereti az ember, 's én becsülöm a' kis kereskedést miolta tudom melly nehéz csak egy forintot is öszveszerzeni ha a' nyereség garsonként cseppen. – *Elmerülve áll.* – Járkáltomban annyi gondolat ment-keresztül fejem, 's a' mi lelkemnek egész mélyéig hatott... *elhallgat.*

Megyeri *magában.* Ha nem bohó ember vagyok e én? Mihelytt Palit látom, alig merem magamnak is vallani hogy szeretem Mariskát. – Akárhogy' akármit el kell neki beszélnem mi történt közöttünk. – – *fenn szóval.* Páli, minap azt mondad hogy innen kihurczolkodol. Te itt nehezen férsz-el 's drágán lakol. Tudsz más szállást?

Pál *andalogva.* Még nem.

Megyeri. Hát ha könnyítenénk egymáson? A' te boltod nincs messze az én házamhoz; én megférék a' felső soron; az alsót te foglalhatnád-el; egy hamar úgy is, tudom, nem vészesz feleséget. Az udvar 's a' kamara alól tiéd lehetnének; nekem tűrhető bért adnád, 's így mind ketten nyernénk.

Pál. Te igen is jó vagy. – Igazán, az a' gondolat engem is megszállott néha, mikor hozzád mentem 's annyit láttam pusztán állani, holott én olly nehéz pénzt fizeték lakásért. – De holmi megint... Csak maradjon, Megyeri; nem lehet.

Megyeri. Miért ne lehetne?

Pál. 'S hát ha házasodnám?

Megyeri. Arrol is tennénk. Most megférsz a' húgoddal; akkor feleségeddel férnél-meg.

Pál *mosologva*. Hát a' húgom?

Megyeri. Neki – én adnék szállást.

Pál *hallgat*.

Megyeri. 'S e' nélkül is; szálljunk egyenesen. – Rég olta szeretem Mariskát; add hozzám, Pali!

Pál. Hozzád?

Megyeri. Miért ne? Mondj igent reá. – Hallgassd, öcsém! Szeretem Mariskát! Régen forralom magamban: ő maga, te magad, ti ketten engem olly szerencsésé tehet-tek a' hogy' az lehet ember e' világon. – Add hozzám Mariskát, Pali! add nekem Pali!

Pál *megzavarva*. Nem tudod mit akarsz.

Megyeri. Be igen tudom! Elmondjam e minek vagyok hijával, 's mim leszen ha ő hitvesem, te sógorom fogtok lenni.

Pál *magához térve elmerüléséből, indulattal*. Soha nem! soha!

Megyeri. Mi lele téged? – Ez nekem fáj – e' megvetés, ez útálat. – Ha kell lenni sógorodnak, a' mi elébb utóbb csak lesz, miért ne én, a' kit ismersz, a' kit szeretsz? – Legalább eddig úgy hittem.

Pál. Hagyj! – Nincs eszem.

Megyeri. Végig kell mondanom. Tőled függ sorsom; egyedül tőled. Mariska jó hozzám; azt vehetéd észre. Ő téged inkább szeret mint engem, de azt nem ellenzem. Idővel férjét fogja inkább szeretni mint testvérét. Én a' te jusaidba fogok lépni, te az enyémbe, 's mindenikünknek jól lesz dolga. Még nem láttam kötést melly szebben fűződött.

Pál *némán marad*.

Megyeri⁵⁷. 'S a' mi bonthatatlanná teszi e' kötést – Barátom, add reá egyezésedet! mondjad Mariskának hogy te azt nem ellenzed, hogy te azt akarod – Ő maga már reá-áll.

Pál. Reá-áll?

Megyeri. Tétovázva 's reszkető tekintettel adta szavát 's ment. A' háborodás és szerelem, az az akarás és tartalék – az olly felette szép volt.

Pál. Nem! nem!

Megyeri. Meg nem foglak. Érzem, nem vagyok ellenedre, 's még sem akarod szerencsém. Akard, kérlek! Tégy engem boldoggá! tedd őtet boldoggá! Én úgy hiszem, te is az lessz velünk. Ne tagadd-meg kívánságaimtól szavadat! akaró szavadat!

Pál *küszködő gyötrelmek közt*.

Megyeri. Nem értelek.

Pál. Őtet akarod? Mariskát akarod?

Megyeri. Mit teszen ez?

Pál. 'S ő reá-áll?

Megyeri. Mariska a' szerént felelt a' hogy' leánynak illik.

⁵⁷ Megyeri

Pál. Menj! menj! – Mariska! – Megjövendöltem! megmondtam!

Megyeri. Ez eggyre felelj...

Pál. Mit, felelni? – Ez fekvék egész estve szívemen mint egygy nehéz borúlat. Lobban, csattan – – Vedd! vedd! – az én Eggyetlenemet! – az én Mindenemet!

Megyeri *szótlán nézi*.

Pál. Vedd! – 'S hogy tudd mit vészesz – *Pauza – Erőt vesz magán.* – Charlott felől beszélltem, az angyal felől, hogy leányát pótolékul maga helyett kezeimben tette-le. Az a' gyermek – hazudtam – meg nem holt – él! az a' gyermek Mariska – Mariska nekem nem húgom.

Megyeri. Erre nem valék elkészülve.

Pál. 'S ezt tetőled kelle várnom! – Oh, hogy szívem' sugalltát nem követtem! Miért nem zártam-el házamat teelőttd is, mint mások előtt, mingyárt a' hogy' ide értem! Neked, egyedül neked engedtem belépést e' szentségbe – 's te engem jóságaid, barátságod 's tettetett hidegséged által az asszonyi-nem eránt vigyázatlaná tudál tenni kincsemnek őrzésében! A' miként én valék neki színnel bátyja, úgy hittem a' te érzéseidet a' gyermek eránt testvéri érzésnek. 'S ha néha gyanu akara is férni hozzám, eloltam azt magamtól mint nemtelent; a' leány' nyájaskodásait erántad angyali szívé' jóságának neveztem, melly a' széles világot szerető tekintettel nézi. 'S imhol te! – 'S imhol ő! –

Megyeri. Hallani többet mint hallék, nincs kedvem, mondanom pedig nincsen mit; és így Isten veled!

el.

Pál. Menj! menj! viszed minden örömeimet, minden boldogságaimat! – Így el-metszve, így lerontva minden kinézés – a' legközelebbi kinézés – eggysszerre! – A' leg-irtózatossb meredekségg' szélén! – 'S öszvedölve az az arany tündérhíd mellyen paradízi örömek közzé reméltem jutni! Minden, minden oda! – Oda, 's őáltala oda! a' hitetlen álta! a' ki így éle-vissza bízodalmommal, jóságommal! – – Pál! Pál! annyira jutál e hogy igazságtalan lehetsz e' jó ember ellen? Mit véte ő teneked? – – Nehezen fekszel felettem, és még is igazságos vagy, visszafizető Végezés! – Mit állasz? – És te! Épen e' pillantatban! – Engedjete meg! Avagy nem eleget szenvedtem⁵⁸ e érette? Engedjete meg! régen, igen régen szenvedek! Úgy véltem, szeretlek. Gondolatlan nyájasságok által nyitottam-fel szíveiteket egymás eránt, 's szerencsétlenné tettelek. – Engedjete meg 's hagyjatok! – Így lakoljak e? El kell e vesztenem Mariskát? legutóbbikát reményeimnek, eggyetlen tárgyokat minden gondjaimnak – Nem! nem! – *némán marad.*

Mariska *félve közelít.*

Bácsi!

Pál. Ah!

Mariska. Édes bácsi! meg kell bocsátanod; mindenre kérlek! – Te neheztelsz, 's meggondolám hogy neheztelsz. – Gondolatlanságot követtem-el – nem tudom előadni.

Pál *minden erejét öszvevévén.* Mi bajod, leány?

Mariska. Oh, ha elmondhatnám! De gondolathoz nem tudok jutni. Megyeri megkért, 's én...

⁵⁸ szenvedtem

Pál. Csak mond-ki, hozzá mégy.

Mariska. Én nem megyek Megyerihez! én nem mehetek Megyerihez!

Pál *magában*. Ez egészen másként hangzik.

Mariska. Bácsi, látom én a' te szemedről hogy szeretnéd⁵⁹ ha hallgatnék róla, ha máskorra halasztanám; de nem halaszthatom. Egy szó mint száz: Én Megyerihez nem megyek,

Pál *felkél 's kézen fogja*. Hogy' azt, kedves Mariska?

Mariska. Itt volt, 's annyit elbeszélt hogy az miképen lehetne, annyit, bácsi hogy azt gondoltam hogy meglehet. Kért, adjak szót neki; ő a' többit elvégzi veled, 's én gondolatlan azt találtam mondani hogy szálljon hát. Megyeri ezt úgy vevé mint ígérkezést. De alig szaladt-ki számon a' szó, már érzettem hogy az nem lehet.

Pál. Megyeri szállott.

Kérlek mindenre a' hogy' lehet, – azon szeretetre kérlek mellyel én szeretlek téged, arra mellyel te szeretsz engem, tedd jóvá a' dolgot! idézzd-el!

Pál *magában*. Irgalmas jó Isten!

Mariska. Ne haragudj, bácsi! 's ne haragudjon Megyeri is. Úgy fogunk élni mint eddig, mindég, mindég úgy! Mert én csak teveled élhetek, csak teveled élek. Régen fekszik ez szívemben, 's imhol ez itt kiütötte, erőszakosan kiütötte. Én csak tégedet szeretlek –

Pál. Mariska.

Mariska. Édes bácsi! Ezen a' fertály órán – El nem mondhatom neked mint járt, mint költ itt. – Úgy érzem valahogy' magamat mint mikor minap a' Piaczúcán kigyúlada; elébb csak füst vonakodott-fel; 's egyszer osztán a' tűz felemelé a' fedelet, 's egy lángban állott az egész ház. – Ne hagyj-el, bácsi! ne tolj-el magadtól!

Pál. Mindég csak nem maradhatunk így.

Mariska. Hisz épen ez az a' mi engem gyötör. – Örömet felfogodom én neked hogy soha sem megyek férjhez, hogy örökké nálad maradok, hogy gondodat viselem! mindétig! mindétig! – Amoda által lakik így két testvér, 's azt mondom néha tréfául magamnak: ha illy vének, ha illy gérbe-gurbák vagytok is, csak hogy együtt élhettek!

Pál *megfogja szívét. Fél hanggal*. Ha ezt állod-ki, soha nem hasadsz-meg!

Mariska. A' te dolgoz tudom más. Te idővel feleséget veszsz, 's az nekem fájni fog, ha feleségedet nem tudom hogy' szeretném is. – Pali, nem szerethet téged senki úgy mint én! nem szerethet úgy téged senki.

Pál *szóllani erőlködik*.

Mariska. Te mindég olly titkolódó vagy; nekem pedig mindég nyelvemen forog kimondani, mind! mind! csak hogy én azt soha nem merem. Hála Istennek értte! e' történet megnyitotta számat!

Pál. Elég, Mariska; ne tovább!

Mariska. Ne akassz-el; hadd mondok-ki fogytig. Azután kimegyek a' konyhába, 's egész nap' elülök munkám mellett, 's csak néha pillantok-fel reád, mintha ezt mondanám vele: Hiszen értesz.

Pál *elnémulva öröme' teljében*.

⁵⁹ szerednéd

Mariska. Tudhattad régen, és tudod is, a' szegény anyánk halála oltá a' mint felserdültem, 's körüléd voltam örökkön örökké. – Pali, én inkább gyönyörből vagyok teveled mint hálából azért hogy te engem illy testvéri szeretettel szeretsz. 'S apródonként úgy elfoglaltad fejemet, 's szívemet, hogy már most mesterség volna egyébnak is lelni helyt benne. – Emlékezem én mint nevettél volt te mikor románokat olvastam; egyszer épen a' 'Jülie Mandeville' történetei voltak kezemben, 's azt tudakoztam tőled hogy az a' Henry, vagy kinek is hívták, úgy épen úgy néze-ki mint te? Te nevettél. Elpirultam hogy nevettél. Azután nem mertem semmit kérdeni; magamban fojtattam el holmit; de a' legnemesbb, a' szeretetre legméltóbb emberek nálam mindég úgy néztek-ki mint Te. Mindég⁶⁰ téged, 's csak téged láttalak a' nagy kertekben sétálni, lovagolni, duellálni... *mosolyg magában.*

Pál, Mi lelt, Mariska?

Mariska. 'S hogy elmondjam mind: Ha valamely Dáma ugyan szép volt, meg' ugyan derék a' mellett, 's igen igen kedvelt, 's igen igen szerelmes – az mindég én magam voltam. – Csak osztán a' darab' végén, mikor a' sok tűrés, várás, szenvedés után – De ugyan bohó, fecsegő, szíves teremtsé vagyok én –!

Pál. Tovább Mariska! – *elfordulva.* Ki kell innom az örömpoharat. Viselj te gondot eszemre, szent Isten az egekben!

Mariska. Azt leginkább nem szenvedhettem, mikor kettő igen szerette egymást, 's egyszer osztán kisül hogy ők közel-rokonok vagy épen testvérek. Azt a' Miss Fannyt nem szántam volna tűzbe vetni. – Mennyit nem sírtam rajta! *elfordúl, 's keservesen sír:*

Pál *felszökik 's általszorítja.* Mariska! te az én Mariskám!

Mariska. Pali! – nem, nem! én el nem hagylak! Te enyém vagy! – Tartalak. Nincs senki a' ki tőled elszakasszon!

Megyeri *fellép.*

Mariska. Épen jó hogy itt az Úr. Szívem megnyílt, 's erőt kapott hogy kimondhatom. Nem ígértem az Úrnak semmit. Maradjunk barátok továbbá is; de én az Úrhoz nem megyek.

Megyeri *hidegen és sértőleg.* Tudtam én. Pali hogy ha te kelsz ellenem, én leszek a' vesztés. Visszajövök hogy levethessem szívemről a' minek úgy is le kell menni róla. Lemondok mindenről, látom hogy a' dolog megkészült. Legalább azon örvendék hogy ártatlanul én adtam reá alkalmat.

Pál. Fojtsd-el igazságtalan vádjaidat, 's ne fosszd-meg magad' egygy érzéstől mellyért hasztalan' fognád végigvándorlani a' nagy világot. Nézzd e' kedves teremtsést! Egészen enyém – S' nem tudja...

Megyeri *félíg élesen.* Nem tudja!

Mariska. Mit nem tudok?

Pál. Itt hazudni?

Megyeri *elszégyenülve.* 'S nem tudja?

Pál. Mondom.

Megyeri. Bírjátok egymást! Érdemlitek!

Mariska. Mit teszen ez?

⁶⁰ Te. mindég

Pál *Mariskának nyakába esvén*. Te enyém vagy, Mariska!

Mariska. Isten! mi ez? – Szabad e visszadnom e' csókot? – Melly csók vala ez, bácsi?

Pál. Nem a' titkolódó, hidegnek-látszó testvér' csókja, hanem az örökre-boldog szerelmesé. – *lábai' elébe*. Mariska te nekem nem vagy testvérem; te a' Charlotte' leánya vagy!

Mariska. Te? – Te?

Pál. Szeretőd – 's e' pillantás oltá mátkád, férjed, ha meg nem vetsz.

Mariska. De mondd-el, hogyan lehete...?

Megyeri. Éljétek a' mít Isten is csak egyszer adhat. Vedd, Mariska, 's ne kérdd. – Elég időd lesz megmagyaráztatni.

Mariska *Palit nézvén*. Nem! Lehetetlen!

Pál. Oh kedvesem! oh mátkám!

Mariska *általszorítván*. Pali! lehetetlen!

KAZINCZY FERENCZ'
MUNKÁJ I.

SZÉP LITERATÚRA.

Stana. Kengfeld 20.

PESTEN,
TRATTNER JÁNOS TAMÁSNÁL, 1815.

JÁPPRAI
SPISSICH JÁNOS,
Szala Värm. Első Al-Tsán.

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

SZÉP LITERATÚRA.

HATODIK KÖTET.

OSSZIÁNNAK
MINDEN ÉNEKEI
HÁROM KÖTETBEN.

FORDÍTOTTA

KAZINCZY FERENCZ.

ELSŐ KÖTET.

Helme c z i' ügyelése alatt.

FION-GHAL hat Énekben.
KATH-LÓDA három Énekben.
KOMHÁLA. Drámai költemény.
BERRATHON.
KÁRTHON.
KRÓMA.
KUCHULLIN' halála.
DARTHÚLA.
KALTHON és KOLVÁLA.

BÉVEZETÉS.

Egyik ága azon Celta népnek, melly Spanyol-országban Finiszterri szögén kezdve Szibiriának Oby folyamjáig terjede, 's mindenütt azon egy nyelvet szólotta, tovább tolatván Rómának győzedelmes fegyvere által, elhagyá honját Franczia-országot, 's a' Britanniai szigetben telepedett-meg, 's minthogy még ott sem találá nyugodalmat, kénytelen vala a' győzők elől a' szigetnek legfelsőbb est-éjszaki hegyes csúcsába vonulni. Nagy számra szaporodván itt, egyik raja általment Hiberniába, 's ott új nemzetet alkotott.

A' nép sok apróbb törzsekre volt felosztva, 's minden törzsnek külön fejedelme vala, a' ki, ha háború ütötte-ki magát, egy közönséges fenntebb fejedelem' hagyásaitól függe. Így Caledoniában*), a' mai Skótzsiának már említett felében, Trenmornak maradéka uralkodott, Érinben, a' mai Hiberniában, a' Kormáké, ki Trenmornak Kónár fija által unokája vala; Lochlinban, Dán- vagy Norvégy-országban, az Anniré.

A' keresztyén idöszak' harmadik századában Morva és a' Caledóniai fejedelmek felett Fion-ghal uralkodott, Komhálnak fija, Trathálnak unokája, 's Trenmornak, a' királyi ház' törzsatyjának dédunokája. A' mi Ossziánunk ennek a' nagy királynak első-születlje, Ullinnal és Rynóval első Bárdja, nagy Vezére 's bajnok küzdő-társa volt; minden tekintetben méltó, hogy atyja, megöregedvén, a' királyi dárdát és paizst örökségül neki hagyja.

A' Bárdok, ezen írásnak, vallásnak és Istennek ismérete nélkül élő, és még is a' kiveltetésnek 's erkölcsiségnek igen fényes polczára emelkedett népnél nagy tekintetben állottak. A' király őket küld-ki, mint Rómában az Imperátor a' maga Feciáliszeit, hadat-izenni, 's békét vagy ajánlani vagy kérni, 's a' csatákban az ő szózatjaik adának jelt mind kezdeni a' verekedést mind elhagyni. 'S e' mellett a' bék' idejében nem éltek rideg életet, 's a' csatákat nem nézték renyhén és távolról, hanem egygyütt küzdöttek a' királlyal és a' nép' hőseivel, mint katonák 's nem ritkán mint Vezérei a' hadnak. De legközelebbi tisztjek az vala, hogy a' nemzet' nagy tetteit dalokba foglalják 's hárfazengetés alatt énekeljék, és, hogy az illy történetek' emlékezete az írást nem értő nép közt a' későbbi maradéokra általmehessen, ifjabb társaikkal, kik Bárdoknak neveltetének, énekeiket eltanultassák. Így a' Bárdok e' népnek Költői, Erkölcsstanítóji 's Történetbeszélőji voltak.

Az a' feledségbe-sülyedett szegény nép, melly az egykori Caledoniának Highlandját (hegyes Fennföldjét) most lakja, a' hajdani Bárdok' énekeiket másfélezer eszt. után is a' szerint tanulgatta-el ajakról ajakra, mint az Ullin', Osszián', Karil', Rynó' és Malvína' idejekben; míg Macpherson, született gael és Badenochi Iskolamester, földijeinek regéjire figyelmessé tétetett, 's a' mit öszve tudá szedni, papirosra tevé, angolra lefordítá, 's 1761. kiereszté. Előadása nem találá hitelt, 's Olvasóji az Ossziánénak mondott Költeményeket úgy tekintették, mint a' Macpherson' tulajdon munkáját, de a' mellyet ő ártatlan játékkal egy régi Költő' neve alatt kívánt közre eresztetni. Most minekutána ezen Költeményeknek régisége felől hosszasan és nagy tüzzel folyt a' per, 's a' gael

* Cael annyi mint Gallus, don pedig mint halom; 's így Caledonia halmok (hegyek) között lakó Galluszok' földét jelenti-

Originál ki vagyon adva *), 's ezek az énekek még új nyelvre fordítva is elég bizonyosságot tesznek önn-magok felől: azon álmélkodhatni inkább, hogy ez eránt mint támadhata kérdés, 's a' per hogyan folyhatott illy hosszú ideig.

Ha Osszián nem Homér is, épen úgy nem, mint a' hogy a' goth sztílú Münsterek nem Jóniai ízlésű Peripteronok: igazságtalan volna, a' ki e' Költeményektől álmélkodását 's tiszteletét megtagadná; és ha Herculánus és Pompéji dicsekedhetnek, hogy nélkülök az új világ sok kincseit nem ismerné a' szép hajdaninak: bizony a' Skótziai Cserehát is kevélykedhetik, hogy az elmének e' felséges mívét, melly siavatag ugyan, mint az a' hideg borongós éghajlat melly alatt az született, de olly heves is 's olly merész-szárnyalatú, hogy a' kelet' Költőjének munkájikkal nagy bátran öszvemérkezhetik, ő nem csak szülte, hanem tizenöt századokig eltanúlva nekünk és minden következő koroknak fenn is tartotta.

Két esztendővel azután hogy Macpherson a' maga Ossziánját ángolúl kiadá, megjelené az olaszra fordítva is Abate Cesarotti által, ki őtet Homérnak elébe, a' Profetáknak pedig melléjek teszi. Francziára Le Tourneur, és minekutána Ossziánt a' mi időnk' Fionja annyira kedvelé mint Alexander a' maga Homérját, hihetőleg mások is, németre pedig Harold, Denis, egy Nevetlen (Tübing. 1782), Rhode, az ifjabbik Gróf Stolberg, és legközelebb Oldenburgi Prof. Ahlwardt (III. köt. Lipcsén. Göschennél, 1811) fordították. – Minket Ossziánnal Batsányi János, az Ányos' verseinek kiadója, akara megismértetni, 's fordításához – prózában, Harold, Denis 's a' Tübingi Nevetlen után – már 1785 hozzá fogott; de a' mit így Kassán dolgoza, azt Bécsi szolgálatjának idejében 1797 megvetette, 's fordítását egyenetlen hosszaságú jambusz sorokba kezdé fűzni, a' hogy arra Herder ada néhány töredékeivel példát. A' mi nála így elkészült, az nekünk, minekutána ő 1809. Decemb., máshova költözött 's minden papirosait elvitte, úgy látszik, elveszve vagy; egyedül az Iniszhónai háború marada-meg egy levelében, mellyet hazánk' egyik legtiszteltebb költőjének mutata-bé, hogy ez eránt ítéletét érthesse. Ezen egyetlen énekét az Erdélyi Muzeum fogja fenntartani emlékezetül, mint azt, a' mi az elsőbből marada-meg, a' Kassai.

Én a' Szelmai dalokat Góthe, Karrik-Thúráth Bürger, Kárthont pedig 's öt hat más Éneket Denis és Rhode után már sok eszt. előtt lefordítottam volt, nem szándékozván hogy a' két hosszabb Eposzt is dolgozzam, mind azért mivel Batsányinak mezejébe vágni nem akartam, mind mivel korunk' ízléséhez, melly csak a' könnyen-érthetőn

* A' könyv czimje ez: „The Poems of Ossian in the original Gaelic, with a literal translation into Latin, by the late Robert Macfarlan, A. M. together with a dissertation on the authenticity of the poems, by Syr John Sinclair, Bart. and a translation from the Italian of the Abbé Cesarotti's dissertation on the controversy respecting the authenticity of Ossian, with notes and a supplemental essay, by John M' Arthur, LL. D. Published under the sanction of the Highland Society of London. London 1807, 3 Vol. 8.

Ide teszek belőle egykét gael sort, azért is hogy Olvasóimmal a' versnemet látassam, azért is hogy a' Bárd (nem Bardus) szót védhessem:

Bithid m' ainm aig bard an trein deákúl szóról szóra: „Erit meum nomen apud bardum strenui” – és a' csupa monosyllabokból álló:

Tha suil mo mhic air eoin nan tonn mellyet Ahlwardt így fordít „wörtlich, mit derselben Vortstellung: Es ist das Auge meines Sohns auf die Vögel der Wellen (gerichtet).” – Az Osszián' versei rimetlenek, 's szché májok inkábbára ez: – l – u u l – u u l u 's ollykor egy syllábal hosszabb.

kap, nem bíztam igen sokat; de Helmecki barátom elmozdította feltételemtől. Engedtem kívánságának, 's elkészítvén még az elmúlt esztendőben az egész munkát, azt kötöttem-ki, hogy az mind addig kezemnél maradjon, míg azt Ahlwardt' fordításával, melly felől az előre-bocsátott próbatétek után nem lehet sokat nem várnom, öszve fogom hasonlíthatni. Hosszas² hasztalan várakozásom után szerencsés valék azt az elmúlt Májusban Bécsben vehetni, 's íme itt van a' mit erőm, 's hét heteki gondjaim nyujthattak. Nem örvendhetek magamnak eléggé, hogy a' fordítás, mellyet akkor a' midőn házamhoz visszaértem, már által kellett volna adnom Trattner Úrnak, még kezeim között vala, mert az Ahlwardt' fordítását meglátván, tavalyi dolgozásomat egészen el kelle nyomnom, úgy hogy annak egy sora sem marada-meg. Bár ennyi gonddal azoknak nyerhetném-meg javallásokat, a' kik értik, hogy Költőt, 's régi Költőt, 's illy sok-sajátságú Költőt nem úgy illik szólaltatnunk a' hogy mindennapi munkáinkat írjuk! Az Irónak kötelessége ugyan tisztelni a' köz ítéletet, 's a' javallás az előtt is kedves, a' ki annak szíreni dala ellen fülét 's mellyét elkeményítette; de az illyen valami fenntebbet és jobbat is ismér, a' mi tiszteletet kíván; és a' ki ezt a' szerént tiszteli a' mint illik, azt a' tőle megtagadott javallás leverni 's elcsüggeszteni nem fogja. Természetesbb az a' vád mint hogy a' gondos Író előtt váratlan lehetne, hogy munkája nem érttetetik; de midőn azt adjuk-meg, hogy az Irónak megértethetőnek kell lenni, mi viszont kérdésbe-vehetlen jussal azt kívánjuk, hogy az Olvasó érthető legyen; mert a' hiba úgy lehet az egyik félé mint a' másiké. Azoknak, a' kiknek nem minden szó van mondva haszontalan', légyen elég felhoznom a' mit Ahlwardt, ki Ossziánt csak poetai Olvasók' számára fordította, és illy jól épen ez által fordította, lap XXVIII mond a' maga német Olvasójinak: – „Die Wiederhervorrufung alter Wortformen, und kraftvoller in Vergessenheit gerathener Ausdrücke, Wendungen und Wortfügungen verflossener Jahrhunderte, und einige gewagte Inversionen, werden vielleicht manchem Freunde des Natürlichen und Platten ein Anstoss und ein Aergerniss seyn. Diesem kann ich bloss mit Johnson zurufen: „Neue Wörter sind ein wohlerworbener Reichthum. Wenn ein Volk seine Kenntnisse erweitert und neue Ideen erwirbt, so hat es Kleider dazu nöthig. Fremde Wortfügungen hingegen hat man als gefährlich verschrieen, welche den Character der Sprache ändern sollen; aber es ist meine ernsthafte Meinung, dass sich jede lebende Sprache nach irgend einer alten – (és bizony az olly újak után is, mellyeknek Literaturájok 's mestermíveik vagynak, mert a' régieknek is egyedül ez adja az elsőséget) – „recht knechtisch bilden müsse, wenn unsre Schriften dauern sollen.” – Én ugyan ezt hiszem és ezt vallom. –

Széphalom Júl. 21 d. 1815.

KAZINCZY FERENCZ.

² hasonlíthatni, Hosszas

GEOGRAPHIAI MUTATÓ.

Álba, régi neve azon nagy szigetnek mellyen most Anglia és Skótzia fekszik. A' Skótzia' estéjszaki fele hegyes föld, és itt lakott az a' nép, mellyet Ossziánban találni fogunk; a' keleti fele térföld, 's azt a' Piktek lakták.

Álnékma, Hiberniának déli része, ma Connaught. Lásd Érint.

Árdva, egy része Morvának.

Átha, megye Érinben, hol a' Bolgok' fejedelmei uralkodtak.

Balklútha, Britek' városa a' Klútha' partján.

Brán és Bránó, kiseded folyam Ullinban. A' megöregedett megvakult Osszián és az ő menyje Malvína sokat tartózkodtak e' körül.

Brúmó, folyam Kráka szigetben.

Dóra, halom Témora mellett.

Dunlathmon, Lathmon' vára, mert a' dun gael nyelven erősített hely; talán a' Kárun' szélén.

Dunlóra, ennek fejedelme Kónál, Karthonnak fija.

Dunráthó, vár Alnekmában.

Dunszkaich, Kuchullinnak lakja a' mai Skyben.

Duthúla, folyam Alnekmában.

Duvranna, folyam Skótziaiban.

Érin, a' mai Hibernia. Ennek felső részében, a' régi Ullinban, melly ma Ulsternek neveztetik, a' Kaelek, alsó részében, hajdan Alnekma, most Connaught, a' Bolgok laktak, 's a' két fél közt mindég tartott a' versenygés.

Étha, megye Morva körül, Uznóthnak birtoka.

Furfád, sziget, de most nem tudhatni, mellyik viselte e' nevet.

Garmallár erdős tető Morvában.

Gormál, Sztarnónak lakja Lochlinban, és egy hasonló nevű hegy ugyan-ott.

Iniszfail, annyi mint Érin, mert Érint a' Fálok népesítették-el. Fál urat, fejedelmet térszen, Inisz szigetet.

Iniszhúna, talán Mán, Anglia és Hibernia közt.

Iniszhóna, talán egyike a' Schetländiaknak.

Inisztork. közönséges neve az Orkneyknak.

Ithon, egy Hebridi kiseded sziget.

Karmun, folyó a' mai Tweed mellett.

Karrik-Thúra, az Inisztorki fejedelem' lakja egy tengerre néző szirtes ormon, mert Karraig gaelül szirtet térszen.

Kárun, folyó, ma Karron a' Stirlingi Grófságban.

Klonra és Klonráth, Hidallának birtoka Alnekmában a' Légo mellett.

Klúba, rév Iniszhúnán.

Klúna, hegy, de nem tudhatni mellyik.

Klútha, ma Clyde, folyó.

Kormul, szirt a' Mórán Ullinban.

Kóna, most Coe, folyó az ettől nevezett igen kies Kónai völgyben. A' szomszéd, három 's négyezer lábnyi magasságú hegyekből számtalan csermelyék ömlenek le a' völgybe. Osszián itt szeretett mulatni, 's ezért Kónai Szózatnak mondja magát.

Kráka, hihetőleg Schettländi sziget.

Krahtmó, egészen ismeretlen.

Króma, város Érinben.

Kromla és Kromlák, hegy az Ullini tengerszélén, a' Lénai (Moilénai) fenyér mellett.

Kromthormod, talán Orkney sziget.

Króna, folyó; a' Kárunba ömöl.

Kulavín, folyó a' Karunnál.

Kulbán, rév.

Lánó, tó Lochlinban; gőze ősszel betegségeket 's halált okozott.

Lára, táj Alnekmában, a' Légó mellett.

Léna és Moiléna, tér Ullinban.

Lochlin, Dán és Norvégy-országok.

Lóna, hegy Ullinban, áltaellenben Mórával.

Lóra, folyam és vízesés, hihtőleg a' mai Loch Etive.

Lótha, folyam, Macpherson szerint a' mai Lochly.

Lúbár, folyó Ullinban, a' Kromlán fakadt, 's végig futotta a' Milénai térséget.

Lúmon, hegy Iniszhúnán; innen által lehetett látni Érinbe.

Lútha, völgy és lakja Malvína' atyjának. Innen ő Lúthai leánynak mondatik.

Luthkormó, tó Lochlinban.

Málmor, hegy Morvában.

Móma, Alnekmában. Foldathnak lakja 's egykor a' fő Druidé.

Móra, hegy, az egyik Szelmához közel, a' másik Ullinban Lóna mellett.

Morva, tartomány, Fion-ghalnak birtoka, egy hosszúan elnyúlt hegyláncz. – A' Morvai tenger mindég szenved a' fergetegeket' dühét, 's innen a' festő név Ossziánnál.

Múre, Múri, fegyverforgatás' tanításának helye Ullinban, hova az ifjak Albából is jöttek.

Ráthkol, rév és vidék Iniszhúnán.

Ráthó, erős hely Alnekmán.

Runaigh, Annir' lakja Iniszhónán.

Szadronló, nem tudhatni mely táj.

Szelama, szóról szóra Széplátó vagy fellegvár; Toskár' lakja Érinben, közel Kromlához.

Szelma, Fion-ghalnak lakja Morvában. Ez a' hely hihetőleg Argyleshírnek Felső-Lorni megyéjében feküdt, közel a' tengerhez Loch-Etive és Loch-Crenán között egyenlő távolságban.

Szlimóra, tető Alnekmán.

Szruthmon, Gaul' elejének lakja, közel Morvához. (Szruth folyam, Moin hegyes vidék.)

Témora, királyi-lak Érinben.

Tongorma, Hebridi sziget.

Torlútha, Toskár' lakja, a' Lúthai tájon.
Tornó, sziget, ismeretlen.
Tromó, hegy, ismeretlen.
Tromthon, sziget.
Túrá, bástyás hely Ullinban.
Uthornó, Szkandinávi sziget.

HISZTÓRIAI MUTATÓ

Bolg, Bolga – Álbioni Belgák, kik legelőbb szállák-meg Érint, 's később a' déli Érinben laktak.

Cael – Kaledóniából Érinbe általjöött Galluszok. Ezek a' sziget' éjszaki részén, Ullinban, telepedtek-meg, 's királyoknak lakja Témora volt. A' régibb de erőtlenebb Bolgok örök ellenkezésben éltek az újabb de erősebb Kaelekkel, melly végre oda ütött-ki, hogy Kairbár az Áthai Bolg fejedelem Kormák Kael királyt gyilkosúl megölte. Lássd erre Kuchullint.

Fion-ghal – igazabban csak Fion, mert a' ghal vagy geal ragaszték fejért, szépet jelent – királya Morvának és a' Kaledóni népeknek. Az nap született a' midőn atyja Komhál, Morni ellen csatázván, elesett (lássd a' Lórai Csátát). Anyja Morna vala, Thaddunak leánya, Klesszamórnak testvére; őse vagy nagyatyja Trathál, 's ennek nője Szulinkorma; dédatyja az az ősenek atyja pedig Trenmor, törzsatyja a' Kaledóni népen uralkodó királyi háznak Trathál' fija által, Konár második-született fija által pedig az Érinben uralkodó Témorai háznak törzsatyja.

Nője ezek voltak, és talán egyszerre: Roszkrána, Kormák Érini királynak leánya, és Kláthó, az Inisztorki Kathullé. Roszkránától lett Osszián és Fergusz, Kláthótól Fillán, Roíne, és leánya Boszvína, ki felől a' Lórai Csátában vagyon emlékezet.

Fion-ghal megholt a' Krisztus után 283 eszt.

Gaul Morninak fija, Szruthmonról, Szelma mellett. A' Morni' eleji valaha Vergob-rétjei voltak a' Kaledóni népnek. (Vergobretus a' Kael népnél, midőn az igazgatás még a' Druideké volt, annyi volt mint a' Dictátor Rómában; az az: elmulván a' veszély melly miatt a' főhatalom neki adatott, kénytelen vala azt letenni 's a' köz sorba visszatérni. De Trenmor azt nem csak le nem tévé, hanem kipusztítá a' Druideket, kik neki és maradékinak árhattak volna.) Morni emlékeztvén elejinek egykori méltóságokról, sokszor volt villongásban a' Szelmi fejedelmekkel. Fion-ghal véget vete a' villongásnak, 's Mornit annyira megnyerte, hogy Gaul neki mind végéig barátja 's meghitt Vezére volt.

Kairbár és Kathmor testvérek, Borbárnak fiai, Szonmornak unokáji, Krothárnak és Larthonnak, ki a' Bolgokat a' déli Álbionból Érinbe hozá, maradékai. Kairbár erőtlennek érezvén magát megverni a' sziget' éjszaki részeiben lakó Kaeleket, gyilkosságra vetemedett, 's Artho királynak halála után ennek fiját, a' kiskoru és e' miatt Kuchullinnak gyámságára bizatott Kormákot megölette, 's így magát Ullinnak is királyává tette. De Kuchullin Fion-ghal' segédjével visszatolá a' Bolgokat, 's Kormáknak helyébe egy második Artho, kit Feradarthónak nevez Macpherson, ült-be.

Karil, kettő e' néven, a' mire Ossziánnál nem kevés példa van; az egyik első Bárdja Kuchullinnak, a' másik Tongormai fejedelem.

Kuchullin fejedelme egy szigetnek, mellyet Osszián ködök' szigetének nevez, a' mai Skynek; Szemónak fija, Kathbádnak a' Druidnek maradéka. – Lássd Kairbár. Az Érini Kaeleket ő tanítá pánczélba öltözni, 's lovakra ülni, 's azokat szekérbe fogni. Egyik legtiszteltebb bajnokja korának. A' Légó mellett nyillövés által esett-el.

Lóda és Loduin. – A' Kaledóni 's Érini népnél nem leljük nyomát az Istenség' isméretének. Osszián még ex machina sem hoz-elő Istent. De Lochlin búvöz, babonáz, a' Lóda' gömbölyege 's az Erő' köve mellett ígéz (könyörög, formulákat mond), sorsa

eránt kérdéseket térszen, 's segédet kér. Lóda és Loduin egynek látszik a' Szkandinávi Ódinnal. –

Lúno, kardcsiszár Szelmában. Minthogy az ő fíja (Osszián így nevezi az őáltala készült kardot) itt néhány ízben fordul-elő, e' néven nem lehetett elsöknünk.

Malvína, a' Lúthai leány, Oskárnak nője, leánya a' Torluthai Toskárnak.

Osszián, Fion-ghalnak első szülöttje, férje Evirallinnak, Brán Ériní fejedelem' leányának, 's Oskárnak atyja. Hogy az ő Énekei jöttek által minden más Bárdok' énekei között legnagyobb számban a' mi időnkre, az azt látszik mutatni, hogy a' Bárdok között Osszián volt a' legelső nem csak tekintetben de érdemben is. – Fion-ghal megöregedvén, Ossziánnak hagyta a' királyi dárdát és paizst; de úgy látszik, hogy az elvilágtalanodott Osszián őutána nem uralkodott, 's Szelma még az ő halála előtt elpusztult. Ő és Malvína, Oskár fíjának özvegye, általmentek Érinbe.

Sztarnó, Lochlinnak fene király a' atyja Szváránnak 's Agandékának (kinek szerencsétlen halálát lásd Fion-ghal. III. Ének).

Ullin, Fion-ghalnak első Bárdja.

FION-GHÁL.

—
HAT ÉNEKBEN.
—

FOGLALAT.

Artho, legfelsőbb király Érinben, meghala, 's az ő fija Kormák még fiatalabb volt mint hogy minyjárt székébe ülhessen. A' törzsek tehát felgyűltek Témorán, 's Kuchullint, a' Ködsziget' (most Sky) urát gyámjává választák az ifju királynak. Ekkor hire jöve, hogy Szárán Lochlini (most Norvégy vagy Dán országok) király ki akar szállani Érinen, 's Kuchullin segélyre kiáltatá Fion-galt, ki vére vala Kormáknak. Ez megjelene, de Szvárán már Ullinnál (ma Ulszter) kiszállott. A' Költemény' első felében Kuchullinnal foly a' csata, Szváránnak szerencsésen. De Fion-ghal meggyözi ezt.

ELSŐ ÉNEK.

Közel a' Túra' bástyáihoz üle Kuchullin egy lombos tölgynek alatta. Dárdája az üregek' sziklájának vala támasztva, pajzsa lábainál fekvék a' fűben. Kairbánt emlegeté, a' hőst, kit ő vágott vala le a' kardoknak csatájában. 'S ím jön a' tenger' őrje, Mórán, szárnyalló lépteivel. Kelj-fel, Kuchullin! kelj-fel! úgy mond'. Látám az éjszak' hatalmasnak hajójikat. Rajta, te csigák'-osztogatója! Itt az erős Szvárán, 's hadai sokak!

'S a' kékszemű fejedelem mond: Fithilnek fija, te mindég félénk valál, 's most is remegsz. Ijedésed látja soknak az ellenséget. Fion-ghal az a' ki jön, Fithilnek fija; ő jön, a' setét hegyek' királya.

Nem! mondá Mórán; látám én a' nagy had' Vezérét. Mint a' szirt, úgy áll a' bajnok. Dárdája mint a' bérczek' fenyve, paizsa mint az emelkedő hold. Egy sziklán üle a' part mellett, hasonló a' tetők' ködjéhez. Sok kar kél bajra neked, idegeneknek vezére! komor hadi-férjfiak a' küzdésben, 's kardjaik a' hősjáték közt élések. De még többek azok a' vitézek, kik a' fergeteges Túrán gyüलगenek-fel.

'S erre most Szvárán, mint a' kőszál' lábain a' tajtékos hullámok: Ki mérkezik e' földön énhozzám? Nem veszteglenek énelőttem a' te erőseid; karom őket öszveronja. Ki állhat-meg pallosom előtt, hanem ha Fion-ghal, a' vészes Szelmának királya? Egykor birkozó karral estünk Málmoron egymásnak, 's tusánk rettenetes volt. Az erdő ellapult bajunk alatt, medreikből kifordultak a' csermelyék, 's a' hősek' ravatalik rengettenek. Három nap újítánk-meg a' küzdést; aggódtak a' had' nagyjai, 's a' negyediken kiálta Fion-ghal az erős: Dől a' völgyben a' tenger' fejedelme! Nem! nem dől! felelém neki. – Térj-ki az elől, o Kuchullin, a' ki a' hegyek' fergetegeit felülmulja.

Én térjek? monda Moránnak a' kékszemű hős. Nincs élő a' kinek én kitérjek. Úgy szélvész Kuchullin mint Az; nagy a' küzdéshez, és halált nem rettegő. Vedd dárdámat. Fithilnek fija, 's verjed azzal Szemónak csengő pajzsát, melly csornokomban fenn fityeg. Az nem zengi béke' hangját. Verd, verd a' paizst; gyűjtsd-öszve hőseimet halmakról völgyeikről!

Mórán verte a' csengő paizst, 's völgyek halmok felettenek reá. Gyorsan futja-végig a' hívás az erdőséget, 's a' vad felriadoz a' turjány körül. Kurach előszökell lakjának dombjáról, 's Konál, a' véres-dárdájú, már jön. Füvi szaladni hagyja az őzet, 's Krugál Túra felé tér. O Ronán, halljad a' paizst! figyelj, o Kluthár, Kuchullinnak kiáltására! Jer a' tengertől, o Kalmár! Jer aczélvértedben, o Luthár! Fel, Fojnének fija, döntő bajnok! Fel, Kairbár, a' széplaku Kromlákrról! Lábalj gyorsan, vendéglő Fiochi! Jer, Kormák, Léna' széleiről! Ingassd deli tetemeidet, o Kaolte, mellyek fejrbbek mint a' tajték a' tengeren, midőn hullámjait szél verdesi az üvöltő szirtek felé.

Ime erővel teljes bajnokok kelnek a' csermelyés völgyekből. Mindenikében gyúlong a' múlt idők' diadalmainak emlékezete. Vadan görg körörsded lángoló szemek Jniszfailnak támadóji felé. A' kard' markoltján áll minden kéz, 's villámokat lövel aczéljok.

Mint a' folyamok-végig a' szirtvölgyen, akként tömültek-elő a' hősek győztes atyájkknak vértjeikben, kísérve a' bosszús seregtől, mint a' gombolygó záporfellegek az egen a' szikrázó tűz megett. Vascseggéssel cseng minden nyom. Messzére hallatszanak a' szökellő szelindekek' böffenései. Minden ajak tompa dalt döng, 's a' hősek kívánják a' tusát.

Rengett a' Kromlak' tetője midőn a' sereg végig-lépdellé a' fenyért. Megálltak a' hegy' oldalán, mint a' szintelen köd áll-meg összel ha meglepvn a' halmokat, fejét az éggel egybe ölti.

Idv neked, dombvölgy' lakosainak fajzatja! monda ő, a' fejedelem; idv nektek, szarvasoknak úzőji! Bennünket itt más mulatság vár. Ellenségeink a' tenger' keblében terülének-el, 's sietve fogák-körül a' széleket. Kelünk e' harcra a' tengeres Lochlinnal? Érin a' támadóknak lesz e hagyva? Konál, elsője a' férjfiaknak, te hatalmas pánczéltördeső! Gyakor tusáid voltak neked a' kelet' férjfiaival. Viszed e te atyádnak paizsát mostan is?

Kuchullin! felele ő szelíden, Konálnak pallosa fenne vagyon a' csaták közt. Öröm vala mindég nekem eltiporni a' legsűrűbb hadakat. De bár karom küzdésre nyúl, honunknak szívem békét óhajt. Vitéz Vezére a' jó Kormák' hadainak, lássd te Szváránnak nagy hadát; az ő hajóji úgy lepik-el a' tenger' széleit mint a' hogy a' Légo mellett hosszan elnyúl az erdőség, melly a' birkozó szelektől cserénként szakaszokra ingattatik. Kuchullin, én békét óhajtok. Adj te sarczot a' tengerbíró Szváránnak. E' tusát Fionghal is kerülni fogná, az Álba' férjfiainak vezérfejedelmek; Fionghal, ki erőseket szór-el, mint az üvöltő vihar a' fű szálait, mikor Kónán zajogva fut-le a' folyam, és Morvát az ég' leple fedi.

'S erre Kalmár: Félre a' békével! Konál térjen halmaira. Verdesse ott láncsája a' gímet! a' helyett hogy a' tusában csatázó seregekre kelne; űzzön Kromlán szarvasokat, 's nyila szegezze-által Lénának őzeit. Fija a' nemes Szemónak, a' hon' és a' frigy' hadvezére, támadd-meg, szórjad' széllyel a' Lochlini népet; tipord-össze a' tenger' seregeit, míg a' mélyen egy hajót sem keletnek evező karok 's vitorlák. Ádázon lepje-el Inisztorénak tengersíkját Érinnek fergetege, 's forgassa-össze fenekig a' szélörvény; 's engem taszítson halálba egy Lélek, ha a' vadászat nekem volt valaha olly kedves mint a' sebek' heves csatája.

Mathának fija, monda Konál, nem rettegtem én a' paizsok' csatáját, 's örvendtem barátim között a' láncsák' küzdéseiben: de különfényt, én nem kerestem. Nyugton hagytam őket győzni, nyugton néztem hogy szalasztgattak. Fija a' nemes Szemónak, tekintsd Kormákot 's ősi székét. Adj sarczot Szváránnak és földet, míg Fionghal, a' segéd, megjő. De ha neked öröm a' küzdés, e' kar itt láncsát 's kardot ránt.

Nekem kedves a' pajzsok' 's kardok' csengése, felele Szemónak fija, olly kedves mint az ég' dördületei a' tetőn, mikor tavasszal cseppek szállanak-alá. Rajta, fiai a' diadalra szokott Érinnek! ragyogva öleljen-körül engem minden had, szálljon-végig olly sebességgel a' téren mint a' tetőken a' verőfény, mikor a' nyúgot' szele felzajdúl, 's terhes felhőket tornyoz-össze, 's végig sipít a' dombos Morva' tölgyeinek szárazlombu ágai közt. Hol, hol vagynak az én tusatársaim? hol feleim a' veszély között? Hol a' tisztos Kathbád' alakja? hol a' harc' fellege Duchomár? Fergusz, te elhagyál engem midőn itt a' folyam dagad? te, hős a' vendéglés' örömei közt 's a' tusában is erős? Gyermeke a' vadász Rosszának, hogyan? Mint a' Galmár' gímje, úgy jössz e? úgy e mint a' tetők' szarvasa? Idv a' Rossza' lelkes fiának! De mi komorítja lelked', o Vezér?

Négy kő nyúl-fel Kathbád felett, o Kuchullin, monda Fergusz, 's e' kéz temet-el Duchomárt is, a' komort. Armin' fija, te o Kathbád, te fény valál a' halmokon; 's te vérengző Duchomár, mint az egen a' fellegtornyozat. Te o Morna, legszebbje a' leányzóknak, csendes a' te altod a' köveknek boltja alatt! Öröme a' népnek, te éjbe döltél!

mint egy csillag mely völgybe száll. Magába-borulva ül a' vándor, tünni látván a' szép fényt.

Jelentsd, mondá a' bátor Kuchullin, mint hulltak-el ők, a' hadnak nagyjai. Lochlin oltotta e el őket a' hegyen a' harcz' pusztító viadalai között? Mi zárhatja egyéb a' hőseket a' bús, a' szűk hajlékba?

Kathbádót Duchomárnak kardja éré a' zajgó folyam' tölgye mellett. Eljuta a' völgy' csalétjai mellé, 's így szólla a' szelíd leánynak: Legszebbje az hölgyeknek, Morna, szép sudarja Kormáknak a' nemesnek, miért így magadban e' kő közt? Oldalt melletted csörg a' patak, aggva zúg a' szélben egy tölgy. Messzére zaj a' tenger; felhők szürkülnek a' sírbóltok' tetőjén. Te hasonló vagy a' hegyek' havához; fürtös hajzatod mint a' Kromla' köde, mely felhúzódik a' hegyen a' leszálló nap' sugára alatt; kebled mint a' fejer szikra Bránnak folyamjánál.

'S erre a' szépfürtű leány: Ah, honnan te, legkomorabbja mindeneknek? Szemöldjeid neked mindég búsak voltak; tűz most szemed, és nem szelíd. Látád e Szváránt a' vizeken? Mi híred van felőle?

Én a' hegyekről jövök, Morna, a' barnahátu szarvasok' halmáról; fülem az ellenség felől semmi hírt nem vön, Karom három gímet teríte-le, szépalaku lyánya Kormáknak. Úgy szeretlek mint az életet. Egy szarvast teríték-le neked, hókaru leány, te, kinek minden társad hátrál.

O Duchomár, mond' ő szelíden, nem tiéd egy szikrája is az én szerelmemnek. Fekete a' te szömlőd, 's elméd még feketébb; szíved mint a' tetők' szirtje. Armin' fija, te ékebb vagy, engem a' szerelem csak feléd vonsz. Hajad mint a' nap' sugára midőn hegyeinkről elkél a' köd. Láttad te Kathbádót, o hős, a' virító sudart, a' tetőn. A' vitéz Kormák' leánya itt várja a' kedvest, ha majd megtér vadászatjából.

Úgy sokáig várandod őtet mondá Duchomár a' fene; úgy sokáig fogod őtet várni itten, az Armin' haragos fiját. Lássd, vére e' kardon piroslik. Előttem dőlt-el a' bajnok, 's te kedvesedet sokáig fogod itten várni. Fenn a' Kromlán fogom neki emelni sírját. De te fordítsd szemed' immár Duchomárra; karja erős mint a' tetők' menykövei.

'S Kathbád halálba süllyede? sikoltá szerelem' hangján a' leány. Zengő halmain esett e el, a' vitéz, a' délczeg ifju? az első a' vadászok közt a' tetőken, 's a' tenger' idegeneinek verdesője? Útálatos nekem az ádáz Duchomár, 's véres nekem az ő keze. De add nekem e' kardot, Duchomár! kedves nekem az én Kathbádóm' vére.

Ez a' leány' könyűjinek adá a' kardot, 's a' leány azt a' hős' mellébe veré. Eldőle a' zajgó folyamnál, 's kinyújtá kezét, 's ezt mondá: Lyánya a' kékpajzsú Kormáknak, korán taposád-el te nekem a' dicsőség' ösvényit! Hideg a' kard, te hősek' csillaga; hideg az, Morna, keblemben. De adj engemet a' szép Moinának – én álma vagyok neki az éj' setétében – hogy felemelje holtom' a' nép közt, hogy lássa a' vadász mint ragyog fényem. De vond-ki keblemből az élt, Morna! hideg az mellyem' sebében.

Sírva közelít felé a' leány, 's ő kirántja sebéből a' vasat, 's áltlikasztja a' leány' szép keblét. Morna elhull; messzére hullámszik szép hajzatja; bugyogva fut-széllyel vére, 's bepirosítja a' gyöngé hókezeket.

Oh, ne semmit tovább a' leányról! monda Érinnek parancsoló Hadvezére, Béke a' hősek' lelkeikkel! az ő tetteikkel! az ő tetteik nagyok voltak a' veszélyben. Ha ők hadi-szekerem körül lebegnek, ha megjelennek a' völgy' fellegein, erős leend lelkem a' csatában, 's karom mint a' menny' villámja. Te légy holdfény nekem, Morna, ha szememnek éle meggyengül, ha lelkem ismét megcsendesedik, 's a' kardok' zaja eltünend. – Fel minden had! fel a' csatára! Készüljön a' Vezér' szekere! Két dárdát belé nekem mind két felől, 's magasán előttem, a' mint szokás, a' paizst! Utána lovaimnak a' térrel! az ő futások olly gyors és tüzes. Lelkem légyen erős az örömben, hogy körülém kezdődik a' csata!

Mint midőn tájékozva harsog-le a' folyam Kromlának feketeszirtü oldalán, 's a' hegyeken végig-hömberegnek a' villámok, 's a' hősek' sírboltjaikat setét éj árnyozza, 's halvány képek tekintnek-elő a' záporfelleg' prémjeik megől: olly vad dühhel, olly gyorsasággal, olly rettenetesen zuhogtanak-elő mostan az Érin' fiai. Vezérjek, mint a' tenger' csetje, melly maga után vonja a' vízdagályt, végig-önti maga körül a' serget, 's a' part reng lépéseik alatt.

Megérté Lochlin a' zajt, mint egy téli folyam' zordon zúgását. Legott megcsapkodá Szvárán a' paizst, 's így szólla Arnónak fiájához: Halld! zsibongást hallok a' hegyekről, mint az est' játszó legeit. Az Érin' fiai szállanak alá! vagy talán szél zúg a' tölgyesben? Illyen a' zúgás Gormálon míg a' síkon vész kél-fel. Fel a' halomra, Arnó' gyermeke, nézzd az erdőt, a' fenyért.

Igy Szvárán. 'S az megy és jó, remegve, gyors lépéssel 's vadon-görgő tekintetekkel. Erősen vert bordájához szíve; szava alélt, bomlott, rebegő.

Fel, fel, tengereknek ura! te fejedlme a' sötét pajzsoknak! Látom, a' hegyek' riasztójit, az Érin fijait 's Vezérjeket. Lásd a' viadal' szekerét! lásd! Halált-hurczolva pereg az végig a' téren; Kuchullinnak rontó szekere, a' veszély-szülte Szemó' nagy fijáé. Domború hátul, mint a' szirtbe-ütődött hullám, mint a' tetőken-síkló köd. Drága kövek csillogják-körül, mint a' sajkát a' tenger' habjai. Rúdja síkárlott barkócza, 's simított csont benne az ülés. Oldala rakva láncsákkal, középpen pedig a' hős' lábpolczai. Jobbra, előtte a' rettenetes szekérnek, egy paripa ágaskodik, csupa tűz³ nyerít, fortyog, lobogtatja serényét; sötét szűgye széles; magosakat szökdel; erős izmos fíja a' hegyeknek. Pattogó körmének messzére elhallik ütése. Serénye körülhabzza fejét mint a' vad' tanjáát a' köd. Fényes az ő színe, futása gyors, 's Szithfad neve.

Balra, előtte a' harcz' rettenetes szekérének, hattyunyakkal fortyog egy paripa, ritkaserényü, tagba-szakadt, erőskörmü, fejeorru, sebes, büszkén-nyerítő nyargalója a' fenyérnek. Duzronnyál a' neve a' kardnak viaskodó férjfiái közt.

A' szekér ezer bőrszeldelteken fityeg. Az aczélból-metszett féket tájték borítja-el a' ló' szájában. Keskeny szíjak, kirakva tündöklő kövekkel, hajolnak-végig a' két ló' fennkölt nyaka körül, melly, futékony mint a' tetők' gőzei, a' dicsőséghez juttatja-el az erőt. Futások szarvas' könnyűsége, erejek mint a' keselyűé, nyerítések mint midőn, elborulva hóval, a' Gormál recseg a' téli fergetegeken.

'S a' szekérben egy fejedelem ragyog, ifju, délczeg fíja a' fegyvernek, Kuchullin a' kékpajzsú, Szemónak fíja, 's ezt dicséri az ének. Orczája mint a' síkárlott ternyő; nagy

³ tűz [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

pillantással görg körösded bátor szeme keskeny szemöldjeinek boltja alatt. Sárga haj lángolja-körül fejét, képén elárasztván minden kellemet, midőn a' dárdát magasra emeli. Fuss, te tengernek fejedelm! fussd a' bajnokot, ki a' szerént közelít mint a' vizenyős völgyekről a' vész.

Hah! 's mikor futottam én? ezt válaszolá a' tenger' fejedelme, mikor futott a' bar-napajzsú Szvárán? Mikor rettegtem én a' veszély' ijedelmeitől, Arnó fíja, te kisdéd lélek? Megküzdve az égi-vésszel a' vadordítású hullámokon, megküzdve a' legirtóztatóbb csaták közt, most fussam e a' vidalt, csökkent-karu fíja Arnónak? Ki, ki én ezereim, a' térre! Ömöljetek-elő mint a' tenger' zordon zúgása, midőn a' vihar a' felhőkről alácsap! A' fegyverszülte Lochlin fogja-körül kardomat. Légyetek mint egy szirt a' tenger szélén, mely a' szelekkel-birkózó barna fenyőt vígan lövelli-fel.

Mint két tetőről az őszi villámok, úgy áradnak egymásra a' hősek. Mint midőn az erdők' folyamjai két szirtekről csapnak völgybe, 's zajogva futják-végig a' tért: úgy rohan ordítva, setéten, 's irtózatosan a' küzdés alatt Lochlinra Iniszfail. A' hadnagy a' hadnagyot szabja, 's a' harczoló' arcát a' harczoló. Pengve száll sarj⁴ a' sarjra; 's a' sisakok meghasadnak a' vágástól. Csermelyenként foly mindenfelé a' vér; a' ternyő-íveken tágul az ideg; a' légben nyílnak sipítnak; a' láncsák kocczannak, 's lehullnak.

Mint az éj' villámjai a' rengetegekből, mint a' tenger' iszonyatos ordítása, midőn a' hullámok a' felhőkig vetődnek, mint a' szirtbérczek' hátáikon a' menydörgés, oly rettenetes, oly fene volt az had. Volnának bár jelen Kormáknak minden Bárdjai, 's magasztalnák bár az ő dalaik a' csatát, de szavok erőtlen volna hirdetni itt a' holtakat és a' halálnak nemét. Sokan estek-el harczolók és vezérjeik. Messzére fut-el vérek a' mezőn.

Gyászoljatok, ének' gyermekei, Szithallinnak halála felett; dagasszad kebledet, o Évír, mert oda a' szép, a' hős Árdán. Őket a' hatalmas Szvárán ölte-meg, mint a' vadász az őzfiakat a' hegyekben, midőn bátor léptekkel gázola ezerek között; hasonlatos a' felhők' bús rémjéhez, a' ki elborulva ül a' ködben. Az éjszak' felhőji csak féligleg hagyják látni a' képet, 's a' partravetett hajós csüggedt tekintetet lő a' tengerre.

De néked sem nyugvék oldalodon jobbad, fejedelme a' záporszígetnek. Kardod a' halál' ösvényén hasonlatos a' tüzet-szikrázó villámhoz, midőn a' völgy' lakóji elhullanak, 's a' bérceket láng lebegi-körül. Hőseket tipor-öszve a' fortyogó Duzronnyál, 's Szithfad vérben förösztí körmeit. Halmokban fekszenek ömegettek a' bajnokok, mint a' kiforgatott tölgyek a' vizekkel-gazdag Kromlán, midőn a' zivatar végig-röpül a' fenyéren az éj' légi alakjaival.

Oh sírj a' te szélkörüllebegte szikláidon, nemes leánya a' hajós szígetnek! sülyyesz-szed alá nyájasan szemeidet a' tengerre, szebb te a' felhők' Lelkénél, mely halkkal 's tiszteletes arczban emelkedik, mint a' nap' sugára a' bús halmok felett. Korán esett-el a' te szerelmed' ífja, elsápadva a' nemes Kuchullin' kardja előtt. Mi tevé téged illy sápadttá? mi illy hideggé? Nem költi-fel veszély többé! nem önt ő többet bajnoki vért! Eldőlt a' te fíjad Trenár! Lyányka, te meg nem látod a' kedvest! Ordas szelindekei vinyogni fognak honjában, ha lelke nekik megjelenend. Feszítetlen áll hajlékában íve, 's a' halmok jajgatják halálát.

⁴ szál lsarj

Mint midőn ezer hullám torlódik a' szirtek ellen, a' szerént jó Szváránnak nagy dandára. Mint midőn a' szirt paczkáz a' hullámok' ezereinek, a' szerént paczkáz Szvárán ellen Iniszfail. Halált visít az körösded a' maga minden szavaival, 's messze zeng fegyvercsengés, buzdítás. Törve fekszik vért és pajzs; minden kar villángzó pallost forgat. Hadizaj terjed szárnyról szárnyra, omlást parancsolva, véresen, tűzzel, mint száz csattanó pörölytől a' műhely, kiknek a' koh szikrát perczeg.

Kik amazok Lénának fenkölt halmán, eldurczult vad tekintetekkel, mint két fellegei az éjnek, 's kardjaik mint a' vizen a' villámok? A' halmokat borzadás ragadja-meg, reszketnek a' szirtek a' parton. Ki más mint a' hajók' Szvarántja 's a' magasztalt bajnok Érinben? Rettegve látják kísérőjik hogy ők teljes erőben mennek egymásnak. Éj száll a' hősek' csatájára, 's elborítja a' győzedelmetlen tusát.

Kromlának árnyas ereszkedőjén Durlasz rakásba halmozza az őzeket 's szarvasokat, mellyeket a' hősek, még minekelőtte leszálltak a' bérczről, leterítettének. Száz harczoló rózséket gyűjt, tíz a' szikrát lángra gerjeszti; háromszáz síma követ hord; száz gyorsan abárolja a' vadat, 's a' fővő vacsora' füste messzére elgőzölög.

'S ekkor monda a' lakoma' adója Kuchullin, dárdájára támaszkodván, Fenának fiához: Karil, fija a' régi kornak 's e' vacsora magamnak készül e? 's a' kardok' Lochini fejedelme lakomátlan légyen a' parton? Távol van őtőle az üres lak. Vidd-meg neki nyájas ígémet; hívjad ide a' tenger' urát. Jöjön hánykodó vizeiről a' vendéglő Érin' áldomásához; hallja a' bércz' erdőjinek zúgását, míg felleghen vagyon az éj. Pusztítva nyargalnak a' szelek az ő láz tengerein most. Dicsérje itt a' rezgő hárfát 's hallja bajnoki énekinket.

'S Karil ment; 's így szólla szelíd szózattal: Kelj-fel vadkanpamlagaidról! kelj-fel, Szvárán, tetők' királya⁵! A' csigák' áldomásának örömei Érinnek ura körül kerengnek.

Tompán felele Szvárán, mint az öblös zaj a' Kromlai⁶ tetőkön, midőn felkél a' fergeg: 'S ha Érinnek minden szüzei jőnének is, fejér karokkal mint a' hó, szép kebleik magasra dagadva, szerelmet lövellvén a' gyöngéd szemekből: állásom még is ingatlan marad, mint Lochlinnak ezer kőszálai, míg majd a' nap keletben felemelkedik, 's fényt terjeszt-el Kuchullinnak vesztére. Nyájas nekem a' Lochlin' szele, tengerzajgást támasztgatván, melly, árboczaime' recsegése által, lelkem' elébe hozza Gormálnak zöld erdejét, hol láncsámon vér szokott virítani; fekete, sertés damaszaimnak vére. Adjon sarczot nékem Kuchullin, adja-által nekem a' Kormák' székét. Ha nem, megújúl a' küzdés, 's Érin minden mezejivel, folyójával enyém.

Gyászos a' szó, monda a' Bárd, mellyet a' paizsok' fejedelme tett.

Gyászos, de magának! felele Kuchullin, a' hős. Karil, hagyjad zengeni énekedet a' régi kornak fajzatiról. Édest tűnjön-el nekünk az éj; zengjen kedv a' búban nekünk. Sok vitéze 's szép leányi voltak hajdan Fail szigetnek. Édest zeng az ének az Alba' hősei felől, mikor azt, ha megszűn a' vadászat, Osszián dallja lantja mellett, 's a' vadas tetők a' Kóna' csergetegeinek felelnek. 'S Karil dalla:

„A' régi kor' napjaiban ide jöttek a' tenger' fiai. Ezer hajók libegtek-által a' hullámokon Ullinnak kies mezeijéhez: Failnak gyermekei felköltének hogy megvívjanak az éjszak' embereivel. Itten vala a' fene Kairbár, itt Grúdár, a' legszebbike a' népnek. A' fe-

⁵ kiralya

⁶ Kron dai [ld. Nyomtatási botlások, VII. kötet]

jér bikán versengettek ők, mely Golbuinnak zengő erdei közt ékeskedett. Mind-egyike kívánta azt, 's halál űlt aczéljok' hegyén.

Forrott köztők a' tusa, 's a' tenger' idegenei megiramodtak. Ki szerette inkább magát mint e' két vitéz, Grúdár és Kairbár a' hős? Bár ne bőge vala soha a' szép tulok Golbuinnak erdejében! Meglátták azt a' dombon, 's ismét felkölt nagy haragjok.

Őszvecsapának a' Lúbárnál; Grúdár vérében eldőlt. Kairbár a' csiga' lakjához jöve, Braszoliszhoz jöve-el ő, a' kedveshangzásu leányhoz, a' hős' nagykellemű testvéréhez. Grúdarról zengett dala, a' kedvesről, kit ő szeretett. Sírt hogy ő hadakban küzdött, 's várta hogy megjön a' csatából. Dagadó keble akként ragyogott keresztűl⁷ leplén mint az éj' felhőjiből a' hold. Szózatja szelídebb volt a' hárfáénál, midőn csillagló szemével, bánatait hangzá: „Ha jelensz-meg nékem aczélodban, o kedves?”

Vedd e' véres paizst, Braszolisz, mondá Kairbár, 's függessz magasra, hogy semmi rozsa ne rágja-meg. Tusám' zsákmánya az.

Szelíd keblében vert a' leány' szíve. Halvány arccal futá-végig a' fenyéért. Halva leli az ifjat, 's elhal a' tetőn. Itt nyugszik o Kuchullin, a' leány' pora. Egy ternyő nőtt-ki sírjából. Te szép valál, vizek' leánya! szép te is Grúdár a' szirtes halmokon! A' Bárd emlegetni fog benneteket, míg a' tenger árad és apad.”

Kívánatos a' te szózatod, Karil, úgy monda Érinnek kékszemű fejedelme; kívánatos a' te éneked az halmokon, ha előkiáltod a' dicsőség' napjait. Ollyan az mint a' tavasz' permetege, ha a' mezőn mosolyg a' nap, 's az árny elszáll a' halmokon, 's lassu hanyag szellők lengenek. Karil verjed a' kobozt az én távol kedvesemnek, a' Dunaszkaich' fénysugárának magasztalására; dalld nekem az én Braghélámat-görgő szemeivel; az én szép fiatal hölgyemet, kit a' hadak' szigetében hátra hagytam. Mosolygva tekintesz e széllyel a' te szikláidról, hogy meglássd híved' árboczeit? Csak a' pusztá tengert látod! A' hullám' tajtéka nem Ő. Hagyd a' sziklákat, kedves! Éj vagyon; a' halmok' lehellete suhog szép fűrtjeid közt. Nem térek én vissza, míg a' diadal enyém leend. – O Kónál, szölj te nékem fegyvert és csatát, 's vond-el a' kedvestől elmémet! Gyönyörű a' maga arany hajazatjaiban a' Szorglán' szép leánya, gyönyörű a' fegyver' dicse is.

'S a' lassu beszédü Kónál monda: Öröket a' tenger' szélére! öröket ott a' bokrok közzé, kilesni Szváránnak mozgását! Lelkem a' békét óhajtja, o Vezér!⁸ míg Albának halmairól eljönnek a' Fion-ghal' erősei, a' ki első a' tér' tusáji közt.

'S verte a' hívásnak pajzsát. Az örök kiáltanak a' tetőn. A' sereg elnyult a' fenyéren a' csillagos hidegszelű ég alatt. Az elhultak' árnyalakjaik bús felhőkben úsztanak-el, 's távolról a' Léna' csendében halálhörgés hallatszék.

⁷ ragyogottkeresztűl

⁸ békét o Vezér [ld. Nyomtatási botlások, VII. kötet]

MÁSODIK ÉNEK.

Konál bajnok a' hegypataknál ült egy lombatlan völgy' árnyában. Mohhal-benőtt kövön nyugtatá fejét. Borzasztva jöve-felé a' fenyéren keresztül az éjnek egy szózatja. Távol fekvék ő itt sergétől. A' kard' fijához nem fért félelem. 'S íme álmában tűzcsergeteget láta lefolyni a' hegyből, 's Krugál üle a' ragyogványban. Szépen dölt-el a' völgyben a' bajnok; a' hajós Szvárán' kardjától dölt-el a' küzdés' bajnokjai közt. Arcza hasonló volt a' hold' ságáraihoz; a' domb' felhőjéből vala köntöse; szemei két lángok a' hegy' oldalán; mélyen tárogott keblének sebe.

A' nemes Konál így kezdé: Gégálnak fija e' tér' halmairól! miért illy sápadva? miért illy búsan, pajzstördelő? Arczodra nem szállt soha ijedség; mi sápasztá-el most Krugál, színedet?

Félig-láthatóan, kifakadt könnyekkel, messzére kiterpesztve a' hős felé kezeit, ekként felele a' hősnek, mint midőn a' Légó' szélein a' keblek a' sással zizegnek:

Lelkem, Konál, ormokon vagyon, testem az Érin' partjain. Soha nem szóllok én többé veled, o fejedelem; soha nem járandnak lépteim a' harcz' téréen. Olyan vagyok mint Kromlán a' szellő, mint az árny, melly ködökről szál. Konál, Kolgárnak nemzetéből, látom a' holtak' felleget; Lénának mezején látom azt; a' zöld, Érin' gyermekei elhulltanak. Távozz a' Lelkek' mezejéről! távozz mingyárt lórántok' adója!

Mint a' virradó egen a' hold, úgy enyésze-el ő, öszvegörgetve a' széltől.

Késs itt, kiálta a' bajnok, szeretett barnarőt felem! vetkezz-le a' tüzes ságárt! Mellyik üregét lakod a' hegyeknek? Késs itt, Kromlának szültje! Mellyik zöld halom, mellyik hegyvápa hajlékod neked? Szólj, hol sülyedsz nyugalomba? Nem szóllasz e' a' vész' ordításában? nem e' a' mennykövek' fergetegében mikor látandjuk melly erős a' te karod? Lelked erő nélkül lebeg a' ravatal körül!

Konál a' szelíd, felemelkedék, 's előre hágdala, körülfogva fegyverétől; 's verte Kuchullinnak pajzsát. A' fejedelem felszöke a' hangra.

Miért jó Konál a' térről? kérdé a' szekér' intézője. Ha dárdámat felrántottam volna reád, hogy téged megöljelek, melly fájdalom volna most lelkemben, te kedves! Kolgár magzatja, oh szólj! A' te hangod napságár nekem.

Szemónak gyermeke, az éj' sötétjén keresztül jöve Krugál hozzám a' sirbolt' üréből. Csillagok pillongák-által az ő alakját midőn gyenge szavát⁹ felemelé. Halál' hirdetője ő. Nyögve szólla a' sír felől. Kérj békét, Érin' fejedelme, vagy fuss a' Lénai téren!

'S Konál megérté az ő szavát?¹⁰ monda Kuchullin a' had' vezére. 'S csillagok pillongtanak-által az árnyan? Kolgárnak fija, ki békét keressz, szél vala az a' mi füledben zenge, 's patakok mormolák-körül fődöt. Ha Krugál volt a' kit látál miért nem kényszeríté ötet kardod ide? Megértéd tőle melly üregben lakik a' szelek közt vándorló? E' kard belőle szót vett volna 's jelentést, a' mennyivel bír. Mostan szük ez a' jelentés. Még ma tetőinken vala a' bajnok; rövid volt útja, 's szerencsét nem ért: miként érthette volna a' hőseknek halálokat?

⁹ szavát

¹⁰ szavát, [ld. Nyomtatási botlások, VII. kötet]

A' lelkek, felele a' bölcs Konál, felhőkön nyargallanak. Az elhullott bajnokok megjelennek a' szelekben; lakjok a' tetők' vápáji. Ott nyugosznak ők, 's együtt beszélnek, 's megnevezik, a' kik halni fognak, egymás előtt. – „Hadd nevezzék-meg a' kik halni fognak, hadd nevezzék-meg őket mind, csak az Érin hadsereg' Vezérjét ne! Nem futamlok-meg én a' tenger' Szváránja előtt! 'S ha dőlnöm kell, sírom énekek alatt emelkedik majd a' harsogó tenger' szélén. Köny áradand a' Vadász' arczán; bánat fogja elhomályítani Braghélát a' teljes szép keblűt. Nem félem én a' halált, de a' futást; Fionghal látta mint győztem a' csatában! Hiu árnya a' szirtes tetőknek, jelenj-meg nékem késedelmetlen! Lebegj-elő tüzes villámban, 's mutassd kezeden a' halált! Nem futok én Szvárán előtt, könnyű árnya a' hiu lehelletnek! Fel, Kolgár' fija, verd a' dombos rezgő paizst; magasan függ az két dárdán. Fel, serkentsd tusára a' győzedelem' fijait! Bár kés Fionghal a' szelek' szigetéről, megverem Konál, a' hadat, ha magam az előtt elhullok is.”

A' paizs' hangja messzére terjed a' fenyéren. A' hősek fegyveresen rohannak-fel. Így harsog a' kékhabu tenger, midőn vihar száll hullámjaira. Felnyulva állanak-meg a' téren, mint a' bogasfejú tölgyek, ha rajtok az éj' szele végig-röpül, 's az aszu leveleket széllyel-röpíti a' völgyen.

Szürkén virradnak Kromlán a' felhők; világ rezeget a' tenger' síkján; kék köd ússza-körül a' bérczeket elrejtve Iniszfailt és hadát.

Fel! fel! hamar a' zászló mellé! kiálta Szvárán a' had' paizsa. Fel! fel, Lochlinnak nemzete! Megszaladt az ormos Érin! Űzzétek őket a' téres Lénán! Fogd szem alá Kormákat, Morla! Hajoljon-meg a' győzni szokott Szvárán előtt, míg sarja el nem öldösi népét, 's a' halál véresen nem mégyen-végig Érinen.

Felszállanak a' harczolók mint a' tenger' madarainak temérdek serge, mikor őket a' partok' hajjai felriaszták. Zúg a' had, mint ezer csermelyék, midőn egymásba ömölve a' Kóna' halmai alatt, az éj' sötétéből a' nap' fényének ellenébe csillognak. Mint a' tornyos szürke fellegek árnyakat hintenek ősszel a' távol ködtetőkre: olly sűrűn, olly megszámláthatatlanul, olly irtóztatóan tömül Lochlinnak sok rende. Mint egy barna kan a' tetőn, úgy lépdell fegyverében a' király. A' hős' baljában lángol a' paizs, mint a' hegyek' oldalán az éj' tüzei, ha csendes, sötét és pusztá a' világ. A' rémült vándor félve látja a' ragyogó árnyalakot.

A' ködön által sírboltok látszanak magasra-nyult tölgyeikkel. A' tengernek egy lehellete elcsapá a' boltok' ködét, 's Érin kilátszik a' szemnek, mint a' habok kőszálai, midőn, kicsapva útjából, vakon tévedez a' hajós, 's búsul, hogy úgy változik a' szellő. Menj, menj Morla! kiált a' Lochlini király, ajánlj békét az iramodás' embereinek. Amott állnak ők, a' boltoknál. Ajánld azon békét nekik, mellyet akkor szoktam uralkodóknak engedni kik kardom előtt meghajolnak, midőn erőseik a' tusában elhullottak, 's a' szűzek jajgatással töltik-el a' völgyeket.

Morla jött, Szahárnak gyermeke, – nagy vala ő, delik léptei – hogy az Iniszfail' fejedelmével szálljon, vitéz hadának gyülekezetében. Vedd a' Szvárán' békét, adj sarczot, monda kevélyen a' bajnok; vedd békét mellyet fejedelmeknek ad, midőn hadak elhulla a' viadalban. Add Érinnek térjét 's vizeit, add nődet, 's vadászó ebed', 's Braghélát, a' sze-

lidet, a' delit; add Luáthot, a' szélhaladót. Add ezt, mert karod gyenge kar. Túrd a' csapást! Ne bosszantsad Szváránt, 's élni fogsz!

Mondd a' paizsos Szváránnak – ezt felelé Kuchullin: Soha nem hátrálva én soha nem hátrálok. Ime, én neki a' tengert adom, sírt engedek a' hadnak Érinben. Nem éri ő soha a' napot, melly a' szép fénysúgárt éjszakra vigye őhozzá. Nem fog soha Luáth előtt a' ravatalos Lochlin' térén bogas szarvas futni őneki.

Vakmerő intézője a' szekérnek, ugy mond' Morla, 's te azzal szállasz e szembe, ki nek számtalan erdőkből épült hajóji elhordhatnák szigetedet? Olly kisdednek nézi a' vészes tenger' urát a' zöldellő Iniszfai!

Beszédben én sokaknál hátrább állok, Morla, ezt válaszoló néki Kuchullin; nem kardom senkinek kardjánál. Csak Kormáknak fog Érin hódolni, míg Kuchullin életben lesz. Konál, elsője az erőseknek, hallád Morlának bántó beszédét, 's békét akarsz a' tengeres Lochlinnal, te paizstördelő bajnok? Krugálnak hiu árnyéka, mért emlegete nekem a' te szavad halált? Hadd sülyyedjek a' sír' éjébe, de sülyyedjek bajnoki dalnak örömei között. Rántsatok dárdát, Érin' férjfiái, 's élesítsétek a' nyilakat! Omoljatok a' Lochlini támadókra, mint mikor Lelkek csapnak-alá a' lég' tetőjiről.

Haragosan ordítva, öszvetömlt rendben rohannak tusába, mint a' köd a' völgy' éjéből, midőn zivatar fogja-be a' nap' szelíd fényét. Kuchullin hágdas elől, mint mikor egy zordon rém a' felhőkön lépdell; lobogó tűz annak köntöse két markában fergeteget szorít. Az erdő' szélén ballag Karil, 's hangokat lehell a' csata' türökjébe, 's a' hadidal' szépsége által éleszti a' hőseknek lelkeiket.

„Hol nyugszol te elterülve, Krugál? így szólla az ének' ajka. Erőtlen' fekszel helyeden, a' földön, 's nem illatozik neked csiga? Krugálnak nője búsul és sír, 's idegen a' bánat' termében. Ki az amott, ki mint fény a' tetőn, az ellenségi dandár előtt halad? Ki volna más, mint a' nagyfürtű Degréna, Krugálnak gyönyörű nője. Üstöke szállong a' szélben; szeme veres 's szózatja gyöngé. Sápadt Krugál midőn most a' vadakat úzi; Árnyalakja a' domb' odvában lakik. Álmomban füleimhez jó; szava lassú az éjben, mint a' méh' döngése a' szirtek körül, vagy a' rajzó legyek nap' leszálltakor. Degréna úgy hullale mint a' felhő, midőn a' korány a' bérczeken hajnallik; áltverte keblét a' Lochlini kard által. Lehulla, a' hősek' vágýtárgya! lehulla, Kairbár, a' te díszed! gyönyörű sudarja az ifjaknak!”

Kairbár hallja a' gyászhangot, 's előrohan mint a' mélység' csetje. Halva látja-meg leányát, 's közepébe rohan a' népnek. Lochlin ellene veti magát a' kardnak, 's mindenszerte terjed a' küzdés. Mint száz széldüh a' hegygel 's vízzel gazdag Lochlinban, mint száz halmoknak fenyeveseikben a' tűz, olly lármásan, olly rontólag, olly dühvel dúlatának-öszve az embereknek soraik. Mint a' barcsák' fejeit, úgy vagdalá Kuchullin a' bajnokokat, 's viszont Szvárán előtt Érin hull. Kurach az ő sarja alatt dölt-el, 's Kairbár, nem gyenge hadnagy. Morla tartós álmod alszik, 's Kaolte, te reszketve véssz, fejér nyakad' vérbe mártva, 's még földön repdestetve arany fürtözetet. Ott esett-el a' bajnok, a' holott gyakran nyujtá áldomását; sokszor hallatá lantzengését, 's szelindekei keresztül-szökdesének a' tetőkön' midőn a' vadászat' ifjai nyilaikat az idegen felránták.

A' győzni-szokott Szvárán előrenyomúla mint a' pusztákból a' jeges folyam, midőn dühe leomlasztja a' partokat, 's a' hősek' roppant ravatalaikat elsöpri. Néki Kuchullin

ment ellenébe. Így töri-meg a' felleget a' fokhegy¹¹. A' szél játszik rajta a' szirttel 's a' fenyvessel oldalain; pereg egyik kövéről a' másikára a' rivacs: de ő nem inogva áll a' maga erőjében 's védi árnyával a' Kónai hallgató völgyet. Így áll a' vitéz Kuchullin is, 's védé az Érin' seregeit. Mint a' szirtek' kútfeje, úgy fut körűle a' vér bajnokjaiból. Érin azonban a' Lelkek' halmán ellohad, mint a' nap' sugárától az hó a' téren.

Érin' fiai, kiáltá sápadt arcczal Grúmál, Lochlin már nyakunkon vagyon! Mit vívtok mint a' széllal a' sás? Fussatok a' vadak' halmához.

'S futott, mint az őz a' hegytetőkre, 's a' dárda kezében gyámolistáp most. Nem sokan választák félve Grumállal ez ösvényt. Elhulltak a' bajnokharczban a' Lénai fenyér' szirtjénél.

Kövel ékesen kirakott szekeren magasan áll a' Érini király, 's öldösve az éjszak' férjfiáját, így szóla a' vendéglő Konálhoz: Konál, feje az erőseknek, e' halál' karjának nevelője, ha az Érin' fiai elmentek is a' tengertől, folytassuk mi tovább az harczot. Karil, fija a' hajdan időknek, vezessd ama' dombhoz feleinket; 's te Konál, kísérd kardomat; óvjuk a' kártól a' szaladást.

Konál bajnok a' szekérre lépett. Előre nyújták paizsaikat mind ketten, hasonlókat az elsetétült holdhoz, a' csillagok' kevély testvérekhez, midőn keletről búsan kereng, 's bánattal tölti-el az elméket. Szithfád hörögve vágta a' tetőkre, 's Duzronnyál a' büszke nyerítő. Mint a' hullámok terjednek-el a' czet körül, úgy követi őket a' siető had.

A' szirttetős Kromla' oldalán búsan álltak az Érin' fiai, mint az erdő mellyet az éj' szeleitől gerjesztett tüzek végig-perzselének. Kiritkítva áll az, szárazon és feketén; egy levele sem zörg a' szélben.

Kuchullin egy tölgnél áll a' hallgatva, lassan-görgetett szemekkel. Szelek rezegtek fodor hajában. 'S íme jó a' tenger' őrije, a' fija Fithilnek, a' Bárd.

A' hajók, a' hajók itten vannak a' halmas sziget' hajój! 's Fion-ghal, a' hajóknak Vezére, a' pajzstörő! Fejéren öleli-körül az hajókat a' tajték, 's árbocza 's a' vitorlák mint a' felhőt-verő erdők.

Fújj, o szél, mond a' Szemó' fija, a' szépködő sziget felől! Oh jer ezerek' halálára, fejedelme az őzek' halmainak! A' te vitorláid, én vitéz felem, úgy jelennek-meg nekem mint a' korány' ragyogása az éj' fellegei között; hajóid mint az ég' fénye, te magad egy tűzszobor, melly messzére lángol az éjben. O Konál, feje az erőseknek, kedves a' mi bánatunkban a' barát! Sötét gyúl-öszve a' tetőken; hol Fion-ghal, a' Vezér? Űljünk itt körülfogva a' homálytól, 's várjuk míg a' hold 's csillagok kikelendenek.

Az erdőkre szél szálla-le; patakok mormoltak a' hősek' sírboltjaik körül, zápor verte Kromlának fenyérét. Veresen pillogtak-keresztül a' felhőken a' csillagok. Bánatban űlt a' patak' szélén az Érin' bajnokfejedelme, 's Kolgár mellette vala, 's Karil, a' régi kor' fija.

Vész követi nyomod', Kuchullin, mondá Szemónak erős-lelkű gyermeke. Vész követi nyomod', Kuchullin, miolta öklöd barátodat megölé. Fija Amminnak, mint szerettelek én tégedet!

Miért, Szemónak fija, miért esett-el a' paizstördelő? Nekem felele Konál, még előtttem vagyon Ferdának emlékezete. Nagy volt ő, 's alakja ékes, mint az égnek íve.

¹¹ sokhegy [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

Ferda, Albából érkezék, 's száz völgyeknek ura volt, úgy beszéllé Kuchullin. A' Múrei palotában tanulta a' kardozást, 's barátom leve énnem. Eggyütt mentünk-ki vadászni, 's a' fenyéren egy tanyánk volt. Deugala a' Kairbár' nője vala, az Ullin' térének fejedelméé. Ragyogó szépség vala része, de szívében gőg lakott. Szerette az ifjak' díszét, az Ammín' vitéz fiját.

Kairbár, úgy monda férjének a' szép hölgy, fel, add-ki nekem a' nyáj' felét. Én téged elhagylak, te erőtlén! Kairbár, add nekem a' nyáj' felét!

'S Kairbár felele: Neked adja-által azt Kuchullin a' mezőn. Szép hölgy a' gyönyörű járással, én téged többé meg nem látlak! Az ő mellye igazságnak hajléka. Szép sugár, béke veled!

Mentem, 's megosztám a' nyáját. Egy bika, mint a' hó fejr, maradt vala fenn. Kairbárnak adtam a' bikát¹². Harag lobbana-fel a' bajnokok' kedvesében.

Ammín' fija, monda nyájasan a' hölgy, a' Szemó' fija elkésérítette szívemet. Hadd hallanom hogy meghala, külömben engem halva lát a' Lúbár, felébredtedben¹³ lelkem fog körüllebegni; 's megetted dühöm veend űzőbe. Vágd ketté mellyig a' hőst, vagy hagyj engem megmocskolva a' hegyekben.

Hókar, monda neki az ifju, én hozzak e halált Kuchullinnak? Gyönyör énnem a' bajnok, 's én rántsak ellene kardot, te virág?

A' hölgy harmad nap van könyűben, 's a' hős a' negyediken kardját rántja.

Bajra tehát az én barátommal, de én döljek-el elébb a' téren! Mint láthatnám én a' tetőn a' Kuchullin' sírboltját?

A' Múre' téréen volt a' baj. Kardjaink kerülték a' sebet; foka lecsizsamlott a' sisakon, lecsizsamlott a' paizs' kék boglárjain. Közelít Deugala 's nevet 's nagy hévvel szólla így az Ammín' fiához:

Gyöngé, ha te markolod-meg, a' dárda, gyöngé a' kard, gyöngé még korod. Nem illik fegyver éveidhez. Hagyd a' diadalt a' Szemó' fiának! Mint a' Malmor' szirtje olyan az hős.

Az ifju' szemét köny tölti-el, 's szelíden ezt monda nekem: Luchullin, emeld a' boltos paizst. Óvjad, kedves, óvjad magadat! Lelkem' elnyommasztja fájdalma, hogy téged kell megölnöm, bajnok férjfi!

Sóhajték mint a' szirtek' repedései közzül a' szelek. Magasbbra rándult az éles aczél. Elesett a' harczok' fénye, 's sírja a' hegy' alján kél. Vész követi nyomod', Kuchullin, miolta kardod a' kedves ifjat megölé!

Bús a' rege, szekérnek intézője! monda Karil a' gyászdalok' énekese. Visszaviszi a' felfingerlett lelket a' napokba mellyek nincsenek. Gyakorta hallám én Kómál felől hogy ő is előlte kedveltjét; de kardját diadal kísérte, 's általa nyertek véget a' tusák.

Albában voltak Kómálnak eleji, 's ő száz hegyeknek fejedelme. Vadjai ezer patakból ittak, 's kürtjétől ezer tető regett. Arcza mint a' leányzóé; de hősek' veszte volt karja. Egy szűzet szeretett, 's a' szűz szép volt, a' vendéglő Konloch' gyermeke. Napfény vala az a' hölgyek közt, 's hajai feketék, mint a' holló. Ebei gyorsak a' partokon, 's ívének idege zengett a' szélben. Lelke Kómálon függ, 's szerető szemeik gyakorta

¹² bikát

¹³ Felébredtedben

lették-fel egymást. A' hegyekben enyelgettek, 's nyájasok voltak és édesek az ő titkos szavaik.

Grúmál is szerette a' szépet, az Árdvai fejedelem. Ő kileste a' lány' ösvényét, 's gyűlölte Kómált a' kék paissal.

Egy nap megtértenek vadászatjokból; társaikat szemeik elől elfogá a' köd; 's Komál és a' Konloch' leánya egyyüvé-jövének a' Rónán' üregében, hol az ifju megpihenni szokott volt. A' falak itten el voltak lepve fegyverrel. Százanként voltak itt a' bajpajzsak, százanként az aczél-sisakok.

Múlass itt, úgy monda az ifju, múlass itt, Galvín, kedves alak ritka fénye ez üregnek. A' tetőn egy szarvas ballag. Hagyj kisség; én korán itt leszek.

Félem a' bosszús Grúmált, kit nem magasztal semmi ének! sóhajtá a' leány. Ő kedveli az üreget. E' fegyverek közt fogok tehát múlatni; de te ne késs, o kedvesem!

Az ifju kiment a' vadas Morára, 's a' leány, nyugtalan várván a' kedvest, fegyverbe öltözék, 's kiméne Kómáljának elébe. Ez őtet Grúmálnak vélte. Mellye hangosabban ver, sápadtság kergeti-el arczáról a' piros színt, 's szemeit sötét borítja. Feszíti ívét, a' nyíl röpül, 's Galgin vérében dől-el. Vad szemekkel jön-elő Kómál, 's kiáltozza a' Konloch' leányát. Hegy völgy nem felel neki. „Hol vagy, hősek' szerelme hol vagy? szép leánya a' nehéz fürtöknek!” A' leány' szíve reszketett a' tollas nyilon. „Konloch'¹⁴ leánya, te vagy?’ 's öszveroskad a' leány' keblén.

Igy találta egy Vadász a' szerencsétlen bokort. Nem régen feltántorgott a' tetőre. A' szerelem búsakká tette napjait. Sokat kerenge a' leány' sírja körül. Most hajók kötének ki a' parton; Kómál megveré az idegeneket, 's azok a' partot elhagyák. Óhajtvá a' halált, eldobta pajzsát a' mezőn, 's egy nyíl ált-likasztá férjfi-mellyét. Együtt-fekszik veled, Galvín, hol a' tengerrel szelek játszanak. A' hajós látja sírjaikat, midőn a' síkon elevez.

HARMADIK ÉNEK.

Kedves zengzete a' dálnak! monda a' díszes bajnok Kuchullin. Kedvesek az eltűnt századok' regéj! Szelídek azok mint a' csendes reggeli-harmat a' szarvasok' tetőjin 's csalétjain, mikor a' nap lassún kél a' szürkülő bércek' nyugtán, 's semmi habzás nem háborítja-meg a' kék tavat a' völgyekben. Karil, emeld még egyszer szódat, – kedvesen zengett tőle termem – beszélld-elő mint gyúlóna Fion-ghal, a' dombor pajzsok' fejdelme, atyjának tetteiktől.

„Fion-ghal, örök küzdője a' tusáknak! monda Karil, kinek dalai édesek; sokak a' te tetteid, sokak kardodnak sebei! Haragod megverte a' tengerbíró Lochlint, még mikor állad, mint a' leányoké, pelyhetlen volt. Elnézvén az ifju' arczát, vágyást mosolyga reád mindenike; 's karod halált özönle a' harcmezőn. Erőd mint Lórának hajjai; serge se-tét, mint száz folyam, a' pajzsok' csöngésében a' hős körül, midőn elfogák Lochlinnak királyát, 's kiküldék ismét tengerre. Harag dagasztá kevésy szívét, 's Sztarnónak adáz

¹⁴ Komloch'

lelke halált forrala az ifju ellen. Senki nem győzte-meg ötet hadban, senki nem más mint Fion-ghal.

Hajlékában úlvén egykor, az erdős idegen-föld' országában, előkiáltá az ősz Sznivánt, így szólítá-meg titkon az álnok: – Sznivánt, ki énekeket dall Lodvinnak gömbölyegében, és, ha az erő' köve meghallja az ő kiáltását, a' harczoló' megcsökkent küzdése új erőre kap.

Szniván, ősz fűrtözetnek férjfija, így szólla hozzá a' sötétpaizsu fejedelem, menj a' tetős Ardvába, menj-által Szelmára mellyet tenger ölel, 's mondd Fion-ghal királynak, ki ezer vezérek közt legszebb: Én neki adom a' dal' leányát; nem költ még soha éke-sebb kebel. Olly fejr az ő karja' kereksege mint a' tenger' hátán a' tajték. Lelke szelíd, barnák fűrtjei. Jöj-ön-által tüstént a' vizen; jöj-ön ő, kit senki meg nem győz, a' lányhoz melly nem ismerve virít.

Szniván, az őszfűrtü, ment. Jött Fion-ghal 's vele a' had. Előre-röpül felgyúladt lelke az éjszak' fűrtös leányához.

Idv, idv, ezt mondá neki Sztarnó, a' vad; idv neked, ura a' hegytetőknek! Légyetek kedvesen fogadva, ti néki bajnokkövetőji, gyermekei a' szirtes szigetnek! Három nap a' vendéglő teremben üljétek az innepet; három nap vadak és kanok közt gyűjtsetek zsákmányt völgyen 's hegyen. Híreteket hallja a' leány, ki távol lakozik szépségében a' néptől.

Harangja eltökélte a' hőseknek halálokat, 's az innep' csigáját kerengeni hagyá. Gyanúra gyűlada a' király. Vértbe öltözött, 's dárdáját ragadta-meg. Ijedség szálla a' halál' fijaira, 's szaladtak a' hős' szemei elől. Víg kedv' szózatja kele; hangzott az öröm' rezgő hárfája. A' Bárdok csatákat énekeltek, 's a' király kedvelte a' szép keblét. Ullin is, a' király' dallosa, az édes Kónai szózat, magasztalá az erdős Lochlin' leányait, 's azt a' ki Morva felett uralkodik.

A' Lochlin' leánya érté a' dalt. Elhagyván a' magány' hajlékát, kilépe az ő szépjében, mint a' felhők közül az ifju hold. Kellem fogta, mint fény, körül, 's lépte dal' zengése volt. A' szűz meglátja az ifjat; halkkal költ keblének sóhajtása. Szemérmesen sülyeszté kék szemeit a' sírboltokkal-gazdag Morva' fejedelmére.

Harmad nappal, midőn a' kelet' sugára a' vad-kan' halmain ragyogott, felkele a' boszszús Sztarnó, fel Fion-ghal, a' paizs' és sebek' ura. A' korány' fényében mennek az erdők. A' Szelmai láncsa vérben füröd.

Sztarnónak gyönyör leánya megjelen. Könyűt áraszt szép szeme. Beszéde szerelemnek hangja volt; így szólla a' Morvai bajnokkirályhoz: Fényes-származásu hős, ne higgy a' Sztarnó' kevély szívének, a' halom'¹⁵ surjánya közt fegyveres nép lappang utánad. Kerüld a' halál' surjányait, király, te kit a' lapátok' szigete szült! 's emlékezzél a' Lochlin' hókezére! Védde nemzője ellen a' leányt, tengerkörülölelte Morvának fejedelme!

Nyugalomban lépdelt a' király, 's mellette erősei fegyverjekben. Karja öszverontá a' halál' zsoldosait; zenge Gormál 's messze a' fenyer.

Sietve méne a' vadászat után a' nép a' csigák' áldomásához. Sztarnó megjelené dár-dásan, szemöldjei haragos felhők, szemei mint az éjnek tűzalakja.

¹⁵ szívének, A' halom'

Jer, monda Sztarnó a' bajnok, lágybeszédü Agandéka. Nem szállál te a' királynak hasztalan'. Kezét népem' vére festi-be.

Jön ő veres szemekkel a' sírástól, szép fürtözetjét szélyyelöntve; magasra költ a' feje melly, feje, mint a' patak' habzásai. Sztarnó vékonyába döfte láncsáját. Elömlé a' leány, hasonló a' hófalhoz a' tetőn, midőn az kövekről omol. Zeng belé a' setétes bércz; némán áll erdő és a' kapczok, 's a' völgyben visszhang rezeg.

Fion-ghal szemet lök népére 's népe felkölt aczélja közt. Küzdések habzajgás vala, 's Lochlint fergeteg röpíté-el. Fion-ghal felemelte a' sápadt leányt, a' lágyat, a' szépen-mosolygót, 's hajóját a' tenger' játékának adta. Ardvának téren áll sírja most; habok mossák a' szűk lakot.

Virág, idv a' te lelkednek! monda Kuchullin az erős-karu. Idv, idv az édes-dalu Bárdnak, 's a' hőseknek, kiket dal magasztal! Erős volt ifju korában a' hős, hatalmas a' nagy korban fegyvere. Lochlin ismét hullani fog a' hegyek' 's völgyek' ura előtt. Mutassd-ki, o hold, előkelve felhőid közzül, a' te arczodat, 's világíts vitorláinak! 's ha valamelly erős Lélek, ködjében ülve, utána ered neki, hárítsad-el a' szirtektől, te a' ki fellegeken lebegsz, az ő hajójit!

Igy szólla a' győzelmek' Kuchullinja a' hegyfolyamok' zajgásánál. Kalmár, Mathának fija, halványan jöve, megsebesítve futásában, fel a' völgyből. Véresen jött-fel a' csatából, 's dárdájának nyelén tartózkodék. Erőtelen vala karja a' küzdéstől, de lelke erős a' hőseknek.

Konál szállítá-meg: Idv néked te nemes! idv barátid között, te hős! Miért tör fo-háskodás mellyedből, férfji, ki nem ismért félelmet?

Nem ismert, és soha nem fog, harczintéző, kinek kardja éles! monda Kalmár. Lelkem örvend a' veszélynek; kedves nekem a' tusák' riadása. Én aczél' nemzetéből vagyok; törzsöm ijedelmet nem ismért ezrek előtt.

Kormártól szakad nemem. Neki multság vala a' tenger' vésze. Hajója, fekete, keskeny és sebes, a' szél' szárnyain röpült a' habokon. Eggykor Lélek zúgott-végig az éjen. Duzzadtak a' habok, a' szirt zengett; fergeteg űzte a' felhőt; tűzszárnyokon lobogtak a' villámok. Ötet remegés szállá-meg, 's visszatért a' partra. Szégyelve hogy megszállta volt a' remegés, most ismét tengerre törekszik, 's keresi a' félelmes Lelket. Három ifju intézte az ingó bárkát. Ő felrántja a' meztelen aczélt, 's kardjával kereste a' ködalakot a' homályban; kardjával kereste az éj' gyermekét, 's megillanté fejét a' karddal. Eltűne az a' lég és szél között; 's kitündöklének a' csillagok és a' szelíd hold.

Bátor, mint az én őseim, vagyok én is! Kalmár hasonló a' hősekhez. A' kard előtt mindég fut a' veszély; csak a' merészt követi diadal. Sudarjai a' vendéglátó Érinnek, el a' Léna' véres fenyerétől! A' mid még megmaradt, feje a' hőseknek, gyűjtsed-össze a' harcz' fijához. Lochlin fegyverben közelget, Kalmár vesztegel, 's meg fog vélek küzdeni. Szavam, mint a' fergeteg, üvöltöni fog; véljenek serget körüllem. Szemő' fija, emlékezzél rólam; emlékezzél Kalmár felől, ha majd eldőlend! Ha Fion-ghal megnyerte majd a' halomnál a' mezőt, mentse-meg egy kő nevem' az éjtől; 's a' később nyom halljon Kalmárnak híre felől! Örömmel lássa-meg a' vad' ösvényén fijának porát az anya!

Mathának fija, mond' a' hős, én téged soha nem hagytalak, 's nem foglak most is. Öröm nekem a' harcz' veszélye. Nem futottam, 's nem futok. Te Konál, és te Karil, fiai a' mult éveknek, vezessétek feleimet, a' kardok' Érin gyermekeit, végig a' téren. Ha majd elhallgatand a' harcz, halva fogtok két vitézt a' téren találni: ők együtt rohantanak

a' viadalnak¹⁶ közepette ezrek ellen. Fithil' fija a' szárnyalló lábakkal, siess-el Moiléna felett a' tengerhez. Jőjön tüstént Fion-ghal, jőjön késedelmetlenül, mint a' nap jó a' megszűnt vész után megújult ragyogásban a' néphez.

A' reg szürkül Kromla felett. Lochlinnak fiai feltorlódnak a' tengertől. Vélek Kalmár száll szembe. Haragja erőtelen, erős lelke, 's színe a' viadal' fijának halvány. A' tikkadtat nemzője' dárdája tartja, nemzőjének dárdája, ki ötet a' bajnokokat szülő Lárából vezette ütközetekbe, midőn anyja Alklétha búsan maradt magányában, 's éjeit aggásban tölté. E' dárdát ragadta-meg most; de az hull, a' hogy' a' szép hárs döl-el a' tetőn. Szemónak fija egyedül áll a' viadalban, hasonló a' szirthez a' fövényes parton, azon szirthez, mellyen a' tenger keresztülcsapja hideg hullámjainak erőjét; főjét körüljárja a' fejr tájték, 's messze zeng a' sírboltos fenyér. A' habok' sűrű ködjein által kitüntek a' vitorlás hajók, a' bajnok Fion-ghal' hajóji. Magas árbocok inognak, mint sötéten egygy erdő a' szélben a' vizek' síkján.

Szvárán meglátta a' szarvasok' halmáról, 's megszűnt úzni az Érin' hadait. Mint a' láz habok rontanak ordítva keresztül a' Torki ezer szigeteken, olly fortyogva, olly dühhel, úgy zajogva torlódnak Lochlinnak emberei a' hős felé. Sírva, lassún, öszverogyva, maga után húzva a' dárdát, döl-el Kuchullin az erdőben, mint egy tűz, melly halál előtt lobban-fel. Feleit kesergi a' bajnok, kik a' harczmezőn alszanak; 's átallja a' király' fedését, a' ki ötet gyakorta köszönté győztesnek.

Sokan fekszenek itt halálban az én hőseim, Érinnek dicső-alaku Vezérei, ők, kik midőn a' kürtök' szózatja megszóllala, olly vígan ültek hajlékomban. Nem látom-meg őket többé délczezen lépdelleni a' fenyéren; nem hallom többé kiáltásaikat a' vadászaton, a' szarvasok' folyóji mellett. Szótlan', elsápadva, földre terítve nyugszanak ők az én kedveseim, a' vérnyoszolyán. Árnyalakjai elhullott bajnokimnak, lebegjetelek felém a' balkányokon, mikor a' tölgyek Túrának üregei felett rezegve zúgnak majd a' szélben. Fény nélkül fogok én távol fekünni itt nem említve a' Bárd' énekétől. Híremnek nem kél semmi sír, semmi emlék a' tenger' szélén 's völgyekben. Sirass mint holtat engem Bragéla a' gyönyörű hajfürtökkel, sirass engem; oda nevem! Így szólla a' bajnok, midőn Kromlát maga megett hagyá.

A' fejedelem messzére kinyujtá dárdáját a' part felé. Kardja, halál' hirdetője az harczokban; olyan mint a' szirtek felett a' láng, midőn egy rémjé az égnek a' téres Málmoron gyöngé villámokat lövell. Félve ballag a' magányos vándor; sötét a' hold az egen.

El van vesztve a' csata, mond' Fion-ghal; látom munkájokat a' síkon. Feleinknek vére festi az erdőt. Gyászol a' Lénai tér, gyászolnak a' Kromlai tölgyek. A' vadászok erője elesett, 's veleK Kuchullin a' harcz' fija. Fillán és Roíne, gyermekeim, hagyjátok rezegni atyátoknak hadi-kürtjét; hágiatok-fel a' tetőken, 's szállítsátok-el Lavjárgnak sírja mellől az ellenséget. Szavatok légyen mint atyátoké vala, midőn benne a' küzdés' vágya felserkent. Várni fogom a' bajnok Szváránt Lénának mezején, akár egyedül jó nekem, akár körülriadva számos táborától. Ha öszvegyülve jőnek reánk, mondjátok, mi erősek vagyunk!

A' piros Roíne, egy villám, röpül. Röpül Fillán is, az őszi árny. Messzére zeng a' tengerhozta Fion-ghal' kürtje. Mint midőn a' havas Lochlin' partjaiba bőgve csapódnak

¹⁶ vidalnak

a' világtenger' hullámjai, úgy omlanak zajgó morajban a' tenger' bosszús férjfiyai¹⁷. Szvárán, nagy és erős, elől; kevély pajzsában, fegyverében. Harag lángol az ádáz arczon, szeme mint a' tűz a' halmokon a' zivatar között.

Fion-ghal látá Sztarnónak fiját, 's emlékezék a' hó' leányáról. Midőn ez elhala, Szváránnak köny folyt-le orcáján a' kellemes képü testvér miatt. Hozzá méne az énekek' Ullinje, 's áldomáshoz hívta-ki a' parthoz. Kedves vala a' bérczek' királya előtt első szerelmének emlékezete.

Ullin az ősz kor' lépteivel jó, 's így szólla a' Sztarnó' gyermekéhez: Te a' távolból, erős bajnok, hasonló fegyveredben a' szirthez a' hullámok közt, jer Fion-ghalnak ebédje vár; töltsd lakomában a' napot. Tördeljünk holnap paizsokat, vívjunk-meg, 's hányjunk láncsát és gerelyt.

Még ma, még ma tördelek én paizsokat, monda Szvárán; holnap királyod győzve léssen, 's én, és vélem az erősek, vígadni fogunk.

Hadd vígadjon a' fejedelem! monda hahotával a' Morvai hős. Ma megverem a' hadat a' téren 's megtördelem a' paizsokat. Osszián, ott, fenn állj közel hozzám, Gaul, te hatalmas, rántsd-fel pallosod'. Fergusz, lövelld-el a' sebes nyilat, 's te Fillán, a' hasító láncsát. Emeljétek-fel pajzsaitokat, melyek mint az elsötétült hold. Láncsátok legyen halálnak jelentője. Kövessétek a' hírt 's engemet, 's légyetek mint egy sereg a' tusában.

Mint a' szelek' száza a' hegyerdőben, mint a' folyók' száza a' szirtes tetőkről, mint a' balkányon a' felleg' éjszakája, mint az ordító hullámok a' széleken: úgy elszéledve, olly bosszúsán, olly rettenetesen ütődtenek-össze Lénán a' hősök. Zajg a' sereg a' hegyek' aljain, mint a' fergeteges éjeken a' menny' dördületei, ha Kónán megszakad egy felhő, 's ezenként jajognak a' rémek a' sírboltok' viharjai közt.

Hirtelen költ-fel a' maga erőjében a' király mint a' Trenmor' rettenetes lelke, ha a' fuvalmak Morvába tolják, melly még most is kedves hon neki. Bérczeiken zörögnek a' tölgyek, 's kőszálak hengeregnek előtte. Körülvilágítva a' lobogó villámtól messze kinyújtja az egyik sirtól a' másikiglan lépteit. Vért fakaszt Fion-ghal az erdő mellett, ha erővel rántja-fel vasát. Ifju korára emlékezék a' hős, midőn most a' völgyben küzde.

Roíne előlhágdal mint egy tűzszobor; sötéten Gaul, mint az éj; Fergusz mint a' hegyfergeteg, 's Fillán mint a' tetőken a' köd. Egy szirt álla Osszián a' kardküzdesben, 's lelkem kevély volt Fion-ghalra. Sokan voltanak a' holtak sarjammak villongzása alatt. Még akkor nem vala ősz hajam, 's karom nem renga a' nagy kor miatt; szemem' homály nem fogta volt be, 's lábam a' futásban meg nem zsibbadott.

Ki számíthatja-meg a' nép' elhulltjait? ki tetteit a' hős Vezéreknek? midőn Fion-ghal, égve haragjában, Lochlinnak fíjait pusztítgatá. Kiáltás érte a' kiáltást a' seregben míg éj szálla-le a' vizekre. Erőtelen', reszketve, sápadtan, mint az őzollók, úgy torlódék Lochlin a' téres Lénán. Mi lantzengésben ülénk a' kedves-csevegésű Lúbárnál. A' király, közel a' halomhoz, hallja a' Bárdok' nyájas énekét. Az atyák' tetteit dallá a' dal, az elmúlt idők' nagy harczolóját. Előre-hajolt ő a' nehéz paizson, 's úgy szívta az édes hangzatot. A' rengeteg' szele süvölte öregsző fürtjeiben. A' napokat gondolá a' midőn Vezérjei diadallal küzdöttek. Mellette egy tölgyhöz támaszkodva állott Oskár a' dicső bajnok. Szemét a' királyra fordítá, az ő tettére lelkét.

¹⁷ férjfiyai

Fiamnak fíja, monda Fion-ghal, Oskár, ifju 's már küzdés' hőse! Láttam dúló vasa-dat, 's kevély valék nemem' felett. Űzzed az elhunytak' fényét, 's légy te is a' mik ők voltak, mint Trenmor a' hősek' elsője, mint Trathál, törzse az erőseknek. Megverték tele ifjuságokkal a' csatát, 's Bárdok' dalában élnek. Légy az erősnek hatalmas folyam, de a' gyöngéhez a' fegyverben szelíd, mint a' ligetben a' tavaszi lebel. Illyen vala a' pajzsos Trenmor, 's Trathál, feje a' Vezéreknek. Illyenek az én tetteim is a' tetőken. Gyá-mol voltam a' bántottnak; pajzsom bátorrá tette a' gyöngét.

Mint te vagy, én is ifju voltam, midőn a' nyájas Fejnaszolisz ide jöve, a' szerelem' szép napfénye, leánya a' Krákai királynak. Kevesed magammal tértem hon a' Gulbúni tetőkről. 'S ím fejér vitorláival megláték egy hajót, mint egy köd a' tenger' fuvalmá-ban. 'S a' mint közelebb jött a' parthoz, egy tündöklő-mellyü lányt láték-meg; fes-lengő barna hajában szél űlt, piruló orcájin könyek folytak. Szépség' gyermeke, mon-dám neki, mirét tölti sóhajtás e' mellyet? Lehetek e, bár még ifju, véded neked, tenger' leánya? Sokak karja ér-fel karommal a' harczban, de szívem bátor és erős.

En hozzád futok, sereg' Vezére, hozzád, legszebbhez, legjobbhoz! hozzád, Komhál' nemzettje, kinek karja a' gyöngét védi! Krákának királya bennem nemének fényét látá. Sokszor hallának a' Galmhál' tetőji sóhajtást Fejnaszoliszt. Szórának fejdeme meg-látá engemet, 's szerette a' Krákai lányzót. Kardja, egy villángzó tűz, szüntelen olda-lán függ; de komoly az ő homloka, 's lelkében fergeteg űl. Előtte futok a' tengeren, de ah, ő nyomomban jó!

Nyúgodj paizsom megett, mondám, szépségnek virága! 's ha karom felér lelkeimmel, én őt elröpítem Fejnaszolisz mellől. Üregbe rejthetnélek-el, de senki nem hallá hogy a' Komhál' fíja rettegett. A' hol veszély rémít, én ott elébe mégyek a' láncsáknak.

Hegyek' gyermeke, mondá a' leány, engem ijedéssel tölt-el a' haragos bajnok' erője. Mint a' haraszt' leveleit a' szél, úgy halmoz ő testre testet a' csatákban.

Könyet láttam a' lány' arcán, 's szánás 's lágú tűz elragadána. Mint egy távolról rettetgető hullám, előjön a' bosszús bajnok' sajkája; magasan nyultanak-fel hófejjérségü vitorláji megett az árbocok, 's a' hajó' oldalát tajtékos hullámok csapkodták. Messzé-re zajgott-el a' torlakodó vízdagály.

Jer, mondám, jer a' tengerről, bátor nyargalója a' vad haboknak; végy részt a' ven-déglő palota' örömeiben. De ha kemény küzdést kívánsz; vívjunk-meg Fejnaszoliszt.

Reszkette álla mellettem a' leány. A' király látja őtet, ellövi nyilát, 's ő elhull.

Karod, mondám Borbárnak, nem hibáz, midőn az ellen gyenge volt. Rám intézzd láncsádat, kardodat. Népem a' te népednek áll.

Kezdődék a' küzdés, 's könnyü nem volt. A' hős eldőlt kardomnak. Kövek alatt letek nyugtot a' ki szerelmet ada, a' ki szerelmet veve. Borbárnak kardját bétévém a' szűkhajlékba a' tengernek szélén. Az elhullott Fejnaszoliszt sokszor dallja a' Bárd' éne-ke. Kevélyen mégyek-el mindég sírboltjok mellett. Mindég becsültem az érdemet; útáltam mindég a' csatát melly a' bajnokot ledönti. Oskár, illyen volt Fion-ghal; kövessd őt öreg korodig. Ne keressd a' paizstörést; ne kerüld, ha önnként jön.

Fillán, és Oskár a' barna fürttel, harcznak fíjai, 's nem renyhék a' fényéren szemeim előtt fel a' tetőkre, s' nézzétek a' csatázó Lochlin' gyermekeit! Vonulnak előre; hallom

zugásokat, mint messzéről a' tenger, mint az erdők a' tetőn. Iramodjatok, hogy el ne ériék' a' tengert, és sarjamat el ne kerüljék! Sokan hulltak-el az Érin' fejedelmei 's harczolóji közzül. Soha nem kelnek-fel a' csata' fiai kiket a' mennydörgő Kromla nemzett.

Bosszús képpel költek-fel a' bajnokok mint a' fellegek, a' Lelkek' szekerei, midőn a' lég' fiai fuvallanak, halálgyászt hozván a' népre.

De titkon felkele a' Morni' fija, hasonló egy szirthez az éjben. Szózatja mint a' hegy-patak' harsogása, feje körülragyogva dárdájától.

'S a' Vezér mond: Te, csaták' fija, fejedelme a' kardok' 's csigák' Morvájának, hagyjad hogy a' sokdalu Bárdok a' bajnokokat-szülő Érin' feleit magasztalják. Told hüvelyébe kardodat, o király, 's népednek add-meg a' mi azt illeti. Mi elhervadunk, 's enyész dicünk, ha csak te tördössz pajzsokat. Ha feljő a' fény e' tetőkre, nézzd távolról tetteinket. Érezze azt Lochlin a' tenger' szélén; félelmetlen űzi Gaulnak éle az ellent. 'S akkor a' Bárd énekelni fog rólam. Így kívánta ezt mindég a' szokás Morvának bajnoknépe között; így volt ez szokásban tenálad is, hős, kinek hódolnak a' dárdák.

Morninak fija, felele a' hős, dicsed engem kevélységgel tölt-el. Te intézzed a' csatában a' népet. Hátad megett álland dárdám. Dalra, éneknek gyermekei! zárjátok-be nékem szemem!' Nyugodni fogok a' víz' zajgása mellett 's a' homályos éj' szeleiben. 'S ha te az ormon lebegsz, Agandéka, közepette sergemnek, ha te, a' mint szemeimnek látszik, a' tenger' árboccai közt lebegsz a' szélben: jelenj-meg álmomnak, te hókar! lebegd-körül álmomban lelkem'!

Sok szózat és sok lant ömle az ének' tusája közzé. A' király' tetteiről folyt az, 's ősei felől a' hőstörzsnek. Ollykor a' szép zengzet között Ossziánnak is hallatszott neve.

Sokszor küzdöttem én, sokszor kergettem az ellent. Most vak, csüggedt erőben 's síránkozva, a' gyöngé nem közt fetrengék! Téged! nagy Fion-ghal, téged többé meg nem látlak! nem látom-meg többé bajnokidat! Félénk őzek legelnek, Morvának fejedelme, a te zöld sírod körül! Vidítsa lelked' fejedelme a' győzelemnek 's bajnokoknak, a' szirtes Kóna' tetőjén dicséreted!

NEGYESEDIK ÉNEK.

Ki jó énekkel az ormokról, mint a' Lénai záporban a' kegyelet? Az a' szerelem' szózatjának leánya, Toskárnak gyermeke, a' fejér kezekkel. Gyakorta hallgatád te az én dalomat, gyakran hullatád bérül nekem a' szépség' könyűjít. Az erősek' tusájához jősz e, Oskárnak, a' küzdés' fijának, tetteihez? Ha hagyja-el homály a' zajgó-folyamu Kónát? Csatákban multak-el nekem a' napok; bánat borítja el vén koromat és éjszaka!

Lyánykája a' gyöngé kezeknek Malvína, nem voltam én illy bús, nem illy vak; pillantatom nem volt illy zavart, mikor engem Evirallín még kedvelt; Evirallín a' sötétfürtü,

a' hókeblü¹⁸ lyánya Bránónak. Ezer hős kérte szerelmét, 's ő azt ezer hősnek megtagadta. Elhárítá a' kard' fíjait; a' legszebb neki Osszián volt.

Mentem elnyerni a' Szépet a' sötéthabu nagy Légóhoz. Kétszer hat bajnok volt velem, Morvának szültjei, az ormok' 's folyók' országáé. Látánk Bránót a' csengő vértűt.

Honnan az aczélfegyverü ifjak? kérdé a' nagyszivü Bránó. Nem könnyü elnyerni a' leányt, ki az Érin' fejedelmeihez kemény volt. Légy áldott, fejedelme a' népnek, a' dicső Fion-ghal' nagy fíja! Oh boldog lyány a' ki téged választ, dicső tettek' erőstevője! Volna nékem bár tizenkét lyányom, a' választás közöttök tiéd lenne.

'S Bránó megnyitá sötétfürtü Evirallinjának hajlékát. Öröm támada kísérőimnek lelkekben 's áldák a' tengerbíró Bránó' gyermekét.

'S lássd, fenn a' szarvasok' bérczén álla Kormák, a' fejedelem, és az ő népe. Nyolczan voltak hősei a' fejedelemnek naptól-ragyogó vértékben: Kolla 's a' forradékos Dúra, Tágó és Fresztel a' diadalt-állók, Dákra, kinek tettei nem kevesek, és Dáol, a' harcz' erőse. Villáng az ő kezében a' kard; olly szép ő a' bérczeken!

Nyolczan voltak a' hősek Osszián körül, kik épen költek-ki véle a' tengerből. Ullin vala itt, a' tusák' haragos fíja, 's a' kardé és nagy tetteké, Mulla, 's Szkallág, a' nemes-szivü, a' bőkezü, 's Kardál, kitől távol a' félelem, és Oglán a' haraggal eltölt, 's Duthmarúno a' Rojna' gyermeke, kinek pillantata halált szikráz. 'S miért volnál te utolsó, Ogár, ki nagy hírü Ardvának ormain?

Ogár homlokkal ötlött a' bosszús Dáolra a' bajnokok' mezején. A' fejedelmek' tusája hasonló vala a' zivatarhoz a' tenger' tajtékos habján. Ogár nem feledé gyilkát, melly jobbát gyakorlotta, 's a' gyilok kilentszer suhant Dáolnak oldalába, 's leteríté a' csaták' fergetegét. Én háromszor törtem-meg a' Kormák' paizsát, háromszor tört-meg a' fejedelem' dárdája. A' tetőn hullt-el feje; 's kísérőji megszaladtanak. Mondotta volna egy nekem akkor, midőn a' nap vígan ragyogott küzdésünknek, hogy egykor bánatokban fogom tölteni 's világtalanul napjaimat 's a' hosszú éjeket: úgy az ő páncélja áltathatatlan volt volna, 's erős a' csatában karja!

'S Lénának bús lapályán elholt a' zengő dal. Erővel fűtt az egen a' csapatos szél, 's körülüm izmos tölgyek rázták-alá lombjaikat. Szemem meglátta Evirallínt. Fennebb fényben lebegett ő, lágy könnyűkkel a' szép szemekben. Megállott a' felhő' prémjén 's gyöngé szózáttal ezt mondá:

Fel, fel, Osszián, fel, hamar! véd a' kardok ellen a' dics' fíját! véd Oskárt, a' nép' vezérét! Lochlinnal küzd ő a' lassu Lúbár' völgyében.

'S visszaroggyant felhőjébe. Engem tüstént fegyver 's pajzs foga-körül. Fenn tartám kezemben a' dárdát, 's csengő vértemben lépdélék. Ajkam mint mindenkor szoktam dalt dőnge; egy dalt, melly a' hajdani kor' erőseit magasztalá. Lochlin messzéről hallotta azt, 's hátrál, 's nyomja vitéz fiam.

Vonva kiálték reá, de hangosan mint egy folyam: Oskár, jer-vissza Léna mellől. Ne üzzd tovább a' futamlást, noha kardom közel hozzád.

Oskár jött, 's aczéljának csöngése kedves vala füleimnek. Miért akasztád-meg karo-mat, atyám, kérdé, míg mindenikét elborítá a' halál? Dühhel, elsötéttedve estek Fillánnak

¹⁸ hókeblü [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

és nekem a' sírboltok' csermelyinél. Ébren valék az éj' rémítései miatt; 's soknak elhunyt világok az erdőben.

Mint az éjfuvalmak a' tenger' arczán, ha pusztítva röpülnek-végig Mórának sivá nyain, azonként jöve mély hallgatásban Szváránnal serge a' Léna' ormairól. A' rémek' jajogása távolról hallék, halotti-tűz fénylett Lórán. Hagyjátok felköltenem a' Morvai Vezért, a' ki mosolyg a' csaták' riadása közt. Hasonlatos ő az ég' napjához; ez előtt lohad a' széldüh' dagálya.

Fion-ghal felserkene álmából, 's Trenmornak hadi-pajzsára támaszkodék; azon pajzsra, a' nagyra, szélesre, barnára, melyet a' csatákban atyja szokott volt hordani. Altában jelent-fel a' hősnek az Agandéka' árnyelke. Lebegve jön ő a' tenger felől; magányosan jó, 's lassu léptekkel. Alakja szomornak látszott a szemnek 's bús köny futavégig orcájain. Gyakran vontaki homályos jobbát lepléből, a' pusztának felhőjéből, 's kinyújtá azt Fion-ghal felett, szótlan, 's elfordult tekintettel.

Miért könyűkben, Sztarnó' szép gyermeke? mondá Fion-ghal döbögő mellyel. Miért színetlenül most, bajnokok' szerelme, ki a' magas felhőkön illy szépen lehegsz?

A' leányt előlelte a' Léna' szele, 's a' király az éj' prémjében maradt. Nemzetének fiaiért búsula itt a' Szép, kiket a' nap halálra hív.

Egyszerre szökött-fel álmából a' bajnok' 's szeme meglátta a' leány' árnyalakját. Gyors léptekkel érkezék Oskár, a' czirmos vérttel jobbában. Keletben felemelkedék a' fény, 's kékké festé a' vizek' színét.

Ijedtében mit téssen a' nép? ezt kérdé felszökve a' király. A' tetőkről lement e a' vízhez? fegyverben kés e Lénának fenyeren? De mit kérdjem én ezt, midőn hallom a' korány' szeleiben? Fuss-végig a' Léna' térén, én Oskárom, 's költsd-fel harczolóinkat.

A' király megállá a' Lúbár' szirtjénél, 's három ízben hagyta zengeni rettenetes szavát. A' vad felszökött a' Kromlán; rengtek ormok, szirtek, patakok. Mint száz folyamnak zuhanása mikor tajtékkal 's ordítva szakad a' hegytetőkről, mint a' fergeteg' tornyozatai mikor visítva futják-végig az eget: úgy rohantak-eggyüvé a' pusztás Morva' harczolóji a' királynak szava 's fegyvere körül. Kedves volt a' hon' seregének az erős-karu Fion-ghal' szava. Gyakran követték ezt a' harcz' mezejére, 's zsákmánnyal gazdagon tértek-vissza a' csatából.

Fell! a' vér' csatájára, vitézek! ti a' palotás Szelmának gyermekei! mond a' király. Fel, ezreknek vesztére! Fion-ghal a' tetőkről fogja nézni a' viadalt. Kardom megettetek fog villángzani, 's paizsa lészen népemnek. Nem szorultok ti e' kardra, mert Gaul övedzé-fel fegyverét, ő, ki fő a' hősek' küzdésében, ő, kit a' Bárd' dala zeng. Ti árnyelkei Vezéreknek, ködök' szekerezői a' szélben, vegyétek-fel az elhullókat, 's vigyétek a' bajnokokat-elfogadó Kromlára! Ti hideg fuvalmai Lénának, vigyétek túl a' tengeren honjaikba! lebegjék-körül álmaidat, 's vidítsák lelkem' békémbe.

Fillán, 's a' sötétfürtű Oskár, 's te Roïne a' sullyos fegyverben, keljetek-fel erőtlöknek telje között, 's kövessétek Gault, ki az űzésben nagy. Kardotok légyen mint az övé: figyeljete tetteire a' küzdés közt. Védjétek feiteket az erdő körül, 's emlékezzetek a' régi kor' nagyjaira. Nézni foglak egykor benneteket, ti dicső ifjak, ha eldőltök az Érin' diadalában; nézni fogom boltjaitok körül árnyaitokat a' Kónai ködben 's az éji fuvalmak közt.

Mint a' rettenetes fellelborulat, mellynek széleit villámok prémzik, a' reg' szép fénye feltűnván hirtelen enyészet felé röpül: úgy hágdalt Fion-ghal a' hegy' oldalain, 's

tündökle vasában mint egy Lélek. Két dárdát markola kezébe 's ősz haja a' szélben szállonga. Három Bárd mégyen vele, jelt adni a' csatázó dandárnak. Fenn ült Kromlán a' király; 's a' merre kardja szórta villámjait, mi a' felé tolakodánk előre.

Öröm költ-fel Oskár' lelkében; lángoltak orczáji, szemében könnyűk gyűltek-meg. Kardja kezében tűzsugár volt. Vígan szólla Ossziánhoz:

Intézője a' vér' tusájinak, bölcs atyám, halljad szavamat! Menj Fion-ghálhoz, a' hős fejdelemhez, 's add nekem fényed' egy részét. 'S ha itt eldőlök a' csatában, emlékezzél a' hómellyről, bús napsugaráról a' szerelemnek, Toskárnak hókaru gyermekéről. Messzére tündököl-ki az ő orczája a' szirtről, midőn bánatjában előre hanyatlik a' folyam felé. Felszállong feje körül lágy hajazatja; Oskárt kiáltják-elő fohászkodásai. Mondjad neki hogy én a' dombon lebegek, egy árnyalak a' szelekben, 's egykor elébe jövök neki a' felhők között, a' 'Toskár' magasztalt leányának.

Te tégy inkább engem sírbe, felele Oskárnak az atyja. Nem hátrálok én ha veszély fenyeget. A' kard' tusájiban én állok elől; tanúlj vívni éntőlem. Oskár, halljad a' mit hagyok: Tedd kardomat, tedd ívemet, tégy egy szarvas türköt oda, a' hol fejemnél czirmos kő fog sírboltomban állani. Nincs nekem nőm kit fiamra bízzak; Everallín, Branónak mosolygó leánya, többé nincs.

Ezek valának beszédeink az ormon, midőn Gaulnak rettentő szava hangosan zenge-által hozzánk a' szélben. Egeket szabdalt atyai kardja, 's mi sietve menénk, sebet és halált osztani. Mint a' hullám' fejtartékú zajgása hömbereg-elő a' mélységről, mint midőn kőszálak vetik magokat ellenekbe a' harsogó hullámoknak: úgy támadtuk-meg, úgy öldöstük az ellent. Kard kardot ért, 's aczél az aczél; csattog a' paizs, 's hullanak a' vitézek. Mint a' kohoké a' pöröly' fiján, olyan volt a' kardok' csattogása.

Gaul rohan, mint Ardvának mezejin a' tekergő vihar. Kardja a' legvitézbbeket szabdalja. Szvárán pusztít, mint mikor tűz pusztítja Garmálnak harasztjait. Mit számlálja-elő a' dal mind a' kik elhulltanak? Felrándult kezemben a' villángzó kard, mint az ég' szikrázó nyila a' mezőben. Oskár te rettenetes valál, kedves fiam, te oly jó, oly nagy! Lelkem repesve nézte a' tetőn mint verted az ellenserget. Megfutának Moilénán; 's mi űztük, öldöstük a' hadat. Mint a' kő hull szirtről szirtre, mint a' balták a' hangzó ligetben, mint az ég' dördületei hömberegnek oromról oromra, rengetve, rontva, iszonyu csapásokban: úgy érte ütés az ütést 's halált a' halál Oskárnak 's Ossziánnak karjokból. Azonban Szvárán megkerülé a' fejedelmet, a' had' fejét, Morninak fiját, a' hogy a' partokat kerüli-meg az Inisztórei tenger, ha felduzzad a' habok' ereje. A' király az ormon most felnyúl, most dárdáját ragadozza.

Fel, fel, Ullin! mondá a' király; vidd-meg parancsom' a' seregnek. Gault emlékeztessd a' csatára, 's atyjaira kik porban nyugszanak. Buzdítsd az harczot énekeddel, azon énekeddel melytől serken a' tusa.

A' Bárd ősz kornak léptein indult, 's így szólla az harczok' fijához: Délczeg paripák' intézője, fejedelme a' kardnak s' a' meghegyzett dárdáknak! erős kar a' veszély között, nagy szív ott a' hol vívni kell: nagy hős, kinek aczélja éles, tipord-öszve az ellenséget; ne hagyj egy vitorlát is neki melly tengerre szálljon! Karod, nagy fejedelem, mint a' villám; szikrázz tüzet veres szemedből. Szíved legyen mint a' sziklák, 's kardod mint az ég' lobogása! Emeld-fel pajzsod', mint halálnak csillagát, ágaskodó paripáknak intézője!

Dobogva vert a' hősnek szíve. Szvárán dülva torlott-elő; meghasítá a' Gaul' sisakját, 's Szelmának emberei a' tetőkre futnak-el.

Haraggal kele-fel Fion-ghal immost, 's háromszor hallatá szavát; Kromla messzére zenge belé. Megállnak a' puszták' fiai, földre szegzett tekintetekkel, 's elszégyenülve Fion-ghal előtt. Úgy hágdalt ő, mint az égi-háboru száll a' hév napokban az ormokról, mikor a' mezők epednek az eső után, 's a' csermelyék a' völgyekben kiasznak. A' terhelt felleg csenddel lebeg oda fenn, de közel van hozzá a' szélvész' ordítása.

Szvárán messzéről nézte a' királyt, 's karját megakasztja az űzéstől. Bosszúsan támaszkodik dárdájára 's forgatja szikrázó szemeit. Szótlan áll ott 's magasra-vonulva, mint Lúbár mellett a' nagy tölgy, melly bogjait elvesztette a' lég' tüzétől; általhajlik a' vízen, 's lomb helyett az ősz moh zúg rajta. Így álla a' barna pajzsok' fejedelme, míg lassan végig-vonult a' Léna' vérmezején. Ezrei körülömlik Vezérjeket, 's búsan torlódnak a' fényér felé.

Hadainak közepette úgy fényle Fion-ghal, körülfogva hőseitől mint az ég' villámjai, 's kél bátorító riadása:

Szegezzétek-ki Fion-ghalnak zászlóját, hadd nyiljon-meg a' Léna' szeleinek; hadd röpdessen mint száz halmoknak lángjai. Lobogjon Érinnek fuvalmai közt! Magzatjai a' zajgó vizeknek mellyek ezer halmokról folynak-alá, halljátok-meg szavamat, hős férfiak! Te Gaul, kinek erős karod, Oskár, jövődő harczok' fejedelme, Konál a' domboru pajzzsal, sötétfürtü vitéz Dermid, Osszián, dalok' 's kardok' királya, te légy közel a' te atyádhoz, ha majd sergeket szabdal!

'S kiszegzénk a' napsugárt, a' királyi lobogót. Eltölt örömmel minden midőn az széllyelfolyt az égben. Kék volt, de kitűzve arannyal, mint az éjjeli bolt' domboru csigája, mikor letekintenek a' csillagok. Minden Vezér kisdéd zászlót vitt, 's erősek vevék-körül kardját.

Lássátok, mondá a' vendéglő csigák' királya, lássátok megszakasztva Lénán a' Lochlini serget. Úgy vonulnak mint a' megtépett felleg, mikor Érinre eső hullá; olyanok mint az elégett erdő, mikor annak lombatlanságai közt csapongva méne-keresztül a' villám. Ha ki barátja Fion-ghalnak, válasszon magának ellent. Ne engedjétek a' tetők' gyermekeit visszatérni honjaikba.

Nekem, mondá Gaul, hagyjátok azt a' hetet, kik Lochlán' tavától jöttek-elő. A' bosszús-üstökű Ériket hagyjátok az Osszián' fegyverére. Enyém, úgy monda Konál, legyen Iniszkonnak kegyetlen királya. Vagy én vagy Mudán, kiálta Dermid, terüljünk-el a' tenger' szélén! Én, vak most és erőtelen, Tormannak csatában-híres fejedelmét választám, zsákmányaként a' küzdesnek, kék pallosát és a' nagy paizst ígértem magamnak.

Győzzetek fejedelmeim monda Fion-ghal, eltelve lelkében kegygyel. Szvárán, te harogó vizek' királya, téged Fion-ghal választ-ki.

Mint száz szelek száz tetőkről, száz völgyeken keresztülrontva félelmesen zajognak, 's lehullanak a' mélységbe: úgy ömle most Szelma reájok. Körösded zajgott a' Lelkekkel-bétölt Kromla.

Ki tudná megszámolni a' holtakat midőn az erdő' szélein egymásba ütődénk? Nemes leánya a' kardforgató Toskárnak, véresek voltak markaink. Lochlinnak sötét rendei úgy hullottak-alá mint a' folyamok Kóna' partjai. Teljesítve volt a' hősök' fogadása; a' győzelem miénk lön, halál az övék!

Bránnak zengő halmain ültél te gyakorta, hókaru, eltikkadva az őzek' kergetéseiben! dagadozó fejér kebleddel, mint a' hattyúé, midőn a' tengereken úsz; lassan nyújtogatja-ki ő szárnyait, 's örvend a' hanyag lengzet' játékának. Láttad a' hegyek' ormairól vere-sen szállani-le a' felhők közzé a' szép napot; láttad sötétbe borulni a' hőseknek sírbolt-jait, 's a' gőzt széllyeltépve a' szelektől; 's leömleni az égnek záporát, 's egy dombról más dombra lövelleni az ég' tüzét, 's ordítva zuhanni a' hegy' patakjait a' tengerbe. Illyen volt a' küzdés' zaja, te kedves a' hókezekkel!

Miért suhan szemeidből e' köny, lyánya a' népvezérő Toskárnak? A' sírás Lochlinnak leányait illeti. Az ő honjok' népe hátrált, az ő honjok' népe hullt-el. Véres volt fent kék aczélya a' Kónai hős-seregnek. Én vagyok feledett, vak és szomor, 's nem vár Vezéreink' kísérője. Hagyd nekem a' könnyet, te hókaru! Mindenikét én temettem-el!

Akkor dőlt-el a' király' keze alatt 's keseregve általa, egyike a' hőseknek. Ősz ha-jakkal fetrenge az a' porban, 's szemét a' királyra felveté.

'S te vagy, barátja a' fejrkeblű leánynak? kérdé a' Komhál' nagy gyermeke. Láttam folyni könyűidet midőn a' piros-arczu Szép elesett. Ellenje a' kedves' ellenjeinek, 's te az én kardom alatt dőltél-el? Ullin, magasztald a' bajnokot, ássd-meg Mathonnak sírját a' völgyben. Add dalnak az öreg' dicsét; ő szánta a' hősek' magzatját. Kedves nékem a' tenger' Széjje, ki az Ardvai ormon nyugszik.

Kuchullin a' Kromla' ürében meghallá a' küzdés' mennykövét, 's előkiáltá Konált, a' rettenetes fegyverűt, 's Karilt, a' régi kor' énekesét. 'S a' két agg előjőve, felnyujtván a' mező felé pajzsát; előjőve 's távolról látá harsogni a' csata' folyamját, mint a' tengerek harsognak midőn az ádáz éjszaki szél-düh felröppen, 's a' habokat kavicsos völgyekre fercsegteti.

Kuchullin felgyúlada, rettenetest öszveredőlvén homlokát. Keze őseinek kardján függött; szeme nagy haraggal az ellenen. Háromszor nyujtá-ki lépteit a' bajnok, 's Konál háromszor tartóztatá.

Fejdelme a' gőzszigetnek, úgy mond, Fion-ghal az, kinek kardja az ellent vagdalja. Ne osszd meg a' király' dicsét. Ő fergeteg a' bérczeken.

Menj tehát, Karil, mond' a' Vezér, menj tehát Morva' urához. Mondj idvet a' völgy' fejdelmének a' ki veri 's emésztí a' hadat. Ha Lochlin elaszand, mint a' hegyek' csergetege a' zápor után, ha elnémul a' viadal' lármája: szavad legyen kedves az ő fülének, 's magasztald a' kardok' királyát. Adjad neki a' Kathbád' kardját, melly a' hőseknek fegyvereiket elnyeré. Kuchullin nem méltó többé viselni atyájinak fegyverét, mellyet senki meg nem győze! –

Lelkei Kromlának a' magányos tetőken, királyok' árnyai, a' kik immár nincsenek, oh lebegjétek-körül bánatomat! Szólljatok hozzám sírboltjaitokból! hozzám, ragyogott 's elaludt fényhez! Mint a' köd a' tetőken, olyan az én nevem; midőn a' szellő felkél a' korányban, 's a' szarvasok' halmát fény veszi-körül. Konál, ne többet fegyverről! Nevem el van törölve a' hősek közt! Búsán töltöm napjaimat a' fergetegek' Kromláján, míg lépteim a' mezőn elsippadnak. Te Braghéla, szép alak, gyászold az én dicsemet! Meggyőzve én nem térek hozzád, te fénysugár, te én szerelmem!

ÖTÖDIK ÉNEK.

Kromlának zengő alján így szólla Konál a' fényes szekér' fejdelméhez: Miért illy búsan, Kuchullin, midőn feleink előtt megfutamlott az ellenség? Te híres vagy, nagy bajnok. Karod sok hőst teríte-le. Sok ízben néztek a' te szép Braghélád' szemei néked ellenedbe, midőn vitézeid közt hozzá visszatértél, midőn ellenségeid elnémultanak a' sírben, 's őt a' kedvest győzedel fogá-körül. Kénnyel hallá füle a' dalok' fiját ha énekekben a' te tetteid zengettek. Nézzed aczéljában a' királyt! úgy ballag, mint egy tűzszobor. Ereje mint a' harsogó Lúbár, mint a' széldüh Kromlán, ha a' tetők' bogas tölgyeit feszítgetik gyökereikből.

Melly boldogak a' te népeid, hatalmas fejdelve a' kardoknak! Karod megver minden hadat, te legvitézebb a' csatában, 's bölcsesség' fija a' béke alatt! Szóllasz, 's ezrek engednek; bátor sergeket ront-ösze vasad. Melly boldogak a' te népeid, kardok' fejdelve, ki a' völgyes Szelmából jösz!

Ki amott a' dombon az a' komor, futása' tompa dörgésében? Ki volna más mint Sztarnónak fija, hogy Morva' királyával megküzdjön? Lássd a' két hatalmas' küzdését; mint a' hánykodó tenger' harsogása, ha két Lélek egymást leli a' szélben, 's versenyg, mellyike parancsoljon a' vizeknek. Messzéről hallja a' vadász az undok morajt, 's az emelkedő habokat Ardvának partjaihoz látja verdestetni.

Ez vala, szelíd Konál, a' te szód, midőn Morva Lochlinra ütött. Irtóztatóan dörg a' fegyverzaj; dühödve csattogtak a' kardok; minden csapás száz pőrölyök' pattogásához hasonlíta. Irtóztatóan küzdöttek az Uralkodók; fenék az ő tekinteteik a' bajban. Kardjaik alatt hasadoznak a' pajzsok, 's kezekben széllyelpattan az aczél. Elveték magoktól a' fegyvert, mindegyike megmarkolni igyekezék bajtársát. Inas karjaik szorosan szövődnek egymásba; egyik oldalról a' másikra fordulnak, merengetik, nyujtogatják tetemiket, lábaikat a' fővénybe fúrják. Midőn erőjök' délczege felkele, rengettek sarkaik alatt az halmok, ki szöktek helyeikből a' kőszálak, 's a' zöld bokrok el voltak¹⁹ taposva. Végre Szvárán elterült, 's megadta magát a' győző királynak.

Igy láttam én egykor Kónán – ah, Kónát többé meg nem látom! – kimozdulni helyeikből két fekete dombokat egy hegypatak' nagy erejétől. Egyik oldalokról a' másikra fordultanak ők; tölgyeik egymásba fonakodtak boglyaikkal, 's a' síkra zuhantak alá. Ott kitolták medréből a' folyót; távolra tűntek-ki a' veres partok.

Magzatjai a' távol Morvának, monda Fion-ghal, őrizték a' tengerek' királyát. Erős ő, a' bajnok, mint vizeinek hullámja, midőn a' part' kőszálait verdesi. Nem gyöngé a' tusákban az ő keze; neme régi korból eredett. Gaul, Vezére a' vitézeknek, Osszián, énekek' fejdelve, ő barátja az én első szerelmemnek. Toljátok-el tőle bánatját. Oskár, Fillán, 's piros Roíne, fel! üzzétek őket Lénán, ti, kik megelőzitek futástokban a' szeleket, üzzétek őket az Érin' lapályain! hogy többé ne hágja-meg a' habokat a' kanok' honjának semmi hajója!

'S ezek mentek, mint villámok, a' fenyéren. Maga a' király lassandan hágdalt utánok, hasonló a' mennykőhöz lépteiben, midőn alatta enyhén omlik zápor az égő néma me-

¹⁹ elváltak

zökre. Aczélja hasonló a' napnak sugarához, kardjához az éj' rémjeinek. Eggyik Vezérét lelvén Lochlinnak, így szólla a' tenger' erőséhez:

Ki áll itt elborulva bánatjában a' harsogó folyam' szirtjénél; mely néki tiltja az áltszökést? Alakja szép és feddtelen! Oldalán a' dombor paizs, 's dárdája mint a' rengeteg' fenyője. Ifja a' bús tekintetnek, te nekem ellenségem vagy e?

Lochlinból jöttem, hős Vezér. Paizsom erős a' küzdésben. Hitvesem honjában zokog. Nem lát-meg engem többé az aranyfürtös!

Megadod magad'? bajt kívánsz e? kérdé a' nagy tettek' tevője. Elleneim soha nem győztek még eddig. Feleim nem gyöngék, o vitéz! Jer a' tetőkre velem, 's végy áldomásom' örömeiben részt. Űzd a' tetőken a' barnahátu szarvasokat; légy hatalmas fele Fion-ghálnak.

Soha nem, nem soha! mondá a' vitéz. Karom mindég kész volt az erőtlenségért küzdeni. Kardom mindég győzött a' tetőn. Mért nem térsz-ki fegyverem előtt, te hős?

Ifju bajnok, én azt nem szoktam! mondá neki a' Morvai király. Nincs az élők között a' kinek kitérjek! Válassz egyet nemzetemből. Törzsöm nekem nagy és erős.

'S a' király tőlem megtagadja a' tusát? mondá a' harczoló Orla. Egyedül Fion-ghal méltó énhozzám, ifjúhoz, egyedül ő a' maga törzsében. Morvai király, kinek híre 's fénye nagy, ha te engem a' bajban meggyőzsz, emelj sírboltot Lénán; az légyen a' tájon legnagyobb. Küldjed-álta a' kék habokon a' hajók' szigetéhez kardomat, nőjéhez szerelmeknek, a' ki, a' szépszemű, a' hókezű, bánatjában elalél; hogy fíjának mutassa az aczelt, könyűt öntvén gyönyörű arczára.

Szomor beszéd' gyermeke, miért serkeszted te az én könyűimet? A' vitézt várja az ő napja. Gyermekei egykor porral 's rozsdával ellepve látják-meg termében fegyverét. Orla, magasra keljen boltod, 's nőd, a' szépkeblű, sírni fog, visszatérni látván kardodat.

Moilénán elkezddéd a' viadal. Gyöngék voltak az Orla' csapdosásai. A' király egyszerre vágta-szélllyel az ő pajzsának minden szíjait. Úgy hulla le a' földre a' paizs mint a' hold süllyed-alá az éj' vizeibe.

Morva' királya, emeld-fel karod'; fúrd-álta, erős bajnok, mellyemet melly el van fedve sebekkel, 's eltikkadt a' küzdésben. Körülem elhultak feleim. A' gyászhiért hallja-meg kedvesem a' Lótha' lassu zajgásánál, ha körüle lengeni fognak a' fenyér' hanyag leblei.

Nem, felele a' király, nem, én tégedet meg nem öllek. Hölgyed lássa a' kedves bajnokot épen 's sértetlenül térni-meg a' Lótha' lassu zajgásához; nemzöd, az agg hős, ha a' kardok' fíját nagy kora megvakítá, hallja lépteid' dobogását, hallja közelítésed' kiáltását lakjában. Dagadozzon örömeiben víg lelke, ha keze a' vártat keresni fogja!

Keze engem megtalálni soha nem fog, így szólla a' királynak a' Lóthai ifju. Én az erdős Lénán dőlök-el. A' Bárd dallja melly erős vagyok én a' csatában! Hevederem alatt van a' halál' sebe; félre a' hevederrel! azt én ellököm.

Oldalából kibuggyana a' vér, 's ő halványan nyúla-el Léna' fenyeren. Fion-ghal felibe borult az haldoklónak, 's előkiáltá ifju hőseit.

Oskár és Fillán, ifju bajnokok, magasztaljátok az elhaló Orlát. Tegyétek kő alá a' vitézt. Távol nemes hölgyétől a' Lótha mellett, itt nyúgodjon ő szűk hajlékában, itt, hol örök éj 's gyász lakik; távol Lóthának zajgásától, teremtől, bajnokjaitól, 's dicsétől távol! Eggykor tágság lepi-meg ívét; azt felrántani a' gyöngesség igyekezik; vinnyognak

ebei a' hegyvápában; örülnek vágyai, a' kanok. Elhullt az harczok' fija! a' Vezérek' fejedelme elesett!

Fel! Hallassátok szózatjaitokat 's a' kürt' hangját, Morvának feddtelen fiai! Én éjente Szváránhoz mégyek, 's elhárítom dallal bánatját. Oskár, Fillán és Roíne, menjetek gyorsan a' Lénai térre nyájas szemmel fordulva az ellen felé. Hol vagy te Roíne, ifju fija a' dicsőségnak? Nem voltál te soha rest a kard' fejedelme' kiáltására.

A' te Roínéd monda a' Bárd, ott vagyon hol a' dics' Lelkei laknak; ott vagyon hol a' pajzsok' királya Trathál, 's a' nagy tettek' tevője Tronmor. Az ifju, sápadt színnel 's elmerevedve, a' Lénai tetők' alján fekszik.

'S eldőlt a' leggyorsabb a' vadászatban? kérdé Morvának dicső királya. Te olly szépen vontad-fel az ívet, 's én téged még kevésé ismertelek! Miért estél-el, o Roíne, a' küzdésben! Nyugodj, deli hőse Lénának! Csak még kevés időt, 's meglátlak. Szóm többé nem fog hallatszani, lépteim nem sietnek a' szirttetőn! Bárdok fognak szóllani rólam, 's a' tér' és az erdő' kőrakásai. Elesett az ifju Roíne; dicse nem kelhete magasra! Ullin, verd lantodnak idegeit, 's magasztald az elesett fiatal hőst. Nyúgodj békében, mezők' elsője! Én ezután nem intézem gerelyedet, te, a' ki tovább' fő dísze lettél volna az ifjuságnak! Én téged többé meg nem látlak!

Könyűkbe lábadt a' király' szeme. Fiam rettentő vala a' hadban; hasonló az ég' villámához, melly az éj' sötétében csap a' tetőkről a' völgybe; erdő meghajol neki, 's borzanat ragadja-meg a' magányos útast. A' hősek' sírboltjai megett elfúl a' szél, 's a' földet éj és tűz borítja-el.

Kit említ amott a' körülzöldellett sír? kérdé a' csigákat-adó Fion-ghal. Négy kő áll mohhal elborítva a' halmon a' szűk terem körül. Ott aludja Roíne az álmot egy régi bbn bajnokkal együtt. Az nagy tündöklésű Vezér, 's nem járja egyedül a' felhőket. Ullin, hozd emlékezetbe az elmúlt korok' bajnokjait kik e' sírben fekszenek; és ha nem kerülték a' derekak' mezejin a' veszélyt, nyúgodjon mellettük fiam, távol Morvának hegytetőjítől, a' Léná' zengő lapályában.

Igen is, itt, monda a' dal' ajka, hősek' magzatjai fekszenek porban. Szótlán nyugszik a' sírben Lavjárg, 's Ullin a' kardok' fejedelme. 'S ki tekint-le amottan a' felhők közzül, körülöntve deli tetemit gőzőkkel? Miért illy halvány a' szép hölgy, ő a' ki szebb vala mint minden más hölgy Kromlán? Hókéz, te éjbe süllyedél e, mint a' vér' mezején a' döllyfős ellenség? Oh fenn szépségű lyánya Tuathálnak, téged ezer hős kedvelt! de te senkit mást mint Lavjárgot. Eljőve Túrához a' hadvezér, megcsapkodta domboru barna vértjét, 's így szólla a' bátor hős: Hol van Gelsossza az én kedvesem, a' bajnok Tuathálnak szelíd gyermeke? Ő a' bástyás teremben maradt midőn én Ulfáddal megvívtam. Térj-vissza, úgy mond, o Lavjárg, mert engem bánat aggaszt. Fejér keble sóhajtasoktól dagada, 's köny borítja-el a' rózsaorczákat. Nem jön ő nékem ellenembe, hogy a' harcz' munkája után örvendtesse lelkemet. A' dalok' hajléka csendes, 's Bárdok' éneke sem az ormon sem a' lapályon nem hallatszik. 'S Brán nem rázza, mint egyébkor szokta, a' küszöben nyaklanczát. Hol Gelsossza az én kedvesem, a' bajnok Thuatálnak szelíd gyermeke?

O Lavjárg, monda Fergusz, Gelsossza a' fergeteges Kromlán lakik. Ő és a' választott szűzek a' szökevény gímet üzik.

Fergusz, felele néki a' fejedelem, én lármát nem hallok az erdőben, nem a' tetőken, nem Lénán. Előttem nem méne-el semmi vad, semmi csiholó agár. Gelsosszát nem lá-

tom a' kedvest, ki nem kevésbbé szép mint a' lenyugvó új hold. Menj te őszhaju Alládhöz; ő szeret múlatni a' tetős ravatalok²⁰ körül; tudd-meg, nem hallá e zengni Gelsosszának kürtölését.

Fergusz indult, 's így szólla a' ravatalok' lakójához: O Allád, tetők' lakozója, mit láttak öregsző szemeid?

Én Ullínt láttam, felele az öreg, a' bajnok Kairbár' gyermekét. Lejött Kromla' bérceiről, 's tompa hanggal dallá dalát, mint midőn a' szél a' lombatlan erdőn megy-végig, 's elért a' tornyos várhoz. Lavjárg, monda, te félelme a' férjfiaknak, adj viadalt nekem, vagy add nekem dicsőséged, te legerősbbe az erőseknek!

A' harczok' erőse Lavjárg, felele néki Gelsossza, nincsen hon. Ulfáda viv vele a' tenger' szélén, a' hatalmas fejedelem. Az én Lavjárgom senkinek nem hátrált. Ő meg fog küzdeni Ullínnal.

Kies a' te alakod szép hölgy, deli leánya a' bajnok Thuatálnak, monda a' tettekettevő Ullín. Én téged elviszlek a' Legó' tetőjire, a' dicső Kairbár' hajlékába. Ott lakjál te az erőssel. Három nap késni fogok Kromlán, 's bevárni a' harczoló Lavjárgot, hogy velem küzdésbe szálljon; a' negyediken enyém Gelsossza, ha férje előttem megfut.

Allád, monda a' hadvezér, aludj csendesen a' sírboltok' völgyei közt. Te Fergusz, hagyd hallatni a' hadi-kürtöt, hallja azt Ullín a' palotában; harsogion az neki mint a' völgyek' fergetege.

Lavjárg a' Túra' ormaira méne-fel. Lassú dalt dalla magában, 's elbúsulva álla-meg a' tetőn. Így áll a' bércezen egy felhő, 's változtatja alakját a' szélben. Egy követ dob-el, 's jelt ad hogy küzdeni kíván. Ullín hallá a' kő' hengergését. Szívét öröm dagasztgatá. Tűzzel kap ősei' láncsájához. Kedv mosolyga az elsült arczon, midőn a' hős kardját ragadta. Gelsossza látta tűnni a' hőst, mint mikor a' gőz tűn a' halmokon. Verte a' kelő keblet, melly fejeébb mint a' tetők' hava, 's csendes könnyeket sírt Lavjárgért.

Kairbár, te ősz fejedelme a' csigáknak, monda a' puha kéz' leánya, ívet fogok feszíteni Kromlán. Barna őzet láték a' ravatal körül.

'S felsietett a' halmon, de későn ért-el a' célhoz; vége volt a' veszélyes bajnak. Mit beszéllje az ének, Szelma, a' te királyodnak, mint küzdenek bátor bajnokok? neki, a' ki százakat látott kardok' viadalában! A' vad Ullín megbukott! Halvány színnel tére az ifju Lavjárg az erős Tuathál' leányához.

„Mi vér ez, te én szerelmesem? mi vér foly itt az én hősem' vékonyából?”

Ullínnak vére, felel ez neki, oh Gelsossza, a' ki szebb vagy mint a' Kromlai hó. Hagyj itt egy kisség pihennem, te kedves! Éltem tűn, de fenn marad dicsem! – 'S a' hős elholt.

„'S te illy korán alszod az örök álmot fejedelme a' sivataghegyü Túrának?” Három nap gyászola a' tetőn. Halva lelte őt a' vadász. Egy sír fedi mind hármokat. Nyúgodjon itt a' hősek mellett a' te fiad is, Morvának bajnok királya! járjon Roíne itt a' tetőn!

Nyúgodjon! monda Fion-ghal bágyadt kínos szózáttal. Fülemben zengett az ő dicsé. Fillán, Fergusz, hozzátok ide Orlát, Lóthának elsápadt szép ifját. Ha Roíne együt fekvend Orlával, társat talál örök dicsében. Sírjatok, leányai a' szirttetős Morvának! sírjatok Lóthának szűzei, vizeiteknek szélein. Mint a' folyamok' fiatalai, akként neve-

²⁰ ravatagok

kedtek a' hősifjak: úgy estenek-el mint a' tér' tölgyei, kik, általhajolva a' hegyek' patak-jain, dölve sorvadnak a' ravatalok' szeleiben. Oskár, fejedelme az ifjaknak, láttad mint hulltak-el ők, a' hősek! Légy híres mint ők a' hadban, légy, mint Roíne, Bárdoknak éneke! Rettenetes volt a' te karod az ütközetekben, o Roíne; szelíd valál a' béke' napjai alatt, mint a' permetes esőben az égnek színes íve, midőn az a' távol vizek felett meg-görbül, ha Móráról visszanez a' nap, 's a' vadak' halmán nem leng szellő. Nyúgodj enyhén Léna felett, te legifjabbja gyermekeimnek! nyúgodj itt, a' Léna' kövei alatt! Egykor mi is elhalunk, bölcsek és nagyok; eljön egykor az erősnek is napja!

Igy szállala-meg²¹ a' te bánatod, kardok' fejedelme, midőn a' ravatal befogta Roínét. Melly bánatnak kell Ossziánt nyommasztani, íme, te első, te is eltűntél! Többé nem hallom Kónán szózatodat! elhunyt szemeim téged többé meg nem látnak! Éjjel nappal ülök sírod' boltja mellett, tapintom azt kezeimmel, magasztalom tetteidet énekemben, 's olykor szódat vélem hallani; ah, az a' puszták' fuvalma! Régen mély álomba sülyyedél te, dicső Vezére a' vér' csatáinak!

Gaul és Osszián együtt ütenek Szváránnal a' Lúbár' szelíd zöld szélén. Én vertem a' hárfát Szváránnak. De az ő homloka bús volt. Léna felé forgatta véres szemét; az el-hullt nép után keserge.

'S Kromlára vetém szememet, 's megláttam a' dicső Kuchullint. Búsan, lassú léptekkel méne-vissza halmáról a' Túrai üreg felé. Diadalban látá Komhálnak fíját, 's öröm vegyűle bánatjába. A' nap csillogott aczél fegyverén, 's Konál csenddel lépdete utána. Leszállának a' halom megett, mint a' tűz a' dombok' avarján mikor az égés elhőmbereg az éjben, melly egyedül ettől vészen világot, 's a' tűz megett szállong a' szél.

Kuchullin egy szirt' üregében ült-le egy tajtékzó folyam mellett. Árnyas nyilását egy tölgy fedi-el. A' kóbor szelek üvöltve röpdeznek a' magas szirt' és ravatal' tetőjén. Itten ült Érinnek erős bajnokja 's a' bús küzdést emlegeté. Könyűk borítják-el orczáját. Braghéla, melly távol vagy te megvigasztalni az hős lelkét! Most erős karját nem magasztalnád. Jelenjen-meg álmának fényalakod, 's lelke bátorodva tér-meg hozzá. Akkor ismét meg fog emlékezni dicsőségéről 's a' szép fényről melly őt szerelemmel tölti-el.

Ki jó amott az agg kor' fűrtjeiben? Ki más mint a' magas ének' bajnokja? Te régi kor' fíja, Karil, kinek éneke mint a' koboz' zengése Túrának vendéglő termében. Kies a' te szózatod, mint a' harmat melly a' tetők' oldalait elhinti, midőn a' nap keresztültör a' ködön. Régi kornak gyermeke, mért jössz te Szemónak fíjától?

Osszián, erős karja a' fegyvernek, a' Bárdi dalnak mestere, rég olta ismerlek én tégedet, te hősek' intézője a' csatában; úgy monda néki Karil. Gyakorta vertem én Evirallinnak nyájas lantját néki, a' Szépnek, dicsőítésére; gyakorta te hagytad zengeni, nagy öröme a' népnek, a' Bráno' álmodásai mellett. Evirallin egykor az ifju Kormák' halálát énekelé. Bánatosan éneklé a' bajnokot, ki szerelmében holt-meg a' tetőn. Könyűk fereszték az ő orczáját és a' tiédet, hősek' hőse. Ködben úsz vala lelke; pedig ő nem szerette az ifjút. Ezrek felett ragyogott az ő szépsége, a' csigát-adó Bráno' leányáé.

Ne szállj nekem, Karil, a' hókéz felől! ne hozzd-elő nekem éke' emlékezetét! Az engem bánatban sülyyeszt; könyűk töltik-el szemem', o hős! Sápadt vagy te, én szerelmem, a' sírban! – Itt ül-le mellém a' mohón, kedves énekelő, 's hagyd hallanom ma-

²¹ szálla-meg [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

gasztaló dalodat, melly nékem nyájas mint a' kikelet' enyhe lengzete, midőn a' tetők' vadászának fűrtjei között sohajt, ha a' tetők' üregeiben felébred víg álmaiból, 's a' rémek' örömeit hallja, lassú zajogását a' hegyek' öbleinek.

HATODIK ÉNEK.

Lebegve szállák-meg a' tengert az éj' felhőji; sötét torlódott Kromla' ormaira. Csillagok gyúladoztak éjszak felé, 's fényt öntöttek-el Érin' habjain. Szépen ragyogtak tüzes üszkeik a' csendesen-hömbörgő gőzdagályon. A' szél végig-ordítá az erdőt. Fekete volt 's csendes a' halál' fenyére.

Lénának hallgató altában fülembe jó Karilnak szózatja. Ifjuságunk' feleiről énekle ő, az eltűnt kedves évekről, midőn Légónak szélein járánk, 's a' csiga vígan forgott markainkban. Kromla vígan zengé utánunk az örömkialtozást, a' rémek előjőnek suhogó szeleiken, 's örülve hajoltak-alá az őket magasztaló szózatához.

Öleljen-körül tégedet a' kedv, o Karil²², a' hegyeknek kerengő lélegzeteiben! Mért nem ereszkedel te az én hajlékomba midőn egyedül ülök az éjben? Oh, ereszkedik! ő az én bízott felem; gyöngén hallom kezét hárfám' idegein, melly a' terem' falán függ. Oh zengj sokáig füleimben! Miért nem szóllasz bánatom között hozzám? Ha fogom meglátni társaimat? Ah, te elenyéssz a' széltorlatban! fűrtjeimen keresztülfuval az ősz. Bajnokok' éneklője, idv neked!

Mórának tágüregű tetőjén jőnek-egygyüvé a' győztes bajnokok. Ezer agg tölgy gyúla lángra. Kézről kézre forgott a' csigák' ereje, 's a' hőseknek lelkeik örömben ragyoglanak. De a' Lochlin' királya szóltan őlt. Léna felé fordítá veres szemeit, 's hatalmasan lobbant-fel haragia, hogy ő a' csatában megbukott. Fion-ghal, atyájinak pajzsára támaszkodva, szélnek eresztett ősz fűrtjeiben, ragyogva az éjnek fényétől, látta Szváránt bánatjában, 's szelíden ezt mondá a' Bárdnak:

Add a' béke' dalát, Ullin! mentsd-meg lelkemet a' harcztól, a' tusától! fülem feledje a' paizsok' csattogását! Száz hárfát elő, felvidítani a' tengerek' fejdelmét! Válgon-el örömben tőlünk. Fion-ghaltól búsan, senki nem megy-el. Oskár, az én karom villámokat szikráz küzdő ellenségem' szemébe; de fegyverem békésen függ oldalamon, ha az erős a' harczban meghajol.

„Trenmor régi éveknél napjaiban éle, így kezdé az énekek' ajka. Éjszak felé hasítá a' tengert, ő maga is fergeteg a' habok felett. A' Lochlin' magas kőszálai, a' tompazugásu erdők 's ravatalok általtüntenek a' megtépdelt ködön. Felkötötte a' vitorlák' szjait; űzi a' hegytetők' damaszát, ki a' surjányos Gormált lakja. Az már sok ifjat teríte-le; de most véreben fetrengett, 's szákmánya lőn Trenmor' láncsájának.

Három fejdelem látá a' tettet, 's hirdeté a' hatalmas idegent, 's úgy mondák felőle, hogy ő a' szerént állá ott mint egy tűznek szobra, erejének ragyogó fegyverében. Lochlinnak fejedelme áldomást ütött, 's meghívá innepére a' vitéz Trenmort. Három

²² o o Karil

nap' műlata ő Gormálnak régi tornyaiban, csigáknak zengése között, 's megengedte-tett neki, választana ellent tusára. 'S a' tengeres Lochlinban nem vala hős ki neki állhas-son. Vígán kerenge ismét a' csiga az öröm' tüze 's a' Morvai királyt magasztaló dalok alatt; azt, a' ki keresztülhasgatá a' tengert, azt, a' ki első a' hősek között.

'S a' mint a' negyedik reg felszűrkűlt, Trenmor felrántatá a' vitorlákat. Hallgatva lépdelt a' csigás széleken, 's várja az éjszaki lengzést. Tompa morajt halla az erdős völgynek közepéből.

'S íme aczél fegyverben jöve egy délczeg ifja Gormálnak. Szépek fűrtjei, orczáji piroslók, bőre fejér, mint a' jeges tetőken a' hó. Halkkal görgette enyhe kék szemét, 's így szólla a' kardok' királyához: Állj-meg, Trenmor, fene győzője az erőseknek!²³ Lonválnak még nem győzted-meg fiját. Az ő kardja sok ízben verte-le a' hatalmasokat; ívét rettegi az okos.

Kellemes ifja a' szög űstöknek, mondá Trenmor, én Lonválnak fijával nem csatázom. Félénk 's gyöngye a' te kezéd. Térj-vissza Gormálnak barna gímeihez, te fénysugára az ifjuságnak!

Ha visszatérek oda, felele az ifju, úgy Trenmornak fegyverével térek-vissza. Hírem örömmel fog dagasztani, 's a szűzek' szerelmét nyeri-meg nekem. Elő fognak jőni, 's arra gördítik szemeiket a' ki meggyőzte a' harczok' szűlöttét. Eljajdúl szerelemben lelkek, ha meglátják Trenmornak kardját. Ezreknek jövők ajkára; becsűltetni fogok a' csigák' áldomásainál.

Kardomat te el nem nyered, mondá Trenmor, 's lángolt haragjában. Halványan lát-meg anyád a' tenger' fövényén, 's nézni fogja mint mégyen a' habokon az a' ki megölte fiját.

Dárdát read én nem fogok, ugymonda a' szépalaku ifju; karom még nem elég erős; de hüvelykem űgyesen pattantja-el a' tollas nyilat; keménysodrásu idegem gyakorta le-verte már a' hőseket. Menj, vessd le hamar vértedet; téged csak az menthet-meg a' haláltól. Én itt vetem-le a' magamét. Ránts-d-fel íved', Morva' királya!

Fűrtök lebegték-körűl keblét. A' királynak húga volt, Terméből látta vala meg a' hőst, 's láng lobbant-fel szívében. Trenmornak kezéből kihullt a' dárda, 's megzavarva néze a' földre. Olyan vala mint keletben a' fény melly a' szirtűreg' lakójának világít; lesűlyesztí az tekintetét, elvakulva a' fényár által.

Királya a' zengő tetőknek, úgy mondá a' hókar' leánya, adj helyt nékem öblös sajkádban, 's védj Korló ellen, kitől szívem félre hajol. Rettenetes ő nekem mint a' pusztá' vándorának az ég' dörgő nyila. Ő kevélységben szereti a' hősek' leányát Inibákat, 's tízezer láncsákat rázat az harczban.

Nyúgodj itt, mondá Trenmor, a' bajnok, nyúgodj e' paizs alatt nekem, te hókéz! Én soha még nem futottam, 's futni soha nem fogok, ha az ő tízezeit, láncsájikat rázva, közelítíni látom is.

Három napot kése a' bajnok, 's rezegette atyájinak harsány kűrtjét bajra szállítván Korlót a' szirtekről 's a' tetők' tölgyei közzűl. De Korló nem jöve a' bajra. Lochlinnak ura leszállott bástyájíró, 's Trenmornak adá a' hókéz' leányát, 's megűjítá áldomását a' szélén."

²³ fene győzője erőseknek! [ld. *Nyomatási botlások*, VII. kötet]

Lochlin' királya, mondá Fion-ghal, a' győzelem' hőse, az én ereimben a' te véred foly. Atyáink harczoltak túl a' tengeren; tusájokat a' dal hirdeti²⁴ de a' csigák' termeiben sokszor körüljárta őket a' kürt. Fordítsd-el tekintetedet a' láncsák' viadalától; hárfá múlassa füledet! Mint a' zivatar a' tenger' arczán olly dühhel zajdult-fel a' te vitézséged. Szavad hasonló vala ezreknek szavokhoz midőn a' halál' mezején öszvekelnek. Rántass holnap vitorlákat, te bátyja annak a' kit én szerettem. Ragyogva száll ismét, mint a' nap' fénysugára, lelkembe az ő szépsége. Láttam könyűidet, a' szép hókezűért midőn Sztarnónak mértem a' vasat. Én tégedet akkor védtelek a' veszély ellen, 's mellyem sóhajta a' deli szűzért. De ha inkább tetszik a' baj, ám légyen az neked, mint a' Trenmoré Lochlinban, hogy te fénnel térj-meg honodba, mint midőn a' nap a' hegyek megé leszáll.

Királya a' Morvai törzsnek, mondá a' Lochlini uralkodó, Szvárán ellened soha többé kelni nem fog, fejedlme ezreknek, 's a' csatákban nagynevű! Én téged távol földön látalak; éveim akkor még nem voltak számosak. Mikor fogom én a' gerelyt, ezt kérdém az én lelkemtől, a' szerént röpténi, mikor akként felrántani a' kardot, mint Fion-ghal, a' harczok' dicső fija? Mi már elébb vivánk viadalt a' sírboltos Malmor' térjén; dárdámat akkor a' habok elvitték a' terembe, hol csigák csengenek, hol Vezérek innepelnek áldomásokat. Hirdessék ottan Bárdok a' közelítő kor' győzteseit. A' bajokat-látott Malmor' viaskodóit magasztaló énekek dicsőítették. Az erdők' országának sok hajóji elveszték Lénán magok' ifjaikat. Vedd őket királya Morvának, 's légy az Érin' megtámadójának barátja. 'S ha gyermekeid Gormálnak mohosult bástyájához jőnek, fogadja őket csigáknak öröme, 's válasszanak társat megmérkezni karddal a' völgyben.

Sem hajót sem sokhalmu földet nem vészen-el tőled Fion-ghal. Pusztáim elegek énnekem erdejekkel 's vadas völgyeikkel. Feszítsd az haboknak vitorláidat barátja annak a' kit szerettem; feszítsd a' haboknak fehér vitorláidat, ha feljő a' korány' sugára, 's térj-vissza a' soktermű Gormálhoz.

Béke néked, királya a' csigák' szarujinak! mondá Szvárán a' kékpaizsu. Te a' békében tavaszi lengzet vagy, de vésszel-küzdő szirt a' csaták között. Vedd a' barátság' jobb-ját, oh te, fejedlme a' hideg Szelmának! Hagyjad keseregni Bárdjaidat az elhullott bajnokok felett. Érin rakja földbe férjfiaimat, 's állítsa-fel nekik a' dics' követ, hogy az éjszak' elholtjainak maradéki lássák egykor a' helyet hol az ő atyjáik vívtanak. A' vadász, lelépvn a' bércekről 's telepvn a' ravatal mellett, így fog majd szóllani: Itt vívták se-regeikkel a' tusát Fion-ghal király és a' bajnok Szvárán. Így szólland egykor a' Vadász, 's hírünk örökké fenn marad!

A' hír nekünk ma virít legszebben, mondá Fion-ghal, a' tenger' királya. Eltűnünk díj nélkül a' bajnokok' mezejéről, mint az álom. A' Vadász a' sírt nem ismeri; nem zeng énekben nevünk. Mit ér hogy bennünket akkor dall a' Bárd, midőn halványan 's erő nélkül nyugszunk sírban? Osszián, Karil és Ullin, ti kik ismeritek a' régi kor' bajnokit, kezdjétek dalt az erőnek napjai felől, azon bajnokokról kiket lesarlott a' halál. Hagyjátok énekben tűnni-el az éjt, gyorsabban jöjön a' reg reánk.

'S az ének zenge a' királyoknak, 's száz lantok kísérték szózatinkat. Kiderüle Szvárán' homloka mint az ég' megtölt szép fénye, midőn elenyésztek a' felhők, 's őt tisztán hagyják ragyogni az éjben.

²⁴ hirdeti

'S Karil monda: Kuchullin most Túrának szirtüregében ül, megmarkolva tartván az erő' kardját. Elméje az elvesztett csatán függ. Bús a' hegyben a' dárdák' fejedelme, ő, a' ki eddig erős volt viadaljaiban. Néked, o hős, békéül küldi kardját; néked, a' ki, hasonlatos a' hegyek' fergetegéhez, elszórtad ellenjeit. Vedd az ő kardját, o Fion-ghal az ő dicse ködgőzlet, lebeg 's elfut a' szél előtt, 's nem hagyja nyomát a' mezőn.

Fion-ghal békéül el nem fogadja a' kardot, úgy monda a' fejdelem. Teljes ő erővel a' tusában, 's híre olyan mint karja. Sokan vagynak, a' kik győztesek a' vívás között, de olykor visszatolattak. Szvárán, királya az erdős ormoknak, lökjed-el megéd fájdalomdat! A' meggyőzettek is nagyok, ha vitézül álltak a' bajban. Hasonlók akkor a' naphoz, melly a' nyári hév napokon felhők közzé rejtí magát, hogy majd tetőken tündököljék.

Hajdan Kóna felett Grúinál uralkodék²⁵. Minden partokon kereste a' csatákat. Lelke gyönyört lelt a' vészben, füle a' fegyver' csattogásai közt. Egyszer Krákán árasztá-el táborát. A' megtámadott fejdelem az erdőkből szálla-le, Brúmónak gömbölyegéből a' tetőn, hol a' rém' kövénel ígért. Ádáz volt a' hősek' tusája a' hókebel' leánya miatt. A' leány' híre elhatott Grúmálhoz a' Kóna' vizei mellett. Megeske hogy a' leány övé leend, vagy elterül a' csatában. Három nap' tarta a' viadal, Grúnál a' negyediken bilincsen volt. Távolra szakasztva-el társaitól, Brúmónak rettentő körébe vitetett. Ott a' megöltek' rémalakjaik írtózzal nyavalyganak. De a' fejdelem mint az ég' villámja ragyogott később'. A' bátor előtt megbukott az ellenség; Feltalálta ismét magát, fel az elenyészett hírt.

Bárdjai az eltűnt éveknek, monda most a' Morvai király, hirdessétek a' nagy elestek' nevét; távoztassátok-el Szvárántól a' bánatot!

'S a' nép leheveredett a' király körül; bús szelek suhogtak hajaikban. Száz szózat emelkedék-fel egyszerre 's száz lant önte közzé kedves rezgést. Azon idők felől dallának mellyek már eltűntenek, a' régi kor' fejedelmei felől.

Ha fogok én ismét Bárdot hallani? ha ölel-körül engem ismét öröm? Nincs többé ideg a' Morvai lanton; nincs zengzet, nincsen dal Kónán. Oda a' király, oda a' Bárdok! eltűnt a' hír a' rengetegben!

A' korány reszketni kezdte a' tengeren 's Kromlánnak ormain. Lénán hangzott a' Szvárán' kürtje, 's a' tenger' fiai felgyülekeztek körüle. Néma 's bús volt a' nép körüle midőn a' vitorlák dagadozni kezdenek. Utánok éles szél fuvall; fejéren mennek a' vitorlák, mint Morván a' köd.

Szóllítsátok-elő, monda Fion-ghal, a' vadászat' messze-szökellő fíjait, Bránt a' fejmájút, Nártot, Kiárt, 's Luáthot a' hegyes fülekkel. Fillán és Roíne – De ő nincs többé! fiam a' holtak közt nyugszik már! – Fillán, Fergusz, fújjátok a' kürtöt, keljen az öröm völgyen hegyen. Hallják-meg azt Kromlának vadai, 's a' kan ocsódjék-fel a' turjányban.

Éles hang terjed-el az erdőség; a' vadásznép mássza már Kromlát, 's ezer agár rö-püli-végig a' fenyért. Mindenik egy szarvast fog-el, de Brán maga hármát, 's Fion-ghalhoz viszi, hogy urát örvendtesse. Egyszer a' Roíne' boltja mellett esik-el. Borult vala a' király' elméje látván melly csendes annak köve ki olly gyors volt vala a' vadászaton.

²⁵ uralkoda [ld. *Nyomatási botlások*, VII. kötet]

Fiam, monda, te többé fel nem kelsz az én áldomásaimhoz 's a' küzdéshez Kromlán! Majd be léssen nőve sírod, 's halmodat fű rejti-el. A' gyöngék' fiai elmennek ott, 's egyyike sem tudja hogy itt erős fekszik!

Osszián és Fillán, gyermekei az én erőmnek, 's te Gaul, kék fegyver' fejedelme, hágiatok-fel a' tetőken, 's hozzátok-elő nekem a' hőst Túrának üregéből, hozzátok-elő nekem az Érin' megszabadítóját. Nem Túrának látom e ott kőfalait? Bánatjában ül ott a' csigák' fejedelme. A' csigák' terme pusztán áll. Hozzátok-elő nekem a' győzni-szokott Kuchullint, hogy ő és népe örvendjen. Fillán, Kuchullin e az ott? vagy gőz talán, a' ravatalok körül? Kromla' szele szemembe jött; nem ismerem-ki barátomat.

O király, felele ez neki, az Szemónak fija, a' dicső Vezér. El van csüggedve bánatjában, de jobbra markolatját kapkodja.

Idv neki, idv a' nagy tusaintézőnek! idv annak a' ki erős karddal tördeli ellenjeinek pajzsait! – Néked, néked idv! monda Fion-ghalnak Kuchullin. Örvendetes nekem a' te jelenésed! Ollyan az mint Kromlán a' nap midőn a' vadászt gyász borítja-be, 's ismét kiderülni látja az égen a' ragyogót. Mint azt a' csillagok, úgy fognak körül téged hőseid; a' te dicséd besugárolja az ő futásokat, 's fényt vet az éj' homályára. Fion-ghal, nem így látál te engem, te hatalmas, a' te földeden, midőn a' tenger' urai elfutottak az halmokról, 's vígság tért-vissza a' tetőkre!

Sokak a' te szavaid, Kuchullín, mondá Kónán, a' kevésűhű, de hol vannak fegyvertetteid? Minek jöttünk-által a' tengeren, hogy fegyverrel segélljük a' futást? Elsötétülve rejtezel te odúid közzé, 's Konánnak hagyta a' csatát. Nekem add villángzó fegyveredet, nekem add azt, Érin' gyermeke.

Fegyveremet még soha nem kívánta harczoló, felele Kuchullin, 's ha kívánta volna, nem kapta volna meg soha. Nem futottam én a' bánat' üregéhez míg Érinnek fiai még éltek.

Konán az erőtlen kezekkel, monda Morvának fejedelme, negédes ember, ne légy szókbán illy merész míg magadat tetteiben nem bizonyítod annak. Kuchullín híres a' küzdésben, 's rettegik valahova megy. Gyakran hallám én az ő nevét; bátor harczolók hirdették az ő tetteit. – Rántassd-fel vitorláidat, bús fejedelme Iniszfailnak, 's térj-vissza ködlepte szigetedbe. Braghéla könyűkre olvadva vár a' ravatalok' ormai között. Szelek emelintik hosszú hajzatját, 's körüljátszák vele a' szép keblet. Felfülel az éjben lapátjaid után, 's a' tenger' dalát vágy megérteni. Úgy hiszi, dalodat hallja, 's a' zengő hárfát a' habokról.

„Sokáig fog hijába fülelni! Kuchullín vissza nem térend! Mért lássalak én téged, nyájas Braghéla, nehezen sóhajtozni-fel érettem? Te Fion-ghál, másszor győzni látál engemet a' kardok' 's dárdák' viadaljai között.”

'S ezután ismét fogsz győzni, mondá a' csigák' királya. Híred az ellen' űzése által nőni fog, mint a' tölgy nő a' tetős Kromlán. Reád még sok tusa vár, 's öklöd még sokat fog leverni. Oskár, hozd-elő a' vadakat; készítsétek az áldomást csengjenek a' csigák, 's a' királyt 's harczoló feleit fogja-körül öröm 's vígadás. –

'S egygyütt-ülénk étkek között. Kuchullinnak lelke felkölt, arcza felderült 's visszatért karjába az erő. Ullín nekünk énekét adá, 's Karil hallatá zengzetét. Közzéjek vegyültem én is, a' Bárdok közzé, 's a' dárdák' csatáit éneklém, mellyekben az én aczéom is villángzott. Tetteim' dicse elröpült! Bánatban ülök a' sírok mellett, feleimnek sírjaik mellett, kik többé nincsenek! –

Dalok közt műla-el rajtunk az éj. Öröm közt közelíte felénk a' tenger' habjain a' reg. Fion-ghal felhágott a' tetőre, 's karja rázta a' villongó dárdát. Erős léptekkel lépdelt Lénán; mi fegyverben követtük a' királyt.

Feszítsetek vitorlákat, mondá a' hős, kapdossátok-fel az Érin' erdejinek fuvalmait. Dalok közt léptünk a' habokra. A' harczolók' öröme nagy volt a' kék tenger' fejr habjain.

KATH-LÓDA.

—————

HÁROM ÉNEKBEN.

—————

FOGLALAT.

Fion-ghal, két évvel azután hogy Roszkránát, Kormák Érimi királynak leányát, elvevé, meglátogatta Karrik Thurában Kathult, az Inisztorei királyt. Midőn innen visszatérne, a' szelek őt az Uthornói révbe verék, nem messze Gormáltól, hol Sztarno, az ő ellensége, lakott. Ez, megértvén hogy Fion-ghal ottan vagyon, öszvegyűjté a' szomszéd törzseket; de ismervén a' Morvai király' erejét, orozva akará megölni, 's e' végre ebédjéhez hívatá. A' király nem feledte az ő orozságát (l. Fion-ghal III. Ének), 's a' hívást el nem fogadta. Sztarnó lopva ment a' királynak, 's megkötöztetett. Ez emlékezett Agande kára, 's a' foglyot szabadon ereszté.

Az ének hézakokkal jött-által az illy késő időkre.

ELSŐ ÉNEK.

Regéje az hajdan időnek!

Miért hagyád-el illy hirtelen füleimet soha nem látott bujdosó, te, ki Lórának barcsájit ingatod? Nem hallom én távol folyamoknak harsogását, nem a' lant' zengzetét a' bokros ravatalokról. Malvína, jer, Bárdod kiáltoz; hozzád-vissza néki lelkét, hozzád-vissza, o te hókéz!

Kinézek a' habbal-gazdag Lochlin felé, az Uthornói fekete-szirtes rév felé. Ott két partra az én bajnokom az enyészet' habjain. Ordít a' széll-el-küzdő tenger. Kevesek a' Morva' gyermekei ez ismeretlen földön.

Eggy vakmerész, kit Sztarnó Loduinhoz szállíta-elő, áldomáshoz hívá Fion-ghalt. De a' király említé a' múltakat, említé a' szép szűz halálát, 's haragra lobbanva dárdához kapott. Fion-ghal, úgy monda neki, Gormálnak tornyait, Fion-ghal Sztarnót meg nem látja. Sötéten, mint az árny, lebeg ennek kevély lelkén a' halál. Nem feledem én soha az ékes napsugárt, nem soha a' királyi hókezű leányzót. Loduin' fija, félre tekintetem elől. Csak szél nekem az ő szava; szél, melly a' felleglepte völgyben bokron hintál 's elröpül.

Duthmarúno, halál' fegyvere, Kromglász, te bátor paizsrántó, Sztruthmor, ki szüntelen a' csaták' szárnyait lakod, Kormár, kinek hajóji tengereket hasgatnak, te, ki rettegést nem ismersz, mint az ég' tüzének futása a' sötéten-zúgó fellegeken, rajta, vegyetek-körül engemet ez ismeretlen földön! Nyuljon kiki pajzsához mint Trenmor, a' harcz' intézője. Te, a' ki hárfák' közepette függsz, sokszínű pajzsom, szállj-alá, hárítsad-el mellőlem ez özönt, vagy sorvadj vélem a' földben.

Igy szólla a' király, 's hősei sort fognak a' Vezér körül. Mindenike haraggal ragadja-meg dárdáját. Nem hallani semmi hangot; szemeik szikrákat szórnak. Fenn két a' bajnok' lelke. Cseng a' paizsokon a' láncsa. Minden egy tetőt fog szembe. Szürkén körül-virradva állnak a' vitézek a' borzasztó éj' barna halmain, 's félhangon döngötték a' dalt az ormok' hűs fuvallatiban. Megtelve ballag a' habok felett a' hold. A' nemes Duthmarúno, Rojnnának gyermeke, jöve a' surjányos szirtekről, szorgos vadásza az agyaras kanoknak. Öröm vala neki a' fekete csolnak, mellyen a' habokon idegen tetőkre szaguldozott, bár Kromthormónak kürtjei rezegtek a' gyilkos honban. A' te lelked, vitéz Duthmarúno, nem ismére félelmet.

Komhál' fija, ne lépdeljek e keresztül a' sötét éjen? Ne lessem e ki őket pajzsomnak széléről, a' számtalan serget, 's a' tengerek' fejdelmét Sztarnót, a' gőgös lélekkel, 's Szváránt, az idegenek' gyűlölőjét? Loduinnak rémköve körül az ő ígélések nem haszontalan. Ha Duthmarúno vissza nem tér, úgy az ő szép nője magányosan ülend honjában a' Kruajlin' térén, hol két folyam harsogva csap, lefutva a' tetőkről, egymásba. Bérczek 's ravatalok veszik azt körül, 's erdő, zátony, és tengerzaj Kis-ded fiam fel-fel-pillant a' visító csévékre. Adj a' gyereknek egy kanfőt, 's beszélld-el örömét atyjának midőn az Uthornói nagysertéjű erő láncsájára rohant neki.

Nem feledém atyáimat, mondá Fion-ghal, 's a' hintáló vizeken suhinték-el. Nekik a' veszély' ideje örömek' ideje vala, 's engem sem boríta-el homály, bár arczomat ifju fürtek lebegték-körül. Fejdelme a' tetős Kruajlinnak, az éj' mezeje enyém.

'S előre rohant, 's messze elszőkelle a' zajgó Turthor felett, melly az éjeken tompa harsogást küld a' Gormál' köd lepte völgyei közzé. A' holdsugár egy ravatalon tűn-

dökle. Egy deli²⁶ alak lebeg ott szállongó barnafürtökkel, egy fejrkeblü lánya Lochlinnak. Léptei rövidek 's szaporák voltak; szélnek adá tördelt dalát, 's hókarjait fel-felnyújtá bánatjában, mert lelke el volt merülve. Ez volt éneke:

„O Torkul, az ősz fürtökben, a' te lépteid a' Lula mellett lebegnek e? holott a' te fényugárod a' szerént alvék-el az árnyba-ömlő folyamnál, mint a' szén? Hol van a' te távol lakod, atyja a' barnafürtü leánynak? De én téged látlak körülfogva a' Loduin' barna alakjától, midőn a' sötétövedzetü éj végig-öml az egen.

Kevély pajzsod gyakorta fedibe a' hold' nyájas arcját. Búsan 's homályban láttam azt. Tűz lobogott hajazatodban midőn, mint a' hajó, tovább haladál.

'S én el vagyok feledve ez odvban, királya a' nagysertéjü kanoknak. Pillants-alá Loduinnak termeiből a' magány' bánatos leányára!”

Ki vagy te, éj' bús zengzete? kérdé Fion-ghal. – Hirtelen fordult-el a' szózat. – Ki vagy te az éj' homályában? – Eljedve sippadt üregébe. – A' király' feloldá kezén bilincseit, 's kérdezte, melly hon' leánya.

„Torkul hajdan nyugalomban lakott a' tajtékozó Lula' szélein. De most Loduinnak bús csornokjaiban rázza a' csengő csigákat. Ő és Sztarnó öszvetalálkozásának a' küzdés' völgyei között. Sokáig küzdének ők véres szemekkel, 's az atyám a' kékpajzsú Torkul elterült.

Közel egy szirthez a' tajtékozó Lula mellett egy szökellő őzet vertem-által. Midőn itt félig-örülve öszveszedém fürtjeimet, melly széllyelfoszol vala a' hegyek' fuvalmában, fülem zörgést hallam. Felvetém szemem', mellyem dagadt örömeben. Szaladva mentem a' Lula' zajgása felé a' tenger' és tetők' Torkuljához.

Ki vala ott egyéb mint Sztarnó, a' fejedelem, szerelmet kancsalogva veres szeméből? sertés vala árnyalló szemöldje 's mosolygása nyájtalan. Hol atyám, a' hős, a' várak' fejedelme? Egyedül van ellenségei között az erős Torkul' leánya!

Megragadta kezemet, vitorláját felrántatá, 's elzárt e' homály' üregébe. Néha jön, nekem egy bús kód, 's villogtatja előttem atyámnak vértjét. De még gyakrabban mégyen-el egy sugára az ifjuságnak titkos rejtekem előtt. Szvárán az, a' tetők' járója, egy deli ifju, kit az én szívem magasztal.

Lulának leánya, te hókéz, mondá Fion-ghal, te bánat' gyermeke, a' te lelketet felleg fogta-körül, mellyet tűzcsíkok szaggatnak! Ne tekints a' besötétült holdhoz, ne a' vilálmához melly a' vizeket csapkodja! Mindenszerte körüléd van neked az én hős-kardom, a' te ellenségeid' ijedelme, te deli! Nem erőtlennek aczélja az; nem azé, a' kinek lelke fekete. Nem sír termemben semmi szűz, nem terjesztgeti nekem egy is elzárva hókarjait. Ékes az én szerelmem szép fürtjeinek gazdagságában, 's a' fejedelmi hárfát zengeti Szalmán. Szava nem sivatag pusztákra hat; szíveink mindég olvadoznak szép dalában.

— — — — —
— — — — —

²⁶ dali [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

Fion-ghal legottan előre-lépdele a' barna tetők' homálya közt. Hamar fellelte Loduinnak tölgyét, a' küzdő szelekkel birkozót. Három kő áll itt benőve czirmos mohhal, 's mellette tajtékozó ömléssel zuhog egy patak; 's a' köveken hamvazó tűz, 's Loduin maga köd és szél közt. Magasról pillogott-alá a' rém, undokul képzve félig ködből és gőzből. Zordon 's tördellett szózatja; a' hegyből patak csörg-alá. Közel a' tető lombatlan tölgyéhez zeng rezgő szózatja a' kegyetlen harczolókhöz, Szváránhoz 's fene Sztarnóhoz, ádáz gyűlölőjéhez az idegeneknek. Megdőlték feketés vértjeiken, erős markaikban tartván a' hegyzett dárdákat. Szél sipíta a' tengeres Sztarnónak haja között 's vad szakálában.

Jövést halla-meg fülök, 's felszöktenek fegyverekben. Halál az éji vándorra, o Szvárán! mondá Sztarnó dühös negéddel. Vedd az atyád' paizsát; kemény az mint a' völgy' szirtje.

Szvárán elgyakta csillámló láncsáját, 's a' láncsa Loduinnak egyik tölgyét érte. Ekkor a' hősek karddal estek egymásnak, 's váltva hinték csapkodásaikat. Fegyver csatana a' fegyveren, 's csengett a' vért, a' sisak. A' Lúnó' fija, a' hős kard, ketté vágá a' Szvárán' pajzsának szíjait, 's a' paizs elhengerge a' földön. Fion-ghal fenn-akasztá a' rántott kardot, meztelen látván-meg a' Szvárán' vékonyát; haragosan forgatta fejében szemeit, 's kardját lesüllyesztette. Halkkal hágdalt-le a' tetőről, 's elfojtott mellében²⁷ egy dalt.

Látta Sztarnó gyermekét, 's félre fordula a' tetőről. Borzas szemöldje haraggal göndörödék rettenetes arczán. Megcsapkodja dárdájával a' tölgyet, nyujtogatja lépteit, 's elér a' sással benőtt balkányhoz, 's a' kékvértü Lochlin felé veszi ő is fija is a' lassu útát; hasonlók két folyamhoz, melyek elborítva tajtékkal két völgyből szállanak-alá, ha zápor esett a' hegyekben.

Turthorba tért a' király. Szépen hasadt keletben az hajnal, 's villángzott a' hajnal, 's villángzott a' Lochlini zsákmányon a' király' kezében. Eggyzersmind szépen jöve-ki szirtüregéből Turkulnak szelíd leánya; öszvefogta a' szélben nehéz fürtjeit, 's felkölté lant' zengése közt a' vendéglő Lula' dalát, hol fejedelmi atyja lakott vala.

Meglátta Sztarnónak kardját, 's öröm derül fel a' leány' arczán. Meglátja a' Szvárán' paizsát, 's elfordítja szemét Fion-ghalról. „S te a' te száz folyamidnál elestél, 's száz bánatot hozál reám?”

— — — — —

Uthornó, ki habokból kelsz, körüléd éjjeli villámok szikráznak. Búsan, sötéten látom a' holdat a' tengerben erdeid megett. Tetőn áll a' felleges Loduin, lakjokon a' régi kor' hőseinek. Mélyebb hajlékaidban látja az ijedt szem a' kardot-forgató Loduin' képét; úgy látja azt mint ködalakot, jobbával az árnypaizst tartva, az öröm' csigáját baljában. Rettentő csornokjának fedelét éji villámok' szikrázásai lobogják-körül.

Loduinnak rokon véle nemzete, bajnokai a' közelbb időnek 's a' régibbnek Vezérei. Azoknak, a' kik merészen mentek csatára, nyujtja az illatos csigát, de közöttte 's a'

²⁷ mrllyében

renyhék közt sötéten kél és domborúan nagy paizsa, mint az ég' elhomályosodott fénye, vagy a' tetők' légtüzei.

A' szépalaku szűz előjött, hasonlatos a' kegyelet' ívéhez a' csendes habok felett. –

MÁSODIK ÉNEK.

Hol a' bajnokok' királya? kérdé Duthmarúno, a' Rojna' vitéz gyermeke; melly orom' ködje rejtí-el Szelmának ifju sugarát? Az e a' fejdelem a' ki amott jelen-meg, leszállva az éj' szárnyaitól eltakart köszálon? A' reg elszéled Uthornón, a' nap fényt elő a' gőzös tetőkre. Rántsátok-fel szemem előtt paizsaitokat, hősei a' Vezérnek a' ki távol vagyton. Ne essék-el ő, mint a' villám, melly homályban szikráz a' mezőken. Itt amott van ő, hasonlatos a' keselyűhez, melly az ég' fuvalmai közt a' bérczekről száll-alá! Lásd zsákmányt hoz kezeiben! Szelmái király, lelkem értted bús vala.

Közelít az ellensereg, Duthmarúno, monda Fion-ghal, mint a' hullámok jőnek, midőn fejeiket kinyújtják a' gőz' torlatjai közzül az éjben. Rettegés szállja-meg az útast, a' ki nem tudja mi hasznos neki. Mi nem rettegünk, mint az útas. Rántsátok fegyvert, ti vitézek. Kardom keljen e a' tetőn? Néktek hagyjam e a' diadalt?

Hajdan idők világitják ma szememet, felele a' Roja' vitéz gyermeke. Ime Trenmor a' széles paizsal ragyog a' kor' Vezérei közt. Nem volt gyöngye a' király' lelke, szívébe nem szállt ronda félelem. A' fenyér' száz folyamjai mellől gyültek-öszve a' törzsek Kónának völgyén. Vezérjeik meghágák a' dombokat. Ki vezérli köztük a' csatát? A' Vezérek kiránták fél hüvelyeikből kardjaikat; lángolva délczégségeken szemeiket veresen görgetik. Külön megyen mindenike az erdő közzé 's tördelt hangon rezgi dalát. Miért hátráljon ez amannak? Öseik egyenlők voltak hatalomban.

Trenmor bajnok a' hegynél álla dárdájával, delin ifjusága' fűrtjeiben. Látá a' had' lépdelését, 's szívét bánat fogta-el. Meghagyta hogy egymást-váltva intéznék a' harczot. Megtették azt, 's szégyennel tértek-vissza az ellentől. Mohal-benőtt szirtjéről leszálla most Trenmor bajnok, 's harczra vitte ismét seregét, a' az ellenség verve tért-vissza. Örömben fogák-körül a' Vezérek a' hőst. Mint s' nyári nyájas leblek, a' szerént méne-ki most közzéjek a' hatalom' szava. Vezérek verték magokban a' csatát míg a' vér' mezején még nőtt a' veszély; akkor a' király' ideje vala véget vetni sarjjal az harcznak.

Öseinknek tettei tudva vannak előttünk, mondá Kromglász. Ki vezérlje köztünk a' csatát míg a' király tetőken múlat? Kőd nyugszik sok ormokon; verje paizsát mindenikén egy bajnok. Talán leszálland egy Lélek²⁸, 's kijegyzendi a' Vezért.

Mentek, kiki a' maga halmára. A' Bárdok' tekintetei fellelték a' hőseket. Leghan-gosabban mint mindeniké, a' te paizsod csenge, hadakat-verő Duthmarúno!

²⁸ kélek [ld. Nyomtatási botlások, VII. kötet]

Mint a' hullámoknak iszonyu zajgásaik, a' szerént közelgete most a' Tornó' nemzete; 's elől Sztarnó bajnok, 's a' zivatar-szigetének Szváránja. Úgy pillogtak-elő pengő pajzsai megő mint a' Loduin' szirtjének borzasztó rémje, midőn az undok alakjával a' hold megett pillant-alá, melly elsötétülve ballag-végig az egen, 's körösded villámokat szór.

Mint a' tengerek' habzó rendei, akként torlódott hősre hős a' Turthor' folyója mellett. Reccsentve pattog csapás a' csapás után; a' harcz' térén halál nyargal, mint egy rivaccsal-terhes felleg, mellynek széleit a' zivatar' szelei emelgetik, midőn mennydörögve futnak a' felhők, 's a' háborgó tenger tompán bög.

Ádáz tusája Uthornónak, mit beszéllje-elő a' te sebeidet az ének? Tekinteteim elől te színetlen tűnsz-el a' múlt idők' éveit közzé.

Előjön Sztarnó, 's vele a' kardvívás. A'²⁹ harcz' széleit Szvárán görgeti-fel. Gyilkos sarjad nem vala erőtelen, Duthmarúnó, fija az éjszaki³⁰ Rojónának. Ime, Lochlin túl szalad a' vizen. Megzavarva állanak a' vert had' Vezérei. Búsán görg az ő nagy szemek felülről a' had' szaladására. Fion-ghal megfújja a' kürtöt, 's Alba megszűnt őket nyomni. Sokan³¹ feküdtenek a' Turthor' vizénél elnémulva vérekben.

Krathmó' fejedelme, Duthmarúnó, Rojónának fija, vadásza a' kanoknak, nem térsz te meg dicsetlenül a' csatából; merész sas, midőn a' bércz' szirtjéről kevély örömben száll-alá! A' fejrkeblű Lanul elteland örömmel honjának folyamja mellett, és vele a' te kedves fiad³², Konadóne, ki a' Krathmó' hegyeit járja.

Kolgorm vala első nemzetemben, a' ki Albába ment, mondá Duthmarúnó bajnok; Kolgorm, a' tenger' öbleinek bátor járdalója. Öccse az ő kezétől dölt-el, 's akkor elhagyta csornokját, 's Kruajlinban véve lakot, a' szirtek' síványai közt. Nemzete megnőtt az évekkel; elmentek a' hadba, 's elhulltanak. Atyámnak sebek ére engem is, fejedelme a' zengő bérczeknek!

Nyilat vont-ki oldalából, 's halva dölt-el a' vitéz. Lelke felszállt eldődjeihez a' vihar' pusztá szigetjeire. Ott úzi most velek a' ködök' kanjait a' szirtektől-hasgatott felhőkben. Elnémulva álltak itt a' fejedelmek, hasonló a' Loduin' Lelkeinek köveikhez, mikor azokat a' homályban-bujdosó vándor meglátja, 's régi kor' rémjeinek tekintti, kik harczoknak zsákmányait lesik.

Feketén szállt az éj Tornóra. Búsán állának az eldölt hős körül; zagvás szél üvölté-keresztül minden Vézérnek fürtjeit. A' király felocsódott keble' mély gondolatjából, előkiáltá a' dalok' 's kobzok' Ullinját, magasztalni hagyta a' hőst. Ez vala hozzá szava:

Duthomár nem vala tűz melly fellobban és elalszik, melly kél 's eltűn a' szem előtt; nem vala villám melly az egen elhal. Hasonló vala a' fejedelem az erővel-tündöklő naphoz, melly halmái felett soká díszeskedik. Szóllítsd-alá vitéz őseit az eltűnt idők' lakjából!

Tornónak szigete, mondá a' Bárd, melly fenn kelsz-ki a' tenger' habjai közzül, én a' te fődet bús felhőkben látom. Völgyeidből úgy keltek-elő a' had' Vezérei, mint az erős-

²⁹ kardvívás a' [ld. *Nyomatatási botlások*, VII. kötet]

³⁰ azéjszaki

³¹ nyomni, Sokan

³² kedvesfiad

szárnyu sasok, mindegyig maradéka a' kékpajzsu Kolgormnak, ki Loduinnal egy teremben lakik.

Tornónak, a' szelek' szigetének, közepében emelkedik Lurthán, a' patakokkal-gazdag hegy; tar és czirmos az ő erdőtlen feje; völgye sivány 's el van telve sással. Rurmár, kinek vad-kan vala öröme, a' Kuruth' zajgó forrása mellett lakott. Szép volt az ő leánya, mint egy fénye a' napnak, Sztrinadóna a' hókebellet.

Számos nagyeredetű királyok számos sötétpajzsu Vezérek, számos ifjak sűrű hajfürttel, jöttenek a' Rurmár' hajlékába, elnyerni a' szép leányzót, az agyaras vad' tanyájához, a' legszebb szűzéhez a' népnek. De te figyelem nélkül menél-el könnyű léptei-den előlök, Sztrinadóna a' dagadt mellyel.

Mikor a' fenyéren járdalt, keble fejrbb volt mint a' kána; mikor a' tengerszéleken, fejrbb mint a' hullamzó tenger' tajtékjai. Mint a' csillagok, úgy ragyogott szép szeme. Nyájas arcza szebb volt fekete üstökének lebdesései alatt mint eső után a' kegyelet' szép íve. Te a' hőseknek szíveikben lakál, Sztrinadóna a' gyöngé kézzel!

Most Kolgorm jöve, a' hajók' királya, 's Korkul-Szúrán, a' vendéglő csigáké, testvér fejdemei a' csaták' Tornójának, elnyerni a' királyok' fényét. A' leány meglátá őket csillámló vértjeikben, 's lelke Kolgormot tartá méltónak választására. Mosolygva pillantale a' Lochlini szép csillagzat a' kecses leányra a' tündöklő kebellet, 's látá mint terjengeté szerelmében karjait³³ Sztrinadóna a' kékszemű.

Haraggal tekinte egymásra a' két testvér; némán akad egyyüvé szemek. Bosszúsan fordulnak félre. Verték küzdés' jeléül a' paizst. Mindenike reszkető kézzel nyúlt kardjáért, 's kezdődik a' véres baj Sztrinadonáért a' nagy hajjal.

Vérben dőle-el Korkul-Szúrán az ormok' és habok' földén. Kolgormot elküldi az atyja, a' czethalas sziget' fejdeme, bujdosni a' kétes szelek közt. A' Kruajlin' téreiben lelte-fel nyugtát a' nemeslelkű bajnok. De a' nemeslelkű bajnok nem éle ott magányosan. Vele volt a' fényvilág, a' hangzó Tornó' gyermeke, Sztrinadóna a' gyöngéd arcczal.

HARMADIK ÉNEK.

Honnan a' történtek' özöne? ha apadnak-el az enyésző idők? hol rejtí-el ikerfejét a' nap? Sűrű lassu ködfellegeben mellynek oldalai tarkák a' hősek' tetteiktől. Tekintetem ellehellnt nemfajzásokon nyugszik. Gyéren jelennek előttem mint a' hold' virradó fénye a' völgyhasgató vizeken. Itt emelkedik a' kardcsaták' zivatarja, ott lakik vídítlan a' galád. Nem küld ő soha tetteket a' később kornak, melly ötet dalban emlegesse.

Te a' ki paizsok között lakol, 's Vezéreknek tolod-el bánatjaikat, fergeteges Kónának hárfája, szállj-le faladról énhozzám. Siess három idegeiddel, 's vess fényt nekem a' régi kor' nemére. Költsd-fel a' hősek' képeiket az elröpült idők' kódéből.

Viharok' 's szirtek' szigete, Tornó, én a' te széleiden látom nememet. Fion-ghal bánatra van borulva a' bátor Duthmarúnó' sírjén. Hőseink ott mentek-el, vadászai az

³³ kardjait [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

agyaras kanoknak. Turthor mellett fekvék ködben Lochlinnak fegyveres tábora. A' két fejedelem két halomról haraggal néz pajzsaik megő alá; az éj' csillagaira tekintenek-fel, kik veresen ballagnak enyészet³⁴ felé. Magasan hajlik-alá Kruthlóda, hasonló a' fellegek' elhaló tűzőkhöz. A' Lélek előtt szelek nyargalnak, halálnak hirdetőji, 's tüzeket szór-nak magok megett. Sztarnó elérte hogy a' király nem fog kitérni őelőtte.

Háromszor csapá-meg haragjában a' tölgyet 's sietve méne fíjához, 's egy lassu dalt mormoga, 's figyelt hajában a' szelekre. Elfordulva állanak ők a' bajnokok, mint két izmos tölgyei a' bérczeknek, ha elhajolnak a' szél előtt 's ledőlnek az hegyről a' vizek felett. Ágaik rengnek a' viharban melly a' völgyből kél-elő.

Annir bajnok, mondá a' vizek' fejedelme, őseinknek korában hasonló volt a' pusztító tüzekhez. Szeme halált árasztá a' kardok' 's pajzsok' csatájiban. Neki mulatság vala öldösní a' harczolókat, 's kedves a' vér, mint nyárban a' hűs patak, melly a' fennt szik-lák' repedéseiből enyhet hoz a' lihegő sásvölgybe. Eggykor előjőve ő a' Vezér a' Luthkormó' tava' mellől megívni Kormánnal, a' folyamós Urló' fejedelmével, hol a' had' erősei fogtak lakást.

Kormán a' maga fekete hajójin Gormálba jőve, 's meglátta a' harczvívó Annir' leányát, a' hókezü nyájas Fiónát. Meglátta őtet 's a' kék habokon jöttet elragadá a' leány' ékes' szemei. Titkon sietett éjenten az ő fekete hajójihoz, szép mint a' völgyvilágító hold. Annir király a' tenger felé gördíté szemeit, 's vitorlájiba szedé a' szeleket. Nem vala egyedül a' bajnok; vele volt Sztarno, a' fíja. Mint a' Tornó' ifju sasa nézi atyját, úgy én az erőst a' harczokban.

Elérénk a' harczoló Urlorhoz, 's Kormán dandárostul jőve ellenünkbe. Küzdénk, 's győze az ellenség. Ádázan álla vértében az atyám, öszvevagdalta a' surjányt haragjának vad tüzében. Vérel görgött bosszús szeme. Értettem a' király' tüztét, 's rettegve vonám-vissza magam' az éj' homályában. Felvettem egy elhult sisakot és egy meghasított paizst, 's így mentem az ellenségnek egy tompa dárdával³⁵ jobbomban.

Egy szirten űlt Kormán, a' hős, egy magasan-égő tölgy' tüze mellett, 's áltellent vele nem távol a' tölgy' tüztől süllyedt szemekkel űlt Fióna. Elébe dobtam a' paizst, 's békének szavait mondtam ravaszul neki: A' tenger' habzó szélein fekszik Annir a' bátor hős. Dicsetlen fekszik a' király, 's Sztarno neki ravatalját készül emelni. Engem Loduinról küld ide a' lassan-görgő szemü hókézhez, hogy szép fürtjei közzül vigyek egyet, 's az szálljon a' sírba vele. Te király a' völgyes Urlornak, hagyd megszűnni a' kardott és vést, míg Annir a' tűzszemü Loduintól elfogadandja az illatos csigát.

Sírva kelt-fel ültéből a' leány, 's kitepte hajából a' szép fürtöt, melly az ég' szelíd leblében hómellye körül szállongott. Kormán csigát nyujtata nekem, hogy véle vígadjak. Leterültem oldala mellé, mélyen elrejtven a' sisakba képemet. Álom szálla az ellenségre, 's én, mint egy Lélek, felkelék, 's áltlikasztám Kormánnak mellyét, áltlikasztám a' Fionáét is, 's a' hókebel vérben költ. Hősek' leánya, miért ébresztéd-fel haragomat? Feljött a' reg, 's az ellenség' hada futott, mint a' köd, melly a' szirteken vonódik-el. Annir király verte a' paizst, 's kiáltá barnahaju fíját. Véresen mentem felé. Három ízben hallatá szavát a' kardoknak fejedelme, mint a' széldüh, ha sötét éjjelekben magasról omlik a' völgyekbe. Három nap' fogott-körül bennünket az öröm. Nem adtunk sírt a' meg-

³⁴ enyészet

³⁵ dárdájával [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

holtaknak, 's előhívánk az ég' ölyveit. Ők előjövének minden szeleken az ellenség' falására. Fiam Szvárán, Fion-ghal egyedül múlat a' maga halmain, körülfogva az éj' rémjaitól. Menj, 's orozva döfd oldalába a' dárdát. Mint Annir, úgy fogok én is örvideni.

Fija a' Gormáli Annirnak, mondá Szvárán, én őt sötétben meg nem ölöm. Fényben hágom-meg a' tetőt, 's az ölyvek, jőjenek utánam. Hogyan? én bajnok orozva? Testvérem Agandéka megakasztja léptemet.

Haragba lobbant a' király, 's felrántotta a' hegyes láncsát. Három ízben rengett karkja, de borzadt fijának halálától. Kirohant nagy hévvel az éjbe, a' Turthor' habjaihoz, hol az üreg nyíl, melybe Torkulnak gyermekét zárta, és a' melyben egy derék kardot hagyott. Előkiáltá a' Lúlai leányt; az Loduinnal a' felhők közt múlatoz.

Harag dagasztá a' hős' mellét, 's a' felé hágdala most a' hol Fion-ghal domboru pajzsán nyugodott. Egyedül nyugodott itt a' király, 's nem forrala tusát magában. Vad kergetője a' borzas kannak, nem áll előtted hókezű leány, nem áll gyáva gyerek puhán heverészve a' Turthor' zajgó szélén. Itt hatalmasok' fekvé vagy; ők itt halál' szabdalásaihoz kelnek. Vad kergetője a' borzas kannak, el innen! ne költsd-fel az éj' rémjét!

Sztarnó csatajával közelget, 's Fion-ghal, a' kardok' fejedelme, felserken a' csatajra. Ki vagy te, éjnek gyermeke? Ezt kérdé, 's ellökte a' jövőre dárdáját. 'S ím egymás ellen rohannak. A' kard alatt elhullt a' paizs, Sztarnónak meghasadt paizsa. Magát tölgyhöz fűzé a' király.

A' reg' sugára felkölt, 's Fion-ghal reá-ismert a' tengerek' fiára. Búsan fordítá-el szemét, mert elmúlt időkről emlékezék. Mint az ének szép zengése, úgy lebegett őelőtte feje keblével a' kedvelt leány, 's feloldá a' bilincset.

Fija a' kardok' Annirjának, el innen! el a' Gormal' csigájihoz! Elöttem egy tünt sűgár kél-fel, a' hókéz' emlékezete. Véres fegyver' királya, el, menj csornokjaid' víg zengéséhez. Gyilkosa az én szerelmemnek, el arczom elő! Vad képedet rettegje mindig az idegen, te, kinek csak gyilkolás nyújt örömet.

Regéje az hajdan időnek!

K O M H Á L A.

—————
DRÁMAI KÖLTEMÉNY.
—————

FOGLALAT.

Komhala, leánya az Inisztorki királynak Zsarnónak, egy vendégség alatt megszerette Fion-ghalt. Szenvedelme olly nagy vala, hogy vértbe öltözve, mint harczolójinak egyyike, Morvába követte a' királyt, de Hidallán által, kinek szerelmét ezelőtt kevéssel megvetette volt; kiismértetett. Fion-ghal megilletve érzé magát a' leány' szerelme és szépsége által, 's hölgyül akará venni, midőn Karakul Morvába ki szállott. A' király ellénébe ment a' megtámadónak. A' csata' napján Komhála egy tetőn hagyatott, honnan a' verekedést láthassa, 's Fion-ghal megigérte neki, hogy ha győzni fog, még akkor nap' visszatér hozzá. Győzött, de igen nehéz küzdés után. Hidallán előre küldetett a' győzelem' hírével, de ez, hogy megvetett szerelméért bosszút álljon, hazug hírt viszen Komhalának, 's ez elhal. Hidallán eltiltatik a' seregtől.

Versekben adjuk ez Éneket, minthogy ez, szorosan lyrai darab, és nem épószí, társaitól egészen különbözik.

DERZAGRÉNA.

Elmult a' vadászat,
Hókezü leánya Morninak!
'S a' csermely' zajgásán kívül
Nem hallik Ardván semmi hang.
Jer Kronának széleiről!
Közelítsen dal között az éj,
S térjen öröm Morvának ormaira.

MELILKÓMA.

Közelít az éj, kékszemű leány;
A' szürkülő éj sötétebb
Lészen a' fenyéren.
Eggy gímet láttam állani
A' lassufolyásu Króna' szélén.
Partnak véltem a' sötétben,
De hirtelen felszökött.
Ágas szarva körül
A' villám' fénye lövelle;
Kronának felhőji közzül
Az atyáknak képei néztek-al.

DERZAGRÉNA.

Az eggy megholtnak árnya volt!
Eldölt a' pajzsok' fejedelme!
Fel, Komhála, fel szirtjeiden!
Győze Karakul!
Zsarnónak leánya, kelj-fel gyászaidra!
Eldölt kedvesed, harczainknak hőse!
Im a' tetőken járdal szelleme.

MELILKÓMA.

Magányosan ül³⁶ ott komhála;
Két ordas ebe mellette

³⁶ ul

Gyakran rázza fülét,
'S kapkodja a' tűnő szelet.
Tenyérében nyugszik szép orczája,
'S hegyi szellő hányja fűrtjeit.
A' király' ígéretének
Tája felé tekinget kék szeme.
Hol készs te, Fion-ghal kedvesem?
Mindenfelé száll immár az éj!

KOMHÁLA.

Zajgó Kárun, miért kell véresen
Hömpölygeni látnom habjaidat?
Nem hallok riadást, nem csörtetést
Kerengő futásod körül.
Alszik talán a' Morva' királya?
Lépj-fel, te leánya az égnek!
Pillants-keresztül felhőiden!
Fel! fel! hogy lássam ragyogását
Aczél vértjének vállain.
Ha nem, te világíts, halál' tüze;
Melly elhunyt eldődjeinknek
Éjente szoktál fényleni;
Jer Ardváról szikrázás között,
'S mutassd-ki fényben énnekem
A' hőst, ki a' csatában eldölt!
Ki véd most engem a' bú' kínjai
Ki a' Hidallán' gyúlongásai ellen?
Soká fog Komhalája várakozni.
Míg ő, sergének közepette,
Ragyogva, mint a' reggeli sűgár
Az esőző fellegek között,
Néki megjelen.

HIDALLÁN.

Króna' ködjei, tünetek-el,
Nyúgodjatok' a' király' ösvényén.
Fedjétek-el szememnek lépteit.
Nincs a' Vezérek' fejedelme!
A' nép többé nem tolong

Villángzó kardja körül.
Kárun, te folyók' fejedelme,
Keverjed vérbe habjaidat,
A' nép' Vezére éjbe dölt!

KOMHÁLA

az éj' sötétében.

Ki dölt-el a' Kárun' zöld szélén,
Hideg éj' rémítő gyermeke?
Fejér volt e mint az Ardvai hó?
Olly szép e mint a' kegyelet?
Üstöke mint a' halmok' köde,
Melly ékben kel-fel a' tetőkön?
Ollyan e mint a' menny' nyila?
'S gyors, mint az ormok' szarvasai?

HIDALLÁN

mintha nem tudná hogy Komhalától hallatik³⁷.

Oh, lelhetném-fel kedvesét
Szépen könyökölve szirtjeire,
Veres szemekkel a' király után,
Arczát elrejtve fürtjei közzé!
Lebbenj-fel nékem, lágy lebel,
Emeld-fel gyöngén tömött haját,
Hogy láthassam a' hókezet,
'S arczát, a' mellynek bánat ad,
Mostan egyy fenntebb új kecset!

KOMHÁLA.

'S eldölt Trenmornak hős fija?
'S eldölt ő, bús hír' fejedelme?
O nyil, melly a' tetőn dörögsz,
O szikra, melly felhőt repesztesz,
Komhála nem fél titeket
Miolta a' hős éjbe dölt!

³⁷ hallattik

Szóllj te, bús hírnek fejedelme,
Ledölt a' dárdarontsoló?

HIDALLÁN.

Elszórva fut a' nép a' halmokon,
Nem hallja Vezére' szavát többé.

KOMHÁLA.

Fergeteg űzzön tégedet
A' téren, nagy király, 's veszély!
Legyen futásod gyors a' sír felé!
Kesergje halálodat leány;
'S mint Komhála, ifju napjait
Sírásban 's búban töltse-el!
Mért mondtad énnekem, Vezér,
Hogy az harczban eldölt kedvesem?
Reméltem volna visszatértét,
A' szirten látnám 's a' mezőben.
Szemem a' nagylombu tölgyben
Zsákmánnyal látná jőni hozzám;
A' tetők' zuhogó szelében
Kürtjét hallanám rezegni.
Oh, hogy én a' resten-folyó
Kárun' szélén nem ülhetek,
'S elterült hős kedvesemnek
Arczát nem füröszthetem!

HIDALLÁN.

Nem a' Kárun' szélén fekszik ő;
Most száll-le a' sírbe a' fenyéren.
Nézz-le te nyájasan, o hold,
'S hagyd a' tetőket fényleni,
Hogy lássa a' hókéz kedvesét
Bágyadt fényében fegyverének.

KOMHÁLA.

Ne tegyétek őtet, sírnak fiai,
Ne tegyétek őtet szűk lakába!
Engem vadászni küldé-ki;
Dics és hír nélkül tűnt-el a' hős.
Én, mond, megtérek éjszakára.
'S ah éjszakába tére-el!
Mért nem mondtad azt énnekem,
Te bús lakója szirtjeinknek,
Hogy el fog esni a' király?
Te vérben láttad az ifjat,
'S nem mondtad Komhalának azt!

MELILKÓMA.

Melly zúgást hallok a' tetőken?
Mi lövelli fényét a' völgyben?
Ki jó, mint a' vizek' dagálya,
Midőn a' hold' világa mellett
Reszketve zúg-le a' tetőkről?

KOMHÁLA.

Ki más mint a' kitől Komhála retteg,
A' tenger' urának gyülölt fija.
Fion-ghálnak lelke, felhőiden,
Adj, adj erőt híved' nyilának!
Essék-el az
Mint a' tetőknek szarvasa!
Hah; Fion-ghal amott a' Lelkek'
fellegén!
Mért jöszte kedvesem,
Vídítani, búsítani lelkemet?

FION-GHAL

meg nem sejtven Kedvesét.

Kezdjétek a' dalt, énekek' fiai,
A' Kárnunál nyert diadalról!
Karakul szaladott seregünk előtt!
Szaladott dagadása' térjein!
Tábora villám vala a' tetőken,
Melly lángol az éj' homálya közt,
Melly süllyed az ég' felhőji közt;
'S fény borítja-el a' sötét erdőt.
Hallottam a' lebel' fuvalmát
A' görbe völgyből 's a tetőről.
Komhála az, a' szép vadászleány,
Zsarnónak hókezű magzatja?
Nézz-alá, te kedves, szirtjeidről!
Hagyd zengeni kedves szózatodat!

KOMHÁLA.

Oh, vígy nyugalmad' rejtekébe,
Te bajnok, kit szívem szeret!

FION-GHAL.

Te jer nyugalmam' rejtekébe!
Elmúlt a' vész, a' nap ragyog.
Jer nyugalmamnak rejtekébe,
Hideg tetők vadászleánya!

KOMHÁLA

most ismervén Fion-ghalra.
Megtért, 's dicsében tére-vissza!
A' kedves itt! itt bajnokom!
De nékem e' sziklákon
Kell most megpihennem,
Míg rettegései közzül
Bágyadt lelkem magához tér.
Morni' szépszemű leányai,
Verjétek a' lantot, kezdjétek a' dalt!

DERZAGRÉNA.

Komhála három gímet
Ejте-le bérczeinken,
'S a' szélben magasan kél-fel a' láng.
Komhalának jer most asztalához,
Királya az erdős Morvának!

FION-GHAL.

Dallokra, éneknek gyermekei,
A' Kárunnál nyert diadalról!
Hogy örüljön a' szép hókezü,
Mikor áldomása mellett ülök.

BÁRDOK.

Tolongj; te habokkal-gazdag Kárun,
Tolongj, te örömmel, örömmel elébb!
Megfutamodtanak a' tusa' gyermekei;
Mezeinken nem látni lovat,
'S negédjeknek szárnyaik
Más tájakon terjedeznek-el.
Most már békében kél-fel a' nap,
Most már örömben száll-alá az est.
Vadászat zeng megint a' bérczeken,
Falon függ a' harcz' vad paizsa.
A' tengeri küzdés lesz mulatkozásunk.
Pirosłani fognak markaink
A' Lochlin' gyermekeinek vérétől.
Tolongj te, habokkal-gazdag Kárun;
Megfutamodtanak a' tusa' gyermekei;
Tolongj örömmel elébb!

MELILKÓMA.

Szállj alá, köd, szállj-alá;
Holdnak sugárjai,
Öleljétek-fel lelkét!
Halványan fekszik ő, a' szép leány!
Komhála nincs többé!

FION-GHAL?

Nincs többé Zsarnónak leánya?
Megholt a' hókéz, kit szerettem?
Jer, Komhála, jer énhozzám,
Ha majd pusztáimon
'S halmomnak folyamjai mellett
Magányosan ülök az éjben!

HIDALLÁN.

Elnémult az Árdvai
Szép vadászleány' szózatja?
Lelkét mért búsítottam-el!
Mikor fogom őt ezután
Örvendezni látni
A' gímünő' űzése alatt?

FION-GHAL.

Bosszús homloknak fija,
Te áldomásaimhoz
Ne közelíts ezután;
Vadászataimra ne kelj.
Karod által ellenségem
Többet el ne hulljon! –
Vezessetek engemet
Nyugalma' szép helyéhez,
Hogy láthassam kecsseit. –
Halványan nyúlt-el, büszkeségem!
Hideg szél emelinti szép haját;
Ivének idege nyög a' szélben;

Tegzének nyílai törve vannak.
Zengjétek a' lányok' ékét,
Zsarnónak díszes gyermekét,
Nevét adjátok a' szeleknek.

BÁRDOK.

Lássátok! a' leányt
Lángok ölelgetik,
A' hold' sugára lelkét felkapá!
Körösded a' ködfellegekből
A' hősnem' Lelkei néztek alá;
Zsarnó vagyott ott a' bús szemölddel,
Tüzes szemekkel ott Fidallán.
Ha kelend halmáról hókeze?
Ha fog ismét zengni szép szava?
Keresni fogják a' leányok,
Találni nem fogják a' széphajút!
Te álmaiknak megjelenesz,
'S nyugtot hozz búsult lelkeiknek.
Éneked fülökben
Sokáig fog még zengedezni.
Vígak lesznek álmaik,
Mert síró tekinteteikhez
Visszavezérlik a' kedvest!
Lássátok, a' leányt
Lángok ölelgetik;
A' hold' sugára lelkét felkapá!

B E R R A T H O N.

FOGLALAT.

Fion-ghal³⁸ egyik Lochlini útjában (1. Fiongh. III. En.) igen barátságosan fogadtattott Lárthmor által, ki Berrathonban, e' Lochlini király alatt, uralkodott. Ez a' szíves látás Fion-ghalt barátjává tévé neki. Utkál, Lárthmornak fija, fellázada atyja ellen, ezt tömlöczbe rekesztette, 's elfoglalta várát. Sznithó, Lárthmornak ifjúkori barátja, hírt vive ezek fejről³⁹ Szelmába, 's Fion-ghal kiküldé Ossziánt és Toskárt, hogy Lárthmort szabadítsák-ki 's Uthált büntessék-meg. Ezek mennek, 's egy szigetben meghallák a' Ninathóna' keservét, ki megszerette vala Uthált, 's érette megszökött atyjától, és a' kit ez, más leányba szeretvén most, egy üregbe zárt a' tengerszélén. A' leány kivéti az üregből, 's együtt megyen megszabadítójival Berrathonba, hol Osszián megveri az Uthál' seregét 's magát levágja. Ninathóna a' hírre szalad, felleli kegyetlen kedveltjét. Lárthmor kivonszatik a' tömlöczből. Még nem tudta hogy fija elesett. Akkor átkozza kiszabadulását.

Berrathon az Osszián' énekei közt utolsónak tartatik.

³⁸ Eion-ghal

³⁹ fejről

Fordítsad alá kék futásodat, o folyam, Lúthának szűk sikja felé; figyeljenek zölderdős halmok felette, 's mosolygjon rá a' déli nap. Ott áll a' szirten a' bogács, 's a' szélbe szórja szakálát. A' virág meghajtja nehéz fejét, 's ing a' torlott fuvalomra. Mit költesz te fel engemet, tavasz' leble? ezt látszik mondani a' virág. Engem az ég' cseppjei harmatoztak-el. Hervadásom' kora közelít, közel a' zivatar, mely leveletem szerteröpti. Holnap⁴⁰ eljő a' vándor, a' ki engem ékemben látott; szeme keresni fog a' mezőn, de engemet nem talál. Így keresendik immajd haszontalan' a' Kónai szózatot. Reggel itt leszen a' vadász, 's nem hallja-meg kobzom' zengzetét. Hol a' szekerző Fion-ghal' fija? ezt kérdi, 's orcáján bús köny fut-alá. Jer akkor, Malvína, zengő szózatidnak mindenikével; tedd-be Ossziánt a' Lútha' fenyérébe, 's emlékét hagyjad kelni a' kies tájékon.

Malvína, te Toskár' gyermeke, hol vagy te kedves énekeiddel? hol szép hangzásival lépteidnek! Fija Alpinnak, közel vagy e hozzám? Hol ő, a' Toskár' leánya?

ALPIN' FIJA. Elmentem vala, fija Fion-ghalnak, Torluthának mohos falai mellett. Terméből nem költ semmi füst, csendben álltanak a' tölgyen a' fák. A' vadászat' szózatja elzengett. Láttam az ív' leányait, 's tudakoltam hol Malvína? De egyike sem felelt. Elfördították arczaikat; szépségeket homály fedte-be. Ollyak voltanak mint a' csillagok az éjnek erős halmai felett, midőn a' ködön bágyadtan pillantanak-keresztül.

Enyhe légyen a' te nyugtod, ékes fény! te korán szálltál-alá tetőinken. Díszes vala búcsúzó⁴¹ lépted, hasonló a' holdhoz a' reszkető habok felett. De te minket homályban hagyál, te elsője a' Luthai lányoknak. Búsán ülünk a' szirten. Semmi szózat ott nem zeng, nem fénylik semmi egyéb világ mint a' légnek lobogása.

Korán szállál-le te, Malvína, te lyánya a' nemes Toskárnak. De ragyogva⁴² kélsz-elő, hasonló a' kelet' sugáraihoz, feleinknek árnyai között, midőn fergeteges lakjaikban mutatnak, a' villámok' honjában.

Kóna felett egy felhő kereng magasra fodrozott kék prémzettel. Annak alatta lebegnek a' szelek' szárnyai, 's benne a' dicső Fion-ghal lakik. Ott ül a' sötétben a' bajnok, légi dárdájával jobbájában. Paizsa elrejtve félig a' felhőktől, hasonló az elhomályosodott holdhoz, midőn félig ködben múlat, félig beteges pillantatokat hány-le a' mezőre.

A' király körül, ködre helyezve, kerékben ülnek felei. Ullinnak hallják énekeit. Ő veri a' félig-látható hárfát, 's zeng bágyadt szózatja. A' régi kor' aljasbb vitézei ezer fény szemekkel világítják a' légi palotát. Malvína felkél a' kerékben, szerényen, piruló arczával, 's nedvesült szemét most elfordítja.

Illy korán jösz, úgy mond a' király, leánya a' nemes Toskárnak? Gyász lakik a' Lúthai teremben. Az én aggott fiam búsul. Hallám a' Kónai leblet, mely fürtjeiddel szeretett vala játszani. Besíklott a' palotába, de téged ott nem talált. Végig-rezgi panaszos jajával atyáid' fegyvereit. Menj, kedves szellő, gyöngé szárnyaidon, 's nyögdelj Malvínád' sírhalmán. Ottan kél az, a' szirt alatt, a' Lútha' kék folyamja' szélén. A' leányok már visszatértenek sírja mellől lakjaikba; te ott magad fogsz keseregni.

⁴⁰ Holnam

⁴¹ búcsúzó [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

⁴² Toskárnak De ragyogva

Ki jó amott az alkonyodó est felől egy felleget? Mosolygás⁴³ vidítja nedves ősz arcát. Előre-hajol légi dárdáján. Malvína az a' te atyád.

Miért világtod illy korán immár a' mi felhőinket, nyájas sugára Luthának! De te bús valál, leányom; elhagyának feleid. A' gyöngé nem' fijai lakták' az atyák' csornokjait. A' hősek közzül maga marada a' dárdák' királya Osszián. –

'S te még emlékezel Ossziánra, fija Konlochnak, szekerező Toskár? Sokak a' mi ifju korunk' csatáji; kardjaink együtt mentek a' mezőbe. Láttak jőni bennünket; mint két tipró kőszálat, 's az idegen föld' fijai szaladtanak. Amott jőnek a' Krónai harczolók, ez vala beszédek; az ő lépteik űzik a' futók' ösvényét!

Lépj közelebbre, Alpin' fija, a' megőszült Bárd' dalához. A' hajdan' nagy tettei egészen eltöltik lelkemet. Emlékem napok felett ragyog, mellyek immár elmultanak; a' hatalmas Toskár' napjaira, midőn útunk a' mélyen vala.

Lépj közelebbre, Alpin' fija, Kónai szózat' végső hangjához.

Morva' királya parancsola, 's én vitorláimat szeleknek feszítém. Toskár bajnok, Lúthának Vezére, mellettem állt, segéd társam. Felléptünk a' kék habokra, 's futásunk a' tengerkörülölelte Berrathon felé volt intézve, a' dúlongó fergeteg' szigete felé. Ott lakott az agg kor' fűrtjeiben Lárthmornak tisztos erője; Lárthmornak, ki a' vendéglő csigát nyújtotta volt egykor Morva' királyának, midőn ő Sztarnónak vára felé ment vala, az Agandéka' napjaiban. De midőn a' fejedelem megaggott, felkölt fijának Uthálnak, a' szögfürtűnek, az ezer leányok' lángjának, kevélysége. Megkötötte a' vén Lárthmort, 's most ő lakozék zengő tornyaiban.

Sok ideig sorvadt a' király a' hánykodó tenger' üregében. A' nap nem világítá-fel az ő lakát, sem éjjel a' lángoló tölgy. Csak a' tenger' szele vala ott, 's a' holdnak eltűnő fénye. Veres tűzben néze ez a' királyra, midőn az est' habjain rezge.

Sznithó, Lárthmor' ifjukori barátja, Szelmának várába jöve, 's hírt vitt Berrathon' fejdelméről. Fion-ghal haragra gyúladott. Háromszor ragadta-meg a' dárdát, hogy azt Uthál ellen szegezze; de nagy tetteinek érzése felkölt büszke lelkében. Ossziánt küldé ki ellene és Toskárt. Nagy vala a' mi örömünk a' habokon, 's sokszor rántogatánk kardjainkat, mert magunkban még nem tusáztunk a' dárdák' viadalai közt.

Éj szállt alá a' tengerre. A' szelek elfutottak szárnyaikon. Hidegen 's sápadtan lebegett a' hold; veresen emelinték fejeiket a' csillagok. Futásunk késve méne Berrathonnak partjai mellett. Fejér habzatok rengik körül a' szirtet.

Melly szózat jó felénk, kérdé Toskár, az üvöltő habok felől? Szelíden zeng az, de kesergve, mint az elköltözött Bárdok' dalai. De amott egy lánykát látok. Egyedül ül a' kőszálan, 's fejét hókarján nyugtatja; setét hajai a' szélben folyonganak. Fija a' királynak, halljad panasztát; lassún zeng az, mint egy patak' hömpelygése.

Kiljebb menénk a' hallgató szélhez, 's figyelünk az éj' leányára.

NINATHÓNA. Meddiglen zuhogtok körül engemet, kéken-szédelgő habzatok? Nem volt az én lakom mindég üregben, nem volt mindég suhogló tölgy alatt! Víg inneplések tartatának egykor Torthóhámának boltjaiban. Szavam gyönyörje volt atyámnak. Engemet királyi ifjak látának a' kellem' lépteiben lebegni, 's az ő magasztalásaik dícsérték Ninathonának sötét haját.

⁴³ Mosolygál

Eljöl te is, Uthál, hasonló az égnek napjához⁴⁴. Mind tieid a' lyányok' lelkei, fija a' királyi Lárthmornak. Miért hagy te egyedül engemet az ordító vizek' közepette? Forralt e halált teellened az én fekete lelkem? Rántott e rád fejér karom vasat? Miért hagyál engem magamban, királya a' magas Finthormónak?

Szemeimből könnyek csordúltanak-ki midőn a' lyány' szavát megértém. Hozzá léptem fegyveremben, 's e' béke' szavait mondtam:

Ékes lakója a' kőszálnak; mi dagasztja sóhajtással kebledet? Szemeid előtt rántson e mostan kardot Osszián, ellenségeidnek vesztekre? Kelj-fel, Torthóma' gyermeke; halálám bánatod' szavát. A' Morvai nem vagyon körüled, melly az erőtelent soha nem bántja. Jer feketekeblű hajónkba, te a' ki szebben ragyogsz mint a' lehanyatló hold. Berrathon felé megyen futásunk, Finthormónak viszhangu bátyájihoz.

'S a' leány előjőve az ő minden ékeiben. Csendes öröm sugárle arczáról. Így szálanak a' tavaszi mezőkről az árnyak; a' kék folyam csillámló fényben fut-el, 's a' csapkodó habok felett zölden hajlonganak a' bokrok.

Sugárokkal kele-ki a' reg, 's mi a' Róthmai révbe érénk. Egy damasz rohana-ki az erdőből. Láncsám áltlikasztá oldalát. Elesett; örültem a' vérnek, 's megjósolám terjengő híremet. 'S immost a' bátyás Finthormóról kiáltozó sokasággal jön a' vadász Uthál. Messze széledének-el hogy meghajtsák a' nagysertéjü kant. Ő maga két dárdát szorít markába, oldalán kardja függ. Három ifju viszi a' bajnok után a' kisikárlott ternyőövet; előtte őt szelindek ugrál. Vitézei távolról lépdelnek utána, 's csudálják a' király' menését. Deli vala a' Larthmor' fija, de lelke komor, mint a' hold' elborult arcza, midőn homálya vészt jövendől.

A' mezőn elébe lépénk, 's ő futását elakasztá. Vitézei felgyűlnek körül. Felénk egy Bárd közelített ősz hajakkal.

Honnan, fiai az idegen honnak? Csak szerencsétlen atyák' gyermekei közelítenek Berrathonhoz, a' szekerző Uthál' kardjához. Az ő termében nem páráznak áldomások. Idegenek' vére festi folyamjait. Ha Szelmának falaitól jőtök, Fion-ghalnak bemohosult falaitól, úgy válasszatok hármat ifjaitok közzül, kik fejedelmetekhez menjenek, 's népének jelentsék elhulltát. Úgy talán maga jön-el a' király, 's veresre festi kardját Uthálnak. Akkor nyúl-and-fel majd Finthormónak híre, mint a' felszökellt fiatal a' völgy' folyamjának szélén.

Felnyúlni az soha nem fog, o Bárd, mondtam haragom' kevélységében. Uthál öszveborzadna Fion-ghal előtt, kinek szeme halálnak lángja. Komhálnak fija fellép, 's elolvadnak előtte a' királyok; haragjának lehellete elfujja őket mint a' ködöt a' szelek. Három ifju vigyen hírt neki hogy népe elhullott? Vigyen hírt, o Bárd; de az ragyogva fog elhullani!

Komor arcczal állottam ott rettentő erőben; Toskár mellettem rántá kardját. Úgy jőve nekünk az ellen mint egy ár, 's zajgott a' halál' sokféle szava. Kart ért a' kar, paizst a' paizs; nyilak sipítottak mindenfelé, dárdáktól csörgött a' pánczél, 's kardok pattogtának-vissza a' meghasadt vértekről. Mint az élemedett erdők' recsegése az üvöltő fergeteg' szárnyai alatt, midőn ezer rettentő Lelkek tördesik éjjel a' tölgyeket: olyan vala a'

⁴⁴ a' napnak egéhez [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

fegyverek' csattogása. Uthál az én kardom alatt esett-el. Berrathonnak fiai megfutamlottanak. Akkor láttam őt az ő szépségében, 's szemeimben könnyek remegtek.

Eldöltél, ifju tölgy, mondam, eldöltél minden szépségedben. Tulajdon mezeiden döltél oda, 's most pusztán áll a' mező. Előjönnek a' fenyér' szelei, 's nincs zugás többé lombjaid között. Illy ékes vagy te holtodban, fija a' szekérző Lárthmornak.

Ninathóna a' parton üle; értette a' küzdés' moráját. Lethmálhoz gördíté szemeit, Szelmának őszhaju Bárdjához. Ez egyedül maradt a' parton a' Torthómai fejdelem' leányával.

Hajdanna fija, mond a' szűz, halál' jajogását hallom. Társaid Uthálnak ötlöttek; az erős porban fekszik. Oh maradék vala a' sziklában, környülfogva zajgó haboktól! ott lelkem bús volt volna, de halála nem öklendené fületem. Elestél e mezeiden, fija a' partos Finthormónak, elestél e mezeiden?

Sápadt arcczal, könnyeitől elöntve költ-fel a' szűz. Meglátta Uthálnak véres paizsát, Ossziánnak kezében látta-meg azt. Örvongve szalad vad fájdalmában a' mezőn; szalad, reá-ismér, meghal. Sohajtásban röpül-el lelke. Haja elfedé Uthálnak arcját. Szemeimből könnyűk fakadtak. Sírkő emelkedett Uthál felett, 's zenge gyászdalom.

Nyugodjatok szerencsétlen gyermekei a' fiatal kornak! nyugodjatok a' mohos folyam' zuhogásánál! A' szűzek meglátják vadászatjokon sírköveiteket, 's kesergő szemeket elfordítják. Híretek az énekben lesz, díjotokat zengeni fogja a' koboz. Hallják azt Szelma' lyányai, dicsőségtek eltölti az idegen földet. Nyugodjatok, szerencsétlen gyermekei a' fiatal kornak! nyugodjatok a' mohos folyam' zuhogásánál.

Két nap múltánk a' tengerszélen. Berrathonnak vitéz harczolóji felgyülekeztek messzéről. Lárthmort visszavivénk tornyaihoz; meg volt terítve az áldomás, 's az öregnek nagy volt öröme. Felpillantott atyájinak fegyverekre, melyeket a' falon hagyott vala midőn Uthálnak kevélysége felkölt. Lárthmor előtt mi nagy fénybe ragyogtunk. Idv Morva' fijainak! monda. Nem tudta hogy elesett fija, az Uthál' deli ereje. Azt mondták az öregnek, hogy Uthál a' megbánás' könyűivel sűrű erdőbe rejtezett-el. Ezt mondták az öregnek. De Uthál örökre elhallgatott sírjában, Rothmának fenyéréen.

A' negyedik nap' vitorláinkat kifeszíténk az éjszaki szeleknek. Lárthmor a' partra jött. Bárdjai énekekre költek. Nagy volt a' király' öröme. Rothmának tájára veté szemét, 's meglátta sírját fijának. Lelkében felserkene annak képe. Kifekszik itt az én hatalmasaim között? Ugy tetszik, az királyi faj volt. Hires volt e palotáimban míg Uthálnak kevélysége fel nem serkent. Ti hallgattok Berrathonnak gyermekei? Szívem bánatba olvad-el Uthál, én fiam, bár kezedet Lárthmorra emeléd. Oh maradtam volna inkább az üregben, 's fiam lagnék a' tornyos Finthurmó felett. Talán meghallanám lépteinek dobogását midőn kanokat üzni menne. Talán a' szél elhozná szózatját üregembe. Lelkem akkor örvendezett volna; most váramat homály fedi. –

Ezek voltak tetteim, Alpinnek fija, midőn karomat még ifjúi erő edzette; ezek voltak a' Toskár' tettei, a' szekérző Konloch' fijáé. De Toskár felhőken lebeg; én Lúthánál magam vagyok. Hasonló szózatom a' szél utolsó fuvalmához, midőn az kiszáll az erdőből, Osszián nem lesz soká maga. Már látja a' ködfelleget, mely el fogja fogadni árnyalakját; már látja a' ködfelleget, mely köntösevé lesz, midőn ama' tetőkre

jut. Engem látni fog a' gyenge nyom, 's csudálni az elmúlt kor' hőseinek deli alakjaikat; el fog futni barlangjaihoz, 's ijedve pillant-fel az égre; mert az én lépteim a' fellegeken leendnek, 's az éj' rémítései környül fognak mindenszerte.

Vezessed⁴⁵, Alpinnak fija, vezessed az öreget az ő erdejeihez. Kelni kezdenek a' szelek, a' tenger' bús hullámjai zajognak. Nem hajol e le Morváról egy tölgy lombatlanná lett bogaival? Hajol, Alpinnak fija, a' vihar' zúgó torlataiban. Aszott ágán függ kobzom; annak idegei búsak. Szél illent e téged, koboz? vagy egy itt elsíkló Lélek? Ah, az Malvínám' keze!

Hozzd-elő, Alpin' fija, nékem a' kobozt: keljen más zengzet belőle. Lelkem dalban szálljon-el. Hallják-meg az atyák a' hangot a' felhők' légi termében; derülő arcaikkal hajoljanak-alá felleges öltözetekben, 's karjok fogadja-el fíjokat.

Álthajlik a' siető folyam felett a' vénhedett tölgy. Sóhajt őszülő mohával. Közel zizeg a' fakuló páfrány, Ossziánnak hajai közzé szövi magát.

Verjed a' hárfát 's hagyd kelni a' dalt. Jertek-elő minden szárnyaitokkal, fuvalmak, 's vigyétek a' bánat' zengzetét Fion-ghalnak légi termeihez. Vigyétek-fel azt az ő termeihez, hogy hallja fíjának szavát, annak szavát, a' ki hőseket magasztala.

Kapuidat megnyitja az éjszaki-szél, királya a' liegetes Morvának. Űlni⁴⁶ látlak téged ködszékeden fegyvereidnek bágyadt fénye közt. Alakod többé nem az a' mi volt, hatalmasoknak rettentése. Hasonlatos a' vízi felhőkhez, midőn megettek a' csillagokat síránczó szemekkel látjuk. Pajzsod öregsző hold; kardod csak félig világítva a' tűztől, gőznek torlatja. Bús és erőtlen a' király, a' ki egykor ragyogásban járdalt. Te a' puszták' szelén nyargalsz tenyeredben elhomályosodnak a' fergetegek. Haragodban megragadod a' napot, 's felhőid közzé rejtet-el. Remegnek a' gyávák' gyermekei, 's borzongások szállnak-alá. De ha szelíden jelensz-meg, úgy koránynak leblei repdesnek-körül, 's a' nap mosolyg kék ösvényén. Szőkén csapongja keresztül a' völgyeket a' folyam, 's zöld fejeiket ingatják a' szélben a' bokrok. Az őz a' pusztába rejtezik.

Halld, tompúlt moraj a' fenyéren! A' röpdéső vad szél elsuhintott. Hallom Fion-ghalnak szavát. Soká vala az távol Ossziánnak fülétől.

Jer, Osszián, úgy mond, jer felém. Fion-ghal elvette dicsét. Mint lángok, úgy tűntünk-el, mellyek csak ideig ragyognak. Elmultunkat dics vette-körül. Tusáink' mezejit homály fedje bár, de hírünk négy mohbenőtte czirmos kőben élni fog. Ossziánnak szózatja hallatszott egykor, zengett Szelmának hárfája. Jer, Osszián, úgy mond, jer hozzám, röpjöl együtt azzal, a' ki nemzett, a' felhőkén.

OSSZIÁN. Mégyek, megyek, bajnokok' fejedelme. Ossziánnak lelke már hanyatlik. Én Kónán enyészni kezdek. Lépteimet Szelma meg nem látja. Mórának szirtjén fogok elszunnyadni. Végig suhintván ősz hajamon, fel nem költnek e' szelek. Röpjöl-el szárnyaidon, o szél. Te meg nem háborítod a' Bárd' nyugalját. A' sírnak éje hosszú, de szemei nehezek. Röpjöl-el zúgó széldüh.

Miért vagy szomor, Fion-ghal' fija? miért fellegzi bánat lelkedet. Eltűntek a' hajdan' Vezérei; az ő hírek nélkül tűntenek-el. A' jövő évek' gyermekei elmúlnak, 's új nemzettek kelnek nyomokba. A' népek hasonlók a' tenger' árhajaihoz, 's mint az erdős Morva'

⁴⁵ Vezessed

⁴⁶ Űlni

lombjai. Eltűnnek a' süvítő szélben, 's más lomboknak nemzetsége emeli-fel zöldellő fejét.

Tartós vala e a' te deli alakod, Roíne? erőd megmarada e, szekerző Oskár? Maga Fion-ghal is elhult, 's öseinek hajlékaik feledték a' bajnok' lépteit. 'S te maradnál-meg, öreg éneklő, ha ők, a' hatalmasok elmentenek? De fenn fog maradni dicsőségem, 's nőni fog mint Morvának tölgye, melly széles fejét vésznek szegzi, 's a' szél' fújtában zúg.

K Á R T H O N.

FOGLALAT.

Klesszamórt a' szelek Balkluthára verik. Rurmár király szívesen látja, 's hozzá adja leányát, Maónát. Reuda, eggy Brit fejedelem, a' szerencsésbb szeretőt bajra hívja-ki, 's eldől. Hősei reá esnek a' győzőre, 's ez kénytelen hajójához úszni; 's mivel a' szél nem engedé hogy nőjéért, kit viselősen hagyja, visszatérjen, Morvába evez. Maóna megszüli Kárthon, 's elhal. – Nem sokára azután Romhál földig égeti Balkluthát 's királyát levágja. Kárthon, kit gondviselője a' Britek közt nevelte-fel, most bosszút akara állani honjának elpusztításáért, 's kiszáll Szelma mellett, 's bajra hívja-ki Morvának hőseit. Már két erőst teríte-le; de végre atyjától, a' kit nem ismér és a' kitől nem ismertetik, veszi a' halált.

Dala az hajdani tetteknek. Elmúlt időknek regéje.

Habjaid harsogása, o Lóra, múltaknak emlékét költi-fel bennem; Garmallér, a' te erdeid kevesen suhognak fülemnek. Hősek' Malvínája, látsz e te a' pusztán egy sziklát, magasra-költ tetőjével? Három fenyv lövell-ki szirtjeiből. Lábait kies tér keríti-be. Ottan virít a' völgy' ékes virága 's rengeti ragyogó fejét a' szélben. A' ravatal' őszült barcsája hullatja vénhedett szakálát. Félig-elsippadott köveit moh feketíti és a' mező' felszállt pora. Szalad a' szarvas a' ravatal mellől; elterítve fekszik ott egy hős. Egy árnyalak, légi, erőtlen és hideg, száll lassandan a' bajnok' sirjére. A' vitézeket, o Malvína, a' tenger' szélén fedi a' sír.

Dala az hajdani tetteknek. Elmúlt időknek regéje.

Ki jó az idegenek' földéről, környülfogva ezrei által? A' nap körülönti ragyogó árjával, fűrtjei a' tenger' szélével küzdenek. Arczát békére derítve, nyugalmat pillant a' szelíd, hasonló az esthez, midőn a' fény' sugára az erdő felett száll-alá, 's Kónának folyamos völgyére búcsúzva tekint. Ki más mint a' merész Komhál' fija, a' diadalok' 's nagy rények' fejedelme? Örülve látja ő ismét sivatag országát, és az el nem gyengült vitéz népet.

Emelkedjetek, szózatok! monda a' Bárd. Ijedség űzte-végig a' téren az ellenséget, az enyészet' távolának gyermekeit⁴⁷. Bosszankodik a' pajzsok' várának fejedelme; negédben forgatja tüzes szemét, 's Királyok' kardjához kap. A' tettek' mezején végig-futott az enyészet' távolának kevély' fija!

Igy kele a' Bárdok' szózatja, midőn a' király Szelmának kapujin beméne. Ezrenként gyúltak lángokra a' szövétnekek, világot terjesztvén-el a' nép között, a' diadal' palotája' vendégsége mellett. Gyorsan tűnt-el nagy öröm között az éj.

Hol a' nagy tetteknek Vezére? kérdé Fion-ghal a' szép fűrtökkel; hol van harczólóimnak örömei mellől a' szép Morvának bátor testvére. Búsan, lomhán csúsznak az ő napjai Lórának záporjárta völgyében. De ím leszáll a' halmokon, hasonló a' délczeg ménhez a' maga ereje közt, midőn a' téren társaira talál, 's a' szél orrába hozza szagaikat. Idv, Klesszamór! idv, te erős, neked! Melly régen vagy oda a' vendéglő Szelmától!

Diccsel tér e' vissza a' szarvasok' halmaira a' király? kérdé a' fejedelem. Úgy tér e vissza mint a' lovag Komhál, az öszvetömult sisakok' küzdéséből? Sok ízben csaptunk mi által a' Kárunon az idegenek' földre és vadaira, 's a' kardok fejedelme nem örvendett általcspásunknak. De mít említsem a' tusák' napjait? Hajaim megfejtédtenek, karom az íjat felejtí feszíteni, 's most már könnyebb gerelyem, könnyebb karomon a' paizs. Oh, térne úgy vissza az öröm, mint midőn elsőben látám az idegen föld' hókeblű leányát, a' bájoló szépségű Maónát, a' fekete szemekkel!

Szóllj nekünk a' szép szűz felől, mondá nyájas kéréssel a' király. Téged bánat borít-el, mint a' felleg a' napfényt; lelked kesergésben úsz⁴⁸, 's gondolatod' éjjeles, te magányos lakója a' szépteremű Lórának. Nyissd-fel előttünk ifju korod' aggodalmát, nyissd-fel az éjt, melly vénséged' elsőtetíti.

A' béke' napjai boldogíták a' tartományt, mondá Klesszamór, a' kardok' fejedelme, 's én fekete hajómon közelíték Balkluthának magasra-költ falaihoz. Vitorláimat a' szél a' Klútha' vizeire tolt. Három napig költ víg vendégeskedés Rurmárnak palotájában.

⁴⁷ gyermekei [ld. *Nyomatási botlások*, VII. kötet]

⁴⁸ úgy [ld. *Nyomatási botlások*, VII. kötet]

Ott látám-meg én a' szerelem' keblét, Maónát, a' vár' és terem virágát. Vígán kerenge körülünk a' csigák' öröme 's Rurmár nékem adá a' leányt. Mellye olyan vala mint a' vizeken a' tajték, szeme mint a' csillagok' ragyogása, fürtjei mint a' holló' tolla, 's lelke szebb mint mind ezek. Mint szerettem a' fejedelmek' sudarját, Maónát, a' halmok' 's völgyek' legszebbjét!

'S egygy fíja az idegennek megjelené, Maóna felé intézte lépteit. Bátor vala szava a' palotában, 's kardját a' szélest, félig rántogatta-ki. Hol van Komhál, a' fegyver vitéz fíja? úgy mond'. Itt van e ő, itt a' serge, hogy te illy merész vagy, illy paczkázó?

Az én lelkem, férjfi, ez vala feleletem, saját tüzetől lángol. Én félelmet nem ismerek, ha ezrenként fognak is körül az erősek. Te azért beszélsz illy merészen, idegen földnek fíja, mert Klesszamór magában vagy; de pallosom reszket oldalomon, 's villogni óhajt markomban. Ne többet semmit Komhál felől, Klúthának gyermeke!

Fellobbana ifju erejének tüzeiben, 's hozzám vágott, 's kardom eldöjtötte. Klúthának szélei hallák vitézinek lármáját. Ezer dárda villogott minden felé. Én hirtelen a' Klútha' folyamjába szöktem-le. Szélnek eresztettem vitorláimat, 's keresztül-hasgatám a' sötét tengert. Maóna könnyűben jöve-elő, 's görgette bánatos szemeit. Búsan hangzott kesergő szava. Sok ízben akarám megfordítani hajómat, de győzött a' tenger' 's a' kelet' szele. Azolta nem láttam Klúthát, sem Maónát a' szépfürtűt. Sápadtan alélt-el Klútha' szélén; borzasztva jelene-meg nekem halmomon árnyalakja. Sötét éjjel is kiismertem menését a' záporjárta Lórának szélein. Olyan vala ő mint az új hold, ha sűrű ködön pillant alá, midőn az ég szemes havakat hint, 's a' világ elnémult 's sötét.

Kedves-zengzetű Bárdok, kezdjétek a' dalt, monda Fion-ghal, a' paizsok' viselője; magasztaljátok a' nyájas Maónát. Hadd szunnyadjon a' tetők' énekei alatt! Hívjátok lassu dalaitokkal képét a' tengermosta tartomány mellé. Légyen csendes az ő járása Morvának szirtbérczein, Morvának, melly szép szűzeket nevelt, fénysúgarait a' múlt időknél, a' hajdan' hőseinek szerelmeiket.

FION-GHALNAK ÉNEKE maóna felett.

Láttam kőfalaidat, o Balklútha; de azok öszveomolva voltak és puszták. Hajlékidon keresztülcsaponga a' tűz. A' nép' örömkurjongása ottan többé nem hallatszott.

Klúthának vizei elhagyták medreket a' dőlöngő falak' romjai miatt. Bogács ingatta fejét rajtok 's szél sipíta mohai között.

Róka néz-ki a' bástya' ablakain, 's fejére szálas gyom nyúl a' röpedésekből. Nincs a' terem, hol az énekes Maóna lakott! őseinek palotájakat néma csend fogta-el!

Zengjétek a' gyászalt, Bárdok, a' leomlott terem felett. Mielőttünk hulltak-el ők, az erősek! Lesz egygy nap, 's elhullunk mi is. Oh, mit építesz te kevély hajlékokat, szárnyaló időknél fíja? Még ma büszkén népsz-alá tornyaidról, 's holnap elfed a' hegyek' ravatala. Nem kell sok év, 's előjön a' puszták' szele, 's végig-üvölti a' kiürült udvart, 's félig elporlott paizsod körül szállong.

De jöjön, hadd jöjön a' puszták' szele! mi híresek vagyunk a' mi napjainkban. Fegyveremnek híre tusáimban élni fog nevem élni a' Bárdok' énekeikben.

Zengjétek a' dalt, 's nyújtsátok a' csigát! a' palotát hadd lakja öröm. Ha te is megagasz, napja az égnek, ha te is elmúlsz, szép ragyogvány, ha olly tartatlan a' te fényed is mint a' Fion' fénye: úgy a' te dicsedet túléli az enyém!

*
* *

Ez vala a' király' éneke örömeinek éjjelén. Ezrenként hajlottak-elő Bárdjai üléseikről, hogy hallják⁴⁹ az éneket. Mint a' hárfák' zengzete, midőn őket a' tavasz' fuvalmai érintik, olyan volt ékes szózatja. Magasak voltak a' te gondolataid, o Fion-ghal! Miért nem bír Osszian a' te lelked' erőjével! De te, atyám, egyedül állál, 's ki olyan dicsben, mint a' Szelma' fejedelme?

Gyorsan múlt-el dalok közt az éj, 's a' reg vígan kele-fel. A' vizeken túl szürkültek a' hegyek' bércei; vígaság repkedte-körül a' kék síkot. A' hullámok zajogva ütődtek a' tar sziklába, mellyet távolra látánk magunk előtt. Köd szívárga-fel a' tengerből a' ravatalhoz, bús képéhez egy öregnek. Nem úgy lépdelt az mint a' halandók, sem nem mint egy óriás, midőn a' tenger felől kelt-elő. Egy szellem vitte kelet felől végig a' fél egen. Szelma felé tartott a' rémalak, lecsüngött feketén mint a' vér.

Fion-ghal látá a' rémet, 's megjósolá harczolójinak halálokat. Lejött a' bajnokok' termébe, 's megragadta Komhálnak paizsát. Erős mellyén csattogott a' pánczél. Hirtelen szökdösének-fel hősei; az erősek némán állanak-meg körül, 's mindeniknek szeme a' királyon függött. Tusa lebegett ábrázán, 's dárdáján sergeknek elhullta. Ezerenként kapnak paizst, ezerenként ragadnak kardokat. Búsan csillog Szelmának palotája, csattog a' fegyver, az ebek vinnyognak. A' vitézek' körében nem hallatszik semmi szó. Kiki a' király' szemére ügylt. Ő levette válláról dárdáját.

Morvának fajzatja, bajnoki vér, nincs többé idő csigákat töltögetni 's verni a' lantot. Közelre feketül szemeink előtt a' viadal, honunk' tetőji felett halál lebeg. Fiont a' mi dicsünknek egy baráti Lelke inté-meg, hogy a' tenger felől ellenség jó ránk, mert a' ködalak tengerből kele. Ragadja-elő mindenki a' nehéz dárdát, övedzen kardot mindenkik⁵⁰ oldalára, 's a' sisak' éje fedjen minden főt, szórja mindenfelé villámjait a' pánczél. Akként jó reánk a' tusa mint a' fergeget; majd megértitek a' halálnak riadásait.

Fion-ghal felkölt, 's a' sereg követte őt; egy irtózatoss felleggomoly, eltelve lobogással, csattogással, midőn a' megrezzent hajós felett ropogva száll-le a' tűz éjszak felől. A' nép Kónának fenn-síkján állapodik-meg. Fejérkeblű leányok nézik őket, hasonlóak az erdők' ágazataihoz; látják a' szeretett ifjak' eldöltöket, 's szorongó szívvel tekingetnek a' tenger felé, a' hullámok felé, melly a' szerént közelít mint vitorlák. Könyvek áztatják az ártatlanság' orcáját; szívek küzdésben vagy az erősek miatt.

Tisztán költ-ki a' sűgár a' tengerből, 's meglátánk a' távol hajókat. Ugy jövének-elő mint a' tengernek ködje, 's kirakták vitézeiket a' parton. Vezérjek a' csoportban mint a' szarvasok' hímje a' boglyas tetők' nyája között; paizsa boltos, erős ragyogó; ő bátor, szép, 's dárdák' fejedelme. Így hágdala ő hőseiknek előtte Szelma felé a' fényén.

⁴⁹ halják

⁵⁰ mindenkiki [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

Menj, Ullin, menj a' bék' szelíd dalával a' kardok' fejedelméhez, mondá Fion-ghal. Mondjad neki, mi erősek vagyunk a' viadalban; mondjad neki, ellenjeink a' rémllekek' számát gyaporítják; mondjad, híres a' ki együtt űlt velünk a' csigák' és lantok' tágas palotájában. Eggykor ő mutatni fogja unokáji előtt az idegen föld' vitézeinek dárdájikat; csudák azok a' baráti külföldnek, melly a' Morva' feleit boldogaknak állítja, 's messze terjeszti bajnoki hírünket. A' fejedelmek rettegik népem' haragját, 's bennünket dicsér, magasztal a' világ.

Ullin ment a' békedallal. Ő, a' király, dárdájára támaszkodék, 's látta az ellenserget a' mezőn.

Idv, idv az idegen föld' fijának! Nagyok a' te deli lépteid a' tenger felől! úgy mond Fion-ghal, a' tusáknak rettentések. Kardod oldaladon hasonlatos a' kelet felől jövő vilámlához, melly szikrázva önti tüzeit. A' nagy hold nem nagyobb mint pajzsod, csatáknak gyermeke. Orczád piros, termeted fiatal, fűrtjeid képed körül tömöttek és ékesek. Korán eldől talán a' szép fa, 's dicséretét nem fogja hallani a' völgyben. Bánat fogja elsötétíteni a' tenger' leányát, ha majd kitekint a' sós síkra. A' kisdéd, meglátván egy hajót ezt fogja kiáltani: „A' király, a' király érkezik!” Anyád' szemeiből könnyűk fognak omlani altod felett, melly reád Morvában szálland.

Ezek voltak a' király' szavai. A' tisztelt Ullin elérkezik a' fejedelemhez. Leveté a' feynyérre Kárthon előtt dárdáját, 's gazdás békével így kezdé a' szelíd dalt: Jer Fion-ghalnak örömeihez Kárthon bajnok a' tengernek völgyéről. Jer Fion-ghalnak örömeihez, vagy rántsd-ki a' nem győztes kardot. Sokak a' mi ellenjeinknek árnyaik, 's mi és a' mi feleink híresek vagyunk. Nézz-végig, Kárthon, a' mezőn; magasra nyúlnak ama' tetőken a' mohhal-benőtt, fűvel körülsuhogott kövek. Ottan fekszenek a' Fion-ghal' megtámadóji, kik a' végig-hasgatott tengereken jőnek-elő.

'S te azzal szóllasz, Bárdja Morvának, a' ki rémlélek fegyverben? Elsápad, eltűn e képemről a' szín, melly rajtam a' harcért lángol? Azt hiszed e, hogy, az eldölt erőseket emlegetvén, éjbe fogod sülyeszthetni lelkemet? Ez ököl bajnokokat fojt-meg a' viadalban, 's nevem nem ismeretlen. Vidd erőtlen kezekhez énekedet! bukjon-meg az a' hatalmas Fion-ghal előtt. Nem láttam e én a' hajókkal-gazdag Balklúthát, 's én űljek e harczatlanul a' halmokon? Vidd-meg izenetemet a' Komhál' fijához, o Bárd, annak fijához, a' ki bástyáimba tüzet vete Klúthának fenn szélein, őseimnek lakjokba. Gyermekek valék, 's nem tudtam miért sírnak a' szűzek. Szemem gyönyörködék a' füstfelhőben, melly falainkat elfogta volt. Örömmel tekintettem-vissza, midőn feleim szaladtanak. De midőn ifjúvá serdültem, 's megláttam váram' romjait, reggel kezdődtek sóhajtásaim, 's könnyűim éjjel folytanak. Én ne vívjam e meg viadalaimat, mondám elbúsult lelkemhez, ellenjeimnek nemzetével? Meg fogom vívni, o Bárd; érzem lelkem indult erőjét.

A' bajnokot körülfogja a' dandár, 's egyszerre rántják az aczél' villámjait. Ő maga úgy áll ott, mint mennykövekkel jövő felleg; könnyűi elötörnek szemeiből. Balkluthának döntét forgatja elméjében, 's kevély lelke dagad. Oldalt tekint-fel a' tetőkre, hol vitézeink fegyverekben csillogtanak. Jobbjában reszket a' dárda, 's úgy tetszik, a' király ellen fenekedik.

Neki-menjek e az ifju bajnoknak? kérdé magában a' király. Elakasszam e őt futásának közepette, minekelőtte dicse felkél? Úgy a' később Bárd ezt mondhatná meglátván Kárthonnak sírjét: „Fion-ghal ezerekkel omlott tusába, 's csak így dőlt-el a' bajnok

Kárthon” Nem, Bárdja a’ később időnek, te meg nem kissebbítéd Fionnak dicsét! Küzdjenek a’ derék ifjúval vitézeim, ’s Fion-ghal csak nézője legyen küzdéseknék. Ha ő győzend, rá-rohanok egész erőmben, mint Kónának harsogó vizei. Ki száll szembe bajnokim közzül a’ hanykodó tenger’ fíjával? Sokak az ő hősei a’ parton, ’s kőrösdárdája erős.

Kathul kele-fel az ő erőjében, a’ vitéz Lormár’ gyermeke. Háromszáz ifju kíséri a’ bajnokot, vizenyős honjának népe. Gyenge vala Kárthon ellen az ő karja⁵¹. Eldőlt, ’s hősei megszaladtanak.

Kónal megújítja a’ viadalt, ’s markában darabokra töre a’ sullyos dárda. Kötözve feküdt a’ csata’ helyén, ’s Kárthon üzte népét.

Klesszamór, kiálta a’ Morvai fejedelem, hol a’ te erőd’ dárdája? Láthat’ d e te Kónált kötözve, a’ te barátodat, Lórának folyamja mellől? Rajta, Klesszamór, társa a’ derék Komhálnak, rántsd-elő szikrázó pallosodat, éreztessd a’ Balklúthai ifjúval a’ Morvai nép’ erejét!

Felkölt az aczélt’ erejében, ’s rázza hajának őszült fürtjeit, paizsát baljába szorítja, ’s hágdoz vitézsége’ lángjában.

Kárthon a’ fenyér’ sziklája mellett áll, ’s látja jőni reá Klesszamórt. Szerette rettentő örömét vídám arczán, ’s a’ nagy erőt aggult kora’ fürtjeiben. Előrántsam e a’ dárdát, így szólla magához, melly soha nem sebz többet egyszernél? Vagy inkább béke’ szavaival tartsam-meg a’ hős’ életét? Melly delik öregségének léptei! elhúnyó napjai melly szépek! Talán ő vala szerelme Maónának, talán ő Kárthonnak atyja. Gyakran hallottam, hogy Lórai zengő partokon lakott.

Igy szólla ő, midőn Klesszamór érkezik, magasan nyujtogatván a’ tusázó dárdát. Az ifju paizsával fogta-fel a’ csapást, ’s ez igéjit mondá a’ békének:

Bajnok ez őszült üstökkel, nincsen e tiközöttetek elég ifju, a’ ki dárdát lökdössen? nincs e neked fiad, a’ ki atyja előtt emelje a’ paizst? ki az ifju’ csapásait atyjáról elhárítsa? nem él e már szerelmednek hitvese? vagy talán az gyermekeinek sírjeiben nyögdel? Te királyok’ nemzetéből eredtél e, ’s nagy leszen e hirem, ha kardom alatt⁵² öszverogysz?

Nagy leszen az, büszkeség’ fíja, mondá a’ nemes Klesszamór. Én híres vagyok a’ tusákban: de ellenségemnek nevemet soha meg nem mondtam. Hátrálj előttem, tengernék szülöttje! ’s azután meg fogod érteni, hogy kardom jegyeket hagyja maga után a’ fegyverek’ csatájában.

Én soha nem hátrálok, te dárdák’ királya, mondá Kárthonnak nemes kevélysége. Én is vívtam tusákban; már látom kelni híremet. Ne vélj keveset felőlem, nagy Vezér. Karom, dárdám, erős nekem. Oh térj vissza feleidhez; bízd a’ tusát ifjabb küzdőkre!

Mit sebzed te az én lelkemet? felele sírva Klesszamór. Karom nem reszket öregségem miatt; még bírom emelni az aczélt. Megszaladjak e Fion-ghalnak szemei előtt? annak szemei előtt, a’ kit szeretek? Soha nem futottam én, te tengerek’ fíja; rántsd-fel dárdád-nak hegyét.

Vívtanak, mint két agyarkodó szelek, midőn azon vetélkednek, hogy a’ tenger’ síkját mellyike fogja feldúlni. Kárthon hibázni hagyja fegyverét, mert még mindég gyanítja hogy a’ küzdő szerelme vala Maonának. Azután dárdáját széllyeltördeli, ’s villámló

⁵¹ népe [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

⁵² nagy leszen ha kardom alatt [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

pallosát kicsikarja kezéből. De midőn most meg akarja kötözni, 's előre hajol felette, Klesszamór hirtelen handzsárt von-elő, 's megsejtvén hogy a' győzelmes ifju' véknya fedtelen vagyon, mély sebet fúr vasával oldalán.

Fion-ghal látá lerogyni Klesszamórt, 's íme jön fegyvere' csöngésében. Népei szótlan állottak, 's a' királyra fordíták szemeiket. Úgy jöve ő mint a' zivatar' mély zúgása, míg még a' szelek megérkeznek; a' vadász hallja azt völgyében, 's a' szirt' üregében keres menedéket.

Kárthon mozdulatlan áll; vér bugyog oldalából. Látja leszállani a' királyt, 's nagy lelkében kél a' hír' reménye. De orczájit sápadtság vonja-be, 's fesledező hajai ellepték vállait. Fején inog a' sisak. Oda a' bajnok' ereje; de lelke nagy maradt és erős.

Fion-ghal látta a' bajnok' vérét, 's a' felrántott dárdát fenn tartóztatá. Add-meg magadat, kardok' fejedelme! úgy mond; látom folyni véredet. Nagy voltál te a' csattogó küzdésben, 's híred soha el nem tűnend.

Te vagy a' mindenszerte híres király? felele néki a' szekerkző Kárthon; te vagy e a' halál' lángja, melly a' világ' fejedelmeit rettentí? De mit kérdi ezt Kárthon? mert ő hasonló a' záporpatakok' ömléséhez; erős, mint futásában a' folyam, 's sebes, mint az egek' sasa. Oh, küzdöttem volna a' királlyal, hogy hírem volna nagy a' dalban! A' vadász meglátná síromat, 's így szóllana: „Itt küzde Fion-ghallal Kárthon!” De Kárthon ismeretlen vész; gyengékre pazarlotta erejét!

Nem vessz te ismeretlen! felele a' Morvai Király. Sokak az én Bárdjaim, 's énekeik a' később nyomokra általhatnak. A' jövő évek gyermekei hallani fognak a' Kárthon' híreről, ha majd környülülík a' lángoló tölgyet, 's az éjszakák a' hajdannak énekei alatt elfutnak. A' vadász, leheveredvén a' téren, meghallja a' nyögdelő fuvalmat, 's felvetvén szemeit, nézni fogja a' szirtet, a' hol Kárthon eldőlt. Akkor gyermekéhez fordulván, kimutatja neki hol vívtak a' hatalmasok, 's így szól: „Mint ezer folyamoknak erője, úgy küzde a' Balklúthai király.”

Kárthonnak arczán öröm élede; felemelé zsibbadó szemeit, 's kardját a' királynak nyújtá hogy azt függesztené-fel palotájában, 's Morvában tartaná-fenn a' Balklúthai hős' emlékét.

A' tusa véget ért a' mezőben, mert a' Bárdok békének énekét dallák. Kárthon körül van fogva a' Vezérektől; felsóhajtva hallják az ő szavait dárdájokra támaszkodva, míg a' tenger' idegene szöll vala. Hajai nyögtek a' szélben; szava gyenge volt 's szakadozott.

Királya Morvának, úgy mond, én futásomnak közepette dőlök-el. Idegen sír fogadja-el a' Rúrmár' utolsó maradékát. Homály lakozik Balkluthában, 's Kráthmón a' bánat' éjjele. Emeld-fel kövemet a' Lóra mellett, hol őseim lakoztanak. Talán hogy a' Maóna' kedvese kesergeni fogja Kárthonjának elholtát.

A' szó megéré Klesszamórnak szívét; némán rogyott-le fijára. A' nép bús képpel álla körülök; a' téren nem hallatszék semmi szózat. Leszállott az éj, 's a' hold búsan nézett keletről a' mezőre. Ők merevedve 's mozdulatlan álltanak. Így áll a' hallgató erdő Gormálnak bércein, messzére nyujtván-fel fejét, midőn megnémult a' fergeteg' zaja, 's hideg komor ősz lepi-el a' mezőt.

Harmad napig tartott a' siralom Kárthon felett; a' negyediken meghala Klesszamór. Amott fekszenek a' szűk téren a' szirt alatt; búsan lebeg egy szellem sírjaik körül. Gyakorta megjelent ott az ékes Maóna, midőn a' szirteken a' nap' sugára előmöl, 's kö-

rösded homály lakozik. Ott jelen-meg ő, o Malvína, de nem mint a' halmok' leányai. Egyedül jár ő ottan, 's öltözete távol földit mutat.

Fion-ghal szomorkodék Kárthon után. Meghagyta Bárdjainak, gyászolják a' napot, ha azt ködjeivel előhossa az ősz. Sokszor inneplették azt, 's hirdették a' hatalmas' dicséretét.

*
* *

Ki jön itt borultan a' zajgó tenger felől, mint az ősznek bús fellege? Karjában halál reszket, szemei szikrázó tűzűszkök. Ki ordít végig Lórának homályborította pusztáján? Ki más mint a' kardot-forgató Kárthon? Mint hull a' sereg! Úgy lépdél mint Morvának rettentő Szelleme.

De ahol fekszik, egyg kevély tölgy, a' vésztől kitekerve tövéből! Ha ébredsz-fel ismét, díszé Balkluthának? ha kelsz te fel ismét, o Kárthon?

Ki jön itt borultan a' zajgó tenger felől, mint az ősznek bús fellege?

*
* *

Igy zengtenek a' Bárdok' szavai a' gyásznak visszaforduló napjaiban. Osszián idegeivel követte a' magasztaló éneket, 's dalhoz dalt szerkeztete. Szívem búsult Kárthonért; ő ifjusága' napjaiban esett-el. Te pedig, dicső Klesszamor, hol a' te lakod a' szélben? Feledi e az ifju a' sebet, 's egygyütt lebeg e veled a' felhők közt? Érzem a' napot, Malvína; adj itt nyugalomnak engem! Talán megjelennek ők itt álmaimnak. Úgy tetszik, gyöngeszózatot hallok. Örömet ragyog a' nap' sugára a' Kárthon' fekvének helyén.

Oh te, ki oda fenn járdalsz, kerek ségedben hasonló a' Vezérek' paizsához, honnan van a' te fényed, o Nap, honnan tartós ragyogásod? Te hatalmas ékben jössz-elő, 's a' csillagok elrejtik futásukat; a' hold elsápad az egen, 's az⁵³ est' felhőji közzé süllyed. De te egyedül járod útadat; 's ki volna olly merész, hogy tehozzád közelítsen?

⁵³ azt

K R Ó M A.

FOGLALAT.

Malvína Oskárt kesergi. Osszián fel akarja deríteni menyének bánatját, 's azt beszéli neki, mint ment vala segédjére Króthárnak Krómába, a' Tromlai Rothmár ellen. Króthár megvakult, 's a' fija Fovargormó még ifjabb volt mint hogy fegyverhez nyúlhasson. Öszvecsapott csakugyan Rothmárral, 's elesett. Boldogtalan atyja végig-tapintja fijának testét, 's örül hogy a' sebet mellyén leli.

MALVÍNA.

Ez az én szerelmesem' szózatja volt! Mi gyéren térsz te Malvinának álmaihoz! Nyissátok-meg légi palotáitokat, Toskárnak ősei! Nyissátok-meg felhőkapuitokat! Malvína könnyeket önt.

Egy szót hallék álmomban, 's döbög reszkető mellyem. Miért követi azt egyg fuvatag a' távol tenger' habjai felől? Annak zuhogása a' halom' csalétja között verte-el Malvinának álmát. Lebegni látta ő kedvesét; ködlepelben volt a' bajnok. A' nap' sugárai beprémzették oldalát, melly úgy csillogott mint az idegenek' aranya. Az az én szerel-mesem' szózatja volt! Illy gyéren térsz te álmaimhoz!

De a' te lakod az én szívem, fija a' hatalmas Ossziánnak. Sójajtásaim utánad a' kelet' sugáraival kelnek, könyveim az éj' cseppjével hullanak, melly csendesen ömöl az éj' ke-beléből.

Én, o bajnok, ékes fa valék, mellynek ágai messzére öntik illataikat. De nékem jön az halál, mint a' tetőkről a' fergeteg, 's zöldellő főmet szárnyaival porba dönté.

Permetes esőjével előjőve a' szép kikelet, de ah nekem nem feseltek bimbóim! szót-lan néztek a' leányok, 's pengették a' lant' idegeit. Látták kesergésemet a' szűzek: „Miért illy búsan, gyönyörű hókéz, te, elsője a' Lúthai leányoknak? a' te Oskárod olly szép vala e mint a' korány' szép fénye? olly ékes volt e ő fegyverében?”

OSSZIÁN. Élesztő a' te éneked Ossziánnak füleiben, lyánya a' folyamos Luthának. Te rémárny' szavát hallád mély szunnyadalmad' álmában, midőn szemedre zsidbadás szálla a' zajgó Morruh' partjain? Bárdoknak hallád énekeiket leszállván a' vadászat' szirttetőjiről a' magas nap' vídám reggelén? Bús és kedves a' te szózatod, Malvína. Lelkem bánatban olvad-el. Van⁵⁴ öröm a' bánatban is, ha a' szomorgó mellyben béke lakik, 's elmúlt a' fájdalom' nehéz viadala. De a' szenvedőt megemészti a' kesergés, Tos-kárnak szépalaku leánya. Úgy hervad-el az mint a' virág hanyatlik a' nap előtt, midőn reá hevennyel süt, ha megcsapja a' ragya, 's feje az ég' cseppjétől még nehéz. Oh halld, o szép leány, a' mult idők' dalát. Ifju korom' győzelmeit említem.

Vitorlám felköltek a' Fion-ghal' szavára, 's kiszállék Krómán, a' kies Érinben. Magasan költenek itt Krothárnak, a' dárdák' királyának, tornyai. Ifju korában meg-győzte ő ellenjeit, de az agg kor a' király' karját erőtlenné tette.

Rothmár fegyvert ránta a' bajnok ellen, 's Fion-ghalnak haragja fellobbana. Kiküldé Ossziánt, hogy támadja-meg a' gonoszt; mert a' Krómai fejedelem társa volt az ő ifjuságának.

Én előre küldöttem egy Bárdot. Énekkal lépe ő a' hősek' termébe, hol Króthár fegyverei közt üle elholt szemmel, megőszült hajjal. Fejér fűrtjei botjára tekergőztenek, 's akadozva egy éneket dalla, a' régi évek' történetét, midőn fegyverünk' zörgése fülét meghatá. Ekkor felkölt, 's kinyújtotta felénk kezét.

Idv, idv neked, nemes gyermeke a' győzedelnek! mondá a' fejedelem. A' Króthár' karjának ereje elenyészett! Oh ha most is úgy bírnám még villogtatni a' pallost, mint a' napon midőn Fion-ghal megnyerte a' csatát Szruthának görbe völgyében! Ő volt a' bajnokok' bajnokja. De nem volt híretlen az erős Króthár is. Az én díjom magasztalás

⁵⁴ el, Van

lön, 's Fion-ghal nekem adá a' Kalthár' boltos paizsát, ki a' király' pallosa alatt esett-el a' csatában. Látod azt magasan függeni a' falon? Króthár világtalan, szemei elhomályosodtanak. Hasonló e a' te karod, Osszián, atyádnak erejéhez? Nyújtsd ide azt, Osszián, az öregnek.

Oda nyújtám az öregnek, 's az öreg azt megfogá. Sóhajtás költ küzdő melléből, 's szemeiből könyűk folynak.

Erős vagy te is, úgy monda Króthár, de nem mint a' Morva' királya. Ki hasonló hozzá a' csatának minden bajnokjai között? Készítések az áldomást termemben; Bárdjaim zengjék énekjeket. Bajnok jelene-meg bástyáid között, nemzete a' zengő-folyamú Krómának!

'S ím páráz az áldomás, dalok zengenek, öröm tölti-el a' palotát, de sóhajtásoktól zavart öröm, mert a' szíveket fájdalom homályosította-el; hasonló a' hold' bágyadt fényéhez, mely az egen végig-öml. Az ének elhallgata, 's megszóllalt az agg király. Könyűk nélkül szólla a' bajnok, de szavai sóhajtástól dagadoztanak.

Fion-ghal' magzatja, látod e a' bús éjszakát Króthárnak örömei közt? Nem volt gyász az én vacsoráim körül, midőn még éltek harczom' küzdőji. Örömem nagy vala az idegenek előtt midőn áldomásaimban még ragyogott gyermekem. De ő nekem elhunyt sugár, 's nem hagyta hátra semmi fényt. A' sebek' csatájiban esett-el ő, fíja a' hatalmas Fion-ghalnak, 's énelőttem esett-el. Rothmár, a' fűvel-gazdag Tromlán, meghallá hogy szememet homály fedi; meghallá hogy kardom gyenge, 's hogy az a' lantok' palotájában rozsdásodik. Meghallá ezt, 's negédje' tüzével úgy jön, mint egy fergeteg, Krómára. Népem lehullott kardjától a' csatában. Lángolva haragomban megragadtam fegyveremet. De mit tehet a' vak öreg? Hasztalan tapogattam az éjjelben. Jaj hogy vissza nem térnek a' napok, az erőnek napjai, midőn megvertem a' csaták' mezejét, midőn hírt és dicset vontam magamra a' küzdésben!

Vadászatjából hon tére fiam, a' barnafürtű Fovargormó. Fialat karja még soha sem ránta a' csaták' kardját, még erőtlen vala viselni a' paizst. Magasan vert ifju szíve; szemei szikrátszóró lángok voltak. Láttá atyjának tántorgó lépéseit, 's pirúlással költ-ki melléből sóhajtása.

Krómának királya, monda, fohászkodásid azért emelkednek e, mivel neked nincsen fiad? azért e mert Fovargormód még nem erős? Atyám, én kezdem érzeni magamat; ifjuságom' fegyvereit már forgattam, már kirántottam kardomat, ívem' idegét feszítettem már: férjfi-erő ékesíti gyöngé koromat. Én szembe kelek a' vér' mezején Rothmárral. Magas tűzzel lobog lelkem.

KROTHÁR. Menj, fiam, kelj-ki Rothmárral a' te aczéloban; de bocsáss előre más harczolókat, hogy nekem zengjenek megtérő lépteid. Nem lát téged szemem aczél-fegyveredben, barnafürtű Fovargormó!

Ment, kikölt Rothmárral, 's elesett. Az ellenség közelít a' vendéglő Krómához; az közelít, a' ki szép gyermekemet megölé, 's felénk nyújtja dárdájának hegyét.

Nincs ideje, mondám, töltögetni a' csigákat, 's megragadtam a' dárdát. Haragom' lángját látták feleink, 's felszökdehettek az áldomástól. Végig-menének éjjel a' pusztán. A' reggel szürküle keletben. Zöldellve nyílt előttünk egy keskeny völgy, végighasítva egy kerengő folyamtól. Annak szélén állt a' kevély ellenség csillámló fegyverében. Megküzdénk hosszában a' völgynek; a' nép megszaladt, 's Rothmár kardom alatt esett-

el. Minekelőtte a' nap még leszállt enyészten, Rothmárnak fegyverét Krothárnak adtam. A' világtalan hős végig-tapintá a' fegyvert, 's lelkét öröm vídította.

A' nép áradva jött a' teremhez, 's megcsendültek a' csigák. Felébredt a' lantok' zenége; öt Bárd versenyt éneklé, a' bajnok' fija' dicsét, az Osszián' dicsét, a' nagy király' fijaét.

Nagy volt Krómán az öröm; diadal tére-vissza és béke. Az éj csendben növe-fel, 's örömben a' reg. Az éjszaka' homályában elő nem jött az ellenség, nem rántogatta fegyverét reánk. Örült a' Krómai nép hogy Rothmár elesett.

Én hallatám szavamat az elesett Fovárgormó' dicsére, midőn ötet a' vitézek sírba eresztették. Krothár búsan hajlott fijára, 's sóhajtása többé nem hallatszott, mert a' sebet mellyén kereste, mellyén lelte. Öröm tündökle bánatjából. A' világtalan bajnok nékem jött, megfogta kezemet, 's így szolla:

Hegyzett dárdáknak királya, fiam diccsel dőlt-el; a' fiatal harczoló meg nem szaladt a' völgyen. Hiba nélkül ment ellenébe a' halálnak, midőn az ellenség' egész erejére tolakodott. Idv az ifju vitéznek, o fejedelem, kit magasztalás fog-körül a' halál' borzasztásai közt! Nem látja a' paizsok' termében kikaczagtatni sorvadó kezét. Neve él az énekekben, 's ötet szűzek siratják. De az öreg, kinek bátor ifjuságát elborította a' dicsőség, távol a' csatáktól, ellankad, 's ötet feledik a' kikkel együtt éle. Elsüllyed homályába, 's tulajdon gyermekei sem siratják. Öröm fogja-körül ravatalát, 's hírének követ senki sem áztatja siralmaival. Idv az ifju vitéznek, o fejedelem, kit magasztalás fog-körül a' halál' borzasztásai közt.

KUCHULLIN' HALÁLA.

FOGLALAT.

Minekutána Fion-ghal Szváránt Érinből elverte (lássd Fion-ghalt), Kuchullin, gyámatyja a' kisdéd Kormáknak, ismét átalvette ennek képében az országlást. Most ellene Torláth lázada-fel. Kuchullin elébe méne a' pártosnak, 's vele a' Légó mellett megvív, 's ötöt levágja. De midőn a' megfutamlottakat űzné, eggy nyíl által keresztül-veretik, 's más nap, éveinek virágában, meghal.

OSSZIÁN.

A' szél Fion-ghalnak zúg e pajzsán? elfolyt idők' szózatja zeng e hajlékban? Zengj tovább, te édes szózat; mert te kedves vagy füleimnek. Te örömben viszed-el nekem az éjt. Zengj tovább, o Braghéla, leánya a' szekerek' Szorglájának.

BRAGHÉLA. Az a' köszál' fejr' khabzatja, 's nem Kuchullinnak vitorlái. Gyakorta képzik nekem a' megcsaló ködök kedvesemnek hajóját, midőn valamely rémárnyt fognak-körül, 's szürke örvényeiket a' szélben elterjesztik.

Mit halasztád megjöttödet, te fija a' nemes Szemónak? Négyszer tére az ősz a' maga szeleivel, 's feldagasztá Tongromnak tengerét, miolta, távol Braghelától, tusák' morájában mulatsz. Halmai a' ködös szigetnek, mikor fogtok vissz-hangzani vadászatjától? De titeket felhő sötétít. Híjába kiáltoz a' búsongó Braghéla. Az éj alkonyodva száll-alá; a' tenger' arcza eltűn. A' fajtyúk szárnya alá rejtí-el fejét. Az olló a' rengeteg szarvasainál⁵⁵ aluszik. A' reg' tüze mellett felébrednek ők, 's legelni fognak a' mohos folyam körül. Nekem a' reggel együtt fognak csorogni könnyűm, 's sóhajtásaim visszatérnek az estvélyvel. Ha jelensz-meg te fegyveredben, királya a' mohos Túrának?

OSSZIÁN. Nyájás a' te zengzeted a' fülnek, leánya a' szekerek' Szorglájának. Vond-vissza magadat a' csigák' terméshez, az égő tölgynek fénye mellé. Figyelj a' tenger tompa zugására; az a' Dunszkaich' falai alatt hányja hajkait. Hagyj alvást szállani kék szemeidre, hagy⁵⁶ álmaidhoz érkezni a' hőst.

*
* *

Kuchullin a' Légó mellett ül, a' vizek' sötét habzása mellett. Éj fogá-körül a' hőst. Serge száz égő tölgy körül terült-le. Messzére önti párázatját az áldomás. Karil egy tölgy' árnyában ül, 's veri a' szózatos lantot. Ősz haja ragyog a' tűz fényében. Ötet körülsuhogják az éj' fuvalmai, 's emelgetik fejr' üstökét. Éneke a' kék Tongorm felől zeng, 's annak fejedelméről, a' ki barátja az erős Kuchullinnak.

KARIL. Miért vagy te távol, o Konál, a' vésznek bús napjaiban? A' dél' fejedelmei feleggyesültenek a' szekerező Kormák ellen. Vitorláidat tartóztatják a' szelek. Téged körül fog a' kék hullám; de Kormák egyedül nincsen. Szemónak fija vivja csatáját, az idegen hon' fíjainak rettegése, vívja viadalait; ő, mint a' halál' lehellete, mely a' hevenyeg szélben lassún lebeg; tőle veres színbe kél a' nap, 's körösded hullnak a' népek. –

Igy zenge Karilnak éneke, midőn egy fija az ellenségnek érkezik. Lefordítá a' hegyetlen dárdát, 's Torláthnak szavait hozá, Torláthnak, a' bajnokok' vezérének Légónak fekete vizei körül, ki ezreket vive harcra a' szekerező Kormák király ellen, Kormák ellen, a' ki Temorának zengő hajlékiban távol vala. Ottan tanulta ő feszíteni az ívet, ottan felcsapdosni atyjának dárdájokat. Nem sokáig csapdostad te azt, te enyhe fény sugarára az ifjúságnak! A' halál derengve áll a' melletted, mint a' holdnak sötét fele nevekedő fénye megett.

⁵⁵ szarvainál [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

⁵⁶ hagy

Kuchullin felkölt a' Bárd előtt, ki a' nemes Torláthtól jöve. Vendéglő csigát nyujta neki, 's tisztelte a' dalok' fiját.

Édes szózatja Légónak, úgy mond, mik a' Torláth' szavai. Áldomásomhoz jön ő, vagy küzdéseimhez, a' szekerező Kentála' fíja?

Vívni jó, felele a' Bárd, a' dárdáknak csattogásaihoz jön. Midőn a' reg szürkülni fog a' Légó felett, Torláth a' fenyéren akar megvívni. Szembe szállasz e vele, fejedelme a' ködös szigetnek? Torláthnak csatázó dárdája rettenetes, mint az éj' tüzképezetei; felveti azt, 's hullanak a' népek. Halál kél kardja villámzataiban.

'S én félem a' szekerező Torláth' dárdáját? mondá Kuchullin. Vitéz ő, mint ezer más bajnok, de lellem örvend a' tusának. Nem nyugszik a' kard Kuchullinnak oldalán, régi kornak énekese. A' reg engem a' fenyéren érend, 's ragyogni fog fegyveremnek kék élén. De te ülj-le a' pusztában, 's hagyjad hallanunk szavadat. Végy részt a' vendéglő csigában, 's értsed Temorának énekeit.

Nincsen ideje örömmek hallani zengését, felele a' Bárd, midőn tusára kelnek a' hatalmasok, midőn ők a' szerint csapnak-eggyüvé mint a' Légón a' hullámok' ereje.

„Miért vagytok illy sötétek, hegyeknek bércei, elnémult-erdeitekkal? Ormaitok felett nem rezeg semmi csillag, nem világít semmi fénye az holdnak oldalaitokon. Amott halálnak égnek tüzei, 's Lelkek kelnek-elő a' köd' fellegein. Miért vagytok illy sötétek, hegyeknek bércei, elnémult erdeitekkal?”

'S dalának zengése között visszatért. Karil kísérté szózatját. A' hangzat elmúlt örömek' emlékéhez hasonlíta, felvidította 's elbúsította a' lelkeket. A' hajdani Bárdok' Lelkei értették azt a' hegyek' csúcsaikon. Szelíd lágy hangok folytanak-végig az erdőn; az éj' csendes völgyei örvendeztenek. Így mikor Osszián a' hallgató délben a' hűs szelőlőnek völgye között ül, füleihez ér a' hegy' méhének döngése. Ollykor a' lég' folyamja elkapja a' kedves zengzetet, de az mindég vissza 's vissza tér. Ferdén tekint a' nap a' térre, 's a' bércek' árnya nevenszik.

Kezdjétek a' dalt a' dicső Fion-ghal felől, mondá a' hős a' maga száz Bárdjaihoz; kezdjétek a' dalt, melly neki olly kedves az éjszaka' csendében, midőn reá a' nyugalom' álma száll, midőn a' Bárdok' lantjai távolról rezgenek, 's a' fény' bágyadt ragyogása világítja Szelmának kőfalait. Vagy zengjétek Lárának keservét, a' Kalmár' anyja' bánatját, midőn őt hijába keresték a' tetőken, midőn ő az ívet meglátta a' palotában. Karil, támaszd az ágnak Kathbád' paizsát, 's hozzá álljon közel a' Kuchullin' dárdája, hogy viadalomnak jele keljen a' korány' hajnalló fényével.

A' hős atyjának pajzsára hajolt, 's zenge Láráról a' dal. Távol állanak a' száz Bárdok, 's a' Vezér mellett csak Karil áll. Övéi voltak a' dal' szavai; kobzának zengése bús vala:

—

*

*

*

KARIL. Alklétha az ősz hajakkal, te anyja a' szekerező Kalmárnak, mit tekintgetsz a' puszták felé, meglátni fiadnak érkezését? Ama' sötét folt a' pusztában nem fiadnak kísérőji. Ez nem Kalmár' kiáltása. Az a' távol erdő, Alklétha, az a' hegy' szelének üvöltése.

ALKLÉTHA. Ki szökik ott a' Lárán által, te húga a' nemes Kalmárnak? Alklétha nem látja e dárdáját? De az ő szemei el vannak gyöngülve. Nem Máthának fija e, te én szerlemmemnek leánya?

Az egy elvénhedett tölgy, mondá neki az édest-síró Alóna, az egy elvénhedett tölgy, meggörbedve Lára felett. De ki jó amott a' téren? Serény jöttéből bánat szóll. Felnyujtva hozza Kalmárnak dárdáját. Alklétha, a' dárda vért csepeg!

ALKLÉTHA. Ellenjeinek vérét csepegi, te húga a' szekerző Kalmárnak. Véretlen az neki soha sem tért vissza, nem tért véretlenül soha vissza íve a' csatából. Előtte olvadt a' had' népe. Az halálnak lángja, o Alóna.

Lárnir, ifja a' bús sietésnek, barátja őneki, hol van⁵⁷ az Alklétha' szülöttje? Fényben tér e vissza hozzánk? csengő paizsának közepette tére e vissza? De te bús vagy és hallgatsz! Kalmár tehát nincsen többé? Ne beszélld nekem, harczok' fija; mint esett-el ő; nem akarom érteni szavadat sebei felől!

KARIL. Miért tekintesz a' puszták felé, anyja az elesett Kalmárnak? –

*
* *

Igy zenge a' Karil' dala midőn Kuchullin pajzsán feküdt. A' Bárdok' kobzaikon nyugosznak; enyhén száll alá minden szemre az alvás. Szemónak fija egyedül vala ébren. Lelkét a' harcz hánytorgatá. A' tölgyek' tüze fogyni kezde; bágyadtan terjede-el a' veres fény. Egy gyöngéd szózat hallatszék, Kalmárnak árnya jelene-meg. Búsán lépett elő a' tűz' fénye mellett; ágyékán fekete volt a' seb. Bomlongva röpdesett haja; arczán halvány öröm ült. Úgy tetszék, intése sirjéhez hívá a' bajnok Kuchullint.

Fija a' felleget éjnek, mondá Érinnek bajnokja, 's felkölt, miért sülyeszted te énreám bús tekintetedet, te, árnya a' nemes Kalmárnak? El akarsz e rettenteni a' Kormák' király' tusáji között, Mathának gyermeke? Karod nem volt gyöngé a' hadban, sem szavad mikor béket javallál. Melly igen el vagy változva, fejedelme Lárának, midőn engem most futni hagysz! De, Kalmár, én soha nem futottam; soha nem rettegtem az éjszakáknak rémjeiket. Kicsiny az ő tudások, 's karok gyöngé, 's a' szelek közt van lakozások. Az én lelkem nő a' vészben, 's gyönyört talál a' fegyver' csörtetése közt. Térj-vissza a' te lakodba; te nem vagy rémje Kalmárnak. Neki mulatság volt a' küzdés; karja, mint a' menny' dörgései.

Vígadva voná-vissza magát szelei közzé a' Lélek, mert hallotta magasztalását.

A' reg' erőtlen fénye felkölt. Elszéllýedt a' Kathbád' paizsának zöngése. A' zöld Ullin' harczolóji öszevőtöltenek, mint sok folyamoknak harsogások. Messze túl hallott a' Légó' taván a' had' kürtje, 's a' hatalmas Torlách megjelent.

Mit jössz te a' te ezreiddel, Kuchullin? mondá Légó' fejedelme; én ismerem karodnak erejét. Lelked soha el nem oltható tűz. Miért nem vívunk a' síkon, hogy a' sereg lássa tetteinket? Oh hagyd őket minket látni, mint két ordító hullámokat, kik egy kőszál körül csapnak egymásba; a' hajós sietve evez-el mellettük, 's remegve tekint hátra küzdésekre.

⁵⁷ ran [ld. Nyomtatási botlások, VII. kötet]

Úgy kelsz-fel nekem, mint a' nap, 's lelkemet eltöltöd fényeddel, mondá Szemónak gyermeke. A' te karod, Torláth, hatalmas, 's méltó az én haragomra. Hátrálatok, Ullinnak hősei, menjetek a' hegytetők' árnyas oldalára, 's nézzétek Érinnek Vezérét, dicse' ragyogó nagy napján. Karil, mondd a' hatalmas Kónálnak, ha Kuchullinnak el kell dölni, mondjad neki, hogy haragszom a' szelekre⁵⁸, kik Tongormnak tengerén üvöltenek. Soha sem vala ő távol a' csatától, midőn a' dicsőség' küzdése költ. Villángtassa kardját Kormák előtt mint az égnek ragyogó sugára; tanácsa zengjen Temorán a' veszélynak napjaiban.

'S előre-rohant aczéljának csöngésében, mint a' Lódai rettenetes Lélek, midőn fergeteg' zajgásában jó, 's szemeiről csatákat ráz. A' felleg' hullámjai által hordozva Lochlinnak tengerei felett lebeg az, 's megmarkolja erős pallosát. Szelek emelintik lángfürtözetjét; a' hanyatló hold' fénye félvilágot önt bosszús arczára; képe, homállyal elborulva tisztán kél-ki a' szemnek. Illy irtózatoss volt Szemónak vitéz fija dicsőségének napján. Torláth az ő keze által süllyedt-el. Keseregtek a' Légó' harczolóji. Öszvegyülnek a' Vezér körül, hasonlók' a' puszta' fellegeihez. Ezer kard hányá villámjait, ezer nyilak repültenek. Kuchullin úgy álla mint egy szirt a' bőgő tengernek köze-pette. A' harczolók mindenfelé hullanak; a' Vezér vérben gázol. Messzére riadoztak a' setét hegyormok. Előjöttek Ullin' fiai; a' Légó mellett elterül a' had. Győzött az Érin' fejedelme. Diccsel tére-vissza a' csata' mezejéről, de halványan tére-vissza onnan. Arczának öröme zavarva vagyon; némán görgeti szemeit. Meztelen függ kezéből pallosa; dárdája minden léptével ing.

Karil, mondá titkon a' bajnok, Kuchullinnak enyész erője. A' hajdan' éveihez repültenek-által életemnek napjai. Reg nékem többé fel nem virrad. Keresni fognak engemet Temorán, de nem fognak találni. Kormák sírni fog termében, 's ezt fogja kérdeni: „Hol az Érin' fejedelme?” De nevem híres, 's dicsem a' Bárdok' énekében él. Érinnek ifja ezt mondandja magában: „Bár veszhessek, a' hogy Kuchullin! Őtet mint a' köntös vette-körül a' dicsőség, 's nevének ragyogása nagy.” Oh vonjátok-ki sebemből a' nyilat! oh tégyetek engem ama' fa alá, hogy feleim lássanak-meg atyáimnak fegyverekben!

'S elesett Szemónak hatalmas magzatja? mondá Karil, 's mélyen fohászkodott. Szomorúk Túrának falai, Dunszkaichban bánat lakik. Egyedül van ifjuságod' nője, egyedül van fija szerelmednek! El fog jőni a' Szorglán' leányához, 's kérdeni fogja, miért sír olly keservvel. A' falra fogja emelni szemét, 's nézni kardját nemzőjének. Kérdeni fogja: „Kié e' kard?” 's anyjának lelke gyászolni fog.

Ki az amott mint a' rengetegek' szarvasa szaladásának zörgéseiben? Vadon pillonganak szemei, 's keresik a' nem lelt barátot. O Kónál, fija Kolgárnak, hol valál te midőn az erős elesett? Tongormnak vizei tartottak e fogva? a' dél' fuvalmai töltötték e el vitorláidat? Az erősek elhulltak a' kard' viadalában, 's te távol valál tőlök. Oh ne beszéllje ezt senki Szelmában, ne senki az erdős Morva' térein! Bús lenne értte Fion-ghal, 's a' hegyormok' gyermekei keseregnének.

Légónak sötét hajjai mellett emelték-fel a' hatalmas' sírját. Luáth nem fekszik messze tőle. Az eldőltnek zengtek a' Bárdok' énekei:

⁵⁸ felekre [ld. *Nyomatási botlások*, VII. kötet]

„Idv a’ te lelkednek, Szemo’ fija! te hatalmas valál a’ viadalban. Erőd hasonló vala a’ folyók’ erejéhez, gyorsaságod mint a’ keselyűk’ szárnyai. Rettenetes volt ösvényed a’ csatában, ’s kardod után halál lépdelt. Idv a’ te lelkednek, Szemó’ fija, szekérintézője Dunszkaichnak!”

„Te nem estél-el bajnokok’ kardja által, az erősnek dárdája nem itta véredet. Szélben jöve messzéről a’ nyíl, mint a’ halál’ fülánkja. Nem tudta azt az erőtlen’ keze, melly a’ ternyő-ívet rántotta. Idv a’ te lelkednek sírodban, fejedelme a’ ködszigetnek!”

„Eltűntek Temorán az erősek, ’s Kormáknak terme üres. A’ király búsan tölti ifjuságát; nem látja visszatértedet. Elnémult pajzsodnak csöngése; ellenségei körösded felgyölöngenek. Nyugalmad legyen csendes a’ sírben, te harczok’ intézője Érinben!”

„Braghéla nem reményli érkeztedet, nem látja vitorláidat a’ tenger’ habjai közt. Nem lépdél a’ vizek’ szélén, nem hallgatja, ha dallnak e a’ hajózók. A’ csigák’ termében ül, ’s nézi a’ hatalmas’ fegyverét, kit a’ halál’ karja megragadott. O leánya a’ szekerző Szorglánnak! áldott legyen lelked az halálban, te királya az árnyas Turának!

D A R T H Ú L A.

—

FOGLALAT.

Uznóth Éthai fejedelemnek, Zlisszamától, a' Szemó' leányától 's Kuchullinnak testvérétől, három fiai lettenek. Ezek áltmentek Érinbe, hogy ott Kuchullin alatt magokat fegyverben gyakorolják. Kikelvén Ullinban, megérték hogy bátyjok elesett, 's Náthosz, noha még ifjú, általvé a' sereg' vezérlését, 's Kairbárt sok csatákban megverte. Kairbár gyilkosúl megölte Kormákot, 's a' sereg elállá Náthosztól. Ez tehát Ullinba ment, hogy onnan honjába térjen. Itt Darthúla, Kollának leánya, megszerette őtet, 's együtt ment vele. A' szelek a' hajót a' Túrai révbe verék, melyet Kairbár, ki ége Darthuláért, olly szorosan körülfoga, hogy belőle kievezni lehetetlen volt. A' három testvér vitézül harczolt, de szerencsétlenül. Darthúla is a' csatába ment, 's a' szeretet' ifju' holt testén hal-meg.

Szép vagy te, leánya az égnek, arczodnak hallgatása kedves! Kies alakban ballagsz-elő. Kék lépteidet keletben csillagok' villogása kíséri. Feltünteden örvendenek a' felhők, o hold, ragyogtatva homályos oldalait. Ki hasonló tehozzád az egen, o lyánya a' hallgató éjnek. Előttesd megszégyenülnek a' csillagok, 's elfordítják zölden-ragyogó szemeiket. Hova térsz-el ösvényedről, mikor arczodon nő az árny? Vagnak e néked termeid, mint Ossziánnak? Te bánat' homályában lakol e? Testvéreid lehulltanak az égről? A' kik teveled együtt játszottanak az egen, nincsenek e már? Úgy van, szép ragyogvány, ők elestenek, 's te gyakorta térsz-el sírhalmaidhoz⁵⁹. De lészen egy éj, hogy te is elhullasz, 's elhagyod az egen kék ösvényedet. Akkor felemelik fejeiket a' csillagok, 's a' kik előttesd pirultanak, örvendeni fognak. Most tégedet még fény ölel-körül; pillants-alá légi kapuidből, o szép hold. Szél, told-el a' fellegeket, hogy, az ég' leánya lenézzen, hogy ragyogjanak a' csalitos ormok, 's a' tenger elcsillapodva hányo-gassa hullámjait.

Náthósz a' síkon jár, és Althósz, az ifjuság' fénysugárai. Őket közelre követi testvérek Ardán. Lépdelnek futásoknak homályában; Uznóthnak fiai az éjszakában lépdelnek Kairbárnak dühe előtt. De ki dereng bánatjában mellett? Az éj elfedte az ő szépségét. A' tenger' szelében sóhajt haja⁶⁰, köntöse setét redőkben foly-széllyel. Hasonló ő a' lég' nyájas Szellemében az árnyas ködnek közepette. Ki volna ha nem Darthúla, elsője⁶¹ az Érin' leányainak? Futott Kairbárnak szerelme előtt a' kékpaiszú Nathósszal. Téged megcsalának a' szelek, o Darthúla, 's elvonták Éthát vitorláid elől. Náthósz, ezek nem a' te halmaid, ez nem a' te tengered' tajtékzása! Kairbárnak közel vagnak palotáji; az ellenség' vára magasra nyujtja-fel itt fejét. Zölden tolja fejét Ullin a' tengerbe, 's a' hajót Túrának öble fogja-bé. Hol valátok déli szelek, midőn kedveseim megtévedtenek? A' síkon nyargalóztatok, 's üztétek a' bogács' szakálát. Oh zúgtatok volna bár a' Náthósz' vitorlájiban, míg az Éthai hegyek felköltének, míg fellegeikbe nyultanak, 's láthatták volna visszatérő Vezérjeket. Sokáig valál oda, o Náthósz; elmúlt visszatérted' napja.

De téged szépnek lele az idegen hon, te szép valál Darthulának szemeiben. Arczod olyan vala mint a' korány' fénye, hajad mint a' holló' szárnyai. Lelked nemes és szelíd, mint a' lenyugovó nap; szavaid mint a' sás' suhogása, mint Lórának hömpölygései. De ha a' tusák' moraja költ-fel, akkor fergetegnek tengere valál. Rettenetes vala fegyverednek csattogása; futásod' zöngése előtt tüntek a' hadak. Illyen valál te midőn tégedet meglátott Darthúla mohos tornyának fokairól, Szelamának magas tornyáról, hol az ő nemzőji lakoztanak.

Szép vagy te, o idegen, monda ő, 's reszketve költ-fel szíve; szép vagy te a' küzdés között, barátja a' megölt Kormáknak. Mit tolakszol te elő a' te erődben, pirosuló orcáknak ifja? Kevés kezeid vannak neked, hogy megvívj a' komor Kairbárral. Oh volnék bár szabad az ő szerelmétől, hogy örvendezhetném előttesd, o Náthósz! Idv, idv az Éthai kőszálaknak! ők látják vadászatjának lépteit; látják fejér keblét, midőn fekete haját lebegtetik a' szellők.

⁵⁹ sírhalmaidhoz

⁶⁰ haza [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

⁶¹ elsője [ld. *Nyomtatási botlások*, VII. kötet]

Ezek valának a' te szavaid, o Darthúla, Szelamának mohos tornyain. De tégedet most éj környel; a' szelek megcsalák vitorláidat. Megcsalták vitorláidat, o Darthúla! Visítva szól üvöltő szózatjok. Némulj-meg egy kisség, éjszának szele; engedd hallanom a' szép leány' szavát. A' te szavad kies, o Darthúla, az üvöltő vihar között.

DARTHÚLA. Ezek Náthósznak kőszálai e? az ő folyamjainak harsogása é ez? Uznóthnak éji termeiből pislog e ama' fény. Köd szállong az egész tájon; távol van a' fény, és erőtelen. De a' Darthúla' lelkében egyedül Náthósz a' fény. Fija a' nemes Uznóthnak miért e' fuldokló' sohajtás? Mi idegenek' földén vagyunk e bajnokja a' palotás Éthának?

NÁTHÓSZ. Ezek nem az Étha' kőszálai, ez nem az ő folyamjainak harsogása. Nem csillog itt fény az Éthai hajlékokból; azok innen távol vannak! Mi idegen földön vagyunk, a' szekerező Kairbár' honjában. Minket megcsaltanak a' szelek, o Darthúla; itt Ullin emelint ormaid. Te Althósz, menj éjszak felé; te Árdán járj a' tenger' szélén, hogy az ellenség a' sötétben ránk ne jöjön, 's elenyésszen reményünk meglátni Éthát. Én ama' mohos bástyára mégyek, kikémleni ki lakozik ama' világnál. Nyúgodj te itt, o Darthúla; nyúgodj békében, nyájas fény. Náthósznak kardja véd téged, mely hasonló az ég' villámjaihoz.

'S ment. A' leány magában maradt; hallotta a' habok' torlását. Nagy köny áll az ő szemében. Náthósznak térte felé szögzi tekintetét. Minden fuvalomra reng lelke. Fülel lábainak dobogásai után, 's lábainak dobogását nem hallja.

DARTHÚLA. Hol vagy te, fija az én szerelmemnek? Itt engem a' vész' ordítása környell. A' felhős éj olly igen bús, 's Náthósz hozzám vissza nem tér. Mi késlel, fejedlme Éthának? Reá ötlele e a' fejdelem az ellenségre az éjben? Visszatért; de arcza bús vala. Láta az elesett Kormákot. Ezek Turának falai voltak. Kuchullinnak rémlleke fenn járt benne. Mélyen sóhajgatott-fel mellyéből, 's szemeinek félig elaludt tüze rettenetes volt. Ködszobor vala dárdája, 's a' csillagok homályosan pillogtak-keresztül árnyalakján. Szava mint a' szél, melly öblösen fú-keresztül az üregeken. Szeme hasonló egy távol fényhez, 's bánatnak ígéjit szóllá. Náthósznak lelke bánatos vala, mint a' nap a' ködök' reggelein, ha arcza nedves és zavart.

Miért illy búsán, Vezére Éthának? mondá Kollának kellemes leánya. Te fénynek folyamja vagy a' Darthúla' szemeiben. Az ő öröme Náthósz. Ki barátom nekem Náthószon kívül? Atyám, bátyám elstenek; Szelamában hallgatás lakik, 's honomnak kék folyamjai körül bánat lebeg. Barátim Kormákért estenek-el; az erőseket az Érin' harcrai ölték-meg. Oh halld, Uznóthnak nemzettje, halld, oh Náthósz, bánatom' okát.

Est szürküle a' természet; a' szem előtt enyész a' folyamok' kékje; tévedezve zúzá a' szél a' Szélamai tetők' bérczét. Üléssem egy fának alatta volt, közel őseimnek falaikhoz. Lelkem előtt elméne Truthil, testvére a' leghűbb szeretetnek, ő, a' ki távol vala tőlem a' szekerező Kairbár' hadai közt. Dárdájára támaszkodva íme jön ősz fűrtjeiben Kolla. Süllyedt képe bús, lelkében aggalom lakik. Oldalán kardja a' hősnek, kezében atyájinak sisakja. Dagadt a' küzdés' óhajtása keblében; elrejtteni igyekezett könyűjét.

Darthúla, leányom, úgy mond, Kollának törzsén te vagy az utolsó. Truthil eldölt a' tusában; Szelamának fejedlme nem él. Kairbár közelít sergével Szelamának tornyos falaihoz. Kolla ki akar kelni dölýfének, 's bosszút áll fija' holtáért. Hol lelek én néked menedéket, o Darthúla, a' barna hajjal? Te nyájas vagy, mint a' nap' fénye, 's barátid elhullottanak.

'S eldölt ő, a' csaták' fija? kérdém fojtó sóhajtozással. Truthilnak nemes lelke megszűnt e ragyogni a' dicsőség' mezejében? Ez ív nekem ótalom, Kolla; én tanultam lőni a' vadat. Kairbár nem olyan e mint a' rengetegek' szarvasa?

Öröm derült az öreg' arczán, 's szemeiből könnyár fakadozott, 's Kollának ajka rebegett. Ősz szakála fellebbent a szélben. Te, úgy mond, testvére vagy Truthilnak, lelked az ő tüzeben ég. Vedd, Darthúla, e' dárdát, vedd ez ércz paizst, és e' csillogó sisakot, zsákmányait ifju napjaimnak. Ha Szelamán ragyogni fog a' korány' sugára, elébe megyünk a' szekező Kairbárnak. Tarts mindég közel a' Kolla' karjához, vonulj mindég pajzsának árnya alá. Egykor téged védhetett atyád; most reszket öregségében karja. Kezének ereje oda van, 's lelkét bánat marczonglja.

Aggásban tölténk az éjt. A' reg' fénye felkele. Én a' tusának fegyverében ragyogtam, 's előttem az ősz bajnok hágdosa. Szelamának férjfiái özvegyültek csengő pajzsa mellé. Kevesen voltak a' harczolók a' csatának mezején, 's hajaik mind fejérek. Az ifjak Truthillal hulltanak-el a' szekező Kormák' csatájában.

Társai ifjuságomnak, úgy monda a' fejedelem, ti engem így nem láttatok. Így én nem léptem viadalra, midőn kardom alatt a' nagy Kenfáda elesett. De titeket is bú nyommaszt. Előjön az évek' homálya mint a' puszták' ködje. Pajzsomat elnyűtte az idő; kardom fenn függ a' maga helyén. Ígyen szállék vala lelkemhez: Csendes légyen a' te estvélyed, kimultod egy elhaló fénysugár. Visszatért reám a' fergeteg, 's lehajt mint a' megvénhedett tölgyet. Ágazatim öszvetördelöztek Szelamán, gyökereim rengenek. Hol vagy te, én szekező Truthilem, elhullott harczolóiddal? Te hallgatsz 's eltűnsz a' viharban! Atyádnak lelke keserg értted! De tovább nem fogok kesergeni. Kairbár vagy Kolla ledől. Érzem, visszatér karom' erője. Szívem a' csata' zörgésére szökdel.

Kolla bajnok kirántá kardját, villogtak az élek harczolójinak markaikban. A' víz' szélén vala menések, 's ősz hajaik úsztak a' szélben.

Kairbár a' csiga' örömei közt ül Lénának hallgató síkján. Látá közelíteni a' bajnokokat, 's jelt ada Vezéreinek. Mit beszélljem én Náthósznak, mint költ-fel a' csaták' moraja? Én téged ezreidnek közepette láttalak. Olyan valál közöttök, mint a' menny' villámja; szépen lángol fénye, de rettenetes, 's szikrázó csapása népeket ront. Kolla emlékezett ifjusága' csatájáról, 's dárdáját előragadá. De íme sipít egy nyíl, 's áltlikasztja oldalát. A' bajnok ledől pengő pajzsára. Lelkem eltompúla rettentében. Felébe tartám a' hősnek vértemet, de kelő keblem kitetszett. Kairbár előjőve dárdájával, 's meglátta a' Szelamai leányt. Öröm szökele barna képébe, 's keze elejté a' felrántott dárdát. Megását a' sírt Kollának, 's engem, a' sírót, Szelamába vitt. Szerelemnek szavait mondá nekem, de szívem szomorú vala. Láttam őseimnek pajzsait, 's a' szekező Truthil' hadipallosát; láttam a' megholtak' vértjeiket, 's könyek áztaták orczáimat.

'S te akkor érkezel-meg, o Náthósz, 's a' komor Kairbár megszaladt, mint a' hogy a' puszták' szele szalad-meg a' reggel' sugára elől. Vitézei nem voltak közel hozzá; 's aczélodnak karja gyöngé volt.

Miért illy bán, Étha' fejedelme? mondá Kollának szép leánya.

Én, felele Náthósz, ifjuságom olta vívtam csatákban. Karom még nem emelheté a' dárdát, midőn a' veszély jöve. Lelkem ragyog ellenébe a' harcznak, hasonló a' szűk zöld völgyhez, mellybe a' nap kiönti sugárait, minekelőtte szép fejét vészbe rejt; bús örömet érez a' vándor, 's lassan látja közelíteni a' homályt. Lelkem lángola a' veszélyben míg

még láttam a' Szelami leányt, míg tégedet láttalak hasonlót a' csillaghoz, mely éjjel fényt lövell az halomra. Lassan fergeteg közelít, 's el akarja fogni a' szép fényt.

Idegenek' honjában vagyunk! bennünket megcsalának a' szelek, Darthúla! Feleink' ereje nincs közel, nincsenek közel az Éthai tetők. Hol lelek én neked békét, leánya a' hatalmas Kollának? Náthósznak testvérei vitézek, 's saját kardja sokat villogott csatákban; de mik az Uznóth' gyermekei Kairbárnak rettentő serge ellen? Oh, ha a' szelek ide fútták volna vitorláidat, Oskár, feje a' fejdelmeknek! Te megígérted, hogy segíteni fogod a' megölt Kormák' feleit. Úgy markom erős volna, mint a' halál' lángoló villámjai. Kairbár remegne palotájában, 's a' szép Darthulát béke környellené. De miért csüggedsz-meg, lelkem? Uznóthnak fiai győzhetnek.

'S győzni fognak, o Náthósz, mondá a' leány, visszatérő bátorságában. Darthulának szemei soha nem fogják látni a' komor Kairbár' palotáját. Add nekem ez ércz fegyvert, mely éjjeli tüzekben villog. Látom őket fekete hajójikon; Darthúla meg fog vívni velek. Szelleme a' nagy Kollának, téged látlak e ama' felhőn? Ki az a' bús ismeretlen melletted? Truthíl e, a' szekérnek intézője? Annak lakját lássam e én, a' ki Szelamának fejdelmait megölte? Nem, nem, szerelmemnek Lelkei; Darthúla látni nem akarja, nem fogja.

Náthósznak arczán öröm terjede-el, midőn a' leány' szavait hallá.

NÁTHÓSZ⁶². Szelamának leánya, te nekem szívembe ragyogsz. Most jer a' te ezreiddel, Kairbár, Náthósznak ereje megtért. Soha nem fogod te hallani, megaggott Uznóth, hogy fiad megszaladt. Emlékezem mit mondál Éthán nekem, midőn vitorláimat szélnek eresztém, midőn vitorláimat Érin felé fordítottam, Túrának mohos kőfalaihoz. Náthósz, mondád, te Kuchullint mégy látni, a' pajzsok' királyát, a' bajnokok' fejedelmét, ki soha nem futott a' veszély előtt. Ne hagyd gyöngének lenni karjaidat, ne szálljameg lelkedet soha a' megszaladás! hogy Szemónak fija ezt ne mondhasa: Gyáva az Éthai nem! Szava elhathatna az Uznóth' füléhez, 's lelkét elszomoríthatná. Köny csorgott-le orczáján, 's nekem adá e' villángzó kardot.

Elértem a' Túrai révbe, de Túrának csornokjaiban hallgatás uralkodott. Körösded tekinték, 's nem leltem eggyet is, a' ki nekem Szemónak fija felől hírt adhatna. Elmentem a' csigák' palotájába, hol az atyák' fegyverei függtének; de eltűntek a' fegyverek, 's a' vén Lámhor könyűkben űle.

Honnan e' fegyverzördület? kérdé Lámhor, 's felkele. Rég olta távol vagyon Túrának bús falaitól a' dárdák' villogása. Ti a' tenger' habjai felől jötök e, vagy Temorának gyászoló palotájától? Mi, felelénk, a' tengeren jövünk Uznóthnak magasra-felnyult tornyaiból. Mi Zlisszamáának gyermekei vagyunk, a' szekérintező Szemó' leányaé. Mondd-el, fija a' hallgató csornoknak, hogy a' Túrai fejedelem? De mit kérde ezt Náthósz, látván könyűidet? Mint hulltak-el az erősek, magányos Túrának fija?

Nem a' szerént, felele Lámhor, mint az éjnek hulló csillaga, mely végig-lángol a' homályon 's eltűn. Ollyan vala ő mint a' tűzképzet, mely távol tartományok felett függ; halál kíséri veres futását, 's jele a' vért-omlasztó hadnak. Búsak a' Légó' vízszélei, bús a' pusztító Lára' bőgése. Ott hulla-el a' hatalmas bajnok, te fija a' nagy Uznóthnak.

Tehát a' csatának közepette hullott-el! kiáltám előre-tört fohászkodással. Karja erős volt a' viadalokban; feketén lebegett kardja körül a' halál.

⁶² NÁTHÓSZ

Közelíténk Légónak bús széleihez, 's reá-találtunk magasán-költ sírjére. Hadakozó társai ott feküsznek, ott édesdalu Bárdjai. Három nap keseregtük a' bajnokot, a' negyedikén Kathbádnak paizsát megcsapkodánk. Örülve gyültek-öszve körültem a' bajnokok, 's rázták fent-hegyü dárdájikat.

Korláth közel vala hadaival, a' szekerező Kairbár' barátja.

Nekik estünk mint egy éji özön, 's hőseik elhulltanak. Midőn a' nép felébredt a' völgyben, megláták véreket a' reggelnek világánál. Mint a' köd-gömbelyeg, úgy torlódánk Kormáknak zengő palotájához. Felrántánk a' csillámló kardokat, hogy az Arthó' gyermekét védjük, 's Temorának hajlékai üresek voltak. A' kised Kormák elesett, Érinnek királya nem vala többé.

Ullinnak fíjait gyász borította-el. Búsan vonúltak-vissza, hasonlók a' homályos felleghez, melly a' földet, sokáig esővel ijesztgeté, 's a' hegyek megett elhúzódik. Uznóthnak gyermekei bánattal elborítva tértek Túrának harsogó révéhez. Elmentünk Szelama mellett. Kairbár kitért előttünk, mint a' Lánó' ködje, melyet maga előtt tol a' fergeteg.

Akkor láttalak téged, Darthúla. Hasonló valál te a' nap' sugárához Éthán. Szép, mondám, itt ez a' sugár! 's mellyem' sohajtások dagaszták. Előjővél, Darthúla, a' te szépednek Éthának bús fejedelméhez. Megcsaltanak bennünket a' szelek, leánya Kollának, 's közel az ellenség!

Közel van, o Náthósznak fergeteg erője; hallám a' fegyvercsörgést a' parton, láttam az Érin lobogó' homályos csikjait. Ismérhetőleg hallatszék-ki minden más kiáltás közül a' Kairbár' szava, hasonló a' Kromla' omló folyamja' ordításához. Látta ő a' tengeren hajónkat, míg az éj leszállt homályában. Népe a' Lénai térre vigyáz-fel, 's ezer kardokat rántogat.

Rántson bár tízezeret! mondá Náthósz bosszús hahotával! a' szekerező Uznóth' gyermekei a' veszély előtt rettegni nem fognak. Miért hánykodál te tajtékidnak teljében Érinnek ordítva-bőgő tengere? légnék üvöltöző viharai, miért száguldozátok ti fekete szárnyaitokon? Azt hívétek e, viharok, hogy ti itt tarthatjátok Náthósz? Nem, nem, éjnek gyermekei! őt csak saját lelke tartóztatja. Álhósz, hozzd-elő nekem atyáink' fegyverét; látod mint villog a' csillagok' ragyogásában. Hozzad-elő Szemónak hadakozó dárdáját, ott áll az, a' fekete-orru hajón.

Álhósz ment, 's hozta a' fegyvert, 's Náthósz belé rejté izmos deli tetemeit. Szép vala a' fejedelem' menése, 's szemének öröme rettentő volt. Nézte közelíteni Kairbárt. A' szél végig-zúgá hajait. Szótlan áll mellette Darthúla. Tekintete a' fejedelmen függött. Küzdött elrejtetni a' mellyfeszítő sóhajtást. Két köny csordúla-ki némán szeméből.

Álhósz, én ama' szirtben egy üreget látok, mondá a' fejedelem; menj, vidd oda Darthúlát. Hagyjad erősnek lenni védő karodat. Mi, Árdán, szembe kelünk az ellennel. Hívjad viadalra a' fekete Kairbárt. Oh, bár jőjön fegyverének csöngésében! Csak te menekhessél-meg a' veszélytől, Darthúla! Ne fordítsd a' Náthósz' eldöltére szemedet! Rántasd-fel a' vitorlákat, o Álhósz, a' hon' zengő erdejé felé. Beszéld-el Étha' királyának, hogy fija fénnel dőle-el, hogy kardom nem rettegé a' csatát; beszéld-el néki, a' hősnek, hogy én ezerek között estem-el, 's bánatjának örömét hagyjad igen nagyra lenni.

Kollának leánya, hívjad-elő a' leányokat Éthának zengő hajlékához. Hagyjad kelni az ő énekeiket Náthoszáért, midőn előjön az árnyas ősz. Bár az ő magasztalását a' Kónai szózat zengené! úgy lelkem örvendezve sikoltozna a' hegy' szeleinek üvöltéseik között.

OSSZIÁN⁶³. Magasztalni fog, oh magasztalni fog téged az én szózatom, fejedelme az erdős Éthának! Miért nem voltam én Éthán midőn a' harc' ordítása felkölt! úgy Ossziánnak kardja védett volna tégedet, vagy maga is elhullott volna a' téren.

Szelmán ültük azt az éjet a' nagyerejű csigák körül. A' szél tépdelte az agg tölgyeket, a' hegy' lelke ordítva fűtt. Egy szellő végig-méne a' palotán, 's gyöngén érinté-meg lantomat. A' hang mély volt és szomoru, mint a' síroknak éneke. Azt legelőbb Fion-ghal hallá-meg, 's mellyének torlott fohászkodásai dagadtanak.

Bajnokjaim közzül elhullott egy némelly, monda Morvának királya. Hallom a' hárfán az halál' hangját. Osszián, verd a' zengő idegeket, hogy ébredessen a' bánat, 's az elhalóknak lelkeik örvendve szálljanak Morvának erdős ormaira.

Vertem a' hárfát a' király előtt; a' hang mély volt és szomoru.

„Hajoljatok-alá felhőitekről, Lelkei az atyáknak! hajoljatok-alá! rejtsetek-el menés-teknek rettentő ijedelmeit. Fogadjatok-el az elhulló Vezért, jöjön távol vidékekről, jöjön a' hanykodó tengerről. Legyen közel ködöltözete és a' felhőből-képzelt dárda. Függeszettek oldalára hösszablyájaként egy félig eloltott tűzalakot, 's arczát hagyjátok kíváncsnak, hogy felei örvendjenek, midőn árnya nekik megjelen. Hajoljatok-alá felhőitekről, Lelkei az atyáknak!”

Ez vala az én énekem Szelmán a' szelídzengésű koboz mellett. De Náthosz az Érin parton áll vala, környölölve az éj' homályától. Megérté az ellenség' szavát a' harsogó habok zajai' közt. Csenddel hallá az ellenség' szavát, 's dárdáján nyugodott.

Ragyogásaiban megjelent a' reggel, 's Érinnek harczolóji előjövének, hasonlóak a' czirmos kőszalakhoz, körülölve csalitjaiktól. Elszéllyedtenek a' parton, 's Kairbár megállá közepettek. Bosszúsan nevetett ő, midőn meglátá az ellent.

Néki Náthosz rohant a' maga erejében, de Darthúla hátra nem maradt. Együtt jöve ő, 's felrántá a' villángzó dárdát. 'S kik azok ott a' magok fegyvereikben, dagadó kevély-ségével az ifjuságnak? Azok az Uznóth' gyermekei, Althosz, és a' barnahaju Árdán.

Jer, monda Náthosz, jer, fejedelme a' ragyogó Temorának, küzdjünk-meg itt a' víz-szélen Szelamának fejrkeblű leánya miatt. Náthoszt nem fogják-körül harczolóji, ők távol vannak túl a' tengeren. Miért hozod te ezreidet ellenére Étha' Vezérének? Te futottál előtte a' csatában midőn az ő dárdája körül harczolóji elszéllyedtenek.

KAIRBÁR. Büszke szív' fíja, 's az Érin király teveled küzdjön-meg? A' te atyáid nem voltak híresek, nem eredtek ők fejedelmek' neméből. Függnek e az ő termeikben ellenségnek fegyverei? függenek e ott elmúlt időknek pajzsai? Kairbár, kit Temora fél, nem küzd-meg pula emberekkel.

Köny csordúla-ki a' szekező Náthosz' szeméből, 's öccseire tekintett. Egyszerre röpültek a' dárdák, 's három vitéz elterült. Azután fenn villogott kardok' tüze. Az Érin sereg hátrál, mint a' fekete felleg' prémjei mennek a' szél' fuvalma előtt. Ekkor Kairbár kiálta népének, 's ők feszítik íjaikat. Ezer nyíl röpült, 's az Uznóth' gyermekei elhulltanak. Úgy hulltanak-el ők mint három fiatal tölgy, melly a' halmon együtt áll

⁶³ OSSZIÁN

vala. Az útas látta a' szép fákat, csudálkozva gyönyörködött ékes növényeken, A' puszták' szele éjjel jött nekik, 's ledőjté zöld fejeiket. Reggel előjön az útas, 's ők aszva vannak, 's a' halom puszta.

Darthúla néma bánatban állott, 's látta elesni kedveseit. Szemében nem remeg semmi könny, tekintete vad bánattal tel, arcza halavánnyá lesz. Rebegő ajka tördelt szókat ejt. Sötét haja szállong a' szélben.

'S az ádáz Kairbár közelít felé. 'S hol, hol most kedvesed, a' szekerkő Vezére Éthának? Láttad e az Uznóth' csornokját? láttad e Fion-ghalnak barna halmait? Kardom feldulta volna Morvát, ha tégedet a' szél itt nem tartóztatott volna. Fion-ghal maga is el fogott volna esni, 's Szelmán bánat lakoznék.

Darthulának karjáról lesíklott a' paizs. Hómellye kilátszott, de véresen látszott-ki. Nyil vala oldalában. Mint egy hógomoly esik-alá a' hegyekről, úgy hulla-le Náthoszára. Haja elborítja a' kedves' arczát, vérek eggyüvé csorog.

„Kollának leánya, te porba hullál! Hallgatnak a' Szelamai kék folyók. Truthilnak nemzete elaludt. Mikor kelsz-elő ismét a' te szépedben, te legelsője Érin' leányainak? Hosszú a' te altod a' sírben, 's reged igen távol vagy. A' nap nem jó ágyadhoz, 's nem mondja: „Kelj-fel, Dart húla, Elsője a' leányoknak, ébredj-fel! Lebdes oda-kin a' tavasz' szellője; a' virágok rengetik fejeiket a' halmok' zöldellő tetőjén, az erdők új lombbal ragyognak.” El innen, o nap, Dart húla szunnyad. Nem jön ő elő a' maga szépjében, nem lépdél ő ismét bájló kelleminék lépteiben.”

Igy zenge száz Bárdnak dala a' midőn Dart hulának sírját megrakák. Én azután ravatalán dallám dalomat, midőn Morvának királya a' zöld Érinbe jöve, megvívni a' szekerkő Kairbárral.

KALTHON és KOLVÁLA.

FOGLALAT.

Dunthalmó, Althentai fejedelem, megtámadja a' vendégleni-szerető Klúthai fejedelmet Ráthmort, magát megöli, két fíjait pedig, Kolmárt és Kalthont, magával elviszi, 's nem bízván hozzájuk, midőn már felnevekedtek, egygy üregben fogva tartja. Kolvála, Dunthalmónak leánya, Kálthonnal megszökött, 's Fion-ghalnak segédéhez folyamodtak Kolmárnak megszabadítása miatt. A' király Ossziánt küldi-ki. – Dunthalmó Kolmárt ezeknek látokra öli-meg, 's Kalthont, kit elfoga, hasonlóképen megölni szándékozik. Osszián megmenti, 's a' vértbe-öltözött Kolvalának adja.

Tiszta hangon zeng az erőseknek a' te dalod, magányos üreg' lakója. Mint⁶⁴ a' hegy' csörgete, a' szerént harsog az énhozzám a' napragyogta szűk völgybe. Te, ki távol idegenből jövel, lelkem ébredesz hajlékomban. Mint a' múlt idők' napjaiban, úgy nyújtom ki a' már gyöngye kezét a' dárda után, 's elfojtom mellyem' fohászkodásait. Tetszik e figyelned Ossziánnak ifjúkori tetteire? Lelkem a' bajnokkorban lebeg; visszatér hozzáam az öröm' sugára. Így kél előttünk a' nap, midőn ragyogva ballag enyészten, ha megjárta a' fellegeket. Feltűnnek a' ködbe-borult hegyormok, a' kék folyam vígad a' völgyben; gyámbotján csösszen-elő az aggott Osszián, 's ősz hajai fénylenek a' sisak alatt.

Lakosa a' magányos üregnek, látod e te Ossziánnak termében a' hadak' vérfoltokkal jegyes pajzsát? Eltűnt annak csillogása, 's domborát rozsdák feketítik. Azt egykor Dunthalmó viselte, a' folyamoss Teutha' fejedelme, míg Ossziánnak kardja alatt elterült. Figyelj, magányos üreg' lakója, más éveknek tetteire.

Ráthmor bajnok Klútha felett uralkodott. Az ő házat erőtlen szegények védték. Soha sem tette-be ő annak kapuját, 's áldomásai mindenkor készen voltak. Eljöttek a' külföld' fiai, 's áldották a' csigák' fejedelmét. A' Bárdok' dala zengett; szelíd hangon szóltak a' hárfák; öröm deríté-fel a' bánatos arcokat.

Dunthalmó, a' negédes bajnok, Ráthmora jön hadaival. A' Klúthai fejedelem meggyőzte a' kajánt. Dunthalmónak felserkent dühe, éjjel tére-vissza harcolójával, 's Ráthmor kard által esett-el. A' dalok' termében esett-el, hol olly gyakran nyújtá az idegennek áldomásait, környülzengve az énektől.

Kolmár és Kalthon, Ráthmor bajnoknak fiai, még ifjak voltak. Vígán 's aggodalmak nélkül jöttek ők atyjoknak házához. Vérben láták az öreget, 's könyűk rohantanak szemeikből. Dunthalmónak lelke elolvadt meglátván a' híretlen gyermekeket. Alenthán, a' fergetegek' várában, nőttenek-fel ők, feszítették íjaikat, 's együtt mentenek-el vele csatájiba.

Meglátták ősi lakjoknak romját, 's a' zöld tövisbokrot a' palotában, 's titkon csorogtak könnyeik, 's arcaikon bánat üle. Dunthalmó megsejté bánatjokat, 's komor lelkében halál' gondolatja támada-fel. Egy szirtüregbe zárta őket a' Teutha' harsogása mellett. Soha nem hatott ide sugáraival a' nap, nem oda az égnek holdja. A' deli ifjak' lakása éj volt, éj fáklák és világ nélkül. Várták a' titkos halált.

Elrejtve sírángozott a' fejedelem' leánya, Kolvála a' lassan-görgő szemekkel. Lopva pillongott ő Kálthon után. Az ifju deli alakja eltölté lelkét. Nagy aggodásban volt a' bajnok miatt. De mit tehetne Kolvála? Karja nem bír dárdát, oldalán soha nem függé kard; soha sem dagadt szép keble pánczél alatt; szeme nem rettenté a' harcolókat. – Tántorgva hordák lépteit, szeme vadon pillongott könnyein keresztül, 's a' szép leány el van veszve fájalmában. Becsúszott éjjel a' fegyverek' termébe, aczél közzé rejté-el nyájas alakját; egy ifjú hős' aczéljába, ki a' balkány mellett dölt-el viadalában. Így méne most Kálthonhoz az üregbe, 's feloldja szijait.

KOLVÁLA⁶⁵. Fel, fija a' bajnok Ráthmornak! fel, az éj holdatlan, sötét! Fussunk innen a' lantok' Szelmájába; Vezére Klútha' hőseinek! Engem Lamghál nemzett; az ő lakja a'

⁶⁴ Mint

⁶⁵ KOLVÁLA

te atyádnak vára volt. Megértettem hogy te éjszakában epedsz, 's lelkem felserkent. Fel, fija a' bajnok Ráthmornak! fel, az éj holdatlan, sötét!

KALTHON. Égnek szózatja, te felhőből szállsz Kalthonhoz. Álmaimhoz gyakorta bocsátkoznak-alá őseimnek Lelkeik a' miolta előttem eltűnt a' nap, 's homály fogott itten körül. Vagy valóan Lamghálnak fija vagy e, a' fejedelemnek, kit én sok ízben láttam Klúthán? De én menjek e Szelmába, Kolmárt bánatban hagyván-el? Én a' fergeteges Morvába fussak, 's Kolmár itt sorvadjon az éjben? Nem, én nem futok. Add nekem e' dárdát, fija a' csigák' dala' Lamgháljának; Kalthon védeni fogja bátyját.

KOLVÁLA. A' szekerező Dunthalmót sok ezer harczoló fogja-körül. Mit kezdhetne Kalthon annyiknak dárdájik ellen? Fussunk a' hegytetők' királyához, 's ő előjön sergeinek viadalában. Az ő karjai mindég nyitva vannak azoknak, a' kiket az erő lesujtott. Fel, fel; fija Ráthmornak; az éj' árnyai hasztalan' fognak elfutni. Fel! meglátják a' nap' fényében lépteidet, 's te ifju korodban véssz-el!

Sóhajtva kele-fel az ifju hős, 's folytak könnyvei Komárért. Elére a' fergeteges Szelmába, nem ismervén a' leány' szépjét. Sisak rejté-el ennek hajait, 's a' szép mely elrejtve költ az aczél alatt.

Fion-ghal vadászatjából tére-meg, 's látta a' két deli idegent azonként állani csigapalotájában mint az ég' fényének két ékes sugarát. Hallván a' Klúthai veszély' hírét, haragban lángoltak szemei. Ezer hős kele-fel aczéljában, 's kívánta Theuta ellen a' harczot. Én a' tetőkről jöttem dárdámmal, 's keblem magasán emelkedék örömében. A' király hozzám szállala-meg Vezérjeinek rendében.

Erőm' sugára, mond' a' király, fija Fion-ghalnak, vedd te az én dárdámat. Menj a' tetőkről-omló Teuthához, 's szabadítsd-ki a' szekerező Kolmárt. Lebegjen előre híred, mint az estvély' kedves szellője, melly a' völgyekben fuvall; hogy lelkem titkon emelkedjék gyermekem felett, ki Morvának fényét öregbíti. Osszián, légy fergeteg a' tusa' mezején; de légy szelíd, ha az ellen negéd nélkül áll-meg előtted. Így költ ragyogva az én nevem. Légy mint a' Morvai nép' Vezére. Ha kevély jó paczkázó beszédével a' hárfák' palotájához, lesüllyesztem szememet. Karomat bajra rántom-fel, ha a' bántott erőtlen hozzám folyamodik. Aczéлом azt kész mindég védeni.

Örülve a' király' szaván; előhevém a' csengő fegyvert. Mellettem az erdős Diarán lépdela, és Dargó, dárdák' fejedelmei. A' völgynek háromszáz harczolóji kísérték a' mezőben lépteimet. A' két idegen mellettem jött. Dunthalmó megérté fegyverem' zörgését midőn felé közelíténk. Öszvegyüjté Teuthának erejét. Vitézei a' szerint állottanak a' tetőken, mint a' kőszálak, mellyeket villámok vertenek-széllyel, 's öszvetördelt, megperzselt fák vesznek-körül. El van töltve tőlünk a' folyamok' medre a' csata' romjainak sötétében.

Ordítva harsogott Teutha, a' hatalmas folyam, a' bosszús sereg előtt. „Fel, Bárdok, hamar oda! hívjátok csatára Dunthalmónak harczolójit!” De ő kaczagott komor dőlczegségében. Nagy foltban állt az ő népe a' tetőken, mint az ormok' fellege, midőn oldalát megszakasztja a' vihar, 's mindenfelé hinti a' homályt.

Kolmárt kihozák a' Teutha' szélére, keményen kötözve szijakkal. A' fejedelem búsan lepdelt, 's szemei felpillongtanak, 's keresték feleit. Mi fegyvereinkben állánk. Bőgtek a' Teutha' vizei. Dunthalmó előjőve dárdájával, 's áltlikasztá Kormárnak oldalát. Eldőle ő a' parton vérében, 's mi hallánk mellyének gyakor hörgéseit.

Én előre-szökellém dárdámnak nyelén, 's Kalthon a' folyamba rohant. A' Teuthai ifjúság elhullott sarjaink alatt. Éj szálla-le az erősekre. Dunthalmó a' szirttetőn ült az agg üvöltő erdőben. Magas lángokban lángolt Klathon ellen mellvének haragja. Kalthon bajnok elsüllyedve áll a bánatjában Kálmor miatt, a' ki elesett, a' ki ifju napjaiban esett-el, míg neve még fel nem költ a' tusák között.

Meghagytam Bárdjaimnak, hogy magasztalják a' vitézt, 's Kalthonnak enyhüljön bánatja. Ő egy magas tölgy mellett állott, 's el-ellökte dárdáját a' mohra. Kolválának szemei könyben úsztak, 's elöntötték orcáját. Látta ő hogy vagy atyja fog elesni, vagy a' szeretett Klúthai bajnok.

A' fél éjszaka elmúlt; 's a' földre homály szállott és nyugalom. Alvás fogta-el a' hősek' szemeit, de az ő lelke bánatba volt borulva. Szemei félig-nyitva voltak, fülében zajgott a' Teutha. Halványan, a' maga sebeiben, jött-elő Kolmárnak lelke. Alá-bo-csátkozott a' vár' fejedelméhez, 's ezt mondá néki lassú hangon:

'S a' paizsok' fíja aluszik, pedig bátyja meghala! nem együtt serkenénk e mi fel a' tetőken, midőn az őzeket űztük? Soha sem felejtéd-el te, Kolmárt, o Kalthon, mig őtet a' halál ifju korában elborítá! Lásd, én színetlen fekszem a' mohon. Kelj-fel, Kalthon, a' korány' fényével! Dunthalmó ravaszúl közelít.

'S legottan eltűnt a' szél' zuhogása közt. Kalthon látta a' távozónak léptét, 's siet aczéjja' csengésében. Kolvála felserkent, 's bánatban járta-végig az éjszakát, erőtlen dárdáját maga után húzogatva. Eljutva a' balkány' szirtjéhez, Kalthon meglátja színetlen testvérét. Harag⁶⁶ kél búsult mellvében, 's halál hergi-körül kardját. A' bajnokot körül ömlé az ellenség; megkötöztetett, 's Dunthalmónak adatott kezébe. Taps támada az ormokon, 's az éj' halmai tovább harsogák a' hahotát.

Engem felkölte a' csataj, 's siettem atyáimnak fegyverekben Diaránnal 's Dargóval a' Teutha mellé; 's utánam jőve a' sereg. A' Klúthai fejedelem nem találtatott. Lelkem el-tölt aggódással. Rettegtem hírem' enyészvét, 's lángom' kevélysége felserkent.

Morvának fíjai, mondám, a' mi atyáink nem valának így viadalban. Ők nem aludtak az idegen földön míg ellenjek meg nem buktatott. Erőjök olyan vala mint a' sas, 's hírek Bárdoknak él dalaikban. A' mi korunk el-elsüllyed, 's dicsőségünk tűn mint az árny. Mit mondand a' király Morvában, ha Osszián diadal nélkül tér-vissza a' Teutha mellől? Rántsatok kardokat, erőnek fíjai, 's kövessétek Ossziánt a' csaták' morájába. Ő fény nélkül Szelmába⁶⁷ vissza nem tér.

A' korány' fénye rezeget a' vizeken, 's Kolvála előjön, 's a' Klúthai fejedelmet beszéllé. Háromszor ejté-el karja a' dárdát. Haragom felkölt⁶⁸ az ifjúra, 's gondolatlanul ezt mondám neki:

Erőtlen gyáva kéz' fíja, 's könyűkkel vivják a' viadalt? Nem jut a' kesergő győzéshez, 's sóhajtásban a' harc' lelke nem lakik. Menj a' Kárun' vadait űzni, sétálj a' gyepes Teutha mellett, 's vetkezz-le fegyveredből, félelemnek gyermeke. Forgassa kardodat markában küzdése között a' vitéz.

'S válláról lekaptam a' paizst. Hófehér keble kitűnt, 's szemeit bánatban süllyeszté földre. Szótlan néztem-végig harczolóim' során, 's kezem elejté dárdáját, 's keblem só-

⁶⁶ testvérét Harag

⁶⁷ Selmába

⁶⁸ fekölt

hajtást szalasztta-el. De midőn meghallám a' leány' nevét, könnyűk csorogtanak szememből. Áldottam az ifjúság' kedves fényét. Intettem, kezdődjék a' tusa.

Mit beszéllje Osszián, fíja a' szirtüregeknek, mint⁶⁹ hulltanak-el Teutha' gyermekei? Feledve vagynak honjokban, 's sírjaik a' mezőben nem látszanak. Eljöttek a' fergetegek' évei, 's elsíppadtanak a' csalitos tetők; nem látni Dunthalmót és sírját, nem a' helyt, hol őtet kardom megérte. Eggy harczoló, megaggva és megőszülve, 's elvakulva félig nagy korában, regéli még az éj' sötéte közt a' lobogó tölgy mellett tettemet, és hogy a' Teutha' Vezérei mint hulltanak-el. Előre-görbedve hallják a' gyenge gyermekek a' beszédet, 's öröm 's csudálkozás lebeg szemekben.

Kalthont eggy tölgyhöz letem kötve, 's kardom széllyel-metélte bilincseit. Magát a' fejér teljes keblü leánynak adtam. Távol lakoznak ők a' Teutha' szélein.

⁶⁹ mint

1. 47. Gyűlölte Kómált a' szép paizzsal – A' szép-paizsút.

1. 47. Kit nem magasztal semmi ének. – A' ki nem tett semmi dicséretet; olykor annyi mint becstelen.

1. 50. elfogák Lochlinnak királyát – Úgy látszik, itt ez az öszvefűgés: Sztarnó egyik száguldása alatt kiszálla Morván, 's megveretett, elfogatott Fion-ghal által. Fion-ghal nagylelkűen szabadon eresztette. Sztarnó nem feledheté gyalázatját, 's nem bízván erejéhez, orozva akara bánni, hogy Lochlinba csalván Fion-ghalt, lesben megölethesse.

1. 53. lapátok' szigete – az evezőké, hajóké.

1. 54. tenger' játékának – játékául, víg általvitelül.

1. 59. tűz, melly halál előtt lobban-fel – Az égi tüzek' fellobbanásairól, a' csillagok' hullásáról azt hiszi a' babona, hogy azok halálnak jelei.

1. 69. népednek add-meg a' mi azt illeti. – Szokás vala hogy a' király a' maga Vezérei közzül egyet választá-ki, 's arra bízta' a' csata' intézését, maga pedig egy halomról nézte a' küzdést. Olykor onnan adott a' népnek jelt paizsával, 's csak a' legnagyobb veszély közt jöve-le segédjéül a' hanyatló seregnek.

1. 81. Tedd kardomat 'stbb. – A' holtak hat 's olykor nyolcz lábnyi mélységű sírba temetettek. A' jobbkarúakat kő koporsóban eresztették belé. A' harcz' fiai mellé kardot, ívet és tizenkét nyilat is adtak, 's erre egy sor agyagot hintettek, mellyre ismét egy szarvasbog tétetett, a' vadászat' czímeréül. Így megtöltetett a' sír, 's a' megholt' feje felibe egy emlékkő, olykor a' sír' szegleteire négy, ásatott-le.

1. 89. barátja a' fejrkeblü leánynak – Agandékának. Fion-ghal. III. Ének.

1. 128. tenger' dalát – Tengeren jövők' dallásaikat.

1. 133. Soha nem látott bujdosó – A' Szellőhöz szól.

1. 141. A' Lúnó' fija. Lúnó híres kardcsászár vala Szelmában; a' Lúnó által csiszárlott kard.

1. 151. fejérbbe mint a' Kána, – Skótziai növény, melly fejr pelyhet terem.

1. 158. testvérem Agandéka 'stbb. – Nem lehet ellensége annak a' ki testvérétől szerettetett.

1. 165. Ha nem, te világíts, halál' tüze – A' hely' értelme ez: Jer, éjnek vilámja Ardva felől, 's mutassd-ki nekem a' Fion-ghal' Lelkét, a' hogy az a' fellegek közt lebeg, annak bizonyosságául hogy a' bajnok a' harczban elesett.

1. 169. Bús lakója szirtjeinknek – Hihetőleg egy itt remetéskedő Druídhöz fordul, kinek szerzete azon hitelben áll, hogy érti a' jövődöket.

1. 170. Hah! Fion-ghal a' Lelkek' fellegén – Komhála, elesettnek tartván Fion-ghalt, most, midőn ötet másokkal együtt látja közelíteni, azt hiszi, hogy Fion-ghalnak és elesett társainak lelkeik jelennek-meg előtte.

1. 171. Oh, vigy nyugalmad' rejtekébe – Komhála még mindég azt hiszi hogy kedvesének lelkét látja, 's ezért óhajtja a' sírt. Fion-ghal a' szót más értelemben veszi; abban, hogy Komhála most már, visszatérvén a' hon' békéje, nője kíván lenni.

1. 183. a' mélyen – a' tengeren.

1. 183. Kónai szózat – így nevezi maga magát Osszián. Lássd Kóna.

1. 184. nagy tetteinek érzése felkölt büszke lelkében – Fion-ghal maga akara harczba menni Uthállal; de látta, hogy nagy tetteihez illetlen lesz, illy gyöngé ellenséggel szállani küzdésre.

1. 185. magunkban még nem tusáztunk – mint harczot intéző Vezérek, hanem még eddig csak más alatt harczolók.

1. 210. Közelre feketül szemeink előtt a' viadal. – A' közelítő viadal feketén, az az rettentőleg, tűn-fel szemeink előtt.

1. 218. Ellenségemnek nevemet soha meg nem mondtam – A' kik meg akarának küzdeni, azért nem tudatták egymással neveiket, mert ha vendéglési rokonság által voltak volna fűzve egymáshoz, a' küzdesnek el kellett volna múltnia.

1. 241. Dél' fejdemei – a' déli Erinéi, a' Bolgok.

1. 245. Támasszd az ágnak Kathbád' pajzsát – A' paizst és a' dárdát közel hagyja letenni, hogy virradván a' dárda' nyelével verhesse a' paizst, melynek hangja harczolást parancsol.

KAZINCZY FERENCZ'
MUNKÁJ I.

SZÉP LITERATÚRA.

PESTEN,

TRATTNER JÁNOS TAMÁSNÁL, 1815.

Baró
HADADI VESSLENYI MIKLÓS

Szület. 1751 Dec. 9te megholt 1809 Oct. 28 kán.

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

SZÉP LITERATÚRA.

HETEDIK KÖTET.

OSSZIÁNNAK
MINDEN ÉNEKEI
HÁROM KÖTETBEN.

FORDÍTOTTA

KAZINCZY FERENCZ.

MÁSODIK KÖTET.

Helme c z i' ügyelése alatt.

KARRIK-THÚRA.
A' SZELMAI DALOK.
LATHMON.
OJTHONA.
INISZTHONAI HÁBORU.
A' LORAI CSATA.
OJNA-MORUL.
KONLACH ÉS KUTHÓNA.
GOLNADÓNA.
TEMORA nyolcz Énekben.

K A R R I K - T H Ú R A.

Helmeczi' ügyelése alatt.

FOGLALAT.

Szelma innepli a' győzelmes Fion-ghal' megérkezését a' Kárun mellől. Ez más nap Inisztorkra indul Kathulhoz. Nem messze a' várostól meglátja a' szükség' jeleit, a' tőken égő jeleket; siet segédet vinni az ostromlottnak, de az ellenkező szél által egygy öbölbe verettetik. Itt neki, míg hada mély álomba sülyedve fekszik, megjelen a' Lódai Lélek, 's ez rettentí őtet, hogy Fróthált, a' Karrik-Thúra' ostromlóját, megtámadni ne merje. Fion-ghal küzd a' lélekkel, 's azon nagy szabdalásokat ejt, 's felvirradván, Fróthálnak népét elszórja, 's magát egyes bajban meggyőzi; de megilletve Úthálnak hűsége által, ki kedvesének segédjére jó, néki megkegyelmez, 's mind kettőjüket a' Kathul' asztalához viszi-be. – Békével válnak-el harmad napi vígadozások után.

„Megfutottad e kék útadat, aranyüstökös ifja az égnek? Kapujit már nyitja az estvély. Nyugvó hajlékod készen vár. Előtolognak a' habok körülled, hogy lássák a' deli hőst, kinek arcza pirost ragyog. Remegve nyujtják-fel fejeiket, csudálják melly ékes vagy nyugvásodban, 's halványan futnak-vissza. Nyúgodj-el, o nap, csendes termedben, 's örömek közt téj ismét elő!

De gyújsatok tehát ezer lángokra az ének' és lant' zengzetéhez. Költsétek-fel az örömet a' tenger' palotájiban, mert visszatért a' győzedelem' királya. Oda a' küzdés a' Kárunon, mint az eldallott ének. Dalokra, éneknek fiai! A' király nagy fényben téremeg.”

Igy énekle a' szelíddalú Ullin, midőn a' fejedelem a' hősek' tusájából megérkezik, körüllebegve nehéz szép üstökétől. Kék sisak¹ fogta-be fejét, mint a' ragyogó napot a' könnyü borúlat, midőn e' közt félíg-láthatólag görög tovább. A' királyt kísérik hősei. Készül az áldomás. Fion-ghal az ének' fiaiira pillant 's dalt parancsol.

Szózatjai a' zengő Kónának, úgy mond, elmúlt időknék éneklőji, ti, kiknek lelkeik előtt kékpajzsú bajnokok' serge kél, kedves énnem a' bánat' öröme. Olyan az mint az enyhe tavasz' harmatja, melly meghajtja a' völgy' gallyait, 's a' levelek' kicsinyded fejeiket előcsalja. Dalokra, Bárdok! holnap felrántjuk a' vitorlákat. Kék futásom a' tenger' völgyein fog menni, Karrik-Thúranak bemohosult bástyáji felé, Zsarnónak vendéglő' falaihoz, az én Komhalám' honjába, hol csigájit Kathul nyujtja. Sok kan lakja az ő erdejét. Zengeni fog majd a' vadászat.

Krónán énekek' fija, mondá Ullin, 's te, Minnyóna, ki lelket adsz a' lant' idegeinek, adjatok nekünk a' Silrik' regéjét, hogy örvendjen a' tetők' völgyek' fejedelme. Jelenjen-meg Vinvéla a' maga díszeiben, mint az ég' gyönyörű íve, mikor ékes feje a' tengereken világít 's a' búcsúzó nap ragyog. – Ime közelít ő, kardoknak királya, olvasztó szózatjával 's bánatban.

SILRIK és VINVÉLA.

VINVÉLA. Az én hűm a' felföld' fija. Gyors szarvast űz ő a' szelekben. Szálkás ebei mellette lihegnek. Idege hangzik a' szélben. A' szirt' forrása mellett nyugszol e te, vagy a' hegypatak' zuhogása mellett? Zizeg a' sás a' balkányban; a' köd száll a' hegyek közt. Elrejtve a' ködben mégyek-el felé, 's kitekintem a' hőst a' tetőről. Branónak, a' zengő folyamnak, szélén láttam én a' deli ifjakat először, 's te ővelek vadászatodról térél-vissza, sugár növesedben társaidnak legszebbike.

SILRIK. Kie a' hangzat, mellyet hall fülem? mint a' nyárnak enyhe leble. Nem ülök én az ingó nád körül, nem a' szirtpatak' omlása mellett. El, Vinvéla, messzére el kell men-nem innen, Fion-ghalnak hadaihoz. Ebeim nem jönnek énvelem, menésem nem a' völgy' fenyérén lesz. Nem látlak-ki ezután a' tetőknek bérceiről, kiest lebegni a' völgy' folyamjai mellett, mint az égnek ékes íve, vagy az hold az estnek habjain.

VINVÉLA. Elmenél tehát, én Silrikem, 's én magam maradék a' hegyek között! A' szarvas járja a' tetőket, 's bátran füvell mindenszerte. Nem ijeszti immost a' szél, nem

¹ Egy kék sisak [ld. Nyomatási botlások]

a' tölgy' zörgő lombjai. Távol a' vadász, a' sírnek mezejin! Idegenek, haboknak fiai, kíméljétek a' hőst a' tusában!

SILRIK. 'S ha el fogok esni a' tusában, emeld te magasra síromat, Vinvéla! czirmos kövekből 's hányt nyirokból, tanúját a' te hűségednek. 'S midőn majd a' vadász megülend halmomon, 's tikkadva evendi Kenyerét, ekként fog szóllani: Itten bajnok fekszik, egy fija a' dicsőségnek, ki küzdése közt soha nem rettegett. Említs engemet, Vinvéla, ha majd a' szűk lakban fekszem!

VINVÉLA. Említeni foglak téged, én hősom. Eldőlend, eldőlend az én bajnokfelem! Mit kezdek én fenyéren, te kedves, ha te meg nem térsz a' halál' bajából? Ösvényem a' hegy' völgyein megyen, midőn a' nap lesüllyed e' felhők közt. Távol vannak a' nép' halmaitól lépteim. Csendesesen 's halvány arccal járok a' tetőkön, elnézem a' helyt a' holott aludtál, midőn megtérél a' vadászatból. Oh, eldőlend az én hősfelem! De én mindég említeni fogom őtet! –

Én is említeni fogom őtet, mondá Fion-ghal, a' völgyek' és tetők' királya. Haragja nyeldesé a' csatát. Szemem őt vadászatjaiban már nem látja. Eggykor a' bérczeken találtam. Sápadt vala képe és borult, szemöldje bosszús, mellye sóhajtásokkal telve, léptei a' vad bérczek felé. Nem látni őtet többé Vezéreim' rendében, ha pajzsom csöng a' viadalarra. Ha a' szűk ürben lakik e ő a' sivatag bérczek' fejedelme?

Krónán, mondá Ullin az ősz hajakkal, kezd rá a' dalt Silrik felől, midőn a' tusából diadallal tért-meg, 's Vinvéla már sírben feküdt. Megkönyökölve a' leány' kövénél, Silrik azt még életben hívé; egész alakban látta kedvesét a' völgy' kies lapályán. Melly szép vala néki még árnya is! De az árny eltűne mint a' köd. Elszállt a' mezőről a' ragyogvány, 's lelke többé néki fel nem tetszett.

SILRIK. Vinvelának sirjánál. A' mohos kútő mellett ülök fenn a' fergetegek' tetőjén. Felettem magányos fa zúg. Sötét hab csapong a' völgyben. A' tenger fellázadott. A' szarvas felhág a' szirttetőn. Messzére nem látni vadászt. Dél van, 's minden csendes. Lelkem magában eped. Felém lépdelsz e te, én szerelmesem, szállongó fürtözettel magad után, dagadó kebelled magad előtt, ázott szemekkel azért a' kit a' domb' ködje zár. Én magamhoz vonzanalak téged, te kedves, én elvinnélek atyád' lakjához. – Ő e az a' kit ottan látok mint a' fenyérnek egy sugára? mint a' holdnak őszi telje? mint a' nap a' nyári vészben? Felém jőnek e szirten dombon végig lépteid, te gyönyörű leány? Gyenge a' te szózatod, mint a' bágyadt szél a' tó sásai közt.

VINVÉLA. 'S csatából jó az én szerelmesem? Hol hagytad te feleidet? Elestél, ugy hallám a' szirten, ugy hallám éjbe-süllyedt lélekkel.

SILRIK. Jövök, kedves, jövök tehozzád, te eggyetlenje a' Vezéreknél! Nem látni őket többé a' tetőn; sírjaikat a' mezőken ástam-meg. Miért vagy te egyedül a' hegyek' sivatagjában?

VINVÉLA. Magam vagyok, kedves Silrik, magam itt a' téli szállásban, 's kesergem azt a' ki büszkeségem volt; sápadtan dőltem, Silrik, síromba!

SILRIK. Ime elsziklik, elsuhint innen, mint a' köd a' borzasztó téren. Múlass itt körüllem, Vinvéla! múlass itt, 's lássd mint sirok bánatomban! Szép vagy te e' ködalakban, Vinvéla; szép voltál életedben is!

Itt fogok űlni a' mohos kútő mellett, fenn a' fergetegek' hegyén. Ha mindenszerte hallgat a' dél, szóllal-meg hozzám, édes büszkeségem. Jer a' lenge nyúgati szellőn, jer

a' hegyek' fuvalmain. Légyen közel hozzám szózatod midőn mellettem elsíklasz, 's mindenszerte hallgat a' dél.

*
* *

Így zengett Krónának dala a' Szelmai örömek' éjén. De keletben felhasadt a' reg. A' kék hullám csillámlva löködött. Fion-ghal az árboczhoz kiáltá a' vitorlákat. A' szél a' hegyekből előzúdult. Inisztork kiütődik a' habok közzül, ki Karrik-Thúra, a' vizek' asszonya. Szükségnek jelei lángoltak az ormokon, 's a' lángokon sűrű füst koválygott. A' király megdobbantá mellyét, 's dárdáját előkapta. Most a' part felé nyujtá komor homlokát, majd hátratekintett a' megcsökkent szelekre. Bomlongva röpdesett haja nyakán. A' király' hallgatása rettentő volt.

Éj szállotta-meg a' Róthai vizeket, 's a' hajó a' hegyek' öblébe közelít. Egy szikla nyúl-el, ott, aláfityegve zengő erdejével, végig a' parton. Ormát Loduinnak gömbölyegje ékesíti, 's az erőnek² idomtalan köve. Völgy sippad-el a' szikla alatt, elhintve kövér fűvel 's aggott izmos tölgyekkel, mellyeket az éjfél' zivatarjai a' fekete szirtekből feszítgetnek haragiokban. Kéken suhint-el végig rajta egy folyam, 's a' tenger' bús lélegzete bágyadtan jó a' tenger felől. A' megvénhedett tölgy magas lángokban égett; a' lóránt készült a' fenyéren. A' király' lelkét elborítá a' bánat Karrik-Thúrának szorongó fejlődeme miatt.

Resten költ-fel a' bágyadt hold, 's mély alvás szállá-meg a' népet. Messzére tündöklött a' sisakok' ragyogása; a' tűz' erője elholt a' tetőken. De a' király' szemét nem lepte-meg álom; felszökött, aczélja' csöngésében 's a' tengeres Karrik-Thúra felé tekingete.

Elaludtak a' tüzek. Rőt képét elrejté a' hold. A' szél' dühe előtört a' hegyek közzül. Szárnyán űlt a' Loduini Lélek. Rémülést terjesztve jön lakjához, 's felcsapta erőtlen dárdáját. Undok képében mint lángok szikráztanak szemei, 's szava mint az ég' rendítő dördülete a' közelben és távolban. Fion-ghal előre-hajtá az éjben dárdáját, 's hatalmas szózatja végig-hatott a' téren:

El innen, éjnek gyermeke! szállítsd vészeidet, 's szaladj. Mit te nékem fellelőfegyverredel? Árnyod nékem semmi, semmi dárdád. Rettent e engem éjalakod, Lelke a' Loduini körnek? Gyarló a' te pajzsod, gyarló a' te kardod, e' láng fark. Egy szélfuvalat mind özvegyűri 's te semmivé lohadsz. El innen, éjnek gyermeke! szállítsd vészeidet 's szaladj!

'S te engem elűysz köreimből? felele a' döngő szózat. Népek térdelnek énelőttem. Én letekintek rájok a' tetőről, 's el vannak fúva mint a' hamv. Orrom halált lehell. Fergeteg az én szekerem, 's előtte villámok nyargalnak. De lakom csendes a' felhők felett 's nyugalmam' mezeji kiesek.

Lakozzál tehát csendes mezeiden, 's feledd Komhálnak fiját, felele a' bajnok király, kardját megmarkolván. Erőtlen a' te árnyalakod, 's az én erőm nagy. Felhágok e én az én tetőimről a' te csendes lakodba a' felhők felett? szögzettem e dárdámat, melly nem gyenge, a' te köved' bosszús rémjének? Mit ránczolod reám tehát vad szemöldödöt?

² 's erőnek [ld. Nyomtatási botlások]

mit rántod ellenem szellődárdádat? Szavad engem el nem rémít. Nem hátráltam én se-reg előtt csatákban, 's a' lég' gyermekei előtt fusson Morvának fejedelme? Soha! tudja ő mit ér a' te fegyvered.

Fuss országodba, monda a' tűnemény; íme fogjad szeleimet! fuss! tenyeremben³ van lakások. Én szabom-ki a' vész' útját. Szórának fejedelme fiam énnem. Erőm' köve előtt ő meghajol. Serge Karrik-Thúrát vívja, 's én őtet diadalra segéllem. Fuss országodba, Komhálnak fija, vagy érezzd haragom' mérges bosszúját.

'S immost felrántá árnydárdáját, 's rettenetesen nyúla egész hosszában, előre. De a' király neki-szabá pallosát, a' füstös-arczú Lúno' remekét, 's a' csillámló pallos ketté vágá a' fene szellemet. Alaktalan hulla az szélllyel, mint a' füstoszlop az alvó üszök felett, melyet a' gyermek' vesszeje szélllyelszór.

Dörmögések közt egygyűvé-hömberegve szállott felhőjire a' Loduini Lélek. Egész Inisztorkot végig-jára a' dümmögés. Meghallották azt a' mélység' hullámjai, 's ijedten elakadának iramlásokban. A' király' hősei felszökellének, 's markában tartá kiki dárdáját. Hol a' király? ezt kérdé mindenike, 's csattog mindeniken a' páncél.

A' hold kibúva keletben. Fion-ghal fegyverében tére-vissza. Nagy lön az öröm az övéi közt. Lelkeik csendesek voltak mint a' tenger midőn a' vész elmúlt. Ullin örömdalt zenge, vígadva hallák azt az Inisztork' halmai. Nőtt a' tölgyek' lángja, 's bajnoktettek említettek.

Fróthál bajnok, a' Szórai fejedelem bosszúsán ült egy fának alatta. Dandárja a' vadak' szirtje alatt hevert. Dühödten forgatá szemeit, 's Kathulnak vérét szomjuzá, ki őelőtte elkapá a' küzdés' díját. Míg Szórán még Annir uralkodék, az, a' ki Fróthált nemzette volt, vész támad a' tengeren, 's Fróthál a' tetők' szigetében kikötött. Három nap múlata itt Zsarnónak áldomásai mellett, 's meglátta Komhálát, a' halkkal-gördülő szemekkel. Megszerette fiatal hévvel a' leányt, 's a' leány' léptei néki lángok voltak. Fróthál közt és a' hókéz közt Kathul lépe-fel, 's nagy volt a' bajnok. A' tusa a' nép előtt folyt. Fróthál szijakkal fűzetett-öszve. Három nap' tartatott elzárva, kemény fog-ságban, nagy székenben; a' negyedikén Zsarnó visszaküldé a' hőst honjába. Harag feketíté szívét, 's bosszút forralt a' dicső Zsarnó ellen. Midőn az Annir emléke felkölt, menten előjőve Fróthál ködben, 's számos hadával. Tusa lángolt Karrik-Thúrán 's Szórának régi falai körül.

A' szigeten szürkült a' reg. Fróthál bajnok megverte paizsát. A' hangra megmozdult a' sereg. Hirtelen tekinté a' csöngés' nyomára és a' merre a' tenger kék habjait hánytorgatja. Fion-ghalt láták közelíteni, a' rettegett hatalmast, 's Túbár a' nemes Vezér, ekként szállamla-meg:

Ki az amott, mint a' rengetegek' szarvasa, melyet a' vemhfolt követ? Fróthál, itt olly ellenség jó, a' ki ijedni nem szokott. Dárdája előre-nyúl a' tetőn. Ő az, ő a' Morva' királya, a' kardos népes Komhál' gyermeke. Sokak az ő tettei Lochlinban, 's Sztarnónak csornokjai sokat láták folyni az ő ellenségeinek vérét. Kérjek e békét a' bajnoktól? Az ő kardja rontó villám.

Ember a' tompa fejjel 's gyöngé karral, felele nagy bosszúban Fróthál, homály éjjelezze e be ifju napjaimat? Én hátráljak e idő előtt küzdésben? én hátráljak minekelőtte

³ fenyerebben [ld. Nyomtatási botlások]

enyém lön a' díj, erőtlen fejedelme Tórának? Ezt mondja e egykor a' Szórai nép: Fróthál kirőpüle mint villám; de felleg jőve neki 's oda lön szép tündöklése. Nem, Túbár, én nem hátrálok. Ragyogjon egykor nekem a' hír mint egy fénysugár. Nem hátrálok, fejedelme a' balkányos Tórának.

'S előre-omlott népe' özönével. De szirtre találta az özönnel. Fion-ghal nem állott ingva. Ők szaladnak, de a' király öldösi a' szaladtakat; dárdája nyomokban vagyon. A' futó Vezérek a' fenyéren hulltanak-el, a' többiek a' szirttető menti.

Fróthál hallgatva látá a' szaladást, 's lelke feldagadott bosszujában. Búsán sülyleszté-le könnyező szemét, 's előkiáltá a' nemes Túbárt.

Túbár, ugy mond, az én népem megszaladt a' csatában! Oda erőm, oda dicsem! Tusára nekem a' királyt! Lelkem nagy lángokban ég. Szóllítassd-elő egyik Bárdom által. Ne ellenzd szándékomat. De, Túbár, az én szívem, büszkeség nélkül és szabadon, egy leányt szeret. Thanónak zöld szélein lakik az, Hermannak gyermeke, Útha, a' fejér alakkal, a' halkkal-gördülő szemekkel. Rettegé ő Komhálát, a' nem régen elholtat. Az ő sóhajtása bús volt és titkos, midőn vitorláimat a' szeleknek feszítettem. Mondjad a' szép lantverőnek: Ő, a' hókéz, eltöltötte szívemet.

Igy szólla a' nép' Vezére, 's oldalára függeszté paizsát. Uthának nem voltak távol sóhajtásai. Vértesen kísérte ő a' bajnokkedvest a' fegyver' veszélyei közzé. Csendesen görgeti szemeit a' bajnoknak utána, 's titkon pillonga-ki a' vashól. Midőn a' Bárdot indulni látja, keze kiejté a' dárdát; hajai szélyelfolytak a' szélben, 's keblének hava dagadt. Szemei a' tenger' fejdelmére fordultanak, szóllani akart, 's három ízben nem lelt hantgot.

Fion-ghal megérté a' Bárd' izentét, 's tüstént megyen vasának telje között. Buzogánya nem rest a' veszélyben, kardja szikrákat röpít. Egy csapása sem hasztalan, 's Fróthál bajnok elejti a' paizst. Meztelen állt karcsu vékonya, 's meggörbedve várta a' halált.

Uthának lelkét homály fedé, a' lassú szem könnyel áztatja gyengéd orcáját. Előömlé bēfedni a' kedves ifjat pajzsával. De egy tölgy' törzse a' gyors léptet elakasztá, 's hókarjára dől. Messze hullt-el a' paizs, a' sisak; a' fejér melly dagad, 's sötét haja elszórva nyúl-el a' fűben!

Fion-ghal megszánta a' szép leányt, mellynek keze olly fejér, 's le nem ereszté a' felrántott pallost, 's nem szűken omlottak könnyei. Királya a' zajgóvizü Szórának, mondá elfojtódott szózattal; ne rettegj te az én kardomat; nem festette azt soha vér, ha az ellenség nekem magát megadta. Örvendjen a' te néped a' Tórai kék habok körül, vígadj, szép szűz, szerelmedben! Miért vesznél te illy korán, királya a' vizenyős Szórának?

Fróthál hallá a' bajnok' szavát, 's kelni látta a' szelíd leányt. Némán 's olly szépen álltanak ők a' mezőben! Így áll teljes virulmányában, két fiatala a' ligeteknek, ha lombjaikról a' tavasz' harmatja permetez, 's a' dörgő vész már elnémult.

Leánya Hermannak a' folyamoss földről, mondá Fróthál, mit jósz te a' te szépedben keresztül a' tenger' hajjain, hogy elesve lásd a' kit szeretsz? De ő csak az erősnek esett-el, lassan-gördülő szemek' leánya. Nem győzte-meg erőtlen, o te virág, a' szekerző

Annir' fiját. Rettenetes vagy te, o király, és nagy a' viadalban, a' láncsák' 's kard' tusájában, de a' békében szelíd, mint a' nap, midőn sugárait harmatra lövi; a' virágok felnyujtják fejeiket, 's az estvély' nyájas leble lengve rázza néki szárnyait. Oh ha én tégedet Szórán láthatnálak, a' csigák' és lantzengés' örömei között. Úgy a' fejedelmek utánam kevélyen néznék fegyveredet, 's örvendenének ősök' fényén, ki a' Morvai királyt küzdve látta-meg.

Annir' fija, mondá a' király, a' mi hírünket hallani fogja a' később nyom. Ha a' harczoló erős vala a' tusában, úgy erőben kél a' dal neki. De ha erőtlentre nyujtja fegyverét, ha kardján gyávának vére piroslik, a' Bárd' éneke őt nem említi, 's sírje 's ravatala nem kél. Eljő a' jövevény 's elkaparja az ő porát; rozsdás kardot lát-meg a' fővényben, meghajol felette, 's így szóll: Ez hajdani harczolónak fegyvere; de híre nem él énekben. Jer, o Fróthál, túl a' tetőn, ott már az áldomás! Jer, szép leánya a' sötét hajaknak, az éjszak' hősenek szerelme! Öröm derítse-fel arczaitokat!

'S Fion-ghal előlhágdalt a' tetők felé erejének lépteiben, 's vivén szálas dárdáját. Karrik-Thurának kapuji megnyiltanak, 's a' csigák' vendégsége messzére öntögeté illatait. Édes zengés kele-fel, 's a' csornok eltölt örömmel. Zengett az Ullin' éneke, és a' tengeres Szelma' hárfáji. Örömeiben úsz őelőtte a' leány, 's bánatos dalokat kíván. Könyűk függtenek az ő szép szemeiből, midőn a' lágyszavu Krimóra szóllott, a' kardos Rinválnak gyermeke, Lóthának harsogó folyamja mellől. A' dal hosszú de kedves vala, 's tetszett a' Tórai szép szűznek.

KRIMÓRA és KONÁL.

KRIMÓRA. Ki jó amott alá a' dombon mint az est' fényébe mártott felhő? Kié a' szózat, éles mint az éj' szele, de kíváncsú mint Karilnak kobza? Az az én bajnokom, vasának tündöklésében. De ő szomor, 's szép homlokát bánat borítja. Hogyan? Fion-ghal a' fejedelem elesett? Honnan ered bánatod, o Konál.

KONÁL. Él! Vadászatjából tér-meg ő, a' király, mint valamelly fénypatak, naparanyozta pajzsával. Mint egy tűzbarázda⁴, azonként száll alá a' halmokon. Ifjainak kiáltozások messze elhallik. Közelít a' dárdák' viadala. Már holnap itt leszen a' fene Dargó, 's csatára hívja-ki a' bajnokfajt, a' kékpaizsu király' népét, a' diadalok' és sebek' népét.

KRIMÓRA. Konál, láttam árboczeit; hosszan nyúltak-el, mint a' színetlen köd a' tengeren. Lomhán jöttek a' part felé. Dargót sok vitéz követi.

KONÁL. Add nékem atyád' paizsát, a' dombost, mellyet Rinval viselt! mint a' tele hold, midőn az ég' boltján elsötétülve mégyen-végig.

KRIMÓRA. Én a' paizst mingyárt adom neked, de az nem ovta a' diadalok' fejedelmét. Ő a' tetőken Kormár által esett-el. Eleshetel te is, o Konál!

KONÁL. Eleshetem, Krimóra! De te, kedves, rakd-meg síromat. Barna kövek 's egy földhányás a' tenger' szélén mondja-el a' később kornak mi voltam. Gördítsd osztán fekvem' helyére veresre-sírt szemeidet, verd mellyedet bánatodban, 's tartsd életben

⁴ Mint tűzbarázda [ld. Nyomtatási botlások]

híremet. Bár szebb vagy mint a' fény, 's csapodárbb mint a' domb' leble: én veled nem maradok itt a' hegyekben. Emeld-fel nékem a' halál' követ.

KRIMÓRA. Adj villogó fegyvert nékem is, kardot nékem is, és láncsát; én Dargó ellen megyek, 's védeni fogom Konáloamat. Béke tirajtatok, Árdva' szirtjei, 's tirajtatok gímek 's hegypatakok! Mi vissza nem térünk a' tusából! A' mi sírjaink messze kelnek innen!

*
* *

'S nem tértek vissza a' tusából? kérdé Útha emelkedő sóhajtások közt. Elesett a' hős, 's élhetett Krimóra? Oh, úgy lépte magányos volt, 's bús, Konáljáért, az ő lelke. Nem fiatal, nem szép vala e ő, a' hős, mint a' hanyatló nap' sugára?

Ullin látta a' leány' könyét, 's édest rezgő lantja után nyúlt. Kedves volt a' dal, de bús, 's Karrik-Thúráat csend fogta-el.

KONÁL' ELESTE.

Ősz barnítja a' tetőket. A' ködben szürkül a' halom. A' fenyéren üvölt a' vihar. Feketén csúsz a' szűk völgyen a' folyam. Magányosan áll egy fa a' tetőn, 's kijegyzi Konálnak nyugtát. Szállongó levele kereng a' szélben, 's beszórja sírját az elholtak. Ollykor megjelen itt egy rém, ha a' vadász késve ballag magányosan a' mezőn.

Ki éri-fel, o Konál, nemednek kútfejét? ki nevezi sorban atyáidat? Nemzeted úgy nőtt, mint a' rengeteg' tölgye, mely légi főjét a' dühös vésznek szögzí, de most tövéből ki vagon forgatva. Ki pótolja-ki Konálnak ürét?

Itt csörtetett a' kard, itt hörögtenek a' haldoklók. Fion-ghalnak hadai vérrel vannak elborítva, Konál, te itt esél-el! Karod mint a' fergeteg vala, pallosod mint az ég' tüze, növéded egy szirt a' mezőben, tekinteted mint a' koh' szikráji, 's harsányabb szózatod a' menny' dördületeinél fegyverednek csatájiban. Karok a' szerént terengeté az erőseket mint a' barcsa' fejét a' gyermek' vesszeje.

Dargó, a' hatalmas, előjöve, mint a' mennykövekkel terhelt borúlat. El volt durczúlva bosszujában. Szemöldjeit öszvecsikarta a' harag. Két szirtbarlang szeme. Fenn villogott a' kard a' két bajnok' kezében, 's öldöklő csapásaik messzére elhallatszottak.

Rinválnak leánya közel vala, elrejtve tündöklő pánczéja alá. Kötetlen' röpdesnek utána aranyszín hajai. Kézivével kísérte ő a' csata közzé Konált, a' híven-szeretettet. Dargóra pattantá nyilát, de a' lövés az ő Konálját verte-keresztül. Dől ő, mint mikor a' tölgy dől a' fenyéren, mint mikor a' kőszál hemberg le a' magas tetőkről. Mit tegyen most a' boldogtalan? Az ifju' vére fut, Konál elhal. A' lány keresztülsírja a' hosszu éjt, keresztülsírja az egész napot. „O Konál, te kedves, te hű!” Végre elhal fájalmában.

Itt fedi a' föld a' táj' legszebbik bokrát, 's sírjának kövei közt bőven nevekszik a' fű. Gyakorta űlök itt a' gyászárnyban. A' szellő a' fűben nyögdel, 's szívembe az ő emlékezetét zörgi. Meg nem háborítva alusztok ti egygütt; ti magatok fekszetek itt a' hegy' sírjában.

Légyen enyh a' ti nyugodalmatok, mondá Útha, szerencsétlen gyermekei a' folyam
mos Lóthának. Én titeket könnyezve foglak emlegetni, 's magányos dalaim nektek
zengjenek. Ha zúgni fog a' szél Tórának ligeteiben, ha mellettem harsogni fog a' fo-
lyam, oh lebegjétek-körül akkor lelketem a' fájdalomnak minden édjeivel!

*

*

*

Három napig tartott a' harczolók' vendéglése. A' negyediken dagadoztak vitorlájik.
Éjszak felől üvölte a' szél. Baj nélkül köte-ki Fion-ghal a' tornyos Morva' hegyi-erde-
jénél. Fróthálnak hajóji megett a' Loduini rém lebegett, 's tolt a' tengeri szél' fuvalmá-
ban a' fejér vitorlákat. Nem feledte a' Lélek a' vett sebeket, 's még mindég rettegé a'
király' kezét.

SZELMAI DALOK.

FOGLALAT.

Szelmán minden esztendőben összevgyűltenek a' Bárdok, 's énekekben versenyygettek egymással. Amelly dolgok megnyerték a' Feill' (akkornapi vendégség') javallását, azokat az ifjabb éneklők megtanulták, hogy a' késő maradékra által mehessenek.

A' megöregedett Osszián' lelkében egy ily örömej' emléke támad-fel, 's eldallja barátjainak három énekeiket.

Dísze az estvelgyő éjnek, szépen csillámlasz te enyészten. Üstökös földet felveszed a' felhők közzül. Delik halmodon lépteid. Mit nézsz te a' fenyérre? Elnémult a' vihar' zajgása. Messzéről harsog a' hegypatak. A' vad hullámok távol szirteket csapkodnak. Az estvély' legyei ingó szárnyaikkal végig-dongják a' mezőt. Mi után nézsz te, szép világ? De te mosolygasz és eltűnsz! Örülve lebegnek körülled a' habok, 's feresztik⁵ ékes fürtödet. Ballagi békével, csendes fény! keljen Ossziánnak lelkében világ.

*
* *

'S íme egész erejében kél! látom elhunyt feleimet. Lórán vagyon ismét gyülesek, mint a' hajdan' napjaiban. Fion-ghal bajnok lebeg-elő, mint a' tornyosodó ködfelleg, körülöfogva hőseitől. Lásd amott az ének' Bárdjait, az ősz Ullint 's a' tisztes Rynót; lásd Álpint a' zengő szózattal, 's Minyónának édes keservét! Mint változatok-el, ti én feleim, Szelmának örömnapija olta! hol a' szerént versenygénk a' dal' elsősegeért, mint mikor a' tavasz fuvatagjai, elszállván a' halmokon, rendre billengetik a' lassúan-zizegő fűszálakat!

Minyóna lépe-elő a' maga szépjében, bús arcczal, kisírt szemekkel. Nehézt foly haja a' szélben, melly a' halmokról csapongva száll-alá. A' hősek' lelkeiket bánat tölté-el, midőn a' nyájas szózat megzendüle. Sok ízben láták ők Szalgárnak sírhelyét, sok ízben a' sötét hajlékot, hol a' fejrkeblü Kolma lakozik; Kolma az ő édes szavával, elhagyva a' hegyen. Szalgár megígérte neki hogy eljő, de körösded szállott az est. Oh, halljátok a' szép Kolma' szavát, midőn magában ült az halmon.

KOLMA.

KOLMA. Éj van; 's én egyedül ülök, elveszve a' fergetegek' halmán. Zúg a' szél a' hegyek között; a' csermely zajogva omol a' szirtekről. Nincs hajlék melly az esőtől védje az elveszettet a' fergetegek' halmán.

Kelj-ki, o hold, fellegeid közzül! pillantsatok-alá, éjnek csillagai! Vezéreljen valamelly fény oda, hol az én szerelmem nyugszik, eltikkadva vadásztában. Megeresztve áll mellette az ív, mellette vannak a' lihegő ebek. Itt kell egyedül ülnöm a' mohos folyam' szirtje alatt. Zajg a' folyam, zúgnak a' szelek; nem érthetem a' kedves' szavát!

Mit kés az én Szalgárom? Mit halasztod fogadásodat, halmoknak fija? Itt a' szirt, itt a' tölgy, itt az omló folyam; itt akarál lenni, ha leszálland az éj. Ah, hova tévede az én Szalgárom? Én elhagynám véled atyámat, el bátyámat, a' kevélyt. Nemzeteink régen gyűlölök egymást, de mi nem gyűlöljük egymást, o Szalgár!

Szünj-meg, szél, egy kisség! lassodjál-el egy kisség, folyam! hogy szavam elhasson a' mezőn, hogy az én tévedtem meghalljon engemet. Szalgár! Kolmád kiált. Itt a' tölgy, itt van a' szirt; Szalgár, kedves, én itt vagyok! Mit készsz te érkezni? Ime kél a' szép hold.

⁵ füresztik [ld. Nyomatatási botlások]

Csillámlik a' víz a' völgyben; szürkülnek a' tetőken a' szirtek; 's én őt nem látom a' tetőken; ebei nem szökdelenek előtte nem jelentik érkezését. Itt kell ülnöm egyedül.

Ki fekszik amott a' fenyéren? Te vagy az, Szalgár? te vagy e, bátyám? Szólljatok hozzám, én kedveseim! Ah, ők Kolmának nem felelnek! Aggás fogta-el lelkemet. Halva fekszenek ők; kardjaik 'vértől vannak ázva! Oh bátyám, bátyám, mért ölted-meg az én Szalgáromat? mért ölted-meg a' bátyámat, te én Szalgárom? Én szerettelek mind kettőtököt. Mit mondjak néktek dicséretetekre? Ezrek között te valál a' legdelibb az ormonkon; ő a' legbátrabb a' tusában. Szólljatok hozzám, halljátok-meg szavamat, halljátok-meg, szerelmemnek gyermekei! De ők elnémultak 's elnémulva maradnak mindenha! hidegek mellyeik mint a' föld!

Oh, a' halomnak köszálairól, oh a' zivatar' ormainak bérceiről, szólljatok hozzám, lelkei a' megholtaknak! Szólljatok; én el nem rettenek. Hova menétek nyugodni? Melly üregében foglak a' halomnak fellelni titeket? Nem zeng a' szélben gyöngé szózat, nem a' hegyeknek zordon üvöltéseik között a' félig-elhangzott válasz!

Itt ülök egyedül az én bánatomban, 's siralom között várom a' reget. Ássátok-meg a' sírt, barátjai a' megholtaknak, de ne fedjétek-be, míg Kolma megérkezend. Elsiet éltém mint az álom. Miért maradtam késve hátra? Itt fogok nyugodni az én kedveltjeimmal a' zengő szirt' folyamjánál. Ha éj szálland-le az halomra, ha üvöltve röpülnek a' szelek, lelkem megálland a' lég' folyamjában 's keseregni fogja a' kedvesek' eldöltét. A' vadász megérti szómat a' hegyen, 's rettegni fogja azt 's szeretni, mert az édes hangokban zengend az én kedveseim után. Mert szerettem én mind kettőjüket.

*

* *

Ez vala a' te éneked, o Minyóna ékesen-piruló gyermeke Tormánnak. Könyűink omlának Kolma felett, 's lelkeink búsak voltak.

Ullín jöve most a' rezegő hárfával, 's Alpínnak énekét adá. Nyájas volt az Alpín' szózatja. Rynónak lelke tűzsugár. De ők immár a' szűk hajlékban laktanak, 's szózatjok Szelmán többé nem zengett. Ullín egykor megtért vala vadásztábol, míg még éj fedte-el a' kedveseket. Hallá versenydalokat a' tetőn; szelíd volt dalok, de bús. Morárnak keseregték elestét, a' bajnokok' elsőjének. Morárnak lelke mint a' Fion-ghalé, kardja mint az Oskár' kardja. Ő eldölt, 's eldöltét keseregte atyja, keseregték Minyónának, az ő hugának, könnyei. Ez félre voná magát Ullínnak gyászdala elől, mint midőn a' hold, megjósolván a' fergeteget, szép arczát felhőbe rejti. Vertem a' hárfát Ullínnal, 's költ a' gyászdal.

MORÁRNAK ELESTE.

RYNÓ. Elmult mind szél mind eső. A' dél' ideje csendes. El vannak űzve az ég' fellegei. A' zöld halmok felett elszáll, változó fény között, a' nap. Le a' völgy' fővenyén mormogva ömledez a' szőke hegypatak. Édes a' te mormogásod, o folyam! de én édesbb zengzetet hallok; Alpínnak énekét hallom, a' lant' és dal' fíjáját, ki holtjai után keserg. Fejét meggörbítette az öreg kor, szemei a' sirásban veresek. O Alpín, lant' és dal' fíja,

miért te egyedül a' csendes halmon? Mit keseregsz te bágyadt szózatoddal, mint a' gyöngéd szellő az erdőben, mint a' hab a' pusztá széleken?

ALPÍN. Könyűim, o Rynó, az elestekért csorognak, énekem a' sír' lakójiért nyög. Sugár a' te termeted, o Rynó, a' halmokon, 's deli a' fenyér' gyermekei között. De egykor elesel mint Morár, 's a' gyászoló sírodon ül-meg. Az ormok téged többé nem ismernek; íved fel nem vonva függ termedben.

Gyors valál te, o Morár, mint a' gím a' hegyekben, rettenetes valál mint az egen a' lángalak. Haragod mint a' fergeteg, kardod a' tusában mint a' mezőben a' villám; mint zápor után a' hegyek' patakjai olyan szózatod, vagy a' távol hegyeken a' menny' dörgeése. Sokan veszték a' te karod által; haragodnak heve sokakat megemésztett. De mikor a' harczból megtérél, melly békés volt homlokod! Arczod akkor mint eső után a' nap, mint a' hold az éj' csendében. Nyugalmas volt az akkor mint a' tengernek keble, ha már elnémultak a' zajgó szelek.

Szűk immost a' te hajlékod, sötét nyugalmadnak helye. Három lépés körülméri sírját annak, a' ki egykor olly nagy vala. Négy mohos barna kő a' te minden emléked. Egy fa, csaknem egészen megfosztva leveleitől, egy rakás szálas fű, mellyben a' szél suhog, jelenti a' vadász' szemének a' vitéz Morárnak sírját. Morár, te valóan megaláztatál! Téged nem kesereg anya, téged nem tisztel szerelem' könyűjével leány. Megholt a' ki szült, 's Morglánnak leánya nem él.

Ki az amott a' gyámboton? ki az amott a' vénség' ezüst hajával? Szemei veresre vagynak sírva, 's minden léptén tántorog. Az a' te atyád, o Morár, 's nem atyja másnak is kivüled. Hallá tusáidnak hírért, hallá hogy az ellensereg eltöröltetett, hallá fijának nagy nevét; miért nem hallá sebeit is?

Sírj te, Morárnak nemzője! sírj; de fiad tégedet nem hall. Mély a' megholtaknak álma; alacsony fektek a' porban. Nem hallja-meg többé szavadat, nem ébred-fel többé hívásodra. Ha fog egyszer a' holtaknak virradni? hogy a' reggel ezt mondja a' szunnya-dónak: Ébredj-fel!

Maradj békben, hőseknek nagyja, te győző a' csaták' mezején! De téged a' csaták' mezeje meg nem lát többé; aczélod' villámlásától a' sötét erdő többé nem villog. Te nem hagyál fiat, de neved örökké fog élni az énekben. A' később nyomok hallani fogják nevedet, hallani, mint halt-el Mórár a' bajnok.

*

*

*

Mindennek felébredt bánatja, 's Armínnak sohajtása előtört. Fijának emlité halálát, ki ifju napjaiban esett-el. Kármor közel állott Armínhoz a' csornokos Galvál' fejedelme. Mért törnek-elő Armínnak foháskodásai? kérdé; nincs itt helye bánatodnak. A' dal olvasztani jó, 's felvidítani a' lelket; olyan mint a' ködök' gőze, melly felszívárog a' tavaszból, 's szórtlan völgyben széllyed-el. A' virág harmattal telik, a' nap megtér a' maga erőjében, 's a' köd eltűnt. Mért vagy te bús, Armín, fejedelme a' tengerkörülölelte⁶ Gormának.

⁶ tengerkörülölelt [ld. Nyomtatási botlások]

Bús vagyok, felele a' bajnok, 's nem kisdéd az én búm' kútfeje. Kármor, te nem vesztél fiat, nem vesztéd leányát a' szépségnek. Néked él a' vitéz Kolgár, él Annirának virító kecsé. Kármor, a' te törzsöd' ágai virítanak; Armín utolsó a' magáén.

DAURA.

ARMÍN. Sötét a' te fekved, o Daura, 's alvásod mély a' sírban. Ha ébredsz te fel a' te énekeddel?

Keljetek-fel, ősznek szelei! keljetek-fel, 's dúljátok végig a' fenyért! zajogjatok folyamjai a' hegytetőknek; zajogj, vihar, tölgyeimnek erdejökben! Járj tépdelt felhőkben, o hold, 's látassd velünk halvány képedet! Hozzd vissza lelkembe az éjt, a' midőn minden gyermekeim elvesztenek; a' midőn Arindál veszett, a' bajnok, és Daura, az ék' leánya.

Daura, leányom⁷, te szép valál szép mint a' Fuára' halmain a' hold, feje mint a' szálott hó, nyájas mint a' kikelet' langy leble. Arindál, a' te íved erős volt, 's láncsád sebes a' mezőben; tekinteted mint a' habokon a' köd, paizsod rőt felleg a' vészben. Ármor, híres a' harczolók' Vezérei közt, előjöve, 's szerelme után jára Daurának. Ő néki nem álla soká ellent. Feleinek reménye szép vala.

Eráth, Odgálnak fija, bosszút forrala Ármor ellen, mert ez megölte az ő testvérét. Ál köntösben jön-elő, mint tenger' fija. Szép volt hajója a' vizeken. Fejérek voltak öreg korának fűrtjei, de homloka csendes és komoly. Legszebbike a' hölgyeknek, úgy mond; te Armín' ékes gyermeke. A' szírtén, nem messze amott a' habok közt, látod e a' fát? távolra pirúl termése. Ott várja Dauráját Ármor; engem küldé-ki, hogy a' kedvest viném hozzá.

'S a' lyány méne, 's kiáltá Ármort; Egyedül a' szirt' leánya felelt kiáltására. „O Ármor, o Ármor, én kedvesem! mit gyötröd te e' rettegéssel lelkemet? Jer, Arnárd' fija! Daurád kiáltoz.”

'S a' kaján, kaczagva futott a' partra. Daura ismét hallatá szavát. Bátyját, atyját kiáltozá. Arindál! Armín! nem jötök e megmenteni Daurátokat?

Szava álthatott a' tengeren. Arindál lejött a' halomról; hozza íját, hozza tegzét, nyilai csörögnek vállain. Őt ordas szelindek kíséri lépteit. Meglátá a' kaján Eráthot, megkapta őtet, 's egy tölgy' törzséhez kötötte. Sűrűen fonta-össze tetemeit a' szíj, tompa jajgatásban hallatszott a' szélben kínja.

A' fiam Arindál a' hajóba lép, hogy Daurát hozzánk hozza. Ekkor jön a' maga nagy bosszujában, 's felröpti a' gerelyt. Röpi a' gerely 's a' te szívedbe szálla, fiam Arindál! Te az áruló helyett, veszél-el. Egyszerre megszűnt az evedző, 's Arindál kidőle az hajóbol 's elalélt. Millyen vala bánatod, o Daura, midőn lábaid körül bátyádnak láttad vérét csorgani!

A' sajkát szélllyelverték a' habok. Ármor a' vizekbe szökött, hogy megmentse kedvesét vagy vesszen. A' hegyekből ádáz üvöltéssel érkezék a' széldüh, 's Ármor elsüllyede, 's többé fel nem költ.

⁷ leányom

A' haboktól-verdesett szikláról már csak Daurának jaja hallatszék. Tartós vala kiáltása és hangos. Mit tehetett boldogtalan atyja? A' parton állék egész éjjel, 's láttam őtet a' hold' halvány fényénél. Egész éjjel hallám sikoltozását. Visítva zúgott a' fene szél, az eső csapdosta a' hegy' oldalát; szava, míg felreggeledék, elgyengült. Elholt ő, mint a' nyugoti-szél a' szirték' suhintó fűszálai közt. Megemésztve bánatjától öszveroggyana, 's téged, Armín, magadat hagyott. Oda az én erőm a' hadban, oda kevélységem a' hölgyek között. Ha zivatar kél a' hegyekre, ha az éjszak' szelei fellázasztják a' habokat, itt ülök a' zajgó parton, 's kitekintek a' bánat' szirtje felé. Gyakran, mikor a' hold lehasnyatlik, látom én gyermekeim' árnyaikat. Félig-láthatólag ballagnak ők egymással bús beszéllgetések alatt. Nem szóll e könyörből hozzám egyyitek? Ah, ők nem nézik atyjokat!

Bús vagyok, Kármor, igen bús! 's nem kisdéd az én búm' kutfeje!

*
* *

Ezek voltak a' Bárdok' szavai az énekek napjaiban, midőn a' király a' hárfák' zengését hallgatá, 's a' mult időknék regéjit. A' fejedelmek minden halmaikról öszvegyűltenek hallgatni a' kedves zengést. Magasztalák Kónának szózatját, mellynél ezer Bárdok' énekei közt sincsen édesebb. Nyelvemet immár rebegővé tette az agg kor, lelkemnek erője eltűnt. Ollykor hallom a' Bárdok' Lelkeiket, 's eltanúlok az édes zengést; de az emlék fesel agyamból, hallom⁸ az évek' szóllítását; így szóllanak futva előlem: „Mit dall immég Osszián? nem sokára a' szűk hajlékban fog ő lakozni, 's nem léssen Bárd, ki az ő nevét életbe hozza.”⁹

Osonjatok, homályos évek! nem hoztok ti örömet futástokban. Nyiljon-meg a' sír Ossziánnak, mert az ő ereje eltűnt. Az ének' fiai mind nyugalomra mentenek. Egyedül az én szavam marada hátra, hasonló a' szellőhez, melly magányosan nyög a' tengerkörülölelte sziklán, ha már a' szelek elnémultanak. Zizeg rajta a' hideg moh, 's a' távol hajós látja a' lombok' rezgését.

⁸ Hallom

⁹ hozza-

L A T H M O N.

FOGLALAT.

Míg Fion-ghal Érinben harczol, Lathmon, a' Kárun mellől, Morvára üt; 's már közelíte Szelma felé, midőn a' király, kit a' veszély eránt egyg álomlátás intett vala meg, hon érkezik. A' megrémült ellenség a' tetőkre vonja magát, 's a' király Ossziánt és Gault küldi-ki megverésére. Ezek sötét éjjel érnek a' sereghez, 's illetlennek nézvén nagyságokhoz hogy alvókra essenek, paizsaiknak jele által feliasztják őket, reájok rohannak, 's irtózatot dűlást követnek-el. Reggeledvén vissza vonúlnak, 's Lathmonnak serge ismét öszvegyűl egyg halmon¹⁰. Szulmath azt tanácsolja, hogy Lathmon essék a' két hősre egész dandárjával. Ezt viszont Lathmon nézte ronda tettnek, 's a' helyett Ossziánt hívhatja-ki bajra. Osszián elfogadja a' kihívást, 's kardja levágta volna Lathmont, ha Gaul a' gyöngének elébe nem vetette volna pajzsát. Lathmon magát megadja 's Fion-ghal által keggel fogadtatik 's szabadon eresztetik.

¹⁰ halman

Szelma, a' te csornokjaid csendeselek. Morvának erdejét hallgatás lepte-el. A' hab búsan reng a' partra; néma a' napfény a' mezőken. Morvának szűzei előjönnek, hasonlóak a' zápor' ívéhez. A' zöld Érin felé tekint szemek Fion-ghalnak fehér vitorlái után. Visszajöttet ígért vala ő; de az éjszak' szelei üvöltenek.

Ki ömöl alá amott a' keleti tetőkről, hasonló az éjjel-jött folyamhoz? Az Lathmon és az ő serge. Megérté hogy Fion-ghal távol van, 's bízott az éjszak' szeleiben. Lelke ragyog az örömtől. Miért jössz te, Lathmon? A' hatalmas nincs Szelmán. Mit nyujtod előre dárdádat? A' Morvai leányok kívánnak e bajt? Akasszd-el futásodat, hatalmas folyam! Nem látja Lathmon a' vitorlákat? Mit enyéssz-el, te Lathmon, mint a' tenger' ködjé? De megetted fú a' dúló zivatar. Fion-ghal bajnok úzi lépteidet.

Altából felocsódott Morvának királya, midőn a' kék habon hintálánk. Kinyujtá kezét dárdája után, 's a' bajnok' hősei felszökdeltenek. Neki megjelentek atyái. Gyakorta leszálltanak ők az ő álmiaihoz, midőn kard rándúla-fel a' honra, 's körülünk' elsötétült a' harcz. Hova szaladál-el, o szél? mondá a' király. A' dél' palotáján süvöltesz e keresztül¹¹? más honra kergeted e a' záporfelhőket? miért nem lebegsz vizeimnek arcaikon? Morvát ellenhad lepte-meg, 's Fion-ghal messze van. Öltözzék¹² minden vértjeibe, a' harcz' paizsát ragadjá-elő kiki, meressze a' part felé kiki dárdáját, 's kardját markolja-meg. Lathmon előttünk áll a' maga seregével, Lathmon, a' ki Lónán futott Fion-ghal előtt. De Fion-ghal érkezik, mint dagadtában egy folyam, 's harsogása kereng halmaink között.

Ezek voltak a' király' szavai. Mi bémenénk a' Kármuni révbe. Osszián halomra hága-fel, 's háromszor csapkodá-meg paizsát. Morvának szirtjei elszállaszték a' hantot; az elijedt őz felszökött tanyájában. Rezzenéssel láta engem közelíteni Lathmon, 's bosszús hadát összevgyűjté. Én megállék a' halmon, mint egy felhő, 's sikoltozám ifjuságom' fegyverében.

Morni egy tölgy' árnyában üle Szruthmonnak harsogó vize mellett, az agg kor' fehér hajaiban, 's botján előrehajolva. Gaul fíja oldala mellett ült, 's hallgatja atyjának tusájit. Gyakran felszökelle ő lelkének tüzeiben Morninak nagy teteteire.

Az ősz meghallá a' paizs' csöngését; értette ő, hogy az küzdesnek jele. Egyszerre szökött-fel ülő helyéből. Fejér hajai alágörgöttek hátán. Felkölt lelkében a' más évek' emlékezete.

Fiam, úgy monda a' szöghaju Gaulhoz, hallom a' tusa' jelét. Morvának királya megérkezett; zászlója nyúl long a' szélben. Menj Szruthmonnak palotájiba, 's hozzd-el Morninak fegyverét, azt, a' melyet agg atyám viselt, az én karom gyengülni kezd. Vedd a' te vértedet, Gaul, 's omolj-ki első csatádba. Karod érje-fel őseinknek híreket. Futásod a' harcz' mezején legyen sasnak szárnyalása. Mit rettegnéd a' halált? A' vitéz becsültetve dől-el. Paizsa intézi a' veszély' folyamját; fény lebeg őz fűrtjei közt. Látja e szemed, fiam, mint követi becsület ez öregnek lépteit? Morni fellép a' nép között, 's tisztelettel mégyen elébe az ifju, 's hallgató örömmel szögzi nyomdokára szemét. Soha nem kerültem én veszélyt; kardom keresztülvillogá a' csaták' éjszakáját. Elöttem összeolvadt az idegen; a' kevély el vala szórva tekintetem előtt.

¹¹ keresőtül

¹² Öltözzön [ld. Nyomtatási botlások]

Gaul elhozta Morninak a' fegyvert, 's a' megaggott hőst aczél fedi. Keze megmarkolá a' dárdát, melly gyakorta vereslett ellenjének vérétől. A' Morvai királyhoz méne, 's fija követte lépteit. Örömek közt kele-fel neki Fion-ghal, midőn ősz fűrtjeiben előjőve.

Királya a' zuhogó Szruthmonnak, monda Fion-ghalnak emelkedő öröme, te vagy a' kit fegyverben látlak, ámbár erőd immár enyész? Sokat ragyogott csatáink között Morni, mint a' nap' kelő sugára, midőn széllyelveri az ormok' fellegeit, 's nyugalmat hoz a' derült mezőnek. Miért nem nyugszol vénségedben? Híred már él az énekben, téged lát a' nép, 's ezt kiáltja: Idv, idv a' kimuló fénynek! Miért nem nyugszol te a' te vénségedben? Ellenjeink tűnni fognak Fion-ghal előtt.

Komhál' fija, felele a' fejedelem, a' Morni' karja elvesztette erőjét. Ki akarám rántani ifjuságom' pallosát; ott marada az, a' hol állott. Ellökém a' gerelyt, 's czélt nem ére. Érzem sullyát pajzsomnak. Fonnyadunk, mint a' fű a' tetőken, 's erőnk vissza nem tér. De van fiam, o király, kinek lelke gyönyört lel atyjának ifjonti tetteiben. Még nem rántott kardot ellenre, 's híre még nem kél. Én vele mégyek-ki csatákba, 's intézni fogom karját. Fénye felvidítja lelkemet midőn éjembe fogok sülyyedni. Oh, feledtessék a' nép között Morninak neve, 's mondja ezt a' bajnok: Lássátok Gaulnak atyját!

Fejedelme Szruthmonnak, monda Fion-ghal, Gaul villogtassa kardját a' bajban; de csak Fion-ghal előtt villogtassa azt; ifjuságát az én karom védje. Nyugodj te Szelmának palotájiban, végy hírt ragyogásunk felől. Hagyd zengeni a' hárfákat, a' Bárdok' énekeit hagyjad kelni, hogy a' kik elhullandanak, örvendjenek kelő dicseken, 's Morninak lelke örömek közt csillámoljon. Osszián, te vívtál tusák között, dárdád itta az idegenek' vérét; de el ne válj Fion-ghal mellől! Az ellenség benneteket magatokban találhatna, 's előttem enyészhet-el híretek.

Láttam Gault vértje között, 's lelkem eggyesüle az övével. Szemében égett a' csaták' tüze; örömmel pillantgatott az ellen felé. Barátság' ígéjit mondánk titokban. Eggyesülve villogtak fegyvereink. Az erdő megett vontuk-ki hüvelyeikből, 's a' légben próbálgatánk karunknak erőjét.

Éj szálla-alá Morva felett. Fion-ghal a' tölgy' fénye mellett ült. Mellette vala Morni bajnok, hullámozó ősz hajzatjával. Beszédjeik a' hajdan kor vala, 's atyjáiknak tetteik. Három Bárd verte cserénként a' hárfát. Ullín közel álla énekével; az erős Komhál felől volt éneke. Akkor Morninak homlokát felleg lepte-bé; Ullínra gördíté veres szemét, 's a' Bárd' dala megnémult. Fion-ghal az öreg bajnokra pillantott, 's így szólla hozzá szeliden:

Szruthmon' fejedelme, minek e' komor? Feledjük a' mult idöket. Atyáink vívtanak egymás ellen, de minket az asztal eggyesít. Kardjaink ellenjeinkre vannak rántva. Olvadnak ők előttünk a' mezőben. Feledjük a' mult idöket, királya a' sokmohu Szruthmonnak.

Morva' királya, monda Morni, én örömben emlékezem atyádról. A' csatákban rettetetes volt a' bajnok; halált hozott az erősnek bosszúja. Könyűkben dagadoztak szemeim midőn a' hősek' fejedelme elesett. Elesik a' bajnok, o Fion-ghal; a' gyávát kíméli a' kard az ormokon. Mennyin estenek-el a' legdicsőbb hősek közzül Morninak napjaiban! De én nem kerültem a' tusát, nem szaladtam az erősek' sorai előtt. Most hagyta

nyugodni Fion-ghalnak barátit, mert az éj homályba boríta-el mindent, hogy erőben keljenek-fel a' szekerén-járó Lathmon ellen.¹³ Már hallom zajogni táborát, mint a' villámok' dörgése a' távol fenyéren. Osszián, és te szépfürtü Gaul, ti ifjúk vagytok és a' futásban sebesek, kémljétek-ki az ellent amaz erdős tetőről, de közel nem menvén felé; atyáitok' pajzsa távol lesz. Egyszerre ne tűnjön-el dicsetek, elszédítve az ifjúság' hevétől.

Örülve vettük a' király' szavát; sieténk aczélunk' csöngésében, felhágdosván az erdős tetőn. Az ég minden csillagaival lángolt, 's halálnak tüzei hullongtanak-le a' mezőre. Az ellensereg' moraja messzéről ére fülünkhez. Ekkor monda lelkének érzésében Gaul, 's karja félig rántá-ki pallosát: Fion-ghal' fija miért lángol Gaulnak lelke? Szívem hangosabban dobog, lépteim tántorganak, karom reszket fegyveremnek markolatján. Ha az ellenre tekintek, lelkem fenn lángokkal lobog. Amott látom álomba-szenderedett dandárját. Így remegnek a' küzdés' közelítése alatt az erősek? Mint fogna emelkedni Morninak lelke, ha itt reájok ömölnénk. Hírünk nagy lenne a' Bárdok' dalaiban, 's mi ragyogni fognánk a' hősek előtt!

Morni' fija, felelék én, lelkem gyönyörködik a' csatákban; én óhajtok egyedül ragyogni a' verekedők között, 's nevemet általadni a' Bárdoknak. De mi lenne ha győzni találna az ellenség? El nem tűrhetném a' király' szemeit. Azok irtózatossá mikor haragszik, hasonlók az emésztő tüzekhez. De én az ő szemeit haragban látni nem akarom. Osszián győz vagy eldől. Kelend e a' meggyőztek' dicse? El fognak ők tűnni mint az árny. De az Ossziáné kelni fog, 's tettei olyak lesznek mint az ő atyjának tettei. Jer, Morni' fija, jer, menjünk csatára a' mi fegyverünkben. Ha pedig, Gaul, te egyedül térsz-meg a' csatából, menj Szelmának légi tornyaihoz, 's mondjad Evirallinnak, hogy én dicso fényben estem-el. Vidd a' Branó' leányának e' kardot, hogy övedzze ezt Oskárra, ha majd ifjává serdülend.

Fija Fionnak, monda felsohajtva Gaul, én térjek hon, ha Osszián eldől? Mit fogna mondani atyám? mit fogna Fion-ghal, a' bajnokok' királya. Reám fordítaná a' gyáva szemeit, 's így szóllana: Ime a' hatalmas Gaul, a' ki vérben hagyta barátját! Gyávák, ti engem csak ragyogva láttok-meg. Osszián, én sok tetteiket hallám atyámtól az erőseknek, egyedül viselt nagy tetteiket; mert a' lélek nyúl a' veszély közt.

Morninak fija, felelék neki, 's előtte hágdaltam a' fenyéren, atyáink magasztalni fogják bátor tettünket, bár keseregni fognak elestünkön. Lelkeket besugárolja az öröm, ha szemek dagadozni fog is könyűktől. Gyermekünk nem hullottak-el dicstelen'; ők halált terjesztének-el magok körül, ezt fogják mondani. De mit gondolkodunk mi a' szűk hajlák felől? Kard védi a' bátort; a' gyáva' futamlását halál űzi, 's ennek híre soha nem hallatszik.

Előre nyomultunk keresztül az éjjelen, 's eggy folyam' zuhogásához érünk, melly kék futásával bekeríté az ellent. Elértünk a' folyam' széléhez, 's láttuk az alvó táborát. A' róna' tüzei elaludtak; távol voltak az örök' léptei. Én kiszegzém dárdámnak végét, hogy a' vizen általszökjem, de Gaul megkapá kezemet, 's e' vitéz férjfi' szavait mondá:

'S a' Fion-ghal' fija sötétben fog e rohanni az alvó ellenségre? úgy fog e nekik esni mint az éj' szele, melly nem-látva röpeszti-ki az ifju fákat? Fion-ghal nem ekként szerze

¹³ Lathmon ellen. Lathmon ellen. [ld. Nyomtatási botlások]

fényt, 's Morninak ősz haján nem illy tettek miatt lakik becsület. Verd a' csaták' paizsát Osszián, hogy az ő ezreik felserkenjenek. Hadd rohanjon rájuk Gaul a' maga első harczában, 's próbálja-meg mit bír karja.

Lelkem örült a' hős' tüzének, 's könnyűk csorogtanak szemeimből. Mérkezzenek-meg tehát veled, o Gaul, 's a' Morni' fijának dicse emelkedjék. De te ne tolakodjál igen előre, 's villogjon Osszián körül sarjad. Öldössük együtt az ellenséget. Gaul, látod te ama' sziklát? Szürkén derül mohos oldala a' csillagok' fényében. Ha ők győzendenek, fedje hátunkat a' szikla. Nem fognak dárdáinkhoz közelíteni, mert markainkban halál ül.

Háromszor vertem-meg a' csengő paizst; rettenve szökött fel az ellensereg. Előre nyomultunk aczélunknak csöngésében; zavart lépteik szaladtak a' pusztán, mert úgy hitték hogy Fion-ghal jelene-meg, 's megzsibbadának karjaik. Iramlásoknak zúgta olyan volt mint egy láng, melly perzselt erdőken harapoz. 'S a' Gaul' láncsája ím röptül, íme felrándul pallosa. Krémor eldőlt, el Leth, a' hatalmas; Dunthormod reszket vérében. Aczél likasztá-meg Krothának oldalát, midőn dárdája' nyelén felegyenesedék. A' sebből egy fekete folyam bugyogott, és süstörge a' hamvadozó tölgytől. Káthmin látta az ötlet-üző hős' lépteit, felmászva egy aszott fára, de láncsa veré keresztül. Sikoltva, hörögve zuppan-alá, 's moh és aszott gallyak hulltak utána, 's elteríték Gaulnak kék fegyverét.

Ezek voltak a' te tetteid, Gaul, csatáidnak elsőjében. De a' te kardod sem vala renyhe oldaladon, te legutóbbika a' Fion-ghal' nemzetének. Osszián előre tolongott erejének teljében; a' nép hullá előtté mint a' fűszál a' gyermek' vesszeje előtt, midőn füttyölve ballagdal a' fenyéren, 's nyakazza a' barcsákat. Gondatlan mégyen a' gyerkőcze, 's léptei a' puszták felé tartanak.

Szürkén-virradva költ-fel a' nap körülünk, 's a' fenyéren végig-csillogott a' tekergő folyam. Az ellenhad összevgyüle a' tetőn, 's Lathmonnak haragia fellobbana. Dühödten csapta-alá bosszúsan-szikrázó szemét, 's elnémúla nevekedő bánatjában. Sok ízben verte dombos paizsát; léptei akadozva mentek a' pusztán. Távolról láttam én a' bajnok' elsötétedését, 's ezt mondam a' Morni' fijához: Szekerző fejedelme Szruthmonnak, látod e amott az ellenséget? Bosszúsan gyűlnek ők a' tetőn. Térjünk vissza a' királyhoz; ő ereje' teljében kelend-fel, 's a' Lathmon' serge el lesz szórva. Minket, bajnokfelem, fény ölel-körül; az öregek' szemei vígadozni fognak rajtunk. El innen, Morni' magzatja! íme Lathmon alá-száll halmáról.

Ugy eltértünk legyen lassu, monda Gaul a' szög fürtökkel, hogy mosolygva ezt ne mondja a' sereg: Ahol mennek az éjjeli küzdők! irtózatosa a' sötétben, mint a' rémek, 's a' korány' fényével széllýelfoszlanak. Osszián, vedd a' Gormár' paizsát, a' ki dárdádnak alatta dőlt-el. Örvendeni fognak öregeink, meglátván fijaiknak tetteket.

Így szállánk a' fenyéren, 's akkor Szulmáth a' szekerző Lathmon elébe lépett, Szulmáth, a' Duthai Vezér, a' feketén-hömpelygő Duvranna mellett:

Miért nem rohansz-elő hőseidnek ezreivel, Nuáthnak gyermeke? Miért nem szál-lasz alá egész táboroddal, míg még elszaladhatnak? Fegyverek ragyog a' korány' fényében; lépteik előttünk a' fenyéren haladnak.

Erőtlen kar' fajzatja, monda neki Lathmon, az én sergem szálljon e alá? Ők csak ketten vagynak, fíja Duthának; 's ezek rántsanak kardot ellenek? Nuáth búsulni fogna elfogyó híréen termében; el fogná fordítani szemét Lathmonról, midőn hozzá közelíte-

nének lépteit. Fejedelme Duthának, menj a' hősekhez; látom Ossziánnak deli lépteit. Az ő dicse méltó aczéломhoz; hívd-ki őtet, megmérkezni bajban Lathmonnal.

'S a' dicső Szulmáth íme érkezik. Örültem a' király' izenetének. Karomra vettem a' paizst; Morninak kardját Gaul adta kezembe. Visszatérénk a' harsogó folyamhoz. Lathmon erős lépteiben szállt-alá halmáról. Mint felhő torlódott megette a' sereg; a' Nuáth' fija ragyogott aczélja között.

Fion-ghal' nemzettje, mond a' bajnok, a' te híred a' mi vesztünkkel kél. Hányan fekszenek ott a' te karodtól népemben, te hőseknek fejedelme! Emelj most Lathmon ellen kardot, terítsd el a' Nuáth' fiát, terítsd-el őt népe előtt, vagy te magad dőlj-el a' porba! Ne mondja senki csornokomban hogy népem szemeim előtt hullt-el, hogy az Lathmonnak szemei előtt hullt-el, 's neki oldalán aludt kardja. Úgy Kutha' kék szemeit könyűkben görgetné, 's léptei Dunlathmonnak völgyei között magányosak lennének.

Azt se mondja senki, ez vala feleletem, hogy a' Fion-ghal' fija szaladt-meg. Léptét ha homály fedné is el, Osszián szaladni nem fogna. Elébe fogna állani lelke 's ezt kiáltaná neki: 'S a' Szelmái Bárd retteg é ellent? Nem, ő nem retteg semmi ellent; öröm neki a' csaták' moraja.

Lathmon nekem csapá dárdáját, 's meglikasztá pajzsomat. Érzém testemen a' hideg vasat, 's kirántám a' Morni' lapját, 's ketté szelém a' dárda' nyelét. A' villogó hegy földrehullt. Nuáthnak gyermeke lángolt fene ádáságában, 's fennre rántá zengő paizsát. Bosszúsan néze-elő szeme a' paizs karimája alól, melly felém nyúlva a' szerint villángzott mint egy ércz kapu. De Osszián annak villángzó domboruságát általdöfte a' csata' láncsájával; 's a' láncsa egy tölgybe akadt-meg, melly a' fejedelem megett állt. Lathmon azonban előre nyomúla. Gaul látá hogy el fog esni a' fejedelem, 's elébe nyujtá a' maga vértjét Ossziánnak kardja ellen, midőn az tüzet-szikrázva csapott Dunlathmonnak királyára.

Lathmon a' Morni' fiára pillant, 's köny csordúla-ki szeméből. Ledobta őseinek kardját, 's ez ígéjit mondá az erőseknek: Mit küzdjön Lathmon tiellenetek, ti dicső hőseknek elsőji? A' ti lelkeitek fény' sugára; a' ti kardjaitok halál' lángja. Ki hasonlíthat fényben a' hősekhez, a' kiknek már ifjuságokban illy nagyok tetteik? Ha ti Nuáthnak palotájában volnátok, Lathmonnak zöld lakásában, azt vallaná atyám, hogy az ő fija nem dölt-meg erőtlének előtt. Ki jó amott, ezt fogná mondani, egy hatalmas folyam, a' hangzó fenyéren végig? A' kisdedebb halmok rettegnek előtte; ezer lelkek lebegik-körül aczéljának ragyogását, azoknak lelkeik, kik a' Morvai fejedelem' kardjának általa estek éjbe. Boldog vagy te, Komhál' fija, a' te csatáidat magzatid vívják! Előtted mennek-ki csatákba, 's a' dicsőség' lépteiben térnek-meg.

Fion-ghal a' maga szelídjében jön-elő, titkon örülve fijának tettein. Öröm derengett Morninak arczán; öregsző szemei erőtlenül néztek-elő a' csorgó köny' cseppei között.

Megérkezénk Szelmának csornokjába, 's kézről kézre köröngött a' csiga. A' dal' leányai megjelentenek, megjelent közöttök Evirallín is szelíd pirúlattal, körüllebegett hónyakával. Szeme titkon görge Ossziánra. Verte az ideges hárfát; 's mi magasztalánk Branónak szép gyermekét.

Fion-ghal felkölt helyéről, 's ezt mondá a' dárdák' Lathmonjának; a' Trenmor' kardja rezgett oldalán, midőn az erő' karját felemelte:

Nuáth' magzatja, így kezdé szavait, miért keressz te fényt Morvában? Mi nem gyávák' nemzete vagyunk; kardunk erőtlenre nem villog. Mikor riasztánk mi fel tégedet,

Lathmon, a' hadnak vad csörtetéseivel? Fion-ghal nem lél örömet a' csatákban, noha karja erőnek karja. Az én hírem a' kevély' megbukásán kél; kardom levillámlja a' kérkedőt. Jön a' tusa, 's nyílnak a' bajnokok' sírjai, nyílnak az én népem' sírjai is. Atyáim, ah, én egyedül maradok! de én híres maradok utól, 's lelkem' kimulta fényfolyam legyen. Lathmon térjen-vissza honjába, 's egyéb országra hengerítse a' csatát. A' Morvai nép híres nép; ellenjei szerencsétleneknek gyermekei.

O J T H Ó N A.

FOGLALAT.

Gaul a' Morvában megvert Lathmont honjába kíséré, 's ott, megszerette Ojthónát. A' leány, 's ennek atyja Nuáth 's a' testvére Lathmon, örömmel fogadják-el a' Gaul' jobbát, 's az öszvekelés' napja meghatároztatik. Azonban Gaul parancsolatot vesz Fion-ghaltól, hogy őtet kísérje a' Britek ellen, 's így a' menyegző elhalad. Nuáth is fiastúl hadba indul, 's Ojthóna hátra-marad Dunlathmonban. Ezeknek távolléteket hasznára fordítá¹⁴ Dunromáth, Kuthalmónak fejedelme, 's Ojthónát elrabolja; 's mint-hogy ez most is, mint már elébb, idegen az ő szerelmétől, a' leányt Tromthon pusztaszígetnek egy üregébe zárja. Gaul megérti mi történt jegyesével, 's kiszáll Tromthonon, hol Dunromáth is megjelent. Gaul kéri a' leányt, hogy ez maradjon üregében, míg az ő szűzességén elkövetett erőszakot megbosszulandja; de ez titkon a' harczolók közzé elegyíti magát, küzd, 's halálos sebet kap. Gaul sirt emel neki, 's megölvén ellenségét, Morvába visszatér.

¹⁴ fordíta

Sötét borítja-el Dunlathmont, noha a' hold látatja fél arczát a' halmokkal. Búsán tekint-félre az ég' ékes leánya, mert siralmat lát közelíteni.

Morninak fija kiment vala a' fenyérré. A' csornokban semmi szózat; nem reszket keresztül a' sötéten semmi messzelövellő fény. A' szép Ojthóna' szózatja nem hallik-ki a' Duvranna' habjainak zajgása közzül. Hova menél-el te a' te szépedben, Nuáthnak feketefürtü leánya? Lathmon, a' bátyád, az erősek' mezején múlat. Úgy fogadád, hogy termedben maradsz míg megérkezend Morninak fija; míg Gaul megérkezend Szruthmonból az ő szerelme' leányához. Könyűket harmatozott szemed az ő elmenésekor, mellyedet titkos sóhajtasok dagaszták; de te neki nem mégy ellenébe énekiddel, nem a' könnyen-rezgő lant' zengzetivel ellenébe.

Ezek voltak a' Gaul' szavai, midőn Dunlathmonnak várához ért. Nyitva voltak és búsak a' kapuk; a' palotán végig-röpültek a' szelek. A' fák tele hintették levelekkel a' tornácot, 's mindenszerte az éj' huhogásai hallatsának. Elsüllyedve bánatjában 's búsán üle a' sziklán Gaul; lelke eltölt epedéssel¹⁵ a' lányért. Merre intézze futását? Tőle nem távolag álla a' Léth' fija Morló. Boglyas hajaiban zúgtak a' szelek. De ő meg nem szálla, mert látta Gaul' gyötrődéseit.

Álom szálla a' Vezérek' szemeire, 's az éj' tüneményei felköltenek. Ojthóna megállott álomban Gauljának szeme előtt. Rendetlenül folytak-szélllyel fekete hajai, 's szép szemei könnyűken által tekintgettenek. Vér mocskolta hófeijérségü karjait. Mellyének sebét félig rejtette-el leple. Így álla meghajolva Gaul felett, 's lassu hanggal ezt mondá:

Alszik a' Morni' fija, ő, az annyira kedves Ojthónájának szemeiben? Gaul alszik a' távol sziklán, 's a' Nuáth' leánya elhal? Tromthonnak sivány szigetét csapkodja a' tenger. Én könnyek közt ülök üregemben. De itt nem ülök egyedül, o Gaul! Kuthalmónak fene ura ott vagyon. Ott vagyon ő, 's keblében dühösködik a' szerelem. Ah, mit tehet Ojthónádnak karja?

Zörögve ütődék egy vihar a' tölgy ágaiba, 's távozik az éjnek álma. Gaul megragadá barkócza-dárdáját, 's megállá bosszús haragjában. Sokat forgatá kelet felé szemeit, 's vádlotta a' késedelmes világot. Végre felhasadt a' reggel, 's a' hős megereszteté a' vitorlát. Üvöltve jöttek-elő a' tetőkről a' szelek, Gaul röpüle a' mélység' habjain. A' harmadik nap felüté magát Tromthon, mint egy kék vért a' tengeren. Sziklás partjai körül zajogtanak a' fejr habok. A' bús Ojthóna a' parton üle, lepillantott a' fercsegő hullámokra, 's könyűk omlottanak szeméből. De midőn meglátta Gault az ő fegyverében, akkor felszökött, 's elfordította szemeit. Elenyésze orcájáról a' piros, 's a' hókarok reszkettenek oldalán. Háromszor igyekezett elfutni Gaulnak tekintete elől; háromszor gátolják-meg lábai futamlását.

Nuáth' leánya, monda neki a' hős, miért futsz te így Gaul előtt? Halálnak lángjait önti é az én szemem? harag setétíti e el lelkemet? Te nekem regnek fénye vagy az idegen földön. De te arczodat bú fedi, leánya a' szekerző Nuáthnak! Közel e Ojthonának ellensége? Lelkem lángol vele szembe ötleni. Oldalomon reszket a' pallos, 's vágy villogni markomban. Szóllj, Nuáthnak leánya, látod e mint futnak könnyeim?

Szruthmonnak ifju fejedelme, mondá a' leány, miért jössz te a' habokon Nuáthnak kesergő gyermekéhez? Miért nem hervadtam el én titokban, hasonló a' szirtek' virágá-

¹⁵ epedéssel

hoz? melly nem látva emeli-fel fejét, 's elszórja aszu leveleit a' szélben. Ah, miért jövé te, o Gaul, hallani kimultom' fohászkodásait? Én ifjúságomban aléllok-el, nevem nem fog hallatni, vagy ha hallatni fog, siralomban fog! Nuáthnak könyűji folyini fognak érettem! búsulni fogsz Ojthonának eltűnt szépsége felett, te is, Morninak fija. De ő majd a' szűk sírben, fog alunni, távol a' buslakodó zokogásaitól. Miért jössz te Szruthmonnak fejedelme, Tromthonnak tengercsapkodta sziklájához?

GAUL. Elleneddel jövök megvívni, leánya a' szekerező Nuáthnak. A' Kuthalmói fejedem' halála homályosodik előttem, vagy eldőlt a' Morni' fija. Ojthóna, ha Gaul elesik, emeld-fel ama' sziklán síromat. 'S ha feketeorru hajók eveznek-el a' sír mellett, szállítsd-elő a' tenger' fíjait, 's add nekik e' kardot, hogy vigyék a' Morni' palotájába. Akkor az ősz király megszünend kitekintgetni a' pusztára, 's nem várja többé fíjának visszatérését.

'S élhetne é Nuáthnak leánya? kérdé Ojthóna mélyen-felfohászkodva. Élhetnék e én ha Gaul el fogna esni? Az én szívem nem e' kőszáלבól való, nem hasonlatos az én lelkem a' tengerhez, melly kék hajjait akármelly széllel hányattatja, 's dagad és lohad a' vész-szel. A' vihar, melly tégedet eldőjt, Ojthonának ágait is öszvetördeli. Vesszünk együtt, Morninak szekerező fija! Kedves énnkem a' szűk hajlék, kedvesek a' halál' mohos kövei. Én soha nem hagyom-el szikláidat, te tengerkörülölelte Tromthon.

Leszálla a' maga fellegeivel az éj' midőn Lathmon atyjának hadaihoz méne-el, Dunthormodnak mohos kőszálaihoz. Leszálla az éj, 's én palotámban ültem a' lángoló tölgynek világa mellett. Fegyvercsördülést hallék, 's öröm ébrede-fel arczomon, mert a' te visszatértedet gondolám. De Kuthalmónak fejedelme jön, a' rőthaju erős Dunromáth. Vérben forgottak haragos szemei, 's kardja piroslott népem' véréből. A' kik Ojthónát védék vala, a' bosszús fejedelem által estenek-el. Mit tehettem? karom erőtlen volt; nem bírtam forgatni a' dárdát. Elragada siralmaim közt, 's vitorláji könnyeimel költek-fel. Retegte visszatértét a' szerencsétlen Ojthóna' testvérenek. De íme jön ő 's az ő serege; előtte hasad a' fekete hullám. Merre akarod intézni futásodat, o Gaul? Sokak a' Dunromáth' vitézei!

Az én lépteim soha nem fordultak-el a' csatától, felele a' bajnok Gaul, 's kirántotta pallosát; 's mostan rettegjek e, midőn előttem az ellenség? Menj barlangodba, te kedves, míg tusánk a' téren véget ér. Léthnek fija, hozzd-elő dicső eldődjeinknek íjait, 's Morninak nyíllal-rakott tegzét. Bennünket három vitéz kísérjen, 's ők rántsák-fel a' ternyő-ívet, mi magunk a' harcz' dárdájával vívjunk. Ők egész serget tesznek a' szirten, de a' mi lelkeink erősek a' tusában.

Ojthóna barlangjába tért. Bús öröm költ-fel a' leány' lelkében, hasonló a' villám' ösvényéhez, melly a' fergeg felhőjén lángol-el. Lelke el vala tökéelve. Vad pillantataiban kiszáradott a' könyű. Dunromáth lassan közelgete 's meglátta Morni' fíját. Bosszu diszteleníté-el ábrázát, orcáján mosolygás lebegett. Félig láthatólag görgött szeme, beárnyalva a' sertés szemöldektől.

Honnan jőnek a' tenger' fíjai? kérdé a' komor fejedelem. Szelek vertenek é ki benneket Tromthonnak sziklás partjaihoz? Vagy talán a' hókart keresitek? Szerencsétlenek' gyermekei közelítenek, ti gyöngék, a' Dunromáth' kezeihez. Az ő szeme nem kíméli az erőtlenekeket; öröm neki az idegen' vérént ontani. Ojthóna fénynek sugára, 's titkon örül az ő kecsseiben Kuthalmó' fejedelme. Te fognád e el, mint egy borúlat, te gyenge kar, a' nyájas sugárt? Eljövél; de visszatérsz e atyáidnak hajlékaihoz?

'S nem ismersz engem, kérdé Gaul, Kuthalmónak rőt fejedelme? Lábaid gyorsak voltak a' fenyéren, midőn a' szekező Lathmon megnyerte a' csatát, midőn a' Gaul' fegyvere torlotta népedet Morvának erdős tetőjén. Dunromáth szavad azért merész, mert megetted serged tolakodik. Negéd' fija, én rettegem e népedet? Én nem eredtem gyávák' nemzetéből.

Gaul előre hágdalt a' maga fegyverében, 's Dunromáth népe megé búva. A' Morni' fija általverte a' komor fejedelmet, kardja halálra csapott alá, 's elütötte az ő fejét. Háromszor rázta-meg azt rőt hajainál fogva Gaul, 's a' negédes' harczolóji megfutamodtak. A' Morvai nyilak utól-érték a' futamlást; tíz elesett a' moh' szirtjénél, a' többi vitorlát rántata, 's zajogva ment a' hánykodó tengeren.

Gaul közelíte az Ojthóna' üregéhez. Ott egy ifju támaszkodék a' szírtnek, állalkasztott oldallal, 's gyöngén görgetvén sisakja alól szemeit. Gaulnak lelke elborult; hozzája méne, 's békének ígéjit mondá neki:

Meggyógyítha e tégedet Gaul, bús-homloku szép vitéz? Én gyakran kerestem a' hegyek közt fűveket, 's felszedtem őket a' magányos partokon. A' hősek' sebei sokszor hegedtenek-bé kezeimtől, 's az ő szemeik áldották Morninak fiját. Hol laktak a' te atyáid, harczoló? A' hatalmasok közül valók e' ők? Bánat fog szállani, mint egy éj, honodnak folyamjaira; mert te ifju korodban estél-el.

Az én atyáim, felele, hatalmasoknak maradékai. De ők miattam búsongani nem fognak; mint a' reggeli köd, a' szerént mult-el az én dicsem. A' zengő Duvranna' partjain magas falak emelkednek, 's látják mohos bástyáikat a' folyamban. Megettek egy szirt kél fityegő-águ fenyvekkel. Ottan lakik vitéz testvérem; add a' bajnoknak e' csillámló sisakot.

A' sisak kihulla a' Gaul' kezéből. Ojthóna volt az ifju, 's sebjében. Fegyvert vőn magára a' barlangban, 's halált kerese a' tusák között. Félig vala behunyva nehezedő szeme; oldalából sertegett a' vér.

Morninak fija, ugymond, készítsd-el nékem a' szűk lakot. Lelkemre álom száll, mint egy éj, szemeim homályosodnak. Oh ha lakom Duvrannán volna, a' dicsőség ragyogó fényében! Úgy örömben siettek volna el napjaim; a' szűzek magasztaltak volna engemet. De, Morninak fija, én ifjuságomban hullok-el, 's Nuáth pirulni fog termében!

Halványan roskadott-öszve Tromthonnak köszikláján. Gaul búslakodva ásá-meg sírját, 's visszatére Morvába. Mi láttuk lelke' bánatját. Ossziánnak kobza magasztalta a' szerencsétlen leányt, 's Gaulnak arcza felderült. De gyakran kele-fel barátjainak sorjában is sóhajtozása, mint a' szellő, melly erőtlen szárnyaival fellebben, midőn a' hablázasztó viharok elnémultanak.

AZ
INISZTHÓNAI
HÁBORU.

FOGLALAT.

Annir, Iniszthonának fejedelme, segédre szállítá Fion-ghált Kormal ellen, ki az ő két fiját, Árgot és Rúrót, orozva megöle 's leányát lopva elvivé¹⁶, 's most Annírt országától ismeg akarta fosztani. Fion-ghal Oskárt küldötte-ki; 's ez Kormált megveri, az elrablott leányt Annírnak visszaadja, 's diadallal tér Morvába.

¹⁶ lopva elvivé

A' mi ifjuságunk mint a' vadásznak álma a' fényérnek halmain. A' nap' szelíd fényében alszik, 's dörgő fergeteg riasztja-fel. Szikrázva hull körösded a' villám, az ádáz szél tépi a' fák' lombjait. Vígadva néz vissza a' verőfényes napokra, 's kedves álmaira nyugtának.

Hát Ossziánnak ha tér-meg ifjusága? ha fog füle ismét gyönyörködni a' fegyver' csattogásában? ha járdalok én, mint Oskár, körülfogva az aczél' ragyogásától? Jertek, halmi Kónának, a' ti folyamjaitokkal, jertek, 's figyeljete Ossziánnak szózatjára. Lelkemben ének kél, mint a' nap' sűgara. Érzem a' multak' örömét.

Látom tornyaidat, o Szelma, látom tölgyek által beárnyalt bástyáidat. Folyamid zuhognak fűlemben. Bajnokjaid felgyülekeznek. Fion-ghal közepettek áll, Trenmornak hadi-paizsára támaszkodva. Dárdáját falnak vetette. Bárdjainak hallgatja dalát. Karjának tetteit hirdeti az, 's ifjonti csatájit a' királynak.'

Oskár megtére a' vadászból, 's hallá a' dicső hős' magasztalását. Levevé a' falról Branónak paizsát; szemei könyűkkel tölték-meg. Ifju orczájin piros szín lebegett; szózatja mély és rezgő. Villog kezében hadi-dárdám; ezt mondá a' Morva' fejdelméhez:

Fion-ghal, bajnokok' királya, Osszián, te legközelbb őhöz a' hadban! ti ifjuságtokban csatákat vívtatok, 's neveitek az éneken híresek. Oskár hasonló a' Kóna' kódéhez: alig jelenék-meg, 's enyészek. Nevemet a' Bárd nem fogja ismerni, a' vadász nem keresi-fel síromat. Hagyatok engem küzdeni, nagy hősek, az Iniszhónai harczban. Távol az én csatám' szigete; nem halljátok-meg Oskárnak elestét. Talán egy Bárd reám talál ott, 's nevemet énekének adja. Az idegen hon' szűze meglátja síromat, keseregni fogja az ifjút, a' ki messze földről jön. A' Bárd ezt mondja az áldomás közben: Halljátok a' dalt a' külhon' Oskárjáról!

Oskár, felele Morvának királya, küzdeni fogsz, fija dicsemnek. Készítsétek sötét hajómat, hogy a' hőst Iniszhónára vigye. Fija az én fiamnak, figyelj nevűnkre; mi hősek' nemzete vagyunk. Ne engedd hogy az idegen föld' gyermeke így szöjjön: Erőtlenek a' kiket Morva szült. Légy harsogó folyam az ütközetben, a' békében enyhe, mint a' hanyatló nap. Mondjad a' sziget' királyának: Fion-ghal emlékezik ifjusága' napjairól, midőn bajt vívánk egymással, 's Agandéka még életben volt.

Feszültenek a' sipító vitorlák, az árboczkok' szíjai közt üvöltve röpt a' szél. A' hullámok pacskolták a' fövényes szirteket, bőgött a' tenger' erője. Fiam emelkedni látá immár a' hánykódó habokról az erdős tartományt, 's béevezett Rúnának viszhangos öblébe. Kardját beküldé a' dárdák' Annirjának. A' megöszült bajnok felkele midőn meglátta a' Fion-ghal' fegyverét. Szemei könyűbe lábbadoztak; emlékezett ifjusága' csatájáról. Kétszer lökdeltének ők dárdát a' nyájas Agandéka előtt. Bajnokok álltanak ott, 's távolról néztenek, mintha Lelkek küzdöttek volna a' szélben.

Én most öreg vagyok, mondá a' király, használatlan függ kardom falomon. Sudarja a' Morvai nemzetnek, Annír egykor látta a' dárdák' harczait. De mostan halvány 's elsovadt, mint Lánón a' megvénhedett tölgy. Nincsen fiam, ki örömmel fogadjon itt 's őseinek termeikbe elvigyen. Árg sápadtan fekszik a' sirban, 's Rúró, a' bajnok, nincs többé. Idegennek várában lakik leányom, 's vágy meglátni síromat. Férje tízezer dárdát emel; úgy jó mint Lánójának halálfellege. Jer, végy részt Annírnak áldomásában, sudarja a' termes Morvának.

Három napiglan lakomáztanak; a' negyediken Annír bajnok megérté Oskárnak nevét. Vígán voltak a' csigák' innepében; úzték Rúnának vad kanját. Egy forrás' mohosult

kövénél pihennek-meg a' vadászattól a' hősek. Annírnak szeme elöntötte könyűjét; elfojtotta a' kelő sóhajtást.

Itt nyugszanak homályban, monda a' hős, ifjúságom' gyermekei. Rúrónak üregét e' kő fedi; az Argé felett ama' tölgy suhog. Értitek ti az én szavamat, fiaim, szűk hajlék-tokban? vagy ti beszéltek együtt e' lombok' zörgéseiben, mikor a' szél a' fenyéren üvöltöz?

OSKÁR. Iniszthonának fejedelme, mint estek-el az ifjú kor' gyermekei? Agyaras ka-nok szökdösnek-el sírjaik felett, 's nem háborítják nyugtokat. Ködből alaklott őzeket hajkásznak ők, 's légi íveiket feszítgetik. Még kedvelik egykori mulatságaikat, 's örömmel hágnak a' szelekre.

Kormák bajnok, felele Annír, tízezer dárdát szólított csatájiba. Ő Lánónak vizei mellett lakik, mellyből halálnak gőze kél. Eljött Rúnának palotájához, 's a' dárda' díját ke-reste. Szép volt és nyájas az ifju, hasonló a' napnak fiatal sűgárához. Nem sok mere megvívni vele. Hőseim hátráltak neki. Leányom megadá magát szerelmének.

Árg megjön a' vadászból, és Rúró; folytak büszkeségek' könnyei. Némán görgé szemek a' Rúnai bajnokokon, kik a' vitéz idegen előtt hátráltak. Három napig vígan ültek Kormállal a' csigák' örömei körül. A' negyediken bajra kelt Árg ővele. Ki vívhatott-meg Árggal? Kormál bajnok meg volt győzve. Kevélység 's bánat dagaszták mellyét. Titkon elvégzi magában, hogy fiaimat halva fogja látni. Kimentek a' Rúnai hegyormokra, 's űzték a' barnahátú szarvasokat. Kormálnak nyila orozva repül gyermekeim felé, 's ők vérekben hullanak-el. Ő szerelme' leányához jön, a' szép fűrtözet' leányához, 's futottanak együtt a' pusztán, Annír egyedül maradott hátra. Az éj leszállt. A' nap feljön; nem hallék a' Rúró', nem az Árg' szózatja. Végre meglátánk kedves ebeket, a' könnyűfutású Rúnárt. Ordítva jött az termünkbe, 's a' hely felé látszott tekinteni a' holott ők, a' hősek, elestek. Követtük őt, 's rájuk találtunk, 's e' forrás mellett tettük sírba. Itt mulat most olly örömost Annír, midőn a' szarvasvadászatnak vége van, hasonló a' tölgy' vén törzséhez. Örökké folynak könnyeim.

Ronnán, monda felszökve Oskár, 's te Ojgár, dárdák' fejedelme, hívjátok mellém hőseimet, a' folyamok Morvának gyermekeit. Még ma megyünk-ki a' Lánó' vizeihez, mellyek halál' gőzeit páráznak. Kormál ne örvendjen soká; gyakorta lebeg halál' kardunk körül.

'S mentek a' merre a' fenyér elnyúl, mint egy sötét felleghullám, végig-görgetve a' szelektől a' pusztán, 's prémjeiken a' villámoktól veresre festve; elbódúlnak az erdők, 's előre érzik a' zivatart. Zeng az Oskár' hadi-türke; Lánó minden habjában remeg. Kormálnak csengő pajzsa körül felgyűlnak a' tenger' gyermekei. Oskár küzd, a' mint szokott csatájiban; kardja alatt Kormál elterül. A' renyhe Lánó' fiai elfutottak magányos völgyeikhez. Oskár a' szigeti leányt Annírnak megzendült hajlékába vezette. Az öreg' arca ragyog örömében. Idv a' kardok' fejedelmének! kiáltá.

Melly nagy vala Ossziánnak öröme, midőn távolról látá fejezlenni téró fiának vitorláját! Hasonlók valának azok egy fényfelleghhez, melly ragyogva emelkedik keletben, midőn a' magányos vándor az ismeretlen földön jár, 's az éj' borzasztó rémjei sötétet terjesztettek-el körül.

Énekek közt hozánk-be az ifju hőst Szelmának palotájiba. Fion-ghal készítette a' csigák' örömet. Oskárnak neve ezer Bárd által magasztalva zeng a' csornokban, 's Mor-

vának ormai messze elzengék az éneket. Toskárnak leánya ott vala; az ő szava mint a' hárfáé, mikor az ékes hang estve távolról lebeg a' völgy' lenge szellőjivel.

*
* *

Ah vezessetek engem, ti a' kik még látjátok a' nap' fényét, bérczeimnek egyik szirt-jéhez! Légyen közel hozzám a' mogyorócsalit, közel hozzám a' suhogó tölgy. Zöld légyen helye nyugtomnak, 's mormogjon körül a' tető' távol csergetege. Toskár' leánya, vedd a' lantot, 's zengd Szelmának kedves dalát, hogy lelkemet szállja-meg az álom, midőn öröm veend körül; hogy térjenek-vissza ifjuságom' álmai, 's a' napok, melyekben az erős Fion-ghal élt. Látom, o Szelma, tornyaidat, 's erdődet és az árnyas bástyákat. Látom Morvának hőseit; hallom a' Bárdok' dalát. Oskár feltartja Kormálnak pallosát; ezer fiatal hős tolong felé, 's csudálja a' szíjak' ékét. Álmélkodva tekintenek az én fiam-ra, 's csudálják karjának erejét¹⁷. Sejtik atyjának tekintetében az örömet, 's mindenik hasonló fény után eped. 'S tiétek lesz ez a' fény, fiai a' folyamok' Morvájának. Gyakran ragyog a' dal lelkemen, 's emlékezem az ifjú kor' társairól. De rám a' hárfazengés alatt szunnyalom száll-alá. Már lebegnek körülöm a' nyájas álmok. Vadászat' gyermekei, távozzatok, ne háborítsátok-meg nyugtomat! A' hajdannak Bárdja atyjával ered beszéd-be, fejedelmeinkkel a' régi kor' napjaiban. Messze távozzatok innen, vadászatnak gyermekei! Ne háborítsátok Ossziánnak nyugtát.

¹⁷ karjána kerejét

OSKÁR KÁROSSZAL.

FOGLALAT.

Oskár Károszt balra hívja-ki Rynó által. Károsz nem mer, 's üres izenettel ereszti vissza a' Bárdot. Oskár és a' Morni nép, kit ez nap' Oskárnak vezérlésére bíz a Fion-ghal, leheverednek a' téren, 's lángoló tölgyek mellett ülnek. Rynó meglátja a' Komhála' 's Hídallán' rémárnyaikat, 's ezt megszólítja, de tőle feleletet nem kap. Ekkor elbeszéli Oskárnak, mint ölte-meg Hidallánt az atyja, elborítva szégyennel, hogy őtet Fion-ghal seregéből örökre kirekesztette (lásd Komhálát az I. Kötetb.) Oskár' a' rege után, megmássza a' tetőt, hogy ott őseinek Lelkeikkel tanácskozhassék¹⁸. Visszatérvén onnan, Károsznak harczolójira ötöl; később Kárósz is megjelen, verekednek, 's Oskár fényes győzedelmet nyer.

¹⁸ tanácskozhasson [ld. *Nyomtatási botlások*]

Toskár' leánya, hozzd a' hárfát; az ének' fénye kél Ossziánnak lelkében. Hasonló az a' mezőhöz, midőn, sötét űli az ormokat, 's a' halkkal növä árny elterül a' naplepte¹⁹ téren. Látom fiamat, Malvína, Krónának bemohosult kőszálán. Ah, az csak a' fenyér' köde befestve az enyészet' sugárával. Kedves nekem az, Malvína, midőn az én Oskárom' alakját szövi. Távol tőle, szelek, ha végig-üvöltötk Ardvának hegyoldalain!

Ki közelít az én nemzetem felé az ének' tompa döngésében? Kezében pálcza vagy, 's ősz hajai a' szélllel szállonganak. Vad öröm ragyogtatja arczát. Gyakran tekint-vissza Károszra. Rynó, az ének' Bárdja az, ki elméne, megkémli az ellenséget.

Mit mivel Károsz, a' hajók' királya? mondá a' buslakodó Osszián' fija. Csattog e kevélységének szárnya, te elhunyt időknek énekese?

Csattog, o Oskár, monda a' Bárd, de csak feltornyozott bástyák megett. Rettegve tekint-el a' kövek felett, félelmesnek néz téged, mint egy rémjét az éjszakának, mely habokat verdes az ő hajójihoz.

Menj, mondá Oskár, menj elsője Bárdjaimnak, végyed Fion-ghalnak dárdáját. Tűzz²⁰ lángot hegyéhez, 's rázzd az ég' szeleiben. Ingereljed énekeddel, hogy hagyja oda vizeinek habjait, 's közelítsen-elő. Mondd Károsznak, én epedem a' küzdést; ívem elúnta a' vadászatot Kónán. Mondjad, egyike sincsen itt hőseimnek, 's karom még ifju, még erőten.

Rynó ment, énekének zengzetében. Nagy erővel harsogott a' bajnok Oskár' szózatja. Akként szólla az a' hegytetőken az erőseknek mint a' kőszálak' barlangjának tompa zúgása, mikor azt a' Tongorm' tengere veri, 's erdejének lombjai az üvöltő szelekkel versengenek. Felgyülekeznek ők fiam körül, hasonlók a' hegyek' patakjaihoz az eső után, melyek futások' kevélységében zuhogva ömledeznek.

Rynó elért az hatalmas Károszhoz, 's fel-felcsapta a' lángoló dárdát. Jer az Oskár' tusájához, o fejedelem, monda, te a' ki rengő habtorlatokon ülsz. Fion-ghal bajnok távol vagy; Morván hallja Bárdjainak énekeiket; a' terem' szele emelinti üstökét. Nincs markában a' szörnyű hadi-dárda, nincs karján a' paizs, rettenetes, mint az elsötétetett hold. Jer küzdésre; a' hős maga van.

Károsz nem jött-álta a' Kárunon²¹, 's a' Bárd visszatér az énekkel. Szürkén alkonylik az éj Kárun felett. Készítik a' csigák' örömet. Száz tölgy lángol a' szelekben, gyöngén deríti a' fény a' tért. Tetőknek árnyai járkák az ég' piroslását 's távolról látatják homályos alakjaikat. Félig-láthatólag lebeg a' felhőn Komhála, Hidallán komor és homályos; olyan ő mint az elsötétetett hold körülfogva az éj' ködjétől.

Miért vagy illy homályos? kérdé Rynó, mert egyedül ő ismerte-ki a' fejedelmet. Miért te illy homályos, Hidallán? Nem kaptad e meg híredet? Ossziánnak dala zengett neked; lelked tisztán fényle a' szélben, midőn lehajolva felhőid között a' Bárd' dalára figyeltél.

Látja szemed a' hőst, mint az éjnek egy sötét alakját? kérdé Oskár. Mond-elő nekünk, Rynó, mint esett-el Hidallán, ki atyáinknak éveikben híres vala. Neve még hangzik a' Kóna' szirtjei közt; sokszor láttam én tetőjinek folyóit.

¹⁹ naplette [ld. *Nyomtatási botlások*]

²⁰ Tűzz [ld. *Nyomtatási botlások*]

²¹ Kárunon [ld. *Nyomtatási botlások*]

Fion-ghal bajnok Hidallánt eltiltotta hadaitól, mondá a' Bárd. A' király' lelke szomor vala Komhaláért; szeme nem nézheté Hidallánt. Búsan, magányos hallgató léptekkel járdala ő a' mezőben. Használatlan függött oldalán kardja; hajai elfeselve röpkedtenek. Süllyedt szemében köny gyűle, melyét félig-hallatszó sóhajtas dagasztja. Magában 's senkitől nem látva három napokiglan bolyongott, míg Lámornak elére hajlékához, bemohosult termékhez őseinek a' csapongó Balva mellett. Ott űlt egyedül egy fának alatta Lámor; népe kiméne Hidallánnal. A' folyam lábainál futott-el; ősz feje gyámolbotján nyugvék. El volt aluva az öreg kornak szeme, 's régi évek' dalait' dallá. A' Hidallán' lábainak dobogásai elhatottak füleihez. Ismerte fijának lépteit.

Lámhornak szülöttje visszatért az harczból? vagy lelke közelít talán dobogó lépteken? Elestél te a' Kárun' szélén, fíja Lámhornak az ősz hajakkal? Vagy ha Hidallánnak nyomait hallom, hol vannak a' harcz' erősei? Hol, Hidallán, hol van népem, mely pajza csöngésében tére-meg másszor? Elhullott az a' Kárun' szélein?

Nem felele a' mélyet-sohajtó ifju; Lámhornak élnek népei. Ők, atyám, híresek a' tusában; de Hidallánnak hire elenyészett! Magányban kell ezután a' Bálva mellet ülnöm, ha felkél a' csaták' moraja.

Atyáid nem ültének magányban, monda Lámhor kelő büszkeséggel; soha nem űltek ők a' Bálva mellett, ha felkele a' csaták' moraja. Nem látsz te amott ravatalt? szemem addig már nem hat-el. Ott nyugszik a' nemes Garmalín, ki nem került a' csatát. Jer, ezt mondja énnekem, jer te a' tusáknak hírese, őseidnek sírjokhoz. Hogyan, Garmalín, én e tusáknak hírese? fiam megfutott a' csatából!

Királya a' folyamok' Balvájának, felele sóhajtvá Hidallán, miért sebhated te lelke-met? Lámhor, én soha nem futék! Fion-ghal bús Komhaláért, 's eltiltott hadaitól. Menj-el a' te szőke vizeidhez; sorvadj mint a' lombatlan tölgy, melyet a' szél Balvára fektet, mellynek lombja többé nem nő.

Úgy nékem a' Hidallán' magányos lépteit kell hallanom? Midőn ezren ragyognak a' kardküzdsben, ő honjának vizei mellett meghajolva álljon e? Lelke a' dicső Garmalínnak, vezess engem nyugtom' helyére. Szemei búsak, gyászol lelke, mert fíja elveszté harczolói hírét!

Hol keressek hírt, monda Hidallán, hogy megvídítam Lámhornak lelkét? Honnan térjek vissza diccsel, hogy vértemnek csörtetése fülében kedvest zengjen²²? Ha a' vadak' űzésére megyek, soha nem fog nevem hallatszani. Ebeimet Lámhor, megérkezemnek örvendve, simogatni nem fogja, nem fogja tudakolni bérceimet, nem a' szarvasokat²³ pusztájiban!

El kell hullanom, monda Lámhor, mint a' leveletlen tölgy; az a' szirt mellett nőtt, azt a' fergeteg verte-le! Lelkem elbúsulva fog lebegni az halmon Hidallánom miatt. Ti ködök midőn felmentek, rejtsetek-el őt arczom előtt! Fiam, menj Lámhornak csornokjába; ott függnek atyáid' fegyver; hozzd-elő Garmalínnak kardját; mellyet ellenségétől ragadtott vala el.

Hidallán ment, 's elhozta a' kardot, gazdag tűzött kötőjével. Áltnyujtotta azt atyjának. Az ősz bajnok uja' hegyével tapintá-meg a' kard' hegyét.

²² zenegjen

²³ sarvasokat

LÁMHOR. Fiam, vezess engem Garmalínnak sírja mellé, amott kél az a' suhogó tölgy-nél, kiaszott gyp nőtt-el körülé, hallom szálaikban a' szeleket zizegni. Hozzá közel egy kisded patak ömöl, 's a' Balvába küldi habjait. Ott hagyj engem megpihenni; a' déli nap mezőnkre süt.

Elvitte atyját a' sír mellé, 's ez keresztülverte oldalát. Most együtt alszanak itt, 's régi palotájik omlonganak a' Balva' szélén. Lelkek tűnnek-fel itt délben. Mély hallgatásban vagy a' fenyér; 's Lámhornak fekvét kerüli a' nép.

Regéd rémítő, monda Oskár, te hajdan évek' gyermeke. Lelkem sóhajt Hidallánért. Ifju kora' napjaiban hullott-el. Most elsuhint a' pusztá' fuvalmaiban, 's idegen földekre borong.

Fijai a' harczok' Morvájának, most nyomuljatok a' Fion-ghal' ellenségeire. Dalok által nyúljon-el nekünk az éj; tartsátok vigyázó szem alatt a' Károsz' erejét. Oskár a' hajdannak népéhez megyen, a' csendes bérczek' árnyaihoz, hol az atyák bús alakokban ülnek, 's a' jövődők' harczait tekintik. 'S ha te is ott múlász, Hidallán, mint a' félig-elaludt légi-kép: jelenj-meg nékem bánatomban, Vezére a' csapongó Balvának!

A' hősek ének alatt mennek; Oskár lassan mász az halomra. Ép tüzek villángják-keresztül a' fenyért. Gyöngén zúg egy távol folyamja a' hegynek. Felocsódva zörgött a' tölgyekben egy szélszesz. Félig-láthatólag száll²⁴ a' hold, búsán, veresen, a' domb megett. Lassu hangok fuvallanak keresztül a' fenyéren. A' bajnok Oskár meztelenre rántá kardját.

Jertek, ugy mond, Lelkei atyáimnak, a' tenger' urainak megvívóji, adjatok jelentést nekem a' jövődő idők felől, a' mit üregeitekben beszéltek midőn gyermekeiteket látjátok a' viadal' mezejében.

Trenmor jön a' maga halmáról hatalmas fijának hívására. Egy felhő úgy vitte a' bajnok' légi tetemeit mint az idegen' fiját vízi lova. Köntöse a' Lánó' ködéből, melly halált küld a' népekre; kardja elalvó villám, arcza alaktalan 's homályos. Háromszor sóhajtott felette; háromszor bődültek-meg az éjszakai' szelei. Sokak voltak az ő szavai Oskárhoz; füleinkhez csak félig értek-el, 's hasonlók homályaikban a' hajdani kornak regéjihez, míg őket a' dal' világa felvilágítja. Lassún tűne-el mint a' köd, melly a' napsütötte halmon elfesel.

Akkor vala az, leánya Toskárnak, hogy bús kezde lenni fiam. Előre látta hogy hullani fog nemzete. Gyakran állá elmerülve, bánatosan, mint a' nap, mellyet felhő rejt-el; de az majd kitörend homályából, 's ragyog Kónának zöld halmain.

Oskár atyáji mellett töltötte az éjt; a' szürkülő korány őt a' Kárun' szélén lelte. Ott egy zöldellő völgy vőn-körül egy ravalt; az a' régi években költ. Közel hozzá halmok emelték fejeiket 's agg tölgyeket vetettek ellenökbe a' szeleknek. Ott ültek a' Károsz' harczolóji; általmentek éjjel a' folyon: 's a' reg' bágyadt világa mellett vén fenyveknek látszottak.

Oskár az emlék mellett állá, 's háromszor hallatá rettenetes szavát. A' szirtes halmok rengve adták-vissza az iszonyu hangot. Elszökött az ijedt őz. Félve szaladtak a' holtak' Lelkei nyavalyogva fellegeiken. Olly rettenetes volt az Oskár' hangja, midőn feleit harczra kiáltá.

²⁴ Félig-láthatólag. száll

Ezer dárdák nyúlnak mindenszerte; 's velek együtt kele-fel Károsznak is tábora. Minek e' köny, Toskár' leánya? Fiam, magában bár, vitéz. Oskár hasonló a' menny' tüzéhez; lobban, 's hullanak a' népek. Karja mint egy Lélek' karja midőn azzal felhő-jéből alányúl; látatlan marad a' légi alak, de a' völgyekben vész a' nép.

Fiam közelíteni láta az ellenhadat. Rettenetes marada csendes erőjében.

Én egyedül vagyok itt ezer ellenség között? monda Oskár. Itten gyapor hadi-dárda tündököl, itt gyapor veres szem görg. Szaladjak é a' hegytetőkre? Szaladtak é valaha atyáim? Ezer csaták hirdetik az ő kardjaikat. Oskár is híres leend, mint ők! Jertek bús alakjai őseimnek, lássátok tetteimet a' hadban. Eleshetem, de híresnek kell lennem, mint a' palotás Morva' dicső nemzete.

Nagy volt ő midőn dagadó erejében állt, mint a' folyam' habjai a' szűk völgyben. Kezdődék a' tusa: ők elhullának. Vérrel ázott Oskárnak kardja.

Krónánál meghallá dandárja a' zajt; habzottak felé, mint száz folyam haboz. A' Károsz' harczolóji megiramodtak. Oskár maga marada, hasonló a' kőszálhoz melyet a' futó tenger veszteg hagy. Most sötéten torlá-elő Károsz, és mélyen, minden lovaival táborát. Futása alatt kifogytak a' patakok, 's a' föld renge mindenfelé. Harcz széllyed-el az egyik szárnyról a' másikig; tízezer kard egyszerre villángzik a' légben.

Minek énekeljen Osszián csatákat? Vasam többé nem fog küzdelemben villongani. Kerségve gondolom-el ifju korom' napjait, midőn karom' erőtlenségét érezem! Boldogok a' kik ifju években dicső tetteiknek közepette hulltanak-el! nem látták feleiknek sírjait, karok nincsen erő nélkül a' ternő-ívet feszengetni. Oh boldog vagy te, én Oskárom, ellebegve suhogó szeleid között! Gyakran látogatod-meg dicsédnek mezejit hol Károsz fegyvered előtt futa.

Homály lökődik lelkemen alá, szép leánya Toskárnak; nekem fiam nem jelen a' Kárunnál, nem Krónán az ő alakja. Zordon szelek kapák-el őtet előlem, 's atyjának szíve értte bús. Vezess engem, kedves leány, erdőmnek suhogásához, 's a' hol e' folyam ordít. Hagyd hallanom a' Kónai vadászatot, 's emlékezniem ifju koromnak napjairól. Jer, nyájas leány, hozd nekem a' hárfát, hogy verhessem idegeit, mikor lelkemben felkél a' világ. Légy közel, eltanúlni a' dalt. Úgy engem később idők is hallanak. Egykor az aléltság' gyermekei felfogják emelni szavaikat Kónán. Feltekintenek a' szirttetőkre, 's így szóllandanak: Osszián itt lakott. Csodálni fogják a' hajdannak fíjait, a' derék nemet, melly már nincs. Mi akkor fellegünkön lebegünk, Malvína, a' zivatar' szárnyán. Néha hallatszani fognak a' pusztában szavaink, 's a' szirtek' lebleikben zengeni fog éneklésünk.

KATHLÍN, A' KLÚTHAI.

FOGLALAT.

Káthlin a' Kármuni révben kiszáll, segédet kérni Fion-ghaltól Klubának fejedelme Duthkármor ellen, ki a' Klúthai Káthmolt Kathlinnak távollétében megölte, és ennek leányát Lánhult elrablotta. Minden Vezér kéri a' harcz' intézését. Fion-ghal nem nevez ki senkit; mire nézve jósolatok tartatnak. Osszián és Oskár látást látnak, 's így mind ketten mennek. Kiindulnak a' Kármuni révből, 's negyed napra Ráthkolba érnek Inishúnán. Duthkármor elfogadja az izent csatát. Oskár Duthkármorra ötöl, levágja, 's elszórja táborát. – Kathlin Oskárnak akarja hagyni emlékül fegyverét. Midőn abból kivetkeznék, kivilágosodik hogy Kathlin Kathmolnak leánya, kit Duthkármor erővel vitt vala el, de a' ki három nap múlva szerét ejté, elillantani, 's Fion-ghalt segédre szólítja.

Jer, magányos fénysugár, jer Malvína, a' kivirrasztott éj után. Zivatarnak szelei üvöltének-környül téged minden zengő halmok felől. Veresen lángol a' holtaknak tüzes ösvénye az én száz folyamjaimon. Elsuhintva a' szelek' viharjain a' szótalan éjben lelik gyönyörjeiket. Semmi öröm nem lakik é a' dalban, hókeze a' Lúthai hárfának? Költsd-fel az idegek' szózatját, 's hívjad-vissza lelkemet. Az kiapadott folyam. Malvína öntsd az éneket.

Hallak téged a' te homályodból Szelmán, Toskárnak leánya, ki egyedül töltöd az éjt. Miért tagadád-meg a' dalt az öreg' költöző lelkének? Mint a' vadász' fülének zeng az omló csermely, melly fergeteges tetőkről siet alá naptól-perczegő vizeivel; ő felfülel, 's rázza harmatos fürtjeit: olyan a' Lúthai szózat a' hős-lelkek' barátjának. Magasra kél dobogó mellyem; vissza tekintek a' hajdanba. Jer magányos fénysugár, jer, Malvína, a' kivirrasztott éj után.

Kármunnak zengző révében látánk egykor egy libegő hajót. Magasan függött árbocán egy elrepezstett²⁵ paizs vércsikkokkal bemocskolva. Fegyverben közelíte egy ifju, előre-nyujtva hegyetlen dárdáját. Messze túl könnyező szemein lebegett rendetlen üstöke. Fion-ghal neki nyújtá a' fejedelmek csigáját; felkölt az idegen' szava:

A' Klúthai Kathmol termében fekszik, sötét folyamjainak csavargása mellett. Duthkárмор Klúbai²⁶ fejedelem meglátta az ő szépkeblű leányát Lánhult, 's általverte atyja' mellyét. Én távol valék, a' csátés pusztában, 's ő az éj homálya között elszalada. Nyujtsd segédedet Kathlínnak, hogy atyja' vesztét megbosszulja. Nem kereslek én téged úgy, mint egy napfényt a' borúlatok' honjában; ismernek tégedet, mint napot, o királya a' palotás Morvának.

Szelmának királya körülpillanta, 's mi fegyverben szökellénk-fel. Ki rántsa-fel a' Vezérpaizst? Mindenikünk kívánta a' viadalt. Leszálla az éj. Némán távozánk-szélllyel, kiki a' maga halmára, hogy megjelenjenek előttünk a' rémlelkek, 's jegyezzék-ki a' harcz' Vezérét. Vertük a' megholtak' paizsát, döngettük nekik az ének' hangjait; háromszor kiáltánk lelkeiket atyáinknak, 's lefekvénk, hogy álmokat lássunk. Az én szemeim előtt Trenmor jelene-meg a' régi kor' tisztas alakja. Köddandárja megette szélede-el félig-szélllyelfoszlott rendekben. Küzdések alig látszatának a' gőz miatt, mint húzamotozta előre megtenni az öldöklő vágást. Füleltem; nem volt semmi hangzat, árnyképzet vala minden alakjok.

Felriadtam a' rémálomból. A' csapkodó szélben üvöltöttek hajaim. Lassan zörgött a' tölgy' ága a' holtak' lelkeinek eltűntökkor. Levettem az ágról a' paizst, 's közelébb hallám jóni a' csörtető aczélt. Oskár jöve, ki atyáinkat látta vala.

OSKÁR. Mint a' fene vihar esik szürke habok' arczára, olly félelmetlen légyen futásom is keresztül a' tengeren az ellenség' lakjához. Atyám, láttam az holtakat, örömeiben magasán dagad lelkem. Hírem felsugárol előttem, mint a' fény' csíkjai a' fellegeken, midőn a' nap a' maga teljében kél-elő, az ég' mezejének tűzi bujdosója.

²⁵ elrepezstett

²⁶ Klúbai

Bránónak unokája, mondám neki, egyedül te nem mégy ellenébe Duthkármornak. Én is megyek veled a' tengeren a' bajnoknak erdős lakjái. Csapjunk egyesült erővel reá, fiam, mint a' kőszál' két sasa, midőn szárnyaikat egész szélességben a' fergeteg' fuvalmának feszítik.

Felrántatánk Kármunban vitorláinkat. Ragyogó hadi-paizsom három tengert-szel-delő hajónak tarta világot, midőn azokon arra vőm futásomat az éjben, hol felhőji közzül Tonthéne csillogtatá sugáros fejét.

Négy nap lengtek a' kedvező szellők, 's Lúmon köd közt kele-ki. Erdejít tépdelte a' zuhogva-repülő szél, 's mohosult bástyájira holval ragyogó fényt vetett a' nap. Fejéren omlottak-le messze-zengő szirtjeiről a' tajtékzó folyamok.

Az egymásba-öltött halmoknak kebelébe egy zöldellő völgy terült-el, ketté-szegve saját kékhabu folyamjától. Itt vala, közepette az ingó tölgyeknek, a' hajdan' fejedelmek lakások. De immár sok homályos évek olta pusztá hallgatás lakott a' fűvel-gazdag Ráthkolban. Eltűnt a' hős nemzet a' kieszen zöldellő völgyből. Duthkármor itt szálla-meg most népével, ádáz nyargalója a' tengernek. Tonthéna fellegek közzé rejtette-el fejét. A' bajnok felszedet é vitorláját. Futása most Ráthkolnak tetőji felé vagon, a' szarvasok' tanyájához.

Mi kiszállánk. Én Bárdot küldék hozzá, ki őtet bajra hívja-meg. Duthkármor örömmel látta azt. Lelke tűzsugár vala; tűzsugár, de körülfellegelve köddel, s szűnetlen' szikráz az éjszaka' rémítő 'homálya között. Sötétek voltak Duthkármornak tettei, noha karja erővel teljes.

Éj szálla-le a' felleg' dagadásával. Mi a' tölgy' fénye körül ültünk. Nem távol álla a' Klúthai Kathlín. Küzdésben láttam a' szép ifjúnak lelkét: mint midőn a' zöld mező felett csapatonként szállanak-el az árnyak, úgy változtatá színeit az ifjúnak arcza. Szép vala ő fűrtjeiben, mellyek a' Ráthkol' szeleivel szállongtanak. Szavam nem ostromlotta szívét; kelni hagytam a' dalt.

Légói Oskár, mondám, tiéd legyen az éj' magányos halma. Verd paizsodat mint a' Morvai király; ha feljő a' reg, te intézed a' csatát. Én téged szirtemről foglak tekinteni, egy rémalak, melly magasan kél a' verekezésben, hasonlatos a' fellegeket-járó Lelkek-hez a' zivatar közt, melly, az ő mívék. Minek térjenek vissza szemeim azon bús időbe, melly eltűnt míg az ének ömledezék, hasonló a' zivatar hirtelen támadásához? De a' régiség' évei dicső tettekkel vagynak megjegyezve. Mint a' tengerek' éji futója tekint-fel a' sugárokat-lövő Tonthéne felé: úgy emeljük tekinteteinket mi is Trenmorhoz, a' királyok' atyjához.

*

* *

Eggykor Karmál a' maga táborát messze terjeszté-ki Karachának zengő mezejin. Olyan vala az mint a' tenger' hullámjainak sötét torlatja, 's a' fejérhaju Bárdok mint a' tajték, melly a' hullámokon játszik; ezek tüzes szemekkel gyúlasztgatták a' csatázó sereget. 'S űk nem voltak itt magokban, a' szirtek' bús lakozóji; vélek együtt jön Loduinnak sudarja, egy szózat, melly a' tetők' Lelkeiket a' bús honban lehívja. Lochlínban az ő lakja egy halom volt, körülölelve lombatlan ligetétől. űt kő közel oda emelte-fel fejét; nagy zajjal harsog itt a' folyam' zuhanása. ű gyakran öntötte-ki szavát

az üvöltő szelek közzé, midőn az éj' sötétén a' lég' tüzei szikrázva lobogtanak-el; midőn a' barnaleplű hold a' hegytetők megett leszáll. 'S kiáltozását meghallották a' Lelkek; mint sasok úgy szállongtanak-elő. Ők intézték a' fenyér' csatáját a' Vezérek' arczai előtt.

De Trenmort a' pusztító csatától²⁷ el nem háríthatták; ő rettenhetetlen vítt. A' küzdés' sötét leplében Trathá a' szerint lángola mint az ég' szikrázó tüzei. Az éj szállt. A' Loduín' fija kiönté jegyeit az éjszaka' rémítésein. Nem erőtlének álltanak itt előttd, fija az idegen honnak.

'S ekkor vetélkedés támad a' királyok között, hogy éjente mellyike tartsa a' halmot; de a' verseny köztők szelíd vala, hasonló két lebléhez a' nyárnak, mellyek könnyed szárnyakkal érintik-meg a' tenger' síkját. Trenmor engedett fíjának; a' király híre ismertetett. Trathál az atyja előtt méne-ki a' tusába. Kardja előtt gyarla az ellenség Karachának zengő mezejin. Fiam, a' régiség' évei dicső tettekkel vagynak megjegyezve.

*
* *

Borulva költ-ki reggel a' nap. Az ellensereg fegyverben közelít. Egymásba ömöl Ráthkolon a' csata, hasonlatos a' folyamok' zordon harsogásához. Ime most a' királyok érnek a' tölgy alatt egyyüvé, 's a' küzdés kezdődik közöttök. Az aczélnak csillogása alatt eltűnnek tisztas alakjaik. Így jönnek-öszve az ég' tüzei éjente a' völgyek' szükében; veres szikrákat hánynak a' lángok; a' rémült nép látja a' közelítő vészt. Duthkárмор vérében sülyyed-el, az Osszián' fija győz. Közelíthetetlen vala ő a' küzdésben, ő nyájas leánya a' hárfáknak.

Kathlínak léptei nem jelentek-meg a' mezőben. Ő a' magányos folyam mellett álla, hol a' Ráthkol' tajtékjai a' mohos köveket beszélgetik. Felette a' nyír öszveboltozza ágait 's elhinti lombját a' szélben. Ollykor Kathlín dárdájának nyelét belé mártotta a' vízbe. Oskár ime hozza a' Duthkárмор' paizsát 's a' keselyű' szárnyával ékes sisakot. Letette azt az idegen előtt, 's így hangzott hozzá szava:

Meg vannak győzve atyádnak ellenségei; a' Lelkek' mezejében fekszenek ők. Dicsőség tér megint Morvába, hasonlatos a' hirtelen' támadt szélhez. Miért vagy te illy bús, Klúthának fejedelme? mi tölti-el lelkedet gyötrellemmel?

Nemzettje a' hárfák' Ossziánjának, az én lelkemet bánat borítja. Látom Káthmolnak fegyvereit, mellyekkel ő a' csatákban zsákmánylott. Vedd itt Kathlínak vértjét, 's függesszed magasra a' Szelmai csornokban. Emlékeztessen az téged a' távol földön az inség' fíjára.

Fejér kebelről hullt-el a' vért. Az a' király' magzatja volt, a' szép hókéz, Káthmolnak leánya, a' Klúthai folyam' széleinek fejedelmé. Duthkárмор a' szép fénysugárt meglátta a' palotában, 's éjjel Klúthába jöve. Káthmol neki ellene méne hadával, 's eldől palosának. Három nap' múlata Kathlín az ellenségnél, a' negyedikén vértesen elszökött tőle. Emlékezett a' királyok' törzséről. Meghasadt emelkedő mellye.

²⁷ csatától

Miért énekeljem én, Luthának Malvínája, mint hullott-el Kathlín? Ő távol földön nyugszik. Az ő sírja a' csátés Lúmon mellett áll. Ottan sétála Szulmalla bánatjának napjaiban. Gyakran dallá ő itt gyásznak dalait a' külföldi ékes Kathlínért, 's verte a' bú' hárfáját.

Jer, Malvína, a' kivirrasztott éj után, jer magányos fénysugár!

SZULVALLA.

FOGLALAT.

Osszián és Oskár, megvervén Duthkármónak seregét a' Ráthkoli völgyben; a' mint azt Kathlínban látánk, visszatértek Morvába 's kiszállottak Iniszhúnán. Szulvalla, az itt uralkodó királynak leánya, öszveakad velek vadászatja alatt, 's őket ebédre hívja. Itt Szulvalla Fion-ghalnak Iniszhúnán-mulatását emlegeti. Előfordulván a' beszédben Kathmor, Athának királya, ki Szulvallának atyját, Kolgormot, segédképen kísérte a' harczba, Osszián elbeszéli, mint küzdött ő Szárdonlóval Kolgorm és Kathmor ellen.

Eggy része a' Költeménynek elveszett.

Ki járdal illy ékben Lúmonon a' tajtékozó vizek' loccsanásai alatt? Haja kelő melléyre hull. Ragyog hókarja, midőn ívét lassan feszíti. Mit őgyelegsz te a' pusztában, hasonló a' villámhoz a' beborult mezőn. Hörög előtted a' gímek' ifjusága, 's reszket magányos tanyájához. Térj-vissza, királyi leány; közelít a' felleget éj.

Az Lúmonnak ifju sudarja volt, Szulvalla a' kék szemekkel. Bárdját küldé-le sziklájáról, hogy minket áldomásához hívjon. Énekek alatt ültünk-le Konmornak zengő hajlékaiban. Szulvallának gyönyörű hókeze végig-szökdele a' rezgő idegeken. Félig-hallva zenge a' dalban az Áthai király' neve, a' ki most távol vala, hogy a' leány' zöld tartományát védje; de távol nem volt a' leánynak; ő volt gondolatja az éjben. Tonthéne, lepilantván a' lég' üreiből, látta miként terjengeté epedve hókarjait.

A' csigák²⁸ zengése megszűnt. Hosszu fűrtökben kele-fel Szulvalla a' Lúmoni szép. Megáll a' sülyyedett szemekkel, 's kérdezte merre megy futásunk. Ti királyok' neméből eredtetek, hatalmas vándorjai a' haboknak.

OSSZIÁN. Nem ismételten a' mi törzsünk' atyja a' maga folyamjai körül. Fion-ghal felől Klúbán vala szó, fejedelmek' kékszemű leánya. 'S Osszián is és Oskár nem egyedül Kónán híres. Az ellenség reszketett szavainktól, 's félve futott a' távol' földére.

SZULVALLA. A' Morvai király' paizsát ismerik Szulvallának szemei. Magasan függ az én atyám' termében a' múlt idők' emlékezetére, mellyekben Klúbán múltott. Szörnyűt síva a' Kuldarnai kan a' maga szirtjeinek 's erdejinek közepette. A' sziget kiküldé reá a' maga ifjait; azok mind elhulltanak; 's leányok keseregtek sírjaik felett. Ijedség nélkül méne Kuldarnára a' hős; 's a' lánca' nyelén vérebe-keverve rázkodott az erdők' ereje. Ragyog a' maga fűrtjeiben a' hóseknek elsője! ezt mondá kiki. Szava az áldomás mellett nem hangzék előtte a' másokénak. Tulajdon tettei azonként tüntenek-el lánglelle előtt, a' hogy a' köd' habjai folynak-széllyel, midőn ragyogva kél a' nap. Klúbának sok kék szemei nem nézték figyelem nélkül a' dicső bajnok' lépteit; a' hókeblek dobogva vertek a' Szelmai szép fejedelmért; ő volt nekik gondolatjuk éjente; de a' szelek elkapák a' hatalmas idegent, 's vadas zengő völgyei felé vivék. De ő a' hatalmas bajnok, nem vezett-el más tartományoknak, mint az ég villangzó tüze, melly a' fellegek közzé sülyyed. Ragyogva költ ő néha az ellenség' távol lakjához. Híre álthatott a' Klúbai erdők' völgyei közzé mint a' szél' fergetege.

Homály lakik a' hárfás Klúbában, távol a' fejedelmek' faja. A' harczban vagyon az én atyám Konmor, 's Lormár bátyám, a' folyam' fejedelme, Nem egyedül borítják-el ők a' csatát; közel egygy fény a' távol földről, az Áthai idegenek' barátja, a' harcz' paizsainak öszvetördelője. Magasról tekintik őt az Érin kékszemek a' ködtetőkről, mert távol múlt az ifju, a' ki szívekben lakik. Ártalmatlan', ti leányai Érinnek, nem áll Kathmor a' csatában. Tízezret tol ő maga előtt a' harcz' távol mezején.

OSSZIÁN. Láttam vala én is Karthmort, midőn elhagyta vizeit, 's Uthornón, a' sokhabu szigeten, népét kiöntötte. Ott jöve-öszve két király, Kolgorm és Szárdronló. Mindenik a' maga szigetről jöve, mindenike haragos vadásza a' nagyagyaru kannak.

Eggykor a' tajtékos folyam mellett az erdőnek egy fene kanja jött neki, 's mind a' ketten általverték oldalát. Mind a' ketten kívánák a' tett' dicsét, 's bosszús tusa kezdődék közöttök. Szigetről szigetre küldözék vérbe-mártott öszvetördelt dárdájokat

²⁸ scigák'

's öseinek feleit fegyvercsöngésben szállíták harcra. Kathmor Érinből jöve, a veresszemű Kolgormhoz. Én Szárdronlónak valék segédje a' maga kanos országában. Haragosan menénk mind a' két szélein egy folyamnak, melly zuhogva futott-le a' ki-sült fenyéren. Körösded szirtes kőfalak voltak alácsüggő ágakkal; 's itt a' fák mellett Loduinnak két kerülete állt és a' Lelkek' köve, hova éjente rémek szállanak vércsíkokban. Összevegyülve a' vizek' zuhogásával itt öregek' szózatja költ. Az éj' alakjait ki-álták-elő, hogy az harcban lennének segédjeik.

Én figyelem nélkül állék népemmél hol a' szirtekről tajtékosan fut egy patak. Veresen lebegett-elő a' hold a' hegyek megől. Ollykor dalom hallatszott. Komor arccsal állott a' más szélen Kathmor az ifju, 's hallotta énekemet. Eljött a' reg, 's mi kirohantunk a' mezőbe; a' küzdés szárnyról szárnyra hömbereg. Elhulltanak ők mint a' bogács' fejei az ősz' szelének reptében.

Fegyverben jöve nekem egy deli alaku hős; vettük, adtuk a' csapásokat. Mind kettőnknek pajzsa ált vala likasztva²⁹; messze csöngött-el a' vért' aczélja. Sisakja hasadtan pergett földre; fényben tündökle-ki ellenségem. Szemei, két nyájas lángok, kipillantottak röpkedő hajai közzül. Reá-ismertem az Áthai Kathmorra, 's dárdámat ellökém. Komoly szemekkel fordulánk-el, 's szó nélkül rohanánk egyéb harcolók' tusájira.

De nem így a' haragos királyok versenyge a' csengő bajban. Így ötöl egymásra két Lélek a' zivatar' sötét felhőjén; mind kettőnek mellyét által verte a' dárda. Még így sem terültenek-el; egy szirt megkapta esteket. Támaszkodva nyugodtak a' halálban. Mind-egyike tartá ellenségének üstökét, 's bosszús szemeket látszott görgetni. A' szirtpatak csapkodta paizsokat, 's alól vérben elegyedett.

A' viadal elnémúla Uthornón. Békben közelítének egymás felé a' két idegen bajnokok, az Áthai folyamok' Kathmorja és Osszián, a' hárfakirály. Sírba ereszténk a' holtakat, 's lépteink a' Rúnári öböl felé vala intézve. Távol a' hullámozó habokon egy siető csolnok rengett felénk. Fekete volt a' tenger' nyargalója, de fénysugár lebegett rajta, hasonlatos a' nap' sugarához Sztromlónak emelkedő gőzében. Az a' Szárdronló' leánya volt, vadon-csillámló szemekkel. Mozgó lángok voltak azon a' bomlongó hajfűrtök között. Fejér karja előremereszti a' dárdát; magasan kelő keble kitűne, fejér mint a' habok felett a' tajték, melly két kőszál között lökődik; szépek ők, de rettegi a' hajós; szállítja a' szeleket 's elfut.

Oh jertek ti, kik Loduín mellett lakoztok, így szólla a' leány; jer te o Karchár, köze-pette fellegidnek! Szluthmor, légi paloták' járója, 's te Krochtur, rettenetes a' vészekben! fogadjátok a' leány' dárdájától Szárdronlónak ellenjeit. Nem volt ő hiu rém a' folyamok' zuhogása mellett, nem volt szelíden-tekintő Lélek. Ha megragadta a' rettenetes dárdát, csattogva röptek-elő az ölyvek, mert vér patakzott a' komolyszemű Szárdronló' léptei körül.

Engemet ő vad tűzzel gyújta-meg, hogy lángoljak folyamjai mellett. Fénylettem mint a' lég' tüze, 's öszveperzseltem Szárdronlónak ellenjeit. — — —

*

* *

²⁹ likaszt va

Megilletve hallá Szulvalla a' pajzsos Kathmor' magasztalását. Ez az ő szívének mélyében az vala, a' mi a' tűz a' magányos pusztán, mikor azt a' szél felgerjeszti, 's lángokra lobban. Énekek alatt voná-vissza magát a' királyi leány, hasonló a' nyári szellő' szelíd rezgéséhez, midőn a' virágok' fejeiket emelinti, 's búborékol a' tavan és a' folyamokon. Kedvesen széllyed-el a' völgyen a' szellő' lassu fuvalma, 's örömmel 's bánattal tölti-el a' szívet.

Ossziánhoz álom szálla az éjben; alaktalan' álla előtte Trenmornak árnya. Homályos ködvértjét látszék verni Szelmának folyamos szirtjein. Én aczéлом' csörtetésében szökém-fel; tudtam hogy tusa közelít. Szélnek feszíténk a' vitorlákat, midőn a' Lúmon' vizei fényben ragyogtanak.

Jer, Malvína, a' kivirrasztott éj után! jer te magányos fénysugár.

A' LÓRAI CSATA.

FOGLALAT.

Fion-ghal elervén Szváránt Érinből, visszatér Morvába, 's vendégli hőseit, de a' kik közzül Maronnán és Aldó kifelejtettenek. Ezek megbántva érzik magokat, 's általmennek Szoruchba, 's Fergonnak szolgálatjába állanak. Itt Lomra, 'Fergonnak hitvese, megkedveli Aldót; megszöknek, 's Aldó Lomrát Szelmába viszi. Fergon utánok megyen, megküzd Aldóval, ötet leteríti, de viszont Gaul által maga is elveszti életét. Lomra fájdalmában elhal.

Fija a' távol tartománynak, magányos hegyüreg' lakója, én a' te ligettednek suhogását hallom e? vagy énekednek zengését? Nagy hanggal harsog füleimbe a' csermelye, de harsogása közzé kedvesbb szótat egyveledik. Honod' nagyjait magasztalod e, vagy a' Lelkeket, kik a' szelekben járnak? Tekints szirtek' magányos lakója, tekints alá a' róna fenyérre. Te ottan zöld sírokat látsz, körülfogva buján-nőtt fűvel; 's mohos kövekkel. Te látod azokat, szirtek' fija, de Ossziánnak elhomályosodtak szemei!

Patak omol a' hegyekből, 's vizeinek árját zöld halom körül önti-el. Annak ormán négy czirmos kő emelkedik, befogva fonnyadó gyommal. Két tölgy, melyet meggörbítettek a' szelek, messzére nyújtja-ki suhogó ágait. Ez a' te lakod, o Fergon; ez a' te szűk szállásod. Rég olta feledve van immár Szoruchban csigáidnak csattogása. Rozsda feketíti termedben paizsodat. O Fergon, hajók' királya, fejedlme a' távol Szoruchnak, mint estél-el te a' mi ormainkon? Mint dőlt-el ő, a' bajnok, porában?

Fija a' magányos hegyüregnek, te lelsz e örömet a' hajdannak énekében? Jer, értsd-meg a' Lóriai csatát. Aczéljaink' csattogása már régen elmúlt. Így dörög az elsötétedett tetőken az ég' villámja, 's immár nincs. A' nap megtér csendes sugáiraival; mosolygnak a' ragyogó szirtek, 's a' hegyeknek zöldellő feje.

A' Kónai öböl elfogadta hajóinkat Érinnek hömpölygő hullámairól. Lecsüggöttek vitorláink az árboczokról. A' csatázó szelek ordítottak Morvának felnyuló erdeji megett. A' király' kürtje megszóllalt, 's a' szarvasok felocsódtak sziklájikon. Nyilaink végig-röpkedtek az erdőkben, 's a' dombon készült az áldomás. Nagy vala örömünk a' tetőn a' rettenetes Szvárán eleste miatt.

Két hős vala feledve lakománk mellől, 's mellyeiknek felkölt haragja. Alattomost görgének veres szemeik, 's sóhajtások szaladoztak kebelekből. Együtt szóllának egymással, 's földre lökék dárdájikat. Két fekete felhők valának ők minekünk örömeinknek asztalánál; mint két ködszobor a' nyugalmas tengeren; ragyognak ők a' nap' fényétől, de a' hajós vészt retteg.

Feszítsétek a' vitorlákat, kiálta Maronnán, feszítsétek az enyészeti szeleknek. Hasgatni fogjuk, o Aldó, az éjszaki vizek' tajtékjaikat. Feledve vagyunk az áldomás mellől, noha sarjaink vértől pirosanak. Hagyjuk-el Fion-ghal' ormait, 's szolgáljuk Szoruch' fejedelmét. Harag lakik fene képében, 's dárdáját harc homályosítja. Híresedjünk-el, o Aldó, a' viszhagos Szoruch' csatáji között!

Előragadák kardjaikat és a' harc' dárdáját, 's mentek a' Lumhári rév felé. Elértek a' Soruchi ádáz királyhoz, a' délczeg paripák' intézőjéhez. Fergon visszajön vala vadásztából; dárdája vérrel volt bemázolva. Lesüllyeszté fene tekintetét, 's fűtyölve ment. Vacsorájához hívta az idegeneket. Ők vívtanak diadallal csatájiban.

Aldó diccsel tére-meg Szoruchnak magasra-nyult falaihoz. Bástyájiról letekinte a' király' nője, letekintének Lomrának nedvesen-görgő szemei. Sárgán folyt a' tenger' szelében haja; fejéren kél dagadó mellye, hasonló a' fenyér' havához, ha száguldoznak a' szelek, 's azt öszvehalmozzák. A' fiatal Aldó, mint a' leszálló nap Szoruch felett, közelít felé, 's Lomrának lágy szíve sóhajt, szemében megtelnek a' könnyűk, fejt hókarjai tartják. Három nap ül a' palotában, 's örömbbe rejtí aggódásait. A negyediken ment Aldóval a' tengernek sötét szélein. Elértek Szelmának tornyaihoz, a' dárdák' fejedelméhez.

Aldó, kevélységnek szíve mondá Fion-ghal, 's haragra lobban, 's én védjelek téged a' Szoruch' megbántott fejedelmének dühe ellen? 'S ki fogja ezután hajlékába fogadni né-

pemet? ki fogja ezután áldomáshoz hívni az idegent, a' miolta a' kisdedlelkü Aldó nevemet Szoruchban megmocskolta? Menj halmaidra, gyöngé kéz, 's rejtezzél-el odúidban! Boldogtalan csata, melyet Szoruch' bosszús fejedelmével kell vívnunk! Lelke a' dicső Trenmornak, ha fog egyszer megszűnni Fion-ghal a' küzdéstől? Viadaloknak közepette lettem én, 's lépteim véren mennek-keresztül a' sírig. Karom soha nem bántotta a' gyöngét, soha nem a' fegyvertelent aczélok. Látom, o Morva, fergetegidet, melyek egykor termemet el fogják pusztítani, midőn gyermekeim elhullanak a' csatákban, 's nem leszen a' ki Szelmán lakozzék. Akkor előjönnek a' gyöngék, de nem akadnak síromra. Hírem egyedül énekben marad-fenn. Akkor Fion-ghalnak tettei álom gyanánt fognak feltűnni a' jövődő kornak.

Fergon körül felgyűl népe mint a' zivatar a' rémlélek körül, midőn Morvának ormaról lekiált, 's meghagyja önekik hogy a' külföldre szálljanak. Így ére ő a' Kónai szélekre, 's Bárdot küldé-bé a' királyhoz, hogy ezreknek viadalát kívánja vagy Morvának erdős ormait.

Fion-ghal termében űle, környelve ifju korának társaitól. Az ifju harczolók távol valának, 's űzték a' vadakat a' fenyéren. Az őszhaju bajnokok elmúlt idő'k történeteit beszéllék, saját ifjuságok' nagy tetteit, midőn Nartmor jelene-meg, az ősz bajnok, a' Lóra' vizei mellül.

Most nincsen ideje a' hajdan' történeteit hallani, mondá a' király. Fergon révünkön fenyeget, 's tízezer kardot rántat ellenünk. Ádázan lépdél a' király a' maga vitézei közt. Hasonló a' setétült holdhoz a' csillagos éjszakában, midőn tüzei udvara körül lebegnek, 's karimájára vetik-vissza a' fényt melyet az elvesztett vala.

Jer a' te hajlékodból, leánya az én szerelmemnek, monda Fion-ghal, jer, Boszvína, a' te hajlékodból, szép gyermeke a' folyamoss Morvának. Nártmor, vedd a' külföld' lovait, 's kísérd Fionnak leányát. Hívja-meg ő áldomásom mellé Szelmának árnyas falaiba a' Szoruchi fejedelmet. Ajánld te neki a' hőseknek békéjeket, Boszvína, 's a' vitéz Aldó' adományait. A' mi ifju harczolóink nincsenek hon, 's karjainkon remeg a' nagy kor.

A' leány azonként ére Fergonnak ezreihez, mint a' felleghez a' fénysúgár. Jobbjában csínos csiga, baljában arany nyíl állott; a' csiga békét jegyezni, a' nyíl tusát. Előtte felderült Fergon, mint egy szirt a' hirtelen sugártól, mely széltől-tépdelt felhőken csap-alá.

Fija a' távol Szoruchnak, monda ékes pirúlattal a' leány, jer a' Morvai király' asztalához, Szelmának árnyékos falai közzé. Fogadd-el a' hősek' békéjeket, o fejedelem; hagyd nyugodni oldaladon kardodat. Lomra ismét görgesse ragyogó szemeit termedben, ám-bár Fion szereti a' kedves Aldót, Fion, ki soha nem bánt vitézt, noha kardja a' fegyverben erős.

Nyájas szózatja Kónának, felele Fergon, mondjad a' királynak, hogy áldomásaival engemet hasztalan kínál. Hajoljon-meg erőm előtt. Adja nekem őseinek pallosait, paizsait a' hajdani éveknek, hogy gyermekeim lássák azt hajlékomban, 's így szólljanak: „Ezek Fion-ghalnak fegyverei.”

Fion-ghalnak fegyvereit ők hajlékokban meg nem látják, mondá a' leánynak támadó kevélysége. Azok olly hősek' kezeiben vagynak a' kik soha sem adták-meg magokat a' tusákban. Szoruchnak fejedelme, amott felleg feketül a' tetőken. Nem látod e előre népednek elhulltát, fija az idegen földnek?

A' leány előre Szelmának csendes tornáczaiba. Fion-ghal látta süllyedt szemeit. Felkölt a' maga erőjében, 's megőszült fűrtjeit rázta. Előragadta a' pengő pánczelt, a' hatalmas Trenmor' vértjét; sötétbarna paizsát öseinek. Homály fogta-el Szelmának palotáját midőn kezét kinyújtá dárdája után. Ezrenként jöttek az árnyalakok; előre-látták ők a' nép' vesztét. Az öregsző hősök' arczai rettentő örömtől ragyogtak. Kirohantanak ellenébe a' Szoruchi hadnak. Ifjuságok' napjait gondolták-el, és a' dicset, mely sírból kél.

'S immost Trathálnak régi emléke mellett megjelentek a' vadászat' ebei. A' király kiismerte innen hogy érkeznek az ifju harczolók. Elakasztja lépteit menésének közepette. Legelőbb Oskár bajnok jelene-meg, úgy Gaul a' Morni' fija, és a' Némie. Ferghusz látatá bosszús alakját. Dermidnek haja sötéten úsz a' szélben. Az utolsó Osszián vala. Én a' hajdannak dallám énekét. Lépteimet dárdám támogatta midőn a' patakon áltszöktem. Gondolatom az erő' férfijai voltak. Fion-ghal dombos paizsát verte, 's kezdeté a' rettenetes küzdést. Ezer kardok vonultak-ki 's villogtanak a' hullámzó fényéren. Három ősz fija az éneknek bús hangokat öntögetett. Mi sűrűn öszvetömlve 's bosszúsán ömlénk setét soraikba reájok, hasonlók a' fergetegek' rivacsához, midőn a' szűk völgybe omlanak.

Fion-ghal a' maga tetőjén üle. Messzére lobogott a' csaták' napsugára, elfolyva a' szél' fuvalmában. Közel állának hozzá ifjuságának felei, körülömlöve őszült fűrtjeiktől. Öröm költ-fel a' hős' szemében, midőn fijait a' csatában látta, midőn bennünket kardoktól látott körülvillámolva, és a' kik atyáinknak tetteikről emlékezünk. Fergon felénk rohan erőjének teljében mint egy teledő folyam' harsogása. Lábai eltapossák maga körül a' csatát; búsán hágdas körüle a' halál.

Ki jó mint a' szökellő őz? kérdé Fion-ghal, ki jó itt mint a' viszhangos Kóna' szarvasa? A' paizs csillog oldalán, 's fegyverének csengése bús. Fergonra ötlet a' viadalban; lássátok az erősek' küzdését! olyan az mint midőn két Lélek küzd az éjnek rettentő fergetegében. Hogyan? 's te dőlsz, halmoknak fija? fehér kebledet vér festi. Oh sírj, boldogtalan Lomra, a' te Aldód örökre oda van!

Fion-ghal megragad az erő' dárdáját, mert bús vala Aldónak eleste miatt. Szeme halált lövell az ellenre. De a' Szoruch' királya' élébe Gaul lép. Ki beszélheti-el a' bajnokok' vivását? A' vitéz idegen eldőlt.

Hangosan kiáltá Fion-ghal: Kónának gyermekei, tartóztassátok-fel a' halál' öklét. Erős vala a' ki itt a' porba süllyedt, 's Szoruch keseregni fogja halálát. Terméhez eljő az idegen; 's álmélnodni fog, mért az olly csendes. A' király, o idegen, elesett; elnémult lakjának öröme. Fülelj erdejinek suhogására; lelke talán ottan lebeg. De ő maga távol terült-el Morvában egy idegennek kardja alatt.

Ezek valának a' király' szavai, midőn a' Bárd' békedala szólt. Megszűntünk forgatni kardjainkat, kíméltük az ellenség' gyengeségét. Sírba ereszténk Fergont, 's én elkezdtem a' gyászald³⁰. Az éj leszálla fellegeivel, 's sokan látták Fergonnak rémjét. Arcza bús volt és felleges; mellyét egy fél sóhajtás feszíté. Idv a' te lelkednek, Szoruchi király, karod rettenetes volt a' csatában!

³⁰ gyászaldt

Lomra Aldónak lakjában űlt egy lángoló tölgy' világa mellett. Eljőve az éj, de Aldó többé vissza nem tért; Lomrának lelke szomorú.

LOMRA. Mi késlel tégedet, Kónai vadász? Megígérted hogy megjössz. Távol volt e a' vad? Fekete szelek sóhajtanak é körüléd a' fenyéren? Én idegenek' honjában vagyok! Ki barátom nekem Aldón kívül? Jer a' te zengő hegytetőidről, te, a' kit én olly igen szere-tek! –

Szemét a' kapu felé gördíté, 's figyelt a' szelek' zugására. Úgy hiszi hogy Aldónak hallja lépteit, 's öröm dereng szép arczán. De a' gond visszatért hozzá, mint a' sötét felhők a' holdra.

LOMRA. Te nem akarsz visszatérni, én kedvesem! Hagyj kinéznem a' tetőknek arcaikra. A' hold ragyog keletben; tiszta és csendes a' tenger' síkja. Mikor fogom meg-látni ebeit a' szarvasok' úzése után? Mikor értem szavát hangosan zengve a' szelek közt? Jer a' te zengő tetőidről, vadásza az erdős Kónának! –

'S árnyalakja megjelent a' kősziklán mint a' ködnek nedves oszlopa, midőn felhőkön tör-keresztül, 's éjfélnék záporai öntik-el a' mezőket. Követte a' fenyéren az árnyala-kot, mert látta hogy eldőlt a' hős. Hallottam a' szélben kiáltozását; olyan vala az mint a' szellő' bús nyögése, melly a' szirtek' fűvei közt lebeg.

Előjön, 's reá-talála a' hősre. Szava többé nem hallatszott. Szótlan görgette bús sze-mét, halvány lőn és zavart mély bánatjában. Kevesek voltak Kónán napjai, 's a' sír' ho-málya közzé süllyedt. Fion-ghal inte Bárdjainak, 's azok kesergék elestét. Morvának szűzei napot ültének bánatban, midőn az ősz' sötét vészei visszatértenek.

*

*

*

Fija a' távol honnak, te a' hír' mezején lakol. Hagyd ollykor zengeni énekedet azok-nak dicséretekre kik elestenek, hogy légi árnyaik öszveseregelenek körüléd nagy örö-mekben. Lomrának szelleme lebegjen-elő bágyadt fényén, midőn nyugalomra lefek-szel, 's a' hold hajlékodbá pillant. Te őtet akkor szépnek találod, de még mindég arczán a' könnyű.

O J N A – M O R U L

FOGLALAT.

Malorchul, Furfádi király, leányának Ojnának jobbját megtagadta Tonthormód Szadronlói királytól, mert atyájik gyűlölségben éltek, 's az erővel jött a' leányért. Osszián megvitt Tonthormóddal, megragadta, 's általadta Malorchulnak. Ez Ojnat jutalmul Ossziánnak, Osszián pedig Tonthormódnak adja.

Mint a' nap suhint-el a' párában Lármonnak füves halmain, úgy szállanak-el éjente lelkem előtt a' hajdan kornak tettei. Mikor a' Bárdok elhagyták örömeiket, 's a' hárfá magasan függ a' teremben, egy szózat csúsz fülébe Ossziánnak, 's felkölti elszunnyadt lelkét. Az mult éveknék szózatja; mindent visszahoz előmbé a' mi történt. Röptében ragadom-meg a' rege' virágát, 's dalomban özönlöm-el a' később nyomoknak, Ossziánnak dala nem zavaros folyam; mikor az erdős Lútha' hókeze veri mellé a' vetekedő húrokat, a' te hókezed, fenn-szépségű Malvína. Oh tisztazengésű kobzok' Luthája, a' te szirtüregeid nem szóttalanok, midőn a' Bárdok' dalai mellett a' nyájas hókezü veri hárfádat!

Te fényem nekem a' bús gondok közt, mellyek lelkemet éjszakával fogják-körül, leánya a' kéksisaku Toskárnak, nyújts fület a' szelíd dálnak! Kiáltsd-vissza hirtelen a' homályos éveket, mellyek már elröpültenek.

*
* *

A' királynak napjaiban vala, midőn hajam még fodor volt, mint a' lányfürtök; 's felpillanték a' tengerek felett csillogó Konkatlínra, Furfád felé evezvén, a' tenger' nagy-erdejű szigete felé. Fion-ghal kiküldé erős csapású kardomat' túl a' tengereken, védeni Malorchult, a' pusztá sziget' királyát, kit a' haboktól-jött ellenség szorongatott.

Hajóm béveze a' Kojledi öbölbe, 's én beküldém kardomat a' vendéglő fejedelemhez. Megértette a' harczolók' jelét, 's kevélysége' örömében megragadta dárdáját. Lesietett magas palotájából, 's jobbát reszketve nyujtá.

MALORCHUL. Miért jó a' Morva' fejedelme egy erőtlenséghez, a' ki fény nélkül esett-el? Tonthormód, a' kardok' s dárdák' bajnokja, a' csigák' és innepek' fejedelme Szadronlóban, az én szelíd gyermekemre veté, a' hókeblű Ojna-morulra, szemeit. Megtagadtam tőle a' leányt; atyáink gyűlölték egymást. Akkor nagy haddal jöve ellenem, 's halomra dönté népemet. Miért jössz te éjszakra, o fejedelem? miért egy erőtlenséghez, a' ki fény nélkül esett-el?

OSSZIÁN. Én nem mint egy renyhe gyermek jövök, nézni, nem kívni, a' viadalt. A' nagy király téged emleget, téged, 's áldomásaidat a' békének napjaiban. Fion-ghal a' mély tenger felől jöve az erdős tetők' szigetéhez. Te neki nem valál fergetegek' szele, 's ötet csigák' s dalok fogadták termedben. Vendéglésnek rokonsága hozza hozzád kardomat; ellenjed annak élet majd fogja érezni. Nem feledjük mi barátinkat, bár tőlünk a' tenger elszakasztva tart.

MALORCHUL. Fija a' merész Trenmornak, szavaid mint Loduínnak szózatja, midőn tépdelt felhőkből szól-alá, a' légnek erős lakója. Sok hős vígadott az én áldomásaim mellett, a' ki most szükségem felett kardot nem ránt. Szemem kitekint minden szelek felé, de nem lát vitorlát az öbölben. Most aczél cseng hajlékomban, nem örömet-osztó csiga. Jer, hőseknek nemzetsége, jer innen lakomba; az éj feketén borítja-be az orموkat. Halljad az ének' szózatját, mely a' Furfádi habléány' ajkáról zeng.

Egy sokhúru szép lanton repkedett a' nyájas Ojna' sok hőstől-szeretett keze. Én elnémulva állék távolag; a' szépfürtü leány fénynek sugára volt, a' tenger' szigetének éke. Gyönyörű szemei olyanok voltak mint két csillagok, midőn a' permeteg' felhőjain keresztül pillogtanak-alá; a' megtévedt bujdosó feltekint a' rettenetes vész' éjjelében az

ékes fényre. Én reggel a' kard' tusájához fogék Tormulnak széles szirtfolyamja mellett. Velünk együtt vala ott az ellen is, 's Tonthormódnak dombor paizsa. Szárnyról szárnyra költ a' viadal. Én a' küzdés közben Tonthormóra ötlöttem, 's eltörém erőtelen aczélját. Bilincsre veretett a' tenger' fejedelme. Szijakkal körülfonva vittem őt Malordulnak csigaáldomásához. Öröm kele fel a' fejedelem körül; a' bosszu' fegyvere meggyőzte az ő ellenét. Tonthormód elfordítá szemét a' hókeblü leányról.

Fion-ghal' fija, monda Malorchul, a' fejedelem, hála nélkül tőlem el nem mégysz. Hajódban egy fény csillogjon, íme ez, a' hókeblü szép leány. Örömet fog ő gerjeszteni erődnek kevély szívében. A' szerént nem lép-fel figyelem nélkül a' tetős Szelmába.

A' sötét éj' hajlékában enyhen szálla alvás szemeimre. Füleimhez édes idegzengés ére, mint egy tavaszi lebel, melly szelíden jó a' tetőkről, 's árnyat hintvén a' zöld halmokra, elfújja a' vénült barcsák' szakálait. Kié e' szózat? – A' Furfádi leányé; ő önté-ki édes hangokban énekét az éjbe. Tudta ő, hogy lágy szívem folyam gyanánt szeret az ének' zengése alatt ömledezni.

A' leány ezt éneklé: „Hol a' hős, ki a' tenger' habjaira pillant? Ki mint a' seregek' fürtös Vezére, kinek hajai mint a' holló' szárnya. Látom a' szélben fürtjeit; szépek az ő léptei bánatjában. Szeme hijában az könnyeitől; lassan kél férjfiúi szívében fájdalmtól rongált szive. Hagyd-el a' partokat, hagyj engem távol tőled bánat közt tévedezni erdeinkben. A' király' faja szánakozást érző, de lelkem csüggedez, o Tonthormó! Miért gyűlöltek egymást a' mi őseink, szépfürtü fejedelem? te, szerelme a' leányoknak!

OSSZIÁN. Ékes szózatja a' folyamok' szigetének, miért sírsz te az éj' homályában? A' Trenmor' fija nem visel kemény szívet. Nem fogsz te egyedül tévedezni a' hegyekben, Ojna-morul, a' szép szemekkel! E' mellyben egy csendes hang hallatszik, 's az keservedet szánnom hagyja. Térj-vissza, édes éneklő! Tonthormó ne senyvedjen bánatai közt.

Tonthormóról felreggeledvén lehulltanak a' szijak, 's én neki adám a' szűz' jobbját. Malorchul megérté békes szavamat zengő palotájában.

Királya a' messzeterjedt-erdejü Furfádnak, miért éljen búban Tonthormó? Ő hőseknek maradéka; maga mint a' villám volt a' tusában. Őseitek egykor gyűlöltek egymást: a' holtak közt vendéglátó öröm lakik. Kezekben a' csiga vígan kereng az ádáz Loduín körül. Féltre a' hajdan' gyűlölségével, melly egykor benneteket elhomályosíta!

*

* *

Ezek a' tettei Ossziánnak, midőn még ifju kornak jára fürtjeiben; midőn az erdős sziget' fejedelmeit, mint egy köntös, fényragyogvány fogta-körül.

Visszakiáltánk futásokból a' homályos éveket.

KONLACH ÉS KUTHÓNA.

FOGLALAT.

Konlách, legifjabb gyermeke Morninak 's Gaulnak testvére, szerette Kuthónát. Toskár és Ferkuth kiszállának Mórán, a' Konlách' országában, 's harmad napig szívesen látattak. Innen Ithonba eveztek, hol 'Toskár a' szép Kuthónát erővel akarta elvinni, Konlách utána jött, megvitt vele, 's mind ketten elesnek. Kuthóna a' negyedik nap meghala bánatjában Konlachjáért. – Fion-ghal hírt vevén ezekről, kiküldé Sztormált, hogy őket temesse-el; de Sztormállal nem vala Bárd is, ki az elesteknek halotti-dalt énekeljen. Konláchnak árnya tehát ezt Ossziántól kívánja.

Az ének' elejéhez lássd a' Magyarázatokat.

Nem szózatot halla é Osszián? Vagy mult idők' emléke ez? Gyakorta tér az vissza nékem elmémbe, mint az esti napfény a' völgyek közzé. Hallom vadászatjaink' riadásait, 's felrántom a' régi napok' dárdáját. Úgy van, Osszián szózatot halla! Ki vagy te, borzasztások' éjének fija? Mélyen alszik a' tettetlen faj; szél üvölt-keresztül a' bús termen. Ollykor megcsendül a' király' paízsa a' bús tetők' szelének duzzanasaitól, a' terem' boltos paízsa, melyet ujaim ollykor tapintgatnak. Oh, a' kedvelt barátot hallom! Régen nem jelenél te meg Osszián' füleinek! Mit ballagsz te rémfellegen, vércsatás Morninak fija? Közel e' hozzád az agg' kedveltje, a' paizsviselő Oskár? Gyakran volt ő egygyütt veled, o Konlách, a' dárdák' tördeléseiben.

KONLACHNAK LELKE. Hogyan? 's alszik a' Kónai szózat az ordító szelek alatt a' maga hajlékában? Alszik a' nagy tetteket tevő Osszián? holott ötet zajgó tenger fogja körül. Nem látható a' szigetben semmi sír. Meddig nem adatik-meg nekünk a' mi dicsőségünk, fija a' zengő-völgyü Szelma' királyának?

OSSZIÁN. Jaj neked, Osszián! Az ő szeme téged meg nem lát erő nélkül űlni fellegeiden! Te ollyan vagy e mint a' Lánó' ködje, 's a' nem-ropogó villámok a' tetőken? Miből van köntösödnek préme? miből kezedben a' légi ív?

Elfoszla ködén, mint a' köd' árnyai.

Jer alá a' te falodról, bajnokhárfá, 's zengi nekem. Hagyd ragyogni az emlék' fényét Ithónán, a' tengerölelte szigeten! hagyd hogy tetteink' barátjai engem lássanak!

Úgy vagyon, Osszián látja Ithóni barátjait, kékbe öltözve fellegeikről; nézi a' zivataros Ithon' üregeit, 's a' mohos szirt' erdejét. Egy folyam harsog nyílása előtt; Toskár előre hajolva figyel harsogására. Komoly arccsal áll mellette Ferguth, 's hátrább a' szép Kuthóna, 's sír. A' szél lebeg é a' süllyedő habokon? az ő szava zeng e felém az üregből?

TOSKÁR. Zivatarok düljék az éjt; a' tetőkről lombos tölgyek hömbergenek-alá. Felleg borítja-el a' tengert. Vadan ordítanak körösded a' habok. Csattan 's villámlik egyszerre, 's fényt lök az erősek' pajzsaira. Ferguth te hatalmas, én egy rémet láttam az éj' sötétében. Némán állott a' szirtes parton. Köntöse lebegett a' szélben. Kínosan láttam őt sírni, a' halvány hiu öreget, 's mellét fájdalmak feszengeté.

FERGUTH. Toskár, az Kinféna volt, a' te atyád. Halált szemléle nemzetében. Illyen volt egykor alakja, midőn Ronnán bajnok dőle éjszakába.

O Érin, fúvel-körülzöldelt tartomány, mely ékesek a' te völgyeid! Nyugalom lakik kék folyóid körül, 's napfény ragyog mezeid felett. Édest zeng hárfád Szelmán, kurjongásod víg Kromlán a' vadaknak űzése alatt. Mi a' körülzajgott Ithonban vagyunk, 's lelkeink búsak a' tenger' bőgése mellett, mert az vad tajtékokat fercsendez, 's túlszöki sziklás partjait. Döbögök az éjnek ijedelmeiben.

TOSKÁR. Hova tűne-el lelked, mely egykor harcoknak örült, o Ferguth, az ősz fűrtökkel? Én téged félelem nélkül szoktalak volt látni a' halál körül; szemed ragyogott a' paizsok' játékában. Hova tűne-el bajnoklelked? Az erős nem ismer rettegést. Fel! lássd a' tengernek kékjét. A' zápor a' szelek' haragját megtöré. Rezegnek a' hullámok, félvén hogy a' nap alszik a' vész' fellegei közt. Tekints a' tengerre; a' reg már virrad az egen. Majd ki fog tűnni keletben a' nap, eltelve kevélységgel, mint egy vitéz, ragyogása miatt. – Kuthónához. Örömmel rántatám-fel vitorláimat Konlách bajnoknak lakja mellett, 's a' révtelen sziget felé eveztem. Akkor megláttam a' nyájas Kuthónát, szarvasokat nyilazva; Kuthónát a' szép sugárt, az ahhoz hasonlót mely felhők közzül lövell elő. Haja, mint a' sötét éj' arcza, lebdesve szállong fejr mellyén. Meghajlik, 's feszíti az

ívet. Válla akként ragyogott mint a' magas Kromla' havai. „Jer szívemre, o te hókéz, te vadásza a' pusztá szigetnek!” Bánatban tölti napjait; Konláchtó sóhajtozza, a' bajnokot. – Hol lakik béke neked, Kuthóna, a' nehéz hajakkal?

KUTHÓNA. Meredeken sippad egy szirt a' tengerre, behintve mohos tölgyekkel. A' habok csapkodják lábát. Mellette a' vadak' tanyája van. Ott kél az én hűm' csornokja. Hon tértek a' vadászat' lyányai, 's oldalt gördíték szemeiket. Hol a' Rúmár' leánya? ezt kérdé ő. A' bús leányok nem feleltek. Ah, az én békem Mórán lakik, gyermeke a' távol esti-szigetnek!

TOSKÁR. Kuthóna térjen békjébe, Konlachnak zengő termei közzé! A' bajnok barátja Toskárnak. Vígán ültem én innepénél. Érinből keljen a' fúvalom, 's lebegje Móra felé vitorláimat, Móra felé, hol a' kedves lakozik. Fájdalmak közt múlt-el Toskárnak a' nap! Az üreg' árnyában fogok ülni, 's kinézek a' ragyogó térre. Lágyan lebeg egy gyenge szél a' tölgy' lombjában, 's annak édes zörgése közt fogom hallani a' szép leány' szózatját. De ő távol van füleimtől, a' vendéglő Konlách' honjában.

KUTHÓNA. Melly felhő lebben itt reám? Rajta jönek hőseimnek Lelkeik. Látom légi köntöseiket, melyek hasonlók a' ködhöz a' magas ormokon. El kell é esnem, Rúmár, te hő? Szomor az én lelkem mind halál! Nem leszen e szabad tégedet meglátnom, o Konlách, minekelőtte én a' szűk lakba szállok?

OSSZIÁN. Meg fogod a' kedvest látni, gyönyörű leány! A' hős már a' tengeren lebeg. Dárdáján halál alkonylik Toskárnak. Feketén bugyog sebe oldalán. Halványan áll ő az üreg' tengere mellett, 's látatja árnyalakját. Hol vagy te a' te könnyeiddel, midőn a' Móra' fejedelme eldőlt?

*

* *

Mellyemből elenyészett az álom. Nem látom többé a' fejedelmeket. Bárdjai az el nem mult kornak, emlékezzetek ázott arcczal Konláchra, ki napjainak határok előtt dőlt-el. Éj tölté-be gyásszal a' hajlékot. Anyja felnéze paizsára, 's azon vércseppek tűntek-fel. Akkor megérté eldőltedet, o fejedlem; Móra hallá jajjait.

Te sápadt arcczal állsz a' szeretett ifju mellett, Kuthóna? Jön már az éj, jön a' nap is, 's őtet senki nem adja sírnak. Te kergeted a' visító madarakat; könnyűk' árja foly orczáidon. Ollyan vagy mint egy színetlen köd, melly esősen kél a' balkányból.

Szelmának gyermekei előjövének, 's halványan láták Kuthónát. Egy sírba tevék mind hármokat. Kuthóna a' hős Konlach mellett fekszik.

*

* *

Ne szállj te többé álmaidhoz, o Konlách; megadtam dicséretedet. Hajlékomtól légyen távol szózatod; alvás látogasson-meg engem az éjszaka' homályában! Vaj, nem feledhetem barátimat, míg ott fenn láthatatlan lesz ösvényem, míg vígan közelítek a' felhőkhez, ha majd elvénhedett tetemeim az öregség miatt a' szűklakba sippadnak.

G O L N A D Ó N A.

FOGLALAT.

Osszián és Toskár Fion-ghal által kiküldetnek Krónához, hogy a' hol a' király győze, emléket állítsanak. Karil, egy közel lakó fejedelem, itt áldomásához hívja őket. Mennek, 's Toskár megkedveli Golnadónát. Más nap vadászat tartatik, 's a' két szerelmes egyyüvé-kerül.

Az Éneknek egy része elveszett.

Kolavín, szőke szirtfolyam, fekete 's bús a' te omlásod. Szemem, midőn erdőd inog, látja Karilnak fegyvertermét. Az egykor a' Golnadóna' szépségének lakja volt, a' fejedelmek' leányának. Szemei ballagó csillagok voltak, karjai fejérek mint a' magasan lökődő tenger' tajtéka. Titkon költ mellýének kecsé, hasonló a' vizek' feje hullámjaihoz. Szíve fénynek folyamja volt fenn-költ gyönyörű keblében. Ki vala a' leányok között mint a' bajnokok' szerelme?

Meghagyá a' király hogy a' deli Toskár, Luthának bajnokja, 's az énekek' gyermeke Osszián, mennék Króna' veres folyamjához; 's mi menénk, három Bárdot vivén megettünk, előttünk három domboru paizst, hogy emeljünk követ a' tetőn, mely a' király' nevét hirdesse. Krónának mohkoszorús folyamja mellett verte-meg Fion-ghal egykor ellenjét. Az idegenek pusztultak a' kardok előtt mint a' hullám, mely a' part' szirtjeinél oda lesz. Az éj leszálla a' szirthegeyről, midőn a' dics' mezejéhez elérünk. Kiszakaszték egy tölgyet a' hegy' oldalából, 's tűz lángolt az ormok' ködéig.

OSSZIÁN. Tekintetek-alá, vitéz eldődeim, tekintetek termeitekből alá! Midőn a' ti nemeteknek új dicsek kél, a' kard' bajnokjai ragyognak a' szelekben.

Krónának medréből köveket válogattam Bárdjaimnak csengő dalok alatt; ellenségnek vérétől feketére-festett köveket a' folyam' színetlen mohai közzül. A' megvert hadnak három bogláros paizsát alá tettem a' köveknek a' szerént a' hogy Ullínnak éji dala változva költ vagy sülyyede. A' gyilkot Toskár tevő földbe, 's egy kék páncélnak aczélját. Földet adánk a' sziklának, hogy az a' bajnokkornak hírt szőlljon.

ULLIN. Fija a' mohos szirtfolyamnak, ki itt előttem kelsz, o kő, a' víznek medréből! ha Szelmának nemzete elalszik is, szőllj te a' fegyverben-gyöngékhez. A' vándor remegve fekszik itt egykor arczára a' bánatos éjben; 's a' te mohaid csendesén fognak sírni mellette, 's elméjébe visszahozzák az elővilágot. Tusák kelnek-fel előtte, paizsba-öltözött Vezérek, kik bátor lélekkel hágdosnak a' küzdés felé. A' tölt-arczu hold dereng a' szirt megett, 's kitekint a' bajnokokra a' mezőn. Felriadva sötét álmából, midőn a' korány fényt lövell az éj' ösvényére, a' bajnokok' sírjait ragyogni látja maga körül, bátor-lelkű bajnokokét; tudakozódik a' róna' kevei eránt, 's egy öreg ezt mondja neki: E' követ Osszián emelte, egyik fejedelme a' múlt kornak."

Csendes léptein jön a' Kolavín mellől egy Bárd. Azt Karil, az idegenek' barátja küldötte hozzánk, hogy hívjon-meg az ormok' áldomásaihoz, lakjához a' nyájas hókéznek, a' fejedelmi-vér Golnadónának. Karil felvídult nagy korának örömeiben meglátván feleinek gyermekeit, mint a' szirttetőket-szerető fák' fiatal lombjait a' mezőn.

O bajnokfaj, mondá Karil, te nékem visszahozod a' múlt időket a' mikor én kiléptem a' habok közzül a' tenger tölgyeseinek Szelmájokon. Én ott Dúvot űztem vala, Karglásznak fiját, kinek honja a' tenger' síkján van. Sokáig ellenkedtek atyáink, 's mí a' Klúthánál akadánk-össze. Kardom őt habokra kergeté, 's szemem követte futását. De az éj' sötéte elfogta szemem elől, 's én a' király' termébe értem, Szelmába, a' szép leányok' honjába. Fion-ghal Bárdjaival jön felém, 's Konlách jön, a' halál' karja. Három nap vala áldomás az ormokon; megláttam az Érin' nagy kék szemét, Roszkránát, a' fejedelmi-vért, a' harczban-nagy Kormák' fénysúgarát. Emlék nélkül nem jöttem-el a' fejedelemtől; ő nekem adá tusájának paizsát. Az idegek' termében függ az most, 's hirdeti az eltűnt napokat. O bajnokfaja a' tenger' erőseinek, te nékem visszahozod a' múlt időket. –

Karil bajnok meggyújtá az áldomás' lángját. Paizsainknak két boglárját, alája tette egygy kőnek, melly egykor maradékihoz szólljon. Bőg egyszer a' harcz, monda a' fejdelem, 's maradékom kardok' csatájába rohan; úgy e' kő békére fogja őket inteni, 's nagy léssen erejek, midőn a' dárdát viadalra hegyzik: „Nem voltak e barátok a' mi atyáink? Hátra pajzsainkkal!” ezt fogják mondani.

A' sötéthajzatu éj leszállt. Dalokkal jött-elő a' szép királyi szűz. Kísérve a' lant' édes zengése által kele-fel a' fejrkaru Golnadóna' éneke. Elsüllyedve állt a' leány előtt Toskár bajnok, a' leányok' szerelme. Az ő lelke előtt úgy jelene-meg a' szép leány, mint a' menny' villámja, melly a' tenger' hullámjai felett lobban, midőn a' tiszta sugár felhők-ből csap-alá, a' háborgó víz' fejr tajtékira.

Feljőve a' reg, 's mi nyomoztuk ösvényeiken a' vadakat. Hullottak azok a' kies folyam' szélein, 's visszatérénk a' Krónai zöld völgyen. Egy ifju lépe-ki a' csalitból; vértje kisdéd, 's hegyetlen dárdája. Honnan a' tetők' szép sugára? kérdé Toskár, a' Lútha' hadainak Vezére. Béke lakik e Kulavínban, a' lantverő Golnadóna körül?

A' lant' ékes leánya, monda az ifju, Kulavínban lakott eddig; de lépte most a' tetőken vannak, Fion-ghalnak deli magzatjával, ki a' leány' lelkét megragadta, midőn az áldomás' boltjai alatt múltatott.

TOSKÁR. Bús hírnek fíja, te láttad az ő ösvényét? te láttad e arczát neki? Süllyedjen ő örök éjszakába. Add, add nekem hamar a' paizst! –

Haraggal kapta-le baljáról a' paizst. Ékben költ a' szép mely előtte, hasonló a' hatytyú' kebléhez, midőn a' vizek' habjain úsz, 's a' szelektől forgattatik. Az maga Golnadóna volt, Karilnak gyermeke, a' fejdelmi-vér. Toskárra vetette kék szemeit, 's szíve a' küzdésben megbukott. – – –

TEMORA.
NYOLCZ ÉNEKBEN.

FOGLALAT.

Kairbár Borbárnak, az Áthai fejdelemnek fija, 's feje a' Bolgi háznak a' déli-Érinben, az ifju Kormákot gyilkosan megölte 's elfoglala országát. Fion-ghal elvégzé, hogy a' gonosz tettet megbosszulja, 's a' bitanglott székre Arthót emeli-fel, ki vére vala Kormáknak, 's a' veszély elől megszökött. Kairbár a' hírre öszvegyűjté néhány törzseit, 's segédjére szóllítá az öccsét Káthmort. Ez előjöve, 's mivel Kairbár azon éjjel, midőn a' Kaledóni nép itten kiszálla, Oskár által elesék, a' had ezen nyolcz Énekben Fion-ghal és Káthmor között foly.

Fény sugárol Ullinnak kék habjai felett; nap mosolyg a' zöld halmokon. A' völgyek' fejei ingtak a' szélben; a' ravatalok' tetőjiről zuhogva omlottak-alá a' patakok. Két magas fákkal elborított halom öszveszorítva keríti-be a' tért; Lassant haboz-el eggy csermely a' völgyeken. Ennek szélén áll a' komoly Kairbár, kezét az erő' dárdáján pihentetve, 's eltelve félelemmel 's fájdalommal a' veres szemekben.

Lelke előtt Kormák kele-fel, eldölve, 's mindenikével még vérző sebeinek. Félig-láthatólag rémlett neki homályban az ifju, 's piros vér sertegett oldalából.

Három ízben gyakta-el Kairbár a' dárdát; három ízben kapa kezével szakálához. Sokszor akasztá-el hatalmas lépteit, 's fel-felnyujtá a' bosszút-szomjazó karokat. A' puszták' fellegeihez hasonlítá a' fejedelem, mellyek minden szélről változtatják alakjaikat; minden szélről változtatják alakjaikat; mindenszerte remegnek a' völgyek az hegyek között, 's hol ez, hol amaz féli a' pusztító esőt.

A' király öszveszedi bátorodó lelkét, megragadja a' bajnokdárdát, szemét Moiléna felé veti, 's jőni látja a' tenger' őrijeit. Remegő léptekben közelítnék ezek, 's hátra tekintnek sarkaiknak nyomaikra. Kairbár megérté hogy közel immár a' hatalmas, 's elbúsulva kiáltá-elő nagyjait.

Dobogó lépteken körülle termenek ők; mindenike meztelen kardjával. Amott Morlának bús képe mutatja magát, itt Dalla szélben-úszó hosszú hajzatjával. Kormák dárdájának támaszkodék, 's haragban görgette kancsal szemeit. Vad a' Málthosz' nézése árnyas két szemöldjei alól. Foldáth megáll, mint a' tenger' szirtje, melly tajtékkal fedi oldalait. Dárdája mint a' fenyv a' bérczenen, melly paczkáz az erdők' szeleinek. Pajzsa jegyes a' harczok' vagdalásaitól, 's szeme mindég félelmetlen. Ezek 's száz más hadnagyok állanak a' szekerező Kairbár körül, midőn a' tenger' őrije Morannál a' folyam Mos Moilénáról előjöve, képéből elődóledett szemekkel, halványan, reszketve, 's rebegető ajakokkal.

'S Érinnek fejdemei hallgatva állanak, ugymond, mint az estvélynek ligetei? a' szerént állanak e mint a' néma erdők, midőn őket gőz borítja-el? Pedig Fion az öbölben vagyon, Fion, a' csaták' ijedelme, a' folyam Mos Morvának hatalmas királya?

'S te láttad az erő' bajnokját? kérdé Kairbár félelemmel vad mellyében. Sokak e az ő hősei a' parton? Dárdát ragadoz e karja, vagy békében közelít?

Békében ő nem közelít, fejdeme Érinnek! Maga elébe szögze-ki a' hatalmas bajnokdárdát, a' halálnak lángjaként emelkedőt. Ezereknek vére ül annak hegyén. Ő lépe-ki első partra, erős öszült kora' fűrtjeiben. Inas tompora teljesen költ midőn könnyen hágdalt a' tetőken. Oldalán függ a' görbe pallos, melly másod ütést adni nem szokott. Széles paizsa rettentő, mint a' hold' veres karéja, midőn a' vész közt bator keléssel kél. Vele jön Osszián, a' dalok' királya; vele a' Morni' gyermeke, az elsője a' férfiaknak. Dárdája nyelén szökelt-elő a' habokról Konál; Dermid messzére árasztá-széllyel fekete hajazatját. Büszkén feszíti ívét Fillán, a' folyam Mos Moruth' ifju vadásza. 'S ki lépdel amott előttök a' bajnokoknak, mint a' hegyek' záporjainak zajgó omlása? Ki más mint az Osszián' sudarja, ragyogva fodor üstökéből. Messzére hull-le hátán a' hosszú haj; szemöldjét félig-fedi a' sisak. Oldalát körüllebegi rettenetes kardja, 's dárdája minden lépte alatt szórja a' fényt. Futottam rettentő szeme előtt, dicső királya a' tetős Temorának.

Fuss tehát, gyáva, a' ki érzed, hogy mellyedben nem lakik tűz! mondá Foldáth bússult bosszujában; menj honod' szőke vizeihez, kisdéd léleknek fija! nem láttam e én is

ezt a' barna Oskárt? Láttam őtet, a' hadnak nagyját. Ha vész közelít, ő a' bajnok; de dárdákat mások is röpítenek. Sok és vitéz fiai vannak Érinnek, Temorának erdős királya. Szóllj! 's hagyj, hogy én keljek szembe a' hőssel; én elakasztom a' hatalmas folyam' futását. Dárdám vitézeknek vagyon förösztve véreikbe, pajzsom mint a' Túrai bástya.

'S Foldáth csak magában keljen szembe az ellennel? úgy monda a' komor-szemöldü Málthosz. Nem számosak e' ők a' parton mint az erdők' patakjainak habjai? Nem ők e, a' bajnokok, kik a' bátor Szváránt, midőn szaladtak az Érin' fiai, meggyőzték? Az első hőssel Foldáth küzdjön e? Oh éj-befogta negéd' szíve! Királya Temorának, vedd összeleg sergeidet; menjen Málthosz 's az erősek ővele! Sebek pirosítják az én kardom; de ki hallá kérkedésem?

Fijai a' zöldmezejü Érinnek, mondá a' folyamok Klonráth' fejedelme, Fion-ghal meg ne hallja versenygő beszédeiteket. Az ellen örvendene nekik, 's karja erős fogna lenni ez országban. Ti, o vitézek, erősek vagytok; olyanok mint a' hullámos tengerek felől az ordító szél' dühe; süvöltve, zajogva röpítenek-el a' szirteken, 's ledöntik az erdőket. Menjünk nekik, egyesült erőben, halkkal, mint a' terhes felleg; 's a' hatalmast aggódalom ragadozza-meg, 's kihull a' hős' kezeiből dárdája. „Ime, jó a' halál' rettentő fellege!” ez zúg majd mindenfelé, 's szemeiket éj fogja-be. Búsán fog ülni aggó korában Fion-ghal; győzelmetlen' enyészend-el híre a' tenger mellett. Morva meg nem látja az erőseknek nyomaikat, 's Szelmán éveknek moha nő.

A' rőt Kairbár hallja a' szót, csendesen, elhallgatva, mint a' hegyek' sötét záporfellege, melly rettentve függ a' Kromla felett, míg oldalai a' villámoktól megszagattatnak; veres fényben ragyognak a' völgyek, a' zivatar' rémjai örvendenek: illy szóttan, illy csendbe-merülve állt itt a' Temorai király; de most hallatszék mennydörgő szava.

Készítsétek Moilénán a' tomat; hagyjátok megjelenni száz Bárdjaimat! Olla, a' sötétveres hajjal, vedd-elő a' király' hárfáját, menj a' kardok' vitéz Oskárjához, 's hívd az áldomásra. Dal és lakoma légyen ma a' völgyben, holnap láncsákat fogunk tördelni. Vidd hírül neki hogy Kathulnak sírt emelteték, hogy az ő lelkéhez Bárdok énekeltek, hogy szeleknek adtam barátját; vidd hírül neki, hogy győzelmét megérttettem a' futó Kárun' harsogása mellett; hogy öcsém nincsen itt, hogy Káthmornak bajnokkarja távol van, hogy erőnk gyöngye a' fegyverben. Káthmor útálja az ortályt az áldomás mellett; nagy lelke mint a' nap ragyog. De Kairbár és Oskár, fejedelmei a' Temorai seregnek, a' Léna' fenyérén küzdeni fognak. Kathul miatt ő minket káromla, 's lelkem bosszújában lángra lobbant. Aczélok őtet meg fogja találni Moilénán, 's dicsem a' vérben magasra kelend.

Öröm ragyogott az erősek' arcaikon, 's ők végig-ömlönek Moilénán. Kél a' csigáknak vígasága, a' Bárdok' éneke emelkedik. Szelmának Vézerei megérték az örvendő zajgást; úgy hitték, hogy a' nemes Káthmor érkezett-el, a' nemes Káthmor, az idegenek' bástyája, öccse Kairbárnak, a' rőtüstöknek. Az ő lelkeik nem vala hasonlatos. A' Káthmoréban mennynek fénye lakott. Az ő terme a' tetős Athán vala. Hét ösvény vive hajlékához, 's mindenik ösvényen egy Bárd hívta-meg a' vendéglátó asztalhoz a' jövevényt. Káthmor a' bérczek' ligetében mulatott, hogy dicséreteinek ne hallja-meg harmadát.

Olla, a' Bárd, énekkel jön, 's Oskár legott mégyen hívására. Háromszázan mentenek együtt vele Lénának vízkörül folyta mezején. Agarai végigszőkellék a' fenyért; messzére elhallott vad csihogások. Fion látta menni a' vitézt, 's lelke bánatba süllyedett,

rettegvén Kairbárt, a' feketelelkűt, az áldomás' csigáji között. Kormáknak dárdáját fenn vitte fiam. Száz Bárd várta a' halomnál. Mélyen rejté-el Kairbár a' halált, melyet vad lelkében forrala. Gőzölt az áldomás, a' hárfák pengtek, öröm ragyogott a' tábor' arczán; de örömek olyan vala mint a' nap midőn ferdén világít a' völgyekre, 's verhenyeg fejét fergetegbe rejtí.

Kairbár felfegyverkezve szökele-elő, 's sötét homlokán halálnak éje űlt. Elnémult a' hárfák' zengése; mindenfelé pajzsok csendültenek-meg. Távol a' hegynek oldalán hagyta Olla zengeni a' jainak énekét. Oskár elismerte a' haláljelt, felszökött, 's dárdája után nyult.

Oskár, monda a' róthaju Kairbár, szemem kezedben Érinnek győzedelmes dárdáját látja ragyogni. Fija a' bús-erdejű Morvának, egykori királyink' kevélységét, a' hajdan' bajnokjainak halálát, engedd-által verseny nélkül; engedd-által azt a' szekerző Kairbárnak.

Én engedjem? felele a' bajnok, én e azt, melyet nekem az Érin' királya, a' szépfürtű Kormák ada, midőn az éjszak' férjfiait elszórtam? Elmentem vala a' király' vígadozó tornáczaiba, midőn Szvárán és az ő vitézei megszaladtak Fion-ghal előtt. Öröm kelet az ifju' arczán, 's nekem adá a' Temorai dárdát. Nem adta ő azt gyávának, sem annak a' kevélynek, kit nagy tett nem díszesít. Nem vész nekem a' te rettentő szemed, nem villám nékem pillantásod; pajzsod engem nem ijeszt; nem rettent Olla, ki ment a' kard előtt. Kairbár, neked reszkessen szolgád; Oskár félelmetlen áll, mint a' szirt.

'S te nem tüstént adod nekem a' dárdát? monda Kairbár, 's haragra gyúladott. Azért e illy bátor szavad mert Fion-ghal közel van hozzánk, az Ériní partokon? Fion-ghal, őszült fürtjeiben, a' tetős Morva' fejedelme? Ő mindég gyöngékkal tusáza; ám jöjjön Kairbár ellen! Mint az árny, akként fog enyészni a' völgyben, mint a' puszták' lomha ködfelhője, mely leszáll, 's görögve mégyen-el Athárról.

Volna csak jelen, ő, a' ki mindég gyöngékkal tusáza, Kairbár neki kardvonás nélkül engedné Érint. Ne róla, a' hatalmasról, semmit, Kairbár; szögezzd énnekem kardodat! Erőre mi egyenlők vagyunk. Híres a' pajzsok' Fionja, a' hatalmasok' hadi-vezére.

A' két fejedelmet durczúlni látták az ő hőseik. Mindenfelől felgyülekezének ők, tűzben-lábbogó szemekkel, 's kardjaikat félig kirántva. A' lelket-emelő Olla' éneke elnémult. Oskár reнге örömében, azon örömben a' melytől mindenkor szokott vala rengeni, ha Fion-ghalnak kürtje parancsola küzdést.

Feketén, mint a' dagadó tenger' hullámjai míg a' csatázó vihar felébred 's fejét a' part felé süllyeszti, siet Kairbár mellé serege.

Toskárnak leánya, minek e' köny? Az erős bajnok még nem dőlt-el. Sok holtak lebegék-környül a' bérceket míg a' deli elesett. Lásd, elhulltanak a' fejdelem előtt, mint a' rengetegek' erdeji, midőn haragos Lélek zúg-végig az éjen, 's zöld hajaikat megmarkolja. Halva dőlnek-öszve Maronnán és Morla; lásd, Konachár reszket vérében. Oskárnak kardja előtt fut Kairbár, 's a' homályba vonja magát, 's a' rémkő mellé rejtezik. Titkon rántja-fel dárdáját, 's Oskárnak véknyát éri. A' hős pajzsára rogyan; térde fenn tartja a' fejedelmet. Keze dárdáját erősen tartja. Lásd közel hozzá Kairbárt a' dancsban! Oskár az ő fején keresztül-döfi a' dárdát, 's a' verhenyeg haját hátul ketté osztja. Eldől, hasonló a' megrepedt szirthoz, mely a' Kromla' tetőjéről lehembereg, midőn a' zöld Érin, hegyétől hegyére, tengerétől tengerére, végig-reng.

A' barna Oskár többé fel nem kél, lehajolva csatapajzsának domborára, 's erős mar-
kába tartva öldöklő dárdáját. Távol a' tetőn álla Érinnek serege, 's megzajdult, a' miként
a' hegyek' patakjai zajognak. A' rémekkel eltölt Moiléna csengett a' zajgásban.

Fion-ghal hallá a' távol csatajt; megragadta atyjáinak dárdájokat, felhágott a' tetők-
nek eggyikére, 's nyersen kiáltozá a' bánat' szavait:

Harcznak csataját értettem; Oskár magában küzd. Fel, fel, Morvának hősneme! se-
gédet a' kardok' fíjának!

OSSZIÁN. 'S én rohantam a' mezőn, Fillán röpiült a' Moiléna' fenyérén, Fion-ghal
erőben hágdalt; félelmesen villogá-körül a' csaták' pajzsának fénye a' sereg' Vezérét. Az
Érin' harczolói messzéről láták a' fényt a' halom' tetején, 's értették hogy a' fájdalom'
haragja nem erőtlenül gerjed-fel a' kardok' királyában. Homályosan lebegé-körül a' lel-
keket a' halál' érzése. 'S íme ott valánk; kezdődött a' tusa; az Érin harczolók veszteglének
dühünknek. De most a' király érkezék sietése' hangzásában, 's kinek szíve volt csendes
a' páncél alatt? Szaladtak a' Moilénai téren 's feketén űzte futásokat a' halál. Oskárt
pajzsára látánk roskadva; pirosan folyta-körül a' vér oldalát. Némán homályosultak-el
a' Vezérek' arczai, 's ők elfordultak, 's könyeztek. Maga a' király is titkolá könyűit.
Ősz szakála lebegett a' szélben; lehajtá főjét a' bajnokhoz, 's szavait zokogás szaggatta:

'S te szép pályádnak közepette elesél, Oskár? Atyádnak szíve meghasad feletted, ha
a' tusákat képzei, mellyek tiéd valának, mellyek tereád várának, 's elvagnak metszve
fényedtől! Ha fog öröm lakozni Szelmán? ha fog eltávozni a' keserv Morváról? Fiaim
egymás után hullanak-el, 's Fionnak neme közelít a' véghez! Az én nagy dicsem le-
száll a' tetőről! Korom barátlanul marad, 's gőzfelleggé vál hajlékomban. Nem hallom-
meg gyermekeimnek visszatérteket a' halmokról fegyvereiknek csillogásaiban. Sírjatok
Morvának harczolói, az ifju Oskár többé fel nem kél!

És ők sírtak, o kardok' fejedelme! Lelkeik a' hősen függtének. Ha viadalra ment-ki a'
völgyekbe, dárdája előtt enyészett az ellensereg; ha békében tére vissza, melly nagy vala
az ő örömek! Most nem siratá gyöngekoru fíját atya, nem testvér a' szeretetnek testvé-
rét; azok siratlan' estenek-el, mert halva volt a' sereg' vezére. Lábainál ordíta a' hű Brán;
az ordas Luáth szomor vala. Sokszor űzték ők ővele a' gyorslábu őzet a' pusztában.

Oskár meglátá barátjait, 's mellyét küzdés tépdellte-meg. Az öreg Vezérek' fuldok-
lása, úgy monda, ebeimnek vinnyogások, a' bánat' énekének megzendülte, Oskárnak
lelkét ellágyíták, azt a' lelket, melly eddig, kemény mint kardomnak éle, ellágyulni nem
tudott. Osszián, vígy engem dombjaimra, emeld-fel dicsemnek kövét! Tedd a' szarvas'
ágazatját, tedd szűk lakomba kardomat. Eggykor a' folyam elmossa a' partot, 's a' va-
dász meglátja az aczélt, 's így szólland: Ez Oskárnak kardja volt, a' ki most por, 's eggy-
kor a' hajdanna díszé volt.

Dicsőségemnek gyermeke, mondám én neki, 's te elesél? Oskár, 's én téged többé
meg nem látak? Ha mások hírt veendének bajnokgyermekeikről, én terólad azt nem
veendhetek? Moh fogja környülnőni köveidet, szél fog lebegni a' kesergőknek fűrtjeik-
ben! Nélküle lesznek megvíva a' csaták; ő nem űzi a' vadakat többé a' tetőken! A'
harczoló, ha majd megjő viadalaiból, 's más tartományokról beszéll, ezt fogja mondani:
Sírt láték egy zajgó folyamnak szélén, sötét lakát egy fejdelemnek; az a' szekerző
Oskár által dölt-el, a' halálban-magasztalt bajnok által! Talán meghallom szózatját, 's
mellyem' homályát öröm deríti-fel.

Bánatban szállott volna le nekünk az éj, nem költ volna fel örömben reánk a' szomor' árnya közt a' reggel, 's vitézeink vesztig maradtanak volna, mint a' harmatos sziklák Moilénán, ahogy a' bánatot a' király el nem szórta volna, 's nem hallatá vala erős szavát. Egyszerre ocsódtanak-fel a' fejedelmek, mintegy az éjszakának elreppent álmai közzül.

Meddiglen fog még hullani a' köny az Érin tetők' Moilenáján? Soha nem térendenek-meg a' bajnokok, soha nem kél-fel az én Oskárom a' maga erőjében. El fognak hullani a' vitézek, el fog tűnni ösvények a' tetőken. Hol vannak az atyák' vitéz nemzetségei? hol van az elmúlt idők' bajnoknépe? Elhulltak mint a' magasban a' csillagok, melyek sok tartományok felett csillogának, az éj' homályába! Mi az ő dicsőségeknek csak utóhangjait hallánk, őnekiek, kik koroknak rettegései voltak! Így tűnünk-el e' földről mi is a' sírnak mélységeibe. Most virítson-körül a' fény bennünket! nevünk ragyogjon utánunk mint a' nap' sugarai, midőn az fejét homályba rejti-el; búsan ballag tovább a' vándor, 's emlegeti az esti fényt.

Ullín, te én megaggott Bárdom, kelj-fel, vedd a' király' hajóját, vidd Oskárt Szelmának tájaira. Hadd hulljanak érte a' Morvai szűzek' könyűji, hadd sirassák őtet az erdők' fennkeblű leányai. Mi vívjuk-meg az Érin' viadalait azon vitez népért, melly Kormákért esett-el. Tünni kezdenek éveimnek napjai, 's karom' gyöngülése nem kicsiny. Atyáim már alá-hajolnak felhőjükről gyöngén-lépdellő gyermekekhez. De ő el nem hagyja e' földet, míg híre fényben nem ragyog. Lelkem fénynek folyamja légyen a' később korok' Bárdjaiknál!

Ullin felrántatá vitorláját, 's a' déli szél felkele, 's hajója Szelma felé evezett. Én el-süllyedtem bánatomban, 's ajkamon elholt minden hangzat.

Moilénán innepi tom készült. Kairbárnak sírját száz bajnok rakta-meg, de a' fejdelem felett nem kele magasztaló dal, mert lelke véres vala és fekete. A' Bárdok emlékezének Kormákról, 's gerjedhetett e dal Kairbárnak?

Köntösét kiteríté az éj. Száz tölgy lobog felfelé a' felhőkre a' tetőken. Fion egy tölgy alatt üle a' tetőn. Előtte az ének' Althánja áll vala a' Kormák' elestének regéjével; Althán, a' vitéz Konachár' fija, 's barátja a' szekezző Kuchullinnak. Kormáknak termében mulatott vala ő egykor a' fergeteges Temorán, midőn Szemónak fija a' zavarvizű Légónál elterült. Igen bús vala a' Bárd' éneke; szemeiből csorgott a' köny, midőn azt ő, a' tisztetes Bárd dallá:

„Sárgán pillanta-le Dórára a' nap, 's alkonylani kezde a' szürkülő estvély. Temorának erdeji rengtenek a' ravatalok' koválygó szeleiben. Sötét felleg tornyozódott napnyugot felé, 's prémje megől veres csillag tekinte-ki. Én magányosan állék a' hegy' aljánál, 's ím előttem egy Lélek tünt-fel a' felhőken. Halomról halomra értek léptei; pajzsa színtelen függött oldalán. Az Szemónak győzelmes fija volt. Reá-ismertem bús képén. Egy szélszesz elkapta szemem elől, 's mindenfelé mély sötét leve. Lelkem bánatba süllyedett-el. Elmentem a' tenger' hajlékába, hol az áldomás' csigája cseng. Ezer világ szóra fényt, 's száz lant pendüle-meg. Kormák fejdelem közepettek álla, szép mint a' kelő csillag az egen, midőn csendes örömei közt nyájasan pillant-le a' reggel' ködös tetőjiről, 's harmatban förösztí ifju sugárait. Ragyogva kelve-ki a' tenger' habjai közzül, csenddel futja-meg pályáját, 's fényét semmi irígy felhő nem fedi. Arthónak pallosát tartá kezében, 's ifju igyekezettel vonogatta azt. Három ízben vontá egész erővel, három ízben

maradt hűvelyében a' pallos. Sötét hajzatja előmlött vállán, 's a' fiatal orcza piros színében lángola. Szántam az ifju szép sűgárt; majd, ah! majd éjbe fog sűllyedni!

Mosolygva mondá a' szép gyermek: Althán, láttad te őt, a' hőst? Oh, sullyos a' király' kardja; bizony karja, vágást tenni, erős volt. Búsulok hogy a' harczban hasonló nem vagyok atyámhoz, mikor ő haragjában lángola. Oh, úgy szembe szállanék Kuchullinnak nagy ellenjével. De eljőnek az évek énnekem is, 's erős leend karom a' viadalokra. Hallád te hírét a' Szemo' erős fijának, a' Temora' nagy fejdelmének? Bár visszatérne nagy fényében, mert úgy fogadá nekem, hogy estkor itt lesz. A' Bárdok őt dalokkal várják, várja az áldomás.

Szó nélkül hallám a' királyt, 's könyűim elfuták orczámat. Elrejtém azokat őszült fűrtjeimmel. Kormák megsejté a' keservet.

Konachár' fija, tisztelt Bárd, elesett Szemónak nagy fija? miért tör-elő e' titkos sohajtás? miért fakadnak e' könyűk? Jön e a' szekerező Torlath? jön e Kairbár a' veres szemekkel? Oh, jőnek, bánatod mondja! Túrának fejdelve porban fekszik! Ne menjek e megvívni velek? De én nem bírom a' dárdát! Oh, volna enyém a' Kuchullin' ereje, Kairbár remegve hagyná-el itt a' tetőket, 's őseimnek hírek, a' régi kor' tettei újra felébrednének.

Keze a' görbe ív után kapott, arczát könyűk fürösztik. Bennünket sorban elfoglala a' szomor; a' Bárdok' füleiket a' száz lantok' rezgéséhez hajtják-alá. Gyöngén érintette-meg a' húrokat egy lebel, 's a' hang mély volt és gyászos. Távolról egy hangzat hallék, mint a' fájdalom' nyögése. Ime az Karil, a' dicső napok' énekes; ő jön mostan Szlimoráról. Ő hozza hírt Kuchullinnak eleste felől, ő beszéllé nagy tetteit. Tolongva gyűlt egygyűvé sűrjánál a' nép, 's fegyvereik földön fekvének. Mindnyájan feledték a' tusát, mert őtet, nekik tűzöket, nem láták többé.

'S kik azok, kérdé a' szelidszavu Karil, kik könnyen-lépve jőnek itt, mint az ormok' szarvasai? kik azok, mint a' fiatal erdő, mellyet zápor' árja nevelt? Kik, ha nem Uznóthnak fiai, a' folyamoss Étha mellől? A' nép felkél minden félen, mint a' ravatalok körül a' tűz, midőn a' szél' ereje könyved szárnyakon érkezik a' pusztákról; fényt lövell a' szirtek' bérce, 's a' hajós mulatva evez a' vereslő tengeren. Kathbádnak megcsendült pajzsa. A' vitézek virítani látták a' Náthosz' képén Kuchullinnak erejét, 's győzelmeit. Mint ez, akként hágdosa ő a' téren. A' harcz megújúl Lágónál, 's Náthosz, az ifju, győz. Majd meglátod őt, a' dicső hadvezért, a' te hajlékodon, királya az erdős Temorának.

Bár hamar megláthatnám, mondá a' sötétfürtű kékszem. De keblemet bánat dűlja a' pajzsok' hős Kuchullinjáért. A' záporos Dórán sokszor zenge nekünk a' szarvasok' vadászatja; sokszor beszéllé ő nekem atyáim' harczaikról 's nagy tetteikről, 's lelkemben öröm kele-fel. Űlj áldomásunkhoz, o Bárd, 's hallassd dalod' velünk. Szavad nyájas füleimnek. Dalld nekünk a' hatalmas Kuchullint, és a' minket-mentő Náthószét!

KARIL. Gyorsan kele-fel a' tengeren a' nap az aranyos regnek minden sűgárban. Krathín, Gallamának fija, a' díszes hajlékhoz jöve. Egy sötét felhőt láttam, úgy monda, felkelni a' pusztában. Úgy látszott, hogy az felhő vala, de egy sereg lön, melly bennünket békerít. Hatalommal hágdos Vezére a' nép között; a' szél veresen játszik repdeső hajfűrtjeivel. A' reggel' sűgárai ragyognak pajzsán, 's kezét harczoló dárda ékesíti.

Hívjad Temorának tomjához, mond' a' király, csillogva fénysűgárában. Hívjad a' fejdelmek' termébe, sudarja a' dics' és dal' Gallamájának. Az Etha' hőse lészen az; ő közelít hozzánk fényében.

KORMÁK *Kairbár*hoz. Idv, idv az idegen föld' hősének, ha Kormáknak barátja vagy! De, Karil, ő nem nyájas néz, neki bosszus tekintete! ő reánk kardot ránt! Ez Uznóthnak dicső fija e, te elmúlt évek' énekese?

KARIL. Ez nem Uznóthnak fija; nem, Kairbár ez, a' te bosszús ellened. – *Kairbár*hoz. Miért jössz te úgy fegyverben, rőthaju, borzas-szemöldü fejdelem. Oh ne ránts Kormákra fegyvert. Mért sietsz-el küzdés nélkül?

Lobbal jőve ez, 's megfogá a' király' kezét. Kormák sejdíté halálát; haragnak lángja égett szemeiben. Távol tőlem, Athának pártütő fejdelme, úgy monda neki; a' vitéz Náthosz közelít sergével. Te bátor vagy termemben, mert karom nem bírja a' kardot.

'S a' kard áltverte a' Kormák' mellét. Elesett atyjának hajlékában. Porban nyúlógnának szép fürtjei; messzére elpárazott vére.

KARIL. 'S Arthónak legnemesbb fija eldölt atyjának hajlékaikban? Távol vala őtőle Kuchullinnak pajzsa, távol nemzőjének dárdája! Oh, gyászoljatok ti Érinnek minden halmi, nem kél-fel ő soha a' nép közt! Béke a' te lelkednek, o Kormák, te ifjuságodban sülyyedél éjbe!

Szavaim a' rőthaju Kairbárnak füléhez értek-el. Ő a' Bárdokat homályba zárata. Félt Bárdokra rántani kardját, noha lelke fekete volt. Sokáig foga-körül bánat bennünket. Káthmor érkezik, a' nemeslelkű fejdelem, ő meghallá nyögéseinket a' barlangból, 's haragban gördíté szemeit az undok-gondolatu Kairbára.

O bátyja Káthmornak, monda a' bajnok, meddig kell kesergeni az én lelkemnek, hogy a' te szíved, mint a' szirt, kemény, 's véresek 's iszonyúk gondolatid? De te Káthmornak bátyja vagy, 's őneki tisztje küzdeni csatáidban. Nem hasonlók a' mi lelkeink, te fejdelem, te, kinek karjai a' csatákban olly gyöngék. Kebelemnek világát elhomályosítják a' te tetteid, 's egykor Bárdok nem fogják magasztalni dicsemet; ezt mondják majd rólam: Káthmor bajnok vala, de küzdött az iszonyu Kairbárért! Szótlan mennek-el sírom felett, 's hírem el fog némulni. Kairbár, eresszd szabadon a' Bárdokat! ők eltűnt időknék gyermekeik. Még akkor is fog még értetni dalok, midőn nemzetünk már régen nem leend, régen nem már az erdős Temorának királyaik.

Szabadok levénk a' fejdelem' szavára, 's látánk Káthmort erőjében. Hasonló vala ő hozzád, nagy hős, a' te ifjuságodban, mikor a' harcz' dárdáját legelsőben emeléd-fel. Arcza ollyan vala mint a' fénysúgár, ha felhőtlen egen a' nap tündököl. Nem homályosítá el homlokát az árny. Akkor a' rőthaju Kairbárt jőve segéllni Temorához: most halálát jó bosszulni, királya a' sokerdejü Morvának.

Hadd jöjön, felele Fion-ghal; a' vitézzel megvívand karom! Lelke neki büszkén ragyog, karja az erő' fényében lángol, csatáit körülöleli a' dics. A' kisedd lélek hasonló a' gőzhez; az a' bűzhödt balkányon mulat; nem kél-fel a' magas tetőkre, retteg hogy őt, az erőtlent, a' hegyek' bérceiről ferdén taszintja-meg egy szélszesz; a' hínáros tókban lakik, 's onnan küldözi széllyel a' halál' nyilait. A' mi ifju harczolóink, bátor vitézek, hasonló nagynevü eldődjekhez; ők ifju korban vívták a' viadalt, 's tisztelve rogytanak-összve, 's hírek örökre fenn-marad. Maga Fion-ghal is közelít az eltűnt idők' éjéhez. Ne essék ő mint a' csergeteg felett a' tölgy! a' vadász elmegy a' tölgy mellett, 's ő fekszik,

’s sorvad a’ zivatarban. „Hogy még e’ tölgy is eldőle!” ezt³¹ mondja magában, füttyöl, ’s tovább megyen.

Örömmel dalaira, Morvai Bárdok, hogy lelkünk a’ mi nincsen már, feledje. Kiki a’ kardok’ viadalát gondolja! Csillagok pillonganak a’ felhők közzül, ’s csendesén ballagnak a’ vizek felé. Majd közelít tűzök az est’ tájékihoz; majd kilátjuk a’ Kormák’ ellenjeinek egész sergeket. Fiam Fillán, végyed dárdámat, lépj-fel a’ feketeormu Mórára. Intézzd tekinteted’ a’ fenyér’ ösvényére, nézz-végig egész táborjokon; nézzd-ki a’ vendéglátó Káthmor’ menését. Egy távol csatajt hallok, mintha szirt görgene-alá a’ ravatalokról a’ homályos pusztá’ görbe völgyeibe. Verd néha paizsodat, hogy éjjel ne jöjenek reánk, ’s Morvának fénye el ne tűnjön. Én itt egyedül vagyok; ne rogyjon-öszve dicsem a’ bús öreg korban!

Csöngött a’ Bárdok’ dala, ’s a’ király Trenmornak pajzsán nyugvék. Alvás szálla a’ bajnok’ szemére; csatáknak képei lebegtek-el lelke előtt. Alva csendesült-el körül a’ sereg; Fillán figyelt az ellenre. Az ő léptei egy tetőn voltak a’ tenger mellett; pajzsának hallánk olykor csattogását.

MÁSODIK ÉNEK.

Bajnokok’ atya, o Trenmor! fenn lakozol te a’ széldühök’ örvényében a’ lobogó villámok között, hol tűz szikráz keresztül a’ fellegeken! nyissd-fel a’ zivatar’ bús tornáczait, kiáltsd-elő a’ tisztaszózatú Bárdokat, hívjad-elő őket az elhanyagolt időkből az ő légi lantjaikkal! Nem egy gyöngé, ki gőzvölgyben lakik, nem egy vadásza a’ térföld csörgetegének, nem, a’ szekerező Oskár jelen-meg, a’ harcz’ a’ viadalok’ dombjairól. Hamar elváltozék, fiam, a’ te alakod, ’s nem az többé, a’ mi Lénán vala! Kéje szerint forgat tégedet a’ szél, midőn a’ maga erőjében végig-zúg a’ légüren. Te atyádhoz pillantasz e alá, ki utánad az éjszaka’ rémítő sötétségében a’ harsogó folyam mellett keserg? Morvának fejedelmei nyugszanak a’ térségen; ah, nekik nem vészett fiok! De nektek, Morvának fejedelmei, egy harczoknak erőse vészett! Ki hasonlíta a’ férjfiak közzül ez ifjuhoz, midőn ötet a’ tusák’ csatája fogá-körül, mint a’ vad folyamok’ özönlő áradása? Lángolnom kellene a’ veszély között, Érinnek serge közel van hozzám, ’s Fion egyedül van a’ seregben. Egyedül neki lennie nem kellene, míg karom bírja a’ dárdát.

’S tüstént felkelék csengő fegyveremben, ’s fülettem az éj’ szeleinek habzásaira. Nem hallám a’ Fillán’ pajzsa’ csattogását; reszkettem a’ király’ fíjáért. Mit, mondám, ha a’ barnafürtű hős eldőle? mit, ha az ellen ránk üt a’ sötétben? Távol bús zúgás hallott, mint a’ Légó’ harsogása, midőn vize a’ gyöngé fagyban egy szép napnak melege alatt lohad, ’s minden jege roppan és pattog. Lórának népe az ég felé tekint, ’s sejdíti a’ közelítő zivatart.

³¹ eldőle! ezt

Búsan, némán láttam alászállani Fillánt Mórának szirtes ormáról. Ő hallá az ellenség' kiáltozását; 's ijedség és öröm kele-fel lelkében. Most közelítő dobogásom' is hallá, 's elhevülve kapott csengő dárdájához.

Békben jön e az éj' gyermeke? vesztegleni akar e haragom előtt? A' ki itt ellen, Fionghalnak ellenje. Ne ingerelj, vagy érezd sarjamat. Nem áll az a' férjfi itt hasztalan, kit a' Morvai népnek védjéül küldé a' király.

OSSZIÁN. Ne állj soha hasztalan és renyhe, fíja a' szépszemű Kláthónak! Egyedül van Fionghal, az ősz; napjainak végsőjire szomor gyülekezik. A' hősek' fejedelmének két fíja vagyon; azoknak ragyogni kell a' hadban; azoknak olyanoknak kell lenni mint a' tetők felett a' villámok; az ő lépte, mint a' nyíl, siet lefelé.

FILLÁN. Fionghalnak fíja, még nem nagy az ideje hogy én dárdát emelgetek, kardomnak a' harczban még kevés jegye vagyon; de lelkem tűzfolyam. A' Bolganép' Vezérei felgyülegnek a' csigás-tomu Kárthmor mellé; amott a' bérctzen van rajzások. Elmenjek e ottan feléjek? Gyorsaságban engem egyedül Oskár halada-meg midőn a' Kónai hegyormokon versenyt futánk.

OSSZIÁN. Fillán, te őfeléjek ne közelíts; te dics nélkül eshetnél-el! az enyém élni fog a' dalban; én elmégyek oda, ha szükség leend. Az éjnek csendes rejtekéből fogom kinézni egész sergeket. Miért emlékeztetsz Oskárra? mit költöd-fel keblem' fájaldmát? Hagyjad őt nyugodni, a' bátor harczolót, míg felettünk elműl a' vész. Bánatnak nem illő a' vész alatt, nem könynek a' vitéz' szemeiben lakni. Atyáink feledték dicsően-el esett gyermekeiket míg a' csatának lármája elhangzott. Akkor tére osztán a' sírhoz bánatjok és a' Bárdok' gyászdalaik.

Kónár testvére volt Trathálnak; dicsőbbet nem zeng semmi dal. Ezer folyamok mellett öldöste-öszve ellenjeit; híre Érinnek minden völgyét eltöltötte, hasonló a' nyárnak csapodár lebléhez. Nagy törzseknek gyűlése hívá-meg Ullinban a' kardoknak hatalmas királyát, a' tetők' nemzetéből származottat, a' Szelma' bajnokmaradékát.

Az Érin' déli fejedelmei elfojtott haragban költek-fel. Múmának sötét üregében zajgott titkos csendes tanácsok. Oda gyűlnek, úgy beszéllik azt, az ő őseiknek Lelkeik, 's a' szikláknak repedéseiken által látatják sápadt sötétveres alakjaikat, 's őket Bolgának egykori fényére emlékeztetik. „Mit? itten Kónár legyen e úr? a' Morvai hadakozó idegen' sudarja?

Mint a' tetők' omló patakjai, úgy jöttek nekik száz nemzetségek' zajgása között. Egy erős szirt állá Kónár nekik. Kardja őket öszvevágta, széllyelszórta. De ők csoportosan 's gyakorta visszatérének, 's a' te néped, Szelma, elsüllyede a' harczban. A' király a' sírok közt állá, 's búsan csüggeszté-alá arczát. Lelke ön-magába borult, 's megjegyzé kővel a' jegyet, a' holott el fogna szép halálban esni. 'S íme pajzsával 's a' maga erőjében Trathál bajnok jön a' felleges Morváról, testvére a' kardszülte Kónárnak. Nem volt ő egyedül, a' nagylelkű vitéz; jött Kolgár is, a' királynak, 's a' kék-epedő-szemű Szolinkormának fíja.

Mint midőn Trenmor, körülvéve villámokkal, leszáll a' fergeteg' hajlékiból, 's mennydörögve pusztítást tölt-alá a' tengereken: a' szerint szálla Kolgár a' harczba; pusztította, emésztette a' tág csatamezőt. Nagy volt atyjának öröme. Alattában jött egy nyíl a' hősnek. Emléke köny nélkül vala megásva. A' király meg akará bosszulni fíját. Trenmor mint a' villám lobogott az ütközetben; a' Bolgok gyalázattal tüntek-el.

Béke tére-vissza a' halálnak mezején. A' kék habok Morvába vitték a' királyt. A' hős akkor emlékezék fíjáról, 's a' népnek könyűji együtt folynak. Három ízben kiáltá vissza a' Bárd, közel a' tenger' hideg üregéhez, a' csata' bús mezejéről honi halmaira Kolgárnak, a' győzelem' bajnokjának, lelkét; 's ő felhőjin megérté a' hívást. Trathál bajnok az üregbe tevé-le öröme a' megholtnak az ő kardját.

FILLÁN. O Kolgár, Trathálnak fíja, te ifju korodban levél az erősek közt híressé. De az én kardomat nem jegyzette-ki a' király, noha az a' fenyér' viadalában most villogott. Kimégyek a' sereggel a' tusába, 's győzelemmel térek-vissza, 's fény nélkül! Közelít az ellen, o fejdelem; tőlök zajognak a' ködfedte ormok, lépdelteik zengnek mint az ég zeng, ha neki rengve felel-vissza a' föld; elijedve reszketnek az erdős tetőken a' fák, semmi lassu lebel nem kél az égnek sötét hideg színén.

Osszián hirtelenséggel fordúla meg dárdáján, lángot költe a' tölgyekből a' fenyéren, 's elszéllyeszi a' szélben lobogásaikat. Káthmor megátlá a' maga futását. Megállott, mint egy szirt a' csillagok' ragyogásában, körülvályogva a' fergeteg' éje' szeleitől, ha az éjszaki fuvalmak megkapják a' folyamat és hirtelen jéggé higasztják. Így álla ő, a' jövevények' barátja; haja szállong a' szél' játékában. Nincs egy is vitézebb az Érin' férjfiái közt mint a' folyamoss Átha' fejedelme.

Fónár, Bardoknak elsője, mondá Káthmor, gyűjtsed-össze az Érin' fejedelmeit. Hívjad-elő Kormárt a' veres hajzattal, 's a' durczás-tekintetű Málthoszt. Hívjad Maron-nánt, a' neki-búsultat, 's Foldáthnak paczkázó negédét. Turlochnak veres szeme jelen-jen, 's ne feledd Hidálát, a' vitézt. Szózatja, midőn vész fenyeget, szelíd őneki, mint midőn a' permetes eső Athának kiaszott mezejére enyhén száll; lassan száll-alá a' fenyérre, míg a' mennykő végig dörög az eget.

Csengő fegyvereikben jönnek-elő. Mindenike felé hajtja füleit, mintha őseiknek egykik Lelke szállott volna alá az éjszakának felhőjéről. Rettentőleg csillogtanak fegyvereik, hasonlók a' Brúmó' vizének vad zuhogásához, midőn a' villám' sugára szikráz-végig a' réméjszakán az éjjeli vándor' szemei előtt. Remegve áll ő útja' közepében, 's felpillant a' reg' sugára után.

Hogyan? kérdé a' fejdelem, 's Foldáth akarhatná e éjjel ontani ellenségnek vérét? Gyöngék e karjai a' tusában, midőn az ég' sugára teljes fényben ragyog? Nem sokak a' mi elleneink a' tengernél: mit borítnánk ködbe magunkat? A' fény vidítja a' vitéznek szívét, a' ki honja' javáért küzd. Mómának fejedelme, a' te tanácsod sikeretlen; Morvának szemeit nem fogja-be alvás. Vezérjei ébren vagynak, mint a' sasok a' bércz' mohos szikláján. Mindenike töltse a' seregnél az éjt, törzsének dulongó erője mellett. Ha majd felhajnalland, elébe mégyek a' Bolgok' ellenjeinek. Rettegett vala és hatalmas, ha elesett is, a' Borbár' fíja.

Én, felele Foldáth, látva, becsülve léptem-elől a' Vezérek ellen; a' nap' világában ver-tem a' csatát Kairbárral a' fenyéren. Az ő emléke könyezések nélkül költ, néki nem énekle Bárd magasztaló éneket. Örvendjen e az ő elestén ama' sereg az ormok' mohos szikláján? Míg élt, ő felem volt nekem. Sok beszédet cserélgeténk mi titkon, a' völgynek csendében, a' Mómái üregekben, midőn te még kicsiny valál, 's barcsáidnak szabdalád szakálait. Kísérve Mómának harczolójától én az ellent küzdésre idézem-ki szirtjeinek homályos köréből. Ének nélkül essék-el a' mezőben a' Szelmai őszfűrtű király.

'S te úgy hiszed, erőtlen kar' fíja, mondá Káthmor félig-elbosszontva, 's úgy hiszed te, hogy Fion-ghal neked dal nélkül, dics nélkül dől-el? 'S ha a' Bárdok a' király' sírja

körül a' tenger mellett el volnának is némítva, a' szeretet megrepeszténé a' mellyeket, 's a' dicső hős' nagyságát magasztalni fogná. Ha te dőlsz-el majd, a' Bárdok feledni fogják a' dalt. Te mindég bosszús, te mindég sötét vagy, bár karod a' csatákban hasonlatos a' mennyek' dúló szeleihez. Feledem e én az Érin' királyát az ő szűk lakában, a' sír' sötétében? feledem e én Kairbárt, az én szerelmem' testvérét, kit magasztalni meg nem szűnök? Láttam én az ő öröme' sugárjait, melly a' tettek' fénye miatt lelkének éjét felderíté, midőn ragyogva érkezém-meg a' tetőkről, a' fergetegek' 's folyamok' Athájába.

A' király' nagy szavát értve minden Vezér törzséhez tére; azok körülfogák az erdős tetőket, mellyek felett a' csillagok' tüze lassu fényben ragyogott, hasonlók a' sziklás révek' habjaikhoz, ha fergetegeknek fuvalmai lökdösik. Káthmor egy tölgy alatt nyúla-el. Pajzsa, egy bús karéj, fennen függött a' szirtfalon felette. Közel álla hozzá a' tenger' szép idegene a' maga fűrtjeiben, a' szerelem' sugára, a' vadas Lúmon' ékes szülöttje. Fónárnak éneke távol zengett a' régi évek' tetteivel. Az ének' zengzete olykor elveszett az ömlő Lúbár' harsogása közt.

FÓNÁR. „Króthár Áthán lakott, a' kékvizü csermelyék' honjában. A' hegynek ezer tölgyéből épült az ő zengő terme. Oda gyűle a' nép a' kékszemű király' lórántjaihoz. Ki volt a' győzelem' hősei közt nagyságban Króthárhoz hasonlítható? Égtek körül a' harczolók; a' szűzek' titkos sohajtásaik felköltek a' tetős Alnekma' fejedelméért, a' Bolgok' törzsének szekerző Vezérjéért.

Drumardónak mohlepte tetőjin űzte vala ő egykor Ullinban az őzeket. Kathminnak leánya, a' szép Konláma, kitekinthe az erdőből, ő a' Bárdok' magasztalása, kék szemekkel, gyöngéd kézzel. Titkon kele a' leány' fohászkodása a' hősért; lecsüggeszté bánatjában sötét hajakkal körülbegett orcáját. Láta az éjjeli hold, mint tördelte a' fejr kezeket. Álmainak csende között is az erős Króthárt emlegeté.

Három nap űlte áldomását Kathmin, a' negyediken felhajházta az ollókat. Konláma követé a' vadászokat mindenikével ékes lépteinek. Szembe ötle neki Króthár, a' fejdelem, a' tar tetők' egyik ösvényén, 's ívét elejté a' leány' keze. Lassan fordítá-el arcát, mellyet félig elfedtek fűrtjei. Hirtelen serkent-fel szerelem a' Króthár' szívében, 's elvitte Athába a' fejrkeblü leányzót. Bárdok zengék neki énekeiket; Kathminnak leánya körül öröm lebdese.

Ezen feldagada a' Turloch' kevésysége, egy ifjúé, ki a' hókaru leányért, a' nyájas szemekkel lángola; 's ő hadaival Átha ellen jön, a' veres vadat nevelő Alnekma ellen. Kormul kiméne küzdeni, Kormul, a' királynak öccse. Kiméne, de elesék a' fejdelem, 's hadának sohajtása felkölt. Hallgatva 's nagy bátran jöve a' folyón által Króthár királynak sötét erője; elűzte az ellenséget az erdős Alnekmáról, 's visszatért az énekek' Konlamájának örömére.

Hadra had jött, vér érte a' vért; ezenként látszottanak éjente az Érin' felhők' prémzeteiken. A' dél' fejedelmei öszveleg gyűltenek-fel Krothárnak csengő pajzsa körül, ki haláltól kísérve, lépe-fel ellenségeinek ösvényére. Ullinnak leányai sírángoztak feltekintvén a' fergeteges bércekre. Semmi vadász nem kele-ki a' hegyekből, bús csend nyugvák a' körön. Lomhán, búsan fűjt a' szél a' ravatalok' ritka fűvei közt.

Mint az ég' keselyűje jó csattogó szárnyaival, midőn vígan lepkede a' légfolyamban: a' szerint érkezik Kónár bajnok, Trenmornak fija, a' karja az halálnak, az erdős Morva' vitézeivel. Kiönté sergét a' zöld Érinen; feketén kíséri pallosát a' halál, csak félig-látva, 's hatalmas lépteken. Bolgnak gyermekei futottak a' kard' fija előtt, mint a' záporfo-

lyam előtt fut a' vándor, melly a' rengeteg' pusztájából omol-alá, 's mezőt és zengő erdőket magával hengerít.

Króthár tusának készül, 's Alnekmának hadakozóji búsan futamodtanak-meg. Króthár ment, de lomhán lépdelve, elsüllyedve bánatjában. Fény ragyogott a' dél' táján utána, mint az őszi erőtlen napé, midőn ködbe borulva jelen-meg a' fergeteges, sokfolyamu Lárán. Harmat fedí a' kiaszott fűvet; az ő világa erőtlen és bús.

Miért költi-fel nekem a' Bárd megszaladtaknak emlékét? úgy monda Káthmor. Fűledhez egyyike a' Lelkeknek hajolt e le fellegéből, hogy Káthmort eldödi regék által elrettentse a' küzdéstől? Ti, kik a' szél' prémjei közt laktok, beszédek nekem csak szellő; megragadja az a' fekete bogács' fejét, 's szakálát elszórja a' folyón. Keblemben egy szózat lakik, 's az senkinek nem zeng fülében. Érinnek fejedelmét saját Lelke őrzi, 's ő a' csata' mezejét el nem hagyja.

Visszavonulva az éjszakába a' folyón méne-el a' Bárd, 's gondolatjai Athának napjain lebegtek, midőn dalát Káthmor gyönyörrel érté meg. Könnyei omlottak orcáján, 's hidegen zúgott-keresztül szakálán az éjeli fúvalom.

Érinnek kék szemeire leszálla az alvás, de a' hős' szemére nem szállott. Búsan lépe-fel az ő elméjében a' bosszús Kairbár' alakja, 's ő ezt ének nélkül az éj' vészébe látá hengeredni. Káthmor felkél, 's búsult lépteit egyik szárnyról másik szárnyra járák-körül a' tábort. Ollykor csattogtatá pajzsát. A' hang elére Ossziánnak füléhez Mórának mohellepte ormain.

OSSZIÁN. Fillán, közelget az ellen; hallom a' harcz' pajzsának csattogását. Te állj a' keskeny ösvényen, én kimegyek nézni vonúlásaikat; 's ha a' sereg engem porba tapod, akkor pergesd pajzsod' domborát; a' király ébren van a' tetőn; költsd-fel midőn ideje lesz, hogy híre el ne enyészzen.

Elsieték csengő fegyveremben, 's általszöktem a' folyón, melly Athának fejedelmét sötéten fogá-körül. 'S ő reám felnyujtott dárdával jöve keresztül az éjjeli fenyéren. 'S rettentő ortályt fogtunk volna itt kezdeni, hasonlók két versenygő Lélekhez, kik, két repülő felhőkről lehajolva, üvöltő szeleket küldözgetnek, hahogy Ossziánnak szemei ki nem ismerték volna az Éri király' sisakját körüllebegve a' sas' tollaitól, melyeket az éj' fuvatagja ingatott. Csillag pillogá-keresztül a' tollat, 's én nyugva tartám a' kitolt dárdát.

Királyi sisakot látok! mondám; ki vagy te, éjnek gyermeke? Híres leend e az Osszián' dárdája, ha téged, bajnokot, elterít?

'S ő legott alá-bocsátá dárdáját, 's alakja magasra vonult előttem. Kinyujtá az éjbe kezét, 's e' nemes királyi szót mondá:

Oh te, barátja a' hősek' rémllekeiknek, 's nékem veled az éj' árnyában kell e öszvejönnöm? Miért nem jelentenek-meg a' te lépteid az örömmek napjaiban a' daloknak Athájában? Én rántsak e dárdát tereád? Lásza a' nap, ha majd két király kél a' vércsatára nagy fényben tündökölve egymás ellen. Idővel meglátják a' helyet a' harczolók, 's rettegve emlegetik a' régi kor' tetteit; úgy nézik azt, mint Lelkeknek lakját; melly a' nagyokat örömmel 's borzadással tölti-el.

'S ők a' helyet, a' hol mi békkel jövénk egyyüvé, feledhetnék? mondám én. Mindég annyira kedves e a' királyok' kevélységének a' csaták' emlékezete? 'S mi azt, a' hol atyáink egygyütt vígadoztak, nem kedvvel nézzük e? Szemeinket könnyűk töltik-el csatájiknak mezejiken. Magasra keljen itt egy kő a' ravataloknak mohai között, 's szólljon a' jö-

vendő korokhoz. 'S ha te, o kő, egykor elmállasz, ha tégedet a' Lúbár elgördít, az el-tikkadt vándor itt szunnyalomra fog letelepedni. Fője felett ellebeg a' sötétkaréju hold, 's ő rémlelkeket lát álmában. Oh, akkor a' mi árnyalakunk eggyesedjék álmai közzé, 's mutassa-meg neki tusánk' helyét! De te, fija Borbárnak a' görbekarddal, miért fordulsz-el te bús ábrázzal énelőlem?

Feledve mi nem leszünk, Fion-ghalnak fija, ha majd a' szelek közt leend lakásunk. A' mi tetteinket fényfolyamokként látandja-meg a' Bárd. Athát irtózatoss éj borítja-be; vitéz királya dal nélkül esett-el. Tiszta fény áradt mindég énreám az ő homályos lelkéből, hasonló a' holdhoz, melly a' villámok barnaveres felhőji közzül pillant-elő.

Érinnek szülöttje, felelék én, haragom őt nem kíséri a' sírig. Mint a' sas, a' szerént repül-el gyűlölségem a' porba-dőlt ellenről. Hallani fogja ő a' Bárdok' énekét; örvendeni fog szelei között a' hős.

Magasra költ a' király' lelke; oldaláról leoldá kardját, 's a' ragyogványt kezembe nyújtá. Sohajtva 's némán méne tovább. Szemeim kísérték a' nemes bajnokot. Eltűnt, mint fénylve egy éjálak, midőn, a' rémítő éjjeli Lélek, a' vándorra homályban ötlött; a' tetők' gőzébe öltözve. Mint a' hajdan' regéji volt szózatja; eltűn a' korány' fényében, a' köd alak eloszol.

Ki jó amott a' Lúhár mellől a' völgynek ködöltözetében? Főjét körülömlí a' harmat; léptei olly lassú bánatja miatt. Ki más mint Karil, a' hajdan' éneklője, ki Túrának barlangjából érkezik? Látom a' szirt' üregét, a' hegyen feltollongó ködben. Talán Kuchullin, a' fejdelem az, a' fákat-ingató szeleknek szárnyaikon. Édest zeng az ének a' csendes korányban, Érinnek nagyhírű Bárdja!

KARIL. Eltorlódnak a' hullámok taszintva belső nagy rettegésektől, ha felköltöd' csattogásait hallják, habokból kiszálló szép Nap. Rettenetes vagy te a' te erődben, o mennynek fija, midőn üstököd' sugárfürtjeiből halál száll alá, 's te csoportosan küldöd-ki felhőidet egy hatalmas népet törteni-el. De nyájas a' vadásznak hajnallásod, midőn az ordító szelek közt ül, 's te tépdelt felhők közzül alátekintesz, 's ragyogtatod zápor-tól-ázott haját, 's ő lenéz a' tisztapataku völgybe, 's a' vad a' ravatalokból előrohan. Meddiglen fogsz te csatákra felkelni, mint egy vérrel eltölt pajzs? Vezéreknek halála megyen-el, látom azt, egy köd gyanánt, arczod előtt. Miért hebeg a' Karil' beszéde? Gyász zavarja e meg a' sugárszemet? Soha sem fedí-el éj' homálya az ő ösvényét, 's mindég örvend ő elborulhatatlan tüzeiben. De egykor elgördülsz te is, neked jön a' mindent-megemésztő kor, 's szédelgve rengesz-végig a' légüren! –

OSSZIÁN. Édest zeng a' te szózatod nekem, o Bárd, 's éneked kedves a' szívnek, mint a' korány' szelíd nedve, melly enyhén cseppedez alá, midőn a' nap a' ravatalok' gőzéből tekint-ki, lassan kelvén-elő a' magasban. Most nincs idő az énekre, nincs hogy dalban vetélkedjünk. Fion-ghal fel van fegyverkezve a' völgyben; ott villog a' diadal' pajzsa. Búsán pillant szeme keresztül fürtözetjein Érinnek mozgásaira a' tetőkön.

Nem látsz te, Karil, egy sírt a' ravatalok' vadharsogású folyamjánál. Három kő nyújtja-ki ott czirmos fejét, 's felettek egy tölgy hajol-meg. Egy király nyugszik ott porban. Add lelkét a' szeleknek. Az Káthmornak bosszús bátyja. Nyissd-meg a' felleg-lakot az hősnek; hárítsd-el zavartekintetét énekeddel a' Kairbár' busongó árnyának.

HARMADIK ÉNEK.

Ki az amott a' kék Lúbárnál? ki az őzek' halma' csúcsán, sugár alakjában, 's a' tölgy-hez támaszkodva, mellyet az éj' fergetege leterített? Ki más mint Komhálnak bajnok fija, ki utolsó harczában ragyogott? Hegyi fuvalmak emelgetik őszült fűrtjeit; Lúnónak kardját félig rántogatja. Szemei fenyegetéssel vannak a' Moiléna' tére felé intézve, az ellen' sötét sergéhez. Hallod a' király' hangos szózatját? hasonló az a' hegypatak' vad omlásához, melly zengő halmokról szakadnak-elő a' napnak elsült mezejére.

FION-GHAL. Messzére terjeszkednek-ki az ellenség' szárnyai; fel, fel, erdős Szelmának sudarja! Légyetek mint honotok' szirtjei a' záporpatak' barna szélein. Öröm sugárol lelkemre, ha vitézeket látok előttem. Ha felém erőtlen közelít, akkor keblemből fohászkodások kelnek-elő; rettegek, hogy a' halál utól-ér dicsőségemben, melly most környell. Ki mégyen-ki a' fenyérre megvívni Alnekmának vitéz nemzetével? A' vész' ideje ám időm nekem; éles kardom ott csillog az ő fényében. Így tartották ezt eleink Trenmornak, a' csata' intézőjének, ideje olta; így lépett alá a' viadal' mezejére Trathál bajnok a' kék pajzsával.

Legott Fion-ghal felé hajolnak a' Vezérek; mindenike tolonga intézni a' csatát, 's előszámálgatá dicsének tetteit, 's szemeit Érinre forgatá. De társainak nagy messzére előttök álla a' Morni' bajnok gyermeke. Szótlan állott a' harczoló. Ki nem hallá Gaulnak győzelmeit? Tettei az ő lelkét ragyogással öntötték-el. Marka titkon kapá-meg kardját, mellyet Szruthmonból hozza, midőn Mornit az agg kor eltola a' tusák' csatájából.

Pihenve álla dárdáján a' Klátho' deli fija, fűrtjeinek habzásai közt. Háromszor emel-fel dobogó szívvel Fion-ghalra szemeit, 's háromszor csökkent-meg ajkán a' szózat. Még Fillánt soha sem homályosítá-körül a' harcz. Most elfordítá lépteit, 's bánattal eltelve álla-meg a' csergetegnél, 's orczájira könyár szakadt. Időről időre a' bogács' fejeit csapdosá-le dárdája' nyelével. Nem kerülte-el ő a' király' látását, ki szemeit oldalt görgeté. Meglátá fiját, 's küzdő öröm támada mellyében. Hallgatva, eltölt nagy szívében, az erdős Móra felé hajolva, fűrtjei közzé rejté könyűjit. Ekkor hallatszának szavai:

Elsője a' Morni' fijainak, te szirt az ormok' fergetegi közt, vezessd sergemet csatába a' hősnemzetért és Kormákért. Nem gyermeki vessző a' te dárdád, kardod nem erőtlen csillogvány. Morni' fija, lovak' bírója! ott neki az ellennek! ott törd-öszve azt! Fillán, nézz te mindig a' Vezérre, ki soha nem volt lassu a' csatában, de a' tusa között nem is gyúl long vad tüzekben. Fillán, te mindig a' Vezérre nézz. Erős ő, mint a' tetőkről-omló Lúbár, zaj 's tajték nélkül egészen. Fion-ghal a' felhős Móráról fog vigyázni a' csatára. Te Osszián, állj közel atyádhhoz a' patak megett, melly soha ki nem asz. Bárdok, kezdjétek hallatni az éneket! Szelma menjen-ki a' fenyérre! Ez utolsó csatázásom; borítsátok-el fénnel a' küzdés' mezejét.

Mint a' tengernek neki-feküdt fergeteg' ereje kél hirtelen, midőn sötét haragjában egy rettenetes Lélek dúlong, 's a' szélesen elterjedett vizek' szirtes-ormu szígetére, homályos évek olta lakott honjára a' sűrű ködnek, özönt záporoz: olly irtózatosan csengett a' zaj itt, melly a' mezőben a' seregből kele-fel. Gaul délczég léptein hágdas legelő; a' csermelyék ragyogtak lépteitől. Megette Bárdok önték énekeiket, maga időről időre csattogtatá pajzsát. A' tetőkről érkező szelek' fuvalmában hallatszék a' dal' zengése.

Krónán, úgy mond' az ének, harsogva tör-elő egy folyam az éjjelnek homályában; dagadoz csavargó futása között míg a' korány' szép fénye világít. Akkor leszáll a' tetőről, erdős sziklákat hozván a' ragyogás alatt. Távol légyen léptem Krónától; ott búsan ólálkodik a' halál! Légy te mint Mórának vizei, nemzete a' fellegektől körülfeketített Mórának!

Ki kél-fel Klúthának szekeren? A' domb neki elsötétedik. A' homályba-borult erdők elnyujtják szózatját, 's villognak aczéljának tüzeiben. Lássd ellenjeinek közepette a' nagy hőst, mint midőn Kolgáchnak dévaj Lelke felhőket verdes-széllyel, 's nyargalja a' forgó szeleket. Ki más mint Gaul, a' nyerítő fortyogó paripák' ura? Légy mint atyád, o Gaul!

Messzére nyílik ottan Szelma. Bárdkezek repkedik végig a' lantokat; tíz izmos vitéz hordja a' hegynek tölgyeit a' tomhoz. A' halmon fénylik a' nap' sugára, a' fergeteg' bosszús fuvalmai zöld mezőken szállonganak. Miért vagy illy szótlan, o Szelma? Királyod diccsel tér falaid közzé. A' csata nem rettentőleg bőgött-e? a' király' szeme béke' nyugtával mosolygott. A' csata rettentőleg bőge, de a' király győzelemmel téremeg. Légy te, mint az atyád, Fillán!

Igy vala az ének, 's ők annak alatta előre-lépdestenek. Magosan habzott a' dárdaerdő, mint a' kákák mozognak az ősz' szeleinek játékaik között. A' király fegyverben álla Mórán. Kődöktől körülrepkedve függött pajzsa egy ágon Kormulnak czirmos szirtje felett. Hallgatva állék én mellette, szemeimet a' Kromlai erdőre gördítvén, nehogy meglássam a' nehéz tusát-vívó serget, 's dagadó lelkem elő ne rohanjon, 's lépteim a' tetőkre ne vigyenek. Aczéлом fénytől vala körülömlőve; olyan valék mint a' magas Tromóról a' folyam, melyet a' metsző szél a' réméjszaka' bús elfedésében jéggel vont-be. A' gyermek ragyogóbbnak látja a' kelet' fenyétől, midőn az ormokon lenéz reá; a' folyam' omlása felé hajtja fülét, 's rémülés fogja-el és hallgatás.

Káthmor nem álla kényére a' folyamnál, mint a' renyhe ifju szokott, midőn a' tájt a' kies tavasz borítja-el. Közlebbre görgeté a' csatát, mint a' tenger' hanykodó sötét hullámjai tolongnak. 'S midőn a' királyt meglátá a' fenn Mórán, délczeg lelke felserkene:

'S Athának királya úgy vívja-meg viadalát, hogy Fion-ghal meg nem jelenend a' tusában? Foldáth, vezessd tette feleinket; te nem vagy hiu tűzsúgár.

Előre-hágdalt a' Mómai Foldáth, hasonló a' felhőhöz, mely rémlleket rejt-el. Kirántá hüvelyéből villámcsillogásu kardját, int hogy a' törzsök egymást követve lépjenek-ki a' fenyérre. Torlódott a' sereg mint a' tornyosodott habtetők. Tábori kevély léptein ő maga hágdosott legelő; veresen lángol oldalt-haragvó szeme. A' tornyos Dunrátho' fejdelmét kiáltá-elő, 's ez érté szavait:

Kormul, előtted egy ösvény áll; zölden csavarodik az ellenségünknek megé. Küldjed oda harcolóidat, hogy Szelma a' sötétben markainkból ki ne sikamlhasson, 's e' kard el ne veszítse fényét. Bárdjai a' zöldmezejü Érinnek, ne zengjen semmi dal a' fülekbe, midőn majd a' tenger' partján Morvának emberei énektelenül, dicsetlenül rognak-öszve kardjaink előtt, ők, ellenjei a' vitéz Kairbárnak. Akadjon-eggyüvé egykor az éjszakában-vándorló jövevény a' Lénai fenyér' gözeivel, mely, a' színetlen sáslepte tóból kelve, az ő árnyalakjaikat fedi. Ének nélkül ők soha nem emelkednek-fel a' szelek' palotájiba.

Bosszús tekintettel indul a' Vezér: utána sötéten höngeregnek harcolóji, lebocsátkoznak a' kapaszkodó szirtjei megett.

'S Gaul mondá az ifju Fillánhoz; – lassan követték az ő szemei a' Ráthói feketeszemű harczolót: Látod te amottan Kormulnak lépteit? Légyen dúló 's erős karod. Ha majd letiportad az ellent, térj te vissza Gaulhoz. Én itt rontok a' tusába a' pajzsok' dühös csattogása közzé.

'S zajogva költ-fel a' halál' jele, a' Morni rettenetes harczpajzsa. Gaul kiöntötte szózatját. Mórának bércein felkele Fion-ghal; csapatról csapatra látá előfeszelní a' serget az ütközetre. Ragyogva állt a' maga saját tetőjén a' folyamos Atha' Káthmorja. Akként állának ők a' hegyek' ormain mint az égnek két Lelkei, kiknek mind egyyike a' maga hegyén foga helyt, 's fergeteget támaszt maga körül, 's emelgeti a' fercsegő tengereket. Kéken habzik nekik ellenekbe a' tenger, végig-barázdálva a' czetnek tajtékaitól. Hallgatva állnak ők fényekben; légi fűrtjeik a' szelek' játéka.

Villám lobban-fel a' légben! Hah, mi az, ha nem a' Morni' harczkardja? A' halál pusztítva hágdos megetted, o bajnok, kinek kardja mély sebet szabdal, ha ellenségedet haragodnak prémjei fogják be. Mint a' tölgy, melly az erdőkben eldől, szertefekvő minden gallyaival, úgy dőle-le Turláth, a' legszelídebb szív. Fennkeblű nője nyújtogatja feje karjait, hiu álmai közt, ellenébe a' majd megtérendő királynak, midőn elborulva szállongó szép hajazatjában, a' fercsegő Moruth körül szunnyad. Neki csak árnyalakja tünt elődbe, szép Ojchóma; a' te harczolód' lakja por. Ne lessd a' tenger' fuvalmait, ne fülelj ha nem pajzsa' csengését hallod e. Azt aczél szelte-széllyel a' víz mellett; örökre meg-némult csengése.

Nem vala békés a' Foldáth' marka; ő vérben tekerinti pusztító menését. Vele Konál ötöl küzdésbe; most ő, most az teszi a' gyilkos vágásokat. Mit nézzem én a' Vezéreket? A' te hajaid, Konál, őszek. Te barátja valál az idegeneknek a' Dunlórai mohellepte ravatalok körül. Mikor bealkonylott az ég, készültek a' te áldomásaid. A' jövevény örömben hallá asztalodnál a' csatázó viharokat. Fija a' győzelmes-fegyverű Kárthonnak, miért rohansz te ottan vérbe? Szárazon hajol fejed felibe egy tölgy; pajzsod tördelve fekszik melletted, véred pirosra festi a' tetők' csermelyét, te tördelője a' csínos harczpajzsoknak!

Haragjában Osszián dárdát kap; Gaul Foldath ellen rohan a' fenyérre. A' gyöngék félre-vonulnak előtte, 's ő dühödtek tekinteteit a' Móma' fejdelmére gördíti. Im halálnak láncsáji repülgetnek kezeikben; egy nyíl látatlan 's nem késve jön, 's áltlikasztá Gaulnak karját; csengve hullt földre aczélja. Fillán a' Kormul' pajzsával jó, 's tágasan kinyújtá azt a' Vezér előtt. Foldáth hangos szózatot tola-ki, tette buzdítván a' mezőt. Így gerjeszti a' zengő-erdejü Lúmon' fokán a' fergeteg' szele a' lassu lángokat.

Fija a' kékszemű Kláthónak, mondá Gaul, te égi sugár vagy, melly a' tenger' bőduléseire száll, 's a' fergetegek' szárnyait megtördeli. Neked dőlt-meg Kormul megettünk. Ifjonta jössz te fénybe, mint atyáink. Bajnok, ne törj igen előre; téged nem védhet pajzsom, nem kardom. Ollyanná lettem a' viadalban, mint a' gyenge; de szavam mindenszerte elhasson. Szelmának fiai meghallják a' hangot, 's nem felejtik mint győztem én.

'S szava hallatszott a' ravatal' szeleiben; rohant a' nép a' tusára. Sok ízben hallották azt ők a' Szuhrthmon' ormain, midőn őket az ollók' vadászatjára kihívá. Felnyúlt ő a' harczolók közt, hasonló a' fergeteg által körülfogott nagy tölgyhez, melly a' sötétből is mutogatja légi főjét. Az andalgó vadász felmereszti reá szemét a' sással-elnoított balkányról.

Lelkem kísér tégedet, Fillán, a' dics' ragyogó ösvényein. Te elhengerítéd magad előtt az ellent; maga Foldáth is elhagyta a' mezőt. Lásd, éj szálla-le a' felhőkről Káthmornak hallatszék kürtje. Szelma hallá Fion-ghalnak kiáltását az erdők' ködös Mórájáról. Bárdok özönlék-ki énekeiket a' forduló seregre:

Ki közelít a' patakok' Szruthmonjáról szép hajának habzatjaiban, ez vala az ő énekek, illy lassu, illy bús léptekkel? Érinre tekint e kék szemeivel? Honnan, o Emhír, te szelíd, e' gond? ki hasonlít a' dicsőség' hőiséhez? Ha a' csata' mezejébe lépett-le, mint a' menny' villáma visszajött; ha bosszúja kék kardjához hagyta nyúlni, tűnt az ellen a' bátor Gaul' aczélja elől. –

Öröm szálla, hasonló a' lenge szelekhez, a' király' lelkébe. A' hajdan kor' tusáját emlité, eldődijeinek vérengző tusáikat, ragyogva látván itt fiját. Mint az égnek napja örvend a' szép tölgyre nézvé-alá, mely az ő sugárában húzalkodék illy magasra, és most a' völgynek szélében ingatja magányos főjét: úgy örvende most a' király az ő Fillánja felett.

Mint a' mennyköveknek dörgéseik a' halmokon, midőn Lórát homály fogta-be és hallgatás, úgy zengtek a' Szelma' léptei; nyájasak és rettentők fülemnek. Zörögve jövének a' hatalmasok, mint a' keselyűk a' barna kőszálakra, mikor a' mezőben eltép-ték zsákmányaikat, a' könnyű őznek ollójit. Örülnek a' felhőken az atyák, fiai a' folyam-os Szelmának.

Igy zengték a' Bárdok az éj' dalát a' vadnevelő Mórának tetején. Láng emelkedett felfelé száz tölgyekről, melyeket a' zivatar' szelei kifeszítettenek a' Kormul' bérczeiről. Készült az áldomás, 's kerekben fogtak helyt a' ragyogó fejdelmek. Jelen vala Fion-ghal is, a' maga erejének teljében. Sisakján zúgott a' sasszárny a' nyugoti szelíd szellők' játékában. Sokáig pillongott végig a' király; végre hallatszának szavai:

Lelkem epedi az örömet; nagy hézag van barátim' számában. Földre dőlt egy nagy tölgy; Szelmának esett a' haragos zivatar' dühe. Hol van Lórának fejdeme? Miért távol Konál asztalunktól? Mikor feledte ő az idegent vendéglő terme' lármájában? De ti hallgattok nekem. Te, Konál, tehát többé el nem dőlsz! Öröm fogja-körül lelkedet, te bajnok, ragyogó öröm, mint a' napnak sugáraié! Gyors legyen atyáidhoz futásod, mennyköveknek ragyogása 's a' vihar üvöltözése közt! Osszián, a' te lelked nekem mint a' villám; oh, gyúlassz a' tettek' emlékezetét! Ébressz-fel Konálnak viadalaikat, midőn legalább fénylett harcokban. Őszek voltak Konálnak hajai, 's ifjuságának napjai eggyek az enyéimekkel. Iveinket a' vadra azon-eggy nap' rántá-fel Kárthon, a' zuhogó-vízű Dunloránál.

Sokak az énekek, mondám én neki, a' mi hadainkról Érin ellen, hol a' völgyek szá-zanként zöldellenek. Gyakran feszíténk-ki vitorláinkat a' mély habok' kék síkjaikon, segédet vivén az elhanyagolt idők' napjaiban a' Konár' sudarjainak. Küzdés támada, nagy lármában, a' verőfényes-tetejü Alnekmán Duthulának tajtékbörította folyamjai mellett. Kormákkal együtt méne-ki Dubkárthon, Szelmának hőse. Nem lépett a' fejdeme egyedül a' viadalra; Konál is dárdát emele őmellette. Eggyütt mentek ők, o Fion-ghal, segédjére az Érin' királyának.

Mint a' háborgó tenger' erője, úgy omlottanak a' Bolgok a' pusztító kardviadalra. Kolkulla vezeté a' népet, fejdeme a' vizenyős Athának. A' csata a' fenyéren ömle-széllyel. Kormák ragyogott a' tusában, mint az atyák' fénylő Lelkeik. De messze mások előtt Dubkárthon sarlózta, a' királynak segédháza, az ellent. 'S Konálnak karjai sem

henyéltének küzdő atyjának balja mellett. De még is győzött Kolkulla a' mezőben. Mint a' köd mely jön és oszol, akként futottak a' harczolók Kormák Vezértől. 'S Dubkárthonnak lángol pallosa, lángol Konál is aczélban és a' nagy harczpajzzsal, védni iramult barátjaikat, mint két szirt a' magas tetőken, melyeket fenyvek árnyaznak. Leszálla az éj a' vészeknek Duthuláján; csendesesen ballagnak végig a' mezőn a' Vezérek. Eggy hegyi csermelye zúg az ösvényen keresztül, 's Kárthon a' víz' medrén által nem szökhetett. Mit állasz atyám? kérdé Konál; megetted van, hallom, az ellen.

Fuss, Konál, fuss a' mezőről, felele Dubkárthon; atyádnak erője már lankad. Sebben hagytam-el a' csatát; nyúgódja itt az éjt a' harczoló.

Te egyedül itt nem maradsz, monda neki Konál, elteleve melye bánattal. Pajzsom sasszárny elfedni Dunlorának fejedelmét. 'S búsan hajla-meg atyja felett; a' nagyhírű Dubkárthon elhal.

A' nap felkölt, leszállt az éj, 's a' tetőn nem jelent-meg Bárd elmerülve gondolatjaiba. Elhagyható e Konál atyjának sírját, míg neki megadaték dicsősége? Ivét Duthulának őzeire feszítve, magányosan készítgeté áldomásait, hét éjéig tette fejét a' sírra, 's hideg álmaiban meglátta atyját. Sötéten látá őtet, színetlenül, mint az a' gőz, mely a' Légóból páráz-fel. Végre Kalgárnak érkeznek léptei, a' tetős Temora' eggyik lantosának; 's ő magasztalá a' kardban-erős Duthkaront, ki most ragyogva emelkedék a' szelek közzé.

Kívánatos az én füleimnek a' vitézek' magasztaltatása, mondá Fion-ghal, a' kik fejedelmek voltak, kiknek ívek erős a' veszélyben, 's meglátván a' szomort, szelídek lőnek. Így híresedjék-el az én nevem is, ha lelkem a' Bárdnak éneke alatt ragyogva kelend a' felhőkig. O Karil, fejedelme a' népnek, vedd a' Bárdokat, emelj sírt. Még ez éjjel hagyjad sírba szállani Konált; ne bolyongjon a' vitéz' lelke többé a' szél' bús prémzetében. Bágyadtan tündököl Moiléna felett a' hold, keresztül a' domb' széles-tetjü erdején. Emelj köveket az ő fényében mind azoknak a' kik itt elestének. Nem voltak ők Vezérek, de erősek voltak karjaik, mint a' hősöké a' küzdésben, ők voltak az én erőm a' bajnak idejében, ők szirtem, mikor a' nyíl repült, ők hegyem, mellyről az én dicsemnek sasszárnyai felszállottak. Nekik ragyogott a' diadal. Ne feledd sírjaikat, Karil.

Nagy zengésben kele száz Bárdnak ajakiról felfelé a' bánatos sírdal. Elől hágdala Karil a' hegy' oldalán. Mint a' hegy csergetegek' messzére elhalló zuhogása úgy zeng az ő énekek; ők követik a' vezérnyomot. Csend lepte-el Moilénnak völgyeit, melyek csapongó patakok által végigfutva, árnyalló erdőbérczek alatt lapulnak. Én pajzsomra támaszkodva állék. Nyájasan zenge felém a' Bárdok' éneke, 's most lassúla az ének, a' mint lépteik távoztak. Magasra lángola-fel lelkem. Fél zengésben töredezett-elő fájdalom a' szél' fuvalmában. Így hallja az árnyalló fa a' tar hegyormok' szűk völgyében a' tavasz' lágy szavát, 's ingatja magányos fűrtjeit körülzsibogva a' rengeteg' méheittől. Éledve látja ingását a' vadász a' kopár sziklás tetőkről.

Az ifju Fillán távol álla. Földön hevert a' ragyogó sisak. Sötét fűrtök lebegik körül arczát. A' Kláthó' gyermeke fénysúgár. Örömmel érti ő a' király' szavát. Dárdáján pihenve áll a' bajnok.

Nemes fiam, monda a' szekerző király, láttam tetteidet a' csatának mezején, 's fellegtelen öröm tünt lelkemre. Az atyák' fénye, úgy mondám magamnak, ragyogva tör-elő a' fellegekből. Vitéz vagy te, Kláthó' gyermeke, de igen heves a' küzdésben. Hagyd hátad megett állani hadakozójidat, ők erőjid neked a' völgy' téreiben. Én így soha nem mentem viadalra, bár ellenimet nem rettegém. Így virítand sokáig híred, 's meglátod az

öregék' porát 's sírját. Engem körüllebegének a' holtaknak emlékei, 's elröpült évei a' diadaloknak, midőn a' tengerből előszer léptem a' zöldvölgyü Érinbe.

Előre-hajlánk a' király' beszéde felé. Bús felhők közzül tekint-e ki a' hold; körülünk színetlen ködök vonultak-el, a' szállongó Lelkek' lakjai.

NEGYEDIK ÉNEK.

A' tölgy' árnyában ültem, monda Fion-ghal, a' folyam' szirtje mellett, midőn Konál kikölt a' tengerből, Kárthonnak dárdájával inas jobbájában. Távol álla tőlünk a' bajnokifju, 's a' tetőre görgeté szemét. Atyját emlegeté, és hogy az mint járdalt a' zöld és barna tetőn. Én búsán ültem, 's magamba borulva; irtózás' gondolatjai kerengtek lelkem körül, mint a' halmok körül a' köd. Érinnek fejdemei lebegtek lelkem előtt; félig rántogatám-ki kardomat. 'S íme hadakozók jőnek felém, 's szótlán emelgeték szemeket; csoportozva álltanak-meg, mint a' tavaszi felhők, 's várták, hogy kitörjen szavam; a' szélhez hasonló szavam, szelíd és erős, mely az égről elhárítja a' borúlatot.

Fejér vitorlátak hagytam feszíteni a' szelek elébe, melyek Kóna felől üvöltöttek. A' tengernek háromszáz fiai nézellék a' harczpajzs' domborját. Fennfügge az árboczon a' paizs, 's a' bődülő vizekre szórta-le csillámjait. Midőn a' rémēj végre leszálla, megcsapkodám a' tusák' domborját; megcsapkodám, 's feltekinték az Ul-Érin tűz-üstöké-re. A' nyájas csillag nem soká maradt rejtve; veres futásban lebegett a' fellegek közt. Követtem a' nyájas Ult, a' mint bágyadt tűzzel lépdelt. Párában mutatá Érint a' korány, 's bennünket elfogada Moilenának réve, hol kéken tornyozódnak a' hullámok, körül-fogva a' zengő erdőtől. Kormák itt titkon múlata, távol Kolkullának győzedelmes karjaitól. A' hóst nem ő maga kerülte, vele volt Roszkrána is, a' fejdelmi leány, a' kék szemekkel; hibátlan, szép, fejrkezü, királynak gyermeke.

Búsán, ősz hajakkal 's hegyetlen dárdán jöttek felém Kormáknak léptei. Mosolygott a' diadal' hősé-re, de szívében bosszu 's gond lakott. Trenmornak látom csörgő fegyverét, monda Kormák. Ezek a' királynak léptei. Fion, te³² kelő sugár vagy, de mellyet had éjjez-körül. Gyorsan lépdelsz te, bajnok, a' dicsőség felé, de Érinnek ellenségei erősek és bátrak, hasonlók nagy vizeknek zuhogásokhoz, fija a' szekér' és gyeplő' Komháljának.

Bár bátrak, erősek, mond' a' király; karom őket visszatolja, ha felkél haragom. Nem gyöngö a' mi Vezéreink' nemzete, fejdeme a' kékpaizsfedte sergeknek. Miért lebegnek körül minket a' renyhe ijedtség, mint egy rémárnya az éjszakának? Az erős' lelke kél, midőn ellenségeinek száma szaporodik a' tetőken. Ne pillants illy sötéten, Érinnek királya az ifju hősré, ki érted küzdeni akar harczaidban!

Csorgott a' király' könyűje, 's szótlán fogta-meg kezemet. Sudarja a' nagytettű Trenmornak, úgy monda nekem, én mellyed' sugárát nem kerítem-be felhővel. Te atyá-id' tűzőkben égsz; látom kelő fényedet. Menésed' jelei a' kardok' csatájában hasonlók

a' villám' menéséhez, mely végig-szikrázza a' homályt. De várd-be Kairbárt, o hős, várd-be fiamat az erőnek pallosával. Távol völgyek' folyamjainál Érinnek magzatait ő költögeti csatára.

FION-GHAL. Eljutánk a' király' lakjához; az a' ravatalok' csendében költ. Alattok³³ egy bérczi patak zuhogott, régi nyoma a' kiaszott folyónak. A' tájt izmos tölgyek lepték-el, mohhal benőve, 's terepély ágakkal, 's szelekkel játszó hajas nyírek. Félig-láthatólag itt éneklé Roszkrána a' hőseket. Fejéren lebegnek kezei a' hárfa felett; lassan gördül kékellő szeme. Így lebeg mosolygó ragyogásában egy nyájas Lélek elrejtve félig felhőjiben.

Három nap' vala áldomás Moilénán; a' nyájas leány mindég előtte vala tekinteteimnek. Kormák láta búsongani Érinben, 's nekem adta a' szép keblet mint a' hó. Jón az, lesüllyedt szép szemekkel, körülhabzva nehéz hajszővedékétől. Jón az, – 's Kolkulla a' fenyéren terme. Én felnyujtám dárdámat. Népem előtt csillogott aczéom. Átha futott, Kolkulla eldőlt, 's Fion diccsel tére-meg. Híres csak az lesz, o Fillán, a' ki sergének erejében küzd. Azt kíséri a' Bárdok' dala a' vitéz ellenhez távol földre. A' ki magában lép tusába, annak tetteit ideje is alig látja. Ma fellobban mint egy sugár, 's holnap halál fogja-környül. Egy dal hirdeti gyöngén hírét, egy táj nevét; semmije marad egyéb mint egy fűvel-elნှိ sír. –

Így zenge a' király' fenn beszéde az őzek' 's erdők' Móráján. Három Bárd önté énekét fület-múlatva a' nyugalmas Kormulról. Enyhén szálla az ének alatt a' nagy sereg' körére az édes alvás. Visszatértek Karillal a' Bárdok a' Dunlórai hős' sírja mellől. Soha nem jut a' fény' szava a' bús ágyon fekvő bajnokhoz. Fija Kárthonnak a' sötét fűrtökökkel, soha nem hallod te a' vad' topogását szűk hajlékod körül a' fenyéren!

Mint a' felhők' gomolygása veszi-körül a' közelítő alkony alatt a' fényt; gyengén világosodik a' felhői prézmét, mely a' zivatar' tengere felett lebeg; úgy omlanak Káthmor mellé az Érin' sergei, 's ő maga fénysúgárban nyúl-ki közöttök. Ő, legnagyobb a' Vezérek' csoportjában, gondok nélkül emeli dárdáját a' hogy Fónárnak éneke a' zengő hárfa mellett kél vagy száll. Közel őhozzá támaszkodék-meg a' szirtnek Szulmalla a' kék szemekkel, a' szelíd, a' Konmor Iniszhúnai király' fejeérkeblű gyermeke. Segédjére jön neki kékpajzsosan Káthmor bajnok, a' fejedelem, elakasztani az ellent. Szulmalla látta a' delit az áldomás' hajlékaiban. Káthmornak szemei nem lebdestek figyelmetlen a' gyönyörű-fürtözetű leányon.

A' harmadik nap felkölt, a' dicsőség' Bárdja énekkel jöve Érinnek folyamjairól 's szirttetőjiről, hírt hozván a' királyi Szelma' felfüggesztett pajzsa felől, hírt veszélyéről Kairbár, a' Bolgok' fejedelmének. Káthmor felrántatá Klubán vitorláját; de a' szelek más országokban szállongtanak. Három nap' vesztegle a' parton; a' Konmor' termére merengette szemeit. Szüntelen emlegeté az idegen föld' leányát, 's röpgölgettenek sóhajtásai. Most, midőn a' szelek száguldoztak a' tengeren, egy ifju jön-le a' tetőkről, fegyvert rántani Káthmorral a' küzdés' döngő mezején. Az Szulmalla volt, a' hókéz. Titkon fedte-el őtet a' vért és sisak. Követte a' deli ifjút. Gyönyörben kerengtek kék szemei a' bajnokon 's táborának fekvésén a' folyam mellett. Káthmor úgy hitte, hogy a' leány' ékes léptei Lúmonon közelítget a' vadak' tanyájihoz; úgy hitte, hogy távol van a' hó'

³³ költ. alattok

karja, 's hogy ő azokat epedve nyújtogatja a' szél felé, melly enyhén erede Érinről, nagy honjáról az ő szeretett ifjának. Szavát adta vala a' bús leánynak a' hős, hogy majdan visszatér vitorlájival, evezőjével. Közel áll hozzád a' leány, o Káthmor, az emelkedő sziklánál és aczélban.

A' Vezérek' magas alakjaik itten állának, egyedül Foldáth nem, a' sötét-szemöldü. Megtámaszkodva egy távol tölgynek, délczeg lelkébe borulva, állott ő. Haját csombokba verte a' szél. Itt dünnnyögé egy dal' hangját, 's fel-fellobbadva vad negéddel csapkodott a' fának, 's most a' király' zászlója mellé siet. Szótlán 's felfelé nyúlva állott a' tölgnél Hidála, az ifju bajnok. Pirosló orczáji körül kereken folytak hajai habzó fénynek csíkjaiban. Lány volt az ő szava Klonrában, atyájinak völgyeik közt; lány volt az, midőn a' fejdelem a' lant' idegeit verte ékes palotájiban, a' harsogó folyam mellett.

Érin' királya, monda szelíden az ifju bajnok, most van a' tom' víg órája. Hagyd, hogy keljen a' Bárdok' dala, 's űzze-el tőlünk az éjt. Tüzesbben kél a' lélek az ének mellől a' dúlongó harcz' tusájihoz. Homály lepi-el a' zöld Érint; hegyről hegyre süllyednek immár a' fellegek sötét prémzetben haladva. Szürkén lépdelnek a' távol lapályon azoknak árnyalakjaik, a' kik elhulltak a' viadalban, 's aláhajolnak az énekhez a' réméj' homálya közzül. Hagyd zengeni a' lantokat, 's vidítsák-fel a' hőseket a' vándorló szelek felett.

Oh, ne szólj nekem holtakról! Kiáltá Foldáthnak pezsgő haragja. Nem kelle e gyalázattal vonulnom-vissza a' mezőről? miért halljak én a' tetőn éneket? Nem erőtlen volt az én futásom a' mezőn; azok voltak gyávák 's erőtlének, a' kik engemet követtek, 's az ellen megfuthatod kardom előtt. Az erdős Klonrának völgyeiben pengesse Hidála a' hárfát a' Dúra' csendes szélein. A' lombos halom' lánykája csudálja fürtözetje' arany-szárait. Hagyd itt te a' Lubár' csengő fenyérét; az bajnokok' vérmezeje.

Erre Málthosz: Királya Érinnek, a' te tiszted intézni a' tusát. Te fény vagy nekünk a' fenyéren és a' barnán-kelő tetőn. Te, mint egy rontó fergeteg, akként mégy végig az ellenségi sergen. Ezerek hullottak-el előtted³⁴ vérben; de midőn diadallal megtértél, ki hallá kérkedő szavad? Csak a' dühödtek örülnek az halálon, 's dicsekesznek minden csapással, mellyet kardjok a' küzdés alatt ejte. Pusztításból van szöve szívek; negédek messze hallik-el a' távolba. Móma' fejedelme, a' te futásod a' harczban hasonló a' völgy' folyamjának vad' omlásához. Mindnyájan dolgozánk mi az öldöklő vassal; gyávák 's erőtlének nem követénk vezérlésed; de az ellen erőst állott.

Káthmor látá a' forró ortályt, 's a' vitézek' mozdúlásaikat, 's félig kirántva a' fegyvert, 's a' némán-görgetett szemeket. 'S most rettenetes küzdésben mérkeztek volna, ha Káthmornak fel nem lobbant volna tüze; 's ki nem rántotta volna vasát, melly az égő tölgy' tüzeiben mint az éj' villámja csillogott.

Negédnek fiai, monda a' király, oltsátok-el, enyhítsétek dagadozó tüzeiteket! El! vissza az éjbe! Miért gerjedjen haragom? Veletek küzdjön e e' kar? Nincs itt ideje a' csatának. El asztalomtól fellegek!³⁵ Ne ingereljétek a' király' lelkét!

³⁴ előttéd

³⁵ fellegek?

'S elvonultak a' király elől a' vitézek, mint az estvélynek két ködoszlopa, midőn a' korány' tüzei csillogni kezdenek a' tetőn; közzéjek a' nap lövell, 's ők feketén sippadoznak a' csátés balkányra alá.

Csendben ültek az asztalnál a' Vezérek. Holval felpillantottak az Átha' fejdelmére, a' hogy ő a' sziklákon járt, nyugodt elmével a' harcz miatt. Elterülve feküdt a' fenyéren táborá. Szunnyalmak szállának-le Moilénán. Egyedül Fónár hallatá szavát egy fának alatta, melly távol tőlök, messzére nyúlt-fel. Káthmornak zengé olly igen édesen dicséretét, a' Lúmoni Lárthon' vitéz fijának. Nem hallá magasztaltatását a' király elnyulva egy csermely' zuhogásánál, körülzörögve az éjnek csatajától, 's fodor hajainak lassúbb lengésektől.

Az ő álmainak Kairbár jelene-meg mostan, félig kitetszve a' felhő' repedésein. Bús öröm mosolygott ábrázán; már hallá Karilnak dalát. Sötéten úsza egy felhő a' szélben; Kairbár erős kézzel ragadta-ki azt a' réméjnek kebeléből, 's felhága tetteinek dicséreték alatt atyjáinak ragyogó lakjokba. Öszv'elegyedve a' csermely' zuhogásával ekként hallatá gyöngé szóját:

Lebegje-körül öröm lelketet, Káthmor! én hallottam intésed' a' mezőben. A' Bárdok kényszerítve adák-meg nekem sírdalomat. Én szeleken hágdosok, lelkem a' felhők' hajlékaikban vett lakást, hasonlatos a' réméjek' villámához, midőn ferdén fut-el a' magasságban, 's éjjel üvöltve jó a' vihar. Távol a' te sírodtól ne legyen a' Bárd, ha te is porba sülyyedendesz! Az ének' fija örömet magasztalja a' vitézt; a' te neved úgy hangoz mint az enyhe fúvalom. A' völgyben gyászdal mormog; távolról hallik egy zengés a' Lúbárig. Még hangosbban, ravatalárnyak, bajnok vala a' ki eldőlt, dicsőség' fija vala az! Lassún dagad a' távol zaj az erdő' hangosabb zörgésében. Hamar gyarlál te éjbe, Káthmor, most bús árnyalak!

Magába-gördülve, a' rémárny elfutott a' fergeteges éjen. Az élemez tölgy érzette futását, 's zuhogó lombjai ingottanak.

Káthmor felszökött altából. Hévvél markolá-meg dárdáját. Megnyitván szemeit körültekint; semmit nem lát mint szélfelleget.

Ez a' király' szózatja volt, úgy monda; de alakját nem látom itt. Nyomatlan a' ti ösvényetek a' völgyben, koválygó gyermekei az éjnek. Gyakran sivatag pusztákon látni benneteket, mint tört sugárait a' fénynek; de ti visszatértek szeleitekbe, minekelőtte lépteink felétek közelítenek. Menj tehát, te gyöngé nem! ti nem hoztok tudást, nem hoztok erőt. Erőtlen öröm táplál, mint magatok erőtlének, benneteket; hasonlók azok a' virradtai álmhoz, és mint a' könyedszárnyu gondolat, melly lelkeink előtt elszáll. 'S Káthmor illy korán gyarljon? illy korán szálljon a' szűk lakba, hol nem kél reggel a' vizekből, ifju szemeit félig nyitva? El te gyöngé lélekalak! Engem illet a' királyok' küzdése. El minden más gondolat mint a' tusáé! Mint az erdős tetők' sasa, úgy csapok én le a' mezőbe, 's nem hiu fényét ragadom-meg a' dicsőségnek. A' folyamvölgy' csendes körében múltat a' nemtelen lélek a' gőzök közt. Jőnek az évek és idők, 's ő örökre porban 's éjben marad. Zivatarral jó neki a' halál, 's a' megöszültet sírba dobja fény nélkül. Lelke alkonyulva a' ravatalok körül múltat, 's helyt nem lelve kereng a' pocsaj körül. Nem lebeg ő légi tetőken, sem a' szellők' kies völgyei közt. Te nem így sülyyedsz alá, o Káthmor, egy becsetlen gyermek a' mezőben, ki a' vadak' tanyáit lesi a' hideg zengő hegybérczen. Énnékem királyokkal vala menésem. Öröm nekem a' lelkek' mezeje, hol vert hadak tolattatának, mint a' hullám, ha kél a' vihar.

Igy szólla az Alnekmái hős, ragyogva pusztító haragjának teljében. Mint a' lobogó tűz, úgy gerjedez mellyében tetté a' hevület. Nemes volt délczeg hágdosása a' mezőben. Keletben ömle már a' világ, 's népe felgyül a' hajnal' fényében a' hegy alatt, 's sűrűg 's terjed a' fenyéren. A' király örül, mint az égnek egyik lelke, melly tengereken lábol, 's a' habokat csendben látja, 's még fel nem keverve az éjszaki fergetegtől. De most hirtelen felveri a' hullámokat, 's a' zengő parthoz verdesi.

A' csermely' sásas szélein alvék a' Lúmoni fejdelemnek leánya. Fejéről lesíklott a' sisak; álma a' távol honban repkede. Ott korány ragyogott a' mezőre; szőkén omla alá a' szirtről egy patak. Bús de erőtlen szélszeszek játszottak a' víz' színével. Hallatszék a' vadászók' kürtje, kijőnek a' Vezérek a' palotából. De fenntebbre másoknál a' folyam os Átha' hőse nyúla-fel. Szulmallára tűzi ő szerelmének semeit tisztos járdaltából. A' leány büszkén fordítja-el szemét róla, 's ívet feszít.

Ez vala a' leány' álma midőn hozzá érkezék az Áthai fejdelem. Látta ő a' szép szűz' pirosló orczájit a' fodor hajzat' játéka közt, 's reá ismért a' folyam os Lúmon' ékes gyermekére. Mit tégyen itt a' nemeslelkű Káthmor? Kelnek a' fohászzkodások, 's elcseppennek könnyűi. Hirtelen fordítja-el onnan lépteit. Nincs most ideje, o király, titkos küzdést költeni kebledben. Az erdő felől zúgott a' csata mint a' zúgó folyamok a' viharok' ormairól.

Ébresztve csapkodá-meg a' harczpaizsnak domborját, mellyben a' had' szava lakott. Érin felszökdelle körülé, csattogva mint a' keselyű' szárnyai a' kőszálakon. Szulmalla felriadt álmából, felvette a' dombról sisakját, 's remegett minden tetemében. Hogy ismérné őbenne Érin az Iniszhúnai leányt? Emlékezék királyi nemzetéről; keményen vítt szíve büszkeségével. Ellebbent a' ravatal megett keresztül a' mezőn a' kékes csermelyéhez, hol a' vadakat szokta vala a' völgyben lesni, míg a' harcz ide hengeredett. Oda hatott-el sok ízben Szulmallához a' kedves Káthmor' szózatja. Halványan, búsan befogott lélekkel árasztá-ki keservét a' szélbe:

Oda vannak kedves álmaim! elröpültek! rettegés 's veszély maradt velem! Nem halom a' vadászok' szózatit a' tetőken; körülém a' harcz' rémítései éjjeznek. Letekintek felhőzeteimről; semmi sűgár nem deríti ösvényimet. Már már látom gyarlani a' bajnokot; már közelít szélesen-bepajzsolva a' király, ő, ki a' veszélyből diadalt csikar-ki, a' sebek' 's dárda' Szelmájának királya. Lelke a' kimúlt Konmornak, lépteid a' szél' fuvatagjaiban járnak e? Leszállasz e te ollykor hozzánk a' fergeteg' 's rémülés' honjába, hősatyja a' kesergő Szulmallának? Oh igen, király, te ollykor alászállasz hozzánk! Szavadat megértém az éjjel' széldühében, midőn a' pajzsok' Érinjében kiszállék, a' száz folyamok' zöld szigetében. Az atyák' szózatjai lejőnek a' kesergő maradék' lelkéhez, midőn azt ködbe borulva látják-meg. Hívj magadhoz engem, bajnok atyám, ha Káthmor meggyőzve porbe dőlend. Akkor Szulmalla is elalél bánatjában a' kedves miatt.

ÖTÖDIK ÉNEK.

Te, ki pajzsoknak közepette lakozol, s fennlebegsz a' sötét palota' falán, oh szállj-le, lant, 's hagyj édes éneket hallanom. Alpinnak fija, verd az idegeket, költsd-fel a' tisztes Bárdnak nagy lelkét. Lórának zuhogásai eltolták a' regék' teljét előlem. Én az eszten-dők' felhőjiben állok; kicsiny a' nyílás, 's homályos a' mi elmúlt. Mídon a' jelenés alak-talan érkezik, alkonylva repdes ő az eltűnt idők körül. Úgy van, hallom a' Szelmi hárfát; lelkem visszatér énekedre, hasonló a' félénk szellőhöz, melyet a' nap völgybe csala-ki, a' bús ködöknek tartó lakába.

Ime! csillog előttem a' Lúbár, 's csapongva ömöl-el a' téren. A' víznek mind két szélein a' királyok' magas alakjaikat látom. Körülök a' torlott nép hömpölyög előre-hajolva szavaik felé, mintha atyjíknak szózatjokat hallaná, kik őhozzájok a' hideg hegyi-fuvalmaikon lépnek alá. Olyanok mint a' fenyv-nevelő szirtek a' magas rengetegek között, melyeknek homlokaikat köd és fergeteg környelgetik; kútfők fakadoznak homlokjaikon, 's tajtékjaik szerte-fercsegnek a' szélben.

Az Áthai Káthmo' ébresztő kiáltására gyorsan omladoz Érin a' mezőbe a' menny-kőnek harsogó zengésével. Szélesen sülyyed szárnyok a' Lúbárhoz; előtte nyersen újítja-meg Foldáth lépteit. Káthmor a' mezőről a' hegyre vonta magát, egy árnyas tölgy alatt foga helyt, melyet csevegő patakok zuhogtanak-körül, 's fel-felnyújtá az őszveroncsoló villámot, a' rettenetes királyi-dárdát. Az fénysugár vala az ő népének a' dúlongó vérengzés között. Közel vala őhozzá a' fejedelmi szép sudar, a' kékpajzsú Konmor' leánya, fáradva dőlven-meg a' szirtnek. Ez nem lelte örömét a' harczban, a' szelídet nem gyönyörködteté vér. Zölden nyúla-el messzére a' róna telek a' tisztavizű csermely' tetőjének aljában. Enyhén süttött a' nap a' vízre; az őz kilépe a' hegyből. Oda fordítá szemét a' szép, míg mellyét gondok marczonglották.

Fion-ghal látá a' bérczeken Borbardubhálnak vitéz gyermekét, és hogy Érin nyom-matva torlódik a' ravatalok' homályában; megcsapkodá a' harc' jelének domborját, melly a' harczolóknak engedséget parancsol, 's elikbe küldi-ki oda a' hőseket, a' hol hírnek arattatik dicsősége. Nagy számban csillognak a' reggel' fényében a' dárdák, 's mindenszerte csengnek a' pajzsok. Nem kereng ijedség, mint egy felhő, a' nép' nagy hangban-harsogó folyamja körül, mert ő, maga a' király, közel van, a' Szelmi tetők' hatalmas ereje. Ragyog örömében a' bajnok; csendben zeng és lassan szava:

Mint a' szelek' víg zuhogása végig a' tengereken, úgy zúg-alá a' palotás Szelmának bajnoknépe. Hasonló az a' bérczeknek folyamjához; semmi sem akasztja-el mennydör-gő rohanásokat. Csak óáltalok kél az én dicsem, ha nevem újobban száll távol tartomá-nyokra. Nem voltam én eltűnő fény tőletek körülfogva, kísérve. Nem voltam mint a' gyöngé rémalak, melly sötéten reppen-el felettetek. Szavam nem volt csattanó villám fületekben; szemeim nem árasztottak reátok halált. Ha jött a' negéd' erőtlen magzatja, tekintetem nem látta azt; feledve a' tom 's dalok mellett, enyésze mint a' hegytetők' párája. Egy új sugár kél előttetek; léptei nem sokak immég a' vér' mezeje felé; nem sokak, de bátor ő. Védjétek a' sötétüstökűt a' veszélytől, hozzátok-vissza örömben Fillánomat. Továbbad majd vívjon maga. Alakja mint atyjáé; az ő lelke dicsnek lángja. Morninak vitéz gyermeke, te szekérintéző bajnok, hágdosson lépted az ifju körül. A'

te szavad mennydörögje-körül az ő füleit a' vérmező' szélén 's hullámjain. Tudva van neked mi hasznos, te pajzsokat-tördelő.

'S a' király felhágdalla a' Kormul' magasan-költ szirtormára. Időről időre fény csilámlék pajzsának csínos domborjáról. 'S a' mint a' néptől távozott, komoly pillantást szóra oldalt a' torlongó vitézek' sorjaira. Lebegve fogá-be félig-ész hajzatja örömben-ragyogó arcját. Bosszúsán mentem én a' király' ösvényein, 's ím érkezék Gaul, a' bátor bajnok. Felbomolva függött pajzsa szijain; gyors léptekkel mondá Ossziánnak:

Fija Fionnak, kössd-fel pajzsomat, kössd-fel azt vállamra magasan. Az ellen úgy fogja hinni, ha meglátja csillogását, hogy a' harczdárdát az én kezem emelgeti. Ha a' tetőken eldőlk, rejtse-el sírom' a' fenyéren. Karom nem rándíthatja az aczélt. Ne zengjen hiu dicséret nekem; ne végyen hírt felőlem a' szelíd nő hogy fűrtjeinek kecssei közt piruljon. Fillán, a' király' szeme előtt ne feledjük a' viadalt! Miért jönnek ők le halmaikról segélni futamló sergeinket?

'S Gaul a' nép' őrvénye közzé szökött, 's pajzsa megcsendüle oldalán. Szavam követte a' győzelem' bajnokját, ki a' harcz' mezején dúlonga:

Mint eshetnék-el a' Morni' fija hogy neki dics ne zengjen Érinben? A' hadakozók' tettei felejtve tűnnek-el, ha ma nem magasztaltatnak. Ártalmatlan mennek-el a' mezőn; nem hallatszik lassu szavok.

Örömmel néztem a' vitéz' menését, 's felhágtam a' király' szirtjére. Ő fűrtjeinek habzásai közt üle az erdős ormok' szeleiben.

Mint a' vízpartok, úgy csaptanak-össze most a' Lúbárnál a' két sergek. Ott Foldáth nyúla-fel, egy felhőszobor; itt Fillán, a' villám' tüze az éjszaka' homálya közzül. Mind ketteje a' folyamba mártja dárdáját, harcz-kiáltást hallat mind ketteje. Gaul megcsapkodá a' Morvai pajzst, 's a' sereg rohan a' tusára. Mint két patak szakad szirtjeiről, úgy szálla lángolva aczéla aczél. Jön ő a' hírnek fija a' tetőről, 's sarlózza a' nép' erejét. Holtak dőlöngik-körül a' bajnokot, 's győzelemtől megfosztott hősek fedik-be Fillán előtt a' hadiösvényt.

Rothmár, a' harczolók' pajzsa, két fokos szirtek közt álla. Két agg tölgy, birkozva a' szelekkel, csapdossák vértjét gallyaikkal. Búsán nyitva szemeit a' távolban, mellyeket barátjain görget, szótlán várja itt Fillánnak érkezését. Fion-ghal nézte a' bátor küzdést, 's félelmek nélkül költ lelke. Mint Lódának köve hömbereg alá a' fellegekig nyult szirt-tetőkről, midőn egy Lélek rázta meg a' földet, úgy dőlt földre a' kékpajzsu Rothmár.

Hozzá közel voltak Kulminnak léptei. Sírva jött ő szép fűrtözetében, 's dühében szeldeste a' szeleket, míg vagdalásait Fillámon teheté, kinek itt nem könnyű a' diadal. Rothmárral feszítgeté ő honja' száz folyamjai mellett az íjat; ott lesegették a' vad kanok' tanyáját, ha a' reggelnek első sugárai a' páfrányon elröpültek. Mit rohansz te, fija a' kecsék' Kulalinjának, a' mindent-öszverontó fénysúgárnak ellenébe? Atyáitok sem voltak egyenlők a' fenyér' villángzó ortályaiban.

Termében üle a' Kulmin' anyja, 's lenéze a' kéken-rengő Sztruthára. Tekergve kél a' vízen a' szél, 's fekete fercsegésekkel éjjezi-be fíjának árnyalakját. Ebvinnyogás hallatszik hon, függő pajzsán a' teremben vércseppek tűnnek-fel. 'S te elestél, vitéz fiam, Érinnek boldogtalan csatájiban! ezt kiáltja zokogással anyja.

Mint lesből-megérve a' nyíltól, az őz fekszik elterülve a' patak mellett; vadásza nézi lábait, 's emlékezik melly gyorsak voltak: úgy fekszik elterülve a' Kulalin' gyermeke Fillánnak szemei előtt a' tetőn. Szép hajának szélét áztatja a' patak' vize, vére

harcpajzsára bugyogva foly. Ártalmatlan nyugszik keze markolatján, mely őt a' veszély' napján elhagyá.

Te elesél, monda Fillán búsulva, míg híred feleke! Atyád reád bízá sergét, 's azt reménylé hogy újra fogja fijának nagy tetteit hallani. Már előszúlve a' honi folyam mellett, Léna felé fordítja tekintetét; de te, bajnok, hozzá meg nem térsz, megrakva zsákmány-zsengéiddel!

Fillán a' futamló Érint maga előtt torlá-végig a' csattogó harcfenyéren. De hős meg hős dől-el a' Morvai seregben a' rettenetes Foldáth' dulongásai alatt. Távol a' hegy' lába körül álla a' komorszemü Dermid többel mint harmadával a' Szelma' fiainak. Foldáth ketté szabá pajzsát, 's népe futott a' fenyéren.

Ekkor mondá a' negédes ellen: Futnak, 's hírem kél. Málthosz, menj a' tettek' Káthmorához; hagyjad neki, őrizze a' sötéten-rengő tengert. Hulljon-el itt kardom alatt az ellen és az ő Vezére; Fionnak sírja legyen a' hegy' ösvénye mellett, 's ne hallja gyászdal' zengését. Árnya, homályos és gyöngé, lebegjen a' pocsaj' ködjében.

Málthosz hallá bús elmerülésében a' szót, 's szótlán süllyeszté-le tűzszemeit. Ismerte Vezérje' negédét; felpillant a' királyhoz a' halmon, 's most, éjjel-eltölt lélekkel, mint bajnok rohan a' kard' csatája közzé.

Klunának sötét völgyében két fa áll a' patak mellett. Ott álla szótlán 's bánatjában elsüllyedve a' bajnok Duthnó' sudarja. Vér sertegett ágyékából, 's pajzsa mellette törve feküdt. A' szirtnek támasztá dárdáját. Miért vagy illy búsán, Dermid? ezt kérdi tőle.

Hallom a' harc' zajogását, monda ez; magában van népem a' mezőn. Lépteim a' fenyéren olly lassúk! pajzsom megtört a' vívásban; mindég ő győzzön e tehát? Dermid fénnel száll sírjába, míg a' bús éj elnyeli. Bajra szállítom a' kevélyt, megvívok a' kevély Foldáthtal! 'S rettentő örömeiben felvéve dárdáját, 's ím érkezik Gaul, 's ezt mondá neki:

Duthmó' magzatja, akasszd-el e' sietést; nyomaid vértől jegyesek, téged nem véd dombor pajzs; fegyvertelen akarsz elesni?

Ide pajzsod! monda Dermid; az már sokszor toltá-vissza a' hadat. Én akasztom-el futását. Látod a' fenyéren ama' követ, mely a' zizegő fűből nyúl-elő? Ott az én nemzetemnek hősei nyugszanak; ott fedjen engem is az éj.

'S lassan felhág a' dombra, meglátja a' keveredett csatát, 's a' szerte-tört hézagos rendeket. Mint az éj' mezejin a' távol tüzek most aszagaikba borulva aludtagnak tet-szenek, de most ismét mutatják veres csillámjaikat, a' mint a' szél nyugszik vagy fú: így látszott a' csata' mezeje a' széles-paizsu Dermid szemeknek. Dandárjai előtt lépdell Foldáth, mint a' hajó a' hánykódó tengeren, mely a' fellegektől-körülfogott hold' világában, visszatérvén hosszú útjából, két sziget' öblében lebeg, 's most a' szűk torkolat³⁶ között előlővell.

Haraggal látja Dermid ötet közelíteni, öszveszedi megmaradt erőjét, 's öszveroggyan lépteinek közepette; 's görg szeméből a' teljes köny. Megfuvá ősi szaruját, háromszor verte-meg a' dombos paizst, háromszor kiáltá Foldáthnak nevét rikoltó hadai mellől. Foldáth oda-által meghallá a' kiáltást dúlongó tusája között. Látta a' küzdeni akarót, 's csatára nyujtá-fel dárdáját a' félig vérbe-förösztött nyellel. Mint egy szirt, mellynél

³⁶ torkalat

veresen zuhan az örvénybe a' folyam, úgy vala befercsegyve vérrel a' férjfiakat-intéző bajnok. Mind a' két sereg visszavonúla Vezérjeiknek küzdések elől. Egyszerre emelték-fel fegyvereiket. Messzinnen egyszerre ott termett a' Szelmi fegyverben Fillán. Foldáth három lépetre vonult-vissza a' fénysúgártól, melly szemét megcsapá, 's úgy jött, mint a' felhőkről leszikrázó villám' tüze, hogy a' sebhedt hősnek segédet hozzon; 's most megállá, feldagadván büszkeségében, 's mindnyájokat viadalra kiáltá.

Mint midőn szélesen-kiterpedett szárnyakkal két keselyű találkozik suhintó repületekben a' szelek felett egymásra: így csap bosszús diadalra a' két hős itten egymásnak. Változnak a' királyok' léptei midőn a' tetőkre hágdosának. Győzelemhezszokott kardjaikra szállt a' sötét harcz' küzdése. A' vitézek' öröme vesz-körül téged ragyogó fényével, Káthmor, a' halom' tetőjén; az az öröm, melly titkon kél, midőn az erősöket vész fenyegeti. Nem a' fenyérré van fordítva az ő szeme; az a' tetőn kereng, Szelmának lángoló fejdelmén; mert őtet emelkedni látá Mórán csillámló fegyvere' kevélységében.

Foldáth harczpaizsán terüle-el álddöfve Fillánnak dárdájától. Az ifju nem pillanta reá, 's torlá-előre a' csatát. Száz szavai zengtek a' halálnak:

Fija Fionnak, akassza-el futásodat! nem látod ama' bús alakot, a' halálnak bús jelét a' tetőn? Ne költsd-fel az Alnekmai királyt, gyermeke a' kékszemű Klathónak!

Málthosz látta mint hullt-el Foldáth, 's megragadta a' nagy fájdalom. Keblét elhagyta a' gyűlölség. Hasonló vala a' pusztáknak sziklájához, mellynek barna oldalából barna vizek csorganak-alá, midőn a' lomha köd elhagyta; elaszna rajta a' fák az ormok' retentő fergetegében.

Málthosz szólla a' halál' fijának, 's tudni akará, hogy legyen szűk hajléka. Ullinban keljen e czirnos köved, vagy az erdőktől körülsuhintott Mómában, hol csak orozva néz a' nap Dalruthónak kék vizeire? Ottan járdall leányod, a' kékszemű nyájas Léna.

Azért említed őt, kérdé Foldáth, mert nekem nincs kísérő fiam, ki estemet megbosszulja? O Málthosz, én már leltem bosszút; nem voltam békés a' csatában. Temessd sírom mellé a' kiket karom öldöse-meg. Gyakran fogok én a' szélről alászállani ellenségeim' sírjaikra, ha majd elterítve látom őket körülfogva a' szálás gyomtól.

Lelke zörgéssel futott-el a' Mómai hegyvölgyek közzé. Színetlen érkezék-meg az Dearsa-Lénának szelíd álmaihoz, midőn ő a' Dalruthó' kies szélein, visszatérve a' vadak' űzéséből, elszunnyada. Sikárlott íve megeresztett ideggel feküdt a' leány mellett, az enyhe szellő gyűrűkre hánya kebelén a' szálás szép fürtöket. Az ifju kor' ékeibe borulva fekvék itt a' szép leány. Atyja a' halom' oldalán bocsátkozott-alá, halványan, elbúsulva, 's befercsegyve vérrel. Majd felhőtlen látja ez őt, majd körülfogva a' ködtől. Fuldoklásokba fakadozva érti-meg ez az ő elestét. Ragyogva jelen-meg neki a' Léleknek egy sugára a' fergetegek' küzdései között. Te utolsója voltál nemzedetnek, o Dearsa-Léna, a' kékszemekkel!

Szélesen kifoszolva a' harsogó Lúbár mellett Bolga magát a' tetők megé voná. Fillán nem tágíta nyomdokain; elszórta holtakkal a' fenyért. Nagy örömben örült a' király. Kékpajzsosan költ-fel most Káthmor.

Klathó, te a' kékszemekkel, hagyd-el a' hárfazengés' hajlékát! Lásd őt amottan, a' lángoló sugárt. Perzseli reptében a' népet. Ne tekints tovább! Az éj itt van! Szedjetelek édes hangzatokat a' lantnak idegeiről, ékkel-diszeskedő szűzek! Nem lép-le ő, a' vadász, a' szökevény őz' harmatos tanyája mellől; nem feszíti a' szélben ívét, nem veszti-

el nyílat a' mezőken. Távol tetőled, hol a' vér' csatája piroslik, sűrűn fogta-körül őtet a' viadal; előre hágdal a' viaskodók' rendjei között, 's ezereket öldököl kardja. Hasonlít az ég Lelkéhez, melly fellegeiről száll-alá; a' felriadott tenger érzi lábnymait, midőn egy habról másik habra lép; lángokat szór tüzes ösvénye; a' szigetek rengetik száz fejeiket, 's recsegtetik a' dúlongó tél' fuvalmában erdejiknek ágaikat. Kláthó, te a' kékszemekkel, hagy-d-el a' hárfazengés' hajlékát!

HATODIK ÉNEK.

„Ime Káthmor kél a' szirt mellett! Fion felrántsa e Lúnónak pallosát? De mi lenne akkor híredből, fiya Kláthónak, a' fejrkebellel? Oh ne fordítsd-el rólam szemedet, hőseleánya Inisztorknak! nem oltom-el fényedet, szép sugár; melly éjente lelkemben ragyog. Keljete-kel a' Móra' erdején, keljete-kel közttem 's a' viadal között! Mit nézem én a' fenyér' tusáját, ha eldől a' sötétfürtű hős? Karil, ontsd énekek alatt a' rezgő koboz' zengzeteit. Itten nyájast hangzanak a' tetők' szózatjai; fejéren zuhog a' pusztából egy folyam. Oskárnak atyja, emeld-fel a' dárdát; vedd fegyverében az ifjú hőst. Lépteidet titkold Fillán előtt; ne gyanítsa ő, hogy karjában kételkedem. Fiam, én rád nem gördítek homályt; fiam, én nem oltom tüzedet.

A' király leszállott szirtjén, kísérve Karilnak hangos zengzetétől. Én öröm' teljében ragyogtam, 's felnyujtva vittem a' Témorai dárdát. Láttam a' Lénai mezőn a' harc' ádáz őgyelgését, 's lassan kerengeni a' halál' viadalaikat, láttam megtöredezve a' csillógó rendeket. Fillán mint a' villáng csillámlott; szárnyról szárnyra repült az ő pusztító futása. Olvadtak előtte a' harc' csoportjai, őelőtte, ki itt gőzbe borítá a' mezőt.

'S immost le a' halmon Káthmor király szálla küzdeni csillámló erős fegyverében. Feketén lobog a' sisaknak lángja körül a' keselyű' sötét szárnya. Nyugalomban hányja lépteit, mintha vadászatra menne-ki honjában. Csak néha emelte-fel szózatját; Érin komorodva gyűlt-fel körűle. Lelkeik visszatértek, mint egy folyam; álmélkodnak, hogy sápadt rettegés fogta vala el. A' hős hasonló a' reg' sugárához, melly a' Lelkek' orma felett kél. A' vándor csüggedő szemekkel pillant-félre a' rémárnyak' derengő mezejin. 'S most remegve jó a' Moiléna' barnás sziklájiról Szulmalla. Egy tölgyág kirántá kezéből a' dárdát. A' leány lehajol hogy kifejtse azt, 's szeme a' repkedő hajón keresztül is a' királyt tekintik. Nem baráti könnyű viadal az a' mi itten készül, itt nem lövellnek tárgyúl nyíllakat, mint mikor a' Lúmoni ifju harczolók Konmornak jöttek gyönyörködtetni szemeit.

Mint a' Rúnói szikla, melly köntösét szállongó felhőkből szövi, 's a' víz körülzuhogta ormok felett magasabbra vonakodik a' befellegzett homlokkal: úgy nyúla-fel az Áthai fejedelem Káthmor is, körülfogva vitéz harczolójától. Valamint mikor a' különböző tengereken különböző szelek repkednek, 's mindenike más meg más hullámot taszít: azonként zenge most a' népnek az ő szózatja, 's elküldé sergét a' halmokhoz köröskörül. Fillán sem vala néma halmain; messze elhallott az ő vértjének csattogása. Olyan

vala ő mint a' sas a' kőszálakon; vadan borzongja-fel az tollait, 's lakjához szállítja a' szeleket, midőn futni látja a' szarvas' ollóját a' Lúbár csátés mezején.

'S ím öszvecsapnak a' küzdésre. A' nagy Vezérek' bátorsága minden felen gyúlasztja a' népnek lelkét. Osszián előszökelte dárdáján, el a' sziklák és tölgyek mellett, melyek ötet a' harctól elrekesztve tarták. Hallá a' kardok' csapkodásait tulajdon vasa' csengésében. Felmentem a' tetőkre, 's láttam mint hátrálgattak a' sergek; egyszerre fordíták-meg lépteiket, 's ádáz szemeiket nyugtalan forgaták. A' két Vezér viaskodva 's kékpajzsosan egymásra ötlött. Irtóztató vala, körüllobogva a' kard' villángjaitól, a' Vezérek' küzdése. Nagy dühhel rohantam-elő Fillán mellé; fájdalom rázta-öszve döbögő mellyemet.

Én közelebb jövék; a' fejdelem nem futott, 's nem jött közelebbre küzdésben felém. Mint a' jégyszobor a' rengetegekben, úgy álla-meg, hideg, bátor és erős. Szótlan menénk tovább a' zuhogó folyamnak szélén, 's ott egyszerre megfordulánk 's magasan felemeltük a' hegyes dárdát, felemeltük azt; 's leszállt az éj. Az alkonyló tetőn csend volt. Már csak a' Vezérek' toppanásaik hallatszottak, kik elhagyták a' tetőket.

Közelebb értem az üres helyhez, hol Fillán magát a' küzdésben gyakorlá. Semmi szó, semmi hang a' fenyéren. A' földön egy tört paizs, egy fejedelmi sisak, egy megpattant nyíl feküdtek. Hol a' pajzshordó Fillán? hol az ifju harczoló? Megérté szavamat a' fenyér' kőszirtje mellett, melly a' folyam' szélén megkanyult. Megérté, de bús volt 's eltikkadt; 's meglátám magam előtt a' fejedelmet. Miért áll homály' borúlatában az erdős Szelma' gyermeke? ezt kérdém az öcsémtől. Teljes ragyogvánnyal a' te ösvényed, o Fillán, a' vitézek' vérmezején. Soká tartott küzdésed. Hív a' király' szaruja. Fel, atyánknak fellegeihez, a' hegy' lábának tomja mellé! Az esti gőzben ül a' király, 's Karilnak hallja édes zengését. Örvendeztessd-meg korát neki, te pajzsok' tördelője, jer!

'S örvendeztethet az a' ki meg van győzve? Osszián, az én pajzsom nincs! romjai földön vannak elszórva. Sisakomnak sasszárnya el van tépve a' vérmező' csapkodásai-ban. Mikor fergetegek' sietésével fut az ellen, akkor örvendenek fijaiknak az atyák; titkon kél sohajtozások, ha népek elhullt a' fenyéren. Fillánt a' király nem látja-meg! Mit piruljon értem a' király?

Fija a' kékszemű Kláthónak, ne tépdeld-öszve lelkemet! Nem voltál e te tüzes sűgár? 's ne örvendjen e megint ő, a' hős? Illy fény Ossziánnak nem leve, 's a' király nekem még is napfény volt; örömmel nézte lépteimet, arczán nem szállott árny soha. Fillán, lépj-fel a' Mórán velem! ott készül áldomása az éj' sötét leplében.

Osszián, add nekem pajzsomat 's a' szélelhordta tollakat, 's tedd-le Fillán mellé, fejdelem. Csak kisdéd részét veszítse-el dicsének! Osszián bajnok, nekem enyész erőm. Tégy-be, én halok, üregembe. Ne állíts nekem sírkövet az ormon, hogy Fillán után senki ne kérdezősködjék. Én küzdéseimnek elsőjében estem-el, dicsértelen, 's kardom szerencse nélkül. Egyedül a' te éneked mulattassa a' való lelket. Mit énekelhetne a' Bárd Kláthónak ifju fénysúgára felől?

OSSZIÁN. Örvnyszeleken vagyon e lelked, pajzsoknak kékszemű leánya? Oh, hogy téged a' hóst vígasd kísérjen keresztül a' felhőnek sötét prémjén! Öseidnek tisztelt árnyalakjaik lehajolnak nagy fíjokhoz. Lángolva vonulnak ők a' hegytetőken; kéken terjed-el ködök a' Móra' forgó fellegein. Öröm lebegjen-körül téged, én öcsém; te őket, a' dicső bajnokokat, gyászban hagyád. Az ősz király körül van öntve ellenségeitől; fénye ködben süllyed-alá. Te magad vagy a' harczmezőn, őszfürtözetű királya Szelmának!

'S betettem ötet az éjbe, a' harsogó folyam' szirtodvába. Veresen pillog a' tetőről egy csillag, de tüze nem fénylett az ifjúra. Lassún emelte a' szél ékes hajzatját. Füleltem; nem hallott semmi. Mély álomban feküdt a' harczoló.

Mint a' villám a' felhőken, úgy reppene-el keresztül lelkemen egy gondolat. Szemem tűzzel ége főmben; lépteim aczéлом' csengésében siettek.

Felkeresem az Érin' királyát, mondám, felkeresem népének közepette. Miért sikamljon-el a' felhő mely tőlünk ez égi sűgárt elkapá? Lobbanjatok lángokba a' tetőken, atyáim, lobbanjatok-fel itt előttem; hintsetek ragyogó fényt ösvényemre, hogy haragom megeméssze az ellent. De ha vissza nem térendek; Fion-ghal szorongásban vagyon, fiu nélkül, 's ősz haja ellenség között. Karja, egykor erős, gyöngé most, nagy hire ellohadt Érinben. Ne lássam én soha a' hőst elsötétülve utolsó viadalában! 'S most mint térjek a' királyhoz? nem fogja e kérdeni fíját? nem e ezt: Miért nem hozád-vissza Fillánt a' tusából? Ott csapjon Osszián ellenjeinkre; ő eltér feleinek szemek elő! O Érinje a' zöld völgyeknek, a' te zajod az én füleimnek kedves. Majd meglátom néped' e' karddal, mint futja a' Fion-ghal' tekintetét. De mi ez? a' király' kürtjét hallom Mórának beködözött tetőjiről; mind a' két fíját szállítja. Mégyek, mégyek, atyám, bánatban; mégyek, mégyek, mint a' keselyű, mely a' tűzfelhőbe ötlött, midőn éjjel rengetegéből kiszálla, 's elperzselte szárnyát a' tűzfolyamban.

Távol a' király körül hullámlottak Morvának megtört rendei. Elfordítva szemeiket Fion-gháltól, mindenik félre tekint-el. Csendben lépe közzéjek a' király; gondolat meg gondolat tolódék-fel neki lelkébe, mint az erdők' kebelébe a' tenger' habjai tajtékozott fejeikkel. Körültekint, 's nem látja közelíteni fíját a' hatalom' dárdájával. Hirtelen kél keble' sóhajtása, melyet eddig némán rejte-el. Akkor elébe léptem a' tölgy alá; ajkamról nem reppene semmi szózat. Ah, mit mondhaték midőn Fion-ghalt bánat fogta-el? Végre megtért szózatja. A' nép megdöbbsent a' midőn szólt:

Hol a' Szelma' gyermeke, ki csatába vezérlé sergemet? Nem látom lépteit a' hegyen, visszatérve a' tettek' mezejéről, a' nép' ragyogó körében. Az ifju szarvas elesett e a' hegyben, ő, ki halmaimon olly büszkén járdallt vala? Elesett! mert ti elnémultok. Korán tört-öszve a' harczpaizs. Hozzátok-elő aczél vértemet, hozzátok-elő a' Lúnó' sötét fíját. Most ébredek-fel halmaimon; holnap bajnokcsatára szállok-alá.

Fenn a' Kormul' tar ormán magas lángok közt ége egy tölgy a' szélben. Szürkén úsztanak-el rajta a' ködnek prémjei. Oda ment-fel haragjában a' király, távol messzére elterült táborától. Mindenkor a' tetőkre hága ő, midőn lelkében csata támadott. Két dárdán függött harczpajzsa, rettentő jele a' halálnak. Azon ismerték-ki a' harczolók, hogy a' csatát ő fogja intézni. Soha sem emelte-fel ő a' paizst, mint midőn mellette költ a' viadal. Hatalmasan hágdala ő a' tetőn ragyogva a' tölgy' lángjaitól, nem kevésbbé irtozatos, mint az éjnek rémlelke, midőn fellegein, elborulva sötét leplébe, félig látatja rettentő alakját, 's a' fergeget' szekerén alácsap, 's feldulja a' tenger' mélyét.

Az hősek' Érinje sem állá nyugalomban a' vérmező' baja után, elterülve a' hold' világának fenyérén. Tompán emelkedék-fel zajgások. Káthmor magányosan járt fel és ismét alá a' mezőn, 's teljes fegyverében utána indult a' megfutamlott Morvai hadnak. 'S most elére az üreg mellé, hol az ifju Fillán alvá az éjt. Ott egy tölgy állá a' hegypataknek szélén, mely csillámlva omlott alá a' szirttetőről. Itt fekvék a' hold' szelíd világában a' Fillán' pajzsának romja, itt nyúlt-el a' fűben Brán, a' szállás lábakkal. Ő nem látta Mórán a' Vezért, de követte a' szélben nyomást; úgy hitte hogy a' kékszemű va-

dászt csak álom szunnyasztotta-el. Nem jöve szél a' lapályon, hogy azt a' könnyü Brán ne szaglotta volna.

Káthmor látta a' fejemájú Bránt, látta a' fűben a' paizs' darabjait, 's bánat szálla kebelébe. Feketén költék lelkében gondolatjai a' mező' Vezéreinek halálok felől. A' szirtek' patakjaihoz hasonló, úgy mond, a' sereg; azt gyáva nemzet követi. Egy része csak jegyzi-meg reptében a' tetőt hatalmas tetteivel. Halmok felelnek a' kérdésre a' sötét évek' futtokban; kéken kerengi-be az ő híreket a' folyam. Övék legyen az Áthai Vezér ha földbe teendik fejét. Oh hogy egykor ötljön elődbe az idő' szózatja, o Káthmor, enyhe fuvalmával, ha majd homályos örvényein lebegsz a' fergeteg' szárnya-
inak.

Érin felgyúl a' király körül megérteni hatalma' szózatját. Nyugtalan' fordíták feléje örvendező arcaikat a' tölgynek világa mellett. Elment az ellen a' tetőkről, 's a' Lúbár keresztülcsavargá a' sereg' táborát. Káthmor bajnok mint egy sugár tűnt-fel fényleni felgyúlt társainak. Tisztelve állanak ők a' hős körül, 's örülve néztek-fel reá. De a' király lelkében nem volt sem öröm sem ijedelem, mert ő ismerte a' csatákat.

Miért bús a' fejedelem? kérdé Málthosz, vadsággal szemében. Van e ellenség a' tetők-ről lefutó Lúbár mellett? vannak e a' kik dárdát emeljenek, a' hosszú, az új dárdáját a' halálnak? Illy békés nem volt a' te atyád, o király, a' csiga' áldomásának osztogatója, a' harc' dárdájának lökdelője. Az ő haragja mindég lobogó láng volt, 's tartós az ő öröme a' megöklött ellenen. Három nap' tomoltak a' Vezérek az őszfűrtü bajnok körül, midőn Kalmár elesett, Kalmár, az Ullin' védlője, a' zuhogó Lóra mellett. Sokszor fogdosák az ő ujai a' vasat, melly Kalmárt a' csatában leterítette volt; mert szemeit rég olta éj borítá. Napsugár volt ő feleinek, és ágaiknak nyájas lebel. Zengett terme az örömtől; szerette Bolgának vitégeit. Még ma is él neve Athán. Így marad-fenn a' Lelkek' emléke; eljönnek, mulatások rémítő volt; de eltolák a' zivatart felőlünk. Zendüljete-
meg, Érinnek kedves szózatjai, derítsétek-fel Káthmornak busongó lelkét! hasonló a' felhők' tüzeihez ők felvilágítják a' harc' éjét, nyugalomra kényszerítvén a' hatalmasa-
kat. Fónár, tölts keservet és magasztalást ott a' czirmos kövekről; tölts azt a' győzelem' Érinjére, míg a' dal eltolja a' bánatot.

Nekem, felele Káthmor a' bajnok, ne zengjen ideg és ne dal a' Lúbár' omlása mellől. Ott hatalmasokat teríte-le a' halál. Távol, távol legyen tőlem, Málthosz, Érin a' dallal 's dicsérettel! Én nem örülök a' megdölt ellenségnek, nem annak a' ki dárdát nem emel-
het. Hajnallodva kiárasztjuk sergeinket a' mezőn, mert Fion az ormokon fegyverben áll.

Mint a' habok, mellyeket a' hirtelen költ széldüh tol-vissza, úgy vonta vissza magát Érin a' királynak intésére. Tompán dűnyögve terjed-el az az éjjelnek sötétében. A' maga saját tölgye alatt üle minden Bárd, 's hallatá kedves énekét a' lágyan-zengő ideg mellé a' néki-kedves Vezér' magasztalására.

Egy lángoló tölgy' körében verte Szulmalla is a' szelíd lantot. Szelek játszadoznak ékes fűrtjeiben. Sötét éj közt fekvék az Áthai fejedelem fejét az aggott tölgynek tá-
masztva. Távol volt a' hóstól a' lobogó láng. Látta ő Szulmallát, de ez nem őt. Elömlött a' király' lelke, midőn bús szemeit süllyedve látta a' leánynak. De téged szorosan kör-
nyékez a' vész, fija a' bajnok Borbárnak!

A' leány a' lantzengés alatt titkon figyel, ha hőse alszik e. Ébren van az ő megindúlt lelke, 's vágy hangot adni fájdalmanak. Csendes a' mező; lassu szárnyakon távoznak a'

zivatar' felhőji. A' Bárdok hallgatnak, az éjszakán veresen kerengnek a' jelenések. Szürke fényben ballagnak-el a' rémárnyak; az éj fekete, a' megholtak' alakjai lepillantának felhőjükről. Gondatlanul, magában üle Konmornak leánya a' hamvazódó tűz mellett. Lelke előtt csak te lebegsz, Athának királya, intézője a' szekérnek. Kél a' nyájas szózat, 's veri idegeit mellé:

„Klungála jön; nem lelte leányát. Hol vagy te gyönyörű fénysugár? Mohos szirteknek vadászai, látatok e a' kék szemű szépet? Gyöngéd léptei a' fűvös Lúmon mellett mennek e az őzeknek ágyainál? Jaj, jaj nekem! Honjában látom leeresztett íját! Hol keblemnek fénysugára?

Hallgass, Konmornak kedvese! Nem hallak én az üvöltő mezőn, szemeim csak a' királyon függenek. Ő töviseken halad a' dicsőség felé; ő, kivel lelkem tele van első ál-mom' alkonyodásában. Elsüllyedve a' csatamező' éjébe a' hős nem látja keservemet. Miért te, napja Szulmallának, miért nem népsz te reményt hozva énreám? Nekem itt az éj' rémítései közt kell múltatnom. Megettem köd szállong-el; fűrtjeim nehezek a' harmattól. Oh nézz alá felhőidből, te hős, te napja a' fejedelmi Szulmallának!”

HETEDIK ÉNEK.

Légónak körülligetezett vizei mellől olykor kékes ködök emelkednek, midőn a' nap' sasszárnyai előtt bezárul az éj' kapuja. A' folyamos Lára felett messzére terjed-el sűrű sötétben egy felleg. A' hold, egy feketéllő pajzs, lomhán úsz-el e' fellegek közt. Ezekbe öltöztetik a' hajdannak Lelkei ragyogó alakjaikat a' szélben, vészről vészre hágdalván az éjnek párázatos arcza előtt. Ott tolják ők a' ködöt a' hatalmasok' lakjaihoz, míg az ideg a' gyászalt dalja.

Zúgást hallani az erdő' téréen. Ime az Érimi Konár' jelenése! Sűrűn tölti ő a' Lelkek' ködjét Fillánra a' Lúbár' vizei mellett. Búsán ülve bánatjában, a' balkány' ködjébe szálla-le a' Lélek. Olykor öszvegörgeté a' szél, de a' kedves alak csak hamar visszatére. Mélyen elsüllyedve, 's feketén-fodrozott ködfürtökben tére-vissza most.

Sötét az éj! mély álomban nyugszik a' sereg az éjszakának rémítő borulatjában, Fion-ghalnak tüze elaludt a' tetőn; magányosan dölt-meg dárdájára a' király. Álom fogta-be a' harcolók' szemeiket. Fillánnak szava megzendült neki:

Hogyan? 's Kláthónak férje is szunyalomba süllyede-el? atyám alhatik? Feled e ő engem? kit felleg borít, és a' ki magányosan lebeg az éjszaka' rémítő homálya közt?

Miért jelensz te álmainnak? kérdé Fion, 's gyorsan felemelkedék. Én feledhetném fiamat a' hősösvény tűzfutásában? A' király' lelke előtt nem így sikamlanak-el a' bajnoktettek. Azok nem éji villámok, melyek sötétben futnak-el 's nem hagynak nyomot. Én Fillánról álmaim közt is emlékezem, 's haragom ébredezni fog.

Gyorsan kele-fel dárdáján a' hős, 's verte a' domboru paizst, azt a' paizst, melly magasan függ az éjben, a' költőt csatájának sebeire. A' tetők bús ormai körül Lelkeknek sergei repültek-el a' szelekben. A' barna, soktekerű völgyekből halál' szózatjai emelkedtenek. –

Ismét verte a' boltos paizst. Tusák lebegtek a' tábor' álmaiban. Szélesen habzó kard-tusák csillogtak lelkeik előtt; Viadala-siető Vezérek, futamlott népség, a' csatának nagytettei, félig-látszók az aczél' villángzataiban.

A' mint harmadszor csattogott a' paizs, szarvasok rohantanak-ki szirtvápájikból, madaraknak sikoltása járta keresztül a' pusztát, a' mint a' szélfulvalmon mindenike ment. Álba félig ébrenge-fel, minden hadakozó elővette barna dárdáját. De a' népre csend szálla; ismerték a' Morvai paizst. Szemeikre visszatért az álom; a' völgy csendes volt és sötét.

De tiéd nem vala semmi szunnyalom, kékszemű leánya a' győzelmek' Konmorjának. Szulmalla megérté a' félelmes paizst, 's felkölt a' rémítő éjben. Káthmor felé siet menése, kinek lelkét nem rázza-meg veszély. Búsan álla-meg a' leány, 's szemei alásülyyedtek. Az eget környülragyogják a' csillagok.

Midőn csenge a' boltos paizs, a' leány szaladt, 's egyszerre megállt. Szózatja költ, 's megint megszűnt; meglátta őtet vértjében ragyogni a' csillagoknak tüzeitől; látta nehéz fürtözetjét kelni a' szélnek fuvatagában. Ijedve fordítá félre lépteit. Minek költsem-fel Érinnek királyát? úgy monda. Nem vagy te szunnyalmában álma neki, leánya a' kardok' Iniszhúnájának!

Még dühösbben költ-fel a' csattogás. Akkor Szulmallának fejről lehulla a' sisak, 's legörge a' folyó' szirtjén. Csak félig-nyillott szemekkel az alvás után, Káthmor ébredni kezd a' tölgy alatt; látja a' fenyér' Lúbárjának szirtjein a' szép, a' lágy leány' alakját. Egy verestűz csillag pillogott keresztül nehéz fürtözetén.

KÁTHMOR. Ki jó az éjben Káthmorhoz, az álmok' sötét idejében? Hírt hozsz e te a' harcz felől? Ki vagy te, éjnek gyermeke? A' király előtt a' hajdannak árnylelke jelent e meg? Szózat vagy e a' záporfelhők' lepléből, meginteni őtet Érin miatt.

SZULMALLA. Nem, én nem vagyok éj' vándorja, nem vagyok szózat a' záporfelhők' lepléből; de én neked Érinnek jelentem veszedelmét. Hallád te e' csengés' pajzsát? Nem Lélek az, Athának fejedelme, a' ki e' csengést az éjen végig-öntötte.

KÁTHMOR. Bár ő önté legyen, a' bajnok! Káthmornak az hárfazengzet, 's lángokba gerjesztő öröm. A' vércsata' intezőjének víg zengzete; az éj' fergetegeinek ösvényein lebeg, midőn a' hősek' lelkei gyúlonganak, azon hősek' lelkei kiknek örömet ad a' vész. Magányost lakik a' gyáva a' lágyan-lengő leblek' völgyei közt, hol a' korány' ködjei, kikelve a' mező' patakjaiból, a' tetőken telepednek.

SZULMALLA. Gyávák az én atyáim nem voltak, te bátyája az erőseknek. Az ő lakjok a' vizek' homálya közt, távol a' kard' fíjainak országában. De az én lelkem nem örvend a' fenyér' halálriadásain. Az jó, a' ki soha nem hátrál. Küldd a' béke' Bárdját hozzá!

Mint a' rengetegek' szirtje a' maga omló patakjával, úgy álla Káthmor bajnok itt könyezve. A' leány' szava, egy tavaszi lebel az ő elbúsult lelkének, felébreszté tetős honjának képét, 's békés laktának a' völgypatak' szélein, míg ő, a' hős, segélleni a' kardszülte Konmort, bosszúban jöve-ki.

KÁTHMOR. Idegen földnek leánya, – a' leány elfordítá fejét a' hóstól – rég olta látom én immár vértben az Iniszhúnai szép fenyvet. Lelkem, úgy mondam magamban, bús felhőkbe van borulva. Minek lángoljon itt a' sugár, míg békében itt hagyom a' fenyért? Elsápada e arczom előtted, o hókéz, midőn, hogy vele elrettent, Fion-ghalt magasztalád?

A' veszély' kora, szép leány, szívnek kora énekem. Feldagad mint egy áradó folyam, 's kirohan az ellenre, lelkes sudarja a' csatáknak.

Közel Lónának mohfedte sziklájához, a' csapongó patak' folyása mellett, a' nagy kor' ősz fűrtjeiben lakik a' hárfák' királya Klonvál. Feje felett zúg a' vén tölgy, 's karcsu őzek szökellenek-el. Csatak' zaját ha hall füle, elsüllyed bús gondolatjaiba. Ott légyen, Szulmalla, a' te mulatásod, míg a' tusák' csataja eltompul, míg az aczélvért' tűzében megtérendek a' tetők' sötét borúlatjaiból kedvesemnek lakja felé.

Fény szálla a' leány' lelkébe, 's ő elváltozva ragyog a' király előtt; Káthmorra fordítá szép ábrázát szélel-játszó hajaival.

SZULMALLA. Előbb fordíthatni-el a' harsogó szél' folyamjától az ég' keselyűjét, ha zsákmányát, a' szökellő őz' magzatit, maga előtt látja, mint Káthmort, a' hatalmas viaskodót, a' dicsőség' fényes útjáról. Oh, hogy téged, kedves harczoló, megtérni láthassalak az esti köd sötét prémjében, midőn az engemet a' folyamos Lónán körülhabz! Míg távol leendek tőled, o bajnok, csapkodd erősen a' zengés' pajzsát. Öröm térjen éjjel-tölt lelkembe, midőn a' szirtnek támaszkodom. De ha eldől; én idegen földön vagyok; oh küldd felhődről szózatodat az Iniszhúna' bús leányához! –

KÁTHMOR. Ifju sudarja a' fűvel-gazdag Lúmonnak, miért hajt-meg téged a' zivatar' közelítése? Gyakorta tére-meg Káthmor a' sötéten-hullámozó tusákból. Rivacsverés gyanánt van nekem a' sebző dárdák' ütése; azok lesíklanak pajzsomnak sik domborjáról. Ragyogva csapok-ki az ortályban, mint az éjvillángjai a' felhők' habzásaiból. El ne hagyd a' völgyet, szép sugár, ha a' kardküzdés közelítend, hogy az ellensereg előlem el ne futhasson, mint őseim előtt futott.

Szonmornak hírt hozának hogy Klúnár a' kardok' Kormákja által elesett. Három nap' keserge a' fejdelem az után, kit a' harcz eldöjte. Hölgye látta bánatját, 's ez ingerlé, hogy menjen-ki a' tetőkre. Titkon ragadta-meg ívét, hogy kísérje a' pajzsviselőt. Neki homály fedé Athát, midőn a' hős kiméne nagy tetteire. Alnekmának emberei éjjel jövének-elő tetőjiknek száz folyamjaik mellől. Hallván a' csattogó paizst, lelkét felkölté a' vívásra. Fegyverének csengése közt lépdelt ő az erdős Ullin felé, 's verte, Vézere sérgének, a' messze-elhangzó paizst.

Szulallin mint az ömlő zápor követte nyomaikat. Ő fény vala a' halmokon, midőn azok a' völgybe bocsátkozának; deli volt járása a' téren, ha a' sereg az halmokra hágdosott. Rettegett ő közelíteni a' király felé, ki őtet az erdős Athán hagyá.

Midőn már zajgott a' tusa, 's a' két sereg eggyüvé-csapott, Szonmor ragyogott mint a' villám, szállongó hajakkal jöve-elő a' szép fejedelmi leány, 's rettegő lélekkel a' királyért. A' király egyszerre elakasztá a' kedves miatt a' harczot; az ellen elfutott a' sötétben. Vér nélkül fekszik Klunár, vér nélkül a' homály' sírjába!

Szonmor nem lángola haragban, de napjai búban tüntek-el. Gyakran méne-el Szulallin a' folyam mellé, szemeit könnyel áztatván. Gyakran veté ő a' nyájas szemeket a' komoly csendes királyra, 's ismét levonta róla, a' sötétkedvű harczolótól. Csatak' költek-fel, mint a' felhők' durrogásai; a' bajnok' lelkéről elszállt a' bánat. Akkor látta örömmel lebegését, és hogy a' hókéz mint szökdelt a' lant' idegein.

Csörtető fegyvereiben méne az Áthai király ki a' sereghez, 's megverte a' boltos paizst, melly a' szélel-küzdő tölgy' ágán magasan függ a' sokvizű Lúbár mellett. Hét boglár vala a' pajzsos, hét szózatjai a' királynak, mellyeket harczolóji a' szelekben vőnek tőle, 's rendjeiket legott szélyel-oszták.

Mindenik boglárt egygy éji-csillag ékesíti: Kanmathon a' fürtös-sugárú, a' felhőről-
kelő Kolderna, Julojchó, a' ködbe-öltözött. Amott Konkathlin szórja szikráját, Rel-
duráth az esti-fényben bujdosó, félig elrejtve sugárait a' vizekben, és Berthin a' láng-
szemü, lenézve a' hegytetők' erdejiről a' vadász' lassu járására, midőn a' szökellő őz'
zsákmányával esős sötét völgyen ballag. Szélesen ragyog a' pajzs' közepében a' lángoló
Tonthéne, az a' ködetlen csillag, melly egész éjjel néze-le a' világtenger' Lárthonjára,
őreá, a' Bolgnépnek vezérére, ki legelébb bízta magát a' szeleknek. Fejéren dagadoznak
a' király' vitorláji Iniszfail felé, melly folyamoknak országa. Az éj kiönté magát a' ten-
gerre, kiönté magát a' sötételeplü köd is. Az ég' szele gyakorta változott; habról habra
szökdeltek a' hajók. 'S akkor kikelt Tonthéne a' vizekből, nyájasan pillant-alá keresztül
a' meghasadt felhőkön. Öröm vala Lárthonnak a' sugár, győzedelmet jövendőlt neki
csillogása a' zivatar' tengerein.

A' bajnok Káthmor' dárdája felkölté a' hangot, mellytől a' Bárdok ébrednek. Sötét
csíkban omlanak ők az ormokról, jobbjaikban lantjaikkal. A' király víg kedvvel előttök
álta, mint a' völgy' vándorja a' rekkenő hőségben, ha megérti távolról a' mohos folyam'
zuhanását, melly a' rengetegben fakad, az agyáros damaszok' barna kőszálai között.

Miért hallok a' király' csattogását a' fergeteg' éjében, az álom' óráji alatt? monda
Fónár. Atyájinak homályos alakjaik szállottak e le álmaihoz? A' felhőkön van e hideg
lakások, 's Fónárnak kívánják e énekét? Gyakran jelennek e meg a' mezőn, hol láncsákat
röpítenek fijaik? Magasztaljuk elébb a' bajnokot, ki többé dárdát fel nem ránt, a' népet-
emésztő bajnokot a' sokcsalitu Móma' völgyeiben.

KÁTHMOR. Felejtve nincs az a' harcz' széldühe, fejedlme a' hajdan' éneklőjinek.
Magasan fog kelni sírköve Moilénán, hol Foldáth alszik 's dicse. De mostan lelkemet
zengd-vissza atyáimnak idejébe, azon évekbe vissza, mikor Iniszhunának hajjain lebeg-
tek. Nem egyedül Káthmor előtt kedves a' népek' szigetének emléke; a' Lúmon' emlé-
ke a' folyamok' országában, hol fejrkeblü leányok nevednek.

FÓNÁR. Lúmon, folyamokkal-gazdag föld, te ragyogsz Fónárnak lelkében. Nap süt
a' te oldalodra a' fityegő fáknak szirtjein. Surjányaid közt látni a' vadakat, a' bogas-fejü
szarvast, és a' karcsu könnyü őzet. Látják ők a' fenyéren a' gyorslábu³⁷ kopókat. Lassúk
völgyeidben a' leányzóknak lépteid, az ív' és ideg' fejrkaru leányaié; ők szelíden vetik-
fel szemeiket szőke hajfonadékjaik alól a' fejdelem' halmára. Lárthonnak léptei nincse-
nek a' hegyen, a' zöld sziget' királyáé. Ő a' tölgyet költi-fel Klubának habbal-teljes
révében; tölgyet, melly a' Lúmon' erdejiben van leszelve, hogy a' királyt vizeken hordja.
A' leányok elfordítják szemeiket; mert ő lesikamodhatnék. Nem láttak ők soha hajót,
nem soha még a' hullámok' fekete lovaglját.

'S most a' király a' szőke habok ködje ellen kiáltá a' szeleket. Iniszfail kéken költ-fel;
hamar szállt alá a' záporok' éjszakája. A' Bolg' fíjait ijedség ragadta-meg; 's felkölt a'
tűzfürtü Tonthéne, 's a' Kulbini bály elfogadta a' hajót zengő erdeje' keblébe. Itt egygy
csergeteg fakada Dubhumának vápájából. Ott Lelkek csillogtanak szüntelenül változó
alakjaikban.

A' hajók' Lárthonjára álmok szálltanak; atyájinak látá hét lelkeiket. Tört volt és
gyöngö szózatjok, nemeket ködök' gőze fogta-be, a' kardok' Athájának nemét, kiknek

³⁷ gyorslábu

maradéka a' Bolg-nép felett uralkodik. Eláraszták sergeiket a' mezőn mint a' hegyekben költ felleg, midőn szürkén lepi-el szertehordva a' szél' szárnyain a' soksurjányu Atha' földjét.

Lárthon hárfazengzet alatt építé a' Szelmai³⁸ palotát. Őtet kerülték az Érin' szarvasai, 's elfutottak a' folyam' halmaihoz. Nem feledte ő a' zöld Lúmont, sem Flathált, a' szépet, a' hókezüt. Flathál a' habok' taposója előtt sokszor tűne-fel a' veres-vad' halmain. Lúmon folyamokkal-gazdag föld, te ragyogsz az én lelkemben.

Keletben felébredett a' fény; ködös tetők tűntenek-elő. A' völgyek' tengerszélein látszottak a' folyamok' szőke futásaik. Káthmornak serge megérté paizsát, 's öszvegyült körülé, mint a' hullámló tenger, midőn legelébb érzi a' szél' szárnyait. A' hullámok lecsüggesztk szédelgő fejr fejeiket, nem ismervén merre fognak görgeni.

Búsan 's lassun vonta magát Szulmalla a' folyamos Lóna felé; ment, és gyakor ízben fordítá-vissza meleg cseppeket öntő szemeit. 'S midőn elére a' barna kőszálhoz, mely a' Lóna felibe borúl, érzékeinek megbomlásában a' királyra pillanta, 's öszverogyott.

Verjed a' kobzot, Alpinnak fija! Van e még öröm a' felhők' hárfájiban? Öntsd azt Ossziánnak sóhajto lelkébe. Az sötét ködökbe van borulva. Éjjel hallak én téged, Bárd. El tőlem a' víg dalokkal! Bánat az öröm az öregség' sötét éveiben.

Tövis, mely a' Lelkek' halmán zöldelsz, 's rázod földet az éj' fuvalmaiban, nem zúg az én füleimnek a' te suhogásod, nem hallok én Lelkek, zsibongását ágaidnak rezgésekben. Ott gyakorta lebegnek vitéz holtak a' sötét hegyösvény' fuvalmain, midőn a' hold keletről kél, 's végig-mégyen, egy fekete paizs, az ég' boltozatján.

Ullin, Karil, és Ryno, szózatjai a' régi eltűnt időknek, bár hallhatnának benneteket Szelmának homályai közt! Nem hallak immár benneteket, daloknak fiai! Hol alszatok a' felhők' termeiben? Árnylantjaitokat a' reg' ködébe öltözve zengetitek ti, hol a' nap csengve kél-elő fejrfejú habjai közzül?

NYOLCZADIK ÉNEK.

Mint a' midőn a' fergeteg faggyal ragadja-meg a' hegyek' tavainak sásos színeket, a' midőn egy üvöltő éjben a' hideg habok' éles fejeiket ragadja-meg, 's jégköntösbe borítja; a' vadász, fejéren pillantván-meg őket hajnalban, úgy hiszi, hogy torlódnak, hőmberegnek; megholt a' fülnek harsogások, némán csillog minden hullám, behintve lombbal és rőzsével, mely a' szélben reng és süvölt: illy szótlan, illy sápadt volt a' nép azon reggelen, mely most szálla-le keletről, midőn minden vitéz feltekinte sisakja alól a' hegy' ködjein alábocsátkozó királyra. Néha kitetszett ő, a' hatalmas hadi-Vezér, féliglátható az aczélvért' tündökléseiben. Gondolatról gondolatra hengeríté magát a' tusa az ő nagy lelke felett.

Igy lépe-ki a' küzdésre az erős bajnok. Magasan lángola markában Lúnónak harczpallosa. Hosszan nyúlt-elő dárdája a' felhőből, pajzsa félig-látszva csillogott. 'S midőn

³⁸ Szemlai

most egész alakja kitetszék, a' szélben szállongó harmatos ős hajjal, egyszerre költ-fel a' sikoltozás a' népek tolongó sokasága közt, mely a' király körül csengő pajzsával messzére fényt terjeszte-szélyel. Így kél a' zöld tenger a' szirtormoknak egyik Lelke körül, midőn ez szélben bocsátkozik a' vizekre. – Elíjedve áll-meg távol onnan a' vándor, kinyújtja fejét a' kőszálan, nézi a' zátony' hánykódását, 's úgy hiszi hogy a' tenger' és zivatar' bődülései közt egy árnyalak jelene-meg. – Körüle rengnek a' habok; vadúl dagad tajtékjaival mindenike.

Távol álla Morninak hadakozó fija, 's a' Duthnóé, 's a' Kónai Bárd. Ott állánk az agg tölgynek alatta, mindenikünk erő 's hír nélkül. Kerültük a' király' szemét; mert mi nem győzünk a' mezőben. Egy kisdéd csermely mormogott itt, 's ezt könnyedén csapám-meg dárdámnak nyelével; de lelkem messze repkedett. Sötéten szállt egy gondolatra a' másikáról, 's mellyem mélyen sohajtozott.

Morninak fija, mond' a' király, 's te Dermid, vad kanok' vadásza, miért vagytok így elkomorodva, mint a' fenyérnek két barna szirtjei, mellyeknek repedésekből patakok csorognak? Lelkem ok nélkül nem gyúlad haragra a' sereg' nagy hősei ellen. Ők erőm nékem a' csatában, a' vívás után a' békben örömeim. Kiáltásom nektek egy kedves leble vala a' reggelnek a' vad' üzése alatt, midőn Fillán feszíté ívét. Mit állanak a' paizs-tördelők illy búsán és illy távolag?

Közelebb állánk a' királyhoz. Ő szemeit a' Mórara veté. Folytak könnyűi a' kékszemű ifju miatt. De most fény deríté-fel bánatját a' csaták' pajzsának szemléltében.

FION-GHAL. Lásd Kromált szirtjeivel és erdejével; tusahelye az a' küzdő szeleknek, 's feje elfedve van a' ködbe. Megette a' völgyben fut-el a' vadak' Lávájának tiszta folyamja. Barna szirtjében üreg vagy; ennek ormán erős szárnyu keselyűk fészkelnek, előtte pedig lombos sötét tölgyek suhognak a' Klúna' hegyi-szeleivel. Benn a' sziklában ül ifju fűrtjei között Artho, a' kékszemű király, fija a' szélesen-bepajzsozott Kairbárnak, az őzek' Ullinja' fejdelmének. Fülel Kondánnak szavára mikor ez az alkony' világánál ülést fog; fülel, mert ellenjei Temorának zengő hajlékait lakják. Ollykor kikél az üregből, áltliggatni a' ködök' fátyolában a' gyorsfutásu őzeket. De ha nap pillant-alá a' térre, sem a' szirteken nincs, sem a' folyam körül. Kerüli Bolgának Vezéreit, kik atyájinak hajlékaikban laknak. Mondjátok neki, hogy mi dárdához nyúlunk; ellenjei talán elhullandanak.

Gaul, erős fija Morninak, nyujtsd-ki előtte pajzsodat; ragadd-elő a' Temorai dárdát, vitéz Dermid; te pedig, tisztos ős Karil, dalj nagy tetteket a' bajnokok' unokájának. Vezessd őt Moilenának fenyérére; a' sebek' 's Lelkek' mezejére. Ott én magam fogom vívni a' viadalt a' nagy tettek' hegyekkel-körülvett völgyein. Még minekelőtte búsán száll-le az éj, jőjön-fel ő Mórara, s tekintsen-alá az ormok' homálya közzül, mely a' nagyvizű Léna felett nehezen 's messze-elterjedve nyugszik. 'S ha zászlóm ott fog lobogni a' szélben, a' hol Lúbár kéken csavarodik, úgy Fion-ghal nem fogott elesni végső dühös harcmezéjén.

Igy zengett a' király' szava. Az elsiető Vezérek nem felelnek szavára. Oldalt pillantának az Érin' sötét népe felé, 's alkonyulva lépnek-fel a' tetők' ösvényein. Még soha nem hagyták magában a' királyt a' pajzsok' fergetegének közepette. Megettek az őszhaju Karil vitte lassú léptekben hárfáját; látta ő hogy a' nép el fog esni a' völgyben, 's dala bús volt és elfojtott. Ollyan vala az mint a' szellő, mely, mindég változva, gyöngén rezeg a'

Légó' vizein és a' verhenyeg sás' posványában, mídőn a' vadászra mohos üregében alvás száll.

Mért hajol-alá a' magányos csermelyén a' Kónai Bárd? kérdé Fion. Van e most ideje busongani, atyja a' nyugtot-gyűlő Oskárnak? Midőn majd a' harcz' rémítései a' boltos pajzs körül enémúlandanak, akkor emlékezzél az elesett bajnokról. Akkor hajolj-meg bánatodban a' folyam' felibe, melyet a' hegyek' szelei hidegen ostromlanak. Akkor homályosítsa-el éj lelkedet kékszemű vitézeinkért, kik sírban fekszenek. Ime Érin viadalra tömül felénk, szélesen kifoszolva, elbúsultan. Csapd-fel paizsodat velem eggyesülve, Osszián; a' viadalban én magamban fogok állani.

Mint a' midőn a' zivatar' szava száll rettenetesen az Iniszhúnai torkolat között a' hajónak; kéjére lökdösi az a' felfortyant habokat a' tenger' mély örvényein: úgy taszítja a' király' szava Ossziánt a' dárda' küzdésére. Ő magosan tartja-fel a' csillámló paizst a' vérmező' sűrű fellegében; a' paizst, melly hasonló a' sápadt hold' arczához, midőn azt fellegeknek sötét ködje fogta-bé, míg a' vész dűlni kezd' tengereken.

Messzére elhangozva áradott-alá a' moh-fedte Móráról a' szélesen elszárnyallott csata. Fion-ghal bajnok vezérli a' népet, a' sötét-folyamu Morvának nagy királya. Hosszan felnyult sisakján a' keselyű' tolla; ősz hajai szerte ömlöttek széles vállain; léptei az ormon mint a' villámok' dörgése. Gyakran megáll ő, 's körültekint; lángokat szikráz vértjének csattogása. Egy szirtnek tetszett a' bajnok, melyet a' csermelye' szélén fejérre fagylal a' jég; szél és bokrok körülzuhogják; feje 's oldalai ragyognak a' patak' vizétől, 's rajtok a' tajték messze fercseg a' szélben.

'S immost a' Lúbár' üregje mellé ére, hol Fillán örök álmát alsza. Brán még el vala nyulva a' megtört pajzson, 's a' sisaktoll játszék a' széllal. Tisztán csillámlott a' hervadt lomb alól a' hős' dárdájának vasa. Bánat dúlta-fel a' király' elméjét, mint midőn a' szél-dűh a' tengert örvénybe keveri. Lépteit a' tető felé intézi, elfordulván paizsától dárdája felé.

Brán, a' fejér szüggyel, örülve szökött a' királynak jól-ismert léptei felé. De megfordult ismét, 's az üregbe benézett, hol a' vadász halálnak álmában fekvék. Minden reggel megújúl benne a' kedv hajházni a' hegyben az őzeket. Csorgottak a' király' könyűji, 's bánat fogta-el nagy lelkét. De mint a' midőn a' felkelő szél elveri a' szakadó záport, 's ím tisztán folynak a' völgy' patakjai, az ormokon fénylik a' nap, zöld fű játszik a' hal-mokon: így sugárta rettenetes tiszta fényt a' közelítő harcz a' bajnok' lelkében. Dárdáján áltrepíté a' Lubárt, 's hangos csattogással hagyta harczpaizsát zengeni. 'S mozognak, mennek, torlódnak vitézei minden fegyvereikben a' csatára.

Érin nem reszkete a' hangra, 's szélesen elterülve hullámmá népét a' fenyérre. Árnyalló szemöldjei alól tekinte-ki a' barna Málthosz a' sereg' szárnyán. Mellette a' völgyben legközelebb Hidála vala, a' Bárdok' és Vezérek sugára, nyugalommal eltölt lélekben. Maronnán bosszúsán állott a' hegy alatt; oldalt gördíté ő semeit az ellenség-re. Klónár, a' kékpaizsu, dárdájának nyelén pihent; Kormár, barna üstökét a' szélben rázta-meg. Délczeg lépteivel jön-elő most a' szirt megől az Áthai király' tisztas alakja, két dárdával kezeiben. Félig tűnt-ki barna paizsa, hasonló az éjjeli villámhoz, melly a' Lelkek' hegyén lobban-fel. Midőn egészen kitűnt a' tetőn, a' nép belé rohant a' tusa' zavarjába. Az aczél' tündöklő hullámjai mindenfelé szikráztanak.

Mint a' midőn két dűlongó tenger habjaiknak minden torlatjával ér eggyüvé, mert érzi Lúmonnak szirtes partjai körül a' háborgó szelek' szárnyait; a' zengő szirtormo-

kon van a' Lelkeknek fényetlen³⁹ futása; ők a' hegyeknek oldalából kitépik az erdőt 's betaszítják a' tengerbe, hol tajtékkal-jegyes ösvényét a' czet szeldesí: így omol bosszúsan az egyyik nép a' másikra. Majd Fion-ghal tolja magát előre, majd Káthmor ismét a' tetőn. A' halál mellették járdall. Vértjek csenga' viadalban. A' Vezérek előre-nyomulnak, 's sarlózzák a' pajzsok' rendjeiket.

Ime Maronnán Fion által dől-el, hanyatt terítve ott, a' hol a' két patak egyyüvé fut. A' habok öszvefutnak mellette, 's befercsegik a' félig-elsüllyedett paizst. Aczélját Káthmor gyakja keresztül Klonáron; de ő nem dől-el megsápadva. Haját egyy tölgyág kapta-meg; halkkal gördült sisakja földre. Tlamin sírni fog hajlékában; kelni fog lángoló keble.

Én magam sem felejtém az erősek' dárdáját a' vérmező' munkájiban. Hullott előttem az ellenség, elhullt a' küzdő Hidála. Te nyájas szózatja Klonráthnak, miért emeled te dárdádat reám? Oh, miért nem vetélkedénk inkább dallal a' tom' termében? Máthosz dölni látta a' Vezért, 's fájdalma gyulasztá tüzét. A' bennünket-elválasztó patak' szélén hajlánk-által a' bosszús viadalra. Az ég megfekvé a' tengert; fergetegek' üvöltései hallatszának mindenszerte. Tűzkontösben vannak a' tetők; irtóztatólag dörög a' felhőkből a' villám. Homályban tolong vissza az ellensereg; a' Morvai nép halványon 's tikkadva áll. Általhajlottam a' csergetegen; füleimben csengett a' viadal.

A' király' rettenetes szava hallatszott, hallatszottak az iramló ellenség rikoltozásai is. Holval megláttuk Fion-ghalt, szárnyat adni lépteinek, a' villám' tüzei mellett. Én vertem az ébresztő paizst, 's neki-rohantam az Alnekma' seregének. Kerengve futott az a' völgy' homályába, a' köd' fellegénék hullámozása közt.

Gyöngén tekinte-ki fellegei közzül a' nap; csillognak a' fenyér' patakjai. A' köd lomhán görgött a' tetőken, villogva a' ravatalok' szürkés falain. 'S hova lőnek az erő' bajnokjai? Nincsenek a' folyam mellett, nincsenek a' hegyen, 's az ormoknak erdejiben? Hallom a' fegyver' csörtetését! Az ő viadalok a' ravatal' körében van, a' gőzök' homályos keblekben. Illyen a' Lelkeknek harcza az éj' homálya között a' fellegek' ormaikon, midőn a' zivatar' telelő szárnyaiért ortalóznak, melly megszaggatja a' fellegeket, 's a' vizekre ontja-alá. –

Elsiettem, 's a' köd felszállt. Bágyadtan csillámlának ők a' Lúbár körül. Káthmor a' pataknál egyy szirt mellett áll, homályban 's pajzsának támaszkodva. Megette folyt-el a' patak, melly egyy sziklának surjányai közt fakadott. Oda sietének-fel a' király' lépteit. Vérben látja a' dicső vitézt, 's karja a' Lúno' kardját elejti. Körülsötétült örömmel így szólla most:

Megadja magát a' Borbár' dicső fija? vagy még kardot 's dárdát akar forgatni? Neved nem repked homályban a' tetős Átha' mezejin, és a' tom' bajnokhajlékában. Mint a' puszták' lenge szellője, úgy jött az által a' tengeren hozzám a' hegyek' országába. Jer az én innepemhez nagy bajnok! Ollykor a' had' hőse sem győz. Nem vagyok én az ellenségnek villámsujtás. A' vitéz nem örvend az erősek' halálának, midőn őket a' csatában elterítve látja. Én értem mint kell gyógyítani sebeket, ismerem a' hegy' 's völgy' füveit. Megszedtem ékes fejüket a' tetőn, midőn csermelyeik körül ingtanak, a' szellővel kö-

³⁹ fényetlen

rüllebegett ravatal mellett. Illy bús, illy néma e a' bátor Vezér, a' vizek' és tomok' Athájának királya?

A' folyamoss Athán, monda Káthmor, hol egy sötét patak csörög, mohhal-elborítva kél egy ripacsos szirt. Ormát lombok verdesik, midőn felkél a' szél' dühe. Sötét az üreg a' szirtben a' zuhogó tiszta forrásnál, hol én elrejtve, o király, a' vándor' lépteit hallám, midőn az idegek' hajlékához ballaga, és a' csigák' víg énekéhez. Lelkem lángola örömében a' belombolt sziklának. Annak odvában legyen lakozásom, a' széles völgyben, melly ismer engemet. Onnan kelek-fel a' szelen, melly a' gordon' szakárait űzi. 'S akkor nem szomorúan tekintek-alá a' tetők' 's folyamok' Athájára.

FION-GHAL. Miért szöll sír felől a' király? Ah, Osszián, sápad a' vitéz! Szálljon öröm a' maga özöneiben a' te lelkedre, barátja az idegeneknek! Fiam, engemet könnyellnek az esztendő; hallom az ő hívásokat; dárdámat kicsikarják markomból; tűnek, 's viadalaimat felejtik. Miért nem nyugszik-meg tetteitől termében Fion-ghal? így szöllanak. Öröm e tenéked a' csaták' sebe? öröm e a' köny, mellyet a' kesergő hullat? – Öszült évek, nyugodni fogok; nincs öröm, nincs haszon a' vérben! A' köny hasonló a' felleges ég' holdjához, gyászt hoz 's bánatot a' szíveknek. De ha én nyúgodni térek, nekem jön a' hadak' szózatja; felkölt királyi hajlékomban, 's kivonja gyöngé kardomat. Kardom' többé nem rántja-ki! Vedd atyádtól a' dárdát, vitéz; nyujtsd-fel azt a' bátor tusában, ha a' kevély előjön nagy sergével.

Ösvényeimet körülbebegik őseim; tetteim szemeik előtt vannak a' bajnokoknak. Mikor felmegyek a' harcz' ormaira, ők derengve szállanak-el mezeimen. Karom védje volt a' gyöngének, a' kevélyt letiporta bosszúm' tüze. Szemem a' bajnok' eldöltén soha nem mutatott örömet. Egykor ott előmbe jönnek atyáim a' fellegeknek hajlékában, a' fénynek sugárköntösében, 's szelíden görgetik reám tűzszemeiket. Ők a' gyengekaru gyávának hasonlóak az éj' tüzeitől körülvev sötét holdhoz, mellyek az ő szemei előtt szikrázva mennek-el.

Bajnokok' atyja, o Trenmor, te, ki magányosan lakozol a' fergegegek' szelében, itt nyujtom Ossziánnak a' harcz' dárdáját. Tekints vígan alá, nagy bajnok. Sok ízben láttalak én tégedet lebegni, nagy fényben ragyogva, felhőid közt; épen így jelenj-meg te majd fiamnak, ha pajzsát felnyujtandja. 'S ő említeni fogja a' harczok' fíját, 's a' te tetteidet, nagy viaskodó, ámbár most csak fúvalom vagy. –

'S kezemnek adván a' harcz' dárdáját, egy barna követ állíta, melly a' bajnok' tetteiről szölljon, mohba borítván-el fejét. A' kő alá kardját rejté-el, és egy boglárját nagy paizsának. Elsüllyedve álla-meg itt, 's immost így hallatá szavát:

Ha te egykor kő, elmállasz, 's elenyéssz az évek' mohában, el fog menni itt a' bujdosó, 's fütölve ballag melletted. Erőtlen faj, te nem tudod, hogy ez Moilénnak orma, hol dárdáját Fion-ghal letevé csatájának utolsójában. – Dicsőség a' te szódban nincs. Te a' tetők' patakja mellett lakozol; gyorsan szállnak az éjszakába éveid. Téged senki nem említ, senki nem dicsér, te gyáva, kit a' hegy' ködje rejt-el. Az én dicsem bajnokok' öltözetében van; fénysugár a' jövő karoknak. Csengő aczélban mentem-ki hogy a' fegyverben gyöngét védjem.

Ragyogva dicsőségének teljében felment a' tető' tölgye' zuhogása alatt a' Lúbár' harsogó futása mellé, melly a' hegy' oldalán kerengve önti tiszta habjait. A' szűk mezőn a' hegy' ormán, hol lassú forrás fakad a' szirtből, fel volt szegezve a' nép' zászlója, 's a' tető' hideg fuvalmában foszlongott, kijegyezni ' királyi ifju' ösvényét, ki most a'

titkos völgy' erdejében elrejtve lakozott. Tisztán tört-elő az enyészeti fellegek közzül a' hanyatló nap. Fion-ghal látta népét a' fenyéren, 's vigan hallá örvideni, midőn a' mezőn elszélljede. Öröm ragadta-meg szívét, mint zöld völgyében a' vadászt, midőn megszűn a' fergeteg; ragyog a' kőszál a' tetőn; a' zöld galgonya ingatja ormán ágait; a' gím letekint a' mélységbe.

Ősz hajakkal mohos üregében lakott itt Klonvál, 's elvakulva szemeiben, 's istápiján görbedezve. Közel áll a' Bárdhoz, előntve sűrű hajzatjával, bánatjában Szulmalla, a' fejedelmi leány, 's hallgatva a' dalt, melly Athának hajdani királyait magasztalá. El volt némulva a' küzdés' zaja. A' Bárd hallgat; mellye dulva van, 's titkon repül-fel sóhajtása. Úgy mondják, hogy a' holtak' árnyai gyakorta tűnnek-fel, mint a' villám az ő lelkében. Területen látta az Áthai királyt a' hegyorom' tölgye alatt.

Honnan száll e' szomor lelkedbe? kérdé Szulmalla. A' kardok' tusája véget ért. Ha véget ért, a' király sietni fog a' veres folyamok mellé. A' nap hanyatlik már az égről, kerengve kél a' balkány' ködje, 's elterül sűrűn a' fenyéren. Te ködben fogsz nekünk megjelenni, o bajnok! Im, lássd, amott jön fegyverében! Jer, oh jer a' Klonvál üréhez, te, kit dícsér énekem? Káthmornak árnyalakja jön, fénysúgarban, lépte lassu. Eldőle a' csermely' medre mellett, melly bőgve zúg a' szirten alá. Vadász közelít, mond a' leány, ki a' szarvasok' fekveket nyomozza. Léptei nem küzdésre mennek; hölgye várja éjre magához. A' barnahátu ollók' zsákmányával fog megtérni a' kedveshez. Szemei a' tetőkre függesztve, ismét megláták a' deli árnyat. Örülve szökött-fel a' leány, a' rémalak öszvesípadt, 's tetemei a' ködben szertefoszlottanak. Most megsejté hogy a' hős el-esett: Az Érin' pajzsos királya, úgymond, nincs többé. – Ne említsük többé bánatját, melly az ősz Bárd' lelkét szaggatja.

Mély homály szálla-le Moilénán. Szürkén görög a' völgyben a' csermelyék' futása. A' Fion-ghal' szava hallatszék; a' tölgyek' lángjai nyúlongottak. Örülve gyúl a' nép mindenfelől, de bánat zavarja örömét. Oldalt tekintnek a' királyra. Most lelkét nem dagasztja büszkeség.

Enyhén jó a' rengeteg' pusztáji közzül egy kedves hárfazengés a' fülhöz, mint a' patakok' zuhogása, midőn a' szirtek' völgyeiből szakadnak árnyas bokrok alatt; mint a' szél' fuvalma a' tenger felől, midőn az éj' sötétjében az ősz' hajával játékra kél. Az Kondánnak dala volt, és a' Karil' hárfazengzete. Ártho, a' kékszemű király, követi őket a' zuhogó-vizü Morvára.

Egyszerre költ-fel a' Bárdok' éneke a' ravatalos tetők' Lénáján, 's a' sereg csattogtatá paizsát a' dal' zengése közzé. Vigan derüle-fel a' király' arcza. Így csap-alá egy sugár az erdők' lombos ágaira, míg a' vihar' dühe felkél. Fion-ghal verte az ébresztő boglárt; egyszerre némultak-el a' halmok. A' nép felgyúl a' bajnok mellé, 's hallja honja' szózatját:

Morvának szülöttjei, itten párázzon tomunk; dalok alatt muljon-el az éj. Ragyog körösded a' mező, 's a' mennydörgés' éje elszaladt. Én népem, im ez az a' szirt, mellyről, én sas, felröpülök, elsietve a' tusára az idegen földön, 's megragadván híremnek teljét. Dárdám, mellyet fiamnak nyujtok, az nem gyermeknek vesszeje, ki a' barcsákat verdesi. Hatalmasoknak fegyvere az, mellyel ők halált terjesztenek. Tekints atyáinkra, Osszián, ők Lelkek' fényében ragyognak.

Ha felszürkül a' fény a' tengeren, vezessd Áর্থót a' királyt a' zengő vizek' Temo-
rájába. Emlékeztessd őt az Érin' fejdelseire, kik egykor hírt arattanak, 's nem felejték
a' kik a' mezőn elestek.

Költs dalt a' küzdés' bajnokinak; Karil öntse, őket magasztalva, dalát. Lebegjen
öröm az erősek körül a' reg' ködjében, mely a' ravatalok körül szállong. Holnap kife-
szítem vitorláimat az erdős tetők' Szelmája felé, hol folyamok csapongnak-keresztül a'
völgyeken, a' szarvasok' ködlepte lakjaiban.

MAGYARÁZATOK.

Szükségnek jelei – Az ostromlott fél rőzsütüzeket⁴⁰ rakatott a' szomszéd halmokon, 's azok által tudatta barátjaival, kik segédjére jöhettek, inségét.

A' leány' léptei neki lángok voltak. – A' szépen-lépdelő leány' szemléltében csupa láng vala.

Előjöve Frothál ködében. – az az bosszús kedvvel.

Láttam Gault – Én Osszián láttam.

A' dárda' díját kereste. – A' vendég hős, valamint a' vendéglő is, egymással bajba szálltak, hogy tiszteletet nyujthassanak egymás éránt, 's tiszteletet érdemelhesse-nek.

beküldém kardomat – Annak jeléül, hogy mint barát jó, kinek nincs harczoló kardra szüksége.

KONLACH ÉS KUTHONA. – Ezen Énekhez hosszabb Magyarázat kell. – Osszián az Ének' első sorában valamelly Léleknek szavát gondolja hallani. Úgy tetszik neki, hogy az Konlachnak Lelke. Tudakolja, miért kereng a' felhőkben. Konlach felel, hogy a' szigeten a' hol ő elesett, még a' Bárdok közül senki nem dallá neki a' gyászdal. A' tüné-mény elfoszol, 's Ossziánt megszállja az ihelés; látja Ithon-szigetet, látja Toskár 's ennek barátját Ferguthot, és a' sírángzó Kuthónát, 's az ő szavok zeng az ő fülében. Toskár beszéli barátjának, hogy a' zivataros éjben egy öregnek rémjét látta, 's Ferguth felel, hogy az Toskárnak atyja, 's bús hogy szomorán kell lennie Ithomon az Érin víg mulatás után, 's rettegések által gyötretik. Toskár álmélikodik hogy az egykor olly vitéz Ferguth elvesztette lelkének erejét, 's figyelmessé teszi, hogy a' zivatar csendesedik 's közelít a' virradta. Ekkor beszéli Kuthónának, hogy Konlachnál volt légyen, 's véletlenül juta e' szigetre; hogy az ő szépsége őtet szerelemre gyúlasztotta. Kuthóna idegen az ő szerelmétől, ő Konlácht kedveli, szíve Móra felé vágy. Toskár bátorítja, térne Mórára, Konlácht barátja neki, ők vendéglési rokonságban állanak; de úgy őt meg fogná ölni a' kesergés és szerelem. Kuthóna közelítő harczolókat lát-meg, úgy hiszi hogy atyja jó, 's fél hogy őt meg fogja ölni 's kérdi, ha reménylheti e hogy holta előtt megláthatja még Konlácht. Osszián vígasztalja, hogy kedveltjét látni fogja, de vele meg is fog halni; ő azért jó, hogy Toskár bosszút vegyen. A' Költő látványa elenyész. Visszatér a' valóságba, 's beszéli hogy Mórán előjelei látatának a' Konlach' vesztének; hogy Kuthóna kedvesének holt teste mellett bánatjában mola-ki, hogy a' Fion-ghal' népe őt Konlach mellé temette, és hogy az utolsó tisztelet, a' Bárdal a' sírnál, meg van adva a' holtaknak. Ezt követi Ossziánnak aposztrophéje a' Konlach' Lelkéhez, hogy álmainak meg ne jelenjen többé, 's nyugtát meg ne háborítsa.

Tettetlen faj – Azok az emberek, a' kik között az öreg és világtalan Osszián élte életének vég éveit.

Megadtam dicséretedet – A' Bárd által éneklett gyászdal, melly nélkül a' megholt nem mehet-e fel atyjának felhőlakjaiba.

⁴⁰ rőzsütüzeket

GLOSSZÁRIUM.

Ábráz. – Tótúl *obraz*, és tótúl is az, a' mi nálunk, *kép*. Nincs *ábrázás*, és így *ábrázat* sincs, 's a' szó ragaszték nélkül fordúl-elő régi Iróinknál.

Árny. – Annyi mint *árnyék*, 's hangja mint a' *szárny*. Megkurtítva alkalmasbb az öszveforrasztásra, p. o. *árnyalak*; 's a' közönséges szó így poetaivá vál, 's a' többes szám' harmadik esetében egy K. betűvel kevesebbet fog kapni, melly betűnél kedvetlenebb hangúnk nincs. Lásd Superint. Kis Úrnak megkoszorúzott Pályairását.

Áldomás. – Itt vendégség helyett, mint a' Béla király' Notáriusánál: „Et fecerunt magnum áldomás.” – Ahlwardt és társai a' *Mabl* szóval éltek a' hol mi áldomást, lakomát lórántot és tomot tettünk.

Balkány. – Szathmár Várm. ismeretes a' köznép előtt is, 's sásas, csátés folyó vagy álló vizet jelent.

Barcsa. – *Acanthus*. Linn., németül Lüwenklau, Distel. – Grof. Márton Úr ezt Lexiconában és a' Bertuch' Képes-könyvében Barcs-nak nevezi. Mi a' nevet egy vokállal toldánk-meg, mert a' hang így kedvesebb, 's általa Barcsaynkat azon szerént tisztelheténk, mint a' Botanikusok a' magok' Nagyjaikat szokták.

Bék. – Annyi mint *Béke*. Lásd Wagner' Phraseolog. Ha csak *Béke* volna, nem lehetne *békesség*, mert nem volna *békes*.

Bog. – A' fáknál ágazat, az állatoknál sokágú türeök.

Bokor. – A' régieknél *pár*. Így nálok egy bokor kesztyű, czitrom.

Csataj. – Zaj, láрма.

Csornok. – Pompás épület.

Csergeteg és *Csermely* 's *Csermelye*. – Patak.

Czirnos. – Szennyes színű, barnás.

Dereng. – Derülget; közép kép a' fény és sötét közt.

Éd. – Gyökere az *édes* szónak.

Ellen. – Verseghi után. Annyi mint *ellenség*. A' szó így poetaivá lesz, noha van a' nyelvben elég példa, hogy a' *ség* végezet nem jelent csak minéműséget; ilyen a' *feleség*, *népség*.

Ev. – A' Debr. Gramm. és Beregszászi e' szót kárhoztatják, de a' Debreczeni Hymnárion említi. Lásd ott a' Szent Kateryna Legendájában az 5. levél' hátulsó felén, sor 18. „olj mijnth mijkoron volna ijmár tizenharmad ewij.” – A' melly szóval az olly Író él mint Virág, az eránt nem lehet kérdés többé.

Fenyér. – Víz által hozott 's már fűvel ellepett földet jelent. A' szó még most is forog ajakokon. Babocsay (Prof. Rummy' Monum. Hung. Tom. 1.) él vele, 's Sándor István, Toldalék a' Magy. Szókönyvh. Bécs, 1808⁴¹., említi. Mi vele a' német *Hajde* szót jegyeztük-meg, mellyet különben csak *pusztának* mondhattunk volna.

Ferde. – Az a' mi háránt. A' Duna' jobbik felén ismeretes.

Fohász. – A' *fohászkodás* helyett, melly frequentativ. Gróf Dezsőffy József után.

Gerely. – Régi fegyver. Nálunk annyi mint láncsa Az volt e a' régieknél, nem merjük állítani.

⁴¹ Bécs, 808.

Gím. – Rokonnak látszik a' német *Gemse* szóval. Prof. Márton nem említi, de igen Zrínyi és mások. – Veres-vad, az az őz, szarvas.

Gyarlani, lankadni, sikamlani.

Gyengéd. – Zart, tener.

Győzelem. – Már így Gyöngyösi Istvánnál is.

Hanyag. – Veszprém táján a' köz népnél is tudva van. Langy, lágymeleg; lau, tepidus.

Hős. – Újabb Iróinknál csak *Héros*, a' régiebбекnél az a' mi németben: die Reisigen.

Idv. – Gyökere az *idvezség* szónak. Salus, Heil.

Kapcz. – Nyelvünk e' szót a' tótoktól vette; annyi mint egy meredekség' tetője.

Kegyelet. – Szivárvány, Lásd Baróti Szabónak Verseit, Szótárját.

Korány. – Az igen szép szót Vandzának köszönhetjük. Die Fröhe, crepusculum matutinum.

Láz. – Gyökere a' *fellázadtnak*.

Lebel. – Ennél szebb szavunk azoknak számában a' mellyeket Neológjaink csináltak, talán nincsen. Vette azt Lexiconunk Barczafalvitól. Gyenge szellő, Lüfchen, aura.

Lég. – Öszvevonva a' *levegő-ég*. használhatatlan szóból. Luft, aer.

Lóránt. – Ozsonna. Tót-szó; de lakom körül magyarban is ismeretes.

Meder. – A' víz' árka.

Moraj. – Zaj, csataj, lárma. Berzsenyi.

Olló. – szarvas és őz borju.

Ortály, villongás.

Permeteg. – apró-szemü ritkás eső.

Ravatal. – Deszkafedel a' sírokon. – Berzsenyi.

Reg. – Gyökere a' *reggel* szónak. – E' szóra a' köz életben nincs szükség, mint az *est* szóra nincs; de a' Versíró tudni fogja hol veheti hasznokat.

Rém. – Az a' mi rémít; kísértet, spectrum.

Rény. – Virtus, Tugend. Baróti Szabó ezt *Erénynek* nevezte-el, az *erőt* vévén gyökérül. De az erőből *ervény* vagy *erevény* lett volna, mint a' nyelvől lett *nyelv*. és a' kelőből *kelevény*. Az idea' kinyomására nem is szükséges az *erő*; 's az *erény* bennünket az *ér*-re emlékeztethetett, és így megtévedésbe hozhatott. Barátimnak tetszett elhagyni az E betüt, 's én kész valék követni ezeket és a' halhatatlan férjfiút, a' ki a' nyelv' szükségén, egy szégyellhető czikkelyben, segíteni merészlett.

Rivacs. – szebbé tett neve a' *rivvancsnak*, melly jégesőt jelent.

Rom. – Ruina. Wagner Phraseolog. Gyökere a' *romladéknak*.

Sivány – Sovány, terméketlen föld; sivány homok. Azon egy a' sivataggal, elvesztett gyökérből.

Szellem. – A' *szelelek*, spiro, szóból, mint a' *helek*-ből a' *kellem*. Zrínyi és őelőtte már mások ezt *Szelletnek* mondták. Így a' *lélek* anima, Seele; a' Geist, spiritus, *szellem*.

Szemöld. – *ök* végezet nélkül. Miért jobb így, lásd feljebb: *Árny*.

Szobor. – Oszlop, Státua.

Terem. – hajlék, szoba. – Révai az Iliász fordításában (Erd. Muz. II. Fűz. 1. 156. s.

3.) Váramnak belső teremében gyenge kezével Ott szó.

Ternyő. – *Taxus baccata*. L., die Eibe. – Mártonnál és Sándornál. der Schmaus, epulum.

Tom. – Mártonnál és Sándornál. der Schmaus, epulum.

Törzs. – Megcsonkítva. Az okot lásd feljebb.

Telj. – Die Fülle, teljesség.

Turjány. – Zsombékos hely. – Pest Várm.

Tusa. – Viadal, küzdés, baj, bajvívás.

Ür. – Gyökere az *üresnek*. – Sándor Istv.

Vért. – Dugonics' Jolanka. II. K. l. 507. Vért a' régi Magyaroknál *paizst* tett. Bélának nevetlen Irnokjánál: Dedit (Árpád Elődnek a' Szabolcs' atyjának) *sylvam magnam, quae nunc Vertus (Vértess) vocatur propter clypeos teutonicorum inibi demissos*. Turóczi, ugyan-ezt mondván a' XLIII. Részben, ezt veti mellé: *Teutonici vero locum endem Schildberg vocant*. – A' *Vért* szó megvan Bátorinál, Komjátinál. – Minthogy nálunk szó a' *Harnisch*' kinyomására (Zrinyinél *fegyverderék* – de a' szó semmit sem ér), mi itt a' vértet néhol a' pánczél, karvas és lábvas helyett mertük venni.

Vihar. – Zivatar, fergeteg. – Comenii Janua Linguarum Reserata.

NYOMTATÁSI BOTLÁSOK.

I. KÖTET.

Lap 5. sor. 17 futnakl-végig. – l. 16. s. 20. tűz, – l. 23. s. 18. Kromlai – l. 27. utolsó sor. békét óhajtja, o – l. 31. a' végelótti sorb. szavát? – l. 40. s. 1. fokhegy. – l. 73. s. 1. hókeblü – l. 107. s. 20. szállala-meg. – l. 116. s. 3. az – l. 123. s. 9. uralkodék. – l. 148. s. 7. kardvívás. A' – l. 152. s. 4. karjait – l. 156. s. 17. dárdával – l. 180. s. 3. alólról búcsúzó – l. 186. s. 9. hasonló az égnek napjához. – l. 202. s. 18. gyermekeit. – l. 204. s. 11. úsz, – l. 210. s. 7. alólról mindenki. – l. 216. s. 7. az ő karja. – l. 218. s. 1. nagy leszen e hírem, – l. 240. s. 8. szarvasainál – l. 246. s. 9. hol van az – l. 249. s. 15. a' szelekre, – l. 258. s. 17. haja, – és sor. 21. elsője –

II. KÖTET.

Lap 4. sor 4 Töröltessék-ki az Egy – l. 11. s. 14. 's az erőnek – l. 14. s. 4. tenyeremben – l. 23. s. 7. Mint egy – l. 31. s. 11. feresztik – l. 41. s. 5. tengerkörülölelte – l. 50. s. 7. alólról. Öltözzék – l. 56. s. 9. Töröld-ki: Láthmon ellen. – l. 96. s. 21. tanácskozhassék – l. 97. s. 5. naplepte – l. 98. s. 11. alólról. Tűzz – l. 99. s. 6. alólról: Kárunon, –

KAZINCZY FERENCZ
MUNKÁJ I.

SZÉP LITERATÚRA.

PESTEN,
TRATTNER JÁNOS TAMÁSNÁL, 1816.

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

SZÉP LITERATÚRA.

NYOLCZADIK KÖTET.

A' SZALAMADRÍN

ÉS

E G M O N T.

Helme czi' ügyelése alatt.

A' SZALAMANDRÍN ÉS A' KÉPSZOBOR.

EGMONT. Szomor-játék.

A' SZALAMANDRÍNE ÉS A' KÉPSZOBOR.

TÖBB MINT REGE.

Az egy rekkent-nap' estén vala midőn a' reménytelen fergeteg egy vándor Idegent kinek külsője inkább hagyja szűkölködést feltenni mint kényen-létet, egy alkalmasan sivatag 's egészen ismételten tájon kapá-elő, 's ollyatén hely után kényszeríté széllyel-tekinteni hol a' rettenetes vész előtt menedéket találhatna. A' setét fenyvesnek természeti homálya, még nagyobbá téve a' zivatar' felhőjinek feketeségek által melly az ég' boltozatját messzére bévonta vala, ötet egyszerre olly borzasztó éjbe borítá hogy a' villámok' vakító fénye nélkül hűs lépésnyire sem láthatott volna maga előtt. Szerencsére ez ijesztő fény' segédjével egy régi, félig már omladékká vált tornyot láta-meg, melly egy nem szinte nagy halom' ormán vad surjányból nyúla-fel, 's neki, ha hogy oda eljutnia lehetne, óhajtott szállást fogott volna adhatni.

E' pillantattal a' Vándor' lelkébe az örömek egy sugára szállott; olly öröm melly elragadtatássá vált midőn egy új, igen tiszta lobbanás vele azt látatá hogy a' toronymak széllyeldölt fokaik közzül három még épen maradt.

Végre, így kiálta-fel, végre feltaláltam a' mit hasztalan' olly régen keresek! Mert lehetetlen hogy engemet Kalaszírisz megcsalt légyen. Kétségen kívül e' torony az hol teljesítve fogom meglátni kívánságaimat.

Ekkor egy keskeny ösvényt sejt-meg melly a' bokrok közt a' toronyig látszott felkerülgetni a' halom' oldalát. Szerencsés jelenség! ugymond. 'S ez az ösvény ötet valóban olly kurta úton vivé is hogy nem sok pillantatok mulva a' toronyhoz ért, egyetlen maradványához egy régi várnak mellynek királyi ruináji, általszöve repkény- és szerdinakkal, csudás vadon alakokban elszórva feküdtenek.

A' Vándor, kinek a' zuhanó eső nem hagyá időt e' sivatag szépségeket nézeleni, sietett eljutni a' táron-álló toronyhoz, 's már a' boltozott tág tornácban lelé magát melly, az ajtón és felülről a' vastag kőfal' keskeny nyílásán, csak épen annyi világot veve hogy egy csiga grádicsot sejt-hete-meg. Mind azon örvendetes kimenetel mellett mellyet neki lelke sugalla, megszáll egy bizonyos neme a' rezzenésnek; szíve döbbö-gött, mint annak szokott a' ki remény és csüggedés közt megyen ellenébe sorsa' elvárásának, midőn ő setét grádicson, mind két kezével tapogatván a' falat, felballaga. Az lassu emelkedéssel 's lépcsők nélkül háromszor fonódott körül a' tornyon, 's a' mi Vándorunkat egy kisdud Előpalotába vezeté melly olly gyenge világot kapa, hogy abban semmit nem lehet egyebet kiismernie egy kőpadnál az egyik oldalfal mellett, és azon keskeny nyílást mellyből az alkonyodólag-fénylő szűk világ síkba-be. A' Vándor be-betekinte e' nyíláson, 's a' mit ezen benézéssel meglátott, az várásának egyszerre olly bizonyosságot ada hogy visszadöbbsent, 's csendesebb ütéseit várván szívének, a' szőnyeggel beterített padon helyt foga. Végig-pillanta öltözetén, 's szégyelni kezde azt a' szomor alakot mellyet abban csinált. Valóban ez neki semmi just nem látszék adni hogy illy nagy készülétű szobába lehessen. Egy fakó felruha négyenyüstű vászonból melly ötet nyakától fogva bokáiglan fedve tartá, 's egy elnyúlt, szélein szakadozni kezdő kék-posztó-köpeny, szijszövettel szorítva vékonyához, vala egész öltözete. Lábai fűzött félsaru volt, 's mutatta hogy széllyelfesléséhez hosszas szolgálatja miatt közel va-gyon, fejét pedig egy szürke nagy süvegbe temette-el melly sápadt-barna, fonnyadt, ránczos képéből csak annyit hagyá látni a' mennyi elég vala még visszásabbá tenni tekintetét. Mind ez, egy szintén a' hasáig lenyúló rőt szakállal, egy egészet csinála mellyet az első megpillantással koldusnak fogott volna minden venni, és a' melly sem-mire nem vala alkalmatlanabb mint eránta szívet és szemet megnyerni. Mind e' mellett,

minthogy ő magát ezen figurával egy teljes esztendő olta keresztül verte e' világon, néki-bátorodék szerencsáját próbálni, mint fogadtatand azon ragyogó szobában mellynek ajtaja előtt áll.

Belépett, 's úgy hitte hogy egy Istenné' alvó-hajlékában vagy. A' deszkázat aranyfonalokból szőtt pamlaggal vala beterítve, 's a' falakat bágyadt-zöld atlasz tablettek zárták-be, körülfogva aranyzott véseményekkel mellyekről vastagon-font természeti virágkoszorúk fügtenek. Illyenekkel voltak a' sátorforma királyi nyugó-ágy' rózsaszínü kárpitjai is felaggatva, melly, néhány ezüsttel-tűzött bágyadt-sárga atlaszpárnákkal a' falak körül, a' szobának egyedül való bútorai voltak. Ez egy oválmetszésű nagy ablaknak sokszín' üvegkarikái által valamelly törtfény' világosítását vette, melly a' legkedvesebb behatást csinálá, 's a' szép lakot egy titkos boldogság' ki nem kémlelhető templomává rendelni látszék.

Bár melly váratlannak tetszett ez a' mi Vándorunk előtt egy omladásnak indult régi vár' tornyában, de még váratlanabb vala neki hogy itt annak helyébe a' mit találni remélt, egy fiatal-embert láta a' pihenőn elnyulva, ki az ő belépésére felegyenesedék, 's őreá egy homályos de nyugodt tekintetet vete, a' nélkül hogy egy illy rossz-jelenségű alaknak véletlen felléptén a' megzavarodásnak vagy félelemnek jelét adta volna.

A' fiatal-ember egy nyűtt sarlach-posztózatba vala lepkevezve; hajai, a' legszebb szőghajak mellyeket látni lehetett, gond nélkül 's hosszú természeti fürtökben fesledeztek vállain; szemei mélyen ültek fejében; színe halvány volt és beteges, 's egész valóságán a' bánat' szenvedésének kinyomása ömlött-el, melly a' hervadó de még mindig ritka szépség' maradványainak egy kibeszéllhetlen érdeklést kölcsönöze.

Az Idegen első pillantással olly erősen érezé magát a' szeretetre-méltó Ismételten felé vonattatni, 's olly meleg részvétellel tölt-el éránta hogy nem lele szót kimondani a' mit mondani óhajtott. Elkezdé dadogni mentegetését, de a' mellyet az Ifju nem engede néki végiglen vinni. Te, a' mint külsőd sejteti velem, ugymond, nem sokkal látszol tartozni a' Szerencsének. Ha szerencsétlen vagy, testvérem vagy nekem, 's szeretettel fogadlak, akárki légy.

Én Vándor vagyok, felele ez; a' zivatar melly az erdőben reám jöve, ide kergetett. Körültekintettem hol lehetne védhelyt találnom, 's megpillantám e' tornyot; 's az előttem a' legcsudálatosabb, hogy ez épen az mellyet már öt hat holnap olta e' földön keresek.

E' szókra még inkább felemelkedék a' szép Ifju, hogy az Idegent kettőzött figyelemmel nézelhesse. Ennek bár melly visszatoló vala is külsője, úgy tetszett neki hogy szavának zengése legbelsőbb rejtekeiben visszahangzik az ő szívének, és egyedül ezen zengés' kedvéért melly őbenne egyszerre verte-fel a' legédesebb 's legkínosabb emlékezeteket, érzé megnyilni szívét az Idegen éránt, a' ki neki, a' nélkül hogy megmondani tudta volna miért, valami egészen másnak látszott mint a' mit külsője ismerni hagyott. Rövideden, kevés perczek alatt olly jó barátjai levének egymásnak mintha rég olta voltak volna öszveforradva. A' szép ifju nyugvójának szélén hagyá leülni az őreget, 's felkele hogy egy rejtekből a' falban gyümölcsöt, kenyeret 's egy palacz Cypriai bort vegyen-elő. E' palacz, ugymond, immár néhány nap olta bontatlan' áll; nem fordíthatom jobbra mintha vele téged enyhítlek. Úgy látszik, barátom, szükséged van reá; én egy holnap olta vizzel 's kenyérral élek.

Az öreg a' legszívesbb részvétel' tekintete által köszönte jóságát, és, hogy legalább azt bizonyítsam, ugymond, hogy óhajtnék általad hálátlannak nem találatni, azon kezdem hogy tulajdon alakomban lépek-fel előtted. E' szókkal feloldá szakála alatt egy titkos zsinetet, 's süvegével együtt levoná barna, ránczos mumiaképét a' rőt szakállal, melly csak egy mesterségesen készült alarcz volt, lelökte köpenyét, 's egy barnahaju, vele egykoru ifju álla ott, ki szépségben egyedül ennek volt kénytelen engedni, noha szint úgy mint amaz, inkább bánat mint az út' alkalmatlanságai által, sokat szenvedett.

Az ismeretlen e' szavak alatt: „hogy tulajdon alakomban lépjek-fel előtted” olly mozdulatba tévede mellyet nem tudá elrejtteni: de jóllehet egy percz mulva reményeiben mellyek lelkét élesztették, megcsalva látá magát, valami olly rendkívül való, olly vonzót lele a' szép Idegen' arczában hogy nézellésében el nem telhete. Végre nem bírt magával; felszökött, általölelte annak nyakát, hévvel szorította mellyéhez, 's könnyeinek árával öntötte-el orcájit.

Az idegen azon illetődés mellett is mellyet az elhevülésnek ez a' hirtelen és különös kifakadása benne támasztott, nem titkolható-el alakján azon álmélkodást mellyet a' torony' ifja igen is felfogott. Mindent meg fogsz érteni, ugymondá neki ez, újra nyakába borulván; de elébb esküdj, ha külömben akarod hogy ismét kedveljem az életet, hogy tőlem soha el nem válsz, hogy halálíglan együtt maradunk. Eskem azt, felele az Idegen félig elfojtódott szózatall 's elnedvesült szemekkel; eskem neked annak életére a' kiért pihengek, a' kit olly rég olta keresek és itt lenni reméltem.

Itt, e' toronyban? kiálta a' másik, tetszetős mozdulattal. De, úgy tetszik, azt már előbb is mondtad. Szavaidban, arczvonásaidban 's abban hogy itt akadánk-össze, valami titkost lelek. Mondd-el, kényszerítlek téged, ki vagy? kit keressz itt? 's nyiltságodat visszonozni fogom, 's egy titkot tészek-le kebledben melly az enyémből még soha ki nem jött és a' mellytől éltemnek sorsa függ.

Egy önkénytelen sympathie vonsz feléd mióta szemeim a' tiedet fellelték, felele az idegen; mit foghatnék-fel előtted, holott minden pillantatban kész vagyok hajlandóságomat erántad életemnek előterjesztése által bizonyítani? De légy egy rendkívül való történetnek hallásához elkészülve.

Rendkívül valóbb mint a' mellyet majd én beszéllek, ha elébb te teljesítended a' mit ígérsz, felele amaz, nem lehet.

Az alatt még a' két ifju, inkább elfogva önn-magától és a' másikatól mint hogy egyébre is ügyellessen, e' beszédekert tartá, két egészen a' szemekig elfedezett Lovancz érkezék-meg, kiket a' még mindég tartó fergeteg hasonlóul itt kényszeríte védet keresni. Lovaikat szolgálókra hagyván, fellépdeltek a' csigagrádicson. De minekelőtte az Előpalotába értek, vették észre hogy nem magok vagynak, és hogy a' szomszéd szobában alkalmasan fenn szóval foly a' beszéd. Szerénység vagy az a' kívánság hogy tudják mi történ ottan, vagy a' mi egyéb lenni akart, tartóztatá őket a' két Ismeretlennek társalkodását megháborítani. A' nélkül tehát hogy amazoktól megsejtettek volna, leültek a' kőpadon közel a' szoba' nyílt ajtajához, újra bevonták magokat köpenyeikbe, 's me-rengő fülekkel 's fenn-tartott lélegzettel figyeltek hogy a' beszédből egy szót is el ne veszítsenek.

A' hely a' hol születtem, így kezdé beszédét az Idegen, Memphisz, Egyiptben, 's az atyám Kalaszírisz Fő-Pap ottan 's Helytartója a' Királynak.

Mit hallok? kiáltá a' torony' ifja? az atyád tehát Kalaszírisz, 's te Oszmandyasz vagy? Hogyan? kérdé álmélkodva az Egyipti ifju; 's te ismersz bennünket?

Engedj-meg, Oszmandyasz, felele a' másik; többé szavaidat meg nem szaggatom. Mindent fogsz hallani. De most folytassd beszédedet.

Az Oszmandyasz és Kalaszírisz nevek a' két elburkoltakat is az Előpalotában olly különös mozdulatba tették hogy jelenlétek bizonyosan el fogott volna árúztatni, ha a' két Ifju épen azon pillanatban alkalmatlanná nem tétetett volna érteni 's hallani a' mi kivültek történék. De rezzenésekből hirtelen' magokhoz tértek, intettek egymásnak hogy lennének nyugton, 's valamivel még közelébb vonultak az ajtóhoz, hogy mind-egyik füleikkel figyelhessenek.

Úgy látszik, te Egyipttel nem vagy ismeretlen, mondá az Idegen, 's e' szerént nem lesz szükség elmondanom, mint neveltetnek Fő-Papjainknak gyermekeik. A' mint tizenhatodik évemet meghaladtam, az atyám engemet, hogy nevelésemnek ezen utolsó pompáját is megtegyem, egy öreg Pap' vigyázása alatt Görög-országba küldé, hogy a' Kabíri, Orpheuszi 's Eleüsiszi mystérekbe avattassam, 's így Memphiszben és Száiszban gyűjtött ismérteimet¹ a' világnak legrégibb korabeli titkok felől mellyek, a' mint ő hitte, a' később koroknak minden tudományaikat messze hagyják magok megett, tökéletre vigyem. Két évnél többet töltöttem-el ezen útamban, 's mindent eltanulván a' mit nekem a' Mystagógok Samothirákében, Crétában, Lemnoszban, Eleüsiszben és más helyen mondani tudtak, azon meggyőződéssel tértem vissza honnomba hogy mind abból a' mit tudni mindenek felett vágytam, épen annyit tudék mint annakelőtte.

Az atyám engem igen nagy szeretettel fogadott, 's el nem hibítva látván utazásomnak célját, nyilván hogy a' fiatal-embereknek szokott elhittségektől, kik úgy hiszik hogy sokat tudnak, megőjjon, tulajdon munkát csinála magának, velem minden szerzett ismérteimnek himságokat éreztetni. De mit tudsz tehát mind e' nagyoknak-nézett titkaiddal? kérdé. Az igazi Bölcs nem az a' ki szavalni tudja a' mit kevés tud 's tudni senki nem vágy, sem tudni szükségesnek nem tart; hanem az, a' ki tökéletesbb életet él mint a' közönséges emberek, az, a' ki a' természet' erejét a' magáévá tudja tenni, 's ezek által tetteket tesz mellyeket a' tudatlanok varázslatoknak 's csudáknak szokott nézni. Az igazi Mystérek mellyekhez téged csak sokévi szorgalom 's elfáradhatatlan vizsgálatok készíthetnek, a' Végezeteknek kevészámu kedvenczei' hűségére 's bölcsességére bízattattak, 's még e' titkok is csak gyarló maradványai annak a' mit az emberek egykor tudtak és tettek, míg planetánknak utolsó catastrophja ezen nemesbb emberfajnak véget hozott. Látni fogod annak almélkodást-érdemlő próbájit; pedig csak igen kisdéd részei annak a' mit azok vihetnek véghez a' kik valóságos birtokában vagynak az ő minden erejeknek.

Illyetén beszédek által igyekezett engem Kalaszírisz, a' mint ugyan hiszem, a' tanulásra gyúlasztani 's egy szorgalomra buzdítani melly nélkül nem fogna lenni bennem azon titkokra mellyek e' nevet érdemlik, elfoghatóság. De úgy tetszik, a' Végezetek engemet nem rendelték örökösévé az ő bölcsességének. Egy szenvedelem mellyet ő minden philosophiajával meg nem tudá gátolni – a' legkülönösebb, legesztelenebb, ha

¹ irmérteimet

úgy akarod, melly valaha egy halandónak képzeletét elfoglalta – rabjává tette egész valóságomat, 's semmivé tette életemnek minden plánjait, minden igyekezeteimet hogy érdemesnek találtassam a' Kalaszírisz' oktatásaira, midőn engemet egy – képszobor' lábaihoz tűze.

Egy képszoboréhoz? kérdé a' torony' Ifja nevetve 's álmélkodva.

Hallgass-ki, monda Osmándyász, 's ments-ki, vagy kárhoztass azután, a' mint szíved sugallandja. Mert a' szív' dolgai felett csak szív ítélhet. Azolta hogy megjöttem Memphisből, Kalaszírisz nekem szabad belépést engede a' maga szobájába, hova annakelőtte csak olyankor léphettem mikor ő hívatott. Ezen szoba mellett egy cabinet vala mellyet emberei közzül senki és semmi árért nem mert volna megnyitni, ámbár ez inkább záratlan tartatott. Mert úgy hitte kiki hogy ajtaján valamelly Lélek áll őrt, melly az atyámon kívül mindent a' ki azon belépni merészlene, tüstént megölne. Reám nagyobb hatása volna az atyám' tilalmának mint a' Lélek' rettegésének, mert arra szoktattam kisdéd korom olta hogy parancsait 's tilalmait tágíthatatlan törvényeimnek tekintsem. De minthogy ő nekem ez eránt semmit nem hagyott, erőt veve a' vágyás, látni mi lehet e' titkos rejtekben, az eszméletnek minden sugallatán, 's hasznomra fordítám mingyárt az első órát mellyben bizonyos valék hogy reám nem jövend.

Megvallom, reszketék minden tetemeimben midőn félre-vontam a' zárt. De a' rettegett Lélek eléggé jó vala béereszteni; 's az első a' mi, midőn elmémet csendbe szedém, szemembe ötle, sok egyéb csuda dolgokkal együtt, egy öreg-ember volt, papi öltözetben, kinek tiszteletes alakja 's szelíden-komoly tekintete annyira megzavart, hogy lábai' élébe fogtam volna esni, ha mozdulatlan volna melly nem látszott természetesnek, vissza nem tartott volna. Ha ez nem valami egyéb e mint csak képszobor? kérdém magamat. Egész bátorságomat elő kelle vennem hogy magamat ezen gondolat' valósága felől meggyőzhessem; de megfoghatatlan marada, miként tudott a' Mesterség illy tökéletes mívet képzeni, 's a' holt anyagnak miként adhatá ezt a' lihegő élet' játékát.

Még ezen elmélkedések fogtak vala el midőn a' cabinet' más szögében egy kibeszéllhetetlenül szép ifju leány tűnt szemembe, ki nyugvó-ágyán ülven egy galambbal játszott, melly étkét az ő szép kezeiből ette. A' leány igen gyengéd 's arany csíkokkal ékes byszusz-tunikába vala öltözve melly vállain gombbal akasztatott-meg, vékonyához pedig mingyárt a' kevésbé elfedett 's domborodni még csak kezdő melly alatt egy arany zsineggel csatlatott. Karjai 's vállalai leplezetlen' hagyattak, 's a' vékony patyolat, noha Szépem, a' Keletieknek szokásokként, igen illendően vala öltözve, egyet sem vona-el szemeim elől a' legtökéletesebb symmetrie szerént alkotott test' gyönyörű formájából. Bámultam hogy egy illy szépségű személyt Kalaszírisznek titkos cabinetjében találok, noha bölcsesége, kora 's méltósága ötet e' részben túl emelé minden gyanún, és ámbár épen most láttam mennyire mehet a' Mesterség a' természet' mimelésében: az első tekintet még is másod ízben csala-meg; 's az a' gondolat hogy a' szép leány is csak szobor, nem fére hozzám elébb mint midőn mozdulhatatlansága velem azt tökéletesen elhíteté.

Nem vagyok képes elbeszélni neked mi történt velem e' pillanatban; a' ki ezt megfogni akarná, annak az én akkori állapotomat magának kellett volna próbálni. Nem leheté kétségem hogy a' mit láték vala, nem egyéb mint egy lélektelen kép; 's szívem makacsul még is azt hitte hogy él és piheg 's hallja a' mit mondok. Phantasiem segédjére kele csábulásomnak, 's ez a' csábulás olly nagy volt hogy fél óráig térdeltem előtte 's

mind mondtam neki a' mit tisztelet és szerelem a' leghevesebb szeretővel mondathatnak, a' nélkül hogy ötet illetni merészelttem volna hogy érezzem, lássam, hogy ő lélektelen anyag. Oh ez a' szép leány csak ide van varázsolva! mondám; él, noha nem piheg; hall, noha nem felelhet; nem fog maradni örökké érzéketlen azon határt nem ismerő szerelem eránt mellyel engem is elbájola; szenvedelmem' állandósága meg fogja hatni, 's ki tudja nem én vagyok e az a' szerencsés a' ki széllyel fogja oszlatni e' varázslatot melly érzékeit lekötötte, 's akkor osztán jutalmul nekem adja magát, 's karjai közt én leszek a' legboldogabbika minden halandóknak.

Érttem én hogy szenvedelmem előtted úgy jó-ki mint a' legesztelenebb melly valaha emberi agyhoz és szívhez férhete, 's igazlására nem mondhatok néked egyebet mint hogy én, történt legyen a' mint akart, azon pillantat olta hogy a' mennyei-alakú leány' képét megláttam, nem voltam hatalmomba többé. Olly annyira nem valék többé abban hogy végre ellent-nem-álló de ah! nem is érző kezét megkapám, 's szint úgy félénk és szint úgy hév szerelemmel nyomtam ajakimhoz mint ha élő leány volt volna.

Azon pillantatban az atyám belépe a' cabinetbe 's engemet a' lélektelen leány előtt térdelve 's képpemmel az ő egyik karjára hajolva talált. Megrendültem látására, 's azt vártam hogy keményen meg fog feddeni: de szerencsémre megcsalám magamat; tekintetében nem volt semmi neheztelő. Te a' Görögök közt nagy csudálójává levél a' Mesterségnek, Osmandyas? mondá mosolyva. – Semmit nem láttam gyönyörbbet! felelék elpirult képpel. – Gyönyörbbet? kérdé Kalaszírisz, figyelemmel tekintvén szemeimbe. – Illy tökéletest, akarám mondani, atyám. – Az nem lehetetlen, felele; nagy Mívész' munkája; 's ezzel félbe szakasztá a' beszéllgetést. Ha melly igen óhajtottam is holmi kérdéseket tenni nekie, nem mertem egyikét is szóig jőni hagyni; olly nagy vala a' tisztelet mellyhez eránta kisdéd éveim olta szoktattatám. Soha nem vala szabad valamelly dolog felől többet akarnom kérdések által tudni mint a' mennyit ő velem tudatni önnként akart.

Kiléptem a' cabinetből, de szívem a' szép szobornál maradt mellynek most egészen más nevet ada. Mindég inkább inkább győztem-meg magamat csábulásomban hogy az való személy a' varázslatnak valamelly megfoghatatlan állapotjában. E' csábulás hízelkedék szenvedelmemnek, 's kevés napok alatt olly tetőre emelte-fel hogy semmiről nem tudtam egyébről gondolkozni, és, minthogy egyebet nem teheték a' mi vele függésben lehetett, való értelemben semmit nem csináltam.

Az atyám néhány hetekig nem szólla a' történetről. Sőt úgy teve mintha nem sejtene hogy szokott dolgairól 's multságairól lemondottom, 's a' búslakodásnak egy nemébe estem melly velem a' legmagányosbb helyeket keresteté 's minden társaságokat kerültete. Azonban tőle látszék jőni hogy nem kaptam alkalmat bémenni cabinatjébe. Végre elváltozásom olly nagy lőn hogy az nem kerülhettem-el az ő észre-vétét; oda leve minden kedvem, nem eheték, nem alhaték, szemeim körül karikák támadtanak, 's magam is alig ismértem magamat. Egyedül Kalaszírisz látszott meg nem sejtetni a' mi velem történt. De most véletlen' ismét kaptam alkalmat egész órákig mulatni rejtekében.

Elragadtatásomat mellyel legelsőben, midőn e' szerencse ismét ére, a' szeretett leánynak lábaihoz rogyék, mellyel általfogám térdeit, és hogy neki miket mondék 's melly szerencsésnek érezem magamat, képzelhetni fogod ha valaha szeretttél.

Oh, igen is ismértem! kiálta az Ifju a' toronyban, mélyen húzott felsóhajtással.

A' másodszori együtt lét oly hatást teve elmémre 's egészégemre hogy egyszerre ismét más emberré válnak kelle látszanom. Kalaszírisz ekkor sem sejte semmit; de én nyolcz kilencz nap mindég találtam egy egy órát mellyet az örülésig-szeretett leány' lábainál tölthettem. Voltak pillantatok mellyekben bódultságom annyira ment hogy ötet könnyeimtől ellágyulni képzeltem, 's úgy hittem hogy ajkai mozdulnak 's felelni akar szavaimra. Hittem hogy nem életlen hanem csak varázslott leány az által természet szerint új erőt kapa; 's végre nem tartóztathatám magamat, gyanításomat melly nem látszott kétségbe-vehetőnek, az atyám' elébe tenni.

Kalaszírisz csenddel hallá szavaimat, de a' midőn véget értem, komoly tekintettel pillanta reám, 's ezt mondá: Igen is hogy itt el vagyon varázsolva valaki, a' mint látom, 's az senki nem egyébb mint te magad. Ideje; Osmandyas, hogy nevetségre-méltó játszásod véget leljen; mert mit gondolsz, hova viszen téged utoljára szerelmed mellyet egy szobor eránt forralsz?

Ámbár az atyámnak ezen most egyszerre felvett keménysége engem megzavart, örültem még is hogy ő maga nyujta nekem hatalmat, szívem' állapotját előtte felfedni. Szenvedelmemnek árjai egyszerre keresztül törék mostan azt a' rakoncát mellybe őket a' gyermeki tisztelet szorította volt; lerogytam lábaihoz, kértem szánná-meg szenvedéseimet, 's a' legerősbb kifejezésekkel tettem vallást előtte, hogy szerelmem, bár melly esztelennek látszik is egész szerencsáját vagy szerencsétlenségét fogja tenni életemnek.

A' szenvedelem az illy esetekben nem szokott szavakban szegény lenni. Kalaszírisz azonban engem nagy tűréssel hallgata végig, 's azon tűz által mellyel szóllék, nem látszott megbántatottnak. Mindazáltal mind elmondá nekem a' mit az illy bölcseségű embernek mondanía lehet, ki a' maga szeretett és egyetlen fíját az észnek és szívnek az ő szemeiben, és kétség' kívül minden másnak szemeiben is, ennyire nevetséges megtévedéséből magához hozni igyekezik. Végre elvitt a' megnémulásig, de nem a' meggyőződésig, 's szelídséggel ereszte-el magától; de eggyzersmind némelly kifejezéseivel neheztelésének, hogy oly kevéssé igyekszem eszemnek illy illetlen és nevetséges gyengeségén megszerzeni a' diadalt.

Ezen idő olta több hetek multanak-el a' nélkül hogy a' dolog felől közztünk szó esett volna. Most ritkábban lelék alkalmat szenvedelmem' tárgyát láthatni; ellenben Kalaszírisz nekem annál többeket nyújtott olyanokat mellyekben, a' mint hitte, érkeim elszóratthatnak 's képzeletem más intézetet kaphat. Ollykor holmi parancsaival tisztele-meg mellyek miatt Memphiszből el kelle távoznom, ollykor kiküldött hajón mulatni magamat a' Nílen. De mind ezen gyógyító szerek épen ellenkezőleg hatottak reám mint ő remélte vala. Akárhol volt testem, lelkem annál vala a' kiért lángolék, 's egyedül azért tűrtem valamelly megadással távollétem' kínjait, mert egy negyed a' szeretett szobor' nézeltében töltve, mindent jóvá tett 's olly szerencsének látszott mellyért sokkal nagyobb gyötrelmeket is kész voltam volna kiállani.

Okaim jöttek azt hinni hogy Kalaszírisz semmi alkalmat nem hagyta elmenni használatlanul hol Memphisznek legszebb leányait láthatám. Néki-óhajtva közelített Ísisz Istennének nagy innepe. Egy áhítatos búcsu Memphisznek és a' szomszéd tájnak minden leányait fátyol nélkül és az ő legszebb ékekben vezetél szemeim előtt. Láttam nehanyat kik úgy nézettetének mint első rendű szépségek, de az én szemem őrajtok

vagy elsíklott vagy valami különöst épen nem talált. Az atyám kapa ezen alkalmon. Enyelgőleg kérdé tőlem, 's én e' hangot nem szoktam vala önála hallani, ha e' szép személyek' sokaságában nem leltem e fel originálját szobromnak. Nem egyet is, felelék ugyan-azon hangban a' ki méltó volna szolgálatot tenni körülte. Fájlalom, felele Kala-szírisz komolybb hanggal, mert e' szűzek között azt is láthatád a' kit én nődnek választottam. Nekem e, atyám? kérdém elrettenve kinyilatkoztatásán, mellyhez épen nem valék elkészülve. Ő mindnyájok között a' szeretetre legméltóbb és, ha szemeim meg nem csálnak, egyszersmind a' legszebb is; legalább minden bizonnyal szebb e' zomán-czozott-agyagu Szépnél kin te olly felette csuda ízlést lelél. Az lehetetlen, atyám! kiálték. Ha az volna is, Osmandyas, mondá; eszes embert nem a' szépség határozza-meg a' nőválasztásban. 'S épen azért, minthogy te nem értesz a' választáshoz, ekként folytatá nagy komolysággal szavait, én választottam neked. Én érzékeimnél vagyok 's bírok velek; én tudom mi illik tehozzád és én hozzám, 's nem lehet szavad ellenére e' választásnak.

E' szó mint egy villám csapa-le az atyám' lábaihoz. Ha képzeled hogy én mindenek felett szerettem az én szobromat, hogy az én szenvedelem, minden képtelensége mellett, minden tulajdonaival bírt a' legvalóbb, leghevesbb legelhatározottabb szerelemnek melly valaha emberi szívet gyúlasztott, el fogod könnyedén érteni mit mondtam mindent 's mit tettem hogy érdekelhessem az atyám' szívét 's elvonhassam azon szándéktól mellyet illy szembe-ötlő keménységgel fede-fel előttem. Nyugalommal hallgatá sokáig szavaimat, 's látván hogy inkább vagyok megindulva mint hogy az ész' sugallatait követhetném, felkölt, magamban hagyta, 's intett, szedném-össze magamat, hogy majd midőn visszajövend, neki végső szavamat adhatnám e' dolog eránt.

Alig méne-ki a' cabinetból, 's leömlék kedvelt szobromnak elébe, 's elhevülésemben mellyhez hasonló forróságot soha még nem tapasztaltam, örök hűséget eském neki, ha annak következése egész életem' szerencsétlensége vagy egy kegyetlen halál lenne is. Mostan veve erőt először indulatom' heve azon tartózkodáson mellyből eddig még ki nem léptem vala, és a' melly soha többet nekem még nem engede mint általfogni lábait, vagy számat tenyerébe nyomni. Most a' legforróbb szerelemmel estem karjaiba, keblemet hideg keblébe nyomtam, menyeisen mosolygó arczát elborítottam könnyeimmel 's csókjaimmal, 's őrlésem annyira ment hogy elhitettem magammal mintha öleléseim között melegülni kezdene.

A' csalódás nem tarthata sokáig, 's szerencséje főmnek hogy azt megsejdtém. De bár melly békétlen vala is szívem az eszmélettel, csábult szerelmemen az semmit nem változtata; 's midőn Kalaszírisz ismét belépett, inkább elszántnak talált mint eddig mindég, ha külömben nem lehetne, mindent feláldozni. Ezen elhatározással tekintetben 's hangomban, elébe menék. Atyám, mondám, meg vagyok győződve hogy e' szoborban és a' melly indulatokat ez bennem támaszt, valami rend kívül való vagyon. Vagy varázslat által tétetett valaki ez állapotba, vagy ha ez csak holt anyag, bizonyosan él egy személy a' ki példánya volt ennek az ész és érzéket csaló tökéletes mívnek. Mind e' két esetben életem' szerencséje e' személytől függ; ő lesz utolsó pihentemig tárgya legforróbb szeretetemnek, 's hasztalan igyekezet volna tőlem a' lehetetlent kívánnod. Én csak halálommal szűnhetek-meg őtet szeretni, 's a' ki lelkemből elűzni igyekszik az ő birtokának óhajtasát, elébb szívemet tépje-ki e' mellyből. Engedd,

atyám, hogy életemnek mellyet te adtál, szerencsáját is neked köszönhessem. Bizonyos vagyok éránta hogy ezen csudás szobor' titka melly épen úgy mint ím ez öreg, lihegni látszik, nem titok neked. E' bizonytalanság', ez epedés' kínjait én többé el nem viselhetem. Te, én atyám, oh bizonyos vagyok ez éránt, nekik véget vethetsz. Mondd-ki, kényszerítlek Eldődeinknek tisztelt árnyaikra, mit tegyek hogy óhajtott célomhoz eljuthassak, vagy mondd hogy az lehetetlen, 's add-meg nekem a' halált!

'S ez vég szavad, fiam? kérdé az atyám ijedelmes nyugodt komolysággal tekintetében. Vég szavam, felelék meg nem rettenve 's az eltökélésnek hangjával. Úgy jer ide holnap a' reggelnek felköltekor, 's értsd a' mit neked mondandok; monda egy reámnézéssel melly nekem több részvétet mutatott mint keménységet, 's intett hogy távozzak.

Eljöttem tőle, tisztelettel, de olly hánykódások közt mellyeket neked rajzolni nem igyekszem. A' várakozás elnyelte minden gondolataimat 's minden percz míg a' nap lement és ismét feljött, engem egy kifeszítendő csigázáshoz lassandan látszék kisértőlni akarni.

Alig kezdé szürkülni az ég, 's én már az atyám' előszobájában állék; de még egy aeonhosszaságu óráig kelle várakoznom. Számláltam éréteimeket, azon pont felé fordulván a' hol a' nap kilövellendi sugarait 's sorsomnak meghatározása' óráját felhozandja. Végre feljöve a' nap, az ajtó megnyílt, 's az atyámat a' tiszteletes öreg előtt találtam egy fordulatban melly velem ollyformát gyanítatott mintha vele titkos beszéllésben állott volna. Minthogy háttal álla felém 's nem látsza reám ügyelni, éltem a' pillantat' szerencsésével 's a' kedves leány' szobrához vonultam. Ez nyájásbban látszott reám tekinteni mint valaha, 's a' mint ajkamat kezéhez nyomtam, igen világosan érzém hogy kezem az övétől gyengédeden szorítatott-meg.

E' pillantatban felém fordúla az atyám. Úgy akarod, fiam, monda nyugalmasan 's egy hangban melly nekem jót látszék jövendöltni; el kell válnunk. Az olly csudálatos szerelemnek mint a' tiéd minden próbát ki kell állhatni, vagy az csak varázslat és csalódás volna. Jer, Osmandyas, öltsd-fel e' köntöst, 's rejtsd e' lárva alá arcodat. Akként fogsz kinézni benne mint egy szűkölködő vén-ember, 's így senki nem lel okot ólálkodni utánad, 's ha bajban lészesz, mindenhol inkább akadsz szánakozóra. Íme a' vándorbot, 's itt egy erszény mellyben annyi drachma vagyon a' mennyi napot fogsz vándorságodban tölteni. Menj, fiam, 's szerelmednek Génusza kísérje lépteidet. Bujdossál, mindaddiglan éjszakai-nyugot felé míg a' Galluszok' földjére érsz, 's eljutván Armorikának határához, keressd-fel azt a' régi tornyot mellynek már csak három foka áll fenn. Ott lelended végét bujdosásodnak 's kívánságaidnak czélját.

Midőn az Egypti ifju e' szókat monda, amaz a' toronyban eggyyszerre mély elmerülésbe látszék süllyedni 's Osmandyas elhallgatott. De amaz feleszmélt elhallgatására, ismét felderült, 's kérte őtet hogy folytatná szavait.

Felöltözém, 's Kalaszírisz tulajdon kezeivel köté képemre az álarczot melly olly mesterségesen vala készülve, 's képemre olly igen illet hogy azt kiki tulajdon arczomnak veheté vala, kivált hogy így senki sem kaphata nagy kedvet élesen és sokáig nézni szemeim közzé. Látom hogy nyelveden kérdések lebegnek, fiam, monda Kalaszírisz midőn így útamhoz készíte, de ne tudakolj semmit, 's vessd vaktában alája magadat sorodnak. Ne hagy-d-el magad', 's úgy Génuszod sem hagyand-el. Szívem jót jövendöl. Szerencsét úadra, Osmandyas. Meg fogjuk egymást látni.

E' szókra sok szeretettel megölele, homlokomra nyomá áldó csókját², 's parancsolta hogy e' lépten kezdjem vándorságomat.

Eltele tíz hó miolta Memphiszt elhagyám. Hosszú bujdosásom' alkalmatlanságai egyszernél többszer öszve fogtak volna nyommasztani, vagy arra bírtak volna hogy visszaforduljak, ha az a' remény indított vala el hogy koronát találándok. De a' mit én kerestem, szívemnek becslése szerint, nem vásároltathaték-meg elég drágán. Tűréseimnek jutalmokat a' szeretett szobor' karjai között kelle feltalálnom. Annak bírtam bíz-tató szavait e' részben kinek szavait isteni szózat gyanánt szoktam vala tekinteni, 's bizonyos valék beteljesedések felől, noha módja 's eszközei megfoghatatlanok, homályosok voltak előttem. Ma reggel adám-ki utolsó drachmámat, 's a' torony mellyet keresék, mindég elvoná szemeim elől magát. Midőn nem is álmodám, egy vész' segéd-jével kelle azt feltalálnom, és ebben egy barátot kit nem reméltem. De ah, óhajtásaimnak határczélja ...

Talán közelebb van hozzád mint véled, így szakasztá félbe szavait a' torony' ifja. Legalább nagy okod vagy on ezt hinni minekutána az egyéb környülmények tiszteletes atyádnak jövendőléseivel olly pontban ütődtek-öszve. Adnák az egek hogy nekem nem volna több okom az elcsüggedésre mint neked! Te magad, Ostmandyasz, nem lehetnél szerencsésebb a' tégedet-szerető képszobor' feléledt karjaiban mint én voltam, volnék és mindég lehettem volna hahogy tulajdon hibám miatt – mert mint nyernék vele ha érette a' Végezéseket vádolnám? – annak kipótolhatatlan elvesztése által a' mint egyedül szeretek, a' legboldogtalanabb halandóvá lettem volna!

Azonban míg a' torony' ifja ezt elfúlalt hangzattal nyögte-ki, arczával egy vánkos-ra esett melly mellette a' falnak támasztva áll vala, hogy elrejtse könyűjinek özönét mellyeknek előtörő erejeket nem tudta meggátolni. Osmandyasz annyira megillettetett barátjainak szenvedései által hogy felettek feledé a' magáéjít. Közelebb méne felé, megfogta csüggő kezét, részvéve szorította-meg, 's ekként álla jó ideig mellette minden szó nélkül.

A' szép ifju nem sokáig marada érzéketlen a' maga új barátjának részvéte eránt. Úgy tetszett hogy pirult szertelen lágyságáért, 's öszve-szedé magát hogy szenvedelmén valamivel több erőt vehessen. Végre midőn ötet Osmandyasz nyugtabbnak látta, ekként szólla hozzá: A' szorongatott szív ollykor enyhet talált ha barát' kebelében öntheti-ki fájdalmait. Ha úgy hiszed hogy e' szer rajtad könnyíthet, fedd-fel okát bánatodnak mellytől emésztetni látlak. Talán hogy fekvésed nem olly csüggesztő a' millyeténnek azt a' bánat és szenvedés által bússá tett képzelet festi. Talán hogy a' barátság csendesbb szemei lelhetnek valamelly nyílást a' hol azt magad nem lehetsz.

Halljad tehát történetemet, 's ítéld-meg magad, vagy on e még mit remélnem. Megígértem neked 's tartozom vele nyíltságodnak. Osztán még annak is a' ki örökre elvesztette szívének boldogságát, öröm az midőn egy részvevő lénnel egykori szerencsáját emlegetheti.

A' természet nekem lágyszívet adott, 's egy halandóságot, inkább élni szép ideák' világában mint a' mindennapi emberek' tolongásai között, és az ő visszásan egymásba-ütköző szenvedelmeknek tisztátalan gőzkörében. Nevelésem még táplálta hajlandósá-

² áldó, csókját

gomat, noha énnekem fő-születés jutott; mert én igen magányos életben nőttem-fel; 's ennek is az lön következése, hogy belépven a' férfijuság' korába, szokatlan idegenséget érzék magamban az emberek' asszonyaik 's leányaik eránt kiket látni alkalmam vala; annál különösbb jelenség, mivel nehezen találhatni halandót, kinek gyengédebbek volnának érzései mind az eránt a' mi szép, 's több elfoghatósága volna a' legtisztább, legfennebb szeretethez mint nekem.

Történetből azon régi és ritka Kéziratok' Gyüteményében mellyet az atyám Fő-Druídja e' tartománynak, össze-szedett, néhány ollyatén esett kezembe, mellyekből a' tiszta Elemek' lakóit tanultam ismerni; egy Közlénynek nemét Emberek és szellemek között, kik engem, mihelytt velek ezen Írások által megismerkedém, egészen más kecsekkel vontanak magokhoz mint a' durvább agyagból gyúrt lakóji Armorikának. Ítéld-meg önn-magad ha az a' mit én az Elemi Nymphek' szép voltok és tökéleteik felől vettem, alkalmas vala e fogyasztani honnom' leányai eránt idegenségemet, 's volt e valami természetesbb, minekutána bizonyossá lettem hogy ezen felsőbb lényeknek barátságáig 's legszorosbb szövetségéig eljuthatok, mint az az elhatározásom mellynél tizennegyedik évem olta hű maradtam hogy az emberek leányainak társaságáról általjában lemondok, 's a' Bölcsék' tanácsaik szoros követése által érdemessé teszem magamat hogy egykor valamelly Szyphíde vagy Szalamandríne által szerettessem.

Az anyám, egy nagyszépségű 's rényű asszonyság, 's egyetlen húgom, egy fiatal leány, valóságos mása az anyámnak, voltak egyedül kivéve ezen fogadásomból; amaz, mert elhitettem vala magammal hogy ő maga is egyike ezen felsőbb-nemű lényeknek, 's erről nem hagyának kételkedni mind azon tulajdonok mellyekkel ő minden más nők felett a' kiket valaha láttam, ékeskedett, mind az a' nagy tekintet mellyel eránta olly példátlan Bölcs mint az atyám, viselteték. Minthogy neveltetésem mellyet én egy magányos Druídházban vevék, csak ritkán és rövid ideig engedte-meg a' véle-létel' örömet, e' vélekedés annál inkább megerősödött elmémben; 's minthogy én ezen épen úgy tiszteletes mint igen szép asszonyban megszoktam vala látni a' Sylphidet, azon képzetek mellyek phantasiemben ezen Szellemszépségek felől támadtanak, annál több tisztaságot és életet kaptak, 's annál erősebben hatottak szívemre, mint e' nélkül fogtak volna. A' miket történetek-tanító könyveimből a' nagy-városok' asszonyaiknak romlottságok felől tudtam, az engemet még eltola tőlök, 's annyira vivének hogy ez végre testi csömörré lön bennem, és hogy elérvén tizenhét 's tizennyolczadik évemet, lehetetlen volt az asszonyi-körökben lételt csak egy óra negyedig³ is túrhetnem.

Az atyám phantasiemnak ezen fonákságát, a' mint nevezni szokta volt, alig sejtette-meg, 's azonnal kárhoztatni látszott azt, 's okokat horda-fel eloszlatására; a' húgom pedig minden alkalmakkal tréfát űze érzéketlenségemből, 's nemének bosszujával kezde fenyegetni; de nálam egyyikének úgy nem vala sikere mint a' másikának. Úgy hittem hogy az atyám csak kísért; a' húgom pedig, kit azomban szívesen szereték, igen csekély hatalommal bírt felettem, mert ő össze lévén szöve némelly földszülte leányokkal, elvesztette minden jusait szorosbb bízodalmomhoz.

Mintegy nyolcz vagy kilencz hete most hogy egyyikén azon magányos sétálásaimnak mellyeket néha e' tájon tenni szoktam volt, egy szokatlan szépségű galamb melly

³ negyedik

közel hozzám a' csalitban felröppene, maga után menni kisztetett, olly szelídnek látszván 's olly könnyű 's rövid szökdelleketek tévén, 's előttem gyakorta olly közel szállván-alá hogy reményem lehete megfoghatni. Úgy tetszett, játékot csinált magának abból hogy engem két vagy háromezer lépésnyi körben ide 's tova csalogathat, még végre, le-szállván az est, előlem egyszerre eltűnt.

Olly vadon rengetegben lelém magamat, hogy, ámbár az nem vala távol az atyámnak Druidvárától, nem emlékezem hogy valaha illy mélyen jutottam volna be ez erdőségbe. Már setétebb vala mint hogy azt lehetett volna remélnem hogy belőle ki fogok érhetni; 's e' helyett egyedül az vala óhajításom hogy valamelly kalibát vagy barlangot találhas-sak, mellyben az éjt, melly a' legrövidebb szokott lenni most, tölthessem midőn maga-mat e' torony' kapuja előtt lelém. Úgy hittem, a' közbülső emeleten világot látok; és ámbár az a' pusztá csend melly benne és körülte uralkodott, lelkemben ollykor szöke-vény borzadást támaszta, vágyék tudni mi az a' mit itten lenni fogok, 's engedtem vá-gyásomnak. Beléptem a' kapun. A' grádics' nyílása felett függő lámpa mutatá az útát. Elindulék rajta, 's a' palotába értem mellyet egy hajnalló fénytől találtam felvilágítva, de nem láttam, a' fény honnan ered. Valóban arra nem is vala időm, mert egy fiatal Asszony-ság ki e' nyugvón szunnyadozék, mingyárt a' hogy felléptem vala, elfogá tekin-teteimet. Ötet szintén lábaiig egy lángszínű selyem lepel fedte-bé. Az görög szabás szerint vala redőlve, 's keble alatt mellynek szépségét a' hajairól lefüggő bíborszínű fá-tyol fedte-be, egy csillagó ővvel volt testéhez szorítva.

Egyike az előpalotában ülő beburkolt személyeknek e' szókra ezt mondá a' másikának: Fenn ideje hogy útunkhoz lássunk. 'S ezzel felkölt, 's elővonván posztózatja alól egy kisdéd palaczkot, felsullanta a' torony' felsőbb emeletébe; de hamar visszatért, 's társával olly meg nem sejtve ment-el a' mint jöttek volt.

Egy Görög azt fogta volna hinni, mondá a' torony' ifja hogy Aurórának éjjeli szo-bájába jutott: énbenem a' mit láték 's érezék, nem hagyta más gondolatot felkelni mint hogy előttem azon Nympheknek egyike vagy, kiknek ideájok elégséges volt előlni mind azon behatásokat mellyeket reám a' földszülte szépségek tehettek volna. Azon ki nem beszélhető érzések mellyeket szívemben a' szép Ismeretlenek meglátása támáasztott, e' gondolatomat a' bizonyosságig emelte. Az egy édes zavarja volt az egé-szen új, a' soha nem-ismert érzéseknek, egy villámsebességű felváltogatásai a' hévnek 's fagynak, a' megborzadásnak és legtetősből örvendésnek mellyre az emberi természet képet, a' nyelv⁴ szót nem talál. Azt tehát előttem, barátom Osmandyasz, leírni haszon-talan volna.

'S eggyzersmind szükségtelen, ugymonda Osmandyasz, mert a' mit te érzél ekkor, nem lehet sem szertelenebb sem tisztább és erősebb annál a' mit én az én szobrom' első meglátakor éreztem.

A' torony' ifja épen valamit akara mondani midőn egy hirtelen eszmélet ajkait zár-va tartá. – Igazod vagy, ugymond egy rövid pauze után; az efféle tapasztalások nem szenvednek sem leírást sem hasonlítást. A' ki őket leírni akarja, arra kényszeríti hallga-tóját hogy vagy semmit ne gondoljon, vagy hogy azt vegye annak a' mit a' másika ta-pasztalt, mértékéül és képéül a' mit az illy nemben ő éreze. Neked nem csak az én he-

⁴ nyelv

lyemben, néked önnmagamnak kellene lenned hogy azon leírhatatlan szenvedelmet megértsd mellyet ez a' mennyei Szép még aluva is, 's arczán kívül egészen elfedve, bennem tudott gyulasztani.

Osmandyasz, a' ki minden csábúlása mellett egy szoborért, philozophabb vala mint róla feltenni lehetne, csendes javalatot mosolyga a' torony' ifjának; ez pedig eként folytatá félbeszakasztott beszédét.

Vannak érzések mellyek olly tiszták 's egyszerűek 's a' lelket úgy eltöltik hogy eltiltják az időnek minden megfogását. Az a' mellybe az enyém széllyelfolyt, midőn inkább inkább neki-bátorkodván lassu léptekkel 's tartóztatott pihegéssel az alvó Istennéhez közelítettem 's gyönyörrel eltölt tekintetekkel mozdulhatatlan állék előttte, kétségen kívül illyen nemü lehetett; mert meg nem mondhatom ha egy óráig maradtam e vagy kettőig vagy még tovább, ezen elragadtatásban; de midőn a' mennyei jelenés eltűnt, az nekem csak egy pillantatnak látszék.

Szegény barátom! mondá Osmandyasz. Az tehát csak álom vala?

Csalatkozol, Kedves, felele a' másik. De ő felébrede, felemelkedék nyugovóján, néhány pillantatokig álmélkodva nézett engem, 's egy bizonyos intést tévén baljával, melly sebesbb vala mint hogy világosan láthattam 's elérhettem volna, elfoszlott szemem előtt. Itt állék, körülfogva a' legsűrűbb setétől, 's ijedtemben öszve fogtam volna rogyni, ha épen midőn elvesztém eszméletemet, látatlan karok által nem tartattam volna fel. Midőn ismét magamhoz tértem, épen azon nyugvón letem magamat a' mellyen a' szendergő Dámát láttam volt; a' virradni kezdő nap bágyadt fényt lövelle által a' festett karikákon; álmélkodva tekinték-körül, 's reá ismertem a' helyre; de magának néki nem marada egyéb nyoma mint a' kép mellyet lelkemben találtam, és az az egészen új élet mellyet belém lehelle.

Elhagyám a' tornyot, 's visszamentem az atyám' házához, hol kinnmaradásom mindent gondokba hozott. Elbeszéltem miként történt elkésődésem, és hogy tévelygésem után sokára véletlenül egy toronyra akadék az erdőben, hol az éjet legalább nem olly alkalmatlanul töltöm mint az ég alatt fogtam volna. De a' mi engem ott ére, arról hallgaték. Senki sem tudá a' torony felől, de arczomon mindenek valamelly elváltozást akarának lelteni, 's tartalékjaik által hogy engem valami baj érhetett, sok alkalmatlanságomra voltak.

Kivájám magamat kezeik között a' hogyan lehete, 's a' napot csuda történetemen tartott elmélkedéseim között töltém el. Az az ő hitelek hogy az elmúlt éjjel nem fogtam magamat kinyughatni, ürügyet ada nékem, hamarabb menni ágyba mint szoktam volt. Módját találtam ellopóskodni 's siettem az erdő felé, 's kerestem a' mennyire az alkony engedte az utat melly tegnap a' toronyhoz vezérle; de nevedvén a' homály, nehezen boldogulhattam volna szándékomban, ha két háromszáz lépésnyire magam előtt egy fényt nem láttam volna meg, mellyet eltökélém hogy követni fogok. Az szüntelen' lebegett előttem, 's valamelly sokkal kurtább úton olly közel vive toronyomhoz, hogy azt annál inkább nem lehete eltévesztenem mivel azonban a' hold felkele, 's az erdőnek egyik nyílásán igen tiszta világot vetett egy részére az omladékoknak mellyek között a' torony felnyult.

Képzeld mit éreztem midőn húsz harmincz lépésnyi távolságra valamelly eldőlt oszlopnak egy darabján ugyanazt az Asszonytságot látám űlni kit tegnap éjjel a' nyugvón találtam vala. Öltözete ugyan-az volt azonfelül hogy hátra-vetett fátyola, ámbár

még messzebb voltam mint hogy eléggé kiismérhettem volna arcvonásait, velem a' legszebb főt hagyá látni mellyet valaha hiszem hogy láttam. Bal karjára könyökölve űlt, 's a' holdnak meresztette szemeit mintha abban kedvesének képét kereste volna. Ellentállhatatlan kecasei mellyeket neki e' könyöklés ada, szárnyalló sietéssel fogtak volna vetni lábaihoz, ha ugyan-azon időben alakjának felséges volta és az a' meggon-dolás hogy mi ő, vissza nem rettentett és engem tőle tiszteletes távolságban nem tartott volna.

Mihelytt engem közelíteni látott, elfedé magát a' bíborszín fátyollal, 's felkele hogy előmbbe jöjjön. Te itt valakit keressz, Klódion? kérdé egy szózatall melly lelkem' mé-lyében visszazengett. Kit kereshetnék mást mint tégedet? felelék neki. Ez csapodárkodás e vagy szívnek érzése? kérde mosolygva. Egy tekintet mellyet szívembe vethetnél, így válaszolék neki, legjobban felelhetne szavadra, mert a' tegnapi est olta melly nekem a' te látásod' szerencsáját adá, képed minden más behatások' nyomait eloltotta abban. Ez sok, ugymond egy ismeretségre melly legalább részedről még igen is hijános; mert a' mi engem illet, kénytelen vagyok neked vallást tenni hogy a' történet kedvezőbb vala erántam mint erántad; én téged rég olta ismérlek; és ha magadat az én szemeimmel láthatnád, úgy fel fognád lelni feleletemet ezen állatásomban a' magadéra.

Lábaihoz⁵ omlom, 's nekem nyújtott gyönyörű kezét az öröm' és szerelem' egész szédelgésével csókolám-öszve. Mit mondtam neki boldog örülésemben, azt magam sem tudom; de ő jónak lelé csak hamar visszahozni magamhoz. Parancsolta hogy kelnék-fel; 's minthogy az éj szokatlanul szép és hév volt, elvive a' ruínák megett elnyú-ló tájra, melly minden szabadsága 's szépsége mellett a' természetnek, igen is sok ízletet 's különböző részeiben több öszveillést árult-el mint hogy a' Mesterség' szépítő keze-inek nyomát eltítkolhatta volna. Illatos bokroknak ösvényein járánk fel és alá sok ideig, 's rajtok majd tágas 's virágszélekkel körül fogott hantpiaczkokhoz, majd egy halkal-kellő keskeny úton magas fákkal és surjánnyal benőtt szirtfalakhoz jutánk, hol magun-kat véletlenül bezárva leltük; majd kiss völgyek fogtanak-fel, hogy a' zuhogó csermely-ék elszórt fák és bokrok' grouppjai közt csapongottak 's végre egy tóban gyűlte-k-öszve, melly a' kertnek egy félsziget, képét adá. 'S a' gyönyörű hely a' maga minden lépten változó szépségeivel, a' hold' magiai világosításában, a' legvidámabb legtisztább légnél, 's karján Istennémnek, olly különös behatást teve érzékeimre, hogy magamat valamelly tündértájra által szállítva hívém; egy gondolat, melly ezen állapotban annál természetesebb vala, mivel meg nem magyarázhatám, mint lehetett ez szomszédjában az atyám' lakjának, előttem ekkoriglan ismeretlen.

Szép Ismeretlenem azonban még e' varázskertben hol járánk hol egy mohpadon egy kies erdőben ülést fogánk, ezer meg' ezer dolgokkal 's olly móddal mulattata en-gemet melly nékem lelkének szépsége 's ismereteinek kiterjedtsége felől a' legfentebb ideát adá, 's olly nyíltsággal 's bízossággal, mintha egymást örökké ismertük volna. Végre egy hídon által, melly által vala lökve az eren, vissza menénk az erdőben, 's én magamat egyszerre a' torony' omladékai mellett lelém hol előbb őtet megláttam vala. A' hajnal immár fel kezdé tűnni. El kell válnunk, monda szép Ismeretlen; de ha neked kedves talál lenni a' velem-létel, rajtad álland valamikor kedved tartandja, engem ugyan-

⁵ Láhaihoz

azon órában a' mellyben ma jövé őszve velem, a' toronyban lelni. 'S ezzel egy más oldalon egy az erdőn keresztül-vágott út' nyílásához vezetett melly néhány görbülésen által kevesbb idő alatt mint egy negyed, lakomba vissza hozza. Jó darabig együtt jöve velem, 's úgy tűnne-el megsejtetlenül, hogy néhány lépésnyire haladtam míg észre lehele vennem hogy magamban hagyott.

Nem szükség mondanom, kedves Osmandyasz, hogy azon felszabadításnak mellyet tőle nyerék, vettem e hasznát. Szerencsémre, úgy tetszett, sem atyám sem senki más a' háznál nem ügyel dolgaimra. Majd kísétálást, majd vadászatot, majd látogatásokat hordottam-fel szípitésekül éjjeli kimaradásaimnak, 's mindenek meg valának nyugtatva a' nélkül hogy azok eránt kérdéseket tennének, vagy hogy most a' nappalok első felét elalszom, az éjeket pedig máshol töltöm, csudálkoztattak volna.

Ekként én néhány hetekig istenéjeket éltem Ismeretlenemnek titkos társaságában. Szabad vala mind elmondanom a' mit értte érezék, 's viszont ő is megengedé hogy olvassak az ő szívében. 'S ámbár tisztelem és maga-viselete kívánságaimat olly szoros korlátban tartották hogy a' felett a' mit nekem ő engede, meg nem fogott volna pirulhatni: mindazáltal annyi becset tudta tenni a' legapróbb szabadságokra is, 's olly kimerithetetlen vala mulattatásaiban, elmésségeiben 's kedveiben, hogy teljes okom volt a' legboldogabb halandónak tartani magamat.

Boldog együttléteinknek ezen órájiban megvallá nekem hogy azon első pillantat olta mellyben meglátott, elvégezte hogy engem szívének 's személyének birtokába tessen, hahogy e' szerencsére karakteremnek bővebb kitanulása után érdemesnek talál. Nem csinála titkot belőle hogy idegenségem a' föld' leányai és hajlandóságom az Elemi Szépek eránt engemet ónála nem kevéssé ajánlottak. Azonban tántoríthatatlan maradt mind addig nem tudatni velem nevét 's mivóltát, míg elegendő okai leendenek szerelmem' állhatatossága 's valósága felől jobb vélekedést venni mint a' mellyet a' férfiak' szeretete közönségesen érdemel.

Minthogy én ötet valóban szerettem, könnyű vala kitennem magamat minden próbának mellyre vonszani kívánand; de olly nagy vala tisztelem és az a' rettegés hogy tüzes kívánságaim az illy lényü Szépnek felette gyengéd érzékenységet megbánthatnák, hogy soha nem merészlettem próbaidőmnek melly nekem szint olly szükségtelennek tetszett mint alkalmatlan és kedvetlen vala, megrövidítését kérni. Még a' gyűlölt fátyol is melly előttem arcának felénél többjét fedte-el, igen nagy tartózkodásokkal említetett. Mert, minthogy azon próbák eránt mellyek alá szerelmemet vetni készült, nem magyarázta-ki magát világosan, ki felelhetett róla, ha nem az vala e azon kísértés mellyen látni akarhatá, mennyire fogná az ő kised szeszei 's makacskodásai eránt terjeszthetni kedvezéseimet.

Mintegy négy vagy öt hetek fogytak vala el miolta szerelmem a' szép Ismeretlenhez, noha csaknem egyedül lelki eledellel táplálva, naponként nevedkedett, 's végre a' legtüzesbb szerelem' egész erejét vette; midőn egykor, egészen szokása ellen, sem az omladékok sem az egyik vagy a' másik ernyőben vagy valamellyik Tempelében a' Varázkertnek, hanem a' toronyban ugyan-azon nyugvón lelém, hol legelsőben látám vala. Egy lassu eső melly az estve permetezék, azt rettegteté vele, a' mint mondá, hogy a' híves és nedves lény ártásomra lehetne, 's úgy látszott hogy ő itt olly keveset tartta szenvedelmemtől mint azon helyeken a' hol eddig minden éjjel néhány órát tölténk együtt.

Tisztelő magam-viselete igazlá bizodalmat; azonban beszélgetésünk észre-vétlenül gyengédebb lön mint eddig lenni szokott vala. Ő maga valóban gyengédebbnek tetszett; hangja mellyel szóllott, a' szerelem' zengése volt, 's szemeinek szép tüze általvilámlgata azon kettős fátyolon melly homlokáról mellyére aláfüggött. Elragadtatva szóllék szerelmem' örömeiről 's azon reményekről mellyekre maga ő szabadíta-fel, 's most először merészlettem neki a' legszerelmesbb kifejezésekben egy béketlenséget mutatni mellytől nem látszék megbántottnak. Csak még hét napot! monda. Hét szazadok! kiálték, lerogyván lábainak elébe.

Végre megengedé kérlelni magát hogy a' hetet háromra szálítja. Ajándékozzd még e' három napot rettegésemnek, hogy egy állhatatlant találók boldogítani, monda kéréllő hanggal; 's te magad is fordítsd ez időt szíved' vizsgálatára, ha képes vagy e olly tiszta, olly hív 's olly állandó szerelemre a' millyetént kedveseiktől fajom' lényei kívánnak. Ne higyd hogy e' vizsgálat felesleges, 's számot ne tarts szívem' ellágyulására ha valaha erántam hűségtelen lenni találnál. Az ugyan, nem fogna nekem kegyetlen bosszút engedni de soha meglátni nem fognál. Én egyedül éretted élek; ellenben azt kívánom hogy szíved egészen enyém légyen 's egyedül enyém légyen. Ha birtokomat érde mesnek nézed illy áldozatra 's erősnek véled magadat kiállani mind azon próbákat mellyekre kiteszlek, jer ide a' harmadik éjjel, 's cseréljük-fel örök hűségünk' eskeit; ma pedig hagyj-el, Klodion!

Ne kívánd ezt, imádott asszonya szívemnek! kiálték, általfogván a' legforróbb szeretet' lángozásában térdeit; engedd hogy itt lábaidnál...

E' pillantatban elhala a' bájos hajnalfény melly eddig eltöltve tartá a' szobát, 's szurok-feketeségü setétté változott, 's az ismeretlen Szép kisuhana szemeim közzül. Híjába kiáltozám, lenne ismét láthatóvá, híjába tapogattam körül a' szoba' falait, eltűnt, 's kénytelen valék azon reménnyel enyhíteni bánatomat hogy harmad nap mulva a' legteljesebb, leggazdagabb pótolékot kapom-meg most szenvedett kínzásaiért.

A' ma és holnap-után való köz szörnyü hézag vala életemben. Csak úgy existáltam mint valamelly óra melly negyedet, minutumot 's secundákat számlál. Az örök számolás alatt végre elérkezék a' régen óhajtott est, 's most korábban siettem az erdő felé mint szoktam volt. De történt légyen az a' mint akart, reá nem tudtam akadni az útra mellyet nekem a' szép Ismeretlen mutatott. Végre eltévedtem az erdőben, ismeretlen ösvényeken vesztettem-el magamat, megfordultam hogy új útra akadjak a' nélkül hogy a' tornyot, legbékétlenebb óhajtasaim' határczélját, elérhettem volna.

Végre egy fényt láték-meg 's feléje tartottam, azt remélvén, erősen híván hogy az engem elvezet a' való útra. Minekutána sokáig mintegy labyrinthben kerengeni hagyott, egyszer a' mennyire ki lehetett ismernem a' setétben, egy pompás palota' portálja előtt látám magamat.

Egy jólöltözött cseléd, égő fáklyával kezében, előjöve, elnézellett, 's tisztelettel ezt kérde: Nemzetes Úr, a' te neved nem Klodion e? Én nem az vagyok a' kinek szokása megtagadni nevét, még midőn a' kérdést rendesnek taláom is; de alig feleltem igennel, 's a' cseléd megfordult, 's a' legelevenebb öröm' sikoltásaival repült a' palotába.

Kévs pillantatok alatt megnyíltanak a' kapu' két szárnyai. Hat igen szép öltözetű Szűzek, kiknek hat rabszolga ugyan-annyi viaszszövétnel világított, kijövének, idvezlék megérkezésemet, 's tisztelettel nyultak kezeimhez hogy a' palotába vigyenek. Kértem, tartanának kimentve, 's elbeszéllem hogy megtévedtem, hogy épen nem ott

vagyok a' hol várattatom 's hogy egy pillantatom sincs a' mit veszthetek. Bocsáss-meg, Nemzetes Úr, mondá az egyik Szűz, nekünk kibeszélhetetlen örömkre épen ott vagy a' hol már rég olta fájdalommal várattatol.

Az lehetetlen, mondám⁶; játékokat űzitek belőlem 's nincs időm itt mulatni. E' szókkal sietve akarék kifejtőzni kezeikből; de a' rabszolgák fáklyáikkal elzárták előttem az utat, a' leányok földre buktanak körültem, 's a' legidősebb közöttök kényszeríte annak életére a' kit szívem szeret, hogy őtet csak egy perczig hallgatnám-ki. A' mit mi tetőled kérünk, nagylelkű Lovancz, ugymond, azt egyedül te adhatod 's teheted; nem fog tovább késlelni egy negyednél, 's olly dolog mellyet ennyi szerencsétlen kéréseinek egy férjfi sem tagadhat-meg, ha születése 's kara' tekintetét becsülni tudja. Teljesítsd a' miért mindnyájan esdeklünk, 's itt-múlásodat senki nem fogja tovább tartóztatni merészleni mint az magadnak tetszend. Az őt Szűz egyesítette kérését az elsővel, 's sírva kívánták hogy magamat megkérettni engednem 's minthogy nem látám lehetőnek hogy illy környülmények közt megtagadjam kérelmeket, 's a' vonogatózás mulásomat még hosszabbá tette volna, eltökélém követni őtet. De olly kedvetlenül tettem azt hogy nem leheté visszásságomat eltitkolnom, 's mentünk a' palota' belsője felé.

A' leányok engem egy erős világosításu Galerien 's különbféle szobákon keresztül vezettek, mellyek közzül az utolsó egy gyenge lámpától véve világot. Ennek közepében egy nagy ajtó vitt egy másikba, 's az ajtónál két oldal felől ugyan-annyi irtózatós Oriások álltak igen nagy buzgányokkal, 's őrzék a' bemenetelt. Megállottam, 's a' vezető leányra pillanték, mert én fegyvertelen' voltam: de e' pillanatban egy tüzet-lihegő sárkány, egy villogó karddal szájában, ereszkedék-le a' boltozatról. A' leány kért, venném által ezen nekem rendelt kardot, 's követném őtet. Meglőn a' mit kívánt; a' sárkány eltűnt, 's a' mint felcsapván fejem felett a' kardot, az ajtó felé közelíték, a' két Oriás földre rogyott.

Egy fekete-posztóval kivert nagy palotába értem, 's ennek közepében egy magos és igen sok szurokserpenyők által világított kuppolyból bágyadt fényözön ömlött alá, melly a' falak' ijesztő homályát még inkább hagyta látni. A' kuppoly alatt egy háromlépcsőjű esztárdon egy fekete-bársonnyal kivert tágas koporsó állá. Hat Szerecsen, aranyszövetű kerek kötényekkel ágyékaik körül, tűzszín tollforgókkal fejeken, 's meztelen pallósokkal markokban, vették-körül fenyegetőző állásokkal a' koporsót. De alig villoga kezemben a' csudakard, össze-dőlengézének 's eltűntek. Két leány a' ki velem eddig jöve, felhága az esztárd' lépcsőjén, 's leemelte a' koporsófedeleit. Az a' ki eddig vitte a' szót, inte hogy közelítenék.

Felléptem 's azon tompa fénynél melly a' kuppokból a' koporsóra alászállott, egy csuda szépségű Asszonyságot láték-meg, kinek bal mellyében egy nyíl félyeileglen vala beszúrva.

Irtózatall vonultam félre e' látástól, 's a' leány így szólla; Imhol az a' szánakozást-érdemlő tárgy mellynek felszabadítását a' Végzetek tenéked tarták-fel. Ez a' mi Asszonyunk szerencsétlen vala egy nagyhatalmu Génuszt akarátja ellen a' legtüzesbb 's a' legmakacsabb szerelemre gyűlasztani. A' Szép' útálata épen olly nagy vala a' Génusz eránt mint a' Szép eránt ennek dühödött heve, mert ő a' legcsúnyább, a' legirtóztatóbb,

⁶ modám

mint az Asszony a' legszebb. Minekutána az ocsmány lény a' szerencsétlen gyűlöletes esdekléseivel sokaig elgyötrette és soha egyéb feleletet tőle a' legmeghatározottabb megvetésnél nem nyerhete, heves szerelme a' leghevesbb haraggá változott-el. E' koporsóba vonszá őtet, 's önn kezeivel döfte szívébe e' nyilat. Egy évnél régebben olta előző minden reggel, 's a' nyilat kivonja mellyéből. A' seb legottan béheged 's Asszonyunk ismét életbe jön, de akkor elkezdődnek szenvedései, mert a' kegyetlen ismét egész nap gyöttri útált panaszaival. De minthogy ez tántoríthatatlanul a' maga ellenkezései mellett marad, a' rút Génusz minden este újra szívébe döfi nyilat, befekteti a' koporsóba, 's elmegyén. bizonyos lévén hogy azon rendelések mellett mellyeket őrzése végett teve, reggel feltalándja. Mert a' két Oriáson 's hat Szerecsenen kívül kik a' palota és koporsó körül felvigyáznak, egy Talizmant állíta a' kapu felibe, ki ezt láthatanná teszi minden előtt, és mintha még mind ezek sem volnának elegendők, a' neki-cselédkedő Lelkekkel az egész lakot mindennap más meg más helyre téteti-által. És még is minden szemessége sem gátolhatja hogy egyedül tőled függhet, Nemes Lovancz, parancsolónkat e' rettenetes inségből kiszabadítani. Egy nevezetes Orakel mellyet ezen dolog éránt megtudakoltam, azt adá feleletül, hogy Asszonyom' megszabadítását senki egyéb nem viheti véghez mint egy Klódion nevű Galliai Lovag ki itt a' maga idejében megjelenend, 's egy még nagyobb hatalom' védje alatt kínzónknak varázslatát eloszlatandja. Hosszú várakozásunk után végre szerencsénk vagyon tégedet nálunk láthatni, 's semmit nem kétljük hogy te vagy a' megígért szabadító. Maga az hogy te vagy az az egy a' ki előtt látható lón e' palota, valamint az is hogy a' csudaerejű kard a' sárkány által teneked nyújtott, és hogy előtted az Oriások 's Szerecsenek öszve-hullottanak, azt hagyják hinnünk hogy a' mit váránk, bételjesedik. Hajtsd végre a' mit általad akar megtétetni a' Végezet, jóltévő Lovancz. Nincs hatalom melly e' nyilat kivonhassa a' mi kínzónkon és rajtad kívül. Tedd-meg a' próbát. Ha szerencsés leendesz, úgy az útált Szellem minden hatalmát elveszté a' szép Pasidóra felett, 's nagylelkűségednek határtalan hálája lészen bére.

Azt felelém a' Szűznek hogy ha érdemem mellyet Asszonyának megszabadítása által talán szerzeni fogok, tízszerre nagyobb volna is, én egyéb jutalmat sem nem kérek sem nem várok mint hogy egy perczig se tartóztattassam elhagyni e' lakot. A' leány, a' nélkül hogy szavaimra felelt volna, kért, fontolnám-meg, hogy parancsolója, valamig mellyében lészen a' nyil, mindég annak hatalmában áll a' ki őtet most bírja, 's hogy ez minden pillanatban visszatérhet, 's így, hanemha dolgomhoz látok, a' gyöttröttet elkaphatja előlem 's a' lakot más helyre teheti-által, hol véghetetlenül nehezebb leend a' Végezetektől nékem rendelt munkát megtenni.

Közelebb vonultam tehát az ifju Szép felé, kinek kellemei olly szemfényvesztőknek látszának előttem hogy azokat nem igen merészlém megtekinteni. Borzadva nyultam a' nyil' szárához, 's azután hogy azt nem minden nehézség nélkül kivontam, egyszerre elalvék a' fény melly a' palota' közepét eddig világította. Mennykőroppanás reszketteté-meg az épületet, 's néhány pillantatokig egy sűrű kénszagu gőzbe borulva állék. De midőn az eltűne, melly nagy vala rémülésem hogy egy temérdek sokaságu kristálygyertyakoronáktól ragyogó palotában lelém magamat, 's a' koporsót egy királyi székké láttam változva, mellyen ő egy hosszú ájulásából végre eszmélethez tért személy' állásában ült. Arczát egyik szolgáléánya' keblén nyugtatá, azalatt míg a' többiek körültte térdre hullottanak 's víg felsikoltozások alatt jelengették meg-szabadulásán táma-

dott örvendéseiket. Felkele székéről hogy magát félre vonja, 's két udvarlójának karjaira támaszkodva menvén-el mellettem, hálájának olly érzékeny pillantását veté reám melly lelkemig hatott. Szemeim önnkéntelen' kísérték, míg látásom elől eltűnt.

Öszve-zavarva e' váratlan 's csudás történetek által vesztég állék 's kérdém: Miért mulatok itten tovább? midőn az egyik leány visszajöve, 's asszonyának nevében kért, el ne hagynám a' palotát míg a' nyujtott igen nagy szolgálatért a' tartozott hálát nekem meghozandja. Minthogy Asszonyom, ugymond, azon öltözetében mellyet rajta a' korporsóban látál, előtted illendőséggel meg nem jelenhet, méltóztassál addiglan várakozni míg áltöltözik. Az sokáig nem fog tartóztatni.

Bár melly kínos volt nekem e' haladék, a' becsület' minden törvényeinek sére nélkül nem lehte a' kérést teljesítetlen' hagynom. Követém tehát a' leányt, 's általmenék egy más szobába, hol ez kért, pihennék-meg egy kevésé, 's élnék némelly frisítőkkel mellyek egy ezüstlábakon álló ében⁷ asztalkán felterítve állottanak. Valóban hosszas kerengéseim az erdő' útjain 's az a' kedvetlen késlelet melly rég olta tartóztatgata, anynyira elbágyasztának hogy ez az ajánlt⁸ rövid pihenés és a' megfrisítések igen jókor látszának érni. Azomban itt vesztetni ennyi időt még is békételenségre fakasztott. A' leány ott hagyta, hogy ha majd az asszony öltözve lesz, 's látogatásomat elfogja fogadhatni, hozzá vezethessen, 's egyik negyed a' másika után műla-el míg visszatért.

Szerencsétlenségemre azalatt viradni kezde 's kibeszélhetetlen fájdalommal láttam hogy elmult az idő mellyben a' toronyban megjelennem kell vala. Közel voltam az őrzöngéshez annak elgondolásában hogy az Ismeretlen engem hijába várt. Mit kell rólam gondolnia? Melly gátlás lehet eléggé nagy kimenteni elmaradásomat? 's mint remélhetném hogy valaha ezen megfoghatatlan megbántás után meg fogna nekem bocsáthatni?

Ezen csüggesztő elmélkedésben lele a' leány, ki engem asszonyához vezetni jött. Követtem őtet, de annyi nyugtalansággal, olly visszásan 's kedvetlenül hogy neki azt lehetetlen volt meg nem sejtienie. De, megvalhatom e előtted, Osmandyas, a' nélkül hogy tőled érette épen úgy útáltassam a' hogyan magam útálom magamat? azon első pillantattal mellyet az igen is bájos Pasidóra reám szegzett, lelkemnek minden kedvetlensége, mintha varázslat ért volna, egyszerre széllyelfoszlék, 's bár melly következt vonand maga után azon szolgálat mellyet egy szeretetre annyire méltó személynek nyujtandok, lehetetlen vala meg bánnom hogy szerencsémét az ő megszabadításának feláldozám. Ismeretlenem, úgy hittem azt én balgata! maga is javallani fogja tettemet, ha elmaradásom' okát neki elbeszéllem.

A' szép Pasidórát egy kanapén lelém melly minden alkalmasságaival bírt egy pihenő-ágynak 's olly fél-elnyúlásban melly illett annyi és olly hosszas szenvedéshez. Kért, fognék helyt mellette, 's meleg érzéssel köszönte a' mit érette tettem. Szavainak zengése mélyen meghatott. Az nem vala Ismeretlenemnek szózatja, de olly igen hasonlita hozzá hogy szívem annál inkább ki vala téve általa igen érzékenyen érdekeltetni. Keveset szóllott; de szép szemei annál többet mondottanak. Pillantatai ugyan-annyi nyilai voltak a' Szerelemnek 's egyenesen hatának szívre, de édesbb sebeket ejtének mint hogy kedv érhetett volna kerülgetni őket. A' szép arcznak minden tagja méltó vala ezen bájos szemekhez, 's ezek egyetemben olly egésznet csináltak melly a' vonások' gyengédségére

⁷ ében

⁸ ajánlt

's öszve illésére, a' formák' tökéletére 's a' színek' tisztaságára nézve mind azt a' mit valaha láttam, végtelenül túlhaladott. Vedd még mind ezekhez a' mi a' lelke a' szépségnek, a' leggyengédebb érzékenység' kinyomását, és egy bizonyos rejtett mosolygást melly száját 's orcáját körülfolyla 's minden perczben új kecsket hagyta támadni, 's mondd-el, lehetséges volt e –

Szegény Klodion! kiálta a' szép Idegen; hol marada szeretett Ismeretlenednek képe, hogy neked lehetséges vala más képet mint az övé illy gonddal 's illy vigyázatlanul tekinteni?

Még inkább fogsz szánni és talám menteni is, ha megértendesz mindent, mondá a' Druid' gyermeke. Bár melly nehéz volt szemeimet egy illy szeretetreméltó alakról elvonnom, arra még sem voltam kísértések' hija nélkül. Pasidóra a' maga puha vánkösülése⁹ egy félfekvő dőlésben nyult vala el, melly a' legtökéletessbb illősséggel egész személyének kecsseit a' legnagyobb hatásu setéttisztába tevő mellyet a' legfortélyosbb Festő választhatna¹⁰ a' maga legnagyobb-gondu mivéhez. Öltözete varázsló közmíve volt a' pompának, ízletnek és egyszerűségnek. Egy fejér, átlátszó selyempatyolat lepte-el fejét, egyedül hogy szemeinek tündökléseket szelidítse, 's a' legkellemessbb bágyadtságot kölcsönözze arcának. Gömbölyeg karjait hatszorosan fontakörül a' legnagyobb gyöngyfonás, mintha általok csak azoknak fejérségét akarta volna tetszetőssé tenni. A' legfeketebb haj, gyöngyfonással általszóve, hosszú göndör fűrtökben folyt-le a' legszebb nyakon melly valaha illy szép főt horda, 's széllyelőmlött a' most egy kevésé gondolatlanul fedett mellyen, talán hogy Megszabadítója azon gondtól ne kínoztassék hogy forradásokat talált hagyni rajta a' varázslott nyíl. Valld-meg, barátom, szívemnek hűsége az Ismeretlen eránt veszélyes próbára vala kitéve! Kegyetlenség volt illy cselt háyni szívemnek és érzéseimnek, 's talán nincs halandó, a' ki ennyi kecske' öszve-eggyesült hatalmokat elviselhette volna.

Érzettem hogy veszélyem 's az a' nyugtalanság melynek, a' mint gondolom, inkább kelle rettegőnek mint gyengédnek látszani, nem maradhattak a' szép Pasidóra előtt elrejtve. Részvétel' hangjában kérdé tőlem, mi bajom? 's mellé vetette hogy vígaszthatatlan fogna lenni ha azon érdem mellyet megszabadítása által magamnak szerzék, nekem talán nagyobb áldozatba került volna mint a' mellyel azt neki helyre hozni tőle kitelhetnék.

E' szó gyilok vala szívemben. Kevésbe mult hogy szeretett Ismeretlenemet segédemre nem kiáltám. Megújítottam neki szívemben a' tántoríthatatlan 's örök hűség' eskeit: de minden pillantásom az igen is kecses Varázsra akaratom ellen hűségtelenné tett. Eggyzersmind érzem hogy csak a' felkelés és eltávozás fogna megmenthetni, és hogy még az eltávozás' óhajta sincs többé hatalmamban.

Azalatt még lelkemben ezek történtek, azon voltam hogy a' szép Pasidorának olly feleletet adhassak melly szívem' állapotját előtte el ne árulja, de az ő önnszeretetét is meg ne sértse. Valamit mondtam neki a' minek csak nyájasságnak kellett volna lenni, de, a' mint rettegem, édesdebb volt mint akartam hogy legyen; legalább annyi látszott hogy ő annak vevé, mert helyének látta velem a' hála' színe alatt kevésbb tartózkodással éreztetni hajlandóságát mint eddig.

⁹ vánkösüléseim

¹⁰ válatszthatna

A' veszély most minden pillantattal inkább nevelkedett, 's fenn ideje volt öszveszedni minden erőmet. Azt mondtam tehát hogy nincs jutalom melly azon örömmel mérkezhessék hogy illy érdemü személynek, talán saját kárommal, használhattam. De bizonyos lévén hogy immár nem tarthat üldözőjétől, bátor vagyok kérni, eressen; mivel egyy énnekem igen nagytekintetü dolog egyy bizonyos helytt, hol már tegnap várattatám, jelenésemet kívánja.

Ez a' neki, a' mint látszott, nem épen váratlan kérés szép arcának vonásaiba igen tetszetős jeleit nyomta-be a' kedvetlenségnek¹¹. Nem rejté-el előttem, mennyire akadt légyen fel azon hogy nekem azon szer után mellyel erántam a' maga hálás érzéseit bizonyítja, a' tőle-távozzhatás lehet egyyetlen jutalmom mellyet elérni vágyok. Én mentseget kénytelenségben kerestem, de nyilván olly hanggal melly érezteté vele hogy szívem, legalább félig, az ő részén áll. Mert ábrája egyszerre megint felvidámult, 's a' legszabadabb legnyiltabb képpel úgy monda, hogy meg nem fogná magának bocsáthatni ha bennem az ötet lekötölezhetés' óhajta legkisebb áldozatba kerülne; a' mivel már eddig is adósom, az neki nem ad just még több kedvezéseimet kívánni; és ha neki még egyedül e' napot engedném, úgy ő tetszeni hagyandja magának – mosolygva veté ezt mellé – annak engedni az éjt a' kinek az elmúltat szentelni akartam vala.

Szerencsétlenségem akará hogy én, ennyi okom lévén félni tőle, meg nem fontolám mennyit merek ha kecsel' hatalmoknak 's nem jól fedezgetett szerelme' kísérteteinek egy egész nap leendek kitevé. Egyy szóval, kedves Osmandyasz, reá állék; és ő illy nagy diadalt vevén rajtam parancsola az egyyik leánynak hogy vezetne egyy hajlékba hol néhány óráig magamat kinyughatnám.

Alig valék magamra hagyva, az vala első gondolatom hogy hasznomra fordítsam azon bízottságot mellyben megmaradásom eránt voltanak 's búcsúvét nélkül odább álljak. Bár követém vala jó Génuszom' sugallatát! De megcsalni egyy szeretetre ennyire méltó asszonyt ki magát adott szavamra bízta vala, ez a' gondolat olly nemtelennek 's kegyetlennek tetszett hogy lehetetlen vala elfogadnom. De minél kevésbbé rejthetém el magam előtt szívemnek állapotját, annál erősb vala feltétem hogy mind azon behatások ellen felfogok fegyverkezni a' mellyekkel engemet az ő szépsége 's szerelme ijesztgettenek.

Déltájban újra a' kastély' asszonyához vezettetém. Egyy királyi alpalotában leltem ötet, melly a' kert' terassza felé nyitva állott, közepette leánycselédjeinek, keleti öltözetben, melly az ő gyönyörű formáji' minden gratziájának szabad játékot látszott engedni. Alig tartóztathatám-meg magamat hogy lábaihoz ne boruljak, 's elhalni éreztem első megpillantásakor legmerészb feltéteimet.

Azon kinos küzdsnek melly most bennem ismét forrni kezde, nekem egyy elakadt båtortalan voltot kellett adnia; de ő azt annyira nem sejté-meg hogy inkább annál szabadabban néze ki, és, noha asztalnál keveset szóllott; udvarló leányainak mindég nyújtott alkalmat engem beszélgetéseik által mulattatni.

A' tábla után schacchal kínála-meg, és ha, a' mint nem kéltetém, az vala szándéka hogy engem az illy szoros körben, szembe a' maga bájos minden kecselével, egészen megfosszon azon kevés eszméletemtől mellynek még mestere voltam, úgy kénytelen

¹¹ nyomta-be ' kedvetlenségnek

vagyok neki azt a' bizonyosságot adni hogy ravaszbb fortéllyal nem élhete. Képzelheto, barátom Osmandyasz, melly gyakran levék schachmattá, és ha Pasidorának nagy oka lehetett e azon győzedelmein mellyeket rajtam a' játékban veve, kevélykedhetni; de annál inkább csillámlott az ő ellentállhatatlan szemeiben a' diadal' öröme mellyet szívémen nyert.

Azalatt közelgete az est, 's szépsége által bennünket sétálásra szóllíta a' palota' terraszánál kezdődő kertekbe. Azok temérd kiterjedésüeknek látszottanak, 's a' legízletesbb változásokban egyesítették valami nagy, szép és kedves a' természetben találtatik. Megfoghatatlan lévén előttem hogy e' kastély és kert miként juthattanak egy nekem olly ismeretes tájra, annál inkább hajlottam hinni hogy a' szép Pasidóra vagy tündér, vagy egyike azon elemi lényeknek kikkel phantasiem eléggé barátkozva volt, mint hogy rémuléssel tekinthettem volna midőn érzékeim elébe voltak terjesztve. Észre-vétlen' elvesztenek előttünk a' cselédleányok kik egy darabig kísértének; észre-vétlen' mind Pasidóra mind én csendesebbek levénk; hatott reánk a' szép természet, a' langy, virágillatokkal fűszerezett lég, a' levelek' suhogása, a' madarak' éneke, a' csergetegek' zörgő hömpelygése, és a' mi mindezeknél több, a' fény' és árny' kedves vetélgése akkor tájban midőn a' nap a' maga elmerüléséhez közelget, 's a' csappanfények' csudálatos magiája; észre-vétlen' érzénk magunkat a' szív' legédesbb ellágyulásainak egyzengeté olvadva; észre-vétlen' nyomtam én Pasidorának engedékeny kezét fenntebben-verő szívemhez; észre-vétlen' szoptam szerelmembe-folyó szemeiből egy ígéző feledését minden multnak és jövődönk, 's észre-vétlen' lelénk magunkat egy kised márványtemplomban, bekerítve egy igen sűrű myrtuszbokorral.

Látom, reszketsz érettem, Osmandyasz, 's pirúlok folytatni történetemet. – A' szeretetre-méltó álnok egy párnaszékre rogyott, 's én az ő lábaihoz; szóltan elragadtatással hintvén-be csókjaimmal megragadott kezét, midőn hirtelen az egész tempel lángban álla, egy rettentő mennykőütés földre csapott, Pasidóra karjaim közzül eltűnt, 's az én Ismeretlenem haragvó szózzal ez kiáltá: Hitetlen, engem örökre elvesztél!

Kímélj-meg, barátom, a' történet' tovább beszéllésétől; nincs többé lélegzetem folytatni, a' mit még beszéllenem kellene, nincs erőm, a' rettenetes éj' kinjait újra kiállani. Ez idő olta a' legszerencsétlenebbike vagyok az embereknek mint a' hogyan a' veszélyes próba nélkül én volnék a' legboldogabbika. Mert most látom, 's tökéletesen meg vagyok eránta győzve, hogy az én szeretett Szalamandrínem vala az a' ki nekem Pasidóra' neve alatt fátyol nélkül jelent vala meg, és ki engem mind azon kecsék által mellyeknek éjjeli együttléteink alatt a' toronyban csak némelley egyes sugárait kaptam vala fel, maga eránt hittelenségre kísértett. A' kegyetlen! Miként kételkedhetett ő hogy szívem egy illy próba alatt le fog veretni? vagy miként engedheti-meg neki az övé hogy illy szertelenül büntessen azért hogy én más név alatt és azon varázslatban mellyet maga vetett szemeimnek, még is csakugyan magát őt szerettem?

Én azt tartom, bizonyosnak tartom azt, monda Osmandyasz, hogy ő nem maradhat, kérelhetetlen. Világos hogy ő téged szeret szeret, 's még világosabb hogy...

A' mint látom, te nem isméred e' lények' gyengédségeket! e' sohajtással szakasztá félbe a' szép Szalamandrín' szerencsétlen imádója Osmandyasz; ők el nem nézik, meg nem bocsátják, csak árnyát is a' hittelenségnek. – Nem fog soha megbocsátani! ugymond ázott szemekkel 's tördelvén kezeit. Már több hetek multanak-el e' szerencsétlen

katasztrof olta hogy e' toronyban töltök minden éjt. Láthatta kínjaimat, kétségbesésemet, bánkodásomat, 's kérlelhetetlen maradt. Mit nem követtem-el hogy megillet-hessem! mit nem sírángoztam előtte! Mert ha nekem azolta soha meg nem jelent is, bizonyos vagyok, hogy hallott. Elvesztettem ötet örökre! Ez vala azon rettenetes szó mellyel kimondá haláloamat, 's igen is való hogy az visszavonhatatlan. Nem remélvén többé hogy szerencsés lehetek, feltettem hogy éltemet e' toronyban rekesztem-be mellyből három nap olta ki nem léptem. Szerelmem mellynek engemet meg kellene ölni, 's a' kevés étel mellyet mindennap nem tudom miként e' falfiókban lelek, eddig fenn tartotta a' tőlem-gyűlölt életet. De megvallom, miolta az Istenek illy reménytelenül küldötték hozzám a' bölcs Kalaszírisz' fiját, a' reménynek egy gyenge szikrája csillámla-fel lelkem előtt; 's talán jele hogy az én még mindég kedves Szalamandrímem nem óhajtja haláloamat, minthogy eléggé kegyes, életemnek fenntartásáért gondoskodni. Mert azt csak azért hosszabbítani hogy annál tovább szenvedjek, az, a' mint elborulásomban hittem volt, kegyetlenebb volna mint hogy az olly szívről mint az övé, feltennem lehetne.

Akárki legyen ő, monda Osmandyasz, nem képzelhetni ötet olly annyira maga el-lenségének hogy kész ne legyen megbocsátani egy botlást mellyért te eléggé lakoltál, és a' melly, ha szorgosabban tekintjük, önn-szeretetének hízelkedőbb mint bántóbb. – De engedd kérdenem, minekutána tennmagad emlékeztetél reá, honnan látszasz te ismerni az én atyámat? Te voltál az én honnomban? te ismered a' Níl' vidékét?

Minekelőtte felelnék, mondá a' torony' ifja, engedd hogy azon kevéssel a' mim va-gyon, megkínálhassalak. Mind kettőnek vagyon egy kis frisítőre szükségünk. Ekkor kivoná a' rejtett fiókot, 's valami kevés hideg konyhát 's gyümölcsöt és egy üveg bort szede-elő; melly utólsót még eddig nem talált vala az elsőbbekkel. Az én láthatatlan gazdáim, ugymond, lerakván étkeit a' lábpamlagon, úgy tetszik, számba vették hogy vendégem vagyon. Szerencsés jóslat mind kettőnkre nézve, monda Osmandyasz, 's becsületet teve új barátja' vendéglésének.

Az a' bölcs ember, a' ki a' bánatba-sülyedteknek bort hagyta adni, okos szót ejte. A' szer olly jól ütött-ki mind a' két ifjunál hogy észre-vétlenül bánatokat feledni 's vídámabbakká lenni látszának.

Eggszerre jó egy csudálatos gondolatom, monda most a' Druíd' gyermeke. – Mit mondanál reá ha a' te szobrod nekem ismerősöm 's legközelebbi rokonom volna? – A' Memphiszi ifju nagy szemeket mereszte – Legalább nem lehetetlen hogy az legyen, ezt veté mellé; ha elmondom, mint juthattam-el atyádnak ismeretére.

Több három évjénél hogy az én derék anyámat a' halál által elvesztettük. Az atyám, ámbár közönségesen a' legbölcsebbnek tartatik Druídjeink között, azon egész kincsé-ben a' titkoknak mellyet előtte a' természet felfede, nem lelt semmit a' mi veszteségét eltűrhetővé tehette volna. Kénytelennek látá magát a' legközönségesbb eszközhez nyulni mellyet hasonló esetekben találhatunk, 's parancsolt nekem és a' húgomnak Klotildnak, ki akkor mintegy tizenöt esztendő's vala, hogy nagy útra készülénk. Egyiptbe akarok menni 's Kalaszírisz barátomnak karjai közt keresni enyhületet 's vígasztalást, monda. Ezen alkalommal értém-meg hogy ők egymást ifjuságokban is-merték, 's harmincz évek olta a' nagy távolság mellett is, a' legszorosbb, legbiztosbb barátságot tartották fenn egymás között.

Meglátván Görög-orzágnak legnevezetesebb városait 's szigeteit, megérkezénk Memphiszbe, 's kibeszéllhetetlen örvendéssel fogadtatánk a' bölcs Kalaszírisz által. A' két öreg megifjodni látszott azon örömben hogy annyi évék mulva ismét bírhatják egymást, 's kölcsönösen olly szerencséjeket találtak együttlétekből hogy az atyám könnyen reá beszéltetvé magát, hogy egy egész esztendő Memphiszben múljon. Te, barátom, akkor Hellászból valál: én pedig megpihenvén egy ideig házatokban, az Íszisz' templomába záratám-el magamat, hogy titkaitokba beavattassam. Az esztendőnek nagyobb részét ezen készüléteim fogták-el; 's minthogy a' Felső-Egyipt' nevezeteseit is óhajtottam látni, és azután az Ethiopiai Gymnosophistákhoz tenni utat, engedelmet nyertem az atyámtól, túl ez esztendőn még kettőt múlatni azon a' földön, 's az atyám nélkülüm fordult vissza Armorikába. A' te húgod Thermútisz, mikor mi Memphiszbe érénk, az anyja' testvérénél múlatott; mikor visszajöve onnan, én már nem valék a' ti házatokban, 's én őtet soha nem láttam. Idegenségem azon nem éránt mellynek ő is tagja vala, már akkor olly nagy volt hogy az atyám, azt adván tudtomra hogy egy barátja' gyermekével kíván össze-kötve látni, nem találta egyéb szerét megnyugtatásomnak mint azon fogadást hogy ezután az efféle feltétektől meg fog kímélni. Rettegésem hogy talán Thermútiszt nézte-ki nekem, újabb indítóok vala, kikerülnöm mind azon alkalmakat hol őtet megláthatnám. Ellenben ő és Klotild annyira barátnék levének hogy őket ismerőseik a' két elválhatatlannak nevezték; 's midőn végre ütött az elválás' órája, úgy találtatott hogy vagy Klotildnak kell Memphiszben maradnia, vagy Thermútisznak együtt mennie barátnéjával, ha atyjaik mind a' kettőt el nem akarák veszteni. Az enyém azonközben annyira megkedvelé Thermútiszt, hogy Kalaszírisz nem vala idegen általtenni reá atyai jussait; ellenben ennek helyébe kikéré barátja' képét és a' Klotildét, hogy bírjon valamit a' mi a' távollét' fájalmát neki enyhíthesse. Az atyám, a' Druíd, egyébb csudás ismeretei közt azt is tudja, mint kelljen azt az igen híg agyagot mellyből az Egyipti porcellán készítetik, úgy venni munkába, hogy az abból tapasztott képek a' tűzben zománczot kapjanak, melly ezeknek szinte az eláztatásigmenő hasonlóságot ad az élethez. Egy görög Mívész, ki együtt jöve velünk Memphiszbe, dolgozta e' képeket, az atyám pedig a' maga titkával utolsó kezeket tett reá, 's így lőnek a'...

A' Druíd' fíját itt egy igen nem várt tapasztalás elálltatá szavaiban; ez pedig nem egyéb vala mint az hogy az ő ifju barátja azon beszéd alatt mellynek őtet olly igen kellett volna érdekelni – elaludt. Ezt ő, noha a' kis üveget ürülve látta, meg nem foghatta. De azonban míg ennek lehetősége felett elmélkedék, maga is, elfogva egy ellentáthatatlan szunnyadalomtól, egy megette fekvő vánkoson hátra-dőlt.

Nem mondhatjuk, meddig tartott rajtok a' magiai alvás. Elég hogy alkalmasan egy időben ébredének-fel; 's mint nem kelle álmétkodniok midőn, felvetvén szemeiket, Osmandyas az a' maga szép szobrát, Klódion pedig az imádott Szalamandrínt maga előtt láták!

Úgy hitték mind ketten hogy valamely kedves álomból tértek magokhoz, 's hirtelen behunyták szemeiket hogy azt tovább álmodhassák; de úgy találván hogy behúnyt szemekkel semmit nem látnak, ismét megnyitották szemeiket, 's elragadtatással láták az előbbi jelenést. Osmandyas a' maga szobrát, a' galambbal keblében, ugyan-azon nyugvón ülve és épen úgy életet-lehelve, látá a' mint azt olly gyakor izben atyjának cabi-

netjében látta volt; Klódion a' maga Ismeretlenét, a' lángszín' öltözetben 's a' csillámló övvel vékonya körül, 's a' bíborfátyollal arcza felett, látta most is, a' hogyan a' toronyban olly sok ízben szokta vala látni. Nem tudták mit gondoljanak 's ha higyenek e' szemeknek; de mind ketten azon-eggy perczenetben szöktek-fel párnájikról hogy Kedveseiknek lábaikhoz ömöljenek; midőn egy titkos ajtó megnyílék, 's a' két felséges alakú öreg Taránesz és Kalaszírisz, kézen-fogva közéjük álla, 's illy véletlen megjelenések által álmélkodásokat a' legfőbb pontra ragadozták. Taránesz mosolygva fogá-meg az Egyipti ifju' kezét, 's így szólla a' szobor felé vezetvén: Éleszd-fel őtet ha tudod, 's légy szerencsés! Ugyan-azon időben vezette Kalaszírisz is a' Druíd' fíját a' képzelt Szalamandrínhez, 's levonván fátyolát, ezt mondá: Bocsássátok-meg egymásnak – szerencséteket; mert az nem volna illy tökéletes, ha nektek kevesebbe került volna.

Azon szempillantások mellyek most következtenek, azoknak számokból valók mellyeket sem festeni sem leírni nem lehet. Osmandyasz, ölébe sülyedvén a' kedves szobornak, szóltan örömmel most érezé először hogy szíve ellenébe ver az ő szívének; Klódionnak, a' szeretetre méltó Thermútisz' lábainál a' szeretetnek mind azon tűzése vala szüksége melly rajta a' varázs Pasidóra' szemeiből áradott, hogy el ne haljon az öröm miatt midőn e' kettőben szeretett és végre megengesztelődött Szalamandrínjére ismert. Soha nem tett még a' Szerelem négy halandót illy szerencsésé; soha nem érezte még két atya illy nagy ponban azt az örömet hogy gyermekeiknek örvendő szédelgésekben lássa tulajdon célzásáiknak teljesedését.

A' háromfoku torony szűk vala ennyi boldognak. Lemenének a' kertbe melly az omladék megett halk ereszkedéssel nyult alá a' síkba, 's Klódion egyszerre ismert a' Szalamandrín' éjjeli Elysiumában azon varázskertekre hova őt a' tündér Pasidóra nappal vezette vala. 'S a' szép Thermútisz megmutatá neki hogy egyedül Szalamandríntől függött őt egy kisdéd tekergőn Pasidorának palotájához vinni, melly éjjeli sétálásaikban öleltte néhány bokorgroupp és egy kisdéd nyírerdő által vala elfedve.

A' két tiszteletes Öreg és az ő boldog gyermekeik észre-vétlenül azon kisdéd temelben lelék magokat, mellyet a' tündér Pasidorának féltékeny Szalamandrínné lett elváltozása a' szép Klódion előtt feledhetetlenné tevé. Helyt fogtanak a' fal körül végig-rakott párnaszékeken, 's a' Fő-Druíd Taránesz, látván a' két ifju' szemeiben, hogy tudni vágyanak a' mi érthetetlen vala előttök a' kiállott tündérbajban, ekként tartotta magyarázatját:

Barátságunk, melly a' tiszteletes Kalaszíriszt és engemet egyyüvé-fűzve tart, már első kezdetében olyatén vala hogy talán lehetetlen volt volna az egész világon egy harmadikat foghatni belé. De mihelytt magunkat mind ketten egy fiu és egy leánygyermekkel megáldva látánk, kiknek első ifjuságok bennünket a' legszebb reményekre éleszthete, elvégzénk hogy ha lehetséges lészen, belőlök egyetlen háznépet fogunk csinálni. Nem kértünk mi a' ti születésekkor a' csillagoktól tanácsot; de egyet-érténk abban hogy szerencsétek épen úgy függjön tulajdon szívetektől és a' mi gondjainktól mint a' Végzetek' tetszésétől, 's ki-ki lesénk az útát mellyen az ég' akarátja ohajtásaitokkal és a' miéinkkel egy pontban fog egygyesülhetni.

Azon látogatás alatt mellyet én három év előtt Kalaszírisz barátomnál tevék, megujult bennünk az a' kívánság hogy a' régen-szándéklott párosítást végre hajtsuk, kettőztetett melegséggel. De a' Kalaszírisz' fíja nem volt jelen; az én Klódionomnak pedig, ki

első ifjúsága olta egy igen különös és makacs idegenséget veve vala a' földszülte leányok ellen, veszedelmes lehetett volna a' szeretetre-méltó Thermútiszt, ki eránt ő, ha fenntebb-rendű lénynek nézte volna, a' legkevesebb szeretetet fogta volna érzeni, úgy tekintetni mint Kalaszírishnak leányát. Azt óhajtánk, az vala szándékunk, hogy Osmandyasz a' maga utazásainak 's tanulásainak folyamatjában el ne akasztassék; Klódion a' maga eszelős de engedséget-érdemlő szeszében ideje előtt meg ne háborítsassék, 's leányaink' lassún-kelő hajlandóságoknak idő jusson kifesleni, megérlelődni. Mert Thermutisz az én fiamat egyszernél többször látta a' nélkül hogy látathatott volna tőle; Klotildnak pedig nem vala egyéb bizonyításra szüksége mint hogy Osmandyasz teljesen hasonlít hűgához, hogy eránta elfoglaltassék.

„De ha dolgainknak szerencsés kimenetelek felől kételkedni okunk nem vala is, sőt az eránt magunkat előre bizonyosoknak tarthatánk: még is szükségesnek ítéltük azt a' viszonyhajlandóságot mellytől gyermekeink' egész életeknek szerencséje vagy szerencsétlensége függ, a' legerősebb próbákra vonni. Így történt hogy Osmandyasz Klotildet nem különben ismérte mint egy szobor' alakjában, 's hogy Klódion Thermútiszban egy Szalamandrínt szeretett. Az a' két év, fiam, mellyet te még utazásaidra fordítál, minekutána én Thermútisszal és Klótilddel Armorikába visszajövék, elég volt arra hogy én az én céljaimra szükséges munkákat megtésem. Lakom mellett az erdő' legsivatagabb része a' gondolt Szalamandrín' kertjeivé változtatott, 's e' pavillon mellyet én a' te két hűgaid' számára készítettem, hogy visszajöttedkor ott lakhassanak, olly helyre vala építve 's olly szerencsésen rejtetett-el hogy Thermutisz a' maga kettős rollját alkalmasan játszhasa, 's benned azon gondolatnak, hogy e' tőled eléggé ismert tájon e' szemfényvesztéseknek nem lehet természetesen történni, annál szükségesbb-képen kelle támadnia, mert minden cselédjeim 's alattvalóim kötelességbe voltak véve hogy veled a' mi távolléted alatt történt és a' mi a' dolog' csudásságát előtted eloszlatható vala, fel ne világosítsák.”

Hogy pedig a' Pasidóra' tündérpalotájában minden természetesen ment, monda mosolygva Thermutisz, szemeid fogják veled látatni, ha e' varázslatok minden Szűzeivel, Szerecseneivel, Óriásaival és sárkányával olly ajándéku fogadod, melly birtokodba tulajdonosának szívével és jobbajával együtt megyen.

E' felől én is bizonyossá teszek, monda Kalaszírish. – A' mi tégedet illet, fiam Osmandyasz, így folytatá szavait, Klotildének mátkájához fordulván, neked is minden fel lészen világítva...

A' két szobor' titkával ötet már én megismértetém, monda Klódion; de minekelőtte beszédemet elvégeztem, elalva láttam ötet, a' mint vélem, a' kis üveg' borának' titkos ereje által...

Mellyet mi magunk játszánk a' fal' fiókjába, ugymond a' két Szép, midőn nyugtalanságunk látni, ha Osmandyasz szerencsésen megérkezett e azon gondolatot jutata főnkbe hogy férfiakká öltözve a' toronyhoz lovagoljunk, hol, a' nélkül hogy ti azt megsejtétek, beszédeiteknek egy részét kihallgatánk.

A' csudásság áltatását többére olly bájlónak lelik az emberek, hogy tőlök kevés köszönetet érdemlünk midőn a' kuliszok mellé vezetjük, 's a' mesterséges áltatás' vélt csudájit való alakjokig alacsonyítjuk-le az ő szemeik előtt. De itt a' való olly szép és olly szertelen vala hogy ellehete azon szépítések nélkül mellyeket az áltatástól kapott.

Osmandyasz végetlenül többet talált a' Druíd' szeretetre-méltó leányában mint a' mit neki elhevülései a' szép szoborban festegettek; Klódion pedig, kinek a' legfőbb tetőig szállongó phantasije semmi tökéletesbbet nem tud mutatni mint az isteni Thermútisz, most meggyőződött az eránt hogy neki valamely méltó földi társa adott typuszt a' Szylphidekhez és Szalamandrínokhoz, mellyel a' legcsudásbb Mythologia a' tiszta Elemeket meglakosította.

E G M O N T.

—————

SZOMOR-JÁTÉK

ÖT FELVONÁSBAN.

—————

SZEMÉLYEK.

Margaréta, Pármai Herczegné, leánya V. Károlynak, az Alföldek' Regensnéje.

Gróf Egmont, Gaurei Herczeg.

Wilhelm, Oránieni Herczeg.

Duca d' Alba.

Ferdinand, Albának természeti fija.

Machiavell, a' Regenszné' szolgálatjában.

Richard, Egmont' Titoknokja.

Szilva Alba alatt Tisztek

Gomez

Klárka, Egmont' kedvese.

Anyja,

Brackenburg, egy Polgár' fija.

Soest, Kalmár,

Jetter, Szabó, Brüsszeli¹² Polgárok'

Ács,

Szappanos,

Buyck, Katona Egmont alatt.

Ruysum, Invalíd, siket.

Vansen, Iródeák.

Nép, Kísérők, Örök, 'stbb.

A' Játék Brüsszelben.

¹² Brüsszeli

ELSŐ FELVONÁS.

Lövő-piacz

Polgárok és Katonák nagy számmal. Jetter, Brüsszeli Polgár és Szabó, előlép 's felvonja fegyverét. Soest, Brüsszeli Polgár és Kalmár:

Soest.

Lásson ked hozzá, hogy eltalálja. De felelék, előmbe ugyan nem hág. Három karikat feketén – Ked annyit élte' napjában se lőtt. 'S e' szerént Mester én volnék ez idénre.

Jetter. Mester és Király azonfelül. Ki irigyli? De értte viszont kétszeresen fizeti-meg a' rovást; megadja az árát hogy löni tud, a' mint igazság.

Buyck

Hollandi, 's katona Egmont alatt.

Jetter, én Kedtől megveszem a' lövést, osztozom a' nyereségben, 's gazdája leszek Uraiméknak; úgy is rég olta vagyok már itt, 's adósa vagyok Kedteknek sok szívessé-gért, sok jószágért. Ha el nem találom, Jetter, annyi mint ha Ked lőtt volna.

Soest. Nem kellene engednem; mert az által tulajdonkép' én veszték. De csak rajta, Buyck.

Buyck *lő*¹³. Hát, Kuczikmester Uram? térdet, fejet. – Eggy! kettő! három! négy!

Soest. Négy karika? – Isten neki!

Mindnyájan. Éljen a' Király! fenn! fenn!

Buyck. Köszönöm szépen, Urak. A' Mester is sok. Köszönöm a' becsületet.

Jetter. Azt Ked magának köszönje.

Ruysum,

Frislandi, Invalíd és siket.

Mondom Kednek.

Soest. Mi dolog, Öreg?

Ruysum. Mondom Kednek, érti Ked – úgy *lő* mint az Ura, úgy *lő* mint Egmont.

Buyck. Egmonthoz képest én nyomoru czölönk vagyok. Hát még mikor stucczal *lő*! akkor megy ám még, mint senkinek sem e' világon. 'S nem ha kedve szottyan, vagy ha épen szerencse éri; nem, mihelytt oda nyomja, mingyárt sül, 's tisztán ki van *lőve*, feketén. – Tanulni, oh azt tőle én is tanultam. Mi is volna az, a' ki alatta szolgálna 's nem

¹³ *lő*

tanulna tőle? – 'S ne feledjük Urak. A' Király a' maga embereit táplálja: tehát bort ide, a' Király' rovására. –

Jetter. Köztünk az a' rend hogy mindenikünk. –

Buyck. Én idegen is vagyok, Király is vagyok, 's nem gondolok szokásaitokkal, törvényeitekkel.

Jetter. Úgy rosszabb vagy mint a' spanyol; az eddig még kénytelen volt bennünket mellettek meghagyni.

Ruysum. Mit mond?

Soest *fenn hanggal*. Szívesen akar látni bennünket; nem engedi hogy pénzt rakjunk egyyüvé 's a' Király csak duplán fizessen.

Ruysum. Azt ő lássa! de bántás nélkül! Úgy bán az Ura is; szeret kitenni magáért, 's tölteti a' hol helye van.

Bort hoznak.

Mindnyájan. Felsége' egésségeért! Fenn!

Jetter *Buyckhoz*. Tudnillik a' Ked' Felsége' egésségeért.

Buyck. Köszönöm szépen, ha hát úgy kell lenni.

Soest. Minden bizonnal. Mert a' Spanyol-Király' Felségeért Niederlandi nem egyy könnyen iszik.

Ruysum. Kit mond Ked?

Soest *fenn hanggal*. II. Filep Spanyol-Király Urunk' egésségeért.

Ruysum. A' mi kegyelmes koronás Királyunk Ó Felsége! Éltesse Isten számos esztendőki!

Soest. Szóljatok csak; nem inkább szerettétek e atyja urát, V. Károly Királyt?

Ruysum. Nyugtassa Isten! az volt ám az Úr! Keze végig-nyult széles e' földön, 's még is mindenben minden volt; 's ha mikor előtalált úgy köszönte benneteket mint szomszéd szomszédját; 's ha látta hogy megijedtetek, olly szép móddal tudott – Igen, érti Ked? – Kiment, kilovagolt, a' mint eszébe jutta, másod harmad magával csak. Hiszen úgy megsiránk mindnyájan mikor itt az uralkodást a' fijának hagyta – mondom Kednek, érti Ked – már ez egészen más ember, ezt mondam úgy magamban; ez már királyibb.

Jetter. Nem látatá magát mikor itt volt, csak csillogva, királyi fényben. Nem szeret beszélni, úgy mondják.

Soest. Nem Niederlandiaknak való Úr. A' mi Uralkodónk víg legyen, szabad legyen mint mi, éljen 's élni hagyjon. Mi nemszeretjük ha megvetnek, ha nyomnak, akár-mi jószívű bangók vagyunk.

Jetter. Mondom hogy a' Király jó úr volna, csak Tanácsnokjai volnának azok.

Soest. Nem, nem! Neki nincs kedve a' Niederlandihoz; szíve nem hajol e' nép felé, nem szeret minket; mint szerethessük hát viszont mi őtet? Miért szereti Gróf Egmontot az egész világ? Miért hordanánk őt karjainkon? Mert rajta kilátni hogy nekünk jót akar; mert minden pillantatából a' víg kedv, szabad lélek, a' bizakodás látszik-ki; mert ő semmit nem bír a' mit meg ne osztana a' szűkölködővel, sőt azzal is a' ki nincs szükségben. Igyunk Gróf Egmontért! Buyck, rajtad a' sor, az első egésséget hozni. Hozzd-ki Urad' egésségét.

Buyck. Egész lélekkel hát: Gróf Egmont fenn.

Ruysum. A' Saint-Quentini győztes!

Buyck. A' Gravelingi bajnok! Mindenek. Fenn!

Ruysum. Az én utolsó csatám Saint-Quentin volt. Már alig biczeghettem tovább, alig tudtam tovább bírni nehéz mangalétámat. De még egyet sütöttem a' francia' prémjére, 's úgy egy sodrót kaptam bucsuzóba jobb tomporámon.

Buyck. Gravelingen! Urak! ott volt ám a' munka! Az a' győzelem egészen a' miénk. Nem égettek, nem perzselték azok az olasz kutyák mindenütt, végtől végig Flanderen? De gondolnám, abba hagyatánk velek! Öreg markos legényeik soká helyben vesztegeltek; de mi nyomtuk, lőttük, vágtuk, hogy félre-vonult a' szájok, 's megbonták a' sort. 'S akkor Egmont alól kilőtték a' lovat, 's mi előre hátulra soká' dolgozánk, gyalog gyalog ellen, ló ellen ló, folt ellen folt, 's a' széles tér homokon végig mindenütt a' tenger-nél. 'S egyszerre, mintegy az égből, a' folyam' torkolatja mellett ihol szől baff, bau! az ágyú a' francziára. Angolok voltak, kik Malin Admirál alatt történetből mentek-el ott Dünkirchenből. Sok hasznunkra ugyan nem voltak, csak a' legapróbb hajókon jöhettek közel, 's olykor lőttek közzénk is; – azonban valamit az is tett! megtörte az olaszt 's minket bátrabbá teve. Akkor volt osztán a' nagyja! Rick, rack, jobbra is, balra is! agyon mindent, mindent a' vízbe. 'S azok a' kutyák mingyárt elsülyedtek mihelytt szájokhoz ért a' víz; 's a' ki csak Hollandi volt, utána nekik. Nekünk kétlakuaknak jól esett a' habuczkolás a' vízben mint a' békáknak; 's szabdaltuk őket a' folyamban, halomra lőtük mint a' szárcsákat. 'S a' mi megmenekhete, azokat szaladások közben parasztaszonyok verdesék agyon fejszével, vas-villával. 'S az Olasz Felség mingyárt kénytelen volt kacsót nyújtani az alkura 's békét kötött. 'S ezt a' békét nekünk kell köszönnetek, 's a' nagy Egmontnak.

Mindenek. Fenn! Gróf Egmontnak fenn! 's még egyszer fenn! 's ismét egyszer fenn!

Jetter. Igazgatóul nekünk ötet kellett volna adni, nem ezt a' Pármai Margitot!

Soest. Nem úgy! A' mi való, való! Én Margit ellen egy szót sem hagyok mondani. Most rajtam a' sor. Éljen a' mi kegyelmes Asszonyunk!

Mindenek. Éljen!

Soest. Azt meg kell adni, az a' ház derék Asszonyokat ada. Éljen a' Regensné!

Jetter. Már esze van, 's módos mindenben; csak olly nagy barátja ne volna a' Papoknak. Annak csak ő is egy oka hogy ez a' tizennégy Püspöki-süveg van orszá-gunkban. Mi szükség lehet azokra? Úgy e az, hogy a' zsíros polczokra idegeneket csúsztathassanak, holott azelőtt a' Klastromok válogattak Apátokat? 'S mi higyjük hogy az a' Vallás' kedvéért esik? Oh, megérti az ember az affélét! Annakelőtte csak három Püspökünk volt 's minden annak rendi szerént ment. Most kénytelen mindenike valamit csinálni hogy szükségesnek bizonyítsa-meg magát, 's így az izgágának se' hosz-sza se' vége. 'S minél jobban rázod, minél inkább kevered, annál zavarosabb. – *Isznak.*

Soest. Azt egyszer úgy akarta a' Király; a' Regensné abból sem el nem vehet, sem hozzá semmit nem tehet.

Jetter. 'S hogy mi azokat az új énekeket ne énekeljük. De igen holmi mocskos trágár nótát, úgy e? a' mennyi tetszik. 'S miért azt? Hogy abban holmi eretnokség van, úgy mondják, 's Isten tudja még mi. Hiszen azokat én is énekeltem; mint újságot; én benne-k nem leltem semmit.

Buyck. Az kellene még! Mi a' mi Megyénkben azt énekeljük a' mi tetszik. Mert nálunk Gróf Egmont a' Helytartó; az az effélékkel nem gondol. – Gentben, Ypermben,

's végig az egész Flanderen, kiki azt dudolja, gajdolja, a' mit akar. – *fenn hanggal*. Hiszen ártatlanabb csak nincs mint az istenes ének, úgy e, apó?

Ruysum. Hogy' volna! hiszen az Isteni szolgálat, ahítatosság.

Jetter. Igen, de azt mondják hogy nem jó szertartás szerént, nem az ő szertartások szerént; 's az ember vele bajba keríti magát, 's így inkább abba hagyja. Az Inquisítio' hajduji fel 's alá kullognak; hány becsületes ember járta-meg már! Az vala még hátra hogy a' lelkisméret' szabadsága fogattassék-el! Minekutána nincs szabadomra hagyva hogy azt tegyem a' mit akarnék, megengedhetnék hogy azt énekelhessem, gondolhas-sam, a' mi magamnak tetszik.

Soest. Az Inquisítióból itt semmi sem lesz. Mi nem vagyunk spanyolok hogy lelisméretünk felett mást hagyjunk uralkodni. 'S a' Nemességnek tisztje lesz hogy ide-jében szárnyát szegje.

Jetter. Az rettenetes. Ha a' jóembereknek kedve jó berontani házamba, 's ott ülök munkám mellett, 's egy ilyen éneket döngécselek, nem gondolok mellette sem rosszat sem jót, de csak döngöm mert gégémre ült; tüstént eretnek vagyok, 's börtönbe dug-nak. Vagy ha kimegyek falukra, 's megállok egy rakás ember mellett, kiknek közepett egy Német-országból jött új Papoló prédikál; mingyárt pártos vagyok, 's retteghetek, hogy elütik fejemet. Hallottad már egynek a' papolását?

Soest. Talpon emberek. Nem régiben hallottam egyet a' mezőn ezer meg' ezer hallgatók előtt. Az nem vert dobót a' székén, 's tanítását nem cifrázta deák mondá-sokkal mellyeket senki sem ért. Sokat beszélt hogy magunkat ne hagyjuk orrunknál fogva hurczolni, 's hogy mint juthatunk setétből világosságra. – 'S mindent a' Bibliából mutogata-meg.

Jetter. 'S ki tudja nem mond e valót? Én is mindég gyanítottam azt, 's úgy eltörtem rajta olykor a' fejem'.

Buyck. 'S a' nép mindenütt takarodik utánok.

Soest. Elhiszem, a' hol valami jót, valami újat hallhat az ember.

Buyck. Munkához, Urak! munkához! A' haszontalan beszéd-közben felejtitek a' bort és Oránient.

Jetter. Azt felejteni nem kell. Ő ám az igazi bástya; ha róla gondolkozik az ember, mingyárt azt hiszi, hogy ha egyszer mellé bújhat, már onnan maga a' megtestesült ördög sem vonhatja-elő. Fenn! az Oránieni Wilhelm fenn!

Mindenek. Fenn! fenn!

Soest. No Öreg, hozzd-ki te is egészségedet!

Ruysum. Öreg Vitéz! Minden Vitéz! Éljen a' háboru!

Buyck. Brávó, Öreg! Minden Vitéz! Éljen a' háboru!

Jetter. Háboru! Háboru! 'S tudjátok e miért isztok? Hogy a' ti nyelvetek reá per-dül, az természetes; de nekünk hideg veréjték fut-végig gerinczünkön mikor halljuk. Dobpergést hallani esztendőtszaka, 's semmit nem hallani egyebet mint hogy miként jön amott egy folt katonaság 's mint amott egy másik, mint ereszkedtek-le amott a' dombon 's megállottak a' malom mellett, hogy mennyi hullott-el itt, mennyi ott, mint űzik mint tolják egymást, 's az egyik nyer a' másik vesz, 's az embernek karikát vet belé a' két szeme hogy meg nem tudja fogni ki mit nyer mit vesz. 'S mikor megvesznek egy várost, mikor a' lakosokat rakásra ölik, 's a' szegény asszonyember 's a' sok ártat-

lan gyermek mit szenved. Akkor szállja-meg az embert a' nagy félsz, 's minden azt hiszi hogy imhol vannak, minket is az inség érhet!

Soest. 'S épen erre nézve a' polgárnak úgy illenék, hogy fegyverbe-gyakorolt legyen.

Jetter. Oh igen, abban könnyü magad' gyakorlani, kivált ha feleséged, gyermeked van. És még is én a' katonának inkább csak hírért szeretem hallani mint magát látni.

Buyck. Ezt nékem nehezen kellene vennem.

Jetter. Nem Kednek szóll, földi. Mikor elmentek nyakunkról azok a' Spanyol-seregek, mi csak akkor lélegzénk szabadabban.

Soest. Úgy e, rajtad ők feküdtek legnehezebben?

Jetter. Ebben kötődjék Ked.

Soest. Erős harács alatt tartottak.

Jetter. Fogd-be a' szád!¹⁴

Soest. Kiűzték a' konyhából, a' pinczéből, a' szobából, az – ágyából. – *Nevetnek.*

Jetter. Nincs eszed.

Buyck. Békét, békét, Urak! A' katona kiáltson e békét? – Ám ha minket felejtetek, igyátok a' magatok egésségét, egy polgári egésséget.

Jetter. Arra készen lelsz. Bátorság és Nyugalom!

Soest. Rend és Szabadság!

Buyck. Jó; azt mi is szeretjük.

Öszveköcczantják poharaikat, 's még egyszer vígan hallatják a' mondott ígéket, úgy hogy kiki egyet mond ki, 's a' kikiáltás Canon-formaképen zeng. Az Öreg fülel, 's végre a' többi közzé egyeledik.

Mindenek. Bátorság és Nyugalom! Rend és Szabadság!

A' Regensnénél.

A' Regensné vadászruhában. Udvarnokok. Cselédek.

Regensné. Ma nem lovaglok-ki. Mehettek. – Küldjétek-elő Machiavellt.

Int, mindnyájan mennek.

E' rettentő történeteket forgatván, nem lelek nyugtot. Semmi nem tud mulattatni, semmi sem szórhat-el; mindég előttem e' gondok, e' képek. Most már azt fogja mondani a' Király, hogy mind ez az én lágyságom' következése, az én engedségemé; pedig lelkisméretem azt sugja minden perczen¹⁵, hogy azt tettem a' mi legjobb, legtanácsosbb volt. Jobban tettem volna e ha e' lángot a' bosszu' zivatarával még nagyobb lobogásba hoztam, messzebbre terjesztettem volna? Azt hittem hogy a' tüzet úgy eloltom, behamvaztatom. Igen, a' mit magamnak mondok, a' mit lelkem tud, az kimenthet magam előtt; de mint fogadja majd öcsém a' Király? Mert tagadhatni e? Az idegen tanítók' merészsége naponként nevededett; ők a' mi Szentségünket káromlották, a' köznép' tompa érzését elbódították, a' szédelgés' szellemét hozták, közikbe. A' lázasztók köz-

¹⁴ Fogd-be a' szád?

¹⁵ perczen

zé tisztátalan lelkek keveredtek, 's rettentő tettek követtetének-el, melyekre irtózat nélkül nem emlékezhetni, és a' mellyeket kénytelen vagyok az Udvarnak egyenként beadni; egyenként és haladék nélkül, hogy a' köz hír meg ne előzzön, 's a' Király azt ne higye hogy még több is van a' mit titkolgatni akarnánk. Nem látok szert, sem szelidet sem sanyarút, melly e' bajt eloltsa. Oh, mi vagyunk mi Nagyok az emberiség' hullámjain! Úgy hisszük hogy azokat kormányozzuk, 's azok bennünket lökdélnek elébb tovább, hol fel, hol le.

Machiavello *fellép.*

Regensné. Készen vannak a' levelek a' Királyhoz?

Machiavell. Egy óra alatt alá fogja írhatni, Fennséged.

Regensné. Teljesen feltevéd a' jelenést?

Machiavell. Teljesen és minden környülményeivel, a' hogy' a' király szereti. Előbeszéllem hogy a' képrombolók' dühe először Saint-Ómerben üti-ki magát; hogy egy neki-bőszült sokaság fustélyokkal, szekerczékkel, kalapácsokkal, lajtorjával, kötelekkel, kísérve néhány fegyvereseiktől, a' Kápolnákat, Templomokat, Klastromokat megtámadja, a' hívőket úzóbe veszi, a' zárt ajtókat 's kapukat feltördeli, a' Szentek' szobraikat ledönti, a' képeket megszagatja, 's valami szentelt, avatott, kezébe akad, széllyelhányja, tépi, tapossa; hogy a' sokaság a' menés-közben nagyon megszorodik, nekik Ypern kapukat nyit; hogy a' dómot képzelhetetlen hirtelenséggel kirabolják, a' püspöki könyvházat elégetik. Hogy egy más nagyszámu csoport, hasonló őrjöngéstől megszállva, Meninen, Comines-en, Vervichen, Lillen elszéllyed, ellenállást sehol nem lel, és hogy csaknem az egész Flanderen a' rettentő zabolátlanság mintegy egy pillanatban kiütött és végre-hajtatott.

Regensné. Ah, mint rohan reám előadásod alatt ismét e' fájdalom! rettegésem, hogy a' veszély mindég nagyobb nagyobb lesz, kezét fog e' fájdalommal. Mondd-elő véleményedet, Machiavello!

Machiavell. Engedjen-meg Fennséged, az én gondolkozásom úgy néz-ki mint bohó szesz; és ha szolgálataimmal mindég meg volt is elégedve, tanácsomat igen gyéren tetszett követni. Fennséged nekem dévaj kedvvel gyakran ezt mondá: „Machiavello, te messze látsz; neked Historicusznak kellene lenned: a' ki kormányon ül, annak arról kell gondoskodni a' mi hozzá legközelebb áll.” Pedig nem előre elhistorizáltam e ez egész történetet? nem láttam előre mindent?

Regensné. Sokat látok-előre én is; az a' baj hogy meg nem változtathatom.

Machiavell. Egy szó meg' ezer: Ti az új tanítást el nem nyomjátok. Hagyjátok menni, válasszátok külön a' tisztahitűektől, adjatok nekik Templomokat, kapcsoljátok a' polgári-rendbe, vonjatok korlátot körülök, 's a' lázadtak egyszerre lecsilapítva lesznek. Minden más szer sikeretlen, 's pusztává teszitek az országot.

Regensné. Feleded e melly utálattal vet-meg az öcsém csak azt a' kérdésünket is, ha az új tudományt meg kelljen e tűrnünk? Nem tudod mint ajánlja minden levelében gondoskodásaimba az igaz hit' fenntartását? hogy ő a' Vallás' kárával a' csendet, nyugalmat, nem akarja helyre-állítva látni. Nem tart e a' Megyékben előttünk is ismeretlen kémeket, hogy megtudja kik hajlanak az új tanítás felé? Nem nevezé e meg, álmélkodásunkra, ezt és azt, a' ki, közel hozzánk, eretnekség' vétkeisévé tette magát? Nem parancsol e keménységet, hajthatatlanságot? 'S én szelíd legyek? én kérjem, tanácsoljam,

hogy nézzem-e, hogy tűrjön? Nem veszteném e el minden bízodalmát, minden hitelemet előtte?

Machiavell. Tudom; a' Király parancsol, 's tudatja veletek szándékait. Azt akarja hogy a' nyugalmat, a' békét, állítsátok helyre olly szerrel melly még inkább elkeseríti az elméket, melly a' háboru' tüzét mindenfelé gerjenetbe hozza. Fontoljátok-meg mit csináltok. A' métely a' legelső kereskedő-házakra elragadott, a' nemességre, a' népre, a' katonaságra. Mit használhat feltétünk mellett akarni megmaradni, mikor körülünk minden más alakba költ? Bár valamelly jó lélek Filepnek azt sugallaná, hogy Királyhoz illőbb, különböző vallásu polgárokat igazgatni, mint őket egymásnak karjaik által ki-pusztítani!

Regensné. Ne többet illy szót. Tudom én hogy a' Politika fogadást és hitet ritkán tarthat, hogy az szíveinkből eltiltja a' nyíltságot, jószívűséget 's hajlékonyságot. A' világi-dolgokban ez igen is való; de Istennel is úgy játszunk e mint magunk között? Hidegek legyünk e azon ósága által is tiszteletes hitünk eránt mellyért olly sokan áldozák-fel élteket? Ezt oda-adjuk e egy bitang, bizonytalan, magával-ellenkező újításért?

Machiavell. Csak azonban felőlem rosszabbul ne gondolkozzatok.

Regensné. Én ismerlek téged és hűségedet, 's tudom, ez vagy amaz jámbor és eszes ember lehet, ha lelke' idvének legegyszerűsbb, legközelebb álló útját eltéveszté is. Mások is vannak, Machiavello; férfiak, a' kiket kénytelen vagyok szeretni, 's gáncsolni.

Machiavell. Kire czéloz itt Fennséged?

Regensné. Meg lehet vallanom Egmont nekem ma igen fájdalmas, mély kedvetlenséget okozott.

Machiavell. Melly bánásával?

Regensné. A' szokottal: langyságával, könnyűségével. A' szörnyü tudósítást épen akkor vevém, midőn általa 's mások által kísérve, Templomból jöttem-ki. Nem tartóztatám elkeseredésemet, fennten hallatám panaszomat, 's felé fordulva ezt mondtam neki: „Lásza mi történ Helytartóságában! Ezt tűri-el, a' Gróf, ki felől a' Király mindent ígért vala magának? Machiavell. 'S mit felelt Egmont?

Regensné. Mintha semmi, mintha csak mellékdolog volna, így szóllott: Csak előbb alkotmányok eránt volnának megnyugtatta a' Niederlandiak! az a' más czikkely könnyen magában fogna véget érhetni.

Machiavell. Egmont talán igazabban szóllott mint okosan és kegyesen. Mint álljon-fel 's mint maradjon ott a' bizodalom, hol az Alföld' lakosa látja, hogy az intézetek inkább az ő vagyonyjának elvétele végett tétetnek mint az ő javáért 's lelke' idvéért? Sok lelket szabadítottak e meg az új Püspökök? Még minden Helytartóság hazafiaknak adatik; nem árulják e el a' Spanyolok igen is világosan, hogy ők e' hívatásokat győzhetetlen vágyással lesik? Nem minden nép inkább szeret e a' maga rendtartása szerént és a' maga emberei mint idegenek által kormányoztatni, kik az idegen földön, mások' kárával, kénytelenek még meggazdagítani magokat kik itt mindent idegen mérték szerént mérengetnek, 's kedvetlen arcczal 's részvét nélkül uralkodnak?

Regensné. Te az ellenfél' részére kelsz.

Machiavell. Szívvel ugyan nem; 's kívánnám hogy értelmeimmel egészen a' miénken állhatnék.

Regensné. Ha úgy akarod; legjobb volna, adnám-által nekik helyemet, mert Egmont és Oránien nagy reményt nyújtottak magoknak annak elnyeréséhez. Akkor a'

kettő ellenje volt egymásnak; most öszveszövetkeztek ellenem, barátok lettek, elválhatlan barátok.

Machiavell. Veszedelmes pár.

Regensné. Ha valót kell mondanom: Rettegem Oránient, 's Egmontért rettegek. Oránien nem forral jót, az ő gondolatjai a' távolba nyúlnak, ő alattomos, elzárt, úgy tesz mintha mindenre kész volna, soha nem ellenkezik, 's mély alázattal 's leggondosbb szemességgel azt cselekszi a' mit akar.

Machiavell. Egmont, épen ellenkezőleg, szabad menéssel megy, mintha az egész világ övé volna.

Regensné. Olly fenn hordja fejét mintha annak a' Felség' karja felette nem lebegne.

Machiavell. A' nép' szemei egygyl egyig őreá vannak intézve, 's minden szív rajta függ.

Regensné. Gyanút ő soha nem került, mintha senkinek nem volna jusa számot kérni tőle. Még mindég Egmont nevet visel. Szereti ha Gróf Egmontnak mondatik, mintha nem akarná feledni hogy Ősei Geldern' Urai voltak. Miért nem él a' Gaurei-Herczeg névvel, a' mint illik? Miért teszi ezt? Eloltott jusait ismét fel akarná élesztetni?

Machiavell. Én ötet a' Király' hív szolgájának tartom.

Regensné. Ha akarná, mennyi érdemet szerezhetne az uralkodásnál? a' helyett hogy nekünk, magának semmit nem használva, már végtelen bosszuságot csinált. Az ő társaságai, asztalai 's tánczai a' Nemességet inkább csatlották, forraszták egymáshoz, mint a' legveszedelmesbb alattomos öszvegyülések. Poharozásaiból vendégei tartósbb mámort, magokhoz-térni nem engedő szédelgést hörböltek. Mi gyakran hozza mozgásba dévaj beszédeivel a' nemzet' elméjét, 's mint nem akada-fel cselédjeinek új öltözetein a' köznép!

Machiavell. Én azt hiszem, abban nem volt semmi cél.

Regensné. A' mint mondom: nekünk árt, 's nem használ magának. A' mi komoly, azt tréfálag veszi; 's mi, hogy henyéknek, vigyázatlanoknak ne láttassunk, kénytelenek vagyunk a' tréfást komolyan venni. Így ingerli egyike a' másikat, 's a' mit kerülni akar-nánk, ezek által lesz-meg igazán. Ő veszedelmesebb mint a' magát annak nézetni akaró feje a' zendülésnek, 's nagyon meg kellene csalnom magamat ha az udvarnál nem neki volna felróva minden. Nem tagadhatom, kevés idő múl-el hogy ő engem érzékennyé, igen érzékennyé nem teszen.

Machiavell. Ő mindenekben lelkismérete szerént tetszik bálni.

Regensné. Az ő lelkisméretének sok kedvező tükrei vannak. Tettei gyakran sér-tők. Gyakorta ollyformán néz-ki mintha azon teljes meggyőződésben élne hogy ő az Úr, és csak nyájasságból nem akarja éreztetni azt; hogy ő bennünket innen nem akar gorombán kitzigálni, minthogy az külömben is meglesz.

Machiavell. Kérlek, nyiltságot, az ő szerencsés véré, melly minden nehezett könnyedleg fog, ne magyarázatok veszedelmesre. Ezzel csak ártanátok neki 's magatoknak.

Regensné. Én semmit nem magyarázok. Én csak a' kikerülhetlen következésekről szollok; 's ismérem ötet. Alföldi Nemessége, 's az Arany-bárány a' mellyén, még bátrabbá, még merészebbé teszik. A' kettő őt mentté teheti a' Királynak fellobbant kéjes neheztelése ellen. Vizsgáld-meg közelebről, 's látni fogod: mind azon szerencsétlenségnek, melly Flandernt éri, még is egyedül ő oka. Ő nézte-el legelébb az idegen

Tanítók' merészségét, nem tartotta olly igen veszedelmesnek, 's ki tudja? alattomban talán még örült hogy mi itt egy kis dolgot kaptunk. Csak hagyj, a' mi szívemen van, azt ez alkalommal lehullatom róla. 'S én a' nyilakat nem lövöm-ki haszontalan; tudom én hol ő legérzékenyebb. Mert ő is érzékeny.

Machiavell. Öszvehívatatok a' Tanácsot? Itt lesz Oránien is?

Regenesné. Elküldöttem érte Antverpbe. A' felelet' terhét elég sulyosan fogom reájok tolni; velem együtt magokat vessék ellenébe a' bajnak egész elszánással, vagy le az álarcczal; jelenjenek-meg mint pártütők. Siess, hogy indulhassanak a' levelek 's hozzd hozzám aláírás végett. Azután a' meghitt Vaskát küldd Madridba; ő fáradhatlan és hív, az öcsém őáltala vegye legelőbb a' tudósítást, hogy a' hír bennünket meg ne előzzön. Én is szólni fogok vele míg útnak megy.

Machiavell. Parancsod híven 's sietve fog teljesíteni.

Polgárház.

Kláríka. az Anyja. Brackenburg.

Kláríka. Nem akarnád nekem e' czéznát tartani, Brackenburg?

Brackenburg. Kérlek, Kláríka, ne gyötörj!

Kláríka. Mi bajod megint? Miért tagadnád-meg tőlem e' kis baráti-szolgálatot?

Brackenburg. A' czéznával olly közelre magad elébe szegsz, hogy lehetetlen ki-kerülnöm tekintetted.

Kláríka. Csevegések! Jer, tartsd.

Anyja. ÉnekeljeteK egyet! Brackenburg szépecskén secundál. Ti másszor mindég vígan voltatok, mindég volt mit nevetnem.

Brackenburg. Másszor!

Kláríka. Tehát énekeljünk.

Brackenburg. A' mi nektek tetszik.

Kláríka. Vígan, frisen! Egy katonai-dal; az nekem legkedvesebb dalom. – *Tekergeti a' czéznát, 's Brackenburg secundál*

A' dob pereg, a' síp
'S a' trombita zeng,
Kincsem paripán ül,
A' föld vele reng.
Feltartja szabljáját,
Intézi csatáját.
Oh mint dőbög a' szív!
Köny futja szemem'!
Csak volna nadrágom,
Mentém, süvegem!

A' zajba követném
 Hív kedvesemet,
 Veszélyre kitenném
 Értte életemet
 Ím, már fut az Ellen!
 Azt én is ölöm!
 Hah! férjfinak lenni
 Melly édes öröm!

Brackenburg az éneklés közben néhány izben pillantott Klárikára; végre szava elakad, szemei eltelnek könnyűvel; elejti a' czérmát, 's ablakhoz áll. Klárika maga éneklí végig a' dalt. Anyja fél-neheztelessel int neki; ő felkél, Brackenburg felé indul, de meggondolja magát, 's ismét helyt foglal.

Anya. Mi van ott az úczán, Brackenburg? Marsirozni hallok.

Brackenburg. A' Regensné' Testőrjei.

Klárika. Illyenkor? Mit jelentsen ez? – *Felkél, 's Brackenburg mellé áll az ablakban.*
 – Ez nem a' mindennapi várta; ezek többen vannak mint szokás; csaknem egész sergek. O Brackenburg, menj! nézzd-körül magadat, hozz hírt, mi történ. Valami rend kívül valónak kell munkában lenni. Menj, jó Brackenburg; tedd-meg e' kedvemet.

Brackenburg. Megyek, 's tüstént itt vagyok. *Kláríkanak nyujtja kezét, 's Klárika is neki a' magát.*

Klárika. Nyugtalan vagyok tudni. Osztán, ne vedd nehezen, jelenléte kinomra volt. Nem tudom mint viseljem magam' eránta. Fájok neki, 's mardossa lelkemet hogy ő azt elevenen érzi. – Ha meg nem változtathatom!

Anya. Ő becsületes hív fiu.

Klárika. Kénytelen is vagyok nyájasan bánni vele. Sok izben tenyerem öszveszorúl, a' nélkül hogy azt akarnám, mikor az övé olly gyengéden, olly szeretettel nyúl hozzám. Vádlok magamat hogy őtet megcsalom, hogy szívében hasztalan reményt táplállok; neheztelek érte magamra. Nem akarom hogy remélljen; de viszont azt se nézhetem hogy elcsüggedjen.

Anya. Az nem jó.

Klárika. Kedveltem őtet, 's még most is jót akarok neki teljes lélekkel. Hozzá tudtam volna menni, pedig azt hiszem hogy belé soha nem voltam szerelmes.

Anya. Te vele csakugyan szerencsés lehetél vala.

Klárika. Gondomat viselte volna, 's nyugalmas éltet ígérhettem volna vele magamnak.

Anya. 'S hogy mind ennek vége, az egyedül a' te hibád.

Klárika. Ez az én helyzetem csudálatos. Ha elgondolom, mint lett ez, mint történt, tudom is, 's nem is. De ha Egmontot megint meglátom, mind ez egyszerre megfoghatóvá lesz előttem, 's azzá lenne még több is. Ah, melly férjfi ő! Minden Megyénk imádja őt, 's én, az ő karjai közt, én nem volnék e a' földnek legboldogabb teremtese?

Anya. 'S mi lesz mind ebből később?

Klárika. Ah, én csak azt kérdem, ha ő engem szeret e! 's kérdés e az, ha szeret e?

Anya. Az embernek a' gyermekekből csak búja, bánatja. Inség, nyomorúság, 's semmi egyéb. Nem lesz jó vége. Te szerencsétlenné tevéd magad'! te azzá tettél engem is!

Klárka *szeliden*. Anyám; pedig elejénte elnézéd.

Anya. Az a' baj hogy igen is jó vagyok, hogy mindég igen is jó vagyok.

Klárka. Mikor Egmont itt ellovagla, 's én az ablakhoz szaladtam, szidál e akkor? Nem állottál e te is az ablakhoz? Mikor felnéze, felmosolyga, reám kacsinta, köszönte, ellenedre volt e? Nem érzéd e' magadat megtisztelve leányodban?

Anya. Csak piríts hát.

Klárka *illetődvé*. 'S mikor ezolta gyakrabban vevé erre útját, 's mi jól látánk hogy az érettem esik, nem tevéd e titkon-örülve te magad is azt az észrevételt? Elvonál e mikor az ablakkarikák megett vártam?

Anya. Gondolhattam é hogy abból még ez lesz?

Klárka *elakadt szózattal' s tartóztatott könnyűkkel*. 'S mikor estve, béleplezve köpenyébe, a' lámpa' fényénél bennünket meg lepe, ki sürgött elfogadni őtet, mikor én, mintegy lelánczolva székemhez, ülve maradtam az álmélkodás miatt?

Anya. 'S rettegethetem hogy ez a' szerencsétlen szerelem a' magára-vigyázó Klárikát elragadhassa? Most már nekem kell szenvednem hogy a' leányom –

Klárka *kifakadt sírással*. Anyám! te hát akarod? Te örölsz hogy engem gyötörhetsz?

Anya *sírva*. Sírj még osztán! tégy még szerencsétlenebbé búslakodásiddal. Talán nem elég nyomorúság nekem hogy az én egyetlen leányom megvettetett teremtés?

Klárka *felkelvén, hidegen*. Megvettetett? Egmontnak kedvese és megvettetett? Hol az a' Fejedelem-asszony ki a' szegény Klárka helyét, ne irigylené az Ő keblében? Anya – kedves anya – te másszor nem szóltál így. Ne haragudj, jó anyám! – A' nép, hogy mit gondol, a' szomszédok, hogy mit dünnyögnek – E' szoba, e' kis ház mennyország miolta benne Egmont' szerelme lakik.

Anya. Őtet nem lehet nem szeretnünk, az ugyan való. Mindég olly nyájas, olly szabad és nyiltlelkű.

Klárka. Rajta egy hamis eret sem lelni. Lássd, anyám, pedig ő az a' nagy Egmont. 'S mikor eljő hozzám, millyen jó, millyen kedves! mint szeretné nem tudatni velem születését, vitéz voltát! mint keresi kedvemet! általjában csak ember, csak barát, csak szeretőcske¹⁶!

Anya. Hát ma eljön e?

Klárka. Nem látád hányszor futottam az ablakhoz? Nem sejtéd-meg hányszor fülelek-fel ha az ajtó megzördül? – Tudom hogy míg be nem setétedik, nem jó, és még is minden pillanatban őt várom reggel olta már, a' hogy' ágyamból kikelek. Miért nem lettem fiú, hogy egygütt mehetnék vele, mindenhova, az udvarhoz és valahol dolga van! Ha én vihetném utána a' zászlót mikor ütközetet tart! –

Anya. Te mindég ollyan virgonczka valál; már kicsinykorodban majd hebehurgia, majd komor. Nem öltöznél valamivel jobban?

¹⁶ szeretőcske

Kláríka. Talán, anyám. Ha majd elúnom magam'. – Gondold-el, tegnap néhány katonája itt ment-el, 's dallották, – az Egmont' dicséreteit. Legalább a' név megvolt az énekben! a' többit nem érthetém. Szívem a' torkomig vert örömében. Ha nem szégyeltem volna, szerettem volna visszahívni őket.

Anya. Magadra vigyázz Heved még mindent elront, világosan elárulod magad' az emberek előtt. Mint minap is a' bátyámnál, mikor kezedbe akadt a' fametszés és az a' leírás, 's egy sikoltással ezt kiáltád: Gróf Egmont. – Ollyanná vált képem mint a' láng.

Kláríka. 'S lehetett e nem sikoltanom? A' fametszés a' Gravelingi csata' ábrázatja volt, 's én, a' képen meglátom a' C betűt, 's keresem alól, hogy a' C? 's imhol ez áll mellette: „Gróf Egmont, ki alól a' ló kilövetik.” Elkapott – 's azután nevetnem kellett ezen a' Gróf Egmontom a' fametszésen, kit olly magasnak csinált a' faragó mint a' Gravelingi torony 's az Ángolok' árbozcái oldaltt. – Ha néha elgondolom millyennek képzeltem egy csatát, 's millyen képet csináltam magamban mint leány Gróf Egmontról, 's minden más Grófokról, Herczegekről – 's hogy ezeket miknek nézem most!

Brackenburg jön.

Kláríka. Hát, Brackenburg?

Brackenburg. Nem tudhatni bizonyost. Flandrenben ismét valaminek kelle történni; a' Regensné tart, hogy a' zenebona eddig jöhet. A' vár tele van tömve katonasággal, a' polgárok nagy számban őrizik a' kapukat, a' nép zajog az úczákon. – Sietek öregatyámhoz – *mintha menni akarna.*

Kláríka. Láthat az ember holnap? Én egy kevesé áltöltözöm. A' bátyám jó, 's czirmosan nézek-ki. – Segíts egy kissé, anyám. – Vidd haza könyvedet, Brackenburg, 's hozz megint illy históriát.

Anya. Isten veled.

Brackenburg *Kláríka' keze után nyulván.* Kezedet!

Kláríka *megtagadván.* Ha eljössz.

Anya 's leánya el.

Brackenburg *magában.*

Feltevém hogy tüstént megyek; 's mikor szavamon fog 's menni hágy, csaknem megőrülök magamban. – Szerencsétlen, 's téged nem érdekel hazád' sorsa? nem a' nevedő ház? – 's neked mind egy, Spanyol és Alföldi, mind egy akárki uralkodik, akárkinek van igaza? – Illyen voltam e mikor iskolás fiu voltam? – Mikor a' Rector kiadta az Exercitiumot: „Brútusznak Beszéde a' Szabadságért, Ékesszólásbeli gyakorlásul.” ollyankor mindég csak a' kis Dániel volt társai közt az első, 's a' Rector ezt szokta volt mondani: „Csak rend volna benne; csak ne így össze-vissza! – Akkor még forrt bennem! akkor még tolt! – Most itt tipegek a' merre egy lyány' szeme hagy men-nem! Hogy itt nem hagyhatom! hiszen szeretni úgy sem fog! – Ah! – Nem – Ő engem nem utálhat. – Egészen nem – 's az a' félig, az annyi mint semmi. – Tovább nem tűröm. – Ha csakugyan való volna a' mit minap egy jóbarátom sugott? hogy éjente egy férjfit ereszget magához, minekutána engem olly nagy szeméremmel eltol¹⁷, mihelytt késő kezd lenni. – Nem, az nem való! hazugság! rágalom! Kláríka olly ártatlan a' millyen szerencsétlen én vagyok. – Megvetett, eltaszított szívétől. – 'S én így éljek ezentúl,

¹⁷ elelotol

mindég? Eltűröm, el nem tűröm! – – Házamat a' verseny mind inkább inkább szaggatja, 's én annak öszeomlásában lassúdan halok-el. Nem tűröm-el! Mikor trombitaszót hallok, lövés esik, az csontomon velőmen végig-megy. – Nyavalyás gyalázatos állapot a' mellyben lengek! Jobb, véget vetek egyszerre. Minap vízbe vetem magamat 's már sippadni kezdék – de a' megrezzent természet erőt veve; érzém hogy tudok úszni, 's akaratom ellen tartám-meg magamat. – – Felejthetném csak az időt midőn szerete, midőn szeretni látszott! – Mért járta-által ez az édes szerencse csontomat, velőmet? Miért emésztették-meg nékem e' remények minden örömeit az életnek, egy boldog paradízt festvén távolról szemeim' elébe. – 'S az az első csók! Az az egyetlen! – Itt *asztalra tevén kezét* valánk egyedül – ő erántam mindég jó, nyájas volt – ellágyulva látszott lenni – reám pillanta – kerenge minden érzékem – 's ajakit ajakimon érzém. – 'S most? – Vessz, szerencsétlen! Mit késsz? mit halasztod? – *üveget von-elő zsebjéből*. Nem vontalak-ki haszontalan' a' bátyám' orvosi-fiókjából, gyógyító méreg! E' kínokat, e' szédelgést, e' halotti-izzadást nekem, te fogod egyszerre elnyelni, feloldozni.

MÁSODIK FELVONÁS.

A' piacz Brüsszelben.

Jetter és az Ácsmester öszvetalálkoznak.

Ácsmester.

Nem megmondám? Még egy héttel ezelőtt megjövendöltem a' czéhben, hogy néhéz dolgok fognak kiütni.

Jetter. 'S való a' hír? való hogy Flandernben kirablák a' templomokat?

Ácsmester. Tétőtől fogva talpig lerontották a' Templomokat, Kápolnákat. Csak a' négy pusztá felet hagyák állani. Bitang korhely csoport¹⁸! 'S ez a' mi jó ügyünket rosszá csinálja. Keresetünket a' maga útján, csendesesen, állhatatosan kellett volna elébe tenni a' Regensnének. Ha most szóllunk, ha most öszvegyűlünk, mingyárt azt mondják hogy mi is zenebonásak vagyunk.

Jetter. Igen, mert minden ezt mondja magában: Miért vigyed te elől az orrodát, mikor attól csak egy kis arasz a' nyak?

Ácsmester. Reszketek mikor látom mint megszibong az a' had, az a' semmit se bíró nép. Ürügyül ők is azt veszik a' mit mi sürgetünk, 's így nagy veszélyt húznak a' tartományra.

Soest hozzájok.

Jó napot, Urak! Mi újság! Való hogy a' Képrombolók egyenesen ide tartanak?

Ácsmester. Itt ugyan dolgok nem lesz.

Soest. Egy becsületes katona-ember fordult-be hozzám dohányt venni, azt vettem kérdőre. A' Regensné, ha külömben derék tudós asszony is, ez eggyyszer elakadt. Rosszúl kell lenni a' dolognak hogy úgy egészen körülkeríteté magát őrijeivel. A' vár tömve katonasággal. Még azt is mondják, hogy itt akarja hagyni titkon a' várost.

Ácsmester. Innen nem megy! Az ő jelenléte véd minket, mi pedig nagyobb bátorságára leszünk mint azok a' nyársszakáluak. 'S ha megígéri hogy jusainkat szabadságainkat sérelem nélkül fenn tartja, karjainkon fogjuk hordani.

Szappanos közzéjék.

Csúnya dolog! nem jó dolog! A' fergeteg nőttön nő; nem tudom hova – üt-ki. – Magunkra vigyázzunk, maradjon kiki csendesesen, hogy minket is lázasztóknak ne tartsanak.

Soest. Hallák Ketek? a' Görögország' hét Bölcsei szóllnak.

Szappanos. Tudom én, sokan titokban az Újítókkal tartanak, Püspökeinket káromolják, a' Királyt nem rettegik. De a' ki igaz jobbágy, a' ki Vallása mellett buzog –

Lassandan számos nép gyűl hozzájok, 's hallgatják a' beszéllgetést.

Vansen közzéjék.

Isten' áldását, Urak! Mi újság?

Ácsmester. Ne tegyétek hozzá magatokat; gaz ember.

¹⁸ cseport

Jetter. Nem a' Doctor Wiets' híres Íródeákja?

Ácsmester. Sok Ura volt már neki. Előbb Íródeák volt, 's a' mint, hol ez hol az kiadott rajta, mert úgy viselte magát, most Notáriusok, Prókátorok', tisztjeibe avatkozik, 's nagy barátja a' pályinkás-kancsóknak.

Több nép gyűl hozzájok, 's csoportonként áll-meg.

Vansen. Együtt vagytok ti is, öszveütitek fejeiteket? Arról van is mit szóllani.

Soest. Gondolnám.

Vansen. Ha most találkoznék legény, a' kinek hozzá feje is szive is volna, eltéphetnénk a' Spanyol-lánczot.

Soest. Hallja-Ked, Ked nekünk így ne beszélljen. Mi megesküdtünk a' Királynak.

Vansen. 'S a' Király nekünk. Érti Ked ezt?

Jetter. Ez egynek felelet. Mondja Ked tovább.

Némelly mások. Halljuk csak, halljuk! ez ért hozzá, ez tanult valamit.

Vansen. Én egy Prókátor mellett írdogáltam; annak sok kutyabőre, sok Donatiója, Contractusa, 's egyéb Levelei voltak, 's kapott a' ritka könyveken. Egy ilyenben a' mi egész Constitúciónk le vala írva; hogy bennünket Alföld' lakosait, legelőbb egyes Fejedelmek igazgattak, minden pontban a' régi meggyökerezett szokások, rendtartások és privilégiumok szerint; hogy a' mi Eleink nagy tiszteletben tarták Fejedelmeiket ha felettek úgy uralkodtak mint a' rendi, és hogy azok tüstént tettek róla, ha az Igazgató ki akart rugni a' hámból. A' Rendeek mingyárt nyomában voltak; mert akkor a' legkisebb Tartománynak is voltak tulajdon Rendei.

Ácsmester. Fogd-be a' száz!' mi azt régen tudjuk. Minden becsületes polgár tudja miben áll a' haza' alkotmánya.

Soest. De bizony jól beszéll ő.

Sokan. Tovább! mondjuk tovább! Illyet nem mindennap 's nem mindentől hall az ember.

Vansen. Ti emberek ilyenek vagytok. Gondolat nélkül éltek egy napról a' másikkra, 's a' mint apátok után áltvevétek kereseteket, úgy hagyjátok az Országlásnak is, hogy csináljon a' mit akar és tud. Ti nem kérditek, hol vette magát a' Fejedelem, egyik mint lépe a' másik' helyébe, mi szabad neki, mi nem; míg így nyílt szemmel szunyókáltak, a' Spanyol nyakatokba veté a' hurkot.

Soest. Kinek van arra ideje? Bár mindenikünk mindennapi kenyerét kereshetné meg!

Jetter. Hogy' a' manó? De miért is nem lép-fel olykor-ollykor egy, a' ki azt előnkbe tudná adni.

Vansen. Mondom most. A' Spanyol-Király ki a' Fejdelemségeket a' szerencse' jó kedvéből most egyetemben bírja, nem bír egyetemben több hatalommal a' Megyék felett, mint az előtt külön bírtak apróbb Uraink. Értitek ezt?

Jetter. Erre magyarázat kell.

Vansen. Világos, mint a' nap az egen. Pereiteknek nem a' törvény szerint kell eligazítatniok? Honnan jöhetne ez?

Egy Polgár. Igazat mond.

Vansen. Brüsszel' lakosának nem más e a' törvénye mint az Antverpinek mint a' Gentinek? Honnan jöhetne az?

Más Polgár. Ez való.

Vansen. De ti hozzá nem láttok, majd nem úgy lesz. Gyalázat! A' mit a' Bátor Károly, a' Hadakozó Friedrich, 's V. Károly véghez nem tudának vinni, azt II. Filep íme egygy nőstény által viszi véghez.

Soest. Viszi véghez! Próbálta már azt sok régi Fejedelem is.

Vansen. Eleink vigyázó bátor emberek voltak. Ha egyik vagy másik Fejedelem a' nyirbáláshoz látott, elfogták fiját vagy örökösét, 's magoknál tartották, míg mindenre nem állott a' mit tőle igazságosan kívánhattak. Azok emberek voltak! értették mi sikeres nekik, tudták mit kell erős kézzel megragadni 's marokban tartani. Igazi férfiak! 'S privilégiumaink azért illy tiszták, azért feldönhetetlenek szabadságaink.

Szappanos. Mit beszéll Ked a szabadságokról?

Sokaság. Szabadságaink! Privilégiumaink! Tovább, tovább rólok!

Vansen. Kivált mi Brabantok, ha minden Megyének vannak is privilégiumai, de nekünk még is több van mint akármely más Megyebélieknek. Én mind olvastam.

Soest. Szólljon csak Ked bővebben!

Jetter. Magyarázza csak Ked.

Egy Polgár. Kérjük Kedet.

Vansen. Először meg van írva: A' Brabanti Herczeg nekünk jó és hív Urunk legyen.

Soest. Jó Urunk! Így áll?

Jetter. Hív Urunk? Való ez?

Vansen. A' mint mondom. Ő nekünk úgy tartozik mint mi neki. – Másodszor: Felettünk semmi hatalmat, semmi szabad tetszést ne űzzön, tenni ne szándékozzék, 's űzni senkinek ne engedjen, és semmiféleképen.

Jetter. Derék! derék! Ne űzzön.

Soest. Tenni ne szándékozzék.

Egy más. Űzni senkinek ne engedjen. Ez a' nagyja! Űzni senkinek ne engedjen, és semmiféleképen.

Vansen. Világosan e' szókkal.

Jetter. Szerezze-elő Ked azt a' könyvet.

Egy más. Mi a' könyvvel a' Regensnéhez megyünk.

Egy harmadik. 'S Doctor Uram, Ked lesz szószólónk.

Szappanos. Oh, a' gubók!

Egy harmadik. 'S még valamit a' könyvből!

Szappanos. Kiverem fogait ha még egygy szól.

Sokaság. Meglátjuk mi ki bántja. Mondjon csak Ked valamit privilégiumaink felől is! Van még valamely egyéb privilégiumunk?

Vansen. Sok és sokféle, 's igen idvességes. Benne áll ez is: A' fejedelem a' Papi-Rendet meg ne változtathassa, meg ne szaporíthassa a' Nemesség' 's Rendek' akaratja nélkül. Megértse Ketek! Hogy az Ország' Rendjeiben se tehessen újítást.

Soest. Úgy áll benne?

Vansen. Írásból mutatom-meg ha kell, két háromszáz esztendőök olta.

Polgárok. 'S mi még is türjük az új Püspököket? A' Nemesség keljen pártunkra; mi erőhöz nyúlunk.

Mások. Azt gondolják talán hogy az Inquisitio által egerlyukba bujtnak bennünket?

Vansen. Köszönjétek magatoknak ha azt teszi.

Nép. Nekünk még van Egmontunk! nekünk még van Oránienünk! ezek bennünket cserben nem hagynak.

Vansen. Flanderni rokonaitok elkezdek a' jó munkát.

Szappanos. Te kutya! *Üti veri Vansent.*

Mások *védik.* Te is Spanyol vagy?

Valaki. Mit? te e' becsületes embert?

Más. A' Tudóst? – A' *Szappanost megtámadják.*

Ácsmester. Az Isten' szerelméért, legyetek csenddel. – *Mások is villongásban keverednek.*

Ácsmester. Jó emberek, mi lesz ebből?

Gyermekek futyolnak, köveket dobnak, ebeket uszítanak. A' Polgárok veszteglenek 's bambáskodnak, a' Nép gyűl; némellyek csendesesen mennek fel és alá; mások mindenféle csintalanságot űznek, visítnak, kurjongatnak.

Némellyek. Szabadság és Privilegyiom! Privilegyiom és Szabadság.

Egmont
sokad magával.

Csenddel, csenddel, jó emberek! Mi dolog? Legyetek nyugton. *Embereihez. Széllýesszétek-el őket.*

Ácsmester. Nagyságos Úr, te úgy jösz mint ég' angyala! – Csitt! Nem láttok? Gróf Egmont! Gróf Egmontnak tiszteletet.

Egmont. Itt Ked is? Mit akarnak Ketek? Polgár keljen e polgár ellen? Ez esztelenséget a' mi királyi Regensnénknek közelléte sem tilthatja e el? Oszoljatok; lásson kiki dolgoához. Nem jó jel mikor hétköznapi heverték. Mi bajotok volt?

A' zaj lassandan elcsendesül. Mindnyájan körülfogják.

Ácsmester. Privilegyiomaik felett kaptak egymásba.

Egmont. Mellyeket önn-magok fognak eltemetni. – 'S kik vagytok ti? Ti rendhezszabott jó-embereknek látszatok.

Ácsmester. Óhajtanánk hogy azoknak ismértethessünk.

Egmont. 'S jeletek?

Ácsmester. Ács és Czéhmester.

Egmont. Hát te?

Soest. Kalmár.

Egmont. Te?

Jetter. Szabó.

Egmont. Emlékezem. Te együtt dolgoztál embereim' livreéjeken. A' te neved Jetter.

Jetter. Grátzia hogy reá emlékezel.

Egmont. Nem szokásom feledni ha kit egyszer láttam, ha kivel egyszer szóllottam. – A' ti tisztetek fenntartani a' nyugodalmat; lássatok hozzá; külömben sem a' legjobban vagytok felróva. Ne ingereljétek a' Királyt még inkább; a' hatalom végtére is csak az ő kezében vagyon. A' becsületes polgárnak, a' ki magát szorgalommal, becsülettel táplálgatja, mindenütt van annyi szabadsága a' mennyire szüksége van.

Ácsmester. Való, Nagyságos Uram! ez épen a' mi bajunk! A' henyék, szájtatók, korhelyek, iszákosak, Excellentiádnak engedelmeivel legyen mondva, azok mindég csinálják az izgágát merő unalomból, 's Privilegyimokat emlegetve, erszéneyeket megtömik; 's hogy helyettek más fizessen egy iccze sert, viták kezdenek, a' mi miatt osztán ezer ember lakol. Ezt keresik ők. Mi házainkat ládáinkat lakat alatt tartjuk, 's ők üszkökkel, kanóczokkal szeretnének mellőlök elkergetni.

Egmont. Védelem nélkül nem maradtok. Meg vagynak téve a' rendelések hogy mentek lehessetek minden veszélytől. Őrizkedjete¹⁹ az új tanításoktól, 's ne higyjétek hogy a' Privilegyimok zendülés által tartatnak-fenn. Maradjon kiki házánál, 's ne tűrjétek hogy csoportozások essenek az úczákon. Eszes emberek sokat tehetnek.

A' sokaság széjlyeloszol.

Ácsmester. Köszönjük Excellentiádnak, köszönjük a' bölcs intést. Valami tőlünk kitelhet. – *Egmont el.* – Kegyelmes Úr! igazi Niederlandi! Egy csep sincs benne spanyol.

Jetter. Volna csak ő a' Regens! Mi neki örömet engednénk.

Soest. De azt a' Király nem teszi. Abba a' székbe ő a' magáéjít ülteti.

Jetter. Láttad öltözetét? Most az a' legújabb szabás; spanyolszabás.

Ácsmester. Szép Úr!

Jetter. Nyaka kedves falat volna a' hóhérnak.

Soest. Elment az eszed? Mi jut eszedbe?

Jetter. Elég ostobaság hogy az embernek ilyen juthat eszébe. – De már az nincs különben, legalább nálam. Valamikor szép hosszú nyakat látok, akaratom ellen is ezt gondolom: Ezt volna jó fejvenni. – Az átkozott fejvételek! az ember őket el nem űzheti agyából! Mikor a' legények úsznak, 's meglátok egy meztelen nyakgerinczet, mingyárt szemem előtt termenek a' kiket vesszőzteni láttam. Mikor egy eltortyadt, húsos, bendős embert látok, ez a' gondolat száll-meg: Bezzeg ez égne jól a' nyárson! Éjjel, mikor alszom, ez szurdos minden tetemimben; az embernek többé nincs egy vídám pillantása is. Feledek, rég olta már, minden vídamságot, minden dévajkodást; azok, az irtózat' alakjai homlokom' elébe vannak sütvé.

Egmont' lakása.

Titoknok

az íróasztal mellett melly el van hintve papirosalmokkal.

Békétlenkedve kél-fel székéről.

Még sincs! már két órája hogy várom, tollammal jobbomban, 's e' papirosokkal itt; pedig soha sem óhajtottam inkább hamar megszabadulni. Mintha eleven szenen állanék. Alig maradhatok vesztég. – „Pontban itt légy” ezt hagyta mikor ment, 's nincs. Annyi a' munka; tizenkettőig kész nem leszek. – Néha, való, elnéz holmit ujai között.

¹⁹ veszélytől, Őrizkedjete

Akarnám, bána keményebben az emberrel, de a' kirendelt órákor eresztené is haza. A' Regensnétől már két órája eljött; ki tudja kibe botla útjában?

Egmont *fellép.*

Mint néz-ki a' dolog?

Titoknok. Készen vagyok, 's három Levélvivő vár reánk.

Egmont. Soká mulattam, úgye? kedvetlen ábrázt csinálsz.

Titoknok. Parancsodtól függve már régen várakozom. Az írások itt vannak.

Egmont. Donna Elvira neheztelni fog ha majd megérti hogy tartóztatálak.

Titoknok. Kötődtek.

Egmont. Nem, nem. Ne pirulj. Jó ízlést bizonyítasz. Szép személy, 's nincs ellenemre hogy barátid vannak az udvarnál. – Mit mondanak a' levelek.

Titoknok. Sok mindenfélét. Bennek kevés az örömdetes.

Egmont. Úgy jól esik hogy hon kapjuk az örömet, 's nincs szükségünk kívülről várni. Sok jött?

Titoknok. Elég, 's három posta vár.

Egmont. Mondd-el a' legszükségesbbet.

Titoknok. Minden szükséges.

Egmont. Egyiket hát a' másik után. Csak frisen.

Titoknok. Kapitány Bréda küldi a' jelentést a' Genten és tájékán történekekről. A' láz alkalmasan el van csendesítve.

Egmont. Gondolom említ némelly esztelen vakmerő tettet.

Titoknok. Igen, 's elég nagy számban.

Egmont. Azzal megkímélhetsz.

Titoknok. Még hatan fogattak-el kik Vervichnél a' Bold. Szűz' képét ledöntötték. Azt kérdi ha ezeket is felakasztassa e mint a' többieket?

Egmont. Megúntam azt az aggatást. Vágassa-meg őket, 's eressze útjokra.

Titoknok. Köztök két asszonyember van; azokat is megvágassa?

Egmont. Azoknak adjon tanítást, s hagyja futni.

Titoknok. Brink, a' Bréda' Companiejéből, feleséget akar venni. A' Kapitány reméli hogy reá nem állatok. A' seregnél annyi az asszonycseléd, úgy írja a' Kapitány, hogy midőn marsban vannak, a' sereg czigány' tábornak látszik.

Egmont. Ez egynek még engedjük-meg. Brink fiatal szép legény; nagyon rimánykodott minap mikor eljöttem. De ezután egynek se fog megengedtetni; noha sajnálom hogy a' szegény ficzkóknak, kik különben is eleget kínoztatnak, legjobb tréfákat kell megtalalmaznom.

Titoknok. Két legény, Seter és Hart, egy leányszeméllyel, valamelly csapláros' gyermekével, csunyául bánt. Magában kapák a' leányt, 's az kettőjük ellen nem védheté magát.

Egmont. Ha becsületes leány, és ha ellene erővel éltek, egymás után három nap vesszőztesse-meg, 's ha van valamijek, fizettessen annyit hogy a' leány férjhez adathassék.

Titoknok. Egy idegen országi Tanító titkon keresztülment Cominesen 's rajta vesztett. Azt eski hogy szándéka nem volt egyéb mint Franciaországba menni. A' parancsok szerint el kell vesztenie fejét.

Egmont. Alattomban vigyék a' határszélekhez, 's tegyék bizonyossá hogy más ízben nem jár illy könnyeden.

Titoknok. A' Bészédőtől egy levél. Panaszkodik, hogy kevés pénz gyűl be; e' héten a' parancsolt summát be nem küldheti; a' zenebona mindent a' legnagyobb rendtelenségbe hozott.

Egmont. A' pénznek itt kell lenni; lássa mint keríti-ösze.

Titoknok. Ígéri mindent elkövet a' mi nem lehetetlen, 's Raymondot végre, ki olly rég olta adós már, be fogja adni, elzárhatja.

Egmont. Hiszen az mindent fogadott.

Titoknok. Utószor csak tizennégy-napi várakozást kívánt.

Egmont. Úgy adjon neki még tizennégyet, 's akkor adja-bé.

Titoknok. Nem érdemel egyebet. Az nem nem-fizethetés, hanem nem-akará. Abba hagyja ha látni fogja hogy nem tréfáltok. – Továbbá írja a' Bészédő hogy a' vén katonaságnak, özvegyeknek, 's másoknak a' kik tőled kegypénzt vonnak, fenn akarja tartóztatni alafájokat; azonban ők élőködhetnek, vonják-ösze magokat.

Egmont. Azt mondani könnyű. Azoknak szükségek a' pénzre, nagyobb mint nekem. Azt ne merészelje.

Titoknok. Honnan parancsolod hát hogy pénzt vegyen?

Egmont. Az az ő gondja; az előbbi levélben már meg van neki mondva.

Titoknok. Ezért teszi a' kérdést.

Egmont. A' mit tanácsol, elfogadhatatlan. Tanácsoljon egyebet; mindenek-felett pedig hogy a' pénz bejőjön.

Titoknok. A' Gróf Olíva' levelét megint ide tettem. Bocsáss-meg hogy újra emlékeztetlek. Az az öreg Úr minden mások előtt érdemi a' kimerítő feleletet. Te neki magad akarsz írni. Úgy szereti Nagyságodat mint egy másod atya.

Egmont. Nincs időm, 's annyi gyűlöletes közt nekem az írás a' leggyűlöletesbb. Te írásomat szerencsével mímeled; írd neki nevemben. Oránient várom. Reá nem tudok érni, 's magam is óhajtom hogy tartalékjaira valami igen megnyugtatót kapjon feleletül.

Titoknok. Mintegy mi az a' mit neki mondatni akarsz? Felteszem a' levelet, 's elődbe terjesztem. Úgy lesz letisztázva, hogy akármedly Bíró kezéd' írásának fogja ismérhetni.

Egmont. Add ide a' levelet, – *Olvasván belőle.* – Kedves jó Öreg! hát te ifjúságodban' illy szemes, illy gondos voltál e? Soha nem másztál e meg sánczot? A' csatákban ott maradtál e hol a' hideg okosság hagyá, hátul? – A' jószívű gondos! óhajta hogy éljek, szerencsés legyek, 's nem érzi hogy az már meg van halva a' ki bátorsága' kedvéért él. – Írd neki legyen gond nélkül; azt teszem a' mivel tartozom; lesz gondom magamra; ő fordítsa hasznomra a' maga befolyását, tekintetét, az udvarnál, 's legyen bizonyos teljes hálám felől.

Titoknok. Semmit egyebet? Oh, ő többet óhajt.

Egmont. Mit mondjak egyebet? Ha több szóval akarsz élni, én azt neked szabadon hagyom. Mindég egy pont körül kereng: úgy éljek a' hogy' élni nincs kedvem. Hogy víg vagyok, a' dolgokat könnyeden veszem, gond nélkül élek, az nekem szerencsém; 's azt nem cserélem-fel a' kripták' bátorságával. Az én ereimben a' spanyol-életre egy cseppnyi vér sincs; nincs kedvem lépéseimet az új tartalékos udvari-táncz' törvényi szerént rakogatni. Azért éljek hogy csak az élet' fenntartása felől gondoskodjam? Ne

éljem a' jelen pillantást, hogy bizonyos legyek a' jövőendő eránt? 'S ezt viszont haszontalan gondokkal, félelmekkel öljem-el?

Titoknok. Kérlek, Uram, ne légy olly nyers a' jó ember eránt; hiszen másokhoz, merő jóság vagy. Mondj egy nyájas szót, a' mi nemeslelkű barátodat megnyugtathassa. Lásd, melly gondos ő, melly gyengéden érint meg.

Egmont. És még is mindég e' hírt éringeti. Rég olta tudja melly gyűlöletes előttem ez az intés, ez a' leczke. Csak megháborítják főmet, 's semmit nem használnak. 'S ha én holdfényjáró volnék, 's fel 's alá sétálnék egy ház' veszedelmes tetőjén, barátom énekem a' ki nevemen szállítana, integetne, felköltene, 's megölné? Járjon ki-ki mint akar; legjobb ha maga őrizi magát.

Titoknok. Néked Uram nem illik tartalék közt élni; de a' ki téged ismer és szeret –

Egmont *a' levélbe pillantván*. Ime megint a' régi mesét emlegeti, mit úztünk, mit beszéltünk egy estve a' társaság' könnyű vígságában, feléledve a' bortól; 's hogy abból az egész országban melly következeseket 's vádakat húzgáltak. – No jó, csörgős-sipakot 's bolondok'-csuklyáit tűzettünk szolgálaink' kezujaira, 's a' bohó cifrárt azután egy nyilcsomóvá változtattuk-álta; még veszedelmesbb symból azoknak a' kik ott keresnek magyarázatokat hol nincs mit magyarázni. Ez 's amaz bohóságot egy pillantatban fogantuk 's szültük; mi vagyunk okai hogy egy egész tisztes sereg koldustarisznyákkal és egy önn-magok által választott csúfnévvel a' Királynak ingerlő alázattal emlékébe hozá az ő tisztét; mi vagyunk okai – hát még minek? a' farsangi-játék pártütés e? vétkül lehet e nekünk venni azon tarka rongyokat, mellyekkel ifju dévajkodás 's egy szilaj képzelet életünknek szegény meztelenségét béleplez? Ha az életet igen komolyan veszitek, mit érhet az? Ha bennünket a' reggel új örömekre nem serkent, ha az estve gyönyörrel nem bíztat, érdemli e a' felöltözés' 's levetkezés' alkalmatlanságát? Azért süt e nekem a' nap hogy azt fontolgassam, tegnap mi volt? hogy intézzem, öszveszerkeztessem a' mit nem lehet intézni, nem öszveszerkeztetni, a' jövő napnak sorsát? Engedd-el nekem ez elmélkedéseket; hagyjuk az iskolás-gyermekeknek 's udvarnokoknak, Ők törjék fejeket, ők járjanak és csússzanak, érjenek a' hova érhetnek, 's bírják a' mit magokéivá tehettek. – Ha mind ezekből csinálhatsz valamit hogy epistolád könyvvé nem lesz általok, ám, azt te lásd. Annak a' jó Öregnek minden igen fontosnak tetszik. Így szorítja-meg kezünket az azt sokáig-tartott barát, mikor el akarja eresztetni, még egyszer szorosabban.

Titoknok. Engedj-meg; a' gyaloglót szédelgés szállja-meg midőn maga mellett mást repülő sietésben lát elmenni.

Egmont. Gyerme! gyermek! Mintha láthatatlan lelkek korbácsolnák, úgy nyargalnak az időnek naplovi sorsunk' könnyű szekerével, 's nekünk csak az a' dolgunk marad hogy a' megragadott gyeplőt erős marokkal tartsuk, 's a' kereket itt egy kő, amott egy meredek elől, félre-rántsuk. Hová megy az út – ki tudná azt? Hiszen azt is alig lehet említeni, honnan jött.

Titoknok. Uram! Uram!

Egmont. Én fenn állok 's még fenntebbre hághatok, még fenntebbre kell hágnom; reményt, kedvet, erőt érzek reá magamban. Még nem értem-el nevedésem' tetőjét; 's ha majd felülállandok, rettegés nélkül, bízatosan akarok állani. Ha buknom kell, úgy egy mennykő, egy zivatar, sőt egy elhibított lépés is taszítson örvénybe, 's ott fek-

szem más ezrekkel. Nem kerültem soha derék hadi-társaimmal apró nyereségért elvetni a' véres koczkát, 's akkor fukarkodjam e midőn az életnek egész szabad becse van játékban?

Titoknok. Oh Uram, nem tudod melly szokat mondál itt. Isten védjen bennünket!

Egmont. Fogd ez írásokat. Oránien jó. Készítsd-el a' mi legszükségesebb hogy a' posták indulhassanak, míg bezáratnak a' kapuk. A' többi késbet. A' Grófnak szálló választ hagyd holnapra; menj Elvirához, 's idvezeld tőlem. – Ügyelj mint van a' Regensné; mondják, nem jól érzi magát, noha tagadja.

a' Titoknok el.

Oránien jó.

Egmont. Szerencsével, Oránien! Te nem egészen szabadnak látszsz.

Oránien. Mit mondasz beszélgetésünkre a' Regensnénél?

Egmont. Elfogadtatásunk' módjában nem látok valami különöst; már gyakran láttam úgy. A' mint látszik, beteges.

Oránien. Nem sejtéd hogy tartózkodóbb volt? Előbb, szelíden, javalni látszott vi-seletünket a' község' újabb fellázadása körül; azután azt jegyzé-meg hogy mind a' mellett az a' bánás hamis fényt hagy vetni magára, 's úgy vitte-által a' beszédet a' maga mindenkori testjére, hogy az ő szíves voltát az ő hajlandóságát hozzánk Alföldiekhez soha nem ismerték-meg eléggé; 's könnyeden vettük hogy semmi sem akar jó véget érni; hogy ő sokára elfárad, 's a' Király kénytelen lesz más szerekhez nyulni. – Hallottad ezt?

Egmont. Nem mind; én azalatt egyébről gondolkoztam. A' Regensné, jó Oránien, asszony, 's azok azt akarnák hogy minden szelíden simuljon az ő enyhe jármok alá, hogy minden Herculesz tegye-le az oroszlánbőrt az ő guzsalyudvarokba; hogy, mivel ők a' békét szeretik, az a' forradalom melly egy népet megragad, az a' zivatar mellyet a' hatalmas ellenfelek egymás ellen támasztanak, egy nyájas szócska alatt elcsendesül-jön, 's a' legellenkezőbb elemek az ő lábaiknál szelíd egygyességre lépjenek. Ezt óhajtja ő, 's minthogy ebben nem boldogul, nem ismér egyéb útát mint kedvetlennek mutatni magát, hálátlanságot, megtévedést emlegetni, rettenetes kilátásokkal ijeszgetni bennünket a' jövődre nézve, azzal ijeszgetni hogy bennünket itt hagy.

Oránien. 'S nem hiszed hogy a' mivel rég olta fenyeget, végre megteszi?

Egmont. Teljességgel nem. Hányszor nem láttam már útra készülve! 'S hova men-jen? Itt Helytartóné, Királyné; hiszed hogy neki mulatságos lesz testvére' udvaránál fénytlen dologtalan napokat ecsetelgetni-le? vagy Olasz-országba menjen talán, hogy ott familiai szövetekezések közzé temesse magát?

Oránien. Felőle az vélekedésed, hogy ő nem képes megtenni e' lépést, mert láttad hogy ő ezt megtenni mindég vonakodott, hogy útjából visszafordult. És még is ez neki komoly feltéte; ötet a' rég olta halogatott feltétre új környülmények hajtják. Ha menni talál, 's ha a' Király más valakit küldend helyébe?

Egmont. Az úgy el fogna jőni, 's hasonlóan elég dolgot találna. Nagy plánokat, projekteket, gondolatokat hozna közzénk, hogy majd miként fog mindent a' maga helyére tolni, meghajtani, együvé-szorítani, együütt-tartani; 's ma e' kicsinységgel holnap másikkal akasztatnék-el, holnap-után új gátlásokat találna, egy holnapot új plánokkal, egy más holnapot azon bosszankodással hogy a' mit üzött el nem sült, 's a' fél eszten-

dőt egyetlenegy Megyével való küszködésben töltene-el. Neki is elmúl ideje őtet is szédelgés fogja-el, 's a' dolgok úgy mennek előbbi útjokon, hogy ő, a' helyett hogy a' nagy terjenetű tengereken által egyenes lineában akarjon tovább is evezni, áldani fogja az Istent ha hajóját a' veszedelmes zivatar alatt 's annyi temérd szirtek közt épen vihette-vissza révébe.

Oránien. De hát ha a' Királynak egy bizonyos tanácsot találnának sugni?

Egmont. Mellyet példának okáért?

Oránien. Próbát tenni, hogy, ha a' fejet elcsapják, mit tehet magában a' test?

Egmont. Mit? mit?

Oránien. Egmont, én sok év olta már szívemen viselem minden öszvefőződéseinket; úgy űlök mindég mint egy schachjáték felett, 's ellenfelemnek egy vonását sem nézem nem-árthatónak; 's mint némelly viszketeg henye elmék a' természet' titkait a' legnagyobb szorgalommal lesegetik, úgy ismerem fejedelmi tisztnek a' felek' gondolkodását 's szándékait kitanulni. Nagy okaim vannak rettegni hogy a' dolog nagy kifakadásra jut. A' Király rég olta űz már bizonyos eszközöket hogy célját érje; látja hogy azok sikeretlenek; nem látszik e hihetőnek neked is hogy más útra csap-álta?

Egmont. Nem hiszem. Ha az ember megöregszik 's olly sokat próbált, 's a' világ még sem akar a' maga rendébe térni, elvész kedve új próbákra adni magát.

Oránien. Eggyet még nem próbált.

Egmont. Mit azt?

Oránien. Megkimélni a' népet, 's a' fejeit rántani-elő.

Egmont. Hányan és miolta nem rettegték azt már! Ne tartsunk tőle.

Oránien. Igen is, az nálam egykor tartalék volt; lassandan sejdítés leve, 's végre bizonyosság.

Egmont. 'S van a' Királynak hübb szolgálja mint én, mint te?

Oránien. Mi a' Királyt magunk módja szerint szolgáljuk, 's magunk közt megvallhatjuk hogy mi a' Király' jusait 's a' magunkéit igen jól öszve tudjuk mérni.

Egmont. 'S ki nem még? Mi engedelmes hívek vagyunk a' miben illik hogy azok legyünk.

Oránien. Hát ha magának többet tulajdonítana, 's hívtelenségnek nevezné a' mit mi szabadságaink' védelmének mondunk?

Egmont. Tisztáknak fogjuk bizonyítani magunkat. Gyűjtse-öszve az Arany-Gyapju Lovagjait, 's mi magunkat alája vetjük az ítéletnek.

Oránien. 'S mi lenne egy ítélet megvizsgálás előtt, mi az ítélet előtt a' büntetés?

Egmont. Egy igaztalanság, mellyet Filep elkövetni soha nem fog; egy oktan tett, mellyet én tőle 's Tanácsosaitól nem rettegek.

Oránien. Hát ha igazságtalanok, ha oktalanok akarnának lenni?

Egmont. Nem, Oránien, az lehetetlen! Ki merné reám tenni kezét? – Minket megfogatni sikeretlen 's elvesztett lépés volna. Nem, úgy szegezni-ki a' szabad kéj' zászlóját, arra nekik nincs elég merészségek. Az a' szélfuvatag melly e' hírt elvinné a' Megyébe, rettenetes gyűladást fogna ott támasztani. 'S mire volna az? Itélni, kárhozatot mondani, az nem egyedül a' Királyon áll; vagy hiszed talán orozva oltanak-el bennünket? – Azt ők nem akarhatják. Egy pillantatban kötné-öszve a' legrettenetesebb szövetség az egész népet. Örök elszakadás 's a' spanyolnévnek gyűlölése, utálása, nyilatkoztatná-ki magát, még pedig erőszakkal.

Oránien. Az a' láng úgy sírjainkon lobogna, 's elleneink' vére halotti-áldozat gyanánt fogna folyni. Gondoljuk-el ezt, Egmont.

Egmont. De miként fognák azt?

Oránien. Alba útban vagyon.

Egmont. Nem hiszem.

Oránien. Én tudom.

Egmont. A' Regensné nem tud róla.

Oránien. Én annál inkább meg vagyok éránta győződve. A' Regensné kénytelen lesz neki helyet adni. Tudom mint szomjúzza a' vért, és hogy vele nagy sereg jó.

Egmont. Újabban terhelni a' Megyéket? A' nép zúgni fog.

Oránien. Fejeit elfogdossák.

Egmont. Nem! nem!

Oránien. Menjünk mindenik a' maga Megyéjébe. Ott körülbástyázzuk magunkat. Nyilvános erővel semmit sem kezd.

Egmont. Nem lészünk e kénytelenek megköszönteni ha elérkezik?

Oránien. Halogatjuk.

Egmont. Hát ha a' Király' nevében előszóllít?

Oránien. Kifogásokat keresünk.

Egmont. Hát ha azoknak nem fog engedni?

Oránien. Mentegetni fogjuk magunkat.

Egmont. 'S ha kívánságától el nem áll?

Oránien. Annál kevésbbé jelenünk-meg.

Egmont. 'S akkor declarálva lesz az ellenkedés, 's mi pártosoknak kiáltatunk-ki. Oránien, ne hagyj elcsábítatni magad a' messze-ment okosság által, tudom téged a' félelem meg nem tántorít. Gondold mit nyersz lépéseiddel.

Oránien. Meggondoltam.

Egmont. Gondold ha megtévedsz, mely inségnek lészesz oka; a' legrettenetesebb háborúnak mely valaha egy hont elpusztíta. Meg nem jelenésed lesz a' jelszó mely fegyverre kiáltja a' Megyéket, mely minden kegyetlenséget igazolni fog, hova Spanyolország minden kigondolható ürügy alatt régen hajol. A' mit annyi idő olta nagy fáradtsággal csilapítánk, te azt egy intéssel a' legirtóztatóbb zavarba fogod süllyeszteni. Gondold a' Városokat, a' Nemességet, a' Köznépet, a' Kereskedést és Földmívet, a' Kalmárságot, 's gondold a' pusztítást öldöklést. A' katona nyugton nézheti a' mezőn hogy társai mellette hullonganak; de a' folyam feléd fogja hozni a' polgárok', gyermekek' 's szűzleányok' testeit hogy irtózáttal népsz majd, 's felejtjed kinek ügyét akarád védeni, midőn azok vesznek a' kiknek szabadságokért fegyverhez nyúlál. 'S mint lesz neked majd midőn kénytelen lészesz mondani magadnak: „Tulajdon bátorságom miatt nyultam hozzájuk!”

Oránien. Mi nem vagyunk magányos emberek, Egmont. 'S ha hozzánk illik magunkat ezrek miatt feláldozni, hozzánk illik magunkat ezrekért meg is tartani.

Egmont. A' ki magát megtartani igyekszik, maga előtt is gyanússá lesz.

Oránien. A' ki magát ismeri bátran mehet előre is, hátra is.

Egmont. A' mely veszélyt retted, bizonyossá vál tetted által.

Oránien. Elébe menni az elkerülhetlen veszélynek, bátor, okos tett.

Egmont. Illy nagyságu veszélyben a' legkisebb remény is számba jó.

Oránien. Előttünk többé a' legkeskenybb lépésre sincs hely; lábunk előtt az örvény.

Egmont. A' Király' kedvezése olly igen szűk e, hogy bátran ne léphessünk?

Oránien. Nem szűk, de sikamló.

Egmont. A' nagy Istenre! ő e' vádat nem érdemli. Nem tűrhetem hogy felőle méltatlanul ítélnék. Ő fija Károlynak, 's alacsony tettet nem tehet.

Oránien. Király soha nem tesz alacsonyt.

Egmont. Őtet ismérned kellene.

Oránien. És épen ez az ő ismérete sugallja nekünk hogy e' veszedelmes próbát be ne²⁰ várjuk.

Egmont. Semmi próba nem veszedelmes ha ki merjük állani.

Oránien. Te tűzbe jössz, Egmont?

Egmont. Látni saját szemeimmel szeretek.

Oránien. Oh, bár csak ez egyszer az enyéimmal volna kedved látni! Barátom, minthogy ezek a' te szemeid nyilva vagynak, hiszed hogy látsz. Én megyek. Te várd-be Alba' érkezését 's védjen Isten! Talán példám téged is megtérít. Talán ez a' sárkány azt hiszi, hogy semmit sem fogott, ha mind kettőnket egyszerre nem nyelhet-el. Talán kérni fog, hogy a' maga céljait annál bizonyosabban elérhesse, 's megeshet hogy te időt nyersz a' dolgokat való alakjokban láthatni. De akkor akkor hamar! hamar! Mentsd, mentsd-meg magad'! Isten veled! – Ügyelj mindenre, mennyi embert hoz magával; mint tömi-meg a' várost, mennyi hatalom marad a' Regensnénél, hogy barátid mint vannak elkészülve. Tudósíts mindenről – – Egmont –

Egmont. Mit akarsz?

Oránien, *megfogván kezét*. Hagyd reá-beszélni magadat. Jer velem!

Egmont. Hogyan, Oránien? Te sírsz?

Oránien. Egy elvesztett siratni nem illetlen férjfihoz.

Egmont. 'S te annak nézsz engem?

Oránien. Az vagy. Gondold-meg Kevés pillantatod marad. Isten veled!

el.

Egmont *magában*. Hogy az idegen gondolatnak ennyi befolyása vagy reánk!²¹ Ez engem soha nem ért volna, 's ez az ember a' maga tartalékjait belém hozza-átal. – Félre! – Ez idegen csep az én vérem közt. Jó természet, lökd-ki ismét! 'S homlokomról az aggodásnak e' barázdájit elfüreszteni, egy igen kedves szer van, szerencsémre, hátra.

²⁰ bene

²¹ befolyása! vagy reánk!

HARMADIK FELVONÁS.

Regensné palotája.

Regensné.

Ezt előre kellett volna látnom. Hah, a' ki dolgát egész gonddal, feszített szorgalommal űzi, úgy hiszi mindent elkövet a' mi lehető; a' ki pedig távolról tekinti a' dolgok' űzését 's parancsol, azt hiteté-el magával hogy csak a' leglehetőbbet kívánja. – Oh, azok a' Királyok! – Nem mondtam volna magamnak hogy ez nekem így fog fájni. – Mi szép uralkodni! – Hát lelépni? – Nem foghatom-meg hogy atyám azt mint tudta; de én is fogom.

Machiavello *megjelen.*

Regensné. Közelebbre, Machiavell. Az öcsém' levelén gondolkozom itt.

Machiavell. Szabad tudnom mit foglal magában?

Regensné. Annyi szíves szerető figyelmet reám nézve, mint birtokára nézve gondokat. Magasztalja hűségemet, gondaimat, állhatatos lelkemet, mellyel eddig jusaira felvigyáztam, ezen országaiban. Kesergi hogy e' zabolátlan nép kifárasztott. Látásom' élessége felől annyira meg van győződve, elannyira megelégedve bánásom' bölcsességével, hogy csaknem kénytelen vagyok mondani hogy a' levél Királytól igen is szép, testvértől bizony az.

Machiavell. A' Király nem most adja először jelét igazságos megelégedésének.

Regensné. De ez most először rhetori czifrázat.

Machiavell. Nem értelek.

Regensné. Fogsz. – Mert úgy véli e' Bévezetés után, hogy katonaság, egy kis sereg nélkül itt mindég igen szomor alakot játszandom. Nem tettük jól, úgy írja, hogy megindulván a' lakosok' panaszára, katonaságát a' Megyékből öszvehúztuk. Úgy hiszi hogy a' melly katonaság nyakán ül a' polgárnak, sullya által lehetetlenné teszi hogy nagy ug-rálásokat tehessen.

Machiavell. Az kimondhatatlan' ingerlené az elméket.

Regensné. De a' Király úgy véli, érted? úgy véli hogy egy derék Generál, egy olyan a' ki nem enged semmi oknak, hamar dolgát végzi a' néppel, nemességgel, polgárokkal és pórrenddel; 's erre nézve, egy nagy haddal – találd, kit küld ide? – Albát.

Machiavell. Albát?

Regensné. Csudálkozol?

Machiavell. Úgy mondád: küldi. Vélném, csak kérdi még ha küldje e?

Regensné. A' Király nem kérd; – küld.

Machiavell. Úgy egy nagy tapasztalásu Vezér lesz szolgálatotokban.

Regensné. Szolgálatomban? Szóllj nyilván, Machiavello.

Machiavell. Nem akarnék előtökbe vágtatni.

Regensné. Én pedig szeretném magamat tettetni. Ez nekem fáj, felette fáj. Inkább akarnám az öcsém írni ki világosan a' mint gondolkozik, mint hogy kiczirkált leveleket ír-alá, mellyeket egy Országási-Titoknak terjeszget elébe.

Machiavell. 'S mi nem látnánk-által?

Regensné. Pedig kívül belől ismérem őket. Magok szeretnének kotrani és seperni; 's minthogy nem nyulnak hozzá, mindennek van bizodalma magához a' ki seprővel jó száját tátani. Úgy látom őket, a' Királyt és Tanácsnokjait, mintha e' szőnyegbe volnának szőve.

Machiavell. Annyira isméréd?

Regensné. Az utolsó vonásig. Köztők vannak jók is. A' tisztalelkű Rodrigo, ki olly sok tapasztalással bír és olly szegény, nem fenntez és még sem ejt-el semmit; az egyenes Alonzo, a' munkás Frenéda, az állhatatos Las-Vargas, és még nehány, a' ki együtt megy ha a' jó fél kap erőt. De ott ül magának az a' horpadt-szemű Toledói, az érczhomlokú 's szikrázó szemekkel, ott dűnnyög holmit az asszonyok' szelídsége 's az idéetlen lágság felől, és hogy az asszonyok a' kitanított lovakon elnyargalnak ugyan, de magok rettenetes rossz lótanítók, 's más egyéb tréfákat a' millyenekkel a' Politikának azon nagy oszlopai engem magamat se kímélnek.

Machiavell. E' képhez igen jó festékcsuprot választál.

Regensné. Valld-meg, Machiavello: Egész festékiókomban, mellyből, ha szükség volna, a' képet kifesthetném, egy tón sincs olly sárgánfekete, olly epebarna, mint Albának, arczszíne 's az a' szín mellyel ő fest. Neki mingyárt Istenkáromló minden, minden Felségszidalmazó; mert e' fejezetből őket sorban lehet öletni, karózni, négyelni, égetni. – A' mi jót én itt tettem, távolról tekintve úgy néz ki mint semmi, épen azért mert jó. – Ellenben ő felakad minden régen-történt csínyen, minden elcsilapított zenebonára emlékezik; 's a' Király' szemét annyira elfogja a' sok pártütés, engedetlenség és verseny, hogy nem gondolhat egyebet mint hogy ezek itt egymást faldossák, midőn nálunk egy szabadságnak örülő szilaj nép' tartatlan tüze már régen elaludt. 'S akkor mély útalattal telik-el a' szegény emberek eránt; úgy nézi²² őket mint vérengző szörnyeket, 's kardhoz tűzhöz kap, 's elhitette magával hogy embereket így kell fékezni.

Machiavell. Fennséged nagyon meg van indulva, a' dolgot igen fenn veszi. Nem marad e meg Regensné?

Regensné. Oh értem azt. Útasítást fog hozni magával. Eléggé megöregedtem az országlási dolgok közt hogy értsem mint tolnak el valakit a' nélkül hogy hivatalából kitennék. Előbb Útasítást hoz, 's az határozatlan lesz, tarka lesz; ő éreztetni fogja magát, mert kezében lesz a' hatalom, 's ha szónak találom állítani, titkos Útasítással védi magát; ha látni kívánom azt, elébb tovább hurczol; ha unszolni fogom, papirosokat mutat mellyekben egészen ellenkező áll, 's ha meg nem hagyom magam nyugtatni úgy teend mintha nem is szóllottam volna. 'S azonban a' mit rettegek meg fogja tenni, 's a' mit óhajtok, elmellőzi.

Machiavell. Akarnám hogy szavaitokat meglehetne czáfolnom.

Regensné. 'S így a' mit kimondhatatlan tűrésem elcsilapított, ő a' maga keménységével, makacsságával ismét fel fogja gerjeszteni; szemeimmel fogom látni hogy a' mit építettem öszvedönti, 's ezenfelül még én lakolok az ő vétkei miatt.

Machiavell. Bevárja Fennséged?

²² nezi

Regensné. Annyi hatalmam vagyon magam felett, hogy vesztég maradhatok. Hadd jőjön; én neki a' legjobb móddal csinállok helyet minekelőtte eltolna.

Machiavello. Illy fontos lépést illy hamar?

Regensné. Nehezebben mint gondolod. A' ki megszokta az uralkodást, a' ki ahhoz szokott, hogy a' maga kezében lássa mindennap sok ezer embernek sorsát, úgy lép-le az uralkodó-székből mint ha sírba kellene vitetnie. De inkább azt mint kísértet' módjára az élők közt kerengeni, 's üres névvel bírni egygy hatalmat melly más örökösre ment-áttal 's az általt használtatik.

Kláríkánál.

Kláríka. Az Anyja.

Anya. Ollyan szerelmet mint ez a' Brackenburgé nem ismértem soha; azt lehetne róla mondani hogy ollyat csak könyvekben láthatni.

Kláríka *fel 's alá jár a' szobában' s fél hangon dall egygy éneket:*

Boldognak azt lehet
Mondani csak,
A' ki lángolvást szeret.

Anya. Ő sejdíti társalkodásodat Egmonttal; 's úgy hiszem, hogy ha vele nyájaskádban bánnál még így is elvenne, csak te akarnád.

Kláríka *énekel:*

Öröm közt
Síralm közt
Aggódás közt élni,
Habozva
Kedv 's gond közt megosztva
Félni és remélni;
Felszökve az égig,
Lecsapva a' sír' mélyéig,
Boldognak azt lehet
Mondani csak,
A' ki lángolvást szeret.

Anya. Hagyd azt a' te trallaládat.

Kláríka. Ne ellenzzed, anyám; az forró dal. Hányszor dallottam vele álomba már egygy nagy gyermeket is!

Anya. Neked semmi sem űl egyéb fejedben mint szerelmed. Csak ez egygy miatt minden egyebet el ne felednél! Mondom neked: Brackenburgot meg kellene becsülnöd. Ő téged egygykor szerencsésé tehet.

Kláríka. Ő?

Anya. Oh igen, eljő annak ideje! Ti fiatalok semmit nem akartok előre látni, 's tapasztalásainkat akarva nem halljátok. Az ifjúságnak 's a' szép szerelemnek vége van egyszer, 's oly napok jönnek ránk, hogy hálákat kell adnunk Istennek ha tudjuk hová hajtsuk fejünket.

Klárika *megborzad, hallgat 's felszökik*. Anyám, hadd jöjön az az idő, mint a' halál. Azt előre elgondolni rettenetes. – 'S ha itt lesz! ha kénytelenek leszünk – úgy elnyeljük a' keserű falatot a' mint lehet. – Egmont, én állanék-el tőled? – *könyűkre fakadva* – Nem! nem lehet, nem lehet.

Egmont.

Lovagköpenyben, 's kalapját képeben nyomva. Klárika!

Klárika *felsikolt 's megdöbben*. Egmont! – *Elébe*. Egmont! – *Megöleli, belé tapad 's rajta nyugszik*. Oh te, szeretett, jó, édes! Itt vagy? Te vagy itt?

Egmont. Jó estvét, anyám!

Anya. Isten hozott, Nagyságos Úr! Az én kicsinyem majd elcsüggedt hogy illy későn jössz; megint napestig rólad beszélte 's dallott.

Egmont. Úgy e, adtok ennem?

Anya. Az nekünk tisztelet. Csak volna mit.

Klárika. Oh igen. Csak légy nyugton, anyám; nekem volt gondom mindenre, készíttettem valamit. El ne árulj, anyám.

Anya. Elég nem sok.

Klárika. Csak hagyd. Osztan ezt gondolom-el: Mikor ő van mellettem, nekem nincs kedvem enni; viszont neki sem kellene nagyon éhnek lenni, mikor én vagyok mellette.

Egmont. Gondolod?

Klárika *toppant 's akarhatja ellen megfordul*.

Egmont. Mi bajod?

Klárika. Millyen hidegen vagy ma! Egy csókot sem kaptam tőled. Kezed mért van bétékergetve köpenyedbe, mint a' pólyás gyermeké? Katonának, szeretőnek nem illik kezét szabadon nem tartani.

Egmont. Ollykor, kedves, ollykor. Mikor a' katona lesben vagyon 's fortélyt akar nyerni ellenjén, akkor öszveszedi magát, két kezét egymásba fogja 's éretté rágszálja a' mit forral. 'S a' szerető –

Anya. Nem tetszik leülnöd, Nagyságos Úr? Én a' konyhába megyek-ki; Klárika mindent felejt ha te itt vagy. De előre követlek csekély voltáról.

Egmont. Szívességték a' legjobb fűszer.

Anya ki.

Klárika. Hát az én szerelmem mi volna?

Egmont. Az több mint minden.

Klárika. Hasonlítsd-össze valamivel, ha mered.

Egmont. Mindenek előtt tehát – *Leveti köpenyét 's gazdag öltözetben áll előtte*.

Klárika. O jó!

Egmont. Most már szabadok karjaim. – *Öleli*.

Klárika. Hagyj. Elrontod a' ruhát. – *Visszalép*. Melly ékes! így hozzád nem nyulhatok.

Egmont. Örölsz neki? Te kívántad hogy egyszer spanyolba-öltözve jőjek.

Klárika. Már rég olta nem kértelek miatta, úgy hittem, ellenedre van. – Ah, 's ez itt az Arany-bárány!

Egmont. Ím, látod.

Klárika. Ezt neked a' Császár függeszté nyakadba?

Egmont. A' Császár, kedves! 'S láncza, báránya nagy szabadságokat adnak a' ki viseli. Én nem ismerek más Bírót tettem felett mint a' Rend' Nagymesterét a' Lovagoknak öszvegyült Káptalanjával.

Klárika. Oh a' te tetteidnek egész világ Bírója lehet! – Ez a' bársony, ez olly igen úri, 's itt a' paszománymunka! 's a' tűzés. – Az ember nem tudja hol kezdje nézni, hol csudálja.

Egmont. Nézzd-el tetszésedig.

Klárika. 'S az arany-bárány! Te nekem elmondád historiáját, 's azt vetéd mellé hogy az jele minden nagynak, drágának, a' mit szorgalom és fáradság szerez és érdemel. Igen drága, igen ékes. – Én ezt a' te szerelmedhez hasonlítanám. – Én is úgy viselem azt szívemen – 'S osztán még is –

Egmont. Mit akarsz mondani?

Klárika. Osztán megint nem is állja-ki a' hasonlítást.

Egmont. Hogy' úgy?

Klárika. Nem érdemeltem, nem szereztem szorgalommal, fáradsággal.

Egmont. Más az a' szerelemben. Te azt épen az által is érdemled mert nem igyekeztél megszerzeni – 's azt inkább azok is nyerik-el a' kik nem vadásszák.

Klárika. E' tapasztalást te magadon tetted? A' kevély megjegyzésre önmagad vezetéid magadat? te kit minden nép szeret!

Egmont. Csak tehettem volna értte valamit! csak tehetnék értte valamit! Ők engem csupa jóvoltokból szeretnek.

Klárika. Voltál ma a' Rengensnél?

Egmont. Voltam.

Klárika. Jól vagy vele?

Egmont. Színre legalább. Mi egymással nyájasan bánunk.

Klárika. Hát szívben?

Egmont. Minden jót kívánok neki. Szándéka mindennek van. Az a' dolognak nem árt. A' Regensné derék asszony, ismeri embereit, 's elég mélyen látna ha gyanúra nem hajlana is. Én neki sok dolgot adok, mert tettem alatt mindég titkokat les, az pedig nekem soha nincs.

Klárika. Épen semmi nincs?

Egmont. Ej hát! egy kis résem van nekem is. Idővel minden bor borkövet szállít-le a' hordóban. Azonban Oránien neki több időtöltést csinál, 's egy mindég újabb feladást, mellyen rágódhatik míg feloldja. Ő azon vélekedésbe hozta magát a' Regensnél, hogy neki mindég van titka; 's így az Asszony mindég kémeli homlokát hogy lássa mit forral, mindég lesi lépteit hogy lássa merre indul.

Klárika. Tud a' tettetéshez?

Egmont. Regensné, 's kértheted?

Klárika. Engedj-meg; azt akartam tudni, ha hamis e?

Egmont. Nem inkább és nem kevésbé mint minden a' ki célját akarja érni.

Klárika. Én magamat abban a' ti világokban fel nem tudnám találni. De az ő elméje nem is asszonyi; ő férjfinak született; ő egészen más mint mi varrók, főzők. Nagy, bátor, tántoríthatatlan.

Egmont. Oh az csak akkor nem, mikor igen is barkán mennek a' dolgok. – Ez egyszer még is ki van forgatva sarkából.

Klárika. Hogy' úgy?

Egmont. Neki is bajuszkája nő felső ajkán, 's néha leszegzi a' köszvény. Egy igazi Amazon.

Klárika. Királyi-asszony! – Én elébe nem mernék lépni.

Egmont. Pedig te különben nem vagy rettegő. – 'S az nem is félelem volna benned, hanem szűzi szemérem.

Klárika *lesüllyeszti szemét; az Egmont' kezét megragadja, 's reá simúl.*

Egmont. Értelek, kedves leány! Te felemelheted szemedet. – *Megsókolja szemét.*

Klárika. Hagyj elnémulnom! hagyj téged tartani! Hagyj szemedbe nézhetni hogy mindent lelhessek benne, vigasztalást és reményt, örömet és szomort. – *Megöleli 's rajta nyugszik.* Mondd csak, mondd! Én meg nem fogom azt! Te Egmont vagy e? Gróf Egmont? az a' nagy Egmont kit annyi nyelv emleget, ki felől olly gyakran szól az újság, kit a' Megyék imádnak?

Egmont. Nem, Klárika; az én nem vagyok.

Klárika. Hogyan nem?

Egmont. Lásd, Klárika! – Hagyj ülnöm. – *Egmont leül, Klárika elébe térdel egy zsámolyon, az ő keblébe rakja kezeit 's őtet nézeli.* Az az Egmont kedvetlen, hideg, macacs Egmont, a' ki kénytelen magát reá-tartani, kénytelen majd ezt az arcot majd ezt a' másikat mutatni; a' ki elkínztatik, félre-magyaráztatik, holmibe kevertetik midőn azt hiszik felőle hogy ő víg, jókedvű; a' ki szeretve látja magát egy néptől melly nem tudja mit akar, tisztelve, karon-hordva egy sokaságtól mellyel nincs mit kezdeni; barátoktól körülvéve kiknek nincsen mit hinni; ollyaktól kilesve kik őtet megbuktatni akarnák, elfogva dolog és munka által, gyakran cél és többnyire jutalom nélkül – oh hagyd ne mondanom hogy annak mint van dolga, annak millyen a' kedve. De ez itt, Klárika, ez nyugodalmas, nyílt, szerencsés, szeretett és ismert, 's a' legjobb szívtől mellyet ő is egészen ismer, mellyet ő szeretettel, bízakodással szorít magához. – *Megöleli.* Ez a' te Egmontod.

Klárika. Úgy hagyj meghalnom. A' világnak nincs öröme ezen túl.

NEGYEDIK FELVONÁS.

Úcza.

Jetter. Ácsmester.

Jetter.

Hé, pszt! Szomszéd, egy szóra!

Ácsmester. Láss dolgozhoz, 's légy csendesen.

Jetter. Csak egy szót. Semmi újság?

Ácsmester. Semmi egyéb mint hogy újra ki van adva a' parancs hogy senki ne beszéljen.

Jetter. Hogyan?

Ácsmester. Idébb a' házhoz. Magatokra vigyázzatok. Herczeg Alba, mihelytt megérkezett, kihirdette, hogy ha kettő vagy három szónak áll az úczán, minden vizsgálat nélkül annyiba fog vétetni, mintha világos pártütés' vétkébe esett volna.

Jetter. Oh jaj!

Ácsmester. Örökös tömlöcz' büntetése alatt van megtilalmazva hogy az ország' dolga felől senki ne merjen szóllani.

Jetter. Vége szabadságainknak!

Ácsmester. 'S a' ki kárhoztatni merészlené azon rendelkezéseket mellyek az Uralkodó' nevében tétetnek, az bizonyos halált várhat magára.

Jetter. Jaj koponyáinknak!

Ácsmester. 'S nagy ígérek alatt hívattnak-meg atyák, anyák, gyermekek, rokonok, barátok, cselédek, hogy mind azt a' mi házoknál történ, az erre kinevezett Itélőszéknél adják-be²³.

Jetter. Menjünk haza.

Ácsmester. 'S az engedelmeskedőknek meg van ígérve, hogy sem személyeken sem birtokokon nem fog tétetni semmi erőszak, semmi bántás.

Jetter. Nagy kegyelem! Nem hijába szállt-meg a' rettegés mihelytt a' Herczeg a' városba lépett. Azolta úgy tetszik mintha az egész ég fekete fátyollal volna bevonva, és mintha olly alantra fityegne, hogy az embernek le kell guggolni, nehogy megüsse belé fejét.

Ácsmester. 'S mint tetszettek neked katonáji? Úgy, az egészen más neme a' rákoknak mint a' mikhez egyébkor szoktunk volt?

Jetter. Kérlek, ne kérdd! öszvehúzza az ember' gégéjét mikor az illyen csoport felmasíroz a' piacon. Olly egyenesen, olly peczkesen, mintha mindenik egy-egy nyársat nyelt volna el, félre nem fordult arcczal 's szemmel; 's annyi sok eggyetlen-eggy lépést látszik lépni. 'S mikor vártán állanak, 's elballagsz az eggyik mellett, azt hinnéd által meg' által akar látni; 's olly komor képpel áll-meg hogy nem gondolhatsz egyebet mint hogy minden szögben kivont pallossal vár reád a' hóhér. Elborzadok tőlök. A' mi

²³ adják-bbe

népünk még is víg katonaság volt; holmit magoknak ők is engedtek, 's félre-vágták kalapjaikat, 's éltek, de élni másokat is hagytak. De ezek a' kolonczok való maschinák; mindnyájokban egyetemben csak egy ördög ül.

Ácsmester. Mikor az ilyen haltot kiált rád, 's felvonja a' karabély' sárkányát, gondolod e vesztég fogsz maradni?

Jetter. Ott rognék-öszve.

Ácsmester. Menjünk haza.

Jetter. Ebből nem lesz jó. – Hordjon Isten, szomszéd!

Soest *hozzájok*.

Pajtások! barátim!

Ácsmester. Lassan! menjünk.

Soest. Tudjátok?

Jetter. Igen is jól.

Soest. Elment a' Regensné.

Jetter. Úgy kegyelmezzen Isten nekünk.

Ácsmester. Ez bennünk még is lelket tartott.

Soest. Egyszerre ment-el, 's nagy titkon. Meg nem fére a' Herczeggel. Azt izente a' Nemességnek hogy ismét előjön. De azt senki sem akarja hinni.

Ácsmester. Bocsássa-meg Isten a' Nemességnek hogy ezt az új ostort nyakainkba engedé szállani. Ők segélyhettek volna a' dolgon. Oda minden Privilegyiomunk.

Jetter. Az Isten' nevére kérlek, ne emlegessd azokat a' Privilegyiomaidat! Megüt a' fejbétel' szaga. A' nap ki nem tud búni, a' köd száll.

Soest. Oránien is elment.

Ácsmester. Úgy hát egészen el vagyunk hagyva.

Soest. De Gróf Egmont még itt van.

Jetter. Áldassék Isten érette! Adjanak neki erőt minden Szentek, hogy azt tegye a' mi legjobb. Ő az az egy, a' ki még valamit tehet.

Vansen *fellép*.

Vége még is lelek egy két embert a' ki járom alá nem hajtá nyakát.

Jetter. Kérem Kedet, vegyük másfelé útunkat.

Vansen. Te gorombán bánsz az emberrel.

Ácsmester. Nincs ideje a' complimenteknek. De talán megint viszket a' hátad? Sebeid béhegedtek már?

Vansen. Kérdjed a' katonát az övé béhegedt e? Ha gondoltam volna a' veréssel, életem' napjában se vált volna belőlem valami.

Jetter. Még nagyobb is következhet.

Vansen. A' mint látom a' ti tagjaitok időt érzenek; már is megszibbadtak.

Ácsmester. A' tiéd újnemű commotióra jutnak, ha meg nem szűnsz.

Vansen. Nyomoru egerkék kik mindjárt lyukba búvnak ha a' gazda új macskát szerez. Csak egy parányicskát máskép', 's úzzük a' mit szoktunk.

Ácsmester. Megrögzött gonosz!

Vansen. Szegény²⁴ Koma! – Csak várjuk, hogy kezdje a' Herczeg. A' vén kandúr olly formán néz-ki, mintha egerek' helyett ördögöket nyelt volna el, 's gyomra megfájult volna belé. Meglátjuk mi lesz belőle. Enni, inni, alunni neki is kell mint más halandónak. Nem félek én ha kiválasztjuk az időt. Elejente nagy tűzzel fogja vinni; de továbbad ő is fogja látni hogy jobb a' kamarában élni a' zsíros szalonnaoldalok közt, 's csendesen alunni éjjel, mint mindég lesben lenni a' padon, 's egy két egeret megkapni. Oh, ismerem én a' Helytartókat!

Ácsmester. Millyen szerencsés csillagzat alatt születik némelly ember! Ha én éltém' egész napjaiban csak egyszer találtam volna illyet eresztteni-ki számon, azt hinném semmi se tarthat-meg.

Vansen. Csak halkkal, csendesen! Felőletek férges felől a' mennynek minden angyalai is keveset tudnak hogy' tudna hát a' Helytartó?

Jetter. Te Istentől elrugaszkodott!

Vansen. Ismerem én valakit a' kinek nagyobb javára esne ha testében Szabóér ütne, mint hogy most lelkében bajnokláng lobog.

Ácsmester. Mit akarsz ezzel mondani?

Vansen. Kimondjam kire célzok? A' Grófra.

Jetter. Egmontra? Mit féljen az?

Vansen. Én egy nyomoru tüske vagyok, 's egész esztendeig becsülettel élnék aból a' mit ő egy estve elveszt. És még is bizvást nekem ígérhetné egész esztendei jövődelmét hogy az én fejem legyen egy negyedre az övé.

Jetter. Te magadat valami nagynak gondolod. Egmontnak egy szál hajában is több ész van mint neked egész agyadban.

Vansen. Úgy hiszitek? De a' helyett nincsen illy vizsga füle mint nekem nem tud úgy látni mint én. Az őfélék mindég legkönnyebben megkapatják magokat. Neki nem kellene hinni senkinek.

Jetter. Mit nem petyeg ő! Egy ilyen Úr!

Vansen. 'S épen azért mert nem Szabómester.

Jetter. Ked még tán kötődik?

Vansen. Én a' Grófnak csak Ketek' nyúlbatárságát kívánnám, hogy addig gyötörje, addig szurkálja, míg kimenne a' városból.

Jetter. Ked oktan ember. Egmont olly bátorsággal áll mint a' csillag az egen.

Vansen. Soha sem láttad hogy az is tisztul néha? Egy percz, 's oda lett.

Ácsmester. 'S ki fenekedik ő reá?

Vansen. Ki fenekedik? 'S Ked talán ellenzené ha bántaná? zendülést kezdenék érte, ha meghallánatok hogy fogva ül?

Jetter. Ah!

Vansen. Ki tennéd érte bordáidat?

Soest. Eh!

Vansen *majmolván őket*. Ah! Eh! és Ih! Oh! Uh! Csak-végig hát az egész Ábéczen. Úgy van és úgy lesz. Isten óalmazza őtet!

²⁴ Segény

Jetter. Elrettenek szemtelenségeden. Illy tekintetű Úr tarthasson valamitől! illy derék Úr!

Vansen. A' gaz ember mindenkor nyer. Forgott az én kezemen egy Protokoll, mellyben a' Commissárius nagy tisztességet 's temérdek pénzt kapott az Udvartól mert egy szerencsétlen de ártatlan embert, a' kire ki volt²⁵ vetve a' kelepcze, vétkessé examinált.

Ácsmester. Ez megint fillentés. 'S mit²⁶ akarhatnak kiexaminálni az emberből ha semmi bűnt nem követett-el?

Vansen. Gubók' gubója! A' hol nincs mit kiexaminálni, ott lehet beexaminálni való. Az ártatlanság gondolatlanságot követett-el, 's néha egy kis makacskodást is. Előbb csinnyán kezdik a' kérdezést, 's a' fogoly elbízza magát ártatlanságában, 's mindent vall a' mit a' ravasz tagadna. Akkor az Inquisitor a' feleletekből ismét kérdéseket sző, 's lesi hol lehetne valami nyoma az öszve nem illő vallástétnek, 's azon megköti a' fonalat; 's mikor így a' bangó rajta veszt, hogy itt sokat talált mondani, ott keveset, vagy, Isten tudja melly szesz miatt valamelly környülményt elhallgata, kivált ha még mutatja is hogy reá-ijesztettek; akkor vagyunk bezzeg az igazi útban! 'S higyetek nekem, több gondnal az éhen-holt koldus asszony nem válogatja-ki a' szemeten ringyét-rongyát mint a' mennyivel az illetén vétekaragó a' kisdéd, kajla, elcsuszamlott, félretolt, öszvenyommasztott, következtetett, megvallott, eltagadott jelentésekből 's környülményekből végre egy félig-szalma félig-rongy vázt foldoz-öszve, hogy a' kitudaklott foglyot legalább in effigie akasztassa fel. 'S a' nyavalyás nagy hálát adhat Istennek ha még láthatja hogy őtet mint akasztják.

Jetter. Jól fel van vágva a' nyelve.

Ácsmester. Léggyl az csinálhatják, ha kedvek van reá. De a' darázs kaczagja a' pókhálókat.

Vansen. Pókja válogatja. Ez a' hosszú Herczeg úgy hasonlít a' keresztpókhhoz; nem ahhoz a' pohoshoz; az koránt sincs olly mérges; hanem a' kaszalábúhoz, aszuhasúhoz, melly a' falástól soha meg nem hízik 's vékony fonalat ereszt, de annál ragadóbbat.

Jetter. Egmont Lovagja az Aranygyapjurendnek; ki merné reá tenni kezét? Ő csak a' maga társaitól ítélthetetik, csak az öszvesereglett egész Rendtől. A' te gonosz nyelved, a' te bűnös lelkisméreted kísért téged illy tiszteletlen szókra?

Vansen. 'S én ellene vagyok Egmontnak? – Menjen tehát a' mint akar. Egmont derék Úr. Két három pajtásomat, a' kik másutt hurokra kerültek volna, levonatta s' szabadon eresztette. No menjetek! menjetek! azt tanácslom én is. – Amott látok ismét egy foltot; azok nem úgy néznek-ki mintha velünk kevés idő mulva egy kanta mellé ülni szeretnének. Várjuk békével a' végét. Egy komám van csapláros, meg két ágyom; ha ott isznak egy két kortyot, 's meg nem szelídülnek belé, úgy ők gonoszabbak a' veszett farkasnál.

²⁵ kivolt

²⁶ fillentés, 'S mit

A' Culenburgi palota, Albának szállása.

Silva. Gomez.

egymást találván.

Silva. Végre hajtád a' Herczeg parancsát?

Gomez. Teljesen. A' patrouilloknak ki van adva a' rendelés hogy a' megszabott órában mindenike posztján legyen; az alatt fel 's alá járnak az úczákon hogy fenn tartsák a' rendet. Egyik sem tud a' másika felől; mindenike azt hiszi hogy a' parancs csak neki van kiadva, 's így egy pillantatban vonni lehet a' cordont, 's a' palotának minden nyílására legénység léphet. Tudod a' parancs' okát?

Silva. Én vakon szoktam engedni. 'S kinek könnyebb engedni mint a' Herczegnek? midőn majd látni fogjuk hogy a' rendelés bölcs vala.

Gomez. Jó! jó! Nem is csudálom hogy olly elzárt, olly rövidfeletű vagy, mindég körülé forogván. Ez nekem idegenként jó-ki, mert én a' könnyebb olasz-szolgálathoz szoktam. Hűségben, engedelmisségben a' régi vagyok; de nem hagyhatom a' vizsgálast, az elmékedést. Ti mind hallgattok, 's nem könnyítetek magatokon. A' Herczeg egy kaputlan érczbástyához hasonlít, melyhez a' garnizon csak szárnyakon szállhat. Minap tábla felett azt hallám tőle egy vígkedvű ember felől, hogy az az ember ollyan mint egy díbdáb csapszék a' maga kitett pályinka-czégérével, mely csak a' renyhéket, koldusokat zshiványokat vonsa magához.

Silva. 'S nem hozott-el ide szó nélkül bennünket?

Gomez. Azt neki meg kell adni. Igazán! A' ki tanúja volt azon mély plánnak mely szerint ő e' serget Italiából ide hozta, az látott valamit. Hogy ez jóbarát és ellen közt, Francziák, Királyiak 's Eretnekek közt, keresztül a' Schweitzon és a' Frígyesek' földén mintegy általsíklott, hogy a' legszorosbb fenytéket fenn tartotta, 's a' veszedelmesnek gondolhatott marsot szerencsésen megtette! – Láttunk, tanulhattunk tőle!

Silva. 'S már itt is! Nem olly csendes e minden, mintha itt nem is volt volna zenebona?

Gomez. Csak hogy mikor ide érénk, már akkor inkábbára minden el vala csendesedve.

Silva. A' Megyékben a' nyugalom sokkal nagyobb, 's ha még látni valakit a' ki mozog, az csak szökní akar. De nem sokára annak is be lesz vágva az útja, úgy hiszem.

Gomez. Most nyeri-meg ám a' Király' kedvét.

Silva. Mi pedig azon legyünk hogy az övét tarthassuk-meg. Ha eljő a' Király, a' Herczeg 's mind azok a' kiket ő fog ajánlani, nem maradnak jutalom nélkül.

Gomez. 'S hiszed eljő?

Silva. Annyi készülétek tétetnek elfogadására hogy az nem szenvedhet kétséget.

Gomez. Velem azt elhitetni lehetetlen.

Silva. Úgy legalább ne szóllj róla. Mert ha a' Királynak nem szándéka ide jőni, szándéka, hogy azt higyjék.

Ferdinand közzéjek.

Az atyám még nem jött-ki?

Silva. Utána várunk.

Ferdinand. A' Fejedelmek majd itt lesznek.

Gomez. Eljönnek ma?

Ferdinand. Oránien és Egmont.

Gomez *lassan Silvához*. Sejdítek valamit.

Silva. Tartsd magadban.

Herczeg Alba.

a' mint be- és elő-lép a' többiek hátrálnak.

Gomez.

Gomez *előlép*. Uram!

Alba. Az öröket kiállítád, elrendeléd?

Gomez. A' parancs szerint. A' napi patrouillok –

Alba. Elég. Te a' galerieben vársz. Silva megmondja neked mikor hívd-egygyüve, 's a' palota' nyílásait miként foglaltassd-el. A' többit tudod.

Gomez. Igen, Uram.

el.

Alba. Silva.

Silva. Itt vagyok.

Alba. Mind azt a' mit benned elejétől fogva becsültem, merészséget, elszánást, tartóztatlan teljesítést, mutassd-meg ma.

Silva. Köszönöm hogy alkalmat nyújtasz megmutatni hogy a' régi vagyok.

Alba. Mihelytt a' Fejedelmek nálam fellépnek, siess Titoknakját fogva venni Egmontnak. Megtetted a' rendelést hogy a' kijegyzettekkel ugyan-az történjen?

Silva. Bízál bennem. Sorsok olly hibíthatatlanúl és olly szörnyen fogja őket érni, mint a' jólkiszámlált napfogyaték.

Alba. Elégé ki vannak e kémelve?

Silva. Mind ki, 's leginkább Egmont. Ő az az eggy, a' ki a' ti ittlétetek olta meg nem változtatta viseletét. Egész nap' eggyik paripáról a' másakra, vendégek közt szünetlenül, víg, táblájánál mulattató, kockáz, lövöldöz, 's éjjel lopva jár a' kedveskéhez. Ellenben a' többiek igen szembetűnő pauzát csináltak életek' módjában; nem mennek ki, 's kapujoknál olly csend van, mintha beteg volna a' háznál.

Alba. Dologhoz tehát! míg kedvünk ellen felgyogyúlhatnak.

Silva. Kezedbe fogom őket adni. Parancsod szerint kifárasztjuk őket alkalmatlan megtiszteléseinkkel. Őket borzongás szállja-meg, visszonozzák remegő hálájokkal a' mit tőlünk vettek; érzik hogy legjobb volna elillantani; eggyike sem mer valamelly léptet, késnek, öszve nem tudnak gyűlni, 's eggyenként kezdeni valami merészt, attól őket a' közlelkűség tartóztatja. Kerülnek minden gyanút, 's magokat annál gyanúsabbá tesszik. Örülve látom előre hogy minden rendeléseid a' legszerencsésbb kimenetellel fognak teljesíteni.

Alba. Én csak a' megtörténten örvendek, 's még azon sem könnyen, mert még mindég marad valami, a' mi dolgot, gondot adhat. A' szerencse makacs, 's a' közönség, semmire-valót ollykor megneemesíti, a' legbölcsebb tetteket pedig közönséges kimenetellel becsteleníti-meg. Múlass a' Fejedelmek' megérkeztéig; akkor add-ki a' parancsot Gomeznek hogy az úczákat foglalja-el katonasággal; te pedig siess Egmont' Titoknakját 's mind azokat a' kik neked ki vannak mutatva, fogva venni. Mikor mind ez véghez ment, jer ide, 's tégy jelentést fiamnak, hogy az a' hírt hozza-be nekem a' Tanácsba.

Silva. Reménylem hogy ez estve méltó leszek megállhatni előtted.

Alba *a' fíja felé, ki eddig a' galerieben állott*.

Silva. Nem merem mondani magamnak, de reményem inog. Félek, nem úgy üt-ki mint ő gondolja. Lelkeket látok magam előtt a' kik hallgatva 's búsan a' Fejedelmeknek 's annyi ezreknek sorsait fekete csészékben mérik. Lassan jár ide oda a' mérő' nyelve; mélyen elmerülve látszanak a' komoly Bírák; végre az egyik csésze sülyed, a' másik emelkedik, meglehellve a' Sors' makactságától, 's meg van a' mit végeztek.

el.

Alba *előlépven a' fiával* Ferdinanddal.

Alba. Mint találd a' várost?

Ferdinand. Minden csendes. Végig-mentem sorban az úczákon, egyikén a' másika után, mintegy időtöltésből. Jól széllyelosztott őreid a' félelmet olly fennre- vonja tartották, hogy piszegni se mer senki. A' város ollyan mint a' közelgető égi-hábo- rúkor a' mező, midőn már messzéről villámol, és sehol se látni sem madarat sem néglábu állatot, csak a' mi sietve fut rejtekébe.

Alba. Nem találkozálni valakivel?

Ferdinand. Egmont a' piacon néhányad magával szembe jött velem; köszöntünk egymásnak; ő maga egy szilaj lovan ült mellyet dicsérnem kelle. „Lovainkat ki kell tanítanunk; kevés idő múlva szükség lesz reájok!” ezt kiáltotta felém. Még ma látni fog, ugymond, 's kívánságodhoz képest megfog jelenni a' Tanácsban.

Alba. Ő téged látni fog.

Ferdinand. Minden Lovanczok közt a' kiket itt láttam, nekem ő legjobban tet- szik. Reménylem, barátok leszünk.

Alba. Te nekem még mindig sebes vagy, 's kevésbé vigyázó; mindig kiismerni raj- tad anyád' könnyelmét melly őtet tartaléktalan' jutató karjaim közzé. A' külszín téged már sok veszedelmes szövetkezésbe téveszte.

Ferdinand. Tetszéseite engem minden esetben képzékenynek találunk.

Alba. Fiatal vérednek megbocsátom e' könnyelmű jóvoltot, e' gondatlan kedvet. Csak ne feledd mi végre vagyok ide küldve, 's melly részt óhajtának a' nagy munkában néked adni.

Ferdinand. Emlékeztess, 's ne kímélj a' hol szükségesnek találod.

Alba. *pauze után.* Fiam!

Ferdinand. Atyám.

Alba. A' Fejedelmek majd itt lesznek; itt lesz Oránien, itt Egmont. Nem bízat- lankodás a' mit neked itt fedek fel először, a' mi történni fog. Innen ők vissza nem térnek.

Ferdinand. Mi az akaratod?

Alba. El van végezve hogy fogva vétetnek. – Álmélkodol? A' mit neked kell tenned, értsd; az okokat megtudod, mikor meg lesz téve. Most nincs idő azokat fejtegetni. Veled, egyedül veled akarom a' legnagyobb, a' legtitkosbb tettet összevetni; minket erős kötelék szorít egymáshoz; te nekem kedves vagy; reád szeretnék mindent tetézni. Nem egyedül az engedelmisség' megszokását óhajtom nyomni beléd; akarom hogy benned örökösüljön annak kifejezése is, 's a' parancsolás, 's a' végre-hajtás; neked egy nagy birtokot, benned a' Királynak egy hív és alkalmatos szolgát szeretnék hagyni; reád szállítani a' mi legjobbam van, hogy ne pirulhass fellépni testvéreid között.

Ferdinand. Mivel nem fogok tartozni neked ezen reám tetézt szeretetért, ki előtt egy nagy ország remeg?

Alba. Értsd most a' mit tenned kell. Mihelytt a' Fejedelmek beléptek, katonaság foglalja-el a' palotának minden nyílásait. Ez eránt a' parancs Gomeznek van kiadva. Silva sietni fog elfogni Egmont' Titoknokját és a' leggyanúsbbakat. Te rendben tartod az őroket a' kapukban és az udvaron. Mindenekfelett a' legmeghittebbeket állítsd ide a' szomszéd szobába; azután várj a' galerieben míg Silva megérkezend, 's hozz-be hozzám akármely levelet annak jeléül hogy a' dolgát végezte. Akkor maradj az előpalotában míg Oránien elmegy; menj vele; én Egmontot fenn tartóztatom, mintha vele még szóllani kívánnék. A' galerie' végén kívánd-el Oránientől kardját, szóllítsd-elő az őroket, vedd őrizet alá a' legveszedelmesbb embert; én Egmontot fogatom-meg.

Ferdinand. Engedelmeskedem, atyám. Most először nehéz szívvel 's gonddal.

Alba. Megbocsátom azt; ez az első nagy nap mellyet érsz.

Silva *be.*

Egy posta Antverpből. Itt az Oránien' írása. Ő nem jön.

Alba. A' posta mondja?

Silva. Nem; szívem mondja azt.

Alba. Belőled üldöző Génuszom szóll. – *Elovasván a' levelet, mind kettejeknek int hogy menjenek a' galériébe. Maga a' Szín' elején marad.* Nem jó! Az utolsó pillantatig halasztja jelentését. Merészel nem jönni! Így tehát, minden várásomnak ellenére, az eszes eléggé eszes volt eszes nem lenni! – Az óra közelít. A' mutató még egy kis útát tesz, 's egy nagy munka meg lesz téve vagy el lesz múlászva, kipótolni sem eltitkolni nem lehet. Régen megfontoltam mindent az elégségig, 's ez esetet is elgondoltam, meghatároztam mit tegyek ha ez történend; 's most, midőn azt meg kell tennem, alig tudom elkerülni hogy az a' sok Mert, az a' sok Ellen lelkem előtt ne inogjon ismét. – Tanácsos lészen e elfogatni a' többieket, ha ő kisíkol kezeimből? – Ha elhalasztom, 's Egmont és az övéi kicsúsznak, kik talán csak ma vannak már kezeimben? – Így tehát téged is fékez a' Történet, te fékezhetetlen! Mi régen gondolkoztam róla! mi jól vala elkészítve minden! mi szép, mi nagy a' plán! Mi közel voltak remény és czél! 'S most a' teljesítés' perczében két szorultság közzé vagy vetve; mint a' Szerencse-fazekába úgy nyulsz a' homályos jövőndőbe; még öszve van sodorva a' mit vonsz; még nem tudod mit fogtál-meg, találót e vagy hibítót. – *Felfülel, 's az ablakhoz áll.* – Ő az! – Egmont! – Olly könnyen hoza-be lovad, 's nem bokrosoda-meg a' vérpölcz előtt, nem a' kivontkardu Lélek előtt, a' ki téged a' kapuban elfogada? – Szállj-le! – Így az eggyik láboddal sírben állasz, így a' másikkal is. Igen, simongassd veregessd-meg nyakát délczeg szolgálatjáért. – Nekem nincs miben válogatnom. Ez elvakulásban mellyel most adá kezédbe magát, többször nehezen fogná. – Halljátok.

Ferdinand és Silva *sietéssel.*

Alba. Ti azt teszitek a' mit hagytam; nem változtatom-meg akaratomat. Fenn tartóztatom Egmontot mikor majd oszolni fognak, míg Silvától nekem hírt hozandasz. Akkor maradj közel. A' Történet téged is megfoszt azon nagy érdemtől, hogy a' Király' legnagyobb ellenjét saját kezéddel elfoghassad. – *Silvához. Siess. – Ferdinandhoz. Menj elébe. – Alba néhány pillantatig egyedül marad, 's hallgatva jár fel 's alá.*

Egmont *fellép.*

Jövök érteni a' Király' parancsát, 's hallani melly szolgálatokat vár hűségünkötől, melly mind végig tantoríthatatlan.

Alba. Mindenek-előtt tanácsokat akarja érteni.

Egmont. Melly tárgy felett? Jön e Oránien is? Én őtet itt hittem.

Alba. Sajnálom hogy e' nyomos órában hijával vagyunk. Tanácsotokat, gondolato-
tokat óhajtja érteni a' Király, hogy e' birtokát mint kelljen megnyugtatni. Sőt úgy
reményli ti a' magatok részéről egész erővel azon leendetek hogy e' zaj lecsilapodjék 's
a' Megyékben a' rend teljesen, tartósan felállíthatassék.

Egmont. Te jobban tudhatod mint én hogy már minden eléggé meg van nyugtatva,
sőt hogy még inkább megnyugtatva volt míg az új sereg' megjelenése gonddal, félelem-
mel háborítá-fel ismét az elméket.

Alba. Azt látszol jelenteni akarni hogy legtanácsosabb volt volna ha a' Király en-
gem épen nem tett volna azon esetben hogy benneteket kérddhesselek.

Egmont. Engedelmet! Kellett e a' Királynak e' hadakat ide küldeni, nem tett volna
e többet hatalma, felséges megjelenésének ezt megítélni nem az én tisztem. A' sereg, itt
van, ő maga nincs. De mi felette hálátlanok, felette feledékenyek volnánk ha nem emlé-
keznénk mivel tartozunk a' Regensnének. Valljuk-meg: ő a' maga bölcs és bátor visele-
tével, erő és tekintet, kegy és fortélyok által a' lázadtakat nyugalomba hozta, 's egy
pártos népet, csudálkozására a' világnak, a' maga tisztjéhez kevés holnapok alatt vissza-
vezetett.

Alba. Nem tagadom. A' zaj el van csendesítve, 's minden az engedelmesség' korlátai
közzé tolatott-vissza, a' mint látszik. De nem mindenkinek szabad kérésétől függ e kilép-
ni ismét belőle? Ki fogja tartóztatni e' népet hogy új nyugtalankodásra ne vetemedjék?
Hol az erő melly ezt tehesse? Ki felel érte hogy ezután hív és engedelmes marad? Az
ő jóakaratok az az egy zálog mellyet bírunk.

Egmont. 'S egy népnek jóakarata nem a' legbiztosbb nem a' legnemesbb zálog e?
A' nagy Istenre! Mikor tarthatja magát biztosbbnak a' Király mint mikor minden
eggyért 's egy mindenért áll? Belső és külső ellenség ellen biztosbbnak?

Alba. Azt talán csak nem fogjuk magunkkal elhiteni akarni hogy a' dolgok így
állanak mostan?

Egmont. A' Király hirdessen köz bocsánatot, csendesítse-le az elméket, 's majd ki
fog tetszeni hogy a' hűség és szeretet eggyütt tér-vissza a' bizodalommal.

Alba. 'S mind az, a' ki a' Király' felségét 's a' Vallás' szentségeit káromlotta, szaba-
don, büntetlen' járjon-fel 's alá? eleven példa legyen másoknak hogy a' legrettentőbb
vétkes büntetlen' maradnak?

Egmont. A' ki oktalanságból vagy részegen követett bűnt, nem érdemel e inkább
mentséget, mint hogy iszonyu büntetést lásson? Kivált a' hol illy remény, illy teljes
bizonyosság van hogy a' tett többé vissza nem fordul. Hány Király volt épen ez által
annál biztosabb? 'S a' mostani kor és a' jövődők nem épen azért magasztalják e, hogy
nagyvotok' megsértését megtudták bocsátani, szánták, 's annak bosszúját magokhoz
illetlennek tartották? Nem épen ezért hasonlítatnak e Istenhez a' ki igen sokkal na-
gyobb mint hogy minden káromlat hozzá férhessen?

Alba. 'S épen azért illik a' Királyhoz az Isten' és a' Vallás' tekintetért, ezért ne-
künk a' Királyéért harcolnunk. A' mit a' nagyobb nem tart méltónak magához, a' mi
tisztünk megbosszulni. A' hol én tanácsolhatok, ott egy vétkes se dicsekedjék büntet-
len' maradásán.

Egmont. 'S úgy hiszed hogy őket mind el fogod érhetni? Nem hallani e mindennap hogy a' rettegés őket majd ide majd oda futamtatja? hogy őket az országból kiűzi? A' leggazdagabbak vagyonaikat, magokat, gyermekeiket, barátjaikat kiköltöztetik, a' szégyen a' maga munkás kezeit szomszéd honnak adja zsoldba.

Alba. Fogják, ha meg nem gátoltathatnak. Ezért kíván a' Király minden Fejedelemtől tanácsot és segédet, minden Helytartótól hív hozzá-látást; nem hírt hogy miként van, 's hogy mi lehetne hogy úgy hagyná menni a' dolgokat a' mint mennek. A' veszedelmet öszvetett kezekkel nézni, reményekkel vigasztalódni, magunkat az időre bízni, egyszer kétszer közzéjük csapni, mint a' fársáng' napjaiban a' lapoczkával hogy egyet csattan, 's hogy úgy tessék mintha tettünk volna valamit, holott szeretnénk semmit nem tenni; nem annyi e ez mint gyanúsokká tenni magunkat, mintha a' lázadást örömmel néznénk, melyet támasztani ugyan nem óhajtanánk, de szeretnénk ápolni?

Egmont *kifakadni akarván; de magát mingyárt öszveszedi, 's egy rövid pauze után halkkal 's elhült vérrrel szól.* Nem minden szándék nyilvános, 's némelly szándékot el lehet csürni. Hiszen az is hallatszik mindenfelől, hogy a' Király' szándéka kevésbbé az hogy a' Megyék világos és egyforma törvények által igazgattassanak, hogy a' Vallás' tisztelete fenn-tartassék 's közönséges béke adassék a' népnek; mint az inkább, hogy az szabad-kéjü iga alá hajtassék, régi jusaitól megfosztassék, hogy vagyonjai elfoglaltassanak, a' Nemesség' elsősegi megnyirbáltassanak, mellyekért a' Nemesség neki szolgálni 's vérét és életét feláldozni kész. Úgy mondják hogy itt a' Vallás csak egy tiszteletes szőnyeg, melly megett a' veszedelmes intézetek könnyebben koholtatnak. A' nép térden áll, imádja a' szent szőnyeget, 's megette a' madarász áll lesben.

Alba. Ezt én tőled vagyok kénytelen hallani?

Egmont. Nem az én gondolkozásomat! Csak a' mit hol itt hol ott nagy és kicsiny, eszes és okatlan beszéll 's hangosan hirdet. Az Alföldiek kettős jármot rettegnek, 's ki felel szabadságokért?

Alba. Szabadság? Szép szó, ha ki jól értené! Millyen szabadságot kívánnak ők? Mi a' legszabadabb' szabadsága? – Jót tenni! – 's ebben a' Király őket gátolni nem akarja, nem fogja. Nem! nem! nem hiszik hogy szabadok, mint mikor magoknak és másoknak kárt tehetnek. Nem jobb volna e letenni a' méltóságot mint illy nemzetet igazgatni? Midőn külellenség nyomúl-elő, mellyre senki sem ügyel a' polgárok közzül, ugymint a' kik csak azt űzik a' mi hozzájuk legközelebb áll; 's a' Király segédet kíván, akkor magok közt versenygenek, 's úgy szölván az ellenséggel esküsznek-együvé. Sokkal okosabb őket öszveszorítani, úgy bánni velek mint gyermekekkel, 's mint gyermekeket kényszeríteni hogy azt tegyék a' mi hasznos. Higgy nekem, egy nép soha nem ér-meg, soha nem jut észhez; a' nép mindég gyermek marad.

Egmont. 'S melly ritkán jutnak oda a' kik igazgatnak! 'S nem jobb e hogy a' sokak inkább sokakra bízzák magokat mint egyre? 's még az egyre sem hanem a' keveseire ez egynek, azon népre melly urának tekintetén korosodik? Ennek van e egyedül jusa megokosodni?

Alba. Talán épen azért, mert nincs magára hagyva.

Egmont. A' miért magát reájok senki sem hagyná örömet. Legyen a' mi tetszik, én kérdésemre feleltem, 's még egyszer elmondom: Nem megy! Nem mehet! Én ismerem földieimet. Azok férjfiak, 's méltók hogy az Isten' földjét lakják; kereken: mindenike egy kis Király, inghatatlan, dolgos, hív, 's kedvelője régi rendtartásainak.

Bízodalmát megnyerni nehéz, könnyű megtartani, makacs de jó, nyomni lehet, de nem elnyomni.

Alba, *ki azonban néhány ízben körültekinté*. Ezeket te a' Király' jelenlétében elmondanád?

Egmont. Annál rosszabb ha jelenléte elrettentene. Annál jobb, mind a' Király' részére mind a' népére, ha bennem bátorságot, bízodalmat támasztana, ennél még sokkal többet mondani.

Alba. A' mi hasznos, azt én úgy hallhatom mint ő.

Egmont. Ezt fognám neki mondani: „A' juhász könnyen hajthat maga előtt egy folt juhót; az ő ekéjét ellenkezés nélkül vonja az ökör; de a' nemes lónak, ha nyereg alá akarod fogni, ki kell tanulnod gondolatjait; ne kívánj tőle nem okost, ne semmit nem okosan. Azért óhajtja a' polgár a' maga régi alkotmányát megtartani, azért tulajdon földijeit által igazgattatni, mert tudja mint vezéreltetik, mert az ilyenektől haszon-nem-lesést, részvétet várhat.

Alba. 'S az Uralkodónak nem volna hatalma e' régi szokásokat 's rendtartásokat megváltoztatni? 's nem épen ebben állana e az ő legszebb elsősege? Mi maradandó e' világon? 's egy országlási alkotmány legyen é az? Nem kell e idő' lefolytával minden csatlásnak változásokon menni-véghez? nem kell e minden régi alkotmánynak épen ezért válni ezer gonosz' okává, mert az a' nép' mostani állapotjához többé nem illik? Tartok tőle, a' régi jusok azért olly kedvesek, mert rejteklükakat hagynak, mellyekben a' ravasz, a' hatalmasbb, a' népnek, az egésznek kárára, céljaihoz férhet.

Egmont. 'S a' szabad-kéjü változtatások, e' határtalan benyulásai a' legfőbb hatalomnak, nem előposták e, hogy egy akarja tenni a' mit tenni ezernek nem szabad? Ő akarja magát egyedül-szabaddá csinálni, hogy minden kívánságainak eleget tehessen, minden gondolatját végre-hajthassa. 'S ha mi magunkat ez egynek, egy jó és bölcs Királynak egész bízakodással általadjuk is, jót áll e ő nekünk maradékiért? felel e hogy ezek között egy sem fog találtatni a' ki félre tesz minden igazságos tekintetet, 's rajtunk kímélet nélkül uralkodand? Ki ment-meg akkor minket a' teljes kéjtől, ha majd a' maga szolgáljait, a' maga véreit közzénk küldi, kik itt a' földnek 's a' föld' szükségeinek ismerete nélkül szabad tetszések szerint parancsolgatnak, semmi ellenállást nem talál-nak, 's magokat minden felelet' terhétől menteknek érzik?

Alba; *a' ki ismét körültekintete*. Semmi nincs természetesebb mint hogy egy Király önn-maga által akarjon uralkodni, 's parancsainak végre-hajtását legörömostebb azokra bízza kik őt leginkább értik, érteni leginkább akarják; a' kik az ő akaratját kifogás nélkül teljesítik.

Egmont. És épen olly természetes, hogy a' polgár attól kíván igazgattatni a' ki vele született, vele nevedett; a' kiben a' felől a' mi igazság, egyenlő gondolat vagyon, a' kit ő úgy tekinthet mint atyafiját.

Alba. 'S a' Nemesség még is ezen atyafijaival egyenetlen' osztozott.

Egmont. Az századok előtt történt, 's most irígy szemmel többé nem nézetik. De ha szükségtelenül új emberek küldetnének, a' kik másod ízben akarnának a' nemzet' kárával meggazdagulni, ha a' nemzet látná hogy ő fősvénynek, vakmerőnek, határtalan kevélységűnek vagyon kitéve; az forradalmat okozna, melly nem könnyen fogna önnmagában elcsendesedni.

Alba. Te nekem itt olly dolgokat mondasz a' miket nem kellene hallanom; én is idegen vagyok.

Egmont. Hogy neked mondom, elég jele hogy czélzásom nem reád van.

Alba. 'S még így sem akarnám hallani tőled. A' Király engem azon remény alatt küldé ide, hogy a' Nemesség segélleni fogja szándékait. A' Király mély megfontolással nézte-el mi hasznos e' népnek; a' dolgok úgy mint eddig állottak, nem maradhatnak tovább. Az ő czélja az, hogy a' népet, ennek tulajdon java végett, korlátok közzé szorítsa, a' maga boldogságát, ha a' szükség kívánná, erővel is reá-tolja, az ártalmas polgárokat feláldozza, hogy a' többieknek nyugodalmok legyen, 's a' bölcs uralkodás' szerencsáját élhessék. Ez az ő végezése; ezt a' Nemességnek kijelenteni vagyon parancsomban, 's én tanácsot kívánok az ő nevében hogy az miként vitessék véghez, nem mit, mert ezt ő maga végezte-el.

Egmont. Szavaid igazolják a' nép' félelmét, a' közönséges félelmet! Elvégezte tehát a' mit Fejedelemnek soha nem kellene végezni! Népe' erejét, annak gondolkozását, azon képzeletet mellyet az maga felől magában csinált, a' Király ezeket akarja elgyengíteni, elnyomni, eloltani, hogy rajtok könnyebben uralkodhasson. Sajátságainak belső velejét akarja elrontani, minden bizonnyal azért, hogy őket boldogabbakká tegesse. Elsemmiteni akarja őket hogy valamikké legyenek; egy más valamivé. Oh, ha az ő czélja jó, úgy az félre fog értetni! Nem a' Király ellen szegzik ezek magokat; csak a' Király' útjába állanak a' ki eltévesztett úton menni első szerencsétlen lépéseit már teszi.

Alba. E' gondolkozásaid mellett hasztalan igyekezett volna egygyességre lépni akarunk. Te a' Király felől keveset tészesz-fel, 's megvetéssel gondolkozol Tanácsnokjai felől, ha kétleni mered hogy ezek őáltak meggondolva, eléggé megmérve vannak e? Nekem nem az parancsom hogy még egyszer tekintsem-végig az ellenző 's javalló okokat. Engedést kívánok a' néptől – tőletek pedig, ti elsőji, tanácsot és segédet, mint zálogát ezen határtalan, kérdésbevehetlen kötelességnek.

Egmont. Kívánd fejeinket, 's úgy egyszerre megvan téve. Hogy a' nyak e' járom alá hajoljon e, ha a' pallos előtt bukjon e meg, az egy jobb léleknek alkalmasan egy lesz. Hasztalan szóllottam illy soká; a' léget rengettem-meg; nem nyertem egyebet vele.

Ferdinánd jó.

Bocsánatot hogy beszéllgetésteket megszagatom. Itt egy levél mellynek hozója sürgeti e' választ.

Alba. Engedjétek látnom mit tart. *Félre vonúl.*

Ferdinand *Egmonthoz.* Szép ló, mellyet embereid utánad hoztak hogy rajta házadhoz menj.

Egmont. Nem a' legrosszabb. Már egy idő olta tartom; kedvem van kiadni rajta. Ha tetszik, talán öszveférünk eránta.

Ferdinand. Jó; örömmel.

Alba int fájának, 's az visszavonja magát.

Egmont. Éljetek szerencsésen! eresszetek, mert a' nagy Istenre, én többet mondani nem tudnék.

Alba. Szerencsédre a' történet nem engedé gondolkozásodat bővebben elárulnod. Gondolatlanul fedezéd-fel szíved' redőjit, 's sokkal terhesebben vádlád-be magadat mint ellenséged bosszúból tehette volna.

Egmont. E' megtámadás engem nem rendít-meg; eléggé ismerem magamat, 's tudom mint függök a' Királytól, inkább tudom mint sokak kik az ő szolgálatjában magokat szolgálják. Kedvetlenséggel térek-vissza e' versenygésből a' nélkül hogy összevgyezheténk vala, 's óhajtom hogy az Úr' szolgálatja 's a' hon' boldogítása minél előbb eggyesíthessen. Talán eggy újabb kimagyarázat, a' több Fejedelmek' jelenléte, eggy szerencsés pillanatban, azt a' mi ma lehetetlennek látszott, lehetővé fogja tehetni. E' reménnyel lépek-el innen.

Alba *fijának intvén*. Állj-meg, Egmont. – A' kardodat. – A' közéapajtó megnyil; a' galeriet rakva látni katonasággal, melly itt mozdúlatlan áll.

Egmont *álmélkodva hallgatván eggy ideig*. 'S ez vala a' czél? ezért szóllítál-elő? Kardjához nyulva, mintha magát védeni akarná. 'S én védtelen' állok?

Alba. A' Király parancsolja, te foglyom vagy. *Fegyveres nép jó-be mind két felől*.

Egmont *pauze után*. A' Király? – Oránien! Oránien! – – *Kardját általnyujtván*. Tehát vedd! Ez sokkal többször védte a' Király' ügyét mint e' mellyet. – A' közéapajton ki. A' fegyveres nép, melly a' szobában vagyon, követi; úgy Ferdinand is. Alba veszteg áll. A' kárpit legördül.

ÖTÖDIK FELVONÁS.

Úcza. Alkony.

Kláríka. Brackenburg. Polgárok.

Brackenburg.

Kedves, az Istenért! mit kezdesz?

Kláríka. Jer együtt, Brackenburg. Te nem ismered őket: mi kiszabadítjuk. Mert mi lehet erősebb mint az ő szeretetek eránta? Lángoló vágyást érez magában mindenike, esküszöm, kiszabadítani őtet, 's a' legszabadabbnak megadni szabadságát. Jer! Csak az a' szó kell melly mindnyájokat öszvegyűjtse. Az ő lelkeikben még frisen él mivel tartoznak neki, 's hogy egyedül az ő hatalmas karja tartóztatja a' felettek-függő veszélyt, azt ők tudják. 'S ők kénytelenek miatta és magok miatt mindent merni. 'S mit merünk, mi? Legfeljebb is életünket, melly nem érdemli hogy megtartásáról gondoskodjunk ha ő vész.

Brackenburg. Szerencsétlen! te nem látod melly erő bilincseze le érczlánczokkal bennünket.

Kláríka. Az az erő nekem nem látszik győzhetetlennek. Ne vesztegessünk soká hasztalan szókat. Itt jó néhány azokból a' régi, derék, igaz férfiakból. – Atyafiak! Szomszédok! egy szóra! – Feleljetek, mi történ Egmonttal?

Ácsmester. Mit akar ez a' leányzó? Mondjad, hallgasson.

Kláríka. Jertek közelebb hogy halkabban szólhassunk, míg elvégezzük mihez fogunk, míg többre szaporodunk. A' paczkázó kegyetlenség, melly őtet meg merte fogni, felrántva tartja a' gyilkot hogy megölje. O atyafiak, az alkonyinak minden beléptével nagyobb rettegés száll meg. Félem az éjt. Jertek, osszuk-fel magunkat, menjen kiki más úczára, 's csödütsük-öszve a' polgárokat. A' piaczon ismét egyyüvé-jövünk, 's áradásunk mindent velünk fog ragadni. A' mi elleneink környüllfogva, elárasztva látják-meg magokat, 's mi őket elnyomjuk. Mint állhatna nekünk ellen egy marok zsoldos-nép? 'S ő majd miköztünk tér-vissza, megszabadítva látja magát, 's köszönhetni fog nekünk valaha valamit, nekünk, kik őeránta olly mélyen vagyunk elsüllyedve tartozással. Meglátja talán – bizonyosan meglátja a' szabad ég alatt a' hajnalt.

Ácsmester. Mi lelt téged, lányka?

Kláríka. 'S nem értetek? Én a' Grófról szóllok. Gróf Egmontról.

Ácsmester. Ki ne mondd azt a' nevet! az halált hoz.

Kláríka. E' nevet ne? Hogyan? Ki nem mondja azt minden alkalommal? Hol nincsen az írva? E' csillagokban olvastam azt gyakorta világosan, betűről betűre. Ne nevezsem? Mit teszen ez? Barátim! kedves szomszédok! ti álmodtok; térjetek magatokhoz. Ne nézzetek reám illy meredt szemekkel, illy rettegve! Ne pillongjatok ide amoda ez ijedséggel. Hiszen én csak azt mondom a' mit mindenitek óhajt. Az én kiáltásom nem tulajdon szíveitek' kiáltása e? Ki ne csuklana térdre e' bánattal-teljes éjjel, minekelőtte ő nyugtalan ágyán elterül, hogy Istentől megszabadulását kérje? Kérdjétek egymást,

kérdje kiki önn-magát! 's ki ne mondja velem: „Szabadságot Egmontnak vagy nekem halált!”

Jetter. Őrizz' Isten! nagy itt a' baj.

Kláríka. Veszteg! veszteg! 's ne forduljatok-el annak nevére a' ki felé kevéssel még ezelőtt olly örülve tolakodtatok. – Ha híre jött, ha ezt hallánk: „Egmont jó! Egmont érkezik Gentből!” akkor azon úczák' lakóji tarták szerencséseknek magokat a' hol ő keresztülment. 'S ha lovának dobogásai elhatottak hozzátok, kiki abba hagyá munkáját, 's ablakhoz ugrott, 's aggodalmakban-elfonnyadt képekre, mint a' napfény, úgy röpült az ő arczáról öröm és reménynek sugára. Akkor a' küszöben feltartottátok gyermekeiteket 's mutattátok nekik: „Ime ez Egmont, az ott, az a' legmagasbb! Az ő! Ő az a' kitől ti boldogabb napokat remélhettek mint a' millyeket szerencsétlen atyáitok láttak.” Hogy gyermekeitek ezt ne kérdhessék egykor: „Hova lett Egmont? hol vannak a' napok mellyekkel egykor bennünket biztattátok?” – 'S így pazaroljuk a' szokat, 's itt állunk összeöltött karral, 's őt veszni hagyjuk!

Soest. Nem szégyelled, Brackenburg? Ne hagyj magát. Kapd-félre a' baj elől!

Brackenburg. Kedves Kláríka, menjünk. Mit fog mondani anyád? Talán –

Kláríka. Azt hiszed hogy gyermek vagyok, hogy megőrültem? Mit talán? – E' rettentő bizonyos mellől semmi remény által nem fogsz félre-vonni. Hallanotok kell, 's hallani fogtok; mert látom én hogy meg vagytok zavarva, hogy nem találhatjátok-fel saját kebletekben ten-magatokat. Keresztül a' jelen bajon, reppenjünk-vissza egy pillantással a' multba, a' kevéssel ezelőtt elmúltba. Fordítsátok tekinteteiteket a' jövődő felé. Élhetek e ti? Fogtok e ti élni ha ő vesz, az ő lehelletével tűn-el a' Szabadság' vég lélegzete. Mi volt ő nektek? Kiért vetette magát a' legrettentőbb veszély közzé? Sebei csak tiérettetek folytak 's gyógyultak. Azt a' nagy lelket melly mindnyájatokat horda, tömlöcz zárja-be, 's körűle a' legundokabb öldöklés' borzongásai lebegnek. Ő talán ti-teket vár, bennetek reméll ő, a' ki csak adni, kérelmeket teljesíteni szokott vala.

Ácsmester. Koma, jerünk.

Kláríka. 'S nekem nincsenek karjaim, nincsen velőm; de az van a' mi nektek egygyl egygig nincs, bátor lelkem, 's megvetése a' veszélynek. Oh, ha lehelletem lángba hozhatna benneteket! oh, ha mellyemre-szorítva, benneteket felmelegíthetnélek, feléleszthetnélek! Jertek!²⁷ Én köztetek megyek! – Mint a' magát védeni-, mást rontani-nem tudó zászló lobogva vezérli a' harczoló' lelkes seregét: úgy lobogjon az én lelkem a' ti fejeitek felett, 's a' szeretet 's merészség az elszórt ingó népet gyűjtse rettentő sereggé!

Jetter. Vonjátok félre, sajnálom, szánom.

Polgárok el.

Brackenburg. Kláríka, nem látod hol vagyunk.

Kláríka. Hol? Azon ég alatt, melly szebb színbe szokott vala kelni mikor alatta ő járt. Ez ablakokból néztek-ki ők, négy öt fej egymás felett; ez ajtók mellé bújtak-el, mikor ő lepillanta reájok, a' gyávákra! Oh, úgy szeretém vala őket mikor őt még tisztelték! Ha egy vérengző, zaklató volt volna, nem bánnám hogy most, midőn meg van buktatva, magára hagynák. De szerették őtet! – Oh, ti kezek, kik sipakhoz nyulni tudtatok, kardhoz ti nyulni nem tudtok! – Brackenburg, 's mi – Szidjuk, átkozzuk őket?

²⁷ feléleszthetnélek Jertek!

– E’ karok, melyek ötet olly sok ízben szorongatták, mit tesznek ezek most érette? – A’ fortély már olly sokat elsüte a’ világon. Te ismersz minden nyilást, minden részt²⁸, ismered a’ régi várat. Semmi sincs lehetetlen; mondj egy tanácsot.

Brackenburg. Nem mennénk haza?

Kláríka. Jó.

Brackenburg. Amott a’ szegletben látom Alba’ őrijét; engedj utat szivedhez az ész’ szavának. Képzelhetsz e gyávának engem? nem hiszed hogy értted kész lehetek veszni? Itt mind ketten őrijöngünk²⁹, én úgy mint te. Nem látod e a’ lehetetlent? Térj magadhoz! te magadon kívül vagy.

Kláríka. Magamon kívül vagyok? Irtóztató! Brackenburg, te vagy magadon kívül. Midőn a’ hőst nyilván magasztalátok, tisztelétek, ötet barátunknak, védünknek, reményünknek nevezétek, mikor Éljenekkel fogadátok ha jött, akkor szugomban állék, félig-feltoltam az ablakfiókot, pislongva rejtém el magam’, ’s szívem nagyobbban vere mint mindnyájatoknak. Most ismét nagyobbban ver mint mindnyájatoknak. Elbujtok midőn reátok szükség volna, megtagadjátok őt ’s nem érzitek hogy oda leszte ha ő vesz.

Brackenburg. Jer haza.

Kláríka. Haza?

Brackenburg. De eszmélj-fel hát. Tekints-körül! Ezek az úczák a’ mellyekre te csak vasárnaponként lépdeltél, a’ mellyeken végig szemérmesen mentél Templomba, a’ hol nehezteltél ha egy nyájas idvezléssel mertem feléd közelíteni. Itt állasz, itt szóllasz, az egész világ előtt; térj magadhoz, kedves! mit használ az?

Kláríka. Haza! Igen, magamhoz térek. Jer, Brackenburg, haza! Tudod te hol az én honom?

el.

Tömlöcz.

eggy lámpától vevén világot. Az aljban egy pihenő.

Egmont egyedül.

Régi barátom! mindég hű alvás! te is futsz é előlem mint minden más barátim? Melly készen szálltál te mindég az én még szabad főmre, ’s beárnyalád halántékimat, mint a’ szerelem’ myrtuszfonadéka! A’ fegyver’ csörtetése közt, az élet’ hullámjain, könnyen-lihegve nyugodtam én, serdülő ifju, a’ te karjaidban. Midőn ágon lombon fergeteg méne-keresztül, ’s a’ tölgy’ tetője recsege hajlongott, ingatlan álla benne a’ szív’ veleje. ’S mi ráz most? mi tántorgatja e’ hív, e’ félni-tudatlan lelket? Érzem, az ölszekercze’ pengése az melly gyökeremet szegdeli. Még állok, ’s belső borzongás jár-keresztül. – Úgy van, győz az álnok hatalom; fenekedik a’ sugár törzsre, ’s elébb mint amott a’ kéreg, recsege ’s mindent-öszvetördelve dől-el koronád.

’S te, ki a’ legnyommasztóbb gondokat szappanlapták gyanánt szoktad vala eltolni fejedről, miért nem kergetheted-el most azt a’ sejtést melly ezerképen reppen fel és alá benned? Mielto jelen-meg neked rettentőleg a’ halál? mellynek sok alaku képeivel te

²⁸ rézt

²⁹ őrijöngünk

olly csendes vérrel éltél mint a' földnek megszokott egyéb alakjaival. – De ő most nem is az a' tüzes ellen, mellynek az egészséges kebel vetélkedő bátorsággal vágy ellenébe; a' tömlöcz, előképe a' sírnak, kedvetlen mind a' lelkesnek mind a' gyávának. Tűrhetetlen vala nekem a' kipárnázott széken is, midőn, a' Fejedelmek' pompás gyülekezeteiben, a' mit könnyen lehetett vala elvégezni, vissza meg' vissza-forduló beszédek közt fontolgatánk, 's olyankor a' palota' bús falai közt a' padlás' gerendáji el látszottak engem nyommasztani. Mentem, mihelytt lehete, 's lóra szöktem egyszerre mély fellélegzéssel. 'S ki, sebesen, oda a' hova illünk! a' mezőre, hol a' földből felpárázva, a' természetnek minden legszükségesebb, legközelebbi adománya, 's végig-lebegve az egeken, a' csillagzatoknak minden áldásai körülkerengenek; hol mi, mint az a' földszülte óriás, a' közanya' megérintésétől több erővel szökellünk magosra; hol az emberiséget egészen, 's minden ereinkben emberi kívánságokat érzünk; hol a' kívánczóság előre-tolni, magát meggyőzni, megragadni, markát használni, birtokba jutni, az ifju vadásznak lelkén végig-lángol; hol a' katona a' maga vele-született jusát az egész világra gyors léptekkel siet éreztetni, 's rettenetes szabadságban, mint a' rivancs a' földön 's réten 's erdőn pusztítva megyen-el, 's semmi határt nem ismér mellyet emberi kezek vonának.

Te csak kép vagy, csak emléki-álma sokáig-bírt szerencsémnek! hova vitt-el téged tőlem a' hitezegett sors? Azért tagadja e meg a' nap' fényében az általam soha nem rettegett halált, hogy e' visszas penész közt a' sír' előérzésével töltsön-el? Mint lehell undorral reám e' kövek között! Már mered az élet, lábam rettegi e' pihenőt, mint a' sírt.

Gond! gond! ki az öldöklést még a' maga órája előtt kezded, távozz-el tőlem! – De miolta van tehát Egmont egyedül? olly igen egyedül e' világon? Téged a' kétség zsibbaszt-meg, nem a' szerencse. A' Király' igazságszeretése mellyben egész éted alatt bízál, a' Regensné' barátsága, melly (magadnak megvallhatod) csaknem szerelem vala, ezek egyszerre eltűntek e, mint az éj' lidérczei? 's egyedül hagytanak e téged a' homályos ösvényen? Barátid' sergét nem fogja e' a' te Orániened mindent-merve vezérteni? Nem fog e' öszvegyülni a' nép, hogy dagadozó erővel megmentse régi barátját?

Falak, mellyek engem itt fogva tartatok, oh, ne tartóztassátok tőlem annyi lelkeknek jómat-akaró tolokodásaikat! 's a' melly lelkesedés egyébkor az én szemeimről omla reájok, az most az ő szívekből térjen-vissza az enyémbé! Oh igen! ezrenként kelnek-fel! jőnek! körüllem gyülekszenek-öszve! Fohászkodásaik ostromló hévvel röpül az ég felé, csudát kérnek. 'S ha megszabadításomra angyal nem száll-alá, látom azt, kardhoz, láncsához kapnak. Feszülnek a' kapuk, a' rostélyok nyílnak, a' falak omlanak, 's Egmont vígan kél-ki a' viradó napnak ellenébe. Mennyi ismert arcz fogad víg sikoltozással! O Klárika, ha te férjfi volnál, úgy téged mindenek előtt látnálak-meg itt, 's neked örömmel köszönném a' mit egyy Királynak nehezen tudnék, a' Szabadságot.

Kláríka' lakása.

Kláríka.

lámpával jó 's egy pohár vízzel kamarájából. Üvegét az asztalra teszi, 's ablakhoz lép.

Brackenburg? te vagy? – Hát mit hallék? – Még senki! senki! – Az ablakhoz teszem a' lámpát, lássa hogy még fenn vagyok, hogy még várom. Megígérte hogy hírt hoz. – Hírt? Rettentő bizonyosságot! – – Egmont halálra kárhoztatva! – Melly Itélő-szék állíthatja őt maga elébe? 's ők halált mondanak reá! A' Király kárhoztatja halálra? Vagy a' Herczeg? – 'S a' Regensné félre-vonja magát; Oránien kés, kés minden barátja. – – Ez az a' világ, mellynek állhatatlan volta, hitetlensége felől annyit hallottam, de soha nem érzettem? Ez az a' világ? – Ki lehetne olly romlott, olly gonosz, hogy a' kedvest gyűlölhessen? A' gonoszság eléggé erős lehetne é a' közönségesen jónak ismertet megbuktatni? De úgy van! – O Egmont, úgy hittem, te Isten és emberek előtt bátor vagy mint e' karok között! Mi voltam én neked? Te engem tiédnek nevezél, 's én neked szenteltem egész életemet. – Mi vagyok most? Hijába' nyujtom-ki kezem' azon kelepce után melly téged fogva tart. Te segéd nélkül 's én szabad! – Itt a' kolcs ajtóhoz. Kéjemtől függ menni, jöni, 's nem használhatok neked! – – Oh kössetek-meg, hogy el ne csüggedjek; vessetek a' legmélyebb tömlőczbe hogy nedves, hideg falakba verhessem főmet, hogy szabadság után síráncsozzam, azt álmodhassam hogy miként fogok rajta segélyteni; ha bilincsek nem ellenzenék, miként fognék rajta segélyteni. – Most szabad vagyok, 's a' szabadságban fekszik érzése tehetetlenségemnek. Érzem magam', 's egy tagomat sem mozdíthatom-hogy könnyítsek rajta. – Ah igen, Egmont, lényednek azon kised része is, a' te Klárikád, fogva van, mint te, 's haláli rándulatok alatt merengeti utolsó erejét elszakasztva tőled! – Lépdelni hallok, köhenten – Brackenburg – ez ő lesz! Szerencsétlen jó ember, a' te sorsod az marad a' mi volt. A' kit szeretsz, megnyitja az éjjeli-ajtót neked, 's oh melly keserves öszejövehez!

Brackenburg *fellép.*

Kláríka. Te sápadtan, te félve jössz. Brackenburg, mi dolog?

Brackenburg. Ál úton veszélyek közt jövök hozzád. A' nagy úczákat katonaság állotta-el.

Kláríka. Beszéld-elő, mit látál?

Brackenburg *helyet fogva.* Ah Klári, hagyj sírnom. Én őtet nem szerettem. Ő volt a' gazdag, 's a' szegénynek egyetlen bárányát zsírosabb legelőre csalta-által. Nem átkoztam őt soha, az Isten engem hívnek, lágynak teremtet. Bánatban folyt-le előttem életem, 's úgy reméltem mindennap, hogy elepedve múlok-ki.

Kláríka. Feledd azt, Brackenburg, feledd önn-magadat. Szóllj felőle! Való e? való, hogy halálra ítéltetett?

Brackenburg. Való³⁰; bizonyosan tudom.

Kláríka. 'S még él?

Brackenburg. Él.

Kláríka. Mint tehetsz erről bizonyossá? – A' kajánság éjjel öli-meg a' dicsőt! minden szem elől elrejtve fog folyni vére! Bódult álomba sippadva fekszik a' rettegő nép, 's

³⁰ Brackenburg, Való

szabadulást álmod, ájult óhajlásának teljesedését álmodja, míg az ő lelke, neheztelve reánk, kikél a' világból. Ő oda van! – Ne csalj meg engem! ne magadat!

Brackenburg. Bizony nem; ő él, 's elég irtóztató, hogy a' spanyol a' népnek mellyet el akar taposni, egy hallatlan látványt készít: örökre öszvetiporni minden szívet melly merészel sohajtani szabadság után.

Klárika. Mondd tovább, Brackenburg; csendes hideg vérrel mondd-ki az én halál-ítéletemet is. Közelebb, mindég közelebb lépdelek a' boldog táj felé; reám már a' béke' vidékeinek mindenikéről vígasztalás lebeg. Szóllj.

Brackenburg. Értenelem lehete az öröktől és a' mi szók itt ott estek, hogy a' piacon nagy titokban valami rémítő dolog készül. Oldalvást tehát, holmi ismert menéseken, a' bátyám' házához csúszék, 's egy hátulsó-ablakon kinéztem a' piacra. – A' spanyolkatonák nagy kört csináltak, fáklyákat tartván kezeikben. Kimerengetém szokatlan szemeimet, 's az éjből egy fekete polczozat emelkedék előttem, tágas, magas; elborzadtam látására. Nagy gonddal sürgöttek sokan körösded, a' mi gerendák 's deszkázatok még fejéren álltak, fekete posztóval bevonni. A' grádicsokat is feketével takarták-be; jól lehete látnom. Egy fejr Feszület, melly, keresztül az éjen, ezüstnek látszott, magasra emelték az egyik szegletben. Mindég bizonyosabbnak 's bizonyosabbnak tetsze a' rettentő szándék. A' fáklyafény itt ott látszott még, de most úgy tetszett mintha távozna, 's végre egészen elaludt. Az éj' csudaszülette egyszerre tért anyjának méhébe.

Klárika. Elég, Brackenburg! már elég! hagyd lelkemen nyugodni e' borítékot. A' kísértetek eltűntek, 's te kedves nyájas éj, kölcsönözzd lepledet a' magában-forró földnek; az tovább nem hordja az undok súlyt, felrepeszi mély hasadékjait, 's recsege nyeli-el az öldöklés' polczát. 'S egyikét angyalainak leküldi az az Isten kit ők dühök' czímerévé mocskolnak; a' záruk és reteszek megnyilnak a' szent követ' illetésére, 's ő szelid fénnel öleli-meg a' maga barátját, 's kiviszi által az éjen szabadságba, gyengéden és nyugodalommal. 'S az én útam is e' setétben megy neki elébe.

Brackenburg *Klárikát tartóztatva*. Hova, édes? mit mersz?

Klárika. Lassan, barátom! lassan! hogy fel ne ébredjenek, hogy magunkat fel ne költjük. – Isméried e' palackocskát, Brackenburg? Mosolygva vettem-el azt tőled, midőn engem siettető halállal ijesztetél. – 'S most –

Brackenburg. Minden Szentek' nevében!

Klárika. Meggátolni semmit nem fogsz. Az én részem a' halál. 'S engedd nekem a' szelid sebes halált mellyet önnmagadnak készítettél volt. Ide jobbodat. – Azon pillantatban midőn megnyitom magamnak a' setét kaput mellyből nem adatik visszatérni, e' kézzsoritással mondhatnám neked, melly igen szerettelek, melly igen keseregetelek. A' bátyám korán holt-el, 's én téged választalak az ő üre' kipótlására. Szíved ellenkezik, 's gyötrött engem, gyötre téged; azt kívántad vala hevesen, 's mindég hevesebben, a' mi neked rendelve nem volt. Bocsáss-meg, Brackenburg, 's élj szerencsésen! Engedd hogy bátyámnak szóllíthassalak! Az a' név sok nevet foglal magában. Vedd utolsó szép virágát a' meghalónak hív szívvel – vedd e' csókot – A' halál mindent egygyé teszen, Brackenburg; egygyé tehát minket is.

Brackenburg. Úgy hadd haljak-meg egygyütt veled! Osszd-fel! osszd-fel! Elég az két éltet is eloltani.

Kláríka. Maradj! te élj, te élhetsz. – Légy segédjére anyámnak, ki nélkülöd megemészténé magát szegénységében. Légy azzá neki a' mi én nem lehetek; éljetek együtt, 's sirassatok. Sirassátok a' hazát 's azt a' ki rajta segélyhetett volna. A' mai ivadék e' nyomort le nem rázhatja; még a' bosszu' dühe sem fogja azt le csendesíthetni. Éljétek végig, ti szegények, az időt, melly már nem idő. Ma akad-el a' világ; az ő kerengése megszűn, 's ereim már csak kevés percekig vernek. Élj szerencsésen!

Brackenburg. Oh élj együtt velünk, élj csak magadnak! Te minket ölsz-meg magadban, élj és tűrj! Mi elválhatlanul melletted maradunk, 's a' szeretet, figyelmes erántad mindenben, a' legszebb vigasztalást készítse neked a' maga élő karjai között. Légy miénk! a' miénk! Hogy enyém légy, azt mondanom nem szabad!

Kláríka. Lassan, Brackenburg! nem érzed mit illetsz-meg. A' hol neked remény tűn-fel az nekem kétségberogyás.

Brackenburg. Osszd-meg az élővel a' reményt. Mulass az örvény' szélén, pillants-alá, 's tekints vissza reánk.

Kláríka. Én diadalt nyertem; ne hívj-vissza a' küzdésre.

Brackenburg. Csábulásban vagy; éjbe borulva keresed a' mélységet. Még nem minden világ aludt-el, még némelly nap –

Kláríka. Jaj! read jaj! jaj! kegyetlenül téped-el a' kárpitot szemeim előtt. Igen is, virradni fog az a' nap; hijába fogja öszvehúzni minden ködjét; meg fog virradni óhajtása ellen. Félve pillant-ki ablakán a' polgár; az éj egy fekete foltot hágy maga után; néz, 's félelmesen nő a' fényben a' hóhérpalcz. – Újra-szenvedve fordítja-el fohászkodó szemét az atyjához oda-fenn a' megbántott Istenkép. A' nap ki nem mer lépni, nem akarja megjegyezni az órát mellyben ő elhal. Lomhán mennek útvokon a' mutatók, egyik óra nyomban üt a' másik után. Megállj! megállj! most az ideje; a' reggel' sejtése engem sírba tol. *Az ablakhoz lép mintha ki akarna nézni, 's titkon megissza italát.*

Brackenburg *későn vevén-észre.* Klári! Klári!

Kláríka *az asztalhoz lép, 's megissza a' vizet.* Itt a' maradéka. Én nem hívlak utánam. Tedd a' mit neked illik, élj! Oltsd-el e' lámpát csendesen és késedelem nélkül; én nyugalomra megyek. Titkon menj-ki, 's vond-be megetted az ajtót. Lassan! fel ne költsd anyámat. – Menj, 's kerüld a' veszélyt, hogy gyilkosomnak ne véljenek.

el.

Brackenburg. Úgy ereszt-el utószor, mint mindig. Oh, érezheti é emberi lélek, mint tud ő egy szerető szívet öszvetépdelni! Itt hagy állnom, magamra bíz, 's eggyeránt lesz utálatos előttem az élet és halál! – Egyedül halni! – Sírjatok a' kik szerettek! Nincs keserűbb sors mint az enyém. Megosztja velem a' halálcsepet 's elküld! magától küld el! Maga után vonz, 's visszalök az életbe. O Egmont, melly irígyelhető sors jut tenéked! Előlmegy ő, 's a' győzelem' koszorúja az ő kezéből lesz tiéd, 's ő neked az egész eget hozza elédbe! – Menjek e én is? 'S ismét oldaltt álljak? Az elolthatatlan irígységet vigyem-által ama' hajlékokba? – A' földön nekem maradás nincs többé, 's menny és pokol egyenlő kínokra várnak. Melly kedves volna a' semmivé-lét' irtózatossá keze a' szerencsétlennek!

Brackenburg el. A' Szín kevés ideig marad. Zengés hallatszik 's az Kláríka' halálát jegyzi. A' lámpa, mellyet Brackenburg el felede oltani, fel-felcsillámol, 's elalszik.

Tömlöcz.

*Egmont alva a' pihenőn. Csörögnek a' kolcsok, 's az ajtó megnyil. Cselédek fáklyákkal.
Utánok Ferdinand. Silva. katonaságot vezet-be, 's Egmont felserken.*

Egmont. Kik vagytok ti, kik az alvást vadon kergetitek-el szemeimről? Mit sejtetek velem remegő kevély tekinteteitek? Minek e' rettentő csataj? Melly ijedelmes álmot hazudtok ti a' fel alig serkent lélek' elébe?

Silva. Minket a' Herczeg küld, tudatni veled ítéletedet.

Egmont. Hozod a' hóhért is, hogy végre-hajtsa?

Silva. Halld, 's tudni fogod mi vár reád.

Egmont. Hozzátok 's gyalázatos tetteitekhez ez illik. Éjjel forralva, éjjel végre-hajtva. Így rejtőzik-el ez undok tette az igaztalanságnak. – Lépj-elő bátran te, ki a' pallost köpenyed alatt hozod; itt főm, a' legszabadabb, melyet valaha kegyetlen uralkodás leütött.

Silva. Tévedésben vagy; a' mit igazságos Bírák végeztek, azt nem fogják elrejtteni a' nap' színe elől.

Egmont. Úgy a' szemtelen vakmerőség felülhalad minden képzelmenyt.

Silva *egy mellette-állótól elveszi az Ítéletet, kifejti azt, 's olvassa:*

„A' Király' nevében 's az Ő Felsége által mireánk általtett különös hatalom' ereje szerént, minden alattvalójit, bár mi rangúak legyenek, nevezetesen az Aranygyapju' Lovagjait is, ítélet alá vonszani, ismerjük” –

Egmont. 'S a' Király ezt általteheti?

Silva. – „ismerjük az előre bocsátott teljes és törvényes megvizsgálás után, hogy te Henrich, Egmonti Gróf, Gaurei Herczeg, magadat a' pártütés' vétkesévé tettet; 's ehhezképest azt ítéltük, hogy te a' felviradandó nap' reggelén a' tömlöczből a' város' piaczára vitessél, és ott a' nép' szeme-láttára, minden hitetleneknek elrettentéseül, pallos által az élők' serge közzül halálra adassál. Költ Brüsszelben” – *Dátum és esztendőszám érthetlen' olvastatnak-fel, hogy a' Nézők ne értsék.*

„Ferdinand, Albai Herczeg, Elölülője a' Tizenkettők' székének.”

Im tudod mir vár; kevés időd van hátra magadat elkészíteni, házadról rendelést tenni, a' tiéidtől búcsút venni. –

Silva kísérőjével el. Ferdinand és a' két fáklya marad. A' Szín kevéssé vagyon felvilágítva.

Egmont *súlyedve áll, 's Silvát vissza nem fordulva hagyta menni. Egyedül véli magát, 's midőn szemét felveti, meglátja Ferdinandot.* Te állasz 's vesztegelsz? Te jelenlédet által még nevelni akarod álmélgodásomat, rémülésemet? Azt a' kedves hírt akarod megvinni atyádnak hogy én gyáván csüggedezem? Menj, mondd neki, mondd, hogy hazugságával sem engem sem a' világot el nem ámítja. Neki, a' névszomjuzónak, elébb háta megett fogják suttozni, azután hangosan 's mindég hangosabban mondják, 's mikor egyszer leszálland a' tetőről, ezer szózat kiáltozza reá, hogy őt nem az országlás' java, nem a' királyi méltoságé, nem a' Megyék' elcsendesítése hozták ide. Maga miatt tanácslott ő háborút, hogy a' hadakozó a' hadakozásban ragyogjon. Ő temérdek zenebonát indíta, hogy szükség legyen reá. 'S én elesen, áldozatja az ő alacsony gyűlölésének, az ő ki-

csinyded irígységének. Tudom, merem mondani, 's a' haló, a' halálosan-megsebhedt, elmondhatja: engem ez a' maga képzeleteiben nagy, engem ez irígyle, engem ez rég olta igekezett eloltani, rég olta készült erre.

Már akkor, midőn, még ifjontabb', kockát játszánk; 's az aranyhalmok, egyyike a' másik után, az ő feléről hozzám jöttek-álta; akkor felgyúladvá állott, hideg vért hazuda, de belsőjében csaknem megemészté a' bosszu, nem annyira azon hogy én nyerek, mint azon hogy ő veszt. Még emlékezem szikrázó szemeire, álnok elsápadására, midőn egyy köz múltság' napján néhány ezer nézők' jelenléte alatt czélt lövellénk. Ő szóllíta-meg hogy vele lőnék versenyt, 's a' két nemzet, Spanyolok és Alföldiek, fogadoztak. Meggyőztem őt; az ő golyóbisa elhibítá a' czélt, az enyém tisztán kilőtte, 's az enyémnek víg sikoltozással tölték-el a' léget. Most magamat ér lövése. Mondjad neki hogy tudom, hogy őtet ismerem, hogy a' világ minden diadaljelt kaczag mellyet a' pula lélek érdem nélkül állít magának. Te pedig – ha nem lehetetlen hogy a' gyermek az atyja nyomdokaitól eltérjen – gyakorold magad' a' szeméremben, míg még ideje vagy, 's pirulj annak képében kit egész szívvel szeretnél becsülhetni.

Ferdinand. Hallgattalak a' nélkül hogy szavaidba repüljek. Píronságaid azok nekem a' mik a' buzogánysujtások a' sisakon; érzem a' rázkodtatást, de fel vagyok fegyverkezve. Ütsz, de nem sebhetsz-meg; nekem csak az a' fájdalom érezhető, melly keblemet szaggatja. Jaj nekem! jaj! Illyen látásra nőttem-fel! illyen rettenetes munkára vagyok kiküldve!

Egmont. Te panaszokra fakadsz? Mi érdekel téged? mi szomorít? Késő megbánás e hogy szolgálatodat e' gyalázatos czimboraságnak adád? Te igen fiatal vagy, 's külsőd sokat ígér. Nyájas valál, bizodalmat mutatál erántam. Míg téged láttalak, békével voltam atyáddal. 'S épen illy álnokul, álnokabbul mint ő, csalsz hálóba. Te vagy az útálatos. A' ki neki hiszen, tegye azt a' maga veszélyére: de ki retteghete veszélyt benned bízván? Menj! menj! ne fossz-meg e' kevés pillantatoktól! Menj, hogy özvegyűjthessem magamat, 's a' világot 's tégedet felejthesselek.

Ferdinand. Mit mondjak neked? Itt állok 's nézlek, 's nem látlak és nem érzem magamat. Magamat mentsem e? Bizonyossá tégyelek e hogy igen későn, csak a' vég ponton tudtam-meg atyám' akaratját, hogy én azt, kényszerített, éltelen eszköze az ő akaratjának, tettem? Mit használ nekem akármelly vélekedésben vagy felőlem? Te el vagy veszve, 's én szerencsétlen, csak azért állok itt hogy azt mondjam neked, hogy esetedet keseregjem!

Egmont. Melly különös szózat, melly váratlan enyh jó előmbe a' sír' útján? Te, az én első, 's merem mondani, talán egyyetlen ellenségem' fija, te szánsz engem? te nem vagy egyyike gyilkosaimnak? Mondd-el, szóllj: kinek tekintselek én téged?

Ferdinand. Kegyetlen atya! Úgy van, reá-ismerek e' parancsodban. Ismered gondolkozásomat, szívemet, mellyet olly gyakorta lágyszívü anyától vett örökségnek csúfolgatál. Hogy magamat hozzád-hasonlóvá képezzem, azért küldél ide. E' nagy-embert a' megnyíló sír' szélén, egyy szabadkájü halál' hatalmában látni kényszerítesz, hogy a' legmélyebb fájdalmat érezzem, hogy sikketté legyek minden csapás eránt, 's érzeketlenné, akármí ér.

Egmont. Álmélkodom. Szedd-össze magadat. Állj és szóllj mint férjfi.

Ferdinand. Oh, bár asszony volnék! hogy ezt mondhatnák nekem: Mi bajod? mi érdekel? Nevezd nagyobb szörnyebb esetet, tégy rettentőbb tett' tanújává, 's köszönni fogom, ezt fogom neked mondani: Semmi volt!

Egmont. Eltévészted magadat. Hol vagy?

Ferdinand. Hagyj szabad futást e' szenvedelemnek, engedd hogy szabadon kesereghessek. Én nem akarok csendesnek látszani mikor minden tetemem rezg. Téged lássalak itt? – Téged? – Irtóztató! – Te nem értesz engem. 'S érthetsz e? Egmont! Egmont! *nyakába esik.*

Egmont. Oddd-fel nekem e' titkot.

Ferdinand. Nem titok.

Egmont. Mint illethet-meg téged ennyire egy idegen' szerencsétlensége?

Ferdinand. Nem idegené! Nekem nem idegené! A' te neved volt az a' mi nekem első ifjuságomban mint az ég' csillaga, világított. Hány ízben füleltem-fel utánad! hány ízben tettem erántad kérdéseket! A' gyermek' reménye az ifju, az ifjué a' férjfi. Így hágdosál te énelőttem; elől mindég, 's én téged irígység nélkül láttalak mindég elől, 's én mindég utánad egyik nyomról a' másikra. Végre úgy reméltem, meglátlak itt, 's szívem röpiült feléd. Téged választottalak-ki példányomúl, 's újra annak tevélek midőn most megláttalak. Most lehetek vele, mondám, most fogok végre vele élni, most őt megragadhatni, most – Mind el van metszve, 's én téged itt látlak!

Egmont. Barátom, ha hogy e' nevezet neked kedves, vedd viszontvállásúl, hogy első meglátásodra az én lellem is feléd röpiült. Osztán érts-meg; mondd-ki: Akaratja e, komoly kemény akaratja e atyádnak hogy megöljön?

Ferdinand. Az.

Egmont. Ez az ítélet nem volna e' hiu ijesztés, hogy csak megrezzentsen, félelemmel 's fenyegetéssel büntessen, megalázzon, 's királyi kegyelemből végre felemeljen?

Ferdinand. Nem az; 's kesergem hogy nem az! Elején én is e' reménnyel éleszgetém magamat 's már akkor is kint gyötrelmet érzék illy fekvésben látni téged. Most már nem szenved kétséget, most már bizonyos. Nem bírok magammal. Hol veszek erőt az elmellőzhetlent, megváltozhatlant kitűrni?

Egmont. Úgy hagyd szóllanom. Ha lelked ennyire tol megszabadítani, ha az istenségtől melly engem e' bilincsben tart, iszonyodol, ragadj-ki, tarts-meg! A' pillantatok drágák. Te a' Mindentehetőnek fija vagy, 's magad is sokat tehetsz – szökjünk-meg. Én ismerem az utakat; a' módok előttd nem lehetnek nem tudva. Engem csak e' falak, csak kevés mértföldek zárnak-el barátimtól. Oddd-fel e' bilincseket, vigy engem enyémhez, 's légy miénk. A' Király egykor bizonyosan megköszöni hogy engem megtartál. Most meg van lepve, 's hihető nem ismeri a' dolgokat. Atyád mer, a' Felség kénytelen javallani a' megtörténtet ha attól iszonyodik is. Te gondolkozol? Oh gondold-ki nekem a' szabadulás' módját. Szóllj 's adj táplálatot az élő lélek' reményének!

Ferdinand. Hagyd-el! hagyd-el! Minden szavad neveli elcsüggedésemet. Nincs semmi szer, semmi tanács, semmi szökés. – Ez kínoz, ez szorongatja mintegy körmökkel, mellyemet. Én magam vontam-össze a' hálót, tudom melly feloldhatatlan rajta a' kötés, tudom mennyire van bevágva az út minden bátor lépésnek, minden fortélynak; magamat veled és mindenekkel másokkal lebilincselve érzem. Panaszkodnám e ha mindent nem próbáltam volna? Lábaihoz vettem magamat, szóllottam, kértem. Ide küld, hogy a' mi kedv és öröm bennem él, e' perczben előljem.

Egmont. 'S nincs szabadulás?

Ferdinand. Nincs.

Egmont *dobbantván*. Semmi szabadulás! – Édes élet! kedves nyájas megszokása a' lételnek, hatásnak! tőled váljak-e meg? hideg vérrel, magam' megadva váljak-meg? Nem az ütközet' zajában, a' fegyver' csattogása közt, a' dulongás' munkája alatt mondasz te nekem könnyű rövid Isten-veledet; nem sietve vészesz te tőlem búcsút, nem kurtítod-meg az elválás' pillantatát. Még egyszer fogjam-meg úgy akarod, kezedet, még egyszer pillantsak szemedbe, érzem igen elevenen, a' te szépedet, a' te becse-det, 's akkor magamat elszánva szakasszam-el, 's mondjam: Maradj békével!

Ferdinand, Én pedig oly közel álljak hozzád, lássam, ne támogathassalak, ne gátolhassalak! Oh, melly szózat volna elég e' panasza? Melly szív ne csordulna-ki kötelei között ez inség alatt?

Egmont. Csenedesdjél.

Ferdinand. Te csendes lehetsz, megadhatod magadat, bajnoklag kiállhatod a' nehézküzdést a' szükség' kezén. Hát én mit tehetek? Hát én mit tegyek? Te meggyőződ magadat és minket; te kiállod; én túléllek téged és magamat. Az asztalok' örömei mellett világomat, a' csaták' mezején zászlómat elvesztettem. Híu, ízetlen, zavart előttem a' jövőendő.

Egmont. Ifju barátom, kit én egy ritka történet által nyerek és vesztek egyszer'smind, a' ki velem együtt érzi a' halál' kínjait, a' ki érttem szenved, nézz engem e' pillantatban, Te engem nem vesztesz-el. Ha életem tűkröd vala, mellyben magadat nézni szeretéd, légyen az halálom is. Az emberek nem csak akkor vannak egymással mikor együtt vannak; a' távolvaló, a' megholt is él nekünk. Én élek neked, 's magamnak eleget éltem. Örültem minden napomnak, mindenik napomon serényen teljesítém tiszte-met a' hogy' azt lelkisméretem hagyá. Most véget ér életem, a' hogy' elébb, jóval elébb, már a' Gravelingi homokokon érheté vala. Megszünök élni, de éltem. Éljen te is, barátom, kedvvel, örömmel, 's ne rettegj a' halált.

Ferdinand. Néked magadat meg lehete vala tartanod nekünk, néked magadat nekünk meg kellett vala tartanod. Magad ölted meg magad'. Gyakran hallgatám mikor felőled ezer ember szólla – irígyeid, jóakaróid – becsed felett perelvén egymással; 's végre abban állapodtak-meg, 's egyike sem merte tagadni, 's mindenike vallá: „Igen, de veszedelmes úton jár!” Hány ízben óhajtottam neked intést adhatni! 'S nem volt semmi barátod?

Egmont. Intve voltam.

Ferdinand. 'S a' midőn e' pontokat cikkelyenként láttam a' vádákban, 's a' te feleleteidet reájok! eléggé jók téged mentegetni, nem eléggé erősek elhárítani rólad a' vétket. –

Egmont. Ez eddig elég. – Az ember úgy hiszi hogy önn-maga intézi életét, hogy magát vezeti: azonban az ő belsője ellenállhatlanul vonatik csillagzatainak végzése szerint. Ne merüljünk ez elmékedésekbe. Őket én könnyen kiverhetem főmből, nem úgy gondjaimat a' hazáért; de arra is lesz gond. Ha vérem ezért folyhat, ha az békét hozhat e' népnek, úgy örömet fog folyni. Elég szomorú hogy nem lesz úgy! De az embernek nem illik ott aggódni a' hol semmit nem tehet. – Ha az atyád' pusztító hatalmát meggátolhatod, intézheted, oh tedd! Ki fogja azt tehetni? – Maradj békével!

Ferdinand. Én nem mehetek.

Egmont. Engedd, hogy embereimet jóvoltodba ajánlhassam. Az én szolgálaim jó emberek. Hogy el ne szórassanak, szerencsétlenekké ne tétessenek! Mit tudsz Titoknokomról?

Ferdinand. Előre ment. Pártütőnek lették, 's feje véve van.

Egmont. Szegény lélek! – Még egyet, 's úgy osztán élj szerencsésen! Nem lehet tovább. – Bár melly hatalmasan hányattassék a' lélek, a' természet végre is ellen-állhatlanúl megkívánja zsoldját; 's mint a' gyermek, környültekergetve a' kígyótól, az élesztő alvás' karjai közt nyugszik: úgy fekszik-le még egyszer a' megtikkadt a' halál' kapui előtt, mintha hosszú útra menne. – Még egyet. – Én egy leányt ismerek; nem fogod azt megvetni mert enyém vala. Néked ajánlván őtet, nyugodt elmével halok-meg. Te³¹ nemesérszű ember vagy. A' melly asszony azt lel, megtette szerencsáját. Él az én öreg Adolphom? Szabad ő?

Ferdinánd. Az a' nyers Öreg a' ki téged mindég kísért mikor kilovagoltál.

Egmont. Épen az.

Ferdinand. Él és szabad.

Egmont. Ő tudja lakását. Vezetessd-el vele magad', 's jutalmazd-meg végéig hogy e' kincshez megmutatta az útát. – Élj szerencsésen.

Ferdinand. Én nem megyek.

Egmont *az ajtóhoz tolván.* Élj szerencsésen.

Ferdinand. Oh hagyj még!

Egmont. Barátom, búcsu nélkül.

Ferdinandot az ajtóig kíséri; ott kiszakasztja magát tőle. Ferdinand zavarban, eltompulva, megy.

Egmont *magában.*

Gyűlöletes ember! Nem gondoltad hogy nekem e' jótétet fiad által fogod nyújtani. Ez által megszabadultam gondjaimtól, kínjaimtól, félelmemtől és minden mardosó érzésimtől. Szelid sanyarral kívánja a' természet a' maga utolsó adóját. – Vége van! el van végezve! és a' mi a' mult éjjel álmatlan' tartott ágyamban, az most győzhetetlen bizonyossággal altatja-el érzéseimet.

Ledől pihenőjére. Muzsika.

Édes szunnyadás! úgy jössz te mint a' tiszta szerencse, nem híva, nem kérve, legkészebben. Te feloldod a' szoros gondolatok' csomóját, az öröm' és fájdalom' képeit összevegyítéd, meg nem háborítva foly a' belső harmoniák' köre, kedves ájultságba süllyedünk, 's megszűnünk lenni.

Elszunnyad. A' Muzsika követi alvását; pihenője megett nyilni látszik a' kőfal, 's egy ragyogó jelenés mutatja magát. A' Szabadság mennyei lepelben, környülfogva fénytől, felbőjin ül. Arcza a' Klárikáé, 's az alvó Hős felé hajol. Keseregni látszik őtet. Majd magába száll, 's bátorító ábrázsal mutatja neki a' nyilcsomót 's a' rúdat és kalapot. Vigasztalja, 's kijelenti neki, hogy az ő halála szerzendő-meg a' Szabadságot a' Megyéknek; Győzőnek ismeri-meg, 's borostyánt nyújt neki. A' mint a' koszorúval megérinti fejét, Egmont álmában fordulást tesz, 's hanyatt marad. Az Istenné lebegve tartja feje felett a' koszorút; nagy távolságban tábori-muzsika hallatszik, 's a' Jelenés elfoszol. A' csengés hangosabb lesz.

³¹ halok-meg Te

Egmont felébred; a' tömlöcz világot kap a' reggel fényétől. Első mozdulta az hogy fejéhez nyúl; felkél, körültekinti magát, jobbát még mindig feje felett tartván.

Eltűnt a' koszorú! Szép kép, téged a' reggel' fénye tola-el. Eggyesülve, oh! eggyesülve voltak legszebb örömei szívemnek: a' mennyei Szabadság alakot kedvesemtől kölcsönöze, 's a' bájos leány magát a' mennyei barátné' öltözetébe leplezé. Komoly pillanatban jelennek-meg nékem eggyütt, komolyabban mint kedvesben. Véres papuccsal lépe-fel előttem, 's ruhájának lebegő redőji vérrel valának bemocskolva. Az az én vérem volt, és a' sok jóké. Nem, az nem folyt hasztalan! Lépjetek-által, derék nemzet! A' Győzelem' Istennéje vezér.

A' dob közelít.

Halld! halld! Melly gyakran híva engem e' hang a' csaták' és győzelem' mezejére! Melly víg kedvvel jártak társaim a' veszélyes dicső pályán! E' tömlöczből én is tiszteletes halálnak megyek elébe; a' Szabadságért halok, mellyért éltem, mellyért vívtam, és a' mellynek most szenvedve áldozom magamat.

A' Szín' alagját egy sor spanyol-katonák foglalják-el, kik hellebárdokat tartanak.

Igen, állítsátok-elő őket. Rekesszétek-be a' sort; engem nem ijesztetek. Hozzá szoktam láncsák ellen láncsák előtt állani, 's környülfogva a' rettegtető haláltól, kettős gyorsasággal érzeni a' víg életet.

Dobok.

Téged az ellenség mindenfelől környülkerít! Kardok csillognak. Barátim, fenntebb tüzzel! Megettetek szüleitek' feleitek, gyermekeitek állanak.

Az örök felé mutatva.

'S ezeket Uroknak üreg szava tolja, nem érzésök. Védjétek vagyontokat, 's megtartani azt a' mi néktek legkedvesbb, hulljatok-el örömmel, a' mint erre példát én adok.

Dobok. A' mint az örök és a' hátulsó-ajtó felé elszánt lépésekkel megy, legördül a' kárpit. A' Muzsika belé szöktet, 's győzedelmi symphoniával rekeszti-bé a' diadalt.

A' T. T. ELŐFIZETŐK' NEVEI BETŰRENDBEN.

Baján:

Alföldi János, Bácsbodrogi Főszolgab. ny. pap.
Almási Antunovics Albert, Bácsbodrogi Főjegyző. –
Almási Antunovics Károly, Bácsbodr. Alszolgabíró. –
Albrecht József, Bajai Tanácsos. –
Nemes-militicsi Czintula János, Bácsbodr. Táblab. –
Deli Sámuel, Bajai Polgár.
Dömötör Pál, t. Megyék' Táblab. 3 példány. –
Fratricsevics Pál, Bácsbodr. Táblab. –
Gombos Ferencz, Bácsbodr. Táblab. –
Mélt. Szentgyörgyi Horváth János, Cs. K. Kamarás 's több vgyék' Táblab. –
Horváth Mihály, Bácsbodr. Főszolgab. –
Horváth Antal, Bajai Urad. Ispán. –
Kardosvászkai Kardos János, Bács vgyei Irnok. –
Almási Koronai József, Bácsbod. Aljegyző. –
Rigyiczai Kovács Imre, több ns. Megyék' Táblab. –
Köröskényi Köröskényi Károly, Baranyai Táblab. 's Bácsbodrogi Aljegyző. –
Kulungyics József, Baja' Főjegyzője. –
Borsódi Latinovics Filep, Bácsbodr. Táblab. –
Borsódi Latinovics János, Bács vgye' Alügyvédlője. –
Borsódi Latinovics Benjámin, Bács megyei Aljegyző. –
Markulin Simon, Bács vgyei Biztos. –
Mészáros Dániel, Bácsi Alszolgabíró. –
Miszura István, Bajai Tanácsos. –
Molnár József, Seborvos. –
Pacséri Ódri József, Bácsbodr. Aljegyző. –
Ország Mátyás, Bajai Tanácsos. –
Pap István, Főhadnagy. –
Paukovics Márton, Szántovai 's Apatini Kam. Urad. Fiscal.
Radisics István, Bács vgyei Alszolgab. –
Riemer József, Bajai Urad. Számvevő. –
Almási Rudics Dániel, Bács vgye' Alügyvédlője. –
Pacséri Szucsics József, Bács vgyei Táblab. –
Szalontai Tóth Mihály, Bajai Urad. Fiscális. –
Vargai Gáspár, Bács vgyei Eskütt. –
Bajsa Vojnics János, Bács vgyei Tábla- és Főszolgabíró. –

Bécsben:

Gombos Imre, Borsod vgyei Aljegyző ny. pap.
M. Malom Zsigmond, az Erd. Kancz. Tanács. –
Márton József, Magy. Nyelv. 's Lit. Prof. a' Bécsi Cs. Egyetemenél. –
 Mélt. *B. Prényi György*, Udvari Titoknok. –

Egerben:

Szendrei Aszalai József, Törvénytánu. ny. p.
Balkai Pál, academiái Festő. –
Budai Pál, Szíhalmi Pleban. –
Csoma Zsigmond, Heves vgyei Aljegyző. –
Lisznai Damó Boldizsár, t. vgyék' Táblab. –
Durcsák János, Egri Kanonok. –
Fái Fáy János, Táblabíró. –
 Mélt. *B. Gerliczi Felix*, Egri Kanonok. –
Gilányi Mihály, az egri Főkáptalan' Alügyviselője. –
Harmos László, Érseki Titoknok. –
 A' magy. Literatúra' Hallgatója az Egri Lyceumban. –
Ivánsky Antal, a' Magy. Nyelv. 's Lit. Tan. –
Luprik Károly, Gróf Zerdahelyi Ő Méltós. Fiscálisa. –
Bocsári Mocsári Pál, t. vgyék' Táblab. –
Naidhart János, Érseki Kasznár. –
Kiskaranti Nánási Mihály, az egri Árvak' Gyámja. –
Pap-Szász György, t. vgyék' Táblab. –
Radics Pál, Heves vgyei rend. Eskütt. –
Primóczi Szentmiklósy Aloíz Kir. Táblai Jegyző.
Vas Antal Ügyvédő.

Erdélyben,
Szentgericzén és Tordason:

Antal Mihály, Koronkai ref. Pap. ny. p.
Apáti Adám, a' gramm. osztály' Tanít. a' szászvárosi ref. Gym. –
Aranka György, Kir. Táblai Assessor.
Belle István, Kincstárnoki Cancellista Szeben.
Benedekfi Farkas, a' rhet. oszt. Tanít. a' szászv. ref. Gym.
 Mélt. *Gróf Bethleni Bethlen Maria*, Gr. Lázár József. Cs. K. Kamarás és fő Strázmester'
 Hitvese.

Mélt. Gróf Bethleni *Bethlen Zuzanna*, elhunyt Barcsai Főstrázsamester' Özvegye, velínre. –
Demény György, Kincstárnoki Cancellist. N. Szebenben ny. p.
Farkas Zsigmond, Szászvárosi Gymnasta. –
 Kereszturi *Furka Jakab*, Senior a' Szászvárosi Gymn. –
Hospory József, Szentháromsági Pleb. –
János József, Szószóló. –
 Csikszentiváni *Jánosfi Ábel*. –
Kozma Gergely, Szentgerliczei Unitar. Pap. –
Lészai Antal és Dániel, Szászvárosi Togat. –
Maurer Borbála, néh. Iszlai Iszlay István' Özvegye. –
Miske Pál –
Mós István, a' Gróf Teleki Könyvház' első Gondvisel. –
Munár József, Vajai ref. Pap.
 Mélt. Báró *Nalácz Zuzanna*, Báró Szentkereszti Sámuel Ezredes kapitány' Hitvese. –
Sándor Mihály, Kir. Táblai Ügyvéd. –
Sipos Pál, Tordasi ref. Pap. –
Széki Sámuel, az Algyógyi Fürdők' haszonbirtokosa. –
Szikszai Sámuel, Maros-vásárhelyi Számtartó. –
 Mélt. Szalontai Gróf *Toldi Ádám*.
 Szalontai Gr. *Toldi Zuzanna* Kisasszony. –
Vay Katalin, Gr. Toldalagi Zsigmond' Hitvese. –
Zejk Borbála, Gr. Toldalagi Mihály Kir. Táblai Assess. Hitvese. –

Kolozsváratt:

Balázsi Gergyeli, Tartománybeli Kassza-Tiszt. –
 M. Losonczy ifjabb Báró *Bánffy László*, Kormányzéki Concipista. –
 Gróf *Bethlen Ferencz* Urfi. –
 M. Bethleni ifjabb Gróf *Bethlen Gergely*.
 – Gróf *Bethlen György* –
 – Gróf *Bethlen Sándor*. –
Bíró József, Kir. Árva hivatatnál Cancellista. –
 Mélt. *Cserey Miklósné*, szül. Gróf Méhes *Borbála*. –
Döbrentei Gábor, az Erd. Mus. Kiadója.
Farkas Sándor, Törvénytánuló. –
Gedő József, Alsó sz. Mihályfalván. –
Gutmann János, Kolosvári Könyvkötő, 10 példány. ny. pap. névtelen.
 M. Németi Gróf *Gyulai Lajos*, Urfi.
 M. Gyerőmonostori Gróf *Kemény Miklós*, N. Torda Várm. Fő Bírāja.
 Mélt. Szálláspataki *Kenderessi Mihály* Kormányzéki Tanácsos. –
Kis Sámuel, Ref. Pap. –

Pethő József, Praefectus. –
Simon János. –
Szattmáry Dániel, Praefectus. –
Vajda Albert, Ügyész. –
M. Czegei Gróf *Vas Tamásné*, szül. Gróf Mikes Rozália. –
Hadadi Bárá *Wesselényi Miklós* Urfi.

Jászberényben:

Barcsik József, a' Jász 's két Kún kerül. Alfiscalis. ny. pap.
Csehi László, Váczi t. Kán. 's Kállai Pleb. –
Dzian András, a Jász 's k. Kún. ker. Fiscál. –
Fazekas András, a' Jász 's k. Kun. k. Fiscál. –
Imre János, tisz. Aljegyző. –
Kovács Tóbiás, első Aljegyző. –
Kovácsnai Kovács Zsigmond. –
Kovács Imre, a' Termész. törv. Prof. Pozsony. –
Laczka János, a' Jász 's k. Kun. ker. Főjegyző. –
Mihálkovics József, a' Jász 's k. Kun. ker. Főjegyző. –
Ördögh András, Jászberényi Senator. –
Petes János, a' Jász 's k. Kun. ker. Eskütt. –
Vizi János, Nádorispáni Táblabíró. –

Kassán:

Bányai N. Áldozópap, ny. p.
Bárczai Bárczi Tamás Urfi. –
Bártfai László, Törvénytanoló. –
Betnát Max, Convictusi Regens, 's Norbert Rendb. szerzetes Kán.
Demeczki Ferencz, Kassa sz. k. v. Cancellist. –
Drüzsnyei László, Ügyész.
Dulházi Mihály. –
Fábri Ignác, Püspöki Actuár. –
Feke István, Tiszakeszi Rector. –
Kóji Komáromi György, Abauj. vgyei Táblab. –
Komjáti Komjátý Pál, t. Ns. Házak' Fiscálisa. –
Kovács N. a' Gr. Haller háznak Fiscál. –
Kovics Jakab, sz. Norbert Rendbeli szerz. Kanonok. –
Meskó József, Kassai Polgár. –
Meskó Péter, Kassai Polgár. –
Péczei János, t. vgyék' Táblab. –
Pongrácz János, Academiai Magy. Nyelv. 's Literat. Tanít.

Schücz Aloíz, Törvénytánuoló. –
Sorinai N. a' Kassai sz. Szék, 's t. Urad. Fiscal. –
Kezdi-polyáni Simon József, t. Mgos Házak' Fiscal. –
Somogyi István, Szepsről.
Scobonya János, Abauji Eskütt. –
Turján Vincze, Törvényhallgató. –

Nagyszombatban:

Csincsics János, Nagyszomb. Káplán ny. p. –
Fába Theodór, Nevendékpap. –
Gyürki János, Káplán Nszomb. –
Huszár Ignác, Nevendékpap. –
Jánoska János, az Esztergomi Érseki helytartóság Cancellár. –
Iványi János, Titoknok ugyanazon Hivatalnál. –
Káracsonyi János, Nevendékpap.
Jaros Vincze, Nevendékpap. –
Kis Ferencz, Nevendékpap. –
Laki János, Nevendékpap. –
Miksik Imre, Nevendékpap. –
Miskei Lajos, Nevendékpap. –
Murgóczi János, Jegyző az Eszterg. Érs. helytart. –
Ponicz József, Nevendékpap. –
Pribeli Ferencz, a' keleti nyelvek' Tanít. –
M. Báró Rudnyánszki Sámuel, Protokollista az Eszterg. Érseki Helytartói hivatalnál. –
Sárkány Pál, Gramm. Prof. –
Szabó István, a' Stephaneum Semin. Aligazg. –
Szabó Ferencz, Peredi Administrator. –
Szemes György, Nevendékpap. –
Sztankovics János, Theolog. Profess. –
Tisléri János, Nevendékpap. –
Turcsányi Károly, Nevendékpap.

Nagyváradon:

Agoston János, pphiai Doctor és Gyulai Káplán ny. p. –
Balás János, Gyulai Káplán. –
Baricz Mihály, a' Nagyvár. Semin. Vicepraefect. –
Győrfi László, a' Nagyvár. k. Academia' Exhortatora. –
Jánosi Gábor, Nagyvár. püspökségi Tisztviselő. –
Laicsák Ferencz, Nagyváradai Kanonok, velínre. –

Lengyel József, sz. Széki Titoknok. –
Pakót István. –
Radimeczki András, sz. Széki Protokollista. –
Kövesligeti *Riskó Mihály*, a' Nvár. deák káptalan. Uradalmi Számvevője 's több Ns.
Házak' Fiscalisa. –
Salamon András, Debreczeni Káplán. –
Simai Kajetán, Békes vgyei rend. Eskütt. –

Ó - Becsén:

Gágics János, Jegyző a' tiszáninnen koron. Ker ny. p. –
Hayll Antal, Kasszai Contraagens a' tisz. koron. Ker. –
Jankovics Ferencz, az Óbecsei Árvák Gyámatyja. –
Joannovics János, Levéltárnok a' tiszánin. koro. Ker. –
Kardos János, a' tiszáninn. koro. Ker. Tanácsos. –
Maróczy Kristóf, Főjegyző a' tisz. koro. Kerül. –
Mihálkovics János, Zentai Jegyző. –
Petrovics János, a' tiszáninn. koro. Ker. Tanácsos'. –
Rácz Albert, Óbecsei Administrator. –
Zaklár István, Óbecsei Szálmester. –

Pannon'-hegyén:

Guzmics Izidór, sz. Benedek Szerz. Prof. ny. p. –
Hajnal Orbán, sz. Bened. Szerzetes. –
Kis-Márton, sz. Bened. Szerzetes. –
Kovács Villebald, sz. Bened. Szerzetes. –

Pápán:

Bereczky Ferencz, Veszprém vgyei Eskütt. ny. p.
Bsirke János, Palotai Uradalmi Fiscális. –
Ferenczi János, Arad-mutinai Urad. Fiscal. –
Tittler István, Pápai Uradalmi Írástevő. –
Horvát Imre, t. Ns. Házak' Fiscális. –
Karácsony József, Devecseri Urad. Fiscal. –
Pápai Sámuel, Veszprém vgyei Táblab. –
Pető Imre, Bakony-sz. Lászlói Pleban. –
Szarka József, Pápai Seborvos. –
Téti *Takács József*, t. vgyék' Táblab. –
Vigyázó János, Veszprém vgyei Szolgab. –

Pécsett:

Kelemen József, püspöki Titoknok, 10 ex. névtelen. ny. p.

Pesten:

Antal Mihály, Nevelő Wenkheim Gr. Urfiaknál ny. pap. –
Argauer Máté, magy. Káplán a' Budai vár. –
Balogi Mihály, Királyi Tanácsos. –
Baricz János, Nagyenyedi Doctor 's Prof. –
M. B. Barkóczy László, Erseki Titoknok. –
Barta István, Debreczeni Könyváros 2 ex. –
Benyói Benyovsky Péter, Barsi Táblab. 's t. Ns. Házak' Fiscálisa. –
Bogdánovics Ferencz, Nváradról. –
Bolla Antal. –
Borbélyi József. –
Boros Nepomuk, Náadorispáni Levéltárnok. –
Csiki Márton, Maros-vásárhelyi kereskedő. –
Csernel Eszter, Sárközi István' Hitvese. –
Czinke Ferencz, Magy. Ny. 's Lit. Tanít. a' Kir. Egyetemnél. –
Keszihóczy Dacsó Márton, t. vgyék' Táblab. –
Dézi István, Kir. Táblai Ügyész. –
Mélt. Gr. Dezsői Desewfy József, velínre.
Divlánszki Tranquillín, Táboripap. –
Öszödi Domokos Lajos, Somogyi Táblab. velínre. –
Döme József, pesti Nevendékpap. ny. p. –
Döry Károly, Tolna vgyei Táblab. –
Dugnicán János, Zomkai Plebánus. –
Eggenberger József, pesti Könyváros. –
Elefánti Mihály, pesti Nevendékpap. –
Elek András, Rozsnyai Prof. –
Ellinger János, Kassai Könyváros. 4 ex. –
Farkas Imre, Káplán. –
Fekésházi Mihály, 3dik eszt. Törvényhall. –
Foenix Farkas, Esztergomi Director. –
Forgó György, Pest vgye' rendes Orvosa. –
Fóris József, Kéményi Földesúr. –
Füzeséri Gábor, Debreczenből. –
Gika János, 2 exempl. –
Gozony József, Vas vgyei Táblab. –
Guzmics László, Sz. Bened. szerz. Áldozópap.
Halász Miklós, Pest vgyei Alszoigabiró. –
Hanzeli M. Curialis Ügyvédő. –

- Hartleben Konrád*, Pesti Könyvtáros, 2 ex. –
Szakói Házi Ferencz. –
Helmeczi Julianna. –
Hering Ignác, Szatmári Prof. –
Hoblik Márton, pphiai Doct. 's hites Ügyvédő. –
Bibiti Horváth Gedeon, Nógrádi Főszolgab. –
Horvát István, a' Magyar Nemzeti Könyvház' Őrje, velinre. –
Horváth János, Nevelő Martonvásáron. ny. p. –
Jakab László. –
Jankovics Károly, Földmérő. –
Jeszeni Jeszenszki Ignác, Kir. Táblai Jegyző, velinre. –
Jeszenszki N. ny. pap. –
Karácsonyi Lázár, Kalocsai Perceptor. –
Gróf Nagykárolyi Károlyi István Urfi. –
Katafai János, Kisszékelyi Plebanus. –
Khym Mihály, Kasznár a' Battyányi Gróf. –
Pókateleki Kondé József Benedek, Kir. T. és Udvarnok. –
Ifj. Kovács Mózes. –
Rigyiczai Kovács József, pphiai. Doctor. –
Kovacsóczi Ádám, Udvar. Oktató a' Károlyi Gr. Urfiaknál. –
Krachenfels Aloíz, pesti Polgár. –
Kubíni Kubínyi András, t. vgyék' Táblab. –
Kubín Kubínyi Miklós, t. vgyék' Táblab. –
Teki Kulka József, Kir. Táblai Jegyző. –
Kun Lázár, Nógrádi Táblabíró
Mélt. B. Lakos János, Főstrázsamester. –
Landes József, pozsonyi Könyvtáros, 6 ex. –
Láng Ádám, Fejérvári Könyvkötő. –
Latkóczi Zsigmond, Festetics Ö Mélt. Fiscal. 5 exempl. –
Mélt. Regliczi B. Luzsinsky János, Ezredes Kapitány. –
Mélt. B. Meskó Jakab. –
Miklósi András, Esztergom vgyei Aljegyző. –
Miksics N. Muzslai Plebanus. –
Moldoványi Antal, Nevelő. –
Molnár Károly, pphiai Doct. 's Tápió-szentmártoni Evan. pap. –
Müller József pesti Könyvtáros 11 ex. –
Felsőbüki Nagy Benedek, Veszprém vgyei Táblab. 's curialis Ügyvédő. –
Nagy István, Füredi ref. pap. –
Naidhart Antal, Érseki Számvevő. –
Nedeczai Nedeczki Mihály, hites Ügyvédő. –
Nosticius Sámuel, Miskolczi. –
Palma Pál, egri Érseki Titoknok. –
Pap György, Nagybányai Káplán. –
Mélt. B. Perényi Károly, Püspök és Septv. –
B. Perényi Lajos Urfi. –

- Pető* Jakab Kir. Tanácsos. –
Plichta János, Vecsési Plebanus. –
Póka Mihály, Törvénytanuló. –
Popovics György, Fiscálisa a' tiszáninneneni kor. Kerül. –
Tótprónai *Prónai* János Nógrád vgyei Jegyző. –
Mélt. Báro Tótprónai *Prónai* Simon. –
Prunyi Jakab, Bajóti Káplán. –
Rezeda János, Gr. Eszterházi Kázmér' Nevelője. –
Roth Jakab, a' Bajor Királyi Könyvház' Titoknoka Münchenben. –
Rózsa József, Arad vgyei rend. Orvos. –
Ruszek József, Hahóti Prépost 's Keszthelyi Pleb. –
Semsei *Semsey* Benjamín, pphiai Doctor, velínre. –
Simoga Györgyné szül. Esztergomi Anna. –
Almási 's Gödrei *Siskovics* József, pphiai Doctor, 's Baranyai Aljegyző. –
Spiláki Mihály, sz. Benedek szerz. Miséspap. –
Szondai *Sréter* László, Nógrádi Főszolgabíró. –
Schwaiger András, Pozson. Könyváros 10 ex. –
Szabó János, Sz. Fejérvári Prof. –
Szatmári N. és József UU. –
Szentiváni *Szentiványi* Bugomér, Kir. Tábl. Jegyző. –
Szepesi Sámuel, t. megyebéli Táblab. –
Mélt. B. *Szepesy* Ignác, egri Kanonok. –
Szilvási Sámuel, Borsodi Táblab. –
Szmercsányi Ádám Ungi Táblab. –
Szomolnoki József, pesti Nevendékpap. –
Szondi János, Theolog. Doctor 's Szolnok-Abonyi Káplán. –
Szölgyényi *Szögyényi* János. –
Mélt. Gr. *Sztárai* Imre, Olmuczi Kanonok. –
Nemescsói *Sztrukai* Antal, Győri vgyei Táblab. 's Cur. Ügyvéd. –
Tasszo Ilona. –
Tennyei János, Nevendékpap. –
Teisz András, Nógrád vgyei Fisc. –
Tikos Gábor, Borsodi Táblab. –
Tóbi János, Sziklói Könyvkötő 2 ex. –
Tokos László, Zemplényi rend. Fiscál. –
Tót János Szentlőrincről. –
Vas Benjamín, Debreczenből. –
Vég István, az Eszterg. várb. Beneficiatus. –
Fegyverneki és Felsőpenczi *Vida Katalin* Pest 's Heves vgyei Táblabíróné. –
Vitkovics Mihály a' Budai Görög Consistorium 's t. mlgos Házak' Ügyvéd. –
Walther László, Kir. Táblai Jegyző. –
Wiegand E. F. Sopronyi Könyváros 4 ex. –
Zabovszki József, pesti Nevendékpap. –
Domanóczi *Zmeskal* Gábor, Nógrádi Főbiztos. –
Zsoldos István, Szombathelyi Könyvkötő 4 exempl. –

Sárospatakon:

Berzetei András, Theologus. ny. pap. –
Farkas György, Theologus. –
Horkai Péter, Collegiumi Contrascriba. –
Imre István, Human. Prof. –
Kankó Gábor, poeta. –
Szatmári Király János, Borsodból. –
Mészáros István, Syntax. Prof. –
Miklós László, Togatus –
Vályi Nagy Ferencz, Prof. –
Olasz Sámuel, a' Collegium' Seniora. –
Rédei József, Jesztrebről, Zempl. –
Szabó Gábor. –
Szakál László, Togatus. –
Szemerei Szemere György, Úrfi. –

Sopronyban:

Kis János Superintendens 6 exempl. névtel. ny. pap. –

Szatmárban:

Nagyvárad Ajtai Sámuel, Szatmár vgyei Táblab. 's Aljegyző ny. pap. –
Tasnád-szántói Becski Ignác, több Megyék Táblab. –
Domahidai Domahidi Antal, Aljegyző. –
Gulácsi Gulácsy Gábor, több megyebéli Táblab. –
Szeniczai Gáspár Antal, Táblabíró. –
Ilosvai Ilosvay Sándor, Táblabíró. –
Kölcsei Kende Zsigmond. –
Jó Mihály, Szatmárnémeti sz. k. vár. Ügyésze. –
Orbán Mihály, Szatmárnémeti sz. k. város Tanács. –
Marótegyházi Maróti Pál, több megy. Táblabíró. –
Tolnai Imre, Aladószedő. –
Ujfalusi Mihály, Fiscális. –
Egy magyarul olvasó 's minden jeles magyar munkát megszerző *nemes Társaság'*
Könyvháza. –

Szombathelyen:

Békási *Békásy Imre*, ny. pap. –
Dancsics József, Baltavári Kaplán. –
Horváth József, Ügyvédllő. –
Laki Károly. –
 Dukai *Takács Judit*, Kisasszony. –
 Kistatai *Tatay János*, Seminár. Prof. –

Kötelességemnek tartom ezen kevés sorok által a' N. két Hazának szíves hálámat jelenten, hogy engem e' 9 kötetekre terjedt költséges Munka kiadatásában előfizetési úton segíteni méltóztatott 's ámbár a' papiros pénznek becse napról napra mindinkább vesztett, én mindazáltal a' meghatározott elejénti olcsó ár mellett, letéve minden nyevérégről, híven megmaradtam végiglen. Ehez képest az leend legnagyobb jutalmam 's vigasztalásom, ha ígéretemnek megtartásánál fogva teljes meglegedést nyerhetek T.T. Előfizetőimtől. Egész életemnek célja: kedves Hazámnak erőmhez képest használni; – 's ezt én másképp nem tehetem, mintha hasznos szépen írott, és Gyönyörködtető Munkákat saját költségeimen nyomtattatok, 's ez által iparkodom Hazai Literaturánkat kedvesebbé, az olvasó közönséget számosabbá 's végre Tudósainkat 's Íróinkat Munkák' készítésére serénybökké tenni.

Hálás tisztemnek tartom megnevezni azon nagylelkű Hazafiakat is, kik a' Portrait-metszetési költségekben engem segélleni méltóztattak, u. m. Nagyméltóságú Mártonfi József elhunyt Erdélyi Püspököt. Mélt. Gr. Széki Teleki László K. Táblai Báró és Somogyi Főisp. Administrator. Mélt. Gróf Barkóczi János. Mélt. Szögyén Szögyényi Zsigmond Referendarius Ő Nagyságokat végre T. Csehi István Urat.

Sok jó barátim 's T. előfizetőim kérésekre, még Klopstock Messziászat kinyomtatatom 3 Darabban, mellyről bővebben tudósítani fog a' kijövendő Jelentés.

Trattner János Tamás.

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

SZÉP LITERATÚRA.

KILENCZEDIK KÖTET.

PESTEN,
TRATTNER JÁNOS TAMÁSNÁL, 1814.

PÁSZTHORY SÁNDOR

Fiúmei Hercegség előbb referend.

„A. M. A. G. N. C. A. N. C. E. L. L. A. R. I. A. N. I. L.

szül. 1749. Jún. 8da meg halt 1798. Máj. 1-jén.

KAZINCZY FERENCZ'
M U N K Á J I.

BÁCSMEGYEINEK GYÖTRELMEI.

HOZZÁ VAGYON ADVA:

A' VAK LANTOS.

A' REPŰLŐ SZEKÉR.

ETNA.

MESÉK. HÁROM KÖNYVBEN.

BÁCSMEGYEINEK GYÖTRELMEI.

Helme czi' ügyelése alatt.

BÁCSMEGYEI SURÁNYI NINCSIHEZ.

Soprony, Jan. 18d.

Mintha csak álmodnám, szép és jó Nincsi, hogy eljöttem tőled. Tőled lenni elválva – nem fogom-meg e' gondolatot; pedig minden pillantatban, minden érütésben érzem híjodat, érzem, hogy távol vagyok tőled. Lyánykák, lyánykák, mikké nem tesztet ti mibennünket! ti szíveinkkel együtt vészitek-el azt az erőt is mely minket éltet; 's akkor osztán lehelletetek nekünk enyhülés, pillantástok nekünk táplálat. Ha elgondolom, kedves Nincsi, mint vala az midőn estvéneként együtt sétálánk a' bástyán, vagy alól a' hídon – a' hold reszketve csillámlott a' lassan-zuhogó Duna' habjain, 's egy ablakban véletlenül megszóllamlott a' guitar, sírt, nyögde, panaszkodott; továbbad vígabb hangzatokra fakadt, 's utoljára örvendő csattogásokkal szaladt fel és ismét alá a' húrokon – o Nincsi! mint hajtottam-fel ollyankor az örömpoharat, mellyet nekem a' Végezés nyujta, 's miként mentem melletted a' legédesbb szendergésben, 's te engem miként ébresztél-fel édes csókok által álmaimból, 's angyaltekintetted mint ragadott-el, hogy rólad, magamról, 's az egész világról magam körül elfeledkezém! – Ha ezt így elnézem, jó Nincsi, 's elképzelem hogy ez az olly nyugtalanúl várt idő majd megint itt lesz, hogy én majd megint nálad leszek, majd megint boldog leszek – oh! akkor nem bírok hevemmel, ki kell mennem a' szabadba, 's ott néki-eresztem szívemet, hadd érezze a' szép téli nap' kecséit, hogy az ür mellyet szívemben emlékezeted támaszta, elteljen. 'S mikor osztán három négy órát a' hidegen töltök, 's az éj a' szerelmes andalgót ott éri, 's haza jövök, 's megállok ablakomnál, 's elnézem mint megyen itt egy szerelmes pár, 's amott a' második, a' harmadik, a' hold' szép fényében, 's az az érzés, hogy együtt vannak, miként melengeti őket mint a' tavasz' melege, hogy nem gondolnak a' hideg' csípősségével – ha e' boldogokat látom, 's elgondolom minden örömeiket, mind azt az ő szent hűséget eggy más iránt – Nincsi! akkor eggyszerre előttem terem angyalképed, 's szent csókokra szóllít karjaid közzé. Felszököm, néked erede, meg akarlak ölelni, kiterjesztem utánad karjaimat, – az árny elenyész, a' reszkető karok elhullanak, 's magamat szorítom által. Ollyankor nagy csepp esik-ki a' megcsalatkozott szemekből, 's vígasztalhatatlan sírok. Nincsi! én nem most jövék-el tőled először miolta eggy más szeretjük, de ez aggást szívem még soha nem érzette. – Ha ez előérzés volna! – Irtózatos gondolat! Minden tetemem reszket belé. – Abba' kell hagynom; nem írhatok tovább; pedig szívem olly igen tele van. – Éljd boldogul, kedves leány! 's szeress olly kimondhatatlanul mint én téged.

NINCSIHEZ BÁCSMEGYEI.

Soprony, Jan. 21d.

Nincsi, nekem te vagy minden gondolatom. Napról napra, óráról órára inkább érzem hogy nélküled nem élhetek. Reád emlékeztet minden kicsinység. Ha dolgaik mindentől elvonszanak, ha a' legnagyobb figyelemmel neki-állok írásomnak, huss, papíro-

somon képed! 's midőn sétálni indulok, vezérem leszen 's kalaúzom, előttem megyen, mint a' világosság' felhője ment a' pusztában-bujdosóknak. – Tegnap egy patak' szélén őgyelegtem, 's veled töltött boldog napjaimra gondolkozám, 's abban kerestem, abban találtam vigasztalást hogy majd ismét veled leszek, hogy majd ismét boldog leszek karjaid között. – De hát ha Nincsidet másnak kellene látnod karjai közt? e' gondolat szökött keresztül fejemen. Hát ha a' szerint kellene eltöltened nélküle napjaidat mint ím ezeket töltöd most? Ha ezt ki fognám e' állhatni? kérdém, 's azon pillanatban egy fiatal nyár ötlött a' víz' szélén szemeimbe. A' patak megáradott vala, 's az egyik hab a' másika után csapkodá a' fiatal. Ez elhajlék, 's ha a' víz kevés ideig elcsendesedett, új erőt látszott gyűjteni. Míg még törzsöködben velő vagyon, mondám; míg még erősen állasz, nem tarthatsz a' víz' dühétől: de ha gyökereid közül el leszen kapva a' föld, ha éltető nedvedet a' férgek kiszívják, 's a' patak úgy kezd ismét ingatni, oh, akkor oda lésszel! – Az emberi sors' képe mindenben és mindenhol, kedves leány! – Élj boldogul! Írj hamar! Nyugtalan várom leveledet.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Soprony, Jan. 24d.

Megengedj, Kedves, hogy leveleim után sokáig hagylak várni, noha már nagy az ideje hogy itt vagyok; annyifelé kapkodtak hogy lehetetlen vala reá érnem; ez a' sok látogatás, vizszontlátogatás, ez a' sok ebédre-ozsonnára-hívás, a' sok vacsorák, kocsizások, mellyel Vendég-Urat régi ismerősei egymással-vetekedve gyötrik, kínozzák... – Oszlán – szölljünk valót! a' dolognak vagyon egy más titkos oka is: – a' szerencsétlen nem feledheti az elhagyott lánykát, 's a' leglármásbb mulatságnak közepette is pityergőre áll szája.

Valóban, barátom, szégyellem hogy egy rövid elválás így elbúsít, illy alkalmatlanná térszen mindenre. De ha Nincsimnek portréja szemembe ötöl, oda vagyok. Úgy teszek mint a' kis leány kinek új ruháját elzárá az anyja, és a' ki minden órát számol az óhajtott vasárnapig.

NINCSIHEZ BÁCSMEGYEI.

Soprony, Jan. 27d.

Bálból jövök, lelkennek kedves barátnéja, mellyet tegnap egy szánózás előze meg. Melly napom vala, ha azt együtt tölthettem volna veled! De lehetek e én tenélküled boldog? Lehet e az lélek nélkül a' test? Nézzd mint olvaszt-fel bennem a' te emlékezed minden érzést, mint melegíti-fel szívemet melly egész nap zárva volt minden öröme. – Egyedül a' bátyám tizenhárom esztendő leánykája tudott édes enyelgése 's ár-

tatlan lelkének kilövellései által egyszer kétszer felderíteni. Szívemet még most is zárva tartja az a' homályos aggás, melyet neked minden levelem panaszol, 's nem örmest engednék neki itt újabb kiömlést; és így csak egy rövid történetét az én kis Tónim felől mely téged a' gyermeknek szép lelkével megismértessen, 's azzal jó éjszát, imádott leány!

Tóni az én szánomban űlt. A' mint a' faluba kiérénk, figyelmessé tevém hogy nézze mennyi nép tolakodik látásunkra, 's szántam őtet hogy a' sok köszönetes kifárasztja. Mit téssen az, felelé szívének mindenkor nyájasságával; ki ne tűrne inkább bár mely alkalmatlanságot, mint hogy azt a' gyanút vonja magára hogy elhívén magát azon hogy ő a' szán' Királynéja, szégyelli ismértségeket; a' kevély lélek mindég romlott lélek. – E' szívből-eredő felelet a' maga melegségében, könnyűket gyűjtött szemeimbe. Emlékezzél azon nyomorultakra, kik születések, pénzek, titulusok, 's oh hányszor nem! azon gunya miatt mely hátukon fityeg, nem akarnak ismerni némely érdemes emberre, ki ezerszerre többet ér mint ők, minden gunyájokkal. – A' nevetséges bohók!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Soprony, Febr. 2d.

Oh barátom! hogy az ember a' maga' érzéseit annyira megtagadhatja, 's utána vethe-ti a' haszonnak 's bevett balgatagságoknak! Emlékezel mint örvendénk tavalyi ittlétünk alatt, midőn Halasit és Veszprémi Mariet egymást olly híven szeretni látánk? Nem esküdt volna e meg a' város' két harmada hogy ők egyek lesznek? nem megkészültnek nézte e a' dolgot minden? 's íme a' szerencsétlen Marie ma Consiliárius Nagyfalvi Úrhoz eskettetett! – Hogy az a' teremtes mellynek a' Természet, kedvében e vagy ha-ragjában? legtöbb érzést ada, illy érzéketlen tud lenni! Ime most világosodék ki hogy az öregek soha nem akarták hogy gyermekek Halasiné legyen, azon minden tekintet lenyomó ok miatt, mert Halasinak nincs sokja. Hogy a' fiatal pár szereti egymást, azt elnézték; annak, mondának, úgy is vége leend ha Mariet máshoz adjuk. – Gyönyörű kor mellyben az illy esetek mindennapiak! Rettenetes látni hogy az emberek olly remé-nyeket táplálnak mellyeket nem tudnak, 's gyakran nem is akarnak, teljesíteni. Esztelenek! nincs e külömben is elég insége az életnek, 's ti még akarva szaporítjátok azoknak számokat? Az illy eseteket össze kellene szedni tanulságul, hogy a' tapasztalatlan készülne-el jó korán, 's kerülné az örvényeket mellyekben nyugalma, 's gyakran egész életembeli szerencséje hajótörést szenved. – De hagyj beszélnem a' történetet.

Halasi kényére él Mariéjának szerelmében, nem tart semmitől és senkitől; azonban Consiliárius Nagyfalvi, egy rettenetes formájú, vén, de gazdag ember, belé szeret a' leányba, 's azt szüléjítől megkéri. Mit gondolsz? Egy olly valami a' mit Méltóságnak titulálnak, ha merő törzsök is – ez a' szerencse nagyobb vala mint hogy egy óráig is elmélkedni kellessék Veszpréminek 's Veszpréminének. Hadd billenjen a' ház! 'S íme a' gyermekek' boldogságát értő 's óhajtó szülék szerencsének tartják hogy házok egy illy tekintetű Uraság által megtiszteltetett, 's a' leányt oda ígéri. Hogy egy dologhoz

melly gyermekeket egészen boldoggá vagy egészen boldogtalanná teheti, magának neki is van szöllője, az nekik eszekbe nem jutott, mert azt édes atyám-uramtól 's édes anyám-asszonytól megtanulánk hogy gyermeknek nem szabad akarni, hogy annak engedelmeskednie illik. Előhívatják Mariét, 's Veszprémi Úr atyai egész hatalmát éreztető tekintetével vezeti jövőendő férje felé. Consiliárius Úr maga sem mulasztja-el, vérrel befutott ábrázzal jelenteni, hogy húga-asszonya' szépsége¹, derék maga-viselése nem kerülheték-el figyelmét, 's ő kedves húga-asszonyát elvenni szándékozik. A' szegény gyermek ki ezt meg sem álmodá, elijed, reszket minden teteme, Halasinak emlékezete általszők fején, 's a' szerelem azt a' vétket követteti-el vele hogy ellenkezzék szüléjével. Sír, tördeli kezét, kéri, szánnák-meg, ő csak Halasival lehet szerencsés. Bolondságok! a' hol a' gyermek vak, ott a' szüléknek illik szemeseeknek lenni. Consiliárius Úr eléggé szemtelen és pogány, látni hogy a' szerencsétlen gyermek miatta kínoztatik; 's Veszprémi él hatalmával, 's midőn a' fejes gyermek engedni teljességgel nem akar, kitagadást, elkergetést harsog. Marie gyenge volt 's megadta magát. – Én mind ezekről semmit nem tudtam valamíg Halasi, megértvén hogy itt vagyok, bejőve hozzám, 's szerencsétlenségét elpanaszlá. Szóllani akartam Veszprémivel, kihez bízam hogy más gondolatra fogom vehetni, csak az a' csuda mondana-le erőszakosan-szerzett jusáról, de már késő vala ajánlásom; öszvekelések harmad napra rendeltetett, 's Halasi megígérteté velem magának hogy a' lakadalomtól mellyre bizonyosan meg leszek híva, magamat el nem vonom, mert azon őnéki is meg kell jelenni, 's szüksége lészen bátorításomra. E' szerént tanúja valék egy lépésnek melly két ember' életét örök nyomorúsággá tevé. Hideg borzadás futott végig rajtam midőn Marie az eltaposott szerelemnek minden kínjaival a' Pap' elébe lépett; 's midőn a' Pap az esketéshez hozzá fogott, 's e' kérdés alatt: *S z e r e t e d e?* az ajtó megnyílt, Halasi belépett, 's Marie őtet meglátta, elhalványult, 's szíve a' szerelemnek minden dühével riada a' *S z e r e t e m'* kimondása ellen, 's kegyetlen atyja, általellenben állván vele, értette hallgatását, 's elkeményedett tekintettel a' szerencsétlen szót belőle kicsikarta, 's Marie azt a' kétségbe-esésnek minden kínjai közt nyögte-ki, – a' szerént állottam ott mintha ég föld rajtam feküdt volna. Oh barátom, melly hang vala az! még most is hallom. Irtózatoss! a' megfojtott természetnek halotti hörgése volt. E' hangja szerencsétlenségbe-taszított gyermekednek, embertelen atya, mellyet csábulásodban most nem hallál, e' hang, majd midőn világosabban-látó szemekkel tekintesz azon jövőendőbe, melly téged elfogadni készül, csengeni fog füleidben, 's jaj akkor neked! Halasi meggyőzte fájdalmát, 's nagyságban álla ott, mellyet annak érzése ad a' szerencsétlennek hogy nem érdemli esetét. Kevéssel az esketés után eltűnt, 's egy barátja által menteté-ki magát hogy Vice-Ispánjától siető parancsolatai érkeztenek. Mariét kellett volna látnod midőn ezt hallotta. Szíve megsugá neki miért távozott légyen el Halasi, 's minden mozdultán látszott melly szertelenül boldogtalan. – Miért ad néktek a' törvény, miért maga a' Vallás annyi hatalmat, szülék, ha ti azzal olly kárhozatosan éltek-vissza! Gyermekeiteknek szívekbe ütni a' kést véteknak tartjátok: de őket olly rabságba vetni mellyből nincs szabadulás, látni, miként vesznek óráról órára, az előttetek véteknak nem tetszik. Mi jót szülhet az emberi társaságban a' víg kedv, a' szabad lélek, az egészséges test! és mennyi rosszat az ellenkezők! Magzatjaitok

¹ húga-asszonya'-szépsége

kiket ti hidegen taszítatok nyomorúságba, betegeskedve vonják egy napról más napra szánást-érdemlő élteket; kínjaikat minden óra öregbíti, 's őket használhatlanabbakká teszi a' köznek szolgálatjára. – Hah! nem elég tövis van e' éltünknek ösvényein? önnmagunknak kell e' magunk' napjaikat pokolbeli szenvedésekkel öldösní?

NINCSIHEZ BÁCSMEGYEI.

Soprony, Febr. 12d.

Tegnap i rettenetes napomat rettenetes éj követte – ismét egy áldozatot láttam az oltár előtt. De arról szóval. – Nincsi! ha való találna lenni ez éji álmom! Úgy látszott hogy valamelly ismeretlen kiterjesztett karral közelíte feléd, hogy téged megcsókola, 's hogy te édes mosolygással tekintettel neki szemeibe, 's én egy szögben, távol tőletek, hosszú fejr lepelbe öltözve állottam, 's reszkettem. Az idegen másod ízben is megcsókola, 's te neki kibeszéllhetetlen bájjal simultál mellyére. Ki akaralak tépni karjaiból, feléd szaladtam, de ah! csak árny valék melly körülted szélyelfolyt, 's nem vala erőm, elrántani. Kiáltani akarék, 's nem vala hangom. E' rettenetes csüggedésben lábaidhoz rogytam, 's álmom eloszlott. – Nincsi! ha ez az álom előérzés volna! – Ezer gondolatok tolakodnak lelkemre; nem tudom mit mondjak. Ah, vedd-elő képemet, 's emlékezzél rólam midőn azt nézelled, 's mondd magadnak hogy nincs ember, a' ki téged olly híven, olly valón, olly forróan szerethessen mint én. Emlékezzél-vissza együtt-élt boldog óráinkra, 's érezd hogy mi egymásért vagyunk teremtvé, érezd hogy ha boldog akarsz lenni, enyémnek kell lenned. Ne tépd el csábulásodban a' köteléket melly lelkeinket öszvekapcsolva tartá még minekelőtte testbe költöztének. Ha te engem elhagynál, Nincsi, magánosan sohajtoznám utánad, elfonnyadnék, 's ideje előtt lépnék sírba; mert nékem csak egy szívem vagyon, 's az tiéd; csak egy életem, 's az néked van szentelve. Én ama' boldog este néked áldoztam szívemnek minden érzéseit, minden indulatját, 's meg nem szegem hitemet. – Te nékem nem írsz. Nem tűrhetem tovább hallgatásodat. Kérlek, szóllj, mi lelt? mi tartóztathat hogy írj? Ha elhidegültél erántam, engedd tudnom. Ne hidd, hogy téged azért vádolni foglak. Birtokod engem eddig olly felette boldoggá teve; szerelmed felébreszté szunnyadó indulataimat, szívemet érzékennyé tette mind az iránt a' mi szép, nagy és nemes. Neked köszönöm ezt, 's neked fogom köszönni örökké, neked köszönném, ha szívemben erántad nem égne is szerelem, forró kibeszéllhetetlen szerelem. Korán kóstolám-meg azon boldogságot mellyet ember kóstolhat; 's íme mind éltem azzal a' mit az ég a' maga legkedveltebb szülöttjeinek engedhet. Örömeimnek mértéke teljes vala: hadd teljen-meg tehát poharam keserűséggel is. Engem kevés napok megérlelhetnek a' halálra. – Halálra? Nincsi! halálra? Nem ez ragadja e ki az embert a' társaság közzül melly nekem kedves, olly igen kedves volt, mert benne találalak tégedet? nem keskeny sírba veti e a' szívet melly szerelemmel akarná általfogni az egész világot? – Halál! – Nincsi, hagy félbe szakasztanom e' gondolatot! Alatta meghül az érzék, 's minden enyész szemeim előtt.

Fogjad e levelet, Nincsi! Ezer könyűk mennek vele, s' név nélkül való érzés. Olvasd-meg másodsor; harmadszor, 's tollhoz hamar!

NINCSIHEZ BÁCSMEGYEI.

Soprony, Febr. 15d.

Posta nap ismét 's – ismét nincs levél! – Nincsi! Nincsi! szólj, kérlek; mi lert? mi lelhetett? – Oh, ha érzénéd mint gyötör e' hasztalan várás! Nem kívánnék neked illy kint ha megváltoztál volna, ha hitedet megszegted volna is. – Hitedet megszegted volna? 'S lehet azt megszegni kedves Nincsi? Lehet e azt megszegni két olly szívnek mint a' miénk? – 'S íme képed egész kedvességében jelene-meg ismét előttem. – Ha azon édes pillantatokra emlékezem, Nincsi, mellyeket szép szemeid löveltenek reám, ha azon édes hangot hallok melly engem visszakialta a' kertbe midőn hárántsipomon ömledeztetém phantasiaimet, 's mentem, mert a' szerelem felolvadt érzéseivel nem bírtam tovább, és még sem mertem neked megvallani melly kibeszéllhetetlenül szeretlek – ha mind ez örömekre, boldogságokra emlékezem, az a' gondolat hogy elhagysz, mint valamely rettentő hegy áll vala szemeim előtt, semmivé lohad-el, 's szent szerelmed' képzelte ismét felvidítja elsomorodott elmémet, 's a' világ előttem újlag Elysiummá változik-el. De az édes álom nem tart sokáig, 's megint gyötör hitszegésed. – Ma még kettőkor² nézettem a' postát, ha vannak e leveleim. Már a' sobák' kezében valának. El nem tudék távozni az ablak mellől, valamíg megláttam hogy jó. Két levél, Nincsi! utánuk kapék, nézem az írást borítékjaikon, 's egyike sem tiéd! Nincsi! Mi lert? kérlek az ég' szerelméért! Beteg nem vagy; azt nekem megírta volna Endrédi. Oh írj! írj, mihelytt ezt veended, 's tudassd velem honnan eredhet e' gyötrő, magyarázhatatlan némaság. Az én leveleim kezédhez mentek; Endrédi maga adta-meg őket. Nem olvastad talán? Ah, úgy nem láttad cseppjeimet mellyek papirosomra csorogtanak! Ha olvastad volna, nem maradtak volna válasz nélkül; vagy már nem volnál Nincsi. – Álld-meg a' kötést mellyet a' Szerelem előtt esküvénk! Emlékezel? mint búva a' hold felhőji megé azon szent estve, 's mint jöve-elő ismét teljes fényében, 's mint mosolyga reánk midőn a' bonthatatlan hitet esküvénk. Emlékezzél reá azon szent esküvésre, 's maradj enyém, légy ismét enyém! örökre enyém! Ezer közt sincs egy, a' ki kedvesét úgy szeresse mint én szeretlek téged; 's épen ez nekem az az egy érdemem melly miatt engem te szeretsz. Más több fényt, több ragyogást, több bővséget fogna neked adhatni; de nem adhatna olly szívet mint ím ez itt, melly csak teértted ver, mellynek csak egy akaratja vagyon, a' te akaratod! Oh, nem repülhetek hozzád! Még néhány nap' itt kell múlatnom, 's úgy kell tennem, a' mi nehezbbe teszi késtemet, mintha örömet múlatnék. Midőn szívem bánatjában csaknem meghasad, elmétlen csevegéseket kell olly társaságokban mellyeket gyűlölök, hallgatnom. - - Oh, ha repülnöm lehetne, hogy bánatomat kebeledben sírhatnám-ki! Csókold-fel e' cseppet, kedves leány! Drágább az mintha annyi nagyságu gyémántot vennél; mert ez a' legforróbb szerelemnek, a' leghűbb epedésnek cseppje.

² kettőkor

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Soprony Febr. 18d.

Olly kínok, olly hánykódások közt folynak napjaim, Kedves, mellyeknek nincs mása. Szívemben ezer indulat zúdul-fel, de nem lelek szót a' mivel kiadjam. – Nincsi ötödik levelemre nem felel, 's most veszem Endrédinek tudósítását hogy Nincsivel valaminek kell esni, mert kerüli a' vele-lételt, 's házoknál holmi készüléteket sejt. – Marosi, mit teszen az? Én ötet másnak nem engedem. Úgy térek-vissza Budára, mint az az oroszlán kinek elszedték kölykeit; 's jaj annak a' ki, ha elébe adom jusaimat, tőle félre nem áll!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Soprony Febr. 19d.

Alig méne-el tegnapi levelem midőn egy barátom által egy csomó levelem érkezék. Felbontám, 's legelőbb azt vevém-elő mellyen Endrédiemnek kezére ismertem. Halljad mit ír: – Szent-Péteri, az én közben-járásom által az Ország-Bírája előtt, Secretáriussá lett a' Helytartó Tanácsnál, megérkezett Budára, 's megkérte Nincsit. Megkérte, 's Surányi kedvezve felelt, 's kívánsz hallani még egy És-t? – 's Nincsi – hozzá ment. – Nem illene e ez Románba? – Te nem nevezsz? Én nevetek. – Indul a' posta. Isten hozád!

ENDRÉDI BÁCSMEGYEIHEZ.

Buda Febr. 25d.

Legújabb hír gyanánt jelenthetem hogy Szent-Péteri megérkezett. Örvendve írnám ezt neked, barátom, hahogy a' toldalék, melly mellé lesz vetve, minden örömeimet 's örömeidet kétszeresen el nem mérgesítené. Barátom, légy férfi, 's készülj egy váratlan történet' értéséhez – az Nincsit illeti. Tegnap érettem küldé. Megjelentem. Egy csomó írással jöve-ki hozzám. Én, úgymond, íme e' leveleket az Úr' barátjától vettem. Környülményeim úgy kívánják hogy válasz nélkül adjam-által az Úrnak. Jelentse neki szíves tiszteletemet, 's tegye bizonyossá hálás 's állandó barátságom felől. Kővé váltam előtte, 's meg nem foghatám mi ok által indítatik. – A' lépés mellyet tevék, felele tetszetes zavarodással, ezt úgy kívánja. – Nem értettem. – 'S az Úr nem tudná, kérdé, hogy mátka vagyok? Mire való itt e' tettetés? – Elhitte állításomat hogy semmit nem tudok, 's jelentette, hogy Szent-Péterivel jegyben vagyok. – Az Istenért! mondám, mit követett-el Nagysád? 's mit Szent-Péteri, ki talán nem is tudja, hogy e' kincstől barát-

ját, jóltevőjét fosztotta meg? Atyja belépe, 's Nincsi eltűnt, minekelőtte kérdéseimre felelhetett volna. Jónak láttam tartalék nélkül szólni Surányival, 's kimondám neki hogy cselekedetén eléggé álmélkodni nem tudok. Szándékom előtte tudva volt, ismeri karakteredet, bízhatott hozzád, 's leányát mégis Szent-Péterihez adá, holott az elsőség, bármely oldalról tekintsük, a' tiéd. Vállat vonított, 's azt felelé, hogy a' leány' destinációja a' házasság; az erkölcsöknek megromlásában, midőn ifjaink nőtelen' szeretnek maradni, az a' tiszte minden gyermekeit szerető 's bölcs atyának hogy leányát, mihelytt érette magát olyan ifju jelenti a' kivel neki boldog életet ígérhet, kiadja; volt egy idő, mellyben mind tulajdon érdemeidre nézve mind atyád' emlékezetéért óhajtott és remélte is, hogy te léssz veje, de te magadat soha nem jelentetted, 's ő a' bizonyost a' bizonytalanért el nem szalaszthatá; Szent-Péterinek személyes érdemein 's ifjuságán kívül fényes születése 's szép birtoka vagyon, 's szerencsáját futni elkezdette: te a' magadét, Isten tudja, melly különösségek miatt, elmulasztottad, 's birtokodnak egy része Onkelednek rendelésétől függ, melly annak csudálatosságai miatt kétséget szenved; 's több ehhez hasonló dolgokat. Forrott vérem, látván, hogy egy köztisztelőtű 's külömben valóban nagy ember illy kicsiny módra gondolkozik, kimondám neki, hogy te ismered a' dolgok' becsét, 's alkalmasan tudod mit ér az a' titulus mellyben az üres főkkal együtt sokszor még a' jók is olly sokat keresnek 's ha kedved volt volna szolgálatot venni, kegyelmében lévén a' Nemzet' Elsőjének, 's Nagyjaink által megkülönböztettvén olly könnyen boldogíthatád vala magadat, a' hogyan már eggynél több barátodat boldogítottad; örökséged pedig kérdést nem szenved. De ha te minden pénz és születési fény nélkül akarnál is valamely házhoz csatlattatni, azok által a' kik reád méltók, nagy örömmel fogadtatnál. Azt felelte hogy a' dolgot úgy tekintem mint igen hív barát, 's reám bízva, hogy már most tekintsem mint eszes atya; 's érdemének azon érzésével melly olly sok embert megzavart, és a' melly másban döllynek fogna magyaráztathatni, elhallgatott. – A' lépés, a' mint látom, visszavonhatatlanul meg vagyon téve, 's illő, hogy a' Mélt. Úr szavát állja, noha kérdés, ha gyermeke a' cserében nem vesz e, mondám félig epével, félig megháborodva, 's eljöttem.

Mint viselé magát Nincsi, önnként hajlott e, vagy kényszerítetett? azt lehetetlen volt kitanulnom. Előttem az legcsudálatosabb, hogy Szent-Péteri a' te szerelmed felől semmit nem tudott, és mind ez ideig semmit nem is gyanít. Útálnám, ha tudná, mitől fosztotta-meg barátját, jóltevőjét. Hogyha későnek nem látnám, szóllanék vele; de nem szeretném azt hinni felőled hogy neked ezáltal szolgálatot tehettem volna.

Hitessd-el magaddal hogy parancsaidban mellyekkel barátságos bizodalmad megtisztelni akarand, híven eljárni fő tisztem 's örömem lesz, és hogy esetedben nálamnál szívesbb részt nincs senki a' ki vehessen.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Soprony, Martz. 9d.

Még is itten vagyok, barátom, 's tudják az egek mikor mehetek-el. Már egy ízben útnak valék készülve, de nem eresztének. Azt nekik a' jó Angyalok sugallák. Ha első tűzemben mehettem volna, most Szent-Péterinek gyilkosa volnék. – Egy esztelen lépést csakugyan tettem, 's pirúlok magam előtt mikor eszembe jut. Pénzt kértem az Onkelemtől – hiszed e, minek? – hogy rajta Nincsit megvehessem. – Álmodhatál e illyet felőlem? – Tudom én hogy nekem elég volt volna csak egy szót szöllani Szent-Péterinek, 's ő mátkájáról azonnal lemondott volna; szeretetből, barátságból, hálának érzéséből, és miért ne tegyem ezek mellé? széplelkűségből is. De az én örömeim el vannak mérgesítve örökre, 's én nézzem e, hogy más szenvedje azt miattam a' mit én szenvedek most Szent-Péteri miatt? Bírja békével a' mit a' Sors neki ada, 's legyen olly boldog Nincsimnek birtokában, mint én reméltem az lenni. – De az Onkelem! az Onkelem! Megvetéssel fog tekinteni reám szemtelenségemért, elmétlenségemért. Pedig a' megvetés nehezet nyom, mint a' szegénység.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Soprony, Martz. 16d.

Köszönöm barátságodat hogy elmétlen lépésemet mentegeted, 's miatta egyedül a' magával-tehetetlen szerelem' hevét vádlod. Bár mások is ugyan-ezt tennék; úgy sok szeretetlen ítéletek maradnának-el, 's a' tettek a' magok' való színekben jelennének-meg, holott mostan kiki a' maga szíve 's érzése szerint ítél, 's tulajdon hidegsége szerént mérsékli az idegen tántorodás' grádicsait.

Az én széplelkű Onkelem nékem többet küldé mint kértem, 's egy levelet teve ajándéka mellé, egy levelet, barátom, a' millyetént az atyám' testvérétől, a' millyetént az én második atyámtól, lehetett várnom. Olvassd tulajdon szavait: „Te nékem, kedves Nevőm, olly kérést tevél, mellyen talán minden fel fogott volna akadni, de nem én. Nekem az felette, kedves, mert meggyőzött a' felől a' mit mindenkor vártam, óhajtottam, hogy szeretsz, 's hogy bennem határtalan bízodalmad vagyon. Imhol a' mit kértél, 's túl azon még annyi, egyéb szükségeidre. Az én kedves emlékezetű bátyám' fia, kinek minden cselekedetein nemesség tündöklött, nem élhet azzal nem-szép célra; 's ez okból nem kívánom tudni mire fordítatott.”

E' levél engem annyira megaláza, 's cselekedetemnek alacsonyságát velem annyira érezteté, hogy tisztetnem érzém megvallani neki válaszomban hogy mind kegyére mind jó-ítéletére érdemetlen vagyok, mert kevésbe mult, hogy az ifjuság' tüze azt velem felette nemtelen módon nem vesztegetteté-el. Kértem őtet, a' legszívesbb esdekléssel kértem, ne vonja meg tőlem szeretetét, mivel úgy is eléggé szerencsétlen vagyok. – Mostan ismét várom levelét, 's kibeszélhetetlen a' nyugtalanság, mellyben élek. –

Körülttem szomorú minden. Ha elfonnyadt ábráz látok, azt hiszem hogy azt szerencsétlen szerelem fonnyasztja, 's magányomban gyakorta keserzem az emberek' inségeit. Pusztá előtttem a' világ miolta nincs nekem ő, a' szeretett! Befutok minden kertet, minden társaságot hogy bajomat elszórhasam: de szívem, bár mely nyílván volt is míg egyedül valék, ismét bezáródik, mihelytt emberre akadok. Hasztalan' keresek itt barátot, kinek keblében kínjaimat kiönthessem. Egy két jó-embert itt is találtam ugyan, de ők nem ínyem szerint valók; sugorgó gonddal élnek egy napról más napra, 's a' mi idegeiket meg nem rándítja, a' mi őket meg nem rázza, azt nem érzik. Nincs érzékek a' szerencsétlen szerelem' kínjai eránt. Ti, egyedül ti vagytok, Kedveseim, a' kik nekem mind azt a' mit elvesztettem, kipótolhatjátok, – az egész világot! Nincsit! – Írj kérlek; ne hagyj sokáig várnom leveled után. Úgy vagyok mint a' ki térdig-érő homokpusztán sippadoz, 's szomjúzom a' vígasztalást, mint az elalélt bujdosó a' forrás' vizét. Írj minél előbb, barátom! Tudod mely bér várja azt a' ki epedő felebarátjának egy ital vizet nyújt.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Soprony, Martz. 21d.

Elnézem, mi lesz mind ebből. A' mai postával vevém Szent-Péterinek levelét. A' szerelem száll belőle. El vagyon részegülve édjektől, 's nékem, o Marosi, az ő leveleiből kell olvasnom, az én Nincsim mint pazarolja reá nyájasságait, 's jobbja és szeretete által mint teszen mást, és nem engemet, boldoggá. – De még ez nem a' legnagyobb; képzelde a' mi következik: Szent-Péteri úgy akarja hogy régi barátságunk szerént és azon jótét' tetézéséül, melyet eránta hivatalának elnyerésében is bizonyítottam, légyek vőfélye. – Hogy a' Román ugyan-csak érdeklő legyen, el kellene fogadnom kérését. – Az én agyam nem arra való hogy megfontolja mit illik és mit kell; te fontold-meg tehát, 's írd-meg mit tegyek; levele addig válasz nélkül fog hagyatni. – Boldogtalan ember! íme az a' csalfa ki most ígéző mosolygásai, édes kék szemei által téged Elysiumba bájol, épen az ezelőtt kevés holnapokkal nekem esküvék örökös bonthatatlan hűséget. Jaj neked, ha a' hitszegés' büntetése melyet ő érdemel, tereád is szálland! – Már fekvő beteg voltam. Marosimon és Endrédiemen kívül még vagyon egy barátom. Az segíthetne rajtam, az könnyíthetne roskasztó terhemen – az orvosa, barátja, szabadítója a' szerencsétleneknek! Az engem mind azon kínjaimtól melyek most gyötrennek és a' melyek utánam bujdosásom' hátra való útján ólalkodni fognak, egyszerre megmenthetne. Oh jőne, jőne bár a' szabadító! Úgy nyujtanám felé karjaimat, mint még kevés ezelőtt Nincsi után nyujtottam volt.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Soprony, Martz. 28d.

Úgy kívánja az Országbíró hogy siessek vissza Budára. Holnap tehát itt hagyom Sopronyt. De más útat veszek, hogy a' régibben nem látott vidék elszórhasson. – Marosim! melly rettenetessé nem tette nekem egyetlen percz ez útat! Egyg holnappal ezelőtt melly kedves volt volna nekem Buda felé indulni! 's íme most hogy oda Nincsi. – Oh, bár ne kellene soha többé látnom Budát! – Mit csinállok majd ha vele öszvejövök! miként állom-ki látását! Mert, kerüljem a' hogyan akarom, végre öszve kell jönnünk, 's az az egy pillantat – Hagyj véget vetnem!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, April. 7d.

Fogadd-el köszönetemet baráti leveledért. Az neked melegen ömlött szívedből. Tanácsodat követni fogom. Okaid mellyekkel engemet a' Szent-Péteri' kérésének teljesítésére buzdítasz, megegyeznek önn gondolkozásommal. –

Harmad napja hogy megérkezém. Az Országbíró szokott kegyével fogada, 's nagy meglepédest bizonyíta reám-bízott dolgainak végre-hajtásával, 's a' Kőszegi Tábla' egyik székével, melly most kiürült, kínála-meg. Kegyét azon hálás tisztelettel vettem mellyet egy valóban nagy ember érdemel; de nem fogadtam-el az ajánlást. Soha nem kaptam a' hívatalok' csillogásán, most pedig szolgálni teljesen alkalmatlan vagyok. – Egyéb időmet a' látogatások fogták-el. Kifáradva a' görbedezésbe, alkonytájban kimentem a' szőlők alá hogy az első tavaszi szép napnak estét kényemre tölthessem. Ismered a' kilátást: Budának egy része a' Margitsziget' szép lombu fájjal, 's az a' messze terjedő gyönyörű lapály a' kékelő Szent-Endrei 's Nógrádi hegyektől addig, hol a' Ráczkevi torony a' vizek közzül kinyúl, 's Veszprém felé a' hanyatló nap, krókusszínű királyi palástjában!

Elrészegülve e' minden leírást felülhaladó scéna' nézésében, kisírt szemekkel sok ideig hanyatt fekvém a' gyenge fűvön, midőn véletlenül közel hozzám valamely mozdulást sejtettem-meg. Felrezenve tekinték a' mozdulat felé, 's képzeld, oh képzeld, mit láttam! – a' Nincsi kisdéd agarát! Ezt látni, elgondolni hogy maga sem lehet messze, felugrani, 's menni – egy vala. Szívem dőbögve vert. Magam is szégyellem hogy illy gyenge vagyok. Nincs ember a' kinek szemébe nézni ne merjek, 's íme reszketve futok egy lány előtt. De ha bátortalanságom' okát tekintem, érzem hogy az nem félénkség; bízvást léphetek én őneki elébe; hanem kímélés; ez pedig olly istenség mellynek minden készen áldozik, ha érző szív ver mellyében. – Bár végét érhetném hamar! Nincsen rév hol menedéket leljek; hosszú fáradságos út nyúl-el előttem, 's legdühödtobb kísézők vevének körül, kik a' legfenébb gyötrelmekkel fognak határig korbácsolni.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, April. 11d.

Az Onkelem parancsolja hogy hozzá menjek-ki. Felakadt e' kifejezésem „úgy is elég szerencsétlen vagyok,” 's azt kívánja hogy tudassam vele bajomat, 's ő segíteni fog. – Melly határtalanul szeret engem ez a' tiszteletet-érdemlő ember! mint érzi, mintha egyenesen magát bántaná valami engem ér! – Melly derék portéka az emberi szív, ha az idéltlen egyengetések által el nem rontatott! De ha erőltetni akarsz, úgy jársz vele mint az érlelt gyümölcssel. A' természet' nagy alkotója mind belé nyomta azt az anyagba mellybe ülteted a' fát, a' mi a' gyümölcs' megérlelésére szükséges, 's termése annál ízletesebb lesz, minél kevesebbé mesterkélisz körülte. Ám nézzd a' leányt, ki, távol a' városi sokaságtól, magának hagyva nevedik falun, egy bölcs és gondos anya' szemei előtt; melly ártatlanság, a' melly szent feddtelesség 's színetlen rény mosolyg neki szeméből, melly természeti kellem vagyon mozdulatain, minden cselekedetén. – szívünknek piperés formálása egy bizonyos és józan értelemben, gyakorta rontó féreggé vál, melly a' legkecsegtetőbb virúlmányt is elemészti, melly magát a' legteljesbb gyümölcsbe is berágja.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, April. 14d.

Oh barátom! láttam, láttam őtet! Túl vagyok azon veszélyes pillantaton, mellytől annyit reszkettem. Sokba került! igen sokba! – Hát még ennyit látni! ennyit várni! – E' képzeletben egész pokol fekszik.

Tegnap estve ismét kimentem a' szőlők alá. Melegen süttött a' nap, 's kedves tavaszi szellők lengettek. A' feléledő természet elfogta szívemet 's érzéseimnek mindenikét. Elveszve látám magamat ezen megszámlíthatatlan életben, 's egy jobb világ' reménye jóltevőleg folyt elmérgesült sebeimbe. Hirtelen Nincsinek szavát hallám. Menni akarék. Nem volt erőm. Őtet látni – e' rövid boldogságtól meg nem foszthatám magamat. Egy leveles bokor mellé feküdtem, noha tartanom lehetett, hogy megsejtend. Szent-Péterijének karjain jöve felém, mint mikor Flóra jó a' holt vidéket mosolygásaival Tépévé varázslani – szóltan mentek-el mellettem. Végre Nincsi lehajolt, tavaszvirágot szedett, 's a' legbájosbb pillantással nyujtotta-átal boldog kedvesének. – Oh! mit nem szenvedtem! mint tola, mint taszíta valami, hogy keljek-fel, hogy szökjem hozzá, hogy ragadjam-ki Szent-Péterinek karjaiból, 's szorítsam e' döbögő, szerelemmel eltölt szívre! Ah! erő nélkül rogytam-el a' hanton, 's kértem Istent – tudom, látta kínomat – kértem, ölne-meg! A' szellő, melly környüllebegé, az édes lég mellyet beszítt és kilihegett, szívemig hata-el, 's a' tüzet melly ott ég, lobogó lánggá gerjesztette. Nem láttam módot mellyel elolthassam, mellyel magamon könnyíthessek, nem semmit mást, csak – csak – oh Isten! szánj-meg; adj könnyűt hogy kisírhassam, 's erő, hogy terhem alatt le ne roskadjak!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, April. 19d.

Holnap látnom kell őtet! látni fogom őtet. Az idősebb Surányi bálba híva magához, mellyet valamely idegenek' kedvéért tart, 's úgy kívánja hogy jelenjek-meg korábban. – Meg fogok jelenni; őtőle semmit meg nem tagadhatok. Míg engem Nincsi még szeretett, míg még az az édes remény táplált, hogy ő enyém leszen, úgy néztem rokonait mint tulajdon véreimet, 's kivált e' tisztelt Öreget szívesen szerettem. 'S viszont ez a jó Öreg is szeretett engemet, 's óhajtotta hogy Nincsi enyém legyen, örült volna ha Nincsi enyém lett volna. Félek, nem ok nélkül hívat korábban, és hogy szóllani fog velem. El vagyok készülve, 's elég erőm van azt tenni a' mit a' becsület és – engedd mondanom – érdemem' érzése kívánnak. A' ki kedvesét elvesztette, kit olly igazán, olly szentül szeretett, az mindent hidegen fog tekinteni, 's jobb életre kívánczik, hol szívének enyhületet 's nyugtot leljen, minthogy azt – itt nem lelheti. – Csak te, csak te volnál itt, barátom! Valami körültem van, neveli keserűségemet. A' te kebeledben nagy részét kisírnám bánatomnak. –

A' hold búsan fénylik falomra, 's alkonyodó világgal deríti szobámnak hátulját. Elől asztalomon szomorún ég magányos gyertyám, 's szerelmében beteg húgom a' szomszéd sötét szobában kesereg fortepianoja mellett utánad, a' távol kedves után. – Oh barátom, melly boldog vagy te, melly boldog leszesz te, ha az én jó Klárim minden értelmében a' szónak tiéd leend! Víg elméje 's meg nem romlott szíve – szépségét el fogja hervasztani a' kor – elméje, mondom és szíve kifogyhatatlan forrásai lesznek a' te gyönyörjeidnek. És, oh mint szeret ő tégedet! szerelem tetőtől fogva talpig, 's lángol értted. Látnád csak mint várja nyugtalanul a' levélhordót, mint veszi-el tőle leveleimet, mint hozza nekem, hogy minél előbb láthassa ha írtál e neki; 's ha osztán a' te nevedben megölelem, ha hallja hogy a' vett csókot te küldöd neki, melly természeti ártatlan öröm terjed-el képén, 's szemeiben mint reszket a' hála' könyűje! Ha ezt látnád, térdre rognál, 's áldanád a' napot melly őtet tenéked szülé!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, April. 21d.

Ma többet szenvedék mint képzelnem lehet; pedig megjövendőlém hogy sokat fogok! – Surányi a' maga tipegő, szíves módjával jöve felém, 's igen esdeklő hanggal megköszönte hogy kérése eránt tekintettel voltam, ha sőgora lenni nem akarok is. Elakadtam megszólításán. Az nem az én vétkem, felelek, 's a' fájdalom úgy elfogta szavamat hogy ennél többet nem mondhattam, 's mélyen elsüllyedtem mondásomnak igazságába. Hogyan? kérdé tűzbe jöven 's Nincsi adott volna okot az elhülésre? Eljiedtem dörgő szavaitól; mert illy hevületben őtet soha nem láttam. Nem! mondám, szavaiba³ szök-

³ szavaiban

vén; annyiban mondtam hogy az nem vétkem, mivel még szolgálat nélkül valék, 's job-
bommal Nincsit csak akkor akarám megkínálni mikor characterben leendek. Ha falun
laknám, erre szükség nem volna: társaságban élvén, a' legphilosophusabb fej is kényte-
len magát a' rendhez 's szokáshoz szabni. Hogy azonban míg én távol valék Budától,
Szent-Péteri megelőzött, az merő történet; hogy pedig a' Nincsi' szüléji őtet elfogad-
ták, azért én őket nem vádolhatom; nem nevezetesen magát Nincsit ki Szent-Péteriben
egy szeretetre-méltó férjet választott, 's ki tudja? talán csak vaktában vetette magát
bölc és őtet-szerető szüléjinek jobb megítélések alá. – Értelek, széplelkű ember! mon-
da az Öreg, könyűbe lábbadván, 's elfordult. – Barátom, ha elnézem mint vala minden
kész engem boldoggá tenni, ha elnézem mint örvendett volna ez a' jó Öreg, ha Nincsi
nekem jutott volna, 's az ő szíves részvéte mint lett volna új forrásaivá örömeimnek, 's
a' Nincsi' Onkele és az én Onkelem mint örvendettek volna ők, hogy egykori barátság-
gok bennünk megkoronáztatik – ah! akkor kívánnám hogy halálos elbutulás fogna-el,
hogy elvesztvén eszméletemet, azon hóhérló emlékezetektől is megszabadulhatnék
mellyek engemet szünet nélkül kínoznak. – A' társaság alkalmasan együtt vala már,
midőn a' szála' ajtajának két szárnyai egyszerre megnyílnak, 's Nincsi mátkájának
karjain egész fényében belépe. Illy szépen, illy pompával kél-elő a' hajnalcsillagnak
karjain a' hegyek megől a' nap. – Úgy tetszett hogy minden az ő tekintetétől, az ő
megjelenésétől vett volna életet és melegülést. Tolongva közelített felé a' társaság; de
kivált az édeskés kis-Urak tarták szükségesnek hogy a' mindenféle illatok' fúlasztó
atmoszpheráját vonják körülte; 's ha veszteségem nem volt volna illy nagy, e' bohó
emberké' csuszamlásaikon, nyakgörbítéseiken, fejek' rázásaikon 's karok' billengésein
kaczagva tudtam volna nevetni. Én az én Endrédimmal egy ablakban állék, 's pislogó
szemekkel messzéről 's csenddel nézém mi történt. Surányi, a' ki midőn társaság van
házánál, mindenütt terem, nekünk jöve. Nincsinek szemei nyomban követték Onkelét,
's ezen alkalommal szemébe tűntem. Elégge kegyes vala mihelytt megsejtett, ott hagy-
ni imádójának csillogó sergét 's nekem jöve. Képzelheted hogy útját megrövidítettem.
Az Úr felette barátságatlan, monda zavarodott képpel és hanggal, de kimagyarázhatatlanul
bajos mosolygással; miolta Budáról eltávozott, régi barátjait egészen feledi, 's ha a' tör-
ténét harmadik helytt nem hozná-össze, egészen meg volnának fosztva látásának örö-
meitől. – Barátom! mint vere szívem, midőn magamat ismét illy közel látám hozzája,
midőn ismét hallám szavának musicális zengését mellynek ő olly kibeszélhetetlenül
csapodár hajlongást tud adni! Azt hittem hogy lábai előtt dőlök-el. Felpillantottam,
szemébe tekintettem, lestem, ha lenék e ottan 's szép arczáának vonásai közt valamelly
szerelmet, valamelly elejteni-akart szíves érzeményt erántam, – 's ah! szerelmet, sok
szerelmet leltem, de – más eránt! Szívem elborzadt e' kémlés alatt, 's egyszerre holt-
hideg leve. Miolta Budára érkezém, ez vala feleletem, szünet nélkül rosszul érzem ma-
gamat. Változásaim bússá, elsüllyedtté tesznek 's sápadt arcczal, bús képpel nem örö-
mest járok boldogok között. A' beteg' látása másokra általhat, 's nem szeretném ma-
gamat azzal vádolhatni, hogy másoknak örömeiket a' magam' kényemnek feláldozám.
Míg hosszú mentegetőzésem véget ére, az öreg Surányi csendesesen állott, 's hallgata; de
a' mint abba hagytam, hozzánk lépe, 's így szólla⁴ nieszéhez: Igen is lyányom, azt hit-

⁴ szólla

tem, hogy valaha örömem lesz e' derék ifjúval látni öszvekelni; az volt öreg napjaimnak minden óhajta. Ő szeretett téged, 's talán most is szeret. Te neki reményt nyújtottál, 's meg van csalva. Ez a' bánás fenyítést érdemelne; de azon nemesség miatt mellyel ő maga költ mentségedre, megkíméllek; elég büntetés neked hogy övé nem lésszes. Bácsmegyei! ekkor megfogá jobbomat; ezt én a' húgom' jelenlétében akarám mondani az Úrnak; nekem nem tetszésem, és soha nem is volt az, soha nem is léssen az, hogy ő máshoz menjen. A' dolog nekem hírem 's akaratom nélkül készüle-meg. Ő lássa mit csinál: de szülejinek meg van mondva hogy küszöbömen belépni ne merjenek. – Oh! ha láttad volna mint állék e' gyilkoló scén alatt! Alig leltem lélegzetet. Nincsi nem vala kisebb szorongásban, 's talán öszverogyott volna ha Szent-Péteri, ki most új érkezőkkel lépe-bé 's őket az Öregnek akará bemutatni, közzénk nem jött volna. Azonban a' muzsika megpendült, a' tánczosok kiállának, 's Szent-Péteri kért hogy viseljem képét 's a' tánczot kezdjem az ő kedves Nincsijével. – Hagyj itt megpihennem.

Nincsi megértette tekintetemet mellyet reá, kezét adván a' táncz' kezdete alatt, vettem volt, 's azon csábulásba dőle-vissza, mellyből még föl nem eszmélt vala egészen. Vad kevélységgel nyultam keze után, 's felléptem vele a' tánczosok' sorában. A' megbántott, elárult, megútált szerelem lekapta szemeimről a' köteléket. Az angyal, kit ezelőtt kevés hetekkel még exaltált lélekkel imádek, most való alakjában, mint csalfa, mint hitesegett leány álla előttem: én pedig még soha nem állék leány előtt kevélyebben mint most. Annak elgondolása, hogy az állhatatlant mint szerettem, hogy neki mint áldoztam-fel mindenemet, életemet, nyugalمامat, legszebb kinézéseimet; annak érzése a' mit érette régóta tűrök és szenvedek, feljebb emele nálánál és magamnál. Becsemnek érzése bátorrá tett; érzette felsőbbségemet, 's minden mozdultom, minden reá-vetett tekintetem vádlója leve és bosszúlóm. Nem tűrheté sokáig, reszketve tánczolt, 's végre elgyöngült inai megtagadtak tőle minden lépést. Láttam elszégyenülését, zavarodását. Eleintén vad örömmel gyönyörködtem diadalomon – de mit érhet az? Kevés időig ura lehetsz magadnak, de a' természet minden indulatot elaltat és megszelídít. Ált'eszi magát a' töltésen mellyet gerjedezései ellen raktál, 's annál nagyobb erővel hányja hajjait, 's minden érzékeidet, minden gondolatodat tartóztatlanul hordja-el árjain. Ki tudja? hát ha még szeret? Ezer meg ezer okok indíthaták így bánni! ezer meg ezer okok cselekedheték hogy erántad hűségtelessé legyen – e' gyenge ellenvetés elégséges vala arra hogy szívem az ezelőtt még kevés kárhoztatott leánynak heves mentőjévé tegye magát. A' hitesegettnek képe észrevétlenül az egykor szeretett és egykor még szerető leány' képévé változott-által, 's azon utálatos színek mellyekkel őtet a' megbántott kevélység festé előttem, úgy tünnek-el lelkem előtt, mint a' szívárvány' gyenge színei midőn a' horizonon ismét a' maga királyi fényében kél-ki a' nap. Elalvék a' mécs mellyel nekem az ész csak perczekig világított vala. Karomra fűztem Nincsit, 's a' kanapéig vezettem-el, hol csak hamar ugyanazon csábulásba esém mellette, mellyben ő volt. A' harsogó muzsika, annyi víg ábrázok' szemlélése, az a' szózatos néma pillantás mellyel itt is, amott is a' szeretett leány boldog kedvesének szemei közzé tekintetett, 's azon boldog órák' emlékezete mellyeket én e' szálában éltem és a' mellyek most minden örömeikkel 's minden kínjaikkal, mint valamely gyilkos, reám rohantak, mind ez még inkább eltüzesítette szívemnek már is elhevült érzékeny voltát. Épen közepében állék a' szálának, 's szemeim nyugtalanul repdestek mindenfelé. Véletlenül egy általellent függő tűkrön akadtanak-meg. Elrémültem. Tovább

vivém tekintetemet, 's minden tűkörből az én képem, az elhagyott' képe! a' megvetet-té! elhervadt arczom 's a' csüggedés' pillantásai sűgárlottak-vissza⁵. Most pedig eggy-szerre, egészen eggy-szerre, annak emlékezete hogy kevés hetek előtt itt repültem-el a' karjaim közzé zárt Nincsel, e' tűkrök előtt, 's hogy ezeket mind, úgy a' mint itt sor-ban függenek, az eggy-mást-szerető két Kedvesnek képe villámsebességgel végig-lebegte; vagy midőn a' pihenés' órájában eggyik előtt véletlenül megállánk, abban ma-gunkat megpillantottuk, 's én ötet csókoltam-meg 's ő engemet, 's mint lökdösénk ujaink' hegyén a' tűkör' képeinek csókjainkat, 's boldogságom' kibeszélhetetlen éd-jeitől elrészegedve, mint dőltem-el olykor Nincsimnek karjai közzé, mint csokolám-meg újra, ismét a' tűkörbe tekintvén, 's Nincsi mint mosolyga reám egy angyalnak mosolygásával, 's mind gyönyörködénk mind ketten a' képen, tanúján szerelmünknek – oh Marosi! e' boldogságok' emlékezete, mellyek most olly újan, olly elevenen lebeg-tek lelkem előtt, egészen elragada, 's hideg tompaságra sülyeszte-el. Tántorgva léptem egy kanapéig melly a' szála' mélyében állott, 's szemeimet köd lepte-el, hogy azokból a' mik körültem történtek, semmit nem láthaték. Nincsi vette-észre miért, 's felém jött, 's helyt foga mellettem. Nem tudtam hogy mellettem ül 's kezemet tartja, míg szájából nevem nem zengett. Az az édes lebegő hang mellyel azt zengé, magamhoz hozott. Egy angyal' szavának gondoltam, ki talán jobb életre szállít. Felvettem sze-meimet, 's Nincsit mellettem, Nincsit karjaim közt láttam. – Nagysád itt? 's már régen itt? kérdém. Ki ad Nagysádnak hatalmat engem így kínozni? Feleszméltem 's hallgat-tam. – Édes barátom, felele a' neki tulajdon édes hanggal; kímélje magát, ne rontsa-el akarva magát, ne ismérje-félre barátjait, kik mind azon részt, szíves részt, vesznek a' mi az Urat éri! Ha Nagysádat a' szerelem egészen vakká nem tevő vala, mondám, egy könnyed visszapillantás azokra a' mik többé nincsenek, megfeythetné, ha én vagyok e a' ki magamat rontom. Szemébe⁶ kell vala tekintenem, de hol veheték erre erő? 's el akarám előtte rejteni könyűimet mellyek szememet elfutották. A' fájdalmat nyomban követte a' csüggedés. Épen kerengőt kezdettek. Hirtelen letörlöttem könyűimet, ki-szaladtam 's úgy tánczoltam, mint az őrült. Jótét gyanánt vala, hogy ez örvénytánczban fel 's alá kerengheték. Már három tánczosnét fárasztottam vala ki, 's már a' negyedik-hez kaptam, midőn Nincsi karjaim közzé rohant. Mit csinál? kérdé. Nem engedem tovább! Kedvezzen egészségének; az illy elhevülés halált hozhat. – Halált hozhat? kiálték, nem is tudván mit mondok; halált? Oh, annál jobb, annál kedvesebb! Nincs e oda min-denem? – Nem akarám megadni magamat, kifejtőzém karjaiból, 's táncznak eredék is-mét. Nem! monda, 's erősebben tartóztata. Nem ereszttem. Megsiketülve hevem' örvé-nyében, másod ízben próbáltam magamat kitépni karjai közzül. Menjen tehát! monda neheztelésének hangjával, 's eltola; de ha magával nem gondol, gondoljon barátjaival, véreivel. – Illy jó! és illy hitetlen! Ez a' négy szó vala egyetemben a' mit mondhaték. Könyűim elfojtották szavaimat. Kiszöktem, 's egy kocsiba vetém-fel magamat.

Most itt ülök lakó-szobámban. Körültem éjféli csend uralkodik. Kevés órával ez-előtt egy világokkal-ragyogó szalában valék, annyi szerencsésnek víg zsibongásai közt, hol vígadott, örvendett minden körültem; 's íme most egyedül! elhagyva! min-

⁵ sűgárlották-vissza

⁶ rontom, Szemébe

dentől elhagyva! kis rejtekembe rekesztve, hol körültem minden néma, hideg, holt! – Képe a' koporsóban nyugvónak, ki nem sokkal ezelőtt barátjainak víg körében élt, együtt múlata velek, most pedig kiszakasztva társaságokból, keskeny sírba zárattatik.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Máj. 5d.

Valamikor tegnap tollhoz nyúlék hogy hozzád írjak, el kelle löknöm azt. Isten tudja mi érend még. A' miben egykor gyönyörűségemet lelém, az most gyötrésemre vál. Könnyebben viselnék mindent, édes barátom, csak te volnál, te lehetnél itt. Míg még karjaid közzé vethetém magamat, ha belrészemet fájdalom és⁷ bánat dúlá, be jól voltak akkor dolgaik! Könnyűidnek mindenike enyhítő olaj volt a' vert sebnek. De ez a' szegény halandók sorsa! ha fellelik egymást, ha lelkeik, érzeményeik úgy összeforradnak hogy egy lélek és egy akarat leve' a' kettőből, nekik jó a' történet, 's a' legszentebb, legédesebb lánczot kérlelhetetlenül eltépdeli, 's íme útjok úgy hajol-el hogy öszve soha többé nem tér, hogy ők egymást soha többé fel nem lelik. Így menénk jó darabig öszveölelkezett karokkal mi is; viszont-szeretet, barátság, természet és ártatlanság voltanak vezéreink; 's íme el vagyunk szakasztva, és talán örökre el! Megborzadok e' gondolatra; és még is – magányos estvéimben, midőn a' mult idők' emlékezete szívemet öszveszorítja 's rettegő tekintettel éltemnek jövőnapjain tekintek végig – és még is olly valón, olly bizonyosan áll lelkem előtt e' gondolat: Nem látjuk-meg soha, soha nem öleljük-meg többé egymást! – Oh! most ismét szakadnak könnyűim, 's szorongásaim elmúlának, magamat könnyebben érzem. Te tudod mit nem szenvedek! Ezereket látok munkásan-botorkázó léptekkel szédelegni körülöttem, meg-megállok az ezer 's ezer között, 's körültekintek, ha láthatnék e egyyet a' ki nekem, úgy mint te, kezet nyújtson, 's elkísérjen a' koporsóig mellytől már nem vagyok messze. – Nincsi, Nincsi! ha nekem akkor, midőn téged először láttalak, midőn úgy tetszett, hogy feltaláltuk egymást, te elpirultál, én pedig téged mingyárt kimondhatatlan szeretettel szerettelek, 's te azután azon estve, azzal a' tekintettel, nekem a' szerelemnek első tüzes szent csókját adád, úgy hogy minden érzékem eltompult, minden eszméletem oda lett – ha nekem akkor Génuszom megsugta volna hogy te azon első szent csókkal soha el nem oltatható tüzet gyúlasztasz szívembe melly életem' virágát megemésztí 's minden kívánságaimat örök szomjja változtatja teutánad – borzadással fejtettem volna ki magamat karjaid közzül, mintha ezek a' karok a' halál' hideg karjai voltak volna, 's szaladtam volna – Most engemet az tesz nyomorúvá a' kit én a' legboldogabbá ohajtottam tenni!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Máj. 8d.

El akarom szórni magamat, de sikeretlenek igyekezeteim. Valahová megyek, ott kínozz ott gyötör a' történet Nincsinek jelenlétével, mint valamelly bosszús Démon. Ha bálba megyek, ott van. Ha a' Játékszínen a' leghomályosbb szögben vonom-meg magamat, 's az Aktok' köz hézagjaik alatt a' muzsika elszenderít, megszokott tekintetem a' nélkül hogy azt tudnám, felreppen a' lózsiba 's ott leli Nincsit, 's úgy tetszik, mintha rám nézne 's nekem mosolygana. Ha így álmodozom, 's az időt említem, mikor ottan együtt ülök mellette, keze kezemben nyúgodott, 's tekintete – ah! az a' tekintés! melylyel csak ő, csak ő tudott tekinteni! – inkább bájola-el mint Reháknénak közönségesencsudált actiója – mikor mind ez elterjed szemeim előtt, olly eleven, olly csábító színekkel mintha most is úgy volna: – megyek, futok, 's néma cseppek jegyzik a' helyet hol a' szerencsétlen állá.

Hasztalanok valának mentegetőzéseim; el kelle mennem Megyerihez, ki, miért miért nem ő tudja, tegnap alakbált adott. Szalainál reám köték magokat; mennem kellett. A' jó emberek! látják mit szenvedek, 's nem sejtik-meg mint nevelik enyhítések által gyötrelmemet. Az ángyom, ki Spanyol-Donna-alakba öltözik 's engemet tengeri-rabéba rejtett-el, és én, mi ketten együtt menénk. Úgy véltem, senki nem fog reám ismérni, 's minden reám ismért. Tedd a' mit akarsz, a' szerencsétlenül-szeretőt minden maszk alatt kiismerik. A' lankadó lélek minden mozdulatban festi magát. Szavának zengése, állása, járása, minden felfedi belső kínjait. Kikötém vala az ángyomnál hogy fel legyek szabadítva minden táncztól; 's alig lépék-fel, 's egész reggeligre ki valának rendelve tánczosai; ekkor nyíltak-meg szemeim hogy a' dolog kicsinált játék volt, 's hogy neki reám nem vala szüksége. Kényére eresztém, 's kifejtőzve nyűgéből leülök egy szögben, hol magamat kesergésemnek néki-ereszthetém háborítás nélkül. Minden kiholt víg érzés felélede bennem, minden Nincsire emlékeztete. A' tág szálában nem vala hely hol vele nem állottam, nem ültem, nem sétáltam, nem tánczoltam. Amott nyújtotta nekem szép kezét midőn csendes elragadtatásban hosszan ültem mellette; ott törte kétfelé édes nyájassággal a' piskótát mellyet tőlem vett, 's maga tevé számba felét, hogy forró könnyűim pajkosan-elkapott szép kezére cseppenének. Forrók, monda illyenkor, ezek a' te könnyűid; 's én feléje hajlottam, 's érzéseimnek teljét az ő szép karjain sítottam-ki. Itt felszökött mellőlem, mikor elmerülék, 's reám veté kendőjét, hogy nem tudám mi lel, 's ezt kiáltván: Harag neked! karon ragadta a' legelső tánczost kit előkapa, hogy el nem érhetém; 's ha látá hogy táncza' végét várom, olly hosszan tánczola, hogy kénytelen valék magam is tánczosnét kapni. 'S mikor sokára abba hagyánk, 's ismét öszveülheténk, oh! miket 's mennyit nem tudtunk akkor mindketten mondani egymásnak! – Így lesz ezer meg ezer aprólék a' legvalóbb örömeknek forrásává a' szerelem' kelyhétől boldogul-részeg ifjúnak. A' hidegvérű Öreg neveti az ő örömeit; pedig ezek az örömek való örömek, 's az életnek legtisztább, legédesebb örömei, 's olly örömek, melyekre pályánknak vége felé is derült kedvvel tekinthetünk. Nevezzétek őket gyermekieknek, ízetleneknek, ti Bölcsék, kik, a' mit bennetek az eltelés és csömör, vagy a' meghűlt vér, szül, és' sugallatának akarjátok tartatni; – mutassatok egyet örömeitek közzül melly illy tiszta forrásból fakad, a' szívet illy jóvá, illy nemessé teszi, 's

mind azzal a' mi alacsony és rút, illy ellenkezésben légyen, 's megadom magamat 's szánni foglak. – A' boldogtalanok! mint szédelgenek akart csalódásaikban! – De ez így tón, barátom! Mivel az illy öröm nem jól fér-össze az őszhaju Philosophusok' bölcseségével, mert a' természet minden kornak kiszabta a' maga' örömeit, tehát a' grávis Urak göggel pillantanak alá az ifjak' boldog örömeikre. 'S bár tudakozzd-meg bölcs Uraságokat 's Asszonyságokat, élteknek mellyik szakát vélik legszebbiknek, 's azt fogják felelni hogy ifju esztendejüket; 's menj beljebb detajlba, kérdd, mi tette ezen korokat olly széppé, 's látni fogod hogy épen e' gyönyörűségek mellyeket most kacagnak, gyaláznak, kárhoztatnak, tilalmaznak. – Egy tekintetem melly véletlenül Nincsimnek portréjára reppent – Nincsimnek e?! – elzárja a' szívet, melly olly hév ömledézésekre fakadott erántad.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Máj. 11d.

Nagy indiskrétio bennem, magam is látom én azt, barátom, hogy én neked, boldog szeretőnek, panaszlom azon kínokat mellyek szegény szívemet marczonglják. Ha szíved érzéketlen volna, kevésbb indiskrétio volna panaszaimban. De midőn még a' felkelő hajnal mindég kedves nappalt, 's a' lehanyatló nap mindig csendes éjt ígére nékem, akkor, ha szívem szűk vala boldogságom' teljének, te Kedves, kiterjesztéd karjaidat, 's megengeded, hogy áradozó szívemnek hajait kebledbe öntsem-ki. Marosi! mondám ollykor Marosi! nyitva lesznek e nékem e' karok, ha szerencsém elváltozik? 's te azt szent szívre-szorulással esküvéd nekem; 's íme most, midőn eltépett szerelmemnek öldöklő gyötreimait többé nem hordhatom egyedül, megemlékezem fogadásodra, 's szívem midőn magamat vádlok, megnyugtatót talál. Érzem én hogy nem sokára panaszaim ki lesznek sírva, ki lesznek panaszolva. Hagyd meg a' viaskodó természetnek melly enyhülést lel fakadozásaiban, kevés időre még jusait!

Tovább a' bál felől. – Az a' szála ezer emlékezeteket ébreszt bennem; 's oh! bár ne kellene látnom soha többször! mindjárt a' hogy beléptem, annyi egy és más rohana reám, hogy csak nehezen tudtam vánszorogni a' kanapéhoz. 'S mint rezzenék-meg midőn itt egy asszonyi-alak megállá előtttem, 's azon kérdéssel riaszta-fel andalgásomból hogy miért nem tánczolok. Oda levék midőn a' legédesebb zengésű szózat azt mutatá hogy a' kérdő Nincsi volt. Az a' Szultánöltözet vala rajta mellyet tőlem kapott, midőn először együtt menénk alakos-bálba, 's én neki rózsalánczokba-vert rabja, követém lépéseit. Ekképen játszik a' Szerellem! ekképen igyekszem neki ezer apróságok által bizonyíttatni szívem' érzéseit, mellyeket annál inkább nem fejezheték ki minél inkább nevedektenek. Elakadtam a' feleleten, 's végre egy fonák mentséggel akartam megszabadulni tőle. Nincsi az erőszakig vitte tolakodását, 's az útát ki nem hagyá mutatni magának. Ez még inkább megzavart. 'S tudja e Nagysád, kivel szóll? kérdém erőltetett 's csaknem elkeseredett hangon. Sklávommal! felele. Nincsi! mondám, Nagysád kegyetlen! Mint az Úr igazságtalan és kemény, úgymond, 's a' maga hasonlíthatatlan termé-

szetes voltában hátravetette a' hosszú szép fátyolt. – Ez kelle még! Ezt érzi a' szerelmes ifju ki lánykáját csak a' szép estéken láthatja, midőn a' sok esős éjjelek után ismét egész fényében látja a' holdat a' fellegtelen csillagos égen emelkedni. Illy név nélkül való érzés rezge-végig egy pillantatban lelkemen. – Oh, ha karjaim közzé szoríthattam volna, ha megmondhattam volna neki hogy hitszegését megbocsátom, ha e' forró szívre-szorítással mondhatnám neki még egyszer hogy őtet szívem végtelenül szereti; vég nélkül fogja szeretni! És bizony, Marosi! bizony, ha kimondhatám vala a' mit szívem e' pillantatban érzett, Nincsi engemet ismét szeretett volna, elszakaszthatatlanul szeretett volna! – Egy egészen resignált vágyás az ő birtoka után! egy csak pillantatig-tartó utána kívánczóság! űtána! egyedül csak űtána! szíves oda-engedésével, megvetésével mindennek egyébrek, a' világ' minden csillogásának! – oh, nem mondhatom ki mit érzettem. – Ha Nagysád kegyetlen 's kegyetlenségében azon felül még kevély nem volna, mondám a' legmélyebb elkeseredés' hangjával, úgy én most nem volnék nyomoru, 's Nagysád nem fogná nevetetni inségemet. – Elhagyott minden erő; ki kelle fujnom magamat, 's így jónak láttam elfordulni, 's haza jövék. Leszedtem rablánczaimat mellyeket egykor gyönyörködve, kevélykedve hordottam volt, szélllyeltéptem ízről ízre 's kiszórtam az ablakon. A' szél felkapta őket, 's egyenesen vitte a' Dunának. Hah! kiáltám! bár minden örömeidnek emlékezetét, bár önn magadat szórhatná-el⁸ így a' szél, hogy ne maradna ittlétednek semmi nyoma, mint ím e' rózsáknak nem maradt!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Máj. 13d.

Bezzeg ha a' rabláncz' szélllyeltépdelése jóvá tehetné a' dolgot! Úgy minden jó-volna, 's én szabadon lélegzeném. De ah! a' szerelem reám olly bilincseket vere mellyeket csak a' halál' erős keze téphet-szélllyel. Nem látok magam előtt semmi menekedést, semmi nyugtot. Egy mód van hátra – az, hogy távozzam. De most még nem távozhatom, még most nem kell távozznom.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Máj. 27d.

Mintegy tizennégy napra egy előtttem egészen ismeretlen tájra megyek ki 's próbát teszek ha a' feléledt természetnek szemlélte szívembe nem cseppentheti e néhány cseppjeit a' nyugalomnak; legalább nem szunnyaszthat e szelídebb kesergésbe; mert e' hánykódásai, e' szélvész határt nem ismerő gyúlongásaimnak, végtére is elrontanak 's

⁸ szórhatna-el

óriási léptekkel rángatnak közelébbre a' sírhoz. Talán, talán elaltatja kínjaimat, talán ad egy két napi pihenést; 's akkor olly csendes, olly bátor lélekkel vezetem Nincsit oltár' elébe hogy magad is csudálni fogod. Csengeri ezelőtt néhány nappal ide érkezett, meghallotta Románomat, felkeresett, 's addig kért, addig unszolt, hogy lehetetlen vala neki magamat meg nem adnom. Tornára mégyek vele; az az, ő viszen magával Tornára; mert nekem nincs akarásom. Ollyanná levék mint a' gépely mellyet minden felvonhat a' ki-nek tetszik, és a' melly vaktában enged minden intézetnek.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Jún. 3d.

A' vidék itt gyönyörű; való honnja a' beteg szívnek 's csüggedt szerelemnek. Iszonyú szirtmasszák emelkednek az ég felé, 's agg fejek minden perczben öszeomlással rettetget. Mély és keskeny nyílások, mellyek közt borzadozva teszi hangzó lépteit a' bús vándor; labirinthi kerengésben csaponganak-végig a' rengetegek' édig-halmazott derekaikon, 's úgy néznek-ki, mint kapuji egy föld-alatti világnak. E' repedéseknek keskeny fenekeikben a' nap' déli teljes ragyogása meredek falaiknak csak fekete homlokaikat vídítja; aljai közt setét éj lakozik. Csendes minden körülm, mint a' sír; csak messzéről hallani a' keskeny partok közzé szorult patak' zuhanását. Itt járok szüntelen', 's Petrarca a' kísérem. Panaszai mélyen hatnak rám. Kesergő Sonettjeivel kalandozom-be a' mezőt és az erdőket, 's a' legsivatagabb, legmeredekebb bérceket; 's ha osztán kifáradva eldőlök egy köven, 's a' világ elöttem elalkonyodik, 's az öszveszorult szívből Nincsimnek neve kireppen, utánam jajdulnak a' szirtok. – Ő nekem mindenem vala! mindenem! határa minden kívánságaimnak, minden reményeimnek! 'S olly jó volt! Mikor neki szemébe pillantottam, mikor ő reám mosolygott, reá mertem volna tenni mindent, mindent, hogy az örökké így lesz, hogy ő örökké enyém marad, hogy ő senkit sem fog rajtam kívül szerethetni. 'S íme most –

Tegnap levelem érkezék a' húgomtól. Az a' gyermek el van telve szerelemmel. Írj neki, 's írd minél előbb. Egyedül a' te leveleid fogják enyhíthetni bánatját mellybe miattam süllyede.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Jún. 5d.

Tudd te, kedves Sennuccióm! így kezdi Petrarca egyik szép Sonettjét, miként bán velem a' Szerelem, 's melly éltet élek. Kívánságaim nem enyhülnek, 's szívem még olvadoz a' megszokott lángban. – Igen is, Marosi, te, én Sennuccióm! és te, lelke Nincsinek! ki engemet, mint Petrarcát a' Lauráé, mindenhova üldözzs – tinéktek panaszlom e'

véget nem érő gyötrelmet, e' meg nem számítható könnyűket, melyek nem tudnak elfogyni, 's új meg új emlékezetek által fakasztatnak. – Azt írod hogy meg van téve a' kötés mely Nincsit másnak karjaiba vezetvén, kárhozatos vétekké teszen minden utána-vágyást. 'S te Marosi vagy e hogy nekem ezt írhatd? Tartóztass-fel egyg omló folyamot, ha tartóztatni tudod.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Jún. 13d.

Az ifjú Csengeri' testvére Theréz, egy szeretetre-méltó teremtés; lelke érzékeny és jó, 's mívelve van. Tudja okát szenvedéseimnek, 's részvéte gyakor sírásra olvasztja. Ez a' bére a' legszebb érzésnek. De az ő könnyűi részvevő érzésnek könnyűi, 's a' fájdalom mely ezeket fakasztgatja, nem lehet nem édes olly léleknek mint a' Therézé. Bár! Az ő társasága ír az én sebeimre. – Ha a' hold a' vacsoránál a' gyertyák közt hozzám lopóskodik, 's szelíd nyájassága úgy vonz maga felé mint a' barátság' kiterjesztett karjai, hogy sírjam-ki fájdalmaimat – ha mikor így ellágyulok, 's félre vonom magamat egy szögbe, Theréz utánam jó, 's öszve-öltött karral addig járunk szent fénye alatt a' kertnek tágas útjain, míg az éjjeli őr borzasztó ordításával reánk nem kiáltja hogy az éjféln már elűtötte rezzentő óráját.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Jún. 16d.

Gyönyörű időnk van, 's tiszták, szépek az éjjelek. Ura vagyok magamnak, a' szerént élheték a' mint szívem kívánja; 's ez néha olly homály nélkül való pillantokat ad nekem hogy nyugodt elmével nézhetek ez életre, míg más részről elragadott szent érzéseim⁹ a' koporsókon túl jobb étellel bíztatnak. De oh, mely tündér az illy csendes pillanat! enyész előttem, mint az árny, midőn tartóztatni akarom. – Ha mikor Therézt felvezetem a' kertből 's ismét kiszököm a' kapun, lemegyek a' tóhoz, eloldom a' csolnakot, 's a' szép tengerkén a' kastély alatt föl és alá evezek, midőn ilyenkor körültem minden hallgat, 's lapátomnak loccsanásain kívül mely egy csapással ezer ezüst szikrákat vet, fülem semmit nem hall – midőn hosszas kerengésem után végre fáradtan visszatérek öblömbe, 's ott, körülvéve a' virággal-elhalmozott bokroktól, kikötök, 's csolnakomban végig nyúlok, 's elnézem hogy a' hold és csillagok mint futnak-el felettem, 's a' lenge tavaszi hév szellők mint hozzák nekem mindenfelől a' legkedvesebb illatokat – oh, mint óhajtom ollyankor, hogy végre már hullana-le szemeimről a' fátyol mely mindnyájun-

⁹ érséseim

kat halandókat vakon tart, midőn rettegő kétségeink között tévelygünk, 's alig merünk félve pillantani a' távol jövőendőbe!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Jún. 20d.

Az én Onkelem nekem nevezetes ajándékot küldé ismét. Parancsolja hogy siessek hozzá, 's én, kit a' szerelem, mint az árbocztalan hajót a' szél, ide 's tova ver, vágyok ugyan látni őtet, de az ezer szélvész, ezer inség szünetlenül hány és lökdös. Útamat csakugyan nem halasztom sokára, 's mingyárt a' lakodalom után kimegyek hozzá, 's társaságában fogom keresni nyugtomat mellyet közel Nincsihez soha föl nem lelhetek. Ajándéka azonban nékem igen édes örömekeket nyujt. Minap a' helybeli szegények felől szólván Therézzel, jelentém néki hogy követni akarom példáját, 's valamit én is kiosztok közöttök. 'S íme most együtt járjuk az úczákat, 's osztogatjuk a' kisedet alamisnát. – Azt látni hogy Theréz melly szeretetre-méltó leereszkedéssel bátorítja a' félénk és elszegényült falusiakat, 's mint ejti úgy dolgát, hogy a' felsegélteknek nem marad idejek megköszönni a' jótétet, hanem a' helyett árvíz módra szakadnak szemeikből a' hála' könnyűi – ezt látni barátom, eggyetlen öröm a' maga nemében; és ha földi bujdosásom alatt míg támogathat, éleszthet valami, úgy az minden bizonnyal azon pillantások a' mellyekben, a' jó Theréz' jobbán függve, embertársaimnak nyomorúságaikat enyhíthetem.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Jún. 27d.

Ma eggy rakáska levelem érkezik. A' bátyámét ide zárom. Ollyan az a' millyent tőle várnom lehete; megelőzi kívánságaimat tiszteletet-érdemlő jóságával. – Eggyütt vevém vele a' tiédet is mellyben írod hogy Vármegyéd Követnek választott. Felelj-meg a' benned vetett reménynek, 's azon légy hogy neved' hallására még késő maradáid is kevélykedhessenek. Siketülj-meg a' sokaság' elmétlen magasztalásai eránt; a' ki az által engedi magát elcsábítatni, nem kevésbbé méltó az útálatra mint a' ki nyelvét árúba veti, 's kövessd lelkisméreted' szent szavát mindenben. Mi szép eggy egész Haza előtt tisztának, tántoríthatatlannak találtatni, 's egyenesség 's igaz hűség által nyerni-meg az Udvar' kegyelmeit, 's nem a' sokaknak hanem a' jóknak becsüléseket, szereteteket! Ennél dicsőbb út nem nyilhat előtted. Lépj szent elszárással pályád' megfutására, 's légy szerencsés megfutásában. Így osztán térj-meg borostyánnal Kláridnak karjai közzé; és ha reményeinket meg nem hazudtolod, a'

Szerelem minden áldásait öntse-ki reád! Ha te is meghazudtolod, ha te is! – úgy – Reszketek gondolni a' gondolatot.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Júl. 1jén.

Oda van dicsőséged' hajnaltnán támadott örömem is! Úgy fogy-el, mint a' leszálló napnak utolsó sugarai midőn a' tornyos borúlatok rajtok erőt vettenek. Visszarogyván bánatomba, fájdalmaim is visszatérnek. A' szerelem melly ezelőtt elkínzott 's most tágulást engede, nem sokára, ah, érzem azt! kettőztetve fog reám rohanni, 's tartok, igen tartok tőle hogy öszveront.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Jún. 4d.

Ez a' szív telje mellyel e' vadon-szép környezet 's e' pillanatban az egész világot ált'fogom, hóhérom énnem. – Mikor e' nagy Mindenben, e' végtelen Mindenben, melly előttem itt elnyult, szélllyeltelintek, 's szemem addig mered, míg végre elgyengül, reszketni kezd 's elvakúl, hogy végre megdöbbenek a' Mindenható, a' Megfoghatatlan előtt; – mikor ilyenkor karjaimat kiterjesztem egy valaki után, hogy azt a' vég nélkül való, kimondhatatlan, megmagyarázhatatlan érzést kisírhassam az ő kebelében – 's előmbbe lebben Nincsinék képe, 's néki-szaladok, 's látom hogy hasztalan vívok magammal – 's mikor osztán az a' gondolat hogy őtet elvesztettem, hogy őtet örökre elvesztettem, minden remény nélkül! mint a' mindent-öszvetördelő villám, belém csap, 's eldőlök, mintha minden erőmet, minden velőmet megemésztette volna – Isten! te látod mint nyögök terhem' elviselhetetlen sulya alatt, mint fetrengök a' földön, mint a' szélllyel-taposott féreg, 's mint kiáltok-fel hozzád hogy szánj-meg 's hagyj vesznem.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Jún. 6d.

Magamon kívül vagyok midőn képzelem, melly nyugtalansággal számlál most Nincsi minden órát, minden percet melly lakadalmát késleli. Öszvetépek, öszverontok mindent ha mi kezembe akad; 's akkor osztán szégyellem elmétlenségemet 's sírok. Mennék innen, de nem eresztenek, 's tartok tőle hogy szem alá fogtak, 's Therézt nem

ritkán sírva lelem. Ez részvétnek sírása. – Mit sír Nagysád? mondtam neki; tartsa továbbra könyűit. – Értenie kellett mit mondtam, mert az az „ah, melly nyilallás! melly szívszorulat! ’s a’ fejem! hideg kezem egészen általhevül tőle!” – – Nincsi, Nincsi! ’S mind ez – Oh Marosi, mikor ér véget inségem! mikor hasad-meg kínjaiban ez a’ beteg szegény szív!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Júl. 8d.

Az éj melly környülfogott vala, elmúlt felettem, ’s együtt tündek-el vele mind azon káprázolatok mellyek kínoztanak. Ugy mondják, tegnap magamon kívül voltam. A’ jó emberek! nem akarják állapotomat való nevén nevezni. Elkövettek valamit használhatónak gondoltak; eret nyittatának rajtam, nem tudom hány ízben, ’s Theréz mind addig mulatott fekvésem körül, míg az illendőség engedé. – Kedves leány! mondtam neki; az én nyomorúságom érdekli Nagysádat? Amott, abban a’ jobb világban köszönöm-meg jószágát; emberi nyelv nem mondhatja-ki a’ mit akarnék. – Könyűim öszvelegyedtek csókömmal mellyet reszkető ajakim szép kezére nyomtak. Theréz sírt. Félek, nehogy érzékeny szíve, melly valamit felfog, makacs tapadással fog-fel, utoljára szerencsétlenné tégye. De nincs e elég éd minden kínjaim mellett azon gondolatban hogy nyomorúságom olly sokakat meghatott? hogy inségemet olly sokaknak panaszolhatom?

Ne légy gondban miattam. Egységem helyre állott, csak hogy még néha gyengélkedem. A’ húgommal változásom felől semmit ne tudass. Négy öt nap mulva útnak indúlok, oltár’ elébe vezetni Nincsit, ’s akkor osztán Isten veled, kedves Buda! – ’s örökre!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Júl. 20d.

Midőn minapi levelemet épen bérekeszteném, két Idegen jelenteté-be nálunk magát, ’s az öreg Csengeri által azon nyájassággal ’s örömmel fogadtatott, mellyről ez a’ jó Öreg országszerte isméretes. Mind ketten nem csak Kedvelőji, hanem Értőji is a’ Mesterségnek, ’s ide őket leginkább az az Oltártábla vonzá mellyet Csengeri Bécsi Prof. Maurer által festetett. Szepesből jönnek, hol a’ Magyar-Tyrólt akarák, magok a’ boldog Alföld’ lakosai, látni, ’s visszafelé Szomolnoknak és Jászónak vevék útjokat, hogy itt a’ Krakker’ festéseivel gazdag Templomot, amott a’ Fűger’ Szent Katalinját csudálhassák; ’s olly melegen olly értelmességgel szóllanak arról a’ mit láttak hogy kedvem érkezék mindjárt a’ hogy ők elmentek, megtenni ez útát; ’s ez az oka szokatlan hallgatásomnak.

– A’ mit Jászón és osztán Szomolnokon láték, hozzá járulván hogy Csengeri a’ Museum Pio-Clementinumot, a’ Herculánumi Régiségek’ Köteteit, a’ Piranési Rómáját, ’s a’ Raphael’, Hogarth’ ’s Dürer’ Rezeit szobámban tétet-le, – ki hitte volna, hogy ezeket ’s több efféléket, ’s ezeken kívül, még két három gazdag portefeuilt itt lehessen találni? – felébresztette egykori szenvedelmemet, ’s el van végezve nálam hogy ha egységem újabb bomlást nem szenved, a’ jövő tavasszal Olasz-országot ismét meglátom, ’s a’ Belvédér’ eltávozott Isteneit felkeresem a’ Louverben. – Mióta Nincsi e’ gyötrelmeket támasztotta lelkemben, soha még azt az enyhületet mellyet nékem néhány nap olta e’ Mesterség’ míveinek csudálása nyujt, semmiben nem leltem. Oh, ha ez, mint egy itala a’ Lethének, kínjaimnak emlékezetét annyira elolthatná hogy mintegy újjá-szülve térhetnék-meg onnan! Hogy azt szabad reményleni, te, ki a’ Mesterség’ titkaiba fel vagy avatva, szint úgy érted mint én.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Torna, Júl. 21d.

Oda vagyok, barátom! oda vagyok! – Theréz – ah, képzelheted e ’s nem dőlsz e el ijedtedben? Theréz ég érettem! Ég, és ennek tudásában mennyei boldogság ’s a’ pokolnak minden kínjai vannak elrejtve. Nem tölt e meg egész mértéke kínjaimnak hogy még ennek is reám kelle jőni? egy tiszteletré-méltó leány’ nyugalmát kellett e feldulnom? egy tisztelt ősz atyán kellett e, minden erántam mutatott kegyeiért ’s e’ szíves vendég-lésért, épen ott ejtenem sebet a’ hol az őtet leghalálosabban érdekli? kedves gyermekének szívébe kellett e halál’ és emésztő gyötrelem’ magvát hintonem? – És mind ezt mivel? egy boldogtalan érzéssel melly leginkább a’ legjobb szíveket hatja-meg! – E’ gondolat úgy hembereg érről érre, mint egy tűzpatak, szívemben, ’s elégeti a’ remélt nyugalomnak minden fakadó csemetéjét.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Miskolcz, Júl. 24d.

Ma nyugodtabb szívvel írhatok, ’s elbeszéllem, miként vevék búcsút Theréztől. – Lévai Kassáról kiküldé lovait mellyeken eddig jöhessek. Theréz valahova kifordult volt. Én azalatt búcsút vevék az öreg Csengeritől, ’s épen a’ kertbe akarék lemenni hogy míg Theréz haza jó, ott mulassak; ’s midőn a’ grádicsra léptem, meghallám, mint kérdé kiei a’ lovak, ’s mit akarnak. Megértvén cselédeimtől, hogy a’ bátyám Budára érkezett, ’s miatta kell sietve indulnom, elholt. Megfogá kezemet, ’s minden szó nélkül vive szobájába. – ’S az Úr megyen? az Úr elhagy? monda mély sóhajással ’s elhalványodott kép-

pel mellyen a' szánakozás, a' legszívesebb barátság és az elszakadás' gyötreim valának festve. – Hogy talán szeret, ez a' gondolat úgy lobbana-föl lelkemben mint valamelly láng az éj' homályában, 's egyszerre el is tűnt. De ismét újra reám rohana, 's mindig valóbbá, bizonyosabbá, 's egyszersmind mindig gyötrőbbé is vála; 's midőn fortepianoja mellé vetette-le magát, 's phantasiejének szárnyain az érzés mélyeibe hatott, felszöktem a' székről; 's elmerülve jártam föl 's alá a' szobában. Az ő hajlandósága, az ő szerelme, bár melly kicsinynek akarám is azt képzelni, igen nagyon megilletett, 's látam melly terhes leend az elválás. Theréz felkölt, 's egy ablakba vonzott. A' nap hanyatlani kezdé, 's az eget a' legszebb est borította-el. Szótlán' állánk ottan sokáig. – Bácsmegyei! monda ekkor; illy szép leend e' életünknek is estvéje? – Higyjük azt, jó Theréz mondám neki, ajakimhoz vivén kezét. – Higyjük! monda hirtelen' és a' legmélyebb fájdalom' kifejezésével, 's ezt kérdé: hát az Úr, édes barátom, hiszi e, hogy bírni fogja Nincsijének jobbját? Szívemet valamelly előttem ismételten 's meg nem magyarázható vígasztalás' ereje futotta-el. Ha estvénk illy tiszta nem lesz, illy szelíd nem lesz: annál szebb lesz az estvét-követő reggel; 's egy lélegzése annak a' másik jobb életnek, annak az ott-ragyogó napnak egy sugára, el fogják feledtetni ez inséget itt. – Elhallgatott. Láttam mint tusakodék magával. – Jöjön kedves barátom! monda; mind ketten el vagyunk¹⁰ keseredve; enyhítse bánatunkat im' ez! 's fortepianojára mutatott. Gondolat nélkül látszott egy ideig némelly hangot ütni rajta; de most egyszerre az epedésnek szívét-olvasztó hangjaiba csapott, 's el kezdé verni 's dallani: Homályos bánat dulja lelkemet. – Illy indulattal, illy hajlékony csapodár édes hanggal még nem hallám énekelni. Az utolsó strophában kicsapott, 's olly phantasiekben veszté-el magát hogy fortepianoja énekével együtt látszott elhalni. Végét érvén a' dalnak, megfogá kezemet. Még nem tértem volt magamhoz andalgásomból, mellybe indultatos éneke szenderíte. Bácsmegyei! ugymond; az Úr itt hágy engem. Mikor látjuk-meg ismét egymást? 's mit hágy nekem? – Forró hálás tiszteletemet, barátságomat. – Az utolsó szónak hallására elfordítá fejét, 's egy könyűt törle ki szemeiből. – Nékem ugyan nincs emlékeztetőre szükségem, ugymond; de mégis, ne tagadjon-meg tőlem egy kérést! – küldje-meg nekem képét! Eljedék, mert tudom mennyit ártanak az effélék. De ki állhatott volna elle ne azon tekintetnek mellyel azt kívánta? Elővevém zsebkönyvemet, 's kikerestem azt a' festést mellyel öszevelesteknek napján a' te Kláridat készültem megajándékozni. Úgy csókolja a' jámbor szarándok az ereklyét, mint Theréz most az én portrémat. De ezt én csak néked mondom, 's nekem ezt csak neked kell mondanom. – Azon pillantatban belépe a' cseléd jelenteni hogy minden kész. Theréz egész erejét öszeszedé. Menj! ugymond! de jusson eszedbe hogy Tornán egy leányt hagyál, ki magányában kevély örömmel fog utánad siránkozni, – Theréz! mondám; Nagysád e enutánam? – Hogyan, nemesszívű férfi? monda felbátorodott hanggal; 's te álmélkodhatol ezen? ennyi édeskeserű pillantás, ennyi szívét-ható scéna után nem kelle e tenéked az én szívem előtt kedvessé lenned? sokkal kedvesebbé, mint valamit valaha láttam, ismertem? – Elfásulva állék előtte, 's érzéseimnek megfoghatatlan zavarjában meglepe a' Nincsi' emlékezete, ki engem illy mérték és határ nélkül teve szerencsétlenné, 's Theréznek kék szemei mellyek mennyei pillantásokkal a' Nincsi' bájos szemeire emlékeztetének,

¹⁰ mind ketten, el vagyunk

megnyiták szívemet, hogy sírhaték. Theréz elővéve kendőjét, 's felszáraztá ázott orczáimat. Kedven Bácsmegyei! monda; ennyi köny közül nincsen e egy énérettem sírva? – Mind, mind! tisztelt Theréz! felelék. Jó; úgy tehát szívemen fogom hordani e' nékem ezentúl olly igen kedves, ezt a' te könyűid által megszentelt gyolcsot; monda. – Szívem tele volt; láttam a' veszélyt mellyben lebegtem, megszorítám kezét, rányomtam forró csókomat, fõm megszédült, általöleltem Therézt, 's ajkaink egymáson pattantak-szélllyel. Már hallánk jöni az Öreget. Menj, monda; e' csók engem örökre öszveszõtt veled. Az öszvetódult fájdalemak' legindulatosabb zívatarjában rohantam fel-lépõ atyjának karjai közzé, 's egy néma ölelés után melly bizony mind kinyomá azon hálát mellyel ezen jó Öreg eránt szívem örökre eltölt, lélegzet nélkül mentem a' kocsi felé. – Már messze valék a' helységtõl midõn magamhoz tértem. Theréz a' bástya' ablakán könyöklött, 's kendõmmel ada jelt hogy néz utánam. Én süvegemmel intettem néki, midõn hirtelen' õ, a' kastély 's az egész hely eltűnt szemeim elõl, 's a' lovak sebe-sen vivének-le a' dombon.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Júl. 29d.

Nem írok neked semmit azon öröm felõl, mellyel a' bátyámat megölelém. Az öröm nékem olly búborék melly azon pillantatban enyész-el mellyben támadott.

Tisztelem a' bátyám' kegyét irántam, de õ nem érzi hogy, szer felett gondoskodván fájdalemaimnak enyhítésekén, ezen kevés idõ alatt is sokat elgyötrött. El akar szórni, 's mindég hord magával egy házból más házba. Külömben, ugymond, sem én nem békélhetek-meg a' világgal, sem a' világ nem velem. Önnként vetem magamat vezérlésének alája: de ah! azok a' ti egygyüttléteitek nem nyugtathatják-meg annak szívét a' ki hidegen borzad-vissza midõn az örök tolongásban embert keres 's vázat lél. Estveli gyülekezeteitekbõl hányjátok-ki a' hiuság' üret, az elsőségen-kapást, a' birtok' és születés' büszkélkedését 's több ezekhez hasonló nyavalyásságaitokat mellyek az arany és gyémánt alól is kitetszenek. Ha ezt nem tészitek, úgy hasztalan minden igyekezet, 's annyira mentek, mintha egy vakon-születtnék, ki elõtt az emberi test' alkotványa felõl hosszasan prédikáltak, egy két pillantatig megnyitnátok szemét, 's sántáknak és bénáknak csoportjokba vezetnétek. A' kit álnokságotok zemessé teve, azt többé edes-kés szóval meg nem fogjátok csalhatni, 's inkább hagyjátok magára hogy a' természet' szemléltében igya az élesztõ poharat. Ha õtet ez nem vezet-vissza a' világba, ha ez nem nyitja-meg szívét, oh, úgy az örökre zárva marad! úgy neki használhatatlanok a' ti csillogó egygyüttléteitek – csömört szûl az néki 's ásítózást.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Aug. 1jén.

Soha nem szenvedek többet mint esténként. Illyenkor elképzelem melly kénnyel pihen-meg Szent-Péteri egész napi irkálásai után Nincsinek karjai között, 's kedveské-jének nyájasságai mennyivel édesbben jutalmazák unalmas fáradságait Elöljárójinak minden megkülönböztetéseiknél. Akkor megyek, mintha űzőbe vettek volna a' Fúriák. De akárhová megyek, mindenütt nyakamon vagyok magam magamnak, 's mit nyertem a' szaladozással? – Ha tűz borítja-el házadat 's mindened hamvvá ég, ha földeidet ellepi az iszap, ha jószágodat az ellenség elrabolja, még gazdag vagy, mert nyitva előtted a' világ 's legalább nem vagy szív nélkül. De ha szíved oda van, ha annak vagy hijával, öltözzél aranyba, ha nemzetek buknak is meg lábaid előtt, nincs semmid, szegény vagy; szegényebb a' koldusnál ki mindennapi élelmét küszöbről küszöbre keresi.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Aug. 3d.

Eggy visszás történet ma sokat hagyta szenvednem. – A' bátyám tegnap estve kérdést tétete nálam ha nem lenne e' ma kedvem kilovagolni vele; 's én elfogadám hívását. Ő nem sokat gondoskodott mellyik úczán ki lakik, én pedig merültebb voltam mint hogy az ollyas eszembe juthasson; 's e' szerént míg magunkat körületekinténk, a' Nincsi' ablaka alatt valánk. Elíjedtem rajta, kivált azt látván hogy Nincsi ablakot nyitja 's alá tekintett. Kétséges valék ha felpillantsak e; de kétségemet elintézte a' szív; felpillantottam, 's úgy hittem hogy elsülyedek, látván hogy Nincsi visszakupá magát, 's észre-vétlenül elfordula. – Olly rettentő lettem e én hogy tőlem neki vissza kell vonúlania? – Jaj nekem ha azzá levék! de jaj, jaj neki is! neki, hogy lelkismérete vádolja; nekem, hogy őtet szenvedni látom 's kebelén nem sírhatom-ki bocsánatomat. – Volt egy idő mikor én kerestem őtet, 's ollykor ő is keresett engem. És ha csak egy negyedig múlathattam körülte, oh, mi boldog voltam én! 'S ha sokáig együtt nem leheténk, 's végre a' szerencse eggyüvé hozza, melly feloldhatatlan beszédes némaságban ülénk együtt! melly szent vala nekünk minden percze az életnek! 'S mikor végre mennem kellett, de hevem még tartóztatott nála, felkaptam valamijét, most egy virágot, majd egy fonadékját 's azt elébb ajakihoz, orcájához illentém, 's megkönnyedni érzettem szívemnek szorongását hogy volt valami nálam a' mi őhozá ért, a' mi az ő lélegzete által megszenteltett. 'S íme most – mint változott-el most minden! Ha ezelőtt nap' keltekor lovat nyergelteték, 's általmentem Pestre, 's Endrédit felvettem, 's az Orczi' kertjébe vevénk magunkat 's olvasgattunk; 's mikor osztán elütötte a' nyolczat, 's tudtam hogy Nincsi már felkölt, 's látásom után vár ablakában – ah mint nyargalék végig Pesten! mint rengett alattam a' híd! mint nem birtam magammal ha a' hídon vagy a' vár' dombján a' szekerek megrekedtek 's késnem kellett! 'S mikor végre a' Nincsi' úczájára értem, 's ő meghallá lovam' dobogását, ablakot nyitja, 's reggeli kedves pongyolájában lenéze, mint

szökött akkor, mint ágaskodott alattam a' paripa, hogy a' szomszédok is mind az ablakhoz futottak; 's ha ilyenkor a' tajtékos lóról neki egy jó-reggelt felvethettem, 's ő azt a' legbájosbb mosolygással fogadta, oh! mint feledék akkor mindent! melly nagy valék magam előtt! Gyakran sem a' ló sem az ura nem tudta mint menjen tovább.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Aug. 5d.

Borzadás fut végig minden tetememen valamikor óraütést hallok, mert minden negyed közelebb vonz azon rettenetes pillantáshoz mellyben ötet örökre elvesztem, el kell vesztenem. Így számlál minden perczentést a' halálra-ítélt; maga előtt látja az élet' végét, a' hóhérpadot, a' kirántott pallost; az élet' szeretete reszket benne, 's ellenkezésben önn magával azt kívánja, hogy bár ütne hamar az óra melly véget vet kínjainak. Oh mint állom-ki! Gyakorta az a' gondolat száll-meg hogy hozzá futok, lábaihoz vetem magamat, 's kérni fogom, ne tégye-meg a' rettenetes lépést. Midőn hevem így elragad, 's a' birtoka után vágyás minden ereimben annyira forr hogy csaknem megpattanok, majd ismét szívemet összeszorítja hogy alig vehetek lélegzetet, 's úgy vagyok mintha az Etna' kénköves aknájába kellene fulnom – ollykor engem is megszáll az a' kívánság hogy bár itt volna már az irtózatos percz, hogy esném-által kínjaimon! De mikor ismét tágulást enged, mikor megkönnyedve érzem magamat, 's elterjed szemem előtt az oltár, 's az eltűnt szerelem' boldog ideje úgy lebeg előttem mint egy hosszan-elnyult kies táj – ah! ollykor oda ismét előbbi hevületem, elcsüggedve dőlök-el hogy egészen öszverogyok ha a' leggyengébb szellő ér is, ha egy lassu zördület illeti is meg fületem! – –

Oh Marosi! melly iszonyu est vala ez! – A' bátyám elhitette magával hogy nekem most nem tanácsos magamban maradnom, 's egy bizonyos házhoz vive hol két óráig nem hallék egyebet a' legüresbb csevegésnél Nincsinek szépsége, kultúrája, nyájassága, jósága, gazdaasszonysága 's a' holnapi nap' ragyogó pompája felől. 'S íme itt végre a' csend' régen-óhajtott órája; de ah, én abból nem merítettem semmi enyhületet! Hasztalan' ragyog felettem az ég' szép boltozatja, elhintve csillagainak számtalan ezredeivel; hasztalan' csalogat a' legédesbb szenderegésbe a' szökő kút' habjainak ömledezése – – – Mi ez? – Muzsikát hallok. – –

Ennek valék még híjával! – a' muzsika Nincsinek ablaka alatt volt. Ő félig-vetkezve hallgatá fölülről mátkájának szerelemre-olvadt oboáját. Elragadtatva közelítő boldogságának előérzései által, nem ért sóhajtozásaimat mellyek egy panaszos hárántsíp szólóját kísérték; nem hallá könyűimnek csöppenéseit mellyek az úcza' köveire hullottanak. – Té ismeretlen barát, azzal a' kesergő furuglyával! Té is szeretted e ötet? Oh, úgy nekem testvérem vagy! Vagy talán Génuszom sugdosá neked az elhagyott, kesergő, szerencsétlen szerelem' accentjeit hogy a' hitetlen lány' szívében, elatlatott egykori érzéseinek életet adjanak ismét. – –

A' fuvalló instrumentek¹¹ szőlőt játszanak, 's végre az egész Orcheszter egy harso-gó chórba csapott. Azt hittem, öszveroskadok. 'S midőn vége lett, 's el kezdének osz-lani, 's Nincsi jó-éjszakát kiálta-le Szent-Péterinek, mely az éji csendben úgy hangzott mint egy Angyal' lassu szózatja, lehetetlen vala megmozdulnom helyemből. Ő veszteg maradt az ablakban, felpillantott az égre. Posztózatomban-vonulva kémtekinteteket ve-tettem-fel reá, 's kilestem mellyiket nézi a' csillagok közzül, 's láttam, épen azt, a' melly esküvésünk' szent estvéjén jött vala fel; tündér dísze egykori boldogságaimnak! Úgy tetszék mintha öszve akadának vala tekinteteink; úgy tetszék mintha szép szemei sze-relemmel, egykori édes szerelemmel pillantottak volna az enyéimbe. Ezek még azok a' kik akkor voltak: az övéi – – Még egyszer pillanték az ablakra. Nincsi nem vala már. –

Mostan, Marosi, e' kedves képzeléssel feküdt egyes ágyába: utolszor! – Holnap – melly boldogságokat foglal neki magában e' szó! De hát nekem Marosi? hát nekem? Mi lesz belőlem? – Nem, nem! enyém ő! egyedül enyém! És még is kénytelen leszek látni hogy karjaim közzül kiragadják! – 'S ki fogja ezt? Ki fogja ezt merni? – Mihez fogjak? Mit kezdjek? – –

Virrad, 's könnyebben érzem magamat. Mint emelkednek a' felhők, mintha őket a' Mindenható' ujai vonnák fel. – Inkább inkább világosodik. Pacsirtám már néhány ízben hallatá kedves szózatját; énekel, mert érzi, hogy a' természetre világ száll és élet. Hát galambjaim? Máskor a' Nincsi' ablaka körül lebdestek, mert érzették hogy enyéimék lévén, néki is övéik; 's ő értette nyögdeléseit, 's búzaszemeket hintegete nekik. De most – ah! ezután ne repüljetez ablakához! szárnyaitoknak csattogása felrettenthetné Szent-Péterinek karjai közzül, 's reám emlékeztethetné, eltaszított kedvesére. – – Jóltező Reggel, hányan óhajták velem együtt a' te feljöveteledet! Ime itt vagy, 's nékem és sokaknak másoknak talán könnyebbedést hozol. – Már olly világos van hogy kilát-hatom a' helyet hol őtet először láttam. – Mennyi ismeretlen érzés hánykódtatá azolta szívemet! mennyi nem ismert, nem érzett érzést ismer ő, érez ő mostan!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Aug. 9d.

Nincsi már asszony. – Tekints-körül a' teremtésben, és ha tudsz rettenetesbbet, mondd-ki, kérlek Istenért, hogy el ne csüggedjek egészen. Haszontalan a' kérés! nem lelsz te rettenetesbbet, mint a' mi alatt lelkem roskadoz. Nem vesztettem e el mindent? az élet' legfentebb boldogságait, kedvetem, nyugalمامat, egészségemet? nem vesztet-tem e el Nincsit?

Itt, Marosi, ez ernyőben, hol annyit ülök vele, hol te is annyit ülél velem, hol a' hold' alkonyló fényében együtt síránk midőn mellyemen a' jövődönék előérzései reszket-

¹¹ instrumentek

tenek végig, itt írok-meg, és mostan, midőn már nyugodtabb vagyok, mindent tegnapról.

Eltüzesült indulatimnak cseréjék alatt mázgolt soraim fessék tenéked mintegy árnyban, miket szenvedék. Még minden ereimben ég a' tűz, velőm még minden csontomban össze vagyron roncsolva. Ennyit küzdék őmiatta – 's mi leve jutalmam? mi lészen jutalmam? – Minden óhajtasom a' halál.

Tegnap midőn a' legérzékletlenebb ájulgások között rogytam ágyamba, ez volt egyetlen gondolatom mellyet még teheték: bár soha fel ne ébredjek többé! A' halál' ölése nekem szint olly kedves fogott volna lenni mint egykor a' Nincsié; én azt úgy fogadtam volna jutalom gyanánt mint az állhatos, lángoló Szerelmesnek az a' tántorodásból eszméletre-térő leány' keze; 's ah ezen óhajtasom sem láthata teljesedést. Szenvedéseimnek egész mértéke még meg nem tölt; ma, midőn felköltem, 's a' jövőendő el-suhant szemeim előtt, mint egyg vészt-hozó felleg, érzettem azt, 's – Isten! te látád könyűimet.

Szívem minden derülő felhőcskének emelkedésével megkönnyebbüle. Mihelytt annyira megvilágosodék hogy gyertya nélkül látni lehetett, vevém kalapomat, 's meg-másztam a' Gellér' hegyét hogy a' kelő nap' pompáját láthassam. Eléggé korán juték-fel tetejére, 's eltikkadva 's csaknem lélektelenül nyultam-el a' harmatos hideg fűven. Gyönyörű nagy látvány! mint nyúla-el végig a' széles harsogó folyamon a' fátyol-forma köd, 's mint borította-el Pestet, hogy belőle csak a' tornyok látszottnak-ki. Némán feküdt körültem minden, 's élet nélkül tetszett lenni, egy lassu tavaszi-szellőn kívül, melly a' szőlők felől nyögve suhogott: de minekutána a' királyi napnak felkelésével élet és szellem ömle-ki mindenre, miként fogtak a' madarak' sok sergei a' szőlők között, 's alattam a' szirt' repedéseiben a' fecskék, reggeli dalaikhoz, 's új színre költ minden a' legutolsó fűszálig. A' megújuló természet' csudálása két óráig tartott ottan a' legboldogabb andalgásban, de végre ideje vala visszatérnem, mert megígértem vala a' bátyámnak hogy nála töltöm a' reggelt. – Fájt nékem látni hogy ez a' jó ember mit szenved miattam, 's érteni, hogy kimenésemet megtudván, gondokba süllyede, nehogy erőszakos halállal vessek véget szenvedéseimnek. Nem, barátom! míg csontjaimban lesz annyi erő hogy a' reám-rakott teher alatt darabos útamon elébb tovább vánszoroghatok, míg agyamban marad valami eszmélet, addig tőlem az effélét nem rettegethettek. – Klárid már a' bátyámnál vala midőn beléptem, 's nem bírt elég erővel reám pillantani, félvén hogy nem fogja elfojthatni könyűit. A' bátyám is úgy teve, mintha meg nem sejtette volna szenvedéseimet 's fogatni parancsolt, 's kivitt magával olly tájakra hol sok esztendőök óta nem valék; azt ítélvén, és igen bölcsen, hogy első ifjuságom' boldog emlékezete melly e' vad helyekben lebeg, legtöbb erővel bírhat, fájdalmimat, ha csak perczekig is, széllyeloszlathatni.

Erőm annyira elfogyott vala hogy mindjárt ebéd után kénytelen valék ágyba vetni magamat; 's olly ólom-alvás lepe-meg hogy ha bátyám fel nem keletett volna, elalvám vala az esketést. Klári az ő Lolottjával méne, a' Lolott' szekerén, én pedig a' bátyámén a' bátyámmal. Csaknem későbbben jelenénk-meg mint illet, 's elijedék, midőn a' Nincsi úczájába érvén, olly sűrűn öszvetódult sokaságot lelénk a' ház körül mellyen alig lehete

baj nélkül¹² a' házig érni. Kiszállván itt a' szekérből, jusson¹³ eszedbe, mondá a' bátyám, hogy örökösem, egyetlen vigasztalásom, 's öregségemnek gyámola vagy. Megcsókoltam kezeit, 's szememből egy forró csepp hullott a' megcsókolt kézre.

Szent-Péteri a' grádicson várt. Kiterjesztett karral jöve felém, 's a' legelevenebb örvendés' tüze melly minden érében lángolva égett 's arczát ellepé, ált'hatott reám. Elborzadtam látására, de magamhoz térvén legottan, megölelém őtet tettetés nélkül, szíves kívánásaival mind annak a' mit önn maga óhajtott, 's az ő karjain értem a' szála' ajtajáig mellynek szárnyai egyszerre rántattanak félre előttem, Marosi! oh miért nem nyele-el engem a' föld azon látás alatt melly itten vára! – Nincsi a' szála' közepén, fejér öltözetben, violakék bodrokkal, 's hosszú fekete haját virág és gyöngykötélékekbe aggatva – 's megette az esketés' oltára melly már várá áldozatját! Szerencsém hogy kevés pillantatokkal azelőtt hogy felléptem, mások érkeztek volt, kik még beszédben valának vele. E' szerint időm marada magamat öszveszedni, 's megszokott szemekkel nézem most őtet, az Angyalszépségűt. Idvözlésem egyszerű volt 's rövid, de meleg. Hála ténéked, nagy Isten, hogy azt hamisság és neheztelés nélkül mondhattam; hogy feledhetém kínjaimat mellyekkel elgyötire, 's szerencsáját való részvétellel nézhetém. Szüléji kik soromban valának, és a' kiket Tornai útam olta még nem láték, nem tudták miként közelítsenek felém. Látták képeimen a' bánatot és epedést mellybe engemet az ő alacsonyosságok sülyeszte, 's a' szerint hogy a' vétkes lelkisméret félénkséggé, hunnyász-kodássá, csapodársággá szokott változni, alkalmam vala látnom, mint igyekeztek előttem elfedni azon szemre-hányásokat mellyekkel őket a' lelkisméret verdesé. Egy csoport vendég kiszabadíta kezeik közül. Unalmamban, sőt minek titkoljam? elkeseredve az egész emberi nemzet ellen, egy barátommal a' legbelsőbb szobába mentem-által, hol Nincsivel annyi boldog órákat töltöttem. A' hely elevenebben festé előmbe itten élt boldogságaimnak képeit. Benne nem nézém többé a' Szent-Péteri' jegyesét, hanem azt a' csapodár, szerelmes leányt, a' ki midőn a' táncz után itt megpihentem, homlokomról le-letörlögette az izzadás' cseppjeit, karját általvetette vállamon, megcsókolt; a' kit én ilyenkor eltölt habzó szívemre szoktam vala szorítani, 's ölelései közben a' világot minden boldogságaival, minden kincseivel 's ragyogásával semminek állítottam. Kérdém magamat, ha ez emlékezetek valóság voltanak e vagy álom; és minél hatalmasabban ragada-meg a' bizonyosság hogy az álom nem volt, annál mélyebben sülyedék-el eltűnt örömeimnek szemléletekben. – Azalatt minden hívtalosak fel valának gyülekezve, 's egyedül én valék, a' ki nem találtatott, én, kinek a' menyasszonyt oltár' elébe kellett vezetnem! Szent-Péteri akada reám. Jer, barátom, monda olly indulatosan-es-deklő hangon, hogy belé borzadás futa-végig minden tetemeimen¹⁴; tégy a' legboldogabb halandóvá a' nap alatt! Elfojtám a' kint, 's követtem a' boldogot. Belépvén a' szála'ba, 's látván hogy nem-talátatásom zsibongást okoz, meg nem tudék mozdulni helyemből, míg Endrédi intve nem tekinté reám. Bátorrá lesz a' leggyávább is, midőn az erősebbet a' ki neki barátja, maga mellett szemléli. Érzettem én hogy Endrédi rajtam nem segíthet, de intése 's jelenléte annyira megbátorított hogy elég eltökélésem 's erőm vala nyugodt képpel 's elmével lépni Nincsi felé, megfogám karját, 's oltár elébe állítám.

¹² bajnélkül

¹³ Jusson

¹⁴ temeimen

Nekem vele-átaellenent mutaták-ki a' helyet. Szívem nagy érütésekkel vert. Endrédi a' fortepiano-orgona mellé üle, 's azt az éneket játszá mellyet két énekes énekelt. A' Chorál előtt szabad ömlengést engede phantasiejének; eleinte olly lassun, olly epedve, továbbá olly erővel, olly való kinyomással, hogy észre-vétlen lelkem is erőt kapott. Ennek, egyedül ennek köszönöm hogy az esketés' czeremoniája alatt csendesnek-tetszhető elmével állék közöttök. Nincsi az ének' utolsó stróphajág mélyen el vala merülve, de ekkor egyszerre omlottak könyűji. Azt hinni hogy ezek érettem folytak, nem valék eléggé hiu, de még is nagyon meg valék illetve, 's kétszer háromszor lankadni kezdettem, kivált, midőn a' Pap e' rettenetes szókat mondá: A' mit Isten öszveköttött, azt ember el ne tépje. – Vége lévén a' czeremoniának, midőn mindenek az új pár felé tolakodtanak, alkalmasan bírván magammal, én is feljök menék. Nincsi épen gyönyörű könyűjit szárazstotta-fel. Bár ezek légyenek az utolsó könyük mellyeket Nagysádnak szemeiből fájdalmas érzés fog kifacsarni! mondám. Hevült képzelésem csalt e meg, vagy talán valóság volt a' mit láttam, nem tudom, 's szorosan vizsgálni nem akarom: azt tudom hogy e' szép szemekről egy tekintet repüle reám melly lelkemnek minden csendét örökre előlte volna, ha azt csak most vesztettem volna el. A' vacsoránál Endrédi mellett fogtam helyt, jó távol Nincsitől. Megszállott a' szesz borral ölni el bánatomat; de Endrédi nem engedte, 's nem volt senki az asztalnál, a' ki szenvedéseimet megsejthette volna. – Vacsora után Szent-Péteri kért, hogy a' tánczot nyissam-meg a' menyasszonnyal, 's teljesíttem kérését. Elkeményedett szívvel, de tántorogva léptem Nincsihez, 's kiállék vele az első helyre. A' menüet' első lépései alatt már alig bírtam magamat; midőn pedig elválánk, 's Nincsi, előntve minden keccsel mellyeket a' mai nap' örömei még neveltek, de titkolni-óhajtott háborodással, előttem és mellettem el-elsuhinta, midőn szép ujairól a' jegygyémánt reám lövelle, annyira öszveháborodám hogy egy taktot sem tudtam tenni, sőt azt is feledém ha jobbra kell e mennem, vagy balra. A' nézők közt sutogások támadtanak, 's Nincsi, a' ki látá hogy reszketek, siete véget érni. Színletem hogy egésségem nem engedi hogy tovább tánczoljak, 's a' végszobába vonám magamat, honnan kiláthaték a' tánczolók közzé, 's ott néki eresztém magamat az eltaposott szerelem' 's megcsalt' remény' kifakadásainak. Endrédi látta mit szenvedek, 's nem távozott-el mellőlem; 's most annyira köszönöm alkalmatlan barátságát, a' mennyire az által magamat akkor bántva, ingerelve érzém.

Közel éjfélig e' kínos állapotban valék, 's Endrédi reá veve hogy innánk puncsot melly nekem kedvet fogna adni és erőt. Az ital annyira feléleszté szellememet hogy egyszerre derült elmével lépheték a' tánczolók közzé, 's most az önte másokba is vígaságot a' ki kevésel elébb a' köz örömet el látszott fojtani akarni. A' muzsika contredanszt szállaltata-meg. Lelkemben egykori, és hányszori! boldogságaimnak emlékezete támadá-fel. Helyet fogék a' tánczolók közt. Nincsinek ábrája ragyogott az örömtől, 's oh melly könnyűséggel, millyetén kedves síklásokkal repüle-végig a' tánczolók' sorain! Ki valék forgatva magamból, 's az előltnek-gondolt szerelem ismét magas lángokban ége keblemben. Ezen pillantatban engemet ére a' tour, hogy Nincsivel alulról felig jöjek, 's midőn ott el kellett vala eresztenem ujit, hogy ő jobbra, én balra essünk, eltüzesedésemben olly erővel találám tartani hogy el nem fordulhatott. Egy parancsoló neheztelő tekintetet vete reám. – Bocsánatot! kiálték, 's szemeim ázva voltak. Midőn a' tour ismét reánk jöve, olly tágan nyujtám neki kezemet, hogy bátran, rettegés nélkül fogadható-el, 's szerencsére a' contredansznak vége vala. Négy felé széledni kezének a'

Vendégek, Szent-Péteri intett hogy álljon-elő szekere. Reszketett minden tetemem. Nincsi azon öltözetben mellyel már indult a' szekér felé, tére hozzám, búcsúzni. Ez olly véletlen történt hogy sikoltva rogytam lábaihoz. Endrédi beszélé mit csináltak velem, mert én nem emlékezem továbbra, 's hogy Nincsi betegeskedésimnek 's az erőltetett tántznak tulajdonítá elgyengülésemet, 's hogy egy szobába vitete-által, 's maga is igyekezett életre hozni. Látván hogy eszmélni kezdek, jónak látta elveszni a' tolongók között; és így csak Szent-Péterinek és Endrédinek köszöném a' segédet. Endrédi támaszkodva lemenék a' grádicson, 's épen azon pillanatban érek annak fordulójára midőn Szent-Péteri szekerébe emelte zsákmányát, 's véle repülve ment. Én is haza jövök. De mint jövök haza, mint fektetének-le, arról nem emlékezem. Vas alvás szálla reám, 's adta volna, a' ki teremtett, hogy az volt volna az utolsó! Ott jobb élet van! ott bennünket boldogabb lak vár! Mint szélesedik szívem ezen oda-vágyással! mint olvadnak minden kívánságaim mellyeknek kevéssel ezelőtt Nincsi vala egyetlen tárgyak, most, midőn ő éntőlem örökre el vagyon véve, azon szíves, azon nyugtalan kívánsággá, hogy halhassak-meg! hogy kínjaimból te oldozz-fel, Halál! te Feloldó! Megkönnyítő! – Oh Nincsi! Nincsi! –

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Aug. 12d.

Vannak pillantatok mellyekben a' leggondosbb vigyázat nélkül nem lehetsz ura magadnak. Ha pedig a' környülmények veszedelmes pontba ütődnek, háj által bár csak egy hajsza nyit, 's oda vagy örökre. Illy pillantatot ada nékem próbál a' Gondviselés, 's megbukám. Elragadtatva a' legtüzesebb indulattól, részeg hevemben, elvesztém bizodalimat hozzá, 's azt véltem hogy én, a' ki egy két ízben magam is kisegélém magamat, minden árnak ellent fogok állhatni. Ezen magam'-elhívésével, ezen erőmbetett kevély bizakodással fogadám-el a' Nincsi' szüléjinek meghívásokat egy bálra. Megjelentem, 's ez az elmenetel gyilkosom leve. Azt az elcsendesült tüzet, azt a' szentelt gyönyör' elcsendesült tüzt, melly most epedve 's titkosan lángolt Nincsinek szemében, azt a' – minek nevezzem? – azt a' leányok' viseleteket melly nekik annyi bájt ad menyegzőjök' napja után – nem tudtam azt kiállani; azt a' kisügrázását a' leghevesebb legboldogabb érzéseknek melly neki minden kecséből hatott-által reám. Le akarék roskadni az elviselhetetlen sully alatt. Nem bírván tovább magammal az örülésig tánczoló. Szent-Péterin már nem cselekvé a' mit Nincsi cselekedni kevés órával ezelőtt nem átalott; nem tartóztatá az esztelen ifjat; Endrédi nem vala jelen, mások reá nem ügyeltek, 's – lássd e' szilke vért előttem – ez annak következése.

Ágyban vagyok, erő nélkül; 's ez okozza hogy idegen kéz írja e' levelet. A' bátyám nem lél vígasztalást, 's ha látnád, mit szenved Klári! Siess elvinni ötlet! neki ártására lehet hogy szüntelen' körültem van. – Orvosaim nagy tudománnyal 's széles hosszas bőv beszéddel mutogatják hogy ez nem halálos, hogy csak szavokat fogadjam, még ki fogok

gyógyulhatni. Vigasztald tehát magadat, barátom, ha ebben vigasztalásodat lelheted. Én – készen vagyok.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Sept. 7d.

Magamhoz kezdek térni, de felette lassu lépésekkel, felette nehezen. Ennyit neked már magam is írhatok. Ne kérdd mint vagyon szívem. Kérdd a' kinek egy órában minden öröme, reménye, kinézései füstté lettenek, mint van ő, 's tudni fogod mint vagyok.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Sept. 15d.

Klári ritkán távozik-el ágyam mellől. Ki akarja élni velem magát, azt mondja; mert megtörténhetne hogy egymást látni sok ideig nem fogjuk. – Tudakoztam mit vél, meddig nem. – Ha útag el talál mulni, felele, megeshetnék hogy fél esztendeig sem; mert Erdélynek széléről jönni Budára, nem könnyű, egésséged pedig neked nem engedi hogy te jöjj hozzánk. – Jobban tudom én mint ő, meddig nem; de megszorítani kegyetlenség volt volna. Midőn hosszasan ül mellettem, 's szánva néz, miként fogyasztott-meg a' betegség, 's nem bír magával; 's eldől mellettem, 's testvérenek nyomorúságát vánkosaímon sírja-ki, olyankor gyakran megkörnyékez a' rettegés hogy lelkében végre felébred annak sejtése, hogy egymást csak túl a' síron látjuk meg. Illyenkor fel akarom vídítgatni 's felőled szóllok vele, 's azon boldogságokról melyek őreá a' te karjaid közt várnak. De e' kép' festegetései által magamnak veszedelmes mérget készítek, mert, ha elgondolom, hogy én is élhettem volna e' boldogsággal, 's hogy te, ő, Nincsi és én, melly szép napokat élheténk vala a' bátyámnál; illyenkor, elmerülvén képzeleteim között, küzdenem kell hogy Klárral ki ne találtsam mi forog lelkemben, 's sírásaim az ő sírásait ne igazolják.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Octób. 5d.

Halálnak érzései lepnek-el bennünket midőn azoktól maradunk-el a' kikkel szoros egyességben éltünk. Mielta a' bátyám és a' te Klárid elhagytak olly pusztá előttem a' ház hogy magamat alig lelem benne; minden szögben érzem híjokat. Nem tűröm-ki

sokáig; útnak indulok – egyszer végre csak illő. 'S azok az Orvosok! – Oh! tudom én melly keveset ér segédek, melly keveset árthat tilalmok.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Octób. 12d.

Eddig Ságbon vagy, 's öleled mind kettejeket, 's a' szerelem' legtisztább forrásából örömet és boldogságokat iszol. Én pedig elzárva ülök azon helytt melly annyi irtóztató emlékezetekkel kínozt.

Még egyszernél többet nem voltam kinn. Kibeszélhetetlen rettegések közt kocsiztam-ki, 's kevésbe mult, hogy korán próbámért meg nem lakoltam. – Ha Nincsi most látna! ha látná mint viselem képmén az ő állhatatlansága' következtét! El fogna tőlem borzadni. És még is sokért nem akarnám hogy miattam egy bús órája legyen.¹⁵ – Nincsi, Nincsi! a' te neved még mindég kimondhatatlan szerelemmel tölti-el szívemet. – Elengedek neked minden kint, minden bántást, e' szerelem' kedvéért, mert ez nekem így is boldogságom.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Octób. 28d.

Ezer áldás, ezer szerencse öszvekelésekre! szent nekem ez a' nap reátok nézve és magamra. – Ma éjjel, midőn álmod az elmúltak' emlékeztetébe szenderített, Nincsi, mint egy Angyal, megjelent előttem. Nekem nyújtá jobbát, 's esküdt hogy örökre enyém lésszen. 'S íme, te Kedves, még kevés napot ide alatt, hogy e' földi virág letöretessék, meghervadjon, elhaljon, 's enyém, enyém lésszesz te, az új szép virág, a' jobb hajlékokban! – Melly pillantat, ha majd mennyei karjaival általfog, 's édes lehellete vérző minden sebeimet begyógyítja, 's a' Megdicsőült, gyötrelmeimnek feledésére, megmeríti a' Lethéből poharát, 's nekem nyújtja!

Klárím! szeress férjedet; légy hív eránta mindenben; légy olly jó mint mindig valál. Oh ott, ama' jobb életben, emlékezhethünk az itt élt boldog óráinkra – melly kinézés az! Te pedig, barátom – De minek mondjam azt én neked? neked, kivel, midőn a' Duna' szélén együtt sétálánk, 's a' víznek sebes mentében az élet' sebes futását látánk ábrázolva, olly gyakran mondogatánk egymásnak, melly fontos pillantása az emberi életnek a' halál, 's miként eshetik midőn a' ködbe-borult jövőnk előttünk, a' mult pedig hátunk megett elterjed, 's melly bátorító gondolat, midőn látjuk hogy meghaladott útunkat semmi akarva-tett rossz cselekedetnek, semmi megölt, megpiszkolt, segéd nél-

¹⁵ legyen-

kül hagyott ártatlanságnak mocska nem fertézteti: az a' hév, mellyel olyankor szóllánk, azok a' könyűk, mellyek olyankor elfutották szemeinket, nekünk azt a' biztatást nyújtják hogy egykor csendesen sülyedünk a' halál' hideg karjai közzé. Oh, hogy az a' tiéd még távol legyen, és hogy Kláriddal öszvefonva gyönyörűségek közt meless-végig hosszú úton!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Novemb. 4d.

Tegnap nálam vala a' Nincsi' bátyja. A' szeretetre olly igen méltó Öregnek könyűji, 's némelly emlékezet melly lelkemben az ő meglátására új leve, elrontották éjemet, 's most sokkal rosszabbul vagyok mint jó idő olta valék – egy idegen éghajlat alá vitt palánt mellynek a' legszelídebb fuvallat is árt 's hervadást hoz! –

Plántálj csemetét, barátom, öntözzed, ápoljad, hogy nevedekdjék, 's virulmányra fakadjon mikor én kihalandok. Az immár nincsen messze. A' mi köz anyánk, a' föld, megnyitja kebelét hogy engem abba befogadjon. Véremet már ezer atóm szomjan várja, hogy belőle új élet serkedezzen. Oh, ha azon virágokat mellyek sírom felett fognak teremni, a' szeretett leány szedegetné! Nincsinek mellyén ők elevenebb színnel, édesebb illattal ragyognának. 'S ha csüggő fővel hervadnának, az ő mellyén, 's kisdede parányi kezeivel játszanék velek, a' hite-szegett talán azt fogná mondani a' gyermeknek: Ártatlan! 's te örülsz nekik? reszkess; annak vérével híztak, a' ki engem szeretett 's miattam hala-meg. – Oh barátom, ha látnád, mint gyötörnek engem halálig ezek a' képzelmények! – Orvosom egy hosszú írást hagyta asztalomon, 's biztatott hogy ha magamat rendeléseihez szabandom, nem sokára egésségem teljesen helyre fog állani. Helyre-állani? kérdém, 's az ég felé pillantottam. Ment, 's búcsúja alatt érzékeny könyű reszkete szemében. Így szalad előlem minden, valakinek mellyében emberi szív ver, hogy szánakozásra-olvadott tekinteteiben, hogy elfojtani-akart könyűjiben nyomorúságom' nagy voltát meg ne lássam. Ennekelőtte szerettek a' gyermekek, most elborzadva futnak látásom elől. – Ártatlan lelkek, 's tí érzitek, hogy meg vagyok érelve a' halálnak? Hah! mint hörbölöm-fel e' gondolatot mint életnek italát! 's mint mosolygok neki, mint ha a' megint hív Nincsi egy szép tavaszestve nyujtaná kezét jobbnak! – Ma reggel, egy álmatlanul-töltött éj után, bágyadt álomba szendergettem, 's arra ébredék-fel midőn ablakom alatt egy fiatal leány' koporsóját vívék temetőbe. Sokáig néztem a' sereget melly azt kísérte. A' zölddel-bevont koporsón egy koszu virított. Boldog, boldog gyermek! kiáltám, 's a' hang lehallatszék úgy hogy némellyek felpillantottak 's tudni kívánták honnan jött az. Korán fonnyada-el a' szép róza, 's hiteszegett kezeknek nem lehete azt széllyelfoszlatni! – Követni fogod őtet, kiálta belőlem egy belszózat; 's a' gyengeség miatt mely megújult hatalommal rohana reám, kénytelen valék ágyba menni – 's álomban Nincsit látám, hogy magányába zárkozva siratá a' megholtat kit ő öle-meg.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Febr. 6d.

Hosszas betegeskedéseim után annyira magamhoz tértem, hogy nem sokára teljesíthetni fogom a' mit régen szándékozom – itt hagyom Budát. Nincsit – ah! nem Nincsit többé, hanem Szent-Péterinét! mindennap látni, 's nemsokára mint anyát látni, nem – arra nincs elég erőm. Engedjete meg, ti, kiknek jusotok vagyon kívánhatni itt-maradásomat.

Házam nekem még soha nem vala kedvesebb mint most, midőn el akarom hagyni. Vegyétek azt ajándékol tőlem, de olly kötés alatt hogy míg én élek, sem el nem adjátok sem belé idegent nem szállítatok. Nem nézhetném hogy annyi boldogságaimnak, örömeimnek, szenvedéseimnek helye érdemetlen lakók által profanáltatik. Leginkább azt a' kisded szobát szeretem most mellyben mint gyermek laktam vala. Ha benne múltok, elevenebben lep-meg eggykori gondatlan 's boldog korom' emlékezete. – Szenvetés és öröm, ők összefonva járnak mindenütt. – A' gyermeki kor, ha ő e valóban a' legboldogabb szaka életünknek? Ezt kérdem gyakorta, 's látom, hogy az emberek e' pontban is épen úgy csalják magokat mint mindenben egyébben. Ha legény-korodban volnának gyermeki gondjaid, igen is, úgy velek könnyen bánhatnál. De egészen másként vagy a' dolog: a' gyermeki gondokhoz, szükségekhez, gyermeki erő vagy adva. – Minden kornak tulajdon gondja 's bánatja 's tulajdon örömei vannak, 's ha gyermek vagy, egy leomlott kártyavár úgy elkedvetlenít, mint megcsalatkozott reményeid érettebb esztendeidben. – Ha a' gyermeki évnél van valamely elsőse, úgy azt nevezem annak hogy ez kényére éli a' jelenvalót 's nem aggódik a' jövőndön.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Martz. 8d.

Eggy felette kedvetlen szakmányon estem által. Azalatt míg betegen fekvém, sokan méltóztattak gondban lenni egészségem éránt, noha velem semminemű szövetkezésben nem állottak, 's csaknem az alkalmatlanságig tudakoztatták mint vagyok. Tudni kell hogy az effélék mint mennek azoknál a' kik azt hiszik hogy tőlök minden kegyelem; elküldenek látni, de midőn a' cseléd a' hírt meghozza, azt nekik, a' mint mondják magok, oda engedik; és így világos hogy a' mit részvétnek kívánnak nézettetni, nem egyéb hiúságnál. A' hideg városiság hasonló jutalmat érdemel, 's hogy gorombának ne tartathassam – a' hálátlanság itt szóban nem foroghat – megtevém köszönő látogatásaimat, de úgy ejtvén hogy az illyeneknél egy hátra-hagyott czédula pótolja ki személyemet. Characteremben fekszik, 's akarom hogy fekszik, az illyetén bohókat épen olly hidegen tekinteni 's nevetni, mint a' hogyan a' jókat forrón szeretem; 's képzelhetd miként járek némelly képzelt barátomnál fellépén, midőn egy meleg kézszorítás akarát festeni szíves hálámat, az nekem egy lelketlen fagyos mosolygással 's eszmélet

nélkül elmondott formulával felelt. Alig vártam hogy sarkomon megfordulhassak, 's a' lárvák közzül kiszabadulván, ismét emberek közzé léphessek.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Mártz. 14d.

Engedek Endrédim' unszolásának; általláttam hogy Budáról nem távozhatom-el úgy hogy Szent-Péterinek még egyszer ne legyek látogatására, ki feleségestül gyöngékedésem alatt sokszor volt nálam, de a' mit Endrédi velem mindig nem is tudatott, félvén hogy az nekem árthat és akik minden kigondolhatókban igyekeztek szenvedéseimet enyhíteni. Ugyan ezt hallom Nincsinek szülei felől is. Oh Marosi! hogyan fogom kiállani látásokat? Reszketek. --

Megjövök tőlök. Szent-Péteri kiment volt, Nincsije pedig, a' mint cselédjei mondják, gyengélkedik 's ágyban van. Eljöttem tehát a' nélkül hogy egyikét vagy másikat láttam volna.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, Martz. 15d.

Szent-Péteri nálam volt, 's kért, nagyon kért, hogy vele együtt menjek hozzá; felesége ugyan ágyban vagyon, de bízik, hogy azon föl nem akadok, 's meg nem fosztom azon örömtől hogy még láthasson elindulásom előtt; ha az ágyból kikelhetne, ugymond, maga fogott volna hozzám jőni. Kereken megtagadám neki a' kérést. Én Nincsit többé meg nem látom; erőre vagyon szükségem, 's ezt az ő meglátása öszve fogott volna rontani. Érzettem én melly örömtől foszta-meg makacsságom: ez vala azon egy pillantása hátra való egész életemnek mellyben az illendőségnek megsértése nélkül fájdalomaimat mellyén sírhattam volna; de kénytelen valék tenni a' mit tettem. Akár szerelmet láttam volna szemeiben, akár meghidegülést, szívemben új fülánk fogott volna lenni mind ez mind az.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, April. 9d.

Ne csinálj nekem abból vétket hogy a' Nincsi' képét kicsinyben hagyám festeni, minthogy az olajfestést útamra bajosan vihettém volna, 's legyen gondod hogy ez a' kép együtt szálljon sírba velem. Ne mondd hogy ez a' kép csak ingerli gyötrelmeimet. Szólj: ha a' te Klárid meghalna, elvetnéd e képét mivel egyike vagy másika a' Bölcsenek azt mondaná hogy az sebedbe mérget önt? 'S Nincsi nem megholt e nekem?

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Buda, April. 25d.

Tegnap az öreg Surányinál kelle vacsorálnom. – Nagy vígasztalás nekem látni, hogy némelly jók illy érzékenyül szánnak. – Az Öreg gondosan eltávoztata mindent, a' mi bennünket Nincsi-re emlékeztethetett volna; de rettettem a' búcsút, 's azt sokára húztam. Kalapomhoz nyulván, sírni kezdénk mind ketten, 's nehéz volna megmondanom melyikünk kezdette. Öcsém, monda mellyéhez szorítván, elfojtott zokogással, én tőled nehezen maradok el, 's még nehezebben fognék – ekkor levonta süvegét 's ősz hajához nyult – ha ez nem bíztatna, hogy egymás nélkül nem lészünk sokáig. Ez a' szíves, való kifejezés 's az a' forró kézszorítás, mellyel ezt mondotta, elnémítottak. Karjai közzé vetém magamat, 's ott sírtam-ki sűrű könnyűimet, 's szaladtam. – A' ház' kapujánál valamelly láthatlan erő kapa-meg; még egyszer akarám venni tőle búcsúmat, 's visszatértem. De, Marosi, egy látás, melly tiszteletet támasztott volna még az angyalokban is, elakasztá; némán néztem sokáig, 's a' nélkül, hogy ő engem látott volna, eljövék. A' szoba' közepén állott, levont süveggel, öszvefogott tenyérrel, égre-szegzett szemekkel, – Érttem könyörgött – 's oh! melly gondolat ez, o Marosi!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Dorog, Máj. 4d.

Az vala ám a' keserves pillantás, midőn a' szekér már készen várt, 's én még egyszer végig mentem a' szobákon, 's mindent olly pusztán, az ablakokat mind nyitva láttam, 's elgondolám, hogy őket most mingyárt bé fogják tenni, 's ki tudja, ki nyitja-meg. Többé benne nem lakol! nem többé soha! soha! Elborzadtam, 's mentem. – Az a' szép remény hogy e' szobákban valaha boldog napokat fogok tölthetni Nincsimnek karjai közt; hogy valaha, ha majd kifáradva hívatalomnak dolgaiban azon örömmel vetem magamat neki, a' Szeretettnek, karjai közzé, hogy nem éltem haszontalan', 's amott

egy ügyefogyottat védtem, itt egy elakadott érdemet elősegéltem, egy gonoszt visszatoltam, - - ah Marosi! hová levének mind azok a' ragyogó kilátások? – Oda minden! minden! és örökre!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Pozsony. Máj. 14d.

Mikor az ő emlékezete kísér ágyamba, 's elképzelem, melly boldog fogék lehetni ha enyém lehetett volna ő, ő, a' Kedves! 's így egyik szendergés a' másíknak tol karjai közzé – 's mikor így azt álmodozom hogy egésséges vagyok hogy ő nekem hitvesem, – oh illyenkor felsikoltozom örömemben, hogy álmom elfut sikoltásomra. 'S midőn csak most látom hogy boldogságom álom vala, 's boldogtalanságomnak érezése gyilkosan rohan az ál boldogság' helyébe reám – oh hallgass-meg akkor, te, a' ki e' mély gyötrelmet látod! hallgass-meg! ölj-meg!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Posony. Máj. 16d.

Jaj nekem hogy az a' boldogság, hogy az az öröm mellyet nekem ő csinált, úgy futal mint a' sebes Duna' vize, melly elfut és soha vissza nem tér! Csak egy, csak egy cseppet a' te enyhületeidből, Mindenható! csak egy kézszerítást tőle! – De mire kell ez a' véget soha nem található kívánság? – 'S ha előjönne is, ha tőle megnyernéd is azt a' kézszerítást mellyet ennyire óhajtasz, ha ezt mondaná is: Látom, melly nyomorultté tevélek, 's ezzel visszatérne Szent-Péterijének karjai közzé. – Igen is; az enyhítő balzsamcsepp volna, de tüzes aczélra. – Marosi! melly boldogtalan az ember ez érzéssel, melly nélkül nem volna jobb mint a' marha! – Vaktában tolongunk a' Lehető és a' Való között, 's önn magunkban hordjuk a' veszélyes ellenséget melly minden örömeinket elöli!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Bécs, Máj. 20d.

Itt vagyok; 's óráimat a' Belvederben töltöm és a' Mívészek' dolgozójiban. – Az is haszontalan! A' boldog szerelem megnyitja a' szívet mind annak érezésére a' mi szép, a' mi a' nagy: a' szerencsétlen azt öszvehúzza. – Hová levének az időők mikoron engem a'

Corrégio' szép Iója magamon kívül ragadott, úgy hogy szemem előtt eltűne a' világ minden boldogságaival és bolondságaival! a' midőn a' Vatikáni Apoll, 's a' szép Antinousz, a' Medicsiszek' Vénusza és mennyei kis Psyche a' lépével¹⁶ úgy elfogtak hogy másoknak kelle emlékeztetni hogy már ideje, mennem. – Öröm és bánat, kedv és gyönyörködés, mind csak eseményeknek míve; 's értsd a' Mívész' kifejezését! – egyg ölelésnek gyümölcse.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Bécs, Máj. 28d.

Tanácsod ingerlené fájdalmamat 's elkeseríthetne ellened ha nem látnád hogy azt a' legszívesebb szánakozás, a' leghűbb barátság sugallotta. Megengedj hogy el nem fogadhatom. Annak kívánása hogy engemet szerencsésnek láthass, tégedet igazságtalanná tevé.

Theréz engem szeret, mondod: 's én az ő birtokában boldog leendek. Úgy van, kedves barátom! ő erántam érez, 's én Nincsin kívül nem találtam senkit, a' kit szerethetnék, a' ki hajlandóságomat inkább érdemlené. Characterben ő még felülhaladja Nincsit; de épen e' két tekintet elég ok arra hogy birtoka után ne vágyjak. A' ki annyi érdemmel bír mint Theréz, osztatlan szívet kívánhat. Melly hasonlatlan volna a' mi egygyességünk! Ő nekem a' maga teljes gazdag szívét, ifjúságot 's a' szépségnek minden kecsseit hozná; de hát én? nem semmit azon bizonytalan reménynél hogy tiszteletem, szíves forró tiszteletem, idővel talán szeretetté fogna válhatni. Elhallgatom a' mit beteg állapotom mondhatna; értsd-meg, 's vedd a' mondottakhoz hogy nekem alig van egyg csendes pillantatom, idegeim a' rettenetes szenvedések által meg vannak rontva, 's kedvetlenségem igen is gyakran fel nem derülhető komorsággá sülyedez. Oda van az egygkori szelídségem, 's annak helyébe most hajthatatlan fejesség, makacsság lépett. 'S ha mind ez nem volna is, előttem a' képe mi voltam egygkor, 's most szerencsétlen vagyok. Ha ezekre azt mondanád hogy Theréz engemet ismer hogy tudja millyen vagyok; ezt kérdeném tőled: Ha látnád hogy a' gyermek késhez nyúl, elégnek tartanád e megszólítani? vagy elkapnád előle akár mint fityogna? 'S elménk mikor hasonlít inkább a' gyermeki korhoz mint midőn szeretünk?

Hagyd-el tanácsaidat, Kedves! Elmult az idő mellyben nekem szabad volt reménylenem, hogy egyg szeretetre-méltó leány' birtoka szerencsésé tehet engem és őtet az enyém. Egyg zivatar korán felhozá reám az ősz. Hagyj engem! Én már fonnyadok. A' ki engem élni 's szenvedni hagyva, meghallgatá kiáltásomat. Intésére előállott a' Halál, 's kijegyzett azoknak jegyekkel kik közel vannak a' megszabaduláshoz, 's arczomról letörle az egésség' 's ifjúság' színét.

¹⁶ lépével.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Bécs, Jún. 3d.

Ez órában veszem a' hírt melly téged is elrettente, mint engemet, 's ez órában indulok Sággra. Oh, ha a' szegény bátyámat már életben nem lelem, 's azon édes örömtől is megfosztatom hogy neki az ő sok kegyét, részvétét, szeretetét, barátságát meghálálhassam! – Jer te is, késedelem nélkül.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Ipoly-Ság, Jún. 8d.

Most csak azt, hogy a' bátyámat életben lelem. Nagyon el vagyok gyengülve; 's mind az Orvos mind én is attól rettegünk hogy a' szél melly bal részét megsujtotta, eggy újabb csapást adhat neki, 's eloltja életét.

Olly tikkadtan, olly elerőtlenedve érkezém ide ma reggel hogy másnak karjára vala szükségem midőn neki elébe léptem. Kibeszéllhetetlen az az elgyengülés mellyel én néztem őtet, 's ő viszont engemet. Lassadán meggyültek könnyűji, 's mind a' mit mondhatott, e' két jelentős szóból álla: Szegény Öcsém! – Láttam hogy ez az ellágyulás neki ártalmas, 's olly szín alatt hogy álomra vala szükségem, engedelmet kértem tőle ágyba mehetni.

Mihelytt a' hűgomat magára hagyhatod, kérlek, siess ezt a' tiszteletünkre-méltó Öreget jelenléted által megvigasztalni. Csókold őtet nevemben, őtet, 's a' kedves most szülöttet!

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Ipoly-Ság, Jún. 12d.

Megtörtént a' mitől rettegék: a' bátyám nincs többé. Eggy másodszori kemény csapás eggyszerre vete véget szép életének. Én ágya mellett voltam, 's örvendek hogy szémeinek befogásával én tehetém körültte az utolsó szolgálatot. Eggy néma csók mellyet könnyűk nélkül de kővé-vált szívvel nyomtam hideg kezére, volt szomoru tolmácsa hálámnak, tiszteletemnek.

Holnapután fogjuk szent tetemeit általadni a' földnek, a' szerént a' hogy' azt maga kívánta: nem kriptába, hanem azon diófa alá mellyet első ifjúságában ültetett, minden cifra emlék nélkül. – Az a' közönséges szomorúság melly itt mindent, cselédjeit 's alattvalóit elfoglalta, szükségtelenné teszen minden pompát mellyel hiúságát az ál szomorúság szokta leplezni.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Ipoly-Ság, Jún. 29d.

Endrédi azt tanácsolja, azt tanácsolja az Orvos is, hogy menjek hozzátok. Szívem azt inkább tanácsolja náloknál. Mihelytt egészségem melly a' siettetett út és ezen halál által olly sokat szenvedett, megengedendi, nálad leszek, 's a' ti karjaitokban fogok éledni új életre.

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Ipoly-Ság, Sept. 27d.

Nem sokára, te Kedves, általesem szenvedéseimen. Itt¹⁷ a' hideg ősz; 's ha a' fáról leesni látok egy levelet, úgy tetszik mintha az életnek új erejét veszteném-el – 's hiheted e hogy ez engem rettent? Kedves nekem, igen kedves e' gondolat: Szélen állok! – Midőn a' tavasz megint itt leszen, 's virágot 's új életet önt a' földre, csendes álmot fogok aludni a' sírban. Akkor járulj te a' Boldoggá-lettnek sírjához, 's mondd magadnak hogy én a' te bánatodnak 's e' név nélkül való érzéseknek ezt a' pillantását érzettem, 's egy gyöngye tavaszi szellő fújja el könnycseppet hogy azt Klárid orczádon, midőn hozzája visszatérsz, meg ne sejtse.

ENDRÉDI MAROSIHOZ.

Buda, Octób. 8d.

Hogy levelem nem egyenesen hozzád, hanem Tisztartódnak borítékja alatt megyen, már gyaníthatja veled hogy a' hír mellyet hoz, nem lehet örvendetes. Vigyázz hogy azt hitvesed elkészülés nélkül meg ne lássa; a' hír bátyját illeti.

Hasztalanok voltak igyekezeteim elvonni ötöt Budai útjától hol bé nem hegedett sebeit ezer emlékezeteknek kelle feltépni; olly makacsul ellene szegzé magát tartóztatásaimnak hogy legjobbnak láttam neki magamat megadnom. Minden lépés melly bennünket Budához közelebb juttatott, szemmel látható zavarodást szüle lelkében, 's Dorogon, hol szekerünknek megigazítása miatt nem meheténk mingyárt tovább, olly szertelenül élessé leve hogy reszketnem kelle egészségéért. Sokáig tartó kedvtelenségéből a' Postamester' gyermekeinek nyájaskodásaik fel kezdék vala már vidítani, midőn kürtölést hallánk, 's kevés pillantatok mulva – képzeld a' történetet! – Szent-Péteri 's felesége a' szobába lépének. A' megháborodás ezekben csaknem olly nagy vala mint a' mi szegény barátunkban, de ezek csak első pillantattal voltak megzavarva; a' váratlan látás-

¹⁷ Itt,

ból eredő megszeppenést a' legszívesebb, legforróbb örvendés váltotta-fel, 's mind Szent-Péteri, mind felesége nyájassággal, barátsággal idvezlék Bácsmegyeinket. Ez renge egész testében. Nincsi mind azt a' mit a' legbarátibb indulat 's egykori szerelmének emlékezete, férje, valamit a' legszentebb hűség és a' hála' érzései mondhatnak, azon hévvel ömledezteték mellyet természetessé tehete annak érzése hogy a' Bácsmegyei' inségének ők az okai. De ez a' nyájasság, ezek a' gondok még ingerlették a' Szenvedő' gyötrelmeit, 's Bácsmegyei az elkeseredésnek legmélyebb lépcsőjére süllyede. Nincsi próbát tett, ha fijának előmutatásával kit cselédje karján tartott, szerencsétlen barátját felvidíthatná e, 's nevén szóllítá a' gyermeket, kit a' Bácsmegyei' nevére 's férjéére 's Onkeljéére Sándornak neveztetett, 's felnyujtotta azt a' mi barátunk' csókjára. Ennek lelke nem birta sullyát, 's kénytelenek valánk ötet ágyba tenni. Szent-Péteri éle az alkalommal, 's magunkban hagyta. Nincsi vesztteg maradt, a' legszívesebb részvétellel igyekezett barátja' szenvedéseit enyhíteni; vigasztalta, hízelkedett gyengeségeinek, 's erőlködött titkolt reszketések alatt elfojtani könyűit mellyek egyszerre rohanának-elő, 's csendes szenvedései jajgatássá váltak. Ez Bácsmegyeit magához hozta; felszökött ágyáról; régi erejét visszaadá a' felriadt szerelem; 's Nincsinek lábaihoz rogyott. Ajkaik véletlenül öszveforradtak, 's Nincsi tartózkodhatlanul sírt. 'S te sírsz, örök barátnéja lelkemnek? kérdé Bácsmegyei, felemelkedvén 's karjai közzé fogván a' szép Sírót. Nincsi, te sírsz? Oh sírj! sírj! véremmel érdemeltem ez enyhítést. Ekkor újra megölelé őtet, 's mind ketten öszverogytak volna, ha nem siettem volna segédjekre. – Ez életben el vagy rabolva tőlem, mondá most neki több eszmélettel, több erővel, nagyobb csenddel; de, Nincsi, jön egy más élet, egy más jobb élet, 's te ott nekem vissza léssz adva. – Kocsisunk jelt adott, 's én emlékeztetém Bácsmegyeit, hogy mennünk kell. Merően néze szemeimbe. Nincsi zsebkendőjébe rejtette-el ázott arcát. Szent-Péteri bejött. – Utolszor ez életben! monda Nincsihez, 's együvé fogván őtet és férjét, megcsókolá mindkettőjüket, 's eljövénk.

Budáig eltöltött a' beszédől, 's magába süllyedve ült a' szekérben. Rettegtem életéért melly ezen rázkodtatás által sokat szenvedte. Az Orvos újabbí vérindulástól tart. – Minden postával fogod venni tudósításaimat.

ENDRÉDI MAROSIHOZ.

Buda, Oct. 10d.

Az éjjel aludt, de keveset 's hánykódással. – Képedet és feleségedét általhozatá fekvő szobájába. – Írd-meg nekiek, monda, hogy szereteteket most meg nem köszönhetem; de lesz idő, mellyben fogom.

dél után 2 órákor.

Rendbe hozatá mindenét, 's resignálva van. Csendesesen várja a' gyógyulást, vagy kínjainak végét.

Oct. 11d. 2. órákor reggel.

Roszbabbúl van. Nem szólhat. Szemei ázva vannak.

4. órákor.

Átlesett rajta! – Irtóztató phantasieből tért magához. Érzette hogy itt van vége, de attól nem rettegett. – Minek harangoznak? kérdé, midőn én épen kifordultam. Egy gondolatlan azt felelé hogy valaki haldoklik. Én ezen pillantatban léptem-be. Kezem után nyult. Köszönöm hűségedet! monda. Idvezeld Nincsit, 's az én kedves jó húgomat 's férjét! 's a' halál' alvása csendesén vitte-által az örökkévalóság' hosszú éjébe.

TOLDALÉK.

SZALIE JÜLIEHEZ.

A' Bártfai feredőben.

Harmadik és negyedik leveleimből, kedves barátném, eléggé érthetéd melly boldog napokat élek itt, melly boldogokat nevezetesen a' tiszteletre 's szeretetre legméltóbb asszony' csudálásában. Rajzolatomnak mellyet felőle e' két levelemben tevék, felette szerencsétlennnek kelle lenni, ha őtet az után alkalmasan nem ismered. De a' melly történetet neked e' mostani levelem viszen, az úgy kívánja, hogy az Eggyetlennek, a' Hasonlíthatatlannak, újabban 's bővebben fessek képét, 's még külsőjére is kiterjeszkedjem, hogy őtet mint tükörben szemlélhessd – mert őrajta nincs semmi, a' mi az Egészre szükségesképen ne tartozzék, nincs semmi a' mi az Egésznek hatását ne segéllje. Osztán – mert ki kell mondanom, kedves leány, – te őbenne egy régi ismerősödre találsz, 's álmélnodni fogsz, ha majd való nevét hallandod, ki az a' kit én ennyire csudálok, ennyire szeretek. Oh miért, de miért nem fogadhatád-el az anyám' ajánlását hogy velünk egygyütt jöjj-el te-is! melly nagy volt volna most örömed, megtestesülve látván azt az ideált mellyet az asszonyi rény és érdem felől magunknak mind ketten csinálánk, és a' mellyet én itt, elveszve semmiségemnek mély érzésében, religiói tisztelettel látok és hallok reggel olta mind addig míg a' társaság szélyyeloszol 's kiki nyúgalomra tér.

Consiliárius Belényesi egyike a' szeretetre-legméltóbb férfiaknak. Nagyon meg kellene csalnóm magamat ha közelébb nem volna a' hatvanhoz, mint az ötvenhez; és még is minden a' mit rajta látunk, őszülni 's ritkulni alig kezdő haja, színes és barázdátlan képe, ép egéssége, és kivált lelkének vidámsága 's kelleme, valamint könnyü mozgása 's ízletes öltözete, tíz esztendővel ifjabbnak akarják tartatni. Moralitása a' legtisztább, elméje igen mívelt, 's tónja olyan hogy bizodalommal 's szeretettel tölt-el túl a' tiszteleten maga eránt mindent a' ki körébe lép. 'S az én asszonyi ideáломnak ez a' férfi ideál leve férje! Soha Hymen két öszveillőbb lelket még egygyüvé nem szőtt. – De feledni kezdem hogy itt nem az Űr' hanem az Asszony' képe az mellyet elődbe tennem kell.

Ha Belényesi első pillantással imponál, 's felsőbbtségét még a' gondatlanokkal is érezteti, a' Consiliáriusnéban egynél több megtéved első látása alatt: de nincs olly gondatlan, elmétlen, hogy egy második pillantással magához ne térjen, és hogy kit lát, teljes mértékben ne érezze. Amaz a' mint mondám, egy szép ábrázu, deli és lelkes férfi: ez egy szerény asszony a' ki semmivel nem csinál lármát, és a' kinek bájoló hatalma kaczérságnak látszik; ha tudniillik a' kaczérság többet nem talál tenni mint a' mit coquetteriének mondunk. – Bocsásson-meg az Igazság hogy őfelőle szóllván, e' gyalázatos nevezettel élni merészlettem; de az a' báj melly ezt a' páratlan teremtest elfutja, ámbár ő merő természet és valóság, 's ámbár benne nem lelni semmit abból a' mi faconnirozott, olly ellent-állhatatlan erővel bír, hogy látója kísértetbe jó azt mesterkélsnek venni. Szavainak már csak hangzása is, maga az a' szózat melly ajakiról foly,

ollyan, hogy a' hallót egészen megrázza, 's belső részeiig rezeg. Termete 's testessége közepszerű, hajai szögek, színe halvány, 's az egész physionomie lankadást mutatna, ha rajta a' legszebb két szem, kék mint az ég' legtisztább azúrja, életet nem öntene-el. Valamit egy jószületésű személyben találni óhajtunk, mind azt neki teljes mértékben megadta a' nevelés, 's a' természet a' nevelésnek nagyon megkönnyítette munkáját: de ő bölcsebb és jobb mint hogy ez ajándékokkal 's szerzeményekkel szükségtelen' és helyén-kivül élni akarjon; 's nem affectálván semmit, minden mesterségeiket a' ravasz-kodóknak végtelenül maga megett hagyja.

Te egyike vagy azoknak, édes barátném, a' kik, engemet dicsérni szeretvén, felőlem azt mondják hogy nekem épen azon mértékben tulajdonom a' jóknak tisztelete, a' mások' érdemeiknek megismerése és az a' heves vonzás erántok, a' melly mértékben sok társaink a' nevetségest szokták hajházni, 's azoknak felfedésekben mulatságot lelnek; 's ha valaha, most érzem magam is, hogy e' magasztalást, a' leghízelkedőbbet a' mit képzelhetek, valamennyire érdemlem. Mert miolta ezt a' nagy, ezt a' jó asszonyt látom, bátortalanul forgok körülte, 's minden szavát, minden intését lesegetem. Úgy hittem hogy titkomra senki nem eszmél, 's a' figyelmet mellyre általa magamat méltóztatva látám, mennyei jóságának kezdettem tulajdonítani: de halld a' scénát mellyet neked sírva beszéllek. – Tegnapelőtt reggel az anyám későbbben kele-ki ferdeje után ágyából mint máskor szokott, 's így a' társaság már régen együtt vala, midőn mi is közzéjük lépénk. – Egy Lengyel Asszonyság Belényesiné felé intézte szavait, 's figyelmessé tevő, hogy az Inséparable is jó. A' társaság kegyesen ítéle felőlem, 's míg én, mind ezek felől semmit sem sejtítve, közzéjük érék, mindnyájan kérék a' Consiliáriusnét hogy a' kis Szerényt köszöntené leányának. Ez a' mint az anyám és én fellépénk, elmondá nekem mi történt, 's a' legkegyesbb kifejezésekkel, hogy ezt másoknak sugallásokból ugyan, de tulajdon mozdulatából cselekszi, szívére szorított 's megengedé, hogy anyjának szólítsam. Érzéseim nem lettenek szót, 's minden eszmélet nélkül lerogytam lábaihoz, 's itt fogadtam neki sírva gyermeki hív tiszteletet. A' jelenvalók látták hogy mélyen meg vagyok illetve, és hogy örömemben renga minden tetemem, 's tapsolni kezdenek hogy magamhoz térhessek: de gróf Odolinszkyné megújította a' scénát. Egy illy jó gyermeknek, mondá franczia nyelven nem elég, anyát adnunk: nevezze atyjának a' tiszteletre legméltóbb férfit is; 's megfogván jobbomat, hetven esztendő's Generál Vasvárihoz vezet. Jer, kedves leány, úgy monda a' Grófné, 's emlékezzél róla hogy e' szerencsét nekem köszönheted. A' tiszteletre-méltó Öreg azzal a' nyájassággal fogadta a' Grófné' kérését melly senkinek nem lehet inkább tulajdona, 's örülve fogadott, mintha az neki volt volna megtiszteltetése, gyermekének. Hagyj megpihenem, 's úgy osztán a' történetet mellyet beszélni akarok.

Ma reggel Consiliárius Belényesi, 's az én kedves anyám a' Consiliáriusné, és én – mert a' gyermekké-fogadás' aktja olta vagyok igazán az Elválhatatlan – kiindulánk a' széles alléen, 's még távolról meglátánk a' Generált, hátra-dőlve egy gyepszéken hogy egy könyvben elmerülve olvas. Ha meg nem pillantott volna, örömet vevénk vala más

utat, de így többé őtet el nem mellőzheténk. Félre tette a' könyvet, 's szemüvegeit elrakván, nyájasan idvezle. – Gyermekké teve ez a' könyv, úgymonda, 's egy gyönyörrel éltetett melly előttem már sok esztendőök olta ismeretlen – sírtam – 's lyányka! Júlie! találd mi vala a' könyv? – A' te Bácsmegyeid! – A' Consiliárius tudakozá, ha a' Generál a' könyvet most olvassa e először, vagy az talán azon olvasásai közzé tartozik mellyet bizonyos situációk közt megszerete, 's most nem magáért a' könyvért, hanem az általa megújított emlékezetek miatt olvas. Vasvári felelt hogy ha úgy volna, nem általlaná megvallani; az öreg kornak alig maradtak más örömei mint a' visszaemlékezés, 's ő az emberi-tiszta érzésekért nem pirúl: de a' könyv előtte tegnapig ismeretlen volt; egy fiatal-ember tevé reá figyelmessé, kit gyönyörködve néze még nap-felkölte előtt olvasni és belőle az olvasás-közben jegyzéseket tenni; megkedvelte az ifju' szorgalmát, látni akarta ki légyen 's szorgalma melly könyvet illet, szóba erede vele, elszomorodott látván, hogy lelkét Román által gyengíti, 's megintette hogy idejével bánjon eszesebben. De az ifju felelt, hogy, a' mint Excerptáji bizonyítják, ő a' Románban nem a' Románt olvassa, noha aestheticai 's pszichológiai tekintetekből azt is pirulás nélkül lehetne; 's így, magam is kedvet kapék olvasására. – 'S Generál Úr messze haladott olvasásában? kérdé Belényesiné. Szintén a' gyászos Katásztrofig, Mélt. Asszony, felele Vasvári. – Én ismérem a' könyvet, monda ez; szabad volna-e tudakoznom, mit ítél Generál Úr a' Nincsi' karaktere felől? – Az, felele Vasvári, kíméletlenül 's terhelve van festve, de azon felakadni nem lehet; ha a' leány és szülei hibásoknak nem volnának hagyva, Bácsmegyeit nem fogná szánhatni az Olvasó, 's a' Román eltévesztette volna a' maga célját. Az effélék költemények, 's olly könnyeden kell vennünk mint költeményeket venni illik. Az Olvasó nem gondol vele, való történetet olvas e vagy költeményt; néki elég, ha szíve az édes-keserű érzései közt kedvére gyötrettetik. – Belényesiné hallgatott: de nekem homályos előérzéseim voltak hogy a' kezdést valami komoly fogja felváltani, melly meg is lett. Belényesi kérdőleg és kéréleg tekintett hitvesének szemeibe, 's az asszony elpirult. – Generál Úrnak, monda rövid gondolkozás után Belényesi, nem lesz kedvetlen, ha kimondom, hogy az a' Nincsi a' kit itten festve lát, senki nem egyéb mint az én kedves Cecilem, és hogy én a' hűségtelen hálátlan Szent-Péteri vagyok, 's ha Generál Úr időtöltést lelne történeteinknek végig-hallgatásában, az én barátném és én örvideni fognánk, ha egy tisztelt barátunknak részvétét 's mentségeit tapasztalhatnánk azon félreértéseknek jutalmául, mellyeket reánk a' Bácsmegyei' Levelének Kiadója vont. – Belényesiné így kezdte beszélni a' történetet: –

Gondosabb, bölcsőbb szülekét képzelni nem lehet, mint azok voltak a' kiket nekem ada áldásul az ég, 's gyermek soha inkább nem szerettetett, mint én. Belépván azon koromba midőn már elmélkedhetém, egészen magamnak hagyva érzettem magamat, de úgy hogy szüleim szüntelen' szemmel tartottak; 's e' látszatos szabadságban senki nem lehete kevésbbé szabad 's inkább fogoly mint én valék. Atyám és Anyám, legszebb példái a' házassági egygyességnek 's barátságának, jó eleve megismértetének azon pálya' örömeivel 's veszélyivel melly reám vár; 's midőn mások vezető nélkül taszítatnak-ki az ifjúság' örvényeire, nekem mindenkor a' házasság tétetett-ki tárgyképen, melly a' mint az atyám előttem is szerette emlegetni, a' mi nemünknek egygyetlen ösvénye. Szüleimnek nagy gondja volt hogy romlott ember, és nem kevésbbé, hogy romlott asszony, társaságomba ne lépjenek hogy a' köz veszettség' árja által el ne kapattassam: de

a' jókat önn-magok vezették felém, 's ezekkel társalkodván, tökéletesen szabadon-hagyva érzém magamat. Az atyám szoros barátja volt a' Bácsmegyei' atyjának, 's ez a' barátság, az által hogy mind ketten Consiliáriusok voltak a' Helytartó Tanács mellett 's így őket a' szív' érzésein felül a' hivatal is egyesítette, még szorosabb lett. Szót adtak egymásnak hogy ha az az ifju kit a' Kiadó Bácsmegyeinek nevezett-el, önn-magától találna birtokom után vágyani, 's ha én éránta hajlandóságot mutatandok, párok legyünk. Én tizenkét esztendő's gyermek valék midőn ő, húsz esztendő's korában, iskoláját elvégezte, 's Göttingába, onnan pedig Angol, Franczia és Olasz-országba küldetett. – Az atyám és az ő atyja, úgy szólván, egy házat csináltak; 's én, még gyermek, az iskolából haza jött 's kevés hónapok mulva elútagzott ifjat úgy néztem mint testvéretem, 's úgy fogadtam midőn őt esztendő mulva útazásaiból haza jött. Igazságos valék éránta, megismertem érdemeit, 's tiszteltem benne azt a' szép lelket melly véle az örültek útjaikat kerülteté, melly őtet a' részeket' nagy seregében józanon tartotta; de az a' hajthatatlan-ság melly igen is gyakorta a' kevéségig 's keménységig ment, eltola tőle, 's őtet, a' ki szeretettni kívánt, nekem félelmissé tévé. Mert hogy azok az épületes scének mellyeket e' levelek emlegetnek, azok a' hűség' esküvései, azok a' magányos sétálások, csak a' Kiadó' czifrázmányai, arról senki nem kételkedik ha engem félre érteni akarna is, a' ki szüléimet az ő bölcsen-sanyaru nevelésekben ismerte. – Az én barátom soha nem volt eléggé csendes, látni mint áll ő énnálam, 's érezvén a' maga' becsét, 's nem is képzelvén hogy másként fogadtathatnék mint fogadtatni akart, barátságomat hajlandóság gyanánt vette; 's innen eredtek panaszai, vádjai, 's szerencsétlensége mellyet makacsul önn maga ingerlett, és a' mellyben szertelen lelke még gyönyörűségeit találta.

Azonközben Bácsmegyeinek atyja megholt, 's a' Nádor-Ispán, 's az Ország-Bírája 's mások Nagyjaink közzül, 's maga az atyám is, igyekeztek annak sok érdemeit a' fiájában megjutalmazni. Nem mehettek vele semmire; a' különös utakat szerető nem engede az intésnek, 's barátjai el kezdenek hűlni éránta. Az atyám megsejté benne az erőt-vevő hypochondrie' jeleit, reszkete hogy férjül találok választani, 's kitapogatván hajlandóságaimat, intett hogy társalkodásomban legyek szemes és magamat semmire ne kötelezzem. E' rettegések közt a' férjem, Bácsmegyeinek iskolai barátja, Budára jött, meglátott, megkedvelt 's bizonyossá tévén magát hajlandóságom felől, bjelentést tett szüleimnél, kik őtet két kézzel fogadták. Így én magam 's szüléim az állhatatlanság', hívtelenség', fortélyos bánás' vétke alól alkalmasan mentek volnánk; mert bizony az élet nem Román és a' Román nem élet; egyedül férjem terheltethetnék hálátlansággal, barátságtalansággal; mert, ha a' Kiadó azt világosan nem mondja is, ki nem érti hogy a' férjem, vagy a' maga Románi nevével Szent-Péteri, tudta hogy a' leányt a' kit ő veszen, bírni, Bácsmegyei is óhajtotta? Az atyám valóbb characterü ember volt minthogy ezt az előtt a' ki jobbmra vágyott, elhallgathatta volna, 's én úgy valék nevelve, hogy neki mindent elmondjak, készebb lévén vétkesnek ismertetni mint hamisnak. De Szent-Péterinek e' részben nem kelle világosítás; ő ismerte barátjának különösségeit, 's tudta hogy az illy characterüekkel kímélések, utána-járások által boldogulni nem lehet, 's méltónak látta hogy birtokomért a' veszedelmes lépést megtegye, 's annál inkább mivel bizonyos volt az éránt hogy sem én nem fogtam volna az ő ismeretsége nélkül is soha arra hajtani hogy Bácsmegyeinek jobbját elfogadjam, sem Bácsmegyei nem tudta volna magát soha arra jutatni hogy jobbával megkínáljon.

Az öreg Generál a' Consiliárusnének utolsó szavai által a' maga kedvelt ideájának körébe löketett, 's a' katonai élet' magasztalásába kezde ömledezni, melly, a' mint mondá, a' hypochondriásoknak legjobb gyógyító-helyek. Soha nekem, édes Jüliem, ez a' kar tiszteletesbb alakban még meg nem jelent, mint miolta ezt az Urat ismerem. Minden cselekedete, minden szava a' rendhez-szokott, rendben-gyakorlott embert festi; 's ha haza mégyek, elbeszéllem a' bátyámnak hogy végre láttam Egygy-valakit a' kinek élete a' Kategorischer-Imperatívot bizonyítja. – Nyaka körül függ a' Theresiai-kereszt' pántlikája, de vitézsége felől még világosabban szóll az a' gyönyörű vágás melly bal orcáján végig nyult. – Mi egyy hét mulva itt hagyjuk e' gyönyörű, 's nékem ugyan fedhetetlen helyet, 's így nem sokára szóval pótolom-ki sietve tett írásom' hézagjait. Éljen boldogul, kedves barátném, 's várj, mint szoktál, kiterjesztett karokkal!

A'
VAK LANTOS.

CHONGOR¹⁸ ÉS ZELEMÉR.

Éj és nap küzdének az ég' birtokáért. Hidegen szürkült a' hajnal Ügödnék környe felett. A' föld' kebeléből nedves köd gőzölge-ki, 's formátlan felleggé állott-öszve. A' virradás' álmatlan őrje néhány ízben elrikoltotta már a' megyének jó-reggelét, 's Bugond, a' vak Lantos, eldőlv karszékén, csendetlen álmából riada-fel, 's kiáltotta fiát. Chongor! így nyüzsögött reszkető szava; fiam Chongor! – Nem felel! Még sincsen e itt? – Már a' kakas jelenti a' reggel' közelítését, a' hűs reggeli szellő hidegen bú-keresztül rongyolt köntösömen, 's Chongor még sincs itt! Oh, hogy valamely veszély ne tartóztatná távol atyjának viskójától! oh, hogy e' kevés ősz haját sírja felett ne kelljen kitépdelnem!

Így tűnődék az Öreg, midőn a' vityilló' retesze megnyíla, 's egy pánccélba-öltözött fiatal férfi egy deli tekintetű hölgyel belépe. Chongor vala a' pánccélós férfi, a' deli hölgy Zelemér, az Ügöd' Királyának, Uzsoknak leánya.

Te vagy, fiam Chongor? kérdé Bugond; 's kiterjesztette feléje reszkető karjait.

CHONGOR. Én vagyok, atyám.

BUGOND. Soká valál oda. Nem ére valamely baj?

CHONGOR. Nem, atyám. Az udvarban mulaték tovább mint kell vala.

BUGOND. Te máskor nem hörgöttél így. Nem vagy rosszul?

CHONGOR. Nem vagyok, atyám; sebesen nyargalék haza felé, az akasztotta-el lélegzetemet.

BUGOND. Pihend-ki magad', 's vetkeztess-le, 's vezess nyoszolyámhoz. Itt a' széken nyomorultul fetrengettem.

ZELEMÉR. Szegény öreg! 's íme ő ezt mind énmiattam szenvedé!

Chongor intett Zelemérnek, hogy hallgatna.

BUGOND. Nem értem, fiam; mit mondál?

CHONGOR. Nem szóllottam semmit, atyám.

BUGOND. Nem szóllottam semmit! Nem semmit! 'S nem vala e egy hitvány szavad mellyel öreg atyádat szánd? nem e egy csókod mellyel őtet idvezeljed?

CHONGOR. Hadd száraztom-fel elébb a' veréjtéket égő homlokomról.

BUGOND. Más alkalommal a' veréjték nem hátráltata téged engemet mingyárt megölelni; nem késtél te egyébkor forró csókokkal bizonyítani hogy fő kincsed én vagyok.

Halkkal monda immost Chongor Zelemérnek: Bár kibújhatnék hát belőle az alkalmatlan pánccélból! külömben megsejti rajtam.

BUGOND. 'S te nem felelsz? Nem vagy te Chongor, idegen, ha szózatod a' Chongoréhoz hasonlít is.

CHONGOR. Ne kínozzd magadat ok nélkül, atyám a' te Chongorod én vagyok.

¹⁸ CSONGOR

BUGOND. Haszontalan' igyekszel te énvelem azt elhítni, idegen! nem vagy te Chongor. Az én kedves fiam nem hagyta volna illy sokáig koldulni egy csókjáért szégyen atyját; nem űzne hidegen 's kemény szívvel atyai érzéseimből tréfát; nem késne egyébkori szeretete felől újlag meggyőzni. Idegen, akárki vagy, ne kötődjék egy Öreggel a' ki gyermekét kimondhatatlanul szereti.

CHONGOR. *halkkal.* Segíts, kedves Zelemér, hogy e' lomból kifejtőzhessem. – *Bugondhoz.* Atyám, mi bánt téged hogy engemet ma fiadnak nem akarsz ismerni?

BUGOND. Te az én Chongorom' szózatját igen szerencsésen mímeled, idegen, szintén felhevülése' dadogásáig! de szeretetét haszontalan' mímelned; egyetlen az a' maga nemében.

ZELEMÉR. *titkon Chongorhoz.* Ez az édes atyai kegy egészen meghatotta szívemet.

BUGOND. Idegen, te talán azt nem foghatod-meg, hogy miként kétségkedhetem én az eránt ha te igazán idegen vagy e? Tudjad tehát, én ujaimba hordom szemeimet, én világtalan vagyok. Veszteségemet eddig békével tűrtem, de most nem lehet ki nem fakadnom, mert nem különböztethetem-meg bizonyossággal, igazán idegen e a' ki itt jár és szől, vagy talán fiamnak szíve hidegüle-el atyja eránt.

ZELEMÉR. Érdemetlen volnék szeretetedre, Chongor, ha megengedhetném hogy jó atyád még tovább várokozzék csókod után.

Heves ölelésekkel szorítá ekkor atyját magához Chongor, 's így szólla: Atyám, nem a' te fiad' csókjai e ezek?

BUGOND. Újabb csalódás! A' csók¹⁹ fiam, a' tiéd, de nem a' tiéd az alak. Nem mellyvasat öleltek e rajtad karjaim? nem vaskeztü nyomódott e hidegen nyakamhoz? Fejedet sisak borítja. – Ha jó ember vagy, idegen, vedd-le sisakodat hogy az az arcot végig-tapinthatam, hogy fiamra ismerhessek.

Chongor levevé fejéről a' sisakot, 's a' jó Öreg reszkető karral nyúla a' fő felé, 's gyengédeden tapogatta-végig arcját. Ez Chongornak álló homloka, ugymond; ez az ő deli orra, ez az ő dagadtan-metszett szája, domboru álla, göndör lágy hajai. – Örülve hajlott most Chongornak vállaira, de kiszáradt szemeiből nem folytak örömevelő könnyűk.

Mennyei jószág! kiálta Zelemér. Öreg! néked menyednek, Chongornak nőjének lenni olly szerencse melly megpirít minden reményt, minden óhajást túlhalad.

Fiam vagy! monda Bugond, benőtt mellyére vonván által Chongorjának fejét; fiam vagy! de ragadj-ki e' kétségből, 's fejtsd-meg, mit keres rajtad ez a' nem téged illető öltözés? miért cserélél lanttal kardot?

CHONGOR. Hogy elnyerhessem a' ki velem együtt öleli-által térdeidet, 's atyai áldásaidért esdeklik.

BUGOND. Mi ez itt? melly gyengéded asszonyajak nyomja lágy csókját kezemre? melly puha karok ölelik térdeimet? – Chongor, mit cselekvél?

CHONGOR. Orozva hoztam-el a' leányt a' ki engem szeret.

ZELEMÉR. Mert érzette hogy egyedül Chongor az az ifju, a' ki által bő boldog lehet; 's íme áldásodat kéri, atyám.

¹⁹ csók-

BUGOND. Oh! mit használhat tinéktek az én áldásom, holott a' természet átkot kiált tettetekre?

CHONGOR. Miért átkot, atyám?

BUGOND. Minden bizonnyal átkot, fiam. – Ez ért vala engem. Jaj nekem ha téged is ez ér!

CHONGOR. Zelemér, mit cselekvénk?

ZELEMÉR. A' mit természet és szerelem hagytanak; a' mit megcselekvénk vala ha ég föld ellenünk támadtanak volna is.

CHONGOR. Ha nap és hold megsetétült volna is felettünk! ha a' menny mind nekünk szegzette volna is villámain!

ZELEMÉR. A' mit még akkor is szentnek kiáltunk midőn haldokló szájaink egymáson hidegülnek-el.

BUGOND. Gyermekeim, jertek e' mellyre, 's vegyétek áldásomat. Nincs átok melly benneteket, míg egymást így szeretenditek, boldogtalanokká tehessen. Érzéseim nem lelnek szót. Keressétek azt a' kevésbbé heves illetődésnél. E' csókom váljon áldássá felettetek.

ZELEMÉR. Szent Öreg! oh, melly igazat monda szívem, midőn azt jövendőlte volt hogy boldogabb leszek ha majd te hívandasz leányodnak, mint míglen Király' leánya voltam!

BUGOND. Hogyan? Királynak leánya voltál?

ZELEMÉR. Igen is; Uzsoknak leánya, az Ügödi Királyé.

BUGOND. Uzsoknak leánya? – Visszavonom áldásomat. – Chongor! oh Chongor! megástad az atyád' sírját.

CHONGOR. Miként ástam-meg azt atyám?

BUGOND. El! el karjaim közzül! Nem lehetsz te Chongor, nem lehetsz te Bugondnak engedelmes gyermeke. Feledhetéd vala e' különben ennek tanításait, intéseit, hogy egygy annyira megszorodott atya' szívéen mint az Uzsoké, legféltőbb kincse' elrablásával új sebet döfj? – Egygy sorsodhoz hasonló leánynak erőszakos vagy tolvaj elhozása is vétek volt volna, de olyatén még is mellynek undokságától megtisztíthatna a' szíves megbánás: de az Uzsok' leányát elrablani, megbocsáthatatlan vérszentségtörés.

CHONGOR. Atyám, fiad esdeklik, lábaid előtt esdeklik a' bocsánatért.

BUGOND. Félre tőlem! nem fiamnak, hanem egy farkasnak szavát hallom, ki egyenesen az akolból jó az elkapott báránnyal. Orgazdája légyek e' zsákmányodnak? illy szörnyű tettel fertézzem e' meg agg napjaimat?

CHONGOR. Oh atyám! atyám!

BUGOND. Távozzál-el innen! nem ismerlek többé.

CHONGOR. Engedj-meg, oh engedj-meg, kérlek, atyám! – Te nem felelsz? – Árva a' te Chongorod, ha tőle elvonod szeretetedet! – Egygy lépésnek kell e' atyámnak átkát reám vonni mellyre ifjuság 's a' legforróbb szerelem tántorítottanak? egygy lépésnek e, melly, ha azt, a' mit loptam, visszavinném, halált húzna életemre? – Zelemér, te sírsz? – Oh, ne sírj! Minden könnyecpedd átok, bosszús átok énnekem! Ne sírj, hogy rám hármias átok ne szálljon – rajtam már kettős vagyon, a' Bugondé és Uzsoké.

ZELEMÉR. Ne téged érjen, ha rád Bugond is azt kiált. – De te kiáltanál e' átkot mireánk, Lantos? te e, ki, a' mint Chongor beszélli, magad is szeretted? te e, ki a' szerelem-

nek titkait, az ő jaját és gyönyörjét, egész teljében ismered? te e, ki kedvesednek sápadt arczájáról sok ízben le-leszoptad a' bánatnak édes cseppjeit; a' ki tudod, a' kihallgatott szerelem' első csókja mely kibeszéllhetetlen édeket nyujt, mely kibeszéllhetetleneket ígér! Lantos, az ezekre-émlékezés légyen nekünk szószóllónk, és az a' vallástétel hogy a' tett' elkövetésére Zelemér vette fiadat! Megeggyezésed nélkül bú és siralom lesznek éjjeli társaim, 's a' halál lesz mátkám; mert Chongor esket teve hogy nem lesz férjem, hahogy benne meg nem eggyezendesz.

BUGOND. Való ez fiam, Chongor?

Chongor atyjának lábaihoz borult-le, 's örvendő hanggal sikolta: Atyám, te megbo-csátasz?

BUGOND. Mit nem bocsátana-meg Bugond az ő Chongorjának. – A' Szerel-meseknek csókjaik soká gátolák az Öreg' szavait; de végre ez elővé Chongorjának jobbját, 's öszvefogván azt a' Zelemérével, így szólla: Királyi Szűz, vedd ennek jobbját! Inség az, és bánat, 's kifogyhatatlan nyomorúság a' mit neki születésekor köszöntőbe adtam, 's a' te mátkáéked atyádnak sírása: de ne csüggedjete-el; szeressétek egymást mindég mint most, 's soha nem fog közelíteni lakotokhoz nyomorúság. – De, Chongor, beszélld-elő immost szerelmednek egész történetét, tartalék és titkolódás nélkül. Ha e' kiaszott szemek láthatnának, minden nyomon kiismernék, hol hallgatsz-el valamit; de így – ekkor mellére tette tenyerét – szívednek dobogása áruland-el, midőn egyebet mondasz mint a' mi történt.

CHONGOR. Feltehetnéd e azt Chongor felől, atyám?

BUGOND. Feltehettem volna e hogy szerelmét előttem, első barátja előtt, el fogja titkolhatni? – De, beszélld-elő, mikor támada szívedben szerelem a' királyi szűz eránt?

CHONGOR. Első látásakor. – Tizennegyedik hava múlt mostan, atyám, hogy te engem magaddal Ügödre vivél, 's hogy én ott a' Király előtt lantot vertem. Jut e eszed-be²⁰ mely tisztá volt egy ideiglen szózatom, 's mely bátran énekelék, mely félelem nélkül, 's ujaim a' lant' húrjain mely sebes szökéseket tevének, – mint akada-el osztán szavam eggyeszerre, mint kezdettem tétovázni, 's kezeim miként hullottak-le húrjaim-ról. – Akkor látalak én tégedet szép királyi leány! A' te szép nagy kék szemeid ábrázomon nyugvának, az enyéim pedig a' tiéd előtt elszégyenülve süllyedtek-alá. El nem tudtam végezni a' dalt, 's alattomban az ácsorgó nép között veszttem-el. – Akkor hintet-te volt a' szép Zelemér az én szívembe a' szerelem' magvát: te pedig, atyám, éresre hoz-tad.

BUGOND. Én e, Chongor?

CHONGOR. Haza jöven Ügödről, holmi kérdést tettél nekem azon Nagyok felől, kiket egykor ismertél vala, 's nem fogom soha feledni, mint volt az nekem, midőn azt is tudakolád, ha láttam e a' Király' leányát, 's el tudnám e beszélni, millyen ő. Oh atyám, ha akkoron láthatád vala Chongort, szerelme' vallástétét homlokán láttad volna rajzolja. Elmondám millyen Zelemér, csonkán ugyan és hijánosan; azt a' leggyakorlot-tabb Festő sem tudná lemásolni, a' legelső Lantos sem tudná énekelni érdeméhez ké-pest. A' Festő' szeme sokat lát, de a' Szerelmesé elől egy tagvonás sem veszhet-el, és

²⁰ sezedbe

még is sem festeni nem tud, sem magyarázni. Ki kívánna tökéletes magyarázatot résztől? pedig ki lehet részegebb mint Chongor vala, midőn először látta Zelemért?

ZELEMÉR. *általölelvén Bugondnak nyakát.* Atyám, a' kedves Chongor csapodárkodik.

BUGOND. Nem, leányom! orczáidnak tüze mutatja, hogy valót beszéll.

CHONGOR. Ez nevelé szívemben ért vetéssé a' szerelem' magvát; akkor vesztém-el örökre előbbi vígságomat, 's gondatlan levék hagyomásaidnak teljesítésére, gondatlan ápolásaidra is, atyám! Vádoltam magamat hálátlanságomért, leginkább midőn álmatlanul töltém az éjeket, 's a' nagy hézag egy Királynak hölgye és egy szegény Lantosnak fija közt puha párnámat kővé keményítgette.

ZELEMÉR. Ne hidd, Chongor, hogy selyem vánkosaimon én puhábban feküdtem. Képed mindég közzém és az álom közzé állott, mindég hallottam szavadat, 's annál csendetlenebbek levének éjeim, minél tovább halada reményem, hogy nem sokára megint meglátlak, 's megcsalódtam. Végre megláttalak ismét, 's szemeim önnként és nékem akaratom nélkül egyszerre oda fordultak a' hol állál; arra indultam, 's a' mint menék, karkötőm megakada az ajtóban, 's gyöngyei szélyelpörgöttek.

CHONGOR. 'S az ifju Udvarnokok és Lantverők egymást tolv szaladának, felvenni a' karkötőt. Közöttek valék én is, 's már épen lehajoltam értte, midőn egy czangár Udvarnokocská előmbe kapott; egyet löktem rajta hogy feledé a' karkötőt, 's így én valék a' szerencsés ki azt neked ált'nyujthatám, 's szemednek köszönő pillantása, szelíd és kies mint az első napfény tavasszal, enyém lőn. Szédelő örömmel tértem alacsony kolnáinkba, 's a' remény, az a' szirtokat-ontó csákány, eloszlatá gyötő csüggedéseimnek mindenikét. Ezután vídám sűgárokkal süte reám újolag a' nap, 's forrásunknak vize, melly eddig poshadt vala ínyemnek, tej- és²¹ mézízét kapott. Ezolta mindég víg dalokat énekeltem lantom mellé; a' boldog szerelemnek dalait: de még kerüle az álom. Az örömek, mellyekkel az arany remény kecsegtetett, elűzték azt szemeim elől.

Egy illetén álmatlan éjjel felmásztam viskónk' héjazatjára, 's egy ponyvában, mellyhez ezelőtt soha nem nyultam volt, egy egész bajnoköltözetet leltem.

BUGOND. Az az én kedves barátomnak, a' vitéz Kerchének öltözete. Itt hala-meg karjaim között.

CHONGOR. Magamra próbálám azt, 's úgy tetszett igen jól áll rajtam. Napalanként békével hagyám, de mihelytt az éjfél feljöve, felöltögetém magamra, elővévém a' kardot, 's a' lefüggő ágak közt szabdalkozám vele. Néha kifogék egyet a' lakunk körül legelő lovak közzül, reá-vetém a' féket, melly a' fegyverrel együtt a' ponyvában vala, 's midőn tisztán fényle a' hold, láncsámmal a' fák' kérgeire festett karimákat tanulgatám szurdalni. Tíz holnapokig gyakorlám így magamat. Akkor tájban történtek ezek, midőn a' bátor Ruba a' maga kitanult lovai közzül nekem ajándékoza egyet. Úgy nézém a' lovat, mint bizonyos jelét hogy az ég boldogítani akarja szándékomat.

ZELEMÉR. De miért jövé akkortájban olly ritkán az udvarhoz, Chongor?

CHONGOR. Akkor az atyám sokat betegeskedett; ötöt kelle ápolnom.

²¹ tej-és

ZELEMÉR. Életemnek azok voltak legbúsabb napjai. Oh Chongor, ki hitte volna, hogy a' legboldogabbak olly közel vannak már! Úgy hittem, hogy a' vitézjátékban mellyhez az atyám készült, te is meg fogsz jelenni 's –

CHONGOR. 'S meg is jelentem. A' hívó hírt ada az atyámnak hogy ne maradjon-e; 's nálam legottan el vala végezve hogy bár mi érjen, megjelenek, 's a' bérért küzdeni fogok. De hogy' vigyem hogy az atyám meg ne sejtse? Beteggé tevém magamat, 's kértem az atyámat, hogy magát vezettetné oda szomszédunk által; 's ő alig voná-ki lábát, azonnal kiszöktem az ágyból, felöltözém, 's leeresztett ellenzővel hogy képemet senki ki ne ismerje, az udvarhoz nyargalék. Midőn az atyámat utólértem, valamelly látatlan erő vont hozzá, hogy kérném áldását. Nem mulasztottam volna el azt, de féltem, hogy ha reám ismér, nem ereszt. Azonban még is megszólítottam: Jó Öreg, mondám, mit gondolsz, nem megyek e későn?

BUGOND. 'S fiam, az te valál?

CHONGOR. Én²² valék, atyám! szavamat a' sisak' ellenzője változtatta-el annyira hogy meg nem ismérhetéd. Ezt adád válaszul: Bátor legény későn nem jár. – Jó jelenség, biztatás gyanánt vevém a' szót, 's örülve vágaték elődbe.

A' mint a' sarampóhoz érék, minden Lovagok elkezdének kacagni, 's ellenzették bebocsátatásomat, mert úgy vélték, hogy csak ingerlésekre jöttem. De az egyik, a' ki legközelebb áll vala mellettem, azt sugá bajtársának, hogy nekem jószületesű lovagnak kell lennem, ki talán csak valamelly fogadás miatt jelenék-meg illy disztelenül; mert karomról hosszan függenek a' fogadás' lánczai. A' szó szájról szájra ment, 's béeresztének a' verőczén, 's a' helyett hogy elébb kacagással fogadtanak, most kiki megtiszteltetésemén vetekedett. Megfúvák a' trombitákat²³, 's szívem mellyvasamat erősen verte. Merész tettem' elmétlenségére most kezdék ismerni a' maga valóságos alakjában. De ezen pillanatban a' tornácra lépe-ki Zelemér, 's elosza félelmem. Hozzá fogánk a' szurdaláshoz. Egy czifraczímerű Lovag helyt foga általellentt-velem; néki szaladánk egymásnak, 's szerelmem, nem karom, kiemelé a' nyeregből. A' szerencsés kezdet elbátoríta. Még öt más Lovagot terítettem fövényre. Végre maga a' Király nyúla láncsához.

BUGOND. Emlékezem melly zsibongás támada ekkor a' Lantosok között. Eggynémelylek téged goromba, vakmerő gyerkőczének neveztek, ki nem átall, olly főrendű Lovagokkal 's magával a' Királlyal is vetélkedni; mások ismét azt állították hogy a' pályapiacson nincs sem Úr, sem szegény, és hogy a' vitéz-ember senkit nem tartozik elsőbbségnek ismerni magánál azon kívül, ki még vitézebb mint ő.

CHONGOR. Néki-futottunk egymásnak. De midőn egygyüvé értünk, hirtelen' leeresztettem láncsámat, 's a' Király' dőfését mellyvasamon fogtam-fel, mert azt állítottam, hogy nem váland gyalázatomra, ha ő győz-meg. Azonban én még is veszteg maradtam nyergemben, 's mindenfelé örvendetes trombitaszó riadozott.

ZELEMÉR. Füleimnek az volt a' legkedvesebb diadali zaj! Olly érzéssel szeretélek téged már azelőtt is, mellynek nem tudok nevet adni; de a' miolta így megkímélte az atyámat, még forróbban szerettelek.

²² En

²³ tombitákat

BUGOND. A' vér nem víz! – Ugyanazt érzettem én is. De gondolatlan, vakmerő legény, hát ha az első öszvecsapódással legottan kireppentél volna nyergedből?

CHONGOR. Elszégyenülve hagytam volna ott a' küzdés' helyét, 's az esetet Órangyalom' intése gyanánt vevém vala, hogy ne merészeljek sorsom felett héjázni. Most a' szabdalkozás következett-be.

ZELEMÉR. 'S engem újabb rettegés szálla-meg látván hogy ellened Borch készül, az atyám' udvarának első hőse; de, oh mely hamar oda leve rettegésem! Dühödten menél neki, nem gondolál szabdalásaival, 's kénytelen vala magát megadni. Ekkor meghallám némelly csélcsapoknak aggatózáikat, hogy te nem a' küzdés' törvényei szerént bánsz a' karddal, hanem mint a' ki fát aprít. Borch a' pályatéren hagyta, 's utána senki nem mere beléd fogni, 's a' Bírók néked ítélék az első bért. Szívemnek öröme felülhalada minden kinyomást.

BUGOND. Fiam, 's az te valál? te valál az, fiam – Oh, valld-ki, mit érezél akkor?

CHONGOR. Megtompulék. De nem a' dicsőség, nem a' drága bér ragadoztanak a' megtompulásig, hanem egyedül annak képzelése hogy azt Zelemérnek kezéből nyerendem.

ZELEMÉR. Hát én, Chongor! hát én mely nyugtalan várom a' perczet melyben azt nyakadba függeszthessem.

CHONGOR. 'S mint zenge osztán füleimben édes szavad: Vitéz Lovag, vedd egy Királyi hölgy' kezéből a' jutalmat, 's hidd hogy ő azt soha nem akasztotta szívesbb örömmel Diadalmasnak nyakába.

ZELEMÉR. Láttam miként reszketél lábaim előtt térdelvén; hallám mint töre-által sisakodnak ellenzőjén fuldokló lélegzeted; láttam mint inga karodon a' láncz.

CHONGOR. Szívem úgy is fel vala zajdulva hogy nem tudám mit csináljak. Mert midőn ezt mondád: Vitéz Lovag, fedezzd-fel, kérlek, arcodat, hogy ismerhessünk! alig tudám ezt felelni: Fogadásom nem engedi hogy eggynél többnek magamat kinyilatkoztassam; mindazáltal, hogy lássd, Királyi szép hölgy, hogy jutalmad nem leve érdemetlené, szobádban, ha úgy kívánod, magamat felfedhetem.

BUGOND. 'S bebocsátatál?

CHONGOR. Be ám!

BUGOND. Hát –?

ZELEMÉR. Oh ne kívánj magyarázatot, mit érze leányodnak szíve midőn kedves Lantosára ismert. Az a' nyelv tudja festeni a' boldogult szerelem' édjait mely a' menny' boldogságait festheti.

CHONGOR. Hát ha azt tudnám elődbe adni a' mit akkor érzék midőn e' klárizsajkakra nyomám első csókomat!

Alig mondá ki ezt Chongor, midőn kívülről lárma hallaték, 's ajtajok sarkastul együtt rugatott-bé. Egy idegen álla-meg lélektelenül előttök. Homlokáról nagy cseppekben szakada a' veréjték, tátogó szája enyhülés után epedett, 's szemei akként pislogának mint elalvó szövétnekek. Lebukott Zelemérnek lábaihoz, 's oh! hála a' nagy Istennek, monda, Nagyságos Királyi leány, hogy reád akadék! Oh, ne rettenj-meg egy hív szolgád' látásától, ki utánad azért indúla hogy egész éltét szolgálatodnak szentelje! – Zelemér azonképen álla ott mint egy bálvány; elholt keze a' cseléd' kezében nyugvék; szemei meredten néztenek Chongorra, kit halvány képe segédre kiáltoza. Chongor kardhoz kapott, torkon ragadá az idegent, 's mellýének szegzette fegyverét. Akárki

vagy, ugymonda neki, a' ki titkomat kinyomozád, esküdj-meg más-világi boldogságod-ra hogy Zelemér felől egy szót sem viszesz tovább; külömben itten halsz-meg.

Ijedés nélkül hallá Chongor' szavait az idegen, 's monda: Vitéz Lovag, a' bakó tépje-ki Terchelnek nyelvét, 's vesse az ebek' elébe, ha legkissebbet is szóll a' mit lát és tud.

BUGOND. Idegen, ha megszegnéd mostan-tett hitedet, e' világtalan ősz fej véresen gördülne-le lábaim' elébe.

TERCHEL. Én egy nyomorult szolga-ember, csak egy lovász vagyok, de hitemet meg nem szegem, ha értte a' Király' vejévé lehetnék is.

ZELEMÉR. Szolga, tudják e már az udvarnál hogy elszöktem?

TERCHEL. Még nem hiszem hogy tudnák, 's elmondom hogy benneteket megnyugtathassalak, miként tudám-meg én. – Egész nap munkában lévén az innep miatt, estve felé bemenék az ólba, a' Király' paripájihoz, mert a' sor most rajtam volt, 's már épen el akarék szenderedni, midőn látám, hogy ez a' Nemzetes Úr lábhegyen bejőve az ólba, 's a' Zelemér Herczegné' paripáját megnyergelé. Azt hittem, megengedj értte Nemzetes Úr, hogy tolvaj vagy, 's kiáltani akarék, de láttam oldaladon a' széles pallost, 's legjobbnak tartottam úgy tenni mintha alunnám 's hortyogtam. Azonban mikor Zelemér Herczegné is felült, szörnyen megijedék, mert tudtam hogy felakasztanak hogy lármát nem ütöttem; 's ezen rémülésemben mit tudtam egyebet tenni? én is megszökém. – Ide a' frís patkónyom vezet.

BUGOND. Frís patkónyom? – Fiam! Chongor fiam! el! el! Itt többé meg nem maradatsz.

CHONGOR. De hová menjek?

BUGOND. Rettegék e' kérdéstől. Rokonaim kiholtanak; ifju korom' barátjai el vannak széledve a' nagy világon. De van egy, kihez bízhatunk. Mássz-fel a' padra, fiam Chongor, 's az első gerenda mellett levő téglát feszítsd-fel, az alatt találsz egy eltört karpereczet, vedd magadhoz, 's siess vele Bonyhádra, az én régi felemhez, Chabához. Ottan él ő egy beroskadott vityillóban, 's sírásással élősködik. Mutassd-elő neki a' pereczet, 's úgy fogad magadat 's feleségedet mintha tulajdon gyermekei volnátok.

ZELEMÉR. Menjünk tehát. – Terchel, te itt maradsz, 's gondját viseled a' mi Öregünknek, 's ha az atyám' udvarában valami történne a' mit nekünk tudnunk kell, hozz hírt utánunk. Hűséged' jutalmául, és hogy Bugondon segíthess, fogd e' drága nyaklánczot.

CHONGOR. Vedd mingyárt magadra e' vászon köntöst mellyet eddig én hordtam; így senki sem ismerhet reád.

A' legindulatosbb, legfájdalmasbb búcsu alatt elváltak az Öregtől és Tercheltől, 's mentek minekelőtte még virradott volna. Bugond csendes imádságban kiálta-fel az egekre gyermekeinek nyugalomért.

DENGELE.

Uzsok, Ügödnék Királya, arra látszék az örök Végezések által választottnak hogy a' melly forrásból más enyhülést merít és gyönyört, ő keserü ürmöt igyék. Most egygyetlen leányától fosztattatott-meg; húsz esztendő előtt illyformán veszté-el kedves testvérét is. Dengele Herczegné minden országaiban ismeretes vala szépségéről. Messze földről jövének a' sok Királyi leánykérők, 's szíve 's jobbjá után esdeklettenek, de haszontalan! meg nem hallgatva tértek honnjok felé, olly sebbel, mellyet a' legjobb orvosnak, az Időnek, gyógyító írje sem tudá begyógyítani. Akkor azt hirdeté a' Hír hogy Dengelétől a' maga legszebb adományát, az érzést, megtagadta a' természet. A' Hír hazudott itt is, mint sokszor egyébkor. Hogy Dengele nem vala érzés 's nem szív nélkül, azt egyedül egy férfi tudta; nemes érdemre 's rényre nézve: nem születésre is. Ő ez egyget szeretete az asszonyi szeretetnek leghőbb tüzével. Három holnapokig rejtegette a' szeretett ifjat szobájában, de végre annak futnia kelle, mert az Irigység megnyitotta hiuz szeméit. Futott az, de mását, öleléseinek gyümölcsét, Kedvesének szíve alatt hagyá. Őt holnapokig titkolta ezt Dengele, de tovább nem lehete titkolnia. Uzsoknak fülébe ment a' hír, olly irtózatossá neki mint az örök kárhozatnak ítélete. Fellobbana dühe. Egy csonka torony' üregébe vetteté hűgát, távol az érzékeny emberek' segédétől kik a' szerelem' megtántorodását nem vélik halált-érdemlett gonosziságnak. De kedvese nem hagyá-el az elzártat; az setét éjeken megmászta a' torony' meredek és magas falát, 's ételt nyujta neki egy repedésen, 's vigasztalta gyötrelmeit. Egy irtóztató éjjelben mellyet a' Vakhit az utolsó-ítélet' éjének gondolt, utól-éré Dengelét a' szülés' fájdalma, 's egy férjfigyermek fesle-ki, öröm közt foganva, de kínok közt születve, kebeléből. Reszkető karral nyujtotta által azt az atyának a' szép szülő; őtet magát körüllebegék a' Halálnak hideg szárnyai, 's megholt; és ha angyalszemek hullathatnak könyeket, bizonyosan hullatának Dengele felett. – Az atya búsan távozik-el Ügödről a' gyermekkel, 's Uzsoknak fene haragja elől egy titkos barlangban rejtegeté azt.

De elmúla haragja, midőn a' torony' őrjei hírt hozának neki hogy Dengele nem él. Hét hosszú napokig sírángozott hideg tetemei felett, gyilkosnak kiáltozta magát, kihirdetteté hogy a' megholt leány' kedvesének meg vagyon bocsátva és hogy azt sógora gyanánt fogja nézni. De a' megholt leány' kedvese meg nem jelent. Akkor eldönteté Uzsok a' tornyot mellyben Dengele megszűnt élni, 's pompás emléket állíta neki, 's hosszasan gyászolta egygyetlen testvérének halálát.

Midőn híre futamlék Ügödön, hogy elszökött Zelemér, nagy rémülésben vala minden. A' Király öltözetlen' szalada-ki az álmélkodó sokaság közzé, kézen ragadta a' kikhez ért, ált'ölelte térdeiket, 's kérte, szereznék-elő az ő kedves gyermekét. Ígéreteket teve, nagy kincs és méltóságok felől az országban hogyha őtet valaki előhozandja; majd ismét megeskve, hogy nem fog illetni egyebet kenyérenél és víznél míg a' rablót meg nem kapja; 's iszonyu halállal fenyegeté a' kik tüstént nem mentek, 's gyermekét fel nem keresik. Az udvari-szájtátók' csoportjai körülfogák őtet, kérték, térne-vissza a' királyi udvarba, öltöznék-fel. Felforgó szemekkel űzte-el ezeket magától, 's ezt ordítá feléjük: Félre, haszontalan vigasztalók! tudjátok e ti mit teszen olly gyermeket elveszteni mint Zelemér vala? Azután kihozatta istállójából a' legfutóbb tástat, egy rossz zekét vete nyakába, 's parancsokat ada-ki mindenfelé hogy a' poroszlók menjenek ki az ország'

útjaira; állják-el az utazókat, motozzák-meg, tudakozódjanak, nem hallottak e, nem láttak e valamit, 's vágatva iramodott az erdőnek.

Hijába volt sok ideig minden kutatás, minden tudaklás. A' fris nyom melly Terchelt is a' Bugond' lakához vezeté, most nehanyat a' poroszlók közzül ugyan e' helyre hozott. Terchel nyita nékik ajtót, elrejtőzve a' Chongor' házi-ruhájába, 's bemázolt képpel. A' poroszlók űzték dolgaikat, 's semmit nem találtak, de ah! egyikének kezébe akada a' nyakboncz mellyet Zelemér jutalmul, és hogy, ha Bugondot inség érné, rajta segíthessen, Terchelnek ajándékoza. Nagy sikoltozás támadt a' megörültek közt, 's neki-állának Bugondnak, 's a' legdurvább bánással igyekezének kivenni belőle Chongornak hollétét; mert hogy Zelemért ő rablá-el, azon többé nem kételkedének. Terchel kiszökött, 's egy magas fa' lombjai közzé rejtezett-el. – Bugond nem felelt a' kérdésekre. Sem kérelem, sem ijesztés, sem kínok nem vihették reá hogy fíját és Zelemért elárulja. A' poroszlók tehát öszveköték kezeit 's lábait, 's felveték egy lóra, 's sietve mentek vele Ügöd felé. Terchel messzinnen követte.

BONYHÁD.

Roskadozó kolnájában űle Bonyhádon Chaba, a' sírásó; 's madarászó-hálóját foldozgatá, 's kedves dalát, Az égő Szerelem' szövétnekét éneklé. Ezt énekelgeté ő szüntelen', valamikor ifjuságának arany idejéről emlékezett. Akkor csinálta volt ezt őneki egy vándor Festő, ki lantot is jól vert, 's rigmusokba szedte az agg régiség' történeteit. Becsületes ember volt a' Festő, de nem vala kedves némelly Nagyok előtt, mert szája tartalék nélkül kimondá a' mit szíve gondolt, a' nélkül hogy a' leczke szerént, mellyet az atyák gyermeiknek adni szoktak, körültekintette volna magát, ki légyen a' házban. 'S e' miatt gyakran nem is volt egyebe penészes kenyérnél 's forrásviznél, noha ecsetje a' természetet, kivált vad szépségeiben, a' Nézőnek szinte elborzasztásáig tudta mímelni. Jók voltak, mint ez a' Festő, Bugond és Terchel is, 's mikor néha együtt űltenek estvéneként, 's a' Festő regéjit 's énekeit dallották, egészen eltele szívek; akkor azt érzették a' mit ritkán éreznek a' boldogok, az elkényeztettek; elnémúla szájokban a' dal' hajlékony hangja, megszorították kezeiket, 's a' barátság' szent csókjával csókolák-meg egymást. Mind ezekre emlékezék most Chaba, 's épen az utolsó versét éneklé az égő Szerelem' szövétnekének:

„Reménység! Reménység! ne hagyj-el bennünket,
Ha a' halál befogja is szemeinket!
A' trombita feltámasztván majd testünket,
Eltörli az Isten véres veréjtékünket.”²⁴

²⁴ veréjtékünket.

Még nem végezte vala el e' strófát, midőn kopogást halla kerítése' ajtaján. Mingyárt! mingyárt! kiálta, 's tovább mondá versét. Újra kopogtak. Éj, ne kopogjanak Ketek, monda; a' Ketek' halottja, tudom, el nem szalad, ha mingyárt ajtót nem nyitok is. Kopogtak ismét. Csak rajta hát, rajta, ha kedvetek tartja; de én ugyan abba nem hagyom munkámat 's énekemet, míg a' háló foldva 's a' dal eldalolva nem lesz. A' kopogás meg nem szűnt. Most vége vala a' munkának is az éneknek is, 's Chaba felkölt, 's látni akará ki jön. Chongor és Zelemér bérohantak az ajtón. Chongor örömeiben, hogy végre bátorságban látja magát, olly hevesen ölelte-meg Chabát, hogy a' háló, mellynek ez kezében tartotta végét, megszakada belé. – Engedj-meg szelességemnek, kedves Öreg, monda Chongor hebegve; futóban vagyok feleségemmel, 's nálad keresek menedéket. E' karperecz lesz szószóllóm nálad, azt mondá az atyám.

Mutassd, mondá Chaba, 's megtekinté a' pereczét. Várjatok egy kisség, 's ott hagyá őket, 's felmászott egy lábtón a' ház' héjára. Chongor azonban általölelé kedves Zelemérjét. Mentek vagyunk, kedves hölgyem! ugymonda; e' nyomorult kalyiba, ez minket el fog a' kémek' vizsga szemei elől rejtteni.

Chaba belépe. Valóban jól mondád, fiatal-ember hogy szelességednek! ám nézzd melly kárt tevé nekem itt a' hálón.

Követünk érte, kedves jó Öreg! monda Zelemér és Chongor, 's helyre fogjuk hozni szorgalmunkkal, ha majd megpihenünk.

CHABA. No, no! nem azért mondom hogy követgetésekre vágnék. Mintha nem volna időm 's fonalam, megkötni a' mi elszakadott. – Te az én régi barátomnak Bugondnak fija vagy, azt mutatja a' perecz, és így Isten hozza nálam. Ha valaha e' perecznek felét neked küldendem, ezt mondotta sok esztendőök előtt nekem Bugond, tudd-meg hogy azt az viszi neked, a' kit úgy szeretek mint önn-magamat. No, üljetek-le, fújjátok ki magatokat. A' szeleskedés semmire nem jó; ezt tanuljátok-meg. Ha csendesén jövétek vala, nem volnátok megtikkadva, 's nekem nem kellene újra foldozni hálómat. Hát, mint van az atyád? madarász e sokat?

CHONGOR. Az ő madarászása kilencz esztendő olta megszűnt; megvakult mind a' két szemére.

CHABA. Az szomorú dolog. De az neki nem ostor, hanem atyai látogatás. Úgy természetes hogy nem madarászhat. A' te neved, legény, úgy e Chongor?

CHONGOR. Az, igen,

CHABA. Chongor tehát! nézz engem mostan olta mindétig mint atyádat. Olly jó atyád mint Bugond ugyan nem lehetek; de valamim van, mind azt tiszta szívből közlöm veled.

CHONGOR. Jószívű Öreg!

CHABA. Hívj atyádnak, mondom. Add nekem a' nevet, mellyet gyermekem' szájából soha nem hallottam ugyan, de a' melly nekem kedvesebben zeng²⁵, mint ha ezer emberek neveznének Királynak.

CHONGOR. Atyám! Atyám!

ZELEMÉR. Hagyd tehát, hogy én is atyámnak szólíthassalak. – De atyám, bátorságban vagyunk e itt?

²⁵ zeneg

CHABA. Bátorságban, szép hölgy, míg kettőnél háromnál többen nem jönnek; többnek ugyan ellent nem állhatunk. De, Chongor, mit tevéel te hogy rettegned kell?

CHONGOR. Ötet loptam-el; ő egy Király' leánya.

CHABA. Azt bár ne cselekvéd vala. Az ellopás többnyire hirtelenséggel esik; 's a' mi hirtelenséggel esik, inkábbára sem nem jó, sem nem idvességes. De ki lehet mindég ura magának? a' mi meg van, ne hánytorgassuk, 's lássunk ahhoz a' mi szükséges. Chongor, rázzd le magadról azt a' mellyvasat, 's te is azt a' selyem zubonyt, királyi hölgy. – Vagy leányomnak hívjalak téged is?

ZELEMÉR. Oh hívj úgy, kedves Öreg, hívj úgy; téged szívem, szám, örömmel nevez atyámnak.

CHABA. Lyányom tehát, kedves lyányom! menj e' lábtón a' padra, ott leled a' feleségem' holmijét egy nyalábban. Az ő ruháján ugyan nincs gyöngy és gyémánt mint a' tiéden, de alatta olly szív vert melly a' leghatalmasabb Király' gyermekének is díszére fogott volna lenni. Keress-ki a' nyalábból egy öltözött, 's vedd-fel mingyarást. De vigyázz, hogy a' fonalat a' kis asztalon öszve ne hányd. Azon dolgozott szegény egy órával az előtt hogy meghala. Nem hagyom tovább szövetni, 's ha felmászok, 's meglátom, azt gondolom magamban hogy csak kifordult, 's megint majd visszajő.

Zelemér felment a' padra, 's teljesítette a' mit az Öreg neki hagyott.

Rád pedig, fiam Chongor, innepi dókámat adom, 's megtanítlak, miként kell madarászó-hálót fonni, lépvesztőt csinálni, 's sírt ásni. – Feleséged e már?

CHONGOR. Nem még, atyám. De oh, ha tudnád, melly nyugtalanul várom a' pillantást!

CHABA. Csak lassan, lassan. Lépvé is elér az ember a' célhoz, ha nem nyargal is. Itt mátkádat senki nem üti-le kezadról. – Térdvasaidat is vessd-le. Ha majd kipihened magad', el kell beszéllened miként levél Lovaggá. – Öltsd magadra azt a' dókát. – Már most a' ki meglát a' vén Chaba' szolgájának fog nézni; én pedig úgy nézlek mint barátomat, tulajdon gyermekemet.

Zelemér általöltözve lépett hozzájuk. Eltűnt alakjából a' királyi leány; ő egy fiatal, gömbelyü, szép menyecskécske leve. Aranszín hajait ugyan egy régi-szabásu konty, karcsu derekát egy bélelt foszlán, piczi lábait egy durva redős szoknya fogta-el szem elől, de még is szép maradt. Lehet e a' rút öltözetnek rúttá tenni a' szépet? Ellágyulva ölelé-meg ötet most Chongor, 's fejével domboru mellyére simúla. Szeretsz e még, kedves Chongor? kérdé Zelemér csintalankodva; 's Chongor heves csókokkal zárta-el száját. Chaba nevette boldog esztelenkedéseiket. Azt kivévén, hogy orczáid sokkal gyengébbek a' feleségeméinél, olly annyira hasonlítász hozzá, leányom, hogy kedvem jött, téged öszvecsókolni; csak hogy tartok Chongortól, hogy rám ezért rossz szemekkel tekint.

Én tereád? kérdé Chongor. Oh; hamarabb a' napra, hogy melegítő sugárait kedvesemre lövell! 's kézen fogva vezeté Zelemért az Öreghez. Ez önnként nyujtá neki szűz ajkát, 's az Öreg azt úgy csókolá-meg mint talán az Angyalok csókolják az alvó jámbor csecsemőket. Azután, kifejtván magát a' két szerelmesnek karjai között, 's felszárasztván tenyerével az öröm' és fájdalom' cseppjeit, így szólla: De nem csak csókolnunk kell, gyermekeim, hanem dolgoznunk is; a' munka az a' fűszerszám, melly az örömmel tartós időre is ízt tud adni. Holnap, Chongor, velem jössz 's sírt fogsz ásni; te pedig Zelemér, almát aszalsz a' tűzhelyen, vagy gyökeret főzsz és zöldséget, 's kenyeret pirí-

tasz a' tejhez; mert az én kamarámnak egész kincse ebből áll. Olly víg napokon mint a' mai, egy galambot, vagy tyúkfia is eszünk; de az felette ritkán történend-meg. Azonban ettől el ne ijedjete; kevés idő alatt hozzá lesztek szokva, 's még hálálni fogjátok a' vén Chabának, hogy ő kevéssel megelégedni, kevés mellett vígnak lenni megtanított. A' te egyéb munkád, szép Zelemér, az lészen hogy hálóimat foldozd, madaraimat étessd, és hogy Chongorról el ne feledkezzél. Nem sokára egy bokor férj és nő lesztek 's akkor téged, lányom, megtanít a' természet, hogy kedvesbb munka nincs mint szerelmünk' zálogainak ápolások. Chongor Zelemérjének kezeit csókolá-meg, ez pedig elpirulva borult a' Kedves' felébe. Chaba sírt hogy az atyai öröm őelőtte ismeretlen maradott.

Reájok jöve az estvély. Bízatosan evék együtt a' vacsorát – tejet és kenyeret, és gyümölcsöt. – Reájok jöve az éj. Chongor szomoruan csúsz-be Chabával a' háló-kamarába. Zelemér a' padon feküdt, egy rakás friss mohon, bétértve egy abrosszal; de a' fekvés neki keménynek tetszett, mivel Chongorral meg nem oszthatá.

TERCHEL²⁶ BONYHÁDON.

Két nap mult vala el immár, 's még nem hallottak hírt Bugond felől. Chongor hamar megtanulá, miként kellésék megépíteni az ember' utolsó lakát, miként madarakat fogdosni; hamar meg Zelemér is a' szegény gazdasszonykodást. A' harmadik nap mind ketten elmenének az erdőbe. Chongor tört hányt a' madaraknak, Zelemér pedig egészes sósakát szede. Azalatt Chaba honn maradt, 's madarait éneklésre tanítgatá. De most egyszerre nyílt meg az ajtó, 's Terchel aléltan rohana-be.

Ez koránt sem emberség, hogy úgy jössz hozzám, Jámbor, mint a' farkas az eszt-rengába! mondá Chaba Terchelnek; jer, jer, hadd mutatom-meg, mint illik másszor becsületes ember' házába jönni. Nyakon kapá az idegent, kitolá a' küszöbön, 's magára reteszelt az ajtót, mert azt gondolta hogy kém, 's Zelemérnek hollétét akarja kitanulni. Most szóllj már, ember! kiálta belőlről; ki vagy 's mit akarsz? – Ügödről jövök, felele Terchel, 's hírt hozok Bugond eránt; Terchel a' nevem. Már az más! kiálta víg hangon Chaba, 's felnyitá neki az ajtót; de hát miért nem szóllasz mingyárt?

Chongor Zelemérrel együtt jövének vissza az erdőből. Első tekintetek Terchelt látta-meg. – Terchel! Terchel! mi jó hírral jössz?

TERCHEL. Hír elég! de jó e, már az más kérdés.

ZELEMÉR. Oh Terchel! 's illy hamar reánk unt e a' Szerencse?

Chaba őket bévonta legbelsőbb hajlékába, nehogy beszédjeket megérthesse a' szomszéd, 's magokra zárta az ajtót, leülteté Terchelt, 's egy szilke tejet teve elébe. 'S Terchel így kezdé a' beszédet:

Más nap azután hogy eljövének, a' gonosz lélek néhány poroszlót botorkáztata a' Bugond' lakához, 's azok ott addig hánytak, addig motoztak, míg az egyik reá akadt a'

²⁶ TERCSEL

bonczra. Mit kereshet illy drágaság egy szegény ember' kolnájában? kérdék, 's gyanúba vevék Bugondot, 's a' boncczal együtt elvivék Ügödre.

CHONGOR. Az atyámat? oh megyek, megyek! Leverem, öszvetördelem bilincseit, ha aczélből vannak is! Ime ez az az átok mellyet a' természet tettünkre monda!

ZELEMÉR. 'S te bánod hogy tetted, Chongor?

CHABA. Csenedesdjél fiam, csenedesdjél. Bilincset nem csak letörni, hanem leszedni is lehet.

CHONGOR. Miképen bánhatnám én a' mit tevék? de hogy az én boldogságaim miatt a' szegény atyám szenved, azt türnöm lehetetlen. – Tovább, Terchel! ennél szomorúbbat nem beszélhetsz.

TERCHEL. Ismeretlenné tétetvén a' Chongor' öltözete által, nyomban követtem őket egész az udvarig; 's minekutána Bugond tömlőczre veretett, leültem nem messze a' kaputól, 's elnéztem, ki megyen, ki jó. Közöttök láttam a' bakót is sok legényeivel.

CHONGOR. A' bakót? – oh bár inkább én estem volna kezébe!

Zelemér megnémulva állott az ablakban, 's nagy cseppek hengeregtek alá szép mellyére.

TERCHEL. Bémenni az udvarba nem merészlettem, hogy reám ne ismerjenek. Olly szepegés közt ültem ott, mintha énfélettem tartatnék az ítélet. Egyszer látom, jön a' bakó. El voltak szemei ázva. Az egészen velőmig hatott.

CHONGOR. 'S még a' bakó is sírt? – Mit kezdjek? Terchel, nyergeld-meg a' lovat.

CHABA. Majd ha én hagyandom, jó ember, 's ne elébb.

TERCHEL. Hozzája tolakodám, 's úgy tettem mintha nem tudnám hogy ő bakó. Uram, így szóllítám-meg; kendet nyilván valamelly szerencsétlenség érte hogy illy szomorú. – Tán elment az eszed? felele; hiszen én a' bakó vagyok; 's e' köny, melly szemeimből itt elcseppen, a' Sorsot átkozza hogy hamarább csinált azzá, mint szívemet megkeményítette. Egy Öreget kelle faggatnom, kinek tekintete az ördögöt is angyallá változtathatá; az atyját annak a'... – Nemzetes Uram, bocsáss-meg, de itt egy becstelen szót mondott a' bakó.

CHONGOR. Mondd-ki bátran.

TERCHEL. Annak a' gazembernek ki a' Király' gyermekét ellopta, – ugymond, 's továbbad még azt veté hozzá hogy Bugondból azt akarják kisajtolni, hová hoztad-el Zelemért; de az Öreg semmit nem vall; 's a' bakó azt tartja Bugondról hogy ő nem vétkes.

CHONGOR. Oh atyám! atyám!

TERCHEL. Így beszélgeténk együtt, midőn egyszerre trombitaszó hallatszék a' folyosóról, 's a' fegyvernek három ízben lekiáltá hogy ha ki valamit tud a' királyi hölgy felől, késedelem nélkül jelentse magát az udvarnál; külömben a' tolvaj' atyja, ha az és a' Herczegné harmad nap alatt vissza nem jövend, irtózatossá kínokkal fognak halálilig gyötrettetni.

CHONGOR. Oh, úgy én halok-meg, nem az atyám!

ZELEMÉR. Te, Chongor, és – én!

CHONGOR. Nem, Zelemér! neked élned kell.

ZELEMÉR. 'S melly nevezet ad neked hatalmat, azt kívánni tőlem? Ha a' férji nevezetet említed, úgy tudjad hogy az engem veled egygy lénnyé teszen, 's azt hagyja hogy boldog és boldogtalan óráimat veled osszam-fel.

CHONGOR. Én a' halálnak nem mehetek veled egygyütt elébe. Oda lenne bátorságom, ha szenvedni látnálak.

ZELEMÉR. 'S azt nem éred-fel, hogy ha nélkülüm menendesz, mind magadat elrontod, mind az atyád meghal.

CHONGOR. 'S hóhérod legyek néked is, Zelemér?

ZELEMÉR. Nem hóhérom, Chongor, hanem angyalom, ki az ég felé fog vezetni. – Terchel, nyergeld-meg a' lovakat.

Terchel nyergelni méne. – Búsán állott Chaba az ablakban, letette a' hálót, 's ásójához nyult, 's kifelé indúla az ajtón. – Hova, atyám? kérdé mintegy őrvölve Chongor. Síromat megásni, felele ez, 's egy nagy könyű futott-le az ásónyelen. Chongor és Zelemér egymásra néztek 's elnémultak. Terchel visszajöve jelteni, hogy teljesítve a' parancs. Chaba befogott szemmel borult a' Chongor' nyakába. A' félelem' és a' búcsu' könyűji folytak egygyüvé ölelések alatt; de szájak egy hangot sem adott. A' két szerelmes térdre hullott az Öreg előtt. Ez fejekre tevő kezeit, 's mind kettejeket megcsókolá. Nyargalva indultak útnak. Chaba visszatért, elővette hálóját, 's ezt éneklé: Reménység, Reménység, ne hagyj-el bennünket!

ZELEMÉR ÉS CHONGOR²⁷ ÜGÖDÖN.

Borultan emelkedék-fel Bugondnak megfogása után Ügöd felett a' harmadik reggel. Nem köszöntötte-meg most vidám dalával a' vastag köd közzül pislongó napot a' pacsirta, 's a' komor bagoly egy egész órával látá meghosszabbulva bús nappalát. Pusztá volt a' város, és csendes, mint a' ház mellyben halott fekszik; mindenek siraták az ártatlannak kiáltozott Bugondot. Sokan ki nem merének menni az úczára, hogy veresre-sírt szemek Uzsoknak haragját ne ingerelje. Csak azon boldogtalanok sereglének-fel az udvar' kapuja felé, kik a' szerént szaladnak a' hóhérpadhoz mint a' kötelen-járó' színéhez; csak azok, kiknek minden látvány mulattató, bár melly borzasztó légyen, ha érzéketlen szíveknek inait ritkasága által csiklandatja. Már az udvar közepén készen áll vala egy magas deszkapolcz, 's sok kohokban tüzesedtenek a' vas-harapók, arra rendelve hogy Bugondnak tagjait széllyelcsípdessék. A' hóhérlégények felvonák a' gerendát, mellyre az Öregnek fel kelle feszítenie.

A' Király egyget az Udvarnokok közzül elküldö Bugondhoz, kimondani neki hogy a' békövetkezendő óra iszonyu kínok közt fogja előhozni halálát, ha Zelemérnek holletét fel nem fedezendí. – Mond-meg Uradnak, felele Bugond, meg nem rettent hanggal, hogy Bugond készen várja a' halált; 's leeresztette fejét a' szalmára, 's bilincses kezeit öszvetévén, felsírt Istenhez, bűneinek bocsánatjáért, 's bátorításért az utolsó órá-

²⁷ CSONGOR

ban. – A' porkoláb hallotta könyörgő szavait, 's ellágyítva átalok, térdre bukott mellé. Ekkor megperdülének a' dobok. Ez ada jelt a' kínzás kezdetére. Bugond megbékélve Bírájával, ki a' csillagok felett lakik, felkölt ágyáról, 's önnként méne hóhérjai közzé. Arcza nem volt halvány, nézése nem mutata rettegést. A' kohok mellett vivék-el őtet Uzsoknak parancsára, 's rettenték, hogy a' tüzesülő harapók vérében fognak meghülni, rettenték, hogy a' bakóinasok neki vonják a' kínozó gerendákat. Szükségtelen készülétek, monda Bugond, egy roskadt Öregnek két három lélegzetnyi életét elvenni; a' maszlag melly egy legyet megöl, engem is megölhetett vala.

Csend lőn, 's Uzsok számtalan Udvarnokoktól körülfogva jődögele a' nép közzé, 's felült trónjába. Hajai, megőszülve álmatlan éjei 's aggodalmai által, rendetlenül függöttek-le barázdás homlokán. Elázott, elfonnyadt orczáji hangos panaszokkal vádolták hűségtelen gyermekét, 's rettentgeték az ifjat, ki heves fellobbantában meg nem gondolja melly számíthatatlan jajt von maga után az a' gyönyör, mellytől ő elszedítette. Intett, 's a' fogoly Lantost elővezeték.

Öreg, ki magad is atya vagy, így szólla hörgő szózattal a' Király; ki tudhatod mit érez az atyai szív, ha tőle gyermeke, ha tőle egyetlen gyermeke pártol-el, miért kiáltod e' tisztes képet, miért ősz hajaidat hazugoknak, mellyeknek kiki kész elhinni hogy becsületes ember vagy? miért tagadod-meg tőlem azt a' szerencsét hogy egyetlen gyermekem utolsó órámban haldokló veréjtékemet letörölhesse homlokomról. Még egyszer kérlek, Öreg, valld-ki: hol az én Zelemérem?

Bugond nem felele.

Olly méltóságba tészlek melly felülhaladja minden óhajtasodat, monda Uzsok; megengedek fiadnak, és őtet vakmerő tettéért soha meg nem büntetem, csak hozza-vissza az én kedves lilimomat; 's ezt az szerént fogom szeretni mint egykor szeretém vala, 's el fogom feledni hogy egy ideig köz ember' kertjébe vala ált'ültetve. Kényszerítlek, Lantos, valld-ki: hol az én Zelemérem?

Bugond nem felele.

Keményszívű Öreg, monda Uzsok; nem retteged e átalkodottságodnak szörnyű büntetését? azt hiszed e hogy az ég boldogítani fogja fiadat ki egy illy megvénhedett atyát egyetlen gyámolától, öregségének egyetlen örömétől megfosztá? vagy talán attól tartasz, hogy ígéretemet meg nem állom, hogy fiadat meg hagyom fogni, meg hagyom ölni, ha hollétét kivallod? Hahogy azt teendem, Öreg, úgy változzék-el ártatlanságomat eléggé jelentő arczom, hogy valaki azt meglátja, kapjon ellenem tört, 's töröljen-el a' föld' színéről, 's szíve és az egész világ kiáltsa neki, hogy jó tétet követel! Térden állva kérlek, Lantos, valld-ki: hol a' gyermekem?

Leszállott székéből, 's a' Lantosnak lábai eleibe borult. – Bugond nem felele.

Légyen tehát! monda a' Király, 's haraggal kele-fel; légyen tehát! én mindent elkövettem. Rajta, bakók, fogjatok kínzásához. Csípdessétek-szélyel tetemit tüzes vasaitokkal, hogy a' vér süstörékelve löködjék-ki belőlök; húzzátok-le bőrét csontjairól, 's húsát vessétek az ebeknek. Öljétek-meg a' legiszonyuabb kínokkal, mint ő és az ő iszentelen fija öldösnek engemet. Rajta; fogjatok hozzá. – 's ha majd ez megleend, fusson minden a' ki hű Királyához, 's keresse-fel a' gonoszt. Koronámnak fele azé legyen, a' ki őtet elevenen hozza kezembe. Rajta, bakók, fogjatok a' munkához.

A' hóhérek megkapák az Öreget, 's kiteríték a' gerendán. De zúdulás támada a' nép között, 's minden szem az udvar' kapuja felé fordult. Ime, tajtékos lovakon vágatának-

elő Zelemér és Chongor. A' sokaság nekik útát nyitott. Kegyelmet! kegyelmet az atyámnak! kiálta Chongor irtóztatós hanggal; itt maga a' vétkes.

Késő; monda Uzsok. Tűrésem elfogyott. Halálra a' nyakas Öreget! – A' nép lekapá Chongort paripájáról, 's feldobta a' hóhérszínre. Akkor megszóllala Bugond: Király, emlékezzél Dengeléről!

Uzsokot olly rettegés fogta-el mint midőn a' Halál a' tetten lepi a' gonosztevőt. – Álljatok-meg, hóhérok! kiálta. Többet nem szóllhatott. Elájulva látszott lenni. Zelemér fellépe a' kínzó-polczra, 's forró csókjaival hozá életre a' Királyt. Chongor víg sikoltással örvendett, hogy atyját még életben lelé. A' hajdan-idő nem láta ehhez hasonló esetet, nem fog a' jövődő soha.

Sokára tért magához Uzsok, mint midőn az esős őszi napnak reggeli felhőjin kése-delmeskedve ütődik-ki a' nap. Tikkadt pilláji, elnehezülve könyűjítől, tunyán nyiltanak-meg; de ő még nem látta leányát; bánatjának vize szemeit elfogva tartá. Gyengéd kezekkel nyomogató-ki azt most Zelemér, 's atyjának első feltekintése őreá esett. Örvendő hebegések, forró csókjaik, kétségeskedő hitele hogy meg van a' mit olly szertelen' óhajtottunk, az elbizonyosodás ez éránt – oh, ki²⁸ festheti azt! Boldog a' ki illyet szemlélhet; nincs Festő ki lefesse, nincs Lantos ki eldalolja.

Uzsoknak égő tüze szunnyadni kezdett, és már szóllhatott. Ekkor parancs vala kiadva hogy a' Lantos és a' fíja a' Király' szobájába vitessenek. Uzsok tudni akarta a' Lantos' öszveroncsoló szavának titkos értelmét. Kedves Zelemérjét el nem ereszté karjai közzül, ne hogy másod ízben találjon elveszni. Chongor remegő lépésekkel vezeté nagylelkű atyját.

Uzsok selyem szőnyegein ült, leánya' mellyén nyugtatván fejét, midőn Bugond és Chongor beléptenek. Zelemér atyjának hideg homlokán hűtögette égő orczáját.

Bugond! monda Uzsok, de szemeit fel nem vetvén; magyarázzd-meg szavaidat, mellyek téged a' haláltól megmentettenek. Miért emlékeztetél engemet a' Dengele' húgom' halálára?

BUGOND. Fiam Chongor, vezess engem a' jó Király' lábaihoz, hogy előtte porba süllyedjek.

Chongor oda vezeté, 's Bugond letérdelt, 's ált'ölelte a' Király' lábait. Jó Király! monda; tudd: én voltam a' te húgod' férje.

Te voltál a' húgom férje? kérdé Uzsok álmélkodva.

Én, vala a' felelet; 's Chongor a' Dengele' gyermeke és az enyém; Chongor neked rokonod. Ha elő nem jött volna, engem megszabadítani, jele volt volna, hogy az ő ereiben nem foly az én vérem. Úgy meghalhaték vala hóhérimnak kezeik között, úgy megvetve élhetett volna; mert a' kinek mellyében nem ver nemes szív, nem érdemli, hogy a' szerencse a' sokaságból kiragadj a' királyi székbe ültesse.

Az Uzsok', a' Zelemér', a' Chongor' elrémülését, reszketéseiket, elnémulásaikat, rebegéseiket – oh, ki bír erővel mind ezt festetni! – Megbocsátok neki! ez vala első gyenge szózatja Uzsoknak a' hosszú hallgatás után. Fogd az ő jobbját, Zelemér. Szüleiteknek szerencsétlenségek legyen az a' magv mellyből boldogságtok sarjadjék. –

²⁸ hi

Zelemér és Chongor némán, de annál forróbban ölelék-meg egymást. Uzsok kezét nyujta megbékélése' jeléül Bugondnak.

Chaba és Terchel az ajtónál várakoztanak. Titkos sejdítéssel érzették-meg a' dolog' szerencsés kimenetelét, 's mind ketten utána indultak Chongornak és Zelemérnek. Chaba örvendve szorítá-meg a' Terchel' kezét, 's így szólla: Nézzd, mint boldogítja a' Remény, ha ki benne bízott!

A' REPÜLŐ SZEKÉR,

VAGY

A' NEM-HASZNÁLT ÉS HIBÁSAN
HASZNÁLT HATALOM.

KELETI REGE.

Egy szegény embernek ki a' Bagdádi Nagyok' kertjeikben csekély napi-számért dolgoztatott, gyermekkorában az vala jövendölve hogy őbelőle idővel valami nagy leend. Az ember fel nem érheté mit kelljen kezdenie hogy őbelőle valami nagy legyen, 's sanyarúan bána magával, 's nyomorultul tengődött. Keserves keresményéből már félre-teve tizenöt arany-denárt, 's hamikor napi munkájának vége lőn, 's ő bérbe-fogadott kamarájába visszacsúszhata, jól tartván magát kenyérhéjjal, elővóna a' denárokat, felolvasta egyik 's másik tenyerébe, 's ezt kérdezgeté magától: mint leszen már belőlem valami nagy? Egy innepnapon, ismét megolvassván pénzét, az a' gondolat szállámeg, hogy kimégyen a' piacra, 's elnézi a' világ' gazdagságát, dicsőségét, mely nem övé. Ide is bambászodva, amoda is, íme jó egy kufár 's egy üres könnyű szekeret von maga után, 's tele torokkal ezt kiáltja: „Ide fülelj! ki veszen egy csudaszekeret, mellyen valami nagy lehet a' ki megveszi? tizenöt denár az ára.” – A' napszámos annyinak vette a' szót, mintha egyenesen néki volt volna mondvá, kivált hogy a' szekér' ára alkalmasan megegyezett azzal a' mi neki zsebjeében volt. Alkuba ereszkedék tehát a' kufárral, 's magáévá tevő a' szekeret, 's neki áldomás' fejébe egy denárt ada; de nem juthat eszébe megkérdeni, miben áll a' csudáság, 's mint lehet rajta valami naggyá. Megörülve a' szerencsés vételnek, szállására voná a' szekeret, 's a' mint estve kenyérhéjával jól lakott, 's a' szép denárokat többé tenyerébe nem olvashatá, szomoruan bele ült, megcsapta homlokát, 's így szólla: Nem vagyok e bolond? illy haszontalan portékáért vetni-ki pénzemet! Jobb ha neki állok, 's öszvetördelem, 's tűzre hiányom; mert ki mondhatja-meg, mint lehetek általa valami nagy? Holnap felkeresem a' kufárt, 's pénzemet visszakívánom, 's ha nem akarja visszaadni, a' Kádi elébe idéztetem. Bosszankodva feküdt-le vaczkán, 's sokáig el nem tudott elunni; de végre megjelene neki egy Lélek, 's édes szózáttal ezt zengé előtte: „Csudaszekér! Mellyen nagy lehet a' ki bírja!” – Alig virradamag, 's már a' piacon volt, hol nagy öröme szembe jöve véle a' kufár.

Ide a' pénzem, mondá neki, 's vedd a' szekeret, vagy beszélld-el, miben áll csudaereje; különben Bíró elébe állítalak hogy megcsaltál. – Miben áll csudaereje? kérdé a' kufár, azt én magam sem tudom; de ha tudni vágysz, elvezetlek ahhoz, a' ki eladását reám bízta; szólj vele. Ezzel elvezeté a' Művészhez, ki felől közönségesen azt hitték hogy a' bűbájossághoz ért, 's ez így felele a' napszámosnak: De hát tudakoztad te tőlem, miben áll a' szekér' csudás tulajdonsága? megvetted a' szekeret, a' nélkül hogy az eladótól egy szót is kérdettél volna, 's nekem most már szabadságomban áll, azt neked el nem mondaní. De nem akarom hogy engemet vádolhass: fogd ez ostort, 's naplemente után űlj-be a' szekérbe, mert nappal semmi ereje nincs; 's érintsd-meg ez ostorral, 's mondd ezt: szekér, reppen! szekér, reppen! 'S akkor nevezd-meg a' helyt a' hova menni vágysz, 's meglátod, tézsen e' csudát. – A' napszámos megörülve tért házához, 's alig várható-be hogy lemenjen a' nap, 's ekkor belé ült a' szekérbe, megérintette azt az ostorral, 's kimondta a' varázs ígét, a' nélkül hogy tudta volna, hova szálljon. A' szekér emelkedett, mindég fenntebb, mindég fenntebb, csaknem szinte a' tejútig. Szállj a' Szultán' kertjébe, monda; 's a' szekér halkkal bocsátkozék alá, 's a' teraszon egy ablakajtó előtt megállá.

A' napszámos be-betekinte az ablakokon. A' Szultán' leánya itt feküdt az egyik szobában, 's nyoszolyája mellett égett a' lámpa. A' napszámos bémene. Mint leve neki, midőn magát a' Herczegasszony' ágya előtt látta-meg! de mint leve a' Herczegasszonynak is, a' ki épen e' pillanatban felébredé! Tolvajnak hitte a' napszámost, 's megkínálta

minden gyöngyeivel, csak menjen. – Én nem az vagyok a' minek te engemet nézesz, gyönyörű leány, monda neki a' mi emberünk az ostorral; én Izrael vagyok, a' Halál' Angyala. Megjelentem hogy a' te lelkedet, és az atyádét, 's az anyádét, a' Vezírekét, 's mind azoknak lelkeiket a' kik az udvarhoz és házhoz tartoznak, elvigyem. A' Herczegasszony elijedve omlott az ő lábaihoz, 's ezt mondá: mivel érdemelhettem e' szörnyű ítéletet az én jó atyám? – Ő és te és azok mindnyájan a' kik egygyüvé tartoztok, monda az ál Izrael, e' csapást elháríthatjátok magatokról; mert engem a' teéretted lán-goló szerelem vont e' palotába. Ha az atyád tégedet az udvar' és a' nép' jelenlétében hozzám adand, úgy te, 's ő, és ti mindnyájan, életben maradandotok, 's mi mindnyájan itt e' királyi palotában sok jó napokat fogunk élhetni. A' jövő pénteken ugyan-ez órá-ban ismét itt leendek. Mentsétek-meg élteteket. Ezt mondá, 's az ablakon mellyen beszámott vala, kiméne a' teraszra, hol szekere állott. Kevélyen üle szekerebe. Haza! kiálta parancsszóval, 's a' szekeret az ostorral megcsapá. A' szekér emelkedék, mindég fenntebb, mindég fenntebb, csaknem szinte a' tejútig, hol a' Herczegasszony' szemei elől eltűnt. Ez szentül hívé hogy a' ki nála megjelené, a' Halál' Angyala volt, 's szemei-be többé nem jöve alvás; reggel pedig elbeszéllé a' mit látott.

Azonnal összevgyűjtetének az Ország' Nagyjai. A' Szultán, ki elejéntén mindent álomlításnak véve vala, elejekbe adá a' dolgot. – Uram, kiáltának ezek; ne tedd-ki ve-szélynék éltedet és a' miéinket; készíts-el mindent a' rendelt napra, 's leányodat add hozzá. A' Herczegasszonyt előhívák. Ez, kész lévén mindent tenni hogy atyja' életét megmenthesse, 's továbbá, mivel az Angyal megvallá neki a' maga hajlandóságát, 'azért is mivel nem olly rettenetesen jelent vala meg mint a' millyeténnek őtet mindenkor képzelte volt, elszánta magát az áldozatra. A' készülétek megtétetnek, 's nap és óra nyugtalanul, de kinél-kinél különböző érzések alatt, várattatott.

A' maga részéről Hasszán is készülgetett a' nagy naphoz. Ez vala a' napszámos' neve. Ő a' Herczegasszony' vetkező-szobájából elhozott vala egy fűzet gyöngyöt, 's egytet kettőt belőle pénzzé tévén, mind bészerezé a' mit szükségesnek gondola. Vett egy zöldselyem kaftánt, 's egy szép övet hozzá, és mindenszínü selyemszővedéket, bevonni a' szekeret mellyről azt hitte, hogy az igen is meztelen. Az ülés felett egy dí-szes ernyőt boltozott, 's két lámpát függeszte belé, de mindeneknek felette az vala gondja hogy a' lopott gyöngyökből egy diadémet fonhasson fejére. Közelgetvén az idő, uraságának teljes érzésében beüle a' szekérbe, 's kiadá a' parancsot: „A' Szultán' teraszára.” Emelkedék a' szekér, a' két lámpában égtenek a' világok, a' szekér' fedelén pillogott a' sok hamis kő. Így lebegett egy ideig a' terasz felett, hol a' Szultán a' maga felsereglett Nagyjaival egygyütt álla, hogy őtet tisztelettel fogadhasák. A' mint a' lebegő pillogó szekeret megláták, térdre hulla minden, 's ezt kiáltá: Légy irgalmas nekünk, te szolgálidnak! – Izrael felfuvalkodva kele-ki szekereből, 's megkérte a' Szultántól a' le-ányt. Ez a' leányt neki oda adta, 's az új pár eltére a' maga hajlékaiba, el a' többiek is, kiki magához. Így éle Hasszán a' maga ifju és szép nőjével nyolcz napot, elmerülve, elrészegedve az étel' ital', a' szerelem', muzsika' 's vígaságok' örömeiben, feledvén mi lesz a' szekérrel, mellyet a' teraszon hagyott.

Ez felette szerencsétlen véget ére. Az egyik konyhainas meglátta, özvedarabolta, 's tűzre rakta. A' czifra selyemrongyokkal felczifrázta magát.

Alig mult vala el így a' vígaságok' első nyolcz napja, 's Hasszán mintegy álomból tére magához. Vette észre hogy nehányan a' heréltek közzül szembe fogák, 's leginkább

az egyikjektől kezdve félni, kit maga is ismerősének gyanított. Ez szerént a' vígaság' helyébe az a' rettegés lépe, hogy valaki reá ismerhet. Tudakolódott, hova leve a' szekér, 's megértvén mint jára az, hah! mint réműle-el! Feledvén a' rollt, mellyet játszanía illet, úgy viselé magát, hogy a' Herczegasszony benne csak a' faragatlan, zsémbes napszámost találta-fel. Enyhíteni akarván haragját, előhúzata az atyja' színéből egy aranyos hintót, kirakva gyönggyel, gyémánttal, 's megkínálta vele. 'S te azt hiszed, kérdé a' durva, hogy nekem földi kincsek kellenek? az én szekerem égi-természetű vala; azt, azt szerezzd-elő nekem. – Ah! az hamuvá lőn! 's Hasszán ijedtében nem tehete jobbat, mint a' legközelebbi éjjel elillantani, hogy meg ne kapattassék.

Visszajutva nyomoru szállására, és még itt sem látván magát bátorságban, mert mi könnyen rajta vesztethetett öltözeténél fogva, néhány napig zárva volt, míg végre az éhség dűhbe hozá. Már kötelet tekere nyakára, 's meg akará magát fojtani, 's íme – ingani kezdé a' föld, 's egy Génusz megállá előtte, alakjában irtózatoss. Feje felnyult a' felhőkig, lába a' földet érte, 's mint a' forgósél olly szózáttal ezt mondá Hasszánnak, ki őelőtte leborulva feküdütt: Boldogtalan, 's én tégedet valék kénytelen szolgálni! én! légnek Génusza! Hol a' szekér, mellyhez ígézve valék? visszatérez az eleményekbe, 's te, érdemetlen illy ajándék' birtokára, róla gyalázatosan el tudál feledkezni. Te ez által nekem visszaadád szabdságomat, 's köszönetül ezen jótét' helyébe akkor jelenek-meg neked, midőn éltedet el akarád oltani. Vedd e' sipakot és e' gyűrűt. A' sipak téged láthatatlanná teszen; a' gyűrű minden esetben segédet nyujtand, mihelytt megnyomod. De több gondod legyen rájok mint a' szekérre volt. Veszéllyel teljes játékbá ereszkedél, midőn a' Halál'-angyala' nevét felvevéd, 's rollodat igen rosszul játszottad eddig. Rettegi tőle, 's ne avassd magadat az ő tisztébe. Az én eleményeim szolgáltak a' te szekerednek, az én kezeimből vészed ez ajándékokat is. Én nem vagyok ölő Szellem, hanem élesztő Szellem. Élessz! – a' Génusz eltűnt a' légben. Inkább örvendve a' Szellem' ajándékainak mint leczkéjinek, Hasszán felkele a' földről, felvonta ujára a' gyűrűt, fejére tevé a' ködsipakot, 's magán kívül vala örömében. Próbát akara vele tenni, 's félve 's tartalékkal kiméne az úczára; senki nem látta-meg. Elméne a' Szultán' palotájáig, bé a' kapun, végig sok szobán, senki nem vette-észre. A' Herczegasszony' szobájában leült; az őtet nem látta-meg, míg ő – félre tolá a' sipakot. Kedves férjem! mond ez, felszökött, 's ment ölelésére; honnan érkezel? hol mulatál olly sokáig? neheztelsz e még a' szekér miatt? én vétlen alatta vagyok e még haragodnak? Ne említsd többé, felele az ál Izrael. Hívatalom' tisztjei sokak és szomorúk. Ezek tartóztatának; adj ennem. Azonnal megterültek az asztalok a' legízletesbb eledelkekkel és italokkal; a' Halál'-angyala tele ette, tele itta magát, 's jó kedve lőn. Igen igen nyájas, igen igen beszédes lőn!

A' Vezírek annál terhelőbb gyanúra vetemedének, midőn az ő véletlen megjelenését megérték; azalatt sok holmit tanultanak-ki kémjeik által. Méltóztassék Nagy-Úri Felséged, mondá a' Díván' első ülésében az első Vezír a' Szultánnak, midőn ez az ő furcsa veje' visszaérkeztét nekik örvendve adta hívről; méltóztassál, nagy Fejedelme a' hívőknek, őtet egyben vagy másban próbára vonni. Kívánd tőle a' mi eszedbe jut; ha ő a' való Izrael, nem tagadhat-meg tőled semmit, nem fog tőled semmit megtagadni.

Úgy nagy kedvem volna vele magamnak mostan-érő almát adatnom, mondá a' Szultán; 's épen télközépben vala az idő. A' fris alma Felségednek felette egésséges leszen, monda az Udvari-Orvos, 's futott a' Herczegasszonyhoz, megvinni neki atyja' kívánságát és az egész Dívánét. 'S csak ezt? kérdé Izrael. Hallani 's engedelmeskedni

eggy! Mondd ezt az atyádnak az egész Díván előtt. – Narzane, ez vala a' Herczegasszony' neve, szaladva ment a' jó hírrel, 's Izrael megnyomá a' gyűrűt, egy Génusz megjelent, ki vala adva neki a' parancs, 's az almák imhol valának; fejér és sárga és piros, mindenemű ízlésűek, 's a' megérésnek minden grádicsaiból. – A' szobát paradicsi illat töltötte-el. Tudod honnan hozom? kérdé a' Génusz, midőn kitölté. Messzűnnen! A' Périk' kertjeből, hol évszaka virítanak, nőnek 's érnek a' gyümölcsök. Eltünt. Épen midőn eltünt, belépe Narzane, 's meglátta az almákat. 'S midőn ezeket a' Szultán vevé, oh! mint álmélkodott! Olly sok esztendeje hogy uralkodom, monda, 's minden esztendőben hordatám Szyriának legszebb gyümölcseit, 's még ilyenből nem láttam csak egy termést is. Köszönte vejének, 's tele rakván kebelét 's dolmányát, visszaméne a' Dívánba. Nekem Izrael ellen, ugymond ott, senki ne szólljon többé; itt egy bizonyosága az ő való voltának. Ki az közzületek, a' ki énelőmbbe ilyen gyümölcsöt rakhat, még pedig egy hőm alatt?

'S mostanság olta az új házások boldog egygyességben 's nyugalomban éltenek, 's Hasszán nem vevé hasznát süvegének 's gyűrűjének sem jóra sem rosza. Kényére élt, 's mivel illett hogy eszet, elmét, mívelt lelket mutasson, Pártfogójává lőn a' Szép Mesterségeknek; egyébre nem vala semmi gondja. De egy szomor történet megint eszébe juttatá a' gyűrűt; egy szomoru történet, melly által az Alkony' Szellemének Királyok a' Szultántól elorozta az ő legkedvesebb sklávnécskáját. Egy rettenetes történet!

Níka, e' nevet viselte a' Szultán' legkedvesebb Éneklője, egy szép estvén a' Nagy-Úr előtt ült, verte lantját 's annak zengését olly ígész hangzatokkal kísérte, hogy azok által maga az Alkony' országa' Szellemének Királya is előbájtoltatott, 's a' leánytól nem látva, a' maga világosságának sugárba elrejtve, a' Szultán és a' szép Éneklő előtt mulatott. S minthogy épen fíjának lakadalmi éje jöve-fel, mellyet ez az ő testvér bátyjának a' Hajnal' Szellemi' Királyának legidősb leányával készül vala tartani, legutolsó sugárain felölelte a' leányt 's elsikkana vele, olly szándékkal, hogy azt a' szunnyadó Szultánnak más nap' korán reggel kebelébe tészí-visszá, 's addig a' lakodalmaskodókat énekével 's lantjával mulattatja. A' szándék szerencsétlenül ütött-ki; minekelőtte a' lyány visszaküldethetett, egy fekete Árnyszellem a' Hajnal' egyik Geniusza' segédével megkapta a' leányt 's a' maga barlangjába, őt ölnyre a' földben, el rejtette. Sem a' Hajnal' sem az Alkony' Szellemi nem tudták hova leve a' leány, mert oda a' hol most tartózkodott, egyiknek sugára sem hatott. Egyedül a' mindenhova-béható Lég' Génusza tudta azt; 's szerencsére épen ő vala az, a' kié volt a' szekér, a' kié a' gyűrű, és a' ki az elrejtettet visszaszerezheté.

Midőn a' Szultán észre-vevé hogy nincs a' leány, 's senki sem tud felelni tudakozódásaira, közönséges gyász lepte-meg az Udvar. A' Szultán beléúnya az életbe, elvonta magát dolgaitól, 's láthatanná leve. Közönséges zúdulás támadta, a' pártütés közel volt, midőn első Vezírje elébe lépett, és ezt mondá: Uram! jusson eszedbe vőd! Úgy látszik hogy a' Halál' Angyalának része van a' játékban. A' Herczegasszonyt előhívák, Izraelhez kiméne az izenet, 's ez felele: Hallani 's engedelmeskedni eggy! menj, 's vigasztald az atyádat. Eggyet fordított a' gyűrűn; a' Génusz megjelent; ez, nem levén az eloroztat, a' Légek' Szelleméhez folyamodék, ez pedig egy fogással kivoná a' leányt a' mélységből, 's a' fekete Földszellemet megölte. A' Zephyr' szárnyain lebegteté a' leányt, 's szophájára tette-le, lantjával jobbájában. Rengettek a' lant' húrjai, a' Nagy-Úr meghallá

a' zengést 's repült felé, 's repült a' Herczegasszony is. Nika elbeszélte nekik a' csuda-történetet.

Azonban a' Légek' Génusza, a' ki elhozta vala a' leányt, komoly tekintettel álla-meg Hasszán előtt, 's ezt mondá: Nem követéd tanácsomat. Mire éltél ajándékaimmal? A' henyéségnek, az éhségnek és a' gyönyörnek szolgáltál velek. Reszkess! közel a' veszély. Eltűnt, épen a' midőn a' Herczegasszony belépett; férjének hálát hozván, atyjának örömeit jelentvén. Ez, nem ismervén határt 's mértéket hálájában, felosztá vele országait, 's végre Uralkodó-társává tevé. Oh, bár soha ne lett volna azzá!

Mert most az irigység' és bántás' viperáji és hyenáji környülfogák. A' kígyók neki gyanút szisztegetnek füleibe, a' hyenák zendülést támasztottak. Hogyan? 's mi egy bitangnak, egy ámítónak, egy bűbajosnak fogunk szolgálni? A' Vezírek nem csak a' népet és katonaságot lázították-fel, hanem egy hatalmas szomszédot is felfegyverkeztetének, a' ki seregeivel elborította az országot 's az anyavárosig hatott. A' Vezírek a' katonasággal együtt az ellenséghez állának. Hasszán nem lelt nyugtot haragjában, 's elcsüggedve a' gyűrűhez nyult; 's a' Légek' Szellemé megállá előtte. Te az én tanácsom szerint nem éltél, 's meg nem becsülted ajándékaimat, monda néki büntető hanggal. Mint Fejedelmét a' Népeknek kelle téged a' süvegnek fedezni, hogy láthatlan' halld a' nyomorultak' panaszeit; a' gyűrű arra vala hogy ezeket megorvosold, mert a' Lelkeknek egész országa parancsaidtól függött. A' te időd oda van; szólj, mi kell? Kard és pánczél, monda Hasszán, hogy bosszút álljak elleneimen, 's a' te égő szolgád, Sammiel*), a' ki kísérjen. 'S a' Légek' Szellemé felele: Ezentúl kiléptél ótalmamból, 's a' való Jezrael' hatalmában állasz, kinek nevét magadra lopád. Ujáról eltűnt a' gyűrű, el kebeléből a' sipak; eltűnt a' Légek' Szellemé, Sammiel pedig előtte állott, pánczéllal és karddal. Felöltözteté őtet, 's a' táborba együtt mentek-ki. A' merre mentek, hullottak a' hadakozók; senkinek sem adatott kegyelem.

A' mint tábor és mező temetővé váltanak, 's Hasszán azon vad szemekkel tekingeteszéellyel, egy fekete felleg ereszkedik alá az égről, 's Jezrael, a' való Angyala a' Halálnak, előtte álla-meg a' maga lángfegyverével. Te, ugymond ez neki, az én nevemet magadra hazudtolád, boldogtalan! 's nemkérve avattad magadat tisztembe. Vedd jutalmadat! Ekkor megillenté őtet a' lángoló karddal, 's Hasszán a' legiszonyatosbb kínok között ége egy halom bűdös hamuvá. 'S te, Sammiel, kérdé a' Halál' Angyala, mi dolgod nedked emberek közt? Távozzál-el a' pusztákba!

Illy szomorú vége lőn a' történetnek a' tábor' mezején. Ellenben a' Légek' élesztő Génusza egy viritó ifju' alakjában lépe a' megrettent Szultánnak és az ő szomorkodó leányának elébe. Ne keseregj, Narzane, bátorodjál-fel, Fejedelem! egy boldogtalanról szabadultatok-meg, ki nem tudott élni ajándékaimmal. Megszabadultatok hűségtelen szolgáitoktól is; azok elhullottak a' csatában. Válassz magadhoz méltó férjet a' nemzet' Jobbjai közzül, 's az légyen fő gondod megválasztásában hogy gondolkozástok, érezés-tek egymáshoz illjen. Öszvekelésed' napján meg fogok jelenni nálad, 's te, jó Szultán, békével 's szerencsésen fogsz uralkodni. Hasszánon el nem sült próbám; 's tisztemnek ismerem, helyre hozni hibámat. E' szókkal megilleté a' Nika' lantját, 's annak legédesbb rezgésein ellebbene. Meglelkesülve kapá Narzane a' lantot, 's éneklett:

*) A' puszták' forró szele.

Szent adományok, oh mi ritkán
Élünk mí tivéletek!
Szelleme, a' mikoron szíveink, gyúladv, segédet
Kérnek, várnak tőletek,
Ne tegyétek a' mit a' szív kér!
De szertelen Szerencse tőlünk
Még nem ahítva is
Messze maradjon!
Nem teszi gyűrű, nem teszi a' süveg
Naggyá szíveinket.

A Z
E T N A.

Májusnak 27-dike vala az, 1770., midőn a' Sicíliai hegyek' atyját, a' tiszteletes Etnát, bejárni Cattaniából virradtakor megindulánk. Lárait és temérdek derekait igen sűrűen ellepték azok az apróbb hegyek melyeket az magából kiokádozott.

Az egész hegységet igen alkalmatosan három régiókra lehet felosztani: az alsó a' termékeny, a' középső az erdős, a' felső a' kopasz. Ez a' három regio klímájára 's produktjeire nézve annyira különbözik egymástól mint a' földnek három öve. A' termékeny mintegy tizennégy olasz, három magyar mértföldnyire nyúl-el az Etna' lábai körül, 's a' legtermékenyebb tartomány egyszersmind a' legszebb is. Nagyobb részént ugyan lávából áll, de a' sok századok a' lávát igen kövér agyaggá változtatták-el. Cattaniában barometerünk 29 : 8½-t mutatott, de Nicolosiában már²⁹ 27 : 1½-re leltük leszállva, 's itt a' klíma, ámbár Nocolosia Cattaniánál háromezer lépésnyinél nem áll magasabban, egészen más klímának tetszett. Cattaniában vége volt az aratásnak, 's a' meleget alig lehetett tűrni. Nicolosiában a' meleg mérsékelt volt, 's sok helyen még zöld vetést láttunk.

Kalauzunk egy Cyclopsz nevű lakos vala, kire a' nevezet talán onnan ragadt, mivel, a' közönséges vélekedés szerint, az Etnát nálánál senki nem ismeri jobban. Másfél óráig tartott terhes útunk után beérünk az erdős regioba, 's úgy tetszett, hogy nem más tartományba, hanem más világba léptünk. A' kevéssel ezelőtt még hév sőt rekkenő lég enyhé 's hűssé vált; a' földet arómai illatú fűvek lepték-el, 's minden lengezet új édes illattal impregnálva lehelle reánk. Ennek a' régióknak némely részei olyan paradízek voltak, a' millyeknél szebbeket a' legelevenebb képzelés sem alkothat.

Itt szoros szomszédságban állanak a' természetnek legszebb scénei a' legrettentőbbekkel. A' még nem épen régen tüzet és hamut okádó torkolatok a' bujaságig vannak behintve virágokkal 's eleven színű csemetékkal. Ama' szirton mely még nem régen feketén és kopaszon áll vala, most ízletes gyümölcs csalogatja a' vándort; 's ez most kényén ballag a' virágok' puha párnáin, 's feledi hogy a' pokolnak minden rémítése lábai alatt ólálkodik, 's alatta nehányszáz lépésnyire egy egész tűztenger hányja zajos hullámjait. Ha pedig szemeit a' hegy' tetőjére emeli, két örök egygyüttlétre 's örök viaskodásra esküdt eleményt lát; egy megmérhetetlen tűzaknát a' hónap szintén közepette, melyet az legdühösebb lángjaival sem tud megolvasztani, és mértföldekre terjedett hótartományt a' tűzkohok körül, melyet a' temérdek hó sikeretlen igyekezetekkel oltogat.

Első nap nem sokkal hatottunk beljebb az Etnának erdős régiója' közepénél, 's még napszállat előtt egy lávabarlangban fogánk szállást melyet a' télben itt tanyázó vadkecskékről Kecsebarlangnak hívnak a' lakosok. A' kilátás innen határtalan volt, 's el nem tudánk telni a' sok nagy és szép tárgyak' szemléltében. Nékem kedvem érkezék a' nap' elhunytát azon apróbb hegyeknek egyikéről nézni-végig melyek az Etnát olly nagy számban lepik-el, 's legjobb ösvényünknek hátán sok bajjal még jókor értem-fel a' tetőre. Jutalmam a' legszebb látás lett. Szemem előtt fekvék az egész Sicília, környölölő tengerével 's minden apró szigeteivel. A' Semetusz' csavargása, a' Hybla' omladékjai, a' sok régi városok, a' gazdag szőlők és holdföldek a' hegynek aljában, a' számba-vehetetlen hegyek' csúcsai épen alattam, a' legszebb scént terjeszték előmbe.

²⁹ Nicolosiá-már

A' Vezúv' torkolatjai nincsenek olly nagyok mint az ezekéi. Itten már a' legboglyosabb tölgyek állanak, 's tövöket a' legkövérből föld lepte-el. Úgy tapasztalám hogy ez a' regio, nem különben mint az alsó is, lávából áll: de a' lávát olly vastagon lepte-el a' föld hogy azt most már csak a' vizek' árkaiban láthatni. Némelly árkokban ötven sőt hatvan lábnyira is ki vala mosva a' föld. Melly igen réginek kiáltja csak ez is a' hegynek okádozásait!

Mihelytt elsetétedék a' barlangba búvánk, alunni, de alvásunkat egy jobbra-fekvő hegy' roppanása félbe szakasztá. Az magából, nagy massa gőzt bocsátott-ki 's néhány ízben ollyakat szóllott mint valamelly távol ágyú' durranása; de tüzet nem láttunk. – Ez a' hegy az 1766diki okádékból lett, 's tüze még eddig sem ége-ki, négy esztendő s lávája még eddig sem hidegüle-meg. Némelly helyeken kétszáz lábnyi mélységeket is betöltött, 's épen az illy helyeken tartotta-meg legnagyobb melegségét.

Minekutána tanyánkban száraz faleveleken néhány órát aluvánk, tizeneggykor felébredtünk, 's enni-valónknak egy részét magunkhoz vévén, útnak indulánk. Most vala Cyclopszunknak módja megmutatni hogy ő járatos az Etnán, 's mi őtet egész bizakodással követtük valamerre vitt. Sokszor olly iszonyu mélységeken 's sivatagságokon vezetete keresztül hova talán soha emberi nyom nem hágott; néha rémítő erdőségen vitt-el, melly meglehet, hogy a' szemnek nappal kedves volt volna: de most az éji homály, a' fák' suhogása, a' hegy' tompa bődületei, 's az alattunk elterjedett határtalan Oceán szent rettegéssel lepte-el. Gyakorta idomtalan lávaszíkúkon látánk magunkat, honnan, ha öszvéreink a' lépést elhibázták volna, a' legrettenetesebb mélységbe omlottunk volna le. De a' Cyclopsz e' veszélyeken nagy magába-bizakodással vive-keresztül 's mintegy két óra alatt a' középső régióból kiléptünk, 's hátra-hagyánk az Etna' erdőségeit, mellyek ide úgy látszottak, mint valamelly félelmes meredekség a' hegy' oldalán.

Itt hónál és jégnél nem látánk egyebet magunk előtt, 's ez annyira elrémité, hogy nem sokba mult hogy meg nem fordulánk. E' hómezőség' közepéből emelkedett-fel az Etna' legmagasbb csúcsa, 's szörnyű gőztest szívárgott-ki belőle. Még nevelte rettegésünket a' mit a' Cyclopsz némelly itt-járt útasoknak szerencsétlenségeik felől beszélt. Végre abban állapotánk-meg hogy öszvéreink maradjanak az erdőben, magunk pedig gyalog menjünk tovább. Kalaúzunk biztatott hogy ha fáradtan érezzük magunkat bátran megpihenhetünk, mert elég időnk vagyunk; 's a' hátravaló út nem tartván messzebb hét olasz, mintegy másfél magyar, mértföldnyinél, még nap' felkölte előtt a' csúcshoz érhetünk.

Elindulánk tehát, 's egy darabig könnyen mentünk, mert az út nem vala meredek, 's a' hó meglohadt. De tovább jutván-előre, a' hó nagyobb volt, 's gyaloglásunk terheesebb leve. Mindazáltal elvégeztük magunkban hogy bár mi ér, kiálljuk; 's Hadrián Császárnak és Plátónak példájik, kik ide azért másztak hogy a' nap' feljöttét az Etnáról láthassák, mint mi mostan, változhatatlanná tevék szándékunkat.

Képzeltetetlen baj és fáradtság után még virradta előtt egy régi épület' omladékához értünk, mellyet itt a' Philosophusz' tornyának hívnak, mert azt beszéllik hogy azt Empedoclesz olly végre építette, hogy itt lakván, kiismerhesse az Etna' természetét. Mások azt állítják hogy az egy Vulcánnak-szentelt templom vala; kinek műhelye, – hol az Istenek' és emberek' atyjának mindenható mennyköveket, Marsz sógornak pedig drót hálót csinált, – a' mint azt az egész világ tudja, az Etnán volt.

Végre világosodni kezdte. Az eget a' legtisztább, a' legvidámabb reggel lepte-be, 's boltoztatja a' legfelségesebb fényben ragyogott. Ennek szemlélése sokkal hathatósabban illeté-meg itt lelkeinket mint oda alant. Jó ideig okát meg nem tudánk magyarázni, míg végre csudálkozva látánk hogy sokkal számosbb csillagot és mind egyikét sokkal tisztábban látjuk. A' fejrészün tejtút úgy látszott, mint valamely végigfutó tiszta láng, 's szemeink üveg nélkül is sok rakás olyan csillagokat vettenek-ki mellyeket alólról látni lehetetlen.

Ennek természetes oka az hogy tíz-tizenkétezer lábnyi vastagságu párázaton túl valánk, melly minden ragyogást elnyel vagy legalább elgyengít, míg a' föld' színéig hathat. Almélkodva nézénk sokáig, 's felkiáltozánk: Oh, miért nem állhat itt Spekula! – Ha Empedoclesz a' Galiléi' szemeivel bírt volna itt, melly felfedezéseket tehetett vala! – Hogy Jupiter láthatatlan volt, nagyon sajnáltuk, mert, úgy hiszem, néhány csatlósait üveg nélkül is bizonyosan kifogtuk volna láthatni, 's annyiaval inkább ki azon telescóp' segédjével melly zsebemben volt. Látánk nehanyat azon meteoronok közzül is mellyeket csillagtisztulásnak neveznek; 's azok olly magasan látszának lenni felettünk, mintha alólról láttuk volna; honnan azt húzom-ki hogy e' testek sokkal magasabb légi öbölben tészik futásokat a' mi atmosphaeránk' határozatajainál.

Minekutána e' tárgyakat jó ideig néztük, tovább indulánk', 's az Etna' legnagyobb kelyhe' széléhez jutottunk-el. Az tökéletesen kerek, mindenfelől eggyeránt emelkedik, 's hamuból 's azon egyéb kiégett masszából áll mellyeket a' Volkán' szája melly e' kehelynek épen közepében látszik, hánya-ki. Ez a' hely nyugvó-helyünkről feketének tetszett, pedig egészen hó alatt fekszik, de a' hó halmozott hamu alatt vala; mellyet annál nagyobb szerencsének állíthatánk, mivel különben a' hó' jégbőre miatt lehetetlen volt volna ide jutnunk. Eggy órányi mászkálás után olly helyre értünk, a' hol nem vala hó, 's a' hegyből valami kedves meleg pára gőzölgött. Itt a' barometer 19 : 6½-t mutatott, a' thermometert pedig csudálkozva láttam három garáddal alább esve a' jég-pontnál; 's minekelőtte a' hegytetőről elmennénk, még két garáddal szállott alább, tudnillik 27re. Innen még mintegy kilenczszáz lábnyi magasságra volt a' hegy' legfőbb csúcsa, hova még eléggé korán érénk-fel a' természet' legpompásabb scéjét láthatni.

De itt felakad minden leírás; mert soha nem merészlett emberi képzelés illy kibeszélhetetlen illy nagy scén felől képet teremteni; 's talán az egész ég alatt sincs pont a' hol ennyi nagy tárgy gyülekezne-össze. Az a' szörnyü magasság a' földnek sík színe felett melly itt egy pontba vonódik, minden szomszéd hegy 's egyéb tárgy nélkül mellyen az alá-tekintő szem megpihenhetne – ez a' tető egy fenektelen akna' szélén melly olly koros mint a' világ, és a' melly recsegő dörgésekkel tűzözönt 's égő sziklákat hánya-ki gyakorta; és osztán egy határt nem ismerő kinézés a' természetnek olly sok és olly igen szép környeire.

Az előjött Nap lassan-lassan felvilágítá az eget, 's ámbár gyengén, kimutatta előttünk az egész határtalan kilátást. Öszvelegyedve látszott víz és száraz, mintha még a' maga chaoszában feküdnék; még a' világosság nem vala elválasztva a' setéségtől, míg végre a' Reggel előjöve, 's a' választás' nagy munkáját megtevé. A' csillagok elaludtak, az árny elmúlt, az erdők, mellyek kevéssel ezelőtt még szörnyü mélységeknek tetszetek, eleven színekkel állottak előttünk, 's új teremtest alkottanak. Mindég inkább inkább fejtődött-ki a' scén, a' horizon mindenfelé terjedett-el, míg végre a' Nap, mint valamely hatalmas Teremtő, keleten kijöve, 's festő sugáiraival e' képzelhetetlen lát-

ványt elvégezte. Varázslatnak tetszett minden, 's alig hitetheténk-el magunkat hogy honni világunkban vagyunk. Illy tárgyakhoz nem szokott érzékeink tompák 's erőtlene-
nek voltak, 's csak bizonyos idő múlva tudák azokat egymástól megkülömböztetni,
felőlök ítéletet hozni. Köztünk és a' vizekből kiemelkedni látszó nap között végetlen
tér feküdt; a' Lipari, Panári, Alicúdi szigetek, 's a' füstölgő-csúcsu Sztrombolo és
Volcáno lábaink alatt valának; Siciliát úgy láttuk-ki mintegy geographiai abroszt, 's a'
folyamok első forrásoktól kezdve szinte addig hol tengerbe szakadnak, szemeink előtt
csapongottak-el. Egy szóval, látásunk előtt mindenfelé határtalan nyílás nyúla-el,
semmi tárgy nem állott útjában, a' látás a' megmérhetetlen űrben eltévedett, 's egyedül
szemeink' gyenge-voltoknak kell tulajdonítanunk hogy Afrikának, sőt Gréciának is,
széleit ki nem láthatánk, mert azok horizonunk alatt voltak.

E' hegynek üres kelyhe melly a' maga kerületében mintegy négy mértföldet fog ten-
ni, lassu sippadással vonja-be a' közepét, 's egy tökéletes amphitheáter lesz. Nehány
helyeken e' tölsér' üregében kengőzből támadott felhők emelkednek mellyek nehezeb-
bek lévén a' körüllebegő légnél, nem füst gyanánt oszlanak-szélllyel, hanem mihelytt a'
kehelyből kiérnek, úgy hőmbergenek-le, mint valamelly patak a' hegy' oldalain, míg az
atmosferaerának olly környékébe jutnak melly olly nehéz mint ők, és itt osztán a'
szerént kezdenek úszni a' mint a' szél hajtja. A' tölsér' üre belől olly forró hogy csak-
nem lehetetlen belé menni, melly külömben is igen veszedelmes volna, mert feneke
némelly helyeken olly parázs hogy a' belé-lépett emberek beszakadtak, 's vakmérőse-
gekért életekkel lakoltak.

Közel a' tölsér' középpontjához van az Etna' legnagyobb aknája, ez a' minden szá-
zadokon végig nevezetes irtóztató lyuk. Iszonyodással és rettegéssel szemléltük azt, 's
nem csudáltuk, hogy a' Vakhit a' kárhozatra-hánytak' lakjának nézte. Mert ha meggon-
doljuk megmérhetetlen mélységét, azt a' szörnyü üreget mellyből annyi láva löködt-
ki, és a' föld-alatti tűznek azt a' nagy erejét melly ezt a' lávát olly bámulásra-méltó
magasságig lövi-fel, azt mintegy úszva tartja a' légben, és a' tölsér' legfelsőbb szélén a'
legrettenetesbb symptómok alatt kitolja, kénytelenek vagyunk megvallani hogy a' leg-
elevenebb képzelés a' poklot minden rettentéseivel sem festheti olly rettenetesnek mint
ezt itt a' természet.

Megjegyezték, és tulajdon tapasztalásom után is mondhatom, nem ok nélkül, hogy
a' legmagasbb hegyeken, hol a' lég igen vékony és tiszta, és a' hol a' testet vastag gőzök'
terhe nem nyomja, az elme szabadabban teszi a' maga munkájit, 's test és lélek meg-
könnyedve érezik magokat. Úgy tetszik hogy meghaladván az emberek által lakott tá-
jat, minden alacsonyabb, minden közönséges érzések elmaradtanak volna tőlünk,
mintha a' lélek, midőn az étheri régióhoz közelített, földi ösztöneit levetkezte 's vál-
tozhatatlan tisztaságba öltözött volna. Bizony maga a' fennlétel is elegendő, phi-
losophiát lehellni azokba a' kik ide járulnak, 's Empedoclesznek jó oka volt itten válasz-
tani lakot.

M E S É K.

HÁROM KÖNYVBEN.

ELSŐ KÖNYV.

A' MEGJELENÉS.

Az erdő' legtitkosbb mélyében, hol immár sok beszéllő vadat lestem-meg, egy kedves zuhogásu vízomladék mellett feküdtem, 's egyik mesémet azon könnyü poétai ékbe igyekeztem öltöztetni melyre a' maga Múzáját annyira reá szoktatta La Fontaine, hogy a' nélkül köz helyre lépni most már nem is akar. Elmélkedtem, törtem magamat, homlokom ált' hevült. Semmi nem volt kedvem szerént; üresen maradt a' papiros. Békétlenül költem-fel, 's lássd, – előttem termett ő maga, ő! a' mesélő Múza!

'S mosolygó képpel ezt mondá nekem: Tanítvány, monddsa, minek e' hálátlan munka? A' Valónak van szüksége a' Mese' kellemeire: de van e a' poétai zengésére a' Mesének? Te a' fűszerszámot akarod fűszerszámozni. Elégedj-meg vele, ha a' költés a' Poetáé; az előadás légyen a' piperétlen Történetjegyzőé, mint a' tanúság a' Bölcsé.

Felelni akartam a' Múzának, de eltűnt. – „Eltűnt?” ezt kérdi, hallom, egynémelly Olvasóm. „Bár hát hihetőbben ámítanál bennünket! a' Múza' szájába adni azt a' silány okot melyre tehetetlenség' érzése szoríta. Külömben ez igen is gyakorlott ámítás –

–”
Való a' mit mondasz, jó Olvasó. Nekem nem jelent-meg a' Múza. Csak mesét beszélttem előtted, 's önn-magad akadtál a' tanúságra. Nem én vagyok az első ámító 's az utolsó sem én leszek, a' ki a' maga eszelősségeit megjelent Istenség' sugallása gyanánt fogja árulgatni.

A' HÖRCSÖK ÉS A' HANGYÁK.

Nyomorúlt Hangyák! monda a' Hörcsök. Megérdemli e az a' kevés a' mit öszvekapartok, hogy egy egész hosszú nyarat sanyaru munkában töltsetek-el? Látnátok csak melly nagy halmot gyűjtöttem én!

Oh! felele neki az egyik Hangya, ha te többet gyűjtöttél mint a' mire szükséged lesz, úgy igen is jól esik hogy az emberek vermeidet felássák, tárodat kiürítik, 's tolvaj-ságodért halállal büntetnek.

AZ OROSZLÁN ÉS A' NYÚL.

Az Oroszlán közelebbi ismeretségére méltóztatá a' bohó Nyúlat. – Ugyan mondd-meg nekem, Oroszlán, monda egykor a' Nyúl, való e hogy benneteket egy nyomoru Kakas is futóba tud a' maga megszóllalása által űzni?

Való, monda az Oroszlán, 's tapasztalhatd hogy mi nagy állatok mindnyájan alája vagyunk némelly kis erőtlenségeknek vetve. 'S talán hallottad az Elefánt felől hogy azt a' Disznó a' maga rőfögésével egészen elriasztja.

Úgy? felele a' Nyúl. Most tudom tehát hogy mi nyúlak miért félünk olly felette a' Kopók' csiholásaiktól.

A' SZAMÁR ÉS AZ AGARÁZÓ PARIPA.

Egy Szamár elég szemtelenséggel bírt, versenyt³⁰ merni futni egy agarázó Paripával. Rútul járt a' szamár, 's a' Nézők hahotát ütöttek rajta. Tudom hol a' baj, mond a' Szamár; most tizenkét hete tövis méne lábamba; a' miatt maradtam-el úgy!

*

*

*

Megengedjenek az Urak! monda Tiszt. Szépszavi Uram, ha mai tanításom nem volt olly tanult munka 's olly épületes, mint a' millyet a' nagy Szilágyi' tanítványától várhat-tak. Keményen el vagyok rekedve, 's egy hét olta hurut kínoz.

A' MAJOM ÉS A' RÓKA.

Mondj nekem akármelly nemesbb állatot a' kit mímelni ne tudjak! úgymond a' Rókának a' kérkedékeny Majom. De a' Róka ezt felelé: De te mondj inkább nekem bár melly nemtelent a' ki méltónak tartana tégedet mímelni.

*

*

*

Pajtás Uraim! Nemzetem' Íróji! – ha szólljak e világosabban?

³⁰ verset

JUPITER ÉS A' LÓ.

Állatoknak és embereknek atyja! így szólla a' Ló, 's megállott a' Jupiter' trónja előtt; azt állítják hogy én egyike vagyok a' te legszebb míveidnek, 's az önnszeretet azt el is hitetné velem. De nékem úgy tetszik hogy te holmit bennem egészen másként csináltattál volna.

'S mit gondolsz, mit kellene rajtad megváltoztatnom? Szóllj bátran; én nem vetem meg a' jó tanácsot. Így szólla a' jó Isten 's kegyesen mosolygott.

Úgy vélném, felele a' Ló, hogy gyorsabb fognék lenni ha hosszabb 's húsosbb lábszárakat adnál, hogy egy hosszú hajlott hattyúnyak díszesebbé tenne, hogy a' széles szügy nevelné erőmet, 's minthogy arra alkottál hogy a' te kedvenczedet, az embert, hordjam, hátamra kellett vala teremtened a' nyeret mellyet az engem kímélő Lovász most maga kötöz reám.

Jó ugymonda Jupiter; várj kevéssé. – Ekkor kimondá az alkotó ígét; 's élet csorga a' porba, organizált agyag szerkeze egyyüvé, 's a' trón' zsámolyánál megállott az útálatos – Teve.

Hortyanva pillantotta-meg a' Ló, 's minden teteme reszketett.

Lássd itt a' hosszabb és húsosabb lábszárakat, monda Jupiter; imhol a' hosszú hajlott hattyúnyak, imhol a' széles szügy, 's hátán a' nyereg. Akarod, hogy ilyenné csináljalak?

A' Ló még is reszketett.

Eredj, monda Jupiter, 's ez eggyyszer tanulj okosabb lenni a' nélkül hogy oktalanságodnak büntetését vennéd. De hogy vakmerő békétlenséged eszedbe jusson nehánykor, te új teremtés, maradj-fenn! – ekkor egy fenntartó tekintetet vete a' Tévére – 's a' Ló soha meg ne pillantson, hogy borzadás ne lépje-el.

A' FÜLMILE ÉS A' PÁVA.

A' barátkozó Fülmile az erdők' énekesei közt irigyeket bezzeg lele, de nem lele barátot. Talán majd feltalálom egy más nemből a' mit keresek! monda, 's leszállott a' Pávához.

Szép Páva, csudállak téged! ugymond. – „Én is téged, nyájas zengzetű Fülmile!” – Legyünk hát barátok, monda tovább a' Fülmile; mi nem nézünk irigyen egymásra; te olly kedves vagy a' szemnek mint én a' füleknek.

'S a' Páva és a' Fülmile barátok lettek.

*

*

*

Kneller és Pope jobb barátok voltak mint Pope és Addison.

A' FARKAS ÉS A' JUHÁSZ.

Egy Juhásznak egész nyáját előlte a' kegyetlen dög. Megtudta azt a' Farkas, 's imhol jó condoleálni a' Juhásznak.

Juhász! ugymond, tehát való csakugyan hogy illy nagy csapás ére? azt hallom, egész nyájad elhullott. Szegény, ártani-nem-tudó, szép kövér juhok! A' lelkem is sír bennem mikor elképzelem hogy elvesztetek.

Köszönöm szíves részvétét, Jó Uram, Fogasi Uram! Be szánakazó szíve van az Úrnak!

De az bizony! kiálta a' Komondor, ha szomszédja' vesztességében ő maga vall kárt.

A' CSIKÓ ÉS A' BIKA.

Délczeg paripáján vágatva nyargalt egy Gyerkőcze. Akkor így szállítá-meg egy szilaj Bika a' Csikót: No, ez bezzeg szép! egy Gyermeke' kényének engedni!

Miért ne? felele a' Csikó. 'S te azt hiszed, hogy dicsőségemre fogna válni ha egy Gyereket hánynék-le?

A' TÜCSÖK ÉS A' FÜLMILE.

Oh, az én éneklésemet sok ember csudálja! monda a' Tücsök a' Fülmilének. – 'S kik még is? kérdé a' Fülmile. – A' munkás Aratók' egész sora engem örömet hall; pedig azt te is megvallod, hogy ők leghasznosbb tagjai az emberi társaságnak.

Azt én nem tagadom, felele a' Fülmile; de te azért az ő javallásokon el ne hidd magadat. Azok a' jó emberkéek a' kik éjjel nappal egyre dolgoznak, nem bírnak eléggé kényes ízléssel. Halasszd akkorára a' kérkedést ha majd a' kéjére élő Pásztor, ki maga is jól játsza a' sípot, dalodra gyönyörködve fülel.

A' FÜLMILE ÉS AZ ÖLYV.

Az Ölyv egy éneklő Fülmilére csapott. Ha illy szép az éneked, ugymond, mi jó ízű lesz a' húsod!

Kaján öröm szóllott e az Ölyvből, vagy elmétlenség? nem tudom. – „Derék igen derék asszony; szép verseket ír!” ezt mondá tegnap egy valaki, meglátván - - - t. – Ez ugyan elmétlenség volt.

A' HADAKOZÓ FARKAS.

Az én dicső emlékezetű atyám nagy bajnok volt! mondá egy fiatal Farkas a' Rókának. Az egész táj rettegett tőle. Többet ölt-meg egymás után kétszáz ellenségénél 's fekete lelkeiket az Orcuszba küldötte-le. Csuda e tehát ha ennyi győzedel után végre őtet is meggyőzték?

Illy magasztalást csak a' csapodár Panegyrista tenne felőle, mondá a' Róka a' dicsekedő Farkasnak. A' hízelkedni-nem-tudó Historiograph ezt mondaná: a' kétszáz ellenség mellyen győzedelmeskedett, gyáva juh és számár vala; az az egy ellenség pedig a' ki őtet eltiporta, az a' Bika, mellybe életében legelőször mere belé kapni.

A' PHOENIX.

Sok századok után ismét akarta magát a' Phoenix láttatni. Megjelent; 's íme minden vad, minden madár előgyült. Bámulva nézte mindenik, mindenik örvendő magasztalásokra fakadozott.

De az érzékenyebb társaságos állatok szánakozva fordították-el tekinteteiket 's sóhajtoztak: Szerencsétlen Phoenix! így szóllának. Neki az a' bús sors juta hogy ne légyen sem szerelme, sem barátja! Mert a' Phoenix egyetlen a' maga' nemében.

A' LÚD.

A' Lúd' tollai felülmulták az újonnan esett hó' fejérségét. Elkevélyedve a' Természetnek e' vakító adományán, azt vélte, hogy ő nem lúdnak hanem hatyúnak teremtetett. Elhagyta társait 's kevélyen úszott magában a' tó' síkján. Előre-nyújtotta nyakát, nehogy kurtasága elárulja, majd ismét azon hajlékonyságra igyekezett szoktatni, melly által a' hatyu jelentgeti hogy ő kedves madara Apollonnak. De hasztalan volt erőlködése; a' rövid nyak meredten maradt, 's azt nyerte hogy egy kikaczagott lúd lett; hatyu sem vált pedig belőle.

A' TÖLGY ÉS A' DISZNÓ.

Egy faldosó Disznó csámcsogva ette egy magas tölgy alatt a' lehullott termést. A' midőn egyik makkba harapott, már nyelte szemével a' másikat.

Háládatlan! monda a' Tölgy. Az én termésemmel élsz, 's csak egy köszönő tekintetet sem emelsz reám.

A' Disznó megszűnt egy kevésé enni, 's ezt rőfögé-vissza: Köszönő tekinteteim el nem fognának maradni, ha makkjaidat az én kedvemért hullatnád.

A' DARÁZSOK.

Rothadás dulta-öszve kevés tagjait egy hadi Paripának mellyet merész Lovagja alatt ejte-le a' csatában egy lövés. Eggynek bomladékjait mindenkor másnak tenyésztére fordítja a' szünetlenül munkában való Természet. Így repüle-fel ekkor is a' büszhödt dögből egy új darázsraj. Oh, ugymondának a' Darázsok, melly isteni eredetűek vagyunk mi! a' nemes Ió, Neptúnnak kedvencze, nemzőnk!

Ezt a' nevetséges kérkedést megérté a' figyelmes Meseköltő, 's Italiának mostani lakosairól emlékezett-meg, kik magokat a' régi halhatatlan Római Nép' maradékainak képzelik, mivel sírhalmaik felett találtak születni.

A' VEREBEK.

Egy régi Templom, mellynek repedezett falaiban a' Verebek számtalan fészket raknak, megújítatott. Készen álla már új ékében a' Templom, 's a' Verebek előjöttek, fészkeiket keresni. No, ugymondának, mi haszna immár e' roppant épületnek? Jertek, hagyjuk itt e' haszna-vehetetlen nagy kőrakást.

A' STRUCCZ.

Repülni fogok! monda az óriási Struccz; 's a' madarak' egész serge komoly várakozásban állott, nézni, mint repülni. Repülni fogok! monda ismét, 's kiterpeszté temérdek szárnyait, 's úgy tolakodott a' föld' színén, mint a' vitorlás hajó a' tenger' síkján; de egy arasznnyira sem hagyta-el a' földet.

*

*

*

Íme egy poetai képe azon nem-poetai főknék, kik dagályos Ódájiknak első sorai-ban magasra csapó szárnyaikkal dicsekszenek, 's fenyegetőznek hogy túlhatnak a' felhőkön és csillagokon, 's szépen ide le maradnak a' porban.

A' VERÉB ÉS A' STRUCCZ.

Kevélykedjél te a' te nagy voltodban, a' te erődben, a' hogy' tetszik; monda a' Struccznak a' Veréb. Én tenáladnál inkább érdemlem azt, hogy madárnak neveztessem. Hiszen te nem tudsz repülni. De én tudok, ha csak alant is, ha csak kerengve is.

*

*

*

A' víg bordalt vagy a' szerelmes énekecskéket költő Poeta inkább érdemli-meg e' nevezetet, mint a' ki XXIV énekben írja altató Hermanniászt.

AZ EBEK.

Be elaljasodott itt a' mi nemünk! így sopánkodott egy sok földet bejárt Pudli. A' Világnak azon távol részén melyet az emberek Indiáknak neveznek, bezzeg ott vagynak ám a' derék ebek! Azok ám az igazi ebek, atyámfiai! Tudom hogy el nem hiszitek ha mondom, de én tulajdon szemeimmel láttam hogy azok még az Oroszlántól sem rettennek-meg, sőt nagy bátran bele kapnak.

De, kérdé az érettebb Kopó, megbírják e azt osztán? egy Oroszlánt?

Ha megbírják e? ez vala a' Pudli' felelete. Azt nem merem állítani. Azonban ha meg nem bírják is, képzeld, nem elég e, hogy csak bele is kapnak? –

O, monda a' Kopó, ha meg nem bírják, úgy azok a' te annyira magasztalt Indiai ebeid nálunknál semmivel sem jobbak, de ellenben jóval ostobábbak.

A' RÓKA ÉS A' GÓLYA.

De beszélj hát valamit azon idegen Országok felől a' mellyeket bejártál! monda a' Róka a' messzejárt Gólyának.

'S a' Gólya elő kezdé számlálni a' sok tót, a' sok vizes réteket, hol a' legízletesbb gilisztákkal, a' leghízottabb békákkal vendégeskedett.

*
* *

Urasága sok ideig lakott Párisban; hol ott a' legjobb Restaurateur? hová való borok tetszettek ott Uraságának leginkább?

A' BAGOLY ÉS A' KINCSÁSÓ.

Ama' Kincsó igen igazságtalan ember volt. Eggy régi vár' omladékai közt kutatván, meglátá hogy egy bagoly egy hitvány egeret fogott 's megemésztette. – Illik e az a' Minerva' philosoph madarához! kérdé.

Miért nem? felele a' Bagoly. Azért hogy csendes elmélekdedekben gyönyörködöm, nem élhetek léggel. Tudom ugyan hogy ti emberek azt kívánjátok Tudósaitoktól hogy ők – –

A' FIÓK FECSKE.

Mit csináltok ti, Hangyácskák? kérdé a' Fecske a' munkás hangyákat. Takarmányt gyűjtünk télére; ez vala a' sebes felelet.

Okosan tészitek, monda a' Fecske; én is azt fogom tenni, 's tele kezdte hordani fészket ölt pókokkal 's legyekkel.

Fiam, monda végre a' mosolygó anya mit akarsz te ezzel? – Mit akarok? Eleséget szerzek a' komor télre, anyám; o szerezz te is! A' hangyáktól tanultam-el e' gondosságot.

Hagyd te a' földi Hangyáknak ez alacsony gondosságot, fiam! monda neki az Öreg. Nem mind illik a' nemesbb lényü Fecskéhez a' mi őhozzájok illik. A' kedvező Természet nekünk jobb sorsot ada. Elmulván a' gazdag nyár, elköltözünk innen, ez útunkban lassan elszunnyadunk, 's akkor meleg tók fogadnak-el bennünket, holott minden szükség nélkül nyugszunk mindaddig, míg az új tavasz új életre ébreszt.

MEROPSZ.

Egyet kérdek, de szóllj valót; monda egy fiatal Keselyű egy komor tudományos Bagolynak. Azt mondják, van egy Meropsz nevű madár; az, ha felreppen, farkkal az ég, fővel a' föld felé fordulva megyen. Ha való e az?

De ne hát! felele a' Bagoly; azt csak az együgyű ember költötte felőle. Sőt ő maga az az igazi Meropsz; mert ő szeretne felhágni az egekbe, de hogy azért egy pillantatig se hagyja ide a' földet.

A' PELIKÁN.

A' szeretést-érdemlő gyermekért soha nem tehetnek sokat a' szülék. De midőn a' megvakult atya elfajzott gyermekéért vért ont-ki szívéből, akkor a' szeretet esztelenség!

Egy hív Pelikán éhezni látván magzatjait, horgas orrával felrepeszté mellyét, 's tulajdon vérével nyujtott nekik táplálatot. Csudálom hűségedet, monda nékie a' Sas, 's vakságodat szánom. Csak nézzd, hány semmire-való Kakukot költöttél-ki tojásid közt.

Úgy volt valóban a' hogy' a' Sas mondá; mert a' hideg-vérű Kakuk az ő fészkebe is tojt. – A' hálátlan Kakuk-fiak megérdemlették e, hogy életek illy drágán vásároltassék?

AZ OROSZLÁN ÉS A' TIGRIS.

Nyílt szemmel alszik mind az Oroszlán, mind a' Nyúl. Így aludt egykor az elsőbb, elfáradván hosszas vadászatjában, rettenetes barlangja előtt.

'S közel hozzája egy Tigris szökött-el, 's kacagta a' könnyű szunnyodalmat. Lám, monda, a' rettenhetetlen Oroszlán! Nem nyílt szemmel alszik e ő is, mint a' társa, a' Nyúl!

Nyúl? ezt ordítá a' felszökött³¹ Oroszlán, 's torkán kapta a' Csúfolót. Hörögve fetrengett vérében a' Tigris; az elcsendesült Győző pedig ismét lefeküdt, 's tovább aludt.

³¹ felszökött

A' BIKA ÉS A' SZARVAS.

A' testes lomha Bika 's a' könnyű Szarvas együtt legeltek a' réten.

Szarvas, monda a' Bika, ha reánk talál ütni az Oroszlán, tartsunk együtt, mutassuk meg neki hogy legények vagyunk, 's verjük-vissza. – Azt éntőlem ne várd, felele a' Szarvas; mert miért szálljak én egyenetlen viadalra az Oroszlánnal, holott előle biztosan elszaladhatok?

A' SZAMÁR ÉS A' FARKAS.

A' Szamár egygy éh Farkassal akadt egygyüvé. Könnyörülj rajtam, ugymond a' reszkető Szamár; én egygy nyomorult beteg teremtes vagyok; imhol lássd milyen nagy tövisbe hágtam.

Bizony nagyba! felele a' Farkas. Szegény Szamár, be igen szánlak! 'S a' lelkisméret ösztönöz hogy bajodon könnyítsek.

Alig mondá-ki a' szót 's a' Szamár ketté vala tépve.

AZ UGRÓ A' SCHACHJÁTÉKBAN.

Két gyermek Schachot akara vonni. Nem lették egygy Ugrójokat, 's egygy heverő Közembert Ugrónak jegyzettek.

Csak hátrább Kelmeddel, Közember Uram! kiáltának a' több Ugrók.

A' két Játszó meghallá az Ugrók' kevélykedését, 's így szóllott: Félre a' lármával! Talán nem azt a' szolgálatot teszi ez nekünk a' mit ti?

AESÓP ÉS A' SZAMÁR.

A' Szamár monda Aesópnek: kérlek, ha ismét mesét csinálsz rólam, adj elmés 's okos mondást számba!

A' te szádba elmés 's okos mondást? kérdé Aesóp. 'S nem azt fognák e majd mondani hogy az Erkölcsmester te vagy, 's én a' szamár?

MÁSODIK KÖNYV.

AZ ÉRCZ STÁTUA.

Egy nevezetes Faragó' ércz statuája, meggyuladván a' műhely a' hol állott, széllyelolvadt. Ez az elolvadt ércz idővel egy más Faragó' kezébe jutott, 's az egy új statuát készíté belőle; különbözött az elsőtől alakjára, de szépségére hasonlót.

Meglátta az új munkát az Irígység, 's öszvecsikorta fogait. Sokára egy nyavalyás vígasztalásra akadt. A' jó emberke, ugymond, csak ím' ezt a' szenvedhető mívet sem tudta volna készíteni ha az elolvadt érczben maradott előbbi Művész' mestersége nem volt volna segédére.

HERCULESZ.

Fellépván Herculesz az Istenek közzé mindeneknek előtte Júnónak mutatta-be tiszteletét. Ezen az egész öszvesereglett Ég, 's maga Júnó is, álmélkodott. Hogyan? mondának néki a' több Istenségek; 's te annak mutatsz legtöbb tiszteletet a' ki mindég ellenséged volt? Igen is, felele Herculesz. Egyenesen az ő üldözései tüzeltek engem azon tettekre melyek által az eget érdemeltem.

Az Olymp helyben hagyá az új Isten' feleletét, 's Júnó letette haragját.

A' GYERMEK ÉS A' KÍGYÓ.

Egy gyermek egy szelíd kígyóval játszott. Kígyócskám, monda néki a' gyermek, én teveled nem játszánék illy bízatosan ha el nem volna véve mérget. Ti kígyók gonosz, hálátlan állatok vagytok! Olvastam mint járt egy szegény Földmivelő, a' ki egyiteket – ki tudja, nem volt e dédösöd? – hidegvéve levén az erdőben, megszánta, 's melegítő keblébe tette. Alig élede-fel az álnok, 's azonnal megmarta Jóltevőjét; 's a' szegény jószívü embernek meg kelle halni.

Csudálkozva hallok a' mit mondasz, felele a' Kígyó. Be tekervényesen bánnak a' dologgal a' ti Historicusaitok. A' mieink azt egészen másként beszélnek. A' te jószívü Földmivelőd azt hitte hogy a' kígyó igazán megfagyott; 's mint hogy az a' tarka kígyók közzül való volt, felvette, hogy haza érvén, levonja szép bőrét. 'S illett e az?

Ah, hallgass; monda a' gyermek. Hol az a' hálátlan a' ki szép színt ne találjon a' maga' mentségére?

Jól mondod, fiam! monda az atyja, a' ki kihallgatá beszédjekeket. Azonban ha még is sopánkodást hallandasz a' háládatlanság ellen, vizsgálj-meg minden környülményt mi-nekelőtte valakit illy rút vétkekkel hagynál megbélyegezni. Igazi Jóltevők ritkán vesztegették a' magok' segédeket háládatlanokra, sőt – merem becsületül az emberiségnek állítani – soha nem. Azok a' Jóltevők pedig, kik bizonyos célokból lesznek jóltevőkké, megérdemlik hogy uzsorába, köszönet helyett, hálátlanságot kapjanak.

A' HALDOKLÓ FARKAS.

Haldoklott a' vén Farkas, 's végig tekinté élte' napjait. Tagadhatatlan hogy bűnös vagyok, de csakugyan nem vagyok a' legnagyobb. Sok rosszat követtem-el, de tettem jót is. Eggykor, jól emlékezem reá, olly közel jött hozzám egygy eltévedt bárány hogy azt könnyen megfojthatám vala, 's nem bántottam. Ugyan akkor bámulásra-méltó szelídséggel hallgattam-el egygy juh' szidalmát, pedig a' nyájnak nem voltak őr ebei kiktől tartanom kellett volna.

Mind ezekre én is tanúd vagyok, monda néki Róka Bácsi, ki a' vén Farkast a' kimúláshoz készítette. Mert én minden környülményt igen jól emlétek. Az épen akkor történt, midőn torkodon akadt volt a' csont, mellyet orrával a' szánakozó Daru vont vala-ki gégédből.

A' TINÓ ÉS A' BORJU.

Egygy szilaj Tinó, ki akarván menni az ól' ajtaján, szarvával letörte az ajtófél' felső fáját. – Pásztor, mondá egygy Borju, nem teszek én neked illyen kárt! – Bár tehetnél! felele ez.

*
* *

A' borju' szava a' félénk Philosophuskák' sopánkodása. „Az az istentelen Bayle! hány jó lelket botránkoztatott meg merész kétségeivel!” – Édes Urak, be örömet meg engedjünk mi magunkat botránkoztatni, csak légyetek Baylek!

A' PÁVÁK ÉS A' VARJU.

Eggy nagyra-vágyó Varju a' színes Pávák' elhullott tollaival czifrázta-fel magát, 's midőn azt hitte hogy már eléggé ékes, a' Júnó' szent madarai közzé elegyedett. Rajta vesztett a' bohó, 's a' Pávák hegyes orral állottak neki, 's kiszedték az ál ékességet.

Elég már, kiálta a' Varju; mind kiszedtétek a' magatokét! De a' Pávák, a' Varjúnak tulajdon tollai közt is látván néhány fényest, ezt felelték: Nyavalyás, hallgass; ez sem lehet tiéd! 'S még soká folyt a' csipkedés.

AZ OROSLÁN A' SZAMÁRRAL.

Midőn eggykor az Oroszlán eggyütt méne az erdőbe a' Szamárral, ki néki rettenetes ihogása által a' vadakat akará meghajtani, eggy nyelves Varju ezt kiáltotta-le az Oroszlánnak eggy magas fáról: Gyönyörű társ! Nem szégyenlesz Szamárral menni? – A' kinek hasznát vészem, felele az Oroszlán, annak, úgy vélném, megengedhetem hogy mellettem jőjjön.

*
* *

Mind így gondolkoznak a' Nagyok mikor az alacsony-rendűeket emelik társaságokra.

A' SZAMÁR AZ OROSLÁNNAL.

A' Szamarat, midőn az Aesóp' Oroszlánjával kinek vadászkürt képében szolgált, az erdőbe ment volna, így köszöntötte eggy ismerős Szamár: Jó napot, Rokon! – Minő vakmerőség! monda elfordított fővel amaz.

Rendes! felele az elsőbb! Talán azért hogy eggyütt mégy az Oroszlánnal, több vagy nálamnál? Te is csak úgy számár vagy mint én!

A' VAK TYÚK.

Eggy megvakult Tyúk, ki megszokta vala a' kaparást, vak korában sem szünt-meg kaparcsálni. 'S mi haszna volt belőle a' munkás bohónak? Eggy látó Tyúk a' ki restelte fárasztani lábait, nem távozott-el mellőle, 's hasznát vette az ő kaparcsálásának; mert ha a' vak valamelly szemre akadt, azt ő mingyárt felfalta.

*
* *

A' munkás Német nagy fáradsággal gyűjti Collectaneáját: a' fortélyos Franczia hasznokat veszi.

A' SZAMARAK.

A' Szamarak panaszra mentek Jupiterhez hogy ővelek kegyetlenül bánnak az emberek. A' mi erős hátaink, ugymondának, viselik az ő terheiket mellyeket sem ők magok sem más állatok nem bírnak. És ők még is olly gyorsaságra kényszerítnek irgalmatlan ütések által mellyet a' nagy teher lehetetlenné tenne, ha a' Természet tőlünk meg nem tagadta volna is. Parancsolj tehát reájok, o Jupiter, ha hogy az embereknél van valami sikere a' parancsolásnak, ne légyenek olly igazságtalanok. Szolgálunk mi nékiek örömet, minthogy látjuk hogy bennünket a' végre teremtetél; de nem akarunk ok nélkül verettetni.

Kezemnek míve, monda Jupiter a' szószolló Szamárnak; a' te kívánságod nem helytelen: de nem látom miként hitessem-el velek hogy a' ti lassúságotok nem akaratos tunyaság. 'S valamíg azt hiendik, mindég fognak kínozni. Hanem más móddal könnyítek bajotokon. Érzéketlenség légyen mostantól fogva osztályrészetek; bőrtök keménykedjék-meg a' verés ellen, 's bántóitok' karjai fáradjanak-el a' kínzásban.

Igaz vagy és könyörületes mindenekben o nagy Jupiter! kiáltának a' Szamarak. 'S megvigasztalva tértek-el királyi székétől, mint a' köz-szeretet' forrásától.

A' VÉDELEM ALÁ VETT BÁRÁNY.

A' farkas-fajta ordas Hyláx egy szelídbárányt őrze. Meglátá azt Lykódes, a' ki, szinte mint ő, inkább hasonlított szőrére, szájára 's füleire nézve farkashoz, mint komondorhoz, 's reá üt. Farkas, kiált, mit akarsz e' báránnyal?

Farkas bizony Magad! felele Hyláx. – A' kutyák nem ismertek egymásra. – Eredj mert majd megtanítlak; ezt énreám bízta a' Gazdám.

De Lykódesz el nem hagyta magát útasítatni; erővel el akarta venni Hyláxtól a' bárányt. Hyláx ótalmazza; 's a' szegény bárány – szép őrzők! – szélllyel vala tépve.

JUPITER ÉS APOLLON.

Jupiter és Apollon azon versengettek hogy mellyike tudja jobban ellőni a' nyilat. Tegyük-meg a' próbát, monda Apollon, 's felvonta ívét, 's a' czél' közepét, úgy eltalálta hogy Jupiter lehetetlennek látta, felülhaladni. Látom, ugymonda, hogy valóban jól lősz. Nehezen fognálak felülhaladhatni ez úttal. De máskor próbára kelünk. – Jupiter még mindég halogatja a' próbára-kelést; mert Jupiternek van esze.

A' VÍZI-KÍGYÓ.

Jupiter tehát más Királyt ada a' Békáknak; – a' nem-ártható tőke helyébe egy faldokló Vízi-kígyót.

Ha Királyunk akarsz lenni, mondának a' Békák, mit faldossz bennünket? – Azért, mert Királytoknak kértetek, felele a' Kígyó.

Én nem kértelek Királyunknak! kiálta az egyyk, kit éh szemmel már elnye a' jó Király. – Nem kértél? kérdé. Annál inkább! Úgy hát azért fallak mert nem kértél Királyodnak.

A' RÓKA ÉS AZ ÁLARCZ.

Régenten a' Róka egyg tátott-száju, belőlről üres Álarczot lele. Be nagy fő! monda az álmélkodó Róka; agyvelő nélkül 's nyílt szájjal! Úgy tartom, valamelly fecsegni-szerető' feje lehetett.

*

*

*

Ez a' Róka ismert titeket, örök Szájálók! büntető ostorai a' legártatlanbb érzéknek!

A' HOLLÓ ÉS A' RÓKA.

A' Holló egy darab maszlagba-áztatott húst lopott mellyel a' bosszús Kertész szomszédjának kártékony macskájit akarta eldögleszteni.

'S már elkezdette enni egy magas tölgy' tetején, midőn a' Róka előkerül, 's ekképen szólítja-meg: Idvez' légy, szép madara a' nagy Jupiternek! – Kinek nézsz te engem? kérdé a' Holló. – Kinek nézlek? mond a' Róka. Avagy nem te vagy e az a' nagy alakú Sas, ki minden nap előjősz a' Jupiter' jobbja mellől 's e' tölgyre szállasz hogy engemet, gyámoltalan Rókát, táplálj? Miért titkolod-el ez eggyyszer magad' elöttem? Mintha nem látnám győzedelmes körmeid között a' várt áldást mellyet nékem jóltevő Istened küldöz általad!

Csudálkozott a' Holló, 's örült hogy Sasnak ismérteté. Meghagyom, ugymonda, csalatkozásában; 's ostoba adakozással leeresztette a' húst, 's kevélyen tovább szállott.

Kaczagva kapta-fel a' húst a' Róka, 's gonosz örömmel megemésztette. De öröme kevés idő mulva kínos fájdalommmá vált. Hatni kezdett a' méreg, 's a' Róka megdöglött.

*
* *

Bár ti is mérget keresnétek mindnyájan jutalmul, ocsmány Hízelkedők!

A' FÖSVÉNY.

Én szerencsétlen! monda egy fősvény a' szomszédjának. Pénzemet mellyet a' kertemben elástam, ellopta valaki az éjjel, 's egy átkozott követ temetett helyébe.

Hiszen te annak úgy sem vetted volna hasznát felele a' Szomszéd. Képzeld tehát, hogy az oda tett kő a' kincsed, 's egy fillérnyivel sem léssz szegényebb.

Úgy felele a' fősvény; de más annyival gazdagabb! Annyival gazdagabb! megkábulok, ha azt képzelem.

A' HOLLÓ.

Látta a' Róka hogy a' Holló megrablá az Istenek' oltárait 's az áldozat' húsából élőködött, ezt kérdezte magában: Azért van e vallyon része az áldozatban, mert profétái madár? vagy azért tartatik profétái madárnak, mert eléggé szemtelen az Istenek' áldozatait lopdosni?

JUPITER ÉS A' JUH.

A' szegény Juh sokat szenvedett a' több állatoktól. Elméne tehát a' Jupiter' trónjához, 's könyörgött hogy inségén könnyítene.

Jupiter hajlandónak tetszett teljesíteni kívánságát, 's ezt monda a' Juhnak: Látom, kis jámbor, hogy téged fegyvertelen' hagytalak. Válassz, mi által hozzam helyre e' fogatkozást. Szádat éles agyarral lábaidat horgas körmökkel szerkezzem e fel?

Oh ne, monda a' Juh; én nem akarok a' vérengző állatokhoz hasonlítani!

Ne adjak e mérget nyáladban? kérde az Isten.

Ah! monda a' Juh; a' mérges kígyókat minden gyűlöli.

Mit tégyek hát? szarvakat tészek homlokodra, 's nyakadnak erőt adok.

Azt se, kedvező Atya! ki tudja, nem lennék e olly öklelővé mint a' bakok?

Pedig ha azt akarod hogy mások féljenek téged bántogatni, magadnak kell bánthatni mást, monda Jupiter.

Nekem kell bánthatnom mást? kérde sóhajtvá a' Juh. Oh, a' szerént hagyj úgy, kegyes Alkotóm, a' hogy' csináltál. Tartok tőle hogy az ártani-tudás kedvet támaszt az ártani-akarára, pedig méltatlanságot jobb szenvedni, mint követni.

Jupiter áldást mondott a' szelíd Juhra, 's az ez óra olta felejtí a' panaszkodást.

A' RÓKA ÉS A' TIGRIS.

Erődet 's gyorsaságodat ugyan óhajtanám magamnak, mond a' Róka a' Tigrisnek.

'S egyebemet nem óhajtanád? kérde a' Tigris.

Nem tudnám midet óhajtsam ezen kívül! -- Ezt a' hímes szörömet sem e? kérde a' Tigris. Az épen olly tarka mint a' te ravasz elméd, 's ha ezzel is bírnál, külsőd szépen összevillene a' belsőddel.

Ugyan-ezért nem kell, mond a' Róka. Nem jó volna ha én annak látszanám a' mi vagyok. De bár tollal cserélhetném-fel bundámat!

AZ EMBER ÉS AZ EB.

Eggy Embert megharapott az Eb; 's ez bosszujában agyon ütötte azt. A' seb veszedelmesnek látszott, 's Orvost kelle hívatni.

Jobb orvosságát nem tudom, felele az Empiricusz, mint hogy mártson kenyeret sebébe, 's vesse az Ebnek. Ha ez a' sympathiai szer nem használ, úgy - - Itt vállat vonított az Orvos.

Boldogtalan hirtelen harag! monda az Ember. Nem használhat az, mert az ebet megöltem.

A' SZŐLŐGERÉZD.

Ismerek egy Poetát, kinek többet ártottak balgatat követőji lármás magasztalásaikkal, mint piszkálgatásaikkal az Irígyei.

Hiszen savanyu! monda a' Róka egy szőlőgerezdről melyet szokszori ugrálásai után sem érhetett-fel. Egy Veréb meghallá a' Róka' szavát, 's így szólla: Savanyu? Nekem nem tetszik annak! 's ezzel hozzá száll, megkóstolja, látja hogy édes, 's csiripolva száz társát is oda gyűjti. Kóstoljátok csak! ugymond, kóstoljátok csak! Im' e' gerezdet savanyúnak állítja a' Róka. – Ekkor mindenik kóstolgatja, 's egy két pillantat mulva olly állapotra jutott a' gerezd, hogy utána egy Róka sem ugrála többé.

A' RÓKA.

Az űzőbe vett Róka egy kőfalra szökött-fel. Hogy másfelől lemelessen, egy tövisbe fogózott. Le is ment rajta szerencsésen, de a' tövis öszveliggatta tenyerét. Nyavalyás segédek, kiálta a' Róka, kik a' nélkül hogy kárt tegyenek, nem tudnak használni!

A' JUH.

Midőn Jupiter menyegzői-innepet űlt, minden állat ajándékot vive a' nagy Vőlegénynek 's Menyasszonynak. De Júno észre-vette hogy a' Juh elmaradott.

Hogy van az, mond az Istenné, hogy a' Juh meg nem jelene? Miért mulasztja-el a' másszor hív Juh nekünk mostan nyujtani-be ajándékát?

'S a' Komondor ezt felelé: Ne neheztelj, o Istenasszony. Én még ma is láttam őtet; szertelenül bús volt, 's keservesen sírt.

'S miért sírt szegény? kérdé a' megilletődött Istenné.

Én legnyomorultabb! Ekként kesergett, monda továbbá a' Komondor. Nekem most sem gyapjam, sem tejem; mit vigyek tehát Jupiternek? Csak én jelenjek e meg üresen előtte? Elmégyek inkább, 's kéрни fogom a' Juhászt hogy engemet áldozzon-meg.

Ekkor, egyetemben a' Pásztor' könyörgésével, felhatott a' megáldozott Juh' füstje, kedves illat Jupiternek, keresztül a' felhőken. 'S Júno most hullatott volna legelsőben könyecseppet, ha halhatatlan szemeket a' sírás' cseppjei áztathatnák.

A' KECSKÉK.

A' Kecskék kérték Jupitert, adna szarvakat nékiek is; mert eleinte a' Kecskéknek nem volt szarvok.

Fontoljátok-meg jól, mit kértek, monda Jupiter. A' szarvakkal elválhatatlanul együtt jár egy valami, a' mit talán nem óhajtotok.

De a' Kecskék el nem állottak kívánságoktól, 's Jupiter ezt mondá: Légyen szarvatok tehát!

'S a' Kecskéknek szarvok lett és – szakálok! Mert eleinte a' Kecskéknek szakálok sem volt. – Oh, mint nem szégyellték a' rút szakált! Sokkal inkább szégyellték azt, mint a' hogy' a' szarvaknak örültek.

A' VADALMAFA.

A' méhraj egy vadalmafa' üreg törzsökébe szállott-meg, 's teli töltötte azt méze' kincsével. Ezen a' fa annyira elhitte magát, hogy minden más fát megvetéssel nézett.

Akkor így szóllította-meg őtet a' mézízze illatozó Rózsabokor: Hiu kevélykedés, idegen édességben büszkélkedni! Termésed most nem színt olly poshadt e mint ennekelőtte? Gyümölcseidbe szívárgassd-fel vendégeid' kincsét, ha fel tudod szívárgatni, 's úgy áld majd az ember.

A' SZARVAS ÉS A' RÓKA.

A' Szarvas monda a' Rókának: Oda vagyunk! Az Oroszlán együvé-állott a' Farkassal.

A' Farkassal? felele a' Róka. Az még tűrhető! Mind az Oroszlán ordít, mind a' Farkas, 's úgy elég időtök marad ellillantani előttök. De akkor lennénk bezzeg oda, ha a' hatalmas Oroszlán az orozva-kullogó Hiúzzal talált volna együvé-állani.

A' CSIPKEBOKOR.

De ugyan mondd-el, monda a' Fűz a' Csipkebokornak, mi örömed lehet neked abban hogy az elmenők' ruhájiba akadozol? Mit akarsz azzal? Mi hasznodra lehetnek neked az ő ruhájk?

Mit akarok? Semmit; felele a' Csipkebokor. Hiszen én nem is akarom azt rólok levonni; csak megtépni akarom.

A' FÚRIÁK.

Az én Fúriáim vénülnek, mondá Plúto az Istenek' követjének. Újakra, tüzesebbekre van szükségem. Menj hát, Merkúr, 's keress nekem három durczás leányt a' felvilágon. – Merkúr útnak ered.

Csak hamar azután, hogy ez történt, így szólla Júno a' maga kedves szolgálójához: Gondolod e, jó Írisz, hogy a' halandók közt két három tiszta-erkölcsü leányt találhatsz nekem? De tökéletesen tiszta-erkölcsűeknek kell lenniük. Érted? Hogy megczáfolhassam Cythérét, ki azzal dicsekszik hogy az egész asszonyi nemet hatalma alá hódította. Menj, Írisz, 's akárhogy' teszed szerét, szerezzd-elő őket nekem. – Írisz megyen.

Szegény Írisz! melly szegletében nem kereste ő a' földnek ezeket a' szűz lányokat! 's haszon nélkül mindenütt. Magában tért-vissza Júnóhoz, 's Júno így kiáltott-fel: O tisztaság! o erkölcs!

Istenasszony, monda Írisz, én ugyan hozhattam volna neked három leányt kik mind hárman tökéletesen tiszta-erkölcsűek; kik közzül egy sem mosolygott soha férjfiira; kik a' szerelemnek legkisebb szikráját is elfojtották szíveikben; de későn találtam jóni.

Hogyan későn? kérdé Júno.

„Csak kevéssel azelőtt vitte-el őket Merkúr a' Plúto' szolgálatjába.”

A' Plúto' szolgálatjába? 'S mit akar övélek Plúto?

„Fúriáknak állítja!”

TIRÉZIÁSZ.

Tiréziász felvéve botját 's kiméne a' mezőre. Az út ötet egy szent berekbe vezette, 's benn a' szent berekben, hol három út csap egygyüvé, két nősző kígyót láta-meg. Akkor kapá a' botot 's közzéjek csapott a' szerelmeskedő kígyóknak. – De o csuda! A' mint a' bot a' kígyókra ért, Tiréziász asszonnyá változott-el.

Kilencz holnap múlva az asszony Tiréziász ismét a' szent berekbe ment, 's azon helytt hol a' három út egygyüvé csap, két marakodó kígyót láta-meg. Akkor újlag felemelé botját 's megütötte a' haragban lévő kígyókat, 's – o csuda! A' mint a' bot a' viaskodó két kígyót elválasztá, az asszony Tiréziász ismét férjfi lett.

MINERVA.

Ne gondolj velek, nevededő híred' alacsony marczonglójival, barátom! miért igyekszik a' te elmésséged az ő feledékenységre kárhoztatott neveiket halhatatlanná tenni?

*

*

*

Azon kába hadban, melyet az Óriások az Istenek ellen kezdettek egy rettentő sárkányt állítottak Minerva' elébe. De Minerva nyakon kapta azt, 's hatalmas karral a' csillagos mennyezetre vágta. Ottan ragyog az mostan is; 's a' mi egyébkor dicső tettek' bére volt, az leve a' sárkány' irigylendő büntetése.

HARMADIK KÖNYV.

A' KÉZÍVES.

Egy embernek igen derék íve volt, 's azzal igen messzére és mindég igen biztosan ellőtt, 's ezért nagy becsben is tartotta. De egykor, a' mint gyönyörködve nézellte, így szóllott: Tagadhatatlan hogy otrombácska vagy 's minden díszed pusztá simaság. Nagy kár: De teszünk arról. Kérni fogom a' Vésőt hogy faragjon képeket belé. – Elment, 's a' Faragó egy egész vadászatot metsze reá; mi is illett jobban vadászívre mint vadászat.

Az ív' ura magán kívül vala örömében. Méltó vagy e' czifrára, ugymond, kedves ív! Újra lőni akar, felvonja az ívet, 's az ív – eltört.

A' FÜLMILE ÉS A' PACSIRTA.

Mit mondjunk azon Poetákról kik olly magasra csapnak-fel hogy Olvasójiknak nagyobb része nem értheti? – Mit egyebet mint a' mit a' Fülmile mondott a' Pacsirtának: Te talán azért kelsz olly magasra hogy senki ne hallja dalodat?

A' SALAMON' LELKE.

Egy jámbor Agg napestig szántotta holdját 's tulajdon kezeivel hintette-el a' magot az önnként kedvező föld' kebelébe.

'S íme egy terepély hárs' árnyékában egy isteni Jelenés állá előtte – Az Öreg meg-rezzent.

Én Salamon vagyok, ugymonda a' Jelenés nyájas szózáttal. Jó Öreg, mit mivelsz?

Hogyan kértheted te azt, felele az Öreg, ha Salamon vagy? Te az én ifjuságomban engemet a' hangyához küldöttél. Elnéztem míveket, 's megtanultam tőlök dolgozni, gyűjteni.

Csak félig tanúltad-meg a' leczkét, monda a' Lélek. Menj még egyszer a' hangyához, 's tanuld-meg azt is hogy esztendeidnek telében nyúgodnod 's a' bészerezettel élned illik.

A' TÜNDÉREK' AJÁNDÉKA.

Eggy Királyfi' bölcsőjénél, ki idővel eggyike lett a' birodalom' legnagyobb Fejedelmeinek, két jóltevő Tündér jelent-meg ajándékkal.

E' Kedvenczemnek, ugymonda az eggyike, én a' Sas' élesen-látó szemeit adom, mellyek széles határu birtokában a' legkisdédbb szúnyogot is kilátják.

Szép ajándék! monda a' másik Tündér. A' mi Királyfink éles-látásu Uralkodó leend. De a' Sasnak nem csak az a' nagy tulajdona van hogy kilátja a' szúnyogokat; megvan őbenne az is hogy átalja őket öldösni. 'S e' nemes átallást végye ő éntőlem ajándékban.

Köszönöm, édes társam, bölcs tanácsodat, felele az első. Úgy vagy, sok nagy Uralkodó még nagyobb fogott volna lenni, ha éles-látását a' legcsekélyebb dolgokra nem fordította volna.

A' FECSKE ÉS A' JUH.

A' Fecske eggy Juhra szállott, kicsípni fészeknek egynehány szál gyapját. A' Juh ide 's tova szökdelt kínjában. De hogyan lehetsz te csak énerántam illy fösvény? kérdé a' Fecske. Lám a' Juhásznak megengeded hogy az egész gyapjadat levonja, tőlem pedig egy két szálát is sajnálsz. Monddsza, honnan jó ez?

Ez onnan jó, felele néki a' Juh, mert te nem tudsz olly kímélve venni gyapjamból, mint ő.

A' HOLLÓ.

Látta a' Holló, hogy a' Sas egész harmincz nap' űli tojásait, 's ezt mondotta: Most látom miért olly erősek 's messzelátók a' Sas' gyermekei! Jó, én is úgy bánok.

'S azolta a' Holló is egész harmincz nap' űli tojását. De még eddig soha nem költött egyebet nyomorúlt hollófiaknál.

AZ ÁLLATOK' VERSENGÉSE AZ ELSŐSÉGÉRT.

Négy Mesében.

(1.)

Az állatok közt véres versengés támadt. Bízunk az Emberre a' per' elítélését, monda a' Ló; ő nem tartozik a' versengő felek közé, 's annál igazságosabb lesz az ítélethozásban.

De van e esze hozzá? kérdé a' Vakondok. Mert arra mély ész kell, hogy a' mi gyakran igen is titkos tökéletességeinket kiismerje.

Ez bölcs megjegyzés! monda a' Patkány.

Valóban az! monda az Ígely. El nem hihetem hogy az Ember annyi belátással bírjon.

Hallgassatok! parancsolá a' Ló. Ismerünk benneteket. Az legkészebb kétségbe venni Bírāja' tehetségét a' ki legkevésbé bízuk ügye' jóságához.

(2.)

'S az Ember Bírává tétetett. – Eggy szót, kiálta az uralkodásra-szokott Oroszlán, minekelőtte tisztet elkezded! Szólj, Ember, melly tekintet szerént fogod te a' mi becsünket meghatározni?

Melly tekintet szerént? Az szerént a' hogy' ti énnékem, több vagy kisebb mértékben, hasznosak lehetnek.

Be bölcs intézés! felele az Oroszlán bosszúsan. Mennyivel hátrább kell énnékem úgy esnem a' Szamárnál! Ember, te a' mi Bíránk nem lehetsz. Menj-ki Gyűlésünkől!

(3.)

Az Ember kiméne a' Gyűlésből. – Lám, monda a' Vakondok, ('s a' Patkány és az Ígely mellé állottak;) – lám, jó Ló, az Oroszlán is azt tartja, a' mit mi, hogy az ember nekünk nem lehet Bíránk. Az Oroszlán úgy ítél, mint mi.

De jobb okokból! monda az Oroszlán, 's útálattal nézett reájok.

(4.)

Ez a' mi versengésünk, monda továbbad az Oroszlán, nagy balgatagság! Tartsatok elsőnek vagy utolsónak, az nékem mind egy. Elég az nekem hogy én ismerem magamat! 's kiment a' Gyűlésből.

Ugyan-azt cselekvé az eszes Elefánt, a' bátor Tigris, a' komoly Medve, a' fortélyos Róka, a' büszke Ló; 's mind azok a' kik ismerték érdemeiket, vagy képzeltek azt magokban.

A' kik legkésőbb mentek-el, 's zúgolódtak a' megbontott Gyűlés miatt, a' Majom volt és a' Szamár.

A' MEDVE ÉS AZ ELEFÁNT.

Az oktan emberek! monda a' Medve az Elefántnak. Mit nem kívánnak tőlünk nemesbb állatoktól! Azt akarják hogy én, én tisztos Medve! az ő dudájok után táncoljak. Pedig tudják hogy az efféle bohóság az én komoly karakteremhez nem illik; mert mit nevetnek különben, ha látják hogy tánczolok?

Én is tánczolok, felele a' hajlékony tetemű Elefánt; pedig vagyok olly tisztos-alaku, vagyok olly komoly-charakterű állat, mint te. 'S nézőim még sem kacagnak soha. Csak víg csudálást látok elterjedni arcúlatjaikon. Hidd-el hát jó Medve, hogy az emberek nem azt nevetik hogy tánczolsz, hanem hogy olly nevetséges mozdulásokat téssesz.

A' STRUCCZ.

A' sebes-futású Szarvas meglátta a' Strucczot, 's ezt mondá: Futni ugyan a' Struccz nem igen tud: de bezzeg tud, tudom, repülni.

Másszor ismét a' Sas látta a' Strucczot repülni. A' mint látom, ugymond, repülni nem tud: de, úgy vélem, annál jobban fog futni tudni.

A' JÓTÉTEL.

Két Mesében.

(1.)

Ember, valld-meg, van e neked nagyobb Jóltevőd az állatok közt mint mi vagyunk? kérde egy Méh.

Van ám! felele ez.

„S kicsoda?”

A' Juh! Mert az ő gyapja nekünk szükséges, a' te mézed pedig csak kedves.

(2.)

'S akarod tudni még egy okát, miért tartom nagyobb Jóltevőnknek a' Juhot náladnál? – A' Juh ellenzés nélkül adja nekem a' gyapjat: de te, ha mézet adsz, mindég rettentesz fúlánkoddal!

A' TÖLGYFA.

A' dühös éjszaki szél a' bogas Tölgyen mutatta-meg egy zivataros éjjel erejét. El vala terítve a' szép Tölgy, 's nagy rakás apró surjány feküdt alája temetve. Más nap reggel egy Róka, mellynek gödre nem messze vala a' Tölgyhöz, meglátta azt. Be nagy fa! mondá. Ki hitte volna, hogy ilyen nagy!

A' VÉN FARKAS' TÖRTÉNETEI.

Hét Mesében.

(1)

A' kártékony Farkas megvénült, 's arra a' gonosz fortélyra vetemedett hogy ő ezután békességben akar élni a' táj' Juhászaival. Elindult tehát, 's azt a' Juhászt kereste-fel a' kinek legközelebb volt rejtek-barlangjához nyája.

Juhász! monda neki; te engem vérengező tolvajnak hívsz, pedig én bizony nem vagyok az. Tagadhatatlan hogy néha nyájadnak estem, mikor éh valék; mert éhezni nem jó dolog. Csak az éhségtől ójj-meg, csak tarts jól, 's meglásd hogy jól megférünk egymással. Mert jámborabb szelídebb állatot mint én vagyok, nem találsz, csak éh ne legyenek.

Csak éh ne légy? Elhiszem! monda a' Juhász. De hát mikor nem vagy te éh? Mikor tudsz te eltelni? Te és a' Fösvénység nem tudjátok mi az elég. Lódulj dolgozdra!

(2)

Az elútasított Farkas más Juhászhoz méne.

Juhász! ugymond, azt tudod, hogy én sok szép juhodat elhordhatnám esztendőnt által. Adj nekem hatot szép szerével esztendőnként. Úgy nem kell álmatlanul 's szüntelen rettegésben töltened az éjszakákat, 's kuvaszaidat elereszthetd.

Hat juhot? kérde a' Juhász. Hiszen az egy egész kis nyáj!

Annyi mint az, tetőled öttel is megelégszem! monda a' Farkas.

Ne tréfálj! öt juhot? Annyinál Pánnak egész esztendőnt által sem áldozok többet.

Négyet sem e? kérde a' Farkas; 's a' Juhász fejcsóválva felelt.

„Hát hármát! – Hát kettőt!”

Nem én egyet is; monda végső válaszképen a' Juhász. Mert minek adózzam én annak az ellenségemnek a' ki ellen bátorságba tehet a' szemesség?

(3)

Három a' próba, monda a' Farkas, 's egy harmadikhoz ért.

Nekem, ugymond, felette nehezen esik hallanom, hogy ti Juhászok engem tolvaj, kegyetlen 's vérengező állatnak tartatok. Lásd bizonyosságát, Szomszéd, hogy ez hamis vád. Adj egy juhot nekem esztendőnként, úgy nyájad amaz erdőben, hol csak én szoktam lesbe járni, félelem nélkül legelhet. Csak egyet Szomszéd; derék állapot egy juh! Szállhatok e alább? – Mit nevetsz? Felelj, mit mosolygasz?

O semmit! De, mondd-el csak, ordas barát, hány esztendőös vagy te?

„Hány esztendőös vagyok? 'S mi gondod neked az én esztendeimre? Arra, hogy juhaidat 's bárányidat 's azoknak bárányaikat öszveöldössem, még elég ifju vagyok.

Soha ne haragudj oly igen, jó szomszéd! monda a' Juhász. Csak azon múl a' dolog, későcske jössz alkudni. Kimart fogaid mutatják esztendeidet. Jámbornak mutatod magad, hogy annál kevésbb bajjal, annál kevésbb veszéllyel élősködhessél.

(4)

Megharaguvék a' Farkas; de elnyelte a' bosszantást, 's a' negyedik Juhász felé ballagott. Ennek csak most döglött vala-meg ebe, 's a' Farkas jó sikerrel bízta magát.

Juhász, ugymond, én öszveveszttem az atyámfiaival, 's soha nem fogok velek megbékelni. Tudod mit várhatsz tőlk. Fogadj engem komondornak; felelek értte, egy juhod sem vész-el ezután.

Te tehát, mond a' Juhász, az én juhaimat rokonid ellen akarod őrzeni?

Igen, felele a' Farkas; 's megállom szavamat.

Az nem volna rossz! De hát ha aklomba, téged veszlek-be, ki fogja úgy teellened őrzeni az én juhaimat? Mi emberek azt szoktuk mondani, hogy tolvajt venni a' házba hogy a' kül-tolvajtól bátorságban legyünk, annyi mint –

Csak hagy-d-el! mond' a' Farkas. Látom moralizálsz. Isten veled!

(5)

Ne volnék csak öreg! monda csikorgatott fogakkal a' Farkas. De így kénytelen vagyok az időhöz szabnom magam'; 's az ötödik Juhászhoz ért.

Ismersz engem, jó Juhász? kérdé.

A' fajtádat legalább ismerem! felele ez.

„Az én fajtámat? Nem tudom! Én³² oly különös természetű Farkas vagyok, hogy megérdemlem barátságodat és a' te társaidét.”

'S miben áll az a' te különösség?

„Én az eleven juhok meg nem tudnám ölni 's enni, ha éhhel kellene is elvesznem; 's csak döggel élek. Nem dicséretes tulajdon e ez? Csak azt engedd-meg tehát hogy néha nyájadhoz jöhessek 's megkérdhessem, ha nálad –

Ne fárasszd magad' a' beszéddel! monda a' Juhász. Nem kellene enned juhok még döglötten is, ha azt akarnád hogy ellenséged ne légyek. A' melly állat döglött juhval él, az elszokik éhségből a' beteg juhok döglöttnek, 's az egészségest betegnek nézni. Barátságomra tehát ne sok számot tarts, 's lódulj míg ideje van!

³² En

(6)

Nagyon elakadtam! monda a' Farkas látom legkedvesbb vagyonomat is koczkára kell vetnem, hogy célomhoz jussak; 's a' hatodik Juhászhoz ére.

Juhász, mint tetszik neked az én bőröm? kérdé.

A' te bőröd? felele a' Juhász. Mutassd! Szép bőr; ritkán voltál komondorfog alatt.

„No, halldd-meg tehát, mit mondok, jó Juhász! – Én napról napra öregebb leszek, 's sokáig már nem viszem. Tarts jól holtig, 's legyen tiéd a' bőröm.”

Gyönyörű alku! mond' a' Juhász. Te is olyan ravasz vagy mint a' mi vén fösvényeink? Nem, jó Koma, abból semmi nem lesz. Bőröd hétszer is többre találna kerülni mint a' mit ér. De ha boldogítani akarsz vele, nyúzássd-meg most magad'. Ekkor görcsösehez nyult, 's a' Farkas szaladásnak vette magát.

(7)

Oh a' kegyetlenek! kiálta a' Farkas, eldühödve mérgében. Tehát utolsó lehelletemig ellenségek leszek. Magok okai!

Ment, betört a' Juhászok' tanyájikba, fojtogatni kezdte gyermekeiket, 's dolgot adott a' Juhászoknak, míg agyon verhették.

Akkor így szóllala-meg a' legeszesebb közöttök: Nem kellett volna ennyire hagyunk jutni a' vén tolvajt; legalább nem kellett volna javulásának minden módját bármelly késő 's erőszakos volt is, elvonnunk!

AZ EGÉR.

Egy philosophus Egér nagy hálákat adott a' kegyes Természetnek hogy ő az Egerek' nemét fenntartásának olly nevezetes tárgyává tette. Mert ugymonda, nemünk' felét szárnyakkal áldotta-meg, hogy, ha itt a' földön a' macskák bennünket mind kiöldösnének is, eltörlött nemzetünket a' Denevérek által helyre állíthassa.

A' szegény Egér nem tudta hogy vannak szárnyas macskák is. 'S így nyugszik kevélységünk többére mindég tudatlanságunkon!

A' FECSKE.

Higyétek nekem, barátim! a' nagyvilág nem Bölcsnek, nem Poetának való! Ott nem ismerik az ő érdemeiket, 's a' mi még veszedelmesebb, ők önn magok gyakorta erőtlene- nek a' való érdemet felcserélni a' képzelttel.

*
* *

Hajdan a' fecske szint olly édes énekü madár volt mint a' Fülmile. De megúnta lakni a' magányos ligetet, hol őtet csak a' munkás Földmíves 's az ártatlan Juhászleány csudálta. Elhagyá kevésbbé hiu társát a' Fülmilét 's Városba költözött. 'S mi történt? Minthogy a' Városiaknak nem vala idejek hallgatni az ő mennyei zengzeteit, kitanult belőle, 's a' helyett egyebet tanula-meg: – építeni.

A' SAS.

Azt kérdék a' Sastól: Miért neveled te a' te fiaidat olly fenn a' légben?

A' Sas ezt felelé: Mernének e felnőve olly közel hatni a' naphoz, ha őket alant nevel-
ném a' földön?

AZ ÖREG ÉS AZ IFJÚ SZARVAS.

Eggy Szarvas, kit a' kedvező Természet sok századokig hagyott élni, egykor így szólla Unokájához: Még én jól emlékezem azon időre, midőn az ember nem találta vala-fel a' mennydörgő puskát.

Be boldog idő volt az reánk nézve! így sóhajtja az ifju Szarvas.

Hirtelen' itélsz, fiam! monda az Öreg. Az az idő nem ollyan volt mint a' mostani, de nem volt jobb mint ez. Akkor puska helyett ív volt és nyíl, 's minekünk szint annyi volt a' bajunk, mint most.

A' PÁVA ÉS A' KAKAS.

Csak nézzd azt a' te Kakasodat, monda a' Tyúknak a' Páva, melly kevélyen, melly reá-tartva jár az. 'S még sem mondják az emberek: A' kevély Kakas; hanem csak mind-ég: Á' kevély Páva!

Az onnan jó felele a' Tyúk, mert az ember elnézi az érdemlett kevélységet. A' Kakas a' szemesség 's himsége miatt kevély; de hát te mi miatt vagy kevély? szín és toll miatt!

A' SZARVAS.

A' Természet egy szokatlan nagyságu 's izmos Szarvast hagyta lenni, 's a' nyakáról hosszú szőrök nyultak alá. Akkor ezt gondola a' Szarvas: Hiszen én e' nagy testtel magamat Élendnek is fogom nézethetni. 'S mit nem teve a' nagyra-vágyó hogy Élendnek nézzék? Búsan eresztette-le fejét, 's úgy tett mintha őtet is a' nyavalya bántaná.

*
* *

Így véli némelly bohó hogy őtet nem fogják tanult embernek tartani ha fejét nem fájtatja, 's hypochondria ellen nem panaszkodik.

A' SAS ÉS A' RÓKA.

Ne kevélykedjél soha olly igen hogy magasan tudsz szállani! monda a' Róka a' Sasnak. Tudjuk hogy csak azért szállongasz olly fenn, hogy hamarabb reá akadj a' dögre.

*
* *

Ismerek egy két Tudóst, kik nagy Philosophokká lettek, nem azért mert a' Valót szerették, hanem hogy jobb fizetésű Cathedrát kapjanak.

A' PÁSZTOR ÉS A' FÜLMILE.

Kedvese a' Múzáknak! téged a' Parnassz körül lármázó sokaság' éktelen rikoltása némíthatott e el? – Oh halld tőlem, a' mit a' Fülmilének kellett venni feleletül!

*
* *

Dallj, kérlek, kellemes Fülmile! monda a' Pásztor a' szótalán dallónak egygy kedves tavaszi estve.

Ah! monda a' Fülmile. Úgy lármáznak a' békák hogy minden kedvem elmúlt énekelni. Nem hallod?

Hallom! monda a' Pásztor. De csak a' te némaságod oka hogy hallom.

FÜGGELÉK

A SZÉP LITERATÚRA NYOMTATOTT HIRDETÉSEI

– *Jelentés Kazinczy Ferencz' Munkáinak nyomtatások iránt* (Hazai 's Külföldi Tudósítások, 1814. március 26., 25. Toldalék): „Trattner János Tamás Ur, Fia azon érdekes Férjfiúnak, kinek műhelyéből 40 év olta annyi 's olly fontos munkákat nyert a' két Haza, általvév' a' szünetlen fáradozásokban előszült édes Atyjának gondjait, 's által, mint fáradhatatlan szorgalmainak örököse az egész Typographia' birtokát is. E' példás buzgóságú 's igyekezetű Nyomtatónk, Báróczi után, kinek megjelenhetését valamint Daykát is csak a' nagy tekintetű Előfizetők' segéd hazafiságának köszöni a' Nemzet, kész mind azt, a' mit Kazinczynk, rokonfele 's Barátja 's most már Kiadója 's Biographja is mind a' két Dicsőültnek, mindeddig írt 's irand (kivevén poetai szerzeményeit 's Sallustját) előfizetési úton kiadni, 's ez úton azért mivel az mostani elnehezült pénztelen időkben illy nagy célzt létre hozni minden magányos igyekezet elégtelen, és legfőkép, mert könnyebb 's jutalmasb módot ennél, eszközölhetni azt, nem tud, vagy nem lát elfogadhatónak.

Minden Írásait 5. Szakaszokra osztá a' tisztelt Férjfiú. Az Osztályok' nevei ezek: 1.) Szép Literatura. 2.) Magyar Régiségek 's Ritkaságok. 3.) Nyelvtudomány és Kri-tika. 4.) Egyveleg tárgyú dolgozások. 5.) Levelezések. – Most csak a' két első veendi a' nagyérdemű Közönség t. i. a' Szép Literaturáét 's a' Magyar Régiségek 's Ritka-ságokét, ezt öt, amaszt tizenöt, öszeveleg: húsz Kötetben; a' többit utóbb, ha a' szép szándék boldoguland, ugyan illy formában, illy papiroson, illy külsővel, 's épen illy betűkkel.

A' Szép Literaturá' Osztálya: Marmontel, Góthe, Herder, Wieland, Metastasio, Lessing, Sterne, Shakespeare, Ossian, la Rochefaucauld' remekműveikből, Gessnernek minden Munkáiból, Klopstock' Messziászából 's az újra dolgozott Bácsmegyeiből áll; A' Régiségek 's Ritkaságoké pedig a' 14-dik 's 15-ik századbéli Magyar Homiliákon kívül, mellyeknek kézirati Codexét a' Debreczeni Collégium' Könyvháza bírja, más becses, fontos, ritka 's a' kiadásra minden pontból érdemes darabokból.

Kazinczy csak nem egész életét Literatúránknak áldozta. 30 's több év olta látjuk Őt ragyogni a' pályán, mellyre még mint délczeg ifjú olly entheossal lépe fel hogy nem senki Indígeszeink közzül szerencsésbbel, nem egy is lángolóbbal. Pályára lépni 's díjkoszorút nyerni azon egy vala nékie. Isméretes a' Nemzet előtt ama' szinte kö-vethetetlen szorgalom, mellynél fogva Ő írásait tisztogatni 's csinosítgatni meg nem szűnt. Bámulva nézem 's kémlem minden soraiból, – mint leghívebb tanúiból ama' csüggedhetlen léleknek, mellyel ő ectyponjait Origináljainak való hasonmásaikká tenni törekedett – miként haladott egy lépcsőről elő a' feljebbekre, 's vesztég sze-

rénységgel 's diadallal elsiketülvén némulván azoknak szidalmaik iránt, kik nem emelkedhetek fel annyira hogy az ő okait megértsék valóképen vagy érteni akarják, miként ment elő a' Nyelvvel, 's a' Nyelv miként elő Vele 's Általa. Ő tárta fel előttünk a' magasb Szépnek sanctuariumát, 's mennyei Szvádájának édes bájai előidéztek a' Palaeologismusz' tisztes hamvaiból az új Phoenixet. Mert: 's új világosság lön. A' pulyaság 's myopismusz' baglyai hunyorogtak 's huhogtak, 's a' felavatott és az unoka nyelvvel rokon Lelkek a' boldog jóslatra-omenre-diadalmi paeant zengtek. A' zsugori alakból egy gyönyörű Tündér termett, 's Attica és Látium, Párizs és London, Alemannia 's Petrarca' nyelvének Grátziai virítnak ajkain. Illy nyomon lépdelt elő Róma' Nyelve, 's annak Leányai a' kalauz Görög 's anyjok után, illyeken Németországé a' Deák, Görög 's Európai míveltebb Nemzeteké után; de a' Gottschedi rettegősködések soha nem fogták volna kivedleszthetni azt a' néki saját zordonsából, nem soha kimosdathatni őt az eredeti dörögés 's óság' szennyeiből, ha Klopstock és Góthe, Voss, Schiller 's más nagy Lelkek, túlemelkedve a' Grammaticasteri fonákságokon 's előítéleteken új útát nem törtek volna Róma' nyomdokai után.

A' mit Ezek hazai nyelvökre, azont tevék az elhunyt Báróczi is 's főkép Kazinczy a' miénkre nézve. Igy 's nem másként telepíthet le Kazinczy Literatúránk' parlagain tudós Nemzettársainknak csudált imádott remekeit. Egy Ossian ez a' minden századok' Homerja, ki sphaerákba ragadozó zengzeteivel olly bájlón 's lelkesen lebegteti előnkbe hazája' Diadalmasit, lelhetett e nálunk hívebb dicsőbb Macphersonra Kazinczynál? – Ez és Shakespeare: kinek teremtvő phantasiája egy Óceán 's prózával elegy dramai jámbuszának páthosza egy csapongó lángözön – egy Herder ez a' mindenható Pancratiasta, és Wieland: kibe olly ritka, nagy 's annyifelé ágazó, 's mindég dicsőt szülő talentumok egyesültenek, hogy nem többek Ferney' Urán kívül tán egy halandóban is – egy Klopstock: kinek mennyel rokonhúrjai olly felséges hangzaton zengék a' nagy Messiást, és Góthe: kinél tán vékonyabb s' bájosb pongyolában a' Grátziák' kecsseit halandó szem alig láthatá, – egy Lessing, kit a' Német Aesthesisz Teremtőjének vall, és Gessner az aranykornak ama' kedvencz Arcásza, kinek ecsetje olly szelíd, egyszerű hív és gyönyör képekben festi a' Természetet, hogy tétováznia kell magának e' mindenható Anyának, ha valóbb 's hívebb alakokban tudja e önmagát előteremteni, végre egy Mármonel 's Sterne szent és halhatatlan nevek az emberi Cultura' monumentumiban! 's azok is maradnak mindenkor; és mennyi csíny és kedvesség, mennyi fenség, erő és tűz, mennyi báj és elmésség, mennyi kellem 's deliség ömlött el ezeknek mestermíveiken! 's ki honnosíthatá meg ezeket nekünk Kazinczynál méltóbban, ki hívebben, 's szerencsésebben? csak ő futhata verseny pályát ezekkel, ő leshet ki voltaképen lelkeket, az ő tollának szárnyai érheték el fellengzéseiket, csak az ő nyelve adhatá való mását Múzájokénak.

Mind e' dicséreték még a' mellett is, hogy azokat baráti szív 's toll ömleszti, csak a' kaján előtt látszhatnak feleseknek, 's nem az előtt, ki Kazinczy' érdemeinek való becsét isméri, 's Őt velem egy szempontból itéli nézi. Méltán csudálkozhatni azonban, hogy sokan azon Hazafiak közzül, kik az ő fiatalkori dolgozásait gyönyörrel magasztalásokkal olvassák, a' férjfkoriakról ellenkezőleg 's épen úgy ítélnék mint a' Német Literatura' első Írójiról az ő korok. Mindazáltal örvendek 's végetlenül örvendek Kazinczynknak azon szép szerencséjén, hogy a' jobb Lelkektől épen úgy szeret-

tetik tiszteltetik, valaminthogy a' pórseregtől nem; és szentül! mert attól kedveltetni dicstelenség. – Még egy két szót a' Munka' külsejéről. –

Mind a' 20 Kötetet egyszerre kiadni a' Nyomtatónak nehéz volna. Azért minden Pesti vásárra hármat ígér, ha szándéka buzgón elősegíttetik. Minden kötet előtt Nyelvünknek 's Literatúránknak egy Bajnoka vagy Barátja, egy a' legügyesb Művész által készülendő rezen fog megjelenni, és ugyan a' Szép Literatura' Kötetei mellett: 1.) Pászthory Fiumei Gubernátor. 2.) Báróczy Sándor. 3.) Prof. Révai Miklós. 4. Ráth Mátyás 5.) Gróf Haller László a' Telemach' fordítója. 6.) Gróf Ráday Gedeon. 7.) Generális Orczy. 8.) Obester Barcsay. 9.) Bessenyei. 10 és 11.) A' két Teleki Grófok, József és Ádám. 12.) Wesselényi. 13.) Spisics. 14.) Gróf Török a' Referendár. 15.) Referendár. Cserci.

A' Régiségekéi mellett pedig: 16.) Primás Barkóczy. 17.) Eszterházy a' Cancellariusz. 18.) Szécsényi az Érsek. 19. és 20.) A' két Zrínyi, a' Szigeti Hős tudnillik 's a' Költő. – Hogy a' Munka' külseje annál nagyobb díszet mutasson, a' homloklapokat Grüner Úr' kezével dolgozott vignettek ékesítendik. A' Régiségnek legszebb szobrai lesznek rajtok: a' Vatikáni Apollé, a' Mediciszek' Vénusza, Laocoon, Psyche, Pallasz, Antinousz 's mások. Így a' Vevő a' munkával toldalékképen 20 nagy Ember' képét és 20 vignettet is kap, 's ezeken olly mestermívek' csudálhatására fog eljuthatni, a' mellyeket eddig csak idegen munkáknál leheté szerencsénk látni.

A' többiről a' Nyomtató Úr fogja értesíteni a' nagyérdemű közönséget. (Pesten Martz. 14-dikén 1814. Helmeczi, Doctora a' szép MM. 's B. a' P. m.k. Fő tudomány-széknél.)

A' Munka nagy nyolczad rétben, 's épen illy betűkkel és papirosra fog nyomtatni mint e' jelentés. Mind a' 20 kötet ötszáz ívnél többre menend, és így általjában mindenik 24, 25 ívnyi vastagságú lesz. Minden Kötetnek különkülön előfizetési ára Velínen 4 és Nyomtatón 2 Váltóforint. A' megjelenendő 3 első Kötetnek tehát előfizetési ára Velínen 12 Nyomtatón 6 Vf. Foglalatjok ez:

Az 1-ső. Szívképző Regék Marmontel után megtoldva a' jó Anyával.

– 2-dik. Sztella, Clavígo, Testvérek, Yorick' Levelei.

– 3-dik. Paramythek, Títusz, Themistoclesz, Szalamandrín, és a' Képszobor. –

Az előfizetés' ideje tart Martziustól Augustus' fogytáig. Medárd után, ha kívánt számú Előfizetők lesznek, nyomtatatni fog a' Munka azonnal, 's Augusztusi Vásárra a' 3. Kötet elkészül okvetetlenül. Hanem előre bátor vagyok tenni azon kinyilatkoztatást, hogy minden Előfizető a' 3. első Kötet' általvételekor köteles lesz a' következő 3. Kötetért eső árt letenni, 's ezeknek vételével ismét a' következő 3. Kötetre fizetni. Egy Kötet sem fog külön adatni, 's az előfizetési idő' elmúltá után minden Kötet 1 forinttal drágábban.

A' ki 10 Előfizetőt szerzend, ingyen kap egy nyomtatványt. Az Előfizetők' Nevei utána lesznek nyomtatva a' munkának. Alább írt kötelezi magát, hogy senkinek pénze el nem fog veszni, 's ha az Előfizetők' csekély száma miatt e' szép 's nagy szándék elakadna, pénze kineknek híven megtéríttetni. (Trattner János Tam. Cs. K. pr. Könyvnyomtató)"

– *Jelentés T. Kazinczy Ferencz' Munkájának Nyomtatások felől* (Hazai 's Külföldi Tudósítások, 1814. július 30., 9. Toldalék): „Alál bírt tisztelettel tudósítom a' Nagy-érdemű Publicumot; hogy több jeles Hazafiaknak javaslatokra (minthogy sokan a' kihirdetett 20 darabok' 's az ezekért járó előfizetési pénz' sokaságától elijedtek) Tek. Tud. Kazinczy Ferencz Úrnak megegyezésével, szándékomat megváltoztattam, 's a' kinyomtatandó 20 Darabok' számát 20ról, kilenczre szállítottam a' Munkának könynyebb megszerezhetése végett. Az első Darab jövő Augustusi Vásárra készen lesz. A' nyomtatás' csinoságáról átaljában azt jelenthetem, hogy eddig illy díszben még igen kevés Magyar Munka lépett közfényre. Az első Darab' elébe, melly: Bácsmegyei' gyötrelmeit, a' Vak Lantost, Repülő Szekeret, Etnát, 's Lessing' Meséjít foglalja magában, Nagys. Pászthory Sándor volt, Fiumei Gubernátornak képe leszen, ama' híres nevezetes John által vésve, 's a' Vignette 's Czímlap Grüner által. A' 2dik 's 3dik Darab Novemberi Vásárra jelen meg, 's Novemberi Vásártól kezdve minden következő Vásárra két két Darab, mindenike 25–26 nagy fejr medián papirosú ívből fog állani, 's egy Hazánk' vagy Literaturánk' Nagyja' képével, metszett czímlappal 's vígnettel ékeskedni. A' 2dik 's 3dik Darab' általvételekor kötelesek a' TT. Előfizető UU. a' 4dik 's 5dik Kötetért eső 4 forintot letenni, 's ezeknek megjelentökkel ismét a' 6dik 's 7dikre négyet és így tovább. Így tehát az egész kihirdetett szándék és Intézet megmarad saját valóságában, csakhogy a' Kötetek' száma 20ról 9re tétetik, 's minden Vásárra 3 Kötet helyett kettő ígértetik. Előrefizethet kiki az első Jelentésben megnevezett TT. Uraknál, vagy pedig én nálam helyben, mostan 6 forintot az első, 2dik és 3dik Darabra. Az utolsó azaz 9dik Kötethez fognak nyomtatni Neveik a' TT. Előfizető UU. (Pesten, Julius 18dikán 1814. Trattner János Tamás Cs. K. priv. Könyvnyomtató.)

– *Hazai 's Külföldi Tudósítások* (1816. február 17., 14. Toldalék): „Tudományos Dolgok: Kedves érzést gerjeszt a' Hazafiban, midőn Nemzeti Nyelvének virágzását napról napra nevedezni látja. Ezen virágzásnak tagadhatatlan jele a' Literaturánknak szapora gazdagodása, és olly könyveknek világra kelésök, mellyek akármelly tsínos Nemzetnél tekintet érdemelnének. Illy nyereségek közé számláljuk mi a' következő részszerént kijött, részszerént még nyomtatás alatt lévő munkákat: [...] 4. Kazinczy Ferencz' Munkái. Szép Literatura. 8-ik Kötet. Pesten, Trattner János Tamásnál. 1816. Ezen Kötet számára nézve végső azon 9 Kötetek közül, a' mellyeket Trattner Ur előfizetésre a' Hazának ajánlott. Benne foglaltatik a' Szalamandrine és Képszobor. Ékesíti e' kötetet Mélt. Gróf Teleky Józsefnek, Ugocsa Vármegye néhai Fő Ispányának képe, 's azonkívül a' rézre metszett titulus, és egy vinyet. – A' ki ezen díszes nyomtatású, és ugyan annyi érdemes Hazafiaknak képeivel ékeskedő köteteket részleghajlás nélkül megtekinti, kétség kívül örvideni fog Literaturánknak ezen nyereségén, és mind a' költségét nem kímélő Kiadó Urnak hazafiui buzgóságát, mind ama szép ízlésű és fáradhatatlan munkásságu Író Urnak jeles igyekezetét háládatos szívvel meg fogja ismérni. Minden Nemzetnek Literaturája tsak az által neve-

kedett először hogy az idegen Íróknak remekmunkájik az ő nyelvökre általtétettek. Ezt T. Kazinczy Úr különös válogatással vitte végbe ezen gyűjteményben, és Nemzetünket Marmontel', Gessner', Göthé', Ossian', Wieland', Lessing' nevezetesebb munkájikkal megismértette. Egyszersmind azon volt, hogy némelly nagy Hazafiaknak emlékeztetét az ő képeikben felélesztvén az Olvasónak ízlését a' Szép Mesterségek' műveinek megkedvellésére vezesse. Mellyre nézve méltán óhajtjuk, hogy ezen szép gyűjteménynek megszerzését mind azok szívekre vegyék, kik a' Nemzeti Literaturának gyarapodását kívánják; mert tsak így adhatunk erőt a' jó indulatú Kiadó Urnak több hasznos magyar munkák' szaporítására. – A' 9 Kötet ugyan annyi képekkel és vinyetekkel szép nyomtató papirosra 25 frt.”

– *Klopstock' Messziása kiadatásáról* (*Magyar Kurír*, 1816. április 12., 30. Toldalék): „Mély tisztelettel és érzékeny háladatossággal említem a' mit már Ts. Kazinczy Ferencz Ur szép Literaturája 8-dik kötetében is tselekedtem, hogy a' T. T. Magyar Publikum számos Előfizetéssel, némelly Méltóságok pedig Rézre metszett képekkel vagy ezekre megkívántató költségekkel gyámolítottak eddig való igyekezeteimet. Ez nekem új ösztönül szolgál, hogy tovább is igyekezzem Nemzeti Literaturánkat tehetségem szerént gazdagítani; mert ez tsak úgy emelkedhetik, ha a' Tudósok' fáradozásait a' Kiadók, ezeknek költségeiket pedig az Olvasók segítik. Én részemről új példáját akarom adni hazafiúi készségemnek, és ama híres Német írónak, Klopstock Urnak, halhatatlan munkáját, a' Messiást, szándékozom közre botsátani. — Minden Nemzeteknél az által gyarapodott leghathatósabban a' Literatura, ha az eredeti írók mellett más idegen Nemzeteknek remek munkáik is azon nyelvre fordítottak. Vannak ugyan már az Epicum Poéma neméhez tartozó mind eredeti munkáink, mind fordításaink. A' hazafi örömmel nézheti Zrínyinek Adriai Tenger Szyrenáját; Gyöngyösinek Murányi Venusát és Kemény Jánosát: de ezek mellett még is nyereségnek tartjuk, hogy Szabó Dávid Virgil Eneisét; Bessenyei György Milton Elvesztett Paraditsomát; Pétzeli Voltér Henriását nyelvünkre fordította. Azért Litteraturánkra nézve hasznos szolgálatnak tartottam, ha azon jeles munkák számát Klopstock Messziásával nevelném. Erre nekem óhajtott alkalmatosságot nyújtott Tek. Kazinczy Urnak fáradhatatlan szorgalmatossága, a' ki, valamint más derék munkákkal dítséretesen tselekedett, ezen szent Epopeját is folyó beszédben nyelvünkre fordította. Ezen Tudós Férfiúnak a' Classicusokkal való belső esméretsége kezességet nyújt, hogy ő Klopstocknak magos gondolkozását nem tsak eléri: hanem Nemzetünknek könnyen érthetővé' is teszi: Mellyre nézve reménylem, hogy Hazánkfiain ezen minden Keresztény előtt tiszteletes tárgyat kívánva fogják olvasni, s' engem annak kiadására Előfizetések által hathatósan segíteni. A' munka három részben jelenik meg, közép nyoltzad rétben, olly betűkkel 's olly tiszta papirosra, mint T. Kazinczy Urnak Szép Litteraturája kilencz kötetei. Minden kötethez egy egy Rézre metszett kép és egy Vignet járul. A' képek ezek: Nagymélt. Tóth-Prónai Prónay László Ö Exc-ja; Nagy Mélt. Gr. Hallerkői Haller József Ö Exc-ja; Mélt. Gróf Széki Teleki László Ur

Ö Exc. Az egész munkára 9 forinttal lehet előrefizetni azon Érdemes Hazafiaknál, kik e' Jelentés végén megneveztetnek. Első része elkészül az Augustusi vásárra; második és harmadik része Novemberi vásárra. – Az előrefizetés határideje tsak Medardusi vásárig tart: – Kérettetnek tehát méltó tisztelettel minden Hazafiak, kiknek a' Nemzeti Litteraturának gyarapodása szíveken fekszik, hogy ezen szándékomat annál inkább segíteni méltóztassanak; mivel az eddig kiadott munkákra megkívántató költségeket is nagyobb részént tulajdon erszényemből pótoltam, hogy Nemzetünk ditsősségét, a' mennyire tehetségem engedi, e' részben nevelhessem.”

JEGYZETEK

BEVEZETÉS

Kazinczy Ferenc 21. század eleji kritikai életműkiadásának jelen darabja a mester 19. század eleji, nyomtatásban is napvilágot látó fordítássorozatát tartalmazza. A kötetfolyam jelentőségét már sokan, sokféleképpen megfogalmazták – „a nyelvújítás gyakorlati igazolása” (CSÁSZÁR 1904, 209.); „Közvetlen utódai átöröklék hagyományait, s a magyar írók többé nem menekedhetnek rendkívüli hatása alól.” (VÁCZY 2011, 676.); „kiemelkedően szép és gondos sokkötetes könyvsorozat, mely az 1810-es éveknek nyilván legfontosabb irodalmi eseménye” (MARGÓCSY 2010, 99) –, egyazon kritikai kiadványban történő újlagos megjelentetése, általános hozzáférhetővé tétele tehát erősen indokolt, mégpedig a Kazinczy-életmű kontextusán belül, s azon kívül, az adott történelmi epocha tágabb összefüggéseit és rekonstruálhatóságát illetően is. A *Kazinczy Ferencz’ Munkái: Szép Literaturá* kilenc kötete ugyanis leginkább azért lehet fontos, mert nemcsak az irodalomtörténetileg rendkívül jelentős életmű fordításelméleti, vagy éppen kultúrpolitikai szintézisét és publikációs csúcspontját jelenti, hanem az ezen életmű ideje alatt lezajló eszme- és esztétikatörténeti változások lenyomatát is hordozza előzményeinek, keletkezésének és utóéletének históriájában.

Fontos hangsúlyozni, hogy jelen könyv tudományos igényű *forráskiadás*ként, *editio minor*ként tekint önmagára. Ennek tükrében a kézíratos változatok részletekbe menő leírását, az összetartozó szövegállapotok változásainak, vagy a főszöveg és a forrásszöveg viszonyának mikroszintű regisztrálását, továbbá az anyag értelmezését nem tekintettük feladatunknak: a kritikai igényű forráskiadás szellemében mindvégig hermeneutikai „minimumra”, ugyanakkor annak szintjén textológiai, filológiai „optimumra” törekedtünk. Mindezek alapján a jegyzetanyagban mindenhol igyekeztünk a társítható, bekapcsolható forrásokat beszélgetni elsődlegesen – jellemzően főként a Kazinczy-levelezést –, a szerkesztői narrációt a lehetséges mértékig visszafogva. Bár az egy kötetben újra közzétett, ezáltal sokkal inkább kezelhető anyag számos értelmezői iránynak képezheti alapját (hogy kellően extrém példákat említsünk, a kötetvégi *Magyarázatok* nyelvjárási szavai meglehetősen komplex dialektológiai, az előfizetők nyolcadik kötetben található jegyzéke pedig komplex szociológiai vizsgálatra kínálkozik fel), az alapszinttől elemelő interpretáció csábításától mindvégig igyekeztünk távol maradni. Itt szükséges utalni a háttérben folyamatosan alakuló elektронikus kiadás munkafolyamatára, mely idővel tartalmazni fogja a részletes szöveggörgetést – lehetőségeinél fogva praktikusabban és gazdaságosabban kezelve annak információmentességét –, sőt a világháló segítségével az eredeti példányok, továbbá a forrásszövegek döntő hányadának közvetlen hozzáférést is biztosítja majd.

E kiadás a nyomtatott kötetek sajtóhibáktól megtisztított, ilyen értelemben helyreállított szövegét foglalja magában, nem vállalva fel a szövegegységek laptükrön való elhelyezkedésének hű reprezentációját, melynek kérdése ugyanakkor igen fontos Kazinczy számára. A jegyzetekben a fellelhető kézíratos és nyomtatott változatok leírását a *Kézirat*, illetve a *Megjelenés* fejezetek mutatják be. Ezt követően a *Forrás* fordítás alapjául szolgáló művet tárja fel és mutatja be röviden. Az idegen nyelvű és a magyarrá tett szövegek egymáshoz fűződő viszonyát áttekintő jelleggel mutatjuk be, melyet ugyanakkor minden esetben mikrofilológiai összevetés előzött meg. A *Keletkezés-és hatástörténet* fejezeteiben egyrészt az egyes szövegek alakulásának textológiai feltárására, a terveket és a műveket összefűző viszonyok és a kiadási munkálatok vázlatos bemutatására, másrészt az egyes fordításdarabok fogadtatástörténeti forrásainak összegyűjtésére és kritikai bemutatására vállal-

koztunk. A kötetvégi *Magyarázatokban* igyekeztünk a szöveg megértését segítő rövid és tárgyszerű kommentárokat adni. Szándékunk pusztán arra irányult, hogy hozzáférhetővé tegyük azokat az összefüggéseket, ismereteket, amelyek a szövegek olvasásához nélkülözhetetlennek tündek. Az olvasószövegek kialakítása során az ortográfia vagy az interpunkció tekintetében csak akkor avatkoztunk be, amikor egyértelmű nyomdai hibák zavarták a szövegolvasást. Minden emendációt a lap alján, szövegkritikai jegyzetben jelöltünk, a csillaggal jelöltek eredeti lábjegyzetek. (A vonatkozó sorozatszerkesztői elvekről bővebben: PE 2009, 12.)

A sajtó alá rendező itt szeretné kifejezni köszönetét a kiadvány sorozatszerkesztőinek; Debreczeni Attilának a munkafolyamatot illető szakadatlan figyelméért, mentorálásáért, Borbély Szilárdnak pedig a *Fordítások Bessenyeitől Pyrkerig* című (hivatkozásként: KAZFORD 2009), jelen könyv szerves előzményének tekintendő kötet jegyzeteiért is. Köszönetet mond Porkoláb Tibornak a lektorálásért, Marosi Editnek a nyomdai munkálatokért. A további személyek, akik akarva-akaratlanul, de közvetlen és hathatós módon segítették a kiadvány megszületését: Biró Erika, Antal Alexandra, Czibula Katalin, Czifra Mariann, Gadóczy Ibolya, Granasztói Olga, Nyitrai Nóra, Orbán László, Szilágyi Márton. A Kazinczy életműsorozat e kötetét Mezei Márta emlékének ajánljuk.

Az alábbiakban egy táblázatokkal bőven tarkított kísérőtanulmányban vázoljuk a *Szép Literatura* alakulástörténetét, mely mintegy szuplementumát képezi a jegyzetanyagnak. Azokat az általános összefüggéseket rögzíti, amelyek az egyes művekhez tartozó szűkebb szerkesztői kommentárakba nem férhettek bele, emellett pedig a szinte folyamatosan variálódó, újabb és újabb kötetterveket is regisztrálja, valamint a sorozat vizualitásával és kortárs fogadtatásával is foglalkozik.

ALAKULÁSTÖRTÉNET

AZ „EGYVELEG MUNKÁKTÓL” A „SZÉP LITERATÚRAIG”

Kazinczy először fogsága után, egy Érsemlyénben írt, 1803. február 27-én keltezett levelében beszél művei nyomtatott kiadásának első konkrét sorozattervéről, Szentgyörgyi Józsefnek: „Én miolta ismét élek, még nem nyomtattattam semmit. Ez idén fogok. 'S engedd, hadd fecsegjek erről valamit, 's hadd melegítsem-el valamivel szívedet. 2387 nap mulva jövén vissza tömlöczömből, megtekintettem egykori nyomtatásaimat. Az Orpheusom' némelly lapjain kívül semmimet nem olvashatom; ízetlenség és incorrectio minden. – Illő, helyre hoznom hibámat. Kész nagy részént, nagy részént munkában vagyok a' mi itt következik: 1) Gesznernek Minden Munkáji.” (KazLev. III. 28.) A levél következő, második fő tétele: „Kazinczynak (fordított) Egyveleg Munkáji 7 darabban.” (Uo.) Ez a következőképpen épülne föl:

1803. február 27.	„Kazinczynak Egyveleg Munkáji”
1–2.	Contes Moraux de Marmontel
3.	Góthének darabjai
4.	Lessingnek Emiliája és Minnája
5.	Moliernek Mariage forcé és Médecin malgré luije, 's Herdernek Paramythionjai 's Lessingnek Meséji
6.	Metastasióból a' Titus kegyelmessége – Themistocles – Régulus
7.	Hamlet

Bő két év múlva, 1805. március 31-én Cserey Farkasnak – igen magabiztosan – ezt írja: „Ez idén tehát Fordított Egyveleg Írásaimnak 5. Kötetét adom-ki” (KazLev. III. 304.). A kompozíció így fest:

1805. március 31.	„Fordított Egyveleg Írások”
1.	Marmontelnek 6. Conte Morálja
2.	Stella, Clavigó és a' Testvérek
3.	Emilia Galotti és Minna v. Barnhelm
4.	Paramythek, Titus, Themistocles, Etna és a' Moliér Médecin malgré lui-je
5.	Karrik Thura, a' Szelmai Dalok, Ojthóna, Berrathon, Karthon, Króma és Darthula Ossziánból

Mintegy fél év múlva, 1805. szeptember 15-én, Kazinczy báró Prónay Sándornál jelentkezik kiadási tervével, anyagi támogatást remélve. Miközben bemutatja, beszél a sorozat mottóiról, illusztrálásáról, nyomtatópapírjáról is (KazLev. III. 434.):

1805. szeptember 15.	[nincs konkrétan elnevezve]
1–2.	Marmontelnek hat szívképző Regéji
3.	Lesszingnek két remekje: Emília és Minna
4.	[kimarad]
5.	Ossziánnak 7, Dénisnek 2 éneke, 's a' Klopstock Messziásának legszebb töredékei

1806. február 12-én Kazinczy újra megemlíti az ötkötetes sorozattervet Kis Jánosnak, de ekkor még az első kötet Marmontel sem jelenik meg (KazLev. IV. 50.). 1807 novemberében aztán napvilágot lát a *Marmontelnek Szívképző Regéji* című fordítás, a *Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai* első köteteként (Széphalom, Abaujban, 1808.; bővebben: KAZFORD 2009, 841–846.), amelyet több tervezett darab azonban nem követ.

1809. január 16-án Kazinczy ismét Prónayhoz fordul levelével, melyben a megjelent Marmontel-fordításból kiindulva a következőképpen beszél négykötetes „egyveleg írásának” kiadási terveiről: „Ismered egyveleg írásomnak első kötetét, 's reményem igazságos vagy megvallani, hogy több gonddal készült munkát még nem ismér literatúránk. A' nemzet' ízlését minden oldalról igyekeztem mívelésbe venni: Grammatikám (kivéven egy két botlást) tiszta; Orthographiám tökéletesebb mint közönségesen látni; Stylistikám csak azoknál hibás, a' kik a' szépítő neologismust soloecismusnak veszik; papiros, formatum, metszés, nyomtatás csinosok. Illy munka nem lehet olcsó, mert a' nyomtatás ezer forintnál többre kerül. Elkezdvén ezen öt kötetnek kieresztését, 's a' hátralévők is 1805. oltá a' Censurán általesvén, most már ezeket kellene folytatnom. Az én erszényem ezt nem győzi: segédre van szükségem.” (KazLev. VI. 181–182.) Kazinczy e sorokat követően részletes finanszírozási tervet vezet elő a bárónak. A levél tulajdonképpeni célja tehát a pénzszerzés, a sorozatterv nyomtatási munkálatait lehetővé tevő anyagi forrás megteremtése, pontosabban a mecénatúra kiépítése, melybe Prónay révén például Teleki László grófot, vagy Ráday Pálnét is be kívánja vonni a széphalmi mester (bővebben l. VÁCZY 2011, 604–606.).

1809. január 16.	„mi vagyon készen dolgozásaim között”
1.	La Rochefoucauldnek Gnómájit három nyelvben, francziául, németül (Schulz által) 's magyarul Nyomtatóm már kirakta
2–5.	Gesszner Salamonnak minden munkáji 4. kötetben
6.	Bácsmegyei egészen újra dolgozva
7.	Sallust
8–9.	A' Tübingi kérdés' pályáírása
10.	Dayka Gábor versei Lesszingnek újra dolgozott meséjivel
11–14.	Négy kötet fordított egyveleg írásom

Bár Rochefoucauld-fordítása 1809 májusában megjelenik (*Herczeg Rochefoucauldnek maximái és morális reflexiói, három nyelven. Németre fordította Schultz, Magyarra Kazinczy Ferentz, Bétsben és Triestben, Geisztinger Könyvárosnál, 1810.* [az utolsó lapon:] *Bécsben, Nemes Haykul Antalnál, 1809.*; bővebben: KAZFORD 2009, 850–853.), Kazinczy a pártfogók terén nem jár sikerrel, fordításainak kiadási ügye pedig megfeneklík mintegy három évre. 1812 tavaszán Horvát Istvánnal közli, hogy éppen legnépszerűbb és legkelendőbb munkájának, a *Bácsmegyeynek* újraírásán ügyködik: „Félig kész nálam újabbi dolgozása.” (KazLev. IX. 339.) Nem sokkal később, április 30-án már Helmezy Mihálynak ír, akivel Szemerének üzen, hogy mielőbb menjen Széphalomra, ahol megkapja az átdolgozott *Bácsmegyeit*, melynek publikálására neki kellene találni Pesten nyomtatót (KazLev. X. 10.).

Kazinczy legfőbb ügyintézői, „pesti triáza” 1812-ig Szemere Pál, Vitkovics Mihály és Horvát István, akikre az idő előrehaladtával egyre kevésbé számíthat (bővebben l. VÁCZY 2011, 607.). Ez év

tavasztól azonban minden megváltozik, Helmecey Mihály feltűnésével. A huszonéves Helmecey, aki ekkorra már kilép a piarista rendből, s akit 1811-ben avatnak bölcséleti doktorrá – kedvenc előadásait Horvát István tartja, de Szemerénél és Vitkovicsnál is szívesen látott vendég –, majd utána jogot végez, 1811 júniusában hódoló szonettet küld Kazinczynak, *Széphalom urához, midőn Mark, Emil, Ferencz nevű első fimagzata születnék* címmel. Kazinczy episztolával felel, s ezzel a szimbolikus „költeményváltással” megindul az az együttműködés, melyben Helmecey – legalábbis a *Szép Literaturáa* ügyét tekintve – kulcsfigurává lép elő. Kazinczy 1812 áprilisában már így ír neki: „Szemerém elhagyván Pestet, Vitkovicsom pedig gyakran eltávozván Pestről, annál bátrabban írok Hozzád, kedves barátom, mivel mind ritka érdemeid mind barátságod tőlem bizodalmat kívánnak, ’s Téged úgy kell tekintenem, mint a’ ki kedves Triászomban Szemerének helyébe beült.” (KazLev. X. 8.) Helmecey, aki nem mellékesen a pesti nyomdász Trattner János Tamás jó barátja, igen hamar a széphalmi mester egyik legfőbb bizalmasává válik tehát, s fordításkiadási ügyeinek menedzsere lesz. A kapcsolat persze kölcsönösen előnyös, hiszen Helmecey Kazinczy tekintélye révén válik a pesti művészvilág jegyzett tagjává (bővebben l. PLOT 1943.; VÁCZY 2011, 607–608.; kapcsolatuk jelentőségét és minőségét jól érzékelteti, hogy Helmeceynek az Osszián-fordítást illető biztatásait Kazinczy egy episztolával akarta meghálálni, mely az illető kiadás előtt jelent volna meg, de mely végül nem készült el [MALLER 1940, 24.]).

1812. május 6-án Kazinczy a következő kérést intézi Helmeceyhez: „Kérhetnélek e, édes barátom, hogy szőlj Institorisszal, ’s tudakozzd-meg, ha tetszenék e neki felvállalni [a *Bácsmegyei*] nyomtatását.” (KazLev. X. 12.) Kazinczy a kért egyezség minden részletéről tudni akar – „kérem, látassa velem a’ betűket ’s formatumot ’s papirost, mellyeket a’ nyomtatáshoz választani fog” (uo.) –, s emlékezteti leendő ügyvivőjét a szöveg népszerűségére, ezáltal a valószínűsíthető anyagi nyereségre is. Szűk hónappal később Kazinczy így örvendezik Helmeceynek: „Illy siker éri dolgainkat, midőn őket buzgó és munkás férjfinak ajánljuk. – Ezt kiáltám, kedves barátom, midőn utolsó leveledet vevém, Institorisz Urnak izenetét belőle megértém, ’s az elmúlt időkre emlékezém, mellyekben el nem tudék indulni, vagy a’ környállások vagy az ügyetlen sürgetés miatt. Vedd örömmöt a’ legszívesbb köszönet helyett ’s a’ legszívesbb köszönet gyanánt.” (KazLev. X. 13.) Mint látható, nem áll rendelkezésünkre a megegyezés pontos tartalma, s valószínűsíthető, hogy a könyvkiadó Institorisz Károly csupán a *Bácsmegyei* megjelentetésére bólint rá, Kazinczy mégis előveszi a megelőző „egyveleg munkák” tervét is, s szeretné, ha „a’ kiadás legalább csínos volna, ha nem pompás is többé” (uo.). A régebbi terv módosított változatát e levelében meg is küldeti a nyomtatónak:

1812. június. 1.	„Fordított Egyveleg Írásaim”
1.	Marmonteli Regék; megtoldva egy Könyvvel
2.	Sztélla. Clavígo. A’ Testvérek (Göthe darabjai) és a’ Yorick’ és Elíza’ Levelei, Raynalnak keservével Elíza után
3.	Emília Galotti és Minna von Barnhelm
4.	Paramythek. Ariadne Libera. Prometheusz (Herder után), Lessing’ Meséji, és egy kis darab: Aetna, Brydone után
5.	Ossziánnak válogatott darabjai, ’s töredékek a’ Messziásból.
6.	Bácsmegyei. A’ Vak Lantos. A’ repülő szekér. (Napkeleti Rege, Herder után.)

Mindezzel párhuzamosan – ugyanazon a napon – Kölcseynek is beszámol a vállalkozásról: „A kis Helmecey alig ha el nem süti, hogy Egyveleg fordított írásaim hat kötetben kiadathassanak.” (KazLev. IX. 487–488.) Kazinczy tehát nagyon bízik Helmeceyben, optimizmusát pedig annak a Dayka- és a Berzsenyi-kiadások ügyében elért sikerei is alátámasztják; Cseh József megküldött előlege továbbá szintén derűlátásra ad okot (bővebben l. VÁCZY 2011, 608.).

Bő két hét múlva, június 17-én Kazinczy ekként ír Helmeceynek: „Érdemes barátom! Te és Institorisz Úr csak Bácsmegyeimet várjátok: én pedig Fordított Egyveleg Írásaimnak 2dik és 5dik Köteteket mutatom-be néktek [...] Azon írásaim, mellyeket ezen Gyűjteménybe akartam vala fel-

venni, haladván kiadások, ötről hét Kötetekre nevedektek. Jónak láttam a' sok kötetekhez nem szokott Publicumot el nem untatni, 's a' hét Kötetet ismét ötre szállítottam." (KazLev. X. 17–18.) Kazinczy biztos a dolgában, az ortográfiáról, a betűtípusról, a papirosról is rendelkezik, s meg-hagyja, a kiadást az utolsó kötettel kezdjék, mert annak kelendősege biztosítja majd a többi kiadás költségeit. Az e levélben közölt terv:

1812. június 17.	[nincs konkrétan elnevezve]
1.	Marmontelnek Regéjiből, nem két, hanem három Könyvben
2.	darabjait mutatja az itt menő Kézirat [vö. az előző táblázattal]
3.	Lessingnek Emíliája 's Minnája
4.	Herdernek Paramythei, Ariadnéja, Prometheusza, és az Ossziáni darabok
5.	Bácsmegyei, A' Vak Lantos, a' repülő szekér, Etna.

Június 22-én, nem egészen egy héttel előző levele után Kazinczy újra felkeresi levélben Helme-czyt, s így presszionálja az előrelépést az Institórisz-féle sorozatterv ügyében: „Ámbár Ins-titórisz Urat csak Bácsmegyeim kiadására kértem-meg 's nyertem-meg, leküldöm mind az öt Kötetet, remélvén mívelt lelketől, hogy Origináljaimnak becsét ismeri, fordításomtól pedig nem tagadja-meg egészen javallását, ha csak azért is, hogy látni fogja, melly gonddal küzdék a' koszorú-ért. – Édes nékem azt reményleni, hogy a' mit olly sok esztendőök olta készítgetek, végre csakugyan közre lép." (KazLev. X. 20.) Kazinczy e levelében tudatja, hogy a második goethei, illetve az utol-só, ötödik kötet kézíratait a napokban már útnak is indította Helme-czyhez, s beszámol a további általa gondolt ütemezéséről: „Most épen Emília Galottit tisztázom, attól tartván, hogy a' sok igazí-tások megtévesztendik a' Betűrakót. Ezt Barnhelmi Minnával, mint egyv. fordításaimnak 3dik Kötetét, 's a' 4dik Kötetet, tudnillik Herdernek Paramytheit, Ariadnejét, Prometheuszt és az Ossziáni darabokat Júliusban bizonyosan fogod venni, olly véggel, hogy Institórisz Úr láthassa, melly írásoknak kiadására kérettetik. – Az első Kötetet, melly még egygy Könyvet kap a' Regékből, Augusztusban küldöm-meg." (Uo.)

Azon kívül, hogy a nyomtató számára útnak indított manuskriptumok elakadnak (KazLev. X. 63.), az Institóriszsal folytatott egyeztetések is véget érnek, mivel Kazinczy novemberben már így ír Helme-czynek: „Hát Sztéllám, Clavigóm etc. Bácsmegyeim lel e nyomtatót?" (KazLev. X. 163.) A csendet a *Báróczi*-kiadás (*Báróczynak Minden Munkáji. Újra kiadta Kazinczy Ferencz, I–VIII., Pest, Trattner, 1813–1814.*; bővebben l. VÁCZY 2011, 609.) kapcsán Kazinczyval munkaviszonyba kerülő Trattner levele töri meg közel egy év múlva, mely 1813 őszén érkezik Kazinczy kezéhez, s mellyel a fordítási kiadások története új szakaszába lép.

A „BARÁTSÁGOS AJÁNLÁSTÓL” AZ UTOLSÓ „JELENTÉSIG”

1813. szeptember 19-én Kazinczy így ír Helme-czynek: „Ugyan ezen napnak estvéjén [1813. szeptember 16.] vevém Trattnertől a' Báróczy' munkáit 's azon levelét, mellyben barátságos aján-lást téssen munkáim' nyomtatások eránt." (KazLev. XI. 62.) Az ügylet háttéréről, Helme-czy le-hetséges lobbijáról vagy a közös *Báróczi*-kiadás sikerének lehetséges motivációjáról csupán sejtése-ink lehetnek, tény viszont, hogy a korszak egyik legtekintélyesebb pesti könyvkiadója, a majdan megjelenő *Tudományos Gyűjtemény* és az *Aurora* már ekkor népszerű és megbecsült nyomdásza (vö. STEINHOFFER 1915.) tesz ajánlatot a mesternek. A megkeresés hatására Kazinczy felettébb neki-bátorodik: magabiztos stílusban közli az előzetesen Szemerével egyeztetett, igencsak nagyra, az 1809-es Prónay-féle koncepciónál is nagyobbra nőt elképzelését (uo.):

1813. szeptember 19.	[nincs konkrétan elnevezve]
1.	Szívképző Regék, könyvekre nem osztva' s egygy vagy két újjal megtoldva
2.	Göthe és Yorick levelei
3.	Emília és Minna
4.	Pramytek, Szalamandrin, Mesék
5.	Bácsmegyei és a' mik mellette állanak
6.	Yoricknak érzékeny utazásai
7.	La-Rochefoucauld
8.	Osszián és Klopstock
9–10.	Gesszner
11.	Pályáírásom a' Tübingi kérdésre
12–15.	Egyéb darabjaim, Recenzióim
16–20.	Leveleim
Külön megjelenés:	Verseim

1813. november 1-jén Kazinczy már az illusztrációkról, a papírminőségről, illetve a kiadás ütemezéséről is megosztja elképzelését Helmeccyvel, valamint felszólítja, hogy amennyiben Trattner előfizetői díjat kíván szedni, hirdetését Helmeccy maga írja meg, a megjelenés előtt ugyanakkor Kazinczy lektorálni szeretné. Az előzőhöz képest strukturáltabb tervezettel áll elő, kiadandó munkáit négy Osztályba sorolva. Így ír: „Trattner Úr csak a' XII. első osztálybeli Kötetnek kiadására kötelezné magát. Ezek elkészülvén, meg fogom kínálni, ha tetszeni fog e a' több osztályok' kiadása vagy nem; és ha tetszend, élni fogok jóvoltával.” (KazLev. XI. 109.) E levélben írja le először a sorozat címét is a széphalmi mester – *Kazinczy Ferencz' Munkái*:

<i>Első Osztály</i>	<i>Szép Literatura</i>
1.	Szívképző Regék, meg toldva most a' Jó Anyával és a' Misanthroppal
2.	Sztella, Clavígo, a' Testvérek, Yorick' Levelei Elízához
3.	Emília, Minna
4.	Paraytek. Títusz. Themistocles. Lanassza
5.	Egmont. Hamlet
6.	Bácsmegyei. Vak Lantos. Repülő szekér. Etna
7.	Érzékeny Utazások. Lessing Meséji
8.	La Rochefoucauld. A' Szalamandrín és a' Képszobor
9.	Osszián és Klopstock
10–12.	Gessznernek minden Írásai

<i>Második Osztály</i>	<i>Nyelvtudomány, kritika</i>
1.	Tübingi Pályáírás
2.	Értekezések. Új szók. Neologismusok. etc. etc.
3.	Recenziók. Hotkócz. Zemplény Vármegyei Relatio

<i>Harmadik Osztály</i>	<i>Levelek. Életem' Nevezetesebb Epochái</i>
<i>Negyedik Osztály</i>	<i>Magy. Régis. és Ritkaságok.</i>
1.	Sylvester etc. megtoldva még annyival
2.	A' Debreczeni Agendárius

Egy hónappal később, 1813. december 6-án Kazinczy örömét fejezi ki Helmecczy előzetes tudósításával kapcsolatban, mely szerint Trattner elfogadni látszik feltételeit, terveit: „Novemb. 29dike volt az a' szerencsés nap, melly nékem kezembe jutatá nyalábotat 's azon örvendetes jelentést, hogy Trattner Úr az én munkáimat kiadni szándékozik. Már annakelőtte is nagy szorgalommal dolgoztam azon darabokon a' mellyek még készen nem voltak, most még nagyobb dolgozom reggeltől fogva addig míg a' nap lemegyén [...] Melly igen örvendek hogy Trattner Úrnak barátsága és a' Tiéd eljutat azon örömhöz, hogy dolgozásaim még életemben jelenhetnek-meg, 's nem rettegthetek attól, hogy eggyike vagy másika barátjaimnak azokat a' szerént adhatná-ki, a' mint nem akartam volna látni megjelenéseket, vagy a' hogy meg sem álmodhatám hogy megjelenni fognak! Tégy mindent, édes barátom, hogy minél előbb hozzá fogasson Trattner Úr!” (KazLev. XI. 148–149.) A levélben újra rátér a részletekre – a nyomtatási ívek várható terjedelmére, beosztására, az árusítás mikéntjére és árfekvésére –, s kéri Helmecczytól, intézze úgy a dolgokat, hogy legkésőbb áprilisra legalább öt kötet az első Osztályból sajtó alá mehessen. Az aktuális kompozíció mindazonáltal ismét változik, a *Magyar Régiségek és Ritkaságok* Osztálya most öt kötetből állna – „Debreczeni Hymnárion 's egyéb” –, a *Szép Literatura* pedig így alakul:

<i>1813. december 6.</i>	<i>Szép Literatura</i>
1.	Szívképző Regék
2.	Sztella. Clavígo. Testvérek. Yorick' Levelei
3.	Paramythek. Títusz. Themistoclesz. A' Szalamandrín és a' Képszobor
4.	Emília és Minna
5.	Egmont. Lesszing' Meséji
6.	Hamlet. Osszián Énekei
7.	Érzékeny Útazások. A' Római Carneval
8.	La Rochefoucauld. Válogatott Gnómák
9.	Bácsmegyei. Vak Lantos. Repülő szekér. Etna
10–11.	Gessznernek minden Munkáji
12–15.	Klopstocknak Messziása

Egy újabb hónap múlva, 1814. január 5-én Kazinczy megint levelet ír Helmecczynek, melyben ismét örömmel köszöni meg neki és Trattnernek, hogy hajlandók a gigantikus, Osztályokra bontott kiadássorozatra: „A' te jószágod és a' Trattner Uré engem igen nagy örömekre ragadoz. Czéljaihoz látom közelíteni sok eszt. olta üzött igyekezeteimet! Azt remélhetem hogy munkáim még életemben jelenhetnek-meg! Nem kell rettegmem hogy holtom után valamely gázoló a' maga szeze szerént adja-ki a' mi nem övé. Örömmel fogadom el Trattner Úrnak azon ajánlását hogy munkáimnak minden osztályait kiadandja. – Nem azért tettem én kérésemet csak e két osztály eránt, mert a' hátra valókat tulajdon risicómra 's nyerekedés' kedvéért akartam volna kiadni, hanem azért, mert még ezeket most ki nem ereszthetem, készületlenek lévén a' két osztályra tartozó kötetek.” (KazLev. XI. 169.) Trattnernek a kiadás ütemezésére vonatkozó terveivel egyetért – „Hogy Trattner Úr minden vásárra 4 Kötetet szándékozik kiadni, az engem nagy örömmel tölt-el. Nagyon hosszasan ment volna a' munka, ha egy vásárra csak 3 Kötet jelenhetett volna-meg.” (uo.) –, a le-

vélből pedig az is kiderül, hogy biztos anyagi bázisa van a vállalkozásnak. Kazinczy tisztázni szeretné, hogy azért bízta meg a teljes tervet kiadni kész Trattnert egyelőre csak két Osztály publikálásával, mert még azok sincsenek készen teljesen, vagyis még rengeteg dolga van a teljes anyaggal. A kiadandó részek terve a következőképpen fest:

1814. január 5.	<i>Szép Literatura</i>
1.	Szívképző Regék
2.	Sztella, Clavígó, Testvérek, Yorick' Leveli
3.	Pramytek. Titusz. Themistoclesz. Szalamandrin
4.	Emília Galotti. Minna. Lesszing' Meséji
5.	–
6.	Hamlet. Ossziáni Darabok
7.	Érzékeny Utazások. A' Római Carneval
8.	La Rochafoucauld Gnómái
9.	Bácsmegyei. Vak Lantos. Repülő szekér. Etna
10–11.	Gesszner' minden munkáji
12–15.	A' Messziás

1814. január 5.	<i>Magy. Régiségek</i>
1.	Debreczeni Hymnarion
2–5.	Egyéb becses darabok

A kedvező szituáció azonban csakhamar átrendeződik: Kazinczy pár nappal utóbbi levelét követően kézhez kapja a *Mondolatot* (KazLev. XI. 169.), pár hónappal utána pedig, a *Hazai 's Külföldi Tudósítások* március 26-i számában megjelenik az első híradás Kazinczy munkáinak megjelenéséről, a 25. Toldalékon, *Jelentés Kazinczy Ferencz' Munkáinak nyomtatások iránt* címmel (szövegét l. a *Függelékben*; kivágatta: MTAKK K 608. 61^a–64^b. f.).

A Helmezy által írt, Kazinczyt indokolatlan mértékben, szokatlan hangnemben magasztaló, egyébiránt is erőteljesen nyelvi normát sértő szólamok határozott ellenérzéseket váltanak ki; Szemere így tudósít erről: „Pest irtóztatón morog ellene. Hiszen úgy még senkit meg nem dicsérték; azt mondják.” (KazLev. XI. 361.) Kazinczy kettős kommunikációt folytat a szöveg kapcsán. Kis Jánosnak így ír: „Sok helytt ki-kivert a' hőség az olvasás közben, mert szertelenül dicsértetni épen annyi mint megpiríthatni. Szerencsémre hogy a' Helmezyi czifra beszéde a' legvilágosbb bizonyossága, hogy azt én soha nem láttam, hogy nekem abban részem nincs.” (KazLev. XI. 340.) Helmezynek viszont ugyanezen a napon (április 13.): „Eggy szóval hogy Annunciatiódra vissza térjek, nem csak irtóztatónak vagy rosszznak nem tartom azt, sőt azt óhajtanám, hogy Trattner Úr nyomtatattná le azt újra azon formátumban a' mellyben Munkáim meg fognak jelenni, és tétetné az első Kötet elébe, hogy azt az első Lieferungkor a' praenumerálni későbbben akarók, idővel pedig a' késő Maradék is láthassa.” (KazLev. XI. 342.)

Minden bizonnyal a *Mondolat* és a Helmezy-jelentés okozta feszültségekkel összefüggésben 1814 áprilisának közepén Trattner már négyszáz biztos előfizetőt kíván a munka megkezdéséhez, ami Kazinczy számára is hihetetlennek tűnik, mert az ő számításai szerint még száz „prenumeráns” is nehezen jöhet össze. Azt nem vállalhatja, hogy a kiadást maga finanszírozza, de amennyiben mégis ezt tenné, írja Helmezynek, úgy Weber Simon Péter pozsonyi nyomdászhoz menne át, mert annak szebbek a betűi. Az előfizetők mindazonáltal valóban nem gyülekeznek, Pápay Sámuel tudósítása szerint pedig ennek oka Helmezy laudációja, melynek terjesztését maga Pápay is vizsgálta (KazLev. XI. 397–402.), beszámolva Kazinczynak, hogy Pesten 30 f. jutalmat tettek fel

annak, aki annak szövegét „magyarra” fordítja. Az okok közé sorolja még Pápay a túlméretezett tervet, valamint hogy minden vásárra három kötet jelenjen meg, amit szerinte nem tudna tartani a kiadó. Felhívja Kazinczy figyelmét továbbá arra is, hogy okosabb lenne az addig kiadatlan művekkel kezdeni a sorozatot, az egyszer már megjelent és most újra átdolgozott szövegeket pedig utoljára kellene hagynia (vö. HASZ-FEHÉR 2000, 42–51.; l. még: VÁCZY 2011, 611.).

Kazinczy május 1-jén a következőképpen ír Dessewffy Józsefnek Helmecezy jelentése, és az előfizetők ügye kapcsán: „Az eszes Olvasó tudja hogy a’ cél kívánta a’ magasztalást. Bár el ne akadna a’ szándék! De alig merem remélni, mert Trattner 400. Előfizetőt kíván, s annyit nem kap. Épen ma vevém levelét, hogy önála magánál még csak egy Előfizető jelent meg. Ha ez el nem sül, egyebet kell gondolnom.” (KazLev. XI. 363.) Mindezek fényében május 22-i levelében módosít az egyezség paraméterein, s Helmecezy által azon változtatásait vezeti elő Trattnernek, hogy csak az első Osztály jelenjen meg, mely kilenckötetesre változna, s melyből a pénzügyileg legkecsegtetőbb kilencedik, *Bácsmegyei*-féle darab jelenne meg először, az egyes részeket ugyanakkor most már egyenként is megvásárolhatná a publikum. A kötetek költségét a Trattner által jelentett mintegy száz előfizetőn felül Kazinczy saját maga kész állni ötszáz példány mennyiségben. A levél egyébiránt jellemzően más alkupozícióból beszél már, a mester igencsak szükségét érzi reklámozni – még Helmecezy és Trattner előtt is – fordításainak becsét (KazLev. XI. 385; egy május 19-én kelt német nyelvű, lényegében azonos tartalmú, részben Trattnernek írt rövidebb levél, amelyre Kazinczy utal is e 22-i levelében: MTAKK K608, 88.).

Az alku az előbbi engedményekkel megszületik, Kazinczy azonban egyre feszültebb hangnemben panaszkodik Helmecezynek a pesti nyomtató üzletközpontú machinációira. Július 6-án így ír neki: „Rettegek hogy Trattner Úr valamit másképen tesz mint őhajtom. Némelly tanácsaira nem tudom mint mondjam-ki feleletemet. Csak vedd, azt szeretné, ha theáteri darabjaimat elhagynámn, mert a’ Magy. Publicum az efféléket nem szereti. El akarná hagyatni azokat is a’ mik már egyszer nyomtatva voltak. – Most, úgy gyanítom, [a] Bácsmegyei[t] akarja *első Kötetté* tenni” (KazLev. XI. 454.). Július 19-én magának Trattnernek is megírja, hogy elzárkózik a *Bácsmegyei* első köteté tételeitől; az kiadható ugyan először, de az utolsó, kilencedik darabként (KazLev. XI. 472.). A július 27-én keltezett Kazinczy-levél ultimátumszerűen fogalmazza meg ismét a változhatatlan feltételeket: „Ha Tr. Úr a’ kiadástól eláll, azt felette fogom sajnálni, mert érzem hogy barátsága nekem nagy segédemre volt és az nélkül elakadhatok: de ezen esetre Bácsmegyeimet nem adhatom oda, mert ennek a’ több Köteteken, mellyek nem lesznek olly köz ízlésűek, segélleni kell” (KazLev. XI. 480.). Mint a továbbiakból látható lesz, a tárgyalássorozat e pontján – miként májusban Kazinczy – most Trattner enged. Helmecezynek a levél a következő jövőbeli, Trattner számára még semmiképp sem nyilvános – vö. „De ezen rajzolatomat csak magadnak írom, nem Tr. Úrnak ’s másoknak. Tr. Úr Isten tudja miket mondana reá.” (uo.) – koncepciót vázolja:

1814. július 27.	Szép Literatura
1.	Szívképző Regék
2.	Paramyth. Sztella. Clavigó. Testvérek. Római Carneval
3.	Rigó Sámson. Lanassa. Miss Sara
4.	Emília és Minna
5.	Titus. Themist. Szalamandrín. Boufflers
6.	Hamlet. Roméo
7.	Yorick Utaz. és Lev
8.	Rochef. és Válog. Gn.
9.	Bácsmegyei

1814. július 27.	[tervezett folytatás]
10–12.	Gessner
13–15.	Osszián

1814. július 30-án a *Hazai 's Külföldi Tudósítások* 9. Toldalékán megjelenik a vállalkozás második hirdetése is *Jelentés T. Kazinczy Ferencz' Munkájának Nyomtatások felől* címmel (szövegét l. a *Függelékben*). Megjegyzendő, hogy ezekből a hónapokból maradt fenn a *Szép Literatura* sorozatkompozíciót illető egyetlen nagyobb összefüggő kéziratbázis Kazinczy Trattnerhez intézett négy darab levelével (MTAKK Magy. Ir. Lev. 4r. 27. 426–443. f.), melyek ugyanakkor jelentősebb eltérést nem mutatnak az itt közölt kötetrendekhez képest.

1814. augusztus 17-én Kazinczy Trattnernek címzett, Helmeccyvel kézbesített levelében ismét az alkudozási processzus egyik pillanatképével szembesülhetünk: „Midőn én a' minap az Úrnak a' Helmecczi által megadatott Contractusban azt a' propositiót tetém hogy engedje tehát az Úr nekem a' theateri darabokból álló négy Kötet nyomtatását, 's maga adja-ki az öt Kötetet, mellyeknek kiadásokra magát hajlandónak declarálta, nem hittem hogy propositióm elfogadtatható ne legyen. Azonban az Úr azt feleli hogy azt nem cselekedheti. Nekem semmi jusom nincs az Úr okait vizsgálni 's azokat javallani vagy megvetni, 's arra nem terjeszkedem. Óhajtottam volna hogy az Úr végye figyelmére az én okaimat, 's azt nevezetesen, hogy ez a' Gyűjtemény így felette csudás systémben fog megjelenni. De minekutána az Úr ezt nem tette 's a' dolog már elindult; nekem nincs mit tennem egyebet mint azt követni a' mit az Úr kíván. Ellenben ennyi magam megadásom után legyen szabad hát reménylenem az Úrtól, hogy viszont az Úr is kedvez nekem valamiben. – Vegyen az Úr időt 's csendes vért megfontolni, ha az a' mit előadok, teljesíthető e.” (KazLev. XII. 30.) A levélben Kazinczy rögzíti Trattner előzetes tervét, illetve a maga erre tett ajánlatverzióját is a mennyiségében már tisztázott, tehát kilenc részes kompozícióra:

1814. augusztus 17.	[Trattner verziója]
1.	Marmontel Regéji, Paramythek
2–3.	Gesszer
4–6.	A' Messziás
7–8.	Osszián
9.	Bácsmegyei és a' mik mellette állanak

1814. augusztus 17.	[Kazinczy verziója]
1.	Szívképző Regék és Pramythek
2–3.	Gesszner
4–6.	Osszián
7.	Yorick' Utazása és Levelei / / vagy ha az Úrnak így tetszenék: Títusz, Themistocles, Boufflers, Bölcsek köve és Szalamandrin
8.	La Rochafoucauld
9.	Bácsmegyei, a' mellé tettekkel

1814. szeptember 21-én Kazinczy így ír Horváth Ádámnak: „Az én Bácsmegyeim Augusztusban ismét megjelenjen.” (KazLev. XII. 98.) Az elsőként megjelenő kilencedik kötet tehát 1814 nyarának végén hagyja el a nyomdát. 1814. október 23-án Szentgyörgyinek: „Már elkészült Trattnernél az első Kötet is, melly a' Szívképző Regéket 's Paramytheket foglalja magában” (KazLev. XII. 134.). Az első, de kiadástörténetileg másodikként megjelenő kötet tehát mintegy három hónap múlva, 1814 őszén lát napvilágot. A *Szép Literatura* sorozatbeli második kötete 1815 januárjában, párda-

rabja, a sorozat harmadik része pedig egy bő hónap múlva készül el (KazLev. XII. 349.; KazLev. XII. 440.). Ezek anyagát Kazinczy szinte még a sajtó alól is visszakéri javításra, mely szövegváltozat ráadásul már így is több mint a huszadik.

1814. december 14-én áll elő először Kazinczy a különálló goethei kötet elgondolásával egyértelműen – „A’ Göthei kötet Hamletet, Sztellát, Clavigót, a’ Testvéreket fogja magában foglalni.” (KazLev. XII. 255.) –, de még 1815. január 27-én sem küldi annak tisztázati példányait: „Ezt (tudnillik a’ Göthei Kötetet) nem küldém le most; arra Martiusig elég idő.” (KazLev. XII. 359.) Azt kívánja, hogy a kiadás sorrendje a Gessner után ez legyen: Sterne-kötet, Goethe-kötet, majd az Osszián-kötet. Utóbbi népszerűségében egyáltalán nem bízik, bár a Sterne-félétől is tart. 1815. február eleji levelében a nyolcadik kötet tartalmi variálásáról ír Helmecezynek, illetve a kilenckötetes megállapodás utáni kötetterveiről is beszél (KazLev. XII. 375–376.).

1815. március 30-án Kazinczy a negyedik kötet közelgő megjelenéséről ad hírt; Dessewffy Józseffel tudatja: „Most Yoricknak Érzékeny Utazása nyomtatatik” (KazLev. XII. 470.). Május végéig két kisebb hirdetése is megjelenik a *Hazai ’s Külföldi Tudósításokban* a sorozatnak: „Tudományos Dolgok: 3.) Kazinczy Ferencz munkái. Szép Literatura. – II-ik és III-ik Kötet Gesznernek minden Munkái, melly díszes kiadás valamint a’ Tudós Fordító Urnak jeles fáradozásait, úgy Trattner Kiadó Urnak bugóságát is nyilván bizonyítja.” (17. szám, 136.) „Trattner Ján. Tamás Urnak hazafüi készsége és a’ Nemzeti Literatura éránt viseltető buzgósága megint szép magyar munkákkal ajándékozta meg Hazánkat. Ugymint: 1.) Kazinczy Ferencz munkái. Negyedik kötet. Csehy József Kapitány Ur képével. – (Ebben a’ kötetben foglaltatnak: Yorick Levelei Elizához. – Érzékeny Utazások; – Római Karneval. 2.) Kazinczy Ferencz Munkái ötödik Kötet Gróf Ráday Gedeon képével. (Ebben a’ Kötetben foglaltatnak:) Esztelle, érzékeny Játék 5 aktban. — Clavigo, szomorú Játék 5 aktban. A’ Testvérek, érzékeny Játék egy aktban.” (42. szám, Toldalék) Kazinczy nagyon feldúlt, amikor 1815. június 2-án megtudja, hogy az ötödik kötet végül az *Egmont* nélkül hagyta el a sajtót (KazLev. XII. 520.). A hír – amelyet Kazinczy a *Hazai ’s Külföldi Tudósítások* imént idézett, friss számából tud meg – egyben azt is jelenti, hogy az illető kötetet már árulják.

A hatodik és hetedik Osszián-darab nehezen készül, s itt kivételesen Kazinczy a tervezett megjelenés csúszásának fő oka. Bár Helmecezy–Trattner már 1815 márciusában sajtó alatt szeretné látni az anyagot (KazLev. XII. 347.), a mesternek az eredeti szövegekkel való összevető bajlódásai folytán csupán az év novemberéig látnak napvilágot az ossziáni kötetek (KazLev. XIII. 3024.). A munkáról ezúttal a *Magyar Kurír* is hírt ad: „Kazinczy 6-dik kötete, mellyet Ahlwardt Wilhelm kereszteni eredeti nyelvből készített és Köschen 1811-dikben Lipcsében adott ki.” (1815. 76. Toldalékon.).

A nyolcadik, 1816 legelején utolsóként megjelenő kötet sorsa leghányatottabb. Első darabja, a wielandi elbeszélés ide-oda mozog az alakulástörténetben, megtalálható a negyedik (KazLev. XI. 63.), a nyolcadik (KazLev. XI. 107.), a harmadik (KazLev. XI. 169.), az ötödik (KazLev. XI. 482.), a hetedik (KazLev. XII. 31.), illetve a kilencedik (KazLev. XI. 386.) kötetben is – majdnem minden esetben különböző társszövegekkel –, mígnem 1815 elejére már végleges helyén, a nyolcadik kötetben helyezkedik el (KazLev. XII. 375.), bár tudható, hogy szövegkörnyezete ezután is változik még. Az *Egmont*-fordítás kimaradása az ötödik kötetből Kazinczy nagy szívfájdalma, saját költségén akarja azt az illető Goethe-kötethez csatolt pótkötetben megjelentetni, Trattner ugyanakkor 1815. november 23-i levelében tudatja vele, hogy a dráma már a nyolcadik kötet párdarabjaként nyomtatatik (KazLev. XIII. 305.). A nyomdász az illető kiadványt 1816-ra keltezi. Helmecezy az *Egmont*-fejlemények kapcsán többször is tőle szokatlan hangnemet üt meg Kazinczyval szemben (l. az illető jegyzetblokkot), ami jelzi, hogy ekkorra már háromjuk munkakapcsolata elárad, feszültségteljes. Ez év február 17-én aztán megjelenik a *Kazinczy Ferencz’ Munkái: Szép Literatura* utolsó hirdetése is a *Hazai ’s Külföldi Tudósítások* 14. Toldalékán (szövegét l. a *Függelékben*).

1814 végén még mindig csak száználvalan előfizetőnél tart az értékesítés ügye, Trattner pedig ráadásul már nem is négy-, hanem ötszáz jelentkezőre számít, különben a munkálatok leállítását helyezi kilátásba, Kazinczy leveleire azonban ekkorra már egyáltalán nem lesz jellemző a projektmű finanszírozási vonzatait illető aggodalom. A kilenc tervezett kötet tehát megjelenik, kompozíciójában ugyanakkor nem kis részben Trattneré mint nyomtatatóé az utolsó szó, mely többször készletti felháborodásra Kazinczyt, aki ráadásul rendszerint igen későn jut hozzá egy-egy újabb

művéhez: „Trattner minden barátsága mellett engem sokszor elkedvetlenít. Nem követi a’ rendet a’ mellyet én szabtam elibe, hátra veti a’ minék elől kellett volna állani, előre a’ minék hátul ’s – tűrnöm kell. ’S olyankor veszem a’ darabokat, midőn azok már Moldvának szélén is olvastatnak.” (KazLev. XIII. 296.) A nyomtatás minősége is több kötetnél hagy kívánnivalót maga után, illetve a beigért határidő is nem egyszer csúszik. Az előfizetők száma mindazonáltal fokozatosan nő, s az utolsóként megjelenő nyolcadik kötet idejére már négyszáz körüli (megjegyzendő, hogy a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár állományában található egy olyan példánya a *Szép Literaturáa* e kötetének – helyrajzi száma 762.693, a benne található összefirkált portrémelléklet bélyegzőjének tanúsága szerint valószínűleg a pápai kollégium tulajdona volt eredetileg –, melyben a „tisztelt előfizetők” névsora után Kazinczy autográf bejegyzése található: 454.; az előfizetők száma ennél valójában kevesebb, háromszázhatvannégy az illető listán). Szerző és kiadója között folynak ugyan tárgyalások a folytatásról, s egy ideig realitása is van Klopstock, Molière, Boufflers egyes művei, illetve Wieland egy újabb szövege megjelentetésének, továbbá a Rochefoucauld-maximák újrakiadásának, mindez végül nem valósul meg (KazLev. XIII. 476.; bővebben: VÁCZY 2011, 611–612.). 1816. április 12-én mindazonáltal megjelenik még egy hirdetés Trattnertől *Klopstock’ Messziása kiadatásáról* címmel a *Magyar Kurírban* – előtte a *Hazai ’s Külföldi Tudósításokban* (vö. KazLev. XIV. 520.) –, a *Szép Literaturáa*-vállalkozás szimbolikus, de már időn túli végpontjaként (szövegét l. a *Függelékben*).

E Klopstock-fordítás kapcsán Trattner 1816 elején mintegy ultimátumot intéz Kazinczyhoz: „Febr. utolsó napjaiban Tr. nekem egy levelet ír, abban megleckéz, hogy rosszul dolgozom, még azok is kárhoztatnak a’ kik levelekben tisztelve szóllanak hozzám, ’s ha úgy dolgoznám a’ mint *kellene* etc. etc. Azért ő declarálja, hogy ha a’ Messziást úgy nem fordítom a’ mint azt a’ Publicum óhajtja, ő nekem soha semmit nem nyomtatott többé.” (KazLev. XIV. 130.) Kiadó és fordító ezen a ponton már nem tud megbékélni, sőt Kazinczy a Klopstock-hirdetés szövege miatt külön is megsértődik: „a’ Kultsár által dolgozott Jelentés a’ Messziás eránt kiméne a’ Publicumbá, ’s abban Tr. és Kultsár azt ígérík, hogy a’ Messziás érthetőleg lesz dolgozva. – Ez annyi, hogy a’ IX Kötet tehát nincs érthetőleg dolgozva.” (KazLev. XIV. 131.)

A SOROZAT MINT NYOMTATOTT TERMÉK ÉS A KÉPANYAG

„[Kazinczy] munkásságának szerves része kiadványokat kezdeményező és gondozó tevékenysége, amely irodalompolitikai törekvésein túl esztétikai nevelő és ízlésfejlesztő szándékait is tükrözi.” (HAIMAN 1982., 56–57.) Könyvművészeti főelve a régi, súlyos és zsúfolt szövegtypográfia helyett a tiszta, világos, levegős szerkezetek, a hangsúlyozott vízszintes elemek, a papírlapon szinte lebegő, nagy margókkal övezett sorok, világos kolumnák, vagyis a tipográfiai építmény arányos harmóniája. *Szép Literaturájáról* Kazinczy így ír az 1812-es tervezettség fázisában: „[A]djunk neki legalább olly külsőt, melly első reá pillantással is ígérjen, várásson valamit. A’ franczia munka’ két levele, mellyet példányul zárok ide, igen szép formátumot ád. Alkalmaztassa magát egészen ehhez a’ Kiadó, (azt az egyet kivén, hogy az oszlopczím (Columnentitel) antiqua betűkkel és ne cursívekkel rakattassék, ’s az első sortól távolabb álljon) ’s végyen a’ munkához olly fejréségű papírost, mint a’ Budai Titularéé, vagy az a’ mit Trattner Úr vétetett a’ Kis’ és Pánczél’ Pályáírásaikhoz, ’s ha a’ nyomtatósín elég fekete lesz, mind el léssen érve a’ mit óhajtottam. – Bár a’ Falka’ betűjivel nyomtattathatnék! melly kétségen kívül szebb mint minden egyéb betűnk.” (KazLev. X. 18.)

Kazinczy a *Szép Literaturáa* születésének egész ideje alatt rendkívül igényes bibliofilnak mutatkozik, a papírminőség, a „Lieferungok” rendezettsége, sőt még a kötetgerincek vastagsága is fontos számára. Jellemző módon felettébb zavarja, hogy az ötödik Goethe-kötet látványosan vékonyabb lett, mint társai, egmonti pótkötettel történő kiegészítését tehát már csak ezért is indokoltan látja: „Ha ezen propositióm elfogadtatnék, azt nyernénk, hogy az így elkészülendő 9 Kötet a’ Bibliothecákban 8 egyforma nagyságú Kötetet (Bandot) fogna tenni, és ez a’ 8 Kötet nem lenne hasonlatlan egymás közt vastagságra, testességre nézve, mert Egmont az 5diket, melly most szertelenül vékony, megtestesitené.” (KazLev. XIII. 113.)

Kazinczy azonban nem csupán művészi igényű filosz, hanem kíméletlen nyomdatechnikai kritikus is: a sorozat szinte mindegyik darabját szétszedi. Az elsőként megjelenő kilencedik kötettel meg van ugyan elégedve (KazLev. XII. 107.), a Gessner-kötet kapcsán ugyanakkor később így ír: „Köszönöm a hírt hogy a’ Gessner első Kötete kész és 26 ívet teszen. – A’ második Kötet sokkal vékonyabb; és így reményem hogy Tr. Úr minden Idyllnek külön Columnát engedje, nem úgy mint Bácsmegyeiben és a’ Mesékben történt, ’s rettegek hogy a’ Paramythekben is.” (KazLev. XII. 349.) A mester a többi darabbal sincs megelégedve. A Goethe-kötettel kapcsolatos 1815. november 7-i kirohanása jól érzékelteti és foglalja össze mindezt: „Yorick, Osszián igen igen sok és nagy hibákkal van nyomtatva, Esztelle pedig úgy, hogy majd öszve rogyék mikor megláttam. Ki várhatta volna azt a’ fősvénykedést így nyomtatott munkában, hogy minden Aktnak új oldalt nem adnak? Ki nevezetesen azt, hogy a’ 111. lapon a’ Clavigo második aktjában két sort volna az oszlop végére? ’S hol látta azt ember, hogy a’ K nem esik az oszlop’ szélére, azért, hogy az előtte álló Clavigo egy sort ne foglaljon-el? Épen illyen történt lap 66. is – Mind arra a’ mi szent, kérlek, édes barátom, ha Tr. Ur. ismét illyet parancsol, rimánykodják addig előtte, míg kérésednek nem enged. Ha erszé nyem engedné, én az Esztelle Kötetét és a’ Gessner’ Idylljeit (ezeket azért mert az Unciálisok az oszlop’ szélén nem állanak) újra nyomtattatnám.” (KazLev. XIII. 266–267.) Az utolsóként megjelenő nyolcadik kötetben bízik még, de csalódnia kell, ráadásul az kompozicionálisan is a mélyponthoz fogja jelenteni, ami egyben annak is bizonyítéka, hogy a közös vállalkozás ekkorra már meglehetősen kifáradt. A sorozatot részletesen bíráló, Pápay Sámuelnek írott levelében így beszél erről 1817 márciusában: „Szalamander és Egmont egy Kötetben, mint ha a’ te neved Patronusa’ két könyvét és a’ Hufeland orvos munkáját nyomtatta volna egygyűvé.” (KazLev. XV. 107.) Máshol egyszerűen ennyit mond az illető darabra: „Gonoszúl van nyomtatva.” (KazLev. XIV. 6.)

Látható tehát, hogy a Göschén- és a Cotta-Buchhandlung minőségéhez szokott Kazinczy egyáltalán nincs megelégedve a könyvsorozat nyomdászati végeredményével, mindazonáltal leszögezhető, hogy a 19. század elején kevesebb kiadás készült nagyobb műgonddal és odafigyeléssel, mint ez. Ugyanakkor az is valószínűsíthető, hogy a *Szép Literatura* mint könyvészeti produktum összes hibája ellenére is a tízes évek egyik csúcstermékének tekinthető, méreteit, tördelését, tipográfiáját, papírmínőségét, illusztrációit tekintve egyaránt.

Utóbbi tényezőkről, a portré-illusztrációkról és a címlapmetszetekről mindeddig nem esett szó, pedig fontosságuk nagy, mivel a jó ízlés és az erkölcsi kiválóság közéleti-kulturális allegóriáiként, illetve az adott kötet tartalmára utaló képzőművészeti metaforákként állnak a kötetek élén (ízlésnevelő, művészetpártoló és díszítő jellegük mellett szoborszerűségük legalábbis előzetesen szándékolt hangsúlyozásával is egyfajta sajátos „panteonizációt” működtetve; erről bővebben: PORKOLÁB 2005.; MEZEI 2010.). A téma az egyes fordításdarabok különálló jegyzetblokkjaiban már nem kerül elő, ezért e helyütt indokolt részletesebben foglalkozni vele.

Cserey Farkashoz címzett, 1805 tavaszán írott levelében a „Fordított Egyveleg Írások” ötkötetes koncepciója kapcsán Kazinczy már ekkor fontosnak tartja kiemelni az illusztrációk tervét: „minden darabban egy portrét, két réz és 3 vignette lesz” (KazLev. III. 304.; ez év szeptember közepén Prónaynak is megírja ugyanezen koncepcióját: KazLev. III. 434–435.). Az éppen aktuális sorozattervben az ötödik kötet mindkét esetben az ossziáni énekeket tartalmazta volna; ezen ötödik kötet illusztrációját Kazinczy már 1804-ben megrendeli Blaschke János pesti rézmetszőtől, mely rézkarc végül tévedésből a Rochefoucauld-fordításban jelenik meg pár évvel később (bővebben erről: PAPP 2008, 195–196.). 1809. január 16-án a széphalmi mester újra Prónayhoz fordul támogatásért, hivatkozva az időközben megjelenő Marmontel-darab jeles műgondjára, mely a „met-szés” szerint is igen „csinos” (KazLev. VI. 181.), a kötetterv megsegítése azonban, mint már szó volt róla, elmarad.

Legközelebb 1812 nyarán kerül elő konkrétabb elképzelés, már a Helmecczyval való együttműködés periódusában. Ekkor a hatkötetes koncepció látványterve – hasonlóan a hét évvel korábbi elképzeléshez – a következőképpen körvonalazódik: „Ha el lehetne bírni a’ költséget, szeretném a’ Kötetek elébe ezeknek képeiket tenni, de nem ezen renddel. 1. Wesselényi Miklós. 2. Báróczi Sándor. 3. Révai Miklós. 4. Pászthori Sándor. 5. Generális Orczy. 6. Gróf Desóffy József vagy Gener. B. Vay Miklós. A’ homloklap semmiből nem állana egyébből mint a’ Marmontel’ Regéji előtt álló sorokból egy egy vignéttel. Hogy sokba ne kerüljenek a’ vignettek, azokat Grüner által

metsztetném a 'Florentziai Museum' kövei szerint, csak *contourban*; mint Grüner dolgozik." (KazLev. X. 15.) François-Anne David francia rézmetsző 1787 és 1803 között jelenteti meg a firenzei múzeum antik emlékeit bemutató sorozatát (*Le Museum de Florence*); az e gemmák és pénzérmék nyomán készült illusztrációkra gondol Kazinczy saját műveinek kiadása kapcsán (PAPP 2008, 206.). Előbbi levelét követően még ugyanabban a júniusi hónapban előáll módosított, ötkötetes verziójával, melyhez így kapcsolja az illusztrációk ügyét: „Ha megengedné a' költség, én az öt Kötet élébe öt nagy Magyarok képét állítanám, oly formán, mintha a' fejek nem festés hanem faragás után készültek volna, 's így Hérosokat adnának-elő. Ez az öt Báróczy, Ráday, Révai, Pászthory, Wesselényi volna.” (KazLev. X. 19.) Ugyanitt azt is közli, hogy a bécsi rézmetsző Vinzenz Raimund Grüner minden bizonnyal jutányos áron fog dolgozni.

1813 novemberében (még a négy Osztályból, illetve majdhogynem húsz kötetből álló, virágkorát élő elképzelés kapcsán) több szöve esik a tervezet külsínéről: „Vignetteket, portraiteket hozzá nem metsztetnék. – Elkeseredtem a' dolgozók ellen, kik nem teljesítik rendelésemet. – Azonban Trattner Úrra bízom egészen, ha akarja, ám legyen. 'S ezen esetre kettőt lehetne csinálni: 1.) hogy Kreutzinger által festett képem John által metsztessék hozzá, de úgy, hogy ezt a' gondot én vinném; különben ismét el lesz tévesztve a' dolog, mint Báróczynak képével, mely sem nem *Báróczy*, sem nem *szép műv.* – 'S ezt ismét úgy lehetne tenni, hogy a' kép (portrait) mellé minden Kötet kapjon vignettet, vagy egy Kötet sem. Ha Trattner Úrnak inkább tetszenék a' portraiten kívül vignetteket is metszeni, íme itt vagynak ezek. Az I. Kötethez: Homérnak Apotheosise. Camé. II. Apollo di Belvedere. III. Laocoon. IV. Venus Medicis. V. Pallas di Velletri. VI. Flora. VII. Antinous. VIII. a' Lebegő. Lásd a' Szívképző Regék előtt. IX. Egy Múza a' Florentzi Muséumból. X. Ganymé, Gesszner által. XI. Léda. Gesszner által. XII. A' gypsfigurák' árosa. Gesszner által. A' másik mód az, hogy ne az én képem álljon a' munka előtt, hanem Neidl által metszett portraitek, (darabját 60 forinttal fizetvén Neidlnél) illy renddel: I. Báróczy, egy más kép után. II. Pászthory Sándor Fiumei Kormányzó. III. Révai Miklós. IV. Barcsay Ábrahám. V. Generális Orczy. VI. Teleki József. VII. Virág Benedek. VIII. Kis János. IX. Wesselényi. X. Generalis Vay. XI. Ráth Mátyás. XII. Spisich. Vignettek így nem volnának, hogy megkíméljük a' pénzt.” (KazLev. XI. 108–109.).

Trattner kedvező válaszára Kazinczy december 6-án kelt leveléből következtethetünk, melyben Helmeckynek többek között ezt írja: „A' Portraitek és a' Vignettek eránt ma írok Bécsbe, 's elkészítem a' dolgot.” (KazLev. XI. 150.), január 5-én pedig ekképpen ad hírt a fejleményekről: „Neidltől és a' Vignettek' Metszőjétől még mindég várom a' választ. Mihelyt megérkeznek, azonnal megküldöm Trattner Úrnak az originálban. Az első Lieferungra Pászthory, Révai, Báróczi és az öreg Rádai fognának megjelenni Neidltől, 's ezek mellé Grünertől a' Belvedéri Apolló, Laocoon, a' Mediciszi Vénusz, és Pallasz, talán a' Velletriben lelt márványszobor után.” (KazLev. XI. 171.) Johann Neidl válasza nem érkezik, Grünertől ugyanakkor sokat vár a mester: „Hogy Grüner egy Vignettért 30 Váltó fntot kér, már tudjátok, 's kérem Trattner Urat, hogy azért ne nehezteljen, a' 30 fntot ne sokallja, mert az Austriai felséges Monarchiában nincs ember a' ki e' munkát így tegye. [...] Minden Kötet előtt Nyelvünknek 's Literaturánknak egy Hőse vagy barátja egy szépen dolgozott rezen fog megjelenni. A' legelső négy Kötet előtt a' Fiumei Gouvernőr Pászthory Sándor, a' Báróczy, a' Révai Miklós, és a' Ráth Mátyás képeik fognak állani. A' homloklapokat Grüner Úrnak kezével dolgozott Vignettek ékesítik. A' Régiségnek legszebb statuái lesznek rajtok: a' Vatikáni Apollé, a' Medicisiek' Vénusza, Laocoon, Psyche, Pallas, Antinousz 's mások. 'S így a' Vevő a' munkával toldalékkpen 20 nagy ember portréját és 20 Vignettet is kap, 's ezeken olly meseteri munkák' csudálhatására fog eljuthatni, mellyeket eddig csak idegen munkákon láthatott.” (KazLev. XI. 254, 256.)

1814 márciusában megjelenik Helmecki tudósítása a *Hazai 's Külföldi Tudósításokban*, mely még a húszkötetes tervet mutatja be (I. a *Függelékben*), májusban azonban, az előzőekben már részletezett fejlemények hatására, Kazinczy egy erősen redukált sorozatterv-változattal áll elő, mely ekkor már kilenc-kötetes. Az illusztrációk ügyét ennyiben hozza szóba, Trattner előzetes kiadási feltétele nyomán: „a' rezet magam fizetem” (KazLev. XI. 385.). Július hónapja fordulópont a *Szép Literatura* illusztrálás-történetében, mivel Kazinczy ekkor szembesül Grüner első metszétével, a *Psychével*, s mélységesen csalódik: bár világosan megírja a bécsi rézmetszőnek, hogy David

alapján dolgozzon, az válaszlevelében megvetően nyilatkozik a francia művészről, de nem hogy nem alkot jobbat, hanem munkája – Kazinczyval – „a’ legsilányabb mív a’ mit képzelhetsz” (KazLev. XI. 479.). Kazinczy e levelében többször is megfogalmazza, hogy a csalódást keltő bécsi metsző illusztrációitól tekintsenek el, s hogy azok elmaradásáért ő maga felel „az ezt már váró Publicumnál”, az aktuális kötetstruktúra vázolásakor mindazonáltal mégis feltünteti az odatervezett metszeteket is a portrék kíséretében: I. „Báróczi képe. Apollo Vaticanus Vignette”. II. „Barcsay. Venus Medicis”. III. „Bessenyei. Antinous.” IV. „Gr. Haller László. Flóra.” V. „Révai Miklós. Laocoon”. VI. „Primas Barkóczy. Pallas”. VII. „Orczy. Dea Róma”. VIII. „Csehy. Terpsichore”. IX. „Pászthory és Psyche” (uo.).

1815. január 5-én így néz ki a sorrendbe nem rakott illusztrációs lista, melyet Döbrentének vázol Kazinczy: „1.) Révai. 2.) Gen. Orczy. 3.) Kapitány Csehy. 4.) Az öreg Wesselényi Miklós. 5.) Spisich (a’ nagy és jó). 6.) Primas Barkóczy. 7.) Haller. 8.) Ráth Mátyás. 9.) Pászthory. A 9 Vignett ez: 1.) Flóra. 2.) talán Laocoon és 3.) Pallas. 4.) Wesselényi mellé a’ *menyköven a’ galamb*. (Cato és Brutus.) 5.) Spisich. Buda és Pest sisakos Asszonyok. 6.) Egy Musa a’ florentziai Museumból. 8.) Ugyan onnan valami. 9.) Psyche.” (KazLev. XII. 300.) Ez év márciusában Kazinczy a díszítés fő célját is kifejti Buczy Emilnek, mielőtt ismertetné a kötetterv éppen akkor aktuális állapotát: „Nekem a’ most említett Kötetek’ kiadásával együtt az a’ czélom is vala, hogy ne csak a’ nyelv, hanem a’ Mesterség’ dolgában is tisztulhasson ízlésünk. Ezen felül az vala óhajtatásom, hogy a’ Nemzet’ Indigesei az érzékenyebb lelkek előtt lebegjenek. E’ hármast célt így egyesítém, hogy minden Kötet előtt egy már *megholt* nagy Magyar (vagy író, vagy Segéllő) képe jelenjen-meg, ’s egy vignette a’ Régiség’ legszebb szobraival (statua).” (KazLev. XII. 431.)

A *Szép Literatura* végül antikizáló emblémákkal jelenik meg, az illusztrációsor mindamelllett nem egyezik a korábbiakban rögzített listákkal (l. az összefoglaló táblázatot alább, illetve: PAPP 2008, 227.). Az első, második és kilencedik kötet metszetét Grüner, a többit a Kazinczyval és Trattnerrel már korábban is együtt dolgozó Johann Georg Mansfeld osztrák rézmetsző készíti. A kilenc kötet közül az ötödiket, a hatodikat és a nyolcadikat díszítik a firenzei múzeum antik emlékei nyomán készült David-féle illusztrációk imitációi. Eredetileg a kilencedik kötet *Psychéje* is ez alapján készült volna – már az 1812-es tervekben is –, de végül a Kazinczy számára szintén igen fontos Antonio Canova *Psyche pillangóval* c. szobra lett a minta (minderről bővebben: PAPP 2008, 212–216.; a Psyché-motívum értelmezhetőségéről: HÁSZ-FEHÉR 2000, 42–51.). 1815. november 23-án, Sárközy Istvánhoz írt rosszkedvű levelében Kazinczy újra megfogalmazza csalódottságát Grünerben, ugyanakkor viszonylag részletesebben ír a *Szép Literatura* eladdig kész metszetsorozatról is (KazLev. XIII. 295.).

Az egyes portrék ügyével bővebben és koncentráltabban foglalkozó szöveghelyek a Kazinczy-levelezésben a fentiekén túl a következők. 1814. január 5-én Révai arcképe kerül szóba: „A’ Révai képe meg van nálam rézben.” (KazLev. XI. 171. A kész rézkarc értékelése: KazLev. XII. 209.). 1814 áprilisában így rendelkezik bizonyos portrékról: „Az első Kötet előtt fog állani a’ Pászthory’ képe’ és a’ Psychéje – a’ 7dik előtt a’ Ráth Mátyásé és Laocoon. – A’ Pászthory’ képét Kir. Táblai Assessor Mélt. Szögyéni Sigmond Urtól kell elkérni azon hozzáátétellel, hogy épen azt engedje által a’ metszésre, a’ melly a’ Gróf Sauer Kajetan Nagy-Várad Nagy Prepost szobájában függött. – A’ Révai képére itt megyen az útasítás. – a’ Ráth Mátyás képét Győri Luther. Predik. Fábrí Pál Úr fogja ennek testvérétől kölcsön venni.” (KazLev. XI. 308. Pászthory képét Kazinczy végül ajándékba fogja megkapni: KazLev. XI. 472.; KazLev. XII. 93.). Még ugyanezen az őszön a Wesselényi-portréről: „Már írtam Dónátnak, hogy számomra fesse Wesselényit, de ne frakkban. Azonban a’ mentére, mellynek csak prémie fog kilátszani, egy skarlát leplet vettemek.” (KazLev. XII. 165. Későbbi részletező levél a Wesselényi-portréval kapcsolatban: KazLev. XII. 325–327.).

1815 januárjában Trattner jelenti Kazinczynak, hogy Barkóczy képét már megkapta, Hallerét még várja, az Orczyt pedig küldi Széphalomra szemrevételezésre. Tudatja, hogy a harmadik kötet előtt nem Csehy arcképe fog állni, mert azt nem küldik, így kénytelen lesz Barkóczy portréját felhasználni (KazLev. XII. 339.). Februárban az Orczy-portrét minősíti Kazinczy, Helmeccy előzetes kommentárjához kapcsolódva: „Vad! vad! igen vad! Ezt kiáltád te minapi leveledben az Orczy képére, és valóban igen méltán” (KazLev. XII. 374. Később Kazinczy megenyhül az alkotást illetően: KazLev. XII. 431.). E hónap 25-én a Ráday-arckép kerül szóba: „Vallyon melly kép után akarja

Tr. Úr metszetni a' Ráday képét? – Wagner festette a' *bálósüvegest*, de nem jól.” (KazLev. XII. 413.). Másnap, február 26-án Kazinczy utoljára állít fel portré-sorrendet, Helmeccy útján Trattnernek üzenve: „Kijöven a' IX Kötet közzül már négy, öt vagyon még nyomtatni-való. Ezek így következ-nének: I. Esztelle, Clavígo, a' Testvérek, Egmont. Ráday képével. II. Yorick Ér. Utazásai és Elízához írt Levelei, 's a' Római Carneval. Barkóczy képével. III. A' Bölcsék' köve, a' Szobor és Szalamandrín. Títusz, és hátúl Rigó. Haller képével.” (KazLev. XII. 414.) Mint látható, a mester előzetes elgondolása még ezen a ponton sem teljesül, más sorrendben más portrémelléletek jelen-nek meg végül.

Minderről részletesebben: MEZEI 2010.; PAPP 2008.; CSANÁDI-BOGNÁR 2008.

ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZAT

Kötetszám, tartalom	Megjelenés	Címlapillusztráció	Portré
I. – <i>Szívképző Regék</i> – <i>Paramythek</i>	1814. október	kezében koszorút tartó nő	Révai Miklós (1750[a portré alatt 1752]–1807) nyelvtudós, pesti egyetemi tanár; Weiss Dávid bécsi rézmetsző által.
II. – <i>Gessner Salamon'</i> <i>Munkáji.</i> <i>Első Kötet</i>	1815. január	Laokoón	Orczy Lőrinc (1718–1789) báró, főispán, tábornok, költő; Donát János arcképfestő után Mansfeld által.
III. – <i>Gessner Salamon'</i> <i>Munkáji.</i> <i>Második Kötet</i>	1815. február	Faun család	Barkóczy Ferenc (1710–1765) bölcsellettudós, hercegprímás, esztergomi érsek, helytartósági tanácsos; eredetileg a <i>Magyar Régiségek és Ritkaságok</i> c. Osztály második kötete elé szánja Kazinczy.
IV. – <i>Yorick Levelei</i> <i>Elizához és viszont</i> – <i>Érzékeny Utazások</i> – <i>A' Római Carneval</i>	1815. április–május	két sisakos fej Pest–Buda felirattal	Csehy József (1778–1812) kapitány a magyar lovas ezredben; gróf Haller László (1717–1751) erdélyi főispán és író portréja helyett kerül a negyedik kötet élére, az arcképet testvérétől, Csehy Istvántól kapja meg Kazinczy (Dorfmeister 1806-os rajza után Mansfeld által).
V. – <i>Esztelle</i> – <i>Clavígo</i> – <i>A' Testvérek</i>	1815. május	kiterjesztett szárnyú, csőrében olaj-ágot tartó madár	Ráday Gedeon (1713–1792) gróf, költő, műfordító, országgyűlési követ; Mansfeld által metszett portré, valószínűsítetően Thomas Klimess bécsi festő után.

VI. – <i>Ossziánnak Minden Énekei. Első Kötet</i>	1815. október– november	három álló nőalak egy-egy dárdával	Spissich János (1745–1804) alispán, országgyűlési követ; Ehrenreich Sándor Ádám rézmetsző által.
VII. – <i>Ossziánnak Minden Énekei. Második Kötet</i>	1815. november	széken ülő, kezében lantot tartó nőalak	Wesselényi Miklós (1750[a portré alatt 1751]–1809) báró, politikus, katona; Ehrenreich rézkarca.
VIII. – <i>A' Szalamandrin és a' Képszobor</i> – <i>Egmont</i>	1816. január	Hóra	Teleki József (1738–1796) gróf, főispán, koronaőr, író; Joseph Kreutzinger festménye nyomán Jacob Adam bécsi rézmetsző által.
IX. – <i>Bácsmegyeinek gyötrelmek</i> – <i>A' Vak Lantos</i> – <i>A' Repülő Szekér</i> – <i>Etna</i> – <i>Mesék. Három könyvben</i>	1814.(!) augusztus	Psyché pillangóval	Pászthory Sándor (1749–1798) fiumei kormányzó, udvari titkár, oktatáspolitikus; Vinzenz Georg Kininger rajza után Friedrich John bécsi rézmetsző által (Kazinczy az első kötet elé szánja).

A SOROZAT FOGADTATÁSA ÉS KÖZVETLEN HATÁSA

Jelen kísérőtanulmány a *Szép Literatura* egészének kortárs fogadtatástörténetével adós még, melyet az olvasó részleteiben a különálló jegyzetblokkokban talál meg, azokból rakhat össze (a levelezőpartnereknek a levelezésben elszórtan fellelhető, sokszor csupán egyes szavakat vagy kifejezéseket illető reflexióit nem regisztráltuk).

A szűkebb baráti, ismeretségi kör tagjai közül elsősorban Kis János, Szemere Pál, Kölcsy Ferenc, Horváth Ádám, Döbrentei Gábor veszi vizsgálat alá a szövegtörzset, vagy legalábbis annak egyes részeit. A némileg távolabbi, kritikusabb recepció visszhangok kezdetben Gyarmathy Sámuel, Szentgyörgyi József, Pápay Sámuel, Szentmiklóssy Alajos irányából érkeznek, jóval később, a századvégen pedig Halász Ignác, Simonyi Zsigmond és Radó Antal foglalkozik a témával, már tisztán nyelvészeti szempontból (bővebben: VÁCZY 2011, 653, 668.; VÁCZY 1904.). A kortárs kritikai megnyilvánulások gyakorlatilag egyöntetű fókuszra Kazinczy „neologizmusa”: a sorozatot elsősorban nem fordításelméleti, ideológiai, forrásválasztásbeli avagy kompozicionális kérdésekkel, problémákkal kapcsolatos támadások érik, hanem sokkal inkább a kötetek diszkurzivitását, pontosabban normasértő nyelvi idegenségét bírálják. A kazinczyánus fordítások beszédmódjának xenologizmusa tehát az, amelyen a *Szép Literatura* minden egyes kritikusa fennakad.

A kortárs kritikai reflexiók elsősorban a levelezésben reprezentálódnak, éppen ezáltal pedig meglehetősen familiáris hangvételűek. Az éppen e korszakban születő, publikált, formális ítéletalkotás retorikai alakváltozatait illetően ugyanakkor igen kevés szövegnyomra hivatkozhatunk. Bár egy 1814 novemberében Döbrenteinek írott Kazinczy-levél fogalmaz meg recenziálási igényt – „Daykát és a' Poetai Berket, Báróczinak életét, Bácsmegyeimet 's a' most kijött második darabot bízvást recenseálhatod, ha tetszik. Hogy magasztalást nem keresek, hogy a' helyes gáncsot eltűrő, sőt eltűrő a' nem helyest is, tudhatod.” (KazLev. XII. 2760.) –, e felkérés nem teljesül. 1815 tavaszán Kölcsy, Döbrenteivel is konzultálva, tervbe veszi Kazinczy fordításainak recenziálását, s Kazinczy bátorítására júliusban el is kezdi annak előtanulmányait *Készültekek a' Kazinczy munkájának Recenziójokra* munkacímmel. Mint kritikai kiadása feltárja, Kölcsy kezdetben e fordítások értelmét a magyar nyelv különböző stílusárnyalatainak megteremtésében látja, ám egyre

mélyebbre ásva magát az anyagban arra jut, hogy a Kazinczy fordítói gyakorlata során megvalósult nyelvi megoldások nem hitelesítik a kazinczyánus neológia elméletét. Nem tudható bizonyosan, de minden bizonnyal emiatt – vagyis a nyílt konfrontáció elkerülése, illetve az általa is támogatott neológia általános ügye érdekében – marad befejezetlen a recenzió, melynek megjelenésére Kazinczy a jelek szerint igencsak számított.

A mester nem csak azért számolt Kölcseyvel, mert őszinte hívének gondolta, hanem mert hírét vette, hogy a pesti bölcsészdoktor és befolyásos titkár Horvát István határozott szándéka a fordítássorozat kritikai görcső alá vétele: „Trattner írja, de talán csak titokban, hogy IX Köteteimet Horvát István akarja recenseálni. Bízvást. De én Kölcseit szeretném Recensensemnek.” (KazLev. XV. 176.) E levél megírásának napján, 1817. május 6-án keletkezett Szemere Pál Kazinczyhoz írott azon levele is, melynek ugyanez a témája: „Minap elfeledém megszűni, hogy Uram Bátyám munkáit többen szándékoznak recenseálni.” (KazLev. XV. 179.) Szemere levélbeli helyzetjelentése szerint először a *Tudományos Gyűjtemény* egyik szerkesztőjében, Fejér Györgyben fogalmazódott meg a gondolat, amiről semmi biztosabbat nem tudni, Horvát István azonban többek között az ő füle hallatára jelentette be ebbéli elhatározását. Szemere mindennek fényében egy „megelőző” írás elkészítésére határozza el magát, melyet ezúton tudat Széphalommal. Kazinczy már másnap reggel reagál Szemere tervére: „Ha Uram Öcsém megteszi a’ mit készül, nagy szolgálatot teszen Nyelvünknek, nagyon nekem, ’s magának és a’ mi szép barátságunknak nagyon szép emléket állít [...] Mi lehet ezen Munkájából Uram Öcsémnek, ha azt legegőbb én, a’ históriai dátumok miatt – azután Kölcsei, végre Szent Miklósi olvassuk-meg, ’s a’ Munka úgy jelenendhet-meg, hogy annak készüléseit senki meg nem sejtí. Ollyan forma lenne az mint a’ mit Jénisch írt Góthének Írói érdeme felől. A’ Munkát csak címjéből ismerem. – Góthe és K? ezt lehetne kérdeni. De kevélység nélkül, ha Góthét csak úgy tekintjük mint Nyelvművészt, én vagyok, lehetek, az a’ *Magyarnak és most*, a’ mi 1800 körül Lessing és Klopstock után Góthe a’ Németnek.” (KazLev. XV. 182.) A gyors válasz igen beszédes: Kazinczy mindenképp valamelyik szövetségese révén szeretné munkáinak megítélését publikálva látni, melyet ő kontrollál és korrigál a megjelenés előtt, s mely „magyar Goethévé” avatja. Kazinczy próbálja teljesen bebiztosítani magát az összeesküvés-gyanús pesti kritika fenyegetésével szemben, s egy héttel később, május 14-én Kölcseynek (is) így ír: „Tr. írja, hogy Horv. István az én IX. Köteteimet recenseálni fogja. [...] Szeretném ha Uram Öcsém is recenseálná” (KazLev. XV. 197). Júniusban már kimondottan számít mindkettejükre Horvát ellenében: „Nem tudom, édes barátim, mondtam e nektek, hogy Trattner azt írja, hogy Horvát István recenseálni fogja IX Köteteimet, talán úgy majd jobban fognak kelni – ezt veti mellé. Hogy H. I. recenseálja, nem óhajtom, de hogy Uram Öcsém és Szemere mind kimutassák a’ mit ezen IX. Kötetben nem szeretnek, azt nagyon óhajtom” (KazLev. XV. 243.). Minderről bővebben: KFMM 2003, 209–213.; GYAPAY 2001, 203–221.

Horvát, Kölcsey és Szemere tervezett dolgozata sem készül el, egy igen éles, nagyobb ívű írás azonban megjelenik Kazinczy *Szép Literaturájáról* 1818-ban, a *Tudományos Gyűjtemény* IV. füzetének *Hazai Literatura* rovatában (96–115.), N. szerzői álnév alatt. Az inkognitó rejtélyét – egy baráti információ révén megengedve Verseghy Ferenc közreműködését is – a dunántúli plébános-író, később akadémikus Horváth Endre személyében véli Kazinczy feloldani (KazLev. XVI. 39.; KazLev. XVI. 302.; vö. CZIFRA 2011, 82–86.). A recenzió felteszi a kérdést, miként lehet a „tökéletlen” nyelvet új szókkal és szólásokkal gazdagítani, s az egész kritika egyik üzenetét jelentő „józan mértéktartás” válaszával felel (97.). Az ellenséges szöveg felhasználja Kazinczynak a kassai *Magyar Museum*ba írt 1788-as Siegwart-bírálatát (MAGYAR MUSEUM 2004, 110–113.), felidézve annak négy szóalkotási törvényét: 1. „az újonnan talált szó, azt a’ mit jelenen akar, alkalmasint kinyomja”; 2. „hogy bizonyos gyökértől jöjjön”; 3. „hogy Magyar hangzású legyen, és a’ Nyelvnek analógiájához alkalmaztassék”; 4. „hogy az illyenek félénken és igen ritkán hordattassanak elő” (98.). Kazinczy e törvényeit a szerző ezek után az első (IX.) és az utolsó (VIII.) kötetből vett példákkal szembeesíti (legjellemzőbbek: Mancziból miért lett Nincsi, virtusból rény, árnyékból árny, környékből körny; mi az, hogy Légszellem, ábráz, temerd, kecs, gyönyör stb.). Mint mondja, csak e kettő kötetet bírta végigolvasni, de tud róla, hogy ezzel „mások” is így vannak. A bírálat visszatérő eleme, hogy a „külső módizás” nagy hiba, ugyanakkor némiképp furcsálhatóan nem a germánizmusokat pellengérez ki (bár csak két kötetet ismer, az utolsóból bőven gyűjthetett volna belő-

lük), hanem arra jut, hogy Kazinczy a nyelvet leginkább „a’ Francziának rámájára kezdette Szép Literatúrájában csigázni” (105.). Idézi Kazinczy egyik hitvallását: „A’ szép Író, úgymond, nem ismér főbb Törvényt, mint azt, hogy írása szép legyen.” (108.) Ezt a hozzáállást igen hamisnak és veszedelmesnek tartja, befejezésül pedig egy Horatius-citátummal él: „Virtus est Vitium fugere.” (115.)

Kazinczy válasza majdnem egy évvel később, 1819-ben jelenik meg ugyancsak a *Tudományos Gyűjtemény* IV. füzetében, a *Tudománybéli Jelentések. 1. Megtáfolások és Igazítások* rovatában, Kazinczy *Antikritikája* címen (120–126.). Az áprilisban publikált kritikára felettébb hamar elkészül Kazinczy kézíratos válasza; egy május 21-i levelében egy részletet másol le Döbrentéinek a már beküldött írásból, a következő kommentárral: „Édes barátom, Azt a’ mi itt következik, számmodra írtam-le, előbb hogy sem e’ sorokat; a’ Tud. Gyűjt. Redactiója talán felveszi. Ha fel nem veszi, külön nyomtattatom ki, még pedig bővebben. Horvát Endre Téli Plebanus volt ez a’ Recensensem. Ez testi lelki barátja Kisfaludinak. Így ment-le az Anticritica: de némelly helyét kisimítottam. [...] Rettenes az a’ düh, a’ mellyel erántam Tuladuna viseltetni meg nem szűn. Én csendem-ből kijönni nem fogok; de elhárítván magamról e’ gyalázatos gyanút, már most a’ Recensióra fogok felelni. Horvát Endre engem olly nyomorultul támada-meg, hogy triumphálnom nem lesz mester-ség.” (KazLev. XVI. 38–41.) Kis Jánosnak június elsején leírja az egész feleletet, mely nem teljesen azonos a nyomtatott szövegváltozattal (KazLev. XVI. 56–62.; Berzsényinek ugyanaznap szintén elküldi [KazLev. XVI. 62.]). Június 8-án azt írja a szerkesztő Fejér Györgynek, hogy beküldött antikritikáját ne adják ki a júniusi kötetben, mert újra akarja azt dolgozni (KazLev. XXIII. 264.). A szerkesztőségi iratokból tudható, hogy az iktatás szerint 282. sorszámot kapott antikritikát június 2-án vették fel, vagyis akkortájt kerülhetett napirendre; ebből következik, hogy a tanulmány amúgy sem jött volna ki a júniusi kötetben. A publikált változat datálása mindazonáltal 1818. május 27. Nem állnak rendelkezésre adatok arra nézvést, hogy az eredeti munka jelent-e meg végül, vagy a dátumot változtatlanul hagyva alakult a szöveg (vö. CZIFRA 2011, 27, 111.).

A széphalmi mester nem kevésbé gunyoros, sőt kritikus: úgy fogalmaz, hogy nem akar osztályrészt ott, ahol az „áldott könnyen-érthetőség a’ legfőbb tető” (126.). Kinyilvánítja, hogy ő csak a „szebb társaságok’ nyelvét ismerők’ kegyét keresi, s jellemző szólamként egyik gondolatfutamatát ezzel zárja: „a’ Literatúra ’s a’ Múzák’ országában mindnyájan Cosmopoliták vagyunk. Akarva nem szólunk világosabban.” (124.) Konklúziószzerűen így vall: „Sonettimben Olasz vagyok, Marmontelben, Clavigóban, Boufflersben Franczia, Emilia Galottiban német, Egmontban flamand, Ossianban Hősvilág lakosa, a’ Vak Lantosban eldödi Magyar – Magyar mindenhol, de nem mint az a’ Magyar a’ ki idegent nem látott” (125.). Recenzensének kert-hasonlatát kihasználva a következőképpen vág vissza: „[N.] IX. Köteteimet egy »drágalátos Mívész’ kilencz-emeletű roppant filagoriájának nevezi, ki, hogy sétálásai kedvesebbek, kilátásai gyönyörűbbek legyenek, a’ szálás gyümölcsöst derekig lebotoztatá, ’s az egész csuda épület’ körét Külföldi kényes csemetékkel, tarka barka virágokkal körül ülteté.» – N. Úr nagy nem kedvelője a’ filagoriáknak; vastag falú, szegletes boltozatú, apró ablakú, tepedt ajtajú Uri-házakat kedvel [...] ’s olly kerteket, mellyek puszpángos karimájú táblákkal vannak körül fogva, ’s bőven adnak szilvát, körtvét, almát, diót. Quisquis amat ranam, úgymond maga. De még is! ha vallyon az Oroszvár’ Ura vétett e, hogy lakját Olasz-ízlésű Villává változtatá, és hogy ott, a’ hol répa termett és petrezselyem, most gyp-szőnyegek terültek el, szagos és szagtalan virág-csoportokkal, ’s játékos-fordulású csalitok vannak mindenfelé elhintve, hol nem mogyoró terem, hanem a’ helyett haszontalan cytissus, cercis, Ionicera és amorpha foglalta el a’ helyet? ha vétett e a’ Tata’ Ura, hogy kukuricza-holdjait Armidai Tündérkertté teremtette által? Hogy kukuricza-holdjaink sohol ne legyenek, ’s hogy sohol se lássunk nyikorgó vitorlás Uri-házakat, azt mi nem óhajtjuk: tűrje N. Úr is békével, ha az Árpád’ birtoka Olasz-ízlésű filagoriákat mutathat. Eggykor a’ nyikorgó vitorlájú Uri-ház is épen illy újság volt.” (Uo.) Írásának végéhez közeledve az esztéta Johann Georg Sulzer véleményét idézi egyik legfőbb elveként: „a’ kinek eggyenmű ízlése van, annak épen nincs ízlése” (uo.). Az illető kritika–antikritika páros egyéb aspektusaira nézve l. Kazinczy egyik 1818 májusában írott, Döbrentéihez címzett levelét: KazLev. XVI. 38–43., illetve vö. még: CZIFRA 2011, 82–86.

Kazinczy számos alkalommal reflektál a legapróbb kritikai észrevételre is, a vonatkozó időszakban pedig ez a tendencia csak még inkább felerősödik, így regisztrálásuk igencsak nehézkes.

Egyik 1816 februárjában Helmecczynek írott levelében azonban megtalálható az a *Jelentés a' Klopstock' Messziása' eránt* elnevezésű fogalmazvány – vö. Trattner április 12-i hirdetésével (*Függelék*) –, mely igen hatásosan és adekvátnan foglalja össze az elszórt levélrészleteket, s mindazt, amit Kazinczy a fentebbi antirecenzióban is kifejt:

„Nagyobb okom van itt azokhoz szólni, a' kik dolgozásaimat érthetetleneknek 's a' nyelv' rontásának tartják, 's ennek azért, mert rajtok ismerni az idegen ízt, 's neologizálok. Pirulás nélkül szólhatok, ámbár magamról szóllok, (mellyet a' szív' szebb érzésein felül a' társalkodás' törvényei is tiltanak) mert Nyelvünknek, Literaturánknak, 's Trattner Úrnak javát illeti a' kérdés. – A' kik e' vádat viszik, feledni látszanak hogy «[eggy] a' Nyelv: de az hely' 's a' szólló' Nyelve nem eggy Nyelv.» – Az érthetetleneknek szóllottam az Osszián' Bévezetésében. A' ki azon akad-fel, hogy p. o. Mármontele a' Szív-képző Regékben nem úgy szóll, hogy minden Olvasó érthesse, hanem úgy mint eggy magyarúl jól megtanult és akarva soloecisszálló Franczia fogna szóllani, vagy eggy Párizsban sok ideig lakott Magyar a' Párizsban sok ideig lakott Magyarok' körében, az azon is felakadhatna, hogy a' Magyar Játékszínen Hamlet nem mentében 's dolmányban, hanem a' maga nemzete' costumjében lép-fel. 'S ha ezt kellene nevetséges megtévedésnek neveznünk, nem kellene e azt is, ha Osszián, a' Vak Lantos, Carlósz és Clavígó, Yorick, Machiavello, Ruysum, a' Pármai Margaréte, 's a' szép Klárika itt úgy szóllanának, a' hogy mi szoktunk szóllani magunk közt? Ismerem Publicumunknak ízlését, óhajását, 's a' Publicumot a' szerént tisztelem a' mint kell: de legyen szabad kimondanom, hogy óhajását e' részben nem teljesíthetem, mert ezt a' Publicum' java, Nyelvünk' 's Literaturánk' előmenetele, 's az a' Horázt a' kiből némellyek Szokásnak imádóját akarnak csinálni, ezt tiltja. Sőt én, hogy a' felvett kép mellett maradjak, arra kérem viszont az Olvasót, szoktassa addig szemét az idegen costumók' nézéséhez, míg azok által többé meg nem botránkozik.” (KazLev. XIII. 478.)

A *Szép Literatura* kortárs fogadtatása jócskán eltér Kazinczy előzetes várakozásaitól. A Sterne-szövegek és az *Osszián* befogadási nehézségeivel és valószínűsíthető népszerűtlenségével maga is tisztában van, ugyanakkor megghiúsulnak újradolgozott fordításainak, másodközléseinek (*Szív-képző Regék, Idyllek, Bácsmegyei*) ismétlődő sikerére vonatkozó elképzelései, továbbá a Goethe-drámák, a Wieland-elbeszélések lehetséges recepciós értékét is felülbecsüli. Már 1817-ben újra akarja nyomtattatni a korrigált anyagot, melynek hírére Kölcsey rendkívül diplomatikusan így reagál: „De bár Én Uram Bátyámat, 's Uram Bátyámnak munkáját, még ott is a' hol legmesszebbre járnak ítéleteink, nagyon, igen nagyon tisztetem, még is azt mondom, hogy a' IX Kötet újabb Kiadását nem tartom elmúlhatatlanul szükségesnek.” (KFMM 2005, 572.)

A *Szép Literatura* egy nemzedéki, történeti korszakváltás küszöbén áll, ezt a küszöb-helyzetet pedig a sorozat legmarkánsabb fordításainak alakulástörténete, úgy tűnik, jól érzékelteti: az első megjelenésükkor még sikeresebb darabok már nem igazán válnak újra jelentősekké, a Goethe- és a Sterne-anyag, valamint az *Osszián* azonban jelentékeny módon befolyásolja a küszöbön túli világot. A szakirodalmi feltáró munkák ugyanis rámutatnak, hogy előbbieik hatása a magyar drámairodalom, illetve a narratív humor fejlődéstörténetében (CZIBULA 2010.; HARTVIG 2000, 101–145.), utóbbié pedig az új költőnemzedék, azon belül is főként Vörösmarty Mihály poétikájában érhető jól tetten (VMÖM 1971, 547.; MARGÓCSY 2010.). Fontos mindemellett megjegyezni, hogy Borbély Szilárd a fordítássorozat „attitűdváltó” irodalomtörténeti jelentőségét hangsúlyozza (BORBÉLY 2006.), végezetül pedig nyomatékosítandó, hogy Kazinczy prózaesztétikai összteljesítménye minden kritikai felhang ellenére is egyfajta viszonyítási ponttá válik a hatástörténeti fejleményben (vö.: „A *Hébe* és *Aurora* novellái nyelvökben és stíljökben az ő magyar Gessneréhez és Marmonteléhez igazodnak.” [VÁCZY 2011, 664.]).

JEGYZETEK AZ EGYES MŰVEKHEZ

I. kötet Szívképző Regék

KÉZIRAT

- PIM V. 4064/2.
- 1800–1801. Autográf.
- 1^a. f. *Dolgozásaim a' Munkácsi Várban 1800 és 1801.* [alatta:] *Minthogy az Országlás' Rabjainak tintát nem engednek, vasdarabokat hánytam eczetbe; a' papirosat pedig Kufsteinből Munkácsig tartó útunk alatt lopva szerzettem. Kazinczy Ferencz*
- 189^a. f. *Szívképző Regék. Második Könyv.*
- 190^a–202^b. f. *A' Két Szerencsétlen*

- MTAKK K 619.
- Évszám nélkül. Autográf.
- I. p. *II. Marmontel' válogatott regéji. Boufflersnek levelével az anyjához, és La-Ros['s' áthúзва, felé írva idegen kéz által: 'che']foucauldnek maximájival.*
- II. p. *Kazinczy Ferencz' fordításai. Új Literatura. I. kötet.*
- III. p. *Előszó.* [utána üres hely]
- 1. p. *Szívképző regék.*
- 3–30. p. *Alcíbiád, vagy A' Magam.*
- 31–58. p. *A' négy palaczk.*
- 59–79. p. *A' szamniumi menyegzők.*
- 80–96. p. *A' két szerencsétlen.*
- 97–124. p. *A' kétség.*
- 125–167. p. *A' szép Anikó.*
- 168–192. p. *A' jó anya.*

MEGJELENÉS

- Előzmény:
- *Marmontelnek Szívképző Regéji. Két könyvben.* = *Kazinczynak fordított Egyveleg Írásai.* Első kötet. Széphalom, Abaujban, 1808. (Kritikai kiadása: KAZFORD 2009.)
- Teljes:
- *Szívképző Regék* = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura*, I., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1814, 1–318. p.
- Részletek:
- *Marmontel: A szép Anikó. Elbeszélés*, átdolg. ford. KAZINCZY Ferenc, bev. WESZELY Ödön, Franklin-Társulat, Bp., 1893, 69. p.

FORRÁS

Jean-François Marmontel (1723–1799) francia író 1755-től kezdi publikálni „erkölcsi meséit”. A *Contes Moraux* első önálló kiadása 1761-ben Párizsban jelenik meg két kötetben. A 19. század végéig több mint nyolcvan, változó tartalmú francia kiadása, s közel száz különféle fordítása jelenik meg. Kazinczy 1808-as első, önálló kötetben megjelent Marmontel-átültetését I. KAZFORD 2009, 439–516.

Jelenlegi ismereteink szerint – miként az első fordításpublikációt illetően – itt sem állapítható meg, melyik kiadásból fordított Kazinczy. Marmontel személyével kapcsolatban egy foliánra ragasztott életrajzi nyomtatványkivágot áll rendelkezésünkre mintegy két lapnyi autográf jegyzetanyaggal, mely ilyen irányú adatokat nem tartalmaz (MTAKK K 633/I. 194^a–195^a. f.).

Marmontel hazai fordítói még: Zalányi Péter (Kolozsvár, 1773), Kónyi János (Pest, 1775), s a nagy példakép Báróczi Sándor (Bécs, 1775). Minderről részletesebben: KAZFORD 2009, 842. A vonatkozó szakirodalom egyöntetűen megállapítja, hogy Kazinczy Kónyinál és Báróczinál is erőteljesebben ad lokális színezetet átültetéseinek, a szövegeket honi környezetbe helyezi, a személyneveket és a helyneveket magyarosítja. A szakirodalom bőven foglalkozik a kérdéssel, összehasonlító szövegelemzéseket is végez, Kónyi- és Báróczi-szövegrészleteket is közölve (VÁCZY 1917, 259–260.; WESZELY 1890, 482–487.; SZILÁGYI 1998, 141–143.).

A fordítás másodsor a *Szép Literaturá* első – de csupán másodikként megjelenő – darabjában lát napvilágot nyomtatásban, a következő tartalommal: *Alcibiád vagy a' magam* (Alcibiade ou le Moi), *A' négy palaczk* (Les quatre Flacons, ou les Aventures d'Alcidonis de Mégare), *A' szamnumi menyegzők* (Les Mariages Samnites, anecdote ancienne), *A' két szerencsétlen* (Les deux Infortunées), *A' kétség* (Le Scrupule, ou l'Amour mécontent de lui-même), *A' szép Anikó* (Laurette), *A' jó anya* (La Bonne Mère). Az első kiadás tehát kiegészül *A' jó anya* című történettel, a könyvekre való felosztás pedig megszűnik, a hét elbeszélés egymás után folyamatosan következik. Az első és a második fordításkiadás a hozzátett utolsó darabon túl tartalmilag változatlan, nincsenek új betoldások vagy kitörlések, viszont stílusában és mondat szintű kifejezőkészségében, szóalkotásaiban a szöveg markáns átdolgozáson esik át 1808 és 1814 között (a két szövegváltozat efféle távlatú, részletező, azokat a Báróczi-kiadással is összevető elemzése: VÁCZY 1917, 271–276.; tartalmi összefoglalás: uo., 263–264.).

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Az első kéziratot tartalmazó, aranszegéllyel díszített, vörös bőrbe kötött könyvecske gerincén ez olvasható: *Emilia*. (tartalmazza az *Emilia Galotti* című Lessing-drámát is), külső borítólapján ráragasztott címke: 30. Egyebek mellett *A' két szerencsétlen* című szövegrészletet foglalja magában. Az oldalszámozás művenként újrakezdődik. Gondos írásképp jellemzi, ceruzával húzott margóval, több üres lappal. Az illető Marmontel-rege huszonhat oldalból áll, kevés javítással, gondos kivitelezéssel, egy tisztázati szövegváltozat igényességével. A közölt főszöveg tartalmilag hű mása, kisebb-nagyobb eltérésekkel, melyek közül kiemelendő, hogy a főszereplő *Seraphína* e változatban még *Lücilie* (Marmontelnél *Lucile*) néven szerepel. Kazinczynak a kéziratleírásban idézett bevezető megjegyzése nem konkrétan az illető kötetre vonatkozik, hanem egyfajta emlékéllítés. Bár a szövegállapot 1800 körüli, minden bizonnyal már a fogság után keletkezett (bővebben minderről az *Osszián* jegyzetblokkjában).

A második autográf kézirat keletkezését illetően annyi mondható bizonyosan, hogy későbbi időből való, mint az előző, tekintve elsősorban azt, hogy több, az 1808-as nyomtatott kiadáshoz képest új történetet is tartalmaz. Egy igényes, nagyjában-egészében tisztázott szövegváltozat ez is, kevés javítással és áthúzással (a címek például vonalzóval kihúzva). Az első kiadáshoz képest eltérést mutat a kézirat szöveg stílárís megoldásaiban, mondat szerkezetében és szókezelésében, de a személyek, a helyek ugyanazok, s a történetben sem tapasztalható semmiféle változtatás. Látványosabb eltérés, hogy *A' négy palaczk* és *A' kétség* című részek itt nem kapnak alcímet, miként

a *Szép Literaturában* sem, melynek szövegváltozatával inkább mutat egyezést a kézirat (szörványos ízeidő-, és mondatrészmódosításokkal). A legmarkánsabb különbség az 1814-es kiadás és ezen kézirat szövegállapot között, hogy további történetekkel egészül ki (*Az atyák' iskolája*, 193–219. p., *Tódor és Flóra*, 220–232. p.). Nem lehetetlen, hogy az 1818-as újabb tervezett Marmontel-kötet (I. alább) egyik előpéldányáról van szó.

Fennmaradt még Kazinczy francia nyelvű másolata hét Marmontel-regéről (OSZKK Fol. Gall. 1^a–32^a. f.), illetve az autográf kéziratokon túl egy másolattöredék szintén rendelkezésre áll, *A' két szerencsétlen* című Kazinczy-fordítás egyik – a szövegállapotot és a névhasználatot tekintve korai – változatáról (MTAKK Magy. Ir. Lev. 4r. 38. 554^a–556^a. f.).

Marmontel ifjúkorától élete végéig alapvető jelentőségű Kazinczy számára. Szövegeit szakadatlanul olvassa és tanulmányozza, vele van fogságában is, szabadulása után pedig ezt a fordítását adhatja ki először (minderről bővebben: KAZFORD 2009, 843–844.).

Az első kiadásnak meglehetősen szélsőséges a fogadtatása, általában keresettnek és magyartalannak tartják, ugyanakkor Kazinczy ismerősei, barátai (Vitkovics Mihály, Csehy József, Sípos Pál, Ungvárnémeti Tóth László, Szemere Pál, Kis János, Dessewffy József, Kölcsey Ferenc) elismeréssel, sőt egyesek elragadtatással beszélnek róla. Művével mindazonáltal Kazinczy maga is elégedetlen, s az első Marmontel-átültetés kedvezőtlen fogadtatásának ügye még 1815-ben is foglalkoztatja (az első kiadás recepciójáról bővebben I. KAZFORD 2009, 844–846.).

1813 nyarán közli Helmecey Mihállyal, hogy többek között Marmontel-szövegeken tervez dolgozni (KazLev. X. 397.). A *Szívképző Regéket* mindvégig időről időre megváltozó sorozatterveinek élére helyezi, sőt egy ideig különösen díszes formátumban kívánja újra megjelentetni (KazLev. IX. 116.). Bár Pápay Sámuel világossá teszi, hogy Marmontel új kiadása oly hamar az első után igen kockázatos (KazLev. XI. 398.), Kazinczy ragaszkodik a szöveg vezérszerepéhez, mely végül 1814-ben, hivatalosan az első, de kiadástörténetileg a második kötetként jelenik meg újra a *Szép Literaturában*. 1814 szeptemberében Kazinczy Helmeceyhez írott levelében úgy kalkulál, hogy novemberre megjelenik a Marmontel-fordítás (KazLev. XII. 80.), 1814. október 23-án pedig már azt írhatja Szentgyörgyinek, hogy az illető kötet el is készült Trattnernél (KazLev. XII. 134.). November 29-én arra kéri Helmeceyt, tíz exemplárt küldjön le neki (KazLev. XII. 207.), december 19-én pedig Kis Jánosnak újságolja a Trattnernél való megjelenést, ahol az első kötet „Marmontelnek 1808 kijött Regéjit, eggy újabbat (la bonne mère), és a' Herder' Paramythjeit” tartalmazza (KazLev. XII. 264.). 1815 januárjában Helmeceynek ekként panaszodik a hozzá még meg nem érkező példányok miatt: „Már kaptam Erdélyből levelet, hogy ott Marmontelem az újabb kiadásban is ismeretes, 's én azt talán Martziusban fogom látni!” (KazLev. XII. 323.)

Kazinczy ezt tekinti egyik „legkedvesebb dolgozásának” (KazLev. XX. 193.), mely ítéletét Szemere Pál vagy Kölcsey is támogatja, sőt mindketten megerősítik, hogy ez a sorozat egyik legjobbjá (Kölcsey: KazLev. XV. 246.; Szemere: KazLev. XIII. 323.; Szentmiklóssy Alajos szintén így gondolja: KazLev. XIII. 358.). Döbrentei mindezzel szemben azonban úgy fogalmaz például, hogy az „franciább mint kellene” (KazLev. XIII. 358.), s hogy az *Osszián* neologizmusait jobban szereti a Marmontelénél (KazLev. XIII. 328.). 1818 őszén a széphalmi mester mindazonáltal legkedvesebb s legtöbbször becsült fordításainak új kiadását tervezi: „IX Köteteimet készítem új kiadáshoz, 's a' Marmonteli regéket, mellyek Szemerének, Kölcseinek, Szent Miklósinak ott legjobb dolgozásaim, megtisztogattam, 's három új Marmonteli Regével megtoldottam.” (KazLev. XVI. 208.; vö. VÁCZY 1917, 259.) 1830-as naplójából ismét egy beszédes bejegyzés: „Újra kezdem a' Szívképző Regéket.” (PE 2009, 345.) A marmonteli regék repertoárja tehát folyamatosan bővül, a szövegegyeségek a második megjelenés után is folyamatosan csiszolódnak. Az új – harmadik – kiadás azonban csupán terv marad.

I. kötet Paramythek

KÉZIRAT

Nincsenek adatok.

MEGJELENÉS

Előzmény:

– *Herdernek Paramythionjai*. Általtette Kazinczy Ferenc = *Herdernek és Lesszingnek mesélései*, Széphalom, SZÉPHALMY Vincénél, Bécs, Hummel ny., 1793. (Kritikai kiadása: KAZFORD 2009.)

Teljes:

– *Paramythek. Két könyvben* = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, I.*, Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1814, 319–379. p.

Részletek:

– *Herder: A haldokló battyu* = *Kazinczy világa*, szerk. VAJTHÓ László, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1932 (Magyar irodalmi ritkaságok, X.), 173–175. p.

FORRÁS

Johann Gottfried Herder (1744–1803) mitológiai példázatai először 1785-ben jelennek meg művei hatkötetes gyűjteményes kiadásában, a *Zerstreute Blätter* első kötetében, *Paramythien. Dichtungen aus der Griechischen Fabel* címmel. Ennek egyikéből dolgozik az első nyomtatott kiadást illetően Kazinczy (l. KAZFORD 2009, 255–273., a német forrásszövegről: 811.).

A *Szép Literaturá* 1814-es kiadásába az első megjelenéshez képest további öt történet kerül *Minerva, az asszony-nem védje* cím alatt, *A' szövé*s, a *Való szerelem*, a *Szépség*, *A' mímelők*, illetve *A' nevelő* alcímekkel. Herdernél a cím: *Minerva. Die Schußgöttinn der Frauen*; alcímeket ő nem ad, csupán sorszámoz. Mindezeket az 1785-ös német kiadvány nem tartalmazza, de a *Johann Gottfried von Herder's Sämmtliche Werke. Zur schönen Literatur und Kunst* című kiadványsorozat 1806-os ötödik kötete (*Tübingen, in der J. G. Cotta'schen Buchhandlung*) már igen, ugyanazon a helyen, ahol Kazinczynál is található. Azután, amint a tübingeni Cotta cég elkezd Herder összes műveinek megjelentetését (1805), Kazinczy „Subskriptionspreissen” rendeli meg rögtön magától a kiadótól (RUZSICZKY 1990, 121.). A sorozatot tehát jól ismeri Kazinczy – még adósságba is keveredik miatta, l. KazLev. IX. 295.; KazLev. X. 162.; KazLev. X. 220. stb. –, vagyis nagy valószínűséggel ebből dolgozik második alkalommal. Kéziratos kijegyzései az illető sorozatból: MTAKK K 633/I. 134^b–135^a, MTAKK K 633/I. 157^b; még a megjelenés előtt (1804) a készülő kötetek előzetesen reklámozott tartalomjegyzékéből: MTAKK K 633/III. 154^b–155^a. f. A *Paramythien* a Cotta-féle kiadásban a 145–192. oldalak között található, a *Dichtungen* című részben.

További eltérések Kazinczy két Herder-fordítása között: A *Szép Literaturából* kimarad *A' Halál* című történet, *A' Gerlice* című *A' gilicze teremtetése* címűre, *A' Szphynx*. *A' Föld- és Ember-teremtés' történetei* pedig *A' Sphinx. Felső és alsó istenek* címűre módosul. Az új kiadásban nincsenek sorszámai a történeteknek, és Kazinczy a szövegkorpuszt két könyvre osztja (a második könyv a *Sphinx*től kezdődik). Az 1814-es változat is ugyanolyan szoros fordításnak mondható, mint az 1793-as, szerkezetileg mindkettő megegyezik a német forrásszöveggel, stilisztikai szempontból azonban a második átültetés látványos változáson megy keresztül: Kazinczy a legtöbb mondatot átfogalmazza első Herder-publikációjához képest.

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

A német bölcselő nevének hazai megismertetésében Kazinczynak úttörő szerepe van, a fordítás az első magyar nyelvű Herder-kötetként lát napvilágot (FRIED 1985, 552.). Kazinczy pályája egészében rajong Herderért, még a személyes kapcsolat felvételére is kísérletet tesz (RATHMANN 1983, 125.). Minderről bővebben: KAZFORD 2009, 811–812.

Az 1793-as kiadásnak nincs nagyobb visszhangja, Kazinczy ismerősei (Kis János, Dessewffy József, Döme Károly, Kozma Gergely) viszont pozitívan fogadják a munkát (hatástörténetéről bővebben: KAZFORD 2009, 812.). A kötet nem igazán fogy, bár Kazinczy mintegy hetvenegy darabot osztogat szét ingyen (VÁCZY 2011, 249.). Fogságában nem foglalkozik a művel, de szabadulása után megemlíti a szöveget az azóta elhibázottnak ítélt fordítások között (KazLev. II. 514.). 1807-ben tudatja Kissel, hogy a *Paramytheke* pár darabját versbe szedi (KazLev. V. 217.). Az átdolgozások az 1812-es *Poetai Berekben* meg is jelennek (*A' Hajnal, Az alvás, A' gerlicze' teremtetése*). 1805-ben még úgy gondolja, írásainak öt tervezett gyűjteményes kötete közül a negyedikben lesz Herder (KazLev. III. 305.). 1812. június elsejétől kezdődik Helmecezy Mihállyal folytatott rendszeres levelezése munkáinak gyűjteményes kiadásával kapcsolatban, s e nyáron Kazinczy már hírt is ad a *Paramytheke* átdolgozásáról (KazLev. X. 20.). Több előzetes variáció után – negyedik kötet (KazLev. X. 14.; KazLev. X. 18.), harmadik (KazLev. XI. 149.), második (KazLev. XI. 482.), aztán 1814. augusztus 17-től első kötet (KazLev. XII. 31.) – a Herder-átültetés végül is 1814-ben a *Szép Literatura* első részében jelenik meg Marmontel *Szívkepűző Regéivel* párban. 1814. október 23-án már azt írhatja Szentgyörgyi Józsefnek, hogy a *Paramytheke*t tartalmazó darab elkészült Trattnernél (KazLev. XII. 134.; ugyanezt Kis Jánosnak: KazLev. XII. 139.), de még 1815 januárjában is arról panaszkodik, hogy nem látta az illető példányokat, s tart tőle, hogy Trattner ugyanolyan zsúfoltan nyomtatta azokat ki, ahogy az először napvilágot látó kilencedik kötetnél tette (KazLev. XII. 349.).

II. és III. kötet Gessner Salamon' Munkái

KÉZIRAT

– OSZKK Quart. Hung. 1314.

1785. Autográf.

5^a–126^a. f. *Geszner' Idylliumi. fordította Kazinczy Ferentz. Mássá a' Nyomtatás alá küldöttnek.*

Alsó-Regmetz. 1785.

126^a. f. [lap alján:] *el-végeztem 10° Febr. 1785. FK.*

[részletes leírása: KAZFORD 2009, 770.]

– OSZKK Fol. Hung. 873.

Évszám nélkül, valószínűsíthetően 1794 előtt. Autográf.

1^a. f. *Geszner Salamon Úrnak Írásai. Fordította Kazinczy Ferenc.* [alatta más kéztől: „tizenharmadszori fordítás. Tulajdon kezeírása. ajándékozta Nagy Gábornak 1802.”; alatta:] *Első Kötet. Idylliumok I–III. Könyv.*

2^a. f. *Bévezetés.*

4^a–41^b. f. *Idylliumok. I. Könyv.*

42^a–80^b. f. *Idylliumok. II. Könyv.*

81^a–99^a. f. *Idylliumok. III. Könyv.*

– MTAKK Magy. Ir. RUI 2r. 3.

1793. Autográf.

1^a. f. *Gessznernek Idylliumai. Fordítottam és tisztára leírtam én Kazinczy Ferencz (1793.)* [alatta:] *Ezt a nyomtatás alá készült exemplárt 1794. Júliusnak 13dikán, Szentmáriaay Ferencznek adtam, hogy vinné le Pestre, 's adná-által Aestheticai Profess. Schédius Lajos Úrnak, barátságos megvizsgálat végett; honnan osztán Versegi Ferencz 's Győri Prof. (: mostan Nemes-Dömölki Predikátor :) Kis János barátim' kezekbe fog küldtetni. Szentmáriaay addig késett által adásával, hogy midőn Augustusnak 16dikán elfogattatott, 's Hajnóczy barátommal 's Laczkovics Jánossal Bécsbe vitettetett, ez a' munkám is nála találtatott. – 1795ben, Júniusnak 15dikén végre Causarum Regali Director, Consiliárius Németh János Úr' kezeiből vissza kaptam. – Ér-Semjén, Octob. 11dikén, 1802.*

2^a. f. *Idylliumok. III Könyvbenn.*

3^a. f. *Dafnéhez.*

4^a–36^b. f. *I. Könyv.*

37^a–72^b. f. *Idylliumok. II. Könyv.*

73^a–93^b. f. *Idylliumok. III. Könyv.*

– SRKK K 1125.

1795. Autográf.

1. p. *Geszner' Írásai. I. Kötés.*

2. p. *Budán, Szeptembernek 23dikán, 1795.* [utána Kazinczy jegyzete a keletkezés körülményeiről, nyomtatási utasításokkal]

3. p. *Gessner Salomonnak Minden Írásai. Fordította Kazinczy Ferenc. I. Kötés.* [Kazinczy utólagos betoldása *Széphalom, Január. 16d. 1807-ből*, melyben beszél a fogság körülményeiről, illetve felajánlja manuskriptumát: (...) *Szenvedéseim' emlékezetére a' Kézírást az engemet is nevelt Sárospataki Iskola' becsesbb kincsei közzé téstem-le.(...)*] *Budánn, Augusztus' 14dikénn, 1795. fogságomnak 243dik napján.*

5. p. *Idilliumok. Három Könyvbenn.*

7–22. p. *Az Olvasóhoz.*

23–131. p. *Idilliumok. I. Könyv.*

132–254. p. *Idilliumok. II. Könyv.*

256–327. p. *Idilliumok. III. Könyv.*

327. p. [lap alján:] *elvégeztem Budánn, Szeptemb. 3dik, 1795.*

[újrainduló lapszámozás]

1. p. *Gesszner' Írásai. II. Kötés.*

3. p. *Gesszner Salamonnak Minden Írásai. Fordította Kazinczy Ferenc. II. Kötés. Budánn, Szeptemb. 5dikénn, 1795.*

5–67. p. *Az Első Hajós. Két Énekben.*

68–222. p. *Dafnisz. Három Könyvbenn.*

223–317. p. *Evander és Alcimna. Pásztorjáték.*

319–380. p. *Eraszt. Dráma.*

380. p. [lap alján:] *Budánn, Szeptember 13dik, 1795.*

– OSZKK Fol. Hung. 138.

1795. Autográf.

1^a. f. *Kazinczy Ferencz. Az Ábel' Halála. (újra) Gesszner-ből.* [alatta és felette jegyzetek]

1^b. f. [kötettern: *Gessznernek Minden Írásai, három kötetben*]

2^a. f. *Az Ábel' Halála. felette hibás fordítás. Újradowozást kíván. Budán, Septbr 1795.*

2^a–10^a. f. *Első Ének.*

11^a–22^b. f. *Második Ének.*

23^a–33^a. f. *Harmadik Ének.*

34^a–43^b. f. *Negyedik Ének.* [befejezetlen]

– OSZKK Duod. Hung. 4.

1789-es nyomtatvány, 1800-as autográf fordítástöredékekkel.

Címlapon: *Die Sämmtlichen Werke von Salomon Gessner. I. Theil. Wien. Gedruckt für F. A. Schrämbly bey Ign. Alberti. MDCCLXXXIX.* [lap alján Kazinczy bejegyzése:] *Azt a' mi itt magyarul vagyon a' könyv tiszta széleire írva, dolgoztam azon 97 nap tartó útam alatt, midőn 1800ban, Júniusnak 30dika oltá Augustusnak 25dikéig, Kufsteini rabságomból Munkácsra vitettettem. Kazinczy Ferencz.* [ezt követően 18 lapos Vorbericht és Vorrede]

1–180. p. *Der Tod Abels. In Fünf Gesängen.* [a könyv 84. oldaláig a lapszéleken, a nyomtatási hasáb körül, párszor a sorok között apró, sűrű kézírás, a mű harmadik éneke közben megszakad]

– MTAKK Magy. Ir. RUI 2r. 2/I.

1796 előtt. Aszalay János, Horváth Ádám és Kazinczy kezével.

78^a. f. *Gessznernek Első Hajós. Egyedül azért vettem-fel ezen gyűjteményembe, mert a' szegény Aszalay kezével írtatott; a' ki Graetzi fogságában Octob. 12d. 1796. holt-meg. – Hátul Horváth Ádám írta reá a' maga ítéletét; melly figyelmet érdemel, hogy Horváth az által közelebből ismertessék.*

79^a. f. *Az első Hajós.* [Aszalay kézírása, mellette Kazinczy saját jegyzete:] *Az én szegény Aszalaym' keze! K. F.* [a továbbiakban Aszalay kézírása]

79^a–88^a. f. *Első Ének.*

88^b–96^a. f. *Második Ének.*

96^b. f. [Horváth Ádám ítélete a műről, saját kezével, 1789-ből]

99^a–99^b. f. *Recensio. Gesszner' Idylliumi. Fordította Kazinczy Ferencz. Kassán 1788. (igazában 1787.)* [Kazinczy autográf másolata]

99^b–100^a. f. *Dafnéhez* [összehasonlító fordítás (1788–1801), jegyzetekkel]

102^a–103^b. f. *Allgemeine Deutsche Bibliothek. 92. Band. I. Stück. 1790. pag. 207. Lobrede auf Gessner. Aus dem Italienischen des Abbé Giorgi de Bertola. Königl. Prof. der hohen Schule zu Pavia. Zurich 1789.*

– MTAKK K 617.

1801. Autográf.

1^a. f. *Idylliumok. 1801.* [latin nyelvű nyomtatványon]

2^a–51^b. f. *Idylliumok. Első Könyv.*

52^a–102^b. f. *Idylliumok. Második Könyv.*

103^a–131^b. f. *Idylliumok. Harmadik Könyv.*

132^a–133^b. f. *Foglalat.*

133^b. f. [a tartalomjegyzék után:] *Nem elég hogy az Originálból semmi el ne vesszen; a' ki csak ennyit tud sokat tud: az a' tisztesség hogy úgy nem hogy azt.* [az „úgy” és „azt” szavak aláhúzva]

– OSZKK Quart. Hung. 140.

1802. Autográf.

1^a. f. *Gessnernek Idyllei. fordítottam 1802ben én Kazinczy Ferencz. Ér-Semlyéntt, Biharban.*

2^a. f. *Idyllek. Három Könyvben.*

3^a–52^b. f. *Idyllek. Első Könyv.*

53^a–106^b. f. *Idyllek. Második Könyv.*

107^a–137^a. f. *Idyllek. Harmadik Könyv.*

– OSZKK Oct. Hung. 901.

1806. Autográf.

1^a. f. *Ábel' Halála. Öt Énekben. Ez nem készült-el nyomtatás alá. Előbb össze kell hasonlítani azzal a' mellyet 1809ben dolgoztam.* – [alatta idegen kéztől: „A' nagy nevű 's érdemtellyes Hazafi Kazinczy Ferencz Urnak ajándéka, tulajdon kezeirásában. Későbbben nyomtatásban is kijön e' munkája.”]

2^a–29^a. f. *Ábel' Halála. Első Ének.*

29^b–68^a. f. *Ábel' Halála. Második Ének.*

68^b–100^a. f. *Az Ábel' Halála. Harmadik Ének.*

100^b–140^a. f. *Az Ábel' Halála. Negyedik Ének.*

140^b–177^b. f. *Az Ábel' Halála. Ötödik Ének.*

178^a–183^a. f. *Szemín és Szemira. Töredék.*

183^a. f. [a szöveg végén:] 9. April, 1806. N. Kázmért. FK. Kazinczy Ferencz.

MEGJELENÉS

Előzmény:

– *Gessner' Idylliumi.* Fordította Kazinczy Ferencz. Kassán, Fűskúti LANDERER Mihály' költsé-
gével és betűivel, 1788. (Kritikai kiadása: KAZFORD 2009.)

Teljes:

– *Gessner Salamon' Munkái. Első Kötet = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, II.,*
Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 385. p.

– *Gessner Salamon' Munkái. Második Kötet = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, III.,*
Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 340. p.

Részletek:

– *Gessner Idylliumi-ból (1788)* [szemelvények az 1815-ös kiadásból is] = *Kazinczy Ferenc vá-
logatott művei II.,* s. a. r. SZAUDER Józsefné, vál. jegyz. SZAUDER József, Szépirodalmi, Bp., 1960
(Magyar Klasszikusok), 81–89. p.

– *Gessner Salamon: Idyllek = Kazinczy Ferenc Művei I.: Versek, műfordítások, széppróza, tanul-
mányok,* vál. gond. jegyz. SZAUDER Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979 (Magyar Remekírók), 148–162.
p.

FORRÁS

Salomon Gessner (1730–1788) német író *Idyllen* című műve 1756-ban jelenik meg Zürichben, s hamarosan a 18. század egyik legnagyobb könyvsikerévé válik. Ennek anyaga képezi a forrását Kazinczy 1815-ben megjelenő nyomtatott *Idyllek*-fordítása *Első és Harmadik könyvének*, míg a *Második könyv* alapja egy későbbi, 1772-es kiadás (*Moralische Erzählungen und Idyllen von Diderot und S. Gessner, Zurich, bey Orell, Gessner, Füesslin u. Comp. 1772.*). Forrásait Kazinczy maga adja meg bevezetőjében (*Gessner' Élete*). A széphalmi mester első Gessner-fordítása huszonhét évvel korábbi: *Gessner' Idylliumi. Fordította Kazinczy Ferentz. Kassán, Fűskúti Landerer Mihály' költséggel és betűivel, 1788.* (I. KAZFORD 2009, 35–113.) Ezen első átültetés során Kazinczy francia nyelvű kiadást is igénybe vesz, illetve magától Gessnertől is kér levélben segítséget (bővebben I. KAZFORD 2009, 771–773.).

Kazinczy munkáján túl több más magyar Gessner-fordítás is megjelenik a korszakban. Kónyi János az 1762-ben kiadott *Der Tod Abels* című elbeszélés első tolmácsolója (*Ábel' Kain által lett halála. Geszner' írásból Magyarra fordította Kónyi János Hadi-Szolga. Pesten, Royer Ferentz' betűivel 1775.*), később pedig a szintén 1762-es *Der erste Schiffer* című szöveget is lefordítja: *Az Első Hajós, melyet Geszner' írásból Magyarra fordított Kónyi János Strása Mester. Budán, Nyomtatott Landerer Katalin Betűivel* (évszám nélküli, megjelenését Császár Elemér 1790-re, Fürst Aladár 1790 és 1793 közé teszi [CSÁSZÁR 1913, 99.; FÜRST 1900, 180.]). Nagy Sámuel az először 1754-ben kiadott *Daphnis* fordítója, ugyanakkor ő is átülteti a *Der erste Schiffer*t is: *Dafnis és Az első hajós. Gessnertől. Pozsonyban 1797.* Kazinczynak két fordításrészlete jelenik meg az 1788-as *Idylliumokon* kívül az 1815-ös *Szép Literatura* változata előtt: 1788-ban a kassai *Magyar Museum* Első Kötetében *Az Éjtszaka. Gesznerből* (MAGYAR MUSEUM 2004, 33–35.), illetve 1790-ben az *Orpheus* Első Kötetében *Szemira és Szemin. Geszner Salamon Úrnak írásából* (ORPHEUS 2001, 104–106.) címmel.

A szövegalkulást illetően – a fennmaradt kéziratok és a levelezés tükrében (l. alább) –, Fürst Aladár kutatási eredményét támogatjuk, mely szerint az első, 1788-as kiadás utáni eltérések túlnyomórészt nyelvi-stilisztikai, tehát nem tartalmi vagy szerkezeti jellegűek. Kazinczy első fordításváltozatai után már nem az eredeti, hanem saját meglévő munkája alapján folytatja az adott szövegváltozat csiszolgatását, ugyanakkor azok még 1815-ös állapotukban is szoros fordításnak minősítendőek (vö. FÜRST 1900, 188–189.). Ezen önmagát finomító, korrigáló munkafolyamat során több tényező is szerepet játszik Kazinczynál, mint például a Kónyi-féle fordítások, melyek egyes diszkurzív megoldásai hol ihletforrást jelentenek (WESZELY 1891, 836–837.), hol az azoktól való direkt és látványos eltávolodás a cél (FÜRST 1900, 190.).

Kazinczy 1788-as és 1815-ös fordításverzióit összehasonlítva az látszik, hogy az idillek sorrendje helyenként megváltozik, egy-egy új darab belekerül a fordításba, illetve kikerül a abból. Ezek számaránya a mindkét verzióban háromra osztott könyvben: I.: 23–23; II.: 21–19; III.: 9–12. Az azonos részek tartalmilag, szerkezetileg egyeznek, a közöttük tapasztalható diszkurzív eltérések azonban szembetűnőek (csak néhányuk címe, példaként az egyezésre, ugyanakkor a nyelvi különbözőségekre: 1788 – *A' Zephyrusok, Eggy vízómlásra, Az én kívánságom*; 1815 – *A' két Zephyr, Eggy szirtpatakhoz, Az én Ohajtásom*). A következő Gessner-szövegekkel bővül a *Szép Literatura* változata: *Ábel' halála, Szemira és Szemin, Daphnisz, Első hajós, Evander, Erászt* (tartalmi ismertető: VÁCZY 2011, 618–620.).

A fordításokat a Kazinczy 1815-ös előszavában hivatkozott 1762-es, négykötetes német változattal összevetve (*Schriften. Salomon Gressner, I–IV., Zurich, bey Orell, Gessner, u. Comp. 1762.*) egészen elmondható, hogy mindegyikre jellemző a mondatszintű pontosság – elenyésző kihagyásokkal –, a szerkezeti hűség, illetve a törekvő stilisztikai mintakövetés, azok tehát szorosnak ítélandók. A fordított daraboknak a *Szép Literaturában* megjelenülő kompozíciós rendje ugyanakkor Kazinczy önálló elképzelését tükrözi. Az 1815-ös sorozat e második és harmadik darabja tartalmazza mindazon műveket, melyeket a német író imént rögzített, 1762-es összkiadásába felvett (I. rész: *Der Tod Abels, in fünf Gesängen*. II. rész: *Daphnis; Die Nacht*. III. rész: *Idyllen*. IV. rész: *Evander und Alcimna, ein Schaeferpiel, Erast, in einem Aufzug; Ein Gemahld aus der*

Syndfluth; Der erste Schiffer, in zween Gesaengen), sőt annál többet is, mivel az *Idyllek* második könyve a fentebb már szintén hivatkozott 1772-es kiadást követi.

A *Szép Literatura* bevezetőjében (*Gessner' Élete*) Kazinczy ismerteti és méltatja a szerző életét, munkáit, fordításait is, melynek révén Gessner a korban páratlanul teljes reprezentációt kap Magyarországon. A széphalmi mester kultikus hangvétellel beszél a példakép életéről, irodalmi és képzőművészeti nagyságáról és műveinek hírnevéről, illetve azok utóéletéről, valamint saját, 1788-as fordításának felső körökben is sikert arató népszerűségéről, s utal a személyes levelezőkapcsolatra is. Végezetül megjegyzendő, hogy Kazinczy egyik hivatkozott forrása – De' Giorgi Bertola: *Lobrede auf Gessner* – 1789-ben jelent meg pontosan (kéziratot feljegyzésében jó évszámot ír: MTAKK Magy. Ir. RUI 2r. 2/I. 102^a. f.), másik forrásával, Hottingerrel kapcsolatban pedig szintén maradt fenn Kazinczynak jegyzete, a hivatkozott munka egy nyomtatványkivágatán (MTAKK K 641. 210^a–216^b. f.).

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Kazinczy Gessner-fordításainak összesen tíz darab kéziratát ismerjük. Az *Idyllek* hatféle változatban maradt fenn (1785, 1793, 1794 előtt, 1795, 1801, 1802; ezen belül a *Dafnéhez* című szövegdarab 1801-ből is), az *Ábel' halála* háromban (1795, 1800, 1806), az *Első hajós* kettőben (1795, 1796 előtt), a *Daphnisz*, az *Evander*, az *Erászt*, illetve a *Szemíra* és *Szemín* pedig egy változatban (előbbi három: 1795; utóbbi: 1806). Ezek mindegyikére jellemző, hogy folytonos alakulásban mutatják a szövegállapotokat. Német forrásához való viszonyát tekintve mindegyik fordítás szoros, ugyanakkor nem egyezik az 1815-ös nyomtatott változattal egyik sem, mert szövegstílus szintjén nem található két egyforma verzió, de még két egyforma bekezdés sem (a *Dafnéhez* című töredéket tartalmazó hetedik kéziratát demonstrálja jól ezt, melyben Kazinczy 1788-as és 1801-es fordításrészletét hasonlítja össze, a színtagmákat A-val, B-vel, AA-val, BB-vel és így tovább jelölve, s kommentálja magának azok nyelvi megoldásait). Az idillek sorrendje is változik, soha nem kardinálisan, de apró elmozdulások folyamatosan regisztrálhatók. Ezen belül érdekes például, hogy az *Eggy szirtpatához* című szövegtől vélhetően fél Kazinczy, ugyanis több kéziratában is üres helyet hagy ki ennek a darabnak, de mások esetén is előfordul olykor az ilyesféle halogatás. A kéziratok jellemzően igen igényesek, formailag is nagy gonddal írottak, ugyanakkor még a nyomtatásra előkészített változatok (biztosan: 1785, 1793, 1795) is tartalmaznak áthúzást, javítást, összességében azonban egyik sem számottevő mértékben. A kéziratok közül történeti értékét tekintve kiemelendő az 1800-as, a német Gessner-kiadvány margóira szorított, körülbelül egyharmadáig kész *Ábel*-átültetés, karakterizáló értékét tekintve az Aszalay János által lejegyzett *Első hajós* egyik szövegváltozata – amivel Kazinczy egyáltalán nincs megelégedve, csupán a fogságban elhunyt barátja emlékére hagyja meg azt –, valamint a három ajándékba adott manuskriptum. A Nagy Gábornak 1802-ben, a sárospataki iskolának 1807-ben, illetve egy ismeretlennek 1809 és 1815 között odaajándékozott kézirat azért is igen beszédes, mert láthatóvá teszi, hogy mennyire szereti Kazinczy a művét forgalmazni, mintegy önmaga védjegyévé tenni. A hajdani iskolájának szánt, vörös bőrbbe kötött ajándék – gerincén arany betűkkel: *Gessner munkái. Budai fordításom* – kísérfő sorai szerint az illető budai fogságban született anyag mintegy ereklye-értékű; egyértelműen a „becsesbb kincsek” közt a helye.

A könyvkiadó, képzőművész és író Salomon Gessnerért ifjúkori éveitől, visszaemlékezései szerint már 1775-től rajong Kazinczy, s élete végéig kultikus tisztelettel övezi, hasonlóképpen mint Goethét. Egész munkásságára nagy hatással van, az ő szövegeit fordítja legtöbbször, újra és újra ki szeretné adni, a személyes kapcsolatot is felveszi példaképével, s hitvesének szeretne szobrot állítani kertjében (bővebben minderről: KAZFORD 2009, 772.; FÜRST 1900.).

Kazinczy 1788-as első Gessner-fordítása osztatlan sikert arat, a társadalmi és a területi rétegzettség tekintve is. Még Ferdinánd főherceghez is eljut (PE 2009, 102, 530.), Teleki József, Széchényi Ferenc, Prónay Sándor, Orczy Lőrinc, Ráday Gedeon, Vitkovics Mihály, vagy éppen sikkal Kisfaludy Sándor mind tudtára adja dicséretét (KazLev. I. 301.), Váradi környéke is „gyö-

nyörködve olvassa” (KazLev. I. 192.), sőt egész Erdély szereti a munkát (KazLev. I. 423–424.). Tudható, hogy a mű később iskolai tananyaggá válik, hogy Kisfaludy mellett például Fáy András literátori pályafutásának indulására is nagy hatással van, s hogy Pápay Sámuel *A’ magyar literatúra esmérete* (Veszprém, 1808.) című irodalomtörténeti áttekintésében kiemelt helyen foglalkozik vele (vö. DEBRECZENI 2009, 28–29.). Az első nyomtatásban megjelenő Gessner-fordítás utóéletéről l. még: KAZFORD 2009, 774–775.

1788-as kötetének megjelenése után Kazinczy szinte azonnal nekifog a következő fordításoknak; még ez évben ezt írja Rádaynak: „Kész már az első Hajós, Eraszt, és Daphnis is tsak nem félig” (KazLev. I. 205.) Annak ténye, hogy főrendi körökben is ismertté vált a neve Gessner-átültetése révén, igen motiváló Kazinczy számára. 1789 márciusában a következő kötettervet vázolja lelkesen Rádaynak: „El-hevítetvén ennek az érdememet felyűl múltó Levélnék olvasása által, minekutánna B. Orczy Lőrincz Ur parantsolatjára a’ Geszner első hajósát és ezzel együtt osztán Drámáit és Daphnisát is le fordítottam, fel tettem magamban hogy már az Ábel halálát is lefordítom, hogy így Gesznernek minden írásait 3. Tomusban adhassam-ki. Az első lesz az Idylliumok kötetje, Nagyságodnak neve alatt. A 2dik a’ Daphnis, első hajós, és Drámák B. Orczynak – a’ 3dik pedig az Ábel-halálával B. Prónaynak ajánlva. Ezzel a’ munkával Májusnak első napjáig annyira készen leszek, hogy azonnal nyomtattathassam. [...] olly tsínosan szándékozom kiadni, a’ hogy még Magyar könyv nem jött világosságra.” (KazLev. I. 302.)

1789 júliusában már újabb Gessner-fordításait ellenőrzi vissza, kézíratait pedig Aranka Györgynek szándékozik elküldeni „rostálás” végett (KazLev. I. 398.), de még augusztus 13-án is csak ígéri az anyagot, pontosabban az először elkészülő *Első hajóst*. 1789 őszén Horváth Ádám három levelében is foglalkozik Gessnerrel Kazinczy fordításai (*Eraszt, Első hajós*) kapcsán, erőteljesen kritizálva a német író érzelmes stílusát, Kazinczy munkáját ugyanakkor gondosan leválasztva kedvezőtlen ítéző szövegeiről. Kazinczyt arra kéri, ne kövesse az „Originált” annyira, inkább szabadabban írjon (KazLev. I. 490–493.; KazLev. I. 497–500. [ennek szövege nagyban – de nem teljesen – egyezik a hetedik kéziratátételben rögzített Horváth-féle töredékkel]; KazLev. I. 508.). *Orpheus*ának Első Kötetében Kazinczy így ír Gessnerről szóló jelentése végén, 1790-ben: „Az tsak ugyan igaz, hogy egész erővel azon leszek, hogy Gesznernek minden írásait, mellyek közül már tsak Ábel és Evander vagyon fordítatlanul, a’ leg-közelébb béállandó esztendőben ki-botsáthassam; a’ minthogy már rendeléseket is tettem rözre mettszettjeinek készítéseik eránt.” (ORPHEUS 2001, 106.) 1791. január 7-én Aránaknak írja, hogy éppen az *Ábel halálát* fordítja (KazLev. II. 138.).

Gyaníthatóan jórészt Horváth Ádám kritikájával a háttérben Kazinczy így vall Kis Jánosnak 1793 júliusában: „Geszneremet ’s Bácsmegyeimet nem nézhetem pirulás nélkül, még mindön azt látom is, hogy mások ezt csudálgatják. Én minél hívebb szeretnék lenni, ’s ez beszédemet darbossá teszi; mások úgy akarják, hogy minél szabadabb légyek, ’s csak a’ gondolatot hozzam-által, mintha a’ magamét adnám; engedek nekik, ’s sem hív nem vagyok, sem nem szabad. Én azonban megmaradok választott ösvényemen, ’s inkább óhajtok nem rossz Másolónak találatni, mint nem jó Alkotónak. Ez a’ nyugtalan törekedés, dolgozásomat minél hasonlóbba tenni az eredetihez, nem maradhat mindég jutalom nélkül, ’s úgy hiszem, valaha én is adhatok valamit, a’ mi szerencsésebb követőink’ dolgozásaik mellett nem lesz érdemetlen nevezetni.” (KazLev. II. 302.) 1793. január 7-én, július 31-én, illetve október 2-án előadják az *Eraszt*ot Pesten; a szöveggönyvet Kazinczy fordítása jelenti, melyet a mester az előző évben adott át az ott működő első színtársulatnak (FÜRST 1900, 191–192.).

A harmadik tételben rögzített kézirat tanúsága szerint 1794 júliusában Kazinczy többek között a teljes *Idylliumok* egy előző évben lezárt tisztázati példányát küldi el bírálatra Szentmarjay Ferencel Schedius Lajos Jánosnak, Verseggy Ferencnek, illetve Kis Jánosnak. Szentmarjay augusztusi letartóztatásával azonban a még mindig nála lévő e kéziratot is lefoglalják. Októberben Kazinczy Kis Jánosnak panasolja, hogy elveszett az illető Gessner-anyag, a „15dszeri” fordítás – a második tételben rögzített kéziratot ezért datáljuk 1794 előttre, mint az emlékek szerint „tizenharmadszori” változatot (a szövegállapot vizsgálata is ezt támasztja alá) –, s Kazinczy nem reméli, hogy tud még egyszer ilyen jó munkát végezni. Mindenesetre így tervez: „E’ szüreten az Ábel halálán esem által végképpen, hogy, ha Idylliumim megkerülnek, a’ Gessner Írásait bocsáthassam-ki mindenek előtt.” (KazLev. II. 384, 385.)

1794. december 14-én, aznap amikor Kazinczy épp az *Ábel halálának* fordításával tölti egész napját, megérkezik a letartóztató tisztek (FN 2011, 22.). Többek között ezt a német könyvet viszi magával Budára (FN 2011, 70.), ahol mind ezt a szöveget, mind az *Idylliumokat* (elkészül 1795. szeptember 3-ig), az *Első hajóst*, a *Daphniszt*, az *Evandert* és az *Erásztot* (ezek elkészülnek 1795. szeptember 13-ig) átdolgozza. A negyedik tételben rögzített manuskriptum 1807-es, utólagos bejegyzésében Kazinczy elmondja (3. p.), hogy az illető szövegkorpusz lefordítása 1795. június 11. és szeptember 27. között történt, lázas sietségben, a külszági bebörtönzés árnyékában: „hogy ki ne kopjak az időből, három órákor reggel mindég fenn voltam és dolgoztam” (vö. későbből, 1802-ből: „2387 napi rabságom alatt csak három holnapig engedtetett-meg, hogy írő-szerszámmal élhessek. Attól rettegvén, hogy a’ külföldön halok meg, éjjel-nappal Gessneren dolgoztam, hogy legalább az által nyerhessem-el a’ koszorút” [KazLev. II. 514.]). Az illető nyomtatásra előkészített kéziratcsomó Kazinczy lehetséges halála esetére vonatkozó kiadási tervet, illetve nyomtatási utasításokat is tartalmaz annak elején (2. p.), 1795. szeptember 23-i keltezéssel. Eme kommentárjában Kazinczy mentegetőzik a fordítás tökéletlensége miatt, melyet már nem volt ideje tovább javíttatni, s Kis Jánost és Dayka Gábort kéri fel, hogy adják ki e művét, három kötetben, baráti előszóval (vö. 1808-as Kis Jánosnak írott levelével: „harmadfél holnapig élvén tintával, már 3 órákor reggel dolgoztam Gessnernek tisztázásán, s azt hagytam írott rendelésben, hogy ha ott veszek, te és Dayka egyesült gondnal bocsássátok-ki.” [KazLev. V. 472.]). Öccsét Kazinczy többek között e hozzá eljuttatott kéziratával kapcsolatban azzal bízta meg, hogy háromszor másolja le, nehogy elveszzen. Így folytatja: „Ha meg találok halni, Kis János Győri Rector barátom csinálja velek, a’ mit jónak lát. Én Geszneret igen pompásan szándékoztam kiadni, az életét az első Tomusban elől tévén Hottingerből megrovidítve. Az Első Tomus volna Ábel, a’ Vízözön és Jukle és Yarikó. – A’ 2dik volna Daphnis és az első Hajós, Evander és Eraszt. – A’ 3dik Idyll. és Levél Füsski” (KazLev. II. 427.). Az *Ábel halálának* 1795. szeptemberében szintén lezárt fordításváltozatát Kazinczy „felettlőbb hibásnak” minősíti, s újradowolgozásra ítéli (ötödik kéziratátétel), melyet 1800. június 30. és augusztus 25. között meg is kísérel elvégezni, útban Kufsteinből munkácsi tömlöcébe, nála lévő Gessner-kiadásának margóira körmölve újabb verzióját (hatodik kéziratátétel).

Szabadulása után Kazinczynak egyik első dolga újra kiadni bővített Gessnerét; 1801. november 21-én bejelenti Kis Jánosnak, hogy Gessnernek „talán minden” munkáit hamarosan küldi hozzá bírálatra, mielőtt „sajtó alá mennek”. Így jellemzi őket: „Azoknak mindenike úgy készült, hogy a’ nagy seregnek ne tessenék. Eddig elértem czéomat: nekik nem tetszik; az van hátra, hogy Kisnek s Virágnak tessenék.” (KazLev. II. 445.) 1802. májusában a *Dafnéhez* szövegrészletét küldi el Kisnek (KazLev. II. 476–477.; ezzel egyébként is sokat bíbelődik, l. a hetedik kéziratátételt). 1802. október 3-án levelet ír gróf Festetics Györgynek, amelyben felkínálja neki Budán keletkezett, s azóta – bizonyára öccse révén – hozzá visszakerült Gessner-kompozícióját (negyedik kéziratátétel) ötszáz forint ellenében, az összegből pedig „tavaly dolgozott” fordítása szerint (valószínűsíthetően a nyolcadik kéziratátétel) kiadná Gessner írásait, melyet hálából a grófnak ajánlana (KazLev. II. 516.). Az illető kiadvány nem készül el; megjegyzendő, hogy Festetics visszautasításában valószínűsíthetően nem anyagi, hanem Kazinczy rovott múltja, vagyis politikai tényezők játszanak szerepet (vö. VÁCZY 2011, 375.).

Szentgyörgyi Józsefnek 1803. február 27-i levelében a széphalmi mester az első helyen említi kész fordításai sorában „Gesznernek Minden Munkáját” (KazLev. III. 328.), két évvel később, 1805. májusában ugyanakkor így ír Csereynek: „Gessnernek Idylljeit most talán 17-dszer dolgoztam az első soron kezdvén az utolsóig újra” (KazLev. III. 335.). A Gessner-kiadás tehát nem valósul meg, a szövegállapot pedig továbbra is folyamatosan módosul. 1807-ben aztán egyebek mellett (erről bővebben: HARSÁNYI 1913.) azt a bizonyos budai kéziratköteget is egykori sárospataki iskolájának ajándékozza a széphalmi mester, 1808. augusztusában pedig megint ilyen kijelentést tesz: „Kész nálam az egész Geszner is.” (KazLev. VI. 27.), hogy aztán a következő évben ezt újságolhassa: „Még ez évben (1809) újlag dolgoztam e munkán” (KazLev. VII. 112.). 1810. nyarán Kazinczy e sajátos korrigáló viszonyról így beszél Berzsenyinek: „Betegen töltött napjaimban Gesszneremet, az az az ő írásainak fordítását tekintettem végig, hogy a’ hol tollam megiskamlott, a’ munkának igazítást s főbb csínt adhassak. Bár csak már valaha ezt láthatnám nyomtatva, mert Idylljein és Első Hajósán lángoló szívvel dolgoztam. Nem hiszem, hogy Idylljeit 20-szor nem dolgoztam volna

újra.” (KazLev. VIII. 19.). A tizedik kézírattétel alapján az is tudható, hogy az *Ábel halálát* például 1806-ban és 1809-ben is átdolgozza mindeközben.

1809-ben Kazinczy önálló, négykötetes formátumban szeretné Gessnerét kinyomtattatni (KazLev. VI. 181–182.). 1810 októberében a pozsonyi Weber nyomdásznál próbálkozik megjelenítésével (KazLev. VIII. 146.), ám az kedvezőtlen feleletet ad, arra hivatkozva, hogy a Nagy Sámuel által fordított, s általa kiadott Gessner (I. a *Forrásokban*) nyomtatványai „felénél nagyobb csomóban nyakán vesztenek” (KazLev. VIII. 220.). A következő év májusában Pápay Sámuelnek írja, hogy a Gessner-összes készen áll a nyomtatásra, de senki nem vállalja a „nehéz idők” miatt, a pesti könyvkiadó Intitórissz Károly igen, de csak biztos előfizetői létszám mellett (KazLev. VIII. 381–382.). Ez évben Szemere társaságában is átnézi Kazinczy az aktuálisan friss szövegkorpuszt (KazLev. IX. 116.), és Virág Benedek is elküldi neki kritikái észrevételeit a fordítással kapcsolatban (KazLev. IX. 131.). 1812-ben aztán Kazinczy megint komolyan tervbe veszi Gessner minden munkáinak külön kiadását, de hiába (bővebben: VÁCZY 2011, 606.). Végül elérkezik a Helmeccy Mihállyal közös pesti ügyintézés szakasza.

Gessnerét Kazinczy, mint látható, egy jó ideig egészen függetlenül, önmagában szeretné megjelentetni, s csak a Trattnerrel való együttműködés kezdetétől veszi bele vegyes fordításainak sorozattervébe. Ennek helye először egy húszkötetes elképzelés kilencedik és tizedik kötetében van (KazLev. XI. 63.), majd a már *Szép Literaturának* nevezett tizenkét kötetes rész utolsó három darabjában (KazLev. XI. 107.), aztán egy tizenöt kötetes terv tizedik és tizenegyedik könyvében (KazLev. XI. 149.), 1814 augusztusától pedig a végleges, kilenckötetesre zsugorodott sorozat második és harmadik részében (KazLev. XII. 31.).

1813 júniusában Kazinczy tudósítja Helmeccyzt, hogy a Gessner kész, és csak tisztázati átirásra vár (KazLev. X. 397.), decemberben, hogy félig már tisztázott, s „nagy szorgalommal készül” (KazLev. XI. 149–150.), a következő év áprilisában aztán többek között a Gessner-kötetek kéziratot anyagát is elküldi Trattnernek Szemere Pállal (KazLev. XI. 307.). Pár hónappal később, 1814 júliusában azonban – már szinte a sajtó alól – visszakéri a munkát; Helmeccynek: „küldd vissza nekem, kérlek, minden censurált és nem censurált Kézírásaimat, nevezetesen Gessneremet, mellynek nagy részben még simító kézre van szüksége. Tudod hogy én igen gyakran változtatok, igazítgatok holmit, ’s hadd álljon nálam az a’ mire Trattner Úrnak szüksége nincs.” (KazLev. XI. 482.; a kérés nyomtatékos megismétlése: KazLev. XII. 29.). Szeptemberben csodálkozását fejezi ki, hogy Trattner tervei szerint az első Gessner-kötet novemberre, míg a második csak márciusra van ütemezve, de áldását adja rá, és megnyugtatta Helmeccyzt, hogy igyekezni fog az anyaggal; hírt ad a rövid előszó munkálatairól is (KazLev. XII. 79–80.). Még e hónapban így ír az első kötettel kapcsolatban: „vigyázz hogy ez az első Kötet az itt következő renddel jöjjön-ki: 1) Abel. 2) Töredék, az az Szemíra és Szemin. 3.) Daphnisz, 4.) Első Hajós. Ezeknek elébe jó a’ Gessner’ élete, melly legutóbb is nyomtatathatik”, míg a másodikkal kapcsolatban így: „A’ Gessner második Kötetét nem fogom tartóztatni. Tisztára írom Evanderét ’s Erasztját, mert az csak impurumban áll ott” (KazLev. XII. 107.). 1814. október 23-án Kis Jánosnak adja hírül, hogy az első kötet sajtó alatt van (KazLev. XII. 139.), november 9-én pedig küldi a második kötet anyagát is Pestre (KazLev. XII. 159.). Január 12-én kéri Helmeccyzt, hogy az előszóban mindenképp javítsa ki az általa előzetes kézírata szerint véletlenül 1778-as évszámmal megadott kassai Gessner-kiadás megjelenési évét 1788-ra (KazLev. XII. 323.; a vélt hiba érzékenyen érinti, e kérését többször megismétli, s a hibát korrigálja is Helmeccy: KazLev. XII. 379.). Ugyanebben a levelében így ír: „Hogy Gessner olly vastag Kötetet adand, nem hittem. De a’ II. Kötet vékonyabb lesz, ’s ez helyre hozza a’ dolgot, úgy hogy Tr. Úr vesztini nem fog. – Nagyon kérem Tr. Urat, hogy az Idyllék a’ szerént nyomtatassanak, a’ mint hagyám: mindenike külön lapon, és ne úgy hogy az egyiknek vége ’s a’ másiknak kezdete egy columnán jelenjen-meg. Ezt kérd, kívánd, erőszakkal is kividd.” (Uo.) 1815. január 21-én Kazinczy megköszöni Helmeccynek az elkészült első kötetéről szóló hírt (KazLev. XII. 349.), 1815. március 4-én pedig Döbrenteinnek írhatja, hogy „Gessnernek 2dik kötete is elkészült” (KazLev. XII. 440.).

A recepciótörténet ismertetését Kazinczy saját nyomtatásesztetikai bírálatával kezdjük: „Ha erszenyem engedné, én az Esztelle Kötetét és a’ Gessner’ Idylljeit (ezeket azért mert az Uncialisok az oszlop’ szélén nem állanak) újra nyomtattnám.” (KazLev. XIII. 266–267.) Az idézet nem ép-

pen hízelgő, de nem azok a kortársaknak már a konkrét szöveget illető véleményei sem. Különösen Szemere és Kölcsy ítélete okoz fájdalmat a széphalmi mesternek: „Gessner felől Szemere és Kölcsy, hogy semmi. – Ezt én kimondhatatlanul szeretem tudni, és a’ legnagyobb csendben hallom.” (KazLev. XIII. 324.); pár nappal később: „Szemere és Kölcsy Ossziánt tartják jónak, Gessnert nem.” (KazLev. XIII. 358.) Az ítélet ráadásul Szemere és Kölcsy részéről sem megalapozatlan, hiszen Szemere 1811-ben Kazinczy társaságában egy előzetes szövegállapotot már tüzetesen átnézett (l. fentebb), Kölcsy pedig 1815 nyarán fog hozzá *Készületek a’ Kazinczy’ munkájának Recenziójokra* munkacímrel Kazinczy-bírálatához, mely végül nem készül el, de melyből fennmaradt öt foliónyi kijegyzés az *Ábel halálából*, a *Daphniszből*, az *Első hajósból*, illetve az *Evanderből* (KFMM 2003, 22–30.). A megjelenés éve után két évvel, 1817 nyarán Kölcsy mintegy megismétli kritikáját; ezt írja Lasztócról Kazinczyhoz címzett levelében: „Azt is meg kell vallanom, hogy [...] Gessnernek stylusa egyforma lett a’ Mármonel’s Yorick stylusával, ’s az Originállal egybe hasonlítva némelly elhajlásoknak szerző okát hijában keresem. Pedig mit óhajtottunk anynyira a’ IX Kötettől, mint hogy a’ Nyelv egyszerre mennél több oldalt vehessen magának?” (KazLev. XV. 237.) Kazinczy részletesebb indoklásra szólító levelét (KazLev. XV. 243.) követően így ír: „úgy vélem a’ nyelv csak olly fordításokkal gazdagúlhat, mellyek az Originál’ színét megtartják. Ujabb oldalt, hajlékonyságot, színt kap a’ nyelv. Gessner czifra, ’s ezt Szemere és En 1814ben is mondánk, de U. Bátyámnak akkor is, mint most szabad volt más értelemben lenni.” (KazLev. XV. 246.) Ugyanezekből az időkben – vagy talán még 1815-ből (vö. KFMM 2001, 1131.) – maradt fenn Kölcsynek egy olyan kézírata, mely az *Idyllek* nyitódarabjainak (*Daphnéhez*, *Mílon*) saját fordítását tartalmazza (MTAKK K 635/II, 59^a–60^a. f.), melynek egy része meg is jelenik 1821-ben a *Szép Literaturai Ajándékban Művészi vetélkedés Gessner’ fordítójával* címmel (78–80.). Az illető kézirat végén a következő megjegyzés olvasható Kazinczytól: „Kölcsi így fordította volna Gessnert. Dolgozá ezt Lasztóczon 1817. júniusban, minekutána én azt állítám, hogy Gessnert sem nem lehet, sem nem kelle igen híven fordítani, ’s e’ végre igen híven lefordítám neki és Szemerének az I. Idyllt.” A saját fordítás nyelvi megoldásairól Döbrentei Gáborral is vitázik Kazinczy levélformában (közreadják 1827-ben az *Élet és Literaturában*, l. KFMM 2001, 1130.). Az 1815-ös Gessner fogadtatása tehát – mint látható – jócskán elmarad az első nyomtatott *Idylliumok* sikerétől.

AZ ELŐSZÓ NÉMET BETÉTEINEK FORDÍTÁSA

Méltán tiszteli az utókor a költő ó-borostyánnal ékes hamvait, aki a műzsáknak szentelte életét, hogy a világot ártatlanságra és erényre tanítsa. [Kazinczy fordítása az *Ábel’ halála* első énekének első bekezdéséből: „Méltán tiszteli a’ késő maradék a’ Dalköltő’ medenczéjét kit a’ Múzák magok szentelének papjokká hogy a’ világnak erkölcsöt ’s feddtelenséget tanítson.”] [...] Ön Hubertől ismeri összes írásom francia fordítását. Az *Idyllek*nek megjelent még egy verses francia fordítása is; és még egy szabad fordításkötete is a legtöbb *Idyll*nek, valamint egy verses fordítása az *Ábel halálának*. Két különböző angol fordítása létezik az *Ábel halálának* és az *Idyllek*nek. *Ábel halálának* egy verses és egy prózai, a *Daphnis*nak és az *Idyllek*nek pedig egy-egy holland fordítása ismeretes. Némely darabokat oroszra és dánra lefordítottak. Három olasz fordításáról tudok az *Ábel halálának*, az *Idyllek*nek négyről. A portugál fordításról csak az *Allgemeine Deutsche Bibliothek*ben hallottam.

IV. kötet Yorick Levelei Elízához és viszont, Raynal keservei

KÉZIRAT

- OSZKK Fol. Hung. 148.
Évszám nélkül. Autográf.
- 1^a. f. *Yoricknak levelei Elízához, és Raynal keserve. Fordítá Kazinczy Ferencz.*
- 2^a. f. *Yoricknak levelei Elízához, és viszont. Magyarúl és Francziául. Raynálnak keservével Eliza után.*
- 4^a–21^a. f. [I–XXII. levél.]
- 22^a–23^a. f. *Raynálnak keserve Eliza után.*
- 25^a. f. [Kazinczy jegyzetei.]

- MTAKK K 633/VI.
Évszám nélkül. Autográf.
- 140^a–145^b. f. [Yorick levelei Elízához és viszont, töredék.]

MEGJELENÉS

- Teljes:
– *Yorick' és Eliza' levelei. Raynálnak keservével Eliza után = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, IV., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 2–86. p.*
- Részletek:
– *Lawrence Sterne: Yorick levelei Elízához és viszont = Kazinczy Ferenc Művei I.: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok, vál. gond. jegyz. SZAUDER Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979 (Magyar Remekírók), 163–177. p.*

FORRÁS

Laurence Sterne (1713–1768) angol lelkész és író posztumusz műve, a *Letters from Yorick to Eliza* először 1773-ban jelenik meg Londonban, névtelen kiadótól. Dívatot teremt, s az „Eliza-kultusz” nyomán számos újabb kiadást ér meg. Eliza Draper angol szülők gyermekeként születik Indiában; betegsége miatt Londonba utazik, s már a Kelet-Indiai Társaság egyik vezetőjének hitveseként kerül bizalmas viszonyba a nála mintegy harminc évvel idősebb Sterne-nel. Első levelét 1767 januárjában címezi Sterne írói álnevén, *Yorick*ként Elizának, aki áprilisban férje kívánságára visszautazik Bombay-ba. A kutatások nyomán elmondható, hogy Yorick levelei eredeti Sterne-íráskok, Eliza Draper a korban autentikusnak hitt válaszleveleinek valódi szerzőjéről azonban semmi bizonyos nem tudható (HARTVIG 2000, 9.).

Az 1773-as első kiadás után Yorick leveleinek újabb kiadása lánya által történik 1775-ben, szintén Londonban, Sterne egyéb leveleivel együtt, mely bejárja Európát. A hamburgi német és a bécsi, lipcsei angol nyelvű kiadók egyaránt hivatkoznak rá előszavukban. Ugyanezen évben jelenik meg a *Letters from Eliza to Yorick* (Eliza levelei Yoricknak) című kiadvány is, amely Rudolph Sammer bécsi angol nyelvű kiadásaiban együtt jelenik meg Yorick leveleivel *Letters Written Between Yorick and Eliza* (Yorick és Eliza levelei) címen. Eliza és Yorick levelei még 1775-ben megjelennek németül, franciául viszont valószínűleg csak az 1780-as években lát napvilágot a levelezés együtt (HARTVIG 2000, 35.).

Raynal abbé, csakúgy mint Eliza, valós személy (Guillaume Thomas Raynal 1713–1796), aki szintén közel kerül az illető brit-indiai fiatalasszonyhoz (bővebben: HARTVIG 2000, 32, 60.). Eliza 1778-as halála után jelenik meg az öt sirató elégia *Éloge d'Eliza Draper* (Raynal keserve) címen 1780-ban, a tízkötetes *Histoire philosophique et politique des Établissements et du Commerce des Européens dans les Deux Indes* című munkában, s egész Európában siker lesz szintén. Bár a kiadvány szerzőjeként Raynal van feltüntetve, az elégikus művet Szilágyi Márton, Penke Olga és Hartvig Gabriella egyaránt Denis Diderot-nak tulajdonítja (SZILÁGYI 1999, 260.; PENKE 1995, 489.; HARTVIG 2000, 32, 71.).

„Sterne Lőrintz” neve első alkalommal 1789-ben tűnik fel Magyarországon az Eliza-kultusz jegyében, a *Mindenes Gyűjtemény* II. negyedének XX. levelében, *Állhatatlanság* címmel (315.). A *Raynal keservét* először Kármán József fordítja le *Eliza* címen az *Uránia* 1794-es II. kötetében (URÁNIA 1999, 154–156.). Döbrentei Gábor *Yorick és Eliza levelei* címen készíti Sterne-átültetést (*Pest, Trattner, 1828.*), az *Erdélyi Múzeum* 1817-es VII. füzetében pedig *Sterne Lőrintz élete* címmel közöl saját gondolatokkal vegyes fordítást a *Letters Written Between Yorick and Eliza* című bécsi angol nyelvű kiadás előszava alapján (*Vienna, Sammer, 1797.*). Sterne egyéb szövegeinek korabeli magyar recepciójáról, fordításairól, imitációiról l. HARTVIG 2000, 61–117.

Bár Kazinczy már 1791-ben hivatkozik „Yorik” nevére Aranka Györgynek (KazLev. II. 186.) – s ez évben beszámol arról is, hogy angolul kezdett el tanulni (KazLev. XVII. 131.) –, csupán hat évvel később, brünni fogságából tudatja Kis Jánossal, hogy lefordította az illető szöveget: „Azonban új darabokat is mutathatok, még pedig úgy, hogy rólok minden szenny le van fúva; Yoricknak leveleit Elizához francziából!!!” (KazLev. II. 421.) Egy 1799-es öccsének írt levele azonban arra enged következtetni, hogy már 1795-ös budai fogságában „alkalmasint kifaragta” a Sterne-i leveleket (KazLev. II. 426.; vö. VÁCZY 2011, 635.). Mindezek alapján valószínűsíthető, hogy vagy egy Párizsban 1787-ben megjelent hatkötetes Sterne-összkiadás alapján kezd el dolgozni a fogság ideje alatt, vagy egy 1776-os kiadványból. Bár egy 1803-as és egy 1816-os levelében is a Joseph Pierre Frénais-féle 1776-os, *Lettres d'Yorick à Elisa* című francia fordításra hivatkozik (KazLev. III. 41.; KazLev. XIV. 437.), ez még nem tartalmazhatja a Raynal-szöveget, az 1787-es változatban viszont már megtalálható a *Raynal keserve* is a toldalékon, amely a *Szép Literaturá* sorozatában szintén megjelenik (vö. HARTVIG 1998, 699.; a fogság könyveiről l. még: FN 2011, 315.; megjegyzendő, hogy Kazinczy kéziratai között található egy 1803-as párizsi Sterne-összkiadásról szóló rövid feljegyzés is: MTAKK K 633/V. 148^b). Nem tudható bizonyosan, Kazinczy mikor fordítja a szöveghez a *Raynalt*; az újabb szakirodalom szerint feltehetőleg szintén Brünnben, a Sterne-i levelekkel együtt (PENKE 1995, 489.; HARTVIG 2000, 71.). Johann Joachim Christoph Bode német műfordító Sterne-átültetéseit ismeri Kazinczy, s az első tételben szereplő kézirat alapján bizonyítható (l. alább), hogy a fogság után e Bode-féle német változatot is használja munkájához (*Yoricks Briefe an Elisa, Hamburg, C. E. Bohn, 1775.*).

A lehetséges források és a nyomtatásban megjelent Kazinczy-fordítás viszonyáról az mondható el, hogy Yorick és Eliza leveleinek együttes közlése a bécsi angol nyelvű – pl. a már idézett Sammer-féle – kiadások jellemzője, a *Raynal keservének* eltérő szerzőségű, de azonos referenciájú társítása viszont a francia kiadások hagyományát követi. Kazinczy olykor egész bekezdéseket hagy ki, sokszor változtat a mondatok jelentésén (HARTVIG 1998, 699, 702.).

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Az első tételben rögzített kézirat a teljes fordítást tartalmazza. Évszám nélküli, de valószínűsíthetően a fogság utáni években keletkezett német bejegyzései alapján (német kontrollszövegről Kazinczy nem beszél, csupán jóval szabadulása után, l. KazLev. XIII. 361.). Kazinczy a 4. foliánsan az újabb formában megismételt cím (*Yorick's Eliza levelei*) és az első levél mellé a margóra írja: „pag. 1.”, illetve „pag. 3.”, ami már utal a lehetséges nyomtatásbeli előkészítésre. A levelek itt római számmal sorszámozva, míg a *Szép Literaturá*ban elmarad a számozás. Helyenkénti német és magyar – legtöbbször nyelvhelyességi – széljegyzetek, szórványos szóáthúzások jellemzik a fogal-

mazványt, néhol mondatszintű áthúzásokkal; ezen utóbbi, nagyobb javítások rendszerint utólag, sötétebb tintával, azonos kéztől. A kéziratanyag stilisztikai-retorikai szövegállapota végig eltérést mutat a nyomtatott változatéhoz képest, a *Raynal keserve* kevésbé, mely ugyanolyan pozícióban áll, mint a *Szép Literaturában*. A 24. foliánsan a *Vak Lantos* című fordítás egy kis részlete található, az utolsón pedig Kazinczy francia és német kijegyzései pár sorban, a lap tetején a Bode-féle kiadás feltüntetésével: *Yoricks Briefe an Elisa. Hamburg, 1775. bei C. E. Bohn.*

A második kézirat egy rövid töredék néhány oldalon. Yorick és Eliza egymásnak írt utolsó leveleit, illetve legvégül Sterne-nek lányához, Lydiához írt levelének részletét tartalmazza, amely a *Szép Literaturában* nem szerepel; a megoldás a francia kiadások hagyományát követi (HARTVIG 1998, 699). A fordítás nyelvallapota itt is markánsan eltér a publikálthoz képest, a levelek itt is római számmal jelölve. Évszám itt sincs feltüntetve, de a Lydia-levél meglétét és a szövegezést tekintve a kézirat valószínűleg áll a *Szép Literaturától*, mint az előző.

A magyarországi „Eliza-kultusz” – melyben úttörő szerepe van – Kazinczyt is mélyen megérinti. Ennek legérzékletesebb példája gróf Gyulay Ferenc hitveséhez intézett levele: „A’ Nagysád’ gyermekei gyönyörű gyermekek. Az a’ Lajos, az nekem egykor kedves barátom lesz; Lolott pedig – én ugyan Sophien kívül senkit nem szerethetek, ’s elmondhatom, mint régen Merdulyka, hogy azon nyolcz esztendő oltá, mellyeket vele töltöttem, «rossz végből» senki sem kellett, mind az által ha Sophie özvegyen találna hagyni, ámbár lelkem Theréz, Süsie, Polyxén és Niny által egészen el van foglalva most is, mint 1785 oltá a’ két elsővel, 1790 oltá a’ harmadikkal, ’s 1795 oltá a negyedikkel volt: még is kérni fogom, hogy egygy Octóbernek 27dikén már a’ maga 54dik esztendejébe belépett, elránczosodott, előszült, elgyengült emberhez jöjjön férjhez, ’s azzal hízelkedem magamnak, hogy ha Lolott, az én Lolottom, Yoricknak Elizájához hasonlít, kérésemet elfogadjá, ’s inkább jó hozzám penészes öreghez, mint Erdélynek minden szépséggel ’s virtussal bíró Ifjához.” (KazLev. X. 144.) Eliza kultikus alakja a levelezőpartenereknél is feltűnik; Döbrentei Gábor egy 1815-ös levelében például így fogalmaz: „A’ te tiszta lelkű Hitvesed sorait érzékenyeddél olvastam. Mond a’ Grófnénak forró tiszteletemet. Te a’ legboldogabb férj vagy: én olly Asszonyt többet nem ismerlek. Az olly nemes szíveknek valók Yorick és Elisa levelei, nem egy száraz Grammatikusnak.” (KazLev. XII. 407.)

Mint már idéztük, Kazinczy 1791-ben hivatkozik először Sterne írói alteregójára, Yorickra levelezésében, hat évvel később Kis Jánosnak ad hírt a Sterne-szövegekkel való foglalatosskodás eredményéről a brünni fogságból, 1799-ben pedig öccsének lelkére köti, hogy a hozzá többek között eljuttatott Yorick leveleit is sokszorosítsa három példányban, eredetijeit pedig rejtse el, mert „retteg” tőle, hogy azok elvesznek.

Virág Benedek már a fogság utáni időkben, 1803 telén írja, hogy az illető levelek – bár nem „Bácsmegyei-é ugyan” –, mégis igen kedvére valók (KazLev. III. 8.). Schedius Lajos Jánosnak ugyanezen év tavaszán Kazinczy így ír: „Teljesedve lesznek legszebb álmaim, ha az Úr Professor Uram Báró Prónay Sándor és a’ mi Kisünk, a’ magyarul szóló Emiliát és Minnát, Clavigót és a’ Testvéreket, Alcibiádot és Alcidonist, ’s a’ Yorick és Elíze leveleit olvasván, édesen érzendik magokat ellepve, hogy magyar szókkel Lesszinget és Göthét, Marmontelt és Fenaist fogják szólni hallani.” (KazLev. III. 41.) Az idézetből kitűnik, hogy a mester az illető szöveget a fontosabbak között tartja számon, s hogy az ekkor már egyértelműen a Frénais-féle változathoz kötődik. Egy későbbi, 1815 végi levelében Wesselényi Miklósnak így ír az illető szövegkorpusz fordításának technikájáról: „A’ Haynóczy által 1791 mellém rendelt angol Mester maga abba hagyá leczkéjít sárgasági betegeskedésem miatt, melly egészen elgyengíte. De a’ mi igen keveset angolul tudok, azt a’ Yorick levelei és az Erdélyi Utazások alatt hasznomra fordítottam, öszve vetvén az Originállal a’ német és francia fordításokat.” (KazLev. XIII. 361.)

1805 márciusában Cserey Farkasnak vázolja aktuális sorozattervét, miközben a levelek és a Raynal-szöveg viszonyáról is kifejti röviden véleményét: „Minden darab egy tiszteletet érdemlő embernek vagy Asszonynak nevét viseli homlokán. – A’ Mélt. Úr neve Yoricknak Elizához írt levelei előtt fog állani, mellynek hátuljában áll Raynalnak ismeretes keserve. Szép, igen szép, és a’ tudatlan szemnek kedvesebb mint a’ Yorick és Eliza levelei; de amaz elmés cifraság, ez a’ szívnek természetes meleg felbuzdulása, ömledezése.” (KazLev. III. 304–305.)

Helmecczynek 1812 júniusában írja, hogy egyéb munkák mellett a „Yorick” és Eliza’ Levelei” is elindultak Pestre a kiadás végett, ekkor még Institórisz Károly nyomdájába (KazLev. X. 20.). A kiadás munkálatait aztán végül Trattner vállalja el, s 1814 júliusában Kazinczy hozzá intézett leveléből megtudhatjuk, hogy a széphalmi mester Yorick szövegeinek szélesebb népszerűségével nem számol – mint máshol fogalmaz: „arra ízlés kell, az pedig nem csak a’ tudatlannak nincs” (KazLev. XII. 255.) –, s azokat a populárisabb *Bácsmegey* előzetes kiadásával tervezi „segéllni” (KazLev. XI. 472.; az „Angol Yoricknak” Kölcsey Ferenc is „kevés keletet” ígér: KazLev. XII. 488.). A Sterne-kiadás késik, Kazinczy Helmecczynek 1815 februárjában már ezt mondja: „Kövess-el mindent, ’s ha magad nem nyerhetnéd-meg ezt, végy társakat magadhoz, ’s együtt kérjétek Trattner Urat, hogy Gessner után Yoricknak Érzékeny Utazását és egy más Kötetben Eszteltt, Clavigót, a’ Testvéreket, a’ Római Karnevalt és Rigó Jonathánt adja-ki a’ Júniusi vásárra.” (KazLev. XII. 374–375.) Még e hónapban tudatja Helmecczyvel, hogy „kibeszélhetetlen örömmel” vette a hírt, mely szerint „Yorick nyomtatattik”, s a cenzor pozitív véleményét így kommentálja: „a’ Censor örömmel olvasta Yorickot. (Igen jó ez, édes barátom! hadd lássa Tr. Úr, mit ítél az isteni mív felől minden, a’ kinek értelme, szíve ’s ízlése mívelt van.)” (KazLev. XII. 378–379.) Dessewffy Józsefnek ez év márciusában: „Most Yoricknak Érzékeny Utazása nyomtatattik” (KazLev. XII. 470.) A *Szép Literatura* e kötete végül 1815 tavaszán hagyja el a sajtót.

1815 szeptemberében Szentgyörgyi József részletes kritikával illeti „Yorik és Eliza” leveleit (KazLev. XIII. 168–171.). A nem éppen osztatlan fogadtatás Kazinczy efféle önvédő, ugyanakkor keserű soraiból látható érzékletesen (Döbrentei Gábornak 1815 szeptemberében, Szentgyörgyi kritikájára utalva): „Tegnapelőtt estve egy barátom nekem egy rakás gyomot küldte, mellyet a’ Yorickom’ Leveleiből szedett-ki. Soha sem hittem hogy olly kevés hibával dolgozom; azt hittem hogy van okok gáncsolódni. Nevetség a’ mit beszéll ez a’ barátom. Pedig eszes ember, és igen szép culturájú.” (KazLev. XIII. 191.) Mindazonáltal e szövegcsoportot illetően is felhangzik az elragadtatás szözlama a levelezőpartnerek köréből; Bölöni Farkas Sándor 1819-ben úgy fogalmaz, hogy Sterne úgy van fordítva, hogy ő maga sem írta volna másként. Bár ő sem tagadja a tényt, hogy keveseknek tetszik, így vall: „kivált Sterne, nekem magyarul legkedvesebb Lecturam.” (KazLev. XVI. 458.)

Kazinczy Sterne-átültetései közül a *Yorick és Eliza levelei* fordítás-vitát eredményez, melyben Kazinczy fő vitapartnere Döbrentei Gábor, aki lényegében a nyelvi transzfer áttételességét (francia és német köztes kiadványok elsődleges használata az eredeti angol kárára), illetve a szoros fordítás eszményét kéri számon Kazinczy munkáján. Már 1812-ben ezt írja: „Sterne az ő India születésű Elizájával nem francziául levelezett, ’s miért jó hát ide német levél?” (KazLev. IX. 2236.) Évekkel később, 1828-ban Döbrentei közvetlenül „angolyból” fordított Sterne-kiadványát így minősíti előzetesen Kazinczy, a polémia kontextusát tekintve igen jellemzően: „te a’ Yorik’ és Eliza’ Leveleiben a’ minden gond nélkül ömlő, meleg, édes beszédet a’ legdarabosabb, a’ legfagyosabb, a’ legvíszásabb beszéddé változtatád mellyet valaha hallánk.” (KazLev. XX. 4756.) Ide tartozik még az a filológiai adat is, hogy a Sammer-féle bécsi, angol nyelvű Sterne-kiadás előszavát Döbrentei után lefordítja maga Kazinczy is *Előbeszéd az Yorick’ és Eliza’ leveleibez. Pesten, 1828.* címen, mégpedig saját igazát alátámasztandó szoros és szabad fordításban egyaránt (*Élet és Literatura*, 1829. 24. 201–214.). A fordításvitáról részletesebben: HARTVIG 2000, 109–117.

Az illető fordításvita élete végéig foglalkoztatja és bántja Kazinczyt. 1831 áprilisában így ír minderről Guzmics Izidornak: „[Szemere Pál] azt mondja, hogy Sternei humour [!] ömlött el minden lapomon, mint leveleimen, mellyet ő és te ’s Kis és a’ lelke ’s tudományai által tiszteletes Horvát István, és némely mások örömmel fogadtok, míg gondatlanságimom és gondolatlanságimom mások, azok a’ bölcsek! azok a’ józanok! még botránkoznak is. Kimondom bátran, ’s nem rettegven hogy szavam játéknak fog vétetni, hogy én Szemerének ezt a’ magasztalását nem is értettem. Ha írásom érdemlené javalásokat, azt mondanám, hogy az benneteket azért érdekel, mert barátokat, jó és nem jó oldalain tekintve lepel nélkül látjátok. Annak mutatja magát a’ micsoda, ’s nem igyekszik jobbnak látszani. Nekem elevenség jutott és meleg szív, ’s bennem egygyüve öntve áll a’ 72 esztendő öreg és a’ 27 esztendő ifjú. Jól esik e ez, nem kérdem; engem ez a’ mindég ifju lélek boldogít, ’s ti szerettek érte, ’s az nekem elég.” (KazLev. XXI. 533–534.)

Döbrentein kívül az angolos műveltségű Kis János és Kölcsey is elmarasztalja Kazinczy Sterne-fordításait az eredeti szövegre hivatkozva (l. a következő jegyzetblokknál), a *Tudományos Gyűjtemény*ben pedig az 1828-as Döbrentei-féle kiadásról olyan recenzió jelenik meg, ahol – konkrétan visszautalva Kazinczy *Szép Literaturájára* – egyértelműen ezen új fordításnak nyújtják a pálmát (vö. KazLev. XX. 593–594.). Mindazonáltal elmondható, hogy Kazinczy Eliza-fordításának hatás-történeti értéke igen magas: „A szentimentális Sterne Raynal abbé és Yorick Elizáján, valamint Kazinczy franciából történt fordításain keresztül érkezett a magyar irodalomba, és ez érezttette hatását a humoros Sterne-ről kialakult képben is.” (HARTVIG 2000, 65.)

IV. kötet Érzékeny Útazások

KÉZIRAT

– MTAKK Magy. Ir. RUI 4r. 8.

1810 k. Autográf.

4. p. *Yorick' érzékeny útazása; Metastasio Titusza és Themistoclesze; Lanassza. Széphalom, 1810 táján.*

5. p. Foglalat. *Yoricknak Érzékeny Útazásai. Yoricknak Levele Elizabeth és viszont.*

6–195. p. *Érzékeny útazások.*

– MTAKK K 607.

1820. április 1–26. Autográf.

62^a–125^a. f. *Érzékeny útazások Francia- és Olaszországban.*

MEGJELENÉS

Teljes:

– *Érzékeny Útazások Francia- és Olaszországban* = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, IV.,* Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 87–346. p.

– *Sterne érzékeny utazásai*, ford. KAZINCZY Ferencz, bev. kiad. BERKI Miklós, Franklin-Társulat, Bp., 1907, 212. p.

– Laurence STERNE: *Érzelmes utazás Francia- és Olaszországban. Regényes útirajz*, ford. KAZINCZY Ferenc, HATÁR Győző, utószó KÉRY László, Európa Könyvkiadó, Bp., 1957, 266. p.

– Laurence STERNE: *Érzékeny útazások Francia- és Olaszországban*, ford. KAZINCZY Ferenc, s. a. r. BELIA György, utószó WÉBER Antal, Magyar Helikon, Bp., 1976, 1997, 158. p.

– Laurence STERNE: *Érzékeny utazás Francia- és Olaszországban*, ford. KAZINCZY Ferenc, HATÁR Győző, Édesvíz Kiadó, Bp., 1997, 205. p.

Részletek:

– *Lawrence Sterne: Érzékeny útazások Francia- és Olaszországban* = *Kazinczy Ferenc Művei I.: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok*, vál. gond. jegyz. SZAUDER Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979 (Magyar Remekírók), 178–198. p.

FORRÁS

Laurence Sterne (1713–1768) angol lelkész és író betegsége miatt 1762 és 1766 között hosszabb-rövidebb ideig Franciaországban él, és ellátogat Itáliába is. Ennek az időszaknak a terméke a *Sentimental Journey through France and Italy by Mr. Yorick* című regénye, a korabeli utazási naplónak az érzékenység beszédmódjával játszó paródiája, mely 1768-ban, halála előtt nem sokkal jelenik meg Londonban. A mű kedvező európai fogadtatásban részesül, és hamar sikerszöveggé válik. Az angliai megjelenés után alig egy hónappal Johann Joachim Christoph Bode először csak részleteket fordít le a regényből, melyek még az eredeti angol címmel jelennek meg, majd a sikerre való tekintettel még abban az évben elkészíti a teljes fordítást (*Yoricks Empfindsame Reise durch Frankreich und Italien, Hamburg und Bremen, Bey Johann Hinrich Cramer, 1769.*). Az első francia fordítás szintén 1769-ben jelenik meg Joseph Pierre Frénais tolmácsolásában (*Voyage Sentimental, par M. Stern, sous le nom d'Yorick. Traduit de l'Anglois par M. Frénais. Amsterdam, Paris, 1769.*). Az első kiadásokat mindkét nyelvetterületen számos másik követi (vö. HARTVIG 2000, 33, 48, 54.).

Sterne neve humoros íróként már Szerdahely György Alajos kétkötetes *Aesthetica sive doctrina boni gustus ex philosophia pulchri deducta in scientias, et artes amoeniores* című munkájában feltűnik (Kir. Egy. ny., Buda, 1778.), majd az őt követő Szép János művében (*Aesthetika, avagy a jóízlésnek a szépség filozófiájából fejtegetett tudománya. Ft. Szerdahelyi György úrnak nyomdoki után írta Szép János, Buda, 1794.*), áttételesen pedig Pucz Antal esztétikájától kezdve (*Aesthetika, vagy is, a' Szép Tudományoknak Theoriája; Eberhard G. A. után magyarázta Pucz Antal, 1817.*) számos esztétikai műben vagy rövidebb értekezésben, melyeknek a humor esztétikai kategóriája a tárgya, s amelyeknek egyik elsődleges forrásbázisa a Sterne-i szövegvilág (bővebben l. HARTVIG 2000, 68, 117–145.).

Bár a vonatkozó kutatások arra jutnak, hogy az *Érzékeny utazásokat* Kazinczy az 1790-es években már ugyanúgy ismeri, mint a *Yorick és Eliza leveleit* (VÁCZY 2011, 634.; HARTVIG 2000, 101.), erre vonatkozó egyértelmű adat sem a levelezésben, sem máshol nem lelhető fel. Nem tudható bizonyosan az sem, melyik kiadásból dolgozott Kazinczy. A *Yorick és Eliza levelei* fordítástörténetének analógiájára (l. az előző jegyzetblokkban) feltételezhető, hogy vagy a Frénais-féle 1769-es francia kiadás, vagy az 1787-es francia Sterne-összkiadás az egyik forrása – bár tehát az sem bizonyos, hogy e szöveg átültetését már a fogságban elkezdí, hisz azokból az időkől csak az elizai leveleket hozza szóba –, mindazonáltal későbbi munkája során, sőt talán már a kezdetektől, a Bode-féle német változat mindenképpen nagy súllyal esik latba. Tudunk egy kéziratkötegre ragasztott nyomtatványkivágratáról is, mely egy vonatkozó, 1794-es hallei Sterne-kiadásról közöl ismertetést (MTAKK K 638/I. 33^b. f.).

A *Szép Literaturában* megjelent mű tartalmilag és diszkurzivitásában egyaránt szoros fordításnak minősíthető. Az eredeti angol szöveg francia kifejezéseit, gallicizmusait Kazinczy pontosan igyekszik megőrizni, az eltérések összességében tehát csekélynek mondhatók, még az 1768-as eredeti angol kiadáshoz képest is. Wéber Antal röviden sorra vesz ugyan pár figyelemre méltó fogalmazásbeli különbséget (WÉBER 1976, 154–156.), Hartvig Gabriella ugyanakkor azt emeli ki, hogy az „esztétikai szépség” és a „stiliztikai hűség” jegyében Kazinczy az idegen – leginkább francia – szólásokat magyar fordítás nélkül, szóról szóra veszi át, „annyira ragaszkodik nyelvileg is forrásához” (HARTVIG 2000, 101.).

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Az első kéziratétel „1810 táján” keletkezett Széphalomban Kazinczy emlékezete szerint, de könnyen lehet, hogy az 1813-as fordításáról van szó (l. alább). A teljes nyomtatásban megjelenő szöveget tartalmazza, a kéziratköteg elején feltüntetett *Yoricknak levele Elizához és viszont* címűt azonban egyáltalán nem. Az autográf kézirat és a *Szép Literaturában* megjelent szövegváltozat nagyban egyezik. Oldalanként átlagosan három-négy szó- és kifejezés-áthúzás látható, sok esetben utólag, sötétebb tintával, azonos kéztől. Szórványos széljegyzet is található, több németül. A szóáthúzások pár esetben a magyaritott alakot javítják vissza a forrásszöveg változatához, így lesz például 'Barát'-ból újra 'Monak'. A nyomtatásban megjelenő negyedik kötet legvégén lévő magyarázatokból néhány csillaggal jelölten a lapszélen, vagy a lap alján. Hosszabb, négy-öt soros megjegyzés két alkalommal. Három-négy sor egyszerre csupán pár esetben áthúzva, illetve egy alkalommal nyolc, A' *vacsona* című résznél. A nyomdatechnikailag ritkítva megjelenítendő szavak aláhúzással jelölve minden esetben. A szövegkorpusz utolsó harmadában kevesebb javítás és törlés. A kézirat köztes állomásnak látszik egy kezdeti fogalmazvány is egy tisztázati példány között.

A második fennmaradt kézirat címlapjának (62. f.) alján: *1. Apr. 1820.* A szöveg végén, a 125. foliáson: *Elvégeztem Apr. 26d. 1820.* A szintén a teljes szöveget tartalmazó kézirat keletkezési ideje tehát egyértelműen meghatározható, a nyomtatott verzió utáni, melyet Kazinczy egy szűk hónap alatt dolgozott át 1820 tavaszán. Letisztultabb szövegváltozat mint az előző, szórványos szó-, néha mondatáthúzásokkal (öt sor áthúzása egy alkalommal). Rövid széljegyzetek, közbevetések pár alkalommal. Jellemző rá a magyaritás, főleg az alcímekben – a 'Remise'-ből, 'Szekérszín',

a 'Bidet'-ből 'Postaló', a 'Pulsz'-ból 'Érverés' lesz –, a szövegbeli gallicizmusok azonban jórészt megmaradnak.

Sterne művei mindvégig fontosak Kazinczy számára, jellemzően a magasműveltséghez, a kifinomult ízlésvilághoz köti azokat; újra és újra előveszi e fordításait, dolgozik rajtuk élete végéig. Sterne szólásaira, aforizmáira, a yoricki világlátásra, stílusra és humorra többször hivatkozik leveleiben (KazLev. IV. 132, 259, 433.), illetve önéletírásaiban is (PE 2009, 670, 704.). Nagy Gábornak 1805-ben egyik munkájának nyelvi megoldását például azzal magyarázza, hogy az „Yoricki tréfás felvillámlást mutat” (KazLev. III. 373.), Cserey Farkasnak pedig 1811-ben ekként ír: „De édes barátom, Yoricknak érzékeny Utazásaiban egy Fejezet vagyon, mely arra tanít, hogy jó és rossz minden nemzetnél van, és hogy ez bennünket toleránssá tehet.” (KazLev. IX. 76.)

Kazinczy 1806 novemberében beszél először teljesen konkrétan magáról az *Érzékeny utazások*-ról, Kis Jánosnak, méghozzá múlt időben: „Mídon Yoricknak érzékeny utazásaiba fogtam, így tettem a' könyv' címjét: Yoricknak érzékeny utazásai F[rancia] és Olasz Országokban.” (KazLev. IV. 393.) Yorick „pogácsa-árosának” alakja megjelenik ugyan a *Pályám emlékezetének* első verziójában 1782-es eseményeket illetően (vö. PE 2009, 491, 588.), az illető memoár keletkezésének ideje azonban 1827–1828, tehát a motívum könnyen értelmezhető visszavetített metaforaként.

Bár az egyik fennmaradt kézirat autográf datálása szerint 1810-ben elkészül a teljes fordítás – vagy annak egy újabb változata –, az 1812-es kötettervek között még nem szerepel az *Érzékeny utazások* (vö. KazLev. X. 14.). 1813 augusztusában ezt írja Helmecezynek: „Most Yóricknak érzékeny utazásait fordítom, előttem lévén a' német, francia és angol testus. Angolul nem olvasok, de sokszor belé tekintek, 's divinálok az értelmet. A' német igen szoros fordítás, a' francia szép, de tág.” (KazLev. XI. 29.) Mint szó volt már róla, az angol textus legvalószínűbben az 1768-as eredeti kiadás, a német a Bode-féle, míg a francia a Frénais-féle fordítás. Kis Jánosnak ez év szeptember 4-én azt is megírja, hogy a fordítást egy hónap alatt, augusztusban vitte véghez (KazLev. XI. 43.), mely körülménynek ahhoz is köze van – mint előbb idézett leveléből kiderül –, hogy „elréml” a hírtől: a szövetséges európai seregek sietve fegyverkeznek Napóleon ellen (vö. VÁCZY 2011, 609.).

1814 februárjában így ír Helmecezynek: „tudósíts, Yorikom nem tiltatott e el. Reszketek ezért, mert azt nagyon szeretném nyomtatva látni.” (KazLev. XI. 211.) Kazinczy ezen Sterne-fordítását illetően tart a cenzor jelentésétől, mivel egy „igen szeretett barát” (Szentmiklóssy Alajos) eljjeszti a munkától Trattnerrel azzal, hogy az „bolond munka”, tele francia szólásokkal, melyeket Kazinczy ráadásul le sem fordít (KazLev. XII. 382.). Sterne két művét, a *Leveleket* és az *Utazásokat* Kazinczy kezdetben nem egy kötetbe sorolja, csupán 1814 júliusától van olyan levelezésbeli adat, ahol a két szöveg már egymás után szerepel, ekkor még a hetedik darabban (KazLev. XI. 480.). Ugyanezen levelében fejti ki az előző jegyzetblokkban már említett álláspontját is újra, mely szerint a Bács megyei népszerűsége segíti, de nála már meg sem közelíti a Sterne-műveket. Ez év novemberében – mindezzel összhangban, de már változtatva a sorozatterven – a következőket üzeni kiadójának, Trattnernek: „Gessnernek két Kötete mellé harmadiknak Yorickot (az az ennek Érzékeny Utazását és Leveleit Elízához) nyomtattassa. Ezt azért hogy minden Lieferunga légyen valami a' kényesebb ízlésűeknek is, a' tanulatlanoknak is.” (KazLev. XII. 159.) A következő idők történéseit az 1815 tavaszán való megjelenésig lásd az előző jegyzetblokkban.

Kazinczy úgy polarizálja 1815 telén a fordítás fogadtatását, hogy van, akinek „semmit sem ér” e munkája – itt elsősorban Szentmiklóssyra gondol –, míg Stipsics cenzor szerint „minden darabom között a' legjobb” (KazLev. XIII. 323., 328.). 1816-ban Rummy Károly Györgynek esetetli a yoricki humor szépségeit (KazLev. XIV. 180.), e fordításával mindazonáltal elégedetlen, többek között a benne maradt nyomtatási hibák miatt. 1820 áprilisában többeknek megírja, hogy újra az *Érzékeny utazásokon* dolgozik (l. a második kéziratátelt), Kis Jánosnak április 10-én a következőképpen: „Épen a' Yorick Érzékeny Utazása van előttem; azt egészen újra fordítom; mert ha valami, ez volt igen rosszul dolgozva a' már megjelent nyomtatásban.” (KazLev. XVII. 135.) A kortárs fogadtatást illetően Kölcsey szövege is sokatmondó, akinek így ír Kazinczy a megjelent kötet receptiója kapcsán 1817 elején: „a' mi Puristáink szégyellik Cicerót úgy nem szeretni, a' hogy Egmontot, Ossziánt és Yorickot nem szeretni nem szégyellik” (KazLev. XV. 20.). Kölcsey – mint egy távoli válaszként, az előző jegyzetblokkban már megidézett „fordításvitában” Döbrentei mellé

állva – ugyanezen év nyarán úgy fogalmazza meg kritikáját hangsúlyosan az eredeti angolhoz viszonyítva, hogy Kazinczy Sterne-fordítása ugyanolyan lett, mint a Gessner és a Marmontel (KazLev. XV. 237.). Kazinczy bővebb kifejtést igénylő, ingerült felszólítására (KazLev. XV. 243.) nem sokkal későbbi levelében így ír: „úgy vélem, hogy a’ nyelv csak olly fordításokkal gazdagúlhat, mellyek az Original’ színét megtartják. [...] Yorick sokat veszteni fogott azzal, hogy Francziából jött-által. Minthogy nekünk humoristicus írónk nincs, a’ Y[orick]. fordítójának próbát kellett volna tenni, ha a’ nyelvnek ezen oldalra nézve vagynak e kincsei?” (KazLev. XV. 246.) Ez utóbbi részlet a humor esztétikai-regénypoétikai kategóriájának ügyét is felidézi, melynek fentebb már említett magyarországi történetében, nagyrészt éppen Kazinczy által, Sterne rendkívüli szerepet játszik.

Sterne világa élete végéig fontos Kazinczy számára. 1827-ben Zádor Györggyel közli, hogy „Yorick’ gyönyörű utazását” újra tervezi publikálni, „mert az a’ régibb kiadás olvashatatlan” (KazLev. XX. 416.), 1830-ban pedig ekként beszél Bajza Józsefnek újabb – már meg nem valósuló – sorozattervéről: „Az első Kötetet e’ holnapban tisztázám le, Februárban a’ Yorick Ér. Utazásit fogom, ’s Martiusban készen leszek mind az öttel. ’S akkor lesz ideje hogy gondoskodjam kieresztések eránt.” (KazLev. XXI. 196.)

IV. kötet A' Római Carneval

KÉZIRAT

Nincsenek adatok.

MEGJELENÉS

Teljes:

– A' Római Carneval = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura, IV., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 347–415. p.

FORRÁS

Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) 1787 és 1788 között másodszor tölt Itáliában hosszabb időt. Ennek az időszaknak a terméke a *Das römische Carneval*, amelyet mint a *Zweiter römischer Aufenthalt* című útirajzának egy részét, 1789-ben ad ki (J. W. Goethe, *Das römische Carneval, Weimar und Gotha. In Commission bey Carl Wilhelm Ettinger, 1789.*), s ami egy év múlva másodszor is megjelenik. A *Zweiter römischer Aufenthalt vom Juni 1787 bis April 1788.* című műben a *Das römische Carneval a Januar 1788 és a Februar 1788* című részek között található. Az illető elbeszélés számos alkalommal megjelenik, a 18. század végén és a 19. elején például a *Goethe's Werke*, a *Goethe's neue Schriften*, a *Goethe's sämtliche Schriften*, illetve a *Die Italienische Reise* című sorozatban is. Nem tudható, melyik német kötetből dolgozik Kazinczy, a korabeli kiadások közül néhányat összehasonlítva azonban látható, hogy az illető elbeszélés szövegállapota gyakorlatilag változatlan.

A *Goethe's Werke (Stuttgart und Tübingen)* Cotta-féle kiadásának – melyet Kazinczy ismer (KazLev. IV. 186.; KazLev. V. 103, 200. stb.) – 1817-es, tizenharmadik kötetében, a 3. és 52. oldalak között található a *Das römische Carneval*. A szöveg és Kazinczy publikált fordítása tartalmilag, szerkezetileg és stilisztikailag egyaránt igen szorosnak mondható. Váczy így ír róla: „A tréfa, jókedv, bohóság, pajkosság festése ugyan nem oly természetesen fakadó, mint az eredetiben, de nyelvünk akkori állapotához képest jól alkalmazkodik hozzá; sőt a fordításnak egyes részeit, mint kivált a lófuttatásról, a hamvazószerdáról írottakat mai fordító sem igen fordíthatná szebben és hívebben.” (VÁCZY 2011, 626.)

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Goethe alakja, műveinek hatása az ifjúság éveitől mindvégig meghatározó, öndefinitív jelentőségű Kazinczy számára, különösen fogsága után ő a legnagyobb példaképe és mintája: „Több ő nekem mint minden. Ha úgy lehetne az óhajtással magamat valamivé tennem, mint a' tündér históriákban Királlyá, én semmi nem lennék egyéb mint Göthe Magyar nyelvben.” (KazLev. VIII. 430.; vö. még: VÁCZY 2011, 621.) Bölöni Farkas Sándornak ezekkel a szavakkal ajánlja 1815-ben, a Szép Literatura születésének idején: „Göthével ismerkedjék-meg és Göthével, és ismét meg ismét Göthével. Az én bálványom mindenben ő. 'S Lessinggel, Klopstockkal, Schillerrel, Herderrel és Wielanddal. A' többinek félve higgy, Göthének, kiben görög lélek lakik, vaktában. Virít rajta minden; ő öszveköti a' férjfiúi erőt és az ifju kor' szépségét.” (KazLev. XIII. 241.) Mindehhez lásd még jelen kötetben az *Alakulástörténet* kortárs recepcióval foglalkozó részét.

Goethe *Római Carneval*járól a széphalmi mester csak a *Szép Literaturá* kiadása közben tesz említést. 1815 januárjában még „Göthei” kötetről beszél a szöveg kapcsán Helmecczynek, melynek nagyobb népszerűséget jósol; ez Goethe művei közül az *Esztellét*, a *Clavigót*, a *Testvéreket*, illetve a *Római Carnevalt* tartalmazná (KazLev. XII. 359.). Egy hónap múlva sürgeti Helmecczyt, mindent tegyen meg – „ha magad nem nyerhetnéd-meg ezt, végy társakat magadhoz” –, hogy az illető kötet is megjelenjen a júniusi országos vásárra (KazLev. XII. 374.). Márciusban Buczy Emilnek már ezt újságolja: „Most Yoricknak Érzékeny Utazásai, Levelei Elízához, a’ Raynal’ keserve ezen derék Asszony után, s’ a’ Göthe’ Római Karneválja jó sajtó alá egy Kötetben” (KazLev. XII. 431.). Ekkor a *Római Carneval* már a Sterne-i szövegek mögött helyezkedik tehát el (ugyanerről Dessewffynek: KazLev. XII. 446.). Barátjának, Dessewffy Józsefnek ez év márciusában szintén arról tudósít, hogy nyomtatják az illető kötetet (KazLev. XII. 470.). A *Szép Literaturá* e darabja végül 1815 tavaszán hagyja el a sajtót. Fogadtatásának bemutatásához nem állnak rendelkezésre hatástörténeti adatok, még a Kazinczy-levelezésben sem.

V. kötet Esztele

KÉZIRAT

– OSZKK Fol. Hung. 143.

1794. Autográf.

1^a. f. *Stella. Érzékeny Játék. újabbi dolgozás. Kazinczy Ferencztől. Az én szeretett Bárczaymnak.*
1794. „Még mindég sírsz, még mindég hullnak / Kebledbe
néma könyveid: / Vedd ezt, barátom! ’s megtágúlnak / Egy kis korig gyötrelmeid.”

1^b. f. [Szereplők névsora.]

2^a–7^b. f. *Első aktus.* [Felvonás szó áthúзва.]

8^a–11^b. f. *Második aktus.*

11^a–13^b. f. *Harmadik aktus.* [befejezetlen]

MEGJELENÉS

Előzmény:

– *Sztella. Dráma, öt felvonásbann. Azoknak, a’ kik szeretnek.* Göthe után Kazinczy Ferenc, tagja a’ Sopronyi. Magy. Társ. Hozzá vagyon adva: *A’ Vak Lantos. Rege, a’ Hajdani Korból.* Pozsonyban, WÉBER Simon Péternél, 1794. (Kritikai kiadása: KAZFORD 2009.)

Teljes:

– *Esztele. Érzékeny-játék = Kazinczy Ferencz’ Munkái: Szép Literaturá, V., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 1–95. p.*

Részletek:

– *Goethe: Stella = Kazinczy Ferenc Művei I.: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok,* vál. gond. jegyz. SZAUDER Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979 (Magyar Remekírók), 93–99. p.

FORRÁS

Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) *Stella* című drámájának kéziratát 1775 áprilisában zárja le, ősbemutatóját 1776 februárjában tartják Hamburgban. Ugyanebben az évben adják ki a művet Freistattban a *Deutsche Schauspiele* sorozatban, valamint Lipcsében, Frankfurtban és Berlinben, azután pedig más alkalommal és helyen, külföldön is (bővebben: KAZFORD 2009, 832.). Nem tudható, melyik német kötetből dolgozik Kazinczy, a korabeli kiadások közül néhányat összehasonlítva azonban látható, hogy az illető dráma szövegállapota gyakorlatilag változatlan a 19. század elejéig, amikor Goethe átírja a darab befejezését, tragikus lezárást adva annak (CZIBULA 2010, 389.). A korabeli kiadványok közül az 1776-os freistatti változatot vettük alapul (*Stella. Ein Schauspiel fuer Liebende in fuenf Akten von J. W. Goethe, Freistatt, 1776.*).

Az 1794-es, nyomtatásban először megjelenő fordítás (l. KAZFORD 2009, 381–415.) és a *Szép Literaturá* ötödik kötetének fordítása között számos különbség tapasztalható, melyek a német forrásszöveghez való viszonyukban foghatóak jól meg. Az 1794-es műnek pontos alcíme van (*Sztella. Dráma öt felvonásban. Azoknak a’ kik szeretnek – vö. Stella. Ein Schauspiel fuer Liebende in fuenf Akten*), míg a *Szép Literaturá*-ban csupán ez áll: *Esztele. Érzékeny-játék*. E momentumon túl azonban a második Goethe-átültetés határozottan közelebb áll a német eredetihez, mint az első (utóbbi viszonyról l. KAZFORD 2009, 832–833.). A szereplők számát Kazinczy második megjelentetett munkájában karcsúsítja, így lesz az eredetileg tizenegy szereplőből kilenc, éppúgy, mint Goethénél (a *Szép Literaturá*-ból nyilván véletlenül marad ki *Mimy* neve a felsorolásnál). Kazinczy másodjára a

szöveg magyar vonatkozásait kiiktatja, *Pozsony, Bécs, Debrecen, Kolozsvár* egyaránt eltűnik, *Foksán* helyett pedig *Wagram* szerepel (Goethénél *Amerika*); a főszereplők nevei is idegenszerűekké válnak (*Mimi – Mimy, Cecília – Cécile, Fernandó – Fernando*). Az 1815-ös fordítás stilisztikai-lag is jobban alkalmazkodik a Goethe-darabhoz, pontosabban követi az eredeti szöveget, illeté- képpen pedig, ha tartalmilag nem is, retorikájában meglehetősen markánsan eltér az 1794-es válto- zattól (vö. CZIBULA 2010, 396, 398–399.). Elmarad az első verzió ajánlása is, kap viszont a szöveg egy prologust Kazinczy tollából (erről bővebben alább).

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

A rendelkezésre álló kéziratról az első fordítás kapcsán azt mondtuk, hogy az – margináliái, betoldásai, kihúzásai, javításai okán – valószínűleg köztes változat az 1794-es kötet végső tisztáza- ti példánya és az első fordításvariánsok között (KAZFORD 2009, 833.). Czibula Katalin azóta meg- győződen érvelt tanulmányában amellest, hogy az illető kézirat a meglehetősen nehézkes nyomtatás munkálataival egy időben keletkezhett ajándékozás, vagy kéziratoss terjesztés céljából, s felveti lehetőségként, hogy a megjelenés következtében szakad félbe a másolatkészítés a harmadik felvo- násnál (CZIBULA 2010, 392.). A kézirat mindazonáltal határozottan fordítói munkafázis közben mutatja a szöveget, kevésbé az ajándékozás, sokszorosítás tisztaságában. Az azonban mindenképp belátandó, hogy bár az 1^b. foliánsan külön feltüntetett és csak itt megtalálható „*A’ Játék Ácson, Győr és Komárom között*” helymeghatározás távolítja, a szereplők csökkentett száma, illetve a cím alatti „*Érzékeny Játék*” megjelölés egyértelműen közelíti az illető verziót a *Szép Literaturához*. A kézirat tehát valószínűleg nem megelőzi az 1794-es első művet (még közvetlenül sem), hanem sokkal inkább hídnek tekintendő ezen első és az 1815-ös második kiadott változat között, időben igen közel az előbbihez, főként, hogy adatolható, Kazinczy nincs megelégedve a publikációval (KazLev. II. 302, 362.).

Goethe alakja, műveinek hatása az ifjúság éveitől mindvégig meghatározó, öndefinitív jelentő- ségű Kazinczy számára, különösen fogsága után ő a legnagyobb példaképe és mintája: „Több ő nekem mint minden. Ha úgy lehetne az óhajással magamat valamivé tennem, mint a’ tündér his- tóriákban Királyné, én semmi nem lennék egyéb mint Göthe Magyar nyelvben.” (KazLev. VIII. 430.; vö. még: VÁCZY 2011, 621.) Bölöni Farkas Sándornak ezekkel a szavakkal ajánlja 1815-ben, a Szép Literatura születésének idején: „Göthével ismerkedjék-meg és Göthével, és ismét meg ismét Göthével. Az én bálványom mindenben ő. ’S Lessinggel, Klopstockkal, Schillerrel, Herderrel és Wielanddal. A’ többinek félve higgy, Göthének, kiben görög lélek lakik, vaktában. Virít rajta min- den; ő öszveköti a’ férjfiúi erőt és az ifju kor’ szépségét.” (KazLev. XIII. 241.) Mindehhez lásd még jelen kötetben az *Alakulástörténet* kortárs recepcióval foglalkozó részét.

Az első nyomtatásban megjelenő Goethe-mű (keletkezéstörténetéről, színielőadásairól l. KAZFORD 2009, 833–835., elnyeri a Kazinczy-kör tetszését (KazLev. II. 356.; KazLev. II. 387.). Maga a mester azonban az 1793 nyarán látott nyomdai mutatványt erős kritikával illeti (KazLev. II. 302.), az 1794-es megjelenés utáni tavaszi hónapokban pedig a sikerültség bizonytalanságát megfogalmazó sorokat olvashatunk tőle (KazLev. II. 362.). 1794 tavaszán több helyre elküldi ki- adott fordítását; az ok egyebek mellett valószínűleg az, hogy ebben az időben ez az egyetlen aján- dékozható műve a cenzúra miatt (KazLev. II. 386.). Fáy Ágoston Zemplén megyei alispán 1795. márc. 17-i jelentése a letartóztatott Kazinczynál tartott házkutatásról e szempontból is informatív: „a szekrényekben különféle írásokat találtunk [...] Azután Sztella, Drama azoknak, a kik szeret- nek, melynek több későbbi kiadásbeli példánya is megvan. Ezek foglalják el a szekrényekben a legnagyobb helyet” (FN 2011, 284.). Az első kiadást illető kritikai szölamok – „gyermeki mázolás” – a brünni fogság ideje alatt jellemzőbbekké válnak, s ugyanekkor (1797) kapunk hírt az átdolgo- zás tényéről is (KazLev. II. 421.).

Szabadulását követően, 1802-ben az illető 1794-es kiadást Kazinczy „egészen elrontottnak” mondja (KazLev. II. 514.), 1804 februárjában pedig tudatja Bárczay Ferencsel, hogy a drámát újra ki szándékozik adni, s leveléből azt is megtudhatjuk, hogy azt újra barátjának ajánlaná, mint az

első publikált fordítást (KazLev. XXIII. 73.; erről bővebben: KAZFORD 2009, 833.). 1805 márciusában Kazinczy egy ötkötetes sorozatterv második darabjában helyezné el az újraírt „Stellát” (KazLev. III. 305.). 1810 őszén arról értesíti Vida Lászlót, hogy megint átdolgozza fordítását (KazLev. VIII. 78.). 1812 júniusában egy újabb – ezúttal hatkötetes – sorozatterv második darabjába helyezi a művet, másik két Goethe-dráma és Sterne művei mellé. Az illető levelet Kazinczy már a *Szép Literatura* Helmecczyéhez címezi (KazLev. X. 14.). 1813 júniusában reményét fejezi ki pesti ügyvivőjének, hogy a cenzor megadja az engedélyt a „Sztella” publikálásához (KazLev. X. 427.), de júliusban Döbrentének azt írja, hogy a szövegről lemondott, mert a cenzor hajthatatlan (KazLev. X. 481.). Goethe e művét, mely 1794-ben minden akadály nélkül megjelenhetett, 1813 elején még az engedékenyebb Madarassy Ferenc is eltiltja, jóllehet Kazinczy hivatkozhat a nagyváradi könyvvizsgáló jóváhagyására is (VÁCZY 2011, 482.). Augusztus elején aztán így hálálkodik Helmecczynek, hogy kieszközölte az engedélyeztetést: „Szemerénk – kit én 48 óra olta bírok – ’s én magam sikoltozásokra fakadozó örömmel értünk tegnap már késő estve érkezett leveledből, hogy Sztella megnyerte csakugyan azt az engedelmet, mellyet tőle Madarasy Úr megtagadott. Édes barátom, sokat köszönök neked, igen sokat, ’s mit nem fogok köszönhetni, ha Munkáim is általad adattatnak a’ Publicum’ kezébe!” (KazLev. XI. 11.)

1814 telén egy külön „Göthei kötet” koncepciója áll készen (KazLev. XII. 255.). 1815. február 5-i levelében írja meg Helmecczynek, hogy a „Sztella” névből „Esztellt” csinált, s hogy egy, az erkölcselenség szöveget illető vádját oldó, cenzorbarát prológust is írt a mű elé (KazLev. XII. 375.). Pár nappal később ekképp ír sokatmondóan minderről: „Esztellt, Clavigót és a’ Testvéreket újra leírtam, sokat javítgatván rajtok, ’s így azt hiszem hogy ti jobbak, a’ kiknek ítéletek nekem több az egész Publicum javallásánál, azt fogjátok ítélni róla, hogy megtetszik a’ munkán, hogy nekem Göthe volt bálványom. Mind a’ mellett hogy szent ravaszságból elváloztattam a’ nevet az egyik darabnál ’s egy Prológot írtam elébe, kérlek, Stipsics Úrnak add revisio végett. Értesz minden bővebb magyarázat nélkül. Vigasztalhatatlan volnék, ha el nem sülné a’ mit én is óhajtok, de Te is óhajtasz. – Gyönyörű világ az a’ Göthe által teremtet világ. Lehetetlen szebb lelkeket, szebb nyelvet képzelni.” (KazLev. XII. 379.)

Ez év február 25-én arra kéri Helmecczyt, vegye rá Trattnert, hogy többek között az *Esztellét* tartalmazó kötet is jelenjen meg az augusztusi vásárra (KazLev. XII. 413.). E kérés teljesül, ám Kazinczy nagyon feldúlt, amikor 1815. június 2-án megtudja, hogy az illető Goethe-kötet végül az *Egmont* nélkül hagyta el a sajtót (KazLev. XII. 520.). A hír – amelyet Kazinczy a *Hazai ’s Külföldi Tudósítások* 1815/42., friss számának a *Toldalékon* található hirdetésében olvas (szövegét l. a kísértőtanulmányban) – egyben azt is jelenti, hogy a sorozat e darabját már árulják.

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár állományában található egy olyan megviselt *Szép Literatura* példány – helyrajzi száma 762.693, a benne található összefirkált portrémellettket bélyegzőjének tanúsága szerint valószínűleg a pápai kollégium tulajdona volt eredetileg –, melyben Kazinczy saját kezű elszórt szövszintű javításai találhatók egy ceruzás idegen kéz javításai mellett, az egész ötödik kötetre vonatkozóan.

Az illető Kazinczy-fordításról és a Goethe-kontextusról értekeznek: FRIED 1996. A mű legutóbbi, átfogó elemzése: CZIBULA 2010, 388–399.

V. kötet Clavígo

KÉZIRAT

– OSZKK Fol. Hung. 146.

Évszám nélkül. Autográf.

1. p. *Klavígo. Szomorú Játék.* [más tintával:] *Fordítá Kazinczy Ferencz.*

2. p. [Szereplők névsora.]

3–8. p. *Első aktus.*

9–19. p. *Második aktus.*

20–24. p. *Harmadik aktus.*

25–37. p. *Negyedik aktus.*

38–42. p. *Ötödik aktus.*

42. p. [Kazinczy végjegyzete:] *első kidolgozás. 5^a Septembr. második: 15^a Septbr.*

– OSZKK Oct. Hung. 337.

1800. Autográf.

1^a. f. *Klavígo. 1800. Autogr.*

2^a. f. [a *Klavígo*-alak javítva:] *Clavígo. Szomorú játék.* [idegen kéz más színű tintával:] *Fordította Kazinczy Ferentz. Maga Kezeírása. lod. Sec. XVIII. (A. 1800.)*

2^b. f. [Szereplők névsora.]

3^a–8^b. f. *Első aktus.*

9^a–20^a. f. *Második aktus.*

20^b–25^a. f. *Harmadik aktus.*

25^b–39^a. f. *Negyedik aktus.*

39^b–43^a. f. *Ötödik aktus.*

MEGJELENÉS

Teljes:

– *Clavígo. Szomor-játék* = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, V., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 96–198. p.*

FORRÁS

Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) *Clavígo* című drámája Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais francia író 1774 februárjában kiadott visszaemlékezéseinek negyedik kötete alapján készült. Goethe 1774. május 13–20. között írja meg a darabot. Ez év augusztus elején jelenik meg a mű Weygandnál Lipcsében, majd később többször, más sorozatokban is. 1774. augusztus 23-án mutatja be a hamburgi színház, Augsburgban maga Beaumarchais is látja; Goethe csak 1792-ben adhatja elő Weimarban. A darab egész Európában sikeres, már ősbemutatójának évében két előadásról tudunk Pozsonyban (december 3. és 10.), illetve később, 1778-ban kettőről Nagyszebenben (augusztus 11. és szeptember 3.). Minderről bővebben: GVM 1982, 686.; CZIBULA 2010, 407.; VÁCZY 2011, 624–625.

Goethe e drámáját Kazinczy egyik altisztje, Iváncay Vitéz Imre már 1790 nyarán fordítja (KazLev. II. 70.). Kazinczy erről nem sokkal később már mint kész munkáról beszél július 1-jén – „GÖBÖL kész Brútussal és Caesarral; VITÉZ Clavigóval” (KazLev. II. 85.; augusztus 15-én:

KazLev. II. 96.) –, az illető mű ugyanakkor nem jelenik meg nyomtatásban, s később nem is történni már rá semmiféle utalás. 1814-ben Döbrentei Gábor is belefog a fordításba, de látván, mennyire nem hasonlít az eredetihez, abbahagyja munkáját (KazLev. XII. 252).

Nem tudható, melyik német kötetből dolgozik Kazinczy. Először 1797-ben, fogságából tudósít a „Klavigó” fordításáról Kis Jánosnak (KazLev. II. 421.), bár már 1786-ban látja emlékezetes előadását Bécsben. Az egyik 1787-es lipcsei kiadást alapul véve (*Clavigo. Ein Trauerspiel. Von Goethe. Ächte Ausgabe. Leipzig, bey Georg Joachim Göschen, 1787.*) – melyet jó eséllyel használhatott Kazinczy a brünni fogságban (vö. FN 2011, 315.), illetve amely *A' Testvérek* című Goethe-átültetés kapcsán is előtérbe kerül majd (l. a következő jegyzetblokkban) – az látható, hogy a *Szép Literatura* fordítása tartalmilag, szerkezetileg és stilisztikailag is egyaránt szoros. A szereplőlista és a helyszínmegjelölés szó szerint egyezik, a belső szinterek és a szereplők mozgataása sem változik. Kazinczy egyik legszöveghibb fordítása, efféle szórványos különbségekkel: Goethénél: „Beaumarchais, fällt *Sophien um den Hals. Sophie umarmt ihn, indem sie zugleich eine Bewegung macht ihn zu entfernen.*” (112.) Kazinczynál: „Beaumarchais megöleli nénjét. Sophie megölelvén Beaumarchais, ’s eggyszersmind tolja.” (198.).

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Az első tételben közölt kézirat „első kidolgozása” szeptember 5-én, „második kidolgozása” e hónap 15-én született, de nem tudható bizonyosan, melyik évben. A levelezés tükrében (l. alább) valószínűsíthetően a brünni fogság idejéből való, s illetéknéppen egy olyan példány, amelyet Kazinczy ki tudott menekíteni. Czibula Katalin szintén erre az időszakra datálja a manuskriptumot (CZIBULA 2010, 410.). Az íráskép rendezett, a laptükör tiszta, kevés szóáthúzással és margináliával, szórványos mondatáthúzásokkal és betoldó javításokkal (egyszerre két mondatnál több áthúzás soha nem fordul elő). Az „első- és második kidolgozást” illető szakaszosság kevésbé vehető észre, az utólagosság legfeltűnőbb jele a jóval sötétebb „*Fordítá Kazinczy Ferencz.*” betoldás a címlapon. A dráma teljes fordítása, szerkezetileg és tartalmában nagyban egyezve a *Szép Literatura* szövegváltozatával. A kéziratköteg 40–41. lapja hiányzik.

A közel ugyanabban az időben (1800.) keletkező második kézirat – amint azt Czibula Katalin meggyőzően bizonyítja (CZIBULA 2010, 411.) – mintegy átmenetet képez az első fennmaradt verzió és a *Szép Literatura* között. Bár az íráskép itt rendezetlenebb, és a törlésekből, javításokból is több van, mint az előzőnél, a szövegállapot, a mondatstruktúrák és a szóválasztások még inkább a nyomtatott változathoz közelítik ezt a kéziratvariánst. Az előző kézirat névalakjai például – főként a szöveg elején – látványosan javítva, megelőlegezve a *Szép Literatura* végleges megoldásait, egyben leképezve a Goethe-féle eredeti változat alakjait, míg e másodikban már nincs kérdés a nevek írásával kapcsolatban (1. kézirat: *Klavigó, Karlósz, Beaumarchais, Marie Beaumarchais, Sophie Guilbert, Guilbert, Buenkó, Saint George.* 2. kézirat: *Clavigo, Carlos, Beaumarchais, Marie Beaumarchais, Sophie Guilbert, Guilbert, Buenco, Saint-George.*) A két kézirat, illetve a megjelent szövegváltozat között mindemellett nincsenek lényegi különbségek.

Goethe alakja, műveinek hatása az ifjúság éveitől mindvégig meghatározó, öndefinitív jelentőségű Kazinczy számára, különösen fogsága után ő a legnagyobb példaképe és mintája: „Több ő nekem mint minden. Ha úgy lehetne az óhajással magamat valamivé tennem, mint a’ tündér históriákban Királyá, én semmi nem lennék egyéb mint Góthe Magyar nyelvben.” (KazLev. VIII. 430.; vö. még: VÁCZY 2011, 621.) Bölöni Farkas Sándornak ezekkel a szavakkal ajánlja 1815-ben, a *Szép Literatura* születésének idején: „Göthével ismerkedjék-meg és Göthével, és ismét meg ismét Göthével. Az én bálványom mindenben ő. ’S Lessingel, Klopstockkal, Schillerrel, Herderrel és Wielanddal. A’ többinek félve higgy, Göthének, kiben görög lélek lakik, vaktában. Virít rajta minden; ő öszveköti a’ férjfiúi erőt és az ifju kor’ szépségét.” (KazLev. XIII. 241.) Mindehhez lásd még jelen kötetben az *Alakulástörténet* kortárs recepcióval foglalkozó részét.

Kazinczy 1786-os bécsi útja alkalmával látja a *Clavigo* színházi előadását. A szakirodalom általában ekkorra teszi a darabbal történő első találkozást, mely nagy hatást gyakorol rá, különösen a főszereplő Johann Franz Brockmann személyében (vö. PE 2009, 498, 534, 602, 770.; KazLev. II.

316.). A szakirodalom általában ekkorra teszi a Goethe e darabjával történő első találkozást, visszaemlékezéseiben azonban a széphalmi mester már az 1775-ös időket illetően ezt írja: „Az egyik Szilasinál, végig hányván az egymás’ hátán álló könyveket, Clavigóra találtam. Melly kincs! feledve volt a’ világnak minden Kartigámja, ’s retgettete az a’ gondolat, hogy valaha olly valamit találhatok, a’ mi Kartigámmá teendi Clavigómat. De még benne sokat nem értettem.” (PE 2009, 422.) Kazinczy tehát már korán, szinte a mű születésével egyidőben találkozik a nagy valószínűséggel első lipcsei kiadással, fordításának tényéről azonban, mint már szó volt róla, csak 1797-ben értesíti Kis Jánost; e levelében kizárólag ezen szöveg kapcsán beszél a fogságból való titkos kijuttatás lehetőségeiről. Egy évvel később már öccsét utasítja, miként járjon el többek között e kéziratának biztonsága érdekében (KazLev. II. 426–427.).

1801-ben, nem sokkal szabadulása után így ír Kis Jánosnak: „Kérded, hogy mit dolgozom. Kevés idő múlva megtudod. 2387 napig lévén megfosztva tintától, visszanyervén szabadságomat, mohón estem volna munkának: de ezer akadályok adták elő magokat. Azonban Emília Galotti ’s Minna von Barnhelm, Clavigó ’s Gessznernek talán minden Munkáji nem sokára hozzád veszik útjokat” (KazLev. II. 445.). 1802 folyamán több levelében is e műre utalva búcsúzik el. Március 16-án: „Köszöntöm a’ Clavigó hallgatóit.” (KazLev. II. 463.); május 19-én: „A’ Clavigó hallgatói éljenek.” (KazLev. II. 480.) 1803 tavaszán Schedius Lajos Jánosnak áradozik többek között e szövegről (KazLev. III. 41.). Ezekben az időkben levelezőtsárai közül Csehy József várja nagyon a megígért művet (KazLev. III. 46.).

1803. április 6-i levelében Kis Jánosnak beszél egy aktuálisan tervezett fordításkötetéről, melyben a *Clavigót* a *Himfy* Kisfaludyjának kívánja ajánlani (KazLev. III. 48.). 1804 februárjában Szentgyörgyi József előzetes kritikájára válaszol indulatosan, védve túlzott idegenszerűséggel vádolt fordítását: „Hát a’ Német Clavigó nincs e tele Gallicismussal? Ha az idegen scénájú Drámában a szövegek idegen módon beszélnek, azon a’ fül úgy nem botránkozhatik-meg, mint a’ szem nem, hogy rajtok spanyol öltözetet etc. lát.” (KazLev. III. 153.) 1805-ben aktuális ötkötetes sorozatáttevén második kötetébe teszi a színdarabot, a *Stellával* és *A’ Testvérekkel* együtt (KazLev. III. 305.). 1809-ben Szemere Pállal levelez *Clavigójának* szépségeiről (KazLev. VI. 258.), 1810. szeptember 3-án pedig Vida Lászlóval tudatja, hogy a szöveget most dolgozza újra (KazLev. VIII. 78.). A Helmecczyvel 1812 nyarán megkezdett kötetalakítási tervek intenzív időszakától kezdve az illető dráma sorsa együtt mozog a *Stelláéval* (l. az előző jegyzetblokkban); annyi jegyzendő meg az ott leírtakon túl, hogy 1815 januárjában Kazinczy arról értesíti Helmecczyt, hogy a *Clavigót* is újra át kívánja dolgozni (KazLev. XII. 359.), február elejére pedig már el is készül a korrekcióval (KazLev. XII. 379.).

A kötet 1815 tavaszán történő megjelenése után, szeptember 5-i levelében Kazinczy lelkesen mesél *Clavigójának* a „neologizálók” körében aratott dicsőségéről (KazLev. XIII. 146.). A műnek tehát van kortárs fogadtatástörténeti sikere, viszont a kritika hangjai is igen markánsak, mivel az 1818-as időszakban Kazinczy számos levelében védi magát, reagál közvetetten a túlzó gallicizmusok, xenologizmusok e fordítását illető megjegyzéseire (pl. KazLev. XVI. 55.; KazLev. XVI. 61.). Bölöni Farkas Sándor – viszonylag ritka kivételként – 1819 nyarán írt levelében látványosan Kazinczy mellé áll, s dicséri művét (KazLev. XVI. 458.). A „francia ízlésbe szeretett” fordítás ügye még 1828-ban is foglalkoztatja Kazinczyt (KazLev. XX. 514.), 1829. április 2-án pedig olyan, nem túl hízelgő levelet ír a vele ekkor már megromlott kapcsolatban álló Döbrenteihez, melyben a megszólítás: „A’ magyar Clavigónak”, az aláírás pedig: „Beaumarchais.” (KazLev. XXI. 38–39.).

A *Clavigót* a már említett pozsonyi és nagyszombati bemutatókon túl viszonylag sokszor előadja (l. PUKÁNSZYNÉ 1932, 305.; CZIBULA 2010, 416.). Az 1802 októberében tartott debreceni bemutatóról (színházi hirdetőlapja hozzáférhető: MTAKK Magyar. Ir. RUI 2r. 2/II., 109. f.) Kazinczy ezt írja: „3. Debr. Vásár. Kotzebünek Epigrammáját játsza a’ magyar Theatr. társaság. 5. – a’ Cont-ractust, – 6. az én Clavigómat véghetetlenül rosszúl. A’ bájos-t az Actor bájosnak prononciálja. Egy sem tudta könyvnélkül a’ rollt.” (PE 2009, 270.) Egy 1816 tavaszán tartott sátoralrajthelyi előadás kapcsán Dessewffy József elmarasztalólag ír a darabról, nem a fordítást, hanem a mű eszméiségét és a főszereplő jellemét bírálva (KazLev. XIV. 98–99.), melyre Kazinczy – több szempontból is igen informatívan – így reagál: „Clavigó felől azt tartják, hogy a’ Német játszószínnel

nincs regelmászigebb darabja. Neked az azért nem tetszik, mert a' fő személy megvetést érdemel. Ő szánást érdemel nekem; jó, de gyenge ellent állani a' nagyra-vágyás' késértetének, és egy megromlott erkölcsű barát' istentelenségének. Hány Tragoedia' fő személye gyilkos? – Tégedet talán az teve hideggé, hogy a' fabula csak a' vie privée scéájából van véve, nem a' vie publique-éből. Nekem az is tetszik, hogy ott egy sok lelki-erővel bíró, 's ezen lelki erő által semmiből nagygyá lett embert látok ott; tetszik, hogy egy Könyvírót látok benne. – De meglehet, hogy Clavígo ifjú esztendeim örömeire emlékeztet, és nekem ezért is olly igen kedves." (KazLev. XIV. 134.) Dessewffy így válaszol: „Ha tudtam volna hogy Ifjúságod' Kedves emlékezeteihez van kötve Clavígo fordítása, (a' melly magában jó fordítás), nem szóllottam volna róla" (KazLev. XIV. 149.). A műről mint egyfajta markáns ideológia hordozójáról Kazinczy Döbrenteivel is levelez, akitől számon kéri, miért nem javallja a fiatalságnak, hogy olvassa azt; színdarabként szintén védelmébe veszi: „A' Városi gyermekek vitetnek theatrumba, 's Clavígo semmi tekintetben nem lehet veszedelmes" (KazLev. XII. 281.).

Az illető Kazinczy-fordításról és a Goethe-kontextusról értekeznek: FRIED 1996. A mű legutóbbi, átfogó elemzése: CZIBULA 2010, 406–416.

V. kötet A' Testvérek

KÉZIRAT

- MTAKK Magy. Ir. RUI 2r. 1.
1795. Autográf.
1^a. f. *Budai Papirosaim*. [alatta művek felsorolása, ez alatt:] *Familiám' Archivumáé. Széphalom Júl. 18d. 1821. Kazinczy Ferencz.*
21^a. f. *A' Testvérek. Dráma. Egy Felvonásbann. fordított. Regmecenn, 1792.*
21^b. f. [Szereplők névsora.]
22^a–36^a. f. [A dráma szövege.]
36^a. f. [Kazinczy végjegyzete:] *Budánn, Szeptemb. 4dikénn, 1795.*
- MTAKK Magy. Ir. RUI 2r. 2/I.
Évszám nélkül. Autográf.
62^a. f. *A' Testvérek. Érdekeny-játék = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatúra, V., Pesten.*
62^b. f. [A szereplők névsora.]
64^a–71^b. [A dráma szövege.]

MEGJELENÉS

- Teljes:
– *A' Testvérek. Érdekeny-játék = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatúra, V., Pesten,*
TRATTNER János Tamásnál, 1815, 199–238. p.

FORRÁS

Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) *Die Geschwister* című drámáját 1776-ban mutatják be Weimarban, ahol a főszerepet maga Goethe játssza, de feltűnik a színen postalegényként a későbbi népszerű drámaíró, August von Kotzebue is (CZIBULA 2010, 399.).

A színmű szövege először ugyanott jelenik meg 1787-ben, ahol a *Clavigo*, ami tovább valószínűsíti, hogy jó eséllyel dolgozott ez esetben is ebből Kazinczy, bár biztos adat, utalás itt sem áll rendelkezésre. A címlapon ez áll: *Die Geschwister. Ein Schauspiel. Von Goethe. Achte Ausgabe. Leipzig, bey Georg Joachim Göschen, 1787.* A továbbiak: *Die Geschwister. Ein Schauspiel in einem Act. Personen: Wilhelm, ein Kaufmann; Marianne, seine Schwester; Fabrice; Briefträger.* A dráma-szöveg a későbbi *Goethe's Werke*, vagy *Goethe's sämtliche Schriften* típusú sorozatokban sem változik.

Összehasonlítva az első, 1787-es kiadással a *Szép Literatúra* ötödik kötetében megjelenő Kazinczy-szöveget, az látható, hogy a fordítás egyértelműen szoros: hűen követi az eredetit, a szereplők mozgatóását, szövegeit illetően is, stilisztikailag és szerkezetileg egyaránt. A különbség, hogy Kazinczy a goethei *Schauspiel* helyett *érdekeny-játék* meghatározást ad, illetve a szereplők neveit magyar nevekre cseréli fel, így lesz *Wilhelm*-ből *Pál*, *Marianne*-ből *Mariska*, *Fabrice*-ből pedig *Megyeri*. Mindazonáltal a fordítás – a nevek, helyszínek magyarázatán túl (*Kassa, Apáczasor*) – mondatról mondatra követi a német forrásszöveget.

Döbrentei egyik tervezett vállalkozása, a *Külföldi Játékszíni Gyűjtemény* számára ifjabb Wes-selényi Miklós lefordítja Goethe *Die Geschwister*-ét 1813 körül (KazLev. X. 415.), mely nyomtatásban végül soha nem jelenik meg, miként az illető sorozat sem indul el.

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Az első kézirat a mű teljes szövegét tartalmazza egy „családi archívum” részeként, mely a cím szerint Kazinczynak a budai fogságban elővett, illetve másoktól (Szén Antaltól és Batsányi Jánostól) hozzá került fordításait tartalmazza. A gyűjtemény egészét Kazinczy a címlapon 1821. július 18-án írja alá, illetve ír hozzá utódainak egy rövid bevezetőt a budai fogság emlékéiről, azonos dátumozással (2^a–2^b. f.). Az illető Goethe-fordítás műfaja itt még nem érzékeny-játék, hanem dráma, a szereplők listája pedig itt egy tétellel gazdagabb, a darabban felsíró kisgyermek feltüntetésével: *Egy kis gyermek* (21^b. f.). A fordítás kezdőlapján (21^a. f.) a cím alatti dátum 1792, a hely pedig Regmec, míg a végén (36^a. f.) 1795. szeptember 4., a hely pedig Buda, ami arra utal, hogy az első teljes fordításváltozat valószínűleg Regmecen készült 1792-ben, míg annak e tisztázata az 1795-ös budai fogság kora őszi időszakában. Az illető kézirat igen igényes, egy-egy szóáthúzás csupán elenyészve található benne, margináliákat nem tartalmaz, mind a laptükrök, mind az írásképek gondos, szinte tökéletes tisztázati példány, mely nagyban megegyezik a *Szép Literaturá* szövegváltozatával. Jelentősebb eltérésként kiemelendő, hogy a szereplőlistában Pál itt *Kassai Kereskedő*-ként van feltüntetve, Megyeri pedig *Kassai lakos* – tehát a neveken túl a színhely is magyar vonatkozású –, illetve hogy Kazinczy a cselekményt kilenc jelenésre osztja fel, mely megoldás nem található meg sem Goethénél, sem a *Szép Literaturá*ban. A harmadik, látványosabb, ugyanakkor jelentéktlenebb különbség, hogy a „postalegény” itt plusz két mondatot kap, mely a nyomtatott változatban – hasonulva a német forráshoz – eltűnik.

A másik fennmaradt kézirat nem teljes, bár hozzáteendő, hogy csak a szöveg legvége hiányzik, az utolsó lap kallódhatott csupán el. A szövegállapot az előbbihez képest egyértelműen előzetes munkafázisnak tekintendő az átültetés folyamatában, sok utólagos javítással, áthúzással, betoldással, szórendmódosító számjelöléssel. A műfaj itt is dráma, Pál kassai kereskedő, Megyeri kassai lakos, és az egyfelvonásos darab itt is kilenc jelenésből áll. A manuskriptum tehát igen közel áll az előző kézirat tisztázathoz, illetőleg annak *Regmecenn*, 1792 adatolásához; nem lehetetlen, hogy éppenséggel azonos azzal. Az illető variáns ugyanakkor nem tér el jelentősen a *Szép Literaturá* publikált anyagától sem, a fordítás már itt is szorosnak ítéltető.

Goethe alakja, műveinek hatása az ifjúság éveitől mindvégig meghatározó, öndefinitív jelentőségű Kazinczy számára, különösen fogsága után ő a legnagyobb példaképe és mintája: „Több ő nekem mint minden. Ha úgy lehetne az óhajttással magamat valamivé tennem, mint a’ tündér históriákban Királlyá, én semmi nem lennék egyéb mint Göthe Magyar nyelvben.” (KazLev. VIII. 430.; vö. még: VÁCZY 2011, 621.) Bölöni Farkas Sándornak ezekkel a szavakkal ajánlja 1815-ben, a *Szép Literaturá* születésének idején: „Göthével ismerkedjék-meg és Göthével, és ismét meg ismét Göthével. Az én bálványom mindenben ő. ’S Lessinggel, Klopstockkal, Schillerrel, Herderrel és Wielanddal. A’ többinek félve higgy, Göthének, kiben görög lélek lakik, vaktában. Virít rajta minden; ő öszveköti a’ férjfiúi erőt és az ifju kor’ szépségét.” (KazLev. XIII. 241.) Mindehhez lásd még jelen kötetben az *Alakulástörténet* kortárs recepcióval foglalkozó részét.

Kazinczy egy 1793. július 27-i levelében ad hírt először Goethe ezen darabjának átültetéséről Kis Jánosnak, a „készülnek ’s készen vannak rész szerént” darabok között említve azt (KazLev. II. 298.). Nem egészen egy év múlva, 1794 márciusában ugyancsak Kis Jánosnak ír lelkesen a szeretett mű tervezett megjelentetéséről, melyet már ekkor neki szándékozik ajánlani – „Néked, édes Kisem, most fogják nyomtatni A’ Testvéreket (Die Geschwister von Göthe); ennél edesebb kis darabot nem ismerek; ez nekem valóságos szerelmem. A’ darabot nacionalizáltam, ’s a’ személyek ezek: Pál, kassai kereskedő. Mariska, Megyeri.” (KazLev. II. 341.) –, a megjelenés azonban elmarad. Még ez év októberében, nem sokkal decemberi letartóztatása előtt, ismét Kis Jánosnak hozza szóba a „néked készített Testvéreket” egyéb fordításaival együtt, melyek elvesztek, de melyet ugyanakkor „megkaphatom még, mert Pesten és Erdélben le vannak másolva” (KazLev. II. 384.). Egy hónappal később Aszalay tudósítja Pestről Kazinczyt, hogy *A’ Testvérek* december 5-i színelőadása elmaradt, helyette más darabot ismételnek, a szövegre vonatkozólag azonban jobb hírei vannak: „a’ vásárok azt is küldöm, mert le van írva nálok. Az olvasó próbát meg is tették abból.” (KazLev. II. 390.) December 17-én aztán bemutatják Pesten a darabot (színházi hirdetőlapja hozzáférhető: MTAKK Magy. Ir. RUI 2r. 2/II., 108. f.), mely végül ezt az egy előadását éri meg.

A mű a fogság után, 1803-ban kerül ismét elő a levelezésben. A mester február 27-én Szentgyörgyi Józsefnek írja, hogy a „Kazinczynak (fordított) Egyveleg Munkáji” hétkötetesre tervezett sorozatának harmadik kötetébe tervezi „Góthének” darabjait, köztük *A’ Testvéreket*, melyet Kis Jánosnak és Németh Lászlónak szándékozik ajánlani Horatius soraival (bővebben: CZIBULA 2010, 401.; mindezt áprilisban magának Kisnek is megírja: KazLev. III. 31.; KazLev. III. 48.). 1805-ben éppen aktuális ötkötetes sorozattervének második kötetébe teszi a színdarabot, a *Stellával* és a *Clavigóval* együtt (KazLev. III. 305.). *A’ Testvérek* kiadásának sorsa mindvégig együtt mozog e két másik Goethe-fordítással (l. az *Eszelle* jegyzetblokkjában), s illetéknéppen 1815 nyarán lát napvilágot.

A munka fogadtatásáról nincsenek hatástörténeti adataink. A műről, illetve a Goethe-kontextusról értekezik: FRIED 1996. Legutóbbi, átfogó elemzés: CZIBULA 2010, 399–406.

VI. és VII. kötet Ossziánnak Minden Énekei

KÉZIRAT

– OSZKK Fol. Hung. 140.

1795. Autográf.

1^a. f. *A' Szelmai Dalok. Budán, 24 Jun. 1795. Ossians Gedichte v. Profess. Petersen in Stuttgart. – Tubingen gr. 8. 1782. pag. 133. Ezt a' darabot Göthe fordította. Siehe Leiden des jungen Werthers. Magyarra Kazinczy Ferencz.*

1^a–5^b. f. [a fordítás szövege, végén ismét:] 24. Jun. 1795. Budán. FK.

– PIM V. 4064/2.

Évszám nélkül. Autográf.

1^a. f. *Dolgozásaim a' Munkácsi Várban 1800 és 1801.[alatta:] Minthogy az Országlás' Rabjainak tintát nem engednek, vasdarabokat bánytam eczetbe; a' papirosat pedig Kufsteinből Munkácsig tartó útnak alatt lopva szerzettem. Kazinczy Ferencz*

174^a. f. *Énekek Ossziánból.*

175^a–188^a. f. *Karrik-Thúra. Bürger után.*

– OSZKK Duod. Hung. 53.

1800 vagy 1801. Autográf.

1^a. f. [Cserey Farkas bejegyzése: *A legtisztább, és becsesebb Barátságunk jeleül ajándékba bírja: mint tisztelt Kincset ezen könyvecskét Cserey Farkas Tekint. Regneczi Kazinczy Ferencz Urtul. Ki esztet eczetbe ásztatot vas rosdával Munkácsi fogságába irta 1801. eszt.(...)]*

6^a–16^a. f. *Karrik-Thúra. Ossziánból, Bürger után.*

– MTAKK Magy. Ir. RUI 4r. 7.

1814. Autográf.

4^a. f. *Kazinczy Ferencz' Munkáji.*

5^a. f. *Osszián' Énekei. Első kötet. Pesten, Trattner János Tamásnál, 1814.*

5^b. f. [Kazinczy rövid visszemlékezése a megjelenés körülményeire, alatta:] *Széphalom Sept. 13d. 1818.*

6^a–8^b. f. *Bevezetés [keltezése alább:] Széphalom, Január. 16d. 1815.*

9^a–46^b. f. *Fion-Ghal. Hat énekben.*

47^a–95^b. f. *Temora. Nyolcz énekben.*

96^a–104^b. f. *Kathlóda. Három énekben.*

105^a. f. *Kazinczy Ferencz' Munkáji.*

106^a. f. *Osszián' Énekei. Második kötet. Pesten, Trattner János Tamásnál, 1814.*

107^a–114^b. f. *Karrik-Thúra.*

115^a–119^b. f. *A' Szelmai Dalok.*

120^a–123^b. f. *Az Iniszhonai Háboru.*

124^a–129^b. f. *Láthmon.*

130^a–133^b. f. *Ojthóna.*

134^a–140^b. f. *Kárthon.*

141^a–144^b. f. *Króma.*

145^a–149^b. f. *Kuchullin' Halála.*

150^a–157^b. f. *Darthúla.*

158^a–161^b. f. *Kalthon és Kolmál.*

162^a–166^b. f. *A' Lórai Csata.*

167^a–169^b. f. *Ojna-Morul.*

- 170^a–173^b. f. *Konláb és Kuthóna*.
 174^a–180^b. f. *Berrathbon*.
 181^a–184^b. f. *Szulmalla Lúmonon*.
 185^a–187^b. f. *Kolnadóna*.
 188^a–192^b. f. *Károsz. Szelmán*.
 193^a–200^b. f. *Kómala*.
 201^a. f. *Magyarázatok* [a felirat után üres hely]

– MTAKK K 629.

Évszám nélkül. Autográf.

122^a. f. *Magyarázatok*. [alatta áthúзва:] és grammatikai jegyzetek.

123^a–125^b. f. *Magyarázatok Ossziánnak énekeihez*.

MEGJELENÉS

Teljes:

– *Ossziánnak Minden Énekei. Első Kötet* = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, VI., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 332. p.

– *Ossziánnak Minden Énekei. Második Kötet* = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, VII., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1815, 352. p.

Részletek:

– *Osszián: Ojna-Morul* = Kazinczy világa, szerk. VAJTHÓ László, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1932 (Magyar irodalmi ritkaságok, X.), 181–185. p.

– *Osszián énekei*, ford. KAZINCZY Ferenc, s. a. r. BANGA Ferenc, SZEMETHY Imre, utószó BUDA Attila, ELTE Historia Litteraria Alapítvány, Bp., 1998 (Képes Próza Tár), 156. p.

FORRÁS

James Macpherson (1736–1796) skót költő saját gyűjtésű, autentikus gael szövegeken alapuló angol nyelvű hősi műballadái 1760-tól jelennek meg. Az első kiadás tartalma tizenöt töredék, benne mind a szerző-fordító, mind az előszó írója, Hugh Blair professzor névtelen marad; címe: *Fragments of Ancient poetry, collected in the Highlands of Scotland, and translated from the Galic or Erse Language* (Edinburgh, Dublin, 1760). A következő darabok: *Fingal. An Ancient Epic Poem in Six Books* (London, 1762); *Temora, an Ancient Epic poem in Eight Books* (London, 1763). E harmadik kiadványon az angol fordítások szerzőjeként már Macpherson neve is szerepel. Az első teljes kiadás 1765-ben lát napvilágot *The Works of Ossian* címmel, amely az előző kiadások egybeszerkesztett változata erőteljes átdolgozással. Ennek kétkötetes javított változata az 1773-as *The Poems of Ossian* (bővebben: HARTVIG 2007, 629–632.). Az orális gael folklóron alapuló, de döntő-részt mesterségesen konstruált angol ossziáni dalok megjelenésük pillanatától markáns kultuszt indítanak el Nagy-Britanniában, s az „osszianizmus” divathulláma hamarosan egész Európában elterjed: olasz, francia, holland, spanyol, román, orosz átültetései is születnek, a németországi Goethe, Schiller és Herder egyaránt hódol neki, hazánkban pedig többek között adatolható névadási tendenciát indít el (MALLER 1940, 3.; ELEK 1933, 66–67.).

Az alapvetően német közvetítettségű magyar Osszián-kultusznak igen gazdag hagyománya van. Legfontosabb rétegei: Fordításrészletek: Ráday Gedeon (*Eviralla*, 1790), Rájnis József (*Fingál*, 1820), Farkas Gábor (*Selmai Énekek*, 1805), Döbrentei Gábor (*Lórai csata*, 1808), Somogyi Gedeon (*Kolmadona*, 1830), Petőfi Sándor (*Oithona*, 1847); további rövidebb töredékek: Horvát János, Uzdi Gyula, Joób Lajos, Czompó Gábor, Kazinczy Gábor. Imitációkban, utánérzésekben: Döbrentei Gábor: *A gyulafehérvári este* (1822), *A kenyérmezei diadal* (1822), *Klára Visegrádon* (1823). Aranyosrákosi Székely Sándor: *A székelyek Erdélyben* (1823), *Dierniász* (1825). Vörösmarty

Mihály: *Zalán futása* (1826), *Hábador* (1826). Hivatkozási alapként Csokonai Vitéz Mihálynál, Virág Benedeknél, Kisfaludy Sándornál, Kölcsey Ferencnél, Vörösmarty Mihálynál, Petőfi Sándornál, Arany Jánosnál – utóbbi háromnál a lírai életmű egyik markáns rétegeként, Kisfaludynál pedig narratológiai fogásokat és kötetkompozíciós megoldásokat illetően is (utóbbiról bővebben: HÁSZ-FEHÉR 2004.). Teoretikus eszmefuttatásokban: Szerdahely György Alajos: *Poesis Narrativa, Celtae* c. fejezet (Buda, 1784). Kölcsey Ferenc: *Nemzeti Hagymányok* (1826), *Jegyzetek a' Kritikáról és Poesisről* (1826), *A' kritikáról* (1830). Buczy Emil: *A' tragoedia legfőbbje a görögöknél 's mostani álláspontja* (1817), *A Lyrica Poesis' okai 's a' Lyricusok* (1828). Toldy Ferenc: *Aesthetikai levelek Vörösmarty epicus munkáiról* (1827). Bajza József: *Világtörténet* (1845). Greguss Ágost: *A szépszépet alapvonalai* (1849). Arany János: *Irányok* (1861), *Naiv eposzunk* (1863). Ossziáni motívumokat tartalmazó fordításokban: Toldy Ferenc: *Osszián barlangja* (1829). Bölöni Farkas Sándor: *Utazás Észak-Amerikában* (1833). A stílusparódiákat illetően l. MALLER 1940, 54–56. Minderről bővebben: HEINRICH 1901.; ELEK 1933.; MALLER 1940.; VMÖM 1971.; BJÖM 1953.; KFMM 2003.; MARGÓCSY 2010.

Az ossziáni költemények első hazai tolmácsolója Batsányi János. Fordításai Kazinczy szempontjából is külön kiemelendők, mert mint látni fogjuk, az ezekhez való viszony az általa átültetett Ossziánt illetően végig meghatározó. Batsányi már 1785-ben hozzáfog a fordításhoz, melyből négy szövegrészlet kerül publikálásra élete során. Az első prózában, 1788-ban, a kassai *Magyar Museum* Első Kötetének Első Negyedében, *Osszián' utolsó éneke* címmel (MAGYAR MUSEUM 2004, 36–40.). A második hexameterekben, ugyanekkor, ugyanitt, a Harmadik Negyedben *Oskár' halála. Próbatúra fordítottatott darab, Ossziánból* címmel (MAGYAR MUSEUM 2004, 121–123.). A harmadik ismét prózában, ugyanitt, 1792-ben, a Második Kötet Harmadik Negyedében, *Osszián. Kárthon* címen (MAGYAR MUSEUM 2004, 390–399.). A negyedik darab (*Az Iniszhónai Háború*) szabad jambusokban jóval később, 1816-ban jelenik meg az *Erdélyi Múzeum* V. füzetében (91–99.), a következő kommentárakkal: „Ossziánnak egyik Éneke, Batsányi által 1798. fordítva”, illetve „Széphalom Jul. 16-dikán 1815. Béküldötte Kazinczy Ferencz”.

A másik teljesnek mondható magyar Osszián a *Szép Literatura* hatodik és hetedik kötete mellett: *Ossian' Énekei, Az eredeti gael mértékben fordította Fábián Gábor, I–III., Budán, A Királyi Egyetem betűivel, 1833.* Fábiánra és művére a Kazinczy-hatástörténet kapcsán még visszatérünk.

A magyar recepció alapját a legkorábbi teljes idegennyelvű fordítás, Michael Denis német munkája jelenti: *Die Gedichte Ossians eines alten celtischen Dichters, aus dem Englischen übersetzt von M. Denis, aus der G. J., I–III., Wien, gedruckt bey Johann Thomas Edlen v. Trattnern, Kaiserl. koenigl. Hofbuchdruckern und Buchhndlern. 1768, 1769.* A klasszicizáló, hexameteres, eposzi formát alkalmazó Denis következő kötete 1784-ben jelenik meg *Ossians und Sineds Lieder* címmel (I–VI. Bd. Wien, 1784.), mely már a szerző saját osszianisztikus költeményeit is tartalmazza álnéven. Osszián-fordítása előtt, a *Szép Literatura* hatodik kötetének *Bévezetésében* Kazinczy még öt munkát nevez meg Denisé mellett, melyekből dolgozott. Az első kettő a *Szelmai dalokat* illetően Goethe 1774-ben megjelenő regénye, *Az ifjú Werther szenvedései* (*Die Leiden des jungen Werthers*, Leipzig, in der Weygand'schen Buchhandlung. Zwei Theile), melynek hangsúlyos dramaturgiai pontján található a részlet fordítása, illetve a „Nevetlen (Tübing. 1782)” munkája, vagyis Johann Wilhelm Petersen *Die Gedichte Ossians neuverteutschet* című, név nélkül megjelenő fordítása (Tübingen, bey Jacob Friedrich Heerbrandt, 1782.). A harmadik a *Karrik-Thúrá*t illetően Gottfried August Bürger egyik gyűjteményes kiadása (talán: *Bürger's Sämmtliche Schriften. Herausgegeben von Karl Reinhard, Sechster Band, Wien, bey Joseph Funk, 1798.*, melyben a szöveg *Proben einer Übersetzung von Ossians Gedichten. Karrik-Thura. Ein Gedicht* címmel az 5–31. oldalakon szerepel), vagy a *Deutsches Museum* c. folyóirat 1779-es Első Köteté, ahol Bürger fordítása az 534–548. oldalakon olvasható. A negyedik Johann Gottlieb Rhode kétkötetes munkája (*Ossian's Gedichte. Rhythmisch übersetzt von J. G. Rhode, I–II., Berlin, bey Heinrich Fröhlich, 1800.*), az ötödik pedig a számunkra legfontosabb Ahlwardté, három kötetben: *Die Gedichte Ossian's. Aus dem gaelischen im sylbenmasse des Originals von Christian Wilhelm Ahlwardt, I–III., Leipzig bei G. J. Göschen. 1811.*

Kazinczy egyik kéziratos feljegyzése (MTAKK K 638/I., 18^a. f.) ezekkel együtt egyéb német Osszián-fordítások bibliográfiai adatait is tartalmazza, melyeket a *Bévezetésben* is felsorol. Ezek

közül Haroldé a fontosabb, mely a Batsányi-fordítások egyik elsődleges forrása (*Die Gedichte Ossians, des celtischen Helden und Barden. Aus dem Englischen und zum Theile der Celtischen Ursprache übersetzt von Freyherrn von Harold. Düsseldorf, 1775.*, később: Verlag der Hrsg. der auslaendischen Schönen Geister, Mannheim, 1782. Újabb, átdolgozott kiadása: *Neu-entdeckte Gedichte Ossians, Düsseldorf, 1787.*).

A Bevezetés és a levelezés tanúsága szerint (l. alább) Kazinczy – szinte közvetlenül a megjelenés előtt – egészen átdolgozza, sőt gyakorlatilag újraírja addigi munkáját Ahlwardt professzor 1811-es Osszián-kiadását követve. Ahlwardt első kötete is előszóval (*Vorrede*) indul, mely csak nyomokban mutat egyezést a Kazinczyéval, aki itt Rhode és Denis előszavait is tekintetbe veszi. A magyar fordító jobban tematizálja az ossziáni szövegekopruszt illető eredetiség-vitát (erről bővebben: HARTVIG 2007, 629–632.), a „gael Original” 1807-es kiadását idéző, csillaggal jelölt jegyzet a hosszú címmel ugyanakkor közvetlen átemelés Ahlwardt előszavából. A német bevezetés hosszabb, 35 lapos, az általa használt szövegtritmusról jóval mélyebben értekezve, mint Kazinczy, aki csak jegyzetben foglalkozik röviden a témával ennek alapján. A német több szövegmutatványt is hoz, melyekkel álláspontját igazolja; mindezt többek között Herderre hivatkozva teszi, akiről külön jegyzetben beszél. Herder 1773-ban megjelenő *Auszug aus einem Briefwechsel über Ossian und die Lieder der alter Völker* című tanulmányában Homérosz és Osszián összehasonlításakor utóbbinak nyújtja a pálmát, s bírálja Denis antikizáló hexameterait, saját fordításaiiban is a szabad jambust alkalmazva, az eposzi formavilág helyett a szabadabban áramló ritmikus prózát preferálva (vö. BJÖM 1953, 528.; HARTVIG 207, 632–633.). Ahlwardtnál nincsen „Geographiai”, illetve „Hisztóriai” mutató – ebben Kazinczy leginkább Rhodét követi –, az előszó után rögtön az ossziáni szövegek következnek. Az előzetes tartalmi kivonatokat (*Inhalt*, Kazinczynál *Foglalát*) után minden esetben a szereplők neveinek felsorolása jön, külön fonetikus átírással. A szövegek verses formájúak, de ritmikus prózában íródtak, legtöbbször az éppen aktuális beszélő feltüntetésével (mint Kazinczynál a *Kombálában*), az énekek között meglehetősen részletes magyarázó jegyzetekkel. Tartalma: I. kötet: *Fionnghal, Cath Loduinn, Conlaoch und Cuthonn*. II. kötet: *Tighmora, Oighnammórshul, Gaolnandáoine, Croma, Calthonn und Caolmhála*. III. kötet: *Carthonn, Caomhmbála, Carraig-Thúra, Lathmon, Oighthónna, Der Krieg mit Caros, Cathlinn von Clutha, Suilmhalla von Lumon, Der Krieg von Innisthónna, Die Lieder von Selma, Cuchullin's Tod, Dearduil, Die Schlacht von Lora, Barrrhónna*.

A darabok sorrendje láthatóan nem azonos Kazinczy és Ahlwardt kiadásában, sőt három hiányzik is a *Szép Literaturából* (*Der Krieg mit Caros, Cathlinn von Clutha és Suilmhalla von Lumon*). Kazinczy emellett végig prózában fordít, kivéve a *Kombálát*, bár ehhez hozzáteendő, hogy a két megoldás lényegében csupán formailag tér el egymástól, mivel a szövegek mindkét esetben közel azonos lüktetésűek. A hetedik kötet végén található *Glosszárium* Kazinczy saját betéte, melyet nagyon fontosnak tart (vö. pl. KazLev. XIII. 123.; KazLev. XIII. 172.). Ahlwardt bőséges magyarázó jegyzetanyagából Kazinczy szórványosan átemel ugyan elemeket, s alapvetően e német kiadás munkájának alapja, a fordítás azonban diszkurzivitásában itt igen autonóm, pontosabban sokkal inkább normatörő, mint forrása: Kazinczy Ossziánja tartalmában ugyan „szoros” átültetés – bár olykor kihagy sorokat, egyértelműen figyel a német szövegre –, a beszédmódot tekintve azonban retorikai, poétikai újraértésről, sőt nyelvteremtésről beszélhetünk (vö. MARGÓCSY 2010, 106–109.; nyelvészeti elemzés: RUZSICZKY 1960.).

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Az első kéziratos fordításrészlet keletkezési paraméterei igen pontosak: Buda, 1795. június 24. Kazinczy ugyan Petersen *Osszián*-átültetését, illetve Goethe *Werther*-regényét egyaránt feltüntet forrásként, az „*Ezt a darabot*” rámutatással, illetve a „*Siehe*” szóval konkrétan odautal a „*Leiden des jungen Werthers*” textusához. Egyik 1815 eleji levelében konkrétan is rögzíti, hogy a „Szelmai Dalokat Göthe után” fordította (KazLev. XII. 348.). A kézirat az 1774-es első *Werther*-kiadás illető szöveghelyének viszonylag hű és teljes fordítása, a stilisztikai és szerkezeti rokonság egyaránt

kifejezettnek mondható bennük. A inkább piszkozati jellegű kézirat széles margót hagy, lapszéli korrekktúrákkal, javításokkal, a sorokban gyakori szóáthúzásokkal, elvégzendő szórendcserék jelöléseivel.

A második fennmaradt kéziratot tartalmazó, aranszegéllyel díszített, vörös bőrbe kötött könyvecske gerincén ez olvasható: *Emilia*. (tartalmazza az *Emilia Galotti* című Lessing-drámát is), külső borítólapján ráragasztott címke: 30. Egyebek mellett az *Énekek Ossziánból* (*Karrik-Thúra. Bürger után*) című részletet foglalja magában. Az oldalszámozás művenként újakezdődik. A vonatkozó *Osszián*-darabot az egész kötetre jellemző gondos írásképp jellemzi, ceruzával húzott margóval, kevés javítással. Kazinczynak a kéziratleírásban idézett bevezető megjegyzése nem konkrétan a fennmaradt kötetre vonatkozik, hanem egyfajta emlékkállítás, hiszen a kéziratköteg tisztázati jellegű, díszítettnek mondható, lapjai homogének, az írásképp és a laptükrök rendezett, és a szövegek egyenmő tintával, azonos stílussal íródtak; vagyis – bár a szövegállapot 1800 körüli – minden bizonnyal már a fogság után keletkezett. Mindez szorosan összefügg a harmadik kézirrattal.

1805-ben Cserey Farkas ezt írja Kazinczynak: „Szent tisztelettel vettem kezembe a *Karrik-Thurát* és az avar lévő Philologiai jegyzésidet – meg értvén hol, és tudván minő környűlálások közt irtad aszt.” (KazLev. III. 476.) Ez a mondat utal arra, hogy Kazinczy többek között e fordítását is ecetes vasroszda levéllel írta tömlöcében (a fogság rozszda-motívumához l. még: FN 2011, 40, 131, 132, 205.), s a Cserey kezéhez érkező példány minden bizonnyal az a munkácsi manuskriptum, amelyről az előző kézirat megemlékezik. Cserey előbbi levelét így folytatja: „Tisztelő becsületbe fogom tartani, és pedig úgy tartani, hogy annak érdemlet emlékezete el ne enyészsen, és így a késő maradék előtt is bizonyítsa mind azon nagy szerencsém, melj Barátoddá tett, mind azon ígyekezetet, meljel Barátim és Nemzetem emlékezetet érdemlő dolgait az enyészéstől meg menteni törekedem. Mivel én büszke vagyok ezen becses ajándék birtokára, ritkáb dolgaimnak gyűjteményibe – első heljre tészem és pedig érdemlett tekintettel.” (Uo.) Döbrentei 1815-ben mindennek kapcsán így ír: „Koloszvártt a’ legszebb órákat töltöttem Cserey Farkassal. Mutatta a’ rozsdával írt Ossziáni fordítást, mutatta Kazinczynk mejjképét gyűrűbe menő kövön, ’s én meleggé lettem, olvadtam.” (KazLev. XII. 408.) Pontosan nem tudható, hogy Cserey köttette-e ezüst filigrán díszítésű bordó bársonyba a 25 foliánsból álló köteget (a borító belső fedőlapján ennyi áll: „*Szász Gerőnek, a költőnek, legközelebb tartott felolvasása alkalmából, emlékül 1882 mart. 20. Dr. Nagy János*”), de annak 5^b. oldalán ott található Kazinczy mellképe, utána pedig a korabeli barna tintánál világosabb, vörösesbarna anyaggal írt *Osszián*-részlet a *Philologiai jegyzésekkel*. Az előbbiekben tárgyalt második kéziratot mindezek fényében e harmadik másolatának kell tekintenünk. Bár Cserey az első lapon 1801-re datál, Kazinczy egy 1806-os hozzá írott levelében úgy emlékezik, a *Karrik-Thúrán* „1800 október táján” dolgozott (KazLev. IV. 2.). A két variáns szövegállapota apró változtatásokkal megegyezik, tartalmilag, szerkezetileg azonosnak mondhatók. Mindkettőnél fel van tüntetve, hogy Bürger német fordítása a forrás, mint már fentebb szóba került, vagy annak egyik gyűjteményes kiadásából, vagy a *Deutsches Museum* egyik számából.

A negyedik kézirat azt a szövegkorpuszt tartalmazza, amelyet Kazinczy Ahlwardt könyvének megszerzése előtt Trattnernek nyomtatásra küldött, Denis és Rhode már idézett német *Osszián*-fordításai nyomán. Az 5^b. foliánsan 1818. szeptember 13-ai keltezéssel röviden megemlékezik arról, hogy Ahlwardt könyve alapján 1815-ben egész művét újraírta, de ezen előző munkáját is megtartotta, hogy aki „*méltónak tartja, megtekinthesse, miben különböz saját alá ment Ahlwardt fordításomtól ez a’ Rhodei ’s Déniszi*.” A darabok sorrendje itt természetszerűleg más, mint a *Szép Literaturában*, a *Bévezetés* is eltér amazétól, bár az idegennyelvű fordítások számbavétele, továbbá az ossziáni világ bemutatása közel azonos. A kézirat tehát igényes tisztázati példány, igen kevés javítással, gondos írásképpel, magyar–német nyomtatási utasításokkal. Elsősorban Rhode után dolgozik (KazLev. XII. 347–348.), illetve Denis második, 1784-es kiadásából (KazLev. IV. 90.). A forrásszövegek verses formáját nem követi Kazinczy, a darabok sorrendje pedig a két német kiadványban és Kazinczy e kéziratában is eltérő, előzetes tartalmi kivonatokat azonban mindhárom szerepeltet. A fordítás maga végeredményben ugyanolyan idioszinkretikus jellegű és radikális prózapoeitikát alkalmazó szabad imitáció, mint a *Szép Literatura* verziója, emellett pedig tartalmilag sincs számottevő változás Kazinczy e kézíratos, illetve publikált szövegváltozata között. Valóban

megváltozik szinte minden mondat Ahlwardt nyomán, de nagyon sokszor csupán szórendileg. Képzalkotásaiban, szóteremtéseiben, mondatzenéjében a két variáns között csekély a különbség.

Az ötödik kézirat a megjelent *Osszián*-fordítások végén található magyarázatokból tartalmaz néhányat, bő öt oldalon. Összehasonlítva a *Szép Literaturával*, 1814 előttre tehető a jegyzetanyag keletkezése, mivel egyrészt több olyan tételt is tartalmaz, amit a nyomtatott változat már nem, másrészt markáns szövegezésbeli eltérések regisztrálhatók közöttük. Döntően a Rhode-féle kiadás a mintájuk. Az illető kéziratrészlet egy igazi piszkozat, tele áthúzásokkal, betoldásokkal, megjegyzésekkel. A kézirat szövegbázist illetően regisztrálandó még egy 1815-ben kelt rövid Kazinczynak írt levél is, nagy valószínűséggel magától Trattnertől, mely a kiadandó kötet javításait tartalmazza (MTAKK K633/V, 76.).

Kazinczy Goethe *Werther*-ének fordításbetéte révén (*Szelmai dalok*) találkozik először ossziáni szöveggel, illetve 1788-ban Batsányi *Magyar Museum*-béli fordításai, majd 1790-ben Ráday Geodeonnak az *Orpheus* Első Kötetében megjelenő *Eviralla*-átültetése kapcsán (ORPHEUS 2001, 41–46.). 1795 nyarán tehát *A' Szelmai Dalok* című kézirat fordítása készül el a budai fogságban, 1800 őszén pedig a *Karrik-Thúra*, a munkácsi várbörtönben.

1802 novemberében Virág Benedek elküldi neki Batsányi *Az Iniszhónai Háború* című fordítását, a következő kommentárral: „Ossziánra buzdítottalak [...] és már régen akartalak buzdíttatni; mert minden meg van benned, a' mi arra kívántatik.” (KazLev. II. 506.) Kazinczy neki ajánlott viszontküldeményének, a *Karrik-Thúrá*nak fogadtatása szintén határozottan bátorító jellegű ez év decemberéből: „Tegnap ért ide Karrik-Thúra. Olvastam már nagyobb részét. Mennyei Költemény nyelvünkre nézve is!” (KazLev. III. 535.) 1804. február 12-én Kis Jánosnak címzett levelében már hét elkészült ossziáni darabról ír azok ajánlásai kapcsán: „A' 7dik Kötet' darabjai ezeknek vannak inscribálva: Karrik-Thúra: *Virágnak* – A' Szelmai dalok: *Csehy József barátomnak, a' kit Virág szeret.* – Darthúla: *Herczeg Batthyányi Lajosnak, Strattmann' Fejedelmnének, Vas Vármegye Főispánjának, a' Hazai Nyelv' és minden Szép' érzékeny Kedvellőjének.* – Karthon: *Somssicsnak, az énekek' fájának.* – Berrathon: *Consil. Bay Ferencz Úrnak, a' Királyi Tábla Bírájának.* * *Die Stätte, die ein grosser Mann betrat, Ist ein geweih't; nach hundert Jahren klingt Sein Wort u. seine That dem Enkel wieder.* (Göthe.) – Króma: *Kultsárnak* – Ojthóna Gróf Dezsőffy Sámuel és József testvéreknek.” (KazLev. III. 162.) 1805 márciusában aktuális sorozattervéről ír Cserey Farkasnak, amelyben az ötödik kötet „Ossziánnak, Dénisznek és Klopstocknak” darabjait foglalná magába, s mely „csupa erő” lenne (KazLev. III. 304.), de a későbbiekben a herderi *Paramythekkel*, vagy a *Hamlettel* is társítja az *Ossziánt* (KazLev. X. 18.; KazLev. XI. 170.).

A folyton változó kiadási tervek közben, 1811-ben, Virág Benedek újra bátorítja Kazinczyt az egész *Osszián* átültetésére, Batsányi megígért teljes fordításának késlekedésére is sokatmondóan utalva: „Kérlek, és barátságosan intelek is, hogy fordítsd le Ossziánt. Hadd olvassa a' magyar is ezt az érzékeny poétát! látod mi lett a' sok ígéretekből tizenöt esztendő múlva!” (KazLev. IX. 131.) Három évvel később, 1814. július 27-én Kazinczy aztán beszédes levelet ír Helmeccynek: „Köszönöm hogy Ossziánnak fordítására buzdítasz, 's érzem a' Compliment' becsét. Engedd azt valának a' mit levelednek utolsó sorában mondasz: »érzem hogy Ossziánt legméltóbban én fordíthatom.« – Batsányi sok esztendőket töltö e' munkában. Karthona a' Kassai Muzéumban áll. Vessd-össze azt az enyémmel, 's ítéld, melyik jobb. Úgy de B[atsányi] Karthont 1788-ban fordítá. Jó. De kezembem egy más Ossziáni darabja, tulajdon kezével írva; ezt Bécsben dolgozá. Szólljon az az ő fordítása' becséről és az enyémről. A' B. Ossziánja napfényt látni nem fog, minthogy B. azt kivitte magával [ti. Párizsba], illő tehát hogy Ossziánt más fordítsa. Én kész vagyok erre, csak te segéllj; az az, vásárolj meg nekem Ossziánt 1.) übersetzt von Prof. Ahlwardt. 2.) übersetzt von Rhode. [...] Én a' Rhode fordítását bírtam. Kikérték olvasni, 's egyik Kötetét elvesztették” (KazLev. XI. 481.). Kazinczy ekkoriban már tehát a teljes *Osszián* lefordítására vállalkozik, hangsúlyozván, hogy csak azért teszi ezt, mert Batsányi Jánostól hiába várja azt a közönség. Ez év augusztusában aztán tudatja pesti ügyintézőjével, hogy „Ossziánomnak hátra való darabjait azonnal dolgozni fogom” (KazLev. XII. 29.). Októberben a fordításverzió végső simításaiban Kölcsey is részt vesz (KFMM 2003, 210–211.). Denis és Rohde alapján Kazinczy novemberben végleg elkészül a szöveg-korpuszsal: „Most minden örömem az egészen kész Osszián” (KazLev. XII. 179.). December 14-i levelében már a kötet cenzorálásával kapcsolatban tudósít (KazLev. XII. 255.). Helmeccy jóval a

tulajdonképpen megjelenés előtt lelkesen utal a várható munkára a *Hazai 's Külföldi Tudósítások*-ban (1814. március, 26. Toldalék), *Jelentés Kazinczy Ferencz' Munkáinak nyomtatások iránt* című írásában: „Egy Ossian ez a' minden századok Homerja, ki sphaerákba ragadó zengzeteivel olly bájlón és lelkesen lebelgeti előnkbe hazája Diadalmasit, lelhetett e nálunk hívebb dicsőbb Macphersonra Kazinczynál?” (bővebben l. a *Függelékben*).

1815 januárjában Kazinczy ekképpen ír: „Osszián kész. Decemb. 14dikén fogtam újabb letisztázásához, 's mind a' mellett hogy a' gazdasági Új esztendő sok időmet elrablotta, íme az utolsó betűig le van írva. Most Szemere lesegeti botlásaimat benne. Mit nem adnék érte, édes barátom, ha az Ahlwardt' Ossziánját bírnám, 's a' magamét ezzel öszve hasonlíthatnám!” (KazLev. XII. 322.) Január 17-én Szemere küldi kritikai észrevételeit a fordítást illetően (KazLev. XII. 332–333.), 21-én pedig Kazinczy ezen ultimátumot küldi Helmecczynek: „Ha azt akarjátok, édes barátom Te és Trattner Úr, hogy Martziusban Osszián jusson sajtó alá, nem ellenzem; ám legyen; Osszián kész, az első betűn kezdve a' legutolsóig; még pedig úgy kész, hogy MSmát December 14dike olta új gondokkal letisztáztam; Szemere is végig olvasta már, és reá jegyzéseket tett. – De én declarálom, és Te azt bizonyosan jóvá hagyod, mert érted az okokat, – hogy én Ossziánt addig le nem küldöm valámíg azt az Ahlwardt fordításával [...] öszve nem hasonlíthatom.” (KazLev. XII. 348.) Ahlwardt e munkájához azért ragaszkodik Kazinczy, mert úgy hírlík, az „olly tökéletes fordítás a' millyen lehet” (Uo.; vö. „Literáriai Ujságokból tudom, hogy az az Osszián, a' melyet Oldenburgi Professor Ahlwardt egyenesen a' Ghael nyelvből fordíta – azon ghael nyelvből, mellyben énekeit Osszián írta – minden eddig ismert Ossziánokat annyira elszégyenít, hogy nagy mocskok és vétek nélkül én a' magamét ennek megtekintése nélkül ki nem adhatom.” [KazLev. XIII. 26.]). Az ultimátumot tartalmazó levélhez a mester mellékelte az *Osszián*-kötet elé illesztendő előszót is – keltezése megegyezik a negyedik bemutatott kéziratával, szövege nem teljesen –, melybe előre beleírja, hogy Ahlwardt fordítását is figyelembe vette. Február 5-én újra az Ahlwardt-kötet ügyében ír sürgetően Helmecczynek: „Ne higyd, barátom, hogy ez szükségtelen. Alkalmasan ez az én Ossziánom lesz félszázadig is az eggy Magyarra fordított Osszián; illő hát hogy minél elkészültebben adjam.” (KazLev. XII. 374.) Február 9-én ismét Helmecczynek: „Alig várom hogy az Ahlwardt Ossziánja jöjön, hogy készületlen ne lépjen közre az én munkám, melly felől azt hiszem hogy az nektek épen úgy fog tetszeni mint azoknak nem, a' kik miközzénk nem valók.” (KazLev. XII. 379.) Március 8-án Dessewffy Józsefnek: „Az Augustusi vásárra Ossziánom jó-ki. Kész az első betűn kezdve az utolsóig. De most az Ahlwardt Ossziánját várom, a' ki azt lexicális gondol, az az szóról szóra fordított; 's ha szükség lesz hogy újra dolgozzam, egészen újra fogom.” (KazLev. XII. 447.)

Helmecczy nem küldi a kívánt kötetet, utolsó bécsi útja alkalmával Kazinczy maga szerzi azt be. Június 17-én Kis Jánosnak: „Bécsben megvettem az Ahlwardt által fordított Ossziánt, mert ez azt hirdette, hogy minden más fordítók olyakat mondatnak Ossziánnal, a' mit ő nem mondhatta és a' mi non-sens. Miolta haza értem, feszített szorgalommal újra dolgoztam belőle az első részt, 's szó nem maradt szó mellett régibb dolgozásomban.” (KazLev. XII. 542.) Kazinczy saját emlékezete szerint 1814 telén hetedszerre fordítja újra az Ossziánt (KazLev. XII. 276.), e további alkalommal pedig teljesen átalakul az anyag az új forrásszöveg alapján – mint írja: „Alphán kezdve az Omegáig” (KazLev. XIII. 53.) –, ráadásul igen rövid idő, mintegy hét hét alatt. Július 9-én ezt írja Helmecczynek, a fordítás nyelvezetét illetően sokatmondóan: „Én kevés napok mulva egészen kész leszek az Ahlwardt Ossziánjával. Melly jól esett hogy Ahlwardtot megvettem, és hogy Rhode után nem nyomtatatik Ossziánom! Ahlwardthoz képest amaz merő próza. Nem gondolok vele, ha Túladuna keresztre von is” (KazLev. XIII. 15.). 1815 nyarának végén Kazinczy már a kiadás technikai problémáival foglalatokodik. Helmecczynek: „Trattner Úr azt kívánta, hogy Ossziánt oszszam úgy 3 Kötetre, hogy a' 3dikhoz valamely theatr. darab menjen. De te látod melly rettenetes sületlenség, abszurditás, lenne abból. Osszián és Egmont vagy Themistocles egygyütt! Kaczagna minden. Te tehát légy rajta, kényszerítlek minden szentekre, rajta légy, hogy Osszián 2 Kötetbe menjen, és két egészet tegyen.” (KazLev. XIII. 113.) 1815 novemberéig teljesen elkészül az *Osszián* – október 22-én: „Munkáimnak, mellyeknek számokat Trattner Úr kilenczre szorította, most nyomtatatik 7dik Kötete, melly második Ossziánban. E' héten kaptam-meg az elsőit' íveit és a' másodikkól azokat a' mellyeket a' Betűrákó elkészíte.” (KazLev. XIII. 241.) –, melyet Trattner végül két kötetben ad ki. A következő szólamok már a munka fogadtatásáról szólnak.

Pongrácz Jánosnak 1815 novemberének legelején: „Eddig elkészült Ossziánomnak második kötete is. Annak előbeszédét és hátul a kis glosszáriumot méltóztassék megolvasni az úr Professor úr. A könyv nem mindennek való; kevés olvasói lesznek; de illő volt, hogy Ossziánt mi is bírjuk. Erdélyből írja egy valaki, a ki az újításoknak nem nagy barátja, de jól ítél, hogy Ossziánnak első kötete oda már megérkezett és vele meg vala elégedve.” (KazLev. XIII. 256.) Kazinczy itt a pozitív recepciót emeli ki, bár ő is sejti, mi lesz e műve kapcsán sorsa: „[Osszián] ellenem fogja zúdítani ellenségeimnek nagy seregét” (KazLev. XII. 341.). Ennek tükrében már az előző év telén így ír Wesselényinek: „De mire való a’ magyar Olvasóknak fordítani Ossziánt? Ki fogja őtet kedvelni? olvasni? Mert mi csak azt szeretjük, a’ mit minden, és minden figyelem ’s szorgalom nélkül ért. Elrontotta ízlésünket a’ Murányi Vénusch’ Írója a’ maga’ kedves fecsegésével, és az hogy iskoláinkban nem emelkedünk a’ Virgil és Horátz megértéséhez, hanem annak a’ nyavalyás sklávlelkű fityogónak Tristiájún állapotunk-meg! Osztán az illy erejű Poeta’ fordításában a’ millyen a’ mi Ossziánunk, a’ nyelvnek is egészen másnak kell lenni mint a’ mindennapi nyelv.” (KazLev. XII. 276.) Bölöni Farkas Sándor november 6-án, mindezt mintegy alátámasztva, ezt írja: „Ossziánt végigolvasám s ismét elfogom. Erdélyünkbe kárhozasos ő; mert Kazinczy fordította.” (KazLev. XIII. 264.) Egy nappal később Kazinczy Helmezynek: „Én úgy hiszem, hogy Ossziánnak kevés kedvelője lesz, de kedvelőji nagyon fogják kedvelni. [...] a’ kis Glosszárium, alig ha igen sokakat meg nem fog téríteni, legalább megselezdíteni.” (KazLev. XIII. 266.) A mű végi *Glosszárium* jelentőségét Kazinczy többször is kiemeli, például 1816 márciusában Nagy Gábornak: „Az Osszián 2dik Kötetében álló Glosszárium képzelhetetlen melly sokakat megengesztelte a’ Neologusokkal. Szemeket meresztenek arra, hogy nem tudták hogy olyan szavai is voltak Lexiconunknak.” (KazLev. XIV. 2.) Ugyanezen időkből a nyomtatás hibái miatti elégedetlenségét is kifejezi: „Az Osszián darabjait elhányták; azok egészen másként vannak öszverakva mint én rendeltem. Temorának Fion-ghalt nyomban kellett volna követni, ’s Berrathonnak ’s Komhalának illett volna állani leghátul. De ezen többé nem segíthetek.” (KazLev. XIII. 275.) További lényegesebb hibák: a címlapon *Három kötetben* van feltüntetve, pedig csak kettő jelenik meg, a *Karthon* végéről pedig kétlapnyi szöveg hiányzik (KazLev. XIV. 72.; KazLev. XIV. 131.).

December 11-én Berzsenyinek újságolja Kazinczy, hogy Döbrentei szerint Szentmiklóssy Alajosnak is tetszik a munka, bár mint mondja „megtetszik rajta, hogy siető tollal van dolgozva” (KazLev. XIII. 323.). Döbrentei maga is tudatja, hogy bár egyes szavait nem érti, a munkát „excellensnek” tartja, s inkább szereti „Neologismusait” mint a Marmontelét; a munkát elismerően fogadja Szemere és Kölcsey is (KazLev. XIII. 328.). Bölöni ekkoriban már még nagyobb elragadtatással nyilatkozik a fordításról: „Ossziánodba nagyon belé szerettem, bajaim között is, minden nap felolvasom egy énekét; nekem jobban esik ezt magyarul olvasni, mind németül, így pedig nem sok fordításal vagyok.” (KazLev. XIV. 46.) Májusban Kazinczy Pápay Sámuelnek magyarázza fordítását: „Én Sallustot és Cicerot épen úgy dolgozám mint Ossziánt és Egmontot. De a’ mi Magyarjaink előtt Sallust és Cicero ’s a’ Deák nyelv ismeretesebb lévén mint Osszián és a’ poetai nyelv, csodálkozni fognak, hogy én Nyelvrontó itt kevesebbé vagyok az mint amott.” (KazLev. XIV. 190.)

Az *Osszián* nyelvhasználatát érintő efféle védekező szölamok később is fel-feltűnedeznek a levezetésben, ami a recepció polarizált voltát nyomatékosítja (erről bővebben: MALLER 1940, 28–32., MARGÓCSY 2010, 102.), mindamellett jóval később, 1827-ben Kazinczy büszkén írja Guzmics Izidornak Vörösmarty *Zalán futásának* olvasása után: „Zalánnak Ossziáni kezdete engem igen kedvesen lepe-meg” (KazLev. XX. 223.). Vörösmartyra a vonatkozó kritikái kiadás szerint is nagy hatással van Kazinczy fordítása, amely a *Szép Literaturá* többi kötetével együtt Perczel Sándor bonyhádi könyvtárában rendelkezésére is állt (VMÖM 1971, 547.). Fábíán Gábor, a már szóba hozott 1833-as másik teljes – ezúttal verses – *Osszián*-fordítás szerzője ugyanakkor nincs megelégedve Kazinczy munkájával, mert az például sokszor mellőzi a kelta neveket, továbbá prózában íródott, méghozzá láthatólag sietősen (erről bővebben: HEINRICH 1901, 462–464.).

Szükséges még szólni arról, hogy a *Szép Literaturá* *Osszián*-fordításának megjelenése után jelenteti meg Kazinczy a már adatolt Batsányi fordításrészletet (*Az Iniszhónai Háború*), melyet – mint már szintén szó volt róla – még 1802-ben küld el neki Virág. Kazinczy nem követi Szemere tanácsát, nem illeszti be a Batsányi-fordítást saját munkájának *Bévezetésébe*, az *Erdélyi Múzeumbeli*

publikációval azonban összehasonlíthatóvá teszi a két verziót (vö. KazLev. XIV. 334.). Kultsár Istvánnak már korábban nyíltan megírja, hogy úgy nem akarja fordítani az *Ossziánt* mint Batsányi (KazLev. XIII. 5.), aki a kéretlen megjelentetést sértésként értékeli, az egyébként is régi szöveg negatív irányú manipulálásával vádolva meg Kazinczyt, melyet *A' Magyar Tudósokhoz* című dolgozatának (*Pestenn, Ns. Trattner János Tamás betűjével 's költséggével, 1821.*) negyedik jegyzetében hosszasan fejteget is (BJÖM 1961, 87–91.; minderről bővebben: BJÖM 1953, 548.; BJÖM 1961, 527–528.; MALLER 1940, 16.).

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár állományában található egy olyan sérült *Szép Literatura* példány (hetedik kötet, helyrajzi száma 762.693), melyben Kazinczy saját kezű szórványos szószintű javításai találhatók. A legjellemzőbb javítás: a címlapon a „Három Kötetben” sor „Három” előtagja erőteljesen áthúzva, s mellé írva nagy betűkkel: „Két”.

AZ ELŐSZÓ NÉMET BETÉTÉNEK FORDÍTÁSA

A régi szóalakoknak és a feledésbe merült erőteljes kifejezéseknek, az elmúlt évszázadok szófordulatainak és szófüzéreiinek felidézése, illetve egyes merész inverziók a természetesség és egyszerűség néhány híve számára bizonyára mellbevágóak lesznek, bosszúságot fognak okozni. Számukra Johnsont tudom idézni: „Az új szavak mélyen elsajátított gazdagságot jelentenek. Ha egy nép bővíti ismereteit és új eszmékre tesz szert, ahhoz új ruha szükségeltetik. Ezzel szemben azonban az ismeretlen szókapcsolatokat egyesek veszélyesnek ítélik, mert állítólag azok a nyelv jellemét változtatják meg; de az én határozott véleményem az, hogy minden élő nyelvnek valamelyik régit [Kazinczy saját közbeékelése] kellene szolgai módon követnie, ha azt akarjuk, hogy írásaink marandóak legyenek.”

VIII. kötet A' Szalamandríne és a' Képszobor

KÉZIRAT

– MTAKK K 607.

Évszám nélkül. Autográf.

25^a–53^a. f. A' Szalamandríne és a' képszobor. Több mint rege.

MEGJELENÉS

Teljes:

– A' Szalamandríne és a' Képszobor. Több mint rege = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura, VIII., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1816, 1–102. p.

FORRÁS

Christoph Martin Wieland (1733–1813) német író Kazinczy által fordított elbeszélése önálló kötetben 1791-ben lát napvilágot, Bécsben: *Der Druide, oder die Salamandrin und die Bildsäule von Herrn Hofrath Wieland. Wien, 1791. bey Mathias Ludwig, in der Singerstrasse.* A szöveg a *Szép Literatura* 1816-os kiadása előtti időkben megjelenik még a *C. M. Wieland Sämmtliche Werke* című lipcsei sorozat 1797-es, harmincadik darabjában is (*Leipzig, bey Georg Joachim Göschen. 1797.*), a 339–427. oldalakon. Az 1791-es bécsi, illetve az 1797-es lipcsei kiadás szövege különbözik, a bekezdések is eltérőek, illetve a mondatokon belül is tapasztalhatók fogalmazásbeli differenciák. Kazinczy ismeri és kedveli a lipcsei Göschen kiadó termékeit, annak Wieland-féle kiadássorozatára többször is hivatkozik a levelezésben (pl. KazLev. VII. 183.; KazLev. XI. 244.; KazLev. XI. 254.), ezen túl pedig két, e sorozatot illető német előfizetési felhívás nyomtatványkivágata is fennmaradt kéziratanyagában (MTAKK K 633/III. 230^a–231^a. f.; MTAKK K 633/V. 148^a. f.). A fordítás nyelvezete és struktúrája is sokkal inkább az 1797-es kiadással rokonítja Kazinczy munkáját, mintsem a korábbival. Ennek egyik legszembetűnőbb bizonyága a wielandi elbeszelés címének alakulása: mind a lipcsei változattól, mind Kazinczy változatából hiányzik ugyanis az 1791-es kiadás *Der Druide*-előtagja (eltérés ugyanakkor az 1797-es kiadáshoz képest is van Kazinczynál, ott ugyanis az alcím: *Eine Erzählung*, míg a fordításban: *Több mint rege*). Tudható, hogy Kazinczy a *Der Stein der Weisen* (*A Bölcsék köve*) című Wieland-elbeszélést is lefordítja – végül nem jelenik meg –, mely fentebb rögzített kéziratkötegében (MTAKK K 607.) a 2^a–24^b. oldalak között található, ugyanúgy a *Szalamandrín* előtt, mint a lipcsei kötetben (ott 274–338.). 1814. augusztus 3-án írott levelében Kazinczy egészen konkrétan adatol ezen elbeszélést illetően: „E' napokban dolgozám a' Bölcsék' kövét, Wielandnak 30dik Kötetéből.” (KazLev. XII. 1.).

Minden jel arra mutat tehát, hogy az 1797-es lipcsei *C. M. Wieland Sämmtliche Werke* című sorozat tartalmazza azt az elbeszélést, amely Kazinczy forrásszövege volt. A fordítás tartalmilag és formailag szorosnak mondható, a történetvezetés határozottan illeszkedik a német eredetihez, nyelvezetében azonban itt is inkább szabad tolmácsolásról beszélhetünk. A fordító Kazinczyra általában is jellemző szóalkotások itt igen radikálisak, gyakori sajátos szógyökössítéssel, németes szókreálással (itt jegyzendő meg, hogy *Az én Szalamandríne* címmel fennmaradt egy egylapos kéziratröredék is – MTAKK K 638/I. 2^a. f. –, mely mintegy harminc szót sorol fel egymás alatt, pl.: *palacz. nem czk., álarcz nem álörcza, mystérekbe, gőzkör, közlénny* stb.). A germanizmusok, illetve a „neologizmusok” Kazinczy e munkájában tehát igen kifejezetek, mindamellett a narrációt és a kompozíciót illetően törekszik hű lenni mintájához, követni próbálva annak Wielandnál egyéb-

íránt szokatlan, többszörösen összetett mondat szerkezetét is (minderről bővebben: VÁCZY 2011, 662.; tartalmi ismertetés: VÁCZY 2011, 627–628.). Az illető német forrásszöveg a befogadás szempontjából általában is nehéznek mondható: filozofikus-parabolisztikus jellegű, misztikus-orientalista színezetű, összetett allegorikus teret képező, melynek egyik rétege – ahogy azt Kazinczy is reflektálja (vö. „Kőmívesi Román” [KazLev. XV. 398.]) – nagy valószínűséggel a szabadkőműves eszmerendszeré, miként az egyébiránt páholytag Wieland másik elebeszélésénél, *A Bölcsék kövé*nél is.

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

A fordítás egyetlen fennmaradt kéziratának évszáma ismeretlen. A teljes szöveget tartalmazza, tisztázati igényű, pár darab apró margináliával, szórványos szóáthúzásokkal, igényes és rendezett írásképpel. Kazinczy az 1816-os megjelenés előtt és után is átdolgozza fordítását (l. alább). A kéziratot a *Szép Literaturá*vál összehasonlítva az látható, hogy tartalmilag a kettő mondat szinten nagyban egyezik, a szóhasználat ugyanakkor több helyen eltérő. Mint az alábbiakban szó lesz róla, e megjelent fordítása túlnyomórészt negatív visszhangot kelt, s Kazinczy maga is túlzónak találja utólag munkáját, melyet emiatt újradolgoz. Az új fordítást Kis János *Thalia* című folyóiratába szánja, de nem kerül publikálásra; Váczy ennek kapcsán jegyzi meg, hogy a *Thalia*-kézirat „nem ismeretes”, ám lényeges, hogy ő egyetlen *Szalamandrin*-kéziratot sem ismer (vö. VÁCZY 2011, 628.; VÁCZY 1914, 17.). A példány mindenesetre nyomtatásra előkészített változatnak látszik, nemcsak igényessége és tisztasága, hanem két nyomtatástechnikai bejegyzése okán is, a szöveg elején (26^b. f. legfetején: „Columntitel: A’ Szalamandrine”, 27^a. f. legfetején: „Columntitel: És a Képszobor.”). A kézirat legvalószínűbben 1814 és 1817 között keletkezett. Biztosan nem dönthető el, hogy az 1815 telén megjelenő *Szép Literaturá* előtti vagy utáni szövegváltozat. Kazinczy 1818-as híradása alapján – „a’ Szalamandrin egészen más leve” (KazLev. XV. 414.) – születése inkább a megjelenés előttre tehető, mivel a két változat közötti különbség nem számottevő, ráadásul a kézirat kötegekben előtte áll az 1814 nyarán lefordított *A Bölcsék köve* is (2^a–24^b). Ez esetben valószínűsíthető, hogy Trattner az előzetesen elkevert, majd megtalált korábbi kézirat alapján nyomtat, Kazinczy kérése ellenére (l. alább). A megjelenés utánra való datálás ugyanakkor a levelezésben tapasztalható nagyfokú utólagos elégedetlenség miatt látszik logikusnak (Kazinczyt bántja a mű recepciója, újrakiadása még 1827-ben is foglalkoztatja), tehát az sem lehetetlen, hogy ez az a bizonyos *Thaliába* szánt kéziratos példány (melyben *A Bölcsék kövét* szintén meg kívánja jelentetni Kazinczy).

A széphalmi mester olvasmányélményeinek sorában az elsők között vannak Wieland művei: a német író több kiadványát megrendeli, több munkájából fordít (pl. *A’ Grátziák*, ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΜΑΙΝΟΜΕΝΟΣ az az a’ Szinopei Diogenesz’ Dialogusai, *A Bölcsék köve*), s számtalan alkalommal említi példaképei között (minderről bővebben: KAZFORD 2009, 822.).

A fordítás először 1813 szeptemberében tűnik föl Kazinczy levelezésében, már a *Szép Literaturá* sorozat tervébe illesztve, aktuálisan a negyedik kötetbe szánva Herder és Lessing meséi közé (KazLev. XI. 63.). A wielandi elbeszélés sorozatbeli helye sokszor változik, többek között Rochefoucauld maximái mellé (KazLev. XI. 107.), Metastasio drámái mellé (KazLev. XI. 149.) is kerül, majd 1814 májusában Kazinczy azt üzeni Trattnernek, hogy júniusban nyomtassa ki a „Bácsmegyeit, a’ Vak Lantost, a’ Repülő szekeret és a’ Képszobrot és Szalamandrint egy Kötetben” (KazLev. XI. 386.). Júliusi leveléből kiderül, hogy a *Szalamandrin* kézírata Trattnernél elveszett, emiatt haladék nélkül hozzáfog újrafordításához (KazLev. XI. 481.). Augusztus 3-án így ír: „Kész lesz a’ Szalamandrin is míg Kereskedőink lemennek Pestre.” (KazLev. XII. 1.) E hónap 17-én Kazinczy már küldi Helmeckynek az új fordítást, a következő utasítással: „Szalamandrinem ha megtaláltatott volna is, a’ most veendő ’s eddig talán vett Kézirat után nyomtattassék.” (KazLev. XII. 29.) Ugyanebben a levelében a műhöz már hozzátársítja a másik lefordított wielandi elbeszélést, *A Bölcsék kövét* is, s ekkor még úgy gondolja, hogy azok igen népszerűek lesznek (más ekkoriban írt levelében: „a’ két Wielandi Románt gyönyörrel fogják venni.” [KazLev. XII. 255.]).

1815 februárjában Kazinczy a művet már az utolsóként megjelenő, nyolcadik kötetbe teszi, *A Bölcsék köve*, illetve Lessing *Miss Sara Sampson* című drámája mellé (KazLev. XII. 375.). Ekkoriban még mindig bízik a két wielandi mű népszerűségében, az azokat tartalmazó kötetet e szempontból húzódarabnak szánja (KazLev. XII. 413.). A fordítás végül itt jelenik meg, a karakterében teljesen eltérő *Egmont*tal párban, az előzetesen kért társszövegek nélkül (vö. szeptember 18-án, Helmezynek: „Megújítom kérésemet hozzád, hogy a’ 8dik Kötet a’ Wieland’ két regéjét, a’ Boufflers’ leveleit és Rigót foglalja magába” [KazLev. XIII. 161.]). 1815. december 21-én a mester már arra kéri Helmezyt, hogy küldjön le egyebek mellett egy példány *Szalamandrint*, „a’ mennyi tudnillik már kész” (KazLev. XIII. 362.), a kötet keltezése mindazonáltal 1816-os.

A fogadtatás e művét illetően igen kedvezőtlen, még egyik legodaadóbb hívének, Helmezynek sem tetszik (KazLev. XIII. 328.). 1816 májusában Kazinczy a munka általa nem várt népszerűtlenségéről panaszkodik (KazLev. XIV. 206.). 1817 márciusában azon mérgelődik Pápay Sámuelnek, hogy a két össze nem illő szöveg, az *Egmont* és a *Szalamandrin* Trattner döntésére egy kötetbe került (KazLev. XV. 107.). 1817-ben Desewffy Józsefnek újságolja újabb kiadástervét, melyben az ez év novemberében átdolgozott *Szalamandrin* is megjelenne, melyen „sokat igazított”. Mint írja, „szemem előtt volt minden szó leírása alatt a’ mit a’ Neologismus ellenségei kiáltoznak” (KazLev. XV. 398.). 1818 januárjában Pápayval is közli az újradolgozás tényét, a következő beismerés kíséretében: „Szalamandrin egészen más leve. Ebben valóban *sok* volt a’ mit tettem.” (KazLev. XV. 414.) 1819 februárjában – mint már szóba került – felajánlja az új változatot Kis János lapjába, a még kiadatlan *A Bölcsék kövével* együtt (KazLev. XVI. 298–299.), a megjelenés azonban elmarad. A következő adat nyolc évvel későbből, 1827-ből való, a téma azonban változatlan; Kazinczy ezt írja Zádor Györgynek: „A’ Szalamandrint a’ társát, a’ Yorick’ gyönyörű utazását újra ki kell adnom, mert az a’ régiebb kiadás olvashatatlan.” (KazLev. XX. 416.)

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár állományában található egy olyan *Szép Literatura* példány – helyrajzi száma 762.693, a benne található összefirkált portrémelléklet bélyegzőjének tanúsága szerint valószínűleg a pápai kollégium tulajdona volt eredetileg –, melyben a következő autográf bejegyzés olvasható Kazinczytól, a *Szalamandrin* belső címe alatt: „A’ Szalamandrin újra van dolgozva, 1817. Ezt tehát nem ismerem többé magaménak. K. F.” A könyv szennycímlapján idegen kéztől ceruzával: „Újra van dolgozva, ’s egygyütt fog nyomtattatni társával: A’ Bölcsék’ Kövével.” A példányban oldalanként több szószintű javítás és vesszőhiba-korrektúra található, tintával Kazinczytól, illetve ceruzával idegen kéztől, az *Egmont*-fordítást illetően is.

VIII. kötet Egmont

KÉZIRAT

Nincsenek adatok.

MEGJELENÉS

Teljes:

– *Egmont. Szomor-játék* = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, VIII., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1816, 103–292. p.* [utána előfizetői névsor]

FORRÁS

Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) *Egmont* című drámáján tizenkét évig dolgozik, 1775-től 1787 nyaráig (GVM 1982, 688.). A darabot 1788-ban mutatják be Weimarban, s ez évben nyomtatásban is megjelenik: *Egmont. Trauerspiel von Goethe. Leipzig bei Georg Joachim Göschen 1788.* A szöveget a lipcsei Göschen kiadó 1788 és 1803 között nyolcszor, a tübingeni Cotta cég 1807 és 1828 között négyszer jelenteti meg. Pontosan nem tudható, melyik kiadásból dolgozott Kazinczy. A szövegváltozatok között nincsen érdemi eltérés, ezért Kazinczy munkáját az első kiadással vetjük össze, már csak azért is, mert a többi Goethe-darabnál is rendre kulcspozícióba került a Göschen-féle alternatíva (ugyanakkor fontos emlékeztetni rá, hogy Kazinczy a *Cotta'schen Buchhandlung* termékeit is ismeri, kedveli).

Kazinczy e fordítása egyértelműen szoros: *Egmont. Szomor-játék Öt Felvonásban; Goethénél: Egmont. Ein Trauerspiel in fünf Aufzügen.* A szereplőlista teljesen egyezik még a magyarázatokban is. A következő nevekben történnek csupán magyarítások: *Margarete* – *Margaréta*, *Silva* – *Szilva*, *Clärchen* – *Kláríka*. A munka olyannyira követi az eredetit, hogy még grammatikájában is törekszik visszaadni annak nyelvi világát: tele van germanizmusokkal, tükörfordításokkal, korabeli (s mai) normasértő nyelvhelyességi anomáliákkal. Teljes fordítás, mely tehát forrászövegével nagyban megegyezik. Érdekes megoldás, hogy *Provinzen* (55.) helyett *Megyebéliek*, *Inquisitionsdiener* (13.) helyett pedig az *Inquisitio'* hajduji kifejezést használja Kazinczy, mely a magyar szöveg aktuálpolitikai relevanciájára nézvést lehet informatív (bővebben: CZIBULA 2010, 423.). További nyelvi elemzés: VÁCZY 2011, 666–667.; magáról a drámáról: VÁCZY 2011, 625–626. Nyelvészeti elemzés: RUZSICZKY 1959.

Döbrentei tervezett vállalkozása, a *Külföldi Játékszíni Gyűjtemény* számára Pataki Mózes lefordítja Goethe *Egmontját* 1813 körül (KazLev. X. 415.), mely nyomtatásban végül soha nem jelenik meg, miként az illető sorozat sem indul el.

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Goethe alakja, műveinek hatása az ifjúság éveitől mindvégig meghatározó, öndefinitív jelentőségű Kazinczy számára, különösen fogsága után ő a legnagyobb példaképe és mintája: „Több ő nekem mint minden. Ha úgy lehetne az óhajtással magamat valamivé tennem, mint a' tündér históriákban Királlyá, én semmi nem lennék egyéb mint Góthe Magyar nyelvben.” (KazLev. VIII. 430.; vö. még: VÁCZY 2011, 621.) Bölöni Farkas Sándornak ezekkel a szavakkal ajánlja 1815-ben, a Szép Literaturá születésének idején: „Göthével ismerkedjék-meg és Göthével, és ismét meg ismét

Göthével. Az én bálványom mindenben ő. 'S Lessinggel, Klopstockkal, Schillerrel, Herderrel és Wielanddal. A' többinek félve higgy, Göthének, kibén görög lélek lakik, vaktában. Virít rajta minden; ő öszveköti a' férjfiú erőit és az ifju kor' szépségét." (KazLev. XIII. 241.) Mindehhez lásd még jelen kötetben az *Alakulástörténet* kortárs recepcióval foglalkozó részét.

Az Egmont-motívum 1806 januárjában tűnik fel Kazinczynál egy Cserey Farkashoz írott levélben, melyben annak „gondatlan egyenességére” hivatkozik (KazLev. IV. 27.). 1809 februárjában Szemere Pállal értekezik elragadtatva Goethe Egmont-figurájáról (KazLev. VI. 258.), a következő év tavaszán pedig ekképp ajánlja az ifjú Wesselényi Miklós figyelmébe a művet: „Szeretném ha a' Mélt. Báró Göthének munkájit vagy megvétetné, vagy Mélt. Cserey Farkas Urtól kölcsön kérné, 's Egmontot belőle elolvasná – egyszer olvasván, örökké fogja Egmontot, mint én az egész Göthét – 's elmélkedni akarna, hogy mit nyér ez, a' ki nem hajlik mint Egmond, 's mit az, a' ki úgy bánik mint *Oranien*. – Oranient Alba nem tehetné a' maga ideájinak áldozatjává. Egmontot azzá tette, 's az Egmond egyenessége nem használt, az Oranien *hajlósága* használt a' szabadságnak.” (KazLev. VII. 396.) Általános esztétikáján túl a szöveg láthatóan politikai, ideológiai üzenetei miatt is fontos Kazinczy számára, sőt inkább e kontextusban kerül elő kezdetben a levelezésben (l. még KazLev. VII. 464.; KazLev. VII. 494.). A művet Kazinczy ekkoriban Döbrentének is emlegeti (KazLev. VIII. 66–67.), s általa is az ifjú Wesselényi Miklós felé próbálja azt közvetíteni (KazLev. VIII. 92.), ugyanakkor ő maga közvetlenül szóba hozza a szöveget az idős Wesselényinek is (KazLev. VIII. 132.). 1811 áprilisában Dessewffy-tól érdeklődik, ismeri-e a szomorútjátékot (KazLev. VIII. 430.).

Kazinczy 1813. február 7-én hozza szóba először Helmecezynek az illető Goethe-drámát, már a *Szép Literatura*-vállalkozás összefüggésrendszerében. A *Stella* cenzori eltiltása miatt (erről l. az *Esztelle* jegyzetblokkját is) kérdezi pesti ügyintézőjét, mit gondol, az *Egmont* engedélyeztetést nyerne-e a másik helyett, mert ha igen, hozzá fogna lefordításához; elsősorban arra hivatkozik, hogy a pesti német színtársulat előző évben játszhatta a darabot (KazLev. X. 252.; itt jegyzendő meg, hogy a mű Magyarországon Kazinczy fordításában nem kerül bemutatásra). Két hónappal később azt írja Helmecezynek, mégsem fordítja le a drámát, mert az „igen szép Sztella” megjelentetésének engedélyeztetése fontosabb számára (KazLev. X. 333.), ám június elején megint a tervezett munkák között van a szöveg (KazLev. X. 397.), a hónap végére pedig a következőképpen alakul az *Egmont* és a *Stella* ügye: „Egmontot ma kezdém el fordítani, 's jól elmentem benne. Nem sokára kész leszen. De e' mellett próbát teszek, ha megnyerhetem e' Sztellához az Imprimaturt Váradon.” (KazLev. X. 427.) Érdekes, hogy mindeközben – június 13-án – Döbrentei hírt ad Kazinczynak a korábbiakban már említett Pataki-féle friss *Egmont*-fordításról (KazLev. X. 415.).

1813 novemberében, bár addigra már a *Stella* cenzori engedélye is megvan, a még le nem fordított *Egmont* már a *Szép Literatura* szerves része, az ötödik kötetben, a *Hamlettel* párban (KazLev. XI. 107.), decemberben pedig Lessing meséivel párban (KazLev. XI. 149.). Utóbbi levelében Kazinczy megígéri Helmecezynek, hogy januárra elküldi neki a kész fordítást. 1814 januárjában ismét a cenzúra a téma: „Semmi nem rettent egyéb mint Egmont. Azt hézagok nélkül a' Censor meg nem engedi; Egmontot pedig kiherélni istentelenség.” (KazLev. XI. 170.) Egy évvel később, 1815. február 25-én Kazinczy arról tudósít, hogy még mindig a fordítással bajlódik, különösen a versbetétek átültetésére panaszkodik; szeretné, ha az augusztusi vásárra elkészülne az illető kötet, melyben a goethei drámákat ekkor már együtt szeretné megjelentetni (KazLev. XII. 413.). Egy nappal később újra ír Helmecezynek a drámáról – „Egmonthoz hozzá fogok holnap 's azon leszek hogy Martzius' végével levihessem hozzád. Kevés idő, nehéz és elég nagy munka: de kedves is. De szavadat áldd, hogy rajtam ne vesszen; hogy a' Censor el ne akassa.” –, majd harmadant ismét: „Éjjeli tizenkettőig dolgoztam Egmontban, 's íme 9 lap le van fordítva. Könnyen ment, mert megmaradt emlékemben a' mit harmad éven dolgoztam volt 's nem remélvén hogy lenyomtatathatik, 's tartván hogy Patakival collisióba jövök, elvettem. Ma készen leszek az első Felvonással, 's még a' héten kettővel; úgy hogy Martzius közepéig kész lesz; de akkor tisztogatni 's tisztázni fogom.” (KazLev. XII. 415.) Kazinczy betartja szavát, március 3-án keltezett levelében tudatja Helmecezyvel, hogy a fordítás elkészült, s hogy aznap délig már tizennyolc lapot letisztázott belőle; a következő kommentárt teszi mindehhez: „Kimondhataulán örömeiket adott nekem e' munka. A' ki fordít, többet geniesszol, mint a' ki csak olvas. És fogod e hinni, hogy soha még könnyebben nem

fordítottam mint ezt? Így van az mindég, mikor a' fordító nagy gondú Originált copíroz." (KazLev. XII. 426.)

1815. június 6-án Helmecey megírja Széphalomnak, hogy mialatt távol volt Pesttől, Trattner az *Egmont* nélkül nyomtatta ki a *Szép Literatura* ötödik, Goethe-kötetét (erről Kazinczy egyébiránt már június 2-án tud [vö. KazLev. XII. 520., illetve I. az *Esztele* jegyzetblokkját]). Tőle merőben szokatlan módon így feddi mesterét: „Abban szörnyet vétettél, hogy szóval ez iránt mint egyéb vele leendhető ügyeid iránt nem végeztlél 's hunnyászkodó mellőzettel látszál félenkeskedni, hol férjfiás energiát 's állhatatos categoriát kell vala mutatnod. Ez első sikere határozatlanságotnak.” (KazLev. XII. 523.). Augusztus 15-én Kazinczy: „Én Tr. Urtól ezt kértem: Egmont nyomtatassék a' *Testvérek* után, ha sok exemplár kiment is.” (KazLev. XIII. 73.) E hónap végén Kazinczy azt kéri Helmecey által Trattnertől – aki drágulásra hivatkozva vissza kívánja fogni a nyomtatási íveket –, hogy az *Egmont* semmiképpen se jelenjen meg az *Ossziánnal* együtt, hanem inkább lemond közléséről a *Szép Literatura* szűkebb programján belül, s „minthogy meg nem emészthetem, hogy elmarada Egmont, kész vagyok arra, hogy Egmontot tulajdon erszényemből utána nyomtattatom sub Schmutztitel TOLDALÉK A' KAZINCZY' MUNKÁJINAK V. KÖTETÉHEZ 's a' lapszámok és ívszámok úgy mennének, mint a' *Testvérek* utolsó lapjához illenek.” (KazLev. XIII. 113–114.) Kazinczy november folyamán is a saját vállalású pótkötet költségein tépelődik, mely tehát a Goethe-kötet appendixe lenne (KazLev. XIII. 268.), a hónap legvégén viszont már ezt írja Döbrentének: „Trattner írja d. d-o 23. Nov. hogy utolsó Köteteműl a' Wieland Salamandrinjét és Egmontot nyomtattatja. Ezekből fog állani és a Praenumersok neveikből az utolsó az az 8dik Kötet, minthogy a' 9dik már kész. Salamandrin is kész már, Egmont van a' sajtó alatt.” (KazLev. XIII. 305.)

A fordítás végül tehát a nyolcadik kötetben jelenik meg 1815 telén, mely darab teljesen más kompozíciójú, mint ahogy azt Kazinczy tervezte, ráadásul nyomtatásával sincs megelégedve – 1816. március 4-én: „E' napokban végre megkapám Egmontomat. Gonoszúl van nyomtatva” (KazLev. XIV. 6.). Kazinczy mindezt Helmeceynek is megírja, csalódottságát pedig május végére már a kötet negatív visszhangja is tetézi: „Publicumunk még nem ott áll, a' hol Osszián a' Szalamandrin, Egmont 's Yorick sok vevőket remélhetnek. [...] Egmont kopott betűkkel van nyomtatva, 's tele van gonosz hibákkal.” (KazLev. XIV. 206.) A pesti tanítvány, a mindig tiszteletteljes Helmecey az *Egmont*-fejlemények kapcsán többször is tőle szokatlan hangnemet üt meg (I. fentebb), Kazinczy e levelére pedig különösen élesen reagál: „Édes barátom, én magam is rettegek correcturáidtól mert némelyekben igen finnyás pántolódásu kezdesz lenni, 's nem értem mint lehet *tele Egmont gonosz hibákkal*? Te édes barátom Orthographiádra nézve sok helyeken hasonlatlan vagy magadhoz kéziratodban, más tekintetben pedig szerfelett erős divinalni teljes izlésedet.” (KazLev. XIV. 215.)

A drámafordítás fogadtatása sem éppen kedvező, Döbrentei és Kölcsey is csupán a Klárika alakja által szerveződő szöveghelyek kapcsán nyilatkozik elismerőbben. Döbrentei: „A' Szalamandrint 's Egmontot még nem olvashattam-el egészen. Klarikát, 's Fernando 's Egmont közt való jelenést néztem legelőbb is, azok nagyon tetszenek.” (KazLev. XIV. 113.). Kölcsey: „A' nyomtatványokat hálás örömmel vettem, legelőbb is Egmontot ragadtam 's az isteni két dalt kerestem-ki, melly reám szokatlan, hév érzeményeket borít minden újabb látáskor. A' *Die Trommel gerühret* úgy van fordítva, minél jobban nem lehet, de a' másikat *Freudvoll und leidvoll*, jól tudtam én, hogy azt lehetetlen fordítani. Megengedjen Édes Uram Bátyám, de midőn a' Magyarat akartam olvasni, kénytelen voltam csak a' Németet mondani-el magamnak.” (KazLev. XIV. 186.; mint az iménti idézetből is kitűnik, Kölcsey különösen szereti Goethe *Egmont*-ját, saját *Szép Literatura* példányát pedig bőven meg is tölti kritikai jegyzetekkel e résznél [PTITROFF 1936.]) Figyelemre méltó, hogy a szövegben kódolt ideologikumról egyik barát sem ejt szót.

Az erős kritikai szólalomokra Kazinczy többször, több levelezőpartnerének is reagál, lendületesen védelmezve, magyarázva munkáját. Pápay Sámuelnek, 1816. május 14.: „Én Sallustot és Cicero-t épen úgy dolgozám mint Ossziánt és Egmontot. De a' mi Magyarjaink előtt Sallust és Cicero 's a' Deák nyelv ismeretesebb lévén mint Osszián és a' poetai nyelv, csudálkozni fognak, hogy én Nyelvrontó itt kevesebbé vagyok az mint amott.” (KazLev. XIV. 190.) Helmeceynek, május 16.: „Látván hogy ezek a' mi ellenségeink dúlnak-fulnak, 's magok sem veszik észre, hogy nem a' mi

újtásaink rosszak, hanem ők nem tudnak familiárisozódni Ossziánnal, Egmonttal, Yorickkal” (KazLev. XIV. 198.). Júniusban Horváth Endrének: „egészen más nyelvben, mindazonáltal mindenike magyarul, írva Marmontelem, Gessnerem, Yorickom, Ossziánom, Egmontom, sőt magában Egmontban is Klárika nem úgy beszél mint Margit Asszony ’s Machiavell, ’s ezek mint a’ czéllövő Flamänderek” (KazLev. XIV. 224.). Klárika alakja mint fordításelméletét megvilágító példa tervezett klopstocki *Messias*-átültetésének előszavában is fontos szerepet töltött volna be (VÁCZY 2011, 658.).

Nem sokkal később, 1818 januárjában az e művével különösen kritikus Pápaynak újságolja, hogy többek között az *Egmont*ot is újradowozta, de az „kevés változtatást kapott” (KazLev. XV. 414.), 1821 eleje pedig olyan időszak, amikor egy bizonyos ügy kapcsán két levelében is feltűnik az egmonti nagylelkűség és bizalomteli egyenesség mint önjellemző karakterjegye, „Egmonti vérem”, illetve „Egmonti lélek” alakváltozatokban (bővebben: KazLev. XVII. 360.; KazLev. XVII. 394.). Önéletírásában a dráma egy másik rétege reprezentálódik efféleképpen: „Eggy igen fiatal, Grátzia-nevésű, igen szép arcú leányt [ti. Rozgonyi Erzsébetet] láték a’ maga folyosóján [...] Midőn Göthének Egmontját legelőbb olvasám, egészen felleltem őt a’ szeretetre-méltó Klárikában, egészen magam előtt látám ezt a’ csendes éltet élő, ártatlan, jó teremtetést, noha én sem olly boldog sem olly nagy mint Egmont nem voltam, ’s Erzsi nem volt az én Klárikám, sem a’ másé, ’s sem ekkor nem, sem később.” (PE 2009, 440–441.)

Az illető Kazinczy-fordításról és a Goethe-kontextusról értekezik: FRIED 1996. A mű legutóbbi, átfogó elemzése: CZIBULA 2010, 416–426.

IX. kötet Bácsmegyeinek gyötrelmei

KÉZIRAT

Nincsenek adatok.

MEGJELENÉS

Előzmény:

– *Bácsmegyeynek össze-szedett levelei. Költött történet.* Kassán, ELLINGER János József Ts. privil. Könyv-nyomtatónál. 1789. (Kritikai kiadása: KAZFORD 2009.)

Teljes:

– *Bácsmegyeinek gyötrelmei* = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura*, IX., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1814, 1–180. p.

– *Bácsmegyeinek gyötrelmei*, németből átdolg. KAZINCZY Ferencz, bev. jegyz. HEINRICH Gusztáv, Franklin-Társulat, Bp., 1878, 175. p.

Részletek:

– *Bácsmegyeynek össze-szedett levelei (1789)* [*Toldalék*, szemelvények az 1814-es kiadásból is] = *Kazinczy Ferenc válogatott művei II.*, s. a. r. SZAUDER Józsefné, vál. jegyz. SZAUDER József, Szépirodalmi, Bp., 1960 (Magyar Klasszikusok), 91–112. p.

– *Bácsmegyeinek gyötrelmei* [*Toldalék*, szemelvények az 1814-es kiadásból is] = *Kazinczy Ferenc Művei I.: Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok*, vál. gond. jegyz. SZAUDER Mária, Szépirodalmi, Bp., 1979 (Magyar Remekírók), 107–144. p.

FORRÁS

A *Szép Literatura* kilencedik, de elsőként megjelenő kötetének nyitódarabja a *Bácsmegyei gyötrelmei* című Kazinczy-fordítás. Az illető szöveg első nyomtatott megjelenése: *Bácsmegyeynek össze-szedett levelei. Költött történet.* Kassán, Ellinger János József Ts. privil. Könyv-nyomtatónál. 1789.

Az első kiadás (keletkezését l. KAZFORD 2009, 780–784.) forrása Albrecht Christopher Kayser (1756–1811) német író műve: *Adolfs gesammelte Briefe. Lepizig, in der Weygendschen Buchhandlung 1778.* Kritikai kiadásának sajtó alá rendezője, Borbély Szilárd – a szakirodalmi hagyománnyal ellentétben – tüzetes összehasonlítás révén arra jut, hogy Kazinczy mondatról mondatra haladva ekkor is szorosan fordít, csupán néhány helyen bővíti ki a szöveget csekély mértékben. A helyszíneket és a személyneveket magyarítja ugyan, és a leveleknek is maga ad dátumot, mindazonáltal nem nevezhető e munkája sem szabad adaptációnak: nem írja át forrásszövegét, nem nyúl bele annak szerkezetébe (KAZFORD 2009, 780, 783.).

Kazinczy másodjára saját 1789-es fordítását alakítja át, ez tisztán látszik a két szövegállapot komparatistikai vizsgálatából: az 1814-es verzió messzebbre kerül valamikori forrásszövegétől, ugyanakkor annak 1789-es átültetésétől is markánsan eltávolodik. Megemlítendő, hogy – bár a kortárs recepció ezt nemigen hangoztatja (l. alább) – a *Szép Literatura* jóval kevesebb idegen szót és kifejezést használ mint elődje, kivéve a névadásokat.

Az 1789-es első és az 1814-es második nyomtatott verzió tehát számos eltérést mutat. A legszembetűnőbb változás, hogy elmarad a mű elejéről a Báróczi-ajánlás és a *Jelentés*, a végéről pedig a *Magyaraztatja az esméretlenebb szókának* című jegyzetanyag, illetve bekerül az új szövegbe appendixként a Kazinczy saját maga által írt *Toldalék*. E változtatások jelentékeny módon átalakítják a

szövegvilágot (vö. HEINRICH 1878.; HÁSZ-FEHÉR 2000, 52–56.; KAZFORD 2009, 788.). A munka peritextusainak teljes megváltoztatásán túl az látható, hogy a művön belül Kazinczy jellemzően a rövidítés korrekciós technikájával él. Több ponton kiiktat olyan levéldarabokat, melyek rendszert a főhős reménytelen lelkiállapotát pillanatnyilag oldó utazásokkal, találkozásokkal, élményekkel kapcsolatosak; emiatt a történetvezetés időpontjai és helyszínei egyaránt módosulnak, mindazonáltal az mindkét változatban Sopronban kezdődik el január 18-án, és Budán ér véget október 11-én. A *Szép Literatura* változatából kimarad egy miskolci út, egy budai koncertleírás, egy Gellért-hegyi elmélkedés, egy Hamburg felé tartó teherhordóval való jótétemény, a cselekmény és a narráció mindemellett lényegileg nem változik meg. Annak nyelvezete, struktúrája módosul ugyan, de nem olyan mértékben, hogy az alapvető értelmezői áthangszerelést jelentene, még a szöveg kihagyásai által teremtett elzárkózóbb, cselekménytelenebb, „patologikusabb” (vö. NÉMEDI 1967.) jelleggel együtt sem, sőt a címváltoztatás – *összeszedett levelek* vs. *gyötrelmek* – ellentéte sem. A radikálisabb újraértő művetet, mint már utaltunk rá, leginkább az új befejezés megalkotása végzi el.

Itt és most két jellemző átírásbeli eltérést emelünk ki. Az egyik egy kiegészített természetleírás, mely a „festői stílus” (erről bővebben: KAZFORD 2009, 788.) fokozásának jó példája: *Bácsmegyey – Marosyhoz. Buda, Aprilisnek 7dikén.* (KAZFORD 2009, 129.), illetve jelen kötetben: *Bácsmegyei Marosyhoz. Buda, April. 7d.* Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a leíró jelleg egészét tekintve nem sokkal kifejezettebb az 1814-es változatban. A kevésbé cselekményes „festőiséget” a statikusabbá tett narrációs ív, tehát nem az átfogalmazás, hanem az átszerkesztés nyomatékosítja inkább.

A másik fő átírásbeli eltérést a képzőművészeti, s egyben önéletrajzi relevanciák megerősödését mutató két szöveg helyi jelenti, mely a Kazinczynál központi jelentőségű művészetesztétika, illetve az ehhez szervesen kötődő ízlésfejlesztés szempontjából egyaránt hangsúlyozandó. Az első változtatás a *Festés, faragás nálunk* című, a *Hazai ’s Külföldi Tudósítások* 1812/29–31. számában megjelent tanulmányának, a második pedig autobiografikus emlékezetének (vö. PE 2009, 424, 456, 484, 574.), egyúttal privát képzőművészeti kánonja alakulástörténetének hatását mutatja. Az első példa: *Bácsmegyey – Marosyhoz. Torna, Juliusnak 10dikén.* (KAZFORD 2009, 145–146.), illetve jelen kötetben: *Bácsmegyei Marosyhoz. Torna, Júl. 20d.* A második példa: *Bácsmegyey – Marosyhoz. Béts, Majusn. 22dikén.* (KAZFORD 2009, 174.), illetve jelen kötetben: *Bácsmegyei Marosyhoz. Bécs, Máj. 20d.*

AZ ELTÉRÉSEK (FŐKÉNT A DÁTUMOK ÉS HELYSZÍNEK) SZÁMBAVÉTELE, ÁTTEKINTŐ JELLEGEL

1789	1814
Bácsmegyey Marosy Endrédy Surányi Mantzi Boriska Consiliárius Büttner Maris Dittelmáyerné Gróff K...	Bácsmegyei Marosi Endrédi Surányi Nincsi Tóni Consiliárius Nagyfalvi Marie Rehákné Csengeri
<i>Bácsmegyeynek össze-szedett levelei. Költött történet.</i>	<i>Bácsmegyeinek gyötrelmek</i>
<i>A' Bárótyz tisztelőinek, Jelentés</i>	–
Buda, Febr. 15dikén.	Buda Febr. 25d.
Miskolc, Júniusnak 25dikén	–
Torna, Juliusnak 4dikén. – Torna, Júliusnak 6dikén.	Torna, Jún. 4d. – Torna, Jún. 6d.

Torna, Juliusnak 10dikén. [zenés jelenet Therézszel]	Torna, Júl. 20d. [képzőművészeti téma]
Torna, Juliusnak 12dikén.	Torna, Júl. 21d.
Keresztes, Júliusnak 15dikén.: <i>Utánnad folynak könnyeim</i> [Johann Timotheus Hermes német író után Szentjóni Szabó László versfordítása, l. KAZFORD 2009, 792.]	Miskolcz, Júl. 24d.: <i>Homályos bánat dulja lelke-met</i> [Dayka Gábor költeménye, l. KAZFORD 2009, 792.]
Buda, Juliusnak 19dikén	Buda, Júl. 29d.
Buda, Júliusnak 22dikén., Buda, Juliusnak 24dikén. [koncertleírás], Buda, Júliusn, 29dikén.	–
Buda, Augustusnak 7dikén.	Buda, Aug. 5d.
Buda, Septemb. 19dikén.	–
Buda, Septemb. 21dikén. – Buda, Decemb. 11dikén. [eltérő levélsorrend]	Buda, Sept. 15d. – Buda, Novemb. 4d. [eltérő levélsorrend]
Buda, April. 9dikén. [a Gellért-hegyen]	–
Buda, Apr. 17dikén.	Buda, April. 9d.
Almás, Májusn. 4dikén.	Dorog, Máj. 4d.
Komárom, Májusn. 5dikén. – Posony, Májusnak 13-dikán.	–
Fissement, Májusn. 18-dikán. [alamizsna]	–
Béts, Májusn. 22dikén. [a Belvedere-ben]	Bécs, Máj. 20d. [a Belvedere-ben]
Béts, Májusn. 25-dikén.	Bécs, Máj. 28d.
Béts, Juniusnak 2-dikán. – Straubingen, August. 13-dikán.	–
Schaffhausen, August. 21dikén.	Bécs, Jún. 3d.
Ipoly-Ságh, Sept. 9-dikén. – Ipoly-Ságh, Sept. 12-dikén.	–
Esztergom, Octob. 5-dikén. – Esztergom, Octobr. 6dikán.	–
–	<i>Toldalék.</i>

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Indokolt emlékeztetni Borbély Szilárd azon végkövetkeztetésére, mely szerint átgondolandó az 1789-es *Bácsmegyeinek össze-szedett levelei* recepciótörténeti sikerére vonatkozó szakirodalmi konszenzus: „A *Bácsmegye*vel kapcsolatban kivételesen jól informáltak vagyunk, ám a sikerről szóló információink java Kazinczytól származik. Ezért nem ítéltethető meg tárgyyszerűen a *Bácsmegye* korabeli fogadtatása, mivel Kazinczy elfogult visszaemlékezése lett az alapja azoknak a Toldytól induló irodalomtörténeti konstrukcióknak, amelyek a magyar regény történetét a Mézsaáros Ignác *Kártigámját* követően a *Bácsmegye* első kiadására építik fel” (KAZFORD 2009, 787). Áttekintve a fogság előtti levelezést, valóban az látszik, hogy igazi dicsérő szólam csupán pár baráttól érkezik, a példányok pedig nem fogynak jól (vö. KAZFORD 2009, 784–787), ugyanakkor Ráday Gedeon híradásából tudjuk, hogy a budai fiatalok igen nagy „kedvességgel” olvassák az illető levélregényt, tudható továbbá, hogy Dayka Gábor maga is bőven jegyzetel a szövegből, Szentjóni

Szabó Lászlónak, Földi Jánosnak és Aranka Györgynek pedig annyira tetszik, hogy terjesztésére is vállalkoznak. Mindezen túl megemlítendő, hogy Pápay Sámuel *A' magyar litteratúra esmérete* (*Veszprém, 1808.*) című irodalomtörténeti áttekintésében kiemelt helyen foglalkozik a művel (bővebben minderről: DEBRECZENI 2009, 28–29, 408.). Kazinczy egyik kézírata gondosan megőriz egy 1803 körüli olyan emléket, mely szerint a debreceni vásárban, bizonyos Leyrer könyvesboltjában egy úr kifejezetten a *Bácsmegyeit* keresi, Kazinczy füle hallatára dicsérve annak hírnevét (MTAKK K 638/I. 1^a. f.). Ezen kívül is szóba kerül a dicséretes mű a tízes évek elején többször is (KazLev. IX. 192.; KazLev. IX. 318.), az első *Bácsmegyei* relatív sikere tehát azért kitapintható. A második, 1814-es verzió keletkezése és fogadtatása nem választható el az elsőől, a *Bácsmegyei győtreimeinek* alakulását mindazonáltal azoktól az időktől kezdjük el ismertetni, amikortól először felmerül a levelezésben az újraközlés gondolata.

Kazinczy 1805. március 1-jén ad hírt először az átdolgozásról, Kozma Gergelynek: „Most Bácsmegyeinek Leveleit dolgozom újra, mert annyira elfogytak az exemplárok, hogy többé kapni nem lehet” (KazLev. III. 276.). Az új darab négy év után, 1809 elején kerül elő megint, amikor Kazinczy leírja báró Prónay Sándornak eddig elkészült fordításainak jegyzékét, melynek tizen-négy kötete közül a hatodik tétel a *Bácsmegyei*, „egészen újra dolgozva” (KazLev. VI. 181–182.). Nem sokkal később, ősszel gróf Gyulay Ferencnének ekként beszél a munkáról: „Én azon, hogy a' mit csinállok, nem tetszik, fel nem akadok. Bácsmegyeim hinreissend tetszett. Sokan buzdítanak, hogy nyomtattassam újra, 's egynehányszor megtörtént, hogy a' könyvet jelenlétemben keresték idegenek a' könyvtáros boltban [vö. az imént rögzített kéziratral], 's sajnálták hogy nincs. Pedig a' munka irtóztató rossz.” (KazLev. VI. 532.) Az 1809-es évben Kazinczy tehát láthatóan tematizálni kezdi a szöveget (l. még: KazLev. VII. 52.), az újradowolgozásról azonban csak 1812 tavaszán tudósít ismét Horvát Istvánnak: „Vitkovicsnak szerzettem egy expl. Gesszner Idylliumit. Bácsmegyeit nem kaphatok sohol. Félig kész nálam újabbi dolgozása.” (KazLev. IX. 339.; megjegyzendő, hogy ugyanebben a levélben érdeklődik a korábbiakban szóba hozott *Festés, faragás nálunk* – ekkor még: *A' Festés' és Faragás munkájáról M. Országban* – című tanulmányának Kultsárnál történő megjelenése felől is). 1812. április 30-án ismét az „újabban dolgozott” *Bácsmegyeiről* beszél, most már Helmecczynek, s Szemerében bízik, hogy talál neki Pesten kiadót (KazLev. X. 10.).

Pár nap múlva így pontosít Helmecczynek a művel kapcsolatban: „Én e' napokban Bácsmegyeimet vevém elő, 's sajtó alá készítem, újra megszólíltatván, hogy adjam-ki, vagy engedjem-meg, hogy, úgy a' hogy' van, kiadhassák. – Ezzel a' szolgálattal annyit fenyegetnek, hogy, ha magam nem adom-ki, más adja-ki, ellátam. Kész vagyok az újra dolgozással, 's már most tisztázom.” (KazLev. X. 12.) A munka tehát látszólag kényszerű, Kazinczy narrációja vonatkozásról ad számot, ugyanakkor a fontos kiegészítésről is, ugyanebben a levélben: „Ráday azt kívánta, hogy a' vádlott leányt mentsem ki megmagyarázhatatlan könnyelműsége miatt. Megtevétem ezt is, toldalékképpen ragasztván egy levelet a' munkához, melly talán interesszantabb mint maga az egész excentricus munka.” (Uo.) A *Toldalék*ával felettébb elégedett Kazinczy szintén ugyanebben a levélben kéri Helmecczyt, intézze el Pesten Institórisz Károlynál a nyomtatást. Április 15-én Szemere Pálnak újságolja a munka befejezését, a következő lényeges kommentárral: „Bácsmegyeivel kész vagyok. Ha itt lesz Uram öcsém látni fogja mit csináltam vele. Az Episodiumok, a' Gyömrei és a' Pozsonyi ki van ugratva. Mint hogy ez olly könyv, melyet sokan szeretnek olvasni, próbát teszek talán, ha nem vethetnék e horgot a' sokaság nak, hogy a mellé ragasztandó grammatikai 's stylistikai Aphorismusokból vehessenek annyi világot a' mennyi kell az országújtától a' Szép ösvényére térni.” (KazLev. XXIII. 199.) Létezett tehát Kazinczynak egy olyan terve is, mely szerint az újabb kiadás is tartalmazott volna nyelvi jegyzetanyagot, erről azonban további információink nincsenek.

1812 tavaszára tehát teljesen elkészül a *Szép Litteratúra* szövegváltozata, megkezdődnek a nyomtatási tárgyalások, s június elején Kazinczy már a nyomdai előkészítés, a cenzori engedély, s a terjesztés részleteiről értekezik Helmecczyvel, bár előzetesen kizárólag a *Bácsmegyei* publikálásáról volt szó. A nyomtatást illető sorozat ekkor hat kötetből állna, melynek utolsó kötetében lenne a *Bácsmegyei*, a *Vak lantossal* és a *Repülő szekérrel*, s egyértelműen azt a célt szolgálná, hogy eladásai többi művének megjelenését finanszírozzák; az illető munka népszerűségéért, mint írja, Kazinczy személyesen felel (KazLev. X. 15.; Kölcsyének: „A hatodik Kötetben kezdjük a kiadást, mert az leginkább publici saporis.” [KazLev. IX. 487–488.]). Június 17-i, Helmecczynek írott levélben a

szöveget a leggyengébb munkájának titulálja *A Vak Lantossal* együtt; az előzetesen hétkötetesre növekedett tervet e levelében ötre csökkenti, s indítványozza, hogy az ötödik, e kettőt is tartalmazó kötetrel induljon meg a kiadássorozat, ez „lévén az a’ kedves csemege, mellyen a’ nagy Publicum kap” (KazLev. X. 18.). Itt kommentálja átdolgozását is: „A’ fordításról azt reménylem, hogy barátjaim érzeni fogják, mint erőlködtem, méltónak találtatni azon javallásra, mellyel engemet ők tiszteltek-meg. Óhajtanám nevezetesen, hogy ezek Bácsmegyeimen végig-futván, figyelmeznének-fel, mit változtattam az első kiadáson, és miért.” (Uo.)

Az Institórisz könyvkiadóval folytatott ígéretesnek tűnő egyeztetések aztán véget érnek, mivel Kazinczy novemberben már így ír Helmecczynek: „Hát Sztéllám, Clavígóm etc. Bácsmegyeim lel e nyomtatót?” (KazLev. X. 163.) A csendet Trattner János Tamás nyomtatást ajánló levele törli meg közel egy év múlva, mely 1813. szeptember 16-án érkezik Kazinczy kezéhez (KazLev. XI. 62.).

1813. november 1-jén a *Bácsmegyei* az ekkor, Trattner levele nyomán még hatalmas, több Osztályból álló vállalkozás első Osztályának tizenkét kötete közül a hatodikban áll (KazLev. XI. 107.), decemberben pedig már a tizenöt kötetesre tervezett első Osztály kilencedik darabjában (KazLev. XI. 149.; januárban is [KazLev. XI. 170.]). Időközben, pénzügyi anomáliák következtében az impozáns életműkiadás terve egyetlen Osztályra, a *Szép Literaturáéra* apad, abból is kilenc kötetre. Ennek utolsó darabja tartalmazná a *Bácsmegyeit*, melyet Kazinczy ekkor is lebecsül, ugyanakkor finansziális húzóműnek tart. 1814. május 22-i levelében arra kéri Helmecczy által Trattner, hogy az illető kötetet júniusban tegye sajtó alá (KazLev. XI. 386.). Június 25-én megkapja, s jóvá is hagyja a szöveg nyomtatási mutatóványait; Helmecczynek: „Add-álta az itt menőket Trattner Urnak szíves tisztelem mellett, ’s kérd, hogy már most folytában nyomtattassa Bácsmegyei.” (KazLev. XI. 444.) Július 6-án megírja Helmecczynek, hogy Trattner próbálta őt lebeszélni a drámák kiadásáról, s a *Bácsmegyeit* kívánja első kötetként kiadni (KazLev. XI. 454.). Így kommentálja a változtatás tervét, közvetlenül Trattnernek: „Bácsmegyeit tenni első Kötetűl, annyi mint egy 9 szobájú épületbe egy dísztelen kabinetet tenni a’ szála’ helyére. Ennek az én 9 kötetből álló Munkáim között legutól kell állani.” (KazLev. XI. 472.) Július 27-én újabb alkudozásról olvashatunk Kazinczy Helmecczyhez írott levelében, melynek kapcsán a *Toldalék* minősítése és szerepe is előkerül: „Ez előtt egy héttel postára tett levelem elődbe adá hogy én nem valamely szeszéből (Caprice) ellenkezem Tr. Urral az eránt hogy Bácsmegyeim első helyt ne foglaljon-el írásaimek sorokban, hanem azért mert Bácsmegyei ezen polczra annyira érdemetlen, hogy sok ízben szálla-meg az a’ gondolat hogy azt a’ nyavalyás Románt írásaimból egészen kirekesszem. Vagynak a’ kik úgy hiszik – ’s ez az ő hitek egyez értelmekkel – hogy az a’ Toldaléklevél, mellyet én ezen Románnak utána vetettem, többet ér mint maga a’ Román. Így ítéi Szemere, és Szemere *magától* ítéi, nem *én utánam*. Bácsmegyei tehát nem csak legelől nem állhat, hanem kénytelen ott állani, a’ hova én tettem, az az legutól, a 9dik Kötetben.” (KazLev. XI. 479–480.) Kazinczynál ez a levél afféle ultimátum, melyet a következő sorok világítanak meg igazán: „Ha Tr. Úr a’ kiadástól eláll, azt felette fogom sajnálni, mert érzem hogy barátsága nekem nagy segédemre volt és az nélkül elakadhatok: de ezen esetre Bácsmegyeimet nem adhatom oda, mert ennek a’ több Köteteken, mellyek nem lesznek olly köz ízlésűek, segíleni kell” (Uo.).

Az alku aztán megszületik, 1814. augusztus 3-án Kazinczy az igényes nyomtatási mutatóványokban gyönyörködik – „Engem elbájolt a’ Bácsmegyei 10dik íve. Szép, és igen szép, ’s hibátlan.” (KazLev. XII. 1.) –, augusztus 14-én pedig már a majdnem kész kiadványt ajánlja Horváth Ádám figyelmébe (KazLev. XII. 26.). A megjelenés után, szeptemberben így panaszkodik Kis Jánosnak: „Szeretném ha Bácsmegyeimből Trattner kedveskedett volna Neked egy nyomtatvánnyal. Én azt még eddig sem láttam.” (KazLev. XII. 81.) 1814. szeptember 21-én aztán már ezt írhatja Pápay Sámuelnek: „Nyaláboldal együtt vevék tíz nyomtatványt Bácsmegyeimből.” (KazLev. XII. 93.) A kiadással meg van elégedve, „csinosnak”, „igen correctnek” találja (KazLev. XII. 107.).

Szeptember 21-én Kazinczy Horváth Ádámnak is ír, mely levél már átvezet a hatástörténet kérdéseire: „Az én Bácsmegyeim Augusztusban ismét megjelené. Tudod hogy ezt egykor szeretted Publicumunk. Mit fog erre a’ Bácsmegyeire mondani? Azt e hogy most már nem tudok magyarul? Én azon voltam hogy Oratio sit castigatissima, ’s össze vetvén ezt az 1789. kiadással, látni, hogy nem marada kő köven. De hagyjuk az ítéletet másoknak.” (KazLev. XII. 98.) Kazinczy láthatóan tart az áírt szöveg fogadtatásától, mely aggodalmára Sárközy István előzetes kritikája is

okot szolgáltatathatott. Szeptember 22-én így válaszol neki: „Te a’ könyvet megvetted. Mondd-meg, kérelek, mind a’ mellett hogy némelly nem ismért vagy új formába öntött szó megcsapta füledet, nem veszed e észre hogy a’ könyv castigatissima dictiókból áll, hogy nincs benne egy comma is, mellyen én ki nem lestem volna, ha így lesz e jobb vagy amúgy. Bácsmegyei 1789. midőn először kijött, nagy bruit-et csinált ’s akkor engem a’ Publicum *igen szép Irónak* tarta; most kaczag. Én pedig akkori írásméért pirúlok. A’ Toldalékot az öreg Ráday emlékezete íratá velem. Ó kért hogy ha ismét kiadom, mentsem ki a’ leányt.” (KazLev. XII. 105.) Bár decemberben Kazinczy a terjesztésre is panaszkodik Helmeccynek (KazLev. XII. 256.), az igazi csalódást alighanem a kötet fogadtatása jelenti számára. Negatív visszhang 1815 júliusából: „Tisztelendő Horvát Úr azon levele szerént, mellyet nekem Győrött felolvasni méltóztatál, öszvehasonlítja régibb és újabb Bácsmegyeimet, s úgy találta, hogy az újabban inkább eltávoztam légyen a’ Magyarságtól, mint a’ régibben.” (KazLev. XIII. 22.) A levélben hivatkozott Horváth Endrével még 1816 októberében is annak kritikai élű *Bácsmegyei*-kijegyzéseiről levelez éles, keserű hangnemben, melynek jellemző elemei, hogy túl sok benne a szókreálmány, s hogy a nevek is idegenszerűekké váltak (KazLev. XIV. 323–331. vö. a kísérőtanulmányban tárgyalt *Szép Literatura*-recenzióval). 1817-ben a közeli barát Szemere Pál is nemtetszésének ad hangot – „Bácsmegyei Adolftól ’s Széphalom Zürichtől el-eltávoztatnak a’ stylan; ’s okot és tendenciát kellene magyaráznom, ’s nem magyarázhatok.” (KazLev. XV. 221.) –, 1818-ban pedig Horváth Ádám értetlenkedik következőképpen: „ha öszve nézem régibb Bácsmegyeidet az újjal; nem tudom okát adni, miért tserélted-el amazt, amaz igen szépet, nem is mindennapit, de még is szép értelmüt, ’s fordítás léttére is originált mutató kedvest, az újjabbal?” (KazLev. XVI. 109.; Téli Takács József szintén nincs megelégedve a munkával [KazLev. XII. 210.]) Mint látható tehát, az 1814-es kiadás – a várakozásokkal ellentétben – egyáltalán nem lesz sikeres húzódarab.

A pozitív visszacsatolásra is akad ugyanakkor példa; 1822-ben Guzmics Izidor hódolattal írja Kazinczynak, hogy megjelenésekor az írást „mohón” olvasta (KazLev. XVIII. 214.). 1815 februárjában Kazinczy – ritka szólamként – a mű nevelő erejét hangoztatja Sípos Pálnak: „Bácsmegyeim mellett egy todalék, az tulajdon magamé, ’s nem fordítás, – a’ román olvasóknak egy kis intést kelle adnom. Sok leány, és sok ifjú a’ román nélkül kevesebbé volna szerencsétlen. Hányadik olvas-sa a’ románt azért, a’ miért kell, nincs gondok a’ nyelvre, stílusra, az elme játékira, csak a’ szerelem kifejtődzését olvassák, nézik, ’s elrontják szíveket, lelkeket” (KazLev. XII. 377.).

A *Bácsmegyeiről* Kazinczy Döbrentei Gáborral is levelez, melynek dokumentumai jól összefoglalják annak keletkezés- és hatástörténetét. 1812. szeptember 7.: „Bácsmegyeit tehát újra dolgozám, ’s mindent igyekeztem neki adni, a’ mi méltó legyen azon javallásra, mellyet egykor nyert és a’ mellyet még mostanig is bír, mert engem nem szűnnek meg sűrgetni, hogy adjam-ki újra. Sok benne el van kurtítva, sok egészen elhagyva, sok kicsinosítva, sok bővítve, kitoldva. Nevezetesen eszembe jutott, hogy az öreg Ráday arra kért, hogy ha valaha újra kiadom, hárítsam-el Mancziról – ez most N á n c s i és nem M a n c z i, mert a’ Manczi név igen kedvetlen név – az állhatatlanság’ mocskát, ’s ezt ugy tevém, hogy egy levelet íraték a’ Bártfai ferdőből egy leánnyal a’ barátnéjához, ki ennek azt beszéli, hogy Náncsit férjével ezen ferdőben lelé, – ’s Bácsmegyeiről egy hosszú magyarázatot halla tőle. Én úgy hiszem, hogy a’ kik Bácsmegyeit az első kiadásban kedvellék, itt még inkább fogják.” (KazLev. X. 108.) A válasz szeptember 30-án: „Irtam egyszer, hogy Bácsmegyei megrikatott, (hogy ezzel a’ plebsnek való kifejezéssel éljek!) ’s tudom hogy a’ *mostani Művész* mindent meg fog neki adni, a’ mi a’ szívet olvaszthatja ’s a’ művtélőnek lelkét kielégíti. Én előtttem, ’s nekem a’ Manczi név sokkal jobban hangzik, mint N á n c s i” (KazLev. X. 134.). Két évvel később, 1814. november 7-én Kazinczy aztán ezt írja, többek között a *Bácsmegyei* kapcsán: „bízvást recenseálhatod, ha tetszik” (KazLev. XII. 156.). Döbrentei nem készíti el a recenziót.

IX. kötet A' Vak Lantos

KÉZIRAT

– OSZKK Fol. Hung. 147.

1792. Autográf.

[A címlapon:] *A' Vak Lantos. Rege. Dolgoztatott 1792. Decembr. [alatta más tintával:] Kazinczy Ferencz által.*

1. f. *A' Vak Lantos. Rege.*

1^a–8^b. f. 1.

9^a–10^a. f. 2.

10^b–13^a. f. 3.

13^b–15^a. f. 4.

15^b–17^b. f. 5. [befejezetlen]

MEGJELENÉS

Előzmény:

– *A' Vak Lantos. Regéje a' hajdani kornak.* Veit Wéber után. = *Sztella. Dráma, öt felvonásbann.*

Azoknak, a' kik szeretnek. Göthe után Kazinczy Ferenc, tagja a' Sopronyi. Magy. Társ. Hozzá
vagyon adva: *A' Vak Lantos. Rege, a' Hajdani Korból.* Pozsonyban, WÉBER Simon Péternél, 1794.
(Kritikai kiadása: KAZFORD 2009.)

Teljes:

– *A' Vak Lantos* = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literaturá, IX.,* Pesten, TRATTNER János
Tamásnál, 1814, 181–242. p.

FORRÁS

Leonhard Wächter (1762–1837) a 18. század végének népszerű német írója. Veit Weber álnéven írja *Sagen der Vorzeit* című kötetfolyamát, mely populáris, a hölgyközönség figyelmére is számot tartó lovagregék füzére, jellemzően a középkorból. Ennek része a *Der Harfner*, melyet Kazinczy *A' Vak Lantos*ként fordít. A kötetfolyamnak három korabeli kiadása ismeretes. Az elsőt 1787–1798 között adja ki Friedrich Maurer hét kötetben Berlinben. Második, javított kiadása 1790–1792 között jelenik meg Maurernél ugyanott három kötetben. A harmadik kiadás egy népszerű olvasmányok antológiájaként kiadott több tízkötetes regény- és elbeszéléssorozat, mely a *Wienerische Landbibliothek* részeként jelenik meg Bécsben Johann Baptist Walleshaussernél 1791-ben. E gyűjtemény tizenkettedik darabjától kezdve hét kötetben a *Sagen der Vorzeit*ot közli újra. Ennek második (a *Wienerische Landbibliothek* tizenharmadik) kötetében található a *Der Harfner*.

Kazinczy elsőként megjelenő, 1794-es fordítása kapcsán (KAZFORD 2009, 417–438.) az 1790-es Maurer-féle javított kiadást vettük alapul. *A' Vak Lantos* lehetséges forrásszövege itt a *Sagen der Vorzeit* első, 461 lapos kötetében található, a *Maennerschwur und Weibertreue* és a *Das Ritterwort* című regék között, a 371–426. lapokon. A címlapon ez olvasható: *Sagen der Vorzeit von Veit Weber. Erster Band. Maennerschwur und Weibertreue. Der Harfner. Das Ritterwort, Zwote, verbesserte Auflage, Berlin, bey Friedrich Maurer 1790.* Ennek alapján arra jutottunk, hogy Kazinczy áttüztetése szöveg- és szerkezethű, a bekezdéseket, a dialógusokat, a helyszíneket, a szereplők neveit egyaránt hűen visszaadó, tehát szoros fordításnak tekinthető (bővebben: KAZFORD 2009, 837–838.).

A második, 1814-es nyomtatott verzió nem is annyira fordítás, mint inkább az 1794-es szöveg-változat átdolgozása, inkább nyelvezetében, mintsem formailag. A két változat szoros szerkezeti egyezést mutat, a dalbetét helye például változatlan, az általános szövegezés szinte tökéletesen egyezik, a párbeszédnek pedig szintén pontosan képezik le a régi pozsonyi kiadvány dialógusait. Az általános újrafogalmazáson túl a legnagyobb különbség abban mutatkozik meg, hogy Kazinczy alcímeket ad az egyes részeknek (*Csongor és Zelemér*, *Dengele*, *Bonyhád*, *Terchel Bonyhádon*, *Zelemér és Chongor Ügödnön*), illetve hogy teljesen megváltoztatja a névalakokat, ősi magyar színezetet adva a szövegnek. Így lesz *Rinoldból Chongor* (vö. Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde*), *Ulfárból Bugond*, *Alvinából Zelemér*, *Hursztból Terchel*, *Dulcinából Dengele*, *Dorglász királyból Uzsok*, királyságából, *Morniból Ügöd*, *Utherből Chaba*, *korváthi* lakhelyéből pedig *Bonyhád*. A levelezésből tudható (l. alább), hogy Kazinczy nem tartja sokra e munkáját, a publikum szempontjából azonban jóvedelmezőnek látja a mű újrakiadását. Valószínűsíthető, hogy a 19. század eleji magyar közízlés divatirányait igyekszik kihasználni azzal a gesztussal, hogy régi magyar, illetve azokhoz hasonló névalakokat, továbbá dunántúli magyar helyszíneket helyettesít be átdolgozásába.

Az Osszián-kultusszal szorosan korreláló érzelmes lovagregények iránti magyarországi érdeklődésről bővebben: HÁSZ-FEHÉR 2004, 209–220.; KAZFORD 2009, 838.

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

A fennmaradt egyetlen kézirat az 1794-es első fordításkiadvány egyik 1792-es előzménye (leírását l. KAZFORD 2009, 838.).

Fogsága idején Kazinczy ezt a művet is átdolgozza, 1797. november 16-án írja Kisnek, hogy elveti előző fordítását: „*Vak lantosomat* újra dolgoztam, szegyenlem most azt a’ gyermeki mázoslást, mellyről négy esztendő előtt azt hittem, hogy javallást érdemelhet.” (KazLev. II. 421.) Sokkal későbből, 1812-ből származik az a levélrészlet, melyben a közönség ízlésének kérdése kerül elő *A’ Vak Lantos* kapcsán, egy informatív értékítéletben: „Originaljaim’ érdemeiről nem szóllok – a’ két leggyengébb: Bácsmegyei és a’ Vak Lantos, bírja ’s mindég bírni fogja a’ nagyobb Publicum’ kedvét.” (KazLev. X. 18.) Ugyanebben az évben írja Kölcseynek is, hogy tervezett hatkötetes sorozatának kiadását *A’ Vak Lantost* is tartalmazó utolsó kötettel kívánja kezdeni, mert az tarthat számot leginkább népszerűsége. 1814. január 5-én arról számol be Helmecczynek, hogy a *Szép Literatura* kilencedik kötetébe szánja *A’ Vak Lantost* (KazLev. XI. 170.). Június 15-én a határidőről szólóan Kazinczy sorai: „Nekem elég ha Augustusra a’ IXdik Kötet jelenend-meg, tudnillik Bácsmegyei, a’ Vak Lantos, a’ Repülő szekér és a’ Képszobor, és ha a’ kötet 25 ívet nem tenne, az Aetna, vagy valami egyéb.” (KazLev. XI. 436.) A levélrészletből látható, hogy a popularitás aspektusát ekkor is szem előtt tartva Kazinczy ezzel a kötettel szeretné kezdeni a forgalmazást. E szemponton kívül sokat nem jelent számára a munka, június 25-i levelében például azt írja Helmecczynek, hogy akár ki is hagyhatják a szöveget a kilencedik kötetből, csak annak formátuma meg ne változzon (KazLev. XI. 444.). A fordítás második kiadása végül 1814 nyarának végén lát napvilágot a *Szép Literatura* kilencedik kötetében (bővebben l. a *Bácsmegyei gyötrelmei* jegyzetblokkját).

1816 októberében Horváth Endre kritikai megjegyzéseire felel Kazinczy, melynek *A’ Vak Lantost* illető, jellemző része a következő: „11.) *Bakó tépje ki*. — Bakó annyi mint hóhér, úgy mondják régieink ’s Szabó Dávid is a’ Kised Szótárban. *A’ Vak Lantos* régi Magyar történet, ’s nyelve is közelebb a’ régihez, ’s bizonyítja, hogy dolgozója nem érdemli azt a’ pirítást, hogy a’ Neológok (de a’ kik közt a’ Zrínyi és Sylvester Grammatikája’ kiadója annyira helyet foglal, hogy sokan azt hiszik felőle, hogy ő csak a’ dictátori tekintet’ affectálása miatt csinál schismát) semmi tekintettel nincsenek a’ régi Írók iránt. *A’ bakó* azon felül azért is jó lehet a’ Németeket utálóknál, mert a’ *hóhér* a’ Hauer-tól veszi eredetét. – *Tépje ki* nyelvét tudnillik; mert ha a’ hely ki nincs is mutatva, erre reá találhatni; – *proprie* rosszul mondatik, mert *téjni* részenként szoktunk, nyelve pedig egy embernek csak egy van. De az indulat nyelve más, más a’ nyugalomé.” (KazLev. XIV. 326.) A *Szép Literatura* e darabjának nemigen akad több fennmaradt érdemi recepció visszhangja.

IX. kötet A' Repülő Szekér

KÉZIRAT

Nincsenek adatok.

MEGJELENÉS

Teljes:

– *A' Repülő Szekér* = *Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura*, IX., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1814, 243–266. p.

– *A' repülő Szekér, vagy a' használt és nem használt hatalom*, Magyar Dámák Kalendáriumja, Pozsony, WÉBER S. P. és Fijának Költségével, 1815, 51–78. p.

FORRÁS

Johann Gottfried Herder (1744–1803) „keleti regéje” 1807-ben jelenik meg a *Johann Gottfried von Herder's Sämmtliche Werke. Zur schönen Literatur und Kunst* című Cotta-féle kiadványsorozat kilencedik kötetében (*Tübingen, in der J. G. Cotta'schen Buchhandlung*), a 309–324. oldalakon. Azután, amint a tübingeni Cotta cég elkezdte Herder összes műveinek megjelentetését (1805), Kazinczy „Subskriptionspreissen” rendeli meg rögtön magától a kiadótól (RUZSICZKY 1990, 121.). A sorozatot tehát jól ismeri Kazinczy – még adósságba is keveredik miatta, l. *KazLev.* IX. 295.; *KazLev.* X. 162.; *KazLev.* X. 220. stb. –, sőt egyik leveléből konkrétan is tudható, hogy ebből fordítja *A' Repülő Szekér*-et: „a' Repülő Szekér. Orientalis Rege. (Herdernek 9d. Kötetéből.)” (*KazLev.* IX. 487.). Más tárgyú, kéziratos kijegyzései az illető sorozatból: MTAKK K 633/I. 134^b–135^a, MTAKK K 633/I. 157^a; még a megjelenés előtt (1804) a készülő kötetek előzetesen hirdetett tartalomjegyzékéből: MTAKK K 633/III. 154^b–155^a. f. Megjegyzendő, hogy a lefordított *Der fliegende Wagen oder die ungebrauchte und mißbrauchte Macht. Ein morgenländisches Märchen* című elbeszélés előtt közvetlenül (295–308.) egy Herder-értekezés olvasható a napkeleti mesék ifjúságot nevelő, erkölcsnemesítő és általános értelemben is pallérozó hatásáról *Ueber den Werth morgenländischer Erzählungen, zur Bildung der Jugend* címmel, 1786-os weimari keltezéssel.

Kazinczy 1814-es rövid, példázatos fordítását az 1807-es forrásszöveggel összehasonlítva egyértelműen látható, hogy az pontos és szoros. Az átültetés mondatról mondatra halad, a szereplők nevei (helyenkénti apró magyarosító eltérésekkel, pl. *Hassan* – *Hasszán*), a bekezdésbeosztás, a szövegvégi dalbetét egyaránt forráshű, sőt még a szöveg egyetlen egyetlen magyarázata, a *Sammie*-láb-jegyzet is pontosan le van képezve (l. még: VÁCZY 2011, 627.).

A nem teljesen azonos fordítás 1815-ben *A' repülő Szekér, vagy a' használt és nem használt hatalom* címmel megjelenik Horvát István almanachjában is: *Magyar Dámák Kalendáriumja. Új Esztendei Ajándékul a' szép nem számára. Pozsonyban. Weber S. P. és Fijának Költségével* (51–78.).

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

A német bölcselő nevének hazai megismertetésében Kazinczynak úttörő szerepe van (vö. a *Paramythek* jegyzetblokkjával). Kazinczy pályája egészében rajong Herderért, még a személyes kapcsolat felvételére is kísérletet tesz (RATHMANN 1983, 125.). Bővebben: KAZFORD 2009, 811–812.

A fordítás csak 1812. június 1-jén tűnik fel először a levelezésben, már az aktuális, hatkötetes sorozatterv utolsó kötetében: „VI. Kötet. Bácsmegyei. A' Vak Lantos. A' repülő szekér. (Napkeleti Rege, Herder után.)” (KazLev. X. 14.). Kazinczy ugyanebben a levelében így ír róla: „A' repülő szekér, ámbár azt Herder méltónak tartotta dolgozni, ő, a' ki Bácsmegyeit és a' Vak Lantost nehezen dolgozta volna, nem nyerendi-meg annyira a' nagy sereg' javallását.” (Uo.) Az illető darabot tehát a *Bácsmegyei* által félmjelzett, igen populárisnak gondolt húzókötetbe szánja Kazinczy, annak konkrét népszerűségével azonban nem számol.

1813. november 1-jén Kazinczy az éppen tizenkét kötetesre tervezett sorozat közepére helyezi Herder e művét: „VI. Kötet. Bácsmegyei. Vak Lantos. Repülő szekér. Etna.” (KazLev. XI. 107.), decemberben pedig az immár tizenöt kötetes elképzelés kilencedik részébe, ugyanazok társaságába (KazLev. XI. 149.). Ezután – azzal együtt, hogy a tizenöt kötetes terv kilencre apad –, az illető munka helye már nem változik, kiadásának sorsa pedig együtt mozog a *Bácsmegyei*jével (l. annak jegyzetblokkját). Megjegyzendő, hogy a Trattnerrel előzetesen egyeztetett kötetformátum megtartása érdekében Kazinczy – miként A' *Vak Lantos* esetében – ezen elbeszélésének megjelenésétől is kész eltekinteni (KazLev. XI. 444.), tehát láthatóan nem tartja számon fontos szövegei között. A' *Repülő Szekér* végül 1814 augusztusában jelenik meg a kilencedik kötetben, a *Szép Literaturá* kötetei közül elsőként.

Fogadtatásáról egyetlen, 1815-ös adatunk van a levelezésben, mely az egyébiránt lelkes és rendszerint dicsérő pesti ügyintéző, Helmezy rendhagyó reakciójáról ad hírt Kölcseynek: „Helmezy meg nem foghatja hogy a' Szalamandrint és a' Repülő szekeret hogy dolgozhattam holott semmit sem érnek.” (KazLev. XIII. 358.)

1816. február 26-án Kazinczy az e fordítás kapcsán tehát nem éppen hízelgő Helmezynek írja meg, hogy az megjelent a fentebb már rögzített *Magyar Dámák Kalendáriumjában*: „Horváth meg-lepe a' Repülő szekérrel. Valóan az a' Kalendariom sok ismereteket terjeszt-el a' szép nem közt.” (KazLev. XII. 415.)

IX. kötet Az Etna

KÉZIRAT

– SRKK K 1127.

1793. Autográf.

106^a. f. P. Brydone *Úrnak útazása az Etna-hegyre. 1770benn. Wieland Allerley. 1774. pag. 197–210.* [a lap tetején, jobb oldalon idegen kéztől:] *Ki van adva: Kaz. munkái IX. Kötet 267–284 lap. H. I.*

110b. f. [a fordítás végén:] *fordítatott Októb. 1793.*

– MTA KK Magy. Ir. RUI 2r. 1.

1795. Autográf.

1^a. f. *Budai Papirosaim.* [alatta művek felsorolása, ez alatt:] *Familiám' Archivumáé. Széphalom Júl. 18d. 1821. Kazinczy Ferencz.*

13^a–19^b. f. *Az Etna*

19^b. f. [a lap alján:] *Lássd Wieland Allerley. 1774. pag. 197–210. fordítottam Októbr. 1793. megigazítottam Budánn, Szeptemb 14dikénn, 1795.*

MEGJELENÉS

Teljes:

– *Az Etna = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura, IX.,* Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1814, 267–284. p.

– *Az Etna' hegye,* Magyar Dámák Kalendáriumja, Pozsony, WÉBER S. P. és Fijának Költségével, 1814, 69–89. p.

FORRÁS

Christoph Martin Wieland (1733–1813) német író *Etnája* maga is fordítás. Patrick Brydone (1736–1818) angol utazó főként az Alpokat és az Appennineket érintő európai körútját követően, 1773-ban jelenteti meg utóbb igen népszerű tudományos igényű útleírását: *A Tour through Sicily and Malta. In a Series of Letters to William Beckford, Esq. of somerly in Suffolk; from P. Brydone, F. R. S. In two Volumes, London. Printed for W. Strahan; and T. Cadell, in the Strand. MDCCLXXIII.* E munkájának IX. és X. levelében ír Brydone az Etna hegyének megmászásáról (154–207.), mely két szövegrészt Wieland összedolgozza és lerövidíti, tehát szabad átiratot készít, ugyanakkor mintájának vonalvezetését, fő referenciáit (adatait, a megidézett filozófusok, hadvezérek neveit), motívumait, leírásrészleteit hűen adja vissza. Érdekes módon, míg Brydone-nál a dátum május 29., addig Wielandnál május 27. Ez a wielandi feldolgozás Kazinczy forrásszövege, melyet egyértelműen és igen pontosan adatol mindkét fennmaradt kéziratában. Wieland e munkájának címe *Des Herrn P. Brydone Reise auf den Aetna*, mely a *Des Herrn Wieland Allerley* című kötetben jelenik meg (*Frankfurt und Leipzig, 1774.*), a 197–210. oldalakon.

Wieland 1774-es feldolgozása, illetve a *Szép Literatura* szövegváltozata szoros egyezést mutat. Kazinczy pontosan fordít, nem hagy ki részeket, a bekezdések azonos szerkezetűek, sőt a stílus is nagyban hasonlít. A szövegű fordításra jellemző, hogy a német változat minden adatát pontosan adja vissza (például barométer: 29 : 8 ½.; thermométer: *Drey Grad – három garád*; mélység: 200

Fuß – kétszáz láb). Az egyetlen lényegesebb különbség, hogy Wielandnál az első mondatban nincsen évszám (Kazinczynál: 1770).

A nem teljesen azonos fordítás 1814-ben *Az Etna' hegye* címmel megjelenik Horvát István almanachjában is: *Magyar Dámák Kalendáriumja. Új Esztendei Ajándékul a' szép nem számára. Pozsonyban. Weber S. P. és Fijának Költségével* (69–89.).

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Az első kézirat egy félbőr kötésű nyomtatvány- és kéziratkötetben található. Gerincén ez áll: *Politikai Írások Gyűjtemény*. A kötet cím ellentmondásos, mivel az *Etnát* nem lehet politikai írásnak minősíteni, emellett pedig vannak más olyan szövegek is a gyűjteményben, melyek politikailag irrelevánsak. A kötet 1807-ben Kazinczy könyvtárával és metszetgyűjteményével együtt kerül a Sárospataki Főiskola tulajdonába (bővebben l. a *Gessner Salamon' Munkái* jegyzetblokkját, illetve HARSÁNYI 1913.). A kézirat széles margót hagy, de kevés széljegyzetet tartalmaz (közülük párat idegen kéztől, ceruzával is). Betoldások, áthúzások minden lapján találhatók szórványosan, egy alkalommal öt sor egyszerre áthúzva. *Az Etna* e kéziratos fordítása szoros egyezést mutat az 1814-es nyomtatott változattal, de nem teljesen ugyanaz. Más szövegállapot, mely ugyanakkor csupán tagmondataiban, szórendjeiben, egyes kifejezéseiben különbözik a *Szép Literaturától*. A fordítás befejezésének időpontját pontosan megadja Kazinczy: 1793. október. A szöveg elején található ismeretlen kéztől való megjegyzés monogrammjá *H. I.*, mely talán Horvát István nevét rejti, de melyet kritikai igényvel nem tudunk biztosan feloldani.

A második kézirat szintén a mű teljes szövegét tartalmazza, egy „családi archívum” részeként, mely a cím szerint Kazinczynak a budai fogságban elővett, illetve másoktól (Szén Antaltól és Batányi Jánostól) hozzá került fordításait tartalmazza. A gyűjtemény egészét Kazinczy a címlapon 1821. július 18-án írja alá, illetve ír hozzá utódainak egy rövid bevezetőt a budai fogság emlékééről (2^a–2^b. f.), azonos dátumozással. A kézirat gyönyörű tisztázati példány, egy-két apró áthúzással, betoldással, igen igényes írásképpel, tiszta laptükörrel, margináliák nélkül. Szövegállapotát tekintve köztes helyet foglal el az előző kézirátváltozat, illetve a *Szép Literatura* között, mindkettőhöz közel, de egyikkel sem mutatva teljes egyezést. Filológiai adatolás tekintetében kevés alkalommal kegyesebb Kazinczy, mint ebben az esetben. Szövegvégi megjegyzése ugyanis ez: „*Lásd Wieland Alleyey. 1774. pag. 197–210. fordítottam Októbr. 1793. megigazítottam Budánn, Szeptemb 14dikénn, 1795.*” A mondat megadja a pontos forrást, megadja az első változat keletkezési idejét, mely minden bizonnyal az előzőleg bemutatott kéziratra vonatkozik, valamint megadja e kézirat tisztázási időpontját is.

Az Etna 1805 márciusában tűnik fel először a levelezésben, amikor aktuális, ötkötetes sorozat-tervét bemutatva Kazinczy így ír Cserey Farkasnak: „a' 4-dikben: Paramythek, Titus, Themistocles, Etna és a' Moliér Médecin malgré lui-je.” (KazLev. III. 305.) A szöveg másodjára 1806 novemberében kerül elő, amikor Kazinczy ekképp beszél Kis Jánosnak Brydone-ról, annak német fordítása tükrében: „Bár csak Európai utazásidban *Brydonnak* az utazásait lehetne olvasnunk. Én annak csak az Aetnáját ismerem, 's lefordítottam. Egyveleg Írásimnak 4dik kötetében fog állani. Az ám a' festés!” (KazLev. IV. 393.) Évekkel később, 1812. június 1-jén tűnik fel ismét a szöveg, amikor Kazinczy már Helmezyvel ismerteti akkor éppen hatkötetes kiadási elképzelését, melynek negyedik darabjában lenne a fordítás, Herder és Lessing műveinek társaságában (KazLev. X. 14.), bő két héttel később viszont az illető munka átkerül az utolsó kötetbe, a *Bácsmegyei, A' Vak Lantos, illetve A' Repülő Szekér* mellé (KazLev. X. 18.). Az illető darab ekkor már tehát a *Bácsmegyei*vel egy kötetben helyezkedik el, sorsa így ezentúl azonos az illető levélregény nyomtatástörténetével (l. annak jegyzetblokkját). *Az Etna* sorozatbeli áthelyezéséről csupán egyetlenegyszer esik szó finanszírozási problémákból kifolyólag 1814 júliusában, de végül is a fordítás a helyén marad; Kazinczy ugyanebben a Trattnernek írott levelében nevezi a művet „fenn ízlésűnek” (KazLev. XI. 472.).

A fordítás tehát a *Szép Literatura* kilencedik kötetében jelenik meg 1814 augusztusában. Direkt fogadtatástörténeti reflexiója nem ismeretes, bár egy 1814. május 19-i Kölcsénynek írott levelében

Kazinczy Virág Benedek *Történet* című Berzsenyi-gúnyversének „A’ tüzes Ethnának meredek te-
tejére felültem.” sorát értelmezi úgy, mint az ellene irányuló „döfések” egyikét (KFMM 2005,
325–326.). Emellett megemlítendő, hogy Brydone neve pozitív példaként többször felbukkan még
a levelezésben (KazLev. XIV. 212.; KazLev. XVIII. 252.). Kazinczy 1816-ban Kis János egyik
nyomtatói megbízatása kapcsán hozza szóba – „Superint. Kis meg van kérve Trattner által, hogy a’
legjobb Útazók’ Irásaikból dolgozzon újakat, ’s tőlem tudakozza hogy miket dolgozhatna. Én a’
régibb és újabb Classicusokon kívül, úgy szöllván, semmit nem ismerek, ’s épen az Utazások sza-
kában, Brydonon és azokon kívül, a’ kik Olasz Országot a’ Mesterség miatt járták-meg, talán
eggyet sem nevezhetnék.” (KazLev. XIV. 83.) –, 1818-ban pedig Dessewffy József egyik művét
minősítve ír a következőképpen: „Ha te Boufflerst vagy Brydont követted volna, nyert volna mun-
kád. De úgy rövidebbé vált volna.” (KazLev. XVI. 141.).

IX. kötet Mesék. Három könyvben

KÉZIRAT

Nincsenek adatok.

MEGJELENÉS

Teljes:

– *Mesék. Három könyvben* = Kazinczy Ferencz' Munkái: Szép Literatura, IX., Pesten, TRATTNER János Tamásnál, 1814, 285–390. p.

FORRÁS

Gotthold Ephraim Lessing (1729–1781) német író állatmeséit 1759-ben adta ki, három könyvben: *Gotthold Ephraim Lessings Fabeln. Drey Bücher. Berlin, bey Christian Friedrich Voß 1759.* A mű második, változatlan kiadása 1777-es, ugyanattól ugyanott. Lessing e munkájának első magyar fordítása Aszalay János neve alatt jelenik meg a *Herdernek és Lessingnek mesélései (Széphalom, Széphalmy Vincénél, Bécs, Hummel ny., 1793.)* főcímet viselő kötetben, *Lessingnek meséi. Három könyvben* címmel. *Paramythionok*-fordítását Kazinczy Lessing meséivel együtt adatja ki, melyeket barátjával, Aszalay Jánossal fordított le, majd ő maga alapos javítás alá vesz (vö. KAZFORD 2009, 811.). A mesék önmagukban túl vékony kötetet jelentettek volna, mivel Kazinczy nem kívánta Lessing meseelméletéről szóló tanulmányát is melléjük tenni – a német eredetiben ez a tulajdonképeni előszó (*Vorrede*) –, ezért kapcsolta hozzá saját Herder-átültetését (vö. KAZFORD 2009, 257.). A két füzet összekötve Hummel Dávidnál Bécsben jelenik meg tehát 1793-ban; nagyobb visszhangja nincsen, bár Kazinczy ismerősei (Kis János, Dessewffy József, Döme Károly, Kozma Gergely) igen pozitívan fogadják (a recepcióról bővebben: KAZFORD 2009, 812.). A kötet fabulákat illető forrásszövege annak 1759-es első, avagy 1777-es változatlan második berlini kiadása, mivel 1793-ig más német változata már nincsen a *Lessings Fabeln*nek. A műből a kismartoni Esterházy-kastély könyvtárának kézirata szerint a soproni Németh László is bővebben fordít (Zimmer III, Kasten C–D, Miscell/Hung-3, 201–242.).

Kazinczy az 1793-as kötet előszavában így ír a kiadás folyamatáról: „A' LESSING Meséit ASZALAY János Úr még tavaly a Kassai Normális Iskolának egyik Tanítója fordította, kérésre Érzette ő, hogy a' kevéssel sokat mondó Lessinget nem könnyű fordítani, de csakugyan engedett unszolásaimnak: 's egyedül azt kötötte ki, hogy, ha majd a' fordítással elkészül, azt az Originállal hasonlítsam-össze, 's a' mit rajta változtatni valónak sejdítendek, jegyezzem-ki. Felraktam jegyzéseimet, még pedig azzal az egyenességgel 's bátorsággal, a' mellyeket tőlem a' belém vetett bizodalom kívánt és érdemlett; 's vissz'adtam a' munkát, hogy jegyzéseimnek, ott, a' hol önnön érzése javallani fogja változtatásaimat, hasznát vehesse. Így készült-el ez közös igyekezetünk által; mellyet leginkább azért jelentek, hogy a' kik különösségeimen fogva reám ismérnek, Barátomat, és engemet a' Kiadót, félre ne értsenek.” (KAZFORD 2009, 257.)

A Lessing-fordítás tehát, Kazinczy narratívája szerint, nagyjában-egészében már ekkor közös, az 1814-es *Szép Literatura* átdolgozott szövegváltozatánál pedig már fel sem tűnik Aszalay neve (megjegyzendő, hogy őt is elfogják 1794-ben, és raboskodik is együtt Kazinczyval, majd a fogságban hal meg 1796 októberében [vö. VÁCZY 2011, 286.]). Aszalay Lessing-fordításából öt darab megjelenik Kazinczy *Orpheus*ának Első és Második Kötetében is, 1790-ben (ORPHEUS 2001, 22, 115–116, 188.).

Kazinczy áttételes fordítása, pontosabban 1814-es átdolgozása az eredeti német változathoz képest is meglehetősen formahű és szöveghű; minden mesét azonos sorrendben ad vissza, szintén három könyvben, de sok apró változtatással, jellemzően több magyar referencia behelyettesítésével. A munka – az Aszalay-áttételtől függetlenül – forrására tekintettel lévő szoros, ugyanakkor számos ponton a magyar viszonyokra adaptált fordításnak minősíthető. Az 1793-as változathoz képest nyelvezetében határozottan átalakul.

KELETKEZÉS- ÉS HATÁSTÖRTÉNET

Kazinczy 1792-ben ezt írja Aszalay kapcsán: „Proselytusává akartam tenni a’ M. Literaturának, ’s Lessingnek a’ Meséit adtam kezébe, mellyek első tekintettel, mivel csak Fabulák, könnyűknek látszanak ugyan: de a’ ki tudja, hogy Lessing mint mesterkedett, mint hajdan Tacitus, kevés szóval, gyakorta egyetlen egy epithetonnal, egész commákat ’s punctumokat mondani, igen is nehéz. Én nekikimutattam a’ nehézségeket, Ő lefordítva adta által a’ Manuscriptumot, ’s kért, hogy revideáljam, ’s töröljek, vagdaljak tetszésem szerint. Megcselekedtem, a’ mit tőlem várt, de rá bíztam, hogy változtatásaimmal szabad tetszése szerint éljen. Sokat meghagyott, sokat nem. ’S imé így jelenik meg majd a’ Munka, a’ mint ő írta-le. Én csak az Orthographiámat csaptam vak követésül nyakába, hogy scandalizáló difformitas ne legyen az egyyüvé nyomtatandó két munka közt.” (KazLev. II. 273–274.) Lényegében ugyanezt ismétli meg 1793-ban egy ismeretlen levezőpartnerétől vett Lessing-kritika után: „Te Lesszinget kissebítéd a’ meséi miatt, holott én azokat a’ magok isteni simplicitások miatt, az új íróknak munkái között legméltóbbnak tartom arra, hogy a’ Régiek Klasszikus írásai közé számláltassék.” (KazLev. II. 317.)

1803 februárjában az átdolgozott, vagy átdolgozás alatt álló „Lesszingnek Meséi” az aktuális hétkötetes sorozatterv ötödik kötetében helyezkedik el, Herder meséivel és két Molière-drámával (KazLev. III. 28.). Következő felbukkanása 1809-ből való, amikor Kazinczy báró Prónay Sándornak mutatja be a kiadandó munkák friss verzióját; ekkor a tizennégy tétel közül a tizedikben vannak „Lesszingnek újra dolgozott meséi”, Dayka Gábor verseivel párban (KazLev. VI. 181.). 1812 júniusában a hatkötetes elképzelés negyedik darabjában áll a mű: „III. Kötet. Paramythek. Ariadne Libera. Prometheus (Herder után), Lessing’ Meséji, és egy kis darab: Aetna, Brydone után.” (KazLev. X. 14.) Ezt követően legközelebb az 1813 őszén kigondolt új tervezetben szerepel ismét a szövegkorpusz, a négy Osztályból álló elgondolás tizenkét kötetes első részének hetedik kötetében: „VII. Kötet. Érzékeny Utazások. Lessing Meséji.” (KazLev. XI. 107.), decemberben pedig egy tizenöt kötetes sorozatváltozat ötödik részében, az *Egmont*tal párban (KazLev. XI. 149.). 1814 januárjában átkerül a negyedik kötetbe, két Lessing-dráma mellé (KazLev. XI. 169.). Az illető munkát Kazinczy jól láthatóan ide-oda mozgatja, nem találva neki stabil helyet az összkompozícióban. Július 20-án azt írja Trattnernek, hogy a művet megint rakja át *Az Etnával* együtt, most a harmadik kötetbe, kérését pedig ezzel indokolja: „Arra vigyáztam hogy minden Lieferungban egy neugedruckt és egy új munka, egy fenn ízlésű és egy köz ízlésű álljon.” (KazLev. XI. 472.; a „köz ízlésű”, vagyis populáris jelzőt Kazinczy a lessingi mesékre érti.) Az illető fordítás ezek után kerül a kilencedik kötetbe, innentől kezdve pedig 1814. augusztusi megjelenéséig sorsa azonos a *Bácsmegyei*jével (l. annak jegyzetblokkját).

1813 januárjában, tehát még a nyomtatott megjelenés előtt, Dessewffy így lelkendezik: „Hamletedet és Lesszingedet újra meg újra olvasom. Nem tudok megtelni írásaidal.” (KazLev. X. 235.) 1815 októberében Döbrentei ír elismerően, efféleképpen: „Szentmiklóssy excellens eredeti Meséket küldé a’ Muzéum számára. Nem hizelkedésből írom, de azt a’ csínosságot, azt a’ stylust mellyel Sz. Miklóssy azokat írta, a’ Te Lesszingednek köszönöm.” (KazLev. XIII. 206.) Ez a bizonyos Szentmiklóssy Alajos, akit Kazinczy sokáig barátjának és hívének tudhatott, 1817-ben *Vitkovics Mihály versei* címmel cikket ír a *Tudományos Gyűjtemény* harmadik kötetébe (118–123.), melyben Vitkovics eredeti fabuláit Kazinczy adaptációival összevetve egyértelműen az előbbinek nyújtja a pálmát, mivel Kazinczy ezen állatmeséi csupán „külső, nem pedig belső becsőkre s mivoltjokra nézve mondhatván honniaknak” (Uo.). Lessing neve egyébiránt éppen Vitkovics Mihály egyik

Kazinczynak írott levelében tűnik fel előzetesen 1813 tavaszán, Szemere Pál kapcsán: „Szemerénk Pétzelen űzi a gazdaságot; ront, épít erősen. Attúl tartok, hogy a Lessing’ fetskéjének, melly a Városra ment lakni, ’s elfelejtette az éneklést, sorsa ne érje.” [KazLev. X. 299.].

A fabulaíró Lessing mint beszédtema és hivatkozási alap előkerül ugyan még pár Kazinczy–Dessewffy levélváltásban a megjelenés után (pl. KazLev. XV. 25.; KazLev. XVII. 88.), releváns hatástörténeti reflexió a fentiekén túl azonban már nem érkezik. A pallérozni hivatott allegorikus állatmesék küldetésének lényegét mindazonáltal jól érzékelteti Kis János egyik igen kései, 1831-es Kazinczyhoz írott levele: „Egyik az, hogy H o r á c z és egyéb emberesmerők, sőt a’ tapasztalás’ tanítása szerint a’ fiatalság többnyire nem félénk, hanem sublimis, fenhéjázó, büszke, magában bizakodó. Másik az, hogy a’ bátorság, mellyről itt szó van, a’ gyenge lelkitehetségekkel megférő testi erőnek szikrája is lehet, vagy lelki tehetségek elevenségéből is származhatik. Azonban ezen fiatal barátink mindennap idősebbek lesznek ’s ha tanulni meg nem szűnnek, bizonyosan nem sokára több szerénységet és józanságot fognak írásaikban mutatni. Addig is vajha megbékéltetné velek minden ellenségeiket Lessingnek ide is alkalmaztatható esmeretes meséje.” (KazLev. XXI. 512–513.)

BETŰRENDES MAGYARÁZATOK

à propos: erről jut eszembe, apropó.

abáról: párol.

Abate Cesarotti: Melchior Cesarotti (1730–1808) olasz költő és műfordító; az ossziáni dalok fordítása 1763-ban, az Iliászé 1795-ben jelenik meg.

abáték: szerzetesi előjárók, apátok.

abbreviatúrok: rövidítések, abbreviatúrák.

abderíta: a trákiai Abdera városából való, átvitt értelemben: bárgyú, korlátolt.

ábráz: ábrázat, arckifejezés.

abrosz: asztalterítő.

academicus: akadémikus, tudós.

accent: (akcentus) hangsúly.

accessio: hozzájárulás.

accidensek: véletlen események.

Accordé: Megegyeztünk.

actus charitatis: jótétemény, könyörület cselekedet.

Addison: Joseph Addison (1672–1719) brit esszéista, újságíró, a korban igen jelentős *The Tatler* és *The Spectator* c. lapok egyik szerkesztője.

Adieu!: Isten veled!

admirable: csodálatra méltó, remek.

Adónisz fogadta-el Cyprisz: Adónisz halandó ifjú, aki Kinürasz ciprusi király és leánya, Mürrha vérfertőző kapcsolatából születik; csodálatos szépsége miatt Aphrodité szerelemistennő beleszeret, a féltékeny Arész hadisten ezért vadkanná változva megöli Adónisz; a mítosz egy másik változata szerint a vadkan Apollón, aki fiának, Erümanthosznak megvakítása miatt áll bosszút az istennő szeretőjén.

adresz: lakcím.

adversarius: ellenfél, vetélytárs.

aeonhosszaságu óráig: egy örökkévalóságig.

Aesóp: (Aiszóposz) Kr.e. 600 k. élő görög költő, a meseirodalom atyja.

Aesculáp: (Aesculapius) a gyógyítás görög istenének, Aszklepiosznak római megfelelője.

affair: (affér) kellemetlen ügy, összeütközés, ostrom (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

affected: (affektált) kényeskedő, megjátszott.

agape: (agapé) szeretetvendégség, örömlakoma.

aggás: aggodás.

Aglája: (Aglaiá) a három Khárisz (római mitológiában Grácia) közül Héphaisztosz kovácsisten hitvese, az ártatlan jólét sugárzó fényével szokás azonosítani.

Ahlwardt: Christian Wilhelm Ahlwardt (1760–1830) az *Osszián* háromkötetes fordítója (1811), a rostocki, az oldenburgi és a greifswaldi egyetemek professzora.

akt: felvonás.

aktja: aktusa, eseménye.

alafa: hivatal, fizetés, zsold.

alagya: alja, feneke, alapja.

alabál: álarcosbál, maszkabál.

Alcibiád: Alcibiadesz (Kr. e. 400 k.) Periklész unokaöccse, Szókratész tanítványa; szellemes csín-
tevéseinek sora és vehemens természete az athéni közbeszéd tárgya volt.

Alföldek' Regensnéje: Németalföld uralkodónője.

Aliberti: Teatro Alberti, római szín- és operaház.

alkóv: hálófülke.

állatás: állítás.

allée: (allé) sétány, fasor.

allegorie: (allegória) képletes beszéd.

almárium: (almárium) alacsony üveges szekrény.

altfränkisch: ófrank.

Alvinczy: Alvinczy József (1735–1810) Magyarország főhadikormányzója, a napóleoni háborúk egyik hadvezére.

amazon: az ógörög mondákban egy harcias nőkből álló ázsiai asszonyállam tagja.

ambrozia: (ambrózia) az istenek eledele a görög mitológiában.

Amiens: város Franciaországban, 120 kilométerre északra Párizstól.

Amor: Erősz görög szerelemisten római megfelelője.

amphitheater, amphitheater: (amfiteátrum) színház; ellipszis alakú, nyitott ókori színházi építmény
lépcsőzetesen emelkedő nézőtérrel.

amüsement, amüszál, amüzmán: multság, szórakozás, élvezet.

Amyntász: (Amyntas) több híres ókori ember neve, az amyntor (védő) szóból ered.

andalgó, andalgás: álmodozó, tűnődő.

Androgeusz: Androgeosz görög mitológiai alak, krétai királyfi, kiváló atléta.

anecdót: (anekdota) a hitelesség igényével fellépő rövid, csattanós történet.

ángy: az idősebb fiútestvér felesége, sógorasszony.

Anjंगा: (Anjengo) dél-indiai terület az Indiai Óceán partján.

Anthropophágus: (antropofágus) emberevő.

Antinous: Antinous (szobor, Vatikáni Múzeum).

Antonínusz: Titus Aurelius Fulvius Boionius Arrius Antoninus Pius (86–161), 138-tól 161-ig uralkodott a Római Birodalomban.

Aphrodíte: a szerelem istennője a görög mitológiában.

Apolló, Apollon: (Apollón) Zeusz fia, a művészetek, a szépség, a jóslás védelmező istene, a Nappal is azonosították; kultuszhelye Délosz szigete.

Apollonnak 's a' Múzának fíja: Orpheusz, a legendás thrák énekes, akinek lantjátékától a halott és a természet újra életre kel.

apostroph, aposztrophé: megszólítás, odafordulás.

appellatio, appellál: (apelláció) fellebbezés, hivatkozás valamire.

Appenin-hegyek: az Appennin-hegység vagy Appenninek egy közel 1200 km hosszú hegyvonulat, mely teljes hosszában átszeli Olaszországot.

applaudíroz: megtapsol.

applicatio: (applikáció) alkalmazás.

aquisitio: (akvizíció) szerzés, gyűjtés.

Arachné: Idmón kolophóni bíborfestő leánya, aki híres művészi kivitellű szövéseiről; azzal hivatkozik, hogy az ő munkájához hasonlót Pallasz Athéné sem tudna végezni, aki erre egy öreg asszony képében megjelenve óva inti Zeusz lányának haragjától, s mikor Arachné ezt semmibe veszi, szövőversenyre szólítja fel; Athéné szövetében az olimposi isteneket teljes, magasztos fenségökben ábrázolja, Arachné ellenben szerelmi kalandjaikat; a magát legyőzöttnek érző istennő haragjában Arachnének vágja orsóját, és szövetét szétbontja, az pedig fájdalomában felakasztja magát; Athéné erre pókká változtatja, hogy elbizakodottságáért örökké a levegőben szőjön.

Aranjuez: város Madridtól délre, királyi palotával.

Arany-bárány, Aranygyapjűrend, Arany gyapjas Vitéz, arany gyapott: az igen tekintélyes Aranygyapjas Lovagrendet Jó Fülöp burgundi herceg alapította 1429-ben a Megváltó, Mária és Szent András tiszteletére, a keresztény hit és a katolikus szentegyház védelmére, az erény és jó erkölcsök növelésére; a rend jelvényén arany báránybőr függ, kézománcos, tűzkövekből és acélok-ból összeállított aranyláncon.

archangyal: az angyalok hierarchiájának legfelső fokán álló angyal.

archív: itt: fegyvertár.

archiváriusz: (archivárius) levéltáros, irattáros.

areopagíta: az areioszpagosznak, vagyis az athéni volt arkhónokból, vagyis állami vezetők-ből álló törvényhozó és ítélő tanácsnak a tagja.

areopagus: (areioszpagosz) a volt arkhónokból, vagyis állami vezetők-ből álló törvényhozó és ítélő tanács Athénben.

Argentina: Teatro Argentina, római szín- és operaház.

Argósz: (Argosz) görög város a Peloponnészoszi-félszigeten.

Aristion: Arisztion athéni filozófus és türannosz (zsarnok), Kr. e. 86 k.

Armorika: Nyugat-Franciaország kelta neve, főleg a későbbi Normandia és Bretagne.

Arnó: folyó az olaszországi Toszkánában.

arómai: aromás, fűszeres, illatos.

Arria: Caecina Paetus neje; férje Kr. u. 42-ben összeesküdött Claudius császár ellen s halálra ítélték; mikor Arria látta, hogy nincs menekvése, szívébe döfte a tőrt s ezzel nyújtotta oda habozó férjének: „Paetusom, nem fáj.”

assessor: jegyző, adófelügyelő.

assistálni: (asszisztálni) segédkezni.

aszu: kiaszott, kiszáradt, elszáradt.

Athené: Athén, az egyik legjelentősebb görög város.

atlasz: selyem.

atmosfera: (atmoszféra) légkör, hangulat.

átóm: (atom) itt: darabka.

Attendez: Várjon! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

au désespoir: sajnálkozik.

audientia: (audiencia) meghallgatás, hivatalos fogadás.

Aurora, Auróra: (Auróra) a hajnalpír római istennője; minden reggel ő vezeti fel testvérének, a napistennek szekerét az égboltra.

Avanti! Előre!

Ave Maria: az „Üdvözlégy Mária” kezdetű imádság az egyik katolikus főima, hivatalos magyar neve *Angyali üdvözlés*.

aventűr: (aventure) kaland, vállalkozás.

ayez la bonté, Madame: méltóztassék asszonyom (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Ayez la bonté, mon cher ami [...] de me faire cet honneur-là: Legyen olyan jó, kedves barátom [...] hogy megteszi nekem ezt a szívességet (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

azíloom: (azilum) menedék.

azúr: égszínkék.

azsag: bot, karó.

Babocsay: Babocsay Izsák (1700 k.) tarcali előljáró, művét (*Fata Tarczaliensia*, azaz *Tarcal városának főbb változásai*) Rumy Károly György *Monumenta Hungarica* c. munkájában történeti s nyelvészeti magyarázatokkal értelmezte.

Babylon: (Babilon) jelentős és gazdag ókori birodalom.

bacchánsok: Bacchus boristen mámoros kísérői.

Bacchus: (Bakkhosz) a bor és vidámság istene a római mitológiában.

Báden: (Baden) híres fürdőváros Bécs közelében.

Badenoch: a Skót-felföld egyik kerülete.

bagatelle: (bagatell) itt: könnyedség, vidámság.

bagazsia: poggyász.

Bagdádi Nagyok: bagdadi gazdagok.

bajra hívja-ki: kihívja párbajozni.

bakó: hóhér.

balkány: sásos, lápos, mocsaras terület (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

balkon: erkély.

balzam: (balzsam) jó illatú gyógyír, legtöbbször olaj.

bály: varázslat, ígézet.

bán: a horvát–szlavón–dalmát országos kormány feje, itt: kényúr.

bangó: bamba.

barberó: barbár, civilizálatlan, durva.

Barbier: Antoine-Alexandre Barbier (1765–1825) francia könyvtész.

Barczafalvi: Barczafalvi Szabó Dávid (1752–1828) író, szerkesztő, szóalkotásairól híres.

barcsa: akantusz, bogáncsszerű növény füzérvirágzattal (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

Barcsay: Barcsay Ábrahám (1742–1806) testőríró, költő, katona.

bárd: kelta dalnok, költő.

barkán: rosszul, nehezen.

barkócza: atlaszfa.

barnarőt: vörösesbarna.

barometer: (barométer) légnyomásmérő.

Baróti Szabó: Baróti Szabó Dávid (1739–1819) költő, nyelvész, jezsuita, később világi pap és tanár; hivatkozott műve: *Kiseded szótár, mely a ritkább magyar szókat az abc rendi szerént emlékeztető versekben előadja*, Kassa, 1784, 1792.

barrière: határvonal, kerítés, sorompó.

Bártfai feredő: Bártfafürdő a felvidéki Bártfától északra fekvő népszerű fürdőhely.

bassin: mesterséges tó, medence a díszkertekben.

bassó: nagybőgő.

Bastill: (Bastille) Párizs leghírhedtebb börtöne.

batallion quarré: egy zászlóalj taktikai alakzata csatában.

Bátor Károly: Merész, vagy Rettegett Károly (1433–1497) a Valois-házból származó utolsó burgundi herceg.

Bátori: Boldog Báthory László (1420?–1456?) pálos rendi szerzetes, bibliafordító.

bátorságban látja magát: biztonságban érzi magát.

battans: (battants) kétszárnyú ajtó (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

batterie: ágyúüte.

Baubo: a görög mitológiában elusziszi asszony, aki férjével együtt nemcsak vendégszeretően fogadja a házukba betérő Démétért, hanem jókedvre is deríti az istennőt pajzán beszéddel és taglejtésekkel, aki emiatt beavatja őt termékenység-misztériumaiba.

Bayle: Pierre Bayle (1647–1706) francia filozófus, valláskritikus.

Beaumarchais: Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais (1732–1799) francia író, színműíró; 1764-ben Spanyolországba utazott, hogy fellépjen húga érdekében, akinek egy spanyol nemes író (Clavijo, Goethe drámájában Clavigo) házasságot ígért, de kétszer is megszegte szavát; erről szól *Eugénie* című érzelmes színműve (1767), melyet Goethe felhasznált *Clavigójához* Beaumarchais spanyolországi utléírásával együtt.

bék: béke (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

békekő: a népi babona szerint minden megkövesedett tárgy.

Béla király' Notáriusa: Anonymus vagy Bele Regis Notarius (Béla király Névtelen Jegyzője), feltehetően III. Béla király jegyzője és krónikása (12. század vége–13. század eleje); keveset tudunk róla, magát csak „P. mester”-ként jelölte („P. dictus magister”); hivatkozott műve a *Gesta Hungarorum*.

Belinde: (Belinda) Alexander Pope (1688–1744) *A fürtrablás* (1714) c. komikus eposzának hősnője.

Belvédér: (Belvedere) a Vatikán Belvederének elnevezett szárnya, mely gyűjteményeket és könyvtárat is magába foglal, illetve a bécsi Belvedere, mely Savoyai Jenő palotája volt, s a császári képtár kapott helyet benne.

bér: pályabér, díj, jutalom.

berbencze: dohánytartó edényke; itt: ocsmány, torz.

Beregszászi: Beregszászi Nagy Pál (1750–1828) nyelvész, teológus, sárospataki tanár.

Berolínium: Berlin (Németország).

Bertóla: Aurelio De' Giorgi Bertola (1753–1798) olasz költő, író.

Berzenyi: Berzsényi Dániel (1776–1836) korának egyik legjelentősebb költője.

bíborszádvát: bíbor szövetet.

bidet: kistestű hátszló, postaló, málhás ló.

bienbrodée: dúsan hímzett (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

bilansz: (balance) egyensúly, kiegyensúlyozottság.

billegény: barázdabillegető.

Blumenthal: (Blumenthal) az észak-német Schleswig-Holstein tartomány egyik települése.

Bodmer: Johann Jakob Bodmer (1698–1783) svájci német költő, író.

bódorog: kóborol, csatangol.

bogács: bogáncs, bogáncskóró.

boglár: boglárka, boglárvirág, illetve ezüstbe vagy aranyba foglalt gyöngyökből és drágakövekből álló, nagyobb gombalakú ötvösmű.

bojtár: legeltető, pásztor.

bokor: itt: pár (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

Bold. *Szűz*: Boldogságos Szűz Mária.

Boldog-Asszony' *Szűzeinek Pozsonyi Klastromjokban*: Szűz Mária apácáinak pozsonyi kolostorában.

boncz: nyaklánc, nyakék.

bon-ton: jó stílus, illő tónus, bájos viselet és mondás (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

borkő: a borból a tároló edény falára lecsapódó, zömmel kálium-bitartarátot tartalmazó kristályos üledék.

boroszlánlugos: borostyánlugas.

boszkét: lugas, ligetecske.

botanica: (botanika) növénytan.

boucle: hajtincs.

boulevard: körút (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Boulogne: nyugat-franciaországi város.

Bourbon-ház: egyike Európa legnagyobb uralkodócsaládjainak, tagjai leginkább a francia történelemhez kötődnek.

Bourbonnais: a régi Franciaország egyik középső tartománya.

bourgognei bor: burgundiai bor; világhírű francia vörösborfajta.

bouteille: (butélia) hosszú nyakú borosüveg.

börvény: violaszerű virág, többnyire fák alatt nő.

Brabant: németalföldi hercegség.

bramín: (bráhmán) a papi kaszt tagja Indiában; a brit-indiai műveltségű Eliza így utal Yorick (Sterne) lelkészre (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Breitinger: Johann Jakob Breitinger (1701–1776) svájci német író.

Bretagne: Franciaország észak-nyugati régiója.

breton: a nyugat-franciaországi Bretagne félszigetre az ötödik században a brit szigetekről áttelepedett kelta nép.

brillant: briliáns, pompás.

brillante affaire: ragyogó ügy.

brocat: (brokát) arannyal vagy ezüsttel átszőtt nehéz selyemszövet.

Brockes: Barthold Heinrich Brockes (1680–1747) német költő, író.

Brómiusz: Dionüszosz egyik mellékeve, a „villámló”, a „mennydörgő”.

Brútusz: Marcus Iunius Brutus Caepio (Kr. e. 85–42) római politikus, a Julius Caesar elleni összeesküvés egyik főszervezője.

buba: kisbaba.

Buenretiro: (Buen-Retiro) négyszögletes, tornyokkal ellátott egykori királyi kastély Madrid közepén; parkja egyben párbajhely is volt.

buket, bukét: (bouquet) virágcsokor, bokréta.

Buonaparte: Bonaparte Napóleon (1769–1821) hadvezér, első konzul, a franciák császára.

bús-alakú Lovancz: utalás Cervantes (1547–1616) *Don Quijote* c. (1605) regényének főhősére, Don Quijote lovag alakjára.

buteille: (butélia) hosszú nyakú borosüveg.

Bürger: Gottfried August Bürger (1747–1794) német író és fordító.

büszk: mellszobor.

byszusz: ebből az anyagból készítették a királyi család tagjai és a magasrangú tisztviselők ruháit Egyiptomban.

C'est une autre affaire!: Ez egészen más dolog! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

cabala: (kabbala) misztikus, ezoterikus zsidó vallásbölcselet.

cabinet: (kabin) kis szoba.

cabier: füzet.

Calais: észak-franciaországi kikötőváros, a legközelebb a brit partokhoz.

Caledonia: a mai Skócia azon része, mely a rómaiaknak nem volt alávetve; déli határa különböző időkben eltérő volt, aszerint ahogy a rómaiak Britannia határát megállapították.

cancellista: (kancellista) írnok.

canon: (kánon) az énekszólamok egymás után elindulva, pontosan utánozzák egymást.

capitain, capitano: kapitány, vezető.

Capitol: (Capitolium) az ókori Róma leghíresebb dombja, déli magaslata volt a város legszentebb helye; legfőbb nevezetessége Jupiter temploma.

Capranica: Teatro Capranica, kisebb római színház.

Cap-Verd: Zöld-foki Köztársaság; egy szigetállam Afrika legnyugatibb pontjától, a Zöld-foktól néhány száz kilométerre nyugatra az Atlanti-óceánban.

carneval: (karnevál) vidám, jelmezes felvonulás, népiünnepély.

Carousselpiacz: a Tuilériák belső udvara, a Rue de Rivoli utcán, Párizsban.

carricato, caricatúr: karikatúra.

Castell Sant Angelo: az Angyalvár; Hadrianus császár síremléke Rómában.

Castor és Pollux: Léda ikrei, ők a Dioszkoroszok; a görög mitológiában Pollux (Polüdeukész) Zeuszról származik és az ökölvívásban tűnik ki, Castor (Kasztor) pedig kiváló lószelídítő, aki egy halandótól, Tündareosztól születik; más hagyományvariánsok szerint mindketten Zeusz gyermekei.

casuistikázás: (kazuisztikusság) szórszálhasogatás.

casus conscientiae: lelkiismereti okok.

catalóg: (katalógus) felsorolás, jegyzék.

catanakt: (katarakta) zuhatag.

catastroph: katasztrófa.

cathedra: professzori állás.

Cattania: (Catania) olasz város Szicília keleti partján.

caurier-saru: térdcsizma.

causalis ok: (kauzális) itt: indíték.

cavalerie: lovasság.

Cela est bien dit: Helyesen szólott. (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

cela est comique: ez komikus.

cela passe: elmegy, van ilyen.

Cénis' hegyén: (Mont Cenis) az Alpok egyik hágója Franciaország és Olaszország határán.

ceremonien: ceremónián, szertartáson.

Céresz: (Ceres) a gabona és a földművelés istennője.

chagrintok: érdes felületűre kikészített szamár-, öszvér-, kecske- vagy cápabőr tok.

chaise: (cséza) rugalmas, födetlen, könnyű kis kocsi (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Chaldea: (Khaldea) Mezopotámia déli része, a tulajdonképpeni Babilónia; Nabukodonozornak, Babilon királyának álmait a hivatásos papok és varázslók, a káldeusok nem tudták megfejteni, s azokat végül a zsidó Dániel fejtette meg.

chaosz: (káosz) összevisszaság.

character, karakter: (karakter) jellem, figura, illetve hivatalviselés, hivatali pályafutás.

Cháriszok: a báj, a kellem, a jószág, a kedvesség görög istennői; a római korban Gráciák néven szintén a kegyesség és szépség istennői voltak.

chatedra: (katedra) szószék, előadói emelvény, egyetemi tanszék.

Chatelet: a római castellumból származó neve azon két toronynak, amelyekkel Párizs meg volt erősítve; a párizsi Törvényszék.

Chatham: utalás William Pitt (1708–1778) brit miniszterelnökre, Chatham első grófjára, aki 1767. április 3-án hajózott el Dealból, amit a korabeli újságok is megírtak.

Chevalier de Saint-Louis: a katonai érdemek jutalmazására alapított Szent Lajos rend lovagja.

chevalier: lovag, gavallér.

chimérek' tartományában: vágy- és rémképek fogságában; a chimera görög szörnyalak, oroszlán, melynek törzséből tüzet okádó kecskefő mered ki, farka pedig kígyó.

Chlórisz: a virágok, a virágzás és az ifjúság istennője, az ókoriak azonosították Flórával is.

chór: kórus, énekkar.

chorál: (korál) verses szövegű egyszerű ének.

Chryseisz: (Krüszéisz) a trójai Apollón papjának, Krüszésznek leánya, aki a trójai háború tizedik évében az ostromló görögök fogságába esik; itt személynév.

Cicisbéó: (Cicisbeo) kísérő, szerető; a 17. század óta Olaszországban magasabb körökbeli szokás, hogy a férjes nő, férje tudtával és beleegyezésével férfi kísérőt tartott (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

circulatio: (cirkuláció) körforgás, keringés, köráramlás.

circulus: kör.

circusz: cirkusz.

clasis: osztály.

Clavigo: José Clavijo y Fajardo (1730–1806) spanyol író és természettudós, aki Beaumarchais eljegyzett hűgát kétszer is cserbenhagyta; Goethe *Clavigo* című drámájának egyik főhőse.

Clibánia: Calabria (dél-olaszországi tartomány).

clíma, clima: (klíma) éghajlat.

Cocu (Hahnrey): (Hahnrei) felszarvazott férj.

collectanea: elmés ötletek, jegyzetek gyűjteménye.

collegium: itt: eszmefuttatás.

colonne: oszlop, sorbanállás.

colossális: (kolosszális) hatalmas, óriási.

colporteur: házaló, könyvterjesztő.

columna: (kolumna) oszlop, hasáb.

combinál: (kombinál) itt: gondolkodik.

Comenii Janua Linguarum Reserata: Johannes Amos Comenius (1592–1670) író, pedagógus; hivatkozott műve: *Janua linguarum reserata*, Lesznó, 1631.

Comines: flandriai város.

commandant: parancsnok.

comme il plaisait à Dieu: Istennek tetszően (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

commercium: érintkezés.

commotio: kedélyváltozás, megrázkódtatás.

Compagnon de Voyage: útitárs (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

compagnie: (kompánia) katonai század.

compasz: iránytű.

Complexionális Philosophia: összetett, komplex filozófia.

compliment: (kompliment) bók.

componál: (komponál) itt: összerak.

Compostellai St. Jágó: (Santiago de Compostela) város Spanyolországban, híres katolikus zarándokhelyként ismert, itt ér véget a Szent Jakab-út.

concert: koncert.

concipiál: (koncipiál) fogalmaz.

condoleál: (kondoleál) vigasztal, részvétét fejezi ki.

confetti: (konfetti) itt: apró gipsz- vagy papírdarabkák.

confraternitás: vallásos társulat a katolikus egyházban.

connexió: (konnexió) kapcsolat, befolyás.

consiliárius: tanácsos.

constitúció: (konstitúció) alkotmány.

contractus: szerződés.

contrast: (kontraszt) ellentét, ellentmondás.

contredansz: (contra dance) Angliából származó csoportos, egyben páros tánc.

convenientia: (konveniencia) illeszkedés, összeillés.

conventio: (konvenció) hagyomány, szokás.

conversatio: (konverzáció) társalgás.

convulsio: (konvulzió) görcs.

coquetterie: (kokettéria) kacérkodás, csábítás.

cordák: kötelek.

cordon: (kordon) védőfal.

Cordon-bleu fogadóba: Kék Szalag fogadóba.

Correggio' szép Iója: Antonio da Correggio (1494–1534) olasz festő *Ió és Jupiter* című alkotása, 1531 körül készült (Kunsthistorisches Museum, Bécs).

corso: (korzó) sétálóutca.

costüm: (kosztüm) öltözk, ruha.

coterie: (kotéria) társaság, kör.

coton: pamut.

courrien-stibli: térdcsizma.

couver: teríték.

Crapelet: Charles Crapelet (1762–1809) francia könyvész.

cravát: nyakkendő.

crayon: rajzkréta.

credit: a könyvelésben a követelések rovata.

Croyez-moi, Monsieur le Marquis: Higgye el, márkim uram.

cum beneficio Cleri: a papság javára.

Cupidó: (Cupido) más néven Ámor, a szerelem, a vágy római istene.

Cyclopsz: egy alkalommal Zeusz villámával agyonsújtotta Aszklépioszt, Apollón isten fiát, mert az életre keltett egy halandót, Apollón pedig vissza akart vágni Zeusznak, és bosszúból megölte a villámok feltalálót, a három egyszemű óriást, a küklópszokat; az istenek Szicília szigetén helyezték őket örök nyugalomra, föléjük emelve az Etnát, amely még ma is füstölög a kovácsok emlékére.

cyclusza: ciklusa, menete.

cypressz: ciprusfa.

cypriai: ciprusi.

Cypris: (Küpris) Aphrodité szerelemistennő másik neve Ciprus szigetére utalva, ahol a hagyomány szerint hosszabb ideig tartózkodott, s mely kultuszhelyévé vált.

cythera: (küthara) görög pengetős hangszer.

Cythére: (Küthéra) a Peloponnészosz déli csücskénél található szépséges sziget, a hagyomány szerint Aphrodité itt emelkedett ki a tenger habjaiból.

czafli: szalaggal átfont hajtincs.

czangár: cingár, vékony.

cedrus, czédrus: cédrusfa.

Czenk: Nagycenk, a Széchenyi család nyugat-magyarországi birtoka.

czepter: jogar.

czet: (cet) nagytestű, hal formájú tengeri emlősállat.

czirmos: (cirmos) foltos (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

czíz: (csíz) pintyfélé madár.

czölönk: kolonc, akadályozó tényező.

czúg: itt: menet, felvonulás.

czukerlik: (Zuckerwerk) édesség, cukorka.

csalét, *csalit*: cserjékkel, bokrokkal benőtt kellemes hely.

csapláros: falusi kocsmáros.

csapodár: incselkedő, csalfa, hűtlen.

csappanfények: megcsappant fények, alkonyati fényviszonyok.

császna: mezei virág.

csataj: zaj, lárma (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

csáté: sás, alacsony nádas.

csélcsap: álnok, fecsegő, léha, kétszínű, csalfa.

Csengeri: gróf Keglevich József (18. sz.) koronaőr, tornai főispán és Torna helységének földesura, aki valóban rendelt Hubert Maurertől oltárképet.

cserben: cserjésben.

csergeteg: patak (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

csermelye: patakocska.

csibefricassée: csibeszelet.

csiga: sörrel telt csigaformájú kehely (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

csihogások: csaholásuk.

csín: csinosság, kultúra, kellem.

csomoszlott gerezd: összetaposott szőlőszem.

csomoszlott: összetaposott, préselt.

csornok: csarnok, terem (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

csőszög: csoszog.

*D****: Denis Diderot (1713–1784) a francia felvilágosodás nagy gondolkodója, az Enciklopédia szerkesztője.

dágvány: ragadós, sűrű sár.

dáma: úri nő.

damasz: (domosz) disznó.

Danaidák: Danaos argoszi király ötven leánya, kik apjuk parancsára férjeiket, Aigiptos egyiptomi király ötven fiát nászéjszakájukon megölték.

dancs: szenny, mocsk.

dandár: ugyanazon fegyvernemhez tartozó több csapattestből összeállított csapat.

Dántól fogva Berzsebáig: Dan és Beersheba két település; aki egyiktől a másikig ment, végighaladt északról délre egész Izraelen.

Daphnisz: a görög mitológiában a pásztori költészet mitikus feltalálója.

Dávid: Dávid (Kr. e. 1010–970) Izrael második királya; első híres tette, hogy parittyájával egy párviadalon leteríti ellenfelét, a hatalmas filiszteus katonát, Góliátot.

Deal: dél-angliai város és látogatott tengeri fürdőhely Dover közelében.

debet: a könyvelésben a tartozások rovata.

Debr. Gramm.: *Debreceni Grammatika*, Bécs, 1795.; a 18. század híres nyelvtana, Kazinczy mély ellenszenvvel viszonyul hozzá.

Debreceni Hymnárion: *Hymnarium*; harmóniás, azaz négyszólamú magyar zsoltárkiadás, Debrecen 1743, 1756, 1764, 1774.

declamál: (deklamál) szónokol, szaval.

deklarál: (deklarál) kihirdet, kinyilatkoztat.

declaratio: (deklaráció) nyilatkozat.

declinatio: (deklináció) névszóragozás.

dédős: (déd-ős) fölmenő nemzedéki ágba negyed ízigleni ős, dédszülő.

- Deistaság*: (deizmus) olyan Istenre vonatkozó felfogás, amelynek képviselői hisznek ugyan Istenben mint személyes létezőben, de tagadják, hogy beavatkozna teremtésébe.
- délest*: délután.
- deli*: délceg, hős, dalia.
- delicatesse, delicatessz, delikát*: (delikátság) tapintat, finomság, kellem.
- Democrít*: Démokritosz (Kr. e. 470–370 k.) ókori görög atomista filozófus.
- demoiselle*: leányzó.
- Démon*: ókori elképzelés, hogy minden embernek lehet jó és rossz sugallója, démona (agathodaimon, kakodaimon); középlény az istenség és az emberek között.
- Denis*: Johann Michael Denis (1729–1800) 1768-ban fordította le az ossziáni dalokat hexameteres formában.
- departementtal*: felosztással.
- depêche*: sürgöny, távirat.
- Deplhi templom*: Apollón tiszteletére emelt templom az egyik legfőbb görög jóshelyen, Delphoiban.
- derécze*: (deréce) vízparti virág.
- désobligeante*: egyszemélyes, kényelmetlen utazókocsi (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).
- destinatio*: elhatározás, cél.
- detajl*: részletek, illetve a dolog lényege.
- Dezsőffy József*: gróf Dessewffy József (1771–1843), országgyűlési követ, táblabíró, író, akadémikus.
- Diable, Diaable*: Az ördögbe!
- diabliroz*: ördögien káromkodik, szentséggel (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).
- diadém*: ékes fejdísz.
- dialóg*: párbeszéd, dialógus.
- Diána*: (Diana) a nők és a termékenység istennőjeként oltalmazza a szülést, a görög Artemisz azonosítottjaként a vadászok és a természet istenasszonya, de Szelené holdistennő megfeleltetése is.
- díbdáb*: hitvány, haszontalan, jelentéktelen.
- dictio*: (dikció) beszéd, felszólalás, előadás.
- Dido*: (Dido) egy vihar az épülő Karthágóban veti partra az új hazát kereső Aeneast; Dido királynő szívesen fogadja a jövevényeket, s Aeneasszal kölcsönösen szerelembe esnek, Zeusz parancsára azonban tovább kell hajózni a végleges hazába, Itáliába; a csaldott királyné megátkozta hűtlen szerelmét, majd távozása után máglyán elégeti magát; később, az alvilágban Dido még egyszer megpillanthatja Aeneast, de fájdalmában már szólni sem akar hozzá.
- diminütív*: kicsinyítés, lekicsinylés.
- disconto*: (diszkontó) az a levonás, melyet valamely követelésből az esedékesség előtt való beváltásnál tesznek.
- discretió*: (diszkrécio) tapintatosság, titoktartás.
- dissertáció*: (disszertáció) értekezés, tudományos fejtegetés.
- distinctio*: (distinkció) különbségtétel, megkülönböztetés.
- distinguál*: (disztingvál) itt: megkülönböztet, kitüntet, kitűnik.
- díván*: tanács.
- divinatiói*: isteni.
- dóka*: dolmányyszerű meleg kabát.
- Dolyán*: felvidéki község Lőcse közelében.
- Don Pedróval, Benedettóval és Beatricével*: Shakespeare *Sok hűbő semmiért* című darabjának főszereplői.
- donatio*: adomány.
- donna*: asszony, úrnő.
- Doránt*: (Dorante) a francia drámaíró Molière (1622–1673) *Az úrhatnám polgár* (1670) c. drámájának szereplője.
- doublett*: páros.
- doublíroz*: kettőz, dupláz.

Dover: dél-angliai kikötőváros, a legközelebb a francia partokhoz.

dózisz: (dózis) adag.

döböny: puttony.

drachma: görög pénzegység.

dragé: (drazsé) csokoládés bevonatú cukorka, ritkábban orvosságos pirula.

dragonos: (dragonyos) karabéllyal, vagy rövid szuronyos puskával felfegyverzett lovas katona.

Dresda: (Drezda) kelet-németországi város.

Driász: (Drüász) Árész háborúisten fia.

droit d'aubaine: királyi előjog Franciaországban, melynek értelmében az országban elhunyt idegének vagyona a francia koronára száll (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

druid: (druida) az ókori galliai vagy britanniai kelták papja.

Duc de Choiseul: Étienne-François, Comte de Stainville, Duc de Choiseul (1719–1785) francia katonatiszt, diplomata és államférfi; XV. Lajos francia király befolyásos külügyminisztere.

Duca d'Alba: (az itáliai) Alba hercege.

duczet: (tucat) tizenkét darab.

duellál: párbajozik.

duenna: (donna) asszony, úrnő.

Dugonics: Dugonics András (1740–1818) piarista szerzetes, író, egyetemi tanár; hivatkozott műve: *Jolánka, Etelkának leánya*, 2 kötet, Pest és Pozsony, 1803–1804.

durczul: durvul.

duzmadt: duzzogó, haragos.

dúzs: dús, gazdag.

düell: (duellum) párharc, párbaj.

Dünkirchen: (Dunkerque) észak-franciaországi város.

Dürer: Albrecht Dürer (1471–1528) a német reneszánsz kiemelkedő művésze, festő, grafikus, rézmetsző, könyvkiadó.

dzsida: hosszú, lándzsaszerű lovassági szűrőfegyver.

ében: kiváló minőségű, többnyire fekete színű forró égővi faféleség.

Echó, *Echo*: (Ekhó) a görög mitológiában nimfa, akit a szép Narkisszosz visszautasít, és aki erre bánatában eltűnik, csontjai sziklákká változnak, s csak a hangja marad meg; más változat szerint Pán, az őrült pásztor tépi szét, amikor az nem viszonozza szerelmét, s hangja visszhangként marad meg.

éd: édes, édesség (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

edény: itt: ér, véredény.

Edition de Cazin: Cazin-féle kiadás; Hubert Martin Cazin (1724–1795) francia könyvkereskedő, kiadványai híresek voltak a korban.

Egarements du coeur et de l'esprit: Les Egarements du Coeur et de l'Esprit (*A szív és a lélek tévelygései*); Claude Prosper Jolyot de Crébillon (1707–1777), erotikus írásairól híressé vált francia író munkája (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Egmont: I. Lamoraal, Egmont negyedik grófja, Gavere hercege (1522–1568), régi németalföldi arisztokrata család sarja, a spanyolok szolgálatában kitűnő hadvezér, sokáig II. Fülöp király kegyeltje, aki Artois és Flandria helytartójává nevezi ki; amikor az erőszakos spanyol uralom ellen lázongások törnek ki Németalföldön, Egmont meg akarja nyugtatni a helyi rendeket a türelmes valláspolitikai jegyében; azt hiszi, nyugodtan állhat a lázongások letörésére küldött Alba herceg elé, míg helytartótársa, Orániai Vilmos a menekülést választja; Alba elfogatja Egmontot Hoorn gróffal együtt, és a brüsszeli piactéren kivégezteti, mely esemény a hagyomány szerint a németalföldi szabadságharc kitörésének szimbolikus kezdőpontja.

ekü: francia tallér (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

eldődi szüléink: elődeink, őseink.

élek: pengék.

elemény: természeti elem, képződmény.

élemes: élemedett, koros, öreg.

elhibítani: elhibázni.

elixír: gyógyító varázssital.

előposták: előjelek.

elszilajlott: eldurvult.

Elysium: (Elízium) a boldogok mezeje; túlvilági hely a görög mitológiában, ahol az istenek kegyeltjei gond és baj nélkül élnek.

embarras-ba: zavarba (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

emblém: (embléma) jelkép.

emigrant: (emigráns) kivándorló, menekült.

Empedoclesz: Empedoklész (Kr. e. 495–435) Sziciliában is tevékenykedő görög filozófus, orvos.

emphazisszal: (emfázissal) lendülettel, érzelmi hevülettel.

empiricusz: (empirikus) olyan személy, aki csak érzékszervi tapasztalatainak hisz.

en conscience: nyugodt lélekkel.

en face, majd en profil: az arckép fő-, majd oldalnézetben (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Encyclopédie: (enciklopédia) az emberi tudás írásos, a fogalmakat valamilyen rend szerint tárgyaló gyűjteménye, a tudományágak ismereteinek szisztematikus tárgyalása.

Endymion: (Endümió) a görög mitológiában Szelené holdistennő kedvese, vadász vagy pásztor; vagy Zeusz bocsátott rá örök álmot halhatatlanságban, szépségben és fiatalságban, vagy Szelené altatta el, hogy titokban csókolgathassa őt.

enthusiasm: (enthusiasmus) ihletett elragadtatás, lelkesültség, emelkedettség.

Éol: (Aiolosz) a szél istene a görög mitológiában.

epaulett: vállbojt, vállrojt.

Epiktét: Epiktétosz (Kr. u. 50–130) görög sztoikus filozófus.

epithet: (epitheton) jelző.

epocha: időszak, korszak, éra.

équipázs: díszfogat.

équivalent: (ekvivalens) egyenértékű.

Erd. Muz.: Erdélyi Muzéum, tudományos folyóirat (1814–1818).

Eridanusz: folyó a görög mitológiában, valahol Közép-Európában.

Erigone: Ikariosz lánya, az attikai Ikaria hőse, akit Dionüszosz a szőlőművelésre oktatott; itt személynév.

Érisz: a viszály és veszekedés istennője a görög mitológiában.

ernyő: lomb; árnyékos, árnyas hely.

Erosz, Erósz: (Erósz) a szerelem és a szexuális vágy istene a görög mitológiában.

Erynniszek: (Erünniszek) a görög mitológiában az átok és a bosszúállás három istennője.

Esdrász: (Ezdrás) pap és írástudó a babiloni zsidóságból a Kr. e. 5/4. sz.-ban.

esprit fort: nagy elme (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

esquisse: vázlat, karcolat, skicc (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Eszmélő: Goethe eredetijében: *der Denker*.

esztárd: (esztlád) emelvény.

eszterha: szalmából, nádból készült háztető.

esztrenga: juhakol, birkaistálló.

Et le bon Dieu vous bénisse vous-même!: A Jóisten áldjon meg téged is!

etíziák: kánikula idején lengedező szelek.

ether: menny, ég.

etiquette, étiquette: (etikett) udvariassági szabályok, illemszabályok összessége.

Etna: ma is aktív vulkán Szicília északkeleti részén.

étuis: zsebkönyv, tok (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Eugén: Sterne *Tristram Shandy* c. regényének egyik szereplője, Yorick bizalmasa; Sterne barátjáról, John Hall-Stevenson műkedvelő földbirtokosról mintázta.

Euripidesz: Euripidész (Kr. e. 480–406) görög tragédiaköltő; egyik műve az *Andromakhé*.

Európa: Európé a görög mitológia szerint Agénor föníciai király leánya, kinek szépségébe beleszeret Zeusz, s a főisten egy aranyszörű bika képében jelenik meg előtte; előbb ráveszi, hogy mászon fel a hátára, majd átgyalogol vele a víz tetején Krétára.

Européusz: az európai kultúrkör megszemélyesítése.

Eurydicé: (Eurüdiké) a lanttal varázslatosan éneklő Orpheusz (más változat szerint Apollón) felesége, akiért hitvese leszállt az alvilágba is.

Euterpe: (Euterpé) múzsa, a görög mitológia istennője, Mnemoszüné és Zeusz gyermeke; a hellenisztikus kori irodalom óta alakjához a lírai költészet műfaja és a zene kapcsolódik, jelképe a fuvola.

Eüphrozyne: (Eüfrozüné) derű; a három Grácia egyike, az ihletet adja.

Éván, Evoe: újjongó örömkialtás Dionüszosz isten ünnepén.

evergéte: (euergétesz) jötevő.

evet: szürke mókus.

évetszaka: egész évben.

exaltált: (egzaltált) szenvedélyes, elragadtatott.

examinál: vizsgáztat.

excellens situatio: különleges helyzet.

excellens: kiváló, kitűnő.

excerptáji: (excerptumai) szövegv kivonatai, szemelvényei.

excessz: túlzás.

exclamatio: felkiáltás.

exclamationis formula: felkiáltó kifejezés.

execütirozva: kivitelezve, megvalósítva.

exercíroz: (egzecíroz) gyakorlatozik.

exercitium: gyakorlat, gyakorlás.

exhortator: hitoktató, hitszónok.

existál: (egzisztál) létezik, van, megvan.

experiment, experimentum: kísérlet, próba.

expressio: (expresszió) kifejezőerő.

extrapost: rendkívüli fuvar.

extravagant: (extravagáns) különleges, hóbortos.

Ezsau: (Ézsau) a bibliai Izsák fia, Jákob bátyja, aki egy tál lencséért eladta öccsének elsőszülöttségét jogát, vagyis apja áldását.

facád, faszád: arculat, homlokzat, külső.

façonírozott: (fazonírozott) modoros, túlzottan megformált.

falamia: família, család.

farkasalma: kúszó dísznövény.

fartoltat: megfordít, faroltat.

fatális humor: itt: végzetes lelkiállapot.

fatális: vészjós, végzetes.

Fátum: az istenek megszabta sors, az elháríthatatlan végzet; a Párkák ennek megszemélyesítői.

Faun: szarvval és patával ábrázolt erdei félisten, a bujaság jelképe.

Fauxbourg de Saint Germain: (Faubourg Saint-Germain) Párizs belvárosában lévő palota.

Feciális, Feciálisz: (fetialis) a béke- és szövetségkötést, a hadüzenetet intéző húsztagú római papi testület tagja.

fejér bika Zeüsz mint vitte Európát a' habokon: Európé a görög mitológia szerint Agénor főnőiai király leánya, kinek szépségébe beleszeret Zeusz, s a főisten egy aranyszőrű bika képében jelenik meg előtte; előbb ráveszi, hogy másszon fel a hátára, majd átgyalogol vele a víz tetején Krétára.

fejérmájú: (fehér májú) megrögzött, buja.

fejes: önféjű.

félduczet: (féltucat) hat darab.

Feldzug: nagyívű katonai vállalkozás.

felocsódva: álomból ébredve.

fenntez: fennhéz.

fenyér: sík, füves-bokros vidék (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

Ferdinand, Albai Herczeg: Ferdinand Alvarez de Toledo (1508–1582) Alba hercege, spanyol hadvezér és államférfi; 1567-ben II. Fülöp őt bízta meg a felkelő németalföldiek leverésével, mely feladatát kegyetlenül teljesíti is: az általa fölállított rendkívüli haditörvényszék néhány hónap alatt saját vallomása szerint 18 ezer embert küldött vérpadra, köztük Egmont és Hoorn grófkát.

Ferdinand: VII. Ferdinánd (1754–1806) főherceg, Mária Terézia egyik fia.

Fermier général: főadószedő.

fertály: negyed.

fertong: kevesebb mint egy gramm.

festínek: álarcosbálok.

fiacre: (fiáker) könnyű, általában kétlovas kiskocsi.

fige: füge.

figur: (figura) alak, alkat, jellem.

figürkét: figurát, ábrázatot.

finalis ok: (finális) végső ok.

Finiszterri szög: Spanyolország észak-nyugati csücske a *Finiszter*-fok közelében.

firczelje: fércelje, varrja.

fiscalis: (fiskális) ügyvéd.

fityog: pityereg.

fixálni: rögzíteni, nyugalomban tartani.

Flander: Flandria, a mai Belgium északi része.

flastrom: szépségtapas, illetve utcakövezet, flaszter.

Flóra: a virágok, a virágzás és az ifjúság istennője a római mitológiában.

Florentz: Firenze.

fluvius Sequana: Szajna, Párizs folyója.

fluxusai és refluxusai között: folyásai és ellenfolyásai között.

flüxét és reflüxét: dagályát és apályát.

fodor haj: göndör haj.

fogadás' lánczai: Kazinczy saját jegyzete az első nyomtatott fordításból: „A' Lovagok, hogy fogadásaira minden lépten megemlékezzenek, mejjvasokonn, vagy pánccéljokonn, egy csörgő láncot hordtak, mindaddig, míg fogadások bételjesedett.” (KAZFORD 2009, 424.)

Folárd' Polybje: Guiscard Folard monográfiát írt az ókor egyik leghíresebb történetírójáról, Polybiosról (1759–1760).

folio: a legnagyobb könyvformátum, kétrét hajtott ívekből áll.

folt: itt: csapat.

font: mérleg.

fortepiano: zongora.

Fortuna: a szerencse, a sors, az élet esetlegességének római istennője.

foszlán, foszlánk, foszlány: vászonból vagy más vékony szövetből készült ujjatlan ruha.

fractio: itt: tört, hányados.

Franciscánus: (ferences) Ferenc-rendi szerzetes.

Franczok: franciák.

Frascatinák: Frascatiból származó lányok; Frascati város Róma közelében, az Albán-hegyek lábánál.

frequentativ: (frekvencatív) elterjedt, közkedvelt.

fRICTIO: súrlódás, dörzsölés, koptatás; végtag dörzsölése a keringés javításáért.

Frisland: (Friesland) tartomány a mai Észak-Hollandia területén.

frizúr: (frizura) hajkorona.

front, fronte: háborús arcvonal.

frontispíz: címlapillusztráció.

Fúria: (Fúriák) a bosszúállás három alvilági istennője.

fustély: furkósbót.

Fűger: Heinrich Friedrich Füger (1751–1818) népszerű osztrák klasszicista festő.

fülmile: fülemüle, csalogány.

fűső: tésű.

fűszerszám: fűszer.

fűvell: fűvet legel.

gael Originál: kelta eredeti.

gael: a galelek etnikai csoport Írországban és Skóciában, akiknek eredeti nyelve a kelta (vagy össze-foglalóan gael) nyelvek egyike.

gage d' amour: szerelmi zálog (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

galant: (gáláns) finom, udvarias.

galanterie: (galantéria) gáláns udvariasság.

galerie: (galéria) itt: hosszú fedett helyiség sétálásra, testgyakorlásra.

galgonya: (galagonya) tövises bokor, kis fa.

Galiléi: Galileo Galilei (1564–1642) olasz természettudós.

gallerie: (galéria) képtár, karzat, folyosó.

galluszok: (gallok) nyugat-európai kelták, a mai Franciaország, Belgium és Észak-Olaszország egykori lakosai.

garád: (gradus) fok.

garnizon: helyőrség.

Gascogne: Dél-Franciaország egyik tartománya, közel Spanyolországhoz.

Gaure: Gavere, kelet-flandriai település.

Geldern: németalföldi tartomány.

Gellér' hegye: Gellért-hegy.

generál: tábornok, generális.

generális causa: fő ok.

Génius: (géniusz) védőszellem; a római mitológiában az életerő, szellemi erő, nemzőerő megtestesítője, aki születéstől a halálig oltalmazza az egyént, de a közösség vagy intézmény istensége is.

geographia: (geográfia) földrajz.

gépe: gép.

gerebely: gereblye.

gerehly: lándzsa; hosszú nyelű fegyver (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

gerezd: szőlőszem.

gerlicze, gilicze: (gerle, gilice) galambféle madár, fehér gólya.

gím: szarvas, őz (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

Gleim: Johann Wilhelm Ludwig Gleim (1719–1803) német költő.

glóbusz: (globus) gömb, földgömb, éggömb.

Gnídusz: (Knidosz) a dór szövetség központja Kis-Ázsiában; itt volt az Aphrodité-kultusz centruma, innen származik Aphrodité egyik mellékneve, s ugyancsak itt őrizték az istenasszony szobrát is.

Goliáth: (Góliát) bibliai alak, filiszteus férfi, az utolsó óriások egyike; Dávid párviadalon parittyájával győzi le.

Gordiai göcs: (gordiuszi csomó) az ókori frígiai város legendás királya, Gordiosz által azon a kocsin készített csomó, amelyen utaztában egy jóslat alapján királlyá tették; a monda szerint aki a csomót megoldja, Ázsiának ura lesz; a csomót senki sem tudta kibogozni, végül Nagy Sándor úgy oldotta meg a kérdést, hogy kardjával kettévágta.

gordon: vadnővény.

goth sztilú Münsterek: gótikus stílusú német székesegyházak.

gothi betűk: gót betűk.

gouverneur: helytartó, kormányzó.

gödölye: fiatal kis házi kecske.

gömölye: (gomolya) juhtej-feldolgozás során nyert, cipó vagy gömb alakú édes sajt.

görbedezés: hajlongás.

Góthe: Johann Wolfgang Goethe (1749–1832) világhírű német író és tudós.

gözü: itt: álomszuszék.

grádics: lépcsőfok.

gradus positivus-, *Comparativus és superlativus*: a melléknév alap-, közép- és felsőfoka.

Graf: Anton Graff (1736–1813) svájci portréfestő.

granát: gránátalma.

Gráziák: (Gráciák) a kellem, báj, jóindulat és kedvesség három római istennője; görögül Cháriszok.

Gravelingi bajnok: 1556-ban V. Károly király lemond, s országait felosztja öccse Ferdinánd, és fia Fülöp között, ez utóbbi kapja Spanyolországot és Burgundiát; az e miatt kitört 1556–59-es spanyol–francia háború során Egmont gróf kimagasló hadi érdemeket szerez, különösen kitűn-teti magát az 1557-es saint-quentini és az 1558-as gravelines-i győzelmes csatákban.

grávis: méltóságos.

gravitás: méltóság.

Grécia: Görögország.

Grimaldi: Pablo Jerónimo Grimaldi y Pallavicini (1720–1789) olasz-spanyol diplomata és állam-férfi.

grisette: munkásleány, fehérszemély. (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet)

Gróf Széchenyiné, a' nagy Festetics' testvére: gróf Festetics Julianna (1753–1824) Festetics György-nek, a kesztelyi Georgikon alapítójának nővére, gróf Széchenyi Ferenc hitvese, illetve gróf Széchenyi István édesanyja.

grossierté: gorombaság, durvaság, civilizátlanság.

groteszk: furcsa, fura.

groupp: csoport.

Gruter: Johann Gruter (1560–1627) holland tudós, könyvtárnok.

gubó: együgyű, ostoba.

Guido: Guido Reni (1575–1642) itáliai festő (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

guiné: angol aranypénz (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

guitarr: gitár.

gutaütés: agyvérzés.

guzsalyudvar: fonóház.

gyakta, elgyakta: itt: erősen elhajította.

gyalmunkat: (gyalom) halászhálónkat.

gyámbot: görbebot.

gyámolistáp: támasz, segédeszköz.

gyapor: számtalan, sok.

gyarlani: lankadni (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

gyék: gyík.

gyerkőcze: kisgyermek.

gyertyapyramídek: gyertyapiramisok, gyertyagúllak.

gyolcs: vászonnemű, len- és pamutáru.

Gyöngyösi István: Gyöngyösi István (1629–1704) barokk udvari költő.

gyúladt gőz: ijedt egérke.

Hadakozó Friedrich: III. Frigyes (1415–1493) német-római császár, IV. Frigyes néven német ki-rály.

Hadik: gróf Hadik András (1710–1790) magyar huszártábornok, császári tábornagy; Berlin falai alatt meglepetésszerűen megjelenő magyar huszárai a város átadását és hatalmas hadisarc kifi-zetését követelték, mely akció a történelem leghíresebb huszárcsínyeként ismert.

Hadrián: Publius Aelius Traianus Hadrianus (76–138) 117-től 138-ig római császár; szicíliai kör-utat is tartott, Adernóban, az Etna tövében lévő településen templomot emeltek tiszteletére.

Hagedorn: Friedrich von Hagedorn (1708–1754) német költő.

hágó: itt: a hintó oldalára erősített vaslépcső.

hajdan: régmúlt.

hajdu: katona, eredetileg fegyveres marhapásztor.

halom: magaslat.

Haltot tévék: megálltam.

bám: lószerszám kocsifogatáshoz.

Hamlet: a *Hamlet, dán királyfi* (1603) William Shakespeare egyik legismertebb tragédiája.

hamvas-szereda: hamvazószerda; hamvazószerda keresztény ünnep, a farsangi időszak vége.

hammedence: nyughely.

handzsár: ívelt pengéjű, rövid szűrőfegyver.

harács: mohamedán államokban a nem mohamedán alattvalóktól szedett adó egy neme.

hárántsíp: fuvola.

Hármónia: (Harmónia) Arész hadisten és Aphrodité szerelemistennő leánya.

Harold: Edmund von Harold (1737–1808) 1775-ben fordította le az *Ossziánt*.

Harpax: (Harpax) Titus Maccius Plautus (Kr. e. 250–184) *Pseudolus* c. komédiájánk egyik szereplője.

Harpya: (hárpia) madártáestű ártó istennő, házsártos nő.

határisten: egy adott terület határát jelző és védő istenségszobor.

Haupt és Staatsactio: állami és főattrakció.

házi-areszt: szobafogság.

Hé bien, Monsieur l'Anglais: Nos, angolországi uram.

Hebrid: (Hebridák) Skócia nyugati partjai mellett elnyúló kisebb-nagyobb részekből álló sziget-csoport.

héjazat: tetőzet.

bektika: idegesség, zaklatottság, nyugtalanság.

bellebárd: alabárd; hosszú nyelvű fegyver.

Helvetzia: (Helvécia) svájc latin neve.

Helytartó Tanács: a Magyar Királyi Helytartótanácsot az 1722/1723. évi országgyűlés iktatta törvénybe, mint országos kormányzati szervet.

hengerbuczka: hátrabukik, lehengeredik.

Hephaestion: (Héphaisztosz) a tűz istene a görög mitológiában.

heraldicus: (heraldikus) a címertan kutatója, szakértője.

Herculánium és Pompéji: (Herculaneum, Pompeji) híres római romvárosok, régészeti kuriózumok; egyidejűleg pusztultak el 79. augusztus 24-én, a Vezúv kitörésekor.

Herculesz: (Herkules) Héraklész nevének latinos formája; a hatalmas erejű halhatatlanná lett félisten Zeusz és Alkméné tirünzi királynő fia.

Herczeg Wallisnénál: Wales hercegnőjénél.

Herder: Johann Gottfried Herder (1744–1803) német költő és bölcselev, evangélikus püspök.

bergeni: hörögni.

Hermanniász: utalás Christoph Otto Freiherr von Schönaich (1725–1807) német író 1751-es *Hermann oder Das befreite Deutschland* c. eposzára.

Hermesz: (Hermész) az istenek hírvívője az ókori görög mitológiában, az ékesszólás, a kereskedelem és a tolvajok istene.

Heroín: (heroína) hősnő.

Hérosz, Hierosz: (hérosz) félisten, isteni származású hős.

Heszpériai széleken: a nimfák lakta partokon; a Heszperiszek a görög mitológiában nimfák, a boldogság kertjének őrői és gondozói.

Hetére: (hetéra) a régi görögöknél szabados életet élő, gyakran igen művelt fuvalás- és táncosnő.

Hetes-írás: hetilap.

hév: forró.

Hibernia: az ókori Írország neve.

bíbíthatatlanul: csalhatatlanul, tántoríthatatlanul.

hímes: díszes, szép, tiszta.

Himfy: Kisfaludy Sándor (1772–1844) dunántúli földbirtokos, költő; 1801-ben, majd 1807-ben megjelenő, rendkívül népszerű verses műve a *Himfy szerelmei*; Kazinczy kritikával illeti.

himn: (himnusz) istenséget, eszmét magasztaló ének.

himpellér: semmirekellő, gazember.

hímság: hívság, hiúság.

bímvarrás: díszítés.

Hippodrom: (hippodrom) lovas- és kocsiversenyek tartására alkalmas pálya az ókorban.

historicusz: (historikus) történetíró.

Historiográf: (historiográfus) történetíró, történész.

hisztória: (história) történet.

Hogarth: William Hogarth (1697–1764) angol festő, grafikus, rézmetsző.

bókar: hófehér karú (vö. Kazinczy jegyzetével, VI. kötet).

holdföld: terület-mértékegység; eredetileg az egy ekével egy nap alatt felszántott terület.

Holländer: holland.

holnap olta: egy hónapja.

holval: reggel.

*Homályos bánat dulja lelke*met: utalás Dayka Gábor hasonló tematikájú versére (vö. KAZFORD 2009, 792.)

Homér: Homérosz (Kr. e. 8. sz.) az egyik első görög költő, az *Iliász* és az *Odüsszeia* c. eposzok szerzője.

homme d'esprit: szellemes, művelt ember (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Hórák: a jóindulatot, az erkölcsöt, valamint az évszakokat megszemélyesítő istennők.

Horázius: Quintus Horatius Flaccus (Kr. e. 65–8) az egyik legnagyobb klasszikus római költő.

horizon: (horizont) látóhatár, látókör.

hörcsök: hörcsög.

hótel, hótél: (hotel) itt: palota (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Húber: Michael Huber (1727–1804) német származású párizsi író és fordító.

Hume: David Hume (1711–1776) skót filozófus és történész, aki a párizsi angol követségen is szolgált; a márkí John Home (1722–1808) skót költő és drámaíróval téveszti össze a szövegben.

húnyor: (hunyor) eredendően mérgező, ám a gyógyászatban hasznosított boglárkaféle növény.

Húnyoroknak: pajkos kacsintásoknak.

Húspiacz' és Veres-torony' szögében: Bécs belvárosában, a Fleischmarkt és a Rotenturmstrasse kereszteződésében.

hütyű: süveg.

hüvelyk: hossz mérték; a különböző történelmi változatok 2–3 cm között mozogtak.

hyacinth: (Hüakinthosz) mondabeli ifjú, akit Apollón isten elhajított diszkosza véletlenül halálra sújtott, s kiömlő véréből virág fakadt, a jácint.

Hybla: Szicília egyik hegye.

Hyde-park: a westminsteri apátság birtoka, majd vadászterület és lóversenypálya, később közkedvelt kocsiázó és lovaglóhely.

hyena: hiéna.

Hygea: (Hygeia) Aszklépiosz orvosisten lánya, a higiénia, az egészség megőrzéséhez szükséges tisztaság névadója.

Hymen: a házasság istene.

hymn: (himnusz) istenséget, eszmét magasztaló ének.

Hypnosz: (Hüpnosz) az alvással járó álmok atyja a görög mitológiában.

hypochondrie: (hipochondria) betegség beképzelése, önelhitetése vagy túlértékelése.

hypothéz: (hipotézis) föltevés, felvetés.

I can't get out!: Nem tudok kijutni!

iambosz: (jambus) az időmértékes verselés egy rövid és egy hosszú szótagból álló verslába.

idősebb Shandy Úr: Walter Shandy, Tristram apja, aki nagy tudálékossággal védelmezi fantasztikus elméleteit.

ígely: sündisznó.

II. Filep: II. Fülöp (1527–1598) spanyol király, V. Károly fia.

Il fa ut qu' il badine – voyez le mieu: Könnyedén kell nekiállni – nézze az Úr az enyémet. (Vö.

Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

illuminálva: feldíszítve, kivilágítva.

imaginatio: (imagináció) képzelet, fantázia.

Imperátor: (imperator) katonai hatalommal felruházott ókori római tisztségviselő, főparancsnok.

imponál: mély benyomást, elismerést kelt.

impregnálva: átitatva.

in effigie: képletesen, jelképesen.

incontestabilis axiómom: kétségbevonhatatlan alaptétel.

index: jel.

Indiába vele!: a spanyolok által birtokolt korabeli Nyugat-Indiáról van szó.

Indiák: India.

indiscretio: (indiszkreció) tolakodás, tapintatlanság.

Indosztán: (Hindusztán) a hinduk földje, Kelet-India.

Indusz: (indus) indiai ember.

Ínesz: (Inez) Charles Symmons (1749–1826) walesi költő és pap 1796-os tragédiája.

infanterie: gyalogság.

inflexió: szórakozás.

ingredientiák, Ingredienz: (ingredienciák) kellékek, alkotórészek.

Inquisitio: (inkvizíció) a katolikus egyház intézménye az eretnekség üldözésére.

inscriptio: (inszkripció) felirat.

inséparable: papagájmadár.

instrument: hangszer.

inszövevény: test.

interessant: érdekes.

interregnum: átmeneti állapot.

invalid: (invalidus) rokkant, munkaképtelen.

inventárium: leltárjegyzék.

invítál: meghív.

Írisz íve: szivárvány.

Írisz: a görög mitológiában a szivárvány istennője, az istenek hírnöke.

Ísisz: (Ízisz) az ókori Egyiptom egyik legjelentősebb istensége, anyaistennő, a varázslás, a termékenység, a víz és szél, a tengerhajózás istennője, a nőiesség és a hűség szimbóluma.

iszalag: boglárkaféle virág.

ív: íj.

ivolya: ibolya.

izlet: ízlés.

Jacob Spon: Jacob Spon (1647–1685) francia orvos és régész.

járom: szarvasmarha befogására szolgáló eszköz.

jasmín: jázmin.

Jászó: felvidéki község.

Játékszín: színház.

Johnson: Samuel Johnson (1709–1784) angol tudós, költő és műbíró.

Jonia: (Iónia) Kis-Ázsia középső partszakaszán elhelyezkedő ókori régió a mai Törökország területén.

Jóniai ízlésű Peripteronok: (peripterosz) ókori görög templom egy típusa, amelynél a belső teret körös körül oszlopcsarnok övezi; ez esetben az oszlopok ión típusúak, tehát díszesek és karcúak.

jour: (journal) itt: napló.

Júnó, Júnó: (Juno) a legfőbb római istennő, Jupiter hitvese.

Jupiter, Júpiter: (Jupiter) a legfőbb római istenség, a görög hagyományban Zeusz.

jus: jog.

Juste ciel!: Jó ég! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

Júlie Mandeville' történetei: Frances Moore Brooke (1724–1789) angol író, esszéista és fordító 1763-as, *The History of Lady Julia Mandeville* c. első novellája; Henry Julia szerelmese.

kabinet, kabinét: (kabin) kis szoba.

Kabíri, Orpheuszi 's Eleüsiszi mystérek: indiai, illetve görög vallási kultuszok, ezoterikus beavatások.

kaczer: (kacér) csalfa, léha, csábító.

kádi: mohamedán törvénytudó, bíró.

káka: sásféle.

kalendárium: (kalendárium) az év napjait, évfordulókat, ünnepeket, sok esetben hasznos és szórakoztató olvasmányokat egyaránt tartalmazó évkönyv.

kaliba: kunyhó

Kalliasz: Kalliasz (Kr. e. 500 k.) athéni görög költő, komédiaköltő; itt személynév.

Kalliopé: az epikus költészet múzsája.

kalmár: kereskedő.

kamara: élelmiszerkamra, hálókamra.

kamásch: (kamásni) posztó bokavédő.

kamaz: buta, tunya ifjú.

kána: itt: skóciai növény (vö. Kazinczy jegyzetével, VI. kötet).

kandiság: kíváncsiság (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

kanta: vízmerítésre, víztárolásra használt faedény.

Káp: felvidéki község.

kapcz: kaptató, meredély (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

káptalan: a katolikus egyházigazgatás testületi szerve.

Kapuvár: nyugat-magyarországi város Sopron közelében.

Karacsony: beszélő név; a Karancs kisebb hegyvonulat a szlovák-magyar határon.

kardcsiszár: fegyverkovács.

karfa: farúd.

Károly Király, V.: Habsburg Károly (1500–1558) I. Károly néven Spanyolország, Nápoly és Szicília királya, V. Károly néven német király és német–római császár; uralkodása alatt érte el a Habsburg Birodalom legnagyobb kiterjedését.

karpit: itt: függöny.

kárt: kártya rövid üzenettel, vizitcédula (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

kasztorkalap: bársonykalap.

Kategorischer Imperativ: (Kategorischer Imperativ) feltétlen erkölcsi parancs; Immanuel Kant (1724–1804) német filozófus egyik kulcsfogalma.

Kaufmann Angelica: Angelica Katharina Kauffman (1741–1807) híres svájci-osztrák klasszicista festőnő.

ked: kend, kegyelmed.

kehes: göthös, beteg.

kelepce: csapda, kelepce.

kelepel: jelez.

kepés: arató.

kéve: összekötött növényzsalak kisebb-nagyobb csomója.

kézív: kézi íj.

kies: kellemes, üde.

kquestionálni: kikérdezni.

klárizs: (kláris) itt: tűzpiros.

klastrom: kolostor.

Kleist: Ewald Christian von Kleist (1715–1759) porosz költő, katonatiszt.

Klopstock: Friedrich Gottlieb Klopstock (1724–1803) német költő.

Kneller: Sir Godfrey Kneller (1646–1723) vezető udvari arcképfestő Angliában.

koboz: lantszerű hangszer.

koh: kohó, kovácstűzhely.

kokettek: kacérkodók, csábítók.

koketterie: koketteria, kacérkodás, csábítás.

Kolbe: Carl Wilhelm Kolbe (1759–1835) német rézmetsző, festő és nyelvész.

kolna: prэшház, hajlék.

*kolonc*z: (kolonc) a legelő állat mozgását korlátozó, rendszeren nagyobb fadarab; akadályozó tényező.

kólyika: (kólika) heves hasfájás.

Komjáti: Komjáthy Benedek (16. sz.) bibliafordító.

komorna: szobalány.

koncz: (konc) a papírkereskedelembe 10 ív papír.

Kónyi János: Kónyi János (1740k.–?) katona, író.

Kopháza: (Kópháza) község Sopron közelében.

korány: korán reggel, hajnal (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

Korinna: ókori görög költőnő (Kr. e. 500 k.); itt személynév.

*ková*s: köves.

Ködsziget: Isle of Skye (Nyugat-Skócia).

kőpű: méhkaptár.

körny: környék.

kőrősdárda: kőrisházból készült hosszú nyelű hajító- és szúrófegyver.

Kőszegi Tábla: kerületi ítélőtábla, bíróság.

kőszméte: egres, büszke; bogyósgyümölcs.

Kövesd: Sopronkövesd, község Sopron és Nagycenk közelében; a Széchényi-család birtoka.

közönséges sétál: közsétány, sétálóutca.

közönséges: általános, mindenkire kiterjedő.

Kracker: Johann Lucas Kracker (1717–1779) Ausztriában, Cseh-Morvaországban és Magyarországon működő cseh családból származó késő barokk egyházi festőművész; 1762-ben a jászói templom mennyezetét és oltárképeit, valamint a helyi kolostor oromzatának freskóit festette meg.

*krókus*z: élénk színű virágfajta.

krótálj: (crota) csattogtató, ütőhangszer; Kazinczy jegyzete az első Gessner-kiadásban: „A’ Crotaalum meg-hasított nád zörgettyü volt, ’s az éneklés közben azzal verettetett a’ Tempo.” (KAZFORD 2009, 42.)

kufár: kereskedő.

kulisszok: kulisszák, díszletek.

kuporítani: itt: szerezni, összekaparni.

kuppoly, *kupp*: kupola.

kupressz: ciprusfa.

kurír: futár.

kútfő: forrás.

kutyabőr: címeres nemesi oklevél.

l’ honneur: itt: szerencse, megtiszteltetés (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

l’ usage comique: működő, igazi komikum.

La Fontaine: Jean de La Fontaine (1621–1695) francia író és költő, népszerűségét állatmeséinek, fabuláinak köszönheti.

lábtó: létra.

lábtok: harisnya.

labyrinth: (labirintus) útvesztő.

La-Fleur: egykorú francia vígjátékok karakterneve; Sterne francia inasa valóságos személy.

laistrom: (lajstrom) lista, jegyzék.

lajbli: mellény.

lajtorja: létra.

lakadalom: (lakodalom) esküvő.

Lakónia: a Peloponnészoszi félsziget déli része, székhelye Spárta.

láncsa: (lándzsa) hosszú nyelű, általában fanyelű és fémhegyű vadász- vagy támadófegyver.

Landkutsch: országúti kocsi.

lantornya: lámpás, amelynek üvegrésze a marhabendő megszártott hártyájából készült.

lapu: lapulevél.

lárva: álarc.

lattz: hajtóka, előke.

Laura: Francesco Petrarca (1304–1374) olasz reneszánsz költő műzsája, szerelme.

láz: lázadás, felkelés (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

lazúrszín: áttetsző, csillogó.

Le Dieu m' en garde!: Isten őrizze! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

Le Tourneur: Pierre Le Tourneur (1736–1788) francia műfordító, *Osszián*-fordítása 1777-ben jelent meg.

Le voilà!: Íme! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

lebel, leblek: gyenge szellő, fuvallat (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

leggrávisabb: legméltóságosabb.

legpallérozottabb: legkiműveltebb.

legsentimentálabb: legszentimentálisabb.

lepe: pillangó, lepke.

lépvessző: madárcsapda.

Les francais sont polis: A franciák udvariasak. (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

lesarlott: lesújtott, levágott.

Léthé: (Léthé) a görög mitológiában az alvilág egyik folyója; ha a holtak lelkei vizéből ittak, elfelejtették a földön átélt szenvedéseiket.

leveles szín alatt: lombos helyen.

lex Salica: az első germán törvénykönyvet, mely valószínűleg az V. században keletkezett, száli frank törvénynek (Lex Salica) nevezték.

libernyák: (libéria) lakáruha, inasruha.

lidércz: (lidérc) gonosz szellem.

Lieutenant de Police: rendőrfőnök.

Lieutenant-Commandant: helyettes parancsnok.

Lille: flandriai város.

línea: vonás.

Lipari, Panári, Alicúdi szigetek: Szicíliától északra elhelyezkedő vulkanikus szigetek.

Lips: Johann Heinrich Lips (1758–1817) svájci rézmetsző.

livere, livér, líver: (livre) francia ezüstpénz.

livré: itt: katonaruha.

lokaj: (lakáj) inas.

Lombardie: (Lombardia) Észak-Olaszország közigazgatási egysége, régiója.

Longúrió: magas, nyakigláb.

lóránt: uzsonna (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

Lord Bathurst: Allen Bathurst (1684–1775) Bathurst első grófja, brit államférfi, Swift, Pope, Addison és Laurence Sterne barátja, pártfogója.

lottéria: olyan államilag engedélyezett számsorsjáték, amelyben a fogadó a kiválasztott számokat tetszés szerinti összeggel tette meg.

lótusz: szubtrópusi vidékeken honos, rózsaszín, sárga, fehér virágú tündérrózsa; az ókori görög mitológiában álomvilágba ringató, tétlenségre kárhóztató gyümölcs.

louis-d'ór, louis: francia pénz, lajosarany.

Louver: (Louvre) Párizsban az egykori francia királyok palotája, majd egyike a világ legnagyobb és leggazdagabb múzeumainak.

lovancz: lovas, lovag.

lőzsi: páholy.

Ludány: nógrádi község Szécsény közelében.

lugos' inait: a lugas ágait.

Lúna: (Luna) a hold istenasszonya.

luoghi: kb. Helyet!

lűx: (luxus) fényűzés.

Lydia: Laurence Sterne (1713–1768) leánya.

Lyéusz: (Lyaeus) Dionüszosz egyik mellékneve, elsősorban a férfiakat oltalmazó, azokat erősítő minőségében.

Lyon: franciaországi nagyváros Svájc közelében.

Lysiasz: Lüsziász (Kr. e. 400 k.) Athénban született attikai szónok; itt személynév.

Machiavell: Niccolò Machiavelli (1469–1527) olasz író, filozófus, politikus.

machín, maschina: (masina) gép.

Macpherson: James Macpherson (1736–1796) skót író és államférfi, az ossziáni költemények szerzője.

Madame de Rambouillet: (Sterne-nél csupán *Madame R.*) Madame de Rambouillet, született Cathrine de Vivonne (1588–1665) a 17. század egyik kiemelkedő nőalakja, az első híres párizsi szalon (Hotel de Rambouillet) alapítója.

Madane: (Modane) francia község Olaszország határán.

Mademoiselle Phantasie: Fantázia asszonyság.

magazin: itt: áruraktár, illetve kocsiheveder.

magiai: (mágiai) varázslatos.

Mais passe pour cela: De hagyjuk ezt. (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

Mais vous plaisantez: Csak tréfálsz velem. (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

Mais, Monsieur [...] ce n'est pas suivre le ton: De Uram [...] ez a stílus nem követendő.

maitresse: szerető.

Majór: őrnagy.

manchett: (mandzsetta) kézelő.

mangaléta: löfegyver.

manoeuvre: (manőver) furfangos mesterkedés; tervszerű mozgulatsor, hadmozdulat.

Marc-Aurél: Marcus Aurelius (Kr. u. 121–180) római császár, filozófus.

marchande de modes: kalaposnő (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

marczong: marcangol.

Maria Theresia: Mária Terézia (1717–1780) osztrák császárnő, magyar királynő.

Maria: szép falusi lány a *Tristram Shandy* című Sterne-regényben, akinek férjhezmenetele egy káplán áskálódása miatt meghiúsul, s ebbe bánatában beleőrül.

Marmontel: Jean-François Marmontel (1723–1799) francia történész és író, az enciklopédista mozgalom és a Francia Akadémia tagja.

Marquis: (márki) őrgróf, főnemesi cím Nyugat-Európában.

marsch: induló.

marsirozni: (masírozni) menetelni.

Mársz, Marsz: (Mars) római hadisten.

Martíni: Giovanni Battista Martini (1706–1784) olasz zenész, komponista, tudós.

Martinique: sziget a Karib-tengeren; jogilag Franciaország egyik tengerentúli megyéje.

Márton Úr: Márton József (1771–1840) tanár, nyelvész, akadémikus; hivatkozott művei: *Lexikon trilingue lat-hung.-germanicum et hung.-lat.-germanicum*, 2 kötet, Bécs, 1815.; *Bertuch természethistoria képes könyve*, 10 kötet, Bécs, 1810–1816.

márványbűszt: márvány mellszobor.

Második Károly: II. Károly (1630–1685) Anglia Stuart-házi királya 1660 és 1685 között.

maszlag: kábulást, bódulást okozó mérge.

materialism, materialisták: (materializmus) az a filozófiai felfogás, hogy a világ mivolta anyagi, hogy minden anyag, illetőleg erő, mely azonban az anyaggal szerves kapcsolatban van.

Maurer: Hubert Maurer (1738–1818) klasszicizáló osztrák egyházi festő, a bécsi Képzőművészeti Akadémia tanára; említett műve: *Torna*, oltárkép (1780 k.).

mázgolt: (mázolt) elkent.

Me voici!: Itt vagyok! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

me voici, mes enfants: itt vagyok, fiaim (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Mechánica: (mechanika) a fizika tudományának egyik ága.

medicinális: orvosi.

- Mediciszek'* *Vénusza*, *Mediciszi Vénusz*: Szemérmes Vénusz (Venus pucida), Praxitelész másolatban fennmaradt szobra; a római Villa Mediciben őrizték, majd a párizsi Louvre-ban, végül a firenzei Medici-gyűjteménybe került.
- Meduza*, *Medúza*: ijesztő külsejű nőalak a görög mitológiában, akinek a látásától az emberek kővé dermednek; Pallasz Athéné születésekor teljes fegyverzetben pattan ki Zeusz fejéből, atyja pajzsa pedig őt is megilleti, ami kezében még borzalmasabbá válik azáltal, hogy a Medúza ábrája is rajta van.
- Megara*, *Mégara*: (Megara) az egyik legismertebb attikai város Görögországban.
- megérleltem arteriéjét*: megérintettem ütőerét.
- megkanyul*: kanyarog, görbül.
- melancholia*: búskomorság.
- Melpómene*: (Melpomené) a drámaírás múzsája.
- Méltás*: méltóságos.
- mén*: csődör, hátszló.
- Menin*: flandriai város.
- menüet*: (menüett) nyugat-európai udvari társas tánc.
- Merkúr*: (Mercurius) a kereskedelem és a haszon istene, az istenek követe; gyakran bottal, követi pálcával ábrázolták.
- meropsz*: gyurgyalag, kistestű költöző madár.
- mértföld*: (mér föld) nagyobb hosszúságok, utak mértékegysége; egy magyar mér föld kb. 8000 méter.
- Mesdames*: hölgyeim.
- mesterségesen*: itt: mesteri kézzel.
- metaphysica*: (metafizika) a természetten túl; átfogó tanulmányozása mindannak, ami meghaladja a közvetlen emberi tapasztalatot.
- meteoron*: (meteor) hullócsillag.
- Milord Anglais*: angol gróf (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).
- mimelés*, *mímelő*: utánzás, színlelés.
- mindétig*: mindvégig.
- Minerva*: Pallasz Athéné, a tudományok istennőjének római megfelelője, aki a mitológia szerint Zeusz fejéből kipattanva született meg; madara a bagoly.
- minutum*, *minút*: perc.
- Miss Fannyt*: Johann Timotheus Hermes (1738–1821) *Geschichte Miss Fanny Wilkes* (Lipce, 1766) c. munkája, melyet feltehetőleg Samuel Richardson angol író *The history of Sir Charles Grandison* c. levélregénye inspirált.
- mistriss*: (mistress) úrnő.
- Mithridates*: Konrad Gesner: *Mithridates: De differentiis linguarum, tum veterum quae hodie apud diversas nationes in toto orbe terrarum in usu sunt – Tigurini observationes*, Tiguri, Froschoverus, 1555. A magyar nyelvű Miatyánkot, Üdvözlégyet és egytől tízig a tőszámniveket tartalmazó, különböző nyelveket bemutató mű, az összehasonlító nyelvészet úttörő munkája.
- moccoli*: gyertyák.
- módi*: divat.
- mokány*: kis termetű, zömök, szívós.
- Mon cher et tres charitable Monsieur*: Kedves nagy jótevő Uram. (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)
- Mon Dieu!*: Istenem! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)
- monak*: (monachus) szerzetes (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).
- Monsiau*: Nicolas-André Monsiau (1754–1837) francia illusztrátor.
- Monsieur Dessenin*: hoteltulajdonos Calais-ban; a közkedvelt, de 1770-ben leégett, majd újjáépített szálloda egyik helyiségét Sterne szobájaként mutogatta és adta ki vendégeinek.
- Monsieur l' Anglais*: Angolországi uram.
- Monsieur*: Úr, Uram.

Montmorency: Jean-Jacques Rousseau 1757 és 1762 között a városi életet elhagyva élt e vidéki birtokon, Párizstól északra.

montour: egyenruha.

Montpellier: nagyváros Dél-Franciaországban.

Montreuil: francia város Párizs közelében.

Mopsz: (Mopse) Molière (1622–1673) *Mélicerte* (1666) c. drámájának szereplője.

Moulins: város Közép-Franciaországban.

mővész: borbély, fodrász; Sterne-nél: barber.

Mundungus: utalás Samuel Sharp sebészre, aki 1766-ban adta ki *Itáliai levelek* c. útikönyvét.

munitzió: (muníció) lőszer, felszerelés, készlet.

Museum Pio-Clementinum: (Museo Pio-Clementino) vatikáni múzeum, amelyet XIV. Kelemen pápa alapított 1771-ben, elsősorban reneszánsz és antik művek bemutatására.

muszkel: (muszkli) izom.

mylord, milord: angol úr, főnemes.

Myn Herr: (mynheer) uram; előkelő holland férfiak megszólítása.

myrtusz: (mirtusz) a Földközi-tenger mellékén honos fehér virágú örökzöld dísznövény.

mystagóg: (műstagóg) a misztikus beavatási szertartás vezetője, a beavató.

mystér: (misztérium) hittitok.

nabáb, nabábné: (nábob, nábobné) dúsgazdag, fényűző életet élő személy, illetve annak felesége.

Nagy Sámuel: Nagy Sámuel (1773?–1810) komáromi orvos, Csokonai Vitéz Mihály kollégiumi társa.

Nagy Sándor: III. Alexandrosz (Kr. e. 356–323) az egyik leghíresebb ókori alak, makedón király, hadvezér, birodalmát egészen az indiai szubkontinensig terjesztette ki.

Nagys.: nagyságos.

Nagyszombati Tábla: kerületi ítélőtábla (bíróság).

Nagyváti: Nagyváthy János (1755–1819) népszerű mezőgazdász szakíró, szabadkőműves.

Nam pont: nyugat-franciaországi város.

Nanín: (*Nanine*) Voltaire (1694–1778) 1749-es vígjátéka; Dolbán (D’Olban gróf) a darab egyik főszereplője.

napa: anyós.

narcissz: (Narkisszosz) a görög mitológiában egy szép boiótiai ifjú, Képhiszosz folyóisten fia; viszszautasítja Ekhó nimfa szerelmét, ezért büntetése, hogy beleszeret saját tükörképébe, s csillapíthatatlan szerelmi vágyától elemészttve virággá, nárcisszá változik.

Ne craignez rien: Ne félj.

Neapolis: Nápoly.

Neéthusz: vízi nimfa.

Neéthusz’ vizén, mely a’ Clibániai-hegyek között fakad, ’s Crótonnak környékét zöld boltozatok alatt végig-csapongja: a Neto nevű dél-itáliai folyó, amely Calabria tartományból ered, és Crotone tartományát is érinti.

Néfelsz: (Náfels) svájci város; Kazinczy jegyzete az első Gessner-kiadásban: „A’ Naefelszi ütközet, a’ Glárusi Cantonba’ 1388dik esztendőbe.” (KAZFORD 2009, 106.)

negéd: itt: önérzetesség, büszkeség, kevélység.

negédes: kényeskedő, finomkodó.

nektár: fenséges nedű; az istenek itala.

Nemesisz, Némézis: (Nemezis) a vétek, az erkölcsi megtorlás istennője a görög mitológiában.

Német-Újhelyi Académia: Németújhelyi (Wiener Neustadt) császári és királyi tiszti Akadémia.

Neptún: (Neptun) a tengerek és folyamok istene a római mitológiában.

Néreusz: tengeri isten a görög mitológiában.

nevóm: növekvő gyermekem.

Nicolosia: (Nicolosi) szicíliai település az Etna közelében.

niederlandi: holland.

nieszébez: kb. kislányához.

Níl: (Nílus) Egyiptom szent folyója.

noblessz: (nobles) nemes.

nótárius: jegyző.

nőszni: párosodni.

nősző: nőszülő, nászban lévő, udvarló.

Numero Négy: négyes számú.

nyakboncz: nyakat ékesítő gyöngyfűzér vagy lánc.

nyaláb: köteg, csomag.

nyelvpritty: csacska, fecsegő.

nyirok: agyag.

nympha, nymphé: (nimfa) a természeti erőket megtestesítő alacsonyabb rendű istennő a görög világban.

nyoszolya: ágy, nászágy.

nyuszt: ragadozó kismélys, sárgásbarna puha prémje igen értékes.

nyüst: szövőszék része, feladata a szálak irányítása.

nyűzsög: itt: sírdogál, rimánkodik.

obeliszke: négyoldalú, felfelé keskenyedő, piramis alakú csúcsban végződő magas emlékoszlop.

obsit: katonai elbocsátó levél.

offensív- és defensív-fegyver: védekező és támadó fegyver.

officier: tisztségviselő, hivatalnok, katonatiszt.

Officier-généraux: hivatali vezető.

Oh qu'oui: Ó, hogyne. (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

olló: őzolló, őzike, gida (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

Olymp: (Olümposz) az istenek hegye, csúcsa az istenek lakhelye.

omboly: növényféle, tengerpázsit.

onkel: nagybácsi.

Opéra-comique: a párizsi Vígopera.

Operák' Buffo: (opera buffa) olasz vígopera.

orakel: (orákulum) jós.

Oránien: (Oránia) a mai Franciaország területén lévő hercegség.

orcheszter: a színpad előtere.

orcusz, orkusz: (Orcus) a halál országa, az alvilág.

Orczy' kertjébe, Orczy-kert: az Orczy-kert területét Orczy Lőrinc báró (1718–1789) vásárolta meg 1783-ban; halála után második fia, László (1750–1807) látott hozzá az akkori Pest legnagyobb és legszebb angolkertjének kialakításához.

ordas: kíméletlen, pusztító.

Orgon: a francia drámaíró Molière (1622–1673) *Tartuffe* (1664) c. drámájának szereplője.

originál: eredeti.

Orkneyk: (Orkádok) külön skót grófságot alkotó szigetcsoport északon.

ormadár: ragadozó madár.

ormó: orom, csúcs.

orozó: ragadozó.

oroszág: ármány, alattomoság, gonoszság.

Ország-Bírája: országbíró; a nádor utáni legfőbb tisztség a királyi Magyarországon.

ortály: villongás (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

ostábla: páros táblajáték.

ostorsujtás: díszített lovaglóstör.

Osszián: a monda szerint a 3. században élt kelta dalnok, Irangal király hős fia.

Oui, Monsieur, je le mettrai à part: Igen uram, kezemet rá.

outrírozott: túlzó.

őn: ragadozó halfajta.

örök Táblák': kőtáblák, melyekre a Fátum az emberek sorsát írja.

őzolló: őzike, gida.

Pace: Teatro Pace, kisebb római színház.

paczkáz: (packázik) szembeszáll, dacol.

padroni!: kb. Gazda!

páhó: deszkákból összeállított pajta, magtár.

paille: szalmaszőke.

Pairek' Táblája: angol Felsőház, a főnemeselek közössége a törvényhozásban.

Palais-Royal, Palais Royal: a párizsi királyi palota.

palánt: palánta, csemetenövény.

Palio: (pályadíj) szó szerinti jelentése festett, vagy hímezett bársony-, illetve selymekendő, amelyet a középkorban a lovagi torna győztese elnyert.

palladium: (palládium) oltalom, az oltalom biztosítója.

Pallasz: (Pallas) Athéné mellékeve, a mesterségbeli tudás és a tudományok hadistennője; Zeusz leánya, akinek fejéből harci díszben pattant elő.

pallos: hosszú, nehéz, egyenes kard.

pályapiacz: küzdőtér.

pamlag: kényelmes ülő- vagy fekhelyül szolgáló bútor.

Pán: a pásztorok kecskeszarvú, -lábú, és -farkú istene a görög mitológiában.

panegyrista: dicsőítő költemény szerzője.

pantallér: vállszíj, puskaszíj vagy vállon átvetett heveder, amelyre történeti vagy rendjeleket függesztettek.

pántlika: kalapdísz.

pantomíma, pantomímisch: (pantomim) némajáték.

Pápa' Gárdja: a pápai gárda, más néven a Svájci Gárda; a római pápa védelmét ellátó kis katonai alakulat, a Vatikán hadereje.

Páphusz: (Paphosz) Aphrodité ciprusi városa.

paquebot: postahajó, utasszállító hajó, óceánjáró.

par hasard, par hazard: véletlenül, történetesen (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

par le besoin de voyager: az utazás kényszerétől hajtva.

paradicsi, paradízi: paradicsomi, mennyei.

paradírozni: (parédázni) ünnepélyes díszfelvonulást tartani.

párakerület: levegőg.

parallélben: párhuzamosan.

paramyth: mitológiai ihletésű tanítómese.

Parbleu!: kb. Hogyne! Hát persze!

Pardi: elnézést, pardon.

pardonnez-moi, Monsieur: bocsásson meg, uram (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Parí: Párizs.

Párisz: trójai királyfi, az istenek megbízásából Hermész őt kéri fel, hogy ítéljen Erisz almája ügyében; a három vetélkedő istennő közül Aphroditénak ítéli a díjat, aki Helené szerelmét ígéri neki cserébe.

Párka: a rómaiaknál eredetileg egy párka létezett, aki a szülés istennője volt; a Moirákkal kapcsolatos görög hagyomány hatására jött létre később a Párkák hármassága, akiket sorsistenségeknek fogtak fel, s akik az emberi sorsok fonalát tartják kezükben.

Parnassz: (Parnasszus) a múzsák hegye.

parola: kézfogás, pacs.

parquetjére: parkettájára.

pártáz: pártával díszít; a párta a lányok fejét a szüzesség jelképeként övező pánt, melyet lakodalmig viseltek.

parterre: színházi nézőtér, földszint.

partie: partnerkapcsolat.

Pasithea: az Álom szerelmese, a legifjabb Grácia.

passagier: utazó.

passeport: útlevél.

paszmány, paszmán: (paszmánt) arany-, ezüst- vagy selyemszálakból készített ruhadíszítés.

- paszquill*: (paszkvillus) meghatározott személy ellen intézett, durva hangú, prózai vagy verses gúnyirat.
- passzazsír*: (passager) utas, különösen a kocsin, vasúton, hajón járó utas.
- pasztell*: krétával készített finom, bársonyos hatású kép.
- Pater*: atya; szerzetes megszólítása.
- Pathenon*: (Parthenón) Athéna Parthenosz, vagyis a szűz Pallasz Athéné temploma az athéni Akropoliszon.
- pathosz*: szenvedély, indulat.
- patriót*: (patrióta) hazafi.
- patrouillok*: járőrök.
- patvar*: kötekedés, szitkozódás.
- pausa, pauza, pause*: szünet.
- pauvre diable*: szegény ördög (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).
- pauvre honteux*: szemérmes koldus (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).
- pavillon*: (pavilon) kerti házikó.
- pázsitszophán*: pázsit szófán; a fűben.
- peczkes*: hetyke, peckes.
- péld. ok.*: példának okáért.
- Penelopé*: (Pénélopé) Odüsszeusz hitvese, aki férje távollétében az őt szorongató kérőket azzal áltatja, hogy új házassága előtt meg akarja szőni mostohaapjának, Laertésznek halotti leplét, ám amit nappal elkészít, azt éjjel lebontja.
- Pennant*: Thomas Pennant (1726–1798) walesi természettudós és régiségbúvár, több tanulmány-utat folytatott Skóciában; *Tour in Scotland in 1769* c. régészeti jellegű munkája korában igen népszerű.
- pensio*: teljes ellátás.
- péri*: perzsa tündér.
- Peripatéticus Philosophus*: (peripatetikus filozófus) Arisztotelész követője, aki a hagyomány szerint az athéni Lúkeion fasorai közötti sétálgatás közben tartotta eszmecseréit tanítványaival.
- perpendicularis lineában*: függőleges vonalban.
- Perszeusz*: (Perszeusz) Zeusz és Danaé fia, egyike a legendás hőroszoknak; a hagyomány szerint Mükéné királya.
- Peste de l' étourdi!*: A nyavalya üssön bele!
- Peste!*: A nyavalyába!
- Petrarca*: Francesco Petrarca (1304–1374) az olasz reneszánsz egyik legnagyobb költője; főműve a *Daloskönyv*.
- Peut-être de Lille?*: Talán Lille-ből?
- pézma*: (pézsma) itt: mezei virág.
- phantasie*: (fantázia) képzelet.
- Philoméla*: fülemüle, csalogány.
- Philosophe anglais*: angol filozófus.
- philozoph*: filozófus.
- phlegma*: (flegma) közöny, egykedvűség.
- Phoebusz*: (Phoibosz) ragyogó, Apollón napisten mellékneve.
- Phoenix*: (Főnix) csudás madár az ókori egyiptomi és görög-római mitológiában, amely minden ötszáz évben elégeti magát és a hamvaiból azonnal újjá is éled; a halhatatlanság és a megújuló élet jelképe.
- phrázis, phráz*: (frázis) közismert kifejezés, elcsépelet szólam, üres gondolat.
- Phyllisz*: (Phüllisz) szépséges trák királylány; itt személynév.
- physcális*: fizikális.
- physionomia*: (fizionómia) arckifejezés.
- piacz*: itt: küzdőtér.
- picardi bor*: kiváló minőségű nyugat-franciaországi borfajta.
- pedestál*: (piedesztál) talapzat, emelvény.

Piémontaise: piemonti; Piemont Olaszország második legnagyobb régiója Franciaország szomszédságában.

pill: pirula, gyógyszer (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

pilót: pilóta, vezető.

pípeg: tipeg.

píperéz, píperéz: csinosít, ékesít.

Piranési: Giambattista Piranesi (1720–1778) itáliai rajzművész, rézmetsző, építész, művészettörténész; több, Róma építészetével foglalkozó művet, annak épületeit grafikusán bemutató sorozatot jelentetett meg.

píronság: szegénypír.

pius Aeneas: a kegyes Aeneas; Aphrodité és a trójai Anchisész fia, a trójai háború túlélője; leginkább Vergilius *Aeneis*-ének főszereplőjeként ismert.

Place aux Dames: helyet a hölgyeknek (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

plán: terv.

planeta: (planéta) bolygó.

Plátó: Platón (Kr. e. 427–347) a görög filozófia egyik legnagyobb alakja.

plebánus: (plébános) katolikus pap.

Plúto: (Pluto) a gazdagságot adó föld mélyének görög istene, az alvilág ura.

pólálója, pólálás: pólyálója, szoptató dajkája.

politessz: (politesse) udvariasság, csiszoltság.

politúr: pallérozottság, kiműveltség, civilizáltság, csiszoltság.

ponban: fokon, erősen.

Pont-Neuf: (Új Híd) a legöregebb híd, amely a Szajna folyót keresztezi Párizsban.

Pontus, Cappadocia, Phrygia, Pamphylia: régiók Anatólia, a mai Törökország területén.

Pope: Alexander Pope (1688–1744) angol költő, kritikus, elméletíró.

Porcia: Marcus Iunius Brutusnak (Kr. e. 85–42), Julius Caesar gyilkosának hitvese; férjének halálhírére öngyikosságot követ el úgy, hogy égő paraszat nyel.

porkoláb: börtönőr.

poroszló: katonai törvénytiszt.

Porta del Popolo: Róma egyik legnagyobb tere a belvárosban.

portál: ajtó, kapuzat.

portefeuill: (portfólió) itt: képsorozat, képtartó mappa.

portier: portás, kapus.

portio, portzió: (porció) adag.

portrait: portré, arckép.

Poseidon: (Poszeidón) a vizek istene a görög mitológiában.

postillon: postakocsi.

posvány: mocsár.

poszpász: csemege, édesség.

pour cela: ahhoz képest (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

pour faire le galant vis-à-vis de sa maitresse: hogy szeretőjével szemben a gálánsat játszassa (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

pour faire le grand tour: a nagy útra; megtenni a Nagy Utazást (Grand Tour), amely a tehetséges fiatalok szinte kötelező európai művészeti, tanulmányi körútja volt a felnőtté válás előtt (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

pour l'amour de Dieu: Isten nevében (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

pöröly: (pöröly) kalapácsolóhoz hasonlító súlyos kovácsszerszám.

Praedecessor: (predecessor) előd.

praedeterminál: (predeterminál) előre elhatároz.

Praeses: előjáró.

praxis: gyakorlat.

Précieuse: finnyás, finomkodó, affektáló asszony (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

predikatió: (prédikáció) szentbeszéd.

Prenez-en: vegyenek belőle, tessék (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

préservatif: ellenszer.

président: elnök.

pretendenté: színlelő.

pretensió: igény, követelmény.

princz, princzecske: herceg, hercegecske.

prior: házfőnök, kolostori közösség vezetője.

pris tobák: egy szippantásnyi dohány.

privilégium: kiváltság, privilégium.

procedúra: eljárás, folyamat.

processus: itt: peres eljárás.

producál: (produkál) itt: előmutat.

productio: (produkció) előadás.

produktjei: itt: természeti adottságai.

profanál: lealacsonyít, lealjasít, közönségessé tesz.

professio: (professzió) mesterség, hivatás.

projekt: itt: ügyeskedés, fondorlat.

Prók és Contrák: mellette és ellene szóló érvek.

prókátor: ügyvéd.

prospekt: látvány.

protegál: (protezsál) pártfogol, támogat.

protestál: (protestál) tiltakozik, ellenkezik.

protokoll: szabály- és szokásgyűjtemény.

provideál: előzetesen gondoskodik valamiről, ellát.

provocál: (provokál) sérteget.

Psyche a' lépével: Antonio Canova (1757–1822) velencei szobrász alkotása (*Psyche*, 1793/1794, Bréma, Kunsthalle).

Psyché: (Psziché) az ókori hitregében a lélek megszemélyesítése, kedvese Erósnak, a szerelem istenének.

pulcinella: (pulcsinella) Itália szerte kedvelt jelmez, paprikajancsi.

pulsz: (pulzus) érverés.

pulya: éretlen gyermek.

punctum: pont; a beszéd végén használva azt jelenti, hogy a kimondottakon változtatni már nem lehet.

puncs: Indiából származó forró, erjesztett ital.

puzzolana: (puccolán) őrlött mészke.

pygmée: (pigmeus) törpe.

Pyrenéek: (*Pireneusok*) magashegység Délnyugat-Európában, amely természetes határt képez Spanyolország és Franciaország között.

Pythagorasz: Püthagorasz (Kr. e. 4. század) legendás görög filozófus, matematikus.

Pythia: (Püthia) Apollon papnőjének neve, aki Delphoiban adta jóslatait.

quacquerók: (kvékerek) szigorú magatartási szabályok szerint, papság és szertartások nélkül élő, elsősorban Amerikában meghonosodott angol eredetű keresztény csoport tagjainak megnevezése.

quadrátláb: a négyzetméternek mintegy a harmadát jelentő mértékegység.

Quai de Conti: párizsi belvárosi utca.

quartélyka: (kvártély) szállás, lakáska.

que Dieu vous benisse!: az Isten áldja meg! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

quelle étourderie!: micsoda hanyagság! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

Quirítek: (quirites) a római polgárok régies megnevezése a népgyűlésben.

Rabelais: François Rabelais (1494–1553) pap és orvos, francia humanista író.

raffinement: éleselméjűség, rafinéria.

rakonczázva: itt: bedeszakázva.

ráma: keret, hímezőkeret.

Raphael: Raffaello Santi (1483–1520) az itáliai reneszánsz egyik legjelentősebb alakja, festő, építész.

Raphaelnek csudált Elváltozása: Raffaello Santi utolsónak vélt, tanítványa által befejezett *Transfiguratio* (Jézus színeváltozása) c. festménye (Pinacoteca Vaticana, Vatikán).

ratificál: (ratifikál) jóváhagy, szentesít.

ravatal: síremlék.

reclamál: (reklamál) sérelem, károsodás miatt tiltakozik, panaszt tesz; jogos járandóságot, tulajdont visszakövetel.

rector: (rektor) igazgató tanító.

redves: korhadt, odvas.

referál: beszámol.

refusé: visszautasítás.

reg: reggel.

regalizál: (legalizál) igazol, hitelesít, szentesít.

Regement: (regiment) katonai csapattest, ezred.

régens: a törvényes uralkodó helyett uralkodó személy, megbízott uralkodó.

regio: (régio) vidék, tájék.

regula: itt: házirend.

regulás phrázisok: ködös, értelmetlen rendszabályok.

Rehákné: Rehákné Moór Anna (1773–1842) az első magyar színtársulat vezető színésznője.

relatio: itt: tudósítás, jelentés.

religio: (religió) vallás.

remise: kocsigarázs, szekérszín (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Renelagh: (Ranelagh) London egyik városrésze.

Rennes: nagyváros Nyugat-Franciaországban.

Renourd: Antoine-Augustin Renouard (1765–1853) francia könyvész.

rény: erény, erkölcsi kiválóság (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

repkény: földborostyán.

reputatio: tekintély, hírnév.

resignált: (rezignált) reménytelenül beletörődő, belenyugvó.

Respublica Venetorum: Velencei Köztársaság.

Respublica: köztársaság.

restaurateur: vendéglős.

retrait: visszavonulás.

rév: védett kikötőhely.

Révai: Révai Miklós (1750–1807) költő, nyelvész, piarista pap.

revanch: (revans) elégtétel, visszavágás.

reveránsz: (reverencia) fej és lábhajítás, meghajlás (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

reves: megrongálódott, előregedett.

révész: kompkezelő.

revolúció: (revolúció) forradalom.

rezeit: rézmetszeteit, illusztrációit.

Rhea: Uranosz és Gaia leánya, Kronosz nővére és felesége, az olümposzi istenek anyja.

rhetori czifrázat: szónoki túlzás.

Rhode: Johann Gottlieb Rhode (1762–1827) német író és szerkesztő, 1800-ban fordította le az *Ossziánt*.

ríbesz: (ribizli, ribiszke) bogyósgyümölcs.

rigorista: (rigorózus) szigorú, merev.

rivacs, rivancs: jégeső (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

roll: szerep.

Római Pantheon: 2. századi templom Rómában, az összes isten tiszteletére.

román: regény.

románi fénynél: poétikusan, nem racionálisan.

róna: síkság.

rondó: refrénes versszerkezet, visszatérő sorral épített versforma két rím ismétlődésével.

Rousseu: Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) nagy francia filozófus, író.

rökli: szoknyácska.

rőt: vöröses.

rucza: kacsa.

rudasunknak: a kocsirúd jobb felén befogott lovunknak.

Rue Dauphine: párizsi belvárosi utca.

Rue de Nevers: párizsi belvárosi utca.

Rue Guénégaud: párizsi belvárosi utca.

ruina: rom, omladék.

Rumy' Monum. Hung.: Rumy Károly György (1780–1847) tanár, polihisztor; hivatkozott műve: *Monumenta Hungarica, azaz Magyar emlékezetes írások. I. kötet. Pest, 1815.*; javított és Kazinczy Ferenc előszavával bővített kiadás: *Pest, 1816*. Második és harmadik kötet: *Pest, 1817*.

Ruspoli-palota: (Palazzo Ruspoli) bárói palota Rómában.

Rutapatak: (Rautibach) svájci folyó.

Ságh: (Ipolság) felvidéki város, Hont vármegye székhelye.

Saint-Michel: (Saint-Michel-de-Maurienne) kis község a franciaországi Modane közelében.

Saint-Ómer: (Saint-Omer) francia város.

Saint-Quentini győztes: 1556-ban V. Károly király lemondott, országait felosztotta öccse, Ferdinánd és fia, Fülöp között, ez utóbbi kapta Spanyolországot és Burgundiát; az emiatt kitört 1556–59-es spanyol–francia háború során Egmont gróf kimagasló hadi érdemeket szerzett, különösen az 1557-es saint-quentini és az 1558-as gravelines-i győzelmes csatákban tüntette ki magát.

sajka: kis evezős csónak.

sajtkuffantyó: öreg sajtukfár, sajtkereskedő.

sajtó: borsajtó, szőlőprés.

Sancho Pansa: a főhős kövér fegyverhordozója Cervantes (1547–1616) *Don Quijote* c. (1605) regényében.

Sanctus Apostolus Bartholomaeus: Szent Bertalan apostol, a tizenkettő egyike; elevenen megnyúzták, majd keresztre feszítették.

sáncz: mesterséges, általában földből készült fedezék.

Sándor István: Sándor István (1756–1815) író, bibliográfus; hivatkozott műve: *Toldalék a magyar déák-Szókönyvhöz, Bécs, 1808*.

sans doute: kétségtől (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Santo Carlo: Borromeo Szent Károly (1538–1584) olasz bíboros érsek, a katolikus egyház egyik nagy reformátora, a tridenti zsinat határozatainak első végrehajtója.

sarampó: a párbajozókat elválasztó kerítés, felemelhető korlát, kapu.

sarlach: skarlát, bíborvörös.

sártök: kis fajta, kerítésen futó tök.

Sas: Jupiter szent állata, légiós és győzelmi jelvény, római totemállat, illetve a férfi nemzőerő szimbóluma.

satull: ládika.

Saturnáliák: a Saturnalia ünnepeket az ókori Róma lakói a téli napforduló idején, az őszi vetés befejezésekor, Szaturnusz isten tiszteletére ülték meg; a vigasságnak része volt, hogy a társadalmi rangok és a munkavégzés felfüggesztődtek erre az időre.

satyr: (szatíra) irodalmi műfaj, a valóság komikus-ironikus ábrázolása.

Savoye: a történelmi Savoya területe Svájctól délre, a Nyugati Alpokban és annak előterében, a mai Franciaország és Olaszország egymással határos térségében fekszik.

Sbirrek: katonai törvényszolgák.

scála: (skála) itt: mérték, mérce.

Scarron, Maintenona: Paul Scarron (1610–1660) párizsi író felesége és özvegye Madame de Maintenon (1635–1719), aki utóbb XIV. Lajos francia király kedvese lett.

scéna, scén: (szcéna) jelenet.

scepticusz: (szkeptikus) kételkedő, hitetlenkedő.

schach: sakkjáték.

Scharmützel: harc, küzdelem.

Schetländiak: (Shetland-szigetek) Skócia északi végében fekvő, külön grófságot alkotó szigetcsoport.

Schminkengingen: játékos név, kb. piperkőcné, „kifestettke”.

Schwitzi: svájci.

sebbedt: sebesült.

secondant, secondánt: (szekundáns) segéd.

secrétaire: (szekreter) polcos íróasztal.

secretarius: (szekretárius) titkár.

secunda: (szekundum) másodperc.

secundál: (szekundál) segédkezik, hangszerrel éneket kísér, második szólamot énekel.

secundum genus personae vel rectae vel regendae: az illető jellemének függvényében, akár erényes, akár tévelygő.

secundum modum et casum: az ügy mértékéhez képest.

sed non quoad hanc: de nem ilyen mértékben.

selyemstrimfli: selyemharisnya.

Semetusz: (Semetus) Szicília egyik folyója.

semlyék: mocsaras, ingoványos hely.

senator: (szénátor) itt: a szenátus, a városi tanács vezetője.

Sennuccio: Sennuccio del Bene (1275–1349) firenzei költő, Petrarca barátja; utalás Petrarca *Sennuccio mio, benchè doglioso e solo* kezdetű szonettjére, melyben Sennuccionak állít emléket.

sensorium: (szenzórium) érzékszerv.

sentiment, sentimán: itt: játékos udvarlás, flört, érzelem.

seregely: (seregély) verébalakú madár.

séres vese: fájós vese.

serviette: szalvéta.

servust ne tétessen: ne köszönjön neki, ne üdvözlje.

setéttsizta: clair-obscur; a fény és az árnyék lágy átmeneteivel, illetve éles ellentéteivel dolgozó festészeti irányzat.

Shakespear: William Shakespeare (1564–1616) angol drámaíró, költő, színész.

Shandy Úr: Mr. Shandy a legismertebb Sterne-alkotás, a kilenc kötetben megjelenő *Tristram*

Shandy úr élete és gondolatai (1759–67) c. regény főhőse.

Sia ammazzato il Signore Abate che fa l' amore!: Gyilkoltassék meg a szeretkező apát úr!

signál: (szignál) jelzés.

signalizálni: itt: észrevétetni.

sikárlott: megtisztított, csiszolt.

Silén, Szilén: a görög mitológiában termékenységdémonok, a természet őserői.

Simonidesz: Szimónidész (Kr. e. 556–468) görög vándorköltő.

simplex: egyszerű.

simplicia: egyszerűség, tisztaság, könnyedség.

sineg: (zsineg) zsinór.

sínlve: sínylődve, szenvedve.

sinór: (zsinór) kötél.

sipak: sapka.

sippad: süpped.

situáció: (szituáció) helyzet.

sivány: sovány (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

skatulya: doboz.

skláv: szolga.

Smelfungus: Laurence Sterne jellegzetes figurája; gúnyos utalás Tobias Smollett (1721–1771), akinek 1766-ban jelent meg *Utazások Franciaországban és Itáliában* c. útirajza.

Smith: John Smith (1747–1807) egyetemi professzor, régiségbúvár; *Gaelic Antiquities* című, ossziáni költemények fordítását is tartalmazó munkája Edinburghban jelent meg 1780-ban.

sobák: levélhordó.

Socratesz: Szókratész (Kr. e. 470–399) nagy ókori görög filozófus.

Socratesz' bíztos Démona: ókori görög elképzelés, hogy minden embernek lehet jó és rossz sugallója, démona (agathodaimon, kakodaimon); előbbi híres példája Szókratész daimonionja, akinek szavát hallja ha figyel rá, s aki által emelkedett, ihletett állapotba kerül.

sodró: (sodrólóvés) harcászati tüzelési technika.

Sok láрма semmiért: *Sok hűbő semmiért* (1590 k.); William Shakespeare komédiája.

soliloquium: monológ, magánbeszéd.

solitaire: köves gyűrű, mellű.

sonett: (szonett) itáliai eredetű versforma, két négysoros és két háromsoros versszakból áll.

sopha: (szófa) ülésre és fekvésre egyaránt használt szobabútor.

sophista, *sophiszták*: (szofisták) a szofizmus ókori görög filozófiai irányzat, követői a retorika, az érvelés virtuózai.

Soprony: Sopron.

Sorbonne: a párizsi egyetem.

sou: francia rézpénz.

Spaa: (spa) gyógyfürdő.

Spectator: korában igen fontos és népszerű londoni napilap Joseph Addison és Richard Steele szerkesztésében 1711 és 1712 között.

speculatio: (spekuláció) nyereszkesedés, ravasz számítás.

Spekula: csillagvizsgáló, obszervatórium.

sphaera: (szféra) itt: hatókör.

státio: (stáció) állomás, tartózkodási hely; utazásnál, postánál megállóhely.

státua: szobor.

Steele: Richard Steele (1672–1729) angol író, a korban igen jelentős *The Tatler* és *The Spectator* c. lapok egyik szerkesztője.

Stella: Jonathan Swift mentoráltja, szeretője, Esther Johnson (1681–1729).

stipulál: megállapodik, szerződést köt.

stoicusz: a sztoikus görög filozófiai iskola képviselője, a sztoicizmus híve.

Stolberg: gróf Friedrich Leopold Stolberg (1750–1819) német költő *Osszián*-fordítása 1806-ban jelent meg.

strázsa, *stráza*: őr, őrség, őrhely.

strophá: (strófa) versszak.

stuccz: lőfegyver.

studíroz: tanulmányoz.

Styx: (Sztüx) alvilági folyó, amelyen Kharón, az alvilág révésze ladikkal szállítja át a holtak lelkeit.

subordinált: (szubordinált) alárendelt, alantas.

sudar: (sudár) karcsú, magas szépség; a fatörzs legalsó gallyától a csúcsáig terjedő része; a virág szára és bimbója.

súgar deli termet: szép, magas, arányos testalkat.

sugorgó: fősvény, zsugori.

suit: kíséret.

summa: összeg.

Superint. Kis Úr: Kis János (1770–1846) evangélikus püspök (szuperintendens), költő, műfordító, Kazinczy barátja; hivatkozott díjnyertes műve: *A magyar nyelvnek mostani állapotjáról, kiműveltethetése módjairól, eszközeiről. Megjuttalmaztatott felelet. Pest, 1806.*

supplicatio: hálaadó könyörgés.

surjány: rügy, sarj.

süblíme: fenség.

süpplicant: (szuplikáns) adománygyűjtő.

sűrtont: köpönyeg.

Swift: Jonathan Swift (1667–1745) ír satirikus író.

syllábon: szótagon, szillabán.

szimból: (szimbólum) jelkép.

symmetrie: (szimmetria) arányosság.

sympathia: (szimpátia) együttérzés, egymásrahatás.

symphonie: (szimfónia) nagyszabású zenekari mű.

symptom: (szimptóma) tünet, ismertetőjel.

système: (szisztéma) rendszer.

Száisz: (Sais) alsó-egyiptomi város.

szakmány: kiszabott munka, kötelesség.

szála: terem.

Szalamandríne: (szalamandra) tűzgyík; a tűz alapelemének megtestesítője, mert antik hagyomány szerint a tűzben is képes élni; nem nélkülinek hitték, ezért a szüzesség szimbóluma is; szabad-közműves jelentősége valószínű.

Szamniüm: a samniszok, a déli Appenninek vidékén élő, oszk nyelvet beszélő ókori itáliai nép országa.

Számosz: (Szamosz) termékeny voltáról híres sziget az Égei-tengeren.

szappanlapta: szappanbuborék.

szárcsa: a darualakúak rendjébe tartozó madár.

szaru: itt: ökörszarvból készült harci kürt.

szarvasbog: szarvasagancs.

Szatir: erdei istenség, Dionüszosz boristen kísérője.

Szciópió: (Scipio) a Cornelius patrícius nemzetség mellékneve, melyből jelentős hadvezérek és államférfiak kerültek ki (nem tudható, melyik leszármazottról van szó pontosan).

Széchényi Ferencz: gróf Széchényi Ferenc (1754–1820) Széchenyi István apja, a Széchényi Könyvtár alapítója.

szederj: feketeszeder.

szekercze: (szekerce) kisebb metsző és hasító szerszám a fák aprítására vagy megmunkálására.

szekerzõ: szekerező, harci szekéren száguldó.

Szelené: a görög mitológiában az ősi holdistenség megszemélyesítője, Hüperión és Theia titánok gyermeke; itt személynév.

szelindek: nagy testű, zömök, komor megjelenésű angol kutya fajta.

Szelma: a Skót-félföld nyugati részén lévő terület.

Szemlélő: (*The Spectator*) korában igen fontos és népszerű londoni napilap Joseph Addison és Richard Steele szerkesztésében 1711 és 1712 között.

Szentföld: a mai Izrael és Palesztina teljes területe, valamint Jordánia és Libanon egyes részei; szent városa Jeruzsálem.

Szent-Hermandád: (Hermandad) a kasztíliai tanács rendőrcsapata; különösen az országutakon ügyelt a személy- és vagyonbiztonságra.

Szent-Januári Nagykeresztes: a Januarius-rend szicíliai érdemrend, melyet III. Károly spanyol király alapított 1378-ban, s melyet kizárólag katolikusok nyerhettek el; jelvénye nyolcsarkú kereszt, közepén felhőkben Szt. Januarius képével.

Szent-Medárd: jelentős, nagy forgalmú, június 8-án tartott vásár; nyár eleji vásárnak is nevezték.

Szent-Péter-Temploma: a vatikáni Szent Péter Székesegyház.

szepe: szőke.

szereda: szerda.

szervéta: szalvéta, asztalkendő.

szesz: szeszély.

szíl: szilfa.

Szilágyi: itt valószínűleg Szilágyi Sámuel (1719–1785) debreceni tanár, református püspök, író, költő, fordító, polihisztor, az időmértékes verselés egyik meghonosítója.

szilke: cserépedény.

Szín' alagytát: a színpad hátulját.

Szír: (Sire) a király megszólítása Franciaországban (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Sziránek: csodás hangú, de gyilkos természetű tengeri nimfák.

szíreni: (sziréni) végzetesen elbájoló.

szirtos: (szirtes) meredek, sziklás.

Szomolnok: felvidéki nagyköztség.

szopha: (szófa) ülésre és fekvésre egyaránt használt szobabútor.

szőghaj: gesztenyebarna haj.

szővétnék: fáklya, mécses, fény, világosság.

Szpárta: (Spárta) az ókori Görögország egyik, szigoráról és katonaságáról nevezetes dór állama.

szphérák' harmoniája: a szférák zenéje püthagoreus elképzelés a bolygók és a zenei hangrendszer hangjai közti matematikai összefüggésről; a mozgó égitestek harmonikusan zengenek, amit az ember azért nem érzékel, mert az állandóan szól.

Szphynx: (Szfinx) a görög mitológiában Ekhidna lánya, női arcú és mellű, oroszlántestű szárnyas lény.

sztil: stílus.

Sztrombolo: (Stromboli) tűzhányó Szicíliától északra, a Lipari-szigetek része.

zug: zug.

szultán: mohamedán uralkodó.

szurokserpenyő: égő anyaggal telt tál, a fáklya egy típusa.

szűrű: (szűrű) rendszerint sövénnel körülkerített hely vagy udvar, ahová a csépelni való gabonát összehordják.

Szylphide: (szilfid) tündér, vagyis légiesen kecses lény, a levegő alapelemének megszemélyesítője; szabadkőműves jelentősége valószínű.

Szýria: (Szíria) muszlim arab állam a Közel-Keleten.

Szýrinx: (Szürinx) Ládón folyóisten leánya, az Árkádiában élő legszebb nimfa, akibe Pán beleszeret.

T. T. előfizetők: tisztelt előfizetők.

táblát legszebb virágainkkal: itt: tisztást.

tableau: táblakép, festmény.

tablettek: szőnyegek, kárpitok.

taborró: köpeny.

tafotakárpit: selyemfüggöny.

takt: (taktus) ütem.

talentom: (talentum) tehetség.

talizman: (talizmán) természetfeletti óvőeszköz.

tallér: nagyobb ezüstpénz, mely körülbelül 1500 körül honosodott meg Közép-Európában.

tant mieux: annál jobb (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

tant pis pour Mademoiselle Jeanneton: annál rosszabb Jeanneton kisasszonynak (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

tant pis: annál rosszabb.

tánt: nagynéni.

tappal: tapodattal, lépéssel.

tar: kopsz.

tartalék: itt: meggondoltság, bölcs belátás.

Tartarusz: (Tartarosz) a görög mitológiában a kárhozat sötét helye; az istenek börtöne, ahol Zeusz a gonosztevőket és az istenek ellen vétkezőket tartja.

tátas: (táltos) paripa.

tavaszi virág: (tavaszvirág) viola, ibolya.

Te szegény Yorick!: utalás Shakespeare-re; Hamlet így sóhajt fel az ötödik felvonás elején, a sírásó-jelenetben, kezébe véve az udvari bolond Yorick koponyáját.

Telamon: a görög mitológia hőse, a trójai háború vitézének, Ajaxnak atyja, Héraklész barátja.

telescóp: (teleszkóp) messzelátó, távcső.

Tempe: a Péneiosznak, Thesszália fő folyójának gyönyörű völgye az Olümposz és az Ossa között; a múzák kedvenc vidéke.

tempele, tempel: kerti templom.

terengeti: leteríti, lekaszabolja.

terepély: (terebélyes) széles koronájú, természetes.

ternyő: tiszafa (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

testamentom: (testamentum) végrendelet.

tetem: a test tagjai, a holttest csontváza.

text: (textus) szöveg; itt: szöveges alapanyag.

tézsza: tézslarúd, vendégrúd; rúd a szekér és a fogat között.

Thalia: virágzó; a komédia műzsája, itt a három Grácia egyike.

theáteri: színházi, színészkedő.

théatre, théâtre: színház.

théét: teát.

thém: téma.

Theresiai-kereszt: A katonai Mária Terézia-rend kitüntetését Mária Terézia alapította 1757. június 18-án, a hétéves háború egyik jelentős ütközetében aratott osztrák győzelem alkalmából; a maga korában a világ legrangosabb katonai kitüntetésének számított.

thermometer: (termométer) hőmérő.

Thesszália: Thesszália Görögország régióinak egyike, a tartomány fővárosa Larissza.

Thirza: bibliai eredetű női utónév, jelentése kellemes.

Thrákia: a Balkán-félsziget délkeleti részén elterülő régió, Görögország mellett.

thrón: (trónus) uralkodói szék.

thyrsusz: az ókori képzőművészetben Dionüszosz kísérőinek, a menádoknak és bacchanszónoknak kezében levő bot, mely fenyőtobozban végződik és kétoldalt repkénnyel és borággal van befuttatva.

tiana: általában csúcsos, ékkövekkel kirakott hatalmi fejdísz.

Tiberisz: (Tiberis) Közép-Olaszország legjelentősebb folyója.

Tifernusz: (Biferno) az Appenninekből eredő itáliai folyó.

Timandra: spártai királylány, Tündareosz és Léda lánya, William Shakespeare *Athéni Timon* c. tragédiájában athéni hetéra, Alkibiadész szeretője; itt személynév.

tinó: ökör.

Tiréziász: (Teiresziasz) vak jós a görög mitológiában.

Tithon: Trója mitikus királyának, Laomedónnak fia; Auróra, a hajnal istennője beleszeret, s Zeusztól halhatatlanságot kér számára, közben azonban elfelejt örök ifjúságot is kérni, ezért az megöregszik, összetöpreődik; Auróra végül elrejt, más mitológiai változat szerint tücsökké változtatja.

titulus, tituláz: méltóság, cím, rang; rangjának megfelelően szólít.

tobák: (tubák) dohány.

tobákszelencze: dohánytartó dobozka.

Toby-bátya, Tobias Shandy Kapitány: a *Tristram Shandy* c. Sterne-regény egyik szelíd és szórakozott szereplője, aki a franciák elleni harcokban megsebesült, s élete hátralévő részében erődítmény-modelleket épített, így tanulmányozva az ostromlás tudományát.

tom: lakoma (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

tompor: fenék, farpofa.

tón: (tónus) hangnem, stílus.

tonsúra: (tonzúra) szerzetesi korona; a hajnak a fej közepén lévő kerek kiborotválása.

topolya, topoly: nyárfa.

Tordenone: Teatro Tordinona, Róma 1670-ben épült, egyik legrégebbi színháza.

Torna: felvidéki város, Torna vármegye székhelye.

tour: itt: táncsor.

Tower: erődtített épületegyüttes a Temze partján Londonban, amely az idők során többek között főrendű foglyoknak szánt börtön is volt.

tőke: a szőlő fás szára.

tőkefundus: vagyon, birtok.

törzsök: fatörzs, nemzetség.

transparent papiroslantornák: jól látható papírlámpás.

transport: (transzport) szállítmány.

Taurira' hegye: Mont Tarare, hegység Franciaországban, közel Svájcchoz.

trazsík: drámai, tragikus.

Tribunáljának és Polizejának: előjáróinak és rendőrségének.

triktrak: ostábla; páros táblajáték.

Trinita del Monte: (Trinità dei Monti) barokk templom a Szentháromsághoz, Róma egyik csomópontjában.

Triton: félig ember, félig hal alakú tengeri isten, háromágú szigonnyal ábrázolták.

triumph: győzelem.

tropéum: (trófea) győzelmi jel.

trupp: csapat.

túba: (tuba) a rómaiak haditrombitája.

tuczet: (tucat) tizenkét darab.

tunika: ingszerű ókori ruha.

Turin: Torino.

turjány: sekély, benőtt mocsár, láp (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

Turnírbáték: harci játék, vitézi bajnokság.

Turóczi: Thuróczy János (1435? – 1489?) 15. századi magyar történetíró, a *Thuróczy-krónika* szerzője.

tusa: küzdelem, viadal (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

türk, türök: (tülök) a szarvasmarha szarvának végéből lefűrészelt tárolóalkalmatosság, vagy harci kürt.

tűzés: hímzés.

typusz: típus.

Tyról: (Tírol) nyugat-európai terület, mely ma Ausztria és Olaszország része.

Ullin: (Ulster) észak-írországi terület.

Ultramontánók: hegyen túliak; idegenek.

Ulyssz: (Ulysses) Odüsszeusz nevének latinos formája.

únadék: unatkozás, unalom.

une demoiselle: az első kisasszony.

uniform, üniform: egyenruha.

universál-Ingredienz: általános alkotórész.

universitás: (universitas) egyetem.

Urbs Romát: Róma városát.

ünő: gímszarvas.

ürbanité: (urbanitás) finom, civilizált, városias viselkedésmód.

űröm: növény, fajtától és mennyiségtől függően lehet gyógyszer és halálos mérge is.

üstök: hajcsomó a fejtetőn, szőröcsomó egyes állatok fején.

üszkeik: parazsaik, fényeik.

vajda: vezér.

Valle: Teatro Valle, római operaház, majd színház.

vállu: (vályu) hosszúkás faedény állatok itatásához.

Vandza: Vandza Mihály (1781–1854) festő, rézmetsző, író, zeneszerző, színész.

vánkos: díszes párna.

vápa, hegyvápa, szirtvápa: hegyhajlat; hegycsúcsok lejtőinek, szirtjeinek alja.

várta: őrség, őrház.

vas: páncél.

Vatelet: Claude-Henri Watelet (1718–1786) francia író, teoretikus, festő, tájépítész.

Vatikáni Apoll: Belvederei Apolló (szobor, Vatikán).

vaudeville: bohózat, vígjáték.

vecsernye: esti imádság.

védpatrónusz: pártfogó, védőszent.

vehiculum: szállítóeszköz, hordozóeszköz.

Velencei Palota: Palazzo Venezia, Róma belvárosában.

velín: velinpapír; pergamenhez hasonló finom papírfajta.

vemhfolt: nemrég született állatok csoportja.

Vénusz: a szerelem istennője a római mitológiában.

Vénusz-Anadyómene: a tenger habjaiból kikelő Vénusz.

verhenyeg: vöröses.

verőcze: kerítés.

vérpolcz: vérpad.

Verseghi: Verseghy Ferenc (1757–1822) költő, író, zenész.

vért: pajzs (vö. Kazinczy jegyzetével, VII. kötet).

Vervich: flandriai város.

Veszta, Vesta: (Vesta) az állami tűzhely istennője; tűzét kör alakú szentélyben őrizték a szűz vesta-papnők, melyben a rómaiak az állam jólétének zálogát látták.

vetturínó: bérkocsis, fuvaros.

vezír: miniszter.

Vezúv: aktív vulkán Nápoly közelében.

vice-ispán: alispán; a király által a vármegye első emberének kinevezett ispán helyettese.

viczkándó: ficáncoló, izgó-mozgó.

vignett: illusztráció, dekoráció.

világ: lámpás.

villáng: villám.

vinczellér: (vincellér) a szőlős gondozója.

Vindobona: Bécs.

vinyike: (venyige) élő szőlővessző, illetve szőlő száraz hajtása rakáson.

violín: hegedű.

violoniszt: hegedűművész.

virágpárta: virágból készített fejpánt.

virrongó: tomboló, heves.

vis-à-vis: szemben, átellenben.

viszketeg: erős viszketéssel járó sajátságos bőrbetegség.

vityilló: házikó.

Vive le Roi!: Éljen a király! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

vízír: sisakrostély.

vizit: itt: látogatás.

vízomladék: kis vízesés, csobogó.

vízsga eb: vizslató, fürkésző kutya.

voilà du persiflage: micsoda gúnyolódás (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).

Voilà qui est plaisant!: Ez örvendetes!

Voilà un bon-mot!: Íme egy élc! (Vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet.)

volkán: vulkán.

Volcáno: (Vulcano) a Tirrén-tengerben, Szicíliától északra elhelyezkedő vulkáni eredetű Lipari-szigetek legdélibb tagja.

Vous êtes Yorick?: Ön Yorick?

Vulcán: (Vulcanus) a tűz és a vulkánok istene, ő készítette az istenek és a hősök fegyverzetét.

- Wagner Phraseolog*: Francisco Wagner jezsuita atya 18. századi nyelvészeti tárgyú munkája (*Universae Phraseologise latinæ corpus, congestum a P. Francisco Wagner Societatis Jesu sacerdote, secundis curis a quopiam eiusdem Societatis Sallustiana, Caesareana, Liviana, Cornelianiana etc. Phraseologiis, demum apud nos linguis Hungarica et Slavica locupletatum. Editio Tyrnaviensis Prima. Cum Speciali Privilegio Sacre Cass. Regiaeque Majest. et Permissu Superiorum Tyrnavias, Typis Academicis Societatis Jesu, Anno 1750.*)
- Wagram*: a wagrami csata (1809. július 5–6.) a napóleoni és az osztrák csapatok között lezajlott összecsapás, melyben az Erdődy-huszárok kiemelkedő szerepet játszottak.
- Waller, Saccharissa*: Edmund Waller (1606–1687) angol író és politikus, aki Lady Dorothy Sidneyért (1617–1684) Sacharissa néven rajongott, s aki 1635 körül kikoszarozta őt.
- West*: mellény.
- Wieland*: Christoph Martin Wieland (1733–1813) német író.
- Wilhelm Király*: valószínűleg III. Vilmos (1650–1702) orániai herceg, a Holland Köztársaság legtöbb tartományának helytartója, Anglia, Írország és Skócia királya.
- Würzburg*: város Közép-Németországban.
- Yorick*: az *Érzelmes utazás Francia- és Olaszországban* elbeszélője, illetve a *Tristram Shandy úr élete és gondolatai* c. másik Sterne-regény szereplője, falusi lelkész; Sterne némi iróniától sem mentes alteregója, e néven adta ki prédikációit is; Yorick Shakespeare *Hamlet*-jében az elhunyt dán király hajdani udvari bolondja, az ötödik felvonás sírásó-jelenetében Hamlet koponyáját kezében tartva beszél.
- Ypern*: flandriai város.
- zabola*: (zabla) lószerszám, mellyel a lovat fékezik.
- zanót*: cserje, bozót.
- zeherje*: indulatos, viharos.
- zeherjéskedik*: izgatottan viselkedik, felhúzza magát.
- zeke*: kabátszerű felső gyapjú ruha.
- Zephyr*: (zefír) enyhe nyugati szellő.
- Zeusz, Zeüsz*: a görög mitológia főistene, az istenek atyja.
- zoldok*: hársfa.
- Zrínyi*: Zrínyi Miklós (1620–1664) költő, hadvezér.
- Zumps*: 18. századi hangszerkészítő mester.
- zsabót*: ingfodor (vö. Kazinczy jegyzetével, IV. kötet).
- zsipvásár*: (zsibvásár) zsibárosok piaca, akik használt tárgyakkal, régiségekkel kereskednek.

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

MTAKK = Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár
 OSZKK = Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár
 SRKK = Sárospataki Református Kollégium Könyvtára, Kézirattár

BJÖM 1953 = *Batsányi János Összes Művei I., Versek*, s. a. r. KERESZTURY Dezső, TARNAI Andor, Akadémiai Kiadó, Bp., 1953.

BJÖM 1961 = *Batsányi János Összes Művei III., Prózai Művek*, s. a. r. KERESZTURY Dezső, TARNAI Andor, Akadémiai Kiadó, Bp., 1961.

BORBÉLY 2006 = BORBÉLY Szilárd: *Az esztétikai lélek (Eschenburg és Sulzer hazai recepciójának tanulmányai)*, In: *Árkádiában. Történetek az irodalom történetéből*, Csokonai Kiadó, Debrecen, 2006, 27–36. (Alföld Könyvek, 19.)

CZIBULA 2010 = CZIBULA Katalin: *Kazinczy Goethe-fordításairól*, Irodalomtörténeti Közlemények, 2010/5., 387–429.

CZIFRA 2011 = CZIFRA Mariann: *Kazinczy Ferenc hagyatéka – Töredék*, PhD-disszertáció, ELTE–BTK, Budapest, 2011.

CSANÁDI-BOGNÁR 2008 = CSANÁDI-BOGNÁR Szilvia: *Kazinczy Ferenc és a magyar művészettörténeti nyelv*, *Ars Hungarica*, 2008. 36., 93–178.

CSÁSZÁR 1904 = CSÁSZÁR Elemér: *Kazinczy 1814–15-ben*, Egyetemes Philológiai Közlöny, 1904. 28., 206–214.

CSÁSZÁR 1913 = CSÁSZÁR Elemér: *A német költészet hatása a magyarra a XVIII. században*, kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Franklin-Társulat Nyomdája, Bp., 1913.

DEBRECZENI 2009 = DEBRECZENI Attila: *Tudós hazafiak és érzékeny emberek. Integráció és elkülönülés a XVIII. század végének magyar irodalmában*, Universitas Kiadó, Bp., 2009.

ELEK 1933 = ELEK Oszkár: *Ossian-kultusz Magyarországon*, Egyetemes Philológiai Közlöny, 1933. 58., 66–76.

FN 2011 = *Fogságom naplója*, s. a. r. SZILÁGYI Márton, *Kazinczy Ferenc Művei*, 1. osztály, Eredeti művek, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2011.

FRIED 1985 = FRIED István: *Herder történetfilozófiai nézeteinek nyomában*, *Ethnographia*, 1985/4., 551–561.

FRIED 1996 = FRIED István: *Az érzékeny neoklasszicista. Vizsgálódások Kazinczy Ferenc körül*, Kazinczy Ferenc Társaság, Sátoraljaújhely–Szeged, 1996.

FÜRST 1900 = FÜRST Aladár: *Gessner Salamon hazánkban*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1900. 10., 177–193.

GVM 1982 = *J. W. Goethe Válogatott Művei. Drámák*, jegyz. GYÖRFFY Miklós, LAY Béla, Európa Könyvkiadó, Bp., 1982.

- GYAPAY 2001 = GYAPAY László: „A’ tisztább ízlésnek regulájával” *Kölcsy kritikus pályakezdése*, Universitas Kiadó, Bp., 2001. (Klasszikusok, 1.)
- HAIMAN 1982 = HAIMAN György: *Kazinczy és a könyvművészet*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1982/1., 56–59.
- HARSÁNYI 1913 = HARSÁNYI István: *Kazinczy Ferenc eddig ismeretlen fordításai*, Irodalomtörténet, 1913, 285–287.
- HARTVIG 1998 = HARTVIG Gabriella: „Legyen a mi levelezésünk szívből, nem szívért” (*A Yorick és Eliza levelei körül zajló fordítási vita*), Irodalomtörténeti Közlemények, 1998/5–6., 696–704.
- HARTVIG 2000 = HARTVIG Gabriella: *Laurence Sterne Magyarországon (1790–1860)*, Argumentum Kiadó, Bp., 2000. (Irodalomtörténeti Füzetek, 146.)
- HARTVIG 2007 = HARTVIG Gabriella: *Ossziáni fordítások a Magyar Museum-ban (1788: Megjelennek Batsányi Osszián-fordításai)*, In: *A magyar irodalom története*, főszerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, Gondolat Kiadó, Bp., 2007, 627–642.
- HÁSZ-FEHÉR 2000 = HÁSZ-FEHÉR Katalin: *A kánon építésének és leépítésének stratégiai Kazinczynál. A Bács megyeinek gyötreim*, In: *A magyar irodalmi kánon a XIX. században*, szerk. TAKÁTS József, Kijárat Kiadó, Pécs, 2000, 37–56.
- HÁSZ-FEHÉR 2004 = HÁSZ-FEHÉR Katalin: *A „nemzeti szentimentalizmus” programjának egyik forrása: az osszianizmus*, In: *Serta Pacifica. Tanulmányok Fried István 70. születésnapjára*, szerk. ÁRMEÁN Otília, KÜRTÖSI Katalin, ODORICS Ferenc, SZÖRÉNYI László, Pompeji Kiadó, Szeged, 2004, 209–220.
- HEINRICH 1878 = HEINRICH Gusztáv: *Előszó*, In: *Bács megyeinek gyötreim*, németből átdolg. KAZINCZY Ferencz, bev. jegyz. HEINRICH Gusztáv, Franklin-Társulat, Bp., 1878.
- HEINRICH 1901 = HEINRICH Gusztáv: *Ossian hazánkban*, Budapesti Szemle, 1901. 108., 455–468.
- KAZFORD 2009 = *Fordítások Bessenyeitől Pyrkerig*, s. a. r. BODROGI Ferenc Máté, BORBÉLY Szilárd, *Kazinczy Ferenc Művei*, 2. osztály, Fordítások, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2009.
- KazLev = *Kazinczy Ferenc levelezése*, I–XXI., s. a. r. VÁCZY János, Bp., 1890–1911; XXII., s. a. r. HARSÁNYI István, Bp., 1927; XXIII., s. a. r. BERLÁSZ Jenő, BUSA Margit, Cs. GARDONYI Klára, FÜLÖP Géza, Bp., 1960.
- KFMM 2001 = *Kölcsy Ferenc Minden Munkái. Versek és versfordítások*, s. a. r. SZABÓ G. Zoltán, Universitas Kiadó, Bp., 2001.
- KFMM 2003 = *Kölcsy Ferenc Minden Munkái. Irodalmi kritikák és esztétikai írások I., 1808–1823*, s. a. r. GYAPAY László, Universitas Kiadó, Bp., 2003.
- KFMM 2005 = *Kölcsy Ferenc Minden Munkái. Levelezés I., 1808–1818*, s. a. r. SZABÓ G. Zoltán, Universitas Kiadó, Bp., 2005.
- MAGYAR MUSEUM 2004 = *Első folyóirataink: Magyar Museum*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2004.
- MALLER 1940 = MALLER Sándor: *Ossian Magyarországon 1788–1849*, Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetemi Nyomda, Debrecen, 1940. (Debreceni Angol Dolgozatok II.)
- MARGÓCSY 2010 = MARGÓCSY István: *Kazinczy Osszián-fordítása, posztmodern szemmel*, In: *Ragyogni és munkálni. Kultúratudományi tanulmányok Kazinczy Ferencről*, szerk. DEBRECZENI Attila, GÖNCZY Monika, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2010, 99–111.
- MEZEI 2010 = MEZEI Márta: *Képi paratextusok Kazinczynál (Kazinczy Ferenc Munkái, 1–9. kötet. Fogságom naplója)*, In: *Ragyogni és munkálni. Kultúratudományi tanulmányok Kazinczy Ferencről*, szerk. DEBRECZENI Attila, GÖNCZY Monika, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2010, 153–182.
- NÉMEDI 1967 = NÉMEDI Lajosné: *Kazinczy és Bács megyeije, Fordítás vagy „teremtés”?*, Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtári Évkönyv, 1967.

ORPHEUS 2001 = *Első folyóirataink: Orpheus*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2001.

PAPP 2008 = PAPP Júlia: *Adatok Kazinczy Ferenc és Blaschke János munkakapcsolatához – tények és tévedések a művészettörténeti szakirodalomban*, Ars Hungarica, 2008. 36., 179–228.

PE 2009 = *Pályám emlékezete*, s. a. r. ORBÁN László, *Kazinczy Ferenc Művei*, 1. osztály, Eredeti művek, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2009.

PENKE 1995 = PENKE Olga: *Az Uránia Raynal-fordításai*, Palócföld, 1995/6., 486–491.

PITROFF 1936 = PITROFF Pál: *Kölcsy jegyzetei Kazinczy Egmont-fordításának dalairól*, Irodalomtörténet, 1936/1–2., 22–24.

PLOT 1943 = PLOT Hildegard: *Helmecky Mihály*, Held János Könyvnyomdája, Bp., 1943.

PORKOLÁB 2005 = PORKOLÁB Tibor: *„Nagyjainknak Pantheonja épül”: Közönség, emlékezet, panteonizáció, emlékezés*, Anonymus Kiadó, Bp., 2005.

PUKÁNSZKYNÉ 1932 = PUKÁNSZKYNÉ Kádár Jolán: *A magyar Goethe-előadások statisztikája*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1932, 305–308.

RATHMANN 1983 = RATHMANN János: *Herder eszméi – a historizmus útján*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1983.

RUZSICZKY 1959 = RUZSICZKY Éva: *A polgári szereplők szóhasználatát Kazinczy Egmont-fordításában*, Magyar Nyelvőr, 1959/2., 141–150.

RUZSICZKY 1960 = RUZSICZKY Éva: *Néhány szó Kazinczy Osszián-fordításából*, Magyar Nyelv, 1960/2., 181–186.

RUZSICZKY 1990 = RUZSICZKY Éva: *Kazinczynak a német felvilágosodás két fő képviselőjéhez fűződő kapcsolatáról*, Széphalom Évkönyv, 3., szerk. KOVÁTS Dániel, Miskolc, Kazinczy Ferenc Társaság, 1990.

STEINHOFFER 1915 = STEINHOFFER Károly: *A könyv története I., A magyar könyvnyomtatás és könyvkereskedelem rövid története a legrégibb időktől napjainkig*, Lampel, Bp., 1915.

SZILÁGYI 1998 = SZILÁGYI Ferenc: *„Az ész világa mellett...”: Tanulmányok a magyar felvilágosodás irodalmáról*, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Bp., 1998.

SZILÁGYI 1999 = SZILÁGYI Márton: *Kármán József és Pajor Gáspár Urániája*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.

URÁNIA 1999 = *Első folyóirataink: Uránia*, s. a. r. SZILÁGYI Márton, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.

VÁCZY 1904 = VÁCZY János: *Egy fejezet a nyelvújítás történetéből*, Budapesti Szemle, 1904. 118., 40–69.

VÁCZY 1917 = VÁCZY János: *Kazinczy Marmontel-fordítása*, Irodalomtörténeti Közlemények, 1917/3., 257–276.

VÁCZY 2011 = VÁCZY János: *Kazinczy Ferenc és kora*, I–II., s. a. r. KOVÁTS Dániel, Debrecen, 2011. <http://irodalom.arts.unideb.hu/kutatas/textologia/digitalizalas.php>

VMÖM 1971 = *Vörösmarty Mihály Összes Művei VII., Drámák II.*, s. a. r. BRISITS Frigyes, Akadémiai Kiadó, Bp., 1971.

WÉBER 1976 = WÉBER Antal utószava: Laurence STERNE: *Érzékeny utazások Francia- és Olaszországban*, ford. KAZINCZY Ferenc, s. a. r. BELIA György, Magyar Helikon, Bp., 1976.

WESZELY 1890 = WESZELY Ödön: *Marmontel és négy magyar író*, Egyetemes Philológiai Közlöny, 1890. 14., 477–488.

WESZELY 1891 = WESZELY Ödön: *Kazinczy Gessner-fordítása*, Egyetemes Philológiai Közlöny, 1891. 15., 817–840.

NÉVMUTATÓ

- Adam, Jacob 1076
 Addison, Joseph 353, 1018, 1147, 1168, 1180, 1181
 Aesculapius 108, 1147
 Ahlwardt, Christian Wilhelm 572, 573, 816, 1070, 1117–1121, 1147
 Aigypotos 1155
 Aiszóposz 1025, 1028, 1147
 Alexandrosz, III. (Nagy Sándor) 429, 1161, 1171
 Alvinczy József 70, 1148
 András, Szent 1149
 Anonymus 1150
 Antal Alexandra 1060
 Antoninus, Titus Aurelius Fulvius Boionius Arrius Pius 459, 1148
 Aranka György 913, 1090, 1095, 1134
 Arany János 1117
 Aranyosrákosi Székely Sándor 1116
 Aristion 35, 37, 1149
 Ármeán Otília 1188
 Arria 109, 1149
 Aszalay János 1086, 1089, 1113, 1144, 1145
 Aurelius, Marcus 109, 1169

 Babocsay Izsák 816, 1149
 Bajza József 1102, 1117
 Banga Ferenc 1116
 Barbier, Antoine-Alexandre 122, 1150
 Barczafalvi Szabó Dávid 817, 1150
 Bárczay Ferenc 1105, 1106
 Barsay Ábrahám 816, 1053, 1073, 1074, 1150
 Barkóczy János 922, 1053, 1074, 1075
 Báróczi Sándor 1051–1053, 1064, 1072–1074, 1076, 1081, 1131
 Baróti Szabó Dávid 817, 1150
 Báthory László 818, 1150
 Bathurst, Allen 353, 355, 1168
 Bátor Károly 870, 1150
 Batsányi János 572, 1113, 1117, 1118, 1120, 1122, 1123, 1142, 1187, 1188
 Batthyányi Lajos 1120
 Bay Ferenc 1120
 Bayle, Pierre 1027, 1150
 Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de 1108–1110, 1150, 1153
 Beckford, William 1141
 Béla, III. 816, 818, 1150
 Belia György 1099, 1189
 Beregszászi Nagy Pál 816, 1151
 Berki Miklós 1099
 Berlász Jenő 1188
 Bertalan, Szent (Sanctus Apostolus Bartholomaeus) 394, 1178
 Bertola, Aurelio De' Giorgi 121, 1086, 1089, 1151
 Berzsényi Dániel 817, 1063, 1078, 1091, 1122, 1143, 1151
 Bessenyei György 1053, 1055, 1060, 1074
 Biró Erika 1060
 Blaschke János 1072, 1189
 Bode, Johann Joachim Christoph 1095, 1096, 1099, 1100, 1101
 Bodmer, Johann Jakob 121, 304, 1151
 Bodrogi Ferenc Máté 1188
 Borbély Szilárd 1131, 1133, 1187, 1188
 Borromeo Szent Károly (Santo Carlo) 459, 1178
 Boufflers, Stanislas de 1068, 1069, 1071, 1078, 1080, 1126, 1143
 Bölöni Farkas Sándor 1097, 1103, 1106, 1109, 1110, 1113, 1117, 1122, 1127
 Breitinger, Johann Jakob 304, 1151
 Brisits Frigyes 1189
 Brockes, Barthold Heinrich 121, 1151
 Brockmann, Johann Franz 1109
 Brooke, Frances Moore 1165
 Brutus, Marcus Iunius Caepio 109, 866, 1074, 1108, 1151, 1175
 Brydone, Patrick 1063, 1141, 1142, 1143, 1145
 Buczy Emil 1074, 1104, 1117

- Buda Attila 1116
 Busa Margit 1188
 Bürger, Gottfried August 572, 1115, 1117, 1119, 1152
 Cadell, T. 1142
 Caesar, Julius 1108, 1151, 1175, 1186
 Canova, Antonio 1074, 1176
 Cazin, Hubert Martin 122, 1157
 Cervantes, Miguel de 1152, 1178
 Cesarotti, Melchior 572, 1147
 Cicero, Marcus Tullius 1101, 1122, 1129
 Claudius, Tiberius Caesar Augustus Germanicus 1149
 Clavigo (José Clavijo y Fajardo) 1150, 1153
 Comenius, Johannes Amos 818, 1153
 Correggio, Antonio da 970, 1154
 Crapelet, Charles 122, 1154
 Crébillon, Claude Prosper Jolyot de 1157
 Czibula Katalin 1060, 1079, 1105–1112, 1114, 1127, 1130, 1187
 Czipra Mariann 1077, 1078, 1093, 1187
 Czompó Gábor 1116
 Csanádi-Bognár Szilvia 1075, 1187
 Császár Elemér 1059, 1088, 1187
 Csehy István 1075
 Csehy József 1063, 1070, 1074, 1075, 1082, 1110, 1120
 Cserey Farkas 1061, 1072, 1091, 1101, 1115, 1119, 1120, 1128, 1142
 Csokonai Vitéz Mihály 1117, 1171
 Dániel 866, 1153
 Dávid 414, 1155, 1161
 David, François-Anne 1072, 1073, 1074
 Dayka Gábor 1051, 1062, 1063, 1076, 1091, 1133, 1145, 1164
 Debreczeni Attila 1060, 1090, 1134, 1187, 1188, 1189
 del Bene, Sennuccio 948, 1179
 Démokritosz 398, 1156
 Denis, Johann Michael 572, 1062, 1095, 1117–1120, 1156
 Dessewffy József 816, 1068, 1070, 1082, 1084, 1097, 1104, 1110, 1111, 1121, 1128, 1143, 1144, 1145, 1146, 1156
 Dessewffy Sámuel 1120
 Diderot, Denis (D***) 445, 1088, 1095, 1155
 Donát János 1074, 1075
 Dorfmeister István 1075
 Dorothy Sidney (Saccharissza) 369, 1186
 Döbrentei Gábor 914, 1074, 1076, 1078, 1082, 1092, 1093, 1095–1098, 1101, 1107, 1109–1112, 1116, 1119, 1122, 1127–1129, 1136, 1145
 Döme Károly 1084, 1144
 Draper, Eliza 361, 375, 1094, 1095
 Duc de Choiseul, Étienne-François 423, 427, 430, 432, 1157
 Dugonics András 818, 1157
 Dürer, Albrecht 953, 1157
 Eberhard, G. A. 1100
 Egmont, Lamoraal van 1157, 1160, 1162, 1178
 Ehrenreich Sándor Ádám 1075, 1076
 Elek Oszkár 1187
 Ellinger János József 918, 1131
 Empedoklész 1011, 1012, 1013, 1158
 Epiktétosz 109, 1158
 Ettinger, Carl Wilhelm 1103
 Euripidész 398, 1158
 Ezdrás 387, 1158
 Ézsau 371, 1159
 Fábrián Gábor 1117, 1122
 Fábri Pál 1074
 Falka Sámuel 1071
 Farkas Gábor 1116
 Fáy Ágoston 1106
 Fáy András 1090
 Fejér György 1077, 1078
 Ferdinand, Alvarez de Toledo 1160
 Ferdinánd, VII. 1089, 1160
 Festetics György 66, 1091, 1162
 Festetics Julianna (Széchenyiné) 66, 1162
 Folard, Guiscard 56, 1160
 Földi János 1134
 Frénais, Joseph Pierre 1095, 1096, 1099, 1100, 1101
 Fried István 1084, 1107, 1111, 1114, 1130, 1187, 1188
 Frigyes, III. 870, 1162
 Frigyes, IV. 870, 1162
 Fröhlich, Heinrich 1117
 Funk, Joseph 1117
 Füger, Heinrich Friedrich 952, 1160
 Fülöp Géza 1188
 Fülöp, II. 856, 861, 870, 877, 1157, 1160, 1164
 Fürst Aladár 1088–1090, 1187
 Gadóczi Ibolya 1060
 Galilei, Galileo 1012, 1161
 Gárdonyi Klára, Cs. 1188

- Geistinger, Joseph 1062
 Gesner, Konrad 121, 1170
 Gessner, Salamon 121–123, 235, 1051, 1052, 1055, 1069, 1070, 1072, 1075, 1079, 1085–1093, 1097, 1101, 1102, 1130, 1142, 1187
 Gleim, Johann Wilhelm Ludwig 299, 304, 1161
 Goethe, Johann Wolfgang 572, 1051, 1052, 1055, 1061, 1063, 1065, 1077, 1089, 1096, 1103–1113, 1116–1118, 1120, 1127–1130, 1150, 1153, 1158, 1161, 1187
 Góliát 414, 1155, 1161
 Gönczy Monika 1188
 Göschen, Georg Joachim 572, 1070, 1072, 1109, 1112, 1117, 1124, 1127
 Graff, Anton 121, 1162
 Granasztói Olga 1060
 Greguss Ágost 1117
 Grimaldi, Pablo Jerónimo y Pallavicini 520, 1162
 Gruter, Johann 439, 1162
 Grüner, Vinzenz Raimund 1053, 1054, 1072, 1073, 1074
 Guzmics Izidor 917, 1097, 1122, 1136
- Gyapay László 1077, 1188
 Gyarmathy Sámuel 1076
 Gyöngyösi István 817, 1055, 1162
 Györffy Miklós 1187
 Gyulay Ferenc 1096
 Gyulay Ferencné 1134
- Habsburg Károly 856, 1162, 1166, 1178
 Hadik András 70, 1162
 Hadrianus, Publius Aelius Traianus 1152, 1162
 Hagedorn, Friedrich von 299, 1162
 Haiman György 1071, 1188
 Hajnóczy József 1085, 1096
 Halász Ignác 1076
 Haller József 1055
 Haller László 1053, 1074, 1075
 Hall-Stevenson, John 1158
 Harold, Edmund von 572, 1118, 1163
 Harsányi István 1142, 1188
 Hartvig Gabriella 1079, 1094–1100, 1116, 1118, 1188
 Hász-Fehér Katalin 1068, 1074, 1117, 1132, 1138, 1188
 Határ Győző 1099
 Haykul Antal 1062
 Heerbrandt, Jacob Friedrich 1117
 Heinrich Gusztáv 1117, 1122, 1131, 1132, 1188
 Helmeczy Mihály 13, 125, 351, 483, 569, 573, 695, 697, 823, 1053, 1062–1074, 1078, 1082, 1084, 1092, 1097, 1101, 1104, 1107, 1110, 1120–1122, 1125, 1126–1129, 1134–1140, 1142, 1189
 Herder, Johann Gottfried 572, 1051, 1052, 1061, 1063, 1064, 1082–1084, 1103, 1106, 1109, 1113, 1116, 1118, 1125, 1128, 1139, 1140, 1142, 1144, 1145, 1163, 1187, 1189
 Hermes, Johann Timotheus 1133, 1170
 Hogarth, William 953, 1164
 Home, John 1164
 Homérosz 572, 1052, 1073, 1118, 1121, 1164
 Hoorn, Philip de Montmorency 1157, 1160
 Horatius, Flaccus Quintus 61, 1077, 1079, 1114, 1122, 1164
 Horvát István 1062, 1063, 1077, 1097, 1134, 1139, 1140, 1142
 Horvát János 1116
 Horváth Ádám (Pálóczi) 1069, 1076, 1086, 1090, 1135, 1136
 Horváth Endre 1077, 1078, 1130, 1136, 1138
 Huber, Michael 121–123, 1093, 1164
 Hufeland, Christoph Wilhelm 1072
 Hugh Blair 1116
 Hume, David 395, 1164
 Hummel Dávid 1083, 1144
- Institórisz Károly 1063, 1064, 1092, 1097, 1134, 1135
 Ivánkay Vitéz Imre 1108
- Januarius, Szent 123, 1181
 Jenisch, Daniel 1077
 Jó Fülöp 1149
 John, Friedrich 1054, 1073, 1076
 Johnson, Esther (Stella) 369, 1180
 Johnson, Samuel 573, 1123, 1165
 Joób Lajos 1116
- Kalliasz 1166
 Kant, Immanuel 1166
 Kármán József 1095, 1189
 Károly, II. 430, 1169
 Károly, III. 1181
 Kauffman, Angelica Katharina 474, 1166
 Kayser, Albrecht Christopher 1131
 Kazinczy Ferenc 11, 117, 119, 123, 233, 235, 349, 481, 567, 569, 573, 693, 695, 821, 925, 1051, 1052, 1054, 1055, 1059–1146, 1163, 1178, 1180, 1187–1190
 Kazinczy Gábor 1116
 Keglevich József (Csengeri) 948, 949, 952, 953, 1132, 1155
 Kelemen, XIV. 1171

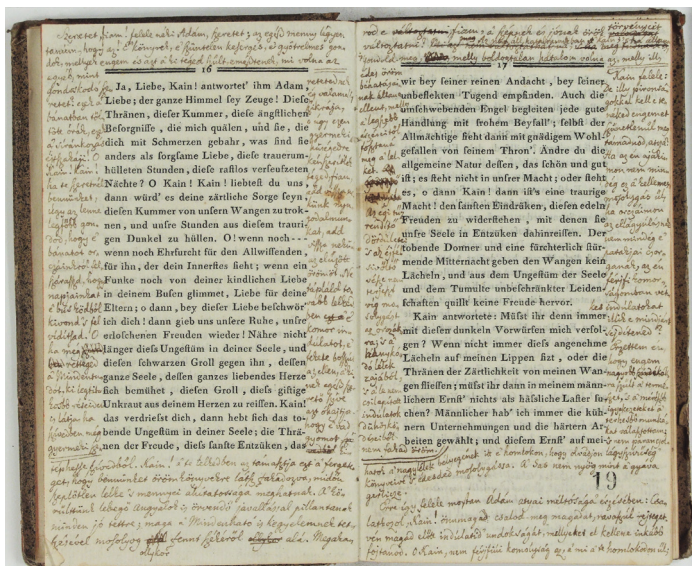
- Keresztury Dezső 1187
 Kéry László 1099
 Kininger, Vinzenz Georg 1076
 Kis János 921, 1062, 1067, 1073, 1076, 1078, 1082, 1084, 1085, 1090–1092, 1095, 1096, 1098, 1101, 1109, 1110, 1113, 1114, 1120, 1121, 1125, 1126, 1135, 1142–1144, 1146, 1180
 Kisfaludy Sándor 1078, 1089, 1090, 1110, 1117, 1163
 Kleist, Ewald Christian von 304, 1166
 Klimess, Thomas 1075
 Klopstock, Friedrich Gottlieb 304, 922, 1051, 1052, 1055, 1062, 1065, 1066, 1071, 1077, 1078, 1103, 1106, 1109, 1113, 1120, 1128, 1130, 1166
 Kneller, Godfrey 1018, 1166
 Kolbe, Carl Wilhelm 122, 1166
 Komjáthy Benedek 818, 1167
 Kónyi János 123, 1081, 1088, 1167
 Kotzebue, August von 1110, 1112
 Kovács Dániel 1189
 Kozma Gergely 914, 1084, 1134, 1144
 Kölcsey Ferenc 1063, 1076, 1077, 1079, 1082, 1093, 1097, 1098, 1101, 1117, 1120, 1122, 1129, 1134, 1138, 1140, 1142, 1188, 1189
 Kracker, Johann Lucas 952, 1167
 Kreutzinger, Joseph 1073, 1076
 Kultsár István 1071, 1120, 1123, 1134
 Kürtösi Katalin 1188
- La Fontaine, Jean de 1016, 1167
 Laczkovics János 1085
 Lajos, XIV. 1179
 Lajos, XV. 1157
 Landerer Mihály 1087, 1088
 Lay Béla 1187
 Lessing, Gotthold Ephraim 1051, 1052, 1054, 1055, 1061, 1063–1065, 1077, 1081, 1103, 1106, 1109, 1113, 1119, 1125, 1126, 1128, 1142, 1144–1146
 Leyrer 1134
 Lips, Johann Heinrich 121, 1168
 Lüsziász 1169
- Machiavelli, Niccolò 1169
 Macpherson, James 571, 572, 575, 577, 1052, 1116, 1121, 1169
 Madarassy Ferenc 1107
 Maintenon, Madame de 369, 1179
 Maller Sándor 1063, 1116, 1117, 1122, 1123, 1188
 Mansfeld, Johann Georg 1074, 1075
- Margócsy István 1059, 1079, 1117, 1118, 1122, 1188
 Mária Terézia 123, 1160, 1169, 1183
 Marmontel, Jean-François 1051–1053, 1055, 1061–1064, 1069, 1072, 1078, 1079, 1080–1082, 1084, 1093, 1096, 1102, 1122, 1130, 1169, 1189
 Marosi Edit 1060
 Martini, Giovanni Battista 412, 1169
 Márton József 816, 913, 1169
 Maurer, Friedrich 1137
 Maurer, Hubert 952, 1155, 1169
 Mészáros Ignác 1133
 Metastasio, Pietro Antonio Domenico 1051, 1061, 1099, 1125
 Mezei Márta 1060, 1072, 1075, 1188
 Molière (Jean-Baptiste Poquelin) 1071, 1145, 1156, 1171, 1172
 Monsiau, Nicolas-André 122, 1170
- Nabukodonozor 1153
 Nagy Gábor 1085, 1089, 1101, 1122
 Nagy János 1119
 Nagy Sámuel 123, 1088, 1092, 1171
 Nagyváthy János 60, 1171
 Napóleon, Bonaparte 70, 1101, 1152
 Neidl, Johann 1073
 Némedi Lajosné 1132, 1188
 Németh János 1085
 Németh László 1114, 1144
- Nyitrai Nóra 1060
- Odorics Ferenc 1188
 Orániai Vilmos 1157
 Orbán László 1060, 1189
 Orczy László 1172
 Orczy Lőrinc 92, 1053, 1072–1075, 1089, 1090, 1172
- Paetus, Caecina 1149
 Pajor Gáspár 1189
 Pánczél Pál 1071
 Pápay Sámuel 1067, 1068, 1072, 1076, 1082, 1090, 1092, 1122, 1126, 1129, 1130, 1134, 1135
 Papp Júlia 1072–1075, 1189
 Pászthori Sándor 1053, 1054, 1072–1074, 1076
 Pataki Mózes 1127, 1128
 Penke Olga 1095, 1189
 Pennant, Thomas 687, 1174
 Perczel Sándor 1122
 Periklész 1148

- Petersen, Johann Wilhelm 1115, 1117, 1118
 Petőfi Sándor 1116, 1117
 Petrarca, Francesco 948, 1052, 1168, 1174, 1179
 Piranesi, Giambattista 953, 1175
 Pitroff Pál 1129, 1189
 Pitt, William 1153
 Platón 109, 1011, 1175
 Plautus, Titus Maccius 1163
 Plot Hildegard 1063, 1189
 Pongrácz János 915, 1122
 Pope, Alexander 353, 1018, 1150, 1168, 1175
 Porcia 109, 1175
 Porkoláb Tibor 1060, 1072, 1189
 Prónay László 1055
 Prónay Sándor 1061, 1062, 1064, 1072, 1089, 1090, 1096, 1134, 1145
 Pucz Antal 1100
 Pukánszky Kádár Jolán 1110, 1189
 Püthagorasz 109, 1176
 Pyrker János László 1060, 1188
- Rabelais, François 439, 1176
 Ráday Gedeon 1053, 1062, 1070, 1073–1075, 1089, 1090, 1116, 1120, 1133, 1134, 1136
 Ráday Pálné 1062
 Radó Antal 1076
 Rájnis József 1116
 Rambouillet, Madame de 407, 1169
 Ráth Mátyás 1053, 1073, 1074
 Rathmann János 1084, 1139, 1189
 Raynal, Guillaume Thomas 351, 375, 1063, 1094–1096, 1098, 1104, 1189
 Rehákné Moór Anna 945, 1132, 1177
 Reinhard, Karl 1117
 Reni, Guido 379, 476, 1162
 Renouard, Antoine-Augustin 122, 1177
 Révai Miklós 817, 1053, 1072–1075, 1177
 Rhode, Johann Gottlieb 572, 1117–1121, 1177
 Richardson, Samuel 1170
 Rochefoucauld, François de La 1051, 1062, 1065, 1066, 1068, 1071, 1072, 1080, 1125
 Rousseau, Jean-Jacques 1171, 1178
 Rozgonyi Erzsébet 1130
 Rumi Károly György 816, 1101, 1149, 1178
 Ruzsiczky Éva 1127, 1139, 1189
- Sallustius, Caius Crispus 1051, 1062, 1122, 1129
 Sammer, Rudolph 1094, 1095, 1097
 Sándor István 816, 818, 1178
 Santi, Raffaello 428, 953, 1177
 Sárközy István 918, 1074, 1136
 Sauer Kajetán 1074
- Savoyai Jenő 1150
 Scarron, Paul 369, 1179
 Schedius Lajos János 1085, 1090, 1096, 1110
 Schiller, Friedrich 1052, 1103, 1106, 1109, 1113, 1116, 1128
 Schönaich, Christoph Otto Freiherr von 1163
 Schultz, Friedrich 1062
 Shakespeare, William 416, 427–429, 1051, 1052, 1156, 1163, 1179, 1180, 1183, 1186
 Sharp, Samuel 1171
 Sidney, Dorothy (Saccharissza) 1157
 Simonyi Zsigmond 1076
 Sípos Pál 914, 1082, 1136
 Smith, John 687, 1180
 Smollette, Tobias 1180
 Somogyi Gedeon 1116
 Somssich Lázár 1120
 Spissich János 1053, 1073–1075
 Spon, Jacob 439, 1165
 Steele, Richard 353, 1180, 1181
 Steinhofer Károly 1064, 1189
 Sterne, Laurence 352, 353, 371, 375, 1051, 1052, 1064, 1094–1102, 1104, 1107, 1151, 1158, 1167–1171, 1179, 1180, 1183, 1186, 1188, 1189
 Sterne, Lydia 366, 371, 373, 1096, 1169
 Stipsics Alajos 1101, 1107
 Stolberg, Friedrich Leopold 572, 1180
 Strahan, W. 1141
 Sulzer, Johann Georg 1078, 1187
 Swift, Jonathan 353, 369, 1168, 1180, 1181
 Sylvester János 1066, 1138
 Symmons, Charles 1165
- Szabó G. Zoltán 1188
 Szász Gerő 1119
 Szauder József 1087, 1131
 Szauder Mária (Szauder Józsefné) 1087, 1094, 1099, 1105, 1131
 Széchényi Ferenc 123, 1089, 1162, 1181
 Széchenyi István 1162, 1181
 Szemere Pál 1062–1064, 1067, 1076, 1077, 1082, 1092, 1093, 1097, 1107, 1110, 1121, 1122, 1128, 1134–1136, 1146
 Szemethy Imre 1116
 Szén Antal 1113, 1142
 Szentgyörgyi József 1061, 1069, 1076, 1082, 1084, 1091, 1097, 1110, 1114
 Szentjóni Szabó László 1133
 Szentmarjay Ferenc 1085, 1090
 Szentmiklóssy Alajos 1076, 1077, 1082, 1101, 1122, 1145
 Szép János 1100

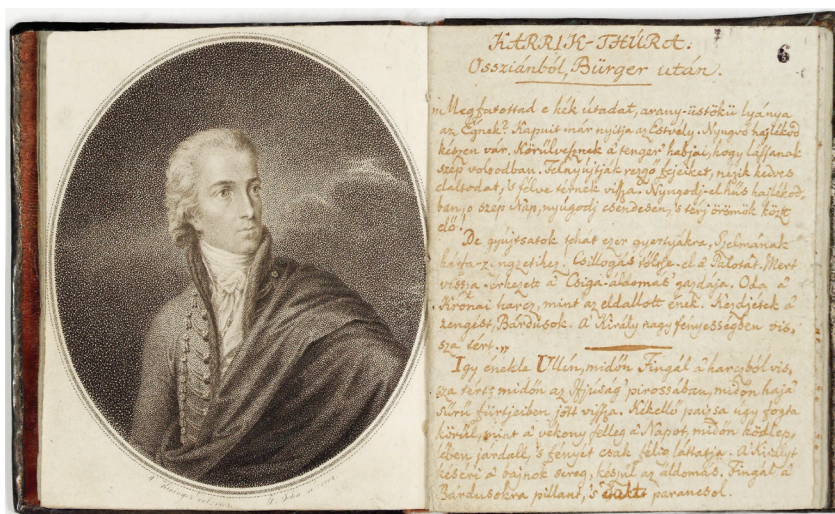
- Széphalmy Vince (Kazinczy Ferenc) 1144
 Szerdahely György Alajos 1100, 1117
 Szilágyi Ferenc 1081, 1189
 Szilágyi Márton 1060, 1095, 1187, 1189
 Szilágyi Sámuel 1017, 1182
 Szilasy Ferenc 1110
 Szimónidész 108, 1179
 Szókratész 16–19, 22, 25–27, 1148, 1180
 Szögyéni Sigmond 922
 Szörényi László 1188
 Szűz Mária 1151
- Takáts József 1188
 Tarnai Andor 1187
 Teleki József 1053, 1073, 1076, 1089
 Teleki László 922, 1053, 1055, 1062
 Téti Takács József 917, 1136
 Thuróczy János 818, 1184
 Toldy Ferenc 1117, 1133
 Tourneur, Pierre Le 572, 1168
 Trattner János Tamás 573, 922, 1051, 1053, 1054, 1063, 1064–1074, 1077–1084, 1087, 1092, 1094–1097, 1099, 1101, 1103, 1105, 1107, 1108, 1112, 1115–1127, 1129, 1131, 1135, 1137, 1139–1145
- Ungvárnémeti Tóth László 1082
 Uzdi Gyula 1116
- Váczy János 1059, 1062–1064, 1068, 1071, 1076, 1079, 1081, 1082, 1084, 1088, 1091, 1092, 1095, 1100, 1101, 1103, 1106–1109, 1113, 1125, 1127, 1130, 1139, 1144, 1188, 1189
 Vajthó László 1083, 1116
 Vandza Mihály 817, 1184
- Vay Miklós 1072, 1073
 Vergilius, Publius Maro 1175
 Versegly Ferenc 816, 1077, 1090, 1185
 Vida László 1107, 1110
 Vilmos, III. (Wilhelm Király) 431, 1186
 Virág Benedek 1073, 1092, 1096, 1117, 1120, 1143
 Vitkovics Mihály 920, 1062, 1063, 1082, 1089, 1134, 1145
 Voß, Christian Friedrich 1144
 Vörösmarty Mihály 1079, 1116, 1117, 1122, 1138, 1189
- Wächter, Leonhard (Veit Weber) 1137
 Wagner festő 1074
 Wagner, Francisco 816, 817, 1186
 Waller, Edmund 1186
 Walleshausser, Johann Baptist 1137
 Watelet, Claude-Henri 122, 1185
 Wéber Antal 1099, 1100, 1189
 Wéber Simon Péter 1067, 1092, 1105, 1137, 1139, 1141, 1142
 Weiss Dávid 1075
 Wesselényi Miklós 915, 1053, 1072, 1073, 1074, 1076, 1096, 1112, 1122, 1128
 Weszely Ödön 1080, 1081, 1088, 1189
 Weygand 1108, 1117, 1131
 Wieland, Christoph Martin 304, 1051, 1052, 1055, 1071, 1079, 1103, 1106, 1109, 1113, 1124–1126, 1128, 1129, 1141, 1142, 1186
- Zádor György 1102, 1126
 Zalányi Péter 1081
 Zrínyi Miklós 817, 818, 1053, 1055, 1138, 1186
 Zumps 357, 358, 1186

KÉPMELLÉKLETEK

A kéziratok fotóit a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára Kézirattárának és az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának engedélyével közöljük, amiért köszönetet mondunk.

Egy Gessner-kiadás margójára: fordítás, útban a munkási tömlőc felé
(OSZKK Duod. Hung. 4., 16–17. p.)

Cserey „kultusz-könyve”: a roszdával írt Osszián, a Széphalmi Mester portréjával
(OSZKK Duod. Hung. 53., 5^b–6^a. f.)

A Kémet Maggas olvasor, a kár a Kémetnek a tulajdonságainak ismeretével, emelkedett volna fölébük azon bajlásain. Kirajná az egész dalt, úgy mint az a Receptis alá veti fordításán megjelenti, hogy újabb fordítással, a mint tudnunk gondoljuk, hogy az a fordítónak által semmi kellett volna a kárjához, figyelmesből óvassinrat, hogy ezt a kár fordítását egymással, és ottán a kettő a Kémet Originalleal összevetni ne sejtse:

PAFNEHEZ.

(1788.)

(1801.)

Nem a vérről befecskendezett
bátor Bajnokot (A) nem az
ütközést pusztá helyét (B) érdek,
li a víz Múrsa: nebecve (C)
pralad o (D), merzi könnyű
súgyával, a leggyvercsatogás
elől.

Nem a vérről moszkos Bajnokot (AA) az
a gátárnak dult merzét érdekli engem
Múrsam (BB): jelenen a remegés
o (CC) könnyű súgyával jobbjában
leggyvercsatogás elől.

Nicht dem Blutspritzigen bapum Guldum, nicht das die Blutspritzigen
singt die große Mühe. Nicht die Blutspritzigen singt sie das große
die blutige Flot in ihren Band.

(A) vérről befecskendezett... mely eládló kútfarag! — Bátor Bajnokot... két b...
egymáshoz, és minijár az elején a költeménynek. — Ottán a bátor kevés: a kár
kellte vele mondani.

É volt a pillégek it a halmozott képekre vérről befecskendezett bátor...
nem volt. A kémetben az érdek, és ott azért kellett, mert a kémet, ha pralad
na nyomtatott is, valóban vers.

Nicht dem Blutspritzigen bapum Guldum első trachaus for;
Nicht das die Blutspritzigen singt die große Mühe, sondern trachaus for.
Nicht die Blutspritzigen singt sie das große Mühe, sondern trachaus for.
die blutige Flot in ihren Band. jámbor for.

(B) ütöget pusztá helyét. And igen is pusztá, de kedvetlenül pusztá. Más az aut
a vész. — Az újabb fordításban egész áll a felvált.

(CC) Múrt jobb it az engedelgő mint a víz, könnyen elvetődik.

(D) nebecve balduine — remegni remegve. —

16

niffi d'ingygytosi.

Egyi d'ista D e s o b l i g e a n t e *) melly az ud,
 var' egyyik zögeben álla, első pillantással szemembe
 tünst. — Nem gollér sendinét, i bemáttatam a' szelétbe;
 i látván hogy az alkalmasint megeggyez elmen' mos,
 tani állapotjával; előliáltam a' házi-cselekedet, i meg,
 hagytam néli, hogy Montieur Desseint, a' fogadó' bir,
 todosát, gollitana-elő. De Deffen Uraim vécsernyén
 velt. — A' Franciscadunt a' fogadó' mártir nézében egyy.
 épen értegett Arzongyággal beszélle. — Nem nagy ted,
 nem vala rá hogy vele most özve-aladját. — Cereptén
 tehát a' szelér' tafota-tárpitját, hogy meg ne láthas,
 son; i mint hogy papirostra alátam tenni utazásomat,
 elővondam tintámat i tollamat zsebeimből, i elkezdtem
 megírni hozzá az Előbeszédet.

Ja firt kün arat Zepitel b'n
 gunt, 176 uny, d'ingygytosi
 mit Enimen Majibata
 gyllyt wondur.

E Ö B E S Z É D

A' D E S O B L I G E A N T B A N.

Nem egyy Peripateticus Philosophusnak kelle tenni azt
 a' megjegyzést, hogy a' terméket a' maga Erdébe-bele,

*) Egy ~~unyon~~ utazó- szelér, melly nevét ony
 nan vette, mert benne csak egyy szemely ülhet.

26 BÁCSMEGYEINEK

BÁCSMEGYEI MAROSIHOZ.

Soprony Febr. 19d.

Alig méne-el tegnapi levelem midőn egy barátom által egy csomó levelem érkezék. Felbontám, 's legelőbb azt vevém-elő mellyen Endrédimnek kezére ismértem. Halljad mit ír: — Szent-Péteri, az én közben-járasom által az Ország'-Bírāja előtt, Secretáriussá lett a' Helytartó Tanácsnál, megérkezett Budára, 's megkérte Nincsit. Megkérte, 's Surányi kedvezve felelt, 's kívánsz hallani még egy É-s-t? — 's Nincsi — hozzá ment. — Nem illene ez Románba? — Te nem nevetsz? Én nevetek. — Indul a' posta. Isten hozzád!

A „csínosan” nyomtatott Bácsmegyei (IX. kötet)

SZOMOR-JÁTEK. 189

Guilbert. Az Orvos.

Sophie visszatér azon szobából hova a' Megholtat vitték. Résd! Oda van! oda van!

Guilbert. Kérem az Urat, tekintse. — Lehetetlen.

el.

ÖTÖDIK AKT.

A' Guilbert' háza előtt. Setét éj.

A' ház nyitva. A' kapu előtt három fekete-köpenyes ember fáklyákkal. Clavígo posztózatba leplezve, 's kardját hónja alatt tartván. Cselédje szövetnekhel világít előtte.

Clavígo. Nem megmondtam hogy kerül ez úczát?

Cseléd. Felette nagy utat tevénk vala, pedig az Úr siet. Már közel vagyunk oda hol reánk Don Carlosz vár.

A „fösvénykedve” nyomtatott Clavígo (V. kötet)